

«ქართველთა ბიბლიოთეკა»

⑦

Kartvelological Library

---

⑦

OTAR KAJAIA

**Megrelian-Georgian
Dictionary**

Volume

II

(ა - ბ)

Publishing House "NEKERI"

Tbilisi, 2002

⑦

მთარ ქაჯანია

**მებრულ-ქართული
ლექსიკონი**

II

ტომი

(ზ - ს)

გამომცემლობა „ნეკერი“

თბილისი, 2002

სარედაქციო საბჭო: ც. ბარბაქაძე (*პასუხისმგებელი მდივანი*), ვ. ბოუდერი,
თ. გამყრელიძე (*მთავარი რედაქტორი*), ი. გიპერტი, გ. კარტოზია,
რ. მეტრეველი, ალ. ონიანი, ვ. სართანია, ზ. სარჯველაძე
(*მთავარი რედაქტორის მოადგილე*), პ. ფენრიხი, კ.პ. შმიდტი

ტომის რედაქტორი: ზ. სარჯველაძე

რეცენზენტები: გ. კარტოზია,
ი. ქობალავა

საგამომცემლო ჯგუფი:

გ. ბაგრატიონი

ნ. კალანდაძე

ი. მარგველაშვილი

ნ. ქვაჩაზია

გ. შერვაშიძე

ნ. ჩაღლიშვილი

ნ. ჩიტაია

დ. ჯაბუა

© – ოთარ ქაჯაია, 2002

© – გამომცემლობა „ნეკერი“, 2002

ISBN 99928-58-48-6 (სამტომეული)

ISBN 99928-58-53-2 (II ტომი)

სარჩევი

1. ანბანი	5
2. ლექსნიკონი	
ზ	7-32
ფ	33-80
ი	81-96
კ	97-176
ქ	177-200
მ	201-344
ნ	345-416
ა	417-418
ო	419-472
პ	473-494
ჟ	495-506
რ	507-566
ს	567-631
3. შემოკლებანი	632-636
1. მასალები. ტექსტები	632-633
2. ლექსიკონები	633-634
3. ტერმინები	635-636
4. პირობითი ნიშნები	636

ქართული ანბანი

მეგრულის თავისებურებათა გათვალისწინებით და სატრანსკრიფციო ნიშნები

ა	ან	a	იე (იოტა)	j	შ	შინ	š	
ბ	ბან	b	ო	ონ	o	ჩ	ჩინ	č
გ	გან	g	პ	პარ	p	ც	ცან	c
დ	დონ	d	ჟ	ჟან	ž	ძ	ძილ	z
ე	ენ	e	რ	რაე	r	წ	წილ	č
ვ	ვინ	v	ს	სან	s	ჭ	ჭარ	č
ზ	ზენ	z	ტ	ტარ	ṭ	ხ	ხან	x
თ	თან	t	უ	უნ	u	ყ	ყარ	q
ი	ინ	i	ფ	ფარ	p	ჯ	ჯან	ǰ
კ	კან	k	ქ	ქან	k	ჰ	ჰაე	h
ლ	ლას	l	ღ	ღან	y	ჟ	ჟ-ბრჯგჟ	w
მ	მან	m	ყ	ყარ	q	ზ		ə
ნ	ნარ	n	ც	ცარ				

გა (მას) (მრ.რიცხ.: მალ-ეფი, მალ-ეფ/მ/ნ-ს) გზა. ბოში, მუშენ გილადურუქ უღუღალეებერ მას? : ქსს. I. გვ. 172 – ბიჭო, რატომ კედები დაუღალაეად გზაზე?

მაბაქაჟან (მაბაქაჟან) სახელი მ ა ბ ა კ ა ნ ს ზმნისა – ფიხის მონაცემება, აღგილიდან ღაძკარა. ე ე ე მ ა ბ ა კ ე უ ა ნ ს ართი არღელიშე – ფეხს არ იცვლის ერთი ადგილიდან. იმაბაქანს (წიხაბაქანს ფეხს მოიცვლის, წიხაბაქანს ფეხი მოიცვალა, წიხაბაქანს ფეხი მოუცვლია, წიხაბაქანს ფეხს მოიცვლიდა თურმე) გრდმ. ფეხს იცვლის ადგილიდან, იძვრის.

მაბაქაჟ-ი (მაბაქელ/რს) მიძღ. ენებ. წარს. მ ა ბ ა კ ა ნ ს ზმნისა – ღატქანილი. ჭორ. დომაბაქელი.

მაბაქაჟან (მაბაქაჟან) სახელი მ ა ბ ა კ ა ნ ს ზმნისა – ტქანა. დიხას მ ა ბ ა კ ა ნ ს – მინას ტქანის. ართ დიხას გ ი მ ა ბ ა კ ე უ – ერთ ადგილს ტქანის (არ იძვრის).

მაბაქანს (წიხაბაქანს დატქენა, წიხაბაქანს დაუტქენია) გრდმ. სათვ. ქვ. მ ა ბ ა კ ა ნ ს ზმნისა – იტქენის. უმაბაქანს (წიხაბაქანს დაუტქენა, წიხაბაქანს დაუტქენია) გრდმ. სასხვ. ქვ. მ ა ბ ა კ ა ნ ს ზმნისა – უტქენის.

იმაბაქუ'უ' (წიხაბაქანს დაიტქენა, წიხაბაქანს დატქენილა) გრდმ. ენებ. მ ა ბ ა კ ა ნ ს ზმნისა – იტქენება. იმაბაქენ (წიხაბაქანს) შესაძლებელი ვახდა დატქენა. –,-) გრდმ. შესაძლ. ენებ. მ ა ბ ა კ ა ნ ს ზმნისა – შეიძლება ტქენოს.

ამაბაქენ (წიხაბაქანს) შესაძლებელი 'და'ტქენა, –, წიხაბაქანს შესაძლებელი 'და'ტქენა) გრდმ. შესაძლ. ენებ. უ მ ა ბ ა კ ა ნ ს ზმნისა – შეუძლია დატქენოს; შეუძლია

ადგილიდან დაძრას. ომაბაქაჟანს (წიხაბაქანს ატქენინა, წიხაბაქანს უტქენინებია, წიხაბაქანს ატქენინებდა თურმე) კაჟ. მ ა ბ ა კ ა ნ ს ზმნისა – ატქენინებს; ადგილიდან აძვრევენებს. მამაბაქანი მიძღ. მოქმ. ' და'ტქენელი, დამტქენი.

ომაბაქანი მიძღ. ენებ. მყ. 'და'სატქენი. მამაბაქანი მიძღ. ენებ. წარს. 'და'ტქენილი. ნამაბაქანი მიძღ. ენებ. წარს. 'და'ნატქენი. ნამაბაქანი მიძღ. ენებ. წარს. 'და'ტქენის საფასური.

შმაბაქანი მიძღ. უაჟყ. 'და'უტქენელი. მამარმან-ი (მამარმანს) ზარბაზანი. კოჩიშ კოჩქ გაყოთ მ ა ბ ა რ მ ა ნ : მ ხუძ, გვ. 37–კაცის კაცმა ისროლა ზარბაზანი.

მაბორ-ი (მაბორს) [რუს. зорил] ლომი, მისარი. მანარამ (მაგართუს ← მაგართუს მზა-ბასაქმუს) მზაგართუს მინი. მ ა გ ა რ თ უ ს ქიტიორინეს დო გეტმეემიდეებს – მზაგართუნიზე დაყენეს და გამოემშვიდობნენ. ჭორ. მარა-ორთუ.

მაღაჟანი (მაღაჟან-ის) სახელი ა მ ა ღ ე უ (ნ) ზმნისა – მისმეღა; მისმეღა. მონადირე თემ გინიშე ლომზე, წოხოლე მითინქ ე ე ი მ ა ღ ე უ კ ო ნ ი – მონადირე ისე გადავიღოდა ეზოდან, რომ ნინ არავინ შეხვედროდა.

ამაღაჟენ (ამაღაჟენ) შემოგებება, მამაღაჟ შემოგებება, მონადირე შემოგებება, მონადირე შემოგებება თურმე) გრდმ. ენებ. ეგებება, ნინ შემოხვდება. ის. აწომაღაჟისა.

მაღაჟი (მაღაჟანს) იგივეა, რაც მ ა ღ ა ჟ ი , – სახელი ა მ ა ღ ე უ (ნ) ზმნისა – მისმეღა.

მაღაჟ-ი (მაღაჟის) ის. მადირი.

მაღინი (მაღინს) იგივეა, რაც მ ა ღ ა ჟ ი .

მაღორ-ი (მაღორს) მიძღ. ენებ. წარს. მ ა ღ ე უ ნ ს ზმნისა – მამაჟაჟული. ნუძით, მამართი დო მხვა პრინსიფით მ ა დ ი რ ი ლეზიანი ჭკომუას მუ უჯუნია? – ნიგვით, ძმრითა და

სხვა საკმაზებით შეკმაზულ ლობიოს ჭამას რა სჯობიაო?

ბაგვა (ზადუას) სახელი **ზადუნს** ზმნისა -1. შეკმაზაზ; მზადება. გოთაანაშა თექ ელაზე, უკული დოუჭყანს **ზადუნს**: *ქსს. I. გვ. 212* - ეკონენებამდე იქ ზის (გარეთ) შემდეგ დაუნყებს შეკმაზვას. მაკინდოლს, სონას, ნიორს დო ჯიმუს ართო დოკაკეუნთ დო **ზადუნთ** **შუქულეს** - მაკინდოს, სონას, ნიორს და მარილს ერთად დანყაყეთ და ვემაზათ ჭინჭარს. 2. შეხვედრად, მოგებება (სტუმართან). ზეაშ უძირაფუ ქაშაზადუ: *ბ. ხუბ., გვ. 35* - მზისუნაზავი მოეგებება. *იხ. ზადაფი 3*. სიმძიმის დანოლით დანენება, დარქმება.

დიდი ქუალევი ქიგოწკარეს დო ღოზადეს - დიდი ქვები დალაგეს და დანებეს (// დაბრესეს).

ზადუნს (წოზალ შეკმაზა, დანენება; წოზალაშ შეუქმაზავს, დაუნენება; წოზალაშ(გ) შეკმაზავად, დანენება თურმე) *გრდმ.* კმაზავს; ნენებს.

უზადუნს (წოზალა შეუქმაზა, დაუნენება; წოზალაშ შეუქმაზავს, დაუნენება) *გრდმ. სასტ. ქვ.*

ზადუნს ზმნისა - უქმაზავს; უნენებს.

იზადუენ (წოზალა შეკმაზა, დანენება; წოზალაშ(გ) შეკმაზულა, დანენება) *გრდმ. ვენებ.* **ზადუნს** ზმნისა - იკმაზება; ინენებება.

იზადუენ (იზალა შესადლებელი გახდა შეკმაზავად, დანენება; -; -) *გრდმ. შესადლ. ვენებ.* **ზადუნს** ზმნისა - შეიძლება შეიკმაზოს, დაინიხოს.

აზადუენ (აზალა შეძლო შეკმაზავად, დანენება; -; წოზალაშ(გ) შესადლებია შეკმაზავად, დანენება) *გრდმ. შესადლ. ვენებ.* **უზადუნს** ზმნისა - შეუძლია შეკმაზოს; დანინიხოს.

ოზადაფუნას (ოზალაშუა აკმაზინა, ანენებინა შოალაშაშუ უქმაზავინებია, უნენებინებია; წოზალაშ(გ) აკმაზავინებდა, ანენებინებდა თურმე) *კაუზ.* **ზადუნს** ზმნისა - აკმაზავინებს, ანენებინებს.

ბაზალაში მიმღ. მოქმ. 'შექმაზავი; მნენებელი. *წოზალაში მიმღ. ვენებ. მქ.* 'შექმაზავი; სანენები.

ბაწლური მიმღ. ვენებ. წარს. 'შექმაზული; 'და-ნენებელი.

ნაზალა მიმღ. ვენებ. წარს. 'შენკმაზი; 'დანანენები.

ნაზალარი მიმღ. ვენებ. წარს. 'შექმაზვის; 'დანენების საფასური.

უზადუ, უზადალა მიმღ. უარყ. 'შექმაზავი; 'დაუნენებელი.

ბაგვალი (ზავალ/რს) [*რუს. заваж* ზავაჟი]. შარას **ზადელ** ჯილუკიუდ დო ვეკინუ - გზაზე ზავი ჩამოსულიყო და შეუძლებელი გახდა ნასელა.

ბაგვაში (ზაგავის) ზოწინი. შეურს შარას შიოზაშუ - მიდის გზაზე მიზოზინებს.

ბაგვაში (ზავალ/რს) [*რუს. заваж* ზავაჟი]. ჰაგვენს **ზაკეზე** ქემეჩე: *ქსს. II, გვ. 140* - მღვდლებს დაკეთა მისცა.

ბაგვალი (ზავალ/რს) **ბაგვალი** *მ. მარგ.* (ზავალ/რს) *მოქმ. ბ.ზ. იხ. ბზაკალი.* ზავალონა ადგილი, სანდაც ბაგვალი გზაზე.

ბაგვაში (ზავალ/რს) სახელი **ოზაკანს** ზმნისა - რხვევით, ძანაოვით სინარული, - ძანაოვად. **ოში ხინს** მინიბლი დო ართი

ვადოშაკეკეფუ: *ქსს. I, გვ. 237* - ას ხიდზე ვადირე და ეროხელ არ შევეზინებულვარ. შეურს, შიოზაკანს - მიდის, მიქანაოზს.

'მე'ოზაკანს (მხოლოდ ანმეოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრდმ.* ქანაოვით მიდის. **იზაკენ** (მხოლოდ ანმეოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრდმ. ვენებ.* ირხევა, ქანაოზს. *იხ. მამაკუნა; მამაკელა.*

ბაგვალი/რი (ზაკელი/რს) *მიმღ. ვენებ. წარს.* **ზაკუნს** ზმნისა - ბატიშალული. მუ უბედურება ოქე, **ზაკელი** რე - რა უბედურება ჭირს, გათვალულია.

ბაგვა (ზაკას) სახელი **ზაკუნს** ზმნისა - 1. ზაკამა, ჩინიპა, - ბატიშალა. **მამაკეკეფუ** **ზაკუნს** ნიგე შური ფუჯავს: *ქსს. II, გვ. 24* - მზაკეკეზი ზაკეკეზი ნეტხელი სულაც არ იყვენ. მინსით ჭირი ოჭირუდუ, ვარა მითინ

ზაკუნდეს: *ქსს. I, გვ. 330* - ზოგაც ჭირი სჭირდა, ან ვინმე გაგეთვალავდა. 2. რნევა, ქანაოზა.

ზაკუნს (ბოზაშუ გათვალა, ბოზაშუ გათვალავს, ბოზაშუ(გ) გათვალავდა თურმე) *გრდმ.* თვალავს.

იზაკუენ (ბოზაშუ გათვალა, ბოზაშუ(გ) გათვალულა) *გრდმ. ვენებ.* **ზაკუნს** ზმნისა - ითვალება, იზაკეკება.

იზაკენ (ბოზაშუ შესადლებელი გახდა გათვალა, -; -) *გრდმ. შესადლ. ვენებ.* **ზაკუნს** ზმნისა - შეიძლება გათვალოს.

აზაკენ (ბაზაშუ შეძლო გათვალა, -; ბოზაშუ(გ) შესადლებია გათვალა) *გრდმ. შესადლ. ვენებ.* **უზაკუნს** ზმნისა - შეუძლია გათვალოს; შეიძლება გახედოს და ნავიდეს.

ოზაკეკეფუნას (ოზაშუ(გ) გათვალვინა, შოაშუ(გ) გათვალვინებია, ბოზაშუ(გ) ათვალვინებდა თურმე) *კაუზ.* **ზაკუნს** ზმნისა - ათვალვინებს.

ბაგვალი მიმღ. მოქმ. მზაკეკარი, 'გა'თვალავი. **ოზაკეკელი მიმღ. ვენებ. მქ.** 'გა'თვალავი.

ბაგვალი მიმღ. ვენებ. წარს. 'გა'თვალელი. **ნაგვა მიმღ. ვენებ. წარს.** 'გა'ნათვალა.

ნაგვაში მიმღ. ვენებ. წარს. გათვალვის საფასური.

შაპა, შაშაპა *მიძე, უარე*; 'გა'უთვალავი. *შორ*.
საქუა.

გაქსაბ (გაკუსკას) [*რუს. закуска* საუზმე].
ოჭუმარეს შაკუსკას ოპჭკუნთ ღო ჩხორო
საათომოთ თქვანჭკუმა იპითა – დილას
საუზმეს შექვამთ და ცხრა საათისათვის
თქვენთან ვიქნებით. *შორ* საკაქალო.

გაქსაპაბ (გაკუსკებას), **გაქსაპა** (გაკუსკუას)
სახელი შაკუსკენს ზმინსა – საუზმობა.
ოჭუმარეს ადრე ქიბშაკუსკუათ ღო
მიფშვათ ოხაჩქუშა – დლით ადრე ვისაუზნობოთ
და ნავიდეთ სათიხნად.

გაკუსკენს (*რუს.* იხაპაშა ისაუზმა, შაპაშაპა
უსაუზმია, ნოშაპაშაპა) საუზმობდა თურმე
გრდუ, საშ-მოქ. საუზმობს.

ამაკუსკენს (ამაპაშა ასაუზმა, შაპაშაპა
უსაუზმებია, ნოშაპაშაპა) ასაუზმებდა
თურმე *გრდმ*. ასაუზმებს.

ომაკუსკეზაფუანს (ომაპაშაპაშა ასაუზმებინა,
შაპაშაპაშაპაშა უსაუზმებინებია,
ნოშაპაშაპაშაპა) ასაუზმებინებდა თურმე *კაუზ*.
შაკუსკენს ზმინსა – ასაუზმებინებს.

გაპაშაპაშაპა *მიძე, მოქ*. მსაუზმებელი.
ომაპაშაპაშაპა *მიძე, გრდმ, წარს*. მსაუზმებელი.
ნაპაშაპა, ნაპაშაპა *მიძე, გრდმ, წარს*. მსაუზმე,
მსაუზმებო.

ნაპაშაპაშაპა *მიძე, გრდმ, წარს*. საუზმის
საფასური.

შაპაშაპა *მიძე, უარე*. უსაუზმო, უსაუზმებელი.
ის კაკალუა, *შორ*. საკაქალო.

გაქსაპა (გაკუსკუას) იგივეა, რაც
შაკუსკება.

გალა (გალას) სახელი შანს ზმინსა – ზელა.

ღაჩქიმი ჭკიდიმო ქვირის შანს – დეაჩქემი
მჭადისათვის ფქვილს ზელს. ქვირი დოჩქე ღო
ღოჭვი ხაჭაპური! – ფქვილი მოხილე და
გამოაცხვე (შენვი) ხაჭაპური. // *ვათე*. მაგრად
ცემა, დაზელა. ნინა ვაგაჩქემნი, მოყოთ
გურქე ღო გეშუანას დოჩქე – ენა რომ არ
გააჩქრა, გაბრაზდა (მოუვიდა გული) და
გემირიელად დახილა (ცემა). ვაჭქიმინე, ...
ოჭიმის გე ქო მიხანა: *მასლა, გე*. 60 – რომ
არ ვაგაქეთო, ... ზურგს დამიზელენ (ცემით).
განს (წოშა დახილა, წაშა დაუზღელია,
წოწოშა) დაზელდა თურმე *გრდმ*. ზელს; სცემს
(მაგრად).

იშანს (წოშა დაიხილა, წაშა დაუზღელია)
გრდმ. სათაე. ქე. შანს ზმინსა – იზელს
თავისას.

უშანს (წაშა დაუზღელია, წაშა დაუზღელია)
გრდმ. სახე. ქე. შანს ზმინსა – უზელს.

იშუ'უ(ნ), იშაფუ'უ(ნ) (წოშა დაიხილა,
წოწა(ნ)/წოწა(ნ) დაზელილა) *გრდლე, გრდმ*.

შანს ზმინსა – იზელდა.
ამუ'უ(ნ), აშაფუ'უ(ნ) (წაშა დაიხილა,
წოშა(ნ)/წოწა(ნ) დაზელილა) *გრდლე, გრდმ*.
უშანს ზმინსა – ეზელდა.

იშენ(ნ) (წოშა შესაძლებელი გახდა დაზელა,
წოწა(ნ) შესაძლებელი გახდა დაზელა, –)
გრდლე, შესაძლ. გრდმ. შანს ზმინსა – შეიძლება
დაიხილოს.

ამენ(ნ) (ამაშა შედო დაზელა, – წოწა(ნ)
შესაძლებელი დაზელა) *გრდლე, შესაძლ. გრდმ*.

უშანს ზმინსა – შეუძლია დაიხილოს.
ოშაფუანს (წაშა აზელილა, შაშაშა
უზელილა, წოწაშაპა) აზელირებდა თურმე

კაუზ. შანს ზმინსა – აზელირებს.
მაგალი *მიძე, მოქ*. 'და'მზელი.
ოშალი *მიძე, გრდმ, გე*. 'და'სზელი.

მალწი მიძე, გრდმ, წარს. 'და'ზელილი, მოზელილი.
ნაბ *მიძე, გრდმ, წარს*. 'და'ნაზელილი.

ნაშაპი *მიძე, გრდმ, წარს*. 'და'ზელილის საფასური.
შაპ, შაშაპა *მიძე, უარე*. 'და'უზელილი.

გალამ-ი, მალამბი (გალამს, მალამბს) სახელი
უშაღანს ზმინსა – სურვილი, სურამბა,
ნატარა; დამირამბა. ჭიჭე ცირამი შაღამი:

ი. ყოფშ, გე. 148 – პატარა ვოგოს სურვილი
(ნატარა). ეყადე, მარა მუში შაღამ ქე ვა

აფულე: *ი. ყოფშ, გე*. 55 – ცადა, მაგრამ თავისი
სურვილი ვერ დამალა. ნეზობელსე სჯოვი

უშაღი დო ღორიონი სი მერჩანსე: *ა. ცაგ,*
გე. 81; *ი. ყოფშ, გე*. 176 – მეზობელს ხარი

უსურვე და ღმერთი შენ მოგცემსო. მუთ
სქანით ვაგოკონი, შხვას ვაუშაღა ვა:

ხალს. სიბრ., I, *გე*. 98 – რაც შენთვის არ გინდა,
სხვას არ უსურვოთ.

უშაღანს (შაშა უსურვა, უნატარა; შაშაშა
უსურვებია, უნატარა; წოწაშაპა) უსურვებდა,
უნატრებდა თურმე *გრდმ*. სახე. ქე. უსურვებს,
უნატრებს.

იშალინ(ნ) (წაწა შესაძლებელი გახდა
სურვება, –) *გრდლე, შესაძლ. გრდმ*. უშაღანს
ზმინსა – შეიძლება სურვება.

აშალინ(ნ) (აშაწა შედო ცსურვებინა, –,
წოწაშაპა) შესაძლებელი სურვება) *გრდლე*.
შესაძლ. გრდმ. უშაღანს ზმინსა – შეუძლია
უსურვოს.

ოშაღეზაფუანს (წაწაშაპა ასურვებინა,
შაშაშაპაშა უსურვებინებია, წოწაშაპაშაპა)
ასურვებინებდა თურმე *კაუზ*. უშაღანს
ზმინსა – ასურვებინებს.

მაგალარი, მაგალამარი *მიძე, მოქ*. მსურვებელი.
ოშაღარი, ოშაღამარი *მიძე, გრდმ, გე*. სასურველი,
სასურვებელი.

გალამი, მალამბი *მიძე, გრდმ, წარს*. სურვებელი.
ნაშაპა, ნაშაპა *მიძე, გრდმ, წარს*. მსურვებელი.

ნაწარმოები მიმღებებს. წარს. სურვების საფასური.

შეაქვს მიმღებურ. უსურვებელი.

ბალაშევა (ბალაშევა) დაპირება. პრისთავემ შალაშევა ჩქიმდე უღუ საჩუქარი: *ბასალ, გვ. 87* - პრისთავისგან შეპირება ჩემგან აქვს საჩუქარი.

ბალაშერი (ბალაშერის) მიმღებებს. წარს. უშალანს ზმნისა - სურვებული.

ბალაშე (ბალაშე) იგივეა, რაც **შალაში** // **შალაშია** // **შალაშე**, - სურვებული. შალაშე ბაბა ქვარა ვეფხეაფუნია: *ბაღ. სიბრ., I, გვ. 48* - (მარტო) სურვილით მუცელი არ გაივსებო. გერქ თქვა: სოიმა მინჯეს ვოუშალაშე უნ, თეშიმა მამუთუნ ვამჭკომუნია: *ბაღ. სიბრ., I, გვ. 26* - მგელმა თქვაო: პატრონს სანამ უსურვებია, მანამ მე არაფერი მიჭამაო.

ბალაშერი (ბალაშერის) იგივეა, რაც **შალაში**.

ბალაში (ბალაში) ნატპრა. იშალიშიში უმაქონაფალი ნატპრის ამცხანაშეპლი (*ბეჭირება*); შამსრულაშეპლი ნატპრისა. **იჭკომში** ბალაში // ბალაში ქაშირის სურვები: **ჯეორ** სუბალანა - სიკეთეს უსურვებენ.

ბალაშიერი (ბალაშიერის) მიმღებებს. წარს. **შალაქანს** ზმნისა - დასპრინი, ცოთსუნაშული, ლაფში ამოსპრინი. ჩე მუთუნი ვამაქუნქუ, ჭითათე რე **შალაქერი** - თეთრი არაფერი (არ) აცვია, ნითლად არის მოთხუნული.

ბალაშე (ბალაშე) სახელი **შალაქანს** ზმნისა - ამოგანგება; დასპრა, თხუნანა. ახალი ბარგის ქიმკაქუნაქინი, ონჯუაში მოშალაქანს - ახალ ტანსაცმელს რომ ჩააცმე, საღამოსათვის მოთხუნის.

ბალაში (ბალაში) [*რუს. ვაით სანინდარი, მინარა*]. შიბხეფევი **შალაგით** მაგოგება: *ი. იოფ, გვ. 154* - შევეხევენ სანინდრით მე გაშევა.

ბაშინ, **ბაშერი** (ბაშენ-რს) საშხარის. **შამენ/რს** სადილობა დო ოსორიშეში შქეს ჭკუმუნა - „**შამენ/რს**“ სადილობა და ვაშამს შუა ქამენ. **შამერი** ოჭკომიო აძლად? - საშხარი შექამე დღეს? *შორ. ონდლური; გურ. ზაჭარ. შარმელი საშხარი (ს.ჯო., ა.დღ., შინგარ).*

ბაშეშელი (ბაშეშელს) მიმღებებს. წარს. ჭუჭყით ბაბაშელი.

ბანა (ბანის) 1. **ზანბი**; 2. **შპი**; **ჭუჭყი**. *შორ. იმერ. გურ. ბანგი ჭუჭყი (ე.ბერ., ა.დღ.).*

ბანაშე (ბანაშეს) *იხ. გომანგუა - ბანაშე*, ბაშინა.

ბანაშე (ბანაშეს) (ბიზანაშე) გაისერება, ბიზანაშე გაისერა, ბიზანაშე/ლარაშე გაისერილა, ბიზანაშე გაისერებულა თურმე *გრძლე. ენბ.* ისერება, ჭუჭყიანდება.

ბანა (ბანის) 1. ჩირაქი. **კუჩხიშ** კინთიშე **შანლი** მიიშუ - ფეხის თითიდან ჩირქი მოდიოდა. თოლიში **შანლი** თვალის ჩირქი. *შორ. კვაკვირი (ი.იოფშ).* 2. ნაქლი (*ი.იოფშ*), ზადი.

ბანაშე (ბანაშეს) ზანაშე; ქიღობანი (*ბაბა*).

ბანა (ბანის) ზაში (*რამსაპითია*). ლუღიში გვივილი გოწყერგენი, **შანთი** მალურს დო ოკო მუქეჩირქოლუენ (*გვერტიშ ნაშამინას - ლუღის კოკრი რომ გაიჭყლიტება, ზეთი ნამოვა და გველის ნაბეზს უნდა წაუსვს.*)

ბანა (ბანის) ზაში, ძლიერი ხმაშერი, ღრინანცული, სპირინი. ათენერო სერთი მუშარბი მუში **შანთი** თეხლანდ: *ი. იოფშ, გვ. 55* - ამნარად ლაბით მუშარბი თავის ყვირილით იცავდა. შურს იორმანს მალეშეო რელმამ **შანთი** - სულ ალაგზნებს საბრძოლველად ტალის ზეთი.

ბანაშე (ბანაშეს) ღაღარა - ღაღარის მსბაშად მბრწყინაპი. ტყეა შტუყერიში უღუ, გური - დაჩიხირიშო **შანთალა**: *ქს, I, გვ. 263* - ტყეა შტუყერისა აქვს, გული - ცოთსუნაშული ღაღარა (მბრწყინა).

ბანაშე (ბანაშეს) სახელი **შანთალანს** ზმნისა - ბრწყინება. მუქანცე გოთანდე დო ბეათი ეღა **შანთალანცი** ... : *იაზაყ., 16.07.1930 გვ. 3* - როდესაც გათენდება და მზეც ამობრწყინდება...

ბანაშე (ბანაშეს) სახელი **შანთუნს** ზმნისა - ბანაშე; **შაშარაშე**; შიშის ზარის ღანცაშე. **ყაზაყუნეშე** თე დო **შანთი**, კორ სორდ ინეფიში რსაფი? : *ქს, I, გვ. 262* - ყაზაყუნეშე ისე შევზარე (შევაშინე), კაცი სად იყო მათი დამბარე?

შანთი (ლოგაშო შეზარა, შეაშინა; დღუზანთე შეუზარაფს, შეუშინება; ღონეშანთე) შეზარაფა, შეაშინება თურმე *გრძლე* აშინებს, შიშის ზარს სცემს. *შორ. შექერიანაფა.*

ბანაშე (ბანაშეს) *იხ. ბმაკალი, -ბაზა (ი.იოფშ).*

ბანაშე (ბანაშეს) ბრაბუნე; ღირი ხმის ბამოცება ჭოხით (ან სხვა რითიში) ცამისს. მუღულუ იში ოჭიშის **შანჭაფი** - გაქონდა იმის ზურგზე ბრაგუნი (ჯოხით ცემის დიდი ხმა). **ქარი** დუ და **ქარეშ** მუღულუ **შანჭაფი** - ქარი იყო და ქარებს გაქონდა ბრაგუნი. *შორ. ჩქეაჩქაფი.*

ზანგილი-ი (ზანგილი/რს) *მიძღვნება წარს. შ ა ნ ჭ უ ნ ს*
ზნისა – მამრად ნაცემი.

ზანგუა (ზანგუას) სახელი **შ ა ნ ჭ უ ნ ს** ზნისა –
ბრამვა, მამრად ცემა (ჯროსნი ან სხვა
რითიმე). ნაბეჭანი ეშმაკი ბაღან რე ღო
ღო **შ ა ნ ჭ უ** – ნამეტანი ეშმაკი ბავშვია და
დაბრგა.

ზანჭუნს (ლოზანო დაბრგა, ლუზანო
დაუბრგავს, ლოზოზანო(ნ) დაბრგავდა თურმე)
გრძმ. ბრიგავს, მაგრად სცემს.

იზანჭუ(უ)(ნ) (ლოზანო დაბრგა, ლოზანოლ(ნ)
დაბრგევილა) *გრძღუ.ენებ.* **შ ა ნ ჭ უ ნ ს** ზნისა –
იბრგება, იცემება მაგრად.

იზანჭე(ნ) (იზანო შესაძლებელი გახდა დაბრგება,
–,) *გრძღუ. შესაძლ. ენებ.* **შ ა ნ ჭ უ ნ ს** ზნისა –
შეიძლება დაბრგოს.

აზანჭე(ნ) (აზანო შეძლო დაბრგება, –,
ლოზოზანო(ნ) შესძლებია დაბრგევა) *გრძღუ.*
შესაძლ. ენებ. **უ შ ა ნ ჭ უ ნ ს** ზნისა – შეუძლია
დაბრგოს.

ოზანჭაფუანს (ოზანაფუა 'და'ბრგევინა,
ლოზანაფაფაშუ დაუბრგევინებია, ლოზოზაფაშუ(ნ)
დააბრგევინებდა თურმე) *კაუზ.* **შ ა ნ ჭ უ ნ ს**
ზნისა – აბრგევინებს, მაგრად აცემინებს.

მაზაფაფაული მიძღ. მოქმ. მაგრად მცემს,
'და'ბრგევი.
ოზანაული მიძღ.ენებ.მე. მაგრად სცემში,
'და'საბრგევი.

ზანგილი მიძღ.ენებ.წარს. მაგრად ნაცემი,
'და'ბრგევილი.

ნაზანო მიძღ.ენებ.წარს. მაგრად ნაცემი,
'და'ნაბრგევი.

ნაზანოური მიძღ.ენებ.წარს. მაგრად ცემის
საფასური.

შაფაო, ულაზაფო მიძღ.უარყ. ვინც არ არის მაგრად
ნაცემი, უცემელი, დაუბრგევი. *შღრ.* ჩქეპაქუა.

ზავლი (ზაოდის) [*რუს.* завод პარხანა]
მონაშობილობა. **ონტკაში** ოფუნაფალი
შ ა ო ღ ი – არყის სადუღებელი მონაშობილობა.

ზაპუშა (ზაპუსკას) [*რუს.* закуса სა'უშაშ]. იგივეა,
რაც **შ ა ე კ ს კ ა**. ქოჭკომუნდეს
შ ა ე კ ს კ ა ს ი: *ქხს, I, გვ. 275* – ჭამდენენ
საუზმეს.

ზარი (ზარს) იგივეა, რაც **ო რ ე კ ე შ ი**, – ზარი,
სარაქალი.

ზარი (ზარს) სასიმიდნას ნელით მონწელი
ქედელი (*მასალები, I, გვ. 399*). *შღრ.* ზარი, –
მონწული სასიმიდნა (*ქტლ.*).

ზარი (ზარს) ტირილის ნასი; სიმღარა
ტირილში. ჯვემო უჩქედეს **შ ა რ ი** :
ღურღილი მონწარუშა მანგარარს (დას, ვარა
ცირასკუას) მოჰუნდუ ეჩი-ეჩიღოვითი კოჩი.
ათენენს იწოჰუნდუ ოთხი კოჩი (მეტით

შილღებედუ) ზარით (ობირუე). თავარი
მაგარუე სოიშას ევილღუე ხუღემანი, ენეფი
იბირღეს; ასეიანი შოშიკაში მანგარიღუე.
თქუანდეს „ზარით მორთო ონგარუშევაანი“, –
თუნა დიდი პატიცემა ნიშნენდუ – ძველად
იკოდნენ ზარი: მკედარს რომ ტროოდნენ,
მომტარალს (დას ან ქალიშვილს) მოჰყავდა
ოცი-ოცდაათი კაცი. ამათ წინ მოუძღოდა ოთხი
კაცი (მეტით შეიძლება) ზარით (სიმღერაა).
მთავარი მომტარალი სანამ არ შევიდოდა
სახლში, ესენი მღეროდნენ; ახლანდელი მუსიკის
მაგიერი იყო. რომ იტყოდნენ: „ზარით მოვიდა
სატროილო“, – ეს დიდ პატიცემება ნიშნავდა.
ყოროფილეფში გამათ ჭანდი მიწოლენსგ
შ ა რ ს : *ი. ყოფშ., გვ. 140* – შეყვარებულების
მაგიერ ბუზი მეტყვის ზარი.

ზარა (ზარას) ზარი. **ღოურეკათ** თინენს **შ ა რ ა** :
მ. ხუძ., გვ. 308 – დაურეკათ იმათი ზარი.
შ ა რ ა თაქი მიკომიზუ: *კ. საშუშ., ქართ. ზეს., გვ. 83* – ზარი აქ მიკიდა.

ზარაზანი (ზარაზანს) იგივეა, რაც **შ ა ბ ა რ შ ა ნ ი**,
– ზარბაზანი. **შ ა რ ა შ ა ნ ი** ოყოთანცენ(ი),
დედამიწას ორეკუნეს: *კ. საშუშ., ქართ. ზეს., გვ. 86*
– ზარბაზანი რომ ისრის, დედამიწას აქცევს.
შ ა რ ა შ ა ნ ე ფ ე ქ ე ლ ო ყ ე გ ხარხაში –
ზარბაზნებმა დაიწყო ხორხოცი (ხარხარი).

ზარალ (ზარალს) ზარალი. დიდი **შ ა რ ა ლ ი**
ქიმორინუ'უ – დიდი ზარალი მიაყენა.
იზარალიში მეჩამა დაზარალენ (ზარალის
მიცემა): ბორიაშე ცყას **შ ა რ ა ლ ი**
შ ი ა ჩ ა მ უ ე – ქარსაგან ტყე დაზარალდება.
იზარალი გაფუ ზარალდები: **შ ა რ ა ლ ი**
ე ა ფ ე უ, კალამს ტახუ, მელანი ღობისქოიაფუ:
ი. ყოფშ., გვ. 165 – ზარალდები, კალამს სტებ,
მელანი დაგიშვრია.

ზარალება (ზარალებას) სახელი **შ ა რ ა ლ ე ნ ს**
ზნისა – 'და'ზარალება.

ზარაში, **ზარაშა** (ზარაფის, ზარაფას) იგივეა, რაც
შ ა რ ე ბ ა.

ზარაზანი (ზარაზანს) ზარბაზანი.
ზარბალ (ზარბალს) იგივეა, რაც **ს ა რ გ ა ლ ი**,
– უშნოდ სიარული, თრეპა.

ზარბალა იხ. სარგალა.

ზარბანული (ზარბანულს) *მიძღვნება წარს.*
ტლახიციით მოზელილი, ერთმანეთში
უშნოდ არაული, – 'და'ზარბანილი.

ზარბანუა (ზარბანუას) სახელი **შ ა რ გ ა ნ ს**
ზნისა – 'და'ტქანა, ზარბანა.

ზარბაზი (ზარბაზის) 1. ზარბაზი; უპარბისი. 2.
ჩალისფარი, მოჰყვითალო ცხანი.

შ ა რ ა ლ ე გ ი გაგმანწყითია, – უწუე: *მ. ხუძ.,*

გვ. 267 - ჩალისფერი ცხენი გამომწყვდეთო, - უთხრა. შორ ზორგიკო.

ბარაზუმი (ბარდაფის) ფცინს მოსხლათა და ისა დაცემა (*ბ.დ. II, გვ. 9*).

ბარლა (ბარლუას) ტჳამცა (დ. ვიფია).

ბარნ (ბარეს) იგივეა, რაც **ო შარ ი¹, შარა,** - შარნი. კისერს შარეს გითაბუნჯანა - კისერზე ზარს ჩამოჰკიდებენ. ემუგომ ზემათ მემორჩენა, შარეს უხაკუანანი - ეესტის (თუნუქის) ხმად მიგაწმინა, ზარს რომ უხაკუნებენ. შორ ორეკეში.

ბარმბ (ბარებას) სახელი ო შარ უ (ნ) ზმნისა -

1. ზარმბა; ზარმამცომბა. ო შარ ვალე გიჟულა, ჩხურუ აფუ - ეზარება გარეთ გასვლა, სცივა. წიწღას დადაჱ ვაზრდეგჱ, დ ე ბ შ არ უ ა ზ ა ფორთის: *ქხს, I, გვ. 210* - ნინილას არასოდეს არ გაეზრდი, დავიზარებ ხლადორთს. ი შ არ ე ბ უ ქ ე, სი ვარა ეს გლოსოჱუნებენ: *ი. იოფშ. I, გვ. 20* - ზარმბცომ შენ, თორემ ამას გაგლეჱ.

ზარებუ (ნ) (წიწღარუ დაიზარა, წოზარაჱუ დაუზარებია, წოწოზარაჱუ) დაიზარებდა თურმე) *გრდუჱ ენებ*. ზარმამცომბა.

ოზარუ (ნ) (მხოლოდ ანემოს წრისა და IV სერიის მტკიცებებში) *გრდუჱ ენებ*. ეზარება.

2. ბა(ცი)ლმბა. *იხ*. გინო-ზარება. 3. შეხეხებებ.

წყარინი რამხალი ა შ არ უ დ უ გიზოლეჱმე მუენასოჱა: *ქხს, I, გვ. 315* - წელის ჩრიალი ეგებებოდა, ზემოდან მონახტეთი. აზარუ (ნ) (აზარუ 'შემო' ეგება, შარაჱუ' შემოვებებია, წოზარაჱუ(ნ) ეგებებოდა თურმე) *გრდუჱ ენებ*. ეგებება.

ბარმალი (ბარმალ(რს), ბარმალაჱა

(ბარმალაჱას) ზანზარნი, ცახცახნი (სიტყვისაბან, ციტყვისაბან, შიშითი, სიშაჱლიმითი, ძალითი)... უმჱქურანჯო **შარშალანცე**, უნა ნეგო რცანცალანცე - უზარებდა ზანზარებს, შვი მტერი ცახცახეთი. ი შ არ შ ა ლ ე ც ა დ ე ლ ხ ს ა - ზანზარებს ცა და მინა. თელქიანან შ ა 'ა'შშვალე მუჱში კანონი **ც ი შ არ შ ა ლ :** *ქ. საჱშუ, ქართ. ზებ., გვ. 85* - მთელი ქვეყნის მეტევსებზე მუჱის კანონი ზანზარებს.

ბარმალანს (*იყრ*. იზარაჱუ იზანზარა, უზარაჱაჱუ უზანზარია, წოზარაჱუ(ნ) ზანზარებდა თურმე) *გრდუჱ. საშ. მოჱშ.* ზანზარებს, ზანზარი გააქტს. ოზარმაღუანს (ოზარმაღუა აზანზარა, უზარმაღაჱუ უზანზარებია, წოზარმაღაჱუ(ნ) აზანზარებდა თურმე) *გრდუჱ* აზანზარებს. იზარმაღუანს (ვიზარმაღაჱუ ვიზანზარა, ბაზარმაღაჱუ ბაუზანზარებია) *გრდუჱ*. ზანზარი გააქტს. **უზარმაღუანს** (ბაზარმაღაჱუ დაუზანზარა,

ბაზარმაღაჱუჱუ დაუზანზარებია) *გრდუჱ. სასხე. ქც.* **შ არ შ ა ლ ა ნ ს** ზმნისა - უზანზარებს, ზანზარს აწყებიწებს.

ოზარმაღაღუანს (ოზარმაღაჱუ აზანზარებინა, უზარმაღაჱუჱუ უზანზარებინებია, წოზარმაღაჱუ(ნ) აზანზარებინებდა თურმე) *კუჱ. ო შ არ შ ა ლ უ ა ნ ს* ზმნისა - აზანზარებინებს, ზანზარს აწყებიწებს.

მაზარმაღარი მიჱ. მოჱშ. მზანზარებელი.

ზარჱა (ბარუას) სახელი შარ უ ნ ს ზმნისა - დამპრა (აღმნილიდან). **გუჱკადილი ხოლო ვართო, ტანს ე ე უ შ არ უ ა ნ თ ი ნ ი ? -** დაჭედილი ხომ არ ხართ, ტანს რომ არ სძრავთ. **ზარჱა** (წოზარანს დაძრავს, წოზარ დაძრა, ლუზარა დაუძრავს, წოწოზარაჱუ(ნ) დაძრავდა თურმე) *გრდუჱ* ძრავს (ადგილობრივი).

ზარჱა (ბარჱას) იგივეა, რაც შ ა ფ რ ა , - ნაღვიმლი, მელანემოლი; ბულინს წუხილი (*ი. იოფშ.*). **შ არ ჱ ა შ ი წამალს მიზანდედე:** *მ ზუბ. გვ. 321* - ნაღელის ნამალს მიზანდედე.

ზარჱანა, ზაჱანა (ზარ'ჱანას) მოჱან. ნინაჱა, პიღვიმლი. ვართ ჱიჱეჱ დო ვართი **შ არ ჱ ა ნ ა ს** სუნელს ვოჱკათუანს: *ქხს, I, გვ. 212* - არც მარილს და არც პიღვიმელს სუნელს არ გაურევს.

ზარჱული (ზარჱულ(რს) ზაჱსჱული. ზოთონჯ, **შ არ ჱ ე ლ ,** დლა დო სერი, ნანდელ გორჩქინელე სქემამი: *ქ. საჱშუ, ქხს, გვ. 121* - ზამთარი, ზაფხული, დელ და ღაჱე, ნამდილად ვაჭინელა ლამაზი. **შ ა ჱ ხ ე ლ ე ც** ჩაის ჭაღუნეჱ: *ქ. საჱშუ, ქხს, გვ. 165* - ზაფხულში ჩაის კრეჱს. **ართი ბალი გავაკეთი, შ ა ჱ ხ ე ლ ი შ ი გილაღურო:** *ქხს, I, გვ. 165* - ერთი ბალი გავაკეთე, ზაფხულში საითარულიდ მარხულას', მარხულამ **ზჱზ**. **ართი ბალი გავაკეთი შ არ ხ ე ლ ა შ ი** მაჱაღეჱ: *ი. იოფშ, გვ. 115* - ერთი ბალი გავაკეთე, ზაფხულში გამზრდილი. **შ არ ხ ე ლ ა ა** გეჱანამა მემიღეჱ ორინჯი-ზაფხულში მთავი მიეერეჱებით საქონელს. *შდრ. გამარხული.*

ზარჱული(რს) ზჱზ. ზაჱსჱული(რს) ზჱზ.

შ არ ჱ ე ლ ო ბ ი თ გილაღურათ დო ლიბბიუათ ჩხანაია: *ქხს, I, გვ. 54* - ზაფხულობით ვიართო და გავიბეთ შუხე.

ზაჱანა (ზაჱანას) მოჱან. იგივეა, რაც **შ არ ჱ ა ნ ა , შ ა ჱ ო ა ნ ა , -** პიღვიმლი, ნინაჱა. **შ ა ჱ ა ნ ა** ეა ვაჭინეჱ, პიჯი მუჱე მერჱუ? : *ა. ცაჱ. გვ. 82* - ნინაჱა თუ არ ვიჭამია, პირი რამ დაგნევა? **შ ა ჱ ა ნ ა შ ი უწარამი, პატონსქეჱა უსქეჱამი** - ნინაჱაზე უწმარესი, ბატონსქეღზე ულამაზესი (გამოცანა: თოელი).

გაბაჟონდალი მიძე. მიუზ. ' შე'მკერელი,
 შე'სქენელი.
 გაბაჟონდალი მიძე. ენებ. მე. ' შე'საკრავი,
 შე'სასკენელი.
 გაბაჟონდალი მიძე. ენებ. წარს. შე'კრული,
 შე'სკენელი.
 გაბაჟონდალი მიძე. ენებ. წარს. შე'ნაკრავი,
 შე'ნასკენი.
 გაბაჟონდალი მიძე. ენებ. წარს. შეკერის,
 შესკენის საფასური.
 გაბაჟონდალი მიძე. ენებ. წარს. შე'უკრავი, შე'უსკენელი.
 იხ. აკო-გეგუმონჯუა.

გაბრძნე (ღისა) სსლქიანი (მინდა). იხ. გეგლატა.
 გაბრძნე (გეგრჭუასა) იგივეა, რაც გ ე გ ლ ა ტ ა , -
 სახელი გ ე გ რ ჭ უ ე / გ ზნისა, - სსლქიანი.
 გაბ (გებას) სახელი ა მ ე ნ ს ზნისა - გაზაპაპა.
 იხ. გება; გაზება.

გაბ-ი, გიბ-ი (გეგის) ნაწილი სასმელი დაზმისა.
 გ ე გ ი ლო ორცხონჯი - ზეგი და სავარცხელი.
 გ ე გ ი ლო ორცხონჯით მუნდეს
 ბამბეში ძაფიშე სამიენს- ძველად ზეგი და
 სავარცხლით ქსოვდნენ ბამბის ძაფისაგან სამ-
 ქსოვილს. გ ე გ ი - ს აკეთდნენ აბრეშუმში
 წკორილი ძაფით - ზეგს აკეთდნენ
 აბრეშუმის დანმენდილი ძაფით. იხ. აფხა.

გაპ' ზგზ. მზა'ლ'. ოსორიში გ ე რ ე - ვისმაში
 მზა (კ.კარ.), მზად არის.

გაპ'ზა (გე'გზას) სახელი ა მ ე ნ ს ზნისა -
 'გა'ზაპაპა, 'გა'შეშეშეშე. ნოსა-ღიანთილიში
 ჩხუპსა ა მ ე ნ ს - რძალ-დედამთილის ჩხუბს
 აზავებს. მაჩხუბარეფიში გ ა მ ე გ ბ ა ჯგირიე -
 მოჩხუბრების გაზავება კარგია.
 ამენს (ბააშუ გაზავა, ბააშუაშუ გაუზავებია,
 ბააშუაშუაშუ) გაზავებდა თურმე გ რ ზ მ აზავებს.
 იმებუ(ნ) (ბიიშუა გაზავა, ბააშუაშუ(ნ)
 გაზავებულა) გ რ ლ ე ე ნ ე ბ . ა მ ე ნ ს ზნისა -
 ზავებდა.

ამენენ(ნ) (ბიიშუა შესაძლებელი გახდა გაზავება,
 -,-) გ რ ლ ე . შესაძლ. ენებ. ა მ ე ნ ს ზნისა -
 შეიძლება გაზავება, გაზავდეს.
 ამენენ(ნ) (ბიიშუა შეძლო გაზავებინა, -,
 ბააშუაშუაშუ) შესაძლებელია გაზავება) გ რ ლ ე .
 შესაძლ. ენებ. ა მ ე ნ ს ზნისა - შეუძლია
 გაზავოს.

ომებუაფუანს (ბააშუაშუაშუ გაზავებინა,
 ბააშუაშუაშუაშუ გაუზავებინებია,
 ბააშუაშუაშუაშუაშუ) გაზავებინებდა თურმე
 კ ა უ ზ . ა მ ე ნ ს ზნისა - აზავებინებს.
 გაბაჟონდალი მიძე. მიუზ. ' გა'ზავებელი.
 გაბაჟონდალი მიძე. ენებ. მე. ' გა'ზავებელი.
 გაბაჟონდალი მიძე. ენებ. წარს. გაზავებელი.
 გაბაჟონდალი მიძე. ენებ. წარს. ' გა'ზავებები.

გაზაჟონდალი მიძე. ენებ. წარს. ' გა'ზავების საფასური.
 გაზაჟონდალი მიძე. ენებ. წარს. გაუზავებელი.

გაბაჟონდალი (გეგებულა) იხ. გაბებულა.
 გაბ-ი (გეთის) ზამთი.
 გაბიშენი (გეთუნბერას) მოტან. მზასუშპირა
 (ყა ზაყ., 21.07.1930, გვ. 3).
 გაბითინ-ი (გეთინის) ზამთუნინი, - ზამთუნინი
 ზამთი.
 გაბითინინი ჯა (გეთინინი ჯას) მოტან. ზამთის ხე.
 შღრ. გეთინი (ა. მაყ.).

გაბითინინი გაბი (გეთინინი გეთის) იხ.
 გეთინი, - ზამთის ხის ზამთი. შღრ. გეთინინი
 ჯა.

გაბა-ლი (გეგალ/რს) ზამთაპალი. შღრ. გენკალი.
 გა-ლი, გი-ლი (გელ/რს) მიძე. ენებ. წარს. გა-ს-ს
 ზნისა - ცომი, მოწალილი. ჭიჭე ქობალიში
 გ ე ლ ი მითხუე: მ. ტეძ., გვ. 189- ცოტა პურის
 ცომი მოითხოვა. ოკონ-და, გ ე ლ ს ხე
 მეთხასე...: მ. ტეძ., გვ. 31- თუ უნდა, ცომს
 ხელი მოჰკიდოს. ლუშუ გ ე ლ ი , ხორცი -
 ხაშლი: თ. სახოკ., გვ. 262 - ლომი ჩაზელილი,
 ხორცი - მოხარშული. იხ. ზალა.

გაბე-ი (გებების) მოტან. ბაღაშინი ქართუპარი,
 იხარდაბა მუხლაშლი, იხარდაბა ნითაშ
 ნათოშ, ლარო არ აქვს (მასლები, ტ. IV, ნაწ.
 I, გვ. 217.).

გაბე-არე (გებარეს), გებე-არე (გებე-არეს)
 უშურო მესანი. ეადატ. ჩაცომებულა.

გენ-ი (გენს) ბარი, პაპა. გენიშა წყარქ
 მიდართე: ა. ყოფშ., გვ. 162- ბარი წყალი
 წავიდა. გენარეფი (გენ-არე-ფი)
 ბარელები, ვაკელები (ეკე ადგილზე
 მცხოვრებლნი). შღრ. რზენი.

გენა ზამო.
 გენახარე (გენახარეს) ზამო მხარე.
 გენახარეშე მოთხოზოშდეს სუთი დლა ლო
 სიენას: ექს. I, გვ. 267 - ზემო მხრიდან
 მომდევდნენ სუთი დლე და ლამე. შღრ. გენახარე.

გენაპალი (გენკალს) ზამთაპალი.
 გენაპარი (გენწარს) 1. გენაპარი. ათე ბოშის
 დეფთხოზ ირფელქ, გენწარსიშ მეტეჟ - ამ
 ბოქს მოშოშე (დეფთხოვა) ყველაფერი, გენრის
 მეტე. 2. ურმის ნაწილი - გენაპარი.

გენაპალი (გენწარს) იხ. გენაპალი
 გენაპალი (გენაპარს) ბააშინი; ჰროსთი არ სხვა
 რითიმე გამბრად ცემა და ამ დროს
 გამომცემული ხმა. იში ოჭიშის მეუღლე
 გ ე პ ა ფ ი - მის ზურგზე გაქორდა ზაპანი.
 გენაპარი (გენაპარს) იგივეა, რაც გ ე მ ე რ ე , -
 ჩაცომებულნი. გენაპარე ქობალი -

ჩაცომებული პური. *ჯადატ*. ჩასუქებული.
გეკერე ოსური – ჩასუქებული ქალი.
გვიპირება (გეპირებას), **გვიპირება** (გეპირებას)
 სახელი **გეპირენ** ს ზმნისა – ზვიპირება.
 ქრისტე ქმუ ამბეუ ქიმინენი, არბას
გეპირენანია: *ო. ყოფ.*, გვ. 117 – ქრისტემ
 რა ამბები ენა, ყველას იზებირებენო.
 გეპირენს (*იფრ.* ლომიპირი // ლომიპირი
 დიზებირა, ლომიპირება დიზებირებია,
 ლომიპირებაჲ(ე) დიზებირებდა თურმე) *გრდუფ.*
საშ. მოქმ. ზვიპირებას.
იგეპირენს (ლომიპირი დიზებირა, ლომიპირება
 დიზებირებია) *გრდმ. სათაე. ქე.* **გეპირენ** ს
 ზმნისა – იზებირებს.
იგეპირენი(ე) (ლომიპირინა შესაძლებელი გახდა
 დიზებირება, ლომიპირებაჲ(ე) შესაძლებელი
 გამხდარა დიზებირება, ლომიპირებაჲ(ე)
 შესაძლებელი ყოფილა დიზებირება) *გრდუფ.*
შესაძლ. ენებ. **გეპირენ** ს ზმნისა – შეიძლება
 დიზებირება.
ამეპირენი(ე) (ლომიპირინა შეძლო
 დიზებირებინა, –, ლომიპირებაჲ(ე) შესაძლება
 დიზებირება) *გრდუფ. შესაძლ. ენებ.*
უგეპირენ ს ზმნისა – შეეძლია დიზებიროს.
ოგეპირებაჲ(ე)ჲ(ე) (ლომიპირებაჲ(ე)
 დიზებირებინა, ლომიპირებაჲ(ე)
 დიზებირებინებია, ლომიპირებაჲ(ე)
 დიზებირებინებდა თურმე) *კაუზ. გეპირენ ს
 ზმნისა – აზებირებინებს.
მაგეპირებაჲ(ე) *მიძლ. მოქმ.* 'და'ზებირებელი.
ოგეპირებაჲ(ე) *მიძლ. ენებ. მე.* 'და'საზებირებელი.
ლომიპირებაჲ(ე) *მიძლ. ენებ. წარს.* დიზებირებელი.
მაგეპირებაჲ(ე) *მიძლ. ენებ. წარს.* 'და'საზებირებელი.
ნამეპირებაჲ(ე) *მიძლ. ენებ. წარს.* დიზებირების
 საფასური.
ულომიპირებაჲ(ე) *მიძლ. უარყ.* დიზებირებელი.
გვიპირებულ-ი (გეპირებულს) *მიძლ. ენებ. წარს.*
გეპირენ ს ზმნისა – 'და'ზვიპირებაჲ(ე).
გვიპირება (გეპირებას) სახელი **გეპირენ** ს, **გეპირენ** (ე)
 ზმნათა – 1. ზეპირება; დანდლოლად
 (უმონყალოდ), მებრად ცემბა (წნელი,
 ყოხით...), ძალამი დო **გეპირენ** ს ენეფი ზოლი:
მ. ხუბ., გვ. 118 – ძალიან სცემეს ესენიც.
 მუკიფურინო ქურყი დო ქო **გეპირენ** ს: *ო. ყოფ.*, გვ.
 80 – მოუქნია ქუსლი და ჩარატყა. ქო **გეპირენ** ს ზმნისა
 ჩხოუს: *მ. ხუბ.*, გვ. 192 – დარატყა წნელი
 ძროხას.
გეპირენ (ლომიპირი სცემა მაგრად, ლომიპირი სცემდა
 მაგრად, ლომიპირებაჲ(ე) სცემდა მაგრად თურმე)
გრდმ. სცემს (უზოგავად).
იგეპირენს (იგეპირი ირტყა, სეპირაჲ(ე) ურტყამს)
გრდმ. სათაე. ქე. **გეპირენ** ს ზმნისა – ირტყამს,
 იცემს (თავზე).*

უგეპირენს (სეპირაჲ(ე) ურტყა, სეპირაჲ(ე) ურტყამს)
გრდმ. სასხე. ქე. **გეპირენ** ს ზმნისა – ურტყამს,
 უცემს მისას.
იგეპირენ (ლომიპირი შესაძლებელი გახდა ცემა,
 ლომიპირებაჲ(ე) შესაძლებელი გამხდარა ცემა,
 ლომიპირებაჲ(ე) შესაძლებელი ყოფილა ცემა)
გრდუფ. შესაძლ. ენებ. **გეპირენ** ს ზმნისა –
 შეიძლება მაგრად იცემოს.
ამეპირენი(ე) (ლომიპირი შეძლო იცემა, –, ლომიპირებაჲ(ე)
 შესაძლება მაგრად იცემა) *გრდუფ. შესაძლ. ენებ.*
უგეპირენ ს ზმნისა – შეუძლია სცემოს,
 ურტყას.
ოგეპირებაჲ(ე)ჲ(ე) (ლომიპირინა აცემინა, სეპირაჲ(ე)
 უცემინებია, ლომიპირებაჲ(ე) აცემინებდა
 თურმე) *კაუზ. გეპირენ ს ზმნისა – აცემინებს.
მაგეპირებაჲ(ე) *მიძლ. მოქმ.* მცემელი.
ოგეპირებაჲ(ე) *მიძლ. ენებ. მე.* სცემი.
მაგეპირებაჲ(ე) *მიძლ. ენებ. წარს.* ნაცემი (ცემული).
ნამეპირებაჲ(ე) *მიძლ. ენებ. წარს.* ნაცემი,
 ნარტყამი.
ნამეპირებაჲ(ე) *მიძლ. ენებ. წარს.* მაგრად
 ცემის, რტყმის საფასური. *მდრ. ლაზ.* **ოგეპირენ** ს
 ცემბა (*კეობლი.*, გვ. 131).
 2. უხედავ, მდიდრულად დავრა
 აქვალფრინას. ასე ომუშებულ **გეპირენ** ს ამარ:
კ. სამუშ., *ქმს.*, გვ. 164 – ახლა სამუშაო ყრია
 ავერ. ორფელ **გეპირენ** ს, მთო საჭირო ორენი
 – ყველაფერი ეყარა, რაც საჭირო იყო. ყურამენი
 გო **გეპირენ** ს წი ბინესს – ყურამენი ბეერი ასხია
 (აყრია) წელს ევენას. სქანი გვანაში თულო...
 ორქო მითო **გეპირენ** ს: *მ. ხუბ.*, გვ. 24 – შერი ყანის
 ქემე... ოქრო სასეა (ყრია უხვად).
ოგეპირენს (ლომიპირი დავრა, ლომიპირი დავურია
 ბლომად, ლომიპირებაჲ(ე) დავურია თურმე) *გრდმ.*
 უხვად ყრის.
ამეპირებაჲ(ე) (მხოლოდ მყოფადის წრისა და IV
 სერიის მწკრივებში) *გრდუფ. ენებ.* ეყრება
 (ყველაფერი ბლომად).
გეპირენ (მხოლოდ ანემოს წრისა და IV სერიის
 მწკრივებში) *გრდუფ. სტატყ.* ყრია (ყველაფერი
 ბლომად).
უგეპირენ (იფრ. აგეპირება, ლომიპირებაჲ(ე) ეყარა
 თურმე) *გრდუფ. ენებ. სასხე. ქე.* უყრია.
 3. (მებრად) ბაძლომ; ძალიან ბაძმან;
 ბეპირის სხმა (ბილინას). გომარე გო **გეპირენ** ს
 სხულით – ტომარა გატენა მსხლით.
 ოკომალით გე **გეპირენ** ს – საჭმლით
 გამოძლა. ლუღის წი გომეპირენ – ლეღს წელს
 ბეერი ასხია.
გომეპირენ (ლომიპირი გატენა, სეპირაჲ(ე) გაუტენია,
 ლომიპირებაჲ(ე) გატენიდა თურმე) *გრდმ.* გატენის.
გეპირენი (ლომიპირებაჲ(ე) გამოძლა მაგრად,
 ლომიპირებაჲ(ე) გამოძლარა მაგრად) *გრდუფ.*
ენებ. გამოძლება.*

გოგეკუ(ნ) (მხოლოდ ანგოს ნრისა და IV სერიის მწერლებში) *გრდუე. სტატიკ.* ასხია; აყირა ბლომად.

გერი-ი (გერს) იგიევა, რაც ზელო, - ცომი.

გერლაპი (გერლაგის); **გერლატი** ცხენი - ჩალისფერი ცხენი (*კჭარი*). *კადატ.* ზარმაცი. *იხ.* ზარლატი.

გესპი, **გესპი-ი** (გესკვის, გესქვის) *ხოლო.* შაშვი. ჩიტი ვორდი, გესკვი ვორდი... *ქხს, I, გვ. 75* - ჩიტი ვიყავ, შაშვი ვიყავ... ლურჭულევი, **გესქევი** უმა; *ი. ყოფშ. გვ. 148* - ...იჭიკიკევი, შავი შაშვი! **გესქევიქლო** **გესქევიქ** წეკილე - ტურაქ პივი 'ციფშა: *თ. სახოი. გვ. 247* - შაშვი და შაშვი ნაიკევი - ტურაქ პირი გაიგსოო. **გესქევის** ცვილენდე; *მ. ხუბ., გვ. 239* - შაშვი კლავდა. ჩიტიკლო ბჭუქუევათ, **გესქევიცალო** კუთუთა: *ქხს, I, გვ. 171* - ჩიტიკი ვიჭიკიკიოთ, შაშვიკი ვიჭუტუტუტოთ (ვიკენსოთ). *შღრ. ლაზ.* გესქეუ // მგესქეუ შაშვი (*ნ. მარი*).

გეზირი-ი (გეფირს) გზა (*დ. ფიფი*).

გეშ-კეპი-ი (გეშ-კეკის) 1. ქარაფშუბა. ათენეფი **გეშ-კეკი** რე, მაჯინე რე გეფირიში *კ. საშუშ, ქართ. ზეს., გვ. 14* - ესენი ქარაფშუტებია, შეშეყურე ზეფირისა. 2. გზამზარაშლი. **გეშ-კეკი** უსკრა - მზამზარეული უყვარო.

გესარე (გესარეს) *იხ.* გენახარე. - ზემო მხარე. **გესარე** შე მოფთხოზღეს სუმი ღლალო სუმი სერს; *ქხს, I, გვ. 265* - ზემო მხრიდან მომდევდენ სამი ღლე და სამი ღამე.

გესპი-ი (გენს) ზპინი. დამორჩილს მუარქიში დააბეგენანლე ჭპინი (*წაი*) **გევის** - შემოდგომაზე მამარეში დაზინავდა ჩალის ზინს.

გესპი-ი (გენელ/რს) *მიმღ. ენებ. წარს.* **ოგენანს** ზინსა - დაზინეშლი.

გესპე (გენეს) სახელი **გენუნს** ზინსა - დაზინება. დამორჩილს **ოგენანა** ჭას - შემოდგომაზე ზინავენ ჩალს. **გენუნს** (ღოგანა დაზინა, ღაგანა დაუზინავს, ღოგანაუ(ნ) დაზინავდა თურმე) *გრდმ.* ზინავს.

იგენუნს (ღოგანა დაზინა, ღაგანა დაუზინავს) *გრდმ. სათავ. ქვ.* **გენუნს** ზინსა - იზინავს თავისას.

ოგენანს (ღაგანა დაზინა, ღაგანა დაუზინავს) *გრდმ.* ზინავს.

უგენუნს (ღაგანა დაუზინა, ღაგანა // ღაგანა დაუზინავს) *გრდმ. სისხე. ქვ.*

გენუნს ზინსა - უზინავს.

იგენენ (ღოგანა შესაძლებელი გახდა დაზინევა, ღოგანაუ(ნ) შესაძლებელი გახდარა

დაზინევა, ღოგანაუ(ნ) შესაძლებელი ყოფილა დაზინევა) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.* **გენუნს** ზინსა - შეიძლება დაზინოს.

აგენენ (ღაგანა შეძლო დაეზინა, - ღოგანაუ(ნ) შესაძლებელი გახდა დაზინევა) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.* **უგენუნს** ზინსა - შეუძლია დაზინოს.

ოგენაფუნს (ოგანაფუნს აზინენა, ღაგანაფუნს აზინენება, ღოგანაფუნს) აზინენებდა თურმე) *კაუზ.* **ოგენანს** ზინსა - აზინენებს.

მაგანალი მიმღ. მოქმ. გზინავი.

ოგანალი მიმღ. ენებ. მქ. 'დასაზინი.

ღოგანალი მიმღ. ენებ. წარს. დაზინული.

ნაგანა მიმღ. ენებ. წარს. 'დასაზინი.

ნაგანა მიმღ. ენებ. წარს. დაზინვის საფასური. **უგანა, უგანა მიმღ. ენებ. წარს.** 'დასაზინი.

გვირი-ი (გვირს) ზეპარი. **ხავერდი** გინწყუე ტყელო **გვერქ** - ხავერდი გაიყო ტყე და ზეპარი.

გვირი (გვირს)/**გვირი-ი** (გვირის)/**გვირ-ი**/**გვირ-ი** (გვირ-ის) სახელი **გვიანს**, **გვილანს** ზინსა - ხმამაღლ ტირილი; **გვილი** (საქონლის); **გვირილი** (ზუილიკი). **ტური** მიღლე სქან **გვიპი** - ვული ნაილო შენმა ზუილიმა. **იში გვილაფი** მორიშე ირჩქილედე - იმის ზუილი მორიდან ისმოდა. **ჩხოუცალო გვიანლე** - ძროხასავით ზეუოდა.

გვილანს (*იყენ.* მაქლუა იზმულია, უმაქლუა უზმულელება, ოგანაუ(ნ) ზეუოდა თურმე) *გრდუე. საშ-მოქმ.* ზეუის; ხმამაღლა ტირის. **ოგეილუნს** (ოგეილუა აზმულევა, უმაქლუა უზმულელება) *გრდმ.* აზმულეებს.

ოგეილუნს (ოგეილუა აზმულელება, უმაქლუა უზმულელება, ოგეილუა უზმულელება, ოგეილუა აზმულელება) *კაუზ.* **ოგეილუნს** ზინსა - აზმულელებს; ხმამაღლა ატირებს. **მაგანალი მიმღ. მოქმ.** ვინც (რაც) ზეუის, ზუილის ხმას გამოსცემს.

ოგანალი მიმღ. ენებ. მქ. საზმულიო.

ნაგანალი მიმღ. ენებ. წარს. ნაზმულეები.

ნაგანალი მიმღ. ენებ. წარს. ზუილის საფასური. *იხ.* ზულა, ზულაფი. *შღრ.* ღვილ'ა.

გვირი-ი (გვირის) ხშირი ტალახი. ბარეა ხესე უწყონდე **გვირი** **გვირე** ცოთამას; *კაზაყ.* 1.06.1930, *გვ. 3* - ბარეა ხელს უწყობს ხშირი (და მაღალი) ბალახების დაკარგვას. *შღრ.* შევიარი.

გვირ-ი (გვირის) *იხ.* ზულა.

გვირი-ი (გვირის) *იხ.* გენი, რგენი. *შღრ.* ოფურეკი.

გვირ-ი (გვირის) *მიმღ. ენებ. წარს.* **გვირუნს** ზინსა - დაზინეშლი. *ნდლეუ* ლაკადენს

გვიწერი თირი - დნება მოის ფერდობებზე (ლაკადებში) დაზიანული თოლი. შორ. გვენლი.

გვინგვალი (გვინგვალს), **გვინგვალი** (გვინგვალს) დაბლაწვირილი. იოგვირგვინს (-, იმპროვიზირა იბღვირა, უპროვიზირა უბღვერა, ნოპროვიზირა) იბღვირებოდა თურმე *გრღვე, ვენბ.* იბღვირება. **გვინვა** // **რგვინვა** ('რ' გვინვა) იგვივა, რაც რ გვენვა, - დაგვინვა.

გვინგვინი (გვინგვინს), **გვინგვინვა** (გვინგვინვას) სახელი ი გვირ თინანს ზნისა - 1. უსწოდ ავსოტება, თეჭ გვირ თინანდუ ეშ მავინა ყაზახი - იქ აპოლოტილი იყო (იდვა) ამ სივრძის კაცი. იგვირ თინანს (-, იმპროვიზირა უწნოდ იყურა, უპროვიზირა უწნოდ უყურება, ნოპროვიზირა) უწნოდ იყურებოდა თურმე *გრღვე, ვენბ.* აპოლოტილი დვას (და ისე იყურება). 2. ხამამალა ტირილი.

გვინგვინს (გვინგვინს იტირა, უპროვიზირა) უტირა, ნოპროვიზირა) ხამამალა ტირიდა) *გრღვე, ხამამალა ტირის.*

გვინგვინს (გვინგვინს) სახელი გვირ თუნს ზნისა - განწება; უსწოდ, გლეჯიტი ჟამა. ოტკომარს გვირ თუნს, თეში ჰკუნს - საქმელს გლეჯს, ისე ჭმას.

7. **გვინგვინს** (ვოგვინს გლეჯიტი ჭამა, ვაგვინს გლეჯიტი უჭამა, ვოგვინს გლეჯიტი უჭამა) *გრღმ.* გლეჯიტი ჭამს. იმპროვიზირა *მიღ. ვენბ. მე.* გლეჯიტი საქმელი. *ვადატ.* საქმელი (ბორცველი).

გვინს (გვინს) *პოტან.* სპინა (*ი. ყოშ.*), *იხ.* ფშაღე. **გვინ** (გვინს) გზარი. ჭუაშ კიცის **გვინ** უღუ ართ ადგილს - ქვის კეცს გზარი აქვს ერთ ადგილს.

გვინი (გვინს) ზინარი.

გვინგვინ (გვინგვინს) *რღლე.* ზინარება. **გვინგვინ** გელეზა ზინარგის მიწება გისხნ, სი და მამარი პაპაში მოჭიშაფამა - გორჩენია, შენ მანარო მღდლოს მოსწრებადღე. აზიარენს (აზიარა აზიარა, უპროვიზირა უზიარებია, ნოპროვიზირა) აზიარებდა თურმე *გრღმ.* აზიარებს. აზიარებუ'უნ (იმპროვიზირა, იპროვიზირა) უზიარებულა) *გრღვე, ვენბ.* აზიარენს ზნისა - უზიარდება. ეზიარებუ'უნ (აზიარა ეზიარა, იპროვიზირა უზიარებია) *გრღვე, ვენბ.* აზიარენს ზნისა - ეზიარება. იპროვიზირა (იპროვიზირა უზიარებინა,

უპროვიზირა უზიარებინება, ნოპროვიზირა) აზიარებინებდა თურმე) *კაუ.* აზიარენს ზნისა - აზიარებინებს. აპროვიზირა *მიღ. ვენბ.* მზიარებელი. იპროვიზირა *მიღ. ვენბ. მე.* აზიარებელი. ნოპროვიზირა *მიღ. ვენბ. წარს.* აზიარებელი. ნაპროვიზირა *მიღ. ვენბ. წარს.* აზიარები. ნაპროვიზირა *მიღ. ვენბ. წარს.* აზიარების საფასური. უპროვიზირა *მიღ. ვენბ. წარს.* უზიარებელი.

გვინგვინ (გვინგვინს) გარეული ბალახი, რომელიც ბოსტანში გვხვდება. *შორ.* შიარო.

გვინგვინი, **გვინგვინი** (გვინგვინს) სახელი მან'ან დუნს ზნისა - ზინარა - განწება, პაჭიშვა. მუნეფიში სიციხლეს მონკა ოღალე გვიდანია: *ი. ყოშ.* გვ. 117 - თავიანთ სიციხლემში მძიბე ტვირთი ზიდონო. *იხ.* მინღუა.

გვინგვინი (გვინგვინს) *მიღ. ვენბ. წარს.* გვიდანს ზნისა - დარიჩქაპული, დარიჩქაპული აქვს ფეხი. *შორ.* წიწილხი - დარიჩქებული აქვს ფეხი. *შორ.* წიწილხი

გვინგვინს (გვინგვინს) სახელი გვირ თუნს ზნისა - დარიჩქება. მუღვატ ალოღუნნი, ხელო კუჩხი დუ გვირ თუნს - რაღაც დემართა, ხელი და ფეხი დაუჩირქდა.

გვინგვინს (გვინგვინს) (გვინგვინს) დარიჩქადა, გვირგვინს (გვინგვინს) დარიჩქებულა, გვირგვინს (გვინგვინს) დარიჩქებოდა თურმე) *გრღვე, ვენბ.* ჩირქდება. **გვინგვინს** *მიღ. ვენბ. წარს.* დარიჩქებულა.

გვინგვინს (გვინგვინს) სახელი გვირ თუნს ზნისა, გვირ თუნს - 1. გვირ თუნს; განწება გვირ თუნს; ვადატ. გასივება (ავადყოფობით). 2. გვირ თუნს (გვირ თუნს); 3. ძალს გვირ თუნს. კუჩხი დუ გვირ თუნს - ფეხი გასივება. სომა ვა გვირ თუნს დუნნი, ვეღუ - სანამ არ გამოძლა მგერად, არ ნავიდა. გვირ თუნს (აპროვიზირა ვაგესო, აპროვიზირა ვაგესო), აპროვიზირა ვაგესო) ვაგესებდა თურმე). *გრღმ.* ავსებს; ბერავს. **გვინგვინს** (გვირგვინს ვაზინინდა, ვაგესო; გვირგვინს ვაგესო) ვაზინინდა, ვაგესებულა, აპროვიზირა ვაგესო) ვაგესებულა, ვაგესებულა თურმე) *გრღვე, ვენბ.* გვირ თუნს ზნისა - სივდება; ივსება; ძლიერ ძღება. **გვინგვინს** *მიღ. ვენბ. წარს.* ვადავსებულა; ვაგესებულა (ავადყოფობით). *შორ.* გვირ თუნს. გვირ თუნს ვაგესება; ვაგესობა (*ვ. გურ.*).

გვინგვინს (გვირგვინს) *მიღ. ვენბ. წარს.* გვირ თუნს ზნისა, გვირ თუნს - განწება (ავადყოფობით); გვირ თუნს. ვადატ. ძალზე ვადავსებულა;

გაბერული, გასუქებული. *შღრ გურს, ღებხ.*
გამომჩინებული გასუქებული, გატენილი (*მ. აღაფ.,*
ა. ღლა.).

808-ი (ზიზის) სიცოცხლის ნიშანი. კუჩხი
გოზიკინაფილი მათუ, გვერდო მიზლი ვაულუ
- ფეზი გამეშებული (გაყურული) მავეს,
ნახერად სიცოცხლის ნიშან-კეალი არ აქვს.

809-ი (ზითის) იგივეა, რაც **ბზითი**, - მზითიანი.
ზითის გამგოლადაფუა: *ქხს.ი.გ.* 191-
ზითივს არ მოგატანინებ.

809იპა (ზითეზას) იგივეა, რაც **ბზითეპა**, -
სახელი აზითენს ზნისა - გამზითიპეპა.

809-ი (ზიკის) ბზიკი. **ზიკი** ჯგუა კოზირე,
ახირებულუ ვეჭირეცხენ - ბზიკიეთ კაცია,
აველოდ (უბრალოდ) ვერ მოიშორებ. *შღრ*
მასკაია.

809ინ-ი (ზიკინს) ბზეპა. **ზიკინი** ჯგირ-მუთუნს
ვაზოლიანს - ბზეკა კარგ-რამეს არ მოგიტანს.

809ინაშა (ზიკინაფას) სახელი **ოზიკინუანს**,
ზიკონდეუ (ნ) ზნათა - ბზეპა, ფშაპა
(ფშესისა); პადათროპა, უზომო დალეპა.

გადე. სიკვილი. სქანი **გოზიკინაფა**,
ქოზორთი აშო მალას! - შენი სიკვილი, მოდი
კე (*//*ვეთ) მალე! ქოლოხოდე დო მუ, მარა მუ
ამვედე, (დო) **გოზიკონდე დო ქედაანთხე:**
მ. ხებ., გე. 247 - დაჯდა და სვა, მავრამ რა
შეველო დავლია, გაიბრა (გაიტენა) და დაეცა.
ღვირუტეა ბეაზიკონდასინი, ეგშულებე -
ღვირონს რომ არ გადააკედეს (გადააკედეს), არ
შეუძლია.

ოზიკინუანს (ბააზიონანს გააფშეკინებს (ფებს),
ბააზიონაუა გააფშეკინა ფეზი, ბაროზიონაუა(ნ)
გააფშეკინებდა ფებს) *გრდმ.* გააფშეკინებს ფებს,
- მოკლავს.

ზიკონდეუ(ნ) (ბოზიონდეუ გაიბრა, მოკვდა;
ბოზიონაფა(ნ) გაბზეკილა, მოკვდა) *გრდლუ.*
ენებ. **ოზიკინუანს** ზნისა - კვდება;
იბერება, - ასელება სასმელს.

809ინაშოლ-ი (ზიკინაფილ/რს) *იხ.* გოზიკინაფილი.

809-იპაპ (ზიკუ-მაკუს) სპაქანლა. **ზიკუ-ზაპკუ**
ნოდიხეს, **ოზი მანალი**, **ჩქიმი ხეს** - საქანელი
(იქითაქეთ ქანაობა) ნოდიას ქალს, ასი მანეთი
ჩემს ხელში. *შღრ* მამაკულა.

809იპაბ (ზილატას) იგივეა, რაც **გზიკ/გლატა**,
- ცურება, სრიალი, სხლპატი. **მიშირტუ** უ
კუჩხი დო ვადეანთხა - მიცურდება
(//სისხლტება) ფეზი და არ დავეცე ჭაბუკუს
ტეუმიორტე დო ქიდაანთხე: *მ. ხებ., გე.* 241-
ჭაბუკს აუცურდა და დაეცა.

ზორტუ(ნ) (ბაზიონა ასხლტა, ბაზიონაზ რა(ნ)
ასხლტეილა, ბაზიონაზა(ნ) // ბაზიონაზა(ნ)

ასხლტეობდა თურმე) *გრდლუ. ენებ.* სხლტება,
ცურდება.

809ინ-ი (ზილინს) ბლანტეპა, ბლანტად ძეცეპა.
იზილინუ (*//*ზილინი ქილიიჭუუ) ყვეალი,
ჯიმუ ორკუ - იბლანტება ყველი, მარალი
აქია.

იზილინუ(ნ) (ზხოლოდ ანმეოს წრისა და IV
სერიის მწერივებში) *გრდლუ. ენებ.* იბლანტება.

809ლოპ-ი (ზილოკის) ზემორება. ვოურულუაფუ
დო **ზილოკი** ქიდაატყაფუუ - არ უძინია და
ზზორება დაანყებინა.

809ლოპა, 809ლოპა (ზივლოკუას) სახელი
იზოლოკუ(ნ) ზნისა - ზემორება.

ურახუში დროს გიომილოკუუ ჩხოლუ:
მ. ხებ., გე. 192 - არეკვის დროს გაიზზორა
ძროხამ. ცას ოკოქტროხონილი მუნაფაში წგმი
დო კენი გიეაზილოკი ტეუთუ: *სა მავ.*
1.05.1931, *გე.* 3 - ცახე დაფლეთილი ღრუბლის
წინ და უკან ზზორება დამთავრდა.

აზგლოკუაფუ - ეზმორება.
ოზილოკუანს (ბააზილოპა გააზზორა,
ბოზილოპაშუ გაუზზორებია, ბოზილოპა(ნ)
გააზზორებდა თურმე) დამთავრდა.
აზგლოკუაფუ - აზმორება,
ზზორება აუტყვდება.

იზილოკუ(ნ) (ბიზილოპა(ნ) გაიზზორება,
ბიზილოპა გაიზზორა, ბიზილოპა(ნ)
გაიზზორებდა თურმე) *გრდმ. ენებ.* **ოზილოკუანს** ზნისა -
იზმორება.

აზილოკუაფუ(ნ) (ბააზილოპა გაეზზორა,
ბიზილოპა გაზზორებია) *გრდლუ. ენებ.*
ეზმორება.

ოზილოკაფუანს (ბააზილოპაშუ გააზზორებინა,
ბოზილოპაშუ გაუზზორებინა,
ბოზილოპაშუ გააზზორებინა, ბოზილოპა(ნ)
გააზზორებდა თურმე) *კუზ.*
ოზილოკუანს ზნისა - აზმორებინებს.
ბაზილოპარი მიძლ. მოძლ. 'გა'ზზორებელი.
ოზილოპარი მიძლ. ენებ. მე. 'გა'ზზორებელი.
ბაზილოპარი მიძლ. ენებ. წარს. გასაზზორებელი
ზზორებისათვის.

809ინაბერი (ზილონგირს) *მიძლ. ენებ. წარს.*
იზილონტუ(ნ) ზნისა - 'გა'თხერინი,
'გა'თხერინული.

809ინაბა (ზილონტუას) სახელი
იზოლონტუ(ნ) ზნისა - თხერა,
თხერა. *შღრ* იზაზილონტუა.

809ოზ-ი (ზილოგის), 809ოზი (ზიოგის) სრიალი
(წვალოვანი, ლორწოვანი რინაში), სხლპატი,
ცურება. *იხ.* **ზილატა, გილატა.** *შღრ* ლაშუტი
ღიხა.

-ზიბა, -ზუბა, -გზბა, -გზა ზომა, -ოდეინი. ათე-ზიმა,
ათე-ზუმა, ათე-გზმა, ათე-გზა/თე-ზიმა, თე-

მუმა, თე-მემა, თე-მმა/ე-მუმა, ემემა, ე-მმა
ამდენი. ეთი-შიმა, ეთი-მუმა, ეთი-მემა, ეთი-
მმა/თი-შიმა, თი-მუმა, თი-მემა, თი-მმა//ი-
შიმა, ი-მუმა, ი-მემა, ი-მმა იმდენი. *იხ. მუშუმაი.*

შიმაშა (შიმაფას) *იხ. მუშუმაფა.*

შიმალ-ი (შიმილ/რს) *მიშო. ენებ. წარს.* შ ი მ უ ნ ს
ზნისა - 'გა'ზომილი. ბელიქ შუჩუ
სადგაჯველი... გო შ ი მ ი ლ ი არმინით:
კ. საბუშ, კესი, გვ. 68 - ბედა მომცა
სატარჯველად... გაზომილი არმინით.

შიმორ-ი (შიმოზის) ზომინი.

შიმაკლ-ი (შიმაკლს) ღიღი და უშნო, - ზომროსი
(პირმოცეპა).

შიმაქ (შიმაოს) უშნოდ მსხვილი (ბასუაქაუალი);
გადატ. უვარგით, უმაქნით.

შიმაშა (შიმაშას) *იხ. შიანი.*

შიმაშა, შიმაშა (შიმგშასა) სახელი შ ი მ უ ნ ს //
შ გ მ გ ნ ს ზნისა - ბა'ზომიბა. მავირაშას
შ ი მ უ ნ ს ღიზას - მერეჯერ ზომავს მინას.
ნარავადუე: *ოშიმას გო შ ი მ ი ღო ართიშას*
გოჭკორია - ნათქვამია: ასევე გაზომე და
ერთხელ გაჭერო.

შიმუნს (შიმა ზომა, შიმა უზომავს, ნოშიმაჲ)
ზომავდა თურმე *გრდმ ზომავს.*

იშიმუნს (იშიმა იზომა, შიმა უზომავს) *გრდმ*
საბუ. ქვ. შ ი მ უ ნ ს ზნისა - იზომავს თავისას.

უშიმუნს (უშიმა გაუზომა, შიმა გაუზომავს)
გრდმ. სასხე. ქვ. შ ი მ უ ნ ს ზნისა - უზომავს.

იშიმუ'უ'(ნ) (იშიმა გაზომა, აოშიმა'ლა(ნ)
გაზომილა) *გრდუე. ენებ. შ ი მ უ ნ ს ზნისა* -
იზომება.

აშიმუ'უ'(ნ) (ააშიმა გაეზომა, ბოშიმა
გაზომია) *გრდუე. ენებ. უ შ ი მ უ ნ ს ზნისა* -
ეზომება.

იშიმუ'უ'(ნ) (იშიმა შესაძლებელი გახდა გაზომვა,
აოშიმა'ლა(ნ) შესაძლებელი გამადარა გაზომვა,
ბოშიმა'ლა(ნ) შესაძლებელი ყოფილა გაზომვა)
გრდუე. შესაძლ. ენებ. შ ი მ უ ნ ს ზნისა -
შესაძლბა გაიზომოს.

აშიმ(ნ) (ააშიმა შედილი გაეზომა, - ბოშიმაჲ)
შესაძლბია გაეზომა) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.*

უ შ ი მ უ ნ ს ზნისა - შეუძლია გაზომოს
ოშიმაშუჲანს (ოშიმაშაუა გააზომინა, შიმაშაუაუა
გაუზომინებია, ნოშიმაშაუა'ჲ) აზომინებდა
თურმე *კაუზ. შ ი მ უ ნ ს ზნისა* - აზომინებეს.
მაშიმა'ლი მიშო. მოქმ. მზომელი, 'გა'ზომი.
ოშიმა'ლი მიშო. ენებ. მყ. რაც უნდა გაიზომოს,
'გა'საზომი.

შიმორი *მიშო. ენებ. წარს.* 'გა'ზომილი.

ნაშიმა *მიშო. ენებ. წარს.* 'გა'ნაზომი.

ნაშიმა'რი *მიშო. ენებ. წარს.* 'გა'ზომის საფასურული.

შიმა, შაშიმა *მიშო. უარე.* გაუზომელი. *შორ. ლაზ. შიმა, მუე; ოშიმუ ზომა (ნ. მარო).*

შინა-ი (შინგის) იგივეა, რაც **შეტი**, - ხელით
სასქოვი დაზის ნაწილი. აკეთებდნენ ასე: ორ
მრგვალ ჯოხს აერთებდნენ უჯვარდინად
გადგაღარტილი ძაფით (*შორ. ვ. კლაავა,*
ალბ. გვ. 59). საქსოვ ძაფს უყრიდნენ უჯრ ზინგში
და მერე აფხაში (*მასალები, ტ. II, გვ. 217*).

შინაიშ კიბოლ-ი (შინგის კიბოლს) სპასოქი
დაზომის ნაწილი.

შინლაჲ-ი, შინლაშა (შინლაფა/ი-ს) სახელი
შ ი ნ დ უ ნ ს, ი შ ი ნ დ უ (ნ) ზნათა - ზიდივა,
თრკავა; ძაჩავა, განავა-ბამოქნავა. *გადატ.*
ჭიმვა; ჭიმვით (მედიდურად) სიარული.
ვინმოგუს ატაფას, *ხოჯეფიში შ ი ნ დ ა ფ ა ს* -
გადაგეარჩინეს კავს, სარების ზიდვას (მოვლას).
კაშაკეფი უოლორეალო **შ ი ნ დ ა ფ ა ს**
ქეღლომტყანა: *შ. ხუბ., გვ. 313* - კაშაკები
ძალღოვით თრევას დამინეყვენ. *მუჭორე,*
გიღე შ ი ნ დ უ ნ ი, კოს ეაჩინუნესი -
როგორაა, რომ დაიჭიმება (ჭიმვით დაღის),
კავს არ სცნობს.

შინლაჲ-ი (შინლაჲ/რს) *მიშო. ენებ. წარს.*
შ ი ნ დ უ ნ ს ზნისა - 'გა'ზინდული,
'გა'ჭიმული.

შინლაჲ-მაროლ-ი (შინლაჲ-ვარჩიხილს) *რელოვ.*
პირცხლის ძაფი. უვარდინ გამოთხოვილი
ქალებს საეინჯახტოდ (საძირხატოდ)
მოჭყავდათ ჯგუგეში ციკანი და სანორში კი
მიქოწნდათ **შინდილ-ვარჩიხილი**
(ვერცხლის ძაფი) (*ს. მაკალ, გვ. 367*).

შინლაჲ (შინლაჲს) იგივეა, რაც **შინლაჲი**, -
ზიდივა; 'ბა'წევა, ჭინვა, თრკავა. **შინლაჲ**
ლო გომბარუათ დელი გჯერელი შეუწუხებუე:
ი. ყოფ. შ. გვ. 172 - ჭიმვითა და ბერვით თავი
ჭყულიად შეუნუბებია. ჭიაქ **ი შ ი ნ დ**, **ი შ ი ნ დ**
ლო შექას გომორეკქ - ჭია იჭიმა, იჭიმა და შუაზე
გასკდა. **უ შ ი დ ე ლ**, **ურჭიპეს**, **ვემაჭორინესა:**
ხხლ. ი. გვ. 233 - სწიეს, ჭიმეს, ვერ ამოიყვანესო.
შინლაჲს (შინლა ზიდა, ჭიმვა; შინლა უზიდაეს,
უჭიმავს; ნოშინლაჲ(ნ) ზიდავდა, ჭიმავდა თურმე)
გრდმ ზიდავს, ჭიმავს; ათრევს (ჭყორთს).
იშინლაჲს (იშინლა იზიდა, იჭიმა; შინლა
უზიდავს, უჭიმავს) *გრდმ. სასხე. ქვ. შ ი ნ დ უ ნ ს*
ზნისა - იზიდავს, იჭიმავს თავისას.
უშინლაჲს (უშინლა უზიდა, უჭიმა; შინლა
უზიდავს, უჭიმავს) *გრდმ. სასხე. ქვ. შ ი ნ დ უ ნ ს*
ზნისა - უზიდავს, უჭიმავს მისას.
იშინლაჲ'უ'(ნ) (იშინლა გაიჭიმა, გაიზიდა;
აოშინლაჲ'ლა(ნ) გაზიდავდა, გაჭიმავდა) *გრდუე.*
ენებ. შ ი ნ დ უ ნ ს ზნისა - იზიდავს, იჭიმება.
აშინლაჲ'უ'(ნ) (აშინლა გაიჭიმა, გაიზიდა; აოშინლაჲ'
გაიჭიმავდა, გაიზიდავდა) *გრდუე. ენებ. უ შ ი ნ დ უ ნ ს*

ზმნისა – ეხიდება, ეჭიმება.
იზინღვ(ე) (იზინღვა შესაძლებელი გახდა გაჭიმვა, გაზიდვა; –; –) *გრდუფ. შესაძლ. ენებ.* **ში ინ დ უ ნ ს** ზმნისა – შეიძლება გაიზიდოს, გაიჭიმოს.
აზინღვ(ე) (ააზინღვა შეძლო გაეჭიმა, გაეზიდა; –; აიზინღვ(ა) შესაძლება გაეჭიმა, გაზიდვა) *გრდუფ. შესაძლ. ენებ.* **უ შ ი ნ დ უ ნ ს** ზმნისა – შეუძლია გაეჭიმოს, გაიზიდოს; ათირის (ტვირთი). **ოზინღვანის** (ოზინღვაუა აჭიმვინა, აზიდვინა; **აზინღვაუაუა უზიდვინება, უჭიმვინება;** **ნოზინღვაუაუაუ(ე)** აზიდვინებდა, აჭიმვინებდა თურმე) *კაუზ. შ ი ნ დ უ ნ ს* ზმნისა – აჭიმვინებს, აზიდვინებს.
ააზინღვლი მიძლ. მოქმ. 'გა'ზიდაველი, 'გა'ჭიმველი.
ოზინღვლი მიძლ. ენებ. მკ. 'გა'საზიდ'ავი, 'გა'საჭიმ'ავი.
იზინღვლი მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'ზიდ'ული, 'გა'ჭიმ'ული.
ნაზინღვა მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'ნაზიდი, 'გა'ნაჭიმი.
ნაზინღვლი მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'ზიდივის, 'გა'ჭიმივის საფასური.
ააზინღვა, ააზინღვლი მიძლ. უარყ. გაუზიდველი, გაუჭიმავი... *შედრ. ლაზ. ზღ.* ოზღუ ვანევა, ზიდვა (*ნ. მარი.*)

შიინოსე (შინთხუსე) ზოოლ. ზუსტინი.
შიინოსეშა, შინოსეშა, ჯინოსეშა (შინოსექუას) აზნაური. **ში ნ ო ს ქ ე ა ჭ** უის ვაჭუქუსა, მავაჭორენუნო, ჭირს მოაჭუქუსა – აზნაური მჭადს არ ჭამს, რომ მომივდებდა, ჭირს მომჭამს.
შიინოსეშა-ნი (შინტკეულს) ბოჟან. ძირმანარა. იხ. ტურაში ყუელი.
შიინოსეშა-ნი (შინტკეული) ზარმაცო. შ ი ნ ტ რ ი კ ი კოჩიუ – ზარმაცი კაცია. *შედრ. შიპო.*
შიინოსე-ნი (შიოკის) იხ. შილოკი.
შიინოსე (შიოკუას) *იხ. შილოკუა.* ჩხურუქ გემოყონო, შ ო შ ი ო კ ა ვ უ ა ნ ს – გავცივდი (სიცვიემ ავიყვანა), მავზორებს.
შიინოსე-ნი (შიორილს) მიძლ. ენებ. წარს. **ში ო ო რ უ ნ ს** ზმნისა – 'გა'ზნარული. *იხ. გოშიორილი.*
შიინოსე (შიორუას) სახელი **ში ო ო რ უ ნ ს**, **ი შ ი ო რ უ ე (ნ)** ზმნათა – 'გა'ზნარა. წყინარას გორჩიხსენი, ვეგოგახა, ვარდა ვ ა ჯ ო შ ი ო რ ა – ფრთხილად გარეცხვ თეფში (საინი), არ გატებო ან არ გაზნარო. მუშით **ი შ ი ო რ უ ო** **ითაბ?** – მისით გაიზნარა ვითომ? **შიორუნს** (შიორირო გაზნარა, ბააშიორა გაუზნარავს, ბონიშიორა(ე) გაზნარავდა თურმე) *გრდმ. ბზარავს.* **უშიორუნს** (ბააშიორა გაუზნარა, ბააშიორა გაუზნარავს) *გრდმ. სასხე. ქე.* **ში ო ო რ უ ნ ს** ზმნისა – უზნარავს.

იშიორუ'უ(ნ) (ბიშიორუ გაიზნარა, ბიშიორუ(ე) გაიზნარულა) გრდუფ. ენებ. **ში ო ო რ უ ნ ს** ზმნისა – იზნარება.
აშიორუ'უ(ნ) (ბააშიორა გაიზნარა, ბიშიორაუა გაზნარული) გრდუფ. ენებ. **უ შ ი ო ო რ უ ნ ს** ზმნისა – ეზნარება.
ოშიორავუნს (ბააშიორაუაუა გააბზარვინა, ბააშიორაუაუაუა გაუბზარვინებია, ბონიშიორაუაუა(ე) გააბზარვინებდა თურმე) *კაუზ. შ. შ ი ო ო რ უ ნ ს* ზმნისა – აბზარვინებს.
მაშიორალი მიძლ. მოქმ. 'გა'ზნარავი.
ოშიორალი მიძლ. ენებ. მკ. 'გა'საზნარო.
იშიორილი მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'ზნარული.
ნაშიორალი მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'ნაზნარო.
ნაშიორალი მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'ზნარვის საფასური.
უშიორა, ბააშიორა მიძლ. უარყ. 'გა'უზნარავი.
შიინოსე-ნი (შიოკის) იგივეა, რაც შ ი ო ო რ უ ნ ს. ყველა **ი შ ი ო ო რ უ** – ყველი სრიალებს (ლიპია).
შიინინ-ი (შიპინს), შიინინაშა (შიპინაფას) სახელი **ო შ ი პ ი ნ ა ნ ს**, **ო შ ი ო ნ დ ე უ ე (ნ)** ზმნათა – ბასუშაპა (უშნოლ); ბაბინა; ბამსხვილიშა (ბასუშაპინო). კოჩიში შეეჩინა შიოლინუქ, **ე ო შ ი ო ნ დ ე უ** –კაცის შესახედაობა დეკარგა, გასუქდა (უშნოდ).
შიპინდეუ(ნ) (ბიშიპინდეუ(ნ) გასუქდება, ბიშიპინდეუ(ნ) გასუქდა, ბიშიპინდეუ(ნ) გასუქდებულა, ბიშიპინდეუ(ნ) გასუქდებულა თურმე) გრდუფ. ენებ. მსხვილდება, სუქდება (უშნოდ).
იშიპინდალ/ოშიპინანს (იფრ. ბიშიპინდეუ(ნ) გამსხვილდა, გასუქდა უშნოდ; ბიშიპინდეუ(ნ) გამსხვილდებულა, გასუქდებულა უშნოდ) გრდუფ. საშ. ენებ. მსუქნად, მსხვილად გამოიყურება (უშნოდ). *შედრ. ქე. იმერ. შიპი, შიპე* გაფუფურა, ცომი (*სტელ.*)
შიინინაშა-ნი (შიპინაფალო(რს) მიძლ. ენებ. წარს. **ი შ ი პ ი ნ ა ნ ს**, **ო შ ი პ ი ნ ა ნ ს**; **ო შ ი ო ნ დ ე უ (ნ)** ზმნათა – უშნოდ ბამსხვილიშაპული, ბასუშაპული.
შიინინაშა (შიპინუას) იხ. შიპინა, შიპინაფა.
შიპო (შიპოს) ზარმაცი. შ ი პ ო ს უჭონა უმუშელა კოს – შიპოს ექსხინა (ეტიყვინ) ზარმაც კაცს (მუშაობა რომ არ უყვარს) *იხ. შინტკეული.*
შიინინა, შინანალი (შინანა'ლ'ს) მსხვილი. ორე ართი შ ი ო რ მ ა 'ლ'ი კოჩი –არის ერთი მსხვილი კაცი.
შიინინ-ნი, შინინინ-ნი (შიინინ/ინს), შინინინაშა (შიინინ/ინს) სახელი **ში ო / ე რ შ ი ო / ე ნ ს** ზმნისა – **ზუსუნნი, ზუსუნილი;** სმაპალა ტირილი; ყურილი. ვაგაჩერებუ, თელი ღლას

შირზინუნდე - არ გაჩერებულა, მთელი დღე ხმაბალა ტიროდა. გეიაშქვანს სინჩხემი ჭუალას თე შევანს უგუწყნარებუ ჭიჭიბი **შირზინით** - აუშვებს სიცხეს (სიცხის ნვას) ამ დროს დაუწყნარებელი ჭრატინა ზუზუნით (ზარით).

შირზინუნს (შირზინა იზუზუნა, უშირზინა უზუზუნია, ნოშირზინა(ვ) ზუზუნებდა თურმე) *გრდუე. საშ. მოქმ.* ზუზუნებს; ზმუის/ზმუილით ტირის.

იშირზინუნ(ვ) (იშირზინა იზმუელა, იზუზუნა; უშირზინა უზმუელია, უზუზუნია) *გრდუე. ენებ.* იზუზუნა, ზმუის/ზმუილის ხმით ტირის. **მაშირზინალი მიმღ. მოქმ.** ვინც (რაც) ზმუის, ზუზუნებს/ზმუილით მომტირალი.

იშირზინალი მიმღ. ენებ. მკ. საზმუილო, საზუზუნო. **ნაშირზინა მიმღ. ენებ. წარს.** ნაზმუილები, ნაზუზუნე.

ნაშირზინაპირი მიმღ. ენებ. წარს. ზმუილის, ზუზუნის საფესური. *შდრ. აჭარ.* შირზინილი აურზაური, ხმაური (*ს. შინჯარ.*); *გურ.* ზუნჭული ხმაბალა ტირილი (*ს. უღ.*).

შირზინუა იხ. შირზინი.

შირზოლ-ი (შირზოლ/რს), **შირზოლუა** (შირზოლუას) სახელი ი **შირზოლე** უ (ნ) ზმნისა - ფუთფუთი (აღამიანაგისა), ჟრიაპული, ზაუზანი, თაშირზინილი აღამიანაგის შუაფოთიპაული ხმინაგობა. ქობორეს ათე ამბენე, ქიდაპყეს **შირზოლე** ი - ეს ამბავი რომ ნახეს, დაინყეს ჟრიაპული. კათა თემი ი **შირზოლე** უ ჯ უ, მუთუნი ვეგებტი - ხალხი ისე ზუზუნებდა, ვერაფერი გავიგებ.

იშირზოლეუ(ვ) (შხოლოდ აწმყოს წრისა და IV სერის მწკრივებში) *გრდუე. ენებ.* ზუზუნებს, ხმინაობს.

მაშირზოლარი, მაშირზოლა მიმღ. მოქმ. მოზუზუნე. **იშირზოლასა, იშირზოლარი, იშირზოლუ მიმღ. ენებ. მკ.** საზუზუნე. **ნაშირზოლუ მიმღ. ენებ. წარს.** ნაზუზუნა.

შირზოლნი-ი (შირზოლნის) იხ. ზღირზღინი; ბღირზღინი.

შირთინი-ი (შირთინს), **შირთინუა** (შირთინუას) სახელი **შირთინუნს** ზმნისა - ზლუაშენი, გულამოსკენით ხმაბალა ტირილი. ბოშიქ **შირთინით** ქიშერთუ ცუდეშა - ბიჭი ზლუქუნით მივიდა სახლში. **განენღო, ღორბენადეე, ნი ე გ შირთინუნქ!** - გაჩერდი, თუ ღმერთი გნამს, ნუ ზლუქუნებ! **შირთინუნს** (შირთინა იზლუქუნა, უშირთინა უზლუქუნია, ნოშირთინა(ვ) ზლუქუნებდა თურმე) *გრდუე. საშ. მოქმ.* ზლუქუნებს.

შირთინ-შირთინით ზგზ. ზლუაშენ-ზლუაშენით. **შირთინ-შირთინით** მიღართუ ცუტა-ზლუქუნ-ზლუქუნით ნავიდა სახლში.

შირთინუა, შმრთინუა (ში/ვრთინუას) სახელი **ში/ვრთინუნს** ზმნისა - გლუაჰა, ფლეთი. **ქუილისა ჯოლორემქ ძორს დო აკოშირთონეს** - ძალღუენი უციკედენ მძორს და დაგლეჯეს. **შიკიშირთონუ ხორცის, მანგარი მაჭკობლი რე** - ხორცს გლეჯით ჭამს, მავარი მჭამელია. **შირთინუნს** (აუშირთინა დაგლეჯა, აუშირთინა(ვ) დაუგლეჯია, აუშირთინა(ვ) დაგლეჯდა) *გრდმ.* გლეჯეს, გლეჯით ჭამს. **მაშირთინალი მიმღ. მოქმ.** უშნოდ მგლეჯი და მჭამელი. **იშირთინალი მიმღ. ენებ. წარს.** უშნოდ საგლეჯი (საჭმელი). **ნაშირთინა მიმღ. უარე.** ვლეჯა-ფლეთით ნაჭამი.

შირთინლ-ი (შირთინლ/რს) *მიმღ. ენებ. წარს.* **შირთინუნს** ზმნისა - დაბლაჰილი. **შირთინუა** (შირთინუა) *მიმღ. მოქმ.* **შირთინუნს** ზმნისა - გლუაჰით მჭამელი (ხორცისა).

შირინი-ი (შირინლს) *მიმღ. ენებ. წარს.* **შირინუნს** ზმნისა - შპარპილი; შპარპილი. ქართიშა ოლჯარო ეგადი **შირინი** ი მავუ - თბილისში ნასალები ყველი შერგოვებულ მატეს.

შირტიპი-ი (შირტიკის) იგივეა, რაც **შინტიკი**, - ზარმაცნი, ჰარაზინი. *შდრ. ლაზ.* მურკუტი ღარიბი, უფულო (*ნ. მარია*); *იჭერ.* ზარმაცკი ზარმაცი (*ტ. გურ.*).

შირტაუა (შირტაუას) იხ. ზილაგა.

შირუა, ზმრუა (ში/ვრუას) სახელი **შირუნს** ზმნისა - მოგოჰვა; შპარპობა, ღარპობა. *კადტ.* ხარკის აკრეფა. მუშ მასქვამა ცუდი **ვირუნია**: *ბ. ხუბ.* გვ. 140 - რა ლამაზი ყველი გიგროვებაო. **წიკეო** ოკო **იშგრუელასი** ნთხორილე - ნაკელი უნდა გროვდებოდეს თხრილში.

შირუნს (შირა აგროვა, უშირა უგროვება, ნოშირა(ვ) აგროვება თურმე) *გრდმ.* აგროვებს. **იშირუნს** (იშირა იგროვა, უშირა უგროვება) *გრდმ. სათვ. ქვ.* **შირუნს** ზმნისა - იგროვებს. **უშირუნს** (უშირა უგროვა, უშირა უგროვება) *გრდმ. სასტვ. ქვ.* **შირუნს** ზმნისა - უგროვებს. **იშირუნ(ვ)** (აიშირა დაგროვდა, აუშირა(ვ) დაგროვებულა) *გრდუე. ენებ.* **შირუნს** ზმნისა - გროვდება.

აშირუნ(ვ) (ააშირა დაუგროვდა, აუშირა დაპგროვება) *გრდუე. ენებ.* **უშირუნს** ზმნისა - უგროვდება. **იშირუნ(ვ)** (იშირა შესაძლებელი გახდა

დაგროვება, --) *გრდუე. შესაძლ. ენებ. შირუნს* ზმნისა -- შეიძლება დაგროვდეს.
ამირე(ნ) (ამირე შეძლო დაეგროვებინა, --, ლონოზირა(ნ) შესაძლებია დაგროვება)
გრდუე. შესაძლ. ენებ. უშირუნს ზმნისა -- შეიძლება დაეგროვოს.
ოზირაფუანს (ოზირაფუან აგროვებინა, უშირაფუანს უგროვებინებია, ნოზირაფუანს) აგროვებინებდა თურემი. *კაუზ. შირუნს* ზმნისა -- აგროვებინებდა.
მამირალი მიმლ. მოქმ. 'შე'მგროვებელი.
ოზირალი მიმლ. ენებ. მკ. 'შე'საგროვებელი, 'შე'საგროვი.
შირალი მიმლ. ენებ. წარს. 'შე'გროვილი, შეკრებილი.
ნამირა მიმლ. ენებ. წარს. 'შე'ნგროვები.
ნამირაპირი მიმლ. ენებ. წარს. შეგროვების საფასური.
უშირე, ულშირე მიმლ. უარე. 'შე'უგროვებელი.

მირმალ-ი (მირქალს) მსუქანი, სქელი.

ოზირქინანს მსუქნად (სქლად) გამოიყურება
შირინახე, შირინახე, შირუნახე, შირინახეს მისუნახავი, მხეთუნახავი. *ვიმეცხე*
ბურღლაძე შირინახე ციურქმ: *მ. ხუძა, გვ. 59* -- გამოვიდნენ ბუმბულიდან მზისუნახავი (მზეთუნახავი) გოგობე. **ათე ყორშივ სუმი შირინახე** *გვამახანაია: ა. ცაუ, გვ. 12* -- ამ კოშკში სამი მზისუნახავი ზისო. **ე შირინახე** ენქე **ხენჭიფეს ქემატყვიენის:** *ა. ყიფშ, გვ. 28* -- ამ მზეთუნახავებმა ხელმწიფეს შეატყვიინეს. **თის ოსურისქეა უნქიოა შირინახე:** *ა. ყიფშ, გვ. 105* -- იქას ქალიშვილი ჰყავსო მზისუნახავი. *იხ. ბმისნახე. შდრ. ბაქმუბირაფუ.*

შიქამ (მისქამ) 1. მშლათა; მსკლარბა; 2. სქელი.

შიქამრ-ი, შისხირ-ი, შისხერ-ი (შისხერს,

შისხირს): 1. სისხლი. **შისხერ** გოსქირაფილ მათუ: *ქხს, I, გვ. 131* -- სისხლი გამძრალი მიქქს. **ათეში შისხირქე** **სანთელი დუუქიორბტუ:** *ა. ცაუ, გვ. 11* -- ამის სისხლმა სანთელი ჩაუქრო. **შისხირც** **მოგიკათუანც:** *კ. სამუშ, ქხს, გვ. 143* -- სისხლს მოგიმატებს. 2. **გადატ.** წარმომავლობა, წარმოშობა. ჩქიმი **შისხირი** რე -- ჩემი სისხლია (შთამომავალი). **ვეკითხიო, მიმი შისხირი მიშადღუნი?** -- არ იკითხე, ვისი სისხლი უდგას (წარმოშობით ვინა). **ღ ჩქიმი შისხირი დო ხორცი რე** ჩემი სისხლი დო ხორცია; **გადატ.** ზოიდი, მემკვიდრე. **ღ შისხირი დო ხორცი** სისხლით დო ხორცი; **გადატ.** მთელი არსებით, მთლიანად: **შისხირით დო ხორცი** თ მარგალი რე -- მთელი არსებით მგერელი. **ღ შისხირი დო ხორცი** ეფშა სისხლითა დო ხორცი თ სავსე,

გადატ. ჯანსალი: **შისხირი დო ხორცი** თ ეფშა **ღ** დაბიე -- ჯანსალი გოგოა. **ღ შისხირით** ნათესე სისხლით ნათესავი -- შთამომავლობით ნათესავი. **ღ გურიში შისხირით ეფშაფა** გულის სისხლით ავსება; **გადატ.** ბოლმა, დარდი. **ღ მუში შისხერი დო უფით აფუ შთახინა** -- მისი სისხლითა დო ოფლით აქვს ყველაფერი შენაქენი. **ღ შისხირს უღუ** სისხლში აქვს; **გადატ.** თანდაყოლილი აქვს, მოსდგამა. **ღ შისხირს ჩურბუნს** სისხლში ცურავს; **გადატ.** უდანაშაულო ადამიანის სისხლის მღვრელია. **ღ შისხირიში გონობუმა** სისხლის ვადახსმა. **ღ შისხირიში გოსქირაფა** სისხლის გამზრობა; **გადატ.** შეწუხება, მიძიე მდგომარეობაში ჩაყენება: **უნჩანში ბოშიქ შისხირი გუუსქირუ** -- უფროსმა ბიჭმა შეაწუხა (სისხლი გაუქრო). **ღ შისხირიში გოტება** სისხლის გამშება; **გადატ.** რაც მოლახდენია, უნდა მოხდეს: **გაატებუი შისხირი ოკო გოუტუე** -- გასაშვები სისხლი უნდა გაუშვა. **ღ შისხირიში დობუმა** სისხლის დახსმა; **გადატ.** ვისმე მოკვლა ჩუბუმი: **ამღლა ათაქ შისხირი ქი დო რქენს** -- დღეს აქ სისხლი დაიღვრება (ვინმე მოკვდება). **ღ შისხირიში ეჭოფუა** სისხლის აღება, შურისძიება. **ღ შისხირიში მაჭუალი** (//ჭუალი) სისხლის მწოველი (//წოვა); **გადატ.** ავი, მყველფელი: **ჩქიმი შისხირიში მაჭუალი** **გაარქინეო** -- ჩემ მყველფელად გაჩინეო (ღმერთმა). **ღ შისხირიში დლაფა** სისხლის რწყევა. **ღ შისხირი/შისხირიში დლაფი** სისხლი/სისხლის შეღებელი. **ჭითა ბიგა ხესუ ნოდეე, კორიში შისხირიში დაფილი** -- წითელი ჯოხი ხელში ჰქონია (ჭერი), **კაცის სისხლი** შეღებელი. **ღ შისხირიში ცუმენი** სისხლის წყურვილი; **გადატ.** ვისმე სისხლი წყურია // სისხლის დალერა აქვს გადაწყვეტილი. **ღ შისხირიში შუმბო** სისხლის დალევა; **გადატ.** არ დანდობა, ვანირება: **იმი შისხირს გეშუნს** -- იმას არ დანდობს (სისხლს დალევეს). **ღ შისხირს ჩურუა** სისხლში ცურავა; **მეფრთინი, შისხირს ჩურუნდუ** -- რომ მივედი, სისხლში ცურავდა. **ღ შისხირიშე ჩოლუა** სისხლისგან დატლა: **ექიმეფიმი მულამა დიჩოლუე** **შისხირიშე** -- ექიმების მოვლამდე დაცალა სისხლისგან. **ღ შისხირიში წუალა** *იხ. შისხირიში მაჭუალი. შდრ. ღაზ. დიცხირი, ღინცხირი* სისხლი (*ნ. მარი*); **რაქ. შისხა** უმი ხორცის ნაწყენის სისხლად გახეთქა (*გ. გვრ.*).

შიქამრამ-ი (შისხირამს) სისხლიანი.

შისხირამი ხე -- სისხლიანი ხელი.

შიქამრამსმირაფილი (შისხირგოსქირაფილს) სისხლბამშრალი. **გადატ.** შეწუხებული.

მონაპე (მოგებას) სახელი **მოტენს** ზმნისა - 'და'ზომება. ...თემო დუდი ე **მოტეღეღე** - ამისთვის თავს არ ზოგავდა. სათე ქუსი რკვათუნდეს, ვარა მუშენ ბ **მოტენდეს**: *ქბს, I, გვ. 230* - მაძინვე ყურს გჭრდნენ, ან რატომ დავებოვადენენ. პაპა **მოტენდუა** დო დიაკონი ზეარენდუა: *ბაღს. სიძრ., I, გვ. 114* - მღვდელი ზოგავდო და დიაკეანი ხმარობდაო.

მოტენს (წორობა დაზოგა, წორობაბა დაუზოგავს, წორობაბა(ე) // წორობაბაა(ე) დაზოგავდა თურმე) *გრდმ. ზოგავს.* იზოტენს (წორობა დაიზოგა, წაზოგაბა დაუზოგავს) *გრდმ. სათე. ქე. მოტენს ზმნისა* - იზოგავს.

უმოტენს (წაზოგა დაუზოგა, წაზოგაბა დაუზოგავს) *გრდმ. სასხე. ქე. მოტენს ზმნისა* - უზოგავს.

იზოტეუ'უ'(ე) (წორობა დაიზოგა ის, წაზოგაბა'ლრა(ე) დაზოგვილა) *გრდმ. ენებ.* **მოტენს** ზმნისა - იზოგება.

ეზოტეუ'უ'(ე) (წაზოგაბა დაეზოგა, წორობაბა დაზოგვიან) *გრდმ. ენებ.* **უმოტენს** ზმნისა - ეზოგება.

იზოტენ(ე), იზოტინე(ე) (წორობა // წორობინა შესაძლებელი ვახდა დაზოგვა, -) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.* **მოტენს** ზმნისა - შეიძლება დაიზოგოს.

აზოტენ(ე) // აზოტინე(ე) (წააზოგა // წააზოგინა შეძლო დაეზოგა, - წორობაბა(ე) შესაძლებია დაეზოგა) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.* **უმოტენს** ზმნისა - შეუძლია დაზოგოს.

ოზოტევაბაფუნანს (წორობაბაააზა აზოტეგინა, აზოტევაბაააზა უზოტეგინებია, წორობაბაააზააა(ე) აზოტეგინებდა თურმე) *კაუზ. მოტენს ზმნისა* - აზოტეგინებს.

გაზოგაბაწლი, გაზოგარა მიძე. მოქმ. 'და'ზოგავი. **წორობააწლი, წორობარი მიძე. ენებ. მე.** 'და'საზოგავი. **გოგაბაწლი მიძე. ენებ. წარს.** 'და'ზოგვილი. **წაზოგაბა მიძე. ენებ. წარს.** 'და'წაზოგვი. **წაზოგაბაბარი მიძე. ენებ. წარს.** დაზოგვის საფასური.

აზოგაბა, აზოგაბაბა მიძე. უარყ. 'და'უზოგავი.

მონტონ(ი) მ. მოხ-მოხობ, მოხობ-მოხობ.

მონთება (მოთებას) სახელი **მოთენს**, **იზოთენს** ზმნათა - 'გამომ'ზამთირება. თი **მოთონჯ(ი)** თი ჩაფიფიფთი **გეთი** **იზოთენს**: *ქბს, I, გვ. 239* - ის ზამთარი იმ ჩაფულებით გამოიზამთირესო. **მოთენს** (*იყენ.* იწოთუა იზამთარა, აწოთება უზამთრია, წორობა(ე) // წორობაბა(ე) იზამთრებდა თურმე) *გრდმ. სა. შ-მოქმ.* ზამთრობს.

იზოთენს (იწოთუა იზამთარა, აწოთება უზამთრია) *გრდმ.* იზამთრებს. **იზოთინე(ე)** (იწოთინა შესაძლებელი ვახდა გამოიზამთროს, -) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.* **იზოთენს** ზმნისა - შეიძლება გამოიზამთროს (გამოიზამთრება). **აზოთინე(ე)** (აწოთინა შეძლო გამოეზამთრებინა, -) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.* **იზოთენს** ზმნისა - შეუძლია გამოიზამთროს. **მოთებააფუნანს** (წორობაააზააა უზამთრებინა, აწორობააააა უზამთრებინებია, წორობაააააა უზამთრებინებდა თურმე) *კაუზ. იზოთენს ზმნისა* - აზამთრებინებს. **გაზოგაბაწლი, გაზოგარა, გაზოგარა მიძე. მოქმ.** 'გამო'უზამთრებელი, ვინც იზამთრებს. **წორობააწლი, წორობარი მიძე. ენებ. მე.** 'გამო'საზამთრებელი; საზამთრო. **გოგაბაწლი, გაზოგაბაწლი მიძე. ენებ. წარს.** გამოიზამთრებელი. **აზოგაბაწლი მიძე. ენებ. წარს.** გამოიზამთრ. **აზოგაბაწლი მიძე. ენებ. წარს.** გამოიზამთრების საფასური. **შდრ. მოთონი // მოთონჯი.**

მონთონ(ი) (მოთონს) *იხ.* მოთონჯი.

მონთონა (მოთონჯას), **მონთონჯა** (მოთონჯუას) *იხ.* მოთება.

მონთონ(ი) (მოთონჯის, მოთონს) ზამთარი.

მოთონჯ, **ზარხულ**, **დადლო სერი**: *კ. სამეშ., ქბს, გვ. 121* - ზამთარი, ზაფხული, დღე და ღამე. **უჩა მოთონჯი**: *ი. ყოფშ., გვ. 161* - შვი ზამთარი. **დედბიჭო მოთონს** ციშუა მიგორუბა - დედაბერბა ზამთარში მარწყვი მიინდომო. **მანგარ მოთონჯ** **გარი** **ზარხული მოყუნცია**: *ბაღს. სიძრ., I, გვ. 82* - მაგარ ზამთარს კარგი ზაფხული მოჰყვებო. **მოთონჯის თქუნაფეს**: *ი. ყოფშ., გვ. 161* - ზამთარს იტყოდნენ. **მოთონჯი** **იში** ვარდიყლო ვართ ჰირანს დო ვართ ფაღუნს: *ენეური, გვ. 247* - ზამთრის ვარდიცი თ არ ცვაილობს და არც იზრდება.

მონთონიში პარ(ი) (მოთუნჯიში ვარდის) *მოქან.* ძირიზანთიშა. *იხ.* დამორჩილიში ვარდი (*ა. მე.*)

მონ(ი) (მოკის) ქამაჩის პრთი წლის დედალი შვილი (*ბასაღბი, ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 220*).

მონაწლი (მოკულს), **მუნაწლი** (მუნაწლ/რს) დარიბება, შქაწის სწაწლია.

მონაწლია (მოკულებას) // **მონაწლია** (მოკულუას) სახელი **მოკულანს** ზმნისა - დარიბება, რჩება; სწაწლია. **მოკულება** ხელობაში წვირფიფი გემორინებო - დარიგება ხელოვნური ნაკლის (სასუქი) გამოისყენებლად. **მეხეგარეუ მოკულუა** - გეჭურაფათი:

საზე, 6.03.1930, გვ. 2 – დაეხმარება დარიგება–სწავლით. კოს ღურუეში მეტი მუთა შოკუღანს: *ბაღ. სიძრ., I, გვ. 70* – კაცს სიკვდილის მეტი არაფერი ასწავლის ჭკუას. ჭკვიერი კოჩქე ზოში ქიმიოჭანუ დო ათაში დოშოკუღე: *ს. თოშუ, გვ. 23* – ჭკვიანმა კაცმა ბიჭი მოიხიო და ასე დაარიგა. მუთოკო თქუასგნ, თეს დეუშოკუღენს თაურე: *მ. ზუბ., გვ. 231* – რაც უნდა თქვას, აქედან ასწავლის (დაარიგებს).

შოკულანს (წმინდასა დაარიგა, წააშუაღა დაურიგებია, წმინდასა(ნ) დაარიგებდა თურმე) გრძლ. არიგებს, ასწავლის ჭკუას. უშოკულანს (წააშუაღა ურჩია, ასწავლა; წააშუაღა ურჩევია, უსწავლებია) გრძლ. *სახე. ქვ.* შოკუღანს ზმინს – ურჩევს, დარიგებას აძლევს, ასწავლის.

იშოკულენ(ნ) // იშოკულენ(ნ) (იშოკულენი შესაძლებელი გახდა დარიგება, –) გრძლ. *შესაძლ. ნებ.* შოკუღანს ზმინს – შეიძლება დარიგების, რჩევის მიცემა; სწავლება.

აშოკულენ(ნ) // აშოკულენ(ნ) (წააშუაღა შეძლო დარიგებინა, –) წმინდასა(ნ) შესძლებია დარიგებინა) გრძლ. *შესაძლ. ნებ.* უშოკუღანს ზმინს – შეუძლია დაარიგოს, რჩევა მიცემა, ასწავლოს.

იშოკულენაფუნს (წააშუაღააშუა რჩევა მიაცემინა, დაარიგებინა; წააშუაღააშუა რჩევა მიუცემინებია, დაურიგებინებია; წმინდასა(ნ) რჩევას აძლევინებდა, არიგებინებდა თურმე) კუზ. შოკუღანს ზმინს – რჩევას, დარიგებას აძლევინებს. მაშუაღარი მიძღ. მიუშ. დაშრიგებელი, მრჩეველი.

იშოკულარი მიძღ. ნებ. დასარიგებელი, სარჩევი.

იშოკულარი მიძღ. ნებ. წარს. დაარიგებელი, რჩეული.

წააშუაღა მიძღ. ნებ. წარს. ნარჩევი, დაწარიგები. წააშუაღარი მიძღ. ნებ. წარს. რჩევის, დარიგების მიცემის საფასური.

შოკულარი (შოკულერს) მიძღ. ნებ. წარს. შოკუღანს ზმინს – დარიგებულნი; რჩევა-მიცემულნი.

შომა (შომას) ზომა. შომაშე მეტო ქობწუხენთე-ღა, სიპარამეში გგმნანწყუა რე: *საბუშ., ქსის, გვ. 115* – ზომაზე მეტად თუ ეწუხვართ, სიხარბის მოწვევარა. შედის მეორე ნაწილად რთულ სიტყვებში. იხ ათვზომამას, ეთიზომამას ამ შომამაშე, იხ შომამაშე.

შომიერი (შომიერს) ზომიერი. წყარ(ი) დო ჰაეა შომიერი: *საბუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 104* – წყალი და ჰაერი ზომიერი.

შომეზა (შომეას) იხ. შომეა.
 შომნარი (შომნარს) ზომნარი.
 შომრი (შორს) საეპირის მიერ გამოცემული ძლიერი ხმა (*საბუშ.*); ზარი. სქანდა ევმოგამაფუა ტრუბა მუზიკანტიში შორით!; *მსაღ., გვ. 91* – შენზე ნუ დამაკერევენებ საევირს მუსიკოსის ხნით! მა მუთუნერი შორიში უშუშო ჭკუშუა ეწამილბუ: *საზე, 6.08.1930, გვ. 3* – მე არამარად საევირის (ზარის) გარემე ჭამა არ შემიძლია.

შორმლა (შორმოს) ძლიერი ნითელი, ნითლად მოქალაქე (მ. ძაძ).

შორმი-ი (შორთის) ზანტი, ზარმაპი; გაღა. ლეში. ქოჩქე, კამეში შორთი რენი – (კი) იცი, კამეჩი ზანტი რომაა. კამეშიცალი შორთი კოჩე – კამეჩით ზანტი კაცია.

შორმაშ-ი (შორთაფის) სახელი შორთუნს ზმინს – მამრად, ხმის ბამოცამით ცემა, ბრატუნნი. ჰინუს იბიო ლიშის მუელუდ შორთაფინი, მამრქილედეუ – ნელს იმის ზურგზე რომ გააქონდა ბრავუნი, მესმოდა.

შორმაშა (შორთას) იგივეა, რაც შორთაფი, – სახელი შორთუნს ზმინს – 1. შორთის მამრად ბალახა, ცემა. ეს რაგადი მუშოოკო, კორწყეთ, ქინმოშორთანთენი: *საბუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 117* – ამას თქმა რად უნდა, ვედათ, რომ (წყალში) ჩაგულნათ (!) (მაგრად გვეცემო). 2. ხენილწა (და სხვახედა) ნააფინი მრავლად სხმა – დახუნძელა. გეჯნაშორთე მინდორუქე ჩაი, ტუნგო, ბერწყულით – დაიხუნძლა მინდვრები ჩათ, ტუნგოთი, ბრონეულით. წი უქურს ბრული გოჩანს, გოშორთეუ – ნელს ვაშლს ბევრი ასხია, დახუნძლულია. გაღა. ბევრის ერთად ჩაყრა (ძალით).

შორთუნს (წააშუაღა მაგრად ცემა, წააშუაღა მაგრად უცემია, წმინდასა(ნ) მაგრად ცემდა თურმე) გრძლ. მაგრად სცემს. იშორთუ(ნ) (წააშუაღა მაგრად იცემა; ბევრი მოიხსა; წააშუაღა(ნ) მაგრად ცემულა; დახუნძლულა ნაყოფით) გრძლ. ნებ. შორთუნს ზმინს – იცემება მაგრად; ნაყოფით იხუნძლება. იშორთაფუნს (იშორთაშუა აცემინა, შორთაშუაშუ უცემინებია, წააშუაღააშუა(ნ) აცემინებდა თურმე) კუზ. შორთუნს ზმინს – მაგრად აცემინებს (ხმის გამოცემით). მაშორთული მიძღ. მიუშ. მცემელი (მაგრად). იშორთული მიძღ. ნებ. წყ. საცემი (მაგრად). წააშუაღა მიძღ. ნებ. წარს. ნაცემი (მაგრად).

ნაშრომარი მიმღ.გნებ. წარს. მავრად ცემის საფასური.

მწერების (ზორების) მოქან. ძმირხლი. შდრ. ლა ზ. შერების, მურების (ნ. ბარი. ა. ბაყ.).

მწუბა (ზოჯალას) იგივეა, რაც ზოჯა. მის შეულებ დაარქვალას ზოჯაშ ლგმა? - ვის შეუძლია დაანყნაროს ზღვის ბრძოლა.

მწხ ზმზ. იხ. ზოხო, ზოხე.

მწხ-მწწო ზმზ. ცალ-ცალკე; კერძოდ. ზოხ - ზოხო იყუას ჩქინი მიღებაჟ - ცალ-ცალკე იქნეს ჩქინი მიღება. ზო-ზოხო (+ზოხე-ზოხე) ზოგ-ზოგი (ი. ყოფშ.). შდრ. შელახე.

მწხო ზმზ. ცალკე. 1. ზოხო ქედობირუა - ცალკე დასახლდო. ონჯირუუსუ ჯგვრც დო ზოხო მონიწყონთ - საწოდო კარგს და ცალკე მოგინყოთო. 2. გადატ. ძალიან კარგი, სუფთა. გეაღაში ჰაგა ზოხო რენ დო ხოლო ზოხო წყაროში: *ა. ხუბ., გვ. 346* - მთის ჰაერი კარგია და კიდევ უკეთესი (სუფთა) ამ წყლისა.

მწხო-მწწო ზმზ. ცალ-ცალკე. ზოხო - ზოხო ცხოვრუნანია ჯიმაღლეფი - ცალ-ცალკე ცხოვრობენო ძმები. ოკო ეცადანი ჯგვრი ობონალეფიში მონწყუალას ოსური დო ქომოლიშო ზოხო - ზოხო : *ყა ზაყ., 21.09.1930, გვ. 3* - უნდა ეცადონ კარგი აბანოების (საბანოების) მონყობას ქალი და კაცისათვის ცალ-ცალკე.

მწხ-საღამი-ი, მწხ-საღამი-ი (ზოხო-სადგი/გმს/ცე) - ცალკე-სადგომი. ექმლახუნესე ზოხო - საღამე მცე : *ი. ყოფშ., გვ. 62* - ჩასვეს ცალკე-სადგომში.

მწხ იხ. ზოხო, - ზმზ. ცალკე. დეენიშმეს კახელოში გიმანწყუალამა, ქერიში კეახლი ზოხო დო ქუმუში შელახა: *ი. ყოფშ., გვ. 17* - დანიზღავდენ მარცვლების გამონყოზაზე, ქერი მარცვალი ცალკე და ქუმელისა - ცალკე.

მწხალა (ზოჯალას) იხ. ზოჯუა², - ბრძანება, დაპაღამის მიცემა.

მწხალ-ი (ზოჯალა/რს) მიმღ.გნებ. წარს. ზოჯუნს ზმნის - ბრძანებულნი, ნაბრძანები; თიქმული. თაში რე ზოჯილი - ასეა ნაბრძანებო.

მწხინ-ი (ზოჯინს) ბრძანება, ყოფნა.

მწხა (ზოჯალას) სახელი ზოჯუნს ზმნისა - 1. ბრძანება, ბრძანებულმა. მუ ზოჯუა მეტიქსინი, თეჟი ზეპირუნანია: *ი. ყოფშ., გვ. 117* - არ ბრძანება მისცეს, იქ იზებირებენო. მეტიქსინა მა სო მიღე, თიშ მ ოჯუას ევექედევენი: *ქხს. I, გვ. 67* - მეტიქსინა გვა მაქეს, მის ბრძანებულებას რომ არ ვეწდო. 2. ანაღამის ვისება; მოითხოვს ვისებასაჟან რისება ბაბათებას; ბანაპარგულები ბანაბა.

ზოჯუნს ხელმწიფემ. ათეს თაში მ ოჯუნა ჩქინ ალათ დო წესია: *კ. საბუშ., ქხს, გვ. 128* - ამას ასე გვიბრძანებს ჩქინი ალათი და ნესიო. 3. თიშა (ზარდილოზინანი მიმარბიშინი დროს). მა გორქილეო, მუ ზოჯით? - მე გისმენთ, რა ბრძანეთ? მუს ზოჯუნთი? - რას ბრძანებთ?

4. ყოფნა (ბრძანება) ზარდილოზინანი მიმარბიშინი დროს. ვეცუაჟუ... სი სქან ცუდეს ზოჯუნდენი : *ქხს. I, გვ. 62* - არ იქნება, ... შენ შენს სახლში რომ ბრძანებოდე (იყო).

დლო პატიცემული სუმარი ზოჯუნთ - დდად პატიცემული სტუმარი ბრძანდებოთ (ხართ). შეიღებოთ ზოჯუნდათ! - მშვიდობით ბრძანდებოდეთ (იყავით)! მუჭო გიკითხათ, მუჭო ზოჯუნთ, პატონი? - როგორ გიკითხოთ, როგორ ბრძანდებოთ (ხართ), ბატონო?

ზოჯუნს (მწხა ბრძანა, შმწა უბრძანებია, ნოშოჯუნა) ბრძანებდა თურმე) გრდმ. ბრძანებს. უზოჯუნს (შმწა უბრძანა, შმწა უბრძანებია) გრდმ. სასტყ. ქე. ზოჯუნს ზმნისა - უბრძანებს.

იზოჯუნ(6)//იზოჯინ(6) (იზოჯინა შესაძლებელი გახდა ბრძანება, -) გრდმ. შესაძლ. გნებ. ზოჯუნს ზმნისა - შეიძლება იბრძანოს (ბრძანება გაიცეს).

აზოჯუნ(6)//აზოჯინ(6) (აზოჯინა შეძლო ებრძანებინა, - ნოშოჯინა) შესძლებია ებრძანებინა) გრდმ. შესაძლ. გნებ. უზოჯუნს ზმნისა - შეუძლია ბრძანოს. ოზოჯაჟუნს (ოზოჯაჟუნა აბრძანებინა, შოშოჯაჟუნა უბრძანებინებია, ნოშოჯინა) ნოშოჯაჟუნა(6) აბრძანებინებდა თურმე) *კაუზ.* ზოჯუნს ზმნისა - აბრძანებინებს.

აზოჯინი, აზოჯინი მიმღ. გნებ. მმრძანებელი. ოზოჯინი მიმღ.გნებ. მე. საბრძანო, საბრძანებელი. ოზოჯინი, ოზოჯინი მიმღ.გნებ. წარს. ბრძანებელი. ნაზოჯინი მიმღ.გნებ. წარს. ნაბრძანებო.

ნაზოჯინი მიმღ.გნებ. წარს. ბრძანების საფასური.

ზრამა (ზრამას) ზაფრა; ელდა; ნაღველი, - ლევილის (ნაღვლის პარკის) ავადმყოფობა, რომლის დროსაც ადამიანი მთლიანად ყვითლებდა. - ყვითი, სიყვიითლა (*ქედლ*). მეთიკათუ გურმა ზრამა : *ქხს. I, გვ. 113* - გულში ზაფრა მოსდის. ზრამა ვაჟამადე მთკაჟუნდე : *მასალ., გვ. 21* - ზაფრის ნაშალს მიშაღებდე (მინაყავდე).

ზრამოლ-ი (ზრამოლ/რს) მიმღ.გნებ. წარს. ეზრამა ეზუნს (6) ზმნისა - ზაფრით დაბაჟ-ღეპულნი. *გადატ.* ბოლმინი, გამწარებელი. ზრამა (ზრამას) სახელი ეზრამა ეზუნს (6) ზმნისა - ბამწარება; ზაფრის ზრამა

ბანდომა. ენა მუჭო ბოშივე ქობირენი, ეზრ ა ფ უ : ა. *ცაგ.*, გვ. 15 – ეს როგორც კი ბიჭმა ნახა, ზაფრისფერი გახდა (გამწარდა, ბოლმა მოერია).

ეცმაფეხუ(ნ) (მზაშაშაჰ(ნ) გამწარდება, ელდა ეცება; მზაშაუ გამწარდა, ელდა ეცა; მზაშაჰალ(ნ) გამწარებულა; ნოზაშაშაჰ(ნ) გამწარდებოდა, ელდა ეცემოდა თურმე) *გრდუჟ. ენებ.* გამწარდება; ელდა ეცება; ბოლმა მოანებება.

ზრაშილი // მზაშაშაჰი *მიძე. ენებ. წარს.* ბოლმამოწოლილი, გამწარებული; ელდანაცემი.

გუაზა (შუალას) *იხ. ზალა.*

გუპა (შუგას) ხალომეწარი მალანი გორცვი (*ე. ელიავა, ალბ.*, გვ. 92). შუგა ნოზორი – შუგა ნასახლარი.

გუპილ-ი (შუგისი, შუგისი, შუგისი) *ტაობნ.* შუპდილი. შუგდარეფი ზუგდიდელები. შუგდილ-ი ზუგდიდეური. შუგდილი ← შუგადილი ბორცვი დიდი (*ც. თოფ., სიტყვ., VI, გვ. 299*).

გუპუ (შუგუს) პორცვი, ბაქოზი. *შდრ შუგა.*

გუპინ-ი (შუგისი) ზუზუნნი; შუილი, ზუილი.

გუპი-ი (შუგისი) *იხ. სუი.* ათე შუკი გინიბლითი – ეს მალლობი (ადგილი) გადავედით.

გუპა (შუგას) კუზინანი.

გუპიშა (შუგოლას) იგივეა, რაც შოკული, შოკულუა. დოშუკოლი დოუჭყვი, ნინას დოროთინუანც; *მასალ., გვ. 92* – დარიგება რომ დაუნყო, ენას შემოგიბრუნებს. აბა, დოიშუკოლექეა, – უწუღ დემიმ დიდაქ: *მ. ხუბა, გვ. 244* – აბა, ვასანელი (დაგაორგებო), –უთხრა დევის დედა.

გუაპ (შუალას), გუაპაშ-ი (შუალაფის) ზეპილი, ყვილი; ღრიპლი; გლპილი, ზლპაშანი. ტყაშე გერიში შუგა ირქიდელეუ – ტყიდან მგლის ყვილი ისმოდა. მუს გეშულანქ, ირქლორე ვაიჩქუნო? რას ზლუქუნებ, არ გრცხვენია? *იხ. შვილა.*

გუაპაშ-ი (შუალაფის) იგივეა, რაც შულა, - ზეპილი, ღრიპლი; გლპილი; ზლპაშანი. შულანს (*იყვნ.* გუაპა იზლუქუნა, შუაპა უზლუქუნია, ნოშაპა(ნ) ზლუქუნებდა თურმე) *გრდუჟ. საშ. შოქმ.* ზლუქუნებს. *შდრ. შვილაფი.*

გუაპაშ-ი, გუაპაშ-ი (შუალიქების) ლანი (*ქ. ჭარ.*)

გუაპაშ-ი (შუალიქების), გუაპაშ-ი (შუალიქების) სახელი შულექენს ზმინს – ლაღობა, ბალაღობა. შულექენს გური, ყვილუნს ჯღამს – ლაღობს გული, კლავს შამს. შულიქენს (*იყვნ.* იშაპაშა ილადა, შაპაშაპა ულადა, ნოშაპა(ნ) ლაღობდა თურმე) *გრდუჟ. საშ. შოქმ.* ლაღობს.

იშაპაშ-ი *მიძე. ენებ. გვ.* საღაღობო. იშაპაშ-ი *მიძე. ენებ. წარს.* გაღაღებული.

გუაპაშ-ი (შულექის) *იხ. შულექი.*

-შუპა, -გუპა *იხ. -შიპა*, – მეორე ნაწილი რთულ სიტყვებში, – ოდენი: შუ-შუპა // შუ-გუპა რა-ზომა, რა-ოდენი, რამდენი; ეთი-შუპა // თი-შუპა, ი-შუპა ის-ზომა, იმ-ოდენი, იმდენი. შუშუპა მეტის მიყარდინი, თიშუპა მეტი ლახალა რდი – რამდენად მეტი მიყვარდი, იმდენად მეტი სენი იყვა.

გუპა, გუპა (შუპას) ზუპა. ფილთა თოფის კასუნდეს დო წინდანდეს შუპათი – ფილთა თოფს ტენიდან და წმენდდენ ზუპაბათი (*შდრ. მასალები, ტ. V, გვ. 143*).

გუპინ-ი (შუგისი), გუპინა (შუგინას) სახელი შუპინუნს ზმინს – ზეპილი, ზუპინი. შუპინგენც, თხვინგენც, კობირე უჭკურჭკინუანც; *მასალ., გვ. 97* – ზეპის, ხვიზინებს, კბილებს აკრაჭუნებს. ჩსოუ თელი სერს შუპინუნდეუ, ჯოდორეფი ყურანდეს – ძროხა მთელი ლაქე ზეპოდა, ძალღები ყმოდენი. უჩა ჯაკელი მემშინგენც, ჩე ჯაკელი მოშუპინგენც – შავი ფური მიშეპის, თეთრი ფური მოშეპის (გამოცნა: ლეღა ლაქე).

შუპინუნს (*იყვნ.* იშაპაშ იშეპილა, შუაპაშ უშეპილია, ნოშაპა(ნ) ზეპოდა თურმე) *გრდუჟ. საშ. შოქმ.* ზეპის. გაშაპინ *მიძე. აწყ.* მოშეპილე. იშაპინაში *მიძე. ენებ. გვ.* საზეპილი. ნაშაპინ *მიძე. ენებ. წარს.* ნაზეპილები. ნაშაპინაში *მიძე. ენებ. წარს.* ზეპილის საფასური.

გუპინ-ი (შუგისი), გუპინა (შუგინას) სახელი იშუპინგენც (ნ) ზმინს – ნელი მოძარაბა; ნაშუპა ძაქაძა. წისქვილი ბიუთ მუშუნს, იშუპინგენც – წისქვილი ძელის მუშაობს, ნელა მოძარაბს. მუს იშუპინგენც, ქილოზილი! – რას იწახებო, დაჯექი!

იშუპინგენც (–, იშაპინა ნაზად მოიქცა, იშაპინა ნაზად მოქცეულა, ნოშაპა(ნ) ნაზად იქცეოდა თურმე) *გრდუჟ. ენებ.* ძლივს მოძარაბს, ნაზად იქცევა, ნაზობს.

გუპინ-ი, გუპინ-ი (შუგისი) 1. ზლპაშანი; 2. რეპა.

იშუპინგენც (–, იშაპინა იზლანა, იშაპინა იზლანებოდა თურმე) *გრდუჟ. ენებ.* იზლანება; ირევა. *შდრ. ჭინოთი.*

გუპაშ (შუპას) სახელი შუპაშუნს ზმინს – მბარბი სანგბოთი (ზუმბოთი, ზუშპიოთი) ცაძა (გამეტბოთი). მაყარნებაფე გურიანი, დოშუპა – რამ გააბრანა (შეყავინა გული), გამეტბოთი ცემა.

მუშაუნს (წონაჲანს მაგრად სცემს, წონაჲანს მაგრად უცემია, წონაჲანს(ნ) მაგრად სცემდა) გრდმ. მაგრად სცემს

მუნაძე-ი (მუნაჯალს) ჳონსზა ბაპაეთაპული ტრილ ფურნის ბამონანმანდლად (მასალბი, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 211).

მუნა (მუნას) მმმმპრა, მსდლი, ლარანი. მუნა წგმი მიიქანჩე: *კ. იფშ, გვ. 24* - მმმპრა ნინ მიიქანჩება. თურქეფი მანგარი ვაჟოუნა, გუნებთე რუნა მუნა: *მასალ., გვ. 85* - თურქნი მაგარი არ ყოფილან, ბუნებთ არიან მდლები. მუნა ხარხიში მაჟღერეფი მუნა თ მთორჩქნანო?! : *კ. საბუშ, ქასს, გვ. 152* - მუნა ხალხის ნინამძლევი მმმპრად მინანიათ?! *შდრ. ლა მ მუნა დედალი, ძე (მ.მარი.)*

მუნაბ (მუნებას) სახელი მუნაუნს, მუნაუნს (ნ) ზნათა - მმმმპრა, მსდლოპა. ძალამ მერას ბორენჟ კორი კვარიაში მუნაუნს: *მასალ., გვ. 98* - ძალიან იშვიათად (ძირად) ნახავს კაცი ყვავის შეშინებას. კორქ ვაგომუნა ზნადალო ლგმათ: *ევრისი, გვ. 132* - კაცი არ უნდა შეშინდე შრომითა და ომით.

მუნენს (იფრ. ბონარაჲ(ნ) შეშინდება, ბონარაჲ(ნ) შეშინდა, ბონარაჲ(ნ) შეშინებულა, ბონარაჲ(ნ) შეშინდებოდა თურმე) *გრდლუ. საშ-გნებ. მმმპრობს.*

მუნაჲ-ი (მუნაჲლ/რს) სმამაღლა ტირილი, ზლუჲანი, ღმირილი, ყმირილი. თიში მუნაჲული ქიანას გინორჩქულა - მისი ზლუჲენი მთელ ქვეყანაზე ისმოდა. მუნაჲული ვახხვარუ, საქმეს მიკოჯინა ოკო - ზლუჲენი არ უშველის, საქმეს მიხედვა უნდა. სურთ გვარიში მუნაჲული ორჩქულეუ - ღამით მგლის ყმირის ისმოდა.

მუნაჲუნა (მუნაჲუნას) სახელი მუნაჲუნანს ზნისა - ზლუჲანი, სმამაღლა ტირილი; ღმირილი, ყმირილი. გარი ქომუნაჲუნანს, ქინგარა ღვეი, ქარი, ლაკეი ღო თუნთი: *მ.ხუბ., გვ. 11* - მგელი (ქე) ყმურის, ტირიან ღორი, ქარი, ლაკეი და დათვი. თინა თექ ვემუნაჲუნანდუნი, გური მგებუჲუ - ის იქ რომ ზლუჲუნებად, გული დაგვენებოდა. მუნაჲუნანს გურიყალი - ყმურის მგელივით.

მუნაჲუნანს (მარაჲალა იზლუჲენა, მარაჲალა უზლუჲენია, მონარაჲალა(ნ) ზლუჲუნებად თურმე) *გრდლუ. საშ-მოქმ. ზლუჲუნებს; ყმურის. აზურბულენ(ნ)* (მარაჲალა შედლო ეზლუჲენა, -) *გრდლუ. შესაძლ. ენებ. მუნაჲუნანს ზნისა* - შეუძლია იზლუჲენოს; იყმურელოს. ოზურბულაჲუნანს (მონარაჲალაჲ

აზლუჲუნებინა, მარაჲალაჲალაჲ უზლუჲუნებინებია, მონარაჲალაჲალაჲ(ნ) აზლუჲუნებინებია თურმე) *კაუშ. მუნაჲუნანს ზნისა* - აზლუჲუნებინებს; აყმურელებს. **მარაჲალარი მიძლ. მოქმ.** მოზლუჲენი; მოყმურელი. **მონარაჲალარი მიძლ. ენებ. მყ.** საზლუჲენო, საყმურელი. **მარაჲალა მიძლ. ენებ. წარს.** ნაზლუჲუნები, ნაყმურელები. **მარაჲალარი მიძლ. ენებ. წარს.** ზლუჲუნისათვის გასამრეკლო. *შდრ. გურ. მუნაჲული, მუნაჲული* გულამოსკენით მოთქმა, გაბმით ტირილი (*ა. ღლ.*).

მუნაქება (მუნაქებას) იგივეა, რაც მუნაქება, მუნაქება, - მაღალება.

მუნა (მუნას) ზუნა. ვაი სიღო მუნა! - ვაი შენ და ზუნა! (წყევლა) - იტყვიან თავმომაბეზრებელი ტირილის, ყვირილის და მისთ. მემთხვევაში (*სქვლ*). ვაგოკონო, მოგართვენქ, მუნანას მერა! - არ გინდა, მოგართმევ. ზუნას მოგკეპ!

მუნაჲ-ი (მუნაჲლ/რს), **მუნაჲუნა** (მუნაჲუნას) ზლუჲანი. გაჩენდი, ბაბას გოფურა, სქან მუნაჲული მამარჩილე! - გაჩერდი, მამას გაფიცებ, მენს ზლუჲენს არ შეშინლია ვუსმინო! მუნაჲუნანს (მარაჲალა იზლუჲენა, მარაჲალა უზლუჲენია, მონარაჲალა(ნ) ზლუჲუნებად თურმე) *გრდლუ. საშ-მოქმ. ზლუჲუნებს. მარაჲალარი, მარაჲალა მიძლ. აწმყ.* მოზლუჲენე. **მონარაჲალარი, მონარაჲალა მიძლ. ენებ. მყ.** საზლუჲენო. **მარაჲალარი მიძლ. ენებ. წარს.** ნაზლუჲუნები. **მარაჲალარი მიძლ. ენებ. წარს.** ზლუჲენის საფასური. *შდრ. მუნაჲული.*

მუნაჲუნა (მუნაჲუნას) იხ. ზიზინაჲა.

მუნაჲი (მუნაჲის) იხ. ზიზინაჲა.

მუნაჲი (მუნაჲის), **მუნაჲი** (მუნაჲის) იხ. ზიზინაჲა.

მუნა (მუნას) ზომა. მუნაჲუნა იფერენდუ: *ქსს, II, გვ. 40* - ზომას იფერება.

მუნაჲი (მუნაჲის) იხ. მუნაჲი - ღრინანტალი; პურიზალი. თე მუნაჲი, თე მუნაჲი ვამიქე, იგიღ მუსხი ხანცე: *მასალ., გვ. 70* - არ ვიცი, ეს ღრინანტელი რამდენ ხანს გაგრძელდებოდა. იყუ დიდი მუნაჲი: *კ. საბუშ, ქართ. ზეს., გვ. 95* - შეინა დიდი პურიზალი.

იმღვამღვე(ნ) (ლიონიაზაშა შესაძლებელი გახდა განუნვა, -) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.*

მღვამღუნს ზმნისა - შეიძლება გაინუნოს. ამღვამღვე(ნ) (ლავაზაშა შესილი გაენუნა, - ლიონიაზაშაშ(ნ) შესძლებია გაენუნა)

გრდუე. შესაძლ. ენებ. უმღვამღუნს ზმნისა - შეუძლია განუნოს.

ომღვამღვაფუანს (ოზაზაშაშაშა გაანუნენინა, უზაზაშაშაშაშა გაუნუნენინებია, ნოზაზაშაშაშაშაშ(ნ) ანუნენინებდა თურმე) *კაუზ.* მღვამღუნს ზმნისა - ანუნენინებს.

მაზაზაშაშაშა, მაზაზაშაშა *მიზლ. მოქმ.* 'გა'მუნენავი, 'გა'მლუმპავი.

ოზაზაშაშაშა *მიზლ. ენებ. მყ.* 'გა'სანენი,

'გა'სალუმპი.

ოზაზაშაშაშა *მიზლ. ენებ. წარს.* 'გა'ნუნული,

'გა'ლუმპული.

ნაზაზაშაშაშა *მიზლ. ენებ. წარს.* 'გა'ნანენი,

'გა'ნალუმპი.

ნაზაზაშაშაშა *მიზლ. ენებ. წარს.* 'გა'ნუნესათის,

'გა'ლუმპესათის გასამრჯელი.

უზაზაშაშაშა, უზაზაშაშაშა *მიზლ. უარყ.* 'გა'უნუნავი.

მღვაწმარტოუ' (მღვაწმარტოუ'ს) ზღვაიმორაპი.

ჯგირი ვორღინი მიჩქულუ დო ქიბმშალი მღვამარტუს - კარგად ვიყავ მეგონა და ჩავვარდი ზღვამორეებში. *იხ. მარტოუ'.*

მღვანდალ (ზღვანდალას); ზღვანდალა განი ლარანამივით მოქმედი ტანი. კიბორჩხოლი, თოლგვირალი, ტანმღვანდალა

ბქერეში ნერი: *მასლ., გვ. 33* - კიბორჩხოლი, თვალუყუენა, ტანრხეული შვლის დარად. *იხ. ზღვინდალი.*

მღვაწმარტოუ' (მღვაწიჯის, ზღვაპის) ზღვის პირი.

ართი ჯვეში ფილუკა...მღვაწის მითონთხორილი ქობირუ: *ი. კოფშ., გვ. 5* - ერთი ძველი ნავი ზღვისპირას დამარხული ნახა.

მღვაწისში მიღევშით დო ბეუღენდით - ზღვისპირას წავიდოდით და ვსერიობდით. მინ ირქენცე მღვაწისში დო მინიმა ელახეშე: *მასლ., გვ. 70* - ხან ქრის ზღვის სანაპიროდან (ზღვისპირიდან) და ზოგჯერ - აღმოსავლეთიდან.

მღვანდალ-ი (მღვანდალს) შოლტივით ტანის მარინს რხეპიტი სიარული. დღას მუთუნი ვამისხუნუ ცირამ ალაზღვარდალიში:

ქხს, I, გვ. 247 - არაფერი მიჩქენია ცირას გვერდით (შოლტივით რხევით) სიარულს.

მღვანდალ-ი (მღვანდალად/რს), მღვანდალ-ი (მღვანდალად/რს) სახელი მღვანდალანს ზმნისა -

ქოქისპირული ნვიშა, თვახსხა, თქაშვი. ოჭუმარეს ქოდიჭყენი, თელ დღას

მღვანდალანს - დილას რომ დაინყო,

მთელი დღე კოქისპირულად ნვიშს. მღვანდალანს (-, მღვანდალანს იწვიმა, უზაზაშაშაშაშა უწვიმა, ნოზაზაშაშაშაშ(ნ) ძიორ ნვიშმა თურმე) *გრდუე.* კოქისპირულად ნვიშს.

იმღვანდალუ(ნ) (მხოლოდ ანმეოს წრისა და IV სერიის მწერლებში) *გრდუე. ენებ.* ნვიშს კოქისპირულად.

მღვანდალ-ი *მიზლ. ენებ. წარს.* განუნული.

მღვანდალ-ი (მღვანდალ/რს) იგივეა, რაც მღვანდალი

მღვანდალი *მიზლ. ენებ. წარს.*

მღვანდალს ზმნისა - ბალუმპული, ბანუნული.

მღვანდალი (მღვანდალ/რს) ბეპირის (ქინაქვილა, ბუზი...) ერთად რაშა;

ფუთფუთი (*ქ. ჯარ.*) ქინა იმღვანდალად დო ბაღანა ეაბიბირი - ქვეყანა ირეოდა და ბავუვი ვერ ენახე.

იმღვანდალ(ნ) (-, იზაზაშაშა იფუთფუთა, უზაზაშაშაშაშა უფუთფუთია, ნოზაზაშაშაშაშ(ნ) ფუთფუთებდა თურმე) *გრდუე. ენებ.* ირევა (ბეპირი); ფუთფუთებს.

მღვანდა (მღვანდას) სახელი მღვანდალს

ზმნისა - 1. მამარად დასეპულაშა; 2. მამარინ ნვიშმა.

მღვანდა (მღვანდას) იგივეა, რაც წანა,

- ზღვაური, ზღვის მხარინდან მონანაპირი ძლიერი ძარი. წართუ ამინდიჭე, მღვანდალი იგანს - ნახდა ამინდი, ზღვაური ქრის. *შქარ. მლოური. იხ. ბორია.*

მღვანდა (ზღველას); მღვანდა ჭვიშა - ზღველა,

უგეთა - კოქისპირული ნვიშა (*ქ. ჯარ.*). *შქარ. მღვანდალი. იმერ.* მღველა დიდი ნვიშა (*ქ. მერ.*)

მღვანდა (ზღველას); მღვანდა ჭვიშა - ზღველა,

უგეთა - კოქისპირული ნვიშა (*ქ. ჯარ.*). *შქარ. მღვანდალი. იმერ.* მღველა დიდი ნვიშა (*ქ. მერ.*)

მღვანდა (ზღველას); მღვანდა ჭვიშა - ზღველა,

უგეთა - კოქისპირული ნვიშა (*ქ. ჯარ.*). *შქარ. მღვანდალი. იმერ.* მღველა დიდი ნვიშა (*ქ. მერ.*)

მღვანდა (ზღველას); მღვანდა ჭვიშა - ზღველა,

უგეთა - კოქისპირული ნვიშა (*ქ. ჯარ.*). *შქარ. მღვანდალი. იმერ.* მღველა დიდი ნვიშა (*ქ. მერ.*)

მღვანდა (ზღველას); მღვანდა ჭვიშა - ზღველა,

უგეთა - კოქისპირული ნვიშა (*ქ. ჯარ.*). *შქარ. მღვანდალი. იმერ.* მღველა დიდი ნვიშა (*ქ. მერ.*)

მღვანდა (ზღველას); მღვანდა ჭვიშა - ზღველა,

უგეთა - კოქისპირული ნვიშა (*ქ. ჯარ.*). *შქარ. მღვანდალი. იმერ.* მღველა დიდი ნვიშა (*ქ. მერ.*)

მღვანდა (ზღველას); მღვანდა ჭვიშა - ზღველა,

უგეთა - კოქისპირული ნვიშა (*ქ. ჯარ.*). *შქარ. მღვანდალი. იმერ.* მღველა დიდი ნვიშა (*ქ. მერ.*)

გვინდუნა (მღვინდუნა) სახელი მღვინდუნს ზმნისა - 1. ზღვინდით (შოლტით, ნენალით) მავრად ცაშა, ბაშოლტა, ბანაქაშა.

ჰყვირთალ(ი) ქალუფი გიმოშღვინდ :
ქ. საუშუ, ქართ. ზუბ., გვ. 118 - აშვირლი რები მარკას. 2. დ'აქპრა. მღვინდუ ღო მავთა ხურე კოლეფე: *მ. ხუბ., გვ. 130* - პკრა და მეორე მარეს გავიდა. მღვინდე ცხენს ღო მიღართე: *მ. ხუბ., გვ. 122* - დაქრა (მათრახი) ცხენს და ნავიდა. მღვინდე წღემსე ღო დისაშა ქედუერინეუ დღული: *ი. ყოფშ., გვ. 58* - მძღვარად დაქრა დეეს და მინაზე გაუგორა თაი. 3. *გადუ.* გაქცევა, წასვლა. ქიშიატყუ, საქმე ვეშიშუ ჰგორინე, მღვინდუ ღო ვიშო მიღართე - შეატყუ, რომ საქმე არ მიდიოდა კარგად, გაიქცა და ნავიდა იქით.

მღვინდუნს (წღვინა დაქრა მავრად (მათრახი, ნენელი...); შაწინა დაუკრავს, გაქცეულა; წოწინაწღვინა) დაქკრავდა თურმე) *გრდუ.* მძღვარად დაქკრავს (მათრახს, ნენელს); გაიქცევა; შოლტავს. **იზღვინდუ(ნ)** (წიწვინაწღვინა) გაიშოლტება, წიწვინაწღვინა გაიშოლტა, წიწვინაწღვინა გაიშოლტა, წიწვინაწღვინა გაიშოლტებოდა მავრად) *გრდუ. ვნებ.* მღვინდუნს ზმნისა - იცემება შოლტით, ნენლით.

იზღვინდე(ნ) (წიწვინაწღვინა) მესაძლებელი გახდა გაშოლტვა, --) *გრდუ. შესაძლ. ვნებ.* **მღვინდუნს** ზმნისა - შეიძლება გაიშოლტოს. **აზღვინდე(ნ)** (წაწვინაწღვინა) შეძლო გაეშოლტა, --, წიწვინაწღვინაწღვინა შეძლებია გაშოლტვა) *გრდუ. შესაძლ. ვნებ.* უმღვინდუნს ზმნისა - შეუძლია მავრად სცემოს, გაიშოლტოს. **ოზღვინდაფუანს** (წიწვინაწღვინა) აცემინა, შაწინაწღვინაწღვინა უცემინება, წიწვინაწღვინაწღვინა აცემინებდა თურმე) *კუზ. მღვინდუნს ზმნისა* - აცემინებს (მავრად), აშოლტვინებს. **გაწვინაწღვინა** *მიჭ. მოქმ.* მავრად მცემელი (მათრახით, ნენელით...), გაშოლტავი. **წიწვინაწღვინა** *მიჭ. ვნებ. მე.* მავრად საცემი, 'გასაშოლტი.

წიწვინაწღვინა *მიჭ. ვნებ. წარს.* მავრად ნაცემი, განაშოლტი. **წიწვინა** *მიჭ. ვნებ. წარს.* მავრად ნაცემი. **წიწვინაწღვინა** *მიჭ. ვნებ. წარს.* მავრად ცემის საფასური.

გვინდ-ი // **გვინდ-ი** (მ'ღ'იზღის) სიცოცხლის ნიშან-საქალი. გეგოჯინინი, მინდი გაზღუდე - რომ დაჯედე, სიცოცხლის ნიშან-საქალი არ უქონდა.

გვინდ-ი, **გვინ-ი** (მღვინდის) *ბოგან. ჰაბარცხილია.*
იბ. ნდილი, რბილი, ძლილი; ხერაჯი (ი. მყ.).

გვინდუნ-ი (მღვინდუნს), **გვინდუნა** (მღვინდუნს) სახელი მღვინდუნს ზმნისა - მღვინდით ნუნუნინ; გუზღვინ. მუს მღვინდუნს, მუოკო? - რას ბუზღუნებს, რა უნდა?

მღვინდუნს (*იჭ. წიწვინაწღვინა* იბუზღუნა, *წიწვინაწღვინა* უბუზღუნა, *წიწვინაწღვინა*) ბუზღუნებდა თურმე) *გრდუ. საშ-მოქმ.* ბუზღუნებს. **ამღვინდუნაფუ(ნ)** (შოლოდ აწმყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრდუ. ვნებ.* ბუზღუნება (ბუზღუნი უნდა).

ომღვინდუნაფუანს (წიწვინაწღვინაწღვინა) აბუზღუნებინა, **წიწვინაწღვინაწღვინა** აბუზღუნებინება, **წიწვინაწღვინაწღვინა** აბუზღუნებინებდა) *კუზ. მღვინდუნს ზმნისა* - აბუზღუნებინებს. **გაწვინაწღვინა**, **წიწვინაწღვინა** *მიჭ. მოქმ.* მობუზღუნე. **წიწვინაწღვინა** *მიჭ. ვნებ. მე.* საბუზღუნო. **წიწვინაწღვინა** *მიჭ. ვნებ. წარს.* ნაბუზღუნები. **წიწვინაწღვინაწღვინა** *მიჭ. ვნებ. წარს.* ბუზღუნის საფასური.

მღვინდუნ (მღვინდუნსა) გუზღუნა. მღვინდუნა კოჩირე - ბუზღუნს კაცია.

მღვინდუნ-ი (მღვინდუნ/რს) ფუთფუთი, ბეარის ნირად რაშა. ქიანაში კათა იმღვინდუნა ღო ღუდე - ქვეყნის ხალხი ირიოდა. **იზღვინდუნ(ნ)** (შოლოდ აწმყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრდუ. ვნებ.* ირევა, ფუთფუთებს. **მღვინდუნ** *მიჭ. ვნებ. წარს.* მღვინდუნები.

მღვინდუნის დრო (მღვინდუნობა დროს) არაუაღი დრო.

მღვინდუ (მღვინდუნ) შავი ფარის პრთმარის მწკრივი, პარაზიტი, რომელიც მცენარის ზრდას უშლის.

მღვინდუ (მღვინდუნს) ზოოლ. ლაქო - სიმინდის ჩიტი, მოყვითალო ფარისა (*ქ. შელი*).

მღვინ-მღვინ (მღვინდუნს) პანანაქინებია, პაბარ-პაბარა.

გვინა (მღვინა), **გვინაწა** (მღვინაწა), **გვინაწა** (მღვინაწა) სახელი მღვინაწა, იმღვინდუნს ზმნისა - სომეხა, წყვეტა. **მღვინდური** ოსურენს მღოდა ქაშუხოლეა: *ქსს. I, გვ. 172* - ზუგდიდელ ქალებს წყვეტა შეუყენე (მეურე). არბოქ დიიმღოდე: *ი. ყოფშ., გვ. 34* - ყველა დაიბოცა. თუ ღვეფეო არბო დამღოდე: *ი. ყოფშ., გვ. 51* - ეს ლორები ყველა დაიბოცე. თურმე ღვეფანს დუშღოდე უფუ: *მ. ხუბ., გვ. 9* - ღვეფანს თურმე დაუბოცავს. ზურება კოყ

ო მ ღ ო დ უ ა ნ დ გ : მ ს ლ . , გვ . 119 - ციება ხალხს (კაცს) ხოცავდა (მუსრს ავლებდა).
 ო მ ღ ო დ უ ა ნ ს (ააზოაზა დახოცა, ააზოაზააზა დაუხოცავს, აოზოაზააზ(ნ) დახოცავდა) გ რ დ მ . ხოცავს, წყვეტს.
 უ მ ღ ო დ უ ა ნ ს (ააზოაზა დაუხოცა, ააზოაზააზა დაუხოცავს) გ რ დ მ . ს ა ს ხ ე . ქ ე . ო მ ღ ო დ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - უ ხ ო ც ა ვ ს , უ წ ყ ვ ე ტ ს .
 ი მ ღ ო დ უ ' უ ' (ნ) (აიოაზა დაიხოცა, აოზოაზა(ნ) დახოცოლა) გ რ დ მ . ე ნ ბ .
 ო მ ღ ო დ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის - ი ხ ო ც ე ბ ა , წ ყ ვ ე ბ ა .
 ა მ ღ ო დ უ ' უ ' (ნ) (ააზოაზა დაეხოცა, აოზოაზა დახოცოლა) გ რ დ მ . ე ნ ბ . უ მ ღ ო დ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის - ე ხ ო ც ე ბ ა , უ წ ყ ვ ე ბ ა .
 ი მ ღ ო დ ე (ნ), ი მ ღ ო დ ი ნ ე (ნ) (იოაზა, იოაზინე შესაძლებელი გახდა ხოცვა,-,-) გ რ დ მ . შ ე ს ა ძ ლ . ე ნ ბ . ო მ ღ ო დ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის - შ ე ი ძ ლ ე ბ ა დაიხოცოს.
 ა მ ღ ო დ ე (ნ), ა მ ღ ო დ ი ნ ე (ნ) (აოაზა, აოაზინე შეძლო 'და'ეხოცა,-, აოაზა(ნ) შესაძლებია 'და'ეხოცა) გ რ დ მ . შ ე ს ა ძ ლ . ე ნ ბ . უ მ ღ ო დ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის - შ ე უ ძ ლ ი ა 'და'ხოცოს.
 ო მ ღ ო დ ა ჟ უ ა ნ ს (ოაზოაზა ახოცინა, აოაზოაზააზა უხოცინებია, აოაზოაზააზა(ნ) ახოცინებდა თურმე) კ უ ზ . ო მ ღ ო დ უ ა ნ ს

ზ მ ნ ის ა - ა ხ ო ც ი ნ ე ბ ს , ა წ ყ ვ ე ტ ი ნ ე ბ ს .
 ა ა ზ ო ა ზ ა ი მ ი ზ ო . მ ი ზ ო . 'და'შოცველი, 'გა'წყვეტი.
 ო ა ზ ო ა ზ ა ი მ ი ზ ო . ე ნ ბ . მ ე . 'და'სახოცი, 'გა'საწყვეტი.
 გ ვ ო ა ზ ო ა ი მ ი ზ ო . ე ნ ბ . წ ა რ ს . 'და'ხოცილი, 'გა'წყვეტილი.
 ა ა ზ ო ა ი მ ი ზ ო . ე ნ ბ . წ ა რ ს . 'და'ნახოცი, 'გა'ნაწყვეტი.
 ა ა ზ ო ა ა ი მ ი ზ ო . ე ნ ბ . წ ა რ ს . დახოცვის, განწყვეტის საფასური.
 ა ა ზ ო ა , ა ა ა ა ზ ო ა ი მ ი ზ ო . ე ა რ ე . 'და'უხოცავი, 'გა'უწყვეტილი.
 გ ვ ო ა ზ ო ა ი (მლოდერს) ი მ ი ზ ო . ე ნ ბ . წ ა რ ს .
 ო მ ღ ო დ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის - დასწოცილი, განწყვეტილი.
 გ ვ ო ა ზ ო ა ი (მლოდლის) პ ა ტ ა რ ა ტ ო მ ო ტ ი .
 გ ვ ო ა ზ ო ა ი (მლოდურს) ი ე ვ ე ა , რ ა ც მ დ ე ა უ რ ი , - ქ ა რ ი , რ ო მ ე ლ ი ც ზ ლ ვ ი დ ა ნ უ პ ა რ ა ვ ს .
 ნ ო ყ ვ ე ლ ი დ ო მ ღ ო დ უ მ ღ ო უ რ ქ - ტ ო ტ ე ბ ი დ ა მ ი ლ ე ნ ა ზ ლ ვ ა უ რ მ ა .
 გ ლ უ ა (მღუას) ი ხ . მ ლ ე ა . მ ე მ ლ ე ა დ ო უ რ ა მ ლ ე ა მ ი შ ქ ა ს ე : ა . კ ა გ . , გვ . 56 - თ ი თ რ ზ ლ ვ ა ს და მ ა ე ზ ლ ვ ა ს შ ო რ ის (შუა).

- 01 ბოლოსართი ვითარებითი ბრუნვის ნიშანია ხმოვანზე დაბოლოებულ ფუძეებთან: მაყარე-თ მაყარად, კოტო-თ ქოთნად, კატუ-თ კატად, ჯიმა-თ ძმად, და-თ დად .
  - 02 // -03 (0) მოქმედებითი ბრუნვის ნიშანია ხმოვანზე დაბოლოებულ ფუძეებთან: მაყარე-თ(ი) მაყართ; ბირცხა-თ(ი) ფრჩხლით; კოტო-თ(ი) ქოთნით; კატუ-თ(ი) კატით.
  - 03 სუბიექტის მრავლობითი რიცხვის ნიშანია პირველსა და მეორე პირებში (ქართული -თ' ს შესაბამისი): ვ-ორე-თ ვართ, ორე-თ ხართ; ფთასუნ-თ ვთესავთ, თასუნ-თ სთესავთ; პჭკუმუნ-თ ვჭამთ, ჭკუმუნ-თ სჭამთ; ვინგარ-თ ვტირობთ, ინგარ-თ სტირობთ.
  - 04 (0) ნაწილაკი (შეესაბამება ქართულ -ც, -ცა'ს):
 1. დავრთვის კითხვით სიტყვას და აქცევს მიმართებითად: მინ? ვინ? – მი-თ ვინც; მუ? რა? – მუ-თ რაც; ნამუ? რომელი? – ნამუ-თ რომელიც; მუჭო? როგორ? – მუჭო-თ როგორც; მუტამს/მუტამე? როდის, რა-ყამს? – მუტამსით(ი) // მუტამცეთ(ი) როდესაც; რა-ყამსაც... 2. გააძლიერებითი: სითი იხარი ე ცხოვრებას დო მ ა თ ი გამახარია: ქხს, I, გვ. 73 – შენც იხარე ამ ცხოვრებაში და მეც გამახარეო.
- თაბან-ი(თაბუნს)** ამახანაპი; სწორი, თანანსწორი(ი.ყოფშ). შტაშარასე ქიგლევეტუ მუში თ ა ბ უ ნ ი მარულე: ი. ყოფშ. გვ. 17 – შუაგზაზე (ქე) დატოვა მისი ამახანავი მორბენალი. დიმიტარეს სუმიხლოლი თ ა ბ უ ნ ე ე ქ : ი. ყოფშ. გვ. 11 – შეიყარენ საბივე ამახანავებ'ი. ჩხაპით თემში, ნამდა ფურცელე წამალქე მელე-მოლე პიჯიშე ქეზოხვადასი დო ფი თ ა ბ უ ნ ი ჭიჭე ჭვეთფეთი გირთასი: ყა ზყ., 16.03.1930, გვ. 2 – ახსურეთ ისე, რომ ფოთლებზე ნაშალი იქით-აქეთ პირზე (მხარეს) მოხედეს და ზედ თანანწორად პატარა ნვეთებად გაიყოს.
- თაბაქალაქაშა // თაბაქალაქა (თავად'ისუქა)**
 იგივეა, რაც პ ა ტ ო ნ ' ს ქ ე უ ა ,
 – თაბაქალიშინი. მუჭო მოჯუნთ,

თ ა ვ ა დ ს ქ ე უ ა ? – როგორ ბრძანდებით, თავადიშვილო?

თაბაქალაქა (თავადობას) თაბაქაქა.
 თ ა ვ ა დ ო ბ ა ს ო სქედულო ობორკალიში ითოსუნა? – თავადებს შეეწოდა ბორკილების ქვეშ ედობა?

თაბარ-ი (თავარს) მთაბარი. თ ა ვ ა რ ი კ ო ჩ ი ოკო გაიშავორე! – მთავარი (თავი) კაცი უნდა აირჩიო! თ ა ვ ა რ ი შ ი ს ქ ე ა ცოფე მულარი – მთავრის შვილი ყოფილა მოსული.

თაბაქა (თავედას) ბოქან საპონელა (ა. მყ.).
თაბისუშალ-ი, თაბისუშალ-ი (თავ'ისუფალ/რს)
 თაბისუშალ-ი. თავისუფალი ზგზ. თავისუფლად. თ ა ვ ' ი ' ს უ ფ ა ლ ო მინილე ქუდეშა-თავისუფლად შევიდა სახლში.

თაბაქა // თაბაქა ზგზ. აქამთ. თაურე-თა-ჯურე.
თაბარანი // თაბარანი (თავრენს) აქამთური, აქამთა მხრისა.

თაბარობა (თავრობას) მთაბარობა. ათე თ ა ვ რ ო ბ ა შ ი ხეცე დუცე უხუჯურო გრძინდჷ- ამ მთავრობის ხელში თავს უხერხულად გრძნობდა.

თაბისუშალ-ი (თავსფალს) იხ. თავისუფალი.
თაბისლაქა-ი (თავსლაფის) თაბისლაქი.
თაბი'იზანი, თაბიზანი(თათ'ი/გმანს) წინდა, თაბიზანი. ართ თ ა თ მ ა ნ ს კვარჩხიშე ქიზიბდევანქია: მ ხუძ, გვ. 246 – ერთ წინდას უკულმა ჩავიცივამო. კურჩხის ვამშომ თ ა თ მ ა ნ ი : მასალ., გვ. 20- ფეხზე წინდა არ მაცივა.
 ხეშითათმანი // ხეითათმანი ხელთათმანი.

თაბარ-ი (თათურს), თაბარობა (თათურებას) სახელი ა თ ა თ უ რ ე ნ ს ზნისა – დანწინარება, დამშვიდება, ღაშთაშინება. ათათურენს (ღაათათურანს დაამშვიდებს, ღაათათურა დაამშვიდა, ღაათათურაჲ დულმშვიდებია, ღონოთათურაჲჲ დაამშვიდებდა თურმე) გოდმ ამშვიდებს, აწყნარებს, აშოშინებს.
 თათურებუ(ნ) (ღითათურაჲჲჲ)

დანყნარდებდა, ლითთათურ დანყნარდა, ლითთარაპარა(ნ) დანყნარებულა, ლონთთათარაპარა(ნ) დანყნარდებოდა თურმე) *გრდუე. ენებ. ათათურენს ზმნისა - მშვიდდებდა, წყნარდებდა*

თათსილ-ი (თათხილ(რს) *მიძე. ენებ. წარს.* **თათხუნს** ზმნისა - 'გა'თათსეული, 'გა'ლანძღული.

თათსეა (თათხეას) იგივეა, რაც **თხათხუა**, - სახელი **თათხუნს** ზმნისა - ძალიან გალანძღვბა, ბათათსეა. ჰუმეციოთ ხეს დო **გოთათხუ** - ჩაივდო ხელში და გათათხა.

თაპარ-ი (თაქარს) **თაპარა**; ალი; მსურვალე, მცესუნვარა, მწეაქლი (ჩვეულებრივ ითქმის შიხს, ცხელი დღისა და მისთ. შესახებ). **თაკარი რდასია, ჩხანა რდასია** - ნაბადი თადოთ მიედღასია: *თ. საბუე. გვ. 248* - თაქარა იყოსო, მზე იყოსო, - ნაბადი კავით უნდა მიეკონდესო. ...დუეუ გიორგებ **თაკარი ჩხანა**: *მასალ., გვ. 57* - თვას დაპეტქათებს თაქარა მზე. *ვადატ. ენერგიული, მკვირცხლი. ირო კურცხე, უშულად - გუმნარყო **თაკარი ში**: *ქხს, I, გვ. 318* - სულ მღვიძარე, დაუღლეი - ჩამომაველი თაქარისა (ენერგიულის, მკვირცხლის). **ოთაკარია სინჩხე ხეატე, პაპანაქება. შდარ ქერთა სინჩხე; იმერ. თაქარა მოჭირებული სიცხე, პაპანაქება; ცეცხლი (ტ. მერ).***

თაპარეა (თაქარეას) სახელი **უთაკარუანს**, **ითაკარუ(ნ)** ზმნათა - ღატესუნება, თაპარად მოღვება; გიზგინი; ცეცხლივით, ანერგიულად მომეღვება. დოფა-ღარჩგერიში იანო გურეუ **შითთაკარუანს**: *მასალ., გვ. 29* - მოგიზგიზე ცეცხლის ალი გულს თაქარად მეღვება. თვალგნც, ინგარც, **ითაკარგ**, წეგისოფუე, წეგმიქანჯე: *მასალ., გვ. 70* - მოთქვამს, ტირის, ქოთქოთებს, იქანება, იგრიხება. ბალანას სინჩხე **უთაკარუანდუა** - ბავშვს სიცხე თაქარად დევბოდა (წვადაო).

ითაკარუ(ნ) (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრდუე. ენებ.* გიზგიზებს, მეცხუნვარებს. უთაკარუანს (შოსაარუ ცეცხლად მოედო, ცეცხლივით წვადა; შოსაარუაუ ცეცხლივით მოსდებია, უცხუნებია, წოსაარუა(ნ) აცხუნებდა თურმე) *გრდმ. ცეცხლივით სწავეს; (მზე) აცხუნებს.*

თაპირი-ი (თაქირს) *იხ. ჩაკირი.*

თაპილ-ი (თაქილ(რს) **თაქილი**, **სამარცხვიწოდ** **მირწევა**, **შუაღრისოვა**; **აჭვი. მიითქ** **თაკილი ვაშუჩას**: *ქ. საბუე, ქართ. ზეპ., გვ. 50* - არავინ არ მითაქილოს (მომცეს თაქილი).

გურც თაკილი ვედეკენა: *ქ. საბუე, ქართ. ზეპ., გვ. 34* - გულს დარდი (უქადრისობა) არ გაიქარო.

თაპილვაბ (თაქილვას) სახელი **თაკილენს** ზმნისა - **თაქილვაბა**, **შუაღრისოვა**; ძრახხვა; ნაქილვაბნება. **ითაბ ბოშალა ცუდი რენია, მარბენა თემნი თაკილებას**: *ქ. საბუე, ქართ. ზეპ., გვ. 23* - ყმანვიკაცობა ვითომ ცუდიო, ამისათვის მძრახხვენ (მადღევენ თაქილობას). **ლერსი ვარე გვალო ჯგვრი, ქალეწეუ თაკილება**: *მასალ., გვ. 113* - **ლერსი არაა მთლად კარგი, ექნება ნაკოვანება.** **ეს მა ვაში იფთაკილებუა**: *ქხს, I, გვ. 333* - ამას მე არ ვიუქადრისობ. **თაქილენს (იერ. ითაქილ იუქადრისა; შოსაქილვაპ უქადრისებია, უთაქილენია; წოსაქილვაპ(ნ), წოსაქილვა(ნ) თაქილობა, უქადრისობდა თურმე) გრდუე. საშ-მოყმ. თაქილობს, უქადრისობს.** **მითაქილვაპი მიძე. მოყმ. მთაქილობელი, ვინც უქადრისობს.** **წოსაქილვაპი მიძე. ენებ. მე. სათაქილებელი, სათაქილო.** **თაპილვაპი მიძე. ენებ. წარს.** არასაკადრისი, უქადრისი. **წათაქილვი მიძე. ენებ. წარს.** ნაუქადრისები, უქადრისი. **წათაქილვაპი მიძე. ენებ. წარს.** თაქილობის საფასური.

თაპილვაპილ-ი (თაქილვებულ(რს) *მიძე. ენებ. წარს.* **თაკილენს** ზმნისა - **სათაქილო**, **არასაქადრისი.**

თაპულელო *იჯწ.* **თავეშხანდ.** **ბთაკუდელელო** **ღონჯირი** **თავეშხემექცევი** **წოლა** // **თავეშქცევი** **წოლა.** **ბაღანეფი თაკუდელელო** **ჯანუელეს** - ბავშვები თავეშხემექცევი (თავეშქცევი) ინგნენ. **მალას ქომობირუდას თაკუდელელო თხორილი** - მალე მენახოს თავეშხემექცევი დამარხული (წყველია!).

თაქილ-ი (თალირს) *მიძე. ენებ. წარს.* **თალუნს** ზმნისა - 'გა'თილნი. **ჰე თალილი** **მონგყორს** **ვამასქიდეუქო** - ცოტა 'გა'თილილ მატყლს ვერ მომცემ (ვერ გაიბეტებ). *შდარ. ითალეში.*

თალვა (თალვას) სახელი **თალუნს** ზმნისა - **თილვა**. **მონგყორს დიოთალუნსა** **ითალემით დო უკული თუხუნა** - მატყლს ვერ თალვენ სათელავით და შმედვე ართავენ. **თალვას** (თალუ თელა, შოსალუ 'უთელავს, წოსალვა(ნ) თელავდა თურმე - ნათელავა) *გრდმ. თელავს.* **ითალუნს** (ბიითალუ გაითელა, ბაშოსალუ გაუთელავს) *გრდმ. სათავ. ქც.* **თალუნს** ზმნისა - **ითელავს.**

უთაღუნს (ჰოსალუ 'გა'უთელა, ჰოსალუ 'გა'უთელავს) *გრძმ. სასხე. ქე.* თაღუნს ზმნისა - უთელავს.
 ითაღუნს (6) (ოსალუ 'გა'ითელა, მალარა(6) 'გა'თელღა) *გრძღუ. ენებ.* თაღუნს ზმნისა - ითელღა.
 ათაღუნს (6) (ათალუ 'გა'ეთელა, მალარა(6) 'გა'ათელღია) *გრძღუ. ენებ.* უთაღუნს ზმნისა - ითელღა.
 ითაღუნს (6) (ოსალუ შესაღლებელ გახდა თელღა,-) *გრძღუ. შესაღლ. ენებ.* თაღუნს ზმნისა - შეიღლებღა 'გა'ითელღს.
 ათაღუნს (6) (ათალუ შეიღლი ეთელა,-, ნოსალუ(6) შესღლებღია 'გა'ეთელღა) *გრძღუ. შესაღლ. ენებ.* უთაღუნს ზმნისა - შეუღლია 'გა'თელღს.
 ითაღუნს (6) (ოსალუაჟანს ათელღინა, ოსალუაჟანს უთელღინებღა, ნოსალუაჟანს(6) ათელღინებღა თურმე) *კაუხ.* თაღუნს ზმნისა - ათელღინებღს.
 მათალარა *მიღუ. მოუშ.* 'გა'მთელღი.
 ითალარა *მიღუ. ენებ. ზე.* 'გა'სათელი.
 მალარა *მიღუ. ენებ. წარს.* 'გა'თელიღი.
 ნათალა. *მიღუ. ენებ. წარს.* 'გა'ნათელი.
 ნათალარა *მიღუ. ენებ. წარს.* გათელღის საფასური.

ჰოსალუ *მიღუ. ენებ. წარს.* 'გა'უთელავი.
 ოსაღაღუნს-ი (თაღაღუნს) ოსაღაღუნს-ი.
 თაღაღუნს ზმნს. თანასწორად (*ი.ყოფშ. იხ.* ართი) მანღო.

ოსაღაღუნს (თაღაღუნს) სახელი ათაღაღუნს, ითაღაღუნს (6) ზმნათა - 'გა'თაღაღუნსაბა. ითაღაღუნს, ლორინთითოთ რაღაღუნსი, თიქ: *ი.ყოფშ. გე. 4* - ითაღაღუნს, ლმერთისთვის რომ ლაღარაკობღა, იმან.
 ათაღაღუნს (ბათაღაღუნს გაათაღაღუნს, ბათაღაღუნს გაუთაღაღუნს, ბრინთაღაღუნს(6) გაათაღაღუნს თურმე) *გრძღუ.* ათაღაღუნს.
 ითაღაღუნს (6) (ბრინთაღაღუნს/ბათაღაღუნს გაათაღაღუნს, ბათაღაღუნს(6) გაათაღაღუნს) *გრძღუ. ენებ.*
 ათაღაღუნს (6) ზმნისა - თაღაღუნს.
 ეთაღაღუნს (6) (ბათაღაღუნს გაუთაღაღუნს, ბათაღაღუნს გასთაღაღუნს) *გრძღუ. ენებ.*
 ათაღაღუნს (6) ზმნისა - უთაღაღუნსა.
 ითაღაღუნს (6) (ოსაღაღუნსა ათაღაღუნსა, ოსაღაღუნსაჟანს 'გა'უთაღაღუნსინებღა, ბრინთაღაღუნსაჟანს(6) გაათაღაღუნსინებღა თურმე) *კაუხ.* ათაღაღუნს (6) ზმნისა - ათაღაღუნსინებღს.
 მათაღაღუნსი *მიღუ. მოუშ.* 'გა'მთაღაღუნსი.
 ოსაღაღუნსი *მიღუ. ენებ. ზე.* 'გა'სათაღაღუნსი.
 ბათაღაღუნსი *მიღუ. ენებ. წარს.* გაათაღაღუნსი.
 ბანთაღაღუნსი *მიღუ. ენებ. წარს.* განათაღაღუნსი.
 ბანთაღაღუნსი *მიღუ. ენებ. წარს.* გაათაღაღუნსი საფასური.
 ბათაღაღუნსი *მიღუ. ენებ. წარს.* გაუთაღაღუნსი.

ოსანს *იხ. გოთანა.*
 ოსანსა (6) (თანაფას) აღღმომბ. გოთანაფუ თანაფა: *ქხს. I, გე. 239* - გასთენებღა აღღგომბ. იმგმა ხანქ ქეზაქმოშოუ თანაფაქ: *ი.ყოფშ. გე. 106* - იმღენ ხანს კი მოუსწრო აღღგომბ. თანაფაქ გოთანაღ ჯღერო: *მ.ხუბ., გე. 142* - აღღგომბა გაგითენღა კარგად. უსაქქვარის თანაფას მოურთუთუ თუხუაქ: *თ. სახოყ., გე. 260* - უსაქქვარის აღღგომბა მინაღუნსი ძაფის დართუა. ითაღაღუნსა მინაღუნსი ოთახგმა: *ი.ყოფშ. გე. 105* - ყოველ აღღგომბას შევიღღა ოთახში. *იხ. ოთანაფუ.*

ოსანსა (6) (თანაფას) სახელი ოთანაფანს, ითაღუნს (6) ზმნათა - ოთანაფანს; ბანთაღინი. ახალ წანას მოგახვამანქ, ლორინთიქ გოთიანუნსა: *ქხს. I, გე. 9* - ახალ წელს მოგლოცავ, ლმერთმა გაგითენოს. თანაფაქ თუთაშფერო: *ქხს. I, გე. 23* - თენღებოღა მთეარისფრად. გოთიანუნს ეაშხა დღაქ: *მ.ხუბ., გე. 6* - გათენღა კვირა დღე. უშუღალუ მუღმალა ოთანაფას ბორათ სერს - დაუღლეღი ბუღბუღი სიმღერით ათენებს (ღამეს).

ითანუნს (ოსანა ათენა, ოსანაჟუ უთენებღა, ოსანაჟანს(6) ათენებღა თურმე) *გრძღუ.* ათენებღს.
 ითანუნს (ოსანა ითენა, ოსანაჟუ უთენებღა) *გრძღუ. სათე. ქე.* ოთანუნს ზმნისა - ითენებღს.

უთანუნს (ოსანა უთენა, ოსანაჟუ უთენებღა) *გრძღუ. სასხე. ქე.* ოთანუნს ზმნისა - უთენებღს.

თანუნს (6) (ბრინაღ გათენღა, ბრინაჟს/ლარ(6) გათენებულა) *გრძღუ. ენებ.* ოთანუნს ზმნისა - თენებღს.
 უთანუნს (6) (ბრინაღ გაუთენღა, ბრინაჟანს(6) გასთენებღა) *გრძღუ. ენებ. სასხე. ქე.* უთანუნს ზმნისა - უთენებღს.
 ითანუნს // ითანინუნს (6) (ბრინაღ შესაღლებელ გახდა გათენღა,-) *გრძღუ. შესაღლ. ენებ.* ოთანუნს ზმნისა - შეიღლებღა გათენოს (გათენებღა).

ათანუნს // ათანინუნს (6) (ბათინუნს შეიღლი გათენებღა,-, ბრინთაღაღუნს(6) შესაღლებღა გათენებღა) *გრძღუ. შესაღლ. ენებ.* უთანუნს ზმნისა - შეუღლია 'გა'თენოს.
 ოთანაფუნს (ბათანაჟუ გაათენებღა, ბათანაჟანს გაუთენებღა, ბრინთაღაღუნს(6) გაათენებინებღა) *გრძღუ. შესაღლ. ენებ.* ოთანუნს ზმნისა - ათენებინებღს.
 მათანაჟანი, მათანაჟანი *მიღუ. მოუშ.* 'გა'მთენებელი; მთენი.
 ოთანაჟანი, ოთანაჟანი *მიღუ. ენებ. ზე.* 'გა'სათენებელი.

‘ჯო’ნათანოვი მიძლ. ენებ. წარს.’ გა’ნათენები.
‘ჯო’ნათანაწუპარი მიძლ. ენებ. წარს.’ გა’თენების
საფასური.
უბნათანაწუ მიძლ. უარყოფათენებელი. იხ. გო-
თანაფა; გუმითანე. შდრ. ლაზ. თან: ოთანუ
თენება (ნ.პარი).

თანაბა (თანაქას) კაცუა მჭადის (ან სხვა რისმე)
ბაშონასცნობად ბაღდასაფარაპალი
თაშუაშის ნაჭარი, –თუნუპი. ანგურას
ჟილოშე თანაქას მინაფორუან – აგურს
(კეცს) ზევიდან თუნუქს გადაახურავენ. გალიმა
მღაფრთი ღო ქიიდი თანაქა: *ქხს, I, გვ. 239*
– გალიმ ნავედი და ვიყიდა თუნუქი.

თანახმა (თანახმას) თანახმა. თანახმა
ვორექ – თანახმა ვარ. *თანახმათ გინორთა*
დათანხმება: ვეზირენქე თანახმათ
გინორთესე: ი. ყოფ., გვ. 91 – ვეზირები
დათანხმდნენ.

თანგი (თანგის) თანგი; თარგი. ანგიმ მანგი
თანგი რე: *თ. სახოი., გვ. 241* – ანგის მანგი
თანგია. *სირექ ჩქიმი გურიშ თანგი: ი. ყოფშ.,*
გვ. 108; ქხს, I, გვ. 44 – მენ ხარ ჩემი გულის
თარგი.

თანგუა (თანგუას) სახელი თანგუნს ზმნისა –
1. ტარა; თარგაზა ატარა. 2. დამკლის დასმა.
თანგუნს (წოთანგუნს გაჭრის, დამას დაუსევამს;
წოთანგა გაჭრა, დამლა დასო; წოთანგა
გაუჭრა, დამლა დაუსევამს; წოწოთანგა(ნ)
გაჭრიდა, დამლას დასაეადა თურმე) *გრდმ.*
ჭრის; დამლას ასევამს.
გათანგაუი მიძლ. მოქმ. დამლის დამსმელი;
მომჭრელი.
ოთანგაუი მიძლ. ენებ. მე. მოსაჭრელი;
დამლადასამელი.
სანგაუი მიძლ. ენებ. წარს. დამლადასმელი;
მოჭრელი.

თანგაბალ-ი (თანგაბალ/რს) თანგმბაბალი.
ღლაპით თანდაბალი რნაა, სერთი რენა
ნეგროპალი: *მასალ., გვ. 104* – დღისით
თავემდაბალი არიან, ღამით არიან მგლებივით.
თანგაბალი ზმზ. თავემდაბლად.
თანდაბალ გოხვეწუქუ: *ი. ყოფ., გვ. 120* –
თავემდაბლად გეხვენები.

თანგაბალობ (თანგაბალობას) თანგმბალობა.
ირ ადგილც ხერც ირმენცე ღამოსი ღო
თანდაბალობა: *კ. საშუშ., ქართ. ზეს., გვ. 118*
– ყველგან (ყოველ ადგილზე) სიკეთეს მოგვერის
ნამუსი და თავემდაბალობა.

თანგბი (თანგების) თანგბი; ნლოპი
აღჭურვილი პირი. მინი იფი თუმი
თანგები? – ვინ იქნება ამის თავემდბი?

თანგალ-ი (თანალ/რს) თანგამი; ნძარაპა,
რძაპა (ფაფისებური მასისა, მსუქანი სხეულისა
და სხვა).– თანგალი (*სჯელ*).

თანგალარი (თანალერს) თანგარი;
ბაბათანგალარი. *იხ. გოთანალერი.*

თანგალა (თანალუას) სახელი
თანგალანს, ითანგალუ (ნ) ზმნათა –
თანგამი. *ეაღაქ. ქათათი;* ძალიან გათფრება,
გასეტყაება. მარა მუყამე მუნათანგალ
ღუქო ეთეტი ბეა ღო თუთა – მავრამ როცა
დაქათათებას თავზე იქ მზე და მთვარე.
თანგალანს (თანგალუ) გა’ქათათა,
უთანგალანს ‘გა’უქათათება, წოთანგალა(ნ)
ქათათება თურმე) *გრდმ.* ქათათებას,
თანგალებს.

თანგალანს (ბიოთანგალუ გაქათათა,
ბაუთანგალუ გაუქათათება) *გრდმ. სათაე. ქც.*
თანგალანს ზმნისა – იქათათებას.
უთანგალანს (ბაუთანგალუ გაუქათათა,
ბაუთანგალუ გაუქათათება) *გრდმ. სასხე. ქც.*
თანგალანს ზმნისა – უქათათებას.
თანგალუ(ნ) (ბიოთანგალუ გაქათათადა,
ბიოთანგალუ(ნ) გაქათათებულა) *გრდმ. ენებ.*
თანგალანს ზმნისა – ქათათებას.
ათანგალუ(ნ) (ბაათანგალუ გაუქათათადა,
ბოთანგალუ გაუქათათება) *გრდმ. ენებ.*
უთანგალანს ზმნისა – უქათათებას.
თანგალენ(ნ), თანგალენ(ნ) (ბიოთანგალუ/
ბიოთანგალენ შესაძლებელი გახდა
გაქათათება, –) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.*
თანგალანს ზმნისა – შეიძლება
გაქათათებას.

ათანგალენ(ნ), ათანგალენ(ნ) (ბაათანგალენ
შეძლია გაექათათება, –, ბოთანგალა(ნ)
შესძლებია გაექათათებინა) *გრდმ. შესაძლ.*
ენებ. უთანგალანს ზმნისა – შეუძლია
გაექათათოს.
თანგალაფუანს (ოთანგალაუა ქათათებინა,
უთანგალაუაუა უქათათებინება,
წოთანგალაუაუაუა) ათანგალენებდა თურმე)
კაუზ. თანგალანს ზმნისა –
აქათათებინებს.
ბათანგალარი მიძლ. მოქმ. ‘გა’უქათათებელი.
ოთანგალარი მიძლ. ენებ. მე. ‘გა’საქათათებელი.
ბოთანგალარი მიძლ. ენებ. წარს. გაქათათებელი.
ბოთანგალარი მიძლ. ენებ. წარს. გაქათათების
საფასური. შდრ. ოთანგალაია.

თანგარი (თანგარს) თანგარი. ეაღაქ. ავი,
დაუწდობელი; ძლიერი (*ი. ყოფ.*). შდრ. თურქი.

თანგა (თანგუას) 1. მითანგა; 2.
ბათანგა, ბასბაბაპაბა. ღურელიშორი
გუგნითანთუ: *აია, I, გვ. 26* –
მეკდრისფერი დადო (გათფრდა).
თანგუ(ნ) (ბიოთანგაუ მოითენება, ბიოთანგა

მოითენთა, მოითენთა(ნ) მოითენთა, მოითენთა(ნ) მოითენთებოდა თურმე გრდუ. ენებ. ითენთება.

თანაუა (თანუას) იგივეა, რაც **თანა**, **თანაუა** ².

თანაი (თანაის) თარგმნი; საზღვრის ნიშანი, საზღვარი (ი. ყოფი); საზღვარი ნიშანი, საზღვი (ს. მაკალ., გვ. 235).

თანაი (თანაის) იგივეა, რაც **თანაი**, - საზღვარი, ნიშანი, ღალი. გადას. ბედნიერების ნიშანყალი; თანაი (ს. საბუ). ნგერი ნგერი ღითოსქედგა, ღდას ვესიი კოჩიშ **თანაი** : მასალ., გვ. 69 - მგელი (ისევე) მგალა რჩება, კაცის შეულა არ იქნება.

თანაი შირი (თანაიშ ფირს) ნაცრისფარი. **თანაი** შირი **თანაი** გონობბუდასინი, ვარდი გინბაფინუუ - ნაცრისფერი რომ მედოს, ვარდი გადამფურავბა.

თანაი (თანაუას) სახელი **თანაი** უნს ზმნისა - საზღვრის, ნიშნის ღაღაბა - თარგმნი. თანაუას (ლოთანაუს დათარგმნის, ლოთანაუ დათარგმნა, ლოთანაუ დაუთარგმნეს, ლოთანაუ(ნ) დათარგმნა თურმე) გრდმ. ნიშანს, თარგმნა ადებს.

თარი (თარს) მთავარი, მთელი; რჩაული; სალი. გადას. ჯანმრთელი. ასე იჩინებ, მითი თარბაქე **თარი** : ი. ყოფი, გვ. 161 - ახლა იცნობა, ვინც ურვიხარ ჯანმრთელი. **თარი** გეშაბილე - მთავარი სული ამოილი. შურ - **თარი** გეშაბილე - მთავარი სული ამოილი. უკილე და **თარი** ჭკუა-გონებამი მინჯე ჭქუალეფი - უნაკლო და მთავარი (ჯანმრთელი) ჭკუა-გონების პატრონი შეილენი. იხ. თარი-თარი.

თარანაი (თარანაიშ) მთავარანაი-ლონი.

თარანაი (თარანაიშ) მთავარანაი-ლონი მიქალ-გაბრიელი.

თარანაი (თარანაიშ) თარანაი, ტანდილი. ჯგირი ჯიშიერი ღო ღიდი ჩხოუშენი თქუნა: **თარანაი** ჩხოუ რენა - კარგი ჯიშისა და ღიდ ძროხაზე იტყვიან: თარანაი ძროხააო.

თარანაი (თარანაიშ) თარანაი. ჩქიმი რაშის პაპას ორგინს გილეულუ **თარი** შია - ჩემს რაშს მღღელის ბოსტანში გაჰქონდა თარემოი. მიღართეს **თარი** შუა - ნაეიდნენ სათარემოდ.

თარანაი (თარანაიშ) მიჭე. ენებ. წარს. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნილი.

თარანაი (თარანაიშ) სახელი **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნი. იმი **თარი** თუაქ ძალამი მონკაქ იყუუ - იმის თარგმნა გაძნელდა (ძალიან მძიმე შეიქნა). **თარი** უნს (თარგმ თარგმნა, უთარგმნა

უთარგმნა, მოთარგმნა) თარგმნიდა თურმე) გრდმ. თარგმნის.

თარგმნი (უთარგმნი) უთარგმნა, უთარგმნი (უთარგმნი) გრდმ. სასხე. ქვ. **თარი** უნს ზმნისა - უთარგმნის.

თარგმნი (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება. **თარგმნი** (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება.

თარგმნი (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება. **თარგმნი** (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება. **თარგმნი** (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება.

თარგმნი (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება. **თარგმნი** (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება.

თარგმნი (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება. **თარგმნი** (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება. **თარგმნი** (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება.

თარგმნი (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება. **თარგმნი** (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება.

თარგმნი (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება.

თარგმნი (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება. **თარგმნი** (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება. **თარგმნი** (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება. **თარგმნი** (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება.

თარგმნი (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება. **თარგმნი** (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება. **თარგმნი** (უთარგმნი) (უთარგმნი) თარგმნი (უთარგმნი) გრდუ. ენებ. **თარი** უნს ზმნისა - თარგმნება.

ცახცახებდა თურმე) *გრდუე*. მალალი ტემპერატურა ათრთოლებს, აცახცახებს. *შღრ. დარდალი.*

თარაგა-ი (თარაგის) სახელი უთარუანს ზნისა - ხამხამი. უჩას სხუნუნს, უჩას თქუნანს, უჩა თოლუნს უთარუანს - შავს რჩობს, შავ რასმე იტყვის, შავ თვალს ახამამებს.

თარაგ-ი (თართილს) *მიღ. ენებ. წარს.* თარუანს ზნისა - ღასპრილი, მონსპანსული. *გადტ.* დავრდობილი, დაუტეტული (ავადმყოფობით). ცხენს კუჩხი თართილი აფუ ღო ვაყინე - ცხენს ფეხი დაავადებული აქვს (დაუტეტულია) და არ შეუძლია ნასვლა; //გასვრილი, დაჩვეული. კოჩიმი ხორციით თართილი თუნთი სამიშე - კაცის ხორცით გასვრილი დათვი სამიშა.

თარაგა (თართუას) სახელი თარუანს ზნისა - ღასპრა, მსპანა. ათე ღეჯი ქიღნჯირუე ოლენგყეშის ღო უკულო თარუანს ექიანობას - ეს ღორი (კი) ჩანებვა საფლობი (ტალახიან ადგილას) და შემდეგ სერის იქაურობას. //ნაოფლარზე გაცეხება. **თართუნს** (ღოთარაშა დასვარა, ღაშთარაშა დაუსვარა, ღონოთარაშა) დასვრიდა თურმე) *გრდმ* სერის, თხუპნის.

ითართუნს (ღოთარაშა დაისვარა, ღაშთარაშა დაუსვარა) *გრდმ. სათა. ქე.* თარუანს ზნისა - ისვრის, ითხუპნის. **უთართუნს** (ღაშთარაშა დაუსვარა, ღაშთარაშა დაუსვარა) *გრდმ. სასხე. ქე.* თარუანს ზნისა - უსვრის, უთხუპნის.

ითართუენ (ღოთარაშა დაისვარა, ღოთარაშა დაუსვარა) *გრდუე. ენებ.* თარუანს ზნისა - ისვრება, ითხუპნება. **აითართუენ** (ღაშთარაშა დასვარა, ღოთარაშა დასვარა) *გრდუე. ენებ.* უთარუანს ზნისა - ესვრება, ეთხუპნება.

ითართაფუნანს (იოთარაშაშა 'და'ასვრევირა, ღოთარაშაშაშა 'და'უსვრევირება, წოთარაშაშა) ასვრევირებდა თურმე) *კაუზ.* თარუანს ზნისა - ასვრევირებს.

მათარაშაშა მიძე. მიჟმ. 'და'ასვრელი, 'გა'მთხუპენელი. **ოთარაშაშა მიძე. ენებ. ზე.** 'და'ასვრელი, 'გა'სათხუპენელი.

თარაგ-ი მიძე. ენებ. წარს. 'და'სვრილი, 'მო'თხუპენელი.

ნათარაშა მიძე. ენებ. წარს. 'და'ნასვარი, 'მო'ნათხუპენი. **ნათარაშაშა მიძე. ენებ. წარს.** 'და'სვრის, 'მო'თხუპნის საფასური.

უთარაშა, უღაშთარაშა მიძე. უარყ. 'და'უსვრელი. *იხ*

წიკუა. შღრ. იძურ. თართვა ძალზე დაქანცვა სიცხისგან; ნაოფლარზე გაცეხება (*ც. შღრ.*).

თარა-თარა-ი (თარა-თარს) რჩაშული, მთავარ-მთავარი, - შემთავრისი. *ამღლა* თათი გომეგორუე უნაშეფო თარითარი: *მასალ., გვ. 78* - დღე აქ აირჩევა უფროსებად რჩეულები (მთავარ-მთავარი). *შღრ. თარო.*

თარაშაშა-ი (თარაშაშა) // **თარაშაშა-ი** (თარაშაშა) მთავარი (საშლი. *გვ. 67*). *გეშამღლე* თარაშაშა: ამომილო მთავარი სული. *იხ. თარო.*

თარაშა-ი (თარაშას) მთავარი კაცი. *გადტ. სამიში; ძლიერი კაცი.*

თარაშა-ი (თარაშას) მთავარი (*გ. ფოფია*); მხარის, ფლილი. *გაღე* თარაშაქუ - ეშმაქურად, ცბიერად დაღის.

თარაშაშა (თარაშაშას) ეშმაქობა. თურმე თურუნქ შამაკეალი, ქათქაინი თარაშაქობა: *შ. შღრ., გვ. 67* - თურმე ბრძანდებით შამაკეარი, გამოვიცანი შენი ეშმაქობა.

თარაშა-ი (თარაშეის) იგივეა, რაც თარაშაქი. *გადტ. საზრიანი.*

თარა (თაროს) თარაო. *შღრ. კარბუმი (ი. ყოფშ).*

თარაშა (თარაშეის) მთავარი და განსაკუთრებული შვილი. ჩქემით თარაშაქუა რენია - ჩემი გამორჩეული შვილი არისო.

თარა-ი (თარაისი) 1. თარაქი; ეშმაქი. 2. გამომცემელი (*გ. ფოფია*).

თარაშა (თარაშას) აშპარა, ღასანახი (*გ. ფოფია*).

თარაშა (თარაშას) თარაშა, ცხენოსნური სამრტის პრე-მართი სახეობა, - ჰირითი. გეხედ ვარაგას ჭკადგმისგ, თარაშაქი ს გილართდგ: *მასალ., გვ. 69* - მჭედელი ულაყხე იყვდა, (და) თარაშას აკეთებდა.

თარაშა-ი (თარაშას), **თარაშაშა** (თარაშაშას) სახელი თარაშაქუ (ნ) ზნისა - თარაშა-თარაშა (*ი. ყოფშ*), თარაშაშა; იპით-აპით სირბილი; *გადტ.* წვიმის ძლიერი შაპაუნი. **ბრელი გიღე** თარაშაქუ, **მარა საქმექ** იმენი ვაკეთონუ - ბევრი ირბინა (იქით-აქეთ), მარამ საქმე მინც ვერ შეძლო გაეკეთებინა. **გულუაშ(ი) იოთოზინგმა** არაქაქ მიღე თარაშაქუს: *კ. საშეშ, ქართ. ზეპ., გვ. 93* - გულუას შესაყრობად ყველანი გაცვიდნენ. თელი ღდას ჭვიმა მითარაშაქუნდე - მთელი დღე წვიმა მიშაპუნებდა. **იოთარაშაშა** (მიღაშთარაშაშა) გაიქცევა, მიღაშთარაშაშა გაიქცა სირბილით, მიღაშთარაშაშაშა გაიქცეულა სირბილით) *გრდუე. ენებ.* გაიქცევა სირბილით.

მარხვალა (თარხვალუას) *იხ.* თახვალუა.

მარხვანბი (თარხვანბიას) *მოკლ.* დიდგულა (ა. მყ.). 1. ანწლი. 2. ბავშვთა სართავთ სროლაში (*ა. ყოფშ.*) გულამოღებულ მოკლე ჯონი, რომელშიც მამლა ასახედა წუნავენ ერთმანეთს. *შორ.* თახვანბია.

მასი (თასის) **თასლი**. წი თასი ქობილელო დობთასუნქ – ნელს თესლი (კი) მავქს და დაეთესავ. თასის ძით ფუბლუნდი – თესლს ძელოვს ემალავდი. ქენახუნქ თასიში ენარღვაფალი ჩახვიას: *ა. ყოფშ., გვ. 21* – ჩასვა თესლის ჩასყრელ ჩახვში (პარკში). *გადტ.* მანვინს ან საფუერის დასაყენებელი თესლი. *შორ.* ლაზ. თასი თესლი (*ბ. მარხ.*)

მასლი (თასილერს) *მიხვ. ენებ.* წარს. თასუნს ზნისა – 'და'თისილი.

მასპრავთი *ჯგვ.* სათოსლად, გმლინად. თასმოამბეთ ემესპეროტ ჩქინი ჯარქქინჯიერქ: *ქ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 103* – სათესურად ამოელტა ჩვენმა ჯარმა, ფესებმადარმა.

მასუნ (თასუნს) სახელი თასუნს ზნისა – თისპა. თასუნს მუქუთ ირავალუ, მოწიას თიქ იყუა – თესვის დროს რაც ითქვა, მოსავლის აღებისას ის იქნა (მოვიდაო). ლაიგის თასუნქ: *ქ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 82* – სიმინდს თესავს. მუს თასგნქი, თინა ეურყუ: *ბ. ყოფშ., გვ. 177* – რასაც დასთეს, ის ამოვა. რე მონმალე აგრონომი – გორგეცელო გითასგნქ: *ქ. სამუშ., ქანს, გვ. 136* – მოძალადე აგრონომია, – გირგავს და ვითესავს. თასუნს (თასა თესა, უთასა უთესავს, რომსაჟდ) თესავდა თურმე) *გრდბ.* თესავს. ითასუნს (ითასა ითესა, უთასა უთესავს) *გრდბ. სათა. ქვ.* თასუნს ზნისა – ითესავს. უთასუნს(ნ) (უთასა უთესა, უთასა უთესავს) *გრდბ. სახე. ქვ.* თასუნს ზნისა – უთესავს მისას. ითასუნქ(ნ) (ლითასა დაითესა, ლითასუნქ(ნ) დაითესილა) *გრდლუ. ენებ.* თასუნს ზნისა – ითესება. ათასუნქ(ნ) (დათასა დაითესა, ლითასუნქ(ნ) დაითესილა) *გრდლუ. ენებ.* უთასუნს ზნისა – ითესება. თასუნქ(ნ) (მხოლოდ ანმცოს წრის მწკრივებში) *გრდლუ. ლიტერ. სთესია.* ითასუნქ(ნ) (ითასა შესაძლებელი გახდა თესვა, თასალრქ(ნ) შესაძლებელი გამხდარა თესვა, რომსაჟდ) შესაძლებელი ყოფილა თესვა) *გრდლუ. შესაძლ. ენებ.* თასუნს ზნისა – შეიძლება დაითესოს. ათასუნქ(ნ) (ათასა შეძლო დაითესა, – რომსაჟდ) შესაძლებია ეთესა) *გრდლუ. შესაძლ. ენებ.* უთასუნს ზნისა – შეუძლია 'და'თესოს.

ითასაფუნს (ითასაჟუ ათესუნა, უთასაჟუ უთესუნებია, რომსაჟუ ათესუნებდა თურმე) *კუზ. თასუნს ზნისა* – ათესუნებს. **მათასლი**, **მასაჟ** *მიხვ. მოქმ.* 'და'თესელი. **მომასლი**, **მომასლი**, **მომასლი** *ენებ.* წარს. 'და'თესილი. **ნათასლი** *ენებ.* წარს. 'და'ნათესი. **ნათასლი** *მიხვ. ენებ.* წარს. 'და'თესვის საფესური. **უთასა**, **უთასაჟ** *მიხვ. უარყ.* დაუთესავი. *შორ.* ლაზ. თას: ფთასუნქ ვითესავ (*ბ. მარხ.*)

მასაჟ (თასუნს) *მიხვ. მოქმ.* მითასაჟი. *შორ.* მათასალი. **მადართ** თასუნქ 'ქ' **ოთასუნა** – ნავიდა მთესელი თესვად (სათესავად).

მასარ (–თასურე) **ჯგვ.** აბათი, აბათიან, აბათი მხარას (*სამირისა* თურე). თაურე ულამი ნება ვარუნა – აქეთ ნახელს ნება არ არისო. მინ თაურე, მინ თურე, არა მარდის ქიდანქ: *ქ. სამუშ., ქანს, გვ. 118* – ზოგი აქეთ, ზოგი იქით, ყველა თავს ქინდრავს (სალამს იძლევა; ცსაღებვა). *იხ.* ათაურე, აურე.

მასარანი (თაურენს –თაყურენს) აბაჟრი, აბათი მხარისა. თაურენი თოუფეფი დანჯამი ვარე: *მსალ., გვ. 98* – აბაჟრი თოუფეფი უანგიანი არაა. *იხ.* ათაურენი. *შორ.* თურენი.

მასარამ, **მასარამს** (–თაყურემე, თაყურემს) **ჯგვ.** აბათი მხარისა, აბათი. *იხ.* ათაურემე, ათაურემს. *შორ.* თურემე.

მასარას (თაუქარას) **მასარანი**, **მასარა**. ჩქიმი ცოროფილი თაუქარა, მითი გისხუნე ვარე ფარა? – ჩემო საყვარელო თაუქარავ, მზითევი გირგენია თუ ფული?

მაჟ, **მაჟი**, **მაჟ**; **მაჟინა**, **მაჟინა** **ჯგვ.** აბ. ამსერი თაქია ირქილეინა თესია: *ბ. ზეს., გვ. 135* – ამღლა აქო ისმენსო ამასო. თაქია თქობინე ბომიქ ირქელი: *ბ. ზეს., გვ. 30* – ანაკ (კი) ნახა ამ ბიჭმა ყველაფერი. მუჭობი მენაწი 'ორღე წე თაქე?': *ბ. ყოფშ., გვ. 2* – როგორი მოსავალი იყო ნელს აქ? გენმიბორე თუ იჯახიმა თაქინე: *ბ. ზეს., გვ. 175* – სიმღერით შევიდა ამ იჯახში აქ.

მაჟინა (თაქიანს) აბაჟრი. ვარა მუნერო გაბულია თაქიანი კუჩხიში მიწოდებგავა?: *ბ. ზეს., გვ. 183* – ან როგორ გაბდელო აქ (აბაჟრი) ფეხის შემოდგელო. სუმართი ხოლონე მუმი რინა თაქიანეც – ცტუმბრიც ხარობს თავისი აბაჟრი ყოფნით. *იხ.* ათაქიანი.

მაჟინობა (თაქიანობა) აბაჟრობა. თაქიანობა ვახუჯე: *ქ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 95* – აბაჟრობა არ მოსწონს. *იხ.* ათაქიანობა.

მაჟინა **ჯგვ.** აბ. *იხ.* თაქ.

თაძინაშე, თაძინაშე(ი), თაძინაშე ზაზ. აძ.
(საბრძანო თეძინეშე). ხარველი მინილეს და ფრა ქელადარდეს თაძინეშე; *მ. ხუბ., გვ. 226* - დატვირთული შევიდნენ და ფული დაყარეს აქ. წიშუღლირთ თაძინეშე სი - ნამოდუდა აქ. შუთე მინართე თაძინეშე? : *ქხს, II, გვ. 6* - რითი შვიძლება აქ გადასულა? *იხ. ათაქინეშე; აქინეშე.*

თაძინაშე ზაზ. აძამდა.

თაძინაშე *იხ.* თაქინეშე.

თაძინაშე, თაძინაშე ზაზ. იგივეა, რაც თაძინე, თაძინეშე, - აძათ, აძათა მხარას.

თაძ, თაძი ზაზ. ასა *(საბრძანო თეძი)*. ქუქიმიზე ბოშიქ თინა თაძი: *მ. ხუბ., გვ. 5* - ექუქნა ბიჭმა ეს ასე. თაძი ვეაქიმიზნეგეკონიე, მა მიღებშია ცულემა: *ქხს, II, გვ. 22* - ასე რომ არ გექნა, მე ნაუფოდოდი სახლში. *იხ. ათაში, აძი.*

თაძი-თაძი ზაზ. ასა-ასა. ირღუ თაძი-თაძი თე ძლაბიშ ხანდათ: *მ. ხუბ., გვ. 54* - იზრდება ასე-ასე ამ გოგოს შრომით (გარჯით).

თაძი-თაძი ზაზ. იგივეა, რაც ათაძი-ეთეძი, - ასა-ისა. თაძი-თეძი გილადყუნა, მარა გურქე ვა პირინეს: *ა. ჟივ., გვ. 54* - ასე-ისე დაყავით, მაგრამ ვერ მიხედნენ.

თაძი ნაშუადა *კაეშორი*. ასა რომ. თაძი ნაშედა, ჩქე ვორწყეთ მოგებას- ასე რომ, ჩვენ ვედათ მოგებას. ვერაგადავი, შუ წუხარებაქე იყუნი, თაძი ნაშედა ირფელიქე ქიმიტიყე ინეფიში გამოთხუალა: *ა. ცაგ., გვ. 18* - არ შეიძლება ითქვას, რა ნაშარება იქნა, ასე რომ ყველამ (ქი) შეიტყო მითითებობა.

თაძინა, თაძინაშე ზაზ. ასა; აბგვარად.

თაძინაშე (თახაშახა-თახაშ-ღლა თახას დღე) სამშაბათი. *იხ. ღლა*

თახაშალი (თახელ/რს) შურქლი (ქასრი, გოცა...) ნვლრამა ბამორქცხვის მიხენით, ამ ღროს ბამოქცხული ხმა.

თახაშალი (თახელერს) მიღ. ენებ. წარს. თახელანს ზმინსა - ბამორქცხლი.

თახაშალა (თახელუას) სახელი თახელანს ზმინსა - შურქლის (ქასრი, ბოცა...) ნვლრამით ბამორქცხვა, ბამოსუფთაშაბა; ნვლრს ბამოქცხვა. ბოქკას ქონდაბუნა ფუნელი წყარს დო გეგე მო თახელანსა - ქასრი ჩაახამენ ადუღებულ წყალს და ბამორქცხვენ (ბამოვლებენ). თახელანს (ბიმიხაშალა ბამორქცხვა ნვლრეით, ბაუთახაშალა გაურქცხვას, ბორიხაშალა(ნ) გარქცხვად თუნიმე) გრდმ. რქცხვას (ნვლრეით), ბკრიალებს. ითახელანს (ბიმიხაშალა ბამორქცხვა, ბაუთახაშალა ბამორქცხვას) გრდმ. სათე. ქე.

თახელანს ზმინსა - ირქცხვას, ისუფთავეს, ბკრიალებს. **ითახელანს (ბაუთახაშალა ბამორქცხვა კარგად, ბაუთახაშალა ბამორქცხვას) გრდმ. სასხე. ქე.** თახელანს ზმინსა - ურქცხვას კარგად, უკრიალებს.

ითახელაუ(ნ) (ბიმიხაშალა ბამორქცხვა კარგად, ბაუთახაშალა(ნ) ბამორქცხვა) გრდმ. თახელანს ზმინსა - ირქცხვა (კარგად), კრიალდება.

ითახელე(ნ) (ბიმიხაშალა შესაძლებელი გახდა ბამორქცხვა...) გრდმ. შესაძლ. ენებ.

თახელანს ზმინსა - შეიძლება ბამორქცხვის, ბამოქრიალდეს.

ათახელე(ნ) (ბიმიხაშალა შეძლო ბამორქცხვა...) ნოთახაშალა(ნ) შესძლება ბამორქცხვა) გრდმ.

შესაძლ. ენებ. თახელანს ზმინსა - შეუძლია ბამორქცხვის, ბამოქრიალდოს.

ითახელაფუანს (ბიმიხაშალა არქცხვინა, ბაუთახაშალაშუ ურქცხვინებია,

ნოთახაშალაშუ(ნ) არქცხვინებდა თურმე) კაუზ. თახელანს ზმინსა - არქცხვინებს, ბკრიალბინებს.

ბიმიხაშალა, ბიმიხაშალარი მიღ. მოქმ.

'ბამორქცხვა, 'ბამოქრიალბელი.

ნოთახაშალი, ნოთახაშალარი მიღ. ენებ. მე.

'ბამოქრიალბე, 'ბამოქრიალბელი.

ნოთახაშალი მიღ. ენებ. წარს. 'ბამორქცხვი, 'ბამოქრიალბელი.

ნოთახაშალი მიღ. ენებ. წარს. 'ბამორქცხვი, 'ბამოქრიალბე, 'ნაწვლრევი.

ნოთახაშალარი მიღ. ენებ. წარს. 'ბამორქცხვის, 'ბამოქცხვის საფასური.

ბაუთახაშალა მიღ. უარყ. ბამორქცხვი, ბამოქცხვი. შღრ. თახუა.

თახანანაშალი (თახანანელას) ბოქან. უცვითელა (ა. ბყი).

თახანანაშალი (თახანანელას) ბოქან. იგივეა, რაც თახანანაშალი, - 1. ღიღბულა. 2. ანწლის (ან სხვა მეცნარის) ტოტს გულს ბამოქცხვინდენ, ბკოტებდენ დგუშ, ტინდენ ხის პატარა ნაჭრებით ან დაჭმუქნილი ქალღვლით და ისროდენ. ამ მონეობილობას უწოდებდენ თახანანას (*მ. ბაქალ, გვ. 280*). გლდმ. დამცირებით რეოვლევის თახანანელას ეძახიან.

თახანანაშალი ჯან (თახანანელას ჯან) ღიღბულა (ა. ბყი). *იხ. თახანანელას.*

თახანანარი მიღ. ენებ. წარს. თახუნს ზმინსა - ბამორქცხლი, ნვლრამით ბარქცხლი. შღრ. თახელერე.

თახან-ი (თახანის) ნამდვილი (დ. ფიფა). თახანას, თახანო ზაზ. სწორად; ნამდვილად. ანწი აქას ვა იყულუ, ირფელე ათით თახანო ფთქუა:

მასლ., გვ. 76 - ანი არც ერთს არ დავიგმაღავ, ყველაფერს ერთად სწორად ვიტყვი.
 თაზუბ (თახუას) იგივეა, რაც თახვალე, თახვალუა, - სახელო თახუნის ზმნისა - ნჯორეჲ (მაბ., წამლინიძე ქანარიას) გამორკმცხვის მიზნით.

თბუ (თბუს) აღმნიღი, სადაც 'დაზაბანაქაზღანე თხის შარას (მასლეტი, ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 222).

თბ. იხ. თენა.

თბ-ი (თერსი) იხ. თელი.

თბა (თეას) იგივეა, რაც თელა, - ბოჭან თელა.

თბაბ (თებას) იხ. თებაბ, - სახელო ათენს, ითებუუ (ნ) ზმნისა - 'ბა'თაბაბაბ. მუს ქსობრინეთ, ვათუათ: ი. ყოფ., გვ. 167 - რასაც ვიცნობთ, გავათავით. იბჭუქელო იბთებუქუ: კ. სამუშ., ქსის, გვ. 126 - ვინცები და ვთავდები. აზარ ქითებუ ვითი წანა - აგერ თავდება ათი ნელი. გვალაქ. ბოლოს მოლება, მოკელა. ათაქგუტათე ვსევა! - უწუწუ ჯიმაქ - აგერ გავათავე (მოკალი) ახლო! - უთხრა ძმამ. ათე ბაღანამი ღარდიქ გუშათუუ - ამ ბაგვის დარდმა მომკელა (გამათავა).

ათენს (ბაათუა გაათავა, ბაათუა გაუთავებია) გრდმ. ათავებს.
 უთენს (ბაათუა გაუთავა, ბაათუა გაუთავებია) გრდმ. სასხე. ქე. ათენს ზმნისა - უთავებს ითებუუ (ნ) (ბაათუა გაათავა, ბაათუა გაუთავებულა) გრდმ. ენებ. ათენს ზმნისა - თავდება.

ეთებუუ (ნ) (ბაათუა გაუთავა, ბაათუა გასთავებია) გრდმ. ენებ. ათენს ზმნისა - უთავდება.

ითენ (ნ) (ბაათუა შესაძლებელი გახდა გათავება, -) გრდმ. შესაძლ. ენებ. ათენს ზმნისა - შიძლება გათავდეს (გათავება). ათენ (ნ) (ბაათუა შეძლო გათავებინა, -) ბორთუაჲშ შესაძლებია გათავება) გრდმ. შესაძლ. ენებ. უთენს ზმნისა - შეძლოა გაათავოს.

ოთებაფუანს (ოთებაფუა ათავებინა, უთებაფუა უთავებინებია, ნოთებაფუა (ნ) ათავებინებდა თურმე) კაუ. ათენს ზმნისა - ათავებინებს. ბაათუაჲლი, ბაათუა მიზლ. მოჭ. 'გა'თავებელი. ოთებაჲლი, ოთება მიზლ. ენებ. მე. 'გა'თავებელი. ბაათუაჲლი მიზლ. ენებ. წარს. გათავებელი. ბაათუაჲლი, ბაათუაჲლი მიზლ. ენებ. წარს. განათავები. ბაათუაჲლი მიზლ. ენებ. წარს. გათავების საფასური.

უთება, უბათუაჲ. მიზლ. უაყ. 'გა'თავებელი.

თბაბუ-ი (თებულ(რს) მიზლ. ენებ. წარს. ათენს ზმნისა - 'ბა'თაბაბული, დამთაბარებული.

თბაბარ-ი (თებვარს) აბაბარი, აბანარი. თებვარი უნა სამართალი თი დროს ღვ გორქინელი: მ. ხუბ., გვ. 342 - აბგვარი მავ სამართალი იმ დროს იყო გარქინელი. იხ. თებვარი, გვგარი.

თებოთ (თელოთეს) ეს დეს; აბდეს აბ. ენა თელოთე კორიში რენია: ა. ციხ., გვ. 59 - ეს ამ დამკაცის არისო. თელოთე კორი მიღარქია: მ. ხუბ., გვ. 109 - ეს დაეს კაცი გაგზავნეო. იხ. ათელოთე.

თბაბ (თებას) იგივეა, რაც თება. ჭუბე ითებუბუ ძღაბიში დანიშნული ვადა: ი. ყოფ., გვ. 103 - ხვალ თავდება გოგოს დანიშნული დრო.

თბაბი ზაზ. დღინიძი (ფ. ვიფია).

თბაბა (-თე-გურე) ზაზ. იპითი, იმ მხარას. სოფერ მიკოფორიანი, თებერე იკოფორთა-სათიკენაც მიებრუნდი, იქითკენ ნათიქციო. სოთებერელო მათქ ხვალე: კ. სამუშ., ქსის, გვ. 126 - შენ იქით და მე აქ მარტო. იხ. ათავერე, ავრე.

თბაბან-ი // თბაბან-ი (თებერენს/თებურენს-თე-გურენს) იპაპარი, იპითა მხრის. თებერენ კოჩიყ ვასქენაც - იქითა შრის კაცს არ შემეწენს. // ზაზ. იქიდან, იმ შირიდან. თებერენ ღორთელი თაქ კოყ ვაუბორ: გორის, გვ. 132 - იქიდან დაბრუნებული აქ არავის (კაცს) არ უნახავს. იხ. ათავერენი // ათავურენი.

თაზობა, თაზობა, თაზუბა, თაზუბა ზაზ. აბღანი. თებშა ნაცოლილა ოსურქუ მუჭო საარი კოთი გოფრთი: ქსის, I, გვ. 216 - ამდენი ნაცოდერარი ქალი, როგორ საარაკოდ გავხდი. იხ. ათეზი/უმა, ათეზმა.

თაზბაზუ-ი ზაზ. აბღანეჲარი.

თაზბაზანს ზაზ. აბღანსანს.

თბ-თი 1. მოქმედებით ბრუნვის ფორმა თენა ეს ნაცვალსახელისა - აბით. თეთი ზორომა ვეგაცინე - აბით შორს ვერ ნახვალ (შევიძლია ნახვიდე). 2. თი ნაწილადართული ნაცვალსახელი თენა: მსმც. თეთ (ი) მიდეკუმე გეგანაშა - ესეც ნაიყვანე ყანაში.

თბითრუბა (თეთრობუას) თბითრუბლი, თბითრუბლობა.

თბითქილ-ი (თეთქილ(რს) მიზლ. ენებ. წარს. თეთქენს ზმნისა - 'და'თბითქილი.

თბითქა (თეთქას) სახელი თეთქენს ზმნისა - თბითქა, ბება, ბება, ჩარქა. ვაღუჯურენი, დოთეთქუ - რომ არ დაუჯერა, დათეთქვა. თეთქენს (წითითა დათეთქვა, წაითითა დათეთქვავს, წინითითაჲნ) დათეთქვავდა თურმე) გრდმ. თეთქვავს. თეთქუუ (ნ) (წითითითა დათეთქვა,

წომთამაშაუ(ნ) დათეთვილა) *გრდუე. ენებ.*
 თ ე თ ქ ე ნ ს ზმნისა – ითეთვება.
 ითეთქე(ნ), ითეთქინე(ნ) (წომთამაშინე
 შესაძლებელი გახდა დათეთქვა, -) *გრდუე.*
შესაძლ. ენებ. თ ე თ ქ ე ნ ს ზმნისა – შეიძლება
 დათეთქვოს.
 ათეთქე(ნ), ათეთქინე(ნ) (ამთამაშინე შეძლო
 დათეთქვა, - წომთამაშინე) შესძლებია
 დათეთქვა) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.* თ ე თ ქ ე ნ ს
 ზმნისა – შეუძლია დაბეგვოს, დათეთქვოს.
 ოთეთქეაფუჟანს (ოთამაშაუაუ ათეთქინა,
 ოთამაშაუაუაუ უთეთქინებია, წომთამაშაუა(ნ)
 ათეთქინებდა თურმე) *კაუზ.* თ ე თ ქ ე ნ ს
 ზმნისა – ათეთქინებს.
 გათამაშაუი მიძლ. მიჟმ. მითეთქელი,
 'და'მითეთქი.
 ოთამაშაუი მიძლ. ენებ. ზე. 'და'სთეთქი.
 თამაშაუი მიძლ. ენებ. წარს. 'და'თეთქელი.
 ნათამაშა მიძლ. ენებ. წარს. 'და'ნათეთქი.
 ნათამაშაუი მიძლ. ენებ. წარს. 'და'თეთქვის
 საფასური.
 შათამა, უაუათამა მიძლ. ენებ. წარს.
 დაუთეთქევი.

თიბაზა ზგზ. იპამიღ. ბრელი თუთა დო წანამი
 ოლე რე თ ე ი შ ა ხ : *მ. ხუბ., გვ. 29* – ბევრი
 თვისა და ნლის საჯალია იქამდე. თ ე ი შ ა
 ვეშგანახინენო? – იქამდე ვერ შეინახავ?

თაღ-ი (თელ/რს) მითლი; ცოცხალი,
 ჰანამრთილი. თ ე ლ ო რ ე ნ ი ვილურც,
 დოლურნი, ლვინ მუნც – როცა ცოცხალია,
 დადის, როცა მოკვდება, ლვინს სვას
 (გამოქანა: ტოტი). დურელც ორც ლ თ ე ლ ც გ
 ობინენია: *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 152* – მკვდარს
 აკლია და ცოცხალს მატიაო. თ ე ლ ქიანაშ
 არბა კუნთუს გგშაგორათ მიორქენა –
 მთელი ქვეყნის ყველა კუთხემი რრულად
 მიანიათ. თაქ თ ე ლ ე ფ ც ობინუ – აქ
 ცოცხლებს მატია... თელი *ზგზ.* ცოცხლად.
 თ ე ლ ო ლურას მართალ დურა ონი *წილო*
უჯუნა – ცოცხლად სიკვდილს ნამდვილი
 სიკვდილი ანწილად სჯობსო. მთელი ქიანა
 მთელი ქვეყანა, ძალიან ბევრი. *შღრ. ლა ზ.* თელი
 მთელი, ყველა (*ნ. მარო*).

თაღა (თელას) სიცოცხლე(სიმთაღა), ვარა
 თ ე ლ ა დო ვარა ლურაგა: *ხალხ. სიბრ., I, გვ.*
 45 – ან სიცოცხლე და ან სიკვდილიო.

თაღა (თელას) *მოტან.* თაღა. *იხ. ცგ (ა. მყ).*

თაღარა (თელარას) სიმრთაღა, სიცოცხლე
 (*ქ. გარ.*).

თაღას, თაშას *ზგზ.* მთლად, მთლიანად.
 ლეხაშგდგ თ ე ლ ა ს არბო სოჯეფი: *ა. ვიფ შ., გვ.*
 22 – მოუხარმევს მთლად (მთლიანად) ყველა
 ხარები.

თაღაბა (თელებას) სახეო ა თ ე ლ ე ნ ს ზმნისა –
 'გა'მთაღაბა, გაცოცხლება. ნდიქ
 გ ე თ ე ლ უ : *მ. ხუბ., გვ. 4* – დევი გაცოცხლდა,
 (გამთელდა). ი თ ე ლ ე გ ბ უ , ორდუე არბო
 ჯგარი – მთელდება, იზრდება ყველა კარგი.
 ათელენს (ბაამთაღა გააცოცხლა, ბაამთაღა
 გაუცოცხლებია, ბრწომთაღა(ნ) გააცოცხლებდა
 თურმე) *გრდმ.* გააცოცხლა, გამთელია.
 უთელენს (ბაამთაღა გაუცოცხლა, ბაამთაღა
 გაუცოცხლებია) *გრდმ. სასხე. ქ.* ა თ ე ლ ე ნ ს
 ზმნისა – უცოცხლებს, უმთელებს.
 ითელეხუ(ნ) (ბაამთაღა გამთელდა,
 გაიცოცხლდა; ბაამთაღა(ნ) გაიცოცხლებულა,
 გამთელებულა) *გრდუე. ენებ.* ა თ ე ლ ე ნ ს
 ზმნისა – ცოცხლებდა, მთელდება.
 ეთელეხუ(ნ) (ბაამთაღა გაუცოცხლდა,
 გაუმთელდა; ბაამთაღა გასცოცხლებია,
 გამთელებია) *გრდუე. ენებ.* უ თ ე ლ ე ნ ს ზმნისა –
 უცოცხლებდა, უმთელდება.
 ითელენე(ნ) (ბიომთაღა შესაძლებელი გახდა
 გაცოცხლება, გამთელება; -) *გრდუე. შესაძლ.*
ენებ. ა თ ე ლ ე ნ ს ზმნისა – შეიძლება
 გაცოცხლდეს, გამთელდეს.

ათელენე(ნ) (ბაამთაღა შეძლო
 გაეცოცხლებინა, გაემთელებინა; -;
 ბრწომთაღა(ნ) შესძლებია გამთელება,
 გაიცოცხლება) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.* უ თ ე ლ ე ნ ს
 ზმნისა – შეუძლია გააცოცხლოს, გაამთელოს.
 ოთელებაფუჟანს (ბაამთაღაუაუ
 გააცოცხლებინა, გაამთელებინა;
 ბაამთაღაუაუაუ გაუცოცხლებინებია,
 გაუმთელებინებია; ბრწომთაღა(ნ)
 გააცოცხლებინებდა, გაამთელებინებდა თურმე)
კაუზ. ა თ ე ლ ე ნ ს ზმნისა – ამთელებინებს,
 აეცოცხლებინებს.
 ბამთაღაუი მიძლ. მიჟმ. 'გა'მთელებელი,
 'გა'მცოცხლებელი.
 ოთამაშაუი მიძლ. ენებ. ზე. 'გა'სამთელებელი,
 'გა'საცოცხლებელი.
 ბამთაღაუი მიძლ. ენებ. წარს. გამთელებული,
 გააცოცხლებული.
 ბანამთაღა მიძლ. ენებ. წარს. გასაცოცხლები.
 ბანამთაღაუი მიძლ. ენებ. წარს. გაცოცხლების,
 გამთელების საფასური.
 "ბა"მთაღაუი მიძლ. ენებ. წარს. გაუცოცხლებელა,
 გაუმთელებელი.

თაღაგაუ(ნ) (თელგებულ/რს) *იხ.* გათელებული.

თაღუნარა (თელონგარას) ცოცხლად
 ტირილი; *გადატ.* სამარცხვირო რაბ.
 თ ე ლ ო ნ გ ა რ ა მოჭენა, პატრონი:
 სამარცხვირო საქმე (ცოცხლად ტირილი)
 გვერონი, ბატონო!

თაღონგარაღ-ი (თელონგარაღს)
 ცოცხლად სატირალი. სი თ ე ლ ო -

ონ ე არ ალი, სო რდი ემზა ხანს? – შე ცოცხლად სატირალო, სად იყავი ამდენ ხანს?

თქარა-ღვრამ-ი, თამარ-ღვრამ-ი (თელლო-ღურელს) ცოცხლად მიჰვადარი. ე თ ე ა ო - ღურელს მუ ოხვარუ? – ამ ცოცხლად მკედარს რა ეშველებუა?

თამ-ი (თემს) **თამი**. ბანბაში თ ე მ ს ბრელი მახორო რე – ბანძის თემში ბევრი მოსახლეა.

თამბაღ-ი (თემბელს) ჰაზაჰუში.

თამიშ მარა (თემიშ მარას), **თამშარა** (თემშარას) თამის ბჰა, მთავარი ბჰა სოფელში, საზოგადო გზა.

თამიშ(ი) ხვამბ (თემიშ(ი) ხვამას) საბარტო (თამის) ლოცვა. ხანგრძლივ გვაღვის დროს მიწვრად, წყლის პირად ლოცულობენ, ძროხას კლავენ და თხოულობენ წვიმის დროზე მოვლენას (*კ.ჭარ.*). **თ ე შ ი ხ ვ ა მ ა** იცოდნენ ნელონადმი ერთხელ რომელიმე დღესასწაულთან დაკავშირებით. მთელი თემი იკრებებოდა, დაკლავდნენ ზვარასკ (*ს. მაკალ., გვ. 323*).

თანა (თენას) იგივეა, რაც **ათენა**, **ენა**, – **ის**. ქოქიბინეუ თ ე ნ ა ბოშექ თამი – (*ქე*) ქნა ეს ბიჭმა ასე.

თანერ-ი (თენერს← თენერს) ასაქი, ანანირი. **თ ე ნ ე რ ი** სიტყვა მათუ ვილანწყუშირი: *ს. ზუბ., გვ. 17* – ასეთი(ანანირი) სიტყვა მქვს ჩამორთბილუ.

თანერ-ი ზგზ. ანანირად. შხვათ თ ე ნ ე რ ო მიჯინე: *ი. ყოშ., გვ. 7* – სხვაც ანანირად მიყურებს.

თანერ-ი (თენერ/მ/ნ-ს) **თანა** ნაცვალსახელის მრავლობითი რიცხვის ფორმა: ასანი. ათეჯკურა გუღეს თ ე ნ ე ვ ი შხვის ხოლო გაუკეთენანია: *ს. ზუბ., გვ. 21* – ამის მსგავს (ანანირი) სახლს ესენი სხვასაც გაუკეთებენო.

თანეთა (თენთას) სახელი თ ე ნ თ უ ნ ს ზნისა – **თანეთა**. **გაღვ.** მაგრად გალახვა. **თენთუნს** (მოთთათო მოთენათ); **ლოთთათო** გალახვა; **მთათთათო** მოუეთენათეს, გაუღახახეს; **მოთთათთათ(ე) მოთენთათა**; **ლოთთათთათ(ე) გალახახა** *გრაღ.* თენთათ, ლახახს (ცემს). **იოთთათუ(ნ)** (მოთთათათო მოთენთათ), **მოთთათუ(ნ)** (მოთთათათ) *გრაღუ. ენებ.* **თ ე ნ თ უ ნ ს ზნისა** – იოთთათა.

თანეთილა (თენწილეს) **მოწანილა**. **ბ ბელიში** თენწილე ბედის მონანილე ბელიში **თ ე ნ წ ი ლ ე** აფხაზას ეემიოკორდ – ბედის მონანილე აფხაზს არ მოაკლდება.

თანეთარი // **თანეთარი** (თენეთარს, თენეთარეს) თუჰის ძეჰანი (*ი. ყოშ.*). *იხ. ჩივანი/ჩუვანი. ზღო. ლა ზ თენჯერეუ უსახელუო ქვაბი (ნ. მარი).*

თამება (თემებას) *იხ.* თელება.

თამება' *იხ.* თეიშაზ.

თამებაშ // **თამება ზგზ.** ამ დროს. **თ ე ქ ა ნ ს გ** ხონარი გვეგონე დიკოხზე: *ა. ცაგ., გვ. 19* – ამ დროს ხმა გაიგონა ქვევიდან.

თამებაშ (თერობას) *რელოვ.* **თამელორობა**, – ცხენის სალოცავი; აღნიშნავდნენ დიდი მარჯვის პირველი კვირის შაბათ საღამოს; ცხენების გაბრავლებას შესთხოვდნენ წმ. თედორეს (*ს. მაკალ., გვ. 310*). ითელუბოდა ცხენების დღესასწაულად და, ვისაც ცხენი ჰყავდა, სრულდებოდა გარკვეული რიტუალი (*ი. ყოშ.*). **წანმონწანამუ არითაზ** უხეამანდეს ცხენებს, **მახეამანს** ოქმარეშე მიორჩქინანდეს. **ორტყაფუმი მანგიორო** ცხენიშ თოკის მარტყანდეს. **ჭუნდეს** ჰეიჭე კვარემს ცხენიში ფიგურა უღუღუნ ფურს, აბით ცხენებს გითმუხეამანდეს – წელიშა მთელი ერთხელ შეულოცავდნენ ცხენებს. **მოლოცველს** დილიდანვე მიანიშნებდნენ. **სარტყლის** მაგივრად ცხენის თოკს შემოარტყამდნენ. **აცხოზდნენ** პატარა კვირებს, ცხენის ფორმა რომ ჰქონდა ისეთს, და ამით გამოულოცავდნენ ცხენებს.

თარაზ-ი (თერგის) **თარაზი**. ის ასეთი იყო: სამკუთხა ფიკრის, რომელსაც ყველა გვერდი თანასწორი ჰქონდა, ზეითა გვერდის შუა ადგილიდან თოკით ჩამოკიდებული იყო ტყვია – თერეზის ტყვია; ამით ადგენდნენ სისწორეს (*ს. ხალაღი, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 222*). **თარგის** გითოლდა თარაზითა გასწორება.

თარზ-ი (თერგის) **თარძი**. *შღო. მაჭაბლი.*

თარმა-ი (თერგის← თერგის) ასაქი, ანანირი, ამ რიბის. **ათელო თერგი** კათაქ მორთესია: *ი. ყოშ., გვ. 106* – ამ დამ რიგის ხალხი მოვიდნენო. *იხ.* ათერგი.

თესხანი (თესხანს) **ზგზ.** **ამღანი** ხანი. **თ ე ს ხ ა ნ ი ე**, გვიინექი: *ქხს, I, გვ. 63* – ამდენი ხანი, ვიყურებ (ცვლილები). **თ ე ს ხ ა ნ ი რე**, **ურჩქილექი**: *ს. ზუბ., გვ. 350* – ამდენი ხანია, ვუსმენ.

თესხი, **თესხი** (← თე-სხი) **ზგზ.** **ამღანი**. **ქომწი**: **მურე თესხი** სქანი შურიში **კაშუანი?**: *ს. ზუბ., გვ. 34* – მითხარი: რა არის ამდენი მენი ქმენა?

თეაღა (თელუას) **თავთთირი**. **თ ე უ ლ ი ა** კამეში – თათეთრი კამეში.

თეანარაზ-ი (თენარაგუ/მ-ს) იძითა მსარიანნი, იუარაპი.

თეარა (← თე-გურე) **ზგზ.** იძით, იძითქან, იმ მხარეს (*საბირობა* თაურე). **ი თ ე უ რ ე**, **მა თ ა უ რ ე**: *ქხს, I, გვ. 96* – შენ სით, მე – აქეთ. **მოუსელო ილე თ ე უ რ ე**: *ა. ცაგ., გვ. 11* – მოუსეა და წავიდა (არა) იქით. **გორდის**

სო უღე უღასუნდესინი, თე ურე მესხაპუნდუა: *თ. სახოკ., გვ. 245* – ბაყაყს საითკენ უშლოდნენ, იქითკენ მიხტოდო. *შორ. ლაზ.* თერე მზარე, მიმართულუბა (*ნ. მარი*). *იხ. ეთერე, ეურე.*

თქარან-ი (თერენს) ← თე გურენს) იპაური, იპითა მხრისა. ირის თე ურენი, თაურენი: *მ. ხუბ., გვ. 20* – ილაპარაკეს (ისაუბრეს) იქითური, აქეთური.

თქარაშე, თქარაშას (← თე-გურემეს-) *ჯაზ.* იპითი, იპიღან, იპითა მხრიღან. მიღართო თე ურე შე მხეა ქიანაშა: *ი. ყოფშ., გვ. 50* – ნავიდა იქით მზარეს სხვა ქვეყანაში.

თქარ-ი (თეფერს) – თე-ფერს) ასაძიი, ანანირი, ანაშარი.

თქაძ, **თქაძი** მოთხრობითი ბრუნვა თენა, თე ას ნაცვალსახელისა: მან.

თქაძ, **თქაძი**, **თქაძე** *ჯაზ.* იძ. სიღე მოჭყულე დახუნუათენ, თე ქოლე ქულამიხსუნეთ: *მ. ხუბ., გვ. 18* – სადაც პატარადღს დასვამთ, იქ გვერდით დამიჯინეთ. არგუნი სიღეთ 'გიმა' მუღული, სოჯი თე ქე მუჭუნდეს თუცილაბროვა: *თ. სახოკ., გვ. 240* – ნაუჯიხ (უკული) სადაც იდო, ხაროც იქ მიჰყავდათ დასაკლავადო. მიწიილგ, სიღე ორღენი თე ქე: *ქხს, II, გვ. 22* – შევიდა, სადაც იყო იქ. თე ქე ზღინტე მათია: *ქხს, III, გვ. 28* – იქ დავიკარგები მეტო. თე ქე ჭუნა: *ი. ყოფშ., გვ. 149* – იქ ნევენ. *იხ. ეთექი.*

თქაქან-ი (თექიანს) იპაური.

თქაქანობა (თექიანობას) იპაურლობა.

თქაქან, **თქაქანე** *ჯაზ.* იგივეა, რაც თე ქე, თე ქეი, – იძ. თე ქეინე ღურელი რე: *მ. ხუბ., გვ. 36* – იქ მეკდარია. *იხ. ეთექინე.*

თქაქანაშე *ჯაზ.* იგივეა, რაც თე ქე, თე ქეინე, თე ქეინე მეს – იძ. ქუმორთო თე ქეინე შე, სორჯეთი იღუნი – მოვიდა იქ, საიდანაც ნავიდა. *შორ. ათაქინეშე, ათაქი'ნეშეს.*

თქაქანაშე, თქაქანაშე *ჯაზ.* იპაშამ. მომინჭით თო კეკავი, სოიშა კოჩი ვეკოვსოთე თე ქეი მახუა: *მ. ხუბ., გვ. 188* – მირტყით ის ვოხები, სანამღე კაცი არ ამოვადლო, იქამდლო.

თქაქანაშის *ჯაზ.* იგივეა, რაც თე ქეინე შე, თე ქეინე მეს, – იძ. ვეშითონგ ხოლოშა, რახან ჯეგარი ქობორე თე ქენე შისი გენი: *მ. ხუბ., გვ. 154* – ვერ მიბედა ახლოს, რადგან ვეგარი ნახა იქ.

თქაქნ *იხ.* თექ, თექი.

თქაქანაშე *ჯაზ.* იგივეა, რაც თე ურე შე, თე ურე მეს, – იძით, იპიღან; იპითა მხარეს, იპითა მხრიღან. თე ურე შე

ურულუნა: *ქხს, II, გვ. 26* – იქითკენ გაქცეულან (ურბენიათ).

თქაქანი, თქაქანე *ჯაზ.* იგივეა, რაც თე ქეი მახ, თე ქეი მახუ, – იპაშამ. მუღირუ თე ქეი ხი? – *ი. ყოფშ., გვ. 1* – რა ღირს იქამდე?

თქაქანი *ჯაზ.* ამიტომ, ამისათვის. თე შენი ეამოკოლე სქანი ულა თექ – ამიტომ არ მიხდოდა შენი იქ ნასვლა. *იხ. ათეშენი.*

თქაქანი ნაშამ მიზეზის კავშირი: არმაქე დიშქურანდუა, თე შენი ნაშამ და ეთორთიხლოში ნაკლების ვამენარაითინდე თო კარდილადა: *ქხს, II, გვ. 22* – ყველა დაშინდაო, იმიტომ რომ თორბეტეცეზე (დეზე) ნაკლებს არ შეეძლო იმ ქებას გადაბრუნებაო. ... შური-მდაფუო გინართო, თე შენი ნაშამ უდა თიში შური ცოფე თურმე თენა: *ა. ციკ., გვ. 25* – ... მომაკვდავი გახდა, იმიტომ რომ მისი სული ყოფილა თურმე ეს.

თქაქი უოფინღ. *ნაცვალ.* ამისნი. თე ში ცუღე რე – ამისი სახლია. *იხ. ათეში.*

თქაქი *ჯაზ.* ისა. ცუანას ბერგი თე ში გვიმასარგალუენი, იშენი მაალენია – ყანაში თიხი ისე რომ გაატარი (გაათარი), მიიწე მოუღებო. იმეღე მათეაქინე, თე ში ღოლე: *ქხს, II, გვ. 14* – რომ ამოვიდა მეორე, ისე გაუკეთა. ართი თე ში ვაჭყორღენია, მათეარქე ვადიხორასანია: *თ. სახოკ., გვ. 242* – ერთი ისე არ ამონედებო, მეორე არ დასახლკარდესო.

თქაქან-ი (თქაქანს) იმისი (იმისანი).

თქაქანი, **თქაქანაშე**, **თქაქანაშას** *ჯაზ.* ისა.

თე შინე შე ჯადო ცაქე მუშით ღიჭუ ცალუა: *მ. ხუბ., გვ. 2* – ისე (ისეთ დროს) ხე და ტყემ თავისით (მისით) დაიწყო ცელვა.

თქაქან, **თქაქანაშე**, **თქაქანაშის** *ჯაზ.* იგივეა, რაც თე შინე, თე შინე შე, თე შინეს, – ისა. მუჭო დაყარულეშე ვორქე, თე შინე შე მა მიღმაყუნითია: *მ. ხუბ., გვ. 282* – როგორც დაყარულეშე ვართ, ისე შე ნამოყყეთო. თე შინე 'ე' უწუხუნეწე ვეშორქე: *მ. ხუბ., გვ. 229* – ისე უთხრა ხელმწიფის ვეშორმა.

თქაქან-ი (თქაქანს) ანანირი, ამისნანირი.

თქაქანას *ჯაზ.* ამისობას.

თქაქალ-ი (თეცალ/რს ← თე-ცალ-ს) ასაძიი, ამისთანა. თენა ცოდა მუჭო ვარე, თე ცაღს კოსუ ორთულევე: *ქხს, I, გვ. 45* – ეს ცოდა როგორ არაა, კაცს ამისთანას უშერებოდე? *იხ. ათეცალი.*

თქაქალა ამასთანა.

თქაქანაშე იგივეა, რაც თე ქე ახაღ.

თქაქაშურ'ას (თეცაქურ'ას ← თე-გურ'ას – ს) ასაძიი, ანანირი, ამის მსპავსი. მუჭო

ქობორეს თეჯეურა სქვაში ცირანი, თქვის: *მ. ხუბ., გვ.5-* როგორც კი ნახეს ასეთი ლამაზი გოგო, თქვეს... დიდას ეღამუ სქუანში თეჯეურაში რაგადიშე: *ქხს, II, გვ. 38-* დიდას გაუტვირდა შვილის ამნარი ლაპარაკი (ლაპარაკისგან). გაჭირება უღუ თეს თეჯეურა: *ქხს, II, გვ. 148* - გაჭირება აქეს ამას ასეთით.

თხაზა (თეზაზ) *მოტან. პრძამი (ა. მყ.).*
თხაძამ-ი¹ (თეათვის) *მოტან. პირწმინდა. იხ.*
ჩემიშე, ცეიშარე, ცეიშელა, ცემალე (ა. მყ.).

თხაძამ-ი² (თეათვის) *თაში. მეუკენე დო ქიშკილე მუმი თეათვისით მუშე კვდვრცე: მასალ., გვ. 112* - გასწია და მიიღო თავის თათით თავის მკერდზე. *იხ. თათი.*

თხაძამაჟი (თეათავისი) *თაშინი.*

თხაძირი (თეალირი) *მიძღვნებ. წარს.*
თვალუნს ზმნისა - 1. დამთვლილი; 2. მომთამით დაბნირაპული.

თხაძუა (თეალუას) სახელი თვალუნს ზმნისა - 1. თხაძუა. მუ ხანი რე, ვამიძირუქ, დო თვალ დო ქვეიშინი: *მასალ., გვ. 49* - რა ხანი, რომ არ მინახიხარ, დათაელე და გაიხსენე. ჰოფილი მავთლაიკადლო გაჭირებას მითვალუნს: *თეჯეურა, გვ. 247* - დამწყვედელი (დაჭერილი) ბულბულივით გაჭირებას მავყედირს (მოთვლის).

2. მომთამით ბირილი, გიფაძაბა. ქვდვრცეაჟუუ თეში ამრიქ ნგარა დო გურიით თვალუნს: *კ. საბუშ., ქართ. ზუბ., გვ. 64* - დამანყებინა მასზე ფიქრმა ტირილი და გულით მოთქმა. დიდა თვალუნდ: *მასალ., გვ. 60* - დედა მოთქვამდა. ქომონჯი დოღურუ ცოდას დო ქოთვალუნს: *მ. ხუბ., გვ. 17* - ქმარი მოჰკეცდომია საცოდავს და (ქე) მოთქვამს. თვალუნს (თხაძუა თვალა, მოთქმით იტირა; თხაძუა უთვლია, მოთქმით უტირა; ნოთხაძუა(ნ) თვლიდა, მოთქმით ტირიდა თურმე) *გრდმ. თელის; მოთქმით ტირის. ითვალუნს (თხაძუა დოთვალა, თხაძუა დოთვლია) გრდმ. სათე. ქე.* თვალუნს ზმნისა - ითვლის.

უთვალუნს (უთხაძუა დოთვალა, უთხაძუა დოთვლია) *გრდმ. სასხე. ქე.* თვალუნს ზმნისა - უთვლის.

ითვალუენ (წითხაძუა დოთვალა ის, წითხაძუა(ნ) დოთვლია) *გრდმ. ენებ.*
თვალუნს ზმნისა - ითვლება; მოთქმით იტირება.

ათვალუენ (წითხაძუა დოთვალა, წითხაძუა დოთვლია) *გრდმ. ენებ.* უთვალუნს ზმნისა - ეთვლება; მოთქმით იტირება.

ითვალენ (თხაძუა შესაძლებელი გახდა თვალა,

მოთქმით ტირილი; -, -) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.*
თვალუნს ზმნისა - შეიძლება დოთვალოს; მოთქმით იტიროს.

ათვალენ (ათხაძუა შეძლო დოთვალა, მოთქმით უტირა; - ნოთხაძუა(ნ) შესძლებია თვლიდა, მოთქმით ტირილი) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.*
თვალუნს ზმნისა - შეუძლია დოთვალოს; მოთქმით იტიროს

ოთვალუჟანს (ოთხაძუა თხაძუა თვლიდა, მოთქმით ატირებინა; თხაძუაჟანს) *სუთხაძუაჟანს* დაუთვლევივნება, მოთქმით უტირებინებია; ნოთხაძუაჟანს ათვლევივნება, მოთქმით ატირებინებდა თურმე) *კაუზ. თვალუნს ზმნისა* - ათვლევივნებს; მოთქმით ატირებინებს.

გათვალარი, გათვალა მიძღ. მოქმ. 'და' მთვლეელი; მოთქმით დამტირებელი (მომტირალი). **ოთვალარი, ითვალა მიძღ. ენებ. მყ.** 'და' სათვლეელი; მოთქმით სატირალი.

თვალარი მიძღ. ენებ. წარს. 'და' მთვლეელი; მოთქმით დამტირებელი.

ნათვალა მიძღ. ენებ. წარს. 'და' ნათვლეელი; მოთქმით ნატირალი.

ნათვალარი მიძღ. ენებ. წარს. თელის; მოთქმით ტირილის საფსაური.

სუთხაძუა, სუთხაძუა მიძღ. უარე. დაუთვლეელი; მოთქმით დაუტირელი. *იხ. დო-თვალუა.*

თხაძუა (თეფელას) *მოტან. დიღმჟუა. იხ.*
თახეანა, თახეანგამ ჟა, ხინთაქანა ჟაა... (ა. მყ.).

თხიზალ-ი (თეზალს) ძლიერ მსუქანი და ბლერია (*მ. ძაბ.*)

თხიზან, თხიზანი/ი, თხიზონ განსაზღვრებით ნაცვალსახელი თხიზონ, თხიზ. სო თვითანე ქიმეხვადი: *ა. ყოფშ., გვ. 173* - შენ თვითონ მიხვდი. თვითვანია თიზო ხოლო ოსურა ქუთხუნანია: *მ. ხუბ., გვ. 153* - თვითონ იმისთვისაც ცოლი უთხოვიათო. ურემქ დიშქა ვამიღელა, თვითონ დიშქა რე: *ა. ყოფშ., გვ. 178* - ურემმა შემა თუ არ მოიტანა, თვითონ შემა.

თხიზალ-ი (თეფელას) ხორციანი (*დ. უთია*).

თხინალ-ი (თეინგალს) უნიამო; მოსულალო.

თხინაბა (თეინებას) სახელი თვინუნს ზმნისა - თხინაბ, მოთხინა. მუთითვინე თესია?: *კ. საბუშ., ქხს, გვ. 149* - რითლა ითმენ ამასო?

თვინენს (იყმ. ითინა ითინა, უთვინებე უთმენია, ნოთხინა(ნ)/ნოთხინა(ნ) ითმენდა თურმე) *გრდმ. ითმენს, მოთმინებით იტანს.*

ითვინენს (ნოთხინა ითინა, სუთხინა უთმენია) *გრდმ. მოთმინებით იტანს.*

უთვინენს (სუთხინა უთმენა, სუთხინა უთმენია) *გრდმ. სასხე. ქე.* თვინუნს ზმნისა - უთმენს.

ითვინენ (ნოთხინა შესაძლებელი გახდა

მოთმენა,-) გრდუე შესაძლ. ენებ. თვიენენს ზმნისა - შეიძლება ითმინოს.

ათმინენ(ნ) (მათმინენა შეძლო მოეთმინა,-, მოეთმინაჲნ(ნ) შესაძლებლად მოთმენა) გრდუე შესაძლ. ენებ. უთვიენენს ზმნისა - შეუძლია 'მო'ითმინოს.

მოთმენაჲნ(ნ) (მოთმინაჲნაჲნ ათმინენა, მოთმინაჲნაჲნაჲნ უთმინენი, მოთმინაჲნაჲნ(ნ) ათმინენებდა თურმე) კაუზ. თვიენენს ზმნისა - ათმინენებს.

მათმინაჲ, მათმინაჲლ/რი მიძლ. მოქმ. 'მო'თმინენი, 'მო'თმინებელი.

მოთმინაჲ, მოთმინაჲლ/რი მიძლ. ენებ. მე. მო'ათმინენი.

თმინაჲლ/რი, მოთმინაჲლ/რი მიძლ. ენებ. წარს. მოთმინებელი, მოთმინელი.

მათმინაჲლ/რი მიძლ. ენებ. წარს. 'მო'ნათმინენი.

მათმინაჲლ/რი, მათმინაჲლ/რი მიძლ. ენებ. წარს. 'მო'თმინენის საფასური.

მათმინაჲ, მათმინაჲლ/რი მიძლ. უარყ. მოუთმინებელი.

მთხრობა-ი (თვინებულ/რს) იხ. მოთვინებელი.

მთხრობაჲ-ი (თვინებულ/რს) ბუთხუზა, მსუჰანი, კუტკუჰა.

მთხრობი-ი (თვინებურს) მმხრობი, უწყინარი; მქორჩილი.

მთხრობი-ი (თვისებური) მთხრობიანი. შურიშ დღუმა რექ თვისებური ი. მ. ხუბ., გვ. 322 - სულელ დგმხარ თვისებანი.

მთ¹ (თის) (მრავლობითი რიცხვი არ აქვს) მჰსანი; სხლნი, სხლ-კარი. ოში ანთასი ჩქიმი თის, აკა მებობელიში თისი! : ი. ყოფშ., გვ. 186 - ასათასი ჩემს ოჯახში, (კოტა (ერთი) მებობლის ოჯახში. ჩქიმი თის ოკო ღირწოდასა, ნანა: ქსს, I, გვ. 33 - ჩემს ოჯახში უნდა იდგესო, ნანა. ქიმიღირწოდეს ართი დლი დღუმა თის : მ. ხუბ., გვ. 7 - მიადგენ ერთ დიდ სახლს (ოჯახს). მა მურქ ჩმი თიშა - მე მიედივარ ჩემს სახლში. მინილე ართი კოჩიში თიშა : მ. ხუბ., გვ. 2 - შევიდა ერთი კაცი ოჯახში (სახლ-კარში). იხ. თურა.

მთ² ჩვენებითი ნაცვალსახელი ის. ქუმობიროთი მა თი თქვანი ლეხი ძღაბია : მ. ხუბ., გვ. 24 - მარქენეთ მე ის თქვენი ავადმყოფი გოგოო. თი კოჩიქით ქომორთუ - ის კაციც მოვიდა. იხ. თინა; ეთინა.

-მთ³ სუფიქსი აღნიშნავს სხლნი, მჰსანი; ჩილორ-თი ცოლის ოჯახი, ცოლეური. იხ. თი¹ (შღრ ჩილორ-ი ცოლეური, ჩილო-ი ცოლი) მიღაბრთი ჩილორთიშა - ნავედი ცოლეურს (ცოლის ოჯახში). ტომონიებუმი ცელის სა- -ო დაღე- -უ კონფიქსებს, რომელთა ფუნქციაა გვარისაგან ანარმონ დასახლებული ადგილის სახელი. შღრ. თოლორდა-თი // სა-თოლორდა-

ო; ლე-ბერი-ე // ბერი-ათი (შღრ. კ. ცხად., ტომონ., გვ. 91).

-მ(ი) (/-თგ/-თ) ნაწილაკი (ქართული -ც, -ცა'ს შესატყვისია): უკული თქვა - თი ქვიზიძეულისა: ი. ყოფშ., გვ. 31 - შემდეგ თქვენე გამომყვეითო(უკან). არბოქ ვაღე გიმოღე: რჩინუქი-თი დო ახალგაზდაქი-თი, კოჩქი-თი დო ოსურქი-თი, ოსურქიუქი-თი დო ქომოლქუქი-თი - ყველა გარეთ გამოვიდა: ბებერიცა და ახალგაზდაც, კაციცა და ქალიც, ქალოშვილიცა და ვაფიშვილიც.

-მთ⁴ ნაწილაკი ჩაერთვის ზმნისწინსა და ფუძეს შორის ანჰოს წრის მკერიებში და გამოსატყვს უსრულ ასექტს: შღრ. მთ-თი-იბ დე ვანქ/მთ-თ-მთ-იბ დე ვანქ ვიცვამ (შღრ. მთ-იბ დე ვანქ ჩავიცვამ); გთ-თი-ოს ხაჰანს ახტება (შღრ. გთ-ოს ხაჰანს დაახტება); გთ-თი-აშქვანს არტყამს (შღრ. გთ-აშქვანს დაარტყამს)...

მთ(ი) (თორს) იხ. თი¹.

მთა (თას) არჩივი, ულუფა, წილი, კუთხინილი ნაწილი. გოსოფე ართი ყურენი თია ნჯარიში: ი. ყოფშ., გვ. 62 - გარღვია (გაგოფე) ვარის ერთი მხრის ნაწილი (წილი). პატრონე ნოჭკომეუ ხალხიში თია ჯამაგირს: ი. ყოფშ., გვ. 149 - ბატონები ქამდენ თურმე ხალხის ჯამაგირის ნაწილს. ჩქიმი თია დლოფხარ, სქანი თია ოპკომათ: თ. სახო., გვ. 264 - ჩემი არჩივი შევინახოთ, შენი არჩივი შევეჭმოთ. წონებელიში თია ს ოკორდგნა: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 173 - მწინებლის (წუნის) წილს (ლეკმას) აკლდებაო. კოჩქ ვაგომურდა ხანდა დო ლეგმათ, რინას დაღალი თია - საღალე: ვერსი, გვ. 132 - კაცი არ შედრქე შრომითა და ომით (ბრძოლით), ყოფნას აართვი ღალა წილ-ხედრი. შღრ. ორთია.

მთაჲ-ი (თიანქარს) მთაჲარი.

მთა-ი (თიბის) აღგინი, საღაც ცხვარი იღვა (მასალე, ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 216). შღრ. თეფე.

მთაჲ მიმარმთაჲ. სა ჩქიმი რექ, ჩქიმი თი გე, ჩქიმი ვარდიში ქუჩუქი: მ. ხუბ., გვ. 320 - შენ ჩემი ხარ, ჩემო თივე, ჩემი ვარდის ქუჩუქი.

მთაჲ-ი (თიგვარს- თი-გვარს-) იმგვარი. იხ. ეთიგვარი.

მთაჲ (თილას) იმღინი. შღრ. მულა? იხ. - და.

მთაჲ-ი (თილანს) ის დღე; იმისი მსაჰასნი. თი დღე ქომობირუდას, დარქიმიშ ნოსა რდენი: ქსს, I, გვ. 245 - ის დღე მენახოს, დედაქიმის რდალი იყუ. თი 'მ' დღანი ვარდასინი - იმის (იმ დღის) მსგავსი არ იყოს.

მთაჲ, მთაჲა, მთაჲაჲ (თიშ'უას) იმღინი. თი მშა გიძიციუნუდას, მა სი მშაჲა მონჯარე:

ქსს, I, გვ. 100 – იმდენი გვეცინოს, მე შენ რამდენიც მატირე. ნასისხური ვირო თიმ გემა გუბუღუ – ნასესებეი ორი იმდენი ემართა. *იხ. ათეშმა, ათეშუმა; -ზიმა, -შუმა.*

თიშაშაშაშ, თიშაშაშაშ, თიშაშაშაშ ზაზ.

თიშენჯარი. თიშმაშახ ქაარგვალაჟუუ ტყურა, ქუღუღუჯურეს – იმდენჯერ ათქმევიანა ტყუილი, დაუჯურეს.

თიშგზახანს ზაზ. იმდენ ხანს.

თითან განსაზღვრებითი ნაცვალსახელი – **თიტიტიტი.** თეს მითინ ვაძირუნუ ღო თითიან ორჟელს ორწყე – ამას არაინ არ ხედავს და თვითონ ყველაფერს ხედავს. *იხ. თვითან.*

თითიულ-ი (თითიულს) **თითიულ-ი.** თითიულო ზაზ. თითიულად. მის გაჯარე თითიულელო, თინეფი მუღა რჯული რენა?: *კ. საშუმ, ქასს, გვ. 147* – ვინ აღნერს, თითიულად ესეი რამდენი ჯურის არიან?

თითიშერი-ი (თითიშერს) **თითიშარი.** თითიშერიში ტაშგი – თითბრის ტასტი.

თითი (თითოს) **თითი.** დედობი ემოჯუმალარო თითო თუთას ქემირქინეს: *კ. საშუმ, ქასს, გვ. 216* – დედაბერი სარჩენად თითო თვით მიჩინეს (შეილებმა).

თითი-თითი (თითი-თითოს) **თითი-თითი.** თითო-თითოსე ირკობ თქუბადე: *კ. საშუმ, ქარო, ზეს., გვ. 23* – თითი-თითოს ყველა იტყვის. თითი-თითოთ ზაზ. თითი-თითოდ, სათითოდ. უკული თქვა თითო-თითოთ იშეუღლითა: *ა. ცაგარე, 12* – შემდეგ თქვენ სათითოდ ამოდიოთ!

თითი-პაპალ-ი (თითი-კაკალს) **თითი-მარცვალ-ი.** თითი-კაკალი ზაზ. თითი-მარცვლად, დანერვილობი. საჭირო ლე თითი-კაკალი ქიჭრიათი ათენეფიში მუკოლუაჟამენ: *ყა ზაყ., 6.06.1930* – საჭიროა, დანერვილებით (თითი-მარცვლად) ვისაუბროთ ამბო მოვლახე.

თითი-კალ ზაზ. ცალ-ცალკე. მისით ვაგვიორსებუნა... თითოკალო რთილობა: *ქსს, I, გვ. 214* – ვისაც გამოვიცდია... ცალ ცალკე გაყოფა. თითო-კალო მუშაობათე ვარწყყედესე ფენდა-ხეესე: *ყა ზაყ., 6.06.1930* – ცალ-ცალკე მუშაობით ვერ ხედავდენ ბარაქა-ხეავს.

თითიულ-ი, თითიულ-ი (თითიულს) *იხ.* თითიული, – **თითიულ-ი.** ჩქიმ ამბე(ეს) იკითხნთ-და, თითიულო მა ფთუჟა: *ქსს, I, გვ. 270* – ჩემს ამბავს თუ იკითხათ, სათითოდ (თითიულად) მე ვიტყვი.

თითხ *იხ.* თითხუ.

თითხარება (თითხარებას) *იხ.* თითხორება.

თითხას ზაზ. თხლად. პამანდლორი თითხას ოკო დაარეუენი – პამიდლორი თხლად უნდა დარგო. *იხ.* თითხუ.

თითხაშო ზაზ. იგივეა, რაც თითხას, – თხლად.

თითხონი-ი (თითხონილ(რს) *მიღ.ნებ. წარს.* თითხონუნს ზმინს – 'მომთიხონილი.

თითხონა, თითხონა (თხ'თიხონას) სახელი თითხონუნს ზმინს – თითხონა, თხპრა, თხუნა; დასპრა. ზალანეფი ზაანს ლეტას ღო თითხონუნა ექიანობას – ზაგმევი ზელენ ტალას და თითხონა იქაურობას. თითხონუნს (თითხონ თითხონა, პითხონა უთითხონა, ნოითხონა(ე) თითხონა თურმე) *გრძლ.* თითხონი, თხერს. თითხონუნს (თითხონა გათითხონა, პითხონა გაუთითხონა) *გრძლ. სათე. ქე.* თითხონუნს ზმინს – თითხონი.

უთითხონუნს (პითხონა უთითხონა, პითხონა უთითხონა) *გრძლ. სასხე. ქე.* თითხონუნს ზმინს – უთითხონი.

თითხონუნ(ე) (პითხონა გათითხონა, პითხონა გაუთითხონა) *გრძლ. ნებ.* თითხონუნს ზმინს – თითხონება.

ათითხონუნ(ე) (პაითხონა გათითხონა, პითხონა გასითხონა) *გრძლ. ნებ.* უთითხონუნს ზმინს – თითხონება. თითხონუნ(ე) (თითხონა შესაღებელი გახდა თითხონა, --) *გრძლ. შესაღ. ნებ.* თითხონუნს ზმინს – შეიძლება 'ვა'თითხონა (გათითხონის).

ათითხონუნ(ე) (პითხონა შექლო 'ვა'თითხონა, --, ნოითხონა(ე) შესაღებელი თითხონა) *გრძლ. შესაღ. ნებ.* უთითხონუნს ზმინს – შეუღლია 'ვა'თითხონის.

ოითითხონუნ(ე) (პითხონა გაუთითხონა, პითხონა გასითხონა) უთითხონება, ნოითხონა(ე) ათითხონება თურმე *კაუზ.* თითხონუნს ზმინს – ათითხონება.

გათითხონა *მიღ. მოქ.* 'ვა'თითხონელი. **თითხონა** *მიღ. ნებ. წარს.* 'ვა'სათითხონი. **თითხონი** *მიღ. ნებ. წარს.* 'ვა'თითხონი. **ნათითხონა** *მიღ. ნებ. წარს.* 'ვა'ნათითხონი. **ნათითხონარი** *მიღ. ნებ. წარს.* 'ვა'თითხონის საუესური.

პითხონა, პაპითხონა *მიღ. უარე.* გაუთითხონი, გაუთითხონელი.

თითხორება (თითხორებას) იგივეა, რაც თითხარება, – სახელი ათითხორუნს ზმინს – 'მა'თხელეება. ტყეები ვაგაათითხორა, ვარაჯდორი კანაჟულე ვაიშურს – ტყავი არ გაათხლო, თითხე კარგე ქალამანი არ გამოვა. ათითხორუნს (პითხორა 'ვა'თხელა,

პითისორაპა 'გა'უთხელეზა, ნოთისორაპა(6) ათხელეზა თურმე) *გრდმ* ათხელეზს.
 ითითხორენს (ითისორაპა გათხელეზა, პითისორაპა გაუთხელეზა) *გრდმ* სათაჲ *ქს*.
 ათითხორენს ზმნისა - ითხელეზს.
 უთითხორენს (პითისორაპა გაუთხელეზა, პითისორაპა გაუთხელეზა) *გრდმ* სასხე *ქს*.
 ათითხორენს ზმნისა - უთხელეზს.
 ითითხორენს'უ'(6) (გაპითისორაპა გათხელეზა, ბათისორაპა(6) გათხელეზულა) *გრდმ* *ენებ*.
 ათითხორენს ზმნისა - თხელეზბა.
 უთითხორენს'უ'(6) (გაპითისორაპა გაუთხელეზა, ბათისორაპა გასათხელეზა) *გრდმ* *ენებ*.
 უთითხორენს ზმნისა - უთხელეზბა.
 ითითხორენს(6) (პითისორაპა შესაძლებელი გახდა გათხელეზა, --) *გრდმ* *შესაძლ* *ენებ*.
 ათითხორენს ზმნისა - შეიძლება გათხელეზს.
 ათითხორენს(6) (ბათისორაპა შეძლო გათხელეზა, --, ბონოთისორაპა(6) შესძლება გათხელეზინა) *გრდმ* *შესაძლ* *ენებ*.
 უთითხორენს ზმნისა - შეუძლია გათხელეზს.
 ითითხორენსაჟუანს (ითისორაპაჟაჟა ათხელეზინა, პითისორაპაჟაჟა უთხელეზინებია, ნოთისორაპაჟაჟა(6) ათხელეზინებდა თურმე)
 სჟჲ. ათითხორენს ზმნისა - ათხელეზინებს.
 ბათისორაპაჟაჟა *მიჟ*, *მოჟ* 'გა'თხელეზელი.
 ითისორაპაჟაჟა *მიჟ*, *ენებ* *ჟჲ* 'გა'სათხელეზელი.
 ნათისორაპაჟაჟა *მიჟ*, *ენებ* *წარს* 'გა'ნათხელეზი.
 ნათისორაპაჟაჟა *მიჟ*, *ენებ* *წარს* 'გა'თხელეზის საფასური.

პაპითისორაპა *მიჟ*, *უარჲ* გაუთხელეზელი.
ითისუ, თხისუ, მსზმხს (თ'ხ'ითხეს, თხთხეს) თხელი *ნ*. ფაფორქ თითხუქ გატყუას - ფაფათხელი არ შეგექნეს. *შდრ*. *ლას* თითხუ // თუთხუ თხელი, *მეზხერი* (*ნ*. *მარი*).

ითირი (ითირს) *მიჟ*, *ენებ* *წარს*. თუნს ზმნისა - ღათოვლილი. *იხ*. თირი.

ითპა-(ითკის) ბიბლიო. გეგაროლეზს თიკი ღადულიმა უგუნა, კუელი - მუშულიმა - ყვერულეს ბიბლიო დედლისა აქეთ (უგაეთ), კედი - მამლისა. მუშულს ღუს თიკი გეგანს - მამალს თანზე ბიბლიო აქეს. *შდრ*. *იბჟ* თიკი ფრინველს ბიბლიო (*ე*. *ბერ*).

ითპალა-(ითკალს) აბაჟი, ყოყლორინს; აბრპიული მამალი. *იხ*. თიკინი.

ითპაჟი-(ითკაჟს) ბიბლიოინი. ქაწოხეადეს ღიდი თიკაჟი მუშულქჲ ჩინ ღახედათ ღიდი ბიბლიოინი მამალი.

ითპაინოქპირილა-(ითკინოქპირილს) ბიბლიოგადატრილი. სუნს ართო

თიკინოქპირილი მუშული - ჰყავს ერთი ბიბლიოგადატრილი მამალი.

თიპინი-(ითკინს), **თიპინა**-(ითკინუსა) სახელი ითიკინანს ზმნისა - ყინინაჲ, ყოყლორინოზა, აყოყლორეზა, ბაბალინაჟა; *ეადლ*. გამომწვევად ყურება. მურე, თე მუშულიტალი ითიკინანქინი? - რაა, ეს მამალიტი რომ იყინებო? კოჩი განიშე ღიკინანდუ, თემე გილე თიკინანდუ: *ქხს*, *1*, *გვ*. 168 - კაცი განზე გარინდ, იყ იყინებოდა. ითიკინანს (ითპინა იყოყრა, პითპინა უყოყრა, ნოთპინა(6) ყოყროზდა თურმე) *გრდმ* *ენებ* ყოყროზს, იყინება, ყოყლორინოზს.
 უთიკინს (მხოლოდ ანმოს ნრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრდმ* *სტატე*. ყინზად უჭირავს თაჲ - ქედმალღოს.

თიპოლა-(ითკოლუსა) სახელი ითიკოლუ(6) ზმნისა - პორბაჲ, მჟოთჲ; ტრინალი.
 ითიკოლე, იყხანტალე, თე რიგი ვორეჟია..., მარა, ყა, ვემჟენს: *ბ*. *ხუბ*, *გვ*. 67 - იბორგა, იფუსფუსა, ამგავრი ვარო..., მაგრამ, არა, არ მისცეს ეს.

ითიკოლუ(6) (მხოლოდ ანმოს ნრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრდმ* *ენებ*. ბორგავს, შოკოთავს.

თიპანტალა-(ითკენტალს) თაჟიტი გადაყირაჟაჟა, გადატრინალიაჲ.

თილა-(თოლს) იგიეა, რაც თი¹, თიი. **თილა** (თოლს) ნილი, ჰეირი... *იხ*. თია.

თიზ, **თიზი**, **თიზა**, **თიზა** (-თი-ში/უ/ე, -ი. ყიფშიძის აზრით) იმ. ეს სიტყვა მეგრულში დამოუკიდებლად არ იხმარება; ის პირველი ნაწილის სახით შედის რთულ სიტყვებში (*ი. ყიფ*). *იხ*. იზ-ი, იმიუ, -იმიუ.

თიზაროს ზაჲ. იმ ღროს. თას თიმღროს მალენია ჰყვადუა, მუჟამე ართიანე ქაში რანზაზოს ქულუჟყანანი: *ბაღს*. *სიბრ*, *1*, *გვ*. 57 - თას მამო (იმ დროს) მოუვაო განყვეტა, როცა ერთმანეთს რქის ჩხვერას (რქენას) დაუნყებენო.

თიზარომა ზაჲ. იმ ღლიდან. თიმღარი მუ, მუჟამე რბირი, თოლყ ჩილაჟური ჩამირცინე: *ე*. *საბუჲ*, *ქხს*, *გვ*. 124 - იმ ღლიდან, როცა ვნახე, თვალს ცრემლები მომაპოვე. *იხ*. იმღარიმუ.

თიზლას, **თიზულას** ზაჲ. იმ ღლას, იმ ღლასაჲ. *იხ*. იმღლას.

თიზლორის ზაჲ. იმ ღროს. თიმღროს სქუაქ ხე ლუგოჟუ: *ბ*. *ხუბ*, *გვ*. 178 - იმ დროს შვილმა ხელი დაუჭირა. *იხ*. თიმღროს; იმღროს.

თიზსარის, **თიზსარის** ზაჲ. იმ ღლას. თიმუხერს ქიმერთე: *ი. ყიფ*, *გვ*. 50 - იმ ღლას

მივიდა. თიმუხერს გემეტყხად მუში მუშაქ: *ი. ყოფშ., გვ. 45* – იმ ღამეს გამოეცხადა თავისი მამა. *იხ. იმყერს.*

თინაძანს ზაზ. იმ ღროს, იმ ჟამს. თიმუ-
ეანც ართი ჯიმაქ, უნაშიქ, ღლოლორუ: *ი. ყოფშ., გვ. 52* – იმ დროს ერთი ძმა, უფროსი, მოკვდა.

თინაძანს, თინაძანას ზაზ. იმ ნალს, იმ
ნალსინაღს. თიმწანას კორი ღურელი
გაგნასანჯაუეს იში მახორობაშე – იმ ნელს
ორი მკედარი გამოსაუნენს მისი ოჯახიდან. *იხ. იმწანას.*

თინაძალს ზაზ. მაჰინ. მუჟანსით ბულს ცყები
მუკურსანი, თიმწკალა ოკო ტყაბარუე: *ა. ცან., გვ. 115* – როცა ბაღს ტყავი ძვრება, მაშინ
უნდა აატყაო. *იხ. იმწკალა.*

თინაძანს ზაზ. მაჰინ, იმ ნაშს. *იხ. იმწკანს.*

თინაძალს ზაზ. იგივეა, რაც თიმწკალა, –
მაჰინ. ღაგინიშენქ თიმწკელა ღროსი: *ქხს, I, გვ. 131* – ღაგინიშენა მაშინ ღროს. *იხ. იმწკელა.*

თინაძაბა, თინაძაშა, თინაძაშა ზაზ. მაჰინ.
მუჟამს მუშული მიღუღუნა, თიმ'ი'წკეუმა მუშენ გამორთია: *თ. სახიყ., გვ. 269* – როცა მამალი მჭონდა (საღილად), მაშინ რატომ არ მოხვედრი. თიმ'ი'წკეუმა უნაში სქუაქ ეტოღულ მუშას ართი საკი ფარა: *ი. ყოფშ., გვ. 7* – მაშინ უფროსმა შვილმა გამორთია მამას ერთი ტომარი ფული.

თინაძაშანი (თიმწკაიანს), თინაძაშანი (თიმწკეუაიანს) მაჰინღალი.
თიმწკაიანი ნაწყურეფი მაჟუ კურსი ღო
ასე ჭიგომიშინე – მაშინღელი ნატყენი მიქეს
ფუხი და ახლა გამიხსნა.

თინ-ი (თინს) იხ. თინუ, – სწორი, გამართული;
მართალი.

თინა (მოთხ. თი-ქ, მიც. თი-ს, ნათ. თი-ში, მოქმ. თი-თი, ვით. – არ აქეს; მრ.რიც.: თინ-უფ-ი, მოთხ. თინ-უფ-ქ/თინ-უმ-ქ, მიც. თინ-უფ/შინ-ს, ნათ. თინ-უფ-იშ...) 1. ჩვენებითი ნაცვალსახელი მესამე პირისა ის. 2. გამოყენებულია მესამე პირის ნაცვალსახელად.

თინაშარა კავშირი თორამ; ის თორამ. თის
მოწონქენ, თინაეარა ვართ სი რექ განძია: *ა. სამუშ., ქხსს, გვ. 132* – იმას რომ მოსწონხარ, თორემ არც შენ ხარ განძიო.

თინაირ-ი (თინაირს) ისითი, იმნაირი. სი
ჭომჭომი მოფიქრება, თინაირი ლექსიშ
ნახალა: *ი. ყოფშ., გვ. 108* – შენ მომეცი
მოფიქრება, იმნაირი ლექსის ძალა. *იხ. თინერი.*

თინას ზაზ. პირდაპირ, სწორად. თინას
გოჭკორი! – სწორად (პირდაპირ) გასქერ!
უსახელოს თინას ვაუჭქუ ულა, ვიშო-აშო

მიიღლოეუ – უსახელომ (გველმა) სწორად არ
იცის სელა, იქით-აქით მიიგრისება. *იხ. თინუ.*

თინაშა (თინაფას), თინაშა (თინაფას) სახელი
ოთინანს ზმინსა – გაბაღმა (ნასტლინა).
ამსერი ეათინანს სურა – აველა ვერ
გაბედავს (ნასელას) სახლომ. ქეშორთე ამსერი
ეშმაკოქე ემეოთინგ ხოლომა: *მ. სუბ., გვ. 154* – მოუდა აველა ეშმაკი, ვერ მიბედა ახლოს
(მისელა). გოხლოფას ემეათინა, თოყაღე
გაქეჩინუნა: *მ. სალ., გვ. 95* – სიახლოვეს ვერ
მიბედავ. ისე განზე გაშლიან.

ოთინანს (თინაშა გაბედა ნასელა, უთინაუ
გაბედავს ნასელა, წოთინაუ(ნ) გაბედავდა
თურმე ნასელას) *ერდშ.* გაბედავს ნასელას.
ითინგ(ნ) // თინინგ(ნ) (თინაშა შესაძლებელი
გახდა ნასელის გაბედავა, –) *ერდუ. შესაძლ.*
ენებ. ოთინანს ზმინსა – შეიძლება ნასელის
გაბედავა.

ათინგ(ნ) // ათინინგ(ნ) (ათინაუ შეძლო გაბედავ
ნასელა, – წოთინაუ(ნ) შესაძლებია ნასელის
გაბედავა) *ერდუ. შესაძლ. ენებ.* ოთინანს
ზმინსა – შეუძლია გაბედოს ნასელა.
ბათინაუი მიძლ. მოქმ. გამბედავი (ნასელისა).
თინინაუი მიძლ. ენებ. მუ. გასაბედა (ნასელისა).
ნათინა მიძლ. ენებ. წარს. განაბედი.
ნათინაუი მიძლ. ენებ. წარს. საფასური ნასელის
გაბედვისათვის.

თინაშ-ი (// თინი) კუთვნილებითი ნაცვალსახელი
იშისი. მა სენწოფექ კორი შიკომკირუ
ბარჯევიშანი, თინაშ-ი მუკონწყემა გაბედა: *მ. სუბ., გვ. 12* – მე ხოლოთინგე ცაკი რომ მიმიმა
(მიშკორა) სარზე, იბის მოხსნა გაბედეთო.

თინაშალ-ი (თინაშალს) 1. მაღალი, გრძალ-
კისრიანი. 2. ამაყი. *შდრ. ჩინგალი.*

თინაშა (თინაშას) სახელი თინაშა, თინაშა
მეთინგუნს ზმინათა – ირთი ღარტაშპიში,
ირთმაშაშა მითრათ. გაიშქუ ლეკური ღო
მეთინგუ დული – დაარტყა ლეკური და
მოსტრა თავი (უეცრად).

თინგუნს (თინა დაარტყა ძლიერად, უთინაუ
ძლიერად დაურტყამს, წოთინაუ(ნ) ურტყამდა
ძლიერად თურმე) *ერდშ.* სტრის (ერთბაშად);
არტყამს ძლიერად.

ითინგუნს (თინაუ დაირტყა ძლიერ, უთინაუ
დაურტყამს ძლიერად) *ერდშ. სათუ. ქე.*
თინგუნს ზმინსა – იჭრის (ერთბაშად),
ირტყამს (დანას ან სხვა რასმე) ძლიერად.
ოთინგაფუნს (თინაუაშაუ ჩასტყა, ჩაარტყა
მაგრად; უთინაუაშაუ ჩაურტყამს, ჩაუტყა
მაგრად; წოთინაუ(ნ) ჩაარტყამდა, ჩასტყამდა
ძლიერად) *კაუშ.* თინგუნს ზმინსა – ჩასტყემს
დანას ან სხვა მჭერელ რასმე ერთბაშად.
ბათინაუი მიძლ. მოქმ. ჩამრტყემელი, ჩამცემი
რისამე მჭერელი საგნისა (მაგ., დანის...).

ოთხნაწილი მიზეზი *ნებ. მე.* ჩასარტყმელი; ერთბაშად მჭრელი საგნის ჩასაცემი.
ნათინა მიზეზი *ნებ. წარს.* ჩანარტყაში; ერთბაშად მჭრელი საგნის ჩანაცემი.
ნათინაწარი მიზეზი *ნებ. წარს.* ჩარტყმის, ერთბაშად მჭრელი საგნის ჩაცემის საფასური.
შღრ. ქერცუა.

თინარი (თინერს) იმნანირი. მუნერო ოკო ორმგო თიქ თინერი ღამიზი: *ი. ყოფშ, გვ. 8* – როგორ უნდა დანეთო მას იმნანირი ცუცხელი.

თინაშ-ი (თინეფ-ს, თინეშ/ნ-ს იმბაი) მრავლ. რიცხვი თინა ის ნაცვალსახელისა, – ისინი. თინე მც დაღე ვაგაჭყორღუ – იმათ არასოდეს არ დაევიწყებდა.

თინაშუმი (თინეფიშის) მრავლ. რიცხვი მესამე პირის კუთვნილებითი ნაცვალსახელისა – იმბაი. გამოთხულა თინეფიში ვეერგადღე: *ქბს, II, გვ. 18* – იმათი გამოთხოვება არ შეიძლება აღიზეროს (თიქვას).

-თინე (თინე) ნანილაკი (ქართული -მე-ს ბადალი) დურეთის კითხვით ნაცვალსახელებსა და ზმნი-ზღედს: **მი-თინი** ვინ-მე (*შღრ. მიმ? ვინ?*); **მ-უ-თინი** რა-მე (მ-უ-თინი; *შღრ. მუ? რა?*); **ნა მუ-თინი** რომელი-მე (*შღრ. ნამუ? რომელი?*); **მუჭო-თინი** როგორ-მე (*შღრ. მუჭო? როგორ?*); **სო-თინი** სად-მე (*შღრ. სო? სად?*).

თინელ-ი (თინელ/რს) *მიზეზი* *ნებ. წარს.* თინე უნს ზმნისა – ბამართული, ბასწორეაშული.

თინე ზჯჱ სწორად. მასი თინო ქოგიწოლღე: *ი. ყოფშ, გვ. 170* – მე შენ სწორად (პირდაპირ) გეტყვი. *იხ. თინუ.*

თინე (თინეს) // **თინეს** (თინეს) სწორი, ბამართული, პირდაპირი; მართალი. თინე უცაღეფი უღუ – სწორი ტოტები აქეს. სი მითინც პატივის ვაცე, სამართალი გიღუ თინე: *გერინი, გვ. 128* – შენ არაფის პატივის არ სცემ, გაქქეს სწორი მართლმსაჯულება. თინე კოჩი მითინს ვაჯგორს – მართალი კაცი არაფის არ უყვარს. მითინეში ჩიება სიმართლის თქმა. *შღრ. ბონი, მანგი, წორო.*

თინესა (თინესა) სახელი თინე უნს ზმნისა – 1. 'ბამართება, 'ბასწორება. გეჭეფუნღუ მსუ რკინას ღო თინე უნღუ – აიღებდა მსხვილ რკინას და მართავდა. მიობინდა, გიობთინი – რომ გავიზარდე, გვიმართე. გუდლოთ ხეციაქ, თოფ გო თინე: *ქბს, I, გვ. 17* – ადგა ხეცია, (და) თოფი გამართა. 2. ბაბაღვა (ნასკინისა), მოურნიღეპოლა. *იხ. თინაფა.*
 თინეს (ბოთინე გამართა, ბოთინე გაუმართავს, ბონოთინე) გამართავდა თურმე *გრღმ.* მართავს, ასწორებს.
 თინეს (ბოთინე გამართა; ბოთინე

გაუმართავს, გაუმწორებია) *გრღმ. სათე. ქვ.* თინე უნს ზმნისა – იმართავს, ისწორებს.
 უთინეს (ბოთინე გაუმართა, ბოთინე გაუმართავს) *გრღმ. სახეც. ქვ.* თინე უნს ზმნისა – უმართავს, უსწორებს.
 თინე'უ'ნ (ბოთინე გამართა, ბოთინე'უ'ნ გამართულა) *გრღმ. ნებ. თინე უნს ზმნისა* – იმართება, სწორდება.
 ათინე'უ'ნ (ბოთინე გაუმართა, ბოთინე გაუმართავს) *გრღმ. ნებ. უთინე უნს ზმნისა* – ემართება; უსწორდება.
 თინე(ნ) (ბოთინე შესაძლებელი გახდა გამართვა, –) *გრღმ. შესაძლ. ნებ. თინე უნს ზმნისა* – შეიძლება გაიმართოს.
 ათინე(ნ) (ბოთინე შესაძლებელი გახდა, ბონოთინე) შესაძლებელი გამართვა *გრღმ. შესაძლ. ნებ. უთინე უნს ზმნისა* – შეიძლება გამართოს.
 ოთინაფუნს (ბოთინეაშუ გაამართინა, ბოთინეაშუაშუ გაუმართინებია, ბონოთინეაშუ) გაამართინებდა თურმე *კაუზ. თინე უნს ზმნისა* – ამართინებს. ბოთინაი *მიზეზი. მიქმ.* 'გამართავი.
 ოთინაი *მიზეზი. ნებ. მე.* 'გამართა'ვი.
 ბოთინელი *მიზეზი. ნებ. წარს.* გამართული.
 ნათინა *მიზეზი. ნებ. წარს.* 'გამართი.
 ნათინაწარი *მიზეზი. ნებ. წარს.* 'გამართვის საფასური.
 ათინე, ბოთინე *მიზეზი. ნებ. წარს.* 'გამართავი.

თინესა (თინესა) *იხ. თინაფა.*

თინესა (თინესა) *იხ. მითინაფა.*

თინე-ი (თინეს) ღინეზი, წყნარი; სიმართლის პირში მოქმედი. თინე ჩი კოჩი რე – მართლის პირში მოქმედი კაცია. თინე ჩი – თინე'უ' – ჩიება სწორის (პირდაპირი) თქმა.

თინესაშა, თინესაშა ზჯჱ. მამინე. იგივეა, რაც თიმე'უ'კუშა, თი'უ'კუშა. თინე'უ'კუშა მოციქული კოჩი უწუ – მამინე მოციქულმა კაცმა უთხრა. კოჩი ჯღერო რენი, თინე'უ'კუშა მუს ფიქრენენი, ხანგობას თის თქუნცია: *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 74* – კაცი კარგად რომ არის, მამინე რასაც ფიქრობს, გიყოფის დროს იმას იტყვისო.

თიორაშა (თიორაფას) // **თიორაშა** (თიორაფას) სახელი თიორაშანს ზმნისა – ბადაპარება, ბამართება; ბაღელება, მანაშება (წვიმის, მოქვისა...). ჭეინს ღო გინღანსინი, თქუნა: გითიორუეა – რომ ნემის და გადაიკარებს, იტყვიან: გადაილოო. თუაღას მითიოტენს, თიორაშანს – თოვას წყევტს (ტოვებს), იკარებს.
 თიორაშანს (ბოთინეაშუ გადაიკარა, ბოთინეაშუ გადაუკარებია, ბონოთინეაშუ)

გადაკარებდა თურმე) *გრდუე ვნებ*. იკარებს, იდარებს.

თიხანს ზმზ. იმ დროს, იმ უამს; მავინს.

თიქანს ათე პაპაში სეჟაქ ქიეფლობოლუ... ცხენს: *ი. იოფშ., გვ. 45* - იმ დროს ეს მღვდლის შვილი (ქი) დაეჯდა... ცხენზე.

-**თირი** იხ. -**ნთირი**.

თირი // **თირა** (თიერს) თოვლი. ათას ჩხორიშ ვითაართ წანას დიდი თირი ცოფოვტ - ათასცხრასს თერთმეტ ნელს დიდი თოვლი ყოფილა. თირქ ცინი იმოწუბა: *თ. სახოყ., გვ. 248* - თოვლმა ყინვა იმონაო. თირს ცინი მიბაბრესია: *ბაღს. სიძრ., I, გვ. 52* - თოვლს ყინვა მიბაბრესო. თირ იმ შიილუებე ორდას - თოვლი შეიძლება იყოს: ოჩაფუღე საფესსაცემლო, ფესსაცემლს რომ დამალავს (*შირ ჩაფულა*); ობირგულე სამუხლე, მუხლამდე (*შირ ბირგული*); საორგყაფულე ნელამდე, სარტყლამდე (*შირ ორტყაფუ*). *შირ. ლაზ.* შთური // თური თოვლი (*ბ. მარი*).

თირა¹, **თირალა** // **თირა**, **თირალა** (თიერა¹ლა¹-ს) თოვლოვა. დიდი თირაში ლერსი: *ბ. ხუბ., გვ. 359* - დიდთოვლობის ლექსი. დღას მის გაუგონებუ შუა გემასე თ გრა ა?!! - ოდემე ვის გაუგონია შუა ოქტომბერში (მკაში) თოვლი?!

თირა², **თირაშა** (თირა²ფას) სახელი თირანს ზმნისა - შენატეპლამა. იხ. **თორუა**.

თირაშ-ი (თირელერს) *მიძე. ვნებ. წარს.* თირანს ზმნისა - შეპეპლირი. იხ. **დლოთრული**.

თირაინ-ი (თირაინს) ჩჰარი და პაპარკაპევილი ლაპარაკი.

თირაინა (თირაინას) ვინაც თირაინი - გლუპენი სრეპეპი, - გლუპენა; დუღუნა.

თირაინაშა (თირაინაფას) იხ. **გო-თირაინაფა**.

თირაინაშა (თირაინაფას) სახელი თირაინუნს ზმნისა - დუღუნე, ჩჰარი და გაპარკაპევილი ლაპარაკი, პატიპატი. თირაინუნს დო იში ნარაგადუე მუთა გიშეღიზე - დუღუნებს და მისი ნათქვამიდან ვერაფერს გაიგებ (გამოიტან).

თირაინუნს (*იყრ.* ითირაინუ იდუღუნა, უთირაინუ უდუღუნია, ნოთირაინუა(ღ) დუღუნებდა თურმე) *გრდუე. საშ-მოქმ.* დუღუნებს.

თირაინუნ(ღ) (-, ითირაინუ იდუღუნა, უთირაინუ უდუღუნია, ნოთირაინუა(ღ) დუღუნებდა თურმე) *გრდუე. ვნებ.* დუღუნებს, ბუტუბუტებს. **მათირაინალო**, **მათირაინა მიძე. მიქმ.** მოდუღუნე. **ოთირაინალო** *მიძე. ვნებ. მყ.* სადუღუნე, სადუღუნებელი. **ნათირაინა მიძე. ვნებ. წარს.** ნადუღუნები.

ნათირაინალო *მიძე. ვნებ. წარს.* დუღუნისათვის გასაბრეკლო. *შირ. დირიონი, გირგინი.*

თირაილა-ი (თირაილს), **თირაილა** (თირაილას) სახელი თირაილუ (6) ზმნისა - I. შირაილურში, შაბაილურში; თირაილა. ვარე იში მოსენაჟა, ითირაილუ - არაა მისი მოსვენება, ფაციფუტობს. ნოთირაილუქ, წყნარას ორდა - ნუ ფარფიფურთობ, წყნარად იყავი. 2. ქანის ოღნაპ შხარსუკვა, - შეპარსუკვა. ითირაილუ(6) (შხოლოდ აწმყოს წრისა და IV სერიის მწერიებში) *გრდუე. ვნებ.*

ფარფიფურთობს, ფაციფუტობს. *შირ. ლაზ.* თირა: ოთირაინუნ; მათირაინუნ. მათირაილეს, მაქანაქალებს (*ბ. მარი*).

თირაილა¹ (თირაილას) შუსუშუსა, შაფუშურა. თირაილა კორიე - ფუსუფუსა, ფაფურა კაცია.

თირაილა² (თირაილას) ქანაშკაბით თაბაშის პრთ-პრთი სახეობა. თაბაში იწყება კენტჭების თითო-თითოდ ალებით, შემდეგ გადადიან ერთდროულად ორი კენტჭის ატებაზე და ა.შ.

თირაილა (თირაილას) იხ. **თირაილი**.

თირაინ-ი (თირაინს) ცხვირში ლაპარაკი, - დუღუნე. იხ. **თხირთხინი**.

თირაი-ი (თირაიგის- თირაიგის) ისეთი, იმ რიპის. თირიგი რე სქანო თინა, ცხოვრება გობიოლუ: *ბასლ., გვ. 94* - ისეთია შენთვის ის, რომ ცხოვრება გინარა. კოქ თირიგი ვაითქუბა, უკულო ონჯლორე გორქელასი: *ბაღს. სიძრ., I, გვ. 53* - კაცმა ისეთი (იმ რიგისა) არა თქვაო, მერე გრცხვენოდესო. იხ. **ათორიგი**.

თირაინ-ი (თირაინს) 'ბადა'ლვარა.

თირაინი **რეპეპალა**-ი (თირაინი ოხევეგალ/რს) თოვლის სახეობი.

თირა, **თირა** (თიერობას) თოვლოვა. თირობას თირს კოს ვემეჩანსია: *ბაღს. სიძრ., I, გვ. 52* - თოვლობას კაცს თოვლს არ მისცემსო. *შირ. თირალა.*

თირაინაშა (თირაინაფას) სახელი ოთირსინუნს, თირაილუ (6) ზმნათა - I. ბავსაბა (მავარალ); 2. ბადესხმა (სიძისის). *ვადატ.* ძლიერ გასუქება. ართი ველრა წყარი დუს ქიგოთირსინუნუ - ერთი ვეღრო წყალი თავზე გადაასხა. დიგვანუ, ნაბეგანი გოთირსინუნუ - გასუქდა, ნამეტანი გაიკოს.

ოთირსინუნან (ბათირსინუნა გაავსო, ბათირსინუნაშა გაუესია, ბოროთირსინუნა(ღ) გაასუქდა თურმე) *გრდმ. აქსენ;* ბუერს ასხამს. **თირსინუნან** (ბათირსინუნა გაავსო, ბათირსინუნაშა გაუესია) *გრდმ. სათაე. ქს.*

ოთირსინუანს ზმნისა - იცესბ.
 უთირსინუანს (ბაუთირსინაუ გაუცესო, ბაუთირსინაუზაუ გაუცესია) გრდმ. *სახვ. ქვ.*
 ოთირსინუანს ზმნისა - უცესბ (ძლიერ).
 თირსინლუ'უ'(6) (ბოთირსინლუა(6) გაიცეხება, გასუქდება; ბოთირსინლუა გაიცესო, გასუქდა; ბოთირსინაჟა(6) გაიცესებულა; გასუქებულა) გრდუე. *ენებ.* ოთირსინუანს ზმნისა - იცესბა; სუქდება.
 უთირსინლუ'უ'(6) (ბაუთირსინლუა(6) გაიცესება, ბაუთირსინლუა გაიცესო, ბოთირსინაჟა გაიცესებია) გრდუე. *ენებ.* უთირსინუანს ზმნისა - იცესბა; უსუქდება.
 ითირსინე(6) (ბოთირსინაუ შესაძლებელი გახდა გაიცება, -,-) გრდუე. *შესაძლ. ენებ.*
 ოთირსინუანს ზმნისა - შეიძლება გაიცესო (გაცესება).
 ათირსინე(6) (ბაუთირსინაუ შეძლო გაიცესო, -, ბოთირსინაჟა(6) შესძლებია გაიცება) გრდუე. *შესაძლ. ენებ.* უთირსინუანს ზმნისა - შეუძლია გაიცესოს.
 ოთირსინაჟუანს (ბაუთირსინაჟაუ გააცესებინა, ბაუთირსინაჟაუ გაუცესებინებია, ბოთირსინაჟაჟა(6) გააცესებინებდა თურმე) კაუზ. ოთირსინუანს ზმნისა - აცესებინებს.
 ბა(ბა)თირსინაჟა(6) მიძლ. მოჟმ. გამეცესები, გამეცესებლი.
 ბა(ბა)თირსინაჟა(6) მიძლ. ენებ. ზე. გასაცესები.
 ბოთირსინაჟა(6) მიძლ. ენებ. წარს. გაცესებული; ძლიერ გასუქებულლი.
 ბოთირსინაჟა(6) მიძლ. ენებ. წარს. განაცესები.
 ბინა(ბინ)აჟა(6) მიძლ. ენებ. წარს. განაცესებისათვის გასამრჯელი.
 შა(შა)თირსინაჟა(6) მიძლ. უარყ. გაუცესებელი.

თირსინაჟი-ი (თირსინაჟილ/რს) მიძლ. ენებ. წარს. ოთირსინუანს ზმნისა - 'ბა'სა(ბა)ჟი; გადატ. ძალიან გასუქებული.

თირსინაჟი (თირსინაჟს) სახელი ათირსინუ(6) ზმნისა - 'ლა'ჟანა(ბა), 'ლა'ჟანა(ბა); ცაშა. ქაბათირსინეს ჯოღორჩემქ თუ კოს - ეცენე ძალღები ამ კაცს. ჩქეჩნაბეფქ ვეშხიჯაღო უზოგაღო ქაბათირსინეს : კ. საბუშ., ქართ. ზემ., გვ. 101 - ჩვენინაბეფქ ვეშხიჯაღო (თავ)დაუზოგადად ეცენე.
 ათირსინუ(6) (ბა(ბა)თირსინაუ ეცა, ბოთირსინაჟ/ბოთირსინაჟაუ სცემია, ბოთირსინაჟ(6) ეცემობდა თურმე) გრდუე. ენებ. ეცემა, ეცახება, ეცახება.

თირსინაჟი // **თირსინაჟი** (თირსინაჟს) სახელი თირსინაჟს, ათირსინუ(6) ზმნისა - 1. ცემა; შაცემა, შანაცემა(ბა); 2. თირსინაჟი. ვეფერი ფერს თირსინაჟსია, ვარა წესის ვეფერიანსია - გველი ფერს იცვლის, წესს კი არ იცვლისო. ათე ბოჭქემს დე თირსინაჟს

მუშუმი ადგილი: *მ. ხუბ., გვ. 4* - ამ კასრებს შევეცვლით თავთავის ადგილი. მუკამიშა, უნა ბელი, მა თამ გილამ თე გრე ქე უნი : *ქს. I, გვ. 157* - სანამ, შავო ბელი, მე ასე რომ დამათარე. 0 ხემე თირსინაჟი // თირსინაჟს ხელის გაცემა, გადატ. შეუძლებელზე თანხმობის მიცემა: ძღაბი დიდი ბოთირსინაჟი ბოშის გუთირსინაჟს ხესე - გოგო დიდ ბოთირსინაჟს ბოჭს გაუცვლიდა ხელს (ხელს მისცემდა).

თირსინაჟი (ბოთირსინაჟს გაცემა, ბაუთირსინაჟს გაცემა, ბოთირსინაჟს გაცემა) გრდმ. ცვლის. ითირსინაჟი (ბოთირსინაჟს იცემა, ბოთირსინაჟს უცემა) გრდმ. სათვ. ქვ. თირსინაჟს ზმნისა - იცვლის. უთირსინაჟი (ბა(ბა)თირსინაჟს გაცემა, ბა(ბა)თირსინაჟს გაცემა) გრდმ. *სახვ. ქვ.* თირსინაჟს ზმნისა - უცვლის.

ითირსინუ(6) (ბოთირსინაჟს გაცემა, ბოთირსინაჟს გაცემა) გრდუე. ენებ. თირსინაჟს ზმნისა - იცვლებია.

ათირსინუ(6) (ბა(ბა)თირსინაჟს გაცემა, ბოთირსინაჟს გაცემა) გრდუე. უთირსინაჟს ზმნისა - ენაცვლება; ეცვლება.

ითირსინე(6) (ბოთირსინაჟს შესაძლებელი გახდა შეცვლა, -,-) გრდუე. *შესაძლ. ენებ.* თირსინაჟს ზმნისა - შეიძლება შეიცვალოს; გაიცვალოს.

ათირსინე(6) (ბოთირსინაჟს შესაძლებელი გახდა შეცვლა, -, ბოთირსინაჟს შესაძლებელი გახდა შეცვლა) გრდუე. *შესაძლ. ენებ.* უთირსინაჟს ზმნისა - შეუძლია გაიცვალოს, შეიცვალოს.

ბინა(ბინ)აჟა(6) მიძლ. ენებ. წარს. განაცესებისათვის გასამრჯელი, ბა(ბა)თირსინაჟა(6) გააცვლებინებია, ბოთირსინაჟა(6) გააცვლებინებდა თურმე) კაუზ. თირსინაჟს ზმნისა - აცვლებინებს.
 ბოთირსინაჟი, ბოთირსინაჟი მიძლ. მოჟმ. 'გა'შეცვლებლი.
 ბოთირსინაჟი, ბოთირსინაჟი მიძლ. ენებ. ზე. 'გა'შეცვლებლი.
 ბოთირსინაჟი მიძლ. ენებ. წარს. განაცესებისათვის გასამრჯელი.
 ბოთირსინაჟი, ბოთირსინაჟი მიძლ. უარყ. 'გა'შეცვლებლი. იხ. ნოთირსინაჟი. შარ. ლაზ. ქეთურ // ქეთურ შეცვლა (ნ.ბარო).

თირსინაჟი (თირსინაჟს) მიძლ. ენებ. წარს. განაცესებისათვის გასამრჯელი, ბოთირსინაჟი, ბოთირსინაჟი მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'შეცვლებლი. ბოთირსინაჟი მიძლ. ენებ. წარს. განაცესებისათვის გასამრჯელი. ბოთირსინაჟი, ბოთირსინაჟი მიძლ. უარყ. 'გა'შეცვლებლი. იხ. ნოთირსინაჟი. შარ. ლაზ. ქეთურ // ქეთურ შეცვლა (ნ.ბარო).

თირსინაჟი (თირსინაჟს) მიძლ. ენებ. წარს. განაცესებისათვის გასამრჯელი, ბოთირსინაჟი, ბოთირსინაჟი მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'შეცვლებლი. ბოთირსინაჟი მიძლ. ენებ. წარს. განაცესებისათვის გასამრჯელი. ბოთირსინაჟი, ბოთირსინაჟი მიძლ. უარყ. 'გა'შეცვლებლი. იხ. ნოთირსინაჟი. შარ. ლაზ. ქეთურ // ქეთურ შეცვლა (ნ.ბარო).

თირსინაჟი (თირსინაჟს) მიძლ. ენებ. წარს. განაცესებისათვის გასამრჯელი, ბოთირსინაჟი, ბოთირსინაჟი მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'შეცვლებლი. ბოთირსინაჟი მიძლ. ენებ. წარს. განაცესებისათვის გასამრჯელი. ბოთირსინაჟი, ბოთირსინაჟი მიძლ. უარყ. 'გა'შეცვლებლი. იხ. ნოთირსინაჟი. შარ. ლაზ. ქეთურ // ქეთურ შეცვლა (ნ.ბარო).

გრდუე. ენებ. ძალიან სუქდება.

იხ. ღირვინაფა, გირკინაფა.

თირაქონი (თირქონს) ანერგობული, ხმის გამომცემით სირგობლი. — თქარუნნი. თქარათქურით სირგობლი. იხ. ღირვინი, თირხონი, გირკონი.

თირაქონუა (თირქონუას) სახელი 'მე' თირქონუნს ზმინსა — თქარათქურით სირგობლი. ოკო გობრუეუკო, თინა მე თირქონუნდუნი — უნდა გენახა, ის რომ თქარათქურით გარბოდა. 'მე' თირქონუნს (მხოლოდ ანმეოს ნრისა და IV სერიის მწკრივებში) გრდუე. თქარათქურით გარბის. ზღრ. ღირვინუა, თირხონუა, გირკონუა.

თირქუა, თხრქუა (თირქუას) სახელი თირქუნს ზმინსა — ზიდვა, თრდა. მანგარას შეულებუ, მუმი მაილიდა კობაღე მე თირქუ — მაგრად შეუძლია, რა სიდიდის ტყირთს მიათრევს. გადუ. ბეგრის დლეუვა. მუუთირქუ(ნ) აიგობრდა მიათრია, აიგობრდა მუუთირქუა, აიგობრდა(ნ) მიათრევდა თურმე) გრდმ. მიათრევს, ზიდავს.

თირხალ-ი (თირხალს) 1. მალაღი, უხმოდ ტანაპირიღი; 2. მებარი (დ. ფოფა).

თირხინ-ი (თირხინს) იხ. თირხინაფა.

თირხინაფა (თირხინაფას) სახელი ითირხინანს, თირხონდუ(ნ) ზმნათა — ბაჰსება; გადუ. ძლიერ გასუქება. წუკალეს ქილანაბუ ბჟა დო დღინაჰა ბათირხინუუ — პატარა ქებაში ჩაასხა რძე და თვაფად გაასო. ოთირხინაფანს (ოთირხინაფა აავსო, ოთირხინაფაუ აუესია, ოთირხინაფა(ნ) ავსებდა თურმე) გრდმ. ავსებს. თირხონდუ(ნ) (გოთირხონდუ გაივსო, გასუქდა; გოთირხინაფა(ნ) გაესებულა, გასუქებულა) გრდუე. ენებ. ოთირხინუანს ზმინსა — იესება; სუქდება ძალიან.

თირხინაფილ-ი (თირხინაფილ/რს) იხ. გოთირხინაფილი.

თირხონ-ი (თირხონს) ანერგობული სირგობლი (ხმის გამომცემით); თქარუნნი. ზღრ. თირქონი, გირკონი.

თიხსი, თიხსი-ი // თიხსილ-ი (თიხსის, თიხსილ/რს) იმგანეი, იმ რაიღანოზის. თიხსი ვიძიციუნდას, მა სი მუსხი მონგარე: *ქხს, I, გვ. 114* — იმდენი გეციონოს, რამდენიც მე შენ მატირე. მუთ ვაალინდღენი, თიხსიი ქიიღე — რამდენსაც ვერ ნავიდოდა, იმდენი იარა. ზღრ. თესხი.

თიფ-ი (თიფის) თიჰა; იმგანისური კოინდარი (*ა.მყ.*); თიჰის ზმინს. ღინახალე მარდვით თიფი დო მინაშეით ცხენეთი თიფიში

ოკოპომა; *მ. ხუბ., გვ. 55* — შიგნით მოაყარეთ თივა და შეუშვით ცხენები თივის საქმელად. ზღრ. ყუალინდარი, ყოლინდარი (*ა. მყ.*); ლაჰ. თიფი ბალახი; თივა (*ნ. მარ.*).

თიფაჰ-ი (თიფაჰის) იხ. თიფუა.

თიფუ (თიფუს) 1. თიჰი. თიფუ უხახუნა კარემ მუკი-მუკი ორინჯიში გააჩერებულს — თიფუს ეხახუნა კარვის ირგვლივ საქონლის გასაჩერებულს. ზღრ. თიფუ.

2. თიჰანი, ბალახანი. თიფუ (←თიფურ) სათიბი. ზღრ. ტოპონ. თ-თიფურ-უ სათიბი (*ა.ქხად., ტოპონ., გვ. 60*).

თიფუა (თიფუას) სახელი თიფუნს ზმინსა — თიჰანი. *II გადუ.* ნეგტიანი რისამე (დანა, ხანჯალი...) ჩარტყმა, ჩაცემა. ხამი ქათიფაფუ 'უ' ქორას — დანა ჩასცა მუცელში. ლეკურით დღეა მე თიფუ — ლეკურით თავი მოპკვეთა. თიფუნს (თიჰა თიბა, უთიჰა უთიბავს, ოთიჰაჰ(ნ) თიბაღდა თურმე) გრდმ. თიბ'ავს; ჩასცემს (დაწანს...).

თიფუნს (თიჰაჰა ჩაიცა, უთიჰა ჩაუცია) გრდმ. სათუ. ქე. თიფუნს ზმინსა — ჩაცემს; ითიბს. უთიფუნს (ბაუთიჰა გაუთიბა, ბაუთიჰა გაუთიბავს, გოთიჰაჰ(ნ) გოთიბაღდა თურმე) გრდმ. სასხე. ქე. თიფუნს ზმინსა — უთიბ'ავს. ოთიფაჰუანს (ოთიჰაჰაუა ჩააცემინა, უთიჰაჰაუა ჩაუცემინებია; ოთიჰაჰაუაჰ(ნ) ჩააცემინებდა თურმე) კაჰე. თიფუნს ზმინსა — ჩასცემს, ჩააცემინებს (დანას, ხანჯალს...). **ბათიჰალი მამო. მოჰმ.** ჩამცემი (დანის, ხანჯლის...); მითიველი. **ბათიჰა იგივეა, რაც ბათიჰალი. ოთიჰალი მამო. ენებ. მყ.** ჩასაცემი; სათიბი. **ბათიჰარი მამო. ენებ. წარს.** თიბვის; ჩაცემის (დანის, ხანჯლის...) საფასური. **ბაუთიჰა მამო. უარე.** გაუთიბავი. ზღრ. ლაჰ. თიფ; თიფალა თიბვა (*ნ. მარ.*).

თილ-ი (თილის) ცხვარი (*ნ. ყოფ.*); ურკაშალი, ანერგობი ცხვარი (*ა. ქარ.*) დაუპოვარი ცხვარი. ზღრ. ურჯი; ბეტარი.

თილალ-ი (თილალს) ბრძალქისნარა ქათამი (*მ.ძაძ.*).

თიშ-ი (თიშის) კუთვნილებითი ნაცვალსახელი მისი. თიში ბარგი მა ვაპოკო — იმის ტანსაცმელი მე არ მინდა. მითში ღღანი ვარდასინი იმისი არ იყოს. იხ. თინა. ზღრ. ვთიში.

თიშა იმასთან.

თიშან-ი ზმწ. იმითომ. ზღრ. თემენი. თიშენი დაალორე; *ქხს, II, გვ. 32* — იმითომ მოატყუა. **თიშენი ნაშუა** მიზეზის კავშირი: იმითომ რომ. ზღრ. თემენი ნაშუა.

თიზან-ი (თიზანს) მისინანი. *მრ. რიცხ.*
თიზანეფი (თიზანეფ/მნ-ს) მისანები. *იხ.*
იზანნი.

თიშულ-ი (თიშულ/რს) *მიჯ. ენებ. წარს.* თ ი შ უ ნ ს
ზნისა - ბათიშული.

თიზიან-ი (თიზიანგის) იმისი მსპასნი.
თ ი შ ი მ ა ნ გ ი ს ვ ა ბ რ ე ნ ე ქ - იმის მსგავს
ვერ იპოვი (ნახა). *იხ.* მანგი

თიში მანარა (თიში მანწარას) ისათი მნარა.
თიში მანარას ზგზ. ისა მნარად. ყუიჯინს
თ ი შ ი მ ა ნ წ ა რ ა ს ქ ა ლ უ დ გ უ კ ო ჩ ი ქ
აკორთუ - ყურისძირში ისე მნარედ გავრტყა
(ჩაუღდა), კაცი წარტყა.

თიში მარლი (თიში მარღის) იმისი მადლი.
ბეა, თიში მარღი შანი, იმისი მადლი, გადქ.
ნეტავი იმას. ვაი თ ი შ ი მ ა რ ღ ი, მისით
ჩემში ქიზონიება ვაშქურუნე: *ა. ცან, გვ.*
105 - ნეტავი იმას, ვისაც ჩემი ქმრის არ
ვიზნაო.

თიში შუაქინაო იმის მიუხედავად. თ ი შ ი
უ შ ე ნ ე უ ო, ნაშად დიდი დახეარებას
ღებულენდუ ოჯახში, იმენ უჭირდუ - იმის
მიუხედავად, რომ დიდ დახეარებას
ღებულბდა ოჯახიდან, მაინც უჭირდა.

თიშობა (თიშობას) იმისობა. მიქითა
ვორჯინათი, თ ი შ ო ბ ა რ ღ ა ს ბ ა
24 - ვინც ვაჯობათო, მისობა იყოსო.
თ ი შ ო ბ ა ყ ლ ო ფ ი თ ე ნ რ ე - მისობა
ყოფილა და ესაა. *იხ.* ეთიშობა, იშობა; *შღრ.*
ათეშობას.

თიშუა (თიშუას) სახელი თ ი შ უ ნ ს,
ი თ ი შ უ ე (ნ) ზნათა - 'ვა'თიშუა. დროქ
გ ა ტ მ ო ბ თ ი შ უ მ ა ! : *ქხს, I, გვ.* 163 - დრომ
გამოთიშა მე! ჟორ სტაქან ლეინს გეშუნსინი,
ი თ ი შ უ ე - ორ ჭიჭა ლეინოს რომ დაღეკეს,
ითიშება.

თიშუნს (ბოთიშა გათიშა, ბოთიშა გაუთიშავს,
ბოთიშაშენ) გათიშადა თურემ) *გრღმ.* თიშუნს.
უთიშუნს (ბაუთიშა გაუთიშა, ბაუთიშა
გაუთიშავს) *გრღმ. სასხე. ქე.* თ ი შ უ ნ ს ზნისა
- უთიშავს.

ითიშუენ (ბოთიშა გათიშა, ბოთიშაშენ)
გათიშულა) *გრღმ. ენებ.* თ ი შ უ ნ ს ზნისა -
ითიშება.

ათიშუენ (ბაუთიშა გათიშა, ბოთიშა
გასთიშავს) *გრღმ. ენებ.* უ თ ი შ უ ნ ს ზნისა -
ითიშება.

ითიშენ (ბოთიშა შესაძლებელი გახდა გათიშვა,
-) *გრღმ. შესაძლ. ენებ.* თ ი შ უ ნ ს ზნისა -
შეძილება გათიშვის.

ათიშენ (ბოთიშა შეძლია გათიშვა, -
ბოთიშაშენ) შესაძლებია გათიშვა) *გრღმ.*
შესაძლ. ენებ. უ თ ი შ უ ნ ს ზნისა - შეუძლია

გათიშვის.
ოთიშაგუნს (ბაუთიშაშენ გათიშვინა,
ბაუთიშაშენ გაუთიშვინება,
ბოთიშაშენაშენ) გათიშვინება თურემ)
კაუხ. თ ი შ უ ნ ს ზნისა - ბოთიშვინებს.
ბაუთიშაშენ *მიჯ. მიუქ.* 'ვა'თიშველი.
ოთიშაშენ *მიჯ. ენებ. მე.* 'ვა'სათიშაქი.
ბოთიშაშენ *მიჯ. ენებ. წარს.* გათიშული.
ნათიშა *მიჯ. ენებ. წარს.* 'ვა'ნათიშო.
ნათიშაშენ *მიჯ. ენებ. წარს.* 'ვა'თიშვის
საფასური.
უთიშა, უბათიშა *მიჯ. უარყ.* 'ვა'უთიშავი.

თიშალ-ი (თიშალ/რს- თი-ცალ/რს) იმისთანა,
იმნანი, იმის მსპასნი. თ ი ც ა ლ ი ს ქ ე ა ს
კ ო ს ვ ა უ ს რ უ ლ ე - იმის მსგავს შვილს არვის
(არ) ვუსურვებ. *იხ.* ეთიშალი, იცალი. *შღრ.*
ათეშალი.

თიშალა ზგზ. *იხ.* თიშქუმა, - მავინ; იმ დროს.
თ ი წ კ ა ლ ა ე კ ო ჩ ქ ე გ ე ჯ ო ფ უ ა რ ე უ ნ ი :
იყოფი. გვ. 20 - მავინ ამ კაცმა აილო ცული.
თ ი წ კ ა ლ ა კ ო ჩ ქ ო ყ ო უ წ უ ა ს : *მ. ხუბ., გვ.* 30 -
მავინ კაცმა უნდა უთხრას. *იხ.* ეთიშქალა.

თიშანს // თიშანი ზგზ. იგივეა, რაც თ ი შ ე ქ მ ა,
თ ი შ ე ქ მ ა, - მავინ. კოს ბოთონს
ჩოღულუ, თ ი ნ წ კ ა ნ ს კ ო რ ა ო ს ს ო გ ო ბ ა
იყილენი - კაცს ზამთარში ეცალა, მავინ
კერიაზე სითბო რომ იყო.

თიშალა იგივეა, რაც თ ი წ ე ქ მ ა, - მასთან.
კოჩი ჯგირო გეჩინებაფენი, ართი ფუთი
ჯიშუ ოკო ვაგუნდას თ ი წ ე ქ ე ლ ა ნ ა ჭ კ ო მ ა : .
ხალხ. სიძრ., I, გვ. 74 - კაცი რომ კარგად
გაიცნო, ერთი ფუთი მარლი უნდა გქონდეს
მასთან ნაჭამი.

თიშვა ზგზ. მავინ *იხ.* თიშქუმა, თიშწქუმა,
თიშქგმა. ართი იბორსინი, თ ი წ ე ქ მ ა მ ა ტ ო ბ
ინგარსია - ერთი რომ მღერის, მავინ მეორე
ტერისო. თ ი წ ე ქ მ ა თ მ ი ლ ე თ ე მ ა ნ ც ო რ ო მ ა -
მავინაც მაქვს თქვენი სიყვარული.

თიშვანი-ი (თიშვანიანს) მავინდელი.

თიშვა *იხ.* თიშქუმა ზგზ., - მავინ. ინა
თ ი წ ე ქ მ ა თ ე ლ ე ჯ ე რ ს ო ა : *მ. ხუბ., გვ.* 9 - ის
მავინაც არ დაიჯერებსო.

თიშვა *იხ.* თიშქუმა, თიშწქუმა; თიშწქგმა.
თ ი წ ე ქ მ ა ჩ ი შ ი მ ა მ ი კ ო ლ ი : *მ. ხუბ., გვ.* 17 -
მავინ ჩემთან გამიირე.

თიშვა, თიშვარა (თიშვარა) ისათი. ართი
ღიხას თ ი ე ვ ო რ ა ქ ო ბ ა ლ ი ქ ო რ ა მ ს ი,
ნაშუა... : *მ. ხუბ., გვ.* 19 - ერთ ადგილას ისეთი
პური სთესია, რომა. *იხ.* ეთიშვარა;
იეგვარა, - ჯღუა.

თიშან (თიშანს) მოთიშან *იხ.* თიშინება.
თიშინება (თიშინებას) *იხ.* თიშინება.

თრ გაკვირვების შორისდებული – პო! თო , სი ხოლო შეგიღებუნო კონი დოკვილენი? – პო, შენც შეგიძლია, კაცი რომ მოკლა? თო , ძღაბი, ქუმორთუდა, გეკუბაკუნქ ოჟარეს: *მ. ხუბ.*, გვ. 350 – პო, გოგო, თუ მოვიდა, ცემით ავუხელ ზურგს. ასე ვიზომალენქ თქვისი: თო , თე ჩქინი ჯიმა დინდღენ, მიჩქუდესია: *მ. ხუბ.*, გვ. 106 – ახლა ძმებთა თქვეს: პო, ეს ჩვენი ძმა დეიქარგებოდა, ვიცოდოდა, იხ. თალღი.

თრშხა (თოხასა) თრშხარპი. თო ე ხ ა ცხენი ქეიშორე, მით ირგუნი, თიშ ორე: *ხალხ. სიძრ.*, I, გვ. 53– თუხაროი ცხენი ქეიშის ფერი, ვინც ვარგა იმისთვისაა (იმისა).

თრშე-ი (თოთის) იგევა, რაც თ ე თ ვ ი .

თრთმაც-ი (თოთმაცის) თრალთმაცცი, ეშმაპი.

თრთმაცობა (თოთმაცობას) თრალთმაცცობა, ეშმაპობა, ცმინარება. მარა სქანი თო თ მ ა ც ო ბ ა თ გუკომიჭვი ჩქინი ბელი: *კ. საბუშ.*, ქართ. ზეს., გვ. 33– მაგარი შენი თვალთმაცქობით დამიდაგე ჩემი ბელი.

თრთო (თოთოს) თოთო, ნორჩი, ნაღლი, რპილი. ითოთო ბაღანა ქორვა, ძჰჰაშთა ბაშჰჰი. *შდრ. ოთეთეთია.*

თრქ-ი (თოქის) თოქი. ქეიშას თო კ ი შ ა აფასენს: *თ. სახოკ.*, გვ. 260 – ქეიშას თოკად აფასებს. *შდრ. ლაზ. თოქი // თოქი // მთუკი თოქი (ნ. მარი).*

თრქილი (თოქილერ) *მძღ. ენებ. წარს.* თო კ უ ნ ს ზნისა – 'გა'თოქილი. თო კ ი ლ ე ვორექე: *ა. ცაყ.*, გვ. 68.– 'გა'თოქილი ვარ. ჭოფილი ვორექე, თო კ ი ლ ი ვორექე: *ი. ყოფშ.*, გვ. 142– 'და'ჭერილი ვარ. 'გა'თოქილი ვარ.

თრქშა (თოქუას) სახელი თო კ უ ნ ს ზნისა – 'გა'თოქშა. გაჩენდი, ვარა ვ ო რ თ ო კ უ ნ ქ ლ ო ქოღგოკირანქ – გაჩრდი, თორემ გავთოკეა და დაგაბამ. თოკუნს (გოთოჟა გათოკა, გოთოჟა გაუთოკეის, გოთოჟაშ(ე) გათოკეადა თურმე) *გრდმ.* თოკავს.

ითოკუენ (გიოთოჟა გაითოკა, გოთოჟაშ(ე) გაითოკილა) *გრდმ.* ენებ. თოკუნს ზნისა – ითოკება.

ათოკუენ (ბათოჟა გაითოკა, გოთოჟა გასათოკეა) *გრდმ.* ენებ. უ თ ო კ უ ნ ს ზნისა – ეთოკება.

ითოკენ (გიოთოჟა შესაღლებელი გახდა გათოკეა, –) *გრდმ.* *შესაღლ. ენებ.* თო კ უ ნ ს ზნისა – შეიძლება გაითოკოს.

ათოკენ (ბათოჟა შეღლი გაითოკა, –, გოთოჟაშ(ე) შესაღლება გაითოკეა) *გრდმ.* *შესაღლ. ენებ.* უ თ ო კ უ ნ ს ზნისა – შეუძლია გაითოკოს. **ითოკაფუანს** (ბათოჟაშუა გაათოკენი,

ბათოჟაშუაშუ გაუთოკენებია, გოთოჟაშ(ე) გაათოკენებდა თურმე) *კაუხ.* თ ო კ უ ნ ს ზნისა – ათოკენებს. **გათოკალი** *მძღ. ენებ.* 'გა'თოკელი. **ითოკალი** *მძღ. ენებ. მკ.* 'გა'სათოკა'ეი. **თოქალი** *მძღ. ენებ. წარს.* 'გა'თოქილი. **ნათოკა** *მძღ. ენებ. წარს.* 'გა'ნათოკი. **ნათოკარა** *მძღ. ენებ. წარს.* 'გა'თოკის საფასური.

თრ-ი (თოლერს, მრ.რიცხვი: **თრ-ე-შ-ი**) 1. თრალი, მხადველრომის ორბანო. თო ლ ი თოლიში ტერი რე – თვალი თვალის მტერი. თო ო ქ ე ვარარეცხინენუ – თვალი ვერ მოაშობა. **თრხოლო** თ ო რ ს დოფთხორენქია: *ი. ყოფშ.*, გვ. 43 – ორსავე თვალს დავსთხრიო. მუში ამხანაგი ქობირე თ ო ლ ი თ : *მ. ხუბ.*, გვ. 26 – მისი ამხანაგი ნახა თვალთი. თოლო ზზზ. თვალად, დასანახად, შესახედაობით. სქანათ უხეღური ბელი გვალო ქობირგზო თ ო ლ ო : *კ. საბუშ.*, *ქხს.*, გვ. 157 – შენი უბედური ბელი თუ (მთლად) გინახავს თვალად (თვალთი). თ ო ლ ე ნ ც დგონთხორაფუა: *ი. ყოფშ.*, გვ. 147 – თვალებს დავახთხრევიენბ. **ო** თოლი დო ხემ შჰას თვალსა და ხელს შუა: *კაღაქ. უეცრად:* თ ო ლ ე დ ო ხ ე ს შ ქ ა ს ქ ა მ ა ი ა ნ ე უ : – თვალსა და ხელს შუა (უეცრად) დავკარგა. **ო** თოლემს ერეყანი ულუ სინამდილეს განგებ ვერ ამჩნევს, თვალები აქვს ადბრმავებული: *გ რ ე ყ ა ნ ი ხ ო ლ ო ვ ა გ ი ლ უ თ ო ლ ე მ ს , ვ ა რ ა წ ე ე ქ ი ნ ი ? – ბ რ მ ა ხ ი მ არ ხ ა რ , რ ო მ ვ ე რ ხ ე დ ა ვ ? ი ხ . ერეყანი.* **ო** თოლემს ულუ ჭკუა თვალებში აქვს ჭკუა; უჭკუოა, მოველნებს ზერელედ უყურებს (აფასებს); ძღაბი, თ ო ლ ე მ ს ვ ი ლ ე უ ნ ჭ კ უ ა ? – ვ ი ზ ი ნ ი ! – გ ო გ ო ვ . უჭკუო ხარ? – გაიხედე! **ო** თოლევით ჭკუნს თვალებით ჭამს; ხარდა, დაუინებით უყურებს. **ო** მუშგარში თოლით უჯინე მუშტრის თვალთი (დაუინებთი) უყურებს. **ო** თოლიმა ალაღაფა პატივისცემა, დავსაქება: თ ო ლ ი შ ა ქ ა ლ უ ლ ო ლ ა ს ი ნ ი , ხ ს ე ვ ე ლ ე ს ე ა ნ ა – თვალში რომ ჩაუცარდეთ, ხელს არ ამოისვამენ. **ო** თოლიმა კინითი მელაღა ძლოერი სიხნელე, უკუნი ლამე: ფერი სერი რღუ, თ ო ლ ი შ ა კ ი ნ თ ვ ე მ ი დ ი ნ ე ლ უ – ისეთი ლამე იყო, ძალიან ბნელიდა (თვალთან თითის მიტანა არ შეიძლებოდა). **ო** თოლიშ აკორუმშა თვალთდაბნელება. *იხ. რუმე, რუმაფა.* **ო** თოლიმა მოულა მოწონება, თვალში მოსულა: თ ო ლ ი შ ა ქ ო მ უ რ თ უ თ ი ძღაბქ – მოწონა ის გოგო. **ო** თოლიშ ბინუ თვალის დადგმა (დასობა): ხეშე აკა ვაგუტებუ, ნამუს თ ო ლ ი ო ბ ი ნ უ : *აა, I, გვ. 20* – ხელიდან არც ერთი გაუშვია, რომელსაც

თვალს დაადგა. **0** თოლიშ გონჯამა თვალის გახელა, სიფხიზლის გამოჩენა: **თოლი გ ა ა ნ ჯ ი ლო** თეში მეთიხ ხე!- თვალს გაახილე (სიფხიზლე გამოიჩინე) და ისე მოჰკიდე ხელი! **0** თოლიშ გოგახა თვალის გატყუა, მიჩვევა: **თოლი გ ო ტ ა ხ ი ლ ი ა ფ უ** - თვალს გატყუებდი აქეს, - მიჩვეულა. **0** თოლიშა მოძირაფა /წიშობირაფა ათვალისწუნება: უიმედო ცხოვრებას თოლიშა ვა მ ბ ბ ი რ უ ა ნ დე: *მასალ., გვ. 25-* უიმედო სიყვარულს ახლოს არ გავიკარებდი (თვალთ არ დავინახავდი, ავითვალისწუნებდი). **0** თოლიშა რეკება თვალში სინათლე კლებია, *//გადატ.* ვისმე არყოფნას გრძნობს: ჩემში ჯიშმა სტორს ვამკობენი, თორს მორკუ - ჩემი ძმა შერადისთან რომ არ ხის, თვალში მაქლია. *იხ.* რეკება. **0** თოლიშ არჭლებს თვალის აჭრელება, არევა: თიშმა კათაქ აკიშაყარუ, თორქ ემერქველუ - იმდენი ხალხი შეიკრია, თვალს ამიჭრელება. **0** თოლიშა ტუტაში შერაღვაფა თვალზე ნაცრის შეყრა, თვალის ახვევა, მოტყუება: **თოლიშა ტ უ ტ ა შ ი მ ე რ დ ე ფ ა გ ო კ ო ლ დ უ, მ ა რ ა ე ო შ ა მ ა გ ო რ თ უ - მოტყუება** (*//* თვალის ახვევა) გინდოდა, მაგრამ არ გამოგივიდა. **0** თოლიშა წყაროში ჩაბა თვალისათვის წყლის დაღვინება, სიამოვნების მიღება, გართობა, დროის კარგად გატარება: მიღული, თორს წყარს ქოვჩა - ნავალ, გავერთობი (დროს გავატარებ). **0** თოლიშა ხეში უფორაფა თვალზე ხეის აფარება, სინამდვილის განგებ არ დანახვა, რაიმეზე თვალის დახუჭვა: **სიმართლე თქვი, თოლიშა ხ ე დ ლ ა ს ე ე ო ო რ უ ა - სიმართლე თქვი, თვალზე ხელი არასოდეს არ აიფარო** (თვალს არ დახუჭო). **0** თოლიშ გამანგარება თვალის გამაგრება, გაძლება: **მართალი ვარდენი, თოლიქ ვაგამანგარინუ** - მართალი რომ არ იყო, თვალს ვერ გაუმაგრა (გაძლიო). **0** თოლიშ გასწორება თვალის გასწორება. **0** თოლიშ გულგება თვალის დაღება, ათვალწუნება: მისით თოლს **გ ე დ ვ ა ნ დ ე ს ი თ, მოსაუნდეს** - ვისაც თვალს დაადებდნენ (ავითვალისწუნებდნენ), მოსაობდნენ. **0** თოლიშ გულგუმა თვალის დადგმა, ამორელება, ყურადღების მიქცევა: მისით თოლს **გ ე დ გ უ ნ დ გ უ ნ ი, ი შ ი** გახარება ეფუაფუ - ვისაც თვალს დაადგამდა (ამორელებდა), იმისი გახარება არ იქნებოდა. **0** თოლიშ გაითოგურუა/თოლიშ გაითოხორუა ჩაძინება; წათვლება. **0** თოლიშ გინოლუაფა თვალის გადაღება, დაკვირვება: **თოლი გინააღლუ** მუში რინას - თვალს

გადავლო (დააკვირდა) თავის ყოფნას (ცხოვრებას). **0** თოლიშ გოვალაფამ მამალას თვალის გაღვლებს მანძილზე, სწრაფად, მეცხეულად, - თვალის დახამამებაში: **თოლიშ გ ო ვ ა ლ ა ფ ა შ ი მ ა მ ა ლ ა ს მ ე წ კ ო რ ო ნ დ ო ლ ი** - თვალის დახამამების (გაღვლების) მანძილზე წაგლიჯა თავი. **0** თოლიშ გონწყუმა თვალის გახსნა, - მიხვევება: **ათეში უკული ვანწყუ თორქ** - ამის შემდეგ გაუხსნა თვალს, - მიხვედა. **0** თოლიშ გონჯამა თვალის ახელა, მიხვევრა, გაგება; გამოფხიზლება: **თოლიშ გ ო ნ ჯ ა მ ა რ ე** საჭირო დო ვეშილორებუქ - თვალის გაღება (მიხვევრა) არის საჭირო და არ მოტყუვდები. *შერ. თოლგოკამილი.* **0** თოლიშ დარცხინაფა თვალის მოშორება, ყურადღების გამახვილება: **ირიათი თის უჯინედუ, თოლს ვა უ რ ც ხ ი ნ უ ა ნ დ ე უ** - სულ იმას უყურებდა, თვალს არ აშორებდა. **0** თოლიშ დოღგინა თვალის დაყენება, ძალიან წყენება, გამანარება: **ჩქინ ნტერს ღ უ ჯ დ გ ინ ა ნ ს თ ო რ ს - ჩვენს მტერს დაუყენეს თვალს (გამანარება).** **0** თოლიშ დოკინა თვალის დახრა, გადატ. სურვილი: **თოლი უკებუ თი დაბიშე - თვალს უკავია** (სურვილი აქეს, სურს) იმ გოგოსაკენ. **0** თოლიშ დონასა დონასაუა ძალიან მოწონება (თვალის მიწაზე დავარდება): **ქობორუ თე ცირანი, თორქ დისხამაქედესხაპუ - რომ ნახა ეს გოგონა, ძალიან მოწონა.** **0** თოლიშ დოფახურაფა თვალის დახამამება; შეშინება: **მოურქუუ ლეკურინი, თოლიშა ვა დ ლ უ ფ ა ხ უ რ უ ა ფ უ, ვა დ ო მ ქ ო რ ო ნ დ ე უ** - რომ მოუქნია ლეკური, თვალს არ დაუხამამებია, არ შეშინდა. **0** თოლიშ დოჭკარჭკვალაფას *შერ.* სწრაფად, მყის, თვალის დახამამებაში: **თოლიშ დ ო ჭ კ ვ ა რ ჭ კ ვ ა ლ ა ფ ა ს** (თქვი გოკარქინედუ - თვალის დახამამებაში მყის) იქ ვარდა. **0** თოლიშ დოხეარხევალაფას. *იხ.* თოლიშ დოჭკარჭკვალაფას **0** თოლიშე ვაქკურტუ-ღა, უკული ვაკორა - თვალის თუ დაგეკარგა (თვალს თუ მოეფრა), შემდეგ არ ეტეო. **0** თოლიშე დინაფა თვალის დაკარგვა: **ოკადულუ თოლიშე ვე მ ი ო ლ ი ნ უ უ - კ ო ნ ი - ცდილობდა, რომ შედეგლობის არედან არ დაეკარგა. 0** თოლიშე ჩარცხინაფა თვალის მოშორება: **თოლიშე ვ ე ე რ ც ხ ი ნ უ ა ნ ს** - თვალის თუ იშორებდა. **0** თოლიშ ეკირუა თვალის ახვევა, სინამდვილის არ დანახვა, მოტყუება, საქმის ნამდვილ ვითარებაში გარკვევის საშუალების მოსპობა. **0** თოლიშ ჭვიტუა თვალის დახუჭვა, რისამე შეგნებულად არდანახვა, დაფარვა:

თორს ჭვიტუქქინი, ვარწყყქო, ირფული მოდეველსინი – თვალს რომ ხუჭავ (შეგნებულად). ვერ ხედავ, ყველაფერი რომ ნაიღეს. **0** თოლიშ ერადევა თვალის არიდება, მომორება (აყრა), ყურადღების გაბგებ არ გამახვილებე: ქობორუ, მარა თოლი **იორღუ** – ნახა, მაგრამ თვალი აარიდა. **0** თოლიშე ჩილამორეი სქუადა ძალიან შენუხება: თიშა იყო ვიჯინუღუქო, თოლიშე ჩილამორე ასქუღუღენი – იმაზე უნდა გეყურებინა, თვალიდან ცრემლი რომ ესკენებოდა. **0** თოლიშ ეხილუ თვალის ახელა, მიხვედრა, ვაგება: ხერწოფეს თოლქე ხილგ: *მ. ხუბ., გვ. 69* – ხელშიფეს თვალი ახილა (მიხვდა). **0** თოლიშ // თოლფუშ თხორუა თვალ'გის დათხრა: ღიითხორუ თოლი დო იშენი დოგორუ – დაითხრა თვალ'გის და მაინც მოძებნა. **0** თოლიშ თოლიშა კილარდევა თვალის თვალში გაყრა, თვალეში დაყინებით ცქერა. **0** თოლიშ იოწონი თვალის სანვლოში, თვალსანიორი: თოლიშ იოწონც ქობორენქ, აკას ვადვოქანცაფუა: *მასალ., გვ. 109* – თვალის სანვლოში რომ ენახე, არც ერთს ფესხ არ მოვაცვლევინებ. **0** თოლიშ იმპარანაფა // იმალაბა ჩხორით (ყასნაყით) თვალის ამოყვანა (გამოქსოვა): რტებულ თოლს ყასნაყით იშეკონანა – გაქცეულ თვალს ყასნაყით ამოიყვანენ. **0** თოლიშ 'და' კება თვალისჭრა: ართი თოლი ირიათი თიშე უკებუღუ – ერთი თვალი სულ იმისკენ ეჭრა. **0** თოლიშ ეკვსუა თვალის კეცა, განისისხება, გაფოტრება, თვალსაგან ცეცხლის ყრა. **0** თოლიშ კინდაფა თვალის მოკერა, შემწნევა: იფულუღუ, მარა იშენქ ქააკინღუ თოლი – იმალებოდა, მაგრამ მაინც მოკერა თვალი (შეამჩნია). **0** თოლიშ ლაყაჟი თვალის თამაში. გლახათ მილაცაფუ თოლი – ცუდად მითამაშებს თვალი (სანყენის წინაგრძობა). **0** თოლიშ ლება // უბა თვალის უბე. ქუთუთი: თოლიშ ლუბაქ გომისქირე, თეში ვორექ მუჭოთჯა – თვალის უბე (ქუთუთი) გამიმრა, ისე ვარ როგორც ხე. **0** თოლიშ მიღაბა თვალის წართმევა, ჩაძინება: თოლი მიღამიღუ – ჩამეძინა (თვალი წამართვა). **0** თოლიშ მეგამა თვალის მოკერა, დანახვა, გაყავა: გათვალვა: შორიორე ჭრაქიში სინათლე ქობორენი, ქიშიორე ჭრაქი თოლი: *მ. ხუბ., გვ. 7* – შორიდან ჭრაქის სინათლე რომ მოჩანს, მოკერეს თვალი (დაინახეს). **0** თოლიშ მერქას თვალის დასამახამების უმაღ: – ერთ ნაშ: ღობკანბით არბაქცხენი, თოლიშ მერქას გინბლით სუკი, ლაკადა დორჩენი: *კ. საშუბ., ქხს., გვ. 113* – შევკაზმეთ ყველამ ცხენი, ერთ ნაშ

გადვიარეთ ვაქე, გორაკი და სერი. **0** თოლიშ მიკოდევა თვალის მილულვა, მიძინება: მუჭო თოლი ქიმკოდევინი, დახე გემობუნუ: *ქხს., I, გვ. 48* – როგორც კი თვალი მილულე (მიგდევი), კინაღამ ჩამოქმედა. **0** თოლიშ მორადევა თვალის მოტყუება, მიძინება: ჭიჭეს თორს შაალორენს დო გუდორთუ – ცოტას მიძინებს (თვალს მოატყუებს) და ადგება: ქიმკოჯორი, თოლი შაალორი! – მინექი, თვალი მოატყუე. **0** თოლიშ მოჭირუა თვალის მოჭრა, მოზიბვლა, თვალის არევა, თავბრუს დახვევა: თიში სისქეამაშ მაჯინება თორს ჭკორუნს – იმის სილაზამის მაყურებელს თვალს სჭრის (თავბრუს ახვევს). **0** თოლიშ მოჭიჭტუა თვალის მოხუჭვა, უყურადღებობა; მიძინება. *შორ. თოლიშ ჭვიტუა*. **0** თოლიშ ოჭირინაფუ თვალსანიორი: სოღენი კას, თოლიშ ოჭირინაფუს, ქობორუ ლანდო – სადღაც ცაზე, თვალსანიორზე, ნახა ლანდად. **0** თოლიშ რტება თვალის გაქცევა (ნაქსოვზე); თვალის გაქცევა კარგან ცუდ რამებზე. ვამოკოდუ, მარა თოლი მერტებუღუ მოჭყუღუშე – არ მიწოდდა, მაგრამ თვალი გამქცეულად ატყარძოსკენ. **0** თოლიშ სინთე თვალის სინათლე, ძვირფასი არსება, თვალის ჩინი. **0** თოლიშე სინთეში დინაფა თვალდინ სინათლის დაქარგვა; გაყავ. ძლიერ გაბრახბა: თოლიშე სინთე ქემიღინუ დო ვამირქუ, მუვაკეთონი – ძლიერ გაბრახბი (თვლიდან სინათლე დამქვარგა) და არ ვიცი, რა ვაუკეთე. **0** თოლიშ წიმი სხაპუა ძლიერ გაბრახბება, თვალის წინ გადმოვარდნა: ათიში გაფონება დო თორქ წიმი ქუუსხაპუ – ამის გაფონება და ძლიერ გაბრახბა (თვალი გადმოვარდა სიბრახით). **0** თოლიშ ყყინი თვალის ყყეტება: ფარაშა არბას უყყყანს თოლი – ფულისკენ ყველას დაჭყეტლით აქვს თვალი. *იხ. ყყინი*. **0** თოლიშ ჩანა // ჩანანაფა თვალის სხმა, ყურადღებით ყოფნა: ოში თოლი ჩანს – ასი თვალი ასხია, ყურადღებითაა, არაფერი გამორჩება. **0** თოლიშ ჩარცხა // ჩარცხინაფა თვალის მომორება, თვალთვალე, ყურადღებით ყოფნა: თელი დღას თოლი ვარკუცხინუაფუ – მთელი დღე თვალი არ მოუშორებია, უთვალთვალეობდა. **0** თოლიშ'ა ძიგარო შევამა თვალზე ეკლად შესხა, არსიამოვნება, შენუხება: თიში ძირაფა ვამოხიოლუ, თოლი შიგირო მითმაგამუ – მისი ნახვა არ მინარა, თვალეშე ეკლად შესობა (არ მსიამოვნებს). **0** თოლიშ'ა ძიგარო ძირაფა თვალში ეკლად ჩრა, არ მოწონება, სიძულვილი. თოლიშ ძიგარო აბირე – თვალში

თრქობტახილ-ი (თოღოგობახილ/რს) თვალბატახილი, შიკაპული; მცოდნე. თოღოგობახილი მხუფხუ თე შარემს დო ჯგირო ვაგუული - თვალი გატეხილი მჭონდა (ყოციდი) ამ გზებზე და კარგად ვაგებედი. *იხ. გოგახუა.*

თრქოქინელ-ი (თოღლოკინელ/რს) თვალდახრილი. თოღლოკინელი რდუ, თოღლოკინეთ ვანმაჯინნელუ - თვალდახრილი იყო, სირცხვილი ვერ უყურუ. *იხ. დოკინა.*

თრქოწარ-ი (თოღლოწარს) თვალ-წარბი. თიში თოღლოწარს უჩას აკა ქინმოჯინუას; *ი. ყოშ.*, გვ. 156 - იმის შვებულ-წარბში ერთი (კი) ჩამახედა.

თრქოქირილ-ი (თოღოქირილ/რს) თვალახვეული. თოღოქირილი გიღურს - თვალახვეული დადის.

თრქოქირულუას (თოღოქირულუას) თვალახვეული. ბაღანობას თოღოქირულუას ვლახაყენდით - ბეგმობაში თვალუჭუნობას ეთამაშობდით.

თრქოქანდელი-ი (თოღოქანდელი/რს) თვალეგამდევრული. ქაშეხედა თოღოქანდელი კოჩიქ - შუხედა თვალეგამდევრული კაცი. *იხ. ლანდელუა.*

თრქოქალღირ-ი (თოღოქალღირს) თვალამოღებული. შარას თოღოქალღირი ირეში ქობირე; *მ. ხუბ.*, გვ. 242 - გზაზე თვალამოღებული ირეში ნახა.

თრქოქაშვირ-ი (თოღოქაშვირს) თვალეგამდევრული. ღორონთი ნუ დომიციელუნს ჩქიში

თოღოქაშვირე ლსუ; *ქხს. I, გვ. 141* - ღორთი ნუ მომიკლავს ჩემს თვალეგამდევრულს.

თრქოქისხირამ-ი (თოღოქისხირამს) თვალისხისხირანი. *იხ. ზისხირამი.*

თრქო შორად. გაკვირვების: *მინ, აპუ!* - იგივეა, რაც *თო*, *თოი*; *ნეშ გეჭეგაღალანქ*, *თოღი*, *ვიშო!* - ნუ რომე, *ოი*, *იქით!* *თოღი*, *მუჭო რე გაღოღუნი*, *თელო დიხამ თოხორალი*: *მ. ხუბ.*, გვ. 352 - აჰუ, როგორ დეგემართა, ცოცხლად მინაში დასამარხო! *მუ რე*, *თოღი*, *ვაგაჩინთი მა*, *ოსურე სქანი?* - რა არის, აჰუ, ვერ მიცანი მე, ცოლი შენი? *შარ. თოღოგა.*

თრქობა // **თრქო** სააღერსო-საფიციარი მიმართვა: თვალო, თვალის სინათლე, ჩინი. ცოლ-ქმარი მიმართავენენ ერთმანეთს **თრქობა**, სახელის დაძახება სირცხვილი იყო (*ლეო ქაჩელი*). *ირო ღორაბ*, *მახარაბა*, *თოღი გე დო შურიგე*; *ქხს. I, გვ. 314* - სულ

იყავი, მახარაბა, თოღიგე და შურიგე! *იხ. გვ. შარ. შურიგე.*

თრქობირა (თოღოგირას) იგივეა, რაც **თოღეკირა**, **თოღეკირალი**, - **თვალმართო**. ზომი დო ცირა თოღეკირა: *კ. სამუშ. ქართ. ზეს.*, გვ. 104 - ბიჭი და გოგონა თვალუჭუნა. ჩქიში თოღეკირა ცირა: *მასალ.*, გვ. 33 - ჩემო თვალუჭუნა ცირავე! *შარ. თოღიგებრა.*

თრქობირ-ი (თოღობირს) ქარბი ბარბანტობის, თვალბი. ჯგირი თოღეკირი ცირა რე - კარგი თვალბი გოგონა (კარგი შესახედობის, ლაზაზი). თოღეკირი გაჯაინი, ვაზილორა - დაკვირვებით გახედე, არ მოსტყუვდე.

თრქობიხილა, **თრქობილა** (თოღობიხილეს, თოხილას) ზედნოდება, - თვალახვეული (*ი. ყოშ.*). *შარ. თარხიხა.*

თრქობორქო (თოღო-ორქოს) ზედნოდება, - **მძრომთაბა** (*ი. ყოშ.*).

თრქობირა (თოღო-პირა) თვალდაარსული. ჩქიში თოღიპირა ძღაბი, *მორთი აპო!* - ჩემო თვალდაარსული გოგოვ, მოდი აქ! *იხ. პირა.*

თრქობირ (თოღობირს) *მეფ. ვნებ. წარს.* თოღუნს ზენისა - თიღი. ჯგირი თოღირი ჯაბ რე - კარგად გათოლი ხეა. დაბა ქიშთაჯინია, და მუჭიში თოღირი ენე: *მ. ხუბ.*, გვ. 120 - აბა შეხედეო, როგორი გათილი არისო. *იხ. თოღულა.*

თრქობირი, **თრქობირი** (თოღ'ისერს) თვალისპირი, სანახაობა. *სი* თოღისერი გოკონდა, *მორიშე მიჯინი*: *ი. ყოშ.*, გვ. 19 - შენ თვალსერი თუ გინდა, *მორიდან მიყურე*. *ოკო ქუჯობორე სქანი* თოღისერი: *მ. ხუბ.*, გვ. 212 - უნდა გაჩვევო შენი თვალსერიო.

თრქობინათა, **თრქობინათეს** (თოღო-სინათეს) თვალბატახილა (მეფერებით მიმართვა). *მუსრე ვემარჩინთ*, ჩქიში თოღისინათე!: *მ. ხუბ.*, გვ. 212 - რასაა, რომ არ მოგცემთ, ჩემო თვალის სინათლე!

თრქობილ-ი (თოღოქობილ/რს) მამაცი თვალნი. *იხ. ქოშოლი.*

თრქობირა (თოღოქირას) იგივეა, რაც **თოღეკირა**.

თრქობირა, **თრქობირა** (თოღ'იგირას) თვალბატახიმოქარკლული. *ორე ართი თოღეკირა კოჩი* - არის ერთი თვალბატახიმოქარკლული კაცი. *იხ. ცირაბა*, *ქობინა.*

თრქობი(ი) ფურთაბა (თოღობი(ი) ღოჯოთაბას) თვალის ჩაქვრა.

თქლი-წარბი (თოლი-წარს) იხ. თოლ დო წარბი-
თქლი-წარბი: თოლი - წარბი აღმასიში:
ქხს, I, გვ. 82 - თვალ-წარბი აღმასისა.

თქლიშიკირი (თოლიტიკის) თქალიდამწარი.
შქრ. ხემეტიკირი. იხ. თოქუ.

თქლიშხირა (თოლხვირას) თქალწარბთოქ;
თქალწაქუქუდა. მუჭოში თოლი ხვირა
ბაღანა რე - როგორი თვალუართო ბაქუქუა.
იხ. ხვირა.

თქლიშხირა (თოლხვირას) თქალიწარსქალაბა.
ტანშეინგალი, მუთი ჩეჯარე, თოლი ხვირა,
პიჯი ბეჯარე: *აია, I, გვ. 24* - ტანად სწორია,
როგორც ალვის ხე, თვალუარსკვლაუა და
პირმეხა.

თქლიშხირა (თოლხვირას) თქალიწარბი,
მარტი თქალიწარბი პატარონი. *იხ. მარტი.*

თქლიშხირა (თოლხვირას) თქალიწარბი;
შისახედავად ქარბი, გოსანონი.

თქლიშხირა (თოლხვირას) თქალიწარბი

თქლიწარბი (თოლიწარბი) თქალიწარბი;
რბო სწავლაბა. გოთვალე თოლიწარბი,
ცაქე გინიბიტი საბეჯალეს: *ქხს, I, გვ. 167* - ილევ
თვალსაწარბიწარბი. ცა გიორგვა აღმოსავლეთით
(სამეხოხე). [თოლიწარბი-თოლი-წარბი თვალ
სწავლაბა].

თქლიწარბი (თოლიწარბი), გოთვალე რბო
(მითოლიწარბი) სახელი მითოლიწარბი
ზნისა - ღათვალსაწარბი. მუთი ჭიბა
ჩხორბაიბო ირფულე მითოლიწარბი ცეჯ:
ია წაყ., 10.02.1930, გვ. 3 - მისი წითელი სხვიით
ყველაფერს მოათვალეწარბი.

თქლიწარბი (თოლიწარბი), თქლიწარბი ზახს
თქალიწარბი, თქალიწარბი სანწარბი. თინეფი კოქ
თოლიწარბი ალორენა - ისინი კაცს
თვალწინ ატყუებენ. თოლიწარბი ცეჯ
ქაქუწარბი ჯეჯიში დო ახალი სატანჯეღელქ:
კ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 68 - თვალწინ დაუდგა
ძველი და ახალი სატანჯეღელი. უჭინექნე
თოლიწარბი, თოლიწარბი ცეჯ: *იხ. თინეფი:*
კ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 115 - ვუქუტებ ასანარს,
თვალწინ სანახავს. მუწარბი სოლე ხენი,
თოლიწარბი ცეჯ იბრინენი: *ბასალ., გვ. 110* -
სად რა ნადირი ბინადრობს, თვალსსანწარბი
ვაქნევეთ.

თქლიწარბიწარბი (თოლიწარბიწარბი) თქალიწარბი,
თქალიწარბი, თქალიწარბი. იგივეა, რაც
თოლიწარბი ბოქორინაწარბი. *იხ. თოლიწარბი.*
თქლიწარბიწარბი (თოლიწარბიწარბი) თქალიწარბიწარბი,
თქალიწარბიწარბი. უწარბი, მალას
თოლიწარბიწარბი, ქემორთი, მალას
მოდამწარბი: *კ. სამუშ., ქხს., გვ. 124* - შეწარბაბი,
თვალეშხირა, მოდი, მალე წამიყვანე.

თოლიწარბიწარბი (თოლიწარბიწარბი) იქიმი უქვამი
ვაგათორე: *ბასალ., გვ. 43* - ეშხირი თვალბიბო
შემომხედე, ჩემზე უქვამს ვერ მონახავ.

თქლიწარბი (თოლიწარბი). *იხ. თოლიწარბი.* ეცალ
თოლიწარბი მის უქვამი: *ბასალ., გვ. 91* - ასეთი
სვირი ვის უწახავს.

თქლიწარბიწარბი (თოლიწარბიწარბი) თქალიწარბიწარბი.
თოლიწარბიწარბი ბიბი ბუწი - თვალბიბი
გოგო ჰვავს. *იხ. სკეამი.*

თქლიწარბიწარბი (თოლიწარბიწარბი) თქალიწარბიწარბი.
ჯეჯი თოლიწარბიწარბი ბოქორე - კარგი
თვალწარბიწარბი ბიჭია.

თქლიწარბიწარბი (თოლიწარბიწარბი) იგივეა, რაც
თოლიწარბიწარბი -
თქალიწარბიწარბი ბოქორე.

თქლიწარბი (თოლიწარბი) სახელი თოლიწარბიწარბი -
თქალიწარბი. კილევამ ქეღელეუქ ართი დიდი ბიბა დო
ქოთოლიწარბი: *ბ. ზეპ., გვ. 34* - მკლავზე (ქი)
უღელეს ერთი დიდი ვოხი და თლის.
გოთვალე თოლიწარბიწარბი ქიბოთე ბარბალეს-
გათალა სოლი და მიარტყა ბორბალს.
თოლიწარბი (თქლიწარბი), თქლიწარბი უთალი,
წითლიწარბი (თქლიწარბი) თილიდა თურმე) *გრძლ. თლის.*
ითოლიწარბი (ითოლიწარბი) ითალი, თქლიწარბი უთალი)
გრძლ. სათაქ. ქე. თოლიწარბიწარბი - ითლის.
უთოლიწარბი (უთოლიწარბი) უთალი, თქლიწარბი უთალი)
გრძლ. სასთაქ. ქე. თოლიწარბიწარბი - უთლის
ითოლიწარბი (ბიბიწარბი) გაითალა ის,
გოთვალეწარბი (გათალი) *გრძლ. გენბ.*
თოლიწარბიწარბი - ითლება.
ათოლიწარბი (ბიბიწარბი) გაითალა, გოთვალე
გათალი) *გრძლ. გენბ. უთოლიწარბიწარბი -*
ეთლება.

ითოლიწარბი (ითოლიწარბი) შესაძლებელი ვახდა გაითალი,
-) *გრძლ. შესაძლ. გენბ. თოლიწარბიწარბი -*
შეიძლება გაითალოს.
ათოლიწარბი (ითოლიწარბი) შეძლო გაითალი, -,
წითლიწარბი (ითოლიწარბი) შესაძლებელი გაითალი) *გრძლ.*
შესაძლ. გენბ. უთოლიწარბიწარბი - შეუძლია
გათალოს.

ითოლიწარბიწარბი (ითოლიწარბიწარბი) ათოლიწარბი,
თქლიწარბიწარბი უთოლიწარბი, წითლიწარბიწარბი
ათოლიწარბიწარბი თურმე) *კაუშ. თოლიწარბიწარბი*
ზნისა - ათოლიწარბი.
ბიბიწარბი ბიბი. ბიბი. 'გა'თოლიწარბი.
ითოლიწარბი ბიბი. გენბ. ბი. 'გა'თოლიწარბი.
ითოლიწარბი ბიბი. გენბ. წარბ. 'გა'თალილი
ბიბიწარბი ბიბი. გენბ. წარბ. 'გა'თალილი.
ბიბიწარბი ბიბი. გენბ. წარბ. 'გა'თლის
სადასური.

უწარბიწარბი ბიბი. უარე. 'გა'თოლიწარბი.
თქლიწარბიწარბი (თოლიწარბიწარბი) თქალიწარბიწარბი
თქალიწარბიწარბი; თქალიწარბიწარბი.

თო ლუგუნუჭაფუ ფართო მინდორე ართი შარა უღუეანუ: *კ. ხაბუშ, ქართ. ზუბ., გვ. 65* – თვალუნდენელ ფართო მინდორს ერთი გზა უელის. *შორ. თოლოჭირინაფუ.*

თოლუნგაჩირინაფუ (თოლუნგუჭირინაფუს) იგივეა, რაც თო ლუგუნუჭაფუ უ, – თვალგადაუნვაძენელი. *იხ. ჭირინაფა.*

თოლუგანჯამუ (თოლუგუნჯამუს) თვალგაუხსნელი. თოლუგუნჯამო *ზხზ.* თვალგაუღებლად. თო ლუგუნუჭაფუო გვადართო ლოგინიშე – თვალგაუღებლად ადგა ლოგინიდან. *იხ. გონჯამა.*

თოლუგამა (თოლუგამას) *იხ. თოლორუა*, – თვალღირება. ათო ლუგუნა მუნეფიში ნწყარეფუ – ათვალეორებენ თავიანთ მწყრეებს.

თოლუგორკაპო *ზხზ.* თვალმომოქრებალად. *იხ. მომორება.*

თოლუგორკინაფუ *ზხზ.* თვალმომოცილებალად. თო ლუგუნუჭაფუო უჯინელუ – თვალმომოცილებლად უყურებდა. *იხ. ჩარცხინაფა.*

თოლუგორაფუ (თოლუგორაფუს) თვალუნახაპი. თო ლუგუნაფუ ცირა – თვალუნახაე გოგონა. *იხ. ძირაფა.*

თოლუგორინაფუ (თოლუგორინაფუს) ძალიან გაღალი, – თვალუნვაძენელი. თო ლუგუნაფუ ოჩაიეს ქინიღვარდუელეს – თვალუნდენელ საჩაიეში (კი) ფუთფუთებდნენ (ბევრი ირთოდა ერთად). თოლუგორინაფუს *ზხზ.* თვალუნდენელზე. თო ლუგუნაფუ ს მულგენი ქიმკიდრე – თვალუნდენელზე რაღაც მოჩანს.

თოლუგუ (თოლუგუს) თვალუნახელი. სქანი ნოსასია იირი თო ლუგუნუ ლაკიჭე ქაბაშა: *შ. ხუბ., გვ. 143* – შენს რძალსო ორი თვალაუხელი ლეკვი შეეძინაო. *შორ. ხვირი.*

თოლუგორჩა (თოლუგორჩას) ფართოთვალეობა, გადაღლილთვალეობანი, – დიდთვალეობა. ართი თო ლუგუნაფუ ცირა რუ – ერთი ფართოთვალეობანი გოგონა. *იხ. ფორჩა. შორ. თოჭუ; მსუთოლაში.*

თოლუგინა (თოლუგინას) თვალგადმოსარკალული. *შორ. ყოყინი.*

თოლუგინა (თოლუგინას) იგივეა, რაც თო ლუგუნაფუ, – თვალგადმოსარკალული, თვალგადმომარული. *იხ. ცირინი.*

თოლუგაჩი, თოლუგაჩი (თოლუგაჩის, თოლუგაჩის, თოლუგაჩის) თვალ-ყარაჩი, – ყურადღება. თო ყუჯი გიღუდას, გვეგრეს! – თვალყური გავტიროს, არ გაგვეცეს! *იხ. ყუჯი.*

თოლუგაჩა (თოლუგაჩას) თვალყურის გღება (ღვეწება).

თოლუგორი (თოლუგორის) თვალსაქალი. *იხ. შოლირი.*

თოლუგა // თოლუგა (თოლუგაჩეს) თვალთმირი. *შორ. ღურჩე.*

თოლუგორამზამი (თოლუგორამზამის) თვალცრამზინი. *იხ. ჩილამური.*

თოლუგაჩინა (თოლუგაჩინას) თვალცაქინა. *იხ. ცქერა.*

თოლუგორამზამი (თოლუგორამზამის) თვალდასაგული, თვალწამოვარდნილი. *იხ. წიბოლაფა.*

თოლუგორალი (თოლუგორალის) თვალდასაშული. თოლუგორალი *ზხზ.* თვალდასაშული. თო ლუგუნაფუ ო ვორწყე, თოლს გუეოჯანქ, გავორწყე – თვალდასაშული გებდა, თვალს გავაღებ, ვერ გებდაე (გამოცანა: სიზმარი). *გადატ. ძენწი.*

თოლუგორალი (თოლუგორალის) იგივეა, რაც თო ლიჭილი, – თვალდასაშული. *გადატ. მზხაბი.* თო ლუგუნაფუ ქაშხუხუღუ დო მიჩქელუ, ჩემი საქმე გლახათ რდენი – მზხაბი (თვალდასაშული) შეშხუღა დო ციცილო, ჩემი საქმე ცუდად რომ იყო. *შორ. თოჭუ.*

თოლუგორალი (თოლუგორალის) თვალდასაშული. თოლუგორალი *ზხზ.* თვალდასაშული. *გადატ. ზერელედ.* თო ლუგუნაფუ ოკო ვააკეთე საქმე-ზერელედ (თვალდასაშული) არ უნდა გააკეთო საქმე.

თოლუგორალი (თოლუგორალის) თვალდასაშული. თოლუგორალი *ზხზ.* თვალდასაშული. თო ლუგუნაფუ ოკო ვააკეთე საქმე-ზერელედ (თვალდასაშული) არ უნდა გააკეთო საქმე.

თოლუგორალი (თოლუგორალის) თვალდასაშული. თოლუგორალი *ზხზ.* თვალდასაშული. თო ლუგუნაფუ ოკო ვააკეთე საქმე-ზერელედ (თვალდასაშული) არ უნდა გააკეთო საქმე.

თოლუგორალი (თოლუგორალის) თვალდასაშული. თოლუგორალი *ზხზ.* თვალდასაშული. თო ლუგუნაფუ ოკო ვააკეთე საქმე-ზერელედ (თვალდასაშული) არ უნდა გააკეთო საქმე.

თოლუგორალი (თოლუგორალის) თვალდასაშული. თოლუგორალი *ზხზ.* თვალდასაშული. თო ლუგუნაფუ ოკო ვააკეთე საქმე-ზერელედ (თვალდასაშული) არ უნდა გააკეთო საქმე.

თოლუგორალი (თოლუგორალის) თვალდასაშული. თოლუგორალი *ზხზ.* თვალდასაშული. თო ლუგუნაფუ ოკო ვააკეთე საქმე-ზერელედ (თვალდასაშული) არ უნდა გააკეთო საქმე.

თოლუგორალი (თოლუგორალის) თვალდასაშული. თოლუგორალი *ზხზ.* თვალდასაშული. თო ლუგუნაფუ ოკო ვააკეთე საქმე-ზერელედ (თვალდასაშული) არ უნდა გააკეთო საქმე.

თოლუგორალი (თოლუგორალის) თვალდასაშული. თოლუგორალი *ზხზ.* თვალდასაშული. თო ლუგუნაფუ ოკო ვააკეთე საქმე-ზერელედ (თვალდასაშული) არ უნდა გააკეთო საქმე.

ნლისთავზე) ქირისფერი სამგლოვიაროდ მოშვებულ თმას მოიპარსავს. მაგრამ ვისაც სურს მიცვალებულის სანაცვლოდ საყვარელი დამაინანის მოგება, მგლოვიარე მას თმას მოაჭრევიანებს და შემჭრელი ამ დიდდან ითვლება ჩავილად, ე.ი. მოგებულად – ნათესავად (*ს. მკალე, გვ. 290*). *იხ. დიდაზაფილი, შდრ. ლაზ. თომა თმა (ნ. მარი).*

თრეაზ-ი // თრეაზ-ი (თრეაზ-ი) თრეაზი.

ქომორთუ ართი თომაში კოჩიქ – მოვიდა ერთი თმიანი კაცი. ორქოში თომაში ცირა პერით მეგუნდა: *ქხს, II, გვ. 16* – ოქროსთმიანი ცირა პერით მიიყვადათო. *შდრ. ლაზ. თომონი თმიანი (ნ. მარი).*

თრეაზა (თრეაზა) სახელი ოთოშუანს ზმინსა

– აფშევაბა. ჭუალაშაბ ქობალიში ქეირიში ზერს ოთოშუანა – გამომცხობადე პურის ფქვილის ცომს აფუებენ.

ოთომუნს (ოთოშა აფუა, შოოშააუ აფუებთა, წოთოშააუ(ნ) აფუებდა თურმე) *გრდმ. აფუებს.*

ოთომუნს (ოთოშა აფუა, შოოშააუ აფუებთა) *გრდმ. სათაე. ქე. ოთოშუანს ზმინსა* – იფუებს თავისს.

უოთომუნს (შოოშა აფუა, შოოშააუ აფუებთა) *გრდმ. სასხე. ქე. ოთოშუანს ზმინსა* – უფუებს მისას.

ოთომაფუნს (ოთოშააუ აფუებინა, შოოშაააუა უფუებინებთა, წოთოშაააუ(ნ) აფუებინებდა თურმე) *კაუზ. ოთოშუანს ზმინსა* – აფუებინებს.

მაოშაააუი მიძე. მიქმ. 'ა' მფუებელი.

ოოშაააუი მიძე. ენებ. გე. 'ა' საფუებელი.

ოოშაააუი მიძე. ენებ. წარს. 'ა' ფუებელი

წოთოშაააუი მიძე. ენებ. წარს. აფუების საფასური.

შოოშაააუ მიძე. უარე. 'ა' უფუებელი.

თრეაზილ-ი (თრეაზილ/რს) მიძე. ენებ. წარს.

ოთოშუანს ზმინსა – აფშევააუი.

თომაფილი ქობალი გემუანი რე – აფუებული პური გემრიელია. *იხ. თომაფა.*

თრეაქაშუ (თომაქურს) იგივეა, რაც

თომაქურეუ – თმანაშუშა. ვიშო, ძბანი თომაქურეუ, სქანი ცროფა მა მუქ მურე: *ქხს, I, გვ. 154* – იქით, გოგოვ თმაუჭუჭუა, შენი სიყვარული გე მამ მომცა.

თრეაქაშ-ი (თრეაქაშის // თრეაქაშ) თმა-

შური. ებაღე. ყურადღება. თრეაქაშის თომაქურეუ, მითინ ვედას ათე ხურიჯინი – გქონდეს ყურადღება, არავინ წაიღოს ეს ხურიჯინი. *შდრ. თოლყუკი.*

თრეაზა (თონუას) სახელი ოთოშუანს ზმინსა – 'მოჩვენება; 'ბა'მოჩენა. გურე ჯულაბი აღუზვლად, გოთოშუანც მუთი თოფური: *მასლ., გვ. 66* – გული შმაბ-გვსლით სასეე აქეს, თაფლოს სიტკობოდ მოგაჩვენებს. ოთონუანს (ოთონუა 'მო'აჩენა, შოონუაუა 'მო'უჩვენებთა, წოთონუაა(ნ) აჩვენებდა თურმე) *გრდმ. 'მო'აჩენებს.*

თრეაქა (თორიკა) შოოლ. ქიბო. თორიკა ← თოლ-რიკა თვალამობურცული. *იხ. რიკი.*

თრესა (თორსას) საფლოზი, ტლანაო, ლაფი; ღრმა ტალხანი. საცოლოდ მართალი (კოჩი) თორსა და ლეგას ინყუენი??: *ქხს, I, გვ. 304* – საცოდავი მართალი (კაცი) ლაფში (საფლოზ ტლანობი) იფლობა (ინთქმება)?! *შდრ. ონდავალუე.*

თრესა-ი (თორსილ/რს) მიძე. ენებ. წარს. თორსუნს ზმინსა – მამრად ნაცამი.

თრესა (თორსუას) სახელი თორსუნს ზმინსა – 1. ტემა; 2. დანაშევაბა. *ვაღტ. ბევირს (რაიმე ნაყოფის) სხმა. 3. ტანაზა ბამოქრამ (მაგ., პატარა მუნუკების ან სხვა რისამე...).* მა ვოთორსა, სი ჭკომუნქ, მუმოგანქენი, მუს მორჩქე: *ე. საშუე, ქხს, გვ. 173* – მე ვყერი, შენ სქამ, რას მერჩი, რომ მარტყამ? (გამოცანა: საცერი). გოთორსუ ცომურს – ბევირს ასხია ტყემალს. გური მაცონებაფუენი, დოთორსუ – გული რომ მოაყვანინა, სცემა (მაგრად).

თორსუნს (წოთორსა სცემა, წაუოოოო უცემბა, წოთორსაა(ნ) სცემდა თურმე) *გრდმ. სცემს (მაგრად).*

თორსუნს (ოთორსაა ირტყა, შოორსააა ურტყამს) *გრდმ. სათაე. ქე. თორსუნს ზმინსა* – ირტყამს.

უოთორსუნს (შოორსაა ურტყა, შოორსააა ურტყამს) *გრდმ. სასხე. ქე. თორსუნს ზმინსა* – ურტყამს.

თორსუნს (ქოთორსაა(ნ) დაბეაგდება, ქოთორსა დაბეაგდა, ქოთორსაა(ნ) დაბეაგებულა, ქოთორსაა(ნ) დაბეაგებობდა თურმე) *გრდმ. ენებ. ოთორსუნს ზმინსა* – ხეაგდება.

თორსუნს (მხოლოდ ანამოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრდმ. სტატიკი. ყრია, ახვავია (ხევადა არის).*

ათორსუნს (აოოოოა შედლო ურტყა, –, წოთორსაა(ნ) შესხლბთა მაგრად ცემა) *გრდმ. შესხლო. ენებ. უთორსუნს ზმინსა* – შეუძლია ურტყას; სცემოს.

ოთორსაფუნს (ოთორსაააა არტყმევიანა, შოორსააააა ურტყმევიანობა, წოთორსააააა(ნ) არტყმევიანობა თურმე) *კაუზ. თორსუნს ზმინსა* – არტყმევიანებს;

აცემინებს.
მათრასალი მიძღ. მოქმ. მცემი (მგარად),
 მცემელი.
ოთრასალი მიძღ. ენებ. მკ. საცემი.
თარასალი მიძღ. ენებ. წარს. ნაცემი (ცემული).
ნათრას მიძღ. ენებ. წარს. ნაცემი.
ნათრასპირი მიძღ. ენებ. წარს. ცემის საფასური.
იხ. დოთორსუა.

თარსმი (თორსმი) რღვევადი, ცვენადი რამე.
 თორსმი შიიღებუ ორღასინი: კიდა, ღისა,
 ქუბა - თორსმი შეიძლება რომ იყოს: კედელი,
 მინა, ქუბა. თორსმი ქუბა - ჭიფე ქუბა,
 ხოშქოშამი (// ხოშქორამი), სია ოკათუნი
 ფერი, აკმოცენს - თორსმი ქუბა - წერილი
 (პატარა) ქუბა, სილა რომ ურევია ისეთი, -
 იშლება (ირღვევა).

თორჩე (თორჩეს) თირთრთალა.
 თორჩე ← *თილი რჩე თვლი თეთრი.

თორხი (თორხის) თირხლი. წანამოთირელი
 კირიბი თორხი ე-წელგამოცვლილი ბატკანი
 თიხლია. ოსური ეწუღუ, თორხი კირიბის
 ქუუჯუჯუა - ცოლი ჰყავდა, თიხლ ბატკანს
 სჯობდა.

თორხის (თორხიას) იგივეა, რაც თორხილია, -
 თვალსიწმულა.

თორხო (თორხოს) თირხლო. თორხო კვერცხი
 - თიხლო კვერცხი.

თორფი (თორფის) თორფი. ართი თორფი უღუღუ,
 ფილითა - ერთი თორფი ქქონდა, ფილითა.
 თორფი ნეერ-ნეერი რღუ - თორფი ნაირ-ნაირი
 იყო: იაპონი, ყირიმი, კავალი, მაჭხელა,
 ლეკი, რგსიმი, ერქუბა, ფილითა...

თორფამი (თორფამს) თორფიანი. თორფამი კორი
 - თორფანი კაცი.

თორფი-რსინი (თორფი-რსინილ/რს)
 ჩანამხმამართული თორფი. ოსურსქუა ღო
 თორფი-რსინილი ართიანყალი რენია -
 ქალიშვილი და თორფი - ჩანამხმამართული
 ერთნაირი არისო.

თორფიში სპირი (თორფიში სპირს) ლულა.

თორფ-ლიში (თორფ-ლიშის) თორფის ნამსი
 (მასათიეთ ნაჭედი იყო), იყენებდნენ ფილითა
 თორფის ფალიაში ნამლის (დენთის) ჩასატენად
 (შორ. მასლები, ტ. V, გვ. 141). თორფ-
 ღიშით ო ფალიას წამალს შითააქარცანდეს
 - თორფის ნემსით ფალიაში ნამალს ტენიდნენ.

თორფრა (თორფრა) მიქან. დიდბულა(ა. მკ.).

თორფუა (თორფუას) სახელი თორფუნს ზმნისა -
 თორფუა. შიშიშ მართი გოთორფუნდუ,
 ოკო შეუსრულიკონი: მასალ., გვ. 115 - შიშის
 ზართ გაგთოფავდა, უნდა შეგესრულებინა.
 თორფუნს (პროფუნს გათოფა, ბაუთოფა

გათოფავას, ბრინოფუნს) გათოფავდა
 თორმე) გრდმ თოფავს.

თორფური (თორფურს) თაფლი. ჯას თორფური
 გილმაწენს: ა. იფშ., გვ. 8 - ხეს თაფლი
 ჩამოსდის. ართი ლეკა თორფური თუნთის
 ქიგორსქილუა: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 10 - ერთი
 ლეკმა თაფლი დათესაქ კი დარჩაო. შორ. ღო ზ.
 თორფური თაფლი (ნ. მარ).

თორფორში (თორფორშიფურს)
 თაფლისფირი.

თორფუნი (თორფუნს) თაფლი; თაფლუში.

თორქარმა // **თორქარმი** (თორქართეს,
 თორქართოს) თორქართო, - უნამბირსაქვება
 ბალიში.

თორქა (თორქას) იგივეა, რაც ფოქუბა, -
 გამომავაპულისაპური შვარსამაქვება
 კლდეპი(კლდის ძიკას).

თორქო (თორქოს) დიდი, ზორბა.

თორქალი (თორქალის, თორქუს) იგივეა, რაც
 თორქ-ქუჯი, - თვალსური; ყურადღება.
 შუმლიფეი მიჩქედეს დოთორქუჯი
 ვამითხუაფუნა - მიტარლები გვეგონა და
 თვალყური არ მიგვიქცევა (გვიხიზვებინა).
 დიდი თორქუჯი ქ იკო ქიმაჩისა: თა ხაყ.,
 6.03.1930 გვ. 3 - დიდი ყურადღება უნდა
 მიექცეს (მიექცეს). თორქალიში შებრა
 თვალყურის დევნება (მიცემა).

თორქული ← თორქ-ყური თვალ-ყური. შორ.
 უთორქული.

თორქულა (თორქულას) სახელი თორქუჯენს
 ზმნისა - თვალსურის დევნება,
 ყურადღების მიძევა. ჭკვერას ოკო
 მიქუუთი, ჯვირო უთორქუჯათ - ჭკვიანად
 უნდა მოიქცეთ, კარგად უთვალთვალთ
 (უთვალყუროთ).

თორქუნეს (იყრ. პირიქაჟა უთვალთვალა,
 პირიქაჟა // პირიქაჟაჟა უთვალთვალეზი,
 პირიქაჟაჟაჟა უთვალთვალეზა თურმე) გრდმ.
 თვალყურს ადვენებს, უთვალთვალებს.
 უთორქუნეს (პირიქაჟაჟა უთვალთვალა,
 პირიქაჟა // პირიქაჟაჟა უთვალთვალეზი)
 გრდმ. სასხე. ქც. თორქუჯენს ზმნისა -
 უთვალთვალებს, თვალყურს ადვენებს.
მორიქაჟა მიძღ. აწმე. ონც თვალყურს
 ადვენებს, - მიტვალყური.
ორიქაჟა // **ორიქაჟა მიძღ. ენებ. მკ.**
 სათვალყური.

თორქაჟი მიძღ. ენებ. წარს. თვალყურდევნ-
 ბული.
ნათორქაჟა მიძღ. ენებ. წარს. ნათვალყურები.
ნათორქაჟაჟა მიძღ. ენებ. წარს. თვალყურის
 დევნების საფასური. *იხ. ათორქუაჟა //*
ათორქუაჟა.

თიქუ (თიქუსა - თოლ-ჭვილს // თოლ-ჭუგირს) თველდასუჭული, - ბრმა. თოჭუ რეჭიე, თოლუ გაცხილენქია: *მ. ხუბ., გვ. 187* - ბრმა რომ ხარო, თველებს გაცხილუო. გემალენქიაგა ქორხილო თოლუ ეკლამყოფესია დო ასე თოჭუ ვორექია: *მ. ხუბ., გვ. 185* - ძმებმო ორივე თველი ამოიხედესო და ახლა ბრმა ვარო. *შდრ. ცვერე.*

თიხხაპი (თოხხაპის) ხის ჩაპური.

თიხარაქი (თოხარაქის) თოხარაქი. ცხანის კოხტად დე მარდად სირაპილი; ამგვარად მორაგანალი ცხანე. თოხარაქი მართახის ეფეიშქანსია: *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 55* - კარგი ცხენი (თოხარაქი) მათრახს არ დაიკრავსო.

თიხილი (თოხილიას), იგივეა, რაც თორხია, - *ზედწოდება* თველხილულა.

თირქონი (თორქონს) იგივეა, რაც დრიკონი, ტრიკონი, - ხმის ბამოცამით სირაპილი.

თირაშე, **რამაშე** ნაწილაკი: თურაშე. თორუმე ართი როკაბიში უჩამი დამი სოფელი ცოფე: *ქსს, II, გვ. 20* - თურმე ერთი როკაბის უფროსი დის სოფელი ყოფილა.

თუ (თუს, მრ. რიცხვი: თულ-ფეი; თულ-ფეს // თულ-ემ(ნ-ს) ბოჭი. დარბი კოჩქ დეს თულეფი ქორას ქალაჭკომა: *თ. სახოკ-გვ. 261* - დარბმა კაცმა ღორს გოჭეტი მუცელში შეუჭამაო. დეკოქ თქუა: თულეფი ქიბოჭიშუნი, უკული წკონდა წყარი ეამიშუმუნია - ღორმა თქუა: გოჭები რომ მომესნრო, შემდეგ სუფთა წყალი არ დამილევიო. *იხ. ჩხუზ. შდრ. ლაზ. თილა გოჭი; საბა: თული ღორის გოჭი.*

თუაღ (თუაღას) სახელი თუნს ზნისა - თოვა. მის გიძირე თეკალი მითონჯი დო თუაღა: *ი. ყოფშ., გვ. 161* - ვის გინახავს ასეთი ზამთარი და თოვა. სუმი იანარე ქედოჭეჭ ზიჭე-ჭიჭემ თუაღა: *კ. საბუშ., ქსს., გვ. 134* - სამ იანვარს დაიწყო პატარა-პატარა თოვა. ამაღა მათუაღი პიჯი უჭოფუ - დღეს მთოველის პირი აქეს (მთოთეს). ირო თუგნა: *ი. ყოფშ., გვ. 161* - სულ (ყოველთვის) თოვს. ქოთ ჭვინსე დო ქოთი თუნსე: *ენგური, გვ. 247* - კიდევც ნემის და კიდევც თოვს. ქუა თუასია: ქვა ითოვოსო.

თუნს/თუნსც (იყენ. თოვა/თოვა ითოვა, თოვა/თოვა უთოვა, ნოთოვა(ნ) თოვდა თურმე, - ნათოვა) გრღუე. *საშ-მოქს.* თოვს. თუნს (თოვა უთოვა, თოვა უთოვა) გრღუე. *სტატიკ.* უთოვს; *გადატ.* ბევრი აქეს(ფული, ქონება...).

გათაალი *მიმლ. მოქს.* მთოველი. *ოთაალი მიმლ. ენებ. მყ.* სათოველი.

თიირი // **თიარაწ/თიარა** *მიმლ. ენებ. წარს.* 'დათოველილი
ნათა *მიმლ. ენებ. წარს.* ნათოვი.
ნათარი *მიმლ. ენებ. წარს.* 'დათოვისათოვი
გასამრველი. *იხ. თოვი. შდრ. ლაზ. თუ: თუმს თოვს, მთური // თური თოველი (ნ. მარი).*

თუაუ ზგზ. დაბლა, ძვეპით, ძირს (*საპირისკ.* ეილო ზევი); მიღველ დო ქიდაარდე თულო: *მ. ხუბ., გვ. 68* - ნილო და დაყარა ძირს. თულო გვერქ ქააჭუა - ქვევით გველმა უქინაო. თულო სქუახორის ოშქურულა: *თ. სახოკ-გვ. 246* - ქვევით ზეღს ემინოდაო. დიდი მხიარულებაში თულო ცხოვრენდეგ: *ი. ყოფშ., გვ. 73* - დიდი მხიარულებს ქვეშ ცხოვრობდნენ. გეგემთხიხს ხენწვეფეს დიდი ჩილაპურიში თულო: *ქსს, II, გვ. 28* - ჩილაპთოხენენ ხელმწიფეს დიდი ცრემლის ქვეშ. *შდრ. ლაზ. თუდე, თუდევე ქვევით, ძირს (ნ. მარი).*

თუაუაშე იგივეა, რაც თულოლემე, - ძვეპიდას.

თუაუ-თუაუ ზგზ. ძვეპით-ძვეპით. ჭიჭე გაბლევი ათოთხოშ თულო-თულო სქუახალო - პატარა მთები მოსდეს ქვევიდან (ქვევით-ქვევით) შვილიბიტი. ე ბოშიქ მიდაროჩე თულო-თულო: *ქსს, II, გვ. 30* - ეს ბიჭი გაცოცდა ქვევით-ქვევით.

თუაური (თულოანს) ძვეპით; ძვეპით მყოფი (მღაბარა). ათე ლაბაშა ქიმიოგე ლოგინიშ თულოიან კოც: *მ. ხუბ., გვ. 260* - ეს მუბი ჰკრა ლოგინის ქვემოთ მყოფ კაცს. *იხ. თულოლოანი.*

თუაუა ზგზ. ძვეპით, ძვედა მხარა. ათაქ, თულოლემე, კაკაბიჯგურა წყარი გითმურსუნი, თინა ორკოლით ქიმილი: *მ. ხუბ., გვ. 8* - აქ. ქვევით მხარეს, ანკარა წყალი რომ გამორე, ის დეოთი მოიჭტე. ე წყარსე თულოლემე გერეფი ჭოფუნა: *ა. ცაგ., გვ. 36* - ამ წყალს ქვევით მგლები იჭტრენ.

თუაუაწი (თულოენს) ძვეპითური, ძვეპით მხრისა (*საპირისკ.* ემოლოენი ზემოური). ემოლოენქ მოლოართო თულოლემექ ქაუხეჯალე - ზემოური ნამოვიდა და ქვემოური მხედა. ქოთი თულოლემეარეფი ძალამ წიმიბინული რე: *კ. საბუშ., ქსს., გვ. 144* - კიდევაც ქვემოურები ძალიან გამდიდრებულაო.

თუაუაშე ზგზ. ძვეპითთან, ძვეპით მხარას; ძვეპიდას. დიკაინე თულოლემექლო ქემოურინუნე სუმი გორონჯი: *მ. ხუბ., გვ. 59* - ჩიხიდე ქვემოთქე და (ქი) მოფრინავს სამი მტრედი. თულოლემექ მუნაფილი, ემოლოემექ გოსარკილი: *ქსს, I, გვ. 284* -

ქვემოთკენ მოღრუბლული, ზემოთკენ მონმენდილი.

თუღოლიანი-ი (თუღოლიანს) ძვემო მხრისა, ძვემოური.

თუღოლიანურა ზგზ. ძვემოთ მხარას.

თუღონი-ი (თუღონს) ძვემოთა, ძვემო, ძვემოური. თუღონი ქვეანში ხენწეფე: *ქსს, II, გვ. 28* – ქვემო ქვენის ხელწიწე.

თუღოშა ზგზ. ძვევიდან, ძვევიდან ზავით.

თუღოშე ვოხეფუთ: საზღო ვემეშოთათ: *კ. საშუშ., ქსს., გვ. 14* – დაბლიდან (ქვევიდან) გეხენებით: საზრდო არ დამიკარგოთ. სია ლში ქაბგვიტაფუე თუღოშე ვა: *შ. ხუშ., გვ. 142* – შენო ქვევიდან უზხელოტო.

თუღოხუშე, თუღოხუშე ზგზ. იგივეა, რაც თუღოშე. თუღოხუშე ლიში ქაბგვიტაფუე: *შ. ხუშ., გვ. 142* – ქვევიდან ნემსი უზხელოტა.

თუთა (თუთას) 1. მთუარა. ცას თუთა მიკოხენი, მოძიარანა სინათლეს: *ქსს, I, გვ. 42* – ცაზე მთვარე რომ ჰკიდა (ზის), გვაჩვენებს სინათლეს. ცას ასქვანანე ბალო თუთა: *კ. საშუშ., ქსს., გვ. 116* – ცას აღმაზნებს მზე და მთვარე. ბალო თუთა ის ქუჯურაფუ: *მასალ., გვ. 17* – მხესა და მთვარეს დამსვავსებია.

ოსურს ეუკინანქინ, თუთა რე, გუკინანქინ, ტუტა რე – ქალს რომ ამალღებ (ანეე), მთვარეა, დაადიღებ (დანეე), ნაცარია. **o** თუთა ახალი ახალი მთვარე; **o** თუთა ვოფმა სასე მთვარე; **o** თუთა მართუ მომქცევი მთვარე; **o** თუთა ჯეფში ძველი მთვარე; **o** თუთაშ ალულა მთვარის ანოსულა; **o** თუთაშ დილულა მთვარის ანოსულა; **o** თუთაშ მორთა მთვარის მოქცევა. 2. მთუა. არით თუთა რე მიკულირი: *ქსს, I, გვ. 52* – ერთი თევა გასული ბრელი თუთა ღო წანაში ოლურე: *შ. ხუშ., გვ. 29* – ბერი თვისა და წლის საეალია. ართ თუთაშა დიფრთუქია: *შ. ხუშ., გვ. 146* – ერთ თეფში დებრუნდებო. თეფების სახელები:

ინარო ინვარი; ფრევალი (*//*ფრევათ) თებრევალი; მარგო, მარტი; აპრილი (*//*არპილი/*აპრილი*) აპრილი; მეესი (*//*მესი) მაისი; ივანობა იენისი; კვერკვე (*//*კვირკვე) ივლისი; არგუსო აგვისტო; ეკენია სექტემბერი; გომათუთა (*//*გემათუთა) ოქტომბერი; გურგებათუთა (*//*გურგობათუთა) ნოემბერი; ქისეთუთა (*//*ქირსეთუთა) დეკემბერი.

თუთა-ბაშა (თუთა-ბაქას) თამაშის ერთ-ერთი სახეობაა (*ს. მკაალ., გვ. 280*).

თუთაღოგვერდ-ი (თუთაღოგვერდს) მთუანსაძვარი.

თუთარჩალა (თუთარჩელას) მთუარისანი ლამე; მთარჩი მთუარა (ღრუბელი არაა და მთვარე

ანათებს); ბადრი. მარას მიოწურუნცი უმუნაფუ თუთარჩელა: *მასალ., გვ. 117* – გზას (უნათებს) მისანავლის უღრუბლო მთვარის სინათლე. თუთარჩელა სერი: *ქსს, I, გვ. 286* – მთვარიანი (მთვარე რომ ანათებს) ლამე. თუთარჩელა ღო ჩხანაიას ირფელი უქქე ჩქიმი წყალბა: *კ. საშუშ., კართ. ზგზ., გვ. 26* – მთვარიანმა და მზიანმა (დღემ) ყველაფერი იცის ჩემი წყალბა. დღამით, სერით მა ალაბშ სქანი თუთარჩელა სახე: *ქსს, I, გვ. 74* – დღისით, ლამით მე მახსოვს შენი ბადრი სახე. [თუთარჩელა – თუთარჩელა მთვარე თეთრი].

თუთარჩის (თუთარჩისა) იგივეა, რაც თუთარჩელა.

თუთაში (თუთაშის) მთუარულ-ი, -ლუნაბიქი.

თუთაში ლაქანი // ლანი (თუთაში დალ'იას) მქინს ღამლაქი. სქან(ი) ცოროფა ღოპიღენს მა თე თუთაშ(ი) დალიამა: *ქსს, I, გვ. 42* – შენი სიყვარული მომკლავს მე ამ თვის დამლევაშდე.

თუთაში ლონორინა (თუთაში ღონორინას) ქალის მშობიარობის ნინა პერიოდო, -თეჰში ჩადგომა.

თუთაშხა (თუთაშხასა – *თუთაშ-ღა მთვარის დღე) ორშაბათი. აკა მუთუნი ქუმოშირინა ფაშხა-თუთაშხაშა მა – ერთი რაიმე შემომითვალე კვირა-ორშაბათამდე მე. *იხ* ოთუთაშხური. *შქორ. ლაგ* თუთაშხა ორშაბათი (*ს. მარი*).

თუთაშხაბადინარი-ი (თუთაშხას ბედინერს) ორშაბათბადინარი. დიდმარხვის პირველი ორშაბათი. ჯეფლი საორგინენ არდღელს თუთაშხაშედენი სორს ბაბრედით დო თი მარაში მოყუენჯი საბატონს ფთასუნდით – ძველად საბოსტნე ადგილს ორშაბათ-ბედინერე გებრადით და იმ კვირის მომყოლ შაბათს ეთესავდით (*შქორ. მასალეტი, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 62*).

თუთაჩალა (თუთაჩელას) იგივეა, რაც თუთარჩელა. სერით ცუნდი, თუთარჩელა ღო მღვანური ერთუანცე. – ლამით ნამი, თუთარჩელა და ზღვაური შეიქცევა.

თუთაჩხორმა (თუთაჩხორიას) მთუარის სხივები. თუთარჩი ორით თუთაჩხორი მუჯუნცუ მუჯარეში ვარდიშ პირცე – მთვარის სხივებით უკონცის მგზავრის ვარდის ყვავილს.

თუთარ-ი (თუთერს) ერთი მთის (მთინი). თუთერი ბაღანა ქიმოგუეუ – ერთი თვის (თვიანი) ბავში მიატოვა.

თავი 10 *შპს*. თვამობი, რანდენიბი თვის
ბანბანობიბი. თუ თობი თ ვარდუ კუდეს
- თეობი თ არ იყო სახლობი.

თავი 10 (თუთობი) მსპანი სპონილი
(*კ. კარ*). *შდრ. გურ*. თუთობიბი ბალიან მსუქანი
ბორცი (*ა. დლ*).

თავი 10 (თუთობი) *მობან*. ნამდვილი თამბაქო
(*ა. მყ*). თურქულ თუ თუ მ გავაკეთი: *ქხს, I, გვ. 144* - თურქული თუთობი გავაკეთი. თუ თუ მ ცილუფარკვანცე: *კ. სარეშ, ქართ. ზეს, გვ. 106* - თუთობი დაბობლეს. 0 თუთობიში მუბა თუთობი მონევა (მესმა). აბა თუ თუ მ ქოფრიბა! - უწუე ხეწვჯეექ: *მ. ხუბ, გვ. 69* - ერთი თუთობი მომანევიეო (მასვი, მატამეო)! - უთხრა ხელნევიემ. ართი ცალიინი თუ თუ მ გე მუ: *მ. ხუბ, გვ. 19* - ერთი თუთობი თუთობი მონია (დალია). ბრილი, ნუ მუ თუ თუ მს უ: *ქხს, I, გვ. 13* - გოგოვ, ნუ ეწევი (სვამ) თუთობს. 0 თუთობიში მოწიერა თამბაქოს მოყვანა (*შდრ. მხალეობ, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 72*). *შდრ. ლაზ* ბუთქანი თამბაქო (*ნ. მარი*).

თავი 10 (თუთობი) *მილენებ*. წარს.
თუ თუ მს ზმინსა - დამთობილი,
დაფუფაული.

თავი 10 (თუთობი) სახელი თუ თუ მს ზმინსა
- 1. ფუფაბი; მდღობის დანხობი დანბა.
კოც გურცე მერ თუ თუ მს დუ კვარია
თინეს ინგარდენი: *კ. სარეშ, ქხს, I, გვ. 154* -
კაცს გულს დაგნავედა, ყვივი იმათ რომ
სტობიდა. 2. დარტმბა, თუთობი. გური
მაცონებუენი, ქო თუ თუ მს ბიგა ობიშის -
გული რომ მოყვანინა, კი თუთობი ფობი
ზურგზე.

თუთობი (მითობი თუთობი, თუთობი
თუთობი, მონობი) თუთობი (თუთობი
გრდმ ფუფაქეს; თუთობი).

თუთობი (მითობი დიფუფა, ლუთობი
დაფუფაქეს) *გრდმ სათავ. ქვ*. თუ თუ მს
ზმინსა - იფუფაქეს; მავარე ინვას.

თუთობი (ლუთობი დაფუფა, ლუთობი
დაფუფაქეს) *გრდმ სახსრ. ქვ*. თუ თუ მს
ზმინსა - უფუფაქეს.

თუთობი (მითობი დიფუფა,
ლუთობი) დაფუფაქეს) *გრდმ გრდმ*.
თუ თუ მს ზმინსა - იფუფაქეს.

თუთობი (ლუთობი დაფუფა, ლუთობი
დაფუფაქეს) *გრდმ გრდმ*. თუ თუ მს
ზმინსა - ეფუფაქეს.

თუთობი (მითობი მესობიელი გავბა
დაფუფაქეს, -) *გრდმ გრდმ*.
თუ თუ მს ზმინსა - შიფობი დათუთობი;

დაფუფაქეს.
თუთობი (ლუთობი მდობი დაფუფაქეს,
დაფუფაქეს; -; ლონობი) მესობი
დაფუფაქეს, დაფუფაქეს) *გრდმ გრდმ*.
თუ თუ მს ზმინსა - შეფობი დათუთობს,
დაფუფაქეს.

თუთობი (ლუთობი თუთობი,
აფუფაქეს; მითობი) თუთობი,
უფუფაქეს; მონობი; მონობი
თუთობი, აფუფაქეს და თურმე) *კაზ*.
თუ თუ მს ზმინსა - თუთობი;
აფუფაქეს.

მითობი (მითობი მდობი, მდობი,
მითობი) *მითობი*. მითობი, მფუფაქეს.
მითობი მითობი; საფუფაქეს.
მითობი მითობი, მითობი, მითობი, მითობი,
დაფუფაქეს. მითობი, მითობი, მითობი, მითობი,
დაფუფაქეს. მითობი, მითობი, მითობი, მითობი,
დაფუფაქეს. მითობი, მითობი, მითობი, მითობი,
დაფუფაქეს. მითობი, მითობი, მითობი, მითობი,
დაფუფაქეს. მითობი, მითობი, მითობი, მითობი,
დაფუფაქეს.

თავი 10 (თუთობი) *იბ*. თითბი, თითბი.
თუ *იბ*, თუ.

თავი 10 (თუთობი) მობიანი. თუ მს
- გობიანი ლობი. *იბ*, თუ.

თავი 10 (თუთობი) *თუთობი*.

თავი 10 (თუთობი) *იბ*. თობი - თობი. თუ მს
დობობი: *მ. ხუბ, გვ. 241* - თამ მოიბიბა
და მოიბი. სუმი თუ მს გვიმსობი: *მ. ხუბ, გვ. 245* -
სამი (ღერი) თამ ამოგობი. 0 თუთობი გობიანი
თობს სხმა. თუ მს გობიანი ქუჭობი: *ი. გიფშ, გვ. 90* -
თამ აქეს ზუჭობი.

თავი 10 (თუთობი) *თუთობი, თუთობი*
(თუთობი) *თუთობი*,
თუთობი (თუთობი) *თუთობი*.

თავი 10 (თუთობი) *თუთობი*,
თუთობი (თუთობი) *თუთობი*.

თავი 10 (თუთობი) *თუთობი*.

თავი 10 (თუთობი) *თუთობი*
თამბაქობილი. ართი
თუ მს გობიანი ცამბი რე - ერთი
თამბაქობილი გობიანი.

თავი 10 (თუთობი) *თუთობი*
თამბაქობილი.

თავი 10 (თუთობი) *თუთობი*
თამბაქობილი. მობიანი
თუ მს გობიანი ოსურემი - სტობილი
მობიანი თამბაქობილი ქობი.

თავი 10 (თუთობი) *თუთობი*
თამბაქობილი. *შდრ. თუთობი*.

თავი 10 (თუთობი) *იბ*. გურ თუთობი.

თავი 10 (თუთობი) *იბ*. თობიანი.

თუმან-ი (თუმანს) თუმანი, ათი მანეთი. მუღა თუ მან ი ქა ა კო თ ი შ მოღალას? - რამდენი თუმანი უნდა მის მოტანას?

თუმამაშურაპა (თუმამაჭურუას) თუმანშუშაჲ. ცუნს სქემამი, თუ შა მ ქ უ რ უ ა ცირა - ჰყავს ლამაზი, თმახუჭუჭა ცირა. ზღრ. თუმაკიროკილი.

თუმბაღაშოლ-ი (თუმბაღაილის) თმამბაღაშოლი. თუ შა ბ ა ლ ა ფ ი ლ ი ო ს უ რ ი - თმაშელებილი ქალი.

თუმბამიბოლ-ი (თუმამიბილს) თმამბანსოლი.

თუმბამიბაპალ-ი (თუმამიბივალს) მებად ბალნიანი სამონელი. თუ შა მ ქ ე ი მ ქ ა ლ ი ჩხოუ - ზომამე მეტად ბლნიანი ძროხა.

თუნა-ი (თუნის) სპილენძის ან ტინის ვინაროხალიანი ჭურჭალი, - თუნაგი.

თუნაპური (თუნურს) პატარა თუნაგი (ზღრ. მ.საქალ., გვ 220).

თუნთ-ი (თუნთის) ზოოლ. ღაშთი. ქინგარა ღეჯი, ქირი, ლაკვი დო თუნთი: მ. ხუძ., გვ. 11 - ტირიან ღორი, ქორი, ლეკვი და დათვი. თუნთიქ მეგერიასგ-და, ბაბა დეუგახსია: ა. ცხვ., გვ. 82 - დათვი თო მოგერისი, ბაბა დეუძახეო. ჯვეშო თუნთი ს ოჭოფაღი სხაპის(იხ) უკეთუნდეს - ძველად დათეს დასაჭერად სხაპს უკეთუნდნენ. თუნთიშა ქაშურე: მ. ხუძ., გვ. 10 - დათვან მისანვლე-ვითოსუთერი თუნთიშ ნაქურისი თურღო გიოლაღანდუა: ა. ცან., გვ. 106 - თხუთმეტი დღის დათვის ნაფეხურს ძალი დამკეფდაო. ზღრ. ლა ზ. თეთი // მთეთი დათვი (ნ.მარი). იხ. ბურღლინა, უწუნდურთ.

თუნთიში ბაჰსუ (თუნთიში ბაყუს) ბოჟან. ამაჰარა (ა. მყ).

თუნთიში კაღალ-ი (თუნთიში კუღალს) ბოჟან. ანჩხლა (ა. მყ). იხ. ანჩხილი.

თუნთიში მარამ-ი (თუნთიში მარგვის) ზოოლ. ბალი. თუნთის ღირი მარგვი ნოყვე-დათეს ორი ბელი მყოლია.

თუნთიში სხულ-ი (თუნთიში სხულს) ბოჟან. თამელი (ა. მყ). ზღრ. ჭიკუ სხული. იხ. მხერავი.

თუნთიში ჯამ-ი (თუნთიში ჭემს) ბოჟან. შიქია. იხ. დემიში ჭემი, შამყეადური (ა. მყ).

თუნთიშარა (თუნთიხურს) ღაშთის ბამოქამაბული; სორო (ჯეიმოლ., გვ. 722).

თუნთაჰ (თუნთუას) სახელი თუნთუნს ზნისა - (ღაშთიქით) მამარად ცამა - პამაჰა. თუნთანს (ღოთაშთა დაბეგვა, ღოთაშთა დაუბეგვას, ღოთაშთა(ღ) დაბეგვითა თურმე) გოდმ მამარად სცემს(დათვივით), ბეგვას.

თუნთური (თუნთურს) ღაშთური.

თუნქ-ი (თუნქის, თუნს) თუნჯი. ახსერი ღოხვილით თუნჯიშ ოთახს: მ. ხუძ., გვ. 270 - ამელამ დაანწყედით თუჯის ოთახში. იხ. ლინჯი.

თუნჯიბ // თუნჯიბ (თუნჯიას // თუნჯიეს) (თუნჯის) პატარა ქვაბი. წაქას ქინჯეობუნთ თუნჯიას - ნაქს ჩავასხამთ პატარა ქვაბში (თუნჯიას). ზღრ. ჩუანი, წუკალე, ჭანერი; იმერ. თუჯაა თუჯის ჭურჭელი (ჯ. ბერ.).

თური (თურს) მომპარა; სისხლით ნათესაპი; ტომის, მოღმის ნარმომადმპანი. გვარი იყოფოდა თურებად (მოიცავდა 5-6 თაობას) და უფრო წერილ გამნარყებად (ზღრ. ა. ცხვად., ტომბ., გვ. 89). თური რე ჯიმნარყიმი გემნარყი. გიმნარყი უჭოფაში, თური უზოსი ფართო რე - თური არის ძმების შთამომავალი (იმერ. ნაგამი), ვინოა, თური უფრო ფართოა. მა მიქქე, მი პუნს ტერი დო მოჯერიე, გალენი დო ჩქიში თური - მე ციცი, ვინ მყავს მტერი და მოკეთე, გარემე და ჩემიანი (ჩემი მოგვარე). კოროში თური მი იყუაფუ: ა. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 55 - კაცოვანი ვინ იქნება (კაცის მოდგმის ვინ იქნება). არ კოქქართო გიმნარყე ჩქიშიანი მშემაშ თურიქუ - ყველა (კაცი) ერთად შემოვლად ჩემიანი და სხვისი მოგვარე. ენა მითინს ვამ, ვართ ჩქიშ თურს დო ვართ მშემაშ თურს - ეს ართის არ ახსოვს, არც ჩემს მოგვარეს (მოდგმის) და არც სხვის მოგვარეს(სხლობლს). არძო მშევადოშეგ თურიშიქუ: ა. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 86 - ყველა სხვადასხვა ტომის (მოდგმისა). ხიჩუ-ხაჩუ ოხოლე მხეფეო დო ჩქენ თურევი: მასალ., გვ. 82 - ნაყარ-ნუყარიც ურევი სხევიც და ჩვენებურევიც. ზღრ. დინო, ნოყო.

თურქინ-ი (თურთინს) იგივეა, რაც დურეინი, ტურეინი, - ბამამპარი ლაბარაპი.

თურქიქურ-ი (თურქოჩის, თურქოს) გმარაპიცი; მომპარა, ახლოგალი, ნათესაპი ქატი. ჩქიში თურქოჩი ვაგამწვალა - ჩემი ახლობელი კაცი (მოგვარე) არ გამინვლო. თურქიში ჯინჯიშ ოხვამური - გვარის ძირის სალოცავი.

თურქათა (თურქათას) მომპარა, ახლოგალი, ნათესაპი ხალსი. აკიშაყარუ თურქათაქ - შიყარა მოგვარე ხალხი.

თურქმ თურქმ. ზღრ. როთუმე.

თურქ-ი (თურქის) თურქი. ეად. დაუნდელი, ვერაგი, სასტიკი. თურქიში გური ალაბუნია - თურქის გული უქედსო. თურქი მალენი, ნანდული თურქი რე - გული რომ მოუვა (გაბრაზდება), ნამდელი თურქია. ზღრ.

თანთარი. 0 თურქი ღო ურიას გურს მეჭუნდუ
- თურქსა და ურიას გულს დასწავედა (ძალიან
საცოდავი იყო).

თურქაქალა (თურქაქალას) თურქომბა. ღიდი
თურქაქალაში ანბეს მუღოზინა: *მ. ხუბ., გვ. 14* -
ღიდი თურქობის ამბავს მოგახსენებ.

თურქაქალა (თურქაქალას) თურქაქალი; რამოსანი
საქონლის (აბრამთვა ღორის) ჩლიქაგინსა
და პირის ღრუს გადამდამი ანადმყოფობა
(*ქვტლ*). თურქაქალა თუთო ღორიდან, ლეგმა
მანგუე ნიჩვისია: *კ. საბუშ., ქაბს., გვ. 148* -
თურქაქალი უნდა შქონდეთ (სჭირდეთ),
დორბლი მოსდის პირიდან (ცხვირიდან).

თურქაქალი ძებზარი (თურქაქალი ძებზარს) *ბოქან.*
თურქაქალი აქალა.

თუშ-ი (თუშის) თუშ; ჩორილა ურმის ქავეპი,
რომელაგინ თავეპი აქვს ურმის ხელნაბს
მოდავალი და უღელსა მირაქული (*არს.ჩოქ.*
ლექს., გვ. 44). მთიდან ბალახის
ჩამოსატანი მოწყობილობა. *შდრ. იმერ.,*
თუშ., მთიულ. თუში ძვის საზიდი მარხილი;
თივის საზიდი კაპეზიანი ხე (*ბ.ჭერეთ., ლ.კაიშ.,*
თ.უთურგ., ა.ღლ.).

თუშია ურამ-ი (თუშია ურემს) ჩორილა ურამი.
თუშქავეპ-ი (თუშქავეპის) თოქლ-ყაყანი.

თუშარბი-ი (თუშარბის) იგივეა, რაც
თოხარბი-ი - თოხარბი. არბა ცხენი
თუხარბი-ი ვარე: *ი. ყოფშ., გვ. 179* - ყველა
ცხენი თოხარბი არ არის. ღუღიშ(ი)
ღოქანცაფა რობარე, ვარა არბა ცხენი
თუხარბი-ი რენია: *თ. სახაქ., გვ. 246* -
თავის დაქნევა ეზარება, თორემ ყველა ცხენი
თოხარბიკაო. ძღაბი, სქან ღუღი გინომიშქეას
ბანძურ თუხარბი-ი ცხენი: *კ. საბუშ., ქაბს.,*
გვ. 133 - გოგოვ შენი თავი გამიზადა
(გადამიძეცია) ბანძურ თოხარბი ცხენად.

თუშელ-ი (თუშელ/რს) *მიძლ.ენებ. წარს.* თუხუნს
ზმნისა - რაც ღარამთს,- ღართული,
ნართი; რამენით მიღავალი, გამოყვანილი
(ძაფი). *იხ. თუხუა.*

თუშსა (თუხუას) სახელი თუხუნს ზმნისა -
რთვა(ძაფისა), ძაფის გრანით გამოყვანა.
უთუხელას თანაფას მალენია თუხუა:
ხაღბ. სიძრ., I, გვ. 132 - რთვა-ქსოვის (ძახვის)
უცოდინარს აღდგომას მოუნდება (მოუღლისო)
ძახვა (რთვა). ჩერია და წყურუმით თუხუნსა
- თითისტარითა და კვირისთავით ართავენ
ძაფს. მონგჯორის თუთაბლი ვეთუნა ჯიჯორი
ღო ჩერიათი თუხუნსა ძაფის - მატყლს
სარეულით ჩეჩავენ კარგად და თითისტარით
ართავენ ძაფს. ქომოთ თუხუნს მონგჯორის
მოსვანჯილო: *ი. ყოფშ., გვ. 22* - (მოდის და)
ართავს მატყლს მოსვენებულად.

თუხუნს (ღოთუხუ დაართო, ღოთუხუ
დაურთავს, ღოთუხუნს(ი) დართავდა თურმე)
გრდმ. ართავს (გრეხით).

თუხუნს (ღოთუხუ დაართო, ღოთუხუ
დაურთავს) *გრდმ. სათავ. ქვ.* თუხუნს ზმნისა
- ძაფს ირთავს (გრეხით).

უთუხუნს (ღოთუხუ დაართო, ღოთუხუ
დაურთავს) *გრდმ. სასხვ. ქვ.* თუხუნს ზმნისა
- ურთავს (გრეხით).

ითუხუ(ნ) (ღოთუხუ დაართო, ღოთუხუნს(ი)
დართულა) *გრდმ. ენებ.* თუხუნს ზმნისა -
'და'ირთება (გრეხით).

ათუხუ(ნ) (ღოთუხუ დაართო, ღოთუხუნს
დართავს) *გრდმ. ენებ.* უთუხუნს ზმნისა -
'და'ირთება (გრეხით).

ითუხე(ნ) (ღოთუხუ შესაძლებელი გახდა
დართვა, -) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.* თუხუნს
ზმნისა - შვიძლება დაართოს (გრეხით).

ათუხე(ნ) (ღოთუხუ შესაძლებელი გახდა
დართვა, -) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.* თუხუნს
ზმნისა - შეძლება დაართოს (გრეხით).

ოთუხაფუნანს (ოთუხაფუნა ართვევინა,
ოთუხაფუნა ურთვევინა, ნოთუხაფუნა(ნ)
ართვევინებდა თურმე) *კაუზ.* თუხუნს
ზმნისა - გრეხით ართვევინებს ძაფს.

მათუხალი მიძლ. მოქმ. ვინც გრეხით ართავს
ძაფს, - 'და'მრთველი.

ოთუხალი მიძლ. ენებ. მკ. ძაფის გრეხით
'და'სართავი, 'და'საგრეხი.

ოთუხალი მიძლ. ენებ. წარს. გრეხით დართული
(ძაფი).

ნათუხა მიძლ. ენებ. წარს. გრეხით ნართი (ძაფი).
ნათუხაში მიძლ. ენებ. წარს. გასამრჯელო
გრეხით დართვისათვის.

უღოთუხუნ მიძლ. თარგ. დაურთავი.
თუნსა (თუნსას) *იხ. თიარი.* თექ თუნსა
კესერს: *მ. ხუბ., გვ. 261* - იქ მართავდა კისერს.

თუნს (თუნსას) *იხ. თიარი.*
თუნს-ი (თუნსის) ღინჯი, წყნარნი, წასიარნი.
რესეფიმი თუნსი კათა გამოსთილი ღო
ჭკვიანი რე: *კ. საბუშ., ქართ. ზუპ., გვ. 79* -
რუსების დიწვი კაცობა გამოცდილი და
ჭკვიანია. თუნსი-თუნსი ჩიება სწორი
(პირდაპირი) თქმა. *შდრ. სიტყვანი.*

თურ-ი (თირს) *იხ. თიარი.* თურ-ი კუჩხის ჭუნს -
თოვლი ფეხს წეავს. ქიანაქ თურ-ით იფშე:
კ. საბუშ., ქაბს., გვ. 134 - ქვეყანა თოვლით აივსო.
თურს/ც თოვს.

თურა (თურას) *იხ. თიარი, თიარაღა.* - თოვლის
მოსკვა, თოვლობა. ღლასუ მისუ გაგონებუ
შქა გგმასუ თურა?: *ი. ყოფშ., გვ. 141* - ოდესმე
ვის გაუგონა შუა ოქტომბერს თოვლის
მოსკლა?

მზრება (თერუას) *იხ.* თირუა. ფარას თ გ რ ა ნ ს - ფულს ცვლის. *ორწყვე ჯგერიშა ბ ა თ გ რ უ ე ყვაშოჭარა უბელური: კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 70 - ხედავს, კარგზე რომ ეცვლება ბედისწერა უბელური.*

მზრება, ნმზრება ('ნთერუას) *იხ.* ნთირუა.

მზრხონ-ი, მზრხონება (თერხონს, თერხონუას) *იხ.* თირხონი.

მზშ იგივეა, რაც თ გ ფ გ, - თეო.

მზშმ (თფუფს) *იხ.* თიფუ. - 1. ღამით საქონლის სადგომი (გასაწერებელი) ადგილი. 2. გადმოცემით მულოგინეს (ქალს) თავისი სადგომი კუთხე (ადგილი) ჰქონდა. მას თფფგ-ს ეძახდნენ (*ე.კლავა, ალბ., გვ. 101*).

მზშმ-ი (თფშქის) თოქალ-აჰაანი (*კრიშლო., გვ.239*). შღრ. თუშქეფი.

მზრმი! შორსდ. ცხენის მოსახმობი შეძახილი.

მპამქა (თქათქუას) სახელი თ ქ ა თ ქ უ ნ ს ზნისა - ბამბაბამით ცვაბ; თმთქაბ.

თქათქუნს (ღოთქათუა ცემა მგერად; ღოთქათქუა უცემია, დაუთეთქავს; ღონთქათქუა) სცემდა თურმე) *გრდშ.* გამეტებით ცემს, თეთქავს. ითქათქენ (ღოთქათქუა შესაძლებელი გახდა დათეთქვა, ღოთქათქუა) შესაძლებელი გამხდარა დათეთქვა.-) *გრდუფ. შესაძლ. ენებ.* თ ქ ა თ ქ უ ნ ს ზნისა - შეიძლება დაითეთქოს.

ათქათქენ (ღათქათქუა შეძლო დათეთქვა,-, ღონთქათქუა) შესძლება დათეთქვა) *გრდუფ. შესაძლ. ენებ.* თ ქ ა თ ქ უ ნ ს ზნისა - შეუძლია დათეთქოს.

ოთქათქაფუანს (ოთქათქაფუა ათეთქინა, უთქათქინებია, ღოთქათქაფუა) ათეთქინებდა თურმე) *კაუ ზ.* თ ქ ა თ ქ უ ნ ს ზნისა - ათეთქინებს.

გამთქაქალი მიჭლ. მოქმ. მითეთქელი. ოთქათქალი მიჭლ. ენებ. მყ. სათეთქე. ნთქათქა მიჭლ. ენებ. წარს. ნათეთქე. ნთქათქაფუი მიჭლ. ენებ. წარს. თეთქის საფასური. შღრ. ღვაღღუა // ღვაღღუა; ტპატკუა//ტპატკუა...

მქამრუა (თქამურუას) *იხ.* ქამურუა.

მქარმქალ-ი (თქარმქალ/რს) სახელი მი ი თ ქ ა რ თ ქ ა ლ უ (ნ) ზნისა - 1. ბაერის ქართლ სვლა; ამ სვლის დროს გამორეკველი სმა. ხალხი მი ი თ ქ ა რ თ ქ ა ლ უ ნ ი, მის ინგარა, გიქუნ-და? - ხალხი რომ მიდის, ვის ტირიან, თუ იცი? 2. რაიმე სინონის თარიალი. გუეზორუნი, ზანდიე თ ქ ა რ თ ქ ა ლ ი გაყარებაფუუ - რომ დააჭირა, ჩირქმა თქირალი გაადინა. 'ში'ითქართქალუ(ნ) (მხოლოდ ანწყო წრისა და

IV სერიის მწკრივებში) *გრდუფ. ენებ.* ერთბაშად მიედინება; მითქირალებს.

მქარმქალ-ი (თქარმქალ/რს) *იხ.* ტქარმქალი,- სხვადასხვა ემოციური საუბარი.

მქამ'ნ მეორე პირის მრავლობითი რიცხვის ნაცვალსახელი (არ იბრუნვის, ფორმაცვლილია) მქამ'ნ: თ ქ ე ა ვაგამქურნანი: *ბ. ხუბ., გვ. 4 -* თქვენ არ შეგვიზინდეთ. *შღრ. ლა ზ.* თქვენ // თქვა თქვენ (*ნ.ბარი*)

მქამთქა (თქათქუას) იგივეა, რაც თ ქ ე ა ფ უ ა, - სახელი თ ქ ე ა თ ქ ე ნ ს ზნისა - ბაერის ერთბაშად შუსმა, ხარბად ყლაპვა- - თქაქუა.

თქათქუნს (ამთქათქუა შესვა, შეთქელეფა; ბათქათქუა შეუსვამს, შეუთქელეფა; ბათქათქუა) ხარბად შესვამდა, შეუთქელეფდა თურმე) *გრდშ.* თქელეფს; ხარბად ყლაპავს, სვამს (ბევრს ერთბაშად). ბათქათქალი მიჭლ. მოქმ. მითქელეფი. ოთქათქალი მიჭლ. ენებ. მყ. სათქელეფი.

მქან-ი (თქანს) მეორე პირის მრავლობითი რიცხვის კუთვნილებითი ნაცვალსახელი მქანნი. ქუმობობით მათი თ ქ ე ა ნ ი ლეხი: *ბ. ხუბ., გვ. 24 -* მაქვენეთ მე ის თქვენი ავადყოფი. თ ქ ე ა ნ ე ქ იმიდლო *წოხოლე ქემორთფ-და...: ბ. ხუბ., გვ. 57 -* თუ თქვენმა მოიტანა და ადრე მოვიდა... 0 თქვანი ჭირი//თქვანი ჭირიმა! თქვენი ჭირიმი! 0 თქვანი ჭირი უღაღუე // უღაღუას!) თქვენი ჭირი ნაულია // ნაულოს! 0 თქვანი ჭირი ქობლობაღუდას! თქვენი ჭირი დამართოდეს!

მქანანუა (თქვანბურას) მქანანანი, მქანანანური. *იხ.* თქვანობუა.

მქანანი-ი (თქვანანის) მქანანანი, მქანანანური. მიღვა იყინი, თ ქ ე ა ნ ი ა ნ ი ოკათუ - ვილც იქნება, თქვენბური ურეცია. თ ქ ე ა ნ ი ა ნ ე უ ი - თქვენბური, თქვენი ოჯახის ნეერები. თ ქ ე ა ნ ი ა ნ ე ფ ს დო ვამურთუმუნა - თქვენები ჯერ არ მოსულან.

მქანანუა (თქვანბურას) მქანანანანი. თ ქ ე ა ნ ი ზ მ ა მითისს ვაუკეთუბ სოფელიმოთ - თქვენდენი არავის (არ) გაუკეთებია სოფლისთვის.

მქანანისი (თქვანისისი) მქანანანანი. თ ქ ე ა ნ ი ს ს ი ი ჰუა იზენ მიღუ: *ი. ყოფშ., გვ. 158 -* თქვენდენი ჭკუა მინც მაქცს.

მქანან'ურა ზგზ. მქანან მხარა. თ ქ ე ა ნ ი უ რ ე მუჭოტი მოსავალი რღუ?: *ი. ყოფშ., გვ. 1 -* თქვენს მხარეს რგოვი მოსავალი იყო? *იხ.* თქვანცურე.

თქვანისპირა (←თქვანი-სურე თქვენი მხარე) ზაზ. თქვანს მხარას. *იხ.* თქვანიურე, თქვანურე.

თქვანისურანი // თქვანისურანი (თქვანი-სურენს) თქვანი მხარისა. თქვანისურენი კოჩი ბიძი აბულა - თქვენი მხრის კაცი ვნახე აღს.

თქვანისალ-ი (თქვანიცალ/რს) თქვანისთანა, თქვანისანი. თქვანისცალი კოჩიშ მადირაფ ვეგორექ- თქვენბარი კაცის მხახველი არ ვარ. *იხ.* ცალა.

თქვანიჯაზა, თქვანიჯაზარ (თქვანიჯაჯურ'ას) თქვანი მსბავსი, თქვანისანი. თქვანიჯაჯურა კოჩის შაგიცემა იყო- თქვენბარი კაცს შატიესცემა უნდა.

თქვანმხახან (თქვანმხახანას) თქვანი ხენისა. თქვანმხახანა კოჩი თქვანი დონოს ვაბათო- თქვენი ხნის კაცი თქვენს ნათესაობაში (გვარში) არ თევეი.

თქვანოზოთი ზაზ. თქვანბან, თქვანი მხრიდან.

თქვანოზარ (თქვანოზურას) თქვანეპური. ზღრ. თქვანიანი.

თქვანოშაპალ-ი (თქვანოშაპალ/რს) 1. მხიარი მასის (აგ., ჩირქის ან სხვა რამის...) ერთბაშად, თქარილით ნაშოსვლა, დაღმპ. მუწუკიშ დუღიქ გინწყუ დო ბარღამქ მაღართუ თქვანო თქვანო - მუნუკის თავი გაიხსნა და ჩირქი (ბალაში) ნამოვიდა თქარილით. 2. რისაში შმარუჰვა (ბარუჰვა). *იხ.* თქვანოშაპალუ. ზღრ. დჯვარდჯვალი, ტკვარტკვალი.

თქვანოშაპალარი (თქვანოშაპალერს) მიზლ. ენებ. წარს. თქვანოთქვანალანს ზმნისა - (კანი) ბარუჰვლი. მის აჭკობე ეგო თქვანოთქვანალერი ჭკიდი? - ვის შეუძლია ჭამოს ეს შერუჯული მჭადი?

თქვანოშაპალა (თქვანოშაპალერს) სახელი თქვანოთქვანალანს ზმნისა - 1. ბარუჰვა, შმარუჰვა. ჭკიდიქ ველგათქვანოთქვანალანს - მჭადი არ შეგერუჯოს. 2. თქვანოშაპალარი. თორღემს თქვანოთქვანალანს - თვალებს აბრიალებს.

თქვანოშაპალანს (ბოთქვანოშაპალაუ გარუჯა, ბოთქვანოშაპალაუ გარუჯავს, ბოთქვანოშაპალაუ(ნ) გარუჯავდა თურმე) გრდმ. რუჯავს.

თქვანოშაპალაუ(ნ) (ბოთქვანოშაპალაუ გარუჯა, ბოთქვანოშაპალარ(ნ) გარუჯელა) გრდლუ. ენებ. თქვანოთქვანალანს ზმნისა - ირუჯება.

ათქვანოშაპალაუ(ნ) (ბაბოთქვანოშაპალაუ გარუჯა, ბოთქვანოშაპალაუ გარუჯეია) გრდლუ.

ენებ. თქვანოთქვანალანს ზმნისა - ერუჯება. უთქვანოთქვანალანს (ბოთქვანოშაპალაუ აბრიალა თვალე, ბოთქვანოშაპალაუ უბრიალებია) გრდმ. აბრიალებს (შე თვალებს).

ოთქვანოთქვანალაუანს (ბოთქვანოშაპალაუ არუჯენა, ბოთქვანოშაპალაუ ურუჯენებია, ბოთქვანოშაპალაუ(ნ) არუჯენებდა თურმე) კაჟ. თქვანოთქვანალანს ზმნისა - არუჯენებს; აბრიალებინებს (თვალებს). ბოთქვანოშაპალარი მიზლ. ენებ. მე. გა'სარუჯავი. ბოთქვანოშაპალარი მიზლ. ენებ. წარს. გარუჯული; ოღნავ შებრუკული.

ბოთქვანოშაპალარი მიზლ. ენებ. წარს. განარუჯი. ბოთქვანოშაპალარი მიზლ. ენებ. წარს. გარუჯავის საფასური. ზღრ. ფათქუ თოლიში.

თქვანოშაპალ-ი (თქვანოშაპალ/რს) მასხმბა, ძლიერი ნიშნის მოსვლა, - თქვანი. გიდატ. ცრემლის ფრქვევა, დვრა. უშუბარქქუო ჩილაბურც თქვანოთქვანალანს ც : მასლო, გე-29 - განუწყვეტლად ცრემლებს თვალეში ათქრიალებს (ღვრის). // ხმამაღალი სიტყლი, თქართქარი (კ. ჭარ). თქვანოშაპალანს (ბოთქვანოშაპალაუ თქვანოთქვანალანს ნამოვიდა, ბოთქვანოშაპალაუ თქვანოთქვანალანს ნამოსულა, ბოთქვანოშაპალანს) თქვანოთქვანალანს თურმე) გრდლუ. საშ-მოქმ. თავსება წვიმა მოთ; ხმამაღლა იცინის.

თქვანოშაპალ-ი (თქვანოშაპალ/რს) მიზლ. ენებ. წარს. თქვანოთქვანალანს ზმნისა - აბოთქვანოთქვანალანს.

თქვანოშაპალაუ // თქვანოშაპალაუ (თქვანოშაპალ/რს) სახელი თქვანოთქვანალანს ზმნისა - 1. თქვანო; 2. ხარბად ჭამა; დიდი რაოდენობის სითხის ერთბაშად შმისა, -თქვანოშაპალაუ. დიდი ყანწი, დღინით ეფხმა, გეთქვანოთქვანალანს - დიდი ყანწი, დღინით სასე, დღია (შეთქვანოთქვანალანს). დღერი ოჭკობალს თქვანოთქვანალანს - ღორი საჭმელს თქვანოთქვანალანს. // ოფლით დასველება, გაქვანოთქვანალანს ეთიბევა ქოუსოფინე, ართო უფის გოთქვანოთქვანალანს : მასლო, გე-64 - იმდენი უწანლია, მთლად ოფლით გაქვანოთქვანალანს.

თქვანოთქვანალანს (ბაბოთქვანოთქვანალანს) შეთქვანოთქვანალანს შეთქვანოთქვანალანს, ბოთქვანოთქვანალანს შეთქვანოთქვანალანს თურმე) გრდმ. თქვანოთქვანალანს, ხარბად ჭამს; ბევრს სვამს. // თქვანოთქვანალანს (ცხს).

ითქვანოთქვანალანს (ბაბოთქვანოთქვანალანს) შეთქვანოთქვანალანს, გათქვანოთქვანალანს; ბაბოთქვანოთქვანალანს (ნ) შეთქვანოთქვანალანს გამბდარა გათქვანოთქვანალანს; გრდლუ. შესაძლ. ენებ.

თქვანოთქვანალანს ზმნისა - შეიძლება შეთქვანოთქვანალანს; შეიძლება თქვანოთქვანალანს (ბაბოთქვანოთქვანალანს) შეთქვანოთქვანალანს; გრდლუ. შესაძლ. ენებ.

ათქვანოთქვანალანს (ბაბოთქვანოთქვანალანს) შეთქვანოთქვანალანს, ბაბოთქვანოთქვანალანს შეთქვანოთქვანალანს, გათქვანოთქვანალანს) გრდლუ. შესაძლ. ენებ. თქვანოთქვანალანს

თქვიზინაფილი-ი (თქვიზინაფილი/რს) *იხ.*
 გოთქვიზინაფილი.
თქვიზალ-ი (თქითქალს) ძლიერ მსუაანი.
თქვილი-ი (თქილიშს) ხმაურით სირბილი;
 უმათავოლო და უშიზნო სირბილი. *იხ.*
 თხირიში. *შდრ. იმერ. თქვილი* ჭუნება,
 ხმაურით სირბილი (*ივ.კეკელი*).

თქვირთქვი-ი (თქვირთქვის) იგივეა, რაც
 თქვირთქვა.

თქვირთქვა (თქვირთქვას) სახელი თქვირთქვანს
 ზნისა - მხელი რითიმამ (*მგ.*, ფაფა, ნეხვი ან
 სხვ.) მოსვრა; კუჭში მოხლად ბასკლა.
 თქვირთქვანს (პროშირთქვანს თხლად გავა,
 პროშირთქვა თხლად გავიდა, პროშირთქვა
 თხლად გასულა, პროშირთქვანს) თხლად
 გავიდოდა თურმე *გრდმ. კუჭში თხლად გადის;*
 სერის.

თქვირზინ-ი (თქვირზინს) იგივეა, რაც
 თქვირთქვალი, თქვირთქვალა, -
 თხიერი მასის (*მგ.*, ჩირქის, სისხლის...) *იხ.*
 ერთბაშად, თქვირალით წამოსვლა, დაღვრა.
 თქვირზინით *ზმზ.* თქვირალით. მესხგრქ
 თქვირზინი გაყარებაფუღო ქიანაშიქ
 მალაროგ - სისხლმა თქვირალი გაადინა და
 ქვეყნის წამოვიდა. *შდრ. იმერ. თქვირზინი* სხმა,
 ზღველა, დიდი ნივინა (*ვ. გერ.*).

თქვირზინ-ი (თქვირზინს) იგივეა, რაც
 თქვირზინი.

თქვირზინი (თქვირზინს) ძლიერი წვიმა,
 მთასხმა, მთქვი. *შდრ. გურ. თხროშო* თავსხმა,
 კოკისპირული ნივინა (*გ. შარაშ, ა. დო.*).

თქვილა (თქვილას) თქვილა (თქვილას)
 სახელი თქვილანს ზნისა - მთქვა (ენაცვ.
 ანმყოში; რაგადანს, მყოფ.: იგყუ // თქვილანს).
 წაკურთხიანს მივოგო ფართო-ფართოში
 თქვილანა: *კ. საბუშ, ქახს., გვ. 134* -
 ნეკურთხევის (დღეს) მივატოვო ფართო-
 ფართოს თქვა. თქვილანაშე კოს ნორცხვა
 ვეკოცენსია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 56* - თქვისაგან
 კაცს ნაკვერცხალი არ ამოუცვივდებო.
 მართალი უთქვილანა (ურაგაღუნა):
ი. იფუშ, გვ. 2 - მართალი უთქვილანა. მუთ
 ქითქვილანა, მუთუნი ვეფულანა - რაც
 იქმის, არაფერი დაითმლებო. ვაბთქვილანც
 დო ვამორჭარა: *ქახს., I, გვ. 74* - არ ვიტყვი და
 არ მოვწერ. აკა სქანდა ვაბთქვილან: *ქახს., I, გვ. 61* - ერთი შენ ვერ გეტყვი. თქვილ
 მებლინითია: *ი. იფუშ, გვ. 105* - თქვა
 დავიკარგეთო.
 თქვილან (თქვილან // თქვილან // თქვილან თქვა, უთქვილან
 უთქვილანს, რომაჲ) იტყვიდა თურმე *გრდმ.*
 იტყვის.
 ითქვილანუ(ნ), ითქვილანუ(ნ) (მხოლოდ ანმყოს

და IV სერის წრის მწკრივებში) *გრდმ. ენებ.*
 ითქვილან.
 ითქვილან (თქვილან შესაძლებელი გახდა თქვა,
 თქვილანაჲ) შესაძლებელი გამხდარა თქვა, -
გრდმ. შესაძლ. ენებ. თქვილანს ზნისა -
 შეიძლება ითქვას.
 ათქვილან (ათქვილან შეძლო ეთქვა, -
 რომაჲ) შესაძლებელი თქვა) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.*
 თქვილანს ზნისა - შეუძლია თქვას.
 ითქვილანს (რომაჲ) ათქვილანს, უთქვილანს
 უთქვილანს, რომაჲ) ათქვილანს და
 თურმე) *კაუზ. თქვილანს ზნისა* - ათქვილანს.
 ათქვილანს, ათქვილანს, ათქვილანს მთქვილი.
 რომაჲ) *რომაჲ) მთქვილი. ენებ. მყ. სათქვილი.*
 თქვილან, თქვილან, თქვილანს *მთქვილი. ენებ. წარს.*
 თქვილან.
 ათქვილან, ათქვილან, ათქვილანს *მთქვილი. ენებ. წარს.*
 ნათქვილან.
 რომაჲ) *მთქვილი. ენებ. წარს.* გასამრჯელო
 თქვისათვის.

თქვილანი (თქვილანს) იგივეა, რაც თქვილანი,
 თქვილანი, - *მთქვილი. ენებ. წარს.* თქვილანს
 ზნისა - თქვილანი. ანწი უკვე თქვილანი:
მ. ხეძ., გვ. 324 - აწი სჯოლს თქვილანი. ვარი აფუ
 თქვილანი - უარი აქვს ნათქვილანი
 (თქვილანი).

თქვილანი (თქვილანს) იგივეა, რაც
 თქვილანი, - დამთქვილანი (მდულარე
 წყლით, ცვეცხლით). ხე ართო თქვილანი
 აფუ დახორბოშე - ხელი მთლად დამწვარი
 (დათუთქვილანი) აქვს ცვეცხლისაგან.

თქვილან (თქვილანს) *იხ.* თუთქვილანი.
თქვილანი (თქვილანს) ხარბად ჭამა,
 მთქვილანი.

თქვილანი (თქვილანს) სახელი
 თქვილანს ზნისა - საჭმლის ხარბად
 ჭამა, შთანთქმვა. ქიკოლოხოლ ტაბაკის დო
 დო თქვილანი - დაჯდა ტაბაკსთან და
 (საჭმელი) შთანთქვა.
 თქვილანს (რომაჲ) შთანთქვა საჭმელი,
 რომაჲ) საჭმელი შთანთქმვა,
 რომაჲ) საჭმელი შთანთქმვა თურმე
გრდმ. ნოქვას (საჭმელი).
 რომაჲ) *მთქვილი. ენებ. წარს.* ხარბად ბუერის
 მჭამელი, შთანთქმელი.
 რომაჲ) *მთქვილი. ენებ. წარს.* შთანთქმელი
 (საჭმელი).
 რომაჲ) *მთქვილი. ენებ. წარს.* შთანთქმელი
 (საჭმელი).
 რომაჲ) *მთქვილი. ენებ. წარს.* შთანთქმელი
 (საჭმელი).

თქვილანი (თქვილანს) *იხ.* თქვილანი.

მხატვრული (თქურთქინს) მუხტუნსი; ზეპრის (მეჟ., მხერის ან ფრინველების საერთოდ) ქრთად ზაჟრანის სმა. შორ. დგურდგინი, ტურტკინი.

მხა (თხა; მრ.რიცხ.: თხალ-უფი მხეპი). თ ხ ა ებერი ართო ველიძანაბა- თხა და მეელი ერთად არ ძოვენი. თ ხ ა ქ მის უდინგნი, დლაქ თის უდინუა: ა. ცან, გვ. 107 - ვისაც თხა დეკარგა, დლეც იმას დეკარგენი. თ ხ ა ს თ ხ ა შ ი ა : თ. სახეჟ., გვ. 248 - თხას თინსაო. თ ხ ა შ ი მინჯეს თ ხ ა შ ი კუდელ ხოლო ვახუდგინაო?: ხალხ. სიძრ., 1, გვ. 58- თხის პატრონს თხის კუდიც არ ხედვაო? თ ხ ა ლ ე ფ ი ართიანს ჩხანკაჟის ქუდუჟყანანი, თოქგმა დინუნანია: ხალხ. სიძრ., 1, გვ. 57 - თხები ერთმანეთს რქენას რომ დაუნყებენ, მაშინ ილუტებინო (იკარგებინო). თ ხ ა ლ ე ფ ი ჭყევაღა ქეზალირთენი, ქალეჟუ დეჟყანანია ჩხარკაჟის- თხებს განყდომის დრო რომ მოადგება, რქებს დაუნყებენო ჩხაკუნს. ქეცარი ციკანი: ჭყევირქეცარი დედალი ციკანი (ექეს თევმდე), ოქქეცარი მამალი ციკანი (ექეს თევმდე). ჭჰი თხა ან ჭყევირი დედალი თხა; ოჩი მამალი ცეცარი. უხაჟუ ან დარგა თხა ციკის შობამდე; თხა - ციკის შობის შემდეგ. ოჩაგა მამალი თხა შორეუ ნლაძე, ოჩი ვაცი. შორ. ლა ზ თხა თხა (ნ. მარი).

მხამხილ-ი (თხათხილურს) მიჟღ. ენებ. წარს. თ ხ ა თ ხ უ ნ ზ მინსა - ბათმთხუშლი.

მხამხაშა (თხათხუას) სახელი თ ხ ა თ ხ უ ნ ს ზ მინსა - მათხეა, ლანძღვა. ბრელი გლახა სიგყვას ურატუდუდუ, თ ხ ა თ ხ უ ნ დ ე უ - ბეერ ცუდ სიტყვას ეუბნებოდა, თათხადა. თხათხუნს (ბოთხამთხა გათათხა, ბოთხამთხა გაუთათხას, ბოთხამთხაჟ(ნ) გათათხადა თურმე) გრდმ. თათხას, ლანძღავს. თხათხენ(ნ) (ბოთხამთხა შესაძლებელი გხბდა გათათხეა, -) გრდუ. შესაძლ. ენებ. თ ხ ა თ ხ უ ნ ს ზ მინსა - შეიძლება გათათხეა. ათხათხენ(ნ) (ათხამთხა შეძლო გათათხა, -), ბოთხამთხაჟ(ნ) შესაძლება გათათხეა) გრდუ. შესაძლ. ენებ. უ თ ხ ა თ ხ უ ნ ს ზ მინსა - შეუძლია გათათხოს. ბოთხათხაჟუნს (ბოთხამთხაჟ ათათხეინა, ბოთხამთხაჟუნს უთათხეინება, ბოთხამთხაჟუნს(ნ) ათათხეინება თურმე) კაჟ. თ ხ ა თ ხ უ ნ ს ზ მინსა - ათათხეინებს, აღანძღვინებს. ბათხამთხალი მიჟღ. მოჟლ. 'გა'მთათხელი, 'გა'მლანძღველი. ბოთხამთხალი მიჟღ. ენებ. მე. 'გა'სათათხეი, 'გა'სალანძლი. მხამხილი მიჟღ. ენებ. წარს. 'გა'თათხელი, 'გა'ლანძღველი.

ნათხამთხა მიჟღ. ენებ. წარს. 'გა'ნათათხი, 'გა'ნალანძლი. ნათხამთხაჟი მიჟღ. ენებ. წარს. 'გა'თათხესათხის, 'გა'ლანძღვის გასამრჯელი. მხალ-ი (თხალს) მურთხალნი; მშიშარა, მხლანი. თ ხ ა ლ ი კოჩი რე - მხდალი (მშიშარა) კაცია. მხაჟურალ-ი (თხაჟურელს) მიჟღ. ენებ. წარს. თ ხ ა ჟ უ რ ა ნ ს ზ მინსა - ბოთხამთხალი, ბოთხამთხინლი. მხაჟურაჟი (თხაჟურას) სახელი თ ხ ა ჟ უ რ ა ნ ს ზ მინსა - მხაჟანა, მითხინა, ბოთხარა. ვითამ მუდგასირენი აკეთენს, თ ხ ა ჟ უ რ ა ნ ს გუდეს - ვითომ რაღაცასა აკეთებს, მხაჟინს (თითხინს) სახლს. თხაჟურანს (მხაჟურა თხაჟანა, მხაჟურაჟი, უთხაჟინა, ბოთხაჟანა) მხაჟინი თურმე გრდმ. მხაჟინს, თითხინს. ითხაჟურანს (ბოთხაჟურაჟი გაითხუბანა, ბოთხაჟურაჟი გაუთხუბანა) გრდმ. საჟე. ქ. თ ხ ა ჟ უ რ ა ნ ს ზ მინსა - ითხინის, ითხერის თათხის. უთხაჟურანს (ბათხაჟურაჟი გაუთხუბანა, ბათხაჟურაჟი გაუთხუბანა) გრდმ. სახე. ქ. თ ხ ა ჟ უ რ ა ნ ს ზ მინსა - უთხუბნის, უთხერის, უთითხინა. ითხაჟურუ(ნ) (ბოთხაჟურაჟი გაითხუბანა, ბოთხაჟურაჟი(ნ) გაითხუბუნა) გრდუ. ენებ. თ ხ ა ჟ უ რ ა ნ ს ზ მინსა - ითხუბნება, ითითხინება. ათხაჟურუ(ნ) (ბათხაჟურაჟი გაითხუბანა, ბოთხაჟურაჟი გასთხუბანა) გრდუ. ენებ. უ თ ხ ა ჟ უ რ ა ნ ს ზ მინსა - ითხუბნება, ითითხინება. ითხაჟურ(ნ) (ბოთხაჟურაჟი შესაძლებელი გხბდა გაითხუბანა, -) გრდუ. შესაძლ. ენებ. თ ხ ა ჟ უ რ ა ნ ს ზ მინსა - შეიძლება ცუდად გაილესოს, გაითხუბნოს. ათხაჟურ(ნ) (ბოთხაჟურაჟი შეძლო გაითხუბანა, -), ბოთხაჟურაჟი(ნ) შესაძლებელი გაითხუბანა) გრდუ. შესაძლ. ენებ. უ თ ხ ა ჟ უ რ ა ნ ს ზ მინსა - შეუძლია თხუბნოს, თხეაროს, გაილესოს(ცუდად). ბოთხაჟურაჟუნს (ბოთხაჟურაჟი თხუბინა, ბოთხაჟურაჟი უთხუბინება, ბოთხაჟურაჟი(ნ) ათხუბინება თურმე) კაჟ. თ ხ ა ჟ უ რ ა ნ ს ზ მინსა - ათხუბინებს, ცუდად ალესინებს. ბათხაჟურალი მიჟღ. მოჟლ. 'გა'მთხუბენელი, ცუდად 'გა'მლესავი, 'გა'მთითხინი. ბოთხაჟურალი მიჟღ. ენებ. მე. 'გა'სათხუბენელი, 'გა'სათითხინი. მხამხილი მიჟღ. ენებ. წარს. 'გა'თხუბენელი, 'გა'თითხინი. ნათხაჟურაჟი მიჟღ. ენებ. წარს. 'გა'ნათხუბენი,

‘განათიხნი.
ნამაჲარაჲი მიღ. ენებ. წარს. ‘გა’თხუნის,
‘გა’თიხნის საფასური. იხ. დღაბურუჲ,
ტყაპურუჲ.

მხარისხალა-ი (თხართხალაჲის) წყალჲი
აღუღაგული ფჲვილინს სჲამარღ სჲელი
სითხე (მ. ძახმ., II, გვ. 50).

მხაჲა (თხაფას) სახელი ათხუჲ (5) //
ანთხუჲ (6) ზმნათა - დღაჲეჲა, დღაჲარღა;
შეჲახეჲა. იხ. ნოხაჲა’.

მხაჲურუჲ (თხაჲურუჲს) იგივეა, რაც
დღაბურუჲ, - მხჲუნა.

მხეჲა (თხეჲას) იხ. ნოხეჲა.

მხეჲულ-ი (თხეჲულ/რს) იგივეა, რაც
ნთხეჲული, - მჲჲინღაჲული. ორინჯი ღო
კოჩი თხეჲული რე: ი. ყოჲშ., გვ. 162-
საქონელი და კაცი შეჲინღებულადა.

მხეჲური-ი (თხეჲურს) სრტილი. გუგუჲაჲყუჲ
თხითხუ სორცი უღნი, თის ჯოსო
თხეჲერი - საქონელს მკერდთან თხელი
სორცი რომ აქეს, იმას ჰქვია თხეჲური. შღრ.
თხიჲური.

მხეჲანღაჲულ-ი (თხეანთხეჲულ/რს) იგივეა, რაც
დღეანდღეჲალი, ტყჲანტყჲალი, -
ცხვირში ღაბარაკი.

მხეჲარმხაჲულ-ი (თხეართხეჲულ/რს) მუხმუხნი.
გეღოთხეჲართხეჲაღუჲანს ართიჲანს ღო
ქიმღანს სტოლიჲა - აათხთუხებს ერთხელ
და მოიტანს მაგიღაზე.

მხეჲასილ-ი (თხეასილ/რს) მიღ. ენებ. წარს.
თხეასულს ზმნის - ზამოჲყრილი. უზონ
კოჲ გეჲურჲქინღე ორინერი ჴუეფო,
მაგალითო: კანიში ღაბაღა, კეიწიწეფი, შხეა
ღო შხეანერი თხეასილუჲი:
ყო ზაჲ., 21.09.1930, გვ. 3- დუბანელ კაცს
გამოანღნა ყოველნარი ტყვილები (აგადყო-
ფობანი), მაგალითად: კანის აგადყოფობა, მუ-
წუეკი, სხეღასხეანარი გამოხაყარბი.

მხეჲასა (თხასუას) სახელი თხეასულს ზმნისა
- ზამოჲყრ მჲუნჲჲანს ან სხეა რამისა....
(კ.ჭარ).

თხეასუნს (ზამოჲჲანსა გამოხაყარ,
ზამოჲჲანსა გამოჲყრია, ზამოჲჲანსაჲ(ღ)
გამოყრია თურმე) გრღმ გამოყარის.

მხეჲირ-ი (თხეირს) სელის მსხვილი ძაჲი (ან
მუქი),- მხორი (ი. ყოჲშ. ხესთხეირი
ქომუჲას, სოფელი ღომოღინუჲს: ი. ყოჲშ., გვ.
129 - ხელში სელის ძაჲი მომცა, სოფელი
დამაჭარა.

მხეჲამს (თხიამს) მხილამჲირი. ზითონს თირს
თუღარო თხიამს რე საჭირო - ზამთარში
თოვლზე სასიარულოდ თხილამჲირია საჭირო.

მხეჲაჲა (თხეჲას) სახელი ეთხიეჲუ (6) ზმნისა
- დამოჲჲაჲა, ზამოჲჲაჲა; მოციღაჲა.
უღრეჲე ეთხიეჲუთ, გირინთე -
შვიღებოთ: კ. საჲუშ., ქხას., გვ. 121 - უღროდ
გეთხეჲებოთ, გიბარებო - მჲეღობოთ. ძელ ღო
ძეალი ეთხიეჲუ: კ. საჲუშ., ქხას., გვ. 126 -
რბილი და ძეალი მციღდება. ვარჲყუჲქო,
ჩილამჲური მჲუჲო ეთხიეჲუქუ? : მასალ.,
გვ. 42 - ვერ ხეღა, ცრემლით როგორ
გეთხეჲებოთ?
ეთხეჲე(6) (ღეითხი // ღეითხუ დეტხოვა,
ღეითხაჲ დასთხოვებო, ღრწოღეითხაჲ(ღ)
დეთხოვებოდა თურმე) გრღმ. ენებ.
ეთხოვებო.

მხეჲისხარეჲა (თხითხარეჲას) იხ. თითხორეჲა,-
სახელი ათოთხარენს ზმნისა - მხეჲაჲა.
ჴე წყარი თოჲ ქიმუხელ
ღაათოთხარე - ცოტა წყალი უნდა
მიუმატო (მიუხსა) და დაათხელო.

მხეჲისხაჲე ზჲჲ. მხლად. თხითხაჲე ქიღარგე
ჲამანღარი ღო ჴგირი იგუჲუ - თხლად დარგე
ჲამიღარი და კარგი იქნება.

მხეჲისჲო იგივეა, რაც თითხაჲო, - ზჲჲ.
მხლად; მოჲჲარეჲამი (ერთმანეთისგან).

მხეჲისრეჲი-ი (თხითხონილ/რს) იხ. თითხონილი.
მხეჲისრეჲა (თხითხონას) იხ. თითხონა.

მხეჲილ-ი, მხეჲირ-ი (თხილ/რს) მიღ. ენებ. წარს.
თხეულს ზმნისა - მსოვილი; ნამოჲჲარი.
მუჲო გური ჴვილი აჲუ ენოსქეღალირი
თხილი: ი. ყოჲშ., გვ. 161 - გული როგორ
დანყეველი (დამწარი) აქეს დარჩენილ
ნათხოვარს (გუუთხოვარს).

მხეჲილ-ი (თხლად) შრმთხილი. თხილას ზჲჲ.
ფრთხილად თხილას თოჲ ორღას კოჩი -
ფრთხილად უნდა იყოს კაცი. თხილას!
ვაჲოჲუხეღა! - ფრთხილად! არსად მემეყარო
(შემხედე)!

მხეჲილამჲირი (თხილამჲურს) იგივეა, რაც
თხიამი, - მხილამჲირი.
თხილამჲურემს თხირში ნოჲელამჲე
აეეთენელს - თხილამჲურებს თხილის
ტოტისგან აეეთენენ. თხილამჲურამო,
მუთი რე, ქიღიღეჲხაროთ: ი. ყოჲშ., გვ. 162 -
ახლა თხილამჲური (თხილამჲურინად),
როგორცაა, დავღივართ (ვევაღუთ თოვლს).

მხეჲილას ზჲჲ. იხ. თხილი. თხილას ორღათ
თქეაჲა! : მ. ხუბ., გვ. 237 - ფრთხილად იყავით
თქეჲენ!

მხეჲილამჲე (თხილამჲას) იხ. თხილამჲე.
მხეჲილამჲირი (თხილამჲურს) მიღ. ენებ. წარს.
თხილას ზმნისა - მოჲჲანსმიღი,
დაცული, მოჲრთხილამჲული.

ოსილა (თხილუას) სახელი თ ხილ ან ს, უთ ხილ ან ს ზნათა - მწყემსება; მორიღება, მოვლა, დაცვა, შურისპაღება, ბაჟროსილიება; ჰარაპოვობა. მიიღუ ცირაში თ ხილ ე ა. *იოფ. 2, გვ. 64* - მიიღუ ცირას გაფრთხილება. ე ე უ თ ხილ უ ათ ე ოკო, ჯიმა, დუღიშ წაგებას; *მსალ., გვ. 75* - არ უნდა მოვერდოთ, ძმაო, თავის ნაგებას. სივა დული მით ხილ ე ათ. *მ. ზებ., 1, გვ. 252* - შერი თავს გაუფრთხილა, - უთხარ. ე ბოში თ ხილ ან ს ჩხოვლენს; *მ. ზებ., გვ. 170* - ეს ბჭი მწყემსავს ძროხებს. ბაღიდის ვალურყუ, თ ხილ ან ს თის: *აია, 1, გვ. 22* - მოხუცს არ სძინავს, უფრთხილდება მას. თხილანს (თხილა დაიცვა, მწყემსა; უსილა დაუცავს, უმწყემსა; ნოსილა(ნ) იცავდა, მწყემსავდა თურმე) *გრდმ. მწყემსავს, უფრთხის. ითხილანს (ოსილა დაიცვა, იმწყემსა; უსილა დაუცავს, უმწყემსავს) გრდმ. სათა: ქ.* თ ხილ ან ს ზნისა - იცავს, იმწყემსავს თავისას. უთხილანს (უსილა დაუცვა, მოუმწყემსა; უსილა დაუცავს, მოუმწყემსავს) *გრდმ. სახტე. ქ.* თ ხილ ან ს ზნისა - უფრთხილდება, უცავს, უმწყემსავს. ითხილუენ(ნ) // ითხილუაფუენ(ნ) (ოსილა დაცულ იქნა, იმწყემსა; თხილუაფუენ(ნ) დაცულა, მოიმწყემსლა) *გრდმ. ენებ. თ ხილ ან ს ზნისა - იცვება, იმწყემსება. ითხილენ(ნ) (ოსილა შესაძლებელი გახდა დაცვა, მწყემსავ; თხილუა(ნ) შესაძლებელი გახდებდა დაცვა, მომწყემსავ; -) გრდმ. შესაძლ. ენებ. თ ხილ ან ს ზნისა - შეიძლება იმწყემსოს, დაცულ იქნეს, გაფრთხილდეს. ათხილენ(ნ) (აიხილა შედო დაცვა, ემწყემსა; - ნოსილა(ნ) შესაძლებელი დაცვა, მომწყემსავ) გრდმ. შესაძლ. ენებ. უთ ხილ ან ს ზნისა - შეუძლია მწყემსოს, დაუცვას. ითხილუაფუენს (ოსილაფუენ აწყემსენა, დააცვეინა; უსილაფუენ უმწყემსენებია, დაუცვეინებია; ნოსილაფუენაფუენ) აწყემსეინებდა, აცვეინებდა თურმე) *კაუზ. თ ხილ ან ს ზნისა - აწყემსეინებს, აცვეინებს. მათხილარი, მათხილა მიძლ. მოქმ. მცველი, მწყემსავი; მწყემსო. ოთხილარი, ოთხილა მიძლ. ენებ. მყ. საცავი; საბწყემსო. თხილარი მიძლ. ენებ. წარს. დაცული, მომწყემსილი. ნათხილა მიძლ. ენებ. წარს. ნაცავი, ნაწყემსო. ნათხილარი მიძლ. ენებ. წარს. გასამრჯელი დაცვისათვის, მომწყემსვისათვის. ჭორ. მოთხილება.**

ოსინა (თხინას) ოსინლარი. დკო რმენი მომიტენ დო ემოლემე გყა დო თ ხი ნ ა: *მ. ზებ., გვ. 345* - ქვეით დაბლობი მოძებს და ზემო მარას ტყე და თხილარი. ჩქიმ გორონჯი გატყარებუ, ქუფურენ თ ხი ნ ა მ ა: *ქხს, 1, გვ. 108* - ჩქი მტრეღე გაველურებულა, ვაფრთხილა თხილარასკენ.

ოსინაშა (თხინაფას) სახელი თ ხი ნ უ ან ს, უთ ხი ნ უ ან ს ზნათა - მოშორება; მოცილება. ართ წუნს ე ე ე თ ხი ნ უ ან ს - ერთ ნაშ არ იშორებს. ჭინჭას ძეღლი ჩ ა უ თ ხი ნ ე: *ქხს, 1, გვ. 20* - ჭინჭარას ძეღლი გავუცალე. ითხინუნს (უთხინუნას მოშორებს, უთხინუნა მოიშორა, უაუთხინუნა მოუშორებია, ურთხინუნაუაუა(ნ) მოიშორებდა თურმე) *გრდმ. სათა: ქ.* იშორებს. უთხინუნს (უაუთხინუნა მოუშორა, უაუთხინუნაუა მოუშორებია) *გრდმ. სახტე. ქ.* უშორებს. ითხინუაფუენ(ნ) (უთხინუნა მოშორდა, ურთხინუნაუა(ნ) მოშორებულა) *გრდმ. ენებ. ით ხი ნ უ ან ს ზნისა - შორდება. ითხინენ(ნ) (ითხინუნა შესაძლებელი გახდა მოშორება, -) გრდმ. შესაძლ. ენებ. ით ხი ნ უ ან ს ზნისა - შეიძლება მოიშოროს (მოშორება). ათხინენ(ნ) (ათხინუნა შედო მოშორებინა, - ურთხინუნაუა(ნ) შესაძლებელი მოშორება) გრდმ. შესაძლ. ენებ. უთ ხი ნ უ ან ს ზნისა - შეუძლია მოაშოროს. ითხინაფუენს (ითხინუნაუა მოაშორებინა, უთხინუნაუა მოუშორებინებია, ნოსინუნაუაუა(ნ) მოაშორებინებდა თურმე) *კაუზ. ით ხი ნ უ ან ს ზნისა - აშორებინებს. მათხინაფუენ, მათხინაფუენ მიძლ. მოქმ. 'მო' შორებელი. ოთხინაფუენ, ოთხინაფუენ მიძლ. ენებ. წარს. 'მო' შორებელი. 'აუ'თხინაფუენ მიძლ. ენებ. წარს. 'მო' შორებელი. ნათხინაფუენ მიძლ. ენებ. წარს. 'მო' შორებელი. ნათხინაფუენი მიძლ. ენებ. წარს. მოშორების საუფარო. უაუთხინუნა მიძლ. ენებ. წარს. 'და' უშორებელი, 'მო' უცლებელი.**

ოსინაფუენ-ი (თხინაფილურს) *იხ.* ლოთხინაფილი. **ოსინაპარი** (თხიპერს) - ხრტილი. ჩხეინდღი თ ხი პ ე რ ი - ცხვირის ხრტილი. *იხ.* თხეპერი. **ოსინი** (თხირს) *ბოგან. ოსინილი. ჭორ. ლაზ. მთხირი; სკან შღის, შღეხენ(ა. მყ.). იხ.* თხინა; თხირონა, ნათხირუ, ნათხირონუ; ოთხირე // ოთხირეში. თხილის ჯიშები: გირაფე თხირი, ლქანაში თხირი, კაჭა თხირი, შუარხე თხირი, სქევი თხირი, გყარი თხირი, ფუჯი თხირი, ჭიფე თხირი, ხოჯი თხირი.

თხზიარება (თხზიარებას) *იხ.* თხზირიშუა.

თხზირთხინი (თხზირთხინი), **თხზირთხინება** (თხზირთხინებას) სახელი **თ ხ ი რ თ ხ ი ნ უ ნ ს** ზმნისა – დუდღუნის, შრუ (ცხვირში) ლაპარაკი; სურდონ ღრონ სუნთქვის ხმა. მუღაგასრენი **თ ხ ი რ თ ხ ი ნ უ ნ ს**, ვაგმაგინუ – რაღაცასა, დუდღუნებს, ვერ გაიგებ. **თხზირთხინუნს** (თხზირთხინი იდუდღუნა, უთხზირთხინა უდუდღუნა, ნოთხზირთხინაჲ) დუდღუნებდა თურმე *გრღუე. საშ. მოქმ.* დუდღუნებს *შღრ. თხვანთხვალე.*

თხზირთხინა (თხზირთხინას) იგივეა, რაც **დღირდღინა**, – ცხვირში მოლაპარაკე.

თხზირნი // **თხზირნი** (თხზ/გრინუ) ფრთხვირება, ფრუტუნე, ცხინის ხმინანობა ნესტოშპაიტი. რამიქ ქვადჷყუე **თ ხ ი რ ი ნ ი** – რამაა დაინყო ფრუტუნე.

თხზირნა // **თხზირნა** (თხზ/გრინუნას) სახელი **თ ხ ი რ ი ნ უ ნ ს** // **თ ხ გ რ გ ნ ს** ზმნისა – ფრთხვირება, ფრუტუნე. რამიქ **შიოთხზერგნ** : *შ. ხუბ., გვ. 209* – რამაა ფრუტუნე გამოსცა. **თიშ შიოთხზერინგ** : *შ. ხუბ., გვ. 209* – ისე მიოფურუტუნა (მიაფურთხინა).

თხზირნუნს, **თხზერგნს** (თხზირნა იფრუტუნა, უთხზირნა უფრუტუნა, ნოთხზირნაჲ) ფრუტუნებდა თურმე *გრღუე. საშ. მოქმ.* ფრუტუნებს, ფრთხვინავს. **მათხზირნალი მიღუ. მოქმ.** მოფურუტუნე, მფურთხვინავი.

თხზირმნი (თხზირმის) შოფოთი; თავანწყაქილი (ხმაურით) სირბილი; ძალადის (ან სხვა რამის) ბახავისას გამოცეამული ხმა. **ორე თ ხ ი რ ი შ ი დო ბანძი** : *შ. ბერ., გვ. 157* – არის უთავბოლო სირბილი (ხმაურით) და ბანძი (დავიდარაბი).

თხზირმნი (თხზირმილ/რ) *მიღუ. ვნებ. წარს.* **თ ხ ი რ ი შ უ ნ ს** ზმნისა – ‘და’ ფუღატილი, ‘და’ გლაქვილი.

თხზირმნი (ნოხ-ნი) (თხზირმ(ი) ნოხის) თხნილი ნაჷჷჷჷ.

თხზირმნი (თხზირმ(ი) ხვიხვილ/რს) თხნილი აბიგანილი.

თხზირმუნა (თხზირმუნას) სახელი **თ ხ ი რ ი შ უ ნ ს** ზმნისა – ფუღატი, ხმაჷ, გლაქვა; ვადაჷ. თხლემუ, გამეტებით გარტყმა (ჯოხის...). გოსოფუ ქარადარდი, ვოთ ხ ი რ ი შ უ – გაბია ქალადი, ვაფლითა. ბიგა ქოთ ხ ი რ ი შ უ დუს – ჯოხი სთხლომა თავში.

თხზირმუნს (თხზირმუნა გავლეჯა, მოთხზირმუნა გავლეჯი, მოთხზირმუნაჲ) გავლეჯდა თურმე *გრღმ. გლეჯს, ფლეთს, ხეეს*; გამეტებით გარტყამს, სთხლემუს.

თხზირიშუენ (თხზირიშუე გავლეჯა, მოთხზირიშუენ) გავლეჯილა *გრღუე. ვნებ.* **თ ხ ი რ ი შ უ ნ ს** ზმნისა – იგლეჯება, იფლითება.

თხზირიშუენ (თხზირიშუე გავლეჯა, მოთხზირიშუე გავლეჯილა) *გრღუე. ვნებ.* **უთ ხ ი რ ი შ უ ნ ს** ზმნისა – ეგლეჯება, ეხევა. **თხზირიშუენ** (თხზირიშუე შესაძლებელი გახდა გავლეჯა, –) *გრღუე. შესაძლ. ვნებ.* **თ ხ ი რ ი შ უ ნ ს** ზმნისა – შეიძლება გაიგლეჯოს, გაიხეს.

თხზირიშუენ (თხზირიშუე შეძლო გავლეჯა, –, თხზირიშუენაჲ) შესაძლებელი გავლეჯა *გრღუე. შესაძლ. ვნებ.* **უთ ხ ი რ ი შ უ ნ ს** ზმნისა – შეუძლია გავლეჯოს, გაიხოს.

თხზირიშუენ (თხზირიშუენაჲ) გავლეჯინა, თხზირიშუენაჲ უგლეჯინება, თხზირიშუენაჲ (თხზირიშუენაჲ) აგლეჯინებდა თურმე *კაუზ. თ ხ ი რ ი შ უ ნ ს* ზმნისა – აგლეჯინებს. **მათხზირიშუენი მიღუ. მოქმ.** გლეჯი, მხეველი, მფლეტელი. **თხზირიშუენი მიღუ. ვნებ. გვ.** საგლეჯი, სახევი, საფლეთი.

თხზირიშუენი მიღუ. ვნებ. წარს. ‘გა’ გლეჯილი, ‘გა’ ფლეჯილი. **მათხზირიშუენი მიღუ. ვნებ. წარს.** ნაგლეჯი, ნახევი, ნაფლეთი. **მათხზირიშუენი მიღუ. ვნებ. წარს.** გლეჯის, ხევის, ფლეთის საფასური. **‘მა’ თხზირიშუენი მიღუ. ვნებ. წარს.** ‘გა’ გლეჯი, ‘გა’ ფლეჯი, ‘გა’ ფლეჯი. *იხ.* დღირიშუა, ტყირიშუა.

თხზირნა (თხზირნას) იგივეა, რაც **თხინა**, – თხილნარი; ადგილი, სადაც ბევრი თხილის ხე დგას. **თ ხ ი რ ი შ უ ნ ს** მიფლით თხილნარეშუა **წილუე** მი უკული – თხილნარში მივდიოდით სარეგად (ნარეგის მოსაგროვებლად) თხილის მოკრეფის შემდეგ.

თხზირიშუენი (თხზირიშუენას) *მოგან. სოქონს* ერთ-ერთი სხვაჷ, იშვება. სოღეთ თხილი ჩანდუ დო მოჭკირენსი, თექჯირკო დოსქიდუ, ეთი ჯირკის ითმურს **თ ხ ი რ ჯ ი კ ი ა** – სადაც თხილი იდგა დო მოჭკენს, იქ რჩება ძირკვი, ამ გადნატურენ (ძირკვუნ) ამოღოს **თ ხ ი რ ჯ ი კ ი ა** (←თხილ-ჯიკია თხილ-ჯირკი).

თხინა (თხინას) სახელი **თ ხ ი ს უ ნ ს** ზმნისა – ლანძღვა; ჯოღორქ მიაშქედუა დო ათანანრო **თ ხ ი ს ა ნ დ ე ს** : *ქსს, I, გვ. 217* – ძალი მოკედუა (მიგებრო) და ათანანირად ლანძღვდუნენ.

თხინირი (თხინირის) *მიღუ. ვნებ. წარს.* **თ ხ ი რ ი შ უ ნ ს** ზმნისა – ბათუშანილი, ბათითხნილი.

თხინა (თხინუნას) სახელი **თ ხ ი რ ი შ უ ნ ს** ზმნისა – დასპრა, თხუნა.

თხოვნის (პოქსიფა გათხუბნა, ბაუთხიფა გათხუბნა, პონოთხიფა) გათხუბნიდა თურმე) *გრძმ* თითხნის, თხუბნის. ითხიფუნს (გიითხიფა გაითხუბნა, ბაუთხიფა გაუთხუბნა) *გრძმ* *სათაფ. ქე.* თ ხ ი ფ უ ნ ს ზნისა – ითხიანის, ითითხნის. ითხიფუენ (გიითხიფა გაითხუბნა, პოქსიფა) (5) გათხუბნილა) *გრძლე. ენებ.* თ ხ ი ფ უ ნ ს ზნისა – ითხუბნება, ითითხნება. ითხიფენ (5) (იითხიფა შესაძლებელი გახდა თხუბნა, –) *გრძლე. შესაძლ. ენებ.* თ ხ ი ფ უ ნ ს ზნისა – შეიძლება თხუბნა, თითხნა. 'გოქსიფიანი მიბლ. ენებ. წარს. მოთხუბნული, მოითხიფილი. *შედ. გურ. თიხანა დასკურ (ს.ჯლ., ზანი ზ., გე. 226).*

თს/807-0 (თხობელ/რს) მისეროპალი, მისამელი; *გადატ.* დამსმენი, ჯაბუში, პიროვნება, რომელსაც პირზე არაფერს ადგება და ყველაფერს ამბობს. ვა გამი იმ' თ ხ ბ ე ლ ი : *ო. ყოფშ., გე. 144* – ვერც იძოვი იმის მთქმელს. თ ხ ბ ე ლ ი კობი რე – საიდუმლოს ვერშემნახველი (დამსმენი) კაცია. *იხ. თხობელუა.*

თს/808-0 (თხობელას) მისეროპალი. *გადატ.* დამსმენი, მროშველი, საიდუმლოს რომ ვერ ინახავს ისეთი. თ ხ ბ ე ლ ა კობი – მთხრობელი კაცი.

თს/809-0 (თხობელუას) სახელი თ ხ ბ ე ლ ა ნ ს ზნისა – თს/807-ბ; *გადატ.* სიტყვის შეუნახაობა; დასმენა, საიდუმლოს გამბეღა-გაცემა; როშვა. სი გიჩქნება, ვ ა მ ი თ ხ ბ ე ლ ა ნ ქ ი ა - ღ ა : *ა. ცაგ., გე. 28; ო. ყოფშ., გე. 36* – შენ იციო, თუ არ დამასმენო (არ იტყვიო). სეკრუტი ვაშმანახინე, ქ ო ე თ ხ ბ ე ლ ა ნ ქ – საიდუმლოს ვერ შეინახავ, ნამოკროშე. თხობელანს (თს/809-0) დარომა, საიდუმლო გასცა; პოქსიფა დაუროშავს, საიდუმლო გაუცია; პონოთხიფა (5) დაროშვედა, საიდუმლოს გასცემდა თურმე) *გრძმ* ამბობს, საიდუმლოს გასცემს, როშავს; ასმენს. მათხოზალა მიბლ. მოქმ. მთხრობელი; დამსმენი, ჯაბუში (*ო. ყოფშ.*). თს/809-0 ვისაც თხრობა (დასმენა, საიდუმლოს შეუნახველობა) სჩვევია. მათხოზალა მიბლ. ენებ. წარს. ნათქვამი; ნაროში. მათხოზალარი მიბლ. ენებ. წარს. დასმენის, რომის საფასური.

თს/810-0 (თხოზალას) *იხ.* თხოზინი.

თს/811-0 (თხოზაფას) სახელი თ ხ ბ შ უ (6) ზნისა – ღვენება, გაპიღება, მიყვლა (უკან). *იხ. თხოზინი.*

თს/806-0 (თხოზინს) იგივეა, რაც თ ხ ბ შ ა , თ ხ ბ შ ღ ა , თ ხ ბ შ ა ფ ა , – სახელი ა თ ხ ბ შ უ ე (6) , თ ხ ბ შ უ ე (6) ზნისა – ღვენა, ღვენება, სიღება; მიყვლა, მოღება. ...ათე ნადირემს თ ხ ბ შ ი ნ მ უ შ ე ნ ი დომიჭყისა: *ბაღ. სიმრ., I, გე. 60* – ...ამ ნადირებს დევნა რატომ დაგვიწყესო, ენა მინჯეს ქოუბირე, ჯოდორ უ თ ხ ბ შ ი ნ უ ა ფ უ ე : *ბაღ. გე. 99* – ე პატრონს (ი) უნახავს, ძალი გაუკიდებია. კერი თ ხ ბ შ უ დიდჩქვამი: *ო. ყოფშ., გე. 121* – მისდევს ეკრავი დიდშევიანი. ვარა თისი ფიქრენქო, ოქოფელო თ ხ ბ შ უ ქ ი ნ ი – ან იმას ფიქრობ, დასჭედა რომ მისდევ. ჯოდორს შური ი თ ხ ბ შ ი ნ უ ა ნ ს : *ბაღ. სიმრ., I, გე. 195* – ძალს ცხვარი გამოიკიდებს. ათე ლახალა დო დო მუშაშე მ თ ხ ბ შ უ (// მ ო ქ უ) – ეს ავადმოყოფა დედ-მამისაგან მოსდევს. თხოზენ (6) (მხოლოდ ანგეოს წრისა და IV სერიის მწკრიგებში) *გრძლე. სტატიკ.* მოსდევს. ითხოზინუნას (ითხოზინა გამოიკიდა, უთხოზინუნა გამოუკიდებია) *გრძმ. სათაფ. ქე.* ო თ ხ ბ შ ი ნ უ ა ნ ს ზნისა – გამოიკიდებს. ითხოზინუნას (ითხოზინა გამოიკიდა, უთხოზინუნა გამოუკიდებია) *გრძმ.* გამოიკიდებს. უთხოზინუნას (უთხოზინა გამოუკიდა, უთხოზინუნა გამოუკიდებია) *გრძმ. სახტე. ქე.* ო თ ხ ბ შ ი ნ უ ა ნ ს ზნისა – გამოიკიდებს. ათხოზენ (6) (ათხოზა გასდია, თხოზაშა გასდევნებია, მოთხოზა (6) მისდევდა თურმე) *გრძლე. ენებ.* უ თ ხ ბ შ ი ნ უ ა ნ ს ზნისა – გადევნება, გამოიკიდება. ითხოზინენ (6) (ითხოზინა შესაძლებელი გახდა დადევნება, –) *გრძლე. შესაძლ. ენებ.* ო თ ხ ბ შ ი ნ უ ა ნ ს ზნისა – შეიძლება დადევნება. ათხოზინენ (6) (ათხოზინა შეძლო დადევნებოდა, –, მოთხოზინა) შესაძლია გამოდევნება) *გრძლე. შესაძლ. ენებ.* უ თ ხ ბ შ ი ნ უ ა ნ ს ზნისა – შეუძლია დადევნოს. ითხოზინაუნას (ითხოზინა ადევნებინა, უთხოზინაუნა უდევნებინებია, მოთხოზინაუნა) ადევნებინება თურმე) *კაუზ.* ო თ ხ ბ შ ი ნ უ ა ნ ს ზნისა – ადევნებინებს, გამოიკიდებინებს. მათხოზინალი, მათხოზინა მიბლ. მოქმ. 'გამო'კიდებელი, 'გამო'შდევნებელი. ოთხოზინალი, ოთხოზინა მიბლ. ენებ. მყ. 'გამო'სადევნებელი, 'გამო'საკიდებელი. თხოზინალი მიბლ. ენებ. წარს. 'და'დევნებელი, 'გამო'კიდებელი. მათხოზინა მიბლ. ენებ. წარს. დანადევნები, 'გამო'საკიდი. მათხოზინარი მიბლ. ენებ. წარს. დადევნების,

'გამო'კიდების საფასური. *იხ.* გეთხოზინი, გო-
თხოზინი.

მსოფიანა-ლი (თხოზინელ/რს) *იხ.* გეთხოზინელი.

მსოფლო (თხოლოს) მსლა. ლაგვანს თ ხ ო ლ ო
ვანოსორგვნი?: *მ. ხუბ.*, გვ. 265 – ქვევრში თხელე
არ არის (ბევერი)? ულას მომიჯლონი
თ ხ ო ლ ო ? *ქსს. I*, გვ. 194 – ნასესოსას
გამომიგზავნე თხელე. ღვინში მახუნჯი
თ ხ ო ლ ო ს ქვიფოფოფესა? – ღვინის ქურდი
თხელეზე დაიჭირესო. მუშ ონჯირუს
თ ხ ო ლ ო თ ი ეფშა გუდა ქვიფოფადუ: *ი. ყოფშ.*,
გვ. 9 – თავის სანოლზე თხლით სასეც გუდა (ქე)
დადო. *შდრ. ლაზ.* თხოლო თხელე (*ნ. მარი*).

მსოპე // მსოპე // მსეპე (თხო/პე/ან; მრ. რიცხვ.:
თხო/მე/ე-ფე თხმე/ებ) *პოქან*.
ჩაეულებარევი მურყანი, მსეპეა (*ა. მაყ.*).
0 თხოპეში ჭეველა დო ელიმ ჭინუ თხმელის
ახალი ამონაყარი და ელის წნელი. გადმოცემით,
ამაჟან აკეთებდნენ ევარს, ჩაასობდნენ ყანაში,
ეშმაქისაგან დაგვიცავენო ეს. *შდრ. ლაზ.*
თხოპე, თხოპე თხმელა (*ნ. მარი*).

მსოპონ-ი/მსოპონ-ი (თხოპე/ლიონს)
აღაილი, საღაც ბაპირი მსეპეან (მურყანანი)
ხაროხს, – მსეპეანარი, მსეპელის ტყე. *შდრ.*
თხოპეან-თხოპეანა-თხოპეანა (*ა. ცხად,*
აქაბლ. გვ. 77).

მსოპეპი // მსეპეპი (თხო/მე/პე) ბაღლაში;
მსრაბლი, ჩირაძი. *შდრ. ლაზ.* თხოპეური ჩირქი
(*ნ. მარი*).

მსოპეპი-ლი (თხოპეურელს) *მიძე. ენებ. წარს.*
თხოპეურანს ზმნისა – დაჩირაძებული.
თხოპეურელი მუჭუკი – დაჩირაძებული
მუნჯუკი.

მსოპეპონ-ი (თხოპეურონს) იგივეა, რაც
თხოპელონი, – მსეპეანარი, მურყანარი.

მსოპეპეა (თხოპეურეას) სახელი **თხოპეურანს**
ზმნისა – დაჩირაძება, ჩირაძის ჩადგომა.
ვალუნს, **თხოპეურანს ალბათ** – ელავს,
ჩირქდება ალბათ.

თხოპეურანს (აოთხოპეურა დააჩირქა,
აოთხოპეურა დაუჩირქება, აოთხოპეურა(ე)
დააჩირქებდა თურმე) *გრძმ.* აჩირქებს.
თხოპეურანს (აოთხოპეურა დაუჩირქა,
აოთხოპეურა დაუჩირქება) *გრძმ. სახტე. ქვ.*
თხოპეურანს ზმნისა – უჩირქებს
(უჩირქდება).

აოთხოპეურე(ნ) (ააოთხოპეურა(ე) დაუჩირქდება,
ააოთხოპეურა დაუჩირქდა, აოთხოპეურა
დააჩირქებდა) *გრძმ. ენებ.* **უთხოპეურანს**
ზმნისა – უჩირქდება.

აოთხოპეურა (აოთხოპეურა) *მიძე.* 'და'ჩირქებული.
აოთხოპეური *მიძე. ენებ. წარს.* 'და'საჩირქებელი.

მსოპეპი *მიძე. ენებ. წარს.* 'და'ჩირქებული.
აოთხოპეური *მიძე. ენებ. წარს.* 'და'საჩირქები.

მსორ // **მსორ** *იხ.* თხუადა.

მსორილი // **მსორილი** (თხოორილ/რს) *მიძე. ენებ.*
წარს. **თხოორუნს** ზმნისა – 1. მსორილი,
ორგო. დუღეკავთილი კოჩი ქვნიბენი
თხოორილეც, ქოძირეც; *ა. ცაბა. გვ. 48* –
თავმოკვეთილი კაცი რომ დევს თხოორილი,
ნახეს. თოღაგოჯამილო იდი, თხოორილი რე
ოწოხოლე – ფრთხილად (თვალგაღებულად)
წადი, თხოორილი წინ. 2. დასაბარსული,
დაფლული; დასაფლავებულნი. **ორქო დისხა**
ოკო აფუღას თხოორილი – ოქრო მინაში უნდა
ქვირდეს დაბარსული. **მუშა მუშეკარს** **ეუნს**
თხოორილი – მამა მუშეკარში (ტაოზინშია)
ჰყავს დასაფლავებული.

მსორეა, მსორეა ('ნთხოორეას) სახელი
ნთხოორუნს ზმნისა – მსრა. *გადატ.*
დასაბარება; დასაფლავება. ქვიფოფე დისხაში
თხოორეა: *ი. ყოფშ.*, გვ. 39 – დანიყო მინის
თხრა. **მიგურეანა უჩა დისხაში თხოორეას**:
ი. ყოფშ., გვ. 155 – მასწავალი შვი მინის თხრას.
ქვიფოფე დო გეუ **თხოორეა**: *მ. ხუბ.*, გვ.
25 – მივიდნენ დო ოდნავ გათხარეს. **სი პილი დო**
სი დო მთხოორეა: *ა. სამუშ. ქართ. ზუკ.*, გვ. 29 –
შენ მომეძალი და შენ დამმარებ. **დისხას**
დო ფთხოორათია: *მ. ხუბ.*, გვ. 13 –
დავმარხოთო (მინაში დავმარხოთო). **მუღოს**
თხოორუნა ღურელს? – როდის მარხავენ
მეკვდარს? – **ღურელს თხოორუნა**:
თახაშხას, ცააშხას, საბაგონს დო ეაშხას –
მეკვდარს მარხავენ; სამშაბათს, ხუთშაბათს,
შაბათს და კვირას.

თხოორუნს (აოთხოპეურა გათხარა, აოთხოპეურა
გაუთხარა, აოთხოპეურა(ე) გათხარდა თურმე)
გრძმ. თხრის; მარხავს (მეკვდარს).
უთხოორუნს (აოთხოპეურა გაუთხარა, აოთხოპეურა
გაუთხარა) *გრძმ. სახტე. ქვ.* **თხოორუნს**
ზმნისა – უთხრის; უმარხავს (მეკვდარს).
იოთხორეა(ე) (აიოთხორეა გათხარა,
აიოთხორეა(ე) გათხარდა) *გრძმ. ენებ.*
თხოორუნს ზმნისა – ითხრება; იმარხება
(მეკვდარი).

აოთხორეა(ე) (ააოთხორეა გაუთხარა; აოთხორეა
გათხარა, დამარხავს) *გრძმ. ენებ.*
უთხოორუნს ზმნისა – ეთხრება.

თხოორე(ნ) (ანგეოს წრისა დე IV სერიის
მწკრივებში) *გრძმ. სტატე. მარხია.*
იოთხორე(ნ) (აიოთხორეა შესაძლებელი გახდა
გათხარა, დამარხავს; –) *გრძმ. შესაძლ. ენებ.*
თხოორუნს ზმნისა – შეიძლება გაითხაროს;
დაიმარხოს.

აოთხორე(ნ) (აოთხორეა შეძლო გაუთხარა,
დაემარხა; –; აოთხოპეურა(ე) // აოთხოპეურა(ე)

შესაძლებელია გათხრის, დამარცხების გრძელვადიანი შესაძლებლობა. უთხრის უნისა - შეუძლია გათხრის; დამარცხის.

ოთხობრუნის (ოთხობრუნის ათხრის; 'და'ამარცხის; ამხრისაშუა უთხრისებობა, 'და'უთხრისებობა; ამხრისაშუა) ათხრისებობა თურმე კუხ. თხრის უნისა - ათხრისებობა; ამარცხისებობა. ამხრისაშუა, ამხრისაშუა მიმდ. მიმდ. 'გა'მთხრის; 'და'ამარცხის.

ოთხობრუნის მიმდ. ენდ. მე. 'გა'სათხრის; 'და'სამარცხის.

ოთხობრუნის მიმდ. ენდ. წარს. გათხრის; დამარცხის (შეუძლია).

ამხრისაშუა მიმდ. ენდ. წარს. 'გან'ათხრის; 'და'სამარცხის (შეუძლია).

ამხრისაშუა-ი მიმდ. ენდ. წარს. გათხრის; მკედრის დამარცხის საფასური.

'და'ამხრის, უამხრისაშუა მიმდ. უარს. გაუთხრის; 'და'უამხრის. შერ. ღაზ თხრის; ონთხრის თხრის (ნ.მარ).

მხრისაშუა (თხრისაშუა) მხრისაშუა. გოგონის თხრისაშუა: მ. ხუბ., გვ. 43- გაუგონის ეს თხრისაშუა. შეუძლია უამხრისაშუა მხრისაშუა თხრისაშუა: მ. ხუბ., გვ. 180- შეუძლია უამხრისაშუა მხრისაშუა მხრისაშუა მხრისაშუა.

მხრისაშუა-ი (თხრისაშუა/რს) იგივეა, რაც თხრისაშუა, - მხრისაშუა; დამარცხის, უამხრისაშუა. პოლიტიკის თხრისაშუა: მასლ., გვ. 78- პოლიტიკის უამხრისაშუა.

მხრისაშუა (თხრისაშუა) 1. სახელი თხრისაშუა უნისა - მხრისაშუა. ათე ინი მოზინაფილი თხრისაშუა უამხრისაშუა აზრით აყუ ნათხრისაშუა: მ. ხუბ., გვ. 26- ეს ხევი მოხსენიებული თხრისაშუა უამხრისაშუა რომ შეეძენა ნათხრისაშუა. ძალაში წაიღო ვართხრისაშუა-და, ეში კის მთუხრისაშუა თხრისაშუა: ა. ციკ., გვ. 3- ძალიან მოხმობით თუ არ გთხოვოს, ისე კაცს ნურაფერს ნუ ათხოვებო. სკანის მთუხრისაშუა ვართხრისაშუა: ქსნ. I, გვ. 24- შენისაშუა არის თხრისაშუა. ვართხრისაშუა ითუ თხრისაშუა: მ. ხუბ., გვ. 360- არც ვთხოვო.

2. სახელი ათხრისაშუა უნისა - მხრისაშუა; ცოლი მხრისაშუა. ოკონიფის... ვითორი და ოსოფიში თხრისაშუა და ჩილი: ა. ციკ., გვ. 14- უნდოდა... თორმეტი და-ქალების თხრისაშუა ცოლა. სქანი თხრისაშუა მოზინათა: ი. ფოშ., გვ. 75- შენს სათხრისაშუა (შესართავად) მოეგდო.

თხრისაშუა // თხრისაშუა (იყენ. მხრისაშუა; შერთო ცოლი; მხრისაშუა თხრისაშუა; შეურთავს ცოლი; ამხრისაშუა) თხრისაშუა; ცოლს ირთავდა თურმე) გრძელვ. ხ.შ. მიმდ. თხოვლობს; ცოლს ირთავს.

ათხრისაშუა (მხრისაშუა გათხრისაშუა, მხრისაშუა გაუთხრისაშუა, მხრისაშუა) გათხრისაშუა თურმე) გრძელვ. ათხრისაშუა.

ითხრისაშუა (მხრისაშუა ითხრისაშუა; შერთო ცოლი; მხრისაშუა თხრისაშუა; შეურთავს ცოლი) გრძელვ. სათ. ქ. ათხრისაშუა უნისა - ითხრისაშუა; შერთავს ცოლს.

უთხრისაშუა (მხრისაშუა თხრისაშუა, მხრისაშუა) თხრისაშუა) გრძელვ. სახ. ქ. ათხრისაშუა უნისა - თხრისაშუა; შერთავს ცოლს.

ითხრისაშუა (მხრისაშუა შესაძლებელი გახდა თხრისაშუა, ქაღის შერთვა;-) გრძელვ. შესაძლ. ენდ. ათხრისაშუა, თხრისაშუა უნისა - შეიძლება თხრისაშუა (რისაშუა); ცოლს შერთვა. ათხრისაშუა (ამხრისაშუა) შეუძლია თხრისაშუა (ქალი), თხრისაშუა რამე;-; ამხრისაშუა შესაძლებელია თხრისაშუა, ამხრისაშუა შესაძლებელია გათხრისაშუა) გრძელვ. შესაძლ. ენდ. უთხრისაშუა, თხრისაშუა უნისა - შეუძლია შერთოს (ქალი); შეუძლია ათხრისაშუა (რამე).

ითხრისაშუა (მხრისაშუა ათხრისაშუა, შერთავს ცოლი; ამხრისაშუა თხრისაშუა, შეურთავს ცოლი; ამხრისაშუა თხრისაშუა) ათხრისაშუა, შერთავს ცოლი; ამხრისაშუა თხრისაშუა თურმე) კუხ. თხრისაშუა, ათხრისაშუა უნისა - ათხრისაშუა; ართხრისაშუა, ათხრისაშუა. ამხრისაშუა, ამხრისაშუა მიმდ. მიმდ. მითხრისაშუა; შერთავს ცოლს.

მხრისაშუა, მხრისაშუა მიმდ. ენდ. მე. სათხრისაშუა; სათხრისაშუა. 'გან'ათხრისაშუა. 'გან'ათხრისაშუა მიმდ. ენდ. წარს. 'გან'ათხრისაშუა. ამხრისაშუა მიმდ. ენდ. წარს. ნათხრისაშუა. ამხრისაშუა იხ. ნათხრისაშუა.

განათხრისაშუა მიმდ. ენდ. წარს. განათხრისაშუა. ამხრისაშუა მიმდ. ენდ. წარს. ნათხრისაშუა; თხრისაშუა საფასური. განათხრისაშუა; მითხრისაშუა საფასური. იხ. გათხრისაშუა; შერ. გითხრისაშუა; დათხრისაშუა // დათხრისაშუა; მითხრისაშუა; ჩათხრისაშუა...

მხრისაშუა (თხრისაშუა) სახელი ოთხრისაშუა უნისა - მხრისაშუა (რისაშუა). ამდებ ურემიში თხრისაშუა მთუხრისაშუა იყენებუ - დღეს ურემის თხრისაშუა არაფრით არ შეიძლება. ფარა ქუზონთხა იკრი დალი - ფული მასესხეო (მათხრისაშუა) ორი დალი. ოთხრისაშუა (მხრისაშუა ათხრისაშუა, მხრისაშუა თხრისაშუა, ამხრისაშუა) ათხრისაშუა (რამე). ითხრისაშუა (მხრისაშუა თხრისაშუა, მხრისაშუა თხრისაშუა) გრძელვ. სათ. ქ. ოთხრისაშუა უნისა - ითხრისაშუა (რამე). ითხრისაშუა (მხრისაშუა შესაძლებელი გახდა

თხოვება.-) გრდუე შესაძლ. ენებ. ოთხიინს ზმნისა - შეიძლება თხოვება.

ათხოვინ(ნ) (ათხოვინა შეძლო ეთხოვებინა, -, ნოთხოვინა(ნ) შესაძლება თხოვება) გრდუე.

შესაძლ. ენებ. ოთხიინს ზმნისა - შეუძლია ათხოვოს.

ოთხოვუენას (ოთხოვასუ ათხოვინა, უთხოვასუ უთხოვინებია, ნოთხოვასუ(ნ) ათხოვინებდა, თურმე) კაუზ. ოთხიინს ზმნისა - ათხოვინებს.

მათხოვალნი, მათხოვასუ მიჭლ. მოჭმ. მთხოვებელი.

ოთხოვასული მიჭლ. ენებ. წარს. სათხოვებელი.

ოთხოვასული მიჭლ. ენებ. წარს. თხოვებელი.

ნათხოვადი მიჭლ. ენებ. წარს. ნათხოვები.

ნათხოვადი მიჭლ. ენებ. წარს. თხოვების საფასური.

უთხოვასუ მიჭლ. ენებ. წარს. უთხოვარი.

თსპაპა² იხ. ნთხოვება.

თსპაპა¹ლ/რი (თხოვალ/რს) მიჭლ.ენებ. წარს. ოთხიინს ზმნისა - ნათხოვინი, თხოვებელი.

თსპაპა (თხოვებას) სახელი ეთხოვ/იებუ(ნ) ზმნისა - 'მათხოვინებება. ვარწყვექო, ჩილაპურთი მუჭო გეთხოვებუქენი?': კხს, I, გვ. 104 - არ ხედავ, ცრემლით როგორ გეთხოვები? ეთხოვებუ(ნ) (მათხოვინებას გამოეთხოვება, მათხოვინებას გამოეთხოვება, მათხოვინებას გამოეთხოვება) გრდუე. ეთხოვება.

თსპაპა იხ. მთხოვება, მოთხოვება.

თსპაპა-ი (თხოვინს) ცხვირში ლაპარაკი,- დუდღუნნი. იმი ნარაგადუ კოს ვეგაგინე, თხოვინუნს - იმის ნათქვამს კაცი ვერ გათვებს, ცხვირში ლაპარაკობს (დუდღუნებს). ზღარ. დღუნინი, გუგუნინი.

თსპაპა (თხოვს) მოჭმ. იგივეა, რაც თხოვ, - თხოვალა, მთხოვანი. მანგოლიაში სქვაში პირე თხოვში ს ხვიხვილი ვაგგინი: ე. სამეშ,

ქართ. ზღს., გვ. 20- მანგოლიის ლამაზ კოკორს მურყნის ხვიხვილი (ბიძილი) არც კვავს.

თსპაპა-ი (თხოვურს) იგივეა, რაც თხოვურაი, - თხოვალნი, ჩირაპნი.

თსპაპაპა (თხოვურას) იგივეა, რაც თხოვურა, - დამჩინებება. ხარმენც სოფელური კათა ხვარენც ორინჯიში ნამუთინე არდგოლიში ოთხოვურაი : კაზაყ., I.08.1930, გვ. 4 - ხარისძირას სოფელი ხალხი ხვარობს საქონლის ზოგიერთი ადგილის დასაჩირქებლად.

თსპაპა-ი (თხოვთხის) მოჭმ. ვაზის ერთგვარი ჯიშა; თეთრი, მარცვალს იხამას ნვრილს, ღვინო დგება კარგი (ს. მაკალა, გვ. 189).

თსპაპაინი-ი (თხოვთხის) **თსპაპაინა** (თხოვთხინუას) სახელი თხოვინუნს ზმნისა - მარ თხოვთხისი, უმწო მარ ხვარინი. თხოვთხინუნს (იგვ. ითხოვინუნს იხამურა, უთხოვინუნს უხამურა, ნოთხოვინუნს) ხამურობდა თურმე) გრდუე. სპ. - მოჭმ. თუხთუხებს; ხამურობს.

თსპაპაი ზმზ.იხ. თითხამო.

თსპაპა (თხოვთხს) იხ. თითხო, თხოვთხო.

თსპაპაინა (თხოვთხოვებას) იხ. თითხოვება.

თსპაპა (თხოვას) იხ. თხოვა, მეთხოვა. კუდელია ქიმიოთხოვება (ს. ხუბ., გვ. 297- კუდზე მოაკიდებინა ხელი).

თსპაპაინი-ი (თხოვთხის) იხ. თხოვთხინი.

თსპაპაინა (თხოვთხინუას) სახელი თხოვთხოვინუნს ზმნისა, - თხოვინი საჭმლის ღორსულად თამა (მ. დოდ., II გვ. 180).

თსპაპაინი (თხოვინს) იხ. თხოვინი,- ხვიხინი, ფრუტინი. მუხინენც, თხოვინენც, კობორე უჭკორჭკინუნა: მასალ., გვ. 97- ზმუნის, ხვიხინებს, კბილებს აკრაჭუნებს.

0¹ ჩვენებითი ნაცვალსახელის თი ის შეკვეცილი ფორმა: ი კოჩი ტყაბარანს ხოს – ის კაცი ატყავებს ხარს. უწუე ი კოჩქ: *მ. ხუბ., გვ. 19*–უთხრა იმ კაცმა. ქილიკერკელ დისხი ი კოჩქ: *მ. ხუბ., გვ. 45*– გაგორდა მინაზე ის კაცი. ი ოსურს უწუე: *ი. ყოფშ., გვ. 44*–უთხრა იმ ქალს...

0² სახელობითი ბრუნვის ნიშანი თანხმომავნუქიან სახელებში: კოჩი-ი კაცი, ოსური-ი ქალი, მანგარი-ი მგარი, ართი-ი ერთი, ჩქინი-ი ჩენი, კოჩური-ი კაცური, ოხარქალი-ი სათოხნი...

0³ 1. სათავისო (სასუბიექტო) ქცევის პრეფიქსი სამსავე პირში: ვ-ი-თასუნქ ვითესავ, ი-თასუნქ ითესავ, ი-თასუნს ითესავს (*შლო თასუნს თესავს, უთასუნს უთესავს*); ვ-ი-შენქ ვიშენებ, ი-შენქ იშენებ, ი-შენს იშენებს (*შლო აშენენს აშენებს, უშენენს უშენებს*).
2. სასხვისო (საობიექტო) ქცევის პრეფიქსი პირველსა და მეორე პირის ობიექტთან: მ-ი-ჭარუნს მიწერს, გ-ი-ჭარუნს გიწერს (*შლო უჭარუნს უწერს*); მ-ი-თასუნს მითესავს, გ-ი-თასუნს გითესავს (*შლო უთასუნს უთესავს*).

0⁴ 1. ერთპირიანი დინამიკური ვნებითის სანარმოებელი პრეფიქსი ზმნაში უ სუფიქსთან ერთად (ი- -უ): ი-ხაჩქუ-უ(ნ) ითხიხნება, ი-შენქუ-უ(ნ) შენდება, ი-ჭკომუ-უ(ნ) იჭმება...

2. ერთპირიანი შესაძლებლობის ვნებითის სანარმოებელი პრეფიქსი ზმნებში -უ სუფიქსთან ერთად (ი- -უ): ი-ჭკომ-უ(ნ) შეიძლება ჭამა, შეიჭამოს; ი-ხაჩქ-უ(ნ) შეიძლება თხიხნა...

0⁵ უფუნქციო ელემენტი უწყვეტლიას დაწყვეტლიას მწკრივითა პირველსა და მეორე პირში: ჰჭარუნდი-ი ვწერდი, ჰჭარუნდი-ი სწერდი; ვ/ფთასუნდი-ი ვითესდი, თასუნდი-ი სითესდი, ვ-ხანტუნდი-ი ვხატავდი, ხანტუნდი-ი ხატავდი... დოჭარ-ი დაწერე, დოჭარ-ი დაწერე; გუასქეამ-ი გავალამაზე; გოპტი-ი გავთბი, გოტი-ი ვასთბი...

-იხ კინნობითობის მანარმოებელი ბოლოსართი ხმოვანზე დაბოლოებულ საკუთარ და საზოგადო სახელებში: კოჩა-ია (*შლო კოჩა*), ბოშა-ია, უტუ-ია, ქეხო-ია; ჟიმა-ია ძამია, და-ია დაია, ტობა-ია (*შლო ტობა ღრმა*), ფოქეა-ია (*შლო ფოქეა გამოქვაბული, ბერი*). *შლო. -ა*.

იხარქუ (იხარქეს) უდარქუი. ია გ არ დ ე კოჩი – უდარდელი კაცი. იხ ლობუტი.

იალუნ-ი (იალონს) იალონი. იხ მაფშალია.

იამუბ-ი (იამუგის) მამუტე ი დ ი ხ ა – უნაყოფო მინა. მამუტე ი ე, იმოტუე, იმინდუენი, ფერი დ ი ხ ა – იაზუტი არის, რომ სრილებს, ინელებს, ისეთი მინა.

იამსხ-ი (იათახის) იამსხი; ცხენი უქანა ფეხებს ერთმანეთს რომ ურტყამს, მაშინ იტყვიან: ი ა თ ა ხ ი ს ო რთუნია. კაჭა ცხენი ი ა თ ა ხ ი ს მ ი ო ტ ა ნ ს ა რთი ა ნ ს – ფეხმრუდი ცხენი იათახს ურტყამს ერთმანეთს. *შლო კაჭა*.

იანი (იათას) ბოქან. ია, იანი. ქუნცის ჟინსი მითოზანსი კარაკუჩხა დო ი ა ი ა : *ქსს, 1, გვ. 328* – ბურქის ძირას ხარობს ენძელა და იაია.

იალა! იალა! შოხს. გამოხატავს აღტაცებას, მონოღებას. ქანაასხაუე ცხეს დო ი ა ლ ა ! – შემოახტა ცხეს და იალა!

იალუნ-ი (იალონს) ალიონი. ანწ(ი) ქემადგროთ ემხანანქ ი ა ლ ო ნ ქ ე – გოთანაქ: *ქ. სამუშ., კარო., ზეს., გვ. 70*– ანი მოადგა ამდენას იალონი – გათენება. ი ა ლ ო ნ ი შ უ ნ ა ლ გ ი ნ ა ვ ო რ წ ყ ვ თ პირველ ჩხოროიას: *ქ. სამუშ., ქსს, გვ. 159* – განთიადზე ამდგარი ეხედავთ პირველ სხივს. *შლო. გურ. იალონი ალიონი (ა. ღლ.)*.

იამან-ი(იამანს) იამანი, ძვირფასი ძვა, აშატი, აპინი(*ქველ*). ი ა მ ა ნ ი შ ი თ ო ლ დ ო ლ უ, სქანი ჭირი მა ... : *ქ. სამუშ., ქსს, გვ. 24*– იამანის თვალეტი გაქეს, შენი ჭირი მე...

-იან/-ან სუფიქსი წარმომავლობაზე მიუთითებს: თაქ-იანი-ი აქაური, თექ-იანი-ი იქაური, მუღოშ-იანი-ი როდინდელი; ალაბ-იანი-ი ადლის ოდენა:

ა ლ ბ ა ბ ა ნ ი ქ ა ვ ე ბ ე თ ა ქ - ა დ ლ ის ო დ ე ნ ა ქ ვ ა დ ე ვ ს ა ქ . შ ლ რ . უ რ .

ინარა-ი (ინარას) **ინანარა-ი** **ინარას სინჩხეს** მერჩანს: *ქხს, I, გვ. 148* – ინანარაში სიხეს მოცეკვს. სუმი ინარა ც ქედოჭყე ჭიჭე-ჭიჭემ თუალა: *ქ. საბუშ., ქხს, გვ. 134* – სამ ინანარს (ქ) დაინყო ცოტა-ცოტას თოვა.

ინანაე (ინანეცხ) **ინაპი**, **არაპი**; **საპვირველი**, **არაჩეპულაპირი**, **სუნაპური** (*ი.ყოფშ.*).

ინარა-ი (ინარალს) **ინარა-ი**. ოსურიში **იარაღი** ჩილაშური რენა – ქალის იარაღი ცრემლიაო.

ინარა-ი (ინარაყის) **იხ იარაღი**. **იარაყი** მიქ შეცენი, ორფელი ართო ქოკითხეს: *ქ. საბუშ., ქართ., ზეს., გვ. 101* – იარაღი ვინ მისცა, ყველაფერი ერთად (ქ) ჰკითხეს.

ინარაშა (ინარაშკას) **იხ იარაშკობა**.

ინარაშკობა // **ინარაშკობა** (ინარაშკობას) **ინარაშკობა**, ყოველწლიური ბაზრობა. **იარაშკობა** რე ასე სოფელს: *ქ. ზუბ., გვ. 129* – იარაშკობა არის ახლა სოფელიშ.

იარაღი-ი (იარაღის) **შეცემლობა**. **იარაღი-ი** ს **ზოჯუნთი**, **პატრონი!** – შეცდომაში ბრძანდებით, ბატონო! მუშაქ იარაღი გემშუღვ: *ქ. ზუბ., გვ. 295* – მამამ შეცდომა შენიშნა (შეუტანა).

ინარაშა-ი (იარაშაფალ/რს) **მიგაენებ. მყ.** **იუჭუნას** **ზნისა** – ამოსანაბი. **ზღაქ** ფაფირო გონირთუა დო ორგულს კითხი **იარაშაფაქ** ვახადალა: *ხალხ. სიმრ., გვ. 50* – ზღვა ფაფად იქცაო დო ორგულს თითის ამოსანებ არ შეხვდაო.

იხა, **იხაბ!** **იხაბ ლ!**; **იხანნი** *შორსე*. **ღიხა**, **პო-ღა**; **მაშნი**. **იხა**, ჩემი პატრონიქინი, დო მიდართ მუშ თიმა–ღიხა, ჩემი ბატონი შენ ხარ, დო ნაიდა თათის ოჯახში. **იხანანი**, **ჭკობილი** **ქესაუფლებო**: *ქ. ზუბ., გვ. 21* – ჰოდა, შეჭმულუ არ იქნებოდაო. **უმქურქ** ლიფში გინირთო, **იხანანი**, **გუშაქ** მათო გინირთო: *ქ. ზუბ., გვ. 130* – ვაშლო ნემსად იქცა, ჰოდა (მაშინ), გუშა ძაფად გადაიქცა.

იხსარა-ი (იხსარას) **ბოტან.** **პირკაპა** (*ა. მყ.*).

იხსარა-ი (იხსარას) **პატარა**, **იარბათმანინანი** ძვეპირი. მასში ოდუდიას (*იხ.*) სალოცავის ლეონოს ასხამდენ (*გ. ვლასა*).

იხა // **იხაბ** (ი'უბას) იგივეა, რაც **იუბა**, – **უბა**. **გუჩქიტი** **იხას** **დომიენელ** – **მამაჩემი** უბეს გამოსინჯაედა (დამიელოდა).

იხა-ი (იხლის) **ბოტან.** **იქლი**. ...**გეიმარა**, **იხა** **იხა** – **ბარაღი** შქას წგმოდგელ რჩებენ როკი

ონოლო: *მსალ., გვ. 57* – ...**გეიმარა** (და) იელ ბარდს შორის იდგა ბერძენა (როკი) ოხოლო. *იხ იელი, ელი, ეი, ელიში კოკა, ელიშია (ა. მყ.)*.

იხი/იხაბ *იხ ეგება*. **იგობ** უჯგუშ ბედიქ **ეგებდანი**: *იაა, I, გვ. 19* – იქნებ უკეთესი ბედი გებედოთ.

იხა **იხაენი**. **იღა** **კოჩქ** ქუმორთუ – იმდენი კაცი მოვიდა. *იხ თიღა*.

ილუმუშა **იხა**. **მთლიანად**; **იხიანად**. **იღო მუშა** **მოქუას** ქინგაბაუჭრინევა: *ი.ყოფშ., გვ. 68* – მთლიანად ქუას გადაასხოო. *იხ ელმო'უშამო.*

ილანო (ეარდას) **ის არ იყოს**; **იხ** **ღლისა** **არ იყოს**.

ი-იარ კუთენილების (ქონების) აღმნიშვნელი სუფიქსი: **ქონებ-იერ-ი** კობი ქონებანი კაცი, **ჭკე-იერ-ი** ჭკევიანი, **დულ-იერ-ი** თავიანი, **ჩხონჩხ-იერ-ი** ზვიგირანი, **პოჯ-იერ-ი** პირიანი, **სიტყვის** **კაცი**... *შლრ. –უან*.

იიერი (იერს) **იიერი**, **ილფირი**. **გასქევა** **ცა** **ბეამ** **იერქ** – **გალამაზა** ცა მზის იერმა. **ვაშაოქონს** თე **ბაღანაში** **იერი** – **არ მომზონს** ამ ბავშვის ელფერი.

იიერანი (იერანის) **იიერანი**. **გადატ.** **ერთიანი**. **იერიანი** **ოჯახი** – **ერთიანი** (დიდი, მრავალწევრიანი) ოჯახი.

იიანი (იეანას) **ქათმის** ან **დადმყოფობა** (*ი.ყოფშ.*), **ქათმის შირი** (*შ. ბერ.*). **იეანა** **ქაქ** ქიმმაკათუ ქოთოუმეს დო გოჭყევილუ – იეანა დავირა ქათმებს და ვანყვიტა. **სი იეანია** – **მიზახოლაფერი!** – შე იეანია – **დარეული!** (ხეცვლათ). *შლრ. იმერ.* **იეანა** თხის ავადმყოფობა (*ე. ბერ.*).

იიანობა (იეანობას) **იიენისი**. **შეესიში** ჭვიმა ორქო **რენ** დო **იეანობაში** – **ვარჩხილია**: *ი.ყოფშ., გვ. 181* – მასის ნვიმა ოქრო არის და იენისის – **ვერცხილი**.

იილა-ი (იელის) **ბოტან.** **იგივეა**, რაც **იხა** **იხა**.

იიმა, **იიმაბ** (იმაბას) **იილაენი**. **იმაბას** **იხა**. **იმდენს**. **მუშმას** **გურჯინგენსი**, **იხ მას** **ვაჭვენისა** – **რადენს** **გრევიანეს**, **იმდენს** **არ ნვიმსო**. **იხ მას** **ხანცე** **მომიყაბით**: *ი.ყოფშ., გვ. 16* – **იმდენ** ხანს **დამიეცადოთ**.

იიშაბა (იშუ/გმას) *იხ იიმა*.

იიშ-ი მოქმედებითი ბრუნვის ნიშანი. **ოსურ-ით** ქომორთუ – ცოლით (ქალით) (ქი) მოვიდა. **მუში** **ხეთ** **დააშქევილუ** – **თავისი** ხელით დაახარო. **მუთ** **შილინებე** **შევილიმა ულაბ** – **ცხან-ით**, **მარა** **უჯგუშე** **ფა** **იტონ-ით**, **ვარაღ** **დერე** **ეყან-ით**: *ი.ყოფშ., გვ. 1* – რით

შეიძლება ზუგდიდში წასვლა? - ცხენით, მაგრამ უკეთესია ეზლით ან დილოყნით.

ითამ // ითამუ // ითამუ ვითოჲ; თითჱმს. ითამ სამუშაო ნძალა თიგმა ღირგნო? - ვითომ სამუშაო ძალა იმდენი ღირს? მენძელი ითამუ ართიგურო ბირას იჭანდვ: *იყოფშ, გვ. 158* - მასპინძელი ვითომ ერთგულად სიმღერას იწყებდა. ითამუ ვაკოდუ ძღაბის რაგადი - თითქოს არ უნდოდ გოგოს ლაპარაკი. ითამს რენა გუარყოლი: *მ.ხუბ., გვ. 308* - ვითომ არიან სწავლული. ითამდო ვითომდა: ითამდო შანთი მიოგეს ქვარას- ვითომდა შანთი დაარტყეს მუცელში.

ითამო ზმზ. პრთინანად; მთლიანად. ლაიგიმი პრობლემა კოლმეურნეობას ითამო გონოწყვიდილი ოკო რდას: *ეს ზგ., 6.03.1930, გვ. 1* - სიმინდის პრობლემა კოლმეურნეობაში მთლიანად გადაწყვეტილი უნდა იყოს.

ითიამო იგივეა, რაც ითამო, - მთლიანად; იმინად.

ითიმჱმუა ზმზ. მაშინ. ითიმჱკუმა მა გაგმოსხაპუნქ ოთახიშე: *მ.ხუბ., გვ. 11* - მაშინ მე გამოვხტები ოთახიდან. *შარ.* ეთიჱკუმა.

ითინა იხ. ეთინა.

ითინარ-ი (ითინერს) იხ. ეთინერი.

ითინეჱი (ითინეს) ისინი. იხ. ეთინეფი.

ითიჯაჱრ'ა (ითიჯურ'ას) იხ. ეთიჯგურა.

ითი- რთული ზმინსინი (მარტივი ი- და ნანილაკი თო-). იხ. ათო-, ეთო-.

ითოღინაჱა (ითოღინაჱას) იგივეა, რაც ეთოღინაჱა, - სახელი ითაღინე უ (6) ზმინსა - ბაძეცვა. ქითაღინე მუში სახენწიფოშა: *იყოფშ, გვ. 103* - გაქრა (გაიქცა) თავის სახელმწიფოში. იხ. ღინაჱა.

ითოკვათუა (ითოკვათუას) იგივეა, რაც ეთოკვათუა, - სახელი ითაკვათანს ზმინსა - ძვევიდან შაქრა. თუღოხუშე ქეთაკვათუაჱა - ქვევიდან შექრა ხე.

ითოკვაჱა (ითოკვაჱას) სახელი ითიკვაჱე (6) ზმინსა - ძვევიდან კაჱაჱინი. ოჩამერეშა მითულგან, სქასერს ქეთიკვაჱე უცს: *იყოფშ, გვ. 150* - საცხეველის ქვეშ შესულან (და) შუალამეს აკაჱუნებდნენ.

ითოლჱაჱა (ითოლჱაჱას) სახელი ითოლჱანს ზმინსა - დამცირება. ვასაკვირი უეჱო ვარე, ზღანდლენქ ითომილჱა: *ქხს, I, გვ. 103* - ვასაკვირი როგორ არაა, მლანდლავ, მამცირება.

ითონჱარჱა (ითონჱარჱას) იგივეა, რაც ეთონჱარჱა, - სახელი ითანჱარანს ზმინსა - ძვეშ მენჱამა. მოჱვას კევრესი ქათუნჱარჱას - კრუსს კევრესები შეუწყვეს(ქვეთი).

ითონჱაღილჱა (ითონჱაღილჱას) იგივეა, რაც ეთონჱაღილჱა, - სახელი ითინჱაღილჱანს ზმინსა - ძვევიმთ მონჱაჱეჱა. ხეშაქეთინჱაღილჱა - ხელში (ხელბეჭეშ) შემოიწყვედა.

ითორჱაჱა (ითორჱაჱას) იხ. რქუჱაჱა.

ითორჱაჱა, ითორჱაჱა (ითორჱაჱა/ჱას) იგივეა, რაც ეთორჱაჱა, - სახელი ითარჱაჱე (6) ზმინსა - მუცლის ტიპვილი. უჩხი გოგირგილუნი, ქორას უჩქე ითორჱაჱა - ფხი რომ გაგიცივდება, მუცლის ქვედა ნაწილში იცის ტკივილი.

ითორჱაჱა (ითორჱაჱას) იგივეა, რაც ეთორჱაჱა, - სახელი ითორჱანს ზმინსა - ძვეშ ღაბაჱა.

ითორჱინა (ითორჱინას) იგივეა, რაც ეთორჱინა, - სახელი ითორჱინანს, ითორჱინელე (6) ზმინსა - შაქროჩანა.

ითოსჱა // **ითოსჱა** (ითო'ფ'სუშას) იგივეა, რაც ეთოსჱა, - სახელი ითმი'ფ'სუნს ზმინსა - ჩასაჱაჱა. სერით ლურენჯი ითმი'ფ'სუნს - ღამით მძინარე ისელებს. იხ. 'ფ'სუშა.

ითოტანჱაჱა (ითოტანჱაჱას) იგივეა, რაც ეთოტანჱაჱა, - სახელი ითატანჱაჱანს ზმინსა - ძვევიდან შესხაჱა (წმინდა). ჩხეიხევი დო ჯოლოკევი ჱინქ ქათატანჱაჱა უ: *მასალ., გვ. 119* - ფესეები და (მავნე) გლერტა ძირში (მოსტრა) გადასტეჱა.

ითოტარჱაჱა (ითოტარჱაჱას) იგივეა, რაც ეთოტარჱაჱა, - სახელი ითუტარჱანს ზმინსა - შენთიბა (ქვევიდან). დამხირს ითუტარჱანს - ცეცხლს უნთებს ქვევიდან.

ითოტარჱილჱი (ითოტარჱილჱის) იგივეა, რაც ეთოტარჱილი, - ძვევიდან შენთიბული. დამხირს ითოტარჱილი: *ქხს, I, გვ. 193* - ცეცხლი (არის ქვეშ) შენთებული.

ითოქარჱა (ითოქარჱას) სახელი ითაქარანს ზმინსა - ბაძეცვა, ბაძეროჱა. მოკო ქათოქარჱა: *შ.გურ., გვ. 190* - მინდა გავიქვე (გავექროლდე).

თორავაზა (თორავაზა) იგივეა, რაც ეთოლაჭუა, - სახელი ითავალჭანს ზნისა - ძველიდან შმჭრა. თუმა ქითაალაჭუ - თმა შუაჭრა ქვევიდან.

თორავაქოლი (თორავაქოლი) იგივეა, რაც ეთოლექოლი, - შამოსხაპა. ცირენქ კისრის ქეთაბდორქს, ქეთოლექოლეს: *შხუძ., გვ. 5* - გოგონები კისერზე ჩამოვიკიდენ, შემოხეზოვნენ.

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - ძვეშ მოხოლიაბ, მოხოლა. თე ჩქენ მაჭკუშალი ნტერი თულო ქათიქუნათ: *მახალ., გვ. 79* - ეს ჩვენ შემჭმელი მგელი ქვეშ მოვიგდოთ (მოვიყოლიოთ).

თორავანა // თორავანა (თორავანა) ითორავანა სახელი ითიქუნანს ზნისა - შურადღაბის მიშქეპოლა (შეგნებულად). ბრელი ეხეწუ, შარა ქითიქუნან - ბვერი ხეხან, მაგრამ შურადღაბ არ შიაქცია. *შორ. ხუაი.*

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - ღახრჩომა ძვეშმოქეპოთ. ძიგორენქ ქითიქუნანს თინა: *ატაფ., გვ. 87* - ეკლემბა დახრჩევს (ქვეშმოქეპოთ) ისინი.

თორავანა (თორავანა) სახელი ითიქუნანს (6) ზნისა - თიქუნან რანიმა ძვეშ. შუკო შხაფილი კერიალო შუნუფი ქეთიქუნანს: *იყოფ., გვ. 150* - (როგორ) გამძინვარებული კერატით თითონ ითქელეფებოდნენ (ქვეით).

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს (6) ზნისა - ძველიდან შამოსხაპა. სახელი ქითიქუნანს ქინის: *შხუძ., გვ. 118* - სახელი შემონებეს (ქვევიდან) ძირში.

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - ძველიდან შამოსხაპა. ვეფოქერი, ლენო გოფრთი, დროქ კურხიმა ქეთოლექანა: *ქ. საჭეშ., ქხს., გვ. 152* - რომ არ ვიფიქრე, ლენი გავხდი, დრომ ფეხზე ამოიქეკრა.

თორავანა (თორავანა) სახელი ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა; მოხმარება (რაიმე მიზნით).

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი

ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა (ძველიდან). შეტი შითინიშა ეთოლექანა ეცალი ვარქეფი: *შხუძ., გვ. 15* - შეტი არავისთვის არ შემინიშნავს (მინახავს) ასეთი ვაყა (ულაყი).

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა. ვეფოქერი, ლენი გოფრთი, დროქ კურხიმა ქეთოლექანა: *ქ. საჭეშ., ქხს., გვ. 152* - რომ არ ვიფიქრე, ლენი გავხდი, დრომ ფეხზე ამოიქეკრა.

თორავანა (თორავანა) სახელი ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა. ვეფოქერი, ლენი გოფრთი, დროქ კურხიმა ქეთოლექანა: *ქ. საჭეშ., გვ. 7* - შეიბენ ეს ბიჭი და დევები.

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა. ვეფოქერი, ლენი გოფრთი, დროქ კურხიმა ქეთოლექანა: *ქ. საჭეშ., გვ. 7* - შეიბენ ეს ბიჭი და დევები.

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა. ვეფოქერი, ლენი გოფრთი, დროქ კურხიმა ქეთოლექანა: *ქ. საჭეშ., გვ. 7* - შეიბენ ეს ბიჭი და დევები.

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა. ვეფოქერი, ლენი გოფრთი, დროქ კურხიმა ქეთოლექანა: *ქ. საჭეშ., გვ. 7* - შეიბენ ეს ბიჭი და დევები.

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა. ვეფოქერი, ლენი გოფრთი, დროქ კურხიმა ქეთოლექანა: *ქ. საჭეშ., გვ. 7* - შეიბენ ეს ბიჭი და დევები.

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა. ვეფოქერი, ლენი გოფრთი, დროქ კურხიმა ქეთოლექანა: *ქ. საჭეშ., გვ. 7* - შეიბენ ეს ბიჭი და დევები.

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა. ვეფოქერი, ლენი გოფრთი, დროქ კურხიმა ქეთოლექანა: *ქ. საჭეშ., გვ. 7* - შეიბენ ეს ბიჭი და დევები.

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა. ვეფოქერი, ლენი გოფრთი, დროქ კურხიმა ქეთოლექანა: *ქ. საჭეშ., გვ. 7* - შეიბენ ეს ბიჭი და დევები.

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა. ვეფოქერი, ლენი გოფრთი, დროქ კურხიმა ქეთოლექანა: *ქ. საჭეშ., გვ. 7* - შეიბენ ეს ბიჭი და დევები.

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა. ვეფოქერი, ლენი გოფრთი, დროქ კურხიმა ქეთოლექანა: *ქ. საჭეშ., გვ. 7* - შეიბენ ეს ბიჭი და დევები.

თორავანა (თორავანა) იგივეა, რაც ეთოლექანა, - სახელი ითიქუნანს ზნისა - შამოსხაპა. ვეფოქერი, ლენი გოფრთი, დროქ კურხიმა ქეთოლექანა: *ქ. საჭეშ., გვ. 7* - შეიბენ ეს ბიჭი და დევები.

ზენისა - დაბნელება, შებნელება.
იკირუშუ ჩქიმო ექანაქ - დაბნელდა
ჩემთვის ეს ქვეყანა. *იხ. რუმე; რუმუა.*

იკორღვაჟას (იკორღვაჟას) იგივეა, რაც
ეკორღვაჟა, - სახელი იკმადარღვანს
ზენისა - დაზნაძვა, დარღვანა. ცუდეს
იკმადარღვანს - სახლს არღვეს.

იკოსერუა (იკოსერუას) იგივეა, რაც
ეკოსერუა, - სახელი იკოსერუანს
ზენისა - დაღამება; დროის მონაქვეთი
მგნს ჩასვლიდან დაბნელებაში. ადრე
ღირითი, ეკოსერუა - ადრე დაბრუნდი,
არ დაიღამო. იკოსერუას ზგზ. დაღამებისას,
შეღამების დროს. იკოსერუას ოკო ვეღვე -
შეღამების დროს არ უნდა ნახვიდე. *ჭოჩ. სერი.*

იკოჯუნაჟა (იკოჯუნაჟას) იგივეა, რაც
ეკოჯუნაჟა, - სახელი ეკოჯუნას,
იკიჯუნანს ზენისა - ამოქვანას; უკან
მიყოლა, მიღვენება. ებოშიქე იკიჯუნუ
უკახალე ფინიე დო მოღაროფ - ამ ბიჭმა
გამოიყოლა უკან ფინია (ძალი) და ნამოვიდა.
იხ. ჟუნა.

იკოხონი (იკოხონის) იგივეა, რაც ეკოხონი,
- აღმართი. უბედური ბედში კოყე ქუა მოჭიშაფ
იკოხონიც: *მახალ., გვ. 53* - უბედური ბედის
კაცს ქუა აღმართზე დასწევია.

იკოხონა (იკოხონას) იგივეა, რაც ეკოხონი,
ეკოხონი, - აღმართი. მაგარი ეკოხონი
მოჰუ რმინს - მაგარი აღმართი მოსდევს ვაკეს.

იკიხუნაჟას (იკიხუნაჟას) სახელი იკიხუნანს
ზენისა - დასმა (უკან). სუმხიჯული ჩილო
ქიკიხუნეს; *ა. ცაფ., გვ. 13* - სამივე ცოლად
დაისიხს. ჩილო ოკო იკიხუნუქე; *ა. ცაფ.,
გვ. 58* - ცოლად უნდა დავისვაო.

იკულ/უკული ზგზ. შამეღმ. ეკული თო
სამოგადობაწკემა ჩხუენდნ, თინეჟქ
შიიკოზგ; *მ. ხუბ., გვ. 249* - შემდეგ იმ
საზოგადობასთან რომ ჩხუობდა, იმათ
შეიგნეს.

იკულიანს (იკულიანს) შამეღმონი, მომეღვენო.

-ილ // -ირ ენებითი გვარის წარსული დროის
მიმღებობის მანარმოებელი სუფიქსი: წყნაფ-
ილი ნატკენი, ატკიებული: გური
წყუნაფილი კოს: *ქხს., ს. გვ. 75* -
გულნატკენ კაცს. ჭოფილი, თოკილი:
ჭოფილი ვორექქ, თოკილი ვორექქ, ვა
გომიგალენქოქ?: *მახალ., გვ. 61* - დაჭერილი
ვარ, გათოკილი ვარ, არ გამიძეებ?
ჭოჩ. - ელ // -ერ, -ულ, -უა.

ილა - როელი ზენისინი (მარტივი ი- და ნანილაკი
- ლა): ილა-ღვალა ჩადება; ილა-კინა ჩანევა,
გვერდით მინევა; ილა-რინაჟა გვერდით
ამოყენება... იგივეა, რაც ალა -, ელა .

ილაბარუა (ილაბარუას), ილაბარუა (ილაბარუას)
იგივეა, რაც ელაბარუა, - გვიარღვპის
ამოქვანება; შამოქვანება (ორღენა).

ილაღვალას (ილაღვალას) *იხ. ალაღვალა.*

ილანგვილაჟას (ილანგვილაჟას) სახელი
ილუნგვილუნანს ზენისა - 1.
შეჭამანდის (მაჟ., ლობოს...) გლმად
მიყოლება; 2. გვიარღვიდან მოქლა დარტყმა
(*ბ. კლანაჟა*).

ილაპინანს (ილაპინანს) მცირე მარხვა (შობის
ნინ).

ილართილი (ილართილის) იგივეა, რაც
ელართილი, - *მძღ. გნებ. წარს.*
ილართუნს ზენისა - ბადამოხურული.
ილა-სახლის, საბძლის, სასომინდის... გვერდით
გადმოხურული სათავსო.

ილარქულას (ილარქულას) იგივეა, რაც
ელარქულა, - სახელი ილურქუნს
ზენისა - ჩამეპება (გვიარღვით). ლეჟქ ჩქევა
ილოურქე; *ა. ცაფ., გვ. 105* - ღორმა ეშვი
ჩაუქნია (გაქურა).

ილასორგუას (ილასორგუას) იგივეა, რაც
ელასორგუა, - სახელი ილასორგუ (ნ)
ზენისა - მიმარქართად. წყირიში ნალანდა
ოსურული კერასი ილასორგულანია; *ქხს,
გვ. 225* - რწილისაგან გალანდული ქალები
კერასთან რომ იყონ მიყრილი.

ილანს (ილაგუნას) იგივეა, რაც
ელანსა, - სახელი ილაგუნს ზენისა -
გვიარღვით აყოლა, აღვეპება. თინა თის
ილაგუნდუნი, ვახიოლედუ - ის იმას
გვერდით რომ მიწყებოდა, გაეხარდებოდა.

ილანსაჟას (ილაწუგას) იგივეა, რაც
ელანსაჟა, - სახელი ილწუნანს ზენისა
- ამოქვანება. მღვაქე ფაფირო გინრთასინი,
ორგულს კითხი ილაწუნაჟათ ვახვალე -
ზღვა ფაფად რომ გადაიქცეს, ორგულს თითის
ამონებაც არ შეუძლება.

ილანსილი (ილაწურილ(რს) *მძღ. გნებ. წარს.*
ილაწურუნს ზენისა - ანურული. გვრენი
მურის მარტივლეთ სუჯი ილაწურილი:
ა. ცაფ., გვ. 169 - სახედარი მიდის მსმენელად
ყურანურულად.

ილაქუმაჟუ (ილაქუმაჟუს) *იხ. ალაქუმაჟუ,*
მილაქუმაჟუ.

ინალუა (ინალუას) სახელი ინალეუნს ზმნისა - მსახურებაჲ. თელ დღას ართ გურთი აინალეუნს ბოშემქ - მთელი დღე ერთი გულთი ემსახურენ ბიჭები. *იხ. ნინალუა.*

ინანანაშალ-ი (ინანაწაფალ/რს) იგივეა, რაც ენანაწაფალი - *მიშ. ერებ. მყ.* ინანაწანს ზმნისა - ნანის ჩასაყენებაჲ; რძის შესადღებელი შუაშელი (ყველის ამოსაყვანად). *იხ. ნაწი.*

ინას მიცემითი ბრუნვა ჩვენებითი ნაცვალსახელისა ეთინას/თინას/ინა ის. ინას მუმი მაყალე ქიყანას ქორდენი, ვაუქქედგ: *იყოფშ., გვ. 21* - იმან (იმას) მისი ამხანაგი (ტლო) ქვეყანაზე თუ (რომ) იყო, არ იცოდა.

ინანაშალ-ი (ინაწაფალ/რს) იგივეა, რაც ენაწაფალი - *მიშ. ერებ. მყ.* ინაწუნს ზმნისა - ჩასანებაჲ. ზვეჯქ ფაფირო გინორთუა დო ორგულს კითხი ინაწუნაჲ ქე ვახადუა - ზღვა ფაფად გადაიქცაო და ორგულს თითის ამოსანები არ შეხედაო.

ინაჰირინაშალ-ი (ინაჰირინაფალ/რს) *მიშ. ერებ. მყ.* ინაჰირინუნსა - ჩასანებაჲ. დუუჰიჰე ორქე ქიმეჩეს ოქუკუალიში ინაჰირინაწალო - *იყოფშ., გვ. 106* - თავზე პატარა სარკმელი დატოვეს (მისცეს) საქმლის ჩასანოდებლად.

ინახევენ-ი (ინახევენჯის, ინახვენს) იგივეა, რაც ენახევენჯი, დინახევენჯი, - *მიშ. ერებ. მყ.* ინოლოხოლე (6) ზმნისა - ჩასაჰდომი. ... ეგრა თიში ინახევენჯო ოღბერი გამადობედენი? - *იყოფშ., გვ. 144* - ან იმის ჩასაჯდომად ოღბე არ შემეძლო მეღობა?

ინახუნაშალ-ი (ინახუნაფალ/რს) იგივეა, რაც დინახუნაწალი, ენახუნაწალი, - *მიშ. ერებ. მყ.* ინოლოხოლე(6)ზმნისა - ჩასაჰვენი. (სირჩინე) დემომ კოე ვინააშქეა ტუტლაჰ ინახუნაწალო - (სიბერე) დეუკაცს გადააქცეე აიროში ჩასაჯენად.

ინაირი, ინაირი (ინაირს) *ტომონ. 166* ური. ჰინასხა ხას(ი)და გულამწყი ინგერ(ი) ვებობგი ემერი: *ქხს, I, გვ. 219* - ქინჭრასხას ფერდი ამოვაძერე და ენგური გაგობე ეპერი.

ინალო (ინლოას) *მოტან.* მცენარეა ერთგვარი; მის ძირს ხარშადენენ, წურადენენ და ნახარშ წყალში დებდენ ქსოვილს შესაღებად, ლებადა წითლადა (*მსალეობი, ტ. II, ნაწ., II, გვ. 221*).

ინაღრი (ინაღრს) *ზოილ. ინაღური. შირ.* კოკუმი.

ინა ზმზ. შიბ სიღრმეში. ქინაყოთუ ინე - ჩაავდო შიგნით.

ინაირი (ინეერს) იმანირი.

ინაშ-ი პრავლობითი რიცივი ნაცვალსახელისა ინა/თინა ის (*შორ. თინეფი*). ინეუქე გამორთეს - ისინ არ მოვიდნენ. ინეშს მუთუნი ვახაგარე - იმათ არაფერი არ ეშველება. ირეუქი ქიშიტიგუ ენეუნი ამი გამორთხულა: *ქხს, II, გვ. 18* - ყველამ (ყველაფერმა) შიტიყ იმათი გამორთხუება. ... მარა ინეუქეთი ქიშკიკაალესგ: *ქხს, II, გვ. 42* მაგრამ ისინიც დაიკარგენ (გაუჩინარდნენ).

ინმაილ-ი (ინმაილს) *მოტან. შინდენდელ (ა.მყ.)*. *იხ. ინმაილი.*

ინი, -ინა, -ინეჲ *ჯჯჯ. ეპევიტი, ძირს. ლუღ-ინდ/ლუღ-ინდშ* თავქე, თავით ქვევით, - დაღმა. *შორ. ეგიმე: დუღ-გიმე. თხოროლს ქინაარაგუე დუღინე - თხორილში ჩაავდო თავდაღმა.*

ინი- რთული ზმნისნინი (ი- და ნო-) იგივეა, რაც დინო. წყარსი ინობრედ დო იბშეილედე...: *ქხს, I, გვ. 77* - წყალში ვიდგე (შიგნით). დე ვიბრბობოდე... უჯუჯ სქანი ინოჯინა: *ქხს, I, გვ. 98* - სჯობა შენი შეხედვა (ჩახედვა).

ინიგულეჲ (ინოგულეჲს) ყოშნა-საირნოჲ (შიგნით). დღას მუთუნი ვალისენე თექიან ინოგულეჲს: *ქ. საბუშ. ქხს, გვ. 143* - არაფერი არ სჯობია იქ ოქოფნა-სეირნობას. *იხ. გულეჲს.*

ინილქეჲინ-ი (ინილქეჲინს) ტლაჲში ტოჲჲა. *იხ. დღეჲბინი.*

ინიშუჲინ-ი (ინიშუჲინს) იგივეა, რაც დინოშუჲინი, - შინგნით (სიღრმეში) ზემოთი. მოტორი ინოშუჲინგე: *ქ. საბუშ. ქართ. ზგ., გვ. 117* - მოტორი ბზუის (შიგნით).

ინიჰიჰინ-ი (ინიჰიჰინს) იგივეა, რაც ენოჰიჰინი, - გარეშეშელი (გამტერებელი) ჩასაქეჲა.

ინილაჲს (ინოლაჲს) იგივეა, რაც დინოლაჲს, - სახელი ინოლეუ(6) ზმნისა - ჩაპარდნა. ბურჲულქ სოდეთ ინუოლეუნი, არგუნი თექე ქინაყოთუ - სადაც წალდი ჩაუვარდა, ნაჯახიც იქ ჩაავდო.

ინინაშა (ინონაწუნს) სახელი ინანაწანს ზმნისა - ნანის ჩასაყენებაჲ.

ინონოსაჲს (ინონოსაჲს) იგივეა, რაც ენონოსაჲს, - სახელი ინანთხუ(6) ზმნისა - ჩაპარდნა. ქენანთხე მახინჯი ბოშექვითი დო ჯიმალიქვითი: *იყოფშ., გვ. 53* - ჩავერდა ქურდი ბიჭიც და ბიძაც.

0676601რა (ინორტირას) იგივეა, რაც ენორტირა, - სახელი ინინტირე (ნ) ზმნისა - ჩატევა. ხეირომ გუდას ანთასი ფუთიში უმოსი ღვიჩქ ქენანტირე: *იყოფშ.* გვ. 20 - ხეიროს გუდაში ათას ფუთზე მტტი ღვირო ჩაუტია.

0676602რა (ინორზამას) იგივეა, რაც დინორზამა, ენორზამა, - სახელი ინაარზამანს ზმნისა - ჩანთიშა. ცყურას ქოთქუანდუნი, ხეთქინ ვარზამუ ული - ტყუილს რომ იტყოდა, მაშინვე ჩავენთებოდი.

0676603რა (ინორინას) იგივეა, რაც დინორინა, - სახელი ინორე (ნ) ზმნისა - ჩადგომება. გერი სოროს ინორე: *იყოფშ.* გვ. 148 - მგელი სოროში დება.

0676604რა (ინორიენს) იგივეა, რაც დინორიენი, ენორიენი, - ჩაშტარება, ბაშტარებამიო ჩასხედება.

0676605რა (ინორობას) ჩაღრმავებულნი აღმრილი, - ხევი, ხრამი. ცვილორ თურქით ეიოფშეს, სოღეთ ინორობა რღუნი: *ქ. საბუშ.* ქმს, გვ. 113 - მოკლული თურქებით აუვებს, სადაც ხევე-ხევი (ჩაღრმევებული ადგილი) იყო. *შოა. როზუ.*

0676606რა (ინორღეაფას) იგივეა, რაც დინორღეაფა, ენორღეაფა, - სახელი ინაარღეანს ზმნისა - ჩაშრა. თითი ვა უკორღესე, თემი ქენურღეაფუღე: *იყოფშ.* გვ. 150 - ისიც არ გაეცრათ, ისე კი ჩაეყარათ.

0676607რა (ინორჩინას) იგივეა, რაც დინორჩინა, ენორჩინა, - სახელი ინორჩინუე (ნ) ზმნისა - ჩაბარება. ღურუღი (ი) ორდასენი, თონა უეჯუ, ცუღეს ინორჩენასენი: *ქ. საბუშ.* ქართ. ზგ., გვ. 108 - მკედარი რომ იყოს, ის სჯობია, სახლში რომ ჩაბერდეს. *იხ. რჩინა; რჩინუ.*

0676608რა (ინორჩინელ/რს) იგივეა, რაც დინორჩინელი, ენორჩინელი, - სახელი ინორჩინუე (ნ) ზმნისა - ჩაბარებულნი. ინორჩინელი ბოში დო ძღაბი - ჩაბერებული ბიჭი და გოგო. ინორჩინელი ძღაბეფიში ღურსი - შინაბერა (ჩაბერებული) გოგოების ლექსი.

0676609რა (ინორცხუადას) *იხ. ენორცხუადა.* - სახელი ინარცხუანს ზმნისა - ჩასახვა, ღასაბამის მიცემა. გურიშა ქანირცხუე მუთუნი-და, ვაულე უკული საშველი - გულში თუ რაიმე ჩაისახა, არ აქვს შემდეგ საშველი.

0676610რა (ინოსენაჟაფას) იგივეა, რაც დინოსენაჟაფა, ენოსენაჟაფა, - სახელი ინაასენაჟანს ზმნისა - ჩასენება. კუბოს ქინაასენაჟეს - კუბოში ჩასვენეს. ჩქიში ჭიჭე კოლოფიშა ჭირი ხატი ინოსენაჟე: *ა. ცაბ., გვ. 138* - ჩემს პატარა კოლოფში ორი ხატი მისვენია (გამოცანა: კაკალი).

0676611რა (ინოსხაპინს, ინოსხაპუა) (ინოსხაპუას) იგივეა, რაც ენოსხაპინი, - სახელი ინასხაპანს ზმნისა - ჩახტომა. დუღას ქენმოსხაპინეს, გამოსოფეს ტბილი დროს - მდულარეში (კი) ჩამახტუნეს, ტბილ დროს მომგლეჯეს.

0676612რა (ინოტყვაპალ/რს) იგივეა, რაც ენოტყვაპალი, - ლაზლაჟი (შეგანი). *შოა. ტყვაპალი; ტყვაპალი, ტყვეპურა.*

0676613რა (ინოფურტინს, ინოფურტინუას) იგივეა, რაც დინოფურტინი, ენოფურტინი, - სახელი ინაფურტინანს ზმნისა - ჩაფურტისება. ქემეროფ ძღაბიქენ, იშო ქენაფურტინუ: *მ. ხუბ., გვ. 141* - გოგო რომ მივიდა, ჩააფურტისა იქით.

0676614რა (ინოქოსუას) იგივეა, რაც ენოქოსუა, - სახელი ინიქოსუე (ნ) ზმნისა - ჩაძირება, ჩანთიშა. ევებუ სოთინი პაპანწყვირს ქინიქოსასიე: *იყოფშ.* გვ. 98 - ევების სადმე პაპანწყვილში (კი) ჩაინთქესო.

0676615რა (ინოყოთამას) იგივეა, რაც დინოყოთამა, ენოყოთამა, - სახელი ინაყოთანს ზმნისა - ჩაბდება. ქუა ლაგვანს ქინაყოთუ - ქვა ქვევრში ჩააგდო.

0676616რა (ინოყოთამილ/რს) იგივეა, რაც დინოყოთამილი, ენოყოთამილი, - *მომღერებ. წარს* ინაყოთანს ზმნისა - ჩაბდებალნი. ექ შხვა მუთუნ ვენტირე უკული ინოყოთამილი: *იყოფშ.* გვ. 125 - იქ სხვა არაფერი არ ჩაუტევა მერე ჩაგდებულო.

0676617რა (ინოყუნაჟას) იგივეა, რაც ენოყუნაჟა, - სახელი ინაყუნუე (ნ) ზმნისა - ჩაყვნა, ჩაყმოლა; ჩატანება, ჩაყნა.

0676618რა (ინოშაყარუას) იგივეა, რაც დინოშაყარუა, ენოშაყარუა, - სახელი ინაშაყარანს ზმნისა - ჩაშრა. გეკოროზე ვალიშ მამალასე, ძანძასე ქინაშაყარუე ღო ინტე: *იყოფშ.* გვ. 61 - აკრება სწრაფად (ელვის სისწრაფით), დიდ ტომარაში ჩაყარა და გაიქცა.

ინოშვილი (ინოშვილი) იგივეა, რაც დინოშვილი, ენოშვილი, - სახელი ინოშვილი (6) ზმნის - ჩახრჩობა (რამეში). კათაქმუშაქ ინოშვილი ერწყარიში საგანოს? *კ. საბუშ, ქსს, გვ. 145* - რამდენი კაცი დამხრეველი ერსნისის მიდამოებში?

ინოჩანა, ინოჩანა (ინოჩანა, ინოჩენა) იგივეა, რაც ენოჩენა, - სახელი ინოჩანა ზმნის - ბაჟურჩენა, ცენება (შენით). სო რე, თე უმქური ინოჩანენი? - სადა, ეს ვაჟი რომ დგას (ცენობს). ნამუ ბაღესე ინოჩანცე თქენიყლი ტაგალი: *კ. საბუშ, ქართ. ზგ., გვ. 2* - რომელ ბაღში იფურჩენება კობთა თქენი სადარი.

ინოცანა (ინოცანა) იგივეა, რაც ენოცანა, - სახელი ინოცანა ზმნის - ჩანსება. დელი წყარიში ქინეუცანა ფე: *მ. ხუბ., გვ. 270* - თავი წყალი ჩაუხვია (ჩაუხვია).

ინოწანა (ინოწანა) იგივეა, რაც დინოწანა, ენოწანა, - სახელი ინოწანა ზმნის - ჩანება. პერის მელანს ინოწანა დე - კალამს მელანში ანებდა.

ინოწანა (ინოწანა) იგივეა, რაც ენოწანა, - სახელი ინოწანა ზმნის - ჩანება.

ინოწილი (ინოწილი) *მიხ. სენი, წარს.* ინოწილი (6) ზმნის - ჩამწარი, ჩათმუშული. ჩემი გური ინოწილი იმხანც, იღენც: *კ. საბუშ, ქართ. ზგ., გვ. 19* - ჩემი გული ჩათუთქული შფოთავს, იბრძვის.

ინოჭირინა (ინოჭირინა) იგივეა, რაც დინოჭირინა სახელი ინოჭირინა ზმნის - ჩანოღება.

ინოჭილა (ინოჭილა) იგივეა, რაც დინოჭილა, ენოჭილა, - სახელი ინოჭილი (6) ზმნის - ჩანა. ოსურფი ქინოჭილი თე ცირაში ბირფაქე - ქალები ჩინევა ამ ცირას ნახით.

ინოხარებალი (ინოხარებალი) ტრიალი (შენით). მარა ჩემი გურეუ მუთუნ ვახარე, თიყალი ცოდა ინოხარებალი: *მ. ხალ., გვ. 22* - მაგრამ ჩემს გულს არაფერი ვეღლის, ისეთი საცოდაობა დამერება (შე ტრიალებს).

ინოხილა (ინოხილა) სახელი ინოხილა ზმნის - ნახა (შენით); უმნა. არგუსოს გვირევი (კასაშა მუთა ინოხილი ფე: *კ. საბუშ, ქართ. ზგ., გვ. 110*

- აგუსტოს ივლისის „კასაში“ ვერაფერი ვერ უპოვნია (შენით).

ინოხილა (ინოხილა) იგივეა, რაც დინოხილა, ენოხილა, - სახელი ინოხილა ზმნის - შიგ ჩამწყვედა. სერთი ორის ქართი ინოხილა - ლაშით სოქონელს ქართში ამწყვედეს (შენით).

ინოხონი (ინოხონი), ინოხონი (ინოხონი) ჩაღრმავებული ადგილი, ფართო ხეშინება ჩაღრმავება. *შტ. ეკოსონი.*

ინოხუნა (ინოხუნა) იგივეა, რაც დინოხუნა, ენოხუნა, - სახელი ინოხუნა (6), ინოხუნა (6) ზმნის - ჩაჯღმობა. თხოროლი ენოხე: *ი. იფეშ, გვ. 106* - თხოროლა ჩამქდარი (ზის).

ინოხუნა (ინოხუნა) სახელი ინოხუნა ზმნის - ჩაჯღმობა. სუმენი ალბის ნახორილი დიხას ქინოხუნა: *ი. იფეშ, გვ. 106* - სამოც ადლებ გეთხოროლი მინაში ჩასვეს (ჩაჯღმენა).

ინოხუნა (ინოხუნა) შხუილი (შენით). ოკონ ინგური რდასენ თუმი, მართუ ინოხუნა ენოხუნა: *მ. ხალ., გვ. 70* - თითქოსდა ენგური იყოს, მორევი შიგით შირიალებს. *შტ. ხუმინი.*

ინოჯინა (ინოჯინა) იგივეა, რაც დინოჯინა, ენოჯინა, - სახელი ინოჯინა (6) ზმნის - ჩახაქება. ენაჯინა თოლი დო პის: *მ. ხუბ., გვ. 35* - არ ჩახელო თვალსა და სახეში. აკა ქინოჯინა: *ი. იფეშ, გვ. 155* - ერთი ჩამახედა.

ინოლა (ინოლა) *იხ. დინოლა.*

ინოლა (ინოლა) *მოტან.* იგივეა, რაც იმედა, - უმოლა.

ინი (ინი) ბრქა, კაპი, ლინის ობი (*ი. იფეშ*). დინს მინადირთუ ჩენი, თინა რე - დინის რომ თეთრი მოედება, ისა. *იხ. ქოგორო.*

ინილი (ინილი) *მოტან.* მცენარე ერთგარი. ართი ქეცარი ქოხუნდელო ინილი მულოდარე: *ქსს, I, გვ. 226* - ერთი ციკანი მყავდა დინილზე ვაოვე.

ინიბარო *შტ. რაღაც სასნაულად.* მუკო ინციბურო ქიმკახუნე - რაღაც სასნაულად აეციდა (*ე. ჯოგაყა*).

ინილი (ინილი) *მოტან.* შინდანდა. შე სქემა ინციბილი იმ ტარამი ცალიონი უღე ბაბუსი. *იხ. ინგილი (ი. მყ.)*. *შტ. ცალიონი მდერი. ინციბირს მაციანერი უმახუნა ცალიონი მდერს ინციბირს უღე*

მხუმხუ გური. ოჭვაშეთი (გოფურაფილი რსინა) გეთითჷუნა შქაგურს დო ლერო ქიგოგანა ცალიონს- შინდანლას მეორენარად უახიან „ყალიონის ლერს“. შინდანლას აქეს მსხვილი ლერი. „ოჭვაშეთი“ (ვახურებული მავრთული) გამოგნავენ შუაგულს და ტარად დააგებენ ყალიონზე.

065ა/065ბრა/065რწ: ინწ რ ა მ ა ფ უ
კუჭზმოღვალი - ვინრო მაქეს ფესცამელი.

065არაბა (ინწარებას) სახელი ინ წ ა რ ე ბ ე უ (ნ)
ზნისა - 'და' ვინრომება.

065ნი // შორსდ. ლორის მოსახმობი ძახილი. ლეჯი
მათუ მუნს, მარა ინ წ ი ვ არ ქ ი ლ ე დო ასა -
ლორი მეც მყავს, მეგრამ ინნი არ ესმის და ასა.
შღრ. ნეინწ!

065ქ'უშა ზაზ. იგივეა, რაც ი მ წ კ ' უ ' შ ა .

065რას ზაზ. ვინროღ. იხ. ინწრო.

065რწ (ინწროს) ვინრო. თენერი ლე
წუთისოფელი, მინშო ინ წ რ ო , მინშო -
ფართო - ასეთია წუთისოფელი, ვისთვის
ვინრო, ვისთვის - ფართო. პანტონში
ინ წ რ ო ხინე მუშ ნებაშა ვაშნარათეს:
კ. სამუშ. ქართ. ზუს., გვ. 103 - პონტონის ვინრო
ხინდე თათის ნებაზე ვერ დაეკიდნენ.

065ა (ინჭას) შა. ართ ღისას ინჭა ქობირეს:
მ. ხუბ., გვ. 134 - ერთ ადგილას ქა (კი) ნახეს. იხ.
წყუ.

065პ-ი (ინჭვის) ბადის საქსოვი ჩხირი
(მ. გიორგია). შღრ. ინჭკვი.

065რწ-ი, 065რწა; 065რწ-ი // 065ბრა-ი, 065რწა
(ინჭილ(რს), ინჭილიას, ინჭირიას) პოტან.
ანწლი (ა. მყ.). უსარტოლი დინაფილი გვიმარა
დო ინჭირია : ქხს, I, გვ. 320 - უსარგებლოდ
დაქარგული გვიმარა და აწწლი. შღრ. ლაზ.
ინჭირა // ინჭირი აწწლი (ნ. მარს).

065რწ-ი (ინჭირს) იხ. ინჭილია.

065რწაბა (ინჭირიას) პოტან. დიღებულა. იხ.
თახეანტია, თახეანტიაში ჯა; ჩეაჩუბე,
ჩიჩიება, გეყრუბა, თეფილა, თოფრა (ა. მყ.).

065რწა (ინჭირიას) პოტან. იგივეა, რაც
ინჭილია, - ანწლი.

065პ-ი (ინჭოს) იგივეა, რაც პინტი, - რაშიპ
მატარიის ნაშარი.

065პ-ი (ინჭვის) ბადის საქსოვი ძაფის
დასახვეპი მოფოკილიობა (ქოშა) (მასალეობ,
ტ. V, გვ. 73).

065ბრა-ი (ინჭერს) იხ. ინჭირი.

065რ-ი (ინჯის, ინს) იხ. ლინჯი, - სანილწანძი.
ინჯიშ კარდია - სპილენძის ქვაბი. შღრ.
ლაზ. ფრინჯი სპილენძი (ნ. მარს).

065ა (ინჯას) იწრა. აჯა, ამარი ჩქიში ინჯა
გონწყვიტორი მაფუ: ა. აჯ., გვ. 91 - აი, ავერ
ჩემი იჯრა განყობილი მაქეს. იხ. ინჯარა. შღრ.
ლაზ. ვინრო საქმელი (ნ. მარს).

065რწა-ი // 065რწ-ი (ინჯილე/ორ-ს)
ინწინწარი. ართი რე ინჯილე რე: მ. ხუბ.,
გვ. 130 - არის ერთი ინჯიერი. ათაქ უჯგენ თე
ინჯილე რე: მ. ხუბ., გვ. 131 - აქ უყურებს
ეს ინჯიერი.

065რწ (ინჯარას) იხ. ინჯა.

065რწა (ინჯერას) იხ. ინჯა, ინჯარა. ლერული
ხოჯი ინჯერაშ მე გიშახელილი რე დო ვარ?
- მექდარი ხარი იჯრიდან გამოფეცილი არის
თუ არა?

065რ-ი (იორ-ს) იხ. იოლი.

065რწილე (იობიშ დლას) იობის დლე. ო იობიშ
დლად გერინაფა იობის დლის დაყენება, გაღა-
ცულად დლის დაყენება. ქუმორიას აშო,
გეგორინუაქ იობიშ დლას - მოვიდეს
აქ, იობის დლეს დევაყენებ.

065რწაბა-ი (იოღირგალს) მიმღ. ენებ. გე.
ეაოღირგანს ზნისა - ასაბლწაწი,
ასაბლწაწი.

065რწაბა-ი (იოგეაღლ(რს) ძაფაბის
დასამაბრაბელი სოლი (მასალეობ, ტ. II, ნაწ.
II, გვ. 229).

065რწაბა-ი (იოკინაღლს) მიმღ. ენებ. გე. ე უ კ ი ნ ა ნ ს
ზნისა - ასაწაწი. იხ. ეკინა.

065რწი (იოლ(რს) იოლი.

065რწა (იოლას) იგივეა, რაც იოლი, - იოლი.
საქარუა დილო ლორის ნაყოფიერი დო
იოლა რე: ყაზაყ., 6.03.1930, გვ. 2 -
საქინაზობა უმეტესად ნაყოფიერი და იოლია.

065რწაბა-ი (იონწყუმაღლ(რს) იგივეა, რაც
ეიოწყუმალი, - მიმღ. ენებ. გე. ენ წ ყ უ ნ ს
ზნისა - ასახსწაწი, ამოსახსწაწი. მადბიქ
მეჩე იონწყუმაღლეფი - გოგომ მისცა
ამოსახსწელები (გამოცანები).

065რწაბა-ი (იორმაბლ(რს) იხ. იორმაბალი.

065რწაფ // 065რწაფუ // 065რწაფუზ (იორთაფუ(რ-ს)
ასახსწაწი. სუმი შარა რე იორთაფუ: მ. ხუბ.,
გვ. 232 - სამი გზა არის ასახვევი. შღრ.
იორთაფალი.

065რწაფა-ი (იორთაფალ(რს) მიმღ. ენებ. გე.
ე უ რ თ ა ნ ს ზნისა - ასაბწაწი, ასახსწაწი.

ირიკავრა-ი (ირიკავრა/რს) მიმღენებ. მე. იორკანს ზმნისა - ასანთაპი.

ირიკავრა-ი (იოკოვალ/რს) იგივეა, რაც ეაკოვალ ი, - მიმღენებ. მე. ეკოვუნს ზმნისა - ასანთაპი, ასანთაპი. შვებამი ოლადე ეფიოკოვალ ი რე - სხვისი ტვირთი ადვილი ასანთაპი.

ირიკავრა-ი (იოკოვალ/რს) იგივეა, რაც ეაკოვმა აღარი, - მიმღენებ. მე. ეიკოვმანს ზმნისა - სარჩანი.

-ირიკავრა-ი ვენებითი გვარის ნარსული დროის მიმღენობის მანარმოებელი სუფიქსი; ამათვან -ირი უფრო მეტად გავრცელებულია სენაკურ კილოში, -ილ -ზუგდიდურ-სამურხაყანოულში. შორ. თასილი და თასირი დათესლი.

ირიკავრა (ირს) განსაზღვრებითი ნაცვალსახელი ყომელი, ყველა. რთული ფუძის შემადგენელი ნაწილი. ირი ი წუთილო ირი წამს მასი ვაგოთინიკონი: ქსს, I, გვ. 39 - ყოველ წუთს და ყოველ წამს მე რომ შენ არ გიგონებდე (გამეხსენებინე). შორ. ლაზ ირი ყოველი, ყველა (ნ. მარი).

ირიკავრა-ი (ირიკავრა) მუღმიკი.

ირიკავრა-ი-ირიკავრა-ი იმირაბა-დაიმაბა, აინონა-დაინონა. ირანთუ - მირანთუ, კიდულენი, ვადიოიჯურ, ხოლო მიგომინაფუე: კ. საბუშ, ქსს, I, გვ. 172 - იმირაბა-დაიმაბა (აინონა-დაინონა), რაც გქონდა, არ დაგიჯერა, კიდევ დაგამატებინა (გამოკანა: ლადანკოლი).

ირიკავრა-ი (ირიკავრა) ნაცვლი, რომ პარბა ისათი. ჯარე მუღმიკი რქენი უტუ. ირეკენე რი სქია: კ. საბუშ, ქსს, გვ. 150 - ჯარს მიუძღვის ჩენი უტუ, რომ ვარგა (ნაცადი) შეილიო.

ირიკავრა/ირიკავრა (ირი(ი)ლიხას) ყველა ადგილი (მინა). ირილიხას ზგზ. ყველგან. თუმას ჭკუა ქულუდაგენი, ირდიხას ვეიშუა - თმას ჭკუა რომ ჰქონდეს, ყველგან არ ამოვიდოდაო. ირილიხასა ზგზ. ყველგან, ყოველ ადგილას: ირდიხასა შა გაჯურე ყველგან ნაგვეები. ირილიხასე ყოველი მხრიდან: კულეს ირდიხასე დაჩხირე გურქინდე - სახლს ყოველი მხრიდან ცეცხლი გაურნდა.

ირიკავრა ზგზ. ყოველდღე. ირდიხას თის ურადეკე ყოველდღეს იმას ველაპარაკები. იხ. ირილიხას.

ირიკავრა (ირენქ, ირენს) ზოოდ. ირამი. ართი ირემი ქობირე - ერთი ირემი ნახა. ინა

ირენქ ქობირე უტუ ბუტუმა: მ. ხუბ., გვ. 208 - ის ირემმა მოისა მუტუტე.

ირიკავრა-ი (ირემიზი ხულ/რს) მოტან. დათმინებალა. იხ. კატეჯავარა წამალი.

ირიკავრა/ირიკავრაი ზგზ. სულ, სულ მუღმა, განსაზღვრებითი, განსაზღვრაბი. აბულა დო ამუსერი ირირათო თისე კითხვანდე: ი. ყოფშ, გვ. 24 - დლე დღამე (დღელდამე) გამუღმებით იმას ჰკითხავდა. ორდომას ირირათო ქინტარდე: ქსს, II, გვ. 12 - დღამე განსაზღვრებითი ტვირთი. მა ირირათო გობირე: ი. ყოფშ, გვ. 137 - მე სულ ვიმღერებ. იმქველუე ირირათო ჩილამურთი: მ. ხუბ., გვ. 5 - სულ ცრემლითი იხრამბა.

ირიკავრა (ირიგის) ისათი. კობი დუე ლოლანცენი, ირიგე ტერე ვალოლენია: ხაღს, სიბორ, I, გვ. 71 - კაცი თავს რომ გაუქეთებს, ისეთს მტერი ვერ უნახსო. იხ. რიგი.

ირიკავრა (ირილიხას) იხ. ირილიხას.

ირიკავრა-ი (ირიკავრა) ყოველდღე.

ირიკავრა, ირიკავრა ზგზ. ყოველდღე, დღენიდაბ. დღეარი ართი დღას ღურე, ღარიბი - ირიკავრა: ი. ყოფშ, გვ. 179 - მდიდარი ერთხელ (ერთ დღეს) კვდება, ღარიბი - ყოველდღე. ირიკავრას გოვალდე კულემ კარე ვერდესენი: კ. საბუშ, ქსს, I, გვ. 163 - ყოველდღე გოვალდე სახლის კართან რომ იდგენ.

ირიკავრა-ი (ირიკავრა, ირიკავრა) ყველა (სიტყვ. - სიტყვ. ყველა კაცი). შერს შერი ურქე ირიკავრა: ი. ყოფშ, გვ. 178 - დღეს გიყვი ჰგონია ყველა (ყველა კაცი). ორკოს ვაურქე - ყველამ არ იცის. შორ. კობი.

ირიკავრა-ი (ირიკავრა) ყველანარი.

ირიკავრა უწესობა თინემ ქველიყესი: კ. საბუშ, ქსს, გვ. 113 - ყოველნარი უწესობა მათ დაინყეს. ირინერო ზგზ. ყოველნარად, ყოველმხრივ. მა ირიკავრა ვინწყუნე ხეს - მე ყოველნარად შევიწყობ ხელს. სქანი უჯეუმი მა მიხორა, ირიკავრა იმი მოსაწონე: ი. ყოფშ, გვ. 165 - შენზე უკეთესი მე ვინ ვნახო, ყოველმხრივ მოსაწონე?

ირიკავრა-ი, ირამი (ირიკავრა) ყველაფარი. ირეღესე თის ვაბრალე: ი. ყოფშ, გვ. 143 - ყველაფერს იმას ვაბრალე.

ირიკავრა (ირიკავრა) ყოველნარი. მუტო ჯგერი მარქინქე თემ იბირე ირიკავრა: ი. ყოფშ, გვ. 170 - როგორც კარგმა მცოდნემ, ისე იმღერა ყოველნარი (სიმღერა).

ირო ზგვ. მუდამ, სულ მუდამ, მარადისი; ყოველთვის. ხატიმა ირო ვეფურე: *თ. სახოკი, გვ. 269* – ხატი სულ მუდამ ვერ მოეფერება (კაცი). ტყობიშე ირო იგარს: *მ. ხუბ. გვ. 6* – მალულად სულ მუდამ ტირის. ირო სქანი სახეს ვორწყექ: *ქხს, I, გვ. 74* – მუდამ შენს სახეს ვედავ. გერეში გერე ირო ცოფერე დო ირო იყინია – მომრევის მომრევი ყოველთვის ყოფილა და ყოველთვის იქნებო.

იროიანი-ი (იროიანი) ყოველი დროის, ყოველდროინდელი, სამარადისო.

იროშოი ზგვ. სამარადისო.

იროშული-ი (ირგულს) ყველაშარი. ირ გ ფ ე ლ ი თორღე: *ყაზაყ., 6.03.1930, გვ. 2* – ყველაფერი იყო. *იხ. ირგული.*

იროშული-ი (ირგულს) ყველაშარი. ირ ფ ე ლ ი გ უ თ ხარენს, დანიხრო – უგურეთა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 61* – ყველაფერი გულით ხარობს, ცეცხლი კი – უგულობითაო. ირ ფ ე ლ ე ქ ე შ ი ბ ტყე: *ი. ყოფშ., გვ. 31* – ყველაფერმა შეიტყო. ეს მა გებწყნენქ ირ ფ ე ლ ს ი ა : *მ. ხუბ., გვ. 20* – ამას მე აქვსნი ყველაფერსო. ირგულამო ზგვ. ყველაფრიანად, ყოველმხრივ: ირ ფ ე ლ ა მ ო შ ე მ ე ნ ი რ ი : *ქხს, I, გვ. 121* – ყველაფრიანად მშენიერი. ირ ფ ე ლ ა მ ო შ ა წ ე ლ ა ს : *ი. ყოფშ., გვ. 129* – ყველაფრიანად მანვალოს. *ი* ირგულიშა ხეში მოჭარუა ყველაფერზე ხელის მონერა; *გადატ.* ყველაფერს იკადრებს. ირ ფ ე ლ ს ხ ე ს ო ჳ ა რ ა ნ ს – ყველაფერს ხელს აწერს (ყველაფერს კადრულობს). *ი* ირგული ართო ყველაფერი ერთად : ირ ფ ე ლ ი ა რ თ ო შ ის უ შ ბ უ ნ ი ა : *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 62* – ყველაფერი ერთად ვის უშოვიაო.

იროჰი (ირქის) იშჰალი. ირ ქ ი შ ქ ო ბ ა ლ ი – იეჭლის პური (*ქ. ჯარ.*).

იროჰი-ი (ირქლის) იგივეა, რაც ირ ქ ი, – იშჰალი (*ს. მაკალ., გვ. 185*).

ირონანს ზგვ. ყოველ ნელს. ირ წ ა ნ ა ს თასუნდე ლეშუმლემუს- ყოველ ნელს თესავდა ლომსლომს. *ჟღრ. წანა.*

იხ, **იხ** მიცემებით ბრუნვა ჩვენებითი ნაცვალსახელისა ინა **იხ**. თქვანდა ისი შეუჯღონს მძარე ნინლა: *ი. ყოფშ., გვ. 137* – თქვენზე იმას მიუძღვის ბევრი სამსახური. შხვა დროს იხ ი ღ ლ ა ს ი ვ ა მ უ მ უ ლ ე გ ვ ი ნ – სხვა დროს იმას არასოდეს დაეთრობოდა ტვინი.

ისთაშულა (ისთაფულას) შარი.

ისმარ-ი (ისმარს) *იხ*. ლისიმარი.

ისინღ-ი, ისინღ-ი (ისი/ენღის, ისი/ენს) იგივეა, რაც ისინჯი, – ისარი; შუპი; ჰირითი; სათამაშო ისარი. პაპას ფრიშულს (ფრიშულე) ისინღიქ (ისენღიქ) გუშულეა დო ართ მარას (წანმოწანას) თოს გეუქანულეა: *თ. სახოკი., გვ. 256; ხალხ. სიძრ., I, გვ. 115* – მივდეღს ნვერში ისარმა გაუარა დო ერთ კვირას (ერთ ნელნადეს) ამის გამო ინვაო (შინთ). ისინღი მითოვი ტერომ გუარს – ისარი მიატყვი მტრის გულში. აბაგა, მა დო სი ისენღით ოკო ქობლაყაფათია: *მ. ხუბ., გვ. 268* – აბაო, მე და შენ ისრით უნდა ვითამაშოთ. *ი* თოლიშ ისინღი თვალის ისარი. *გადატ.* განსაკუთრებული ყურადღება. თოლიში ისინღი თიშა აფუ გოტებული – განსაკუთრებული ყურადღება (თვალის ისარი) აქვს მიქცეული. *ჟღრ. ლაზ ისივი ისარი (ს. მარი).*

ისინღ-ი (ისინღეს) ცენის თამაშის ერთ-ერთი სახეობა, – ჰირითიშობა. ცხენოსნები ისროდნენ ხელშუბებს, რომლებსაც ნეცტიანი რკინის ნვერები ჰქონდა და იჭერდნენ (*ს. მაკალ., გვ. 202*).

ისირ-ი, ისარი-ი (ისი/ენს) მოჭარ. იმარული ისლი. ართო კოლი ისირი გოლას მიკოფაფალე: *ა. ჯან., გვ. 141* – ერთი კონა ისლი მთაზე დაფარუატებს(გამოცანა: ცხენის კუდი). ისირი ჩანდე ოსირეს, ენოში უკახაბლე – ისლი ცენობდა სასიღეში. ეზოს უქან. *ი* კურთამი ისგრი ფოთლებიანი (წიფებიანი) ისლი. *ი* ისირიში მოკიჩილი ლახვარი ისლის მოღუნული ჩხირი (*მასალები, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 210*). *ი* ისირიში ლახვარი ისლის მილი: თე ონტკა ისირიში ლახვარი თ გითნაველი რე ჰვათ-ჰვათო – ეს არაყი ისლის მილით არის გამოსული ნვეთ-ნვეთად. *იხ* ლისირი // ლისგრი; ოსირი.

ისირობა, ისრობა, ისმარობა (ისი/ენროტას) მოჭარ. ქასრა. ირიდისა ფორილი რდგ... გეიმარა დო ისენროტა, ქაცხაცხი დო ბრელი შხვათე – ყველაფერი (ყველა მინა) დაფარული იყო... გვიდირი და ქასრი, ცეცხლუკალათი და ბვერი სხვით. *იხ* ლისიროტა, სიროტა (*ა. მაყ.*).

ისიოქოლა (ისიოქობას) რელოვ. შინაური პირუტყვის ნადირისაგან დასაცავად გარკვეული ცერემონიალი. ისიოქოლაში ჯა ისიოქოდას ხე (ჩვეულებრივი მუხა ან ცაცხუი). დანწირილებით *იხ* *ს. მაკალ., გვ. 329-330*. *ჟღრ. ტომან* ისიოქოა ადგილი ს. გურამეში (მარტვილის რაიონი).

ისმ *იხ*, ისი, იმას. ისე ჩერჩელეა შალე: *ქ. საბუშ., ქხს, გვ. 133* – იმას თრევა მოუხდება. ისე შალეშქ ახითლე: *ქხს, II, გვ. 46* – იმას ძალიან გაუხარდა.

იხმარ-ი ლურსმანი ის გმარი კისერს
ქიმიოგ: იყოშ, გვ. 42 - ლურსმანი კისერში
დარტყა. იხ. ისიშარი, ისმარი, ლისგმარი.

იხმარ-ი (ისენდის) იხ. ისინდი, - შუპი.

იხმარობა (ისეროტას) იხ. ისიროტა.

იხბ-ი (ისხის), იხბი-ი (ისხირს) იმდენი. ისხი
ჯგირქი მადლოესი: ქსს, I, გვ. 330 - იმდენი
კარგი დავეგმართოს. ჭრო. ეთისხი, თისხი.

იხბანი (←ისხ'ი'-ხანი იმდენი-ხანი): ისხანი ვიშ
ქედარულე ბადანასენი, შორთე მახინჯე...: ქსს,
II, გვ. 126 - იმდენ ხანს ქე რომ დაეძინა იქით
ბეშეს, შოვიდა ქურდი...

იხვა (იუტას) რბილი. იუტა კოჩიე - რბილი
(ხასიათის) კაცია. იხ. ლუტა.

იხუა (იუტას) ცბიერი, ეშმაკი, მოვლუტა.
იუტა კოჩიე - იუდა (ეშმაკი) კაცია.

იხუა (იუტას) [რუს. иуда (ეშმაკი) ეშადატანი.
იუტა ტაპკინწყუ: მ. ხუბ., გვ. 140 - იუტა
(ქვედაკაბა) გახადა.

იხუა // იუტა (იუტას) იხ. ლუტა.

იხუნ-ი (იფონს) მოჟან. იხუნნი. იფონი ჯადრე,
ჩანდე ტარჩენიში პის, აბრ ფურეულს
ხვარუნდეს ხამიენიში, აბრეშუმინი...
ოდაფალო, დაჟუნდე ვავეშ ფერო-ფანი ხვა,
ხარობდა ტარჩენის(მდინარეა) პირას. მის
ფოთოლს ხმარობდნენ ხამეს (შინ მოქსოვილი
ბამბის ნართი), აბრეშუმის... შესაღებად,
ღებდადა ყავისფრად.

იხურ-ი (იფურელ) იხ. იროფელი. მოწაშე რდეს
იფრელიში - მონმე იყენენ ყველაფრისა.

იძ, იძა მოთხრობითი ბრუნვა ჩვენებითი
ნაცვალსახელისა ინა ის. იქ ვაგატახუ:
მ. ხუბ., გვ. 3 - ის (იმან) ვერ ვატახა. იქუ იმენ
შუში აკეთუ - იმან მაიცი მისი აკეთა.

იძალა, იძალა ზაჟ. იაითი, ცოტა იაითი. ჭრო.
ვიტილე // ვიტიე. თიშ იქილე მინდორი რე,
თიშ იქილე დიდი ტყარე - იმის იქით
მინდორია, იმის იქით დიდი ტყა.

იძალა-აძალა, იძალა-აძალა ზაჟ იაით-ააითი.
ბუბუეფი იქილე - აქილე ვინუბე ხუჯიშა:
მ. ხუბ., გვ. 133 - ბუბუები იქით-აქეთ უდევს
მხარზე. ათე თორი ცალეფი იქილე - აქილე
ჯიბესა ქალეღია: მ. ხუბ., გვ. 86 - ეს ორი
ტოტი იქით-აქეთ ჯიბეში ჩაიდევო.

იძალან-ი (იქილენს) იძაითა.

იძალაშა ზაჟ. ცოტა იაითი. იქილე შე გერდეს
სუმი ბოშეფი - ცოტა იქით იდგენს სამი
ბოჭ'ებ'ი. ჭრო ვიტილეშე.

იძალაშა იგევა, რაც იქილე შე.

იძალა-ი (იძალაურს) იგევა, რაც ეღბალი, -
იძალა. იღბალი ეჭოლედა, ვადინუქია:
ხალხ. სიძრ., I, გვ. 18 - იღბალი თუ ვაქეს, არ
დაიკარგებო. იღბალი თუში ნობლე:
იყოშ, გვ. 163 - იღბალი ამისი შქონია.

იძალა-ი (იღების) ორასანი ზქონი (ორთითა),
რომლითაც იღბანე და ანვდინა ჩალას
დაზმინვის დროს.

-იშ(ი) // -ში // -შ(ი) ნათესაობითი ბრუნვის
სუფიქსი -ის(ა): თექ შიკომბიუნა
ღიბაქიშ-იში მართახია: მ. ხუბ., გვ. 51 - იქ
მაქეს ჩამოკიდებულო დედამისის მართახიო.
ათე მარჭიხილი რე ათე არაბ-იში თოლ-
იში სინთე: მ. ხუბ., გვ. 172 - ეს შერცხალი ამ
არათის თვალის სინათლე. ტუტა-ში ლუშეს
აკეთეს: ქსს, I, გვ. 206 - ნაცერის ლომს აკეთეს.
ჩქინ-ეში მეტი კოჩი ვარუნო თაქ? მ. ხუბ.,
გვ. 239 - ჩვენს მეტი კაცი არაა აქ?

იშ! შორს. იშ! სქეამი ოსური ქორჯუნტუდა,
იშ, მე გიღორ თიში ჟინა!: მ. ხალ., გვ. 93 -
ღამაზი ცოლი თუ გყავს, იფ, რად გიღორს მისი
შხერა!

იშ² იგევა, რაც ვიშ იძით. იშ ქიშთარაგვეს
თექ ჩალა: მ. ხუბ., გვ. 120 - იქით (კი) ჩაგდეს ეს
სულელი. იქ იშ შიკორთე - ის (იმან)
შებრუნდა იქით.

იშ³ რთული ზმინსინი (მარტივი ი- და ნანილაკი
შა-). იგევა, რაც აშა-, ეშა-...

იშ⁴ იმისი; იმისა. ვაგაშქურინანი თქვა იშა:
მ. ხუბ., გვ. 4 - არ შეგეშინდეთ თქვენ იმისი
(იმისა). იხ. თიშა.

იშაშო ზაჟ. იაით-ააითი. იშა-აშო
ქილწყით: ქსს, I, გვ. 212 - იქით-აქეთ
დაწყევო. გილეკვანჭით იშა-აშო: კ. ბაშუშ,
ქართ. ზეს., გვ. 29 - ისიერეთ იქით-აქეთ. ჭრო
ვიშო-აშო.

იშაშორალ-ი (←იშა-ოგორალი; იშაგორალს)
იგევა, რაც ეშაგორალი, - მიშ. ერებ. მე.
იშაგორუნს ზმინსა - აშოსარჩაპი.

იშაშორილ-ი (იშაგორილს) იგევა, რაც
ეშაგორილი, - მიშ. ერებ. წარს.
იშაგორუნს ზმინსა - აშორჩაშული. უწუუ
რჩინუქ თინეფიში იშაგორილი კოჩიეფს:
იყოშ, გვ. 4 - უთხრა ბებერმა იმით მიერ
აშორეულ კაცებს.

იშაშაშა (იშაღინაფას) იგევა, რაც
ეშაღინაფა, - ხახელი ეშაღინუ (ნ)
ზმინსა - შაპრობა, დაპარგვა, დაღუპვა.

იმაზიონება (იმაზიონება) სახელი
ი შეეწილონ გუ ე (ნ) ზნისა - ამოთხვრა;
ოსუნა.

იმაზინება (იმაზინება) იგივეა, რაც
ე შაზინება, - სახელი ი შაზინება
ზნისა - ამოწინება.

იმათხორება (იმათხორება) იგივეა, რაც
ე შათხორება, - სახელი ი შათხორება
ზნისა - ამოთხრა. ე შათხორება
ლეგანება - ამოთხრა ლეგანება მინა.

იმაქება (იმაქება) იგივეა, რაც
ე შაქება, - სახელი ი შაქება -
შემოქება; ზე., მისრით ან სხვა რითიმე.

იმაქებალი (იმაქებალი) იგივეა, რაც
ე შაქებალი, - მიხედვით. წარს. ი შაქებალი
ზნისა - შემოქებალი.

იმალაზა იხ. ემალაზა.

იმალაზირი (იმალაზირი) იგივეა, რაც
ე შალაზირი, - მიხედვით. წარს.
ი შალა (ნ) ზნისა - ამოწინებალი,
ამოწინებალი. ი შალაზირი სქანი
გვარი: *ქს. I, გვ. 128* - ამოწინებალი შენი გვარი.

იმაწარება (იმაწარება) იგივეა, რაც
ე შანგარა, - სახელი ი შანგარა
ზნისა - ამოწინება. ცოროფა
წაწარება ვე შანგარა: *იყოფ. გვ. 120* -
სიყვარული მწარე არასოდეს არ შეიძლება
ამოწინებალი.

იმაწინება (იმაწინება) იგივეა, რაც
ა შანთხაფა, - სახელი ი შანთხა
ე (ნ) ზნისა - ჩაწარება; გადატ. გაწარება.
ე შანთხაფა, მარა ქა შანთხა
წარს: *ქ. საბუშ. ქს. I, გვ. 154* -
მინდობა ზეით ფრენა, მაგრამ
ჩაწარებალი იწარება.

იმაწინებალი (იმაწინებალი) იგივეა, რაც
ა შანთხაფილი, - მიხედვით. წარს.
ი შანთხა (ნ) ზნისა - ჩაწარებალი,
გადატ. გაწარებალი. ნაბეჭანი
ი შანთხაფილი, ქობალიში
ფარა ებედა - ნაბეჭანი
ჩაწარებალი (გაწარებალი),
პურის ფული არ აქვს.

იმაწინება (იმაწინება) იგივეა, რაც
ე შანწყუშა, - სახელი ი შანწყუ
ზნისა - ამოწინება; ამოწინება. შოთნიშა
ე შანწყუშისა: *მხუბ., გვ. 20* -
ვერაფრით ვერ ამოაქვრეს.
მითითე ლეკურს ი შანწყუ
ქენი, თისე ჩქობი
ოსურსქეასე ქეშეწინებალი:
ა. ბაგ., გვ. 13 - ვინც ამ
ლეკურს ამოაქვრეს (ამოწინება),
იმაწინებალი ქალიშვილს
მიცემებო.

იმაწინება (იმაწინება) იგივეა, რაც
ა შარგინაფა, - სახელი ი შარგინა
ზნისა - ამოწინება; ჩაწინება.

იმაწინებალი (იმაწინებალი) იგივეა, რაც
ე შარგინაფილი, - ამოწინებალი;
ჩაწინებალი.

იმაწინება (იმაწინება) იგივეა, რაც
ე შარგინაფა, - ამოწინება; მაწინება.
აღუქ მხოლოდ გინორი
ლო ლეშში ყურწის ქი
შარგინაფილი: *იყოფ. გვ. 10* -
აღუქ მხოლოდ გადაიტეა და
ნემსის ყუნში გაეყარა.

იმაწინება (იმაწინება) ამოწინებალი.

იმაწინება (იმაწინება) იგივეა, რაც
ე შარგინაფა, - ამოწინება (სარეცხის).

იმაწინება (იმაწინება) სახელი
ი შანგარა (ნ) ზნისა - ამოწინება
(სულსა). იხ. სორა (შურბი).

იმაწინებალი (იმაწინებალი) იგივეა, რაც
ე შანგარალი, - მიხედვით. გე.
ი შანგარა ზნისა - ამოწინებალი.
ი შანგარალი მაწინებალი: *ქს. I, გვ. 130* -
ამოწინებალი მე ვაყარა.

იმაწინებალი (იმაწინებალი) მიხედვით. წარს.
ი შანგარა ზნისა - ამოწინებალი,
ამოწინებალი.

იმაწინება (იმაწინება) იგივეა, რაც
ე შანგარა, - სახელი ი შანგარა
ზნისა - ამოწინება.

იმაწინება (იმაწინება) სახელი ი შანგარა
ზნისა - ამოწინება.

იმაწინებალი (იმაწინებალი) იგივეა, რაც
ე შანგარალი, - მიხედვით. წარს. ი შურს
ზნისა - ასანებალი. ცუდეს, ი შანგარა,
ქიმაწინებალი სუმი
ლარგაყავა: *მხუბ., გვ. 231* -
სახელი, ასევე ზე, მიაწინებალი
სამი ლარგაყავა.

იმაწინება (იმაწინება) იხ. ემალაზა -
ბანა; ამოწინება (სულსა). ე შანგარა
ზნისა - ამოწინება (სულსა).
იმაწინებალი: *ქს. I, გვ. 72* -
არ ამოწინებალი მთლად
სულს.

იმაწინება (იმაწინება) იგივეა, რაც
ე შანგარალი, - სახელი ი შანგარა
ზნისა - ამოწინება, ამაწინება; (ხალსი)
ჩაწინება. ამაწინებალი
ცოროფაქე ასე ქა
შანგარა გე შანგარა: *ქ. საბუშ. ქს. I, გვ. 36* -
მაწინებალი სიყვარული
ახლა ჩაწინებალი ხელში.

იმაწინება (იმაწინება) იგივეა, რაც
ე შანგარა, - სახელი ი შანგარა
ზნისა - ამოწინება (ამოწინება) სანიწინება
თავისა.

იშახუნა (იშახუნას) იგივეა, რაც **აშახუნა**, **ეშახუნა**, - სახელი იშაღოხოღუ (6) ზმინსა - ჩახჷღომბა.

იშახუნალ-ი (იშახუნალ/რს) იგივეა, რაც **აშახუნალი**, **ეშახუნალი**, - *მაჟღ.ენებ. ზე. იშაღოხოღუ (6) ზმინსა - ჩასახჷღომბი.*

იშახუნალ-ი (იშახუნელ/რს) იგივეა, რაც **აშახუნელი**, - *მაჟღ.ენებ. წარს. იშაღოხოღუ (6) ზმინსა - ღამჷღადარი; ჩამჷღადარი.*

იშახუნალბჷ (იშახუნალბუას) იგივეა, რაც **ეშახუნალბუა**, - ანსხრამბა, ბარანბაბა. ჩქეჩე მამული გემჷყოთისა, გემჷჯალაგესისა: *იყოშ. გვ. 105*- ჩქეჩე მამული ამოვადესო, გაანახაგესო.

იშხარეშენ-ი (-იშ(-ი)-გურ-იშენი) იმის ბულნსათვის, იმისთის. ვეშწუნახ სი იშეგურიშენი: *შხუბ. გვ. 25*- არ შენუხდე შენ იმის გულსთვის.

იშხ-იშხ *იხ. ეშე-გიშე*, - *ჯგზ. ზავით-ძავით.* ართი ყაბაყი იშე-გ იშე ქოსხაუნს: *შხუბ. გვ. 304* - ერთი გლეხი ზეითაქვეით ცაევაზს (ხტის).

იშხ, იშხი, იშხით მანის. შხვაშა იშენ ჩქიშანი მისხუნუ - სხვაზე მანც ჩქიშანი მორჩენია. ღისხე მუგელა მიბიხას, ბურვის იშენი ღოშორუნსია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 39*- მინა რაც უნდა დილაღოს (გამოიჯიჭოს), თოხს მანც დაღესო (გაევეთს). შა იშენი ღოშორუნც სქანი მუშა: *შხუბ. გვ. 216* - მე მანც მოშელავს შენი მამა. ბოშიქ იშენი გოწიშინდე: *შხუბ. გვ. 5* - ბიჭმა მანც განშინდა... მარა ქვა იშენით მეურს გიშე: *შხუბ. გვ. 3* - ...მავრამ ქვა მანც მიდის დაბლა.

იშხი ლო იშხი მანის და მანის. ქოშიწოა იშენი ღო იშენი: *იყოშ. გვ. 75* - მითხარო მანც და მანც.

იშხ-იშხი, იშხ-იშხი მანისღამანის. აშხერი იშენ-იშენი ქეშორთია: *შხუბ. გვ. 39* - ამელამ მანცდამანც მოღო. იშენიშენი კოჩო კოქო ქოშორევე: *იყოშ. გვ. 18* - მანცდამანც კაცი უნდა ენახოვო. ვაჟმე ასე იშეიშენი - არ მახსოვს ახლა მანცდამანც.

იშხიათ-ი (იშხიათის) იშხიათი. იშხიათო *ჯგზ. იშხიათად.*

იშხი // -იი (იშის) შხოლობითი რიცხვის შესაბე პრის კუთვნილებითი ნაცვალსახელი - იშხი. იშხი გარშე ღდას მუთუნი ვარე: *შხუბ. გვ. 4* - იმისი გამძლე არაფერი არ არის იი მურქ

ქინგადევა სი! - იმისი სული ჩადგომოდესო შენ! (როცა კატაზე საუბრობენ). იშხი ეშე ეშაღალა ვეცი: *შხუბ. გვ. 16* - იმისი ზეით ატანა არ იქნება. იშ ხან ურსხუე ღორიშთქ - იმისი ხანი მისცეს ღმერთმა. *იხ. თიში, ეთიში.*

იშ-ი (იშის) *იხ. ღომი.*

იშინ-ი (იშინს) მისინანი.

იშხაწუნაშ-ი (იშხაწუნის) *მაჟღ.ენებ. ზე. იშეგონანს ზმინსა - ამონაშხანნი.*

იშქ იგივეა, რაც ვიშო, - *ჯგზ. იძიტი. ხოლო ურყე იშო შხვაშა: იყოშ. გვ. 157* - კიდვე ნავა იქით სხვასთან. ქოშორენი, იშო გემჷჯალაგესი: *იყოშ. გვ. 22* - რომ ნახა, გადაადღო იქით. *შქრ. აშო.*

იშქ იგივეა, რაც თიშო - იმისთის. იშო არხო ართიე - "იმისთის სულ ერთია.

იშქ-აშქ იგივეა, რაც ვიშო-აშო, - *ჯგზ. იძიტი-აძიტი. სინღიღარე ღო სიღარბი იშო-აშო გიღურსუ: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 122* - სინღიღარე და სიღარბი იქითაქეთ დადის. გოჯინგ იშო-აშო თე წყარაიე: *იყოშ. გვ. 69* - გაიხედა იქითაქეთ ამ ნყელსიპრზე.

იშქა (იშობას) მისქაშა. იშობას *ჯგზ. მისობას.*

იშქ ლო აშქ იგივეა, რაც ვიშო ღო აშო, - იძიტი ღა აძიტი. გიღურსუ ვიშო ღო აშო - დადის იქით და აქეთ. ვიშოთ ღო აშოთ იქითაც და აქეთაც. . იშოთ ღო აშოთ ვარენა მართალი იქითაც და აქეთაც არ არიან მართალი.

იშქ ლო იშქ იგივეა, რაც ვიშო ღო ვიშო, - *ჯგზ. იძიტი და იძიტი. იშო ღო იშო ირჷფელქ გეგარგამუ - იქით და იქით ყველაფერი გამოაშქარუნდა.*

იშქთია-აშქთია (იშოთია-აშოთია) დაცინეით იტყვიან უპრინციპო პროვინებაზე, რომელც იქითაც არის, აქეთაც, საკუთარი აზრი არ გაანია (ან არ ამულანებს) . იშოთია-აშოთია კოჩიე - იქითა-აქეთა კაცია. *შქრ. შაურთია.*

იშქინ-ი (იშოიანს) იგივეა, რაც ვიშოიანი (საპრინციპ. აშოიანი აქეთური), - იძიტი, იძიტიური. იშოიანი ორშოლი ქულე - იქითა (იქით საგმარისი) საგზალი კი აქეს.

იშქ-იშქ იგივეა, რაც ვიშო-ვიშო, იშო ღო იშო - იძიტი-იძიტი. იშო-იშო ქოშორეშქანი - იქით-იქით მივეჩქე. ოღია იშო-იშო: *შხუბ. გვ. 197* ნადიო იქით-იქით.

იპონანს/იპონანს იგივეა, რაც ეიპონანს ; ეიპონანსი, - ზნს. იპიტიობას (ხაპირიბ. ამონანც აქეთობას). ი კოჩი იპონანს ატამას შექვემუნდუა დო ამონანც ატამასი ნახოწასია: ხალხ. სიბრ., I, გვ. 58- ის კაცი იპიტიობასს ატამს ქაბედო დო აქეთობასს (აქეთობას) ატმის ნათალსო. ეიპონანს ცე ქაწიიციელიუ შე ქიბი: ა.იგვ., გვ. 58 - იპიტიობას მოკლა ცოტა ნადირო.

იპუა (იპულას) იგივეა, რაც ეიპულა, - სახელი იპურს ზმნისა - ასნაუა. მა იფე ე ე ე ე ქია, უკული თქვა თითო-თითოთ იმეელითია: ა.იგვ., გვ. 12- მე ავალო, (და) შემდეგ თქვენ თითო-თითოდ ამოდიოთ.

იპი-ფიპი(ნ) (-იპიქინ-ფიპიქინ) ღმინის (სასმოვი ღაზინს) ხნაპირი.

იპალ-ი (იყალ/რს) ისეთი, იპისი მსპასნი. იყალ ი კოჩი მამარაფუ ვაგორექ - ისეთი (იპისი მსგავსი) კაცის მნახველი არ ვარ. იხ. ეთიყალი, თიყალი.

იპალა 1. იპასთან; 2. ზნს. მავინ.

იპაუა 1. იპასთან; 2. ზნს. მავინ. იხ. თიქუმა.

იპუ- რთული ზმნისინი (მარტივი იე- და ნანლაკი-წო-) იგივეა, რაც აწო-, აწო-, აღნიშნავს წინა არეში მოქმედებას. სიმპარსუ იწომორუ სკანი შეგნიერი ლანდი: ქხს, I, გვ. 93 - სიზმარში წინ მიდგას შენი მშეგნიერი ლანი. პოქიშ სახექ ქიწაბღნგ - პირის სახე დაეკარგა (წინ).

იპუბაპა (იპობაბაფას) იგივეა, რაც ა/ეწობაბაფა, - სახელი იწუბაბუანს ზმნისა, - წინ დაბაბა. ლევანს ქიწუბაბუ - ლევანს დაუგდო წინ. იხ. ბაბაფა.

იპუპალა (იპოლვალას) იგივეა, რაც ა/ეწოლვალა, - სახელი იწუღეანს ზმნისა, - წინ დაღაბა. ქიბილეს ირფელი დო მოქოხოლე ქიწუღეანს - (კი) მოიტანეს ყველაფერი და წინ დაუდგეს.

იპურანქ-ი (იპორენჯის, იპორენს) წინ საღმოში.

იპორინაუა (იპორინაფას) იხ. ეპორინაფა, - სახელი იწუღირთუ(წ) ზმნისა, - წინ დაპაქენაბა. ჩქენი ძალა დო შეტლება თოლო ქაპორინეთე: მსალ., გვ. 115- ჩენი ძალა და შეტლება თვალწინ დაგიყენეთ.

იპოსანჯაუა (იპოსენჯაფას) იხ. ეპოსენჯაფა, - სახელი იწუუსევანჯუანს ზმნისა, - წინ დასპენაბა (ვიწმესი ან რისამე). ე დურელი

იწუუსევანჯუ ოწოხოლე დო ინგარს- ეს მეკდარი უსვენია წინ და ტირის.

იწოწორაუა (იწოსორგუას) იხ. ეწოსორგუა, - ბეპრის წინ დაბა (სპენაბა). ჩქიმ დუღიმ ოსხოზური მის რე აწუსორტუქინი?: ქხს, I, გვ. 151- ვინც ჩემს თავს მიჩრვებარ (ნარჩვი), ვის წინ გამხლართულხარ?

იწოწორაუა (იწოფორაფას) იხ. ეწოფორაფა, - სახელი იწუფორუანს ზმნისა - წინ აწარაბა. დურუმა ხე ვეწიფორენია: ხალხ. სიბრ., I, გვ. 153 - სიკვიდის ხელს წინ ვერ ნაფარებ.

იწოშაშაუა (იწომქეშაფას) სახელი იწოიშქეანს ზმნისა, - 1. წინ დასომა: სემეტი დო სეაიფი წოხოლე ქაწოიშქედასენი: კ. სამუშ., ქართ. ზგ., გვ. 45- სეგტები დო ბოძები წინ რომ აღმართული იყოს (იყოს დასობილი). 2. წინ ბაშაბა. დო ქიწოიშქე შხეფეში ცხენეფი, უკული ქიგოტიშეუ დო უწორუე - ვერ წინ გაუშვა სხეების ცხენები, მერე დაწნია და გაუსწრო. ქოვძირი დო ტყვია ტაიწიფშქეი: ქხს, I, გვ. 272- ენახე და ტყვია წინ გაუშეი.

იწოწილა (იწოწილუას) იგივეა, რაც ა/ეწოწილუა, - სახელი იწუწილანს ზმნისა - წინ დაწყობა.

იწოხაბაპა (იწოხაბაქუას) იგივეა, რაც ა/ეწოხაბაპა, - სახელი იწა'ახაბაპეუ(წ) ზმნისა - ფხის წაპირა რამეზა, ნაწორსნილაბა. კეელას ქიწახაბაპე დო ქიღანთხუ - ვორკოს ფეხი ნაპკრა და დეცა.

იწოჯაჯა (იწოჯაჯაფას) იგივეა, რაც ა/ეწოჯაჯაჯაფა, - სახელი იწუჯაჯაჯანს ზმნისა - წინ დაბაბა (მბარაბ), დახეითაბა. დუღი მოღი დო ლევანს ქაწუჯაჯაჯაქე: მ. ზგ., გვ. 12 - პკარი თავი და ლევანს დაუხეთქე წინ.

იწოჯონა (იწოჯონას), იწოჯონა (იწოჯონანს) იგივეა, რაც ა/ეწოჯონა, - სახელი იწაბაჯლონუ(წ), იწუჯლონს ზმნათა - წინ ბაძლოლა, წინძლოლა. დიდი წუხარეთე იწაბაჯლონ თენენს: ა.იგვ., გვ. 24 - დიდი მწუხარებით გაუღუა წინ ამათ.

იხპინქ-ი (იხინჯის, იხინს) ზოოლ. ბარეული იხპი (პრთ-პრთი სახეობა).

იხპურა (იხეურა) იხპირი, იპის მსპასნი.

პა (კას) 1. ნანილი, წილი, ცალი. თითო კა უჭკუმუნა მუნენს: *მ. ხუბ., გვ. 238* – თითო წილი უჭამათ მათ. ჩქიმი კა ქილოდი – ჩემი წილი დადევი. ათე ცირეფი, მუდა კა იმაულარიენ, იდა კას თითო კა გვლაბაჯანგ: *მ. ხუბ., გვ. 233* – ეს გოგოები, რამდენი ცალი ასასულელია, იმდენ ცალზე თითო წეს. *შორ. კალი. 2. კალო. იხ. კალე.*

პაა –ოდი, მიანსოლქიანი. ხუთი-კაა მიდგაღე უჭკომური, უშუმური: *ა. ცაე., გვ. 74* – ხუთიოდე ნავივა უჭმელი, უსმელი. ხუთი-კაა ხუთიოდე (*ა. ცაე.შ.*).

პაბა (კაბას) პაბა; ახალუსი (ჩოხის ქვეშ ჩასაცმელი).

პაბამი (კაბამს) პაბიანი; ახალუსიანი.

პაბა (კაბეს) ზოლო. პაბიჩი. კაბე ქ (*// კაბეშვიქ*) ქით ღოხოწუ, ქით ღობაკუა: *თ. სახო., გვ. 249* – კამეჩმა კიდეც მოხნა და კიდეც დატყეპნაო. კაბეს ზოლო ეი გიოჭაბესთა: *თ. სახო., გვ. 249* – კაბეს (კამეჩს) კიდეც დაადესო (დაანებესო).

პაბარჟი-ი, პაბარჟი-ი, პაბარჟი-ი (კაბრჟის, კაბრჟის) იგივეა, რაც ბაჭყაჭყი, – მავსი სინსსოუ ხის ტოტი, რომლის ერთი ბოლო ნანეტებული იყო შინაში ჩასასობად, ხოლო მეორე ბოლო – ოთხად გაობილი – ანთებული სანთლის ჩასადებად (*მასაღები, ტ. V, გვ. 379*).

პაბაზ-ი (კაბეტის) 1. დიდი; მოზრდილი, მოდიდი; 2. ახო, დაუმუშავებელი მიწა. *იხ. ნაკაბეტათ თასუა. შორ. იმერ. კაბერი დიდი ხნის დაუმუშავებელი მიწა, ნატყევეარი მიწა (ე. მეჩ.).*

პაბაზაბა (კაბეტას) *იხ. ლაკაბეტება.*

პაბაბო ზაზ. დიდად. ათე ლაკევექ ზოლო კაბეტო გინორთეს: *მ. ხუბ., გვ. 297* – ეს ლეკევიც მოზრდილი გაბდნენ (გადაიტყნენ). *შორ. მორჩილი.*

პაბასონ-ი (კაბისონს) *მოტან. ვაზის ერთგვარი ფიში; ისხამს შვი ეფრის საშუალო მარცვალს, ღვინო დგება საუკეთესო (ს. მკაალ., გვ. 189).*

პაბო (კაბოს) შრალი; შუბლზე და ტანზე სხვა შირის მქონე. ცუნს ართი კაბო ხოჯი – პყავს (ერთი) ჭრელი ხარი.

პაბრა (კაბრას) 1. საქსოვი დაზგის ნანილი. საქსოვს სჭირდება აფხა, რომელიც შედგება ორი დაფისაგან. ამ დაფებს კაბრასაც უწოდებენ (*მასაღები, ტ. II, ნაწ. II, გვ. 219*). 2. ყდა.

პაბრჟი-ი (კაბრჟის) ბურაჟი; თაფლის გამოსწერი საშუალება; მაჯის სიმსხო, შუაზე გაობილი ხე, – მასში დებდნენ ტილოს ან წარმისაგან შეკერილ ტომარაში ჩაყრილ გამობარ სარანგს, უჭერდნენ და გამოდენდნენ (გამოადენდნენ) თაფლს. *შორ. კაბერჟი.*

პაბბო (კაბგოს) პაბბო. *შორ. ჩარტი.*

პაბა (კაბას) შირღოზი (*ე. ჯოაია*). *იხ. ლაკაბა.*

პაბარი-ი (კაბარს) მზისაქან მიძვეული შირღოზი, მზიანი მხარე. კაბარი ღიხა ფერდობი ადგილი. *შორ. ლაკაბა; ნარონი.*

პაპ-პაპ (კაე-კაეს) იგივეა, რაც კაღე-კაღე. პაპპაპა (კაეკაიას) პაპპაპა. კაე-კაე-ია დომილებუ: *კ. საბუშ., ქას., გვ. 142* – კაეკაია დამივლია.

პაბარაბ (კაბარმას) ბოსალი; ქაზარმა. მიდევნურ ართი კაზარმა შა: *მ. ხუბ., გვ. 4* – ნაიყუნა ერთ კაზარმაში.

პაბაზ-ი (კაბასის) გლხი, ყაზახი. შა ვორექ ართი ჭკოლა კაზახია: *მ. ხუბ., გვ. 170* – მე ვარ ერთი გამბდარი (მჭლე) გლეხი.

პაბილა, პაბლა (კაბილას) ბაღაშუბალელი ყველი; დამბარილაშული ყველი (*ე. როეია*). ყვალქ ვევიბრგ: ვართ სელეგენქ ღო ვართ კაზილა ქ: *მ. ხუბ., გვ. 193* – ყველი ვერ იქნა ნახული: არც სულეგენი და არც უბრალო (გადუწულელი ყველი). *იხ. კიჟუ-ყვალი; შორ. საბა: კაბალა ნაჭერი ყველი.*

პაბირ-ი (კაბირს) *მიჭო. პრეს. წარს. კაზუნს ზენისა – შიპაზშული. ლურჯა ზოლო კაზირი ლე: ა. ცაე.შ., გვ. 138* – ლურჯავ (ცხენი) კაზმულია.

პატიონ-ი (კათინს) ივივეა, რაც კათა ფა, - ბარეპა.

პაქაშა (კათუას) სახელი კათანს ზნისა - 1. კრეპა; შუაპრა, მისკის მოყრა, შმპრეზობა. 2. შმპრეპა, ბარეპა. თინა გენზაგორა მავუ საზოგადოში კათუას : *ა. ყოფშ.*, გვ. 114 - ის გამოჩეული მყავს საზოგადოებში (საზოგადოების თავშეყრაში). ცერეფი ოკო უკათუათ : *ა. ყოფშ.*, გვ. 159 - გოგონები უნდა შეეყაროთ (შეეგვროეთ). შა ხოლო ვოკათუქ კათას - მეც ვურევივარ ხალხში. კათანს (წოასათუა შეეგვროვა, წოასათუა შეუგროვებია, წონასათუა) შეეგვროვებდა თურმე) *გრდუ.* აგროვებს. უკათანს (წოასათუა დაუგროვდა, წოასათუა დაუგროვებია) *გრდუ.* *სახს.* *ქვ.* კათანს ზნისა - უგროვებს; ურეცს. იკათუენ(ნ) (წოასათუ დაგროვდა, წოასათუ(ნ) დაგროვდა) *გრდუ.* *ნებ.* კათანს ზნისა - გროვდება.

აკათუენ(ნ) (წოასათუ დაუგროვდა, წოასათუ დაპგროვებია) *გრდუ.* *ნებ.* უკათანს ზნისა - უგროვდება; ურეცა.

იკათინენ(ნ) (წათინს შესაძლებელი გახდა 'და'გროვება, -, -) *გრდუ.* *შესაძლ.* *ნებ.* კათანს ზნისა - შეიძლება შეგროვდეს; გაერიოს.

აკათინენ(ნ) (წათინს შეძლო შეეგროვებია, -, წონასათუ(ნ) შესაძლებია შეგროვება) *გრდუ.* *შესაძლ.* *ნებ.* უკათანს ზნისა - შეუძლია დააგროვოს; გაერიოს.

ოკათაფუანს (წათათუა აგროვებინა, წათათუაშუ უგროვებინებია, წოასათუაშუ(ნ) აგროვებინებდა თურმე) *კუშ.* კათანს ზნისა - აგროვებინებს; გაარევიებს. მაასათლი მიშ. მოგშ. 'შე'მგროვებელი. წათათლი მიშ. *ნებ.* *გვ.* 'შე'საგროვებელი. პათაწლი მიშ. *ნებ.* წარს. 'შე'გროვილი. ნაასათ მიშ. *ნებ.* წარს. 'შე'ნაგროვები. ნაასათლი მიშ. *ნებ.* წარს. 'შე'გროვების საფასური. შორ. ოკათურენში.

პაქნა (კათხას) პაქნა; ღვიწის სამეშლი ღრმა ჰუამი, კეთდებოდა კალმისაგან (*მასლეები*, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 242).

პაქი *იხ.* კალ-ი³.

პაქი (კაიეს) *იხ.* კალეო.

პაქი-პაქი (კაი-კაეს) *იხ.* კალი-კალე.

პაქლა (კალიას) პარღალი. კაილა ქოფია, - უქუქო ქოფუ კაილა და მ ბეჭე: *მ. ხუბ.*, გვ. 47 - კეთდებოდა ადუღლი, - უთხრა. ადუღდა კარდალას რძე. კაილაში ხარჭალი ხომ ვეგაიგონებუნია: *ხალხ.* *სიძრ.*, I, გვ. 63 - გარდალას ჩხარუნი ხომ არ ვეგვიგონებო. შორ. კარღლა, კარღია, ჩუანი.

პაქ-ი (კაიეს) ცხვართხის ყურზე სერის ერთ-ერთი სახეობა (*ს. მარა.*, გვ. 193). *იხ.* ხნწრა.

პაქა (კაეს) 1. ღილ-ქილწი. სი - ჩემი სირუმაში კაქა! : *ქხს.* I, გვ. 248 - შენ - ჩემი სირმის ღილ-კილწი ღიარქიში კაქას სქუნლე ჩოხანოთ - დედამეში ღილ-კილწის სქენიდა ჩოხისათვის. // *გადგ.* საქმეში კაქა ქოილუნო მეთუნი - საქმეში გაქვს რაიმე. შორ. საკაქალი, 2. ცალი; ცალი ძაში. შა ბძირი, კაქა ბძირი, ქილორი ღორნოქ ქემოძირ: *კ. საბუშ.*, *ქართ.* *ზუა.*, გვ. 20 - მივი ვნახე, ცალი (!) ვნახე, ღმერთმა ხოხობი დამანახე. „ჩაყვრიდი ზინგის თითო თვალში ძილა (წყილ) ძაღს, შეიძლებოდა კაქა (თითო, ცალი) ძაღის გაყვრა“ (*მასლეები*, ტ. II, ნაწ. გვ. 227).

პაქა-ი (კაესის) ანკარა, წმინდა, ძალიან სუშომა. ათაქ, თულოლე, კაქა ბიჯ გურა წყარი ვითმურსუ: *მ. ხუბ.*, გვ. 8 - აქ, ქვემოთ ანკარასეთი წყალი გამოდის. ჯომში წყარი კაქა ბიჯ გურა ქარსამცე (//ქვერსემცე) გინაგვარქალანქ, თაქი ფურკო გინორთელს, თოთა მიშგვარქალანქ - ანკარა ყინულის წყალი უფსკურში გადაქუხს, აქ კვამლად გადაქცეულში მთვარე ელვარებს. შორ. წკონდა.

პაქა-ი, პაქა-ი (კაქალს) 1. მარცვალი (მარცვლოვანი მცენარეების), პაქალი. ქიმბაფაჩეს ართიანცე ქერი ღო ქუშუში კაქალი : *ა. ყოფშ.*, გვ. 17 - ერთმანეთში აურიეს ქერისა და ქუმელის მარცვალი. მაყირა ხეთი სიბუსე კაქალს ღინბარღვანდე - მეორე ხელით დოლაბში მარცვალს ყირდა. ჭია, კაქალიში გამათე მუმულქ ქობირ მარგალიტი. *ა. ყოფშ.*, გვ. 173 - ჭია, მარცვლის მაყირა (მარცვალ) მამალმა ნახა მარგალიტი. კაქალიში სისქაქ ართი მეტრის ოკო ვაძინარა: *ყაზაყ.*, 21.03.1930, გვ. 2 - მარცვლის სიმირემ (სისქე) არ უნდა გადაამეტოს ერთ მეტრს. 2. მრთი; ცალი. კაქალი კოჩი ექაქალეულე თექი - არც ერთი კაცი არ ქაქანებდა იქ. კაქალი ფსუვა გუფუ სოფილი: *კ. საბუშ.*, *ქართ.* *ზუა.*, გვ. 51 - ცალი ფრთა გაქვს მოგლეველი. ჩემი ართი კაქალი ჯიმა ღინაფილი მავუქუ: *მ. ხუბ.*, გვ. 212 - ჩემი ერთადერთი ძმა მყავდა დაკარგული. ი კაქალ გური კაქალ გული. ინეფიში ბუნდინერა კაქალ გურე გახარეული: *მასალ.*, გვ. 62 - ინათი „უქრნაბედინერა“ კაქალ გულს ვახარებდა. შორ. გურ., იმერ. კაქალი მარცვალი; ცალი; ერთი (*ს. ვლ.*, *ა. ღლ.*). 3. პაქალა, - ღორის ავადყოფობა: ხორცილ ფეტვის მარცვალივით დააყრის და ასეთი ხორცი არ იქმება. ღეს კაქალი ნოღვე - ღორს კაქალს ქჭონია. კაქალიში ღვეი - კაკლიანი ღორი. შორ. გურ., იმერ. კაქალ-იქ ღორის ავადყოფობა (*კ. ბერ.*, *იქ.* *სეთი.*, *ა. ღლ.*). 4. რთული ფუძის შემადგენელი ნაწილი: თხირკაქალი თხილის

კაკალი; ნებკაკალი ნიგეზის კაკალი; სომიკაკალი სომინდის კაკალი; ღუმკაკალი ფეტვის კაკალი; გუჯაკაკალი ყვერის კაკალი; ჯაბკაკალი თუთის კაკალი ...

პაპალ-ი¹ (კაკალ(რს) იგივეა, რაც კაკალი, - სპანინი. ქობიშვილი თელი დღას კაკალი ანა - ქათმები მთელი დღე კაკანებენ. იხ. კარკალი².

პაპალამ-ი (კაკალამს) სპაქლიანი. კაკალამი ონტაკა - კაკლებიანი (ძალიან მაგარი) არაყი. ამდღა კაკალამი ონტაკა ფშვია - დღეს ბუმბუტანი არაყი დავიკო.

პაპალაფი (კაკალაფის) სახელი კაკალ უანს ზნისა - ნახამსება. იხ. კაკალა³.

პაპალა (კაკალეს) სპაპალა, - პაპარა მარცვლები ლორის სორცხა, პარაზიტი, რომელიც აჩენს შინავს. ასეთი ხორცი არ იჭმება. იხ. კაკალი¹ (ხიშე, შ).

პაპალაბა (კაკალაბას) იხ. კაკალა².
პაპალაპური (კაკალაპურს) მიძე. ნებე. წარს. კაკალ უანს ზნისა - ნახამსებალი, ნასაუზამი. იხ. კაკალა².

პაპალარი (კაკალერს) მიძე. ნებე. წარს. კაკალანს ზნისა - დამარცვლები.

პაპალაო (კაკალაოლ(რს) სპაქალითვლი. კაკალაოლს ქობიშვილმა მიგარქლო დასაყვერება - კალთავალი ქე მოხედაო ეკალი და დაბარბავო.

პაპალა (კაკალაის) იხ. 1. პაპარა მარცვლი. ჩხვირიშ კაკალია მი მამხვა: შ ხუბ, გვ. 50 - ფეტვის მარცვლის სიმსხო. კაკალია ღეხია კირკაქად მოხარმული ლობიო (სქარა). 2. ცალი, მართი. ქობიშვილის ართი კაკალია ვაჭრე: შ ხუბ, გვ. 227 - ქმარბა არც ერთი (კაკალი) არ იცის. 3. სწორედ, ზუსტად. კაკალია შედლას ქობიშვილი - ზუსტად შეუდღეს მოვიდა. კაკალია თიშგერს - ზუსტად იმ ღამეს (ი. ყოფშ).

პაპალ-პაპალო, პაპალი-პაპალიო გჯგ. სპაქალ-სპაქალ, მარცვალ-მარცვალ, თითო მარცვალ, დანწერილამით. ირფელი კაკალ-კაკალო ქუაქუა - ყველაფერი მარცვალ-მარცვალ (დანწერილებით) უთხრა.

პაპალო გჯგ. დანწერილამით. ირფელი კაკალო ქუაქუა - ყველაფერი დანწერილებით უამბო. ე ხოშიქ ირფელი კაკალო ქუაქუა: ი. ყოფშ, გვ. 29 - ამ ბიჭმა ყველაფერი დანწერილებით (ქი) უთხრა.

პაპალა¹ (კაკალას) სახელი კაკალანს ზნისა - დამარცვლა (მარცვლოვანი მცენარის ნაყოფისა; მაგ., სომინდის, ყურძნის...), მარჩაება, მაგ., თიხისა; დანწერილამით მონსენება რაბიმა აბგისა... სქანეცუვა უბა ძღაბის სომინს ვო კაკალა ფუა: კხს, I, გვ.

247 - შენისთანა შვე გოგოს სომინდს ეამარცვლინებ. ზარხულე ჩაის წილუნეუ დო მითონე ტუნგოს კაკალიანც: კ. საბუშ, კხს, გვ. 165 - ზაფხულში ჩაის კრესს და ზამთარში ტუნგოს მარცვლავს. ირფელი ქამამკაკალეს - ყველაფერი დანწერილებით მომასხენეს.

კაკალანს (წაასალაუ დამარცვლა, წაასალაუ დამარცვლავს, ლონქასალაუ(ნ) დამარცვლავდა თურმე) გრდმ მარცვლავს. უკაკალანს (წაასალაუ დამარცვლა, წაასალაუ დამარცვლავს) გრდმ. სხს. ქე. კაკალანს ზნისა - უმარცვლავს; გადბ. უკანკალეს.

იკაკალუნ(წ) (წაასალაუ დაიმარცვლა, წაასალაუ რა(ნ) დამარცვლულა) გრდმ. ნებე. კაკალანს ზნისა - იმარცვლება. აკაკალუნ(წ) (წაასალაუ დამარცვლა, წაასალაუ დამარცვლავს) გრდმ. ნებე. უკაკალანს ზნისა - ემარცვლება. იკაკალუნ(წ) (წაასალაუ შესაძლებელი გახდა დამარცვლა, -) გრდმ. შესაძლ. ნებე. კაკალანს ზნისა - შეიძლება დაიმარცვლოს.

აკაკალუნ(წ) (წაასალაუ შეძლო დაემარცვლა, -) წაწაასალაუ(ნ) შესაძლებია დაემარცვლა) გრდმ. შესაძლ. ნებე. უკაკალანს ზნისა - შეუძლია დამარცვლოს. ოკაკალაფუნანს (წაასალაუწაუ ამარცვლინა, წაასალაუწაუ უმარცვლინებდა თურმე) კაუხ. კაკალანს ზნისა - ამარცვლ'ე'ვინებს. მასალარი მიძე. მიუშ. 'და'მმარცვლეული. წაასალარი მიძე. ნებე. გვ. 'და'სამარცვლეული. პაპალარი მიძე. ნებე. წარს. 'და'მარცვლეული. წაასალაუ მიძე. ნებე. წარს. 'და'ნამარცვლი. წაასალაუმი მიძე. ნებე. წარს. 'და'მარცვლის საყასურო.

უწაასალაუ მიძე. უარე. 'და'უმარცვლეული. იხ. ჩიროლეუ; შირ. ლაზ. კაკალი: დომიკაკალეს დამიმარცვლეს (ნ. მარი).

პაპალა² (კაკალას) სახელი ქი კაკალ უანს ზნისა - საუზამობა, ნახამსება; დანწერილამით. ოჭუმარეს ქიმღე კაკალ უანც დო მითმე ოხაქქუმა - დილით ნახებესებდა და მიდიოდა სათოხნად. ართო ქი კაკალ უათ - ერთად ნახებესმთი (ნაყისუზმით). იკაკალანს (წაასალაუ ისაუზმა, წაასალაუწაუ ისაუზმა, წაწაასალაუწაუ(ნ) ისაუზმებდა თურმე) გრდმ. ისაუზმებს, ნახებესმს. ოკაკალანს (წაასალაუ ასაუზმა, წაასალაუწაუ ისაუზმებდა) გრდმ. ასაუზმებს. ოკაკალანს (წაასალაუწაუ ასაუზმებინა, წაასალაუწაუწაუ ასაუზმებინებია, წაასალაუწაუწაუ(ნ) ასაუზმებინებდა თურმე) კაუხ.

იკაკალუანს ზმნისა - ასაუზმებინებს. მამასაუზმარი, მამასაუ მძღ. მოჲშ. მასაუზმებელი. იმასაუზმარი, იმასაუ მძღ. ენებ. ზე. სასაუზმო, სასაუზმებელი.

ნამასაუზმ მძღ. ენებ. წარს. ნასაუზმები. ნამასაუზმარი, ნამასაუზმარი მძღ. ენებ. წარს. საუზმის საფასური.

შამასაუ მძღ. უარყ. უსაუზმო. იხ. ზაკუსკუა; ეაკალაფა; საკაკალო. შორ. იძურ. ეაკალ: დაკაკალება ცოტა რისამე შეჭმა, წაქნასვა; საკაკალო საჭმელი (ე. ბერ.).

პაპასმეწილ-ი (კაკასცილ/ს) ღილიწილ-შისმეწილი.

პაპაშ-ი (კაკაფის) სახელი უკაკუნანს ზმნისა - პაპაშნი, რაპაშნი. ეაკაფი ირჩქილეუ - ეაკუნი ისმოდა. ეაკაფის ე ქირჩილეუქო?: ი. ყოფშ, გე. 18 - ეაკუნი გესმის? ქიგვილითი თუ ხინჯის დო უკაკუე: ზ. ხებ, გე. 60 - დადექი ამ ხიდზე და ეაკუენე. ეგლ ჯას შიკი ეაკე: ი. ყოფშ, გე. 147 - კოდალა ხეზე (მიმდგარა და) ეაკუნებს.

უეაკუნან (შაჰაჰ უეაკუნა, შაჰაჰაჰ უეაკუნებია, ნოჰაჰაჰაჰ) უეაკუნებდა თურმე გრდმ. სახს. ქე. უეაკუნებს.

იეაკუნ(ე) (მხოლოდ ანგეოს წრისა დე IV სერიის მწერიებში) გრდუე. ენებ. ეაკუნებს. მამასაუალი მძღ. მოჲშ. და'ეაკუნებელი. იმასაუალი მძღ. ენებ. ზე. და'საკაკუნებელი.

ნამასაუი მძღ. ენებ. წარს. და'ნაკაკუნები. ნამასაუარი მძღ. ენებ. წარს. და'ეაკუნების საფასური. შორ. ლახ. 1. ეანკ: თეანკუ ეაკუნი (ნ. მარი).

პაპარჩი (კაკარჩის) ქაშაქაშა. ეაკარჩა სერი მთვიარი ნათები თაგარჩაჩებელი (ეაშეაშა) ლამე.

პაპე-ი (კაკეის) სახურაჰის ძვეშ დამდვული ბრძეწი ხე. იხ. ეაკუტი. შორ. ლეჩხ. ეაკეი სახურაჰის ქვეშ დამდვული გრძელი ხე (შ. ჩიქ.).

პაპე-მ (კაკეის) იხ. ეეაკეი.

პაპეწილ-ი, პაპე-ი მ. მარე. (ეაკილ/ს) მძღ. ენებ. წარს. ეაკუნს ზმნისა - დანაჰილი; ააღატ. მხალეული (მხლისიგან შეზადებული საკეეი).

პაპეწარი (ეაკილ/არს) ბოჰან. მასლწიში (ნაყოფი) (ა. მყ). იხ. კაკლარი; კალია, კალიე, კალიეში ძველი, ძველი (ა. მყ).

პაპეწარი (ეაკლარს) ბოჰან. მასლწიში (ნაყოფი). ეაკლარი ი რე, ჭიჭამე ორდუნი ფერი ძველი - ეაკლარი არის, წერილად რომ იზრდება ისეთი ეალი. ვარდი ბღერდო, ეაკლარი სქედე, ეაკლარი ორე, ღდას ვადინე; მასალ, გე. 47 - ვარდი ჭქნება, ეკალი რჩება, ეკალი არის, არასოდეს გაქრება. თე ქიანას ეაკლარი ჩანს დო მიჯარი: შ. ბერ., გე. 157 - ამ ქვეყანაზე ეკალი ხარობს და ეკალი. ეაკლარი ბალავარი ჯითა-ჯინცე

ქითაკეთი: მასალ, გე. 75 - (ეს) ოხერი ეკალი (ბარდი) ძირში მოჭერი, გადასებე. იხ. კალია, კალიე.

პაპეწარი (ეაკლარს) შამბარნი, მასლწარი. ეაკლარონს მითოიქე: ეხს, I, გე. 74 - შამბარნი (//ეკლარნი) ვდავარ. სთინ(ი) გყალო ეაკლარონც ეცებ ამაყვილითოდა: კ. საბუშ, ქართ. ზეს, I, გე. 111 - დადექი ტუტე და ეკლარნი ეცებ (მოიგვდი) ჩაკალით. ეაკლარონი გენოჭვარეს; კ. საბუშ, ექს, გე. 160 - ეკლინი გადაკაფეს. შორ. ტომონ. კაკლონი.

პაპე (ეაკეას) სახელი ეაკუნს ზმნისა - ნაჰაჰ მჰანანაჰიში. ნეხის (//ნეს) ეაკუნს - ნიგონს ნაყავს. ვარია ვამიჭაჰა, ვარა ჯამ - უარი არ მიხობა, თორემ ხეზე თავს მივინაყე. წყანერს გიო ეაკანდეს; ეხს, I, გე. 291 - მწვანერს ნაყავდენ (რამეშ). 2. ხის შამოქოდაჰ ან ღაჰეჰაჰა. ხეებს კანს შემოაცლიდენ, რომ მალე გამხმარიყო. ამის დობიან ეაკეას. 3. ნისჰილინს ქვის (ეჰლიანის) გოქოდაჰ. 4. ხის, ზინტარის დამარჯვაჰ, ჰდის ბაჰაჰიჰაჰ. შორ. ეაკეჰა.

ეაკუნ (წოჰაჰა დანაყ, წოჰაჰა დანაყავს, წოჰაჰაჰ) დანაყად თურმე გრდმ. ნაყავს. იეაკუნს (წოჰაჰა დანაყ, წოჰაჰა დანაყავს) გრდმ. სათაჰ. ქე. ეაკუნს ზმნისა - ინაყავს. უეაკუნს (წოჰაჰა დანაყ, წოჰაჰა დანაყავს) გრდმ. სახს. ქე. ეაკუნს ზმნისა - უნაყავს. იეაკუნ(ე) (წოჰაჰა დანაყ, წოჰაჰაჰ) დანაყულა გრდუე. ენებ. ეაკუნს ზმნისა - ინაყება.

ეაკუნ(ე) (წოჰაჰა დანაყ, წოჰაჰა დანაყავს) გრდუე. ენებ. უეაკუნს ზმნისა - ენაყება. იეაკუნ(ე) (იმაჰ შესაძლებელი გხდა და'ნაყე, -) გრდუე. შესაძლ. ენებ. ეაკუნს ზმნისა - შეიძლება და'ინაყოს.

ეაკუნ(ე) (აჰაჰა შედო და'ნაყე, -, წოჰაჰაჰ) შესაძლებელი დანაყე გრდუე. შესაძლ. ენებ. უეაკუნს ზმნისა - შეუძლია და'ნაყოს.

უეაკუნანს (იმაჰაჰაჰ ანაყინა, შაჰაჰაჰაჰ უეაკუნებია, ნოჰაჰაჰაჰაჰ) ანაყინებდა თურმე კაუშ. ეაკუნს ზმნისა - ანაყინებს. მამასაუი მძღ. მოჲშ. და'ნაყეელი; მომკოდავი. იმასაუი მძღ. ენებ. ზე. და'სანაყეი; მოსკოდ'აეი.

პაპეი მძღ. ენებ. წარს. და'ნაყული. ნამასა მძღ. ენებ. წარს. და'ნაყე; მონაყოლი. ნამასაუი მძღ. ენებ. წარს. და'ნაყეის საფასური. შაჰაჰაჰ მძღ. უარყ. და'უნაყეი.

პაპეწა (ეაკეუდას) ქაშაქაჰ. შორ. ვატურჯელა (ი. ყოფშ).

ბაბუარაი (კაკუღარს) კაპეზიანი ჩინობა -
ქალაქის თაზუბ დანახური (ბასალბი, ტ. III,
ნაწ. I, გვ. 242). შირ. კაკუღა.

ბაბუარაი (კაკუღარს) ხეშული. კაკუღარი
თიბა - ხეშული (ხუტუტა) თიბა. შირ. კაკუღარა.

ბაბუარაი, ბაბუარაი (კაკურა/გის) ძალიან
ძველი. ბაბუარი, ღრმა მოხუცი. ათე ტრია
ფირი ჰყოფი, გვალო ჯეგე, კაკურა ბი:
ს. სანუშ, კართ. ზუბ, გვ. 111 - იმდერი ტურა
დავიტრე, მილად ძველი - კაკურაზი. ონჯუა
ლორუ კაკურა ბი დემი მოურე: შ. ხუბ, გვ.
184 - საღამოს ბებერი დევი მოვა. შირ. იმერ.,
გურ. კანკურაზი ნამდვილი, წმინდა (ი. ჯე).

ბაბუარაი (კაკურაის) ზოლო. ციხეცი. შირ. აღილი
(ი. ყოშ).

ბაბუარაი, ბაბუარაი (კაკურის, კარკურის) 1.
ხალკავი; მოხრილი ხისბან ბამოთილილი
სახეხეშული (ბ. ჰალო, გვ. 183). კაკურის
ქიშურა, ლემუს მოჩხვარაქანა: ბასალ, გვ.
60 - ხელკავს მომცემენ, ღმრს მაცეხინებენ.
ეუკუნათ კაკურტე ფე, ხანდა ქიშურა ხეგს:
ს. სანუშ, ქახს, გვ. 134 - აღმართით
ხელკავებ, შრომა მოგვეცემს ხეგს. იხ. ჩამური.
შირ. იმერ. კაკური სიმინდის საფეხვი ხელკავი
(ჯ. გურ.). 2 ლარძაინი, ნინეინი; ბარდი-
ბარდმო ბადეპული თიბა, რომაღსაჲ
მარდმოზა სხსლის სხსურაბი (ი. ყოშ);
სხსლის სხსურაბის ხე (ბ. ჰარ). ფი ქიშკისოფე
კაკურტე მს კოჩინ, ქიძირე: შ. ხუბ, გვ. 81 -
ზევით კაკურტებთან რომ ხლაფორთობს კაცი,
ნახა.

ბაბუარაი (კაკურის) ხის შრო (დ. ფიფი).

ბაბუარაი (კაკურის) სახელი კაკურა ს ზნისა
- ბაბუარაის დანაშობა. ჟღერ
ლო კაკურე - სახლზე კაკურები დაანყო.
კაკურანს (წოპაბანს კაკურტებს დაანყო,
წოპაბანს კაკურტები დაანყო, წოპაბანს
კაკურტები დაუნყია, წოპაბანს(6) კაკურტებს
დაანყოზა თურმე) გრდმ. კაკურტებს აწყობს.

ბაბუარაი (კაკურის) მიძე. ნებ. წარს.
კაკურა ს ზნისა - დანაშობი, ნეშუჭი
(თბა). იხ. კაკურა. შირ. კაკურელი.

ბაბუარაი, ბაბუარაი (კაკურის) ნეშუჭი.
დანაშობი. კაკურა თიბა უღუ - ხუტუტა
თბა აქეს. შირ. ქუქურა; ქუქურა.

ბაბუარაი (კაკურის) სახელი კაკურა ს ზნისა -
დანაშობა, დანაშობა. თიბის თიბი მუ
უკურა ს ზნისა? - თმას ასე რა უხუტუტებს?
კაკურანს (წოპაბანს დახუტუტა, წოპაბანს
დახუტუტება, წოპაბანს(6) დახუტუტება
თურმე) გრდმ. ახუტუტებს.
იკაკურანს (წოპაბანს დახუტუტა, წოპაბანს
დახუტუტება) გრდმ. სათე. ქე. კაკურა ს
ზნისა - იხუტუტებს.
უკაკურანს (წოპაბანს დახუტუტა, წოპაბანს

დახუტუტება) გრდმ. სხს. ქე. კაკურა ს
ზნისა - უხუტუტებს, უხეგს (თმას).
იკაკურე(6) (წოპაბანს დახუტუტა,
წოპაბანს(6) დახუტუტება) გრდმ. ნებ.
ხუტუტა ს ზნისა - ხუტუტება.
იკაკურე(6) (წოპაბანს დახუტუტა, წოპაბანს
დახუტუტება) გრდმ. ნებ. უხუტუტა ს
ზნისა - უხუტუტება.
იკაკურე(6) (წოპაბანს შესაძლებელი ვახდა
დახუტუტება, -) გრდმ. შესაძლ. ნებ.
კაკურა ს ზნისა - შეიძლება დაიხუტუტოს,
დახუტუტდეს.
იკაკურე(6) (წოპაბანს შეიძლო დახუტუტება, -
წოპაბანს(6) შესაძლება დახუტუტა) გრდმ.
შესაძლ. ნებ. უკაკურა ს ზნისა - შეუძლოა
დახუტუტდეს.
იკაკურა ს ზნისა (წოპაბანს ახუტუტება, წოპაბანს
უხუტუტება, წოპაბანს(6) ახუტუტება, წოპაბანს(6)
ახუტუტება, თურმე) კაუ. კაკურა ს
ზნისა - ახუტუტება.
ბაბუარაი მიძე. მოქმ. 'დახუტუტებელი.
წოპაბანს მიძე. ნებ. შე. 'დახუტუტებელი.
ბაბუარაი მიძე. ნებ. წარს. 'დახუტუტებელი.
ბაბუარაი მიძე. ნებ. წარს. 'დახუტუტები.
წოპაბანს მიძე. ნებ. წარს. 'დახუტუტების
საფასური.

ბაბუარაი (კაკურის) შირ. იმერ. კაკური სიმინდის საფეხვი ხელკავი (ჯ. გურ.). 2 ლარძაინი, ნინეინი; ბარდი-ბარდმო ბადეპული თიბა, რომაღსაჲ მარდმოზა სხსლის სხსურაბი (ი. ყოშ); სხსლის სხსურაბის ხე (ბ. ჰარ). ფი ქიშკისოფე კაკურტე მს კოჩინ, ქიძირე: შ. ხუბ, გვ. 81 - ზევით კაკურტებთან რომ ხლაფორთობს კაცი, ნახა.

ბაბუარაი (კაკურის) ურმის ნაწილი; შირ. იმერ. კაკურა ს ზნისა - დანაშობი, ნეშუჭი (თბა). იხ. კაკურა. შირ. კაკურელი.

ბაბუარაი, ბაბუარაი (კაკურის) ნეშუჭი. დანაშობი. კაკურა თიბა უღუ - ხუტუტა თბა აქეს. შირ. ქუქურა; ქუქურა.

ბაბუარაი (კაკურის) სახელი კაკურა ს ზნისა - დანაშობა, დანაშობა. თიბის თიბი მუ უკურა ს ზნისა? - თმას ასე რა უხუტუტებს? კაკურანს (წოპაბანს დახუტუტა, წოპაბანს დახუტუტება, წოპაბანს(6) დახუტუტება თურმე) გრდმ. ახუტუტებს. იკაკურანს (წოპაბანს დახუტუტა, წოპაბანს დახუტუტება) გრდმ. სათე. ქე. კაკურა ს ზნისა - იხუტუტებს. უკაკურანს (წოპაბანს დახუტუტა, წოპაბანს

ღეროებისაგან მოწმენდილი (ყანა). *იხ. კალამუა.*

პალამი (კალამიას) 1. სიმიდის მოჭრილი ღეროს ნარჩენი ყანაში, - ჩაღის ღერო. 2. შიბაპი.

პალამიპ(ი) აბარი (კალამიპ(ი) აბარი) ღვინის სასმისი (ხისა), რომელიც შეცვალა შემდეგში ყანაში (*მასალები, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 234*). *იხ. კალამი.*

პალამიპ(ი) ღერი, **პალამ-ღერი** (კალამიპ(ი) ღერს, კალამ-ღერს) ჩაღის ღერი. 0 კალამიპი ღერია *რინი*. თიმი ჩხეინდი ჩამოგენდუ ზომლა კალამიპი ღერიას - მისი ცხვირი ჩამოგაედა გაშხარი კალმის (ჩაღის) ღეროს.

პალამიპ(ი) ჩარბი (კალამიპ(ი) ჩერგის) ჩარბა, ჩაღის ღეროებისაგან შიპრული ჩაღტი (აბრეშუმის ფისათვის).

პალამუა (კალამუას) სახელი კალამანს ზმნისა - კალამის (ჩაღის დარჩენილი ღეროს) მოჭრად და ადგილის მოსუფთავება-მოშავება და დისამუშავებლად. 0 დღეში მოკალამუა მოხნული (დათესილი) ადგილიათვის თავების მოკეთება-მოლაშხება. ყველა ჯიჯირო მოჭუჭუტე, მუუკალამე დედი დო გემელია - ყველი კარგად მოჭმულენ, შეუკარი თავი და ამოიყვანე (ამოიღე).

კალამანს (ღოქალამუა ჩაღის ღეროები მოაგროვებ; ღუპალამუა ჩაღის ღეროები მოუგროვებ; ღოქალამუა ჩაღის ღეროებს მოაგროვებდა, მოსუფთავებდა თურმე) *გრდმ* ჩაღის ღეროებისაგან წმენდა, ასუფთავებს. უკალამანს (ღოქალამუა ჩაღის ნარჩენი ღეროებისაგან მოსუფთავა, ღუპალამუა ჩაღის ნარჩენი ღეროებისაგან მოსუფთავებდა) *გრდმ. სახ. ქვ.* კალამანს ზმნისა - ყანას უსუფთავებს ჩაღის ნარჩენი ღეროებისაგან; ნახნე (ნათესა) იქით-აქით თავს უსწორებს. იკალამუენ (ღოქალამუა ჩაღის ღეროებისაგან გასუფთავა, ღუპალამუა ჩაღის ღეროებისაგან მოსუფთავებულა) *გრდუ. ენბ.* კალამანს ზმნისა - ჩაღის ღეროებისაგან სუფთავდება, იწმინდება.

იკალამენ (იპალამუა შესაძლებელი გახდა ყანის ღეროებისაგან გასუფთავება-განწმენდა, -, -) *გრდუ. შესაძლ. ენბ.* კალამანს ზმნისა - შეიძლება ყანის ჩაღის ღეროებისაგან განწმენდა-გასუფთავება.

აკალამენ (იპალამუა შეძლო ღეროებისაგან გაწმინდა, -, ოქალამენ შესაძლებელია ღეროებისაგან განწმენდა-გასუფთავება) *გრდუ. შესაძლ. ენბ.* უკალამანს ზმნისა - შეუძლია ღეროებისაგან განწმენდა-მოსუფთავება.

ოკალამაფუანს (იპალამუა ღეროებისაგან

მოამწმენდინა, მოსაშავა ღეროებისაგან მოსწმენდინება, მოწმენდა) ღეროებისაგან მოამწმენდ-მოსუფთავებინებდა (თურმე) *კუჭ. კალამანს ზმნისა - ყანას მოჭრილი ჩაღის ნარჩენი ღეროებისაგან აწმენდა-ასუფთავებინებს; ნახნე-ნათესის თავებს ასწორებინებს.*

მოშავალამარი მიჭი, **მოჭი** ჩაღის ღეროებისაგან ყანის მოსუფთავებელი; ნახნე-ნათესის თავების მოსწორებელი. შავალამარი *მიჭი. ენბ. მჭ.* ჩაღის ღეროებისაგან მოსასუფთავებელი (ადგილი). **მოშავამარი მიჭი**, **ენბ. წარს.** ჩაღის ღეროებისაგან მოწმენდილ-მოსუფთავებელი; ნახნე-ნათესის მოსწორებელი თავი. **მოშავალამ მიჭი**, **ენბ. წარს.** ჩაღის ღეროებისაგან მოსასუფთავებელი ადგილი. **მოწმენდილამარი მიჭი**, **ენბ. წარს.** ჩაღის ღეროებისაგან ყანის მოსუფთავების საფასური. **შავალამუ მიჭი**, **უარყ.** ჩაღის ნარჩენი ღეროებისაგან გაუწმენდილ-გასუფთავებელი ყანა.

კალანდა, **კალანდას**, **კალანდას** (კალანდას, კალანდას) ახალი წელი, - კალანდა. ქირსე რენ დო კალანდა რე; წაკურთხია ჯგერო დღა რე: *ი. ყოფი. გვ. 188* - მობა არის თუ კალანდა არის; წყალკურთხევა კარგი დღეა. **კალანდარი** (კალანდას) კალანდარი. **მოთონც** მუ მოუდღენი, კალანდა რე ქეთი ველირენ: *ი. ყოფი. გვ. 161* - ზამთარს (თუ) რა მოქონდა, კალანდარმა ცერ (არ) დაიბარა.

კალანდა (კალანდას) *იხ. კალანდა.* **კალმ** (კალმ) *იხ. კა². შორ. ოკალამუ, ოკეეში.* **კალ-კალმეზ** ჯგზ. ზომჯერი, ხანდისხან.

კალმი, **კალმი**, **კამი** (კალმის, კალმის) *მოტან. 1.* კალა, კალმისი. *იხ. კაქ² ლარი (ა. მან.). 2.* კალას ახალბაზრად უწოდებენ. კალმი ოწილეუა მიდართეს - ეკლას მოსაკრეფად ნავიდენ.

კალიმი **მამირი** (კალიმი მგირს) *მოტან. იგივე, რაც კალიე, - კალმისი.*

კალი-კალმ, **კამი-კამ** *მ. მორტ. იხ. კალ-კალე.* **კალიმარი** (კალიმარი) *მიჭი. ენბ. წარს.* კალიმანს ზმნისა - დაცლილი, დაცარიელებული. ცულებს მუთონი ემელებალუე, გოკალიფერიე - სახლში არაფერი არ არის, გაცარიელებულია. *იხ. კალიფუა.*

კალიმუა (კალიფუას) სახელი კალიმანს ზმნისა - დაცარილება; ნასკლა-ნამოსკლა (ხაღისა). ცულებს მითინქ ვადოსქილე, არძოქ გიიკალიფუე - სახლში არაფერი დარჩა, ყველა ნაფადა. კალიმანს (გოქალამუა გააცარიელებს,

მოსალოვნა გააცარიელა, გოგოსალოვნა
 გაუცარიელებია, გინოსალოვნად
 გააცარიელებდა თურმე გრდმ აცარიელებს.
 იკალოფუენ (ბინოსალოვნად დაცარიელდება,
 ბინოსალოვნად დაცარიელდება, გინოსალოვნად
 დაცარიელდება, გინოსალოვნად
 დაცარიელდება თურმე გრდმუ ენებ.
 ცარიელდება.

პალმინტაპ (კალიბინტაქს) ლეკუხას (ხეჭერლის)
 ნაფიქვეპინანი ნანწილანი, გადასახადის
 პარაფისინს ბამოქმანეპული.
 კალხინი ნტკათ ნუ მომირეჩია ასე გვალო:
ხალხ. სიძრ., 1, გვ. 63 - კალიბინტიტი... ნუ
 მომადეჩი ქელა მთლადო.

პალკალე (კალ-კალეს), **პამპაბ ა-მარე**
 (კალ-კალეს) ზომბირთი. კალ კალე კოჩი:
ხალხ. სიძრ., 1, გვ. 63 - ზოგიერთი კაცი. კოჩიშ
 ვასაკური ორე, უკათუა კალ კალე ეს: *ქხს.*
1, გვ. 331 - კაცის ვასაკურიალი, (რომ) ვურევე
 შგადაშვე (ზოგიერთს). *იხ. ნამუთინე.*

პალკალეპაზ ზაზ. ზომბირ, ხანდისხან.
 კალ კალე შა ქოგამინე პატონ-ჭკორაღამი
 ხან: *ქხს. 1, გვ. 36* - ზოგევერ ვასხენდება
 ბატონ-ყმობის დრო.

პალპინტაპ იგივეა, რაც კალკალეპაზ.

პალპახი, **პალპახი** (კალპახისი, კალპახისი) *ზოლო.*
 პალპახი. მარჩხა-წყარე კალ შაპი გილე
 სომარევე, შიკორთინა: *მასლი, გვ. 30* - მარჩხ
 (არაღრმა) წყალში კალპახის სომარევე გექეს და
 მიმოზარ. // გაღე. ძალიან ლამაზი. ქოჯუნს
 ართი კალ შაპი ძღაბი - ჰყავს ერთი ძალიან
 ლამაზი გოგო. ნანდელი კალ შაპი რე -
 ნამდვილი კალპახია (კალპახითი ლამაზი). *შღრ.*
ღაზ. კალპახა კალპახი (ნ. მარ).

პალქი (კალის) **პალქი**. *შღრ. ეველი, ონქევეში*
(ი. ყოფ შ).

პალქიქი, **პამოქიქი** (კალ/ამოქის) *[რუს. галочка*
ქალქიქი]. კამოქი ქიპილი ამღლა -
 კალქიქი თიყიდე დღეს.

პამპ (კამპა) *ბოტან.* დიდი პამპ (*ა. მავ.*) *იხ. კამა-*
წყარი.

პამპა (კამანდას) *[რუს. команда 1. ბუნდი,*
კაზმი. 2. მანქარაბუნება, ბრძანება]. ჩქინ
 კამანდას ვააკათუ - ჩვენს გუნდში არ
 ურეცია.

პამპანქარი-ი/პამპანქარი-ი (← კამაპ-წყარი)
 პამპანი წყალი (წინილის ნახარში), აძლევენ
 ბავშვებს, ავადმყოფებს. წიწილა ღო
 კამანქარო, ბოში, მუშენი გამანქარი?:
ქხს. 1, გვ. 140 - წინილა და კამანქარი, ბიჭო,
 რად გამანქარი? დღას მის გუგონებე
 შარგალიშ (*წყაბახიშ*) სამართალი, კამპენში
 კამანქარო! - აბა, ვის გაუგონია
 მეგონის (*გულის*) სამართალი და კამეტის
 ხორცის წვენი (კამანი)!

პამპარა (კამარას) **პამპარა**. // *გაღე.* დიდი
 რაოდენობით უწყვეტი დენა (*მავ., სისხლის*).
 კითი გიკეათუ ხამით ღო კამარა
 (ხისხირი) მოსოფუნულ - თითი გაჭრა დანით
 და დიდი რაოდენობით (სისხლი) მოდიოდა
 (მოჩქეუდა). *შღრ. გურ. კამარა წყლის*
განწყვეტლოვ დენა (ა. ღო).

პამპარა (კამარას) სახელი იკამარანს
 ზმინსა - სახისი სანისი ტაპაპაბა, ხოქპაბ.
 იკამარანს (ბინოსალოვნად გაიხოკა კანი, მუშაპარა
 გაუხოკავს კანი) *გრდმ. სათავ. ქე.* იხოკავს.

პამპარა (კამარას) სახელი იკამარანს ზმინსა
 - იქანარანს კანს (სახისას).

კამარანს (ბინოსალოვნად გაიქანრა, გოგოსალოვნად
 გაუქანრავს, გინოსალოვნად გაიქანრავდა თურმე)
გრდმ. კანრავს.
 იკამარანს (ბინოსალოვნად გაიქანრა, გოგოსალოვნად
 გაუქანრავს, გინოსალოვნად გაიქანრავდა
 თურმე) *გრდმ. სათავ. ქე.* კამარანს ზმინსა -
 იქანრავს.

უკამარანს (ბინოსალოვნად გაუქანრა, გოგოსალოვნად
 გაუქანრავს) *გრდმ. სახ. ქე.* კამარანს ზმინსა -
 უქანრავს, უქანრავს.
მამამარაში მიჭი. მიჭი. 'გამქანრავი.
ოსამამარაში მიჭი. მიჭი. 'გამქანრავი.
მამამარაში მიჭი. მიჭი. 'გამქანრავი.
ნამამარაში მიჭი. მიჭი. 'გამქანრავი.
ნამამარაში მიჭი. მიჭი. 'გამქანრავი.
 საფასური.

უკამარანს *მიჭი. უაფე.* გაუქანრავი.

პამპაპა (კამაპუას) სახელი იკამაპაპანს ზმინსა
 - თიხის ძალით მღაპაპა (თავისა). *შღრ.*

კამაპუა,
 კამაპანს (ბინოსალოვნად თმა ძალით დაგლიჯა,
 გოგოსალოვნად თმა ძალით დაუგლიჯეცია,
 გინოსალოვნად თმას ძალით დაგლიჯედა თურმე)
გრდმ. თმას ძალით გლეჯს (თავზე).

პამპაპა-ი/პამპაპა-ი/პამპაპა-ი/პამპაპა-ი (კამაპაპისი,
 კამაპაპისი, კამაპაპისი, კამაპაპისი) *ზოლო.* **პამპაპა-ი**
 (კალი იკამაპაპისი დომიტილი: *ნ. ხუბ., გვ. 48* -
 ერთი (კალი) კამეტი დამიკალი. კამაპაპისი
 მუში ნახონა კინი მუქუ ღობაქუა: *ხალხ. სიძრ., 1,*
გვ. 63 - კამეტი მისი ნახნევი ისევე მან
 დატევენო. კამაპაპისი ვეჯორი გუნსუ: *ქხს.*
1, გვ. 36 - კამეტი კარგე ჰყავს. კამაპაპისი
 მორკინე ხოს ქა მეგორხუნია: *ხალხ. სიძრ., 1,*
გვ. 64 - კამეტის მორკინად ხარს რქა
 მოტყევენო. ექ კამაპაპისი ვაქმინე: *ქხს. 1, გვ.*
184 - ოცი კამეტი ვერ იზამს. გუნს სუმქანერი
 კამაპაპისი - ჰყავს სამი წლისი კამეტი. კამეტი
 წლოვანების მიხედვით: ერთი წლის -
 ბაგინ/ლოლო; ორი წლის - მაჭი; სამი წლის -
 ვაკელი კამეტი; ოთხისა და მეტის - კამეტი.
 მამალი კამეტი: ერთი წლის - სოჯი ბატი; ორი
 წლის - სოჯი მაჭი... კამაპაპისი ეგვრტანც-
 კამეტი ყროყინობს (*ი. ყოფ შ).*

კამენდია (კამენდიას) [რუს. комедия კომედია].
კამენდიათ გინგაროუქ, მიუათგ არანქ
ირო სადირს: *შ. ხუძ., გვ. 330* – კომედიად
(მასხრადა) გადაგვეტუტო, სიცლით გაჭქვე
ყოველითის სადილს.

კამმე-ი (კამეჩის) *იხ.* კამმეში, კამმეჩი.
კამპასინი (კამკასიას) კამპასინი. თქვან მასქეამა
ვექუაფე მუთუნ კამკასიაშ ვარდი: *შ. ხუძ.,
გვ. 325* – თქვენი სილაგანის არ იქნება არც
ერთი (რომელიმე) კაქეკასის ყველი.

კამპანია (კამპანიას) [რუს. компания – კამპანია]
ნეკაულება; ქორნილი. ნლირქ... გაანწყუე
კამპანია: *ი. ყოფშ., გვ. 16* – დევმა ... მონასყო
კამპანია. პრავეგია ირფელი ღონწყილი რე,
მუთ საჭირო აფუ კამპანია – დიარასენი:
შ. ხუძ., გვ. 132 – სასმელ-საჭმელი ყველაფერი
დღნყობილია, რაც სჭირდება წვეულება-
ქორნილს. *შორ. დიარა.*

კამპარ-ი/კამპურ-ი (კამპა/ურს) *მოქან.*
ჰონგჰოლი; ჰონგჰოლის ხა. იგივეა, რაც
კამპარი (*ი. ყოფშ.*).

კამპიტ-ი (კამპეტის, კამპეს) *მოქან.*
ჩეკაულებრივი მატიტქალა. *იხ.* ვკერიში
ლაკარტი (*ა. მავ.*).

კამპულა (კამპულას) *ზოილ.* თევზია ერთგვარი.
კამპუნი (კამპუკიას) *თხუპანი.*

კამური (კამურს) [რუს. камера სპანნი]. ირი წანი
ლო მინუთის კამურიში გოლება რე: *შ. შერ.,
გვ. 84* – ყოველ წამსა და წუთს საკანში გავლა-
გამოვლა.

კამური (კამურს) *მოქან.* ვაზის ვიშია, თეთრი,
მალარი, აქვს მსხვილი მარცვალი, შეეგუა
დაბლა მდგომარეობას. კამური იყურმენი
ჯას ირდეუ, იანარიშას ჯას მიკოჩანს –
კამური ყურმენი ხეზე იზრდება, იანერამდე
ასხია. *შორ. ტაობნ.* კამურა, კამურონა, კამურ
ჩე დადასტურებულია ხობის, ჩხორონწყლა და
სენაკის რაიონებში. ჩანს, მთელ კოლხეთში
ყოფილა გავრცელებული.

კამურა (კამურას) ზამლი, თანაც ენამნარა ღა
მკანანარა. *იხ.* კამურვა.

კამურუა (კამურუას) სახელი კამურანს ზმნისა
– ღაკანანა. ძალეები მძირს რომ ჭამენ, ერთი
(ძლიერი) ჭამს და სხვებს იქითაქეთ ეჩხუბება,
ქებს, რომ არ ჭამონ, – ამას ეძახიან კამურუა-ს.
გაქურაფილი ორდეკონი, თემი ქამშაკათუ
ხუნდაქაქლო ჯოლორეფი ღო კამურუე –
მითითებული რომ ყოფილყო, ისე გაერთია
ცოლიანი (ძალდი) და ძალეები დაკოფა
(დაქებინა).
კამურანს (ღოკამურუ დაქებინა, ღუკამურუ
დაუქებინა, ღონკამურუ) დაქებინდა (თურმე)
გრდშ. ქებენს.
იკამურუნ (მხოლოდ ანგყოს წრისა და IV

სერიის მწკრივებში) *გრდუე. ენებ.* კამურანს
ზმნისა – იქებება.

კამუეტი(ი) ჯა (კამუეტი(ი) ჯას) *მოქან.*
მუნენპარა (*ა. მავ.*).

კანი (კანს) კანი. ჭეილი თუმი კანი რე ჯეირო
– ოხორგონა – შემწვარი გოჭის კანი კარგი –
საკენტი (სახრამუნო). ჯევიში კანი
დითთერე: *ი. ყოფშ., გვ. 174* – ძველი კანი
გამოვიცვალე. *ი* კანიშ გიმოლა/კანიშ
ვითოლა კანის გამოცვლა (კანიდან გამოსვლა).
ი კანს ღონჯორა აბრეშუმის ჭიის დანოლა კანის
გამოსაცვლად. *ი* კანიშ გოლადა კანის გახდა,
გაცლა: მკათათეში ბლის ხეს დანით აცლიან
კანს (გუულანა კანს).

კანლიორ-ი (კანლიორს) კანლიორი; ამაჰი,
უშიშირი, თამამორმონა; უსარკაპალი. ირო
ღელმა იქქენანქენი, სოკო რდე
კანლიორი!: *შ. ხუძ., გვ. 314* – სულ თავს
რომ იქებ, შენ უნდა იყო კანლიორი. მუ კოჩო რე,
თე ლამქარე კანლიორ აწოჯულენი?:
მასლა., გვ. 64 – რა კაცია, ამ ლამქარს
კანლიორად წინ რომ უძღვის? უმრომელი
ცურლუტი რე, ... კანლიორი ღო ზარმაცი:
ი. საბუშ., ქახს., გვ. 159 – უმრომელი
(ცურლუტია, ... თავმომწონე და ზარმაცი. *შორ.
ფე. ქართ.* კანლიორი გაბედული, თამამი
(*ა.აბულ.*).

კანლიორება (კანლიორებას) სახელი
კანლიორენს ზმნისა – გასაღწეიარება.
ქუდი კანლიორენქ, ვარა ფურჩით გილე
ეფმა დღო: *შ. შერ., გვ. 111* – ქუდი
კანლიორობ, თორემ ფურჩით გაქვს თავი საცე.
ნაბეჭანი გე კანლიორე, კოს ვაჩინენს –
ნამეტანი გაკანლიორდა, კაცს არ ცნობს.
კანლიორენს (*ეფრ.* მაჰანაღორე გაკანლიორდა,
მაჰანაღორებაღორე) გაკანლიორებულა) *გრდუე.
საშ-უნებ.* კანლიორობს.
იკანლიორებუნ (მაჰანაღორე ← მაჰანაღორე
გაკანლიორდა, მაჰანაღორებაღორე)
გაკანლიორებულა) *გრდუე. ენებ.*
კანლიორენს ზმნისა – კანლიორება.
მაჰანაღორებაღორე *მიჭო. ენებ. წარს.*
გაკანლიორებული.

კანლარხი (კანლარხის) კონსტრუქტი;
მიოჯარადარა. ხანდისხანე კანლარხენც,
თიშ სუამშა გილერითუნა: *ი. საბუშ., ქახს., გვ.
140* – ზოგჯერ მიიჯარადარა, მის ქინებაზე
ტრიკლებენ.

კანიშ ჩაფლას, კანრაფლას, პანრაზია (კანი
ჩაფლას, კანრაფლ/მას) ჟალამანი, ტჰაჰის
ფინსასამელი. კანიშ ჩაფლა მუგოტებდ,
კითეფი კოლოჩირჩხანდგ: *მასლა., გვ. 60* –
ტყაიფი ქალამანი გეცა, გაფარჩხული თითები
გიჩანდა. *იხ.* ჩაფლას.

კანკალი (კანკალ/რს), **კანკალუა** (კანკალუას) სახელი კანკალანს ზნისა – კანკალი, ცხცცხცი, ძაბძაბი, შიშიში თრითოლა (მაძ). ვადატ. კრიალი; ციმციმი. ჩხურუქ გემიფონუ დო ქილმოჭყაფუუ კანკალაი – სიცივემ ამიყვანა და დამანჯებინა კანკალი. მოკანკალაფუნანს დო ვამბრქუ მუშენი – მავანკალებს და არ ვიცი რატომ. ათაქ, ხოლოს, ართი წყარი მეკანკალანს: *ბ. ხუბ., გვ. 11* – აქ, ახლოს, ერთი წყალი მიკანკალებს. კანკალანს (იყვ. კანკალუა იკანკალა, შანაპალუ უქანკალეზი, ნოხანაპალუ(ნ) კანკალეზი და თურმე) გრდუ. საშ. მოქმ. კანკალეზ; გრდმ. აკრიილებს, ასუფთავებს. უქანკალანს (შანაპალუ უქანკალა, შანაპალუ უქანკალეზი) გრდუ. ენბ. სახე. ქვ. კანკალანს ზნისა – უქანკალეზს, კანკალი გაექვს მისას; უკრიილებს, უსუფთავებს. **მაანაპალუ**, **მაანაპალუარი მიშლ. მოქმ.** 'ამქანკალეზელი; 'გამქრიილებელი. **ოქანკალარი, ოქანკალუარი მიშლ. ენბ. მყ.** საკანკალეზელი; 'გასკრიილებელი. **ანანაპალუარი მიშლ. ენბ. წარს.** აკანკალეზული. **ანანაპალუ მიშლ. ენბ. წარს.** ანაკანკალეზი. **ანანაპალუარი მიშლ. ენბ. წარს.** აკანკალეზის საფასური.

კანკალა (კანკალას) ანძარა, ძალიან სუფთა, წმინდა, გამჭვირვალა. კანკალა წყარი – გაჭვირვალე (ანკარა) წყალი. კანკალა წყარს ეიზონდით განს – ანკარა წყალში ეიზონდით ტანს. *შდრ. ეიზო. კანკარა წმინდა, ანკარა (ა. ლლ.). იმერ. კანკალი წმინდა, სუფთა, კრიალა (ე. ბერ.). იხ. ოკანკალაია.*

კანკალუა, პარკალუ (კანკალეს) იგივეა, რაც კალ-კალე, – განუსზღერ. *ნაცვალსახელი ზომიერითი; ზომ-ზომი.*

კანკალეზა, კანკალეზაზ ხანჯ. ხანდახან.
კანკა-ი (კანკეის) იგივეა, რაც კვაკეი.
კანკა (კანკეას) სახელი კანკუნს ზნისა – ლეჭვა; უმაღლოდ, ძალით ჭამა. კანკუნს (ლოანან დაღეჭ; ლოანანა დაუღეჭავს, შეუჭამია; ლოანანა(ნ) დაღეჭავდა, შეჭამდა თურმე) გრდმ. ლეჭავს; ჭამს. **ოქანკალი მიშლ. ენბ. მყ.** საღეჭი; სახეშო; საჭმელი. **ანანაპალუ მიშლ. ენბ. წარს.** ნაღეჭი; ნაჭამი. *შდრ. ლაზ. 2. კანკ; ოკანკუ დაჭრა, მეგ., ხორციას (ნ. ბარი).*

კანკალი (კანკალ/რს) კანტური. 0 კანტალი დღუიში თავის კანტური. ლეხის გუოლოლე დუღიშ კანტალექ – ავადმყოფს აუფერდა თავის კანტური. *იხ. ქანკალი. შდრ. გურ. თავის კანტური თავის ქნევა (ს. კო., ზან., გვ. 226).*

კანტარალ-ი (კანტარულ/რს) მიშლ. ენბ. წარს. კანტარანს ზნისა – ტოტავბაცლილი, მასხაპილი.

კანტარა (კანტარუას) სახელი კანტარანს ზნისა – სხპაპ (წერილი ტოტავბა). მაჯამპის ფეხოტუნქ დო სიკანტარევა! – მე თუთის ხეს გაბებლავ (ტოტებს დაეჭრი) და შენ სხეპო! კანტარანს (პანბარაუ სხპა, შანბარაუ უსხეპია, ნოანბარაუ(ნ) სხეპდა თურმე) გრდმ. ტოტებს ჭრის, სხეპს. **იკანტარუ(ნ)** (მოიანბარო გაისხიპა, მოანბარო ლ(ნ) ვასხეპილა) გრდუ. ენბ. კანტარანს ზნისა – იხებევა. **იკანტარე(ნ)** (იანბარო შესაძლებელი ვახდა ვასხეპა, -, -) გრდუ. შესაძლ. ენბ. კანტარანს ზნისა – შეიღებდა გაისხიპოს. **აკანტარე(ნ)** (აანბარო შეძლო ვასხიპა, -, მოიოანბარო(ნ) შესძლებია ვასხეპა) გრდუ. შესაძლ. ენბ. უკანტარანს ზნისა – შეუძლია ვასხიპოს, პატარა ტოტები დაჭრას. **ოკანტარაფუნანს** (ოანბარაუშუ ასხეპინა, შანბარაუშუ უსხეპინებია, ნოანბარაუშუ(ნ) ასხეპინებდა თურმე) კაუზ. კანტარანს ზნისა – ასხეპინებს. **მაანბარაუ მიშლ. მოქმ.** მსხეპელი, ვინც პატარა ტოტებს აცლის (სჭრის). **იანბარაუ მიშლ. ენბ. მყ.** სასხეპი. **კანბარაუ მიშლ. ენბ. წარს.** 'გა'სხეპილი. **ნაანბარაუ მიშლ. ენბ. წარს.** ნასხეპი. **ნაანბარაუ მიშლ. ენბ. წარს.** 'გა'სხეპის საფასური. **უშუანბარაუ მიშლ. უარყ.** 'გა'უსხეპავი.

კანუა (კანუას) სახელი კანუნს ზნისა – ტინა. კანუნს (ლოანანს დატენის, ლოანან დატენა, ლოანან დაუტენია, ლოანანა(ნ) დატენიდა თურმე) გრდმ. ტენის.

კანბარაუა (კანბარულას) იგივეა, რაც კანბარაფლა, კანბარაფა, – ძალბამინი, პანის (ტანპის) შმისხატმული (შინდამზადებული). ართი ცამახიქი, მოხუცებულქ, ართი კანბარაფულა დო ჩახეია ქემულუნ ფერქ, ქანხავად: *ბ. ხუბ., გვ. 41* – ერთი გლეხი, მოხუცებული, ერთი ქალამანი და ჩახეი (ტყავის ქისა) რომ მოაქვს ისეთი, (ქი) მოიხედა. კანბარაფულა დევერეშებულ დო გინყოთამალი იყიანი, ლამიას (იხ.) უწიინა – ქალამანი რომ დაძველებდა და გადასადგები შეიქნება, 'ჯღანან' ეძახიან (ეტყვიან).

კანხაპა (კანხაპლას) ზოოლ. თევზის სახეობაა ერთგვარი, დიდი არ იზრდება, მუცელზე მიყვება ზოლები, ზურგზე მოშავოა (*მასალები, ტ. V, გვ. 72*). *შდრ. ფირტვე ლ'ია, ხამანწკა.*

კანხაპ, კანხუ (კანხესუ) ძინძისთავი. **კანხილ-ი** (კანხილ/რს) მიშლ. ენბ. წარს. კანხუნს ზნისა – შუპაზმული. კანხი დო

ცხენი მოყუნდუნი...: *მასალ., გვ. 88* – შეკაზმული ცხენი რომ მოჰყავდა...

ქანძა (ქანძუას) იგივეა, რაც კაბუა, – სახელი კანძუნს ზმინსა – შმაქაზმამა. გაგონება დო თამწუთის დო ნაკაძითი (*ილოქანძითი*) არაძქ ცხენი – გაგონება და, იმ ნუთს შეეკაზმეთ ყველამ ცხენი.

კანძუნს (ღოიანამა შეკაზმა, ღოიანამა შეუკაზმავს, *ღოიანამაშე*) შეკაზმავდა თურმე) *გრდმ.* კაზმავს.

იკანძუნს (ღოიანამა შეკაზმა, ღოიანამა შეუკაზმავს) *გრდმ. სათავ. ქვ.* კანძუნს ზმინსა – იკაზმავს თავისას.

უკანძუნს (ღოიანამა შეუკაზმა, ღოიანამა შეუკაზმავს) *გრდმ. სახს. ქვ.* კანძუნს ზმინსა – უკაზმავს მისას.

იკანძუნე (ღოიანამა შეკაზმა, ღოიანამაშე) შეკაზმულა) *გრდმ. ენებ.* კანძუნს ზმინსა – იკაზმება.

აკანძუნე (ღოიანამა შეეკაზმა, ღოიანამა შეეკაზმავს) *გრდმ. ენებ.* უკანძუნს ზმინსა – ეკაზმება.

ოკანძაფუანს (ოიანამაშა აკაზმინა, შანამაშაშა უკაზმინებია, შოიანამაშაშე) აკაზმინებდა თურმე) *კაუზ.* კანძუნს ზმინსა – აკაზმინებებს.

მაიანამალო მიძლ. მოქმ. შექკაზმველი. **ოიანამალო მიძლ. ენებ. მე.** შექსაკაზმვეი. **ოიანამალო მიძლ. ენებ. წარს.** შექკაზმული. **ნაპანამ მიძლ. ენებ. წარს.** შენაკაზმა. **ნაპანამაშა მიძლ. ენებ. წარს.** შექკაზმვის საფასური.

ქანწაზი (კანწაფის) სახელი უკანწუნანს ზმინსა – რნამა; ძანამობა. **ღობღური** თელი **ღლას ონწემ** კანწაფითი – მოკვედი მთელი დლე აკენის რნვეით. **ტუბუს გარმე,** **გოლუაფირო,** **არკეანე გი** კანწუნანქენი – ტუბუს გაძლე, შემოგველე, თან აკენსაც (რომ) გირნეც.

ოკანწუნანს (ოიანამა არნია, შანამაშა ურნეცია, შოიანამაშაშე) არნეცეა თურმე) *გრდმ.* არნეცს. **უკანწუნანს** (შანამაშა ურნია, შანამაშა ურნეცია) *გრდმ. სახს. ქვ.* **ოკანწუნანს** ზმინსა – ურნეცს.

იკანწუნე (ოიანამაშე) (ოიანამაშე) შესძლებელი გახდა რნვეა, –) *გრდმ. შესძლ. ენებ.* **ოკანწუნანს** ზმინსა – შეიძლება დაირნიოს. **აკანწუნე** (ოიანამაშე) (ოიანამაშე) შესძლო ერნია, –, **ოიანამაშე** შესძლებია რნვეა) *გრდმ. შესძლ. ენებ.* **უკანწუნანს** ზმინსა – შეუძლია არნიოს.

ოკანწაფუანს (ოიანამაშა არნეცია, შანამაშაშა ურნეცინებია, შოიანამაშაშე) არნეცინებდა თურმე) *კაუზ.* **უკანწუნანს** ზმინსა – არნეცინებს.

მაიანამალო მიძლ. მოქმ. მრნვეელი, მქანავებელი.

ოიანამალო მიძლ. ენებ. მე. სარნევი, საქანავებელი. **ოიანამალო მიძლ. ენებ. წარს.** დაძრნული, გაქანავებული.

ნაპანამალო მიძლ. ენებ. წარს. ნარნევი, ნაქანავები. **ნაპანამალო მიძლ. ენებ. წარს.** რნვეის, ქანავობის საფასური.

ქანწი (კანწის) ბოლო (*ფ. ფოფა*). **ქილიჭყა** საქმე, **მარა კანჭი** ექვემდებარება – დაიხელო საქმე, მგერამ ბოლო ვერ მიყოლო (ვერ მიიყვანაო). **ოკანჭი** ქალუკითუა კანჭი დაუღლო (სარმა გამოსდოო). *გადატ. მოატყუა. იხ. კაჭა.*

ქანჭალა (კანჭალას) ქოქლი (*მ. კეირტია*). *შდრ.* ქულა.

ქანჭო (კანჭოს) თევეზის ამოსაქანანი მოქაუშაშეული რინდა (*მასალუბი. ტ. V, გვ. 75*).

ქანჯარი (კანჯარს) კანჯარა, ზოლქანინი ტრამი, ატრამალაული. **დატრეტებული ცხენს უწინა** კანჯარს – ატრეტებული ცხენს ეტყვიან (ეძახიან) კანჯარს. **კანჯარი** მოთეთრო-ლურჯი ცხენი (*ქ. ჭარ*).

ქანჯო (კანჯოს) კანჯო; შიღან ჩაპარდნილი ვეღროს ამოსალაზი საშუალაბა.

ქამაში იხ. კალაბი.

ქამაშხა იხ. კალმახა.

ქამოზუა (კაობუას) ქალოზა.

ქამპანი (კამპანის) იხ. კამპანია, – ქამპანია. **იხუტყრს** კამპანი უღუელს; *მ. იუბ., გვ. 207* – იმ ლამეს კამპანია ჰქონდათ.

ქამპარი, **ქამპარი** (კამპარს) *მოგან.* ჯონჯოლი (*ი. ყოფი, ა. მყ.*). *შდრ. იძურ.* კამპარი ხეა, რომლის ყვავილობაგან ჯონჯოლს ამხადებენ (*ი. ჭყრს*).

ქამპარხანა (კამპარხანას) ძლიერი გამხდარი ღაპვი (ძალი), ანჩსლი.

ქამპარჩინ (კამპარჩინს) *ზოლო.* თევიზა ერთვეარი, – ქამპარჩინა.

ქამპასი (კამპასის) ქამპასი, – ვინც უმნიშვნელო მიზნის ბამო ბრახოზს და ჩხუპოზს, ანჩსლი.

ქამპასი (კამპასის) ქამპასი, ქამპასი. **ღულიში** ცქავეა კამპასი კილარხვილიშა ვაღირგნია: *ბაღხ. სიძრ., I, გვ. 41* – თავის ქება გახვერტილი კამპასი არ ღირსო.

ქამპასონი, **ქამპასონი** (კამპასტონს) *მოგან.* იგივეა, რაც კამპასონი, – ვაზის ერთ-ერთი ვიშია. *შდრ. ლერხ.* კამპასტონი, *გურ.* კამპასტონი ვაზის ვიშია (*ა. ღლ.*).

ქამპასი (კამპასის) კამპასი, სავარცხნი ფიცარი (*ქ. ჭარ*); ხის ფარცხნი. **ბერტამი** ღიხამი აკარღეფალო აკეთენდეს კამპასოს, მალად კობირეფი უღულუ – გორახიანი (ბელტინი) მიზის დასამულელად აკეთენდენ კაბდოს, მალად კობილები ჰქონდა.

კაპიტრი (კაპიტოს) ანთროპ. კაპიტონნი.

კაპიტრა (კაპიტრუსი) სახელი იკაპიტრანს ზმნისა

- შარვლის ტოტის, სახომადლოდ ტანსაცმლის კალთუების, სახელოვანის

საქმისა, ანაჰა, - აპაჰალთაჰა. ძიქვა ქეიკაპიტრულო თუმი მინილუ წყარს -

შარვალი (ტოტის) აინა და ისე გადადიდა ნყალზე. ხე ქეიკაპიტრულო თუმი მინილუ წყარს -

ხელი დომილუაჰე და მომებნარე. იკაპიტრანს (მიაჰინაჰა აიკეცა, აჰაჰინაჰა

აუკეცავს, აჰაჰინაჰა(ნ) აიკეცავდა თურმე) გრდმ. სათავ. ქე. იკეცავს, ინეგს (სახელოებს,

კალთებს, შარვლის ტოტებს), იკეცავდა. უკაპიტრანს (აჰაჰინაჰა აუკეცა, აჰაჰინაჰა

აუკეცავს) გრდმ. სახს. ქე. უნეგს, უნეგცავს. იკაპიტრე(ნ)/იკაპიტრე(ნ) (აჰაჰინაჰა

შესაძლებელი გახდა აკეცვა, -) გრდმ. შესაძლ. ნებ. იკაპიტრანს ზმნისა -

შეიძლება აკეცვა, ანევა (ტოტის, სახელოს). ეკაპიტრე(ნ), ეკაპიტრე(ნ) (აჰაჰინაჰა შეძლო

აეკეცა, - აჰაჰინაჰა(ნ) შესძლებია აკეცვა) გრდმ. შესაძლ. ნებ. უკაპიტრანს ზმნისა -

შეუძლია აინოს, აიკეცოს (შარვლის ტოტის...), იკაპიტრე(ნ) (აჰაჰინაჰა(ნ) აიკეცინა,

აჰაჰინაჰა(ნ) აიკეცინებია, აჰაჰინაჰა(ნ) აიკეცინებდა თურმე) კაჰე. იკაპიტრანს ზმნისა -

აკეცინებს, ანეგინებს, აკეცავთინებს (შარვლის ტოტს, სახელოს). მჰაჰინაჰალი მიჰლ. მიჰლ. აპეკეც'ეი, ანევეი.

აჰაჰინაჰალი მიჰლ. ნებ. მჰ. ასაკეცი, ასანევი, ასაკეცავთი.

აჰაჰინაჰალი მიჰლ. ნებ. წარს. აკეცავთი, ანეული.

აჰაჰინაჰალი მიჰლ. ნებ. წარს. ანანევი, ანაკეცი. აჰაჰინაჰალი მიჰლ. ნებ. წარს. აკეცავთი.

ანევის, აეკეცის საფასური. შორ. ე-ბარკანუა. აპაპიტრი (კაპიტოს) ბოტან. მანნული (ა. მჰ.).

კაპუ (კაპუს) იგივეა, რაც ყვავაჟი, - ღორის, და სარძითდ შინაური სარძენის,

ანადმყოფოზა. კაპუ მძიმე ფადმყოფობად ითვლება, საქონელს ყელი უსივლებდა და ხმის ამოღება არ შეუძლია. ამიტომ არის წყევლა:

კაპუ ქორტკოლაფულასა/ქორტკოლაფულასა - კაპუ ჩავარდნოდეს პირში! (ა. მჰაჰლ. გვ. 308-309). მუ რე, კაპუ ქე გალოლეო, ხმას ვეკმილანქინი? - რაა, კაპუ დაგემართა, ხმას რომ არ იღებ?

კაპუნია (კაპუნია) გადმოცემით კერპის სახელწოდება. კერპი იდგა იმ ადგილას, სადაც ამჟამად მარტვილის მონასტერი: ის იყო გაკეთებული ჩუგუნისაგან კაცის სახისა ღია პიროთ, რომელშიაც ქურუმები ათავსებდნენ კერპისათვის შენიშნულ ცოცხალ ბავშვებს (ა. კოფშ., დღესქ., გვ. 252). წამართული ღვთაებაა, მას სწირავდნენ ღორს, რომელსაც ოკაპუნეს, ე. ი. საკაპუნო ღორს უწოდებდნენ (ქხს, I, გვ. 65). ოჟუმარეს გვირჩინდგნა ოკაპუნე კერპიკალი: მასალ., გვ. 104 - დილას შემოგვერდინან საკაპუნო კერპიკალით. იხ. კაპუნობა.

კაპუნინა (კაპუნინას) დღესასწაული, რომელიც იმართებოდა 10 დღით ადრე დიდი მარვის დანყვამულე კაპუნის საპატრიარქოლოდ. ადამიანის მსხვერპლის ნაცვლად ამ დღესასწაულისათვის იკვებობდა საცანგებოდ გასულებული ღორი, სახელწოდებით ოკაპუნე. ნარმოითქმებოდა ლოცვა, როგორც მირსობის დღესასწაულზე (ა. კოფშ.). ყველიერის წინაკვირას, ხუთშაბათ საღამოს სამეგრელოში იხდებდნენ კაპუნობას. ამას მსხვერპლად სწირავდნენ კერპატს (ა. მჰაჰლ., გვ. 307).

კაპ-ნი (კაეის) კაპი. ჩემი ნასუნ ღებას კაჟი ვაჟუნია: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 164 - ჩემს დარჩეულ ღობის კაჟი არ ვაჟუნებო. შორ. ტომონ. კაჟონა კაჟნარი (ა. კხად., ტომონ., გვ. 73).

კაპ-ნი (კაეის) კალათის მსგავსად დანულნი პატარა შურჭელი (მასალბე, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 224); ნისქელიში მინდს (ბაეს) კაჟით იღებდნენ: თითო კილა საფევიდან - თითო კაეს. შორ. ღაჰ. კაჟ საზომი, ერთი ოყა (ა. მარი).

კაპამ-ი (კაეამს) კაპინანი. ოკაჟი დიხა კაჟინი მინა. ოკაჟიგურა კაჟის მსგავსი, კაჟისებური.

პარ-ი (კარს) 1. პარი. გურს მინანდესია ღო კარს გერლუა - მგელს ასხნებდნენ და კარზე იდგო. რჩინაჟაქ კოს კარ იმ გინულას მაჭიშუა - სობერემ კაცს კარის გასასვლელზე მოუსწროო. ვაგმანჟუნა ჟულფიში კარე ფი : კ. საჰეშ., ქხსს, გვ. 135 - ვერ ვავალებთ სახლების კარებს. 2. რთული ფუძის მეორე შემადგენელი ნაწილი: ორდელშკარი შუადლის კარი, შუადლე; სიბაკარი დიდი კარი, - სოფელში საქონელი რომ ყანაში არ შევიდეს; ჟულფკარი ← ჟულფშ კარი აივანი; ჰიშკარი ← ბჰისკარი... ტომონიმებში: ველდკარი სოფელი მარტვილის რაიონში; ოხვანეკარი (← ოხვანეშ კარი) ეკლესიის კარი; შაურკარი; ურიაკარი (← ურიაშკარი) გორაელის კარი (ა. ბანძე, მარტვილის რაიონი)...

პარანა (კარაიას) ხუხულა, პატარა პარპი. იხ. კარე (ა. კოფშ.). კარაია ცალ ოკოჟუ:

ხალხ. სიძრ., I, გვ. 64 – (სახელდახელოდ გაკეთებული) კარავიეთი დაიშალა.

პარაპანი იხ. კარაკანო.

პარაპანო ზგზ. წმინდად, ნათლად, თხალნათლივ, პარაპანოვ; პირდაპირ. კარაკანო ირფეულ ქვეგონე – ნათლად გაიგონა ყველაფერი. უკანეთვ კარაკანო: *ქსს, I, გვ. 316* – ხედავ მაკვიფოდ. კარაკანო ქვეგონი ირფელი – გარკვევით (კი) უკამბე ყველაფერი.

პარაპანხა (კარაკუნხას) *მოტან. პართული* ყოჩიპარხა. იხ. ტკვარჩელია, ტყვარჩელია (ა. მკყ.).

პარაპანხა (კარაკუნხას) *მოტან. სამთომლია. იხ. მათირია, მოვარეთ, კვარიაში კუნხა (ა. მკყ.).* ქუნიშო ჯინსი მითორჩელი კარაკუნხალო იანია: *ქსს, I, გვ. 328* – ბუქის ძირს ხარობს ენძელა (სათოვლია) და ია.

პარალიტი (კარალიტის) ხალით სატრილაშეპლი ბურლი.

პარანხა, პარანხა (კარანხას) სახელურიანი პატარა ქალბათი. კარანხა ლაგირია რე, შქას ხეშ მაკიდირებელი უღუ, შგანერო „ოსალილე კარანხასით“ (კალათისით) უწინა – „კარანხა“ მოგროძა, შუაზე ხელის მოსაკიდებელი აქეს, სხვანირად „სასადილო კალათსაც“ ეტყვიან. დღობიქ სადილი გააკეთუ დო მუედვ კარანხასათ: *ა. ზუძ., გვ. 138* – დედა-ბებერმა სადილი გააკეთა და მიაქეს პატარა კალათით. *შდრ. გურ. კარანხა პატარა კალათა (ა. ლლ.); ლაზ. კანხა თეთრეულის სარეცხი გობი (ნ. მარ).*

პარაშა (კარაფას) იხ. მიკო-კარაფა.

პარანხა (კარანხას) იგივეა, რაც კარანხა, – პატარა ქალბათი

პარაშუ-ი (კარაშუს) თახჩა; ბოყის იმ მსხვილ, შიგინდან დატოვებულ, გამოჭრილ ნაწილს კარაშუი ერქვა (*მასალები, ტ. I, გვ. 380*); ურდული (*დ. ვიფია*).

პარამონაშო-ი (კარგონჯაშოლ/რს) პარბაღეპული.

პარამოშოლ (კარგეშოლგეს) პარამოსასკვლი. ართი მამაია კარგეშოლგეს ქლიტგვა: *ა. ზუძ., გვ. 142* – ერთი ფესტაცმელი კარგამოსასკვლეში დატოვეო.

პარაშა (კარდიას) იხ. კარდილა.

პარაშა, პარაშა (კარდ'ილას), პარაშა (კარდიას) პარაშალი; შაპანი (დიდი). დამხირიში ჭი მიკობუდუ დიდი კარდილა: *ი. ვიფი, გვ. 21* – ცეცხლის ზევით ეკიდა დიდი ქვაბი. ჩქიში ოსხაშალი კარდილა თუმი მიკაბუნეთია: *თ. სახოკი, გვ. 268* – ჩემი მოსახარში ქვაბი ისე ჩამოკიდეთი.

კარღლათ ცოდა მიკომბუნა: *ქსს, I, გვ. 193* – ქვაბით ცოდევა გვიკიდა. *იხ. ჩუანი, შდრ. ლაზ. კარღალა დიდი ქვაბი (ნ. მარ); გურ., აჭარ. კარღალაი საბუნების ქვაბი; დიდი ქვაბი (ა. ლლ.).*

პარე (კარეს) პარაპი, მსხამისი საზაფხულო ბინა. ტყას, ვოთე არდვლს, მჭობოულეშქ კარე ქილოდგეს – ტყეში, ყათოლად ადვილს, მეორეგებმა კარეს დადგეს. თე დული ჯოლოსს ჭყინიში კარეში კარიშა ქეშოსარგალაფუ: *ი. ვიფი, გვ. 22* – ეს თავი ძალს მწყემსის კარეს კართან მიუთირვია. // *ვადავ. საცხოვრებელი ადგილი, ბინა. ინა მუ კოჩე, (თარე ვაულენი – ის რა კაცია, თავისი კარავი (თარეშაფარი) რომ არ აქეს. არის წყელი: დუვაშუ კარეშქ – დავგნვა კარავი; სი კარეშელი! – შე კარავდამწავრო!*

პარეშაშაშაშაშა (კარეშაშაშაშაშაშა/რს) იგივეა, რაც მუხეღუ, – პარპის მქმეშაპი, პარპის მზარაშული.

პარეშ უნაშ-ი (კარეშ უნაშის) პარპის უშროსი. მითაში საძოვრად თხას რომ არეკადენე, ერთ-ერთ მწყემსს ორჩედენე კარეს უფროსად (*მასალები, ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 214*).

პართაშა (კართაფას) იხ. კართა, ე-კართა, – აქმეშა (შარგის ტოტის, პაბის კალთის, სახელისი...). // *ვადავ. ჩავდება (ხელში). ოკო ირფული ხეშა იშეკართუაგნი – უნდა ყველაფერი ხელში ჩავდგო.*

პარე (კართეს) ქალბათი; მთის ფარდობი. გენაფლათი გოსორგევე წგრადეში კართე: *ა. საშუ., ქართ. ზგ., გვ. 18* – ნაზარდი ყლორტებით დახუნდლულა წმინდისა ქალთა. ართ დიხას დიმახვენე კართეს მუთუნ ვაშუენე:

ა. საშუ., ქსს, გვ. 117 – ერთ ადვილას დამეღომს ქალბათე არაფერი დაუცვივდება. ჯიგრი კოც ქობალი დო ჯიშე კართეშა ეწუსორგუნია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 188* – კარე კაცს პური და მარილი კალათაზე უყრიან. ი გოლაში კართე მთის კალთა. ი სუკიში კართე ფერდობს კალთა.

პარეშაშაშაშა (კარეშაშაშაშაშა) ქალბათი დინანი. // *ვადავ. უმანუსო ქალი.*

პარეშაშაშაშა (კარეშაშაშაშაშა) იგივეა, რაც კართეშარდიანი, – ქალბათი დინანი. // *ვადავ. უმანუსო.*

პართაშა (კართაფას) იგივეა, რაც კარეშა, კართაშა, – სახელი იკართანს ზნისა – ქალთის, სახელის, შარკლის ტოტის აპეშა, – აპეშაშა, აპეშაშაშა. ცუნჯის ვალიშოლეკონი, კაბა ქე კართეშუ – ცვარში რომ არ დასველებულიყო კაბა აიკვალთა. კილე მანგარო ქეკნიკართე:

ქბს, I, გვ. 324 – სახელო (მელაი) მავრად წაიკაბინე. იკართანს (შიპარამანს აიკვალათეს, შიპარამიუ აიკვალათა, შიპარამიუაუ აუკვალათეს, აიკვალათა) აიკვალათად თურმე) *გრძმ. სათაე. ქე. ე* კართანს ზნისა – იკვალათეს. უკართანს (შიპარამანს აუკვალათეს, შიპარამიუ აუკვალათა, შიპარამიუ აუკვალათეს) *გრძმ. სასხ. ქე. ე* კართანს ზნისა – უკვალათეს, უპეკანესსა.

პარობა (კართხას) სანჰამო. – ნახევარი ლიტრა ჩადის (*ბ. მკალ., გვ. 190*). ხის ჭურჭელი, რომელსაც ხმარობდნენ ღვინის სასმელად. კეთდებოდა ცაცხვის, თხმელისა და ჩამქვისაგან. საუკეთესოდ ითვლებოდა კოლომის ხე. კათხა საკმაოდ მალალი იყო, იდგა მალად და წერილ ფაზზე (*მასალეტი, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 233*). გვეფი კართხა, კართხაღე, აშო ქუმორჩაღე, უჩარდია, უჩა კოჩი, ვამუნდიღა, მუმე მორთი? – შესევი კათხა, პატარა კათხა, აქეთ მომქაქე, უჩარდია, შავო კაცო, თუ არ დაღუედი, რატომ მოხვედი? *შორ. ჩაყვა.*

პარომ (კართეს) ზოლო. ქაშინი. *იხ. ოკარიე. შორ. გურ. კარიე, საკარიე საქათე (ს. გეარ., გ. შარაშ, ა. ლლ.).*

პარომ შარაშ-ი (კარიე ქურუფ-ს/ქურემ-ნ-ს) ქარის შუსლაზი.

პარამშუ (კარკამუას) სახელი კარკამანს ზნისა – 'დაზრმხა; 'დაზრმეხა. *იხ. გარგაშა.*

პარამლი (კარკალს), **პარამაშუ** (კარკალუას) სახელი კარკალანს ზნისა – 1. ქანსალი. ჩხურქე ვემოყთო დო ქიდმოჭაყუუ კარკალი – სიცივე ამიყვანა და დამაწყებინა კანკალი. მა ეკარკალანდი მიში – მე ვეკანკალედი მიში. *შორ. კანკალი. 2 ქანსანი (ქათმისა). დაღულ ქითომქე ქელიოჭყე კარკალი: მ. ხუბ., გვ. 220* – დედამა ქათამა ქე დანიეო კაციანი. ქითომეფიმი კარკალქ დო ციონქ ვადმორულა – ქათმისი კაკანმა დე ყივილმა არ დამაძინაო, გლახა ქითომი მუმი ყუდეს კარკალანს, შხვამი ყუდეს კევრცხის ღოღეგანსა (სეენსა): *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 30* – ცუდი ქათამი თავის სახლში კაკანებს, სხვის სახლში კევრცხს დებსო. 3. ქანსანი; რაპარაქი (წყლისა) (*ი. ყიფშ., II, გვ. 1*). *შორ. ტაოშ. ოკარკალეუ სარაკარაკო, სადაც წყალი მირაკარაკებს (ს. ცხად., ტომოს., გვ. 48).* კარკალანს (*იყვ. პარამაშუ* იკანკალი, იკაკანა; შარამაშუ უკანკალია, უკაკანია; რიპარამაშუ) კანკალეზა, კაკანეზა თურმე) *გრძმ. საშ-მოშ. კანკალეზს; კაკანებს.* ოკარკალაფუანს (ოპარამაშუ აკანკალეზინა, აკაკანეზინა; შარამაშუაშუ უკანკალეზინა, უკაკანეზინა; რიპარამაშუაშუ აკანკალეზინეზა,

აკაკანეზინეზა თურმე) *კარგ. კარკალანს ზნისა – აკანკალეზინებს; აკაკანეზინებს. შორ. ლაზ. კარკალე: ოკარკალეუ ქათმის კაკანი (ბ. შარა); გურ. კარკალი ქათმის ხმარობა კევრცხის დადების დროს და შემდეგად (ი. ჭყ., ს. ჭყ., ა. ლლ.); იყვრ., ლეზხ. კარკალი კანკალი, ბარძგალი (ს. შორ., მ. ჩიქ.).*

პარამაშუ (კარკალეს) იგივეა, რაც კანკალე, – ზომიერსი, ზომი. კარკალე კოჩი დღუთი გილდის, კარკალე – კუჩხითია: *ხალხ. სიყე., I, გვ. 64* – ზოგი კაცი თავით დადის, ზოგი – ფეხით. კარკალეშა ოსურს ხოლო ქულაურეო ოკონია – ზოგჯერ ცოლსაც უნდა დაუჯეროო. *შორ. ნაშუთინე.*

პარამბი (კარკანგის), **პარამბაშუ** (კარკანგუას) სახელი კარკანტუ (ნ) ზნისა – პაშაქაში; ლაშლაბი, დუდღუღი (*ს. კარ.*). მანქანამი ელნათური ოქროში სინთოთ იკარკანტუ: *მასლ., გვ. 122* – მანქანის ელნათური ოქროს სინთლით კამკამებს. იკარკანტუ(ნ) – მარამაშუ იკამკამა, შარამანდნა უკამკამია, რიპარამანდნა კამკამებდა თურმე) *გრძმ. გრძ. კამკამებს, ლაშლაბებს.*

პარამბი (კარკანგის) ლაშლაბა, კამკამა. კარკანტია მხანა დაღეჭ ჯოჯოხეთიყოლო გოლო – კამკამა მზინი დღე ვოჯოხეთოდ დედაიქუ. 0 კარკანტია წყურტილი ანკარა წყარო.

პარამარ ზრზ. პარდაპარ. კარკარო გილდურჩინი, ყუდეს ვადგახუნენო? – ჩხიდაკარ რომ დადიხარ, სახლში ვერ დაჯდები?

პარამბი (კარკანგის), **პარამბაშუ** (კარკანგაფას), **პარამბაშუ** (კარკანგუას) სახელი კარკანტუ (ნ) ზნისა – შრუნვა, ტრიალი; ხმევა. ათე აბეუ ხოლო იკარკატუ შეძობილეფიქუშა – ეს აბევი კიდევ ტრიალეს მეზობლებში. ქულაჭყე ათემ დო უკული ქი ეკარკატე, მუთუ ირგული – დაუწყე ამით (აქედან) და შემდეგ დაიხვიე. ომეთივე ყველაფერი. ოთხიზას დო ოკარკატანქ თე იგანს დო უკული ირბილეთ – ოთხჯერ დავახვე ამ მინას და შემდეგ რბილდება. კარკანგანს (რიპარამაშუ დაახვია, რუპარამაშუ დაუხვიე, რუპარამაშუ) დაახვედა თურმე) *გრძმ. ახვეეს. იკარკანგანს (რიპარამაშუ დაიხვია, რუპარამაშუ დაუხვევია) გრძმ. სათაე. ქე. კარკატანს ზნისა – იხვეეს. უკარკანგანს (რუპარამაშუ დაუხვია, რუპარამაშუ დაუხვევია) გრძმ. სასხ. ქე. კარკატანს ზნისა – უხვეეს. იკარკატუ(ნ) (რიპარამაშუ დაიხვია.*

ჟოჟიპაბუ(ნ) დახვეულა) *გრდუ. ენებ.*
 კარკატანს ზმინა – იხვევა.
 აკარკატუ(ნ) (ჟაჟაჟაბა დახვეია, ჟოჟიპაბუ დახვეია) *გრდუ. ენებ.* უკარკატანს ზმინა – ხვევა.
 იკარკატე(ნ) (იჟაჟაბუ შესაძლებელი ვახდა დახვევა, –) *გრდუ. შესაძლ. ენებ.*
 კარკატანს ზმინა – შეიძლება დაიხვეს.
 აკარკატე(ნ) (აჟაჟაბუ შეძლო დახვეია, –) ჟოჟიპაბუ(ნ) შესძლებია დახვევა) *გრდუ. შესაძლ. ენებ.* უკარკატანს ზმინა – შეუძლია დაახვიოს.
 ოკარკატაჟუანს (ოჟაჟაბაჟუ დახვეენა, ჟოჟიპაბუჟუ დახვეეინება, ჟოჟიპაბუჟუ(ნ) ახვეეინებდა თურმე) *კაუზ. კარკატანს ზმინა – ახვეეინებს.*
 მაჟაჟაბაჟი *მიზლ. მოქმ.* დახვეევი.
 ოჟაჟაბაჟი *მიზლ. ენებ. ზე.* დახვეევი.
 პარკატაჟი *მიზლ. ენებ. წარს.* დახვეული.
 ნაჟაჟაბა *მიზლ. ენებ. წარს.* დახვეევი.
 ნაჟაჟაბუჟი *მიზლ. ენებ. წარს.* დახვევის საფასური.
 შაჟაჟაბა *მიზლ. ჟარკ.* დაუხვეველი.
პარკატუ (კარკატუას) *იხ. კარკატე.*
პარკატ-ი (კარკატის), **პარკატსა** (კარკატუას) სახელი კარკატანს ზმინა – კისკისი; ხვემელაღი, ბაღაჭარბაჟი სიცილი.
 დეჟუ გიჟოკარკატანც *ფორონჯი ცა: კ. საჟუშ, ქახს, გე. 117* – თავზე დამკისკისებს ფორონჯი ცა. პულემიოტიქ ქელაჟყ მიაჟ, ...
 კარკატეი – ტყვიამფრქვევა დაიწყო სიცილი, ... კისკისი.
 კარკატანს (*ეჟმ. პარკატუ* კისკისა, ჟოჟიპაბუ უკისკისებია, ჟოჟიპაბუ(ნ) კისკისებდა თურმე) *გრდუ. საჟ. მოქმ.* კისკისებს.
 შოჟიპაბუ *მიზლ. ანჟე.* მოკისკისე.
 ოჟაჟაბა *მიზლ. ენებ. ზე.* საკისკისო.
 ნაჟაჟაბა *მიზლ. ენებ. წარს.* საკისკისები.
 ნაჟაჟაბუჟი *მიზლ. ენებ. წარს.* კისკისის საფასური. *შდრ. ხარხაცი; იფრ., გურ. კარკაცი* კისკისი, გადაჭარბებული სიცილი (*ც. ბერ., ს. ჟლ., ზინი ბ.*).
პარკომორ-ი (კარკილერს) პარკამოქატილი.
 ეჟანუქ ჩქიჟ ჯარგვალს
 კარკილერო, უმინჯურო: *ქხს, I, გე. 43* – ვნეჟარ ჩემს ჯარგვალში კარკამოქატილად, უპატრონოდ.
პარკუშა (კარკუშას) სახელი კარკუშანს ზმინა – დახვევა.
 კარკუშანს (ჟოჟიპაბუ დახვეია, ჟოჟიპაბუ დახვეეია, ჟოჟიპაბუ(ნ) დახვეედა თურმე) *გრდმ. ახვეეს.*
პარკუნა (კარკუნის) იგივეა, რაც კარკუტი.
პარკინო (კარკინოლუს) შხსასეჟლი პარი. *იხ. შინულა.*

პარკონორი-ი, **პარკონორი-ი** (კარკონორილს) ნასახლარი, სადაც პარკ პარკი იყო, პარკინოჟი უქონდა. *იხ. კარკ.*
პარტა (კარტას) პატარა ზომის; უქონო (ხილი, ზეჟ. ვაჟი, მსახლი...; საკონელი).
პარტასული (კარტასული/რს) *მოჟან.* პანტასისალი. *იხ. სხული.*
პარტა-უშქერი (კარტა-უშქერს) *მოჟან.* პანტა-უშქერი. *იხ. უშქერი.*
პარტოფილ-ი (კარტოფილ/რს) *მოჟან.*
პარტოფილი. *შდრ. ლაზ.* დიხა მარქეალი (*ა. მყ.*).
პარტოლა (კარტოლას) პატროლა. ვითოხუთი დღაჟ ქინათი, ვითოხუთი წინა კარტოლაქ აჟუ ალეს: *ქხს, II, გე. 140* – თხუთმეტი დღის ლოღინი (ყურებით) თხუთმეტი წლის კატორღა შეექმნა ალეს.
პარტა (კარტუას) *იხ. კინო-კარტუა.*
პარტა/პორტა (კარტას, კორტას) სახელი ოკარტანს ზმინა – სახლოჟა; პარკოჟა; პარკის დღაჟმა. თექ ოხოზანს, ოკარტანს: *მ. ზუბ., გე. 235* – იქ სახლოჟა, კარკი უღდას. ოკარტანს/ოკორტანს (შხოლოდ ანჟმოს წრისა და IV სურის მწკრივებში) *გრდუ. სტაჟეკ.* კარკი უღდას, კარკოჟს. *იხ. კარტ.*
პარტანა-ი (კარტანაღის) მეთეჟაჟითა ახსანაჟმაჟი მიღაჟული მონაჟისათჟის ბანაჟუშინილი წილი (*შახლოჟი, ტ. V, გე. 75*).
პარტანა (კარტანას) *ზოჟლ.* თეჟზია ერთეჟარი (კობრისებთა რიგას), – პარტანა.
პარტა (კარტას) სახელი ოკარტანს ზმინა – თეჟზის მიჟარ მჟირითის დაჟარ. ჩხოჟქ მიღართუ ოკარტაჟუა – თეჟზი წაიდა ქერთის დასაყრღად. *შდრ. ს. ცხად., ძეგ., გე. 65.*
პარტა (კარტუას) სახელი კარტუნს ზმინა – დანაჟწინაჟილი ჟოსტანაჟის ცოტახინოდ ცხელ წაჟლი ბაჟარბაჟა (აჟოქოჟაჟა), – მონაღაჟა, ჟღნაჟა.
 კარტუნს (ჟოჟიპაბუ მონაღა, ჟოჟიპაბუ მონაღაჟს, ჟოჟიპაბუ(ნ) მონაღაჟდა თურმე) *გრდმ.* წაღაჟს (კომბოსტოს, პრასს) დანწილების წინ.
პასი-ი (კასილ/რს) *მიზლ. ენებ. წარს.* კასუნს ზმინა – დატენილი. ტაბაჟა კასილიჟა ოჟქურუ ართის უკასუნა – ოჟის: *ბაღბ. სიძრ., I, გე. 128* – დატენილი დამბაჟის ეჟინია ერტას, დატენაჟის – ასს. დახე დაიწილი ჟოჟიპაბუ რეჟოლვერი კასილითი: *ქხს, I, გე. 216* – კინაღამ დედამთილი მოკლა დატენილი რეჟოლვერით.
პასრუ-ი (კასრულს) [რუს. касриуа კასტრული] მჟაბი.

პასუა (კასუას) სახელი კასუნს ზნინსა - 'ვა'ტინა, 'და'ტინა (თოფის; ტომრის). თოფი მანგარას დო მ ი კ ა ს ი ა : *ბ. შპ., გვ. 159* - თოფი მანგარად დამიტენი. მუში ფილთას დო კასუნსუ: *ქხს, I, გვ. 189* - თაფის ფილთას (თოფს) დატენის. მიდელი ვედრა დო ნახორხათ დო კასი! - ნაილე ეედრო დო სახეზით დატენქ!

კასუნს (წოქასუ დატენა, წოქასუ დაუტენია, წოქასუა(ნ) დატენიდა თურმე) *გრძლ. ტენის*. იკასუნს (წოქასუ დაიტენა, წოქასუ დაუტენია) *გრძლ. სათაე. ქვ. კასუნს ზნინსა - იტენის*. უკასუნს (წოქასუ დაუტენა, წოქასუ დაუტენია) *გრძლ. ხასხ. ქვ. კასუნს ზნინსა - უტენის*. იკასუნს (წოქასუ დაიტენა, წოქასუა(ნ) დატენილა) *გრძლ. ენებ. კასუნს ზნინსა - იტენება*. აკასუნს (წაქასუ დაიტენა, წოქასუ დასტენია) *გრძლ. ენებ. უკასუნს ზნინსა - ეტენება*. იკასუნს (იქასუ შესაძლებელი ვახდა დატენა, --) *გრძლ. შესაძლ. ენებ. კასუნს ზნინსა - შეიძლება დაიტენოს*.

აკასუნს (აკასუ შეძლო დატენა, --, წონოქასუ(ნ) შეიძლებია დატენა) *გრძლ. შესაძლ. ენებ. უკასუნს ზნინსა - შეუძლია დატენოს*. ოქასუნს (ოქასუ დაატენილა, უკასუნსუ 'და'უტენინებია, წოქასუნსუ(ნ) ატენინებდა თურმე) *კახუ. კასუნს ზნინსა - ატენინებს*. მასასუ მიძლ. მიძლ. 'და'სტენი. ოქასუნს მიძლ. ენებ. მე' და'სტენი. აქასუნს მიძლ. ენებ. წარს. 'და'ტენილი. ნასასუ მიძლ. ენებ. წარს. 'და'ნატენი. ნასასური მიძლ. ენებ. წარს. 'და'ტენის საფასური. 'უკასუნს მიძლ. უარს. 'და'უტენილი.

პატა (კატას) იგივეა, რაც კარტა, - პატარა, უკვიში.

პატა-თხა (კატა-თხას) პატარა თხა (ბუნებოთ დანაერული).

პატაურას(ქ)ა (კატაურას(ქ)ას) *მოქან. მანის ნიორი; მანარა პრასი*. უსურე სუმარა კატა-პურასქათ მიკსურესია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 136* - უნვევი სტუმარი მწარე პრასით გაისტუმრესო. *იხ. ჯოღორიში ნიორი (ა. მყ.)*.

პატარა (კატარს) იგივეა, რაც კატა, კარტა, - უკვიში; პატარა ტანის.

პატა-შურ-ი (კატა-შურს) პატარა ცხვარი (ბუნებოთ), უღუმო.

პატა-ჩხუ (კატა-ჩხოუს) პატარა ტანის ძროხა, უკვიში. ცუნს ართი კატა-ჩხოუ დო თის უჯინე - ჰყავს ერთი პატარა (ტანის) ძროხა და იმას უყურებს (იძისი იმედიითა).

პატუ (კატუს) *ზოოლ. პატა. ჭე დო კატუ მიკვიორეუ ბოროლიამ ნამოსას: ქხს, I, გვ. 209* - თავი და კატა მიკვიორეა ობობას ქსელზე. კატუს რხინი უღუღუ დო ჭეკუნს

ჭეკალა: *ი. ყოფი, გვ. 178* - კატას ლხინი ჰქონდა და თავებს - წყევტა. *ი კატუ გეგაშეილე (წყევლა): სქან შურს ქაფა მქეილე კატუქ!* - შენს სულზე ვნებ დამეგრალი კატა! *ი კატუს ცვილა კატის ქნავილი. კატუ შორო გეცვილანდუ - კატასავით ქნოდა. შორ. ლახ. კატუ კატა (ნ.მარ).*

პატამ-ი (კატამს) პატინინი. პატუ-შურ-ი (კატუ-შურს) იგივეა, რაც კატა-შურ-ი, - უღუმო ცხვარი. *შორ. ტყარე-შურ-ი (მასალეი, ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 213); გურ. კატამცხვარია კუდიანი ცხვარი, რომელსაც დემა არ აქვს (ა. ღლ.)*.

პატაშაბ-ი/პატაშაბ-ი (კატ'უძაბის) *ზოოლ. შარბინი. იხ. შაბ-ქურცამი, ძაბ-ქურცამი, ძაბ-ქუცურცამი, ძაბ-ფურცამი*.

პატაქარი-ი (კატუქარს) 1. *მოქან. მდგნალი. იხ. კატუქარიში ჯა (ა. მყ.)*. 2. დურბალი; *ლიმურ-ი ზირკამეზის დსანიშა, - ზირკამელის ტუბარაქალიოზი. ძაბი, ჯიჯირი რექ, მარა კისერს გოჭე კატუქვარი - გოგოვ, კარგი ხარ, მაგრამ კისერე გჭირს დურცელი. შორ. გურ. კატაშვარია დურცელი, კისრის ჯირკვლის დასება, ჯირკვლის ტუბერკულოზი (ჯ. შარა, ა. ღლ.)*.

პატაქარიში(ი) წამალ-ი (კატუქვარიში(ი) წამალს) *მოქან. ლატივიმალა. იხ. ირეშიში ხული (ა. მყ.)*.

პატაქარიში(ი) ჯა (კატუქვარიში(ი) ჯას) *მოქან. მდგნალი (ა. მყ.)*. *იხ. კატუქვარი (ში მენ- 1)*.

პაშა (თხა) (კატა-თხას) ბამხდარი, მჟღე თხა. კაფა-თ-ხა უძახუნა ჭკოლას, თაში მიორდუ, მარა ბეას მხვაშე უკვეშის ირზენს - „კაფა-თხას“ ეძახიან მჭელს (გამხდარს), ასეთი იზრდება, მაგრამ რქეს სხევეზე უკეთესს იძლევა.

პაშალ-ი (კაფალ/ს), პაშალ-ს (კაფალუს) სახელი კაფა ღანს ზნინსა - ხმამალა ლაპარაკი, ჩხუშის ზღვარამდე არმისული. ოჯახის ართი მითინი კაფა ღანდას თოქანა - ოჯახში ერთი ვინმე უნდა იყოს ხმამალამოლაპარაკე. კაფალანს (მასუ ხმამალა ოლაპარაკა, შაშალა ხმამალა ულაპარაკენია, წიქაშალა(ნ) ხმამალა ლაპარაკობდა თურმე) *გრძლ. ხმამალა ლაპარაკობს*.

პაშანდარა (კაფანდარას) თხელი, ტანწერილი, ბამხდარი; მოხდენილი. კაფანდარა კორი (ოსური) - გამხდარი, მოხდენილი კაცი (ქალი). *შორ. ჭკოლა, ხანჭკა, ხანჭკოლა. შორ. იძერ. კაფანდარა თხელი, გამხდარი (ჯ. გურ.)*.

პაშურ-ი (კაფარს) *მოქან. იგივეა, რაც კამპარი, - ჯონცოლი. შორ. ტომონ. კაფარანა ← კაფარონა (ა. ცხად, ტომონ. გვ. 76)*.

კაშენია (კაფენიას) ფულზე სათამაშო ადგილი. იახა დო, უკული კაფენიაში მითითლებენ, ქორე კარგიში დაყაფო – დაიხ და, შემდეგ კაფენიაში (სათამაშო ადგილას) რომ შევიდნენ, არის კარტის თამაში.

კალუ (კალუს) კაშუი, ხის კაპი, მოკაშუაგული ხე. დღეი მიკობ კა დუსია: *ქხს, I, გვ. 10* – ლორი ჰკიღია კაეზო. კა დუს კარაჩას მიკმაზუნუნან – კაეზო სახელორის პატარა კალათს ჰკიდებენ. კოჩი ჯოდორს გეხედუ დო კუდელს კა დუსო მითომოკუნუნდა: *თ. სახო., გვ. 250* – კაცი ძალლო იჯდა და კუდს კაუჭით ინეუდაო. კა დულა პატარა კაუჭი (ხის კაეი). *შორ. ლეჩხ. კაკუჭი თავმოკაუჭებული ვოხი (შ.ლიქ., მ. ალაფ.)*.

კალუსა (კალუსას) *კინი*. ხის პატარა კაპი. *ვადატ. მრუდე კაცი, სხვისი გამოჭერის მოყვარული. შორ. კალუ.*

კალუსია (კალუსიას) *კინი*. პატარა კაპი (კაშუი). *იხ. კალუსა.*

კაშუ (კაშუას) სახელი კაშუნს ზმნისა – მხვრა, კმნესა; ხმნესა; რაიმი წუხილთან დაკაშპირაგაით ღრმად სუნთქვა; სულის ღაშპა. ვაგორწყექენი, შურე უ ბკაშ: *კ. საბუშ, კართ. ზუა., გვ. 36* – რომ არ გხედავ, სული კენესის. ვაგორწყექენ, შურეს გ კაშ გ, ქორბირუნქენ, მიოკეშა: *მ. ხუა., გვ. 309* – როცა არ გხედავ, სულს ღლაფე, როცა გხედავ, გხენეში. გურგე თილო ხამგნეც დო შურე უ ვაკაშა ფუნეც: *საზაყ., 26.03.1931, გვ. 3* – მტერს ცოცხლად ხარშეს და სულს არ ამოაღებინეს. ირო შაკაშ უა ფუნ დო მანგარაფუ გურსუ: *ქხს, I, გვ. 41* – სულ იხვრა მინდა და მეტრება გულში. კაშუნს (კაშუ იხვრა, შაშა უობრავს, ნოაშაშინ) იხვრავდა თურმე *გრდმ* იხვრავს, კენესის, ხენენში. შაშაშუი (შუროში) *მიძე. მიჟმ.* ვინც სულს ძლიეს ითქვამს, – ხენენული. მკაშული *მიძე. ენებ. მყ.* საიხვრავი; სახენეში. *შორ. ქეშა.*

კაჩა (კაჩაი) შუაქცხლზე ხის კაპაპინანი საპიღარი; კაჩო, კაჩხა. გვალას ჰყიფევი კარეს ხვარუნდეს კაჩასა, ჯამ ღანჭას – მთაში მწყემსები კარავი ხმარობდნენ კაჩას, ხის ნაჭეს. *შორ. რაჭ. კაჩა კაჩხა, ოჯინჯალა, რომელზედაც ნაჭა (საქება) ჰკიღია (ყ. შორ.)*.

კაჩაღი (კაჩაღის) შარაღი. დუს გიგანთხენი, კაჩაღი ვორეტი? – თავს რომ დაეცხა, ყაჩაღი ვარ? *შორ. აბრავი.*

კაჩაღალა (კაჩაღალას) შარაღლა. ნესტორ, ლორითქ დიგაყალას სქანი კაჩაღალა – ნესტორ, ღმერთთან დეგაცალის შენი ყაჩაღობა! *შორ. აბრავალა.*

კაჩა (კაჩეს) იგივე, რაც კაჩა. *შორ. ღანჭა.*
კაჩხუ (კაჩხუს) იგივე, რაც კეაჩხხა/ი, – ხის შურაქალი, თლიან როგორც შურაქას (იხ.), ოლონდ მასზე პატარა და აქვს სახელორი; ხმარობენ მეზარობის დროს წყლის დასაღვებად (*მასლეტი, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 232*); ხის მცირე სასმისი, მწყემსები ხმარობენ რძისა და მანწისათვის მთაში (*კ. შორ.*). *იხ. ჩაყეა.*

კაჩხუ შორაღი (კაჩხუ გორღის) *ხოლო. დიდი ბაშაპი (ი. ყოფშ.)*. მჭო კაცის შ გორდი შა ჭოგიფე თოლევი! – როგორ კაცის ბაყას მიგიფეს თვალები (ე.ი. დიდი, გადმოკარკული თვალები გაქვს).

კაჩხუ (კაცხუს) *იხ. კანცხუ*, – ძინძისთავი, ღუმბა (*კ. შორ.*).

კაჩხურა (კაცხურას) პატარა კაჩრული (*იხ.*).

კაჩხურ-კაჩა (კაცხურ-კაჩას) იგივე, რაც წყურკუჩხი, – ქოჭი (ფხისა).

კაჩულა (კაბალას) დაბალი და ჩადარი ნაბიჯაგაით მოსიარულე (*მ. ძაძ., II, გვ. 10*).

კაჭა (კაჭას) 1. კაჭა, ფხმროლე; დაბრეშოქაშაშპინანი (ადამიანი). კაჭა კოჩი რე – ფეხბრედე კაცია. კაჭა ფირნეი იფი: *ართი, ხასლე-ხასლეათ მეუღლე კუჩხინი დო, მავრია, იათახი (იხ.) უღნე ფერი – კაჭა (ფეხბრედი) ორნაირი იქნება: ერთი, გვერდ-გვერდით რომ მიაქვს ფეხი და, მეორე, იათახი რომ აქვს ისეთი. 0 კაჭათ გერანა ფეხბრედაჯერენებული დგომი (*მ. ძაძ., გვ. 240*). *შორ. იმერ. კაჭა ფეხბრედე (ყ. შორ.)*. 2. სარამბ; კაჩანტი. 0 კაჭაშ დლოკოთამა: ოსური ინჯორულეა დო ქომოლი კაჭა ხა უსთონდა: *ბაღხ. სიძო., I, გვ. 110* – ცოლი წებობა დო ქმარი კეანტს უდებდაო. ნამუ კაჭაში ეთება უჯუკ ითამა? გულენიშო დო ღინასაღენიშ? – რომელი სარმის გაკეთება სჯობა ვითომ: გარეთა თუ შინეთა? დოჭყუას შარბელიში კაჭა დო მუშ მერთული: *კ. საბუშ, ქხს, I, გვ. 141* – დასწყელოს მატანელოს სარამა და მისი ფანდი. *შორ. გარდა.* 3. დასაროლილი. კაჭა-ნეჭი დაკროლილი კაკალო. კაჭა-ნეჭი შამშხა კერხე მინდორე წემოტურინგეც: *მასალ., გვ. 70* – დაკროლილი კაკლის სიშხი კოხი მინდორად როკავს (კოტროალეხს).*

კაჭაბა (კაჭაბას) 1. სუნელი. უცხო სუნელს, ძერაბას, ქინძიში კაკალუმს, შაფანას, ცვინთული პირს, ჯიშუს, ნიორს დო ნეძის ქიშოკაქანა ართიანს დო ათეს ჯოხო კაჭაბე – უცხო სუნელს, ძერაბას, ქინძის კაკლებს, წინაქას, ზაფრანას, მარილს, ნიორს და ნიგოზს ერთად დანაყვენ (მიანაყვენ) და ამას ჰქვია კაჭაბე (*მასლეტი, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 208*). 2. სარამელი.

პაპალარი (კაჭალურს) *მიხ. ენებ. წარს.*
 კაჭალანს ზნისა - წანგომომცლილი
 (კაქალი, თხილი), ფუჩაჩხომცლილი
 (სიმინდი...).

პაპალი (კაჭალიას) წანგომომცლილი,
 დაქროლილი: კაჭალია ნები, თხირი
 დაქროლილი ნიგოზი, თხილი. *შორ. გურ., იმერ.,*
რაჭ. კაჭალი დაქროლილი ნიგოზი (ი. ჯე. ქეძლ.,
ა. დღ.). იხ. კაჭა (შიზენ. - 3).

პაპალა (კაჭალუას) სახელი კაჭალანს ზნისა
 - ქაჭვალ, ქროლვა. ოჭუმარემე კაჭალანა
 სიმინს - დილიდან ქროლვად სიმინდას.
 სიმინდილი ოკაჭალუე მუერქია -
 სიმინდის საქროლავად მივიღივარ.
 კაჭალანს (ბოძაიალუა გაეაქალა, ბაშაიალუა
 გაუკაჭალას, ბოძაიალუა) გაეაქალა
 თურმე *გრდმ. ნენგოს, ფურქის აცლის; კაჭალას,*
ქროლვას.
 იკაჭალანს (ბოძაიალუა გაიკაქალა, ბაშაიალუა
 გაუკაჭალას) *გრდმ. სათვ. ქე. კაჭალანს*
ზნისა - ნენგოს, ფურქის აცლის თავისა.
 უკაჭალანს (ბაშაიალუა გაუკაქალა, ბაშაიალუა
 გაუკაჭალას) *გრდმ. სისხ. ქე. კაჭალანს*
ზნისა - ნენგოს, ფურქის აცლის მისას.
 იკაჭალუ(ნ) (ბოძაიალუა გაიკაქალა,
 ბაშაიალუა) გაეაქალა *გრდმ. ენებ.*
 კაჭალანს ზნისა - ნენგო, ფურქი ცვლებდა.
 აკაჭალუ(ნ) (ბაშაიალუა გაეაქალა, ბოძაიალუა
 გაუკაჭალას) *გრდმ. ენებ.* უკაჭალანს
 ზნისა - ნენგო, ფურქი ცვლებდა.
 იკაჭალე(ნ) (ბაშაიალუა შესაძლებელი გახდა
 გაეაქალა, -) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.*
 კაჭალანს ზნისა - შეიძლება ნენგოს,
 ფურქის გაცლა, - გაიკაჭლოს, გაიკროლოს.
 აკაჭალე(ნ) (ბაშაიალუა შეძლო გაეაქალა, -
 ბოძაიალუა) შესძლებია გაეაქალა, გაქროლვა)
გრდმ. შესაძლ. ენებ. უკაჭალანს ზნისა -
 შეუძლია ნენგო, ფურქი გააცალოს, -
 გაქროლოს, გაეაქალას.
 ოკაჭალაფუნანს (ბოძაიალუა აკაჭვლინა,
 ბაშაიალუა უკაჭვლინება, ბოძაიალუა) აკაჭვლინებდა
 თურმე *კაუხ. კაჭალანს*
ზნისა - ნენგოს, ფურქის აცლეინებს, -
აკაჭვლინებს, აქროლვინებს.
ბაშაიალარი *მიხ. მიხ. ვინც* ნენგოს, ფურქის
 აცლის, მქროლავი.
ბაშაიალარი *მიხ. ენებ. მე.* რასაც ნენგოს, ფურქის
 აცლიან, - 'გა'საქროლი, 'გა'საქალავი.
პაპალარი *მიხ. ენებ. წარს.* ნენგო-,
 ფურქგაცლილი, 'გა'საქროლილი.
ბაშაიალ *მიხ. ენებ. წარს.* ნენგო-,
 ფურქგანაცლილი, 'გა'საქროლი.
ბაშაიალარი *მიხ. ენებ. წარს.* ნენგოს, ფურქის
 აცლის, 'გა'საქროლის საფასური.
უბაშაიალ *მიხ. ჯაყ. ნენგო,*
 ფურქგაუცვლილი, გაუქროლავი.

პაპალანი (კაჭალანის, კაჭალანს) იგივეა, რაც
 კაჭალან ნები, - დაქროლილი ნიგოზი.
პაპალ (კაჭალას) წივი (ფ. ფოთა).
პაპალი (კაჭალის) *ბოჭან.* ვაზის ფიში, იყო თეთრიც
 და შავიც, შეკუნული მტევანი იცოდა.
 მარცვლი მსხვილი და მრგვალი ჰქონდა, კანი
 სქელი. დეკემბრამდე მარცვლი არ
 გასცივდებოდა (*ბოსლეტი. ტ. IV, ნაწ. III, გვ.*
154). 2 ამ ვაზის ლინი, კაჭალის ქორჩანე -
 კაჭალის (ღვინოს) შეგასმე.
პაპალ (კაჭალას) [რუს. тапка ურიას] ცხანურანი.
პაპალი (კახის) ჭრალი ღორი (*ი. ყოფშ.*); ღორი,
 რომელიც ალაგ-ალაგ შავი პალანის აქვს
 (*ქსს. I, გვ. 273*); ბურბაქი. ჩემიაში კახი თუ:
ქსს. I, გვ. 273 - ჩემიას (გვარის) ჭრელი გოჭი.
 კახი ლევი იგივეა, რაც ჭარბა ლევი, -
 ჭრული ღორი. *იხ. კახილევ'.*
პაპალე (კახილევს) იგივეა, რაც კახი, -
 ჭრალი ღორი; ძაძაძა ბოჭი (*ა. ცაყ.*). მხუ-
 მხუ, მხუ-მხუ დაღუღუღი, შეფაში კახილევ:
ა. ცაყ., გვ. 64 - მსუქანი (მხვილ-მხვილი)
 დედლები და ძუძუთა (სასუფე) ბურვავები.
პაპალ (კახისას) კახაა, მძაძაძი (ქალი). სქანი ძაძაძი
 კახაა ცოფენია (*ბ. ხუძ., გვ. 74* - შენი გოგო
 კახაა ყოფილია. კახმას ორკოჩი კახმას
 უჩქალა: *ა. ცაყ., გვ. 108* - კახას ყველა კახაა
 ეგონა. ჩქი ურჩანო ფარჩემსია უსაქარე
 კახმეს მისა: *ი. ყოფშ., გვ. 167; ქსს. I, გვ. 295* -
 ჩვენ (ფეხქემ) უუგებო ფარჩემს უსაქმო
 კახებეს.
პაპალი (კაჭალას) მომცრო და ჩაფსკენილი.
 პაპ, პაპა (კვას) საპირი პირის თაყვა,
 - პარხა, ჩხა. მუსე ოკონი, თოსე ორთე მელე-
 მოლე, ძგამე კვამა - რასაც უნდა, იმას
 აეთებეს გალმა-გამოლმა, კიდინა - კარხამდე.
პაპა (კვასის) სახელი უკვამ (ნ) ზნისა -
 'და'პაპაბა, პაპობა, 'და'ჭირა (ხელში). კოყე
 არგუნი უკვამ ღო დომქაჲგ კვათენცე - კაცს
 ცული უჭირავს (ხელში) და შევას ჭროს. ხეზერი
 ბაწარი ხეს ქუკვამ - დახვეული თოკი
 ხელში (ქი) უკავია. გაკვამ უკვამი ხეს: *ქსს.*
I, გვ. 113 - ხელში გყვოლები (გყავები). თოფი
 ღო ლეკური (ხეს) და კვ: *ქსს. I, გვ. 243* -
 თოფი და ხმალი ხელში დაიჭირე.
 უკვამ (მხოლოდ ანჲყოს წრისა და IV სერიის
 მქროვებში) *გრდმ. ენებ.* უკავია.
პაპალი (კვამის) // მძაძარი, მძაძარი (ყ'ებურს)
 ქარა, პირია; ადგილი, სადაც ცაცხლს
 ანთიპან // ამ ადგილს დადგაული თლილი
 ძვა, რომელზედაც ცაცხლს იწმობა //
 ირგვლივ მისი ხალო ადგილი. მის გაუკროს
 მუში ქანა, მუში ცუღე ღო კეპური? - ვის
 არ უყვარს თავისი ქვეყანა, თავისი სახლი და
 კერია? ე ბაღილი ე ურს სე ქეკროსოზდგდე:
ი. ყოფშ., გვ. 40 - ეს ბებერი კერიათან

დაჯდებოდა. ოსური მხემაი კებ ური ში ტუბა რენია - ქალი სხვისი კერიის ნაცარია. უმუმური, უკომური, კებ ურს (*წყებურს*) იკოვგანაფილი (მუმზატეანაფილი): *ი. ყოშ., გვ. 183* - უსმელ-უქმელი, კერისთან გასუქებული (გამოცანა: ჩერია - თითისტარი). // *გადატ.* ოჯახი. კებ ურ ტ ო რ გ ი ლ ა ფ ი რ ი - კერიაგაციებული - ოჯახამონყვეტილი. იყებურიში გორგოლფა კერიის გაცივება, ოჯახის დაქცევა. *0* კებურს ალახუნა კერიის პირას ჯდობა, - შინ ყოფნა, შინ ჯდობა: გიბაღუ კებ ურს / *ყებ ურს* ა ლ ა ხ უ ნ ა - გეყოფა შინ ჯდობა (უსაქმოდ ყოფნა). *0* კებურიშა წყაროში გებუმა კერიაზე წყლის დასხმა. // *გადატ.* ოჯახის დანგრევა, შეურაცხყოფა. ქოროხინი, კებ ური ში *ყებ ური* ვ ე ბ ე მ ი ბ ა თ ი ნ ი - გიხოვთ, კერიაზე წყალს უღ დამისხათი (ნუ შეურაცხყოფთ, დამიქცევთ ოჯახს!). *0* კებურიში ჭელი კერიის მჭადი. ყებური მოგაფილი უღუღეს ანგურათი, ვარა შორიფონიში დიხთა: ქიტიორმანდეს მანგარ დაჩიორს, უკული გენოქოსუნდეს ღო თუღო მააწკარანდეს (ქიტიორჩანდეს) ღურღენიში, ვარდა ჭებურიში ფურცელს, ქიტიორგატურანდეს მელს (*წგერს*); თიღო (*ციმე*) კონი ფურცელით ღოფორუნდეს. მელს ჯიმუს ღოღანდეს, ფურცელს ტგასს ქიმნარღვანდეს, ტგასს - ნორცხვას. ჭუალაში უკული გემოფუნდეს ჭილის (*წჭკის*), გოფორუნდეს ტგაბე, გონწყუნდეს ფურცელემს, ჩხელენი თემი, გინუღუნდეს რიღლი წყარს, კონი დაჩიორს ქეკოჭოფუნდეს ოსქირაფილი. ნაბედათი გემუანი რღუ - კერია მოგებული ჰქონდათ აფორით ან შორიფონის მინით. დაანთებდენ მაგარ ცეცხლს, შემდეგ გადაგებდენ და ქვეშ დალაგებდენ (დაფენდენ) ეკალბარდის ან ნაბოს ფოთოლს. დააგებდენ ცომს, ზევიდან ისევ ფოთლით დაფორავდენ. ცომს მარილს უზამდენ, ფოთოლს ნაცარს დააყრიდენ, ნაცარს - ნაკვერცხალს. გამოცხობის შემდეგ აიღებდენ ფოთლებს, ცხელი რომ იყო ისე, გადაავლებდენ ცივ (გრილ) წყალს, ისევ ცეცხლს მიუშვებდენ გასაშრობად. ნამეტანი გემრიელი იყო. *შფრ. ლაზ*. კერა კერიის ქვა, რომელზედაც ალაგებენ შემის ბოლოებს; ოგრებულე კერია (*ნ. მარ*).

კებურიშ (კებურიშის, კებურიშს ← კებურიში შიქის) ქაირიის პირი.

კეტიბა (კეთებას) სახლი ა კ ე თ ე ნ ს ზნისა - კეტიბაბ. ათემა ოკუშმალშინი კ ე თ ე ბ ა ქილოგურევა: *ი. ყოშ., გვ. 90* - ამას საქმლის კეთება ანსაველი. შეუღირთ ოსტატენქ კ ე თ ე ბ ა ს წუღემის: *შ. ხუბ., გვ. 21* - შეუღდა ოსტატები კეთებას სახლის. *გადატ.* კარგად ყოფნა (შექმნა); გამდიდრება. **კ ე ე კ ე თ ე ე**

ზომიქე: *ა. ცაგ., გვ. 4* - გაკეთდა ეს ბიჭი. აკეთენს (ბაჟიშ აკეთა, შაჟიშა უკეთებია, ნოაშთაჟაჟე) აკეთებდა თურმე *გრდმ.* აკეთებს იკეთენს (ბაჟიშაჟე გაიკეთა, ბაჟაშთაჟე გაუკეთებია) *გრდმ. სათავ. ქვ.* ა კ ე თ ე ნ ს ზნისა - იკეთებს. უკეთენს (ბაჟაშთაჟე გაუკეთა, ბაჟაშთაჟე გაუკეთებია) *გრდმ. სასხ. ქვ.* ა კ ე თ ე ნ ს ზნისა - უკეთებს. იკეთებუენ (ბაჟაშთაჟე-ბაჟიშთაჟე გაკეთდა, ბაჟაშთაჟე-ლოე გაკეთებულა) *გრდმ. ვებ.* ა კ ე თ ე ნ ს ზნისა - კეთდება. ეკეთებუენ (ბაჟაშთაჟე გაუკეთდა, ბაჟაშთაჟე გააკეთებია) *გრდმ. ვებ.* უ კ ე თ ე ნ ს ზნისა - უკეთდება. იკეთინენ (იაჟიშინა შესაძლებელი გახდა გაკეთება, -,) *გრდმ. შესაძლ. ვებ.* ა კ ე თ ე ნ ს ზნისა - შვიძლება გაკეთდეს. აკეთინენ (ბაჟიშინა შესაძლო გაკეთებინა, -, ნოაშთაჟაჟე) შესძლება გაკეთება) *გრდმ. შესაძლ. ვებ.* უ კ ე თ ე ნ ს ზნისა - შეუძლია 'გა'აკეთოს. იკეთებუენ (იაჟიშაჟაჟე აკეთებინა, შაჟიშაჟაჟაჟე უკეთებინებია, ნოაშთაჟაჟაჟაჟე) აკეთებინებდა თურმე) *კაუზ.* ა კ ე თ ე ნ ს ზნისა - აკეთებინებს. ბაჟაშთაჟაჟი *მძღ. მიუშ.* მკეთებელი. // *გადატ.* კარგი. ოაშთაჟაჟი *მძღ. ვებ. მყ.* საკეთებელი. ათაშაჟაჟი *მძღ. ვებ. წარს.* 'გა'კეთებულნი. ნააშთაჟი *მძღ. ვებ. წარს.* საკეთები. ნააშთაჟაჟი *მძღ. ვებ. წარს.* 'გა'კეთების საფასური. 'ნა'ბაჟიშაჟე *მძღ. უარყ.* 'გა'უკეთებელი.

კეტიბაჟე (კეთებულ/ის) *მძღ. ვებ. წარს.* ა კ ე თ ე ნ ს ზნისა - შა'კეტიბაჟელი. // *გადატ.* გამდიდრებული. ღორიშინი კ ე თ ე ბ უ ლ ი მიქ გეგვინა!: *ი. ყოშ., გვ. 4* - ღმერთის გამდიდრებული (გაკეთებულნი) ვინ გათვინა! **კეტიბე-ი/კეტიბე-ი** (კეთილ/ულ/ის) კეტიბილი, ასლიგაბილი, ნაშთაჟაჟი. იჩინებლათ, შატკონი, თენა ჩქეში კ ე თ ი ლ ი გოხოლუნა - იცნობდეთ, ბატონო, ეს ჩემი კეთილი (ახლოვებლია). კ ე თ ი ლ ი ღო სანდო ჭკორი: *ა. ცაგ., გვ. 93* - კეთილი და სანდო ყმა. ირი კ ე თ ი ლ ე ფ ქ ხოლო უწიოს მუშაჟმის: *შ. ხუბ., გვ. 27* - ყველა მოკეთემ (ნათესავმა) კიდევ უთხრეს მუშაჟმის. კეთილო/კეთილო ზმზხ. კეთილად, კარგად. კ ე თ ი ლ ო ღორითინულანი! - კარგად (კეთილად) დაბრუნებულყავით!

კაკი (კეკის) ჩაჟური (*ი. ყოშ.*); 1. ჩაქურის ერთ-ერთი სახეობა, რომელსაც ტარი ხისა აქვს და თავი - გამხმარი თიხისა (*მასლოვ, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 237*); 2. ღოღაბის საპირღაჟი აბაჟაჟე ნარაჟაჟი; 3. ნოაშთი (*იბ.*) თევზაობის დროს

გამოსაყენებელი ხელსაწყო-იარაღი: ღამე მძინარე თევზს ურტყამენ კეკს, რითაც კლავენ ის აბრუებენ. *იხ. ჭვირთი, გურ, კეკი* სპეციალური პატარა წერეთლი, რომლითაც ნისქილის ქვას (დოლაბს) კოდავენ (*ა. ლლ.*).

კეპაზი-ი (კეპაზის) ძაძვა: წინაა. დიდი სოფაფი ღო კეკაფიში ღლი ქულუნი, ქო - დიდი ნუნვა-ბუფის თავი რომ აქვს, კი. *იხ. კეკუა.*

კეპინა (კეკინას) პატარა ცხენი. აზუ, აზუ, კეკინია, კეკეცხენს გეხენია: *კ. საშუა, კესა, გე. 24* - აზუ, აზუ, კეკინია (პატარა ცხენი), კეკეცხენზე ზისო.

კეპრა (კეკრას) თანაება.

კეპრაზა (კეკრაზას) სახელი ი კეკრაანს ზმნის - ბამბარება, შიპაპება. (ღადა) ჩილაბურც იკენს, გურც ი კეკრაანს: *აია, I, გე. 19* - (ღედა) ცრემლს იკავებს, გულს იმაგრებს.

კეპაზ (კეკეას) კომბლის მგავსი ჯოხი, რომელსაც ბეჭურტლები იყენებენ ვინროყელიანი ქურჭლის შიგნიდან გასასწორებლად (*ს. ზაკალ, გე. 219*).

კეპარიში (ღურღანი-ი) (კეკარიში-ი) ღურღენს) *შოტან. მამაქალი. იხ. ღურღენი.*

კეპი (კეკიეს) თიყუნი მცირარის, რომელსაც მხოლოდ მზამზარეულის დაბატრონება ემარჯება. ბგემ პატონი კეკიე რე: *თ. სახოუ, გე. 243* - მზამზარეულის ბატონი კეკიე რე.

კეპა (კეკეას) იგივეა, რაც კეკაფი, კეკინი, სახელი კეკუნს ზმნისა - 1. ძაძვა, წინაა; ბროლა. ბრელი ი კეკეი (*ლევკი*), მარა შოთაქ გიშამირთუ - ბეერი ვინენე (ვიბრძოლე), მაგრამ არაფერი გამოივიდა. 2. ბაპანძვა (*დ. ჟიფია*).

კეკუნს (როჟაჟა დანენა, როჟაჟა დაუნენავს, როჟაჟაჟა) დანენდა თურმე) *გრდმ. ნენავს.* იკეკუნს (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV სერისის მსკრიებში) *გრდმ. ნენა.* ბეერს იბრძვის, ფაფხურობს.

იკეკუნს (როჟაჟა დანენა, როჟაჟაჟა) დანენილა) *გრდმ. ნენა.* კეკუნს ზმნისა - ინენება.

აკეკუნს (როჟაჟა დანენა, როჟაჟაჟა დანენია) *გრდმ. ნენა.* ენენება.

კეპი-ი, კეპი-ი (კეკერს) კეპერი; ქობალიში ოჩაჩალი ფიციარი, ქულაფე ენოხუნაფილი - პურის საჩეი ფიცარი, რომელიც ქვება ჩაჯეჩილი (*ი. ყიფში, I, ქ. ქარ.*). შდრ. ოკელაჟი, ოჩკეპი.

კეპაპარი, კეპაპარი (კეკელეურს) 1. კელაპარი; ხორცის ნაჭარი, ულუფა; შამპურის აცმა ხორცი. უნაპანენე მორთუა ღო ართი კელებერი მაციინანია: *ი. ყიფში, გე. 29* - უფურსები მოვიდნენ და ერთი ლუკმა იქნებაო. ვართი წვალი გილაღუა, ვართი კელებერია: *ხალს. შიბრ., I, გე. 47* - არც მნეადი გააფუჭო (და) არც კელევეერიო. შდრ.

ლუბს. კელევეერი ნეკნი, ნეკნები (შ. ჩიქ). 2. შამპური.

კელაპარა (კელეგურას) ღორის ტყანასა და ხორცს შუა მომსაქმრო ადგილი (*ა. ქაბარ*).

კელაზ (კელეზას), კელაზ (კელეზას) სახელი კელაანს, კელუნს ზმნათა - ქალრობა; ლინაა. ქობალიში კელეუ პურის ღენვა. ხოჯეფე ქენთელანდეს კელეუში (*ლევკი*) ღორს - ხარები ჩუარა სუნთქავდნენ (ქმინავდნენ) ღენვის დროს. ხოჯეფს ქესქუანდეს ჩარგის, ქიდანწყუნდეს ჭვეს (ქობალს) კირუა-კირუათ ღო კელუნდეს - ხარებს შეუბამდნენ ჩელტს, დაანყოდნენ ჭვავს (პურს) შეგურა-შეგურად და ღენავდნენ. ჭეა ობმეკელუათ - ჭვავი გაღვინთო. კელაანს (როჟაჟაჟა გაღვინა, როჟაჟაჟა გაუღვინავს, როჟაჟაჟაჟა) გაღვინავდა თურმე) *გრდმ. ლენავს.*

კელაანს (როჟაჟაჟა გაუღვინა, როჟაჟაჟა გაუღვინავს) *გრდმ. სასხ. ქე.* კელაანს ზმნისა - უღვინავს. იკელეუნს (როჟაჟაჟა გაიღვინა, როჟაჟაჟაჟა) გაღვინილა) *გრდმ. ნენა.* კელაანს ზმნისა - იღვინება.

იკელეუნს (როჟაჟაჟა შესაღვინელი გახდა ღენვა, -) *გრდმ. შესაღვ. ნენა.* კელაანს ზმნისა - შეიღვინება გაიღვინოს.

აიღვინენს (აიღვინა შეიღვინა გაღვინა, -, როჟაჟაჟაჟა) შესაღვინა გაღვინა) *გრდმ. შესაღვ. ნენა.* უკელაანს ზმნისა - შეუღვინა გაღვინოს. ოკელაჟუანს (ოჟაჟაჟაჟა აღვინენა, შოჟაჟაჟაჟა უღვინენიბა, როჟაჟაჟაჟა) აღვინენებდა თურმე) *კაუზ. კელაანს ზმნისა - აღვინენებს. მაჟაჟარი, მაჟაჟაჟა მიღვ. მიღვ. გა'მღვინაუი. ოჟაჟარი მიღვ. ნენა. მე. გა'საღვინი.* კელარი მიღვ. ნენა. წარს. გა'ღვინილი. ნაჟაჟა მიღვ. ნენა. წარს. გა'ნაღვინი. ნაჟაჟარი მიღვ. ნენა. წარს. გა'ღვინვის საფასური.

შაჟაჟა მიღვ. უარე. გა'უღვინაუი.

კემასაჟაჟა, კემასრა (კემასავასას) ღუმის წყარი. კემასოსა რე შხურიში ქვანთილაში წვანლი - კემასოსა არის ცხერის ღუმის წვერი.

კენბი (კენგის) 1. კენბი. წყვილი ღო კენტი ნყვილი და კენტი. კენბი *ზმზ. კენტად.* კენტი ო ვორექ ღოსქოლაღარი - კენტად ვარ დარჩენილი. 2. კენბი, ზეუსი. კენტი ქიგნაჟაგახუ ღუს - ჯოხი (კეტი) გოდაამტრიათა თაგზე. *იხ. კეტი.*

კენბაში (ადგილფეი) ისეთი ადგილი მთაში, სადაც ძროხა პირადის საბაღასოდ, - ძროხის (*მასაღები, ტ. IV, ნაწ. I, გე. 217*).

კენბი (კენგის) 1. კენბი. ი კენბაჟ/კენგში ლაჟაჟაფი იგივეა, რაც კენტიობაია, -

კენჭის თამაში – ბავშვთა თამაშია ქვის ხუთი კენჭით. თამაშის თანმიმდევრობა ასეთია: თორთოლა ერთი კენჭის მალა აგდებით თითო კენჭის ალბა მიწიდან (დაბლიდან); ფიჭია ორ-ორი კენჭის ალბა; ჭუჭუკა რამდენიმე კენჭის ერთად ალბა; ხვირა ხერხელო (ცურა და სალოკი თითოებით გაკეთებულ ხერხელში კენჭის შეგდება); ვაკაკა კენჭის ალბის დროს კენჭი კენჭს არ უნდა მოხვდეს; ვა ა კ ა ს ; რაჩხა ალბისას, პირიქით, კენჭი კენჭს უნდა მოხვდეს აუცილებლად: ქ ა ა რ ა ' ნ ' ჩ ხ ა ს ; მუნჭა მუჭი – კენჭი კენჭს დამორბეული უნდა იყოს მუჭის მანძილზე და ისე იქნეს ალბული; ცინდა კენჭები ერთუთოს დამორბეული უნდა იყოს ცილის მანძილზე; ჭყვირა კენჭები ერთუთოს დამორბეული უნდა იყოს წყრთის მანძილზე; ჭკომუა ალბული კენჭის პირში ჩადება; ოჭიშა ხურგა – ხვით ავლებული კენჭების ხელის ზურგით დაჭერა; ხინწუა მოხვევა; კენჭების დაბლა დაყრა და შემდეგ მოხვევა; ღომქვა (ღომქვაფა) დაშვება, დაყრა კენჭებისა. 2. კენჭი რღვაფა კენჭის ერთ – არჩევნებში მონაწილეობა. კ ე ნ წ ი ყ რ ა ს სოფელს ი რ დ უ – კენჭი ჩვენს სოფელში იყარა.

ქენჭობა (კენჭობაობა) იგივეა, რაც კ ე ნ წ ი მ ლ ა ა გ ა ი , – თამაშის სახეობა, – თამაშობენ 5 კენჭით (*ს. მკალა, გვ. 280*). *შდრ. რაჭ. კენჭალობა კენჭაობა (ჯ. გვ.).*

ქენჭა (კენჭუას) სახელი კ ე ნ წ ა ნ ს ზმნისა, – ქანთაბითი თამაში. იკენჭანს (-, იაფაუა იკენჭავა, უაფაუაუ უკენჭავებია, წოაფაუაუჲ) კენჭაობდა თურმე) *გრდუფ. ენებ. კენჭაობს.*

ქენჯა (კენჯაას) დამოფალა, თომეინა (*ი. ყოფშ., ქვარ.*).

ქენჯი (კენჯიეს) აბაში; მდიდური. *იხ. შეკენჯი.*

ქე-ი/ქე-ი *იხ. კელი.*

ქერი (კერს) *ზოოლ.* ქარატი, ტახი. კერი ღვეთი კერატი, ტახი. ართი დიდი კ ე რ ი ცხოვერენს: *მ. ხუბ., გვ. 8, 24* – ერთი დიდი კერატი ცხოვერებს. კ ე რ ი თსომე დიდი-ჩქვამი: *ქსს, I, გვ. 173* – ტახი მისდევს დიდშვიანი. ართი დიდი კ ე რ ქ ე ქომორთგ: *ი. ყოფშ., გვ. 35* – ერთი დიდი ტახი მოვიდა. *იხ. დუჯი; შდრ. ღაზ. კერი ტახი (ნ. მარი).*

ქარა (კერას) პატარა ღორი (მამალი); გვხვდება თიკუნად.

ქარა-ი (კერების) *იხ. გვრები, – ქარაი (მსალები, IV, ნაწ. I, გვ. 213).*

ქარაბე (კოზი) მართალი, არღამთომი პაცი; ყველა რამე პერიღამა მისი და ანგარისხ უნაეან.

ქარ-ი (კერბის) 1. ქარდი, წილი. ჩქემ კ ე რ მ ი ს მითანს ვეშეფა – ჩემს წილს არავის არ

მიცხვენ. 2. ახლომადი, მოქათი; მომხრე. თქე არბა სქანი კ ე რ მ ი იგუაფუ – იქ ყველა შენი ახლობელი იქნება. *ი. კერ-მოჯგორე ახლობელ-ნათესავი.*

ქარა-ი (კერბის) *იხ. გიშაკერბაფ-ი/ა.*
ქარ-ი (კერბის) ქარდი. ორე მუშ დუღიშო, კ ე რ მ ო თ – არის თავის თავისთვის, კერძოდ.

ქარმა (კერაქს) იგივეა, რაც კ ე რ ა . *ი. დიგაჭუ კერაქს; დავენვა კერაქს (წყევლა). დიგაჭუ კ ე რ ი ა ქ ი ნ ი , ს ო რ ლ ა ზ ა მ ა ზ – დ ა ვ ე ნ ვ ა კ ე რ ა , ს ა დ ი ყ ა ვ ი ა ქ ა მ დ ე ? *ი. კერა-შქირაგილი კერა-ჩამქარალი (წყევლა).**

ქარმუშა (კერმუას) ქარის მიერ დამაქება. ქარაბისაბან ნეშვის დეანა ღასანერაბ-ეად.

კერიმან (ღოაირიშა დაამაქა, ღოაირიშა დაუმაქება, ღოაირიშაჲ) დაამაქება თურმე) *გრდმ. კერატი ამაქებს. იხ. კემი; მაკერიშე.*

ქარიში (კერიციას) იგივეა, რაც კ ე რ კ ე ც ი , – აბატარა მამალი ღორი, ტახუნა. კ ე რ ი ც ი ა , ცოროკი, ვორერაშა, დუმბაია: *მ. ხუბ., გვ. 323* – ტახუნა, პატარა დედალი ღორი, ვორერაშა, დუმბაია. *შდრ. კერი; ცორო.*

ქარაქლი (კერკელ/რს) ქმტრიანი, გორამა.

ქარაქლა (კერკელაფას) სახელი ო კ ე რ კ ე ლ უ ა ნ ს ზმნისა – ბამორება. ჩონგურ მუჭო ი კ ე რ კ ე ლ უ ქ : *ქსს, I, გვ. 180* – ჩონგური, როგორ გორაო. თურქ ღო ურისა გურს შეშვლუ, თინა ში ე კ ე რ კ ე ლ უ ნ : *ქსს, I, გვ. 205* – თათარსა და ებრაელს გულს დასწავდა, ის რომ მიკოტრიალბდა. კოჭოლამ ტყვიან ხინის (//ხინს) ქ ი გ ი ო კ ე რ კ ე ლ უ ე – კოჭოლამ ტყვიან ხიდზე გააგორა. *ი. კერკელ-კერკელათ ტრიალ-ტრიალით, გორებ-გორებით: გემიხხერთუ კუჩხიქინი, ართი ხუთი მეგრა კ ე რ კ ე ლ - კ ე რ კ ე ლ ო თ მოლბართი – ფეხი რომ დამიცდა, ერთი ხუთი მეტრი გორებ-გორებით ნამოვედი.*

ოკერკელანს (იარაქლაშა აგორა, უარაქლაშა უგორებია, წოაქლაშაჲ) აგორებდა თურმე) *გრდმ. აგორებს, აუოტრილებს.*

უკერკელანს (პარაქლაშა უოტრილა; უარაქლაშა უგორებია, უოტრილობია) *გრდმ. სახს. ქე. ო კ ე რ კ ე ლ უ ა ნ ს ზმნისა – უგორებს, უოტრილობს.*

იკერკელენ (მზოლოდ ანმეოს წრისა და IV სერიის მწერიებში) *გრდუფ. ენებ. იგორებს, იოტრიალბს.*

იკერკელენ (//იკერკელენ) (იარაქლინა შესაძლებელი ვახდა გორება, –) *გრდუფ. შესაძლ. ენებ. ო კ ე რ კ ე ლ უ ა ნ ს ზმნისა – შეიძლება იგორის, იოტრილობს.*
აკერკელენ (//აკერკელენ) (იარაქლინა შეძლო ეგორებინა, ეოტრილობინა; –, იარაქლაშაჲ) შესაძლებია გორება,

კოტრიალი) ვრდუ. შესაძლ. ენბ.
 უკერკელუანს ზმნისა - შეუძლია
 აგოროს, აკოტრიალოს.
 თიერკელაფუანს (მამარაპაჟაჟა აგორებინა,
 შამარაპაჟაჟა უგორებინება, ნიშარაპაჟაჟა(მ)
 აგორებინება თურმე) კაუზ.
 ოკერკელუანს ზმნისა - აგორებინებს,
 აკოტრიალეზინებს.
 შამარაპაჟაჟაი მიძლ. მოყვ. 'გა'გორებელი,
 'გა'შეკოტრიალეზელი.
 შამარაპაჟა, შამარაპაჟაი მიძლ. აწყ. მგორავი,
 შეკოტრიალე.
 ნიშარაპაჟაჟაი მიძლ. ენბ. ზე. საგორავი,
 საკოტრიალეზელი.
 ნამარაპაჟა, ნამარაპაჟაი მიძლ. ენბ. წარს.
 ნაგორები, ნაკოტრიალეზი.
 ნამარაპაჟაი, ნამარაპაჟაი მიძლ. ენბ. წარს.
 გორების, კოტრიალის საფასური.

პერაპეტი (კერკენისი) იგივეა, რაც **კერკეტი**.
 კერკენტი ნები კერკეტი კაკალი.

პერაპეტი (კერკენისი, კერკენისი) პერაპეტი;
 უტახი, მამარი; გაუტახნალი გულია და
 საღის ადამიანი. **კერკენი** კოჩი -
 უტები კაცია. *შორ. ლეზ.* კერკენი მგარი
 ხორცი, რომელიც დიდანს არ მოიხარება
 (*ქეძლ.*) *შორ.* ვერგენი.

პერაპეტი (კერკეტასი) მამარი, მამარი.
 0 კერკეტი ნების/თხილი კერკეტი (მგარი,
 მგარკანანი) კაკალი/თხილი (*საბრძნ.* ფაქტა).
 // *ვადატ.* კერკეტი კოჩი უტები, ვიუტი კაცი.
შორ. იმერ., გურ., ლეზ. კერკეტაჟა მგარი,
 მგარკანანი კაკალი, თხილი (*ქ. ძერ., ს. კო.,*
მადღაჟ, ა. ლლ.). *შორ. ლაზ.* კერკეტი მგარი
 თხილი (*ნ. მარი*).

პერაპეტი (კერკეტასი) იგივეა, რაც **კერკეტი**.
იხ. კორკონტა. // *ვადატ.* ძალიან მაღალი.
ჭუხურს მიკოდალა უჩქუ **კერკეტი** აწანს
 - ნაღმა გაფოსხმა (ნაყოფისა) იცის ძალიან
 მაღალ ნევრზე.

პერაპეტი (კერკეტისი) იგივეა, რაც **კერი**, -
 პერაპეტი, ტახი. კერი-კერკეტი ვორდინი:
ი. ყოფშ., გვ. 123 - ტახი რომ ვიყავი, ტახუნა.

პერაპეტი (კერკეტისი), **პერაპეტი** (კერკეტისი) კირ.
 პატარა ტახი. **კერკეტი** უტახი უტახუნა ვართი
 თუ რე დე ვართი - ღვინი - კერკეტისი
 ეძახიან მამი, როცა არე ვიყავი და არე ღორი.
 სქანი მამაკელი დიდასია ეთი ტყურაია
 კერკეტი მუკორე, თიმი ვართი დო
 ჩხორჩხი დოგისქელიდვანსია: *მ. ხუძ., გვ. 115* -
 შენს მზაკვარ დედასაო ის უბრალო პატარა ტახი
 გორაკზე რომ არის მიმდგარი, იმის გული და
 დედილი მოგორჩენს.

პერაპეტი (კერკეტისი) *იხ.* კეში.
პერაპეტი, **პერაპეტი** (კერკეტისი) *იხ.* კერკეტაჟი.
პერაპეტი (კერკეტისი) *იხ.* კერკეტი.

პერაპეტი (კეტისი) დიდი, მსხვილი ჯოხი, - პატი.
 კეტი ქალეებიჟუ: *ი. ყოფშ., გვ. 101* - ჯოხი
 ამოხრდა. *პე, ბოშეფი, არბოქ ართი, თითო*
კეტი ძაბარალო დუქუ: *ქ. საბუშ., ქხსს, გვ. 120* -
პე, ბიჭები, ყველამ ერთად, თითო ჯოხი ძაბარს
თავს! მოწიკილი კეტის ხეს ქემეთხუნქინი,
მორწიკენს: ი. ყოფშ., გვ. 178 - დასვრილ ჯოხს
 ხელს რომ მოჰქიდად, დავსვრის. *კოჩი დელა*
კეტის ხოლო გილაბეკილუნია: *ი. ხაბოჟ., გვ.*
250 - კაცს მრუდე ჯოხიც გამოადგებაო
 (დასჭირდებაო). *იხ. ლაზ.* კეტი ისარი (*ნ. მარი*).
იხ. კენტი; ოლე-კეტი; ხემ-კეტი.

პერაპეტი (კეტაჟი) ზოლო. კეჟალი; იზრდება 3/4
 არმის. ზურგი ზევი აქვს და თევი - მსხვილი;
 იკვებება ბალახით. მეტწილად ზღვაში
 ცხოვრობს (*მასალები, ტ. V, გვ. 74*).

პერაპეტი, **პერაპეტი** (კოჩი) მოქნილი, ელასტიური
 (კაცი).

პერაპეტი, **პერაპეტი** (კერკეტისი) ზოლო. პერაპეტი;
 დაუკომდავი ღორი. კეში დო ხეანჯა (*იხ.*)
 რე უყვარ კერი - კერატი და ხეანჯა არის
 დაუკომდავი ღორი. *შორ. გურ., იმერ.* კეში
 დაუკომდავი ტახი (*ქ. შარაშ., ს. კო.*).

პერაპეტი (კეტაჟი) (თხა) თხა, რომელსაც რამე
 ყურამთნ აქვს მოქაუფაჟული. *შორ. კაცხუ.*

პერაპეტი (კეტაჟისი) ძეიანი ადგილი. ვეხარჩქე,
 ვიმა, ენა, კეჭეხი ე - არ შეიძლება ამის
 თონა, ძმაო, კეჭეხია.

პერაპეტი, **პერაპეტი** (კეტაჟისი) ძეიანი
 ადგილი, საყანელ ცუღია. *შორ. ტაოზი.*

პერაპეტი ძეიანი ადგილი (*ს. ძანა, მარტვილის*
რაიონი); *იხ.* კეტაჟისი ძეიანი ადგილი, საყანელ
 ცუღი (*ქ. ძერ.*).

პერაპეტი (კეტისი) პახი. ცხენს კეხი ქინოღვეს -
 ცხენს კეხი დაადგეს. *შორ. ლაზ.* კეხი უნაგირის
 ხის ნანილი (*ნ. მარი*).

პერაპეტი (კეტაჟისი) *იხ.* კეტაჟა, კეტაჟა.
პერაპეტი ნები (კეტაჟისი/რესი) პერაპეტი ნიშარაპეტი
 (პაპალი). // *ვადატ.* კეტაჟისი ბერნი ქალი
 (*ქ. კოლანაჟა*).

პერაპეტი, **პერაპეტი** (კეტაჟისი/კეტაჟისი) *მოქარ.*
 ძეიანი. // *ვადატ.* ტანით პატარა, ელასტიური
 (მოძირკი) გოგონა. კეტაჟისი ძეიანი -
 შეკირცხლი (მოძირკი) გოგონა.

პერაპეტი (კეტაჟისი) იგივეა, რაც **კეტაჟისი**.
 ამასთან, კეტაჟისი ეძახიან აკაცის ერთგვარ
 ჯიხს (*ს. ქველანი, ხობის რაიონი*).

პერაპეტი/პერაპეტი (კეტაჟისი, კეტაჟისი) *იხ.*
 გილა-კეტაჟისი.
პერაპეტი (კეტაჟისი) კოხტა, კოხტანი. ჩქეში კეტაჟისი
 ძეიანი - ჩემი კოხტა გოგო. ცირა - კეტაჟისი,
 მაღას მორთია: *ი. ყოფშ., გვ. 165* - კოხტა
 ცირაჟ, მალე მოდი! *შორ. კეტაჟისი.*

კვაზალა (კვაზალას) კონსტაობა, კონსინობა; პრანჭინობა. იხ. კვაზა.

კვაზარა (კვაზარას) პარბი. კორქ (კორიქ) ხოს (ხოჯის) გუეუიჯუა დო კვაზარა ოღარეს ქინმარაგუა - ხარმა ხარს ურქინა (უუიკავაო) და კობტა (ლაბში) ბალახში ჩაადგოო.

კვაზაშ-ი, კვაზაშ (კვაზაფის, კვაზაფის) სახელო ოკვაზანს, ოკვაშუ (6) ზნდათა - ბომბანი, მსუბუსაღ, მოხდენილად სინარული; ლაღობა; კონსინობა, პრანჭვა. (ჩელა)... ის გუარაფა მუშო გოკო, ინკორი დო ოკვაზი: *მახალ, გვ. 59* - (ჩელა)... შენ სნაელა რისთვის გინდა, ოცონენ და ილაღო. ჩქიმი კვაზა ცირა მია კვაზანს - ჩემი კობტა გოგონა (აგერ) მოგომანნობს (კობტად მოღის). ინა ქორთუს ქოღუეგე, მა გუღუმა ქე გოკვაზა: *ა. ყოფშ, გვ. 121* - ის ქართულს ქე დაუტოვე, მე სახლში წავგომანდები. ოკვაზანს (რამაზაუ ნავომანდა, შააზაუ ნავომანდებულა, წამაზაუ(6) ნავომანდებოდა თურმე) *გრღუე. ენებ.* ნავომანდება, კონსინად ნავა.

იკვაშ(6) (მხოლოდ ანმეოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრღუე. ენებ.* კობტაობს, კონსინაობს; იპრანჭება.

კვაშის (კვაშიას) 1. კობტა, კონსინა; პრანჭი; ვინც კობტად ღადის. 2. *ანთროპ.* ქალის სახელადაც გვხვდება.

კვაშინ-ი (კვაშინს), კვაშაშ (კვაშაშ) იხ. კვაზაფი, - კობტად, მოხდენილად სინარული; ნაპირკობა, კონსინობა; პრანჭინობა.

კვაშ-ი (კვათის) შრა; სიძლიერა. ყვაიშ კვეთის კვათი ვოულუ - ყველის კვეთს ჭრა (სიძლიერე) არ აქვს.

კვაშარ-ი, კვაშარ-ი, კვაშარა (კვა'ნთარს, კვათარას) *ზოოლ.* ტყის ქათამი, რძოშო. ჩხვილი კვათარი ში ქვაშუ გუაფი ვულუ ფართხალა - ცხვირი ტყის ქათამს უგავს, ყურები აქვს პანტურა. *შღო. გვ. (ა. ვარ).*

კვაშარ-ი (კვათიერს) მჭრალი, ბასრი (*საპირისა* ჩენგი). კვათიერი ჭამუ ქემმოჭირინე! - ბასრი დანა მომანდღე // *ვადატ.* გამჭირაბი. კვათიერი კობიე - გამჭირაბი კაცია.

კვაშორ-ი (კვათილ/რს) *მიშღ. ენებ. წარს.* კვათუნს ზნისა - 'ვა'ჭრილი, 'მო'ჭრილი. ხოჯაფი კუჩხეფ კვათილო ლაღეს ქიღნოძელეს: *ა. ყოფშ, გვ. 9* - ხარები ფეხებმოჭროლად ლელუმი ეყარნენ (იდვენ).

კვაშაშ (კვათას) სახელო კვათუნს ზნისა - კვათა, შრა. გიღახუქენი, ოცას კვათუა ვაკონია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 27* - რომ ზინარ, იმ ტოტს მოჭრა არ უნდაო. კოპემიაკალო

მიმორჩქენა კობიში ლუღიში კვათუა: *ა. საუშუ, ქახს, გვ. 132* - გოგრასეთი მიგვანია კაცის თაის მოჭრა (კვეთა). კოცე არჯუნი უკებუ დო ლიშქსე კვათუნცე: *ა. ყოფშ, გვ. 19* - კაცს ცულე უჭირავს და შეშას ჭრს. 0 სამართალიში კვათუა სიმართლის ჭრა, სამართალიანობის დაცვა: ლუღაღაღანსე წინდელ სამართალს კვათუნცე - სიკვდილამდე წინდა სამართალს იკადე. კვათუნს (ამათუ კვეთა, შააშუ უკვეთია, წამაშაუ(6) კვეთდა თურმე) *გრღმ.* კვეთს, სჭრის.

იკვათუნს (ბიუპათუ გაჭრა, ბუპაპათუ გაუჭრია) *გრღმ. სათვ. ქვ.* კვათუნს ზნისა - იჭრის, იკვეთს.

უკვათუნს (ბუპაპათუ გაუჭრა, ბუპაპათუ გაუჭრია) *გრღმ. სახს. ქვ.* კვათუნს ზნისა - უჭრის, უკვეთს.

იკვათუ(6) (ბიუპაპათუ გაჭრა, ბუპაპათუ(6) გაჭრია) *გრღუე. ენებ.* კვათუნს ზნისა - იჭრება, იკვეთება.

აკვათუ(6) (ბაპაპათუ გაეჭრა, ბუპაპათუ გასჭრია) *გრღუე. ენებ.* უკვათუნს ზნისა - ეჭრება, ეკვეთება.

იკვათ(6) (ბაპაპათუ შესაღებელი გახდა მოჭრა, -, -) *გრღუე. შესაღ. ენებ.* კვათუნს ზნისა - შეიძლება გაიკვეთოს, მოიჭრას.

აკვათ(6) (ბაპაპათუ შეძლო გაჭრა, -, რამაპათუ(6) შესძლება კვეთა) *გრღუე. შესაღ. ენებ.* უკვათუნს ზნისა - შეუძლია გაკვეთოს, მოჭრას.

ოკვათაფუანს (რამაპათუ აჭრეენა, შააპათუაპათუ უჭრეეინებია, რამაპათუა(6) აჭრეეინებდა თურმე) *კაუზ.* კვათუნს ზნისა - აკვეთინებს, აჭრეეინებს.

ბაპაპათუ *მიშღ. მიშღ.* მჭრელი, მკვეთელი. რამაპათუ *მიშღ. ენებ. მჭ.* 'გა'საჭრელი, 'გა'საკვეთი.

ამათორ *მიშღ. ენებ. წარს.* 'გა'ჭრილი, მოჭრილი.

ნაპაპათუ, რამაპათუ *მიშღ. ენებ. წარს.* ნაჭერი, ნაკვეთი.

ნაპაპათუ *მიშღ. ენებ. წარს.* 'გა'ჭრის, 'გა'კვეთის საფასური.

შაპაპათუ, ბუპაპათუ *მიშღ. უარე.* 'მო'უჭრელი, 'და'უჭრელი. *შღო. ლაზ.* კვათ: მებკვათარე მოკვეთ მას (*ნ. მარი*).

კვათარ-ი (კვათარს) იგივეა, რაც კვათიერი, *მიშღ. ენებ. წარს.* კვათუნს ზნისა - მჭრალი, ბასრი. ყვანაშ მუშას - კვათერ ბერგი: *მახალ, გვ. 103* - ყანის მუშას - მჭრელი თიხი. 0 კვათარ ნინა მჭრელი ენა: ... რმებუღას ... კვათერ ნინა ფარგაში: *ა. საუშუ, ქახს, გვ. 128* - ...მოგვეკონდეს (გემოვოს) ...მჭრელი ენა ფარგაზისა.

კვირა, კვირა (კვირას/ე) ურმის ნაწილია: ხის სოლი, რომელიც ღერძს ამაგრებს ურმის ძირითად ნაწილთან – გასთან; ასევე სოლი, რომელიც ამაგრებს ღერძის ბოლოს ბორბლის კართან (*ი. ყოშ.*). 0 ურემში კვირას ურმის სოლი.

კვირბარ-ი (კვირბერს) *მოქ. ენებ. წარს.*
კვირბანს ზნისა – ტაქანილი.

კვირბუ (კვირბუსა) სახელი კვირბანს, იკვირბუ(ნ) ზნისა – დატყენა; ზერბანა. ბაზზეში შქართუნი იკვირბუ, ღერბლიში შქართუნი ეკვირბუ – ბაზის საბანი იზერბენება, ღერბლის საბანი არ იზერბენება (იტყენება).

კვირბანს (ამაიაზა ტყენა, შამაიაზა უტყენია, წამაიაზა(ნ) ტყენიდა თურმე) *გრძლ. ტყენის, ზერგის.*

უკვირბანს (წამაიაზა დაუტყენა, წამაიაზა დაუტყენია) *გრძლ. სასტ. ქვ. კვირბანს ზნისა – უტყენის, უზერგის.*

იკვირბუ(ნ) (წამაიაზა დაიტყენა, წამაიაზა ლარ(ნ) დატყენილა) *გრძლ. ენებ.*

კვირბანს ზნისა – იტყენება. აკვირბუ(ნ) (წამაიაზა დატყენა, წამაიაზა დასტყენია) *გრძლ. ენებ. უკვირბანს ზნისა – ეტყენება.*

იკვირბუ(ნ) (ამაიაზა შესაძლებელი ვახდა ტყენა, –) *გრძლ. შესაძლ. ენებ. კვირბანს ზნისა – შეიძლება დაიტყენოს.*

აკვირბუ(ნ) (ამაიაზა შეძლო დატყენა, –) *წამაიაზა(ნ) შესაძლებია დატყენა) გრძლ. შესაძლ. ენებ. უკვირბანს ზნისა – შეუძლია დატყენოს.*

ოკვირბაფუნს (წამაიაზა ატყენინა, შამაიაზა უტყენინება თურმე) *საუზ. კვირბანს ზნისა – ატყენინებს, აზერგინებს.*

წამაიაზა *მოქ. მოუზ. მტყენელი, შერგნელი. წამაიაზა მოქ. ენებ. მტყენის, დასტყენის,*

წამაიაზა *მოქ. ენებ. წარს.* დატყენილი, დაზერგნილი.

წამაიაზა *მოქ. ენებ. წარს.* ნატყენი, ნაზერგნი. წამაიაზა *მოქ. ენებ. წარს.* დატყენის, დაზერგნის საფასური.

წამაიაზა *მოქ. უარყ.* დაუტყენი, დაზერგნელი.

კვირბარ-ი, კვირბარ-ი (კვირბარს) ტაბუა: ტურა (*სიყვ. სიყვ.* კვირბარსეული).

კვირბ-ი (კვირბის) იგივეა, რაც კვირ, – კვირა. 2. მოთიბული ღომის კონკანი. აღმის თავიანებს კვირვითი კვირბებდა და ვინახავით ნალაში, სასიბინდებში (*ვ. ჯალაღა, კაბალი, გვ. 19*). *იხ. კანკვი; შდრ. კანკესუ.*

კვირბალ-ი, კვირბალ-ი (კვირბალს) 1. კვირბალი; წამაიაზა. ლაკვი თელი დღა რე, კვირბალანსინი – ლაკვი მთელი დღა, რომ წავენებებს (კვირბებს). 2. რძეში, ბანუწვეშლიწი ლაპარაპი (*კ. ჭარ.*). დღებში, კვირბალანს – ბებერი (ქალი) რომბს (ლაკვიით კვირბებს).

კვირბალანს (წამაიაზა რომა, იკვირბა; წამაიაზა ურომბს, უკვირბება; წამაიაზა(ნ) რომბდა, წავენებება თურმე) *გრძლ. კვირბებს; რომბს.*

უკვირბალანს (წამაიაზა უკვირბა; წამაიაზა ურომბს, უკვირბება) *გრძლ. სასტ. ქვ.*

კვირბალანს ზნისა – უკვირბებს. ოკვირბაფუნს (წამაიაზა უკვირბება, აროშენა; წამაიაზა უროშენება, უკვირბებინება; წამაიაზა(ნ) აროშენება, აკვირბებინება თურმე) *საუზ.*

კვირბალანს ზნისა – აროშენებს, აკვირბებინებს.

წამაიაზარი *მოქ. მოუზ. მკვირბელი, მროშე.*

წამაიაზარი *მოქ. ენებ. მტყენელი, საკვირბო. წამაიაზა მოქ. ენებ. წარს.* ნაროშენი; ნაკვირბები.

წამაიაზარი *მოქ. ენებ. წარს.* რომბის საფასური.

კვირბალ-ი, კვირბალ-ი (კვირბალს) პატარის (ბუფის, პატარა ტანის ქალს...) ქოსტად, მოწმინდულად სიარული, – გომბანი. მეურს შარას მიიკვირბალუ – მიღის გზაზე, მიგომბანებს. შდრ. გვაგვალი, ქვაქვალი, ბვაგვალი.

კვირბალი (კვირბალს) პატარა და მრგვალი რამ. გუკოსხაზე არით ბურიტივა კვირბალი იქ მუღბატი(რ)ნი; *მ. სუსტ. გვ. 295* – ამოხტა ერთი ბურიტი მსგავსი მრგვალი რაღაცა. *იხ. კვირბალი, კვირბალი.*

კვირბალ-ი (კვირბალს) პატარის ქოსტად ჯდომბა. *იხ. ალა-კვირბა.*

კვირბალ-ი (კვირბალს) *მოქ. ენებ. წარს.* კვირბუს ზნისა – დამოწმული, დასაჭურისაპული.

კვირბალ-ი (კვირბალს) ნირალი. თოლოში კვირბალ/კვირბალი ნირალი (თვალისა).

კვირბალი ში ელაქოსუსა თოლი ვალკვირბალსა: *ბაღვ. სიძრ., I, გვ. 65* – ნირბლის მხოცივისას (ამონმენდისას) თვალის გაყოფის (ამოგდეს).

კვირბალ-ი (კვირბალს) იგივეა, რაც კვირბაფი, – ქოსტა, მოწმინდული, მოქვირბული ჯდომბა ბავზის, მოწმინდული.

კვირბალ-ი (კვირბალს) *იხ. კვირბალი*².

კვაპვირამი (კვაკვირამს) ნირალინი.

კვაკვირამი თოლუფი ულუ - ნირალიანი თვალეი აქეს.

კვაპვირალ-ი (კვაკვირალს) მიძე. წარს. კვაკვირანს ზნისა - 'და'წირალულნი.

თოლუფი ირო კვაკვირელი ი აფუ - თვალეი ყოველთვის დანირალული აქეს.

კვაპვირუპ (კვაკვირუას) სახელი კვაკვირანს ზნისა - დანირაპს. მუდგაქირენი მაჭყინუ, თოლუფს მიკვაკვირანს - რაღაცამა მანყინა, თვალეებს მინირალავს.

კვაკვირანს (წოპაპაპირუა დანირალა, წოპაპაპირუა დაუნირალავს, წონიპაპაპირუა) დანირალავდა თურმე გრდმ. ნირალავს.

უკვაკვირანს (წოპაპაპირუა დაუნირალა, წოპაპაპირუა დაუნირალავს) გრდმ. სანს. ჯე.

კვაკვირანს ზნისა - უნირალავს. აკვაკვირუ(ნ) (წაპაპაპირუა დაუნირალა, წოპაპაპირუა დასნირალავდა) გრდმ. ენებ.

უკვაკვირანს ზნისა - ენირალეება. კვაპვირალი მიძე. წარს. და'წირალული.

კვაპპაპ (კვაკუას) სახელი კვაკუნს ზნისა - 'და'სკოდვა კეპარცხეპის დარამქმით (ქეთი, ჩაქურით...).

დადლო ცანჭი ოკვაკვ რე - დედალი აბრეშუმის ჭია გასანყვეტია, მამალი - დასაკოდია.

კვაკუნს (წოპაპაპ დაკოდა, წოპაპაპ დაუკოდავს, წონიპაპაპ(ნ) დაკოდავდა თურმე) გრდმ. კოდავს.

უკვაკუნს (წოპაპაპ დაუკოდა, წოპაპაპ დაუკოდავს) გრდმ. სანს. ჯე. კვაკუნს ზნისა - უკოდავს.

იკვაკუნ(ნ) (წოპაპაპ დაკოდა, წოპაპაპ(წ) დაკოდილა) გრდმ. ენებ. კვაკუნს ზნისა - იკოდება.

აკვაკუნ(ნ) (წაპაპაპ დაკოდა, წოპაპაპ დაპკოდვია) გრდმ. ენებ. უკვაკუნს ზნისა - ეკოდება.

იკვაკვენ(ნ) (წაპაპაპ შესაძლებელი ვახდა დაკოდვა, -,) გრდმ. შესაძლ. ენებ. კვაკუნს ზნისა - შეიძლება დაკოდოს.

აკვაკვენ(ნ) (წაპაპაპ შეძლო დაკოდვა, -, წონიპაპაპ(ნ) შესაძლებია დაკოდვა) გრდმ. შესაძლ. ენებ. უკვაკუნს ზნისა - შეიძლება დაკოდოს.

ოკვაკვაკუანს (წოპაპაპაპ აკოდვინა, წაპაპაპაპაპ უკოდვინება, წონიპაპაპაპ(ნ) აკოდვინება თურმე) კაუზ. კვაკუნს ზნისა - აკოდვინება.

მაპაპაპალი მიძე. მიუზ' და'სკოდავი. ოპაპაპალი მიძე. ენებ. მე. და'საკოდავი. კაპაპაპალი მიძე. ენებ. წარს. და'სკოდავი. ნაპაპაპაპ მიძე. ენებ. წარს. და'საკოდავი. ნაპაპაპაპალი მიძე. ენებ. წარს. და'სკოდავი საფესური.

უპაპაპ მიძე. უარყ. და'სკოდავი. შორ. ყ'სკოდავი. იხ. კვეკვა.

კვაპპა (კვაკუას) სახელი კვაკუნს ზნისა - 1. მოღუნვა, მოსრა (რისამე). კურდღელუქ მუშმა იკვაკუა, თიშმა ირულუა - კურდღელმა რამდენი იგრისა (თავი აარიდა), იმდენი ირბინა. რკინას კვაკუნს - რკინას ლუნავს.

2. მოსდინილი, მოქაპარტისული დაჯდომა. მა მისხუნუ, ჯევე დელები ყებურე

ეკოკუაქუდას : მასალ., გვ. 92 - მე მიჩვენია, ძველი დედაბერი კერასთან დამეჯადი (მოკვართხული). ჰიჭე ორქო ქობუას, ჯიბეს ქაღმეკუაქუა : ქსს. I, გვ. 156 - პატარა ოქო მენა (ნეტავი), ჯიბეები ჩამდო (კობხად). შორ. კვაკვილი.

3. იხ. ეკაკუა, მოკაკუა, - წისქვილიშ ქუას ეკაკუნს (მითმოკაკუნს) - დოლაბს კოდავს.

კვაპ-ი (კვაპ/რს) კვაპლი. ჩქით ქიგ მოხუნეს

კვალი - ჩვენც (კი) დეგამრინეს კვალი. უკითხარო, ჯინიანო მეზონგეც მუში

კვალი : კ. საბუშ., ქსს, გვ. 136 - უკითხავად, დაეინებინა ხნავს, გააყვას თავისი კვალი.

0 კვალიში ჰყვადუა : ჯგირი მიწი მუთენი, გოკიჭეორღე კვაარქ ! კარგი მითხარი რაიმე, ამოგივარდა (გაგინყვეს) კვალი, - ეტყვიან მამალს, როცა ჩააყვილებს. იხ. კვალი-ჰყვირი. შორ. ნაქური.

კვაპა (კვალას) 1. ბალი, ძულა. გოკურცხუნ, თქუნს : „ზიბგია ართი კვალა, ართი ლელი!“ : კ. საბუშ., ქართ. ზეს., გვ. 13 - რომ გაიღვიძებს, იტყვის : „მიუგეო ერთი ქულა, ერთი ლელი!“ 2. კვაპა, - პატარა სპამი, ჰქონქონი. ნოსაში ელახუნაფა ვაგოკონ-და,

კველე (გეთიუფითია) (ვაგთუფითია) : მალს. სიძრ., I, გვ. 107 - რძლის გვერდით მოსმა თუ არ გინდა, სეპამი (ჯორო) გამოუგდეო.

კვაპაპა (კვალას) პატარა, მთაქობაპლას მსბაპაპი არსება (კ. საბუშ.). სქან ბოზალა მიქ ბირას, კვალაიას ქოგექენი : მასალ., გვ. 44 - შენი ბიჭობა ვინ ნახოს, კვალაის რომ ჰგებარ.

2. კინ. კველასი კვაპა (პატარა).

კვალიპაპი (კვალიპყერს) მელა, ტურა (ტაბუ : სიტყ. - სიტყ. კვალიდანყველილი).

კვაპაპ (კვალუას) სახელი კვაკუნს ზნისა - 'გა'სპაპა.

კვალუნს (წოპაპაპ გაკვალა, გოპაპაპა გაუკვალავს, გონიპაპაპ(ნ) გაკვალავდა თურმე) გრდმ. კვალავს, კვალს ავლებს.

უკვალუნს (წაპაპაპა გაუკვალა, გოპაპაპა გაუკვალავს) გრდმ. სანს. ჯე. კვაკუნს ზნისა - უკვალავს.

იკვალუნ(ნ) (წაპაპაპა გაკვალა, გოპაპაპა(წ) გაკვალავდა) გრდმ. ენებ. კვაკუნს ზნისა - იკვალება.

აკვალუნ(ნ) (წაპაპაპა გაკვალა, გოპაპაპა

გაკველია) გრდუე. ენებ. უკვალუნს ზმნისა - ეკვალება, კვალი ევლება.

აკვალე(ნ), აკვალენე(ნ) (ამაჲნაჲ შეძლო გაეკვალა, -, აონრჲაჲლა(ნ) შესძლებია გაეკვალა) გრდუე. შესძლ. ენებ. უკვალუნს ზმნისა - შეუძლია გაეკვალოს. მაჲაჲლარი მიძლ. მოჲჲ. 'გა'სკვალავი. რაჲაჲლარი მიძლ. ენებ. მჲ. 'გა'საკვალ'ავი. აონრჲაჲლი მიძლ. ენებ. წარს. გაეკვალული. აონრჲაჲლა მიძლ. ენებ. წარს. განაკვალა. აონრჲაჲლარი მიძლ. ენებ. წარს. გაეკვალვის საფასური. უმაჲაჲლ მიძლ. უარჲ. გაუკვალავი.

კვამაზ-ი (კვამაზის) ტრიბალი.

კვამაზი/კვამაზი (კვამარ'ზის) ენობ. ბუზარა, ბუზანაჲლი; სპონდისი (უმთავრესად ცხენისა და ძაღლის) მკბენარი; ფრთიანი მხარი. იხ. ბაბი, მურღულია (იყოფ. შ. კ. ქარ).

კვამარვლი (კვამარვლიას) იგივეა, რაც კვამარზია.

კვამაზ (კვამაზას) ტანით პატარა და ჩქარა მისწრაფი (მ. ძაძ., II, გვ. 52).

კვამაზ (კვამაზას) ძალზე ჩქარა მისწრაფი, სპამეოც ჩქარი და მონდომამჲული (მ. ძაძ., II, გვ. 52).

კვამაზ (კვამაზას) იხ. კვამაზ.

კვანაზ, კვანაზი (რ'კვანაზის) სახელი ოკვანუნს, ოკვანუნს ზმნისა - ბემოს ბანინჲჲა. ქიიკვანუ აჲა, მუჭობი ზადირი - გასინჯე ერთი, როგორი შექმაჲულია. ოკვანუნს (ოჲაჲნუ გაასინჯა, უჲაჲნაჲჲ უსინჯებია, ნოჲაჲნაჲჲ(ნ) სინჯავდა თურმე) გრდმ. ასინჯებებს. იკვანუნს (ოჲაჲნუ გასინჯა, უჲაჲნაჲჲ გაუსინჯავს) გრდმ. გასინჯავს გემოს. იკვანე(ნ)/იკვანინე(ნ) (ოჲაჲნუ შესაძლებელი განბა გემოს გასინჯება, -,) გრდუე. შესაძლ. ენებ. ოკვანუნს ზმნისა - შეიძლება გემო გაისინჯოს. აკვანე(ნ)/აკვანინე(ნ) (ამაჲინუ შეძლო გასინჯა გემო, -, ნოჲაჲნაჲჲ(ნ) შესძლებია გემოს გასინჯება) გრდუე. შესაძლ. ენებ. ოკვანუნს ზმნისა - შეუძლია გასინჯოს გემო ოკვანუნს (ოჲაჲნაჲჲ გაასინჯინა გემო, უჲაჲნაჲჲჲჲ გაუსინჯინებია გემო, ნოჲაჲნაჲჲ(ნ) გაასინჯინებდა თურმე გემოს) კაჲჲ. ოკვანუნს ზმნისა - ასინჯინებს გემოს. მაჲაჲაჲლი მიძლ. მოჲჲ. 'გა'სინჯავი გემოსი. ოჲაჲნაჲჲლი მიძლ. ენებ. მჲ. 'გა'სასინჯე გემოსი. კვანაზი მიძლ. ენებ. წარს. გემოგასინჯული. ნაკვანაზი მიძლ. ენებ. წარს. გემოგანსინჯე. ნაკვანაზარი მიძლ. ენებ. წარს. გემოს გასინჯვის

საფასური.

უჲაჲნაჲჲ მიძლ. უარჲ. გემოგაუსინჯავი.

კვანაზი/კვანაზი (კვანაზი/კვანაზის) მიძლ. ენებ. წარს. ოკვანუნს ზმნისა - ბემობანინჲჲული.

კვანაზ (კვანაზის) იგივეა, რაც კვანაზა, - ბემოს ბანინჲჲა, სპონდისა.

კვანაზი (კვანაზის) ზოოლ. ტყის ძამთამი; რქოჲ. იხ. კვანაზი.

კვანაზი (კვანაზის) იხ. კვანაზი.

კვანაზი (კვანაზის) მიძლ. ენებ. წარს. კვანუნს ზმნისა - სპამაზული (მწვანილოთ, მარილოთ, ნინაკით და ა.შ.). ჯგირი კვანელი ლებია მისხუნუ ხორცობა - კარგად შექმნილი ლობო მირჩვენია ხორცს.

კვანაზი (კვანაზის) იგივეა, რაც კვანაზი, - კაჲჲი.

კვანაზი (კვანაზის) იგივეა, რაც კვანაზი, - ბამჲისი, ჩინა ძაღლის (ძაღვის) მოკლე და ნელი ნაბიჯებით ლამაზი სინარული, - მოგზანი. იხ. გვანგალი, ქვანქალი. შდრ. ლეგზ., იმერ. კვანგალი, გვანგალი (მ. ალაფ., მ. ჩიქ., ა. დლ.).

კვანაზ (კვანაზის) იხ. კვანაზი.

კვანაზი (კვანაზის) სარმა.

კვანაზი (კვანაზის) მოგზანი. იხ. კვანაზი; კვანაზი.

კვანაზი/კვანაზი (კვანაზის) მოგან. მცენარეა, - ბუსანტჲრა, იკეთებს სტაფილოსავით მოთეთრო ძირს გრძელი კუდი. კანი ადვილად ეცლება და ჭამენ. იხ. ქურბუნია (ა. მჲჲ.). შდრ. ქე. იმერ., რაჭ. კვანაზი ბუსანტჲრა (ა. მჲჲ.).

კვანაზი-კვანაზი (კვანაზი-კვანაზის): იტყვიან პატარა კვანაზი. მუჭო კვანაზი - კუდელია ოკვანუნს - როგორი კვანაზის (იხ.) კუდს ჰგავსარო! კვანაზი - კუდელია ოკვანუნს - კვანაზის კუდივით დაიკარგო (გაიქცა).

კვანაზი (კვანაზის) იხ. კვანაზი.

კვანაზი (კვანაზის) ხის ჭურჭელი, თლიდნენ ხისგან, ხზარობდნენ ღვინის სასმელად. ძირი და თავი ფართო ჰქონდა, შუაშუ მოწვრილო ოყო. ხელოსანი კვანაზისა თლიდა ჭახნაკით (მასღობი, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 234).

კვანაზი (კვანაზის) კოჲანი. მგ., ვერა-კვანაზი კოჲანი ვერა (ვენერა).

კვანაზი, კვანაზი (კვანაზი/კვანაზის) სახელი ოკვანუნს ზმნისა - მოხდენილი, კონტა; ტანის რწვეითი სინარული. იმენ ქვანაზი/კვანაზი, სოღამი ოკვანუნს: მსაღ., გვ. 50 - მინც (შენ) შემოკვალე, საცა (მოხდენილად, ტანის რწვეით) მიდიოდე (ტანს მიარწვედე). ოკვანუნს (ოჲაჲნუ ტანის რწვეით წავიდა, უჲაჲნაჲჲ ტანის რწვეით წასულა, ნოჲაჲნაჲჲ(ნ)

ტანის რწევით წაივლიდა თურმე) *გრდუე, ენებ.*
ტანის რწევით წავა. *იხ. კვანწი.*

კვანწი (კვანწიას) *იხ. კვანწი*, - ქონანი. *შდრ.*
გურ. კვანწია მოხდენილი, ტანადი და ცეკვიტი
ახალგაზრდა ქალი (*ი. ჭყ., ა. დლი.*); *ქართ., იმერ.*
კვანწია კობტად ჩაცმადანბურვის, კობტაობის
მოყვარული, ცოტა პრანჭია (*სეგლ.* *შდრ.*
კვანწია).

კვანწილი (კვანწილ(რს) *მიძღვ. ენებ. წარს.*
კვანწუნს ზნისა - ქონანი, - ვინასტ
სიკობტაჲმ სკვეპი; კობტად გაქეთბულნი.
კვანწილი კოჩი კონია კაცი.

კვანწლბა, კვანწის (კვანწილას) *ზოილ.* იგივეა,
რაც ყვარილი, ყვარული.

კვანწილბა (კვანწილბას) იგივეა, რაც კვანწუა,
- სახელი იკვანწილუ (6) ზნისა -
ქონანიობა. ანთის ნერო იგურუ,
იკვანწილგ, ირხიხუ; *მასლო, გვ. 66* -
ათასწირად იკვეცება, კონიაობს, იგრებება.

კვანწინი (კვანწინის) ქონანიობა, კობტაობა. *იხ.*
კვანწუა.

კვანწუა (კვანწუას) სახელი კვანწუნს ზნისა -
1. ლამაზად, კობტად გაქეთბა სპამისა
(დალაგება-მილაგება, ჩამოკიდება); კობტაობა,
ქონანიობა; მომბანით სიარული. იშენ(ი)

ქოგორლუაფუდა, შარას
შიოკვანწანდე! : *ქსს, I, გვ. 80* - მიანც
შემოგველე, გზაზე რომ მიგომამნებდე! თითო
მოჭკადილი ყაბა არბას

ქეგლაკვანწულეს : *ქსს, I, გვ. 230* -
თითო მოჭკადილი ხაწვალს ყველას გეიდა
(კობტად). ჩქიში ფარა ამარ დილამკვანწუ
კობეს - ჩემი ფული აგერ მიდევს
(კობტად)ჯიბემი. დორონც ათეს ვთხულენქ,
ცირა, ჩქიმ თის შიკეღვანწულდე -
ღმერთს ამას ვთხოვ, ცირა, ჩემს ოჯახში
კონიაობდე.

კვანწუნს(ღოჲმანწუ კობტად გააკეთა, ღოჲმანწუ
კობტად გაუკეთებია, ღოჲმანწუ(ღ) კობტად
გააკეთებდა თურმე) *გრდმ.* კობტად, ლამაზად
ალაგებს, კანზავს, აკეთებს (საქმეს).

უკვანწუნს (ღოჲმანწუნს კობტად გაუკეთებს,
ღოჲმანწუნს კობტად გაუკეთა, ღოჲმანწუნს
კობტად გაუკეთებია) *გრდუე. სასტყ. ქს.* კვანწუნს
ზნისა - კობტად, ლამაზად უკეთებს.

იკვანწუ(ღ) (ღოჲმანწუნს კობტად გაუკეთდა,
ღოჲმანწუნს(ღ) კობტად გაუკეთებულა) *გრდუე.*
ენებ. კვანწუნს ზნისა - კობტად, ლამაზად
აკეთებს (ალაგებს).

კანწილი *მიძღვ. ენებ. წარს.* კონია, სიკობტავის
მოყვარული.

2. რანბა. მდიდარიმ ონწეს ეშმაკეფ ხოლო
უკვანწუანა : *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 86* -
მდიდრის საქანელას (აკვანს) ეშმაკეპიც
აქანავებენ. *შდრ.* კვანწაფი.

კვანწალბა (კვანწალბას) პატარა ტანის
ჩაბარმოსიარული პირი; კომლოპირი
მოსიარული.

კვანწილა (კვანწილას) კომლი, ფხემოქლა.

კვანწუა (კვანწუას) იგივეა, რაც კვანწუა, -
სახელი კვანწუნს ზნისა, - მძირის საშემოს
მშვილად და ტაქილად ჭამა. ქემკოდობოლდე
სკოლს დი ოჭკობალი დოკვანწუა - დაჯდა
მკაიდასთან და საქმელი შეჭამა (მშვილად).
პეკანწუს (ღოჲმანწუ შეჭამა, ღოჲმანწუ შეუჭამია,
ღოჲმანწუ(ღ) შეჭამდა თურმე) *გრდმ.* ჭამს
მშვილად.

კვარ-ი (კვარის) კვარი. აკეთებენ ჭყავის ან
ხორბლის ფეჭილგარეული სიმინდის ცომისაგან.
შეიძლება ყოფილიყო მრავალი და მორძო
(*მასლოვ, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 207*). ომბონში
კვარქ იშუ, იშუ დო გვიანო დიჭუ - ობლის
კვერი ცხვა-ცხვა და გვიან გამოცხვა. ჯგირი
კვარუფი ქინულგ : *შ. ზუბ., გვ. 115* - კარგი
კვერები ჩაუდო. ო ყვალამ კვარი ყველიანი
კვერი. ო წყფეთ კვარი მარილიანი (მლაშე)
კვერი. ო ხაშოდ კვარი მოხარული კვერი.
ო ხომო კვარი დიდი კვერი. ო ხომო კვარი
ჭკოშუა დიდი კვერის ჭამა. დიდი მარხვის
პირველსავე ორმბაბთს ტარდებოდა ასეთი
რიტუალი: სადილისათვის ხარმდენდენ
ნაკეთილი კონისი მღვავს კვარს; ერთ-ერთ
მათგანში დისახლოსი მალულად დებდა ხის
ფოხს (წიკრს). კვერი ამ ფოხით იწოდებოდა
ხომო-კვარი. ვისაც ხის შეხედებოდა, მას
თავის ხარჯით უნდა გაეწყო საუზმე,
რომელსაც ახლდა ხოლომე სმა (*ი. ყოფშ.*) *შდრ.*
ლაზ. 2. კვარი კვერი (*ხ. მარი*).

კვარ-ი (კვარის) კვარ-პირული (კვარ-
ბირგულს) მუხლის-კვარი. ჩხოუსუ
უკახალენი კუჩხიქვარ-ბირგული ში
ღუმინდ - ძროხას უკანა ფეხი თუხლის-კვერის
ზევით გაუსივდა. *იხ. ბირგული.*

კვარ-ი (კვარის) კვარი. ნუშუში კვარი ნაძვის
კვარი; გასანათებლად ხმარობდნენ ჭრქის,
სანთლის ნაცვლად.

კვარამწინა (კვარამწინას) *მოტან.* სათომოლინი.
იხ. კარაკუჩა. შდრ. გურ. კვარამწინა.

კვარამალი (კვარამალის) საშეშალი. საშეღ-
კვარამალი ვაუღუ : *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 120* -
გამოსავალი (ხანა) არ აქვს.

კვარია (კვარიას) *ზოილ.* ყვავი. კვარია მურუს
უამ ვონწერილი : *ქსს, I, გვ. 170* - ყვავი
მიფრინავს (მიდის) შავდ გასოდრულო. ართ
კვარიამქ ჭანდარუ ქემქოლოხოლო წყანცე :
კ. საბუშ, ქსს, გვ. 154 - ერთი ყვავი წამოჯდა
ჭადრის ნვერზე. კვარიამს მქეწ ნოკეთვ
ყვალა : *ი. ყოფშ., გვ. 175* - ყვავს მისცა ნაჭერი
ყველი. ო კოჭო კვარია ქორიანი ყვავი
(*ი. ყოფშ.*). ო დღულუა თავებავა (ტაბუ; ყვავი).

კვარკვალიტა კურკუმელა, კომტი (ა. წერეთ., ა.დლ.).

ქმარკვაპუსა (კვარკვალუსა) სახელი კვარკვატანს ზმინსა - 1. პანძალი, (პანძანსი (სიცივისაგან). *იხ. კვარკვალი*. 2. დაბუნდაშეპა, დასურკუმელიაბა. *შღრ. კვარკვატა*.

ქმარკვანზი (კვარკვანის) იგივეა, რაც კვარკვატი, - ტრიალი; სრიალი; ბამრის რაშა მირთაღ. *არბო თემი* იკვარკვანტი, მუთი ჩერია დო წყურთი: *მასალ., გვ. 62* - ყველა ისე ტრიალებს, ვით კერიოსთა-თითისტარი. თულე წყარო პოპორც ორთგ, ჟი მანქანაში კვარკვანტი: *ქხს, I, გვ. 340; მასალ., გვ. 122* - ქვევით წყალი ლვარტაქუს სცემს, ზევით მანქანა მისრიალებს. მეურეულეში კვარკვანტი: *მასალ., გვ. 122* - მიდის, ბზრიალით მოჰყვება.

იკვარკვანტუ(ნ) (მხოლოდ ანშოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრდუე. ენებ. ტრიალებს.*

ქმარკვანბნი (კვარკვანბნის) (ბურთიითი) მრგვალი; გომბანა; ტრიალი (რაც ტრიალებს). კვარკვანტია, ტანიქექე, თული ორქოში კაკალი: *კ. საშუშ. ქართ. ზებ., გვ. 32* - გომბანა, (და) ტანოქილი, მილად ოქოსი მარცვალი. *ორბი, ორბი*

კვარკვანტია, ორბიში კულელი ანარკია: *ა. ცან., გვ. 136* - ორბი, ორბი ბურთიითა, ორბის კული ანაკლიაში (გამოცანა: მზე და მისი სხივები). რგვალი რე, კვარკვანტია - მრგვალია, კვარკვანტია (მრგვალი).

0 კვარკვანტია ბურთი საქონლის (ძროხა, ხარი...) თმისაგან გაკეთებული მრგვალი ბურთი. *შღრ. კვარკვალა*.

ქმარკვანტი (კვარკვანტის) ქსარკუმელა, კომტი. // *ეა.დლ. ორომტრიალი, დავიდარაბა. შღრ. კარკატი.*

ქმარკვანტლი (კვარკვანტლის) სახელი კვარკვანტანს ზმინსა - დაბუნდაშეპალი, დასურკუმელიაშული. *პიჯიშე უტა*

კვარკვანტელი გეაგეოთინაფუუ - პირიდან მავი დაგუნდავებული (ბურთიითი მრგვალი) ამოვადებინა. კვარკვანტელი *ზმზ.* დამრგვალებულად. თამაკონიშე ოჭებურეში დიხსა კვარკვანტელი ო მოულუნა - თამაკონიდან ოჭებურეს (ადგილის სახელი) მინა დაგუნდავებულად მოაქეთ.

ქმარკვანტი (კვარკვანტის) მრგვალი, მრგვლად დახეშული. *იხ. კვარკვანტია.*

ქმარკვანტა (კვარკვანტის) სახელი კვარკვანტანს ზმინსა - დაბუნდაშეპა; დასურკუმელიაბა; ცომის, ტალახის მრგვლად (ბურთიითი) შამკარა. ოჭებურეში დიხსა დიო ვისპანუნთ დო ორტაფუუ, უკული კვარკვანტი, პქუქუანტი - ოჭებურეს

(ტომონია) მინსა ვერ წყალს ვასურებთ და რილდება, შემდეგ ვზელთ, ვაგუნდავებთ. ვამნამბოთ თე ლეშუ ჯგირო, დორკვანტე ვტუნე? - არ ჩაზილეთ ეს ლომი კარგად, რომ დაგურკუმელია? ათე რამეფი ათაქ ქინი კვარკვანტანს: *მ. ზებ., გვ. 125* - ეს რაშები აქ ორევიან (შიგნით ტრიალბენ).

კვარკვანტანს (წამარკვანტა დაგუნდავა, წამარკვანტა დაგუნდავებია, წინამარკვანტინ დაგუნდავებდა თურმე) *გრდმ.* აგუნდავებს, ამრგვალებს, აკომტებს. იკვარკვანტუ(ნ) (წამარკვანტა დაგუნდავა, წამარკვანტული დაგუნდავებულა თურმე, წინამარკვანტინ დაგუნდავებობდა თურმე) *გრდუე. ენებ.* კვარკვანტანს ზმინსა - გუნდავებდა, მრგვალებდა, უკურკუმელია, კომტდებდა.

აკვარკვანტუ(ნ) (წამარკვანტა დაგუნდავა, წამარკვანტა დამრგვალებია) *გრდუე. ენებ.*

უკვარკვანტანს ზმინსა - უგუნდავებდა, უმრგვალებდა, უკურკუმელია, უკომტდებდა. იკვარკვანტე(ნ) (წამარკვანტა შესაძლებელია გიხდა დაგუნდავებია, -) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.* კვარკვანტანს ზმინსა - შეიძლება დაგუნდავებია, დამრგვალებია.

აკვარკვანტე(ნ) (წამარკვანტა შეძელი დავგუნდავებინა; -; წამარკვანტე(ნ) შესაძლებელია დაგუნდავებია, დამრგვალებია) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.* უკვარკვანტანს ზმინსა - შეუძლია დაამრგვალოს, დაავუნდავოს.

ოკვარკვანტუანს (წამარკვანტა აგუნდავებინა, წამარკვანტა აგუნდავებინებია, წამარკვანტა აგუნდავებინებდა თურმე) *კაუზ.*

კვარკვანტანს ზმინსა - აგუნდავებინებს, მრგვლად ახვევინებს. *წამარკვანტალი მიძე. მიუზ' და'გუნდავებელი, და'კომტებელი.*

წამარკვანტალი *მიძე. ენებ. გე.* და'საგუნდავებელი, და'საკომტებელი. **ქმარკვანტული** *მიძე. ენებ. წარს.* და'გუნდავებული, და'კომტებული.

წამარკვანტა *მიძე. ენებ. წარს.* და'ნავუნდავებელი, და'ნაკომტებული. **წამარკვანტა** *მიძე. ენებ. წარს.* და'გუნდავების, და'კომტების საფასური.

წამარკვანტა *მიძე. უარე.* და'უგუნდავებელი, და'უკომტებელი. *შღრ. კარკატა.*

ქმარკვანტი (კვარკვანტის), **ქმარკვანტა** (კვარკვანტის) სახელი კვარკვანტანს, იკვარკვანტუ(ნ) ზმინსა - ტრიალი, ბრუნება; პატარა მუნდად დახეპვა; მატალის თუდებად მომხანადაბა. ათაქ ჯვემოზე ლევაში კვარკვანტი სინგრო ონირზღე პოპორიში გყვინა: *ყ. ხაყ., 2.07.1931, გვ. 3* - აქ ძველთაგანვე ზღვის

ტრილის ენგური ებრძოდა (ენიძლავებოდა) ტალღების ტყვიით. **ქალღრღის მეკვარკვაშუალოთქიღლეტუე: შ.ხუბ., გვ. 273** – ქალღღში გაახვია და იქ დატოვა. თუმა ღოკვარკვაშუა – თმა დაახვიაო. **კვარკვაშო მონგყორი – მატყლის ქულა (ქ.ჭარ).**

კვარკვაშანს (ღოშარამაშუა დაახვია, ღოშარამაშუა დაუხვევია, ღოშარამაშუაშენ) დაახვედა თურმე **გრდმ. ახვეეს (გუნდად).** **იკვარკვაშანს** (ღოშარამაშუა დაახვია, ღოშარამაშუა დაუხვევია) **გრდმ. სათაფ. ქე.**

კვარკვაშანს ზმნისა – პატარა გუნდებად იხვეეს.

უკვარკვაშანს (ღოშარამაშუა დაუხვია, ღოშარამაშუა დაუხვევია) **გრდმ. სახ. ქე.**

კვარკვაშანს ზმნისა – (პატარა) გუნდებად უხვეეს, უმრგვლებს.

იკვარკვაშუენ (ღოშარამაშუა დამურკლდა, ღოშარამაშუაშენ) დამურკლებულა) **გრდმ. ვნებ.**

კვარკვაშანს ზმნისა – მურკლებმა, მრგვლად იხვევა, კომტდება.

აკვარკვაშუენ (ღოშარამაშუა დაუმურკლდა, ღოშარამაშუა დამურკლებია) **გრდმ. ვნებ.**

უკვარკვაშანს ზმნისა – უმურკლებმა, მრგვლად ეხვევა, უკომტდება.

იკვარკვაშენ (იშარამაშუა შესაძლებელი ვახდა დამურკლება, –) **გრდმ. შესაძლ. ვნებ.**

კვარკვაშანს ზმნისა – შეიძლება დამურკლება, მრგვლად დახვევა (დაკომტება).

აკვარკვაშენ (ამარამაშუა შეძლო დამურკლა, –) **წოშარამაშუაშენ** შესძლებია დამურკლა, დამრგვლება, დახვევა) **გრდმ. შესაძლ. ვნებ.**

უკვარკვაშანს ზმნისა – შეუძლია დამურკლოს, მრგვლად (გუნდად) დაახვიოს. **ოკვარკვაშუაშანს** (ოშარამაშუა პატარა გუნდებად დაახვევინა, შარამაშუაშუა პატარა გუნდებად დაუხვევინებია, წოშარამაშუაშენ) პატარა გუნდებად (კომტებად) ახვევინებდა თურმე) **კაუზ. კვარკვაშანს** ზმნისა – აგუნდახვევინებს, ამურკლებინებს, აკომტებინებს.

მაშარამაშუა მიშ. მოქმ. 'და'შხვევი, 'და'მგუნდახვევლი; 'და'მშურკლებლი. **ოშარამაშუა მიშ. ვნებ. გე.** 'და'სახვევი, 'და'საგუნდახვევლი; 'და'სამურკლი. **შარამაშუა მიშ. ვნებ. წარს.** 'და'მურკლებლი. **ნაშარამაშუა მიშ. ვნებ. წარს.** 'და'ნახვევი, 'და'ნაგუნდახვევი; 'და'ნამურკლი. **ნაშარამაშუარი მიშ. ვნებ. წარს.** 'და'მურკლის, დახვევის საფასური. **უშარამაშუა მიშ. ვარყ.** დამურკლებლი, დაუტუნდახვევლი. **შდრ. გვარგვაშუა.**

პნარბ-0 (კვარკვის) ნისლი. ურაქ კვარკვი ქეგვაშუაქე: **ი. იოფშ., გვ. 139** – ურამ ნიხლი დამარტყა. გირინიში კვარკვი

ვეგეწყინასია: **ხალხ. სიმრ., I, გვ. 28** – ვირის ნიხლი არ გენყინოსო. **0 კვარკვიში შეგვამა ნიხლის კვრა (ჩარტყმა).** **0 კვარკვიში რღვაჟა ნიხლის ყრა: მუჭო კვარკვის ირღვანს ე უმნჯური – როგორ ნიხლს იყრის ეს უმატრონი! იხ. მეკვარკვი.**

პნარბ-0 (კვარკვის) იხ. კვარკვა.
პნარბ-0 (კვარკვის) ნისლი **პნარბ.** თენა **ხოლო ქეღიჭყანც ოთხი კუჩხით კვარკვიც – ესეც დაინჯებს ოთხი ფეხით ნიხლის კვრას.**

პნარბ-0 (კვარკვის) იგივეა, რაც კვარკვაი, კვარკვი, – სახელი კვარკვი (5) ზმნისა – ნისლის ყრა (პნარბ). მუთუნი მოკო გიწუენი, **ჯორიშორი იკვარკვიქე: შ. ხერ., გვ. 194** – რალაც მინდა რომ გითხრა, ჯორივით ნიხლები (ნიხლს მყრა). **ჩხოუ შექირენს ქოღურწლო ოკო ქიღიკვარკვა: ქხს, I, გვ. 169** – ძროხა შიმშილით (შიმშილს) კეღება და უნდა ნიხლი გაიქნოს.

იკვარკვაშუენ (ღოშარამაშუა ნიხლი ყარა, ღოშარამაშუაშენ) ნიხლი უყრია, ღოშარამაშუაშენ) ნიხლს ყრიადა თურმე) **გრდმ. ნიხლს იკვრევიენება, იქნევს.**

იკვარკვაშუენ (ღოშარამაშუა ნიხლი ყარა, ღოშარამაშუაშენ) ნიხლი უყრია, ღოშარამაშუაშენ) ნიხლს ყრიადა თურმე) **გრდმ. ნიხლს იკვრევიენება, იქნევს.**

პნარბ-0 (კვარკვის) შუაღმარტი, მარცხინანი: ონაპარი; უნასო, ცელქი (საიროს). შორბევი. **კვარჩხი ბაღანა – უკულმართი ბეგევი. ვიშო ქითოჭველედას თენერ უბედური, კვარჩხი: შ. ხუბ., გვ. 359** – იქით დამწვარიყოს ასეთი უბედური, უკულმართი. **იხ. კვარჩხანი. შდრ. გურ. კვარჩხელა მარდი, ცელქი, მზიარული, ყმანვილზე იტყვიან (ა. ღლ.).**

პნარჩხანი (კვარჩხანს) მარცხინანი. **კვარჩხანი კუჩხი (ხე...) – მარცხენა ფეხი (ხელი...).** **მავა კვარჩხანი თოლიხე ჩიღამურს გეღელოყოთიანთი: შ. ხუბ., გვ. 50** – მყო მარცხენა თვალიდან ცრემლს ჩამოვადგდემო. **კვარჩხანი ხეში კითი ქიშკიკვათ: ი. იოფშ., გვ. 98** – მარცხენა ხელს თითი მიიჭრა. **იხ. მეკვარჩხანი.**

პნარჩხანში ზრზ. მარცხინა მხარამ, მარცხინი. კვარჩხანი შე მიკითო – მარცხენა მარსისკენ (მარცხნივ) მოზრუნდა.

პნარჩხანა (კვარჩხანს) სახელი კვარჩხენს ზმნისა – შუაღმარტომა, მარცხინანი სანამისი კაითაბა.

კვარჩხენს (იყრ. იმარჩხი უკულმართა, შარამაშუა/შარამაშენ უკულმართია, წოშარამაშუაშენ/წოშარამაშენ უკულმართობდა თურმე) გრდმ. საშ. მოქმ. უკულმართობს. **ოშარამაშუარი მიშ. ვნებ. გე.** საუკულმართო, უკულმართად მოსაქცევი.

ნაპარჩხაში მიძღ. ენებ. წარს. ნაუკუღმართები. ნაპარჩხაპარსი მიძღ. ენებ. წარს. უკუღმართობის საუფასური.

კვარჩხილ-ი (კვარჩხილ(რს) მიძღ. ენებ. წარს. კვარჩხუნს ზნისა - დაპარჩხილი, დაქარუნჩხული, უშნულ დაპარჩხილი.

კვარჩხიმი ზაზ. იგივეა, რაც კვარჩხანი მ, - უკუღმებ; მარცხენი, მარცხენა მხარას.

ართ თათიანს კვარჩხიმი ქიმიბდენქია: მ. ხუბ., გვ. 246 - ერთ წინდას უკუღმა (მარცხნივ) ჩავიცვამო. კვარჩხიმი მიკმოქუნს ნაბადი: ქხს, I, გვ. 133 - უკუღმა მაცხია ნაბადი. 0 კვარჩხიმი ღორთა უკუღმა დატრიალებს. წკონუნაში ღროს (ბორჯის) ჩერის კვარჩხიმი ურთუნდეს - ძხვის ღროს თითისტარს უკუღმა ატრიალებდნენ.

კვარჩხ-მორბეიმი ზაზ. ნაღმა-უკუღმა; მარცხენი-მარჯვნივ. მუღვა ქომოლკოჩი რდენი, კვარჩხ-მორბეიმი გორთინუნას: კ. სამუჟ., ქართ. ზეპ., გვ. 86 - რაგინდ ვაჟკაცი იყო, ნაღმა-უკუღმა გატრიალებს.

კვარჩხობა (კვარჩხობას) უკუღმართობა. კვარჩხობაში მანდელია მუთუნი ვარე - უკუღმართობაზე უფრო ადვილ არაფერია. შორ. კვარჩხი.

კვარჩხა (კვარჩხას) სახელი კვარჩხუნს ზნისა - ქარუნჩხა; კვარჩხა; რისამი მხარეებია ნაბიმი ან ძალით; მომრეხა. ხელო კუჩხი აკაკვარჩხუ - ხელი და ფეხი აეკურნება (აეკურნება). კისერე მუკუკვარჩხუნდას, ინა ვარე საცოდალი: ქხს, I, გვ. 98 - კისერს კრუნჩხვა უგრეხდეს, ის არაა საცოდავი (შესაცოდები). ხეტიმეკვარჩხუ - ხელი დაეკურნება. კვარჩხუნს (წაპარჩხა დაეკურნება, წაპარჩხა დაეკურნებას, წაპარჩხა დაეკურნებად თორმე) გრძდ. კრუნჩხავს.

უკვარჩხუნს (წაპარჩხა დაეკურნება, წაპარჩხა დაეკურნებას) გრძდ. სასხ. ქვ. კვარჩხუნს ზნისა - უკურნებას. აკვარჩხუ(ნ) (წაპარჩხა დაეკურნება, წაპარჩხა დაეკურნება) გრძდ. უკვარჩხუნს ზნისა - ეკურნება. მპარჩხილი მიძღ. ენებ. წარს. დაეკურნული, 'და'კურნებული.

კვარჩხალ-ი (კვარჩხალ(რს) უკუღმართი ღელე.

კვარჩხი-ი (კვარჩხისი) 1. ტყემლის სანაბელი (წვენი). დინაფილ ქოთორმე კვარჩხი ეკახესია: ზაღბ. სიძორ., I, გვ. 38 - დაქარგულ ქათამს ტყემლის წვენი უკან მიაცილესო (მიასხესო). 2. კვანარახი, წი, წა. შორ. კორწოხული; კობა.

კვარჩხალა (კვარჩხალას) ბაცხარაბა. ცირა, იკვარჩახეგენი, გური მუქე ვინჩარგ?: მასლო, გვ. 41 - ცირავ, ეგრე რომ ცხარობ, გული რამ გაგიმწარა? კვარჩხახუნს (ოფნ. მპარჩხა გაცხარდა, უპარჩხა გაცხარებულა, წაპარჩხა(ნ) ცხარობდა თორმე) გრძდ. ცხარობს. შორ. კვარჩხი.

კვასა (კვასას) იგივეა, რაც კვესა.

კვას, კვასი შორსდ. ხეების მოხმობა.

კვასა (კვასას) ზოოლ. იხპი. ჩქე ვინჩორთუთ დაღული ღო მუშული კვასათ: მ. ხუბ., გვ. 218 - ჩვენ გადავიტყვეთ დედალ და მამა იხვად. შორ. იმერ., გურ. კვასა, კვასი იხვი (კ. ძორ., ა.ღლ.).

კვასალ-ი (კვასალ(რს), კვასალ-ი (კვასალის) იხპისპარსი, მოკლე ნაბიჯებში სიარული (იტყვიან მსუქანი ბავშვის, ჩა ტანის ქალის სიარულზე). ოკო ვიძირულუკო, მუკო გილუკვასალუღ თი ახალი ბარგითინი - უნდა გენახა, როგორ დადიოდა (დაკვანტლობდა) იმ ახალი ტანსაცმლით.

კვასალა (კვასალას) მოგან. ბუსქანტურა. იხ. ქუჩბუკია (ა. ზყ.).

კვასალა (კვასალას) ტანით აპატარა, მსუქანი და მოძრავი.

კვასალა (კვასალას) სახელი კვასალანს ზნისა - წელი, ნაზი ღორჩხა, ღაქნა (მოცილებს მიწით). დუკვასალუნ, კენი ქიქასხავე: მ. ხუბ., გვ. 105 - რომ დაუქნია (ისარს), ისეე მიატბა. დუკვასალუ კუკურს - დაუქნია (ნაზად) კუდი. უკვასალანს (წაპარჩხა დაუქნია, წაპარჩხა დაუქნევია, წაპარჩხა დაუქნევია, წაპარჩხა დაუქნევია) გრძდ. აქნეს, აქნავებს (კუდას...). შორ. ფარხალა.

კვასი! მიმართვა (მოფერებით): ქო, კვასი, მიფეხო! - კი, კვასუნა, წავიდეთ შორით, კვასი, აზო! - მოდი, ჩემო კარგო, აქეთ!

კვასი (კვასისა) ზოოლ. იგივეა, რაც კვასა, - იხპი. // ვადუ. ლამაზი, კობტა ჩქიმი კვასი ბოში რე - ჩემი ვეატა (ლამაზი) ბჭია.

კვასა (კვასას) იგივეა, რაც კვასალა, - სახელი კვასალანს ზნისა - ხელი და ფეხის, თაპის სწრაფად ძანება. მეურს შარასინი, მუკვასალუნს დუს (ხეს...) - რომ მიდის გზაზე, მიაქნევს თასს (ხელს...) (კობტად). შორ. გურ. კვასი ხელისა და ფეხის სწრაფად ქნება სახსარში ღუნვით (კ. შარა, ა.ღლ.).

კვასა (კვასას) პატარა (მოქვასარიანი) ცული. შორ. არგუნი.

კვალანა (კვალანას) იგივეა, რაც კოლო, კოლონა.

კმაჯალ-ი (კვაჯალ/რს) იხ. გილაყვაჯალი.
კმაჯამ-ი (კვაჯამს) იგივეა, რაც კვაჯაჲ მ ი, -
ყვიარინი. // ვადალ. გულდი, ვაჟაკი.

კმაზ (კვებას) სახელი უკვე ნს ზნისა -
"ბაჰპირკვაბა. თენა მუთ რს, სი ვა ვი კვე ?
კ. სამუშ. ქართ. ზეჲ, გვ. 34 - ეს რად არ გიკვირს
შენ? ხენწუგუ დო მუში ჩილცუ ნაბეტანცე
უკვე ნა : ი. იოფშ., გვ. 73 - ხელმწიფეს და მის
ტოლის ნაბეტანცად უკვირთ.
უკვენს/ც (იყენ. ბუჰაჰირუ გუუკვირდა, ბაჰაჰირუჲ
გაჰკვირებია) გრდუჲ. საშ. უნებ. უკვირს. იხ.
კვირაჲ; გაკვირება.

კპელ იხ. კენა.
კპეზაში (კეეზაჲის) იხ. გილა-კეეზაჲი.
კპეზა (კეეზეს), კპეზარა, კპეზარაჲი (კეეზერეს,
კეეზერაჲი) პატარა, მამარამ ლამაზი და
კოსტა. ჭიჭუ, კეეზერე ბოში - პატარა,
კოსტა ბიჭია. კეეზერე ბოში - პატარა და
კოსტა ბიჭი. შორ. ქვეშე, ქვეშერე.

კპეთი (კეთის) 1. კპეთი, მაჰიკი, დვრიტა,
რძის შუასაღვთი: ნაენი. იხ. კეთარი;
მაკეთური. შორ. ლა ზ. მაკათი მანენის დედა
(ბ.ძარს). 2. შთამომავლობა. ჩქიმი სკი დო
კეთი ი ვამაყთია, ჩქიმი ორდალო
ქობარქუა - ჩემი ძე დო ნილი (შთამომავლობა)
არ მოსპო, ჩემ გასაზრდელად მარუქო (ბ.ძარს,
გვ. 251).

კპეთარს (კეთარს) იგივეა, რაც კეთი,
ნაწი, - რძის შუასაღვთი. გიბუ ბეს
კვათარს ქამაზუნა
(ქუ უკეთთარუნა - ლოლასუნა,
ქაყალენა დო, ბეჲ აკოჭოჲნი, ცვაღს
გემელანა - თბილ რძეში კეთის ჩაასამენ,
მოურევენ, აცლიან და, რძე რომ შედღდებთ,
ყვეღს ამოიყვანენ (ამოიღებენ).

კპეთარსა (კეთარსა) სახელი
უკეთთარუნს ზნისა - კპეთის ჩასხამ
რძეში. ბუყუნს ბეს ქინკობუნდი, უკული
ქუ უკეთთარან დო (//ქუნაწინდი) დო
სარსათი დოლასუნდი - ბუყუნში (ხის
საგანებო ჭურჭელი) რძეს ჩავასხამდი,
შემდეგ კეთარს (კეთს) გაუკეთებდი და
სარსათი მოუკრევიდი.
უკეთთარანს (უკეთთარსუ კეთი უქნა,
უკეთთარსუ კეთი უქნა, ნიუკეთთარსუ(ნ)
კეთს უშვებოდა თურმე) გრდმ. სასხე. ქ. კეთს
უშვება.

ოკეთთარაფუნს (ოკეთთარსუ კეთი
გაკეთებინა, აქნევიან; უკეთთარსუ კეთი
უწევიებინა; ნიუკეთთარსუ(ნ) კეთის
აკეთებინებდა თურმე) კუჲ. უკეთთარანს
ზნისა - კეთის აკეთებინებს (აქნევიებს).
ოკეთთარაჲი მძღ. უნებ. გყ. საკეთური,
შესადღებელი რძისა.

კპეთსა (კეთუს) - სახელი კეთთუნს ზნისა,
- იგივეა, რაც კეთთარუჲ, - კპეთის ჩასხამ
რძეში შუასაღვთებულად.

კპეჰ-ი (კეეჰის) იგივეა, რაც კეეჰა.
კპეჰა (კეეჰის) კპერი; ხის (პატარა) ჩაჰუჰი.
ხილინი ოყვანყალი კეეჰა ქინკობილია! -
ხილის დასაყვეყვი ჩაქუჩი (ურო) მომიტანეო.
თხოზუმ ჯამე თოლუდეს კეეჰას დო
როფეს, დინაყვენყანდეს საონტკოს დო
უკული ლაგვანს დინარდვანდეს - მურყნის
ხისგან თლიდნენ ხის უროსა და როფს (გეჰას),
ჩაჭყენდნენ საარაყოს (ხილს) და შემდეგ
ქვერში ყრდნენ. შორ. კეერი - 2.

კპეჰარა (კეეჰერეს) პატარა, მამარამ ლამაზი
და კოსტა; მრბვალნი. ტანმოორილი კოჩი რე,
კეეჰერე - ჩია (ტანმოორილი) კაცია,
კოსტა. შორ. ქართლ. კეეჰერა პატარა,
მრგვალი (ა. დლ.). შორ. კეეჰე, კეეჰერე.

კპეჰარამ-ი (კეეჰერამის) იგივეა, რაც
ქეეჰერე მ ი, - ჩილი,
ხანაღვთაჲინი ყველი (ი. იოფშ., ა. ქარ.).
კეეჰერე მ ი ცვალიცალი კუღელი
შუკასატიგანდა: შ. ბერ., გვ. 105 - ჩილი
ყველითი კული ება. შორ. კეეჰერამი
უმარყო ველი ყველი (საბ).

კპეჰარა (კეეჰერას) იგივეა, რაც
კეეჰარა ლია, - მრბვალნი რამ, პატარა
და კოსტა. კეეჰერე მ ჭილი - მრგვალი
მჭადი, კეერი. შორ. ქეეჰერა.

კპეჰაჲი (კეეჰეჲის) იგივეა, რაც კეეჰეჲა, - ხის
ჩაჰუჰი, ურო (მასლები, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 209).

კპეჲა, კპეჲა (კეეჲა) იგივეა, რაც კეეჲა
(ქინკენ - 2), - 1. ჭორომ; ხისგან ბათილილი
დაბალი სპაღოში მართი ქანისა (შეიძლება
იყოს უხეზიანი: სამღება, ოხუფება). კუხი
ვეკატება კეეჲასია : ქხს, I, გვ. 9 - ფეხი არ
ნაკერა (მოიტეხო) ჯორკოსო. ნოსამ
დოლახუნაჲა ვაგოკონა-და, თე ლა ს
გინკონია: თ. სახო., გვ. 255 - თუ რძლის
გვერდით ვდგომ არ გინდა, ჯორკოს
გადაუნეო. საცოლარი დინათილს კეეჲა თ
დელი ვაწკორუ: ქხს, I, გვ. 215 - საცოდავ
დუდიამთილს ჯორკოთი თავი გაუო. 2. ქარის
ბოყვანა განით დაღვთული ბათილილი ხა
(მასლები, ტ. I, გვ. 387).

კპენ (კვენს) იხ. კეება; - სახელი უკვე ნს
ზნისა - "ბაჰპირკვაბა. მი კვე, მუშენ
მუშეწონე: მასლ., გვ. 29 - მიკვირს, რატომ
მომწონე. ცირას ძალაჲს უკვე თენა: შ. ბუძ.,
გვ. 37 - ცირას ძალაჲს უკვირს ეს. ჩქიმი დული
მი კვე დ გ, თეცალი გყამა მითოურთინი: ა.
ცაგ., გვ. 57 - ჩემი თავი მიკვირდა, ასეთ ტყვეში
რომ მუშეწონე. გემომ მაკეთებულს ურემი
უკვე ლუჲა : ხალხ. სიძრ., I, გვ. 24 - გემის
გამკეთებულს ურემი უკვირდაო. ირ კოჩ ართო

გიაკველი: მასალ., გვ. 99 - ყველას ერთად გასაკვირად ჰქონდა.

უკვე(6), უკვენს (მხოლოდ ანწყოს წრის მწკრივებში) გრდუე. სტატიკ. უკვირს.

კვენლი-ი (კვენდლის) მსილინს ნაწელი (მასალეში, ტ. I, გვ. 396). შორ. გურ., აჭარ. კვენლი ახალმოსული ხე, მოჭრილი, დაგრებილი და კაგზე შემოჭრიებული (ი. ჭყ., ს. ჯო., შ. ნივარ., ა.ღლ.).

კვენწულ-ი (კვენწულ/რს) ძანაღმა (ი. ყოფშ.), იხ. კვენწულაუა.

კვენწულაუა (კვენწულაუას) იხ. კვენწულაუა, გითო-კვენწულაუა.

კვენწიბა (კვენწიბას) ვინსაც კოსტაღმა, მადიდურობა სჩაქიდა.

კვენწუა (კვენწუას) სახელი იკვეწუ (6) ზნისა - კოსტაღმა, მადიდურობა. მეურს, ში იკვეწუ - მიდის, მიკოსტაღმა. იკვენწუ(6) (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) გრდუე. ვებტ. კოსტაღობს; მადიდურობს.

კვერი (კვერს) იგივეა, რაც კვარი, - კვერი. ართი კვერი ქვდაკანუ თე ბოშის: მ. ხუბ., გვ. 41 - ერთი კვერი (კი) მისცა (დაატვირნა) ამ ბიჭს (ხელში). ომბოლინი კვერი გვიანო გვთიიჭუნია - ობლის კვერი გვიან გამოცხვებაო (სენაკურში იხმარება კვერი). 2. კვერი, ჩაქური. ათე მარწუხი და კვერი მიღვდა: მ. ხუბ., გვ. 60 - ეს ვაზი და ჩაქური ნილე.

კვერაბი (კვერაბიას; შრ. რიცხ.: კვერაბი-ფი) აბატარა კვერი.

კვერაბ (კვერებას) იხ. კვენა, კვირება, - სახელი უკვენს ზმნისა, - 'ვა'აქინაძება. თე ცირასეთი უკვერდგ ათეში ფულა: ი. ყოფშ., გვ. 39 - ამ ცირასაც უკვირდა ამის დამალვა.

კვერამ-ი (კვერამის) ბარი, ცულა, - წისქვილის ზედა ქვაში ჩამჭდარი რკინა, რომლის საშუალებითაც ბორბალი ქვას ატრიალებს.

კვერამიკალი-ი (კვერამიკალის) ბაჭუაბაული კვერი. გურიხვიფალსიე კვერამიხვიფალი უკვლია: ხაღბ. სიძრ., I, გვ. 33 - გასუქებულ გულს გაფუებული კვერი სჯობიაო. შდრ. ხვიხვინაფა.

კვერამი (სენაკურში), კვირამი (კვე/ორკეს) ივლისი. კვერკვეშ ჰვიმა ღულა რენდო არგუსოში - დამხირია: ყხს, I, გვ. 11 - ივლისის წვიმა მდლუარეა და აფვისტოსი - ცეცხლო. იხ. თუთა.

კვერამ (კვერუას) იხ. ნკვერუა, ნკორუა.

კვერამ-ი (კვერცხის) 1. კვერცხი. ქემობიროთია, მუსჯ ჯაბო კვერცხიევე: ი. ყოფშ., გვ. 74 - მანქენთო, რას ჰქვია კვერცხითო. ჩე რენდო კვერცხი ვარე, უბარე ღო მესქვი ვარე, კულელი ჩანც - ჩიტი ვარე: ა. ცან., გვ. 137 -

თეთრობა და კვერცხი არ არის, შავია და შაშვი არ არის, კული აქვს და ჩიტი არ არის (გამოცანა: ბოლოკი). 0 კვერცხიშ ნოხიი კვერცხის ნაჭუჭი. 0 კვერცხიშ ქური კვერცხის ქუსლი. იხ. მარქეაღი. 2. კვერცხი - ცხენის ავადმყოფობაა ერთგვარი - უწინდება მუხლზე და ეს სიმსივე მას მუხლზე კვერცხითი აზის (ს. მაკალ., გვ. 205).

კვერცხი (კვერის) კვერის. სქან ყოროფა მა ბჭუნს, თეში კვეცი ვაჭუნცე ობედის: ი. ყოფშ., გვ. 120 - შენი სიყვარული მე მწავას, ისე კვეცი არ სწავას აბედს. შდრ. კვეცი.

კვერცხი-ი (კვერ-აბედის) კვერ-აბაღი.

კვერსა (კვერსას) იგივეა, რაც კვეცუა.

კვერცხი, კვერცხი (კვერცხულს) ნვრილი; აბატარა.

კვერცხი სხული (კვერცხულს) მოქან. პანტა. იხ. პანტე სხული, ტყარი სხული, ჭიკუ სხული (ა. ბყ.).

კვერცხი უმქერი (კვერცხულს უმქერს) მოქან. მათალი. იხ. პანტე უმქერი, ტყარ უმქერი (ა. ბყ.).

კვერცხი (კვერცხულს) სახელი

ოკვერცხულს (6), იკვერცხულს (6) ზნათა - კიდობა; ძანაღმა. მხურს ქვანთილა

გილაოკვერცხულს - ცხვარს ღუმეა ჰკიდია.

კვერცხი (კვერცხულს), კვერცხი (კვერცხულს) იგივეა, რაც კვერცხულს, - აბატარა.

კვერცხი-კვერცხი ბაღანფი ფუნსა - პატარა-პატარა ბაგვები ყყავსო.

კვერცხი სხული (კვერცხულს სხულს) მოქან. იგივეა, რაც ჭიფანა, ჭიჭე სხული, - ნვრილი მსხალი, - პანტა. იხ. კვერცხულს სხული.

კვერცხი (კვერცხის) კვერცხი.

კვერცხი (კვერცხის) სახლის ნაწილია. კაკუტებზე რჩინის დასამაგრებელი წყნელი (მასალეში, ტ. I, გვ. 380).

კვერცხი-ი (კვერ-აბედის) იგივეა, რაც კვეცხ-აბელი, - კვერ-აბაღი.

კვერცხი (კვერცხის) კვერცხი. მზადდებოდა ასე: ახალდადებულ ხბოს, ბატკანს, ციკანს ან გოჭს სამი დღე მოუშვებდნენ ძუძუს მოსანოვად. შემდეგ დაკლავდნენ და კუჭიდან ამოუღებდნენ შედგებულ რძეს. ამას ახმობდნენ და სხნიდნენ ნაქში (ყველის ნაწურში). ინახავდნენ ბოთლებში (მასალეში, ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 223).

კვერცხი (კვერცხის) სახელი კვერცხის ზმნისა - კვერცხი, კვერცხი; ნაპარსკალბის ჰრა.

კვერცხი (კვერცხის) იხ. თოღუე - კვერცხი იმისი თოღუე. გურჯ დამხვრო მუქმოკვეცა (სი): მასალ., გვ. 49 - გულში კვერცხით ცეცხლს მიერე (შენ).

კვერცხი (იოჰანეზ გაკვესა, ბუჰაჰაჰა გაკვესას, ბირჰაჰაჰაჰა) გაკვესავა თურმე გრდმ კვესავს.

ანაპირდაპირი მიმო. ენებ. წარს. გაკვირვების საფასური.

უაპირდაპირი მიმო. უარ. გაუკვირვებელი.

პირღ-ი (კვირღის) იხ. კვიღრი.

პირღაბ (კვირღაბის) სახელი ა კ ვ ი რ დ ე ნ ს ზნისა - ღამპკირღაბა. შუში ღიხა რე ღო ი კ ვ ი რ დ ე ნ ს , აბა, შუ იყოი! - თავისი მინა და იმკვიდრებს, აბა, რა იქნება!

აპირღენს (აპაპირღა დაამკვიდრა, აუაპირღა დაუმკვიდრებია, აწნაპირღაჰა) დაამკვიდრებდა თურმე) გრღმ. ამკვიდრებს. იკვირღენს (აუაპირღა დაამკვიდრა, აუაპირღა დაუმკვიდრებია) გრღმ. სათაუ. ქ.

ა კ ვ ი რ დ ე ნ ს ზნისა - იმკვიდრებს. უკვირღენს (აუაპირღა დაუმკვიდრა, აუაპირღა დაუმკვიდრებია) გრღმ. სახს. ქ.

ა კ ვ ი რ დ ე ნ ს ზნისა - უმკვიდრებს. იკვირღებუ(ნ) (აუაპირღა დაამკვიდრა, ააპირღაჰაჰ(ნ) დამკვიდრებულა) გრღმ. ენებ.

ა კ ვ ი რ დ ე ნ ს ზნისა - მეკვიდრება. ეკვირღებუ(ნ) (აუაპირღა დაამკვიდრა, ააპირღაჰა დაამკვიდრებია) გრღმ. ენებ.

უ კ ვ ი რ დ ე ნ ს ზნისა - ემკვიდრება. იკვირღინ(ნ) (ამაპირღა შესაძლებელი გახდა დამკვიდრება, -) გრღმ. შესაძლ. ენებ.

ა კ ვ ი რ დ ე ნ ს ზნისა - შეიძლება დამკვიდრდეს. აკვირღინ(ნ) (ამაპირღა შეძლო დამკვიდრებინა, -) აუაპირღაჰაჰ(ნ) შესაძლებია დამკვიდრება) გრღმ. შესაძლ. ენებ.

უ კ ვ ი რ დ ე ნ ს ზნისა - შეუძლია დაამკვიდროს. ოკვირღებაჟუანს (აუაპირღაჰაჰა დაამკვიდრებინა, აუაპირღაჰაჰაჰა დაუმკვიდრებინებია, აწნაპირღაჰაჰა) დაამკვიდრებინებდა თურმე) აუჰ. ა კ ვ ი რ დ ე ნ ს ზნისა - ამკვიდრებინებს. მაპირღაჰაჰაჰა მიმო. მოჟ. 'და'მკვიდრებელი. ოპირღაჰაჰაჰაჰა მიმო. ენებ. გე. 'და'სამკვიდრებელი. ააპირღაჰაჰაჰაჰა მიმო. ენებ. წარს. დამკვიდრებელი. მაპირღაჰაჰაჰაჰა მიმო. ენებ. წარს. 'და'სამკვიდრებელი. ნაპირღაჰაჰაჰაჰაჰა მიმო. ენებ. წარს. 'და'მკვიდრების საფასური.

პირიბა (კვირებას) იხ. კვირაჟა.

პირბაღ-ი (კვირბაღს) პატარა ბანისა და ბუტია (მ. დოდ., II, გვ. 52).

პირ'ბინაჟიღ-ი (კვირბინაჟიღ/რს) იხ. გოკეზინაჟიღი.

პირპ-ი (კვირკის) იხ. კვიკვი. გეგოჟუ ღო ართო კ ვ ი რ კ ვ ი ქ ი შ ე რ ე ; მ. ბუჟ., გვ. 108 - აილი და ერთი გორგალი (ძაღუ) მისცა.

პირპე (კვირკეის) იხ. კვერკე - ივლისი. იანარსე სინრსე მეგრანე, შუა კ ვ ი რ კ ვ ე ს უ უჭეუ ჩხურუ; მ. ბურ., გვ. 77 - იანვარი სიტხეს მისცემს, შუა ივლისში იცის სიტყე.

კ ვ ი რ კ ვ ე შ ი ჭეიმა ღელა რენ ღო არგუსოში ღამხირია...; ი. კოჟუ., გვ. 181 - ივლისის წეიმა მღულარეა და ავვისტროს - ცეცხლო.

პირპა (კვირკეას) იხ. კვიკუა.
პირპა (კვირპას) პისაჰ ჩუმაღ წარმობა სრმაჟა და ისა ყურაჟა; ქაღმალაღი. იხ. კვირსინი.

პირპალ-ი (კვირპალს) კუშტულ-ი, კუშტულა. ლეჟმეკე ბირხალი, ქვარა ვიღალი, ბოლო კ ვ ი რ ს ა ლ ი , ღიხაში ოგორსალი; კ. საბუჟ., ქახს. გვ. 168 - ტურქებდურენა, მუცელგამობერილი, ბოლო კუშტულა, მინაში ჩაჟულავუ (გამოცანა: ქვეერი).

პირპინ-ი (კვირპის), პირპინაჟა (კვირპინაჟას) სახელი ი კ ვ ი რ ს ი ნ ა ნ ს ზნისა - ნანაჟინის ჩუმაღ ყოფნა და ისა ყურაჟა; გარბუტა; ჩუმაღ წარმობა. ი კ ვ ი რ ს ი ნ ა ნ ს აზულა მულკარენი - ნანყენია დღეს რაღაცაჟა და ისე იყურება.

იკვირპინანს (ამაპირპინაჟა გაბუტული იყურა, აპირპინაჟა გაბუტული უყურებია, აწნაპირპინაჟ(ნ) გაბუტული იყურებოდა თურმე) გრღმ. გაბუტული იყურება; ჩუმაღ წერება.

პირპი (კვირკის) პირპიტი. კ ვ ი რ კ ი მიკმულა, მარა სინრსე ჭუნს - კვირკი გამოაქეს, მავრამ სიტხე ნეაჟს.

პირპა, პირპალ-ი (კვირგა'ლს) პისაჰ პირპიტინი სრპაჟინა, - ბუტია; უპარაჟა; უპარეჟი; წარმობაჟა.

პირპალ-ი (კვირტელ/რს) იხ. გოკვირტელი.

პირპინ-ი (კვირპინს) ბუტაჟა; წარმობის, წაჟინის ბამომატჟაჟეღაჟი ბამოხაჟაჟა. იკვირპინანს (ამაპირპინაჟა გაბუტული იყურა, აპირპინაჟა გაბუტული უყურებია, აწნაპირპინაჟ(ნ) გაბუტული იყურებოდა თურმე) გრღმ. ენებ. გაბუტული იყურება; წერება.

პირპინ-ი (კვირპინის) კუშტარპუტი.

პირპა (კვირკეას) სახელი კ ვ ი რ კ ა ნ ს ზნისა - ფორპაჟა; მორპაჟა, - პირპიტის მოჟორპაჟა.

ბინეხიმი ფურქელსუ ღო ნოილაჟი მქას ემაჯალუნსუნი, თიში გინოგახუსაჟს უხახუთ კ ვ ი რ კ ვ ა ს - ვახის ფოთოლსა და ტოტს შუა რომ ამოჟა, იმის გადატხებაჟს ეუბახით კვირკეას.

კვირკანს (პირპაჟა 'გა' ფურქენა, აპირპაჟა 'გა' ფურქენა, აწნაპირპაჟ(ნ) ფურქენადა თურმე) გრღმ. ფურქენის, მორპას (ვანს). უკვირკანს (აუაპირპაჟა გაუფურქენა, აუაპირპაჟა გაუფურქენა) გრღმ. სახს. ქ.

კ ვ ი რ კ ა ნ ს ზნისა - უფურქენის (ვანს). იკვირკენ(ნ) (ამაპირპაჟა შესაძლებელი გახდა გაფურქენა, აწნაპირპაჟ(ნ) შესაძლებელი გახდაჟა გაუფურქენა, -) გრღმ. შესაძლ. ენებ.

კ ვ ი რ კ ა ნ ს ზნისა - შეიძლება გაიფურქენოს.

აკვირტ(ნ) (აპირბა შედლო გაეფურქენა, -, ბრწეპირბაშ(ნ) შესხლბობა გაეფურქენა) გრდუ-
შესადო. ენებ. უკვირტანს ზნისა - შეუძლია
გაეფურქენოს.

ოკვირტაფუანს (ოპირბაშაუ აფურქენინა,
პაპირბაშაუა უფურქენინებია, წმპირბაშაუ(ნ)
აფურქენინება თურმე) კაუზ. კვირტანს
ზნისა - აფურქენინებს, ამორქვირებს.
მაპირბაში მიძო. მოუშ. კვირტის მომშორებელი,
- გამეფურქენელი.

ოპპირბაში მიძო. ენებ. გე. 'გა'საფურქენი.
ბოპპირბაში მიძო. ენებ. წარს. გაფურქენილი.
ნაპპირბა მიძო. ენებ. წარს. 'გა'ნაფურქენი.
ნაპპირბაში მიძო. ენებ. წარს. 'გა'ფურქენის
საფასური.

პაპირბა, პაპპირბა მიძო. უარყ. გაუფურქენი.
შდრ. ქვირუა.

პპირბა, პპირბა-ლი (კვირბა'ლს)
მპპირბ(სხლი. // გადატ. ფიცხი. შეძობელიში
ბოში ნაბეგანი კვირბახალი ბაღანარე -
მეზობლის ბიჭი ნამეტანი მკვირცხლი (ფიცხი)
ბავშვია.

პპირბინი-ი (კვირბინის) სახელი
იკვირბინიანს ზნისა - ფიცხობა;
ღირღაშლობა. იკვირბინიანს, ჯგირი
ოკო ვამარდას - ფიცხობს (ცხარობს), კარგი
არ უნდა ელოდეს.
იკვირბინიანს (იპირბინიანს იცხარა; პაპირბინიანს
უცხარია, სოფიცხე გამოურენია; ზაპირბინიანს(ნ)
სოფიცხეს ირენდა, ფიცხობდა თურმე) გრდუ-
ენებ. ფიცხობს, ცხარობს, შარობს. შდრ.
კვარჩხი.

პპირბინი-ი (კვირბინის) სახელი იკვირბინიანს
ზნისა - ღირღაშლობა. უშნით იკვირბინიუ
- უშნოდ დიდგულობს.
იკვირბინიანს (-, იპირბინიანს დიდგულა,
პაპირბინიანს უდიდგულეობა, წმპირბინიანს(ნ)
დიდგულობდა თურმე) გრდუ-ენებ.
დიდგულობს.

პპირბინე (კვირბინის) პატარა ტანის. კვიტიენე
ჩხოუ - პატარა (ტანის) ძროხა.

პპირბი-ი (კვირბინის) პატარა, მრგვალი რაიმი
საბანი, - პპირბიტა; ნანაზარდი, ხორცმეტი
(შე. ღორის კისურზე). კვიტიტი მიკორანს
უნდა კისურქუმა - კვიტიტი (კვიტიტა) აქვს
(აბია) ღორის კისურთან.

პპირბი-ი (კვირბინის) პპირბი; ცხანის ნაპირი ერთი
წლის ზავით სამ წლამდე (მამრობითი);
ერთ წლამდე ქვირა. ემელე ვარყაქ დო
კვიციი - ფამატე ქელამქე; შ. ხუბ. გე. 64 -
ავიდა ვარყა და კვიცი - ფამატე გაჩინა
(დაცვა). იხ. ცხენი.

პპირბინი-ი (კვირბინის) მწნეპი, სხმი; ძირბაბარა.
კვირბინიქ ქალოლე აკაბუტუციაქ
მენებელს...; შ. ხუბ. გე. 274 - პანანინა მუნუკი

გაუნდა (დაემართა) მასპინძელს. იხ. გომბაღე.
შდრ. იბურ. კვირბინა მუნუკი, სხმი (ე. გურ.).

პპირბინა-ლი (კვირბინის) მიძო. ენებ. წარს.
კვირბინიანს ზნისა - 'და'მწნეპაპული.
კვირბინი ელი აფუნია ტანი - დამუნუკეული
აქესო ტანი. შდრ. ჩხუპურული.

პპირბინა (კვირბინის) სახელი კვირბინიანს
ზნისა - 'და'მწნეპაპული. ტანი
ღუუკვირბინიუ - ტანი დაუმუნუკდა.
კვირბინის (ზაპირბინიანს დაამუნუკა, ზაპირბინიანს
დაუმუნუკებია, ზაპირბინიანს(ნ) დაამუნუკებდა
თურმე) გრდმ. ამუნუკებს.

უკვირბინის (ზაპირბინიანს დაუმუნუკა,
ზაპირბინიანს დაუმუნუკებია) გრდმ. სახე. ქე.
კვირბინიანს ზნისა - უმუნუკებს.

პპირბინი მიძო. ენებ. წარს. 'და'მწნეპეული.
ნაპპირბინა მიძო. ენებ. წარს. 'და'ნამუნუკები.

პპირბინა (კვირბინის) იხ. კვირბინი.

პპირბინი რაქო. ლეჯექვით ღირღაშლო, -
ღორინანი, ნეკრი ქემშობამილეუვა; თ. სახოყ.,
გე. 262 - ღორი რკითი გაძალო და, - ღმერთო,
მგელი შემბებდერო. //ლეჯექვი ქობიორა
ლო... - ღორმა რკო ნახაო და... (იქვე). ართი
სუმი კეკალი კვირბინიანს ვეშობეგაფუნია; შ. ხუბ. გე.
170 - ერთი სამი ცალი რკო გამატყვევინაო.

პპირბინი (კვირბინის) მსაქმი; კონა. იხ. კილი, კელი. შდრ.
კიო-კილი მწმ. კონა-კონაღ. ისირს
ღოპკორუნდით დამორჩალს დო
ქილეოქკარანდით კიო-კიო - ისლს
მოგვრდით შემოდგომაზე და დავანყობდით
კონა-კონაღ.

პპირბინი (კვირბინის) მსაქმი. იხ. კილი.

პპირბინი (კვირბინის) იხ. კილი, კელი.

პპირბინი, პპირბინი (კვირბინის) თითქმის ნიშანი
შუბლზე, შუბლთითირი; ნიპირბინი. ყვას ლუ
ურჩენი, თუქანა; კიპაი ილუნია - შუბლზე
ოდნე თეთრი რომ აქვს, იტყუნა: კიპაი აქესო.
0 კიპაში ცხენი შუბლთითირა ცხენი, 0 კიპაში
კამეში ნიკორა კამეში. ცხენს კიპაში
ხელოვნურადეც უეკეთებენ. შუბლზე იმ
ადვილს, სადაც კიპაი უნდა ჰქონოდა, ვერ ხის
ნაჭრით უხეზავდენ, შემდეგ ცხელ რძეს
ნაუსეამდენ, თმა რომ გასცევენოდა. ამოდოდა
თეთრი თმა - კიპაი (ს. მკალა, გე. 201).

პპირბინი (კვირბინის) კიპა. კიპა ქიმეღეც ცხენს - კიპე
მიადეც სხენს. კიპა ქემშამეცხეს; თ. სახოყ., გე.
249 - კიპე ჩამიტყებს. // გადატ. ხელი
შემიბოძავს. შდრ. ტკვა.

პპირბინი (კვირბინის), პპირბინი (კვირბინის) პპირბინი.
კიპირბინი გენქილირი მათუ; ქხს, I, გე. 279 -
პბილი ვაცვეთილი მაქვს. ბაბუშ ნაჭკომა
ცუმურქ მოთას მეკვათ კიპირბინი; ბაღს.
სიბრ., I, გე. 17 - ბაბუას ნაჭამა ტყეგამლა
შეილოშელს ცხელი მოპკეეთაო. ჩე კიპირბინს
ჩე გური უეგუნა - თეთრ კბილს თეთრი

გული სჯობიო. მუ მოსქილედუანს კიბირიში ჭუამუვე? // *მ. სუბ., გვ. 23* – რა მომარჩენს კბილის ტყვიელსაგანო? // *გადატ.* ერთი თეო (წველა) ყველი. ართ კიბირი ცვალი ქომასხია – ერთი კბილი (წველა) ყველი მასესხეო. *იბეაშ კიბირი სარძევე (რძის) კბილი.* *ი საჭკვეურო კიბირი სირძინს კბილი.* *ი უკახა-ლეუნი კიბირი უქანა კბილი.* *ი წოხოლეუნი კიბირი ნინა კბილი.* *ი ჯიჯიშ კიბირი ძირა კბილი, ღრძილის კბილი.* *ი ჯინჯიშ კიბირი ძირის კბილი.* *ი კიბირიში გუდგუმა კბილის დადგემა.* // *გადატ.* გასინჯვა. კიბირი *ვეტეუდტეუშე* ოჭკომბლიმა – კბილი არ დაუდგამს (არ გაუსინჯავს) საჭმლისათვის. *ი ნინაშა კიბირიში გენჯორა ენაზე კბილის დაჭერა.* // *გადატ.* გარუმება. კიბირი *ტეუნჭირი ნინას* – გარუმდი (კბილი დააჭერე ენას)! *ი კიბირიში გეშქეშალა კბილის დასობა.* // *გადატ.* ამორჩემა. *ქი ტემაშქეუ კიბირინი, ეამორჩეუეუ* – რომ ამორჩემა, არ მეშეება. *ი კიბირიში გონწყუმა კბილების გახსნა.* // *გადატ.* ხმის ამოღება უჭირდა, მონყენილი იყო, სწყინდა: ხამე კიბირს *ეოუნწყუნდეუ* – დანა კბილს არ უხსნიდა, – სწყინდა. *ი კიბირიში თასში დოგება კბილის თესლის დატოვება.* // *გადატ.* განადგურება, მოსპობა: კიბირიში თასის *ვალოგიტენქია* – კბილის თესლს არ დაეიტოვებო, ე.ი. მოგაპობ, გვანადგურებო. *ი კიბირიში კვათუა კბილის მოკეთა, მოჭრა.* // *გადატ.* მონოდება ცუდის არ გაკეთებისაკენ: ბებოშ ნაჭკობა ცუშურქ მითას კიბირი *მეკეთუა* – ბებოს ნაჭამმა ტყეშალმა შეილოშელს კბილი მოჭკეეთაო. *ი კიბირიში ღასირუა კბილის აღესვა.* // *გადატ.* ძალიან გავჯერება თინს ამოსჯეულად. *ი კიბირიში მოსინჯუა კბილის მოსინჯვა – დაკვირება, შემონება, გაცნობა: გოუესინჯი კიბირი, აბა, მუს ფიჭერსინი – შეამონე, გაიგე (მოუსინჯე კბილი), აბა, რას ფიჭერბს.* *ი კიბირიში მუნჭგური კბილის მატლო, // გადატ.* ნიადაგ შემწუხებელი: ნანდელიო კიბირიში *მუნტურილეუ*, ვაჩიჯარცხინიე – ნანდელიად კბილის მატლოა, ვერ ჩამოიშორებ. *ი კიბირიში ძირაფა კბილის ჩეენება.* // *გადატ.* დამხინება: ქაბირი აკა კიბირი ღო დეტერესიეუ – არევე ერთი კბილი (დაამინე) და ჩამოცვილდება. *ი სქანი ოლორეული კიბირი მოთირეული მაფუ შენი მოსატყუებელი კბილი გამოცვილო მატქს.* // *გადატ.* დიდი გამოცდილება მატქს და არ მოეტყუებები. *ი შური კიბირით უკებუ სული კბილებით უსჯავი.* // *გადატ.* ცუდადაა, სიკვდილის პირასაა მისული: ძალიან გაბარაზეულია და თავს იკავებს. *შორ. ღაზ. კიბინ/კიბირი კბილი (ნ. მარი).*

კიბირაში-ი (კიბირაშს) კაბილიანი. შორ. უკიბირე.

კიბირაშ (კიბირაშას) *იხ. კიბირუა.*
 კიბირაშირეშაში-ი (კიბირიგომორღე-ფილ/რს) კაბილეზადმოყრილი.
 კიბირაშიქაბილ-ი (კიბირიდეკოგახილ/რს) კაბილეზაბამტარული.
 კიბირაშ-ი (კიბირელ/რს) *მძე. ერძე. წარს.* კიბირანს ზნისა – 'და'კაბილული.
 კიბირაშასირაშ-ი (კიბირელასირელ/რს) კაბილეზალისილი.
 კიბირაშაშაში-ი (კიბირიყოთაბილ/რს) კაბილეზადეაბული.
 კიბირაშაშური-ი (კიბირეშური/რს) კაბილეშისილი.
 კიბირაშაშა (კიბირიში ჭუას) კაბილის ტაძირილი. *იხ. კიბირჭუა.*
 კიბირიში ჯინჯ-ი (კიბირიში ჯინჯის, კიბირიში ჯინს) კაბილის ძირი. *იხ. კიბირჯინჯი.*
 კიბირაშაშაშ-ი (კიბირიშუკადლე/რს) კაბილეშამდილი. // *გადატ.* თავგი (ტაბუა). შორ. ტუკი.
 კიბირაშაშა (კიბირიშას) კაბილეზადეაშუნა, უშეო და დიად კაბილეშის მამონა. *ი კიბირიჩა რე, ნამუსით კიბირიფეი ურიანსინი – კბილ'ებლაჯუნა, რომელსაც ნინა კბილები დიდი აქვს და გადმოყრილი.*
 კიბირაშაშა (კიბირიშოს) იგევეა, რაც კიბირიჩია.
 კიბირაშ (კიბირუას) სახელი კიბირანს ზნისა – 'და'კაბილვა; 'და'კაბინა; // *გადატ.* არეშება. ჩქიში მეგრქინელი ბოში შხვაქი დომიკიბირე: *ქხს, I, გვ. 248* – ჩემი დამწეული ბიჭი სხვამ ნამართვა (კბილი დაასო).
 კიბირანს (წოკირაშ დაკბილა, წოკირაშაშ დაუკბილავს, წოკირაშაშაშ დაკბილავდა თურმე) *გრძმ* კბილს ასობს, – კბილავს. უკიბირანს (წოკირაშაშ დაუკბილა, წოკირაშაშ დაუკბილავს) *გრძმ. სხს. ქე.* კიბირანს ზნისა – უკბილავს.
 აკიბირე(ნ) (წოკირაშაშ შედლო დაეკბილა, – წოკირაშაშაშ(ნ) შესძლებია კბილის დასობა) *გრძევე. შესაძლ. ერძე.* უკიბირანს ზნისა – შეუძლია დაკბილოს.
 ოკიბირაშუანს (წოკირაშაშაშ დაკბილივანი, წოკირაშაშაშაშ დაუკბილევინებია, წოკირაშაშაშ(ნ) დაკბილევინებდა თურმე) *კაუზ.* კიბირანს ზნისა – აკბილევინებს.
 მაკირაშაშ (მძე. მოჭ. კბილის დამსობი, დამკბილავი).
 რაკირაშაშ (მძე. ერძე. მყ. საკბილვე, 'და'საკბილავი. წოკირაშაშაშ (მძე. ერძე. წარს. დაკბილული. ნამირაშაშ (მძე. ერძე. წარს. 'და'საკბილი. ნამირაშაშაშ (მძე. ერძე. წარს. 'და'საკბილის

საფასური.
 უსუაჰმირა მიმღ. უარყ. 'და'უქილაგი.
კიბირაძე (კიბირაძეძას) აკირი'ა'ბად-
 მოსპირლი.
კიბირაძე (კიბირაძეძას) აკირი'ს ტპირილი. *იხ.*
 კიბირიშ ჭუა.
კიბირხინა (კიბირხინას) ვისაც სიცილი'ს დროს
 აკირი'ა'პი ურანს (ლაგანად). *იხ.* ხინა.
კიბირხინა (კიბირხინას) იგივეა, რაც
 კიბირხინა.
კიბირხინო (კიბირხინოს) იგივეა, რაც
 კიბირხინა, - დირი'და
 ლაგანა'აკირი'ა'პინა. *იხ.* ხინა.
კიბირხინორო (კიბირხინოროს) იგივეა, რაც
 კიბირხინო.
კიბირხინო-ი (კიბირხინო-ი) აკირი'ს
 ძირი. *იხ.* კიბირიშ ჭინჯი.
კიბო (კიბოს), **კიბოი** (კიბოიას) *ზოოლ.* კიბო,
 კირჩხინი. კიბოს დოჭუნანი, ფერი თიწკუმბ
 მალენია: *თ. სახოყ.*, გვ. 249 - კიბოს რომ
 შეწავენ, ფერი მაშინ მოუყო. კიბოთია,
 კიბორჩხალა: *ი. თიფშ.*, გვ. 121 - კიბო,
 კიბორჩხალი. *შდრ. ტოპინ.* თიბოი დალ
 საკირჩხიბ ლელე. *ბ. თორიკა* კიბო
 თვალგადმოკარკული კიბო. თორიკა
 კიბოს თოლფეი ურიკანს - თორიკა კიბოს
 თვალბი რიკივით (გადმოცენილი) აქვს და
 ამიტომ უძახიან ასე: თორ-რიკა → თორიკა.
შდრ. რიკი.
კიბულ-ი (კიბულს) კიბის მსბავსი ადგილი. *შდრ.*
ტოპინ. კიბულეში (*ბ. ცხად.*, *ტოპინ.*, გვ. 100).
კიბურ-ი (კიბურჭის) კიბურჭი: *თაფლი*
 შაჰარისაქინულივით მბაბარი (*ბ. ჭარ.*).
კიბურჭალი (კიბურჭალის) აკირი'ს-აქელი.
 კიბურ-ჭეხალი ← კიბურ-ჭეხალი. *შდრ.*
 კიბურჭეხალი. *იხ.* ცხადი.
კილა, **კილალა**, **კელალა** (კი'ვდა'ლა') 1. კილალი.
 კილას ლეკური მიკობუ: *ბ. ხუბ.*, გვ. 36 -
 კედელზე ლეკური ჰილია. ქუბში კილა
 გინრჭყვართ: *კ. საბუშ.*, *ქართ ზეს.*, გვ. 142 -
 ქვის კედელია გადნობილი (გაშობილი).
 კილალას მიკარღვი სინი'დის კაკალი:
ბაბს. სიბრ., 1, გვ. 67 - კილალს შეყარე
 სინი'დის მარცვალი. *შდრ. ლაზ.* კილა კედელი
 (*ბ. მარ.*). 2. ფირღოში (*ბ. ცხად.*).
კილაშა (კილაფას) სახელი იკილეუანს,
 კილაფულენს ზნნათა - ხელში ბეძება,
 მოხელეობა. მუთუნერო ქომიკილე თ
 ჩქიბი ბოში აზო: *ბ. ხუბ.*, გვ. 15 - რამენიარად
 მომიხელეთ (ხელში ჩამიგდეო) ჩემი ბიჭი
 აქეთ. ათეცალი ცხოვრებაქ მუშენ
 ქომიკილე უხემა: *ქეს.*, 1, გვ. 106 - ამისთანა
 ცხოვრებამ რად მიგდო ხელში. მუჭოთ ხამი
 ქიკილე უნი, მიდართუ: *ბ. ცხად.*, გვ. 6 -

როგორც (კი) დანა ჩაიგდო (ხელში). ნაიდა.
 კილაფულენს (*იფრ.* იაილა ხელში იგდო,
 შაილააუ ხელში უგდია, შაილააუაქ) ხელში
 იგდებდა თურმე) *გრდმ. საზ-მოქ.* ხელში
 გდებულობს (იგდებს).
 იკილეუანს (იაილაუ იგდო ხელში, შაილააუ ხელში
 უგდია) *გრდმ. სათაფ. ქვ.* ხელში იგდებს,
 იხეილებს.
 იკილეუნენ (იაილაუ შესაძლებელი გახდა ხელში
 ჩადება, ილააუაქ) შესაძლებელი გახდა
 ხელში ჩადება, -) *გრდმ. შესაძლ. ვნებ.*
 იკილეუანს ზნნისა - შეიძლება ხელში
 ჩადება.
 აკილეუნენ (იაილაუ შეძლო ხელში ჩადება, -,
 შაილააუაქ) შესაძლებელი ხელში ჩადება) *გრდმ.*
შესაძლ. ვნებ. კილაფულენს ზნნისა -
 შეუძლია ხელში ჩადება, მოხილეთოს.
 თოკილაფუანს (თაილააუ ხელში ჩაადებინა,
 შაილააუაუ ხელში ჩაუგდებინება, შაილააუაქ)
 ხელში ადებინებდა თურმე) *კაუჭ.*
 იკილეუანს ზნნისა - ხელში ადებინებს.
 ბაილააუაქ მიმღ. მოქ. ხელში მდებელი
 (ჩამდებელი).
 იაილააუაქ მიმღ. ვნებ. მყ. ხელში 'ჩა'სადები.
 ილააუაქ მიმღ. ვნებ. წარს. ხელში 'ჩა'დებულა.
 ნაილააუაქ მიმღ. ვნებ. წარს. ხელში 'ჩა'სადები.
 ნაილააუაქ მიმღ. ვნებ. წარს. ხელში 'ჩა'დების
 საფასური.
 შაილააუ მიმღ. უარყ. ხელში 'ჩა'დებელი. *იხ.*
 კილაფა.
 2. კილაფა (თოლიში) თვალის მოკერა. იშენი
 ქააკილეუ თოლი - მინც მოკერა თვალი.
 თოკილეუანს (თაილააუ მოკერა თვალი, შაილააუ
 მოუკერებს თვალი, შაილააუაქ) მოკერავდა
 თურმე თვალს) *გრდმ.* მოკერებს თვალს.
 3. კილაფა: მოკილაფა ღამაქაბა,
 ბანააქმოქირაბა. ნამთინე მსური არღ
 გეგორხუ ღო ხათე ქიმიკილეუანს -
 ზოგიერთ ცხვარი არღ ატყდება და მამინე
 დამაკება (მოიკიდებს).
 იკილეუანს (შიაილააუ მოკილა, შაილააუაუ
 მოუკიდებია, დამაკებულა) *გრდმ.* მკებება
 (იკიდებს).
კილააქლა (კილააქლეს) მსოლოდ
 კილაააქმოქირანილი (მოუთმავრაბელი)
 სახლი. *შდრ. ტოლორუჯელ.*
კილაპი (კილაპის) კილაპის ტილი, ბაღლინფო.
 ხოჭო, ჭანდი, წყირ-კილაპი, - არბა კოჩიშ
 მანგელი: *კ. საბუშ.*, *ქეს.*, გვ. 147 - ხოჭო,
 ბუზი, რწყილ-ბაღლინფო, - ყველა კაცის
 მანგელი [კილააქლა კედლის ტილი. ა. კიბორას
 აზრით, კილააქლა კედლის ტილი. მტ-ჭს-].
შდრ. ლანდა, ლანდალა. იფრ. კვტკილა
ბაღლინფო (ა. ღლ.).
კილაბა, **კილააბა** (კი'ნდებას) სახელი კილეუნს
 ზნნისა - კილაბა, მოქირაბა (ხელის). რადა

ჯინჯი ეხ უ კი ე ღ ღ ე -ნი, გოხოზუ: ა. ცაგ., გვ. 87 - რადგან ძირი არ იყო მოკიდებული (მინაში), გახმა. ცოროვსა სქანი გურსგ მო კი ე ღ უ, უმე ღო გიმე იქანჩაუფუ: მ. ხუბ., გვ. 322 - სიყვარული შენი გულზე მედგება (მეილია), ზევიტა და ქვევიტა იქანება. ქიმიწიით: ხეს კი ე ღ ე ნ თ ათუ საქმეს ღო ვარი? - მითხარით: ხელს შეკიდებთ ამ საქმეს თუ არა? (ღაიურ). ქი ი შ უ კი ე ღ უ - ღვიზო მოკიდა (დათვრა). კი ე ღ ე ს (მოსილა მოჰკიდა, მუხამაშა მოუკიდა, მონსილაშაჲ(ნ) მოჰკიდედა თურმე) გრღმ. შეკიდებს (ხელს).

იკი ე ღ ე ს (მიიქილა მოკიდა ხელი, მუხამოლა/მუხამოლა მოუკიდებია ხელი) გრღმ. სათაე. ქე. კი ე ღ ე ს ზმნისა - იკიდებს (ხელს). უკი ე ღ ე ს (მუხამოლა მოუკიდა ხელი, მუხამოლა/მუხამოლა მოუკიდებია) გრღმ. სანს. ქე. კი ე ღ ე ს ზმნისა - უკიდებს ხელს. იკი ე ღ ე ნ (მიიქილანა/მიიქილანა შესაძლებელი გახდა ხელის მოკიდება, მოსილაშაჲ(ნ) შესაძლებელი გახდა ხელის მოკიდება, -) გრღმ. შესაძლ. ენებ. კი ე ღ ე ს ზმნისა - შეიძლება მოკიდება (ხელისა). აკი ე ღ ე ნ (მუხამოლა შეძლო მოკიდა ხელი, - მონსილაშაჲ(ნ)/მონსილაშაჲ(ნ) შესაძლებია ხელის მოკიდება) გრღმ. შესაძლ. ენებ. უ კი ე ღ ე ს ზმნისა - შეუძლია მოჰკიდოს (ხელი). ოკი ე ღ ე ბ ა ფ უ ა ნ ს (მუხამოლაშაჲ მოკიდებინა, მუხამოლაშაჲ მოუკიდებინებია, მონსილაშაჲ(ნ) მოკიდებინებდა თურმე ხელს) კაუჟ. კი ე ღ ე ს ზმნისა - აკიდებინებს ხელს. მონსილაშაჲ(ნ) მიძლ. მოქმ. მომკიდებელი (ხელისა).

მაიქილაშაჲ(ნ) მიძლ. ენებ. მე. მოსაკიდებელი. მონსილაშაჲ(ნ) მიძლ. ენებ. წარს. მოკიდებულთი. მონსილაშაჲ(ნ) მიძლ. ენებ. წარს. მონსილაშაჲ(ნ) მიძლ. ენებ. წარს. ხელის მოკიდების საფასურით. შაილაშაჲ/მუხამოლაშაჲ მიძლ. უარყ.

ხელმოუკიდებელი. იხ. მოკილირი. **ქილარი-ი**¹ კვლარი (კი/ვლი/ვრს) მკარლი. კი ე ღ ი რ ი გონწყუმილო ნორულუე: ი. იფოშ., გვ. 91 - მკერდი გასწლიად ეინა თურმე (სადინება). მუჰამბიქ ქიმიკიბიჯუ (ეადირიშ ა ტამბარა: მ. ხუბ., გვ. 32 - მუჰამბიქ მკერდზე მიბჯვინა დამბარა. კი ე ღ ი რ ი შ ა იხ ა ხუნდ ღ ღ რ ა გ ღ ა ნ დ ე: ა. ცაგ., გვ. 97 - მკერდზე იბარგუნებდა და ლაპარაკობდა.

ქილარი-ი² (კილარის). იხ. კი ე ღ ე ბ ა, კი ე ღ ე ბ ა; მოკილირი.

ქილარი-ი³ (კილარის). მიძლ. ენებ. წარს. კი ე ღ ე ს ზმნისა - ზატხირული; ჰეპერირიშ ან კი ე ღ ე ნ თ ა მ ა მ ო ბ ის ე რ თ - ე რ თ ი ს ა ხ ე ბ ა (ს. მკალ., გვ. 202).

ქილარიშა (კილირობას) მკარლშა, - ცხენით თამაშობის ერთ-ერთი სახეობა (ს. მკალ., გვ. 202).

ქილარიშა იგივეა, რაც კი ე ღ ი რ ო ბ ა . ქილარიშა-ი (კილირობას) კილირობანი.

ქილარიშანი (კილირობანას) თამაშის ერთ-ერთი სახეობა (ს. მკალ., გვ. 280).

ქილას, კვლას (კი/ვლას) შილო. კი ე ღ ე ლ ა. კი ე ღ უ, ღილი სანგურული, მათუ ქიმიკუნდასინი: ქსბ. I, გვ. 220 - კი ე ღ ე ს, ღილი ხატულა, მეც რომ მყავდეს, კი ე ღ უ მ ნინა ჭკობუ: ბაღ. სიძრ., I, გვ. 67 - კი ე ღ ე ს ე ნ ა ჭ კ ი მ .

ქილას, კვლას¹ (კი/ვლას) სახელი კი ე ღ ე ნ ს ზმნისა - გატხირა, ბაჰოშა. უმეველებერ ზალას შექას კი ე ღ ე ს - უმეველებელ ზალას შუაზე ტირავს. წყარი მელე-მოლე (I/მე-მოლე) ვ ი კ ი ე ღ უ უ, ჩხოქ ვეითორთასინი თემი - წყალი გაღმა-გამოღმა გადაიტხირება, თვეზი რომ არ გამოვიდეს ისე.

კი ე ღ ე ს (მოსილა გატხირა, მუხამოლა გაუტხირავს, მონსილაშაჲ(ნ) გადაიტხირავდა თურმე) გრღმ. ტხირავს; კი ე ღ ე ს.

კი ე ღ ე ს (მიიქილა გატხირა, მუხამოლა გაუტხირავს) გრღმ. სათაე. ქე. კი ე ღ ე ს ზმნისა - იტხირებს.

უკი ე ღ ე ს (მუხამოლა გაუტხირა, მუხამოლა გაუტხირავს) გრღმ. სანს. ქე. კი ე ღ ე ს ზმნისა - უტხირავს; უკი ე ღ ე ს.

იკი ე ღ ე ნ (მიიქილა გატხირა, მუხამოლა(ნ) გატხირებულა) გრღმ. ენებ. კი ე ღ ე ს ზმნისა - იტხირებს.

აკი ე ღ ე ნ (მუხამოლა გატხირა, მონსილაშაჲ(ნ) გატხირებულა) გრღმ. ენებ. უ კი ე ღ ე ს ზმნისა - ეტხირებს.

იკი ე ღ ე ნ (იქილა შესაძლებელი გახდა გატხირა, -) გრღმ. შესაძლ. ენებ. კი ე ღ ე ს ზმნისა - შეიძლება გატხიროს.

აკი ე ღ ე ნ (ამოლა შეძლო გატხირა, - მონსილაშაჲ(ნ) შესაძლებია გატხირა) გრღმ. შესაძლ. ენებ. კი ე ღ ე ს ზმნისა - შეუძლია გატხიროს.

ოკი ე ღ ე ბ ა ფ უ ა ნ ს (მუხამოლა ატხირინა, მონსილაშაჲ(ნ) ატხირინებდა თურმე) კაუჟ. კი ე ღ ე ს ზმნისა - ატხირინებს; აკი ე ღ ე ნებს.

მაიქილაშაჲ(ნ) მიძლ. მოქმ. გატხირავი. მონსილაშაჲ(ნ) მიძლ. ენებ. მე. გატხირირი.

მონსილაშაჲ(ნ) მიძლ. ენებ. წარს. გატხირული. 'გონსილაშაჲ(ნ) მიძლ. ენებ. წარს. გატხირირი.

'გონსილაშაჲ(ნ) მიძლ. ენებ. წარს. გატხირისი, საფასურით. შაილა, მუხამოლა მიძლ. უარყ. გატხირირავი. შირ. ლაზ. 3. კი ე ღ ე ს ოკი ე ღ უ გასაღებით დაკეტვა (ნ. მარი).

ქილას², **კვლას** (კილას) სახელი კი ე ღ ე ნ ს ზმნისა - დაქილავა. მომევირში ღო ოჩიში კი ე ღ უ ა ჯ ე ბ რ ი უ ქ ი უ - მოზერისა და ვაცის დაკოვდა კარგად იცის.

პილური (კიდურს) იგივეა, რაც ლაბარვა, - აივანი, სარიდორი.

პილუ (კიდეს) ზოლ. ქოლალ. იხ. კიდე.

პილბანნი (კიდბანს) იგივეა, რაც კილობანი, - ქილობანი. ნდემი ჭანდო გააქმელო კიდებანცე ლოკლეუ: *ი. ყოშ., გვ. 60* - დევი ბუნად აქცია და კილობანი დეტეკა. დღეა ქეობისხაუ კიდებანნი: *ქხს., II, გვ. 46* - დედა ქე მიახტა კილობანს.

პიმი ბ. მარტ. იხ. კიდე, - მკლავი.

პიმი-ნი/პიმი-ნი (კივმის) //პიმი ბ. მარტ. (კომის) ქიმიზი; ჩომბანი. კოკოში ამბე კომის უქქუნია - ქოთნის ამბევი კოვზმა იცისო. მღვა კიმიოთ ზოლო გეიწირინია - ზღვა კივზითაც ამოინურებო. კიმი-კიმიოთ ზღვაქ გემელა: *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 67* - ზღვა კივზით (*ვადატ. ცოტ-ცოტად*) დალიოო. ვირი კიმი ღუმუ ოქკომუ - ორი ჩოვანი (კივზი) ღომი შეჭამა. *იხ. ლაზ. კიმი, უკში კივზი (ბ. მარტ.).*

პიმი-ი, პიმი-ი (კივთის) 1. თითი. მიქით მურე თოლიშ ვინა, ხესი - კითი ღო კალამი: *ქხს., I, გვ. 67* - ვინც მომცა თვალის ხედვა, ხელში - თითი და კალამი. ასე ხელო კითის თვალდნე: *მსალ., გვ. 54* - ახლა ზის და თითზე ითვლის. ქვეაუწაწაუასე მუმი კითი მ წყანჯი წყარს: *ა. ცაგ., გვ. 96* - დაანანოს თაგის თითის წვერი წყალზე. ვრკებული კითით მათუ: *ქხს., I, გვ. 162* - თითით მიქქს დათვლილი. კვითით ქაბაბრეს: *ბ. ზუბ., გვ. 150* - თითით არევენს. თითების სახელებია: ობირაფალი კითი სარევენელი თითი; შქა კითი შუა თითი; ჩანჯ(ი)-კითი/ჩანკითი ცერი თითი; ჭიჭე-კითი პატარა თითი; კუსხიშ კითიფი ფეხის თითები; ხეში კითიფი ხელის თითები. *შქარ. ლაზ. კითი თითი (ბ. მარტ.).* 2. ძუძუს სიპიკი, - აჩრბი. ძუძუში კითი აჟუ მინაფილი - ძუძუს თავი აქვს გასივებული. გვ ღომქუმალორი აჟუნია, კითი ქუმქუბინაუ, ძუძუს (იბრდუნსია) - ცური დამგებელი აქვს, თითი (ძუძუსი) მომატებულია, ძუძუს იბერტყავსო.

პიმი-მავილი-ნი (კითი-მეჭვილი/რს) თიმი-რომენარი. კითი-მეჭვილი პაკოვენესგ რილე წყარს გოთქ ქაბუნდეს - თით-მომწვარ ბატონებს ცივ წყალს ასხამდნენ.

პიმიპა (კითუას) ხევეა (ძფისა). ბკითაბ'ექ' ვახვევ (*ა. ჭარ.*).

პიმიპაპა (კითხაფას) იხ. გეკითხაფა. შირი. კითხირი; გეკითხირი.

პიმიხირი-ნი (კითხირს) მიძე. ენებ. წარს. კითხენს ზმნისა - პიმიპაპა. ხამიშენი იყუე კითხირქ: *ი. ყოშ., გვ. 26* - დანაზე შეიქან კითხვა. კითხირი ონჯლორე ვარს: *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 67* - კითხვა სირცხელი არაა.

პიმიხირი-ნი (კითხირს) მიკითხარაბა. იხ. შაკითხე. პიმიხირი-ნი (კითხირის) კითხვისა. ათევი კითხირი შეიქ ვეპი, მაღურელი! - ამის კითხვისა ვერ შევიქენი (ეს ვერ ვკითხე), მე სასიკვდილი!

პიმიხირ-პიმიხირით ზგზგ. პიმიპა-პიმიპით. კითხირ-კითხირით ქიმეფორით თახლი ცუჩა - კითხვა-კითხვით მივედით იმის სახლში.

პიმიპა (კითხუას) სახელი კითხენს ზმნისა - პიმიპაპა. ეს ვაკაო კითხუა - ამას არ უნდა კითხვა. ნეგროში ოკიშის სახარებას კითხულენდეს: *ა. ცაგ., გვ. 115* - მგლის თავზე (ზურგზე) სახარებას კითხულობდნენო. მაჭარალე კითხუენთ-და... - თუ დამწერს იკითხავთ...

კითხულენს/კითხურენს (*იყურ. იამთხანს* იკითხავს, იამთხა იკითხა, შამიხირა უკითხავს, ნოამთხავენ/ნოამთხირავენ) კითხულობდა თურმე) გრდუ. *საშ-მოყე. კითხულობს. იკითხენს (იამთხა იკითხა, შამიხირა უკითხავს) გრდმ. იკითხავს; ნაკითხავს. უკითხენს (შამიხა უკითხა, შამიხირა უკითხავს) გრდმ. უკითხავს.*

იკითხორებუენ/იკითხორენს (ნეამითხირავენ/ნეამითხირავენ) ნაკითხება, ნეამითხირა ნაკითხულ იქნა, ნეამითხირავენ/ნეამითხირავენ ნაკითხულა, ნოამითხირავენ/ნოამითხირავენ ნაკითხებოდა თურმე) გრდუ. ენებ. იკითხება.

აქეითხორებუენ/აქეითხორენს (ნეამითხირავენ/ნეამითხირავენ) ნაკითხება, ნეამითხირა ნაკითხა, ნეამითხირავენ/ნეამითხირავენ ნაკითხებოდა თურმე) გრდუ. ენებ. ეკითხება. იკითხენს/იკითხორენს (იამთხირა

შესაძლებელი გახდა შეკითხვა, კითხვა, -) გრდუ. *შესაძლ. ენებ. კითხულენს ზმნისა - შეიძლება კითხვა (//შეკითხვის მიცემა). აკითხენს/აკითხორენს (იამთხირა შეძლო ეკითხა//შეკითხვა მიცემა, -) ნოამითხირავენ/ნოამითხირავენ შესძლებია ნაკითხვა) გრდუ. შესაძლ. ენებ. შეუძლია იკითხოს (//შეკითხვა მისცეს).*

აკითხორ'აჟუნს (ოამთხირავენ აკითხვინა, შამიხირავენ უკითხვინება, ნოამთხირავენ აკითხვინებდა თურმე) *აუზ. კითხულენს ზმნისა - აკითხვინებს, შეაკითხვინებს. მაამთხა მიძე. აწმე. მკითხავს; ნამკითხავი. მაამთხირა'ლი მიძე. მოყე. მკითხველი.*

ოამთხა მიძე. ენებ. მყ. საკითხავი. იამთხირა'ლი მიძე. ენებ. მყ. შესაკითხი; ნასაკითხი; საკითხავი. პიმიხირა'ლი მიძე. ენებ. წარს. ნაკითხულა. ნამითხა მიძე. ენებ. წარს. ნაკითხი. ნამითხირა'ლი მიძე. ენებ. წარს. ნაკითხი ნამითხირა'ნი, ნამითხირა'ლი მიძე. ენებ. წარს.

ნაკითხვის საფასური.
სამოსარი, სამოსარი მიძღ. უარე. შეუკითხავი,
ნაუკითხავი. იხ. ალა-კითხიანი; გე-
კითხიანი/გე-კითხვა; წა-კითხიანი... შდრ.
ლაზ. კითხ. ბკითხაშ გეკითხა (ბ. შარი); ოკითხუ
კითხვა, მკითხაობა, შელოცვა (კტიმოლ... გე.
284).

კიპიზა (კიკიპაზ) ერთი კონა (მპლავი) ჩალა.
ჩხოუს ირ ღდას სუ-სუმი კიკიპა ოკო –
ძროხას ყოველდღე სამ-სამი კონა ჩალა უნდა.
კიკიპა ← კილე-ჰა მკლავი ჩალა. იხ. კილეჰა.

კიპიჩა (კიკაჩეს) მოტან. ვაზის ვიშია (გ. კლია...
ვაზ. კაბე, გე. 44).

კიპიპა (კიკიპეს) ლავინი; მხარი; ფრინველის
მკარდის ორკანი ძაღლი. თომბა ჭიჭიაშქუ,
კიკიპე ჭიღნახაშ – იძენურ ურტყა,
ლაგინის ძვალი ჩაუტყვია. ოკითხი ძვალი
ლაგინის ძვალი. შდრ. იმურ. კინკიპა/ე, ლავინი
ლავინი ძვალი და არა მარტო ქათმის (ე. გურ.,
ა.ღლ.).

კიპილ-ი (კიკილ/რს) ჩრჩილი, რძილი. ართ
ჯარგვალე ქიკვიმდღე, კიკილქ
ღომიკიკილე; ქსხ, I, გე. 248 – ერთი ჯარგვალე
მიდგას, ჩრჩილმა დამიხრა. შდრ. კიკილე ჯმელი
ჯორცთ განმრყუნელი ჭუა (საბა). ხეეს, კორკილი
მნიშვნელობა იგივეა (ა. ჭიჭე. ხეეს, გე. 29); გურ.
რკილი: დარკილული რკილსაგან დახრული
ფიკარი (გ. შარაშ); იხილ. კორკილი ჩრჩილი
(მ.ჯან., რ. ღამბ).

კიპილშა (კიკილეს) სახელი კიკილანს
ზნისა – ჩრჩილის, კიპილს მიძრ რისაშა
(მე., ტყავი, ქსოვილი, ხე...) შეჰშა, ბაჰუშეშა.
ართ ჯარგვალე ქიკვიმდღე, კიკილქ
ღომიკიკილე უე; ქსხ, I, გე. 248 – ერთი
ჯარგვალე მიდგას, ჩრჩილმა დამიხრა
(დამიჩრჩილა).

კიკილანს (როსიკლუა დარჩილა, ლაპიკლუა
დაურჩილავს, ლოროსიკლუა) დარჩილავდა
თურმე) გრდმ. ჩრჩილავს.
უკიკილანს (ლაპიკლუა დაურჩილა,
ლაპიკლუა დაურჩილავს) გრდმ. სახხ. ქე.
კიკილანს ზნისა – უჩრჩილეს.
იკიკილუ(ნ) (ლოპიკლუა დარჩილა,
ლოპიკლუა(ნ) დარჩილავს) გრდმ. ენებ.
კიკილანს ზნისა – იჩრჩილავდა.
ოპიკლარი მიძღ. ენებ. მე. 'და'სარჩილბელი.
კიპილარი მიძღ. ენებ. წარს. 'და'ჩრჩილული.
ნაპიკლა მიძღ. ენებ. წარს. ნარჩილარი.
ნაპიკლუარი მიძღ. ენებ. წარს. დარჩილავს
საფასური.
'ულაპიკლუა მიძღ. უარე. 'და'ურჩილავი.

კიპიონ-ი (კიკინს) იგივეა, რაც ყიყინი, –
არემავალი, ბარინდვალე, გავამავალი
ყურაბა. თორს მიკიკინანს, ასე მუთუნს

ქომუჩანსა-ლო – თვლებში მიყურებს
(გამტყვობთ), ახლა რაიმეს მომცემს-და.
კიპინაზა (კიკინაზა) სახელი ოკიკინანს,
უკიკინანს ზნისა – ამაჰად შქრა (თავისა).
ღლე უკიკინანს თავი ამაყად უჭირავს
(დაუმსახურებლად).
ოკიკინუნს (ოპიკინუნს თავი ამაყად ეჭირა,
ოპიკინუნს თავი ამაყად დაუჭირა,
ოპიკინუნს თავს ამაყად იჭირდა თურმე)
გრდმ. თავს ამაყად იჭირს (დაუმსახურებლად).
უკიკინანს (მხოლოდ ანმცოს წრის მწკრივებში)
გრდმ. სტატიკ. ამაყად უკავია თავი
(დაუმსახურებლად). შდრ. ანთროპ. კიკინია.

კიპიო (კიკოს) ზოილ. შვილი, ირმის,
კორდლლისა ღა მისთანათა შვილი (ი. ყოფშ.
ქ. ჭარ.); ბაშინ, ნუშარი. ახალგაზრდა მუშ
ნებაშა კიკიკალ ოსხაუნდას: მსალ., გე.
92 – ახალგაზრდა თავის ნებაზე ბაქისასეთ
ბტუნავდეს (ცეკავდეს). // ვადალ. პატარა.
ვეურღუ, კიკოთ ქილოსქიღუ – არ გაიზარდა,
პატარად დარჩა.

კიპიონ-ი (კიკონს) იხ. კიკონა.

კიპინაზა (კიკინაზა) სახელი კიკონუნს ზნისა
– კანაშა; კორტანს. ართ ქიკიკი მათ
ქიკუნღუ, ბიგირს იკიკონუღუნი – ერთი
ციკანი მეც (კი) მყავდა, ეკალს რომ ციკინდა
(//კიკინდა). სომინს კიკონუნა ქითომეფი
– სომინდს კენკავენ ქათმები. იშო, ძღაბეფი,
ღიკონთი, ჯამკაკალი კიკონით: ქსხ, I, გე.
177 – იქით, გოგოებო, გაიხიეთ, თუთა კენკეთ.
კორონჯენქ ქემორთესია ღო რქიმ ომეს
ღინიკიკონგეღესია კაკალსია: მ. ხუბ., გე.
120 – მტრედები მოვიდნენო ღეჩმს ეზოში
კენკავდნენ მარცვალსაო.
კიკონუნს (კიპინა კენკა, სპიპინა უკენკავს,
ოპიკონუნს) კენკავდა თურმე) გრდმ. კენკავს;
კიკინს.

უკიკონუნს (ლაპიკონუნს დაუკენკა, ლაპიკონუნს
დაუკენკავს) გრდმ. სახხ. ქე. კიკონუნს
ზნისა – უკენკავს; უკიკინს.
იკიკონუ(ნ) (ლოპიკონუნს დაუკენკა,
ლოპიკონუნს(ნ) დაუკენკავს) გრდმ. ენებ.
კიკონუნს ზნისა – იკენკება; იკორტნება.
აკიკონუ(ნ) (ლაპიკონუნს შედლო დაუკენკა,
ლოპიკონუნს დაუკენკავს) გრდმ. ენებ.
კიკონუნს ზნისა – ეკენკება; ეკორტნება.
იკიკონუნს (ოპიკონუნს შესაძლებელი გახდა კენკვა,
–) გრდმ. შესაძლ. ენებ. კიკონუნს ზნისა
– შეიძლება იკენკოს (კენკვა).
აკიკონუნს (პიპინა შედლო გა'კენკავს, –
ოპიკონუნს(ნ) შესაძლებელი კენკვა) გრდმ. შესაძლ.
ენებ. უკიკონუნს ზნისა – შეუძლია
გა'კენკოს.
ოკიკონაზუნს (ოპიკონაზუნს აკენკავს,
ოპიკონაზუნს უკენკავს, ოპიკონაზუნს
აკენკავს) კაჰე. კიკონუნს

ზმნისა - აკენკენებს.
 ბაიპონალი მიზე. მოყუ. მკენკაეი; მკიკნელი.
 იაიპონალი მიზე. ენებ. მკ. საკენკი; საკიკნი.
 ბაიპონალი მიზე. ენებ. წარს. გაკენკელი;
 გაკიკნელი.
 ნაიპონალი მიზე. ენებ. წარს. ნაკენკი; ნაკიკნი.
 ნაიპონალი მიზე. ენებ. წარს. 'გა'კენკეის, კიკნის
 საფასური.
 'ნა'პაიპონალი მიზე. უარყ. 'გა'უკენკაეი. იხ.
 გიგონუა.

კიპუ (კიკუს) პატარა ტანინი. გვალე კიკუ რე,
 ვეკუე ვი რე ვალაქ - მთლად პატარა
 (ტანით), არ იქნა ამის გაზრდა. ზღო. კოკუ.

კიპურ-ი (კიკურს) ტაობნ. რონინანი, ძვიინანი
 აღვილი.

კიპ-ი (კილრს), კპლ-ი (კვლს) კი-ი (კორს)
 კონა; ძნა. ართი კილი ისირი გოლას
 მიკოფაფულე; ა. ცან. გვ. 141 - ერთი კონა ისლი
 მთაზე ფარფატებს? (გამოცანა: ცხენის კული).
 თითო კოჩიმა ქიმურამუ თითო კვლი ჭა:
 იყოფშ., გვ. 62 - თითო კაცისათვის მოუცია
 თითო კონა ჩალა.

კიპ-ი, კპლ-ი (კვლრს), კი-ი (კორს) ნაალი;
 წნენი. თუცალი ყორიფა დიდი კილი რე:
 კ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 61 - ასეთი (აშნარი)
 სიყვარული დიდი ნაკლია. თითო კილი
 ვაჟუნნი, ფერი მიითინ ვეყინა; ხაღხ. სიძრ., I,
 გვ. 52 - თითო ნაკლი რომ არ აქვს, ისეთი
 არავინ არ იქნებაო. კილი მერე ნაკარას; კხს,
 I, გვ. 109 - ნუნი უპონენ (ნაკლი უპონენ) ნანერს.
 ზღო. საბა: კილი მცირე რამ ნუნი; ზ. იმერ. კილი
 ნაკლი, ნუნი (კ. ძოქ., ა. დლ.). იხ. უკილე.

კიპა, კპლა (კი/ვლას), კიპ (კიას) პასაღვამი,
 კლიტიპა. ათაქი რე, მყალეფი, გომორგეჟუმი
 კილა - აქა, მეგობრებო, გამარჯვების
 გასაღები. კიპ ვაჟულეო კუდექ ვაგაანჯინუ
 - გასაღები არ აქვს და სახლი ვერ გააღო. ზღო.
 ლაზ. კილა, კილა გასაღები (ნ. შარი).

კიპა, კპლა, კიპა რთული ზმნისწინა (კი- და ლა-
 ორივე ნაწილაკია), ზმნიზედური
 წარმომავლობისა: 1. ჩვეულებრივ აღნიშნავს
 მოქმედების მიმართულებას ზევიდან ქვევით,
 გამჭოლი... ქართულად შეიძლება გამოიკვს
 ბა. ბამი-, შამი-, ჩამი- ზმნისწინებით:
 კილა - რხუღადა გა-ხერცება; კი/ ვლ ა - რაყუა
 ჩამორეკვა; კვლა - სხაბუა გამოჩტობა;
 კი/ ვლ ა - ღვალა შემოდება. 2. ზმნის უსრული
 სახის ფორმას აქვეყნ სრული სახისად: კილა -
 გორუ გამოძებნა (ზღო. გორუ ძებნა); კვლა -
 აჯლინუ ჩამოაგზავნა (ზღო. ოჯლინუ გზავნა).
 3. აწმყოს ფორმას აძლევს მყოფადის
 მნიშვნელობას: ფარას კილა - აჯღონანს
 ფულს ჩამოაგზავნის (ზღო. ოჯღონანს
 აგზავნის); ორის კილა - რაყუნს
 საჭონელს ჩამორეკვას (ზღო. რაყუნს რეკავს).

კილაპუნაპა (კილაპუნაფას) სახელი
 კილაპუნაპანს ზმნისა - ჩამოქილიაბა. იხ.
 ბუნაფა.

კილაპუნაპონი (კილაპუნაპონი/რს) მიზე.
 ენებ. წარს. კილაპუნაპონუნს ზმნისა -
 ბამონებრეული. შხევაში ჭვიტეს ქარწყვე, მუშ
 კილაპუნაპონილ ვარია: ხაღხ. სიძრ., I,
 გვ. 160 - სხვის ჭუჭრუტანას ხედავს, თავის
 გამოჩრეულს (კი) არაო.

კილაპურუპა (კილაგორუპა) სახელი
 კილაგორუნს ზმნისა - ბამომებრა. წყარქ
 ქთაბაპესენი, ოქნას გავლაგორუნსი:
 კ. საბუშ., კხს, გვ. 146 - წალო როცა შეუღდათ,
 სანახელი რომ გამოძებნეს. იხ. გორუა.

კილაპა (კილადას) იხ. გოკილადა.

კილაპაპა (კილაღვუპას) სახელი
 კილაღვუნს ზმნისა - შამიმღაბა,
 შამიმღაბა. ქობიორე ართი ოსური, ნამუსეთი
 მოკა წყაროში ვუშა ზუჯის კვლაღვუნსი:
 ზ. ხუბ., გვ. 177 - ნახა ერთი ქალი, რომელსაც
 წყლით სავე კოკა მხარზე აქვს შემოდგეული
 (უღდას).

კილაპაპა (კილაღვალას) სახელი
 კილაღვანს ზმნისა - რისაპა მხარზე
 დღაღაბა.

კილაპაპა (კილაღვალას) სახელი კილაღვ (ნ)
 ზმნისა - ბამომებრდა. ნინა-ღამიზირი
 კილაღვუნსი, ართინა(ნ)მამონჭულე:
 კ. საბუშ., კხს, გვ. 155 - ცეცხლის ენები
 (სახლებიდან) გამოვარდნილი, ერთმანეთს
 სწვდებოდა.

კილაპაპა, კილაპა (კილაპას) მახინჯი, ნაპლინი
 (საპარისი. უკილე//უკილე). იხ. კილუანი;
 უსქეამელა.

კილაპანარი (კილაღვარს) კილაპანარი.
 კილაღვარს აკეთებდნენ ალვის ხისგან,
 შეიძლებოდა სხვა ხეც, გარდა მუხისა. ხე
 გრძელი უნდა ყოფილიყო. ამას შემოახვევდნენ
 მუხისა და თეთრი ფერის გასაწილულ მიქცალს,
 ნერვზე დააკრავდნენ ხის გამოთლილი ობის
 მაგვარი ფრინველის ქანდაკებას. გარშემო
 ჰქონდა ანთებული საწითლები გაკეთებული
 (ს. შარია, გვ. 287).

კილაპონიპა (კილაპონიკის) შარინანი, შარის
 მომღვამი. კილაპონიკი კორი რე -
 შარინი (შარის მომღვამი) კაცია. ზღო.
 წყუმონგლი.

კილაპონიპა (კილაპონიკუას) სახელი
 კილაპონიკენს ზმნისა - შარობა, შარის
 მომღვამი. ორგულიმენი კილაპონიკენს -
 ყველაფერზე შარობს.
 კილაპონიკენს (იჯერ. იმილაპონიპა იშარა,
 უკილაპონიპა უშარა, იმილაპონიპა უშარ)
 შარობდა თურმე გრდუე. სპ. - მოყუ. შარობს,
 შარს სდებს.

კილარაბაშვი-ი (კილარაგვაგის) სახელი
 კილარაგუანს ზნისა – რისამე მხარზე
 შიშობდებდა (იძულებით). ე კორქ
 ქეკლერაგუუ ხეოში გუდა ხუიმა:
იყოფი, გვ. 21 – ამ კაცმა შემოიგდო ხეოს
 გუდა მხარზე. *შეირ, კილაღვალა, იხ. რაგვაფი.*

კილარაგუა (კილარაგუას) სახელი
 კილარაგუანს ზნისა – ჩამოღენა
 (საქონლის ან სხვა რამისა...), ჩამორეკაპა.

კილარღვაშვი (კილარღვაგის) სახელი
 კილუ'რ'ღვანს ზნისა – ბაპარა.
 ლაკაციაშ ღერზე უღუ, მეღე-მოლე
 კილოურღუ: *ქხს, I, გვ. 37* – აკაცის ღერი
 აქეს, იქით-აქეთ გაყრილია. ზაფრამ(ი) წამალეც
 მიმზადდელ დო კილეს კილვაშ
 კილაშინღვანდე! : *ქ. საბუშ, ქართ. ზეს,*
გვ. 26 – ზაფრის წამალს მიმზადდელ დო
 მკლავსა მკლავს შიდა გამიყრდე!

კილარღვაშვილი (კილარღვაფილ(რს) მიძე. ენებ.
წარს. კილურღვანს ზნისა – ბაპარაილი.
 კილარღვაფილო *ზნზზ*. გაყრილად: ირო ართო
 იმუფუშათ კილე კილარღვაფილო :
ქ. საბუშ, ქხს, გვ. 165 – მუდამ ერთად ვიმუშოთ
 მკლავი-მკლავი გაყრილად (მკლავ-გაყრილად).

კილარჩინა (კილარჩინას) სახელი
 კილარჩინდე (6) ზნისა – ბამორჩინა.

კილარხელი (კილარხელი(რს) მიძე. ენებ. წარს.
 კილარხუნს ზნისა – ბაპარხელი.
 დუღიშო ცქვაფა კაბეკი კილარხელიშა
 ვადირგნა: *ხალხ. სიძრე, I, გვ. 41* – თავის ქება
 გახერცთლო კაბეკად არ ღირსო.

კილარხაშვი (კილარხაშვის) სახელი
 კილარხუნს ზნისა – ბაპარხაშვი.

კილასი (კილასის) *იხ. კლასი.*
კილაგურინა (კილაგურინას) სახელი
 კილაგურინუნს ზნისა – ჩამოგურინა,
 უჰან ბამოგურინა.

კილაღვალა (კილაღვალას) სახელი კილედანს
 ზნისა – ბამოღვალა; ბამოღვალა. რახიშ
 კილაღვალა – რახის გამობდა.

კილაღვაშვი (კილაღვაგის) *იხ. კილარღვაფა.*

კილაშაშვი (კილაშაშვის) სახელი
 კილაშაშუნს ზნისა – ბამოშაშვი,
 ბამოშაშვი (*ქ. ჭარ.*).

კილაჩხირაშვი (კილაჩხირაშვის) სახელი
 კილაჩხირკანს ზნისა – ბამოჩხირაშვი.
 შუში თყვიღარი ხაში გეკილაჩხირკეუა
 – თავისი საკლავი დანა გამოჩხირკაო.

კილაქორუა (კილაქორუას) სახელი
 კილაქორუნს ზნისა – ბამოქორუა.
 ლიფშის მუჭუნდე, იშო გეკლაცორუ –
 ნემს რა დანევადა, გამობნა იქით. *იხ. ნცორუა.*

კილაქურუა (კილაქურუას) სახელი
 კილაქურუნს ზნისა –

ბამოქურაშვი. ლიფშის მუჭუნდე, იშო
 გეკლაცორუ: *მ. ხუბ., გვ. 130* – ნემს
 რა დანევადა, გამოსრიალდა იქით. *შეირ. იმერ.*
 ცროპალი მზატეთ ცურვა ნყალში დაუყურავად
 (*ქ. ძეგ.*).

კილაქუნა (კილაქუნას) სახელი კილაქუ-
 ნუუ (6) ზნისა – ბაჩხირაშვი (*ქ. ჭარ.*);
 ბარჭოშა.

კილაქინაშვი (კილაქინაშვის) სახელი
 კილექირუუ (5) ზნისა – ბამოქინა. ირო
 ინწყუ მითოჭვირი, შურო კილექქირე
 ჩხანა: *მ. ხუბ., გვ. 359* – მუდამ იქცევა
 დასანევი, რეგულბით არ ჩანს მზე.

კილახიგონილი (კილახიგონილ(რს) მიძე. ენებ.
წარს. კილახიგონუნს ზნისა –
 ბამოხიგონილი. კილახიგონილი ძვალი
 ქაეუტუბულუ – გამობრული ძვალი
 დაუტოვებია.

კილახიგონუა (კილახიგონუას) სახელი
 კილახიგონუნს ზნისა – ბამოხიგონუა. *იხ.*
ხიგონუა.

კილახუნა (კილახუნას) სახელი კილახე (6)
 ზნისა – მხარზე ზოქლოშა. ლიდას ბაღანა ხუე
 კილახეღუ დო გორუნღუა – დიდას ბაეჭი
 მხარზე ევდა დ ეტბდაო. ქაკლევხუნუ
 ხუსღო მიღვეუნე ქალაქიშა: *ი. ყოფი, გვ. 9* –
 შვიჯრა მხარზე და ნაიყენა ქალაქში.

კილაშვილი (კილაშვის) კილაშვილი.
 კილე ქომუ შურთაგათ: *მასლო, გვ. 32* –
 მკლავი მომეცი შურთაქად. დუღი, კილე
 მესოფუ: *მ. ხუბ., გვ. 31* – თავი, მკლავი
 მოსოფა. გყვაიქ ხანში სქუას კილე ს
 ქემოხვადუა: *მ. ხუბ., გვ. 15* – ხანის შიელს
 ტყვია მოხვდა მკლავებო. კილეშა ქეღელუბუ
 ართი დიდი ბიგა: *მ. ხუბ., გვ. 34* – მკლავზე (კი)
 უღვეს ერთი დიდი ჯოხი. ხე მოუთხ მეღე-
 მოლე კილეფიშა: *ქ. საბუშ, ქხს, გვ. 119* –
 ხელი უჰიდა იქით-აქეთ მკლავებზე.
 ი კილაშვი(ი) ვონწყუხა ხელის გახსნა. მეკედრის
 დასაფლავების მესამე დღეს იკოდნენ სახსნილო
 საქმელო ეჭმით ჭირისუფლისათვის. ამის
 შემდეგ ნათესავებს, მეზობლებს შეეძლოთ
 ხორცი ეჭამათ (*ს. მკალო, გვ. 287*).

კილაშვი (კილაშვის) კილაშვილი.

კილაშვი (კილაშვის) სახელი კილენს,
 კილაშვი (6) ზნისა – ნემათა – ნემალი, ნუნის
 ბარჩინა; 'ღანაქალუშვი. გვიამო ეშაღვალა
 ხეში უღუ კილექბუო ვემიხერხინ: *მ. ხუბ.,*
გვ. 16 – ტყვიის ამოღება ხელის დაუკილებლად
 (დაუნეკილებლად) გერ მოხერხებდა.
 აკოლენს (ღაშილო კილიანი გახადა, ღაშილიაპ
 კილიანი გაუხვდია, ღაშილიაპში(6) კილიანს
 გახვდია თურმე) *ერგო*. კილიანს ხდის, –
 ანაკლიანებს.
 კილექბუ(6) (ღაშილო კილიანი გახადა,

ფოკალური(6) კლიანი გამზდარა) *გრდუე. ენბ.*
 აკილენს ზნისა - ნაკლიანი ხდება, -
 კილიანდება.
 ეკილბუუ(6) (ფოკალუ კილიანი გაუზდა,
 ფოკალუ კილიანი გახდომია) *გრდუე. ენბ.*
 აკილენს ზნისა - კილიანი უზდება.
 ოკილბაფუანს (ოკილბაფუანუ კილიანი
 გაახდევინა, ოკილბაფუანუ კილიანი
 გაუზდევინებია, ოკილბაფუან(6) კილიანად
 აქცევინებდა თურმე) *კაუზ. აკილენს ზნისა*
 - კილიანად აქცევინებს.
 ფოკალური(6) *მოქ. მოქ. დამნაკლოვანებელი.*
 ფოკალური(6) *მოქ. ენბ. მე. დასანაკლოვანებელი.*
 ფოკალური(6) *მოქ. ენბ. წარს. დანაკლოვანებელი.*
 ფოკალური(6) *მოქ. ენბ. წარს.*
 დანაკლოვანებელი.
 ფოკალური(6) *მოქ. ენბ. წარს.*
 დანაკლოვანების საფასური.
 უფოკალური(6) *მოქ. უარყ. დაუნაკლოვანები.*

კლავარი-ი (კილბერს) *იხ. ეკლბერსი, -
 კლავარი.*

კლავარი, კლავარი (კილბერს) *მოქ. ენბ. წარს.*
 კილანს ზნისა - დაქატილი. ათე
 ენდობუთი თთახ არბა კილერი ცოფე;
მ. ხუბ., გვ. 147 - ეს ოცდახუთი თთახი ყველა
 დაქტილი ყოფილა. კილერი რე სქანი კარი
 - დაქტილია შენი კარი. კილერი ზნს.
 დაქტილად. ოკოფუნ ღო ქომუნუნ ყუდეს
 მუღაკილერი: *ქხს, I, გვ. 46* - (ნეტა)
 დაიჭრა და მომცა საბლში გამოძენედელად
 (გამოქტილად). *შდრ. ღაზ. კილერი დაქტილი
 (ნ. მარი).*

კლავარსა (კილიალერსას) კრიალოსანი.
 გვრუნე ვასქე კილიალერსა: *მასლ., გვ. 36*
 - ვირს არ შევინს კრიალოსანი.

კლიურთქლიმა ზნს. დანერკლიპიტი.

კლიმა (კილიტას) *იხ. კიტიპ. ომი კილიტა
 ქიდაარზებუნე - ათი კონა (მკლავი) ჩალა
 დაზენა. იხ. ჭა.*

კლ. კლიმა ზნს. ო კილ-კილიმა დინოთხოზინი
 ჩაკოკიტება, ჩაკიება ძირით ძირამდე. ირფელე
 მუმი ნასაქვარე სხუნუნე კილი კილიმა:
ააი, I, გვ. 21 - ყველა თავის ნამოქმედარს
 არჩევს ძირის ძირამდე. *იხ. კილიმ კილიმა.*

კლავარსა (კილიალერსას) ურდული (დ. ვიფია).

კლი (კილი) კილი; დილიპის მუსაპარპი
 (ქვარ).

კლიპსა (კილიბუას) კილი, ნაპლი;
 ნაპლიპანება. *შდრ. კილი.*

კლიპი-ი (კილითის) *იხ. კილითუა.*

კლიპიმა (კილიბუას) საბლი უკილო თუანს
 ზნისა - ირგვლივ ტრიპლი; მოუსპინრობა.
 ათე ტარილს უკილო თუე, ეხვეუ დო
 დული გაატებუფუ: *მ. ხუბ., გვ. 303* - ამ

ტარილს უტრიალა (ირგვლივ), ეხვენა და თავი
 გააშვებინა. ქიმიფუნე ოსური, იასლო, ენა თაქ
 უკილო თე ასე: *მ. ხუბ., გვ. 136* - მოიყვანა
 ქალი, ჰოდა, ეს აქ უტრიალებს ახლა. ჰრეალი
 ეცადე უკილო თე, მარა მუთაქ მუკადენე:
მასლ., გვ. 67 - ბევრი ეცადა, უტრიალა, მაგრამ
 ვერაფერი დააკლო.
 აკილოთუ(6) (ბაპლიოთუ უტრიალა,
 ბაპლიოთუ უტრიალა, ბინოპლიოთუ(6)
 უტრიალებდა თურმე) *გრდმ. უტრიალებს
 (ირგვლივ).*
 უკილოთუანს (ბაპლიოთუ უტრიალა,
 ბაპლიოთუ უტრიალებია) *გრდმ. სსხს. ქე.*
 უტრიალებს (ირგვლივ).

კლიონტი (კილიონტის) ტრიპლი. *შდრ. კილიონტი.*
 კლიონტი (კილიონტის) ტრიპლი; ძანალოზა. თელი
 დღას ათაქ უკილო თე უდუ - მთელი დღე
 აქ ტრიალებდა. *იხ. ოკილონტი; ონტი. შდრ.
 კილიონტი.*

კლიონტი (კილიონტი) *იხ. კილიონტი.*
 სქანი ცოროფა კილო მირდუ: *ქ. სამუშ.,
 ქართ. ზეს., გვ. 38* - შენი სიყვარული შეყრილი
 (გაყრილი) მაქვს.

კლიმა, კლიმა (კილბუას) საბლი კილანს
 ზნისა - ქატიმა. ... ქუდირთი შექაფი
 კილუას: *ქხს, I, გვ. 215* - შეუდგა კარადის
 კეტვას. დო კილუე კარი ღო მიდართო: *მ.
 ხუბ., გვ. 129* - დაქება კარი და ნავიდა.
 კილანს (ფოკალუ დაქება, ზუაპილუ
 დაუქებატას, ზონოპილუ(6) დაქებატა თურმე)
გრდმ. კეტება.
 კილანს (ფოკალუ დაქება, ზუაპილუ
 დაუქებატას) *გრდმ. სათა. ქე. კილანს ზნისა*
 - იეტებატას თავისას.
 უკილანს (ზუაპილუ დაუქება, ზუაპილუ
 დაუქებატას) *გრდმ. სსხს. ქე. კილანს ზნისა -
 უქებატას.*

კილბუ(6) (ფოკალუ დაქება, ფოკალუ(6)
 დაქებატას) *გრდუე. ენბ. კილანს ზნისა -
 იეტებატას.*

აკილბუ(6) (ფოკალუ დაქება, ფოკალუ
 დაქებატას) *გრდუე. ენბ. უკილანს ზნისა -
 ქატიმატას.*

კილბუ(6) (იპილუ შესაძლებელი გახდა დაქება,
 -, -) *გრდუე. შესაძლ. ენბ. კილანს ზნისა -
 შეიძლება დაიქტოს.*

აკილბუ(6) (აპილუ შესაძლებელი გახდა დაქება,
 -, ფოკალუ(6) შესაძლებელი დაქება) *გრდუე.
 შესაძლ. ენბ. უკილანს ზნისა - შეუძლია
 დაიქტოს.*

ოკილბუანს (ოკილბუანუ აქტვინა, ბაპლიოთუ
 უქტვინება, ბაპლიოთუ(6) აქტვინებდა თურმე)
 კაუზ. კილანს ზნისა - აქტვინებს.

ბაპლიოთუ(6) *მოქ. მოქ. დაქებატა*
 ოკილბუ(6) *მოქ. ენბ. მე. დაქებატა.*
 კლიპი *მოქ. ენბ. წარს. დაქებატა.*

ნაილა მიძი. ენებ. წარს. 'და'ნაეკტი.

ნაილაპირი მიძი. ენებ. წარს. 'და'ეკტის საფასური.

ჟამლა, ჟამალა მიძი. უარგ. 'და'უეკტავი.

კილუპა-ი (კილუპას) // კილუპა-ი (კილუპას)

რაიმი ნუნის (ნაქლის) მონენ. ომბერი კილუპანი ჯორი ხემა ქაშეჩინიუე - ასნაირი ნაკლიანი (ნაკლის მქონე) ჯორი ხელში ჩაიბერა. შერ. კილაბი.

კილუპანება (კილუპანებას) სახელი იკილუპანებუ(ნ) ზმნისა - 'და'ნაქლიანება.

კინ, კენ ზგზ. ისპ, კვლავ. ნანაკეაჩირუს კინ ონგებუნია: თ. სახო., გვ. 254 - ნამუგუზლებს ისე უკიდაო ცეცხლი.

კინა (კინას) იხ. რკინა.

კინა // კინა / კინა / კინა იხ. კინება, - სახელი იკინენს ზმნისა - დასაქება, 'და'ჭარა.

კინა // კინა / კინა / კინა (კინას / კინას / კინას / კინას) სახელი იკინენს ზმნისა - ნეპა; ანეპა, დანეპა... ქონება ეიკონანსი დო დიკინანსი, პატიოსნება და რჩინა ირო იბინანსია: ა. ცაგ., გვ. 122 - ქონება ხან აინეგს და დაინეგს, პატიოსნება და ცოდნა ყოველთვის მატულობს.

კინანს (ჲიინანს დანია, ჲიინანს) დანეულა, ჲონოინანს(ი) დანევედა თურმე) გრდუე. ენებ. 'და'ინეგს.

უკინანს (ჲაუინანს დაუნია, ჲაუინანს დაუნეია) გრდმ. უნეგს.

იკინინ(ნ) (ჲიინინა შესაძლებელი გახდა დანევა, ჲიინანს(ი) შესაძლებელი გახდა დანევა, -) გრდუე. შესაძლ. ენებ. შეიძლება დანევა (ანევა).

აკინინე(ნ) (ჲააინინა შეძლო დანია, - ჲონოინანს(ი) შესაძლებელი დანია) გრდუე. შესაძლ. ენებ. უკინანს ზმნისა - შეუძლია დანინოს. ოკინანსუანს (ჲააინანს დაანეინა უკან, ჲააინანსუაჲა დაუნეინებია, ჲონოინანს(ი) დაანეინებდა თურმე) აკუზ. უკინანს ზმნისა - ანეინებდა უკან.

ჲონოინანს(ი) მიძი. მოგმ დაანევი.

ჲააინანს(ი) მიძი. ენებ. ჲე. დასანევი.

ჲაინანს(ი) მიძი. ენებ. წარს. დანეული.

ჲონოინანს(ი) მიძი. ენებ. წარს. დანანევი.

ჲონოინანს(ი) მიძი. ენებ. წარს. დანევისათვის გასამრჯელო.

კინაპასალ-ი (კინაპასალ/რს) მიძი. ენებ. წარს.

კინაპასანს ზმნისა - დასტინი; შესაძლებელი რკინა-ი, Პქორი-და-ი, სიგყაში კინაპასალი რკინა: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 144 - „თუ იცი“, სიტყვის შესამჭიდროებელი არისო.

კინაზა (კინაზონას) სხენისი. Პგაჲანს (პაპინს) შუსლზა რკინის ნამოსატამელი. ბერგი - ლანგა მიკოსორგე, შხვა კილას -

კინახონა: მსალ., გვ. 62 - თობი - ნაჭით დახუნძულია, სხვა კედელზე - სახნისია. თურქება მეკვათ კინახონათ დიის დული: ი. ყოფ., გვ. 21 - მაშინ მოჭრა სახნისით დებს თაგი. სოდე ლმის გილაფენსეგინ, თეტი კინახონას გეველდანსია: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 79 - სადაც ნებს შემოდება, იქიდან გუთანს (?) ჩამოიღებდა. ი. ყოფშიძის აზრით, კინახონა ← რკინა + ხონა რკინა + ხნა. პ. ცადაიას მიაჩნია: კინახონა ← რკინა + ხონა რკინის სახენელი.

კინლაჲა (კინლაჲას) იგივეა, რაც კილაჲა (ბიშუ. 1, 2), - სახელი კინლაჲაჲეუნს, იკინლაჲანს ზმნითა - ხალში ჩაბეძება; თქალის მოქარა; მოხალაჲა, მოხალთია. ენეჲე ზემა ეაკინლაჲე: ა. საჲუშ. ქარშ. ზგ., გვ. 103 - ესენი ხელში ვერ ჩაიგდო. ი ართიჲე მენგე, მარა უკული ხლო ქიბკინლაჲე: ა. საჲუშ. ქარშ. ზგ., გვ. 112 - ის ერთი გამეჲეჲა, მაგრამ შემდეგ კიდე შევიჲყრე. ზემა ქემოკინლაჲეჲა: მ. ზგ., გვ. 187 - ხელში ჩამაგდებინო. ზემა ქიმაქილაჲე-ღა, მა მიჲქუ, ის შუსით ბლოჲანქილა - თუ ხელში ჩაივდე, მე ვიცი, იმას რასაც ვუზამ.

კინლაჲა (კინლაჲას) იხ. ჲაკინლაჲა.

კინლაჲა (კინლაჲას) იგივეა, რაც კინლაჲა, - მოქარა. Პ სჲუჲიში კინლაჲა ჲურის მოქარა. ბლაბიჲე თე რაგადის ქილაკინლაჲეჲეჲა: ათა 1, 26 - გოგომ ამ ლაპარაკს ჲური მოჲქარა.

კინლაჲა, კინლაჲა (კინლაჲას) სალი კლდე, ცინცაბო (დ. ვილია).

კინა ზგზ. იგივეა, რაც კინ, - ისპ, კვლავ. Პთახეჲეკინე გორგიდე: მ. ზგ., გვ. 271 - Პთახი ისე გაგრლიდა. კინე გეგორთინუ: ქსს, I, გვ. 305 - ისე ავატროალბე (ავაბროალბე). დობგორით კინე გიმე Პულარი მარა ფართო: მსალ., გვ. 111 - მოეძებნეთ ისე თავჲეჲე საეალი გზა ფართო. იხ. კინი, კენი, კენი.

კინაბა (კინებას) იგივეა, რაც კინაბა, - სახელი იკინენს, უკინებუ(ნ) ზმნისა - 'და'საქება, 'და'ჭარა. მუ რე, ხეს გიკებუნე? - რაა, ხელში რომ გიჭირავს? ართი ვარდი გენკოჲილი, ხესუ მიკინებუ Პინა - ერთი ვარდი მოკოჲოჲე, ხელში მიკავია ის. ხეს ლეკური უკინებუ(ნ) უ რე: ი. ყოფ., გვ. 11 - ხელში ლეკური ეჭირა. იენეს/კინინ(ნ) (ჲიინანს/ჲააინანს დაიჭირა, ჲააინანს/ჲააინანს დაუჭირა, ჲონოინანს(ი)/ჲონოინანს(ი) დაიკავებდა თურმე (ხელში) გრდმ. იჭერს, იკევენს. უკებუ(ნ)/უკინებუ(ნ) (იყენ. ჲააინანს/ჲააინანს დაიჭირა, დაიკავ; ჲააინანს/ჲააინანს დაუკავებია, დაუჭერია) გრდუე. სტატურ. უკავია, უჭირავს.

კინაკარტანს (ქინანასარბა დატუქსა, ქინასპარაჟუ დატუქსაჟს, ქინანსპარაჟ(ნ) დატუქსაჟდა თურმე) გრძმ დატუქსაჟს.

ქინკონინსირ-ი (კინოკითხირს) მიქითხეზა; ქითხეზა. ბოშიქ ეკანაკითხუ ღღას მუთუნი: *ქსს, II, გვ. 42* – ბიჭმა არ ჰკითხა დღვას არაფერი.

ქინკონინა (კინოკინას) უჰან ღანეჰა, ღანეჰა. ოკო ცვილას თენან, ბოშიქ ეკანაკინე: *მ. ხუბ., გვ. 268* – რომ უნდა მოკლას ეს, ბიჭმა დაიხია (უკან დაინია). *შტო. დოკონა.*

ქინკონინაჟა (კინოკინაფას) იხ. კინოკინა, – უჰან ღანეჰა. ღანხირიშე კინოკინაჟა კოს ჟოლორქ დატურჟა: *თ. სახოკ., გვ. 245* – ცეცხლისაგან უკან დახევა (დახევა) კაცს ძალმა ასწავლო.

ქინკოჟუჟა (კინოკუჟუჟა) სახელი კინაკეჟანს ზნისა – მიშუჟა.

ქინკოჟრუჟა (კინოკოჟრუჟა) ნაჰარა. ღუე ბაზლაჟუ კენაკერგ: *მასალ., გვ. 71* – ბაზლაჟი აქეს თავზე წაკურული.

ქინკოლანაჟი-ი (კინოლანაჟის) სახელი კინილანაჟუ (ნ) ზნისა – ქუთხეჟი რუჟამღ თაჰისთჰის თაჰაჟი.

ქინკონანაჟა (კინონანხეზას) სახელი კინინანხენს ზნისა – შჰინანაჟა. შჰინანხეჟი კინინანხენს ჟანჯუხეჟს – შჰილიშვილებისათვის შჰემინანხაჟს ჩურჩხელებს.

ქინკონანაჟა (კინონანგარას) სახელი კინინანგარანს ზნისა – მიტირეჟა (უკან); საღმა ქუთხეჟი ღმრეზა ღა ტირილი.

ქინკონანაჟი-ი (კინონანგარას) უჰან ღანეჰა. შუმაქ კინანარაგაღუ ეთუ კუბეკის: *მ. ხუბ., გვ. 197* – გამამ უკან მიალაპარაკა ამ ვაჭარს.

ქინკონინაჟა, ქინკონინაჟა (კინონინანაჟა) უჰან მიგრუნეჟა. თომგმა ჰქუჟიგარო დო სიგყათ ეეკნოართინუაჟუ!: *მ. ხუბ., გვ. 312* – იმდენი ვიტირე შენს ნინა დო სიტყვაჟ არ დაგიბრუნებია.

ქინკონინანინ-ი (კინონინანინს) სახელი კინინინანინანს ზნისა – უზარო (უშინანო) ღმრეზა (სადმე).

ქინკონინანინა (კინონინანინას) უჰან მიხეღვა დო მოსმინა. შაჟიაჟა ჰიჯაკითხუა-ღა, ქიკნარჩქილია: *მ. ხუბ., გვ. 197* – მეორეჯერ თუ შეგეკითხა, მიხედ და მოუსმინეო.

ქინკონინანინა (კინონინანინას) ბამორჩინა. ბოლოს ეკნარჩქინე – ბოლოს გამოჩინა.

ქინკონინანინა (კინონინანინას) ბაღამარცხანა (უკან). ბოშემს ქეკნურცხონაჟუნა

საარშიო ფაჭაჟია: *ქსს, I, გვ. 149* – ბიჭებს გადუეჟარცხნით საარშიო ქოჩოროო.

ქინკონინანინა (კინონინანინას) ბლომად ყარა, ხეაჟეჟა საღვლათ ქუთხეჟი. უსქეჟეჟა ოსურეჟი კურთხეჟა კინოკოკოკუნანი: *ქსს, I, გვ. 192* – მანხირ ქალები კურთხეჟი რომ გიყარი (გაყავ დახეგებულა).

ქინკონინანინა (კინონინანინას) ჩამორჩინა, უჰან ღარჩინა. დომუღადღე დო ქეკენოსქელადე კენოშ გვ. 62 დალილა და ჩამორჩინლა უკან.

ქინკონინანინა (კინონინანინას) სახელი კინიკენს ზნისა – ჩამოტოვება.

ქინკონინანინა-ი (კინონინანინას) მომყოლი, უჰან მიმყოლი. კინოკენცხიში გინო ნოღეჟ: *ხალს. სიძრ., I, გვ. 67* – მომყოლის გემო ჰქონია.

ქინკონინანინა (კინონინანინას) ბამოტოვება. სოკო ვეზოხეზარეზუნი, თჰმა კინოკოკოკუნა სიას-სიას ორთულუნი ფერი წყარო – კაცი რომ არ მოხმარებია, ის გამოტურა ძალზე ადიდებულ ნყარო.

ქინკონინანინა (კინონინანინას) ბამორჩინაჟა (ნაღვერდლისა). ჩუანენს ქამაღუნა კინინანინანინა ნორხეჟას – ქეაბებს ჩადგამენ გამონანჩრეკ ნაღვერდლო.

ქინკონინანინა-ი (კინონინანინას) ბამოტოვება, ბამოსხაჟარება. ბინეხი ჰუბურე კინინანინანინა – ვაზი ნაღს გადასახებეს.

ქინკონინანინა (კინონინანინას) ქუთხეჟი ღვაჟი. ეროღეთი ქოღა ქეირო კუნთხეჟ კინოკოკუნანი: *თ. ხუბ., გვ. 162* – ოცდაათი ფუთი ფეჟილი კუნთხეჟი ეღოს.

ქინკონინანინა (კინონინანინას) 1. მიწვეღომა; 2. მიწვეა ცაცხლით კინინანინა. შუჟო ეეკენუაჟუღინი, ქოუჩინებუ ჰყელსია: *მ. ხუბ., გვ. 360* – რომ ვერ მიწვედებოდი, გამოუცვინა წყულსაო.

ქინკონინანინა (კინონინანინას) კინოხ, კინოხ, კინოხ, კინოხ. აღრა, უნი, შჰეღვა, ნინათი, იძითი. უცებასუ გემორღვესუ კინოხ დოსქოღადღეჟი: *ქსს, I, გვ. 279* – უცებასუ აგყარეს ადრე დარჩინილები. კინოხ დას მეხასიათუ: *მ. ხუბ., გვ. 8* – შემდეგ დას მოხესსათა. ღვეანი ონადირუმა მიღვეშუნი, კინოხ უნდს გამკიყონანღუ: *მ. ხუბ., გვ. 8* – ღვეანი სანადიროდ რომ წაკიდოღა, შემდეგ დღეს გამოიყვანდა. კინოხ უნდს შისხთ უძირეჟენ: *ქსს, I, გვ. 59* – ნინათ ვისაც უნახავარ... ვითოთირო გოღამ კინოხ: *ქსს, II, გვ. 18* – თორმეტი მიის იქითი.

ქინკონინანინა (კინონინანინას) 1. ხეაჟეჟის მიწვე; 2. ხეაჟეჟის ჩასაყვინებლის მოწვეღომა (მოწვეღომა). ვინე ქიკენუხანაჟ კანა კუღე-ჯიხურეში კუნთხეჟ – ხეოს

ჩასაყენებელს გაუკეთებენ სახლ-ჯიბურის კუთხეში.

კონოსიანი (კონოსიას) *იხ.* კინოს'იება.

კონოსიანი-ი (კონოსიანს) ნარსული, ძველი, უნიფლი. კინოსიანი აბეუმს მუგლოზინანთ - უწინდელ (ძველ) აბებეს მოგახსენებთ.

კონოსიმა (კონოსიებას) უკან ღახევა. აბა, ჯიბა, კინა, მიონქე ვაკნისია: *კ. საბუშ, გვ. 150* - აბა, ძმება, აჯანყება (არევა), არაინ არ დაიხოს (უკან).

კონოსინჯა (კინოსინჯუას) მისინაბვა. დიშქა ქეიკახინჯე წყარქე ძგას - ნყალმა შემა მიხერვა ნაპირზე.

კონოსიმე ზჯხ. ძველიდან, ძველი დროიდან. კინოსიმე ლოსქელაღე საქმე გაკობანძღლევი: *მასლი, გვ. 82* - ძველი დროიდან დარჩენილა საქმე დახლართულები.

კონოსონი (კინოსონს) ძველი, ნარსული დროის. კინოსონი საქმეფი ქაგააშინეს - ნინანდელი (ძველი) საქმეფი გაახსენეს. კინოსონით უძღარკანს დული - ნარსულით მოაქვს თავი. // *გადატ.* შთამომავალი, შთამომავლობა. შუშ კინოსონს დაატყვას ორფელი, მუთ ჯგირქ ალოლასინი - თავის შთამომავლობას დაატადნოს ყველაფერი, რაც კარგი დაემართოს.

კონოსუნა, **კონოსუნაშა** (კინოსუნა'ფას) 1. მიჯდომბა (კუთხეში); 2. შამოსმა, შამოჯანა მხარზე. *ვითქვება* ქეკინოსუნეუ ხუს დენქე ბადილი: *ა. ცაგ., გვ. 60* - მაშინ შეიჯინა მხარზე დევმა მოხუცი. კინოსუნეუ კუნთხუს საყოღარო დო იფყიყინანდლე - იჯდა კუნთხეში საცოდავად და იფურებოდა (სანყალით).

კონოსინა (კინოსინას) უკან ზურება, მოხეძება. შხვა ნოსალეფს ვეკენუჯინუნა: *ა. ყოფშ, გვ. 62* - სხვა რძლებს უკან არ მოუხედავთ. ბადილქე კინიჯინეუ: *ა. ყოფშ, გვ. 10* - ბებერმა მოიხედა (უკან).

კინტორი, **კინტორი** (კინტორის) *მოგან.* კინტორი კინტორიში ცოროფათი ხერხალს ულაფაფუანდესია - კიტრის სიყვარულით სარს (ტრეტიანს) ვთამაშებოდნენო. *შდრ. იმერ. კინტორი კიტრი (ა. მყ.).*

კინტორ-შეშქარი (კინტორ-უშქურს) *მოგან.* კინტორა-შაშული. *იხ.* უშქური.

კინტორი (კინტორს) კირტნა; კირკიტი, ჩხინინი.

კინტორაშა, **კინტორაშა** (კინტორაფას, კინტორას) სახელი კინტორუანს ზნისა - კირტნა; კირკიტი, ჩხინინი. თიი დღას მიოხე დოუკინტორუანს - მთლი დლე ზის და უჩიკინებს. ნუუკინტორუანქ,

ვაგემიმეზას - ნუ უჩიკინებ, არ გაგემიზუნდეს. **კინტორუანს** (კინტორუა იკირტნა, შამტორაშა უკირტნა, წამტორაშა(ნ) იკირტნადა თურმე) *გრძლ. სათაე. ქე.* იკირტნის, იჩიკინებს. **უკინტორუანს** (შამტორაშა უკირტნა, უჩიკინა; შამტორაშაშა უკირტნა, უჩიკინებია) *გრძლ. სას. ქე.* უკირტნის; უჩიკინებს. **ოკინტორაშუანს** (შამტორაშაშა აჩიკინებინა, აკირტინებინა; შამტორაშაშა უკირტინებია, უჩიკინებინებია; წამტორაშაშა(ნ) აკირტინებდა, აჩიკინებინებდა თურმე) *კაუჯ.* **კინტორუანს** ზნისა - აკირტინებს, აჩიკინებინებს. **შამტორაშაშა** *მოძლ. მოქმ.* მკირტნელი; მკირკიტე. მორჩიკინე. **წამტორაშაშა** *მოძლ. ნებ. მყ.* საკირტნი; საკირკიტე, საჩიკინეო. **წამტორაშაშა/წამტორაშაშა** *მოძლ. ნებ. წარს.* ნაკირტნი, ნაკირკიტები, ნაჩიკინები. **წამტორაშაშა/წამტორაშაშა** *მოძლ. ნებ. წარს.* კირტნის, კირკიტის, ჩიკინის საფასური.

კინტორი (კინტორს) კინტორი. ქოლოლეუ კინტორი - უქნა კინტორი.

კინტორ-მანტორი (კინტორ-მანტორს) ბადაქსული, შიკიბა-შოკიბაშული ლაპარაკი. დაანები დული კინტორ-მანტორ რაგადის! - დაანებე თვი ამ გადაკრულ ლაპარაკ!

კინტა (კინტას) *ზოოლ.* სკვინტა. ბოშიქე კინტას ქუა ქაგით - ბიჭმა სკვინტას ქუა ესროლა.

კინტასი (კინტასის) კინტასი; კეშა, კინტარი (*ი. ყოფშ*); კინტარის უკან ნანელი; ძველი; შირა. ნუშ გეღლართუქ ყინტის, - შიგახსუნქე კინტასის: *საღს. სიძრ., I, გვ. 108* - ნუ იყინებ (თორემ), - კისრს მოიტეო. ცყვია ქიკუბინეს დო კინტასის ქიკურდესია: *კ. საბუშ, კართ. ზუს., გვ. 75* - ტყვია დაუმატეს და ქედზე დაეადგესო. **გამკანთხეუ ჩქინი ყანჭო**, ქიკუდერო **კინტასისა**: *კ. საბუშ, ქას, გვ. 148* - ჩამოვარდება ჩქინე ქია (აბრეშუმისა) და დადგება ყირაზე. დუნეაშუა დორონს...

კინტასამო დო ვორგალამო: *ქას, I, გვ. 31* - დლოცვილიყვე ლმერთისგან... მხრებთანად(!) და ზურგთანად. **კინტასის ვერანა ყირაზე დგომა**. **კინტასი** გახუა კისრის (ქედის) მოტევა. // *გადატ.* დალუქვა. წყნარას ილი, კუხიქე ვევეიჩხვორთას დო ვეშეგახსა კინტასი - ნყნარად იარე, ფეხი არ ავისლტეს და კისური (ქედი) არ მოიტეო.

კინტასი(**ი**)**შამტორაშა**-**ი** (კინტას(ი)მკირტნელი) კინტორმორკანეაშული, კინტორმოცუშული.

კინტასი(**ი**)**შამტორასი**-**ი** (კინტას(ი)მკოგახლი(რს) კინტორმოტახილი. სო იდე თემუმა ხანს

კინჩხიკოტახილ/რქ? – სად წავიდა ამდენ ხანს კისერმოტხილი?

კინჩხი(ლ)ულა (კინჩხ(ი)ულა) კინჩხმრულა.

კინძა-ი (კინძის) მიძ. ვნებ. წარს. კინძუნს ზმნისა – აკინძაული.

კინძა (კინძას) სახელი კინძუნს ზმნისა – კინძაა.

კინძუნს (ლუიჩა აკინძა, ლუიჩა აუკინძავს, ლუიჩა აკინძავს) აკინძავდა თურმე) გრძმ. კინძავს.

კინძუნს (ლუიჩა დაკინძა, ლუიჩა დაუკინძავს) გრძმ. სათა. ქვ. კინძუნს ზმნისა – იკინძავს თავისას.

უკინძუნს (ლუიჩა დაუკინძა, ლუიჩა დაუკინძავს) გრძმ. სახს. ქვ. კინძუნს ზმნისა – უკინძავს.

კინძუნ(ს) (ლუიჩა დაკინძა, ლუიჩა დაკინძულა) გრძმ. ვნებ. კინძუნს ზმნისა – იკინძება.

აკინძუნ(ს) (ლუიჩა დაკინძა, ლუიჩა დაუკინძავს) გრძმ. ვნებ. უკინძუნს ზმნისა – ეკინძება.

იკინძუნ(ს) (იჩინა შესაძლებელი გახდა აკინძვა, –) გრძმ. შესაძლ. ვნებ. კინძუნს ზმნისა – შეიძლება აკინძოს.

აკინძუნ(ს) (აჩინა შეძლო აკინძა, –, მოიხმავს) შესაძლება აკინძვა) გრძმ. შესაძლ. ვნებ. უკინძუნს ზმნისა – შეუძლია აკინძოს.

ოკინძაუნს (ოკინძა აკინძინა, აკინძაუნს უკინძინება, მოიხმავს) აკინძინება (თურმე) კაუზ. კინძუნს ზმნისა – აკინძინება.

მაკინძაული მიძლ. მოქმ. მკინძავი.

ოკინძაული მიძლ. ვნებ. მკ. საკინძი.

კინძილი მიძლ. ვნებ. წარს. აკინძული.

ნაკინძა მიძლ. ვნებ. წარს. ნაკინძი.

ნაკინძარი მიძლ. ვნებ. წარს. კინძვის საფასური.

უკინძაული მიძლ. უარყო. აუკინძავი.

კინძის-ი (კინძისის) ძალიან მაღალი ადგილი, – კინძნარო. ყუფე კინძისის გიმაღლუნა – სახლი ძალიან მაღალ ადგილას დგასო. 0 კინძისიხმა იშულა ძალიან მაღალ ადგილას ასვლა.

კინძალ-ი (კინძალს) პატარა ღა მქდიღარი (ძაძი, II, გვ. 51).

კინძი-ი (კინძის) იგივეა, რაც კინძი, კინძი, – ტრიალი. ბედნიერი რე თო კინძი, ნამუთ შხვას ეუკა კინძი – ბედნიერია ის კაცი, რომელიც სხვას არ უტრიალებს (მისდევს უკან).

კინძი-ი (კინძის), კინძი-ი (კინძის) ბრუალი; ტრიალი. თელი ღლა თექი კინძი, მარა ვემიართუ – მთელი დღე იქ იტრიალა, მაგრამ ვერ მივიდა. 0 დღეში კინძი თავის ბრუალი, თავბრუსხვევა.

იკინძუნ(ს) (მხოლოდ ანკოის წრისა და IV

სერიის მწკრივებში) გრძმ. ვნებ. ტრიალებს. ოკინძუნს (ოკინძა ატრიალა, ოკინძაუნს უტრიალება, ოკინძაუნს ატრიალებდა თურმე) გრძმ. ატრიალებს.

უკინძუნს (უკინძა უტრიალა, ოკინძაუნს უტრიალება) გრძმ. უტრიალებს. მაკინძაუნს მიძლ. მოქმ. მტრიალებელი;

თავბრუდამხვევი. ოკინძაუნს მიძლ. ვნებ. მკ. სატრიალებელი; თავბრუსხვევი.

ოკინძაუნს მიძლ. ვნებ. წარს. თავბრუდამხვეული.

ნაკინძაუნს მიძლ. ვნებ. წარს. ნატრიალებელი;

თავბრუდამხვევი.

ნაკინძაუნს მიძლ. ვნებ. წარს. ტრიალის,

თავბრუდამხვევის საფასური.

კინძი-ი (კინძის) იხ. კოწი.

კინძი-ი (კინძის) კინძი. პატარა, წრისაგარე

თეთრი ადგილი საკინძის (ძროხა, ხარი...)

შუბლზე. კინძი ნიშანი, წაბის ჭიჭე

მორჩილო უღუნი თინა – კინძი ნიშანი,

შუბლზე პატარა მოთეთრო რომ აქვს ის. თუ

სათი თეთრი ცხენი აქვს, იტყვიან: საღარი

ცხენიანა, კამეზე – ნიკურა კამეშიენია. იხ.

აფანი; ნიკურა; საღარი; გვარე.

კინძი-ი (კინძის) იხ. კინძი.

კინძი-ი (კინძის) რიპი; ხის მოკლე ჯოხი.

კინძი რე ჯამ კუნა ბიგა – კინძი არის ხის

მოკლე ჯოხი. მას იყენებენ თოკის, მავთულის

ანდა სხვა რისზე მოსატყარად. გაუყრინა კინძი

(რისი) და დაბარუნებენ (დაატრიალებენ).

კინძა (კინძის) იხ. ბუკოტი.

კინძი-ი (კინძის) იხ. კინძი.

კინძა-ი (კინძის) კინძინი, კინძის ძმინა.

იხ. აფანი, ნიკურა, საღარი, გვარე.

კინძი-ი (კინძის) ძანაბა, ბრუნა, ტრიალი. იხ.

კინძი. მდრ. ოკინძი; კინძი.

კინძა, კინძა (კინძის) სახელი

კინძი (ს), ოკინძი უკან ზმნათა –

ბრუნა, ბრუნა.

კინძი (ს) (მხოლოდ ანკოის წრისა და IV სერიის

მწკრივებში) გრძმ. ვნებ. ძანაბა.

კინძი (ს) (იჩინა იქანა მან ის, ოკინძაუნს

უქანაგებია, ოკინძაუნს იქანაგებდა თურმე)

გრძმ. სათა. ქვ. ოკინძი უკან ზმნისა –

იქანაგებს თავს (საქანაგებუ).

ოკინძი (ს) (ოკინძა (ოკინძა აქანაგა, ოკინძაუნს

უქანაგებია) გრძმ. სახს. ქვ. ოკინძი უკან

ზმნისა – უქანაგებს.

კინძი (ს) (იჩინა იქანაგა მან, ოკინძაუნს

ქანაგებულა) გრძმ. ვნებ. ოკინძი უკან

ზმნისა – ქანაგებდა.

აკიოწუხ(ნ) (აიონა ექანავა, აიონაუ/აიონაუა ქანავებია) *გრდუ. ენებ. უკიოწუანს ზმნისა* – ექანავება.

ოკიოწუაფუანს (ოაიონაუაუა ქანავებინა, აიონაუაუაუა უქანავებინება, აიონაუაუა(ნ) ექანავებინება თურმე) *კაუზ. ოკიოწუანს ზმნისა* – აქანავებინებს.

მაიონაუაული მიძღ. მოუგ ქანავებელი. *ოაიონაუაული მიძღ. ენებ. ზე. საქანებელი.* *აიონაუაული მიძღ. ენებ. წარს. გაქანებელი.* *მაიონაუი მიძღ. ენებ. წარს. ნაქანავები.* *მაიონაუაური მიძღ. ენებ. წარს. ქანავების საფასური. იხ. კიონწი.*

კიპაროზი-ი (კიპაროზის) მიჰთან. კიპიპაროზი. კიბირ ბროლიმ, თოლ-გვირგვალ, განი – კიპაროზი-ზგუჯა: *მ. ხუბ., გვ. 326* – კბილი ბროლისა, თვალი ბრდელიაა, ტანი – კეპაროსის მსგავსი.

კიპაროზი-ი (კიპაროზის) კიპაროზი. *კიპაროზი-ი/კიპაროზი-ი (კიპაროზი) // კიპაროზი მ. ზარე. (კიპაროზი) მკველპაროზი, ბადუხარეპაროზი ყვილი. შორ. კიბეგვალი; კაბილაყვალი (ი. თოფ.).*

კიპინი-ი, კიპინი-ი (კივინის) კიპინი, ყიპინი, ყიპინილი; ძანკილი. ომაღურე კივინირღ: *ქსს, I, გვ. 191* – სულ (სასიკვილო) ყვირილი იყო. ხანგაკ კივინის დააქწარუნე: *ქსს, I, გვ. 85* – სულელის ყვირის დაანყნარება.

კიპინაუ, კიპინაუ (კივინაუს) სახელი კი/ეკინუნს ზმნისა – კიპინი, ყიპინი, ყვირილი; კიპინილი. არიქა, ირკოჩე გვიბირთათ, გიბიბლათ, ბკივინათ (//კივინათ) – არიქა, ყველა (ყველა კაცი) ავადეთ, გავიდეთ (გარეთ), ვიყვიროთ. გურა ბერე შორსღ დო უკვთინც ცგ კოცე: *ი. თოფ., გვ. 20* – ტურა დვას შორს დო უყვირის კაცს. ოსური გავორეჩე, ბკივინე: *ქსს, I, გვ. 211* – ქალი არ ვარ, რომ ვეიკილო. კივინუნს (კიპინა ეყიენა, კიპინაუ უყიენია, ნოაიონაუ(ნ) ყივინება თურმე) *გრდმ.* ყივინებს. უყივინუნს (კიპინა უყიენა, კიპინაუ უყიენია/ყივინებია) *გრდმ. სახს. ქვ.* კივინუნს ზმნისა – უყივინებს. იკივინე(ნ) (კიპინა შესაძლებელი გახდა ყივინი, –) *გრდლუ. შესაძლ. ენებ.* კივინუნს ზმნისა – შეიძლება იყივირს.

აკივინე(ნ) (კიპინა შეძლო ყივინა, –) ნოაიონაუ(ნ) შესაძლებია ყივინი *გრდლუ. შესაძლ. ენებ.* უკივინუნს ზმნისა – შეუძლია უყივინოს. ოკივინაფუანს (ოაიონაუაუა აყივინებინა, აიონაუაუაუა უყივინებინება, ნოაიონაუაუა(ნ) აყივინებინება თურმე) *კაუზ. კივინუნს ზმნისა* – აყივინებინებს. მააიონაული მიძღ. მოუგ. მოყივინე.

ოაიონაული მიძღ. ენებ. ზე. საყივინო. *ნაიონა მიძღ. ენებ. წარს. ნაყივინარი.* *ნაიონაური მიძღ. ენებ. წარს. ყივინის საფასური.* *კიპინი (კირს) კიპინი. შორ. დაზ. კირი კირი (მ. ზარს).* *კიპაროზა კიპინი (კირაკოზა კოზის/კოს) ძუნენი.* *ხემეჭვიუ ჯოს კირაკოზა კოს უხახუნა – ტუნნ (ხელმიზნვარ) კაცს კირაკოზა კაცს ეძახიან.*

კიპარაუ (კირაკოზას) იხ. კირაკოზა. *კიპაროზი-ი (კირაკოზის) მიძღ. ენებ. წარს.* *კირაკოუნს, კირკოუნს(ნ), კირკონდღ(ნ) ზმნათა – მჭანარი; დაკარძილი. საბოთო უმჭურს ცხვენს ვიმარჯვანდეს დო, დოკორჭუნენ, უკული კირაკილს ჭუნუნეს – საზამთრო ვაშლს სხვენზე პყრიდუნენ და, რომ დუჭკნებოდა, შემდეგ დამჭკნარს ქამდუნენ. კირაკილი სხვე უღუ – დამჭკნარი სახე აქვს.*

კიპარაუ (კირაკოზას), კირაკოზა (კირაკოზას) სახელი *კირაკოუნს, კირაკუნს, კირკოუნს(ნ), კირკონდღ(ნ) ზმნათა – შანკოზა; ნაოჭჰანის ბარანა. ათე სხული დო კირკუნე, უკული რე გემუანი – ეს მხალი რომ დამჭკნება, შემდეგაა გემრიელი. კირაკოზა (ნოაიონაუაუა დამჭკნობა, ნოაიონაუაუა დამჭკნობა, ნოაიონაუაუა(ნ) დამჭკნობა თურმე) *გრდმ.* აქწნობს; ნაოჭჰანს აჩენს. *იკირაკოჭუნე(ნ) (ნოაიონაუაუა დამჭკნა, ნოაიონაუაუა(ნ) დამჭკნარა) გრდლუ. ენებ.* *კირაკიჭუნს ზმნისა – ჭქნება.* *აკირაკოჭუნე(ნ) (ნოაიონაუაუა დამჭკნა, ნოაიონაუაუა დამჭკნობია) გრდლუ. ენებ.* *კირაკიჭუნს ზმნისა – უჭქნება.* *კირაკოჭუნე(ნ) (ნოაიონაუაუა დამჭკნა, ნოაიონაუაუა(ნ) დამჭკნარა) გრდლუ. ენებ.* *კირაკუნდღ(ნ) (ნოაიონაუაუა დამჭკნა, ნოაიონაუაუა(ნ) დამჭკნარა) გრდლუ. ენებ.* *კირაკუნს ზმნისა – ჭქნება.* *უკირაკუნდღ(ნ) (ნოაიონაუაუა დამჭკნა, ნოაიონაუაუა(ნ) დამჭკნობია) გრდლუ. ენებ. სახს. ქვ.* უჭქნება.*

ოკირაკოჭუნს (ოაიონაუაუა აქწნობინა, აიონაუაუაუა უჭქნობინება, ნოაიონაუაუა(ნ) აქწნობინება თურმე) *კაუზ. კირაკუნს ზმნისა* – აქწნობინებს. *მააიონაული მიძღ. მოუგ.* 'დამჭკნობელი. *ოაიონაული მიძღ. ენებ. ზე.* 'დასაჭკნობი. *კირაკოჭილი მიძღ. ენებ. წარს.* 'დამჭკნარი. *ნაიონაუაუა, ნაიონაუაუა მიძღ. ენებ. წარს.* 'დასაჭკნობი. *ნაიონაუაური მიძღ. ენებ. წარს.* 'დამჭკნობის საფასური. *ნოაიონაუაუა მიძღ. უარყ. დამჭკნობელი.* *კიპარა, კპარა (კივინაუს) იხ. კირდუ.*

პირდაპირი, პირდაპირი (კონკრეტული) მკარდი (მასალები, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 214).

პირდაპირი (კონკრეტული) (საკლავო) ნაწილი ქალაქის ქვეყნის გულ-მკარდისაქვე.

პირდაპირი (კონკრეტული) კლდე. ზღვა, გვალვები, ქუჩა, კორდე...: კ. სამუშ., ქსს, გვ. 121 - ზღვა, მთები, ქვა, კლდე... კორდეს ჩხოვ მიკორდ დო თუდო გორინი დგარანდუა - კლდეზე ძროხა იდგა და ქვევით ვირი ყვიროდაო. ფარა კორდეს დოფარანდუა: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 139 - ფული კლდეს დაშლისო. მესი კორდე მს ონდლეულანს: ქსს, I, გვ. 161 - მესი კლდეებს ადნობს. შორ. ლაკადა.

პირდაპირი, პირდაპირი (კონკრეტული) სუთი: ოსილის ბათილილი ზოგის ოსილის ჩასახალად (მასალები, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 206). მეთუნი ვალომიტებუნა, ვართი კორმა, ვართი ჩოკაბი: ქსს, I, გვ. 291 - არაფერი არ დაგვიტოვებია, არც სუთი, არც ლაფერა. კორმა ვაშობუდესი...: ქსს, I, გვ. 291 - სუთი ვერ ეშოვათ... შორ. ლახ. კორმა/კორმა ხის ნიჩაბი (ნ. მარი).

პირდაპირი, პირდაპირი (კონკრეტული) ზოლო. ბატანი, კრანი, ჯოლორომ სქუა კორიბი მის უბორუ?: ი. ყოფ., გვ. 180 - ძაღლის შვილი ბატანი ვის უნახავს? მახა, მასხანთ კორიბი ვორდა: ქსს, I, გვ. 46 - მახა, მე მნთის კრავი ვიყო. კვრე დი დო თუშ ხორკითე ართი ვემა მარუდ სკოლი: მასალ., გვ. 82 - კრავის და გოქის ხორკით სულ სასვე მქონდა სტოლი (სუფრა).

პირდაპირი (კორილი) მძღ. ვერ. წარს. კორუნს ზნისა - 1. შიპარული. ხე დო კუჩხი კორილი აფუ - ხელეფები შეკრული აქეს. 2. დამწვარი, შიპარული. ნაბეგანი კორილი რე, ეჭვილი ვეაქომე - ნამებანი შერუკულია, ეს მჭადი არ იჭმევა (არ შეიძლება იჭმოს). // ვადატ. ტუნნი. კორილი კორი რე, ხეშე ვეიშეყოთინაფე მეთუნი - დამწვარი (ტუნნი) კაცია, ხელიდან ვერ გააგდებინებ ვერაფერს. იხ. კორუა. შორ. ლახ. კორილი შეკრული (ტემილ., გვ. 263).

პირდაპირი (კორიჭუას) ტუნნი. კორიჭუა კორი - ტუნნი კაცი. შორ. ხრუკი.

პირდაპირი, პირდაპირი (კორკაწტელას), პირდაპირი მ. - მარტ. (კორკაგას) კორკაწტელა: ეკალნიფას ნაპოვი.

პირდაპირი (კორიკლს) იგივეა, რაც კიკილი, - ჩრჩილი.

პირდაპირი (კორკინს) კირკინი. იხ. ქორკინი.

პირდაპირი (კორკინგის; შრ. რიცხ. კორკინგ-უფი) 1. ნანახარდი. მუხულოში ფოსვენე კორკინგე უფი ბუნებრივო ვეითარებუ - სოიოს ფესვებს ნანახარდები ბუნებრივად არ უვითარდება. 2. იგივეა, რაც კიკილი, -

ოსის ძველ ყაზახა, ლორის კინარეა ქვემოდან ორი ნანახარდი (ჩამოკიდებული). შორ. კიტი.

პირდაპირი (კორკინგის) იხ. კორკინი.

პირდაპირი (კორკინგის) კირკინი, ჩხინინი.

პირდაპირი (კორკინგის) კირკინი. კორკინგა ნები - კერეტი ნიგონი.

პირდაპირი (კორკინგის) იგივეა, რაც კინგორაფა, კინგორუა, სახელი უკორკინგანს ზნისა - კირკინი, ჩხინინი. მუკოკო თიშა, მუს უკორკინგანქ? - რა გინდა მასთან, რას უკორკინგებ?

უკორკინგანს/უკორკინგანს (პირდაპირი უკორკინგა, პირდაპირი უკორკინგია, წყაროებში უკორკინგა (ტურმე) გრძ. სახე. ქვ. უკორკინგებს.

პირდაპირი (კორკინგის) იგივეა, რაც კარკაცი, - კისკინი.

პირდაპირი (კორკინგის) იგივეა, რაც კინგორა, - კურკინი, - ოსისა და ცხვრის ბანგალი. შორ. ლახ. კორკინგა ცხვრის უკრული (ნ. მარი).

პირდაპირი (კორკინგის), პირდაპირი (კორკინგის) სახელი უკორკინგანს ზნისა - 1. კორკინ; საშინის შიპაროდ ქითება. მიკორდ დო შიკიკორკინგ - დგას და კორკინს. 2. ცინცან. შორ. გორგონი, ქორკინი; დორდონი, ხორხონი.

პირდაპირი, პირდაპირი (კორკინგის) მძღ. ვერ. წარს. კორკინს ზნისა - ხუშაქი, დამწვარი. ჩხინილი - ხეფა, თალი - გვირა, თმა - კუნტა, კორკინი კილი: ქსს, I, გვ. 38 - ცხვირი - ჰაჭუა, თალი - ყუყუნა, თმა - მოკლე, ხუჭუჭა. შორ. ლახ. კორკინგა ხუჭუჭა: კორკინგა თომონი თმახუჭუჭა, ხუჭუჭთომანი (ნ. მარი).

პირდაპირი (კორკინგის) სახელი კორკინგანს ზნისა - "დახუშაქი, დამწვარი.

გეგორდონი, თმაქე და კორკინგ - რომ ნამობარდა, თმა დახუჭუჭადა.

კორკინგ (წყაროებში დახუჭუჭა, წყაროებში დახუჭუჭებია, წყაროებში დახუჭუჭებდა თურმე) გრძ. ხუჭუჭებს.

იკორკინგ (წყაროებში დახუჭუჭა, წყაროებში დახუჭუჭებია) გრძ. სათე. ქვ. კორკინგანს ზნისა - იხუჭუჭებს.

უკორკინგ (წყაროებში დახუჭუჭა, წყაროებში დახუჭუჭებია) გრძ. სახე. ქვ. კორკინგანს ზნისა - ხუჭუჭებს.

იკორკინგ (წყაროებში დახუჭუჭა, წყაროებში დახუჭუჭებულა) გრძ. ვერ.

კორკინგანს ზნისა - ხუჭუჭებს.

აკორკინგ (წყაროებში დახუჭუჭა, წყაროებში დახუჭუჭებია) გრძ. ვერ.

უკორკინგანს ზნისა - ხუჭუჭებს.

იკიროკე(6) (ნიმროსა შესაძლებელი გახდა დახუტულება, ღონისძიება(6) დახუტულებულა) გრდუ. შესაძლ. ენებ. კიროკუნს ზნისა - შეიძლება დაიხუტულებს (დახუტუტდეს). აკიროკე (ამიროსა შეძლო დახუტულებინა, -, ღონისძიება(6) შესაძლებელი დახუტულება) გრდუ. შესაძლ. ენებ. უკიროკუნს ზნისა - შეუძლია დახუტუტოს.

ოკიროკაფუანს (ნიმროსაშუა ახუტუტებინა, ნიმროსაშუაშუ ახუტუტებინებია, ნიმროსაშუ(6) ახუტუტებინება თურმე) საუზ. კიროკუნს ზნისა - ახუტუტებინებს.

მაიროსაში მიძლ. მოუზ. და'ახუტუტებელი. ნიმროსაში მიძლ. ენებ. გუ. და'ახუტუტებელი. ნიმროსაში მიძლ. ენებ. წარს. და'ახუტუტებელი. ნიმროსა მიძლ. ენებ. წარს. და'ახუტუტებელი. ნიმროსაში მიძლ. ენებ. წარს. და'ახუტუტების საფასური.

შიროსა მიძლ. უარე. და'ახუტუტებელი.

პირბა (კირგას) კობა. კირგაშ კილეირ რენია (//სქვილი რენია) ცუღე - კობათი დაკეტვლია (შეკრულია) სახლი. შირ. კორტე.

პირბაში, კირბაში (ენ/გრგაფის) იგივეა, რაც კინტორაფა, - სახელი კინტორაფუ(6), უკირტანს ზნისა - პირპიმალი, ჩხიპინი; შულკი. ფერი იკირტაფუ, თაქ ვარე საქმე ჯგირი - ისე კირკიმბლობს, აქ არაა საქმე კარგად, კირტაფის დაანები დული დო შეუ ცუღეშე! - კირკიმბლს დაანებე თავი და ნადი სახლში!

იკირტაფუ(6) (შბოლოდ ანმეოს ნრისა და IV სტრისი მწკრივებში) გრდუ. ენებ. იკირტანება; ჩხიკინებს.

უკირტაფანს (პირბაშ უკირკიმბლა, უზიკინა; პირბაშუ უკირკიმბლებია, უზიკინებია) გრდმ. სახს. ქე. უზიკინებს, უკირკიმბლებს. ოკირტაფუანს (ნიმროსაშუ აზიკინებინა, ნიმროსაშუა უზიკინებინებია, ნიმროსაშუ(6) აზიკინებინება თურმე) საუზ. უკირტაფანს ზნისა - აკირკიმბლებინებს, აზიკინებინებს. მაიროსაში მიძლ. მოუზ. მოზიკინე. მოკირკიმბლე. ნიმროსაში მიძლ. ენებ. გუ. საზიკინე, საკირკიმბლე.

ნიმროსაში მიძლ. ენებ. წარს. ნაზიკინე, ნაკირკიმბლები. ნიმროსაში მიძლ. ენებ. წარს. ჩხიკინის, კირკიმბლს საფასური

პირბა (კირგას) 1. ყბა. ფერი მეუგამუღუ, კირტე ქილტუტაფუღუ - ისეთი გურტყამს, ყბა ჩაუმტყვივა. 2. ქათმის ენის უკანა მხარეს ამოსული მუნუეი, რომელსაც ხელით აცლიან ხილში.

პირბონა (კირგონს) იგივეა, რაც კინტორი, - პირტანა, პირტანა; ჩირტანა რისაშე; ჩხიპინი (რამეშე).

პირბონაშ (კირგონაფას), პირბონა (კირგონს) იგივეა, რაც კინტორაფა, კინტორაფა, - სახელი უკირტონუნანს ზნისა - 1. პირტანა; ჩირტანა; ჩხიპინი (რამეშე); 2. პირტანა. ართ ქაჯარი ქოპუნდუ, ეზოს დინიკირტონუღუ: კხს, 1, გვ. 243 - ერთი ციკანი მყავდა, ეზოში ბალახობდა (იკირტებოდა). 3. უკირტონუნანუღანუღ, ვეგევიმბეგანს - ნუ იკირტინი (უზიკინებ), არ გამიზუნდეს.

კირტონუნანს (პირბონა კირტანა, პირბონა უკირტანა, ნიმროსაშუ(6) კირტინადა თურმე) გრდმ. კირტინის.

იკირტონუნანს, იკირტონუნანს (ნიმროსაშუ იკირტანა, პირბონაშუა უკირტინა) გრდმ. სასაუ. ქე. კირტონუნანს ზნისა - იკირტინის. უკირტონუნანს, უკირტონუნანს (პირბონაშუა უკირტანა, პირბონაშუა უკირტინა) გრდმ. სახს. ქე. კირტონუნანს ზნისა - უკირტინის.

იკირტონუნანს (ნიმროსა შესაძლებელი გახდა კორტან/კირტანა, -,) გრდუ. შესაძლ. ენებ. კირტონუნანს ზნისა - შეიძლება კირტანა. აკირტონუნანს (პირბონა შეძლო ეკირტანა, -, ნიმროსაშუ(6) შესაძლებელი კირტანა) გრდუ. შესაძლ. ენებ. უკირტონუნანს ზნისა - შეუძლია კორტინის, ეკირტინის.

ოკირტონაფუანს (ნიმროსაშუა აკირტინა, ნიმროსაშუაშუ უკირტინებია, ნიმროსაშუ(6) აკირტინებება თურმე) საუზ. კირტონუნანს ზნისა - აკირტინებს.

მაიროსაში მიძლ. მოუზ. მიკირტინელი. ნიმროსაში მიძლ. ენებ. გუ. საკირტინი. პირბონაში მიძლ. ენებ. წარს. და'აკირტინელი. ნიმროსაში მიძლ. ენებ. წარს. ნაკირტინი. ნიმროსაში მიძლ. ენებ. წარს. კირტინის საფასური.

პირბონა მიძლ. უარე. უკირტინი.

პირბა, პირბა (კირგაფას) კონა, შპპპრა. ართი კირუაჭა ქირბოში (ქეშესხი) - ერთი კონა ჩალა მომეცი (მასესხე).

პირბა, პირბა (კირგაფას) სახელი კირუნს//კერგანს ზნისა - 1. შპპპრა, შპპპრაშ, გაკობაშ; შპპპრაშ. გობარეს დუს უკირუნს - ტომარას თავს უკრავს. გოჭკირილს პინტით უკირუნს - გაჭკირილს ბინტით უხვევს. 2. ნაბა, სრაშპა. დუერთე ქითომს, ვადგაკირას - დაუტრიალე ქითამს, არ დავენვას (დავებურკოს). ვიშუშუქ ვიკირუუქ, მარე (//ზინი რე) მაშქირობა? - ვინებთ, ვინაკებთ, ვინაა ჩამქობი?

კორუნს, კერგანს (ღაშიოა შეკრა, შეხრუკა; ღაშიოა შეუკრავს, შეუხრუკავს; ღონისძიება(6) შეკრავდა, შეხრუკავდა თურმე) გრდმ. კრავს; ახვევს; ხრუკავს. იკორუნს (ღაშიოა შეკრა, შეხვია; ბაშიოა

მეუკრავს, მეუხევეცია) *გრძმ. სათე. ქვ.*
კირუნს ზნისა – იკრავს, იხევეს.
 უკორუნს (ღაშიარა მეუკრა, მეუზრუკა; ღაშიარა მეუტრავს, მეუზრუკავს) *გრძმ. სახს. ქვ.*
კირუნს ზნისა – უკრავს; უხევეს, უზრუკავს (მაგრად უხევეს).
 იკორუ(ნ) (ღაშიარა შეიკრა, დაიხრუკა; ღაშიარა ლ(ნ) შეკრულა, დახრუკულა) *გრძლუ. ვნებ. კირუნს* ზნისა – იყვრება, იხევეს; იხრუკება.
 აკორუ(ნ) (ღაშიარა შეეკრა, დაეხრუკა; ღაშიარა შეპკერია, დახრუკეია) *გრძლუ. ვნებ. უკირუნს* ზნისა – ეკვრება; ეხრუკება.
 იკორე(ნ) (ღაშიარა შესაძლებელი გახდა შეკვრა, შეხრუკევა; –; –) *გრძლუ. შესაძლ. ვნებ. კირუნს* ზნისა – შეიძლება შეიკრას; დაიხრუკოს.
 აკორე(ნ) (ღაშიარა შეძლო დაეხრუკა; –; ზნისა – შეუძლია შეკრას; დახრუკოს; დააბას. ოკორაფუნს (ოკორაფუნა აკვრევირა, ახრუკევირა; შაირაფუნა უკვრევირება, უხრუკევირება; ნოკორაფუნა) აკვრევირება, ახრუკევირება თურმე) *კაუზ. კირუნს* ზნისა – აკვრევირებს; ახმევირებს; ახრუკევირებს.
 მაკორალა *მიძლ. მოქმ. შემკვერელი; შემხრუკველი; დამხმელი.*
 ოკორალი *მიძლ. ვნებ. მკ. შესაკვერელი; შესახრუკეი; დასაძმელი.*
 კორალა *მიძლ. ვნებ. წარს. შეკრული; შეხრუკული.*
 ნაკორა *მიძლ. ვნებ. წარს. შენაკრავი; შენახრუკეი; დანაბამი.*
 ნაკორარა *მიძლ. ვნებ. წარს. შეკვრის; შეხრუკვის; დაბმის საფასური.*
 უღაშიარა *მიძლ. უარყოფითი მეუკრავი; მეუხრუკავი. შიკ. ლაზ. 1. კორა* ოკორუ შეკვრა (*ხ. მარი*).
კირანა, **კირანა** (კორუას) სახელი ოკირანს ზნისა – ‘ღა’ზმა. კორის (//კოს) ნინათი’ ოკირანა, ზოს (ზოჯის) ქათია – კაცს (ადამიანს) ეწით აბამენ, ხარს – რქითაო.
 ქიმქუოკირათ ცხიმურქუე: *ქსს. 1, გვ. 192* – მივბათ რცხილაზე. თიმი რაშიოქკვმა ქვღააკირაფუნს ათე ბოშიმი ცხენი; *მ. ხუბ., გვ. 71* – იმის რაშთან დააბმევირეს ამ ბიჭის ცხენი.
 ოკორანს (ღაშიარანს დააბმეს, ღაშიარა დააბა, ზოშიარაფუნა დაუბამს, ზონოშიარაფუნა დააბამდა თურმე) *გრძმ. აბამს.*
 უკორანს (ღაშიარა დაუბა, ზოშიარა დაუბამს) *გრძმ. სახს. ქვ. ოკორანს* ზნისა – უბამს.
 იკორუ(ნ) (ღაშიარა დაიბა, ზოშიარაფუნა დაბმულა) *გრძლუ. ვნებ. ოკორანს* ზნისა – იბმება.
 ოკორაფუნანს (ღაშიარაფუნა დააბმევირა, ზოშიარაფუნა დაუბმევირება, ზონოშიარაფუნა დააბმევირება თურმე) *კაუზ. ოკორანს*

ზნისა – აბმევირებს.
 ზონოშიარა *მიძლ. მოქმ. დამხმელი.*
 ზაშიარალი *მიძლ. ვნებ. მკ. დასაძმელი.*
 ზაშიარალი *მიძლ. ვნებ. წარს. დამხმელი.*
 ზონაშიარა *მიძლ. ვნებ. წარს. დანაბამი.*
 ზონაშიარალი *მიძლ. ვნებ. წარს. დაბმის გასამრეგელი.*
 ზონაშიარალი *მიძლ. უარყოფითი დამხმელი. იხ. დოკორუა.*
კირანა-კირანა (კორუ-კორუ) სალოცავი ნამცხვარი, რომელიც მზადდებოდა 1 იანვარს სადილობის შემდეგ (*ი. ყოფი.*). **კირუ-კარუ** **ხევა** ქეთოთმეფეში ხევა რღუ – ‘კორუ-კარუს’ ლოცვა ქათმების ლოცვა იყო. **შორ. ოკორიე.**
კირჩხ-ი, კირჩხა (კორჩხის, კორჩხას) კირძვის ნამცხვარი, კირჩხა მცხვარი. **კვარჩხე** კორ-ნამცხევი, მარცვალი. *იხ. ჩხე. შორ. კორეხი.*
კირჩხინ-ი (კორჩხინს) *იხ. კვირჩხინი. შორ. კვარჩხი; ჩხარკინი.*
კირჩხ-ი, კვარჩხე (კორეხის, კვარცხეს) სეძამა, სეძამაქალი.
კირჩხა, **კვარჩხე** (კორეხისა) სახელი **კორეხანს** ზნისა – დასეძამა, სეძამის მონსლა. ქთო ჭინს, ქთო **კორეხანს**, ქთო თვის; *მ. ხუბ., გვ. 160* – კიდევ წვიმს, კიდევ სეტყვავს, კიდევ თოვს. **კორეხანს** (კორჩხანს) ‘დასეტყვა, შაირჩხანსა უსეტყვია, ნოშიარაფუნა სეტყვავდა თურმე’ *გრძმ. სეტყვავს.*
კირჩხინ-ი (კორჩხინს) *მიძლ. ვნებ. წარს. კორჩხინანს* ზნისა – დახედავს.
 სხული გვალო დოკორქოიმე ირღუ – მსახლი მთლად დახედავს იყო.
კორჩხინა (კორჩხინას), **კორჩხა** (კორჩხას) სახელი **კორჩხინელ** (ნ) ზნისა – მანქანა. *იხ. კორჩხა. შორ. ლაზ. ოკვჭანუ მსხლის დაკორჩხინება (აქვარ. დარგ. ლექსი, IV, გვ. 66).*
კორჩხა, **კორჩხა** (კორჩხინას) ქონი. **კორჩხა** – ქონი კაცი.
კორჩხა (კორჩხინას): **კორჩხა** სერი კირის წვის ლამე. *11 ვაღაქ. ხანგრძლივი (გრძელი) ლამე. კორჩხა და **სერი** ოკორჩხინა, უკორჩხინი თი კორჩხინი: *ხაღს. სიძარ, 1, გვ. 68* – უთენებელი (კორჩხინის) ლამე გამოვოა, რომ უჭირს იმ კაციისათვის. კირის გამოწვას დიდი დრო უნდა და აქედანა ილიომა: **კორჩხა** სერი ← კორჩხა სერი კირის წვა ლამე.
კორჩხი, კვარჩხე (კორჩხინის) მთა-ბანის შემავალი მთა კორჩხინის ნაწილის წინა მხარე, – კირჩხინი; ხაღს. **კორჩხე** კორჩხინი, მისხინი ვაურს – კორჩხინი რომ მოჭრა, სისხლი არ წამოვა. **კორჩხე** ქთო მუღა, უღუ ორო გეხერჩხინება: *ხაღს. სიძარ, 1, გვ. 68* – კორჩხინი თუ იბოვა (კაცმა), უღელი ყოველთვის*

იკირე(ნ) (იპირა შესაძლებელი გახდა კეცვა, -, -) გრდუე შესაძლ. ენებ. კიჩუნს ზმნისა - შეიძლება დაიკეცოს.

იპირე(ნ) (აპირა შეძლო 'და'კეცვა, -, რეპირაჟი) შესაძლებელი კეცვა) გრდუე შესაძლ. ენებ. უკიჩუნს ზმნისა - შეუძლია 'და'კეცოს. ოკირაჟუნა (ოპირაჟაჟა აკეცვინა, აპირაჟაჟა უკეცვინება, რეპირაჟაჟი) აკეცვინება თურმე) კაუზ. კიჩუნს ზმნისა - აკეცვინებს.

მაპირაჟი მიზლ. მიუზ. მეკეცველი.

ოპირაჟი მიზლ. ენებ. მე. 'და'საეცი, საეცი.

რეპირაჟი მიზლ. ენებ. წარს. 'და'კეცელი.

ნაპირაჟი მიზლ. ენებ. წარს. 'და'ნაეცი.

ნაპირაჟარი მიზლ. ენებ. წარს. 'და'კეცვის საფასური.

საპირაჟი მიზლ. უარყ. 'და'უკეცელი.

კიპ-ი, კპს-ი (კივცის) კაპი. კიციშ ნაჭეი ჭკის მუ უფუე - კეცზე გამომცხვარი მჭადს რა სუხოთა. იხ. ქუაშ კიცი; ჩეჩაშუტა. შორ. ლაზ. კოცი კეცი (ნ. მარს).

კიხხირა (კიხხირას) კაქცის თხალი მჭადი. კიხხირა ← კი+ქხირა ← კი+ქხირა კეცის თხელი მჭადი. იხ. ცხირა.

კიხნა (კიქიას) კოპირ. სოფელია მარტვილის რაიონში. კიჭური-ი კიხიელი ← კიჭურ-ური ← კიჭი-ური. მრ. რიგს.: კიჭიარ-უფ-ი/კიჭურ-უფ-ი კიხიელები.

კიხურნა (კიჭოქის) აპიღო.

კიპ-ი (კიჭის) იხ. კიჭუ.

კიპიზ-ი (კიჭიბის), კიპიზა (კიჭიბეს) მამბარი (ფ. ფოფა); მამბარაზ მამბარი. იხ. ჭიჭიბი.

კიჭონ-ი (კიჭონს) იხ. კიჭონაჟი.

კიჭონილ-ი (კიჭონილ/რს) მიზლ. ენებ. წარს.

კიჭონუნს ზმნისა - თმადამბლაქილი.

კიჭონაჟი (კიჭონას) სახელი კიჭონუნს ზმნისა - ბლაქა, წინქანა (თმის). თომას

კიჭონუნდეუ - თმას იგლეჯდა. თომა ქიჭააკიჭონუნ დო იმი ღორა ქიანას გინორჩქედუ - თმა შემოაჩინდა და იმისი ყვირილი ქვეყანაზე ისმოდა.

კიჭონუნს (აპირაჟი გლეჯა თმა, აპირაჟი უგლეჯია თმა, რეპირაჟი) გლეჯდა თურმე თმას) გრდმ. გლეჯს (თმას), ნინქნის.

იკიჭონუნს (აპირაჟი იგლეჯა თმა, აპირაჟი უგლეჯია) გრდმ. სათა. ქე. კიჭონუნს ზმნისა - იგლეჯს, ინინქნის (თმას).

უკიჭონუნს (აპირაჟი უგლეჯა, აპირაჟი უგლეჯია) გრდმ. სასხ. ქე. კიჭონუნს ზმნისა - უგლეჯს, უნინქნის (თმას).

იკიჭონუნ(ნ) (რეპირაჟი დაიგლეჯა, რეპირაჟი) დაგლეჯილა) გრდუე ენებ.

კიჭონუნს ზმნისა - იგლეჯება, ინინქნება (თმა).

იკიჭონუნ(ნ) (აპირაჟი შესაძლებელი გახდა გლეჯა თმისა, -, -) გრდუე შესაძლ. ენებ. კიჭონუნს ზმნისა - შეიძლება თმის გლეჯა, ნინქნა.

აკიჭონუნ(ნ) (აპირაჟი შეძლო ენინქნა, -, რეპირაჟი) შესაძლებელი თმის ნინქნა) გრდუე.

შესაძლ. ენებ. უკიჭონუნს ზმნისა - შეუძლია თმა გლეჯოს, ნინქნოს.

ოკიჭონუნაჟან (ოპირაჟაჟაჟა ანინქნა, აგლეჯინა თმა; აპირაჟაჟაჟა უნინქნინება; რეპირაჟაჟაჟი) ანინქნინება, აგლეჯინება თურმე) კაუზ. კიჭონუნს ზმნისა - თმას აგლეჯინებს, ანინქნინებს.

მაპირაჟალი მიზლ. მიუზ. მინქნელი, მგლეჯი თმისა.

ოპირაჟალი მიზლ. ენებ. მე. სანინქნი, საგლეჯი თმა.

რეპირაჟალი მიზლ. ენებ. წარს. განინქნილი.

ნაპირაჟალი მიზლ. ენებ. წარს. ნანინქნი, ნაგლეჯი.

ნაპირაჟარი მიზლ. ენებ. წარს. ნინქნის, გლეჯის საფასური.

აპირაჟი, რეპირაჟი მიზლ. უარყ. უნინქნი, გაუნინქნელი.

კიპი, კიპი-ი (კიჭუს, კიჭის) კაპილი (ბავშვის ენაზე). კიჭუ (//კიჭი) ქომობობი! - კილი მარქენი! (ბავშვისადმი მიმართვა). შორ. იმერ. კიჭი კილი (ყ. ბერ).

კიჭურ-მაჭური (კიჭურ-მაჭურს) მიქიმ-მიქიმი. კიჭურ-მაჭური მუს ოხვარ დუღიშე შერქინელკას!; ყ. საჭუ. ქას, გე. 129 - მიეთ-მიეთი რას შველის თავიდან მიჩნელსო (დანესებულსო).

კიჭი-ი (კიჭის, კის) ჩინჩინის ნანდილი. ორი მრგვალი ჯობი, რომელიც ეყრება ტანზე (ს. მაკალა, გე. 211). იხ. ჩინჩი.

კლაჟი (კლაჟის) [რუს. клажовка სანაქანაო]. ქერი კლადაო ს მილაბუ - ფქელი საკუქანოში დეგს. უკახალენი ოთახუში მანგი რდუ კლადაო - უქანა ოთახის სწორზე იყო საკუქნაო.

კლასი-ი (კლასის) [რუს. класс კლასი] კლასი, სკოლა. ამლა კლადაო ვაიკუნო? - დღეს სკოლაში არ წასულხარ? მუ დროს გაქაყაუე კლასი? - რა დროს გეყება სკოლა (კლასი)?

კლასიშტა ჩამოცავი! ათე რსინამ დუღი ეთი ისმარს კლადაო ვიშო - ამ მაეთულის თავი იმ ღურსმანს ჩამოაცვი იქით!

კლი-ი. მარე. (კორს) იხ. კოლი, - ქალი.

კლია (კობას) სახელი კკონ(ნ) ზმნისა - ნდომა. ხვალე კობა ვაბაღუნია - მარტო ნდომა არ კმარაო. იხ. კოკო.

კლიბა-ი (კობახის) შოლ. მთის ჩიტია ერთგვარი. შორ. გოლური კენჩა მთის სკეინჩა.

კლიბაში (კობახის) მოკალ. კპახი, მქმრა. დუღი გუღუ მოღუში კობეშიაში ღურიცაჟო: კხს, 1, გე. 180 - თავი ვაქვს მოხროლი კვახის ღურივით. იხ. კობეშია.

კლიბ-ი, კლი-ი, კლი-ი (კობის, კოზის) კლი-ი. იხ. კლი.

პროზა (კობიგას) ხის პატარა ჯვამი. იხ. კოპიგა, კოპიგა. შერ. ატარი.

პროზა-სიმბოლო (კობიგა-ხიგონს) ხელსაწყო, რომლითაც აკეთებენ (თლიან) კობიგას. იხ. ხიგონუა.

პროზი (კობრის) ზოოლ. კობრის. მსუქანი თევზია, გემრიელი, მრგვალი თავი აქვს, ერთ არხინამდე სიგრძისაა, სტამს მოლს (*მასალები, ტ. V, გვ. 73*). თევზის სახეობაა. ფართო და მოლუნული თავი აქვს, ტანი შუაში გადადრეკილი. თეთრი თევზია, პირი წვრილი აქვს (*ივერ, გვ. 72*).

პროპ, პროპ (კობუგ-ს) მკვასე, უმწინფარი, კუსე (ხილი). ზარსულე კობუგ, მოთონც - მონდა, დუქანც ვაგამე, სოფლე სოფ სოფა: *კ. საბუშ, ქახს, გვ. 173* - ზაფხულში მკუხეა, ზამთარში - მწიფე, დუქანში ვერ იშოვი, სოფად ყრია ყველან (გამოცანა: კუნელი). ლაკვატა მონდას ქეოგართ დო კობუტ გეთითლუა: *ხალხ. სიმბ., I, გვ. 78* - ფიხი მწიფეს ვერსოლე და მკვახე ჩამოვარდა. ათე ცუდეშ წოხოლევა თიქალი სხული ქიგედგასია, ქოთ კობე მიკოჩანდას, ქოთ - მონდა: *მ. ხუბ., გვ. 244* - ამ სახლის წინ ისეთი მსხალი დადგასო, კიდევ მკვახე ესხას და კიდევ მწიფე. შერ. ლაზ. კობო უმწინფარი (*ს. მარს, იხ. კუხი*).

პრო-ი (კოლის) პროდი. ხის ჭურჭელი, ხმარობდნენ ღვინის დასაღევად. ატარის (*იხ.*) ოღენა იყო, ოღონდ უფრო მაღალი. ხელი არ ჰქონდა, ჰქონდა ფართო ძირი დასადგმელად. იყო სხედასხვა ზომის (*მასალები, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 233*). ადრე თიხისას აკეთებდნენ, უფრო გვიან - ხისას, იტევიდა 1-2 1/2 ბოთლს (*ივერ, გვ. 233*). უჩა კოლი ხარკაღეე, ამო მომობიკაღეე: *ი. იფუშ, გვ. 132* - შავი კოდო ხმაურავ, აქეთ მომქანყო!

პროპ, პროპი, პროპე (კოდეხ, კოლ'უგეს) მდინარის მაღალი ნაპირი, კპოლდე. ზოში თინა იყუაფუ, მით ათე კოდე შე გონოსხაუწუნსინი - ბიჭის იხ იქეკა, ვინც ამ კბოლედან გადახტება. შერ. ძე. კართ. კბოლდე, კბოლდე; გურ. კოლდე მთის კონცხი, გორის ფერდობი, გვერდობი (*ა. ჭყვ., იმერ. კმელო კოდე, კბოდე (გ. ჯორ)*).

პროპ-ბაქო-ი (კოლდე-ტიკოს) კპოლდე-ტიკილი. მოუსეინი, დუდი ქობსოვი კოდე მე-ტკილს, ბალანტეკი: *ქახს, I, გვ. 208* - რომ მოუსესი, თავი ვებეთქე კბოდე-ტიკოს, ოხერს.

პროპორ (კოდორეს) ზოოლ. კოლდალა. ყორაღილი ჯას მითოზე ჭიანი, თის ჭკუნს კოლორე - დამპალ ხეში ჭია რომ ზის (შეგნით), იმას ჭამს კოლდალა. შერ. კილუ.

პროპი-ი (კოვზის) იხ. კიბი, კვბი, კობი.

პროპპროპ (კოთაკონკას) მწვერპალთ მწვერპალი (*დ. ვიფია*).

პროპპროპიზაზუზ ზგზ. თავეამდე, წვერამდე. წყანდომა მუქამით ვუმე რენი, ფთქუნათ: კოთაკონკიზაზ'ხ' ეფუმა რე წყარით (ღვინით...) - წვერამდე (თავამდე) როდესაც საესეა, ვიტყვით: თავამდე საესეა წყლით (ღვინით...).

პროსო, პროსო (კო'რ'თხოხ) კოთსო; ხის ჭურჭელი - მარცველულის სანახო, ერთი ფუთის მისუთილი. ხეთი კოროთხო სთინინი ართი ფუთი რე - ხეთი კოთხო სთინინი ერთი ფუთია (*ს. მაკალ., გვ. 187*). შერ. ბათბანი, ორგველეზა, ქილა (*ს. მაკალ., გვ. 187*).

პროსი შორსდ. ოი! შერ. ვაი (*ა. იფუშ*).

პროპ-ი (კოკის) ზოოლ. ბაჭია. კურდღელე უწუა კოკის...: *თ. სახოკი, გვ. 251* - კურდღელმა უთბორა ბაჭისა.

პროპ-ი (კოკის), პროპ-ი (კონკის) კუნძული, ნახაპარკუნძული; ადგილი მდინარის ახლო ნაპირას (*ა. იფუშ*); მდინარე-წყლის პირას ადგილი, წყალ და წყალ შუა ადგილი, კუნძული, წაღბაქი (*კ. ჭარ.*). კონ'ი კუნძული მდინარეზე, ბორცვი (*კ. ცხად., კატალ., გვ. 27*).

პროპ-ი (კოკის) ანთროპ. პროპი.

პროპ (კოკას) პროპ. კოკა იტევი ოცდაოთხ ბოთლს; იყენებენ ღვინის სანყაოდ. კოკა აქეთ აგრეთვე წყლისათვის. არის ნახევარკოკიანი (=გვერდკოკიანი) (*მასალები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 156*). კოკას ურატადულეს დო ორკოლო სი გარქქილედასია! - კოკას ეუბნებოდნენ და, დოქო, შენ გესმოდესო! ერთი კოკა ღვინი ქილადგუ: *ა. ცხად., გვ. 35* - ორი კოკა ღვინო დადგა (დააყენა).

პროპპი-ი (კოკას) პროპიანი. ართი კოკამი ოსური ქობორე: *ა. იფუშ, გვ. 31* - ერთი კოკიანი ქალი ნახა.

პროპპი (კოკაზიას) პატარა პროპ (*მასალები, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 226*).

პროპპარ-ი (კოკაწყარის) პროპ-წყალი; კოპისპირული. მოლართე კოკაწყაროჯგურა ჭვიმაქ - ნამოვიდა კოკისპირული (კოკა-წყლის მსგავსი) წვიმა.

პროპპ-ი (კოკარის) ანტ. წვიმის წინა ძაბლი კოპოდან მუსლაამდე. თარშურქ მილართ, კოკერს კუწიქე ქობოფხვალენი - მთავარი სული წვიდა, წვივზე ფეხი რომ მომხვდა. იხ. კონკერი.

პროპ (კოკის) სბო. ჩქიმი კოკი ბო ვაიბირე? - ჩემი ხბო ხომ არ ვინახავს? პროპინა-ი (კოკინას) კონკილა; შრმის ძვესაღბამი; სახეინი. შერ. ქასაღბამი, ქესაღბეუმი, ოხობოჯი (*ა. იფუშ, კ. ჭარ.*).

ქმინიან (კოკინას) იგივეა, რაც კოკია, - ხმოვ. ეძახიან ძროხასაც.

ქმინიანზე ზღვ. ყელამდე, სწორხაზად. კოკია ეფშა რე - ყელამდე საცხეა. ზღვ. ხუნხინიანზე.

ქმინ-ქმინი შორსდ. ხბოს მოხმობა; შეიძლება ძროხისაც.

ქმინი (კოკოს) მშადღის ქვერი; საშველი. კოკო ვიადუნო? - საქმელი არ გაქვს?

ქმინი (კოკობეს) ზოოლ. სპაბინი. ონტოფუსე ტოფი ხელო წყარი პის კოკობეუ: *ი. ყოფი.*, გვ. 113 - ონტოფოში ტოფი ზის და წყლის პირად კოკობე (კაკობი). წყაროსინიდე წყარსგ გეზე, მიკორდე კოკობე: *ქსის*, *1*, გვ. 138 - გარეული იხვი (წყლის ჩიტი) წყალზე ზის, ნაპირთან - კოკობე. // *ვადე.* კობტა, ლამაზი. დული მუხინ ნუ მორწონის, ბოში რეჩე კოკობე: *ვეური*, გვ. 385 - თავი იძიტომ ნუ მოვწონს, ბიჭი (რომი) ხარ კობტა.

ქმინიანი (კოკობინის) ნურნური დინა (*დ. ფილია*).

ქმინიანი (კოკობინას) კოსტა, ტურსა. დუს ხეს გინმომისენადას გირხილო კოკობინა: *შეჯო.*, გვ. 141 - თავზე ხელს მისცამდე ორივე ტურფა.

ქმინიანი ზღვ. ზუსტად, სწორად. იგივეა, რაც სწორასი. ვოზიმელო კოკობო ქინაახუნუე - გაზომა და სწორად ჩასვა.

ქმინიანი (კოკობას) სახელი აკოკობეუ (ნ) ზნისა - წყანსპარი, ღებრა (ტერმოსა). თემი მარჩქილე ბომის ჩილაპური ნარაკუხის შიაკოკობეუდე: *აია*, *1*, გვ. 26 - ამის მხმენელი ვაყის ტრემლები ფეხის ტერფებზე მიწკანქარებდა.

ქმინიანი (კოკორის) ზოოლ. ჩორჩორი (*ა. ცაგ.*). ზღვ. ჩორჩე, ჩორჩორი (*ი. ყოფი*).

ქმინიანი (კოკორინას) პაბტარა, - კოსტა და ლამაზი რამ.

ქმინიანი (კოკორინას) პაბტარა და კოსტა. ხუტა კოკოკინა - ხუტა კობტა.

ქმინი (კოკუს) პაბტარა, ღებალი; რომ არ იზრდება ისეთი. უ ბაღანა ვეერლეუ მუღვარენი, კოკუთ ველოსქიდას - ეს ბავშვი არ იზრდება რალცაა, დაბალი დარჩენი. ენა მეტის ვეერლეუ, ათაში კოკუთ დოსქიდეუ - ეს მეტს არ გაიზრდება, ასე პატარა (დაბალი) დარჩება.

ქმინიანი (კოკულ'ენას) სახელი იკოკულ'ენი (ნ) ზნისა - დაპაბტარაპაბა, დარჩაპაბა. ყანჭი იკოკულ'ენი, იყინთვლება - აბრეშუმის ქია პატარავდება. ყვითლდება. იკოკულ'ენი (წამარქანი დაჩიავდა, წამარქანი დაჩიავდა) გრდუე. ენებ.

პატარავდება, ჩიავდება. აკოკუნენი (წამარქანი დაჩიავდა, წამარქანი დაჩიავდება, წამარქანი დაჩიავდება) დაჩიავდებოდა თურქი გრდუე ადაბლებს; აპატარავებს, აჩიავებს. ზღვ. კოკუ.

ქმინიანი (კოკურს) კოკურა; პაბტარა კოკა (*ს. მკალ.*, გვ. 220).

ქმინიანი (კოკუის) ზოოლ. ინდაური (*ზეფდ. - სემურ.*). ზღვ. ინდაური (*სენაკური*). იხ. ჭუთა.

ქმინიანი (კოკუის) ზოოლ. იგივეა, რაც კოკუმი, - ინდაური. სქან დეკეფელო კოკუმიქ ვადმორულა - შენმა ღორებმა და ინდაურებმა არ დამაძინესო. კოკუის უწინა ჭოჭანას - „კოკუის“ ეძახიან პატარას (ინდაურს).

ქმინიანი (კოკურს) გრდუე. სპალი. კოკულ'ენი ვიადუნს - კალისათი დაბტის. ჭოჭოქიჭა 'ფ'სუას ქინანანსინი, გეფურინუნს დო კოკულ'ენისთა: *თ. სახო.*, გვ. 268 - ქინანცელას ფრთები რომ გამოუვა, აფრინდება და კალა შეტამსო. იხ. კოი. ზღვ. ლაზ. კოკული/შოკული ჭრიჭინა (*ნ. მარი*).

ქმინიანი (კოკურს) სარი. ქიმერიო და კოკული ჭიჭაქიქი! - მიდი და სარი დასე!

ქმინიანი (კოკული) წერილი მიქი. სათეზაო გრძელ და მსხვილ თოკზე (ჭაბანზე) აბამდენ წერილ თოკებს - კოლებს, ხილი აპ კოლებზე მიბმული იყო ანკული (*მასალები*, ტ. V, გვ. 74).

ქმინიანი (კოკურის, კოკურის) ბოგან. ძირმანა. კოკურისი ← კოლო-ჭინჯი მწარე ძირი (*ი. ყოფი*).

ქმინიანი (კოკოს), ქმინიანი (კოკოს) მწარე.

კოლო რენ დო ვე ეჭოქინა: *ი. ყოფი.*, გვ. 70 - მწარე და არ შეიძლება შეიტამოსო. ბული წვანე კოლო რენია: *ბაღ. სიძრ.*, *1*, გვ. 20 - ბალი ვერზე მწარეო. თაქ ოკათუ ვიგზანი, ქითი კოლო, ქითი წწარე: *მასა.*, გვ. 55 - აქ ურევია ტუბოლი, კიდევაც მწარე, კიდევაც ცხარე. უსური სუმარი კოლო პურასქიათ ისურვა ოსურქ: *თ. სახო.*, გვ. 260 - უწვევი სტუმარი ქალმა მწარე (გარეული) პრასით გაისტუმრაო. ზღვ. ლაზ. კოლო მწარე (*ნ. მარი*).

ქმინიანი (კოკოს) პაბტარა ზომის სურა. ზღვ. ტომს. ნაკოლე.

ქმინიანი (კოლო ბული/რის) ბოგან. ბალმანა. იხ. ცყარი ბული. ზღვ. ლაზ. მტკუი ბული (*ა. მყ.*). 0 კოლო ბულით გყვები ბალმანას ტყავი (ლაფანი).

ქმინიანი (კოლომანს) დიდად მწარე (*ი. ყოფი*, *პ. ჭარ.*). ზღვ. საბა: კოლომანი მწარე დიდად.

ქმინიანი (კოლომანს) ბოგან. ხეა ერთნაირი (*დ. ფილია*).

ქმინიანი, ქმინიანი (კოლო/აოფის) ყუთი. ჩქიმი ჭიჭე კოლო ფიქა ტირი ხატი ინომსენაჯე -

ჩემს პატარა კოლოფში ორი ხატი მისვენია (გამოცანა: კაკალი). კოლოფია *სინა*. პატარა ყუთი. გამათხოვებ კოლოფიას, ოჭოფუ კოლოფი: *ქხს, II, გვ. 32* – გამოეკიდა კოლოფს (პატარას), დაეჭირა პატარა კოლოფი.

კოლოზი (კოლოზის) *ბოჟან*. ვახის ვიშია ერთგვარი შავი ყურძინისა. კოლხეთში ცნობილია კოლოზინა, კოლოზონა, კოლოზური (*ივ. ვახუშტი, საქ. გვ. ისტ., II, გვ. კლიაჯა, ვახის ვიშია კატალო., გვ. 11-12*).

კოლოზურა (კოლო ჭურას), **კოლოზურა** (კოლო ჭურას) *ბოჟან*. აპირრო, მომრამმანრა, მმანრა მკახნი, ყალინანი მომრა (*ა. მყ.*). *იხ. ტუტლა, ჭურა, ჭურაში კოპაშენია (ა. მყ.). შდრ. ლაზ. ჭურა აყირო (ა. მყ.)*.

კომბოსტო (კომბოსტოს) *ბოჟან*. კომბოსტომ.

კომბოსტი (კომბოსტის) იგივეა, რაც კონჭარი (*დ. ფიფა*).

კომპული (კომპულს) კომპული. ტახტა, ანუ ტახტი შნაპირისა (*ა. მყ.*).

კონა (კონას) *იხ. დოკია*.

კონდაკი (კონდაკის) ჩიხრიხის ნანძლი.

კონდაკო ზაზ. პირდაპირ. *ყანჭიში გგნაღვ კონდაკო პროლე დითმოყენცე* – აბრეშუმის ჭიხს განავალი პირდაპირ იატაკზე ცევა.

კონდახისი (კონდახის) კონდახისი.

კონდასი (კონდასის) მამაპატყა ხის ქოში. *შდრ. ყაყაბა*.

კონი ზაზ. ისაპ, ძვლავ. *მაქე კონი ბოშო გინბორთუქე: ი. ყოფშ., გვ. 10* – მე იქ ისეუ ბიჭად გადავიქცევი. დირთუ კონი, სოდე დინორთუნი თექინემეს: *შ. ხუძ., გვ. 3* – დაბრუნდა ისეუ, სადაც ჩავიდა იქ.

კონიძრო *ზაზ*. ბაპირი, საპაპირისად; ზომიარად. *მუ რე ჭიჭის გიომბიუქინი, ქიტიბი კონიერო – რაა, ცოტას რომ ისხაპ, დაიხიბ ბეერი (საკმარისად). კიბირი ბროლი, თოლი გვირალი, ტანი ზღვინდალი კონიერო: შ. მერ., გვ. 119* – კბილი ბროლი, თვალი – ფართე, ტანი აპოლტილი ზომიერად.

კონი ზაზ. *იხ. კონი*.

კონი-ი (კონის) 1. უნაქული მდინარეში, მდინარისპირა ვაკე ალბილი. *იხ. კოკი²*. 2. მხარეპალი; ქანწარი; ყვალაზა მალაღი ალბილი (*მასაღები, ტ. I, გვ. 379*). კონისა გიმახვლია დო ასე რმენიმა გიმილე დო ქილიზორინი, გიკენსოლი – მწვერვალზე იყვიყო და დაბლობში ჩამოხვედი და (რომ) დასახლდი, გიკვიროსო. *გი კო სი მ ა ეთლე დო ამო გინიჯინექენი, ყიოწკემა შეხვალქეშ, სონი რექე, მი რექენი – ზევით მწვერვალზე რომ ახვალ და აქეთ გადმოხედავ, მაშინ მიხედები, სადაური ხარ, ვინ ხარ. 0 კონკი*

კუჩხიში იგივეა, რაც კონკერი, – წვივის წინა მხარე, მუხლს ქვემოთ კოჭამდე.

კონა-ი (კონის) ძველმანნი, ძონძი. შუთ კონკი ქელელუნი, ქეშეპქეშუელუ – რაც ძინი ჰქონდა, ჩაუცვამა (ჩაუცვა).

კონაპ (კონას) შილან წყლის ამოსალაბი მოწყობილობა. ორ ბოძზე დამაგრებულია ცილინდრისებური, დაახლოებით მეტრისხანგრამდე სიგრძის, მორგე, რომელსაც შუაში გაყრილი აქვს რკინის ღერძი სახელოური. მორგეზე დახვეულია თოკი ან ჯაჭვი, რომლის ერთ ბოლოზე ჩამოკიდებულია წყლის ვედრო. ვედროს ჩაუშვებენ ჭაში, აავსებენ წყლით და მორგვის ტრიალით ამოაქეთ ვედრო. *შდრ. გურ. კინტარი (ი. ჭყ.)*.

კონაპ (კონას) იგივეა, რაც კონკი (*შხიშხი-2*), – აქნწარი, წაპირი (*ა. ჭარ*). მესხი კიორღმს ონდელუღანს, კონკა დიხას აწაწუნი: *ქხს, I, გვ. 161* – მესხი კლდეებს ადნობს, ეწნწრო მონაბ რომ ეზღება. იწოლეუ ნამაყაში სუმი ფურცელიში ტინი ნაწილი მუმი კონკამო, – გესქოდალიო ტინი კონკამე ირლეუ ახალე ნამაყა: *ყა ზაყ., 21.05.1930წ.* – იკირფება სამი ფურცლის ზემო ნაწილი თავისი წვერიანად, – დარჩენილი ზედა წვერიდან იზრდება ახალი.

კონპარი (კონკარს) ძვანდლან სოცრის ამოსალაბი ჩანგალი (*ა. ჭარ*).

კონკალი (კონკელს) მალაღი. კონკელი ლატი ჩანს – მალალი სიმინდია (ცენობს).

კონკარი (კონკერს) წვივი; წვივის წინა ძვანი, – წვივის ძვანი. თქვა ვერხვადუნა კონკერ – უეწორობული კონკი გარასოური – თქვენ შეგვხვდებთ წვივაშავებული კაცი ან ქალი. *გადატ. იტყვიან კაცზე: კონკერი კონკი რე – მაგარი კაცია. იხ. კოკერი; შდრ. წირადვი, წმობოთი*.

კონკი ქუჩიში (კონკი კუჩხიში) იგივეა, რაც კონკერი, – 1. წვივის ძვანი. *კუჩხის ში კონკის ქიმშოგული კონ ნაბეტანქ მაწყუნუ* – წვივის ძვალზე მომარტყა და ნამეტანი მეტკინა. 2. პიპირისტაპი. 3. ჯაში კონკი ხის წვერი.

კონკი-ი (კონკილრს) *მიქო. ენებ. წარს.* კონკუნს ზმისა – დამლაქვილი; დსაქირილი (ტანსაცმელი). *იხ. მეკონკლი*.

კონკაშ (კონკუას) სახელი კონკუნს ზმისა – კონკაშის (ძველმანების) შიპარშიაპა, შიპარეპა.

კონკუნს (მამონა კონკები მოუმატა ერთმანეთს, მიაკერა; მამონა კონკები ერთმანეთისათვის მოუმატებია, მოუკერებია; მამონაშა(ნ) კონკებს ერთმანეთს უმატებდა, აკერებდა თურმე) *გრადმ. კონკაეს*, – კონკებს აკერებს, ამატებს ერთმანეთს.

კონკალი მიქო. ენებ. წარს. ერთმანეთზე მიკერებული ძველმანები (კონკები).

ქონჩხი (კონჩის) ნაპირი; ქიდე (*კრიშოლ., გვ. 289*). კონჩხეც კოკობებქ დიჭყეს ხეართქალი – (ქლდის) კიდებზე კაებებმა დაინყეს ფრთხილი.

ქონწარი (კონწარს) აპი; მწარა; ქნამწარა; უპამისი; მწარა თქმის მოწყვარული. კონწარი ნინა უღუ – მწარე ენა აქეს. კონწარი რე, ნინა უღუ შხამიანი მუთი გვერი: *მასალ., გვ. 67* – უეცხია, ენა აქეს როგორც შხამიან გველს. კონწარი გურა სიტყვეფიში რადალი უჯორს – მწარე სიტყვების ლაპარაკი უყვარს. *ქონწარი საყალღე მწარე (სასტიკი) საყვედური. უგამაგო ხანდაშენი კონწარი საყალღე გვეშურამეს – უნაყოფო შრომისათვის სასტიკი (მწარე) საყვედური გამოუცხადეს. კონწარი – კოლონწარეი მწარე-მწარე (ი. ყოფშ.). შორ. გურ. კონწარი მიზეზიანი კაცი (ი. ჯე.); ავი, ავსიტყვა, ბორღი კაცი (ა. დლ.); ზეხ. კონწარი კონარი, სიმწარე, ძალიან მუადე (ა. ჯიბე. გვ. 194); იმერ. კვიწარი ავი, ნურეებაშლილი, მიუყარებელი (გ. გურ.). იხ. კომეხი.*

ქონწარული (კონწარულს) მწარა, მკაცარი. ოსალიებერიში გაგმე მუში კონწარული მხილინით გაეოღიში მუშეფს ომქურინუნან: *ეს ზეი., 05.03.1931წ.* – სასაღილოს გამეგ თავისი სასტიკი (მკაცრი) ხშირობით (ღრიალით) ქარხნის მუშებს აპინებს.

ქონწი¹ (კონჭის) ქოჭი (ძვიისა). ართი კონჭი რე ძაფი კომიცილი – ერთი კოჭი თეთრი ძაფი მიყიდე. სანაკიმა წიმიბილი დე ქოჭილი უმა კონჭი – სენაკში ნავედი და ვიყიდე შავი კოჭი (ძაფი).

ქონწი² (კონჭის) ადამიანის ფხის ტარფისა და ნვივის ავლაპის შხამართხაპი, – ქოჭი. *ქონჭი* უღი ოთხეუთხა ძეალი, რომელიც დეეს საქონლის კოჭ-წივის სახარში.

ქონწი³ (კონჭის) ქოჭა; იახტამის, ქიდელის (ზოგჯერ ჭერის) ფიტეობაში ჩაყამებულ რიკამში (მრგვალი ან ოთხეუთხა) სიმამრისათვის.

ქონწარული (კონწარდის) ზეამბანი; მესხარა; ცოცხალი; ქომიპი.

ქონწი⁴ (კონწის) ქონწი, – ხის ჭურჭელია, თლიან კაჩხუსავით (*იხ.*). სახეური მოკლე და მრგვალით მოკუჭებული აქეს (*მასალეტი, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 233*).

ქონწა (კონას) ქონა. იგივეა, რაც ხეკეკე, ხიოკე (*ა. ჯარ.*). ქვერიდან ღვინის, ვედროდან ან სხვა რაიმე ჭურჭლიდან წყლის ამოსადები. ჩვეულებრივ აკეთებენ აყროსას. გულამე აკეთენა კონას, ხვარენა ღვინიშო – აყროსგან აკეთებენ კონეს,

ხმარობენ ღვინისთვის. კოპე საღვინე არს (*მას.*). *შორ. ლა ზ. კონა ციციხე (კრიშოლ., გვ. 290)*.

ქონწი⁵ (კონწი⁵) (კოპულ დუს) იგივეა, რაც კოპეტი ა დუდი, – ქინძირიშო, თავის ზამა ნანწილი (კევის ზემოთ), – თავისი მხამი, ქონწარისი (*ა. ჯარ.*). *შორ. კოფე დუდი.*

ქონწი⁶ (კონწი⁶) ბოტა: ბომბა (*ა. მყ.*); ქანაწი. დუდი კოპეტი⁶ სალონი ველანცია – ლორი კოპეს არსად არ ნაიღებს. კოპეტი⁶ ალო მიმორქენა კონიში დუდიში კეთათუ – კვახით მიგვარჩია კაცის თავის მოკეთა.

ქონწი⁷ (კონწი⁷) (კონწი⁷ში ვარდის) ბოტა. ბალის ტუხტი.

ქონწი⁸ (კონწი⁸) ქონწი⁸ დუს/შხა ქონწი⁸ა დუსი მხამი, თავის ზამა ნანწილი; შუპლის ცინტრალური ნანწილი (*დ. კოლანავა*). ართი კაკალი თუმა გუმანცია შქა კოპეტი⁸ დუსია: *ი. ყოფშ., გვ. 102* – ერთი ღერი თმა მატქო მუა თხემზე. კოპეტი⁸ (კონწი⁸) დუსი გიმანთხენი, ნარჩა კეჩიში კვლმოკოთუ: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 68* – შუაგულ თავზე რომ დამეტა, ფეხის გულამდე დამიარა. *შორ. კოპეტი⁸.*

ქონწი⁹, ქონწი⁹ (კონიჭა-ეს) იგივეა, რაც კონიჭა, – ხის ზეამი. კონიჭია *კონ.* ხის ნატარა ჯამი. კონიჭიაქ ეკეთათუ დო ნისრონიშო მუღირთა: *ა. ცან., გვ. 109* – ხის ჯამი ნაქცა და გობი გამოუხარლო. ნისრონი⁹ ქონწი⁹ დო კონიჭიაქ გეღირთა: *ი. სახო., გვ. 254* – თახანი (გობი) დაცა და ჯამი ნამოდგაო.

ქონწი¹⁰ (კონიჭა-ეს) სახელი კონიჭანს ზნწა – თლა, ბათი. ჯამ ნოქერს კონიჭანთ – ხის ნატარა გავილით. კონიჭანს (ბოქონიშანს გათლის, ბოქონიშანს გათლა, ბოქონიშანს გაუთლია, ბოქონიშანს გათლიდა თურმე) *გრემ. თლის. შორ. კონიჭე-ქონწი¹⁰ (კონიჭა) ბოტა. მხსლის ერთგვარი ჯიმი (გ. ჯლია).*

ქონწი¹¹ (კონწი¹¹) მთავი. ცოდა ქინძისთეში კონწი¹¹ რენია: *ი. სახო., გვ. 266* – ცოდა ქინძისთავის თავიო. *იხ. კომპული.*

ქონწი¹² (კონწი¹²) ისარი. შქინდი დო კონწი¹² მშეღილი და ისარი/შქინდი კონწი¹² მშეღილ-ისარი.

ქონწი¹³, ქონწი¹³ (კონწი¹³) ტახტა, – უნაგირის ქანის წინ და უნაგამოშვირილი ნანწიგამი. ქვეგნუთი კესისოსა დო ონანგერი კონწი¹³ ქანთიშა ქანთიგა: *მ. ხუ., გვ. 125* – გადაუდგე კისერე დო უნაგირის ტახტაზე გადაიდეთიო. ონანგერს ერთი კონწი¹³ უღუ – უნაგირს ორი ტახტა აქეს.

ორი კაცალი ნიგოზი. გვალაში
კორკონტიაშა აშულეზუდეს - მთის
ნერზე ასულეზენ. 0 კორკონტია გვალა
მიუგალი, ძნელად ასაღებელი მთა. შდრ. გურ.
კატარი ხის ნერო, კენწერი (ა. ლლ.); სომინდის
ყვივილი (გ. შარაშ).

ქორაქსა (კორკონტია) ყივიანაშეშა (ბატონები).
ბავშვს ახვლებს, გაატარებენ სამეურ კაილის
ფესვში და შევედრებიან კაილის ანგელოზს
კორკონტიაგან ბავშვის განკურნებას (ს. მაკალ.,
გვ. 332). ბაღანას კორკონტია ბატონეფი
უზოჯუნს - ბავშვს ცივანახელა ბატონები
უბრძანდება.

ქორაქსა-ი (კორკონტია) იგივეა, რაც
კორკონტია.

ქორაბა (კორაბას) ზოლუბანი, ვეშხვიპიტი
შრამი. კორობა ჩხოუ - ზოლუბანი ძროხა.
შდრ. ჭარტა, ჭუბურა.

ქორაბილი, ქორაბილი (კორაბილი/ფილი) მიშ.
ნებ. წარს. კორობა/ფუნს ზნისა -
შეპარაბილი, შოშრომაშაული.

ქორაბა, ქორაბა (კორაბ/ფუნს) სახელი
კორობა/ფუნს ზნისა - შიშა,
შეპარაბა, შეპარაბა. ბკორობი
ქალაქეფი, ენოორდე ხართას: ქსს, I, გვ. 18 -
კვრებე ქვეი, ჩავყარე ტომარაში (ტყავისა).
ხურუ ორდენანდუ დო ჭკვერი
კორობუნდუა: თ. სახო., გვ. 271 - ბრყიე
ანენდა და ჭკვიანი (გონიერი) კრებდაო.
თხორანას კკოროფუნდით დოციმილ
თხორს - სათხილემი (თხორანობი) კვრებდით
(ვაგროვებდით) დაცენილ თხორს. ხეთოთეფი
ბეეკორობუ: ი. ყოფშ., გვ. 25 - ხეთოთეფი
აქრივა.

კორაბ/ფუნს (ქორაბა/ფუნს) ქობა, ქორაბა
უკრებია, ქორაბაშა(ე) კრებდა თურმე გრდ.
კრებს, აგროვებს.
იკორაბუნს (ქორაბა/ფუნს) დიიგროვა, დაქორაბა
დაუგროვებია) გრდ. სახო. ქე. კორობუნს
ზნისა - იკრებს, იგროვებს სათხილეთის.
ქორაბუნს (დაქორაბა დაუგროვა, შეუკრება;
დაქორაბა დაუგროვებია, შეუკრება) გრდ.
სახს. ქე. კორობუნს ზნისა - უკრებს.
იკორაბუნს (დაქორაბა დაგროვდა,
დაქორაბაშა(ე) დაგროვებია) გრდ. ნებ.
კორობუნს ზნისა - იკრებს, გროვდება.
აქორაბუნს (დაქორაბა დაუგროვდა,
დაქორაბა დაგროვებია) გრდ. ნებ.
უკორობუნს ზნისა - ეკრებათ,
უგროვდება.
იკორაბუნს (დაქორაბა შესაძლებელი გახდა
შეკრება, -, -) გრდ. შესაძლ. ნებ.
კორობუნს ზნისა - შეიძლება შეგროვდეს,
შეიკრიბოს.
აქორაბუნს (დაქორაბა შეძლო შეკრება, -

დაქორაბა(ე) შესაძლებელი შეგროვება) გრდ.
შესაძლ. ნებ. უკორობუნს ზნისა -
შეძლია შეგროვოს, შეკრიბოს.
ოკორაბუნს (დაქორაბა დაუგროვებია,
შეკრებია; დაქორაბა დაუგროვებია,
შეუკრებია; დაქორაბა დაუგროვებია,
შეუკრებია) გრდ. ნებ. უკორობუნს
ზნისა - აკრებებს, აგროვებებს.
დაქორაბა მიშ. მიშ. შეკრები,
შეგროვებელი.
დაქორაბა მიშ. ნებ. ჭე. შეკრები,
შესაგროვებელი.
დაქორაბა მიშ. ნებ. წარს. შეკრებილი,
შეგროვებელი/შეგროვებელი.
დაქორაბა მიშ. ნებ. წარს. შენაკრები,
შენაკრები, ნაკრები.
დაქორაბა მიშ. ნებ. წარს. შეკრების,
შეგროვების საფასური.
დაქორაბა მიშ. ნებ. შეუკრებელი,
შეუგროვებელი. შდრ. დახ. კორობ: ოკორობუ
შეკრება, შეგროვება (ს. მარს).

ქორაბილი (კორაბილი/ფილი) მიშ. ნებ. წარს.
კორობუნს ზნისა - დათმულინი,
აღრიცხული.

ქორაბა (კორაბუნს) სახელი კორობუნს
ზნისა - თქვა, აღრიცხვა. ფარას
კორობუნს უკორაბა: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 140
- ფულს დათლო უყვარო. ცას მუსხი მურაყი
მეხედუნ, თის კკორობუნს დია - ცაზე
რამდენი ვარსკვლავი იყო (იჯდა), იმას
ეთვლიდიო.
კორაბუნს (დაქორაბა თვალა, დაქორაბა
უთვალა, დაქორაბა(ე) თვლიდა თურმე) გრდ.
თვლის.

იკორაბუნს (დაქორაბა თვალა, დაქორაბა
უთვალა) გრდ. სახო. ქე. კორობუნს
ზნისა - ითვლის თავისთვის.
უკორაბუნს (დაქორაბა თვალა, დაქორაბა
უთვალა) გრდ. სახს. ქე. კორობუნს
ზნისა - უთვლის.
იკორაბუნს (დაქორაბა დათვალა ის,
დაქორაბაშა(ე) დათვალა) გრდ. ნებ.
კორობუნს ზნისა - ითვლება.
აქორაბუნს (დაქორაბა დათვალა,
დაქორაბა დათვალა) გრდ. ნებ.
უკორობუნს ზნისა - ითვლება.
იკორაბუნს (დაქორაბა შესაძლებელი გახდა
დათვლა, დათვლო იქნა; -, -) გრდ. შესაძლ.
ნებ. კორობუნს ზნისა - შეიძლება
დაითვლოს (დათვლო იქნეს).
აქორაბუნს (დაქორაბა შეძლო დათვალა, -,
დაქორაბაშა(ე) შესაძლებელი დათვლა) გრდ.
შესაძლ. ნებ. უკორობუნს ზნისა -
შეუძლია დათვალა.
ოკორაბუნს (დაქორაბა ათვლივინა,
დაქორაბაშა(ე) უთვლივინება, დაქორაბაშა(ე)

ათვლევენება თურმე) კოზ. კოროცხუნს
ზინსა - ათვლევენებს.

გაპროსხალი მიძო. მიჟს. 'და'შთვლელო.
ნაპროსხალი მიძო. ენებ. მე. 'და'სათვლელო.
პროსხალი მიძო. ენებ. წარს. 'და'თვლელო
ნაპროსხალი მიძო. ენებ. წარს. 'და'ნათვლელო.
ნაპროსხალი მიძო. ენებ. წარს. 'და'თვლის
საფასურთ.

პროსხალი მიძო. უარე. უთვალავი, დაუთვლელო.
იხ. ერკება. შორ. ღაზ. კოროცხ: თკოროცხუ
თვლა (ნ. მარ).

პროსხი (კოროხის) ღიბა, შარბა. გაჭირებას
ოსურუქ კოროხიში კურთა შირთა: ხალხ.
სიძრ., I, გვ. 23 - გაჭირვებისას ქალმა კოროხის
(ღიბის) საცვალო გაცვითაო.

პროსხი (კორსილს) ტიპის შუა მორბა
ამართული გათლილი ხე (მასალები, ტ. V, გვ.
255).

პროსხი (კორგანს) ქურბანი. გეხენა
კოტანაში ხოსუ (ზოჯის): ქხს, I, გვ. 279
- სხედან კურტნიან ხარზე. იხ. კორტე.

პროსხი (კორტეს) ქურბანი. -ლევა, მურე
მეილენი? -მურე და კორტე: ქხს, I, გვ. 259
- -ლევა, რა, რომ მივაქვს? -რა არის და
კურტანი.

პროსხი (კორტეს) ქობა, ხის ლურსმანი
(მასალები, ტ. I, გვ. 393). ფიცარენს
ართიანქუება კორტე თ აერთებს - ფიცრებს
ერთმანეთთან კოტათი აერთებენ.

პროსხი (კორტეს) ქორა. კარის საეკეტი ხის კოჭი,
მიმარებული კარის ჩარჩოზე, სვეტზე ან
სიგანის ხეზე. კორტე თ აფულუ კარი
ღონოკილერი, მარა ხამუში წყანათი
გვაგოტოთუ კორტე ღო ცუბა მინილუ -
კორით შქონდა კარი ჩაკეტილი, მაგრამ დანის
წერით აადგო კორა და სახლში შვიდა.

პროსხი (კორტოსის) ქორტოსი; შორბაპი,
მალღობი.

პროსხი (კორუას) იხ. ღოკორუა.

პროსხი (კორუას) იხ. ნკორუა, ნკვერუა.

პროსხი (კორიას) ქსოვილის სახეობა ერთგვარი.
სუსაგან (სელისაგან) ქსოვდნენ კორიას
(მასალები, ტ. II, ნაწ. II, გვ. 228).

პროსხი (კორჩხელს) ბოტან. ქაპლდნიჭი. იხ.
კახია, კალე, კაკილარი, კალეი მბეგირი,
ბეგირი (ა. მავ). შორ. ტომონ. კორჩე ღელე სოფ.
ქინიაში (მარტვილის რაიონი).

პროსხი (კორწოხულს) ბოტან.
ჩვეულებრივი ქონახური (ა. მავ). სუმი
ბერწული ღო სუმი კორწოხული: მ. ხუბ.,
გვ. 211 - სამი ბრონეული და სამი კონახური. II
გადატ. მწარე. მწარე ენის მქონე.
კორწოხული იჯუა ნინა მობაღუ -
კონახურით (ძლიერ მწარე) ენა უდევს

(პირში). შორ. ხეხ. კოწახი ძლიერ მთავე (ა.ჭინჭ.
ხეხ., გვ. 194). ღაზ. კაწახური კონახური
(ა. მავ).

პროსხი (კოტას) იგივეა, რაც კოტე²; - ქობა,
ხის რიპი. ბულიშ გეგებში ბრელი ფას
ქიმაგანა ბიგას ღო კოტათი გაამარუნა -
ბლის ტყაის ბერ ფენას (ფას) ჩამოაცმევენ
ჯოხზე და კოტათი (ხის რიკით) გაამარუნებენ.

პროსხი (კოტინას) ხბოს ასე უხმობენ. ჩქიში
კოტინა ჯგირი მაჭკობალი რე - ჩემი ხბო
კარგი მჭამელია.

პროსხი (კოტას; შრ. რიცხვ.: კოტე-ფი) 1. ქობინი.
არბა თჯახის მუშე კოტე წყარი ფუნსია:
ხალხ. სიძრ., I, გვ. 13 - ყველა თჯახი თავისი
ქოთანი წყალი დუღსო. კოტოს მეთ ინობენი,
კიბის უქუნენია: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 70 - ქოთანი
რაც ძეხს (მიგნით), კოვზმა იცისო.

ქეშიმაღლე მუდეუკო კოტოთ ლებია: მ. ხუბ.,
გვ. 41 - ჩავედვა ქოთნით ლობიო. კოტოთ
ღუმე უჩნაფუ: ა. ცაგ., გვ. 86 - ქოთნის ღობი
უმუშებელი. ჭუკი ხეამურას ვენგინეღუდა ღო
კუდეღიმა კოტუნს მიკვიკირანღუა: ხალხ.
სიძრ., I, გვ. 179 - თავიე ხეიშირაში ვერ
ეტოღოღო და კუდეზე ქოთნებს იმაღდაო.
ი კოტეფიშო თკეთებუმა უღა ქოთნების
საკეთებლად წასვლა. II გადატ. სიკვილი. კოტო
(ქოთანი) შეიძლება იყოს: გინაფუნაფალი
გადასადლეღებელი, ნადულის ასადლეღებელი;
ღინაკვეთარ/ლი კვეთით შესადეღებლად
განკუთენილი რძის ჩასასხმელი; ღინანაწალი
ნანის (კვეთის, დვითის) ჩასაყენებელი; ვარდიშ
ღინარეგაფალი ვარდის ჩასარგავი;
ღინაჭვალარი ჩასანეული; სადეღაღო სადეღლე
(დეღლის მოსახარში); საღებო საღობო
(ღობოს მოსახარში); ცუჯელი ყურიანი (შორ.
ცუჯი); ცოცორო/ცოცუ ძალიან პატარა. 2.
მღინარის უსპარხა ჩალმაგეშული
აღვინი; თხპინა პუღი. იხ. მეკოტე,
ნოკოტა. შორ. იმერ. კოტო მრევალი და
მომცრო ქილა (ქველ).

პროსხი (კოტოას) კინა. პატარა ქობინი.

პროსხი (კოტოს) ზოლო. ბაჟი; ქორდღლის
ნაშიპირი (ა. გარ).

პროსხი (კოტორეს) 1. ზოლო. იგივეა, რაც
კოტორი, - ბაჟი. ჭამ-კოტორე
ხოლო ველაგინენია ქორაში? - (სულ რომ
ჭამ) ბაჟია ხომ არ გიხისო მუცელში? 2.
ქობინისმაგებარი. იხ. კოტო.

პროსხი (კოტოროს) პატარა, დგაბლი ტანის.
იხ. ქეარაკოტორო.

პროსხი (კოტომის) ტომონ. ქობინისმაგებარი
ორმო (ა. ცხადა, კატალი, გვ. 97). შორ. კოტომი
მოზღვდით სისხლის გამომღებელი ტურტელი
(საბა).

ქობულაძე (კობულაძე) ქობულაძის
[კობულაძე-კობულაძე].

ქობულაძე (კობულაძე) ადრესობაზე გაკეთებული
ჭურჭელი, ქობულაძის შვილი. ჭეჭი ხეობის
ვენტილიტირებულია და კობულაძის
ეპიკრიზანდია - თავი ხეობის ვერ გეტყობა
და კობულაძის იბადოა უკან. იხ. კობულაძე.

ქობულაძე ქობულაძე: ინდაურის მხობობა. იხ. ჭეჭი, ჭეჭი!
ქობულაძე.

ქობულაძე (კობულაძე) კახა, ადამიანის თავის უკანა
ნაწილი, მხობობა. -სი მეფეა? - კობულაძე
- დუსია: *ქსი, I, გვ. 302* - სად დაგარტყა? -
კეფანო (კეფანო-თავი). დუსია კობულაძის
გუბირექტისა - თავის კეფა გაუხეტიქსო. *შდრ.*
კობულაძე, კობულაძე.

ქობულაძე, ქობულაძე (კობულაძე) ურმის ნაწილი, - ქობულაძის
(*იყოფშ, I, გვ. 302*). კობულაძის რე საციხურები იხი
ორტყაფუ - კობულაძის ურმის ქალებზე
ჩამოსაცემელი სარტყელი (*ქ. გვ. 302*). კობულაძის
ქობულაძის სარტყელი კობულაძის - კობულაძის ჩამოყვადო
კაცო.

ქობულაძე, ქობულაძე (კობულაძე, კობულაძის) *ქობულაძის*.
კობულაძის ამბავს თქუანობა: *მასალა, გვ. 99* -
კობულაძის ამბავს თუ იტყვი... დღევანდელი მუხილი
კობულაძის თოლეთი ურმისებურად: *მასალა,*
გვ. 99 - დღევანდელი კობულაძის თვალები
უბრიალებია. შიო, კობულაძის, სი ნაგავი: *იყოფშ,*
გვ. 127 - შიო, კობულაძის, შე ხობო! ექ
კამბეშიში ოდიარე რე დო კობულაძის
ოცონო: *ქ. საბუშ, ქსი, გვ. 145* - იქ კამბეშის
საბლაბო და კობულაძის საბუდარი. *შდრ. ლაზ.*
კობულაძის კობულაძის (*ქ. გვ. 145*). იხ. კეფანა.

ქობულაძის (კობულაძის/კობულაძის/კობულაძის) 1. ქობულაძის კობულაძის
დობულაძის დო სიტყვა - ვარია: *ქ. საბუშ, გვ. 250*
- კაცო მოკვდება და სიტყვა (ნათყვა) არაო.
რინო კობულაძის უწუწუწო რინო კობულაძის: *იყოფშ,*
გვ. 9 - ბებერმა კაცმა უთხრა ბებერ კაცს.
კობულაძის ქობულაძისგანი, გველას
ეკართხუნასია: *ხაზი, სიძრ., I, გვ. 75* - კაცმა
რომ მოინდომოს, მთას ნააქცევსო. ბორო
კობულაძის ჭეჭა ამიწო მუმი უბოროტოებმა:
ხაზი, სიძრ., I, გვ. 19 - სულელი კაცე ჭეჭას
მასზე უფრო სულელთან იბოივოს. ხოს ქობულაძის
დაკობულაძის, კობულაძის - ნინათი - ხარს რქით
დაბამენ, კაცს - ენით. თენა ცოდა მუწო ვარე,
თეყალს კობულაძის ოთხედე: *ქსი, I, გვ. 45* - ეს
ცოდე როგორ არაა, ასეთს (ამნარს) კაცს
უკეთებდე? ათე კობულაძის მუგეობი: *იყოფშ,*
გვ. 6 - ამ კაცსაც შევაგონე. იმ დარბი
კობულაძის (კახას) კობულაძის ვალბულუნდე:
იყოფშ, გვ. 3 - იმ დარბი კაცებს არაინ არ
ლებულობდა. 2. განუსაზღვრელობითი
ნაცვალსახელის მნიშვნელობით მკარავნი,
ქობულაძის: კობულაძის ვარაგადე იმენი გლახა - კაცო

(ვერავინ) ვერ იტყვის მასზე ცუდს. კობულაძის ვა
წუწუ: *ქ. გვ. 208* - არავის (კაცს) არ უთხრა.
ჯობულაძის ჯობულაძის კობულაძის ვაუკეთებუ -
კარგისათვის კარგი არავის ვაუკეთებია. კობულაძის
ვარაუდე - არავინ არ იყო იქ. 3. მამაქობულაძის.
კობულაძის ვეწეშო თექ მითინქ? - მამაკაცი ვერ
იმოგეს იქ ვინმე? კობულაძის ვაგოგორდო? -
მამაკაცი ვანყდე? 4. ქობულაძის მამა, ქობულაძის
ჩიქვანბი კობულაძის რე - ის ჩიქვანის კაცი
(ყმა) იყო. ფაღვანი კობულაძის რე - ფაღვან კაცი
იყო. 5. რთული ფუძის მეორე შემადგენელი
ნაწილი: ზაღანა-კობულაძის ბავშვი (ბავშვი კაცი);
მუმა-კობულაძის მამაკაცი; ოსურ-კობულაძის
დედაკაცი (ქალ-კაცი); ქობულაძის კობულაძის
მამაკაცი (გულადი კაცი); ვინა-კობულაძის მამაკაცი.
იმ დღე კობულაძის რე: რხინით დო ვარასით
დუ დე კობულაძის აუცილებელი რე - ლხინი დო
ტირილიც თავაკაცი აუცილებელია. 6. კობულაძის
თქუანობა კაცმა რომ თქვას //სწორე ვითხრათ,
მართალი რომ ითქვას: კობულაძის თქუანობის
ვარე ინა უსაქმეს ჩილათირო - კაცმა რომ
თქვას, არა ის ამ საქმეში შემცდარი. 7. სი კობულაძის
შე კაცო: სი კობულაძის, სორე ეშმა ხანს,
მეღინი? - შე კაცო, სად ხარ ამდენ ხანს, რომ
დედარე? 8. ვეწეშო ვარაგადე კობულაძის მარტო კაცი;
უოგავო კაცი. 9. ბავშვი კობულაძის ძველი კაცი. //
გადაც. გამოცდილი, მცოდნე კაცი. *შდრ. ლაზ.*
კობულაძის კაცი (*ქ. გვ. 145*). იხ. ნაკობულაძის, უკობულაძის.

ქობულაძის (კობულაძის) ანთროპო. ქობულაძის. კობულაძის (=კაცობა)
ქობულაძის. კაცის სახელი. კობულაძის - კობულაძის.

ქობულაძის (კობულაძის) ქობულაძის. კობულაძის ზმზ.
კაცობა. მდარათეს კობულაძის დო
ოსურაძის - ნაივინე კაცობა და
ქალბადა.

ქობულაძის (კობულაძის) ქობულაძის. კობულაძის
ვიღვლას, სახელი მუღვა რეზობობას: *ა. ცან.,*
გვ. 109 - კაცს კაცობა გეზობობს, სახელი რაც
რინო ვერტყვას. ენა ვარე კობულაძის ა: *ხაზი.*
სიძრ., I, გვ. 126 - ეს არ არის კაცობაო.
მალაღე თოში კობულაძის: *ქ. საბუშ, ქობულაძის*
გვ. 116 - ყოჩაღ მის კაცობას. აბა, სი
გიჩქელო სქანი კობულაძის ა: *ქ. გვ. 55*
- აბა, შენ იცი და შენმა კაცობაო. ირო კობულაძის
გახარებული ორდუ... მუმი ჯობულაძის
კობულაძის: *ქ. გვ. 14* - ყველა
გახარებული იყო... მისი კარგი კაცობისათვის.
ეკობულაძის(ი) ვარაგადე კაცობის ნაშემა: კობულაძის
კობულაძის ან ან - და, ათე საქმეს გაიკეთენ -
კაცობა თუ მნამსო, ამ საქმეს ვაგეკეთებ.
ეკობულაძის მიშაძევენა კაცობის დენა შიგნით:
დედი კობულაძის მიშაძედე თოში ხანდას -
დედი კაცობა იდო მის შიგნით.

ქობულაძის (კობულაძის) ქობულაძის (კობულაძის)
ქობულაძის ქობულაძის.

კუღელიც: *ქ. სამეფ., კსპს, I, გვ. 151* - შეხედე (უკან) ცხენის კუღს. **ჯოდორს კუღელი** შიამანაბასიე წყარქინი, თუმი განმურენსია: *აქან., გვ. 132* - ძალს კუღამდე თუ არ მისწვდა წყალი, ისე არ გაცურავსო. **იკუღელით** ქუამ ყოთამა კუღით ქვის სროლა. *გაფაქ.* სასტკად დამარცხება. **პატონს კუღელი** თქვა ოყოთინაფუ - ბატონს კუღით ქვა ასროლინა (ე.ი. სამარცხინოდ გააქცია). **იკუღელი**მი ეყოთხოზინი კუღმი მიდევნება, *გაფაქ.* ბრმად მიდევნება: **კუღელს** ეყოთხოზუ, ვეჩმერცხიბუ - კუღმი მისდევს (ბრმად მიჰყვება), არ შორდება. **იკუღელი**მა მიჩანნაზალი/ეკოჩერჩელი კუღმი მიჩანნაზება, *გაფაქ.* მორჩილად უკან მიჰყვება. **იკუღელი**ში **კუღელი**მა გინოდვალა კუღის კუღზე გადადება, *გაფაქ.* აკვირში ყოფნა, ცუდი საქმის ერთად კეთება. **კუღელი** **კუღელი**შია აფუნა გინოდვალირი - კუდი კუღზე აქუთ გადადებული, - საქმეს ერთად აკვარახჭიბუნ. **იკუღელი**ში შობუმა კუღის შობმა, *გაფაქ.* რაიმეს გაზვიადება (ექვით). **იკუღელი**ში(ი) რიკი კუღის ბოლო (რიკი): შუგო დასუსთებე, **კუღელი**ში რიკის ქოგურაფუ - როგორ დასუსტებულა, კუღის რიკს დამსვავსებულა. **იკუღელი**ში რიკიმახ ტყეში გონწყუმა კუღის რიკამდე ტყვის გაძრობა, *გაფაქ.* მეტბმძეოდ გაყვლეფა; მთავი დღის დაყენება: შუთხი ვაჟუ ზტუ, **კუღელი**ში რიკიმახ გოტყაბარუუ - არაფერი არ დაუტოვა, კუღის რიკამდე გაატყავა. **იკუღელი**ში რიკიმა ხამუ გეტახუა კუღის რიკზე დანის გატეგვა, *გაფაქ.* საქმის ბოლოს გაფუტება: **ირფელი ჯგირი გააკეთე ლო ხამუ კუღელი**ში(ი) რიკის ქიმქატახუა - ყველაფერი კარგად გააკეთა და დანა კუღის რიკზე მიამტვრიაო (საქმე ბოლომდე ვერ მიყვანაო). **იკუღელი**ში ქიყინაფა კუღის ქენვა, *გაფაქ.* თავის მოკატუნება, ემსაკობა, ცბიერება. **იკუღელი**ში ყამბარიმა გედება კუღის ყავარზე გადაება, *გაფაქ.* კუდაბზიკობა, ამპარტყენობა. **მოთინს** ემჭქოდუნს, **კუღელი** ი ყამბარიმა გეჟუ - არავის არ კადრულობს, კუდი ყავარზე აქეს გადებული (უდევს), - **კუდაბზიკობს**. **იკუღელი**ში ჭვალა კუღის ღმწვა, *გაფაქ.* გამწარება, მწენება: **მუშენი გატუ კუღელი**, თე ამბეს გააკათუქი-და? - რატომ გენვის კუდი (მწენებული ხარ), ამ ამბავში თუ არ ურევიბარ? *შერ. ლაზ.* **კუღელი** კუდი (*ნ. ბარი*).

ქულა (კუღელას) **პუღინი**; **ლაშუცა**.

ქულამ-ი (კუღელას; *საბორის*, *უკუღელ* უკუღელი) **ქულანინი**. **უკუღელი** ჩხოუ **კუღელას**ს **ჭანჯის** (*წინანის*) **გიითირაყანდუა** (*ცარაყანდუა*): *ი. თუფ., გვ.*

178; *ხაღს. სიძრ., I, გვ. 133* - უკუღო ძროხა კუღინას ბუხს უგერიებდო. // *გაფაქ.* ემსაკი, ცბიერი. **დიდი კუღელი** შიამი ოსურთი - დიდი ემსაკი ქალი. *შერ. ლაზ.* **კუღელი**რი კუღინი.

ქულამირბალ-ი (**კუღელბირბალ/ის**) **ქულაბზიმა**, **ჩქეგმი შოთა**

კუღელი ბირბალე **ძაბირე** - ჩემი შვილიშვილი კუღაბზიკა გოგია. *იხ. ბორძინი.*

ქულამრჩობა (**კუღელბოჭკას**) **ქულბანიერი**.

შერ. **კუღელგინა**, **კუღელბოჭკა** **მარჭიხლი** - კუღფართო მერცხალი.

ქულამინრხეშაშვილ-ი (**კუღელგინობუმი** **ვილ/ის**) **ქულაბაბაშვილი** *გაფაქ.* ძლიერ დაახლოებული. **ნახეტანი**

კუღელ გინობუმა ფილი რენა - ნამეტანი კუღდაბამული (დაახლოებული) არიან.

ქულამირბა (**კუღელგირბეს**) **ქულბრძელი**. **იგივა**, რაც **გირბეკუღელი** შიამი.

ქულამარი (**კუღელი**რს) **მიღო**, *ენებ. წარს.* **კუღელას**ს **ზმინსა** - **ქულბაცილი**აბული (**კუღმობუტული**).

ქულამლაშარაში (**კუღელლაფართი**ას) **ქულფართო**.

ქულამირბა (**კუღელმერბეს**) **ქულხე** **თითირის** **მომე**, - **ქულმომთომო**.

ქულამირბინაშვილ-ი (**კუღელმორიკინაფილ/ის**) **ქულაბაბაცილი**, **ქულაბპირილი**.

ქულამირბირბალ-ი (**კუღელმორიკაილი**რს) **ქულმორიკაცილი**, **ქულმორიკანილი**.

ქულაშა (**კუღელუას**), **ქულაშა** (**კუღოლუას**) **სახელი** **კუღელ/ოლას**ს **ზმინსა** - **ფრინველის** **ქულის** **მოსოლე**. **ამჭენარ** **არბა ქოთი**მეფე **ლოპკულოლე** - ამ დილას ყველა ქათამი დაკუდე (**კუდი** **მოვაცალე**).

გუკუღელე **ლო კუღელი** **აბარი** **მიღუნია**: *მ. ზეძ., გვ. 83* - **კუდი** **გავაცალე** და **კუდი** **აბერ** **მაქეს**.

კუღელანს (**ბაიშაულანს** **კუღს** **გააცლის**, **ბაიშაულან** **კუდი** **გააცლა**, **ბაიშაულან** **კუდი** **გაუცლო**, **ბაიშაულან** **კუდი** **გააცლოდა** **თურმე**) *გრძ.* **კუღს** **აცლის** (**აპორებს**).

იკუღელაუნ (**ბაიშაულან** **კუდი** **აცლო** **იქნა**, **ბაიშაულან** **კუდი** **გაცლოდა**) *გრძ.* **ენებ.**

კუღელასს **ზმინსა** - **კუდი** **ეცლება** (**შორდება**).

იკუღელაფუანს (**იშაულაფუან** **კუდი** **მო** **აცლებინა**, **იშაულაფუან** **კუდი** **მო** **უცლებინება**, **იშაულაფუან** **კუდი** **აცლებინება** **თურმე**) *კაუზ.* **კუღელას**ს **ზმინსა** - **კუღს** **აცლებინებს** (**ამორცხინებს**).

იშაულარი **მიღო**, *ენებ. გვ.* **კუღგასაცლები**.

იშაულარი **მიღო**, *ენებ. წარს.* **კუღგასაცლები**.

იშაულარი **მიღო**, *ენებ. წარს.* **კუღგასაცლები**.

იშაულარი **მიღო**, *ენებ. წარს.* **კუღს** **გაცლის**

ასამდე კომლი. ართი კ უ მ ა მიკაბორანს ხეაღე – ერთი ოჯახი სახლოს მხოლოდ. ქვირი არტელიში გამგეობამ გორით კ უ მ ა ში მიკაბორან: *საზა. 16.07.1930, გვ. 4* – ფეკლი არტელის გამგეობამ გაყო კომლის მიხედვით. კ უ მ ე ფ ი შ ი რიციხე მითომიუგერინუნდ...: *საზა. 06.03.1930, გვ. 3* – კომლების რიციხე აღწევდა...

კუმბაზა (კუმბაფას) სახელი **კ უ მ უ ა ნ ს** ზნისა – კმპაპ; *შუპოლუპაპა*. ბები კარახათი კვერცხის მიკაბუნანდუ ქუნხას დო თოღოსუშე უ კ ე მ უ ა ნ დ უ – ბებია კალანხითი (პატარა კალათით) კვერცხს ჰკიდებდა სამზად სახლში დო ქვევიდან უბოლებდა (უეკამბლედა). ოკუმუნას, უკუმუნას (ოკუმუნა უეკამბა, სუპაშა უეკამბლებია, ოკუმუნა უეკამბლედა თურმე) *გრძლ. უეკამბლეს, უბოლებს. იკუმუნაფუფი* (ოკუმუნა შეეკამბლედი იქნა, სუპაშა უეკამბლედა) *გრძლ. უეკამბლეს. ოკუმუნას ზნისა – იეკამბლეა.*

იკუმუნა, **იკუმუნაფი** (ოკუმუნა შესაძლებელი გახდა კმევა, ეკამბლეა; სუპაშა უეკამბლედი გამბდარა შეეკამბლეა) *გრძლ. უეკამბლეს. ოკუმუნას ზნისა – შეიძლება იეკამბლოს. აკუმუნა*, **აკუმუნაფი** (ასაშუაშელო შეეკამბლებინა, – ოკუმუნა უეკამბლეა შესაძლებელია) *გრძლ. უეკამბლეს. უკუმუნას ზნისა – შეუძლია აკუმუნას, შეუძლოს.*

ოკუმუნაფუნას (ოკუმუნა აკუმბლებინა, სუპაშა უეკამბლებინებია, ოკუმუნა უეკამბლეა) *გრძლ. უეკამბლეს. აკუმბლებინებდა თურმე) კუმუნა. ოკუმუნას ზნისა – აკუმბლებინებს. მარაშაპალი, მარაშაპა მიძლ. მიუქ. მკემეველი; მკემბლებელი; შეშბოლებელი. ოკუმუნა, ოკუმუნა მიძლ. უეკამბლეს. მკემეველი; საკემბლებელი. კუმუნა მიძლ. უეკამბლეს. წარს. ნაკემევი; ნაკემბლი; კემბლებული. ნაკემევი მიძლ. უეკამბლეს. წარს. ნაკემევი; ნაკემბლები. ნაკემევი მიძლ. უეკამბლეს. წარს. კემევის; შეეკამბლების საფასური. ნაკემევი მიძლ. უეკამბლეს. უეკემეველი. შორ. ფუტეღა.*

კუმბაშოლ-ი (კუმბაშოლ-ის) *მიძლ. უეკამბლეს. წარს. ოკუმუნას ზნისა – შუპოლუპაპა, ნაკემევი, კემევი.*

კუმბინ-ი (კუმბინ-ის) *იხ. კუმბინა. კმინა, ნელი კმინა.*

კუმბინა (კუმბინაფას) სახელი **კ უ მ ი ნ უ ნ ს** ზნისა – კმინა, ნელი კმინა. **გური ფურინუნტ, ნტური** კ უ მ ი ნ უ ნ ს – გული ფურინ, მტური კენესის. მუ ოკო თის, მუს ტ უ მ ი ნ უ ნ ს თეძე? – რა უნდა მას, რას კენესის იქ? **კუმბინუნს** (*ფურ. იკუმბინა* ოკენესა, სუპაშა უეკენესა, ოკუმბინა) *კენესადა თურმე) გრძლ.*

საშ. მიუ. კენესის, კმინაფას. აკუმბინ(ი) (ასაშინა შელო კენესა, – ოკუმბინა) შესაძლებელია კენესა) გრძლ. უეკამბლეს. უეკამბლეს. კ უ მ ი ნ უ ნ ს ზნისა – შეუძლია ოკენესის, იკმინოს.

ოკუმბინაფუნას (ოკუმბინაფუნა აკენესინა, სუპაშა უეკენესინებია, ოკუმბინაფუნა) *აკენესინებდა თურმე) კუმუნა. კ უ მ ი ნ უ ნ ს ზნისა – აკენესინებს; აკუმბინებს. მარაშაპალი მიძლ. მიუქ. მკემეველი, მკემბინაფი; მკემბინელი. ოკუმბინაფი მიძლ. უეკამბლეს. წარს. ნაკემევი. ნაკემბინა მიძლ. უეკამბლეს. წარს. კენესის, კმინის საფასური. შორ. ლუმბინა, სუმბინა.*

კუმბორ-ი (კუმბორ-ის) *იხ. კუმბორა.*

კუმბორა (კუმბორაფას) სახელი **კ უ მ ო რ უ ნ ს** ზნისა – უმნოდ და ხარბად ჭამა. **კუმბორა** (ოკუმბორა ხარბად ჭამა, ოკუმბორა ხარბად უჭამია, ოკუმბორა) *ხარბად ჭამდა თურმე) გრძლ. ხარბად ჭამს.*

კუმბორა-ი (კუმბორა-ის) *კ უ მ ო ხ ი ლ ი ძაფი – მავრად დართული ძაფი (მასალები, გ. II, ნაწ. II, გვ. 227).*

კუმბორა (კუმბორაფას) სახელი **კ უ მ ო ხ უ ნ ს** ზნისა – ნმანა (*კ. შარ.*); მრანა, კლანა. **კუმბორა** (კუმბორა ნმანა, სუპაშა უნმანია, ოკუმბორა) *ნმანადა თურმე) გრძლ. გრებს, კლანის, ნმანის. უკუმბორა (სუპაშა უნმანა, სუპაშა უნმანია) გრძლ. სახე. კ. კ უ მ ო ხ უ ნ ს ზნისა – უგრებს, უნმანის.*

მარაშაპალი მიძლ. მიუქ. მკემეველი, მმანინელი. ოკუმბორა მიძლ. უეკამბლეს. წარს. ნაკემევი, ნაკემბინა. კუმბორა მიძლ. უეკამბლეს. წარს. გრებილი, მავრად დართული; ნმანინელი. ნაკემევი მიძლ. უეკამბლეს. წარს. მავრად დართული (ძაფი). ნაკემევი მიძლ. უეკამბლეს. წარს. მავრად დართულის საფასური.

კუმბორა (კუმბორაფას) სახელი **კ უ მ ო რ უ ნ ს** ზნისა – მარბინი საჭმლის კმინაში ჭამა. **კუმბორა** (ოკუმბორა დაკენესა, ოკუმბორა) *დაკენესადა თურმე) გრძლ. კენესს, ტკევეს.*

კუმბორა-ი (კუმბორა-ის) *იგივეა, რაც კ უ მ ო უ ლ ი, – უნმანინის ტანტინის თანაფი.*

კუმბა (კუმბაფას) **კუმბა, მუმბა** (პირისა). პის **კ უ მ უ ნ ს** – პირს მუნას.

კუმბინა-ი, **კუმბინა-ი** (კუმბინა-ის) *მიძლ. ლოლი. იხ. კუმბა, ოკუმბალი (ა. შარ.). ოკუმბა, კ უ მ უ ნ თ ხ უ რ ი, ძაბებში ექმეველი ჩინ მუნაფი – ოკუმბა, ლოლი, გოგოებმა ამონკეცა ჩენი მხარე (კუმბა).*

ქუმუხი (კუმუხის): კუმუხი კოჩი მკვახე კაცი
(*ქ.ჭარ.*).
 ქუმუხას (კუმუხას) *მოტან.* ქუმუხსო (*ა. მყ.*).
 ქუმუხი (კუმუხის) *მოტან.* ქუმუხსო (*ა. მყ.*).
 ქუმას (კუმასას) *მოტან.* ლოლო. *შორ.* კუმუნთური.
 (*ა. მყ.*).

ქუნა (კუნას) იგივეა, რაც კინა, — სახელი
 უკუნანს ზმნისა — წმინა. ბოშიქ თე გერი
 ქვლარაგუ დო მოუკუნეღ ლეკურს: *შ. ზებ.,*
გვ. 255 — ზიჭმა ეს მტერი ნააქცია და მონია
 ლეკური. გურკ მუთუნი ვეღა მკუნანც:
ქსს, I, გვ. 165 — გულს არაფერი გამიხალსებს
 (ამომინვეს).

ქუნღი (კუნღის, კუნს) ბანაპალი, პატრივი. -მუს
 აწუღება?—ჩხოუმ კუნს: *ქსს, I, გვ. 30* — რას
 დაუღებ (წინ)?—ძროხის პატრივი. კუნღის
 მაკომალს კიბი ორგაყუფუბ ოკო
 ალუჩანუღას: *თ. ხაბუ., გვ. 251* — განაულის
 მჭამელს კოვი ქამარი უნდა ჰქონდეს
 გარდლო. *შორ. ლაზ.* კუნდი განავალი (*ნ. მარ.*).

ქუნთი (კუნთის) ქუნთი. *გადატ.* ბარძაყი. კუნთიში
 ძვალი ბარძაყის ძვალი. *იხ. კუთი.*

ქუნთხუ (კუნთხუს) იგივეა, რაც კუთხუ,
 კურთხუ, — ქუნთხა. სქანი კუნთხუ
 საქორთუო, ნანაშ პამო ბეა: *მახალ., გვ. 17* —
 შენი კუთხუ საქართველო, დღისი ტყიბილი რძე.
 გიყორდას კუნთხუ სქანი: *ქ. საბუჟ., ქართ.*
ზებ., გვ. 112 — გიყვარდეს კუთხე შენი.
 მოჭყულეს ქიმიყონანა, კუნთხუს
 ქემკარინუანა: *ქ. საბუჟ., ქსს, გვ. 134* —
 პატარადას მოიყვანენ, კუთხეში მიაყენებენ.

ქუნთხა-ქუნთხოუ *ჯაჯ.* ქუნთხა-ქუნთხად:
 ქმუღორითი ოშქამე ყამაყობაში
 მოხამგრებას კუნთხუ-კუნთხოუ —
 შეკუდექით საშუალო გლეხების შეგროვებას
 კუთხე-კუთხედ.

ქუნთხური (კუნთხურს) ქუნთხური. თენა
 კუნთხური უბედურება რე: *ვახაყ.,*
26.03.1930, გვ. 4 — ეს კუთხური უბედურებაა.

ქუნთხუმე-ქუნთხუმეს *ჯაჯ.* ქუნთხინან-
 ქუნთხიმე. კუნთხუმე-კუნთხუმე
 გიღერულენა — კუთხინან-კუთხემდე
 დარბიან.

ქუნთხეამილი (კუნთხეამილ/რს) ქუნთხეამი-
 ლოციმილი. გილეჯური გუმბორგვილო,
 გურუფმათი ლოკუნთხეამილო — ატარე
 გამარჯვებულად, გულსასეცე და კუთხედალოც-
 ვილად.

ქუნო (კუნოს) იგივეა, რაც გორლოკუ, —
 თიპზის დასაპირი ბიდელიმიტი მოწნული
 მისხ, — ქონი (*ქ.ჭარ.*). კუნო გიღელგაჯურა
 ლიმილი რე ჩხოშიში ოჭოფალო — კუნო
 გიღეოვით დანწულია თიგზის დასაჭირად
 (*მასალეტი, ტ. V, გვ. 73*). კუნოს მალუ წყარას

გეღუნა ჩხოშიში ოჭოფალო — კუნოს
 მიმდინარე წყალზე დგამენ თიგზის დასაჭირად.
შორ. კონი თიგზის საყრობი (*საბ.*).

ქუნი-ი (კუნგის) ქუნი. *შორ.* ხუნცი.

ქუნი-ი (კუნგის) შვილიპირიანი სიმილი.

ქუნა (კუნას), ქუნა (კუნას) მოკლე; დაბალი
 (*ხაბრისა, ვიგრძე*). უძლიან მუკუნა კაბა
 მიკაქუნს! — ამ გოგოს რა მოკლე კაბა აცვია!
 ...თუმა კუნა, კიორკილი: *ქსს, I, გვ. 38* —
 ...თმა მოკლე, ხეჭუჭა. კუნაქ ვეღელანუშ-
 მაღალე ვა მოღირკულო ჯუნაქ ვეჩეხუ —
 დაბალი (მოკლე) ვერ ასწვდა, მაღალი არ
 მოღირკა და კოცნა არ იქნა (არ შედგა).

ნინაგინეს საქმე კუნა უჭენია: *ხალხ.*
სიძრ., I, გვ. 105 — ენაგრძელმა საქმე მოკლე
 იცისო.

ქუნა ლე იგივეა, რაც ლეკუნა, —
 დღემოკლე.

ქუნარება, ქუნარება (კუნტარებას) სახელი
 აკუნტარენს ზმნისა — დამოკლება. ირი
 იღას შუმან თე ქინანში ორინას
 აკუნტარენს — ყოველი დღე სმით
 ამქვეყნად ყოფნას იმოკლებს.
 აკუნტარენს (შაჰნაბარო დაამოკლა,
 შაჰნაბარანო დაუმოკლებია, ლოქინაბარანო)
 დაამოკლებდა თურმე გრდამ მოკლებს.
 იკუნტარენს (ლოქინაბარო დაიმოკლა,
 შაჰნაბარანო დაუმოკლებია) გრდამ სათაე. *ქე.*
 აკუნტარენს ზმნისა — იმოკლებს.
 უკუნტარენს (შაჰნაბარო დაუმოკლა,
 შაჰნაბარანო დაუმოკლებია) გრდამ სახე. *ქე.*
 აკუნტარენს ზმნისა — უმოკლებს.
 იკუნტარებუ (ლოქინაბარო დამოკლდა,
 შაჰნაბარანო დაუმოკლებულა) გრდამ. *ენებ.*
 აკუნტარენს ზმნისა — მოკლდება.
 ეკუნტარებუ (შაჰნაბარო დაუმოკლდა,
 შაჰნაბარანო დამოკლებია) გრდამ. *ენებ.*

უკუნტარენს ზმნისა — უმოკლდება.
 იკუნტარინე (ოქინაბარანო შესაძლებელი გახდა
 დამოკლება, —) გრდამ. *შესაძლ. ენებ.*

აკუნტარენს ზმნისა — შეიძლება
 დამოკლდეს (//დამოკლება).

აკუნტარინე (აქინაბარანო შეძლო
 დაემოკლებინა, —, ნიაბარანო) შესაძლებელი
 დამოკლება) გრდამ. *შესაძლ. ენებ.*

უკუნტარენს ზმნისა — შეუღლია
 დაამოკლოს.

ოკუნტარებაგუნას (ოქინაბარანო დაუმოკლებინა,
 შაჰნაბარანო დაუმოკლებინა, ნიაბარანო დაუმოკლებინა,
 ნიაბარანო დაუმოკლებინა) ამოკლებინებდა თურმე
 კუთხ. აკუნტარენს ზმნისა — ამოკლებინებს.

მაქინაბარანო მიძე. *მოქმ.* დაშმოკლებელი.
 იქინაბარანო მიძე. *ენებ. მე.* დაშმოკლებელი.
 შაჰნაბარანო მიძე. *ენებ. წარს.* დამოკლებელი.

გაგლუჯითი კურთხეა ით ბერს:
მ. ხუბ., გვ. 77 - ჩამოუგდეთ ხეანჯარი ამ ბერს.
კურთხეა ჩვენი მუნდეს აკოშქუმლილი
ძაფივე - ხეანჯარს ძველად ქოვდენენ
შეერთებული (შეგრებილი) ძაფისაგან.

ქართულარი იხ. კურთხეა.

კურთხეალო - კურთხეალო (ძალი, სიმი).
მ. შასაძაძე: ნიუხვის ძალი (*კ. შარ.*).

ქართამი (კურთამს) ნიუხვიანი. ძალამ ჯგირი
კურთამი ისირი რენია, - თქუანდეს ჩვენი
ფურცელამი ისირიშენი - ძალიან კარგი
ნიუხვიანი ისირი არისო, - იტყოდნენ ძველად
ფოთლიან ისლზე.

ქართახ (კურთახს) იხ. კურთხეა.

ქართახა (კურთახასს) იხ. კურთხეა.

ქართახაშვილი (კურთახაშვილს) *მიძე, ენებ. წარს.*

აკურთხენს ზმინსა - ქართახაშვილი.

ქართახაშვილი (კურთახაშვილს) იხ. კურთხეა.

ქართახი (კურთახისს) იგივეა, რაც კურთხეა.

კურთხეა, - ქართახი. კურთხეა

კურთხეაანს უდიდლოდ გინი: *ა. ყოფშ., გვ. 142*

- კურთხეა ცვირის უდიდლო ხბო.

კურთხეა ქუქნაყოფი: *მ. ხუბ., გვ. 84*

- კურთხეა მიაგლო.

ქართახი (კურთახისს) სახელი აკურთხენს
ზმინსა - ქართახიანი. ცირიფი თოქ კიათუთო,
დული გამლო კურთხეათ: *ა. ცაი., გვ. 78;*
ქსს., I გვ. 171 - გოგობედი უნდა შევაგროვოთ
(და), თაუ ვაკურთხინოთ (დავალოცინოთ).
ვადაძე. გალანძღვა, შევინება (გაბრაზებით).
გურქ მუერთოუ დო ბრელი უკურთხეა -
გაბრაზდა და ბევრი აფინა (უკურთხა).

კურთხანს (ქართახს) კურთხა, ქართახს
უკურთხავს, წიარახსაჲ(ს) აკურთხებდა თურმე
გოდმ. აკურთხებს; *ვადაძე.* ლანძღვს.
აკურთხენს (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია, წიარახსაჲ(ს) აკურთხებდა თურმე
გოდმ. აკურთხებს.

აკურთხენს (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხავს (თავს).

აკურთხანს (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სახე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხავს, ავიგინა.

აკურთხებუ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებუ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხენს ზმინსა - შეიძლება აკურთხოს.
აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

აკურთხებ(ს) (ქართახს) აკურთხა, ქართახსაჲ
უკურთხებია *გოდმ. სააძე. ქვ.* აკურთხენს
ზმინსა - აკურთხებდა.

ოკრუკუმაფუნანს (ოპარაპაფუნა აფუნდავებინა, შაპარაპაფუნა უფუნდავებინებია, ნოპარაპაფუნან) აფუნდავებინებდა თურმე *კაუზ*.
 კურკუმანს ზნისა - აფუნდავებინებს. მანაპაპალი მიძე. მიქმ. და მფუნდავეელი (მინისა).
 იპარაპალი მიძე. ენებ. მე. და საფუნდავებელი. იპარაპალი მიძე. ენებ. წარს. და ფუნდავებელი. ნაპარაპა მიძე. ენებ. წარს. და ნაფუნდავები. ნაპარაპაპალი მიძე. ენებ. წარს. და ფუნდავების საფასური.
 შაპარაპა მიძე. უარყ. და უფუნდავებელი.

პურპული (კურკულს) გიღლის ძირი (*დ. ფოთია*).

პურპუბე (კურკუბას) ბრძოლქელიანი პატარა ღორი (*ბ. კოლანაყა*). შორ. კუმკუმა ვერცხლის კუტალი (*საბა*).

პურპუბე (კურკუბას) მრგვალთაბა ბორცვი (*ბ. ცხადა*); შაპარაპა ეულად აბაღლქაპული ბორაპი (*ბ. კოლანაყა*).

პურპუბე (კურკუბას) კონუსისებრი აბღილი (*ქსს. I, გვ. 316*); ფარღორი. კურკუბე იას გინოქანჩ, გინოხულ სუკიმ დუს; *ქსს. I, გვ. 316* - შემადლებულზე გადაშოლტილია, გადაშობილი (გაღმქაურ) გორაკის თავზე. შორ. უარკუმა.

პურ (კუროს) ზოოდ. პური.

პურსალი (კურსალს) პირიქნებაა, რომელიც ძაღლს ასნაპლის ნადირობას (*მასალები, ტ. V, გვ. 142*).

პურსუბი (კურსუბის) იხ. კურსული. ლაგვანს ულუ კურსუბი - ქვევრს აქეს კურსუბი (ძირი).

პურსული (კურსულრს) ქვევრის ძირის ბოლო, გიღლის ძირის მსგავსი (*მასალები, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 228; ტ. V, გვ. 76*). კურსული რე ლაგვანშიმ ქვიჩი - კურსული არის ქვევრის ძირი.

პურტანი (კურტანს) პურტანი. ართ შარას დაბადელი კურტანიში საცალით: *ა. ვიფშ, გვ. 152* - ერთ გაზზე ვიკარბილი (საკმარისი ვიქნებოდი) კურტანის მცალად.

პურტანამი (კურტანამს) 1. პურტანიანი. კურტანამი გირიბი - კურტანიანი ვირი. 2. გადატ. კორძიანი. კურტანამი წიფურთი - კორძიანი წიფელი (წიფელს კორძი რომ აქეს, კურტანივით ჩანს).

პურტან პარი (კურტან კარს) პატარა პარი (ქოშკარზე). ჭიჭე კარს დიდი კარს მიკაბუნი, კურტან კარს უბახუნა - პატარა კარი დიდი კარზე რომაა მიბძული, კურტან კარს ეხახან. შორ. განიშ კარი.

პურტომპა (კურტომპას) სახელი იკურტიმუნ (*ბ*) ზნისა - 1. ახალმშაპლის აბმეხა უშივახოოდ, ფხუპკინეზა; 2. ქანტრამი.

პურტომპი (კურტომპის) ქურტომი, ფრინველის ბაპა.

პურტახალი (კურტახალს) სიფხიზლა.

პურტახს ზაფხ. ფხიზლადა. თავრობა კურტახას მეურე საქმეს - მთავრობა ფხიზლადა უდგას საქმეს. კურტახას რე შაპა: *ბ. სუბ, გვ. 228* - ფხიზლადაა მღვედელი. შორ. კურტახე.

პურტახამი იგივეა, რაც კურტახას, - ზაფხ. ფხიზლადა. კურტახამე ორდეს ჩქენ მტრობი - ფხიზლადა იყენებ ჩვენი მტრობი.

პურტახე (კურტახეს) ფხიზალი, მღვიპარა. ვართი კურტახე რე, ვართი ღურცე: *კ. სამუშ, ქართ. ზეპ., გვ. 121* - არც მღვიპარეა, არც სინიანა. აბა, ჯიმა, რია, გეღრთი, გოკურტახეა:

კ. სამუშ, ქსს, გვ. 149 - აბა, ძმაო, აფანყებაა, ნამოდელი, გაიღვიძე! ...ღიო კურტახე მითინი ვარე: *მასალ., გვ. 61* - ...ფურ მღვიპარი არავინ არის. // *გადატ. ცოცხალი*; მოძრეო, საქმიანი. ძალამი კურტახე ბაღანა რენია - ძალიან ფხიზელი (ცოცხალი) ბავშვიო. შორ. ტყ. ქართ. მკურტახე მკვირცხლი, ფხიზელი, კისკასი.

პურტახე ტირქუჩი (კურტახე თოღუჯის/თოყეს) ფხიზალი ტიხალ-ქური.

პურტახინი (კურტახინს) იხ. კურტახინაფა.

პურტახინაფა (კურტახინაფას) სახელი კურტახე (ნ), ოკურტახე უნანს ზნათა - 'ბაღვიძება, ბამოფხიზლადა. მუღგარენი, თე ძღაბისე ტანქე დუჭე ბურღინაფა, გურქე ლემა უბედური ღო ჯერღვებქე. კურტახინაფა - რალცაა, ამ გოგოს ტანმა დაუწყო ბურღენა, გულმა ბრძოლა უბედურად და ძარღვებმა გაღვიძება. შარა თაქი მიკომიბუ, მუმეფე ვოკურტახინ უა: *კ. სამუშ, ქართ. ზეპ., გვ. 83* - ზარი აქ მიკივია, მუმქებს ვალღიძე. თი თუთაშეფერ თუთაშხას ტუმეაკურტახინ: *ქსს. I, გვ. 24* - იმ თეფარსეფერ ორშაბათს გამეღვიძა... მოთხუე კორი, ნამუქეთი თინა გაკურტახინ უენ: *ა. ვიფშ, გვ. 21* - მოთხოვა კაცი, რომელმაც ის გააღვიძა.

ოკურტახინუნანს (ბაპარახინუნა გააღვიძა, ბოპარახინუნაშუ გაუღვიძებია, ბოპარახინუნაშუ(ნ) გააღვიძებდა თურმე) გრღმ. აღვიძებია. უკურტახინუნანს (ბაპარახინუნა გაუღვიძა, ბოპარახინუნაშუ გაუღვიძებია) გრღმ. სისხე. ქე. ოკურტახინუნანს ზნისა - უღვიძებს. იკურტახინუნანს (ბოპარახინუნა გაიღვიძა, ბოპარახინუნაშუ(ნ) გაიღვიძებულა) გრღმ. ენებ. ოკურტახინუნანს ზნისა - იღვიძებია. აკურტახინაფე(ნ) (ბაპარახინუნა გაიღვიძა, ბოპარახინუნაშუ გაიღვიძებია, ბოპარახინუნაშუ(ნ) გაიღვიძებულა) გრღმ. ენებ. უკურტახინუნანს ზნისა - ეღვიძებია. კურტახე(ნ) (ბოპარახინუნა გაიღვიძა, ბოპარახინუნაშუ(ნ) გაიღვიძებულა,

რომ არ დაისველონ ისე. **იკუჩხში** ბიჯიში მითორა ფეხის ბიჯის მონაცვლება; *გადატ.* დაძვრა: სიტყვაჲ თეორა გალუჲ, **კუჩხში** ბიჯით ვაჲმართუა – სიტყვა ვერ ამოთქვა, ფეხის ბიჯი ვერ მონაცვლა. **იკუჩხში** გოლეგუმა ფეხის გადაცმა. *გადატ.* გაჯიუტება. **იკუჩხში** თულო ღიხას უთხორუნე ფეხებქემ მინას უთხრის. *გადატ.* ფარულად ეტტებება, ავ რასემ უმზადებს. **იკუჩხი** მიკაადლეგმალი ფეხის მოსაჭიდი. *გადატ.* რამე ხელნასაღლები საქმე. **იკუჩხი** უკახაღე ოსქილე ფეხი უკან რჩება. *გადატ.* ნასლა არ უნდა, ემონია, ყოყმანობს, გაუხედავად მიდის. **იკუჩხიში** წყანჯით გილელა ფეხის ნეგრებით სიარული. *გადატ.* ფრთხილად, მონიერად სიარული. **2** ჩიხრჩიხის ნანნილი, პრტყალი ფიცარი, რომელჯაღდაც მებარღება ტანი – გომქანი (*ს. მტკალ., გვ. 211*). **3** რთული ფუძის შემადგენელი ნაწილი: ნარჩა-**იკუჩხი** ფეხის კული, ფეხის ძირი, ღანჯა; სუმი-**იკუჩხი** სამფეხი; ოთხ-**იკუჩხი** ოთხფეხა საქინელი; წყურ-**იკუჩხი** კოჭი. **იკუჩხედნერი** სიმღერაჲ: ფებედნერი. *იხ.* **იკუჩხა**; **იკუჩხისანი**; **იკუჩხისანი**. *ჟღერ. ლაზ.* **იკუჩხე** ფეხი (*ნ. მარო*).

ქუჩხა (**იკუჩხას**) მუკალეობა, ფხობა; ბადნიერი ფხიბით მისაღა ახალ ნაღს, რათა მოჯახს ბადნიერიბა დაემკაშოს. **კუჩხა** ორე ახალი წანამი მავირა ღდას (ფეხშით) დო ბარბაღლობას – ფეხბა (მეგელებბა) არის ახალი ნღის მეორე დღეს (ძველი სტილით) და ბარბაღობას. *იხ.* **მეკუჩხური**.

ქუჩხაწიწიწი (**იკუჩხაწიწიწის**) მებარული საბარინეშო სიგლქარა ფხებადნიერი, – მღერინ, როდესაც პატარხალი შემოჲყავით სიხის ეხოში.

ქუჩხაში (**იკუჩხარს**) ფხინანი. ათე სუმი **კუჩხაში** ორამი მილეკონია: *ა. ცაბ., გვ. 16* – ეს სამფეხიანი რამე ნაიყვანეო. *ჟღერ. კუჩხური*.

ქუჩხაშა (**იკუჩხაშას**), **ქუჩხაშა** (**იკუჩხაშას**) იგივეა, რაც **კუჩხა**, – სახელი **კუჩხახანს** ზმინას – მუკალეობა; ფხინობა. მუხაკეაღცე თით ოჩინე, ლოცუყანცე **კუჩხა ფასა**; *მტკალ., გვ. 104* – მუხაკერას იმით იცნობ, დაიგინებს მეველებობას.

კუჩხანს (პახაზა უმეველა, შაუჩხაზა უმეველი, ნოაუჩხაშ(ნ)/ნოაუჩხაშაშ(ნ) მეველებობდა თურმე) *გრდმ* მეველებობს. **კუჩხაფულენს** *იხ.* **კუჩხახანს**. **კუჩხანს** (შაუჩხაზა უმეველა, შაუჩხაზა უმეველი) *გრდმ. ნახტვ. ჯვ.* უმეველებს იკუჩხენენ(ნ) (იუჩხაზა შესაძლებელი გახდა მეველებობა, აუჩხაზა-ლიმ) შესაძლებელი გამბდარა მეველებობა, – *გრდმ. შესაძლ. ენებ.* **კუჩხენს** ზმინას – შეიძლება იმეველებოს. **აკუჩხენენ(ნ)** (აუჩხაზა შეძლო იმეველა, – ნოაუჩხაშ(ნ) შესაძლებია მეველებობა) *გრდმ.*

შესაძლ. ენებ. **კუჩხახანს** ზმინას – შეუძლია უმეველებოს. **კუჩხაზაფუნს** (იუჩხაზაზა ამეველიანა, შაუჩხაზაზა უმეველებენება, ნოაუჩხაშაშ(ნ) ამეველებენება თურმე) *კაუხ.* **კუჩხახანს** ზმინას – ამეველებენებს. **მაუჩხაზაშ(ნ)/მაუჩხაშ(ნ)/მაუჩხაშ(ნ) მიმე. მომე** მეველებე, მეველებური. **იუჩხაზაწიწიწი/იუჩხაწიწიწი მიმე. ენებ. მუ.** საფეხი, სამეველებო. **იუჩხაშაწიწი, იუჩხაწიწი მიმე. ენებ. წარს.** ნამეველებე; დლოცვილი. **ნაუჩხაწიწიწი/ნაუჩხაწიწიწი მიმე. ენებ. წარს.** ნამეველებე. **ნაუჩხაზაწიწიწი/ნაუჩხაზაწიწიწი მიმე. ენებ. წარს.** მეველებობისათვის გასამრველებო, მეველებობის საფასური. *იხ.* **ნოკუჩხენს**.

ქუჩხაწიწიწი (**იკუჩხაწიწიწის**) *მიმე. ენებ. წარს.* **კუჩხაწიწიწი** ზმინას – ნამეველებე. *იხ.* **ნოკუჩხენს**.

ქუჩხაწიწიწიწი (**იკუჩხაწიწიწიწის**) ფხემაგამუმალინანი (ქათამი).

ქუჩხაწიწიწიწიწი, **ქუჩხაწიწიწიწიწიწი** (**იკუჩხაწიწიწიწიწის**) ფხემაგამუმალინანი (*მაგ., ქათამი*).

ქუჩხაწიწიწიწიწიწი (**იკუჩხაწიწიწიწიწის**) თითურფხემაგამინანი ცხანნი.

ქუჩხაწიწიწიწიწიწიწი (**იკუჩხაწიწიწიწიწიწის**) ზმინას – 'დლოცვილი', ცოდა დო მარდი **კუჩხელო** გილეურსია: *ბაღს. სიბრ., 1, გვ. 168* – ცოდად დო მადლი დლოცვილი დადისო.

ქუჩხაწიწიწიწიწიწიწიწიწი (**იკუჩხაწიწიწიწიწიწიწის**) ფხემაგამუმალინანი (*იხ.* **ჩაფულა**).

ქუჩხაწიწიწიწიწიწიწიწიწიწი (**იკუჩხაწიწიწიწიწიწიწის**) ფხემაგამუმალინანი (*იხ.* **ჩაფულა**).

ქუჩხაწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწი (**იკუჩხაწიწიწიწიწიწიწიწის**) ფხემაგამუმალინანი (*იხ.* **ჩაფულა**).

ქუჩხაწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწი (**იკუჩხაწიწიწიწიწიწიწის**) ფხემაგამუმალინანი (*იხ.* **ჩაფულა**).

ქუჩხაწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწი (**იკუჩხაწიწიწიწიწიწის**) ფხემაგამუმალინანი (*იხ.* **ჩაფულა**).

ქუჩხაწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწიწი (**იკუჩხაწიწიწიწიწიწის**) ფხემაგამუმალინანი (*იხ.* **ჩაფულა**).

ქარხიშ' ქოჩი (კუჩხიშ' კოჩის/კოს) ფხინის ქატი, ფხინით მიაპალი ქატი. კუჩხიშ კოჩი ცხენამ კოც გიაბიყანდაჲ: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 78* - ფხით მავალი კაცი ცხენან კაცს დასკინოდაო.

ქარხიშ(ი) მამაშქარ-ი (კუჩხიშ(ი) მამაშქარის) ფხისაცმელი. *შორ. კუჩხიშოვალე.*

ქარხიშ(ი) მონოკაგაზაჲ (კუჩხიშ(ი) მონოკაგაზას) ფხინის ბადაქანატიშობა, ფხინისი ერთიგეორაჲ ბადაღაბა.

ქარხიშ(ი) მოჩირაჲ-ი (კუჩხიშ(ი) მოჩირის) ფხინის სანიშქარო (სიმღერა).

ქარხიშ შარა (კუჩხიშ შარას) საცაღლშო გზა. კუჩხიშ შარაჲ ვა ზალან: *ი. ყოფშ., გვ. 162* - ფხის გზაზე ვერ წახვალ. *შორ. ლაზ. კუჩხეშ გზა ბილიკი (ნ. მარ).*

ქარხიშოლ (კუჩხიშოლეს) ფხსიშველი. კუჩხიშოლე ნიგულურეი ცურვის (//ცურს) - ფხსიშველო ნუ დადიარ ნაშე.

ქარხიშე (კუჩხიშეს) იგივეა, რაც კუჩხიქელა, - თითრფხს'უანიანი. კუჩხიქე საქონელი - თითრფხს'უანი საქონელი. ცურს ართი კუჩხიქე (კუჩხიქელა) გინი - ჰყავს ერთი თითრფხსიანი ხბო.

ქარხიშალა (კუჩხიშალა) იგივეა, რაც კუჩხიჩე, - ფხსთითრი.

ქარხაქათილ-ი (კუჩხეკათილ/რს) ფხსიშქრილი. ქილოდეს ოროს კუჩხეკათილი (ზოჯეფი): *შ. ხბ., გვ. 285* - დადეს ჩრდილში ფხსიშქრილი (ხარბი).

ქარხაქარა (კუჩხეჩარეს) ფხსა თითრი ფარის მქონა, - ფხსმითითრი. *იხ. კუჩხიქე.*

ქარხიშქალ-ი (კუჩხიშქალ/რს) იგივეა, რაც კუჩხიშმადეღარა, - ფხისაცმელი. მარბეგან განიშე ქურს გამგოგოთა კუჩხიშოდეღალს: *შ. ხბ., გვ. 51* - მარბეგან მარეს (მხოდან) ქურსს გამოეადებ ფხსაცმელს. *შორ. ლაზ. კუჩხეშ-მოდეგალო ფხსაცმელი (ნ. მარ).*

ქარხიშოლ (ხზვ. კუჩხოლე) ელო გულნოვენი შერიწაულირიში სქუა?: *ყახ, I, გვ. 155* - აშქარად (ფხით) დადის (თურმე) სულნანყმედლის შვილი?

ქარხაჲ (კუჩხას) *იხ. კუჩხაფა.*
ქარხ'უჩაშულა (კუჩხ'უჩაფულეს) ფხსიშველი, უფხისაცმელი. კუჩხ'უჩაფულეო ხზვ. ფხსიშველი, უქალაშნოდ. ღარიბი ყაბაყიქ თქუა: ე მოთიხვი კუჩხ'უჩაფულეთ გობგერება: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 147* - ღარიბმა გლენმა თქვაო: ზამთარი უქალაშნოდ გაეღლიტეო. *შორ. კუჩხიშოლე.*

ქარხიშქალ-ი (კუჩხიშქალ/რს) იგივეა, რაც კუჩხიშოლე, - ფხსიშველი. კუჩხიშქალეო ხზვ. ფხსიშველად.

კუჩხეშელო გილოურეჲ: *კ. საშუშ., ქართ. ზრ., გვ. 21* - ფხსიშველად დადის. *შორ. მუშელი.*

ქარხაშულაჲ-ი (კუჩხაფულამს) ფხისაცმელიანი (ფხს-ნულიანი). *იხ. ჩაფულა. შორ. კუჩხ'უჩაფულე.*

ქაჲ-ი (კუჩის) ქაჲი. კუჭის მავუეოწოხუმე - კუჭი მტეივა შარხანიშიდან. კუჭიშ ჭუა/კუჭიშუა კუჭის ტეილი. ბუჭიშ ფეჩაჲ კუჭის აშა, მუცელში გახსნილობა.

ქაჲალა (კუჭალას) სახელი კუჭალანს ზნისა - შჲშან. ენა ღო კუჭალე ღო თის ქემეჲ: *შ. ხბ., გვ. 136* - ეს დაქმუნდა და იმას მისცა.

კუჭალანს (ოჲაჲალა დაქმუნდა, ოჲაჲალა დაუქმუნდა, ოჲაჲალა დაქმუნდა) დაქმუნდა თურმე) *გრძლ. ქმუნის.*

კუჭალანს (ოჲაჲალა დაუქმუნდა, ოჲაჲალა დაუქმუნდა) *გრძლ. სახე. ქე.*

კუჭალანს ზნისა - უქმუნის.

კუჭალაუნ(ე) (ოჲაჲალა დაიქმუნდა, ოჲაჲალაუნ(ე) დაიქმუნდა) *გრძლ. ენებ.*

კუჭალანს ზნისა - იქმუნება.

აკუჭალაუნ(ე) (ოჲაჲალა დაქმუნდა, ოჲაჲალა დასქმუნდა) *გრძლ. ენებ. უკუჭალანს ზნისა - ექმუნება.*

იკუჭალაუნ(ე) (ოჲაჲალა შესაღლებელი გახდა დაქმუნდა, -) *გრძლ. შესაღლ. ენებ.*

კუჭალანს ზნისა - შეიღლება დაიქმუნოს.

აკუჭალაუნ(ე) (ოჲაჲალა შეღო დაქმუნდა, -) ოჲაჲალაუნ(ე) შესღლები დაქმუნდა) *გრძლ. შესაღლ. ენებ. უკუჭალანს ზნისა - შეუღლია დაქმუნოს.*

ოკუჭალაფუნანს (ოჲაჲალაჲა აქმუნდა, ოჲაჲალაჲაჲა უქმუნდა) ოჲაჲალაჲა აქმუნდა

აქმუნდა თურმე) *კუჭ. კუჭალანს ზნისა - აქმუნება.*

ოჲაჲალარი *მიჭ. მოჭ.* უშნოდ 'და'შქმუნელი.

ოჲაჲალარი *მიჭ. ენებ. გე.* 'და'სქმუნელი.

ოჲაჲალარი *მიჭ. ენებ. წარს.* 'და'სქმუნელი.

ოჲაჲალარი *მიჭ. ენებ. წარს.* 'და'სქმუნის საფსურე.

ოჲაჲალარი *მიჭ. უარე.* 'და'სქმუნელი.

ქაჲა (კუჭას) ბრომა. კუჭა-კუჭას ხზვ. გროვა-გროვად. კუჭა-კუჭა-კუჭა ბელულა ოლიანი - გროვა-გროვად იდოს დაბადი.

ქაჲორაჲ (კუჭორას) იგივეა, რაც კუჭორუა, ხუჭორუა, ხუჭორუა, - კენება, კენებაში ღაბა.

ქაჲე (კუჭეს) პატარა და დაბალი (ჭანისა).

კუჭე-კუჭე მომცრო, ტანით დაბალი (*ი. ყოფშ.*) აფხაზეთე კუჭე-კუჭე ქორიუენის

ლუაღუქუ: ა. ცაგ., გვ. 80; ი. ყოფშ., გვ. 121 - ტანდაბალი აფხაზები ქართველებს დაუჭერათ.

პუჰაჰ (კუჭუას) სახელი კუჭუნს ზმნისა - 1. ჭმუჭანა; 2. ჭმუჭარუბნის ამომსიპაბა, დაზმანვა. ზოთონს ჩხურუქე ვემოართასინი, ჰეიგეგემს კუჭუნა - ზამთარში სიცივე რომ არ შემოვიდეს, ჭუჭურტანებს გმანავენ. ათაშ არაგმათ ფარას ჯიბემა ალ უკუჭანქო? - ასე ამკარად ფულს ვიბებში უტინა? კუჭუნს (პაჰა გმანა, პაჰა უგმანას, ნოჰაჰა(ნ) გმანავედა თურმე) გრძმ გმანავს; ჭმუჭუნს. უკუჭუნს (ლუაჰაჰა დაუგმანა, ლუაჰაჰა დაუგმანავს) გრძმ. ხსხვ. ჭვ. კუჭუნს ზმნისა - უგმანავს, უჭმუჭუნს.

იკუჭენ (ნ) (იპაჰა შესაძლებელი გახდა 'და'გმანვა, -) გრძლუ. შესაძლ. ენებ. კუჭუნს ზმნისა - შეიძლება 'და'იგმანოს, 'და'იჭმუჭუნს. **აკუჭენ** (ნ) (აპაჰა შეძლო 'და'ეგმანა, -) ლონოპაჰა(ნ) შესძლებია დაგმანვა; გრძლუ. შესაძლ. ენებ. უკუჭუნს ზმნისა - შეუძლია 'და'გმანოს, 'და'ჭმუჭუნს.

ოკუჭაჰუგან (ნ) (ოპაჰაჰაჰა აგმანვინა, პაჰაჰაჰაჰაჰა უგმანვინებია, ნოპაჰაჰა(ნ) აგმანვინებდა თურმე) კუჭუნს ზმნისა - აგმანვინებს, აჭმუჭუნებს. **გაჰაჰაჰა** მიძლ. მოჭლ. უშნოდ 'და'გმანავი; 'და'იჭმუჭენი.

ნოპაჰა მიძლ. ენებ. 'და'საგმანი; 'და'საჭმუჭენი. **პაჰაჰა** მიძლ. ენებ. წარს. 'და'გმანული; 'და'ჭმუჭენი. **ნაპაჰა** მიძლ. ენებ. წარს. 'და'ნაგმანი; 'და'ნაჭმუჭენი. **ნაპაჰაჰა** მიძლ. ენებ. წარს. 'და'გმანვის; 'და'ჭმუჭუნის საფასური. **პაჰა** მიძლ. უარყ. 'და'უგმანავი; 'და'უჭმუჭენი.

კუჭულ-ი (კუჭულ(რს), კუჭულა (კუჭულას) საპოლანის ფორმი, კანჭული (ი. ყოფშ.); ბამორბა თიამზა; ძორორი (პ. ჭარ.). კუჭულას უწოდებენ, რასაც ნეგტიანი დაბოლოება აქვს (ს. საბუშ. მასლ., გვ. 120), კანჭარო, ანწი ვამბიორულას ბურუყაში კუჭულე ი: მასლ., გვ. 120; ქხს. I, გვ. 340 - ანი არ დაემანხოს ბურუყას კუჭულა. თექ ქვდაღადია, კუჭულე ი ტაუკეთი ღო თეძმა; ზ. მუბ., გვ. 68 - იქ დაყარეო, ნეგტი გაუკეთე და იყო. თიში კუჭუე ვააბიბრა თაქ! - იმისი თავი (ქორორი) არ ენახა აქ! შლრ. ქუჭუი (პ. ჭარ.), იხ. კუჭული.

კუჭულამ-ი (კუჭულამს) ნეპტიანი; კუჭულა, ნანეპტიპულგომლოინი. კუჭულამი ბადე (ფაცხა) - ნეგტიანი, ნანეგტიპულგომლოინი ბადე (ფაცხა).

კუჭურაჰ (კუჭურაჰს) იგივეა, რაც კუჭუ. **კუჭუ-ი** (კუჭუის) ძორორი (პ. ჭარ.); ხუჭუჰი (ი. ყოფშ.). ყამახიშ სქუარექე, მარა კუჭუჭი:

ი. ყოფშ., გვ. 136 - გლეხის შვილი ხარ, მაგრამ ხუჭუჭი (ხუჭუჭთომანი). შლრ. ხუჭუჭი.

კუჭუჰი (თომა) ხუჭუჰი თიმა, იხ. ქუჭუჰია, ხუჭუჭია.

კუჭუხი (კუჭუხიას) ძლიერ პატარა და ულამაზო; მინერო. მუჭომი კუჭუხია ცუდე გუდეგუნია - როგორი პატარა და უშრო სახლი უდგასო.

კუჭუხარა (კუჭუხარას) ნეპტიანა ბორცვი (პ. ცხაბ., კატალ., გვ. 27).

კუხ-ი (კუხის) მკუხე; უმნიფარი ყურძნის ნეპინი (ხმარობენ ძმრის ნაცვლად) (არნ. ჩიქობ., ლექსი, გვ. 245). შლრ. კოხა; კობუ.

კუხაჰ-ი (კუხაჰის) იხ. კუხუა.

კუხი (კუხეს) მკუხე.

კუხი პაჰარი (კუხე პაჰერს) იგივეა, რაც წამიანი ქაჰერი, - გადაჭ. ცივი, ძვალბრძილში გამტჩნი პაჰერი. იხ. წამი.

კუხა (კუხას) იგივეა, რაც კუხაჰი, - სახელი იკუხანს ზმნისა - კრუხა, კრუხობა.

მოჭვა იკუხანს - კრუხი კრუხობს. ქოთომემქ არძოქ მითიკუხულო კვერცხის ვადაგანა - ქათიმებმა ყველამ მოკრუხა და კვერცხს არ დებს. ქოთომეფი იკუხანა ფრეველდე ვარდა მარგანი - ქათიმები კრუხობენ თებერვალში ან მარტში.

კუხანს (ყფხ. იპაჰა მოკრუხა, პაჰაჰა/პაჰაჰაჰა მოკრუხებია, ნოპაჰა(ნ)/ნოპაჰაჰა(ნ) კრუხობდა თურმე) გრძლუ. ზმ-მოჭვ. კრუხობს. იკუხანს (იპაჰაჰა მოკრუხა, პაჰაჰაჰა/პაჰაჰაჰაჰა მოკრუხებულა/მოკრუხებია) გრძლუ. კუხანს ზმნისა - კრუხებდა.

კუჰაჰ-ი (კუჰაჰის) ჭრა. ხამუს კუჰაჰი ვაჟულე შუროვა - დანას ჭრა არ აქვს სრულიებითო.

კუჰაჰა (კუჰაჰას) იხ. კუჰაჰა. ლუკა-ლუკათ კუჰათუა მუუნდომე; ა. ცაგ., გვ. 43 - ლუკმა-ლუკმად დაჭრა მოუნდომო.

კუჰარ-ი (კუჰარის) იხ. კუჰარო.

კუჰარხან-ი (კუჰარხანს) იხ. კუჰარხანი.

კუჰარხი-ი (კუჰარხის) იხ. კუჰარხი.

კუჰაჰა (კუჰაჰას) იხ. კუჰაჰა.

კუჰანა (კუჰანას) იხ. კუჰანა.

კუჰინ-ი (კუჰინის) მკვირცხლი. კუჰინცხი ბაღან რენია - ცოცხალი, მკვირცხლი ბავშვი არისო. შლრ. კურცხე.

ქს (კეს) იგივეა, რაც კი - მუხა; რაქ (ი. ყოფშ.). შეანც თე როკით სქემამი ჭყონი რდე, ოროთ უღულუ, ფაღო კგ ომხედე; მასლ., გვ. 58 - ერთ დროს ეს როკიც იყო ლამაზი მუხა, ჩრდილი ჰქონდა, ფოთოლი და რკო ესხა, ზოდელი ჩანცე ათე ვანცე ცხეაყხე, თელა, კგ ჭუბური - ბეწვი ცენობს (დგას) ამ მხარეში ცაცხე, თელა, მუხა, ნაღლი, ჭყონი

მიკნადელი ნაყოფის მარგალეფი ე კ ს უძახუნა - მუხის გამოსხმულ ნაყოფს მეგრელები რკოს ეძახიან. ე კ შ ი ნ ა ვ ა ე ნ ე ფ ი დ ე ჯ ი - რკოთი ნასუქი ღორი (*ქ. ჭარ.*)

ქმზირი (ეგზირს) *იხ.* კიბორი.

ქმპა (ეგვას) *იხ.* გვა: 1. ქაუჭი; ქაჩხა, ქაჩო.

იგივეა, რაც ჯ ღ ა , ჯ ღ რ კ ა ღ ა . ე გ ვ ა თ მიკობულა - კაუჭით იყო ჩამოკიდებული. 2. გირღის სავი.

ქმლა (ეგლას) *იხ.* კილა, - ქაღლი. მოწამეთ ასე ხელე თულოლენი ე გ ღ ა გ რ ე - მონმედ ახლა მხოლოდ ქვედა კედელი დგას.

ქმლაპა (ეგლასა) *იხ.* კილაპა, - ქაღლი. თფრითი ე გ ღ ა ღ ა გ ო პუნა, ეგლერი რე შარფი - თოვლის კედელი გარს გაველია, ჩაეტილია გზები. ე გ ღ ა ღ ა შ ა ქ ი მ რ თ გ ღ ო გ ო შ ა რ ე : *შ. ხუბ., გვ. 257* - კედელთან მივიდა და გაშალა.

ქმლაჭი (ეგლაჭის) *იხ.* კილაჭი.

ქმლაზანი (ეგლაზანს) *იხ.* კილაზანი. გევეჭოფე დო, ე გ ღ ო ბ ა ნ ი ნ ო ლ ე ე დ ო , - ქაღლი. თექ ქენაახუნუ: *შ. ხუბ., გვ. 232* - აილო და, კილაზანი ჰქონია დიდი, იმაში ჩასვა.

ქმლჳ (ეგლჳს) *იხ.* კილჳ. ე გ ღ ე ჯ ა ს მიკიკავე: *ი. ყოფშ., გვ. 147* - კოდალა ხეზე უკაუწუნებს. *შ. ზრ. კოდორე.*

ქმლზრი (ეგლზრს) *იხ.* კილზრი¹. დახე ე გ ღ გ რ ი გიბისოფი: *ი. ყოფშ., გვ. 163* - კინლა მკერდი გავიგოფე. ე გ ღ გ რ ც ქ ო გ ი ხ უ გ ო ლ ა : *ი. ყოფშ., გვ. 137* - მკერდში ჩაგისუტებ. იართ ეგლზრში მიკნარდი ერთ მკერდთან ვაზრდილი. 0 ეგლზრში ქიმინაჳ მკერდის ქენა; ე ა დ ა ე . ყ ა ლ ყ ზ ე შე დ გ ო მ ა (ცხენისა): ცხენც ქურსი ქიმოგვ, ე გ ღ გ რ ი ქ ა ქ ი მ ი ნ ა ფ უ : *მასალ., გვ. 69* - ცხენს ქუსლი ჰქონა (და) ყალყზე შეყენა (მკერდი აქენდა).

ქმლზრამი (ეგლზრამს) იგივეა, რაც ე კ ი ღ რ ა მ ი . ტანი სქემი, ე გ ღ გ რ ა მ ი - ტანი ლამაზი, მკერდიანი.

ქმლზრპა (ეგლზრპას) *იხ.* კილზრპა, - მკედრულუბა, ცხენაპის მკარდით მკარდზე მისკლა (დაჯახება). ოზი-ოზი კოჩი გუმელენა ცხენით ღო ჩხუბენა (ე გ ღ გ რ უ ა ნ ა თ ო რ მ ე) : *შ. ხუბ., გვ. 249* - ას-ასი კაცი გამოვლენ ცხენით და ჩხუბობენ (უმკერდებენ თურმე).

ქმზი (ეგზის) *იხ.* კიზი. ე გ შ ი თ ზ ღ ა გ ე წ გ რ ე ს - კოვით ზღვა ამორწყესო (ამოაშრესო). ღოხაშე ლეზია, ე გ შ ი ქ ი ნ ო ლ ე : *შ. ხუბ., გვ. 191* - მოხარმა ღობიო, ჩადო კოვზი.

ქმლ-ი¹ (ეგლ/რს) *იხ.* კილ¹. ართი ე გ ღ ჭ ა ღ ი რ მ ა ნ ა თ ფ ა რ ა : *მასალ., გვ. 113* - ერთი კონა ჩალა ღორს მანეთი ფული *შ. ზრ. კლმე.*

ქმლ-ი² (ეგლ/რს) *იხ.* კილ², - ნაპლი.

ქმლა¹ (კილას) *იხ.* კილა. გურუმ ე გ ღ ა ს მიგაბარე: *ქსს, I, გვ. 60* - გულის კლიტეს (გასალტეს) მოგაბარებ.

ქმლა² *იხ.* კილა - *როელი ზმნისწინი.* ე გ ღ ა - ჩ ქ ა ფ ა გამოგზავნა.

ქმლპზრინი (ეგლპზრინი/რს) *იხ.* მიპ. *ნებ. წარს.* ე გ ღ ა ხ გ რ ხ ო ნ უ ნ ს ზ მ ს ი ა - ბამითხრილი; ბამითხრილი, ბამითხრილი, ბამითხრილი.

ქმლმ (ეგლმს) *იხ.* კილმ. ე გ ღ ლ ს ე გ ღ ლ ე შ ა ე გ ლ ა მ ი რ ე დ ა ნ ღ ... : *მასალ., გვ. 21* - მკლავს მკლავში რომ მიყრიდე...

ქმლმრი (ეგლმრს) *იხ.* კილმრი. ე გ ღ ლ რ ი ბ ა ფ უ გ უ ლ შ ი კ ა რ ი : *ი. ყოფშ., გვ. 162* - დაეკტილი გაქვს სახლის კარი.

ქმლპა (ეგლპას) *იხ.* კილპა.

ქმლპა (ეგლპას): სუბარქ ქემორთ, მენძელი ოჭოფ, გულექ აკოშკამე ე გ ღ ლ ე გ : *ი. ყოფშ., გვ. 183* - მოვიდა სტუმარი, მასპინძელი დაიჭირა, სახლი ფანჯარაში გაძერა (გამოცანა: მითევზე, თევზი, წყალი და ზადე).

ქმნა (ეგნას) *იხ.* კინა, - მისკლა, მიწნა პირმანეთისა. შ ი ა ე გ ნ ე ს ზ ო ლ ო მ ა ნ ი , ქ ო ბ რ ე : *შ. ხუბ., გვ. 293* - რომ მივიდენ ახლოს, ნახეს...

ქმნაირტაფუ/ქმნაფუშუ (ენაკირტაფუს/ქმნაფუშუს) მიმნაძეულ დარღისა წყლის ძლიერი დღლილი (*ქ. ცხად.*).

ქმნა *იხ.* კინე ზზზ. - უკან, უკანა მხარეს, უკანსკან. აკა ე გ ნ ე ვ ე რ ი ნ ე ნ ა - არც ერთი უკან არ იყურება.

ქმნაპ (ეგნაპას) *იხ.* კინაპა. სი ათენა ღ ე კ ე ნ ი ა ხ ს ი ა : *შ. ხუბ., გვ. 245* - შენ ეს დიკავე ხელშიო.

ქმნი *იხ.* კინი ზზზ. ე გ ნ ი ქ მ ო კ ი დ ი ხ ე ვ ა : *ა. ცაგ., გვ. 35* - ისევ მოჰკიდებ ხელიო. ვილუ გური ე გ ნ ი ჯ ე მ ე : *ი. ყოფშ., გვ. 174* - გაქვს გული ისევ ძველი.

ქმნი *იხ.* კინი ზზზ. ე გ ნ ი თ ი ქ ი ყ უ ე : *ი. ყოფშ., გვ. 176* - ისევ ის იქა.

ქმნიანნი (ქმნიანს) *იხ.* კინიანნი. ე გ ნ ი ა ნ ი ღ ო რ ო შ ე ბ ა რ ო გ - უწინდელი დრო სხვა იყო.

ქმნი - *იხ.* კინო - *როელი ზმნისწინი.*

ქმნიპნა (ეგნიკნას) *იხ.* კინოკინა. ე გ ნ ო ე გ ნ ა ბ რ ე ლ ო უ ჯ ა ვ : - სოდე შუთა გურყენი: *მასალ., გვ. 75* - უკუდგომა ბევრად სჯობს, სადაც ვერაფერი გავა.

ქმნი² *იხ.* კინოხ, - 1. აღრად, უწინ. მუმასაფუ რაგაბებული თენეუმა ე გ ნ ო ხ : *შ. ხუბ., გვ. 263* - მამას აქვს ნათქვამი ადრე. ახ, ე გ ნ ო ხ ღ ო ლ ღ ო რ დ ი კ ო : *ქ. სემუშ., კართ. ზუაქ., გვ. 35* - ახ, ადრე მომკედრეყავა. 2. უკან: ე გ ნ ო ხ რ უ ს ე ფ ე ტ ე ფ ო ს ო მ გ ნ ა : *ი. ყოფშ., გვ. 157* - უკან რუსები მოგვადევნენ.

პენობია (კენობია) *იხ.* კინობია, დადია მუს
მიოთინანე იმი კენოხი ა შა? : *მასალ.*, გვ. 75
- დადინი რას გაბედავს, მათ უკან დაბახვიროს.

პენობინი (კენობინი) *იხ.* კინობინი. ვა შგ თე
ბოშის მუთუნი კენოხონი ამბე : *მ. ხუბ.*, გვ.
219 - არ ახოსოს ამ ბიჭს არაფერი ნინანდელი
ამბავი. სქანწკემა ტყურათი მუბღინაფუ
კენოხონი ცოდილი დო ხანდა - შენთან
ტუთილად დამკარგვია ნინანდელი (ადრინდელი)
ცოდილი და შრომა.

პენობი იგივეა, რაც კინოხუ, - *ზმზ.* 1. ადრე;
შემდეგ. ხუღემი კენოხე - სახლის შემდეგ
(*ი. კოფშ.*). კენოხე ბოშისე უწისე : *ქხს, II*,
გვ. 46 - ადრე ამ ბიჭს უთხრეს. 2. უკან.
დო შულაფე დო ქეცეროსქელაფე კენოხე :
ქხს, II, გვ. 26 - დაღლილა და ჩამორჩენილა
უკან.

პენობებუა (კენობებუას) ერთად მიჰრა. ძვალი
კენოხებუ ძვას : *ი. კოფშ.*, გვ. 140 - ძვალი
ყრია ბევრი ნაპირას.

პენობერი (კენგერს) *იხ.* კინგერი.

პენობებუ (კენგანებუს) *მძღ. ნებ. წარს.*
დანატომებში. ქაშქელი დო ქასანანი მუში
მუშაში კენგანებუ : *ქხს, II*, გვ. 42 -
მშვილდი და ისარი მისი მამის დანატომები.

პეპე სვალ-ი (კეპე სვალ/რს) *იხ.* კოფუ სვალ.

პეპინი (კეპინს) *იხ.* კიპინი. დააჭე ლაჭალი დო
კეპინი : *მ. ხუბ.*, გვ. 305 - დაინყო ჩხები და
ყვირილი. გემობლათ დო ბეკეპინათ :
ქ. საბუშ., *ქხს*, გვ. 132 - გამოვიდეთ და
ვიკვლით (ვიყვიროთ).

პერაპინი (კერაკილს) იგივეა, რაც
კიროკილი.

პერაპინი (კერდაშის) *იხ.* კირდაში, - დორინ
მიპარდი. *შორ.* გუგუბა, გობლობო.

პერაქ (კერდეს) *იხ.* კირდე. ვორწექ კერდე-
ტახილდეფ : *ქ. საბუშ.*, *ქართ.* *ხუბ.*, გვ. 115 - ტედეფ
კლდე-ციტაბოებს (ტეტილებს). გოსხააუ ვეე,
უცებ კერდე თ მანგო შარა გევნოთინიგე :
მასალ., გვ. 110 - ისკუმა ზეეთი, უცებ კლდიდან
პირდაპირ გზა გაისორა. ქამოლულა
ერსქემეფი თე კერდე შე გინიფინე -
რქამოლულული ქურციკები (არჩვები) ამ
კლდიდან იყურება.

პერაქ-პერაქ კლდე-კლდე. კერდე-კერდე
მესხაპუნა ქარიყალი ერსქემეფი - კლდე
კლდე მიხტუნავენ რქამავერილი ქურციკები.

პერაქმორინი (კერდემორიცილ/რს)
კლდეპამოშპერილი. თომოლუმე სქევაში
ჯოლა, ჩქორჩქი-კერდე მორიცილიც
ბიხვი გინიროცინანცი - ზემოდან ლაშაზი მთა,
სალი კლდე-კლდემევერილზე ვიხვი იყურება.
პერაქმე პერაქს *ზმზ.* კლდიდან კლდეზეა.

პერაქ (კერძას) *იხ.* კირაშა, - სუშინი.

პერაქ-ი (კერილს) *იხ.* კირალი. (ვარშუნო)... ხე
დო კუხი კერილეფი ანარკიას
რხევიანდენი... : *ქ. საბუშ.*, *ქართ.* *ხუბ.*, გვ. 136 -
(არ გახსოვს)... ხელი დაფეხი შეკრულები
ანაკლიაში რომ კიოდა...

პერაქილი (კერაკილ/რს) *იხ.* კიროკილი.
კერაკილი თოშა - ხუჭუჭვი (ხევეული)
თმა.

პერაქა *იხ.* კიროკუა.

პერაქილი (კერაკილს) *იხ.* კირაქილი.

პერაქ (კერტეს) *იხ.* კირტე.

პერაქონი (კერტონს) *იხ.* კირტონი.

პერაქონა (კერტონუას) *იხ.* კირტონა.

პერაქ (კერუას) *იხ.* კირუა.

პერაქი (კერბისს) *იხ.* კირბი. დუქ(ი) კერგბო
შერწორენქ - თასე ბატკანდ შემოგინრავ.

პერაქი (კერტისს) *იხ.* კირტხი. კაჭა-ნეტიშ მახსება
კერტხი : *მასალ.*, გვ. 70 - დაკროლილი კაკლის
სიმსხო კობი.

პესარი (კესერს) *იხ.* კისერი. ლეგა ორდე
კესერიშა - ტალახი იყო კისრამდე (საესე).
მითონ კესერი რამშიმოთორ : *მასალ.*, გვ. 69 -
შემართა კისერი რამშიმოთ.

პესტი (კესტისს) იგივეა, რაც კიტე, -
ჩრჩილი.

პესუნი (კესუსი) ბოტან. *იხ.* კიფი.

პესუნი (კესუსი) *იხ.* კალუ. *იხ.* - უტა.

პესუნი (კესუსი) მიჩილი, ჩრჩილი (*ქ. ქარ.*).

პესუნი (კესუსი) *იხ.* კიჭა. ანთას ნერო იკერუე :
მასალ., გვ. 66 - ათავგვარად იკეტება.

პესი (კესისს) *იხ.* კიცი. გეუჭოფუ კესი : *ქხს, II*, გვ.
44 - აილი კეცი.

პესუნა (კესონუას) *იხ.* კიჭონა.

პესუნა (კესონუას) სახელი კიჭონუნს
ზმინსა - მიცირა-მიცირის ხარბად შამა.
კეკორნეს (ლუპორნეს ხარბად შეჭამს,
ლუპორნეს ხარბად შეჭამა, ლუპორნეს) ხარბად
შეუჭამია, ლორპორნეს) ხარბად შეჭამდა
თურმე) გრძ. მცირე-მცირეს ხარბად ჭამს.

პესუნი (კესუსი) იგივეა, რაც კეტა, კესტა.

ლაბა (ლაბას) ფერღოში. **ლაბა** არდელი დაფერდებული ადგილი, გვერდობი. სუკიშ თულო ალაბუნი, თი არდელის უძახუნა ლაბას - ბორცვის ქვევით რომ ძეს, იმ ადგილს ეძახიან ლაბას. ჯიკიშ სკა ლაბას ოკო ილაბუნუენი, წამქ ოკო ვეშიაგას - მორის ფუტკარი ფერდობზე უნდა დადგა, ნამი (ცივი ქარი) არ უნდა მოხვდეს.

ლაბან-ი, მაბან-ი (ლ/მაბანს) *მოქა. მისი* მოცხარნი; *ვადატ. ძალიან მწარე; სანამლავი, შამი. აბან-ი* გვიკომუდასნი, ჭკომი თენა! - ლაბა მივჭამოს, ჭამე ეს! ლაბანი ჯ გ უ რ ა გემო მივლუ პის - მწარე გემო მიქეს პირში. *შღრ. შსანკოლა.*

ლაბარსაშ (ლაბარსუას) სახელი ლაბარსანს ზმნისა - მეთაღის ბაბრტყაშლაბა; *ვადატ. მიგრად ცემა ბაბრტყეობამდე. ლაბარსანს* (მოლაბარსაშ გაბრტყელა, მოლაბარსაშ გაუბრტყელებია, მოლოლაბარსაშ) გაბრტყელებდა თურმე) *გრძლ. აბრტყელებს; სცენის მაგრად.*

ლაბარტაშ/ლაბარტაშ (ლაბ/პარტყიას) ბრტყაღი, პრტყაღი (*ქ. ჭარ.*). *იხ. ლაფართია.*

ლაბარნა, მაბარნა (ლ/მაბარწას), აბარნა (აბარწას) ღია ანივანი.

ლაბაშ (ლაბაშას) 1. ხის ბრტყილ ჯოხნი რკინის ბოლოთი და სახელურზე რკინის ან ხის ქანიით. ატარებენ მთაში სიარულის დროს (*ი. ყოფ. შ.*). რკინის ნეპტიანი ხის ჯოხნი (*ს. მაკალ. გვ. 368*). გრძელი კეტია, რომელსაც რკინის ნეპტი აქვს, ითლება ჩხარახისაგან (*იხ. (მახალეტი, ტ. IV, გვ. 214)*). - კვერთხი. კოჩი ქობიერ ნაბაღამი, ლაბაშა ქელაბიჯენ: *მ. ხუბ., გვ. 113* - ნაბიანი კაცი ნახა, რომელსაც რკინის ნეპტიანი ხელჯოხნი აქვს ამობეჯენილი. მანია დღას ქელაბიჯენ უ ლაბაშა: *მ. ხუბ., გვ. 245* - შიორე დღეს დააჭერინა (ხელში) ნეპტიანი რკინანამოცმული ჯოხნი. *ქ. ჭარაია* აფხაზურად მიაჩნია. *აფხაზ. ალაბას ჯოხნი. 2. ლომი. გოწოს ჩქიმი* სქუა ცხენს ორულებანდუ ალ ფე ლაბაშაშა (ოლაბეშა) ვეგნართენა: *სალბ. სიბრ., I, გვ. 32* - შარშან ჩემი შვილი ცხენს არეგინებდა და ნელს ლობეზე ვერ გადადიოს.

ლაბაშაშ (ნინაში) სახელი ულაბაშუანს (ნიანს) ზმნისა - ლაბაშაშ, ჯგაღოშა. ჩქიმი ღამი დინათორს ბრელი რაგალი უყოოს, ულაბაშუანს ნინას - ჩემი დის დედამთილს ბეერი ლაბარაკი უყუარს, ლაყბობს. ულაბაშუანს ნინას (ულაბაშაშ ილაყბა, ულაბაშაშა ულაყბია, მოლაბაშაშ) ლაყბობს თურმე) *გრძლ. ატარტალებს ენას-ლაყბობს.*

ლაბაშა (ლაბაშას) 1. ძველპერსი სპირი, მორაბისბან ბაქათიბული. 2. ღირა. ლაბაშას კელურუნან კარს - ლაბაშას (ღირეს) უყრიან კარს. 3. ლომა, ლომაშა ბადასასპლემი (*ქ. ჭლავა).*

ლაბაშუ (ლაბაშუს) ალაბა; ლომაშა ბადასასპლემი ადგილი.

ლაბარწი (ლაბარწის) ანა; ლაპინი. გურ მიმარან, მუშო მოკო, ლაბარწი აკოგახილ მაჟო - გული რომ გამიმარონ, რად მიინდა, ლეინი დამტყრული მიქეს. *შღრ. კირღამი.*

ლაბარწი (ლაბარწის) იგივეა, რაც ლაბარწი, - ლაპინი (*ი. ყოფ. შ.; ქ. ჭარ.*).

ლაბინი *იხ. ლაბარწი.*

ლაბინაქი (ლაბიწკის) ფრინველის მხრის ძეპლი (*დ. ფიფა).* *იხ. ლაბარწი.*

ლაბორა, მაბორა (ლ/მაბორდას) მოსულემო, მურაშტი. დოსქილე ოშკაბიქ, გვერდი ლაბორდა რენი ფერქი - დარჩა შუათან, ნახევრად მოსულელო რომ არის ისეთი.

ლაბაშ (ლაბაშას) ლაფშა, იაბო. ლაბაშა პალური ფიცხი ლაფშა (*ი. ყოფ. შ.*). გულოზდგა ქიწმოდინე მუში ლაბაშა პალურას: *ი. ყოფ. შ., გვ. 158* - დაუდა, გაქრა თავისი ფიცხი ლაფშით.

ლაბაში (ლაბაშის) ლაბაში; ტალახი ძნელად გამოსარეცხელი (მაბ). ლაგამი (მაგამი) დიხა ლაგაში (აყალი) მიწა. ლაგაში დიხა ძნელი დაამუშებელი, მამასკაჯურა რე, მოჭილე ფერიში - ლაგაში მიწა ძნელი დასამუშებელია, ზამსკასავითაა, მონითალო ფერისა. ლაგაში დიხა - ძარღვიანი მიწა, რომელსაც იყენებენ თიხის ტურქლის დასამზადებლად (*მახალეტი, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 235*). *შღრ. გურ. ლაგამი ძარღვიანი, ძნელად დასამუშებელი ხის მასალა (ა. დლ).*

ლპაპ-ი (ლაგაპს) ლაპაპი; ალპირი. ხეს ლაგაპი მიეკუთვნება, სირმათ გონწყვილი ლევი: *ქ. საბუშ., ქახს, გვ. 157* - ხელში აღვირი მეტარი, სირმით განყოფილი ლევი. ოქროს ლაგაპი უ მოლაგაღვა: *ქ. საბუშ., ქახს, გვ. 133* - ოქროს ლაგაპს ჩაევიდებ (პირში).

ლპაპაპ-ი (ლაგაპაპს) ლაპაპინი; ალპირინანი. გელოზოხე ცხენს ლაგაპაპი: *მ. ხუბ., გვ. 130* - დაჯდა (ეს კაცი) ცხენზე აღვირიანად.

ლპაპარა (ლაგარდას) პანიპი (*მ. დძ., II, გვ. 55*).

ლპაპარა ჯოჯორი (ლაგარაჯე ჯოჯორი) ზანტი ძალნი. *ა/ლაგარაჯე ჯოჯორი ჯანუნ, თეში მოოაჰანს, ეშე ვაშლოდრი - ლაგარაჯე ძალი რომ ნეეს, ისე შუტყეფს, ზეთი არ წამოდგება.*

ლპაპა, მამა (ლაგაგეს) შაპაპირი.

ლპაპარ (ლაგარს) ჯოჯი, რომელსაც იყენებენ მთიდან სანახარის ჩამოტანის დროს. დაგრებილი წყნელებით სანახარს ამარებენ ლაგარებზე (*მასალები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 157*).

ლპაპა, მამა (ლაგაგეს) ზარმანი, უპარპილო, უპაძინი, უნიათო, უპარა; მოურარაშო. *აგვა კოჩი - უგრეილო კაცი. ქიშკუსევი ჯოჯორეშ დო არაბა ლაგვათ გინიორუნა: მ. ხუბ., გვ. 298* - ნუსევი ძალღებს და ყველა უპარა გახეებათ. *შდრ. გილარდე, ლალა. იხ. ლიტვა, ლუგა.*

ლპაპაპა (ლაგაგაგას) მოგან. გვიორის ერთ-ერთი სახეობა.

ლპაპაპი (ლაგაგაგას) უპეო, უპარპილო ლაპარაპი.

ლპაპაპი (ლაგაგაგას) იხ. გილარდევალი.

ლპაპან-ი (ლაგაგანს) ძაპირი, შირი. ლეინი გეიმუშე თორ ლაგვანი - ლეინი შეგისვას ორი ქვერი. ლაგვანიშე ლეინი ლაგვანიში უშოსი ხირკეთი ეშევაღვა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 78* - ქვერიდან ლეინის ქვერზე უფრო დიდი ხირკით (ორშიოთი) ნუ ამოიღებო. ლაგვანც მუს ინაპახანქი, თის იშქოპახანქე: *ა. თოშ., გვ. 177* - ქვერნი რასაც ჩასახებ, იმას ამოვანებსო. ლაგვანც ეფი გაკომგახუ: *ქახს, I, გვ. 206* - ქვერები დამიძტვრა. ლაგვანი იყო მრავალი სახის ტევაგობისა და ჩასხმული ლეინის დანიშნულების მიხედვით. ტევაგობით ლაგვანი იყო: ერთკოქიანი, ორი, სამი, ხუთი, ათი, თხუთმეტი, ოცი, ოცდახუთი და საცდათკოქიანები. დანიშნულების, ანუ სალოცავების მიხედვით, ყველა ლაგვანს თავისი სახელი ჰქონდა; *მე., ოდელია, ოდაბადე, საღორონთო, სამანესტარო, დიდი ოხვამერი (იხ.). შდრ. ლაგვანი პირფართო სარწყული (საბა); გურ. ლაგინამ პატარა საღვინე დოქი (ა. დლ.).*

ლპაპაპა-ი (ლაგაგაგას) ზღუპანი; ბლაპაპი (*იყოშ., II, ქარ.*). იხ. გაგუღია; ჩანგუღია. ლაპაპაპარა/ლაპაპაპარა (ლაგაგაგაგას) მოგან. ჩაღუპანი (*ა. მყ.*). ლაგაგაგაგა გვიორის მსგავსი გვიმარა, იზრდებო მაღალზე კორებოდ, ღერო რბილი აქვს. მწყეებს ქვეშ დაგებული ჰქონდათ ლაგაგაგაგა (*მასალები, ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 215*).

ლპაპარა (ლაგაგარს) მოგან. ვაზის ჯიშა (*ა. ჯაფახ, კონ. ისტ., გვ. 452*).

ლპაპინი (ლაგაგინას) მოგარა; ცალმხრინი ბრძელი; ნაბრძელაშლი. *იხ. სეგუღია.*

ლპაპირი (ლაგარის) მიშ. ენებ. წარს. ლაგუნს ზნისა - ღალაქილი, ღალოღინი.

ლპაპირი (ლაგარინას) იგივეა, რაც ლაგინაძია.

ლპაპა (ლაგაგას) სახელი ლაგუნს ზნისა - ღაქვა; ლოღნა; (ღეჭვით) შამა. პიჯიშა ქიშელდე მონგყორი, დო ლაგუნ დო მილო გაკაყაყე აშო: *მ. ხუბ., გვ. 140* - პირში ჩაიდვა მატყლი, დაღეჭა დო მოქსოვილად ამოაგდო აქეთ. *გადატ. დროის მოჭმა. სინთეში ჯვეში რეგიმეჟქ მუში ბორჯი ო ლაგუნს: გახაყ., 11.08.1930, გვ. 3* - სინაოლის ძველი გინიობმა თავისი დო მოჭამეს. ჩხოუ ჰას ლაგუნს - ძრახა ჩალას ღეჭეს. ლაგუნს (წოლაბა დაღეჭა, წოლაბა დაუღეჭეს, წოლაბაშე) დაღეჭვა დო თურმე) გრდმ ღეჭეს. ულაგუნს (წოლაბა დაუღეჭა, წოლაბა დაუღეჭეს) გრდმ. *სახე. ქვ.* ლაგუნს ზნისა - უღეჭეს.

ოლაგაგაგას (ოლაგაგაგა აღეჭვინა, ულაგაგაგა უღეჭვინება, წოლაბაშაშე) აღეჭვინებდა თურმე) *საუზ. ლაგუნს ზნისა - აღეჭვინებს. მაღალური მიშ. მოქს. დაშღეჭელი. ოლაგარა მიშ. ენებ. მე. დასაღეჭი. ლაგარა მიშ. ენებ. წარს. დაღეჭელი. ნალაბა მიშ. ენებ. წარს. ნაღეჭი. წარს. ღეჭვის საფასური. ულაბა მიშ. უარყ. დაუღეჭავი.*

ლპაპარა (ლაგაგარას) მოგან. იგივეა, რაც ლაგვინიზორია, - ჩაღუპანი (*ა. მყ.*).

ლპაპარა (ლაგაგარას) ცხარის ან თხინი ტყავისაგან გაკეთებული ხალთა, ტყავაშო (*ა. ქარ.*). ოქრო-ვარჩხილით ეფუძა თქვანი) ლაგუნც დო ხართა: *გვინი, გვ. 127* - ოქრო-ვერცხლით სასე თქვინი გუდა და ხალთა. ლაგუნცის ხე ეწოდებოანუნე, თეში ეგვიპოცება: *მ. საბუშ., გვ. 251* - ხალთა - გუდაში სანამ ხელი არ ჩაყო, ისე არ დასცინო.

ლპაპაპა (ლაგაგაგას) ბუღინანი. ჯვარული სარწყული (საბა); გურ. ლაგინამ პატარა საღვინე დოქი (*ა. დლ.*).

ლამბრძინი (ლაგერძინას) *იხ.* ლაგერძია. *შჳრ.* ტოპონ. ლაგერძია გომბა მოგრძო (ნაგრძელებული) ტბა.

ლაქორი, **ლაქორი** (ლაღორ/ვრს) ნელნი. ჯინს ხომულა დო შქას ღადირი - ძირში ხმელი და შუაში ნედლი. ლაღირი ზგზ. ნელდად. ათემ გური დო ჩხოვნხი გეშქველს დო ჭკომეს ღადირო : *ბ. ზუბ.*, გვ. 301 - ამის გული და ღვიძლი ამოიღეს და ცაბეს ნელდად (მოუხარშავად). *შჳრ. ლაზ.* ლაღრე, ლაღრე ნედლი (*ბ. მარ.*); *საბ.*: ალგური ნედლი თივა; *იბერ.* ალგური სიმინდის ნედლი ღერი (ჩალა) (*ი. თეგუ.*).

ლაღირუა (ლაღირუას) სახელი ა ღადირ ენს ზნისა - "გა"ნელდად.

ალაღირენს (ბაალაღირე გაანელდა, გონაღირება გუანედლებია, გონაღირებაჲ) გაანედლებდა თურმე გრძმ ანედლებს.

ლაპაშუა, **ლაპაშუა** (ლაგაშ'ტუას) სახელი უ ღა ე ა მ ' ტ ' უ ა ნს (ნინას) ზნისა - ტარტარი ენისა, -ლაპაშუა. მუჭო რე, ენა ნინას უ ღა ე ა მ ' ტ ' უ ა ნს ინი - როგორა, ეს რომ ენას ატარტალებს? უღაგაშ'ტუანს (უღააშ'ტაუ ატარტალა ენა, უღააშ'ტაუაუ უტარტალებია ენა, ნოღააშ'ტაუაუაუ(ღ) ატარტალებდა თურმე ენას) გრძმ ატარტალებს ენას, ლაყობს.

ლაპაშ (ლაგეპას) *იხ.* ლაპაშ/ლაგეპა.

ლაპი, **ლაპი** (ლაპის, ლაპე) იგივეა, რაც ღა ე ა მ ი, - ლაპაპი. ლაპი დისა ნებოვანი (ნოტიო) მინა, ნიადაგი. ღაპი დისა უბურჯი ოხონალი რე - ლაგაპი მინა ცული (უბურჯი) მოსახნავია.

ლაპი (ლაპის) ლაპი; ჭანი. *შჳრ. ლაზ.* ლაპისტანი ლაპეთი.

ლაპი (ლაპეს) *იხ.* ლაპი. ¹ ღა მ ე ქ ო ბ ა ლ ი ც ო მ ი (გამოუშვებარი) პური (იზოლება და თითს ეკერის). *შჳრ.* ლაგაპი.

ლაპაშ-ი (ლაპაშის) იგივეა, რაც ღა ' ი ' ტ ' ი, - სიმინდი; ლაპური მარტპალი (*ა. შანიძე*). გიორგიეფ ღა მ ე ტ ი დუტახენა: *ა. ყოფ.*, გვ. 149 - ბაყაყებს სიმინდი დაუმტურეეთი. *შჳრ. ლაზ.* ლაპუტი სიმინდი (*ბ. მარ.*).

ლაპაშ-ი/ლაპაშ-ი (ლაპაშის), **ლაპი** (ლაგის) სიმინდი. ოში ქილა ღა ე ა მ ე ქ ო მ ე ვ ე მ ი დ ა ნ ე მ ქ ო ნ ე - ათ უფთი სიმინდი რომ აჭამო, არ მოიღებს ქონს. ღა მ ა ტ ო მ ქ ე ი ო რ ქ ე დ ე მ ე ლ ე : *ქსს. I, გვ. 297* - სიმინდის ფქვილი გაბითავდა (დამელია).

ლაპაშა (ლაკადას) მთაბორიანი მხარა; კლდოვან-მთიანი ანდრეი (*ა. ჭარ.*); მთის ალთაბი; ფარდობი; მზინანი მთიანეთი (*ა. ჭარ.*). ართი ოკო მიბლათე ღა ე ა დ ა ლ ო ხ ო რ ე უ ლ ი : *ბ. ზუბ.*, გვ. 120 - ერთად უნდა

მოვიართო გორაკი და ვაქე (მხარე). არსანში მაგორალეფე ქიმკაქუნეს ღა ე ა დ ა ს : *ბ. ზუბ.*, გვ. 90 - არსენას მდევრები შემოკყენენ გორაკებს. ღა ე ა დ ა ს ი ვ ო ხ ო რ ა ნ დ ლ ო ო ს ო რ ქ რ ო ბ ე მ ა გ ი მ ა რ ე ნ ე : *ქსს. I, გვ. 205* - მალღობზე ესახლობდი და ცოლი ხრამში გადამივარდა. ოხორანა გვალეფიში ფერდევ - ღა ე ა დ ა რ დ ე ლ ე ფ ე : *საზაქ.*, 16.04.1930 - სახლობ მთების ფერდობზე-ლაკადა (დაქანებულ) ადგილებში. *შჳრ.* დობურა.

ლაპაშ-ი (ლაკაღურს); ლაკაღური კათა, ლაკაღურფი მთა-გორიან ადგილას მცხოვრები ხალხი, მთიელები. ლაკაღური თხა მთის თხა.

ლაპაშ-ი (ლაკაქიას) *იხ.* ლაკაქია.

ლაპაშა (ლაკარდას) იგივეა, რაც ღა ე ა დ ა . შიშის ქიმშაფადე გვალა, ღა ე ა რ დ ა ლ ო რ ნ ე ი - შიშში ჩავერდინელიყო მთა, ლაკადა და დაბლობი.

ლაპაშ-ი (ლაკარტის) 1. საჩხაშლიტი ისარი; 2. გველის ენა, შხამინანი ენა. ჩქიბი ღა ე ა რ ტ ი ე ე უ რ ა ნ ნ ე მ ა ქ მ ი გ ა ვ ა ს ი ნ ი, ი მ ა გ ი ს ხ უ ლ ა ს . . . - ჩემი შამინი (ლაკარტის მსგავსი) ენა რომ მოვხვდეს, იმას გურიკა. ასე მუში ღა ე ა რ ტ ე ფ ი ქ ა რ ი მ ე უ რ ჩ ქ ი მ ი გ ე უ რ : *ბ. ზუბ.*, გვ. 73 - ახლა მისი შამინი (ნესტარი) ჩემსკენ მოაბრუნა. *შჳრ. იბერ.* რაჭ; ლაკარტი შედარებული, დავეთილი სისხლი (*გ. ბერ.*).

ლაპაშ-ი (ლაკარტის) მოტან. ლაპარტინა. *იხ.* აკარტი, ღვეში ეკეო, ოლეკეტი (*ა. ბუქ.*).

ლაპარტინა (ლაკარტის) *იხ.* ლაკარტი.²

ლაპარტაშ (ლაკარტუას) სახელი ღა ე ა რ ტ ა ნ ს ზნისა - ღაპაშაშა, ღაპაშაშა; აქორტანა; ჩხვლაშა. . . მუცამცე ცარიცხე ქულაშქესე ღა ე ა რ ტ ე უ ა - . . . როდესაც ცარიცხის დაუნესე კორტანა (დაგესულა). ლაკარტანს (ლაპარტაშ დაველა, უღაარაშა დუტარტალეს, ნოღაარაშ(ღ) გესლადა თურმე) გრძმ გესლავს; შამავს; ჩხვულეს.

ლაპაშ-ი (ლაკაქიას) მოტან. აპაშინა, აქლის ხე (*ა. ბუქ.*). ღა ე ა ე მ ი ო მ ო ლ რ ე უ ლ ე მ ე ლ ე - მოლე კოლოურლე: *ქსს. I, გვ. 37* - აკაქიის ღერძი აქეს, იქით-იქით გაყრილი.

ლაპაშ-ი, **ლაპაშ-ი** (ლაკაქიას) ლაქინი. მიღეფონეს ღა ე ე ო დ ო მიღარეთს ლაქინი დო მუში ღა ე : *ბ. ზუბ.*, გვ. 243 - ნაყვანეს ლეკვი და ნაყინდენ ლეკვი და მისი და. ქეშეხადალს, ღა ე ე ო მ ე ჟ ე უ ნ ს უ ნ ი ფ ე რ ქ ი : *ბ. ზუბ.*, გვ. 7 - შეხედნენ, ლეკვი რომ მიჰყავს ისეთი. ლაკევი ჯოლორი ლეკვი ძალი, ეადაქ. ახალგაზრდა ძალი. *შჳრ. ლაზ.* ლაკი, ლაკოტი, ლაჭი ძალი; ლეკვი (*ბ. მარ.*).

ლაპაშა (ლაკეატას) მოქალ ჯოქინი, - ხილთა ჩამოსაქრმალ სასროლი ჯოქინი (*ა. ყოფ.*, *ა. ჭარ.*). - ჭოქოქი. მხევაში ღა ე ა ე ა ტ ა ე ფ ი

ოცობამაღლი რენია - სხვისი ქოლოკი ადვილი (იპოე) სასროლოაო. გეგოფუნეუ ლა ეკვატასე დო ოცობანეცე ჩიგეტეცე: *ი. ყოშ., გვ. 56* - აიღებს ქოლოკს და ესერის ჩიტებს. ლა ეკვატა მონდას ქუოყოთი დო კობუტ გეითილუა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 78* - ვოზი მნივეს ვეროლე დო მკეხე ჩამოვარდაო. *იხ. ლაქუჩა, ტახანა.*

ლაქაშხანი (ლაკვატასი) *სინ.* პატარა ჰრონი.

ლაქაშხანი/ზრ-ი (ლაკვაჩხვრის) იგივეა, რაც ნაეკვაჩხირი, - მშეშხალი; ნაპერცხანი. *ი. ყაბაიში ნდობა დო თხოზოლი ლა ეკვაჩხირია: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 153* - ყაზხის (გლეხის) ნდობა და თხმელის ნაეკვერხალიო.

ლაქინჩხა (ლაკინჩხას) *ბოგან.* ჩეპულეპირივი ნაქარჩხალი. *იხ. შეხიკალი (ა. მყ.). შორ. გურ. ლეკონჩხალი ჩეუელბერივი ნეკერჩხალი (ა. დლ.).*

ლაქბაში (ლაკვატასი) იგივეა, რაც ტინობა, - ხაროშობა.

ლაქაშხა (ლაკუჩხას) იგივეა, რაც ლა ეკვატა. *შორ. ტახანა.*

ლალა (ლალას) 1. ზარმატი, უსამშური, უნარა, დონდლო, მცონარი. მუშუკათაში ნაშრომეთი ლა ლა ეკათა ირბუქუ: *ქახ. I, გვ. 299* - მშრომელი ხალხის ნაშრომით ზარმატი ხალხი ძღუბა. ლა ლა კოჩი გვიმარაში ლობერს ღობუნდუა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 79* - დონდლო კაცი გვიმრის ღობეს ღობავდო. იმა წილი კეკუათუ ზარმატი დო ლა ლასია: *ქახ. I, გვ. 321* - მასში წილი არ ურევია ზარმაცას და მცონარესო. 2. ლარაი, მშინარა. აბა, ლა ლა ტირქედითო?: *მასალ., გვ. 96* - აბა, ლარაი გეონეთ? ათამი გაიჭინდეკონი, იყუაფუდი ლეკვა - ლა ლა: *მასალ., გვ. 74* - თი, ასე რომ არ გეენა, იქნებოდი ბრიყვი, ლარაი. 3. ხარბი, მაშხამარა; მხარცეპლი (*ი. ყოშ.*) *იხ. გილარდე, ლაგვა.*

ლალა-შურა (ლალა-შურას) ლარარ-ყაბაი. თი უწესო ლა ლა-შურა ჩქერი დემპონებელი: *მასალ., გვ. 114* - ის უწესო ლარარ-ყბედი ჩქერი დამპონებელი.

ლალა (ლალას) სახელი ლა ლუნს ზნისა - ყაშუა. აქიანი ჯოღორეთიში ლა ლეუა ექიან ჭურენს მუს ოხვარულა?: *მ ხუძ., გვ. 137* - აქაური ძაღლების ყევა იქაურ ტურებს რას უშეკლიდო? ჯოღორი მიში გეაპე მყეანური, თიშო ლა ლუნსია: *ა. ცან., გვ. 132* - ძაღლი ჟოსთანეც ნეეს, მისთიესეე ყეფსო. ქედოხოზდას ართ დიხას, ეეწუხას, ვა ლა ლას: *მასალ., გვ. 54* - დაუდეს ერთ ადგილზე, არ იჯავროს, არ იყეფოს. უჯოღორე ტახანას კატუს ო ლა ლა ფუსია - უძალო ქვეყანაში კატას აყეფინესო.

ლალუნს (*იგვ.* ლალა იყევა, უალა უყეფია,

ნოლალა(ნ) ყეფდა თურმე) *გრდუე. ყეფს. ულაღუნს (უალა უყეფა, უალა უყეფია) გრდუე. სახე. ქე. ლა ლუნს ზნისა* - უყეფს. აიღლებ (*ალა უშელო ყეფვა, -*) *გრდუე. შესაძლ. გრძ. უ ლა ლუნს ზნისა* - შეუძლია ყეფოს.

ოლალაფუნს (ოლალაჟა აყეფინა, უალაჟაჟა უყეფინება, ნოლალაჟა(ნ) აყეფინება თურმე) *სუბ. ლა ლუნს ზნისა* - აყეფინებს. *მალაჟარ, მალაჟა მიძე. მოქმ. მყეფარი. ოლაჟარ, ოლაჟა მიძე. გრძ. მყ. საყეფი. ნალაჟა მიძე. გრძ. წარს. ნაყეფი. ნალაჟარ მიძე. გრძ. წარს. ყეფის საფასური. შორ. ლა ზ. ლა ლა: ოლალაჟე ყეფა (ნ. მარი).*

ლალა (ლალუნს) *მიძე. აწყე. ლა ლუნს ზნისა* - მამარაი.

ლაბ-ი (ლაბს) სილაბე, ნოტიო.

ლაბა-ი (ლაბაბის) ლაბაი. ვართ ატკაღე ჭკაღესი დო ვართი ატენე ხარაბის, ხეს მეჩანა ლა მამაის - ვერც მჭედელი გამოჭედს (შეუძლია გამოჭედეს) და ვერც შეკერავს (შეუძლია შეკეროს) ხარაზმა, ხელში მისცემენ ლაბას (გამოცანა: ჭიქა). *შორ. სქემაი.*

ლაბ-ი (ლაბის) ცაღვა ძაფით დლაბაბა, - ბლანდი.

ლაბარუ (ლაბარუას) სახელი ლა მბარანს ზნისა - ბატაპაბა (*ც. ვიფა*).

ლაბარი (ლაბარის) *მიძე. გრძ. წარს. ლა მბუნს ზნისა* - "ლაბარაჟი.

ლაბაჟე (ლაბაჟას) სახელი ლა მბუნს ზნისა - ლაბაჟა, ბლანდვა. მჭარუნს ჭალაშას ლა მბუნა - საბნს შეკერამდე ლაბაჟენ. ლაბაჟენ (წოლაჟა დალაბა, წოლაჟა დაულაბაჟას, წოლაჟაჟა(ნ) დალაბაჟედა თურმე) *გრძმ. ლაბაჟას.*

ულაბუნს (წოლაჟა დაულაბა, წოლაჟა დაულაბაჟას) *გრძმ. სახე. ქე. ლა მბუნს ზნისა* - ულაბაჟას.

ილაბუქუ(ნ) (წოლაჟა დალაბა, წოლაბაჟა(ნ) დალაბაჟას) *გრდუე. გრძ.*

ლა მბუნს ზნისა - ილაბაჟა.

ალაბუქუ(ნ) (წოლაჟა დაულაბა, წოლაჟა დაულაბაჟას) *გრდუე. გრძ. უ ლა მბუნს ზნისა* - ელაბაჟა.

ილაბე(ნ) (წოლაჟა შესაძლებელი გახდა დალაბაჟა, -) *გრდუე. შესაძლ. გრძ. ლა მბუნს ზნისა* - შეიძლება დაილაბოს.

ალაბე(ნ) (წოლაჟა შეუძლია დაულაბაჟა, -) *წოლაჟა(ნ) შესაძლებელი დალაბაჟას) გრდუე. შესაძლ. გრძ. უ ლა მბუნს ზნისა* - შეუძლია დაულაბოს.

ოლაბაჟუნს (წოლაჟაჟა დაულაბაჟენა, უალაჟაჟა დაულაბაჟენება, წოლაჟაჟა(ნ) ალაბაჟენება თურმე) *სუბ. ლა მბუნს ზნისა* - ალაბაჟენებს.

გალამბარი მიძღ. მოუწ. და'ვლამბავი.
 ოლაშარი მიძღ. ენებ. გე. და'სალამბავი.
 ლამბირი მიძღ. ენებ. წარს. და'ლამბული.
 ნალამბა მიძღ. ენებ. წარს. და'ნალამბი.
 ნალამბაური მიძღ. ენებ. წარს. და'ლამბვის
 საფასური.
 უამბაშ მიძღ. უარყ. და'ულამბავი.

ლამბე (ლამბეს) ნამბინი, ნოშოი, ტინიანი.

ლამბეა¹ (ლამბეას), ლამბინი (ლამბის), ლამბე
 (ლამბუას) სახელი ლამბენს, ოლამბუენს
 ზმნათა - ლამბობა, სურპილი, ცმა,

ბენზრანება, ლაპირება, სწრაფვა. მუ ფაშია,
 უბა ბელი, მა თაშ გ ოლა მ, ფორგენქენი?
 კ. საბუშ., ქახს, გე. 36 - სანამდე (რა დრომდე),
 შავი ბელი, ასე გსურს, რომ მე მართი?
 ვაუ ლამბ ულას: მ ზუბ., გე. 201 - არ
 აპირებს (სურს) წასვლას ეს (ამას). იმენი
 მილა მუ ღუ ე წინა: ქახს, I, გე. 197 - მინც
 ვაპირებდი (ვლამბობდი) გაქცევას. ასე ძალაში
 ქე ლამბე ულას: მ ზუბ., გე. 236 - ახლა
 ძალიან ესაიპოვნა ქოსას. ლახუათი
 ოლა მუ ენა: მასალ., გე. 68 - ცემასაც
 (გალახვასაც) გვიპირებენ (ლამბობენ).

ლამბენი (ლამბენი). ოლაშარის სურვებს, ოლაშარის სურვებს,
 უამბაშ უსურვებთა, ნოლაშარის სურდა თურმე
 გრდუ. საშ-მოუწ. სურს, ლამბობს.
 ოლაშარე (მხოლოდ ამწყოს წრისა და IV სერიის
 მწკრივებში) გრდუ. ენებ. ულაშარე, ეპირება.
 ულაშარე (მხოლოდ ამწყოს წრისა მწკრივებში)
 გრდუ. ენებ. ეპირება, ელაშარე.

ოლაშარეაფუანს (ოლაშარეაფუანს სურვებინა,
 აპირებინა; უამბაშარეაფუანს სურვებინებინა,
 დაუპირებინებინა; ნოლაშარეაფუანს) აპირებინებდა,
 ასურვებინებდა თურმე) კაუზ. ლამბენს
 ზმნისა - ასურვებინებს, აპირებინებს.
 გალამბაური მიძღ. მოუწ. მსურველი,
 დამპირებელი.

ოლაშარეაფუანს მიძღ. ენებ. გე. სასურველი,
 დასაპირებელი.
 ნალამბაშ მიძღ. ენებ. წარს. სასურველი.
 ნალამბაშარი მიძღ. ენებ. წარს. სურველის
 საფასური.

ლამბა² (ლამბეას) სახელი ლამბენს ზმნისა -
 ლამბება, დანამბება; (კ. ჯარ.) ნამბა;
 დამბობა. იხ. ლამბე.
 ლამბუნს (ლამბუნს დანამბა, ლამბუნს დაუნამბავს,
 ღონოლაშარე) დანამბავდა თურმე) გრდმ. ნამბავს,
 ანოტივებს, ასველებს, აღბობს.

ლამბაშური (ლამბეაშურის) მიძღ. ენებ. წარს.
 ლამბუნს ზმნისა - დანამბული,
 დამბობილი.

ლამბინი (ლამბინს) იგივეა, რაც ლამბება¹.

ლამბოსი (ლამბოსის) ნამბოსი. ირ არდგილცე
 ხერყ ირბენც ლამბოსი ირ თანდებლობა:
 კ. საბუშ., ქახს, გე. 118 - ყველგან (ყოველ

ადგილს) ხერის იძლევა (სიყუთის მოგვერის)
 ნამუსი და თავდებლობა. ოსურყ მუში
 ლამბოსი თხილანსე-და ვარა, შვასა მუთუნც
 ეთხილუნთა: ზალხ. სიმრ., I, გე. 112 - ქალს
 მისი ნამუსი თუ დათვარავს, თორემ სხვას
 არათვარს შეუძლია მისი დაცვა. იხ. ნამუსი.

ლამბა (ლამბას) ლამბა.

ლამბა¹ (ლამბუას) იხ. ლამბება¹, ლამბინი.

ლამბა² (ლამბუნს) იხ. ზოლაშარე, - მორბობა;
 მორბება (გულიას).

ლამბურ-ი (ლამბურს) ლამბური (კ. ჯარ.); ალმური,
 მორბირება.

ლამბური (ლამბურის) იგივეა, რაც ლამბოსი, -
 ნამბუსი.

ლამბუბა (ლამბუბეას) სახელი ლამბუბენს
 ზმნისა - დარამბუბება. მალამბუბენს
 ეპოფუნდა, უბა ზეფას ტვამე-ტვამა: კ. საბუშ.
 ქახს, გე. 114 - მარამბუბენდი, ათლებდი კიდით-
 კიდემდე მე ზეფას.

ლამბუა (ლამბუას) ლამბუა. თეგმა ლამბუა სო
 ოღანა: ქახს, I, გე. 261 - ადენ ლამბუა
 (ფიცარს) სად ნაოღენ?

ლამბუაშ (ლამბუაშეს) აესებენ სანახელს
 ყურბით, მეგდეგ სანახელს ორსაცე თავზე
 არტობენ ჯოხებს და დებენ ფიცრებს,
 რომლებსაც ლამბუაშეს ეძახიან. ყურბის ჩაყრას
 აგრძელებენ სანამ ლამბუაშე არ ამოიყვება
 (მასალეტი, IV, ნაწ. III, გე. 159).

ლამბური (ლამბურის) იხ. ლოფორი.

ლანდლი (ლანდლისი) ნალანდლი. ვართი
 ვორდი ლანდლი დო ვართი ვორექ ზურო:
 ქახს, I, გე. 10 - არც ვიყავი ნალანდლი და არც
 ვარ ზურო.

ლანდლი¹ (ლანდლის) ანდლილი. მუში ლანდლი მ
 ხოლო ომქურუნთა: ზალხ. სიმრ., I, გე. 101 -
 თავისი (მისი) ლანდისაც კი ვინაო. გეირში
 შექრინაფილი ჯოღორი ლანდლის
 ულაღუნდა: ა. კან., გე. 102 - მგლისგან
 შეპინებული ძალი ჩრდილს უყვებდაო.
 ლანდლი მამქურინიფი ჯოღორი: ა. ყოშ.,
 გე. 176 - ჩრდილის შეპინებული ძალი.

ლანდლი² (ლანდლის) მართი ამოხევეა აბრამუშის
 კაფი, - მუშო. ელართამე რომ გაიგებს
 აბრამუშის ძავით, ეძახიან: ართი ლანდი ძავი
 (ერთი ლანდი ძავი). ზღო. გურ., იმურ., აჭარ.,
 ლეზხ. ლანდი ერთი ამოხევეა ძავი აბრამუშისა
 (ა. დლი).

ლანდა (ლანდას) ლანდური. იხ. ლანდური,
 ლანდორი.

ლანდარი (ლანდარს) ბრამლი და
 ზეპინებინისი სწორი (ნახი).

ლანჯუაზი, ლანჯუაზი (ლანდაფას, ლანდაფის)
 სახელი ლანდუნს, ოლანდუნს ზმნათა

ლანტუპ (ლანტუას) იგივეა, რაც ლანდუა (მნიშვნ. -1), - დალანდვა, თვალის შასწრაპა. თუ შეხანც დო ლანტ სამანყარი: ათ, *1, გვ. 21* - ამ დროს საოცარი რამ დანახა (დალანდა).

ლანძერი (ლანქერს) მთიდან ნამოსული თოვლნადწოვი ნყალი; ღვიარად ნამოსული დამდნარი თოვლი, - ნინადარი.

ლანძეპა (ლანძეუას) სახელი ლანძეუნს ზმნისა - ლოცნა.

ლანძეუნს (ლოანძეპა დალოცნა, ლოანძეპა დაულოცნა, ლოცნაანძეპა(ნ) დალოცნიდა თურმე) გრძმ. ლოცნის, უმაღლად უხალსოდ) ქაძს. შერ. ძგაბუა, ღანძეუა.

ლანძეულ(რი) (ლანძეულ(რს) მიძე. ენებ. წარს. ლანძეუნს ზმნისა - ბალანძულა. ლანძეირ დურეღოში მიწვე: *ქ. საბუშ, ქახს, გვ. 150* - გალანძული მკედრის პატრონი.

ლანძუპ (ლანძუას) სახელი ლანძეუნს ზმნისა - ლანძუპა. ცირა, სი ძალამს ბუენქ თუენად ჩქიმი ლანძეუას: *გურთ, გვ. 384* - გოგო, შენ ძლიან ბედავ ამგვარ ჩემს ლანძუას. ძრახი, თამი ბლანძეუნქუნი, გური მუქ მგინქწარუ?: *ქახს, 1, გვ. 102* - გოგო, ასე რომ ბოვანძე, გული რამ გავიწმარა. მუს გომორექ ლანძეუას? - რატომ მლანძე?

ლანძუნს (მოლანძუ გალანძა, ბაუანძუა გაულანძავს, ბოროლანძე(ნ) გალანძეად თურმე) გრძმ. ლანძეუას.

ულანძუნს (ბაუანძუა გაულანძა, ბაუანძუა გაულანძავს) გრძმ. სასხე. ქე. ლანძეუნს ზმნისა - ულანძეუას.

ილანძეუ(ნ) (ბოლანძუა გაილანძა, ბოლანძეუ(ნ) გალანძულა) გრძეუ. ენებ.

ლანძეუნს ზმნისა - ილანძეუას. აღანძეუ(ნ) (ბაუანძუა გაელანძა, ბოლანძუა გალანძილა) გრძეუ. ენებ. ულანძეუნს ზმნისა - ელანძეუას.

ილანძე(ნ) (ილანძუა შესადლებელი ვახდა გალანძეა, -) გრძეუ. შესადლ. ენებ. ლანძეუნს ზმნისა - შეიძლება გაილანძოს.

აღანძე(ნ) (აღანძუა შესადლებელი ვახდა, - ბოროლანძე(ნ) შესადლება გაელანძა) გრძეუ. შესადლ. ენებ. ულანძეუნს ზმნისა - შეუძლია გალანძოს.

ოლანძეუანს (ოლანძეუან აღანძეინა, ულანძეუანუა ულანძეინება, ბოლანძეუან(ნ) აღანძეინება თურმე) კაუხ. ლანძეუნს ზმნისა - აღანძეინება.

ბალანძულ(რი) მიძე. მოქმ. გაუმლანძეა. ბოლანძულ(რი) მიძე. ენებ. შე. გაუმლანძე(ე)ი. ბოლანძულ(რი) მიძე. ენებ. წარს. გალანძეული. ნალანძა მიძე. ენებ. წარს. განალანძი. ნალანძეული მიძე. ენებ. წარს. გაუმლანძეის

საფასური. ბაუანძუა მიძე. ვარე. გაულანძეა.

ლანძა (ლანძას) იგივეა, რაც ლარჭა, ნაჭა, - ნაშა; შაპანის ჩამოსაპირი ჰაჰაში შუანძეცხლზე. კიდა გოხსუცლი რე, ბერგი - ლანძა მუკოსორგე: *ბასალ, გვ. 62* - კედელი მოოჭილია, თოხი - ნაჭით დახუნძულა.

ლანძა ირო ჩხე დო უჩა იყუაფუნია - ნაჭა ყოველთვის ცხელი დო შავი იქნება. შერ. კაჩა.

ლანჯი (ლანჯის/ლანს) ბოგან. იზანი, კოპიტი. ლანჯიშ წყანც წგმოსხედ: *ბასალ, გვ. 97* - იფნის კენწეროზე იყდა. მუკო-მუკო

ღანჯეფი ი მინ გორგოლი რე: *მ. ხუძ., გვ. 42* - ირგელი კოპიტების ხერგილია. შერ. ტოპ.

ლანჯონი კობტნარი.

ლანძერი (ლანძერს) მადალი ბალანსი (*ბ. ვიფია*).

ლანძეპალი (ლანძეუას) ბრძაქალი. ი. ყოფშიძის აზრით: ლანძეუას-ში ლანძეუასია. შერ. ლაფარია.

ლანძერი (ლანძერის) 1. უნიათო, უსარებალო; 2. უმეოდ ბრძაქალი.

ლარი (ლარს) ლარი. ლარს გიაშქენა ოსტატევი ფიქარეფიში თოლუაში დროს - ლარს დარტყამ ოსტატევი ფიქრების გათლის დროს. *11გადეფ. სწორი.*

ლარიჯეურა კოჩიგ - ლარიგით კაცია (ლარიგით ტანი აქვს).

ლარაშა (ლარაფას) იხ. ვითოლარაფა.

ლარაშეპეპლარი (ლარაშეპეპლარის) ლარაშეპეპული. ჯა ღარჯეშქუმალირიე, შიილებე თოლუა - ხე ლარდარტყმულია, შეიძლება გათლა.

ლარაშენი (ლარაშენის) ლარაშენი.

ლარაშა (ლარაფას) ლარაშა; ოთხქუთისა და ბრძაქალი ძალი სხვადასხვა

ღანძეუანისა (*სწოლ*) - ლანძინი. სახარაპის ძალი, რომელზედაც მიგრდება

ყაპარი და კრამიტი (*ი. ყოფშ*). შერ. რჩინა.

ლარაშე (ლარაშის) ოთხქუთისა და ლარაშენი სახარაპი ქანში. უნოყელი ჯაში (ფიჭვის) ღარჯეის ნწყუნად დო აკეთუნა ყამბარს - უტოტო ხის (ფიჭვის) კუნძს ხსნად დო აკეთებენ ყავარს. შერ. ტოპონ. ოლარაშე.

ლარაშე (ლარაშის) იგივეა, რაც ღარჯეი.

ლარაშე, ლარაშე (ლარაშე-ღარაშის) 1. ნისქუთის ნანინი, რომელითაც სალას (*იხ.*) ანაქვენ ან ღანძეუნს იმის მიხედვით, ფაქილი უნდათ თუ ღარაშენი. ნისქუთის ღარჯე ხისა.

როდესაც დაეირლე უნდათ, ასწეუნ (*ბ. სალგობი, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 223*). 2. იგივეა, რაც ღანძა, ნაჭა, - ნაშა, შაპანის ჩამოსაპირი ჰაჰაში

შუანძეცხლზე. ღარჯე ირო ჩხე, უჩა იყუაფუნია: *ი. ყოფშ., გვ. 178* - ნაჭა ყოველთვის ცხელი, შავი იქნება. შერ. კაჩა.

ლარაჟი-ი (ლარაჟემს) *მოგან.* 1. ლარანაში.
 ლარაჟეშიშია გიგავს ტანი: *ქსს, I, გვ. 58* –
 ლერნამს გიგავს ტანი. *შორ. ტან-ლარაჟემი.* 2. ამ
 მხენარისაზან ბაპათიშაშლი სპარაჟი.
 სამეგრელოში ძველად არებობდა საყარი,
 რომელსაც ლარაჟემს უწოდებდნენ (*ბ. მკალე, გვ.*
255-257). შემხურე ხილილიფ თი
 ლარაჟეშეცე მოვანტე: *ვახუშტი, 20.03.1931, გვ.*
3 – მეცხვარე საიშოვებით იმ ლერნამს
 (სალამურს) უყრავს. მათხილექ ქოლოლე
 ლარაჟეშეფი: *ა. ყოფშ, გვ. 170* – მწყემსმა
 (ქე) დადო ლერნამები (სალამურები). ლარაჟემი
 (ლარაჟემი) კეთიდეობდა ჩალამ-კალმისგან,
 შეკრული იყო ბლის ქერქით (*მასალები, ტ. V, გვ.*
353).

ლარაჟიშიშუ (ლარაჟიშიშუ) ლარანაშის
 სხელი.

ლარაჟეშა (ლარაჟეშა) იგივეა, რაც ლარაჟეშა.

ლარაჟ (ლარაჟა): ლარაჟა ოსურე, ვარკვენს
 ჯგირი დო ფურს – მოლაყებ ქალი, ვერ
 არკვეს კარგსა და ცუდს.

ლარაჟალ-ი (ლარაჟალს), **ლარაჟალ-ი**
 (ლარაჟალს) ლაბაშობა; ყაბაღურის თიშა,
 რაც პირზე მოაღებება, –როშა. მუსე, თე
 ოსური ლარაჟეშა ანაინი – რასა, ეს
 ქალი რომ რომაეს.

ლარაჟალ (ლარაჟალს) ვინსაღ ლაბაშობა
 სჩაჟევი, – ყაბაღი.

ლარაჟა (ლარაჟეშა) *იხ. ლარაჟეშა*, – 1.
 ხმაურით ლა ტარაჟის უშნო მოძრაობით
 შაბა. 2. ხმაურით სინარული, – ლაჟაშენი.
 ლარაჟეშენ (ლარაჟა ხარბად ჭაბა, ლარაჟა
 ხმაურით ხარბად უჭამია, ლარაჟაშენ)
 ხმაურით ხარბად შეჭამდა თურმე) *გრდმ.*
 ხმაურით ხარბად ჭამს.

ლარაჟა (ლარაჟეშა) იგივეა, რაც ლარაჟეშა, – 1.
 ხმაურით ხარბად შაბა. 2. ლონიხარბად
 (ხმაურით) სინარული, – ლაჟაშენი. *შორ. იბერ.*
 გლაჟეუნი ხმაურობით სიარული; რტყყევა
 ლონიერად (*ე. ბერ.*).

ლასარი (ლასარის) მბარნი; სალი, პიტალო,
 გლუჟი; მშრალი. ლასარი კვრელ სალი კლდე.
 ლასარი არგუნი პირბასრი ცული. *შორ.*
 ლასკარი.

ლასარა (ლასარეშა) პირბასრად ძეჟეა.
||ვადაფ. ისარიით გამგმირავი სიტყვებით
 ლაპარაკი.

ლასირი (ლასირს) *მიძე. ენებ. წარს.* ლასირანს
 ზმინსა – 1. ამოლესილი. ლასარ ლებია
 ამოლესილი ლობიო. 2. ბალსინილი (*მგ.,*
ქედელი...).

ლასირალ-ი/ლასარალ-ი (ლასირალს) *მიძე.*
ენებ. წარს. ლასირანს ზმინსა – ბალსინილი.
 ხამუფევი მილუეს ლასკრელი ხეაღე

თიში; *მასალ., გვ. 111* – დანები გვერნდა
 ალესილი მარტო მისთვის.

ლასირა, **ლასარა** (ლასირეშა) სახელი
 ლასირანს ზმინსა – ბალსინსა. არგუნი
 ქედკინ ხეს დო ლასირანს: *ბ. ხუბ., გვ. 261* –
 ცული დაჭირა ხელში და ლესავს. ქე
 გაეკოფუ ბურჭული დო გო ლასირეუ
 ძალაში: *ბ. ხუბ., გვ. 242* – ამან აილო წაღდი და
 გალესა მავარე.
 ლასირანს (ლასირა გალესა, ულასირა
 ულესავს, როლასირაღ ლესავდა თურმე) *გრდმ.*
 ლესავს.

ილასირანს (ბილასირა გაილესა, ბაულასირა
 გაულესავს) *გრდმ. სათაფ. ქე.* ლასირანს
 ზმინსა – ილესავს თავისას.
 ულასირანს (ბაულასირა გაულესავს, ბაულასირა
 გაულესავს) *გრდმ. სახე. ქე.* ლასირანს
 ზმინსა – ულესავს.

ილასირეუ (ბილასირა გაილესა,
 ბოლასირაღ(ნ) გაულესილა) *გრდმ. ენებ.*
 ლასირანს ზმინსა – ილესება.
 ალასირეუ (ბაალასირა გაელესა, ბოლასირა
 გაელესილა) *გრდმ. ენებ.* ულასირანს ზმინსა
 – ელესება.

ილასირე (ილასირა შესაძლებელი გახდა
 გალესა, –) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.*
 ლასირანს ზმინსა – შეიძლება გაილესოს
 (||გალესა).

ალასირე (ალასირა შეძლო გაელესა, –
 ბინოლასირაღ(ნ) შესაძლები გალესა) *გრდმ.*
შესაძლ. ენებ. ულასირანს ზმინსა – შეუძლია
 გაილესოს.

ოლასირაფუნს (ოლასირაფუ ალესინა,
 ულასირაფუ ულესინებია, როლასირაფუნს)
 ალესინებდა თურმე) *კაუზ.* ლასირანს
 ზმინსა – ალესინებს.

ბალასირაღ *მიძე. მოქმ.* 'გა'შლესელი,
 'გა'შლესავი.

ოლასირაღ *მიძე. ენებ. მყ.* 'გა'სალეს'ავი.
 ლასირაღ *მიძე. ენებ. წარს.* 'გა'ლესილი.
 ნალასირაღ *მიძე. ენებ. წარს.* 'გა'ნალესი.
 ნალასირაღ *მიძე. ენებ. წარს.* 'გა'ლესის
 საფასური.

უბალასირაღ *მიძე. უარე.* გაულესელი. *შორ. ლაზ.*
 ლასირი: ბლასირეუ ვლესა (*ბ. მარი*).

ლასა (ლასავს) სახელი ლასუნს ზმინსა – 1.
 ამოლესავს; ნაშლა, მოშლა, ჩაშლა (საქმისა);
 2. რისამე აპარაღებ; ბანადგუშობა. ჩქე
 ბლასუნა მეტი შრომა: *ა. ყოფშ, გვ. 166* –
 ჩვენ გვსაბოს მეტი შრომა. ჩქენი ცოროფა
 ლასასენი, თი კორი დლორონთქ დოჭყუას;
კ. სამუშ, ქართ. ზეპ., გვ. 54 – ჩქენი სიყვარული
 ვინც (რომ) ჩაშალოს, ის კაცი ღმერთმა
 დასწყელოს. ბუგა შარას გილასენცე,
 ვენია შარას გოჭურუნცე: *კ. სამუშ, ქართ. ზეპ.,*

ალაფმარე ლაფარეფი: *მ. ხუბ., გვ. 358* -
ოცდაათი კაცი ვართ, სავსე ლაფარები. *იხ.*
ოფარე; ოლაფარე. შიორ. იმერ., გურ., ლეჩხ.
ლაფარე, ლაფარო (ქ. შერ., გ. შარაშ, მ. ჩიქ.
ა. დღ.).

ლავარობა (ლაფარობა) ბრტყელი, პრტყელი;
ფარობო. ლაფართია დღეო უღუ -
ნაბრტყელებული (ბრტყელი) თავი აქვს.

ლავარონი (ლაფარონი) ლაფარონი. თავ რე
ჩქიმი განიშ ჭყიმი, ლაფარონი დო
ენწერი: *ქხს, 1, გვ. 317* - აქ არის ჩემი ტანის
მწყემსი, ლაფარონი და ენწერი.

ლავარა, ლავარა (ლაფარა) თავეისუშალი,
შინაურული. მაამარი ლაფარე კორი
მითვორექ დიშაში ოკეთაუს: *ი. ყოფშ, გვ. 19* -
მე აგურ შილიფად ჩაცმული (თავისუფალი) კაცი
დევგარ შეშის საჭურულად. ლაფარათ ზრზ.
შილიფად, თავისუფლად. *0* ლაფარათ მიკოქუნა
შილიფად ჩაცმა, უსარტყელოდ, უიარლოდ (ასე
იყო ძველად) (*ქ. ქარ.*). ლაფარჩას ალაბა, -
იტყვიან ფერდობის ძირას მდებარე მოფართოო
და ცოტათი ნაგრძელებულ ვაკეზე. *შორ. ტაობრ.*
ლაფარჩარბნი (ქ. ცხად., ტაობრ., გვ. 70).

ლავში (ლაფშის), ლაში (ლაშის) ლაში, ტაში,
დიდი ბაბა (*ი. ყოფშ, 1, ქ. ქარ.*). რქემოლუა
დოუჭაფუ, ლაფში - ნოლი დოუწყოლუ:
მასალ., გვ. 64 - დახერა დაუნია, ბაგე-ღრძილი
დაუშეგება. ძაბი, ომარული მუს ცოხეარუ,
ლაფში ჭითათ ილაფინი - გოგო, უმარული
რას გიშველის, ტური ნითლად რომ შეიღებო.
0 ლაფშის გილადალა ლაშუჩ ჩამოდება. *გადატ.*
არაფრად ჩაგდება. ლაფშის გილაბ ორფულ
ართო, ვაუფაუხან თოლუ: ათ, 1, გვ. 25 -
ახუნშიაე არ ადებდა ყოველუე ამას და
თვალსაე არ ახამამებდა. *შორ. ლერჩქეი.*

ლავშა (ლაფშას) იგივე, რაც ლაბშა, -
ლაფშა, იაბო, დამოდილი ცხენი. ლაფშა
კუთხეს კნოკერ: *ი. ყოფშ, გვ. 162* - ლავშა
კუთხეშია მიბშული. *0* ლაფშური ულა ცხენის
ჩქარი სიარული. ცხენქ ლაფშურიმე
თუხარიკიმა გინილუ - ცხენი ლაფშურიდან
თუხარიკულზე გადავიდა.

ლავშამი (ლაფშამს) დიდტაჩამინი,
ლაფშინანი.

ლავშამლაფშირი (ლაფშეილაფორის)
ჰეილაბამარამარდნილი. *გადატ.*
განბილებული, ნარუმბტებელი. ჭიჭე ტურა
მიქეაყალე ლაფში გი დო ლაფშირია:
ი. ყოფშ, გვ. 146 - პატარა ტურა მიცუნცულეს
განბილებული (ლაშამოვარდნილი).

ლაში (ლაქის) ლაში. ლაქითიე ლაფარი დო
გაღწიკეა! - ლაქითაა შეღებლი და არ
დაისვარო!

ლაშა (ლაქას) 1. ლაში, ცხენის სარი (*ი. ქეი.*
ქ. ქარ.). 2. ცხენის დაავადება; ეჭაგება გავა და
ექერტლება (*ს. მაქ., გვ. 205*).

ლაშაში (ლაქაშის) ბოგან წყლის მცენარეა
ერთგვარი, პრას ჰეავს.

ლაშაში-ი (ლაქვათის): ლაქვათი დიხა რე,
ქეიმაყლო ცენსინი, ფერი დიხა - ლაქვათი
მინა არის, ქეიშასავით რომ ცვივა (იშლება),
ისეთი მინა.

ლაშაშის (ლაქვათას) ქეა ერთგვარი. *შორ. ტაობრ.*
ლაქვათონი ასეთი ქეები რომ არის, ისეთი
ადგილი (*ქ. ცხად., კატხად., გვ. 70*).

ლაშაშისი (ლაქვათასი) იგივე, რაც
ლაქვათა, - ქვის ერთგვარი სახეობა.
პროვიზია მისორუნან, მუჭო მღვამი
ლაქვათია: *შ. შერ., გვ. 92* - სანოვავე
გვიყრა (ბევრი გვაქვს), როგორც ზღის ქვა
[*შ. შეროდუ* განმარტავს ლაქვათიას, როგორც
ლოქოს].

ლაშის (ლაქას) ლაქია; მლიქველი; მონა-
მორჩილი. მაქვი ლაქია ხომ ვაუტქუქ? -
მე მისი ლაქია ხომ არ ვიზინავ? ქიშილირთო
დო ლაქიას უწუუ თქე: *შ. ხუბ., გვ. 131* -
მიადგა და ლაქიას უთხრა მან.

ლაშისა (ლაქესა) ლაქსა, მლიქველი. დიდი
ლაქქუტა კორი ქორქე! - დიდი
მლიქველი კაცი არის კი!

ლაშა (ლადას) ლადა, - ჰქონი, რომლითაც
სიმინდს ან სხვა ხორბალულის სანაჟოს
თავაშ უსამამე (*ქ. შერ., 1, ქ. ქარ.*). *0* ლადაში
გინოსუმალა ლაღის გადასმა. *გადატ.* იმედის
დაკარგვა, ყველფურის ხელის ერთი მოსმით
გასწორება.

ლაშანინშაქორი (ლადაგინოსუმალირის)
ლადაგადასუმი, თამომსწორკაშლი.

გადატ. კატეგორიული. ქოაუუ
ლადაგინოსუმალირი უარი - უთხრა
კატეგორიული უარი.

ლაშანინი (ლადანკონს) ნონის საზოში
ერთული ორ გირვანქამდე (=ქათმის 14
კვრეცხ). ბამბის, მატყლის, აბრეშუმის
(მათგან დამზადებულ ძაფის) ასანორი;
ცალასანორია - მოკლე და მრგვალი ფეხის ერთ
ბოლოზე მიმარებულა გირი. ფოხზე
რამდენიმე ადგილას გაკეთებულია ჭაფები;
თითოეულ ნაჭედვეს თავისი ნონადობა აქვს
(*ს. მაქალ., გვ. 213*). *შორ. საბა.* ლოლაროკი
ცალასანორია.

ლაშისი (ლაღორას) შირკაძა (*მ. კოლანავა*).

ლაშში-ი (ლაღუშის): რე შინიში ჩაფლა -
რეზინის ფესაცმელი.

ლაშში-ი (ლაღუშის) ნაღში, დინამიტი.

ლაღუშის ოფითანა დო ჩხობი გოჭყვიდეს -
ნაღის (დინამიტს) ისერინ და თეხი განყვიტეს.

ლასპა (ლაცყას) სამკურნალო ფორმის ჩაპარდინილი ადგილი სამონღოს წაღის სქანა მხარეს, - ფარდი. ცხენს ლაცყა გაფუფუ გოტახილი - ცხენს ფერდი არ ჰქონდა ჩაგარდინილი.

ლასპანიოლაფორი (ლაცყავითოლაფორის) ფარდებპარდენილი, შიშვილით ფარდებპარდენილი (საქონელი). *იხ. ლაცყა.*

ლასქრი (ლაცყორიას) ჩასახარბი ადგილი. თე არდელიც ლაცყორია წენწყურცე გინოკეთე: *ქ. სამუშ. ქხს. გვ. 20* - ამ ადგილს ჩასახარბი წენწყურცე გაკეთებულა. ლაცყორია - ლაცყორე-ა. *იხ. ყორე/ყორე.*

ლასქრში, ლასქრში, ლასქრში (ლაცყურში-ს) ლასქრი. მითონს ჩხოშს სოილგა მეწენს მისხორი ლაცყურიში - ზამთარში თევზს ყველგან მისდის თხელი ლაცყური. ატუქ ანკეო გინორთე დო ჩხოშს ლაცყურში ს ქიშარდუ: *ი. ყოფშ. გვ. 10* - ატუ ანკესად გადაიტეცა და თევზს ლაცყურში გაეყრა.

ლასქში (ლაცყის), ლასქში (ლაცყის) მთაშვი. ლიცყეს კარგის ლაცყაში: *ბ. ხუბ. გვ. 133* - დანყეს კარტის თამბი. ათენა ლაცყაში გეგოქუდასი: *ქხს. I, გვ. 77* - ეს თამბი არ ვაგოროს. მუში ... მინდორში ლაცყაში მევეგონგ: *ა. ცაგ., გვ. 20* - თავისი ... მინდვრის თამბი მოაგონდა. მა დორად ვა ბრძოლდექია ლაცყაში მითი *ი. ყოფშ. გვ. 65* - მე ჯერ არ ვაგემდარეარო თამბის ყურებითო.

ლასქშინი (ლაცყის), ლასქშინი (ლაცყის) სახელი ლაცყაში წინსა - მთაშვი. ...ქორიმა ქითერთე დო ლაცყაში დე უ ლაცყაში: *ა. ცაგ., გვ. 54; ა. ყოფშ. გვ. 44* - ჯორთან მივიდა და გაეთამბა (თამბი ეთამბა). უსხურ, უ ლაცყაშინი: *ქხს. I, გვ. 80* - ურჩევისა, რომ ეთამბა. // *გადატ.* დაკერა. გი ლაცყაში თი ჩონგურცე, ია პატონეფი! - გიკრებთ (გეთამბებით) ჩონგურს, ია ბატონებთ!

ლაცყენს/ლაცყურენს (*იგბ. ილასაშინ*) ითამბებს, ილასაშინ ითამბა, ულასაშინ უთამბენია, როლასაშინ (თამბობდა თურმე) *გრდუ. საშ. მოქმ. თამბობს.*

ილაცყაფუნე (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV სერიის მწყობრებში) *გრდუ. გენბ.* თამბობს. ულაცყაფუნე (როლასაშინს) (როლასაშინს) გაეთამბება, როლასაშინს გაეთამბა, როლასაშინს გაეთამბება *გრდუ. გენბ.*

ილაცყაფუნე (წინსა - ეთამბება. ილაცყაფინუნს (პალასაშინს) თამბობს, პალასაშინს ათამბა, როლასაშინს უთამბება, როლასაშინს ათამბება თურმე) *გრდმ. თამბობს.*

ილაცყაფინე (ილასაშინს) უსქადლებელი ვახდა თამბი, (-) *გრდუ. შესხლ. გენბ.* ლაცყაფუნს

ზმინს - შეიძლება თამბი. ალაცყაფინე (პალასაშინს) შეიძლება ეთამბა, (-, როლასაშინს) შეიძლება თამბი) *გრდუ. შესხლ. გენბ.* ილაცყაფინუნსა წინსა - შეუძლია ითამბოს.

ილაცყაფინუნს (როლასაშინს) ათამბებინა, ულასაშინსა უთამბებინება, როლასაშინს (ათამბებინება თურმე) *კუჭ. ლაცყაფუნს წინსა - ათამბებინებს. როლასაშინს, როლასაშინს მიტ. მოქმ. მითამბე. ილასაშინს, როლასაშინს მიტ. გენბ. გვ. სათამბო. როლასაშინს მიტ. გენბ. წარს. გათამბებულა. როლასაშინს, როლასაშინს მიტ. გენბ. წარს. ნათამბი. როლასაშინს, როლასაშინს მიტ. გენბ. წარს.*

გასამრეჯლო თამბობსათვის. ულასაშინს მიტ. ურჯ. გათამბებელი. შტრ. სხაუა. *იხ. გითო-ლაცყაფი, გო-ლაცყაფი...*

ლაცყაფინე-ლაცყაფინე ზაჯ. მთამბ-მთამბობი. თუნთის ლაცყაფ-ლაცყაფით კოქქ ქაჭქუშუა: *ხალხ. სობრ., I, გვ. 55* - დათეს თამბ-მთამბობი კაცი შემოქებაო.

ლაცყაფინე (ლაცყაფინაფის) ცხენის მსუშუადა, მთამბობი სიარული.

ლაცყაში (ლაცყაფის) იგივეა, რაც ლაცყაფინი.

ლასპა (ლაცყას) *იხ. ლაცყა.*

ლასპი (ლასპის) იგივეა, რაც ლაცყაში.

ლასპა (ლაცყას), მასპა (მაცყას) სიბრძენის სახობი ერთმანეთს-წმრთა: ართი ლაცყაში დაფი - ერთი წრთა დაფი; ერთი აცმა დაფი.

ლასპარი (ლასპარს) ლასპარი, ჰარი; *გადატ.* ომი. ქობონჯი ლასპარს ორდუ დო ჩილი ამბეს ოხეამილუნადა - ქმარი ომში (ლასპარს) იყო და ცოლი ამბეს ახედებდაო.

ილასპარი გაფუნო? *გადატ. გექარება?*

ლასპა (ლასპარს) სახელი ლაცყაში წინსა - ლასპარობა, მინანობა; *გადატ. გათელვა, განადგურება, გაფუჭება. ორდუ ართი ლაცყაში ორგინეულობაში: გა ზაყ., 21.08.1930, გვ. 3* - იყო ერთი ლასპარობა პოსტნეულობაზე. ბარგი ქიხეარე დო ხელათი შო ლაცყაში - ტანსაცმელი იმბარა და სწრაფად (ხელად) გაფუჭა (შეღობა).

ეითოგირი ნა ლაცყაში ვარენი, ის ლაცყაში ეოქუქენა: *ხალხ. სობრ., I, გვ. 47* - თორმეტჯერ ნალასპარი რომ არ არის, მან ლასპარობა არ იცისო.

ლასპარს (როლასაშინს) დოლასპარს, გააფუჭა; როლასაშინს დოლასპარს, გააფუჭებია; როლასაშინს (დოლასპარს) გააფუჭებდა თურმე) *გრდმ. ლასპარს, აფუჭებებს, ანადგურებს, თელავს (ბაღას)...*

ლასპი, ლასპარი (ლაცყის, ლაცყის) შიშა, რომელსაც ცემსელი სწრაფად ეკიდება (*ბ. კოლანაყა*).

ლანქარი (ლანქარს) ბნქარი, სტრიონინი;
მქარინი. ათე ლაწკარეფიში (!)
მაჭარალო კლუბიშე გემაღე კარე ქეიტიოჟოფე
- ამ სტრიონინის დანქერი კლუბის
გამოსასვლელ კარზე (ქე) დიჭირა.

ლანქარული (ლანქარულს) მიჰო, ენებ, წარს.
ჩამსქარინეპული.

ლანქარის (ლანქარის) შუპის ნაჭარნი
(მ. კოლბაგა). იხ. ნოწკანთა.

ლანქალა, ლანქარა (ლანქალას, ლანქარას),
ლანქალა/ლანქარა (ლანქალას) აპადმყოფობა.
მუში ლახალა ქიჩინ, მუჭოთ მადურენი:
მ. ხუბ., გვ. 26 - თავისი ავადმყოფობა იცნო,
როგორც მომეკედავი. სი ლახარა
ქიჩიკონი: მ. ხუბ., გვ. 8 - შენ ავადმყოფობა
მოიგრენე. თქვა გურიში ღახარა გიღუნა -
თქვენ გულის ავადმყოფობა დაქართ. ზინანაში
ღახარა ძნელი გინაღადარე - ბავშვის
ავადმყოფობა ძნელი გადასატანია. იხ. ლეხი.
შორ. მალახია.

ლანქანა (ლანქანას) ლანქანა, ტახეპეული
ქიმბანსტო (ა. ყოფშ., მ. ქარა).

ლანქანა (ლანქანას) პარტლი, დიდი ტაშტი.

ლანქანა (ლანქანას) იგივეა, რაც ლახალა, -
აპადმყოფობა. ლახარა შორიში მალაღადაცე
- ავადმყოფობა შორს გარეკე. გოკონდა ჭიჭე
კითხი ჭყუას ეუევილეუქი, გოკონდა დიდ
ლახარას: ხალხ. სიტყ., 1, გვ. 31 - გინდ
პატარა თითის ტყვიელ ს მოველვარე, გინდა
დიდ ავადმყოფობას. ეწიჭე ჯიშას დამი
ლახარაქ: მ. ხუბ., გვ. 8 - ეწყინა ძმას დის
ავადმყოფობა. იხ. მალახია.

ლანქანა (ლანქანას) სახელი ილახეხე (ნ),
ილახეხანს ზნათა - აპადმ ზანსომეპ,
დაპადმეპეპ. შორი შარა გააღლინე, ჯგორი
ვარე, ილახეხანს - შორ გვაზე არ შეუძლია
ნასვლა, არაა კარგად, ავადმყოფობს.
ილახანს (-, ილახანს იავადმყოფე, ულახანს
უავადმყოფინა) გრდუე. ენებ. ავადმყოფობს.
ილახუნს (ილახანს დიაიავა, ილახანს
დაუავადებია, ილახანს(ნ) დიაიავადებდა
თურმე) გრდუ. სათვ. ქვ. იავადებს თავს.
ილახუნს (ილახანს დიაიავა, ილახანს
დაუავადებია, ილახანს(ნ) დიაიავადებდა თურმე)
გრდუ. აუვადებს, ავად ხდის.
ილახეხე (ილახანს(ნ) დიაიავადებდა,
ილახანს დიაიავადა, ილახანს(ნ) დიაიავადებულს)
გრდუე. ენებ. ილახეხანს ზნისა - ავადდებდა.
ილახეხე (ილახანს(ნ) დიაიავადებდა,
ილახანს დიაიავადა, ილახანს(ნ) დიაიავადებია)
გრდუე. შესაძლ. ენებ. ილახეხანს ზნისა -
უავადებდა.

ლანქარნი (ლანქარას) ლანქარნი; გადუე. მილი.
ისირიში ლახარით გითანაღელი

ვადონა, ბაბაგევა! - ისლის მილით
გამონაღანი არ დამიქციო, ბაბა გენაცვალოს! -
ამას ამბობენ არაფზე, თუ ვინმე დააქციეს.

ლანქანა (ლანქანას) შირინი; ქინანი, ქინანი;
ხამელი შუპა ნელი შუპის მოსაპიდელადა
ლანქარნი (მ. ქარა). იხ. ფეხი.

ლანქანი (ლანქანის) ლანქანი. უკული მოუწეს
ართინსე ლახითი: ა. ცაყ., გვ. 23; მ. ხუბ., გვ.
34 - შემდეგ ურტყეს ერთმანეთს ლახტი.

ლანქანი (ლანქანის) მიჰო, ენებ, წარს. ლახუნს
ზნისა - ბალახული, ნაცემი. ლახირი თეს
გაღადანე: ა. საგუშ., ქხს, გვ. 135 - გალახული
ამას ამბობს.

ლანქანა (ლანქანას) სახელი ლახუნს,
ილახუნს (ნ) ზნათა - ბალახანი, ცემა.
გადუე. გახლდა. ლახუნთი ილახუნა: მასალ.,
გვ. 68 - ცემაქ უნდათ (სურთ). ჩირქე თის
ლახუნა მუწუნდომე: ა. ყოფშ., გვ. 52 - ცოლმა
იმას ცემა მოუწუნდომა. ითმინენს ლახუნსა სუ,
შქირენას ღო ხონებასუ: ქხს, 1, გვ. 216 -
ითმენს ცემას, შიმშილსა და მარხვას. შინი ართი
ლახუნს ილი მინი მაქირა აწუგელენს: ქხს, 1,
გვ. 215 - ხან ერთი ცემა და ხან მეორე
ანგულბებს. გაჭირებული ყანაბახეფით
ლახუნდეს: მ. ხუბ., გვ. 342 - გაჭირებულ
გლეჯებს მათარახებით სცემდნენ.
ლახუნს (ილახანს ცემა, ბოლახუნს უცემია,
ილახუნს(ნ) სცემდა თურმე) გრდუ. სცემს.
ილახუნს (ილახანს გაილახან, ბოლახუნს(ნ)
გალახუნა) გრდუე. ენებ. ლახუნს ზნისა -
იცემება; ილახება (ფიზიკურად).
ილახუნს (ილახანს შესაძლებელი გახდა
გალახუნა, -) გრდუე. შესაძლ. ენებ. ლახუნს
ზნისა - შეიძლება გაილახოს.
ალახუნს (ალახანს შეძლო გაილახანა, -
ილახუნს(ნ) შესძლებია გაილახანა) გრდუე.
შესაძლ. ენებ. ულახუნს ზნისა - შეუძლია
გალახოს.

ილახანს(ნ) (ბალახანს გაილახანა,
ბალახანს(ნ) გაილახანებია, ბოლახანს(ნ)
გალახანებდა თურმე) კუე. ლახუნს
ზნისა - ალახანებებს.
ბალახანი მიჰო. მიუწ. 'გა'მლახანი, მცემი.
ილახანი მიჰო. ენებ. ზე. 'გა'ლახანი, საცემი.
ლანქანი მიჰო. ენებ. წარს. 'გა'ლახანი.
ნალახანი მიჰო. ენებ. წარს. 'გა'ნალახანი, ნაცემი.
ნალახანი მიჰო. ენებ. წარს. გალახანის, ცემის
სათესურს.
უახანს, ულახანს მიჰო. უარე. გაილახანი, უცემი.

ლანქანი (ლანქანის) პატარა მქარნი (ა. ყოფშ.),
პატარა შქარი, მქარნი (მ. ქარა). მლახუნში
ქეიჩინი მორაგა პატარა ქურის ფსკერის ნახვა;
გადუე. ბერის შესმა, ქურის გამოცლა. შორ.
ლაგავნი. იმერ. ლახუნთი პატარა ქური (გ. გოც.).

ლახშინი (ლახუციას) *ქრძ.* პატარა ქვევრი, შური. **ლახუტია** გილუღუნი, ჩქიმდა მოგიჭყაფუნია: *ქხს, I, გვ. 65* - პატარა ქვევრი რომ გქონდა, ჩემთვის მოგიხნია.

ლახ-ი (ლახის) *იხ. ლახია.*

ლახეპინი (ლახეუბიას) *მოქან. ჩანუმიზილა (ა. მყ.).*

ლახე ბეპინ (ლახა გუბიას) *მოქან. უცუნა (ა. მყ.).*

ლახე დგარე, **ჯორჩე**.

ლექ - პრეფიქსი - ე სუფიქსთან (ლექ - - ე) გვარებისაგან აწარმოებს ადგილის სახელებს (ტოპონიმებს): **ლექ-სიჭინ** - (*შორ. გვარი სიჭინა*), **ლექ-ბაგუე** (*შორ. ბაგუა*), **ლექ-კაჭარე** (*შორ. კაჭარა*), **ლექ-კეკელე** (*შორ. კეკელია*), **ლექ-პატარე** (*შორ. პატარაია*), **ლექ-ღებოე** (*შორ. ღებობია*), **ლექ-ქაჯაიე** (*შორ. ქაჯაია*)... საერა რუდა, რომ ადრე ის საზოგადო სახელებსაც ერთოდა: **ლექ-ფაღე** (*შორ. ფაღლე/ფმაე სეა*), **ლექ-გვიმარე** (*შორ. გვიმარა გვირა*), **ლექ-შეიქილე** (*შორ. შეიქილა ლორთქი, ნორჩი ბალახი, ყლორტი*), **ლექ-ბაღე** (*შორ. ბაღი/ბაღე ბელელი*) (*ა. ცხად. ტოპ.*, *გვ. 72*), **ლექ-გინე** (*შორ. გინი ხბო*) (*გ. ჯლია, კაქ.*, *გვ. 40*). **ლექ-სვანური** წარმოშობის თავსართადაა მიჩნეული, მისი მგერულ ეკვივალენტად ო-(-ლო-), ხოლო ქართულ -სა- (*ი. ყოფშ.*) *შორ. ლაზ. ლე-*.

ლექ სუფიქსი ზოგჯერ უწინობის აწარმოებს: **მუნჩქილე** *მაჩე-უნა: ქხს, I, გვ. 222.*

ლექ სუფიქსი ზოგჯერ თანდებულის ფუნქციასაც ასრულებს. *ასე, მგე., თე ნიშეჟ - ლექ ქმოცონეს (ქემიკონეს) (ბადილი დო ბოში): აა, I, გვ. 25* - ამ ნავეტან მიიყვანეს (მოხუცი და ბიჭი).

ლექ-ი, **ლექ-ი** ('ლების) **ლექიბი**. ნიგე **ლექი** ქოპუასი: *ი. ყოფშ.*, *გვ. 125* - ნეტავი ლეიბი მქნა. **ლექ** **ლექი** გემირჩღე - შვი ლეიბი მგეო. **ლექ ბო** დო მქართუნო ოკოჯეს - ლეიბად და სანად უნდოდათ. **ქაშუქოსაჟ ლექ ბიშა: ქხს, I, გვ. 191** - დაუნარცხია ლეიბზე. **ო** ლეიბი შვი ლეიბის პირი.

ლექ-ი ('ლების) **ლია**; **ქაშიის** მოლურჯო ფერის რბილი მინა, რომელსაც იყენებდნენ შინძოქსოვილი შალეულის დასარბილებლად და შესაღებად, ლეიბისფრის მისაცემად. **ო** ლეიბიყოლი ვინორეთი ლურჯიეთი გახდა, გალურჯდა. **ო** ლეიბი დიხა საღებავი, მღებავი მინა.

ლექა ('ლებას) სახელი ელუ(ნ) **ზნისა** - **ლოღეპა**, **ლოღინი**. **ველექინ**, თინა იყინია: *ა. სახოკ.*, *გვ. 247* - რომ ველოდები, ის იყინება. თიმი გომაჭყალაღე რე, ელუქი დო ვამურსინი: *ქხს, I, გვ. 81* - მასზე უარესია (მისი დასაყინებელია), რომ ელი და არ მოვა. თქვანდე ველეგთ წყალობას: *კ. საბეშ.*, *ქხს,*

გვ. 130 - თქვენგან ველით წყალობას. **ო** შურიწი ლება ამოღება, ამობრუნება, მოთქმა სულისა; ხმის ამოღება. **ველექა** შური: *ა. ხუბ.*, *გვ. 68* - არ ამოიღო ხმა (არ ამობრუნო სული). **ელენ(ნ)** (მხოლოდ I სერიის ანბანის წრის მწკრივებში) *გრდუგ. ვრძ.* ლეოს.

ლექა ('ლებას) სახელი **ლექურენს**, **ილენს** **ზნათა** - **დაქალა**. *იხ. ლილუბა.*

ლექარკ-ი (ლექურჯის) **ხანდახმული** **სამონღის** **ხორკინი**. **ხანიანი** ხის სქელი ქანი. **ჯას ვოხე ლექურჯი** - ხეს აქვს (ორგვლი ადევს) მგარი ქანი (ლექურჯი). **ლექურჯი** **ლექურა** ქანი უღუნია - ლექურჯითი ქანი აქვს.

ლექა ('ლებას) **მოქან. ჩანულქარინი** **ლობიო** (*ა. მყ.*). ჩქიმი ნახუნა **ლექიას** კაჭე ვაყუბუნა - ჩემს გარჩეულ ლობიოს კაჭე არ ვაყუბუნა. ლობიოს სახელი: **დიხამ** ლებია მინის ლობიო; **დიხამი** რუსული ლებია მინის რუსული ლობიო; **ოთხაშური** ლებია; **ყამ** ლებია ტოტების ლობიო; **ჩე** ლებია თეთრი ლობიო; **ჩხირა** ლებია; **ჭარჭულია** ლებია ჭრელი ლობიო; **ჭითა** ლებია ნითელი ლობიო; **ჭიფე** ლებია წერილი ლობიო; **სერხალიში** ლებია ხერხლის ლობიო. **საქმელად** მომზადებული ლობიოს სახეები: **კაკალია** ლებია კაკალა ლობიო; **ლასირ** ლებია მოლესული ლობიო; **ნეტებში** ლებია ნიგეზინი ლობიო; **ჭყვერტ** ლებია ჭყინტი ლობიო. *შორ. ლაზ. ლობაა ლობიო (ა. მარ).*

ლექინი **სუნა** ('ლებიამ სუნელს) **ლობიოს** **სუნა**. **მზადება**: **მაკინდოლს**, **მაშურამს**, **ქინბის** დო **პურასკიას** **ლოლანა** **ჯიმიუამ** **ზაფანას**. **ათენემს** **არაო** **დო** **კაქუნა** დო **სუნელით** **მგათი** რე - მაკინდოს, რეპანს, ქინბს და პრასს უზამენ მარილიან ზაფარანას (წინასკას). ამათ ერთად დანაყავენ და სუნელიც მზადაა (*მასაღები, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 208*).

ლექინი **სამეძვი** (ლებიამ ცვაქციის) **ლობიოს** **ჩანაო**. *იხ. ცვაქცი.*

ლექინი **ქა** (ლებიამი ჯას), **მეჩინა** **ქა** **ა-მარე**. (**ღებიაშ/ღებიაშ** ჯას) **მოქან. ჰამრიქული** **ქაბაბა** **ლახა** (*ა. მყ.*). *იხ. ჯალღებია.*

ლექინა ('ლებიას) **ლექინი** - **ლახტინის** (ლარტყის) **ლობიო**; **ხარისა**.

ლექობათი **ენია** ეზო იმაკინელი - ლატნის (ლარტყის) ლობითაო ეზო შემოკავე ბული. **ლექობას** **გინილია** დო თექიქნია თო კორჩი მყუე - ლახაბოზე გადადიო და იქაო იმ კაცის სახლი. *შორ. იფრ.* **ლახაბო** ალაგე, ლობიზე გადასასვლელი (*გ. გურ.*).

ლექინი ('ლებურს) **მოქმლინი**. **ზღვა** დო **გვალა** **ლექური** **აჟუ** - ზღვა დო მთა მოვლილი აქვს.

ლექსები (ლექსების) უმწი. ვაგიმარაძე,
ლექსები რე: *მ. ხუბ., გვ. 354* – არ გიმაღლი,
უწინ არის.

ლექსი (ლექსის) აბლესილი ტალახი; გადატ.
გამოუცხვარი პური (ტალახით).

ლექსა, სმსა (ლექსებას) მსაელი დორაბლი;
ლექსი. ცხად ჯოლორის ლექსეა მანტუეულა
პოეზიშე – ცოფიან ძალს ლეხვი მოსდიოდაო
პირიდან. თურქულად ოკო ოჭორგადან, ლექსეა
მანტუე ნიჭისა: *კ. საბუშ., ქმს., გვ. 148* –
თურქული უნდა სჭირდეთ, დორაბლი (ლორწო)
გასდით პირიდანო. შერ. ლექსე თხელი
დორაბლი (საბ). შერ. ლექსი.

ლექსამი (ლექსებას) დორაბლიანი.

ლექა (ლექის) 1. სმსამი. შერ. ტომს. ნალექურა
ნაშაბი (*კ. ცხად., კატა., გვ. 28*); ლურჯი
მინა. შერ. ტომ. ოლეკეში ადგილი, სადაც
ლურჯი მინაა. 2. ძლიერ მარნილიანი. ართო
ლექა რაღუ, თიშუმა ჯიშუ ქულადაშუღუ –
მთლად მარნილიანი იყო, იმდენი მარნილი ექნა.

ლექა (ლექას) მოქან. ხს ჯიშობა ერთგვარი
(*მასალა, ტ. V, გვ. 256*).

ლექაში (ლექაფის), ლექაშ (ლექაფას) სახელი
ლექაუანს ზნისა – ბარძმაშ (გამეტებით).
ეირნოლო ართიანსუ ქულა ლექაუანდუ
ტურკისა – ორივე ერთიანეთს (ქე) ურტყამდა
(გამეტებით) დიდ ჯოხსო. ნოსაქ ბრელი
ულექაუ ღიანთორს – რაღმა ბევრი ურტყა
დედამთილს. // გადატ. ტარტარი (ენის), –
ლაცობა. ნოსა ულექაუანდუ ნინას –
რიალი ატარტარებდა ენას (ლაცობდა).
ულექაუანს (ულექაუ ურტყა, ილყაბა; ულექაუაშუ
ურტყამს, ულყაბა; ნოლექაუაშუ) ურტყამდა,
ლაცობდა თურმე) *გრძლ. სასხე. ქე.* ურტყამს;
ატარტარებს ენას, ლაცობს.

ლექაშიაში (ლექაფათხის) ლექაშიაშინი,
წვიპსაპარაპი (*კ. ჭარ.*); ლექი. ჯოლორე
ქესრე გიობე ლექაშიათხი – ძალს
ქისრეზე აბია ლექაფათხი (ლექი).

ლექაშ (ლექაფას) სახელი ლექაუ (ნ) ზნისა – 1.
ბეპრის შონა; ბეპრი ართიანსუ რომ ყრია.
თინა ქიშქიანი დო უკული დო ლექა
ფარასია: *მ. ხუბ., გვ. 196* – ის მომეციო და
შემდეგ დაყვი ფულსო. ბაპარს ორფელი
ლექაუ (ნ) – ბაპარში ყველაფერი ბლომადა
(ყრია); ცხუდს ჯეგირი ცხოვერენს, ულექაუ
ორფელი – სახლში კარგად ცხოვერობს, აქვს
(უყრია) ყველაფერი. // გადატ. გარტყმა, ხეთქვა.
ლექაუ (ნ) (შოლოდ ანწყოს ნრისა და IV სერიის
შეკრებებში) *გრძლ. სტატიკ. ყრია.*
ულექაუ (ნ) (შოლოდ ანწყოს ნრის შეკრებებში)
გრძლ. სასხე. ქე. სტატიკ. უყრია.

ლექაში, მამაში/მამაში (ლექაურს, 'მ'ეკურს)
ხმალი, ლექაური; უპაღო პრმალი (საბ). ხეს

ლექური უკინებულე: *ი. ყოფშ., გვ. 11* – ხელში
ხმალი ეკავა.

ლექაშხა, ლექაშხა; მამაშხა (ლექაუხას, 'ლ'ექაუხას)
მოქან. ხმაშიანი (ა. მკე). ლექაუხას ტოტს
იყენებენ ყალივის ტარად. ინენს ყალივი
ულენანი, ლექაუხაში ტარამიე – იმათ
ჩიბუხი (ყალივი) რომ აქეთ, ხეჭრელის
ტარანია. შერ. ლაზ. ლექაუხა; საბ.: ლექაუხა
ხეჭრელა.

ლექი (ლექლს) ნორი (რილი). ლელ შეყერი
ნორი ყლორტი. *იხ. ლილე. შერ. საბ.: ლელი*
ნერილი ლენრამი.

ლექი (ლექოს) ლექო; ბურთის ბატანა
დანიშნულ ადგილზე.

ლექიში (ლექიშის) *იხ. ნემბიერი.*

ლენი (ლენს) 1. ლურჯი. დუს გიშუკინანქი დო
ეუკინანქინი, ლენო გინართუ ქიანა,
დელეკაფაბუ – თავს დაბლა რომ დაწვევ და
აენე, ლურჯად გადაიქცევა ქვეყანა. 2. ლინი.
დედაქაცებს ლენი (ლენი) ეცვათ (*მასალა, ტ. III, ნაწ. I, გვ. 242*).

ლენაპარ (ლენგერეს) ზარმაპი. ლენგერე კორი
ზარმაცი კაცი.

ლენლა (ლენლას) სახელი ლენლუნს ზნისა –
ეირნ ნახტომბით სირბილი (სთარული). *იხ.*
გინო-ლენლა.

ლენლაპ (ლენლავას) მღვრი. *იხ. ლანდლე, ლანდლეი.*

ლენაში (ლენქერს) *იხ. ლანქერი.*

ლენაში, მენაში (ლენნის) ლენაში, სულაში.
ლენაში თაში უფიქრე: *ი. ყოფშ., გვ. 172* –
ლენს ასე უფიქრია. ვეფიფრქინი, ლენაში
გოფრთი: *კ. საბუშ., ქმს., გვ. 152* – რომ არ
ვიფიქრე, ლენაში ვიქეცი (*გაგბდი*).

ლენაში (ლენწყის) ლენაში; ნოშირი, შამოგინი
ადგილი. ნააღრამბარნი ადგილი (*კ. ჭარ.*).
არაქისქ ოკო ვეთასასი რგილი დო
ლენაში არ-ლექერი ალდელეფე – არახისი არ
უნდა დაითესოს გრილ და ქაობან-ნესტიან
ადგილებში. შერ. ლექერი; ჭეწეყო.

ლენაში (ლენწყინას) შანაშიანი, შამოგინი
ადგილი. გოლოფს ლაგ(ი) დისორგუულ
ლენაში დო ნალეარგ: *კ. საბუშ., ქმს., გვ. 145* –
გვალეისას სიმინდის ბარაქა იყო
ყვანტიანსა და ნალეარგები.

ლენაში, მამაში (ლექას) ლექი; ლოკრი, ლოშპრი
(*კ. ჭარ.*); ლორნი; ძლიერი დორაბლი. ლენის
პოეზიშე ბალე ლექი – ავადმყოფს პირიდან
მოსდის ლოპრი. *იხ. ლექური.*

ლენაში, მამაში (ლექაბა) ლოპრანი, ლოპრანი,
დორაბლიანი. ქიშქუნს ართი ეპაში ბაღანა –
(ქი) მყავს ერთი ლოპრანი ბავშვი.

ლენაში (ლექურს) ლოპრი, ლოშპრი (*კ. ჭარ.*).

ლემარი (ლევერს) ნესტიანი ალკოლი.
 არაქისიქ ოკო ვეთასასი რგოლი დო ლენწყი-
 ლ ე ე რ ი არღლიფუც - არახისი არ უნდა
 დაითესოს ვრილ და ჭაობინ-ნესტანს
 ადგილებში. *o* ლევერი დიხა ნესტიანი მინა.
შორ. ტაობნ. ლევერი.

ლემარე (ლევერეს) ნელლი. *o* ლევერი დიშქა
 ნედლი, ახლადმოჭრილი ნედლი შუბა. *შორ.*
ევერე; საბა: ლევერი ნედლი ავი შუბა.

ლემპა, **მეპა** ('ლევეას) *იხ.* ლეშვა, - დორბლი,
 ლორსი; ძაჟი (ცხოველის პირში). ლ ე ე ვ ა
 გილმაწვეარწვეალუღუ ომბალიომი ნაჭკოთ
 ცხვირცალო - ქაფი (დორბლი) ნკარნკართ
 ჩამოსდიოდა ომბალის ნაჭამი ცხვირით. *შორ.*
*ლა ზ. ლევერა დორბლიანი ბიჭი (ნ. მარი;
 კეიბოლ., გვ. 304).*

ლემი (ლერეს) ლირი (*o* ყოფშ). *იხ.* ლერზე.
ლემსი, **ლერსი**, **ლემსი** (ლერს/ცი-ს, ლექსი-ს)
 ლემსი. აბა, ჩქიმიო ქოთქიქია მუთუნი
 ლ ე რ ს ი : *o* ყოფშ, გვ. 160 - აბა, ჩემთვის
 თქვიო რაიმე ლექსი. სემზექ ქუშორთ,
 შეუღირთი თქვანო ლ ე რ ს ი შ ი ჭარუას:
*ქ. საშუშ., ქართ. ზუკ., გვ. 48 - სეზონი მოვიდა,
 შეუღდექი თქვეთვისი ლექსის წერას.*

ლემსილერი (ლერსილერს) მიძე. *ენებ. წარს.*
 ლ ე რ ს უ ნ ს ზნისა - ბალმასილი.

ლერსა (ლერსას) სახელი ლ ე რ ს უ ნ ს ზნისა
 - ლემსა. თქვა მუჭო გაგებდათია
 ლ ე რ ს უ ა : *o* ყოფშ, გვ. 160 - თქვენ როგორ
 გაგებდითო გალექსვა.

ლერსანს (ზოლერსა გალექსა, ბაუაერსა
 გაულექსავს, გონოლერსა) გალექსავდა თურმე)
გრძმ. ლექსავს.

ლერსუენ (მილერსა გაილექსა,
 გონოლერსა) გალექსილა) *გრძლუ. ენებ.*

ლერსანს ზნისა - ილექსება.

ლერსენ (ილერსა შესაძლებელი გახდა
 გალექსვა, -) *გრძლუ. შესაძლ. ენებ.* ლ ე რ ს ა ნ ს
 ზნისა - შეიძლება გაილექსოს.

აღერსენ (აღერსა შეძლო გაილექსა, -
 გონოლერსა) შესაძლება გაილექსა) *გრძლუ.*
შესაძლ. ენებ. ლ ე რ ს ა ნ ს ზნისა - შეუძლია
 გაილექსოს.

ოღერსაფუნს (ოღერსაჟა 'გა'ლექსინა,
 უღერსაჟაჟა 'გა'ულექსინებია,
 ნოღერსაჟაჟა) აღექსვინებდა თურმე) *კაუ ზ.*
 ლ ე რ ს ა ნ ს ზნისა - ალექსვინებს.
გაღერსაჟი, **გონღერსა** მიძე. *მოქმ.* 'გა'ლექსავი,
 გილექსე.

ოღერსაჟი, **ოღერსა** მიძე. *ენებ. ზე.* 'გა'ლალექსი.
გონღერსა მიძე. *ენებ. წარს.* გალექსილი.
ნაღერსა მიძე. *ენებ. წარს.* 'გა'ნალექსი.
ნაღერსამი მიძე. *ენებ. წარს.* 'გა'ლექსვის
 საფასური.
ზნოღერსა მიძე. *ურყ.* გაულექსავი.

ლერქვი (ლერქვის) ძველა ბაბა; ტური. *იხ.*
 ლერქვი; ნიჩვი. *შორ. საბა: ლამი პირის ქულდა
 ბაგე.*

ლერქვიმირსარბაბა (ლერქვიგილბარ-
 ბაგეურს) ძველა ბაბაჩამოშევაჟი, ძველა
 ბაბა ბადემოგონეშაჟი.

ლერწი, **მერწი** ('ლერწის) ლერწი, ჰაზის რაბა
 (*ქ. ჭარ.*) ლ ე რ წ ი დახობლუბო ართი ტკუ...
 იყუფუ: *კა ზუყ.* 16.03.1930, გვ. 2 - ლერწი
 დახლობით ერთი მტკაველი იქნება. *იხ.*
*ყერწი. შორ. ტაობნ. ლერწომონა ლერწომანი
 ადგილი. შორ. საბა: ლერწი ვენაჟის რქა.*

ლერჩხა (ლერჩხვას) ნერჩხვი. ლ ე რ ჩ ხ ვ ა ქ
 ქიშაღირთუ ჰის - ნერწყვი მოადგა პირზე.
შორ. ლა ზ. ლერჩხვა, ლერჩხვა ნერწყვი (ნ. მარი).

ლემარი (ლესქერს) ჰარი, ლემპარი. *გადატ.*

ძალიან ბერი, აურაცხელი. მუ რ თუსხი
 ლ ე ს ქ ე რ ი ბუნა-ბუნათ მესოფუნესუ:
*ქ. საშუშ., ქაბს, გვ. 128 - რაა, აბდენი ჯარი
 ვჯუფ-ვჯუფად რომ წინ მიდის (მიგაღჯინობს).
 ლ ე ს ქ ე რ ი ქ ჯღოლუჟა - ჯარი (ლაშქარი)
 დაცივდაჟ.*

ლემბ (ლემბას) ტალახი. ჩელა, ლ ე ტ ა ს
 ქაშენჯარი: *o* ყოფშ, გვ. 167 - ჩელა, ტალახში
 ჩანექი. *შორ. ლა ზ. ლემბა მინა; გოლოფი ტალახი
 (ნ. მარი). ტაობნ. ლევემი (← ლემბა-იმი);
 ლემბან ნყლიანი და ტალახიანი ადგილი. იხ.
 ება.*

ლემბამირსონგირი (ლემბამოსილონგირს)
 ტალახში მოთხვირილი.

ლემბა (ლემბის) ტალახიანი ალკოლი. *იხ.*
 ლემბა.

ლემში (ლემშის) იაჟი. ლემშას ზმზ. იაჟად.
 ირფელი ლ ე შ ა ს ორღუ - ყველაფერი იაჟად
 იყო.

ლემშინი (ლემშონს), **ლემშანი**, **ლემშინი**
 (ლემშონს) მიჯან. ლემშანი, ლემშინს ხე
 (*ქ. ჭარ.*, *ა. მუყ.*). ლემშინი - ხის ფიშია,
 რომლისგან აკეთებენ ჩონგურს (*მასალები, ტ. V,
 გვ. 354*). ნაყავენ ლემშონს ფოთლებს, ყრიან
 წყალში. ის თევზებს თვალს სწავებს და ადვილად
 იჭერენ.

ლემშინი (ლემშონს) ადრეძეაჟი
 მდინარის ნაპირი (*ქ. მკად.*).

ლემში, **ლემში**, **ლემში** (ლემ'ი შის) ნემსი. *იხ.*
 ემი, იმი.

ლემშვი (ლემშვის) იგივეა, რაც ლ ე მ ქ ე ი , -
 ტური; ძველა ბაბა. კუჩხ ვა მიღუ, ხე ვა მიღუ,
 ლ ე მ შ ვ ე ი გილართილი მაფუ: *ქაბს, I, გვ. 167*
 - ფხვი არ მაცქს, ხელი არ მაცქს, ტური ქვედა
 ბაგე) ჩამობურცული მაცქს ლ ე მ შ ვ ე ი
 ბირბალი, ქეარა გილადო, ბოლო კვირსალი,
 დისაში ოფირსალი: *ქ. საშუშ., ქაბს, გვ. 168 -*
თურქებდრუნა, მუცელგამობერილი,

ბოლო-კუმტულა, მინაში ჩასაფლავი (გამოცანა: ქვეერი).

ლექსი (ლექის) ნაღაინი.

ლექსი-ი (ლექერიის) მჭრალი, ბასრი. //გადტ. სწრაფი; ნაცადი, გამოცდილი (კ. სამუშ).
ლექერთი ხამი გილაბე - მჭრელი დანა პკიდა. თიქემა ართი დიხლოდგ ხოლო ბრელი ლექერთი ფქ: კ. სამუშ, ქართ. ზეს, გვ. 102 - მასთან ერთად დაიხოცა (მოსრა) ბეერი ნაცადი ბიჭებუც.

ლექსი (ლექისი) ლეჩაპი. თხელი ნარმისგან (?) იყო შეეკრილი. კარგ, თავმოწონე ქალებს ჰქონდათ (მსალეტი, ტ. III, ნაწ. I, გვ. 244).

ლექსი, ლექსნი (ლექის/გის) მსუპანი, მრატა. მუღომი ლექინი რექია?: ა. ცაგ., გვ. 34 - როგორი მსუბუქი ხარი? //გადტ. ადვილი. შხვაში ტახანა ლექინი ოცოთაბალი რე: ი. აფშ., გვ. 180 - სხვისი ვეზი (ჭოლიკი) ადვილი სასროლია. ლექინას, ლექილი ზჩჩ. მსუბუქად, ადვილად: ემი ლექინო ვა დგანებენქოა დუსკ: ი. აფშ., გვ. 34 - ისე ადვილად არ დავანებებო თავს. ზღრ. ქექე, ჩატე.

ლექსი (ლექისი) იგივეა, რაც ლერსი, ექსი.

ლექსარი (ლექსერს) იხ. ლესქერი, - ურისცხვი. ულე გილევტარგვასდგან ლექსერი, აგვართა: კ. სამუშ, ქართ. ზეს, გვ. 104 - ულექი დაქუნტრუშობდენ ურისცი, აგვართა (აურაცხელი) ივარაუდება პირუტყვი.

ლექსა (ლექსუსა) იგივეა, რაც ლერსა.

ლექსარი (ლექტარს) იგივეა, რაც ექტარი, - ეპატარი.

ლექსნი (ლექენს) იხ. ლექინი. ნინა უბაღე რე დო ლექენი, ჯგირ დო ფურე ორყუსანე: კ. სამუშ, ქსს, გვ. 115 - ენა უძელოა და მსუბუქი, კარგა და ცუდს აფუნებს.

ლექსი, ლექსი (ლექებ/ვის) ლექარი, ლექარი (კ. ჯარ.); მწანან ხანა, ორმედიც დამდარ ნაქალს, ზომავარ მმინარასან ეძება ზაფხულში. ჭკონიშ ჯას წყარს ლექეპი ურქინდე - მუხის ხეს წყალიმ ხავსი უჩნდება. ზღრ. იმერ., გურ. ლექეპო კოფსი წყალზე; წყლის ზედაპირზე მოადებული ხავსი (კ. ბერ., ა. ლლ.). ლაზ. ლექეპი ხავსი (ნ. მარი).

ლექსი-ი (ლექესი) ბოქან. ზითირი (ა. მყე). იხ. ლექეი.

ლექსი-ი (ლექესი) ძალიან წმინდა. ლექეი ქერი - ძალიან წმინდა ფქვილი (კ. ჯარ.). იხ. ლლდა.

ლექსი (ლექის) ნემსი. ლექსი დო ძაი: ა. ცაგ., გვ. 38 - ნემსი და ძაი. ჩხობქ ლექსო გინორთ: ი. აფშ., გვ. 10 - თევზი ნემსად იქცა. იხ. ემი; ლექეში, ლიში. ზღრ. ლაზ. ლექსი ნემსი (ნ. მარი).

ლექსი-ი (ლექერიის) შჰარის წერილი ტომი. ჭოფე ლექქერთით ოკო ოკიშიმი გოფურაფა - შექერის წერილი ტობით უნდა ზურვის გახურება.

ლექსი (ლექესი) იგივეა, რაც ლერქეი, ლერქეი, - ტური; მწამა ბაბა. მარწუფაშა უნგ ლექქეი: კ. სამუშ, ქართ. ზეს, გვ. 20 - ძენას მიუგავს ტური. ზღრ. ლაზ. ლექსი/ლექეი ბაბე, ტური (ნ. მარი).

ლექსი (ლექესი) ლეჩაპი. ზღრ. ლექეი. იხ. ქეიპა.

ლექსა (ლექესა) ქარ (კ. ლლაყა).

ლექსი, მქსი ("ლექესის) ბაბა, ტური; ლაპი. ფერ-გარდად მუს გობხვარ, ლერქეი ჭითათ ილაფე: ქსს, I, გვ. 103 - ფერ-გარდად რას გიშველის, ტური ნითლად რომ შეიღებო. ქვეპური ლერქეის ქველატეუ: ი. აფშ., გვ. 171 - ქაფი ბაბეუ (ქვედა ტურზე) კი ჩამოსდის. იხ. ლერქეი; ნირე, ჩქეა.

ლექსობა (ლექსობას) ტობორ. ლეჩხუმი.

ლექსარი, მქარი ("ლექქერს) დატრილი კაქარა მხლის წნილი; სანართოდ დნაქაბაშლი რამ (მხალი, კიტრი, პამიდორი, პრასა და ა.შ.).

ლექსარი (ლექქერეს) მხლის ფოთოლი.

ხულიმი ლექქეარჯეჯარი თუთოთი - მხლის ფოთლის მსგავსი თუთოთი.

ლექსი (ლექესი) იგივეა, რაც ლექსეი, - მანატი, შამიანი აბღინი. ზღრ. ტობორ. ლექსონი, ლექსონა ტქეჭური; ჭაობინი ადგილი (კ. ცხადე, კატალი., გვ. 74). ზღრ. ზ. იმერ. ლექსეყო; ქვ. იმერ., გურ. ლექსეყო; ლერხ. ლექსეყო ტქეჭყო, ჭაობინი ადგილი (კ. ბერ., ა. ლლ., მ. ლლაყ.).

ლექსა, მქსა ("ლექესას) იგივეა, რაც ლერქეეა, - წმინდა. მოხუცებული ჭქუნგე, ათე ბოში ლექქეეა ცნტუნს: მ. ზუბ., გვ. 41 - მოხუცი რომ ტაშს, ხს ბოჭი წერწყეს ყლაპავს. ნინას ლექქეეაქ გომისქირე: ქსს, I, გვ. 117 - პირში (ენაზე) წერწყეს გაბიშრა.

ლექსი, მქი ("ლექის) აბადმყოფი. ოსურსქეა ცუნს თე ოჯახში უჩნაშის ლექსი: მ. ზუბ., გვ. 23 - ქალიშვილი ჰყავს ამ ოჯახის უფროსს ავადმყოფი. ქომოძირითი მას თქვანი ლექსი ძიბია: მ. ზუბ., გვ. 24 - მაჩქერი მე თქვენი ავადმყოფი გოგო. თემი გაყუე ლექსი, მა ვორეჭონი - ისე გეყოლოს ავადმყოფი, მე რომ ვარ. ლექსის ოსქლილდუანს: კ. სამუშ, ქსს, გვ. 143 - ავადმყოფს არჩენს. მეშილდეუ ეხის მუთ ახილაუდეუ - მიმჭირავ, ავადმყოფს რაც გაქვარდებოდა. ლექსის კიბუნა, ოქკობალი გოკონ დო ვარია: ხალხ. სიბრ., I, გვ. 79 - ავადმყოფს ჰკითხავენ, საქმელი გინდა თუ

არაო. ლოგინს ქეთიჯანუ ლე ხო : *მ. ხუბ., გვ. 8* - ლოგინში ნეეს ავად. *შვრ. ლახალა.*

ლუხარ-ი, ლუხარა (ლუხარას) ხარობა; მთებს შუა მდინარის გაყოფაზე ადგილები (*ქ. ქარ.*). ინგ/გრძში ლუხარა ენგურის ხეობა (*ქსს. I, გვ. 340*).

ლუხარ-ი (ლუხარის) ავადმყოფი, ავადმყოფობის მართვა. ლე ხიანი ვამოჯენით, ჯგრო მოგიფიქრებთ: *შ. ძვრ., გვ. 114* - ავადმყოფი არ ბრძანდება, კარგად მოგიფიქრებიათ. *შვრ. ფ. შურთ.* ლახარნი ფეხებს ძლივს რომ დაათრევს, ისეთი კაცი (*ა. ჯვ.*).

ლუხარ-ი (ლუხარის) იგივეა, რაც ლე ხიანი, - ავადმყოფი, მისას ავადმობა სრუპავია. ოკო დოუთხინაუთი ლე ხუანი ფურყელდეთ: *კა ზაყ., 1.06.1930, გვ. 3* - უნდა მოთვცილოთ დაავადებული (ავადმყოფი) მოთლები. ლე ხუანი კოჩი - ავადმყოფი კაცია.

ლუხარე (ლუჯვერეს) შაშხადავი, შხენი პირისასის პირუხვევა.

ლსა (ლასა) 1. სოფელი ნაღმავჯინის რაიონში (*ა. ყოფშ.*). 2. ბოლო. სქან რაგადის ვემფეხვადი, ქომორჩქილი ლი ამა: *მასალ., გვ. 75* - შენს საუბარს ვერ მიეუხედი, მომისმინე ბოლომდე! *იხ. ლიება.*

ლსაპან-ი (ლსაგვანს) იგივეა, რაც აგვანი.

ლსარება (ლსარებას) სახელი ალიბარენის მინას - ლგობა, რბილვა. ღარლიქ ოკო ინასს ლიბარება მასა - ღერძილი უნდა იხარშოს ლობამდე. ეჭვიმა და ალიბარენის დიხას - ეს ნება დაალობს მინას. ხომლა ყვავი უკობრქ და ალიბარ დო ლოსქინური: *ქსს. I, გვ. 179* - გამხმარი ყველი უტილომ დაალობ (დარბილ) და რომ გადასასლა...

ალიბარენს (აალიზარა დაალობ, ააალიზარა დაულობა, ააალიზარაჰ) დაალობდა თურმე) *გრძმ. ალობს, არბილებს.* ილიბარენს (აალიზარა დაულობ, ააალიზარა დაულობა) *გრძმ. სათვ. ქვ.* ალიბარენს ზმნისა - ილობს, ირბილებს.

ულიბარენს (ააალიზარა დაულობ, ააალიზარა დაულობა) *გრძმ. სასხვ. ქვ.* ალიბარენს ზმნისა - ულობს, ურბილებს. **ილიბარებუ(ნ)** (აალიზარა/აალიზარა დაალობ, დარბილდა; ააალიზარაჰ ლ(ნ) დამბალა, დარბილებულა) *გრძმ. გრძმ. გრძმ.* ალიბარენს ზმნისა - ლება, რბილდება.

ელიბარებუ(ნ) (ააალიზარა დაულობ, დაუბრბილდა; ააალიზარაჰ დარბილებია, დალობია) *გრძმ. გრძმ.* ულიბარენს ზმნისა - ულობდა, ურბილდებდა.

ილიბარენ(ნ)/ილიბარინენ(ნ) (ილიზარინე შესაძლებელი ვახდა 'დალობა, 'დარბილება; -; -) *გრძმ. შესაძლ. გრძმ.*

ალიბარენს ზმნისა - შეიძლება დაილობს, დარბილდეს.

ალიბარენ(ნ)/ალიბარინენ(ნ) (აალიზარინე შესაძლ. დარბილებინა, დაელობ; -; აალიზარინე შესაძლ. დალობა, დარბილება) *გრძმ. შესაძლ. გრძმ.* ულიბარენს ზმნისა - შეუძლია დაალობს, დარბილოს. **ილიბარებუენს** (ილიზარინე არბილებინა, ალობინა; აალიზარინე ურბილებინება, ულობინება; აალიზარინე ალობინებდა, არბილებინებდა თურმე) *კა ზაყ.* ალიბარენს ზმნისა - ალობინებს, არბილებინებს. **აალიზარაჰ** *მძღ. მოქმ.* 'და'ლობი, 'და'რბილებელი. **ილიზარაჰ** *მძღ. გრძმ. გვ.* 'და'სლობი, 'და'სარბილებელი. **აალიზარაჰ** *მძღ. გრძმ. წარს.* დალობილი, დარბილებული. **აალიზარაჰ** *მძღ. გრძმ. წარს.* 'და'ნლობი, 'და'ნარბილები. **აალიზარაჰ** *მძღ. გრძმ. წარს.* 'და'ლობის, 'და'რბილების საფასური. **აალიზარაჰ** *მძღ. უაყ.* დაულობი, დაურბილებელი.

ლიზარაჰ (ლიზარებულ(რს) იხ. დალიბარებული.

ლიმა, ლმა (ლიგბუს) რბილი. სი ნიჭი ლიბე გაყუნა: *მ. ხუბ., გვ. 47* - შენ დრუნჩ რბილი გაქესო. ლმე ლიბე ცოყუნან დო ნოყუნს ქეშიბაყუნდე: *ა. ყოფშ., გვ. 150* - ლიბე რბილი გამოსვლია და ჩენოს ანიავებდენ (შეგნით).

ლიმა-ი (ლიმის) იხ. ლიფი, ლიმი.

ლიმა (ლიგეს) მტქმარი; შამპური. ლიგე ოკოჰალი - უგემური საჭმელი (*ქ. ქარ.*)

ლიმა (ლიგვას) 1. პლაგვი; 2. მოღვენილი, ყაყაჩი. ლიგეა კოჩი - ყყეჩი კაცი.

ლიმაჰ (ლიგვალს) იგივეა, რაც ლიგეა, - მოსულელი; შენათი; მოღვენილი. იხ. ბორთი.

ლიმაჰ-ი (ლიგვინს) ბამოშტარეჰ ჰურაჰა.

ილიგვინანს/ილიგვინანს (-, ილიმაჰა გამოშტერებული იყურა, აალიზარინე გამოშტერებით უყურებია, აალიზარინე გამოშტერებით იყურებდა თურმე) *გრძმ. გრძმ.* გამოშტერებული იყურება.

ლიმინა (ლიგინეას) ბამოშტარეჰ; ბააზარება.

ოკო ქეშტყეციათ, შურენი ხანდა, თიმ დიგონეა შეილიბულანი: *აა, გვ. 19* - უნდა შეიტყოთ, რა არის შრომა, რომ მისი გამოშტერება შესაძლია.

ლიმალ-ი (ლიგვალს) შენათი; მოსულელი.

ლიმა (ლიგვას) იგივეა, რაც ლიმა, - სახელი ილიბეუ(ნ) ზმნისა - 'და'ლმა, 'და'პატარაჰაჰა, შამოცირაჰა.

ილიბეუ(ნ) (აალიზარ/აალიზარა დაილობ,

სალიპაპარ(ი) დალეულა, წინააღმდეგ
დაიღოდა თურმე *გრდუე. ენებ. ილევა.*
ელიებუ(ნ) (წაღო დაელია, წალიპაპ დალეულია)
გრდუე. ენებ. ელევა.
გაწაღარი მიჭ. მიჭ. 'გა'მთავებელი,
'და'მლეველი.
წალიპარი მიჭ. ენებ. მე. 'გა'სათავებელი,
'და'საღველი.
წალიპარი მიჭ. ენებ. წარს. დალეული,
გათავებული.
წალიპარი მიჭ. ენებ. წარს. დანალევი,
განათავები.
წალიპარი მიჭ. ენებ. წარს. დალევის,
გათავების საფასური.
წალიპაპ, წალიპაპ მიჭ. უარყ. დაუღვეველი.

ლინაპრი (ლიებურს) მიჭ. ენებ. წარს.
ილიებუ(ნ) ზნისა - დაღვეული.
წითისოფელ თოლიში სინთ ჩქიმით ორე
ილიებური - წუთისოფელი თვალის
სინათლე ჩემთვის არის დალეული. *იხ.*
დალეებური.

ლინაპრი (ლიებურს) პირდორბლიანი; პისაც
პირიდან დორბლი გორბლი. *იხ. ლეგვა.*

ლიპ-ი (ლიკვის) გლიპი; მუპი, გვილი.
დოვიხუ ლიკვით - სეგმა მუპით.

ლიპა (ლილას) 1. ლიპა. 2. ძალიან წმინდა.
ლილა ქერი - ძალიან წმინდა ფეცილი
(*ქ.ჯარ.*). ზღ. ლევი.

ლიპა (ლილუ-ს) ჩვილი (*დ. ფოთა*).

ლიპა, ლიპა (ლიგმას) მიპი; ბრძოლა. რუსეთის
ლიპა უღუღე გერმანიაწკუბა - რუსეთის ომი
ქვირდა გერმანიასთან.

ლიპაპ-ი (ლიპაპალს) უპეო, უპეოდ მსხვილი.

ლიპაპ, ლიპაპ (ლიგმას) სახელი ლიპენს
ზნისა - 1. მიპი, ბრძოლა. არძო ილიგნცე,
მუფინცე; აი, 2. 67 - ყველა იბრძვის,
ბინაობს. ინა არძაში უარესი რე, ნინათ
ბრელს მით ილიგნცე: *ქ. მარ., გვ. 167 -*
იხ. ყველაზე უარესია, ვინც ენით ბევს იბრძოდა
2. დედა, პორბა, მოქცევა (ზღვისა). ზღვას
ოლიპუანს, რკვილუნს მიპის: ქ. მარ., გვ. 58 -
ზღვას აომებს (აბრძობებს), გელავს შიპით.
ლიპენს (*იყვ. წალიპაპ იომებს, წალიპა იომა, ულიპა*
უბრძოლია, წალიპა(ი) იბრძოდა თურმე) გრდუე.
საშ. მიჭ. იბრძვის, ომობს.

ლიპენს (წალიპა იბრძოლა, ულიპა უბრძოლია)
გრდმ. იომებს, იბრძობებს.

ლიპენ(ს) (წალიპა შესაძლებელი გახდა
ბრძოლა, -) *გრდუე. შესაძლ. ენებ. ლიპენს*
ზნისა - შეიძლება იბრძოლოს (ბრძოლა).
ლიპენ(ს) (წალიპა შეიძლო ბრძოლა, -) წალიპა(ი)
შესაძლებია ბრძოლა) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.*
ლიპენს ზნისა - შეიძლება იბრძოლოს.
ოლიპაფუნს (წალიპაუა აბრძობენია,

წალიპაუაუა უბრძობენინება, წალიპაუა(ი)
აბრძობენინება თურმე) *კუჭ. ლიპენს*
ზნისა - აბრძობენინებს.
წალიპარი, წალიპარი მიჭ. მიჭ. მებრძოლი,
მეომარი.
წალიპარი, წალიპარი მიჭ. ენებ. მე. საბრძოლო,
საომარი.
წალიპა, წალიპა მიჭ. ენებ. წარს. ნაბრძოლო,
ნაომარი.
წალიპარი მიჭ. ენებ. წარს. ნაბრძოლო; ბრძოლის
შემდეგი დრო.
წალიპარი მიჭ. ენებ. წარს. ბრძოლის
საფასური.
წალიპარი მიჭ. უარყ. უბრძოლველი.

ლინაპა (ლინაპალს) სახელი ალინაპა,
ალინაპა ლიპენს ზნისა - მომსახურება,
მსახურება (სუფრის). თუმი გალინით ე-
და, მახათე ქუმუურქე: *ა. ცაყ., გვ. 46 - ისე*
თუ არ მოქმედებდა, მე მაშინვე მოვაღ.
მურციხი მალინაპა ლიპენს ლიპენს: ო. ყოფ., გვ. 23 -
ვარსკვლავი მემსახურებოდაო (მე). ართი
წინამოწინას ქალინაპა: ო. ყოფ., გვ. 23 -
ერთი წელიწადი (კი) ემსახურა. სი დომოჯი, მა
გალინაპა ქ. მარ., I, გვ. 80 - შენ დაბრძანდი,
მე გემსახურებო.

ალინაპა (ალინაპა) ემსახურა, წალიპაპ
ემსახურა, წალიპაპა(ი) ემსახურებოდა
თურმე) *გრდუე. ენებ. ემსახურება.*
ლინაპაპალს (წალიპაპა იმსახურა, წალიპაპაუა
ემსახურებია) *გრდმ. სათაე. ქე. ალინაპა*
ზნისა - იმსახურებს.

ლინაპა(ი)//ლინაპა(ი) (წალიპაპა
შესაძლებელი გახდა მომსახურება, -) *გრდუე.*
შესაძლ. ენებ. ალინაპა ზნისა - შეიძლება
მომსახურება.

ალინაპა(ი)//ალინაპა(ი) (წალიპაპა შეიძლო
მომსახურებოდა, -) წალიპაპა(ი) შესაძლებია
მომსახურება) *გრდუე. შესაძლ. ენებ. ალინაპა*
ზნისა - შეიძლება მოქმედებოს.
ოლინაპაფუნს (წალიპაპაუა
'მო'ემსახურებინა, წალიპაპაუაუა
'მო'ემსახურებინება, წალიპაპაუა(ი)
ემსახურებინება თურმე) *კუჭ. ალინაპა*
ზნისა - მო'ემსახურებინებს.

წალიპაპარი, წალიპაპა მიჭ. მიჭ. მსახური,
მომსახური.
წალიპაპარი, წალიპაპარი მიჭ. ენებ. მე. სამსახური;
მოსაველი.
წალიპაპა, წალიპაპა მიჭ. ენებ. წარს. ნამსახური,
ნამსახურები.
წალიპაპარი მიჭ. ენებ. წარს. მსახურების,
მეოლის საფასური.
წალიპაპა მიჭ. უარყ. უმსახურებელი,
მოუღველი.

წალიპა (ლინაპალს) *იხ. ლინაპა.*

გაღვიწიწი მიძე. მოქმ. მლოდნელი.
 ილიაწიწი მიძე. ენებ. მე. სალოდნი.
 ვილიაწიწი მიძე. ენებ. წარს. გალოდნილი.
 ნაწილიწი მიძე. ენებ. წარს. ნალოდნი.
 ნაწილიწი მიძე. ენებ. წარს. ლოდნის
 საფასური. შერ. ლაზ. ლაღუნ: ოლაღუნუ ლეჭეა
 (ნ. მარ).

ლილა (ლოლუას) სახელი ლიღუნს ზნისა -
 ლოდნა; ხარბად შამბ. გადაე. მაგრად ცემა.
 ლოდუნს (წილიღუ მაგრად ცემა, წილიღუ
 მაგრად უცემია, წილიღუღუღ) სცემდა თურმე)
გრძმ. მაგრად სცემს; ლოდნის.

ლილაღი (ლიყალს) ბამბოდარი და უშნოდ
 გაღალი.

ლილა (ლიყეს) უბამური. ლიყე ოჭკობალი -
 უგემური საჭმელი. შერ. ლიღე; ლიტე.

ლილაღი (ლიყეს) მოტან. ფიღირი (ა. ბყ). იხ.
 ლეყვი, ნიყვი.

ლილაღი (ლიყეს) სახელი ლიყუნს ზნისა -
 უბამურინოდ შამბ.

ლილაღი (ლივის) ნამსი. სია ლიღი ქაბევიტაჟეე
 თლოშევა: *მ. ხუბ., გვ. 142* - შენო ნემსი
 უჩხვლიტე ქვევიდანო. ლიღისი (ლიღმის)
 გიობინანს (გიობინანც) ღო არღუნს
 ენწყუნსია: *ხაღს. სიარ., I, გვ. 79* - ნემსს
 დაბანეგს და ცულს ახსნისო. იღენთ ჩქიმი ჯიმა
 რქე, კიდარს ლიღო მიმაღუნ: *ქხს, I, გვ. 168* -
 მინჯ ჩემი ძმა ხარ, მეგრად ნემსადც რომ
 შემეჭო. ლიღე ფი მტვავტუნს ვურს -
 ნემსები ჩხვლესტ გულს. იხ. ლეფში, ლიფში,
 ეში. შერ. ლაზ. ლეფში ნემსი (ნ. მარ).

ლილაღი (ლიღის) ნამსის უშენი.
 გაჭირებას კოჩი ლიღი მქუწრის გიურსია
 - გაჭირებებში კაცი ნემსის ყუნწში გაჭირებო.

ლილაღი (ლიღის) [რუს. лишний ზადმაქი]. ართ
 კოჩქ ქეგესქეღ ლიღი მქ: *მ. ხუბ., გვ. 282* -
 ერთი კაცი დარჩა ზედმეტი.

ლილაღი (ლიღანდურს) თუშუქის ჟალიანი
 სანამსი (გ. ჟლია).

ლილაღი (ლიყერინს) გლიტარინი.

ლილაღი (ლიყერინს) იგივეა, რაც ლიღი ჯინი.
 ნანა, მჭო რე თე კოჩი იღი ჯინი ან სინი
 - დედა, როგორაა, ეს კაცი რომ იღინს
 (იღიჭება უწოდ).

ლილაღი (ლიღის) ნისქვილის ნაწილი. ლოღი მქ
 იღება ნისქვილის ქვემოთა ქვა (მსაღები, ტ. IV,
 ნაწ. III, გვ. 226). შერ. ფშ. თუშ. მოხ., მოულ.
 ლიღო საძირკველი (ა. ღღ).

ლილაღი (ლიღის) იხ. ლეღია, ეღია.

ლილაღი (ლიღორღის) იგივეა, რაც
 ლოღორღო.

ლილაღი (ლიღორღის) ბრწყინ; მოუხარბი-
 ბალი. ლიღორღო კოჩი ბრყიყე კაცი.

ლილაღი (ლოლუტის) ბრწყინ; ჩარჩაბი.
 ლოლუტი (ლოლუტია) კოჩი - ბრყიყე
 (ჩერჩეტი) კაცია.

ლილაღი (ლოღინს) ლოღინი. შხვაში იმენდით
 ლოღინი ვემკილგავა - სხვისი იმედი
 ლოღინი არ მიიდგაო. ქეღლენჯორეს
 ლოღინც: *ო. ყიფშ., გვ. 88* - ნაწონენენ
 ლოღინზე. მეშხურ ლოღინს ქოღანჯორეს:
თ. სახურ., გვ. 253 - მწყემსი ლოღინზე დაწინენს.
 ი ლოღინში დორჩაჟა ლოღინის ვაჟლა.
 ი ლოღინში ენწყულა ლოღინის აწყობა.
 ნოსალ ლოღინი ვეაორწყუუ - რძალმა
 ლოღინი ალაგა.

ლილაღი (ლოღინს), **ლილაღი** (ლოღინუას)
 სახელი ლოღინანს ზნისა - ღაშასაბა
 (ა.ჭარ). მუს ლოღინა სელეგინე? - რას
 აფასებ სულუგუნს? მუშამაბა
 ღო ლოღინეას // მუშამაბა დაფასეს? -
 რამდენად დაფასეს? (ა.ჭარ).
 ლოღინანს (ლოღინუა დაფასა, ულოღინუა
 დაუფასებია, ნოლოღინუა) აფასებდა თურმე)
გრძმ. აფასებს.

ლილაღი (ლოღინუას) იხ. ლოღინი².

ლილაღი (ლოღინუას) იხ. მო-ლოღინუა.

ლილაღი (ლოღინუას) ღაშასაბა (დ. ფიფია).

ლილაღი (ლოღის) ლოღი.

ლილაღი (ლოღის) ბოთი, არაშრის მამსინი.

ლილაღი (ლოღის) ლუბი, მოსულლო (ა.ჭარ);
 ბაუბაბალო. იხ. ლუბატი, უსეგანე, ყულმა.

ლილაღი (ლოღორღის) ზარმატინი, უსაბაბური.
 ლოღორი კოჩი - ზარმატე კაცია. შერ.
 ლაზ. ლიღორი უსაქმური, დაუდეგარი (ნ. მარ).

ლილაღი (ლოთის) ლოთი.

ლილაღი (ლოთებას) სახელი ლოთენს ზნისა -
 ლოთობა. იხ. ლოთუა.

ლილაღი (ლოთუას) სახელი ლოთენს ზნისა -
 ლოთობა. დუდი ოკო დაბანე ლოთუას -
 თავი უნდა დაბნეო ლოთობას.

ლოღინს (იჯრ. ილოღინს ილოთობს, ილოთო
 ილოთა, ულოთება ულოთობა, ილოთობა
 თურმე) ნოლოღინუა(ნოლოღინუა) ლოთობდა თურმე)
გრძმ. საშ-მოქმ. ლოთობს.

ლილაღი (ლოკუას) სახელი ლოკუნს ზნისა -
 ლოკება. სენს ლოკუნს - საინს (თეფშს)
 ლოკას.

ლილაღი (ლოკუას) ლოკო, ულოკო ულოკას,
 ნოლოკუნს (ლოკება თურმე) *გრძმ. ლოკას.*
 ილოკუნს (ამოლოკო გილოკო, ბაულოკო
 გაულოკუნს ნოლოკუნს) გილოკება თურმე)
გრძმ. სათავ. ქე. ლოკუნს ზნისა - ილოკას
 თავისას.

ლილაღი (ლოკუნს) (ბაულოკო გაულოკო, ბაულოკო
 გაულოკას) *გრძმ. სახურ. ქე. ლოკუნს ზნისა*
 - ულოკას მისას.

ილოკუენ(6) (ბილირუა გაილოკა, ბილირუა/ლ(6) გალოკილა) გრდუე, ენებ. ლოკუნს ზმნისა - ილოკება.

ალოკუენ(6) (ბაალოკა გაელოკა, ბილირუა გალოკილა) გრდუე, ენებ. ულოკუნს ზმნისა - ელოკება.

ილოკე(6) (ილირუა შესაძლებელი გახდა ლოკება,-) გრდუე, შესაძლ. ენებ. ლოკუნს ზმნისა - შეიძლება გაილოკოს.

ალოკე(6) (ალოკა შეძლო გაელოკა,-, ბილირუა/ა/აუა(6) შესძლებია გალოკება) გრდუე, შესაძლ. ენებ. ულოკუნს ზმნისა - შეუძლია გაილოკოს.

ოლოკაფუნს (ოლოკაფუნს ალოკინა, ულირუა/ა/აუა ულოკივინება, ბილირუა/ა(6) ალოკინებდა თურმე) კაუზ. ლოკუნს ზმნისა - ალოკინებებს.

ბალოკალი მიძე, მიუჭ. 'გა'მლოკველი.

ოლოკალი მიძე, ენებ. მუ. 'გა'სლოკი.

ბლოკალი მიძე, ენებ. წარს. გალოკილი.

ნალოკა მიძე, ენებ. წარს. 'გა'ნალოკი.

ნალოკალი მიძე, ენებ. წარს. გალოკის საფასური.

ულოკა, უალოკა მიძე, უარე. 'გა'ულოკავი. იხ.

ლოკუა/ლოკინი; სირქუა. შერ. ლაზ. ლოსკ; ლოკ; ოლოკუე, ოლოკუ ლოკუა (ა. მარი).

ლოკი (ლოლს) ბოლი.

ლოლირი (ლოლირი) მიძე, ენებ. წარს.

ლოლუნს ზმნისა - ბოლით ბაზმარული, - ბაბოლილი. უჯინე ზავილიშ ლოლირი კიდალემს - უყურებს ქარხნის გაბოლილ კედლებს.

ლოლუა (ლოლუას) სახელი ლოლუნს ზმნისა -

1. ოდნავ შებოლოდა. ნუშით ოკო ლოლენ ჩხიურში ძუძუ დო დოუსქიდუ - ნადვით უნდა 'გა'ბოლო ძროხის ძუძუ დო მორჩება. 2. ბალაღვა, ბარაქვა (ა. წარს.). ორინჯი გოლოლუ - საქონელი გარეკა. დოლოლუნს (ბილირუა გაბოლო, ბალოლო გაუბოლავს, ბილირუა/ა(6) გაბოლავდა) გრდმ. ბოლავს; ლალავს (ერეკება).

ულოლუნს (ბალოლო გაუბოლო, ბალოლო გაბოლავს) გრდმ. სასხე. ქე. ლოლუნს ზმნისა - უბოლავს; გაუბოლავს (საქონელს).

ილოლუე(6) (ბილირუა გაიბოლო, ბილირუა/ა(6) გაბოლილა) გრდუე, ენებ. ლოლუნს ზმნისა - იბოლება.

ალოლუე(6) (ბალოლო გაებოლო, ბილირუა გაბოლილა) გრდუე, ენებ. ულოლუნს ზმნისა - უბოლდება.

ილოლუე(6) (ილირუა შესაძლებელი გახდა 'გა'ბოლავა,-) გრდუე, შესაძლ. ენებ. ლოლუნს ზმნისა - შეიძლება 'გა'ბიოლავს.

ალოლუე(6) (ალოკა შეძლო 'გა'ბოლოა,-, ბილირუა/ა(6) შესძლებია გაბოლავა) გრდუე.

შესაძლ. ენებ. ულოლუნს ზმნისა - შეუძლია გაბოლოს.

ოლოლუეუნს (ოლოლუეუნს აბოლენა, ულირუა/ა/აუა 'გა'უბოლივინება, ბილირუა/ა/აუა(6) აბოლენებდა) კაუზ. ლოლუნს ზმნისა - აბოლივინებს; ალალივინებს.

ბალოლარი მიძე, მიუჭ. 'გა'ბოლოლი.

ოლოლარი მიძე, ენებ. მუ. 'გა'სბოლი/ავი.

ბოლოლარი მიძე, ენებ. წარს. გაბოლილი.

ნალოლა მიძე, ენებ. წარს. 'გა'ნაბოლი.

ნალოლარი მიძე, ენებ. წარს. 'გა'ბოლივის

საფასური.

უალო, უალოლა მიძე, უარე. გაუბოლავი. შერ.

იბე. დალვა ცეცხლზე, ალზე რისამე გაღვება, გატრუსვა (ე. ბერ.).

ლომ-ი (ლომს) ლომი. შერ. ნოილო, უილო.

ლონლორი (ლონდორს) ბრძალი კომი.

რომელზედაც დანაშაუმილია იბაბის კომის

თაბაში. ლონდორე ფიქციონალურებსა

კუდას დო სამუშაო გათბენია - ლანდურები

დაყარეს სახლს დო სამუშაო გათავებულა.

შერ. იბე. გურ. ლანდური სახლის ქვედა დირე

(ე. ბერ., ა. დლ.). იხ. ლანდორი.

ლონტაჟი, ლონტაჟი იგივეა, რაც ლოკუა. შერ.

სირქუა.

ლონტაჟი (ლონტაჟის) ტაბაჟი; ტალასში

ბოროტა. ართი ლოლუნს გოლოკუე

ლონტაჟი, სქანი ცვალაჟი მარდი რე;

მ. სუბ., გე. 171 - ერთ საფეხობში (ტლაპოში)

ტლაპუნი, შენი მოკლე მადლი. დევი დო

კამეში ირო ათე არადგოლსა დო ონტყანს -

ლორი დო კამეში ყოველთვის იმ ადგილზე

ტლაპუნობს. შერ. ტაპონ.

ოლონტაჟი/ოლონტაჟეში/ოლონტაჟეში.

ლონტაჟი (ლონტაჟის) საფეხობი. ლოკუე

არადგო - საფეხობი (ტლაპანიანი) ადგილი. იხ.

ოლონტაჟეში.

ლონტაჟი (ლონტაჟის) იგივეა, რაც

ლოკუაფი, - სახელი ლონტაჟანს

ზმნისა - დიდ ტლაპოში სინარულიან

ბოროტა (ლორისა, კამეისა). დევი დო

კამეში ირო ართ არადგოლსა დო ონტყანს

- ლორი დო კამეში ყოველთვის ერთ ადგილას

ტლაპში გორაობს.

ილონტაჟის (ილონტაჟი ტლაპოში იგორავა,

ულონტაჟაჟი ტლაპოში უგორავა, ბილირუა/ა(6)

ტლაპოში გორაობდა თურმე) გრდმ. ტლაპოში

გორაობს.

ლომი (ლომის) უჭკუმი (დ. შოთა).

ლომი (ლორის) ნაპოზი ფიტარი, შართო დო

საქალი (ა. ცხად.).

ლორთქი (ლორთქის) ლორთქი, ჩქოლი,

ახალმომხრელი. შერ. გურ., ზ. იბე. ლორთქი

თითო, ნორჩი (ე. შარაჟ, ა. წერ., ა. დლ.).

ლერძაშვილი (ლერძაშვილის) იგივეა, რაც ლორთქი, - თომო, ნორჩი, ახალბაგმარნი. შერ. იმერ. ლორთქიში ლურტყი, ლუტუ, თითო ახალბაგმარნი (ა.დლ.).

ლერძაში (ლერძაშვილის) სახელი ულორსუანს ზმნისა - ტარტარი (ენისა). ნინას ულორსუანთინი, უჯუჯ, საქმე აკეთათ - ენას რომ ატარტარებთ, ჯობია, საქმე აკეთოთ. ულორსუანს (ულორსუ ატარტარა, ულორსუაჟუ უტარტარებია, ნოლორსუაჟმ) ატარტარებდა თურმე გრძ. ატარტარებს (ენას).

ლერძაში (ლერძაშვილის) ბოქან. ყვილი დუშვარა. იხ. ოსოყია (ა. ბყ.).

ლერძაში (ლერძაშვილის) სახელი ლორცანს ზმნისა - ლოცვა. ირ ოკუშვარს ლორცანს - ყოველ დილით (ადრე) გლოცავს. ლორცანს (ლოცონა დლოცა, ნალოცა დაულოცავს, ნოლოცონაჟმ) დლოცავდა თურმე გრძ. ლოცავს.

ალოცონე(ს) // ალოცონე(ს) (ალოცონე შეძლო 'და'ლოცა, - ნოლოცონაჟმ) შესაძლება 'და'ლოცავს გრძე. შესაძლ. ვნებ. ულორცუნს ზმნისა - შეუძლია 'და'ლოცოს. ოლოცავს (ოლოცონაჟმ ალოცონა, ულოცონაჟმ ულოცონებია, ნოლოცონაჟმ) ალოცონებდა თურმე კაჟ. ლორცანს ზმნისა - ალოცონებს.

ბალოცონი მიძ. მოქ. 'და'მლოცველი. ნოლოცონი მიძ. ვნებ. მყ. 'და'სალოცავი. ლოცონი მიძ. ვნებ. წარს. 'და'ლოცვი. ნალოცა მიძ. ვნებ. წარს. 'და'ნალოცი. ნალოცონი მიძ. ვნებ. წარს. 'და'ლოცვის საფასური.

ულოცონა მიძ. უარყ. დაულოცავი.

ლერძაში (ლერძაშვილის) სახელი ლორცუნს ზმნისა - ლანსი, ლანა.

ლერძაში (ლერძაშვილის) ზმნისა ჯიშა ერთგვარი. იცოდა მოგრიბ მტყეანი და მოთეთრო მარცვალ (მასალები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 154).

ლერძაში (ლოცვის) იგივეა, რაც ლოცვა, ლოცკუა, - ლოცა. ჯოლოცონი მიმეხვდო მუში წყუნაფორენს ლოცკუნდეს: ა.კაჟ. გვ. 96 - ძალღები მიდიოდნენ და თავის ნატკენ ადგილებს ლოკუნდენ. ლერძაშვილი კათა იბ ლოცკუნთ კითხისა - შეწუხებული (სიკვილიგათავებული) ხალხი ვილოკავთ თითოს.

ლერძაში (ლოცვის) ბლუ; მუნკი.

ლერძაში (ლოცვის), ლერძაში (ლამფონი) შრისის იბტაქი (ი. ყოშ). იხ. ლამფა. შერ. ლორფონი ქვის ფიცარი (ბაძ).

ლერძაში (ლოცვის) ლაფი, ტლაპი.

ლერძაში (ლოცვის) ბლუ, ენა-ბორძიკა, ენა-ბარბუ (ა. კარ).

ლერძაში (ლოცვის) მუშაშის დანახუნი ბლის მრგვალი ტყაქი (ქარა), რომელსაც ზვილიან ადებენ ბრტყალ ქვას. 0 ბულიში ლოცონი ბლის ტყაქი (ქერქი) ქვეყრის დანახუნი.

ლერძაში (ლოცვის) ზოლ. ლოქი.

ლერძაში (ლოცვის) ზოლ. ლოქონა (კ. ჯლოცა).

ლერძაში (ლოცვის) იგივეა, რაც ლარე, - მდარე. ლოცკონი - მდარე კაცი.

ლერძაში (ლოცვის) მოსუხარებალი, ტლანძი; ლერძაში. შერ. იმერ. ლოცო ტლანძი, ლერძი (კ. ბერ).

ლერძაში (ლოცვის) იგივეა, რაც ლორქიში, - თომო, ჩვილი.

ლერძაში (ლოცვის) უმერ, მუშაშედაქი (პირ-სახისა).

ლერძაში (ლოცვის) გიძოლუ, გიძოლუ, გიძოლუ, დიკალუ, ეკალუ; მიკალუ; მინალუ...

ლერძაში (ლოცვის) სახელი ულანს ზმნისა - ელანა. ასე თამე გომოჯონი, მუ ემბაკი რე, გი ულანს: მ. ხუძ. გვ. 311 - ახლა ასე რომ შემოდულე, რა ემბაკია, გიგლის. მოწონებუ სქეპი ბალი, სოდეო წყარი ულანსი: ენერო, გვ. 248 - მოწონებია ლანაზი ბალი, სადაც წყალი უელის. ჩქიმწყემა გოჯოჯოდენი, მუ ემბაკი გი ულანს: კ. საბუ. კმს, გვ. 143 - ჩემთან რომ გავიწყებდა, რა ემბაკი გიგლის (გარს).

ულანს (ულან უარა გარს, ულანს უელია გარს, ნოლოცონაჟმ) უელიდა თურმე გარს გრძ. უელის. იხ. ათო-ლუაფა, აღა-ლუაფა, გითო-ლუაფა, გილა-ლუაფა...

ლერძაში (ლოცვის) 1. უბი. ბატევი ლუბათ მებუნდუ: კმს, I, გვ. 178 - ბატევი უბით მიმყავდა. ლუბათა ხე მილუბუ - ხელი უბეში უდევს. შხვაში ქული ქიხეაბილე დო ლუბათა ქემულდგი: თ. სახოკი, გვ. 264 - სხვისი ქული აბატეც და უბეში ჩაიდევო. სქანი დუდი ქომურასი ლუბათი დინახუნაფოლო: კმს, I, გვ. 143 - შენი თავი მომუცა უბეში ჩასასმელად. 2. ნისაქილის ნანილი, - უბი, რომელიც უბეშია ნისაქილის ზამა ქვას, რომელიც ზამა ქვადა ქვის სქანი (იხ.) (მასალები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 226). 0 თოლიში ლუბათვალის უბე: ელაღურელი აფუნია თოლიში ლუბათა - ჩამკვიდარი აქვს თვალის უბე.

ლერძაში (ლოცვის) იგივეა, რაც ლობუტი.

ლერძაში (ლოცვის) 1. ლუბი, რლუნბი, ბრინკი. ათამი ვაიქიმინდლონი, იტყუაფულე ლუბათა-ლალა: მასალები, გვ. 74 - ასე რომ არ

გეგნა, იქნებოდრი ბრიყვი-ლანარი.
 ქიკნოშქერლე ფარნაოზი ლუკაა, ჩალა: აია, 2. გვ. 83 - შემინდა ფარნაოზი ყყეყი, ჩურჩუტი. იხ. ლავია. 2. უმარინლი (პ. ვარ.).
 შორ. ლივთ.

ლუკა (ლუკას), **ლუკმა** (ლუკეას) 1. ლუკმა. ბიუ ლო ღურათ ქიკედეს თითო ლუკა ოფკომალი: *შ. ხუბ.*, გვ. 85 - ძინეს ჩაიგდეს თითო ლუკმა საჭმელი. უკანასკნელი ლუკა არძამ უმოსი გეგმანი ოკ ორდასია: *ხალხ. სიძრ.*, 1. გვ. 133 - უკანასკნელი ლუკმა ყველაზე გემრიელი უნდა იყოს. ტყეში მგვამანწყვამალი დარ მიდმალადარი ლუკა შიხ: *შ. ხუბ.*, გვ. 309 - ტყავის გამძრობი და ნაშრომევი ლუკმისა. *0* პის ლუკაში კოროსუვა პირობი ლუკმის დათვდა; *ეაფტ.* საჭმლის დაყვედრება: სქანი ნაშობის პტკურუ, პის ლუკას მიკოროცხუნქინი? - შენს ნაშოეს ვეამ, პირობი ლუკმას რომ მითელი? *0* პიჯიშე ლუკაში მიდალა პირიდან ლუკმის ნართმევა; *ეაფტ.* უკანასკნელი საარსებო საშუალების ნართმევა. *0* გერიში ლუკა მგლის ლუკმა: *გერიში* ლუკათ გინორთედავა - მგლის ლუკმად გადაცეულიყავო (წყეულა). *0* ართი ლუკვა ერთი ლუკმა: *ართი ლუკვათ ვააბალუღუ* - ერთ ლუკმად არ ეყოფოდ.

ლუკა-ლუკაი *ჯგჷ.* ლუკმა-ლუკმად. ე ბოში ლუკა-ლუკათ გ დოჭკურ: *ა. ცაგ.*, გვ. 16; *ი. ყოშ.*, გვ. 30 - ეს ბიჭი ლუკმა-ლუკმად დაჭრა. *ვაკუსოფულა ლუკა-ლუკათი: ქხს.*, 1. გვ. 76 - დავეგლიჯო ლუკმა-ლუკმად.

ლუკმხბ (ლუკეუმხას), **ლუკმუხ** (ლუკუმხას) იგივეა, რაც ლუკუხა, - *მოტან.* ხმჭერალი (*ა. მყ.*). *შორ. ლაზ.* ლუკუმხა; *სამა:* ლუკუმხა ხე ჭრულა.

ლულა (ლულას) ლულა. *შორ. ლაზ.* ლულა.

ლულუპკური (ლულუპკურს) *მოტან.* თითო რკვეპილა ლაშქარა (*ა. მყ.*). *იხ.* უჩა ბედნიერი, უჩა ოსური, უჩა ტყა.

ლუმაპა (ლუმეპას) სახელი ლუმაპუნს ზნისა - მამრად ცამა.

ლუმპუნს (ლოლაპა მგერად ცემა, ლოლაპა მგერად უცემია, ლოლაპაპა(ე) მგერად სცემდა თურმე) *გრძ.* მგერად ცეცეს.

ლუმპუბი (ლუმპუტის) დონდლო; მისულალო. *შორ. ლუკუტი.*

ლუმპარკი (ლუმპარკის) გაუმპეალი, ჩლუნგი. ატ, სი ლუპარკი, მუსიე რაგადანქიენი? - ატ, შე ჩლუნგო, რასა, რომ ლაპარაკობ? ლუპარკის თქვანა, ვეშერსუნი ფერიშენი - გაუგებარს იტყვიან, რომ არაფერი ესმის ისეთზე. *შორ. ლოლო, უსვენარი.*

ლუმპუბი (ლუმპუტის) იგივეა, რაც ლობუტი, ლუბუტი, ლუმპუტი.

ლური (ლურს) ძილი, ლული. გინობბაღენს სათე ლური: *ქხს.*, 1. გვ. 59 - გადაძმლევს მამინევი ძილი. ლური ჭიჭე ღურუ რენია: *ხალხ. სიძრ.*, 1. გვ. 80 - ძილი პატარა სიკვდილო. ლურქ ქეგმანდომინუ ძიბაბის: *ი. ყოშ.*, გვ. 102 - ძილი (კი) მოუნდა გოგოს. ლურს ორთუმელი ვაკო, შქირენს-ელჭკომამუე - ძილს სასთუმელი არ უნდა. შიმშილ-მისაჭმელი (მისაგანებელი). *0* ლურიში გუდა ძილს გუდა; *ეაფტ.* ზარმაცი. *0* ლურიში შიბა ძილს შოგა; *ეაფტ.* მოსვენებელი, დანყარებელი ცხოვრება: *დას ვარ შიბიზე უჯერი ლური* - არასოდეს გქონა კარგი ძილი (არასოდეს ყოფილხარ მშვიდად).

ლურა (ლურას), **ლურაპა** (ლურაფას) სახელი ლურს, ორულუანს ზნათა - ძილი, დამინება. გუგუნქენი, ორი ლურც, ქედაკირანქენ, გილურს - რომ გაუშვებ, ყოველიუის ძინავს, რომ დააბამ, დადის (გამოცანა: ფესხაცმელი).

ლურს/ლურსუ/ლურეც (*ეფტ.* ლოლაპანს დაიძინებს; ლურაპა დაიძინა, ლურაპაპა დაიძინა, ლურაპაპა(ე) დაიძინება თურმე) *გრძ.* *საშ. მოქ.* სიძინეს.

აღურაფუც (აღურაპა დაიძინა, აღურაპაპა დაიძინება) *გრძ.* *ენებ.* ეძინება.

იღურუნს (აღურაპა დაიძინა, აღურაპაპა დაიძინება) *გრძ.* იძინებს.

იღურენ(ს) (აღურაპა შესაძლებელი გავდა ძილი, -) *გრძ.* *ენებ.* *შესაძლ.* *ენებ.* ლურს ზნისა - შეიძლება დაიძინოს (// დაიძინება).

აღურენ(ს)/აღურენ(ს) (აღურაპა შეძლო დაეძინებინა, -) *ენებ.* *შესაძლ.* *ენებ.* ლურს ზნისა - შეუძლია დააძინოს (დაიძინოს).

ოღურაფუნს (აღურაპა დააძინებინა, აღურაპაპა დააძინებინება, აღურაპაპა(ე) აძინებინებდა თურმე) *კაუზ.* ლურს ზნისა - აძინებინებს.

აღურაფალორი *მოქ.* *მოქ.* დააძინებელი.

აღურაფალორი *მოქ.* *ენებ.* *წარს.* დააძინებელი.

აღურაფალორი *მოქ.* *ენებ.* *წარს.* დააძინებელი.

აღურაფალორი *მოქ.* *ენებ.* *წარს.* დააძინებელი.

აღურაფალორი *მოქ.* *ენებ.* *წარს.* დააძინებელი.

აღურაფალორი *მოქ.* *ენებ.* *წარს.* დააძინებელი.

აღურაფალორი *მოქ.* *ენებ.* *წარს.* დააძინებელი.

აღურაფალორი *მოქ.* *ენებ.* *წარს.* დააძინებელი.

აღურაფალორი *მოქ.* *ენებ.* *წარს.* დააძინებელი.

აღურაფალორი *მოქ.* *ენებ.* *წარს.* დააძინებელი.

ძაფს, ნამოილებდნენ და ურდულზე გადაჭიმავდნენ.

ლერანე-ი (ლურენჯის, ლურენს) *მიქ. ენებ. წარს.* ლურს ზნისა - მძინარე. ეჭი ლურენჯი იკოსე ზამი ქიმიოგე: *ა. საფ., გვ. 6* - აშან მძინარე კაცს დაატყა დანა. შხვაში ლურელი მეზობელს ლურენჯაო მონარქქუელა: *ხაღს. სიძრ., I, გვ. 160* - სხვისი მკედარი მეზობელს მძინარედ მიაჩნდაო. ხობიში მონასტერიწკვმა ლურენჯეფუ ქიტიანთხეს: *კ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 102* - ხობის მონასტერთან მძინარებს დაქსნენ.

ლერანა (ლურენჯას) ვისასე მძინება ხოლმე, - ძინია.

ლერიმიტუა (ლურიმიტუდას) *მოქან. ფშუქსარა* (შამაინი სოკოა). *იხ. ტურაში რსინი (ა. ბაყ.).*

ლერმა-ი (ლურგაის) ნორჩი, მოუსაღელი, - ჭყინტი (*ბაყ., სმიზნის მარცვალი. შორ. იძურ. ლერგაი თითო, ახალამოყრო.*)

ლერნში-ი (ლურწემს) ღიღი, უშავილაპალი (*დ. ფიფია).* *შორ. ურწუმი.*

ლერნა (ლურწეას) სახელი ლურწუნს ზნისა - 1. ძლიერი ბარტყამ (ლოყაზე). 2. რისაზე (ღვინო, არაყი...) ღიღი რაოდენობით დაღვება. ღვინო მანგარო გვე ლურწუ - ღვინო მგარად დაღია. *იხ. ლურწუა.*

ლერა-ი (ლურჯის) ლერაჟი. *იხ. გულურჯე, გოლურჯე, მოლურჯე, სილურჯე.*

ლერაშა (ლურჯეას) სახელი ლურჯუნს ზნისა - 1. ღიღი რაოდენობის სითხის დაძაღვებით დაღვება. *შორ. გურჯუა.* 2. შარსუშა.

ლესმარი (ლესქერს) იგივეა, რაც ლესქერი, - 1. ღიღი; 2. შრიცხვი. ულიუ გილეგარგავასდანი, ლესქერი - ავეართა: *გრისი, გვ. 127* - ულვეი დაკურთვუმობდეს, ურიცხვი და ავეართა (იგულისხმება პირუტყვი). **ლეს-ი** (ლუფის) *მოქან. იხ. ლიფონი. შორ. ქიპობ. ლუფონა.*

ლეს-ი (ლუფის) *მოქან. ლეს-ი.* ომეს ანდანერი ლეს-ი მიჩანს - ეზოში რამდენიმენიარი ლეღვი მიდგას (მიცენობს). ენის გასატეხი: ართი ვითოღულა ლეს-იშა გაშველიღონი, დოღველიღონი დო გაგმეველიღონი - ერთ დადაროლ ლეღვე ავლოღი, დავლოღენ და ჩამოვლოღი. ლეღვის სახეობანი: თურქული ლეღვი; ტყარ ლეღვი; უჩა ლეღვი; ჩაფლა ლეღვი; ჩე ლეღვი; ჩქინებურა ლეღვი. *შორ. ლაზ. ლეღვი ლეღვი (ნ. მარი). იხ. მალეღია.*

ლესონ-ი (ლუღონს) 1. იგივეა, რაც ლიღონი, ლიღონუა, - ლოღნა; ყველმე, ფიქვანა (*კ. საფ.*); ლოღვა. ართი გინოღულა ლეს-იშა გაშველიღონი, დო კელიღონი - ერთ გაგმეველიღონი - ერთ დადაროლ ლეღვე ავლოღი, დავლოღენ და ჩამოვლოღი.

ლესონ-ის (ლესონის) დავლოღენ, დავლოღენ დავლოღენი, ლესონ-ის (ლესონის) დავლოღენი თურმე გრემ ლოღონს. 2. ლესონარი, - ადგილი, სადაც გვერი ლესონის ხე ხარობს.

ლესობ-ი (ლესობის) წყნარი, მშვიდი. ლესობ-ი ბაღანა რენია - წყნარი ბავშვი არსო.

ლესობ-ი (ლესობის) გაშვებარი; ველური (*ე. ულიაყა).*

ლესა (ლესა) *იხ. ლესა, უსა, - უსა.*

ლესა (ლესა) *იხ. ლესა, - რბილი. ლესა ოკო რვე გურაფასია - რბილი უნდა იყო სწავლაში. იხ. იბუ.*

ლესა (ლესა) იგივეა, რაც ლესა, ლესა - ლესა ოკო რვე გურაფასია: *ი. ყოფი, გვ. 182* - რბილი უნდა იყო სწავლაში.

ლესა (ლესა) იგივეა, რაც ლესა, - ჩივილი; თითო (*ი. ყოფი*). ლესა ომხოლ ქეღოღე ართი ლესა ბაღანა: *კ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 86* - დედის ობოლი დავტოვე ერთი ჩვილი ბავშვი. მაფშალია გადურჭოლე ლესა მეგერს, ფალორ ტყაღონს - ბულბული უვალბის ჩილი ტოტებს, გაფურქნული ტყეს (ტყიან ადგილს). *შორ. ჩქეჩქე; ლილე.*

ლესა (ლესა) *იხ. ლესა, - ომი, ბრძოლა, ჩხუბი.* თითო ოკო აწარმას დესა: *კ. საბუშ., გვ. 6.03.1930, გვ. 1* - მან უნდა აწარმოოს ბრძოლა. უღუნა ლესაში პრაქტიკა - აქეთ ბრძოლის გამოცდილება.

ლესა (ლესა) *იხ. ლესა, - ომი, ბრძოლა, ჩხუბი.* ზღა იღვცე - ზღა იბრძვის. ჩქიბი გური, უბედური, ზღვამინერი იღვცეას: *კ. საბუშ., ქანს, გვ. 124* - ჩემი გული, უბედური, ზღვის მსგავსად იბრძოდეს.

ლესა-ი (ლესის) *იხ. ლესა.*

ლესა (ლესის) *იხ. ლესა, - ურდული; ლესა-ი.* ბინეში ართი კარცე ლესა უღვარღვაფილი რე... - ვენახის ერთ კარზე ურდულია გაყრილი.

ლესა-ი (ლესის) (ლესა-ი) *იხ. ლესა-ი.*

ლესა-ი (ლესის) *იხ. ლესა-ი.*

ლესა-ი (ლესის) სახელი ლესა-ი ლესა-ი ლესა-ი - რბილი საჭმლის მომცარი-მომცარი დავსოლო, უსა-ი, უსა-ი შაბა (*შ. დოდ., II, გვ. 61*).

ლესა-ი (ლესის) *იხ. ლესა-ი.*

ლესა-ი (ლესის) გაშთიღვი, გაშვებარი, ველური (*ი. ყოფი*). *იხ. ლესა-ი.*

ლესა-ი (ლესის) *იხ. რსინი, - ლესინი; ქორწინი.* მა ლესა-იშა მიღვესარაღვექ, სი ტყაბა მიღამოჯია! - მე ლესაში (ქორწინაში) ნავთირევი, შენ ტყეში ნაბრძანდი

მ¹- პირველი პირის ობიექტის ნიშანი ზმნებში. ის ხმოვნების წინ უცვლელადაა შენახული: მ-ახანტუ(6) მებატება (*შლო. გ-ახანტუ(6) გებატება*); მ-აჩქენუ(6) მეცოდინება (*შლო. გ-აჩქენუ(6) გეცოდინება*); მ-იკორს მიყვარს (*შლო. გ-იკორს გიყვარს*); მ-ისხუნ(6) მირჩეუნა (*შლო. გ-ისხუნ(6) გირჩეუნა*); მ-ოკო(6) მინდა (*შლო. გ-ოკო(6) გინდა*). თანხმოვნით დაწყებულ ზმნებში მ-ს ცევივალენტად (ვარიანტად) გვაქვს ბ, პ, ფ თანხმოვნები (ნაწილობრივი კონტაქტური ასიმილაციით): ბ-გუ(6) (← მ-გუ(6) მგავს, *შლო. რ-გუ(6) გ-გავს*); პ-ჭარუნს (← მ-ჭარუნს მწერს, *შლო. რ-ჭარუნს გწერს*); პ-ილუნს (← მ-ყვილუნს მკლავს, *შლო. რ-ყვილუნს გკლავს*); ფ-ხანტუნს (← მ-ხანტუნს მხატავს, *შლო. რ-ხანტუნს გხატავს*).

მ²- ზოგჯერ პირველი პირის სუბიექტის ნიშანია ზმნებში; განსაკუთრებით, თუ ფუძე იწყება მ ან ნ სინორებით, ფუძისეული იქნება ის თუ განვითარებთ: მ-ნატრულენქ/მ-ნატრულენქ ვნატრობ (← ვ-ნატრულენქ ვნატრობ; ი-ბ-გარქ/ი-მ-გარქ/ი-უ-გარქ/ვ-ი-გარქ ვტირი (*შლო. ინგარქ სტირი*); გელა-მ-წყი (← გელა-უ-წყი ნყი ამოებსენი, ამოვიღე). დი-მ-ჯირათია (← დი-უ-ჯირათია დავნეთე): მონქ თქუა: არბაქ მქას (ოშქაბანეთ) დიშჯირათია: *ბაღ. სიბ. 1, გვ. 157* - სენამ თქუა: ყველა შუაში დავნეთეო.

მ³- წყვლბაგისმიერი თანხმოვნების (ბ, პ, ფ; განსაკუთრებით ბ' ს) წინ წარმოადგენს ფონეტიკურ დანართს. გო-მ-ბარუა გაბერვა; ო-მ-ბოლი ობოლი.

მ⁴ (*მოთხ. მა, მტე. მა, ნათეს. ჩქიმ; შო. რაცხეი ჩქისე*) მ⁴, პირველი პირის ნაცვალსახელი მხოლოდითი რიცხვისა, აღნიშნავს მოლაპარაკეს. მა პჭარუნქ მე ვწერ, მა დო-პჭარი მე დავწერ, მა დო-მიჭარუ მე დამიწერია; მა პკითხულენქ მე ცკითხულობ, მა წუეპკითხი მე წაუკითხებ, მა წამიკითხირი მე წამიკითხავ, ქუმობძირითი მა: *მ. ხუბ., გვ. 24* - მაჩქენუ მე- ერთის ნაწილაკები: მა-ვა მე-თ; მ ა ვ ა თაქ ვაგორდია - მუო აქ არ ვიყავიო. მა-თ(ი) მე-ქ; მა-თია მე-ც(ა)ო; მ ა თ (ი) ქომიჩინეს კოზო - მე-ქ მიცვენს კაცად. ეს გუაკეთენდი მ ა თ ი ა -

ამას გავაკეთებდი მეცაო. *შლო. ლა ზ. 1. მა/მან მე.*

მ⁵- *პრეფიქსი*-ა სუფიქსთან ერთად (მა- -ა): 1. რაოდენობითი რიცხვითი სახელისაგან ანარმობის რიგობითს; შეესატყვისება ქართულ მე-უ-ს: მა-ართა (*შლო. ართი ერთი*) მეერთე; მა-ვირა-ა // მა-თი-ა (*შლო. თირი ორი*) მეორე; მა-სუმ-ა (*შლო. სუმი სამი*) მესამე; მა-აშმე-ა (*შლო. აშმი ექვსი*) მეექვსე; მა-ბრუ-ო//მა-ბრუ-ა//მა-რუ-ო (*შლო. ბრუო/რუო რვა*) მეოთხე; მა-ჩხოზ-ა (*შლო. ჩხოზო ცხრა*) მეცხრე; ეზღოშასუმა/მა-ქლოსუმ-ა (*შლო. ქლოსუმი ოცდასამი*) ოცდამესამე/მეოცდასამე; ოშმავითია/მა-ოშმავით-ა (*შლო. ოშმავითი ასათი*) ასმათი// მესამათე... *შლო. ლა ზ. მა-ანშ-ა* მეექვსე. 2. ზედსართავი სახელისაგან ანარმობის გამითანაბრებელ ფორმას (შესადარებელ საგნებს შორის): მა-სქეამ-ა (*შლო. სქეამი ლამაზი*) ლამაზებს შორის უფრო ლამაზი; მა-გომბ-ა//მა-გინბ-ა (*შლო. გინბე/გინბე გრძელი*) გრძელთა შორის უფრო გრძელი; ისე გრძელი, როგორც...; მა-კუ'ნ'ტ-ა (*შლო. კუ'ნ'ტა მოკლე*) მოკლეთა შორის უფრო მოკლე; მა-ჭიფ-ა (*შლო. ჭიფე წერილი*) წერილთა შორის უფრო წერილი; მა-მხე-ა (*შლო. მხე მსხვილი*) მსხვილთა შორის უფრო მსხვილი; მა-რჩელ-ა (*შლო. რჩელა/რჩე/ჩე თეთრი*) თეთრთა შორის უფრო თეთრი; მა-რჩხელ-ა (*შლო. რჩხელა/ჩხე ცხელი*) ცხელთა შორის უფრო ცხელი (*ი. ყოფ. შ*); *შლო. მი- -ე//მი- -ო.*

მ⁶- *პრეფიქსი*-ი, -ალ, -არ, -ე, -ელ, -ერ, -ო, -უ// -უ-ე, -ე, -ურ, -'ენქ// -'ინქ, -ჯა, -ია საუფიქსებანი ერთად ანარმობის მიმდებარებს. მა-ჭეალ-ი (*შლო. ჭეალუა წველა*) მენველი; მა-ხალი (*შლო. ხალა შობა*) მშობელი; მა-ზოფ-ალი (*შლო. ზოფ-უა ბრძანება*) მბრძანებელი; მა-ყვილ-არი (*შლო. ყვილ-უა კელა*) მკველი; მა-ბირ-ე (*შლო. ბირ-ა სიმბირა, მღერა*) მომღერალი; მა-მიბ-ელი (*შლო. მიბ-ა შოგან*) მშოგენელი; მა-წაღ-ე-რი (*შლო. წაღ-ე-რა ძილა*) მძილი, ხელმძღვანელი; მა-ხორ-ო (*შლო. ხორ-უა სახლობა*) მოსახელი; მა-ბირაფ-ე (*შლო. ბირ-აფა ნახე*) მნახელი; მა-ღურ-უ (*შლო. ღურ-უა სიკვდილი*) მომკვადეი; მა-ჭყოლ-აფ-ე (*შლო. ჭყოლ-აფ-ე და-ვინყება*) დამეყინებელი; მა-ღამ-ური (*შლო. ღამ-ა ბრძოლა, ომი, ჩხუბი*)

მებრძოლი; მა-რტ-ენჯ-ი (შორ. რტინ-ა გა-
ქვევა) გამქცევი; მა-ჩამინ-ჯ-ა (შორ. ჩამინ-ი
კენა) მკებნარი; მა-სი/ენჯ-ი (შორ. სორ-უა
პარა, ქურდობა) ქურდი, მპარავი; მა-ხარ-ია
(შორ. ხარ-ება ხარება) მხარობელი; მა-რულ-ია
(შორ. რულს/ლური ძილი) მძინარა
(მცენარეა)...

გაგაუპარ-ი (მადღეღარს) მიჰო. ერებ. მე.
ჩასანამელი (ფეხზე). შორ. მოღველა ფეხზე
ჩაცმა.

გაგაუპარ-ი (მალეუ-გ-ს) მიჰო. მოჰმ. შავალი,
მღინარი. ვიზო შაალ უ/გ ბრული ბძირია:
ა. ცაჰ. გვ. 20; ი. ყოფშ. გვ. 32 - იქით ნამსულელი
ბევირ ენახო. შორ. ულა.

გაგაუპარ-ი (მალეწყარს) მღინარი ნყალი, -
მღინარი. შარას ქაუხეაღმ შაალ წყარქ:
ი. ყოფშ. გვ. 9 - გზაზე შეტეგ მღინარი.
შაალ წყარს გმეულეთუ: ი. ყოფშ. გვ. 167 -
მღინარეს მიეცევაო.

გაგაუპარ-ი (მამშეგას) მამშეგასი. იხ. ამშვი.

გაგაუპარ-ი (მანანშენდელ/რს) მიჰო. ერებ. მე.
აშენენს ზნისა - მოსაშენებელი. იხ.
ომშენებელი.

გაგაუპარ-ი (მანთხას/მანთხას) მანთხასი. მანთხასი
შანთხასი ღღასე კენი ქემორთო; ქსს, II, გვ.
42 - მეოთხე დღეს ისე მოვიდა. იხ. თოთხი.

გაგაუპარ-ი (მარკავალ/რს) მიჰო. ერებ. მე.
მუაროეუანს ზნისა - მოსარკავებელი;
სარკავო რამ, სანსაშული. იხ. არიკი. შორ.
სასთაული.

გაგაუპარ-ი (მარქუალ/რს) მიჰო. ერებ. მე.
მოურქენს ზნისა - მოსარქენი. იხ.
რქეუალა, ორქეუალი.

გაგაუპარ-ი (მასანაშენდელ/რს) მიჰო. ერებ. მე.
შაასენაშენუანს, შიისენაშენუ(ნ)
ზნათა - მოსანაშენებელი. იხ. მოსენაშენა,
ოსენაშენებელი.

გაგაუპარ-ი (მალღარს) მიჰო. ერებ. მე.
შიიღანს ზნისა - მოსაღანნი. იხ. მოღალა.

გაგაუპარ-ი (მასხორტალ/რს) მიჰო. ერებ. მე.
შიხორტანს ზნისა - მარსუშო. ჩხეს ქას
შაახორტალო გიობუნანა ბაქარს -
ძროხას რქაზე მარყუადე უკეთებენ ბანარს.

გაგაუპარ-ი (მაბეგალ/რს) მიჰო. მოჰმ. ბეგუნს
ზნისა - მამბეგავი.

გაგაუპარ-ი (მაბაკუნას) იხ. მასაქელა.

გაგაუპარ-ი (მაბინალ/რს) მიჰო. მოჰმ. ბინუნს
ზნისა - მამბინალი. სუჩარ კუხიში
შაბინალი, მონაღლეთ ხეს ქორცუნდა:
შ.გორ., გვ. 140 - შენი ფეხი (ფეხსცოდის)
შეგქველი (თასმისა), ხელზე მოსამსახურედ მე
გაუადე.

გაგაუპარ-ი (მაბირეს) მიჰო. აწმ. იბირს ზნისა -
მომღარალი. სუმი შაბირე გლორინევიში

არიკი: შ. ხუბ., გვ. 132 - სამი მომღერალი
მტრედგბის ზღაპარი. ცქეშალირი შაბირექ
ქოლიოქვე მუშებურა: ი. ყოფშ. გვ. 170 -
ქებულმა მომღერალმა დაიწყო მისებური.
ძირეს... ჯალემც შესავსება შაბირე ფი: აია,
1, გვ. 25 - ნახეს... ხეებზე სხვადასხვა
მომღერლები.

გაგაუპარ-ი (მაბნულ/რს) მიჰო. მოჰმ. აბნენს
ზნისა - აბნენვი. კორიში შაბნული რე
ათე ამზე - კაცის დაბნენვია ეს აშავი.

გაგაუპარ-ი (მაბგალობას) მოჰან. რძინან (ა. მე).
შაბგალობას ნასიბინდე ღიხას ურქე
შავალა - რძინან ნასიბინდარ ადგომზე იცის
ზრდა. შორ. ლაზ. მეთილა (ნ. მარი). იხ.
შავგალობა; შებგალოე.

გაგაუპარ-ი (მაბურას), გაბზრა მოჰან.
გაბზროშული (ა. მე). იხ. ღიხასი სურო, ღიხასი
ცურუ, ბაღალი.

გაგაუპარ-ი/გაბზრა (მაბრუო/ა-ს) მირევი. იხ. ბრუო.
გაბზრა, გაბზრა (მაბურას) მოჰან. ივიევა, რაც
შაბრა, - ხეარშიშული (ა. მე).

გაგაუპარ-ი (მაბმალისა) იხ. მაგმალა.

გაგაუპარ-ი (მაგას) კიღვი. შორ. მაგანა³.

გაგაუპარ-ი (მაგაგისა) მესოქოლი, მოხეტიალი.

შაგაგათ რე, შით თელი ღღას სოფელს
გლოურსონი - „მაგაგასი, ვინც მთელი დღე
სოფელში დადის (დახეტილობს). იხ. გაგაფი.

გაგაუპარ-ი (მაგალითის) მაგალითი. ე
შაგალით მის უბირე; ბეალო ძმარი
აქოწყობით: შ. ხუბ., გვ. 354 - ეს მაგალითი
ვის უნახავს; რძე და ძმარი მურერიე!
შაგალითო ზჭზ. მაგალითად.

გაგაუპარ-ი (მაგანას) ნამბალი. ვალითი შაგანა
ლო ბურჭული: ქსს, I, გვ. 340 - ვაღილო
ნამგალი და ცული (წალი). შაგანაშორო
ლულა კოჩი - ნამგალითი მრუდე კაცია.
შორ. ლაზ. მანგალი ნამგალი (ნ. მარი); გურ.
შაგანა ნამგალი (ა. ლლ.).

გაგაუპარ-ი (მაგანას) სიბანავ; სიბანის. ქიგანა მუმი
შაგირას რენ ღო მუშ შაგანა რენ, -
ქომოწია: შ. ხუბ., გვ. 137 - ქვეყანა რა
სიგძრისა და რა სიგანისა, - შიბარირი.
ქილოვით საჯენში შაგანა: შ. ხუბ., გვ. 8 -
ოცდათო საჯენის სიგანისა.

გაგაუპარ-ი (მაგანას) მხარე. წყარო ათემ
შაგანაშე შეგი მიიშო - წყალი ამ შერიდან
შეგი მოდიოდა.

გაგაუპარ-ი (მაგანაშს) ნამგალინი. ჩქიმ ზარალი
ევატკორე სუთი კოჩი შაგანაშს: შ. ხუბ.,
გვ. 348 - ჩემს ზარალს ვერ აჭრის სუთი
ნამგალინი კაცი.

გაგაუპარ-ი (მაგანაშეს) მიჰო. აწმ. მანბალა.
შხირას გულეს მიღარექ ართი მუშაზე

მაგანგალე - ხშირად სახლში დგაბარ (შე) ერთი მუშა-ხელი განგალა.

მაშარაშუშ, მაშარინქა (მაგარეინქას) მიჭ. აჩუ. მითრალა. მაგარეინქა ბაღანაე - ტორია (მითრალა) ბაეშვია.

მაშაშულ-ი (მაგაფალ/რს) მიჭ. მოქ. იგანს ზინისა - ბადამხდელი.

მაშაშურ-ი (მაგაფურს) იგივეა, რაც მაგაფაალი.

მაშაშანა, მაშაშანა-ი (მაგეანას, მაგეანას) მსბაპსი. ზარალოშა ვაბუჯრულექ ხუთი თეცალ მაგეანას: *ქსს, I, გვ. 307* - ნაზარალების საზღაურად მე არ დავჯერებდი ხუთ ამდენსაც (ამდენის მსგავსს). ვარა მინი ვეუჯერადე ხუთი თეცალი მაგეანას: *მ. ხუშ, გვ. 348* - ან ვინ დასჯერდება ხუთ ამნაირ მსგავსს!

მაშაშაშულ-ი (მაგეანაფალ/რს) მიჭ. მოქ. ოგეანუანს, ოგეანუე(ნ) ზნათა - ბაშსუქაპალი.

მაშაშაშუ (მაგეანაფუს) იგივეა, რაც მაგეანაფაალი. - *მიჭ. მოქ. ბაშსუქაპალი*. ეს მაგეანაფუშა მუთა უგუ - ამას გამსუქებელზე არაფერი უჩანს (უგავს).

მაშაშაშარა, მაშაშაშარა (მაგეიშარ'აიას) მიჭ. რაქნა. *იხ. ლავტიშორია, ლავტუშარაია (ა. შაყ). შორ. გეიშარა.*

მაშაშაშინი (მაგელენის) *იხ. მაგლონია.*

მაშაშაშ-ი (მაგიშალ/რს) მიჭ. მოქ. ვი მუნს ზინისა - მოშაპალი, მოშაპალი.

მაშაშაშულ-ი (მაგინაფალ/რს) მიჭ. მოქ. ოგინუანს ზინისა - შიმქაშინაპალი (გარდაცვალების შესახებ). ესმე გარდაცვალების დღესვე ნათესავ-მოკეთებში აგზავნიდნენ მაგინაფაალი (შემტყობინებელს). *შორ. შუმაყხადაფალი (ბ. შაყა, გვ. 282).*

მაშაშაშ/მაშაშაშ/მაშაშაშ (მაგინ/რბას) ისა ბრკალი, როგორც, - სიბრძის. ქიანა მუშ მაგინი რე დო მუშ მაგინა რენ, - ქოშიწია: *ბ. ხუშ, გვ. 137* - ქეყანა რა სიგინისა და რა სიგინისა, - მოთარო. კუბოშ ფიცარ ქოშუას, თიმ მაგინი ბა გოთოლოლო: *ქსს, I, გვ. 85* - კუბოს ფიცარი მენა, მისი სიგინისა გათოლოლო.

მაშაშაშ, მაშაშაშ (მაგინ/რბას) საქონლის თიანი ნაწილის ერთგვარი დაავადება: მარგული, მჭამელა, მუნუკი. თავზე, ტანზე უჩნდება მუნუკები. *შორ. საბა: მარგული ნელული უმრთელბებელი. იხ. ჭკუშური.*

მაშაშაშინი (მაგლონისა) მიჭ. მაშაშაშინი. მაგლონი იაში სქეამი პირე თხუშუშ(ი) ხვისელი ვაგენი: *ქ. საშუშ, ქართ. ზუბ, გვ. 20* - მაგლონის ლამაზ კოკორს თმბლის (მურყინის) „ხვისელი“ არ მკავს.

მაშაშაშ-ი (მაგლონის) მიჭ. მოქ. გორუნს ზინისა - მაშაშაშინი. ლევიშ მაგლონის ლევიშ დღურაფი ალასიმინა - ლორის მქებნელს ლორის ღრუტინი ჩაესმისო. უწუე ნოსაშ მაგლონა ღ: *მ. ხუშ, გვ. 19* - უთბრა რძლის მქებნელმა ვეგნარაღეს მაგლონა ღეი: *მ. ხუშ, გვ. 15* - გადაყარეს მქებნელები. 0 მაგლონალი ჯოლორი მქებნარი. *იხ. მაგორუე.*

მაშაშაშულ-ი (მაგლონაფალს), მაშაშაშუ (მაგლონაფუს) მიჭ. მოქ. ოგორანს ზინისა - მაშაშაშაშინი. სქან მაგლონაფალს (1/შაგლონაფუს) წუშა ვეშეურთუშლას ცოცხალოვა - შენი მგინებელი ცოცხალი არ მისულეიოსო სახლში. *იხ. გორაფა.*

მაშაშაშუ, მაშაშაშუ (მაგლონაფუს, მაგლონაფუს) *იხ. მაგლონალი. თინოსქუალობაში მაგლონაფუს მუა გოკონა, გორათინი!:* *ქსს, I, გვ. 292* - აზნაურობის მქებნელმა რა ვინდათ, რომ მოძებნოთ.

მაშაშაშ, მაშაშაშუ (მაგლონაფუს) იგივეა, რაც მაგლონაფუს.

მაშაშაშ (მაგუ'აის) პანდული, ჩამაშ; ნაბისიშიარი ხაში ფასასაქალი; რეზინისიშიარიანი უხაში ფასასაქალი (*ბ. კოლანაყა*). შესგი დო ჩაფლა ვამბოწყეს, ქუშმოდვეს დიდი მაგუ, კუშხიქ კი ვეშაგოფუე, უხერხულო ეთმარაგუ - მესტი და ნულა ვაშადეს, ჩამაცეს დიდი ჩეშა, ფეხი ზეითი ვერ აწეი. უხერხულად მქებოქება. *შორ. ზენ. ნაგე, პაგუ: აუბა ზ. ამაგუ ჩეშა (ოჭურულაია, კრიტა, წერ., II, გვ. 282)*. 0 მაგუთა ჩაფლა უხერხული; ლანჩად რეზინი რომ აქეს, ისეთი ფეხსაცმელი.

მაშაშაშ-ი (მაგუბალ/რს), მაშაშაშ (მაგუბუს) მიჭ. მოქ. გუბუნს ზინისა - დ'ამბაშაპალი.

მაშაშაშ (მაგუბალს) *იხ. მაგუბალა ჩაფლა. იხ. მაგუა ჩაფლა.*

მაშაშაშ (მაგუბალს) მაშაშაშ, მსბაპსი. არიკიში მაგური ლე - ზლაპრის (არაქის) მსგავსია. ეცალი მა ვაშოქმეანუ დო მეუქუთი მუშ(ი) მაგური მია!: *ქ. საშუშ, ქართ. ზუბ, გვ. 113* - ასეთი მე არ შემეშენის და მოგუდეთ მის მსგავსს (მაგუბალს)!

მაშაშაშულ-ი (მაგურაფალს) მიჭ. მოქ. 1. მასნაველბაპალი, მასნაველბაპალი. 2. მოსნაველი. მით ჯგერო იგურუნას, ინა უჯორს მაგურაფალს: *ი. კოშე, გვ. 116* - ვინე კარგად ისნაველის, ის უჯვარს მასნაველებელს.

მაშაშაშუშ (მაგურაფუს-ს) იგივეა, რაც მაგურაფალს. ერთი მაგურაფუს ბოშეფი წორი ირადელს: *ბ. ხუშ, გვ. 73* - ორი მოსნაველი ბიჭები ერთად (თანაბრად) იზრდებოდნენ.

ბაზმალ-ი (მადეგმალ/რს) მიჭო. მოქს. გ გ შ უ ნ ს ზნისა - ლომის თაპთაპის მკაქლი; გაღატ. მამაკაცი.

ბაზმალ-ი (მადეგნაფალს) იხ. მადეგნაფალი. მუჭოში ღურელინი, თირიგი მადეგნაფალია: ბაღ. სიბრ., I. გვ. 102 - როგორიქ მუჭდარი, ისეთი (იმ რიგის) შემტყობინებელი.

ბაზმალ (მადეგნაფს) იხ. მადეგნაფა, მადეგნაფა. ქობირესე ბირგულიში მადეგნაფა კოჩი: იყოშ., გვ. 16 - ნახეს მუხლის სიგრძის კაცი.

ბაზალ (მადას) მადა. ჯიგირი მადა ნოღვე - კარგი მადა პქონა.

ბაზარაქმალ-ი (მადარაქებელ/რს) მიჭო. მოქს. დარაქუნს ზნისა - მადარაქებელი.

ბაზალ-ი (მადალალ/რს) მიჭო. მოქს. დაღუნს ზნისა - მადლაპი. ჩქიმი გურში მადალალი: ი. ყოშ., გვ. 146 - ჩემი გულის 'და' მადალა.

ბაზმარალ-ი (მადეგარალს), ბაზმარალ (მადეგარუს) მიჭო. მოქს. დეგუნს ზნისა - მკანებელი; მტკპირი. ქომორთუ თხირიში მადეგარალქ - მოვიდა თხილის მქენებელი, მტკვერელი.

ბაზმარაქმალ-ი (მადეგარალ/რს) მიჭო. მოქს. დეგორღუნს ზნისა - მამთისუანელი.

ბაზმალ-ი, ბაზმალ-ი (მადეგმალ/რს), ბაზმალ, ბაზმალ-ი (მადეგმორალს) მიჭო. მოქს. დინმორღუნს ზნისა - ვინც ღმამს, - ჩა'მდგმელი. 0 შურიში ღინმადეგმალი // ღინმადეგმუ სულის ჩამდგმელი.

ბაზმორალ-ი (მადეგმორალს) მიჭო. მოქს. დეგუმორუნს ზნისა - მტკპირი. იხ. მადეგმარალი.

ბაზმარაქმალ-ი (მადეგრღინალ/რს) მიჭო. მოქს. დეგურღინუნს ზნისა - ძლიირად მოსმალუ; მოღმანდგარა.

ბაღქუ (მადე'ეს), ბაღქმალ-ი (მადეგელ/რს) მიჭო. მოქს. დაეგუნს ზნისა - მადაპებელი, მოღაპე. მადე მთიანი ვაყუნს - მიდავე არავინ ჰყავს.

ბაღნი (მადენს) მადანი. ორქოში მადენი ღინას ოფურუნას: შ. ხუბ., გვ. 24 - ოქროს მადნი მინას ახურებს.

ბაღმალარი (მადეგალარს) მიჭო. ენბ. მე. 1. მოსატმელი, ჩასატმელი. კუჩხიში მადეგალარი // კუჩხიშდელი ფეხსაცმელი. უკლამის ქიპრეს მუკოქვენჯი, მადეგალარი: აა, I. გვ. 20 - უმცროსს მასცეს ტნასაცმელი, ფეხსაცმელი. 2. მიჭო. მოქს. დამღაპი, - ვინც დამბს რსმამ. ფარამი მადეგალარს მადეგარაქმალ-ი ფულის დამღმეს მე ვერ ქედავ.

ბაღმალალ-ი (მადეგედალ/რს) მიჭო. მოქს. დეღუნს ზნისა - მამღაქი (ბეგერის ერთად). ქომორთუ ოდიარეშ მადეღეღაქქ - მოვიდა ბალახის მგლეგი (ერთად).

ბაღალ (მადიას) მამიღა. მადიქ ქომორთუა - მამიდა მოვიდა.

ბაღმარალ-ი (მადარაფალ/რს) მიჭო. მოქს. ოდიარუნს ზნისა - მამებაპი; მამმლი, მამმებელი. ჩხოშუ მადიარაფალი მად (// მადიარაფუ მად) მუთა უკუ - ძროხის მხოვეტელზე არაფერი უფაღს. ბაღმარალ მადიარაფალი - ბავშვის მკეპები.

ბაღმარე (მადიარეს) მიჭო. ანჭე. მომბალანა.

ბაღმალანი (მადილოსანს) იხ. მადლოსანი.

ბაღმალ-ი (მადინაფალ/რს), ბაღმალ (მადინაფალს) მიჭო. მოქს. დინუნს, ოდინუნს ზნათა - დამპარბაპი. უწესთა რდილი სქედეფი დიდა ღო მუშამი ხანდამი მადინაფალი რე: კ. სამუშ., ვარო. ზუს., გვ. 123 - უნესოდ გაზრდილი შვილები დედისა და მამის შრომის დამკარგავი არის.

ბაღმალ (მადინაფუს) იგივეა, რაც მადინაფალი. სქან ღინაფუს მით ოყალენი, თვიფან მადინაფუს რე - შენს დაკარგვის ვინც ეცდებდა, თავად დამკარგველა (დაკარგვის გზაზე დამდგარი).

ბაღმალ (მადისკას) სკუს. მოდისტა მამარაპი ქალი დიარქიმი მადისკარალ - დედაქიმი მქერავი იყო.

ბაღმორი (მადლიორს) მადლიირი. მოვაცირე ევიჭორუნი, მადლიორი რდა, ნტერი გოფერუნი - ფრთხილასი რდა: ბაღ. სიბრ., I, გვ. 96 - მოკეთე რომ გინყრება, მადლიერი იყავ, მტერი რომ გეფერება, - ფრთხილად იყავ.

ბაღმალ (მადლობას) მადლობა. ასე მადლობა ღმერთს. მადლობას გირგადულქ - მადლობას გეუბნები (გმადლობ).

ბაღმალ(რ)ი (მადლობლ/რს) მადლობელი. დიდი მადლობელი ვორექ: ი. ყოშ., გვ. 2 - დიდად მადლობელი ვარ. თქვანი ქიასს ქომიჭყოლოფუნთადა, მადლობელი რე ფაყითი: შ. ხუბ., გვ. 212 - თქვენს ქიასს თუ მინყალობებთ, მადლიერი დაგრებით (გყოლებით).

ბაღმალანი (მადლოსანს) მანდილოსანი. გიქქდას, მადეგრექ სქან ოყახიში მადლობსანიო!: მასალ., გვ. 35 - იცოდე, მე არ ვიფარებ (ვარგვარ) მენი ოყახის მანდილოსნად.

ბაღმალანი იხ. მადლოსანი. მუნეფიში მადეგლოსანეფი წყანელს გოკაკანდეს:

- ასეთ სწორ (პირდაპირ) ხეს იშვიათად ნახავ. შერ. თინუ.

მათინალ-ი (მათინალ/რს) *მიძღ. მოქმ.* თინუნს ზმნისა - ვინც სწორად მარტაშას, - გამამართავი.

მათინაალ-ი (მათინაალ/რს) *მიძღ. მოქმ.* თინგუნს ზმნისა - უეცრად მჭრელი, დამრტყმელი (მჭრელი საგნის).

მათირალ-ი (მათირალს) *მიძღ. მოქმ.* თირანს ზმნისა - 'გა'მცვლელი.

მათირამ (მათირეს) იგივეა, რაც მათირალი. შერ. აღმათირე.

მათირამ (მათირას) *მოქმ.* სათოვლია. იხ. მოვარე, კარაკუნხა, კვარაში კურხა (ა.მაყ.).

მათრმაშალ-ი (მათრმაშალ/რს) *მიძღ. მოქმ.* ოთოშუანს ზმნისა - ამშუშაველი.

მათრახ-ი (მათრახის) იხ. მართახი.

მათრახშა (მათრახშას) სახელი მათრახანს ზმნისა - გამამართახნება. მათრახუა ოსურენს, ღუმუ ღიბუ გოფუღეს; *ქხს 1, გვ. 13* - გამართახება (ეყუთვინი) ქალებს, ღომი რბილი გამოსვლით.

მათუ, მათუალ-ი (მათუ'ალ'-ს) *მიძღ. მოქმ.* თუნს ზმნისა - მთოვი, მთმთოვი. მათუალი პიჯი უჭოფუ - მომთოვი პირი უჩანს. შერ. თირი.

მათუთაქალ-ი (მათუთაქალ/რს) *მიძღ. მოქმ.* თუთქუნს ზმნისა - მთუთაქაი.

მათუნალ-ი (მათუნალ/რს) *მიძღ. მოქმ.* თუხუნს ზმნისა - 'და'მრთაში (ძაღვის). ამ ქომუში თე მონტყორი, ეს მათუხალი შა მუთა უტუ - აქეთ მომეცი ეს მატყელი, ამას დამრთველზე არაფერი უგავს.

მათუქალ-ი (მათუქალ/რს), **მათქამ** (მათქეს) *მიძღ. მოქმ.* თქუნს ზმნისა - მთქამელი. შერ. მარტადადე.

მათუქალარ-ი (მათუქალარს) იგივეა, რაც მათქუალი, - მთქამელი. მართალში მათქუალარს ბრელი მტერი ხუნსია; *ხალხ. სიბრ., 1, გვ. 83* - მართლის მთქმელს ბერი მტერი ჰყავს.

მათქამ (მათქეს) იხ. მათქუალი.

მათქამქალ-ი (მათქუთქალ/რს) იგივეა, რაც მათუთქალი, - მთუთაქამელი.

მათხათხალ-ი (მათხათხალ/რს) იგივეა, რაც მათათხალი, - *მიძღ. მოქმ.* თხათხუნს ზმნისა - მათხათხამელი, გამლანდამვი.

მათხალარ-ი (მათხალარს) *მიძღ. მოქმ.* თხილანს ზმნისა - მხუჰაში, მცველი, მონდარაჰა. მური, ნძორიში მათხილარი, რჩენკოყ ძიუთ ინატან; *კ. საბუშ. ქართ. ზეს., გვ. 12* - სული, მძორის მცველი (მწყემსი), ბერკაცში ძლივს ბოგინობს. ვლახა

მათხილარი თეთიონ ვაჟკუნს ღონგერს ქორანს მხურს; *თ. საბოკ., გვ. 245* - ცული მწყემსი თეთიონ არ ჭამს და მგელს აჭმევს ქვარს. მხურიში მათხილარო ცხადარინეს; *ი. ყოშ., გვ. 27* - ცხვრის მწყემსად დააყენეს.

მათხილამ (მათხილეს) იგივეა, რაც მათხილარი, - ღმარაჰი, ღმამცველი. მარა რესი ოკო ბჭანდან, თურქიშ ხეშე მათხილე!; *მასალ., გვ. 77* - მაგრამ რუსი უნდა გენამდეს თურქის ხელიდან დამცველი! მათხილე ქეთი ქელაფუნუ; *ი. ყოშ., გვ. 170* - მყემსიც დაჰყვა. ინეთი თქე ქელიათოთ თოფეთში მათხილეთე; *მასალ., გვ. 90* - ისინი იქ დატოვოთ თოფების მცველად. შერ. ჩინორი; ჰყევი.

მათხირ-ი (მათხირს) იგივეა, რაც მათხუალი, - მათხირიანი, მთხირმედი. ჯომშე მათხირიშა ჯომშე ვემგარგ-და, ჯომშუამი ნინა ვარა ქუჩოია; *ხალხ. სიბრ., 1, გვ. 192* - მართლის მთხოვნელს მართლის მიცემა თუ ვერ შეძელი, მართლიანი უნა მაინც უთხარო. **მათხირიშალ-ი** (მათხირიშალ/რს) *მიძღ. მოქმ.* თხირიშუნს ზმნისა - 'გა'მთხილავი, გამაღლავი.

მათხრამ (მათხომეს), იგივეა, რაც მათხომინე, მათხრა 'იკ' მათხომე კორქ კულელიში მატიცვალუ კურთა გამააწყვე; *მ. ხუძ., გვ. 270* - მორე მდევნელმა კაცმა კულის მელუჯს ნიხუთა გახადა.

მათხრამინა (მათხომინას), **მათხრამინალ-ი** (მათხომინალ/რს) *მიძღ. მოქმ.* ათხომინე (ნ) ზმნისა - მდევნელი, მდევარი. ჩქიში მათხომინა დლოკორე; *ი. ყოშ., გვ. 140* - ჩემი მდევარი მოძებნა.

მათხრამინე (მათხომინეს) იგივეა, რაც მათხომე, მათხომინალი, - მდევარი, მდევნელი. მარტენილი მათხომინე - თირიხოლო ღორინს ოხვეწულუა; *თ. საბოკ., გვ. 252* - გამქცევი და მდევარი ორივე ღმერთს ეხვეწებოდაო. მათხომინე ფი მოლე ინეთიყ ქუკორენა პოჯი სეგრე; *კ. საბუშ., ქართ. ზეს., გვ. 93* - მდევრები გამომლა გენურზე დღანან პირმარლა. ე ბომიქე ჟიო ქიამატუე მუშე მათხომინე მუ; *ა. ცაყ., გვ. 29; ი. ყოშ., გვ. 37* - ამ ბოქმა ქსეც დაცივა მისი მდევრისაგან.

მათხორალ-ი (მათხორალს) *მიძღ. მოქმ.* თხორუნს ზმნისა - 'და'მმარტამელი, 'და'მმარტაჰი; მთხრამელი. ჩქიში მათხორალი თნარე - ჩემი დამმარტავი ესა. ინჰაში მათხორალი ქომიჯონუ - ქის გამთხრელი მოიყენა.

მათხორუ (მათხორუს) იგივეა, რაც მათხორალი.

გაბუნაშვილი (მათხუალ/რს) *მიძღვ. მოქმ.*
 თხუალენს ზნისა - 1. მისმომხმარებელი. დაში
 მათხუალე ცხოვრებ: *ა. ცაგარ, გვ. 10* - დის
 მთხოვნელი ყოფილა. 2. მამისმომხმარებელი. მუში
 მათხუალე რეჟე: *ა. ცაგარ, გვ. 101* - რისი
 მთხოვნელი (მათხოვარი) ხარ? მათხუალეს
 ქემეჩია დო მასხებულს ქემეჩიავა: *თ. სახოკი, გვ. 251* -
 მათხოვარს (მთხოვნელს) მიეციო და
 მსესხებელს არ მისცეო. ჯიმუშ
 მათხუალე მძაჟიმუ ვემეგანენ-და, იმენი
 ჯიმუში სიტყვა ქუწური: *ა. ცაგარ, გვ. 178* -
 მართის მთხოვნელს მართის თუ ვერ მისცემ,
 მართიანი სიტყვა მინც უთხარიო.

გაბუნაშვილი (მათხუალ/რს) *მიძღვ. მოქმ.*
 თხუალენს ზნისა - მისმომხმარებელი.

გაბუნაშვილი (მათხუალ/რს) იგივეა, რაც მათხუალე, -
 მისმომხმარებელი. მუჭოთ ოსურში მათხუალე
 რენ დო გყვი ქემეგანენ: *მ. ხუბი, გვ. 17* -
 როგორც ქალის მთხოვნელია (მემართავია) და
 ტყვია მოხვედრია.

გამი! *შორსდ.* შაი, კოგია! - ხმოს მოხმობა.

გამინე (გამინე) სალაშქრო ხანი,
 მოსალაშქრობული. მამინე ქემეგანენთ:
მ. ხუბი, გვ. 150 - სალაშქრო (ხანი) მოგად,
 მოსალაშქროვად. გამინე *ზნს.* სალაშქრო.
 მამინე ქემეგანენთ - სალაშქრო
 (მოსალაშქრობულზე) მოვალე. *შორსდ.* გემინე
 დო სალაშქრო. *იხ. თხუალე.*

გამინე (გამინე) *მოგან.* ისლი (*ა. მყ.*).
 გამინე (გამინე) ავადმყოფობა ერთგვარი (*დ. თეთა*);
 მანამ, კილი (*ა. შარ.*).

გამინე (მაკათალ/რს) *მიძღვ. მოქმ.* კათალენს
 ზნისა - მამინე, მამინე, მამინე.

გამინე (მაკათალ/რს) *მიძღვ. მოქმ.*
 უკათალენს ზნისა - მამინე.

გამინე (მაკათალ/რს) მოხმობა, მოხმობა;
 ნამინე (*ა. შარ.*). თუ ლენენი უწუ თენენს,
 ამში მამინე: *მ. ხუბი, გვ. 174* - ამ
 სულელი უთხრა ამათ, ექვს მონანელს. ამში
 მამინე კორე ვითრინეს დო ვით-ით შური
 საქონელი გაიმეგანენ: *მ. ხუბი, გვ. 176* -
 ექვსმა მოხმობე კაცმა დაყენეს და ათათი
 სული საქონელი გამორჩინეს. ქემეგანენს *ჰაპა*
 დო მუში მამინე: *მ. ხუბი, გვ. 266* -
 მოვიდნენ მღვდელი და მისი თანამოხმობეები.
 კოლექტივიში მამინე *იხ. თხუალე*
გა. ხუბი, 6.03.1930, გვ. 1 - კოლექტივის ნეერის
 ოჯახი. მინი იკოროცხუ პარტიანი
 მამინე? - ვინ თვლება პარტიის
 ნეერად?

გამინე (მაკათალ/რს) *მიძღვ. მოქმ.* კათალენს
 ზნისა - მამინე. ამარე ქემეგანენ ნემში
 მამინე - ავერ მოვიდა ნიგეზის
 დამნაყვი. მხეგამი სქუამი მარდული წყაროში

მამინე რენია: *თ. სახოკი, გვ. 264* -
 სხვის შვილის გაზრდელი წულის მნაყავიო.
გამინე (მაკათალ/რს) *მიძღვ. მოქმ.*
 კათალენს ზნისა - საუზმის მამინე,
 მამინე.

გამინე (მაკათალ/რს) *მიძღვ. მოქმ.*
 კათალენს ზნისა - მამინე,
 მამინე (თმისა).

გამინე (მაკათალ/რს) *მიძღვ. მოქმ.*
 კათალენს ზნისა - მამინე,
 მამინე.

გამინე (მაკათალ/რს) *მოგან.* მირაბ. სქანი
 ოკორაფო მიკომიბუ მამინე
 ბაქარე: *ქსს, I, გვ. 310* - მენს მესკივად
 ჩამოკიდებული მამინე მამინის თოკები. *შორსდ.*
 ბაკარია.

გამინე (მაკათალ/რს) *იხ. მამინე.*

გამინე (მაკათალ/რს) მამინე, მამინე. მამინე
 მუნსა - მამინე მამინე. ოკომ
 მოღირაკი გავუ მამინე ჯოღორ-
 მოღირაკი: *ქსს, I, გვ. 180* - ზურგი
 მოხროლი გავუ მამინე მამინე ძალელით. *შორსდ.*
 მამინე მამინე მამინე.

გამინე (მაკათალ/რს) სახელი მამინე,
 მამინე (6) ზნისა - 'მამინე. ჩემი
 ვარაქე მამინე: *მ. ხუბი, გვ. 137* - ჩემმა
 ვარაქემ დამამკაო. დევი მიღეპონი კემიმა დო
 დო მამინე - ლორი ნაყიყანე
 კერატთან და დამამკებინე.
 მამინე (მამინე დამამკა, მამინე
 დამამკებია, მამინე) დამამკებდა თურმე
 გრდმ. მამინე.

გამინე (მამინე) მამინე, მამინე
 დამამკებია (მამინე) გრდმ. მამინე. მამინე ზნისა
 - მამინე.

გამინე (მამინე) (მამინე დამამკა, მამინე
 დამამკებულა) გრდმ. მამინე. მამინე ზნისა -
 მამინე.

გამინე (მამინე) (მამინე დამამკა, მამინე
 დამამკებულა) გრდმ. მამინე. მამინე ზნისა -
 მამინე.

გამინე (მამინე) (მამინე) 'მამინე, მამინე,
 მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე'
 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე'
 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე'
 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე'

გამინე (მამინე) *მიძღვ. მოქმ.* 'მამინე' 'მამინე'
 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე'
 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე'
 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე'

გამინე (მამინე) *მიძღვ. მოქმ.*
 მამინე - 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე'

გამინე (მამინე) *მიძღვ. მოქმ.*
 მამინე - 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე' 'მამინე'

ყოფიქ; ჯიმა, ჩქიმი მაკეთებელია: *მ. ხუბ., გვ. 25* – შენ ყოფილხარ, ძმაო, ჩემი გამკეთებელიო (ამშენებელიო).

მაპირაში (მაკერიშეს) იგივეა, რაც ქეში. – მაშალი (დაუყოდათ) ღორი, სპარტი. ივანეს მაკერიში ლევი ცუნს დო ომაკებუხო თქქ მიღეცონი – ივანეს კერატი ღორი ჰყავს და დასამაკებლად იქ წაიყვანე.

მაპირიამ (მაკერიჩეს) *ზოილ. შ. მძინლა (ფ. ფიფია).*

მაპირაქალაი (მაკერეკელარს), **მაპირაქალაი** (მაკერეკელეს) *მიძე. მიუქ. ოკერეკელუანს, იკერეკელუ(ნ) ზნისა – მპირაბალი, შინც (ან რაც) გორაოხს. მაკერეკელარი ქუა ფუთქურს ვემკოდანცია: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 81 – მგორაი ქუა ხავს არ მოიდებსო.*

მაპირამაში ზანღ-ი (მაკეამაშია ზანდის/ჭანს), **მაპირამაში ზანღ-ი** (მაკეამაშია ზანდის/ჭანს) *ერეობ. ბუხანაპალი. იხ. მაკეარანხი.*

მაპირანხ-ი (მაკეარანხის) *ეშხაქი. იხ. მაკეარანხი.*

მაპირანხს-ი (მაკეარანხის) იგივეა, რაც მაკეარანხი. – 1. ეშხაქი; უკუღმართი. მაკეარანხიქ შარას ქაიხებადასიე, დიორთოეო უკახალე – ეშხაქი (უკუღმართი) გზაზე რომ შემოგხედეს, უნარ უნდა დაბრუნდე. 2. მისენილი, ცაღაი, უნარინი (ფ. გლეგია).

მაპირაქალაი (მაკეარაქალაის), **მაპირაქალაი** (მაკეარაქალაის), **მაპირაქალაი** (მაკეარაქალაის) იგივეა, რაც მაკეამაშია ზანღი, – *ერეობ. ბუხანაპალი*; მსხვილხანს საქონლის მწვალბელი ბუზი, მწარე კენა იცის და საქონელი გამზარებული გარბის. მაკეარმაღაიაქ ხოლო ვამგაკათუ? – ბუზანკალი ხომ არ შევიჩნდა? *იხ. კეამარაშია.*

მაპირაქან-ი (მაკეარაქანის) *მიძე. მიუქ. იკეარტუ(ნ) ზნისა – ნიხლის მპირალი, მსაროქალი. იხ. კეარტი.*

მაპირსე (მაკითხეს) **მაპირსაპი**; **მაპირსაქილი**. თაში იჩივეთ მაკითხევა: *მ. ხუბ., გვ. 141* – ასე აბობს მკითხავიო. მაკითხე დო მარქული დულიმი უკუხარებელი: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 81* – მკითხავი და შუამავალი (მაჭანკალი) თვისთავის გაუხარებელი. მაკითხემა კორქ მიდართუ: *ქხს, I, გვ. 87* – მკითხავთან კაცი წაიდა.

მაპირსირი (მაკითხირს) *მიძე. მიუქ. კითხულენს ზნისა – მაპირსაქილი. სინანდელეს მუვოტინანთ მაკითხირი დო მარქილეფე: კ. საბუშ, ქართ. ზეპ., გვ. 88* – სინანდელეს მოგახსენებთ მკითხველსა და მსმენელს.

მაპირსალ-ი (მაკიკონალ/რს) *მიძე. მიუქ. კიკონუნს ზნისა – მქანაპი; ქანაპიტი შამპროვაბელი.*

მაპირსო-ი, **მაპირსო-ი** (მაკინდლო/რს) *მოტან. ოხრასუში (ა. მყ.). შქორ. გურ., აჭარ. მაკილო. მაპირსო (მაკინგოს) სასმისი დაზღის ნანძილი. ზინცისა და ორცხონის (საფარცხის) ჩამოსაკიდებელი თოკებ დამაგრებული ვიზი (*მასალი. ტ. II, ნაფ. II, გვ. 226*).*

მაპირშია (მაკიფიას) *მოტან. ორპილია. იხ. კიფი; ბაქკარია, უჩა ბაქკარია, მალაკიფა, მალიკიფა (ა. მყ.).*

მაპირშალ-ი (მაკიკობალ/რს) *მიძე. მიუქ. კობოუნს ზნისა – შამპროვაბელი.*

მაპირსურ-ი (მაკურსურს) *მეფეშია, მექვლი, მეფეშური. ახალღის მგორე დღეს ოცხობი პირველად მისილო ფეხბინერი სუკუშარი. დადიამ მაკურსურქ თქუვა: მიღულენი, თიქ ხოლო შემიღინუა: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 35 – დადიანის მეფებებ თქუა: რაც მგონდა, ისიც დამეყარავო. შქორ. კუჩხი, კუჩხა.*

მაღ-ი (მაღს) იგივეა, რაც მაღუც. შარას ქეშეხებად ართი მაღ წყარო: *მ. ხუბ., გვ. 56* – გზაზე შეხედა ერთი მავალი წყალი (მდინარე). წყარიო მაღი წყარს მეურსუ: *ქხს, I, გვ. 253* – წყალზე (წყლის) მოარული წყალზე დადის.

მაღა *იხ. მოლა, – რთული ზნისწინი.*

მაღალშია ზანღ-ი (მაღალშია ზანდის/ჭანს) *ერეობ. მწერია ერთგვარი, რომელიც ხორცზე კერცხებს ჰყრის.*

მაღალში-ი (მაღალშის), **მაღალში-ი** (მაღალშის) **მოლაზონი**, **მაღალში-ი** **ირკოჩი უკარულე** დო **მაღალში-ი** **ირკოს ჯოფელუა**: *თ. საბოკ., გვ. 251* – მოლაზონს ყველა (ყველა კაცი) უყვარდა და მოლაზონი ყველას (ყველა კაცს) სუენდაო.

გალათიურა, გალათიურა (მაღალთი/გრეს) შინაშინაბაბაპული, თინამოხაპში, თინამოხაზარ, მოხინაბი; მონანძილა; მონახაპირა. მაღალიერ ჯგირი ქორდასენი, ღორთონს ხოლო აყენებულა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 82* – შინაშინაბაბაპული (თანამოსაქმე) სარეი რომ იყოს, ღმერთსაც ეყოლებოდო. სხინდლიმა ყენა ვიმეღენი, თი კოჩი დო თიში მაღალიერე, თორხოლო ბოროი რენია: *კ. საბუშ, ქართ. ზეპ., გვ. 124* – სხენებზე ვინც ყანა გამართა (დაიღო), ის კაცი და მისი თანამაზრე (მონახევერე), ორივენი ბრიყვაო. *იხ. მოლათიურე.*

გალათიურა, გალათიურა (მაღალთი/გრეს) სახელი ემაღალიერე (ნ) ზნისა – მონახაპირა; მონანძილად მახლომარისაში. ქაღალენი სიჭორენცე, ქომი მაღალიერე მათი: *მასალი. გვ. 75* – უწინამძღვრე შენ ყმებს, მეც გამხადე მოწანლო. ემაღალთიერებუ(ნ) (მაღალთიერე გამხანაბა, უმაღალთიერე გამხანაბებია, უმაღალთიერე გამხანაბებია)

ეაზნანაგებოდა თურმე) *გრდუე. ენბე*. ეაზნანაგება; თანაზნანნილე, მოზიარე ხდება რისამე.

ბალაიკა, მალიკოზა (მალაიკოზას) *ბოტან.* ორკპილა (ა. მყ.). *იხ. ბაწკარია, მაკყოფა.*

ბალაქარი (მალაქარი) *მიძე. მოქე* ღალაუნს ზნისა - მყაჟი, მყაჟარი. მალაღალაუნს ჯოღორის ყურდგული ეაჭოუნისა - მყეფარი ძალე კურდღელს ვერ დაიჭვრო.

ბალაგა (მალაგას) მალაშვი. მავშორიაშ(ი) ორინალი, ოპირეში, ორე მურეში(ი) მალაღამაღო ობირეში: *ქ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 19* - ბულბულის სამყოფი საყვავილე არის სულის მალამო და საველობო. *ვურიშ მალაღამა, შურიშ ჩხონაფა: შ. ბერ., გვ. 141* - გულის მალამო, სულის ცხონება.

ბალა-ბალას ზგზ. მალ-მალე, სწრაფად. შური აკანუაფე მალა-მალას: *ბ. ხუშ., გვ. 28* - სული ეხუთება მალ-მალე. მალა-მალას აკურცხინე: *ქხს. I, გვ. 96* - მალ-მალე ეღვიძება.

ბალაშაპარი (მალაშაპერს) *მიძე. მოქე.* აღამენს ზნისა - დამლაშობი. მანგარ ვურიში მალაშაპერე: *ბ. ხუშ., გვ. 321* - მაგარი გულის დამბრბილებელი (დამლაშობი).

ბალას, მალას ზგზ. მალა, ჩანარა; სწრაფად. დორეთე დო მალას ღოჭვი: *ქ. საბუშ., ქხსს, გვ. 20* - დაატრიალე (დააბრუნე) და მალე შენე. მოკო მალაღამაღ დობურე: *ა. ყოფშ., გვ. 134* - მინდა მალე მოვეყდე. *შერ. მალა-მალას; მალ-მალას.*

ბალაშკოპი (მალაგოკო) [რუს. милошок ჩაშუპი]. ბირგული ქელამორი ქოჯულ დო ართი ხე მალაგოკო: *ბ. ხუშ., გვ. 179* - მუხლი ქურად აეცეს და ერთი ხელი ჩაქუზად.

ბალაშქარი (მალაშქარს) *მიძე. მოქე.* 'ღა'მალაშქარაპი. სოდეე აშარად მალაშქარო აღხანოვი დო მუში ჯარი: *ქხს. I, გვ. 276* - სადაც იდგა დამლაშქარაგად აღხანოვი და მისი ჯარი.

ბალაქარი (მალაქარს) *ხოთო. მოლაღური.* შორი ქიანაში სუშარი რე, მალას მოურეყე მალაღური: *ქ. საბუშ., ქხსს, გვ. 131* - შორი ქვეყნის სტუმარია, მალე მოვა მოლაღური. ჩიტი ონიგორსე დო მალაღური დალიძგასი: *ა. ცაგ., გვ. 69* - ჩიტი საჩიტემი და მოლაღური ლელის პირას. *შერ. ღაზ. მალაღულე მოლაღური (ბ. მარი).*

ბალაჟი (მალაჟის) მალაჟი, თიანდაჟირა. მასხაალი მალაჟიში, ბოში ჭკუა - კანდორითი: *ბ. ხუშ., გვ. 354* - მცეკველი (მხტორმელი) თავდაყირა (მალაჟის), ბჭი ჭკუა - ამაყი, უკარება.

ბალაჟის (მალაჟისას) *ერგო. ღიღი* ბუზი, - სწოულა. ხალხის რწმენით, ის ოჯახში

ავადმყოფობის მომტანია, ამიტომ თუ სახლში შემოფრინდა, ცდილობენ მოკლან. *შერ. ლეხი.* **ბალაშაპარი**, **ბალაშარი** (მალაშაპერს) *მიძე. მოქე.* მომეღალი. მახინჯეფიში ეკმაჟუნე, მალაშაპერი ენწურეში: *ქ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 58* - ქურდების მიმყოლი (უკან), ენწურების მომეღელი. პარგათი გილეულა კიდალაში მალაშაპერი: *ქ. საბუშ., ქხსს, გვ. 147* - ჯეჯუად (პარტია) დადიან ეკედლის მომეღელი. **ბალაშაპის** (მალაშაპისას) *ბოტან.* ვაზის ჯიშია (ქ. *ელიავ, კატ., გვ. 42*).

ბალიშარი, **ბალაშარი** (მალი/გმარს), **ბალაშე** (მალაშეს), **ბალაშქარი** (მალაშქარს) *მიძე.* მიბრძოლი, მიშპარი. ოში კოჩი თაქი უნა, ვიშნაგორა-მალაშარი: *ქ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 98* - ასი კაცი აქ ვეყავს გამორჩეულ მეორეში. მალაშარი ოლოკურთემე: *ქ. საბუშ., ქხსს, გვ. 113* - საბრძოლველად (საომრად)წამოსულა. ყაზახობას აწოჯულენდე მტერეში მალაშეთია: *ქ. საბუშ., ქხსს, გვ. 156* - გლეხობას მოუძღვდა მტერთან საომრადო. მალაშარი: ჩქენი ჯარეც ხანდაშ უნა მალაშარი თაკარი რე - ჩვენს სჯარა გლეხის (შრომის) შვილი მებრძოლად ცეცხლია.

ბალი-წაპარი, **ბალა-წაპარი** (მალი/წყარს) მდინარე; მიმდინარე წყალი. მუჟამეტო მალი - წყარი ხასლას მილუწაში, ინას მითინი ვახიდულენეც - როდესაც მდინარე (წყალი) გვერდზე გვივარს, ინას არავინ ყიდულობს. მალი - წყარო წყურვილი ვაჟუშინანეც - მდინარე წყარო ვერ მოუმატებს. შარას ქეშეხვად ართი მალაშყარქ - გზაზე შეხვდა ერთი მდინარე.

ბალა, ბალა (მალაუგ-ს) იგივეა, რაც მალი, - *მიძე. აწყე.* შეურს ზნისა - მსკლავი. *გადაქ.* გამოსადენი. მალა ზისხირქ ოკო იდასია - გამოსადენმა (მსვლელმა) სისხლმა უნდა იდინოსო.

ბალაქარიში (მალაქარიშის) *ბოტან.* მცენარე ერთგვარი, ყვითელი ფერი აქვს, კაკლებიც ყვითელია. დაკული ვოჩის მუცელში დებენ მალაუღერიშს, რომ გოჭი არ გაუჭყდეს, სუნი არ აუვიდეს.

ბალაქარია, **ბარაქარია** (მალაქარისას) *ბოტან.* ლინეჟორანული ალბაცინა (ა. მყ.).

ბალაჟია (მალაჟიას) 1. *ხოთო.* მელაქვი, - ჩიტა ერთგვარი, რომლის გამოჩენას ემთხვევა ლეღვის დამნიფება. 2. ლეღვის ნუენისაგან ტურეშ გაჩენილი მშუპაპი. *იხ. მელაჟი. შერ. ღაზ. მალაჟე მელაჟე (ბ. მარი).*

ბალა (მალაჟ) *იხ. მალაჟ.* - *მიძე. აწყე.* ნამსკლავი. ჯევეშ დროსეც მიწინადე შონეში მალაგ მანქანასე - ძველ დროს ვინ ასხენებდა

სვანეთში წამსვლელ მანქანას. ელსაშეთიშა მალე გე ვარით ულა ელქინენია დო ვართი მივარებენია: *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 43* - იერუსალიმში წამსვლელს არც წასვლა შეიძლება ურჩიო და არც უარის თქმა შეიძლება (არც უარი ეთქმის).

მალეშორი (მალეშორს) იგივეა, რაც მალიშარი.

მალეწყარი (მალეწყარს) იგივეა, რაც მალი/უწყარი.

მამალას იხ. მალას, - ზმწ. მალა; ძალიან მალე, სწრაფად. მუშ მამალას შემეშორი: *ქხს, I, გვ. 156* - რა მალე მომშორდი! *0* ვალიშ მამალას ელვის სიჩქარით, ელვის სისწრაფით: ეალიშ მამალას თექ ქედისხაჲუ - სწრაფად (ელვის სისწრაფით) იქ გაჩნდა. *0* შერქაში მამალას თვალის დახამამებაში; თვალის დახამამების სისწრაფით: დო შერქაში მამალას ევაჲლეულ კოჩიშ ზვანაი: *მსალ., გვ. 70* - და თვალის დახამამებაში კაცის ბაბურე შეწყდა (არ იპოვებოდა).

მამანალ-ი (მამანალ/რს) *მიძე. მოქშ.* მანუნს ზნისა - 'მავტრუსაი.

მამანაზრა (მამანაზრას) მებართა შორის მამარი, - ძალიან მამარი. ქუთაში მამანაზრა ქვის სიმბერისა, ქესაგით მებარო. თუმი მამანაზრა ბოში დიორიდ მითინსე უო უბორე: *ი. ყოფშ., გვ. 84* - ამის სიმბერის (ასეთი მებარი) ბიჭი ვერ არავის (არ) უნახავს.

მამამაჲშერი (მამამაჲყერს) *იხ. მამამაჲყერი.*

მამამთერ-ი (მამამთერალ/რს) *მიძე. მოქშ.* მათირანს ზნისა - მორიად ბამთონენი. *იხ. მათირუბა.*

მამარალ (მამარდას) დიდი მადლი. ვოი, შური საყვარელი, ღურა მუში მამარდა რე: *ქხს, I, გვ. 166* - ვაი, სულ საყვარელი, სიყვდილი რა დიდი მადლია.

მამალალ (მამალალას) სიმაღლის; ისა მალალი, რომორც. სუმი საყენიში მამალალა დოთხორეს: *შ. ზუბ., გვ. 117* - სამი საყენის სიმაღლისა გათხარეს. არბა ართიანიში მამალალა რენანია - ყველა ერთმანეთის სიმაღლისა არიანო.

მამამე-მეჩენებულ-ი (მამამე-მეჩენებულ/რს) *სიტყ. სიტყ.* მამისხან (იგულისხმება: მამა-ღმერთი) მეჩენებულ, დანაყელი. *ჟორ. მამამე-ჲყერი.*

მამამე-ჲყელ/რ-ი (მამამე-ჲყელ/რს) *სიტყ. სიტყ.* მამისნაყული (დანაყელი); ადამ, ავი, ცუდი, ყველაფრის მკადრებელი. *0* მამამე ჲყერი მამისაგან ნყელი (იგულისხმება მამაღმერთი). მამამე ჲყერი ბაღან რე - მამისაგან ნყელი ბავშვია (ძალიან ეშმაკი, ავი

ზნის, ძალიან ცუდი). *ჟორ. მამამე მეჩენებული (იხ. მამა).*

მამარია (მამარიას) მამაპაცის (ვაჟკაცის) თინისაის მამრე: მამაცი, მულადი. დიდი მამარია კოსური რლე - დიდი მამაცი ქალი იყო.

მამაძალ-ი (მამაძალის) მამაძალი, - გინება; *ჭყაფ. ეშმაკი, სწარხინი.* დიდი მამაძალი კოჩი - დიდი ეშმაკი კაცია.

მამაძალა (მამაძალას) *იხ. მამაძალა.*
მამი მიმართა. *იხ. მამოდა.* მამი, მა ჲუმე ქუმურქე - მამიდა, მე ხვალ მოვალ. ათუნა მამიშ რე - ეს მამიდასია.

მამილა (მამილას) მამილა. ჩქიში საყოროფო მამილა - ჩემი საყვარელი მამიდა.

მამილასანი (მამილასანს) მამილასენი.
მამილასჲა (მამილასჲას) *მწ. რიგხ.:* მამილასჲალ-უფო მამიდაშვილები მამიდაშვილი. იჩინენდათ, ჩქიში მამილასჲა რე - იცნობდეთ, ჩემი მამიდაშვილია.

მამილარქი (მამილარქის) მამილარქი.
მამილარქინ-ი (მამილარქინს) მამილარქინი. მამილარქინი კოკ ქობორუათი - მამილარქინი უნდა მოვიხსნულოთ.

მამულ-ი (მამულ/რს) მამული; ადამ. ევანბი.
მამუმეშ-ი (მამუმეშულ/რს) *მიძე. მოქშ.* ამუმენს ზნისა - დამუმეშეპალი. მამუმეშელი მად გვიცი, მამუმეშალი უჩილოვით: *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 82* - დამამუმეშელი მე დ გვიცი, მამუმეშალი ოცდაათი.

მან იგივეა, რაც მან, - მე, პირველი პირის ნაცვალსახელი (*მწ. რიგხ.*). მუს ფქიშინენქ მან, ხვალა...: *ქხს, II, გვ. 150* - რასაც ვიზამ მე, მარტო...

მანათ-ი (მანათის) მანათი. *ჟორ. ლაჲ. მანათი მანეთი (ნ. მარი).*

მანათალ-ი (მანათალ/რს) *მიძე. მოქშ.* ნათუნს ზნისა - მომნათალაი, ნათლია. *ჟორ. მორდაია.*

მანათებულ-ი (მანათებულ/რს), მანათებულ-ი (მანათებულ/რს) *მიძე. მოქშ.* ანათ'ლე'ნს ზნისა - მანათებული. ბჲა დო თუთას ანაკრენს, მანათლებელს სისყრამი: *ი. ყოფშ., გვ. 164* - მზესა დ მთვარეს ჩავერას, გამანათებელს ლამის (სიბნელოს). ქესანაში მანათებელქ გორჩქინდგ შულგაქიენენ: *შ. ზუბ., გვ. 84* - ქვეყნის გამანათებელი გაჩნდა რაღაცა.

მანათობით ზაჲ. მანათობით. ფარა დუურთინუ მანათობით - ფული დაუბრუნა მანეთობით.

განმარტავალი (განმარტაველი/ს) მიზე. ენფ. წარს. ომქეანს ზმნისა - გამომზავნილი. გურქე გააჩინე ხენწიფეში მანაჩქეშედი კოყე; *ი. ყოფშ., გვ. 53* - ვერ მიხვდა ხელმწიფის გამოგზავნილი კაცი.

მანა-ი (მანგის) სწორი; დარი, ნაირი, ტოლი; შისაფარისი; შარდი, შერი. არბა მუში მანგის გორუნსია: *ბაღს. სიძრ., I, გვ. 13* - ყველა თავის შესაფერის (სწორს) ეძებს. მანგეიში მანგ რენანია - სწორის სწორი არიანო. სინათლე დო ვალოშ მანგეი: *ი. ყოფშ., გვ. 108* - სინათლისა და ელვის დარი (ნაირი). მანგო ზაჰს. სწორად; ნარად; წურწურუა ართო მანგო ქინეუქორუთაი ფურცელუმე; *კაზაყ., 16.03.1930, გვ. 2* - გოგირდი ერთნაირად (თანაბრად) შეეაფურქეთო ფოთიბარს.

მანზარი (მანგარს) მანზარი. დიდი მანგარი ტყა ორდუ; *მ. ხუბ., გვ. 2* - დიდი მგარი ტყე იყო. მანგარი ვარე კარია: *ქხს., I, გვ. 73* - მგარი არ არის კარიო. მანგარო ზაჰს. მგარად; თის ქეშაკაკორე მანგარო - იმას მიიბა მგარად. მანგარო შეამოწმეს - მგარად შეამონეს.

მანგარალი (მანგარალს) მიზე. მოქმ. ინგარს ზმნისა - დამტირებელი. ჩქიბი მანგარალი, ჩქიბი მათელარაი: *თ. საბოყ., გვ. 265* - ჩემი დამტირებელი, ჩემი მოთქმითი დამტირებელი. სახე ვილუნა მანგარალო: *კ. საბუშ., ქხს., გვ. 147* - სახე გადაგვექცევათ (გაქეთ) მოტირალი (კაციით).

მანზარას ზაჰს. მგარად. სი მანგარას ქოღოხვადი! - შენ მგარად დახედი!

მანზარაშალი (მანგარაშალს) იგივეა, რაც მანგარალი, მანგარაუ.

მანზარაში იგივეა, რაც მანგარას, - ზაჰს. მანარად. თიყალი მანგარაშე უსოთამუ; *ი. ყოფშ., გვ. 84* - ისე მგარად უსერია. ნამთინევე გოხვადლე მანგარაშე; *ი. ყოფშ., გვ. 92* - ზოგიერთმა დაახველა მგარად. *იხ.* სიმაგარაშე.

მანზარაშა (მანგარაშას) სახელი ამანგარენს ზმნისა - მანარაშა. სქანი გამანგარეშაქ ნტერიში გური ოზარაუე - შენმა მგარაშამ მტერის ვული აზარა.

მანზარინჯა (მანგარინჯას), მანზარინჯი (მანგარინჯის) მიზე. მოქმ. ინგარს ზმნისა - მტირაპალი, ტირიპა. ...მარა კოხო გინიორთი, მანგარინჯაქე ეუქუა - მგარამ კაცად გადაიქექ. მტირალა ნუ იქნები. მანგარინჯე ჭიჭინეფი - 'მო'მტირალი ტირიფები.

მანზარი *იხ.* მანგარას. თოსე ქეშაკაკორე მანგარონი, უწურაშივე; *ქხს., II, გვ. 22* - იმას რომ მიიბა მგარად, რაშმა უთხრა.

მანზარაშე (მანგარაშე) მიზე. მოქმ. ინგარს ზმნისა - 1. მტირაპალი. ქიბირე მანგარაუ ბოში - ნახა მტირალი ბიჭი. 2. დამტირებელი. ტირილის დღეს საგანგებოდ გამოყოფილი ორი მამაკაცი და ორი ქალბატონი, რომელთა მოუვლეობა, ეზოში შემოსული სტუმრები მიაცილონ მკვდართან სატირლად. *ჟღო.* მანგარაშალი.

მანზარა ზაჰს. სწორად, პირდაპირ. ჭაში ლერეფი იჭკერუ დღისაში ინი პივიში მანგარას - ჩალის ღეროები იჭკერა მინის ზედა პირის სწორად. ქიშერთეს მართუ კოყიში მანგარას მლევა პივიში: *აა., I, გვ. 23* - მიიღენდ ზღვის პირას ბზრალა (მზრუნავი) კუნძულის პირდაპირ. *ჟღო.* მანგო.

მანზარაშა (მანგარაშას), მანზარა (მანგარას) სახელი ამანგარენს ზმნისა - მიზმანგარაშა, გამანანსწორება.

ამანგარენს (მიზმანგარაშას, მიზმანგარაშე) თურმესაგებობა, მანგარაშაშე მამამსგებობა (თურმე) გარდ. ამსგავსებს. *ჟღო.* მანგე.

მანზარაშე ზაჰს. მანგარად; სამანგარად; ნაცელად. ომუმეშაში კოჩიში მანგეირო ქიჯეუნდუ მუში სუვა; *ი. ყოფშ., გვ. 10* - თეჯეშაში კაცის მავიერდ მიპყეობდა (უკან) მისი შვილი. უღუდე კოს დუღიში მანგეირო ოსური გეხენდა დესუ - თუთო კაცს თავის მავიერდ ცოლი აზისო თავეს. ჩილაშურიში მანგეირო: *ქხს., I, გვ. 217* - ცრემლის ნაცელად.

მანზარაში (მანგარაში) მანგარაში; სამანგარაში. მოთმინებაში დო წუსარებაში მანგეირონი: *ი. ყოფშ., გვ. 35* - მოთმინებისა და მწუნარების მავიერი. მანგეირონი კუჩხი მუქე მჭეა?; *ი. ყოფშ., გვ. 52* - მავიერი ფეხი რამ მისცაო? ასე თუ ძაბეფი მანგეიროს ოპასუხე; *მ. ხუბ., გვ. 281* - ახლა ეს გოგოები მავიერს უპასუხებს.

მანზარი იგივეა, რაც მანგარას, - ზაჰს. პირდაპირ, მანგარაში, მხარაში, მხარაში უპასუხი. მუქ კარიში მანგო ოთ ქიჯელდოხოხვად; *მ. ხუბ., გვ. 187* - ის (თავად) კარის პირდაპირ ზევით ჩამოვდა. ათე ლობერიში მანგო მალარათი! - ამ ლობის გასწვრივ წამოდი თიში მანგო მდარათის; *კ. საბუშ., ქარა. ზეს., გვ. 97* - იმის მიმართულებით ნავიდენ. შეულა ვე-ე-მუ შე თქაში მანგო: *მ. ხუბ., გვ. 62* - მიღან ზევით-ზევით ამ ქვის მიმართულებით. (ერკვემე) გოსსაუ ვე-ე; უცებ ქორდეთ მანგო მარა გენოთინე; *მასალ., გვ. 110* - (არჩმა) ისკუპა ზევით, უცებ კლდიდან პირდაპირ გზა გაისწორა.

მანზარა (მანგარას) იგივეა, რაც მანგარა, - სახელი ომანგე (5) ზმნისა - მანგარა, მანგარაშა. ართო კოლოს ომანგე - ერთ კილოზე მეთა (ჭარბობს).

ომანგუ(ნ) (მხოლოდ ანჰყოს წრისა და IV სერიის მკერებში) *გრდუ. სტაიცი. მტტობს, სჭარბობს. შირ. უმონს.*

მანგურ-ი (მანგურს) ბაღალი; მსბავსი. 0 ჰაში მანგური ხის მსგავსი; ადამ. უფრო ხშირი, არაადამიანური. გვალო მუკო იგვაუე უღორნთე, ჯაში მანგური: *შ. ბერ., გვ. 84* – მილად როგორ იქნება უღმერთი, ხის მსგავსე. *ემ მანგური საინჯლორ სოთინი ეაჭარელე* – ამის მსგავსი სასირცხო არსად არ დანერილა. ტიოჯინი, გური წაბაღე, ცილოში მანგური ბომ-კათიფი: *შ. ბერ., გვ. 91* – რომ გაბეღო (იქითაქეთ), გული ნაგიე, ვეფხვის მსგავსი ვაქეცები.

მანდარ-ი (მანდარს), **მანდარა** (მანდარუსა) სახელი მით მანდარუ(ნ) ზნისა – ცარიელნი ნანაულ. ჭოგანა-ჭოგანა ცირეფი წოხოლე მით მანდარუელსი – პატარ პატარა ცირები (გოგოები) ნინ მიდიოდნენ (ცქრიალით). მიოჯინი, მუჭოში ცირეფი აწამანდარუნა – შებეღეთ, როგორი გოგოები მიტყრალბენ (ნიმ).

მანდილ-ი (მანდილს) მანდილი. *შირ. ლა ზ. მანდილი მანდილი (ნ. მარი).*

მანდაბულ-ი (მანდაბულს) *მიქ. მოქ.* ენებუ(ნ) ზნისა – მანდაბული. სოჭო,ჭანდი, წყირ-კიდაჭი – არბა კოიში მანებელი: *ქ. სამუშ., ქაბ., გვ. 147* – ხოჭო, ბუხი, რწყილ-ბალონჯო – ყველა კაცის მანებელი. მანდარ გურიში მანებერიე – მაგარი გულის მანებელია.

მანდაბეზარ-ი (მანდაბეზარს) *მიქ. მოქ.* ანელენს ზნისა – 1. მანდაბეზარული. სუსთი გურიში იმენდი რექე, მანდარი გურიში მანელებერი: *ქ. სამუშ., ქარ. ზგ., გვ. 27* – სუსტი გულის იმედი ხარ, მაგარი გულის დამანყარებელი. 2. *მიქ. ერძ. მქ.* მოსანაშაბული.

მანთახ (მანთახს) იგივეა, რაც მათ'ნ'თხა. მანთხა სერე ენოჭეცილ ღბაბიქ: *აია, 1, გვ. 26* – მეთხე ლამეს გადანყიბა გოგომ.

მანთახაბულ-ი (მანთახებულს) *მიქ. მოქ.* ანთხენს ზნისა – 'და'ფვრთსოშაბული. ანგელომეფი ეოორენა ეშმაკეში მანთხებელი: *ქ. სამუშ., ქარ. ზგ., გვ. 53* – ანგელოზები გახევიათ (გარს) ეშმაკების 'და'მფრთხობელი.

მანთხორალ-ი (მანთხორალს) იგივეა, რაც მათხორალი, – *მიქ. მოქ.* თხორუნს ზნისა – მითხრალი; მისაფლაპა. საფლე ხანდილ მაფულას, მანთხორალე ეფუი გომორდას: *ქხს, 1, გვ. 83* – საფლაე გათხრილი (გატეხილი) მქონდეს, გარს მდგენენ მესაფლაევები (მთხრელები).

მანილ-ი (მანილს) *მიქ. ერძ. წარს.* მანუნს ზნისა – მანრუსული, მარაქსული.

მანმირალ-ი (მანმირალს) *მიქ. მოქ.* 'ნ'კორუნს ზნისა – 1. შამხაპევი, შამხაპრალი. ქორმქინლე საკიმი დუღიმი მანკირალე – გამორნდა ტობრის თავის შემკერელი. 2. დამფუფქეპალი, მანქალი; დამხრბაპევი. ცოროფა რე ჩქიმი გურიმი მანკირალი: *ქ. სამუშ., ქარ. ზგ., გვ. 19* – სიყვარულია ჩქიმი გულის დამფუფქეველი (შემზრუველი).

მანმორალ-ი (მანმორალს) *მიქ. მოქ.* ინკორს ზნისა – მქონხეპალი.

მანმბულ-ი (მანმბულს) *მიქ. მოქ.* ინტებუ(ნ) ზნისა – მანმბევი. სოთა ვორექე მანმბებელი: *ქ. სამუშ., ქარ. ზგ., გვ. 53* – არსად ვარ გამქევე. ნგმრექე მანმბებელი: *აია, 1, გვ. 21* – ნუ გაიქევე (ხარ გამქეველი).

მანმბე (მანმბესი) იგივეა, რაც მანმბებელი, – აშამცეპი.

მანუა (მანუას) სახელი მანუნს ზნისა – 1. ტრუსპა, 'გარაქსპა. ეცილორ ქოთომის გოპუკორუნა, ეოკოკონუნა ეუკული მანუნა – დაკულე ქითაშ დამბუტენ, გაენკაენ და შემდეგ ცეცხლზე ტრუსავენ (რუჯავენ). 2. ნაშაპ (თვალბისა). თაკრიუს ელპორექელო თოლუეს ელე მანუა: *ქხს, 1, გვ. 305* – საქათმეს გვერდით ედგაგარ და თვალბეს მანაბე.

მანუნს (მანუნს გატრუსა, მანუნს გატრუსას, მანუნსაშენ) გატრუსადა თურმე) *გრდმ.* ტრუსას, რუჯავს ცეცხლზე უმანუნს (მანუნს გატრუსა, მანუნს გატრუსას) *გრდმ. სასხე. ქვ.* მანუნს ზნისა – უტრუსას, ურუჯავს. იმანუნ(ნ) (იმანუნ გატრუსა, მანუნს(ნ) გატრუსულა) *გრდუ. ერძ.* მანუნს ზნისა – იტრუსება, ირუჯება.

მანუნ(ნ) (მანუნს გატრუსა, მანუნს გატრუსისი) *გრდუ. ერძ.* უმანუნს ზნისა – იტრუსება, ირუჯება.

იმანენ(ნ) (იმანუნ შესაძლებელი ვახა 'გატრუსა, -, -) *გრდუ. შესაძლ. ერძ.* მანუნს ზნისა – შეიძლება გაიტრუსოს. აშანენ(ნ) (აშანუნ შეძლო 'გატრუსა, -, მონუნსაშენ) შესიძლება გატრუსას) *გრდუ. შესაძლ. ერძ.* უმანუნს ზნისა – შეუძლია 'გატრუსოს.

იმანუნაშენ (იმანუნს ატრუსუნა, მანუნსაშენ უტრუსუნება, მონუნსაშენ ატრუსუნება თურმე) *აუგ.* მანუნს ზნისა – ატრუსუნება. **იმანულ** *მიქ. მოქ.* 'გატრუსაე, 'გამრუჯავი. **იმანულ** *მიქ. ერძ. მქ.* 'გატრუსი, 'გასარუჯი. **იმანულ** *მიქ. ერძ. წარს.* გატრუსული,

გარუჯული.

ნაანა მიშ.ენებ.წარს. 'განატრუსი, 'განარუჯი.
ნაანაში მიშ.ენებ.წარს. 'ვატრუსის,
'გარუჯვის საუსასური.

შინა, უაშინა მიშ.ენებ.წარს. გაუტრუსავი.

მარნა (მარნას) ხელა. ტუტულეში მარნას რდე ტოტა - ტუტულეს ხნის იყო ტოტა. იხ. მახანა.

მანკურალი (მანკურალ/რს) მიშ. მოქმ. ჩურუნს ზნისა - მტურაპი. კატერი წყარმა ინიორე მანკურალი: კ. სამუშ., გვ. 117 - კატერი ნეალმი გიდგას მცურავი.

მანცხვარი (მანცხვარს) მანცხვარი. შორ. ტოპონ. მანცხვარ-ტყა მაცხვორის ტყე (კ. ხაბ., ტოპონ., გვ. 128; გ. ვლოია, კატ., გვ. 67); მანცხვარკარი მაცხვორის კარი.

მანძალა სიძლიერი, ძალით. ტენიკა მუმი მანძალათ მოტენე კორიში ხანდას - ტენიკა თაისი ძალით ზოგავს კაცის შრომას. შორ. ნაღა.

მანძალარი (მანძალარს) მიშ. მოქმ. ნძალუნს ზნისა - მანძალარი (სიმინდის ტაროსი...).

მანძალაში (მანძალაშ/რს) იგივეა, რაც მანძალარი.

მანწარა (მანწარას) ძალიან მწარე (მწარეთა შორის). ათამი (ი) ტანეც ამწაროუ აბრეფი თემი მანწარას: კ. სამუშ., ქართ. ზუკ., გვ. 40 - ამ საბით (ასე) ტანში დამიძვრება აბრეფი გეზო მწარედ. პი, მუშ მანწარა ხეადახე ნეარა: მასლ., გვ. 26 - პი, რა მწარე მარტოდ ტირილი.

მანწარალი (მანწარალ/რს) მიშ. მოქმ. ნწყუნს ზნისა - მანწარალი. მარა მუკოკო უწუე სქანყალ ქიანამ მანწყუნალს: გურბი, გვ. 384 - მანწარა რა უნდა უთხრა შენისთანა ქვეყნის დამტყვეს. 2. მანწარალი (ხელის). ხეში მანწყუნალი რდე თე საქმეს - ხელის შემწყობი იყო ამ საქმეში.

მანწარა (ხეში) იგივეა, რაც მანწყუნალი (მნიშვ. - 2), - ხელის შემწყობი.

მანწი (მანწის) ბასრი, ჩამწვლი. თოლი სქანი მანწიე ღო მანწი, წკურუთი რე, ჯინჯიში ვენუეანჭი: ქსს, I, გვ. 92 - შენი თოლი ბასრი (ჩამწვლი) და ბასრი, უფსკეროა, ძირაბდე ვერ ჩანდედი.

მანწარი (მანწარს) იხ. მანწარი.

მანწილი (მანწილ/რს) მიშ. ენებ. წარს. მანწუნს ზნისა - მანწილი.

მანწიკარი, მანწიკარი (მანწიკარას) მოტან. სოკის ერთგვარი სახეობა (ი. ყოფშ).

მანწიკალი (მანწიკალ/რს) სახმადნაროშპაული.

მანწა (მანწუს) სახელი მანწუნს, მანწუნს (6) ზნათა - მანწა. მუს

მანწუნს სახეს? - რას მანწაე სახეს? მანწუნს (წონაწა დამანწა, წონაწა დამანწა, წონაწა) დამანწაედა თურმე გრდმ. მანწაე.

მანწუნს (წონაწა დამანწა, წონაწა) დამანწაედა გრდმ. ენებ. მანწუნს ზნისა - მანწაე.

მანწუნს (წონაწა დამანწა, წონაწა) დამანწაედა გრდმ. ენებ. მანწუნს ზნისა - მანწაე.

მანწაილი მიშ. მოქმ. 'დამანწაედი. მანწაილი მიშ. ენებ. 'დამანწაედი. წონაწაილი მიშ. ენებ. წარს. დამანწაედი. ნაწაილი მიშ. ენებ. წარს. 'დამანწაედი. ნაწაილი მიშ. ენებ. წარს. 'დამანწაედი საუსასური.

შინა, უაშინა მიშ. ენებ. დამანწაედი.

მანწაილი (მანწაილარს) მიშ. მოქმ. ნწყუნს ზნისა - მანწაილი, მანწაილი. მანწაილი რე, ჯინჯილი, კორიში გურში მანწყუნალი: ქსს, I, გვ. 83 - სიყვარულია, მძეო, კაცის გულის დამტყველი (დამკოდავი).

მანწა (მანწას) მანწა. მანწა გილე უშულალე - მანწა გექეს დამწაედი. მანწა გილე უწუნა - მანწა უშველებელი. ხე ქიშობის ყათე მანწაეცხს - ხელი მოკიდებ ამ მანწაეცხს.

მანწანი (მანწანს) მანწანი. აღმასივი გიფორა ღო ვართ ხეარენი მანწანეცხს: ქსს, I, გვ. 113 - აღმასივი გიფორა და არც ხეარობთ მანწანეცხს.

მანწა (მანწაეცხს) იგივეა, რაც მანწაეცხს - სალამი ხანი.

მანწაეცხს (მანწაეცხს) სახელი მანწაეცხს ზნისა - მანწაეცხს. მანწაეცხს. ჩემი დამწაეცხს ქამოწაეცხს, მანწაეცხსი გავამანწაეცხს: მასლ., გვ. 76 - ჩემი თავი დამანწაეცხს, სხვა საქმე გავმართე (დაწინე). ბოშეჭე უწო ქმლოეცხს, გამანწაეცხს რაგალი: მასლ., გვ. 64 - ზიჭემა უწო დამწაეცხს, გამართეს ლაპარაკი.

მანწაეცხს (მანწაეცხს) გამართა, მანწაეცხს/მანწაეცხს გაუმართეს, მანწაეცხს/მანწაეცხს გამართეს თურმე გრდმ. მართეს, იწყებს. მანწაეცხს (მანწაეცხს) გამართა, მანწაეცხს (მანწაეცხს) გამართეს გრდმ. ენებ. მანწაეცხს ზნისა - მანწაეცხს, იწყებს.

მანწაილი (მანწაილი) (მანწაილი) შესაძლებელი გახდა გამართვა, დანწაეცხს; მანწაილი (მანწაილი) შესაძლებელი გამართვა დანწაეცხს, -) გრდმ. შეხაძე. ენებ. მანწაეცხს ზნისა - მანწაილი გამართვა, დანწაეცხს.

მანწაილი მიშ. მოქმ. დამწაეცხს, 'გამართავი. მანწაილი მიშ. ენებ. მანწაეცხს, დანწაეცხს.

შეუძლია გათოხნოს (მეორედ).
 ომაჰირაფუანს (ომაჰირაფუან ათოხნინა მეორედ, ომაჰირაფუანუ უთოხნინებია, ნომაჰირაფუან) ათოხნინებდა თურმე) კაუზ. თო ხ ნ ის ზმნისა-ათოხნინებს (მეორედ).
 მამაჰირაჲ მიჲლ. მოჲქ. 'გა'თოხნელი (მეორედ).
 ომაჰირაჲლ მიჲლ. ენებ. გჲ. 'გა'სათოხნი (მეორედ).
 ზომაჰირაჲლ მიჲლ. ენებ. წარს. გათოხნელი (მეორედ).
 ნამაჰირა მიჲლ. ენებ. წარს. 'გა'ნათოხნი (მეორედ).
 ნამაჰირაჲლ მიჲლ. ენებ. წარს. მეორედ გათოხნის საფასური.
 შამაჰირა, უამაჰირა მიჲლ. უარჲ. მეორედ გაუთოხნელი. შჲრ. ბარგუა.

ბმარა (მაერას) იხ. მაჰირა. შა ე რ ა დღასუ...
 ცუდე დოჭუ: *ქხს, I, გვ. 216* – მეორედ დღეს...
 სახლი დანვა.

ბმარა'ს'ურა ზმზ. იხ. მაჰირა'ს'ურე. ართიგანიში ბუსქა უსქუ, შა ე რ ა ც უ რ ე – ნჯილო-ჩელა: *მსალ., გვ. 117* – ერთი მზრინდან ბუსქა უბია, მეორე მზარეს – ვჯიო-თეთრი.

ბამჲრუა (მაეგრუას) იხ. მაჰირუა.

ბამჲრუა (მაეღერუას) *მოქან.* ბალახია ერთვგარი. თუთაშო-თი (მთვარეულით) დაეჯიდებულ ბავშვს აძლეფდენ შა ე დ ე რ ი ა ბალახისდან დამზადებულ ნამაღს (*ს. მკაღ., გვ. 274*).

ბარა' (ბარას), **ბარაჲ**, **ბარაჲ** (ბარაჲო-ს) ერთი კჰირა (შეიდი დღე). ართ შა რ ა შ მ იკილეფ: *ბ. ხუბ., გვ. 284* – ერთი კვირა გაიდა. თუ შა რ ა ს, თი შა რ ა ს, ათე თუთას, თი თუთასჲ: *ი. ყოფშ., გვ. 23* – ამ კვირას, იმ კვირას, იმ თვეს, იმ თვეს. თითო შა რ ა ს ე საფულესჲ ქომოდარაჯითია: *ა. ცაგ., გვ. 10* – თითო კვირას საფულესჲ მიდარაჯეთო. სი ქოყოფი ჩქიში ჩხუო თუ შა რ ა შ ი მახალა: *ქხს, I, გვ. 12* – შენ ჰქენი (ჰყაე) ჩემი ძროხა ამ კვირის მომგებო. მარაჲჲ ზმზ. (ყოველ) კვირას; კვირაში. შა რ ა ვ ართიშახ ოკო ქომულდონას ძღვენი – კვირაში ერთხელ უნდა გაუფ ზავნოს ძღვენი. *ო მარა ლო მარაჲ ლუი* კვირა და კვირის თავი; *გაღატ.* სისტემატურად, განზწყვეტლოვ. შხვალოშხვას ითირანდეს ირ შა რ ა ლო შა რ ა შ დ ე ს უ – სხვადასხვას იცვლიდენენ ყოველ კვირას და კვირის თავზე (სისტემატურად).

ბარა' მპირისა. *კაე შირი* მმარაჲ. ვიღარათე უ ხენწოფეჲ, შა რ ა სთიანი ვაჲჲ იუჯურა მარკინეჲ: *ბ. ხუბ., გვ. 1* – იარა ამ ხელშიფემ, მაგრამ ვერსად ვერ იშვაჲ ისეთი (ინბარი) მოჭიდავე. ბრელი მაფუნია ორავაღდე, შა რ ა პოჯი წყარით მაფუნია ეფმა – ბევრი მაქესო სათქმელი, მაგრამ პირი წყელით მაქესო საესე. ბოში ვორეჲჲ კვიარი, შა რ ა ვაჲჲ ვარე ვყელი ფარა: *ი. ყოფშ., გვ. 167* – ბიჭი ვარ კარგი, მაგრამ ვიბოში არაა წყელი ფული.

შა რ ა ზოგჯერ თხრობის პერიოდების თანმიმდევრობა-გადამბას უსვამს ხაზს. შა რ ა შუ ოკო უწუე სქანცალ ქიანაჲ მანწყუალს?: *მჲური, გვ. 384* – მაგრამ რა უნდა ეუთხრა შენისთანა ქვეყნის დამქუეჲ? შა რ ა შუჲო ართიანი ქვირილესენი, ვინხოლოჲჲ ეკირთოვ ბრელი ხიოლით – მაგრამ როგორც კი ერთმანეთი დინახეს, ორივე ნაიქცა დიდი სინარეულით.

ბარაჲალე (მარაგალეს) *მიჲლ. ანჲჲ.* რ ა ვ ა ლ ა ნ ს ზმნისა – მოლაპარაკაჲ, მოქმედი. პიჯიჲ შა რ ა ვ ა ლ ე კოჩიე – პირში მოქმელი კაცია. ართი ცოდა მაქინინალს უღუენა დო ოში – შა რ ა ვ ა ლ ე ს ი ა – ერთი ცოდა მქმნელს აქესო და ასი – მოლაპარაკესო. *შჲრ. მათეუალი.*

ბარაჲალჲჲ (მარაგალჲჲ-ს) იგივეა, რაც შა რ ა ვ ა ლ ე .

ბარაჲაჲჲ, **ბარაჲაჲჲ** (მარაგაჲჲ'ს-ს): კოწია პატონსქუა რექო, დუღმორციელი, შა რ ა ვ ა ლ ე შ ი ? : *ქხს, I, გვ. 262* – კონია პატონიშვილი ხარ, (რომ) მოლაკუნებ თავიტყელი?; მარაგაჲჲში სოჯი მორქენალი სარე.

ბარაჲაჲჲ (მარაგაჲჲ-ს) **ბარაჲაჲჲ** (მარაგაჲჲ-ს) *მიჲლ. მოჲქ.* რ ა ვ ა ლ ე უ ე ზმნისა – მარაჲაჲლი, რაჲინია. მარაგაჲჲ-ს ორინჯი – რქენია (მარქენალი) საქონელი.

ბარაჲა (მარაგას) შარაჲი (*დ. ვიოთა*); **ბოშარა**, **ბოსელი** ოსხპისათჲშის (*ი. ყოფშ.*); **სათხეჲ**, **ბაჲი** (*კ. ჯარ.*); ოსინა **ბ** **ც** **შ** **პ** **რ** **ი** **ს** **ბ** **ინ** **ა**, **მომლოჲლი** და **ბაღსაჲურული** (*მასალეჲი, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 62*). იხ. ოთხალე, ქაბარკა.

ბარაჲა **ს** **რ** - **ი** (მარაგაჲ სერს) **მონმინდლი** და **მთეჲარინი** ლაჲმ.

ბარაჲინა (მარაგინგა) *მოქან.* ზაზახა. იხ. ტარაფუნა (*ა. მჲჲ*).

ბარან-ი (მარანს) **ბარანი**. მიღეცონით შა რ ა ნ ი შ ა ლო ქორით დღენი: *ი. ყოფშ., გვ. 20* – ნაიყვენთ მარანში და დალეკინეთ ლეონ.

ბარაჲალ-ი (მარაგალჲს) *მიჲლ. მოჲქ.* რ ა ვ ა ლ ე ს ზმნისა – ბამდენი; ჩამომარაჲი.

ბარაჲალჲ-ი (მარაგალჲს) ერთი კვირის ოთხი; *გაღატ.* (ერთი) კვირის ბოლო. შა რ ა შ დ ე ს ქუშურთია – კვირის თავზე (ერთი კვირის გასვლის შემდეგ) მოვალთო. იხ. მარა . *შჲრ. წორი.*

ბარაჲინა (ბარაჲინა) (მარაჲინა თუთას) მარინამოჲის ოთხი, აბჲისტო (*ი. ყოფშ.*).

ბარაჲინა (მარაჲინას), **ბარაჲინა** (მარაჲინას) მარინამოჲა. რელიე. დელასანული, რომელიც ეძენება **ბ**. მარაჲის **ბ** ავეისტოს (ახალი სტილი). შა რ ა შ ნ ა ქეჲდაღორთინი, ლიჲყანა ოქნახში რგინაჲფას: *კ. სამუშ., ქხს, გვ. 21* –

მარიამობა რომ მოადგება (მოახლოვდება), დაიწყებენ სანახლოს გორებას. შუგომინანთ, მუქ მოხვად სოფელ დარჩელე მარაშენას: *სახლ., გვ. 106* – მოგახსენებ, რა მოხდა სოფელ დარჩელში მარიამობას. მარაშენობა მანჭუნი, ღიჭყანა ოქნახეში რგინაფას: *ქსს, I, გვ. 18* – მარიამობა რომ მოაწვეს, დაიწყებენ სანახლოს გორებას. *შდრ. ლა შ. მარიამინა მარიამობა (6. მარი).*

მარაშენა (მარაშენას) *იხ. მარაშენა, მარაშენა.*

მარაშალ-ი (მარგალ/რს; *მრ. რიყს.*; მარგალ-ეფი) მებრალნი. ცირეფი ბრელი მიძირუნა: რუსი, ქორთუ, მარგალთი: *ქსს, I, გვ. 110* – გოგობი ბევრი გვინახავს: რუსი, ქართველი, მეგრულიცა. მარგალიში ნათქუელიენია... – მეგრელის ნათქუამიო. // *გაღვ. გლეხი.* ჯინოსქუას ბგორუნდი ღო მარგალქ მიდმოსარგალუე – აზნაურიშვილს ექებდი და გლეზმა ნამიყენა. მარგალი (გლეხი) გოხირეს ღო ღობერს უკულ გთომიყუნუნდუა: *თ. სახოყ., გვ. 251* – მეგრული (გლეხი) გაქურდეს და ღობერი შედგე გაიყენაო.

მარაშალიზ-ი (მარგალიგის) მარაშალიზი.

მარაშალურ-ი (მარგალურს) მებრალნი. ჩქიმი მარგალურით ვაგშებდი ღუი: *მ. ხუძ., გვ. 259* – ჩემი მეგრულით ვიხსენ (გამოვიტანე) თავი. მარგალური *ზჩწ*. მეგრულიცა. მარგალურო რაგადანს – მეგრულად ლაპარაკობს. *შდრ. სამარგალო.*

მარაშბალ-ი (მარგატელ/რს) მარაშბალი.

ქიშილგ მარგატელი: *მ. ხუძ., გვ. 140* – მოიტანა მარკატელი. *შდრ. გურ. მარგატელი.*

მარაშბა (მარგებას) სახელი ამარგენს ზნისა – 'ღა'მარკაბა. ნენბგეტი მარგება მიოჩქე მოდათ: *ი. ყოფშ., გვ. 175* – ნისკარტით მარგება მიაჩნია მოდად. შუიი რენი, გურს იმარგენს: *ი. ყოფშ., გვ. 161* – რაც არის, გულს იმარგებს. ბარგი ქეშკააქენე, მუჭო უმარგენ თეში: *მ. ხუძ., გვ. 181* –

ტანსცმელი ჩააცვა, როგორც უნაგრია ისე მუს უმარგ ჩქიმი შური?: *ქ. საბუშ., ქსს, გვ. 126* –

რას უმარგ ჩემი? გეჭოფუნო, ქულოლგ, ვამარგინე ხეს – რომ აილო, დაუვარდა, ვერ იმარგებს ხელში. ამარგენს (ამარაბა ამავრა, შარაბაბა უმარგებია, ნოზარაბაბა) ამარგებდა თურმე) *გრდშ* ამარგებს.

მარგენს (მიმარაბა გაიმავრა, ნაუზარაბაბა გაუმარგებია) *გრდშ. საოაყ. ქვ.* ამარგენს ზნისა – იმარგებს თავისას.

უმარგენს (ნაუზარაბა გაუმავრა, ნაუზარაბა გაუმარგებია) *გრდშ. სახბე. ქვ.* ამარგენს ზნისა – უმარგებს.

იმარგებუ(ნ) (მიმარაბა გამარგდა,

ნამარაბაშა(ნ) გამარგებულა) *გრდშ. ერძ.* ამარგენს ზნისა – მარგებდა.

ემარგებუ(ნ) (ნამარაბა გაუმარგდა, ნამარაბაბა გამარგებია) *გრდშ. ერძ.* ამარგენს ზნისა – უმარგებდა.

იმარგინე(ნ) (იმარაბინა შესაძლებელი გახდა გამარგება, –) *გრდშ. შესაძლ. ერძ.*

ამარგენს ზნისა – შეიძლება გამარგდეს. ამარგინე(ნ) (ამარაბინა შეიძლო გაემარგებინა, –

ნინოზარაბაბა(ნ) შესაძლებია გამარგება) *გრდშ. შესაძლ. ერძ.* უმარგენს ზნისა – შეუძლია გაამარგოს.

ომარგებუფუნს (ომარაბაბაბა ამარგებინა, შარაბაბაბაბა უმარგებინებია, ნოზარაბაბაბა(ნ) ამარგებინებდა თურმე) *კაუზ. ამარგენს ზნისა – ამარგებინებს.*

ამარგებუ(ნ) (ამარაბინა შეიძლო გაემარგებინა, –

ნამარაბა(ნ) შესაძლებია გამარგება) *გრდშ. შესაძლ. ერძ.* უმარგენს ზნისა – შეუძლია გაამარგოს.

ნამარაბა(ნ) (ნამარაბინა შეიძლო გაემარგებინა, –

ნამარაბა(ნ) შესაძლებია გამარგება) *გრდშ. შესაძლ. ერძ.* უმარგენს ზნისა – შეუძლია გაამარგოს.

მარაშალ-ი (მარგებელ/რს) *მიძლ. მოქშ.* ირგუ(ნ) ზნისა – მარაშალ-ი, მარაშალ-ი.

ლოქანაფის ემერჩანა, მუღა მარგებელი რდენი – გასაქანს არ მოგცემენ, რაც გინდა მარგევი იყო.

მარაშალ-ი (მარგებულ/რს) *მიძლ. ერძ.* წარს. ამარგენს ზნისა – 'ღა'მარაბაბა(ნ).

მარაშ-ი (მარგვის) *ზოოლ.* ღამთის ბალი. თუნთში, გურიში, გურაში... სუკას უახუნა მარგვის – დათვის, მელის, ტურის... შვილს ეძახიან, მარგვ'-ს.

მარაშა (მარგვიას) *პოქან.* ტყემლის ჯიშის მცენარეა ერთეგარი. ნაყოფი სლივას ჰგავს, მოგრძო შვიე ფერის. რომ დამწიფდება, ტკბილია, – ქლივის სახობა.

მარაშალ (მარგვიას) ძალიან ბრილი (გრილია შორის).

მარაშალ-ი (მარგინაფალ/რს) *მიძლ. მოქშ.* ირგუინუნს ზნისა – მარაშალ-ი.

მარაშალ-ი, **მარაშალ** (მარგულს, მარგვიას) *პოქან.* იგივეა, რაც მარგვიცა, – შამი ულიპი.

მარაშალ-ი (მარგუმოლარ/რს), **მარაშალ-ი** (მარგუმონალ/რს) *მიძლ. მოქშ.* რგუმონუნს ზნისა – მარაშალ-ი. *იხ. რგუმოლარ.*

მარღ-ი (მარღის, მარს) მადლი. მარღი ქიმიანი – მადლი შექნო. თქვენით მარღიენია: *ი. ყოფშ., გვ. 37* – თქვენთვის მადლიაო. ბინების მიკულესა და ბურების გინაგეს მარღია: *თ. სახოყ., გვ. 243* – ვაზს გვერდი აუარეს და ბურების მისცეს საღამო (მადლი). ღორის მარღის შევწირენქ: *ი. ყოფშ., გვ. 115* –

ღმერთის მადლს შეენირავ. მეღა ევარიას
 შარს ზოგანს: *ი. ყოფშ., გვ. 175* – მელა ყვავს
 ესალმება (მადლს აძლევს). **მარღიშ ვაჭა**
 (ცინოვანა) მადლის გადახდა; *ვაძაფ.* მადლობის
 თქმა; მისალმება. **მარღი** გინა ატუ ძალამი
 ყვანამი მინჯე კორქე: *მ. ხუძ., გვ. 25* – დიდი
 მადლობა უთხრა ვანის პატრონმა (კაცმა).
მარღიშ ღინაჭა მადლის დაკარგვა: ტყურათ
 მარღი გინდინჯღ: *ქხს, I, გვ. 194* –
 ტყურულად მადლი გეკარგებოდა. **მარღიში**
 ქიზინუა მადლის ქენა: *ირო მიქიქინიუ*
 მარღი: *ქხს, I, გვ. 94* – ყოველთვის მიქნია
 მადლი. **მარღიში შეწირუა** მადლის შეენირვა:
 ღორწიშ მარღი ქეშეპჭირი: *შ. ბიჭ., გვ. 61* –
 ღმერთის მადლი შეენირე. **მარღიში**
 მარღიშე ღმერთმანი. *შორ. ლაზ.* მადლი მადლი
 (მ. მარი).

მარწაზანი (მარღავანს) მოღღაპელი. კოს ვარი,
 მარღავანს ქოჯუ – კაცს კი არა,
 მოღღავეს ჰვავს.

მარწაშე (მარღაშეს) იგივეა, რაც
 ომორღუაღე. – მზარდი. მარღაშე ჯა
 მზარდი ხე. მარღაშე ქ იყუუა, – თქუნა,
 მუღოსთი მაღას ათენს რღუაღასინი –
 მზარდი იქნაო, – იტყვიან, როდღეცა მალე
 ათავეს ზრდას. *შორ. ჭეღელა ჯა.*

მარწაშე (მარღეას) სახელი ამარღენს,
 იმარღებუ (მ) ზნათა – 1. 'ღა'მადღეაპა,
 ღაძეღმარება. ღორწითი უმუშენ
 შამარღენს!: *ქხს, I, გვ. 88* – ღმერთი რად
 მამადღოს! 2. მაღლიმარება. ღღეგანს
 უმარღუღენს: *მ. ხუძ., გვ. 13* – ღღეგანს
 ემადღორებოდნენ (უმადლოდნენ).
 უმარღღღე თიში სამართალსე: *ა. ცაგ., გვ. 53* –
 უმადლოდა მის სამართალს ბირღუ-
 ბარღუ, მი გიმარღუ!: *თ. სახი., გვ. 243* –
 ბირღუბარღუ, ვინ გიმადღოს!
ამარღენს (ღამარღა დაამადღა, ღაშარღაშა
 დაუმადღებია, ღორწორღაშაშენ) დაამადღებდა
 თორღე გრღმ ამაღლებს, აყვეღრის.
ამარღუ-უ (მ) (ღამარღა დაემადღა, ღამარღაშა
 დამადღებია) გრღუე. ენებ. ამარღენს ზნისა
 – ემადღება; ემადღორება.
იმარღენ (მ), **იმარღებუენ** (მ) (ღორწორღა დაიმადღა,
 ღამარღაშაშენ) დამადღებულა) გრღუე. ენებ.
 ამარღენს ზნისა – იმადღება.
უმარღუენ (ღაშარღა დაემადღა, ღორწორღაშაშენ
 დამადღებია) გრღუე. ენებ. ამარღენს ზნისა
 – ემადღება; ემადღორება.
იმარღინე (მ) (ღამარღაშაშენ შესაძლებელი გახდა
 დამადღება, –) გრღუე. შესაძლ. ენებ.
 ამარღენს ზნისა – შეიძლება დამადღება
 (დამადღორება).
ამარღინე (მ) (ღამარღაშაშენ შეძლო დამადღებობა;
 –) ღორწორღაშაშენ შესაძლებელი დამადღება,
 დამადღორება) გრღუე. შესაძლ. ენებ.

ამარღენს ზნისა – შეუძლია
 დამადღორება, დამადღოს.
 ომარღებუენს (ღამარღაშაშენ ამაღლებინა,
 შარღაშაშაშენ უმადღებინებია, ღორწორღაშაშენ)
 ამაღლებინებდა თორღე *კაუზ.* ამარღენს
 ზნისა – ამაღლებინებს, ამაღლორებინებს.
ამარღაშაშენ მიშე. მოქმ. 'ღა'მამადღებელი.
ღამარღაშაშენ მიშე. ენებ. გვ. 'ღა'სამადღებელი.
ღამარღაშაშენ მიშე. ენებ. წარს. დამადღებულთ.
ღამარღაშაშენ მიშე. ენებ. წარს. დამადღებუთ.
ღამარღაშაშენ მიშე. ენებ. წარს. დამადღებუთის
 საფასური.
შარღაშაშენ, უშარღაშაშენ მიშე. უარე.
 დაუმადღებელი. *იხ. მარი.*

მარწაზანი (მარღავანს) მაღლიანი. ოკო ორღე
 მარღიანი: *ქხს, I, გვ. 66* – უნდა იყო
 მაღლიანი. მუ კორი რე თე მარღიანი ში
 მუშაგონაშაღია: *მ. ხუძ., გვ. 18* – რა კაცია ამ
 მაღლიანს მომყვანიო. **ღობღური**, **ლი**
 მარღიანი!: *კ. საბუშ., ქხს, გვ. 124* –
 მოვეკვი, შე მაღლიანი!

მარწაშე (მარღილ/რს) მაღლიმარი;
 მაღლიმარი. მუჭო მოჯუნს მუასქანი? –
 მარღიელი, ჯუმა: *ქხს, I, გვ. 217* – როგორ
 ბრძანდება მამაშენი? – მაღლიმარი
 (მაღლიმარი), ძმაო.

მარწაშე (– მარღი შე) მაღლი მამ. ღორწითიში
 მარღიშე, მა ვემეშორთუშუ – ღმერთმანი
 (ღმერთის მადლი მე), მე არ მივსულვარ.
 ო უშაღღუ ბუჭაშ მარღიშე (ფიცისი ფორ-
 მულა) დაუღღელი შის მადღმა (*შორ. ი. ყოფშ.*
 მარღი).

მარწაშენი მაღლისათვის; მაღლით. გური
 ოჯურეს მიღუ, მარღი მენ ვამაჭიშუნეი –
 გული საგულეში მაქვს, მაღლისათვის რომ არ
 მოუხსნო. *შორ. გურ. მაღლიმა.*

მარწაშე (მარღობას) მაღლიობა. მარღობა
 ღმერთს!: *ი. ყოფშ., გვ. 132* – მაღლობა
 ღმერთს! ბაღიშე მარღობა უწუ: *ი. ყოფშ.,*
გვ. 10 – ბებერმა მაღლობა უთხრა. მარღობა
 უწუ ენენსე ღო იღე: *ა. ცაგ., გვ. 28* – მაღლობა
 უთხრა ამათ და იარა. დიდ მარღობას
 ვორეიქ – დიდად მაღლობელი ვარ.

მარწაშაშენი იგივეა, რაც მაღლობელი, –
 მაღლიმარი. მარღობელი ვორეიქ
 თქენაწკემა – მაღლობელი ვართ თქვენთან.
 დიდი მარღობელი ვორეიქ: *ი. ყოფშ., გვ. 3* –
 დიდი მაღლობელი ვარ.

მარწაშე, მარწაშე (მარღუ-უ-ს) მიშე. აწმე.
 მზარდი, ზარდის პრესანში მყოფი. დიო
 ბაღანა რე, მარღუ – ვერ ბავშვია,
 მოზარდი. ჩქი მოზარდათ ოცქეაფური
 მარღუე უი – ჩვენ გავზარდათ საქებარი
 მოზარდები. *იხ. რღუაღა.*

მარკულ-ი (მარკულ/რს) *მიქო, მოქმ.* რ დ უ ნ ს ზნისა - ბამზარდული. მა, სქან რჩენგ მარდულაღე, გეკომიშევის ოჭონი - მე, უნს ბებერ გამზარდულს, ზურგი ამინვეს (ცხელი). იმი მარდულაღე ოჯახი: *მსალ., გვ. 100* - იმის გამზარდული ოჯახი. მარდულაღე ფი მუჟა: *ი. ყოშ., გვ. 155* - გამზარდულები მოიდა.

მარკუმი//**მარკუმი** *იხ.* მარდიმი, ღორონთიმი მარდულე! - ლეთის მაღლმა!

მარკუმი (მარდულე) *იხ.* მარდულე. მარდულე რეჩქეჩგ ნგართი იჩინებენია: *ბალს. სიყე., I, გვ. 82* - მზარდული (მზარდი) ბავშვი ტორილი იცნობაო.

მარეპალ-ი (მარეებლ/რს) შუაშაპალი, მათანაპალი, მუშოთ მოკო მარეებელი? - რად (რისთვის) მინდა მაქანა? მუ აბე რუ, ჯიმა კოჩი, მარეებელი ღე იგორაქ: *ქხს. I, გვ. 187* - რა აშაგია, ძმაკაცო, მაქანაქალს კითხულობ? დულიმი გვინ გეგმობილე მერეენებულ მარეებელქ: *მსალ., გვ. 100* - თავის ტვინი ამირია (ამომართა) შექვენებულმა მაქანაქალმა.

მარენქ-ი (მარენჯის, მარენჯი) *მიქო, აწყე.* რ ე (ნ) ზნისა - ღამღმომი, გემჩარეპალი; შინც უნდა იძოს, იარსაპოს, - მყოფი. თუნა ვარე თაქიანი მარენჯი - ეს არაა აქუერი გამჩრებელი (მყოფი). აწყე მარენჯი ეგეორექ: *ააი, I, გვ. 26* - ანი (აქ) გამჩრებელი არ ვარ. *იხ. რინა.*

მართალ-ი (მართალ/რს) მართალი. მართალი ი თქილია ღო ღურელი გედირთუნია: *ბ. სახო., გვ. 251* - მართალი თქილი და მკედლარი ადგებო. მეტყურეს მართალს ით ვადღურენა: *ა. ცან., გვ. 112* - მატყურას (ტყუილის მოქმელს) მართალსაც არ დაუჯერებენ. არძას ქიკუჭირინოუ მუში დუღას ღო მუში მართარს: *ი. ყოშ., გვ. 116* - ყველას მიანვეინა მის მტყუნასა და მის მართალს.

მართაშუგ (მართაფუგ-ს) *მიქო, მოქმ.* ართუე (ნ) ზნისა - ბაღამღმომი; სახადი. ეამორთათ, თქენი ჭირი, მართაფურე ჩქიმი ჭუა!; *მსალ., გვ. 50* - არ მოზიღდეთ, თქვენი ჭირიმი, გადამდებია ჩქიმი სენ!

მართახ-ი (მართახის) მართახი. თუხარიკი ცხენსა მართახის ვაკონია: *ბალს. სიძრ., I, გვ. 55* - თუხარიკი ცხენსო მართახი არ უნდაო. უღვადგუნს მართახის: *ქხს. I, გვ. 201* - უტყელაშუნებს მართახს. *მართახისი ჩამა მართახის ქმევა, გაჯად.* მართახის მავრად დარტყმა. ქოჩო ღო ქოჩო ცხენს მართახის: *ბ. ხუბ., გვ. 164* - აჭამა და აჭამა (მავრად დარტყა) ცხენს მართახი.

მართახისა (მართახისა) ელასტიური; ცოცხალი, მკვირცხელი. მართახისა (*მართახიხევა*)

კოჩი რენა - ელასტიური (მართახის მსგავსი) კაციაო.

მართახსა (მართახსა) სახელი მართახანს ზნისა - 'გა'შამირახსა; *გაჯად.* გაღანძლე, საყვედურის თქმა (მკაცრად). *იომა გინამართახარე: ქხს. I, გვ. 289* - ასევე გამართახებულა. გომართახუ მანგარას - გაღანძლა მავრად.

მართახისა (მართახისა) ეამართახსა, ბუშართახსა გაუმართახებია, ბოშართახსა(ნ) გამართახებდა თურმე *გრძმ.* ამართახებს, *გაჯად.* საყვედურს ეუბნება.

მართახ(ნ)//**მართახინ(ნ)** (მართახინ) შესაძლებელი ვახდა გამართახება, - *გრძეუ.* *შესაძლ. ვნებ.* ამართახენს ზნისა - შეიძლება გამართახება; საყვედურის თქმა. **ამართახ(ნ)**//**ამართახინ(ნ)** (ამართახინ) შეძლო 'გა'მართახებინა, - ბოშართახსა(ნ) შესაძლებელია გამართახება *გრძეუ.* *შესაძლ. ვნებ.* უმართახანს ზნისა - შეუძლია 'გა'ამართახოს; *გაჯად.* საყვედური უთხრას, გაღანძლოს.

მართახსაფუჯანს (მართახსაფუჯანს) ამართახებინა, შართახსაფუჯანს უმართახებინებია, მართახსაფუჯანს(ნ) ამართახებინებდა თურმე *კოჩე.* ამართახენს ზნისა - ამართახებინებს. **მართახსალო** *მიქო, მოქმ.* 'გა'შამართახებელი; *გაჯად.* 'გა'შლანძლე. **მართახსალო** *მიქო, ვნებ. მჭ.* 'გა'შამართახებელი; *გაჯად.* 'გა'სლანძლე. **მართახსალო** *მიქო, ვნებ. წარს.* გამართახებელი; *გაჯად.* გაღანძლეული. **მართახსა მიქო, ვნებ. წარს.** 'გა'შამართახები; *გაჯად.* 'გა'სლანძლე. **მართახსაპრი** *მიქო, ვნებ. წარს.* გამართახების, *გაჯად.* 'გა'სლანძლეს საფასური. **შართახსა, შართახსა მიქო, უარყ.** გაუმართახებელი.

მართახსა (მართახსა) სახელი ამართენს ზნისა - მართლუბა. ღიდაქ დული იმართე: *ი. ყოშ., გვ. 60* - დედამ თავი იმართლა. ოჯადუ, დული იმართახისი - ცდილობს, რომ თავი იმართლოს. **ამართენს** (შამართე) ეამართლა, ბოშართახსა გაუმართლებია, ბოშართახსა(ნ) ეამართლებდა თურმე *გრძმ.* ამართლებს. **იმართენს** (მართე) ეამართლა, ბოშართახსა გაუმართლებია *გრძმ. სათავ. ქე.* ამართენს ზნისა - იმართლებს თავს. **უმართენს** (შამართე) გაუმართლა, ბოშართახსა გაუმართლებია *გრძმ. სასხე. ქე.* ამართენს ზნისა - უმართლებს. **იმართებუ(ნ)** (მართებუ/მართებუ) ეამართლა, ბოშართახსა(ნ) ეამართლებულა *გრძეუ. ვნებ.* ამართენს ზნისა - მართლდება.

ემართებუენ (6) (აპარიათა გაუმართლდა, აპარიათაუა გამართლებია) *გრდუე. ენებ.*
 უმართუნს ზნისა - უმართლდება.
 გამართებულნი მიზე. *მოქმ.* 'ვა'მამართლებელი.
 ომართებულნი მიზე. *ენებ. მე.* 'ვა'სამართლებელი.
 'ვა'მართებულნი მიზე. *ენებ. წარს.* 'ვა'მართლებული.
 'ვა'ნამართებულნი მიზე. *ენებ. წარს.* 'ვა'ნამართლებები.
 'ვა'ნამართებულნი მიზე. *ენებ. წარს.* 'ვა'მართლებების
 საფესური.
 'ვა'ნამართებულნი მიზე. *ენებ. წარს.* 'ვა'მართლებების
 საფესური.

მართებულ-ი (მართებულ/რს) მიზე. *ენებ. წარს.*
 ამართუნს ზნისა - მართალინი,
 გამართლებულნი. თენა რენი
 მართებულნი? : *ი. ყოფი, გვ. 139* - ესა
 გამართლებული? სით ქოთქეი
 მართებულნი : *კ. საბუე, ქართ. ზეს, გვ. 40* -
 შენც კი თქვი მართალი.

მართე (მართე/ს) ბართში (*კ. ქარ., დ. ფოფია*)
 ბართში.

მართე (მართე/ს) სახელი მართუნს ზნისა
 - მართე.

მართელ-ი (მართელ/რს) მიზე. *მოქმ.* რთუნს
 ზნისა - 1. სახლის დამსურბანი. სქანცალი
 მართე უაღი ბრელი მიძორე - შენისთანა
 დამსურბანი (სახლის) ბევი მინანთა 2.
 ბამაქოვი.

მართელ-ი (მართელ/რს) მართული. ჭიჭე
 რსინამი მართული ქოთქეი! - ცოტა სინის
 მათული მომეცი!

მართულ (მართულ-ს) მორბევი; ნაბალორბაბა,
 ნაბალორბაბა. ოკონ ინტერ რდასგნ თემი,
 მართულე ინოხვიენცე: *მასლე, გვ. 70* -
 თითქოსდა ენგური იყოს ისე, მორბევი
 ყურყურტებს (მბუის). ორაგული მართულე
 ინარაგეესია: *ხალხ. სობრ., I, გვ. 109* -
 ორაგული მორბევი ჩაადგესო. კომქ ქინანთხას
 მართულეს: *ქხს, I, გვ. 98* - კაცი ჩაბრადეს
 მორბევი. *იხ. ზღვა-მართულე; წყარ-მართულე.*

მართულე (მართულეს) მტრად. სპინი (ა. მყე).

მართებულ-ი (მართებულ/რს) მიზე. *მოქმ.*
 არიგუნს ზნისა - მორბეველი.
 მართებულე მქ ჩხუბი დოლასეს:
ი. ყოფი, გვ. 107 - შემრბეველებმა ჩხუბი
 დაუშალეს.

მართე (მართე/ს) მართებულ (რელიგიური
 დღესასწაული). თუთაშხა რე მართობა -
 მართობათია მართობა. *ჟღ. მარანინა.*

მარე (მარე/ს) 1. აბრეშუმის ქისი დავადება
 ერეგვარი. ჭია უეცრად კვდება და მარედება -
 იკირება. *ჟღ. მუსკარლინა.* 2. ტუდად
 მოზოლიდ ლომში დარბანილი მკარევი
 (შპვილიანი) ბართულანი, - მარეკლი.

მარეკლი (მარეკლ/რს) კარაქმული,
 მარეკლი. *ჟღ. მარეკალი.*

მარეკლება (მარეკლებას) სახელი
 იმარეკლება (6) ზნისა -
 დამარეკლება, დამარეკლება. ქვირიში
 ღუმეს აკეთენანი, ქვირის თიშე წყარს ნწყუნა,
 ვადმე მარეკებსინი ომონი - ფევილის
 ლოს რომ აკეთებენ, ფევილს ხსნიან თბობ
 წყალი, რომ არ დაკურკუმულდეს იმიტომ.
 იმარეკება (6) // იმარეკლება (6)
 (ლიმარე/ლიმარეკალი დაკურკუმულდა,
 ლიმარეკალია ლარე/ლიმარეკალია ლარე/)
 დაკურკუმულდება,
 ლიმარეკალია ლარე/ლიმარეკალია ლარე/)
 დაკურკუმულდება თურმე) *გრდუე. ენებ.*
 კურკუმულდება.

მარეკლი (მარეკლის) მბარნი; სქალი.

მარეკლი (მარეკლ/რს) მიზე. *მოქმ.*
 რკილანს ზნისა - 'მომკინანი.
 მარეკლი ქოჯუნს ცირასქუაღელი -
 მკიენი (ქე) ჰყავს, ქალიშვილი.

მარეკლი (მარეკლ/რს) მიზე. *ენებ. მოქმ.*
 კამბევიში მარეკინე ხოჯის ქაღელი
 ვასქელუნია: *თ. საბუე, გვ. 249* - კამბის
 მორკინალ ხარს რქა (რქები) არ შერგბარი. მა
 მერეკინე მარეკინეს: *მ. ზეს, გვ. 1* - მე
 გამოგებავნი მოვიდავეს.

მარეკლი (მარეკლ/რს) მარეკლილი.
 მარეკლი (მართი თიე მკი-მკი ემკებაველი: *მ. ზეს,*
გვ. 122 - მარეკლილითია ირგვლე
 შემოკებაველი.

მარეკლი (მარეკლ/რს) *იხ. მარეკლია.*

მარეკლი (მარეკლ/რს) სახელი
 უმარეკლი (მარეკლ/რს) ზნისა - ხამხამი
 (თვალის). პაპროსიში მონტებასუ თოლეშსი
 უმარეკლი (მარეკლ/რს) - პაპროსის მოკიდეის
 დროს თვალეს ახამხამეს.
 უმარეკლიანს (უმარეკლიან ახამხამა,
 უმარეკლიან უმარეკლიანია, უმარეკლიანია)
 ახამხამება თურმე) *გრდ. ახამხამეს*
 (თვალის).

მარეკლი ზღვ. კპირაბიტი (მთელი კვირების
 განმავლობაში). (უკუდაში) ლესის
 ქმეხებადღე-და, მართობით გაბანდღე:
აა, I, გვ. 20 - (უმკროსი) აუდმყოფს თუ
 შეხედებოდა, კვირაობით (მთელი კვირა)
 ემსაბურებოდა.

მარეკლი (მარეკლ/რს) მიზე. *მოქმ.*
 რომეკუნს ზნისა - მარეკელი. ხარხი
 ლომარეს დო მუკურდღე მართობეაღი -
 ხალხი მერეკეს და (უკან) ედგა მროზველი.

მარე (მარეს) მარე; სართული ღვინის
 ნანილი: ძაფის დასაბევი მოკლე ვიხი, მარეში
 ჩასადები. მარესა ღვინობე მარეკეს, მარესა
 გერეკე მარე - მარე დესე მარეში, მარესა
 დასეულია მარე. კუჩხი, სქეამი
 მარესაღელი, ასე გვალდ დოსქირაფე -

ფები, მასრასავით ლამაზი, ახლა მთლად დამდნარა (დამშრალა).

მარსი-ი, მარსი-ი (მარსილ/ს) მიძლ. ვნებ.
მარსუნს ზმნისა - მისრით შამოლოშილი ადგილი. შერ. მასარი, ცაჩხეჩხანათოე უმამარსილი - ცაქელი მზითაა შემოღობილი.

მარსუ (მარსუას) სახელი მარსუნს ზმნისა - მისრით შამორაბგვა (ლობა). სქან კიბირფეი ქომუგას ომეში უმამარსალო : *ქსს, I, გვ. 239 -* შენი კბილები მომცე ეზოს შემოსალობავად (შემოსაკავებლად). ომეს მარსუნს - ეზოს ლობავს.

მარსუნს (მომარსუ) გილობა, მუშარსუ გაულობავს, მონომარსუნ(ე) გილობავდა თურმე *გრდმ. ლობავს; სარავს.*

იმარსუნს (მიომარსუ) გილობა, მუშარსუ გაულობავს *გრდმ. სათავ. ქე. მარსუნს ზმნისა -* ილობავს.

უმარსუნს (მუშარსუ) გაულობა, მუშარსუ გაულობავს *გრდმ. სასხე. ქე. მარსუნს ზმნისა -* ულობავს.

იმარსუ(ე) (მიომარსუ) გილობა, მომარსუ(ე) გილობილა *გრდმ. ვნებ. მარსუნს ზმნისა -* ილობავს.

ამარსუ(ე) (მამარსუ) გაულობა, მომარსუ გილობილა *გრდმ. ვნებ. უმარსუნს ზმნისა -* ილობავს.

იმარსე(ე) (მომარსუ) შესაძლებელი გახდა 'გა'ლობა, - *გრდმ. შესაძლ. ვნებ.*
მარსუნს ზმნისა - შეიძლება 'გა'ილობოს. **ამარსე(ე) (ამარსუ) შეძლო 'გა'ლობა, -** *მონომარსუნ(ე) შესაძლებია გა'ლობა* *გრდმ. შესაძლ. ვნებ. უმარსუნს ზმნისა -* შეუძლია 'გა'ილობოს.

ომარსაფუანს (ომარსაფუან) აღობენია, შმარსაფაფუ ულობენიება, მონომარსუნ(ე) აღობენიება თურმე *კაუზ. მარსუნს ზმნისა -* აღობენიება.

მამარსალი მიძლ. მოქმ. 'გა'მლობავი.
ომარსალი მიძლ. ვნებ. ქე. 'გა'სალობ'ავი.
მონომარსალი მიძლ. ვნებ. წარს. გალობილი.
ნამარსალი მიძლ. ვნებ. წარს. 'გა'სალობი.
ნამომარსალი მიძლ. ვნებ. წარს. 'გა'ლობის საფასური.
შმარსუ, შამომარსუ მიძლ. უარფ. გაულობავი.

მარსხებულ-ი (მარსხებულ/ს) მიძლ. მოქმ.
ირსხუნს ზმნისა - მისნალი. თექიმზე ქედნიტესია ათე ჩქინი მარსხებულეა : *სხუძ, გვ. 6 -* იქ ჩატოვესო ეს ჩქენი მხსნელიო.

მარტი-ი (მარტის) მარტი. იხ. თუთა. შერ. ლაზ.
მარტი. 0 მარტიმ კალამიაცალი გომუშაფილი მარტის ლერივით (ჩალობა) გამმხარი, *ცადატ. ძალიან გამმხარი, სუსტი.*

მარტი-ი (მარტის) მარტი. მიძლ. მოქმ.
ირტეხ(ე) ზმნისა - ბამცეპვი, მხოლოვი. **ინა ვარე გამაჩერებელი, მარტეხეი -** ის არაა გამაჩერებელი, გამქცევი. **მარტეხი დო მათხობინე ეოხოლო დორონს ოხვეწულუა:** *სახლ. სიბრ., I, გვ. 83 -* გამქცევი და მდევარი ორევე ღმერთს ხეცნებოდაო.

მარტი-ი (მარტილ/ს) ტოსონ. დავის, რაიონული ცნახრისა და რაიონის სახელწოდება. ი. ყოფიშის აზრით, სახელი ბერძნულია, ეწოდება X საუკუნის მონასტერს, რომელსაც მეგრელები ჭყონ-დილს ეძახიან. გადმოცემით მონასტერი დგას ადგილზე, სადაც იდგა წარმართი კერძი კაპუნია (*ი. ყოფშ.*). მარტილი ლათინთა ენაა, მონამეს უწოდებენ; ხოლო მესხენ ყრმასა უწოდენ (*საძ.*).

მარტი-ი (მარტის) იგივეა, რაც მარტეხი, - ბამცეპვი, ქაწოხვალამუნა შხვა კათა მარტინეხეი : *ი. ყოფშ, გვ. 62 -* შემოხვდომით სხვა სალი გამქცევები.

მარუ (მარუას), მარუ (მარუოს) იგივეა, რაც მარა, - ერთი კვირა - მვიღი დღე. **ართი მარუა გააგარე თამი:** *მ. ხუძ, გვ. 175 -* ერთი კვირა გაატარა ასე. ეთიხანქ მარუა შე ეთიოხაი : *ა. ცაფ, გვ. 97 -* ვმარულობ კვირაში ორეჯერ. მიკილე ართი მარუოქენი : *ი. ყოფშ, გვ. 23 -* რომ ვაიარა ერთი კვირამ. ერთ კვირას შეადგენს შემდეგი დღეები: **თუთაშხა** (←თუთაშ დღა მთვარის დღე) **ორშაბათი; თახაშხა** (←თახაშ დღა თახას დღე) **სამშაბათი; ჯუშაშხა** (←ჯუშაშ დღა ჯუშას დღე) **ოთხშაბათი; ცაშხა** (←ცაშ დღა ცის დღე) **ხუთშაბათი; ოთიშხა** (←ოთიშ დღა ოთის დღე) **პარასკევი; შურიშხა** (←შურიშ დღა სურის დღე) **შაბათი; ფაშხა** (←ფაშ დღა მზის დღე) *კვირა. იხ. დღა.*

მარუა (მარუას) მარულა.

მარულა (მარულეს) მიძლ. აწმე. ირულე (ე) ზმნისა - მორბანალი; მრბანი. **მარულე გამკიჟუნესქ მუშუმი:** *ი. ყოფშ, გვ. 17 -* მორბენალი გამკიჟუნეს თავთვარო. **მარულე ცხენი -** მორბენალი ცხენი. **მარულა, მ. ჭარიათ აზრით, მეგრული რულა** დანა (სარბილი) მიღებელი: **მარულა.**

მარულა (მარულას) იგივეა, რაც მალური, - *მოქან. ლინქორანული ალმცინა (ა. ზყ.).*

მარუ (მარუოს) იგივეა, რაც მარა, მარუა. ართი მარუო რე, მა სირგორუნქინი: *ი. ყოფშ, გვ. 19 -* ერთი კვირა, მე რე ვეძებ.

მარუ (მარუოს) იგივეა, რაც მარუო, - მარუო. **თენა ხოლო მარუოთ გიორგუე თეძ:** *მ. ხუძ, გვ. 228 -* ესეც მერვედ დააგორა (დააგლი) იქ. *იხ. ბრუო, რუო.*

მარძაშა (მარქაფას) სათადარიგო, თანმხლები, შვიცხველი; მიმორ ცხენი, რომელზედაც კაცი არ ზის და ისე მიჰყავთ (*ქ. ჭარ.*). ართი კვიცი ოჟოფოღო მარქაფათ თქიმეზე: *მ. ხუბ., გვ. 249* - ერთი კვიცი დაიჭირა და სათადარიგოდ მისცა. *ჭოღ. ომათორე ცხენი.*

მარძაშაშა (მარქაფას) სახელი იმარქაფანს ზნისა - მარძაშაშა. ქალე მარქაფაჲე ათე ცხენისა: *მ. ხუბ., გვ. 252* - ამოიმარქაფეთეს ცხენი.

მარძაშა-ი (მარქენჯის, მარქენს) *მიღ. მოქლ.* მარძაშალი. მარქენჯი ხოჯი - მარქენჯალი (რქენია) ხარი.

მარძა-ი (მარქვის) საშვიძრო პატარა ღებალი (*დ. ფილია*); სასწოვი ღაზგის, საპარაპი მანაჲის ნანილი, - მამო.

მარძა (მარქეს) მამო. მარსალი ღინაღვლარს მარქეას უძახუნა - მარსაში ჩასადებს მატის ეძახიან. ართი მარქეა ღო ართი ბერტი ქეკოყუნუე: *მ. ხუბ., გვ. 277* - ერთი მატე და ერთი თობი გაირჭო (ქამარში). ათე ოსურეფი მარქეათ ქომუნა ღართის - ეს ქალები მპითი ქსოვენ ღართს.

მარძაშა-ი (მარქეალ/რს) კჲარცხი. *ჭოღ. ლა ზ.* მარქეალი კვერცხი (*ნ. მარი*).

მარძაშა-ი (მარქეალ/რს) ავადმყოფობაა, რომელიც უჩნდება ცხენს კოჭზე, კვერცხის ოდენა სიმსიენე. უკეთებენ ოპერაციას, გაჭირან და ამოაგდებენ.

მარძაშაშ მარ-ი (მარქეალიშ გურს) *მოქან.* სოკოს სახობაა, შეიძლება ჭამა.

მარ-ი (მარლის) მარ-ი; თჲაღლთქორი. მარღის უძახუნა ჩეთოღამ კოს - „მარღ“-ს ეძახიან თეთრთვლიან კაცს.

მარძაშაშა-ი (მარღეაფალ/რს) *მიღ. მოქლ.* ორღეანს ზნისა - მარძაშა.

მარძაშაშ (მარღეაფუს), მარძაშაშ-ი (მარღეაფურს) იგიეა, რაც მარღეაფალი, - მარძაშა. მარღეაფუ ჩხობი ქობიძირი - მყერო (ქვერითისა) თევზი ვნახე.

მარძაშა-ი (მარღინაღვლ/რს) *მიღ. მოქლ.* ღრინია. მარღინალი ჯოღორიშა ვაგამკურინასია: *ხალხ. სობრ., I, გვ. 83* - ღრენია ძაღლის არ შეგემინდესო.

მარძაშაშა-ი (მარყინაღვლ/რს) *მიღ. მოქლ.* რყინტუნს ზნისა - მშააპაპი. ქემორთო ართ ორაპაიქ, კოჩიშ მარყინტალქ: *მ. ხუბ., გვ. 298* - მოიდა ერთი ორაპაი, კაცის მელაპე. *ჭოღ. ყინტუა, ყინტუა*

მარძაშა (მარყუყას) შამანდი, ცხენის დასაჭერად მომარყუებულ თოკი.

მარძაშა (მარძაფას) მარძაშა (*ქ. ჭარ.*).

მარძაშა-ი (მარშეინაღვლ/რს) *მიღ. მოქლ.* რშეინუნს ზნისა - მსტჲინალი.

მარძაშინა (მარშეინეს) იგიეა, რაც მარშეინალი, - *მიღ. აწუ.* რშეინუნს ზნისა - მსტჲინალი. ტიჟორდას ტყაშ მარშეინე: *ქხს, I, გვ. 112* - ვიყვარდეს ტყის მსტჲეველი. სი ტყაში მარშეინეს არჩილი: *ქ. საბუშ, ქართ. ზუს., გვ. 58* - შენ ტყის მსტჲენს უსძინე.

მარშინა (მარშინას) [*რუს. машина მანძანა*]. მარშინათ ვაპირე ულას - მანქანი ვაპირე ნასვლას.

მარძაშა-ი (მარქებელს) *მიღ. მოქლ.* ორჩუ (*ნ*), ერჩებუ (*ნ*) ზნისა - მანძა, შინც ქარის. მა ვორექე მარჩებელი: *აა. 1, გვ. 21* - მე არ ვარ მანე.

მარძაშა (მარქელას) თქორთა მორის თქორი, - ძალიან თქორი. *იხ. ჩე, რჩე.*

მარძაშა-ი (მარქილ/რს) უშლის ქრთული, 10 ქაიქი (*ნ. მარი*). მოიღეს... ეწიღოვითი ჯორიშა ხარვა მარჩილი: *მ. ხუბ., გვ. 15* - მოგიტანეს... ოცდაათი ჯორის დატვირთვა მარჩილს.

მარჩინა, მარჩინა (მარჩინენს) *მიღ. აწუ.* მარჩინი, - რამაც უნდა არჩინოს. უზა ქობალ ქიმეშჩქინეს საშუღამო მარჩინეთე: *მასალ., გვ. 83* - შვი პური მოგვირინეს საშუღამო მარჩინად (მარჩინელად).

მარძაშა-ი (მარჩაულ/რს) *მიღ. მოქლ.* რჩუნს ზნისა - მარძაშა. მარძაშალი აბრაგეფი: *მასალ., გვ. 78* - ... ჩენი მომტყუებლები, მარძაშელი აბრაგეტი.

მარძაშა-ი (მარქენჯის, მარქენს) *მიღ. აწუ.* ორჩქინანს ზნისა - 'მარძინი. კოჩიში ჭირიში გუ მარქენჯი მუთუნი ვარე ათეჯგურა: *შ. ბერ., გვ. 176* - კაცის ჭირის გამჭენ არაფერია ასეთი.

მარძაშაშა-ი (მარქევენჯის) *მიღ. აწუ.* ურქუ (*ნ*) ზნისა - მსტღენა. მარქევენჯი კოჩეფი გაშიგორეს - მცოდნე კაცები გამორჩიეს.

მარძაშა-ი (მარქილეს) *მიღ. მოქლ.* არჩქილე (*ნ*) ზნისა - მსმანალი. რენა თიში მარჩქილე: *ი. ფოფ., გვ. 170* - არიან მისი მსმენელი. ღუს ვემკორჭუებულან თიქან მარჩქილეს: *მ. ხუბ., გვ. 203* - ათე არ აგტკიებოდეთ აქაურ მსმენელს. სინანდულეს უფორმინანთ მავითიზირი ღო მარჩქილე ფს: *ქ. საბუშ, ქართ. ზუს., გვ. 88* - სინამდვილეს მოგახსენებთ შემკითხველს და მსმენელს.

მარძაშაშა (მარჩილეს) იგიეა, რაც მარჩქილე, - *მიღ. მოქლ.* ურჩქილე (*ნ*) ზნისა - მსმანალი; მამანინი.

მარჩქილე უ ვა ვორექე სქან სიტყვაში მამამაში: *მასალ., გვ. 40* - გამგონი არ ვარ

უფრო შენი საამო სიტყვისა (შენი სიტყვის უფრო საამოსი).

მარჩაქინე (მარჩქინეს) იგივეა, რაც **მარჩქევეჯი**. - *მიძე. აწყე. უჩქე (6)* ზნისა - მცოდნე. მუჟოჯგერი მარჩქინეჲ ეთნი იბორე: *ი. ყოფშ. გვ. 170* - როგორც კარგმა მცოდნემ, ისე იმღერა.

მარჩხ-ი (მარჩხის) იხ. მარჩხა¹.

მარჩხა¹ (მარჩხას) მერხარი; მარჩხი (*ი. ყოფშ. კვარ.*). 0 მარჩხა წყარი თელი (არაღრმა) წყალი; **მარჩხა წყარე** კალმახაში გილე სიმარჯვე: *ქხს. I, გვ. 98* - თელ წყალში კალმახის გაქვს სიმარჯე. მფუმფლიას უჯორს ბირა, კალმახასე - **მარჩხა წყარი**: *მასალ., გვ. 103* - ბულბულს უყვარს სიმღერა, კალმახს - მარჩხი წყალი (მარჩხობი).

მარჩხა² (მარჩხას); მარჩხას ზგზ. ცარაღ.

მარჩხას გურიანოჲ ცურად დაყენება (კაეის ქუსლისა). თუ მინა მძიმე დასამუშავებელი იყო, მხენელი კაეის ქუსლის სოღებს ამოყრიდა და **კინახონას** (*იხ.*) სოღს ზევიდან ურცობდა. ამით კინახონას წვერი დაბლა ემუშებოდა და მინაში ხენის დროს ღრმად მიდიოდა (*ც. გლოგო, ალბ., გვ. 19*). *იხ. წკეიბი.*

მარჩხალა (მარჩხელას) ცხილიან ცხელი; ცხელი ცხელთა შორის. ემ **მარჩხელა წყარი**მა კუჩხი ვედნიდგინე - ასე ცხელ წყალში ფეხის ჩადგმა არ შეიძლება (არ შეიძლება ჩაიდვას).

მარჩხალა-ი (მარჩხელას) *მიძე. მოქმ.* **რჩხუნს** ზნისა - მრატხაჲი. სენიმ **მარჩხულა**ს სენი უვირხუნია: *ბაღბ. სიძრ., I, გვ. 121* - თეფშის მრეცხავს თეფში (სანი) უტყდებო.

მარჩხუ¹ (მარჩხუეს) იგივეა, რაც **მარჩხა¹**, - პატარა. 0 მარჩხუე წყარი პატარა წყალი.

მარჩხუ² (მარჩხუეს) იგივეა, რაც **მარჩხა²**, - მარატხაჲი.

მარჩხა-წყარი (მარჩხ-წყარს) *იხ. მარჩხა¹*, - მერხარი წყალი; თხალი, არაღრმა წყალი. **მარჩხა წყარე** კალმახაში გილე სიმარჯვე - არაღრმა წყალში (მარჩხ წყალი) კალმახისა გაქვს სიმარჯე.

მარჩხალა-ი, მარჩხალა-ი (მარჩქ¹ აფლარს) *მიძე. მოქმ.* **ორეუაწ** ზნისა - დამცქვი. ქიანაში **მარჩხალა**ს მითუნი ვარე ლემაცელი: *კ. საბუშ., ქართ. ზგზ., გვ. 87* - ქვეყნის დამქვეერი არსებობს (არის) იმის დარი.

მარჩხ-ი (მარჩხის) მარცხი. **მარჩხი** ირკოს შალე - მარცხი ყველას (ყველა კაცს) მოუვა. 0 მარჩხი კოჩი იშვიათი კაცი.

მარჩხას ზგზ. იგივეა, რაც **მარჩხო**, - იშვიათი. უნათ გონწერილი **მარჩხას**

ფშუქ მასი - შავად გასუდრული იშვიათად მასსოფარ მე შენ.

მარჩხა¹ შო ზგზ. იშვიათად; მარჩხად (*კ. ვარ.*). *შორ. მარცხო.*

მარჩხა² (მარჩხებას) სახელი **ამარჩხენს** ზნისა - დამარჩხებაჲ. ართმა ღლეობის ხოლო ქამარჩხინე უკრდელები: *ბაღბ. სიძრ., I, გვ. 13* - ერთელ დედაბერასც შემოემარცხა კურდღელი.

ამარჩხენს (ლამარჩხა დაამარცხა, ლამარჩხაშა დაუმარცხებია, ლინოლამარჩხაჲ) დაამარცხებდა თურმე *გრდმ* ამარცხებს. იმარცხებუ¹ (6) (ლინოლამარჩხა დაამარცხებდა, ლინოლამარჩხაჲ) დაამარცხებულა) *გრდმ* ამარჩხენს ზნისა - მარცხდება.

ემარცხებუ² (6) (ამამარჩხა შემოემარცხა, ამამარჩხა შემომარცხებია) *გრდმ* ამარჩხენს ზნისა - შემოემარცხება. იმარცხებუ³ (6) (იმარჩხა შესაძლებელი გხვდა დაამარცხება, -) *გრდმ* შესაძლ. გნებ. ამარჩხენს ზნისა - შეიძლება დაამარცხება. ამარცხებუ⁴ (6) (ამარჩხა შეიძლოა დაამარცხებინა, - ლინოლამარჩხაჲ) შესძლებია დაამარცხება) *გრდმ* შესაძლ. გნებ. უამარჩხენს ზნისა - შეუძლია დაამარცხოს.

ომარცხებაჲ (ლამარჩხაჲ დაამარცხებინა, ლამარჩხაჲ დაუმარცხებინებია, ლინოლამარჩხაჲ დაამარცხებინებდა თურმე) *კაჲე*. ამარჩხენს ზნისა - ამარცხებინებს. მამარჩხაჲ *მიძე. მოქმ.* დაამარცხებელი. იმარჩხაჲ *მიძე. გნებ.* დაამარცხებელი. ლამარჩხაჲ *მიძე. გნებ. წარს.* დაამარცხებელი. ლინოლამარჩხაჲ *მიძე. გნებ. წარს.* დანამარცხები. ლინოლამარჩხაჲ *მიძე. გნებ. წარს.* დამარცხების საფასური. *სამარჩხაჲ, შამარჩხაჲ მიძე. უარყ.* დაუმარცხებელი.

მარჩხი იგივეა, რაც **მარჩხას**, - ზგზ. მარჩხად; იშვიათად; შამრჩხაჲი. თე განსი **მარჩხო** ნამუგდონი პაპასი აჲეუ მიკულაჲ: *ა. ცაგ., გვ. 94* - ამ დროს მარჩხად (შემიხვევით) მარჩხილად მღვდელს მოუხდა გამოვლა. შხვა სოფელში **მარჩხო** რე: *მასალ., გვ. 104* - სხვა სოფელში იშვიათადა.

მარჩხინა-ი (მარჩხინარ/ლს) *მიძე. მოქმ.* **რჩხინს**, **რჩხინუნს** ზნისა - დამარჩხინელი. თომაშ **მარჩხინალი** ქიმეკორისე - თმის დამარცხნელი მოუჩინეს (მიუყენეს).

მარჩხინ-ი, მარჩხინ-ი (მარჩხაჲ/ქანს) მარჩხინა (*საბორისა. კვარჩხანი მარცხენა*). გულეში **მარჩხინი** კარი გემკოთოლესე;

ა. ცაფ., გვ. 48 – სახლის მარჯვენა კარი ჩამოთალეს. ვეზიგახუო მარტვიანი კუჩხი: *ქსს, II, გვ. 46* – არ მოიგებენ მარჯვენა ფეხი! **0** მარტვიანი ვანიში მარჯვენა მხარეს. **0** მარტვიანი ხე მარჯვენა ხელი, *ვადატ.* ერთგული და ყოჩაღი თანაშემწე, დახმარე. **0** მარტვიან ხელე გენჯორა მარჯვენა მხარეს (მხარზე) დანოლა; *ვადატ.* კარგად ყოფნა, ბედნიერება. **შლო. ლაზ.** მარტვიანი მარჯვენა მხარე (*ბ. მარი*).

მარტვიანის პარტიკულარი (მარტვიანთა მარტვიანის) ლოცვა: მარტვიან-დალოცვილი, მარტვიან-დაბარებელი; *ვადატ.* დიდხანს იცოცხლოს! მოწონება ნაქარისა.

მარტვიანის ზგზ. მარტვიანიდან. მარტვიანი მიკულუ – მარჯვნიდან მოუარს.

მარტვიანის ზგზ. მარტვიანი მხარეს. მარტვიანი მიკულუ რე მიკულუნივ, ამარ მუში ჯიმაკოჩი – მარჯვენა მხარეს რომ მოხიბდა, ადერ მისი ძმავაკი.

მარტვიანის (მარტვიანთა) მიმღ. მოქმ. ორ ძმადან ზნისა – მამძლომი. დისა მარტვიანთა ითი რელო ურძაფეღლობათა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 39* – მინა გამძლომიცაა და გაუმაძღარიც.

მარტვიანი, მარტვიანი (მარტვიანის) მანონი. ართი ბეაშე ყვალი დო მარტვიანი ართი ვიგმუერსია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 9* – ერთი რიზიდან ყველი დო მანონი ერთად არ გამოვოი. ყვალი დო მარტვიანი თინეფიში რე: *ქსს, I, გვ. 211* – ყველი დო მანონი მავათია. ჩხე ბეათ შქურინაფილქ მარტვიანი ხელი შური მეუბარა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 165* – ცხელი რძით დაძინებულმა მანონსაც სული მეუბერაო.

მარტვიანის (მარტვიანთა) სახელი ო მარტვიანის ზნისა – მანონის დაქანება, დაქანონება. ჩხე ბესა მარტვიანი დიდას უმარტვიანისა – ცხელ რძეს მანონის დედას უმანებენ. **ომარტვიანის (ომარტვიანთა) მანონი,** უმარტვიანთა უმანებენია, ნომარტვიანთა მანონებდა თურმე *გრამ* ამანებენს, – მანონის დედას ურეცს.

მარტვიანის (მარტვიანთა) მიმღ. თაბვიანისარი. მარტვიანთა ეკლიანი ბალახია, იყენებენ ქვევრის გასახებად. **0** მარტვიანთა ჯინჯი თავგისარას ძირი. ის ნამღად გამოიყენება. ძროხას აძლევენ ქაჭოსთან ერთად, როდესაც ძუძუს თითები შეუსივდება; არჩენს წყისე 'სადან (*იხ.*) *იხ.* ბარცხი, ბარცხინია, ბარტკინია, მარტკინია, მოქხეცხეცხე.

მარტვიანის (მარტვიანთა) გეგმ. ციციანთაძე; რას ბრწყინებსა. ჭევემ კაკალი მისსუნულუ ათე მარტვიანთა მავ: *ა. ცაფ., გვ. 174* – ჭევეის კაკალი მერია ამ ციციანთაძეს (მარტვიანს).

მარტვიანი (მარტვიანთა) მიმღ. მოქმ. რტვიანის ზნისა – მამდრის ბამბატიონსაძეალი. მარტვიანთა ჭევემუელოხოდეს თე ცირას: *ბ. ხუბ., გვ. 279* – გამბატიონსაძეალი მიუხსდნენ ამ გოვოს. 2. მარტვიანთა.

მარტვიანი (მარტვიანის, მარტვიანის) ბეაშეალი. ქემაგათი მარტვიანთა მუში ხესე: *ა. ცაფ., გვ. 95* – ჩამოაკეთი ბეჭედი თაის სელზე. ბელედეგ ართი მარტვიანთა ჯინჯი: *ი. ყოფ., გვ. 83* – ამოლო ერთი ბეჭედი უბიბიან. **შლო. ლაზ.** მარტვიანი ბეჭედი (*ბ. მარი*).

მარტვიანი (მარტვიანის) 1. მიმღ. ბეაშეალი (ა. მავ.). 2. ციციანთაძეალი.

მარტვიანი (მარტვიანის) იხ. მარტვიანი (მნიშვნ.–2) – ციციანთაძეალი.

მარტვიანი (მარტვიანის) ბაზი; მარტვიანი; მამონისარი რკინის იარაღი, რომლითაც მჭედლები ვახურებულ რკინას იჭერენ. ათე მარტვიანი დო კვერი მიდელი: *ბ. ხუბ., გვ. 60* – ეს ვაზი და ჩაქუჩი (დიდი) ნაილე. ქეანი ცოროფა თუმი მავუ მარტვიანთა ცოროფა: *ქ. საბუქ., ქართ. ზუბ., გვ. 39* – შენი სოცურული ისე მავეს ვახიეთ მოჭერილი. **შლო. ტე. ქართ.** მარტვიანი მამა (*ი. აბულაძე*).

მარტვიანი (მარტვიანის) გეგმ. იგივეა, რაც მასქალია, მარტვიანი, – ქარხანა, ბაზიანი. მარტვიანი ვახურება სენაკურთ.

მარტვიანის (მარტვიანთა) მიმღ. მოქმ. მარტვიანი ზნისა – მარტვიანი.

მარტვიანი, მარტვიანი (მარტვიანთა) ლუსმანბინი რკინის სამბარნი. ტარს (ხასას) რკინაზე მარტვიანი სამ ადგილას დავამავრებდით (*მასლები, ტ. V, გვ. 220*).

მარტვიანი (მარტვიანთა) მიმღ. მოქმ. რტვიანის ზნისა – მამტვიანი. *იხ. რტვიანი.*

მარტვიანი (მარტვიანთა) მიმღ. მარტვიანი. სუმი მარტვიანთა ქევემუერინი: *ა. ცაფ., გვ. 25; ა. ყოფ., გვ. 35* – სამი მერცხალი გამოიყენება. ქევემთი თირი მარტვიანთა: *ქსს, I, გვ. 43* – მოვიდა სამი მერცხალი. მარტვიანთა ჭირხოსი, სქანი ბუდე მუ ლოლანა: *ქსს, I, გვ. 19* – მერცხალი მოჭიკიკიე. შენი ბუდე რა უყავ? **შლო. მავიროხლო.**

მარტვიანი (მარტვიანთა) მარტვიანი.

მარტვიანი (მარტვიანთა) მიმღ. მოქმ. რხინუნის ზნისა – თოფის უხეხე შეხეხეხეხეხე, შეხეხეხეხეხეხე. *იხ. რხინუნი.*

მარტვიანი (მარტვიანთა) მიმღ. მოქმ. ხუნის ზნისა – მარტვიანი. **0** ქევა მარტვიანი ქვის გამბერეტი; *ვადატ.* ძალიან მონდომებული.

მარჯა მიმართვა. ეი, მარჯა, სო მეურქ თაურე? - ეი, მარჯა, სად მიდიხარ აქეთკენ? ოხოხოია, მარჯა! - ოხოხოია, მარჯა!

მარჯანი (მარჯანს) მარჯანი. შხვა ფერადი იაგუნდი მარჯანი თ ეხართილი: *მ. შერ., გვ. 183* - სხვა ფერადი იაგუნდი მარჯანი შექმულა (ახლართული).

მარჯალას ზხზ. მარჯავედ. ათე წორი ცანჭალას მათ ვეგუორდ მარჯავედას: *ქხს. I, გვ. 226* - ნლევენდელ ამ ყაჭობის დროს არც მე ვიყავი (ვიდექი) მარჯავედ. *შერ. მარჯავეთი.*

მარჯვე (მარჯავეს) მარჯავე. მუჭოთ მარჯავე ვაგურდინო, ცანჭოქითუ ქომორინუ: *ქხს. I, გვ. 226* - რომ მარჯავე არ ვიყავი, ყაჭმაც მიცნო. მარჯავეთ ზხზ. მარჯავედ. მარჯავეთ ორდავა, მიწუუ - მარჯავედ იყავიო, მითხრა.

მასამი-ი (მასათის) მასამი; სალაშინ (*მასალეძი, ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 223*).

მასანგველი-ი (მასანგველ/რს) *მიჭ. მოქმ.* სანგუნს ზნისა - გამარჯაველი (მაგრად).

მასარი (მასარს) მისარი. ქვირცოთი თაურე მასარი: *მ. ხუბ., გვ. 57* - ეოსოლე აქეთ მესერი. ომეს გოცუნსია სუმეშ სუმონენი მასარი: *მ. ხუბ., გვ. 146* - ეზოს აელიაო სამას საბოცი მესერი. ეორ მასარიშა რბორი ვემკოდობენია: *ხაღხ. სიძორ, I, გვ. 8* - ორ მესერს ლობე არ მიეღობებაო. *იხ. შარსუა.*

მასარმალაშარი-ი (მასარგულაფარს) *მიჭ. მოქმ.* ოსარგალე უანს ზნისა - ნამთაპაპი.

მასარული ბირაული-ი (მასარული ბირკულ/რს) უბარალოდ ბათილილი ხნის რიპული, მირაპირი (*მასალეძი, I, გვ. 384*). *შერ. მასარი.*

მასაქალა (მასაქელას) ზოოლ. იგივეა, რაც მახამაქუნა, - ბოლოქანდნარი (ჩიტ), თოხნი(ს)ტარა.

მასაქარე (მასაქარეს) *მიჭ. აწმე.* მოსაქამი. ათე მასაქარეში ჩოლს ლახამედ თელას არბო ხოჯაფე: *ი. აფშ., გვ. 22* - ამ მოსაქამის ცოლს მოქებარმა მთელად ყველა ხარებნი. *შერ.* მოსაქარე.

მასანგველი-ი (მასანგველ/რს) *მიჭ. მოქმ.* ოსვანდუნანს ზნისა - გამსვენაპელი (მკვდრისა).

მასანგველი-ი (მასანგველ/რს) იგივეა, რაც მარჯავედელი, - *მიჭ. ერძ. ტყ.* ისვანდუნანს ზნისა - მოსასვენაპელი. ინა მიდეკონეს მუშ მასვანდელი ში: *მ. ხუბ., გვ. 269* - ის ნაიყენანს თავის მოსანგვენებელში.

მასანგველი-ი (მასანგველ/რს) იგივეა, რაც მასვანდელი. მუჭოთ სქანთ მასვანდელი არადილიშა: *მ. ხუბ., გვ. 16* - მიბრძანდი შენს მოსანგვენელ ადგილას.

მასამი-ი (მასორს) მასდელი. სქან მასდელი, ეშპაქური, ჩქიმჭქმა ვაგვალუნა: *მასალ., გვ. 35* - შენი მაცდური, ეშპაქური, ჩემთან არ ვაგვიეთა.

მას(მასანგველი, მას(მასანგველი) მარჯ. მარჯ. ასი/გნთენს, ასინთელენს ზნითა - 'მამანამთაპელი. ეინი ჰავას ნითეთ დღეშე თოდორ ჰავანი მასგთებელი: *ქ. საშუ. ქართ. ზუბ., გვ. 27* - ზევით ცაზე (მარჯზე) ჩირაღდნად დგახარ ქვეყნად პერის მანათელად (ქვედა პერის მანათელად). მასინთელე მარჯანი ჩხანაში ერშამა - მანათელი შხის ანთება.

მასამ, მასამ (მასაქას) სისამ; სეაქლი სეაქლია შორის, - ძალნიან სეაქლი. შეყუნელუ თუშამი მასკა კოჩი: *მასალ., გვ. 74* - მიპყებოდა თმის სისქე ხალხი.

მასამა, მასაწიხი (მასაქა'იას) *ერგობ.* იგივეა, რაც მარჯუხი, მასქაია, - ბზიპი, კრაზანა.

მასამა (მასკეამას) იგივეა, რაც მასქეამა.

მასამა-ი (მასკეალ/რს) *მიჭ. მოქმ.* სკუნს ზნისა - სეარმსინ ლამდამი. ბრელი ქოთომეფი გუნს კვერცხში მასკეალი - ბეერი ქათამი ჰავას კვერცხის დამდები. *იხ. მასქეალი.*

მასამა (მასკურს) ნიავის (ქარის) ერთ-ერთი სახეობა, რომელიც უბერავს სურის ხეობიდან (*მ. კორქია*). მასკურ - ბორია ქაქელანს - მასკურ-ქარი უბერავს. *იხ. მასქეური. შერ. ეინი ქარი, ჯავარული.*

მასამ (მასამს) იგივეა, რაც მასუმა.

მასამა-ი (მასოფალ/რს) *მიჭ. მოქმ.* სოფუნს ზნისა - გმლამი. ბრელი მუთერი ბარდიშ მასოფალი რენია: *თ. საბოქ., გვ. 244* - ბეერი რამე ბარდის მომგლევი არისო.

მასამა-ი (მასალ/რს) *მიჭ. ერძ. ტყ.* სკუნს ზნისა - მოსასამი. თინეფში მასკეალი იხვართია - იმათ მოსასამობად იხმარეთო.

მასამა, მასამა (მასკეამას) მისამა. მასუმა სურგთი ქუმუჯონე მასუმა ცხენი: *ა. აფშ., გვ. 55* - მესამე ლამენც მოუყენან მესამე ცხენი. მასუმამა ხოლო ქომილედე ლავამი: *მ. ხუბ., გვ. 129* - მესამევერც ჩადო (პირში) ლავამი. მასუმამა გათხვალ ფარას ხოლო მაღას ქიმშიქია: *მ. ხუბ., გვ. 284* - მესამის გასათხოვარ ფულსაც მალე ვიშოვიო.

მასამ (მასქას) იგივეა, რაც მასკა. თუშამ მასქა კათელ კოჩი: *მასალ., გვ. 77* - თმის სისქე შეგროვილი ხალხი. *შერ. სქელი.*

მასაწიხი (მასქელას) *იხ. მასკალია. შერ.* მარჯუხი, მაწორია.

მასქალა (მასქელას) იგივეა, რაც მასქა, - სისპისს. შიილე ოკო ყვალიშ მასქელა მარწყენი - უნდა მიიღო ყველის სისქის მანონი. შორ. სისქა; სქელა.

მასქამა (მასქამას) ძლიერ ლაშაზნი (ლამაზთა შორის). ეში მასქეაშა მუქი რყუე: *ქსს, I, გვ. 71* - ასეთი ლამაზი რამ გყო. თოლი ვემეგამუ სწორეთ თიში მასქეაშა მას: *იყოშ, გვ. 163* - არ მინაბეს (თვალ არ მომიკრავს) სწორედ მისი სილაშაზის (ქალსათვის). *იხ. სქეაში.*

მასქალაშვი (მასქილადუ/გ-ს) *მიჭ. მოქშ.* სქილდუ (ნ) ზმნისა - 1. მომარჩენი. ვორწყექ, ვორექ მალურუ, ვავორექ მასქილადუ: *ქსს, I, გვ. 162* - ვეადე, ვარ მომაკედვი, არ ვარ მომარჩენი. 2. ღამარჩენი. ვავორექ მასქილადუ - არ ვარ დამარჩენი. 3. მშომინარა. თუ ძღაბი ართი მარაში მასქილადუ რე - ეს გოგო ერთ კვირაში მშობიარეა.

მასქილიაშარი (მასქილიდაფარს) *მიჭ. მოქშ.* ოსქილიდუანს ზმნისა - მომარჩენალი, მომარჩენი. შხვა წყარი რე მასქილიდაფარი: *ი. იყოშ, გვ. 51* - სხვა წყალია მომარჩენი. ჩქიში მასქილიდაფარი უკვდებაშ წყარი ლექ - ჩქიში მომარჩენი უკვდავების წყალი ხარ.

მასშალა (მასქუალს) იგივეა, რაც მასქუალი. ხეთითიში მასქუალი ტუერი ქაბირე: *ა. იყოშ, გვ. 5* - ხეთითი დამდები გველი აჩვენა. მასქუალი ქითომცალი მუს გლოურქია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 83* - მევეერცხე (კვერცხის დამდებ) ქთამივით რას დადიხარო.

მასშარი (მასქურს) იგივეა, რაც მასქური. მასქური - ჩრდილო-აღმოსავლეთის წელი ქარი (ნაივი), რომელიც კარგი ამინდის მაუწყებელია. სქურის ხეობიდან ქრის და ამიტომ ეძახიან „მასქურს“ (მასალ., გვ. 61). მაგარომე ქუმრქიქნდ, მასქური ორქეცქ, ბორია რე: *მასალ., გვ. 61* - ტაროსის მეკვლე გამორჩნდა, მასქური ქრის, ქარია. მასქური მიქაქელაუნს, მაგარომე ბორია: *ქ. საშუშ, ქსს, გვ. 160* - მასქური მინანვეს, კარგი ამინდის მაუწყებელი ნაივი (ქარი).

მასშარი (მასქურს) პარსკვლაში ბანთილინსა (*მასალეობ, ტ. V, გვ. 401*; გავიწლია მუხურში).

მასხაპალი (მასხაპალურს) *მიჭ. მოქშ.* სხაპუნს ზმნისა - მსტომპალი; მოცაქვაპე. გომორბეგვას, გომორბეგვას მახირე ღო მასხაპალე: *ქ. საშუშ, ქსს, გვ. 125* - გაუმარჯოს, გაუმარჯოს მომღერლას და მოცეკვავეს.

მასხაპალი (მასხებელურს) *მიჭ. მოქშ.* ასხენს/ასხენს ზმნისა - მსსხაპალი. მათხუალს ქემეჩია ღო

მასხებელს ვემეჩა: *ი. სახოქ, გვ. 251* - მათხოვარს მიეციო და მსესხებელს არ მისცეო. მასხაპალი, მასხაპალი (მაგაფარეს) პაპეშის ყალი სპადმყოფობაა. არის შელმცეა (*იხ. მასალ., გვ. 344*). შორ. *ს. აქარ.* მაგაჭრი ბავშვის ყელის ავადმყოფობა; ყელქირება (*ს. სიგორ., ა. დლ.*).

მასშარი (მაგარომეს) ღარის, ტაროსის (კარგი ამინდის) მშკაპე. მასქური მიქაქელაუნს, მაგარომე ბორია: *ქ. საშუშ, ქსს, გვ. 160* - მასქური მინანვეს, კარგი ამინდის მაუწყებელი ქარი. მაგარომე ორლოში ირინებენია - დარი დლოდნეც იცნობაო. *იხ. ტარომი.*

მასშარი (მაგარომეის) *ქეომ. შინაპანი.* მასხაპალი (მაგაგაის) ფლმსენი.

მასხაპალი (მაგაგაბელურს) *მიჭ. მოქშ.* იტყენს ზმნისა - მომცაქვაპალი.

მასხაპალი (მაგაგაბელურს) - მაგაგაბელურს) *მიჭ. ქეომ. გვ. იტყენს ზმნისა - მოსაქვაპალი.*

მასხაპალი (მაგაგაბელურს) *მიჭ. მოქშ.* ტახუნს ზმნისა - მძახალი, მამტახნი. გლასა სქუა ღოდა ღო მუშაში ძეალიშ მაგახალი რენია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 30* - ცუდი შვილი დედისა და მამის ძელს გამტეხი არსო.

მასხაპალი (მაგაგაბელურს) *მიჭ. მოქშ.* ტიტუნს ზმნისა - მშლაქი (ბლუჯა-ბლუჯად). მავორა იკმასხომე კორიქ კუვლიში მაგტივალე კურთა გამაანწყუა: *შ. ხუბ., გვ. 270* - მეორე (უკან) მდევმა კაცმა კუდის ბლუჯა-ბლუჯა მგლეჯს ნიუხავი ვახადაო.

მასხაპალი (მაგაგაბას) ასა (მგაგესი) თხილი. ეშ მაგახა ახვალამა იშვათილე - ასე თბილი შეხედრა იშვათია.

მასხაპალი (მაგაგაბალურს) *მიჭ. მოქშ.* ოტიბუნს ზმნისა - ბამშომი. წყაროშ მაგახალე დეო კორი - წყლის გამბობი კაცი

მასხაპალი, მასხაპალი (მაგარომეს) ისთალი მრამა, რომრც... ათეო მაგახა წყარი ათაქ ვარე - ასეთი ღრმა წყალი აქ არ არის. შორ. უგომამაში.

მასხაპალი (მაგარომეს) *მიჭ. მოქშ.* ტოხუნს ზმნისა - სანსთი მამტახნი. ვადაქ. მავრად ჩამრტყმელი. *იხ. ტოხუა.*

მასხაპალი (მაგარომეს) მამტიარარ, მამტიარაქცა; მსპეშის მსხაპალი (*საბა*).

მასხაპალი (მაგარომეს) ბაუპალი. ... მინდორიას - ფარონი მაგარომე: *ი. იყოშ, გვ. 184* - ... მინდორზე - ტევი გაუვალი. *იხ. ტევი, ფარონი (ი. იყოშ).*

მასხაპალი (მაგარომეს) *მიჭ. ანჭ.* ტარინუნს ზმნისა - მსტომი; მშრანი. ვორწყექ...

მატურივე ერექემფუც: *კ. სამუშ., ქართ. ზგ., გვ. 116* - უხედავ... მტომელ არჩევს.

მატყურანჯი (მატყურანჯის) *მძღვ. მოქმ.*
მატყურანჯი, მატყურილი, მატყურის მითმეული.
იხ. მატყურანჯი; ტყურა. შორ. ვატყურია.

მაშური (მაშუარს) *მძღვ. მოქმ.* ურს ზნისა -
1. ნამსკლელი. დუმასქილადაქ დოსქიდას დო
მაშუარქ იდასია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 41* -
დამრჩენი დარჩეს და ნამსკლელი წავიდა. 2.
მძღვ. ენებ. მე. მოსსასკლელი. მაშუარი პიჯი
ვაშილუნია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 84* -
მოსსკლელი პირი არ მაქვსო.

მაშა (მაფას) მეშა. თქვა მოჯუნთ... მაფა:
ი. ყოფშ., გვ. 164 - თქვენ ბრძანდებით... მეფე.
მაფაქ მუში ევზირეფი მიდაჩქუ: *ი. ყოფშ., გვ. 49* -
მეფემ თავისი ვეზირები გაგზავნა. ართი
მაფას გუნდგ ოსურსქუა ლეხი: *ი. ყოფშ., გვ. 11*
- ერთ მეფეს ჰყავდა ქალიშვილი ავადმყოფი.
მაფაში ხასობას ჰჭაღუე ჩილობა უჯუნია -
მეფის ხასობას მჭედლის ცოლითა ჯობიაო.
მაფაში ძალა ქომუჩას: *ქსს, I, გვ. 48* -
მეფის ძალა მომცა. *შორ. ლაზ. მ. მაფაქარი*
მეფის წყარო *(კტიმოლ., გვ. 323)*.

მაშალუ, მაშალუ (მაშალუქ-ის) *მძღვ. მოქმ.*
ფალუნს ზნისა - მზარდი; ის, რაც
ხარობს, იფურჩქანება და იზრდება. ეირი
ხილი მაფალუ რე: *ი. ყოფშ., გვ. 146* -
ორივე მზარდია. ართი ბალი გავაკეთი
ზარსულიმი მაფალუ უ: *ი. ყოფშ., გვ. 115* -
ერთი ბალი გავაკეთე ზაფხულიმი გამფურქნელი
(გამზარდელი). თე ქიანას ვადინქუ,
ქეგოიზინანე მაფალუ უ: *მასალ., გვ. 27* - ამ
ქვეყნად არ დაიკარგები, გაეგისენებს მოზავალი
(მოზარდი თაობა). *მ. მაფალუ ზვიმა გამზარდელი*
(ზრდაში რომ ეტმარება ისეთი) წეობა.

მაშანტია (მაფანტას) *მოქან. მჭაღა (ა. მყ.)*.

მაშართია (მაფართას) ისა ფართია, რომორს;
ძალიან ფართი; სიფართო. ქიანა მუმი
მაფართია რე: *ქსს, I, გვ. 166* - ქვეყანა რა
ფართია (სიფართოსა). ჩქიმი ცუანას
გადაწყენო, თემ მაფართია, მადანასე??:
მ. ხუბ., გვ. 348 - ჩემს ყანას ვერ ხედავს, ამ
სიფართოს, სიგანისას. დოაშკირია არძაჲა
თუმანან ოქროშ მაფართათია: *მ. ხუბ.,*
გვ. 118 - დაცქერიო ყველაო თუმანან ოქროს
სიფართოსადო.

მაშას (მაფასას) ფასის მქონე; ფასისა, ფასიო
შისაბამისი. ივანემ მაფასა კორი ის
ფაჟუნს - ივანეს ფასის კაცი მას არ ჰყავს.

მაშატია (მაფატას) იგივე, რაც მაფანტია, -
მჭაღა (ა. მყ.). *იხ. მაჭკილია.*

მაშაშალი, მაშაშალარი (მაფაშალარ-ის) *მძღვ.*
მოქმ. უფაფალუნს ზნისა - შინც ხელზე
ფირფიტით უწინაჲას, - მწინაჲაჲელი. ანწი
ტიმოლე მოლურთუქუ, თითო თიშ

მასიორაშეთ დო თითო თიში
მაფაფალარო: *კ. სამუშ., ქსს, გვ. 146* - ანი
ზემით წამოხვალთ თითო „მასიორამელ“ და
თითო მას წამოხვალთ. *იხ. ფაფალაფა,*
ფაფაფა.

მაშამინას (მაფამინაას) მსაღმარა.
მაშამალი (მაფამალს) ჰქრებათ მონადირენი
(*მასალები, ტ. V, გვ. 139*). შიშიდან ნადირენი
მამშამალი (*კ. ცხადე, ძიგ., გვ. 72*) შორ. ფაჩხუა.

მაშამეშალი (მაფეთებულ/რს) *მძღვ. მოქმ.*
აფეთენს ზნისა - „და“მეთეშავალი.

მაშარაშალი (მაფერაფალ/რს) *მძღვ. მოქმ.*
უფერუნს ზნისა - მომშარებალი,
მშარებალი.

მაშორალი, მაშორაშალი
(მაფორაშალ/რს) *მძღვ. მოქმ.*
უფორუნს ზნისა - ფიორით
მწინაჲაჲელი.

მაშმეშა (მაფეთეას) ავადმყოფობა ერთგვარი.
მაფეთეა ო ჰქენ, თოქმა ჩანა კუმ კვერცხიშ
გურს - „მაფეთეა“ რომ ჭრს, მამინ ატყვევენ
კუს კვერცხის გულს. *იხ. ფიფი.*

მაშორალი (მაფორალს) *მძღვ. მოქმ.* ფორუნს
ზნისა - „და“მშარებალი. უმოსი დემამეშეული
დანამეშეულიშ მაფორალი კორი რე:
კ. სამუშ., ქართ. ზგ., გვ. 123 - უფრო მეტი
დანამეშეული დანამეშეული კაცია.

მაშსკალი/მაშსკალი (მაფსკალიას) *იხ.*
მასკალია, - კრანზან.

მაშუმარება, მაშუს... ეირიხილი ართი
მაფუ: *მ. ხუბ., გვ. 34* - ორივე ერთია
(ჩემთვის). დული ოყვილარი მაფუ: *ქსს, I, გვ. 40* -
თავი მოსაკლავი მაქვს. სქანი ძირაჲა
ძიარი მაფუ: *ქსს, I, გვ. 76* - შენ ძირად
სანახი ხარ. *იხ. გაფუ, აფუ. ვრცლად იხ. ტ. I,*
ტაშალა XXIII, გვ. 130-131.

მაშულარი (მაფულარს) *მძღვ. მოქმ.* ფულუნს
ზნისა - მამალავი, დამამალავალი.

მაშურიწალი (მაფურიწალ/რს) *მძღვ. მოქმ.*
ფურიწუნს ზნისა - მფრინაჲა; მფრინე;
ფრინელი. თენა გობოლუ პეხუმ ბოში,
მაფურიწალი წურწუშია - ეს გახლავს
პეხუს ბიჭი, მფრინავი წურწუშია.

მაშურიწა (მაფურიწანს) იგივე, რაც
მაფურიწალი, - *მძღვ. აწმე.* ფურიწუნს
ზნისა - მფრინე; მფრინაჲი. ოკო რეჟუნდას
რამი ცხენი, ახრა-კვრდეთ მაფურიწენე -
უნდა გყავდეს რამი ცხენი, საღო კლდეზე
მფრინავი. *გადატ. ფრინველი.*

მაშურიწა (მაფურიწანს) *მძღვ. აწმე.*
ფურიწუნს ზნისა - იგივე, რაც
მაფურიწენე, - მფრინე.

გავარჩინალი (გავარჩინალი/რს) მიჰო. მოქმ. ფურჩონუნს ზნისა - ფურჩონუნს (ნაქურჩილის) გამსუფთოებელი.

გავარჩინალი (გავარჩინალი/რს) მიჰო. მოქმ. ფურჩონუნს ზნისა - ფურჩონუნს.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) ის. გავარჩინალი¹. გავარჩინალი (გავარჩინალი) მოქმ. სპინა (ა. მაყ). ის. ფშაღე.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) ზოლო. ბულბულნი, იაღონი. შუგო ვარდის უჯრუქები, მაღვშაღია ცამარათლეს: *ქსს, I, გვ. 38* - რომ ვარდს სუბობსარ, ბულბულნი გამარათლებს. ომწერო ფერი ართუქ, დეკვიკორენ

მაღვშაღიას: *მასლო, გვ. 98* - ასნარად ფერი ცეკლებს, ბულბულნი რომ დააკვირდე. მაღვშაღიაში ჰამო ბირა ვარდის

მიკმარულანს: *სტეფური, გვ. 248* - ბულბულნი ტკბილი სიმღერა ვარდს აძინებს. შერ. ფშაღე.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) ბულბულნი სპინა. მაღვშაღური ქვდმოგურუასია: *ი. ყოფშ., გვ. 148* - ბულბულნი ბერი (გაღობა) მანსაგლოსო.

-მაჰ, -მაჰი, -მაჰი, -მაჰი სხვათა სიტყვის ნაწილაკი -მითი. ვაჟიბრან-მაჰა ღო შიშის ვეღურდი: *ქსს, I, გვ. 289* - არ მნახონ-მეთქი და შიშით ვევიდებოდი. დუს იბილენქ-მაჰა: *შ. გერ., გვ. 198* - თავს მოვიკლავ-მეთქი. სო უფვაშო

გიმიზაშუ-მაჰა სომინდი: *ი. ყოფშ., გვ. 1* - სად უფრო იაფად იყიდება-მეთქი სომინდი. დუკუ დიბილენქ-მაჰა: *ი. ყოფშ., გვ. 163* - თავს მოვიკლავ-მეთქი.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) I. ძველი ოღა-სახლი; სასტუმრო სახლი (*ვ. გლიაგა, აღმომ., გვ. 107*). 2. ანიანი: სახლს ნინიდან ჰქონდა მაჰლორა. მას აჟაჟადა ბარჯა ესახიან (*მასალები, ტ. I, გვ. 380*).

გავარჩინალი (გავარჩინალი) დანის საღვასპინი ძა (*ს. ჭარ.*). შერ. ტომოს. მაქეოცუმუ - აქ ბევრი მაქე ქვაა.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) მიჰო. მოქმ. მამაველი. დლორის გურჩინუქი სქან გვარიში მაქებეღო: *ქსს, I, გვ. 71* - ღმერთს გაურჩინარ შენი გვარის მაქებეღად.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) მოქმ. საადრეო მსხალი ჰეიში; საადრეო მსხალი (ნაყოფი). მაქერე სხული საადრეო მსხალი. ჩქი ჯიორე მაქერე სხული მიჩანა - ჩეენ კარგი საადრეო მსხალი ვეიდგას.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) მამარი მსხლის მნიშობა. სხული იმორჩებნი, თი დროს მაქერობა ჯოხო - მსხალი რომ მწიფდება, იმ დროს, მაქერობა პქეია.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) ის. მამატი, რომორც..., - ძალიან მამატი, მსუბუქი. ქურულია, მოურე, მუშ მაქექა ქორექია: *შ. ხუბ., გვ. 80* - ქურულია, რაა, რა მსუბუქი ხარო!

გავარჩინალი (გავარჩინალი) იგივე, რაც მაქეშინალი, - მომბეპი (*მგ., ძროხა*) (*ვ. თოფ. ენჯ., გვ. 142-3*).

გავარჩინალი (გავარჩინალი) სასლის ნინა აღბინი, რომელიც ზეპირად დასურულია და ღია. შერ. მაქელორა. ის. აბარჯა, ცუდეკარი.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) მიჰო. მოქმ. ქინუნს ზნისა - I. მამაველი, მამაველი. ათი ცოდა მაქეშინალი ს უღმანა ღო ოში მარაგადესია: *ხაღს. სიბრ, I, გვ. 12* - ერთი ცოდა მქმნელს აქესო და ასი მოქმელსო. თეში მაქეშინალი მუთი მიჭუანი, დუჯერითია: *ქსს, II, გვ. 22* - ამის მქმნელმა რაც მითხრა, დაუჯერეთო. // *გადატ.*

მამა: ჩხონღე სქანი მახალ-მაქეშინალი ქია - ცხონდა შენი მხოვლ-შემქმნელი (= დე-მამა). 2. მომბეპი (ძროხა). მაქეშინალი ჩხოუ კუნს - მომბეპი ძროხა ჰყავს. შერ. მაქეველი.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) იგივე, რაც მაქელორი, მაქელორი.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) ის. მაქერე. **გავარჩინალი** (გავარჩინალი) ზოლო. პატარა ჩიტა ერთგვარი.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) მიჰო. მოქმ. ქოსუნს ზნისა - მსაქეპალი, მამაველი. ენოლოვითი მარჩეარალი, ჭიანჭხე-მაქოსალი: *კ. საბუშ., ქარო. ზეპ., გვ. 120* - ოცდაათი მცეხველი, ნითლანის ქალი-დამგველი (გამოცანა: კბილები და ენა). ინა მაშოკო ოგში მაქოსალი: *ი. ყოფშ., გვ. 90* - ის მე მინდა ენის დამგველი.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) მოქმ. ომცხანა, ომცხანა (ა. მაყ). ის. მაქეინგა; ჩე ოქოსალე.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) მიჰო. მოქმ. ქუნს ზნისა - მამაველი.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) მძლავრი მდინარება (*დ. ფიფია*).

-მაჰ ის. -მაჰ, -მაჰი.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) იგივე, რაც მაქელორა, მაქელორი, - ანიანი. ის. აბარჯა.

გავარჩინალი (გავარჩინალი) ბაღელი, სასიმინდე, ნალია. ხეღ ბერევეთიანი მაღაშაღო ხარო: *გერისი, გვ. 127* - ხევაინ-ბარაქანი სინინდე და ხალანი. მოჯგირეს მუბინი, მაღაშას გუბინა: *ხაღს. სიბრ, I, გვ. 96* - მოკეთეს მოუმატე, სასიმინდეს მოუმატე (სიგანეს). ორო ჭვიტე გველენქ სქან მაღაშაღო რჭეღეღია: *კ. საბუშ., ქსს, გვ. 149* - მუდამ სწოლო ვასლის

შენი ნაღის ლასტასო. შხვას მალა მ ე ვ ს ითმეუფმა: *ქსს, I, გვ. 290* - სხვას ბელლებს ეუყებ.

ძველად მალაშა ლობური იყო, ისლით გადახურული. მასზე მიყუდებული იყო ჩართი ან ტკეპა (*იხ.*). შერ. ბაღე, ოსიშინდე.

მალა-ი (მალალ/რს) მალაი (*საბირსს*, დაბალი დაბალი). მალა ლ ე ვ ა მ ო დ ი რ კ ე, დაბალქ ე ვ ლ ა მ გ ე დ ო ჯ უ ნ ა ქ ვ ე ე უ ბ ა: *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 28* - მალალი არ მოიხარა, დაბალი ვერ მიწვდა და კოცნა არ იქნა. *იხ.* მომალალო, უმაღალაში. შერ. *ლაზ.* მალალო მალალი (*ს. მარს*).

მალაღარ-ი (მალაღარ/ს) *მიძლ. მოქმ.* მ ე ვ ე ლ ე უ (5) ზმნისა - წამღაპნი.

მალაღაბა (მალაღაბას) *იხ.* დამაღაღაბა. **მალაღ-მალაღ-ი** (მალაღ-მალაღ/რს) ძალიან მალაღი; მომადღი.

მალაღიბა (მალაღიბას) ძალიან ღარიბი (ღარიბთა შორის). მუქე ვოფოშე სქანი მალაღარბა: *ი. ყოფშ., გვ. 24* - რამ ავაგესო შენისთანა ღარიბი.

მალაბაბა (მალაბაბას) ძალიან ლაბაბი (ლატათა შორის), - უღარიბესი. მუქე ვოფოშე სქანი მალაღარბა, მალაბაბა: *ი. ყოფშ., გვ. 24* - რამ ავაგესო (გავამდიდრა) შენისთანა ღარიბი, ლატაკი.

მალაბალარ-ი (მალაბალარ/ს) *მიძლ. მოქმ.* ლ ა ჭ ა ლ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - მ ა ყ ი რ ა ლ ი, მალაბალაი.

მალაბალი (მალაბალიას) *მოქან.* ბალახთა ერთგვარი; ღომის მსგავს თავთავს იკეთებს.

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) *მიძლ. მოქმ.* ღ ო ბ ო უ ნ ს ზ მ ნ ის ა - მ ლ ო ბ ა ი ნ ი.

მალაბალარ-ი (მალაბალარ/ს) *მიძლ. მოქმ.* ღ ო ლ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - მ მ მ ა ნ ლ ი, მამამთიბაელი.

მალაბალა-ი (მალაბალა/რს) *მიძლ. მოქმ.* ა ღ ო რ ე ნ ს ზ მ ნ ის ა - მ ო მ ტ ა უ შ ა ბ ა ე ლ ი. გორიხჯი რექე, სიმართეშენი შორიზე გურიშ მალორებელი: *ქ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 27* - მტრედი ხარ, სიმართლასთვის შორიდან გულის მომტყუებელი. ჩქინი მალორებელი ე ჟ ი, მარჯული აბრაგეფი - ჩვენი მომტყუებლები, მძარცველი აბრაგეფი.

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) მახეილი, ხმალი (*ე. ულიაია*).

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) *მიძლ. აწმყ.* გამრუდებელი, მომღუნანი. შუთ პაჭარინი პაჭარინ რე, ოსოგითე მალეულე: *ქ. ხუბ., გვ. 329* - რაც დაწერე დაწერილა, სულ რომ მამტყუნო.

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) *მიძლ. მოქმ.* ღ ე პ ო უ ნ ს ზ მ ნ ის ა - მ ლ ო ბ ა ი ნ ი, ღამღაბაელი. თხა ვეალო მალეულე რე გყამი - თხა მილოდ

დამღუპველია ტყის. მა თის ნობრდეული ჩქინი დღუბი მალეულე: *ქ. საბუშ., ქსს, გვ. 137* - მე მას ხზრდილი თურმე ჩქინი თავის დამღუპველია.

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) *მიძლ. მოქმ.* ღ ე რ უ (5) ზ მ ნ ის ა - მ ო მ ა მ ა კ დ ა პ ნ ი. მალეული მალაბალა - მომკედაეს არაფერი უფავს.

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) იგივეა, რაც მალეულია. **მალაბალ-ი** (მალაბალ/რს) *ზოოლ.* პატარა ჩიტთა ერთგვარი. მალეულიას ღუჯალი უქე ღუჯინი - მალურიამ ღუჯალით იცის ღუჯინი.

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) *მიძლ. მოქმ.* ღ ე რ უ (5) ზ მ ნ ის ა - მ ო მ ა მ ა დ ა ი ნ ი. მუშე ლახარა ქინი, მუჭით მალეულიანი: *ქ. ხუბ., გვ. 26* - თავისი ავადმყოფობა იცნო, როგორც მამაბე მალეულია. მამაბე მალეულია ქეღოხვადეს: *ქ. ხუბ., გვ. 186* - გოგო მომკედავად დახვდათ. ვარ-ღა, ბუჯითო, - მალეულია ვორექია: *ი. ყოფშ., გვ. 45* - არა-და, ბუჯითად, მომკედავი ვარო. მინე მალეულია ბოშეფი ქიბორე: *ა. ცაფ., გვ. 30* - ზოგი მომკედავი ბიჭები ნახა.

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) *მიძლ. მოქმ.* ღ ე რ უ ლ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - მ ო მ ა მ ა მ ა მ ა მ ა; გააღე. მომღერალი (ქარაგად). *იხ.* ღურჯული.

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) *მიძლ. მოქმ.* მალაბალ-ი მალაბალ-ი. გოგო მალეულიანი: *ქ. ხუბ., გვ. 207* - გაუშვა მალეულიანი და თავისი (მისი) რძალი მოიყვანა. აბა, შორითთ მალაბალ-ი: - აბა, მოდი მალეულიანი! მქას მალეულიანი მალაბალ-ი: *მასალ., გვ. 81* - შუაში უზის მალეულიანი.

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) მალაბალ-ი. მალაბალ-ი მალაბალ-ი. სასინჯოს გინულეზე მალაბალ-ი: *ქ. საბუშ., ქსს, გვ. 131* - სასინჯო გადმოსულა მალაბალ-ი.

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) მომკედაესი: გააღე. ბაყაყი.

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) მალაბალ-ი. კისერე მალაბალ-ი მოუჭირი, თოლი ტამუჯირინი: *ქ. საბუშ., 7.10.1931, გვ. 2* - კისერე მალაბალ-ი მოუჭირე, თვალე გადმოუკარკლე.

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) სახელი ო მ ა მ ა ლ ე (5) ზ მ ნ ის ა - ლ ა მ მ ა ნ ა მ ა მ ა მ ა. მუშეფე ქევე მალაბალ-ი: *ქ. საბუშ., 16.06.1930* - მუშებს დაეუბნანადით. *იხ.* მალაბალ-ი.

მალაბალ-ი (მალაბალ/რს) მალაბალ-ი, მალაბალ-ი; ხნითი ტოლი; მალაბალ-ი; მალაბალ-ი (*ა. ცაფ.*). ჯგირი მალაბალ-ი თინარე: *ი. ყოფშ., გვ. 148* - კარგი აზნანდე ის არის. ე მალაბალ-ი ქე ხათე მიღერულე: *ა. ცაფ., გვ. 28* - ეს აზნანდე გამინდე გეიტა. კითხე მუში მალაბალ-ი:

ი.ყოფშ., გვ. 50 – კითხა თავის მზღებელს. მაცალე მამეუთხუ: *ი.ყოფშ., გვ. 171* – ამხანაგისთვის უთხოვო. მაცალე ვეი გურიშენი: *ი.ყოფშ., გვ. 148* – მზღებლის გურისათვის. ორჯინესგ ნდისგ დო მუში მაცალე ვეცე: *ი.ყოფშ., გვ. 17* – აჯობეს დევე და მის მზღებლებს.

მასალა (მაცალება) იგივეა, რაც მაცალაფა, მაცალეუა, – სახელი ემაცალებუ (6) ზნისა – დაამხანაგებამა. მუშენს ქევემაცალეთ, ჩქინი ჯიმა თარეფი რენა – მუშებს დაუეზანანაგეთ, ჩენი ძმა ისინა.

ამცალენს (აამცალეუა დაამხანაგა, აუამცალეუა დაუამხანაგებია, ლონოხასალაუა(6) დაამხანაგებდა თურმე) გრდმ აამხანაგებს. იმცალენს (ლიონასალა დაიამხანაგა, ლაოხასალაუა დაუამხანაგებია) გრდმ სათე. ქე. ამაცალენს ზნისა – იამხანაგებს.

ემცალეუბუ(6) (აუამცალეუა დაუამხანაგადა, ლაოხასალაუა დაამხანაგებია, ლონოხასალაუა(6) დაუამხანაგებობდა თურმე) გრდმუ. ენებ. უამხანაგებდა.

იმცალინე(6) (იამცალინე შესაძლებელი გახდა დაამხანაგება, –) გრდმუ. შესაძლ. ენებ. ამაცალენს ზნისა – შეიძლება დაამხანაგება.

ამცალინე(6) (ააამცალინე შეძლო დაეამხანაგებინა, –, ლონოხასალაუა(6) შესაძლებია დაამხანაგება) გრდმუ. შესაძლ. ენებ. უამცალენს ზნისა – შეუძლია დაუამხანაგდეს.

ომცალეუბაფუანს (ააამცალეუაფუან დაამხანაგებინა, აუამცალეუაფუან დაუამხანაგებინებია, ლონოხასალაუა(6) დაამხანაგებინებდა თურმე) კუფ.

ამცალენს ზნისა – აამხანაგებინებს. ოხასალაუარი მიჯო. ენებ. მე. დასაამხანაგებელი. ლაოხასალაუარი მიჯო. ენებ. წარს. დაამხანაგებული. ლონოხასალაუარი, ნაამცალეუ მიჯო. ენებ. წარს. დანაამხანაგები. ლონოხასალაუარი, ნაამცალეუარი მიჯო. ენებ. წარს. დაამხანაგების საფასური.

მასალა (მაცალობას) იხ. მაცალეუა. დო ითიუ ამუსერი ჰამო მაცალეობა ჩქინი – და თავდება ამაღამ ტყბილი მეგობრობა ჩენი.

მასალა (მაცალეუას) იგივეა, რაც მაცალაფა, მაცალეობა, – ამხანაგებამა, მემობრობამა. ითიუ ამუსერიშე ჰამო მაცალეუა ჩქენი: *მასლ., გვ. 73* – თავდება ამ ლამიდან ჩენი ტყბილი მეგობრობა. რმეზუდასგ მაცალეუა ცოტინეში: *ქ. საბუქ., ქახს, გვ. 128* – გქონოდეს მეგობრობა ცოტინეს.

მასალარი (მაცალურს) მემობროსული. დიხანი მაცალეური დამუშება: *კახუ., 6.03.1930* – მინის მეგობრობელი დამუშებება. მაცალური

ზაზ. მეგობრობულად. საქმეს მეურეთ ართიგური, ჯიმაღური, მაცალეური: *ქ. საბუქ., ქართ. ზეს., გვ. 83* – საქმეს უდგებეთ ერთგულად, ძმურად, მეგობრობულად.

მასარამ (მაცარეს) იგივეა, რაც მაცარე. მოღართესგ მაცარენქე: *ა. ცაგ., გვ. 14* – ნამოვიდნენ მაცარეტი.

მასე (მაცეს) მცენარის (მაგ., სიმინდის, ვენახის...) დედა ღეროს გვერდით ამოსული შპანბრისი შტო. სიმინდი თოჯურა ჯგირი ქორდუ, მაცე აფულუ ალაფალური – სიმინდი ისეთი კარგი იყო, უჯარგისი შტო ჰქონდა ამოსული (გვერდით). *ჰეო. ცხ.*

მასეპარა (მაცეპარას) მიჯო. მოქმე ვარუნს ზნისა – დაამცეპარაპი, დამცოღაპი.

მასეპარე (მაცეპარეს, მაცეპარეს) მიჯო. ანჯე. ამაღამ; მამცოლი, მსლამალი. ანგელომეფე მოყუნდეს ღორონთემც მაცევეჯეფო: *ქახს, I, გვ. 23* – ანგელოზეტი მოჰყავდეთ (მოჰყვებოდეთ) ღმერთებს მზღებლებად. ძღაბი ღო მუში მაცევეჯეფქითი ექმეცყე საქმე: *აია, I, გვ. 26* – გოგომ და მისმა ამაღამ (მომყოლებმაც) შეიტყო საქმე.

მასევილარი (მაცევილარს) მიჯო. მოქმე ცვილუნს ზნისა – მამევილარი. ღორონს დეულუჟუას ჩიჩუაში მაცევილარი: *ი.ყოფშ., გვ. 155* – ღმერთმა მოკლას (დაღუპოს) ჩიჩუას მკველი. მაცევილარი გურიშეუა: *ი.ყოფშ., გვ. 135* – მკველი გულისტკივილი. შეებრაღე მაცევილარენსგ: *ა. ცაგ., გვ. 28; ი.ყოფშ., გვ. 37* – შეებრაღა ამ მკველებს.

მასევილიანი (მაცევილიანის) მამევილიანი; მთვლამარი; გადატ. სუსტი, უღონო.

მასევილარი (მაცევილარს/– მამევილიანო) მიჯო. ენებ. მე. მოცევინთუნს ზნისა – 1. მისაბარაპაბალი, მისაპაპილბალი. ოქროთი რე მაცევინთალე თქენი კუჩიში გენადგუბა – ოქროთია მოსაეარაყებელი თქენი ფუხის დანადგამი. 2. მამევილიანი.

მასევილია, **მასევილია** (მაცევილიანო) მიჯო. ანჯე. ცევინთანს ზნისა – მთვლამარი; გადატ. სუსტი, უღონო. თე ურემცე ქოუსქეცე ჰკოლა ზოჯეფო – მაცევინთო: *ქახს, I, გვ. 233* – ამ ურემს შეაბეს გამდარი (მჭლე) ხარები – მოლასლასე (მთვლემარე). *ჰეო. მაცევინთია.*

მასევილი (მაცევილი) მიჯო. ანჯე. ცვილუნენს ზნისა – მამევილიანი. ჯორიმ მაცევილი ორდგ ბტუ: *ი.ყოფშ., გვ. 10* – ჯორის მყიდელი იყო აბუ. გიმგორაბა – მაცევილი ფასი მიწეჯე უქენია: *ქახს, I, გვ. 255* – ამორჩევა – მყიდველის ფასი პატრონმა იცისო. ქუმორთეს მაცევილი – მოვიდნენ მყიდველები.

მასევილი იხ. ცოფა.

მანა (მანას) იგივეა, რაც მანჩა, - წლწვანებამთ სწორი, ტოლი; კპილა. თინა ჩქიმი მანჩა რე - ის ჩემი ტოლია (ზნისა).

მანაშარი (მანაშარს) მიძე. მოქვ. ჩალუნს ზნისა - ხელშემგმლი. იბ. ნ'ზალუა.

მანამალ-ი (მანამალ/რს) მიძე. მოქვ. ჩანს ზნისა - მძებველი. ხოლო ოდომი ცოფედას სქანი ფურხაში მანამალი: ა. სამუშ. ქახს, გვ. 147 - კიდევ ოდომი ყოფილიყოს შენი ნამცეცის მჭმეველი.

მანამინჯი (მანამინჯის) იხ. მანამინჯა.

მანამინჯა (მანამინჯას) მძებნარა; გააღტ. ქინჭარი.

მანამინჯაჲ (მანამინჯა/ე-ს), მანამინჯაჲ (მანამინჯა/ე-ს) მიძე. აწმე. აჩამუე (5) ზნისა - მძებნი, მძებნარი, კპინი. კგნობ რუსეთი გეფთხოზენა მანამინჯა გვერდობო: ი. ყოფშ. გვ. 157 - უქან რუსები მოგდევნენ მკებნარა გველივით. ნინა მოწამალერი გაფუე მანამინჯაჲ გვერდობო: მ. ხუბ., გვ. 315 - ენა მონამლული გაქეს კებნა გველივით.

მანამინჯა (მანამინჯას) იხ. მანამინჯა.

მანამინჯაშარი (მანამინჯაშარს) მიძე. მოქვ. ოჩილითუანს ზნისა - მამცეცანი; შეცდენელი.

მანინე (მანინეს), მანინეშარი (მანინეშარს) მიძე. მოქვ. ჩინუნუნს ზნისა - მცნობელი, მცნობი. დუდი მეუღლე მანინეთ: ი. ყოფშ. გვ. 169 - თავი მოაქეს მცნობელად. მუში მანინეზელი თქუე ქოჯუნდას დო სოხომ ქომინენდი? - მისი მცნობი იქ ყვაედეს და შენ ხომ იცნობდი? (იტყადარზე?)

მანინეშა (მანინეშეს) უშოპელი, რომლის დამაქების დროა (ა. ქარ.), იხ. ჩინოღუა.

მანინეშარი (მანინეშარს) მიძე. მოქვ. ჩინუნს ზნისა - 'და'შეპელები. ბორიანი მანინეშალს ბორია მიდელანსია: ხალხ. სიბრ., I, გვ. 19 - ქარის დამშებლას ქარი ნაიღებსო.

მანინეშარი (მანინეშარს) მიძე. მოქვ. ჩოლანს ზნისა - მცმლი; დამატარებელი.

მანინეშა, მანინეშარი (მანინეშარ-ს) იგივეა, რაც მანინეშარი.

მანინეშალი, მანინეშარი (მანინეშარ-ს) მიძე. მოქვ. ჩუანს ზნისა - შემნახაპი. ოში გლახა მანინეშელს ართი ჯგირი მანინეშალი უჯუე: ხალხ. სიბრ., I, გვ. 112 - ას ცუდე მხოფენლს ერთი კარგი შემნახაპი სჯობიარო. იხ. ჩუალა.

მანინეშაშალი (მანინეშაშარს) მიძე. მოქვ. ოჩქეანს ზნისა - 'გა'შეპელები, 'გა'შეპელები.

მანინეშაშალი (მანინეშაშარს) მიძე. მოქვ. ჩხეარუნს ზნისა - მძებნაპი. შხეაშ

სქუამ მარდული წყარო მანჩეარალი (მანჩეარალი) რენია: თ. სახოე, გვ. 284; ხალხ. სიბრ., I, გვ. 160 - სხვიანი შეილის გამზრდელი წყლის მცეცხევი (მწყავი) არისო.

მანინეშაშალი (მანინეშარს) თი ოსურქ დოდურენი, მუქ დასქიდე? - მანჩომა, სუთი ბოში დო ართი ძღაბი! - ის ქალი რომ მოკვდა, ვინ (რა) დარჩა? - საქმარისი, სუთი ბიჭი და ერთი გოგო!

მანინეშაშალი (მანინეშაშარს) მიძე. მოქვ. ოჩხონუნანს, ჩხონუნუნ (5) ზნათა - მცმნებელი. თიში შურიშ მანჩონა-ჟალი - იმის სულის მაცნობელი.

მანინეშაშალი (მანინეშარს) მცხარა. მანჩორა თენა რენია: ა. ცაგ., გვ. 60 - მეცხრე ეს არისო. მანჩორა დადას ქინერთეს: მ. ხუბ., გვ. 10 - მეცხრე დღეს მივიდნენ. იხ. ჩხორა.

მანინეშაშალი (მანინეშარ-ი) მიძე. მოქვ. ჩხუბ/ვენს ზნისა - მოჩხუპარი; მინეშარი. ლაკეიქ ქუდადწყუე მუში მაგალევი მანჩუბარი: მ. ხუბ., გვ. 12 - ლეკვა დაანყო თავისი ამხანაგები მანჩუბარდ. ომერ-ფაშა მანჯადევერი რე, მანჩუპერი დო მანჯარა: ა. სამუშ., ქართ. ზუპ., გვ. 97 - ომერ-ფაშა ხელმძღვანელია, მანჩუბარი და მაგარი.

მანინეშაშალი (მანინეშარს) ბიჭ-ბაშა.

მანინეშაშალი (მანინეშარს) მიძე. მოქვ. აციუნს ზნისა - მანინეშალი; ცინიპის (ავადმყოფობა) მომლოდინა. მაციებუა 'მაციებური.

მანინეშაშალი (მაციებურს) მიძე. მოქვ. აციუნს ზნისა - 'გა'მცილებელი. თენეშალი მაციებური დემით დოჯილდე: მ. ხუბ., გვ. 304 - ამათი გამცილებელი დევიც მოკლა.

მანინეშაშალი (მაციებურს) ძალიან ახალგაზრდა მანინეშალი. ცინიპა გასათხოვარი ქალიშვილია, უფრო ახალგაზრდას მაციებია პქეია (ა. სამუშ., ქახს, გვ. 125).

მანინეშაშალი (მაციებურს) მოტარ. ქლიპი; ლოლნაშო (ა. ცილანაჲ).

მანინეშაშალი (მაციებურს) მიძე. მოქვ. ოქქეანს ზნისა - მძებნალი, მძებნარი. თე ჭადღეში მაციებურალი კალამი ოკო უდელაჲ: აია, 2, გვ. 78 - ამ მჭედლის მაციებურალი კალამი უნდა დაუღლევი.

მანინეშაშალი (მაციებურს) ტრანახა; მანინეშალი; მანინეშალი. ჯარში გოჩინანაფილი მაციებურალი ომერ-ფაშა: ა. სამუშ., ქახს, გვ. 114 - ჯავრისგან გამშებელი - თავებქია ომერ-ფაშა. რენა ბოფილი მაციებურალი რეზოლუციები: გაზაჲ, 6.03.1931, გვ. 1 - არის ბევრი უმეჭებელი რეზოლუციები.

მანინეშაშალი (მაციებურს) მანინეშალი. მაციებურალით მეგორქინინ, ობეცეთ

გინორთინუაფუ: *მ. ხუძ., გვ. 312* - სამასხროდ რომ მიმინიე, სასაცილოდ გადაგიცევი.

მაბაბაქალე (მაბაგეალეს) *მიქ. ანუჯ.*
 იბაგეალე (6) ზნისა - მოქმნაქალე.

მაბანაბასი (მაბანაბასი) რაც ირყევა, ინძრევა, - რყევიანი, ნძრევიანი.

მაბარბაქალე (მაბარგაალეს) იგივეა, რაც მაბაგეალე, - მოქმნაქალე, ჩაბაბაძა.

მაბინა (მაბინეს) *მიქ. ანუჯ.* იბინანს ზნისა - "მუ"მბატაბელი; შამეანნი.

მაბირაშალე-ი (მაბირაფალ/რს), მაბირაშუ (მაბირაფუს) *მიქ. მოქმ.* იბირეუანს ზნისა - მნახეალე. ტყურათი იწუხებუ ნათესელ დო მაბირაფუ: *კ. საბუშ., ქახს., გვ. 120* - ტყუილად ნუხდებუ ნათესავი და მნახველი.

მაბირაშუ (მაბირაფუს) *იხ.* მაბირაფალი. ვაგოფერექ თეთალი სერიში მაბირაფუ - არ ვყოფილვარ ამნარი ლამის მნახველი. შონეთი მაბირაფუქ ეჭოფუა: *თ. საბოქ., გვ. 263* - სენათი მნახველმა აილოო.

მაბილირინე (მაბილირინეს) *მიქ. ანუჯ.* იბილირინანს ზნისა - ვინსა მოღუშეპა სრევიანი. მისი ჩოლე მაბილირინეში მაჯინეთი - ვის სცალია მოღღუმეულის (ლუშვისა) მაყურებლად.

მაზამალარი-ი (მაწამალარი) *მიქ. მოქმ.* წამალანს ზნისა - მომნაგვალე. მაწამალარი ფურკი მომნაგვალე კვამლი, - ვაზი.

მაწვილარი-ი (მაწვილარს) *მიქ. მოქმ.* იწვიენს ზნისა - მომწევი. *იხ.* წვილა.

მაწიბაქალე-ი (მაწიბელს) იგივეა, რაც მაწვილარი. ქობალიში მაწიბელე რაიონი: *ყაზაქ., 6.03.1930* - პურის მომწევი (მომყვანი) რაიონი.

მაწირაქალე (მაწირილას) *ერკომ ბზიქი,* კრახანან. იხ. მაწერლია; მაწურუხი, მასქალია. *შორ. ლაზ.* აწირლე; მაწულე, მაწურლე კრახან, ბზიკი (*ნ. მარია*).

მაწკინანა (მაწკინიანას) *მოქმ.* თაბვიისარა (*ა. მავ.*). *იხ.* ბარყხენია, ბარყხი, ბარყკინია, ჟოქხოცხო.

მაწკინანა (მაწკინიანას) *მოქმ.* თოქსანან (*ა. მავ.*). *იხ.* მაქოსალაია, ჩე თოქოსალე.

მაწკინანა, **მაწკინანაქალე** (მაწკინიანა-ის) ნინიების ავადმყოფობაა ერთგვარი. *შორ. წკინტილი.*

მაწონებალე-ი (მაწონებელ/რს) *მიქ. მოქმ.* წონენს ზნისა - "დ"მწონებალე, წუნენა. მაწონებელს ნაწონებუქ ხოლო მეუღენუა - წუნისა დანუხებულეც დაეკარგო.

მაწულე-ი/მაწულაქალე (მაწულარს) *მიქ. მოქმ.* წულენს ზნისა - მწულაქალე. ჩქინ მისხირიშ მაწულაქალი - ჩენი სისხლის მწოველი.

მაწური (მაწურს) საწური. მწეყმები მთაში ხმარობდენ რძის გასაწურად. ამოღრუნტულ ხეს გარდი-გარდმო უყრიდნენ ვიხებს, რომლებზედაც აუყენდენ გვიმრას და აბით წურავდნენ რძეს.

მაწუბაქალე-ი (მაწუხებელ/რს) *მიქ. მოქმ.* აწუხენს ზნისა - შამწუხებალე. ეშმაკი შამაწუხებელი რე: *ქახს., I, გვ. 121* - ეშმაკი შამაწუხებელია.

მაჭალე-ი (მაჭალ/რს) *მიქ. მოქმ.* ჭანს ზნისა - მკარაპი.

მაჭარი (მაჭარს) მბჭარი. *შორ. ნე;* ტყუილი.

მაჭარალე-ი (მაჭარალ/რს) *მიქ. მოქმ.* ჭარუნს ზნისა - მწარალი, დამწარი. ლორინთ ვაგოტვილოგუას ათე ლერსიმ მაჭარალე: *ქახს., I, გვ. 51* - ლმერთმა ნუ შევაჯავროს ამ ლეკვის დამწერი. დალიაქ მუშ მაჭარალემეც უბოჯუ - დადიანმა თავის მწერლებს უბრძანა.

მაჭანაქალე (მაჭახელას) თოვის ერთ-ერთი სახეობა (*მასალბი, ტ. V, გვ. 140*). *შორ. იმერ., გურ.* მაჭახელა კაიანი თოვი (*გ. შარაქ., ს. კლ.*).

მაჭაქალე (მაჭეაქალას) *მოქმ.* ვაზის ვიშია ერთგვარი.

მაჭეალე-ი (მაჭეალ/რს) *მიქ. მოქმ.* ჭეალენს ზნისა - მწეაქალე; მწეაქალე. მაჭეალ ჩხოვის მეტჭას ჩანან: *ხალხ. სიტყ., I, გვ. 84* - მენველ ძროხას მეტ ჩალას აჭმევენ. მაჭეალე თორინელი გურე - მენველი საქონელი ჭყავს.

მაჭეაქალე (მაჭეაქალას) *ერკომ რწეაქალე.*

მაჭეაქალე (მაჭეაქალას) *მოქმ.* თაბვიისარა (*ა. მავ.*).

მაჭეაქალე, **მაჭეაქალე** (მაჭეაქალ/რს) *მიქ. მოქმ.* ჭეინს ზნისა - მწეაქალე; მომწეაქალე ნვიანა. მაჭეაქალე/მაჭეაქალე რე პიჯი უჭოჯუ - მწეაქალე (წეიმის მოსელის) პირი უჩანს. *შორ. ჭეიმბა.*

მაჭიქალი (მაჭიქის) მამჭიქი; ჩვილი საქონლის კუჭის ის ნაწილი, რომელიც გამოიყენება კეთისათვის, - ღვრიანა.

მაჭირინაქალე-ი (მაჭირინაფალ/რს) *მიქ. ერკომ. შე.* იჭირინენს ზნისა - მოწინაქალე. მაჭირინაფალი მოსაწევენად. ეთი მოწევა ჯგირი მაჭირინაფალი რე - ის ტოტი კარგი მოსაწევენი არის.

მაჭირინაქალე-ი (მაჭირინაფალ/რს) *მიქ. მოქმ.* ჭირინენს ზნისა - შირინენა. მაჭირინაქალე ჯადილხანს ჭირინენსია: *ხალხ. სიტყ., I, გვ. 84* - ჭირინა ხე დიდხანს ჭირინენსო.

მაჭირინაქალე-ი (მაჭირინაფალ/რს) *ხოლო.* იგივეა, რაც მაჭირინაქალე, - მირინაქალე. მაჭირინაქალე დღორინთიშ ქითოში რენია: *ხალხ. სიტყ., I, გვ. 84* - მერცხალი ღმერთის

ქათამი არისო. ოხებამეში მატკირხოლი რე უნიშო უჩა - საყდრის მერცხალი არის უნიშო შავი. მატკირხოლიქ ქიმერთო: *მ. ზუბ., გვ. 241* - მერცხალი მივიდა.

ბაჰიზი (მაჭვიის) პატარა ბანის აღმანიანი.

ბაჰიზა (მაჭვიას) ისა პატარა, რომორც... ძალიან პატარა; ცოტა. ნამთინე წანყფუ თიში მატკიჭა იფი ცოფა... - ზოგიერთ წლებში ისეთი ცოტა იქნება მოსავალი... *იხ. ჭიჭი.*

ბაჰკალა (მაჭკალაღორს) *მიჭ. მოჭ.* ჭკადუნს ზნისა - მჭაღალი. ჩინს სოფელს ვაფეშო სუმი ოტკალურეში რლე დო ვითივარა მატკადალი (*1/3* ჭადუ) - ჩვენს სოფელში ძველად სამი სამჭედლო იყო და ათიოდე მჭედელი. *შორ. ჭკადუ.*

ბაჰილას (მაჭკილის) *მოტან. მჭაღა (ა. მყ.)*. *იხ. მუფატია.*

ბაჰირალა (მაჭკორალს) *მიჭ. მოჭ.* ჭკირუნს ზნისა - მჭრალი. მავუშოჯენქე მატკირალენს: *ა. ცაბ., გვ. 88* - მე უებრძანებ მჭერებს.

ბაჰილა (მაჭკოლას) ისა მჭლა, რომორც... *იხ. ჭკოლა.*

ბაჰიშალა, **ბაჰიშალა** (მაჭკოშალს) *მიჭ. მოჭ.* ჭკო/უშუნს ზნისა - მჭაშალი. მოხანდეფიში მონენ დო მატკეშალი ცალან ვერი: *კ. საბუშ., ქახს, გვ. 155* - მარომელის მენენ და მჭამელი ცოფიანი მეელი. დიხაში მატკეშალქ ქობალი დო ხორცი გაათუე: *მ. ზუბ., გვ. 57* - მიწის მჭამელმა პური და ხორცი გაათაფა. უჭუ-უხაშებო მატკეშალე კობირი ტაკუუტაჩი: *ი. ყოფშ., გვ. 187* - შეუმწვარ-მოუხარმავის მჭამელს კბილები შეუკარი.

ბაჰალა (მაჭკალორს) *მიჭ. მოჭ.* ჭუნს ზნისა - მენვალი. სქანი თოლედე მატკალა: *ქხს, I, გვ. 38* - შენი მწველი თვალეი. იში ხეშე მატკალე დამხორი ვაჭიშურსია: *თ. სახოყ., გვ. 249* - იმის ხელიდან დაწველი ცეცხლი არ გამოვო.

ბაჰალა (მაჭკუის) ყაპარჰანი. მარტვანი კუჩხი მიტახუ დო ასე მატკეკეფით ტილურს - მარჯვენა ფეხი მოიტება და ახლა ყაფარჯნებით დარს.

ბაჰალა (მაჭკულეობას) *მოტან. ჰინძურისა* - ღაღა (*ა. მყ.*). *იხ. ოწოწია; ჭუჭულეში* დიდა.

ბაჰაჰი მბაჰომე (*დ. წოფა*). *შორ. ჭუჭუა; ჯუღა.*

ბაჰარხორა (მაჭგერხორს) *იხ. მბაჰიხორი.*

ბაჰალა (მაჭკალორს) *მიჭ. მოჭ.* ჭყენს ზნისა - მანჰეპარი, მენვალეში. ინა რენი, თეში ზაყუე მატკეალ/რქ - ის რომ არის, ისე გეყოლოს მანყევარი.

ბაჰაშალა (მაჭკეშალორს) *მიჭ. მოჭ.* ჭყეშუნს ზნისა - მენჰამსი. *შორ. მატკეშალი.*

ბაჰაშალა (მაჭკეშალორს), **ბაჰაშალა** (მაჭკეშალორს) *მიჭ. მოჭ.* ჭყეშუნს ზნისა - ამომენჰეპტი, მანჰეპტი. ჩაი რე კოჩი მურდგეშეში მატკეშალე - ჩაი არის სულდგეშე კაცის ამომწყეტი. *შორ. მატკეშალე.*

ბაჰაშალი (მაჭკეშალანას) *მოტან.* შავი ყურძნის ჯიბა (*კ. ელიაფა, ვაზის ჯიშისა კატალი., გვ. 9*).

ბაჰაშალე (მაჭკეშალეს) *იხ. მატკევილე.*

ბაჰაშალარი (მაჭკეშალურს) *მოტან.* შვიტა (*ა. მყ.*). *იხ. დემიში ჭეში, თონთიში ჭეში.*

ბაჰაშალი (მაჭკეშალორს) *იხ. მატკეშალე.* ჩიბი მატკევილალი რენო, ის ცოფეჩინი? - ჩემი ამომწყეტი არის, შენ რომ ყოფილხარ?

ბაჰაშალე, **ბაჰაშალარი** (მაჭკევილეს, მაჭკევილურს) *მიჭ. ენეძ. მჭ. ჭყევილუნს ზნისა* - ამონანჰეპტი, მინც ამონანჰეპა. *შორ. მატკევილე.*

ბაჰიშალა (მაჭკეშალორს) *იხ. მატკეშალი.* დათაქ სურდელიშა მატკეშალი გამიიყუნე: *ი. ყოფშ., გვ. 17* - დათაქ კურდღლის მწყემსი გამიიყუნა. *შორ. ჭყეში.*

ბაჰაშალა (მაჭკეშალას) თამაშობის ერთ-ერთი სახეობა: დედოფალს თამაში (*ს. მკაყა., გვ. 280*). *შორ. მოჭყეულე.*

მასა, **მასარია** *საკლერის მამარტია:* მამსარაშალი; მასარიაშალი. მასა, მასარია - მარტო კობირი ვორდა: *ი. ყოფშ., გვ. 125* - მასა, მე შენთვის კრავი ვიყო. ირფელიშენი იბიცი, მასა, დო სო!: *ი. ყოფშ., გვ. 137* - ყველაფერზე იცინე, მასა, ვერ შენ! შურით ქოგინთხე მე, მასარია: *ქხს, I, გვ. 46* - ვიყნოსე მე, მასარია. მეუ, მასარეხე დო, თაურეშე, დამანებე დული! - ნადი, მასარობლო, აქედან, დამანებე თავი!

მასა (მასას): მასა ქობალი - უმასუნა თის, ნაშეში ჩაწეში დროს დუღელიშე ქობალიში კაკალი ანდილას გიმშურსინი - მასა პურს ექსან იმას, რომლის ცეხვის დროს თავთაიდან პურის მარცვლი ადვილად გამოიღო.

მასა (მასას) *ზოოლ.* მისტანა. ორგინობაქ შუთუნქ ვეხხარე, მასაქ ომიჭკომე - ბოსტნეულობამ არაფერმა არ იხარა, მასარამ შემიჭამა. *შორ. ხეგატარი.*

მასალა (მასალორს) *მიჭ. მოჭ.* ხანს ზნისა - მამრინი, მამრბალი - ვინც შობს; რაც მოიგებს. ჩხონდე უჩან მასალა - მატკიშინალრქ - ცხონდა შენი მშობლები (მშობელ-შემქმნელი). დო მასალაქ მათუთნი ვა უღენია: *მ. ზუბ., გვ. 180* - ვერ მომგებს (მშობარეს) არაფერი (არ) უღესკო. ხუთი დღაშა მასალა ცხენს ასუთიშა აქირენს: *ქხს,*

I, გვ. 204 - ხუთ დღეში მომგებ (მშობიარე) ცხენს ახუთში (ნასასულელად) აქირავებს. ზღო. მაქმიინალი.

მასალმარსხნილი-ი (მასალმერქნილი/რს) მთოპალ (დედა) - მირსხპინილი. ჭაბუკუს გვრ ფერი კოჩი მურყია, მახალ ი - შერ ც ხ უ ნ ი ლ ი ა : *მ. ხუა*, გვ. 241 - ჭაბუკს რომ ჰგავს, ისეთი კაცი მოდისო, მშობელ- შერცხვენილიო.

მასანა (მასანას) 1. ხნისა; ტოლი, სწორი (ასაკით, ნლოვანებით). ჩემი მახანა ქუა ვეშოობენია სოთინი: *ბაბ. სობ.*, I, გვ. 164 - ჩემი ხნისა ქუა არ დევსო არსად. ათუცალი ჭუა ულუ არაბა ჩემი მახანას : *მასალ*, გვ. 53 - ანარი ქუა აქეს ყველა ჩემი ხნის (კაცს). 2. გაღატ. ახალგაზრდა. ვართ პეუღე ბაღანა დო ვართ თქვა რდით მახანე ფი : *მ. ხუა*, გვ. 358 - არც პეუღე იყო ბავშვი და არც თქვენ იყავით ახალგაზრდა. ჩქენი ლესი მუკართინე, ვეშდუღა მახანე ფი : *კ. საბუშ, უხას*, გვ. 130 - ჩვენი ავადმყოფი მოაბრუნე, არ ნართვა ტოლეს (მის ხნისებს).

მასანტალ-ი (მასანტალ/რს) *მოღ. მოქს* ხანტუნს ხნისა - მსატაქლი, მსატაქი; მსატაქარი. კოჩიშ სურათიში მახანტალი - კაცის სურათის დახატველი. მახანტალი რე - მხატვარია.

მასანტუ (მასანტუს) იგივეა, რაც მახანტალი. **მასნარე** (მასნარეს) *მოღ. აწყე*. ახარუნს ხნისა - მასნარეპალი. რწოში გოლბაში ორღე დო მავშალიფი მახანტე : *კ. საბუშ, ქართ. ზეს*, გვ. 50 - ნრომი (ჭოტი) თამადა იყო და იაღინები მახარობლად.

მასნარეპალი-ი (მასნარეპალ/რს) იგივეა, რაც მახანტე, - *მოღ. მოქს* მახანტეს ხნისა - მასნარეპალი. გემთანე მურყინი რეძე გოთანაში მახანტე ღეღი : *კ. საბუშ, ქართ. ზეს*, გვ. 27 - გამთენებელი ვარსკვლავი ხარ, გოგონების მახარობლად. მარს ქოჭინე, მახანტე ღეღი, ჭვილსთი დო უჭუსია: *ქხს*, I, გვ. 161 - მეც ვიცნობ, გენაცვალე (გამხარებელი), შენწარასაც და მუნწავესო (აქსა და ქარგს). *ზღო. მახანტე; მახანარა*.

მასნარე იგივეა, რაც მახანა, - გამხარეპალი (მოსაფერებელი სიტყვა). თუ ცლორთა ვეცინმადე, დოაღურუქ, მახანრია : *შ. ბერ*, გვ. 163 - ამ სიყვარულს ვერ გადავიტან, მოგიკვდები, მახარობელი! ვამოწონქო, მახანრია, სქანი ჭიორი მა! - არ მოგწონვარ, მახარია, შენი ჭიორი მე!

მასანში (მასანშის) მოსახარო.

მასანტალი-ი (მასანტალ/რს) *მოღ. მოქს* ხანტუნს ხნისა - მთოხნილი. მახანტალი, მახანტალი, მახონილი თინა ორღე: *ქხს*, I, გვ. 214 - მთონელი, 'გამმარგველი, მხენელი ის

იყო. ართი მახანტალს ქუესქუაფუ ატაგამა ოში ულუ კამმეშვი: *ი. ყოფშ.* გვ. 21 - ერთ მთონხელს შეუბამს კავში ასი უღელი კამტები.

მასანტუ (მასე ტუტუს): მასე ტუტე უღენია ჩხოუს, - იგყნა, მუღოსთი ჭეალირი ვარე დო ბეა მუშით მორუს, ექინი ოჭუალარი ლე - „მასე ტუტე“ აქესო ძროხას, - იტყვიან, როდესაც არაა მონველილი და რძე თავისთ მოდის, ადვილი მოსანველია.

მასალა (მასელას) იგივეა, რაც მახანა - ხნისა. იში მახანტეა (მასანა) კოჩი იშ გვარის ეეშმარე - იმის ხნის კაცი იმის გვარში არ არის.

მასანჯი-ი, **მასინჯი**-ი (მასე /ინჯის მახეინს; მახენჯი) *მოღ. აწყე*. ხიორულენს ხნისა - უქორი, მპარპინი. მახანჯი ორკოჩი მახენჯი უქიქე, ეშმაკის - ეშმაკი - ქურდს ყველა ქურდი ჰგონია, ეშმაკს - ეშმაკი. ლეინიშ მახენჯი თხოლოს გიოჭოფესია - ლეინიშ ქურდი თხლენე დაიჭირესო. მახენჯე ფიში ეკმაყუნე, მაღებერი ეწყერიში : *კ. საბუშ, ქართ. ზეს*, გვ. 58 - ქურდების მიმყოლი (უქანი), ეწყერები მორაული. *ზღო. მახინალი*.

მასამალ-ი (მასეამალ/რს) *მოღ. მოქს* ხეამანს ხნისა - მლოცეპალი. ორათო თიში მახეამალი რე - სულ მისი მლოცველია.

მასამალაშარი-ი (მასეამალაშარ/რს) *მოღ. მოქს* იხეამილუანს ხნისა - მსატაქალი. თი ჩემი მახეამილაფარი ოჭოკმე ვერუნქე: *ა. ცაგ.*, გვ. 57 - ის ჩემი მომტყებელი შეჭამა მღელემა.

მასამარე-ი (მასეამარეს) *იხ. მახეამალი. ზღო. ოხეამური*.

მასმარე-ი (მასეარეს) ხელი მხინდან მახეამდე (*ი. ყოფშ.*). *ზღო. ხუჯი*.

მასანტალი-ი (მასეატალ/რს) *მოღ. მოქს* ხეატუნს ხნისა - მხნარელი. ძელიში მახეატალი ეჯოლორი დუს ილორენსია: *ბაბ. სობ.*, I, გვ. 170 - ძელის მხვერილი ძალი თავს იტყუებსო.

მასანტარი-ი (მასეატარეს) *იხ. მახეატალი*.

მასანჯი-ი (მასხენჯის მახენჯის) *მოღ. აწყე* ხე (ნ) ხნისა - მვლოში, მვლომარი. ლესახხენჯი თაეჯდომარე. *იხ. დოხუნა*.

მასანტალი-ი (მასხეველ/რს) *მოტან. ვაზის ვიშია*; ისხამს შვე ყურძენს. *ზღო. მახეატარი* (*ვ. გლოია*, *ვაზის ვიშია კატალი*, გვ. 16).

მასანარი-ი (მასხეწარეს) *მოღ. მოქს* ოხეეწუ (ნ) ხნისა - მასანარი. ართი ლორონიში მახეეწარი ოკოჩი დოღუე: *ი. ყოფშ.* გვ. 6 - ერთი დმერთის მახეწარი კაცი დაღუესე.

მასინალი-ი (მასინალ/რს) *მოღ. მოქს* ხინწანს ხნისა - 1. ბეპრის პრთად ნამეპანნი. 2.

დამარჩვენი, 'დამარჩვენი (მარცვლელისა).
//ვადატ. მატარებელი.

მანხე-ნი (მანხეის, მანხის) იგივეა, რაც
მანხე-ნი. მანხე-ნი მუში სიხუ იხიურა –
ქუდმა თაისი დობაძე მოიხარაო. მართა
მანხე-ნი: *მ. ხუბ., გვ. 53* – მოვიდა ქურდი.
ართი ცოლა მანხე-ნის (//მანხის) უღუნია
ლო ჩხორო-მინჯესა: *ბაბ. სიძრ., I, გვ. 12* –
ერთი ცოდევა ქურდს აქუს და ცხრა-მატრონსო.
მანხე-ნიში მანხე-ნი ხეამილი რენია:
ბაბ. სიძრ., I, გვ. 85 – ქურდის ქურდი
დალოცილოაო. ხე ქემთხანი მანხე-ნიც ეფუც
– ხელი მოჰკიდონ ქურდებს.

მანხირაშ (მანხირაშეს) სიმინდის განიკაპე-
ნის ღრონ ვინც სიმინდის მარცვალს გომპის
ნაპირიდან ძირს ზრის. ანჭი ეთოღელ
მოღურთუ'უ თითო მანხირაშეთ:
ქ. საშუ., ქმს, გვ. 146 – ანი ზემოთ (ზემოურე-
ბისაკენ) ნაბიხვალთ თითო „მანხირაშედ“. ჭდრ.
ხორუა.

მანხირაშ-ნი (მანხირაშის) *მიჭ. მოქს. ხორუელენს*
ზნისა – ძურღი, მპარაპი. ქითომიში
მანხირაშეთ: *ქ. საშუ., ქართ. ზეს. გვ. 58* –
ქათმის ქურდი. ბაღერე-ღუმეშ მანხირაშეთ
ღუმე ქუღუნო ხაზერა?: *ი. ყოშ., გვ. 147* –
ბელურ-ლომის ქურდს ლომი აქეს
მისაზირებული? *ჭდრ. მახეწა, მანხე-ნი.*

მანხკალ-ნი (მანხკალ/რის) *მიჭ. მოქს. ხორუელენს*
ზნისა – მპარაპი, ღაღაპი.

მანხკალა (მანხკალას) *ჯგჯ. ძალღინ ძალხოსი*;
სიხსლმოვეს. მუჭო მართუა თიმ
მანხკალაშა?: *მ. ხუბ., გვ. 268* – როგორ
მოვიდაო ასე ახლოს? თიმ მანხკალას
ქუღუნუნულუ, მუსით გუ'უ კვირო – ისე ახლოს
დადარაიყო, მასაც გაუკვირდა. სიმპარო
გორთხოშუქ სუშ საყენიშ მანხკალას: *ქმს, I,*
გვ. 66; ენგური, გვ. 248 – სიმპარად გარს გირბენ
სამი საყენის სიახლოვეზე. *იხ. ხოლო.*

მანხკალ-ნი (მანხკალ/რის) *მიჭ. მოქს. ხორუელენს*
ზნისა – მანხკალი. მანხკალი, მანხკალი,
მანხკალი თინა ორდე: *ქმს, I, გვ. 214* –
მოხენელი, გამმარგალი, მხენელი ის იყო.

მანხკალ-ნი (მანხკალ/რის) იგივეა, რაც
მანხკალი. – *მიჭ. მოქს. ხორუელენს* ზნისა –
მანხკალი. მანხკალი მანხკალი მანხკალი –
მხენელზე არაფერი უფას.

მანხკალ-ნი (მანხკალ/რის) *ქმს. მოქს. ხორუელენს*
ზნისა.

მანხკალ-ნი (მანხკალ/რის) *იხ. მანხკალი*, – *მოსახლე*.
ართი ძალაში მანხკალი კოცე
ქემოღორთესე: *ი. ყოშ., გვ. 13* – ერთი ძალიან
(ქარა) მოსახლე კაცს მოაგებდა. ქუღუნებენცე
ათე მანხკალი კოცე თოსე: *ი. ყოშ., გვ. 13* –
დაბინადენდ ამ მოსახლე კაცის ოჯახში.
მანხკალ-ნი (მანხკალ/რის) *ოქსანი; სხსლმოვეს*;
სხსლ-ქარნი. ხენწიფეში მანხკალი

იყანალე: *ი. ყოშ., გვ. 98* – ხელმწიფის სახლ-
კარი ცანცარებს. დიდებული მანხკალი
სამოგალით ჯოხონია: *ქ. საშუ., ქმს, გვ. 139* –
დიდებული მოსახლე მუჭოაო საზოგადოდ.
ღონწილე ვეგაჟ მანხკალი: *ქმს, I, გვ. 248*
– დანყობილი არ გაქეს სახლი (ოჯახი). პაპაქ...
ქოძიერ, მუში მანხკალი ინჯულენი:
ი. ყოშ., გვ. 8 – მღვედელმა... ნანა, რომ მის
სახლ-კარს გიდა (ეცხლი). ღირთელო
გინილგე მუში მანხკალი: *ი. ყოშ., გვ. 23* –
დაბრუნდა და გადავიდა თაისი ოჯახიდან
(სახლ-კარიდან). 0 მანხკალიში წყუჟალა
ოჯახის დაქცევა: სი მანხკალი
წყუჟილი, მუსიე ორთუქინი? – შე ოჯახ-
დაქცეულო, რასაა, რომ აკეთებ?

მანხკალ-ნი (მანხკალ/რის) იგივეა, რაც მანხკალი,
– მოსახლე; ვინც სხსლმოვეს. ქემერელო
ქაბოლოე ართი თო ზოგელიში მანხკალი:
ქ. საშუ., გვ. 94 – მივიდა და შეურთდა ერთ იმ
სოფელში მოსახლეს. *ჭდრ. მოხორუე.*

მანხკალ (მანხკალის) *იხ. მანხკალი*, – მანხკალი. მანხკალი ვარა
ღეაბათი ართი ირფელიში უფოსი უბედური
მანხკალი ნგური რე: *გა ზეს., 6.03.1930, გვ. 2*
– ბოსტანი ან ღვებათი ერთი ყველაზე მეტე
უბედური მანხკალი მტერია.

მანხკალ-ნი (მანხკალ/რის) მანხკალიში.
მანხკალი მანხკალი – მანხკალი
დამეკარგა.

მანხკალ-ნი (მანხკალ/რის) *იხ. მანხკალი*.
მანხკალი (მანხკალის) მანხკალი. *ჭდრ. ხოთი*.

მანხკალ-ნი (მანხკალ/რის) *მიჭ. მოქს. ხორუელენს*
ზნისა – მანხკალი.

მანხკალი (მანხკალის) *მიჭ. აწყე*.
ხორუელენს ზნისა – ფრთის ფრთაში
მანხკალიში მანხკალი (*ქ. საშუ.*). ვორწიქქე-
მანხკალი მანხკალი ქოთიქიქიქი: *ქ. საშუ., ქართ.*
ზეს., გვ. 116 – ვედა... ფრთის ფრთაზე
მანხკალი ქოთიქიქი. *იხ. ხორუელენს.*

მანხკალი (მანხკალის) *მოქს. ქმინისაშა* (*ა. მყე*).
მანხკალი (მანხკალის) მანხკალი. სიმინდი
მანხკალი – სიმინდი გამძლეა.

მანხკალი (მანხკალის) (*მანხკალ/რის*) *მოქს.*
მანხკალი მანხკალი (*ა. მყე*). *იხ. მანხკალი*,
მანხკალი.

მანხკალი (მანხკალის) (*მანხკალ/რის*) *მოქს.*
მანხკალი მანხკალი (*ა. მყე*). *იხ. მანხკალი*.

მანხკალი (მანხკალის) ასე მანხკალი, ძალღინ მანხკალი.
ნანა, მუში მანხკალი ლე მქიმთი აქა თქენა
ძირაჟა: *ქმს, I, გვ. 50* – დედა, რა კარგია
ჩემთვის ერთი თქვენი ნანა. მანხკალი უკნობი
მანხკალი მანხკალი: *ა. ცაგ., გვ. 44* –
მეორე ფეხის მანხკალი კარგად გაუზდა.
მანხკალი (მანხკალის) *იხ. მანხკალი*, მანხკალი.

მკვიშა (მკაცრის) ძალიან ძველი; ის ძველი, რომის... იხ. ჯეშო.

მკვიშარი (მკვიშორის) მიწა, მოქმ. ჯიშო უნეს ზნისა - 'დაშვარის' ლეკალი. იხ. ჯიშო.

მკვიშ-ი, მკვიშ (მკვიშის) მონადირე (მასლები, ტ. V, გვ. 141). მკვიშივე თოფი ლე, სქვაში ვადრეულე თულო ძე - მონადირის თოფი ჯარდება, ლამაზი ჩხარითი ქვევით ძეგს. შდრ. ჯინი.

მკვიშ (მკვიშის) მიწა, აწეშ, მასურბელი, მასურბელი. ათეს ცუნს თავრობაშე მოჩქეშადლორი მკვიშნე: შ. ნუბ., გვ. 36 - ამას ჰყავს მთავრობისგან გამოგზავნილი მასურბელი. შხვაში მკვიშნეს მუში უღინა - სხვის მასურბელს თავისი ეკარება. ბრელი ჰუნს მკვიშნე ფი: ქსს, I, გვ. 115 - ბევრი მყავს მაცქერლები.

მკვიშობა (მკვიშობის) 1. მისალსირის ჰურბა. მკვიშობა ნოყროფე ძალაში - თვალსერის ყურება ჰყვარება ძალიან. 2. ნადირობა. ნოყვე ართი ბოში, ნამუსეთი მკვიშობა ნოყროფე ძალაში: ა. ყოშ., გვ. 62 - ჰყოლია ერთი ბიჭი, რომელსაც ნადირობა ჰყვარება (თურმე) ძალიან. შდრ. ჯინი.

მკვიშ (მკვიშის) მოქალ. შირალა-ბაღსნი (ა. მყ.), იხ. სორმაში ვარდ; ჩინთიში ვარდო.

მკვიშარი (მკვიშარის) მიწა, აწეშ, მძღოლი; წინამძღოლი. ჩინთი მკვიშნე რი თენა გობოლუნა, ჰაგონი! - ჩვენი წინამძღოლი ეს გახლათ, ბატონო! იხ. ჯეშო.

მკვიშარუ (მკვიშარუ) იგივეა, რაც მკვიშარი, - წინამძღოლი.

მკვიშარა (მკვიშარის) მოქალ. ლანძობა შირალა-ბაღსნი (ა. მყ.), შდრ. ლაზ. მკვიშარა.

მკვიშა (მკვიშის) ძალიან ტკბილი, უტკბილი. ...ში მკვიშა ღდას მუთა იგინა: შ. ნუბ., გვ. 176 - იმაზე ტკბილი არასოდეს არაფერი იქნება. დამხორი მუში მკვიშა რენი, თიში მანჭარა რენა: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 35 - ცეცხლი როგორც ტკბილია, ისეთი მხარეც არის. სქან(ი) ზიტყვაში მკვიშაში: კ. სამუშ., ქართ. ნუბ., I, გვ. 56 - შენი სიტყვის უამრებ. მარა კინჩას მუ ახორე მანჭარაში მკვიშათ გ? : ა. ყოშ., გვ. 172 - მარამ სკინჩას რა შეუძლია იმდეროს ბუღბუღზე უტკბესი. შდრ. ჰაშო.

მკვიშო (მკვიშოს) ძირი. აბა, ულა, ჯიშალეფი, ჯამაგისი სქვალეფი, თას-მკვიშო გოყვედილი თავად-ჯინოსქვალეფი: ქსს, I, გვ. 260 - აბა, ნავიდეთ (ნასელა), ძმებო, გლეხის (გაზაყის) შეილებო, თელ(ძირად) გავწყვიტოთ (განწყვიტოთ) თავადა-ზნაურები.

მკვიშო-ი (მკვიშო-ის) მიწა, მოქმ. აკამენს ზნისა - მკვიშო-ი ლეკალი. უმარდული წაქა ჰკილიში მკვიშო-ი: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 133 - უმარდული შრატო მჭადს მავგროლებელი.

მკვიშ (მკვიშის) სახელი უმარს ზნისა - ბარა. ბრელ ფიქვის ბრელ მუში მკვიშა ოკონია: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 20 - ბევრ ფაფას ბევრი სულის ბერე უნდაო. იხ. ბარა.

მკვიშ-ი (მკვიშის) მიწა, ენბ. წარს. მკვიშნეს ზნისა - მკვიშო-ი. იხ. გომბაროლი.

მკვიშ (მკვიშის) იხ. გომბაროლი.

მკვიშ (მკვიშის) იხ. ბარა.

მკვიშ-ი (მკვიშის) 1. მალალ, გონს ხმაზე ძლიერი ტირილი (შ. დობ., II, გვ. 146); ბლავილი. ჩხოვე მხოლანს - ძროხა ბუნის. 2. მარალი სუნის მძინე აირის ფრამა.

მკვიშ-ი (მკვიშის) იგივეა, რაც მკვიშ-ი.

მკვიშ-ი (მკვიშის) მკვიშარი. მკვიშარი ჯაბით ღურუნა: ა. სამოქ., გვ. 261 - მდიდარი ჯავრით კედება. ღარბ ვორექ, მკვიშარს მეყუნს ჩქიში სქვაში გოროფილი - ღარბი ვარ, მდიდარს მიჰყავს ჩქიში ლამაზი შეყვარებული. შდრ. დინდარი.

მკვიშ-ი (მკვიშის) (გონტეიური ვარიატი ში): 1. ჩვეულებრივ აღნიშნავს იქითა მიმართულებას (საპირისპიროა ში), შესატყვისა ქართულს ში-ს. მე-ყუნს მი-ჰყავს; მე-ჯღონს მი-უძღვება; მე-ჩანს მი-სცემს. 2. ზნის უსრული სახის ფორმას აქცევს სრული სახისად; მე-უჩინუ შე-უთავა (შდრ. უჩინუ უთავა); მე-უჯღონუ გა-უგზავნა (შდრ. უჯღონუ უგზავნა). 3. ანწყოს ფორმას აძლევს მყოფადის მნიშვნელობას: ამბეს მე-უჩინანს ამბავს მუთიელის (შდრ. უჩინანს უთელის); მე-უჯღონანს გა-უგზავნის (შდრ. უჯღონანს უგზავნის). 3. ზოგჯერ არსებითად უცვლის სიტყვას მნიშვნელობას; მე-ულ მო-აქვს (შდრ. ულ უქვს); მე-ყუნს ცხენი მო-ჰყავს ცხენი (შდრ. ყუნს ცხენი ჰყავს ცხენი).

მკვიშ-ი (მკვიშის) სუფიქსად გრავა (მე- -ი): 1. აღნიშნავს ხელობას; მე-ჩხოულ-ე მძღობე (შდრ. ჩხოლ/ჩხოულ ძროხა); მე-მხურ-ე მეცხვარე (შდრ. მხური ცხვარი); მე-მარბეგან-ე მემარბეგე (შდრ. მარბეგანი მარბეგანი); მე-გოლ-ე მემთე, მთიელი (შდრ. გოლა მთა); მე-გოლ-ე არბა უქვე: ქსს, I, გვ. 228 - მთიელმა ყველა იცის... მე-ქობალ-ე მეპურე (შდრ. ქობალი პური); ქობალე მექობალ-ე ღაჭვან-ე პური მეპურეს გამოაცხობინე. 2. ანარმოებს ზოგიერთი ფორმების სახელს; მე-ბულეკი-ე მებოლოკე (შდრ. ბულეკი ბოლოკე); მე-ლული-ე მელელი (შდრ. ლული ლელი)... 3. ანარმოებს იდნობითი ხარისხის ფორმას ზოგიერთი

ზედსართავის ფუძიდან: მე-რჩე-ე ოდნავ თეთრი, თეთრგარეული; მე-უჩე-ე ოდნავ შავი, მავგარეული... (შტრ. მთ-უჩე მოშავო).

მპ-ქ სუფიქსი გვატეს ფიცილის შორისდებულგმნ:
ლორწითე-მე/ლორწითე-მე ღმერთმანი; შური/უ-მე სულს ვფიცავ: ბაბამ შურ უმე - მამის სულს ვფიცავ; მარდი/უ-მე მადლმა: ლორწითიმი მარ დუ მე - ღვთის მადლმა. შტრ. -გე.

მმა (მეას) იგივეა, რაც მეღა.

მმან-ი (მეანს) იგივეა, რაც მეღან ი.

მმანმა (მეანხეს) მონამმა. სუმი მეღანბეთგ
გუგუჩუ: ა. ცაგ., გვ. 22; ნ. ყოფშ., გვ. 33 - სამი მოამბედ გაუმევა.

მმამტრა (მეგატრას) იგივეა, რაც მეღატურა.

მმამტრამ (მეგატრას) სახელი
მიობარტუ (ნ) ზნისა - მიღმომპა (ბევრისა). ცა დო ქუქანში კათა მიობარტეგ ომეში კარცე: ნ. ყოფშ., გვ. 76 - ცისა და ქვეყნის ხალხი მიმდგარია ეზოს კარზე. იხ. ბარგი.

მმამრამბა (მეგარემას) იხ. ბარება, - სახელი მიობარტენს ზნისა - მიმამრამბა. ორწინჯი მიობარტე მუკალუაფარო - საქონელი მიამარა მოსაღელელად.

მმამრამბულ-ი (მეგარემულ/რს) მიჭ. ერძ. წარს.
მიობარტენს ზნისა - მიმამრამბული.

მმამლუბა (მეგალობას) მმამლუმბა. მეგალობა მასქეანდგ დო მხიარული ღინგეორდი: შტრ., გვ. 74 - მეგალობა მშვენოდა და მთიარულად ვიდექი (მიგნით).

მმამბბბბა (მეგამბბბაფას) ბამიზბუზბა (დ.ფიფია).

მმამწარამ (მეგაწარავს) სახელი
მიობაწარავანს ზნისა - მოქიით მიმამ, მიმოქიამა. მეხუნჯე დო ხოლო მხვეფი ართიანც ქიმიობაწარავს: ყ. საბუშ, ქართ. ზქ., გვ. 99 - მეხუნჯე და კიდევ სხვები ერთმანეთს მიამბარეს. იხ. ბაწარეს.

მმამ(ხ)ა (მეგოჯაფას) სახელი
მიობაჯაფანს ზნისა - მიმამ(ხ)ა (რისამე). კუჩიზიმი მებიჯაფანს ვაგაბელე - ფეხის მიდგმას ვერ გაბედაც.

მმამ(ხ)ა (მეგოჯაფას) სახელი
მიობიჯაფანს ზნისა - სპარკლენის ბაქიითამა; შტრ. მთ. იხ. ბიჯაფი.

მმამ(ი)ლ-ი (მეგოჯილ/რს) მიჭ. ერძ. წარს.
მიობიჯანს ზნისა - მიმამ(ი)ლი. თენა რე ფაცხაჯიზამი ხოლოს მეწყუმოგილო, მებიჯილი - ეს არის ფაცხა-ციხის ახლოს მიგრეხილი, მიბჯენილი.

მმამ(ონ)ა (მეგონას) სახელი
მიობონანს ზნისა - მიმამ(ონ)ა, მომამ(ონ)ა. გვალო ქიმიბონეე თენა სქანი ტანისა: შ. ზუბ., გვ. 86 - მთლად შეიძლება მიბანეა ამისა შენს

ტანთან. ცირი მაწურიმა ყვარუნდგ დო მანათიში საბონე მიბონუნდღუა: ბაღბ. სიძრ., I, გვ. 118 - ორ შაურად კოდავდა და მანეთის საბონს ხმარობდა დასაბანადო.
მმამ(ონ)ა (მეგონაფის) იგივეა, რაც შამბაელია,
- რძინანა.

მმამ(ონ)ა (მეგონაფის) სახელი
მიობაბ(ონ)ა (მეგონაფის) ზნისა - არანსიწარად მმამ(ონ)ა (მეგ., ძვლის); მიქირამა ან ბაყრა რისამში. არწიეს...
ქიმიბაბუგოლ ჭიჭე სუაქ: შ. ზუბ., გვ. 48 - არწიეს... შეზარდა ცოტა ფრთა.

მმამ(ონ)ა (მეგონაფის) მიჭ. ერძ. წარს.
მიობაბ(ონ)ა (მეგონაფის) ზნისა - არანსიწარად მმამ(ონ)ა, მიქირამული ან ბაყარილი.

მმამ(ონ)ა (მეგონაფის) მიჭ. ჩიტა
ერთგვარი, რომელსაც იყენებენ მიმონის დასაჭერად.

მმამ(ონ)ა (მეგონაფის) სახელი
მიობაბ(ონ)ა ზნისა - მიმამა.

მმამ(ონ)ა (მეგონაფის) სახელი
მიობაბ(ონ)ა ზნისა - მიმამა (ჩლუნგი რითიმი).

მმამ(ონ)ა (მეგონაფის) სახელი
მიობაბ(ონ)ა ზნისა - 1. ბარტამა; ბამამ; მოსპედრა; 2 რაიმი მუსიკალური ინსტრუმენტბა დეპირა; ვაღდ. ნახე, თვალის მოვლება. ვამამი-და, დუღმა მიბტანქ: ქსს. I, გვ. 66 - თუ ვერ გიმოჭე (ჩემი არ გახდი) თავში თიხლი. ართი ქიმიბტუ ხე ყვამა: შ. ზუბ., გვ. 18 - ერთი (კი) მიორტყა ხელი შუბლზე. კისერიმა ხამს მიივტანქ: ნ. ყოფშ., გვ. 130 - კისერზე დაანს დავირტყამ. მუქ მიბტუ მართახი: შ. ზუბ., გვ. 51 - მან დავირტყა მართახი. ცყვიბა ქემეტგამუ ხეს: შ. ზუბ., გვ. 17 - ტყვიბა მოხედრია ხელზე. სი ჩონტური მეტგამუ: ქსს. I, გვ. 65 - შენ ჩონტური დავირტყავ. ქვლიოჭყე მეტგამა დო გემირა: ნ. ყოფშ., გვ. 99 - დანსყო დავირა და დაღმურება. 0 ქიმიბოტეს თოლი: შ. ზუბ., გვ. 7 - დანახეს (მოჭირეს თვალ).
მიოგანს (მიოზა დავირტყა, მამამა დავირტყამს, მანამამა(ღ) დავირტყამდა) გრდმ. დავირტყამს; დავირტყავს; მოპკრავს (თვალს).
მიოგანს (მიოზა დავირტყა, მამამა დავირტყამს) გრდმ. სათა. ქვ. მიოგანს ზნისა - დავირტყამს.
მეუგანს (მამა დავირტყა, მამამა დავირტყავს) გრდმ. სასხე. ქვ. მიოგანს ზნისა - დავირტყავს (საკრავს).
მიოგინე(ნ) (მიოგინე შესაძლებელი გახდა დავირტყამა, მამამ(ონ)ა შესაძლებელი გახდა დავირტყამა, -) გრდმ. შესაძლ. ერძმ. მიოგანს ზნისა - შეიძლება დავირტყამა; დავირტყავს (საკრავს).

მიავინე(ნ) (მიავინე შედლო დარტყა; -; მინოზაჟაჟ(ნ) შესძლება დარტყმა, დაკრა) გრდუჲ შესაძლ. ენებ. მ ე უ ე ა ნ ს ზნისა- შეუძლია დარტყას; დაუკრას. მიოგაჟაჟუანს (მიონაჟაჟუან დარტყმევინა, დააკრევინა; მუჟაჟაჟაჟუან დარტყმევინებია, დაუკრევინებია; მინოზაჟაჟ(ნ) დარტყმევინებდა, დააკრევინებდა თურმე) აუ ზ. შ ი ო ტ ა ნ ს ზნისა- დარტყმევინებს; დააკრევინებს. მიჟაჟაჟაჟი მიჟლ. მიჟლ. დარტყმული; დამკრეული. მიონაჟაჟი მიჟლ. ენებ. ზე. დასარტყმული; დასაკრავი. მიჟაჟი მიჟლ. ენებ. წარს. დარტყმული; დაკრული. მინაჟი მიჟლ. ენებ. წარს. დანარტყამი; დანაკრავი. მინაჟაჟი მიჟლ. ენებ. წარს. დარტყმის; დაკრვის საფასური.

მეჟაჟილ/რი (მეგაჟილ/რს) მიჟლ. ენებ. წარს. შ ი ო ტ ა ნ ს ზნისა - დარტყმული; დაკრული (საკრავი).

მეჟაჟა (მეგაჟაჟა) სახელი შ ი ა გ უ ე (ნ) ზნისა - მიგნეჟაჟ. შუსით გიაგუქია, თიჟა შ ი ა გ უ ე ქ ი ა : ხალხ. სიბრ., I, გვ. 100 - რასაც დატყვეუი, იმას მიავინებ. იხ. გაჟაჟ⁸.

მეჟაჟაჟი (მეგეჟაჟეს) იხ. მეგეჟაჟი. - მთიელი. მეგეჟაჟეს არძო უქქე: შ. ჰერ., გვ. 81 - მთიელმა (მემთემ) ყველა იცის.

მეჟაჟაჟაჟა (მეგეჟაჟაჟა) იხ. გენაჟაჟა.

მეჟაჟაჟაჟილ-ი (მეგეჟაჟაჟილ/რს) მიჟლ. ენებ. წარს. შ ი ო ტ ე ა ნ უ ა ნ ს ზნისა - ძროხის რძის ბასჟაჟაჟული ხაჟი; გადატ. შესუქებელი, ჩაუსყენილი. სქანი მუჟაჟ მეგეჟაჟაჟილი ი გინი ღოჟილუგ: ა. ცაჟ., გვ. 95 - მამაჟენმა (ჟენმა მამამ) გასუქებელი ხბო დაქლა. ხორცი მეგეჟაჟაჟილი შ ი მოდუღნა კალათით: მასლ., გვ. 65 - ძროხის რძით გასუქებული ხბოს ხორცი მოაქეთ კალათით. კვდგრი ოთანთალაჟია, მეგეჟაჟაჟილი (ი) ჩხეჟაჟიში: კ. საბუჟ., კართ. ზეს., გვ. 32 - მკურდი მოთიმიტიმე, თეძო ჩაუსყენილ- ჩახეულუ.

მეჟაჟილ-ი (მეგეჟილ/რს) მიჟლ. ენებ. წარს. მეგეჟილ ს ზნისა - დაღაჟული. მეჟეჟილს მეგეჟილიქ მაიძინუა: თ. სახოჟ., გვ. 253 - დამეჟარს დადავული მოემატაო.

მეჟაჟაჟა (მეგეჟაჟა) იხ. გიჟაჟა.

მეჟაჟაჟა (მეგინეს) მესაჟორა, მესხა; ხაჟოჟის მესჟაჟისი. ჩხორო მეგინე ჩხოჟუკუნდუ: ჰ. ჰუჟ., გვ. 174 - ცხრა ხბოიანი ძროჟა ჟყაყდა. იხ. გინი.

მეჟაჟაჟა (მეგოჟეს) მთიელი, მამთი. შა, მეგოჟესქ, თენა ჟჟარი: შ. ჰერ., გვ. 114 - მე, მთიელმა, ეს დატყვე. ჟოჟ. მეგეჟაჟე.

მეჟაჟაჟაჟა (მეგოჟაჟაჟა) სახელი შ ი ო ტ ო რ უ ა ნ ს ზნისა - მიგნეჟაჟ. ართი ხენწოჟემი ხაჟინასე ქ ი შ ი ო ტ ო რ ე ს გ : ა. ცაჟ., გვ. 47 - ერთი ხელმწიჟის ხაჟინას (ქი) მიავინეს. შოჟუ ე ე მ შ ი ო ტ ო რ უ შ ა თიში წაჟაჟილმაჟა: შ. ჰუჟ., გვ. 10 - როგორ ვერ მიავინე მე მის ნაჟაჟსო. მიოგოჟაჟანს (მიოგოჟაჟაჟა მიავინო, მეჟაჟორაჟაჟ მიოგინა, მინოზაჟაჟ(ნ) მიავინებდა თურმე) გრდმ. მიავინებს. მიოგოჟ(ნ)/მიოგოჟინ(ნ) (მიოგოჟინა შესაძლებელი გახდა მიგინება, -) გრდუჲ შესაძლ. ენებ. შ ი ო ტ ო რ უ ა ნ ს ზნისა- შეიძლება მიგინებულ იქნეს. მიოგოჟ(ნ)/მიოგოჟინ(ნ) (მიოგოჟინა შესაძლებელი მიგინება) გრდუჲ შესაძლ. ენებ. შ ი ო ტ ო რ უ ა ნ ს ზნისა - შეუძლია მიავინოს. მიოგოჟაჟაჟანს (მიოგოჟაჟაჟაჟა მიავინებინა, მეჟაჟორაჟაჟაჟა მიუგენებინებია, მინოზაჟაჟაჟ(ნ) მიავინებინებდა თურმე) აუ ზ. შ ი ო ტ ო რ უ ა ნ ს ზნისა- მიავინებინებს. მეჟაჟორაჟაჟი მიჟლ. მიჟლ. მიმგენბი, მიმგენბელი. მიოგოჟაჟაჟაჟი მიჟლ. ენებ. ზე. მისაგენბი. მეჟაჟაჟაჟი მიჟლ. ენებ. წარს. მიგენბელი. მინაჟაჟაჟი მიჟლ. ენებ. წარს. მინაგენბი. მინაჟაჟაჟაჟი მიჟლ. ენებ. წარს. მიგენბის საფასური (გასაჟრეჟელი). მეჟაჟაჟაჟა მიჟლ. უარჟ. მიუგენბელი

მეჟაჟაჟაჟილ-ი (მეგოჟაჟილ/რს) მიჟლ. ენებ. წარს. შ ი ო ტ ო რ უ ა ნ ს ზნისა - მიგნეჟაჟული.

მეჟაჟაჟა (მეგოჟაჟაჟა) სახელი შ ი ო ტ ო რ უ ა ნ ს ზნისა - მიგნეჟაჟაჟაჟა, მიგნეჟაჟაჟაჟაჟა. მიოგოჟაჟანს (მიოგოჟაჟაჟა მიავინანა, მეჟაჟორაჟაჟაჟ მიუგეჟანებია, მინოზაჟაჟაჟ(ნ) მიავინანებდა თურმე) გრდმ. მიავინანებს, მიამგეჟანებს. მიოგოჟ(ნ)/მიოგოჟინ(ნ) (მიოგოჟინა შესაძლებელი გახდა მიმგეჟანება, -) გრდუჲ შესაძლ. ენებ. შ ი ო ტ ო რ უ ა ნ ს ზნისა- შეიძლება მიმგეჟანება. მიოგოჟ(ნ)/მიოგოჟინ(ნ) (მიავინანა შესაძლებელი მიმგეჟანებინა, -) მინოზაჟაჟაჟ(ნ) შესაძლებელი მიმგეჟანება) გრდუჲ შესაძლ. ენებ. შ ი ო ტ ო რ უ ა ნ ს ზნისა - შეუძლია მიამგეჟანოს. მიოგოჟაჟაჟაჟი მიჟლ. ენებ. ზე. მისამგეჟანბელი. მეჟაჟაჟაჟი მიჟლ. ენებ. წარს. მიმგეჟანბელი. მინაჟაჟაჟი მიჟლ. ენებ. წარს. მინამგეჟანბი. მინაჟაჟაჟაჟი მიჟლ. ენებ. წარს. მიმგეჟანბის საფასური.

მეჟაჟაჟილ-ი (მეგოჟაჟილ/რს) მიჟლ. ენებ. წარს. შ ი ო ტ ო რ უ ა ნ ს ზნისა - მიგნეჟაჟაჟაჟაჟი.

მეჟაჟაჟინეჟორაჟა (მეგოჟაჟინეჟორაჟაჟა) მეჟაჟაჟაჟი, ხელისმომჟიჟა.

ბელაზიჩირა (მელაზიჩორეს) მაცმცხლვა.

შეღაჩხირე შეზობელი ჯიბას უჯუნია:
ხალხ. სიძრ., I, გვ. 86 – მეცეცხლური მეზობელი ძმას სჯობიაო.

ბელაზმ-ში (მელაზმის) მრავლი (*ქ. ჭარ.*).

ბელაზინა (მელგინას) სახელი შიოღირთუ (5), შიოღინანს ზნათა – მიღვრმა, მიხინება. მასუმა კარს ქიშიოღირთუ: *მ. ხუძ., გვ. 3* – მესამე კარს მიაღვა. ქიშიოღირთეს ართ ღლითის: *მ. ხუძ., გვ. 7* – მიაღვინ ერთ დიდ ოჯახს.

შიოღინანს (შიოღინა შიაცუნა, ბელაზინა შიუყენებია, ბენოღინან(ე) მიაღვებოდა თურმე) *გრძლ. შიაცუნებს.*

შიოღირთუ(ნ) (შიოღირთა მიაღვა, ბელაზინა შიიდგომია, ბენოღინან(ე) მიაღვებოდა თურმე) *გრძლ. ენებ.* შიოღინანს ზნისა – მიაღვება.

შეღირთუ(ნ) (ბელაზინა შიუღვა, ბელაზინა შიიდგომია) *გრძლ. ენებ.* შიოღინანს ზნისა – შიუღვება.

შიოღინინე(ნ) (შიოღინინა შესაღვებელი გახდა მიდგომა, –, –) *გრძლ. შესაღვ. ენებ.*

შიოღინანს ზნისა – შეიძლება მიდგომა.

შიაღვინინე(ნ) (ბელაზინა შეღვო მიმდგარიყო, –, ბენოღინან(ე) შესაღვებია მიდგომა) *გრძლ. შესაღვ. ენებ.* შიოღინანს ზნისა – შეიძლება მიაღვება.

შიოღინაფუნს (ბელაზინა შიუყენებინა, ბელაზინა შიუყენებინებია, ბენოღინანან(ე) შიუყენებინებდა თურმე) *კაუზ.* შიოღინანს ზნისა – შიუყენებინებს.

შიაღვინალი *მიძლ. მიჯმ.* მიმდგომი; მიმყენებელი. შიუყენებელი.

ბელაზინარი *მიძლ. ენებ. წარს.* მიმდგარი, შიუყენებელი.

ბელაზინა *მიძლ. ენებ. წარს.* შინადგომი, შინაყენები.

ბელაზინარი *მიძლ. ენებ. წარს.* მიდგომის, შიუყენების საფასური.

ბელაზინარი (მელგინერს) *მიძლ. ენებ. წარს.*

შეღირთუ (5) ზნისა – მიმდგარი, მიხინებაული.

ბელაზმა (მელგმას) სახელი შეღვუნს ზნისა – მიღვმა; ბაღვმა. მუღა კუჩისი შეღვუნანო, ღიხას მენწყუნა ალაბის – ფებს რამდენს გადადგამენ, მიწას გლეჯენ ერთ არზნზე.

ბელაზლა (მელგლას) სახელი შეღვანს ზნისა – მიღვაბა. ღლემა ქიშიბღვანქ ღლემათე ღლეშქლექია: *მ. ხუძ., გვ. 8* – თავზე (თავთან) მიიღვენ და მამონეე მოგრებოთ.

ბელაზორი (მელგაორის) *მიძლ. ენებ. წარს.*

შეღვანს ზნისა – მიღვაბული; გაღვ. უფხო პიროვნება.

ბელაზორე (მელაგორეს) მელაზორე;

მორიბაბალი, შუაპასი. ბოლოს სუმი შეღვატორექ ქიშაფასეს სჯულე: *ქხს, I, გვ. 216* – ბოლოს სამბა მელაგორექ შეღვასა (შეღვასეს) სახლო.

ბელაზა, ბელაზა (მელაზა) სახელი შეღვინუ (5) ზნისა – ღვაპარბა, ღვლუპა. ჯიბა-ღურელი, ვა შებღინა!: *ო. ყოფშ., გვ. 188* – ვაიმე (ძმა-მეგდარი), არ დავიკარგო! შეღვინა ვიშობა!: *ა. ცაგ., გვ. 11* – დავიკარგე იქითო! სირჩინეე შიორინი, კოჩი შეღვინუაჟუ – სიბერე რომ შიოგონე, კაცი დავიღუპავს (დავიკარგავს). *იბ. შეღვმა.*

ბელაზორი (მელაზორი) *მიძლ. ენებ. წარს.*

შეღვინუ (5) ზნისა – ღვაპარბული, ღვლუპული. *მ. შეღვინაფლი* შითავგარია დელუპული შითავგარია. *გაღვ.* ძალიან ღარიბი, არაფრის მქონე. ჩქიში სახენჭიფოს ხოლო თის ღლეშამანქია, თო კოჩი მიღვა შეღვინაჟილი შითავგარია რდასი ხოლოვა: *აა, I, გვ. 24* – ჩემს სახეღვინოლსაც იმას დელულოცავო, თუნდც ის კაცი ვილც დელუპული შითავგარია იყოს.

ბელაზინი (მელაზინი) მელაზინი; ნარმაბალი. ღვს ღლეშქინაჟი შეღვინოვი ელორთას: *ქხს, I, გვ. 248* – თავს ღლეშქინაჟი ნარმაგა (მელაზინი) სიყვერულს. *შორ. ღვ.*

ბელაზა, ბელაზა (მელაზა) მელაზა; ცხერის ფარას თავში ვინც მიუძღვის (*ბსალუბო, ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 215*).

ბელაზარი (მელაზარის) მელაზარი.

ბელაზანი (მელაზანის) მელაზანი.

ბელაზორი (მელაზორის) მელაზორი;

ღვანანდელი ღვინო მცხოვრები.

შეღვალე კოჩი – მეღვლეე კაცია.

ბეა ზაზ. იგივეა, რაც შეღვ (საბირის. შოე).

წყარს შეღვ შინოლე (*შინოლე/შინოლე*) – ნყალზე (მდინარეზე) გაღვა გვიდა.

ბეა-ი (მეგნა) იგივეა, რაც შეღვინო, –

ბაღვმელი.

ბელაზორი (მელაზორის) იგივეა, რაც

შეღვინარეფი, – ბაღვმელი.

ბელაზორი (მელაზორის) მასპინძალი.

შეღვინელი რაგვანდე: *ქხს, I, გვ. 17* – მასპინძელი ღვაპარკობს. ღვინოთქე

ღვინოზღვანს სუშარი ღვ შეღვინერს: *ო. ყოფშ., გვ. 132* – ღვინოთქე გაუღვინოლს

სტუმარს და მასპინძელს. კოჩი ქიშოქქეღვ

შეღვინელს: *ო. ყოფშ., გვ. 48* – კაცი გამოღვანეს მასპინძელს.

ბელაზი (მელაზის) მისი. შეღვინი ღვინო

ღვინო: *ქხს, I, გვ. 154* – მისის დიდი ღვინო. შეღვინი ზეგმა ოქრო: *ო. ყოფშ., გვ. 181* – მისის წეგმა ოქროა.

მედიცინა (მედიცინა) მედიცინა. *შეიქმედდა.*

მედიცინა (მედიცინა) მედიცინა: *გადაე.* მოსამხურე. მუსიკა, მა მოწერებინი, სქანი მეტეუხე ხო ვაგორდე? - რასაა, მე რომ მიმოითებ (გასაკეთებლად), შენი მეტულუხე ხომ არ ვარ? *შეიქ.* თულუხე.

მედიცინა (მედიცინა) სახელი მიოთუხანს ზნისა - მირმანა (ძალისა). ბაბე მონტყორს ქიმიოთუხე - ბაბე მატყლს მარათო (ერთად დაართო).

მედიცინა (მედიცინა) თისი მსყამსი. - მედიცინა. მეტხაღე ქე უწუე მეტხაღე ს: სი უცხოვრილო მა ურმინუნქია - თისი მწყემსა (მეობემ) უთხრა თისი მწყემს: შენ უკაფე (საკორტნი) და მე უსატყენო.

მედიცინა (მედიცინა) სახელი მიათხოშუე (6) ზნისა - მიდიცინა.

მედიცინა (მედიცინა) სახელი მეტუხანს ზნისა - მიდიცინა (ხელისა). ქიმიეთუხე ხელო გამგანართინუე - მოქიდა ხელი და გადაბრუნა. ხორუას ხე ქიმიეთხე: *ი. ყოფი.*, გვ. 23 - დასახლებას ხელი მოჰკიდა.

მედიცინა (მედიცინა) მიდიცინა. *გურამელი კორი* მედიცინა გილედირადა: *თ. სახე.*, გვ. 245 - გულდალი კაცი მოედანზე მოულობდა საქმელსაო (დაბალხობდა).

მედიცინა (მედიცინა) *მოქან.* მიდიცინა (ტყის) შანი მიდიცინა. მიცენარის ფოთოლს (ცლორტებს) ხმარობენ ჩაის მაივირად.

მედიცინა: **მედიცინა:** ქათმის მოხმობა საქმელზე. *შეიქ.* ჯირი, ჯირი! იხმარება როგორე ერთად: შეიჭან, შეიჭან! ჯირი, ჯირი!... *შეიქ.* მეიჭან!

მედიცინა (მედიცინა): *ი* მეიჭერი დიხა მოუსავლიანი მიწა. *შეიქ.* ტურკი, ფურსი (დიხა).

მედიცინა-ი, **მედიცინა** (მედიცინა) სახელი მიაკათუე (6) ზნისა - მიჭრა, მიხლომა, მიხპარდა. ქიმიაკათუელო დახე დოყვილეუ - მიუვარდა და კინაღამ მოკლა.

მედიცინა (6) (მისამა მივარდა, მისამა მივარდნი, მისამა მივარდა) მივარდებოდა თურმე *გრლეუ.* *ნებ.* მივარდა, მივარდებდა. მიიკათუნს (მისამაუ ცუდი რამე გაიკეთებს, მისამაუ ცუდი რამე გაუკეთებია) *გრლეუ.* *სათე.* ქე. ცუდი რამე იკეთებს.

მედიცინა (6) (მისამაუ ცუდი რამე გაუკეთა, მისამაუ ცუდი რამე გაუკეთებია) *გრლეუ.* *სახე.* ქე. ცუდი რამე გაუკეთებს, დაანებს.

მედიცინა *მოქ.* *მოქ.* მიმვარდნი, მიმჭრელი.

მედიცინა *მოქ.* *ნებ.* *მე.* მისავარდნი, მისაჭრელი.

მედიცინა *მოქ.* *ნებ.* *ნარს.* მივარდნილი, მიჭრელი.

მედიცინა *მოქ.* *ნებ.* *ნარს.* მიწავარდნი, მიწაჭერი.

მედიცინა *მოქ.* *ნებ.* *ნარს.* მივარდნი, მიჭრის საფასური.

მედიცინა (მედიცინა) *მოქ.* *ნებ.* *ნარს.* მეკათუნს ზნისა - დანიცინა (დ. ფიფია). დანიცინა. *გადაე.* ძალიან ცოტა (*მე.*, დრო).

მედიცინა (მედიცინა) **მედიცინა:** **მედიცინა.**

მედიცინა (მედიცინა) რაღაც-რაღაცა. *იხ.* მეკ-მოკონი, მეკო-მოკონი.

მედიცინა (მედიცინა) *მოქან.* ნეკარხანი. *შეიქ.* მეხეიკალი.

მედიცინა (მედიცინა, მედიცინა) **მედიცინა.** მედიცინა სქანი დღას ვაპოფექ მათი: *აია.* 2, გვ. 80 - შენი ურკი არასოდეს ვყოფილვარ მეც. *იხ.* მედიცინა.

მედიცინა (მედიცინა) *მოქ.* *ნებ.* მეკათუნს ზნისა - მიჭრინი. ბორჯული-წიგმა კუხი მეკათილი აფუდე: *ი. ყოფი.*, გვ. 52 - მუხლთან ფეხი მოჭრილი ჰქონდა. მვეკათილი ბორჯული-წიგმა ბორჯული დინახაღე დათქმული დროს შიგნი. ვემგმართასა-და, ათე მეკათილი ბორჯიში დინახაღე ვეა, უკული თქვათ ქევიპატიოთია: *ა. ცაგ.*, გვ. 18 - თუ ვერ მოვიდო ან დათქმული დროს მანძილზე, შემდეგ თქვენც გამოწყვეითო.

მედიცინა (მედიცინა) სახელი მეკათუნს ზნისა - მიჭრა. დუს მეკათუნს: *ი. ყოფი.*, გვ. 11 - თავს მოჭერი. დაქ მეკათუნს ჰუნე: *ი. ყოფი.*, გვ. 57 - დამ მოჭრა ნეკელი.

მედიცინა, **მედიცინა** (მედიცინა, მედიცინა) მიხისა, ნისილი კარას ჩაქული. მედიცინა საქონელი მენხილე საქონელი.

მედიცინა (მედიცინა) **მედიცინა**, ცანი. *შეიქ.* კვარჩანი.

მედიცინა (მედიცინა) **მედიცინა**. ჯგირი მიკატუნს ქე ქეთოთი - კარგი მედიცინა (კვერცხისმდეხი) ქეთამია. *შეიქ.* კვერცხი.

მედიცინა (მედიცინა) *იხ.* მედიცინა.

მედიცინა (მედიცინა) *იხ.* მედიცინა, - სახელი მიაკითხანს ზნისა - მიდიცინა. მუხ დროშას ვემიაკითხანს - თავის დრომდე არ მიაკითხავს.

მედიცინა (მედიცინა) **მედიცინა**, **მედიცინა** მიუკითხავს, **მედიცინა** მიუკითხავდა თურმე *გრლეუ.* მიუკითხავს.

მედიცინა (6)/**მედიცინა** (6) (მიდიცინა) **მედიცინა** შესაძლებელი გახდა მიუკითხავს, -) *გრლეუ.* *შესაძლ.* *ნებ.* მიაკითხანს ზნისა - შეიძლება მიუკითხავს.

მედიცინა (6)/**მედიცინა** (6) (მიდიცინა) **მედიცინა** შესაძლებელი მიუკითხავს, -) **მედიცინა** შესაძლ. *ნებ.* მიაკითხანს ზნისა -

მედიცინა (6) **მედიცინა** შესაძლ. *ნებ.* მიაკითხანს ზნისა -

შეუძლია მიაკითხოს.
 მიოკითხ'ირაფუანს(ნ) (მიოკითხ'ირაფუა
 მიაკითხვინა, მამკითხ'ირაფუაშა მუეკითხვინებია,
 მიოკითხ'ირაფუაშ(ნ) მიაკითხვინებდა თურმე)
 კაუზ. შიაკითხანს ზნისა - მიაკითხვინებს.
 მამკითხ'ირაული მიძღ. მოქმ. მიმკითხველი.
 მიოკითხ'ირაული მიძღ. ენებ. მყ. მისაკითხ'ავი.
 მამკითხ'ირაული მიძღ. ენებ. წარს. მიკითხვია.
 მენკითხ'ირა მიძღ. ენებ. წარს. მინაკითხი.
 მამკითხ'ირაული მიძღ. ენებ. წარს. მიკითხვის
 საფასური.

მეკითხირ-ი (მეკითხირს) მიძღ. ენებ. წარს.
 შიაკითხანს ზნისა - მეკითხვა.

მეკინა, **მეკინა** (მეკინანს) სახელი მეუკინანს
 ზნისა - განაწა, მინაწა; მიღწეწა, მისწა.
 შიეკინი ხოლოწა დო ღნიეოჯინი -
 მივედი ახლოს და ჩავედე. შიეკინეს
 ხოლოწა: ი. ყოფშ., გვ. 96 - მივიღწენ ახლოს.
 აბა, მეუკინაფუთ დო ღნიერეწა: მ. ხუბ., გვ.
 16 - აბა, განაწენიუთ სასალეშა.
 შიეკინანს (მეკინა მიაღწია, მეკინა მუიღწეწა,
 მენკითხ'ირა) მიაღწეწა თურმე) გრდუფ.
 მიაღწეწეს, მიეწა.

მეუკინანს (მეუკინანს) გაცანა, მეუკინანს გაუწეწა)
 გრდმ. გაცანეს.
მიოკინე(ნ), **მიოკინინე(ნ)** (მიოკინინე
 შესაძლებელი ვახდა მიწეწა, -, -) გრდუფ. შესაძლ.
 ენებ. შეიძლება მიწეწა (მიწეწულ იქნას).
 მიოკინაფუანს (მიოკინაშა განაწენია,
 მეუკინაშაშა გაუწეწეწებია, მეუკინაშაშ(ნ)
 განაწენებდა თურმე) კაუზ. მეუკინანს
 ზნისა - განაწენებდა.

მამკინაული მიძღ. მოქმ. გამწეწი, მიწეწეწი.
მიოკინაული მიძღ. ენებ. მყ. გაცანეწი, მისანეწი.
მეკინაული მიძღ. ენებ. წარს. განეწული, მიწეწული.
 მენაწინა მიძღ. ენებ. წარს. განაწენი, მიწანეწი.
მამკინაული მიძღ. ენებ. წარს. განეწის საფასური.
 უწაწინა მიძღ. უარე; გაუწეწეწი, მიწეწეწი.

მეკინაული (მეკინაული) მიძღ. ენებ. წარს.
 მეუკინანს ზნისა - მინაწული.

მეკინინე-ი (მეკინინეს) შიეკინინე. მეკინინე
 დააწირუ - შეეკინებდა დააწირუ.

მეკინირ-ი (მეკინირს) მიძღ. ენებ. წარს.
 მეკინირუნს ზნისა - მეკინირი, მენკინირი.
 რლიას მუღგა რღუნი მეკინირი
 აღაშეგტულუ - იღლაში რკადუ იყო შეეწეწული
 ჰქონდა ამოწირილი.

მეკინრუა (მეკინრუს) იხ. კირუა, - სახელი
 მეკინრუნს ზნისა - მეკინრა, მენკინრა.
 მეკინრუნს (მეკინრა შეეწეწა, მეკინრა შეეწეწეწა,
 მენკინრუნს) შეეწეწეწა თურმე) გრდმ. შეეწეწეწეს.

მეკ-მოკინ-ი (მეკ-მოკინს) რაღაწ-რაღაწ;
 ნაწარ-ნაწარ-ი. შხვა თიუფი ჩქიში კარც
 არაბა ორე მეკ-მოკინი: კ. საბუშ., კართ.
 ზეს., გვ. 109 - სხვა თიუფი (გარდა ივლისისა)

ჩემს ეკალობაზე ყველა ნაყარ-ნუყარი (ამბობს
 ივლისი).

მეკ-მოკინ-ი, **მეკ-მოკინ-ი** (მეკ-მოკინს,
 მეკონ-მოკონს) რაღაწ-რაღაწ. თიეწი იხირადე
 მეკ-მოკონს: ა. ცაბ., გვ. 59 - იქ
 იხირადე რაღაწ-რაღაწას. შხვა მეკო-
 მოკონეფი - თირი დეგრე კაშლა
 ყვალღი: ეხს. I, გვ. 216 - სხვა რაღაწ-
 რაღაწეწი - ორი დერეწი (იგრეწული) ყველი.

მეკონაული (მეკონაული) მიძღ. ენებ. წარს.
 მეკონაუნს ზნისა - რაღაწ-რაღაწეწა
 ერთმანეთთან მიმბაბაშული, -
 მეკონინაშაული.

მეკონაუა (მეკონაუას) იხ. კონაუა, - სახელი
 მეკონაუნს ზნისა - მეკონინაშა;
 რაღაწ-რაღაწეწების, პარკინისა თო
 უწარგინის, ერთმანეთშა მიმბაბაშა.

მეკონაული (მეკონაული) მიძღ. ენებ.
 წარს. მეკონაუნს ზნისა -
 მიოკონაუნს ზნისა - მიოკონაული.

მეკონაუა (მეკონაუას) იხ. კონაუა, -
 სახელი მიოკონაუნს ზნისა -
 მიოკონაული.

მეკონაუა (მეკონაუას) მეკონაუა. მეკონაუა
 კოგოს ხეს სოურე ოკონ, თურე
 მიკოღეწისა - მეკონაუა ქონანს ხელს
 საითეწა უნდა, იქით შარანს მიაღწეწა.
მეკონაუა (მეკონაუას) კონაუაის მიწეწარული, -
 მეკონაუა. ნაბეწანი მეკონაუა კონიე -
 ნაბეწანი მეკონაუა (კონაუაის მოყვარული)
 კაცია.

მეკონაული (მეკონაული) მეკონაული, - ცხარის
 ფარის კუღმი მიმყოლი (მყოფი) მენაწისი
 (მსაღებო, ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 215). ზღო. ზღულე,
 მეკონაული.

მეკონაული (მეკონაული) იხ. მეკონა, მეკონა.

მეკონაული (მეკონაული) მიძღ. მოქმ.
 კურთხანს ზნისა - მიკონაული;
 დალმოცილი. ეაღა. შეგინებული. ორგული
 თემ მყოფე. მუღგა მეკონაული აფულე
 თინა თისენ: მ. ხუბ., გვ. 122 - ყველაფერი ისე
 ყოფილა, როგორც კურთხეული (დალმოცილი)
 ჰქონდა ის მას.

მეკონაული (მეკონაული) სახელი
 მეკონაუნს ზნისა - მეკონაული;
 ეაღა. შეგინება.

მეკონაული (მეკონაული) კონაული; ამოკონაული.
 ართი ქიმიოკონაული ძღაბიქ: აა, I, გვ. 25 -
 ერთი ამოკონაული გოგომ. იხ. კონაული.

მეკონაული (მეკონაული) მიწეწა. ზღო. მეკონაული.

მეკონაული (მეკონაული) იგიეწა, რაც
 მეკონაული.

მეკონაული (მეკონაული) იხ. მეკონა, მეკონა.

მეცხვრე (მეცხვრე) მემკვირე; მქარდით მოწინარე. მეცხვრე ცხენი - მქარდით მოვიბრე ცხენი. დიდ ნერეფი უკერგნა მეცხვრე ცხენიყალი: მასალ., გვ. 104 - დიდი მგლები დაბმული ჰყავთ მოვირით (მემქრედ) ცხენივით.

მეცხვრე-ი (მეცხვრეს, მეცხვს) იხ. მეცხვრე, - თიანება, თიანობა, ურჩი. მით მეცხვრე ი აყუაფური, თინა იყინი საყოფადლი: კ. საბუშ., კართ ზეს., გვ. 97 - ვინც სურჩი გაუხდება (ცეოლები) ის იქნება საყოფადლი; ბათიათში ქვიშორია მეცხვრე (ი) ცოფე ბალანჯარი: მასალ., გვ. 88; კხს. I, გვ. 262 - ბათიას ქვიშორი (ქვიშისფერი ცხენი) თავნება ყოფილა ტიალი. სხანი მეცხვრე ი გამოვექე მათი: მასალ., გვ. 73 - შენი ურჩი არ ვყოფილვარ მექ!

მეცხვრე-ი (მეცხვრის) იხ. მეციკონი. მეც-ი (მელს) ზოოლ. მეციანი. ნობორის მეცილი გიდაპარპალანდუ: თ. სახოკ., გვ. 255 - ნახახარზე მელია დაბარპაზობდაო.

მელა (მელას) იგივეა, რაც მეცი - ი, მელს, მეციანი. მელას აქვს ზედწოდებები (ტაბუ): მოძვანძვანდლე მოძებნულე; უჭუ-ზუხაშუმი მაჭუქუშამი მეუენვარ მოუხარმების მჭამელი...

მელაქონი (მელაკონის, მელაკოს) ზურგოვდა: მელა-კანცი; გადატ. ეშმაკი, გაიძევრა. დეგება ვეძილებუქე, მე'ლ'აკოჩიე - ნდობა არ შეძილება, გაიძევრა (მელაკაცია).

მელაქონი (მელაქონის) მდინანი. მოულა დულახეცხენი დო მუმი მელაშოსე - მოდიან თავმეჯდომარე და მისი მდივანი.

მელან-ი (მელანს) მელანი.

მელატურა (მელატურას) იხ. მეატურა, - მელატურა; გადატ. ეშმაკი, ცხენი, გაიძევრა. მელატურა კოჩიე მელატურა კაცია, ძალიან ეშმაკი კაცია. ოპკეშალო აწვებთუ ნერეფი დო მელატურემს: ი. ყოფშ., გვ. 168 - საჭმელად ნინ ეუქეყართ მელატურა და მელატურებს (გადატ. ეშმაკი, გაიძევრა პირველ). მელატურე-ი (მელატურის) თამაშით სინარული. ოხიოლე დო მელატურეს - უხარია და თამაშით მიღის. იხ. ლაყაფი.

მელატურა, მელატურა (მელატურა) საშაბილი, შაშაბან'დნი; მისსამაბილი (კ. ჭარ.); მისსახანაბალი. ლურს მუთაქა ვაკო დო მქირენს - მელატურა მათე: ა. ცან., გვ. 111 - ძილს სასთუმალი არ უნდა და შიშხილს - შეჭამადი. მქირენს მელატურა მათე ვაკო, ლურს - ორთუმელი: ი. ყოფშ., გვ. 179 - შიშხილს მისაჭმელი არ უნდა და ძილს - სასთუმალი.

მელს, მელსო, მელსოზ ზახს. ცალკე; მარტო. გერიაქე დოღურნი, დული მელახე ძეღე

დო განი მელახე: ა. ცან., გვ. 23 - გერია რომ მოკედა, თავი ცალკე დო და ტანი ცალკე. დენინრმესე კაკალიში გიმანწყულაშა, ქერიშ კაკალი ზოხე დო ქუშუმი მელახე: ი. ყოფშ., გვ. 17 - დანიზღავენდენ მარცვის გამორევაზე, ქერის კაკლი ცალკე და ქუშელისა - ცალკე.

მელსო იხ. მელას, - ზახს. ცალკე. ხათე დული სხანი მელახო დო განი ხოლო მელახოვა: მ. ზუბ., გვ. 6 - მაშინვე შენი თავი ცალკე და ტანი კიდევ ცალკეო.

მელსო-მელსო ზახს. ცალკე-ცალკე. ჯეჯეჯეჯეჯეჯე მატყილანი კორქე ართი წუნეც გავიმანწყეუ მელახე-მელახე - ჭანძველის მწველმა (კაცმა) ერთ ნუთში გამოცალკევა (გამოანყო) ცალკეცალი.

მელს ზახს. ბალმა (სახორხს. მოლე გამოლმა). მელე თურქეთი დო მოლე აფხაზეთი: ი. ყოფშ., გვ. 134 - გალმა თურქები და გამოლმა აფხაზეთი. მელე ენგური, მოლე სკურჩა: ი. ყოფშ., გვ. 113 - გალმა ენგური, გამოლმა სკურჩა. წყაროში მელე გედედე: ხალხ. სიბრ., I, გვ. 174 - წყლის გალმა გედედე. შორ. ლაზ. მე იმ მხარეს, მელე გალმა (ნ. მარ.).

მელსო იხ. მელე-მოლე.

მელა-მელა ზახს. ბალმა-ბალმა. წყარს მელე-მელე ილა - წყალზე (მდინარეზე) გალმა-გალმა იარაო.

მელა-მელა ზახს. ბალმა-ბამოლმა; იმით-აქით. ქაბირანქენ, გეალა გაჩენდუნია მელე-მოლევა: მ. ზუბ., გვ. 241 - რომ აჩვენებო, მთა გაჩერდებო გალმა-გამოლმაო, ლაკაციაშ დერმე ულე, მელე-მოლე კილოურლე: კხს. I, გვ. 37 - აკაცის ღერძი აქვს, იქით-აქეთ გაყრილი. მელე-მოლე დულამი - იქით-აქეთ თავიანი (გამოცანა): მუთაქა.

მელანი (მელენს) ბალმელი. მელე ეცე გიოთახანდუა დო მოლენი მიდულესა: ა. ცან., გვ. 112 - გალმა ედავებოდა და გამოლმა ნარმეცო. მელე ენს მოლე გეწრეშუანქე - გალმელს გამოლმა გემოციტან. შორ. მუნოხონი.

მელანურა-ი (მელანურა) ბალმელიანი. ქოთი ათე მელანარეფი ძალამ წგმობინელი...: კხს. I, გვ. 193 - კიდევ ეს გალმელენი ძალიან ნარმატებამი (ნარმატებულენი) იყენენ.

მელან-მელანი (მელან-მოლენს) ბალმელ-ბამოლმელი. მელე-მოლე-ი ართი ვორეთი: კ. საბუშ., კხს. გვ. 147 - გალმელ გამოლმელი ერთი ვართ.

მელარს (მელარეს) მელაქანი. იხ. ლურსი.

მელქისედეკი (მელქისედეკი) მელქისედეკი ჯიკრი
 მელქისედეკი მამანდარი: *ი. ყოფშ.*, გვ. 129 –
 კარგი მელქისედეკი ზანანდარი.

მელქისედეკი ზაქარია ბაღდად-მხარე. მიკაელის
 მელქისედეკი მელქისედეკი: *ი. ყოფშ.*, გვ. 40 – გაიხედა
 გაღმა-მხარისკენ.

მელქისედეკი ზაქარია ბაღდად-მხარე. ეფერ ქანს ქემორთო
 მელქისედეკი მელქისედეკი: *ი. ყოფშ.*, გვ. 79 – ასეთ დროს
 მოუდა გაღმიდან დევი.

მელქისედეკი, მელქისედეკი ზაქარია ბაღდად, ბაღდადი;
 ბაღდადი. მელქისედეკი სირეთი დო
 მოღუხიშე მან საწყალი: *ქს. I, გვ. 63* – გაღმით
 შუნა ხარ და გამოღმით მე საწყალი. ელე
 ქომოწონებუნ-და, მელქისედეკი
 გაზნოგურუ: *ი. ყოფშ.*, გვ. 135 – გამოღმა თუ
 მეღულება, გაღმიდან გამოიციურა. *ჟორ.*
 მოღუხიშე.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.* სპიომილი ძურნა
 (ა. მუყ.).

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.*
 ჩიტავაშულა (ა. მუყ.).

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.* მოცვი (ა. მუყ.).
 იხრდება დაბალი, ისხამს ბლისმაგვარ ნაყოფს.
 მისი ჭამა შეიძლება. ნერილი ფოთლები იცის
 (*მასლეტი*, ტ. V, გვ. 282). ეს მუშელები
 ასევე მანუც მელქისედეკი დოცურული – ზეითი
 შიშეულს (ადგილი) ალაბაზებს მოცვი
 დახუნდული.

მელიქისედეკი ჯან (მელიქისედეკი ჯან) *ბოტან.* მაღალი
 მოცვი (ა. მუყ.). იხ. ბაჭა, მანუცურენე, ცინყა,
 ჯამშელიშია.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *იხ.* შეიქვირი, –
 მოუსაპლიანი მინა, სადაც ერთი ბარის პირის
 ქვეშ კორქვა.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.* იგივეა, რაც
 მელიქისედეკი. ბურჩი, მელქისედეკი დო
 ჭყორგოტი, არიო ართო ცალირი რე: *ქ. სამეშ.*
ქს. I, გვ. 146 – ბურჩი, ყვითელი ძურნა და
 მწყერება – ყველა მოთიბულია.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) მიძინება. ართო მელქისედეკი
 გაათუე კოქი: *მ. ზუბ.*, გვ. 40 – ერთი მიძინება
 გაათავა ამ კაცმა. *იხ.* ლერი.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ზოოლ.* მელქისედეკი, – ჩიტა
 ერთგვარი, გამოჩნდება ლევის დამნივებისას.
ჟორ. ლელი; ლა ზ. მალევე მელქისედეკი (*ნ. მარ.*).

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.* მოცვი. *ჟორ.* ტომონ.
 მელქისედეკი – ადგილი, სადაც ბევრი მოცვია
 (*ს. ცხად.*, ტომონ., გვ. 76).

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.* მიქო. მოყმ.
 შიბარენს ზენისა – მიმბარებაშული.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.* მოყმ.
 შიბარენს ზენისა – მამრტამშული.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) სახელი
 შიბარენს ზენისა – მიმბარებაშული.

კერძობაში მე მანგაფით ფარას
 ეჭოფუნე მანგარე: *ჯა. ყაყ.*, 16.03.1930, გვ. 3 –
 კერძობის მიმგავსებით ფულს აიღებს ბევრს.
ჟორ. მანგა.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) მიმბარება. ართო
 მელიქისედეკი ქეღაქენ: *მ. ზუბ.*, გვ. 114 – ერთ
 მელიქისედეკი დაიქენა.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) მიმბარებაშული
 (*საბრისი.*) მიმბარებაშული ცაცია, მელიქისედეკი. *იხ.*
 მარტეანი.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.* მოყმ.
 შიბარენს ზენისა – მიმბარებაშული.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.* მოყმ.
 შიბარენს ზენისა – მიმბარებაშული. მოღართო
 სუმი ვარყვიში მე მანგაფალი კოქი:
მ. ზუბ., გვ. 17 – ნამოვიდა სამი ულაქების
 მიმეყანი კაცი.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.* მოყმ.
 შიბარენს ზენისა – მიმბარებაშული. შეიღებას
 მიმბარებაშული, მე მინკე, ვაგოპორუ
 მულა: *ჯეორი*, გვ. 389 – მიმბარებას შიშელო,
 მგონია, არ აპირებ მოსულს. მე მინკე ქენ-და,
 შური ვარშე ვაწონილი ამბე – ვგონებ, სულ
 არ გახსნის მარმანდელი ამბევი. მე მინკე ქენ,
 დომინგარას: *ი. ყოფშ.*, გვ. 140 – მგონია,
 დამიტროს. *იხ.* ჩქევენა.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) სახელი
 შიბარენს ზენისა – სპირილი
 (ძლიერი). გაგმავტევატევე ნდემქე დო
 შიბარენს ზენისა: *ქს. II, გვ. 28* – გამოვარდა
 (ძლიერად) დევი და მიაყურა.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.* ენებ. წარს.
 შიბარენს ზენისა – მინაბარებაშული.
 შიბარენს ზენისა გერთო ქიშინაზუნია –
 მიბარებულს მგელიც შეინახესო.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) ფანის ქაშლის
 მძინებელი (ნადირის ან სხვისი...).

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) სახელი
 შიბარენს ზენისა – მისამომრებაშული.
 ქიშინაზუნია ცუღება დო ქიშინაზუნია დო
 მივიდნენ სახლში და მოუსამომრება.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.* ენებ. წარს.
 შიბარენს ზენისა – მიმბარებაშული.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.* ენებ. წარს.
 შიბარენს ზენისა – მიმბარებაშული
 საშინაური (გასამრჯელი).

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) იგივეა, რაც მელიქისედეკი
 მელიქისედეკი.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) იგივეა, რაც
 მელიქისედეკი მელიქისედეკი.

მელიქისედეკი (მელიქისედეკი) *ბოტან.* ენებ. წარს.
 შიბარენს ზენისა – მინაბარებაშული. შიშე,
 ოშუმეში ვიქვირანს ჭუკიშ
 მელიქისედეკი: *ქს. I, გვ. 253* – ბიჭო,

ულვაშები გაქვს გაცეკვტილი თავის მინაკენტივით.

ბენძარა (მენჯარას) იგივეა, რაც **მენარღება**, - სახელი მინატარს ზნისა - მისამამირება; მიხირება; შიხირება. ქიხირთულო ქიმიანტარუ - მივიდა და მოუსამძირა (შესტორა). თეში მივანტართია: *ი. ყოფშ., გვ. 76* - ისე მივანტარებთო.

ბენძარაშ (მენჯარუას) იგივეა, რაც **მენტარა**.

ბენძლი (მენდის, მენს) იმედი. ჩემიდა მენდლი ვო ულუდას: *მ. ხუბ., გვ. 360* - ჩემი იმედი არ უქონდას. ძღაბი, მიღუღე სქანდა მენდლი: *მ. ხუბ., გვ. 316* - გოგო, მქონდა შენი (შენზე) იმედი. მომავალიში მენდლით ხოლო ვარე გურწოულირი: *ქ. საბუშ., გვ. 69* - მომავლის იმედი კიდევ (ხომ) არაა გულნამხდარი. ბოლოს თე მენდღეფიში უკული ბოშიქ ცემულე: *მ. ხუბ., გვ. 214* - ბოლოს ამ იმედების შემდეგ ბიჭი გამოვიდა. **მენდლიმ** დინაწა იმედის დეკარგვა. **მენდლიმ** შეჩაბა იმედის მიცემა, დაიმედება.

ბენძლბა (მენდებას) სახელი მიენდებუ (6) ზონისა - მინდობა. შეხვა კათემქ ქიმიენდღე: *ი. ყოფშ., გვ. 159* - სხვებს (კაცებს) მიენდო. დორონსე მინდღეეს სენფეგში საქმე: *ა. ცაგ., გვ. 24* - ღმერთს მინდვეს თავიანთი საქმე, კოჩის კოჩიმ მენდება ვოულუ - კაცს კაცის მიწოდება არ აქვს.

ბენძლუი (მენდებულ/რს) *მიჭ. ერძ. წარს.* მიენდებუ (6) ზონისა - მინდობილი. სქანდა ვორექ მენდებულე: *ქხს, I, გვ. 81* - შენზე ვარ მინდობილი.

ბენძლუი (მენდულ/რს), **ბენძლუი** (მენდულეს) *იხ.* მენდებული, - მინდობილი, მოიმიადე; პატრონი. იმ დღას ვადირუნქი, მა სქანი მენდულეი ვორდე: *ქხს, I, გვ. 127* - იმ დღეს ვერ ნახავ, მე შენი იმედი ვიყო. ჯგარო(ი) სურვიმ მენდულეს (კოს) შარას ორმოლო(ი) ვაკონია: *თ. სახუ., გვ. 270* - კარგი ცოლის პატრონს გზაში საგზალი არ სჭირავი. ხვალე მუში დუღიმ მენდულეი ტერი ორდასია: *ბაღბ. სიძრ., I, გვ. 183* - მარტო თავის თავის მოიმედე მტერი იყოსო. მენდულელი ორინჯიში: *ბასალ., გვ. 110* - მოიმედე საქონლისა.

ბენძლუი (მენხალს), **ბენძლუი** (მენხალეს) ბიჯი, მისაღებელი. *შლო. ოღაბა.*

ბენძლუაშა (მენძანებას) სახელი მიანმენენს ზნისა - მინდობება; ნიშნის დამახსოვრება.

ბენძი (მენიშეს) მინაპა. ნიშის ქიეგლოხოდექია-და, მენიშეს დუეჯერია - ნავეთ თუ დაუჯებო, მენავეს დაუჯერო.

ბენიშოლ-ი, **ბენიშოლ** (მენიშოლს) იგივეა, რაც **მენიშე**. **მენიშოლქ** თაში ვიწო თინემე: *აა, I, გვ. 23* - მენავემ ასე უამბო მით. ნიშის ქიეგლოხოდე-და, მენიშოლ თუ ვენიშაშა: *ბაღბ. სიძრ., I, გვ. 103* - ნავეთ დაუჯეტი, მენავეს ნუ შეეკამათებო.

ბენძაბა (მენტებას) სახელი მიანტებუ (6) ზნისა - მუძაპა; ბანძაპა. **განოლო** არაბიქლო მიანტეუ მუძაპის: *მ. ხუბ., გვ. 37* - შემოვარდა არაბი და შეუტია მუძაპისი.

ბენძოლ-ი (მენგზოლს) *იხ.* მენიშოლი. **ბენძარა** (მენცარს) **ბენცინარი**, **პვალაპარის** მინდობა; **პვალთმისანი**, **ბრძენაული**, **ჯალაპარი**. მიღაქქეს კოჩი დო ქიმიგონეს მენცარი: *მ. ხუბ., გვ. 16* - გეგზავეს კაცი და მოიყვანეს მეცინერი (მცოდნე). ბრელი ცუნეთ თე კუნთუსუ... პოეტი დო მენცარეფი - ბევირ ჰვაეს ამ კუნთეს... პოეტი და მეცინერები. ახალგაზრდა გოსოლექ, ვართი მენცარი დო ჭკვერი: *ქ. საბუშ., ქართ. ზუა., გვ. 49* - ახალგაზრდა გახლავართ, არც გრძნეული და ჭკვიანი. *შლო. ტე. ქართ. მეცინერი;* *საბა; მეტარი, მენცენა: აჭარ. იმერ. მეტარი* გულთმისანი (*ქ. ჯავახი., ქ. ძიქ., ა. დღ.*).

ბენძაქი (მენძელ/რს) **მასპინძალი**. **მენძელე** იქმეშანეს: *ქ. საბუშ., ქართ. ზუა., გვ. 92* - მასპინძელი მოიხმეს. მენძელე შე ოუჭოფუ: *ი. ყოფშ., გვ. 158* - მასპინძელმა ხელი დაუჭირა. ჯორიში მიწვექ მამაშინე მენძელეც: *ი. ყოფშ., გვ. 13* - ჯორის პატრონმა მოასხენა მასპინძელს მენძელეში უფურო დიადარა ვეუჭაფუნია: *თ. საბუშ., გვ. 252* - მასპინძლის გარეშე ქორილი არ იქნებო. ვორეთ თქვანი მენძელეფი: *ქ. საბუშ., ქხს, გვ. 130* - ვართ თქვენი მასპინძლები.

ბენძილი, **ბენძილიაშა**, **ბენძილიაშა** (მენძილიშის, მენძილიაშას, მენძილიშას) სახელი მენძილიშანს ზნისა - მიქპარა; ტმასნა, ძაფის თაპაპის პრთმანეთთან შებრახს (*ქ. ქარ.*).

ბენძაშა (მენძაუას) მძუპეობა, - სურამბა (ძალღების).

ბენძაშა (მენძაუას), **ბენძაშა** *იხ.* მენძილიში, მენძილიშა.

ბენძარა (მენჯარას) ბრძენაული, ჯალაპარი (*ი. ყოფშ.*). *შლო. მენცარი.*

ბენძარა (მენჯარას) ბრძენარი.

ბენძაშა (მენძაუას) სახელი მიანტეუაფუ (6), მიანტეუ (6) ზნისა - მინდობა; მინალოპა; მინდობა; მიღვაპა; სნრაშა. მუშაში ყორში ცაბა მიოწაშე: *ი. ყოფშ., გვ. 57* - მამის ციხე ცამდე სწვდება. სახოს ვე მენძაშე: *ი. ყოფშ., გვ. 172* - ახლოსაც ვერ მისწვდობია. იში ხუმა ქიმიანტეუ: *ი. ყოფშ., გვ. 55* - იმისი ხმა მისწვდობდა. მუჭო

ხოლომა მიანჭესენი, ვაგთორულუ:
ა. *ცაჲ*, გვ. 24 – როგორც კი ახლის მიაღწიეს,
გამოიქცა (სირბილით). ეთორილ გოლამ რჩე
ოჯულეშე მიანჭუაფუ რჩელა მუნაჟა –
დათოვლილი მთის თეთრი კეფიდან ისწრაფვის
თეთრი ღორბუღი.

მიწაწილი (მენჭუაფილ/რს) *მიძღ. ენძ. წარს.*
მიანჭუე (ნ), მიანჭუაფუ (ნ) ზნაათა –
მიღწეული; მიწვედომილი. აჟამეთი
მიკოილი, ჩაქეშა ვორექ მენჭუაფილი:
ა. *სამუშ. ქართ. ზუს. გვ.* 117 – აჯამეთს
გავსცილიდი, ჩაქეშამდე ვარ მიღწეული.

მიწვირა (მენჭვირას) სახელი მიინჭვირანს
ზნისა – მიომანა; მიჰჰან. ბრელი მუთუნი
მიინჭვირუ ღო გგენილე – ბევრი რამე
მოითმინა და გადაიტანა.

მიწვამა (მენჭუაფას) სახელი
მიანჭუაფუ (ნ) ზნისა – მიღწევა;
სწრაფვა მისაწვედომად.

მიწა (მენწის) 1. მძაჲ, მიწვალური წყალი
(*ა. ყოფშ*); მლაშე წყალი (*მასლეტი, ტ. V, გვ.*
141). 2. *ტაოზ.* ადგილი, სადაც მარლიანი,
მლაშე წყალი ამოდის. სქევრიში მენჭვი მლაშე
(მარლიანი წყალი), რომელცა ტეტანებიან
შელდი (*ა. ცხად, კახალ, გვ.* 14). *შორ. საბა:*
მუჟა მლაშობი ადგილი. 3. მარლი (*ე. თოფურ.,*
ენჯ სუფ. გვ. 143).

მიწარიში (მენჭარიში) შურიანი.
მენჯარიში ეოს მსხვაში ონჯარუ, ოხარბუ
– შურიან კაცს სხვისი შურს, ეხარბება.
მენჯარიში კოჩინი თოლი ღღას
ვერდულია: *მ. ზუბ., გვ.* 176 – შურიანი კაცის
თვალს არასოდეს გაძღებო.

მიწარი (მენჭვირას) სახელი მიანჭვირუე (ნ)
ზნისა – მიწოლა. ასევე ს უსახაღე
ქე მმანჯარიია: *მ. ზუბ., გვ.* 176 – ახლა შენ
უკან (უქნიდან) მომანქეიო. ქიმიანჯარიგ
ქარყე: *ო. ყოფშ, გვ.* 80 – მიანჯარი.

მიწაღარი (მენჭაღარს) წინამძღოლი,
საღმამღვანელი. *შორ. მავლეურუქ.*

მიწაღა (მენჭაღას) მილიცია.

მიწარიწა (მეორიწეეს) მწყაჲსი; მისაქონლა,
ვისაც ორინჯე კჲყავს. ღოფურუნდ ორთას
მეორინჯე ქოჩინ, უკული ვარია ვეჲიდგე:
მ. ზუბ., გვ. 176 – რომ დოთვიცავდ ორთას
მეორიწე (მესაქონლე) კაცი, შემდეგ უარი არ
იქნებოდა. ჯემეღროს თე არღვილეც
მეორინჯეც ნოღვედ ბინა – ძველ დროს ამ
ადგილზე მეორიწეს ჰქონია ბინა. *შორ. ორინჯი.*

მიწარიწობა (მეორიწეობას) მისაქონლაობა.
არამე უფრამო გერე მეორინჯობაში
საქვარი – ყველაზე ცუდად დგას
მესაქონლეობის საქმე.

მიწარიწინა (მეორიწინეს) მისაქონლა.

მიწარიწინა (მეორიწინეობას) მისაქონლაობა.
ბოლოს მეორიწინობას ქუმოკიდეს ხე –
ბოლოს მებოსტინეობას მოჰკიდეს ხელი.

მიწარსა (მეორიწეს) მიწარსა; მიწარსა.

მიწარსი (მეორიწეს) პარტიზანი. ათეყალი
გენთხაფე მქეპარტივე ქეკოტინეს:
ა. *სამუშ. ქართ. ზუს. გვ.* 103 – ასეთ თავდასამბებს
პარტიზანებმა მოუმტეს.

მიწარსა (მეორიწეს) სახელი
მიოპეტელანს ზნისა – დაჰიქინება.
შხურქ არამე წოხოლე მიოპეტელეა ღო
არამე ბოლოს გუტესია: *ბაღ. სიძრ., I, გვ.* 161
– ცხარამ ყველაზე ადრე დაიქინა და
ყველაზე ბოლოს გამოუშვეს.

მიწარსარი (მეორიწეს) *მიძღ. ენძ. წარს.*
მექეტელანს ზნისა – მისაქონლი. გინიში
აჟსა, გური ღო ჩხორისა – მექეტელერი
ართი ქონი: ა. *სამუშ. ქახს, გვ.* 157 – ხბოს
ბეჭი, გული და ღვიძლი, მიღად ჩაბეული ქონი.

მიწარსა (მეორიწეს) სახელი
მექეტელანს ზნისა – ჩახჰეჰე.
მიოპეტელანს (მიოპეტელა ჩახჰეჰე, მისაქონლა
ჩახჰეჰეჰე, მისაქონლა) ჩახჰეჰეჰე
გარდს ჩახჰეჰეჰე.

მიწარსარი (მეორიწეს) 1. მიწარსარი. *შორ.*
ჯარნიქი. გადაო. ოთხი წლის კამეჩი (*მასლეტი, ტ.*
IV, ნაწ. I, გვ. 220).

მიწარსა *ზაზ. ზომიწინი; ნალა (ა. ყოფშ).*
ცუნერი პერი ნქალუნს მერაბას –
ცვარიანი ყვავილი ნელა სუნთქავს.

მიწარსა (მეორიწეს) სახელი მიორტუანს
ზნისა – მირბაჰ. ჯას ღიხაჰე ეურთიშე,
ბინეხი მეორტუაფუნია – ჩახჰეჰე,
ა. სამუშ. ქართ. ზუს., გვ. 114 – ხე მიწაზე ამოსულა, ვენახი რომ
მიურტავს. ქოფორწყვილი ათე ბინეხია
მეორტუაჲ ათე ჯასიე თიწყველაჲა: *მ. ზუბ.,*
გვ. 51 – ებუდავილი, ეს ვაზი რომ მიურტე ამ
ხეს მაშინ.

მიწარსარი (მეორიწეს) 1. მიწარსარი. 2. მეორიში
ტახირი წინამღვანელი, სამტყიცი. *შორ.*
გურ. იმერ. მეორიში წინამღვანელი, სამტყიცი
(ს. *ჯო., ა. დღ., მ. დღე).*

მიწარსარი (მეორიწეს) ტბა. *შორ. მეორიში, ტბა (ა. ყოფშ).*
წინამღვანელი ჩხორიანი მეორე – ანთებულა
სხივების ტბა.

მიწარსარი (მეორიწეს) სამტყიცი, უწინამღვანელი; ძალით
(*ა. ყოფშ*). გირი ხაჰა ვეჲეჲე მეორე თი
ქინსტეჲეჲეჲე: ა. *ცაჲ, გვ.* 73 – ორი
ქინსტეჲეჲეჲე ვეჲეჲეჲე ძალით (ხედ) დაეჲეჲე.
მუჭით აბრაჲე, ნგრეჲეჲეჲეჲე, ღეს
გეჲეჲეჲეჲეჲე მეორე თი ბონასა – როგორც
აბრაჲე, ბოჲეჲეჲეჲეჲე, ძალით პირდაპირ
(მარჯვედ) თავს დაგეჲეჲეჲე. მეორე თი კოჩიე –
საოცარი (უქნარეჲე) კაცია. მუ მეორე თი აბჲე

მარინა (მერინას) *იხ. რინა*, - მიღვომა; მიწანება. ართ დიდ გყას ქიმიოღირ - თეს : *მ. ზუბ.*, გვ. 2 - ერთ დიდ ტყეს მიადგენ. გლასა მერინა ვულნი, ფერი კორი - ცუდი მიღვომა რომ აქეს, ისეთი კაცია.

მარინაშა (მერინაფას) *იხ. მერინა*.

მარინული (მერინელის) *მძღვ. გნებ. წარს.* მუღღირთუ (ნ) ზნისა - მიმღვარი. ღუგას ვორექ მერინელი : *მასალ.*, გვ. 61 - სიკვილს ვარ მიმღვარი.

მარინიში (მეროიფიჯის) მარინიში. მერიქიფიჯე, ჩქინ სუმაჩყე ყანწი ხეს ქიმიჩია : *კ. სამუშ., ეხს.*, გვ. 128 - მერიქიფიჯე, ჩვენს სტუმარს ყანწი ხელში მიეცია.

მარინში (მერიშიას) *მოკაზ. მოცევი*. მერიშიას გილაჭუნს, თემ ცინირთუ : *მ. ზუბ.*, გვ. 113 - მოცეს ჭამს, ისე გაუხუდა საქმე. *ჯღო. მელიშია*.

მარკე (მერკეს) ნაპლული. ჭკული მერკე ქორენ-და, თიწკამო ოკო ვჭოფათ ეფშა ჭკულიში მევიანთაგ - ჭურჭელი თუ არის ნაკული, მაშინ უნდა აიღოთ სასვე ჭურჭლის შეხედვით.

მარკილა (მერკილას) სახელი მიორკილანს ზნისა - მიქიქილბა. გამწოციის ოსურსქუაღენქელ მიორკიეს : *მ. ზუბ.*, გვ. 4 - ნამოცვიდენ ქალიშვილები და მაიკივლეს.

მარკინა, **მარკინა** (მერკინეწას) საშინელი. დღარღუ მერმეწა, რგოლი, ქარალა - ვლი იყო საშინელი, დროი, ქარანი. მერმეწა კორი - საშინელი კაცია.

მარკული, **მარკული** (მერკულიას) მოლაქლბაქ მარკული (მ. მბ., II, გვ. 62).

მარსხული (მერსხელს) იგივეა, რაც მერსხუაფილი.

მარსხული (მერსხულას), **მარსხული** (მერსხულას) სახელი მიორსხულანს ზნისა - მიართება, მიპაპირება, ნაბაბა. *ჯღო. მერსხულა. იხ. რსხულა*.

მარსხული (მერსხულილს) *მძღვ. გნებ. წარს.* მიორსხულანს ზნისა - მიართებაული, ნაბაპული.

მარაბ (თოლიში) ჩაბარა; ნაში; დახაზხაზება თვალინს; თვალის დახაზხაზებაში თვალის საპირო დრო (მასალ., გვ. 70). თოლიში მერქა ოჭკადგერქელითგრუ მუში ფერი : *მასალ.*, გვ. 64 - თვალის დახაზხაზებაზე სამქედლომ შეიცვალა თავისი ფერი. თოლიში მერქა გინბლით სუკი, ლაკადალო რღენი : *კ. სამუშ., ეხს.*, გვ. 113 - ერთ ნაშ (თვალის დახაზხაზებაში) გადავიართ სერი, გორაკი და დაბლობი.

მარაშა (მერღეაფას) სახელი მიორღეანს ზნისა - დაპარ. *გაღა. დაკარგვა, დაღუგვა*.

თე კათას მიორღეანს - ამ ხალხს დაღუგეს.

მარაშული (მერღეაფილს) *მძღვ. გნებ. წარს.* მიორღეანს ზნისა - მიპირლი; *გაღა. დაკარგული, დაღუგული*.

მარაშა (მერაშეს) ოღნაა თითორი, მოთითორი. *იხ. კუხს* მერაშე ფეგმოთითორი; კულელმერე კულდმოთითორი; პირაშე პირმოთითორი. *ჯღო. რჩე/რე*.

მარაშანა, **მარაშანაშა** (მერაშეანაწას) სახელი მიარაშეანუ (ნ), მიორაშეანუანს ზნისა - მირაშანა. ორგული მერაშეანაშა რენია : *ჯღო. სობრ.*, I, გვ. 62 - ყველაფერი მირევესზე არისო. ქიშუარქეანი ხონება : *ეხს.*, I, გვ. 82 - მიეწვიე მარსხა. თემი ქეშუარქეანით, დავიხიბა ვაპოკოლეს - ისე მიეწვიეთ, დამორება არ გვიწოდოდა.

მარაშანული (მერაშეანელს) *მძღვ. გნებ. წარს.* მიარაშეანუ (ნ) ზნისა - მირაშული. მარა განჯვა ვეიოლოხოლ განჯევამ მერაშეანელ გურყუ : *კ. სამუშ., ქართ. ზგ.*, გვ. 69 - მაგრამ განჯვა არ დააჩინდა ტანჯვას მირეველ გულს. მერაშეანელს ვევიმარკა, უმურაშეანუ ვევიორაშეანაგაბ - მირეველს არ მაიკლო, მიურეველს ნუ მაიწვევო.

მარაშლა (მერაშელას) სახელი მიარაშელი (ნ) ზნისა - შხაშლა; მოსაშლა. თეს გყურას ქოფთქანქელა, მის გოკონი, მიარაშელი : *ეხს.*, I, გვ. 49 - ამას თუ ტყულის ვიტყვი, ვისაც გინდა, შეხედე (მოუსმინე).

მარაშინ (მერაშინას) სახელი მიორაშინანს ზნისა - მირაშინა, მირაშინა; დაწინაშინა. ამინდი ოტუმარემე მერაშინელი ნია : *ჯღო. სობრ.*, I, გვ. 7 - ამინდი დილდან დააჩინდებაო. დღებში ეპოქუმადარო თითო თუთას ქეშირაშინეს : *ეხს.*, I, გვ. 216 - დღებში რაჩინად თითო თეთი მიჩინეს გომგუნე, მუშო მოკო, უფრამის მერაშინანა : *მასალ.*, გვ. 60 - რომ გამოიმეყან, რისთვის მინდა, უარეს (საქმეს) მომიჩინენ. ნინაგვო მარაგება მიორაშე მოლა - ნიკარტით დაძვარება მაჩინა მოდად.

მარაშინული (მერაშინელს) *მძღვ. გნებ. წარს.* მერაშინელი (ნ), მიორაშინანს ზნისა - მირაშინული; რაქული. თითო კორი დახეამილუსათე მერაშინელი ადგილი : *მ. ზუბ.*, გვ. 12 - თითო კაცი დახევედროს ამ მიჩინილ ადგილას. კიშუ-მატუ მუს ოხვარ, დღებმე მერაშინელი ცოი : *კ. სამუშ., ეხს.*, გვ. 129 - მიეთ-მოეთი რას შევლის თავიდან მიჩინილსო. მერაშინელი ეფი ზრული რენანგ დო სხუნირეფი მოჩილი : *ა. ცაგ.*, გვ.

90 - რჩეული ბევრია და გამოჩრეულები
ნაკლებად (ცოტა).

მარსპალა (მერცხუალას) *იხ. რესუალა.*
მარაბა (მერაბას), **მარაბიშა** (მერაბიბას)
სახელი **მ ი ა რ ძ ე ნ ს ზ ნისა** - **შ ე ძ ლ ე ვ ა . ი ბ .**
მერაბა.

მარაბი (მერაბას) იგივეა, რაც **მ ე რ ძ ე ბ ე ა .**
მარაჩავე (მერაჩევის) **მ ე ნ ა რ ნ ე შ ე ვ ი . ნინა**
მ ე რ ჭ ე ვ ე **მ უ მ ი მ ი კ ი ლ ი დ ე ჯ ო რ ბ ლ ე ს ი**
ნორით?: *მ . ხუძ . გვ . 354* - **ენა მენერწყვე**
რისთვის მინდა და გააძლო შენ ნივრით? *შ ლრ .*
ლურჭევა.

მე-ი (მესის), **მეშ-ი** (მეშის) **მ ა ი ს ი . მ ე ს ი ა რ ბ ა**
თუთეფიშე გინაჯორა რე - **მ ა ი ს ი ყ ვ ე ლ ა**
თევებად გამოჩრეულია . მ ე ს ი შ ჭ ე ბ ი ა ო რ ჭ ი
რჩე დ ო ი ვ ა ნ ო ბ ა შ (ი) - ვ ა რ ჩ ი ლ ი ა : *ქ ბ ს . I , გვ .*
11 - **მ ა ი ს ი ნ ე მ ა ო ქ რ ა და ი ნ ის ს ი - ვ ე რ ც ლ ი .**
მ ე ს ი შ ი თ უ თ ა ს შ ე ბ ა თ უ თ ე ფ მ ო ი ნ ა ლ ე
აფულეგ:: *ქ . ს ბ ე შ . ქ ო რ . ზ ე ბ . გვ . 109* - **მ ა ი ს ი ს**
თეს სხვა თეები მსახურად ჰყავდა!

მესანთელი, **მესანთელია** (მესანთელეს,
მესანთელიას) **მ ა ს ა ნ თ ე ლ ი . ე ლ ა ბ , მ ე ლ ი ა -**
მ ე ს ა ნ თ ე ლ ი ა : *ა . ც ა ბ . გვ . 69* - **ე ლ ა ,**
მ ე ლ ა , მ ე ს ა ნ თ ე ლ ე .

მესაშული (მესაფულეს) **მ ა ს ა შ ო ლ ა ვ ე . ი ბ .**
საფულე.

მესაჯაბა (მესაჯებას) სახელი **მ ე უ ს ა ჯ ე ნ ს**
ზნისა - **მ ი ს ჰ ა . ჯ ო ვ ო ზ ხ ე თ ო ს მ ე უ ს ა ჯ ე ნ ს :**
ქ ბ ს . I , გვ . 106 - **ჯ ო ვ ო ზ ხ ე თ ო ს მ ო ვ ი ს ე ჯ ის .**

მესაქაშული (მესაჯებულის) *მ ი ლ . ე ნ ბ . წ ა რ ს .*
მ ე უ ს ა ჯ ე ნ ს ზ ნისა - **მ ი ს ჰ რ ი ლ ი . თ ე ნ ა**
აფულე მ ე ს ა ჯ ე ბ ე ლ ი - **ეს მქონდა**
მისჯილი.

მესაქინე (მესაჯინეს) *მ ი ლ . ე ნ ბ . მ ე .*
მ ი ს ო ი ნ ე (ნ) ზ ნისა - **მ ი შ ა ლ ი ,**
მ ი ს ა ნ დ ა მ ი . თ ე ა ლ ი ს ე ჯ ა მ ი მ ე ს ა ჯ ი ნ ე
ოდიშის ძვირი რე: *მ ა ს ა ლ . გვ . 64* - **ასეთი**
კარგი შესახებადი ოდიშში ძვირადაა (იძვიათია).

მესარი, მესარია (მესერაი-ეს) *ზ ო რ ო . მ ა მ შ ო რ ა ;*
მ ე ლ ა მ ი . მ ე ლ ა მ ო რ ი . მ ე ს ე რ ა მ ო რ ი . მ ე ლ ა მ ო რ ე
თავი, - ღამურა . მ ე ს ე რ ი ა ჭ უ ე ქ ი ქ
ქ ი ლ ა ლ ა ლ ო მ ი ს ხ ა ტ ე - **ღამურამ კედელი**
დამიქენება (დამიორღნა).

მესაშ-ი (მესეფის, მესესს) **მ ა ს ა შ ი . -**
ნარმართული ლეთაბა: **ნ ა ლ ი რ თ ბ ა მ მ ა მ ა ზ ო ლ ი .**
ს ო დ ე თ ფ ა ლ ი რ ი პ ო რ ი ვ ა ნ ტ ო რ ე , ჩ ე კ ა ბ ა მ
მ ე ს ე ნ ე ქ ზ ლ ე მ ე ა ლ ე ლ ე - **ს ა დ ა ც**
აკორებული პირი არ ეტყება, თეთრკაბიანი
მესეფი ზღვიდან ამოვიდა.

მესაშობა (მესეფობას) **რ ა ლ ი ბ ი რ ი**
ღ ლ ა ს ა ნ ა ლ ი . ი ც ო დ ე ბ ე 28 ო ქ ტ ო მ ბ რ ი დ ა ნ 3
ნოემბრამდე . ხ ა ლ ბ ის ნ ა რ მ ო დ ე გ ნ ი თ მ ე ს ე ფ ი ი ც ო
წყლის დედა და იგი ამ დროს ზღვიდან
ამოდიოდა . მესეფი შეიძლება ყოფილიყო ქალიც

და კაციც. თუ ნაბდანი კაცი მესეფობას
ზღვიდან გამოვიდოდა, მაშინ იმ წელწანდს წემა
და ადვარი იქნებოდა. თუ ლერაქინი ქალი
გადმოვიდოდა, ის წელწანდი ტაროსიანი
იქნებოდა (*ი . ე ფ შ . ლ ე კ ს . მ ე ს ე ფ ი ; ს . მ ა კ ა ლ . გვ .*
331-332 ; ა . ც ა ნ ბ ა , ქ ო რ . ზ ე ბ . ს ა კ ი თ ხ ე ბ ი , გვ . 7-12).

მესაში (მესთის) **მ ა ს თ ის , ყ ო ლ ი ა ნ ი**
წ ო ლ ის ე ა მ ო მ რ ა ს ა ტ ო მ ო ლ ი . მ ე ს თ ი თ მ ა ბ ა მ ნ ,
თ ე მ ა ვ ი მ ო ქ ა ლ ე ხ ე ნ ე უ - **მ ე ს ტ ი რ ო მ ა ც ვ ა ,**
ა მ ბ ი ჩ ა ის ე . შ ლრ . წ ო ლ ა .

მესაშიპინე (მესაიკონს) **ბ ო მ ა ნ ი ; გ ო ლ ო მ ი ს ა ნ ი ,**
მ ი ს ხ ა ლ რ ი ლ ი ; ე ნ ა მ ო მ ს რ ა ბ ო ლ ი . თ ო ნ ა ი ც ი
ღ ი ლ ი ჭ ჭ ე ბ ა ნ ი , მ ე ს ი ა კ ო ნ ს , გ ა ე ჭ ო ბ ა ნ ი :
მ ა ს ა ლ . გვ . 22 - **ის იქნება დიდი ქვეიანი,**
გულმომიანი, გამგებიანი . უ ლ უ მ ი ჭ ე ს ჭ უ ნ ა
ნ ე ლ ე რ ო , მ ე ს ი ა კ ო ნ ი მ ა რ თ ა ლ ა ს თ ი შ ი
ა ზ მ ა რ ე ნ ო ჭ ჭ ე ვ ე რ ი : *მ ა ს ა ლ . გვ . 77-78* - **უ ლ უ**
მ თ ე ჯ მ ე ს ო ნ ა მ ო მ ო ლ ა დ . გ ო ლ ო მ ი ს ა ნ ი
(მ ი ს ხ ე დ რ ი ლ ი) მ ა რ თ ა ლ ა (ს ა ხ ე ლ ა) მ ის ქ ე ვ ი ა ნ
მ რ ჩ ე ლ ა დ (თ ა ნ ა მ დ გ ო მ ა დ) .

მესაშიპორე (მესისიბერს) *მ ი ლ . ე ნ ბ . წ ა რ ს .*
ქ ა ლ ი ა ნ ს ო შ ი , ბ ა მ მ ლ ო რ ი . გ ო ლ ო მ ი
მ ე ს ი ს ი ბ ე რ ი კ ე რ ზ ი უ ლ (ა თ ო ლ ე უ) ! -
როგორი გამხდარი ფეხი აქვს!

მესაშიპაშოლი (მესისიპაშოლი/რს) *მ ი ლ . ე ნ ბ .*
მ ე ს ი ს ო ნ დ ე (ნ) ზ ნისა - **ბ ა მ მ ლ ო რ ი ,**
მ ი ს ო შ ტ ო მ ო ლ ი . ბ ო რ კ ე ფ ი მ ე ს ი ს ი ნ ა ფ ო ლ ი
აფე გინოჭული სკამიგალი: *შ ჭ ო რ . გვ . 105* -
ფეხები (ბარკლები) გამხდარი (დასუსტებული)
აქვს გადაკერებული სკამიგით.

მესაშ-ი, მესაშოლი (მესეილორ'-ს) *მ ი ლ . ე ნ ბ .*
წ ა რ ს . მ ი ო ს კ ე უ ნ ს ზ ნისა - **მ ე რ ის მ ი ე რ**
ხ ო რ ც ზ ე მ ი ყ რ ი ლ ი კ ვ ე რ ც ბ ი , - ს ს მ ი ლ ი , ხ რ ი ლ ი .

მესაშალა, მესაშალაშა (მესეკუალას,
მესეკუალაფას) სახელი **მ ი ის კ ე ა ლ ე უ ა ნ ს**
ზნისა - **მ ი შ ვ ი ლ ა მ ა ბ . ბ ა ლ ა ნ ა ვ ა ე ჯ ო ნ ლ ე დ ო**
ქ ი მ ი ს კ ე ა ლ ე უ - **შ ე ლ ი (ბ ა ე მ ე ლ ი) არ ჰყავდა**
და მიიშვილა.

მესაშალა, მესაშაშა (მესეკუალას, მესეკუაფას)
სახელი **მ ი ო ს კ ე ა ნ ს ზ ნისა** - **მ ე შ ო რ ის**
მ ი მ რ ხ ო რ ც ე ბ ა (ან სხვა რამეზე) კ ა მ ო რ ც ხ ა მ ის
მ ი შ ო რ . ა თ ე ხ ო რ ც ი ვ ა ე ჯ ო მ ა , ჭ ა ნ ა რ ის
ქ ი მ ე უ ს კ ე ა ლ ე უ - **ეს ხორცი არ ქამო, ბუნხ**
მიუყრია კვერცხები . შ ლრ . ს კ ე ა ლ ა .

მესაშოლი (მესოფელეს) **მ ა ს ო ფ ო ლ ე ; გ ლ ა ბ . მ ო ხ ე**
ტ ო ლ ე , მ ე ს ო ფ ლ ი ა . მ ა ნ ა ნ წ ო ლ ა . მ ე ს ო ფ ე ლ ე
ჯ ო ლ ო რ ი მ ო მ ა პ ა ტ ი გ ე მ უ ნ ა : *ა . ც ა ნ . გვ . 112* -
მოხეტიალე (მანანალა) ძალის ოდენა პატივი
ადექოდა.

მესაშოლი (მესოფილ/რს) *მ ი ლ . ე ნ ბ . წ ა რ ს .*
მ ე ს ო ფ ე უ ნ ს ზ ნისა - **ნ ა ბ ლ ე ჯ ი ლ ი ,**
ნ ა ნ ყ ე ბ ა ტ ი ლ ი .

მესაშაშა (მესოფუას) სახელი **მ ე ს ო ფ ე უ ნ ს**
ზნისა - **მ ი ო ლ ე ვ ა ჯ , ნ ა ც ო ლ ა , ნ ა ნ ყ ე ბ ა ტ .**
ჭ ი ნ ვ ა ს დ ე ლ ი მ ე ფ ს ო ფ ი : *ი . ე ფ შ . გვ . 128* -

ბეჩინძა (მეჩინძუს) სახელი მეჩინძუს ზნისა - ნაძრუბა, ნაწაქება, ნაცლა (თავისა). ქითომს დული მეჩინძუ - ქათამს თავი ნაძრო. დული მეჩინძუ ბელიში მგორალო უჭკუე კოს: *მ. ზუბ., გვ. 25* - თავი ნაძრო ბედის მძებნელ უჭკუო კაცს.

ბეჩირა (მეჩირეს) *მიხ. აფხ.* აქირენს ზნისა - ბამპირაპაპალი. *გადატ.* მუხთალი, ავი. მათის გონდექ, მისგით ვაულუ თოლი მოვარჭე, გური მეჩირე: *კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 119* - მე მას ვენდობი, ვინც არ არის თვლით მოვარჭე. გულით მუხთალი (გულს გამეჩირავენელი). *შორ. ქირა.*

ბეჩინძაპალა (მეჩინძაბულს) *ბოჟან. წაწლის ნინმატი* (ა. *მუყ.*).

ბეძობა (მეჭობალეს) *მეპარა.*

ბეძოთრე (მეჭოთრეს) *მეპათიპი.*

ბეძოთრე (მეჭოთრეობას) *მეპათიპი*ობა. მეჭოთოთობას ოკო ქომოკიდათ ხე მანჯარას: *გა ზაყ., 6.03.1930, გვ. 4* - მეჭოთრეობას უნდა მოკვიდოთ ხელი მავრად.

ბეძულა (მეჭულეს) *მეძულა.*

ბეძული (მეჭულიყუას) სახელი მიოქულიცანს ზნისა - *გადატ.* მიხანეს. ტრაქტორით დლოურო ვითი პეტარ დისას გრაიანც ქიმიოქულიცანს - ტრაქტორით დლოურად ათ პეტარ მინას ერთმანეთს მიხანეს (მავრად).

ბეძინძა (მეჭეზარეს) *ქუმხარაზა* (იხ.) მილარაჟი (*მასალეტი*, *ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 216*).

ბეძინძა (მეჭეჯრუას) სახელი მიოქერუანს ზნისა - მიჭრან. დღას ვაჭუნტებულასენი, ხე თემი ქიმე მეჭერუას: *კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 30-31* - მისდღემი (მისდღემი) რომ არ გამეცეს, ხელი ისე მომეჭროს.

ბეძულა (მელაღას) სახელი მეუღანს ზნისა - მიტანა. ჯოდორს სოდე ღახუნდესიე, თეჭი მეუღელუა დული - ძალს სადეც სცემდნენ, იქ მიპქინდოთ თავი. ჩხოსუნ ნიგა ქემეუღეს: - ხოჯი ვორეჭია, უკუ ქემეუღეს: - ფური ვორეჭია: *ა. ცან., გვ. 127* - ძროხას ტავანი მოუტანეს: - „ხარი ვარო“, უღელი მოუტანეს: - „ფური ვარო“.

ბეძალირი (მელაღირს) *მიხ. ენბ. წარს.* მეუღანს ზნისა - მიტანინი.

ბეძაჟა (მელაჭუას) სახელი მეღაჭუნს ზნისა - მიჭრა; მიჭრა (მეკრატლით).

ბეძაქა (მელეჯეს) *მელორი.* ართი მეღეჯე ქიმე: *ი. ყოფშ., გვ. 65* - ერთი მელორი ნახა.

ბეძარა, **ბეძარა** (მელეჯარაფი); **ბეძარა** (მელეჯარას) სახელი მიოღვარანს ზნისა - შიპირიკება, შიპირიკება. დახე ოკიმი ქანშოკაბ, გორდოქ მიოღვარანს: *ქსს., I, გვ. 231* - კინალამ ზურგი ჩამინგრა, ბაყაყმა

რომ დაიბლავლა. დემქ მიოღვარუე: *მ. ზუბ., გვ. 80* - დეგმა მიაყვირა.

ბეღეველა (მელეველეს) სახელი მიოღვეველანს ზნისა - შიპირიკება. ართი ქიმიოღვეველე დო დეუძახე ბომის: *ი. ყოფშ., გვ. 81* - ერთი შებლავლა და დაუძახა ბიჭს.

ბეღირთა (მელირთუას) სახელი მიოღირთანს ზნისა - ზარდამცემ ტონით ღრინალი. ძალაში ქიმიოღირთუე: *აბა, 2, გვ. 60* - ძალიან იღრინალა.

ბეღირა (მელირწკინს) სახელი მიოღირწკინანს ზნისა - ბაჭირიკება. ურემს მუჭოთ გეუნჭირანსენი, თემი მიოღირწკინანს: *ი. ყოფშ., გვ. 180* - ურემს როგორც დაჭერს, ისე გაიჭერალებს.

ბეღირა, **ბეღირა** (მელეზო/ულე) *მელორი*, ლომის მოყვარული. *შორ. დუმი.*

ბეხარა (მეგანჯეს) *მეხაჟა*; ვინც ხაჟა (აბეგმუშის ქისა) იწინანს ღა უკლის. *შორ. ცანჭი.*

ბეხანა (მეგენანეს) *მეხანა*. ჯგირი ჩხოუ მეგენანე რე: *თ. საბოყ., გვ. 270* - კარგი ძროხა მეგენანე.

ბეხანა (მეგენანეს, მეგენანეს) *მიხ. აფხ.* მეგუნს ზნისა - მიმპალი. აბაკო თამბარაში მეგენანე ისქა რე - აბაკო თამარის მიმყოლი მელი. *შორ. გეგენანე.*

ბეხინძა (მეგეცისქე) *მიმპასი*. თე სუმიშე სი მინგრე, მიგორაქენი თიში მეგეცისქო?: *ა. ცაყ., გვ. 94* - ამ სამიდან შენ რომელია, რომ მიგანია მის მოყვანად? *შორ. გეგეცისქე.*

ბეხინა (მეგეცას) სახელი მიოგეცანს ზნისა - შიპირიკება. ჩქიში მუკუულამახხე ვა გათანაუვა, ვე მიოგეცა ვა: *ა. ცაყ., გვ. 12* - ჩემს გამოსვლამდე არ გაათინგო, არ მიაყვილო. *შორ. ცხა.*

ბეხინძა (მეგეცათამას) სახელი მიოგეცთანს ზნისა - ღაპარაპა. ახალი მოჯეგორეშინი ჯეგენის რე მიოგეცთა: *ი. ყოფშ., გვ. 178* - ახალი ნათესაის (მოყვრის) გამო ძველს ნუ დაკარგავ.

ბეხინა (მეგეცათამას) სახელი მიოგეცთანს ზნისა - შიპირიკება.

ბეხინა (მეგუნანს) სახელი მეგუნანს ზნისა - მიხოლა; მიღგომე. მიაგუნე დო, ნამ ჯოდორეჯე ქორე, არძოს ქოჯეილდენს: *მ. ზუბ., გვ. 137* - მიღვა (მიჯევა) და, რომელი ძალეზიცი არის, ყველას კლავს.

ბეხინა (მეგუნანას) იგივეა, რაც მეგუნანაა. არძო... ხუნწოფემა ოკო ქემეუღესა უღელს კო: *ი. ყოფშ., გვ. 53* - ყველა... ხელმწიფეთან უნდა მიეყვანათ.

მისუნაქ-ი (მეცუნელ/რს) *მიხ. ერძ. წარს.*

მ ი ა კ უ ნ ე უ (ნ) ზნისა - მიწოდლილი.
მ ე კ უ ე ლ ო ქ ი მ ი ა კ უ ნ ი ს ა ქ ე ა რ ს -
მიყოლილად მიჰყევი საქმეს.

მის-ი (მეშის) მისი. ცხვის ტყავს ვუნოდებდით
მ ე შ ს (*მასალეობი*, ტ. III, ნაწ. I, გვ. 250). ემერ
ბოში მეურეყნი, კუხის მადხი, მ ე შ ი
რუნო?: *კ. სამუშ. ქართ. ზუბ., გვ. 30* - ევერ ბიჭი
რომ მიდის, (და) ფეხზე რეპ აკვიო, გემა?

მისარე (მეშარეს) მისარე; მისარე.
მ ე შ ა რ ე უ რ ა გ ა ლ ე - მ გ ზ ა ვ ი რ ე უ ნ ბ ე ბ ა.
მიღაყუნე მ ე შ ა რ ე ქ პ ა ა ს : *ი. ყოფშ., გვ. 7* -
ნაყუა მ გ ზ ა ვ ი რ ი მ ლ ე დ ე ლ ს . უ რ ა გ ა ლ ე
მ ე შ ა რ ე ს : *მ. ხუბ., გვ. 350* - ეუნებე
მ გ ზ ა ვ ი რ ს . შ ა რ ა ს გ ი ლ ა რ ე მ ე შ ა რ ე ფ ი :
ი. ყოფშ., გვ. 170 - გ ზ ა ზ ე დ ლ ა ს მ გ ზ ა ვ ი რ ე ბ ი .
მ ე შ ა რ ე ფ ი შ ი მ გ ზ ა რ ო ბ ა ს გ რ ი თ ი
უ ლ გ ო რ უ ლ ე ა ნ ე : *კ. სამუშ. ქართ. ზუბ., გვ. 65* -
მ გ ზ ა ვ ი რ ე ბ ს ხ მ ა უ რ ი ლ ა მ ი თ ა რ დ ა გ ა ძ ი ნ ე ბ ს . *შტრ.*
მოშარე.

მისირილ-ი (მეშირილს) სახელი მეშირუნს
ზნისა - ბაკვათილი. // *ვადატ. გურ-*
მეშირილი - გულმოყრილი.

მისიში ჩაჟაბ (მეშოში ჩაჟალს) მისის
ფისსაცემლი. *იხ. შეშო.*

მისპაჟა, **მისპაჟა** (მეშქაჟაჟას) სახელი
მ ი ა მ ქ ე ა ნ ს ზნისა - მისპაჟა; მისოჟა;
მისპაჟანა. მაჟა ქეშუშ ქეჟანაღუ მუშ
ევიზორე - მეფე მიუგზავნიდა თავის (მის)
ვეზორს.

მისპირა (მეშტერს) ხის ნაშისი. აკაციის ხისგან
ძალიან ნერილად, ნეშითი გათლილი ჯიხი,
რომელსაც ძველად ხმარობდნენ ევნიდან
სისხლის გამოსაშვებად. მ ე შ ტ ე რ ს ძ ა ლ ი ა ნ
ცოტა ხმარობდა.

მისპარაჟი (მეშურბუეს) მუღამ მღუმარა
(*ი. ყოფშ.*). *იხ. შურბუეშე.*

მისპაჟა (მეშქაჟას) *იხ. მეშქაჟაჟა*.

მისქილა (მეშქილას) სახელი
მ ი ა მ ქ ე ი ლ ე უ (ნ) ზნისა - მისქილა. //
მისაქ. მიკედომა. ჯოლორქ მ ი ა მ ქ ე ი ლ ე უ ა
დო ათასნერო თხისანდეს: *ქახ, I, გვ. 217* -
ძალლი მიკევაღ (მეხერჩო) და ათასნარად
ლანდლავდნენ.

მისქირაბა (მეშქირაბას) სახელი
მ ე შ ქ ი რ ტ ე უ (ნ) ზნისა - მისქირაბა. ათე
ნაკაჟხირქე მ ე უ შ ქ ი რ ტ ე : *ი. ყოფშ., გვ. 28* -
ეს მუგუზალი ჩაუქერა.

მისქაბალა, **მისქაბალა** (მეშქეუბალას) *იხ.*
მეშქაჟაჟა - სახელი მ ი ა მ ქ ე ა ნ ს ზნისა
- 1. მისქაბა; 2. მისოჟა (მესურა); 3.
ბაზაბანა. ეინქ ევმილორუ-და
(//ევმილოდარუ-და), ეშ მუტუმა
ე ქ ე მ ი ა მ ქ ე ა ნ ა ნ ი ა : *თ. სახოკ., გვ. 244* -

ხომ თუ არ მიყავირა (მიბალელა), ისე
ძუქუსთან არ მიუშვებენო. სუმი გორონჯი
მ ე ი მ ქ ე ი ნ ი , მ ე უ ჰ ა ს უ ხ ი ა ? - სამი მტრედო
რომ გამოვიგზავნე, რა უპასუხეო?

მისპაჟა (მეშპაჟას) სახელი მისოჟანს,
მ ი ო მ შ ე უ (ნ) ზნისათა - მისპაჟა, შისპაჟა.
ეურებნეს ქიმით მხლეს ე ჯ ო ლ ო რ ი დ ო
ტურა: *ა. ცაგ., გვ. 63* - ყურებნეს შესეოდნენ
ძალლი და ცოქო. *მეშარტეჟე ქიმოჟანს*
გეშელანი მო ნჯარი: კ. სამუშ. ქართ. ზუბ., გვ.
103 - პარტიზანები მიესიენ, იყარონ უნდა
ჯავრი.

მისპაჟა (მეშპაჟას) მამსხვილი. // *ვადატ.* ბანის
მთქმელი სიმღერის დროს, - მეზანე. *შტრ. შხუ.*

მისპაჟა (მეშპურეს) მისპაჟანი. კარეს უფროსი
ანაწილებად მწყესებს: მ ე შ პ ო რ ე ს
მ ე ტ ე ბ ა რ ე ს : *მ. ხუბ., გვ. 69* - ბიჭო, ბიჭოო, -
დაძიბა მეტებარემ. მ ე შ პ ო რ ე ს უ ლ ო გ ი ნ ს
ქ ო ლ ა ჯ ი რ ე ს : *თ. სახოკ., გვ. 253* - მეტებარე
ლეგინში დანწინეს. *ართო მ ე შ პ ო რ ე ს ე*
ქ ე მ უ რ თ ი უ შ ე : ა. ცაგ., გვ. 52; ი. ყოფშ., გვ. 43 -
ერთი მეტებარე მოსულა. *შტრ. შხური.*

მისპაჟინ-ი (მეჩაკინს) სახელი მისოჩაკანს
ზნისა - ბამარაშული და ბეარბიული
სირარული (მისელა). მიოჯინი, ემერეშეს
მ ი ო ჩ ა კ ა ნ ს - შ ე ბ დ ე , ე ვ ე რ მ ი დ ის
(ენერგიულად).

მისპაჟა (მეჩამას) სახელი მეჩანს ზნისა -
მისპაჟა. მაზამოგე მ ე ჩ ა მ ა ს : *ი. ყოფშ., გვ.*
164 - მე არ დავზოგავ მიცემას. *ორქოლო*
ვარჩხილი ქიმეშირით თემა: მ. ხუბ., გვ. 18 -
ოქორ და ვერცხლი მიმიციით ამას. ჩქი
ქ ე მ ე რ ჩ ა ნ თ ი ა : *ა. ცაგ., გვ. 22* - ჩვენ
მოგცემთო. *ლუკ ჭიჭე ორკე ქიმეჩეს :*
ი. ყოფშ., გვ. 106 - თავში პატარა სარკმელი
მისცეს (დაუტოვეს). *თის ქიმეჩეთია :*
ი. ყოფშ., გვ. 26 - იმას მიეციო. *ბ შარაშ*
მეჩამა გზის მიცემა; მ გ ზ ა ვ ი რ ო ბ ა : მისტე შ ა რ ა
მ ე რ ჩ ა მ უ ნ ი შ ე ლ ი ლ ი მ ე ბ ა ო ლ ო ც ე : მასალ.,
გვ. 18 - ვისაც გზა მოგცემია (გომგზავრია)
ზუგდიდიდან აღმოსავლეთით.

მეჩამა ფუტე მონაცვლეა:
არაქენს (შობლოდ ანწყის წრისა და IV სერიის
მწკირებში) *ვარლმ* აძლევს.
მეჩანს (მეჩა მისცა, მეჩამა მიუცია, მისჩამავე)
აძლევდა თურმე) *ვარლმ* მისცემს.
მიჩინენ (მისჩინა შესაძლებელი გახდა მიცემა,
-, -) *ვარლმ. შესაძლ. ერძ.* მეჩანს ზნისა -
შეიძლება მიცემა (მიეცეს).
მიჩინენ (მისჩინა შეიძლება მიეცა, -, მისჩამავე)
შესაძლებელი მიცემა) *ვარლმ. შესაძლ. ერძ.*
მ ე ჩ ა ნ ს ზნისა - შეუძლია მისცეს.
მიოჩამაჟუნს (მიოჩამაჟუნა მიაცემინა,

მეცნიერებათა მიუცემინებია, მნიშვნელოვანი
მიუცემინებდა თურმე) კუზ. მეჩანს ზნისა -
მიუცემინებს.

მეცნიერება; მნიშვნელოვანი მიუ. მოუქ. მიმცემი.
მნიშვნელოვანი, მნიშვნელოვანი მიუ. ენებ. ზე. მისაცემი.
მნიშვნელოვანი, მნიშვნელოვანი მიუ. ენებ. წარს.
შეიჯავრებული; მიუცემული.

მნიშვნელოვანი, მნიშვნელოვანი მიუ. ენებ. წარს. მინაცემი.
მნიშვნელოვანი, მნიშვნელოვანი მიუ. ენებ. წარს.
მიუცემის საფასური.
შეიჯავრ. შეიჯავრ. მიუ. უარყ. მიუცემელი. შდრ.
შეიჯავრება; რძიება.

მეცნიერება (მეცნიერება) მიუ. ენებ. წარს.
მეჩანს ზნისა - მიუცემული. ლორთთისა
სურათუ პიჯავრა მეჩამილი: ი. იოფშ, გე. 82 -
ღმერთისთვის ჰქონია პირობა მიუცემული.

მეჩამი (მეჩამი) იგივეა, რაც მეჩამამალი.
ჯგერო მეჩამუს (1/მეჩამამალს)
ჯგერო ელმამამუ უჯგუნია: ხალხ. სობრ., I, გე.
189 - კარგ მიმცემს (ფულის, ნივთის) კარგი
მრჩეველი სჯობია.

მეჩანს (მეჩანს) სახელი მეჩანს ზნისა - ზამ,
სხამ (ხილს). ცურძენს წიჯგერო მეჩანს -
- ყურძენს ნელს კარავდა ასხია.
მეჩანს (მხოლოდ ანმოს წრისა და IV სერიის
მწერივებში) გრდუ. სებატა. ასხია, აბია.

მეჩანს (მეჩანს) მიუ. ენებ. წარს.
მეჩანს ზნისა - მეჩული, სხამული; რაც ება,
ესხა (ხილი). მეჩანელი ნოყელა -
დახუნძლული ტოტი.

მეჩანს (მეჩანს) (მეჩანს) სახელი
მიოჩარგამანს ზნისა - მიბურდმა.
იოყელი ართიანს ქიმიოჩარგამუ -
ყველაფერი ერთმანეთში აბურდადებურდა.

მეჩანს (მეჩანს) (მეჩანს) მიუ. ენებ. წარს.
მეჩანს (მეჩანს) მეჩანს. შდრ. ხარაბი.

მეჩანს (მეჩანს) (მეჩანს) სახელი
მეჩანს (მეჩანს), მიოჩანს (მეჩანს)
ზნისა - ბადაცდომა, შეცდამა.

მეჩანს (მეჩანს), ჯიბია! - არ შეცდე, ძამია!
ბრელი მუთონი მეჩანს რთი-და, რთიხინთ,
ქეშმეჩინათ!; კ. საბუშ. კართ. ზეპ., გე. 108 -
ბერ რამეში თუ შეცდა, გთხოვთ,
შეშინებულთ! მეჩანს თუ ე ჰყვადირი
- შემცდარა ეს ამოწყვეტილი. მეჩანს
მარას, თქვ ქავილართა: ქხს, I, გე. 78 - გზას
ცუდე, იქ მივადე.

მეჩანს (მეჩანს) (მეჩანს) (მეჩანს) (მეჩანს)
შემცდარა, მნიშვნელოვანი (მეჩანს) შეცდებოდა
თურმე) გრდუ. ენებ. მიოჩილითუანს
ზნისა - შეცდება.

მიოჩილითუანს (მიოჩილითუანს) შეცდინა,
მნიშვნელოვანი შეუცდინა) გრდუ შეცდინა.
მიოჩილითუანს (მიოჩილითუანს) შესაძლებელი
გახდა შეცდინა, -) გრდუ. შესაძლ. ენებ.

მიოჩილითუანს ზნისა - შეიძლება
შეცდეს (შეცდინა).

მიოჩილითუანს (მიოჩილითუანს) შეცდინა,
მნიშვნელოვანი (მიოჩილითუანს) შესაძლებელი
შეცდინა) გრდუ. შესაძლ. ენებ.
მიოჩილითუანს ზნისა - შეუძლია
შეცდინოს.

მიოჩილითუანს (მიოჩილითუანს) შეცდინა,
მნიშვნელოვანი (მიოჩილითუანს) შეცდინა,
მნიშვნელოვანი (მიოჩილითუანს) შესაძლებელი
შეცდინა) გრდუ. შესაძლ. ენებ.
მიოჩილითუანს ზნისა - შეცდინებს.
მნიშვნელოვანი, მნიშვნელოვანი მიუ. მოუქ.
შემცდენი.

მიოჩილითუანს (მიოჩილითუანს) მიუ. ენებ. ზე.
შესაძლებელი.
მნიშვნელოვანი, მნიშვნელოვანი მიუ. ენებ. წარს.
შემცდარი.

მნიშვნელოვანი, მნიშვნელოვანი მიუ. ენებ. წარს.
შესაძლებელი.
მნიშვნელოვანი, მნიშვნელოვანი მიუ. ენებ.
წარს. შეცდენის საფასური.

მნიშვნელოვანი, მნიშვნელოვანი მიუ. უარყ.
შეუძლებელი, შეუცდენელი.
მნიშვნელოვანი (მეჩანს) მიუ. ენებ. წარს.
მეჩანს (მეჩანს) ზნისა - შეცდარი. ეცებ
მიოჩილითური ვორდა - ეცების შემცდარი
კუყ.

მეჩანს (მეჩანს) სახელი მეჩანს ზნისა -
შეიძლება. მეჩანს ართი აბხეს: ქხს, I, გე.
54 - შემოთვლი ერთ ამბავს. ცხოვრებ
ბრელი ფარა ქალაქიონიულო მეჩანს გ:
ი. იოფშ, გე. 44 - მალულად ბეერი ფული
მიანოდა და შეუთვალა.

მეჩანს (მეჩანს) (მეჩანს) შეუთვალა, მნიშვნელოვანი
შეუთვალა, მნიშვნელოვანი შეუთვალა თურმე)
გრდუ. სასხე. ქე. მიოჩინანს ზნისა -
შეუთვალს.

მიოჩინანს (მიოჩინანს) შესაძლებელი გახდა
შეუთვალა, -) გრდუ. შესაძლ. ენებ.
მიოჩინანს ზნისა - შეიძლება შეითვალოს
(შეუთვალა).

მიოჩინანს (მიოჩინანს) შესაძლებელი გახდა
შეუთვალა, -) გრდუ. შესაძლ. ენებ.
მიოჩინანს ზნისა - შეიძლება შეითვალოს
(შეუთვალა).

მიოჩინანს (მიოჩინანს) შესაძლებელი გახდა
შეუთვალა, -) გრდუ. შესაძლ. ენებ.
მიოჩინანს ზნისა - შეუძლია
შეუთვალა.

მიოჩინანს (მიოჩინანს) შესაძლებელი გახდა
შეუთვალა, -) გრდუ. შესაძლ. ენებ.
მიოჩინანს ზნისა - შეუძლია
შეუთვალა.

მიოჩინანს (მიოჩინანს) შესაძლებელი გახდა
შეუთვალა, -) გრდუ. შესაძლ. ენებ.
მიოჩინანს ზნისა - შეუძლია
შეუთვალა.

მიოჩინანს (მიოჩინანს) შესაძლებელი გახდა
შეუთვალა, -) გრდუ. შესაძლ. ენებ.
მიოჩინანს ზნისა - შეუძლია
შეუთვალა.

შეუთვალა მიუ. უარყ. შეუთვალელი.

ბეპობარა (მეპობარეს) იგივეა, რაც მეძებარი. ბოშუმს ნიჭი ნოღურუე მეძებარე ჯოლორიშა: *ქსს, I, გვ. 235* - ბიჭებს დრუნნი დამგვაგებობათ მეძებარი ძილქებინათის.

ბეპობა-ი (მეპობელ/რს) მეზობალი.
მეძებელი მ ჯინიშენი მეძებელ ქ ფუთი ჯიმო ოკოშუა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 90* - მეზობლის ჯინაზე მეზობელმა ფუთი მარლი შეჭამაო. მიკილდე ართი მეძებერ ქ დო თქუე: *ა. ცაგ., გვ. 59* - გამობარა ერთმა მეზობელმა და თქვა. ქგმობარეს მეძებელ ქ: *ა. ყოფშ., გვ. 157* - მოვიდენ მეზობლები.

ბეპორა (მეპორეს) ბეპმორა. გადგ. ხორცის მოყვარული. დიდი მეძებარე (*მეპობარა*) ოკორე - დიდი მეპობორე (ხორცის ჭამის მოყვარული) კაცია.

ბეპობარ-ი (მეპებურეს) ძიძა. ჟორ მეძებურ - შექასა ბაღანაქ (მორადილქ) შქირენს ქემშალურუა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 117* - ორ ძიძას შორის ბავშვი შიშვილით მოყვდაო.

ბენაბალი (მეწამალეს) ბენაბალი. ცალა ჯოლორიში ნაშამინაში მეწამალე რდეს ინუეში წიმოხონი - ცოფიანი ძიძლის ნაკებნის მენამლე იყენენ იმათი წინაპარი. მეწამალე ქ მადართე მადამი სქუაში ოწამალუა: *ა. ყოფშ., გვ. 11* - მენამლე ნავიდა მეფის შვილის სამეურნალოდ (სანამლეად).

ბენანი (მეწანიეს) ბენალი. ჩქიში უშქური მეწანიე რე - ჩემი ვაშლი მენლეა. შქორ. საბა: მემიწლიე ერის წელიწადს ნაყოფიერი და მერორეს არა. შქორ. წანა.

ბენარნალა (მეწარწალუას) სახელი მეწარწალანს ზნისა - ნვა; ძლიერი ნდრმა. გურს უწარწალუანს - გულს წავეს. გადგ. ძლიერი სურვილი აქვს.

ბენისპილი (მეწისკვილეს) ბენისპილი. მეწისკვილე თ მადართუ: *ქსს, I, გვ. 128* - მენისკვილედ ნავიდა.

ბენისპილი (მეწისკვილე) იხ. მეწისკვილე.
ბენაპორა (მეწკერწკოლირს) მიძე. ერეპ. წარს. მეწკერწკოლუნს ზნისა - ბენაპორილი. ბროლიშ(ი) კიბორი მეტყვადო, ართიან მეწკერწკოლირი: *ა. სამუშ., ქართ. ზგ., გვ. 32* - ბროლის უბილი მიჯვითი - მჭიდროდ ერთმანეთს შეწყობილი (მინყობილი).

ბენაბა (მეწუბას) სახელი მეწუნს ზნისა - ლაძეპა.

ბენარა (მეწურაფას) სახელი მიწურუნს ზნისა - მიითიბა, სნაპლია. არაქ შეუღიბა მიწურუნ: *ა. ყოფშ., გვ. 1* - ყველა შეუღიბა მიწურუნა.

ბენაბა (მეწარეს) ბენაბალი. ლურჯ ჩქენ მეწარეს: *მ. სუბ., გვ. 272* - ბინავს ჩქენს მენყლეს.

ბეპალა (მეპალას) სახელი მიოჭანს ზნისა - მიპარეპა.

ბეპარა (მეპარუას) სახელი მეპარუნს ზნისა - ბინარა. ხენწიფეს აბბე მეპარეს: *ა. ცაგ., გვ. 48* - ხელმწიფეს აბბეი მისწერეს.

ბეპალი (მეპალის) მეტელი ტკიბორი იგივეა, რაც მერლიში ტკიბორი, - ნმინდა სპცარი, - მამბიკიტი. მეტელი ტკიბორს თუსიგან შეიძლება მოქსოვილი ძირი აქვს (*მასალეობი, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 211*).

ბეპალი შქმ. მიპრით, მჟიღროდ. ბროლიშ(ი) კიბორი, მეტელადო ართიან მეწკერწკოლირი: *ა. სამუშ., ქართ. ზგ., გვ. 32* - ბროლის უბილი მიჯვითი - მჭიდროდ (როგორც მეტელი საცრის თუსი ძირი) ერთმანეთს შეწყობილი (მინყობილი).

ბეპაი-ი (მეტევის) ბეპაი-ი.

ბეპაიში ბაა (მეტევიში ტყას) ბეპაი. ბეპაი (ა. ბაყ.). იხ. მაყურბენაია, ლეინტა.

ბეპილი-ი (მეტევილეს) მიძე. ერეპ. წარს. მეტუნს ზნისა - ლამნარი. გადგ. ტენი. მეტევილ მეტევილი უჯუნია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 90* - ღამნარს დადაგული სჯობსო. თოჯგუა მეტევირიე, ხეშე ნაკეპჩირს ნეგწართიანუანთია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 53* - იგივე ღამნარია (ტენნია), ხელადან ნაკერცხალს ვერ გაადგებინებო.

ბეპირნა (მეტევილეს) სახელი მიოჭირუნს ზნისა - ბინაღმბა; მიღნაწი. შეუანსთო... საკევილო ობედიქ ღალიებამა ქი მიოჭირუნს: *ა. ცაგ., გვ. 39* - როდესც... საკევილა და აბედიბა ღალეს მიაღნა. მეტევილინა ფეიშე ლუღში რსილი: *ა. ბაყ., 6.03.1930, გვ. 1* - მიღნევილსაგან თავებრუდაბეგეა.

ბეპირნა (მეტევილეს) მიძე. ერეპ. წარს. მიოჭირუნს ზნისა - მიღნაწი, ბინაღმბილი.

ბეპირნი (მეტევილეს) სახელი მიოჭირუნს ზნისა - შუპჩინინა. კაენდელიში რამე ქ მიოჭირუნს: *ა. ყოფშ., გვ. 30* - კაენდელის რამე დაიჭიხინა.

ბეპიშა (მეტევილეს) ბენარალი. ლარჭემის ერთ-ერთი ღეროს სახელწოდება, - ის წერილ ხმას ვაგოსქეპს (*ს. მაკალ., გვ. 256*).

ბეპიშა (მეტევილეს) სახელი მიოჭირუნს ზნისა - ბინარა. ქი მიოჭირუნს ჩქინთურეფქ, ორღიბამე მოუნეს: *ა. სამუშ., ქართ. ზგ., გვ. 103* - მიუნსრო ჩქენიანებმა, (და) ყოველმხრივ დასცხეს. სქან საყენელურს

თქუნადესენ, ონმას ქემეუკიშაფუქე:
მ. ხუბ., გვ. 311 – შენს საყვედურს რომ
ამბობდნენ (იტყოდნენ), ასევე (ქე)
მისერებოვიარ.

მისხაქალაქი (მეჭკაქალაქი) სახელი მითქკაქალანს,
მეჭკაქალუნს ზნნათა – მიშპაქა,
მიშპაქადა.

მისხაქაქაშა (მეჭკაქაქაშა) სახელი მეჭკაქაქუნს
ზნნისა – ბლამპინი იარამიში მოჭრა. ჭინჭას
ფსუა მებჭკაქაქი: *ი. ყოფშ., გვ. 128* –
ჭინჭარაქს ფრთა მოგვერი (მოუჭვექე).

მისხაქირაშა (მეჭკორაშა) სახელი მეჭკორუნს
ზნნისა – მოჭრის. კოჭი მეჭკორუნა
მუნდომუ დო დორონტი ვაქათაუა: *თ. სახოკ.,
გვ. 250* – კაცმა მოჭრა მოუნდობა და დღერთმა
არ ვანკეეთაო.

მისხაქალა (მეჭკალაქი) მეთურჭლი. *შღრ. ჭკალი.*

მისხაქაქი (მეჭკაქი) აუპონს მქათიშაქილი, –
მისაქაქი; მისურჭლი.

მისხაქარაშა (მეჭკოფაქსა) სახელი მეუჭოფუნს
ზნნისა – მიშპირა. კიორი ქემეუჭოფუ
სარკეს: *მ. ხუბ., გვ. 37* – მეკრდი მიუშვირა
სარკეს. ცაშა მეუჭოფუ ფსუა: *კ. საბუშ.,
ქასს, გვ. 50* – ცისკენ მიშვერილი გაქს ფრთა!
მეუჭოფუნს (მეაოფაშა მიუშვირა, მისაოფაშა
მიუშვირა, მისოფაშაქი) მიუშვირდა თურმე)
გრძობ. სახე. ქვ. მიუშვირს.

მეუჭოფუ(6) (მხოლოდ ანმეოს ნრისა და IV
სერიის მხკრებებში) *გრძლუ. ენებ. უჭოფუნს*
ზნნისა – მიშვერილი აქეს.

მიოჭოფუნ(6), **მიოჭოფუნ(6)** (მიოფოქი
შესაძლებელი ვახდა მიშვერა, –) *გრძლუ.
შესაძლ. ენებ. მეუჭოფუნს* ზნნისა –
შეძლება მიშვერილი იქნას.

მიოჭოფუნ(6), **მიოჭოფუნ(6)** (მისაოფაშა
მიუშვირა, –, მისოფაშაქი) შესაძლება
მიშვერა) *გრძლუ. შესაძლ. ენებ. მეუჭოფუნს*
ზნნისა – შეუძლია მიუშვიროს.
მიოჭოფაქუნს (მიოფოქაშა მისაოფერინა,
მისაოფაშაქი მიუშვერინება, მისოფაშაქი)
მისაოფერინება თურმე) *კაუზ. მეუჭოფუნს*
ზნნისა – მისაოფერინებს.

მისაოფაშალი, **მისაოფაშალი** *მიოქ. მოქმ. მიშვერი.*
მისაოფაშალი, **მისაოფაშალი** *მიოქ. ენებ. მუ.*
მისაოფერი.

მისაოფაშალი, **მისაოფაშალი** *მიოქ. ენებ. წარს.*
მიშვერილი.

მისაოფაშალი, **მისაოფაშალი** *მიოქ. ენებ. წარს.*
მისაოფაშალი, **მისაოფაშალი** *მიოქ. ენებ. წარს.*
მიშვერის საფასური.
უამაოფაშა მიოქ. უარე. მიუშვერელი.

მისაოფაშალი (მეჭკოფაქი/ლს) *მიოქ. ენებ. წარს.*
მისაოფაშალი ზნნისა – მიშპირილი.

მისაოფაშა (მეჭკოფაქი) სახელი მეუჭოფუნს
ზნნისა – სირაქსში ღაქარა. ვასა მეურს,

მეჭკოფუნს, **მეჭკიქ თულეფსი** **მეჭკოფუნს**:
ქსს. I, გვ. 305 – ვასა მიდის, მიშპალაბა, ჩიოლ
გოჭებს იჭერს (მიდის და ისე იჭერს).

მისაქალაქი (მეჭკალაქი) სახელი მეჭკუნს ზნნისა –
ნანვა თითქმისა სიციმისაბან. *კურჩაშ*
კინოფი მეჭკუნს ჩხურუქ – ფეხის თითქი
ნანვა სიციმე. *იხ. ჭკალა.*

მისაქალაქი (მეჭკალაქი) სახელი მეჭკვილუნს
ზნნისა – ბანაქალაქი, ბანაქაქა. *იხ.*
მეჭკვილუა.

მისაქალაქი (მეჭკვილუა) სახელი
მეჭკვილუნს ზნნისა – მისაქალაქი;
ნანვაქაქა. *წინაქი მეჭკვილუ თოქის –*
წერი ნანყეცხა თოქს.

მისაქალაქი (მეჭკალაქი) სახელი მითქკაქანს
ზნნისა – მისაქალაქი. დიდი
ქემეუჭკიაფუ: *ი. ყოფშ., გვ. 171* – დიდი
დაუჭკვილია. *შღრ. ჭკალი. ჭკია.*

მისაქალაქი (მეჭკალაქი) სახელი
მეჭკვილუნს (6) ზნნისა – მისაქალაქი. ძინაქ
მეუჭკორდუ: *ი. ყოფშ., გვ. 24* – მატება
შეუნყდა.

მისი (მეხის) მისი. მეხი ცალკე ქვიანთხუ –
მეხით დრთა. *ჭეჭე. ვალდენ, მერეხანს,*
მეხი ჭკონე ფულეკანე: *კ. საბუშ., ქართ. ზგ.,
გვ. 81* – წვიმს, ელავს, „მერეხანს“, მეხი მუხას
ფრინავს. *შღრ. გყავთი.*

მისარქალაქი (მეხარქალაქი) სახელი
მეხორქქუ(6) ზნნისა – ბანაქალაქი. კერს
ოქიშიქ მეხორქქუ: *მ. ხუბ., გვ. 9* – კერაქს
ნელი მოსწყდა. *შღრ. ხარქალაქი, ხარქალაქი.*

მისარქალი (მეხარქალი) მისარქალი (კ. არა).

მისაქალი (მეხელეს) საზაფხულო საძოვარზე
მწყემსები ირქედნენ კარეში უნაშის კარეის
უფროსი. ის ნიშნავდა: მეშხურეს მეცხვარეს;
მეთხალეს მეთხეს. ინიშნებოდა მეხელე,
რომელიც ამზადებდა და არიგებდა საქმელს,
აღებდა მანრს, ამოჰყავდა ყველი (*მსალეობი,
ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 214*). მეხელეს კარეში
ევალებოდა ყველის გაკეთება, საქმლის
მომზადება, ჭურჭლის დასუფთავება (*ს. მკალ.,
გვ. 191*). სიჭკობილო შეიძლო მეხელეს
მოკლებინანა – შენ ჭამე და სვი და „მეხელეს“
მოკითხავენო.

მისხვალება, **მისხვაპილასა** (მეხვალაქი,
მეხვალაქი) სახელი მეხვალაქი(6),
მითხვამილუნს ზნნათა – მისხვალაქი.
მეხვამილაქა ბუღმე გვერდი რენია:
ბალხ. სიძრ., I, გვ. 90 – მიხვალა ბღის
ნახვარაო. ვინფოსქილენ, ქიმეუფხეაღი:
კ. საბუშ., ქასს, გვ. 119 – რომ გადავრი, მიხვალ.
ეს მეს მეხვალე დურუ: *ქსს. I, გვ. 65* –
ამას რას მიხვალა ბრიყვი
მიხვალაქი (მისხვაპილასა მისხვალაქი,
მისხვაპილასა მიხვალაქი)

მიხვედრება თურმე) *გრძლ.* მიხვედრებს. მეხვადუ(ნ) (მისხალ მიხვდა, მისხამილავრა(ვ) მიხვედრილა) *გრძლ.* ენებ. მიხვედება. მიხვამილენე(ნ) (მიხვამილენა შესაძლებელი მიხვედრა, -, -) *გრძლ.* შესაძლ. ენებ. მიხვამილუანს ზნისა- შეიძლება მიხვედრება.

მიხვამილენე(ნ) (მიხვამილენა შეიძლო მიხვედრებინა, -, მიხვამილენა(ნ) შესაძლებია მიხვედრებინა) *გრძლ.* შესაძლ. ენებ. მიხვამილუანს ზნისა- შეუძლია მიხვედროს.

მიხვამილავრანს (მიხვამილავრა მიხვედრებინა, მისხამილავრა მიხვედრებინება, მისხამილავრა(ნ) მიხვედრებინება თურმე) *კაშ.* მიხვამილუანს ზნისა- მიხვედრებინებს.

მისხამილარი, მისხამილავარი *მიძლ. მოქმ.* მიხვედრი.

მიხვამილარი, მიხვამილავარი *მიძლ. ენებ. მე.* მისხვედრი.

მისხამილარი, მისხამილავარი *მიძლ. ენებ. წარს.* მიხვედრილი.

მისხამილარი, მისხამილავარი *მიძლ. ენებ. წარს.* მისხვედრი.

მისხამილავარი, მისხამილავარი *მიძლ. ენებ. წარს.* მიხვედრის საფასური.

მისხამილავარი, მისხამილავარი *მიძლ. უარყ.* მიხვედრებელი.

მისხამა, მისხამა (მეხვამუას) სახელი მიხვამანს ზნისა - მილმცვა. იყუ მეხვამუაქ, გინოხვამუაქ ვიშოთამოთ: *მ. ხუბ., გვ. 6* - შეიქნა მილოცვა, გადალოცვა იქითაქით. მისეთე მაართელენი, მიხვამანდეს: *ი. ყოფშ., გვ. 73* - ვისაც შეიძლო, მოსულყო, ულოცადნენ. ქიმიზალდულო მიხვამე - მიეგება და მიულოცა.

მისხამილავარი-ი, მისხამილარი-ი (მეხვამილავარის, მეხვამილარის) *მიძლ. ენებ. წარს.* მიხვამილუანს ზნისა - მიხვედრილი.

მისხამური (მეხვამურის) *მიძლ. აწყ.* მილმცვალი. უყინენა პაპას, ხვამიმი მეხვამურც: *ქ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 92* - უყურებენ მედელს, ლოცვის მესვეურს (მლოცველს).

მისხამრა (მეხვარებას) სახელი მეხვარეუ(ნ) ზნისა - მოხმარება; შიძლ. სიოკო მეხვარე სქანდეს - შენ უშედა მოეხმარო შენს თავს. თულექ მუთა მუმეხვარე: *ი. ყოფშ., გვ. 152* - ქვედა არაფერს მოეხმარა. მუთუნქ ვემეხვარე, მუთუნქ ვაგურთე: *ი. ყოფშ., გვ. 24* - ვერაფერმა (ვერ) უშედა, არაფერი (არ) გაუვიდა.

მისხილ-ი (მეხვილ/რს) *მიძლ. ენებ. წარს.* მეხუნს ზნისა - მისხილ-ი; მეხუთხილ-ი. მეხვილი მიფინი, გინს ურა ეენმოფორულუ - მე რომ თავმეხვილი მივდარი, ტერნე შვი არ მეხურა (მეფარა).

მისხილ-ი (მეხვილ/რს) *მიძლ. რვაშეღარიმი ნეპერჩხალი (ა. მყ.).*

მისხილუ (მეხვილუას) სახელი მიხხილუ(ნ) ზნისა - მისხარება, მისხარება. ჯგირი ოსური აკოსერუას მიხხილანს, ჯგირი ცხენი - გოთანასა: *ხალხ. სობრ., 1, გვ. 189* - კარგი ცოლი დაღამებას შეხარის, კარგი ცხენი - გათენებასო. მიხხილანს (შხოლოდ ანბივი ნრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრძლ.* სტატი. შეხარის.

მისხილუ (მეხვილუას) სახელი მიხხირანს ზნისა - მიხარება. შაართ კოქქ მემიხირე და მოლაშიკონე: *ი. ყოფშ., გვ. 46* - მე ერთმა კაცმა მომიხარა და ნამომიყვანა.

მისხილუ (მეხვილუას) სახელი მიხხილუ(ნ) ზნისა - მიხლმობა. თე ხენწოფიმი ქიქანას მიხხილუნი...: *ი. ყოფშ., გვ. 35* - ამ ხელმწიფის ქვეყანას რომ მოუახლოვდა... ქთით მეხხილუ დიოფიმი დიხორე: *ი. ყოფშ., გვ. 32* - ...ქილქ მოუახლოვდა დეგების კარმიდამოს. მიხხილუ ხენწოფიმი დიხორე: *ი. ყოფშ., გვ. 89* - მოუახლოვდა ხელმწიფის სასახლეს (კარმიდამოს). *შდრ. ხილგება. ლაზ. 1. ხოლ:* მეხვილუ მიხხილუბა (*ნ. მარი*).

მისხილუ (მეხვილუას) სახელი მეხხუნს ზნისა - მიხხუნა. ვარწყეყო, ბაღანა მეხხუნსინი - ვერხედავ, ბავში რომ მიხხხეს.

მისხილუ (მეხვილუას) სახელი მიხხუნს ზნისა - მეხხუნა, მისხხუნა.

მისხილუ (მეხვილუას) იგივეა, რაც მეხხუნა - სახელი მიხხუნანს ზნისა - ჩაშმლა; მინამი, ქვიშამი ან სხვა რამეში ჩაფულა.

მისხილუ (მეხხუნას) სახელი მეხხუნ(ნ) ზნისა - დამხხუნა (რამეზე); მისხხ; მიხხლმოს. მეურსი დონაქურე ვა მიხხხე: *ი. ყოფშ., გვ. 183* - მიდის და ნაფეხური არ ჩანს (გამოცანა: ნავი და წყალი). ჯგირი კათა მეხხუნეუ - კარგი ხალხი მიუჯინა.

მისხილუ (მეხხუნას) *იხ.* მეხხუნა, - მისხხ, მიხხუნა. თუშმა ქემიხხუნეუ თიმ სერს: *მ. ხუბ., გვ. 208* - თუშუზ მისხხუნა იმ ლამეს.

მისხილ-ი (მეხხილ/რს) სახელი მიხხილ(ნ) ზნისა - ჩანსხება. არითანე ქიმიხხილუ: *აია, 1, გვ. 26* - ვერაფერს ჩაეხხუნა.

მისხილ-ი (მეხხილ/რს) *იხ.* მიხხილ, შეხხილ ცაში მეხხე დო სქანი წოხოლე:

მეტყობდა უარს? მინ ორე, მორთუნი? - ვინ არის რომ მოვიდა? მინი? - ვინა? 2. ჩამოთულის შემთხვევაში ნიშნავს ზმინ: მინ ჩონუნდ, მინ თასუნდ, მინ ჩარტუნდუ - ზოგი წნავდა, ზოგი თესავდა, ზოგი ფარცხავდა. მინ ქ ოხამეშა მიდართუ, მინ ქ - გუჭა - ზოგი ეღუსთაში წავიდა, ზოგი - სახლში. 0 მინ გოკო ვინ გინდა: მი 6 5 გოკო, ექ ვარდუნი - ვინ გინდა, რომ იქ არ იყო. გადატ. ყველა იქ იყო. შღრ. ლა ზ. 1. მი ვინ? (6. მარა).

მი- მარტევი ზმინსწინი, მე-ს ფონეტიკური ვარიანტი (ქართულ მი-ს შესატყვისი): მი-ოგე მიატოვე (შღრ. მე-ტება მიტოვება); მი-ისხვარა მოისმარო (შღრ. მე-ხვარა მოსმარება). მი-განდვი: შური დო გური სი მი გ ა ნ დ ვ ი : ქხს, 1, გვ. 72 - სული და გული შენ მოგანდვე (შღრ. მე-ნდვება მინდობა).

მიპაპკლავა (მიაკაკლავა) სახელი მი ე ქ ა კ ა ლ უ ა ნ ს ზმინსა - სასუზმობა (ზერელედ). ამჟუანი ქ ი მ ე ქ ა კ ა ლ ე ჭიჭე - ამ დილას ვისაუზნებ ცოტა. შღრ. მიახვეცაფა.

მიპარე (მიარეს) ძალიან ბეპრი, მრავალი. მიარე კორი იფაფე ბაზარე - ბეერი კაცი (ხალხი) ირევა ბაზარში. ათე არდგოლიში ნაილავურუ ორე მი არ ე : გა ხაჟ, 2.07.1931, გვ. 3 - ამ ადგილის ნაცრემლარი არის ბეერი. ქორენა თამი მიარე ხანეე: ი. ყოფშ, გვ. 78 - არიან ასე დიდ ხანს. შღრ. მიაარე.

მიპარამა ზხვ. ბეპრიპერი, მრავალპერი. **მიპარე** (მიაროს) იხ. მიარე. მი არ ო იდე: ი. ყოფშ, გვ. 79 - ბეერი იარა. მი არ ო ს ე ფერი აფუ, მუჭო მალამო დო ქონი: ი. ყოფშ, გვ. 144 - ბეერს ისეთი აქეს, როგორც მალამო და ქონი.

მიპაჭომავა (მიაჭომავა) იხ. მილაჭომავა - სახელი მი ე უ ჭ კ ო მ უ ა ნ ს ზმინსა - ცმობ რამის შამბ. ჭიჭე ქ ი მი ე უ ჭ კ ო მ უ ე დო მიდართუ - ცოტა შექამა და წავიდა.

მიპაჭომავუ (მიაჭომავუს) იხ. მილაჭომავუს, - მისატანეპელი, მისაშაშელი (მაგ., ყველი, კვერცხი...). მი ა უ ჭ კ ო მ ა ფ უ ვ ა მ ი ლ უ - მისაჭმელი არ მამეს.

მიხახასა (მიახვეცაფა) იგივეა, რაც მი ო ლ ა ქ ა კ ა ლ ა ფ ა , - ცმობ რამის შამბ. ამჟუანი ტყაშა თემი მიდართი, მუთონი ვ ა მ ი ა მ ი ხ ე ტ ე უ ა ფ უ - ამ დილას ტყეში ისე წავედი, რომ არაფერი (არ) მიჭამია. იხ. მილახვეცაფა; ხეცა.

მიხარება (მიხარებას) სახელი მი ი ბ ა რ ე ნ ს ზმინსა - მიბარება. ფარაში მი ბ ა რ ე ბ ა მ ა ფ უ ე ნ ო ყ ვ ა დ ი ლ ი - ფულის მიბარება მამეს გადანყვეტილი. ცირა, ანჯი მი გ ბ ა ბ ა რ ი : ი. ყოფშ, გვ. 187 - ცირა, სპილოს ძვალი (აჯი) მოგაბარე.

მილა, **მიპლა,** **მიხლა** (მოთხ. მიგ'ილაქ ვილაცამ; მიე. მიგ'ილას ვილაცას; ნათ. მიგილაში ვილაცის;

მიქმ. მიგ'ილათი ვილაცი; ვითარ. მიგ'ილათი ვილაცად; მიპართ. მიგ'ილაშა ვილაცასთან; დავ შორ. მიგ'ილაშე ვილაცისაგან; დანიშნ. მიგ'ილაშო(თ) ვილაცისთვის) განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახელი, -გლა, - გილა, გვლა ნაწილადართული მი ვინ: ვილაც, რომელიცა პიროვნება, უცნობი (შღრ. მე-ღვლა/მუ-ღვლა რალაც). მი ო გ ლ ა ვ ა რ ო ლ ა ს , ჩეჩიშო ართი რე - ვინც არ უნდა იყოს, ჩემთვის ირთია. მი ო გ ი ლ ა შ ო ს ი გ ე ყ ვ ლ ა რ ბ ა რ ო ლ ი ბ ე ა ს ნ ო უ ნ ა მ ო ს ა ნ ე ნ : მ. ხუბ, გვ. 65 - ვისი (ვილაცის) სიტყვა და ლაპარაკი რძეს აადულებს. იხ. მიდეგა.

მილაქანი, **მილაქანი,** **მილაქანი** (- მი-გ'ილა-რე-ნი: მოთხ. მიგ'ილენქ ვილაცად; მიე. მიგ'ილენი ვილაცას; ნათ. მიგილენიშ ვილაცის; მიქმ. მიგ'ილენთი ვილაცი; ვითარ. მიგ'ილენო ვილაცად; მიპართ. მიგ'ილენიშა ვილაცასთან; დავ შორ. მიგ'ილენიშე ვილაცისაგან; დანიშნ. მიგ'ილენიშო(თ) ვილაცისთვის) განუსაზღვრ. ნაცვალსახელი, -გილენ ნაწილადართული მი-ვილაქ რომ არის, ვილაცთან. ართი კორი მი ო გ ი ლ ე ნ ი წყ ა რ ე ვ ა რ ი წ ო რ ო ქ ო მ ო ს ე გ ე : ი. ყოფშ, გვ. 15 - ერთი ვილაქ კაცი (ვილაცა) წყალს ერთბაშად სვამს. ართი მი ო გ ი ლ ე ნ ი რ ქ ე ვ ი ო რ დ ე : ა. ცაგ, გვ. 96 - ერთი ვილაქ ქვერი იფუ. ქორი მილაქ მი ო გ ე ლ ა ქ ი ე ნ ი : ი. ყოფშ, გვ. 27 - (ქე) დაიძხა ვილაცამა. შღრ. მიდეგარენი.

მილა-როული ზმინსწინი (მი- და-და- მი-(- მე-) მარტევი ზმინსწინა, ასევე და-ე): 1.ჩვეულებრივ აღნიშნავს მიმართულებას იქით - მესამე ვილაქსაც (საპირისა. მო-), შეიძლება გადმოიტყოს ქართული ბა-, ნა'რ- ზმინსწინებში. 2. ზმინს აწმყოს ფორმას აძლევს მყოფადის მნიშვნელობას: ამბეს მილაჩინანს ამბავს შეთელის (შღრ. ოჩინანს უთელის); ფარას მილაჯლონანს ფულს გაავზანის (შღრ. ოჯლონანს ავზანის). 3. ზმინს უსრული სახის ფორმას აქცევს სრული სახისად: მილაჩინუ შეთელა (შღრ. ოჩინუ 'შე'თელა); მილაჩქე გავზანა (შღრ. ოჩქე 'გავ'ზანა).

მილაჩანსა (მიდარაყუას) სახელი მი დ რ ა რ ა ც ე ნ ს ზმინსა - ბარამაშა. მი დ რ ა რ ა ც ე ხ ო რ ე ვ ი დ ა ლ ე მ ა : ი. ყოფშ, გვ. 8 - გარევე ხარები დელემი.

მილასარგალა (მიდარაგალუას) სახელი მი დ ა ს ა რ გ ა ლ უ ა ნ ს ზმინსა - წამირაშა. სი წისქვილიშა მილაზოჯი დო მა დიარაშა მი დ ე ვ ს ა რ გ ა ლ უ ქ ი ა : თ. სახოჟი, გვ. 255 - შენ წისქვილიშ ნაბარანდი დე ქორწილში წავეთრევი. იხ. სარგალა.

მილაჭყობანი (მილაჭყობანს) სახელი მი დ ა ჭ ყ ო ბ ო უ ნ ს ზმინსა - ფარულად ნასპლა, ბაბარკა. სანარკაი

მიღატყობუ: *ი. ყოფშ., გვ. 49* - სანატრია გაიპარა (ჩემად წავიდა).

მიღალა (მიღალაღას) სახელი მიღულანს ზნისა - წართმეპა. დოუჭყეს ყამამი მიღალაღა: *აბა, 2, გვ. 72* - დაუნეს სანჯლოს წართმევა. წლის ღონე მიღალაღუ: *მ. ხუბ., გვ. 4* - დევს ღონე წართმევა. სამშობლოშა მიღამიღასქ: *მ. ხუბ., გვ. 31* - სამშობლოში წაიღეს. ოსური მიღაგედესია: *ა. ცაგ., გვ. 15* - ცოლი წაგართევს. თოქკალა რე ჩქენი ღურა, მუქანს თის მიღამიღადანა: *ი. ყოფშ., გვ. 154* - მამინა ჩენი სიკედილი, როდესჲც მას წაგართმევენ.

მიღალაქალაფაშ, მიღალაქალაფას (მიღალაქალაფას, მიღალაქალაფას) სახელი მიღაჩაკალუნანს ზნისა - წართმევა, ბარბაცით წაყვანა. სუფშა მიღეოჩაკალუა: *მ. ხუბ., გვ. 351* - სასამართლოში წავართე (ბარბაცით წაყვეან). გინი ვიშო მიღაჩაკალაფუეუ: *ა. ცაგ., გვ. 53* - ხბო იქით წართმევენა (ბარბაცით).

მიღაროჩუნს (მიღაროჩუნს) სახელი მიღაჩოჩუნს ზნისა - ბაროჩუნს. ე ბოშიქ მიღაჩოჩუ თულ-თული: *ი. ყოფშ., გვ. 65* - ეს ბიჭი გაჩოჩა ქვეით-ქვეით.

მიღარქეპაშა (მიღარქეპაშას) სახელი მიღაჩქეპანს ზნისა - პაგზაპანა. აბა, ჩქიმ სქუას მიღეოჩქეა: *მ. ხუბ., გვ. 22* - აბა, ჩემს შვილს გუგავზენი. კოს მიღამიჩქეპანდლანი: *ი. ყოფშ., გვ. 140* - კაცს რომ გამიგზავნიდნენ.

მიღახინწანს (მიღახინწანს) სახელი მიღახინწანს ზნისა - წახეპაშა. ჯიგრი კარტი, მუთ ქორღენი, მიღახინწუუ - კარტი კარტი, რაც იყო, წახეპაშა.

მიღაჯუმალა (მიღაჯუმალას) სახელი მიღეჯუმანს ზნისა - წაქოქება, თან წაყვანა; ბაქოქება (თან). მიღეჯეჯე მუ თოქკეპა ართი ჭიჭე ფინე: *ი. ყოფშ., გვ. 31* - გაიყოლა მამინ ერთი პატარა ფინა (ძალი). მიღეჯეჯე მეს ბოშევი: *ი. ყოფშ., გვ. 106* - წაყოლოეს ბიჭები.

მიღაჲ, მიღაჲ (*მოხ.* მიღაქე ვილაქამ; *მეყ.* მიღგას ვილაქას; *ნათ.* მიღგამი ვილაქის; *მოქმ.* მიღგათი ვილაქით; *ეთიარ.* მიღგათი ვილაქით; *მიმარ.* მიღგამა ვილაქათაჲ; *დაწარ.* მიღგამე ვილაქისგან; *დანიშ.* მიღგამო(თ) ვილაქისთვის) იგევა, რაც მიღიდა - მიღაჲც. თექ მიღგას აუოლას: *ქსს, I, გვ. 121* - ეს ვილაქ წაყოქდეს (აუქარდეს). მიღგაჲ - მ დამიხიო მა ღეჭუსონი: *ქსს, I, გვ. 55* - ... ვისი ცეცხლიც მე მწეავს.

მიღაჲანი, მიღაჲარანი, მიღაჲანი იგევა, რაც მიღედანი, მიღედარანი, მიღედენი. მიღედაქიენი ქუმორთუ: *მ. ხუბ., გვ. 5* - ვილაქაჲ მოვიდა. მიღედაქირენი დოღურუ:

მ. ხუბ., გვ. 19 - ვილაქა მოკედა. მიღეგარენეფი გოუტებუ - ვილაქები გაუმეია. ათე შეგან მიღეგენი შუგა ხენწიყექ მუჩინუ: *მ. ხუბ., გვ. 1* - ამ დროს ვილაქ სხვა ხელმწიფემ შემოუთვალა. მიღეუ მიღეგენი მიღეუ - მოიტანა (მოილო) ვილაქის დაუნა. მიღეგაქერენი მიღეუგეს: *ი. ყოფშ., გვ. 158* - ვილაქამ (რომ არის) გვილაქატეს.

მიღაჲმინი, მიღაჲმინანი (- მიღაჲ-მირენი) ვილაქის რომ არის. მიღგაჲმინი ჩხოუქ თოსოუფ ლობერი - ვილაქისაა ძროხამ გაგლოჯა ლობე.

მიღაჲალარნი (მიღაჲალარს) *მიღე. მოქმ.* მიღულანს ზნისა - წართმეპი. მიღედაღარს ირო მიღაღაღაჲ ომქერუღა: *ბაღს. სიძრ., I, გვ. 90* - წართმევის ყოველივის წართმევის უმწოდარო. ქიმკასხაჲ ღონემ მიღედაღარს ოღენი: *მ. ხუბ., გვ. 4* - მიახტა ღონის წართმევე ღვირის.

მიღაჲალაჲერი (მიღაღაღაღერს) *მიღე. ენებ.* წარს. მიღულანს ზნისა - ბასამრქაქელმ წართმეპისათვის.

მიღაჲალაქი (მიღაღაღაღერს) *მიღე. ენებ. წარს.* მიღულანს ზნისა - წართმეჲული. ჯიშამ მიღაღელეი ჯიშას ეეგაოსქიღუნია: *ბაღს. სიძრ., I, გვ. 192* - ძმის წართმეული ძმას არ შერჩებო.

მიგან-ი (მიგანს) მიხანნი. თენაე ჩქიში მიმანნი - ესა ჩემი მიგანი.

მიგანაჲ (მიგანაჲს) სახელი მიმეგენს ზნისა - მიხანაჲ. ვარე ჯიგრო, მიმეგენს - არა კარგად, მიხეზობს. ამიგემენს (ამიგანაჲ ამიგანა, ამიგანაჲ უმიგეზებია, წმიგანაჲ) ამიგეზებდა თურმე) *გრძ.* ამიგეზებს.

მიმეგენს (*ეფრ.* იმიგანაჲ იმიგანა, იმიგანაჲ უმიგეზებია) *გრძ.* საშ. - მოქმ. მიხეზობს. ამიგემენს (იმიგანა იმიგანა, უმიგანაჲ უმიგეზებია) *გრძ.* სათავ. ქვ. ა მიმეგენს ზნისა - იმიგეზებს. უმიგემენს (უმიგანაჲ უმიგანა, უმიგანაჲ უმიგეზებია) *გრძ.* სასხე. ქვ. ა მიმეგენს ზნისა - უმიგეზებს.

იმიგემენს (იმიგანაჲ გამიგეზება, აამიგანაჲ ულარე) გამიგეზებულა) *გრძ.* *ენებ.* ამიგემენს ზნისა - მიხეზებდა. ემიგემენს (ეამიგანაჲ გაუმიგეზება, ბამიგანაჲ გამიგეზებია) *გრძ.* *ენებ.* უმიგემენს ზნისა - უმიგეზებდა.

იმიგემინენს (იმიგანაჲ შესაღებელი იყო გამიგეზება, -) *გრძ.* *ენებ. შესაღ. ენებ.* ა მიმეგენს ზნისა - შეიძლება გამიგეზდეს (გამიგეზება). ამიგემინენს (ამიგანაჲ შეძლო გამიგეზებინა,

მეშინიაო. მითინიში ცხენს ვეშვასხაუეო: *ა. ყოფშ., გვ. 45* - ვერაფის ცხენად ვერ შეძლო, ამსტარიყო ზეეთი. *შღრ. მუთუნო.*

მითინე (*მთხ.* მითინექ ზოგიერთმა; *მთე.* მითინეს ზოგიერთს; *ნათ.* მითინემ(ი) ზოგიერთის; *მოფ.* მითინეთ(ი) ზოგიერთით; *ეთარ.* მითინეთ ზოგიერთად; *მძართ.* მითინემა ზოგიერთთან; *დაშორ.* მითინეშე ზოგიერთსაგან; *დანიშ.* მითინეშო(თ) ზოგიერთისათვის) განსაზღვრებითი ნაცვალსახელო ზომბი, ზომბიკრძი. მითინეშო ინა შხვა რე: *ა. ყოფშ., გვ. 144* - ზოგიერთისათვის ის სხვა.

მითინევაზ' *ზგზ.* ზომბკარ. *შღრ.* მითინე.

მითინეპარი არაპინე, არაპინე არა.

მითი¹ *რთული ზმნისწინი* (მი- და თო-: მი-(← მე-) *მარტეი ზმნისწინი, თო- - ნაწილი*): 1. ჩვეულებრივ აღნიშნავს მიმართულებას შგნით, რისამე სიღრმეში (სივრცეში). *მითო-ხუნა* ჯდომა შიგ, სიღრმეში. *მითო-ნთხორუა* შეთხრა შიგ, სიღრმეში პორიზონტალურად. 2. ანმყოფ ფორმას აძლევს მყოფადის მნიშვნელობას: *მითაჯღონანს* (← *მითო-ოჯღონანს*) შეაჯზენის სიღრმეში (*შღრ. ოჯღონანს აგ ზაენის*); *მითადგუს* შედგამს სიღრმეში (*შღრ. ადგუს* დგაფი). 3. ზმნის უსრული სახის ფორმას აქცევს სრული სახისად: *მითაარდუ* (← *მითო-ორდუ*) შეყარა (*შღრ. ორდუ* ყარა). ქმითააჭუე (← ქმი-მითო-ოჭუე) შენვა შიგ რამეში (*შღრ. ჭუ ნვა*).

მითი² *ზგზ.* შიგნით რაიგე სიღრმეში. მითილე მითო - შევიდა შიგნით.

მითიბაქრასაში (მითობაქრასაფის) სახელი მითიბაქრასანს ზმნისა - ტრიალი რისამე შიგნით, სიღრმეში. სინთეს ვეეღირსებუნან დორუმეს მითიბაქრასანია: *ა. ყოფშ., გვ. 117* - სინათლეს ვერ ეღირსებთან და სიბნელეში იტრიალონ იქითაქეთ. *იხ. ბურსაფი.*

მითილგუზა (მითილგუზას) სახელი მითოლგუნს ზმნისა - შიგნებამ (სიღრმეში). *იხ. ადგუმა.*

მითილგალას (მითილგალას) სახელი მითოლგანს ზმნისა - შიგნებამ რაიგე საბანსა დანურულ ადგილას სიღრმეში.

მითიოინაზა (მითიოინაფას) სახელი მითაათინანს ზმნისა - შიგნებამ რაიგე სიღრმეში. ექვემთათინგ: *მ. ხუძ., გვ. 109* - მან ვერ გაბედა შესვლა.

მითიოირასა (მითიოირასას) სახელი მითაათირასანს, მითიოირასუ(ნ) ზმნითა - თრეპაქეშ მოყოლა, ჩამარცხა. *იხ. თირი.*

მითიოსორინი (მითოთხორინს) სახელი მითათხორიშუ(ნ) ზმნისა - შიგნებამ

რაიგე სიღრმეში. გამთათხორიშუ ცყამა - შესდია ტყეში.

მითიოსორილი (მითოთხორილს) იგივეა, რაც მითოთხორილი - *მამო. ენტ. ნარს.* მითათათხორანს ზმნისა - შიგნებამ; *გაძლ. გამოქვაბულე.*

მითიოსორა (მითოთხორას) *იხ.* მითოთხორა - სახელი მითათათხორანს ზმნისა - შიგნებამ; *ჩამარცხა. ეგრედ ქმითათათხორი - კლდე შეთხარა (სიღრმეში).*

მითიოსასა (მითოკასას) სახელი მითაკასანს ზმნისა - შიგნებამ.

მითიოსარა (მითიოკერკელს) სახელი მითიოკერკელუ(ნ) ზმნისა - შიგნებამ რაიგე სიღრმეში. *სოფლა* მითიოკერკელექგ - სადლა-სადლაც გორაბო (სიღრმეში).

მითიოსაზა (მითიოლყაფის) სახელი მითილყაფუ(ნ) ზმნისა - რისამე სიღრმეში თამაში. *ლოჯინს* მითილყაფუ - ლოჯინში თამაშობს.

მითი³ *დამხმარე სიტყვა* 1. შიგნით; შიგნით. *ენა ორე ცყას, მითო მ... უძახე ორინს: მ. ხუძ., გვ. 120* - ეს არის ტყეში ვითომ... უძახის საქონელს. 2. გამობატავს ექვს, გაურკვევლობას, კითხვას: *ნაბაში, ბანა, ნაშუთ. მითომ აბნევი დართუნო? - ვითომ ამ საღამოს დაბრუნდება? შღრ. ითამ(უ).*

მითონარა (მითონარას) სახელი მითუნბარს ზმნისა - შიგნებამ.

მითონასა (მითონასაფის) სახელი მითანთსუ(ნ) ზმნისა - სიღრმეში შიგნებამ.

მითონოსორილი იგივეა, რაც მითოთხორილი. *გვადას* მითოთხორილი რე: *ა. ყოფშ., გვ. 22* - მთაში შეთხრილი იყო.

მითონოსორა იგივეა, რაც მითოთხორა. *ენა ქვას ქმითოთხორია: ა. ყოფშ., გვ. 56* - ევერ ქვამი შევემალე (შევეთხარე).

მითონოსა (მითონოსაფას) სახელი მითანფყუნს ზმნისა - შიგნებამ რისამე სიღრმეში. მითიბლით თექი დო ქმითიამწყით: *ა. ყოფშ., გვ. 22* - შევედი იქ და შევეწყვეთ (სიღრმეში).

მითონორა (მითონორას) *იხ.* მითოჯორა. **მითონორა** (მითონორასაფის) სახელი მითოურგინუნას ზმნისა - შიგნებამ; *ბავშვის შეგორება ლოჯინში. ოსურს ჩქორქე ლოჯინშია ქმითურგინეს - ქალს ბავშვი ლოჯინში შეუგორეს.*

მითორა (მითორაფას) სახელი მითურდვანს ზმნისა - ბაჰარ (გასადლებს);

შეყრა (შეგნით). ხუნჯის კილა
ქიმთუკრდე, ცონწყე ვალიშმაშალას:
კ. საბუშ, ქართ. ზეს, გვ. 96 - ხუნდს ვასალები
გაუყარა, გახსნა ელვის სისწრაფით.

ბიურსპანაჲს, ბიურსპანაჲს (მითოსვანაჲსაჲს,
მითოსვანაჲსაჲს) სახელი
მითაასვანაჲს უანს ზნისა - შისპანაჲს
რამიპი სილრამიში. ცუდეს თულო
მითუსვანაჲს: *ი. ყოფშ, გვ. 80* - სახლში
ქვევით (შიგ) უსვენია.

ბიურსპისინი-ი (მითოსვისინის), **ბიურსპისინა**
(მითოსვისინისა) სახელი
მითოსვისინის ვინანს ზნისა - ქაქსუცომა,
ქაქსუცი (რამეში). ვირი შაფშალიაყალო
გალისა მითოსვისინანს: *ი. ყოფშ, გვ. 146* - ვირი ბუბუბულივით გალასში
ქკელუცობს.

ბიურსპა (მითოსტებას) სახელი მითოსტენს
ზნისა - ჩატომეპა რამეში. საში
ქემითოსტეუ ქორას: *ი. ყოფშ, გვ. 24* - დანა
ჩატოვა (შეტოვა) მუცელში.

ბიურსპარას (მითოსტურაჲსაჲს) სახელი
მითოსტურანს ზნისა - შამის შაქათება.

ბიურსპარინი-ი (მითოსტყობის) სახელი
მითოსტყობუ (6) ზნისა - დამალვა
(შეგნით). შაფშალია ჩიტი პუნუც, ცურუს
ვემითოსტყობუდას: *კ. საბუშ, ქართ. ზეს, გვ. 55* - იადონი ჩიტი მყავს, სურობი არ
დაიმალებოდაც.

ბიურსპარე (მითოსტურეჲსაჲს) სახელი
მითოსტურე (6) ზნისა - შაქაშება.
წიყილემქ ქამითოსტურეს - ნინილები
შეიყუენენ (შეიმალენ).

ბიურსპარელ-ი (მითოსტარელი/რს) *მიძლ. ენებ.*
წარს. მითაჩვარტანს ზნისა -
შეხნაქილი, შედრაქილი, შეჭაქაქილი.

ბიურსპარეჲს (მითოსტარეჲსაჲს) სახელი
მითაჩვარტანს ზნისა - შეხნაქა,
შედრაქა, შეჭაქაქა.

ბიურსპა (მითოსტალას) სახელი
მითაჩრუანს ზნისა - შანანაჲს. თეგმა
ლაშფას სო ილანა, სორე მითაჩრუანა: *ქხს,*
1, გვ. 261 - ამდენ ლაშფას (ფიტარს) სად
ნაილებენ, სად არის, რომ შეინახავენ.

ბიურსპასალ-ი (მითოსტასალის) სახელი
მითოსტასალანს ზნისა - რისაშე ვეპე
(შეგნით) პანასალი, ცახცახნი, ძაბძაბი. შიშიში
ღურელი ათაქ მითოსტასალანს:
ი. ყოფშ, გვ. 6 - შემინებელი (შიში მკედარი)
აქ ცახცახებს (შეგნით).

ბიურსპანა (მითოსტენას) სახელი მითოსტენ (6)
ზნისა - შიგნით დება. დიხას მუ
მითოსტენი, თინა ხოლო უქქენია: *ბალს.*

სიძრ., 1, გვ. 39 - შინაში რა დევს (შეგნით), ისიც
იციოს.

ბიურსპიპაჲს (მითოსტეპიპაჲსაჲს) სახელი
მითაატეპიპანს ზნისა - შარურთიპა.
თხას ვემკორანდა (თომა) ღო შურს
მითაატეპიპანს: *თ. სახოს, გვ. 248* -
თხას არ ესხა (ბაღანი) და ცხვარს აძლევდაო
(ჩურთადა ბაღანითა).

ბიურსპირი-ი (მითოსტეირის) *მიძლ. ენებ. წარს.*
მითოსტეუ (6) ზნისა - შიპ შანაჲს
(ცეცხლში). ირო ინწყუ მითოსტეირი,
სურო კილევებო რხანა: *შ. ხუძ., გვ. 359* -
ყოველთვის ინგრევა (ცუდი ამინდია) დამწვარი,
სრულეთი არ ჩანს მზე.

ბიურსპალა (მითოსტულას) სახელი
მითოსტულ (6), მითაატულანს ზნისა -
დენა ცეცხლში. ძაფიქ დაჩხირს
ქიმთოსტუ: *ი. ყოფშ, გვ. 10* - ძაფი ცეცხლში
დაინვა.

ბიურსპალა (მითოსტულას) სახელი
მითოსტალუ (6) ზნისა - შიპ დანაქვარა.
ოსურიპა მინილასენ, თექ გვერენქ ოკო
მითოსტალას: *შ. ხუძ., გვ. 136* - ქალთან
რომ შევიდეს, იქ გველები უნდა დახვდეს
(შეგნით).

ბიურსალა *ჯგზ.* იგივეა, რაც მითოსალუ, -
შიგნითი, სილრამიში.

ბიურსალა (მითოსტალას) სახელი
მითოსტალს (6) ზნისა - შიგნით შანაჲსაჲს.
კარიშ გემოყოთამილქ აკოშქაშე
ვამითოსტალას: *ბალს. სიძრ., 1, გვ. 64* -
კარიდან გამოვდებულო ფანჯრიდან
შემოხობდაო.

ბიურსალა (მითოსტალას) სახელი
მითაატალანს ზნისა - ჩაშლვა.

ბიურსალა (მითოსტალას) სახელი
მითოსტალ (6), მითაატალანს ზნისა -
შეხნაქილი (ქვეშ, შიგ). თექ
მითოსტალაქას: *ქხს, 1, გვ. 154* - იქ ზის
მითაატალას ქვეშ. ართის კვირაჲს მითოსტალ (6):
ი. ყოფშ, გვ. 172 - ერთის სკვირა იყდა შიგნით
(ქვეშ).

ბიურსალა (მითოსტალას) *იბ.* მითოსტალა.
ქიმთოსტალევა დიდ ჩუანც - შეავინეო დიდ
ქვაბში (ქვეშ).

ბიურსალა (მითოსტალას) სახელი
მითაატალ (6) ზნისა - შეხნაქაჲს.
ქიმთოსტალევექ თინენს ფულირო: *შ. ხუძ.,*
გვ. 33 - შეხებდავ იმათ მალულად.

ბიურსალა (მითოსტალას) იგივეა, რაც
მითოსტალა. ლოგინს ვემთოსტალე -
ლოგინში არ დანვა.

ბიურსალა (მითოსტალას - მითოსტალას) სახელი
მითოსტალანს ზნისა - შისპალა (შეგნით).

ნება აკამა ეკირთუნი, თიმა ირფული
 მითურსია უკული: ა. ცან. გვ. 116 - ხე
 ერთხელ რომ ნაიქცევა, მასმი ყველაფერი შიგ
 შევაო (დაბუდდებო) შემდეგ.
მიქში იგივეა, რაც მიქთი - პინც. მითქი ასე
 ცოკურცხუნი - ვინც ახლა გაიღვიძა. იხ.
 მითი(ი).

მიპაპქენჯი-ი (მიკააქენჯის, მიკააქენს) *მიძლ. ენებ. მყ.*
 მიკმი მიქმი ქუნანს ზნისა -
 ჩასაცემლი, ტანსაცემლი. სამოწყალოთ
 მიკააქენჯი ქითხუე: ი. თოშ. გვ. 6 -
 სამოწყალოდ ჩასაცემლი ითხოვა. შღრ.
 მიკოქენჯი.

მიპაპირა-ი, **მიპაპირა-ი** (მიკაპირალს ←
 მიკო-ოკორალს) *მიძლ. ენებ. მყ.*
 მიკაპირანს ზნისა - მისაბემლი.
 ონანტის უკახალე უღუ მონწყილი
 მიკაპირალი - უნაგერს უკან აქეს
 მონყობილი მისაბემლი.

მიპაპარკა-ი, **მიპაპარკა-ი** (მიკაპარკალს
 ← მიკო-ოპარკალს) *მიძლ. ენებ. მყ.*
 მიკაპარკანს ზნისა - მისაპარკაპი.

მიპარმი (მიკართუს) *მოსახეპი*,
 მოსაბრუნებელი. ვეძირუ მიკართუქ -
 ვერ ინება მოსახევეი (მოსაბრუნებელი).

მიპასრება-ი (მიკასურებელს) *მიძლ. ენებ. მყ.*
 მიკიისურენს ზნისა -
 მოსასტუმრებელი. მიკოსურებულს
 მიკასურებელი უჯუენია: ბაღ. სიძრ., I,
 გვ. 91 - გასტუმრებულს გასასტუმრებელი
 სჯობიაო.

მიპატახა-ი, **მიპატახა-ი** (მიკატახალს ←
 მიკო-ოტახალს) *მიძლ. ენებ. მყ.*
 მიკატახანს ზნისა - მისატახი. ჯამა
 დღ-მიკატახალი - მოლათერეთ პუნდუ
 მზახალი: კ. საშუ. ქსს, გვ. 148 - ხეზე თავ-
 მისატყვი (მისახელი) - მოზირედ მყავდა
 მზახალი.

მიპაქენჯი-ი იგივეა, რაც მიკააქენჯი.
 ქიხეამილე მუმი მიკაქენჯი დო ირტუ -
 მოიტყა მისი ჩასაცემლი და გაიქცა.

მიპაქუნა-ი იგივეა, რაც მიკა'აქენჯი.
მიპაქუნა (მიკაქონუს) მაღალი ადგილი,
 საიდანაც კარგად ჩანს ვაშლილი არე, ხეობა,
 დაბლობი.

მიპაქინა (მიკოქინუს) *მიძლ. ენებ. მყ.*
 მიკაქინენ (ი) ზნისა - მისაქინი.

მიპა ზაზ. მიღმა, იმით. თოღო უღა იბსხუნეთ
 მიკე, იხო, გვაღუფიმა: ბა. სალ. გვ. 111 -
 კიდევ ნასვლა ვარჩიეთ მიღმა, იქით,
 მთებისაკენ. შღრ. მუეე.

მიპაქთენჯი (მიკეთებას) სახელი მიაკეთენს
 ზნისა - ბაქითება. შარას მიაკეთენჯე:

კ. საშუ. ქართ. ზგ., გვ. 114 - გზას გაიყვანს
 (მიაკეთებს).

მიპა-მიპა იხ. მიკი-მიკი, - ზაზ. ირბელი. ჯვარე
 გინილეუ მანქანა დო კვრდეს მურეუ
 მიკე-მიკე: ქსს, I, გვ. 340 - ჯვარიდან გაუა
 მანქანა და კლდეს მიპყევა (მოდის) ირგელოვ.

მიპენ-მიპენ-ი (მიკენ-მოკონს) რაღაც-
 რაღაცეაპი. იხ. მიკონ-მოკონი.

მიპოლ-მიპოლი ზაზ. ირბელი. იგივეა, რაც
 მიკი-მიკი, მიკი-მიკი.

მიპი-მიპი, **მიპი-მიპი** ზაზ. ირბელი. თე ვეოს
 მიკი-მიკი ქუაში ხიბორი ტუკუნს: ბ. ხუძ.,
 გვ. 7 - ამ ვეოს ირგელოვ ქვის ყორე აქეს
 შემოვლებული. ქიანას სი ცილაფორინუნქ
 მიკი-მიკი: ბ. ხუძ., გვ. 11 - ქვეყანაზე შენ
 დაფრინავ ირგელოვ. შღრ. მიკიკი.

მიპი-შიპი იგივეა, რაც მიკი-მიკი.

მიპაპე-ი (მიკაპელ/რს) *მიძლ. მოქმ. მიკურს*
 ზნისა - ბაბელელი. ქუძირუნა
 მიკაპეელი მეზარუნს: ქსს, I, გვ. 215 - (კი)
 უნახეთ გამეღული მეზარუნს.

მიპა-მიპა-ი (მიკა-მოკა-ი) *მიძლ. მოქმ.*
 ბაბელელ-ბამოველელი.

მიპა-ი (მიკა-ი) იგივეა, რაც
 მიკაპეელი, - ბამბელი.

მიპარენჯი-ი (მიკარენჯის, მიკარენს) *მიძლ.*
აწმე. მიკორენ (ნ) ზნისა - მიმგომი;
 პინც მიმგომარა რაღაცაზა.

მიპარუნა-ი (მიკაპოფალ/რს) *მიძლ. მოქმ.*
 მიკა'ა'უოფანს ზნისა - დამპარი;
 დამახსოვრებელი; მიმზინდელი.

მიპიპი იხ. მიკი-მიკი, ზაზ. - ირბელი. ვართო
 მუკალაფუ უღულე მიკმიკი: ბ. ხუძ., გვ. 2 -
 არც შემოსაველი პიონა ირგელოვ.

მიპატახა (მიკატახას) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 მიკოტახუნს ზნისა - მონატახი.
 ქელელუ თე მიკატახა ძვალი ჯიბემა:
 ბ. ხუძ., გვ. 13 - ჩადო ეს მონატყვი ძვალი
 ჯიბეში.

მიპატახა-ი (მიკატახის) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 მიკიტენს ზნისა - მინატყვი.
 გაეზახაქუ მიკატახე აზღელი -
 გამოთონნა მინატყვი ადგილი.

მიპი- (*მიპი-მიპი*) *თოღოლი ზნისწინა* (მი- და
 -კო- მი-(-მე-) მარტივი ზნისწინა, -კო-
 -ნარტლაკი): 1. ჩვეულებრივ აღნიშნავს
 მიმართულებას იქით. ქართულად შეიძლება
 ვადმოიცეს გადა-, მი-, ჩა-, ჩამო- ზნისწინებით.
 მიკომინეა მიბნევა; მიკომინეა ჩამოკიდება.
 2. ანმოს ფორმას აძლევს მყოფადის
 მნიშვნელობას; მიკომინეა ჩამოთლის (*შღრ.*
 თოღოლენს თლის); მიკომინეა გადაკარგავს
 (*შღრ.* ოღინეანს კარგავს). 3. ზნის უსრული
 სახის ფორმას აქცევს სრული სახისად; მიკო-

მიქოთხორა (მიქოთხორა) სახელი
 მიკათხორანს ზნისა - ოღნავ
 მოთხრა, გალჷ. მიმარხვა. მუ ორე: თორი
 დერგი ყვალი გოლმა
 მიკო მთხორუნი? : ა. ცან, გვ. 135 - რაა:
 ორი ქილა ყველი მთაჲ მუქეს მიმარხული
 (გამოცანა: ძუძუები).

მიქოპათუა, **მიქოპათუა** (მიკოკათაფას,
 მიკოკათუას) სახელი მიკუუკათუნს
 ზნისა - ბადახდომბა, ბაქაშაბა, ძმნა;
 ბანცდა, ღამართუბა. ჩემ დუღიმა მა
 მიკიკათენი, თინა მითინს გაალოლედუ
 - ჩემს თაგს მე რომ გაუკუეთ (გადავბადე,
 დავმართე), იმას ვერაინ ვერ იზადა.

მიქოპაქინი (მიკოკაქინს) სახელი
 მიკიკაქუ(ნ) ზნისა - რამესთან
 მიღამომა და ქაქუნი. თელი დღას
 მიკიკაქუ მუღასორენი - მთელი დღე
 აკაქუნებს რაღაცასა.

მიქოპაქა (მიკოკაქას) იხ. მიკოკაქინი, -
 სახელი მიკიკაქუ(ნ) ზნისა - ქაქუნი;
 გალჷ. ვაკარება. დიდაქუნა შურთოთ
 ვეშკიკაქუ: ი. ყოშ, გვ. 56 - დედამ ეს
 სრულებით არ გაიკარა (მიიკაქა).

მიქოპარა (მიკოკარაფას) სახელი
 მიკიმიკარუ(ნ) ზნისა - მიქარება.

მიქოპალუ (მიკოკალუფას) სახელი
 მიკუუკალუანს ზნისა - ბადახრა;
 გალჷ. რისამე ქარაგმით თქმა. სქანობურათ აკა
 მუთონი სიგყვა ქუშკუკალუღე: *ქსს, I,*
გვ. 120 - შენებურად ერთი რაიმე სიტყვა
 ერთმანეთზე გადაბაბი. შორ კალუ.

მიქოპაშა (მიკოკვათუას) სახელი
 მიკიკვათანს ზნისა - რამეზე მიჭრა;
 ოღნავ მოჭრა. ქორორაქე კვარჩხანი კითი
 ქიშკიკიკათე: ი. ყოშ, გვ. 98 - ქორორამ
 მარცხნა თითი მიჭრა.

მიქოპალუ (მიკოკალუფას) სახელი
 მიკიკალუ(ნ) ზნისა - უქვალოდ
 ღამარება, ბაქრომა. ინა გყობიშე ოკოდე
 ქიშკაქვალგოკონი: ი. ყოშ, გვ. 55 - ის
 მალულად უნდოდა გაეჭრო. მუშენ მიზალა
 მიკოკვალუას? - რატომ მიქაიდი
 მოსაობას (უქვალოდ გაქობას)?

მიქოპანწა (მიკოკვანწუფას) სახელი
 მიკაქვანწანს ზნისა - რისამე
 კონხად, ლამაზად მიღაბება, მიწყობა.
 ყუღე ქიშკაქვანწუ - სახლი ლამაზად
 მიღადა.

მიქოქალა (მიკოკილუფას) სახელი
 მიკაქილანს ზნისა - მიქაბა.

მიქოქინა (მიკოქინას) სახელი მიკიქინანს
 ზნისა - ბამოქნა, ოღნავ ბანწა.

მიქოქირი (მიკოქირილ/რს) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 მიკაქიკირანს ზნისა - მიბმული.
 მიკოქირილი ორინჯი გვიამქუ -
 მიბმული საქონელი აუშვა.

მიქოქირა (მიკოქირას) სახელი
 მიკაქიკირანს ზნისა - მიბმა. მა
 ხენწოფემი კოჩი მიკოქირუ: *მ. ხუძ., გვ. 12*
 - მე ხელწინის კაცი მყავს მიბმული.
 ქმეგქაქირე რამის: ი. ყოშ, გვ. 89 -
 მიაბა რამა.

მიქოქუა (მიკოკუფას) სახელი
 მიკაქკუჭანს ზნისა - მიკუჭაბა.
 კულკობაქ დეემარეჲ, სოფა
 მიკუუჭუნა: *ქსს, I, გვ. 340* - კულკობა
 დამარცხდა, საღლა (ყველგან) მიკუჭულან.

მიქოლანა (მიკოლანდაფას) სახელი
 მიკულანდუნს ზნისა - მიქარება.
 ჩემ ოსურიში ხე მუჭო ქიშკალანდუ
 ხანიშ სქაფანს.: *მ. ხუძ., გვ. 18* - ჩემი ცოლის
 ხელი როგორც კი მიეკარება ხანის შვილს...

მიქოლუ (მიკოლუფას) სახელი მიკოლუ(ნ)
 ზნისა - ჩამოპარდა.

მიქოლანა (მიკოლანდორს) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 მიკოლუ(ნ) ზნისა - მიპარდნილი;
 ჩამოპარდნილი; გალჷ. გადახეწილი. უცხო
 ქიანას მიკოლანდორუ ჩაგრენდას
 სამართალი: *ქსს, I, გვ. 97* - უცხო ქვეყანაში
 (ქვეყნად) გადახეწილს რომ ჩაგრავდეს
 სამართალი.

მიქოლანა, **მიქალანა** (მიკოლანდორს) 1.
 მიპარდნილი აღბილი, - ბადმოსაპარდნი.
 ადგილი, საიდანაც შვიდობა მონჯდობა და
 გადმოვარდა. 2. შამოსაპარდნი.

მიქოლანა (მიკოლანდას) სახელი მიკულუანს
 ზნისა - ბეპარდის ანაღ. თონოსი წყიმა
 ვეშკალენია: *ხალხ. სიმრ., I, გვ. 56* -
 დათვი წყავს გვერდს ვერ აუფილოს.

მიქოლანა (მიკოლანდას) სახელი
 მიკულუანს ზნისა - მოვლა; ბამოქლა,
 მოწასულაბა. მარამაჲ ჭყიშის შორის
 მიკულუაჲ უსხუნუნია: ა. ცან, გვ. 106 -
 ზარმაც მწყემს შორიდან მოვლა ურჩევნაო.
 ამონას მუკომღე: *მ. ხუძ., გვ. 24* -
 აქეთობას გამომართო.

მიქოლანა (მიკოლანდორს) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 მიკულუანს ზნისა - მოვლილი;
 ჩამოვლილი.

მიქოლანა (მიკოლანდას) სახელი
 მიკორულუანს ზნისა - მიქინაბა.
 მიკობლურსუ უმინჯურსუ: ი. ყოშ, გვ. 150
 - მიძინებელი ვარ უპატრონი.

მიქოლანა (მიკოლანდაფას/რს) *მიძლ.*
ენებ. წარს. მიკილურუანს ზნისა -
 მიძინებაული. ახალი მიკილურაფილი

მიკორაშა (მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა ზნისა - ბამბოლეოვა.
სუქალემქ მუშა ტამიკორაშის: *ა. ყოფშ.*
გვ. 79 - შეილებმა მამა გამოიგლოვეს.

მიკორაშა ზნისა. იპით ნაპირთან. წყაროსნდი
წყაროს გეზე, მიკორაშე - კოკობე: *ქს. I,*
გვ. 138 - გარეული იხვი (წყლის ჩიტი) წყალზე
ზის, ნაპირთან - კოკობე (კაპიტი).

მიკორაშა (მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა (6) ზნისა - მიკორაშა, მიკორაშა.
ვეზირი... მიკორაშა დო მამაშინე: *ა. ცაშ.*, *გვ. 41* - ვეზირი... მიკორაშა და მოახსენა. გლახა აჯილდა ილდას მიკორაშა: *მ. ნაბუ.*, *გვ. 245* - ცუდი (უჯიშო) კურო დედას მოუბრუნებდო. სოფრ მიკორაშა, თეფრე იკორაშა - საითაც მივბრუნდი, იქითკენ ნაფიქცი.

მიკორაშა (მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა ზნისა - მიკორაშა. უცბათ მიკორაშა დო კორაშა ტამიკორაშა: *მ. ხუბ.*, *გვ. 11* - უცებ მოუბრუნებ და კორაშა მოსტყავო.

მიკორაშა (მიკორაშა) *მძღ. ენდ. წარს.*
მიკორაშა ზნისა - (მი)კორაშაშაშა. მიკორაშა დო ქორბორ-და, შილებუნც მერჩას ალობა: *კ. საბუ.*, *ქართ. ზგ.*, *გვ. 118* - შებრუნებული თუ ვნახა, შეუძლია მოგვს ალობა (ერთხელ და სამუდამოდ მოგვიტოს).

მიკორაშა, **მიკორაშა** (მიკორაშა) სახელი
იგივეა, რაც მიკორაშა - მიკორაშა. ვეგმარინე, ვადმასუნე თიშო მიკორაშა - ვერ დავდებო, ვერ დავუდებო მის მობრუნებამდე. *იხ. რთინა;* რთინაშა.

მიკორაშა-მიკორაშა (მიკორაშა-მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა-მიკორაშა, მიკორაშა-მიკორაშა. მუშენ გომარ მიკორაშა-მიკორაშა? - რატომ ვეზარება მიკორაშა-მიკორაშა. // *ეადლ.* საქციელ. დეკვირი იშო მიკორაშა-მიკორაშა! - დააკვირი მის საქციელს (მიკორაშა-მიკორაშა).

მიკორაშა, **მიკორაშა** (მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა (6), მიკორაშა ზნისა - ზნისა - მიკორაშა, მიკორაშა. წანმოწანაშე ართიშახ ათე ქალაქის ქუმიკორაშა: *მ. ხუბ.*, *გვ. 14* - წელიწადში ერთხელ ამ ქალაქს მოადგებოდა.

მიკორაშა, **მიკორაშა** (მიკორაშა) სახელი
სახელი მიკორაშა ზნისა - მიკორაშა. ქიმიკორაშა დო ზომის: *მ. ხუბ.*, *გვ. 70* - მიკორაშა ბიჭს ქიმიკორაშა, გოვალე: *ა. ყოფშ.*, *გვ. 74* - რომ მიძინა, ვაილევა. მავალიშო შამო ბირა ვარდის მიკორაშა: *ენგური*, *გვ. 248* - იადონის ტყბილი სიმღერა ვარდა 'მი'ძინებს.

მიკორაშა (მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა (6), მიკორაშა ზნისა - 1. სტანა; სადღაც მიმდგარის სტანა. მიკორაშა დო მიკორაშა - მიმდგარა მთაზე და სტანა. 2. მიკორაშა, მიკორაშა (მაგ., ხეების...). სუკოშ წყანც ფუთქარაში ცხიშურეუ მიკორაშა: *მასლ.*, *გვ. 18* - სერის თავზე ხასიანი რეხილბია შეჯარული (მიგენილი).

მიკორაშა (მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა (6) ზნისა - მიკორაშა, შურადღების მიკორაშა. ეურე მუს ივინექ, ამ მიკორაშა - იქით (მარეს) რას იყურებო, აქეთ შემომხედე. *მარ. მიკორაშა.*

მიკორაშა (მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა, მიკორაშა (6) ზნისა - ბამბოლეოვა. უნაში ვამაქ ვამიკორაშა: *ა. ყოფშ.*, *გვ. 79* - უფროსი მშა არ გამოხედო. სოთინა გამიკორაშა დო - დისა ჩაფულა, ცაქული (მაფულა): *ა. ყოფშ.*, *გვ. 151* - სადმე თუ გამოხედებო, მინა ფესხაცმელო, ცაქული იყო (მქონდა).

მიკორაშა (მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა (6) ზნისა - დარაშა, შურადღების მიკორაშა (მაგ., ხეების). სუკოშ წყანს კომოლეუ ცხიშურეუ მიკორაშა: *ქს. I,* *გვ. 316* - ვორაქის ნეერზე ზემოდან რეხილბია მიჯარული. *მარ. მიკორაშა* (მნიშ. - 2).

მიკორაშა (მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა (6) ზნისა - მიკორაშა, მიკორაშა. მიკორაშა - შუადღეს ისვენებდა.

მიკორაშა (მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა (6) ზნისა - შორაშა შურადღების. თქიმიკორაშა კაქუტაშ კომინ, ქობორ: *მ. ხუბ.*, *გვ. 81* - ზევით თავამოდებოთ რომ შრომობს ნინევეზებუ კაცი, ნახა.

მიკორაშა (მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა ზნისა - მიკორაშა, მიკორაშა. ვარი ქუაგ მიკორაშა, დო ვარმა ეკორაშა: *ა. ყოფშ.*, *გვ. 100* - ან ქუას მიაგლეუ და ან მე დავიგლეუ? ხეს ვა მოფთხენც, ვამიკორაშა: *მასლ.*, *გვ. 25* - ხელს არ მახლებს, არ მომხეცებს.

მიკორაშა (მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა ზნისა - მიკორაშა; მიკორაშა, მიკორაშა. ვურეუ დანაქ ქემიკორაშა: *ჯარის*, *გვ. 131* - გულზე ფანგი მომეცხო (მომეცია).

მიკორაშა (მიკორაშა) სახელი
მიკორაშა ზნისა - მიკორაშა.

ქემკაქუნითგ თესგ: *ა. ცაგ., გვ. 95* - ჩააცვით ამას. ბარგი ოყო ქემკიქუნე: *ქ. სამუშ., ქსპს, გვ. 131* - ტანსაცმელი უნდა ჩაიცვა.

მიკოქუნალ-ი (მიკოქუნალ/რს) *იხ.* მიკაქუნალი, - *მიძე. ენებ. გვ.* მიკიქუნანს ზნისა - ჩასაცმელი. მიკოქუნალი ქუაუდასგ: *ი. ყოფშ., გვ. 5* - ჩასაცმელი ჰქონდეს. სადიდკორო მიკაქუნალითი გაგმანწყუაფუე: *ა. ცაგ., გვ. 45* - სადიდკაცო ჩასაცმელით გამოანყობინა.

მიკოქუნალი-ი (მიკოქუნალი/რს) *მიძე. ენებ. წარს.* მიკიქუნანს ზნისა - ჩაცმული

მიკოქუნალა (მიკოქუნალას) სახელი მიკიქუნანს ზნისა - ბამოქუნან; *მომომამა; //ადაგ.* დეაგანა. ცირაქ დელი ვამკოქუნა: *ქ. სამუშ., ქსპს, გვ. 125* - გოგომ თავი არ ავაროდოს (დაიძვინოს). ჯგირი ოკუქუნალი ბემკუქუნე - კარგი საჭმელი გამოქუნანა.

მიკოქუნალი-ი (მიკოქუნალი/რს) *მიძე. ენებ. წარს.* მიკიქუნანს ზნისა - ბამოქუნალი; ბამოქუნალი (ხილი); *//კადაგ.* დაძვინელი. წი გურძენს ბრელი აფუ მიკოქუნალი - ნელს ყურძენს ბეერი ბიქს გამოქუნალი. 0 დუღმი კოქუნალითი თავდაძვინელი.

მიკოქუნალი-ი (მიკოქუნალი/რს) *მიძე. ენებ. წარს.* კანონის, წესრიგის მოქმედების. მიკოქუნალითი კოჩი რე კანონს ვეგურთანსინი ფერი კოჩი - „მიკოქუნალი“ კაცია, კანონს რომ არ გადაუხვევს ისეთი კაცი. *შორ. ღანკი.*

მიკოქუნალი-ი (მიკოქუნალი/რს) *მიძე. ენებ. წარს.* მიკაქუნანს ზნისა - მიღუნალი. ლისმარი მიკოქუნალითი რლე - ლურსმანი მიღუნელი ოყო.

მიკოქუნანა (მიკოქუნანას) სახელი მიკაქუნანს ზნისა - მიღუნანა. ჩაქუჩი ქიმილი დო ქიმიკაქუნანი ლისმარი - ჩაქუჩი მოიტანე და მიღუნელი ლურსმანი.

მიკოქუნანა (მიკოქუნანას) სახელი მიკაქუნანს ზნისა - მიღუნანა. ართი ბარჯეიმა ღობერი ვემკიქუნანია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 9* - ერთ სარზე ღობე არ შემოიღობებო (მიიღობებო).

მიკოქუნანა (მიკოქუნანას) სახელი მიკაქუნანს ზნისა - მიკოქუნანა. მეურეუ დო მიპაღურეუ ქიმურეუნი, ქიმიკაქუნან: *ქ. სამუშ., ქსპს, გვ. 168* - მიდის და ტლინეებს ისურის, როცა მივა, შუაქედება (გამოცანა: ნყალი და ნისქელი).

მიკოქუნანა (მიკოქუნანას) სახელი მიკიქუნანთალე (ნ) ზნისა - ჩამოქუნანა. ყაბაყი ცხიმურიში წვრღვით ათიკერილი აგაფათი ვამკიქუნანთალე ოხოზნეს: *ყაზყ., 1.05.1931, გვ. 3* - გლუხი

რცხილის ღვლერჭით მიკრული კაითი არაა ჩამოქუნანული (თელემით) სახნაგზე. **მიკოქუნანა** (მიკოქუნანთალე/რს) *მიძე. ენებ. წარს.* მიკიქუნანთ (ნ) ზნისა - მიმინანალი. *იხ.* მიკოქუნანა.

მიკოქუნანა (მიკოქუნანთალე) სახელი მიკიქუნანთ (ნ) ზნისა - ყინითა, თქლამა. მინი გვალო შუმილი რე, დლე აწონო, შუკიქუნანთ: *მასალ., გვ. 66* - ზოგი კი მთლად დამოთრალა, თავი ექინდრება, ეყვინთება.

მიკოქუნანა (მიკოქუნანთალე), **მიკოქუნანა** (მიკოქუნანთალე) სახელი მიკიქუნანთალე ზნისა - ბამოქუნან (მეცლისა); ტიპიური ზნისა - ბამოქუნან, ბამოქუნან (ყრუ). გამუაბოზზე, ვამოქუნან, გურს მიკოქუნანთალე: *ქსპს, I, გვ. 163* - რომ გვეყვილო, ვერ დავიჭერ, გული (ყრუ) მეტყინება (ვამოქუნანთალე).

მიკოქუნანა/შუმილი (მიკოქუნანთალე) სახელი მიკიქუნანთალე ზნისა - ჩამოქუნანა, დამოქუნანა; ბამოქუნან. გვალო სარკო შუკიქუნანთალე: *ქ. სამუშ., ქსპს, გვ. 113* - მთლად საარაყო დამოქუნანთალე ინგარგ ე დელიბიქ: შუ მიკოქუნანთალე, შუ ზოლოდა? *მ. ხუბ., გვ. 128* - იტრან ამ დედაბერამ: რა დამოქუნანთალე მიქინიო?

მიკოქუნანა (მიკოქუნანთალე) სახელი მიკიქუნანთალე ზნისა - ბამოქუნანა; მოქუნანა (მიმეჯდარისა). ღვეანი ონადირემა მიღუნანი, კინოხუ ნდის ვამკიქუნანთალე თე ძლახი: *მ. ხუბ., გვ. 8* - ღვეანი სანადიროდ რომ ნათიღოდა, შემდეგ დევს გამოიყვანდა ეს გოგო.

მიკოქუნანა (მიკოქუნანთალე) სახელი მიკიქუნანთალე ზნისა - მიმინანა. ცომურს აღინანა ქიმიკაქუნანთალე - ტყემალს ალურა მიამყნო.

მიკოქუნანა (მიკოქუნანთალე) სახელი მიკიქუნანთალე (ნ) ზნისა - ბარს შამოქუნანთალე; შამოქუნანთალე. ვემკიქუნანთალე მიმეჯდარე, შოიადღევი ექნია: *ქ. სამუშ., ქსპს, გვ. 128* - ნუ მოქუნანთალე მიმეჯდარე, იგავარაკები არ ილაპარაკო. ხალხიქიტი გეჟიუ, ქემკოქუნანთალე: *ი. ყოფშ., გვ. 149* - ხალხი აცივდა, მიკიქუნანთალე შოიადღევი.

მიკოქუნანა (მიკოქუნანთალე) სახელი მიკიქუნანთალე (ნ) ზნისა - მიმინანა, მიმინანა; მამოქუნანთალე აღმინანა დანანანა, მიმინანა.

მიკოქუნანა (მიკოქუნანთალე) სახელი მიკიქუნანთალე (ნ) ზნისა - მისჩანა. ოკოლე ცასგ ქიმიკაქუნანთალე ონი გიმაგვენი: *ი. ყოფშ., გვ. 61* - უნდოდა ცაზე მიქუნანთალე მხედარი (მხედობარი).

ამიკრანა (მიკოჩანას) სახელი მიკოჩანას ზმნისა - ბაბ, სხმა (ნაყოფისა). ინა ვემკოჩანსე ჯასი: *ქსს. I, გვ. 71* - ის არ აბია ხებუ.

ამიკრანაშა (მიკოჩანაფას) სახელი მიკააჩანუანს ზმნისა - მისოზა. მაგანა აბარწას კოდალას ქიმკუოჩანეუ - ნამგალი სახლის აივანზე კედელზე მივასე. *შღრ. ცუნაფა.*

ამიკრანანინი (მიკოჩაგინს) სახელი მიკოჩევატუ (ნ) ზმნისა - მიბღვაბა; შაზროდე ყოფნა; უშროდე რისამა კითაბა (მაგ., თლა...). ხე ვერერეზე, მიკოჩევატუ - ზის ვერ, ვლია.

ამიკრანაშა (მიკოჩილათას) სახელი მიკააჩირთუ (ნ) ზმნისა - ბაბმანა (რომელიმე ადგილს), ბაშორაბა. კავკასია დომილებუ, ვიშთი მიკოფრილათუქი: *ქსს. I, გვ. 68* - კავკასია დამივლია, იქითაც გავედენივარ (გაგმორიბივარ).

ამიკრანაშა (მიკოჩხაუას) სახელი მიკააჩხაპანს ზმნისა - შიმხეაშაბა; შიმეპკის, ნეაშთაბის მისხბ. დუშუქ ქიმეჩხაპუ ხეს - ლომი მიგმეფა ხელზე.

ამიკრანაშა, **ამიკრანაშა** (მიკოციონუას, მიკოციექონუას) სახელი მიკოციონუნს // მიკოციექონუნს ზმნისა - მოცინძანა. კოჩორი ჭკომუვა ვოურქუქ, მიკიციექონუ - კაცური ჭამა არ იცის, იციქემა. შურკუტა დო პარამიზა ფუქსათ ვამკმაციონე - სულმოკლე და ხარხს ნამციცსაც ვერ მოუციცქი.

ამიკრანაშა (მიკოცეუმას) სახელი მიკოცენს ზმნისა - ჩამოცმენა. მიკოცენც ნაცხაცხელი: *ბასლა, გვ. 62* - ჩამოსცივია ნაბერკალი. შხუ ჯას დიდი ნახაფული მიკოცენსია - მხვილ ხეს დიდი ნაფოტი ჩამოსცივიაო.

ამიკრანაშა (მიკოცუნაფას) სახელი მიკაცუნუანს ზმნისა - მიცმა, მისოზა. ხამს (ხამის) მიკაცუნუანცენი, თექი არგუნე მუკონწყენცია: *ბაღს. სიძრ., I, გვ. 181* - დანას (რომ) მიარჭობს, იქ ნაფახს ჩამოსხნისო. *შღრ. მიკოჩანაფა.*

ამიკრანაშა (მიკოცხაბარუას) სახელი მიკოცხაბარანს ზმნისა - მიპანვრა, შხაჰნა (ოდნა). ხე ქიმკიციხაბარუე - ხელი მიოფხაჭნა.

ამიკრანაშა (მიკოცხაკუას) სახელი მიკიციხაკუ (ნ) ზმნისა - ძლინს (საცოდავად) კითაბა რისამ; დუაძლურაბულის რამესთან (მაგ., მაგიდასთან) ჰდომბა. ჩხოუს ჭვალა ვანოლეე დო კატუს მიკიციხაკუდექს: *ქსს. I, გვ. 246*

- ძროხას წველა არ ჰქონია და კატას წველიდენ (საცოდავად).

ამიკრანაშა (მიკოცხაცხუას) სახელი მიკიციხაცხუანს ზმნისა - ილნავე შიმხანით ნასამა, ნარხამა... აკაბუცხა ქიმკიციხაცხუე დო ქილიჭყუნვარა - ოდნავე შეუბო და დინყო ტირილი.

ამიკრანაშა, **ამიკრანაშა** (მიკოძაქის, მიკოძაკუას) სახელი მიკიძაკუ (ნ) ზმნისა - უბულოდ და ზარაქოდ კითაბა რისამ (მაგ., თონა...). ჯემო ჩქინი ყაბაყვი ხვალე მიკიძაკედესე: *გაზაყ., 6.06.1930, გვ. 3* - ძველად ჩვენი გლეხები მარტო თობინდენ.

ამიკრანაშა (მიკოძარგალუას) სახელი მიკიძარგალუ (ნ) ზმნისა - თირაბა, ხტამბა. არძომენი კუჩხივა ვემაგანე, მუდა სქანიჯუვა თაქ მიკიძარგალუნი - ყველას გამო ფეხზე ვერ ადებები, რამდენი შენი მზავსი აქ გამოზეხტება.

ამიკრანაშა (მიკოძევისა) სახელი მიკიძე (ნ) ზმნისა - მიღვაბა. ჩქიმი დლა დალუური, ქიმიკოძე ბონდისის: *ა. ყოფშ., გვ. 141* - ჩემი დლე დალუელი, დეფს ხიდთან (ბონდთან).

ამიკრანაშა (მიკოწაწაქის) იგივეა, რაც მიკორაძეაჭა, - სახელი მიკეუწაწუანს ზმნისა - მიპარაბა, მიწანაბა, შხაბა; ჩანაბა (რაიმე სითხეში). მიკოწაწაჭა დო მიე გოჩორხუ - შეხება და ვატყდა იქით. ქაამუდე ლეკური თაქ ხოლო, იციქემა. შურკუტა დო პარამიზა ფუქსათ ვამკმაწაწუეკო ართთანაქ თომენი: *მ. ხუბ., გვ. 147* - ჩაიდო ლეკური აქ, ტური რომ არ შეხებოდა ერთმანეთს იმიტომ. ოსურ უსხუნ ქიანაშა, მუღვას მიკეუწაწუენი?!! *კ. სამუშ., კართ. ზუპ., გვ. 107* - ცოლი ურჩევნია ქვეყანაზე, რა ტებილეულაც მიავნო?! (რალაცას მიეკარა). ჰკიდი წვენს მიკეუწაწუე - მჭადი წვენში ჩაანო.

ამიკრანაშა (მიკოწილის) მიძი. *ნებო. ჩარს.* მიკოწილუნს ზმნისა - მოკრავილი.

ამიკრანაშა (მიკოწილუას) სახელი მიკოწილუნს ზმნისა - მიკრავა. უშქურს მიკოწილუნს დო დუეუადი! - ვაშლს კრეფს და დავუცადე.

ამიკრანაშა (მიკოწკარუას) სახელი მიკააწკარანს, მიკიწკარუ (ნ) ზმნათა - მიწაშაბა, მილაბაბა. ვამკიწკარეს ვითოჯორ ნელიენ: *მ. ხუბ., გვ. 7* - გამოენწყენენ (გამოვიდნენ) თორმეტი დეცეწი.

ამიკრანაშა (მიკოწონას) სახელი მიკიწონუნს ზმნისა - დანუნაბა, წუნის დადება; გულაბა; შამგანაბა; მიწინაბა; მიწინაბრა (*ა. ყოფშ.*). ჩქიქის პლანქ ვეიპაჭოუ მთოენი მიკიწონუნებათ: *ქსს. გვ. 221* - ჩივიკა ალო ვერ აულო ვერავითარი წუნის

დადებით. ხათიხლოლი ქიმქიპონე:
კ. საბუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 88 - მაშინათვე
მივინიშნებ (დავიმასხორცებ). *შტრ. დაწონება.*

მიპროზება (მიკოწუზება) სახელი მიკაპაფენს
ზნინსა - მისხმა. მუსეხოვ მიკაწენსგნი,
ირფელსე ლოქუნეს: *ი. ყოფშ., გვ. 87* - რასაც
მიესმის, ყველაფერს დანეგას.

მიპროზება (მიკოჭაბაფას), **მიპროზება**
(მიკოჭაბუნას) სახელი მიკაჭაბუ(ნ)
ზნინსა - მინებაპა, მიკპრა; *გადატ.*
მიტმანება. ართიანს ვე მიკაჭაბუ:
ი. ყოფშ., გვ. 180 - ერთმანეთს არ მიწინებდა.
მიღელელო ცვაძა ქიმქიკაბე! - ნაილე და
შუბლზე მიინებე. *შტრ. ჭაბუ.*

მიპროზება (მიკოჭაბაფას) სახელი
მიკიკაბუნას ზნინსა - ბამოხმობა.

მიპროზება (მიკოჭაბაფას) *იხ. მიკოჭაბაფა.*
ონჯლორეში გურიშენი კოჩი
ვემუჭაფუღეს - სირცხვილის გამო კაცი
(არაინ) არ მიუქარებიათ.

მიპროპინება (მიკოჭვიტას) სახელი
მიკიკვიტანს ზნინსა - ბჰშტპა.
ელექტრონი მიღუნა დონოთ
ვამკიკვიტოუნია: *კ. საბუშ., ქახს, გვ. 166* -
ელექტრონი გვაქვს და ცვრო არ ბუტტავს.

მიპროკადა (მიკოკადაფას) სახელი
მიკაპადაფანს ზნინსა - მიჭაღდა.

მიპროკადა (მიკოკადაფას) სახელი
მიკიკადაფუნ(ნ) ზნინსა - ხმინი
ბამოცამით ჭამა, - წკლაუნდი. ოკოკოპარს
ჭკუნსუნი, მიკიკადაფუნ - საქმელს რომ
ჭამს, ხმას გამოსცემს (ისე ჭამს).

მიპროკირება (მიკოკირეფას) სახელი
მიკოკირეფანს ზნინსა - მოჭრა, ჩამოჭრა
(ნაჭრისა).

მიპროფება (მიკოპოფას) სახელი
მიკაპოფანს ზნინსა - დაჭრა; *გადატ.*
დამასხორცება. თიში ფირქი ქიმქიკოფუნ:
კ. საბუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 101 - იმის ფირქი
დაიჭირა (მისი აზრი მიიპყრო).

მიპროპა (მიკოპაფას) სახელი
მიკიკოპუნ(ნ), მიკაპუნანს ზნინსა -
მინება. კვი მუჟაში ფურჯო, თოქეგმა
მიკიკუნანცია ჭკულის: *სახლ. სიმრ., I, გვ. 68*
- კეცი როცა ხურადება, მაშინ მიინვაგოს მჭადს.

მიპროპაში (მიკოპაფას) სახელი
მიკუხაპუნანს ზნინსა - მიქაპუნება. თექ
კარს მიკუხაპე: *ბ. ზეპ., გვ. 216* - იქ
კარზე მიუქაქუნე. თოქემა კარგის
ბლაყაფენლით, კარც მიკუხაპეესგნი:
კ. საბუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 80 - მაშინ კარტს
უთამაშობდით, კარს რომ მიუქაქუნეს.

მიპროპრა (მიკოპაროფას) სახელი
მიკიპაროფუნ(ნ) ზნინსა - მისლარტება.

ბიგირს გურა ვემქიხაროფუნია: *თ. სახოპ.,
გვ. 267* - ეკალში ტურია არ ვახილართებარო.

მიპროპრა (მიკოპაროფას) სახელი
მიკოპაროფუნ(ნ) ზნინსა - მიმწყვება,
მისსლტება. გეალაში წინანე მიკოპაროფუნ:
კ. საბუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 116 - თისს ნევერს
მოსლტება. *იხ. ხარეკა.*

მიპროპრა (მიკოპაროფას) სახელი
მიკოპაროფანს ზნინსა - ჩამოშვება,
ჩამოშვება. ფასის ვამკოპაროფანა,
წოჯუნენა ნატურას: *კ. საბუშ., ქახს, გვ. 139* -
ფასს ჩამოშვებარა, გაუფუჭებენ ნატურას.
შტრ. ხატარა.

მიპროპრა (მიკოპაროფას) მიმწყვება;
საშველის არ მიქცება. *იხ. მიკოპაროფა.*

მიპროპრა (მიკოპაროფას) სახელი
მიკაპაროფანს ზნინსა - მიმწყვება.
ქიმქაპაროფელე მალაპონი: *ი. ყოფშ., გვ. 75* -
მიამწყვდია მალაპონი. ბოში, მუშენ
მიკოპაროფელა? : *ქახს, I, გვ. 104* - ბიჭო,
რატომ მიამწყვდე?

მიპროპრა (მიკოპაროფას) სახელი
მიკოპაროფანს ზნინსა - პლაპი
იარაღით ცოტ-ცოტას ჩამოშვება. ძვალს
მიკოპაროფორუნ - ძვალს ცოტ-ცოტად
აქლოს სორცს (ათლის).

მიპროპრა (მიკოპაროფას) სახელი
მიკაპაროფანს, მიკიპაროფუნ(ნ)
ზნინსა - მიხარება. თენფი წისქვილიმა
ქემქუხინაფაფუნ დო მეწისქვილეს
გემუქონაფე: *ბ. ზეპ., გვ. 144* - ისინი
წისქვილზე მიუხარებენ და მწისქვილეს
ამოუყვანია.

მიპროპრა (მიკოპაროფას) სახელი
მიკიპაროფუნ(ნ) ზნინსა -
ქიკუშომა, პრანაშპა, ბრახა. ბოშეფი
ქიმქიპაროფუნა სკოლეს: *ი. ყოფშ., გვ. 93*
- ბიჭები იპრანაშპიან (ეკალუცობენ)
მედიდასთან (მედიდაზე).

მიპროპრა (მიკოპაროფას) სახელი
მიკაპაროფანს ზნინსა - მიმსობა.

მიპროპრა (მიკოპაროფას) *მიმქ. გვ. 1. წარს.*
მიკაპაროფანს ზნინსა - მიმსობილი,
დამსობილი. თითო მიწილი ქომიღუნა, ტანში
მიკაპაროფალი: *ქახს, I, გვ. 283* - თითო
მიწილი გვაქვს ტანზე მოსაგებად
(მოსამობად).

მიპროპრა (მიკოპაროფას) სახელი
მიკოპაროფუნ(ნ) ზნინსა - მიმსობა.
თექი ქიმქულოხოფელე ოთხილეს:
ი. ყოფშ., გვ. 23 - იქ მოუჯდა საწიქესად.

მიპროპრა იგივეა, რაც მიკოპაროფუნა. ებოშივე
ვაღუჯურე დო ქიმქიპაროფუნ ცხენიმა:

ა. ცაგარევი, გვ. 15 - ამ ბიჭმა არ დაუჯერა და მოიჯინა ცხენზე (უკან).

მიმოკვანა (მიკოჯანას) სახელი მიკააჯანას ზმნისა - ოდნავ ბამოკვანა. გამკააჯუკუ კარი: *მ. ხუბ., გვ. 3* - გამოილო კარი.

მიმოკინა (მიკოკინას) სახელი მიკააჯინე (ნ) ზმნისა - მიხედავა, შიხედავა. მიკმოკინი, მოჩხონე: *ქს. I, გვ. 71* - შემომხედე, მაცხონე. მიკააჯინე გინი, ზღვა-ჯღვა წყარი ქობირე: *ა. ცაგ., გვ. 12* - რომ მოიხიბე, ზღვის მსგავსი წყალი ნახა. ჭუჭუღეს ხვალე მიკოკინა: *ა. ცაგ., გვ. 149* - ჭიჭყარს ხედება მიხედვა.

მილა რთული ზმნისწინი (მი- და ლა-: მი- (← მე-) მარტყვი ზმნისწინია, ლა- ნაწილაკი): 1. ჩვეულებრივ აღნიშნავს მიმართულებას იქითკენ, შიგნით (ქართულად შიშულება გადმოიტყვს შე ზმნისწინით): მილა-ხუნა შიგნით ჯდობა; მილა-ჯინა შიგნით შეხედვა; მილა-ჯლონა შეგზავნა. 2. ანმეოს ფორმას აძლევს მყოფადის მნიშვნელობას: მილა-აჯლონანს შეგზავნის (*შდრ. ოჯლონანს აგზავნის*); მილა-დევანს შიგნით დადებს (*შდრ. დევანს დებს*). 3. ზმნის უსრული სახის ფორმას აცვებს სრული სახისად: ქიმილა-კილეუ ჩაკეტა (*შდრ. კილეუ კეტა*); მილა-აჯლონუ შეგზავნა (*შდრ. ოჯლონუ გზავნა*).

მილაგება (მილაგებმას) სახელი მილაგებუნს ზმნისა - შედგება, რისაბამ დადგება (შიგნით). ოხვამეს ქიმლაბდგათია: *მ. ხუბ., გვ. 13* - ეკლესიაში დადგათო (შიგნით).

მილაგება (მილაგებას) სახელი მილაგებანს ზმნისა - შიშინით დადგება, დადგება. ათე ლაგამი პის ქიმლაბდგია, - უწუთ თე ბოშიქ: *მ. ხუბ., გვ. 129* - ეს ლაგამი პირში ჩამიდევო, - უთხრა ამ ბიჭმა. ოქროში ლაგამე მილაგადგია: *კ. სამუშ., ქსს., გვ. 133* - ოქროს ლაგამს (აღლირი) ამოგდებ (ჩაგადებ).

მილაგება (მილაგებას) სახელი მილეკაკალუანს ზმნისა - ნახამსახაბა. თქუმარეს ჭე ოკო ქიმლეკაკალუე - დილას ცოტა უნდა ნახებო.

მილაგება (მილაგებას) სახელი მილაკეაკე (ნ) ზმნისა - შიშინით მოკუტულად ყოფნა. თელ დლას მილაკეაკე უკუდეს - მთელი დლე იმყოფება (კიხტად) სახლში.

მილაკილი (მილაკილით) სახელი მილეკიოთუ (ნ) ზემინისა - ტრინაღი (შიგნით). თელი დლას ქუხნას მილეკიოთუ დე - მთელი დლე სამზარეულოში ტრიალებდა.

მილაკილა, **მილაკელა** (მილაკილეუას) სახელი მილაკილანს ზმნისა - ჩაპატვა.

ყორშიშე ემე ინგგე ლო თეკი დლე ქემლეკელუე: *ა. ცაგ., გვ. 61* - კოშკში ზევით გაიტყცა და იქ თავი ჩაკეტა.

მილაკე (მილაკეუას) სახელი მილაკეუანს ზმნისა - შიშინება. აკომაყარუე დო კუდეს ქიმლაკეუე - შეაგროვა და სახლში ჩაიტვა (შეკუტვა).

მილაკი (მილაკიონას) სახელი მილეკეკი (ნ) ზმნისა - დანოღა (შიგნით). ხენწიფეში ოსური სქვა, ზგსანხე, ქემელაჯანეკი ექსე ტომუსერსე: *ა. ცაგ., გვ. 49* - ხელმწიფის ქალიშვილი, მზეთუნახავი, დანწინეს (შიგნით) იმ დღეს.

მილაკე (მილაკეუას) სახელი მილაკეანს ზმნისა - შედგება ბადაბურულ რამეში.

მილაკე (მილაკეონას) სახელი მილაკეიუნს ზმნისა - შიშინება. დიდი ქვა ქიმლაკეიუნუ ოთახუს - დიდი ქვა შეაგროვა ოთახში.

მილაკე (მილაკინას) სახელი მილაკე (ნ) ზმნისა - შიშინება (ყოფნა). მილაკე მუთი ოთახუსუ - იმყოფება (დგას) თავის ოთახში.

მილაკე (მილაკეონის) სახელი მილაკეო (ნ) ზმნისა - დამაღება. მე ორე... ართო მილაკეოთუთ კარკილეგოვე: *მ. ხუბ., გვ. 151* - რა... რომ ერთად იმალებით კარდაქტილობო.

მილაკე (მილაკეონას) სახელი მილაკე (ნ) ზმნისა - სიკვდილი (შიგნით). ჭუკი ხულას შიქორენით ვემლაკეურენია: *თ. სახო., გვ. 269* - თავი ხულაში (საკუჭნაოში) შიშინით არ მოკვდებო.

მილაკე (მილაკეონას) სახელი მილეკეონანს ზმნისა - შიშინით შიშინება.

მილაკე (მილაკეონას) სახელი მილაკე (ნ) ზმნისა - დამს, ძმის (შიგნით). თქვა გეჭოფოთი, აზარი მი ლეკაქენია: *მ. ხუბ., გვ. 22* - თქვენ აიღეთ, აგერ ძეგსო (შიგნით). ნინა ოკო ვამლაკეოდას: *ქს. I, გვ. 160* - ენა არ უნდა გქონდეს (შეგ არ გეღოს).

მილაკე (მილაკეონას) სახელი მილეკეო / უმუანს ზმნისა - შიშინება (ცოტასი), ნახამსახაბა. ჭიჭე, მულდარდონი, ქამლეკეო მუე დო მიდართუ - ცოტა, რალაქ იყო, ნახებდა (შეჭამა) და ნახიდა.

მილაკე (მილაკეონას) სახელი მილეკეო / უმუაფუ, - ჭამის დროს პურთან, მჭადთან, ლომთან მისატანებელი (მისატანებელი), - საჭამანდო. ამაღა ცვალიში მეტი მილაკეო მუაფუ მუთა მილე - დღეს ყველს მეტი მისატანებელი (საჭამანდი) არაფერი მაქვს.

მილახალე ზმზ. შიგნიძე. მინილე მილახალე დო გივიჯინ-შივიჯინუ - შევიდა შიგნი და გაიხედ-გამოიხედა. *შღრ. დინახალე.*

მილახანტურას (მილახანტურას) სახელი მილახანტურე (ზ) ზმინა - ქონხად ყოფნა (შიგნი). ქარვასქას გომეპიქ, თექ მულე ფხანტურე ქ: *ქს, I, გვ. 101* - ქარვასლაში ვიდგომები, იქ ვიქნებ კობტად.

მილახეცაფას (მილახეცაფას) სახელი - ცმტა რამის შუმფა, ნახემსაპა. პიჯილა მუთონი ვამლუდვალე, ვამლუხეცაფაფუ - პირში არაფერი არ ჩაუდევს, არ ნაუხეღმსებია.

მილახეცაფა (მილახეცაფა) სახელი მილახეცადლე (ზ) ზმინა - შიბღახეცადლე. ქუმლახეცადლე ართი ოსურქ: *ბ. ხუბ., გვ. 2* - შიგ დახედა ერთი ქალი.

მილახეცაფა (მილახეცაფას) სახელი მილახეცილუანს ზმინა - შუმჩნევა, შინიშმინა; ნახვა; ნახარაპა, ნახაფომე (შიგნი). კოჩი ნამუთინს ვე მილახეცილუე: *ბ. ხუბ., გვ. 7* - კაცი ვერც ერთში ვერ ნახა. მინილესენი, ქემლახეცილუეს ართი დედები: *ქს, III, გვ. 28* - რომ შევიდნენ, ნახეს (ნახეიდნენ) ერთი დედაბერი.

მილახეცილუა (მილახეცილუას) სახელი მილახეცილანს ზმინა - ჩამხეცაფა. მანგარ ცუდეს მილახეცილ დინახალე: *ბ. ხუბ., გვ. 22* - მავარ სახლში დაწყვედილი შიგნი.

მილახიშე ზმზ. შიგნიძე. მილახიშე გიმაპახუ - შიგნიდან გამოსახა. *იხ. მილახეცილ. შღრ. მილახალე.*

მილახეცილუა იგივეა, რაც მილახიშე.

მილიონი (მილიონს) მილიონი. მილიონიშა ქომისხუნე: *ი. ყოფშ., გვ. 164* - მილიონ ვირიქენია. მულა მილიონიში მიწეთ გინორთეს: *ი. ყოფშ., გვ. 3* - რამდენი მილიონის პატრონი გახდნენ. *შღრ. ლაზ. შ. მილიონი მილიონ (ბ. შარი).*

მილმარენი (მილმარენის, მილმარენს) მილ. აწჷ. მილარე (ზ) ზმინა - მღმომი, მღმომარამ. დღამუ ხუთმახ გოლახუნს ექიანი მილმარენსია: *ბ. ხუბ., გვ. 173* - დღემი ხუთჯერ გალახას იქარე მდგომოს.

მილალუე (მილალუე-ს) მილ. აწჷ. ურს ზმინა - მიმავალი; მომავალი. ართი კოკამი ოსური ქობიჯე წყურგილიშა შიმალე: *ქს, II, გვ. 18* - ერთი კოკიანი ქალი ნახა წყაროზე მიმავალი.

მიმალარნი (მიმალარას) მილ. მიჷ. მიილანს ზმინა - მომბანი. თესე ამბე ქიმუდლეს ამბეში შიმალალარე ფქ: *კ. სიმუშ., ქართ. ზუბ., გვ. 94* - ამას ამბავი მოუტანეს ამბის მომბანებმა.

მიმარეალი (მიმარეალი/რს) იგივეა, რაც შემაჩამალი, - მიჷ. მიჷ შეჩამანს ზმინა - მიმბანი. ვა ვორექე შიმარეალი: *ბ. ხუბ., გვ. 54* - არ ვარ მიმბანი.

მიმინი (მიმინოს) ზოლო. მიმინი.

მიმინი ოსული ზმინიანი (მიმინი - მი- + მი- მარტივი ზმინიანი, ასევეა მო-) იშვითად გუგუდება.

მიმ, მიმ-ი, მიმ, მიმ (მოთხ. მიქ? ვინ?; მიჷ. მის? ვის?; ნათ. მიმ(ი)? ვის(ი)?; მიჷ. და ვით. არ აქეს) კითხვითი ნაცვალსახელი პინ? იხ. მი? შინ ოხოზანს თე სქეფად ხისას? - ვინ სახლობს ამ ლამაზ ადგილზე? შინ ომინჯე ბაღას? - ვინ პატრონობს ბაღებს? შღრ. ლაზ. მი/შინ ვინ?

მიმ-ი (მინს) განუს ზღურფლობითი ნაცვალსახელი ზომი, ზომიპროტი. შინი კოჩი კოჩი ვარე: *ქს, I, გვ. 294* - ზოგი კაცი არაა. შინს ვასქეპას - ზოგიერთს არ შეუმეცნის.

მიმამინე (მიმამინეს) მიჷ. ენებ. მიჷ. შინამინე (ზ) ზმინა - ბაღასახელი. მინამინეუქ ტომბ. (- მინამინეუქ აქეთ სახელი); ოსაჯეს უწინდეს გულე ლურჯკაიანი შინამინეუს - საცერცვეს ტყვოდნენ გულე ლურჯკაის გადასხელს.

მიმბარნი, მიმბარე (მიმბარას, მიმბარე-ს) მიჷ. ენებ. წარს. აბარენს ზმინა - მიმბარეპი; აბანაში (*კ. ჯარ.*). შინამარეუს ნეკრი ქემინახუნია: *ა. ცან., გვ. 113* - მიბარეულს მეგული შეინახავსო. შინამარეს დინა ქემინახუნია: *ხალხ. სიბარ., I, გვ. 91* - მიბარეულს მინა შეინახავსო.

მიმამინი (მიმამინეს) მიჷ. ენებ. წარს. მიოტანს ზმინა - მიმარტამი. გინუს ხე გუჯია შინამინეს: *ბ. ხუბ., გვ. 18* - გადაუსვა ხელი ტყვის მინარტყამ.

მიმამინი (მიმამინეს) *[რუს. виноват! უსაცრავად; მავაპინი! შიმომავა].* ქემამაგითი, შინამინე ვარს ვორექე, პატრონი! - მამაგითი, უსაცრავად ვარ, პატრონი! შინამინე თე შეტუთო, კეთილ საქმეს უბინათ - შეკოდება ვამაგითი, კეთილ საქმეს უუმატო.

მიმამინე (მიმამინეს) პატივა, შიმომინის მიტეპება. ხეწეწეწე შინამინეობა უწე: *ბ. ხუბ., გვ. 151* - ხელშიწეწე მიტეპება უთხრა.

მიმამინე (მიმამინეს) მილ. ენებ. წარს. მოკუკუნს ზმინა - მიმამინი (ნისქვილის ქვა). წისქვილი ახალი შინამინეობა რლე დო გეალი იქარეკალეღა (სუფიას დარღუნღა) - ნისქვილი (ქვა) ახალი მონაკილი იყო და მილად კარგად ლერღვადო (ტრიალებდო).

მიმამინე (მიმამინეს) მილ. ენებ. წარს. შეკვათუნს ზმინა - მიმამინი.

ქედნიჯორეს, ქედირულეს დუვი
მინაკვათაყალო : აა, 2, გვ. 88 –
დანენენ, დაიძინეს თავმონაჭყრელით.

მინალუზ (მინალუგეს) *მიძე. ენებ. მე. შინურს*
ზმნასა – შუასამალაი. **მინალ კარი**
შესასვლელი (კარი); **მინალ კარც მუხ**
ჯაჭვით მიკოკორუ ლომი – შესასვლელ კარზე
მსხვილი ჯაჭვით ლომია მიბმული.

მინასპა (მინასკუას) *მიძე. ენებ. წარს.*
მიოსკუნს ზმნასა – ბაზის მიპირ
კპირცხამის მიზარა, – მინასპარი.

მინარამი (მინარემს) *მიძე. ენებ. წარს.* **მეჩანს**
ზმნასა – მინაცამი. **მინაჩე** მს ელნაჩემი
უჯუნია : *თ. სახოყ., გვ. 253* – მინაცემს ნარჩევი
(რჩევის მიცემა) სჯობიათ.

მინასალე ზმზ. შიბნით. *იხ. მილასალე.*

მინასამიშუმუში (მინასამიშუმულიფის)
რელიგიურია, – შელოცვა მონახედრისა
(*ს. მაკალ., გვ. 344*).

მინაჩინე (მინაჯინეს) *მიძე. ენებ. მე.*
მინააჯინე (ნ) ზმნასა – ბაძინასაძი.

მინღი (მინღის, მინს) მინღი, ბაძი. **მინს** კაჟით
ეოშეჭოჭუნდეს – მინდს კაჟით იღებდნენ (*შღრ.*
მასალეტი, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 224).

მინღორი (მინღორს) მინღორი. ცუღემ
ოწონოღელ დიდი მინღორი მცეჟე – სახლის
ნინ დიდი მინღორი ძეგს. **ართ მინღორს**
წყურღელი ქობიძე : *ა. ცაჯ., გვ. 14* – ერთ
მინღორზე წყარო ნახა. ქიმერთო ერთ ფართო
მინღორშია : *ი. ყოფშ., გვ. 21* – მივიდა ერთ
ფართო მინღორზე. **მინღორი ზმზ.** მინღორად.
თქვეთი ხოლოსე ქეღორხოვდ მინღორა :
ა. ცაჯ., გვ. 36 – ესეც ახლოს დაჯდა მინღორად.

მინღორის (მინღორისა) *ქინი.* პაბატარა მინღორი.
იხ. აშამინღორია.

მინღორის (← მინიღორს) ზმზ. ხან, ზომგჰპირ
(ზომღორის). *იხ. ცოროფა, ნიჭი სრული,*
მინღორს ჰამო, **მინღორს** – წარე : *ქსს, I,*
გვ. 85 – *იხ. სიყვარული, ნიჭი სრული, ხან*
ჰამო, ხან – მნარე.

მინღ ზმზ. პირაღმა; შიბ, შიბნით სიღრმეში.
მინილუ მინე – შევიდა შიგნით. *შღრ. მინი.*

მინა-მინღ ზმზ. თაძვასყირა. *შღრ. მინი-მინი.*

მინ(ი)... **მინ(ი)** (მინს... მინს) *მაკალეკეგებელი*
კავშირი: ხან... ხან: ზომი... ზომი. სქან
ეპურეშე იბჯინეჟ მინი **ნ** დღადლო მინი
სერიშა : *ქსს, I, გვ. 56* – შენი სახლისკენ
ვიყურებო ხან დღედ და ხან ღამეღედ. **მინი**
ცოჟარ, **მინ** ოსური, პაგოლსან კოიშ
ჩილი: *ქსს, I, გვ. 68* – ზოგი ქალიშვილი, ზოგი
ქალი, პატიოსანი კაცის ცოლი. **მინი** კუჩხით
მიიშუ, **მინი** – ურემით, **მინით** –
ფატიონით – ზოგი ფეხით მიდიოდა, ზოგი –
ურმით, ზოგიც – ფატიონით. **მინ** ურემით,

მინ კუჩხით რისინეჟ მოძებებულეს : *ი. ყოფშ.,*
გვ. 154 – ხან ურმით, ხან ფეხით რუსებმა
გვაძუნძულეს. **მინი...** **მინაშა** : ზომი **მინი**
ართი გერს ქიგებუ, **მინი** შა – მაგირასე :
ი. ყოფშ., გვ. 14 – ბიჭი ხან ერთ მგელზე ზის,
ხანაც (ზოგჯერ) – მეორეზე.

მინი ზმზ. იპით, შიბნით. **მინილღ** **მინი**
ხუნჭეფეში ობეშა : *ი. ყოფშ., გვ. 76* – შევიდა
მინით ხელმწიფის ეოში. **გყაბარუას** სი
ღვეთსი, **მინი** ვე მნორითინუაჟუ : *ი. ყოფშ., გვ.*
127 – გატყაყებას (თავი) დაანებე (მოეშვი),
შიგნით ვერ გადაუბრუნებია. **მინით**
იბრულია-ოღა, **ვინით** ვორღული : *ი. ყოფშ., გვ.*
141 – აქეთაც (შიგნითაც) ვირბინე – ოღა,
გალმაც (იქითაც) ვარბინე.

მინი-მინი, **მინი-მინი** ზმზ. მთლიანად,
პრთიანად; ნაღმა-უაჟღმა (გადაბრუნება),
თაძვასყირა (გადატრიალება). **ცუღე მინი-**
მინი ი გემწურთინუაჟუ – სახლი ნაღმა-
უკულმა გადაუბრუნებია. **მინი-მინი**
ორკუანს ქიანას – თავდაყირა აყენებს
ქვეყანას; *გადატ.* ჩხუბობს, ყვირის, იძუქრება.
შღრ. მინე.

მინი-მინი ზმზ. იპით-აჟათ, ნაღმა-უაჟღმა. ხეს
პლატუკი მიკინებუ, **მინი-მონი**
ვორთინაჟუქ : *ქსს, I, გვ. 237* – ხელში
ცხვირსახოცი მიჭირავს (მიკავია), იქით-აქეთ
ვაბრუნებ. *იხ. მინი. შღრ. მინი.*

მინიო ლისა (მინიო ლისას) მღორა ადგილი
მინდინარეში. *შღრ. ხარჩიათა (მასალეტი, ტ. V, გვ.*
76).

მინიშა ზმზ. ზომგჰპირ, ხანღისხან. **მინი** შა
ოჭკომუნდე : *ი. ყოფშ., გვ. 20* – ზოგჯერ
შეჭამდა. **მინი** შა მონგარუანს : *მ. ზუბ., გვ.*
341 – ზოგჯერ მატორებდა. **მინი** შა ართის
უჯერადო **მინი** შა – მაგერას : *ა. ხაყ.,*
6.03.1930 – ზოგჯერ ერთს უჯერებენ და
ზოგჯერ – მეორეს.

მინდალუ (მინდალელს) *მიძე. ენებ. წარს.*
მინი ღანს ზმნასა – შემონაბანი; ნაღაპი
(რძისა). **ირ** ოჭუმარეს ბაჟე **მინ** დაღელს
არბენდა – ყოველ დილით რძის ნაღებს
აძუღვდა.

მინი-როული ზმნისწინი (მი- და ნო- : მი-← მე-
მარტეჟე *ზმნისწინა* და ნო- – ნაწილაკი):
1. ჩვეულებრივ აღნიშნავს მიმართულებას
გარედან შიგნით (ოდნავ ზეითი) (ქართულში
შიდილება გადმოიცეს მე-, შემო- *ზმნისწინებით*):
მინი-სხაჟა შემოტობა; **მინი-ცოთიაშა**
აძეღება, შემოვადება... 2. აწმყოს ფორმას
სიძველეს მყოფადის მნიშვნელობას: **მინაასხაჰანს**
(← **მინი-ოსხაჰანს**) შემოაბტება (*შღრ. სხაჰუნს*
ხტება); **მინი-ღუნს** შემოვადებას (*შღრ. ღუნს*
ღება). 3. ზმნის უსრული სახის ფორმას აქცევს
სრული სახისად: **მინი-თილუ** მოთალა ზემოდან

ცოტა (*შორ. თოღუ* თალა). მინა-ასხაპუ (← მინო-ოსხაპუ) შემოხატა (*შორ. ოსხაპუ* გადაზტა).

ბინოზიკაზა, **ბინოზიკაზა** (ბინოზიკა'ზაფას) სახელი მინააბიჯ'გ'უანს ზნისა - შამოზიკაზა.

ბინოღუშა (ბინოღუშას) სახელი მინოღუენს ზნისა - ღაღაშა, შამოღაშა. ჩემო ჟღუღა ტამნოღე სქანა სანატრული კუხი: *ქხს, I, გვ. 48* - ჩემს სახლში შემოღდი შენი სანატრელი ფეხი. ანჭო მათა ღუს მითინ ვეშნოღუენსია: *ხალს. სიძრ., I, გვ. 8* - ანი მეორე თავს არავინ დაგადგამსო.

ბინოქიპა (ბინოქიპას) სახელი მინიოქენს ზნისა - შიპსიპა; ღამაქიპა. ართი თოთა ქიმიღებუ, ქიშინი უსინი - ერთი თვე შიძლებუბა, რომ დაიმარტოს (ხბოს... მოგებას).

ბინოქინა (ბინოქინას) სახელი მინაათინანს ზნისა - ბაბაღაშა (შესვლისა). ენუფქინტრე ვეშნათინგ: *ქ. სამუშ., ქართ. ზუპ., გვ. 93* - ამათ ენუგურზე (გასვლა) ვერ გაბედეს.

ბინოქიპაშა (ბინოქიპაშას) სახელი მინაქათუ (6) ზნისა - შიპარღან; მოსკვლა; შიპარ. ეყალ სოღამ გაღიდება ღლონთქ ვაშნოქათუას: *მასალ., გვ. 92* - ასეთი ცოდვის გაკიხებუ, ღღერთმა არ შემეყაროს. შემოზერს ტეშნაქათუ ღო ეჩხუბუ - მეზობელს შეუყარდა და ეჩხუბა.

ბინოლაპაშა (ბინოლაპაშას) სახელი მინალაქაფუ (6) ზნისა - რამაქე შიპიღან თამაში. წყარს ბაჟო ჩხორია მინალაქაფუ - წყალს მზის სხივები დასთამაშებს.

ბინოშინაშა (ბინოშინაშას) სახელი მინაანთხუ (6) ზნისა - ღაღამა (ზევიდან). შეუამი თორქ ქეშეშნანთხე: *ი. ყოფშ., გვ. 162* - როდესაც თოლი დაგვეცა (თავს). ართი ჯაქ ეკორთ, მაკირა ჯას ქიშნაანთხე: *ი. ყოფშ., გვ. 86* - ერთი ხე ნაიქცა, მეორე ხეს დაეცა.

ბინოწებრა (ბინოწებრას) სახელი მინაანტგრე (6) ზნისა - შიპაქა, რაბაქა. ხეშა აშგანტგრე ღო ჟღუღა ვეშნანტგრე: *ქ. სამუშ., ქართ. ზუპ., გვ. 121* - ხელში ჩაგებტევა და სახლში ვერ შეებტევა (გამოცანა: ჭოკი).

ბინოწაშა (ბინოწაშას) სახელი მინაანჭუ (6) ზნისა - ბანწაღან. ქიანას ქანჭუ, ღაგეანიშლუე ვაშნაჭ: *ქ. სამუშ., ქხს, გვ. 170* - ქვეყანას გასწვდა, ქვეყნის თავს ვერ გასწვდა (გამოცანა: ფული).

ბინოპონა (ბინოპონას) სახელი მინოპონე (6) ზნისა - ყრღენობა; ღაპუღაშა (ზევიდან). ჯა ჯას

მინააპონენია ღო კოჩი-კოს - ხე ხეს დაყრდნობო ('გა'დაყუდებო) და კაცოკაცს. **ბინორაპაშა**-ი, **ბინორაპაშა** (ბინორაგვაფის) სახელი მინაარატუანს ზნისა - შიპარღან; შამოგღაშა. შხეში ღურულეგ ბაჭოფურე, ჟუბა ქეშნოირატუანე: *ქ. სამუშ., ქართ. ზუპ., გვ. 106-107* - სხვის მეყდარს აიღებს. (ღა) სახლში შემოგადებს. ტეშნარატუ ცუღუმა: *შ. ხუბ., გვ. 11* - შეყარდა სახლში.

ბინორმაშა (ბინორთა'ფა'-სი), **ბინორმინაშა** (ბინორმინაფას) სახელი მინაართინუანს ზნისა - ბაღაბარუნა; ბაღაბარაღაშა. ტამნირთე ქიყანაქ: *ი. ყოფშ., გვ. 146* - გადმოზუნდა ქვეყანა. კარღლი წგმობუნია ღო თინა ტამუნართინევა: *ქ. ცაფ., გვ. 21* - ქებადი დამზობილი და ის გადაბარუნეო. მუ შეშინათია, ვაშნაართინესია: *შ. ხუბ., ტვ. 262* - რა ექნათო, ვერ გადაბარუნეო. ტყაბარუას სიღვეთსი, მინი ტეშნორთინუაფუ: *ქხს, I, გვ. 229* - ტყვეებს შენ დაეთოვე (მოეშვი), შიგნით (იქით) ვერ გადაუბრუნებია.

ბინორმინაშა (ბინორმინაფას) იბ. მინორთაფა. **ბინორინა**-ი, **ბინორინა** (ბინორინა'ს-სი) სახელი მინაადირთუ (6) ზნისა - ღაღამა (თავზე); რაიმი ღანქარულ აღმზილას ყოფნა. ოროში მინორინაბაბა ტეპუღათ, ვარა უკული ვაბიურთ - ჩრდლის დადგომამდე აიული, თორემ შემდეგ ვერ ენახათო. *ი. ყაღაქ. ზედსიქედ შესვლა*, - ჩასიებუა. ინა გვარო პატარახე რე, მარა ნაჭყეპია მინაარე - ის გვარად პატარაის ქალი, მაგრამ ნაჭყეპია ჩასიებული. კოჩანიერო კოჩი შხეას ვაშნაადირთუ - კაცური კაცი სხვას არ ჩაესიება.

ბინორინაშა-ი (ბინორინაფის), **ბინორინა**-ი (ბინორინელ/რს) *მიფ. ენებ. წარს.* მინაარინუანს, მინაადირთუ (6) ზნისა - ჩაშნაბარი, ჩაშნაბაშა. ჩასიებული. ტურა ტყაბარულქ მინორინაფიღ (*ბინორინელ*) კოს უწუუა: სიმიენ ქოგიჯუქქა - გატყავებულმა ტურამ ჩასიებულ კაცს უთხრაო: შენ მინც გვობივარო.

ბინორმინაშა (ბინორმინაფას) სახელი მინაართინუანს (თოლს) ზნისა - ბაღაბარაღაშა; პარაქაშა (თვალეობა). ტეშნართინუანს თოლგმს ღო მინიღენს - გადმოკარკულას თვალებს და შემოვა. *ი. სიკედელი. ობმინა* ტეშნართინუაფუ თოლუფი - პარაკევეს გადაუტრიალებია თვალები (=მომკედრა).

ბინორუშა (ბინორულას) სახელი
მინირულე (ნ) ზმინა - შამორბანა.

ბინორუშაშა (ბინორღეფას) სახელი
მინაარღეანს ზმინა - ბაღაზარა,
შამოზარა. ღულშა დიას მინიერღეანქ:
ი. ყოფშ., გვ. 130 - თავიზე მინას დავიყვი.

ბინორუსულ-ი (ბინორცხილურს) *მიძღ. ნებდ. წარს.*
მინაარცხუანს ზმინა - მინასსრული.
ფიოლოღე გვალას გვალა
მუნორცხილ (ი) ეკიუკი: *კ. ხაშუშ., ქარო.*
ზეს., გვ. 142 - ზემოდან მთას მთა
მისასრულია' ზევით-ზევით.

ბინორუსუშა (ბინორცხუალას) სახელი
მინაარცხუანს ზმინა - მინასსრუბა;
ართმანეთშა (მაგ. ფიცრების) ღამბარება.
კიდაშ ფიცარემს ართიანს მინაარცხუანა
- კედლას ფიცრებს ერთმანეთზე ამავრებენ.

ბინოსინდალურ-ი/ბინოსინდალურ-ი
(ბინოსინდალურს, ბინოსინჯებურს) *მიძღ. ნებდ.*
წარს. მინეესინღებუ (ნ) //
მინეესინჯებუ (ნ) ზმინისა -
ჩასიძებული. ჭოჭუფიში ოჯახის რე
მინოსინდალერი - ცოჭუების ოჯახშია
ჩასიძებული.

ბინოსინდალურ-ი/ბინოსინჯებუ (ბინოსინდალ-
ლურს, ბინოსინჯ'ალ'ებას) სახელი მინეე-
სინღებუ (ნ) // მინეესინჯებუ (ნ)
ზმნათა - ჩასიძება, ზაღსიძეაღ შესკლა.
ჯგირი ოჯახის მინეესინდალუ - კარგ
ოჯახს ჩავსიძა. *იხ. სინდა, სინჯა.*

ბინოსოფუშა (ბინოსოფუას) სახელი
მინოსოფუნს ზმინა - შმჭარა; შმგლავა.
მარანიშა გემნოსოფუ, ღვინი გვიშუმ
ფირლაგანი: *მასალ., გვ. 99* - ძალით
შეჭრილარ მარანიშ, ღვინო შევისვამს ორი
ქვევრი.

ბინოსხაპაშა (ბინოსხაპუას) სახელი
მინაასხაპანს ზმინა - შამოშტომბა.
ქემნაასხაპუ კინი რაბიშგ: *ი. ყოფშ., გვ. 74*
- შემოახტა ისეგ რაშს.

ბინოტ-ი (ბინოტის) მინუშტი. მოშგანდა ღო
მინოტის ხუთი კორქ გემორქინღე: *ქნს, I, გვ.*
267-268 - მოსვენება და მყისვე (მინუტში) ხუთი
კაცი გამომირნდა.

ბინოტტონუშა (ბინოტტონუას) სახელი
მინოტტონუნს ზმინა - ბაღაპრავა
(ცუდაღ). ჩაის გემნოტტონუნა ღო
უკული იუხეშებ - ჩაის ცუდაღ გადაკრეფენ და
შემდეგ უხეშდება.

ბინოტყურაშა (ბინოტყურაფას) სახელი
მინოტყურუნს ზმინა - მოტყუაბით
შამოშვანა, - შამოტყუაბა. მულგათ იყინიე,
გამინოტყურეა ცუღეშა: *ბ. ხუბ., გვ. 187* -
რღაღით იქნებო, შემოიტყუეო სახლში.

ბინოტყუნი-ი (ბინოტყუნი) სახელი
მინოტყუნი (ნ) ზმინა - ტიპტიპი. მინ(ი) (!)
„პროპკატალო“ გი მინიფაფუ, გიშე ინწყუ
ქუა ცურუში: *გვრისი, გვ. 132* - ზოგი
„საკობითი“ ზემოდან ტიპტიპებს, ქვეით
იძირება ქვა-საბი (მეკრევი).

ბინოტყუაშა (ბინოტყუაშაფას) სახელი
მინააფაშუკუნს ზმინა - ღაპოსება. ფი
ნორცხეა ქენუოფაშევეკა - ზევიდან
ნაკერცხალი დავაკოსეო.

ბინოტყინა (ბინოტყინას) სახელი
მინააფინანს, მინოტყინუ (ნ) ზმნათა -
ზაქვიღან ბაღაფარება, - ბაღაფანა. ფილოშე
მინოტყინუ - ზევიდანაა გადაფარებული
(გადაფენილი).

ბინოტყორჩა (ბინოტყორჩუას) სახელი
მინოტყორჩუ (ნ) ზმინა - ბაღაფანა,
მოფანა ზაქვიღან. კოჩი ართიანც
ქემნაფორჩ - კაცი ერთმანეთზე გადაფინა.
წყარქ ჩხოზით მინოტყორჩუ - ნყალი
თეზოთ მოიფინა.

ბინოტყუსონუშა (ბინოტყუსონუას) სახელი
მინოტყუსონუნს ზმინა - ბაღაფანა;
ბაღაზარა, ბაღაფანა. ვეშოღებენო, ართი
ცალღე დიხა გამგნოფუტცონეე?:
ი. ყოფშ., გვ. 60 - არ შეიძლება, ერთი მუტა
(ცალი ხელი) მინა რომ გადაფენიკო. მართალი
გამგნოფუტცონეე დიხა: *ი. ყოფშ., გვ. 60* -
მართლა გადაფენიკო მინა.

ბინოტყორაშა (ბინოტყორაფას) სახელი
მინუტყორუნს ზმინა - ზაქვიღან
მორაბტაშა, მონანაშა (ონანა); მოფარაქვიანა.
ათეში უკული ჭიჭე ვიშუ ოკო
ქიშენუტყორუენი - ამის შემდეგ ცოტა
მარლი უნდა მოფანტო (მოაფნეკიო).

ბინოტუნა (ბინოტუნას) სახელი მინიქუნანს
ზმინა - ბაღაფარება.

ბინოტალა (ბინოტალას) სახელი მინიღანს
ზმინა - შამოტუნა.

ბინოტონაშა (ბინოტონაშას) სახელი
მინაცტონანს ზმინა - შამოტტება. მუთი
ოშემ ცალღე ქობირეე, ოშეშა
გამნაცტონია: *ი. ყოფშ., გვ. 23* - რაც ეზოს
გარეთ ნახო, ეზოში შემოაღდეო.

ბინოტონაშა (ბინოტონაფას) სახელი
მინიტონანს ზმინა - შამოტყუნანა. სი
გამნაცტონია ათე წყარსგ: *ა. ცაგ., გვ.*
34 - შენ გადამიყვანეო ამ ნყალზე.

ბინოტუნაშა (ბინოტუნაფას) იგივეა, რაც
მინოტონაფა.

ბინოტყუაშა (ბინოტყუაფას) სახელი
მინააშექუნს ზმინა - შამოტყუაბა.
ქემნაშქენი ღეჯი ღო თულეფი ოსქუშა -
შემოტყუეო ღორი და გოჭები საღორეში.

ვაჭარეული ვორეთია დო გემგნაშქვითია : *ა. ყოფშ., გვ. 106* – ვაჭარები ვართ და შემოგვიშვითო. ჯიხაში კარი გუნჯეს დო გემგნაშქვეს : *ა. ყოფშ., გვ. 49* – ციხის კარი გაუღეს და შემოშუშეს.

მინორინორულა (მინორინორული) სახელი მინაჩინჩოლანს ზმნისა – შამომტმარევა; ბაღამტმარევა. ღიხაში პიჯი გააბოლოჩინჩოლათ – მინის პირი (ზედაპირი) გადავატყროთ.

მინორპრუა (მინორპრუას) სახელი მინორპრუნს ზმნისა – ბაღაცურავა. ხოყო-წყარი ვოფრეთი დო ინგირსე ქიმინგეოჩური : *ა. ცაგ., გვ. 73* – ხობწყალი ვაცეურე და ენეურში შეცეურე.

მინორპახნა (მინორპახნას), **მინორპახინი** (მინორპახინს) სახელი მინააბახანს ზმნისა – ბაღაბახნა. მინაბახნეუ *ტაოსონ* ადგილი ხევის გაღმა (ხმის მისაწვდენი).

მინორწყაბა, **მინორწყაბა** (მინორწყაბას) სახელი მინააწწყუნს ზმნისა – ბაღახნა, ბაღახნა.

მინორპაბულა (მინორპაბულას) სახელი მინააბაბულანს ზმნისა – ღაბაბაბანა, ღანაბაბა. სქანი სქეამი კუჩხეთი ღიხა ქინმოჭაბულე : *ა. ყოფშ., გვ. 135* – შენი ლაზაზი ფეხებით მინა დამატყეკნე (დამანებე). *შქარ. ჭაბაკუა.*

მინორპალა (მინორპალას) სახელი მინააპკაღანს ზმნისა – ზაძიღან ღაბაღანა. თესეთ ქემნაპკაღანს... რკანა : *ა. ყოფშ., გვ. 106* – ამას ზევით დააჭედეს... რკანა.

მინორპა, **მინორპა** *ზაზ.* ააქეთ, ააქეთა მხარას. ქოყოფენია, ქოყოფენია ბრელი მღვანში მინოხ : *აია. 1, გვ. 19* – ყოფილაო, ყოფილაო ბევრი ზღვის აქეთ. *შქარ. გინოხ.*

მინორპილა (მინორპილაფას) სახელი მინაახვილუანს ზმნისა – შამიღანა, შინიღანა; შანღანაბა ცულ შიმთარაბაში. ბჟას მინაჯინენი, ირო მინახვილუა უჩასია : *ხალხ. სიძრ., 1, გვ. 20* – რდეს რომ ჩახედო (რძემი რომ იყურო), ყოველთვის შეამჩნევო შავს.

მინორპინი (მინორპინის) ბამოღმავლი.

მინორპა *ზაზ.* იგივეა, რაც მინოხ. მინორპე აქეთა მხრიდან, აქედან.

მინორპა (მინორპაფას) სახელი მინაახუნანს ზმნისა – თაეზაღამოხა; დასურვა. თე ღიხანს დასურე ქემნაახუე ოსურქ კალათი : *მ. ხუბ., გვ. 142* – ამ გოგოს მართლა დაახურა ამ ქალმა კალათი.

მინორპა (მინორპაფას) სახელი მინააჯანს ზმნისა – შაღაბა (კარისა). უეებ

ემშუნაჯა კარი : *ქხს. I, გვ. 202* – უტებს არ შეალო კარი.

მინორინა (მინორინას) სახელი მინააჯინე(ნ) ზმნისა – შაღაღვა (მგინე). მინააჯინენი, ქობორე : *ა. ყოფშ., გვ. 99* – რომ შეხედა, ნახა. *შქარ. ტაოსონ.* მინაჯინე გაღმა დასახა; გადასახედი.

მინორი (მინორის) მინორი. მინორის დული მეპყეათია : *მ. ხუბ., გვ. 1* – მინორის თავი მომჭეორო.

მინორა (მინორას) სახელი მინორს ზმნისა – შინსალა. ქობორე ბოშიქ მინორა : *მ. ხუბ., გვ. 1* – სთხოვა ზიჭმა შესვლა. სქანი ცულემა მინორა ხვალე ეკიხენუაფუე : *ა. ყოფშ., გვ. 10* – შენი საღამი შესვლისას მარტო იჯდება (კერასთან). კოლონას მინორა მინორა მარანში. *ა. ყოფშ., გვ. 127* – კოლო შესულა მარანში.

მინორა (მინორას) *[რუს. минута წუთი]* იხ. მინორა, მინორი. ათე მინორას გაეგმინჭეო : *ა. ყოფშ., გვ. 56* – ამ ნუთში გამეოჩყეუ.

მინორა (მინორას) ნიმუში. ათენა უღვლობაში მინორე – ეს უთაობის ნიმუშია.

მინორა *ზაზ.* შიხაბე. მინორა (ი) იბრულა-ოდა, ვინთი(ი) ვორულეუე : *ქხს. I, გვ. 285* – შიგაც შევირინო-ოდა, გარეთაც 'გამო'ვარბინე.

მინორა *ზაზ.* იხ. მინორა 'ზ' – ზომპაქარ.

მინორა *ზაზ.* იხ. მინორა 'ზ'. მინორა ჩილი ოხვეწულა დო მინორა – ქომორენი : *ხალხ. სიძრ., 1, გვ. 92* – ზოგჯერ ცილი ეხვეწებოდო დო ზოგჯერ – ქმარი. ჩქენ ქობორე მინორა ჭიჭერე ცოფა დო მინორა – დიდი – ჩვენს ქვეყანაში ზოგჯერ პატარაა მოსავალი და ზოგჯერ – დიდი. მინორა პაბა დაეჭევეს ართიანას : *ქხს. I, გვ. 99* – ზოგჯერ აქეს ერთმანეთს.

მინორა *განუხა ზღერ. ნაცვალსახელი* ზომისათვისი : თენჯირე წუთსოფელი, მინორა – ინწრო, მინორა – ფართო – ასეთია ნუთისოფელი, ზოგისათვის – ვინწრო, ზოგისათვის – ფართო. **მინორა** იგივეა, რაც მინორა. მინორა... მინორა : მინორა პაბა მოწორელა (უგორე) დო მინორა – პაბაში ოსურე (ჩილია) : *ხალხ. სიძრ., 1, გვ. 92* – ზოგს მღვდელი მოსწონდაო და ზოგს – მღვდლის ცილიო.

მინორა (მინორა) 1. მინორა. 2. ნაქაილი, ნახვი, შაპი მინორა (*ქ. ჭარ.*). *შქარ. წვერე, წვირე.*

მინორა (მინორა/ლს) უხმო, ნაოქაბინი.

მინორა (მინორაფას) პატრონობა. ორფელს მინორა ოკო – ყველაფერს პატრონობა უნდა. *შქარ. მინორა.*

მინორა (მინორას) პატრონი. ოკოფეს ხაშიში მინორა : *ა. ცაგ., გვ. 59* – დაიჭერეს დანის

პატრონი. პაი, ბედნიერი თემი მინჯევა :
ბ. ხუბ., გვ. 19 – პაი, ბედნიერი ამის პატრონიო.
 ვარდში მინჯე რდასო კვარა? : *ქხს, I, გვ. 46* – ვარდის პატრონი იყოს ყვაი? თქუ
 ქართი მინჯე ქე : *ბ. ხუბ., გვ. 7* – თქვა ქორის
 პატრონმა. *იხ. უმინჯული. შორ. ლა შ. მანჯე :*
 თხოზმანჯე სახლის პატრონი (*ბ. მარი*).

ბიზნამ-ი, ბიზნამ-ი (ბიზნეამს) პატრონიანი.
 ინა მანჯარი მინჯეიამი რე – ის მავარი
 პატრონიანი.

ბიზნამ (ბიზნეამს) სახელი მინჯე ენს,
 ო მინჯე უ (6) ზმნათა – პატრონობა. ათე
 კუნთხუს ო მინჯე უ ლე თორი გუგული – ამ
 კუთხეს პატრონობდა ორი გუგული.
 გუმორბეგას თის, მიქვთ თესგ უ მინჯე ენი
 – გაუმარგოს იმას, ვინც ამას უპატრონა. ის
 ვეენდა, გაჭირებას გილაღატუ,
 ვე ვე მინჯე ებ უ – იმას არ ენდო,
 გაჭირებაში გილაღატებს, არ გიპატრონებს.
 ბიზნეენს (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV სერიის,
 მწკრივებში) *გრდუე. სტაქ. პატრონობს.*
 უმინჯეენს (უბიჯაუ უპატრონა,
 უბიჯაუ/უბიჯაუაუ უპატრონებია,
 უბიჯაუ(ა)/უბიჯაუ(ა) პატრონობდა თორმე)
გრდმ. სასხე. ქე. უპატრონებს.
 ბიზნეუენს (ბიზნეაუ შესაძლებელი გახდა
 პატრონობა, –) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.*
 მინჯე ენს ზმნისა – შეიძლება პატრონობა.
 ამინჯე ენს (ამინჯაუ შეძლო პატრონობა
 გაენია, –, უბიჯაუ(ა) შესაძლებია პატრონობის
 განქე) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.* უ მინჯე ენს
 ზმნისა – შეუძლია უპატრონობა.
 ომინჯეუბაფუანს (ომინჯაუაუაუ აპატრონებინა,
 უბიჯაუაუაუაუ უპატრონებინებია, უბიჯაუაუაუ(ა)
 აპატრონებინებდა თორმე) *კაუხ. მინჯე ენს*
 ზმნისა – აპატრონებინებს.

ბიზნეამი მიძე. მოქმ. მპატრონებელი.
ბიზნეამი მიძე. ენებ. მყ. საპატრონებელი.
ბიზნეაუ, ბიზნეაუ მიძე. ენებ. წარს.
 'და'პატრონებელი.
ბიზნეამი მიძე. ენებ. წარს. ნაპატრონები.
ბიზნეამარი, ბიზნეამარი მიძე. ენებ. წარს.
 პატრონობის საფასური.
ბიზნეამი მიძე. უარე. უპატრონებელი.

ბიზნეაუ-ი (ბიზნეუელ/რს) იხ. ბიზნეული.
ბიზნე-პო-ი (ბიზნე-კოჩის, ბიზნე-კოს) პატრონი
 -ქატი. გეგმოზოჯასია ამო ათე ხორუაშ
 მინჯე-ე კოჩქია : *ბ. ხუბ., გვ. 234* –
 გამობრძანდესო აქეთ ამ სახლკარის პატრონი-
 კაციო.

ბიზნე-ი (ბიზნეულ/რს) მიძე. ენებ. წარს.
 მინჯე ენს ზმნისა – 'და'პატრონებულ/ი.

ბიზნეა (ბიზნეობას) პატრონობა.
ბიზნეა (ბიზნეუას) იგივეა, რაც მინჯე ებ ა.

ბიზნეი (ბიზნეურს) მისამაღარი. ალილოში
 თორუ ლო მითბი რუ ზიგყევი – ალილოს
 სიმღერა და მისამღერი სიტყვები.

ბიზნე(ა)ლ-ი (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ.
 მითბე ენს ზმნისა – მისამაღარი,
 მისამაღებელი; საპარდენი ამოქაპანილი
 ქველპისა (*ბასალები, ტ. I, გვ. 379*).

ბიზნეაულ-ი (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ.
 მითბე ენს ზმნისა – მისამაღებელი,
 მისამაღებელი. ლუღიში მითბე ენსა ლი
 ჯალუფი : *ი. ყოფშ., გვ. 86* – მითბე მისარტყელი
 ხეტი.

ბიზნეაულ-ი (ბიზნეაულ/რს), ბიზნეაულ-ი
 (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ. მითბე ენს
 ზმნისა – მისამაღარი, მისამაღებელი.
 მითბე ენსა ლე ქ ოკო მელნისა –
 დასკარგავი უნდა დაიკარგოს. ასე
 მითბე ენსა ლე ქ ოკო მელნისა : *ი. ყოფშ., გვ. 42* –
 ახლა დასკარგავად (დასკარგავში) მივიდვირ.

ბიზნეაულ-ი (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ.
 მითბე ენსა ზმნისა – გამოსამაღარი;
 მისამაღარი. ჭკვერ კოჩი ნარაგავად პინტიმა
 მითბე ენსა ლი რე (5) : *თ. სახოკ., გვ. 268* –
 ჭკვიანი კაცის ნათქვამი ჩვარში გამოსამაღარი.

ბიზნე-ბააულ-ი (ბიზნე-ბააულ/რს) მისამაღელი
 მისამაღელი. გეალო ანდელი მითბე
 ენსა ლე ვარენია – მითბე ადელი
 მისამაღელი-მოსამაღელი არ არისო. *იხ. მეულა.*

ბიზნეაულ-ი (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ. მეურს
 ზმნისა – მისამაღელი.

ბიზნეაულ-ი (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ. მეურს
 ზმნისა – მისამაღელი. მითბე ენსა პიჯი –
 მისამაღელი პიჯი. *შორ. ბიზნეაულ.*

ბიზნეაულ-ი (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ.
 მითბე ენსა ზმნისა – მისამაღელი.
 მითბე ენსა ლი ვაუღუღუ – მისამაღელი არ
 ქვიდა. *შორ. ბიზნეაულ.*

ბიზნეაულ-ი (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ.
 მითბე ენსა ზმნისა – მისამაღელი. საქმემა
 გლახა მითბე ენსა ლი კოჩი – საქმესთან
 ცუდი მისამაღელი კაცია.

ბიზნეაულ-ი (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ.
 მითბე ენსა ზმნისა – მისამაღელი.

ბიზნეაულ-ი (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ.
 მეჩანს ზმნისა – მისამაღელი. ძალი ამო
 მიღვინე ლო მითბე ენსა ლო ვემიჩე : *ხალხ.*
სიძო., I, გვ. 170 – ძალით აქეთ შეიძლება
 წართხა და მისამაღელი (ქი) ვერ მისცემ.

ბიზნეაულ-ი (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ.
 მითბე ენსა ზმნისა – მისამაღელი. *შორ.*
 ბიზნეაულ-ი (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ.

ბიზნეაულ-ი (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ.
 მითბე ენსა ზმნისა – მისამაღელი. *შორ.*
 ბიზნეაულ-ი (ბიზნეაულ/რს) მიძე. ენებ. მყ.

მიოზხაპურ-ი (მიოზხაპურს) *მიძე. ენებ. მე.*
 შიახეაშანს ზმინსა - მისალოცი;
 სალოცავი. თეში ქელოირაგადუნს
 შიოხეაშურ სატიცალი: *ქხს, I, გვ. 26* - ისე
 დაგუაპარაკებთ სალოცავი სატიცი.
 ახალწანაში შიოხეაშურ *ი. გვ. 127*
 - ახალი წლის მისალოცი.

მიოჯინალ-ი (მიოჯინალ/რს) *მიძე. ენებ. მე.*
 მიოჯინე (ნ) ზმინსა - შესახავი. ათე
 ჯგირი მიოჯინალი კოჩი... ქობორე:
ი. ყოფშ., გვ. 23 - ეს კარგი შესახადევი კაცი...
 ნახა.

მიოჯინე (მიოჯინეს) იგივეა, რაც
 მიოჯინალი.

მირამ? (← მინ ორე) ჰინ არის?

მირაქინი (მირაქინის) კენჭი; ბროლი. *//გადატ.*
 კილოები *(ი. ყოფშ.)*.

მირაქინი (მირაქინს) ახაბარტაქნული გამოსხედა
 (ხმირად წარბების აზიდეთ). მუჭო წარეფი
 უშირკინანს! - როგორ წარბები აზიდული
 აქეს.

მირამარ-ი (მირამარს) გულმოსულის თვალების
 ბრილითა და ბაქვირით ხურება *(მ. ძად.,*
II, გვ. 62).

მირსა/მისრა (მირსას) *რელიგ.* სამონღის
 ღვთისება, რომლის საბატეცემლოდ
 იმართებოდა დღესასწაული მირსობა *(იხ.)*.

მირსინაშა (მირსინაშას) სახელი
 მიორსინანს, მიოსონდე (ნ) ზმინსა -
 ბაღურანა, ბანაბაშა, ბაბურანა; იტყვიან
 ადამიანზე, რომელმაც ყველაფერი იცის, მაგრამ
 დუმს. შეუთუნს ქოკითხვებში,
 გომირსონსა - რასმე რომ ჰკითხავ,
 გაილურსება. ოსური, მუჭო მიორსინანქ?
 - ქალი, როგორ გატრუნულბარ?
 მირსონდე (ნ) (ბოშირსონდე გაილურსა,
 ბოშირსინაშა (ნ) გაილურსა, ბოშირსინაშა (ნ)
 განაბებოდა თურმე) *გრდუე. ენებ.* ილურსება,
 ინაბება, ტრუნდება.

მირსინანს (მირსინანს) გაილურსა, ბოშირსინაშა
 გაილურსულა) *გრდუე. ენებ.* მრავლისმეტყველი
 სახით იყურება; გატრუნულია.
მირსინაშა (მირსინაშას) *მიძე. ენებ. წარს.* გაილურსული,
 გატრუნული.

მირსინაშა (მირსინაშას) იგივეა, რაც
 მიორსინანაშა.

მირსინაშა (მირსინაშას) *რელიგ.* დღესასწაული
 სამეგრელოში, იმართებოდა თებერვალში
 დიდმარხვის დანებებამდე. ხუთშაბათ (*მეგრ.*
ცა'აშხა) დღეს და სწორადუნენ საგანგებოდ
 გამობრდილ ღორს ოშირსეს *(იხ. ი. ყოფშ.; ს.*
მაკალ., თონორ., გვ. 301-307). დღარი
 მიორსობაში მოშოჯუა: *ი. ყოფშ., გვ. 186* -
 დღე მირსობის მობრძანება.

მირსას ზმნ. გლომად *(დ. ყოფა)*.

მირსალ-ი (მირსალ/რს): 1. მისხალი, თუმანი
 ღირე შირცხალი: *ქხს, I, გვ. 152* - თუმანი
 ღირს მისხალი. ვაღობილითუაუ არიო
 შირცხალი: *ქ. საბუშ., ქხს, გვ. 167* - არ
 დამოცილებია ერთი მისხალი. 2. მკვირპები
(დ. ყოფა).

მირალ-ი (მირალის) ნოყინალი *(დ. ყოფა)*. შერ.
 რბლავა.

მის/მისა *მიქიბითი ბრუნეა ვანუსა ზღურგლობითი*
ნაკეალსახლისა მინი. ჩქინ თამადა (გოლბაში)
 ფირეფაუ, მის (//მინს) ქორელო მის
 (მინსუ) ვაურ: *ქხს, I, გვ. 180* - ჩქინ თამადა
 (ტოლუმბაში) უგერგილო, ზოგს (ვის) ასეა და
 ზოგს (ვის) არ ასეა.

მისაპაპო ჰიბა (მისაპაპო ჯიბას) მომბაპული
 ძმა, ძმადმარში. ბარათის დასახედე
 მისაგებო ჯიმა: *მ. ხუბ., გვ. 33* - ბარათში
 დასახელა მოგებული ძმა. შერ. ჯიმაზაფილი.

მისარონ-ი (მისარონს) იგივეა, რაც შირსობა.

მისაპალ-ი (მისაპალ/რს) *იხ. შირცხალი.*

მიხანი (მიხანის) მუხლის მოღრპა და ნელში
 ღრბად მოხრა ლოცვა-ვედრების დროს.
 მიგაგონს ორთულა - ლოცვობობო.

მიქ(ი) *მოხზობითი ბრუნეა მი 305? კიხეითი*
ნაკეალსახლისა: მიქ იყუას საშახიქ? *ი. ყოფშ.,*
გვ. 116 - ვინ იქნეს გლეხი? მიქ პილე დე? -
 ჯიმაქ; მიქ მოსიქილიდე დე?; ჯიმაქ; *ი. ყოფშ.,*
გვ. 176 - ვინ მომლა და? - ძმა; ვინ
 მომარჩინა და? - ძმა.

მიქა-ბარო (მიქა-ბაროს) *რელიგ.* მიქალ-
 ბაროქი. ჩხოვე მიქამ-გაროქ
 აბსოკოთოა - ძროხის მიქამგარიო
 ამოგავდო. *იხ. სამგარიო მიქამგარიო*
 მეგრეთა რწმენით, მიქამგარიო იყო
 საქონლო, მწეგოსა და საერთოდ
 შესაქონლობის მფარველი *(ქ. ცხად., ძიქვ. გვ.*
52).

მიქა-ბარო *ბ. - მარე.* (მიქელ-გაბრიელი) მიქე-
 გაბრე ქინგაკითხანსინი, ისე შუთა
 ოხვარე - მიქელ-გაბრიელი რომ მოგაკითხავს,
 იმას არაფერი ემელება *(ე.ი. მოკვდები)*.

მიქალ-ი (მიქელ/რს) მისხალი. მიქე რს
 შეუჩინ: ჯგირი ბოშენქ ქომორთაინა -
 მიხილს შეუთავლა: კარგი ბჭები მოვიდენო.

მიქალბარო ქიხი: ქიხის მიქელ-გაბრიელის
 სატი, რომელიც დატული იყო ს ობუქში
 (ნაღვინების რაიონი). სატი თარილიდა მე-13-
 14 საუკ., ის ეკუთვნოდა შენგელაის გვარს
(ს. მაკალ., თონორ., გვ. 370).

მიქი, მიქა *მიმართებითი ნაკეალსახლი:* თ
 ნაწილკვარითი მოხზობითი ბრუნეა მი ვინ?
კიხეითი ნაკეალსახლისა - 306ს. მიქე თ

მაგანა ჭკუმური, პიუსი (პის) თის ონგუნია: *ბაღს. სიძრ., 1, გვ. 94* – ვინც წინაეკა ჭამა, პირიკ მას ეწვისო. მიქეთვი ვორუჯინათი, თიშობა რდასია: *ა. ცაფ., გვ. 23* – ვინც ვაუგობთ მისობა იყოსო.

მიძირება (მიძირებას) სახელი მიძირებას ზმნისა – მიძირება.

მიწარაღება, **მიწარაღება** (მიწარაღებას) სახელი მიძაქურად ეტნს ზმნისა – ყურადღების მიუძღვარება. ბენდელას ქუუზამინილე გაჭირებულები, მიძაქურად ეტნს დო დოჯილე – ცოფიან ძალის ეტბინა გაჭირებულისათვის, ყურადღება არ მიძაქვის და მოკლა.

მივა¹ ვისთვის; ვისთან. მაოკო მიჭქედასიე, სქანი შური მიძა ტობარგნიე: *ქსს, II, გვ. 32* – მე უნდა ვიცოდყო, შენი სული ვისთვის გაეცს მიბარებულო. *იხ. ში.*

მივა² რთული ზმნისწინია (მი- და მა- მი-(←-მე-) მარეთი ზმნისწინია, მა- ნაწილაკი): 1.ჩვეულებრივ აღნიშნავს მიმართულებას მიგნით, სიღრმეში (ქართულში შეიძლება გადმოიცეს შე-, შემო-, ჩა- ზმნისწინებით). მიმა- ხუნა შუაში ჩაჯეღმა; მიმა-ჯღონა შეგზანა. 2. ანწყოს ფორმას აძლევს მეოფადის მნიშვნელობას: მიმა-ბოგანს შებოგავს (*ჭოფ. ბოგუნს ბოგავს*); მიმა-ამანს შეხელს (*ჭოფ. მანს ხელს*). 3. ზმნის უსრული სახის ფორმას აქცევს სრული სახისად: მიმა-აგაჩუ შეურა (*ჭოფ. აგაჩუ ურა, შალა*); მიმა-ატეგუ შეჩარა, შეკეცება (*ჭოფ. ტეგუ შეჩარა*); მიმა-ჩურუ შეცურა (*ჭოფ. ჩურუ ცურა*).

მიშაბარდონი (მიშაბარდონს) სახელი მიშებარდელუ (ნ) ზმნისა – ჩახლართვა, რალატის არეშ-დარეშება; ხლაფორთი.

მიშაბარდონი (მიშაბარდონის) სახელი მიშებარდელუ (ნ) ზმნისა – ბორდელვა (მიგნით); ბორდელი. მუმი ჭკუათი მუღდასორენი აკეთენს, მიშებარდელუ – თავის ქუთით რალაცას აკეთებს, ბოდილობს.

მიშაბარდონი (მიშაბარდონის) იგივეა, რაც მიშაბარდელინი, – სახელი მიშებარდელუ (ნ) ზმნისა – ხლაფორთი, ნვალვა, ზხანირი, ბანამანი (რამეში).

მიშაბარდელი (მიშაბარდელს) სახელი მიშებარდელუ (ნ) ზმნისა – ფაფხური, ფაფხუცობა საძმეში. ითომ აკეთენს, მუღდასორენი, მიშებარდელუ – ვითომ აკეთებს რალაცას, ფაფხურობს.

მიშაბარდონი (მიშაბარდონს) სახელი მიშაბარდელს ზმნისა – პაბარა ხიდის (ბოგის) ბაპეთება. ათე წყაროში მიშე ქიმიშამიბოგია: *ი. ცაფ., გვ. 41* – ამ წყალში (მდინარეში) შიგნით ბოგა გამოკეთო.

მიშაბარდონი (მიშაბარდონს) სახელი მიშებარდელს ზმნისა – შიბ ტრიალი, ბოშაქობა, მძინეპარება. მუშასქანი უკავიჭარუ თურქებუ მიშაბარდელსა: *მასალ., გვ. 20* – მაშაშენი უბედური თურქებში იბრძვისო (ტრიალებს).

მიშაბარდონი (მიშაბარდონს) სახელი მიშაბარდელს ზმნისა – ჩაღბმა (შიგნით).

მიშაბარდონი (მიშაბარდონს) სახელი მიშაბარდელს ზმნისა – ჩაღბმა. დუს ირღიხას მიშაბარდელს – თავს ყველგან დებს (ერევა ყველაფერში).

მიშაბარდონი (მიშაბარდონს) სახელი მიშაბარდელს ზმნისა – ჩაზალვა. დუმუს მიშაბარდელსი ნი, ქვირს ორთუ ბრელს – ლომს რომ ჩაზელს, ფეცილს უშეება ბევრს.

მიშაბარდონი (მიშაბარდონს) სახელი მიშაბარდელს ზმნისა – ბაშაქობა. მიშაბარდელს ყულეშას – გააცოლებს სახლამდე.

მიშაბარდონი (მიშაბარდონს) მიძი. ენებ. წარს. მიშაბარდელს ზმნისა – ჩაზალილი. დუმუ მიშაბარდელი მაფუ, დაატაფალი რე – ლომი ჩაზელილი მაქეს, დასაგებია.

მიშაბარდონი (მიშაბარდონს) სახელი მიშაბარდელს ზმნისა – სადმე შესივლის ბაბაქობა; შაბაქობა. ეე მშათინანდ ტარილი თე არდელიე მხეფარანდ: *მასალ., გვ. 115* – ტარილიე ვერ შებედავდა ამ ადგილებში სხვა დროს. ნდემეფი ეამე მშათინანდელს: *ი. ცაფ., გვ. 55* – დევები ვერ შებედადენენ (შესვლას).

მიშაბარდონი (მიშაბარდონის) სახელი მიშაბარდელს ზმნისა – შედენება. შუკამა ტამშათიხოშუ – შუკამი (ორლობეში) შესვია.

მიშაბარდონი (მიშაბარდონის) სახელი მიშაბარდელს ზმნისა – ბარეშა, შარეშა. ქიშაბარდელს ოსურეშს დო არბო ორგინეს – გაერიგენენ ქალებში და ყველა გააქციეს.

მიშაბარდონი (მიშაბარდონის) სახელი მიშაბარდელს ზმნისა – შიგნით ბორაობა. ყებურს მუშებარდელს ქე მუგეში ნაბადიში გორგელს: *ი. ცაფ., გვ. 154* – კერიაზე ვგორაობ ძველ ნაბადია გამოლოზე.

მიშაბარდონი (მიშაბარდონის) სახელი მიშაბარდელს ზმნისა – ჩაპარდონ. თომი მიშაბარდელს უკავ: ტურეფს ცყვეთი მუგუნდენი: *ქსს, I, გვ. 90* – მასში ჩავარდნას სჯობია, მტრებს ტყვედ მიჰყავდე. 2. ბნალე, ეპილამუსი. ათე ბალანას მიშაბარდელს ოტე – ამ ბაშეშს ბნედა (ეპილამუსი) ტრს.

მიმანდულ-ი (მიმანდულს) ნიშნადური. სანაკიმა წინიული ღო ქიიბიდი მიმანდული - სენაკი ნავედი და ვიყიდე ნიშნადური.

მიმანბილუს (მიმანბილუს) სახელი მიშაანბტილანს ზმნისა - (ოღნდე) ბასლენა (სიმინდის ტარისი); ჩაბნა, შიპიხეხება. ქიშეურქი ღო მახლო ქიშშონბტილუა დუს - მივალ და მეც შევაკვებთ თავს.

მიმანბლურუს (მიმანბლურუს) სახელი მიშაპადურანს ზმნისა - ბაპანდურება; შურატსხაქოფა. ჩქიზდა მუოკოდესინი, ვაგმაგინუ, მახლო ქიშშოპადურესი - ჩემთან რა უნდოდათ, ვერ ვაგივც, მეც გამაპანდურეს.

მიმანბნტუს (მიმანბნტუს) სახელი მიშაპარენტანს ზმნისა - უდგნილმოდ თქმა (არასათქმელი); არასწორის თქმა. გაჩენდი სქანო, მუს მიშაპარენტა? - გაჩერდი შენთვის, რასა, სისულელეს რომ ღაპარაკობ?

მიმარბალ-ი (მიმარბალის) სახელი მიშარბადადანს ზმნისა - ჩალაპარაქება (ორ მხარეს შუა). გლახა ვაშშოარბადასგ მონღ დორონთიში ჭყლექ: *ქსს, I, გვ. 89* - ცუდი არ თქვას (ჩვენს საქმეში) ვინმე ღვთისგან წყეულმა.

მიმარბსუს (მიმარბსუს) სახელი მიშარბცანს ზმნისა - შაღნა, ჩაღნა (ორღობებს შორის, ყანაში...).

მიმარბუსალ-ი (მიმარბუსალს) *მიძე, ნებ. მკ.* მიშარბუანს ზმნისა - ჩასარბაპი; ჩასამბატბალი. მუ უჭირა, თქენი ჭირი, შხვამი მიშარბუაფალი? : *მსალ., გვ. 95* - რა უჭირთ, თქენი ჭირიმ, სხვის (თმის) ჩასამბატბელი? მიღაბრო, სიიღი მაფუ მიშარბუაფალი - ნავედი, სიმინდი მაქვს ჩასარბავი (ნაკულად ადგილებში).

მიმარბქუს (მიმარბქუს) სახელი მიშარბენქანს ზმნისა - უდგნილმოდ რისამი თქმა, - შიპიქება. ეფერი მითუნეფი თქუე, ქიშაარენქენი, გორიონდუ კორქ - ისეთი რაღაცეები თქვა, რომ წამოაყრანტალა (გარეკა), გაშეშა კაცი.

მიმარბა, მიმარბაუს (მიმარბაუს) სახელი მიშურთანს ზმნისა - შიპიქება, ჩახეპება; დღომბ. მუმი ცუდემი მარამე მიშურთუ - თავის სახლის გზისკენ შეუხვია. უთუხელას თანაფას თახუქ მუშურთუა : *ა. ცან., გვ. 120* - ზარმაც მრთელს ადღომას მოუნდა რთვაო. ეთინარე გაგებულ, დეუქ თიხე მიშარბთუე : *ქ. საძუშ., ქართ. ზგ., გვ. 107* - ის არის გაგებული, თავშიც იმას აბარია (შეუვა).

მიმარბალ-ი (მიმარბალს) *მიძე, ნებ. მკ.* მიშურთანს ზმნისა - შიპიქება. მიმარბთუე.

მიმარბინაუს (მიმარბინაუს) სახელი მიშაართინუანს ზმნისა - შიპარბება (ავადმყოფის). ღუბი ქიშაართინუე - ავადმყოფი შეპარუნა.

მიმარბუქ (მიმარბუქს) იგივეა, რაც მიშარბთალი, - შიპიქება, ჩახეპება.

მიმარბაუს (მიმარბაუს) სახელი მიშაარინუანს, მიშურენ(ნ) ზმნათა - ყოლა; ჩაქანება. სუმი ბაღანა სკოლაში მიშაპირე - სამი ბავშვი სკოლაში მყავს (მიღვას). სქანი დული ქიშშორინუანს ჩქიმი ცუდემი ფანაშია : *ქ. საძუშ., ქართ. ზგ., გვ. 55* - შენი თავი გაურიოს (ჩამოყენოს) ჩემი ოჯახის ფანაში.

მიმარბაუს (მიმარბაუს) სახელი მიშარბევანს, მიშურბევანს ზმნათა - ჩაქრა; ბაქრა (ნემსის). ღვთის ძაფე ქაშშურბლე - ნემსი ძაფე გაუყარა.

მიმარბაპანაუს (მიმარბაპანაუს) სახელი მიშაარჩქვანუე(ნ) ზმნისა - შიპიქება. ბაძარს ქიშაარჩქვანუე ეობერქ (ღეუქ) - ბაძარს შეგება ეს ობერი (ღორი).

მიმარბაონ-ი (მიმარბაონის) სახელი მიშეესოფუ(ნ) ზმნისა - ბრძოლა, ბრძოლმობა, მძინინარება (სადმე შიგნით). გულუა ღო მუშურეფი მიშესოფუე შექალისას : *ქ. საძუშ., ქართ. ზგ., გვ. 102* - გულუა დ მისათები შუა ტრიალბსო (შუაში ბობოქრობსო).

მიმარბაუს (მიმარბაუს) სახელი მიშეტიბუანს ზმნისა - შიშობება (ხელის). ცუდე იშენი იჭუე ღო ხე ვარა ქიშეტიბევა - სახლი მიანც ინვის და ხელი მიანც შეითბო.

მიმარბაონ-ი (მიმარბაონის) სახელი მიშეცყობუე(ნ) ზმნისა - ღამბაძე; ჩამბაძე, ბაშულად მისილა. ტყასე ქიშეტიბევა : *ა. ცან., გვ. 35* - ტყეში ჩამბაძე.

მიმარბაუს (მიმარბაუს) *იხ. მიმარბაონი.* **მიმარბაუს** (მიმარბაუს) სახელი ქიშეტიბეურუანს ზმნისა - შიშაქება. ქეშმაბეცურე ვარია ღო აღ-ღარბორი ქუმობეცეო? : *მ. ზხბ., გვ. 316* - შემომბატუე უარი დ აღო-ცეცხლი მომიყიდე?

მიმარბაონ-ი (მიმარბაონის) სახელი მიშეტიბუე(ნ) ზმნისა - ტრიალბი; ფოფინი. ვევაქწყუე ჯარბი ტარეც, შხვა-შხვა ანგეს მიშეტიბევა : *მსალ., გვ. 72* - ცუდე ტარხეა აწყობილი, სხვა ამბებშია გართული (ტრიალბს).

მიმართვა (მიმართვა) სახელი
მიმართვა ჩანს ზნისა - არაჲ, შირაჲ
(ერთმანეთში). ქიმართვა ჩესე ართთანც
ქერი ღო ქუმუში კაკალი: *ო. თფშ., გვ. 17* -
მუერის ერთმანეთში ქერი და ქუმულის
მარცვლები.

მიმართვალი (მიმართვალ/რს) სახელი
მიმართვალი (ნ) ზნისა - შუაში
ტრიბლი, ფარა-ფუჩი. გემუანი სირჩინე
ულუ, მიმართვალი სქუალემსი ღო
მოთალემს - გემრიელი სიბერე აქეს, ფარი-
ფუროს (ტრიბლებს) შეილებსა და
შელიშელებში. ღარიბი ფარას მიმართვალი
- ღარიბი ფულებში ტრიბლებს.

მიმართვალი (მიმართვალის) სახელი მიმართვალის
ზნისა - შიტანი. ოკომაღს მიმართვალის
- საქმელს შეიტანს.

მიმართვარი (მიმართვარს) *მიმ., ერგ. გვ.*
მიმართვალის ზნისა - შისატანი.

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი
მიმართვარი (ნ) ზნისა - სიქვილი.
ქიმართვარი, მარა გაიმეონეს - მოკდა,
მარამ გამოიყენეს (მდგომარეობიდან).

მიმართვარი (მიმართვარს) *მიმ., ერგ. წარს.*
მიმართვარი (ნ) ზნისა - ჩამკვარი.

მიმართვარი (მიმართვარს) უშუაშვილი
(უშუაშვილი ყოფნა) რისამე კითხვის
ღრმს. მითინი მუთონს ვაკითხვ, იმენ
მიმართვარა - არავინ არაფერს
ეკითხება, მარამ მინც იქ იმყოფება.

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი
მიმართვარის ზნისა - ჩამკვარი.
რატანსინი, ქიმართვარი თეამე - რომ
ლაპარაკობს, ჩამოაგდო ეს ამბავი.
ქემართვარი თეამე მამკვარსა: *ო. თფშ., გვ.*
139 - ჩამაგდო შუა ადგილას.

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი
მიმართვარის ზნისა - შიქვანი.
სანთელიშა გემართვარის ბაქარს: *მ. ხუძ.,*
გვ. 5 - სანთელიშა შეიყვანს ბანარს.

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი
მიმართვარის ზნისა - შიქვანი;
შამკვარი.

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი
მიმართვარი (ნ) ზნისა - (ტყუილად)
შარში ბანკეჲ. მუთონს შექს ვარდუნი, თემი
ქიმართვარი, ჯიშალერული, ი კოქი -
არაფერ შუაში რომ არ იყო, ისე შარში გაეხვია,
სანყალი (შამკვარი), ის კაცი.

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი
მიმართვარის ზნისა - ჩამკვარი. ბუხარს
ქიმართვარი თეამე: *მ. ხუძ., გვ. 14* - ბუხარში
ჩამკვარი.

მიმართვარი (მიმართვარს) *მიმ., ერგ.*
წარს. მიმართვარის ზნისა - ჩამკვარი
(შუაში).

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი მიმართვარის
ზნისა - შიქვანი რისამე (დაუმსახურებლად).
გარანარი მიმართვარი - გვარანად იშოვა
(დაუმსახურებლად).

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი მიმართვარის
ზნისა - ჩამკვარი (შუაში). ჩემკვარემ,
ჭითა ქიმართვი, ურთი გემკვარი: *ა. ცან., გვ.*
141 - თეთრი დაგანე, წითელი ჩავაქოვე,
შავით გაგავსე (გამოცანა; ყურძენი იზაბელა).

მიმართვარი (მიმართვარს) *მიმ., ერგ. წარს.*
მიმართვარის ზნისა - ჩამკვარი.

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი
მიმართვარის (ნ) ზნისა - შირალი
(შეგნით). ეთექი მიმართვარის ღნი,
თნა მუ რე? - იქ რომ შირალეს (შეგნით), ის
რა არის? შირ. შექვარი.

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი
მიმართვარის (ნ) ზნისა - შირალი
(შეგნით). ქემკვარი ღებო ქემკვარი ღო
ქემკვარის ქემკვარი: *ქსს, II, გვ. 40* - უხის
ღებოქარი ქემკვარის და ვიშვიშებს. შირ.
შემკვარი.

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი
მიმართვარის ზნისა - შიქვანი. *გადექ.*
უნებურად რამე გარევა. მუს ვაკვლე თემი
ქემკვარი რე ათე საქმეს - მას რომ არ
უნდოდა, ისე შექვარი (შევიდა) ამ საქმეში.

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი
მიმართვარის (ნ) ზნისა - ცანტარი
(შეგნით). ნესტორქ ვაბთარისა ღო შიში
მიმართვარის - ნესტორმა არ მანხოსო
და შიშით ცანტარეს (შეგნით).

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი
მიმართვარი (ნ) ზნისა - ცანტარი. *გადექ.*
ჩახლევა. კორმა ვა მხოვესე ღო კითით
ქემკვარის: *ო. თფშ., გვ. 150* - სუთი
ვერ ემრავთ და თითით ცნებავდენ.

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი
მიმართვარის ზნისა - არამართად
ჩასობა. წკორევი ვემართად ქიმართვარი
- ვოხები ავერევი ჩარევი. *II გადექ.* სხვის
სუბარში გარევა. სქანდა ვაკვლიხორნა ღო
სი მუს მიმართვარი ქემკვარი? - შენთვის არ
უკითხავთ და შენ რას ერევი (ერეობი).

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი
მიმართვარის (ნ) ზნისა - შამკვარი,
ბარჩარი. მუქო ირ ღიხს ქიმართვარი,
ქიმართვარი! - როგორ ყველგან
გაკვებება, ვაქვარი.

მიმართვარი (მიმართვარს) სახელი მიმართვარი (ნ),
მიმართვარი (ნ) ზნისა - შამკვარი.

ბიზანსი 1. ჩემზე მეტი ხნისაა (წლოვანებით); 2. მიღბას (მაგ., რომელიმე მცენარე).

ბიზნუ- რთული ზმნისწინი (მი- და წო-: მი← მე- მარტოე ზმნისწინია; წო- ნაწილია); 1.ჩვეულებრივ აღნიშნავს მიმართულებას წინ. მიწო-ს ხშირად ენაცვლება წიმო- (ქართულად შეიძლება გადმოიცეს ვაჰმო- ზმნისწინით): მიწო- დგალა/წიმო-დგალა წინ დადება; მიწო- რინაჟა/წიმო-რინაჟა ნამოყენება 2. ანმყოს ფორმას აძლევს მყოფადის მნიშვნელობას: მიწა- არინუანს/წიმა-არინუანს ნამოაყენებს (ჰერ. ორინუანს აყენებს); მიწა-აჯლონანს/ წიმა-აჯლონანს გაავ ზავნის (ჰერ. ოჯლონანს გზავნის). 3. ზმნის უსრული სახის ფორმას აქცევს სრული სახისად: მიწა-აჯლონუ/ წიმა-აჯლონუ გაგზავნა (ჰერ. ოჯლონუ აგზავნა); მიწა-აყოთუ/წიმა-აყოთუ ნამოაყოდი (ჰერ. ოყოთუ აგდო).

ბიწოვალა/ნიწოვალა (მიწოდვალას) სახელი მიწოდვანს ზმნისა - წინ დადება; ნამიწდება. ძდაბის დუღიშა ქემწუღუქ: *ბ ხუბ., გვ. 10* - გოგოს თავთან დაუდო. ქიმწუღუქ დუღიშა დას ძაგარი: *ბ ხუბ., გვ. 9* - დაუდო თავთან დას ჯაგარი.

ბიწოვალაჟა (მიწოვალაჟას) იგივეა, რაც წიმოვალაჟა, - ნამოჰჰვარება.

ბიწოთხორა/ნიწოთხორა (მიწოთხორუას) სახელი მიწოთხორუნს ზმნისა - ნამოთხორა. ფულუქ, - ქიჯვანა ინწყუნია დო, - არბაშ წოხოლე გემწოთხორუა თოლი: *ბ. საბუშ., გვ. 260* - თხუნელაბ, - ქვეყანა იქცევაო და, - ყველაზე წინ დაითხარაო თვალები.

ბიწოქინა/ნიწოქინა (მიწოქინას) სახელი მიწოქინანს ზმნისა - ნამოწვენა. დარიბიქ მიწოქინი, შეღებუანე გუწუკუღე!: *ბ. საბუშ., ქმს, გვ. 160* - დარიბმა ნამოინია, შეღებულს გაუსწრო!

ბიწოქირა/ნიწოქირა (მიწოქირუას) სახელი მიწააქირანს ზმნისა - დაბმა. ჩხუ ჩხანას ვამწააქირა - ძროხა მზებუ არ დაბა.

ბიწოლაჟა/ნიწოლაჟა (მიწოლაჟას) სახელი მიწოლუ (ბ) ზმნისა - ნამოწპარება. ნამ თოლი სი გალორენენე, თი თოლი ვამწოლადუღელსი: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 103* - რომელი თვალიც შენ გატყუებს (გალორებს), ის თვალი ამოვარდნილიყსო.

ბიწორაჟა/ნიწორაჟა (მიწორეჟაუას) სახელი მიწაარეჟუანს ზმნისა - ღარბმა. ნოტე ვარდი ქოპუას, ქუწმწორეჟა - სიში დუსი: *ქმს, I, გვ. 85* - ნეტავი ვარდი მქნა, მის თავთან დამრგო.

ბიწორინა/ნიწორინა (მიწორინას) სახელი მიწოლირთუ (ბ) ზმნისა - ნამიწბრმა. ოსური ლეხი დასენი, კოჩიში დურა ქუწოი დო

გემწოლირთუნია: *ბ. ყოშუ., გვ. 179* - ავადყოფი რომ იყოს ქალი, კაცის (ქმრის) სიკვდილი უთხარი და ნამოდგებო.

ბიწორინაჟა/ნიწორინაჟა (მიწორინაჟას) სახელი მიწაარინუანს ზმნისა - ნამოჰჰვენება. მუში დუღი ქიმწაარინუე უნაშო - თავისი თავი ნამოაყენა უფროსად.

ბიწოულა, ბიწოულა/ნიწოულა (მიწოულას) სახელი მიწოულეს //წიშუქუნს ზმნისა - ნასკლა, ბასკლა. ...ბაზარიშათ ვამწუქურქ: *ქმს, I, გვ. 130* - ...ბაზარშიც არ გაუვალ.

ბიწოზმა/ნიწოზმა (მიწოზებას) სახელი მიწოიგენს ზმნისა - დატოვება. ვოხვეწუქ, ჩიმი სიგყვა უნიწურო ვამწოიგუქ!: *ბ. საბუშ., ქართ. ზებ., გვ. 33* - ვახვენები, რომ ჩემი სიტყვა უპატრონოდ არ დატოვო!

ბიწოვალაჟა/ნიწოვალაჟა (მიწოვალაჟას) სახელი მიწაა'გ'ვალანს ზმნისა - ნამოჰჰვარება. ვამუნუენ, ის დუღ განები, ვეგოიძას, ვამწააგვალა: *ბ. საბუშ., ქმს, გვ. 142* - რომ არ სვამს, იმას თავი გაანებ, არ დაყვედრო, ნუ დასძრახავ.

ბიწოჯოთხა/ნიწოჯოთხა (მიწოჯოთხას) სახელი მიწააჯოთხანს ზმნისა - ჩაბდება; ნამოგდება. დაჩხირს ქიმწააგუთენ, მათეაგურე კოლეღენსია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 36* - ცეცხლში რომ ჩააგდო, მეორე მხარეს გავაო.

ბიწოჟატარა/ნიწოჟატარა (მიწოჟატარუას) სახელი მიწოჟატარუნს ზმნისა - მიმწოგინება. ლეხი ჭიჭიქს ქიმწოჟატარუნს გენი, ვაგოიჩენდუ - ავადყოფი ცოტას რომ მომჯობინდება, არ გაგიჩურდება (ლოგინში).

ბიწოჯოჩხინა/ნიწოჯოჩხინა (მიწოჯოჩხინუას) სახელი მიწააჯოჩხინუნს ზმნისა - ბამოწვენა. ცხენს ჭკადუნდეს დო ვეაბუქ (//გორდიქ) კუჩხი გემწოჯოჩხინუა, - მათი დოჰჰკალითია: *ბ. საბუშ., გვ. 266* - ცხენს ჭქადუნდენ დო ბაყყმა ფეხი გამოიშვირაო, - მეც ამქცედიო.

ბიწოქინა/ნიწოქინა/ნიწოქინა (მიწოქინას) სახელი მიწოქინეს ზმნისა - ნამოწვენა. გემწოქინისე არბოქ დო ქემბაღელსე: *ბ. ყოშუ., გვ. 33* - ნამოცვიდენე ყველა და შემოეგებენე.

ბიწოწპარინა/ნიწოწპარინა/ნიწოწპარინა (მიწოწპარინაჟას) სახელი მიწუწპარინუნს ზმნისა - ნამოგდება, დავსება (თვალისა). იქე ქღელუხეამილუე ჟირი კითი თოლეფუდ დო გემწუწუქოინ-ნუე: *ბ. ყოშუ., გვ. 63* - იმან დაუხვედრო ორი თითი თვალეგზე და დაუქსო (ნამოუგდო).

მინოქოზუზა/ნინოქოზუზა (მიწოქოფაფას)
სახელი მიწოქოფაფას ზმნისა –
მიშვირა; ბანოვდება. თიმ დროს სქვაქ ხე
ოქოფოფუ დო დარხირიშა ქე მწოქოფოფო უ:
მ. ხუბ., გვ. 178 – იმ დროს მელმა დაუჭირა
ხელი დო ცეცხლზე მიუშვირა.

მინოხუნა/ნინოხუნა (მიწოხუნას) სახელი
მიწოხოლო დო ნი (6) ზმნისა – ნამოქოდომა.
სწორედ თე დროს ართ კევარიაქ ჭინდარე
ქე მწოხოლო დო წყანც: *კ. საბუშ., ქპს., გვ.
154* – სწორედ ამ დროს ერთი ყვაი ქადრის
ნეერზე ნამოჯდა.

მინოქინა/ნინოქინა (მიწოქინას) სახელი
ქიმწოქინე (6) ზმნისა – ნამოქინაძე.

მმარე/მმარე (მმარეს, მმაროს) ბმირი,
მრამპალი. თქენადა ისი მუეჯუღოლი მმარე
ნინალა: *ი. ყოფშ., გვ. 137* – თქენთან მას
მიუძღვის ბევრი მსახურება. ბირე მმარო
ჯგვრი ღღანი, მორჩქილეუ ბირა სქანი:
ი. ყოფშ., გვ. 175 – რომ ნახო ბევრი კარგი დღე,
მომასმენინე შენი სიმღერა. *იხ. მმარე/მმარო.*

მო-/შე- მარტეი ზმნისქინი (ქართული მო-): 1.
ჩვეულებრივ აღნიშნავს მიმართულებას აქეთ
(*საბორის* შე-): მო-თელასს ხმამაღლი
ტირილით მოდის (*შორ. შე-თელასს*); ვა
მოოწონქო შა?: *ქპს. 1, გვ. 78* – არ
მუგნონვარ მე? 2. ანშოშო ფორმის აძლევეს
მუეჯადის მნიშვნელობას: შას მო-
ჭკირუნს ხეს მოკრის (*შორ. ჯას ჭკირუნს ხეს
ჭრის*); მო-ღუნს მოადგას (*შორ. ღუნს
დგამს*). 3. ზმნის უსრული სახის ფორმის აქცევეს
სრული სახისად: მო-წამალუე მონამლა (*შორ.
წამალუე ნამლა*); მო-მინდუე მოზიდა (*შორ.
მინდუე ზიდა*). *შორ. ლაზ. 3. მო-*

მო- სუფიქსთან ერთად (მო--ე) ანარმოვებს: 1.
ზედსართავი სახელების ოდნაობით ხარისხს:
მო-ჭითე მონითალო (*შორ. ჭითა ნითალო*),
მო-უჩე მოშაე (*შორ. უჩე თაე*), მო-რჩე-
მოთეთრო (*შორ. ჩე/რჩე თეთრო*). 2. მიმღეო-
ბას: მო-რავადეე მოლაპარაკე (*შორ. რავადი
ლაპარაკი*), მო-ბირე-ე/შა-ბირეე მომღერალი
(*შორ. ბირა სიმღერა*), მო-ხვარეე მომხმარე
(*შორ. ხვარება მოხმარება*), მო-ინაღე-
მომსახურე (*შორ. ინაღა/ინინაღა მსახურება*).

მოანთილო/რი (მოანთილოს)/შინაილო/რი
მამამთილი. მუშე მოანთილიე, მუ უჩქეწ
დო ქიმერთე: *მ. ხუბ., გვ. 244* – მისი
მამამთილი, რომ არის, რა იცის და მივიდა.
იჩინებდათ, ჩქიმი მუ ანთილი გომხოლუნა
– იცნობდეთ, ჩემი მამამთილი გახლათ.

მოარხა/შპარხა (მოუარხეს) მოხსლა,
მოსამსახურა. შას სქანი მოარხე ხო
ვაგორექ? – მე შენი მოახლე ხომ არ ვარ? *იხ.
მონინალე/მონინალე.*

მოხალაპერი (მოხალაგერს) *მძღ. ვნებ. წარს.*
მოხალაგანს ზმნისა – მოსპერილი.
მოხალაგერი ქიდიგუე – მოსერილი
(არეულ-დარეული) დატუვა.

მოხალაპე (მოხალაგუა) სახელი
მოხილაგანს ზმნისა – მოსპრა, არკე-
ღარკე. მოხალაგანს აქანარობს დო
მიღურს – მოსერის აქაურობას და ნავა. *შორ.
ბალაგარი.*

მოხარჯლა (მოხარჯელას) სახელი
მოხარჯელუნს ზმნისა – აშარქიშა. თერქ
თოლი მომიბარჯელე – თოვლა თვალი
ამიჭრელა.

მოხაჯალა (მოხაჯალუას) სახელი
შაბაჯალუანს ზმნისა – ბაშუს აკვანში
ხელეს ასწინან ანდა აკვინდა ამოიყვინე, ხელს
გაუტეგამოუსეამენ, განსაკუთრებით ზურგზე,
და ისევე ჩაანევენენ – ამაზე ოტყვიან; *ბალანა
შაბაჯალუე დო ქინანჯორუა* –
ბაგევი, მოხაჯალა და ჩაანჯინაო.

მოხინება (მოხინებას) *რელიგ. შალეოცვა* შინაური
საქონლის გამრავლების მიზნით. ძროხა რომ
პირველად ხბოს მოიგებდა, მის ნანველს
„დაბატენდენენ“, ე.ი. ერთი კვირის
განმავლობაში პირველად მონველილ რძისგან
გაკეთებულ ყველს არ შესტამდენ და
ინახადენენ. შემდეგ ამ ყველს ხონჩანზე
დააწყობდენენ, ძროხასთან მიიტანდენენ, ძროხის
რქებზე ანთებულ სანთლებს მიაკრავდენენ და
ოჯახის დიასახლისი დაილოცებოდა: მაღალი
ღმერთო, ამ ძროხას ტუქუ მიეცი ღონიერი, შენ
გაამრავლე იმდენად, რამდენიც მას ბალანი
ასხიაო (*ს. მატალ., გვ. 329*).

მოხინება (მოხინებას) სახელი შაბაბინენს
(თოლს) ზმნისა – მოქმრა (თვალისა).
გვიჩინეს იშო-ამო დო ოქინაფუს ვა
ქაბინენსო თოლი: აა, 1, გვ. 23 –
გამხედეს იქით-აქით და საინტერესო სანახავს
არ მოქკრეს თვალ!

მოხირა (მოხირეს) *მძღ. აწუხ. იბირს* ზმნისა –
მოქმარალი. ვორდი მოხირე შა
მავშარა: *ი. ყოფშ., გვ. 125* – ვიყავ მომღერალი
მე ბულბული.

**მოხირაპა, მოხირაქინი (მოხირადაფას,
მოხირაღინს)** სახელი შაბაბინდელუე (6)
ზმნისა – მოხლაშაშა; ჩამოქმრება;
ატატაშა. ქე შაბაბირდელ მუშოთი: *ა. ცაგ.,
გვ. 54* – ჩამოეკიდა თავისთვის.

მოხიშა (მოხიშებას) სახელი შაბაბიჭენს
ზმნისა – მოხიშაშა; ბამოქმრება,
ბაღაბარაშა. მუს მორთექენი, ეს
ვარწყვეო? ქეშამონე, ქე შაბაბიჭე: *კ. საბუშ.,
ქართ. ზღ., გვ. 73* – რას მიშერებ, ამას ვერ
ხედავ? შამონებ, მხდი ვიგინდარად. ღისექ
მუეჯად მიბიჭას, ბერვის იმენ

ლომირუნსია: *თ. სახოყ., გვ. 246* – მინა რაც უნდა დაიღალოს (გამოიფიტოს), თოხს მინც დაღვუნო (გაცვეთსო).

მონეტაჲ (მობოორუეს) მოსუღალო, მოქურაჲჲო. *იხ. ბორო.*

მონეტანოქ-ი (მობრანბილო/რს) *მიძლ. ენებ. წარს.* მობრანბქუნს ზნისა – არაქულ-ღარაქული (*ქ. ჭარ.*).

მონეტანბჲა (მობრანბჲას) სახელი მობრანბქუნს ზნისა – არაქ-ღარაქა. მობრანბქუ ექიანობა ღო თემი ქოღიტუე – არია-ღარია იქაურობა დხ ისე დატოვა.

მონეტანიქლ-ი (მობრანბილო/რს) *მიძლ. ენებ. წარს.* მობრანბქუნს ზნისა – მონეტანიქლი, მონეტანიქლი. ნამთინეს კურხეფი მობრანბქილი უღუ – ზოგიერთს ფეხები მობრეცილი აქეს.

მონეტანჭა (მობრანჭა-ს) სახელი შააბუნუანს, შააბუნუ(ნ) ზნათა – აქიდება; მოქიდება; მოჯღომა (სამკინტლოდ). ოგნახ ქეშუეუნუაფუ: *ბასლი., გვ. 99* – სანახელი მოუღიდებია (ზურგზე). თხაქ კუღელი ვაღუფანცალუასკ ემი ოჩი ვაშაბუნუნია: *ბაღბ. სიძრ., 1, გვ. 57* – თხამ თუ კუღი არ დაიქნია (არხია), ისე ვაცი არ მოაჯდება (სამკინტლოდ).

მონეტანჭა (მობუნაჭას) იგივეა, რაც მობუნაჭა.

მონეტარუ (მობურღეს) სემქნელი, რომელიც რეგბით მინას თხრის და სამუქარო ხმას გამოცემს, – მონეტარაქა.

მონეტარდინაჲა (მობურდინაჭას) სახელი მუებურძლონდუ(ნ) ზნისა – ღანაუქაქა. კურხიქ მომიბურცხონდუ – ფეხი დამიბუფდა.

მონეტა/მონუბა (მობ/ფმას) სპსკა, მომსეპული. ეკოროხო ქვირით მობშა რღუ – კათხა ფორთო სავსე იყო. *შღო. ბმჲაფა.*

მონეტაშა/მონუბაშა (მობ/ფმაჭას) სახელი შააბშანს ზნისა – აქსეპა, მომსეპა. *შღო. ებ/ფმაჭა.*

მონეტაშოქ-ი (მობ/ფმაფილო/რს) *მიძლ. ენებ. წარს.* შააბ/ფშანს ზნისა, იგივეა, რაც მობშა – მომსეპული, სპსკა.

მონეტაჲა (მოგვაღუეს) ონაქარი. (სამარგალოს) თურქი-აბრიაე მუნოხე, მოგვაღუე ღო სანგარო: *ქ. საშუშ., ქართ. ზგ., გვ. 102* – (სამეგრელოს) თურქი, ავაზაკი აჯდა (თავზე), ონავარი და საძაველი.

მონეტაჲორ-ი (მოგაღორს) *მიძლ. ენებ. წარს.* მოგაღუნს ზნისა – შურქონისაბანს (ალუმინის, სპილენძის, ცინკის...) აჭრილი შეშამანდი (ხარჩო, საცივი...).

მონეტაჲა (მოგაღუეს) სახელი მოგაღუნს ზნისა – შურქონი (სპილენძის, ალუმინის...) შეშამანდის (საცივი, ხარჩო და ა.შ.) აჭრა, რასაც ნიქაქს მომზადებული ქარძის სიმთავით შურქალთმან მისაქლო რაქაქცია.

მონეტაჲი (მოგამიეს) ამიანასკ; მონეტაჲილი. თელი ოჯახიმ ჭირი-რხინიმო მოგამიე ორექ ზეაღუ: *ვა ზაყ., 16.03.1930, გვ. 3* – მთელი ოჯახის ჭირ-ლხინისათვის მოპასუხე ხარ მარტო. *შღო. ტამბეა.*

მონეტაჲა (მოგანას) სახელი მოგანუნს ზნისა – მონეტაჲა, მონეტაჲა ქშქსნი (ხბოს მიერ). ბეხეუ ბუქუეუც ჩქიმო ხელეფით.... ართო მობტანა: *ქ. საშუშ., ქართ. ზგ., გვ. 77* – საცე (ფუმფულა) ბუქუეს ჩქი ხელეფით... ერობაღდ მოეჭნი (მოგვენა). ვემიგანასგნი, თემი ნამთინე ჩხოუ ბეას ვემერანას – რომ არ მოეგნოს, ისე ზოგიერთი ძროხა რქეს არ მოეცემს. *შღო. გენი, გინი.*

მონეტაჲა (მოგაჭას) სახელი შააჭანს ზნისა – 1. მონეტაჲა, ნამონეტაჲა; ჩამონეტა, ნამონეტა. ენოლუევიდეს ჩანგარიმო მოგაჭა: *ი. ყოფშ., გვ. 106* – ვადუნუევიტეს ჩანგალზე ნამონეტა. ათე მარჭკინილი ხეთე მარბეჯანი ხეში კითის ქეშაჭია: *ი. ყოფშ., გვ. 83* – ეს ბექედი მაშინვე მარჯვენა ხელის თითზე ნამონეტო. 2. მონეტაჲა. მუმი ცუჩა ქიშიაჭუე, აბა მუ იტი – თაღის სახლს მონაგნეს, აბა რა იქნება. 3. ქაროლვა (ქარისა). ჯვარული შიგანს – ვეჯარული (ქარი) მიბრეას (მიქერის).

მონეტაჲა (მოგებას) სახელი შიიგუნს ზნისა – 1. მონეტაჲა (მაგ, ხბოს). ჩხუქ გინი შიიგუ – ძროხამ ხბო მოიგო; 2. მონეტაჲა (ფულისა). (*საბორისა*; ნაგება). ართი წანათ გუქუე შააგუეშა: *აა, 1, გვ. 20* – ერთი წლით გაუშევა მოსაგებად. კარტის ლააყფინდეს ღო ფარა მუუტებუ – კარტს თამაშობდნენ და ფული მოუგია. ბრელი ფარა შიიგუნ, თუ კოს უქუე: *შ. ბუბ., გვ. 195* – ბეკერი ფული რომ მოიგო, ამ კაცს უთხრა.

მონეტაჲაჲ-ი (მოგებულ/რს) *მიძლ. ენებ. წარს.* შიიგუნს ზნისა – მონეტაჲული. მოგებუელი ფარა – მოგებულე ფული. ახალ-მოგებული გინი – ახლად მოგებული ხბო.

მონეტაჲაჲი სქაჲ (მოგებული სქეას) იგივეა, რაც სქეაჩაფირი, – შვილოგინი. მოგებული სქეაქ ოკო ღინაასენაქუას ღურელი კუბოს – მოგებულმა შვილმა (შვილობილმა) უნდა ჩაასვენოს მქედარი კუბოში.

მონეტაჲაჲ (მოგვაღუეს) ღადლილი, არაბათიბამოცლილი. მუჯო მოგვაღუე

სოციალური გეგმები? - როგორ არაკეთილმოცულობით ხარისხით დადინარ?

მონაწილეობა (მოგვარება) სახელი მოგვარება შესწავლა - მონაწილეობა, არაპროფიტული, მიზანმიმართული.

მონაწილეობა (მოგვერდები) მონაწილენი (ქიდაობის ერთ-ერთი ფენი). დღეული მოგვერდები გვერდები: ა. ციცი, გვ. 25 - გაუკეთა მოგვერდები გვერდები. შორ. კაჭამ დოკუმენტები.

მონაწილეობა (მოგვერდები) 1. ბავარდობი მდგომარეობა; ბავარდობი. მოგვერდები შე მოუძუ აორტკაპი ვერდები - „მოგვერდები“ მოხდები აორტის ძარღვი. 2. მონაწილეობა; 3. ფინანსის, დახარისხებული მონაწილეობა დაუსუფთაებადობი, ჩამოუნაწილდები ბავარდობი (მხარე).

მონაწილეობა (მოგვერდები) 1. იგივეა, რაც მოგვერდები, - მონაწილეობა; 2. მონაწილენი. ქოლოლი მოგვერდები დო დინას ქიტიკოსოფი - გაუკეთა მოგვერდები და მინაზე დაახებთა.

მონაწილეობა (მოგვერდები) 1. მონაწილეობა; 2. ენისაგ მონაწილენი ენარსება.

მონაწილეობა, მონაწილეობა (მოგვერდები) მონაწილენი. იგივეა.

მონაწილეობა (მოგვერდები) ბანაწილენი წყალი, მოთხილი.

მონაწილეობა (მოგვერდები) იგივეა, რაც გაბათილება, გიბათილება, - ბამთილება. მოგვერდები დიორთეს დიორამი - გამთილებისა დაბრუნდენ ქორნილიდან. 0 მოგვერდები ბორჯის გამთილებისა. ართიანიმ ხასლას ქილინჯორებს მოგვერდები ბორჯის: აბა, 1, გვ. 26 - ერთმანეთის გვერდით დანენენ გამთილებისა. შორ. მოლია.

მონაწილეობა (მოგვერდები) სახელი მოგვერდები შესწავლა - მონაწილეობა. ტურანიმ ბილინიმბაქალი თი მინჯის ქე მიბგონი: ა. სამუშა, ქართ. ზუს., გვ. 110 - ტურის ბედის დამწველი რამ იმ წუთში მოვიგონე. სილასარა ქე მიბგონი: ბ. ხუბი, გვ. 8 - შენ ავადმყოფობა მოვიგონე.

მონაწილეობა (მოგვერდები) მიხე. ენებ. წარს. მიბგონი შესწავლა - მონაწილეობა. მუჭოთი მოგვერდები ეკატერიენი, ათე საქმე გაბართლავ გეგმავინე სუდი: ბ. ხუბი, გვ. 293 - როგორც მოგონილი ეკატერიენსათვის, ეს საქმე გაბართლავ გამრქემა სასამართლომ. შორ. ლაზ. გონ: მოვიგონავ ვიგონებ (ბ. მარ).

მონაწილეობა (მოგვერდები) იგივეა, რაც მონაწილეობა.

მონაწილეობა (მოგვერდები) სახელი მიბგონი შესწავლა შესწავლა - მონაწილეობა, მონაწილეობა, მომავალი. მეულო ცუდი მიბგონი - წადი და სახლი მოიხალე. დელიბიქ მოთონს ციმა მიბგონი -

დედებრმა ზამთარში მარწყვი მოინდობა. აწი მა მი მიბგონი შესწავლა? : ა. ყოფი, გვ. 155 - ანი მე ვინ მომიკითხავს?

მონაწილეობა (მოგვერდები) მიხე. ენებ. მოსწავლა. მიბგონი შესწავლა მიბგონი შესწავლა: ა. ყოფი, გვ. 116 - მოსწავლების სასობლერი (სობლერი).

მონაწილეობა (მოგვერდები) იხ. მოგონებ, - მონაწილეობა. 0 მოგვერდები ცხენი მოგვერდები ცხენი (საპირის). კუნტა ცხენი მოკლე ცხენი).

მონაწილეობა (მოგვერდები) მონაწილეობის ლადა (ა. ქარ).

მონაწილეობა (მოგვერდები) (ევირიას) ნენბგეთე მარტება მიორქე მოღათ: ა. ყოფი, გვ. 175 - (ყვავს) ნისკარტით დამარტება მაინია მოღათ.

მონაწილეობა (მოგვერდები) (მოგვერდები) მონაწილეობის მონაწილეობა, მონაწილეობა. ულორიონთე მოღათ მოგვერდები თაქ მუშენი გიორქიანი: შ. გურ., გვ. 81 - უღვეთილი დამსენი აქ რატომ აღმოჩინდები. იხ. დანობი.

მონაწილეობა (მოგვერდები) სახელი მოგვერდები შესწავლა - დროის ხელთიება, მომავალი. თემი უკული ცოდა ვარენი, უღლაგე დო დრო მოგვერდები? : ა. სამუშა, ქართ. ზუს., გვ. 118 - ამის შემდეგ ცოდა არაა, უღლაგე დო დრო უბელით? 0 დროში მოგვერდები დროის მოგვერდები. დროს მიბგონი შესწავლა დო კისერს ქოხიგამილენს - დროს მოგვერდები და კისერში ნავიგურს.

მონაწილეობა (მოგვერდები) მიხე. ენებ. წარს. მიბგონი შესწავლა შესწავლა - მომავალი, მოგვერდები შესწავლა ჩამოშლი; ბამონქანილი. მოღათ ცილი ქე მომავალი ქე ქაღრუა - გამონქეპილი მოვიდა ვარობაზე.

მონაწილეობა (მოგვერდები) სახელი მიბგონი შესწავლა შესწავლა - მომავალი, მოგვერდები შესწავლა. აბაკეფი ქე მიბგონი შესწავლა - აზურები ჩაიცვა (კობტად) ფეზე.

მონაწილეობა (მოგვერდები), მონაწილეობა (მოგვერდები) მოღათ; მომავალი; შთამომავალი. ჯგირი მოღათ მიბგონი შესწავლა - ქარი მოგვერდები რქება.

მონაწილეობა (მოგვერდები) იგივეა, რაც მოგვერდები.

მონაწილეობა (მოგვერდები) მიხე. ენებ. წარს. მოღათ შესწავლა - მოგვერდები; აბტარა სათაშპის სახელზე მოგვერდები ან ცალკე მდგომარეობა.

მონაწილეობა (მოგვერდები) ტყირანიანი; ბავარდობი. ვარა მუჭო ვეკუნქე სქანიკალი მოღათ შესწავლა? : ა. ყოფი, გვ. 114 - ან როგორ გავყვები შენისთანა (მუცელ) გაბერილს. შორ. გლოგინელი.

მონაწილეობა (მოგვერდები) მიხე. ენებ. წარს. მოღათ შესწავლა შესწავლა - მიბგონი შესწავლა, მოსპირილი, მოთიხინილი. დეკირე ნანდელი, მოღათ შესწავლა ილი

ქიდიგუ ექიანობა - ნამდვილი ღორია, მითითბილი დატოვა იკაურობა.

მოდულები (მოდულები) სახელი მოდულები ზნისა - მოდულები რისაში.

მოდულები-ი (მოდულები/რს) იგივეა, რაც მოდულები.

მოდულები (მოდულები) სახელი მადულები (6) ზნისა - მოდულები, მოსვლა. ათე დღაქ მუ მადუნი, ორ კოჩი ქარწყეთი: *მ. ზუბ., გვ. 16 -* (ეს) ამ დღეში რომ ჩავვარდი, ყველა (კი) ხედავთ.

მოდულები (მოდულები) სახელი მიიღვანს ზნისა - ჩაცმა (ფეხსაცმლის, წინდების, შარვის...); მოდულები (*მგ., ტალახის ფეხსაცმელი*). სქანი კუჩხმოდულ ქოპუას, კუჩხმა ქე მო მიღვანდე: *მასლი, გვ. 24 -* შანი ფეხსაცმელი მქა, რომ ფეხზე ჩამიცვამდე. **ჰანგუგუშორი** ქე მადუ ქეგან პოსტის უჩა ნტურქ: *საზუ., 13.11.1931, გვ. 3 -* ტანაშფელასათი მოდუ ჩვენს პოსტის (საგუშორის) შვი მტერი. ქე მადუ მეთე **კუჩხი** - მოდულები: *ს. ცაყ., გვ. 95 -* ჩაკვითი ფეხსაცმელი. **შორ. კუჩხმოდული**. *იხ. მოძებნა.*

მოდულები-ი (მოდულები) *მძღ. ენბ. წარს.* მიიღვანს ზნისა - ჩაცმული (ფეხზე). **შორ. მოკუქნა.**

მოდულები (მოდულები) *მძღ. აწუ.* მოხალხს. ჯგირი მოდიარე ჩხოურე - კარგი მოხალხე ძროხა. **შორ. მადიარე; დიარა.**

მოდულები (მოდულები), **მოდულები** (მოდულები) მოდულები - მოდულები. ჰე მოდიღე ქიმგაჩინე-და, უჯგუში იყუაფუ - ცოტა მოდიდოს თუ მომცემ, უკეთესი იქნება.

მოდულები (მოდულები) სახელი მოდირიკუნს ზნისა - მოდულები, მოხრა. ართი შურიში მებარათი მოდირიკი სოფელი: *ს. საბუშ., ქახს, გვ. 175 -* სულს ერთი შებრეთი მოდირიკი სოფელი. გგნძექვა მოდგრკვ: *ს. ყოფუ., გვ. 177 -* გრძელი არ მოიხარა (მოდირიკა).

მოდულები (მოდულები) *იხ. მაღისკა, -* მქარაპი ძალი.

მოდულები (მოდულები) სახელი მიიღოჩუ (6) ზნისა - მოდილები; *გადატ. ვაზრდა.* თენუფი მუ მადოჩედას თემი, ნამად დუდიმი მინჯეთი ქორეანი, უკული დუდი ვამონარდუ - ესენი რომ მომარტებინა (გავარდო) ისე, რომ თავის პატრონად გამოდგენ, შემდეგ თავი არ შენადლება.

მოდულები-ი (მოდულები/რს) *მძღ. ენბ. წარს.* მიიღვანს (6) ზნისა - მოდულები; *გადატ. მოდულებული.* მოდულები სახე უღუ - მოდულები (მრისხანი) სახე აქვს.

მოდულები (მოდულები) სახელი მიიღვანს (6) ზნისა - მოდულები, მრისხანი ბამოდულები; *გადატ. მოდულებული.* ფერი მიიღვანს, დოჭვირს - ისე მოდილები, ინვიმებს. ათე აბუე ქევეჩინი, მიიღვანს - ეს აბუე რომ ვუბამბე, მოიღუბა.

მოდულები, მოდულები (მოეფაფას, მოეფაფას) სახელი მოეფაფანს ზნისა - მოდულები.

მოდულები (მოეფაფას) მოსვლა. მოეფაფეს ვალიშა ნომქერი ეუჭოფია: *ბაღ. სიძრ., I, გვ. 94 -* მეფაფეს ვალის ნაცვლად ნახშირი აუღო.

მოდულები-ი (მოეფაფას) *მძღ. ენბ. წარს.* მოეფაფეს (6) ზნისა - სიცივისგან, სიცივისგან, ხშირი ნეიმებისგან ნადრევედ დანეწარ-დატანმოხილი ნაყოფი (ხილი); მოქისაბან მქარასული. **შორ. იმერ.** მოეფაფე გაყეთლებული (განსაკუთრებით ლეღებზე იტყვიან).

მოდულები (მოეფაფას) სახელი მოეფაფანს ზნისა - ცუდი ამინდების (სიცივე, სიცივე, ხშირი ნეიმა) ხილის დანეწარ-დატანმოხილი ნაყოფი რდუ, ხილი მოეფაფე დოცენს - ხშირი ნეიმები იყო, ხილი მოეფაფე და ცვივა. არის ასეთი რიტყული: გიორგობის თემი (ნოემბერი) ლეღის ხეზე (ტანზე) დებენ ქვას, რომ ნაყოფი არ გაუფუჭდეს. **შორ. იმერ.** მოეფაფე (*ი. კეთი., ა. დღ.*).

მოდულები (მოეფაფას) *იხ. მოეფაფება.*

მოდულები (მოეფაფას) სახელი მიიღვანს ზნისა - მოდულები; შარის თქმა. მოეფაფება ჯგირი რე, ჯგირი ელამამ-უჯგუში: *ს. საბუ., გვ. 253 -* დამლა (მოეფაფება) კარგია, კარგი რედა - უკეთესი. ელამათიშა მალეშა ვართი ულა ელკინენა დო ვართი მოყადინა (მოეფაფებენია): *ბაღ. სიძრ., I, გვ. 43 -* იერუსალიმში ნამსვლეღს ვერც ნასვლას ურჩეო და ვერც მოცდასო (უარი ეთქმისო).

მოდულები-ი (მოეფაფას/რს) *მძღ. ენბ. წარს.* მიიღვანს ზნისა - მოდულები; შარითქული.

მოდულები (მოეფაფას) *მოტან. სათმოქლია (ა. ბაყ.).* მთის ერთგვარი ყვავილი, რომელიც ამოდის ავგისხის ბოლოს და სექტემბრის დასაწყისში ქრება, ცოცხლობს ორ კვირამდე. მისი ამოსვლა მალე თოვლის მოსვლის მომასწავლებელია და მწყემსობიცი ცოცხლებ მთას. *იხ. მათორია, კარაქუჩა, კვარიაში კუჩხა.*

მოდულები (მოეფაფას) *მძღ. აწუ.* მიიღვანს ზნისა - შარის მთქმელი, შარამოქული. გერგებულო გენებური, მოეფაფე მთა ვუჭუ: *ს. საბუშ., ქახს, გვ. 136 -* გერგება თუ გენებს, შარის მთქმელი არავინ პყავს. მირე

პუნსი მოვარეი: *ქსს, I, გვ. 218* – ვინ მყავს უარის მთქმელი.

მომვარეიება (მოვარეიება) სახელი მიივარენს ზნინა – უარის თქმა, მოვარება. *შღრ. ვარი.*

მომვარჩხილუა (მოვარჩხილუა) სახელი მოვარჩხილანს ზნინა – მოვარჩხილ. *შღრ. ვარჩხილი.*

მომვარჭეს (მოვარჭეს) *მიძღ. ანჭე. ვარჭენს* ზნინა – მოვარჭრა. მა თის ვონდექ, მისგთ ვაუღუ თოლი მოვარჭე, გური - მექირე: *ქ. საბუშ., ქართ. ნუპ., გვ. 119* – მე მას ვენდობი, ვისაც არ აქვს თვალი მოვარჭე, გული - ქირის ამღები.

მომვარდას (მომვარდას) სახელი მამაზადღუ (ნ) ზნინა – მოვარდასა. ქომამაზადღე მუში დღადღენქ: *ა. ცაგ., გვ. 14* – მოეგება მისი დები. ამო ქამამაზადღე: *ა. ყოფშ., გვ. 32* – აქეთ მოეგება. კობი ქომოზადღოუ ღო გემეგუნუ: *ა. ყოფშ., გვ. 106* – კაცი მოაგება და აიყვანა.

მომვარქუა (მომვარქუა) სახელი მოვარქუნს ზნინა – მოვარქის ბაბაქვამა. თაქ ვარძირას ჩემო თოლქ, ვამომოქვამა – აქ არ ვნახოს ჩემმა თვალებმა, არ მოხვიდე (არ გაბედო მოსვლა).

მომვარზალუა (მომვარზალუა) სახელი მოვარზალანს ზნინა – ზანზარით სინარული. მურს, მარა მუვარზალუანს დიხას: *მ. ზუბ., გვ. 31* – მიდის, მაგრამ მოაზანზარებს მინას.

მომვარი (მოვარი), **მომვარე** (მოვარე):
 0 მოვარიე გური მძუენობის დროს მგლების ხროვა. ჩემს ტერს შეხვადუ მოვარიე გერემქ – ჩემს მტერს შეხვდეს მოვარიე მგლები. 0 მოვარიე კათა ზარის მთქმელი; მოთქმით მტირალი ხალხი.

მომვარე-ი (მოვარე-ი) *ზოლ. მოვარე-ი. მისით მოგვერი არღუნი, ის ხოს ნუ უვარაქნია: თ. საბუქ., გვ. 253* – ვისაც მოვარეი ეზრდება, იმას ხარს ნუ დაუჭერო (უარს ეტყვიო). მოვარეს ხენდუნა, თარკობიზამი რენი თიწყუმა – მოვარეს ხენდინან, ორკობილანი რომ არის მამინ. *შღრ. ღაზ. მუშარი მოვარეი (ნ. ბარი).*

მომვარე (მოვარე-ი) *ქინ. მოვარე-ი* (ორ წლამდე). სიჩქირე კინამ მოგვერია!: *ქსს, I, გვ. 321* – შენ ჩემო რკინის მოვარეო! *შღრ. ნამოზი გინი.*

მომვინლუა (მოვინლუა) სახელი მოვინლუნს ზნინა – მოვინლვა; მოვინლვა. თიზმა ოჭკომალს ქომოვინლუნს, წიომურს უკული – მიდენ საქმელს მოზინლადს, შემდეგ ფუჭდება.

მოვინსარი (მოვინსარეს) მოვინსარე. მოვინსარე გური მოსისხლე მტერი. ოკო რსურებუდის მოვინსარე ტერი: *ა. ყოფშ., გვ. 141* – უნდა გსტუმრებდა მოვინსარე მტერი. *შღრ. მისხირი.*

მოვინსარი (მოვინსარეს) *იხ. მოვინსარე.*

მოვინ-მოვინ *ზაზ. ნანოლ-ნანოლ. თესხი* ხანა აბრეშუმში პარკი მოვინ-მოვინ ოგო მონჭინლე – ამ ხანში (დროის მანძილზე) აბრეშუმის პარკი ნანოლ-ნანოლ მწიფდება.

მოვინ-მოვინ (მოვინ-მოვინ) სახელი მოვინ-მოვინსარეს ზნინა – მოვინ-მოვინსარე. ბადიდექ მოვინ-მოვინ, - უწუეს: *მ. ზუბ., გვ. 2* – ბებერმა (კაცმა) მოვინ-მოვინ, - უთხრა. მოვინ-მოვინ პატგნეალო, მოვინ-მოვინ ჯოლორიცალო: *ა. ყოფშ., გვ. 183* – მოვინ-მოვინ ზარბაზნით, ნათური ძალით (გამოცანა: თოელი).

მოვინ-მოვინ (მოვინ-მოვინ) *იხ. მოვინ-მოვინ.*

მოვინ-მოვინ (მოვინ-მოვინ) *მიძღ. ანჭე. მურს ღუდანს ზნინა – მოვინ-მოვინ. მოვინ-მოვინ გური მოვინ-მოვინ მგელი.*

მოვინ-მოვინ (მოვინ-მოვინ) სახელი მოვინ-მოვინსარეს ზნინა – მოვინ-მოვინსარე (*ქ. ქარ.*), მოვინ-მოვინ. *იხ. ზღლიტი.*

მოვინსარი (მოვინსარეს) იგივეა, რაც მოვინსარე.

მოვინსარი (მოვინსარეს) მოვინსარე. გულადი ღო უშიშარი, მოვინსარე ღო მგერიანი: *ა. ყოფშ., გვ. 157* – გულადი დე უშიშარი, მოვინსარე და მტარი.

მოვინსარი (მოვინსარეს) იგივეა, რაც მოვინსარე. *შღრ. ზგსგერი.*

მოვინ(ი)/მოვინ(ი) *ზაზ. რადე რინსინის? ცირა, ეცალს მოთ ვლანდღუქი? ქსს, I, გვ. 124* – ცირა, ასე (ასეთს) რად მლანდღე? მხვამი ვარდი მოთ მოკორდე: *ა. ყოფშ., გვ. 115* – სხვისი ვარდი რისთვის მინდღე? მოვინსარეს კულადი ღოვუნს, მარა მოთი ვოკო, ბორორე: *ბაღ. სიბრ., I, გვ. 95* – მოვინსარეს კული იჭერს, მაგრამ, რად გინდა, სულელი. სკანდალი ცირა მუთ მოკო?: *გეური, გვ. 384* – შენისთანა ქალი რად მინდა?

მოვინ (მოთას; *შღ. რიგ.:* მოთალ-ეფი) ვპილივპილი. ჩემი დიდის მოთა ვუნდუა ართია ღო მოთა, ქიომქ, საკუროფო რენია: *მ. ზუბ., გვ. 40* – ჩემს ბებრას (დიდედეს) ერთი შვილიმელი ჰყავდა დე შვილიმელი, იცი, რა საყვარელია. ჩემი მოთა სკულადი ღვინი ქიომქ: *ა. ყოფშ., გვ. 54* – ჩემს შვილიმელს კულით ღვინო მიეცო. ბაბუშ ნაჭკომა გომურქ მოთას კიბირი მეკეთათა – ბაბუას ნაჭკომა ტყემალმა შვილიმელს კბლი მოკეეთაო. *შღრ.*

მოთხილეზას დიდადო მუშა
 ვოლურუნია: *თ. სახოკი, გვ. 253* –
 მოფურთხილებას დედა და მამა არ მოუკვდებო.
 თისი ოკო მოთხილეზა: *მ. ხუბ., გვ. 322* –
 იმას უნდა მოფურთხილება. ზღიდარ კოს
 მუთხილე: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 86* – მდიდარ
 კაცს გაუფურთხილი. კეინრა ჭვიტანც,
 მოუთხილეთ: *ი. ყოფშ., გვ. 188* – სეკინრა
 კენესის, გაუფურთხილდით.

მოთხირუა (მოთხირუას) მოთხირუა. უკულ
 ვაპირებულას შხვა მუთუნებ მოთხირუა:
ქსს, I, გვ. 179 – მერე არ აპირებდე სხვა რამის
 მოთხირუას.

მოთხირული (მოთხილურ/ს) *მიძვ. ენებ. წარს.*
 მოთხიფუნს, მოთხიფუეუ(ნ) ზნათა –
 მოთხირული. ბადანაქ ქემორთუ
 მისხირით მოთხიფილქ – ბავშვი მოვიდა
 სისხლით მოთხიხილი (მოსვრილი).

მოთხირუა (მოთხიფუნას) სახელი მოთხიფუნს
 ზნისა – მოთხირუას. დლორნოთი ქორწინსა-
 და, ვამოთხიფა აქიანობა! – ღმერთი თუ
 გნამს, არ მოთხიხილი აქაურობა!

მოთხირინი (მოთხიხინის) სახელი
 შაათხოშუე(ნ) ზნისა – ბამოქიდაბა.
 ქიავეკონგდო გამაათხოშე: *ი. ყოფშ., გვ.
 30* – გაიგონა და გამოეკიდა.

მოთხირილი (მოთხირილურ/ს) *მიძვ. ენებ. წარს.*
 მოთხორუნს ზნისა – მოთხირილი,
 მოსაოგინი; ბანადპურაპურლი.

მოთხირუა (მოთხორუას) სახელი
 მოთხორუნს ზნისა – მოთხირა, მოსაოგა;
 ბანადპურაბა. ინა ვაგაგეტე აშხეს,
 მოთხორუნს დიდაფუღეამო – ის არ
 შედარჩენს ამ ბაბავს, მოთხირის დედაბუდიანად
 (დედა-სახლიანად).

მოთხირულა (მოთხურაღას) სახელი მოთხირინს
 ზნისა – მოთხირუნა. ბუნება დო ომშემეტე
 პასუხი ოკო მოფთხუე: *ქ. საბუშ., ქსს, გვ.
 136* – ბუნებასა და ულვაშებს პასუხი უნდა
 მოვსთხოვო.

მოთხირუა (მოთხურას) სახელი მოთხურუნს
 ზნისა – მოქიდაბა (ხელსა). ჩქიმი თინა რე,
 მა მით ხეს ვამოთხურუნ – ჩემი ის არის,
 მე ვინც ხელს არ მოქიდეტს.

მოილა (მოილას; *მრ. რიგ. მ.* მოილა-ფუი)
 ანდაზა; ბადაკურლი თქმა, იბაპ-არაპი.
 ვამკაქუნა მიმეტე, მოილაფუი ვეჩია:
ქ. საბუშ., ქსს, გვ. 128 – ნუ მოპყვები მიზეზებს,
 იგავარაკების თქმასო. მუ რე,
 მოილაფუი მორატაქუქინი? – რაა,
 ანდაზებით რომ მელაპარაკებინ?

მოითერ-ი (მოითერს) მომეოლი, შამედაბი,
 ბამომცვალეი თაოდა (*ქ. ჭარ.*) მოითერს
 ონჯლორე ოკო ვაპირანინი – შემცვლელ
 თაობას სირცხვილი არ უნდა აქენინო.

მოითერს *ქ. ჭარაია* მოთა-სთან აკაქობრებს.
 მეგრული მოთა შელიშვილი, ვგონებ,
 შეიძლება დავუხსლოთო მეგრულ სიტყვას
 მოითერო. *იხ. თერუა ცვლა (ქ. ჭარ.)*

მოიბაზა (მოიბაზეს) მანინაზი, მოიბაზი. უჯინი ე
 მოიბაზეს, მუსიე, ბუღუნი – უყურე ამ
 მოიბაზს, რასა, რომ ბედესა.

მოინალა (მოინალეს) *მიძვ. აწვ. ნინა* ლენს
 ზნისა – მ. მსახური, მომსახური. იფიქრეს,
 მაგშალია მოინალე თიმი რენი: *ქ. საბუშ.,
 ქართ. ზუა, გვ. 105* – იფიქრეს, ბუღუბული არის
 მისი მსახური. ხენწიფემი მოინალე
 ბომეშქე ქობირეს: *ი. ყოფშ., გვ. 90* –
 ხელმწიფის მომსახურე ბიჭებმა ნახეს.
 მოინალე თუ ქიგორიენეს: *ი. ყოფშ., გვ. 106* –
 მსახურად დაუყენეს. მოინალე ფი ოპით ჩქი
 იროვა: *მ. ხუბ., გვ. 149* – მსახურები ვიქნებით
 ჩვენ ყოველთისო. 2. მომსახურე პირი
 ქედანსა და ქორნილში. *ჭორ. ნინალა. იხ.
 მუარხე.*

მოინერი (მოინერს) ბადამბაპარაპული,
 მოგაბაპული.

მოინე, მიწეა! *ჭორხე.* საქონლის, მავ, ძროხის,
 მოსახმობი შეძახილი.

მოინე, მოინე, ბასა! *ჭორხე.* ხარის მოსახმობი
 შეძახილი.

მოიჩანი! ლუბახი! ჩიქი, ჩიქი! მოიჩან ას! ქათმის
 მოხმობა საქმელზე. *იხ. მეფუნანი!*

მოკა/მოწა (მოწკას) მქიმა. მოკა რდლო დო
 ლექინი რდენს: *ი. ყოფშ., გვ. 42* – მძიმე იყო თუ
 მოსტუი იყო. მამონკა ამის სიმძიმას,
 რეგორც... (ოცნაობითი ხარისხი); უმონკაში
 უფრო მძიმე, უმძიმესი (უფროობითი ხარისხი).
 ი მოკა რე მძიმე არის. *ვადატ.* ზედმეტია. ინა
 ვარ, შურ მეყუნსუნი, თინა ხოლო მოკარე:
ი. ყოფშ., გვ. 5 – ის კი არა, სული რომ მიპყვება,
 ისიც ზედმეტია.

მოკაბაპე/მოკაბაპე (მოკაბეტე/ო-ს) მოღლიდო.
ჭორ. კაბეტი.

მოკათალა (მოკათალას) იგივეა, რაც
 მოკათაფა – სახელი შააკათუე(ნ)
 ზნისა – მოსკლა; მოკარდნა; მოვლა
 (ტყვილას). სუმარეშქე ქაშააკათუე –
 სტუმრები მოუვიდნენ. მისხირე
 მოგაკათუნც, დიფარენც ხურედას:
ქ. საბუშ., ქსს, გვ. 143 – სისხლს მოვიყვანს,
 დავიფარავს ხურეებისაგან. ბოშის
 ქუშააკათუე ახალქ (ძალაქ): *მ. ხუბ., გვ. 5* –
 ბიქს მოუვიდა ახალი ძალა. მოშააკათუე
 დუღიმ ჭუაქ – მოზარა თავის ტყვიელმა.

მოკათალა, მოკათალა, მოკათა
 (მოწკათალას, მოკათალას) სახელი
 ამოკათუნს, იმოკათებუე(ნ) ზნათა –
 ორსულობა, დამორსულება. ძღაბიქ
 დეემონკათუე – გოგო დარსულდა.

ამოკათენს (ააშოქაშიუ დაორსულა, ააშოქაშიუა დაორსულეობა, ააქიშოქაშიაშაჲ(6) დაორსულეობა თურმე) *გრძმ. აორსულეებს.*
 უშოკათენს (ააშოქაშიუ დაორსულა, ააშოქაშიუა დაორსულეობა) *გრძმ. სასხე. ქს.*
 ამოკათენს ზნისა – უორსულეებს.
 იშოკათებუ(6) (აოშოქაშიუ/ააშოქაშიუ დაორსულდა, ააშოქაშიაჲ ლა(9) დაორსულეობა) *გრძმ. გრძმ. ამოკათენს ზნისა – ორსულდება.*

ემოკათებუ(6) (ააშოქაშიუ დაორსულდა, ააშოქაშიაჲ დაორსულეობა) *გრძმ. გრძმ.*
 უშოკათენს ზნისა – უორსულდება.
 იშოკათინე(6) (იშოქაშიუა შესაძლებელი ვახდა დაორსულება, ააშოქაშიაჲ/არ(6) შესაძლებელი გამზდარა დაორსულა, -) *გრძმ. შესაძლ. გრძმ.*
 ამოკათენს ზნისა – შეძლება დაორსულდეს (დაორსულება).

ამოკათინე(6) (ააშოქაშიუა შეძლო დაორსულეობა, -) *ააშოქაშიაშაჲ(6) შესაძლებია დაორსულეობა) გრძმ. შესაძლ. გრძმ.*
 უშოკათენს ზნისა – შეუძლია დაორსულოს.

ოშოკათებაჲუანს (ააშოქაშიაშაჲუა დაორსულეობა, ააშოქაშიაშაჲუაშა დაორსულეობეობა, ააშოქაშიაშაჲუაშა(6) დაორსულეობეობა, ააშოქაშიაშაჲუაშა(6) დაორსულეობეობა თურმე) *კაუზ.*
 ამოკათენს ზნისა – აორსულეობეობებს.
 ააშოქაშიაშაჲუა *მიჭ. მოქს.* დამაორსულეობელი.
 ააშოქაშიაშაჲუა *მიჭ. გრძმ. გრძმ.* დასაორსულეობელი.
 ააშოქაშიაშაჲუა *მიჭ. გრძმ. წარს.*

დაორსულეობელი.
 ააშოქაშიაშაჲუა *მიჭ. გრძმ. წარს.* დანაორსულეობი.
 ააშოქაშიაშაჲუა *მიჭ. გრძმ. წარს.* დაორსულეობის საფასური.
 ააშოქაშიაშაჲუა *მიჭ. უარყ.* დაორსულეობელი.

შოქაშიაშა (მოკათაჲას) სახელი
 შააკათუე(6) ზნისა – შოქარდნა;
 შოქა (ავადმყოფობისა). ლახახაჲ
 ქაშააკათუნი, ქაშაოქინუანს –
 ვადავყოფობა რომ მოულოოს, დააოქეჲს. *კადატ.*
 სტუმრის მოსელა, სტუმრობა.

შოქაშიაშოლ-ი (მოკათაილ(რს) *მიჭ. გრძმ. წარს.*
 შააკათუე(6) ზნისა – შოქარდნილი,
 შოქილი (ავადმყოფობა).

შოქაშიაშა (მოკათებას) *იხ.* დამონკათება.
შოქაშიაშა/შოქაშიაშა (შოქაქათუ-გ-ს) ორსული,
 შიხშიმიში. მოკათო ოსური კუჩხის გერე
 დო თქვა, ოსურ-პაგონეფი, ხეთო? – ორსული
 ქალ დეხზე დგას დო თქვენ, ქალბატონებო,
 ზიანართ? მოკათე ქქეჲუ მოხუცებული
 ოსურე? *შ. ხუბ., გვ. 128* – ორსული შიქენა
 მოხუცებული ქალი. მოკა მიშიმე – მოკათი(უ)
 მიშიმედ. *უ. გუბაიკოვ ა'ს* ტოლად არის გაგებული
 (არხ. ჩიქ., ლექსი, გვ. 242). *შორ.* მიშიმეთ.

შოქაშიაშა (მოკათებას) *იხ.* მოკათაჲა?
შოქაშიაშა (მოკათაჲერს) *მიჭ. გრძმ. წარს.*
 მოკათაშაჲანს ზნისა – თაქმოქაშიაშაჲი
 (ხელი).

შოქაშიაშა, შოქაშიაშა (მოკათაშაჲს,
 მოკათაშაჲს) სახელი მოკათაშაჲანს
 ზნისა – ნახანაჲისთის თაქაჲის მოქაშიაშა.
 ხონას გათავადენსინო, დუღემს
 შუქათაშაჲანს დეს – ხენას რომ
 დაამოთერებდნენ, თავებს მოუქეობდნენ. *იხ.*
კალაშაჲ/კალაშაჲ.

შოქაშიაშა (მოკათაილ(რს) *მიჭ. გრძმ. წარს.*
 (მაგადასთან) უშოქაშა დამკადარი;
 ჩამოქაშაჲნილი. შუქი-შუქი წყარი, გვალა,
 ქოჯა, ქვა მოკარდელი – ორგული
 წყალი, შიხ, ხეითი ხე, ქვა უშოქაშა
 (ჩამოქაშაჲნილი).

შოქაშიაშა (მოკათაილ(რს) *მიჭ. გრძმ. წარს.*
 მოკათაშაჲანს ზნისა – მოქაშიაშაჲი,
 მოქაშაჲი.

შოქაშიაშა (მოკათაილ(რს) სახელი მოკათაშაჲანს
 ზნისა – მოქაშიაშაჲი, მოქაშაჲი. ხელს დიო
 მოკათაშაჲან დო უკული ამპარენა – შიხს
 ჯერ მონაღვენა დო შედგე ამთავებენ.

შოქაშიაშა (მოკათაილ(რს) *მიჭ. გრძმ. წარს.*
 მოკათაშაჲანს ზნისა – მოქაშიაშაჲი,
 მოქაშაჲი. ქვაჲ მოკათარი, დუღი
 მოკათაშაჲანი, შო, მოსილაჲეფი,
 დოდაღერენი: *ა. ტან., გვ. 133* – მუცელი
 გამობერილი, თავი მოკათაშაჲი, შო, რას
 უკრას (თამაშობს) დედამკედარი (გამოქანა:
 ჩონგური). *შორ.* კალუ.

შოქაშიაშა (მოკათაშაჲს) სახელი
 მოკათაშაჲანს ზნისა – მოქაშია,
 მოქაშაჲი. *იხ.* კალუ.

შოქაშია (მოკათებას) სახელი შიქიენს ზნისა –
 მოქაშიაჲა, შიქაშიაჲა; შიქაშიაჲა; დაქაშია.
 ათე არღელი შიქიე! – ეს ადგილი დიკაჲე
 (შეშოქაჲე). დიკონს შიქაჲე ვაშაქენინე:
ი. ყოფ. შ, გვ. 9 – დიკენანა სიცილი ვერ შიქიე.

შოქაშიაშა (მოკათაილ(რს) *მიჭ. გრძმ. წარს.*
 შიქიენს ზნისა – შიქაშიაჲაჲი. ხვალე
 შაშაჲე მოკათაშაჲი: *მაგალ., გვ. 31* – მარტო
 მე მაქეს დასაკათობელი (მოკათებელი).

შოქაშიაშა (მოკათაილ(რს) *მიჭ. გრძმ. წარს.*
 მოკათაშაჲანს ზნისა – მოქაშიაჲი. დუღი
 მოკათაილი აჲუ – თავი მოქაშიაჲი აქეს.

შოქაშიაშა (მოკათაშაჲს) სახელი მოკათაშაჲანს
 ზნისა – მოქაშია, მოქაშია. ფიქიშაჲას
 მოკათაშაჲან დო ლარქეჲეფი დოქორენა –
 ფიქიშის ხეს მოქაშიაჲან დო ლარქეჲეჲდ დააბოჲენ.

შოქაშიაშა (მოკათაილ(რს) *მიჭ. გრძმ. წარს.*
 მოკათაშაჲანს ზნისა – მოქაშიაჲი,
 მოქაშაჲი. ახალგამდობას ჯგერი ცირადუ,

მარა ასე მოკეპკვილიე - ახალგაზრდობაში კარგი გოგო (ცირა) იყო, მაგრამ ახლა მოხრილია.

მოკეპკეპა (მოკეპანუას) სახელი მოკეპან'ე'კუნს, მიიკეპან'ე'კუე (6) ზნნათა - მოხრა, მოღუნვა, მოკეპკეპა.

ღირიონური, მიიკეპკეპუ - რომ დაბერდა, მოკეპკეპა. ხომ შეჩირათი, კინათი მოკეპანკეპი! - ხომ შექცა, თითი მოკეპკეპ!

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) მიძე. ენებ. წარს. მოკეპანწუნს ზნნისა - მოკეპანწული, შექცეული, მოკეპანწილი. მოსესავილი, მოსესავილი, მოკეპანწილი თ ბალკონზე გილარდინი?: *ქსს*, I, გვ. 45 - მორთული (და) მოკეპანწული ზევით აივანზე რომ იდევ? სქევამი ბოში მოკეპანწილი: *კ. საბუშ, ქართ. ზეპ., გვ. 66* - ლამაზი ბიჭი მოკეპანწული.

მოკეპანწუა (მოკეპანწუნას) სახელი მოკეპანწუნს ზნნისა - მოკეპანწუა, მოკეპანწუა. ოჭუმარეს გედირიონი, ცუღეს ქიმკეპანწუნას - დილას რომ ადგება, სახლს მიაღაგებს (მიაკობტავებს).

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) მიძე. ენებ. წარს. მოკეპანწუნს ზნნისა - ბასხლული; ბადანწილი.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) მიძე. ენებ. წარს. მოკეპანწუნს ზნნისა - მოკეპანწული, მოკეპანწული. დართი დო კაბათი მოკეპანწილი ოკო ალაპუნდასენი: *კ. საბუშ, ქართ. ზეპ., გვ. 57* - ჩოხა-ახალუხითი მოკეპანწული გვერდით უნდა მომხდევდეს.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) სახელი მოკეპანწუნს ზნნისა - მოკეპანწილი, მოკეპანწილი.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) მოკეპანწილი, ჩამწილი (ხელისა).

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) სახელი მიაკეპანწილი, მიიკეპანწილი ზნნათა - კითხვა; მოკეპანწილი. მუში დიდაქ ქიმკეპანწილი დო მიდევონუ - მისმა დედამ მოკეპანწილი და ნაიყვანა. 'მ'ო'კეპანწილი ვეკოკანა, ჯგირი მოჯუნთ - კითხვა არ გინდათ, კარგად ბრძანდებით.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) იგივეა, რაც მოკეპანწილი, სახელი მიაკეპანწილი ზნნისა - მოკეპანწილი.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) სახელი მიაკეპანწილი ზნნისა - გადტ. პრამდე ანსკეპანწილი. ორკოლი მიაკეპანწილი დედიმას - დოქი ავესო (ზედმეტად) თავამდე.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) სახელი მოკეპანწილი ზნნისა - მოკეპანწილი, მოკეპანწილი. კინი კარი მოკეპანწილი: *ა. ყოფი, გვ. 49* - ისევ კარი მოუკეპანწილი.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) სახელი მოკეპანწილი, მიაკეპანწილი ზნნათა - მოკეპანწილი, მოკეპანწილი. *გვ. 12* - ცოტა მოინა ახლოს. მუჭო უმისი მიიკეპანწილი, სუმი უკნამ რამიქ ევერი მოკეპანწილი: *ა. ყოფი, გვ. 30* - როგორც მეტად (ახლოს) მოინა, სამღებთანამ რამში ისეთი მიიკეპანწილი.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) სახელი მოკეპანწილი ზნნისა - მოკეპანწილი. ქომოკეპანწილი ათე დიდი ბოჭკასხე: *ა. ყოფი, გვ. 21* - მოკეპანწილი ამ დიდ კასრს ხელი.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) სახელი მიიკეპანწილი ზნნისა - მოკეპანწილი; დამკეპანწილი (ადგილისა). ართი არდელი მიიკეპანწილი დო აბლარმას უკეპუ - ერთი ადგილი დაიკეპანწილი და დედმდე უკეპანწილი.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) იგივეა, რაც მოკეპანწილი, - მიძე. ენებ. წარს. მიიკეპანწილი ზნნისა - მოკეპანწილი.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) სახელი მიუკეპანწილი ზნნისა - მოკეპანწილი. გაჩურდი ქითიოში, ვარა გემკეპანწილი კისერს - ქათამო, გაჩურდი, თორედ მიგეპანწილი კისერს. *შეორ. მიკეპანწილი/რს. იხ. კინიხი.*

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) სახელი მოკეპანწილი ზნნისა - თამბარუს ლობხვამი; ბრუსალი. სი ლობხვი დო სი ლობხალი, სირე მომიკეპანწილი: *ქსს*, I, გვ. 75 - შენ დამნი და შენ დამბრუსე, შენ გამბარუსე (დამბარუსე). უგემური ყვითი არბას მოკეპანწილი: *კ. საბუშ, ქართ. ზეპ., გვ. 105* - უგემური ყვილით ყველას ადგმა თავბრუსხვევა (თავბრუსხვევა). *შეორ. კიონტი.*

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) მიძე. ენებ. წარს. მოკეპანწილი ზნნისა - თამბარუსხვეული, თამბარუსხვეული.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) მიძე. ენებ. წარს. მოკეპანწილი ზნნისა - თამბარუსხვეული.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) სახელი მოკეპანწილი ზნნისა - მოკეპანწილი. აკეთი გომარეს დუდი მიუკეპანწილი - ერთი იმ ტომარას თავი მოუკეპანწილი.

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) მოკეპანწილი. გადტ. თავდები. ხუთ თუმანიშ მოკეპანწილი ბაბაღა მართვეს: *ქსს*, I, გვ. 311 - ხუთი თუმანიშ თავდებად ბაბაღა დაუდვა (მართვეს). *შეორ. კისერი.*

მოკეპანწილი (მოკეპანწილი/რს) ანდაზა; იმპანი. მოკეპანწილი უკორს რაგალი - ანდაზებით უყვარს ლაპარაკი. *მ მოკეპანწილი კაცი, რომელმაც მოკეპანწილი, სხარტი, ნათელი, გონებაშეხვეული, მოსწრებული საუბარი იცის (უყვარს). ართი მარგალური მოკეპანწილი დანი ოჭორუ - ერთი მეგრული ანდაზის ამბავი ქარს. შეორ. მოიადა.*

ი. ყოფშ., გვ. 59 - ასეთ დროს გამოფრინდა ჭინჭრავა.

მონლალა (მოლადალას) სახელი მოლეეღანს ზნისა - ნამონლაბა, გუდუმა მოლეეღე გ: ი. ყოფშ., გვ. 25 - სახლში ნამოილო.

მონლაპური (მოლაღურს) იგივეა, რაც მაღაღური, - მელაღვიძი (ს. დანელია). იხ. მელეუღი; ლული.

მონლაყუნაშა, **მონლაყუნა** (მოლაყუნაფას, მოლაყუნას) სახელი მოლეეღო/უნანს ზნისა - ნამონყუნანა. ექით ვადგმორინეს, კიხი მოლაშიეყუნეს: ი. ყოფშ., გვ. 154 - ექი არ დამაყენეს, ისე ნამომიყუნანეს. შეეყოღე თე ცირაქე ღო მოლეეღო გ: ი. ყოფშ., გვ. 46 - შეეცოდა ეს გოგო და ნამოიყუნანა.

მონლაშქაშა (მოლაშქაფას) სახელი მოლაშქეანს ზნისა - ბამშქაშანა. ართიმან ნოწორენს შაპაქ მოლაშქეეუ ოხვამეშე დიაკონი: ი. ყოფშ., გვ. 8 - ერთხელ ნირვის შემდეგ (ნანირვეს) მღვდელმა გამოაგზავნა საყდრდან დიაკანი. შტო. ჩქეფა.

მონლაჩქეშა (მოლაჩქეშალას) იგივეა, რაც მოლაშქეაფა, - ბამშქაშანა ჭიჭეში მეგიჯარი არძო მოლაჩქე: ი. ყოფშ., გვ. 34 - ცოტას მეტიჯარი ყველა გამოაგზავნა.

მონლახ ზაჯ. იძიდან დანაშაულე; ბარდა. ზარბაზანი ვაარკულენ, იმ მოლახ მუთუნ ვაარკულე: ბ. ხუბ. გვ. 153 - ზარბაზანი რომ არ აკლდა, ამის გარდა არაფერი არ აკლდა.

მონლახია (მოლახიას) იგივეა, რაც მაღახია.

მონლაჯაშა, **მონლაჯაშა** (მოლაჯუშაღას) სახელი მოლეეჯუშანს ზნისა - თან ნამონჯანა, ნამონლაბა რისაში. ბოშიქ დიდა ღო მუშა მოლეეჯუშე: აია, 1, გვ. 26 - ბიჭმა დედ-მამა ნამოიყუნა.

მონლა ზაჯ. აპათა მხარის, ბამონლა (საპირის). მელე გაღმა). მელე თურქეფი ღო მოლეე აფხაშეფი: ი. ყოფშ., გვ. 134 - გაღმა თურქები და გამონლა აფხაზები. მელე ენგერი, მოლეე სკურჩა: ი. ყოფშ., გვ. 113 - გაღმა ენგური, გამონლა სკურჩა. წყაროში მელე ბაეღე ღო წყაროში მოლეე გეგოსიღენია - წყლის გარღმა გაედავე და წყლის გამოღმა დაგრჩებო. იხ. მელე-მოლეე.

მონლა² იგივეა, რაც მელაა, - როული ზნისწინი.

მონლაბა (მოლეებას) სახელი მაღალე (6) ზნისა - 1. მოხადენა, მოხლმობა. ართი ირემი რენია ღო თიში ბეა მუგალენია, - მიწისე: ა. ცაფ. გვ. 56 - ერთი ირემიო და იმის რძე მოიგინდებო, - მითხრეს. ცქანას ბერგი თიში გეიშასარგალუენი, იმენი მაღალენია - ყანაში თიხი ისე რომ გაატარო (გაათარიო),

მინე მოუხდებო. 2. მოლოღინი. მეელეუ ცირასქესანი ღო სინჯას - მოელის ქალიშვილას და სიძეს.

მონლაბა² (მოლეებას) სახელი მიილენს ზნისა - მივლა, შამონლა (ქვეყნისა).

მონლა-მოლა ზაჯ. ბამონლა-ბამონლა. მოლეე ღო მოლეე გამოღმა და გამოღმა.

მონლა-ნი (მოლენს) ბამონლაღი; ბამონლაღი. მელენს ვიოძახანდა ღო მოლეენი მოლეესა: ა. ცან. გვ. 112 - გაღმა ენგებოდა და გამონლა (გამონლაღი) ნართვესო. მელენს გვაღა აბეუა რე, მოლეენს გვაღა-სამარგალო: მასლო, გვ. 110 - გაღმა მთა აფხაზეთია, გამოღმა მთა-სამერგელი.

მონლა-რს (მოლერსეს) მელაქაშა, ანოიტი. დაღას გულეუ მოლეერსე კოჩი: ი. ყოფშ., გვ. 160 - დაღასს ჰყავდა მელექეე კაცი.

მონლა-ნიშა ზაჯ. ბამონლა, ბამონლა მხარის. მელენიშე სირეჩი ღო მოლეეხიშე - მა საწყალო: ქხს, 1, გვ. 63 - გაღმა შენ ხარ და გამონლა - მე საწყალო.

მონლა-ნიშა (მოლოგინუას) სახელი მიილეთენუნანს ზნისა - მოლოგინეპა, მემონირაშა. შტო. ლოგინა¹.

მონლა-ნი (მოლოგინე) ოღანა ღო მონლა. მოლოლო (მოლეე) კამბენს გუნს - ეყარ ოღანე ღო მონლა კამბენს ჰყავს.

მონლა-ნაშა (მოლონტუას) სახელი მოლონტუას ზნისა - მოლონა.

მონლა-ლა-ლა (მომალაღარს) იგივეა, რაც მიმალაღარის, - მიღო. მოქს. ჩამცემლი (ფესაცმლის).

მონლა-ლა, **მონლა-ლა** (მომალეს, მომალერს) მიღო. მოქს. მოოურს ზნისა - მომალეული.

მონლა-რა-ლა (მომაროებელ/რს) მიღო. მოქს. შერეუბე (6) ზნისა - მონლა-რა-ლა.

მონლა-რა-ლა (მომართუას) სახელი მომართუნს ზნისა - მომართა. იხ. მართა.

მონლა-ლა-ლა (მომალაღარს) მომალე. ჭე მომალაღო კოჩიე - ცოტა მომალეო კაცია.

მონლა-ლა-ლა (მომოგონელ/რს) მიღო. მოქს. მიიგონენს ზნისა - მომონეპაღი. უღირ ოღოში მომთგონელე: ი. ყოფშ., გვ. 128 - ნასული დროის მომოგონებელი.

მონლა-ლა-ლა (მომინჯაფას) სახელი მომინჯანს ზნისა - მომინჯონეპა.

მონლა-ლა-ლა (მომინგეშა) მიღო. აწყ. ნაბეპის მომცემი, - მანაბაშეპაღი. ჩქიში მომინგეშე ვარეცა ღო დიხანი შქას: შ. ბუკ. გვ. 80 - ჩემი მანუგეშეული არ არის ცასა და მიწას შუა. შტო. ნიგეში.

გამოვიდოდა ბაბამ. შორ. ლაზ. მღუნ: იზომღუნ მნიფდება (ნ. მარი).

მონღოვა (მონღომას) იხ. მონღომება, - მონღომება. ჩქინ ქიანამ მონღომათე მიწენუბ ინგერაქსი: *კ. სამუშ. ქსის, გვ. 167* - ჩქენი ქვეყნის მონღომებით სხედება ენგურაქსი.

მონღოვაშა (მონღომებას) სახელი მიინდომენს ზნისა - მონღომება. ხოლო უფოსი მუნღომაშე: *ი. ყოფშ., გვ. 172* - უფრო მეტი მოუნდომებია.

მონღოვინი (მონღომინს) იხ. მონღომა, მონღომება, - მონღომება. ლურქე ქეშაანდომინუ ძაბასიგ: *ი. ყოფშ., გვ. 102* - ძილი მოუნდა გოგოს.

მონღურაშა (მონღურაფას) სახელი მიინდურუანს ზნისა - მონღურაშა. აწიო ჩქიმი მონღურაფა შუდროს გაშქიდორაუფუ?: *კ. სამუშ. ქართ. ზეს., გვ. 44* - ანი ჩემი მომდურება რადროს (როგორ) გეკადრება?

მონღურა (მონღურეს) *მიძლ. აწუხ.* მომღურაპი.

მონღურაშა (მონღურებას) იგივეა, რაც მონღურაფა, - სახელი მიინდურუანს ზნისა - მომღურაშა. იში მონღურება ვაკოლე - იმისი მონღურება არ უნდოდა.

მონე (მონეს) მომენე, მაშენაშა, კუჭი ვეიფაზას, მონერე - არ სტაშო, უჭირ არ ავიშალოს, მავნებელია.

მონება (მონებას) იგივეა, რაც მონაფა, - სახელი მონენს ზნისა - მონება. კოჩი ოკოლორონს მონენდას - კაცი ღმერთს უნდა მონებდეს.

მონებაშა (მონელებას) სახელი მიინდენს ზნისა - მონებაშა.

მონეშა (მონეშეს) იგივეა, რაც მონაშე, - 1. მაშქვიდრა, შთამომავალი, მოღმება; 2. მაშენისი. მუში მონაშე რე? - რისი მაქნისია? იში მონე ვეპალეუ, არბაქ გოჭყორღე - იმისი მექვიდრე არ მოიპოვება, ყველა განყდა.

მონისა (მონთას) იხ. მონთა.

მონითრუა (მონითრუას) სახელი მონითრუნს ზნისა - მონითრუა. ჭყელი ჯოლოროს თენასო მუნთირუ?: *ი. ყოფშ., გვ. 22* - წყელი ძალი ამას სად მოათრეს?

მონისორუა (მონთხორუას) იხ. მონთხორა, - სახელი მონთხორუნს ზნისა - მონთხორა; მოსაშა, განადმარება. ფერი სიგყვეფი უჭუუ, მონთხორუ - ისეთი სიტყვები უთხრა, მოთხარა.

მონინალა (მონინალეს) მომასხარა. თოფი ქინაბუნუესე მონინალე ბოშისე: *ქსი, II, გვ. 36* - თოფი გადაჰკიდეს მოსამსახურე ბიჭს. მონინალეთე ქელაყენეს: *ი. ყოფშ.,*

გვ. 67 - მოსამსახურე დაიჭირეს. შორ. ნინალა.

მონიო (მონიოს) მღორა წყალი. შორ. საბა: მონიო მდინარე წყნარი.

მონირაშა (მონირაშეს) მონინალეშა; მომინაშა; მონინალა; მობოშა. ქობორთეს ათე მონირაშე აფხანაკეფი: *ი. ყოფშ., გვ. 5* - მოიდენამ მონიოლე აზნაგებთან. კამბეჩიში მონირაშე სოს ქაქ ქალაარგისუა: *ი. ყოფშ., გვ. 180* - კამეჩის მოჭიდავე ხარს რქა მოსტყედა. ორდა ნტეროში მონერაშეთე: *კ. სამუშ. ქსის, გვ. 158* - იყავი მტრის მეტოქედ. შორ. ნირაში.

მონა (მონკას) მძინა. ათე საქვარეფი ძალაში მონკა... რენია: *ა. ცაგ., გვ. 40* - ეს საქმეები ძალან მძიმე არისო. თე ყოროფა მონკა რე: *ქსი, I, გვ. 100* - ეს სიყვარული მძიმეა. თორიო მონკა ცოფერდეს: *ი. ყოფშ., გვ. 106* - ისეთი მძიმე ყოფილა. შორ. ლაზ. I. ქ: ონკა მძიმე (ნ. მარი). იხ. მოკა.

მონაშაშა (მონკათალას) იხ. მოკათალა. მონკათალა კოყე ქაარჩქინკოჩი, ვაკოლე: *ი. ყოფშ., გვ. 55* - ორსულობა (ფეხმძიმობა) ვინძე (კაცს) რომ სკოდნოდა, არ უნდოდა.

მონაშაშე (ოსური) იხ. მოკათე, მონკათ'უ' ოსურს ბაღანას გამასოფანასია: *ბაღს. სიძრ., I, გვ. 53* - ორსულ ქალს ბავშეს მოჰკლევსო. მუში დეუე მონკათე ატყლეუ: *ი. ყოფშ., გვ. 55* - თავის თავს ორსულად ატყობდა.

მონაშა (მონკებას) იხ. მოკება. ღიო ფიჭრი ვა გიმონკანს: *ი. ყოფშ., გვ. 137* - ჯერ ფიჭრი არ გამძიმებს.

მონაშარი, მონაშარი (მომინკევერს) *მიძლ. აწუხ.* ინკევერს ზნისა - მომინკალი; გაღატ. მომაკედავი. შორ. მონკარი.

მონაშარუ (მონკევერუს) იგივეა, რაც მონკევერი.

მონარო (მონკორს) იგივეა, რაც მონკევერი.

მონარა (მონობას) იხ. მონაფა, მონება, - მონობა. ვარა მუთე ეინჭყინე ჩქინი სისუსთო დო მონობა - ართო აიხსენება ჩქინი სისუსტე და მონობა.

მონარაშა (მონდორეს) მონადირა. შა, რმენიში მონოლირე, დო ხუბერული ჭურუ ქარა: *მაგალ., გვ. 109* - მე, ბარის მონადირე, და ხუბერული ჭურუ ქარადა(ვა).

მონოსინჯალაზირი (მონოსინჯალაფირს) *მიძლ. ენგლ. წარს.* მინასინჯალუანს ზნისა - ჩასიმპაული. მონოსინჯალაფირი კოჩის გოგყაბარული მელაა ქუეჯუნია: *ბაღს. სიძრ., I, გვ. 91* - ჩასიმპულ კაცს გატყავებულ

მელია (კი) სჯობიაო. იხ. სინჯა, სინჯალაფა; შტო. სინჯალა.

მონეტაჟი (მონეტაჟი) სახელი მონეტონანს ზნისა - გამომწამა; გამომწამანა. ათემ მონეტონანს ოკონია სუმი წანა: *ბ. ხუბ., გვ. 156* - ამის გამორქევის უნდაო სამი წელი.

მონეტარკანა (მონეტარკანელ(რს) *მიქ. ენებ. წარს.* მონეტარკანელ(რს) ზნისა - ჟრალ-ჟრულით მოსატული. ონანგერი ხარხნტელი, ქული მონეტარკანელ(რს): *კ. სამუშ., ქსს, გვ. 24* - უნაკერი მოხატული, ქული ჭრულ ჭრულად მოხატული.

მონეტანი (მონეტონანს) სახელი მონეტონანს ზნისა - მოწოდება. მათი დუეუ მონეტონანს: *ი. ყოფ., გვ. 167* - მეც თავზე მაზიან (მასხედან).

მონეტაბ (მონეტაბს), **მონეტაბა** (მონეტაბებს) სახელი შიანტებუ(ნ) ზნისა - 1. მოქიდაბა. გურს დიდი დარხიო მონეტოუ: *ი. ყოფ., გვ. 129* - გულს დიდი ცეცხლი მიკიდა. არძას ართი დარხიო ქეშუუნტუ: *ი. ყოფ., გვ. 8* - ყველას ერთად ცეცხლი მოუკიდა. უნელი ქეშუუნტებუაფუაფუ: *ი. ყოფ., გვ. 62* - უეცრად (აქტარბით) მოუკიდებინებია. 2. დაღუპება. ქეშუუნტებუაფუაფუ: *ი. ხუბ., გვ. 4* - დავილუბთ (მოგვეკიდა ცეცხლი) და მოდისო. 3. გამომწამება, შიანტება (მაგ., ძალით, მამალი ინდაურისა...): ჯოდორქე შეუნტეუ დო შეუნტეუ - ძალმა შეუტა და შეუტია.

მონეტაუ(ნ) (მონეტაუ(რს) *მიქ. ენებ. წარს.* შიანტებუ(ნ) ზნისა - მოქიდაბული. გაღელ. საცოდავი. ამდღა გებტი, მულოამუე მონეტაუ(ნ) ზნისა, მუჭო მდინაფა; - დღეს გავიგე, რა დამართინა ამ ცეცხლმოკიდებულს, როგორ დაღუპულა!

მონეტარი (მონეტარეს) მომტრო. ვიქიქე, მონეტარეს მუჭო აზიხიხე: *ყ. ზაყ., 3.08.1931, გვ. 3* - იცი, მტერს როგორ დაეჯახო.

მონეტარი (მონეტარეს) მატყლი. (ქომურს დო) ქომოთუნეს მონეტარის მოსეანჯილო: *ი. ყოფ., გვ. 22* - (მოდის და) ართავს მატყლს მოსეანჯილოდ. *შტო. ლაზ. მონეტარი, მონეტარი მატყლი (ქომოლ., გვ. 319).*

მონეტა (მონეტა) სახელი უმონანს ზნისა - მატყობა. მარა იმენ თინა უმონანს: *ქსს, I, გვ. 159* - მეგრამ მაინც ის მეტობს. თქვენ ლახტის ღითიჯარი ფუთით უმონანსი, ვერი დომიქადაფითია: *ი. ყოფ., გვ. 105* - თქვენს ლახტს თორმეტი ფუთით რომ მეტობდეს, ისეთი გამიქედიწიო. ვა უმონანგ ართი(ი) ოთხთაფ: *კ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 89* - არ მეტობდა ერთ ცეცხვას.

მონენს (მონენს ანმოსის წრის მწკრივებში) *გრდუფ. სტატიკ.* მეტობს. *შტო. უმოსი.*

მონეტაუ(ნ) (მონეტაუ(რს) სახელი მონეტაუ(ნ) ზნისა - მოსაგება.

მონეტარი (მონეტარეს) იხ. მონეტარი, - მომწამარი. სქანი მონეტარი თექ დორხეაღუნია - შენი მოძღვარი იქ დაგვდებო. *შტო. მანცხვარი.*

მონეტა (მონეტა) იგივეა, რაც მონეტა, - მამაკვიდარი; მომდება, ნარკომოდებელი. ქორთუფიში მონეტაქეაღუნია - ქართულების ნარკომოდებელი არ დარჩა. *შტო. მონეტა.*

მონეტა (მონეტა) მოძღვარი. რე მონეტაღე აგრანომი: *კ. სამუშ., ქსს, გვ. 136* - არის მოძღვარ აგრანომი.

მონეტა (მონეტა) იხ. მონეტა, მონეტა. მონეტაღე ეაღუნია - მეკვიდრე არ დარჩენია. კოჩი მონეტაღე ევაღუნია - კაცის ჭაჭანება არ იპოვებოდაო.

მონეტარი (მონეტარეს) იგივეა, რაც მონეტა, - ძი, მამაკვიდარი.

მონეტარი (მონეტარეს) მომწამარი. მონეტარი, გურს მუშენი რე მიიგუნანთონი?: *ი. ყოფ., გვ. 8* - მოძღვარი, გულს რატომ არის, რომ მოიყვანთ. *შტო. მონეტარი.*

მონეტარი (მონეტარეს) *მიქ. ენებ. წარს.* მონეტარი. ომქურანჯიო, მონეტარი მონეტარი მონეტარი მონეტარი მონეტარი - სამიზა, მის მონეტარულ მახელს ვისაც გულზე დაასობს. 0 მონეტარი ნინა მონეტარული (მონეტა) ენა.

მონეტა (მონეტა) მოსაგება. მონეტა ბრელი ქეზიგონი: *ს. ჰაგ., გვ. 316* - მოსავალი ბევრი მოიყვანე. იხ. მონეტარი.

მონეტარი (მონეტარეს) *მიქ. ენებ. წარს.* მონეტარი ზნისა - მონეტარი დაღუპებაული; დანაშაული.

მონეტარი (მონეტარეს) იგივეა, რაც მონეტარი, - სახელი შიანტეარანს ზნისა - დანაშაული, დაღუპება.

მონეტარი (მონეტარეს) *მიქ. ენებ. წარს.* შიანტეარანს ზნისა - მომწამარი; მომწამარი. ქომოდრ ბრელი არძო უნათე მონეტარი კოჩი: *ა. ცაგ., გვ. 22* - ნახა ბევრი ყველა მავად გამონეზილი კაცი.

მონეტარი (მონეტარეს) იგივეა, რაც მონეტარი. ართი ოსური უნათე მონეტარი ქეცხე: *ბ. ხუბ., გვ. 17* - ერთი ქალი მავად გამონეზილი (კი) ზის.

მონეტარი (მონეტარეს) მომწამარი.

მონეტარი (მონეტარეს) სახელი შიანტეარანს ზნისა - 1. მომწამარი; მომწამარი.

გუქონია მოსწრფული. *შფრ. ლაზ. მონჭაფურ*
მნიფე (*ბ. მარი*). 2. დარტყმული (ბეერი).

მონძვა (მონჭვას) *იხ. მონჭვა*, - ქრსნი. ნოსაქ
ნოსამი ჯინთი მონჭვაჲსი წკინტლი
ჭკომუა - რძალმა რძლის ფინი კრუხის
სკლინტი ჭამაო. *იხ. ნამონჭუ*.

მონძვალა (მონჭვალას) ქრსნიშაბ. *იხ. მონჭვა*.

მონძვასა (მონჭვასას) იგივეა, რაც
მონჭვა ლა, - სახელი იმა მონჭუანს
ზნისა - მოქრსხებაჲ. ქითომი
ქიმონჭვანცუნი, თიქვათოკო
ქიგეოხუნუათ კვერცხის - ქათამი რომ
მოიკრუხებს, მაშინ უნდა დავსვათ კვერცხზე.

მონძება (მონჭვებას) *იხ. მონჭვაფა*.

მონძინაჲ (მონჭინაფას) *იხ. მონჭვაფა*, -
მომნიშებაჲ. ათეთ მონჭვადე მუნაწიში
შხვალომხვა დროს მონჭინაფა - ამით
მობდა მოსაელის სხვადასხვა დროს მომნიშებაჲ.

მონძირა (მონჭირას) სახელი მუნჭირანს
ზნისა - მოქრსხებაჲ. მუჭო ლომურდუნი,
მუნჭირანს: *მ. ხუბ., გვ. 32* - როგორც კი
დაიღობდა, მოუჭერს. მუნჭირე ზელო
გოწილიხზე: *ა. ცაფ., გვ. 34* - მოუჭირა ხელი
და განურა.

მონძირალ-ი (მონჭირელ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.*
მუნჭირანს ზნისა - მოქრსხელი. სქან
ქოროფა თემი მადუ მარწუხმორო
მონჭირელი: *ა. საბუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 39* -
შენი სიყვარული ისე მიქვს გაზის მსგავსად
მოჭერილი.

მონძირინ-ი (მონჭირინს) მოთმინაჲ. ბალანფიში
ჭბოლი შურო ვამანჭირინე - ბეშეების
ხმაურს სრულებით ვერ იტანს (თიმენ).

მონძიში შურ-ი (მონჭიკიში შურს) ტრსნი;
მატყლის ნვის სუნე.

მონძაჲ (მონჭვაფას) სახელი
მონჭვაჲსი (*ნ*) ზნისა - სნრაჲჲა.
სულემა მონჭვაჲსი - სახლში მოისწრაფის.

მონძარა (მონჭარეს) მოქრსხებაჲ. *იხ. წყარო*.

მონძარაში (*ი*) *ჯაზ. სალამი ხანს,*
მოსალამოქრსხებაჲ. ართმახ ქორორაქ
მოონჯეუთ მინილდე ბაღმა: *ქხს, II, გვ. 72*
- ერთხელ ქორორა მოსალამოვეულებზე შევიდა
ბაღში. *იხ. ონჯუა; შფრ. მინჯეთ*.

მონძარა *იხ. მორე*.

მონძასა (მოპასუხეს) *მიძე. აწმე. მოპასუხე*.
დადიას მოწივარე არბა მართალი უჭქულე
მოპასუხეში უმუშო: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 34*
- დადიანს მოპასუხის გარემე ყველა მომწივანი
მართალი ეგონათ.

მონძარა (მოპირუას) სახელი მოპირუნს
ზნისა - ალმასა, მოპირება. არგუნი
შაპირაჲსი უ - ნაუხი აალებინა.
(მოპირინა).

მონძარა (მოპირუას) სახელი
მოპირუნს ზნისა - პირის ლამაზად
მოქმთებაჲ; *გაფა. გალანძღვა* (პირში თქმით).

მონძინაჲ (მოპოგინაფას) სახელი
მოქრსხებაჲ; *ნაწილს ზნისა - ხალის*
ბაშეპირა; *ნაწილს ნანძღვანა მოსაპირდაზღად;*
ნაპოტინებაჲ. აამახ თქვანდე შეველდე ხემი
ნაპოტინაფას: *მ. შფრ., გვ. 152* - აქამდე
თქვენგან ველოდი ხელის მოპოტინებას, ნამუ
ვეველირსებუნი, ხე დღას ვამუქოტინუა:
მასლ., გვ. 36 - რაც არ გელირსება
(გვეუთენის), ხელი არასოდეს არ მოუპოტინო.
წყარს პლატოკი მველულე, ხე მოქრსხინე
- ნყარს ცხვირსახოკი მიპოტინა, ხელი
გავიშვირე (დასაჭერად).

მონძინაჲსი (მოპოგინაფელ/რს) *მიძე. ენებ.*
წარს. მოქრსხინუნს ზნისა -
ნაპოტინებაჲსი.

მონძარა (მოპურახილ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.*
მოქრსხელი, მოქრსხელი. გილვეცხებაჲ
ღაჩქიში, მოქრსხილი ევაღეფთი -
დაფსკურობს დედაქემი, ვალებით მოპრეხილი
(მოღრეკილი).

მონძარა (მოპურხილ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.*
მიიპურხე (*ნ*) ზნისა - მოქრსხელი;
მოღრეკილი; მოქრსხელი. ართი
მოქრსხილი დედა ქოჯუნს - ერთი მოხრილი
დედა ჰყავს. *იხ. პუნა; პუნა; პუნურა*.

მონძარა (მოპურხეს) სახელი მიიპურხე (*ნ*)
ზნისა - მოქრსხელი. დიორჩინელო
მიიპურხე - დაბერდა და ნელში მოიხარა
(მოიკუნა).

მონძარა (მოეაჲჲს) სახელი მოეაჲჲს
ზნისა - მოქრსხებაჲ.

მონძარა (მოეგარქილ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.*
მიეგარქე (*ნ*) ზნისა - მოქრსხელი,
როცა ტანსაცმელი ტანზე არ ადგას და
ჩამოკიდებულია.

მონძარა (მოევილუას) სახელი მოევილუნს
ზნისა - მოგლავაჲ (უცერად).

მონძარა (მორაგადის) მოლაპარაკებაჲ. *იხ.*
მორაგადაჲა.

მონძარა (მორაგადაფას) იგივეა, რაც
მორაგადი, - სახელი მიორაგადუნანს
ზნისა - მოლაპარაკებაჲ. მაჲა ქემუშეგანდე
მუში ვეზრე მონაგადაჲსი მ - მვედ
მიუეზენიდა თავის ვეზირს მოსალამარაკე-
ლად. ართი მიორაგადუნათ: *ა. ყოფ., გვ. 167*
- ერთად მოვილაპარაკოთ. დეჲეჲო
ონჯუას მიორაგადუნანა: *ა. საბუშ., გვ. 261*
- ლორენი სალამოს მოილაპარაკებენ.

მონძარა (მორაგადეს) *მიძე. აწმე. რაგადანს*
ზნისა - მთქმელი, მოლაპარაკებაჲ.
მორაგადე ლოდურუნ ლო ნარაგადე ლდას

ვალდებულნი — მოლაპარაკე მოკვდედა და ნათქვამი არასოდეს მოკვდება. მართალიში
 მორატაგადე ირო დააღორჩეს; *ა. ცაი, გვ. 82* —
 სმართლის მთქმელი ყოველთვის მოაზრეს.
 ჯგირი მორატაგადეს ჯგირი მარჩქილე
 ოკონია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 189* — კარგ
 მთქმელს კარგი მსმენელი (გამგონე) უნდაო.
 ვუჭე ვეშაკიშოთ მორატაგადე ქუ: *ა. ყოფშ.,
 გვ. 5* — უთხრა ეშაკისთვის მოლაპარაკემ.

მორასაშუა (მორაყფას) სახელი მურაყუნანს
 ზნისა — მოქნევა; მოქმედა (ხელისა),
 რამეზა ხელის მოქმედას ცდა.
 ქე მურაყუე ართ ღიხსე ქუასე ხე: *ა. ყოფშ.,
 გვ. 67* — ერთ ადგილას მოაელო (ეცადა
 მოველო) ქუას ხელი. ჭემახ მორაყაფა თიში
 რდგ: *ბ. ხუბ., გვ. 275* — ადრე (გუმინ) მოქნევა
 იმიხ იყო. *შქრ. რაყუა.*

მორასქილი (მორაყელ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.*
 მორაყუნს ზნისა — მორპქილი,
 მოქნეილი. მორაყელი ორინჯი
 ქილაა'ზინუე — მოდელი საქონელი
 დაბადნავა.

მორასუა (მორაყუას) სახელი მორაყუნს
 ზნისა — მოქნევა; მორპქ'უა. მეღვეუს მუმი
 ლეუჯი ქე მურაყე: *ა. ყოფშ., გვ. 89* —
 მეღვრე მის ღორებს მოერეკება. ქემართეს დო
 მოლარაყეს აშო ორინჯი: *ბ. ხუბ., გვ. 252* —
 მიკოდენდ ედა გამოდენეს აქეთ საქონელი.
 ბირა, ვაბირა, — ქომორაყია: *თ. სახო., გვ.
 267* — ნახო თუ ვერა ნახო, — მაინც მორეკო
 (საქონელი).

მორასქილი (მორაყილ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.*
 მორაყუნს ზნისა — მოქირწყალული.

მორასუა (მორაყუას) სახელი მორაყუნს
 ზნისა — მოქირწყალა. ქუათ მორაყუე
 ექიანობა — ქვით მოქირწყლა იქაურობა. *შქრ.
 რაყუა.*

მორასალა (მორგალუას) იგივეა, რაც
 მოლასუა, — ბაღესილის (მაგ., დანა,
 ცული, ცელი...) ოღნად გაფუჭება, დაბლაბა
 (*ა. ჭარ.*); ბაღესიდა.

მორამვი (მორგვის) 1. მორამვი; ურმის თელის ან,
 საერთოდ, ბორბლის კუნძი. 2. ძაშის
 ბორბალი. *შქრ. გურ.* მურგი მრგვლად
 დაბეული ძაუი ან თოკი (*ს. ჟღ., ა. დღ.*); *ლაზ.*
 მურგი გორგალი, მორგვი (*ბ. მარი.*)

მორამლაშა (მორგალუას) სახელი
 შაარგილუანს ზნისა — (ოდნავ)
 ბაბრიღება.

მორამინა (მორგინუას) სახელი
 შაარგინუანს ზნისა — მომგობა.
 ყუდეგუზა მირგინუე: *მასალ., გვ. 112* —
 სახლის ოდენა (მსგავსი) მოგორავს.

მორალა (მორალას) *იხ. მორალადა.*

მორალა (მორალას) სახელი
 მორდემა მიღნია სქანდა: *ბ. ხუბ., გვ. 132* —
 მეო მორიდება მაქესო შენთან. ვართ კოყ
 მოაწონქლო ვართ მარგენა მორდემას:
ბ. ხუბ., გვ. 345 — არც კაცს მოგონვარ და არც
 მერიდებთან (მაღლევენ მორიდებას).
 ი მორალემა შიბა მორიდების მოქნე, შექნა;
 მორიდება. მორდემა ქე მამუე უდო
 ეშმართო თქვანდა გუღემა — მომერიდა და
 ვერ მოვედი თქვენთან სახლში.

მორამინი (მორდებიანს) მორიდებაული.
 მორდებიანს კონის სამოთხემა
 ეშმართინა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 95* —
 მორიდებული კაცი სამოთხეში ვერ შევაო.

მორამბული (მორალბული) *მიძე. ენებ. წარს.*
 მორდემა ზნისა — მორიდებაული.

მორაია (მორაიას) ნათლია; მამამარა. ბოშიკა
 ჩხონდა — ორკოჩიში მორაია: *თ. სახო., გვ.
 243* — ბოშიკა ცხონდიო — ყველას ნათლია.
 სქანი მორაია იყუვაფუ: *ა. საბუშ., ქება, გვ.
 140* — შენი ნათლია იქნება. მორაიათ თუთა
 პუნდეს მურიცხეთე — მაყარეთე: *ა. საბუშ.,
 კართ. ხუბ., გვ. 50* — ნათლიად მთვარე გუყავდა,
 ვარსკვლავები — მაყარდ. დარაბა შიშოთ
 ოკონანია? — მორაია შოთია: *ქსნ, I, გვ. 13* —
 დარაბა ვისთვის უნდათო? —
 ნათლიათვისო. *შქრ. რღუალა.*

მორალა (მორალ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.*
 მორალუნს ზნისა — ბაზრალინი;
 მოხრალინი. მუთუნი ვააყყინებაფუთ ჩქიში
 მორალი ოთარს: *ა. ყოფშ., გვ. 155* —
 არაფერი აწყენიოთ ჩემს ვაზრდილ ოთარს.
 უტამ, ის მი თქუნას, მორალი ქე გეშებახუა:
მასალ., გვ. 63 — უგუნურო, იმას ვინ იტყვის,
 ვაზრდილი გამებახო. თე ანბე წღემში
 მორალი ეცე ქუაწუე: *ა. ყოფშ., გვ. 63* — ეს
 ამაზე დღვის ვაზრდილს უთარა. *შქრ. ლაზ. რღ:*
 მორადერი მოზრდილი, დიდი (*ბ. მარი.*)

მორალა (მორალიობას) 1. მორალიბა.
 ინეფიში მორალიობა ჩქე მუსგ რდგ
 მორადელის?: *ბ. ხუბ., გვ. 343* — იმათი მორიდება
 ჩენ რას ვაგრებდა? 2. ნათლიობა.

მორალა (მორალა) იგივეა, რაც მორალეობა (მნიშვნ.
 -2). მოფთხისი მორალიობა, მორიანობა,
 მირსელობა: *ბ. გურ., გვ. 189* — მოგვითვის
 ნათლიობა, მორიანობა, ნათლიდობა.

მორალა (მორალს) *მიძე. მოქმ. რღუნს* ზნისა —
 ბაზრალინი (მამა); მამამაძე, მამამაშქა.
 ქესას მურართენთ ჩქიში ჯიმაშ მორალეს:
ბ. ხუბ., გვ. 212 — ქისას მოგარომეთ ჩქიში ძმის
 გამზრდილს. მეუა სქანი მორალე შა: *ბ. ხუბ.,
 გვ. 71* — ნადიო შენ გამზრდილთან
 (მამამაშქესთან). *შქრ. მიძე.*

მორალა (მორალუადას) სახელი მორალუნს ზმნისა - 1. ბამზრადელმოპის სისტამა. *იხ.* მორალუობა. 2. ბაზრად. ათე კვათილი კუმხისე მორალუნს ე-ღა, გევატუქვანქია: *ა. ცაგ., გვ. 43* - ამ მოჭრილ ფეხს თუ გამიზრდი, ავიშებო. მუთი მიმანო უღუღანინი, ჰამენი თინა მორალუნს: *ქ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 91* - რაე მიზანი ჰქონდეთ, ამენ, ის ვაზრდილიყო. მორალუქი, ჰაწორხვალე ტერ-მოფადირეფი: *ი. ყოფშ., გვ. 137* - რომ გაიზრდები, ნინ დაგვებდი მტერ-მოყვრები.

მორალა (მორალუობა) *იხ.* მორალუადას (მნიშვნ. - 1) - ბამზრადელმოპის სისტამა.

მორალუ (მორალუეს) *მიძე. მოქმ.* მზარდი, ჰინც იზრდავბა. მორალუ რე, ვააწყინებუფა - მოზარდია, არ აწყენინო.

მორალ/მორალ (← მუ ორე?) რა არის? აბა. ხშირად იხმარება ანდაზებსა და გამოცანებსი. კუში სქუ კუ იყი, ბუში სქუა ბუ იყი, აბა, მორალ მუ იყი?: *ა. ცან., გვ. 111* - კუს შილი კუ იენება, ბუს შილი ბუ იენება, აბა, სხვა რა იენება? იმ გეწონას ენა მორალ: *ი. ყოფშ., გვ. 170* - იმასთან შედარებით ეს რა არის. ე მორალე, მორალე, კატე ღვათ მიკობენი?: *ა. ცან., გვ. 140* - ეს რა არის, რა არის, კატა რომ ღანვით ჰკიდიან? (გამოცანა: „ოგაჯე“, - კრუხის ჩასასმელი კალათი, ყუთი). *შორ. ე მუ ორე, მუ ორე:* ართი კილი ისირი გოლას მიკვაფაღუნენი?: *ა. ცან., გვ. 141* - ეს რა არის, რა არის: ერთი კონა ისლი მთახე დგარფატებს? (გამოცანა: ცხენის კული).

მორალ (მორებას) სახელი ორალუნს ზმნისა - მორალა. მე რე... ბომიქ: *მ. ხუბ., გვ. 5* - მორალა... ბიტი. *შორ. მორალა.*

მორალა (მორებულს) *მიძე. ენებ წარს.* ორალუნს ზმნისა - მორალა. ჩილ დო სქუა მორალუნს ღესე კუანა მორალუნს დო მორალუნა - ცოლ-შვილმორალუნს ყანა მორალუნ სვიბითაო.

მორალა (მორებას) მთის ღავეაქება; მორალა (ქ. ჰარ.); მორალა (ადგილი). *შორ. რმენი.*

მორალა (მორალა) *მოქან.* ძალუნს სატაქური. *იხ.* უნთო, უნთომი ჰინეო, ძარხუსუ (*ა. ძეყ.*)

მორალა (მორალა) 1. მოქანა; მორალა (მთვარისა). ხასითიქ ვაგვათერას ორი ახალ(ი) მორალუნს: *ქ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 54* - ხასითი არ შეგეცვალის ყოველ ახალ მოქცევაზე. ითუთამი მორალა მთვარის მოქცევა: სოთინი ულა ვეფორქა ელასა თუთამი მორალუნს: *ქ. სამუშ., ქანს, გვ. 117* - არსად წასვლა არ იფორეო მთვარის ცუდ მოქცევისას. 2. მსოფილის ფარის შიველა, ბანუნა. თავმარქ მორალუნს - თავშალი გახუნდა. 3. არასი მორალა ბამალა (მორალა).

მორალა (მორალა) სახელი მორალუნს (6) ზმნისა - ბანუნა; მოქცევა. ვაყოფე ჰგორი ღაფელი, მალას მორალუნს - არ ყოფილა კარგი შიღებელი, მალე გახუნდა. *იხ. მორალა* (მნიშვნ. - 2).

მორალა (მორალა) სახელი მორალუნს ზმნისა - მოქანა. მორალუნს თენა ქონებათი: *ბ. ხუბ., გვ. 292* - მორალუნს თენა ქონებათი.

მორალა (მორალა) *იხ.* მორალა/გ.

მორალა (მორალა) *მიძე. ენებ წარს.* ორალუნს (6) ზმნისა - 1. მოქანა. წორეთ თქვა ოკო მორალუნს ჰგორ მორალუნს დეიშ ღეზაბადი: *მ. ხუბ., გვ. 325* - სწორედ თქვენ უნდა ბრანდებოდეთ კარგი მოქცევის (მთვარისა) დანაბდი. 0 ახალი მორალა თუთა ახალი მოქცევათი მთვარე. 2. ბანუნა, ფარშეცვილი.

მორალა (მორალა) შვილიშვილი (გ. ღლია). სქუაშქუა, მორალუნს დეიშ მორალუნს ღესე უგამალას მენწყვირო: *გ. ღლია, კატალ., გვ. 37* - შილიშვილს, მორალუნს მორალუნს დელოცოს მიწიობილად. *შორ. მორალა.*

მორალა (მორალა) სახელი მორალუნს ზმნისა - მორალა (არკისა). ჰაფუნანა, პრიველო გითმურს რახი, უკულითის მორალუნს დო გითურს ონკა - რომ ადულტებენ, პირველად გამოდის რახი, შემდეგ იმას მოაბრუნებენ და გამოვა არაყი. *იხ. მორალა* (მნიშვნ. - 3).

მორალა (მორალა) ონკა მორალა ბამალა (გადაბრუნებული) არაყი.

მორალა (მორალა) სახელი მორალუნს ზმნისა - მორალა. ოქროსი ყანწი მორალუნს თე ჩინი ოჯალეშია: *ქ. სამუშ., ქანს, გვ. 129* - ოქროს ყანწით მოგართვით ჩვენე ოჯალეშიო.

მორალა (მორალა): 0 მორალუნს ჰინეა ბრუნეს კეთა. ფუნს ზეა, მორალუნს ორალუნს, მღეცალო ილენს: *მ. ხუბ., გვ. 126* - დულს რძე, ბრუნს აკეთებს, ზღის მსგავსად იბრძვის.

მორალა (მორალა) *იხ.* მორალა, მორალა - მორალა. თენითე მორალუნს ე-ღა, „ბაბა“ დუდასია: *ა. ცაგ., გვ. 82* - დათი თუ მოკეტებულად - „ბაბა“ დუდასხო. მორალა *ზაზ.* მომეტებულად: მუკა-მუკა წყარი ქვანთე მორალუნს: *მასალ., გვ. 70* - ირველიე წყალი დგას მომეტებულად.

მორალა (მორალა) *შორ. მორალა.* მორალუნს ეკულებე ვაბამუნა: *ბაღს. სიბრ., I, გვ. 95* - მორალუნს კულით გიკებნსო. 0 მორალუნს ნამანა მორალუნს ნაკებნი.

მორიყუბა (მორიყუბას) სახელი ორიგუ (6) ზნისა - მორიყუბა. ის ვამქურუ ცხენეფიშა, ვეშქადანუ მორიყუბას: *მასლ., გვ. 100* - იმას არ ეშინია ცხენების, არ იკადრებს მორიყუბას (დათმობას). მუნეფი შიირიგებუნა-და, შივაშქვათ ნებაშა: *ქსს, I, გვ. 192* - ისინი (თეიონი) თუ მორიყუბადნი, მიეუშუათ ნებაზე.

მორიყუბა (მორიყუბას) იხ. მორიყუბა.

მორიყუბა (მორიყუბას) მორიყუბა, კოჩიშ მორიყუბა ვაჟულუ - კაცის მორიყუბა არ აქვს.

მორიყუბაშანი (მორიყუბას) მორიყუბაშანი. ნაბეჭანი მორიყუბანი ბაღანა რე - ნამეტანი მორიყუბული ბაგეშია.

მორიყუბაშანი (მორიყუბას) იგივეა, რაც მორიყუბანი.

მორიყუბა (მორიყუბას) *მიჭ. ანუშ.* ორიგუ (6) ზნისა - მორიყუბანი. იში მორიყუბანი ვარე - იმისი მორიყუბანი კაცი არ არის. მორიყუბანი დუს მინმორე: *ქსს, I, გვ. 317* - მომრევედ თავეზე მაღვას.

მორიყუბა, მორიყუბა (მორიყუბას, მორიყუბას) სახელი მეერეუბუ (6) ზნისა - მორიყუბა. ნდის მეერეუბუქია, - უწუ ძღაბიქ: *მ. ზუბ., გვ. 4* - დევს მორიყუბანი, - უთხრა გოგომ. ნდის მეერეუ, მუსაკურელიე, ბოშიქ: *მ. ზუბ., გვ. 54* - დევს მორიყუბანი, რა საკიორელია, ბიჭი.

მორიყუბანი (მორიყუბას) იგივეა, რაც მორიყუბანი.

მორიყუბაშანი (მორიყუბას) იგივეა, რაც მორიყუბანი.

მორიყუბანი (6) ზნისა - მორიყუბანი. ჩილი დო სქუ მორიყუბანი ულს ცყანა მორიყუბანი უჯგუნია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 162* - ცოლ-შვილმორიყუბანი ყანა მორიყუბანი სჯოიბაო.

მორიყუბანი (მორიყუბას) *მიჭ. ანუშ.* ნდისა. ბასამცარი, ზღაპარული, საბარაში. მორიყუბანი რე ბირა სქანა: *ი. ყოფ., გვ. 170* - ზღაპარულია სიმღერა შენი. ქოთქანს მორიყუბანი - იტყვის საოცარს.

მორიყუბანი (მორიყუბას) სახელი მუჟდირთუ (6) ზნისა - მიმხრობა; მოღმარა; მხარდაშარა. მორიყუბანი ოკო ვაჟულვას არღიტი - მოღმარას არ უნდა მქონდეს ადგილი. თოლსუ მუჟდირე მაჩილაშური: *მ. ზუბ., გვ. 65* - თვალზე მაღვას მე ცრემლი. ევოღინათ, ვანებუნ-და, ცოლა მარე! : *მ. ზუბ., გვ. 358* - არ ააყენო, თუ არ სურს, ცოლვა მოღვამს.

მორიყუბანი (მორიყუბას) *მიჭ. ანუშ.* ნდისა. შაადირთუ (6) ზნისა - მიმღმარა; მხარის ღამშარა.

მორიყუბანი (მორიყუბას) *მიჭ. ანუშ.* ნდისა. შიირიყუბანი ზნისა - შიირიყუბანი,

აღმარაშული. მორიყუბანი ნუშეუფი დახე ქათონსუჟუ ცასე - შემართული ნადებე თითქმის მისწდომან ცას.

მორიყუბანი (მორიყუბას) სახელი მორიყუბანი ზნისა - მოქალაქე, ქალაქი. არიო კუჩი ვა მორიყუბანი, უკული ვორჯინანქია: *ი. ყოფ., გვ. 30* - ერთი ფეტი რომ არ მაკლდესო, მაინც (მერე) ვაჯობებო. წონებულას მორიყუბანი: *თ. სახუ., გვ. 267* - ნუნისა მოუკლესო.

მორიყუბანი (მორიყუბას) *მიჭ. ანუშ.* ნდისა. მორიყუბანი ზნისა - მოქალაქე. წანა მორიყუბანი აჟუ - წელი (წლოვანება) მოკლული აქვს.

მორიყუბანი (მორიყუბას) სახელი მორიყუბანი ზნისა - შიირიყუბანი მოქალაქე.

მორიყუბანი (მორიყუბას) იხ. მორიყუბანი. კამბეჩიში მორიყუბანი სოს ქა მეტორსუნია - კამბეჩის მოჭიდვე (მორიყუბანი) ხარს რქა მოსტყდებო.

მორიყუბანი (მორიყუბას) იგივეა, რაც მორიყუბანი, - სამცარი; აპარბი, ბასამცარი. ჩქიში ნინა ქორთული, სარიოლო მორიყუბანი: *ქსს, I, გვ. 314* - ჩემი ენა ქართული, სარიოლო და სარიოლო.

მორიყუბანი (მორიყუბას) მოქალაქე. ნინას ოკო მორიყუბანი: *ქსს, I, გვ. 117* - ენას უნდა მოქალაქეობა.

მორიყუბანი; მანა; მანცა; მანცა, მანცა; სხვაშარად, სხვა; მართლ. მეტი მუჟდირე მორიყუბანი: *ქსს, I, გვ. 335* - მეტი რა გინდობა, აბა, აბა, მორიყუბანი თქუა? : *საძუშ., ქართ. ზუბ., გვ. 33* - აბა, მანცა რას იტყვი? მორიყუბანი მა მუს ბგორე: *ს. საძუშ., ქართ. ზუბ., გვ. 31* - თუშეა მე რას დავებებ. მორიყუბანი გურაჟა მუ მაჟულე: *მ. ზუბ., გვ. 188* - მართლ სნაულ რა იყო ჩემთვის. ომობოლიში მარჯულქ მორიყუბანი მუ ქიშინას? : *მ. ზუბ., გვ. 361* - ობოლი გამზრდელმა მართლად რა ქნას? ბორი ოსური, ბორი, ბორი, ყვაროლი მიდელეო მორიყუბანი? - ჩერეტი ქალი, ჩერეტი, ჩერეტი, ყვერული ნაიო მართლ? კუმი სქუა კუ იყი, ბუმი სქუა მუ იყი, აბა, მორიყუბანი იყი? - კუს შვილი კუ იქნება, ბუს შვილი ბუ იქნება, აბა, სხვა რა იქნება? მორიყუბანი, თუ სქანი ქორი მა ქუშობილია! : *მ. ზუბ., გვ. 7* - მართლ, ეს შენი ქორი მე მომყიდეო! მორიყუბანი, აჟა სერი გუმოთანაფეთია! - უწუ ბოშიქ: *მ. ზუბ., გვ. 2* - გთხოვო, ერთი ღამე გამათენებინეთი! - უთხრა ბიჭმა.

მორიყუბანი (მორიყუბას) სახელი მორიყუბანი ზნისა - მანარში, მანარში ნამოსვლა. წდელულ ღამკანდის მინი იერი თორი, ბინერი წყარი რაბუს მორიყუბანი - დნება გორაკებზე დაზინული თოვლი, მომატებული წყალი სეობაში მოქუბს.

მორსიკო-ი (მოროწკილ(რს) იგივეა, რაც მორაწკილი, - მოქირნულში, ძველში მოწვილი. ჩემი ორგინი გვალო ქუალეფით მოროწკილი რე: *ა. ყოშ, გვ. 183* - ჩემი ბოსტანი მთლად ქვებით მოკირწყულთა (გამოცანა): პირი და კბილები).

მორსიკა (მოროწკუას) იგივეა, რაც მორაწკუა, - ძველში მოქირნულში, მოწვიანა. ქუალეფით მოროწკუა კუჩხიშ მარა - ქვებით მოამწკირვა (მოივნა) ფეხის გა.

მორსება (მორსებას) სახელი იმორსეუ(ნ) ზმნისა - 1. ბანინჯავა, ბამოცდა. მორსენს, მუჭოში რენი - სინჯეს, როგორ არის. ოკო იბდათ ჩქი-ჩქინით, მობრსათენი ჩქინ-ჩქინ ჭარა: *აა, 1, გვ. 20* - უნდა ნაიღეთ ჩვენ-ჩვენი (გზით), რომ დამოცადოთ ჩვენ-ჩვენი ბედინსრა. **განთილობა** დო **ნოსალა-ტიოსლო** გუმომორსეუნია - დედამთილობა დარღობა - ორივე გამომიცდილა. 2. მოსოშაბ. თელი ქიანა ქიმორსეუ ბომბეფში ცუთაშათი: *კ. საბუშ, ქართ. ზუა, გვ. 86* - მთელი ქვეყანა ისპობა ბომბების სროლით. 3. სასნაშული, ბასაპქირი რამ (*შ. კორეია*). კორიში მორსეუბარე - კაცის გამოცდა (გასაკვირი რამ) არის. 4. მოსნება. მის მორსეუ?!: *ა. ყოშ, გვ. 143* - ვის მოსნრება?!

მორსენს (ამორსუ გასინჯა, ბაუმორსაბა გაუსინჯავს, ბონორსაბაჰ(ნ) გასინჯავდა თურმე) გრდმ. სინჯავს; ცდის. უმორსენს (ბაუმორსუ გაუსინჯა, ბაუმორსაბა გაუსინჯავს) გრდმ. *სასხე. ქვ.* მორსენს ზმნისა - უსინჯავს.

იმორსეუ(ნ) (ამორსუ გაისინჯა, ბომორსაბაჰ(ნ) გაისინჯულა) გრდუ. *ენებ.* მორსენს ზმნისა - ისინჯება; იცდება. **იმორსენ(ნ)/იმორსინ(ნ)** (ამორსინა შესაძლებელი ვახდა გამოცდა, -) გრდუ. *შესაძლ. ენებ.* მორსენს ზმნისა - შეიძლება გაისინჯოს, გამოიცადოს.

ამორსენ(ნ)/ამორსინ(ნ) (ბაამორსინა შეძლო გაესინჯა; -; ბონორსაბაჰ(ნ) შესაძლება გაესინჯა, გამოცდა) გრდუ. *შესაძლ. ენებ.* უმორსენს ზმნისა - შეუძლია გაისინჯოს; გამოიცადოს.

ომორსებაფუნს (ომორსაბაჰაჰუ გაასინჯინა, ბაუმორსაბაჰაჰუ გაუსინჯეინება, ნომორსაბაჰაჰ(ნ) ასინჯეინება თურმე) *კაუზ.* მორსენს ზმნისა - ასინჯეინებს; აცდევინებს. **ბაამორსაბაჰ(ნ)** *მიძლ. მოქმ.* გამსინჯავი. **ბაამორსაბაჰ(ნ)** *მიძლ. ენებ. მყ.* გასასინჯი. **ბომორსინი** *მიძლ. ენებ. წარს.* გასინჯული; გამოცდილი. **ბანორსაბაჰ(ნ)** *მიძლ. ენებ. წარს.* განასინჯი;

გამოცადი. **ბანორსაბაჰ(ნ)** *მიძლ. ენებ. წარს.* გასინჯვის საფასური. **ბაუმორსაბაჰ(ნ)** *მიძლ. ენებ.* გაუსინჯავი. **მორსიკა-ი** (მორსიკალ(რს)) სახელი მიირსიკალეუ(ნ) ზმნისა - მოსრიძალეა. ქე მირსიკალე დო ხე გეიწულეს: *ბ. ზუბ., გვ. 37* - მოსრიკალდა და ხელი ჩამორთვეს.

მორსიკა-ი (მორსიკლ(რს)) *იხ. გომორსიკლი.* **მორსიკალა** (მორსიკალაფას) სახელი მურსიკალეუნა - მირსიკალა - მირსიკალა სეპება, დარაბინანება. ცანკალქ გეიწოლა, მუმარსიკალე: *კ. საბუშ, ქართ. ზუა, გვ. 25* - კანკალი ამიჯავდა, დავრტყავდა (თავბრუ დამეხება), დამეცხება).

მორსიკალაფირი (მორსიკალაფირს) *მიძლ. ენებ. წარს.* მარსიკალეუ(ნ) ზმნისა - დარაბინანებაული, მირსიკალაფირსი. **მორსება** (მორსებას) ხსნა. სოლეითინი მორსება ვარე: *ბსალ., გვ. 112* - არსადან ხსნა არა. დონთახული მოხანდეუე მორსება ქენოშბუენი: *ყაზყა, 6.06.1930, გვ. 3* - დაცემულ მშრომელებს ხსნა უმოცებოთ.

მორსება (მორსებას) იგივეა, რაც მორსება, - ხსნა. ირ დებაში მოხანდეუე მორსება მუშენა - ყველა (ყოველი ადგილის) მშრომელის ხსნა (სახსენლად) სწყურიათ.

მორსება (მორსებას) სახელი მიორსებას ზმნისა - მამორსება (სარტყლისა). **ორსებაფუ ქომურსებაფუ** დე: *ა. ყოშ, გვ. 150* - სარტყელი შემოერტყათ. *შორ. ორსებაფუ.*

მორსეა (მორსეა) მირი. თორი მორსეა ხოლო ქომილე მოთორჯიზო - ორი მორი (შემა) კიდევ მაქვს ზამთრისათვის.

მორსეა-ი (მორსელს) *იხ. მორიებული.* **მორსეა** (მორსელს) მორსეა.

მორსეა (მორსეა) მორსეა, მორსეა. *შორ. რუმე.*

მორსეა-ი (მორსეა) იგივეა, რაც მარქეი, მარქეა, - მამარ.

მორსეა (მორსეა) სახელი მურსეა ზმნისა - 1. მოქმეა. ართ მორსეა თქან ვაბეგავთ: *ქსს, 1, გვ. 173* - ერთი მოქმეით მუხაზე ვაგჭერი. მურსეა ბომიქე ლეკური დო შექაბანსე ვოჭკორე: *ა. ცაგ., გვ. 11* - მოქმეა ბიჭმა ლეკური დო მუხა ადგილას ვაგჭერი. არგუნი მიორქეუ: *ა. ყოშ, გვ. 9* - ცული მოქმეა. 2. ცხენის ბაჰეა.

მორსეა (მორსეა) *იხ. მორსეა, მორსეა.* **მორსეა** (მორსეა) იგივეა, რაც მორსეა. ვაყო დიდი მორსეა: *ქსს, 1, გვ. 263* - არ უნდა დიდი მოქმეა.

მორსეა-ი (მორსეა) *მიძლ. ენებ. წარს.* მიორსეა ზმნისა - მოქმეაული. დორსე

მოჭკორილი სიტყვა დროზე მორჩიებულ
ლეკურს უჯგუნია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 40 -*
დროზე მოჭკორილი სიტყვა დროზე მოჭკულ
ლეკურს ჯობიაო.

მორჩინაშვილი (მორჩინაშვილ/ს) იგივეა, რაც
მორჩიებულადი, - *მიჭ. ნებ. წარს.*
შიორქენს ზნისა - მოინაშული.

მორჩაშა (მორჩაშადას) იგივეა, რაც
მორჩია. ჭკადგს დუკუ ქმნაღლოთ,
მართახ მოთინ, მორჩიქუ: *მასალ., გვ. 69 -*
დაადგა მჭედელს თავზე, მათრახი შებართა,
შემოუქნია. ართ ჩხოუქუ ქა შორჩიქოუ: *ქსს.*
I, გვ. 232 - ერთმა ძროხამ რქა მომიქინა.

მორჩა (მორჩადას) მითიპი (*ფ. თოფია*).

მორჩა (მორჩადას) მინანი. მუმი მორჩა
რე? - რისი მაქინსია? მუთონიში მორჩა
ვარე - არაფრის მაქინსი არ არის. *ჭვრ. მოლუ.*

მორჩაშა (მორჩაშადას) სახელი მაარღევანს
ზნისა - მორღევან; მოქრა. სომინს თასუნა
მორღევანთ, ვარდა რიალო - სომინდს
თესავენ მოყრიო, ანდა რიად. თოლუფიშე
დაჩხერე მაარღევანდგ: *ნ. ყოშ., გვ. 79 -*
თვალუბიდან ცეცხლს ჰყრიდა.

მორჩა (მორჩადას) პირველი სხივი, განთიადი.
ალმურს მორღვა სქევაში - ამოდის
პირველი სხივი ლამაში. *ჭვრ. მოლია.*

მორჩა *ჯგვ.* გლომად; მსხვილად. სგორს
იყველი მორღოთ ვილაძუქუ - მაგიდაზე
ყრუფაური ბლომად იყო.

მორჩა-მორჩა *ჯგვ.* გლომ-გლომად; მსხვილ-
მსხვილად. თუკობალი მორღო-
მორღოთ მუღუღეს - საჭმელი ბლომ-
ბლომად მოქიქნით. ხორცი ვაღოქუაქულუა,
მორღო-მორღოთ დოჭკორი! - ხორცი არ
დააქუცმაცო, მსხვილ-მსხვილად დაქერი!

მორჩაშა (მორჩაშადას) სახელი
შიორჩიებულადი ზნისა - დაუქმლარება.
ჩხოურს ორინჯი მორჩიებულად, დეჩიჩიებულად -
სიცივეში საქონელი დაუქმლარდება,
დაპატარავდება (დაჩინაჩადება). მიღგა ორღუ,
გურს მერჭუნს, უმუჭური შიორჩიქუ: *მ. ხუძ.,*
გვ. 348 - ვინც არ უნდა იყო, გულს დაგნავს,
უძუჭურად დაუქმლარდა.

მორჩაშა (მორჩაშადას) სახელი მაარჩანს
ზნისა - გაშლა; დაგაბა; მოქება. წყარს
ოღურალო ქუ მარჩანს: *მ. ხუძ., გვ. 12 -*
წყალს გაბედულად (სასიკვდილოდ) მოაბას,
მოაგებს (ცურვით).

მორჩაშვილი (მორჩაშვილ/ს) *მიჭ. ნებ. წარს.*
მაარჩანს ზნისა - გაშლილი; დაგაბული.
სანაყო დო ფუთიშ მქანს მორჩაფილი დუმუ
ჩანს - სენაკსა და ფოთს შორის გაშლილი ღომი
(მცენარე) სთესია. *იხ. მორჩაშა.*

მორჩა (მორჩადას) ოდნავ თითირი, - მოთითრო.
პრიველო მორჩი რენადო უკული
იჭორბუნა - პირველად მოთითრო არიან და
შემდეგ მადებინ. დურჭულუე შესქეი უნაქ,
ნებზეგ მორჩიქუ, კულელ ფიჩაქ: *ნ. ყოშ.,*
გვ. 148 - იჭიქიკა მავმა მავმა, ნისკარტ-
მოთითრომ, კულდამლიმ. უნა ულუ
გურღვდენი, მორჩიეთ დლიღაფუსია:
ქ. საბუშ, ქართ. ზეს., გვ. 75 - მავი უღელი რომ
გედგა, მოთითროდ შევიღებესო. *ჭვრ. ჩე/ჩრჩე.*
მორჩაშა (მორჩაშადას) იგივეა, რაც მორჩი,
- მოთითრო.

მორჩილი (მორჩილ/ს) 1. პატარა, მომცრო
(*საბრისს.* კაბეტი); მორჩილი ტანში კორი
რე - მომცრო ტანის კაცია. მორჩილი
ბაღანევი ცუნს - პატარა ბავშვები ჰყავს.
მერჩქინელევი პრელი რენანგ დო სხუნარევი
- მორჩილო: *ა. ცაგ., გვ. 90 -* მიჩინლები
ბეერი არიან დარჩელები - ცოტა. 2.
მორჩილი, დამჯავა. მუმი ოჯახიში
მორჩილი კორი - თავისი ოჯახის
მორჩილი კაცია. *ჭვრ. იჭრ. მორჩილი პატარა.*

მორჩილება (მორჩილებას) სახელი
იმორჩილებულადი, ემორჩილებულადი,
ომორჩილებულადი ზნისა - 1.
'და'უპატარაშა. *ჭვრ. დაჭკორება. იხ.*
დამორჩილება. 2. მორჩილება.
მორჩილებულადი უჯგუნია, ვამიგონებუ:
ნ. ყოშ., გვ. 153 - მორჩილება ჯობიაო,
ვამიგონა. ემორჩილი იქიმ სიტყვას: *ქსს. I,*
გვ. 66 - დამორჩილებულადი სიტყვას.
ეამორჩილებულადი მუღდიში მამარაში
თავრობას - არ ემორჩილებოდა ზუგდიდის
მახრის მთავრობას.

ომორჩილებულადი (ომორჩილ/ს) დამორჩილება,
დამორჩილება დამორჩილება, დამორჩილება
დამორჩილებოდა თურქი *გრდუ. ნებ.*
ამორჩილებულადი ზნისა - ემორჩილება.
ამორჩილებულადი (დამორჩილ/ს) დამორჩილება,
დამორჩილება დამორჩილება) *გრდმ.*
ამორჩილებულადი; აპატარაება.

იმორჩილებულადი (იმორჩილ/ს) დამორჩილება,
დამორჩილება დამორჩილებოდა) *გრდმ. სათავ. ქე.*
ამორჩილებულადი ზნისა - იმორჩილებულადი;
იპატარაება.
უმორჩილებულადი (უმორჩილ/ს) დამორჩილება,
დამორჩილება დამორჩილებოდა) *გრდმ. სასხე. ქე.*
ამორჩილებულადი ზნისა - უმორჩილებულადი;
უპატარაება.

იმორჩილებულადი (იმორჩილ/ს) დამორჩილება,
დამორჩილება დამორჩილებოდა) *გრდმ.*
ნებ. ამორჩილებულადი ზნისა - მორჩილებულადი;
პატარაება.
ემორჩილებულადი (ემორჩილ/ს) დამორჩილება,
დამორჩილება დამორჩილებოდა) *გრდმ. ნებ.*
ემორჩილებულადი ზნისა - ემორჩილებულადი;

უპატარავდება.

იმორჩილენი(ნ) (იმორჩილენა შესაძლებელი იგაბ დაიმორჩილება, -) *გრძფე. შესაძლ. ენებ.* ამორჩილენს ზმნისა- შეიძლება დამორჩილება; დაპატარავება.

ამორჩილენი(ნ) (ამორჩილენა შესლო 'და'ემორჩილებინა, - ლინამორჩილენა(ნ) შესძლებია დამორჩილება) *გრძფე. შესაძლ. ენებ.* უმორჩილენს ზმნისა- შეუძლია 'და'იმორჩილოს; 'და'აპატარავოს.

ომორჩილებათუანს (ომორჩილენათუან 'და'ამორჩილებინა, უამორჩილენათუან 'და'უმორჩილებინებია, ნომორჩილენათუან) ამორჩილებინებდა თურქი *კახე.* ამორჩილენს ზმნისა- ამორჩილებინებს; აპატარავებინებს.

დაამორჩილენი მიძლ. მოქმ. დამორჩილებელი; დამპატარავებელი.

დაამორჩილენი მიძლ. ენებ. წარს. დასამორჩილებელი; დასაპატარავებელი. **დაამორჩილენი მიძლ. ენებ. წარს.** დამორჩილებული; დაპატარავებულნი.

დაამორჩილენი მიძლ. ენებ. წარს. დამორჩილების, დაპატარავების საფუასური. **უამორჩილენი მიძლ. უარყ.** დაუმორჩილებელი.

მორჩილება (მორჩილენა) სახელი მუერჩილენა ზმნისა - მოსმენა. მორჩილენე ბირასქანი: *ი. ყოფშ., გვ. 175* - მათმენილე სიმღერა შენი. მოსამართე ქრისთლოში საჩიარი მიორჩილენე: *ი. ყოფშ., გვ. 44* - მოსამართელე ორივეს საჩიარი მოსმინა.

მორჩილება (მორჩილენა) იგივე რაც მარჩილენე, ათაქიანი მორჩილენე: *ქსს. I, გვ. 99* - აქაური მსმენელი.

მორჩილენი (მორჩილენის) მიძლ. ენებ. წარს. მიორჩილენა ზმნისა - მოსმინილი.

მორჩილება (მორჩილენის) სახელი მარჩილენა ზმნისა - ცოტათი შემოკლება, - მოცხლება.

მორჩილება (მორჩილენის) სახელი მორჩილენა ზმნისა - მომცხება. ღიარქიმქ პროლეფიში მორჩილენა ქემეუღირთუ - დეღარქი იატაკების მორჩილენა შეუდგა.

მორჩილენი (მორჩილენის) იგივეა, რაც ოჩლორიანი, - მომცხენი. მორჩილენე ბაღანა რე - მორჩილენი ბაღანა.

მორჩილენი (მორჩილენის) 1. *მოქან.* ვაზის ვიშია ერთგვარი *ც. ჯლია, კატალ., გვ. 44*). 2. ბვანი.

მორჩილენი (მორჩილენის) მარჩილენი. (*საბორის.* კვარჩიხი). მორჩილენი ბაღანა რე - მარჩილენი (კეთილი) ბაღანა. *შორ.* მარჩილენი.

მორჩილენი (მორჩილენის) მარჩილენი. ნარმატბით, ბამარჩილენით. ნახილერ ხეში მორჩილენა მორჩილენა - ძლიერი ხელის მარჩილენი მოქმედა. მორჩილენა გოლავიერ თუქლას, სქუა! - ნარმატბით გველოს, შეილო! მორჩილენა ორდა! - მარჩილენი იყავი!

მორჩილენი მარჩილენი (*საბორის.* კვარჩიხი); *ცაღატ.* კეთილად, ნარმატბით. მორჩილენი დიორთე დო გინილე მახორლამაშე: *ა. ცაგ., გვ. 2* - მარჩილენი დებრილდა (დაბრუნდა) და გადავიდა ოჯახიდან (სასხლიდან). თაში მორჩილენი მდემორთიენე: *ი. ყოფშ., გვ. 187* - ასე მარჩილენი (ნარმატბული) შენ დამბრუნე. *შორ.* მარჩილენიშე მიკვირენე - მიკვირენი ვაიხედა.

მორჩილენი (მორჩილენის) იხ. გომორჩილენი.

მორჩილენი (მორჩილენის) მომცხენა. დიდი მორჩილენა იქუე: *ი. ყოფშ., გვ. 3* - დიდი მომცხენა შეიქნა. *შორ.* ორჩიანი.

მორჩილენი (მორჩილენის) სახელი მორჩილენა ზმნისა - შამართია; შხხა შამართია (თოფის). თოფი მორჩილენი დო ქიჯეუჭოუე - თოფი შამართია და დეუმინა. მორჩილენი თოფის, ქეუფოთია: *მასალ., გვ. 109* - შეემართე თოფს, (და) ექსერი.

მორჩილენი (მორჩილენის) სახელი მარჩილენა ზმნისა - მორჩილენა. ურჯულეს მუთენი ვამარჩილენისა - ურჯულეს არაფერი არ მორჩილენსო.

მოს (მოსის) 1. სათმეზო ბაღა. ორავლ დო კალმასან მოსათ ჭოფუნდას ცყას: *მასალ., გვ. 32* - ორავლსა და კალმასან ბაღით (მოსამელი) იჭერდეს ტეგში. *შორ.* შამა: მასე ცალქურთი და უმითი ბაღე; *ლაგ.* მოსა ბაღე (*ნ. ზარი*). 2. მომცხენა ქსელი.

მოსამელი (მოსამელის) მოსამელი ბაღა. გე მეფობა ცაში მოსამელს, ზღვაშა ცყოთამირსე: *ა. ცაგ., გვ. 89* - ჭვავი მეფობა ვისე მოსამელ ბაღეს, ზღვაში გადავდებულს. *შორ.* გეორ. დიდაბაღე (*მასალეტი, ტ. V, გვ. 77*).

მოსამელი (მოსამელის) მოსამელი. მუჭოში მოსამელი დო 'ორლე' წი თაქინე?: *ი. ყოფშ., გვ. 1* - როგორი მოსამელი იყო ნელს აქ? ორლეში მოსამელი დო რე, კოც მუთი გალოლენი: *ი. ყოფშ., გვ. 156* - კაცს რაეც დაგემართება, ყველაფერი მოსამელი.

მოსამელი (მოსამელის) მიძლ. ენებ. წარს. მუთხილენა ზმნისა - მოსამელი მოსამელი.

მოსაიფი-ი (მოსაიფის) მოსაიფი. საქმე ორე ჯგირი სიტყვა, მოსაიფი ომნიერი: *მ. ხუბ., გვ. 311* – საქმე არის კარგი სიტყვა, მუსაიფი ასნაირი.

მოსაიქიხი (მოსაიქიხეს) *მიძე. ნებე. გვ.* მუუკითხენს ზნისა – მოსაიქიხი, ამახათი, ძღვნად ბამომზავენილი რამ. მიქ მომიჯღონუა მა თე მოსაიქიხე? : *მ. ხუბ., გვ. 220* – ვინ გამომიგზავნავ მე ეს მოსაიქიხი.

მოსამართე (მოსამართეს) მოსამართლე. ე მოსამართე ქ სამართალს იმენი ვეგინუკინე: *ი. ყოფშ., გვ. 44* – ამ მოსამართლემ სამართალს მიიწე არ ვადაუხვია.

მოსარგალაჟა (მოსარგალაჟის) სახელი შაასარგალუანს ზნისა – მოსარგალა. ჭყიშიში კარგი კარნი ქე მოსარგალუაჟე : *ი. ყოფშ., გვ. 22* – მხეცმისი კარვის კართან მოუთრევი.

მოსართე (მოსართეს) მოსართე (უნაგირისა). ოსური ომნიერი კეხს მუნელომიუნს, მარა მოსართე ოკე ვამაწმირაჟეჟე: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 110* – ცოლი ასნაირ კეხს მოგაზომებს, მაგარ ამოსართე არ უნდა მოაჭირებინოვო.

მოსარიკაჟაჟა-ი (მოსარიკაჟაჟის) *მიძე. ნებე. გვ.* ზღაპრული, არაჩვეულებრივი. *სიტყვ.-სიტყვ. მოსარაკეგელი*; არაკა, ზღაპრად სათქმელი. ქობირესე: ქეშუკუბე კელაჟსე მოსარიკაჟაჟალი ცირაში ანახანგე: *ი. ყოფშ., გვ. 63* – ნახეს: ჰკიდი კელაჟზე ზღაპრული მთლიანი სულიათი. *შვრ. არიკი.*

მოსარიკაჟაჟა-ი (მოსარიკეგელ/რს) იგივეა, რაც მოსარიკაჟაჟი, – ზღაპრული, არაჩვეულებრივი. მოსარიკეგელი ბოშიქ დებადეჟა: *ი. ყოფშ., გვ. 73* – საარაკო (ზღაპრული) ბიჭი დებადაო.

მოსარსალ-ი (მოსარსალ/რს) მოსარსალაჟა. თე აჟუნს ქაჟახიჟა ქი მისარსალუ გვერქია: *ი. ყოფშ., გვ. 174* – ამ გაზაფხულზე გლტეთან მოსარსალა გველიო.

მოსარსალა (მოსარსალეს) სახელი შაასარღანს, მიისარღალუ (5) ზნითა – მაღალი პიროვნებასი ბრძელი ნაბიჯებით მოსკლა. ქომურს ემერეჟე, ქო შაასარღანს – მოდის ეგერ, გრძელი ნაბიჯებით მოდის. *შვრ. სარღა.*

მოსარსანჯა (მოსარსანჯეს) *მიძე. ნებე. გვ.* შაასანჯაჟანს ზნისა – დასასანჯაჟალი, მოსასანჯაჟალი. აწნეჟე მოსანჯაჟე რე თენა: *მ. ხუბ., გვ. 42* – ახლა (ამის შემდეგ) მოსასანჯებელი არის ეს.

მოსაჟარა (მოსაჟარეს) მოსაჟარე. ჯგირი მოსაჟარე რე: *მ. ხუბ., გვ. 175* – კარგი მოსაჟარე. უწოქარი მოსაჟარე ოსურე – მოურედებელი (არაბიზი) მოსაჟარე ქალია.

მოსაჟალა (მოსაჟელეს) *მიძე. ნებე. გვ.* მოსაჟალაჟალი; მჟალალი. მოსაჟელე ქე ვამაგორ: *ქხს. I, გვ. 62* – მჟელელი ვერ მოედებნე. თემი მოსაჟელე ჯოყ ლორიითი ვეერქებუ: *ი. ყოფშ., გვ. 164* – ამის მჟელელ კაცს ღმერთი არ ერჩის.

მოსახინე (მოსახინეს) *მიძე. ნებე. გვ.* მოსახინეჟალი. *იხ. შინა.*

მოსახინი (მოსახინს) *მიძე. ნებე. გვ.* მოსახინაჟალი. *იხ. შინა.*

მოსანჯე (მოსანჯონეს) *მიძე. ნებე. გვ.* მოსანჯონი. სქანი უჯეჟე მა მი ბიძარი, ორინერიში მოსანჯონე? : *ი. ყოფშ., გვ. 165* – მე ვინ ენახო შენზე უჯეთი, ყოველშორე მოსანჯონე?

მოსანჯარი (მოსანჯარეს) *მიძე. ნებე. გვ.* მოსანჯარი, მოსანჯარაჟალი. გყა მარგინე ჩქენი რინაში მოსანჯარი საგანეჟე: *ჯა ზაყ., 21.03.1930, გვ. 3* – ტყე გვაძლეს ჩენი ყოფისათვის მოსანჯარე საგანეს. ქვეგებლან ჩქენი სქუაში მოსანჯარეთია: *ი. ყოფშ., გვ. 73* – დადებთ ჩენი შვილის მოსანჯარადო.

მოსანჯა (მოსანჯას) სახელი მოსანჯანს ზნისა – ალემეიაჟა, აღმშობიებაჟ, მოსანჯა. გიძებენა თაქ, ათე ბაღანეჟე მოსანჯარე – (ადგილზე) ჭუნებულენ, ამ ბაღანეჟა მოსანჯო (ამაღელე).

მოსანჯანა, **მოსანჯანა** (მოსანჯან/ჯას) სახელი მიისეანჯე (5) ზნისა – დსანჯანაჟა; მიისეანჯაჟა. მუქანსთი მოსანჯანა მოსედოქნე: *ი. ყოფშ., გვ. 49* – ორდესაც მოსეენება მოინდომა. უჯეჟე დული კუჩხის მოსეანჯას ვამეჩანსთა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 138* – უჯეჟე თათი ფესხ მოსეენებას არ მისეჟმსო. ჯიმა, ქო მისეანჯეი, ვარა ნაკეჩხონს ხოლო ქომანჯებუ: *ი. ყოფშ., გვ. 179* – ძმაო, მოსეენე, თორე მუჯეზალასე მოეკიდეს. ჯგირი ადგილე შასეანჯეს: *ქ. საბუშ., ქართ. ზეს., გვ. 100* – კარე ადგილას მოსეენეს. გურე უწო: მისეანჯეი!: *ი. ყოფშ., გვ. 163* – გულს ვუთხარი: მოსეენე!

მოსანჯანა (მოსანჯანას) *იხ. მოსეანჯა.*

მოსანჯანო (მოსანჯანო/რს) *მიძე. ნებე. წარს.* მიისეანჯე (5) ზნისა – მოსეანჯანაჟალი. მოსანჯანო *ზმზ.* მოსეენებულად. ქომოთუნეს მონჯეჟონს მოსეანჯეილო: *ი. ყოფშ., გვ. 22* – მოდის და ართავს მატყლს მოსეენებულად.

მოსანჯინი (მოსანჯინის) იგივეა, რაც მოსეანჯე, – მოსეანჯაჟა. თუქანი მოსეანჯინი მიქე, ვარე ვალო ხიხა: *ძალო., გვ. 65* – იქაური მოსეენება ვიცი, არ არის მთლად უმნიშვნელი.

მოსანჯინი (მოსანჯინის) *მიძე. ნებე. წარს.* მოსეანჯეს ზნისა – მოსანჯინი.

მოსეასვილი, მოკანწილი თი ბალკონცე
ვილარდინი?: *მასაღ., გვ. 22* - მორთული და
მოკაზმული ხეით აივანზე რომ იდგე?

მოსიით ღუზუნა (მოსიით დოხუნას)
ფანხორთხმით, ფანხანბი მოსაქითი
დაჯდომბ. რუსი დიდაბ მავცილარქ
მოსმით (*მოსიით*) ქს მმოსუნუე :
მ. ძორ., გვ. 90 - დედისკვლემა რუსმა
ფხმოკეითი (ფეხმორთხმით) დამსვა (დაბლა).

მოსმამა (მოსმამაფას) სახელი მათსიმუე (ნ)
ზნისა - მოსმამა. მუგდელნი ხონარქე
მაასნიმე : *ა. ყოფშ., გვ. 36* - რალჯ ხმა
მოემა.

მოსმლ-ი (მოსილ/რს) *მძღ. ენებ. წარს.* მოსუნს
ზნისა - მსმილი, რაც მომიხსმვა, -
მოხსმილი.

მოსიორტლი-ი (მოსიორტლი/რს) *მძღ. ენებ. წარს.*
მოსიოტუნს ზნისა - ამოსიცილი,
ამოსეპტილი, მოსრსილი.

მოსიორტა (მოსიორტას) სახელი
მოსიოტუნს ზნისა - ბანეპება,
მოსრვა, მოსამბა.

მოსირა (მოსირას) სახელი მოსიორუნს
ზნისა - მოსრამა, მოსამბა.

მოსიქა (მოსიქას) სავაშო. მოსიქე-წაჩხური
ნაჩხურის (მარტვილის რაიონი) მთავარ-
ანგლოზის ეკლესია, სადაც სალოცავად
მიდიოდნენ, ვისაც შვილი არ ჰყავდა ან ვაფი არ
უწინდებოდა. ილოცებოდნენ ასე: ...სიქი
გამობრალი, მოსიქე წაჩხური, ჩქმი
ნაბრალით, ჩქინი გური გაახარო, სქანი
სახელი ხეამილ. ომი წანამი ხეამა სი
ქოღმაცალი - ვაფი გამობრალე, ვაფიანობის
ნაჩხური, ჩენი ნაბრალთი ჩენი გული
გაახარე. შენ სახელდალოცვილო, ასი ნლის
ლოცე შენ დევეცადე! (*ს. მარკო., გვ. 366*). *შღრ.*
სიქი.

მოსიით ემასუნა (მოსიით ემასუნას) იგივეა, რაც
მოსიით დოხუნა. ხანი ემასე
მოსმით ემასანტურელი ნოსის: *მ. ხუბ., გვ. 15* -
ხანი ფეხმორთხმით ზის დახატულ ნოსზე.

მოსიოფა (მოსიოფას) სახელი მოსიოფუნს
ზნისა - მომბაქვა; მომეპება; გალაქ.
ქუხილით ნამოსელა. *ფერ* გამობრალე, ვაფიანობე
ემერ წყურგილ მოსიოფუნუე : *მასაღ., გვ. 18* -
ორი საყენის სიმალიდან ევერ წყარო
(ღვარად), მოქუხს. წილეა მოკოლად,
ეამასოფუე : *ქხს. 1, გვ. 67* - მოკრევა
მინდოდა, ვერ მოგწევიტე. გალაქ. ჯლიგინით
ნამოსელა. მუოკო რდას
მოსიოფუნუე ? : *აა. 2, გვ. 76* - რა უნდა
იყოს, რომ მოჯლიგინობს.

მოსა (მოსას) სახელი მოსაუნს
(მოსასენს) ზნისა - მოსამბა. თელე

ქალაქის მოსაუნს გვერმაპი: *მ. ხუბ., გვ. 12*
- მიელ ქალაქს მოსაპოს გველუმბაი.

მოსაუნა (მოსაუნას) იგივეა, რაც მოსაუნა.
მოსრაუნა (მოსრაუნას) *იბ. მოსურება*, -
მოსრაუნაა. ვინლა მოსისულე მარამა
მუჰამიტი: *მ. ხუბ., გვ. 26* - გზზე გასელა
მოსურვა მუჰამბა.

მოსრა (მოსრას) სახელი მოსუნს ზნისა - 1.
მოსრა; 2. მსრა. **მორბოლთა** ჭანდემ
ოჭოფოლა მოსუნს ბადეს - ობობა ბუზის
დასაჭერად ქსოვს ბადეს. ორხომე ბადეს
მოსუნს - სათეზბო ბადეს ქსოვს.
მოსუნს (მოსა 'მო'ქსოვა, მოსა 'მო'უქსოვია,
მოსრა) ქსოვდა თურმე *გრძმ.* ქსოვს; მოსაც.
იმოსუნს (მოსა 'მო'ქსოვა, მოსა 'მო'უქსოვია)
გრძმ. სათე. ქვ. მოსუნს ზნისა - იქსოვს;
იმოსუნს.

უმოსუნს (მოსა 'მო'უქსოვა, მოსა 'მო'უქსოვია)
გრძმ. სახე. ქვ. მოსუნს ზნისა - უქსოვს;
უმოსუნს.

იმოსუნს (მოსრა მოქსოვილ იქნა,
მოსრაუნა) მოქსოვილა *გრძმ. ენებ.*

მოსუნს ზნისა - იქსოვება; იმოსება.
ამოსუნს (მოსრა მოქსოვია, მოსრაუნა
მოქსოვია) *გრძმ. ენებ.* უმოსუნს ზნისა -
ექსოვება; ემოსება.

იმოსუნს (მოსრა შესაძლებელი გახდა მოქსოვა,
-) *გრძმ. შესაძლ. ენებ.* მოსუნს ზნისა -
შეიძლება ქსოვა (მოქსოვილ იქნას), მოსცა.

ამოსუნს (მოსრა შეძლო 'მო'უქსოვა, - , მოსრაუნა)
შესაძლებია 'მო'ქსოვა) *გრძმ. შესაძლ. ენებ.*
უმოსუნს ზნისა - შეუძლია 'მო'ქსოვის,
მოსოს.

იმოსუნს (მოსრაუნა აქსოვინა, მოსრაუნაუნა
უქსოვინება, მოსრაუნაუნა) აქსოვინებდა
თურმე *კუხ. მოსუნს ზნისა* - აქსოვინებს.
ამოსუნს *მძღ. მოფ.* მოქსოვილი; მმოსვილი.
მოსრაუნა *მძღ. ენებ. წარს.* მოსუნს; მოსიო.
მოსრა *მძღ. ენებ. წარს.* 'მო'ქსოვილი; მოსილი.
მოსრა *მძღ. ენებ. წარს.* ნაქსოვი.

მოსრა (მოსრას) სახელი მოსრაუნას
საფუარო.

მოსრა *მძღ. ენებ. წარს.* 'მო'უქსოვი, უმოსრა. *შღრ.*
ბორბოლია მოსრა.

მოსრა (მოსრას) მიგანხვა დიხა (*ქ. ქარა*) -
ჩამოსუნაპალი მიხნა, - ფლატა.

მოსრაუნა (მოსრაუნას) სახელი მოსრაუნას
ზნისა - მოსრა, ნსამბ. მოსუნს დო იდე
თურმე : *ა. ციხ., გვ. 11* - მოსუნსა და წვიდა
იქით. მოსუნსეც დო ჭკირეს: *ა. ყოფშ., გვ. 88*
- მოსუნეს და ჭრეს.

მოსრაუნა (მოსრაუნას) სახელი მოსრაუნას
ზნისა - 1. მოსრაუნა. მუღელმა ულა
მოსრაუნა მუღელმა - სახლში ნასელა
მოსრაუნა გოგომ. 2. მოსრაუნა. ათე

საქმეფი მისი სურენი, გინოჭყვედუ მისი დედა ულა: *მ. სტ., გვ. 27* - ეს სახელი რომ მოხსენიებულია, გადაწყვეტა სხვაგან წასვლა.

მოსაძილად (მოსქილადას) სახელი მათასქიდე (6) ზნისა - ბამაქტაბა, შილუა; მორჩინა რისამა. ჩქიმო სი შუთას მათასქიდე უქ - ჩემთვის შენ არაფერს გაიმეტებ.

მოსაქაშა (მოსქაფას) სახელი მუუსქუანს ზნისა - მუგამა, მოსქაშა. უკული ქიმიქსქუ თენა ამსურელი კითხვა: *მ. სტ., გვ. 258* - შემდეგ მოიხვია ეს ანელამ თითზე.

მოსხაპინა (მოსხაპინეს) *მძღ. ანჭყ. მსტომეილი*; მოცქაპაპა. გაყუნუქე ართი კოჩი, მოსხაპინე, მოზირე: *მ. სტ., გვ. 312* - გამოგყვები ერთი კაცი, მოცქაპაპა, მომღერალი.

მოსხაპა (მოსხაპაუს) სახელი მათასხაპანს ზნისა - მოსტომა. ქემათასხაპუ თუღონი ქეხანაში ხენწვფე: *ქს, II, გვ. 30* - მოახტა (მოვარდა) ქედა ქეყენის ხელმწიფე.

მოსხაპინი (მოსხაპინის) სახელი მათასხაპუ (6) ზნისა - ჩამოქიდემა; ჩამოქიდემა. მათევაში ნოყეფელასე ქომუხასხუპი: *ა. თვ., გვ. 57* - მე ზევით ხს ტოტს ჩამოვეიდე. დიდის მათსხაპუქუნი, ჭოჭე ვაგამი: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 38* - დიდს რომ მოეჭიდები, პატარასაც ვერ იძოვი.

მობაქი (მობაქიეს) *მძღ. ანჭყ. მებთქა*; მებთქობა უღელი გამაული ხარობის ერთმანეთთან. მობაქიე ხოჯიყალო ვალურქ - მებთქე ხაროვით დადინარ. *ჭორ. ტაბიკი.*

მობარქილი (მობარქილ/რს) *მძღ. ენებ. წარს.* შერანასული, შერბადასული (ცოტათი) (*ა. ვარ.*).

მობაქა (მობაქეხას) სახელი მიიტაკენს ზნისა - მოქაქაპა.

მობახირი (მობახირის) *მძღ. ენებ. წარს.* მოტახუნს ზნისა - მოტახინილი. მოტახირი კუჩი - მოტეხილი ფეხი. *გადაქ. მობახირი წყარი ნელთბილი (განვლებული) წყალი. ჩქიმქე მოტახირ წყარს ვობონუ - ჩელი განვლებულ წყალში დაბანა. ჭორ. ლაზ. ვანტახხეი წყაი განვლებული (ნელთბილი) წყალი (აქარ. დიალექტ. ლექსი, IV, გვ. 62).*

მობაქაშა, **მობაქაშა** (მობაქაშა) სახელი მუტობუ (5) ზნისა - მოთბობა. მუნერო ოკო ორმეკო თიქ თინეფი დამხირი, ნამბა პაპას ოხვამეს ქემუტუქონი: *ა. თვ., გვ. 8* - როგორ უნდა დაენთო მას ისეთი ცვეხლი, რომ მღვდლისათვის ეკლესიაში მოეთობი.

მობაქა (მობაქეს) ოდნავ თინილი, - მოთბილი, მოთბო. ჭოჭე მოტახიუე წყარი მოკო - ცოტა მოზობი წყალი მინდა. *ჭორ. ტიხუ.*

მობაქარქი (მობაქარქის) *მძღ. ენებ. წარს.* მოტკეარუნს ზნისა - მოქანებინი.

მობაქარქა (მობაქარქას) სახელი მოტკეარუნს ზნისა - მოქანება. ხეჯინს ქემოტკეარუ - ხელი ძირში მოაქეხტა (მატყეკრა).

მობაქარქა (მობაქარქას) იგივეა, რაც - მოტკეარუა.

მობაქარქა, **მობაქარქა** (მობაქარქა-ს) ტოლი, შარდი. ათეში მოტოლეუა ამბე მითინს ვალოლაშუ - ამის ტოლი ამბევი არავის დალოართინა. ართი წანა ოთხი წანაში მოტოლეუე რე - ერთი წელი ოთხი წლის ტოლია.

მობაქარქა (მობაქარქას) სახელი მიიტაკენს ზნისა - მოტახაპაპა.

მობაქარქარქი (მობაქარქარქის/რს) *მძღ. ენებ. წარს.* მოტყვიპონდეუ (6) ზნისა - მოლუქული, დამკვამილი. ჩქიმი დურა, თინა მოტყვიპინა ფილი იახედური, გური შქამა გიგარითუდეუ - ჩემი სიყვილი, ის მოწყინილი (დაღერებლი) რომ (გარეთ) იყდა, გული შუაზე გაეკუროდა.

მობაქარქინი (მობაქარქინის) სახელი მოტყვობუნს ზნისა - მალულად ნამოსალა. მოტყვობუნს გ, უმარდგ ბრელსე: *ა. თვ., გვ. 175* - მოდის (მალულად), უმადლის ბერს.

მობაქარქა (მობაქარქას) სახელი მიიტყვარუნს ზნისა - მიტყუაპა; ტყუილის თამიში მოყვანა. ქომიიტყვარუე ცუტა - მოიტყუა სახლში.

მობაქარქა (მობაქარქას) შტარი (*ლ. თოფია*); აპის მქანელი.

მობაქარქა (მობაქარქას) სახელი მოურს ზნისა - მოსმალა. დლაში მოულაშა ვალობილა: *ა. საბუშ. ქს, გვ. 124* - უდროოდ (ბოლო დღის მოსულამდე) არ მომკლა.

მობაქარქა (მობაქარქას) *იხ. მულერი, - მძღ. ენებ. წარს.* მოურს ზნისა - მოსული.

მობაქარქა (მობაქარქას) მანა, აპისმქანელი. მოხანდელიში მოუნე რე: *ა. საბუშ. ქს, გვ. 155* - მმობილენის ბენევა. თიყალი გაუგონებლად მუშის ტყრი ღო მოუნეს: *ა. საბუშ. წარს. ზგ., გვ. 89* - იმისთანა გაუგონოს მის მტერსა და ავის მქნელს.

მობაქარქა (მობაქარქას) ხარებისდმი შექაბილი ხენის დროს, რომ კვალში ჩადგეს. ამო, ხოჯი, მოუნეს ქევალიშა! - აქეთ, ხარო, ჩადექი კვალში (დაურტყი კვალში)!

ბერძნული (მოურაბე) მოურაბი. ართ ღლას ქიმიზორინუ პატონიმი მოურაბე - ერთ ღლას მოვარდა ბატონის მოურაგი. *ჰერ. მოურე.*

ბერძე (მოურეს) მოურაბი. სვერცხიარე მოურე: *ასალ., გვ. 66 - სვერცხი (გვარია) არის მოურაგი. ორე ვეება კორი დო გუნს მოურე ფი: მ. ხუბ., გვ. 123 - არის უშველებელი კაცი და მკაფ მოურავები.*

ბერძე (მოურეს) მოურაბი. ძუა-ფაფარი მოურე - ძუა და ფაფარი მომავო აქეს (არის). *ჰერ. უბა.*

ბერძევა (მოფაფას) სახელი მიიფაფე (ნ) ზნისა - ფამფალიტი, მანამოპიტი სმლა. ქიმიფაფე ქორორა მუმი ცხენით: *ი. ყოფშ., გვ. 95 - ფაფალიტი მოდის (მოფამფალობს) ქორორა თავისი ცხენით.*

ბერძევა (მოფაფას) სახელი მოფაჩუნს ზნისა - ბაშლა; მომწევა, მომწევა. ხრემი მოფაჩუნს შარას - ხრემი გაშლა გზაზე. ოღარეს მოფაჩუნს დე მინდორს ოხობაფალო - ბალას გაშლია მინდორში გასახობად.

ბერძევა (მოფაფას) სახელი მუეფერუნს ზნისა - მომწევა. მოფერაფა ჯგირი ვარე: *ი. საბუშ., ქსს, გვ. 157 - მოფერება კარგი არაა. შარა გურუ შხვა უღუნა, მოფერაფა, ცერკულია: ი. საბუშ., სხა. ზეს., გვ. 100 - მაგრამ გულში კბრა აქეთ, მოფერება, ლაქუცობა. იმ სერცხ ხეწეფესგ მომუეფერეუ ძალაბი: ი. ყოფშ., გვ. 65 - იმ ღამეს ხელმწიფეს მოფერა ძალაბი.*

ბერძევა (მოფერდას) მოფერდა. მოფერდა პატარა მოფერდო ადგილი, - ფერდობი. მიღართე ბომიქე ჭე მოფერდია ადგილი, თაქ: *მ. ხუბ., გვ. 176 - ნაივდა ბიქი, ცოტა გვერდობი ადგილი რომ არის, იქ. იხ. ფერდი.*

ბერძევა (მოფინას) სახელი მოფინუნს ზნისა - მომწევა. მუეამი თეს გეგოვირქე, მაფინოუ ია-ვარდი - როდესაც ამას დასებდა, მეფინება ია-ვარდი.

ბერძევა (მოფიქრებას) იგივეა, რაც მოფიქრება, - სახელი მიიფიქრუნს ზნისა - მომწევა.

ბერძევა (მოფიხინაფას) სახელი მააფიხინუნს, მოფიხინუნს (ნ) ზნისა - მუსუქება, ბაბარვა, ბაპუტუნება. ნაპატიბი თუეალო მოფიხინუნს - ნაპატიბი (მოელილი) გოჭივით მოსუქდა.

ბერძევა (მოფიხინაფილს) *მიქ. ვნძ.* წარს. მოფიხინუნს (ნ) ზნისა - ბაბარინი, გადარე. გასუქებულო. ქვარა მოფიხინაფილი, მოჭობი შეფაში თუ იფი: *ი. საბუშ., ქსს, გვ. 148 - მუცელი გამობურლი აქეს, როგორც სეფის გოჭი იქნება.*

ბერძევა (მოფოთაფას) სახელი მოფოთუნს ზნისა - მომწევა; მოფოთუნება (ხალიტი).

ბერძევა (მოფორდას) *მიქ. ვნძ. წარს.* მოფორუნს ზნისა - მომწევა. კარი მოფორილი აფე - კარი მოხურული აქეს.

ბერძევა (მოფორდას) სახელი მოფორუნს ზნისა - მომწევა, მომწევა. პისუ მუმოფორე ქელი: *ი. ყოფშ., გვ. 150 - პირზე მფარა ქელი. კარი მომფორი ჭეითი - კარი მომხურე ცოტათი.*

ბერძევა (მოფორდას) სახელი მოფორუნს ზნისა - მომწევა. დინამიტი ქუოციითი დო გოფუთი მიფორუნს ტარინქ - დინამიტი ვისროლეთი და ტოფუთი - მოფინს სახეობა) მოფინა ტარინქ (დინარეა).

ბერძევა (მოფორდას) სახელი მუეფერუნს ზნისა - მომწევა (ხელისა) მომწევა. თოლიმა ხეს ქომოფერუნს - *ი. ყოფშ., გვ. 179 - თვალზე ხელს მოსვამს.*

ბერძევა (მოფმას) იგივეა, რაც მოფმაფილი.

ბერძევა (მოფმას) სახელი მააფმანს ზნისა - მომწევა.

ბერძევა (მოფმადლს) იგივეა, რაც მოფმა, - *მიქ. ვნძ. წარს. მააფმანს ზნისა - მომწევა. ჰერ. მომწევა.*

ბერძევა (მოქანაფას) სახელი მოქანუნს ზნისა - მომწევა. მოქანუნს ამო: *მ. ხუბ., გვ. 208 - მოქანა აქეთ. ვარით მუთუნქ გაშუას, ჯოლორქ ქიმოქანუნს - არც არაფერი იმყო, ძალმაე მოქანოს.*

ბერძევა (მოქაქას) მოქაქება (*დ. ფოფი*).

ბერძევა (მოქეფეს) *მიქ. ანჭ. მოქეფე.* ტანსაფალი, მოქეფე, მოქეფე დო ხერიანი: *ი. ყოფშ., გვ. 157 - ტანსაფალი, მოდაბლო, მოქეფე და ხერიანი. ჰერ. ქეფი.*

ბერძევა (მოქეფას) სახელი მუქეფუნს ზნისა - იოლაფ მიმწევა, - მომწევა. *იხ. ქემა.*

ბერძევა (მოქეფაფლს) მომწევა მომწევა, - მომწევა.

ბერძევა (მოქეფაფლს) სახელი მოქეფუნს (ნ) ზნისა - მომწევა. ჩემი ცირა, მახარია, ამო ქიმოქეფალი: *ქსს, I, გვ. 176 - ჩემი გოგო, მახარია, აქეთ მოგომანდი.*

ბერძევა (მოქეფაფლს) სახელი მოქეფუნს ზნისა - მომწევა; მოსუშთაქება. დო ფორქუნდ, ვალიცალო საბჭოეთის მოქეფუნს - და ფიქრობდა, ელევის სისწრეთი მოვსობ საბჭოეთსო.

მომპარკამპოლი (მოქეარქეაშელ/რს) *მიხ. ერეძ.*
წარს. მოქეარქეაშანს ზნისა – მოპარიალუპული, მოსუშთაეპული.
 მოქეარქეაშელი მინდორეფი გვიწინენა, გელეგნა – გაკრაობული მინდორეფი გიცლიან (გიკურებენ), გელიან.

მომპარკამპუა (მოქეარქეაშუას) სახელი
 მოქეარქეაშანს ზნისა – მოპარიალუპა.

მომპინენი (მოქეინენს) *იხ.* მაქეინენ. მოქეინენი
 პიჯი – მოქეიდი (მქმელი) პირი.

მომპინნა (მოქინნაჟას) ბაბრუპეაბა (*ქ. გარ.*);
 თაბარუპეანეპეა (*დ. ფოფა*).

მომპინიშა (მოქინიშუას) სულის მოღმება.

მომპინრა (მოქინრაჟას) სახელი მოქეინრაჟუნს
 ზნისა – მოქარაბა. ვარა სქეერი ქოგეძირუნო
 რჩინუ ვერიშ მუქაქინრა: *ქს. I, გვ. 178* –
 ან შველი გინახავს ბებერი მელის მონაქაჩი.

მომპირსა (მოქიორუას) სახელი მოქიორუასუნს
 ზნისა – მოგლასა. ღუს მოქიორუასუნს
 ლაგვანს – თავს მოუგლეს ქვევრს.

მომპირანდი (მოქიორანდეს) *მიხ. ანჭე.*
 მპირაპეპალი. ქემორთესე თი მავითართა
 ეამში მოქიორანდუქე: *ა. ცაგ., გვ. 90* –
 მოვიდნენ იმ მეთიორმეტე ჟამის
 დამქიარეებლები. *შორ. ქირა.*

მომპირინაშა (მოქიორინაჟას) სახელი
 მუქიორინაშანს ზნისა – მოქანეპა.
 ბიგამი მოქიორინაჟა ანდელი რე, მეგამა
 რე მწელი – ჯოხის მოქენევა ადვილია,
 დარტყმა ძნელი. *შორ. რქინაჟა.*

მომპილაპ (მოქმელაჟას) მოქმელაპა. ბეამი
 ჩხორიანი მოქმელაჟათ იკეთუნცე
 მანგარი პიჯე: *ყა ზაყ., 21.06.1930, გვ. 2* – მზის
 სხივების მოქმედებით იკეთებს მაგარ პირს.
 ჩქიმი გლახა მოქმელაჟა სთონი ძირით?
 – ჩემი ცუდი მოქმედება სადმე ნახე?

მომპმელი (მოქმენის, მოქმენს) მოქმელი.
 მოქმენდი ჯარიმა ვემგმამქევეს – მოქმედ
 ჯარში არ შემიშვეს.

მომპმელაპ (მოქმენლაჟას) *იხ.* მოქმელაპა, –
 მოქმელაპა. თესალი მოქმენლაჟა მენი
 ანგელია ნომარდეუ: *ქ. საბუშ., ქს. გვ. 114* –
 ასეთი მოქმედებისათვის ინგლისი უმადლოდა
 (თურმე). პირველი დღავეფიში
 მოქმენლაჟა მუქ გაგმარგამეს –
 პირველი დღეების მოქმედებიდან
 გამომსკარავეს.

მომპმელაპა (მოქმენლაჟას) იგივეა, რაც
 მოქმენლაჟა, – მოქმელაპა. გომორანქ
 ჩქიმი მოქმენლაჟას: *ქ. ხუბ., გვ. 30* –
 გაჩვენებს ჩემს მოქმედებას.

მომქოსა (მოქოსუას) სახელი მოქოსუნს
 ზნისა – მოქმენლა. ჩქიმი ჯიმაში მისხირს

მოქოსუნსქია: *ქ. ხუბ., გვ. 169* – ჩემი ძმის
 სისხლს მოქმენდო.

მომპარი (მოქეარს) მოქმელი. *შორ. მოქეი*
 (სოფელი).

მომპანა (მოქგნაჟას) სახელი მაქგნუ(ნ)
 ზნისა – ბაბრუპეაბა. ღუსმა მეურც
 მოქგნაჟა: *მასლ., გვ. 83* – თავში მიდის
 გაბრუება (თავბრუდაბევა). ღელბისა –
 მაქინგ, ქედანთხე: *ქ. ხუბ., გვ. 187* –
 დედაური გაბრუედა (და). დეცუა. ღელბის
 მაქინგ, ართი კუნთუს ქეკანანთხე:
ქ. ხუბ., გვ. 187 – დედაური გაბრუედა, ერთ
 კუნთში დეცა. *იხ.* მოქინაჟა.

მომპანაშოლი (მოქგნაჟოლს) *მიხ. ერეძ. წარს.*
 მაქგნუ(ნ) ზნისა – ბაბრუპეპული,
 თაბარუპეპული. პროეკაციფითი ღელუ
 მოქგნაჟოლი მონანდეო სურუკათა: *ყა ზაყ.,*
26.03.1930, გვ. 2 – პროეკაციფითი
 თავბრუდაბეული (თავგაბრუებული)
 მშრომელი ქალები.

მომპეპა (მოქეეჟას) სახელი მოქეეჟ(ნ)
 ზნისა – მოქეეპა. ღულეკათილო
 ქელიტენო, გლახათ მოქეეჟიანი:
ქ. საბუშ., ქს. გვ. 132 – თავმოქილად
 დავტოვებთ, ცუდად რომ მომექცეთ.

მომპეპა (მოქეეჟას) იგივეა, რაც მოქეეჟა, –
 სახელი მოქეეჟიებ(ნ) ზნისა –
 მოქეეპა. ცირასქუას ვასქეჟე, მას სი
 მქეეჟიებუქე: *მასლ., გვ. 42* – ქალიშვილს
 არ შეგუნის, როგორც მე შენ შექცევი.

მომპლა (მოლაჟას) სახელი მოილანს ზნისა
 – მოქმენლა. მოილანქე ძნელდ აყისი:
ი. ყოფშ., გვ. 84 – მოქმენლა ძნელი შეეწათ. ბიგა
 ქე მოილანქეჟე: *ქ. ხუბ., გვ. 20* – ჯოხი
 მოქეეჟი. თინა მუსქე(უ) მოილანქეგნი,
 ცინოწყადილი ბელი რე: *ქ. საბუშ., ქართ. ზეს.,*
გვ. 14 – ის რასაც მოიგტანს, გადწყეტილი
 ბელია.

მოლაპა (მოლაჟაგეს) მოლაპატი.

მოლაპირი (მოლაპირს) *მიხ. ერეძ. წარს.*
 მოილანს ზნისა – მოლაპული; მოქმენლი.
 მოლაპირი მაჟუ ბოლო: *ი. ყოფშ., გვ. 158* –
 მოლაპული მაქეს ბოლო.

მოლაპირი (მოლაპირს) იგივეა, რაც
 მოლაპაჟეჟი, – *მიხ. ერეძ. წარს.*
 მოილანს ზნისა – მოქმენის საშასური.
 ოში მანათი მოლაპირი ქიმეჟე: *ქ. ხუბ.,*
გვ. 222 – ასი მანათი მოქმენის საფასური მისცა.

მოლაპი (მოლაპს) მულამი. ეს გუჟოჟუნქე
 მოლაპეჟე – აპას აჟელედ მულამს.

მოლაპა (მოლაპუას) სახელი მოლაპუნს
 ზნისა – მოქმენლა (თმისა).

მოლაპნა (მოლაპუნას) სახელი მოლაპუნს
 ზნისა – ბალანდლა. ამდლა მოლაპინი

სქანი ფილიპე მანტარას - დღეს გავლანძლე შენი ფილიპე მაგრაფ.

მონა (მოლეს) მასალა, ნიებით; იარაღი (*კ. ქარ.*); *გადაქ.* გამოზადევი, ვარგისი; მაქნისი. ჩეჯა სქეპში რე, მარა მეთა მოლე რენია: *ბალხ. სიძრ.* I, *გვ.* 162 - ალიის ხე ლამაზია, მაგრამ არაფრის მაქნისითა. ათე საომარი ირფელი მოლე ქედინწყუე: *მ. ხუბ.* *გვ.* 27 - ეს საომარი ყველაფერი ვარგისი დანიყო. ქემიზლია თენაფა ღო მუთუნ მოლე ქორენია-და, ამპროენია: *მ. ხუბ.* *გვ.* 114 - მოვიტანე ესო და, რაიმე ვარგისი თუ არისო, ავერაო.

მონაპანაილი (მოლენაკილ/რს) *მიქო. ენებ. წარს.* მოლეანკუნს ზნისა - მოლუნული, მოხსრილი.

მონაპარა (მოლენარუას) სახელი მოლეარანს ზნისა - შვირილით ნამოსკვა. ქემპურეუე ნდეში ღო ქემოლეარანკუც: *ქნს, II, გვ.* 44 - მოდის ეს დევი და მოყვირის.

მონაპა (მოლას) იგივეა, რაც მორლია, - რძირაბი, პანტინალი. ოჭმარეშ მოლია რდე - დილის განთიადი იყო.

მონაინჯა (მოლინჯუას) სახელი მოლინჯუენს ზნისა - მშიერი საქონლის მიერ ბალახის ძირზე მოძოვან, - მოლიჯებან, მოქაიჯებან.

მონაიმილი (მოლირიკლ/რს) იგივეა, რაც მოლეანკილი, - მოქუნტული; მოხსრილი.

მონაორე (მოლორებას) სახელი შაალორენს ზნისა - მოტაშუაბა. შაალორე ღო სქირუს ქიტიტუე - მოატყუა და მპრალზე დატოვა.

მონაოშა (მოლოშუას) სახელი მოლეოშუნს ზნისა - მოლუნა; მოქიდეაბა. ჯა მოლეოშუ - ხე მოლუნა. მანტარას ქოშაალეოშუ - მაგრად ჩაეჭიდა (ჩამოეკიდა).

მონაოლა (მოლოლა/ეს) ოდნავ მოხსრილი, მოლუნული. კოჩი... მოლელა კეტის ქალაყაფუანს ხეს: *მ. ხუბ.* *გვ.* 24 - კაცი... მოხრილ ვოხს (ქე) ათამაშებს ხელში.

მონაოლშირი (მოლოლოშირს) *მიქო. ენებ. წარს.* მოლელოშუნს ზნისა - მოლუნული, მორკალური.

მონაოლშა (მოლოლოშუას) სახელი მოლელოშუნს ზნისა - მორკალვა, მოლუნა, მოხრა. შხუ ჭინე მოლელოშუ - მსხვილი ნენელი მოლუნა (მორკალა).

მონაოლაშუ (მოლოლაშუ) *მიქო. ანჭე.* მომავლავი, მოქადავი. *იგადაქ.* მეკდარს დამსგავსებული. დოჭყოლეს ღო ქედოიტეცე მოლეურუე: *ა. ცაფ.* *გვ.* 94 - დაჭრეს და დატოვეს მომავკედავი. ლეხი ვორექ, მოლეურუე: *ა. ყოფ.* *გვ.* 109 - ავადმყოფი ვარ, მომავკედავი.

მონაინთელა (მოყვინთელეს) იგივეა, რაც მოყვინთელე, - მოყვინთალო.

მონაინპანა (მოყვიპინაფას) სახელი მოყვიპინოლე (6) ზნისა - მოწყანა; *გადაქ.* მოლუნა.

მონანა (მოყენაფას) პაამანის დანიშნა (*დ. ფიფა*). თე ძლახისე მოყენაფა ვაუქელდე ამულაშა - ამ გოგომ პაემანის დანიშნა არ იცოდა დღემდე.

მონანაი (მოყვენის/მოყვენს) *მიქო. ანჭე.* მიაკუნეუ (6) ზნისა - მომყოლი. გელოტი ხენწიფემი სქეაქ ღო მუში მოყვენაქიქ: *მ. ხუბ.* *გვ.* 22 - ადგა ხელმწიფის შვილი და მისი მომყოლი.

მონაინთა/მონაინთელა (მოყვინთელეს) მოყვინთალო.

მონინა (მოყინაფას) სახელი მოყინუნს ზნისა - მოყინვა. შორ. ცინი.

მონინაშა/მონინაშა (მოყო/უნაფას) სახელი მიცო/უნანს ზნისა - მოყანა. მოუკ ხენწიფექ მუში ოსურსქუაში მოცონაფა: *აა, I, გვ.* 25 - ბრძანა ხელმწიფემ თავისი ქალიშვილის მოყვანა.

მონინაშა (მოლონებას) სახელი მიაკონებაფუნანს ზნისა - მოყანინება. ქუმაცონებაფე ცხენი: *მ. ხუბ.* *გვ.* 18 - მოყვანინე ცხენი. ართ შეანს ვეჩიქე გუჩი ქუმაცონებაფუე: *მ. ხუბ.* *გვ.* 1 - ერთელ ვეზორმა გულე მოყვანინა.

მონოროშა/მონოროშუ (მოყოროფეს, მოყოროფეს) *მიქო. ანჭე.* მოსნიყარული. მოყოროფე მოუჯირეცელო ქემეხეაღეს - მოსნიყარულე მოკეთესავით შეხედნენ. თიში მოყოროფე - მუშამ ონხოლი, დიდაშ-ართი: *ა. საბუშ.* *ქნს, გვ.* 135 - მე მისი მოყვარული - მამით ობოლი, დედიერთა.

მონაშა (მოყუნას) სახელი მიაკუნეუ (6) ზნისა - მოყოლა. მიაკუნე კორქლო ირფელი ქიქუე გერს: *მ. ხუბ.* *გვ.* 25 - მოპყეა ეს კაცი და ყველაფერი უამბო მეგლს.

მონაშა (მოყუნაფას) იგივეა, რაც მოყუნა. ჭე გვიანო ოსური ქუმეუენაფე: *მ. ხუბ.* *გვ.* 195 - ცოტა გვიან ცოლი მოუვენია. ქემეუენაფეს ბერი. ქემეუენუ ამბეს - მოპყეა ამბავს.

მონაშაი (მოყუნაფილ/რს) *მიქო. ენებ. წარს.* მიცონანს ზნისა - მოყვანელი. გინმოკინე კანდიორო სქეპაში მოყუნაფილი: *აა, 2, გვ.* 65 - იყურება კანდიორად ლამაზი მოყვანილი (პატარახლი). **მონაშა** (მოშაფას) სახელი მოშაალუნს ზნისა - მოშა, დაშა. თეში რე

გასანდებული, მოშალეა ვეშილილებ - ის არის გაგიფებული, დაშლა არ შეიძლება.

მომზარე (მომზარეს) იგივეა, რაც **მეშარე**, - მზხარე. ქიშერთ თუ მოშარე კოჩი: *მ. ხუბ., გვ. 23* - მივიდა ეს მგზავრი (მეგზავე კაცი). გესორეს მოშარემეჭ: *აია, 1, გვ. 23* - გაოცდნენ მგზავრები.

მომზანა (მომზანადს) იგივეა, რაც **მოსვანჯა**, - სახელი მიიშვანდეუ (ნ) ზნისა - მოსპანება. გურეფთი ქააკო მიშვანდას: *ა. ყოფშ., გვ. 164* - გულსაც (კი) უნდა, რომ მოისვენოს. *შორ. ლაზ. შვაჯ: მომზანონი ფანრატური გზაზე (ნ. მარი).*

მომინა (მომინას) სახელი მათინანს ზნისა - 1. მოსპანება. დღად დუკრეფ დო მათინესე: *ქხს, 11, გვ. 22* - მიესლმენენ (თავი დაუტრეს) და მოახსენეს. ასე მარჩილით დო მოტოშინანთ ირუფეს - ახლა მისმინეთ და მოგახსენებთ ყველაფერს. მუ უკუნე, სითი მუტამინეუაფუ: *ა. საბუშ., ქართ. ზუბ., გვ. 44* - რა ჯობია, შენც მოგახსენება. 2. განსპანება (მკედრისა).

მომინაშა (მომინაფას) იგივეა, რაც **მოშინა**.

მომინაშოლი (მომინაფოლრს) იგივეა, რაც **მოშინელი**, თინეფიშო კოჩანა მოშინაფილიე: *მ. ხუბ., გვ. 32* - იმათი კაცობა მოხსენიებულია.

მომინელი (მომინელირს) *მიჭო. ენებ. წარს.* მიიშინანს ზნისა - მოსპანებაული; განსპანებაული (მკედარი). ირუფელი მოშინელიე რა - ყველაფერი მოხსენიებულია.

მომირა (მომირას) სახელი მოშირუნს ზნისა - მოცეაქთა.

მომირაშა (მომორეუას) სახელი მოშორეუნს ზნისა - ზეარდილე ხმარება რისაშე. მოშორეუ ტანსამოსი დო ქიდაყოთუ - (ცოტა) ზერულედ იხმარა ტანსაცმელი და დაადგო.

მომორება (მომორებას) სახელი მათშორენს ზნისა - მოშორება. სიყეთე მეშეშორეუ: *ა. ყოფშ., გვ. 129* - მომორება სიყეთე. მუაშორათ ლუმუშ კაქალს ურგებელი ნოჭურეფი: *ა. საბუშ., ქხს, გვ. 134* - მოვაშორით ღომის კაქალს ურგებელი ნაუტყვენები. მარას ჭე მეშეშორეუ: *ა. ცაფ., გვ. 28* - გზას ცოტა მოშორდა.

მომორინელი (მომორინელირს) *მიჭო. ენებ. წარს.* ტანსაცმელიშ გამორეაქილი.

მომოშალა (მომოშალას) სახელი მოშუნს ზნისა - 1. ამოქსოვა; მოქსოვა; შამოქსოვა. *ვადატ.* მოთინიერება, დამოშინება. ეშმაკი დო მამაკალქეჯონლო მუჭო მოშუნას?!: *მასალ., გვ. 97* - ეშმაკე და მზაკეარმა ჯონდო

როგორ მოთინიეროს?! 2. მცირე (*დ. თოთა*); მოსაშუნალო, მოშუნათარო.

მომოშალა (მომოშალეს) საშუნალო. *შორ. ომქარი.*

მომოშა, მოშოშა (მომოშას, მოშოშეას) სახელი მოშუნს ზნისა - მოშხა (ცოტას). ართ მოშუნათ, ერსიმ მადგნასს წყარი ევდვდენ, გაშუტალებე: *მ. ხუბ., გვ. 270* - ერთი მოშით, ერსის სიგრძეზე წყალი რომ იდგა, ამოუცლია.

მომოშაშა (მომოშეაფას) სახელი მათშეეანს ზნისა - მოშეაქა; სადამ მოსპანის უფლავის მიცემა. ძალაში პატიისე ვა ენდესე-ღა, ცუდუმე ვა მათშეეანდე - თუ დიდ პატიეს არ სცემდა, სახლი არ მოუშეებდა.

მომოშეო, მოშეო (მომოშეილეუ-ს) *მიჭო. ენებ. წარს.* იშეილეუ (ნ) ზნისა - შინც დამბერეაშულს პაპას; ძალიან გამყდარი.

მომოშინი, მოშინაშა (მომოშინეს, მოშინაშეას) სახელი მათშინენეუ (ნ) ზნისა - მოშინება. იდე, იდე დო დაბოლოსე ქეშამქერენე: *ა. ყოფშ., გვ. 70* - იარა, იარა და ბოლოს (ქე) მოშინდა.

მომოშინა (მომოშინეუას) იგივეა, რაც **მოშეირენა**.

მომოშეა (მომოშეაფას) სახელი მოშეეანს ზნისა - მოშეაქა; მოდუნება. მუშეეი, ნაბეგანი მონჭირელი გაფუ - მოუშე, ნამეტანი მოჭერილი გაქეს.

მომოშეალი (მომოშეაფორს) იგივეა, რაც **მოშეეალი**.

მომოშეალი (მომოშეაფორს) *მიჭო. ენებ. წარს.* მოშეეანს ზნისა - მოშეაქაული; მოგზანინელი. დუს მუდგარენი მოშეეალიერი აფუ - თავმო რალაც მოშეეული აქეს.

მომოშენი (მომოშენეას) *მიჭო. ანჭე.* მოშინი, მოშინარი, - შამოშინა. ღორინთიშო მოშეეანე კოჩიშა ვაგოქორუფდასა: *ხალხ. სიძრ., 1, გვ. 150* - ღმერთის მოშინი კაცის არ გუშინოდესო. *იხ. შქურინი.*

მომოშე (მომოშეს) *იხ. მოშხეუ.*

მომოშენა/მოშენაშა (მომოშენაფას); ერთი და იმავე ავადილის ბატყეებმა-ბაჰამირებისა და ბაჰამირების პროტესტის პერიოდული მონაცემლობა (*ა. ცხად., ძიგ., გვ. 79*).

მომოშე (მომოშეს) იგივეა, რაც **მოშხე**, - ცოტათი მსხვილი, - მომსხვილი.

მომოშენა (მომოშენაფას) იგივეა, რაც **მოშხენა**.

მოშაქალა (მოშაქალეას) სახელი მოშაქალეანს ზნისა - მოშაქაქაქა.

ტექური ხარათ, ქვდმავამი, ამო
მომიჩაკალე: *კ. სამუშ., ქხს, გვ. 127* -
შესეი ხალნით, ვადმომილოცე, აქეთ
მომარჯაქაქე.

მრავლირი (მორალირს) *მიძე. ენებ. წარს.*
მორალუნს ზნისა - აცდენილი; გონებაით
დაზიანებაული; იწვალირი, ნაპლიანი.
მორალირი რე - გონებრივად ნაკლის
მქონეა.

მრავლუ (მორალუას) სახელი მორალუნს
ზნისა - გონებრივად დაზიანება. ლახალაქ
მორალუ ტაჭირებუი - ავადმყოფობამ
დაზიანა (გონებრივად) ტაჭირებუი. *ჭორ.
ჩალა.*

მრავამ (მორამას) სახელი მეჩანს ზნისა -
მრავამა. ხეს თხვირი ქომურას, სოფელი
ლომონუნას: *ი. ყოფშ., გვ. 129* - ხელში თხორი
მომეცეს, სოფელი შემომტაროს. ქუმუმჩაქ
ძალექ - მომეცა ძალა.

მრავამი-ი (მორამილერს) *მიძე. ენებ. წარს.*
მეჩანს ზნისა - მრავამული. ღორონთიში
მორამილი: *ი. ყოფშ., გვ. 155* - ღმერთის
მოცეპული.

მრავამინ-ი (მორამინს) სახელი
მიიჩამინუნს ზნისა - მოქავეპა. სოდე
მიჩამინუაფუნი, თეჭი მიხეტაფუნია:
ხალხ. სიძრ., I, გვ. 124 - სადაც მოიქაველება, იქ
მოიფხანება კიდეცო.

მრავამირი (მორამირს) *იხ. მორამილი.* ეშმაკიში
მორამირს კინი ეშმაკი მიღედლანს: *ი. ყოფშ.,
გვ. 3* - ეშმაკის მოცეპულს ისე ეშმაკი ნაიღებს.

მრავანთალრი (მორანთალერს) *მიძე. ენებ. წარს.*
მორანთალანს ზნისა - არაულ-
დარაული. მუნერი მორანთალერი
ქმინება გიჩქე საქვარიში - როგორი არეულ-
დაბრეული კეთება (ქნა) იცი საქმისა.

მრავანთალუ (მორანთალუას) სახელი
მორანთალანს ზნისა - საამის არაულ-
დარაული კამთება.

მრავანთალ (მორივარეს) *მიძე. ანჭე. მრავანთალნი.*
დაღას მორივარეს არა მართალი უჭქულე
მოპასუხეში უშუმო: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 34* -
მოპასუხის ვარეშე დადიანს ყველა მომჩივანი
მართალი ეგონაო.

მრავანთალ, **მრავანთალ** (მორივალთას) სახელი
მარაილითუნს ზნისა - დამორაება;
მრავანთალ. ბოშალაშე მორილათა ბოშ-
კორიშით მუძნელი რე: *ი. ყოფშ., გვ. 128* -
ახალგაზრდობიდან (ბიჭობიდან) მოცდენა
ვაუკაცისათის რაძნელი! მორილათა
სქანი ღჩქიში ცოდამ მეტი მარელი ვარე: *ქხს,
I, გვ. 139* - შენი დაჩემი დამრედა ცოდვის
მეტე მადლი არაა. ყოროფილიში
მორელათა მითინქ ვამიფუასე: *კ. სამუშ.,*

კართ. ზეს., გვ. 30 - შევეარებულის მოშორება
არაინ მოიფოს.

მრავანი (მორინას) სახელი მარინანს ზნისა
- შემომთქალა. აკა მუთუნი ქუმორამინი -
ერთი რამე შემომითვალე.

მრავანლი-ი (მორინელერს) *მიძე. ენებ. წარს.*
მარინანს ზნისა - შემომთქალირი.
ხენწიფეშა აფუ მორინელი: *მ. ხუბ., გვ. 12* -
ხელმწიფისათის აქეს შემომთვალე.

მრავანლირი (მორიგოლირს) *მიძე. ენებ. წარს.*
მიიჩითოლუე (ნ) ზნისა - მორავრილი;
მორიტული. მორიგოლირი წიწილა -
ნამოზრდელი ნინილა. *ჭორ. მორიგოლი.*

მრავანლი (მორიგოლუას) სახელი
მიიჩითოლუე (ნ) ზნისა - მორიტება,
ნამოზრდა. წიწილემქ მიიჩითოლეს,
შილეტე ყველა - ნინილები მოჩიტდენ
(ნამოზრდენ), შეიძლება მოკვლა.

მრავანლი-ი (მორიგოლეს) იგივეა, რაც
მორიგოლირი, - *მიძე. ენებ. წარს.*
მიიჩითოლუე (ნ) ზნისა -
მორიტებაული, ნამოზრდილი.

მრავანამ (მორიგამას) სახელი
მიიჩითოლუნს ზნისა - მრავანამ.

მრავანამ (მორიგამას) სახელი მარაქქვანს
ზნისა - მრავანამ.

მრავანამი-ი (მორიგამილერს) *მიძე. ენებ. წარს.*
მარაქქვანს ზნისა - მრავანამილი. უჩა
ხენწიფეში მორიგამილი კათა: *ი. ყოფშ.,
გვ. 33* - შვი ხელმწიფის მოგზავნილი ხალხი.

მრავანამა (მორიგამალს) იგივეა, რაც
მორიგამამა, - მრავანამა.

მრავანამარი, **მრავანამარი** (მორიგამალიერ-
ს) იგივეა, რაც მორიგამილი, - *მიძე. ენებ.
წარს.* მარაქქვანს ზნისა - მრავანამილი.
განაჯე კარი მორიგამალიერი კოჩქ:
ი. ყოფშ., გვ. 99 - ვალო კარი მოგზავნილმა
კაცმა. ათეს ცუნს თავრობაშე
მორიგამალიერი მავინე: *მ. ხუბ., გვ. 36* -
ამას შყავს მთავრობისაგან მოგზავნილი
მავურებელი.

მრავანამარი (მორიგამარის) *გადატე. მემკვიდრე,
შთამომავალი. ჭორ. ჩხვიჩხვი.*

მრავანამარი (მორიგამარის) სახელი
მარახიორუნს ზნისა - მრავანამარი.

მრავანამარი (მორიგამარის) *მიძე. ანჭე. მრავანამარი.*

მრავანამარი (მორიგამარის) *იხ. მარახიორი, -
მრავანამარი. მოღურეს მორახუპურო: მ. ხუბ.,
გვ. 30* - ნამოვა მორახუპური (მარახუპური).

მრავანამარი (მორიგამარის) სახელი მიიცილუე (ნ)
ზნისა - მრავანამარი. უსქანეთ ვემეშლებე ართი
დღას მოცილინ: *ქხს, I, გვ. 75* - უშენოდე არ
შემიძლია ერთ დღეს მოცედა. ელსამეთიში
მალეშა ვართი ულა ელჩინინაო დო ვართი

მოცადინია: ხალხ. სიბრ., I, გვ. 43 – იერუსალიმში წამსვლელს ვერც წასვლას ურჩევო და ვერც მოცდასო. მომითადიოთ იხემა ხანცე: ი. ყოფშ., გვ. 16 – მომიცადეთ იმდენ ხანს.

მოცადინე (მოცადენეს) მცადლინი, მონადირებულნი. თოჯგურა მოცადინექ იყობის: ი. ყოფშ., გვ. 3 – ისეთი მონადირებული შეიქნენ.

მოცადილი (მოცადილ/ის) მიჭ. ენებ. წარს. მოცადუნს ზნისა – მომზადებულნი, ბამარტული. მოგორი წყარომა ინოროვ, მანურალო მოცადილი: ა. სამუშ., ქართ. ზუკ., გვ. 117 – კატერი წყალში გიდვას, მოცურავედ (საცურად) შემარტული.

მოცაძა (მოცაძეს) სახელი მოცაძუნს ზნისა – მომზადება, ბამარტება. ხეჭკუის მოცაძუნს დო თემში შეუღუ – ხელსაწყოს მოამზადებს და ისე მიაქვს.

მოციკაშა (მოციკაფას) სახელი შააციკანს ზნისა – წამოცმა. ნინგეიშა ქე მოციკეაფუ, იმო გოლდინაფუ: მასალ., გვ. 100 – ნისკარტზე წამოუცვამს, იქით გადაუტარავს (გაუქრავს). ჩემი დღელი უბედური წკერც მოციკედგკონი: ა. სამუშ., ქართ. ზუკ., გვ. 81 – ჩემი უბედური თავი ჯოხზე რომ იყოს წამოცმული. 0 პალურიშა მოციკაფა პანლურზე წამოცმა: მეუ. ვარა ქომოციკეა ქადურემა – ნადი, თორემ წამოციკეა პანლურზე (გაგაპანლურებ).

მოციკაშილი (მოციკაფილ/ის) მიჭ. ენებ. წარს. შააციკანს ზნისა – წამოცმული. წკირს მოციკაფილი წვალი – ჯოხზე წამოცმული მწვადი.

მოცილე (მოცილეს) მიჭ. აწმე. ოცილე (6) ზნისა – მოცილი, ხალხმომალნი. ურჩქინჯი კორი რჩქინელიში მოცილე რენია: ა. სამუშ., ქართ. ზუკ., გვ. 122 – უციოდინარი კაცი მეოდნის ხელმეფმშლილიაო.

მოციქული (მოციქულ/ის) მოციქული; შუამავალი, წარმომადგენელი. ვაგაბედუ მოციქული ულა – ვერ გაბედა შუამავლად (წარმომადგენლად) წასვლა.

მოციხარი, **მოციხარი** (მოციხებრს, მოციხერს) მიჭ. ენებ. წარს. მოციხებანს ზნისა – ძლიერ შამარტული. შორ. ციტი.

მოცოცა (მოცოცას) სახელი მოცოცუნს ზნისა – მოცოცება. მეღა მოურსგ, მოცოცუნსია – მეღა მოდის, მოცოცავსო.

მოცუნა, **მოცუნა** (მოცუნაფას) სახელი შააციკუნა ზნისა – წამოცმება. ათე ომეს კორიშდუდეფი ქე შააციკუნია: შ. ხუბ., გვ. 268 – ამ ეზოში კაცის თავებია წამოცმულიო. შორ. მოციკაფა.

მოცქარა (მოცქარას) სახელი შააციკარანს ზნისა – წყნარად მოსვლა. აბარეშე შააციკარანს – აგერ მოდის წყნარად.

მოცქარა (მოცქარაფას) მიჭ. აწმე. მიცქარაქვალუ (6) ზნისა – მოცანცალი, მოცუნცული; უწყვეტად მოცქარა. კადატ. ტურა.

მოცხარა (მოცხარას) სახელი მიცხარუნს ზნისა – მომცხება; მშუსხავი ბამარს მიცხება. შურლი ყველი რე, შურლით ჭეს მიცხეარუნსინი – მოსულია ყველი, როდესაც ცოტას მოიმეავეებს.

მოცხარა (მოცხარაფას) მიჭ. ენებ. წარს. მოცხუნცუნს ზნისა – ქაქონიშორი, ქანცუნა. მოცხარაფა ზმზ. ეკონომიურად; ისე როგორც ტუნს ახასიათებს. შის შიგამიშე, მოცხუნცეტირო გააკეთენი – ვის შეუღლია მოზომოს, ეკონომიურად რომ გააკეთოს.

მოცხარა (მოცხარაფას) სახელი მიცხარაქვალუ (6) ზნისა – მოცხარაქვალა. ათე ბორჯის ქობორეს, მიდენ შორეში მიცხარაქვალე: მასალ., გვ. 63 – ამ დროს დანიხვს, ვილაც შორიდან მოძუნძულებს. იხ. ტეგაქვალე.

მოცხარა (მოცხარაფას) მიჭ. აწმე. მოცხარაქვალუ. კადატ. იტყვიან ტურაზე, მეღაზე. შორ. ტეგაქვალე.

მოცხარა (მოცხარაფას) მიჭ. ენებ. წარს. მოცხარუნს ზნისა – არაულ-დარაული. ცუდე მოცხარაქვალე აუწნა – სახლი არეულ-დარეული აქვსო.

მოცხარა (მოცხარას) სახელი მოცხარაქვალუ ზნისა – არაულ-დარაქვა, მიმოსრა. შორ. მოცხარა.

მოცხარა (მოცხარას) სახელი მოცხ(6), შააციკუნუ (6) ზნისა – 1. ჩანება შინჯე. ტანჯგორი მიკაქუნა დე კუჩისთი სეგამას შააციკუნა – ტანზე კარად აცვიათ და ფხებუც ლამზად აცვიათ. შორ. მოღვალა. 2. მოღვამა (მოღვამა). შური(ი) შორცხენი, ისრულებუ, იმა სთიინი ვენგინე: ა. სამუშ., ქართ. ზუკ., გვ. 14 – რაც მოღვამას, შესრულდება, იმას ვერსად (ვერ) გაექცევი. უჯერი დო თოჯგურს ტანჯა შორცხენი ომინერი: ი. ყოფშ., გვ. 117 – დაუჯერებელსა და უჯერადლებოს ტანჯვა მოსდგამს ახანარი. თე ღლა თამი მობძეულეა, ღლა მახე შეშენ ვა დოლილი?: ი. ყოფშ., გვ. 119 – ეს დღე ასე თუ მომდგამდა, ამ დღემდე რატომ არ მომპალი?

მოძინა (მოძინას) სახელი მოუძინანს, შააციკუნუ (6) ზნისა – მომცხება. ართ გაჭირებას ხოლო შავირა ქე მოძინუნ დო თინარე: შ. ხუბ., გვ. 28 – ერთ გაჭირებას კიდევ მეორე მომცხება და ესაა.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) *მიხე. ენციკ. წარს.*
 მააძინეუ (6) ზნისა – მომხმარებელი.
 მუთუნს მოძინელს ვაფირავადუქ –
 არაფერს მომხმარებელს არ გუებუნებო.
 ლექსიშენი ლექსის ვითუანქ, ხოლო მეტი
 მოძინერს: *ა. ყოფშ., გვ. 114* – ლექსისათვის
 ლექსს ვიტყვი, კიდევ უფრო მომხმარებელს.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) სახელი
 მააძინეუ (6) ზნისა – მომხმარებელი.
 ბეხვერია ღო ლეპუქიჭავლი, ცაშე გინწალე
 რექ მოძინრაჟა – გათქვირული და
 ლანწმღვივარი, ციდან მოსული ხარ მოჩვენება.
 თოლიში როექ სი მოძინრაჟა: *მ. ხუძ., გვ. 320* –
 თვალის ხარ შენ მოჩვენება.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) *მიხე. ანტ. იძიცანს ზნისა –*
 მოძინნარი, მოძინნარა. ღროთი მოძიცე,
 მოლაგაჟე: *ქს. I, გვ. 113* – ხან (ღროთი)
 მომხმარებელი, მოთამაშე.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) სახელი
 მოძინარ კუნს ზნისა – ზარალად ცოტა
 რალაძის ბაქითება. მოძინარკუნს ბეას
 ცოტას მონველის რქეს.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) სახელი
 მოძინარკუნს სახელი მააძინარკუნეუ (6)
 ზნისა – მოქიღება, მოქიღება. მუნუღა
 დროს ხე ქიმთხე, ქე მექედირკე: *ა. ცაბ., გვ. 43* –
 შესვლის დროს ხელი მოჰკიდა,
 მოეჭიდა.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) *მიხე. ენციკ.*
წარს. მიძიდირკუნს ზნისა –
 მოქიღებელი (ზურგზე). თქიშიმა
 მოძიდირკუნს ღო მომხმარებელი – ზურგზე
 მოქიღებულად მოიყვანა.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) სახელი
 მექედირკუნს (6) ზნისა –
 მომხმარებელი, მომხმარებელი, მოსარკება.
 ნდისე მექედირკუნს კოჩიში ბირაჟაქე:
ა. ყოფშ., გვ. 18 – დეეს მომხმარებელი კაცის ნახე.
შორ. წადილი.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) მომხმარებელი. მომხმარებელი რდეს
 ირფელიში – მონმე იყვენე ყველაფერისა.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) *მიხე. ენციკ. წარს.*
 მომხმარებელი ზნისა – მომხმარებელი. ნინა
 მომხმარებელი ვაჟეუ მაჩამინჯე
 გვერიცალი: *მ. ხუძ., გვ. 315* – ენა მომხმარებელი
 გაქეს მქებნარი გველივით.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) სახელი
 მომხმარებელი ზნისა – მომხმარებელი. ნინათ
 მომხმარებელი ირკოს – ენთი მომხმარებელი
 ყველას (ყველა კაცს).

მომხმარებელი (მომხმარებელი) სახელი იმომხმარებელი
 ზნისა – მომხმარებელი. მტყუანქ მუში ჩილი
 იმომხმარებელი: *ხალხ. სიმრ., I, გვ. 97* –
 მტყუანმა თავისი ცოლი იმომხმარებელი.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) მიცვალებულის
 წლისთავის მომხმარებელი (აღნიშვნა). *იხ. წანა;*
შორ. მაყრა (ს. მაყრა, გვ. 287).

მომხმარებელი (მომხმარებელი) სახელი
 მექედირკუნს ზნისა – მომხმარებელი
 (გული); ნახვის სურვილის ბაჩხანა. სქანა
 ართი ბირაჟაქე გურს მომხმარებელი:
მ. ხუძ., გვ. 185 – მენმა ერთმა ნახვამ გული
 დანვა (ნახვის სურვილი გამიჩინა).

მომხმარებელი (მომხმარებელი) შირნახული. მომხმარებელი
 იმომხმარებელი – შირნახული მოგვეყვანა (*მასალაში*,
ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 225).

მომხმარებელი (მომხმარებელი) *მიხე. ენციკ. წარს.*
 მომხმარებელი ზნისა – თამაშად
 ბავშვებზე, ბავშვიანებზე.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) სახელი მომხმარებელი
 ზნისა – რისამ თამაშად ბავშვებზე,
 ბავშვიანება (*ა. ჭარ.*).

მომხმარებელი (მომხმარებელი) სახელი იმომხმარებელი ზნისა –
 მომხმარებელი; მომხმარებელი. იმომხმარებელი ბრელი ქობალი
 ღო ღვინს: *ა. ყოფშ., გვ. 20* – ინეგდა ბევრ
 პურსა და ღვინოს.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) *იხ. მომხმარებელი, – მომხმარებელი.*

მომხმარებელი (მომხმარებელი) *იხ. მომხმარებელი, მომხმარებელი*
 მომხმარებელი, მომხმარებელი, – მომხმარებელი. საჭირო რდეს
 მახორუეში მაყარუმა მომხმარებელი –
 საჭირო იყო მოსახლეობის კრებაზე მომხმარებელი.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) *იხ. მომხმარებელი, მომხმარებელი.* სუმი
 გონი ლაქვევი ქომომხმარებელი: *მ. ხუძ., გვ. 46* –
 სამი მეძებარი ლექვი მონივია.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) სახელი მომხმარებელი ზნისა –
 მომხმარებელი, ნახვის შიქანა.
იხ. შვირე.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) სახელი მიმომხმარებელი ზნისა –
 მომხმარებელი (მოსავლის), რთვალე; მომხმარებელი.
 თასუას მომხმარებელი ღო მომხმარებელი (ქვოფუას)
 ტერს მეხვარია – თესვაში მოკეთეს და
 მომხმარებელი (მოსავლის აღების) დროს მტერს
 მომხმარებელი. მტერში მომხმარებელი რდეს
 ყურბენში? – როგორი მოსავალი იყო წელს
 ყურბენისა?

მომხმარებელი (მომხმარებელი) იგივეა, რაც მომხმარებელი.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) თუთუნში მომხმარებელი
 თამბაქოს მოყვანა.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) *მიხე. ენციკ. წარს.*
 მომხმარებელი ზნისა – მომხმარებელი.
 მომხმარებელი კეტის ხეს ქემთხუნქინი,
 მომხმარებელი: *ა. ყოფშ., გვ. 178* – დასვრილ ჯობს
 ხელს რომ მოჰკიდებ, დასვრის.

მომხმარებელი (მომხმარებელი) სახელი მომხმარებელი ზნისა –
 მომხმარებელი. თხოლოქ ირფელამო
 მომხმარებელი ჰაბა: *ა. ყოფშ., გვ. 9* – თხლემ
 მთლიანად დასვარა მღვდელი.

უღუნია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 96* - მოჭედლო ხმაღს მონებელი ღომი სჯობიაო.

მრავალბ (მოჭაბუას) სახელი მოჭაბუნს ზნისა - მონებაჲს ლაგვანს ლინი ქონაბუ ღო ღუდი მუუჭაბუ - ქვევრში ღინო ჩასახა და თვი მოუნება. *იხ. ტაბუ.*

მრავალ (მოჭაბუას) სახელი მიაჭანს ზნისა - მრავალბა.

მრავალბ (მოჭანაფას) სახელი მიიჭანუნანს ზნისა - მონებაჲს; მონამობა; დაბარება. ქიმიჭანუუ ართი მონანლე ღო კითხვ: *ა. ცაგ., გვ. 95* - მოიხმო ართი მახური და ჰკითხა. ქემიჭანეთ ანოვა: *მ. ხუბ., გვ. 121* - მიონვეთ აქეთო.

მრავალ (მოჭარუას) სახელი მიაჭარანს ზნისა - მონება. 0 ხეში მოჭარუა ხელის მონება. ამდღა უღუნა ხეში მოჭარუა - დღეს აქეთ ხელის მონება.

მრავალ (მოჭვას) *ხოლო. კრუსი. მოჭვადლო მუმი* წიწლეთი ხათე მუმიოთი გიორგინუ: *ქხს, I, გვ. 215* - კრუხი და მისი ნინილები მაშინვე თვისათის გაიჩინა. ურგებელი მოჭვად წიწლეთესგ ადრე დარღვენასია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 134* - ურგებელი კრუხი ნინილებს ადრე დაყრისო. ქორტი მოჭვას განახხუ: *ქხს, I, გვ. 224* - ქორი კრუხს დეცა. *ჭორ. ლაზ. მონჭვა* კრუხი (*ნ. მარ;*), *გურ. მოჭვა* კრუხი (*ა. დლ.*).

მრავალ (მოჭვალას) კარსუნბა. მოჭვალა გაათუე - კრუხობა გაათავა.

მრავალბირი (მოჭვალარს) *მიძე. ერძე. წარს.* მოჭვალუნს ზნისა - მონებალილი. ჩხუ მოჭვალირი აფუ - ძროხა მონველილი ჰყავს (აქვს).

მრავალბ (მოჭვალეას) სახელი მოჭვალუნს ზნისა - მონებალა. მოჭვალე ირემს ბვა: *ა. ცაგ., გვ. 45* - მონველა ირემს რძე. ართი მოჭვალეუთ სულეგინი ვეჭვალენია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 11* - ერთი მონველით სულეუენი არ მიონველებო.

მრავალბირი (მოჭვალარს) *მიძე. ერძე. წარს.* მოჭვარუნს ზნისა - ახრ; მოქაფული. მოჭვარიღ არღვილს ჭეშმი ტეოუაში უკუელი, თასუნდეს სომინს - ახოზე, ჭვავის ალების შემდეგ, თესდენ სომინდს.

მრავალბ (მოჭვარუას) სახელი მოჭვარუნს ზნისა - მოქაფუბა. დიხას მოჭვარუნთ ღო ფთასუნთ ჭეეს - მინას მოკვაფუთ და ვოსავთ ჭეავს.

მრავალბ (მოჭითეს) მონეთალო. *იხ. ჰითა.*

მრავალბაზა (მოჭირინაფას) სახელი მიიჭირინუნანს ზნისა - მოღვება; მონებადნა; მონებადმა. მუჭო ხოლომა ქემიაჭირინუნანი... - როგორც კი ახლოს მოაღნია. ეთი ნოყელა

ქომომჭირინე აკა: *მ. ხუბ., გვ. 57* - ის ტოტი მომანდინე ერთი. ქეიაცუნესგ ღო ქემიაჭირინუნესგ: *ა. ცაგ., გვ. 24* - დაედვენე (დაყვენე) და მოაღნეს. ღრო გვწონტებული ვამიჭირინეს: *ა. სამუშ., კართ. ზეს, გვ. 9* - გაქვეული დრო ვერ მოიტყევა (არ შეიძლება მოინვენიო).

მრავალბაზლი (მოჭირინაფოლარს) *მიძე. ერძე. წარს.* მიიჭირინუნანს ზნისა - მონებალი; მონებადნილი. კალთე მოჭირინაფიღო სექემე ვეკეთონენია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 65* - კალქით მონველი (მონვენილად) სექემე არ გაკეთდება.

მრავალბა (მოჭიზაფას) სახელი მიაჭიზუნანს ზნისა - მონება. არბოს ღარონთქ გამორანი თე დროში მოჭიზაფა: *მ. ძურ., გვ. 179* - ყველას ღმერთმა გამორით ამ დროის მოსწრება. აღრვიან ენადგინა ყურადღელმა წინას ვეჭაჭიშენია - ადრე ამდგარ კურდღელს მწვეარი ვერ მოუსწრებო (დაენვეაო). თოქმა ქომიაჭიშეუ ართი კოჩქ: *ა. ცაგ., გვ. 21* - მაშინ (კი) მოუსწრო ერთმა კაცმა. ლევანი მორადელენ ქუქომოჭიშაფუ: *მ. ხუბ., გვ. 9* - ლევანი გაზრდილა და მომსწრებია.

მრავალბაზლი (მოჭიზაფოლარს) *მიძე. ერძე. წარს.* მიაჭიზუნანს ზნისა - მონება. მოჭიშაფილი მარგალი მოხანდფი - მოსწრებული მეგრელი მშრომელები.

მრავალბ (მოჭიშეს) მომსწრა. ჯეფი ბორჯიში მოჭიშეფი ამდღა არბო უმინჯურული: *აია, 2, გვ. 64* - ძველი დროის მომსწრეები დღეს ყველა უმატრონო (არის).

მრავალბ (მოჭიშეს) შედარებით მცირა, პაბარა, - მომცრო. *ჭორ. ჭოჭე.*

მრავალბლი (მოჭკალილარს) *მიძე. ერძე. წარს.* მოჭკალუნს ზნისა - მოქადილი. მოჭკალილი ლეკურე მოჭაბილი ღუმუ უჯუნია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 96* - მოჭედლო ხმაღს მონებელი ღომი სჯობიაო. კიბორ-მოჭკალილი კიბორმოჭედლი (ტაბუ): თავეი.

მრავალბ (მოჭკალეას) სახელი მოჭკალუნს ზნისა - მოქადება.

მრავალბაბლი (მოჭკაჭკულარს) *მიძე. ერძე. წარს.* მოჭკაჭკუტანს ზნისა - მოქადილი. ცაზურისხეთითი რე მოჭკაჭკუტელი - ცაზურისხეთითა მოჭედლი (გავსებული).

მრავალბაბა (მოჭკაჭკუტეას) სახელი მიიჭკაჭკუტეუენი ზნისა - 1. მოქადება (კოხტად); 2. ბაბაბა, ბაბაბა.

მრავალბირი (მოჭკირილს) *მიძე. ერძე. წარს.* მოჭკირუნს ზნისა - მოჭარილი. მოჭკირილი ჯა - მოჭარილი ხე. გადარ. მოსწრებული (მაგ., სიტყვა). ღრომე

მოტკიორილი სიტყვა დროზე მორქიებულ
ლეკურს უჯგუნია: *ხალხ. სიძრ., 1, გვ. 40* -
დროზე მოსწრებული სიტყვა დროზე მოქნიულ
ხმაღს სჯობიბო.

მოქპირუა (მოქპირუას) სახელი
მოტკიორუნს ზნინსა - მოჭრბ. *ეუღემ*
ოწოხოლე ჩეჯა გეჩანდუნი, მოტკიორუ -
სახლის ნინ ალვის ხე რომ იდგა, მოჭრა. //ვადატ.
დაბალი ტანის, ტანმორჩილი (კაცი).
ტანსაშეალი, მოტკიორუა, მოქქეფ დო
ხეირანი: ა. ყოფშ., გვ. 157 - ტანსაშეალი,
ტანმორჩილი, მოქქეფე და მხიარული. დუჟ
ქეგმორე ართი მოტკეგრუა ბოში: კ. საბუშ.,
ქხს, გვ. 119 - თავს (კი) მადგას ერთი
ტანმორჩილი ბიჭი. // მოსწრებაჲ, ბოშის
ქეგმადტკეგრე სალდათობაჲ: მ. ხუბ., გვ. 290
- ბიჭს მოუწწრო (მოეჭრა) სალდათობაჲ.

მოქპირმულ-ი (მოქპირმულს) *მიჭე. ენებ. წარს.*
მოტკომუნს ზნინსა - მოჭმული.

მოქპირმუა (მოქპირმუას) სახელი მოტკომუნს
ზნინსა - მოჭმუა.

მოქპირმუა (მოქპირმუას) იგივეა, რაც
მოტკომუნა.

მოქპირმუა (მოჭორაჟას) სახელი
მოტკორუნს ზნინსა - მოჩხებაჲ.
0 მოჭორაჟა გუნიში: შიიჭორუე გური -
მოიოზა (მოიჭერა) გული.

მოქპირმუა (მოჭოლმუას) ადგილობრინი
ბამხადაბული კანაჟის თოჟი (*ბასლეტი, ტ.*
V, გვ. 140).

მოქპირმუა (მოჭოლას) სახელი მოტკუნს ზნინსა
- მოწმბა. იოლით ოკო მოჭქე თი არადგი -
იოდით უნდა მონვა ის ადგილი.

მოქპირმულ-ი (მოჭუბურელს) *მიჭე. ენებ. წარს.*
მოტკუბურანს ზნინსა - რაიმიჭურჭლის
თაჟი მებარად მომღუსილი, დაცმობილი.

მოქპირმუა (მოჭუბურუას) სახელი
მოტკუბურანს ზნინსა - მომღუსება,
მოწმბება (რაიმე ქურჭლის); *ვადატ.* გატენა.
გალეულ დალიონი დო სათმო მოტკუბურუე -
ამოდით ყალიონი დო სათოუნე დატენა
(მაგრად). ლაგენიში დელო მოტკუბურე -
ქვევრის თავი მოველისე (მაგრად).

მოქპირმუა (მოჭყაჟას) სახელი მბატყანს ზნინსა
- მოწმბა. ლახუგია გილეულინ, ჩქიშდა
მოგეჭყაჟუნია: *ქხს, 1, გვ. 65* - პატარა
ქვევრი რომ გქონდა, ჩემთვის მოვიხიბაო.

მოქპირმულ-ი (მოჭყაჟილს) *მიჭე. ენებ. ზე.*
მბატყანს ზნინსა - მოწმბილი (მაგ.,
ქვევრი...).

მოქპირმუა (მოჭყვართუას) სახელი
მოტყვართუნს ზნინსა - ხაღის
მებარად შამომწმბა, შამომტანსა. მეჭამე
ღობღურენი, ქუმორთი, ხელეფი

ქუმომტყვართე სქანი: *კ. საბუშ., ქართ.*
ზეა., გვ. 39 - როცა მოვევდე, მოდი,
შემომტამანე შენი ხელები.

მოქპირმულა (მოჭყველას) სახელი
მოტყვიდუნს ზნინსა - მოწმბებაჲ.

მოქპირმულა (მოჭყველას) აბატარძლოზა. იხ.
მოტყველუ.

მოქპირმულა (მოჭყველობას) იგივეა, რაც
მოტყველადა, - აბატარძლოზა.

მოქპირმულა (მოჭყველობას) *ქართ.*
პატარძლობანა, - თამაშის სახეობა.
ბაღანური ბუჭილობა, *კუკლა-*
მოტყველობაია!: *მ. ხუბ., გვ. 323* - ბეჭური
ფაფური (რალუც თამაშობა), *კუკლა-*
პატარძლობანა!

მოქპირმულა (მოჭყველას) 1. აბატარძალი. მა თინა რე,
მასარენც, მოტყველუ მეწმუე მაყარეფე:
კ. საბუშ., ქხს, გვ. 28 - მე ისაა, რომ მასარებს,
პატარძალი მიჰყავს მაყრებს. მოტყველუ ქ
უწუ ქომონს: *მ. ხუბ., გვ. 51* - პატარძალმა
უთხარა ქვარს. მოტყველუ ქ ირკოი
ფუნაფუნენდა დო იქ ხალო მუშ დელი
დოფურეა: *თ. საბუშ., გვ. 253* - პატარძალს
ყველა ფიცულობდა დო იმან კი თავისი თავი
დაიფიქო. გაჭირებას მოტყველუ ქეგმა
ქედირეგისა: *ხალხ. სიძრ., 1, გვ. 22* -
გაჭირებაზე პატარძალითან დანენერო.
მოალართეჲ მაყარევენქ დო
მოტყველუნქე: *ა. ყოფშ., გვ. 29* -
ნამოედნენ მაყრები და პატარძლები. *შდრ.*
ჭყულა, ჭყულა; იხ. სათიყე. 2 მოტყველუ -
ამოწმბება (*თ. საბუშ.*); მოტყველუ -
მოტყველადა მონყევა - ქალი მამის ოჯახს
წყდება (*კ. საბუშ., ქხს, გვ. 28*). *შდრ. ჭყულა.*

მოქპირმულა (მოჭყველას) სახელი მოტყველენს
ზნინსა - აბატარძლოზა. ჩქინი სქეჟი ცირა
ისეისინანსა, მოტყველენს - ჩქინი ლამაზი
ცირა გატრუნულია, პატარძლობს.
მოტყველენს (*ეფე.* იოჟაჟის იატარძლებს,
იოჟაჟა იატარძლა, იოჟაჟაჟა უატარძლა,
იოჟაჟაჟაჟა(ე/ნოიოჟაჟაჟა) პატარძლობდა
თურმე) *გრადუ. სპ. - მიჭე.* პატარძლობს.
იოტყველენებაჟანს (იოჟაჟაჟაჟაჟა
აბატარძლებინა, იოჟაჟაჟაჟაჟაჟა
უატარძლებინება, იოჟაჟაჟაჟაჟაჟაჟა)
აბატარძლებინება თურმე) *კუგ.*
მოტყველენს ზნინსა - აბატარძლებინებს.

მოქპირმულა (მოჭყველას) ბამგინთიჟება. იხ.
გოტყველა.

მოქპირმულ-ი (მოჭყველურს) აბატარძლოზი. თქეა
ქომიბოჟი, მუჭო მიეძე - მოტყველური
მითხუას: *ქხს, 1, გვ. 182* - თქვენ მიბრძანეთ,
როგორ მოვიქცე, პატარძლოზი (ცოლქმრობა)
რომ მოითხოვოს.

მუხ ბარდა. ჩიტიმ ბეაში მო ხ მუთა
ორკვს: აა, 1, გვ. 25 - ჩიტის რძის გარდა
არაფერი აკლდათ.

მუხამირება, მუხამირება (მოხამირება) სახელი
მიიხამირენს ზნისა - მომარბაპა.
ქობალაში მო ხამირებაში პლანი: *ვახაყ.*
6.03.1930, გვ. 1 - პურის მომარაგების გეგმა.
შარა მოუხამირებუნა, დუდი
ლოფუღუნა: *ა. თოფშ.*, გვ. 158 - გზა
მოუმარაგებით, თათი დეუმალავთ.

მუხამირებაშუღი (მოხამირებულს) მიმღ. ენებ.
წარხ. მიიხამირენს ზნისა -
მომარბაპაშული; მომხადეშული. სიმინდი
მოითონჯიშო მო ხამირებულე მადუ -
სიმინდი ზამთრისათვის მომარაგებული მაცქს.

მუხამუშ-ი (მოხამუშის) მუხამუშის; დეპი
(*ა. თოფშ.*, *ქ. ჭარ.*). აბა, ვეგმილია უკახალენ
ოთახზე ონანგერი, ლაგამი, მო ხამუშის
ლო მართახა: *მ. ხუბ.*, გვ. 123 - აბა, გამოიტანე
უკანა ოთახიდან უნაგირი, ლაგამი, დეპი და
მათრახიო. მუენზე მო ხამუშის დო, მუჭოთ
შეალებუნი, ქაარულუ: *ა. თოფშ.*, გვ. 10 -
ურტყა დეპი და, როგორც შქლო, არბენინა.

მუხანათი (მოხანათის) მუხანათი. ვაგახარა
სქანი გერი დო მო ხანათე: *ქხს.* 1, გვ. 325 -
არ გაახარო შენი მტერი და მუხანათი.
მაშაკვალეფი მიმორქქენა მო ხანათე
ტერიცალი: *მასალ.*, გვ. 104 - მხაკერები
მიგვანია მუხანათ მტრებად.

მუხანდე (მოხანდეს) მმრომელი; მუშუ.
მო ხანდე კოც - მეტი მუშობა, ჩალა კოცე -
ბრელი რული: *მასალ.*, გვ. 103 - გამრვე კაცს -
მეტი შრომა, ლაჩარ კაცს კი - ბევრი ძილი.
ყოფედ მო ხანდე ფიში ტერი: *ქ. სამუშ.*,
ქხს., გვ. 155 - ყოფილა მმრომელების მტერი.
ირ ქიანაში მო ხანდე ფიშე მაიხიოლანა თეს -
ყოველი ქვეყნის მმრომელებს ახარებთ ეს.
შდრ. ხანდა.

მუხანო (მოხანოს) ოდნა (მოტა) ხანირი.
მუხანაშუ (მოხანაშუს) სახელი მო ხანტუნს
ზნისა - მოხანტა.

მუხანტაშუღი (მოხანტურელ/ის) მიმღ. ენებ.
წარხ. მო ხანტურანს ზნისა - მოხანტული.
ათასნორო გოქურჯელი, მო ხანტურელე ი,
გოპირელი: *ქხს.* 1, გვ. 84 - ათასნორად
მოქურჯებული, მოხანტული, კვირტავლილი
(აყვებებული).

მუხანტაშუ (მოხანტურუს) იგივეა, რაც
მო ხანტუა.

მუხარაშა, მუხარაშაშა (მოხარეცა'ლა-ს)
სახელი მ ა ა ხ ო რ ც ქ ე უ (5) ზნისა -
მოსადომი, მონადომი. სი უჯინდი სარიკოს,
-ბეაშე დისაშ(ი) მო ხარცქას: *გვრისი.* გვ.
128 - შენ უყურებდი საარაკოს, - მზისგან მინის

მოწყვეტას. ცას მურუციქე გამახორცქე:
მ. ხუბ., გვ. 9 - ცას ვარსკლავი მოსწყდა.

მუხარაშაშოღი (მოხარეცაფილ/ის) მიმღ. ენებ.
წარხ. მ ა ა ხ ო რ ც ქ ე უ (5) ზნისა -
მოსადომი, მონადომი, მოსხლბილი.
სქანი ზოხოლე სუეი გერე, შეგას
მო ხარცქაფილი: *ქ. სამუშ.*, *ქართ.* ზეპ., გვ.
142 - შენს წინ სერი არის (დგას), სხვისგან
მონწყებლი.

მუხარაშოღი (მოხარეცილ/ის) იხ.
მოხარეცაფილი.

მუხარაშაშა, მოხარაშაშა, მოხარაშაშა
(მოხარეცქას) სახელი მ ა ა ხ ო რ ც ქ ე უ (5),
მო ხ ო რ ც ქ ე უ (5) ზნისა - მოსადომი;
მონადომი. გამ მო ხ ო რ ც ქ ე ლ
ქელადიხუნი, ხოლო ქიშოლიც გვას: *მ. ბერ.*
გვ. 190 - მოწყდა დრომ დაეცა, კიდევ
გავარტყი შუბლზე.

მუხასამიშა (მოხასათიებას) სახელი
მეეხასათებუ (5) ზნისა -
მოხასათიშაშა. კინოს დას მეეხასათე:
მ. ხუბ., გვ. 8 - ადრე დას მოეხასათა.

მუხასაქარაშა (მოხასქარუს) სახელი
მიიხასქარუ (5) ზნისა -
მოხასქარაშაშა, მოსამაშა, - ითქმის
ადამიანზე ან დამტყვევებულ საქონელზე
(*ქ. ჭარ.*).

მუხასალარი (მოხასალერს) მოსაგებად
გამხადეშული საამონელი. ჩხოუ
მო ხასალერი რე მაქიმიანალი - ძროხა
მზადა მოსაგებად.

მუხალე (მოხელეს) მოხალე.

მუხარაშა (მოხერხას) სახელი მ ა ა ხ ე რ ხ ე ნ ს
ზნისა - მოხერხება. დინაფილი შურიე,
შური მო ხერხა ვოლუე - დაკარგული
სულია, სრულებით მოხერხება არ აქვს. სი
ქომერი მოქონება, მო ხერხა დო
ყაბახალა: *ა. თოფშ.*, გვ. 108 - შემ მომეცი
მოხონება, მოხერხება და ვაეცაცოება. მეტი
მუთონქე გამახარეხინე ნდისე: *ა. თოფშ.*,
გვ. 17 - მეტი ვერაფერი მოახერხა დევეა.

მუხალაშა (მოხვალაშას) სახელი
მ ა ა ხ ე ა მ ი ლ უ ა ნ ს, მო ხ ვ ა ლ ე უ (5)
ზნისა - მოხვალარი. მო ხვალე გურგენც
გურეც: *ა. თოფშ.*, გვ. 107 - მოხვდა გურგენს
გულზე. *შდრ.* ახვალაშა.

მუხალაშოღი (მოხვალაშის) მიმღ. ენებ. *წარხ.*
მ ა ა ხ ე ა მ ი ლ უ ა ნ ს, მო ხ ვ ა ლ ე უ (5)
ზნისა - მოხვალარილი. ბღა(ი) დო ბოშიმ
შქას მო ხვალამირი უბადო ამბეში
ლეღოს - გოგოსა დო ბიქს მორის მომხდარი
აუფი საქმის ღექსი.

მუხალაშა (მოხვალაშას) სახელი მ ა ა ხ ე ა მ ა ნ ს
ზნისა - მოლმოცა. ახალ წანას

მოგახვამანქ: *ქს, I, გვ. 9* - ახალნელს მოგილოცავ.

მონსაქმლაშა (მოხვამილას) იგივეა, რაც მოხვალამა, - მოხვალრა, მოხვალრაბა, მორტყამა (მეზანში).

მონსარა (მოხვარას) სახელი შეეხვარებუ (6) ზნისა - შვილა, მოხვარება; ბამოწყინა. კოლექტივი მოხანდელი სქან მოხვარას ელენა: *ქს, I, გვ. 322* - კოლექტივის მშრომელი შენგან შევლას (მოხმარებას) ელიან. ღორნთი მარლო ღოგოტარუნს ადამიანიში მოხვარას: *ი. ყოფშ., გვ. 164* - ღმერთი მაღალ დაგინერს ადამიანის შევლას. ინარღ თე შემარე კოჩით, მარა მუ მახვარინე! : *შ. ხუბ., გვ. 23* - ინაღლა ამ მეზანმა (მეგზურმა კაცმა), მაგრამ რა შეეძლო, მოხმარებოდა.

მონსარა (მოხვარეს) მომხმარა, მშველელი, დამხმარა. კოჩი ვეგამი შემე მოხვარე : *ქ. საბუშ., ქართ. ზუბ., გვ. 118* - კაცს ვერ იბოვი შემნე-მომხმარეს, მითინი ვარე იში მოხვარე - არავინა მისი მომხმარე (მშველელი). დურკეე მოხვარეს : *ქს, I, გვ. 309* - დაუციკლე მშველელს (დამხმარეს).

მონსარება (მოხვარებას) იგივეა, რაც მოხვარა. მიიხვარუ ელედბი: *ი. ყოფშ., გვ. 58* - მოხმარა დედაბერი. სქუამა მუთაქ მახვარინე : *ი. ყოფშ., გვ. 11* - ვერაფერი შეძლო, მოხმარებოდა შევლას. ათეუალი საქმე მიჭირსაღა ღო მისე მუგახვარეუბენია : *ი. ყოფშ., გვ. 101* - ასეთი საქმე მიჭირს (მჭირსო) და ვის შეეძლია, მომხმარო.

მონსატაშა (მოხვატაფას) იგივეა, რაც მოხვატაფა, - სახელი მიიხვატუანს ზნისა - მოფხანან, მოქაპაპა. სოდე მიჩამინეაფუნი, თექი მიხვატუაფუნია : *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 124* - სადაც მოიქევაბა, იქ მოიფხანება კიდევო.

მონსენე (მოხვეწეს) *მიღ. აწმე*, მახვანარი. სქანი მოხვეწე ვორეთ ამღა - შენი მახვენარი ვართ დღეს.

მონსენარი (მოხვეწარს) *მიღ. აწმე*, იგივეა, რაც მოხვეწე, - მახვანარი. ღორნთიქ ვააკოთუ მუში მოხვეწარი კოჩი: *ი. ყოფშ., გვ. 7* - ღმერთმა არ დაკარგა მისი მახვენარი კაცი.

მონსინინაშა (მოხვიზინაფას) სახელი მახვიზინინუანს ზნისა - აპსება; მოთაპთაპება. დულიმას მახვიზინინუ კოროხო - თავამდე აავსო (მოათავთავა) კოთხო.

მონსი-ი (მოხილ/რს) *მიღ. ენებ. წარს.* მიიხვუ (5) ზნისა - რამომწყინი.

მონინეშა (მოხინეწუას) სახელი მოხინეწანს ზნისა - ღერლილის (ფქვილის) გაცრის დროს

თავზე დაგროვილი ქატოს მოგროვება- მოცილება. „ბურდოს მოსაცილებლად გაცხეხილი ღობის მარცვლებს ცობით განიავებ“ (*ს. მაკა, გვ. 184*). *ჭორ. ხიორუა.*

მონსირქაშა (მოხირქუას) *იხ. მოხარქუა*, - სახელი მოხირქუენს ზნისა - მოწყაბა, მოსთაპა.

მონსიშა (მოხიშუას) იგივეა, რაც მოხიშუა, - მოკაპა; მოგლაქა. *ჭორ. ხიორუა.*

მონს(თ) იგივეა, რაც მოხ, - ბარდა. თენა ხოლო ქუწუნი, იში მოხო ეადგებუ მუთუნი - ესეც რომ უთხრა, იმის გარდა არ დაუტოვებია არაფერი.

მონსლაშა (მოხოლას) სახელი შეეხოლებუ (6) ზნისა - მოხსლოება.

მონსლაშა (მოხოლებას) იგივეა, რაც მოხოლავა, - მოხსლოება. ათე ღინაფამი მოხოლებას გენაფულენდეს - ამ დაკარგვის მოახლოებას გრძობდენ.

მონსლაშა-ი (მოხოლებულს) *მიღ. ენებ. წარს.* შეხოლებუ (5) ზნისა - მოხსლოება-ი. ოსერმე ქორე ანუი მოხოლებულე : *შ. ხუბ., გვ. 139* - ვახში არის ახლა მოახლოებულე.

მონსლაშა (მოხომავას) სახელი მახომავანს, მოხომუ (5) ზნითა - მოხმობა. ეშა (ბრელი) კოჩიში ჭყალა ჯას მახომავანცია - ამდენი (ბევრი) კაცის ნყველა ხეს მოახმობსო.

მონსლაშა-ი (მოხომავილ/რს) *მიღ. ენებ. წარს.* მახომავანს ზნისა - ბამხმარი, მომხმარი. ჯინჯი მოხომაფილი აფუ - ძირი მოხმობილი (მოხმარი) აქეს.

მონსნი-ი (მოხონს) ბადასანკველი; ალმარითი. *ჭორ. ტოპონ.* უბალო მოხონი უბედური გადასასვლელი; ცუდი აღმართი, ციცაბო და ოღორ-ჩოღორ გადასასვლელი ადგილი (*ე. ჯლაუა, კატალ., გვ. 38*). *ჭორ. ეკოხონი.*

მონსნი-ი (მოხონის) სახელი მახორუ (5) ზნისა - ბეარლით დასანკება. ხასილეფიმე ჯგირი კათა მომიხორუანს - გვერდებიდან კარგი ხალხი მისახლია (სახლობს).

მონსორუა (მოხორუას) *იხ. მოხორინი.*

მონსორუ (მოხორუ) იგივეა, რაც მახორუ, - მოხსსლ. ჯგირი მოხორუ კოჩირე - კარგი მოსახლე კაცი.

მონსორქაშა (მოხორქუას) *იხ. მოხარქუა*.

მონსლაშა (მოხოლას) *იხ. მოხვატაფა*.

მონსლაშა (მოხოლას) სახელი მოხოლუნს ზნისა - მოხონება. შორმეთ ქობოღუქ, ვარა ამო მუშენ მოხოხია? - მორდნანუკი მძულხარ, თორემ აქეთ რატომ მოხობდი?

ვეშკიკორუა: *ბაღ. სიძრ., I, გვ. 122* – სიძემ თქვაო: რაიმეს(ი) ნამოძღვანიება მიწოდლო, მაგრამ ცხენმა არ მიმპიკრევირა (უნაგორზუო).

მკუშპალირი-ი (მოჯუშპალირი) *მიძღ. ენებ. წარს.* მიიჯუშპანს ზმნისა – თინა ნამომღვანული, ნამომძღვანეანიგული.

მკუშპალირი (მოჯოღონას) სახელი შააჯღონანს ზმნისა – ბამომზაპნა. ბრელიშ მოჯღონა ვარდუ საჭირო – ბევრის გამოგზავნა არ იყო საჭირო.

მკუშპალირი-ი, მკუშპალირი-ი (მოჯოღონელ/რს) *მიძღ. ენებ. წარს.* შააჯღონანს ზმნისა – 'ბამომზაპნილი. სქანი მოჯღონელ ბარათიშე წოხოლენი ძალაში რე: *კ. სამუშ., ქართ. ზებ., გვ. 58* – შენი გამოგზავნილი ბარათიდან წინანდელი ძალიან (კარგი) არის. ქესა თქვენადე მოჯღონილი: *მ. ზებ., გვ. 356* – ქისა თქვენგან გამოგზავნილი.

მპალუ (მპალუას) იგივეა, რაც მპალუა, – ღრიანილი (*ი. ყოფშ.*); ხმამაღლა ჰყირილი, გლავილი (*კ. ქარ.*). *შღრ. ათომპალუა.*

მპალუა-ი (მპელაფის) ხმამაღლა ჩხუპი.

მპალუა-ი (მპოლაფის) *იხ. მპოლუა.*

მპოლუა (მპოლუას) იგივეა, რაც მპალუა, – გლავილი; ღრიანილი. ხმამაღლა ჰყირილი.

მპაპე (მეაყეს) მპაპე. *შღრ. ლაზ. მეაი მეაყე (6. მარი).*

მპოლ-ი (მეოლს) *ბოტან. თუთია. იხ. ჯაპაში, ჯაპი.*

მპაპე ოსური-ი (მეუაპე ოსურს) *ბოტან. კრაზანა.* *შღრ. ლაზ. მეუაპე ოსური კრაზანა (ა. მყ).*

მპაპერი (მეყერს) *იხ. ტყერი. შღრ. ლაზ. მტუერი ნაცარი (6. მარი).*

მპაპეა (მტყიეებას) სახელი ამტკიეცენს ზმნისა – 'და'მტკიეცება. სქანი ღო ჩქიმი ცქოროფასი ათე ვარდი ამტკიეცენსი: *ქხს, I, გვ. 152* – შენსა და ჩემს სიყვარულს ეს ვარდი ამტკიეცებს.

ამტკიეცენს (აბაჩაშ ამტკიეცა, შაბაჩაშა უმტკიეცება, ნოშაბაჩაშ ამტკიეცება თურმე) *გრდმ. ამტკიეცებს.*

იმტკიეცენს (ლიოშაბაშა დაიმტკიეცა, ლოშაბაჩაშა დაუმტკიეცება) *გრდმ. სათაფ. ქვ. ამტკიეცენს ზმნისა – იმტკიეცებს.*

უმტკიეცენს (ლუშაბაჩაშა დაუმტკიეცა, ლუშაბაჩაშა დაუმტკიეცება) *გრდმ. სახებ. ქვ. ამტკიეცენს ზმნისა – უმტკიეცებს.*

იმტკიეცეუ'უ'(6) (ლიოშაბაშა დაიმტკიეცდა, ლოშაბაჩაშა დაიმტკიეცულა) *გრდმ. ენებ. ამტკიეცენს ზმნისა – მტკიეცება.*

ემტკიეცეუ(6) (ლუშაბაშა დაუმტკიეცდა, ღეუმტკიეცა; ლუშაბაჩაშა დაიმტკიეცება) *გრდმ. ენებ. უმტკიეცენს ზმნისა – უმტკიეცება.*

იმტკიეცენს (ლიოშაბაშა შესაძლებელი გახდა დაიმტკიეცება, –) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.*

ამტკიეცენს ზმნისა – შეიძლება დამტკიეცდეს. ამტკიეცენს (აბაჩაშა უმტკიეცება, ლოშაბაჩაშა ამტკიეცება) *გრდმ. შესაძლ. ენებ.* უმტკიეცენს ზმნისა – შეუძლია 'და'ამტკიეცოს.

იმტკიეცენს (ლიოშაბაშა ამტკიეცენსა, ლოშაბაჩაშა უმტკიეცენსა, ნოშაბაჩაშ ამტკიეცენსა თურმე) *კუჭ. ამტკიეცენს ზმნისა – ამტკიეცენსებს.* აბაჩაშაშა *მიძღ. ბოქშ.* 'და'ამტკიეცებელი. *ლიოშაბაშაშა მიძღ. ენებ. ზმნისა* 'და'ამტკიეცებელი. *ლიოშაბაშაშა მიძღ. ენებ. წარს.* დამტკიეცებელი. *ლიოშაბაშაშა მიძღ. ენებ. წარს.* 'და'ამტკიეცების ნაბაჩაშაშა *მიძღ. ენებ. წარს.* 'და'ამტკიეცების საფასური.

შაბაჩაშაშა *უაბაჩაშაშა მიძღ. უარყ.* 'და'უმტკიეცებელი.

მტყუანი (მტყუანს) მტყუანი. მტყუან მით მოჯეფენი, ქომიქი...: *ქხს, I, გვ. 185* – ვინც მტყუანი ბრძანდები, ვიცი... მართალიში მათქუალარი მტყუანს ჯოჯენია: *ბაღ. სიძრ., I, გვ. 83* – მართლის მთქმელი მტყუანს ეჯვარებო. *შღრ. ტყუანი.*

მუ' / მუ (მუთხ. მუ-ქ რამ?); *მცქ. მუ-ს რას?*; *ნათ. მუ-ში(ი) რის(ა)?*; *მოქ. მუ-თ(ი) რით(ი)?*; *ეთ. მო-თ* (← მო-თი ← მუ-თი) რად?; *მბართ. მუ-შა რისკენ?*; *დაშორ. მუ-შე რისად?*; *დანაშ. მუ-ში(თ) რისთვის?* *კითხვითი ნაცვალსახელი მუ-შე* წუსარებატ იყუენი, ვიჭარე – რა მწუხარება იქნა, ვერ აღწერ. მანვარი ეკრხი მუ'ქ გ მეჭრუა?; *ი. ყოფშ., გვ. 52* – მაგიერი ფეხი რამ მოგცაო?... უკული ნარღება მუ-ს ოხვარუნია: *ბაღ. სიძრ., I, გვ. 6* – ... მეშვევ ნაღვლომ რას უშველოსო.

მუ' (მრ. რიყეშ. მუ-ფუ-ფუ-ი თავად ისინი) შესაძლ. პირის ნაცვალსახელი ის, რომელიც გამოდის *სუსტევილი ნაცვალსახელის* როლიში: *თივითონ, თივად. რჩინ კოჩქ სქუა ატუს ქვლავლო მუ'ქ ღიორთე გულემა* – ბებრმა კაცმა შვილი ატუს დაუტოვა და თვითონ (ის) დაბრუნდა სახლში. *მუ'ქუ ხვალიე გიშელას გეალაშე: ი. ყოფშ., გვ. 57* – თვითონ მარტო ჩამოვიდეს მთიდან.

მუ'3 *ზოგჯერი რთული ფუძის პირველი შემადგენელი ნაწილი*: *მუღოს* (← მუ-ღოსი) როდის?; *მუჭუცმა* (← მუ-ჭუცმა) რამდენი?; *მუნე'ერი* (← მუ-ნეერი) რანარი?; *მუჟანს* (← მუ-ჟამს) როდის?; *რა ჟამს?*; *მუსხი* (← მუ-სხი) რამდენი?...

მუა (← მუმა) *ზოგჯერი რთული ფუძის პირველი შემადგენელი ნაწილი*. *მუაჩქიმი* ← *მუმა-ჩქიმი* მამარეგი; *მუაქანი* ← *მუმა-სქანი* მამაშენი... *შღრ. ღიამჩქიმი.*

მეამბეზი (← მუმა-მუმი) მამამისი.
მუა მუმი ში ხორუა-მახორობა ირველი
მუმი ჭიზადის ქიმეზე: *მ. ხუბ., გვ. 77* -
მამამისის სახლ კარი ყველაფერი თავის ბიძის
მისკა.

მუანთელი (მუანთელს) *იხ. მუანთილი.*
მუანთელი/მ/მუანთილი (მუანთილ(რ)ს)
მამამთილი, სიმამრი. (მგერული არ არჩევს
მამამთილ-სიმამარს). მუანთილი არ
რავადანსა: *ქსს. I, გვ. 189* - სიმამრი
ლაპარაკობს. მიმ მუანთილი დე თინავე,
ვაიქუღაუო სია?: *მ. ხუბ., გვ. 200* - ვისი
მამამთილი იყო ისაო, არ იცოდით შენო?
მუანთილი ი ღურას მი გორუნსია, ღურას
ოკონ, თინა თქეია ვანა: *თ. სახურ., გვ. 258* -
სიმამრის სიკვდილს ვინ დაეძვრა, სიკვდილს
რომ უნდა, შენ ისა თქი თორებო. მუანთილ/რი
← მუმა-ნთილ/რი მამა-ნაცვლი; *შდრ. თირუა*
ცელა (ა. ყოფშ.). შდრ. დანთილი.

მუარხე (მუარხეს) იგივეა, რაც მორხე,
მუარხე.

მუარხე (მუარხეს) მოხალე. მამაზე ათე ცირასე
მუარხე ქე: *ა. ცაბ., გვ. 42* - მოახუნა ამ
ცოგოს იმ მოახლემ. ქუეუბანუღუ ათე მამაში
მუარხეს: *ა. ყოფშ., გვ. 50* - გაუგია
(მუეგერძია) ამ მეფის მოახლეს. *შდრ.*
სამუარხო.

მუასკანი (მუასკანს) მამაშენი.
მუასკანი გუკორებუ: *ქსს. I, გვ. 127* -
მამაშენი გაუკორებია.

მუასკანა (← მუმა-სკანი-გე) მამათუ
მიყვარს. დოდეი სკამი, გუთუთათუ ხე, გელი,
მუასკანი გე: *ა. ცაბ., გვ. 137* - დადგი სკამი,
ხელი მოუთათუნე, ადე, მამა თუ გიყვარს
(გამოცანა: მჭადი კეხუბ).

მუასკანი (მუასკანს) *იხ. მუასკანი, ინა ორდე.*
მუასკანი: *ქსს. I, გვ. 27* - ის იყო მამაშენი.

მუარჩი (მუარჩის) მამარჩი. მუარჩი მს ხე
გეიწუღე, ქომოლური სალაში ქემჭია:
მ. ხუბ., გვ. 50 - მამარჩის ხელი რომ
ჩამოართვა, ვაგეატური სალაში მივციო.

მუარჩი (მუარჩის) მამარჩიანი. მუარჩინს
მათი ქუღარაჯუქია: *ა. ყოფშ., გვ. 27* -
მამარჩენს მეც უუღარაჯებო.

მუახლე (მუახლეს) *იხ. მუარხე, გუღეს ბრელი*
დინომირე მუახლეთი სქანიცალი: *მურო,*
გვ. 386 - სახლში ბუერი მყავს (მიღვას)
მოახლედ შენისთანა.

მუარს (← მუ ბორუ-ე) ზაზ. რადროს,
როდის? მუბორცეთი მუმაქ ქემიჭყუ,
ოკულამის ასეთი მუთა მოყუნაუნუნი,
გაჭყორ...: *აა, I, გვ. 21* - როდესაც მამამ
მეიტყო, რომ უმცროსს (მეილს) ახლაც არაფერი
მოჰყოლიაო, გაბრაზდა...

მუ ბაჰანირძა! რა ბაჰანირძა! *ჩარხულია,* -
ამით მიქმელი თითქოს ბოდიშს იხდის
მსმენელის წინაშე. მუ გავაგირძადა
(//გუაგინძარა), დოღურე ე ბადიდე? - რა
გავაგირძა, მოკვდა ეს ბებერი (კაცი).

მუაზინა მუაზინა, - *ჩარხული.*
მუაზინა, მუაზინა, მუაზინა, მუაზინა
ეუი ბორაფა: *ა. ყოფშ., გვ. 29* - მოგეხსენება,
როგორ გაუზარდოდით ამის წახვა.

მუაღა/მუაღა (მობო. მუეღაქ რაღაცამ; *მეც.*
მუეღას რაღაცას; *ნათ. მუეღადში რაღაცის;*
მოყ. მუეღადით რაღაცით; ვით. მუეღადით
რაღაცად; მამართ. მუეღამა რაღაცისქენ;
და შორ. მუეღამე რაღაცისგან; დანიშ.
მუეღამით რაღაცისთვის) *განუსა ზურგელობითი*
საეუღასხელი: -გდა, -გდა *საწილაგარათული*
მუ- რაბ უნდა; რაბაბ. მუეღა ბლოღე,
ვამანგინე: *ქსს. I, გვ. 74* - რაც უნდა მიყო, ვერ
გავიქცევი. დიხაქ მუეღა მიბიჭას, ბერგის
იშენი დომორუნსია: *ხალხ. სობრ., I, გვ. 39* -
მინა რაც უნდა დაილალოს (გამოიფიტოს), თობს
მანც გაცევთსო. *შდრ. იმერ. რაცხა.*

მუაღა *იხ. მუეღა. შდრ. მუეღა.*

მუაღარენი (← * მუ-უღა-ორენ-ნი) რაბაბ
რომ არის, რაბაბაბ. ჰუეხანქ ქიეუენი,
მუეღარენი ქემონწყუნეს ქიეანასე:
ა. ცაბ., გვ. 10 - ცოტა ხანი რომ შეიქნა (გავიდა),
რაღაცა (რომ არის) მოანგრევს ქვეყანას.

მუაღარენი *იხ. მუეღარენი.* იყუე მუეღარენი
ამბექე ძალამქე: *ა. ყოფშ., გვ. 27* - იქნა რაღაცა
ამბევი ძალიან. *იხ. მუეღარენი.*

მუაღ (მუაღს) *კითხვითი საეუღასხელი:* -და
საწილაგარათული მუ- რამღარენი? მუეღა ვერსო
რე თარე მუეღარენი? *ა. ყოფშ., გვ. 1* -
რამღარენი რე მსა აქედან ზუგეღამდე?
მუეღარენი მუეღა რე უკუნსია: *ქსს. I, გვ. 105* -
დანიშნული რამღარენი გყავსო? ემბაკი მუეღა
წანერი რე, მის უჭენია: *ხალხ. სობრ., I, გვ. 43* -
ემბაკი რამღარენი წლოსა, ვინ იცისო.

მუაღ რაბაბ. მუეღა... ქიმეორენ დო ქოუწი,
ქემორთასინი - რადა... მიდი და უთხარი,
რომ მოვიდეს.

მუაღ ლამაზო? ზაზ. სანამდე? (რამდენ
დღემდე?). მონტუნ დო იბჭუქუ, მუეღა
დღამა ვორდა თამი: *ქსს. I, გვ. 63* - მიკიდა
და ვინევი, სანამდე (რამდენ დღემდე) ვიყო ასე.

მუაღარენი (მუაღარენს) რამღარენიანი, რამღარენი
სახისა. მუაღარეო ზაზ. რამღარენიანი.
მუეღარეო ვეეეეადი, მარა მუთუნქ
ვეიშამორეო - რამღარენიანი არ ვეცადა,
მიგრამ არაფერი არ გამომივია.

მუაღარეო ზაზ. რამღარენიანი. მუეღარეო
გიწუენი? - რამდენჯერ უნდა გითხრა?.

მუღაზ/მუღაზი *იხ.* მუღაღა, მუღვიღა, - რაც უნდა.
 კოს კორანა გიღუღას, სახელი მუღღა
 რუოხოზღას: *ა. ცან, გვ. 109* - კაცს კაცობა
 გიწოდეს, სახელი რაც გინდა გერქვას. ჩსომსგ
 მუღღა ღოღუღა, იმერ ვერგზე უწყარეთე:
ქსს, I, გვ. 61 - თევზს რაც უნდა უყო, უწყლოდ
 მაინც არ ვარგა.

მუღაზანი (მუღღაენი) იგივეა, რაც
 მუღღარენი.

მუღაზმა/მუღაზმა (მუღღაზ'მას) რამდენიც.
 მუღღაზმა ოღორასგ, მი რე
 ღოღორთინუანცე? : *მასლ., გვ. 67* - რამდენიც
 უნდა ავიწიო, (სიტყვას) ვინ შეუბრუნებს? ანწი
 ვემსოღებუთუ, მუღღაზმა ინგარათე:
მასლ., გვ. 115 - ანი აღარ შემეცოდებით,
 რამდენიც არ იტყობოთ. მუღღაზმა უსოფუქი,
 მუთუნშია ვაგარტებე: *აია, I, გვ. 21* -
 რამდენიც უნდა ეჯავჯურო, ვერაფერში
 გამოგადგება (გამოიყენებ).

მუღაზმარი (მუღღაზარს) რამდენადარი.
 მუღღაზმარი კოჩიე - რალაცნარი კაცია.

მუღაზანი (მუღღაზენს) ← * მუღღა-ო-რენ-ნი)
 რალატაბ, - რალატ რომ არის.

მუღღარენი ქოჯანსინი, ქობორე: *მ. ხუბ.,*
გვ. 8 - რალაცაა, რომ კრუსუნებს, ნახა.
 მუღღარენი ქორენია: *მ. ხუბ., გვ. 236* -
 რალაცა, (კი) არისო. მუღღარენს ოკო
 ქემოხებაღას: *მ. ხუბ., გვ. 236* - რალაცაა,
 უნდა მოხედეს. თაქ გაგმეცხად
 მუღღარენქ - აქ გამოცხად რალაცა.

მუღაზარენი *იხ.* მუღღარენი, - რალატაბაა.
 მუღღასრენი მოცოდებ, ჯოჯოხეთი
 მოსისმარე: *ქსს, I, გვ. 87* - რალაცას
 მამფოთებს (მიშლის), ჯოჯოხეთი მესიზმრება.

მუღაზმარი ზაზ. რალატანირად, რამეფი
 ქემომიციონი არბოვა, მუღღაფერი
 იყუასიე: *მ. ხუბ., გვ. 124* - რამეფი მომიყვანე
 ყველაო, რალაცნარად რომ იქნესო.

მუღაზი/მუღაზი // **მუღაზანი** *იხ.*
 მუღღაენი. ქემეფინეს ჭიქე მუღღაქიენი,
 ვარწყეთო?: *მ. ხუბ., გვ. 27* - შეგვეძინა პატარა
 რალაცა, ვერ ხედავთ? ვიასიზმარე
 მუღღაქირენი: *ქსს, II, გვ. 154* -
 დაეისიზმრა რალაცა (რალაც რომ არის).

მუღაზმარ (მუღღაჯურას) რანანირი,
 რალატანირი. თაქ ქობორ ცახაყისე,
 მუღღაჯურა გოკონ თის: *აია, 2, გვ. 77* -
 აქ ნახავ გლქებს, რანარიც ვინდა ისეთს (იმა).

მუღაზნი (მუღღაენს) იგივეა, რაც მუღღენი, -
 რალატს. სი მუღღენი მხვა ჭკუასრეჭი:
ი. ყოფშ., გვ. 4 - შერ რალაც სხვა ჭკუაზე ხარ.
 0 მუღღენ დროს რალაც დროს: მუღღენ
 დროს ქიმიკითხუბ - რალაც დროს (კი)
 მიაკითხა. 0 მუღღენ განს რალაც ფაშს:
 ოჭმარეს, მუღღენ ეანს,

ღობგორუნდესია: *მ. ხუბ., გვ. 112* - დილას,
 რალაც დროს (ფაშს) მოგებინდინენო. შღრ.
 მუთუნ დროს.

მუღაზ დროს ზაზ. *იხ.* მუღღენი.

მუღაზ (მუღღაენს) *იხ.* მუღღა; მუღღა, მუღღა.
მუღოს (- მუღ-დროს) ზაზ. როდის? რა დროს?
 კოჩიმი ნაგურეფიქე მუღოს გააშინე?:
ი. ყოფშ., გვ. 24 - კაცის ნანსაელი როდიც
 გაახსენდა! ევარისა მუღოს ურქედე ბირა?:
ი. ყოფშ., გვ. 174 - ყვაგვა როდის იცოდა
 სიმღერა?

მუღოში ზაზ. როდისთის? მუღოსო გაფუ
 დიარა გინოჭყვილი? - როდისთის გაქეს
 ქორილი დანიშული (გადაწყვეტილი)?
 [მუღოშია - მუღ-დროში? რა-დროისათის?].

მუღოშური (მუღოშურს) როდინდელი?
 მუღოსური რეთე ჭკალი? - როდინდელია
 ეს მჭად?

მუღო (მუღუს) ზოგლ. იგივეა, რაც მუღუეი,
 მუღო, - თსუნდა. *იხ.* ფულუ.

მუღაზური (მუღაზურს) *იხ.* დამუებური. შღრ.
 მუღორი.

მუღა (მუღას) მანენის დასასხმელი ხის
 ჭურჭელი. მუღა მარწყვინი ომუშალიე -
 „მუზგა“ მანენის დასალევი ჭურჭელია. შღრ.
 მუღაგა.

მუღმა/მუღმა/მუღმა/მუღმა (მუღმა/უგმას)
 რამდენი? რა ზომა? (- მუ+შიმა // შმა //
 - მუმა/-მემა). მუღმა მეგის მიგორღნი,
 თიშმა მეტი ლახალა რდი: *მასლ., გვ. 25* -
 რამდენად მეტად მიყვარდი, მუღმა
 მეტი სენი გაბდი (ყავ). მუღმა
 ეურგინდესნი, იშმას ვაჭვენსია: *ხალხ. სიძრ.,*
I, გვ. 97 - რამდენსაც (როგორც) ქუხს, იმდენს
 (ისე) არ წვიმსო. მუღმა ვერსიენი,
 ვაგმიანართუ: *მ. ხუბ., გვ. 36* - რამდენი
 ვერსია, გამოიანგარიშა. შღრ. თიშმა.

მუღმანი (მუღმანერს) რამდენადარი.
 მუღმანერი გიმორინაფე მიილება ჯაში -
 რამდენიარი გამოყენება შეიძლება ხისა.
 მუღმანერი ზაზ. რამდენიარად.
 მუღმანერი ვევედად, მარა მუთუნქ
 ვეგამართუ - რამდენიარად არ ვევედად,
 მაგრამ არაფერი არ გამომოვიდა.

მუღი? *კითხვითი ზაზ.* რიმი?, რომორ? თექევერი
 მილახუენ, მუთი გიქედე თებავა: *მ. ხუბ., გვ. 136* -
 იქ გველი რომ იყო (იჯდა), როგორ
 იცილენი. რუმეს მუღი მუთი ალინე: *აია, I,*
გვ. 21 - სინდელეში ან კი (სულაც) როგორ უნდა
 ეარა (შეუძლია იაროს).

მუღი *მხარეთილი ნაცვალს ხელი, - თ*
ნაწილადაბრთული მუ? რა? მუ-თ რაბ. მუთ
 საჭირო აფუენი, ირგვლი ქიდაანწყუუ - რაც
 საჭირო იყო (სჭირდებოდა), ყველაფერი

დაწყო. მ უ თ მერგებუნი, თინა ქოშუბი - რაც მერგება, ის მომეცი.

მუთა (მუთას) *უარყოფითი ნაცვალსხელი* არაფარი, პარაფარი; არარა. ვართი მ უ თ ა უგზნაუ ჯალანამე გვშულამა - არც არაფერი უგრძენია ტყიდან (ხელნარიდან) გამოსულამდე. მეტი მ უ თ ა მარგადე: *ქს, I, გვ. 51* - მეტს ვერაფერს გეტყვი. იმი თის ფოლოგოჩილათილი მ უ თ ა იპალუნია: *ბაღს. სიძრ., I, გვ. 62* - მის სახლში ჩლიქიანი (ჩლიქეაყოფილი) არარა მოიძებნებო. მ უ თ ა ქ ე მალაღეუსია დო ართი მიზუბა თომბ მუოსოფითა: *ა. ცაგ., გვ. 15* - ვერაფერი შეველით გაგვექეთებინა და ერთი ნანწავი (დანწელი თმა) მოვვლიჯვეთო. კოჩიმ თოლი ეში უჯვუშის მ უ თ ა ის ძირუნს: *ბ. ხუძ., გვ. 64* - კაცის თვალი ამაზე უკეთეს არას ნახავს.

მუთაღ დიდი არაფარი. ინა კოჩი რე, მარა მ უ თ ა ღ ოსური ჭუნსა - ის (კარგი) კაცია, მაგრამ დიდი არაფერი ცოლი ჰყავსო.

მუთა-ქეშხა (მუთა-ქეშხას) არაფარი კჰირა - დიდმარხვის მესამე კვირის სახელწოდება (*ი. ყოფშ.*). *შირ. ქაშხა.*

მუთარა/მუთაარა (← მუთა-ორე არაფერი არის) თიქსუნია. მ უ თ ა რ ე კოჩე, გურიშა მუთუნს ვენკირაყუნას - ,, არაფერი“ კაცია, გულთან არაფერს (არ) გაიკარებო. *შირ. თოლიღე.*

მუთაბა (მუთაბას) სასითუბალი, მუთაბა. დურს მ უ თ ა ქ ა ვაკო დო შქირუნს-მილატკომაფუ: *ა. ცაბ., გვ. 111* - ძილს სასითუბალი არ უნდა და მიმბილს-შეჭამანდი. *იხ. მურთაფა, მურთაფა.*

მუთი, მუთუ, მუთი: 1. რითი?, რომორი?. მ უ თ ი მიოღებუ, თე ცოლა გიმუბიღენი? - რით (როგორ) შეიძლება, ეს ცოდა რომ გამოვისყიდო. მ უ თ ი გორგ ნგურეთა?: *კ. სამუშ., ქართ. ზუბ., გვ. 135* - რითი მოიძებნი მტერსო? მა მ უ თ ი რე გენდე?: *ქს, I, გვ. 60* - მე რითა (როგორ) გენდო? გვალო მ უ თ ი ვაჰყურადი: *2. მერ., გვ. 69* - მილად როგორ არ გავეყდიო? *შ. კაე შირი* რაბ, რაბ კი. ირფელს თის ვაბრალებე, მ უ თ ი ვემეზუჯებუნი: *ქს, I, გვ. 137* - ყველაფერს იმას ვაბრალებე, რაც არ მომეზონება. მ უ თ ი ქალიბიღენი, თინა ქიდე: *ქს, II, გვ. 20* - რაც შეეძლო ველო, ის იარა. 3. თიბითონაბ. მ უ თ ი (//მუთი) ვეიტყუ ეშენი უარიას - თვითონაც არ იტყვის ამაზე უარს.

მუთულა (მუთულას) //მუთულა სახელი მითურს ზინისა - შქსკლა, მიქე რე, ჩქიბი ტყაშა მითულა გაბედიე?: *ი. ყოფშ., გვ. 85* - ვინ არის, ჩემს ტყეში შესულა რომ გაბედიე?

მუთუნ-ი (მითხ. მუთუნ-ქ რამემ; *მაც.* მუთუნ-ს რასქე; *ნათ.* მუთუნ-იშ(ი) რისაქე; *მოქშ.* მუთუნ-ით რითიმე; *ვით.* მუთუნ-ო რადმე; *მიბართ.* მუთუნ-იმა რამედ; რამისათვის; *და შირ.* მუთუნ-იშე რამემგან; *დანიშნ.* მუთუნ-იშო(თ)

რამისთვის) *უარყოფითი ნაცვალსხელი* რამე; არაფარი; პარაფარი; არარა (*საპირისბ. ირფელი ყველაფერი*). მ უ თ უ ნ ი ვეძებო რეთულო - არაფერი არ ჩანს ქვეითი. მუთო ქითუალუნი, მ უ თ უ ნ ი ვეფულუნია - რაც ითქმის, არაფერი დიამალბებო. ვარა ჩქიბო, ვარა შხვამო, ნოტე მ უ თ უ ნ ს ვორთულებე: *ქს, I, გვ. 45* - ან ჩემთვის, ან სხვისთვის, ნეტე რამის ვეგრებოდე. იმი გარბექ მ უ თ უ ნ ქ ვეფუ: *ბ. ხუძ., გვ. 1* - იმის გამძლე არაფერი არ იქნა. ართი რდას, ჯგერის რდას, მ უ თ უ ნ ი მ ა ლერგდას: *ბაღს. სიძრ., I, გვ. 11* - ერთი იყოს, კარგი იყოს, რამედ ღირდეს. 0 მუთუნე ვარე არაფერი არ არის, არა უშენ რა, ნუ გვეიქრებ! ვენარდა, ენა მ უ თ უ ვ არ ე - არ ინაღვლო, ეს არაფერია. 0 დიდი მუთუნი ვარე დიდი არაფერია.

მუთუნ არიპო არაპითარ არაპაღ; არაპითარ შამისიპეპაშში, არაფრის გულწინაპისი. სი შემეცოლი, ვარა მ უ თ უ ნ ა რ ი კ ო მ ა თ ექ ვეფუში - შენ შემეცოდე, თორემ არავითარ შემთხვევაში მე იქ არ წავიდოდი. მ უ თ უ ნ ა რ ი კ ო ვ ა უ წ ი ნ ს ო ს უ რ ს ს ი მ ა რ თ ე ს - არაფრის გულისათვის არ უტყვის ცოლს სიმარტლეს.

მუთუნ დროს *ზაჯ.* რაღაც დროს, ოდესღაც. მ უ თ უ ნ დ რ ო ს ქ ე გ ა მ ი ნ ე მ ძ ლ ა ბ ის დ ო ქ ე მ ე უ ლ ბ ო მ ის ო ჲ კ ო მ ა ლ ი: *ბ. ხუძ., გვ. 54* - რალაც დროს გაახსენდა გოგოს დ მიუტანა ბიჭს საჭმელი. ე კ ო რ ქ ე უ ლ ი ქ ე მ ე რ ო, მ უ თ უ ნ დ რ ო ს: *ბ. ხუძ., გვ. 46* - ეს კაცი შემდეგ მივიდა, რალაც დროს. *შირ. მულდენ დროს.*

მუთუნ დღას *ზაჯ.* ოდესმა, რამიმა დღეს. ვარა მითინი შხვა სქეამეფიშა სი გორთირუა მ უ თ უ ნ დ ღ ა ს ი - ღ ა...: *ქს, I, გვ. 77* - ან ვინმე სხვა ლამაზებზე შენ თუ გაგცვალო ოდესმე (რამემ დღეს).

მუთუნით *ზაჯ.* არაფრით, არანაირად. ბალანაქ კამეფტის მ უ თ უ ნ ი თ ვ ა მ ო კ ი ლ ე ხ ე - ბავშვმა კამეფტს არაფრით არ მოჰკიდა ხელი. მ უ თ უ ნ ი თ ვ ე ჯ ვ ა უ ჟ, ო უ ა მ ბ ე ქ ქ ო მ ო ხ ვ ა ღ ა ს ი ნ ი - არაფრით არ იქნება, ეს ამბავი რომ მოხდეს.

მუთუნ(ი) მორსხაშა არაფრის გულწინაპისი (არაფრის ხსნისათვის). მ უ თ უ ნ (ი) მ ო რ ს ხ ა შ ა ვ ე ლ ბ ე ლ ე ნ ე ქ - არაფრის გულისათვის არ დავინდობო.

მუთუნში *ზაჯ.* არაფრად. ოლიმარეფიში სალაში მ უ თ უ ნ ი შ ა ვ ა ლ ო რ გ ლ ე ს: *კ. სამუშ., ქს, გვ. 145* - ოდიშელების სალაში არაფრად (არ) უღირდათ.

მუთუნწარი (← მუთუნ-ნერი) რამენაირი, რინაშა მსბაპსი. მუთუნწერი *ზაჯ.* ვერაფრით; რამენაირად; როგორმე.

მუთუნერო ოკო ქოაყუნე - რამენიარდ
უნდა გაჰყვე. მუთუნერო ოკო
ქიოიჭიშუენი - როგორმე უნდა მიუსწრო.
მარა თიში გობიქინი მუთუნერო
ვაბიბრით: *ქსს, I, გვ. 216* - მაგარა მისი
გაციხება ვერაფრით ვერ ვნახეთ.

მუთუნზარაზა ზნზ. არაფრით, არაფრის
ღიღამაბით (*სიტყვ.-სიტყვ.* არაპაპითარ, ფულზეა).
მუთუნფარაშა ხუღვემე ვეგნურქ -
არაფრის დიდებით სახლიდან არ გადმოვალ.

მუთუნზარო ზნზ. არანანიარა; რამენანიარა,
რამეფარა; რმოპორამ. მუთუნფერო
ვიღამევიანაუა, ძალამს ქიარხიანი -
რამენიარად (როგორმე) არ დამიგვიანო, ძალიან
გთხოვთ. მუთუნფერო, დიპილუნენდა
ვარა, ათენა დამ მეტო ვამოკონია: *მ. ხუბ., გვ. 248* -
არანანიარად, თუ მომკლავთ, თორემ ეს
დის მეტად არ მინდა. მუთუნფერო
ჩეგერცხი, ასე თინა შა მოქქარ: *ქსს, I, გვ. 74* -
რამეფარად (რომ) დაგეხსნა, ახლა ის მე
მეჩქარება.

მუთუნქსათი ზნზ. არაფრით; არაფრისათვის
(*სიტყვ.-სიტყვ.* არავითარი ქისით). მუთუნ
ქესათ ვაქიმინ: *მ. ხუბ., გვ. 30* - არაფრით არ
ენა. მუთუნქესამენი არაფრის გულსათვის
(ქისისათვის). *შდრ. მუთუნფარამა.*

მუთუნქსა-მარჩილი ზნზ. არაფრის ფასად
(*სიტყ.-სიტყვ.* არავითარი ქისა მარჩილზე
(ვერცხლზე). მუთუნ ქესა-მარჩილით
ვეყუაფუათე საქმე - არავითარ ქესა
ვერცხლად არ იქნება ეს საქმე. *შდრ. მარჩილი.*

მუთუნა/მუთუნა (მუთუნა) იგივეა, რაც
მუღვა, - რაღბს. ფუი, თეში გააქარი,
თორს მუიღვა გეჭუნენი: *ო. ყოფშ., გვ. 187* -
ფუი, ასე გააქრე, თვალებ რაღაც რომ ედო.

მუპა-*იხ.* მუკო. *შდრ. მიკო.*

მუპაქქუნალ-ი (მუპაქქუნალ/რს ← მუკო-
ოქუნალ/რს) *მიძი. ენებ. ზყ.* მიკიქუნანს
ზნისა - ჩასატყველი. ქვაბალაფე სქანი
ოსურიში მუკაქუნალ ფი: *მ. ხუბ., გვ. 18* -
მოატანინე შენი ცოლის ჩასატყველები. *შდრ.*
კინაქქუნალი.

მუპაპაპაპა-ი (მუკაპაპაფალ/რს) იგივეა, რაც
მიკაპაპაფალი, - *მიძი. ენებ. ზყ.*
მიკაპაპუნანს ზნისა - ჩამოსაპილი.

მუპაპაპა (მუკაპაპაფუს) *მიძი. ენებ. ზყ.*
მიკუღვანს ზნისა - შამოსაპალი
(გზა). ვართი მუკაპაპაფუ უღვლელო
ვართი მუთუნი: *მ. ხუბ., გვ. 2* - არც
შემოსავლელი ჰქონდა და არც არაფერი. ვართი
მუკაპაპაფუ უღვლელო მიკიპი: *მ. ხუბ., გვ. 36* -
არც შემოსავლელი ჰქონდა ირველი.

მუპა *იხ.* მიკე.

მუპა-მუპა ზნზ. იგივეა, რაც მუკი-მუკი, -
ირაპლი. უკლუნანა ნაჭარეფს სოფელიში
ირი ჯავრი დო ფურიში მუკე-მუკე: *ო. ყოფშ.,*
6.03.1930, გვ. 3 - უგზუნან ნერილებს
(ნანერებს) სოფლის ყველა კარგისა დო ცუდის
ირველი. ეთექ ყველაზე მუკე-მუკე დო
გოწმინდუე ეღობუთი დესტინა: *მ. ხუბ., გვ. 205* -
იქ დაუყვა ირველი დო განმინდა
მცდაბუთი დესტინა. მუკე-მუკე ცურუთი
გოფინელი კმრდე - ირველი სურითია
მოფენილო კლდე. *იხ. მიკო-მიკო.*

მუკი, მუპი-მუპი, მუპა-მუპი ზნზ. იგივეა, რაც
მიკი-მიკი - ირაპლი. შავა გუაგუნუქა
მუკი-მუკი 'ი' დო უმე გევიფოთანქა:
მ. ხუბ., გვ. 116 - მეო შემოვუვებო ირველი დო
ამოვადებო ხეით. მუკი-მუკი ართო
განათებული ქორე: *მ. ხუბ., გვ. 3* - ირველი
ერთად განათებული (კი) არს. მუკი-მუკი
შოსანბლერეფი ნდემეფი ხუნდე: *ო. ყოფშ., გვ. 82* -
ირველი მოსაზღვრეები დევები ჰყავდა.
ბიხეი მუკმუკი ქიგლერული - ვიხეი
ირველი ქე დარბს.

მუკო-*რთული ზნისწინი* (მუ- და კო-) იგივეა, რაც
მიკო-.

მუკოზუზაზა (მუკოზუზაფას) *იხ. მიკოზუზაფა*, -
ჩამოსაპიდა. ხორცი გეგმლი დო ვალე
ქუმკაპუნ/ენ - ხორცი გიტანე დო ვარე
ჩამოპიკიდე.

მუკოზუზაზა-ი (მუკოზუზაფალ/რს) იგივეა, რაც
მიკოზუნაფილი, - ჩამოსაპიდაპალი.
წოლას მუკოზუზაფილი დო ლეიშ ხორციშ
ჰქუმას მუ უფუე - ქვატრზე ჩამოიდებული
ღორის ხორცის ჭამას რა სჯობს.

მუკოზუზა (მუკოლდუმას) *იხ. მიკოლდუმა*.

მუკოლდუმა-ი (მუკოლდუმალ/რს) *იხ.*
მიკოლდუმალი.

მუკოლდუმა (მუკოლდუმალას) იგივეა, რაც
მიკოლდვალა. მუკო მტას დეხობლური,
მუკულე კერქქეა: *მ. ხუბ., გვ. 12* -
როგორც ნაირს დაუახლოვდა, მოსლო კერატმა
უქი.

მუკოლდუმარი (მუკოლდუმალორს) *მიძი. ენებ. წარს.*
მიკოლდვანს ზნისა - მიღვაპალი,
მიღვაპალი. მიკოლდუმალი ზნზ. *ონჯუსე*
კელე მუკოლდვალ ირო გილეეშესე:
ო. ყოფშ., გვ. 64 - საღამოს მელაგობდებულად
დადიდნენ.

მუკოლდუმა (მუკოლდუმალას) თინა აკოქამე
ხესე მუკულე ვალე უანციე, თიწკმა
გონათუნდა: *ო. ყოფშ., გვ. 75* - ის ფანჯრიდან
ხელს რომ მიაქარებს, მამინ გაანათებსო.

მუშაკირება (მუკოკირება) იგივეა, რაც
მიკოკირება. გამიკონწყუე ბაწარი,
უკახალე მუკაკირე დენი: *ო. ყოფშ., გვ. 19*

- ჩამოსხნა ბანარი, უკან რომ პქონდა მიბმული (ტა).

მეკოლასუა იგივეა, რაც მიკოლეუაფა. მარმაც ჭყევის (ჭყივის) შორიშ (შორიშე)

მეკოლეუაფა უსხუნუნა: *მაღს. სიძრ., I, გვ. 49* - ზარმაც მწყემს შორიდან მოვლა ურჩენიაო.

მეკოლასმირი (მეკოლეუაფირს) *იხ.* მიკოლეუაფირი.

მეკონ-მეკონი (მეკონ-მოკონს). იგივეა, რაც მეკონ-მოკონი.

მეკონწაშა (მეკონწყუგმას) იგივეა, რაც მეკონწყუგმა.

მეკონილი *იხ.* მიკორგილი. შემოქ, ცოროფა მეკორგილი რე: *კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 62* - მგონი, სიყვარული გამოვლოვლია.

მეკორთელი (მეკორთელ/რს) იგივეა, რაც მეკორთელი. ასეიანი დრო, გური უჩინი, ოსურევიშორე მეკორთელი: *შ. ბურ., გვ. 62* - ახლანდელი დრო, რომ ვიფიქრე, ქალბისათვის არის მოზრუნებელი.

მეკორთინაშა (მეკორთინაშას) იგივეა, რაც მიკორთინაშა. იმენდის მარმუხან დო გურს მეკორთინაშა: *ი. ყოფშ., გვ. 155* - იმედს მძლევენ და გულს მომიზრუნებენ.

მეკობახილი (მეკობახილ/რს) იგივეა, რაც მიკობახილი. *მიძღ. ენებ. წარს.* მეკობახუნს ზინსა - მობახილი. კისერი მეკობახილი ბოში: *შ. ბუძ., გვ. 11* - კისერმოტეხილი ბიჭი.

მეკოფურინაშა (მეკოფურინაშას) სახელი მეკოფურინაშანს ზინსა - გამომწაშა, გამომწაშა. მეკოფურინაშე დო ფერი ქოსოფუ ლეანჭკის, ვიშო ქაშაფორუ - გამოუქანა და ისეთი ხეთა ლოყაზე, ნააქცია იქით.

მეკოქეწილი (მეკოქეწის, მეკოქეწის) იგივეა, რაც მიკოქეწილი. უკუდაშის ქიშტეშ მეკოქეწილი, მადეაღარი: *აა. I, გვ. 20* - უწეროს მისცეს ჩასაცემლი, ფეხსაცემლი.

მეკოქუნა (მეკოქუნას) იგივეა, რაც მიკოქუნა. სახელი მიკოქუნანს ზინსა - ჩაცმა (ტანსაცმლის).

მეკოქუნალი (მეკოქუნალ/რს) იგივეა, რაც მიკოქუნალი. მუში მეკოქუნალი ქილაფოთე, ქიშკოქუნ ლინჯიში მეკოქუნალი: *ი. ყოფშ., გვ. 89* - თავისი ჩასაცემლი დაადგო, ჩაიცვა სპილენძის ჩასაცემლი.

მეკოქუნალი (მეკოქუნალი/რს) ბრწყინვა (რადაცაზე) ოქროსაში.

მეკოწილი (მეკოწილი/რს) იგივეა, რაც მიკოწილი. მეკოწილი ბეიშეფი

ქოდაწყარუ ომონდინაფალო - მოკრეფილი სურმები დაწყო დასაშინებულად.

მეკოწილი (მეკოწილი/რს) იგივეა, რაც მიკოწილი.

მეკოხანა (მეკოხანას) იგივეა, რაც მოსუქა, - ბეირდომი (*კ. ქარ.*).

მეკოხუნა (მეკოხუნას) იგივეა, რაც მიკოხუნა. ცხენიშა მეკოხუნელი უკახალე: *ი. ყოფშ., გვ. 46* - ცხენზე ვუჯექი (უნჯიგორე) უკან.

მეკულა (მეკულა/რს) იგივეა, რაც მიკულა, - სახელი მეკურს ზინსა - გამომწა. ჩქიში მეკულაშახ ვეგათანუება: *ა. ცაგ., გვ. 12* - ჩემ ვამოვლამდე არ გაათეთრო. 0 დროში მეკულა დროის ვასელა.

მულა - *როული ზინსიწინი. იხ. მილა.*

მულა (მულას) სახელი მურს ზინსა - მისწა. მოხილ სქანი მულა დო ძირაფა - მიხარა შენი მოსელა და ნახვა. ვეცეც იშ მულაქე: *ი. ყოფშ., გვ. 79* - არ იქნა მისი მოსელა. ირო მულას იჭარუქ, ირო მულას იჩინებ, სულ მოსელას იცეცობინებ.

მულანწვილი (მულანწვილი/რს) *მიძღ. ენებ. წარს.* დაქცეული. მულანწვილი დოქიმეს თეჭი ქელმოხუნეს: *ი. ყოფშ., გვ. 155* - დაქცეულ (დასაქცევე) ორმოში იქ ჩამსვეს. *იხ. ნწყვილი.*

მულარინა (მულარინის, მულარინს) იგივეა, რაც მილარინა, - სახელი მულარინა, მულარე (6) ზინსა - სადგომი; ბინა. ბრელი ულუნა მულარინა, ოქსოვრებული სადგემუთი: *ყა. ზაყ., 6.03. 1930, გვ. 1* - ბეირი აქეთ სადგომი, საცხოვრებელი ბინები (სადგომები).

მულარინა (მულარინას) იგივეა, რაც მილარინა, - სახელი მულარე (6) ზინსა - შიბ დგომი. ყულეს მულარინა დო მილახუნა ვაბად - სახლში შიგ დგომა და ვდგომა არ ემარა.

მულარინა (მულარინალ/რს) *მიძღ. ენებ. გვ.* მულარე (6) ზინსა - შიბ დგომი, სამყოფი. ჭყიშიქ ვეაღას დიო მულარინალი სადგემო ოკო ბაკეთას - მწყემსა მთაში ვერ სადგომი ბინა უნდა გააკეთოს.

მულარინა (მულარინაშას) სახელი მულარინანს ზინსა - დლაბაშა, ბაშლა ლომინისა (შიგნი). იმ დლაშ სი ვემარათუ, მათექ მულარინაშ დლასინი: *ქსს. I, გვ. 115* - იმ დლემდე შენ ნემეც მისულხარ. მე იქ მეგოს (ლოგინი).

მულახალი იგივეა, რაც მილახალი. *ზანს.* შიბინი. შინილეს მულახალი - შევიდენ შიგნი. *შორ. დინახალი.*

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) სახელი მუღალახე (6) ზნისა - შიშინიშ ზღოშა. ოსურეფი... არბა ცუდეს მუღალახე: *კ. საბუშ, ქასი, გვ. 165 - ქალები... ყველა სახლი იყდა.*

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) *მიხვ. წარს.* მუღალახე ზნისა - შიშინიშ. ათენა ქიმიეფს თუ მუღალახე ბოშის: *მ. ხუბ., გვ. 2 - ეს მისცეს ამ მოსულ ბიჭს.*

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) *მიხვ. წარს.* მუღალახე-ფი მამები მამა. ათუ მუღალახე ოკო დოგორას მუღალახე: *მ. ხუბ., გვ. 19 - ამ მამას უნდა მოძებნოს თავისი რძალი. ათუ ბოშის მეუღლე მუღალახე მუღალახე დუნატებუ ლეკური: მ. ხუბ., გვ. 2 - ამ ბიჭს მიაქვს თავისი მამის დანატოვები ხმალი. იხ. უმუშოლი. შლო. შუა.*

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) *მიხვ. მოქმ.* შიშინიშ ზნისა - შიშინიშ. ართო მატახალე ომი მუღალახე ლეი ვეიალენია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 10 - ერთ მტერველს ასი მომებეი ვერ აუეაო.*

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) *მიხვ. მოქმ.* შიშინიშ ზნისა - შიშინიშ. შიშინიშაში. იმი მუღალახე დი ოჯახის მითინი ვარდ - მისი მომებეი ოჯახში არაინ (არ) იყო. *შლო. მოგორაფა.*

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) იგივეა, რაც მუღალახე დი, - შიშინიშ.

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) მამა დე შიშინი. ვარდუა მუღალახე დი სქუაშ შქას რენია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 47 - ვარდუა მამა-შვილს შორის არისო.*

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) იგივეა, რაც შიშინიშ ლეი, - *მიხვ. მოქმ.* მუღალახე ზნისა - შიშინიშ. ინა ამდარ მუღალახე ლე ვაფუ - ის დევეანდელ (დღეს) მომსეულს არ ჰყავს.

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) მამაქოსი; უფროსი ქატი. აბა, ბოშეფი, მუღალახე სპატი ქოფყათ! - აბა, ბიჭებო, მამაქაცს (უფროსი ქატი) პატივი ცეცი!

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) *მ. ხარე.* (შემაჯანუშებელი, შემაჯანუშებელი) მამაქოსი. მუღალახე დი, შემაჯანუშებელი, შემაჯანუშებელი ცუნს - მამიანი კაცია, მამა ცოცხალი ჰყავს. *შლო. უმუშო.*

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) მამაქოსი; მამაქოსი დარი.

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) მამაქოსი. მუღალახე დი ქორწინასი-და, ვაბოლუა მამაქოსი! - მამაქოსი თუ გნას, არ მიწა (გამიქოსი) მე ესო.

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) *მიხვ. აწვ.* შიშინიშ. თაქ ბუღურანს, თაქ შორანს ჩქიმ მუღალახე ჩხოროა: *ქასი, I, გვ. 317 - აქ ბუღურანს, აქ ყვავის ჩქიმ მომავალი სხვი. გუმორბუა... მუღალახე დი იმენდემს - ჩქიმინ ომორდუალენს: ქასი, I, 313 - გაუმარჯოს...*

შემაჯანუშებელი იმედს - ჩვენს მოზარდებს. ბორჯი, ორფელ (ი) სი ვაბარე: უღარი რენ დო მუღალახე: *ვერსი, გვ. 128 - დროე, ყველა შენ ვაბარია: წარსული და მომავალი (წარსულია თუ მომავალი).*

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) მამაქოსი. მუღალახე დი კოჩი რე - მამაქოსი კაცია.

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) *მიხვ. მოქმ.* შიშინიშ ზნისა - მამაქოსი. კინე ლერსის ქიმიენდი დარდიშ მუღალახე დი: *კ. საბუშ, ქართ. ზეს., გვ. 59 - ისე ლექს მივენდე დარდის გამქარებულად.*

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) მამაქოსი. მუღალახე დი, მუღალახე დი? - მამაქოსი, როგორ ზრინდებთ?

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) *მიხვ. მოქმ.* შიშინიშ ზნისა - შიშინიშ. (სარტყლისა). იხ. შორცყაფა.

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) იხ. მუღალახე.

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) მამაქოსი. ორ კოჩი დე (უ) შინოხდე მუღალახე დი ცოდასი: *კ. საბუშ, ქართ. ზეს., გვ. 76 - ყველა თავზე აყვდა მამაქოსს ცოდვასო. მუღალახე დი მუღალახე დი ორო ლორონს ოხეველე: ი. ყოფს, გვ. 3 - მამაქოსი და მამაქოსი ყოველთვის ლმერის ეხვეწებოდა. პუნდე დიდი საომარი კოჩი მუღალახე დი: *მ. ხუბ., გვ. 28 - მყავდა დიდი საომარი კაცი მამაქოსი.**

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) მამაქოსი. კოჩი ვერგულა, მუღალახე დი მუღალახე დი რენია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 72 - კაცი თუ (თეთრი) არ ვარცა, მამაქოსი არ არას ჰრეგბსო (რა მამაქოსი).*

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) მამაქოსი. მუღალახე დი ცოროფამა მუთუნს ვაწარინე - მამაქოსი სიყვარულს ნინ არაფერი დაუდგება (არ შეიძლება დაუდგეს). მუღალახე დი მამაქოსი. მამაქოსი. უკული მუღალახე დი გოლურჯოლეს ართიანი: *აა, I, გვ. 22 - შემდეგ მამაქოსი გადაკოცნეს (გადაეხვივნენ) ერთმანეთი.*

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) *მიხვ. მოქმ.* შიშინიშ ზნისა - შიშინიშ. მუღალახე დი მუღალახე დი ორე ნლია: *მ. ხუბ., გვ. 4 - ჩვენი მომცატებელი არის დეკო.*

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) იხ. შიშინიშ.

შემაჯანუშებელი (შემაჯანუშებელი) *მიხვ. მოქმ.* შიშინიშ ზნისა - შიშინიშ. მუღალახე დი მამაქოსი რე თუ მარდანიში მუღალახე დი: *მ. ხუბ., გვ. 18 - რა კაცია ამ მამაქოსის მომცენიო.*

ოსურში მუშაკონაფალი კონის ჯგირი
ოსხირი ოკონია: *მ. სახოკ., გვ. 255* – ცოლის
მომყვან კაცს კარგი დვირე (სახლის) უნდაო
(ჰქონდეს).

მზამზენარი, მზამზენიკი (მუშაკონიერის)
მამონაცვალნი (ნამზენი მამა). მუშაკონ შურქ
ქომპეკორღუ ღო მუშაკონიერიში ს
იფურუნღუა: *მ. სახოკ., გვ. 253* – მამის სული
დავირენდა და მამინაცვლის იფურუნღო.

მზამზენი (მუშამიანი) მამინიან'ვაში, – მამის
მსრივ შთამომავალმა. მუშამიანი რე
გემზარიე ხუთი მოდგმამაზ – მამისიანი
შთამომავლობა ხუთი მოდგმამდე. *შჳრ.*
ლიღაშინი.

მუშამიან'ლი (მუშამი ობოლ/რს) მამით
ომოლი (მამის ობოლი). ...ღო მათოში
მოკოროფე – მუშამი ობოლი ა, ღიღამ
ართი: *კ. საბუშ., ქახს., გვ. 135* – ...და მე მისი
მოყვარული – მამით ობოლი, დედისერთა.

მუშამიჩქაშა (მუშამი ჩხოზაფას) მამის
ცხონება; გაღატ. კეთილგანწყობილების ან
დაცინვის გამოხატვა. ქიღამჯერი, მუშაჩქი მს
ულუ ჩხოზაფა, ვაწააგენქ – დამიჯერი,
მამჩქემ აქეს ცხოზება, არ ნაკებ.

მუშამიამალი (მუშამიამალ/რს) იგივეა, რაც
შიმჩამალი, – შიმცამი.

მუშამიჭირი (მუშამიჭირის) მამონილი; მამად
მინჯეული, მამად მომბაული, მამის
მამიარი (სხვა კაცი). წესი იყო: მამის
გარდაცვალების შემდეგ შჳარჩქედნენ
ღირსეულ, ახოვებულ ადამიანს და
სთავაზობდნენ, მამის მავირობა გაენია. ასეთი
პირი ინოდებოდა ჩაფორ-ად. ასე იქცეოდნენ
დედის, ღის, ძმის მიმართაც. *შჳრ. ღიღამაჭირი.*

მუშამიჭიმი (მუშამიჭიმს) *მხ. მუშამიჭიმი*, – მამიჩამი.
ვარიას მირაგაღუნია მუშამიჭიმის: *მ. ხუბ.,*
გვ. 132 – უარს მეუბნებოა მამიჩემიო.

მუშამიჩინი (მუშამიჩინს) იგივეა, რაც მუშამიჩინი.

მუშამიჩინაფილი (მუშამიჩინაფილ/რს)
მამაცხონეაული. ამბობენ ეისზე მიმართ
ქვისი ან საყვიდურის გამოსახატავად, – კარგი
კაცი, კარგი ადამიანი, დალოცვილი. ელი ღო
ვალიე მუშამიჩინაფილი – ელი და
ელეა ეს მამაცხოვნებული.

მუშამიჩინაფილიში სქაშა (მუშამიჩინაფილიში
სქაშას) მამაცხონეაულის შვილი. სი
მუშამიჩინაფილიში სქაშა, ენა
ქოგოილუ გურსი-ღა, ვაგატარაგაღუო
ღორმე? – შე მამაცხოვნებულის შვილი, ეს თუ
გქონდა გულში, ვერ თქვი დროზე?

მუშამიჩინაფილი (მუშამიჩინაფილ/რს) *მიძე. მოქმ.*
შიიჭინის ზენისა – მომნავი, მომყვანი
(მოსვლისა).

მუშამი (მუშამი/რს) ზოლო. მამალი. ართი
ღაღული ღო ართი მუშამი ქომიყდიოთ:
მ. ხუბ., გვ. 63 – ერთი დედალი და ერთი მამალი
მოყდიოთ. მუშამი ქომიყდიოთ: *მ. ხუბ., გვ. 209* – მამალმა მოყდიოა ხეზე. ესე უბახუნა
მუშამი ე: *ო. ყოფშ., გვ. 18* – ანას ეძახიან
მამალს. შარასე უწუე მუშამი ე: *ა. ცაგ., გვ. 12* – გზაზე უთხრა მამალს. ჯორქი გინორთე
მუშამი ე: *ო. ყოფშ., გვ. 10* – ჯორი გადგაიტყა
მამალად. // *გაღატ. მავარი, გულადი.* მუშამი
ოსური რე – მამალი (გულადი, მავარი, მამაცი)
ქალია. *შჳრ. ღა ზ. მამაღული მამალი (ნ. შარი).*

მუშამი (მუშამი/რს) *მიძე. ენებ. წარს.*
მუშამი ანს ზენისა – მამლის მიირ
ბანაყოფიარებაული. კვერცხეფი
მუშამი რე ქორენ ღო ვარინი, გოლანდი!
– კვერცხები განაყოფიერებულ არის თუ არა,
გალანდი!

მუშამი (მუშამი/რს), მუშამი, მუშამი
(მუშამი/რს) ზოლო. ყვირილი, მამალაყინა.
შჳრ. ღაღული, ღაღუცია.

მუშამი (მუშამი/რს) მამალი (მუშამი/რს) *მოქმ.*
ჩანაყოფიარებაული (ა. მუ.).

მუშამი (მუშამი/რს) მამალი მამლის
ყვირილი. *მხ. ციონი.*

მუშამი (მუშამი/რს) მამალი იგივეა, რაც
მუშამიში ემი, – მამლის ყვირილი.

მუშამი (მუშამი/რს) მამალი მუშამი ანს
ზენისა – დამამალა. ჯგირი მუშამი,
ქოთომენს მუშამი ანს – კარგი მამალია,
ქოთომენს მამალს (ანაყოფიერებს).
მუშამი (ღოშამი/რს) დამამალა, ღოშამი/რს
დადამამალს, ღოშამი/რს დამამალადა
თურმე გრემ მამალს (ანაყოფიერებს).
მუშამი *მიძე. ენებ. წარს.* დამამალური,
განაყოფიერებელი.

მუშამი (მუშამი/რს) მამალი იგივეა, რაც
მუშამი, მუშამი, – მამალაყინა,
ყვირილი. *შჳრ. ღაღული, ვარაყია.*

მუშამი (მუშამი/რს) მამალი *მიძე. ენებ. წარს.*
შიითი რა ანს ზენისა – ბამონაცვალნი.
ოკოსოფილ ნაოსარ, ითი შხვაში
მუნატირა – დელოტილი ნაუერანგალი,
ისიე სხვისი გამონაცვალი.

მუშამი (მუშამი/რს) მამალი (მუნა'რ კევანს)
სანატრალი. მუშამი მუნაკევანი იყო,
ფერი უბჯური ორღუე – მამამის სანატრული
იქნება, ისეთი უბეღური იზრდება. ათეჯგურა
ამბეფი ამღულა ჩქინოთი მუნარ კევანი ე –
ასეთი ამბეფი დღეს ჩვენთვის სანატრელია.

მუნა (მუნა/რს) მამალი *მიძე. ენებ. წარს.*
მუნარ ზენისა –1. მოსული. ღაშქარიმე
მუნაღეს ამბეს ოსური ოხვამიღუნაღუა:
ხალხ. სიბრ., I, გვ. 79 – ღაშქარიდან მოსულს

ამბავს ცოლი ახვედრებდა. 2. იხ. შინაღუჯე, - ბადასასმელქი.

მუნაფა (მუნაფას) ღრუბალი. გიძიყანქენი, ცა ისარკუე, სქანი სარხოსე ვარე მუნაფაჲ : *სამუშ., ქართ. ზუბ., გვ. 25* - რომ გაიცინებ, ცა გაკრიალდება, მენს სახლოვეს არაა ღრუბელი. **თხოზუ** მასკური რჩეულა მუნაფაჲ - მისღვეს მასკური თეთრ ღრუბელს. უკუშეა, მუნაფაჲქ დღას ვაგმათანუე: *ქსს. I, გვ. 89* - სინღელე, ღრუბელი ვერასოდეს ვავათენე. მუნაფა რამდენიმე საბუნწოდებთაა ცნობილი: გორამი მუნაფა; პალიასტგომი მუნაფა; ინგორღუღი მუნაფა; მინგარიე მუნაფა *ც. ელიაე, აღბომი, გვ. 80*).

მუნაფაჲ (მუნაფას) სახელი იმუნაჲანს ზნისა - მოღრუბლა, ცის ღრუბალი ღაშარკა. იმუნაჲანს, ღოჭვის - იღრუბლება, ინეიმებს. იმუნაჲანს (მიმუნაჲ მოიღრუბლა, მუნაჲანაჲ// მიმუნაჲჲ/რე) მოღრუბულა, მიმუნაჲანაჲ(რ) მოიღრუბლებოდა თურმე) *გრდუე. ენებ. იღრუბლება.* მიმუნაჲანაჲ(რ) მიღ. მოღ. მოიღრუბლელი. რუნაჲანაჲ(რ) მიღ. ენებ. მე. მოსღრუბლელი. მიმუნაჲანაჲ(რ) მიღ. ენებ. წარს. მოღრუბლელი.

მუნაჲი-ი (მუნაჲილრს) მიღ. ენებ. წარს. იმუნაჲანს ზნისა - მოღრუბალი. ცა მაჲ მუნაჲილი მა!: *ქსს. I, გვ. 163* - ცა მაქს მოღრუბლული მე.

მუნაღალა-ი, მუნაღალა-ი (მუნაღალელრს) მიღ. ენებ. წარს. მიიღანს ზნისა - მოტანილი, მონათანი. ჩემხეში მუნაღალი ჩემხეჲ ოჭკოშეა: *თ. სახოჲ, გვ. 264* - ჩემის ქალის მოტანილი ჩემის ქალბეჲ შქტასა. ვირიში მუნაღელი ჯიშე ვირს ვაჩესა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 48* - ვირის მოტანილი მარლი ვირს არ ატამესო.

მუნაჲანაჲ-ი (მუნაჲანუფის) მიღ. ენებ. წარს. მიიეუნანს ზნისა - მოჲანნილი, მონაჲანნი. ახალი ჩილი მუნაჲეუნეჲი კოჩიშა მათხილებელი რენია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 16* - ახალი ცოლოწყვანილი კაცი მოსაფრთხილებელი არსო.

მუნაჲამი, **მუნაჲამუჲ** (მუნაჲამეს, მუნაჲამუჲ-ეს) იხ. შინაგამი, - მოცამული, მონაგამი. ღლორითიში მუნაჲამეჲ სახე ვეკლეღუთენი...: *მასალ., გვ. 95* - ღმერთის მოცემული სახე რომ არ გაიფუჭოთ... *გაღატ.* მოსავალი. არხო დიხეჲი ართინერი მუნაჲამეჲცე ვერმენე: *საზაჲ, 16.04.1930, გვ. 3* - ყველა მინები ეტანარი მოსავალს არ იძლეჲა.

მუნაჲინა (მუნაჲინას) მიღ. ენებ. წარს. მეუჩინანს ზნისა - ღანაბარკაპი. ცოროფილიში მუნაჲინა სწორას

მუმოშინასენი...: *სამუშ., ქართ. ზუბ., გვ. 59* - სატრფოს (მეყვარებულის) დანაბარები რომ სწორად მომხსენოს...

მუნაჲნა (მუნაჲნას) იგივეა, რაც მოწია, - მიღ. ენებ. წარს. მიიწუნს ზნისა - მოწუნალი, მოსაჲალი; შირნასული (*ს. კარ.*); ნაშრომ-ნაოფლარი (*ს. სამუშ.*). პატგნეჲეჲ ვემეფურთ ჩენე მუნაწია!: *ს. სამუშ., ქსს, გვ. 149* - ბატონებს არ მიეცეთ ჩენე ნაშრომ-ნაოფლარი.

მუნაჲნი-ი (მუნაჲნის), **მუნაჲნი**-ი (მუნაჲნის) იგივეა, რაც მუნაწია, - შირნასული, მოწუნალი. მუნაწია შიჲანს უქქუნია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 100* - ჭირნახული ჰავამ (ამინდმა) იცისო. მუჭოში მუნაწია ორღე წე თაქე?: *ი. ყოფ., გვ. 2* - როგორი მოსავლი იყო ნელს აქ? ართი წანას მუნაწიაქ დიორე: *ი. ყოფ., გვ. 20* - ერთი ნელს მოსავალმა დაილო. ირძენღე მუნაწიისე: *ს. ათ., გვ. 87* - იძლოდა მოსავალს. მუნაწიარს მუღურთუჲე ელახიმე - მუსავალი ნაეიდა (ნასულა) აღმოსავლეთით.

მუნაჲანაჲ, **მუნაჲანაჲ** (მუნაჲანაჲსა, მუნაჲანაჲ-ეს) მიღ. ენებ. წარს. მიიხანტუნს ზნისა - მონახატი, მონახტული. (ორე...) ქიანამ ორთამ ჴუკლოფუჲა, ბუნაჲამე მუნახანტე: *ს. სამუშ., ქსს, გვ. 121* - (არის...) ქვეყნის ორთის მყალობა, ბუნებისგან მოხატული.

მუნაჲარკაჲ (მუნაჲარკეჲს) მიღ. ენებ. წარს. შოხორკე (ნ) ზნისა - მონაჲჲპატი.

მუნღ-ი (მუნღის, მუნღ-ს) საჲლომი, უჲანალი. ჩხვინდი-გინბე, მუნღ (ი) -დაბალი: *ქსს. I, გვ. 228* - ცხვირ-გრძელი, ტრაკი-დაბალი. გოფურაფული შანითი მუნღს ღოდაღეს: *მ. ზუბ., გვ. 74* - ვახურებული შანითი საუღლომზე დადაღეს. ხოლო თემ შიოთხირინგ, ოღო მუნღ ისე ქდაასხაჲ იშო: *მ. ზუბ., გვ. 209* - კიდე ისე დაფორტუნა და საუღლომით დასტა იქით. *შჲრ. ლაზ. მუნღი უჲანალი (ნ. შარ).*

მუნღი (მუნღი ჴე-ს) საჲლომის ნალი; ნანლაპი.

მუნღი (მუნღიქეჲს) საჲლომისსპილი, საჲლომბამოჲარკული.

მუნღკი (მუნღკეჲს) საჲლომბამოჲარკული, საჲლომბაჲალი. მუნღე 'ი' ეკეიშა ოსური რე - საუღლომქელი ქალა. *გაღატ.* ამპარტეჲანი (მედიური) ქალი. *შჲრ. კვიბინი.*

მუნღკი (მუნღკეჲლორს) იგივეა, რაც მუნღ (ი) ეკეიშა, - ამპარტეჲანი, მედიური. ნაბეგანი მუნღეკეიშალი ოსური ქორენი, ქო - ნამეტანი მედიური ქალი ქი არის. კი.

მუნღრაზი-ი (მუნღრეჲს) მუღრაპი, ონარი, ტიალი.

მუნღაქანი (მუნღაქანი) *კადატ.* ღარიბი, არაფრის მქონე. მუნღაქანი კე მედიდური - უსაფუძვლოდ მედიდური. *შორ.* მუნღაქანი.

მუნღაქანი (მუნღაქანი) სახელი-მუნღაქანი. *კადატ.* ღარიბი. რუსეთი ჩემი მათიანყო, მუნღაქანი კე მუნღაქანი სქალაღუთი? *ა. ყოფშ., გვ. 157* - რუსები ჩემთან მოსულას გაბედავენ, ღარიბთა (საჯდომ-უნღაქანი) შეილები?

მუნღა *ზაზ.* გამომოთ სიღრმეში. *შორ.* მინე.

მუნღარი (← მუნღარი; მუნღარი) *კითხვითი*
საკვალსხელი: რანაირი?, რომარი?, რანაირი? მუნღარი კოჩი? - რანაირი კაცია? მუნღარი კა რენი, თიჯგურა ნახაფული ღუცენსია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 100* - რანაირი ხეა, ისეთი ნაფოტი დაუცვივებო. მუნღარი *ზაზ.* რანაირად?, როგორ? მუნღარი თო ღარბგო თიქ თინერი ღარბი? *ა. ყოფშ., გვ. 8* - რანაირად უნდა დაენთო მას ისეთი ცეცხლი? რკა რენ ღო გვერდო ღურული კოჩი მუნღარი იყუაფუნია? *მ. ხუბ., გვ. 20* - კივილია და ნახევრად მკედარი კაცი რანაირად იქნებო?

მუნღარი (მუნღარი-მუნღარი) მითითონ ისინი. *იხ.* მუნღარი.

მუნღი *ზაზ.* იგივეა, რაც მინე, - შიბ, შიბნით. ომეში მუნღი მარღანს: *ა. ცოგ., გვ. 4* - ხოში შიბნით მოაყრის.

მუნღი-მუნღი *ზაზ.* იგივეა, რაც მინი-მინი, - თავდაპირად. მუნღი-მუნღი გემნითი იში ცხუდე - თავდაყირა გადამბრუნდა (ძალიან აირია) იმის სახლი.

მუნღარინა (მუნღარინა) *მიძე. ენბ. წარს.* მუნღარინა (ნ) ზნისა - ზამსიქად მსოფნი. მუნღარინა კოც კოც კურა ტყაბარულქ უქუა: მუნღა მოჭირენი, მუნღარინა კოც კოც იმენი ქეჯუქუა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 100* - ზედსიქად მყოფ კაცს გატყავებულმა ტურამ უთხრო: რაც (რომ) მჭირს, ზედსიქად მყოფ კაცს მაინც ეჯობო.

მუნღი *რთული ზნისწინი,* - იგივეა, რაც მინო- (ქართულად უმეტესად გამოიცემა და, მე, შემო- *ზნისწინით*): მუნღა (← მუნღა-ულა) შეივლა; მუნღა-ჩქამალა შეგზავნა; მუნღა-სუნა დაჯდომა თავზე...

მუნღა (მუნღა) სახელი მუნღა მუნღა - ზამსიქად დასხმა. მასუმა ოქუმარულქ წყარკე მუნღა მუნღა: *ა. ყოფშ., გვ. 60* - მესამე დილას წყალს ასხამს ზევიდან.

მუნღარა (მუნღარა) იგივეა, რაც მინო მუნღა, - სახელი მუნღა მუნღა ზნისა - ბლარმუნდი (ზევიდან). ჯგარული კოჩი-ლაგუცამი - ღუს მუნღა მუნღა: *ა. ყოფშ., გვ. 159* -

ჯგარული კაცი-გუნდიანი - თავზე გებლარმუნება. *იხ. ბურჯუა.*

მუნღი თავად, მითითონ. ასეაინი ზამსიქად მუნღი მუნღარას: *ა. ყოფშ., გვ. 141* - ახლანდელმა ზამსიქად თავად (თვითონ) გაისტუმრონ.

მუნღისა (მუნღისა) იგივეა, რაც მინო მუნღა, - ზამსიქად მუნღა.

მუნღარა (მუნღარა) იგივეა, რაც მინო მუნღა, - ზამსიქად მუნღარა, დაჟდობა.

მუნღარინა (მუნღარინა) იგივეა, რაც მინო მუნღა, - ბლარმუნება. თინა გა მუნღარა მუნღა: *ქს, II, გვ. 22* - ის გადამბრუნეო.

მუნღარინა (მუნღარინა) *მიძე. ენბ. წარს.* მუნღარინა ზნისა - ბლარმუნება. *კარღანს* მუნღარინა მუნღარინა მუნღარინა, არაქ დომუნღარინა: *ქს, II, გვ. 22* - ქვაბი გადამბრუნებულ რომ ნახესო, ყველა შეშინდაო.

მუნღარა (მუნღარა) იგივეა, რაც მინო მუნღა, - მინსახარა; ზამსიქად მუნღარა. *ვიმოღუქუ გვალა გვალა - მუნღარა მუნღარა: ქს, I, გვ. 316* - ზემოდან მთა მთაზე გადამბრუნდა.

მუნღარა (მუნღარა) იგივეა, რაც მინო მუნღა, - მინსახარა; მითითონ მუნღარა.

მუნღარა (მუნღარა) სახელი მუნღარა (ნ) ზნისა - ბლარმუნება. ჩე ქითომი ჩეღაბა, ჩე მუნღარა მუნღარა: *ა. ყოფშ., გვ. 186* - თერთო ქითომი, თერთო, თერთო (კვერცი) გადამბრუნეო.

მუნღარა (მუნღარა) იგივეა, რაც მინო მუნღა, - მუნღარა. *გინოჭყვიდ,* მითითონ კოჩი მუნღარა: *აა, I, გვ. 24* - გადამწყობა, ვინმეს (კაცის) აქეთ ჩამოსიქება.

მუნღარა (მუნღარა) სახელი მუნღარა მუნღარა ზნისა - მუნღარა, მალმით (ფარულად) მუნღარა.

მუნღარა (მუნღარა) *იხ.* მინო მუნღა.

მუნღარა (მუნღარა) სახელი მუნღარა მუნღარა (ნ) ზნისა - მუნღარა. *ბორაბი* მუნღარა მუნღარა - ქარის მუნღარა. *იხ. ქაქალი.*

მუნღარა (მუნღარა) მუნღარა, მუნღარა (მუნღარა) იგივეა, რაც მინო მუნღა, - მუნღარა; ოღნა მუნღარა (ზევიდან). მუნღარა

ქიდიჭყუა - შემოდგომა დაიწყო. *შდრ. ელირუა.*

მურა (მურას) მურა (ძალი). თე უწესო ლაღა- მურა, ჩქენი ღებამონებელი: *მასლ., გვ. 114* - ეს უწესო ლაჩარ-მურა, ჩვენი დამამონებელი. მურა ჯოღორი - მურა ძალი. *შდრ. ლაზ. მურა დიდი ძალი (ნ. მარი).*

მურაბაი (ოკ) ჩართული: რა თქმა უნდა. ბაკეორღ ხენწფფეს, მურაგადი ოკო: *მ. ხუძ., გვ. 69* - გაუქვირდა ხელწნიფეს, რა თქმა უნდა. ეზომიში დაღაქ, მურაგადი ოკო, რკებაშა მიღართგ: *ი. ყოფშ., გვ. 24* - ამ ბიქის შემოსავალი (ქონება), რა თქმა უნდა, კლებაზე ნავიდა.

მურაპა (მურგვას) დიდი; დრუნგმომრგაპალი. მურგვა ჯოღორი - დიდი ძალი; მომრგვალო დრუნის მქონე (დიდი) ძალი.

მურაშტარი (მურგუტარს) სარქაღის ნანილი. ოფეთამეში ნაწილეუი რე: კუჩიში გილაღგუმალი, კიბორფი დო მურგუტარი - სარქილის ნანილები: ფეხის ჩამოსადგმელი, კიბოლი და „მურგუტარი“ (*მასლები, ტ. II, ნაწ. II, გვ. 224*).

მურსაბა (მურთაგას) მშუთაბა. ჩქიში მური აქი ვარე, სი მითიხე მურთაგას: *მასლ., გვ. 29* - ჩქიში სული აქ არადა, შენ გიზის მუთაქის ქვეშ. ეჩი ჯიშას ლურე, ართ მურთაგაშა დუდი გეუბე: *კ. საბუშ., ქახს, გვ. 171* - ოც ძმას სინანეს, ერთ მუთაქზე თავი უდვეთ (გამოცანა: კაკევი).

მურსაპა (მურთაქას) იგივეა, რაც მურთაგა. მურთაქაში მანგორიო კვლე დუღ(ე)შა მემიბღ: *ქხს, I, გვ. 266* - მუთაქის მაგიერ მქალეი თავქემ მედო.

მურსიხი (მურთიხის) სუსტი, გამხდარი; დაავადებული. მურთიხი ბაღანა - სუსტი ბავში. *შდრ. იბურ. მურთიხი სუსტი, გამხდარი (კ. გურ.).*

მურსიხი (მურიცხის), **მურსიხი** (მურუცხის) მარსკვლიანი. სიმბარო ზეგალო თუთა შქას ვოხედი დო მურიცხი მალწინაღა: *ქხს, I, გვ. 58* - სიზმრად მზეგა დო მთვარის შუა ვიჯექი და ვარსკვლავი მემსახურებოდაო. ცასგ მურიცხი მასოფე: *ა. სავ., გვ. 15* - ცას ვარსკვლავი მოსწყიჭა. ცას მურიცხიქ გამახორცქე - ცას ვარსკვლავი მოსწყა. ქასაგანი ქაჯოთიხა ეთი გეშათანე მურიცხისია: *მ. ხუძ., გვ. 209* - ისარი ესროლეო იმ გამთენიხა ვარსკვლავსო. შორე მურიცხი იხეიჩინა: *გვრისი, გვ. 129* - შორს ვარსკვლავად ციმციმებ. ცას ასქეშამანე ბგალო თუთა, მურიცხეფი ხანტყორელი: *კ. საბუშ., ქახს, გვ. 116* - ცას აღამაზებეს მზე და მთვარე, ვარსკვლავები მოხატული.

მურსიხი (მურიცხამს) მარსკვლიანი. მურიცხაში ცა - ვარსკვლავიანი ცა.

მურსილი (მურსილს) ტარქანის ცაშკონი.

მურსი იგივეა, რაც მორო, - შორსღ. აბა. წორეთ გურო დავამტკიო, მურსი მუჯგორი(ი) გემორქვდე: *ქხს, I, გვ. 266* - სწორედ მტრად მივიღე (დავამტკიე), აბა, რა კარგი მქონდა (მათთვის) ნაქარი.

მურსაშა (მურსაფას), **მურსაშა** (მურსაფას) საბელი მურსანს ზნისა - მურსაშა (*ი. ყოფშ.*). გინჯორი წყარი რმენენს მურსანს - ვადასული წყალი დაბლობებს მურსაგს. მურსანს (აქმურსაშა) გამურსა, ბაშაშაშა გაუმურსაგს, ბინჯორს(აშ) გამურსაგდა თურმე გრამ მურსაგს.

მურსი (მურსი) მორი. ართი მურსი ჯა - ერთი მორი ხე (*ბ. ძაბ., I, გვ. 70*).

მურსა (მურსა) საბელი მურსანს ზნისა - ნაჰანისი შრა (*დ. ვილი.*).

მურსი (მურსის), **მურსი** (მურსის) ოღნავი სინათლე; ბინჯორი; მარსკვლიანი ნათელი; შორსული აჩრდილი, ლანდი; კაღე, სინთლა. ის მურსი ალინაში ითმირმანს, ჭითათ ლაფუნს - იმას სინათლე აღიონის ალათხე, ნილაღ ლებეს. მურსიო ზმზ. ოდნე, მრუდედ. ათე ამბე მურსიო ფშე - ეს ამბავი ოდნე (მრუდედ) მახსოვს. *შდრ. ლაზ. მურსი ღრუბლიანი (ნ. მარი).*

მურსი (მურსის) *მოდ. ვებ. წარს.* მურსიანს ზნისა - ოღნავი ჩამომგნაღებული; დაბინჯული. ტყა, მასქურთი გოჯუნორი, იშხილინე მურსიერი - ტყე, მასქურთი მოალრსებული (დაკოცნილი), შუის მქრთალი სინათლი განათებული.

მურსი (მურსის) *იხ. მურიცხი*, - მარსკვლიანი. ალე, კაკა კიხინუნს - მურსიხის მიმყოთანს: *ქხს, I, გვ. 202* - ალე, კაკა გაქიკის - ვარსკვლავს ნეცებეს (ჩამოგდებს). ცას მურსიხიქ გამახორცქე: *მ. ხუძ., გვ. 9* - ცას ვარსკვლავი მოსწყა. სახეები: გეშათანე მურსი გამთენიხა ვარსკვლავი; ჭყიშიში მურსი მწყემსის ვარსკვლავი; კუჭხიში მურსი კუჭხის ვარსკვლავი. *შდრ. ლაზ. მურსი, მურსიხი ვარსკვლავი (ნ. მარი).*

მურსი (მურსის) მარსკვლიანი. ცა მურსიხი - ცა ვარსკვლავიანი.

მურსი (მურსის) სახანაშაშა; ჰინი; ლანდი, აჩრდილი. იმი მურსი ვაბბორა თაქ - იმისი ვიში არ ვაბბო აქ.

მურსა (მურსას) მურსა (?). მურსა წწინე, ვერი დღარღე? - მურსა იღვრებოდა, ისეთი დღე იყო. მურსა წწინს, გვალო ჯგორი

მუშაბარი (მუშაბარს) მუშაბარი.

მუშაბარი (- მუშ-ბარი; მუშაბარს *მრ. რიცხვ.:* მუშაბარეფი) მისინანი, მისი ახლოგაღი; მისი ბაბარის. გულუა დო მუშ-ბარეფი მუშელოფუე შექალისას; *კ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 102* - გულუა და მისი ახლოგაღი ტრიკლებენ შუაში (მუა-ადგილას).

მუშაბანი (მუშაბანს) მისინანი, მისინანი. თი დღას დებარე ირი მუშ-ბანი გამოსამეიდებელი: *მ. ზუბ., გვ. 27* - იმ დღეს დაიბარა ყველა მისინანი გამოსამეიდებელად. მუშ-ბანიც მუშენი ონე?; *მასალ., გვ. 104* - თავისიანს (მისიანს) რაჭომ ვნებს? ოკო ქიბორუასენ ხენწიფეში ოჯახი დო მუშ-ბანიც: *მ. ზუბ., გვ. 33* - უნდა ინახლოს ხელმწიფის ოჯახი და თავისიანები (მისიანები). მუშ-ბანიც ფეჭ ხათეხლოლი ობერ-ფაშას მაშინეს; *კ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 99* - მისიანებმა მაშინათე ობერ-ფაშას მოახსენეს.

მუშ(ი) დლა ლო მისწარებას ზაჯ. თავისი (მისი) დლა და მისწარება.

მუშ მაბაღას ზაჯ. რა სწარაზად; რა მალა. მუშ მამალას მესოფუ დული; - რა სწარაზად ნავოჯა თაიუ!

მუშ მაწარა (მუშ მაწარას) რა მწარა. მუშ მამწარა რე დულიმ (კიბორიში, ყუჯიში) ჭუა! - რა მწარე არის თავის (კიბლის, ყურის) ტკივილი! *ჭორ. ნწარე/წარე.*

მუშმალა (მუშმელას) *ბოჯან* მშოვი.

მუშ-მუშ-ი (მუშ-მუშის) მის-მისი; მის-მისიანი. მუთი იშუანი მუშ-მუშ-ი ხელდათენი, ართი-მავირაწკემა შექამა გიორთანი: *ი. ყოფშ., გვ. 11* - რაც იშოვონ თავ-თავისი (მის-მისი) ხელობით, ერთი-მეორესთან შუაზე გაიყონ.

მუშნალე (მუშნალე-ს) *მამო. ენებ. წარს.* მუშ-მუშ-ის ზინისა - შამონაბალი, რაც შამოვიდა.

მუშო, მუშო! *კითხვითი ზაჯ.* რად? რისთვის? მუშო (თ) გოკო არუნე? - რისთვის გინდა ცული? მუშო გოკო, თე აბებს კითხულენენი? - რისთვის გინდა, რომ ამ აბებს კითხულობ? *ჭორ. მუთი, მითი, მუთი?*

მუშო, მუშო! (მუშ-მუშის); მისინანი. მუშო თოკო - თავისთვის უნდა. ირველი მუშო თ უქეღუა; *თ. საბუშ., გვ. 243* - ყველაფერი სათავისო ეგონაო. მიირჩენენ... უკულამი - მუშო თე დო იკირი - ჯამბაღეფითოთ; *ა. ცაგ., გვ. 13* - მიინია... უმცროსი სათავისოდ და ის ორი - ძმებისთვის. *ჭორ. მუ.*

მუშობა (მუშობას) მისობა. მუშობა უქეღუე - მისობა ეგონა. მუშობა რენო, თემას ჩემენსი - მისობა, აბდენ რომ ირემებს.

მუშობარა (მუშობარას) იგივეა, რაც მუშ-ბარა. - მისაბარე. თენა თამი მირაგადე მუშ-ბარა ხიოლით - ის ასე მეუბნება მისებური მხარეულებით.

მუშობარი (მუშობარს) მისაბარი. მუშობარი გამმარაგადუასიმი, ვემეულებუ - მისებური რომ არ ჩაალაბარაკოს, არ შეუძლია.

მუშ-მუშ-ი (მუშ-მუშის) იგივეა, რაც მუშ-მუშ-ი, - მის-მისი, მის-მისიანი. მარული გამკიკუნესე მუშ-მუშ-ი: *ა. ყოფშ., გვ. 17* - მორენალი გამოიყვანეს თავ-თავისი. ირველი მუშ-მუშ-ი რიგო ოკო ქოლოლას; *მ. ზუბ., გვ. 142* - ყველაფერი თავ-თავის (მის-მის) რიგად უნდა გააკეთოს არბას არმენე მუშ-მუშ-ის; *ქსს. I, გვ. 158* - ყველას აძლევს თავ-თავისას. *მუშ-მუშ-ი* დულეშო თავ-თავისთვის; *მუშ-მუშ-ი* დულეშო იკვარკვანგე; *მასალ., გვ. 70* - თავ-თავისთვის ბზრიალენს. ცუჯიშ რჩილა, თოლიმ ჭინა, მუშ-მუშ-ი მუთი მისი თამ გორთენი; *კ. საბუშ., ქსს. გვ. 141* - ყურის სმენა, თვალის ხედვა, თავ-თავისთვის ასე რომ გაყო.

მუშ-მუშ-ი (მუშ-მუშის) შროლი, თოქალშარლი. განგო მუ თორინი, თის მუშ-მუშ-ი ჯოხი - თანე-ალაგ რომ ძეგს თოვლი, იმას ქროლი ჭეჭა.

მუშ-მუშ-ი (მუშ-მუშის) იგივეა, რაც მუნჩევი, - მარე.

მუშალ-ი (მუშალ-ის) მუშ-მუშ-ი+ალ-ი მისი მსგავსი) მისინი (მისი) მსაბასი. მუშალეფი ბრელი ხუნეც ხუნეც ათე მინუგის; *კ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 98* - თავისი (მისი) მსგავსი ბეერი ჰყავს სახლში ამ ნუთიში. *ჭორ. ცალი.*

მუნას (მუწკას) მუშ-ი. მუწკა-მუწკა მუწკა-მუწკა (*ეტიმოლო., გვ. 338*).

მუნაპალ მისთან. *იხ.* მუწკა-მუწკა. **მუნაპაბ**, **მუნაპაბ** იგივეა, რაც მუწკა-მუწკა, - თავისთან, მისთან. მუწკა-მუწკა მუნა - თავისთან ჰყავს. *იხ.* მუწკა-მუწკა.

მუნა-ი (მუწკის) მუნა-ი.

მუნა! *კითხვითი ზაჯ.* 1. რამგორ? მუწკო ფტიმინა? *მ. ზუბ., გვ. 1* - როგორ ვენა? მუწკო რე? - როგორ ხარ? *ჭორ. მუწკოში.* 2. რამონხაბას ალბატაბას, ბაპირიპაბას, ძმინა რ სურვილს; მუწკო დამირიბე! - როგორ დაგლახებულა! მუწკო ოსქენას ბირა-ხაბაპა! - როგორ შენის სიმერე-ცეცვა. 3. მუნა-მუნა მისთან რისანამ მუწკა-მუნა მუნას, უარყოფას; მუწკო გამშეიდორუაფ! - როგორ გუადრება! მუწკო გუურაბეტი თე გაჭირებას,

მზნაულ-ი (მზნაულერს) იგივეა, რაც
მინაღელი. წყარო მოდელისა:
 (მზნაულეს) წყარო მიდელანსია: *მასალ.*,
 გვ. 174 – ნელის მოტანილს (მონატანს) წყალი
 ნაიღებსო.

მზნო - *იხ.* მინო, მუნო- *რთული ზმნისწინი.*

მზნო - *იხ.* მიწო, - *რთული ზმნისწინი.*

მზულაჟი (მზულაჟის), **მზულა** (მზულაჟს)
 სახელი მზულანს ზმნისა – უსიამოვნო
 მზარლი სუნის ფრჰვევა. *შღრ.* მპოლაჟი.

მზუბარი (მზუბარს) ცბიერი, მზაპპარი.

მღებარი კოზი – მზაკვარი კაცი
 (ჭორიკანა).

მზიშა (მციგუას) მოქან. ბირაპ. *იხ.* ბაკარია,
 ბაბგარია (ა. მყ).

მძიშა (მძიშეს) მძიშა. 0 მძიშეთ რონა ორსულობა.
 ჩქიში ოსურსქუა ასე მძიშეთი რე – ჩემი
 ქალიშვილი ახლა ორსულადაა.

მძიშაშა (მძიშეთებას) სახელი
 იმძიშეთებუ (ნ) ზმნისა – 'და' ორსულაპა.
 გათხუალაში უკული სუმ წანას
 ვაღამძიშეთებე – გათხოვების შემდეგ
 სამ ნელინადს არ დაორსულებულა. *შღრ.*
 მო'წკათუა.

მძორი (მძორს) იგივეა, რაც ძორი.

მზარა (მზარეს) იგივეა, რაც ნწარე.

მზარაბა (მზარებას) *იხ.* გამზარება.

მზუნა სმიტი (მწუნან სვიგის) მოქან.

მარლქაშაჰა. *იხ.* გაგალი (ა. მყ).

მზუნარაბა (მწუნარებას), **მზუნარაბა** (მწუნარებას)

მზუნარაბა. ჩქიში გურიში მწუნსარება

ნოტე ვა გემამინედას: *ა. ყიფშ.* გვ. 129 – ჩემი

გულის მწუნარება ნეტაეი არ გამახსენდებოდეს.

მზუნა (მწუნახეს) მზარა. *შღრ.* ლა ზ. მჭოხა მზარე,

მეავე, კუხე; კოხა კუხე ყურძენი (ნ. მარი).

მჯიშ (მჯიშის) მჯიში, მშმტი. *იხ.* ჯიში. *შღრ.*

ლა ზ. ხიჯი; მხიჯი; მჯიში მუშტი (ნ. მარი).

6¹ წარმოადგენს: ა) ფონეტიკურ დანართს ზოგიერთი სიტყვის დასაწყისში: წგარა ტირილი (შვრ. გარა), წქირაფა გაქრობა (შვრ. ქირაფა), წკორუა ცოხნა (შვრ. კორუა), წმალა ძალა (შვრ. ძალა), წწურუა ცურვა (შვრ. ჩურუა), წმგილუა ხლეჩა (შვრ. ძგილუა), წწკირუა გაპობა (შვრ. წკირუა), წჭაფა წედობა (შვრ. ჭაფა); ბ) ჩანართს ზოგიერთ სიტყვაში: იმენდი იმედი (შვრ. იმედი), ანთასი ათასი (შვრ. ათასი), მანგარი შავარი (შვრ. შავარი), შანქარი შაქარი (შვრ. შაქარი), ონტკა არაყი (შვრ. ოტკა), დანჩხირი ცეცხლი (შვრ. დანჩირი), კალანჩხა პატარა კალთი (შვრ. კალ/რამხა), მონჭვა კრუხი (შვრ. მოჭვა). თანხმონებთან (ღ თ გ; ძ ე წ; ჯ ჩ ჭ; ჳ ქ ე) წ-ს განვითარების ტენდენცია უფრო ძლიერია ზუგდიდურ-სამურწყაინოლში, შედარებით სუსტი - სენაკურში.

6² შესაშუ სუფიქსური პირის სუფიქსი: რე-ნ არის (შვრ. რე-ნ-ო? არის?); ხე-ნ ზის (შვრ. ხე-ნ-ო? ზის?); წდეულუ-ნ დნება (შვრ. წდეულუ-ნ-ო? დნება?)...

6³ (-წი) მაქვემდებარებელი კავშირი რომ. არბა აკოლფუნ, დეეწყწარუ - ყველა რომ დიფირა, დანწყარდა.

ნა- პროფიქსი აწარმოებს: 1. ენებით გვარის წარსულ დროის მიმდებარე: ნა-ჭე-ი ნაჭე, ნა-რჩხ-ი ნარჩხები, ნა-ბირ-ა ნამბერი, ნა-ძორეფ-ი ნანახი, დგ-ნა-რჩეფ-ი დანაგები. შვრ. ლა 8. ნა: ნა-წველი ნანველი (რძის ნანარმი) (ტეიშოლ., გვ. 355). 2. -ა, -ე, -უ, -ელ, -ეწილ-უწერ, -ენქა-ქ სუფიქსებთან ერთად (ნა- -ა, ნა- -ე, ნა- -უ, ნა- -ელ, ნა- -ეწილ-უწერ, ნა- -ენქა-ქ) - ასევე ენებით გვარის წარსული დროის მიმდებარე: ნა-ყონ-ა ნამყნობი, ნა-ხელ-ე ნახელავი (შვრ. ხელუა ხელონობა), ნა-რეგად-უ ნათქემბი, ნა-ჯემ-ელ-ი/ნა-ჯემ-ა თან წალე-ბული, ნა-თხე-ერი ნათხოვი, ნა-ჩხუბ-ერი ნაჩხუბარი, ნა-ხაქე-ერი ნახამრედი თოხნი-სათვის, ნა-ბირ-უწერი სიმღერის საფასური (შვრ. ბირა მღერა), ნა-ხე-ენჯ-ი/ნა-ხე-ენ-ჯ-ი (წადლომი) (შვრ. ხეწანა ჯდობა)... 3. -ა, -უ/-ე, -ენ, -ერ სუფიქსებთან ერთად (ნა- -ა, ნა- -ე, -უ/-ე, ნა- -ენ, ნა- -ერ) - წინათარების სახელებს: ნა-ხურგ-ა/ნა-ხურგ-უ ნასხურვი (შვრ. ხურგი სახლვარი), ნა-ქომონ-ჯე

ნაქმარევი, ნა-შქასერ-უ ნაშუალამევი, ნა-ოსორიშ-ენ-ი/წო-ოსორიშ-ენ-ი ნავახამევი, ნა-ახალწან-ერი-ი/წო-ახალწან-ერი-ი ნაახალწლევი... 4. -უ/-ე, -უე, -ურ, -უში-სუფიქსებთან ერთად (ნა- -უ/-ე, ნა- -უე, ნა- -ურ, ნა- -უში-ი) - გეოგრაფიულ სახელებს (განსაკუთრებით მიკროტოპონიმებს): ნა-ბამბ-უ/ნა-ბამბ-უე (-ნა-ბამბ-ოე) ნაბამბარი, სადაც ბამბა იყო; ნა-ჯიხ-ურ-ი/ნა-ჯიხ-უ ნაციხარი, სადაც ციხე იყო (შვრ. ჯიხა); ნა-ფიხ-ურ-ი ადგილი, სადაც ფიხბაის გვარი ცხოვრობდა; ნა-მოღელ-უში-ი (ტყა) ადგილი, სადაც ზოდელა-ვების ტყე იყო; ნა-ჯარ-უში-ი ნაჯარალი, - ადგილი, სადაც ჯარობა იცოდნენ... 5. -ალ, -ორ სუფიქსებთან ერთად (ნა- -ალ, ნა- -ორ, - ერთ შემთხვევაში) - წილობით რიცხვით სახელებს: ნა-ფორ-ალ-ა/ნა-ფორ-უა ნაორალი, ტყუების ცალი (შვრ. ფორი ორი); ნა-ხუთ-ალი ნახუთალი (შვრ. ხუთი ხუთი); ნა-ვით-ალი ნაათალი (შვრ. ვითი ათი); ნა-სუმ-ორ-ი ნასამლი (შვრ. სუმი სამი). 6. -ია სუფიქსთან ერთად (ნა- -ია) - კნინობით (დამცირებითი) ერთსიმის შეაქვს სახეობის მნიშვნელობაში: ნა-ოსარ-ია (წო-ოსარ-ია) ნაპერანგალი, უვარგისი პერანგი (შვრ. ოსარე პერანგი); ნა-ქულ-ა/წო-ქულ-ა უვარგისი ქული (შვრ. ქული ქული); ნა-ბურჭ-ალ-ი/წო-ბურჭ-ულ-ია ნაწალდარი, უვარგისი წალდი (შვრ. ბურჭული წალდი). იხ. წო-.

ნაბბნს (ნაბანეს) მიჭ. ენბ. წარს. სახელი ა ბ ა ნ ე ს ზმნისა - ნაბანწომევი, აბანწომი ნამწომი, ჰინს იბანაპა. ტიბას ქიმქიქუნი, ეავორგელა, ნ ა ბ ა ნ უ რექ - თბილად ჩაიცვი, არ გაიცვიდ, ნაბანოები ხარ. შვრ. აბანუა.

ნაბბრბმ (ნაბარაგუს) ნაბარაბაჰევი, აბარაბად ნამწომი.

ნააწრმ (ნააღრას) ნააღრამევი, აღრამული. ნ ა ა ლ რ ი ა სიმინს მუთენ ვოუუგუ - ნააღრევი სიმინდს არაფერი (არ) სჯობს.

ნაბმრმ, ნაბმრმ (ნაბმრუგს) მიჭ. ენბ. წარს. სახელი ა მ რ ე ნ ს, ა რ მ ე ნ ს ზმნათა - ნაბმრამევი. მუში ნ ა ა მ რ უ ს აში ანდელილო ევაგარგამენს - თავის ნაბზრგს ასე ადვილად არ გაამყვანებებს. შვრ. ამრი/არმი.

ნააწმრმ (ნააწმრმეგ-ეს) მიჭ. ენბ. წარს. სახელი ა ნ დ ე რ მ ე ნ ს ზმისა - ნააწმრამევი.

მუშაში ნ ა ა ნ დ ე რ მ უ ოჯახის ღიბორე -
მამის ნაანდერძე ოჯახში ცხოვრობს (დგას).
ნაათსაზღ-ი, ნაონსაზღ-ი (ნაანთსაზღ/რს)
მეითხაი, ნაითხაი. ართი ნ ა ა ნ თ ხ ა ღ ი
მა ოკო ქომუშევა - ერთი მეითხედი მე უნდა
მომცეო.

ნაარმუშ (ნაარმუშ/გ-ს) ნააზრავი. იხ. ნააზრუ.
ნაარმუშ ზგზ. ზღაპრად. ნაარიკო ვეცუაფუ,
პაგენობა ვამობლეს: *მასალ., გვ. 76* -
ზღაპრადც არ მოხდება, პატრონობა რომ არ
მოესპო.

ნაასარი (ნააყარი), ნაასარი-ი (ნააყარის)
დედულეთი (ქალსათვის). ნ ა ა ყ ა რ ი შ ა
მეული - დედულეთში მივდივარ (ვათხოვილი
ქალი თავის სახლში მიდის).

ნაასალწანარი (ნაასალწანარის), ნაასალწანა
(ნაასალწანარს) ნაასალწანარი, ახალი წლის
მომადემნო დღეები. ნაასალწანარს,
ნაასალწანარს ზგზ. ახალი წლის შემდეგ. ბრულ
ნ ა ა ხ ა ღ წ ა ნ ე რ ს (ნაასალწანარს)
ქომობირუდა, ჩილ დო სქეალო ვჯგონ ორდენ
თჷში - ბეერ ნაასალწანარს მენახო, ცოლ-
შვილით კარგად რომ იყო ისე. *შღრ.*
ნოასალწანარი.

ნაბი (ნაბის) ნაბული; ნაბირიგის დროს
ძაღლის ბანაბა მსხვერპლზე
თაქდასასხმელად.

ნაბაღი (ნაბადის) ნაბაღი. ნაბადი (*სინ.*) -
გაცნობილი, უვარგისი ნაბადი. ალელი
ცეცნობით მუში ჭითა ნ ა ბ ა ღ ი ა : *შ. ზგზ., გვ.*
159 - ალექსანდრემ გადაიგდო თავისი წითელი
ნაბადი. ნ ა ბ ა ღ ი თ ვარე რთიელი ქიჷანაჷვა:
თ. სახოკ., გვ. 254 - ნაბადით არაა გადახურული
ქვეყანაო. *ო* ნაბადიშორი ზგზ. ნაბადითი:
ნ ა ბ ა ღ ი შ ო რ ო მიკოფინულუა კოჩი -
ნაბადითი იყო მოცენილი სალხი.

ნაბაღი (ნაბადის) *მიშ. ენებ. წარს.* ბ ა ღ ე ს
ზმინს - 'ღა'ნაბაღი. ახალი 'ღ გ ' ნ ა ბ ა ღ ი
ბაღანა ხუნს - ახალი 'ღა'ბადებუელი
('ღა'ნაბადი) ბავშვი ჰყავს.

ნაბაბა (ნაბაკას) სახელი ბ ა კ ე უ ნ ს ზმინს -
ნაბაკანი. // *გაღტ. მოსე (ზხა).*

ნაბაბა, ნაბაბა (←ნაბაბო) ნაბაბარი, -
აღმდელი, სადაც ბაბაბა იყო. *შღრ. ბაბაბე.*

ნაბაბა სიმონი (ნაბაბა სიმონის/სიმონის)
ბაპითი ალაპსული სიმონიღი.

ნაბარბალ (ნაბარბალ/უ'გ-ს) ნაბარბალარი.
სი, ჩელა, ნ ა ბ ა რ ბ ა ღ ე : *ქხს, I, გვ. 37* - სი,
ჩელა, ნაბარბალარზე. *შღრ. ბარბალი.*

ნაბარბალ ულსუბი (ნაბარბალ 'უ ლახუგის)
პატარა ძევერი, ომრადი ზმინს ბორბალზე
ქეთდება. დიდი ლავანი (ქვევრი) ბორბალზე
არ კეთდება (*მასლები, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 225*).

ნაბარბა (ნაბარბას) *მიშ. ენებ. წარს.* ბ ა რ გ უ ნ ს
ზმინს - ნაბარბალი.

ნაბარბარი (ნაბარბარს) *მიშ. ენებ. წარს.*
ბ ა რ გ უ ნ ს ზმინს - ნაბარბარის
საშასარი.

ნაბარბარი (ნაბარბარის) *ტომონ.* ბ ა რ თ ა ი ა ს
(გვარია) ნასახლარი ადგილი.

ნაბარბანი (ნაბარბანს) *მიშ. ენებ. წარს.*
ბ ა ღ ა ნ ე ს ზმინს - ნაბარბანი. *შღრ.*
ბაღანა.

ნაბარბანი (ნაბარბანს) *მიშ. ენებ. წარს.* ბ ე გ უ ნ ს
ზმინს - ნაბარბანი (ნაბარბანი). *შღრ.*
ბეგუა.

ნაბარბანი (ნაბარბანს) *მიშ. ენებ. წარს.*
ბ ე გ უ ნ ს ზმინს - ნაბარბანი (ნაბარბანი)
საშასარი.

ნაბარბანი (ნაბარბანს) სახელი ბ ე რ გ ე უ ნ ს
ზმინს - ნაბარბანი.

ნაბარბანი (ნაბარბანს) ნაბარბანი, ნაბარბანი;
ძალა. ნ ა ბ ე გ ა ნ ი მუთუნი ვეერგუ -
ნაბარბანი არაფერი არ ვარგა. მოცოლექ
ნ ა ბ ე გ ა ნ ს : *ქხს, I, გვ. 101* - მოცოლექ ძალზე.
ნ ა ბ ე გ ა ნ ს მოფერუნანსენ, თი კოს ვენდაჷვა:
შ. ზგზ., გვ. 283 - ზომავე მეტს (მეტსმეტს) რომ
მოცოლერება, იმ კაცს არ ვენდო. ბოში,
მოცოლექ ნ ა ბ ე გ ა ნ ც ი ა : *ი. თუშ., გვ. 75* -
ბიჭო, მოცოლექ ნაბარბანი.

ნაბარბანი (ნაბარბანს) სახელი ბ ე გ ე უ ნ ს ზმინს -
ნაბარბანი.

ნაბარბანი (ნაბარბანს) ნაბარბანი, ნაბარბანი.
თქენა კოჩანა მიქ ბირას, ნ ა ბ მ გ ე თ ფარანი
იხორათი: *მასალ., გვ. 103* - თქენი კაცობა ვინ
ნახოს, ნაბარბანი ფულით სახლდებოთ. *შღრ.*
ბბითი.

ნაბარბანი (ნაბარბანს) ფარბანილი ნაბარბანი,
// *გაღტ.* გაცირებით, დიდი ჯაფით ნაბარბანი.

ნაბარბანი (ნაბარბანს) ნაბარბანი (*ი. კარ.*).

ნაბარბანი (ნაბარბანს, ნაბის) ნაბარბანი. ართი კუჩხი
ნ ა ბ ი ს დეკენითი: *სოხუ., 16.03.1930, გვ. 2* -
ერთი ფეხის ნაბარბანი დაცირეთ (დაიკაციეთ).

ნაბარბანი (ნაბარბანს) სახელი ბ ო გ ე უ ნ ს ზმინს -
პინც გომა ბაბაკეთა. შუაქიშიში ნ ა ბ ო გ ა
რე - მამარემის გაბოგლია (განაბოგლი).

ნაბარბანი (ნაბარბანს) *გაღტ.* ვისაც ბოვა ეკუთვნის.
ტომონ. პეტრემ ნ ა ბ ო გ ე უ გ - პეტრეს
ნაბარბანი (*ი. ცხად., კატალ. გვ. 138*).

ნაბარბანი (ნაბარბანს) *მიშ. ენებ. წარს.*
ბ ო გ ე უ ნ ს ზმინს - ნაბარბანი (ნაბარბანი).

ნაბარბანი (ნაბარბანს) ნაბარბანი. ნ ა ბ ო ლ ე ა
ბაღანას ორო მეტი მიგვაჯინე ხუნს - ნაბარბანი
ბავშვს ყოველივის მეტი მზრუნველი (მომხედი)
ჰყავს. *იხ. ბოლო.*

ნამონა (ნაბონას) *მიძე. ენებ. წარს.* ბონუნს ზნისა - ნაბანი. იმი ტანიშ ნაბონას გეიშეენია: *ხალხ. სიძრე, I, გვ. 62* - მისი ტანის ნაბანი დაილევა.

ნამორღიშა (ნაბორღიშას) *მიძე. ენებ. წარს.* ბორღიშანს ზნისა - ნამორღეპარი. *იხ. ბორღიშუა.*

ნამორუშ (ნაბორუეს) ნაშარი. ნაბორუე თირიშორო ტვერი დღაბტყენსუ თოლსუ: *ი. ყოფშ. გვ. 151* - ნაქარალი თოვლის მგავსად (თოვლივით) მტვერი მეყრება თვალში. *იხ. ბორია.*

ნამორჱა (ნაბორჱას) *მიძე. ენებ. წარს.* ბორჱუნს ზნისა - ნამორჱი (*ი. ჭარ.*).

ნამორღ-ი (ნამორღალს) *მიძე. ენებ. წარს.* აბრალენს ზნისა - ნამორღ-ი. თიში ნაბრალეთი ჩემი გული გახანარია - იმისი ნამორღელი ჩემი გული გახანარო.

ნამორღ-ნაშაშა/ნაშაშა/ნაშაშა (ნაშ/შ/სუშას) ნაშაშამი, შსამელი. მუში ნაბაშაშას მონორჯანუდე თელი სერს - თავის ფსელში ნოლილა მთელი ღამე. *შირ. ბსუმა; სუმა.*

ნამტანი (ნამტანს) *იხ. ნამტანი, ნამტანი.* დუსუ ვა გეოწონუა ნაბტან ნინამ ტარკალითი: *ი. ყოფშ. გვ. 164* - თავს არ მოგანონებ ნამტანი ენის ტარტარით.

ნამუა (ნაბუას) სახელი ნაბუნს ზნისა - 'განაბა; 'ბა'ლურსა; 'ბა'წუმბა; ხამხამი (თვალისა). თოლეგს მუს უნაბუნაქ, ვამორწონსო ჩქიმი ნარაგადუ? - თვალის რას ნაბა, არ მოგწონს ჩემი ნათქვამი? ნაბუნს (მინაა განაბა, მინააა გაუნაბავს, მინააააა) განაბავდა თურმე) *გრძმ. ნაბაეს; ახამხამებს (თვალის).*

უნაბუნას (უნაააა ახამხამა, ნაბა თვალები; უნააააა უნაბუნაბა, უნააბა თვალები) *გრძმ. ახამხამებს, ნაბაეს (თვალის).*

მანაააა *მიძე. მოქმ. მნაბაი (თვალის).*
მანაააა *მიძე. ენებ. წარს. განაბული.*

ნამუშუ (ნაბუთუს) *იხ. ბუთა.*

ნამუშუ მონტყორ-ი (ნაბუთუ მონტყორს) ბაზახუსულზა ბპარაშილი მატყლი (*ი. ჭარ.*); აარილში ან მაისში ბპარაშილი მატყლი. *შირ. ნავალე მონტყორი (მსალედი, ტ. IV, ნაქ. I, გვ. 213).*

ნამუშუ (ნაბუელას) სახელი ნაბულანს ზნისა - დამალა, მიჩამალა; ბამაპარბა.

ნამორღინ (ნაბორღინას) *მიძე. ენებ. წარს.* ბორღინუნს ზნისა - ნამორღინუბანი. ცუერი ვაბთხუა იმი ნაბორღინას - არ მოუხსნიო (ყური ათხოვო) იმის ნაბორღინებს. *იხ. ბორღინი.*

ნამორღულ-ი (ნაბორღულ/რს) ბორტყლი, ბუნდლა (*იჭერ.*). იმი ნაბორღულე

გეპალუ, თემი ქიმკოდინუ - იმის ბუნდლა (ბურტყლი) არ ჩანს (იპოვება), ისე დაიკარგა. *შირ. ბურდლა.*

ნამორღი ქიმინუ კვლის დაუტოვებლად რისამე გაკეთდა. ნაბური ქოქიმი ნუა - უკეთოდ გაქარა; ისე დაიკარგა, რომ კვალი არ დატოვა.

ნამორღულ (ნაბორღულას) ნაბურარი. მა მიდორინა, თქვასენ, ნაბურმელა იპიქია: *ბ. ხუბ., გვ. 257* - მე მინახავსო, რომ თქვას, ნაბურარი ვიქნებო. *იხ. ბურმი.*

ნამორღულა (ნაბორღულას) ბუნდლა (ბურტყლი). უკული ათე მხარეს სქანი ნაბორმელა ვა ბიბირა, - უწუ: *ი. ყოფშ., გვ. 81* - მერე ამ მხარეში შენი ფეხი (ბუნდლა) არ ენახო, - უთხრა. *შირ. ბუტყული.*

ნამორღულა (ნაბორღულას) ნანდლარი, ნალდნაპარი. თურქი მეურს შარასუა, ბაბასქანი ნაბორმელა: *ქსს, I, გვ. 258* - თურქი მიდის ვაზზედა, მამაშენის ნალდნაკარი.

ნამორღულა (ნაბორღულას) *იხ. ნაბორმელა.*

ნამორღულ-ი (ნაბორღულას) *მიძე. ენებ. წარს.* ბორღულანს ზნისა - ნამორღულ-ი. იმიშა ნასულუბელო ციხეში მოინა გეგე: *ი. სამეშ., ქართ. ზეპ., გვ. 58* - ასეურ ნასამართლევო და ციხეში ნაბორღი.

ნამორ (ნაბორეს) ნამორელი. ჩქინი ლაგირიბა თხირი ნადაში თხირიშ ნაბორე რე - ჩენი მოგრო თხილი ნადისა (სახელია) თხილის ნაბორელი. ნაბორე სიმინდი თავისთ მორე ნელს ამოსული სიმინდი. *იხ. ნანტყერ; ნაბორეა. შირ. ქიხი, ზ. აჭარ. ნაბორელი დაუთესვად, შარმანდელ ნათეს მინაზე თავისთ ამოსული მცენარეულობა (ს. შინაშ., ა. დღ.).*

ნამორ (ნაბვის) ნამორი (*ს. კორეთა*).

ნამორმელა (ნაბორმელას) *მიძე. ენებ. წარს.* გეგვალანს ზნისა - ნამორმარი. მუშო მოკო მა სქანი ფარა, ნაციოლა, ნაბორმელა: *ქსს, I, გვ. 170* - მერად მინდა შენი ფული, ნაციოდვილი, ნაჯაფარი.

ნამორმელა (ნაბორმელა) *ტოპოზ. სოფელი* ნაბორაო (ნაბორმელის რაიონი) ← ნაბორაო სავანაო. *შირ. გეგვამ-ე* (გვარია). ნაბორმელა სავანისეგვი, ყარამანი თკათელე: *მსალ., გვ. 87* - ნაბორაოში რომ დამესხნენ, ყარამანი ერია.

ნამორმელა (ნაბორმელა) ნამორი, მთაში ნამორი. შა, შური, საყვარელი, ნაბორმელა ცხენი მინიხუნა: *მსალ., გვ. 50* - შოი, სულსო საყვარელი, ნაბორმელა (ნამორ) ცხენზე შევედომა. ნაბორმელა // ნაბორმელა ორინჯი - მთაში ნამორი (ნამორი) საქონელი.

ნაპეალუ მონტაჟირი-ი (ნაგეალუ მონტაჟირი) ნამთაჟი მატალი; სამტამბარში ბარბარული მატალი. შორ. ნახუთუ მონტაჟირი (მასალბი, ტ. 1V, ნაწ. 1, გვ. 213).

ნაპეანუზი (ნაგეანუზის) მიჟი. ენბი. წარს. ოგეანუჟანს, ოგეანუჟ (6) ზნათა - 1. ბანასუჟანი. შორ. გეანაჟა; 2. ნანსბაჟანი.

ნაპეინუ (ნაგეინუს) სახელი ოგეანუჟანს ზნისა - ნაპეინანაპი.

ნაპიბა (ნაგეიბას) მიჟი. ენბი. წარს. გიბუნს ზნისა - ნასბარში (ნაგობი).

ნაპოლუჟუჟი (ნაგოლუჟუს) მიჟი. ენბი. წარს. გოლოჟუნს ზნისა - ნაპეალპი. ნაგოლოჟუს კარი გუნჯი, ნაპოროჟუს დუჟილი. ჰალხ. სიბრ. 1, გვ. 103 - ნაგაღეს (ამინდს) კარი გაულე, ნესტანას (ნანვიმარს) - დაუჟებ.

ნაპორა (ნაგორას) მიჟი. ენბი. წარს. გორუნს ზნისა - ნაპბანი. ნარპაჟი. ჩქიბე გოროჟილი, მუჟ ჭირიბა, ჩქიბ თოლეჟიბი ნაგორა რე; ენგურ, გვ. 249 - ჩეიბ საყვარელი (შყვარებელი), მისი ჭირიბე, ჩეიბ თვალეზი მონადებნა.

ნაპორბალ-ი (ნაგორბალს) ზურბის, ხარხამლის (ტყავი) ნაგორბალი ტყეიბინა ჯგირი კანაჟალი - ზურგის ტყავიჟი კარგი ქალბანდა. შორ. გორბალი.

ნაპოშა (ნაგოშუს) დარჩიპაჟული (კ. ჯლავა). ნაგოშუ თუ - დარჩივებული გოჭი.

ნაბჟა (ნაგუას) სახელი ნაგუნს ზნისა - მბარბაღ ცეჟა. შორ. ნურქუა.

ნაბჟა (ნაგუბას) მიჟი. ენბი. წარს. გუბუნს ზნისა - ნაბჟი. ათაჟ წყარი გინაჟოთეჟი დონაგუბა რდუ - აქ წყალი გადანაგდები და ნაგუბი იყო.

ნაბჟაჟირი (ნაგუბურს) მიჟი. ენბი. წარს. გუბუნს ზნისა - დაბჟაჟის საჟსაჟირი.

ნაბჟა/ნაბჟანა (ნაგუნჯას) ნაჟურში, სიმინდვაცლილი ტარო. სიმინდი ლორიოლეს ლო ბრელ ნაგუბაქ ლოსქილე დარხორიბი დარხამალი - სიმინდი დაფშენს და ბევი ნაქური დარჩა ცეცხლის დასანთებად. იხ. ეუნჯა.

ნაბჟა (ნაგუბას) ნაბჟა. ტყეიბ ნაგურა ლეოს ტყეის რომ ახსინან, რჩება გული, რომელსაც ნაგურას ეძახან (მასალბი, ტ. II, ნაწ. 1, გვ. 232). შორ. გურა.

ნაბჟალ-ი (ნაგურალს) // გადატ. რჩელი, ვაჟკაცი, გულიანი. ნაგურალი ენბი ებჟარით, მონბალუნა ყანთარეჟი: მ. ხუბ., გვ. 358 - ვაჟკაცები აუყარებთ, ვაგეტობენ ქალები - ნელსზეთი უსახელოებინათ ჩასმულები (კ. ჭარ.).

ნაბჟანა (ნაგურინას) მიჟი. ენბი. წარს. ჯეარბანანარი, ბვირბვირბანდამგული. ოსური ახალი ნაგურგინა ცუღეს პუნლე: ი. ყოშ, გვ. 156 - ცოლი ახლავარბანერილი სახლში მყავდა. 0 ნაგურგინა ბუქელი ჯერისნურის ბუქელი.

ნაბჟანბ (ნაგურინგს) იგივეა, რაც ნაგურგინა, - ბვირბვირბანდამგო (საქორინი სამკაული). ნაგურგინგ მანათეჟი სგოლუგ ტოლაყენდასენი: კ. საბუჟ, ქართ. ზეპ., გვ. 46 - საგვირგვირო მანეთები მგიდაზე ცვიოვებს. შორ. ახლავარბანა.

ნაბჟაჟი (ნაგურეჟის) მიჟი. ენბი. წარს. ოგურუანს ზნისა - ნასნაჟი. მუჭოტი ნაგურეჟი აფუღუნი, თუმი თქოჟ: ა. ცაგ., გვ. 3 - როგორც ნასნაჟი ჰქონდა, ისე თქვა. 2 'მინამსბაჟანი.

ნაბჟა (ნაგუბას) იგივეა, რაც გუნჯა, - სიმინდის ტაროს გული, რომელზედაც სიმინდის მარცვლები არის. შორ. გურ. ნაგულა სიმინდის ტაროს მარცვლაგაცილო გული (ს. ჯ.).

ნაბჟარჩილუ ბინი (ნაღმორჩილუ გინს) იხ. დამორჩილუბი გინი, - შემოდგომას დაბადებული ხბო, - შემოდგომურა.

ნაბჟაჟა (ნაღარბას) სახელი უნადაარენს (ღროს) ზნისა - ჩასაჟრაჟა; დროის შირჩაჟა. დეუნადაარენს დრო, მუგანსით ცუღეს ვარღუნი - შეურჩიეს დრო, როდესაც სახლში არ იყო.

ნაბჟა (ნაღალს) მიჟი. ენბი. წარს. დაღუნს ზნისა - ნაბალი. ცხენს უკახალი ეურხის ნადაღა ვიოხედუ - ცხენს უკან ფეხზე დაწადლი ემწეოდა.

ნაბჟარჩი (ნაღალურს) მიჟი. ენბი. წარს. დაღუნს ზნისა - დაღალვის საჟსაჟირი.

ნაბჟაჟურჟი (ნაღარბურჟს) ნაცეცხლარი. ნადაჩხერცე გგმორჩინდ ჰყონწყი - ნაცეცხლარზე გამორბდება ჭენწყი. შორ. დარხორი.

ნაბჟარბანა (ნაღვირბანას) მიჟი. ენბი. წარს. დგორდგონუნს ზნისა - მომანთსჟანი; მომსჟირი.

ნაბჟარბანაჟირი (ნაღვირბანურს) მიჟი. ენბი. წარს. დგორდგონუნს ზნისა - მომსჟირის, მომსჟირის საჟსაჟირი.

ნაბჟაჟა (ნაღვებობას) მშობელობა, ნაბაჟა. პაჟას მუთი ნაღვებობა ქუღალეუნი, არბას ართი დარხორი ქეზონტუ: ი. ყოშ, გვ. 8 - მღვდელს რაც ნაგებობა ჰქონდა, ყველას ერთად ცეცხლი ნაუკიდა. შორ. დგუგმა.

ნაბჟაჟირი (ნაღვობორას) მიჟი. ენბი. წარს. დგუმორუნს ზნისა - ნაბჟაჟირი.

გვ. 156 - შემდეგ არაფერი არ შენაღვლება, უკან დაბრუნოს.

ნამსაკე (ნამსაკეას) მიჰქ. ერძ. წარს. შაკეუნს ზნისა - ნათქაველი, ბათქაველი.

ნამსალე (ნამალაქუს) მიჰქ. ერძ. წარს. უშალანს ზნისა - ნასურვენი; დანაქირები. ჯგირ მუთუნი ნამალაქუ იმი მითინს ვაუძიურ - კარგი რაიმე დანაქირები მისი არავსე უნახავს.

ნამარალ-ი, ნამარალუ (ნამარალუს) მიჰქ. ერძ. წარს. შარალენს ზნისა - ნაზარალექი. ჩქიმი ჩხუმი ნამარალი აართი თორს მითრეთით: 2 ბუბ., გვ. 349 - ჩემი ძროხის ნამარალევი ერთი ორად მიირთვით.

ნამარსულუ (ნამარსულუს) ნახაფსულარი, ვინც (რაც) ზაფსული გამორიარა - ნამარსულუ ბარკო მთონს ქიმინახე ოკო - ნამარსულარი ტანსაცმელ ზამთარში უნდა შეინახო. შორ. მარსულა.

ნამაქუმ-ი (ნამაქუმის) მიჰქ. ერძ. წარს. შექუნს ზნისა - ნამაქმი, ნარტაქმი (მარტად). სიკომ ეტიომ ნამაქეფის ქოჯიორუნს ოქიშის: ქინს I, გვ. 310 - აიკოს ჯიხის ნარტაქანს ზურგზე შეაბრებუა (დაგანადაუ)... შორ. შეაბაფი.

ნამიქარი-ი (ნამიქარის) ნამიქარქი, მხიმივენი მიცემული. ათუნენს ულუნია არბასია თითო ჯვენი ქესეფია, მუაქარქიში ნამიქეთრია: 2 ბუბ., გვ. 49 - ამათ აქესო ყველათი თითო ძველი ციხეთი, მანაქარქის ნამიქეთრით.

ნამიმა (ნამიმას) მიჰქ. ერძ. წარს. შიმუნს ზნისა - ნამიმი.

ნამიშორ-ი (ნამიშორის) მიჰქ. ერძ. წარს. შიმუნს ზნისა - ნამიშორი გამორქი.

ნამირა (ნამირას) მიჰქ. ერძ. წარს. შირუნს ზნისა - ნამირაქი. ნამირა ბეამე იშნაღვლი კუალი - ნამირაქი რიხისგან ამოყვანილი ყველი.

ნამირინა (ნამირინას) მიჰქ. ერძ. წარს. შირთინუნს ზნისა - ნამირინა ნამირალი.

ნამირქარი-ი (ნამირქარის) მიჰქ. ერძ. წარს. შირუნს ზნისა - ნამირქარი საფასური (ბასამრქალუ).

ნამირინქუ (ნამირინქუს) იგივეა, რაც ნამოთუ, - ნამამირალი, ნამამირაქი, ვინც (ან რაც) ზამთარი გამორქი. ნამოთუ (ნამოთონქუ) გინი მუეხე ჩხოუს - ნამამირევი ხბო ჰყავს (უზის) ძროხას. შორ. მითინი, მითინი.

ნამიქალა, ნამიქალა (ნამიქალას, ნამიქალას) მიჰქ. ერძ. წარს. უშოქუნს ზნისა - 'დანამარაქი; ნამიქალი; რამა - მინამაქი. ჰუქერი კომიშე ულდე ნამოქუნა: ა. თაყ.

გვ. 5 - ჭყიანი კაცისგან ჰქონდა დანაბარები (რჩევა მიცემული).

ნამიქალა (ნამიქალას) იგივეა, რაც ნამოქუნა, - მიჰქ. ერძ. წარს. შოქუნს ზნისა - ნამიქალი. ქიმეხეხალი, მხეხი ნამოქუნა რდენი - მიხეხი, სხვისი ნამიქალი რომ იყო. შორ. მოქუნა.

ნამიქალარი-ი (ნამიქალარის) მიჰქ. ერძ. წარს. უშოქუნს ზნისა - რამიქალი (ნამიქალას) საფასური.

ნამიქარა (ნამიქარას) მიჰქ. ერძ. წარს. შორთუნს ზნისა - რამიქარა გამარქი ნამიქალი.

ნამიქარა (ნამიქარას), ნამიქარა-ი (ნამიქარის) მიჰქ. ერძ. წარს. შოქუნს ზნისა - ნამიქარაქი.

ნამიქარა (ნამიქარას) იხ. ნამიქარა.

ნამიქარა-ი (ნამიქარის) მიჰქ. ერძ. წარს. შოქუნს ზნისა - რამიქარა საფასური.

ნამიქარა (ნამიქარას) მიჰქ. ერძ. წარს. შორთუნს ზნისა - ნამიქარალი. იხ. მორქალი.

ნამიქარა (ნამიქარას) საფარქი, ნამიქარა (ქ. ქარ). ნამიქარა (ნამიქარას) მიჰქ. ერძ. წარს. შორთუნს ზნისა - 'დანამიქარი.

ნამიქარა (ნამიქარას) მიჰქ. ერძ. წარს. შორთუნს ზნისა - ნამიქარალი ნამიქარა. იხ. ნამიქარა. ნამიქარა (ნამიქარას) მიჰქ. ერძ. წარს. შორთუნს ზნისა - ნამიქარალი ნამიქარა. იხ. ნამიქარა.

ნამიქარა (ნამიქარას) მიჰქ. ერძ. წარს. შორთუნს ზნისა - ნამიქარალი ნამიქარა. იხ. ნამიქარა.

ნამიქარა (ნამიქარას) მიჰქ. ერძ. წარს. შორთუნს ზნისა - ნამიქარალი ნამიქარა. იხ. ნამიქარა.

ნამიქარა (ნამიქარას) მიჰქ. ერძ. წარს. შორთუნს ზნისა - ნამიქარალი ნამიქარა. იხ. ნამიქარა.

ნამიქარა (ნამიქარას) მიჰქ. ერძ. წარს. შორთუნს ზნისა - ნამიქარალი ნამიქარა. იხ. ნამიქარა.

ნამიქარა (ნამიქარას) მიჰქ. ერძ. წარს. შორთუნს ზნისა - ნამიქარალი ნამიქარა. იხ. ნამიქარა.

ნამიქარა (ნამიქარას) მიჰქ. ერძ. წარს. შორთუნს ზნისა - ნამიქარალი ნამიქარა. იხ. ნამიქარა.

ნამიქარა (ნამიქარას) მიჰქ. ერძ. წარს. შორთუნს ზნისა - ნამიქარალი ნამიქარა. იხ. ნამიქარა.

ნამიქარა (ნამიქარას) მიჰქ. ერძ. წარს. შორთუნს ზნისა - ნამიქარალი ნამიქარა. იხ. ნამიქარა.

ბოთლი ნელრევით გამორევცილი
(გამონარეცი) აქვს კარგად.

ნათიშა (ნათებსა) სახელი ანათენს ზმნისა -
ნათიშაბა. ბჰაშ ჩხოროია ორ ქიანას ანათენს -
მზის სივრცეები მთელ ქვეყანას (ყველა ქვეყანას)
ანათებს.

ანათენს (ბანათუ განათა, ბანათაშა
გაუნათებია, ბონონათაშა) განათებდა თურმე)
ერძმ ანათებს.

ინათენს (ბინათუ განათა, ბანათაშა
გაუნათებია) *ერძმ* სათვ. ქვ. ანათენს
ზმნისა - ინათებს.

უნათენს (ბუნათუ გაუნათა, ბანათაშა
გაუნათებია) *ერძმ* სასხ. ქვ. ანათენს ზმნისა
- უნათებს.

ინათებუენს (ბინათუ განათდა, ბანათაშა
განათებულა) *ერძმ* ენებ. ანათენს ზმნისა -
ნათდება.

ენათებუენს (ბანათუ გაუნათდა, ბანათაშა
განათებია) *ერძმ* ენებ. უნათენს ზმნისა -
უნათდება.

ინათენს, ინათინენს (ინათინა შესაძლებელი
გახდა განათება, -, -) *ერძმ* შესაძლ. ენებ.
ანათენს ზმნისა - შეიძლება განათდეს
(განათება).

ანათენს, ანათინენს (ანათინა შეძლო
'გა'ნათებინა, -, ნონათაშა) შესაძლ. ენებ.
'გა'ნათება) *ერძმ* შესაძლ. ენებ. უნათენს
ზმნისა - შეუძლია ანათოს.

ორათებაფუნს (ორათაშა ანათებინა,
უნათაშა ანათებინა, ნონათაშა) ანათებინებდა
თურმე) *კაჟმ*. ანათენს ზმნისა - ანათებინებს.

ბანათაშა *მიჭლ. მოქმ.* 'გა'ნათებელი.
ონათაშა *მიჭლ. ენებ. ზე.* 'გა'ნათებელი.
ბანათაშა *მიჭლ. ენებ. წარს.* განათებელი.
ნანათაშა *მიჭლ. ენებ. წარს.* 'გა'ნათებთი.
ნანათაშა *მიჭლ. ენებ. წარს.* განათების
საფასური.
უნათაშა, ბუნათაშა *მიჭლ. უარყ.* 'გა'უნათებელი.
ჰორ. სინთე, სინათე.

ნათიშა (ნათებულს) *მიჭლ. ენებ. წარს.*
ანათენს ზმნისა - 'განათიშა'ლი.

ნათიშა (ნათიელ/რს) ნათიშა. იმი შური
ნათიერს ორდას! - იმის სული ნათელში
იყოს. მნათელში წაშალი სიმრთელის ნამაღ.
ნათიელ შ წაშალე შხვაშხვანერე
კაჟენს: ათა, *1, გვ. 19* - სიმრთელის
(ჯანმრთელობის) ნამაღს სხვადასხვანაირს
ნაყავს.

ნათიშა (ნათესეს) ნათიშა. ნათესე ღო
მოვგარეფი უკორდებ: *ა. ყოფ შ. გვ. 157* -
ნათესავი დ მოკეთეფი უყვარდა.
გოუმორბეგას... თიშ ნათესე, თიში
გვარყ: *კ. საბუ შ., ქმს, გვ. 125* - გაუმარჯოს...

მის ნათესავს, მის გვარს ადამიანიშ ნათესავს
თაშ მუშენი გაწვალა? *ქმს, 1, გვ. 50* -
ადამიანის ნათესავს ასე რატომ განწვალა?

ნათიშა-მოქმებ (ნათესე-მოვგარეფს) ნათიშა-
მოქმებ. *ჰორ. მოვგარეფ.*

ნათიშა (ნათიას) ულუშა. ეშა კოჩიშ ნათი
გენსქელადი ორო იყი: *მ. ზემ., გვ. 276* -
ამდენი კაცის ულუშის ნარჩენი ყოველთვის
იქნება. *ჰორ. თია.*

ნათიშა, **ნათიშა** (ნათიშინას) *მიჭლ.*
ენებ. წარს. თითხონუნს ზმნისა -
ნათიშინა. იმი ნათითხონა სუმარიაშ
ვეშინი - მის ნათიშინის სტუმართან შიტანა
არ შეიძლება.

ნათიშა (ნათიელ/რს) *მიჭლ. ენებ. წარს.* ნათუნს
ზმნისა - შონათიშა. თქვა ვაყოფეთ
ნათილია: *მ. ზემ., გვ. 6* - თქვენ არ
ყოფილართ მონათელური.

ნათიშა (ნათინას) *მიჭლ. ენებ. წარს.* ოთინანს
ზმნისა - ბაბედა; ნაჰკლის შიში. ომქურე,
ინგაშა იმწინილდე ვანათინანს -
ეშინა, ქაში ამოსანმენდად ვერ გაბედავს
ჩასვლას.

ნათიშა (ნათინურს) *მიჭლ. ენებ. წარს.*
ოთინანს ზმნისა - ბასამრეჰლო ნაჰკლის
ბაბედასთიში.

ნათიშა (ნათიორას) *მიჭლ. ენებ. წარს.* თიორანს
ზმნისა - ნეცვალი. ნათიორა აჟუ ბარგი
სომილდე - გადნაცვალი აქვს ტანსაცვლი
სომილდე. *ჰორ. ნოთორი.*

ნათიშა, **ნათიშა** (ნათიორურს) *მიჭლ.*
ენებ. წარს. თიორანს ზმნისა - ნეცვალის
საშასური.

ნათიშა (ნათიორქას) *მიჭლ. ენებ. წარს.* თიორქუნს
ზმნისა - ნათიორქა.

ნათიშა (ნათიორქანას) *მიჭლ. ენებ. წარს.*
შითიორქუნს ზმნისა - თქარა-
თქარით ნარბანი.

ნათიშა, **ნათიშა** (ნათიორქუნს) *მიჭლ. ენებ. წარს.*
შითიორქუნს ზმნისა - ბასამრეჰლო
თიორქუნსთიში.

ნათიშა (ნათიშას) *მიჭლ. ენებ. წარს.* თიშუნს
ზმნისა - 'განათიში.

ნათიშა, **ნათიშა** (ნათიორქუნს) *მიჭლ.*
ენებ. წარს. თიშუნს ზმნისა - ბასამრეჰლო
ნათიორქუნსთიში.

ნათიშა (ნათილას) *მიჭლ. ენებ. წარს.* თოლუნს
ზმნისა - ნათილი. ჩქიმ ჩონგური, გორქვდანი,
ნათილარე მარგალითი: *ქმს, 1, გვ. 339* -
ჩემი ჩონგური, იცოდნე, გათილია (ნათილია)
მეგრელის მიერ. ჯამი ნათილარე აქოსუმუ
ღო დამიორს ქაშაარდე - ხის ნათილი
მოაგროვა (მხეცება) და ცეცხლზე ნაყარა.

ნათიურა (ნათიურა) ნათიურა, თხალნაქარა, თხალნაქარა. ჰაერ რენი გამობქვლო გამობქვლო გეალა ნათიურა: *ქს, I, გვ. 24* – არ ვიცი ჰაერა, თუ (არ ვიცი) სულაც გათავალული (ნათიურა). მიღგატურენ გამობქვლო, ქომობქვლონსუ ნათიურა: *ქს, I, გვ. 223* – ვილაცამა გამობქვლო, შემიჭამა ავმა თვალმა (ქე მიჭამს ავი თვალა).

ნათიურა (ნათიურა) იგივეა, რაც ნათიურა. **ნათიურა-ი** (ნათიურა) *მიღ. გვ. წარს.* ოთომუნანს ზმინს – ანაწუპანი. ნათიურა იქი ქობალინი ჰკომუნს მუ ურგუც – აფუებელი პურის ჭამას რა სჯობს.

ნათიურა (ნათიურა) *მიღ. გვ. წარს.* თორსუნს ზმინს – მამარად ნათიურა (ნათიურა).

ნათიურა (ნათიურა) სახელ ნათიურა ზმინს – 1. მონათიურა. ჩქეთ მორკუნა ნათიურა: *კ. სამეშ., ქს, გვ. 132* – ჩვენ გვაკლია მონათიურა. ჩხორიმა დონათენი, იმენი მითუნ ვახვარუნია: *საღ. სიბრ., I, გვ. 166* – ცხრაჯერ რომ მონათიურა, მინც არაფერი შევიღოს. ბრელი ურჯული უნათიურა: *შ. ბერ., გვ. 70* – ბეერი ურჯული მოუნათიურა. 2. ბაბუტპანი (მამარად) ცემა, სანამ მონათიურა ნათიურა. გური მათიურებავუ დონათიურა – გაბარაზად მამარად სჯობს. 3. ნათიურა. შუღარენი ქიმიონათიურა ს: *გყას: მ. ბუძ., გვ. 67* – რაღაც ანათიურა ტყეში. ქუმიონათიურა სქანი სახე: *ქს, I, გვ. 176* – მონათიურა შენი სახე. ნათიურა/ნათიურა (‘მონათიურა/ნათიურა, ‘მონათიურა/ნათიურა, ‘მონათიურა/ნათიურა) ‘მონათიურა/ნათიურა (‘მონათიურა/ნათიურა) თორმე) გრდ. ნათიურა; ანათიურა; მამარად სჯობს.

ინათიურა (‘მონათიურა/ნათიურა, ‘მონათიურა/ნათიურა) ‘მონათიურა/ნათიურა) გრდ. სათა. ქე. ნათიურა ს ზმინს – ინათიურა; ინათიურა. უნათიურა (‘მონათიურა/ნათიურა, ‘მონათიურა/ნათიურა) ‘მონათიურა/ნათიურა) გრდ. სახ. ქე. ნათიურა ს ზმინს – უნათიურა; უნათიურა. ინათიურა (‘მონათიურა/ნათიურა, ‘მონათიურა/ნათიურა) ‘მონათიურა/ნათიურა) გრდ. გვ. ნათიურა ს ზმინს – ინათიურა; ნათიურა.

ანათიურა (‘მონათიურა/ნათიურა, ‘მონათიურა/ნათიურა) ‘მონათიურა/ნათიურა) გრდ. გვ. უნათიურა ს ზმინს – ენათიურა; ენათიურა.

ინათიურა (‘მონათიურა/ნათიურა, ‘მონათიურა/ნათიურა) ‘მონათიურა/ნათიურა) გრდ. გვ. უნათიურა ს ზმინს – ენათიურა; ენათიურა.

ანათიურა (‘მონათიურა/ნათიურა, ‘მონათიურა/ნათიურა) ‘მონათიურა/ნათიურა) გრდ. გვ. უნათიურა ს ზმინს – ენათიურა; ენათიურა.

ინათიურა (‘მონათიურა/ნათიურა, ‘მონათიურა/ნათიურა) ‘მონათიურა/ნათიურა) გრდ. გვ. უნათიურა ს ზმინს – ენათიურა; ენათიურა.

ანათიურა (‘მონათიურა/ნათიურა, ‘მონათიურა/ნათიურა) ‘მონათიურა/ნათიურა) გრდ. გვ. უნათიურა ს ზმინს – ენათიურა; ენათიურა.

ინათიურა (‘მონათიურა/ნათიურა, ‘მონათიურა/ნათიურა) ‘მონათიურა/ნათიურა) გრდ. გვ. უნათიურა ს ზმინს – ენათიურა; ენათიურა.

ანათიურა (‘მონათიურა/ნათიურა, ‘მონათიურა/ნათიურა) ‘მონათიურა/ნათიურა) გრდ. გვ. უნათიურა ს ზმინს – ენათიურა; ენათიურა.

ინათიურა (‘მონათიურა/ნათიურა, ‘მონათიურა/ნათიურა) ‘მონათიურა/ნათიურა) გრდ. გვ. უნათიურა ს ზმინს – ენათიურა; ენათიურა.

ანათიურა; ანათიურა. მონათიურა *მიღ. მოქ.* ‘მონათიურა. მონათიურა *მიღ. გვ. მქ.* ‘მონათიურა; მამარად სჯობს.

ნათიურა *მიღ. გვ. წარს.* ნათიურა; მამარად სჯობს.

ნათიურა *მიღ. გვ. წარს.* ნათიურა.

ნათიურა *მიღ. გვ. წარს.* მონათიურა საფასური.

ნათიურა *მიღ. ურჯ.* ‘მონათიურა.

ნათიურა (ნათიურა) *მიღ. გვ. წარს.* თუთქუნს ზმინს – ნათიურა.

ნათიურა (ნათიურა) *მიღ. გვ. წარს.* თუთქუნს ზმინს – მათიურა სავსასური.

ნათიურა (ნათიურა) *მიღ. გვ. წარს.* თუთქუნს ზმინს – მონათიურა მათიურა, ნათიურა. თემი დიკომინუასი ლორიონთია, ჩქიმიონათიურა ჩერია ვაგონჭუდსია: *ს. მასალ., გვ. 336* – ისე ვაგონჭუდსი ლმერთმაო, ჩქიმიონათიურა არ გვებოდესო (წყველს).

ნათიურა (ნათიურა) *მიღ. გვ. წარს.* თუთქუნს ზმინს – ნათიურა.

ნათიურა/ი (ნათიურა/ი) *მიღ. გვ. წარს.* თუთქუნს ზმინს – ნათიურა/ი. ნათიურა/ი ს პირველ დღას ცა ფულუნს, მათიურა დღას – დღას დონათიურა დღას ქვანას ურქე: *ა. ცან., გვ. 115* – ნათიურა/ი პირველ დღეს ცა მალავს, მორკ დღეს – მინა და მესამე დღეს ქვანამ იცისო. ‘ქო’ მათიურა/ი და აწვი უარში რაგადი ეგმობლებუ – ‘ქი’ მათიურა/ი ნათიურა/ი და აწვი უარში თქმა არ შეიძლება. *შორ. ნათიურა.*

ნათიურა/ი (ნათიურა/ი) *იხ. ნათიურა/ი.*

ნათიურა/ი (ნათიურა/ი) *იხ. ნათიურა/ი.*

ნათიურა/ი (ნათიურა/ი) *მიღ. გვ. წარს.* თხალუნს ზმინს – ნათიურა/ი. ათე ძღაბი ოსქელიდანდ ბოშის ნათიურა/ი ოქუმალით: *ი. იოფ., გვ. 106* – ეს გოგო არჩენდა ბიჭს ნათიურა/ი საქმლით.

ნათიურა/ი (ნათიურა/ი) *მიღ. გვ. წარს.* თხილანს ზმინს – ნათიურა/ი, ნამწყაშინი.

ნათიურა/ი, **ნათიურა/ი** (ნათიურა/ი) იგივეა, რაც ნათიურა/ი, – ნათიურა/ი. ჩილი ქომონს ვაგონა-და, ნათიურა/ი იცინია: *ი. სანოკ., გვ. 264* – უნათიურა/ი თუ არ ჰვავს, ნათიურა/ი იქნებაო.

ნათიურა/ი (ნათიურა/ი) *მიღ. გვ. წარს.* თხიურა/ი უნს ზმინს – ნათიურა/ი.

ნათიურა/ი (ნათიურა/ი) *მიღ. გვ. წარს.* თხიურა/ი უნს ზმინს – ნათიურა/ი.

ნათიურა/ი (ნათიურა/ი) *მიღ. გვ. წარს.* თხიურა/ი უნს ზმინს – ნათიურა/ი.

ნათიურა/ი (ნათიურა/ი) *მიღ. გვ. წარს.* თხიურა/ი უნს ზმინს – ნათიურა/ი.

ნათიურა/ი (ნათიურა/ი) *მიღ. გვ. წარს.* თხიურა/ი უნს ზმინს – ნათიურა/ი.

ნათსოზაპარე-ი (ნათსოზელ უერს) მიძე. ენებ.
წარს. თ ხო ბ ე ლ ა ნ ს ზმნისა - ლაჰაზობის,
ღასამენის მიზნით თსორიგის საშასური.

ნათსოზინა (ნათსოზინას) მიძე. ენებ. წარს.
თ ხო მ უ (ნ) ზმნისა - ნადვინი.

ნათსორა (ნათსორას) მიძე. ენებ. წარს.
თ ხო რ უ ნ ს ზმნისა - ბათსრინი, -
ნათსარი. სქან(ი) ნათ ხო რ ა სამარეს
კისერიშა ვობუ კირა; *ახს. I, გვ. 44* - შენს
მიერ გათხრილ საფლავში ყელამდე მადქეს კირი.

ნათსორაპარე-ი (ნათსორაუერს) მიძე. ენებ. წარს.
თ ხო რ უ ნ ს ზმნისა - 'ბათსრისა საშასური.

ნათსუა (ნათსუას) მიძე. ენებ. წარს. თ ხ უ ლ ე ნ ს
ზმნისა - ნათსოვი. ბრელ კოს მუშ ხე ღო
ბირეულ ნათ ხ უ ა აფუნია; *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 20* - ბერე კაცს თავისი ხელი და მუხლი ნათსოვი
აქესო. წარმულერი თი დროში ნათ ხ უ ა
საქმეში წუთიქ; *მ. ხუბ., გვ. 26* - წარმოუდგა იმ
დროის ნათსოვი საქმის ნუთი. იმეხლი რე,
მიღენითი პატიოსან ნათ ხ უ ა ს; *მ. ხუბ., გვ. 351* - იმეხია, რომ მიიღებთ პატიოსან ნათსოვს.

ნათსუფსი (ნათსუფესი) მიძე. ენებ. წარს.
ო თ ხ ი ი ნ ს ზმნისა - ნათსოვარი.

ნაიპ (ნაიას) იგივეა, რაც ნ ა ნ ა ი ა , - დედიკო.
ნ ა ი ა , თ ე ჩქ ე სოლე მობოთითი, ქობიჭია;
ახს. II, გვ. 42 - დედიკო, ეს ჩვენ საიდან
მოვედით, მითხარო. შდრ. ნანა.

ნაიპ (ნაიას) ნარჩენი, ღალუული; ნამოლარა.
ნაია კვერეხი ბოლოს დადებული კვერცხი. ნაია
საპონი ნარჩენი საპონი.

ნაინალე, ნაინალე, ნაინალე (ნაინალეუეს) მიძე.
ენებ. წარს. ნი ნ ა ლ ე ნ ს ზმნისა - ნამსახური.
ღინტერეს ჯევეში ნ ა ი ნ ა ლ ე მინისტრე;
მ. ხუბ., გვ. 291 - დაინტერესდა ძველი ნამსახური
მინისტრი. სი ვიქე, სო მჩეჯალთ, სო მის უღუ
ნ ა ი ნ ა ლ ე ; *გვრისი, გვ. 128* - შენ იცი, ვინ სად
შემცდარა, ვის სად მიუძღვის ამაგი (ვის სად
აქეს ნამსახური).

ნაინალეპარე-ი (ნაინალეუერს) მიძე. ენებ. წარს.
ნი ნ ა ლ ე ნ ს ზმნისა - მსახურების
(ნამსახურობის) საშასური.

ნაინაუ (ნაინაუეს) ადგილი, სადაც აღრა ჭა
იქო. ათე ნ ა ი ნ ა ჳ ე ს გვერთე ფერ ჯაქე, მუთონ
მოსაჯლის მიღანდენ ფერ ჯაქე; *მ. ხუბ., გვ. 230* -
ამ ადრე ჭის ადვილზე აღმოკვანდა ისეთი ხე,
რამე მოსავალს რომ მოიტანდა ისეთი ხე. შდრ.
ინჟა.

ნაინსორე, ნაინსორე (ნაისი/გრეუეს) ადგილი,
სადაც აღრა ისლი იქო, - ნაისლარი.

ნაპა (ნაკას) სწორი ადგილი, მინდორი (*ი. ყოფშ.*)
შდრ. ვოთე.

ნაპაპაპა (ნაკაპეგას) ადგილი; მოზრდილი.
ართი ორთალი ღიხა ნ ა კ ა ბ ე ჳ ა თ
ლოფთასია - ერთი ქვევა მინა ნადრევად

დათესიყო. ართი თხა მა ქოპუნელუ, თინა
ხოლო ნ ა კ ა ბ ე ჳ ა ; *ახს. გვ. 240* - ერთი თხა მე
მყავდა, ისიც ცოტა მოზრდილი. შდრ. კაბეტი.

ნაპაპა (ნაკაპას) მიძე. ენებ. წარს. კ ა თ ა ნ ს
ზმნისა - ნაპარი; ნაპარეპარი. ნ ა კ ა თ ა
თხალენს ქაში ჩხაკაფი უჩქენია; *ხალხ. სიძრ., I,
გვ. 103* - ნაყარა (შერეულმა) თხებმა რქების
ჩხაკაუნი იციანო.

ნაპაპაპი (ნაკაპეფის) იხ. ნაკაპა, - მიძე. ენებ.
წარს. უ კ ა თ უ ა ნ ს ზმნისა - შირაქული,
ნარაპი.

ნაპაპარე-ი (ნაკაპეუერს) მიძე. ენებ. წარს.
კ ა თ ა ნ ს ზმნისა - ბრომეპის, შირაქის
საშასური.

ნაპაპა (ნაკაპას) 1. ნაპაპი, ანო; ნაპაპი ტყე
საპანად (*მ. ყირიკი*). ღიო ტყას ღოკვათუნა,
უკული გვერეზუნა (გვერეზუნა), მაგირა
წანას ვეიოფლაფუნა ღო უკული ღიხა
იყუაფუ ღიღუული - ჯორ ტყეს გაკაფუნენ
(დაჭრინა), შემდეგ გადაწვენენ, მეორე წელს
ტყეს არ მისცემენ აღმოცენის საშუალებას და
შემდეგ მინა იქნება დიდებული. 2. მიძე. ენებ.
წარს. კ ა კ ე ნ ს ზმნისა - ნანაპი. იხ. კაკუა.

ნაპაპა ორე-ი (ნაკაპა ოლერს) ორეპის გუპა;
ბაია; ორეპის ცენტრში შაპი წარტილი.
ხანდას თო ღ ი შ ნ ა კ ა კ ა ს ანწი სინთექ
ქემატე - შრომაში თვალის გუგამი ახლა
სინთექ მოუფიდა. შდრ. თოლიში ჭურჭული.

ნაპაპალა, ნაპაპალე (ნაკაპალას,
ნაკაპალეუ-ს) მიძე. ენებ. წარს. კ ა კ ა ლ ე ნ ს
ზმნისა - 1. ღანაპარეპი, - 'წანასაუზამი.
ამჭარენ ნ ა კ ა კ ა ლ ე ვორექ - ამ დღისა
ნასაუზამი ვარ. 2. ღანამარეპი.

ნაპაპალეპარე-ი (ნაკაპალეუერს) მიძე. ენებ. წარს.
კ ა კ ა ლ ა ნ ს ; ო კ ა კ ა ლ ე უ ა ნ ს ზმნათა - 1.
საუზამის საშასური. 2. ღამარეპი,
გარცემლის ბაცემლის საშასური.

ნაპაპაპი (ნაკაპეფის) მიძე. ენებ. წარს.
უ კ ა ვ ა ნ ს ზმნისა - ნაპაპეპი.

ნაპაპე (ნაკაპეს) იგივეა, რაც ნ ა კ ა კ ა , - მიძე.
ენებ. წარს. კ ა კ ე ნ ს ზმნისა - ნანაპი.

ნაპაპეპა (ნაკაპეფას) მიძე. ენებ. წარს.
კ ა კ ე რ ა ნ ს ზმნისა - 'ღანასაუზამი. შდრ.
კაკუარა (თუმა).

ნაპაპეპარე-ი (ნაკაპეუერს) მიძე. ენებ. წარს.
კ ა კ ე რ ა ნ ს ზმნისა - ღანაუზამის
საშასური (ბასამარეპი).

ნაპაპეპა (ნაკალეფას) მიძე. ენებ. წარს.
კ ა ლ ი ფ ა ნ ს ზმნისა - ნაბრომეპი.

ნაპარაპე (ნაკარაქეს) ცხრის ჯიშია. შვი ფერის,
ტანი და დუმა მოზრდილი აქეს, მატყლი -
საუკეთესო.

ნაპარე, ნაპარე (ნაკარეს, ნაკარეო)
ნაპარეპი; ადგილი, სადაც აღრა კარავი

იღბა. აფხაზი ნაკარუს გიხვამანდუა: *ი. ყოფშ., გვ. 179* – აფხაზი ნაკარაზე (სადაც ადრე კარაგი იდგა) ლოცულობდაო. *შღრ. კარგი. ნაპარსუ (ნაკარუს)* აბგილი, სადაც აღრე პარი იპი, – ნაპარალი. *შღრ. კარი.*

ნაპასა (ნაკასას) *მიძე. ენებ. წარს.* კასუნს ზმნისა – ნაბჟინი. ნახორხაში ფეჩქიშ ვედრო ნაკასა მათუ – ნახებრის ლუმელის ვედრო და ნატენი მატეს.

ნაპასპერი (ნაკასურის) *მიძე. ენებ. წარს.* კასუნს ზმნისა – ბასამარჯალო რისამე ღატენისათვის.

ნაპასუ (ნაკასას) *მიძე. ენებ. წარს.* კასუნს (შურს) ზმნისა – ნაპასენი (ხმაურით სუნთქვა). ქრისტიანეს ქანგარუნდ ჩქიში შურიში მუნაკასა: *შ. ბერ., გვ. 192* – ქრისტიანს აატორებდა ჩემი სულის (ხმაურით) ნასუნთქი (ნაქმენი).

ნაპაძიბი, ნაპაძიბუ (ნაკეთების, ნაკეთებს) *მიძე. ენებ. წარს.* აკეთენს ზმნისა – ნაპაძიბი. არბო უქეიღაში ნაკეთებურენია: *ი. ყოფშ., გვ. 13* – ყველა უქემ დღეს არისო ნაკეთები (გაკეთებული). უძღვინეს ოდიშის საკუთარი ნაკეთებუ: *მასალ., გვ. 20* – უძღვინეს ოდიშს საკუთარად გაკეთებულ.

ნაპაძიბიშპერი (ნაკეთებურის) *მიძე. ენებ. წარს.* აკეთენს ზმნისა – ბასამარჯალო ნაპაძიბისათვის. ყუღუმ ნაკეთებური ომი მანათი ფარა ხეს მიათოვს – სახლის გაკეთების საფასური ასი მანეთი ფული ხელში მიათოვს.

ნაპალ-ი (ნაკელრის) სამონლის ბანაპალი, – ნაპალი, ნაპი. *შღრ. წყირე; მინწა (ქ. ქარ).*

ნაპალუ (ნაკელუას) სახელი ნაკელანს ზმნისა – ნაკალის შიპანა მინისი ბასანომიარებად. გამარხულს ხონჯაშუხ ნაკელანდეს ღიხას – გაზფულზე მოხვამდე ნაკელი შუქორდათ მინაში (ანაკელანდენდენ). *ი. გადატ. მაგარდ გალანდღე.* ნაკელანს (ნაპალუ გაანოიერა ნაკელით, შაპალუ ნაკელით გაუნოიერება, ნაპალუშენ) ნაკელით ანოიერებდა თურმე *გრძმ.* ნაკელით ანოიერებს, – ანაკელებს. უნაკელანს (ნაპალუ ნაკელით გაუნოიერა, შაპალუ ნაკელით გაუნოიერება) *გრძმ. სასხე. ქე.* ნაკელანს ზმნისა – ნაკელით უნოიერებს, – უნაკელებს.

ინაკელუენ (წინაპალუ ნაკელით განოიერდა, წინაპალუ ნაკელით განოიერებულა) *გრძე. ენებ.* უნაკელანს ზმნისა – ნაკელით ნოიერდება, ნაკელიანდება. ინაკელენ (წინაპალუ შესაძლებელი გახდა ნაკელით განოიერება, –) *გრძე. შესაძლ. ენებ.* ნაკელანს ზმნისა – შეიძლება ნაკელით

განოიერდეს. ანაკელენ (წინაპალუ შეძლო ნაკელით განოიერებინა, – წინაპალუშენ) შესძლებია ნაკელი შეეცანა) *გრძე. შესაძლ. ენებ.* უნაკელანს ზმნისა – შეუძლია ნაკელით გაანოიეროს. ონაკელებაფუნს (წინაპალუაშუა ნაკელით გაანოიერებინა, წინაპალუაშუა ნაკელით გაუნოიერებინება, წინაპალუაშუა ნაკელით ანოიერებინებდა თურმე) *კაფ. ზ.* ნაკელანს ზმნისა – ნაკელით ანოიერებინებს, ანაკელებინებს. მანაკალ-ი *მიძე. მოფ.* ნაკელით განოიერებელი. წინაპალ-ი *მიძე. ენებ. მე.* ნაკელით განოიერებელი. მინაპალ-ი *მიძე. ენებ. წარს.* ნაკელით განოიერებელი. ნანაკალ-ი *მიძე. ენებ. წარს.* ნაკელით განოიერების საფასური. შაპალუ *მიძე. უარე.* ნაკელით განოიერებელი.

ნაპაშ-ი (ნაკეფის, ნაკემს) 1. ვაზის ავადმყოფობა ერთგვარი. ბინეზიში ფურცელეფ... ურქინდგ კვარცხალი ნაკეფიჯეჯე, – სოდეთ ათე ნაკეფი რენი, თეჭი ფურცელი ემშეკუე: *ყაზაყ., 1. 06. 1930, გვ. 3* – ვაზის ფოთლებს უჩნდება მრგვალი ნაკეფისნარი, – სადაც ეს ნაკეფი არის, იქ ფოთლი ამოიწვება. 2. ნადები, რომელიც უჩნდება ქვას, ჩაიღანს.

ნაპაშ (ნაკეფის) ეკლესიაში სათლოს წვის შედეგად დება სუნი, რომელსაც ნაკეფს ეძახოდნენ (!); ბაპარპარაშული ნახშირი. *იხ. ნაკეფ-ჩხირი.*

ნაპაშა (ნაკეფათის) *მიძე. ენებ. წარს.* კვათუნს ზმნისა – ნაპაშარი. ენა თინერ ჩინება რე, ნაკეფათისი ხინა რჩანე: *ქსს. 1, გვ. 145* – ეს ისეთი მიხედვრაა (ცნობაა), დაჭრილს (დანაჭერზე) რომ ქინაქინი მოცვენ. *შღრ. ნოჭკერი.*

ნაპაშაშ-ი (ნაკეფათურის) *მიძე. ენებ. წარს.* კვათუნს ზმნისა – ბაჭრის საშასური. ათუნა მიორითი ჯამი ნაკეფათური – ეს მიორითი ხის მოჭრის გასარჯულე.

ნაპაშ-ი (ნაკეფის) ნაპაშაშ-ი იში ნაკეფალი გამიძირე – იმის ნაკეფალი არ მინახავს.

ნაპაშალ (ნაკეფალის) *მიძე. ენებ. წარს.* კვათუნს ზმნისა – ნაპაშალი.

ნაპაშჩხირი, ნაპაშაშ-ი (ნაკეფჩხირის) მუშაშალი, შიშის ანთაშული ნანდი; ნაპაშჩხალ-ი. ზოშიქ... ნაკეფჩხირი – ქიხეამილუ დო ორგე: *ა. ცაფ., გვ. 12* – ბიჭმა... მუგუზალი აიტაცა და გაოცტა. ართი... ნაკეფჩხირი ქიხეამილუ: *ი. ყოფშ., გვ. 27*

– ერთი მუგუზული გიტაცა. ჯიმა, ქიმიცანჯი, ვარა ნაკვარხიონ, თომანანტუბე: *ი. ყოფშ., გვ. 179* – ძმაო, მოსხვინე, თორემ მუგუზულსაც მოეკიდება. *იხ. ლაქეაჩხი/ვრი; ნაკვა. შდრ. ლაზ. ზო-კანჩხულე ნაკვერჩხალი (ბ. ნარო).*

ნაპეპრა (ნაკვერას) მოსაპლის ალაგის შამდე მობაროველი ნარჩინი. *იხ. ნაკვერას.*

ნაპეპრალი (ნაკვერელს) *მიჭ. ენებ. წარს.* ნაკვერას ზმნის – ნაყოფის მობაროველი ნარჩინი.

ნაპეპრუა (ნაკვერუას) იგივეა, რაც ნაკვერუა, – სახელი ნაკვერანს ზმნისა – მოსაპლის ალაგის შამდე დარჩინილი ნაყოფის მოძიება – მობაროვება, მონაბარეობა. *მე., თხილის, ყურანის, სიმინდის და ა.შ. – სო მეურე? – სიმინდის (თხირიში) ონაკვერუშა – სად მიღიარ? – სიმინდის (თხილის) ნარჩინის მოსაგროვებლად. შდრ. იმერ. მონაკვერება მომკის შემდეგ დარჩენილი პურის თავთავის მოგროვება (ა. ლლ.).*

ნაკვერანს (ნაპეპრუ დარჩენილი ნაყოფი აგროვ, შეაპეპრუ ნარჩენი ნაყოფი უგროვებია, ნონაპეპრუ(ნ) ნარჩენი ნაყოფს აგროვებდა თურმე) *გრდმ.* ნარჩენი ნაყოფს აგროვებს. უნაკვერანს (შეაპეპრუ ნარჩენი ნაყოფი 'მო'უგროვება, შეაპეპრუ ნარჩენი ნაყოფი 'მო'უგროვებია) *გრდმ. სასხ. ქვ.* ნაკვერანს ზმნისა – ნარჩენი ნაყოფს უგროვებს.

ინაკვერუ(ნ) (ინაპეპრუ ნარჩენი ნაყოფი მოგროვება, ნაპეპრუ(ნ) ნარჩენი ნაყოფი მოგროვილა) *გრდმ. ენებ.* ნაკვერანს ზმნისა – ნარჩენი ნაყოფი გროვდება. **ინაკვერუ(ნ)** (ინაპეპრუ შესაძლებელი გახდა ნარჩენი ნაყოფის მოგროვება, –) *გრდმ. ვესაძლ. ენებ.* ნაკვერანს ზმნისა – შეიძლება ნარჩენი ნაყოფი მოგროვდეს (მოგროვება). **ანაკვერუ(ნ)** (ანაპეპრუ შეძლო ნარჩენი ნაყოფი მოგროვებინა, –, ნონაპეპრუ(ნ) შესაძლებია ნარჩენი ნაყოფის მოგროვება) *გრდმ. ვესაძლ. ენებ.* უნაკვერანს ზმნისა – შეუძლია ნარჩენი ნაყოფი მოაგროვოს.

ონაკვერასუანს (ონაპეპრასუ ნარჩენი ნაყოფი აგროვებინა, შეაპეპრასუ ნარჩენი ნაყოფი უგროვებინებია, ნონაპეპრასუ(ნ) ნარჩენი ნაყოფს აგროვებინებდა თურმე) *კაუხ.* ნაკვერანს ზმნისა – ნარჩენი ნაყოფს აგროვებინებს. **ინაპეპრალი** *მიჭლ. მოქმ.* ნარჩენი ნაყოფის მომგროვებელი.

ონაპეპრალი *მიჭლ. ენებ. მე.* მოსაგროვებელი ნარჩენი ნაყოფი.

ნაპეპრალი *მიჭლ. ენებ. წარს.* მოგროვილი ნარჩენი ნაყოფი.

ნაპეპრა *მიჭლ. ენებ. წარს.* მონაგროვი ნარჩენი ნაყოფი.

ნაპეპრუპრა *მიჭლ. ენებ. წარს.* გასაპრეველი ნარჩენი ნაყოფის მოგროვებისათვის. **ნაპეპრას** (ნაკვირას) ნაპეპრისარი, კიბლის ქაპლი (რამებე). ნაკვირას კიბოხელე ხეს – ნატილარი ანდა ხელხე.

ნაპეპრანი, **ნაპეპრანი** (ნაკვირანს) *მიჭლ. ენებ. წარს.* კიბოხელეს ზმნისა – ნაპეპრანი.

ნაპეპრანი (ნაკვირანს) *მიჭლ. ენებ. წარს.* კიბოხელეს ზმნისა – ბასამრეპელო კიბოხელისათვის.

ნაპეპრან (ნაკვირანს) *მიჭლ. ენებ. წარს.* კიბოხელეს ზმნისა – ქანაპირო შენაბაროვები, – ნაპეპრანი.

ნაპეპრანი (ნაკვირანს) *მიჭლ. ენებ. წარს.* კიბოხელეს ზმნისა – ბასამრეპელო კიბოხელისათვის.

ნაპეპრალი (ნაკვირანს) ქსრალი. *კურდღელიში ნაკვირკოლა – კურდღლის კურკლი (მსაღლები, ტ. V, გვ. 139). შდრ. კორკოლა.*

ნაპეპრ (ნაკვირანს) ადგილი, სადაც კიბო (ქანაპირო) იქნება, – ნაპეპრანი. *კოპონ.* ნაკვირ – სოფელი ნალენჯიხის რაიონში.

ნაპეპრ (ნაკვირანს) *მიჭლ. ენებ. წარს.* კიბოხელეს ზმნისა – ნაპეპრანი. *ოქიშის ნაკვირას ვიხილ – ზურგზე ნაკვირასი.*

ნაპეპრანი (ნაკვირანს), **ნაპეპრანი** (ნაკვირანს) *მიჭლ. ენებ. წარს.* კიბოხელეს ზმნისა – ბასამრეპელო დეპეპრისათვის.

ნაპეპრანი (ნაკვირანს) ნაპეპრანი, იმპიანი. *ნაკვირანს ზმნისა. ნაკვირანს რადე ყაპაყო, ნაპეპრთ ოხანქალ დინა ოხადეფენი – იშვიათად (ნაკვირანს) იყო გლები, რომელსაც სათიხინ მინა მყოფენიდა. შდრ. ნარკვირ.*

ნაპეპრანი, **ნაპეპრანი** (ნაკვირანს) *მიჭლ. ენებ. წარს.* კიბოხელეს ზმნისა – ნაპეპრანი. *დინას ნაკვირანს ვეპეპრად დო ვაქკომა – მინაზე ნარკვირები არ აილო და არ ქაპო.*

ნაპეპრანი (ნაკვირანს) *მიჭლ. ენებ. წარს.* კიბოხელეს ზმნისა – ბასამრეპელო შეპეპრისათვის.

ნაპეპრანი (ნაკვირანს) *მიჭლ. ენებ. წარს.* კიბოხელეს ზმნისა – 'და'ნაპეპრანი.

ნაპეპრანი (ნაკვირანს) *მიჭლ. ენებ. წარს.* კიბოხელეს ზმნისა – 'და'თქმის საფასსანი.

ნაპეპრანი (ნაკვირანს) ნაპეპრანი; ნაპეპრანი. *პატონიში ნაკვირანს ვორეპია – ბატონის ნაპეპრანი ვარო.*

ნაპეპრანი (ნაკვირანს) იგივეა, რაც ნაკვირანს, – ნაპეპრანი, ქაპად (ყმაღ) ნაპეპრანი.

ნაპე (ნაკვირანს) ნაპე.

ნაპა (ნაყას), ნაპა (ნაყას) სახელი ნ ა კ უ ნ ს ზნისა - შიმრევაა. შორიშე დონ ა კ უ - შორიდან შეაქნია (*მ. კერობი*).

ნაპაშა (ნაყალოშა): სელეინიში// სილაგეინიში კეთებაში დროს თოლო სისქევაში შედეკინასენი, მოჭყევიდა ცვალიშ ნაწილს, ნამუსით ნ ა კ უ ლ ო მ ა ს უბახუნა - სულუგუნის კეთების დროს ქვეითი ლამაზად რომ იყოს (სილამაზე დაიჭიროს), მოწმევეტერ ყველის ნაწილს, რომელსაც ნაყალოშა უბახინა.

ნაპაშოხი, ნაპაშოხ (ნაყურთხი/უ-ს) ნაპაშოხი. ნაყურთხუ წყარი ნაყურთხი წყალი.

ნაპაშაბუ (ნაყურტანუს) ნაპაშტანალი. მუჭო ნ ა კ უ რ ტ ა ნ უ ცხენს ქოცუ - როგორ ნაყურტანალ ცხენს მკვას.

ნაპაშაშა (ნაყუჭულარ) ნაპაშაშაი; ნაშაშარი. იმი ნ ა კ უ ჭ უ ლ ი ვამიძირუ, კინოს ხშირას გილეშუ - იმისი ნაკვალევი არ მინახავს, ადრე ხშირად დადიოდა. *შდრ.* ნაყუჭულა.

ნაპა (ნალ/რს) ნალი. ცხენიშ ნ ა ლ ი - ცხენის ნალი.

ნაპა, ნაპაშა (ნალუ/გ-ს) მიძე. ენებ. წარს. უ რ ს ზნისა - ნაპალი. სო ვემიოხე სქანი ნ ა ლ ? : *გერისი, გვ. 128* - სად არ ჩანს შენი ნავალი? კოჩოშ კუბიშ ნ ა ლ უ გიორტქუ - კაცის ფეხის ნავალი არინა.

ნაპაშაშინა (ნალაყაფინას) მიძე. ენებ. წარს. ლ ა ზ ა ფ ე ნ ს ზნისა - ნაპაშაშინა.

ნაპაშაბუ (ნალაბარუს) ნაპაშაბაშოშარი.

ნაპაშა (ნალახეს), ნაპაშაშა (ნალახეეს) ანადამყოფი, ნაპაშაბაშოშარი (*მ. ჭარ, ი. ყოშ.*). ნ ა ლ ა ხ ე კოჩი გეზდგორი, საარიკო ქობიძი: *ი. ყოშ., გვ. 161* - ანადამყოფი კაცი ადექი, საარიკო (კი) ენახე.

ნაპაშა (ნალეხეს) იგივეა, რაც ნ ა ლ ა ხ ა რ უ , - ნაპაშაბაშოშარი.

ნალი ტოლიში თვალის ავადმყოფობა ერთგვარი, - ლიბრი. თოლს ნ ა ლ ქ ე ნ ა ლ ა დო თოლი წუგონა - თვალზე ნალი (ლიბრი) გადაედიოდა და თვლი გაუფუჭაო.

ნალიშაშა (ნალიშერს) ნალიშაშაი. ცქეფაა ნ ა ლ ი შ ე რ ს ი ა : *თ. საბო, გვ. 266* - კეცხა ნაოშეგსო. *შდრ.* ლიმა.

ნაპაშა (ნალუ/გს) იხ. ნალუ - ნაპალი. სო ვემიოხე სქანი ნ ა ლ გ ? : *ქხს, I, გვ. 157* - სად არ ატყვია შენი ნავალი?

ნაპ იხ. ნაშუ.

ნაპარტაშა (ნამარგალუ/გ-ს) მეგრული ცხვრის, თხისა და ცხენის ჯიშებია: ა) ცხვარი - შავი ფერისა და საშუალო ტანისა, ღუმე აქვს მომც-

რო, მატყლი საშუალო ღირსებისა (*ბ. მასალ., გვ. 193*). ბ) თხა. თხებში ყველას სჯობდა ნამარგალუ, რომელიც კარგი მენველია, ხორციც გემრიელი აქვს და ტანითაც დიდი; ბუნე კი აქვს მოკლე და ღირსებით მდარე (*იქნე, გვ. 193*). გ) ჯიშონი ცხენი. ნამარგალუ-ს ჯიშოს ცხენი ტანით დიდი და მუშაც, მაგრამ ტლანქია და ფეხმარდობა აკლია (*იქნე, გვ. 195*).

ნამარტაშა, ნამარტაშაი (ნამარტაშა, ნამარტაშაი) სამაშაშაქალი, ნამაშაშაქალი, ნაშაშაშაქალი. ტყეშიშა გურქუ ქეგაგუო, ნ ა მ ა რ ტ ა შ უ ლ მიდედენი?: *ქხს, I, გვ. 188* - ტყაყი გურთი მოვინდაო, რომ სამაქანკლო წალიო? *შდრ.* მარტებელი.

ნამარტაშაშა (ნამარტაშაგს) მიძე. ენებ. წარს. მ ა რ ტ ა ხ ა ნ ს ზნისა - ნამარტაშაშაი. ნ ა მ ა რ ტ ა ხ ე ვევიოხედ: *ბასალ., გვ. 105* - ნამარტაშალი არ არინა.

ნამარტაშაი (ნამარტაშის) ნამარტაშაი, ალალი. ნ ა მ ა რ ტ ე ი ნაშრომუსუ ღლორთი ვეგრტორტუ: *ბასალ., გვ. 53* - ალალი შრომით მოპოვებულს ღმერთი არ შეგარჩენს თურმე. *იხ.* მარტაშაი.

ნამაშა (ნამაყას) ტოტი. ჩაში ქვერჩხი აპროლიში თოლას იჭანცე რწვანე ფერი ახალგაზდა ნ ა მ ა ზ ა შ ი გოფარუას: *ყაზაყ., 21.05. 1930, გვ. 2* - ჩაის ბუჩქი აპროლიში ინეცხს მწვანე ფრად ახალგაზრდა ტოტის გამლას. იწილეუ ნ ა მ ა ზ ა შ ი სუმი ფურცელი - იყრივება ახლადამოყრილი ტოტის საძი ფოთლო; ახალგაზდა ნ ა მ ა ზ ა შ ი ბუილუნთ მუნაწიოსე - ახალგაზრდა ტოტისაგან ვკრეფთ მოსავალს. *შდრ.* ყა.

ნამაშაქალ, ნამაშაქალუ (ნამაყალუ/გ-ს) ნამაშანაბარი. ვაყუნს სანლო კოჩი თე მუში ნ ა მ ა ზ ა შ ე ბურიჯვურა: *მ. ხუძ., გვ. 74* - არ ჰყავს სანლო კაცი მისი ნამაშანაგარი ბერის მსგავსი. *შდრ.* მაყალუ.

ნამაშაქალ (ნამაყალეს) იხ. ნამაყალ. ნ ა მ ა ზ ა შ ა ლ ე კოჩი: *ი. ყოშ., გვ. 51* - ნამაშანაგარი კაცი.

ნამაშა (ნამედას) განუსაზღვრელი. ნაცელახსელი, -გდა- ნაწილაკდართული ნამ(უ), - იგივეა, რაც ნ ა მ დ გ ა . მურენობაში ნ ა მ დ გ ა დარტი ცქოფთაიონ... - მურენობაში რომელიმე დარტი რომ ავილოთ...

ნამაშა, ნამაშა, ნამაშა მატყმდებარტელი კეშორი, -და- ნაწილაკდართული ნამ(უ) - რომ. შუმა თიყალი ქიყი, ნ ა მ დ ა , მემიქტ, ზომევი ვაგურმ: *ქხს, I, გვ. 18* - სმა ისეთი იქნება, რომ, მგონი, ბიჭები ვერ გაუძლებენ. მატირა დლას გეგგი, ნ ა მ დ ა ... - მეორე დღეს ვავიჯე, რომ...

ნამაშა (ნამედას) განუსაზღვრელი. ნაცელახსელი, -გდა- ნაწილაკდართული ნამ(უ) (მოთხ. ნამაშაქალ რომელიდაცამ; *მეც.* ნამაშაქალს რომელიდაცამ;

ნათეს. ნამდგამი რომლილაც; მოუწ ნამდგათი რომელილაცით, რომლითაც; ვითარებ. და წოდ. არ აქვს, არ აქვს მრ. რიცხვით; - რომელიც; რომელიმე, რომელიმაც. ნამდგა ცხენი ვარჯიშო მინილენს ცუდუმა... თინა იყით თავადსქუამი: *მ. ხუბ., გვ. 55* - რომელი ცხენიც შევა სახლში... ის იტეება თავადშივლის. *იხ. ნამუდგა.*

ნამფილ-ი (ნამფილ/რს) ნამფილი. ნამფილო *ზჩხ.* ნამფილად. ნამფილო თუ კოჩქე ქობიჩვ: *ი. ყოფშ., გვ. 14* - ნამფილად ამ კაცმა ნახა. *იხ. ნანდული.*

ნამუსი (ნამუსს) ნამაისარი. ნამუსუ გინი რე - ნამაისარი (მაისში დაბადებული) ხბოა. *შფრ. მესი.*

ნამზითუ (ნამზითუს) იგივეა, რაც ნამზეთი, - ნამზითუპი. ნამზითუ თ იხორუნა, მუშ ხეთ მუთუნს ვაყადუნა: *ქხს, I, გვ. 192* - ნამზითით სახლდებინა, თავისი ხელით არაფერს აკეთებენ (არ ცდილობენ).

ნამთინ-ი (*ნამთ.* ნამთინქ არავინ, *მოყ.* ნამთინს არავის, *ნათეს.* ნამთინში(ი) არავის(ი), *მოუწ. და ვით.* არ აქვს) უარყ. *ნაცვალს ხელი* არავინ; არც ერთი. ნამთინქ ვამორეთუ - არც ერთი არ მოივალა. ნამთინს ხე ვაგუმულუ მახხვარებელი - არც ერთს ხელი არ გამოულა დასახმარებლად.

ნამთინა/ნამთინა (ნამ^უთინის) *განუს ზღერულ.* *ნაცვალს ხელი*, -თი- და -ნი/ნე ნანილაკდართული ნამ(უ) - ზომიარში. ნამთინე ღურუ ღაბატიყებელი რინა: *ხალხ. სიმრ., I, გვ. 104* - ზოგიერთი სიკვდილი დასაპატიყებელია. ნამთინე თამი რაგადანს - ზოგიერთი ასე ღაბარაკობს.

ნამთინამაზ ზაჯ. ზომკვირ. ნამთინე მახ თამი უჯტუნია - ზოგვირ ასე სჯობენი.

ნამინჯარუ (ნამინჯარუს) ნაბატრონეპი. დეკვირით, მუშ მასქეამა რე გლორფაში ნამინჯარუ: *ქხს, I, გვ. 314* - დაკვირდით, რა ღამზინა სიყვარულის ნაბატრონები.

ნამომა-ი (ნამომაის): ნამომაი გინი მოზრდილი ხბო, - ხბო ერთ წლამდე. ნამომაი გინი გინი გუნს ღო ღდაშე ართმას პუტალუქ ჩხუს - მოზრდილი ხბო პყავს და დღემი ერთხელ ეწვლი ძროხას. ნამომაი იმ ცვალი რე ღო ნაბეგანი გემუანიე, ღოფხგამანქია - მოზრდილი ხბოიანი ძროხის ყველა და ძალიან გემირივთა, დამლოცავო. *შფრ. მომვერი.*

ნამორუ (ნამორუნუს) კარუსპოფილი.

ნამოს-ი (ნამოსის) ნამუსი: გადატ. საიდუმლო. ნამოსი ოკო ქიმუენახე კოს - ნამუსი (საიდუმლო) უნდა შეუნახო კაცს.

ნამოს (ნამოსის) *მიძღ. ერებ. წარს.* მოსუნს ხზინა - ნამოსი, პლანდით ნამოსი. *შფრ.* მოსა ბადე მოსასნელი (ნასუსი) ბადე.

ნამოჰუ (ნამოჰუს) კარუსპოფილი. ნამოჰუ რე ღო ძალამ ჭკოლამ რე - ერუნამყოფია და ძალიან გამხდარია. *შფრ. მოწმევა; ნამოჰუ.*

ნამოჰშირუ (ნამოჰირუს) *მიძღ. ერებ. წარს.* მოჰირუნს ხზინა - ნამოჰშირალი; ნამოჰშირანი.

ნამუპა (ნამუპას) რაიმა დაბარქოლუპაპა უშნოღ ბადასქლა (*მ. ძბძ., II, გვ. 12*).

ნამბან-ი (ნამბანს) იგივეა, რაც ნამბანი, - ნამბანთი, მუშინამბი. ღუსუ ეამოწოწონათუ ნამბან ნინამ ტარკალით: *ქხს, I, გვ. 110* - თავს არ მოგანონებთ ენის მეტისმეტი ტლიკინით.

ნამუ(ნ), ნამუ(ნამ) (ნამუ/ეს-ს; ნრ. რიცხვ.) ნამუნ-ე-ი? რომლები? *კითხვით ნაცვალს ხელი* რომელი? ნამუ ცუდეს მილარე თი დემეფია, ქემობირითია??: *მ. ხუბ., გვ. 240* - რომელ სახლში დვას (შეგნით) ის დევუბო, მარვენეო? ვაილიათა ღო ნამუ ხე ვაილენ, ხეს ქვგობანუა: *მ. ხუბ., გვ. 294* - არ მომელათო და რომელს ხელი არ გაქვს, ხელს მოგაბამ! დამაწყვალა ორღესგ თ კათა, ნამუნეჟქეთი მარას აუხვადესენი: *ი. ყოფშ., გვ. 17* - დათასთან იყენენ ის სახლი, რომლიეც გზამი შეტდენე. ... ნამუნეჟქ ვეგოყენ ინამუ ხერქ: *ყო ზაყ., 6.05.31, გვ. 3* - ... რომლებსაც არ დასცვიდა იმისგან ხერი. *შფრ. ღაზ. ნამ, ნამუ რომელი (ნ. მარ).*

ნამუპა (ნამუპას) ხელი ნამუ(ნ) ხზინა - 1. პანაპა, პარუშეპა. ათეშე რაგადი ღო გინამუ, შური ვაკუდალუ - ამის თქმა და გაინაბა, სული (ხმა) არ ამოულია. ინამუ(ნ) (ინამუპა განაბა, ბრინამუ(ნ) განაბულა) *გრღუე. ერებ.* ინაბა. 2. 'ღანამუპა.

ნამუპანეშე ზაჯ. რომელი მხრიდან? რომელ მხარე? ნამუ(ნ) იმე რე იყუე ყთობამა? - რომელი მხრიდან იყო სროლა?

ნამუპილა (ნამუპილას) *განუს ზღერულ.* *ნაცვალს ხელი*, -ვი-და- ნანილაკდართული ნამუ - რომელიმე. *შფრ. ნამუდგა.*

ნამუპინა-ი (ნამუპინის) *განუს ზღერულ.* *ნაცვალს ხელი*, -ვი-და- ორ-ენ(ი) ნანილაკდართული ნამუ - რომელიმეცა. *შფრ. ნამუდგენი.*

ნამუპა რომინ-ი. -ნამუ გოკო? -ნამუ-და, ხეს გიკინებუნ, თინა: -რომელი გინდა? -რომელი-და, ხელში რომ გიტირაეს, ის.

ნამუპა, ნამუპა *მაქვებუბარეგელი კე შირი* რომ, თუ. ცოფე ართი თობილი, ეფერი ღარნი, ეფერი, ნამუ(ღ) ცა ღო ღიხა შესა მუთა ნოპალუე: *ი. ყოფშ., გვ. 23* - ყოფილა ერთი

(*ნ. მარი*); გურ. ნენაი; ზ. აჭარ. ნენეა (*ა. ლლ.*). იხ. ნანაია.

ნანაბაძე მიმართავა: დედა გენაცვალოს.

ნანაბაძე, დუს ქოშმოლინია: *მ. ხუბ.*, გვ. 140 - დედა გენაცვალოს, თმაში (თაბში) ჩამხედო.

ნანაბია (ნანათას) *მიძე, ენებ. წარს.* ნათუნს ზმნისა - ნანათლი, ნათლული. ათნა ჩქიმი ნანათა რე - ეს ჩემი ნათლულია (მონათლული). *ჰეო. იმნაყონეფი.*

ნანაბი (ნანაბას) კინობით-მოფერებითი ფორმა სიტყვისა ნანა: 1. დედიკო. ნანაბიას ბაბაია ტყურათ ვაჯულუნია: *თ. საბო.*, გვ. 254 - დედიკოს მამიკო ტყულად არ აკობებო. მუშ ნანაბიას ნადეშიძე გუნა ოკო: *ქს. II*, გვ. 38 - მის დედიკოს დევის გაყოლა უნდა. 2. *შორისდ.* გაკვირვების, შიშის გადმოსაცემად: დედა! ნანაბია, ეს მუსი რე, ვორწყეტინი! - დედა (დედიკო), ამას რასაა, რომ ეხედავ!

ნანანაბე (ნანანებუს) *მიძე, ენებ. წარს.* ნანენს ზმნისა - ნანანაბი, მონანიბაული.

ნანანაბერი (ნანანებურს) *მიძე, ენებ. წარს.* ნანენს ზმნისა - განამარკაული მონანიბაისათვის.

ნანარბი, **ნანარბე** (ნანარბივ-ს) *მიძე, ენებ. წარს.* ნარბენს ზმნისა - ნანარბი. ირფელიშე უმოსო ნანარბი ვეგობოუაქ ქაშუე - ყველაზე უფრო ნანატრი კარგად ყოფნა (კარგობა) შეეძინა. *ი* ნანარბიშე უკუნა ნანატრის აყოლა. // *ვაჟაქ.* სურვილის შესრულება.

ნანასქა (ნანასქეას) დედა-შვილი. ნანას-სქეა! - ასე მიმართავს დედა შვილს. ნანაია, ნანას-სქეა, ნანაშ ჭირი მა: *ა. ყოფ.*, გვ. 136 - დედიკო, დედა-შვილო, შვილის ქირი მე. ნანას-სქეა, მუ გოკოლგ სქინა ვჯუა ვჯვრი ახალგაზღვას (აქ)?: *მ. ხუბ.*, გვ. 213 - შვილო (დედა-შვილო), რა ვინდოდა შენისთანა კარგ ახალგაზრდას (აქ)?

ნანაშ მინა (ნანაშ მინას) დედა ენა. აძლდა კოჩი ვეაგებორკე ჩქინ ქეყანას ნანაშ მინას: *ვა ზაყ.*, 3.08.1931, გვ. 2 - დღეს კაცი არ შეიზღუდებდა (არ დაიბორკებდა) ჩვენი ქვეყნის დედაენაზე.

ნანაზი (ნანაზას) *მიძე, ენებ. წარს.* ნაჭუნს ზმნისა - მობრად ნაცემი (ხმის გამოცემით). ართმახ მანგარას მაჟუნ ნაჭა - ერთხელ მაგარად მყავს ნაცემი. *ჰეო. ნაჭუა*!

ნანაზანი (ნანაზენას) *მიძე, ენებ. წარს.* ნახუნს ზმნისა - ნარაცხი (თეთრეული). ახალი ნანახეა პიშქოსალი რე - ახალი გარეცხილი (ნარეცი) პირსახოცია.

ნანაზურბი (ნანაზურს) *მიძე, ენებ. წარს.* ნახუნს ზმნისა - რაცხვის საშაპსური.

ნანაზარა (ნანეარას) *მიძე, ენებ. წარს.* ინგარს ზმნისა - ნატირალი. ბოული ნანეარა რე აძლდა - ბერი ნატრალია დღეს.

ნანაზარენი (ნანეარენს) იგივე, რაც ნანეარა, - ნატირალი. ჭიჭეს იშენი მუშყანსი ვურს - ყვირის დო ნანეარენს: *ქს. I*, გვ. 90 - ცოტას მინც დაუამებს (მოუშვებს) გულს - მოკლულს და ნატრალს.

ნანაზარე (ნანეარეს) იგივე, რაც ნაბეარე, - ნაბეარლი, დუაშუბაპად ამოსუსლი.

ნანელუ-ი (ნანელურს) იხ. ნამდევილი - ნამდევილი. თინა ნანელული ეშმაკი რღუ: *ა. ყოფ.*, გვ. 5 - ის ნამდევილი ეშმაკი იყო. ნანელუ *ზმზ.* ნამდევილად. ნანელულო თენა ოკო ორდასი: *ა. ყოფ.*, გვ. 87 - ნამდევილად ეს უნდა იყოსო. ჰაი! მუში მანწარა რე, ვიტყვ, ნანელულო ღურუქუენი: *კ. სამუშ.*, *ქს. II*, გვ. 120 - პოი რა მხარე არის, იცი, ნამდევილად რომ კედები. *ჰეო. ტყ. კართ.* ნანელუე; *ღებ.* ნანელული ნამდევილი (*მ. ალაქ.*).

ნანება (ნანებას) სახელი ნანენს ზმნისა - ნანობა; სინაზული. ბოული ნანენს მუნფეში ნარაგადღეშენი - ბერი ნანობს თიანთი ნათქემისათვის. ინანე, მარა გვიანი რღუ - ინანა, მაგრამ გვიანი იყო. ნანენს (*ყფ.* ინანა ინანა, უნანა უნანია, მონანაპენ) ნანობდა თურმე) *ერღუე. სამ-მოქმ.* ნანობს.

ინანებუე (ინანეზო მონან'იბულ იქნა, ნანაშ ლარენ) მონან'იბულა) *ერღუე, ენებ.* ნანენს ზმნისა - ინანება. ინანე(ნ)//ინანინე(ნ) (ინანეზო შესძლებელი ვახდა 'მო'ნან'იბეა, -, -) *ერღუე. შესაძლ. ენებ.* ნანენს ზმნისა - შეიძლება მონან'იბეა. ანანე(ნ)//ანანინე(ნ) (ანანეზო შეძლო 'მო'ენანიბენა, -, მონანანაპენ) შესძლებია მონან'იბეა) *ერღუე. შესაძლ. ენებ.* ნანენს ზმნისა - შეუძლია 'მო'ინან'იბოს.

ონანებუე (ონანაპაუშუ ანანებინა, უნანაპაუშუ უნანებინება, მონანაპაუშუ(ნ) ანანებინება თურმე) *კაუხ.* ნანენს ზმნისა - ანანებინებას.

მანანაპი *მიძე, მოქმ.* 'მო'მანან'იბელი. ონანაპი *მიძე, ენებ. ტყ.* 'მო'სანან'იბელი. ნანაპი *მიძე, ენებ. წარს.* მონან'იბული, ნანანები.

ნანაპა *მიძე, ენებ. წარს.* მონან'იბული, ნანანები.

ნანაპაპი *მიძე, ენებ. წარს.* გასამრჯელი მონან'იბისათვის.

უნანაპი *მიძე, ვაჟაქ.* 'მო'უნან'იბელი.

ნანაბე (ნანებუს) *მიძე, ენებ. წარს.* ანენს ზმნისა - ნანაბი. *ჰეო. ნება.*

ნანაბული (ნანებულ/რს) იხ. ნანანებუ. *მიძე, ენებ. წარს.* ნანენს ზმნისა - მონანიბაული.

ძალიან და ნავახმმევეს ადგა და შევიდა ოთახში.
შღო. ოსორ ი"შე.

ნაოსორიშენი (ნაოსორიშენს) ნაპახმმევი.
ნაოსორიშენი ჯგირი დრო რე
მოუღარო – ნავახმმევი კარგი დროა
მისასვლელად.

ნაოსორიშენს იგივეა, რაც ნაოსორიშეხეხენს,
– *ზაზხ.* ნაპახმმევის. ნაოსორიშენს ვა
ქუმოროთო! – ნავახმმევეს არ (კი) მოვიდა!

ნაოსორიშუ (ნაოსორიშუს) 1. *მიძე. ენებ. წარს.*
ოსორიშენს ზმნისა – ნაპახმმევი.
ნაოსორიშუ ვორექ, მუთუნი ვამოკო –
ნავახმმევი ვარ, არაფერი (არ) მინდა. 2.
ნაოსორიშუს *ზაზხ.* ნავახმმევეს. *იხ.*
ნაოსორიშენს. [ნა-ოსორიშე-უ →
ნაოსორიშოუ → ნაოსორიშუნი].

ნაოსორუ (ნაოსორუს) ნაცოლარო. ჯგირი
კოჩიში ნაცყანუ დო ჯგირი კოჩიში
ნაოსორუა – კარგი კაცის ნაყანევი და კარგი
კაცის ნაცოლარო.

ნაოსორუ (ნაოსორუს) ადგილი, სადაც ოსპუ
(სალორა) იღბა. *იხ. ოსქუ.*

ნაოსორი (ნაოსორის) ნაასალი, მესაქალი.
ნაოსორი (ნაოსორის) ადგილი, სადაც ორა იყო, –
ნაიღი ნაყანარი. *იხ. ორე.*

ნაოსორ (ნაოსორის) იგივეა, რაც ნაოსორი.
ნაოსორი ჯაპალა დეკაული, რომელიც დამაქად
და მისამამ წლითსაეჭო მთიბო.

ნაოსორ (ნაოსორის) 1. წყალნაშალი ადგილი; 2.
ჭაღა (*მ. კირტია*).

ნაოსორიშუ (ნაოსორიშუს) ნასაყარალი
(ადგილი). ჭითა გვალა, თულო სქური,
ნაოსორიშუ თუჯური: *მასალა, გვ. 19* –
წითელი მთა, ქვევით სქური, ნასაყარალი
ობუჯური. *იხ. ოხვამე.*

ნაოსორიშენს *ზაზხ.* ლოცვის შამედა, –
ნალოცევის. *შღო. ნოხვამულენს.*

ნაპახმმევი (ნაპახმმევის) პატივცემამევი.
ნაპახმმევი ორონი ნაპახმმევი (კარგად
ნაკევი) საქონელი.

ნაპახმმევი (ნაპახმმევის) ნაპახმმევი.
ნაპახმმევი სახე ულუ – ნაპახმმევი
(ნაყვავილარი) სახე აქვს. *შღო. პატივცემამევი.*

ნაპახმმევი (ნაპახმმევის): ნაპახმმევი ძაფი
პირველად ან ბოლოს აბრეშუმის პარკიდან
ამოღებული მსხვილი ძაფი, ხარისხით დარღვე.
შღო. იმერ. ნაპახმმევი ძაფი პირველად ან
ბოლოს ამონაღები აბრეშუმის სხვილი ძაფი,
ნაკლებია (*ე. ბერ*).

ნაპახმმევი (ნაპახმმევის) *მიძე. ენებ. წარს.* იპიჩანს
ზმნისა – ნამარხულამევი, მარხვადმევი.
ნაპახმმევი ქვავუნანო, ჯიბილუფი,

წინანდლე? *ი. ყოფშ., გვ. 161* – მარხვა დაცული
გაქეთ, ძმებო, წინანდლე? *იხ. პიჩიანი.*

ნაპახმმევი (ნაპახმმევის) ნამარხულამევი,
მარხვადმევი. *იხ. პიჩიანი.*

ნაპახმმევი (ნაყვავილანი) 1. არყის გამომდინარის სულ
ბოლოს სულიანი მასალა რომ რჩება, მისგან
გამონახავს ნაყვავილანი ექსპირა (*მასალები, ტ. III,*
ნაწ. II, გვ. 210). 2. მამარხვად ნაყვავილანი, ნაყვავილანი.

ნაპახმმევი (ნაყვავილანი) იგივეა, რაც
ნაპახმმევი. *შღო. ცინოსქუა.*

ნაპახმმევი, **ნაპახმმევი** (ნაყვავილანი, ნაყვავილანი)
ნაყვავილანი, ნაყვავილანი, ნაყვავილანი ცალი.
ფაღუა რე ცოროფანი ნაყვავილანი:
კ. სახეშ., კართ. ზეპ., გვ. 19 – გაფურქქვანა
სიყვარულის ორეული.

ნაპახმმევი, **ნაპახმმევი** (ნაყვავილანი, ნაყვავილანი) ცაქანი.
ნაყვავილანი ჯიბილუფიში არაქი: *მ. ხუბ., გვ. 295* –
ტყუპი ძმების არაქი. *იხ. ნაყვავილანი.*

ნაპახმმევი (ნაყვავილანი) სახელი ნაყვავილანი ზმნისა –
მამარხვად მემამ. *შღო. რაგუა.*

ნაპახმმევი (ნაყვავილანი) ონტკასი *იხ.*
ნაყვავილანი. *შღო. მორთინაფილი ონტკასი.*

ნაპახმმევი (ნაყვავილანი) ნაყვავილანი. *იხ. ჭლამი.*

ნაპახმმევი (ნაყვავილანი) *მიძე. ენებ. წარს.*
ოქლირუანს ზმნისა – ნაპახმმევი.

ნაპახმმევი (ნაყვავილანი) *მიძე. ენებ. წარს.*
რაგადანს ზმნისა – ნაპახმმევი. შევასრულე
ნაპახმმევი: *მ. ხუბ., გვ. 312* – შევასრულე
ნათქვამს. ჭვერთ კოჩიშნა რაგადალე პინტიშა
მოიკრალი რე: *მ. სახეშ., გვ. 268* – ჭვერთი
კაცის ნათქვამი ჩუარში გამოსკრავიო.
მიგონე სუმი სიტყვა ჭვერთი კოჩიშნა
ნაპახმმევი – დანაგურეთი: *ი. ყოფშ., გვ. 26*
– მოიგონა სამი სიტყვა ჭვერთი კაცისგან
ნათქვამ-ნასწავლი.

ნარამილაზა (ნარამილაზის) *მიძე. ენებ. წარს.*
ნარამილაზა (ნ) ზმნისა – ნარამილაზა,
დანაპახმმევი (რქით).

ნარამილაზა (ნარამილაზის) სახელი ნარამილაზა (ნ) ზმნისა –
ნალა რნევა, რნევა; ოდნევი რნევი
სინარამილაზა. მურუსინი, მიინარამილაზა –
რომ მიდის, ოდნევი რნევი მიდის.

ნარამილაზა (ნარამილაზის) *მიძე. ენებ. წარს.* რგუნს,
ორგუნს ზმნისა – ნარამილაზა. ვარდი...
ვართი ლოქე, ვართი ვორიგე, მუღეა კოჩიში
ნარამილაზა: *ქხს, I, გვ. 43* – ვარდი... არც
ხმება, არც ჭკნება, რა კაცის დარგულუცა
(ნარამილაზა). ართი წანერი ნარამილაზა ოკო
წამალანაღათ ორი მარასე: *გა. ზაყ., 16.03.1930* –
ერთი წლის ნარამილაზა უნდა ნამალაფეთ ყოველ
კვირას.

ნარამილაზა (ნარამილაზის) ბაციკეპალი,
მომკეპალი ოკო (*მასალები, ტ. III, ნაწ. II,*
გვ. 206). *შღო. რაგული.*

ნარბინუზი (ნარგინეფის) *მიძლ. ენებ. წარს.*
ორ გ ი ნ უ ა ნ ს ზნისა - ნაბორბანი.

ნარბისი (ნარგისის) თსანი; შიწალა. შეუღვ ართი
ხეთ დიდი ნარ გ ის ი ომუშალიში ეფუმა:
მ. ხუბ., გვ. 35 - მიაქვს ერთი ხელით დიდი თასი
სასმლით საესე.

ნარბუ (ნარგუას) *მიძლ. ენებ. წარს.* რ გ უ ლ ე ნ ს
ზნისა - ნაბლოპი.

ნარბუზი (ნარგუეფის) *მიძლ. ენებ. წარს.*
ორ გ უ ა ნ ს ; რ გ უ ლ ე ნ ს ზნათა - 1.
ნარბაპი. თენა კობიში ნარ გ უ ე ფ ი რ ე - ეს
კაცის ნარგავია. *იხ. რუგუაფა. 2* ნაბლოპი. *იხ.*
რუგუაფა. შორ. ნარგუა.

ნარბუსლი (ნარგუსელს) *მიძლ. ენებ. წარს.*
ნარ გ უ ს ა ნ ს ზნისა - საშუაშელ წინასნარ
მომჟრულ-ნაშტაშული ხეპირი. // *ვადატ.*
მომშარი (წყელუა) (*ბ. კოლბაგა*).

ნარბუსა (ნარგუსუას) *მიძლ. ენებ. წარს.*
ნარ გ უ ს ა ნ ს ზნისა - შაშის
დასამზადებლად რამდენიმე ხის წინასნარ
მომჟარ, ნაშტაშა (*ბ. კოლბაგა*).

ნარბი (ნარდის) *მიძლ. ენებ. წარს.* რ ლ ე უ ნ ს
ზნისა - ნახარდი, ბახარდილი. უკუთ ჭკაღვ
გობოლენა ბულათაიწყებანარ დი. *მასალ.,*
გვ. 71 - უტუფ მჭედელი ვახლავთ ბულათისთან
გაზრდილი (ნახარდი). ჩაი ღო ქობაიში
ნარ დ ი ვორდი: *ი. ყოფშ., გვ. 114* - ჩაითა და
პურით გაზრდილი (ნახარდი) ვიყავი.

ნარბი (ნარდის, ნარს) ნარ დ ი. ნარ დ ი ს
(ნარს) ლაბაფაფენს - ნარდს თამაშობს.

ნარბი (ნარგინჯის, ნარგინს) *მიძლ. ენებ. წარს.*
ორ ე (ნ) ზნისა - ნამყოფი. ინა ქართის
ნარ გ ნ ჯ ი (//ნარინჯი) რ ე - ის თბილისში
ნამყოფია.

ნარბა (ნარბას) მიხუჯი (*გ. ფიფა*); რაღატ
მიხუჯით გამომწეპული (*მე., ტეკვილი*). -
ნაბაზაბი.

ნარბი (ნართის) 1. ნართაპი, პართი შულო,
დართული ძაფი. 2. *მიძლ. ენებ. წარს.* რ თ უ ნ ს
ზნისა - ბანაშაფი. *იხ. ნორთი.*

ნარბი (ნართი) *მიძლ. ენებ. წარს.* რ თ უ ნ ს
ზნისა - დანახარდი. ყუღვ ახალი ნარ თ ე ი
აფუ - სახლი ახალი დანახური აქვს. *შორ.*
ორთუალი.

ნარბი (ნარინჯის, ნარინს) იგივეა, რაც
ნარ გ ნ ჯ ი, - ნამყოფი. კობიში
ნარინჯის ვაფე: *ი. ყოფშ., გვ. 6* - კაცის
ნამყოფს არ ვგავს.

ნარბი (ნარკის) ნაპლი. ირ კოს ულუ თითო
ნარ კ ი - ყველას (ყველა კაცს) აქვს თითო
ნაკლი. ხე ოკო შემოწყუზანი ათე წინგითი
ნარ კ ე ფ ი შ ი გემოწორებას - ხელს უნდა
შევენიწონ ამ წიგნის ნაკლებს
(ნაკლებანებების) გამოსწორებაში. ნარ კ ე ფ ი

ლო მჭევერინაფეფი - ნაკლებანებები და
მიღწევები.

ნარპა (ნარკეს) ნაპლაპი; ცოტა. თენა დიდი
ნარ კ ე მუშა ხეს თხულებუც: *ყო ხაყ.,*
1.04.1930, გვ. 3 - ეს დიდად ნაკლებ (კოტა)მუშა
ხელს თხოვლობს. ღვინე ნარ კ ე ბ ო იფუე:
ი. ყოფშ., გვ. 2 - ღვინო ნაკლებად მოვიდა (იქნა).

ნარპაპი (ნარკეპის) ნაპლაპი, მდარაპ.
ნარპაპანი (ნარკეპანი) *მიძლ. ენებ. წარს.*
ი რ კ ე ა ნ უ ა ნ ს ზნისა - შამონმეაბა,
ბასინჯვაპა (საჭმლისა). *იხ. რკეანაფა.*

ნარპაპანი (ნარკეპანის) ნაპლაპი, ნათხმარპი
(*არხ. ზოქ., ლექს., გვ. 291*).

ნარპილა (ნარკი'ლას) *მიძლ. ენებ. წარს.*
რ კ ი ა ნ ს // რ კ ი ლ ა ნ ს ზნისა - ნაპიკლი.

ნარპული (ნარკულს) *მიძლ. ენებ. წარს.* არ კ ე ნ ს,
ბ ო კ ო რ ლ ე (ნ) ზნათა - ნაპლული. ათე
უკრების მონჭეფეფი ძალბანი ნარ კ უ ლ ი რ ე ნ ა
- ამ დროს კრებები ძალიან ნაკლები
(გამზდარი) არიან. სურით ენა ვაჯეროდელ
ვარგეზიში ნარ კ უ ლ ი შ ა : *კ. სამუშ., ქართ.*
ზეს., გვ. 113 - ლამეში ეს არ სჯერდებოდა
ორმოცზე ნაკლებ ბიქს. ნარ კ უ ლ ი ბოჭკა
ველიტენე, ღვინე ნარ კ უ ლ ი - ნაკლები ბოჭკა არ
დაიტოვება, ღვინე ნახდება.

ნარპა (ნარპას) ნარპა; უხუპი მიტაკლი. ფერი
ქომიგე ნარ შ ა შ ა : *კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ.*
34 - ფერი მიმიგავს ნარპას.

ნარპი (ნარპის) სახანავ-სათსი მომალლო
ადგილზე. *შორ. კადარი.*

ნარსი, ნარპი (ნარსი/ცი-ს) გამომოტიშული,
დატყუული, დალუპული. *შორ. კ. ცხად., კატალო,*
გვ. 34.

ნარსი (ნარსის) სახელი ი რ ს ხ ე ნ ს ზნისა -
ნახსნი, დახსნილი. მუშმა გაჭირებაშე აფუ
ნარ ს ხ ი - რამდენი გაჭირებებისაგან ჰყავს
ნახსნი (დახსნილი).

ნარტი (ნარტის) ნატპრა. ხანდა, გომორბეგა
სქანი, სი რეე ჩქიში გურიშ ნარ ტ ი : *მასალ.,*
გვ. 119 - შრომავე, გამარჯობა შენი, შენ ხარ ჩემი
გულის ნატტრა. ის შუ ოკო მეტი ნარ ტ ი : *ქხს,*
1, გვ. 110 - მას არ უნდა მეტი ნატტრა. თელ
ქიანაში ნარ ტ ი რეე: *კ. სამუშ., ქხს, გვ. 112* -
მთელი ქვეყნის ნატტრა ხარ.

ნარტაპა (ნარტეპას) სახელი ნარ გ რ უ ლ ე ნ ს,
ი ნ ა რ ტ ე ნ ს ზნათა - ნატპრა. თეს
ნარ ტ ე ნ დ ჩქენი ნტერი: *ყო ხაყ., 25.02.31, გვ.*
3 - ამას ნატტობდა ჩვენი მტერი. შუს ნარ ტ ე
ლო ხსუნებო? - რას ნატტობ და მარჩილობო?
ათეს მჭევე ნარ ტ უ ლ ე ნ ა ნ, თე ლენიჩე
უწუე: *მ. ხუბ., გვ. 174* - ამას რომ ნატტობენ, ამ
სულელმა უთხრა. ნარ ტ ე ბ უ ლ ე ნ ა თაქ
ბოშეფე: *მ. ხუბ., გვ. 174* - ნატტულობო აქ
ბიქები. ჩქიმეეგება რინას ნარ ტ ე ნ დ ე ღო

ნარკვეპუი მიძე. ენებ. წარს. ნაღვლებული.
 ნარკვეპი მიძე. ენებ. წარს. ნაღვლები.
 ნარკვეპიანი მიძე. ენებ. წარს. ნაღვლების
 საფასური.
 უნარკვეპი მიძე. უარყო. უნაღვლო, უნაღვლებელი.
 იხ. ნარღი; შენარღობა.

ნარკვეპი (ნარღვეფის) მიძე. ენებ. წარს.
 ორღეღანს ზმინსა - ნაპარნი.

ნარკღინი (ნარღინს) იხ. ნარკღი, - ნაღვლოპა.
 იმი ნარღინს ეაღვლე ბოლო - იმის
 ნაღვლიანობას არ აქვს ბოლო.

ნარკში (ნარყის) იგივეა, რაც გუგანარყი, -
 ბათონაყოფი; ბამონაყარი; შთამომავალი.
 ეთი ოჯახიში ნარყი რე - იმ ოჯახის
 გამონაყოფა.

ნარჩა (ნარჩას) ლანჩა, შხისი გული, - ტიარფი.
 ნარჩაპუხი (ნარჩაყუხის) იხ. ნარჩაყუხი, ნარჩა,
 - ლანჩა, შხისი ძირი, - ტიარფი.

ნარჩმი (ნარჩის) იგივეა, რაც ნორჩვი, -
 მიძე. ენებ. წარს. რჩუნს ზმინსა - ნაპარცვი.
 შხეაში ნარჩვის ჭკუშენი: *ი. ხაშუშ, ქხას,*
გვ. 139 - სხვის ნადარჯეს სჭამ.

ნარჩმანი (ნარჩმანს) (ნარჩქვანს, ნარჩქვანუს)
 მიძე. ენებ. წარს. გიარჩქვანუე (ნ) ზმინსა
 - ნარჩპვი. ნარჩქვანისმა მიღართგ
 საქონელე: *მ. ხუბ., გვ. 117* - ნარჩვეში
 (ადგილს) ნაღვიდა საკონელი. ნარჩქვანუში
 (ტურქქვანელიშ) გინორჩქვანაფში ურგუმიე
 დაურჩქვანაფა - ნარჩვეის გადაჩვევის სჯოლს
 დაუჩველობა.

ნარჩხი (ნარჩხის) მიძე. ენებ. წარს. რჩხუნს
 ზმინსა - ნარჩხხი. ... გომობნეს, მუჭოთ
 საპონიში ნარჩხი: *მ. ხუბ., გვ. 359* - გამბანეს,
 როგორც საპისი ნარჩხი. ნარჩხი ქოჩოთ
 ჩხოუს? - ნარჩხი (ლომის გამონარჩხი) მიეცი
 (ასე) ძროხას? ნარჩხისმა ვადარუნია:
ხალხ. სიბრ., I, გვ. 104 - ნარჩხად არ ღორსო.
შორ. ღაზ. 2, ჩხ: ოჩხუ რეცხვა (*ნ. შარი*)

ნარჩი (ნარყის) იგივეა, რაც ნარყი, -
 ნაცვინი; ბამოფიშული (*ღ. ჟოფია*).

ნარჩმი (ნარყის) მიძე. ენებ. წარს. არყუნ (ნ),
 რყუნს ზმინათა - ცვინა, ნაცვინი (თმა).
 ნარყი თუმა ნაცვინი თმა. ასეთ ნაჭკვრას
 ვილაღე ჩქიმი კუჩიში ნარყი კანი:
ი. ყოფშ., გვ. 155 - ახლაც ვინაჭყერზე (ადგილს
 სახელია) ძვეს ჩემი ფეხის ნაცვინი კანი.

ნარჩხუნა (ნარჩხუნას) მიძე. ენებ. წარს.
 რყხონუნს ზმინსა - ნაპარცხინი.
 ნარყხონა თომა აპარ გეუბ - ნაღარცხინი
 თმა აბერ ძეგს.

ნარჩიშვი (ნარჩიფის) მიძე. ენებ. წარს. არჩენს
 ზმინსა - შინათამაზაში, ნაძლქვი,
 მიძლქული.

ნარჩიში (ნარჩიყის) მიძე. ენებ. წარს. არჩყენს
 ზმინსა - ნარჩყვი. შუში ნარჩყის
 შინჯოფედელ თელ სერს - თავის ნარჩყევი
 ნოლილა (მე) მთელ რაგეს.

ნარჩიპა (ნარჩიპას) მიძე. ენებ. წარს. რჩიპუნს
 ზმინსა - ზადანაშინი.

ნასაღლი, ნასაღლს, ნასაღლის ზმზ. საღლიის
 შიმღებ. ასე, ნასაღილს უთქუალგ ოსურს
 ქომონჯიმა: *მ. ხუბ., გვ. 242* - ახლა,
 ნასაღლეს უთქვამს ვოლს ქმინსთვის.
 საბატონიში გინაგაროშე გაშხა -
 ნასაღილიშეა - შაბათის გამონადარები
 კეოა - ნასაღილეამდე.

ნასაღლენს იგივეა, რაც ნასაღილენს, -
 ნასაღილქს.

ნასაღლეს (ნასაღილეს) მიძე. ენებ. წარს.
 საღილენს ზმინსა - ნასაღილქვი,
 საღილქვამში (კაცი). ნასაღილუ ვორექ -
 ნასაღილქვი ვარ.

ნასაღის ზმზ. იგივეა, რაც ნასაღილს, -
 ნასაღილქს.

ნასაღნაპ (ნასაღნაგას) მიძე. ენებ. წარს. სანგუნს
 ზმინსა - შამბრად ნაქვამი (ზმის გამოცემით).

ნასარბალს, ნასარბალქვი (ნასარბალას,
 ნასარბალქვის) მიძე. ენებ. წარს.
 ოსარბალქუნს ზმინსა - ნაძორქვი.

ნასარკალს (ნასარკელს) მიძე. ენებ. წარს.
 ისარკალქუნს (ნ) ზმინსა - ზანარკალქვი;
 ნაძორქვი.

ნასაპარ, ნასაპარქვი (ნასაქვარქვის) მიძე. ენებ.
 წარს. ნაქვარქუნს ზმინსა - ნასაპმი
 (ნასაპმარნი). ორფელი უქვი ღღაში
 ნასაქვარგ ნოღვე: *ი. ყოფშ., გვ. 14* -
 ყველაფერი უქმე ღღის ნასაქვი ჭქინია. ორფელ
 შუმი ნასაქვარქ სხუნუნქ კილი კილიმა:
აია, I, გვ. 21 - ყველაფერი თავის ნამოქმედარს
 (ნასაქმს) არჩეს ძირის ძირამდე.

ნასაქვარქვი (ნასაქვისურის), ნასაქვარქვი
 (ნასისხების) მიძე. ენებ. წარს.
 სესხულ/რენს, სისხულ/რენს ზმინათა
 - ნასაქვარქვი. ნასისხერი ფარათ მორღელ
 სქუალქვი - ნასესხები ფულით გაზარდა
 შუალევი.

ნასაქვარქვი, ნასაქვარქვი (ნასაქვარქვის,
 ნასაქვარქვის) იგივეა, რაც ნასაქვარქვი.

ნასაქვარქვი (ნასაქვარქვი) ნასაქვარქვი;
 შთაში ბზასაპმი, რომლის მეშვეობითაც
 ზეავი ჩამოღის; ამ გზით ზოფხულში მიიდან
 ავორებენ ხის მორგებს (*ი. ყოფშ.*). იხ. სვიმონი².

ნასაქვარქვი (ნასაქვარქვის) ნასაქვარქვი.
 გუმაქვარქვის, ვიბიონი, შვინაფულ
 ნასაქვარქვი: *ქხს, I, გვ. 24* - გამომეღვიძა,
 რომ გაეიხედე, დაკარგულიყო ნასაქვარქვი.

ნასირობა (ნასირობას) *მიძღ. ენებ. წარს.*
სიროტუნს ზმინსა - ბანასრანი,
ბანასულატი.

ნასისხე-ი (ნასისხეის) *იხ. ნასესხერი.*

ნასისხერი *იხ. ნასესხერი.* ევმილედულო, თიმ
მიზეს ნასისხერი *იხ. თორი თომუშა*
ქიგულუკონი: *მ. ხუბ., გვ. 21* - არ
შვიდებოდარ, იმის პატრონს ნასესხეი ორი
იმდენი რომ მართებოდარ.

ნასსპ-ი (ნასსესი) *მიძღ. ენებ. წარს.* სკუნს ზმინსა
- ნასსპი. *იხ. ნასსესი.*

ნასსპა¹ (ნასსესა) *იხ. ნასსესა¹.*

ნასსპა² (ნასსესა) *იხ. ნასსესა².*

ნასსპალუშ-ი (ნასსესალუშის) *იხ. ნასსესალუფი.*

ნასსესა (ნასსესას) *მიძღ. ენებ. წარს.* სოფუნს
ზმინსა - ნაბლაჟი. დარჯაკიმი ნასსესაქე
თორი ვერსის ვინი ქოლგ: *ი. ყოფშ., გვ. 128* -
ტყეის ნაგლევი ორ ვერსზე იქით გადავადარდა.

ნასსეს-ი (ნასსესის) *მიძღ. ენებ. წარს.*
უსოფუნს ზმინსა - ნაბლაჟი. // გადატ.
დიდი ნანალები, ენერგიადანასარჯი. თენფიში
ნასსესი დიხსა აბლად ხოლო ვიანს
ლოლო - ამათი დიდი ენერჯის ხარველი
დამუშავებულ მიწაზე დესაც არ ხარობს
მდელი.

ნასსესინა (ნასსესინას) იგივეა, რაც ნასსესი, *იხ. მიძღ. ენებ. წარს.* ისოფუნს (6) ზმინსა -
ნასსესინა; ნასსესინა; ნასსესინა
(ნაგლევი).

ნასსესა (ნასსესას) *მიძღ. ენებ. წარს.*
უსოფუნს ზმინსა - ნასსესინა. სქანი
ქომონჯი ოკო რდას... ომიშა ნასსესაქე
ლო ცინეს მითნაგერგლეფი: *კ. საბუშ., ქართ.*
ზუს., გვ. 58 - შენი ქმარი უნდა იყოს... ასევე
ნასსესართლევი და ციხეში ნაგლევი.

ნასსესა (ნასსესას) იგივეა, რაც ნასსესი.

ნასსესორ-ი (ნასსესორის) ნასსესალი, მასსესალი.
ნასსესორიში იხვევ ვე იასსესა: *ი. ყოფშ.,*
გვ. 45 - მესამედზე შენი ვერ შექმლო აბტომბა.

ნასსესი-ი (ნასსესის) *იხ. ნასსესი.* - ნასსესი. თოკი
ნასსესიშა მურყია - თოკი ნასსესიშა
დისო.

ნასსესი-ი (ნასსესის) *მიძღ. ენებ. წარს.*
ოსქირუნს ზმინსა - 'ნასსესინა.

ნასსესა¹ (ნასსესას) იგივეა, რაც ნასსესა, - *მიძღ.*
ენებ. წარს. სქუნს ზმინსა - 1. 'დაწალაჟი
(ვეერცხი). თინა რენია გვერსშიში
ნასსესაქე: *მ. ხუბ., გვ. 156* - ის არისო
გველუშაის ნაშობი (ვეერცხდანადები). 2.
ნასსესი, ნასსესინა. *ჟღერ. ნასსესი.*

ნასსესა² (ნასსესას) სახელი ნასსესი ზმინსა -
ჩარტყა მბარნი საბინსა; მბარადა ცემა.
ვიგარენდუნი, ბიგაქონსსესაქე - რომ არ

გარტყა ვიხი ჩარტყა თავი.
ნასსესინა (ნასსესინას) 'ჩარტყა, მანასა
'ჩარტყას, მინასსესინა 'ჩარტყამდა თორში
გრძმ. მბარადა არტყას რაიმი მბარა საგანს.

ნასსესა-ი (ნასსესის) იგივეა, რაც
ნასსესი, - *მიძღ. ენებ. წარს.*
ისსესაუნს ზმინსა - ნასსესინა.

ნასსესა (ნასსესას) იგივეა, რაც
ნასსესი, - *მიძღ. ენებ. წარს.*
ისსესაუნს ზმინსა - 1. ნასსესინა; 2.
ვეერცხელი (ქალი). მუდა ნასსესაქე
ოსორი? - რამდენი ნასსესი (ვეერცხელი)
ქალი?

ნასსესა-ი (ნასსესის) *მიძღ. ენებ. წარს.*
უსსესაუნს ზმინსა - 'ნასსესინა (ვეერცხელი...).

ნასსესა (ნასსესას) ნასსესინა; ვეერცხელი.

ნასსესა (ნასსესას) *მიძღ. ენებ. წარს.* სხსესაუნს
ზმინსა - ნასსესინა; ნასსესინა. დიდას ქაფუნია
ნასსესაქე-და, სქეთი ქოსსესაუნსა -
დიდას თუ აქეს ნასსესი (// გადაწახტომი),
შელოც იცეკვებსო (// გადაწახტომი).

ნასსესა (ნასსესას) *მიძღ. ენებ. წარს.* სხსესაუნს
ზმინსა - ნასსესინა, დარსსესინა. მქეში
ნასსესა ლეხის კევი ვეფუნია - ჩევი
დარჩელ ლობიოს კევი არ ვაყვებო. ცული
ნასსესაქე მუთა მურგ: *ი. ყოფშ., გვ. 152* -
ცულმა ნასსესა არაფერი მარგო. ნასსესა
ნეხი მოგილი - ნასსესი ნიგონი მოგიტანე.

ნასსესა-ი (ნასსესის) *მიძღ. ენებ. წარს.*
ისსესაუნს ზმინსა - 'ნასსესინა
მინსესაქე: ბამორსული.

ნასსესა (ნასსესას) *იხ. ნასსესინა. // გადატ.*
უტარო. ნასსესაქე სქანი-ოდა,
ვერცხელი? - შენი უტარო (თოფი)-ოდა,
მესროლი? *იხ. ტარო.*

ნასსესა (ნასსესას) *მიძღ. ენებ. წარს.* ტასსესა
ზმინსა - ნასსესინა. ნასსესა სინინი
ოსინინდეს ქამთარდეს - ნასსესი (მონელი)
სინინი სასინინდესი შეყარეს. *იხ. ტასსესა. ჟღერ.*
ნასსესა.

ნასსესა (ნასსესას) ნასსესინა. *ჟღერ. ტასსესა.*
ნასსესა. *იხ. ტასსესა.*

ნასსესა (ნასსესას) იგივეა, რაც ნასსესა.
ნასსესა, ნასსესა *ჯგჯ.* მალულად, ფარულად.

ნასსესა (ნასსესას) იგივეა, რაც ნასსესა, -
ნასსესა. ადამიან-კოჩი სქესა ნასსესაქე
მუთუნს ვა'ნასსესაქე? *ი. ყოფშ., გვ. 119* -
ადამიან-კაცის შელის ნასსესა არაფერს არ
შეილს? აწი ნასსესის ვინატრენქ? *ი. ყოფშ.,*
გვ. 129 - აწი ნასსესის ვინატრენქ.

ნასსესა (ნასსესას) *იხ. ნასსესა.* - ნასსესა.
წმინდანობა ვაწინასსესაქე: *ჟღერ. გვ. 131*
- წმინდანობა არ წმინდანობა.

ნონაშაშ(ნ) შესტლებია 'გა'ენაცა) *გრდუე. შესადლ. ენებ.* უნაფსუნს ზმნისა – შეუძლია 'გა'ნავსოს.
 ონაფსაფუნს (ონაშაშაუა ნანესინა, შნაშაშაუაუ უნავსენიებია, ნონაშაშაშ(ნ) ანავსენიებდა თურმე) *კაუზ.* ნაფსუნს ზმნისა – ანავსენიებს.
 მანაშალი *მიძლ. მოუშ.* 'გა'შნავსავი.
 ონაშაშლი *მიძლ. ენებ. მე.* 'გა'სნავსავი.
 ნაშლი *მიძლ. ენებ. წარს.* განავსეული.
 ნანაშა *მიძლ. ენებ. წარს.* ნანავსი.
 ნანაშაშლი *მიძლ. ენებ. წარს.* განავსევის საფასურა.
 "შა"ნაშაშ *მიძლ. უარე.* გაუნავსავი.

ნაშაშაშ (ნაფსუნსაშ) *მიძლ. ენებ. წარს.* ფსუნს ზმნისა – ნაშაშაში, შარლი.

ნაშაშლი (ნაფულს) საიძუშლი. *შდრ. ნაფულა.*

ნაშაშა (ნაფულას) *მიძლ. ენებ. წარს.* ფულუნს ზმნისა – ნაშაშლი, დამბაშლი.

ნაშაშაშლი (ნაფუნევის) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 ოფუნუნს ზმნისა – ნაშაშარნი (რძე, წყალ...); ნაშაშლი. ნაფუნეფის (ნაშაშის) დინეობუნდლი ჩახვიას დო დოაწორუნდლი – ნაშაშის ჩავსახამდლი დოლბანდის მატერირის პარკში და გაენურავდლი. *იხ. ფუნაფა. შდრ. ნაშაშლი.*

ნაშაშაშლი (ნაფურევის) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 ოფურუნს ზმნისა – "განაშარაში... გონაფურეფი ოკიანას ქეოშოქლეუ ხე – განახურებ რკიანას მოკიდა თილა.

ნაშაშანახაშ (ნაფურანახაშ-ეს) რომელინდაც დამართის (დშაშაშის) სახალი (*ი. თოფშ.*). ნაფურნახაშ დედაფთაბის სახელი ჩანს, ქალღმერთი უნდა ყოფილიყო (*ს. მაკალ., გვ. 325*). *იხ. ნაფურა.*

ნაშაშინ (ნაფურტინას) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 ფურტინუნს ზმნისა – ნაშაშრისი, ნაშაშრისი. მუშინაფურტინა მუქგესრქუა – თავისი ფურთხი თვითონ ადოკაო. *შდრ. ფურტინი.*

ნაშაშარა (ნაფურარონას) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 ფურარონუნს ზმნისა – ნაშაშარალი, ნაშაშარაშინი. ნიორიში ნაფურარონაქ ხვალუა – ნიერის ნაქურჩალი (არაფერი) შეხვდაო.

ნაშაშარინ (ნაფურტინას) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 ფურტინუნს ზმნისა – ნაშაშარაშლი. ნაფურტინა არზიანო აბირენია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 104* – ნაშაშარაშლი აზრიანი ეჩვენებაო.

ნაშაშა (ნაფურას) *მიძლ. ენებ. წარს.* იფურანს ზმნისა – ნაშაშინი. *იხ. ფურა.*

ნაშაშაშლი (ნაფურევის) იგივეა, რაც ნაფურა. *შდრ. ფურაფა.*

ნაშაშარა (ნაფურარონას) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 ფურარონუნს ზმნისა – ნაშაშარაშინი.

ნაშაშარაშ (ნაფურარონას) შამოდგომით დაბადებულნი ხმოვანი. ნაფურარონა რე დამორჩილიშ დაბადებულნი ოინეფი – ნაფურარონა შემოდგომას დაბადებული ხმოვანი.

ნაშაშარაშლი (ნაქურჩევის) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 უქურჩუნს ზმნისა – ნაშაშარაშინი.

ნაშაშარა (ნაქურჩისას) *არს. ნაქურჩისა.*
 შინისმამაშარნი რაბაც. *იხ. ნაქურჩი.*

ნაშაშარა (ნაქურჩინას) *მიძლ. ენებ. წარს.* ქეშინუნს ზმნისა – ნაშაშარინი, ნაშაშარინი. არძა კორიში ნაქურჩინა ასქეამანუ თე ქანას: *კ. სანუშ. ქახს. გვ. 121* – ყველა კაცისად შექმნილი (ნაქურჩარი) ალაზაზებს ქვეყნიერებას.

ნაშაშარაშ (ნაქურჩუნ-ეს) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 ქეშინუნს ზმნისა – ნაშაშარაშინი. ნაქურჩუნს ცხოვრენს – ნაქურჩუნში ცხოვრობს.

ნაშაშარაშ (ნაქურჩონას) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 ქეშინუნს ზმნისა – ნაშაშარაშინი, (ტყაა)განაშარაშინი. ონიორიში ნაქურჩონაშა გომოჩანა ნიორის ნაქურჩარადა გაყიდვა; *გადალ. ძალა* იაფად გაყიდვა.

ნაშაშარა (ნაქურჩუნ-ეს) ნაშაშარინი. ხვალე სქანო ჯევიშ ნაქურჩინ ქოშუნიშო, – უწიია: *მ. ხუბ., 242* – მარტო შენი ძველი ნაქურჩარა მომეცითო, – უთხარო. *შდრ. ნაქურჩა.*

ნაშაშარა (ნაქურჩისას) *მიძლ. ენებ. წარს.* ქეშინუნს ზმნისა – ნაშაშარინი.

ნაშაშარაშ (ნაქურჩუნ-ეს) ნაშაშარალი.

ნაშაშარაშ, ნაშაშარაშ (ნაქურჩონას, ნაქურჩუნ-ეს) ნაშაშარაშინი; შარინი. ნაშაშარაშ ვაშარა, ნაქურჩონაქაქა ქოშუნდას; *ქახს. I, 248* – ნაქურჩარა კაცი მე არ მინდა, ნაქურჩარეს ჰყავდე. ნაქურჩონაქ მე ვაშარაო – ნაქურჩარე მე არ მინდა. *იხ. ქოშონაქი.*

ნაშაშარა (ნაქურჩინას) *მიძლ. ენებ. წარს.* ქეშინუნს ზმნისა – ნაშაშარინი; ნაშაშარინი. ულასა ოსური ყებურს ქეშაქურჩინას ნაქურჩინა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 30* – ცუდი ქალი კერას მიაგვის ნაგავსო.

ნაშაშარა (ნაქურჩისას) *მიძლ. ენებ. წარს.* ქეშინუნს ზმნისა – ნაშაშარინი; დაშაშარინი. შის გილეუ ჯევიშ ნაქურჩინა? *ი. თოფშ., გვ. 161* – ვის გაქვს ძველი ნაფურევი? წყაროში წისქვილს ნაქურჩინა ქევირი მილეუ – წყლის ნისქვილი დაფურული (ნაფურევი) ფქვილი მაქვს.

ნაშაშარაშ (ნაქურჩუნ-ეს) ნაშაშარინი. *შდრ. სეან. ნაქურჩაშქ. თოფ., სეან., გვ. 244*). *შდრ. ქურჩინი ქურჩარა.*

ნაშაშარა, ნაშაშარინი, ნაშაშარა (ნაქურჩის/ნაქურჩის) ნაქურჩარაშინი, ნაშაშარალი, ნაშაშარინი. შეურს

ლო ნაქუერი ვამობოხე: ა. ცან, გვ. 141 – მიდის და ნაფხური არ ჩანს (გამოცანა: ნავი, გემი). თინეფიმი ნაქუერი ვეჰალუე: *შ. ხუბ.*, გვ. 178 – იმათი ნაკველევი არ ჩანს. ნაქუერი ის გეთხოზენა რამში: *შ. ხუბ.*, გვ. 233 – ნაკველეს მისდევენ რამისას. *იხ. ქუერი.*

ნაღ-0 (ნაღას) *იხ. ნარღი.* ათე დროს ნაღი ქ შეერუე – ამ დროს ნაღველი (დარღი) მოერია. **ნაღარბე** (ნაღარბეს) ღარიბბაღ ნაღმყოფი. **ნაღარიბე** კოჩი ვორდი – ღარიბი კაცი ვიყავი.

ნაღარბე (ნაღარბის) იგივეა, რაც ნოღართია, – ნარბისარი, ძველი ჩოსბა. სქანი ქომონჯი ოკო რდას ნაღართიაში მამერალი: *ქ. საბუშ.*, გვ. 58 – შენი ქმარი უნდა იყოს ძველი ჩოხის მცვეთელი.

ნაღაშ (ნაღაშას) *მიძე. ვნებ. წარს.* ღაფუნს ზმინს – შინაღაშ. ნაღაშას ქოგეობუნანდით ღო ვოსქორანდით – შეღებობს (შენაღებს) გავეიდებდით და ვაპრობდით.

ნაღაშ (ნაღაშას) *მიძე. ვნებ. წარს.* ღაჭუნს ზმინს – ნაპრამი. თხას ნაღაჭა ვოღუღუღო ღო შურს არმენღა – თხას ნაკერქი არ ჰქონდაო და ცხვარს აძღვედაო.

ნაღაშალა (ნაღაშალას) ნაჰპირალნი, ნაჩხუბარი (ხმახლდა). ბორიას მუღუ, ჯიმაღლევი, კულაკიმი ნაღაჭაღა: *ჯა საყ.*, 16.03.1930, გვ. 3 – ქარს მიაქვს, ძმებო, კულაკი ნაყვიროლი.

ნაღაშ (ნაღეხას) *იხ. ნარღეხა.* ენაღე თექ ძალამი: *შ. ხუბ.*, გვ. 26 – ეწყინა ეს ძალიან. ქუთხილანს ნაღეზა ღო სინანულს: *შ. ხუბ.*, გვ. 28 – უფროთხის ნაღელობას და სინანულს.

ნაღელ-0 (ნაღელ/რს) *მიძე. ვნებ. წარს.* იღანს ზმინს – ნაღეღუღი. ჟარა რე ბრელი ნაღელეია: *შ. ხუბ.*, გვ. 231 – ფულია ბეერი ნაღელელიო. *იხ. ღაღა.*

ნაღაჩოზა (ნაღეჭობას) ხილის ჭამის შიმღებ დარჩენილი, – დანაღეში. ასე ნაღეჭობას ქომეკუღითო ოხიჭონუს – ახლა ნარჩენს (ნაღეჭს) შეუდგა ღრღანს.

ნაღვარი (ნაღვარას) იგივეა, რაც ნაღორა, ნაჰპირალნი.

ნაღვარზ (ნაღვარზს) *მიძე. ვნებ. წარს.* ღეარუნს ზმინს – ნაღვარპევი. გოლოფას ღაგ(ი) ღისორგუღ ღეჭყონა ღო ნაღეარეს: *ქ. საბუშ.*, *ქხს.*, გვ. 145 – გვალვისას სიმინდის ბარაქა იყო ჭყანტიანსა და ნაღვარევი.

ნაღაწაწა (ნაღაწაწის) *მიძე. ვნებ. წარს.* ღეაწუნს ზმინს – ნაღაწანი. ბოში, მუს გონჯარე ჩქიმი ხეში ნაღეაწაწა? : *ა. ყოფშ.*, გვ. 134 – ბიჭო, რას განუხებს ჩემი ხელის ნაღვანი. *იხ. ღაწაწი.*

ნაღაწაწა (ნაღაწაწის) *მიძე. ვნებ. წარს.* ღეენღუნს ზმინს – მამბრად ნარტყამი (მათრახლი, წუნელით...), ოჭიმი ეცყაბარული აფუნა ალემი მართახიში ნაღეენღეფი: *შ. ხუბ.*, გვ. 163 – ზურგი ატყაბებული აქეთ ალეს მათრახის ნარტყამით.

ნაღაწი (ნაღაწის) ნაღაწიწი, ცოტა ნანსამი. **ნაღაწიწი** (ნაღაწიწის) იგივეა, რაც ნაღეწიწი.

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) ნაღაწიწი. *იხ. ნაღმელი. შერ. ჩხოზჩხი.*

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) ნაღაწიწი. *ი* ნაღმელიში ანთება ნაღელის (ბუშელი) ანთება. *0* ნაღმელიში ბუშელი ნაღელის ბუშელი.

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) *მიძე. ვნებ. წარს.* ღო ბუნს ზმინს – ნაღაწიწი, ნაღაწიწი. *0* ნაღაწიწი ნაღაწიწი ჭურჭელი.

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) (ძველი) ღოგინდან აღაღაღი საშეში. *იხ. ღოღერი. შერ. ნოღო-ბერა, ნოღობია. გურ. იმერ. ნაღობარაქ-ე* ძველი ღოგინდან აღაღაღი შემა (*ა. ღღა*).

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) იგივეა, რაც ნაღაწიწი. *შერ. ღოღა.*

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) *მიძე. ვნებ. წარს.* ღო ღაღანს ზმინს – ნაღაწიწი. თენარე სოკოში ნაღაწიწი მუში ფოსფეფით – ეს არის სოკის ნაწარო თავის ფესვებით.

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) *მიძე. ვნებ. წარს.* ღო ღაღანს ზმინს – ნაღაწიწი. *შერ. ნაღვარა.*

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) ააბარა ღაღა, ორგანიცი ზაფხულში შრება. *შერ. ნოღა (მნიშვნ. -2).*

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) ნაღაწიწი. *შერ. ღეჭე.*

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) ნაღაწიწი; აღრილი, საღაღ აღრა ღოგინ იყო ამათხილი.

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) *მიძე. ვნებ. წარს.* ღე ღე (6) ზმინს – ბარღაღეღილი, 'მონაპეღმეღი. ახალი მუშა ნაღაწიწი ღო ახალი ჩილი მუნაყენევი კოჩიში მათხილებელი რენია: *ხალხ. სიბრ.*, *1, გვ. 16* – ახალი მამაგარღეღელი ღო ახალი ცოლმეყენილი კაცი მოსაფრთხილებელი არისო.

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) ნაღაწიწი... მეღინე, მუშა ხანიე, იმი ნაღაწიწი ეამიძორე – დიკარგა, რამდენი ხანი, მისი ნაკველევი არ მინახავს. *იხ. ღეჭეღელი.*

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) ცხვრის ჯიმი, უმეტესად შავი ფერისა, ტანი და ღემა მოზრდილი აქვს, მატყლი – საუკეთესო (*ა. მატყლი*, გვ. 193).

ნაღაწიწი (ნაღაწიწის) *იხ. ნაღაწი*³.

ნაღაწიწი, **ნაღაწიწი** (ნაღაწიწის) *მიძე. ვნებ. წარს.* ოქოთანს ზმინს – ნაღაწიწი. ორგანი ნაღაწიწი მუშა გყვია ამარ მემიღ(ე) ფრინელი: *ქხს.*, გვ. 262 – რუსის სასროლი ტყვია აგერ მიმაქვს წვერებით.

ნაშპანუბი, ნაშპანუ (ნაშპანუბის, ნაშპანუბის) *მოქ. ენებ. წარს.* იშეანდუ (6) ზნისა - ნასპანუბი. ნაშპანუბი/ნაშპანუბ დიხა - ნასპანუბი; ყაბირი. *იხ.* შეანდა.

ნაშპი-ი, ნაშპიბი-ი (ნაშპი'იბის) *მოქ. ენებ. წარს.* იშიინს, შიბიბულენს ზნათა - ნაშპიბნი. პარამი ნაშპიბი პარამო მდურსია: *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 196* - არმად ნაშპიბი, არმად ნაშპი. გიორთის, მუთი ნაშპიბიბი ულუღესენი: *ი. ყოფშ., გვ. 11* - გაიყენს, რაც ნაშპიბი უკონდათ.

ნაშპიპ (ნაშპიუს) იგივეა, რაც ნაშპიბი. მუშაბი ნაშპიბუს უ სუა ეფას გაგმოჩანია: *ქ. საბუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 122* - მამის ნაშპიბის (მონაშპიარს) შვილი იაფად გაყიდისო.

ნაშპინუ-ი (ნაშპინუს) *მოქ. ენებ. წარს.* აშენენს ზნისა - განაშპინაბუნი; ნაშპინაბი. გერეფი მდამაღანანია დიხას გეერდო ნაშპინელე: *ქ. საბუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 90* - მტრები მართმევენი მინას (ყასას) ნასეკრად განაშპინებულს.

ნაშპინური-ი (ნაშპინურს) ცხვრის ჯიშა, თეთრი ფერისა, საშუალო ტანის, პატარა დღმა, მატყლი - კარგი ხარისხის (*ს. მკაყ., გვ. 193*) (ნაშპინური ← ნაშპინური ნასეკურნი). *შორ. ნაშპინაბუ; ნაყარაბუ.*

ნაშპინუ (ნაშპინუს) *მოქ. ენებ. წარს.* შრომენს ზნისა - ნაშპინი, შრომიტი მოქაშპაბული. მუშინაშრომეში მდამაღალარი ფაყუნდ მითინი: *შ. ხუბ., გვ. 153* - თაღის ნაშპინის ნაშპინევი არ ყავად არაენ. ჩქინ ნაშრომეშს ვაშპინაბა: *ქხს, I, გვ. 293* - ჩვენს ნაშპინს არ მოგვეცემენ.

ნაშპი (ნაშპის) *მოქ. ენებ. წარს.* შუნს ზნისა - ნაშპინი, ძსრპინი. მონგყორიშე ნაშპი თათამეფი - მატყლისაგან ნაქსური ნინდები.

ნაშპულ-ი (ნაშპულის) *მოქ. ენებ. წარს.* შურდუ (6) ზნისა - დამლილი. ქიბისენაუნენს ნაშპულელი კათემქე: *ქხს, II, გვ. 68* - მოსივენეს დალლოლებმა (დალლოლმა ხალხმა).

ნაშპუბი (ნაშპუბის) *მოქ. ენებ. წარს.* შუნს ზნისა - ნასპაბი. ვორწყეკე რექ ნაშპუბა: *ი. ყოფშ., გვ. 158* - ხედავ, ხარ ნასპაბი.

ნაშპრაუ (ნაშპრაუ-ის) *მოქ. ენებ. წარს.* შურანს ზნისა - დასუნული. ნაშპურეში შელორას - ნასუნის შელოცვა.

ნაშპასპინი-ი (ნაშპასპინის) *ზაზ.* ნაშპადაბევი. ნაშპასკერენს იყუე ყთაბაქე - ნაშპადაბეს შიქნა სროლა. *იხ.* შქასერი.

ნაშპასპრუს *ზაზ.* შუადაბაბი.

ნაშპიორ-ი, ნაშპიორა (ნაშპიორის) *მოქ. ენებ. წარს.* იშქიედუნს, იშქიედუ (6) ზნათა - 'დაზნარჩობი. კოჩიბი ნაშპიედა

არდელი რე - კაცის დანარჩობი ადგილია. წყარიბი ნაშქეიდი ს წყარს დიკაბუნდესია - წყალიბი დამბრეველს წყალს ასხამდენო (პირში).

ნაშპიორ-ი (ნაშქიორის) იგივეა, რაც ნაშქეიდა. იყუე დიდი აბბექ ართი მარაბი უკული ნაშქეიდეტს - იქნა დიდი აბბევი ერთი კვირის შემდეგ დასრობიდა.

ნაშპირენ-ი (ნაშქირენის), ნაშქირენი (ნაშქირენის) *მოქ. ენებ. წარს.* შქირენულენს ზნისა - ნაშპირენი. ნაშქირენი რდუ დე ვეარინაბო ჭეკუშ - ნაშპირენი იყო და კარგად (გეარინად) ჭაბა.

ნაშპირენ-ი (ნაშქერენის, ნაშქერენის) იგივეა, რაც ნაშქერენეფი, - დამინებულნი, შინაშინაბი. ქომონჯიბი ნაშქერენეფის მუში ხეამაში მოხ მუთა უკუნეაფუ: *აა, I, გვ. 21* - ქმრისგან შემინებულს ლოცვა-კურთხევის გარდა არაფერი გაუყოლებია.

ნაშპირენ-ი (ნაშქერინეფის) იგივეა, რაც ნაშქერენეფი, - *მოქ. ენებ. წარს.* იშქერუ (6) ზნისა - დამინებულნი. ბლაბინი ნაშქერენეფ ბოში შუკას მიიგორკონულე: *ი. ყოფშ., გვ. 131* - გოგოს მიერ შემინებულნი ბიჭი შუკაში დაშლებიტი მობოდა. ლანდომ ნაშქერინეფი ულოლი: *ი. ყოფშ., გვ. 176* - ლანდის დამინებელი ძალი.

ნაშა (ნაშას) იგივეა, რაც ნარჩა. ქორთული ჩაფლა მულოქნა ნაშა გითოპეკორილი: *შ. ძორ., გვ. 111* - ქართული ფესასცემლი გაცვიით ლანა (ტერი) გამოგლევილი. *შორ. ნაშაქური.*

ნაშაქრა-ი (ნაშაქრისა) იგივეა, რაც ნაშარა, ნარჩაქრისი, - ბარქში. თუმი მარჩილე ბოშის ჩილაშური ნაშაქრისი შიაკოკობულე: *აა, I, გვ. 26* - ამის მსმენელი ფაის ცრემლი ფეხის ტრფუნე მინკანაქარებდა.

ნაშალუშ (ნაშალუგ-ის) ნარჩაბევი; სიმინდის ყანა ჩალის მოქრის შემდეგ. *ორინჯი ქარაგუნ ნარჩალუშა* - საქონელი გარეკა ნარჩალუშა.

ნაშაშინა (ნაშაშინას) *მოქ. ენებ. წარს.* აჩენს ზნისა - ნაშაშინი. ბების ლენაწკეუ ქერქელ აფუ ნარჩაშინა სუთილა: *ქხს, I, გვ. 191* - ბების ლოყები დაფლობილი აქეს სუთიჯერ ნაქბენი. *შორ. ნაქიბორა.*

ნაშაშერი (ნაშაქურს-ნარჩაქურს ლანაქ-ქუსლი) შუსლის ნარჩი. უჩადაბო ტუნაჭეფი გეაგული ხელო ნაშაქური: *ქ. საბუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 14* - შვი დღისა დანეებული (დანაწყები) გვემილ ხელი და ქუსლის ნერი.

ნაშარა (ნაშარას) *მოქ. ენებ. წარს.* ჩაქუნს ზნისა - ნარჩარი.

ნაშა-ი (ნაშაის) *მოქ. ენებ. წარს.* ჩუნს ზნისა - შინასული, შინანასი.

ნაჩიბარლუზ (ნაჩიბარლუჯ-ს) ბაქრის მნახველი
და მშუა. ნაჩიბარლუ კოჩი ბეერის მნახველი და
მუშა კაცი.

ნაჩიბაშუზ (ნაჩიბაშუჯ-ს) მიჰო. ენებ. წარს.
იჩიებუ (ნ) ზნისა - ნაძმამი, ნამამოზი.
მუჟამე პატგენქე ქებავე ბულათიაში
ნაჩიებუ...: მასალ., გვ. 68 - როდესაც
ბატონმა გაიგო ბულათიას ნამამოზი...

ნაჩილ-ი, ნაჩილუზ, ნაჩი-ი (ნაჩილ/რს,
ნაჩილუჯ-ს) ნაცმოლარი. მა ეფერი კოჩიში
ნაჩილი ვორექია - მე ისეთი კაცის
ნაცოლარი ვარო... ნაჩილ კოჩი მა ვა მოკო:
კ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 30 - ნაცოლარი კაცი მე
არ მიწნდა. ნაჩილი გ კოჩი: ი. ყოფშ., გვ. 113 -
ნაცოლარი კაცი.

ნაჩილათუ (ნაჩილათუს) მიჰო. ენებ. წარს.
ჩიართუ (ნ) ზნისა - ნაცქლნება,
ბაღანაცლომი.

ნაჩილამურუ (ნაჩილამურუს) ნაცრამი. მუშენ
ვიღუ თოლი ნაჩილამურუ? - რად გაქეს
თვალი ნაცრემლი?

ნაჩინა (ნაჩინას) მიჰო. ენებ. წარს. ოჩინანს
ზნისა - 'ღა'ნაპარაპი. ქუჭუუ ვერიში
ნაჩინა: მ. ხუბ., გვ. 24 - უთხრა მგლის
დანაბარები.

ნაჩინაბუ (ნაჩინაბუს) მიჰო. ენებ. წარს. იჩინენს
ზნისა - ნაცნომი. ზღო. უჩინებუ.

ნაჩინოლა (ნაჩინოლას) მიჰო. ენებ. წარს.
ჩიიოლუნს ზნისა - ნაფშაქანი (სომინდი).

ნაჩინაბა (ნაჩინაბას) იხ. ნაჩიქიქა.

ნაჩინასა (ნაჩინას) მიჰო. ენებ. წარს. ჩიხუნს ზნისა
- ნაბუპარი, საბუპარი. ნისქელის
შემადგენელი ნაჩილი. წყალში (ლეღე, რუ,
პატარა მდინარე...) ახლო-ახლო ორო-ორად
ჩასავადნენ თხმელის ბარუჯბო, მერე
ფურცლიანი წყნელებით მოლობდნენ, წითელ
მიწასა და ქვას მოაყრიდნენ. ასე დამზადდებოდა
ნაჩინასა (მასალები, ტ. IV, ნწ. III, გვ. 225).

ნაჩინორა (ნაჩინორას) ნაჩინორაქალი;
ფუნა. მუჭო კამბეშიში ნაჩინორას
ქოვუ! - როგორ კამეჩის ფუნას ჰვავს, -
იტყვიან ისეთ პიროვნებაზე, რომელსაც ფართო
და უშრო პიროსახე აქვს.

ნაჩიშა (ნაჩიშას) იგივეა, რაც ნაჩივი, - ნამბლი,
შენახული. დიდი ხანიში ნაჩიშა
გამკარჩქინეს - დიდი ხნის ნამბლი
გამოაჩინეს.

ნაჩიშა (ნაჩიშას) მიჰო. ენებ. წარს. ნაჩუნს ზნისა
- ცხვირ-პირში ბარტყშით ცემა (მ. ძაძ., II,
გვ. 174). ზღო. ნიჩვი.

ნაჩიშაბუ (ნაჩიშაბუს) მიჰო. ენებ. წარს. აჩუქენს
ზნისა - ნაჩიშაპარი. ნაჩუქებუ ღანჯაში
ლიში (ლიფში) ხოლო ჯგირი რენია: ბაღბ.

სიბრ., I, გვ. 104 - ნაჩუქარი უანგანი ნემსიც
კარგიაო.

ნაჩიშაპარი (ნაჩიშაპარის) იგივეა, რაც ნაჩი-
ლათუ, - მიჰო. ენებ. წარს. ჩეგროთუ (ნ)
ზნისა - 'ბაღა'ნაცლომი. შემოგთოვ
ნაჩილეთი, რთხონი...: კ. სამუშ., ქართ.
ზეპ., გვ. 78 - მაატყით ცდუნება, ვთხოვით...

ნაჩიშაბა, ნაჩიშაბა (ნაჩიშაბაქას) ჩვილი,
ნაადრევი. ნაჩიქიქა სომინდი უჩანს -
ჩვილი სომინდი აქვს. იხ. ჩიქიქუ.

ნაჩიშარა (ნაჩიშარას) მიჰო. ენებ. წარს. ჩხირ-
კანს ზნისა - ნაჩხარაქი. ქოთომეფიში
ნაჩხირკარე - ქათმების ნაჩხარეკია.

ნაჩიშაბარა (ნაჩიშაბარას): ნაჩიშაბარა
წიწილა 1. საბოლარა, ხოლოს გამორჩეული
წიწილა. 2. წიწილები რომ ნაპირზრდებიან,
იზუბებენ, დაასახლანებენ ერთმანეთს. ამაზე
იტყვიან მონათუა-ს (მონათუას), ხოლო ასეთ
წიწილებს უწოდებენ ნაჩიშაბარა-ს. ტრადიციის
თანახედ, ამის შემდეგ მათი ჭამა
შეიძლება (სოფ. ინჩხური, მარტვილის რაიონი).
ჰგო. ჩხუბი.

ნაჩა (ნაცას) თამამი; ბამოცდილი. გაღაფ.
მეოღნე. გვალო ნაცა რე - ძალიან თამამია;
ძალიან მცოდნეა. ზღო. მენცარო.

ნაჩა (ნაცას) ნაცარი. ქიტიოლოვ ნაცა ს -
გააგლო ნაცაზე (?). გაღაფ. ბოლი ადინა.

ნაჩა-ქაქა, ნაჩა-ქაქა (ნაცა-ქეკას)
ნაცარაქაქა იხ. ეკუა ქექა, ჩივა (ი. ყოფშ.).

ნაჩალა (ნაცალას) მიჰო. ენებ. წარს. ცალუნს
ზნისა - ნაცალარი, ცალით მოთიბული;
ნაძიმი. ჯოღორენს აწუებუნია ნაცალა:
მ. ხუბ., გვ. 115 - ძალღებს წინ უდევრო ნათიბი.
ღართ ნორჩალ ვააშინ, იმაჟან ნაცალა ს -
ზოგჯერ ლოგინს რომ ვერ იპოვის, წევს
ნათიბზე. ქიტიოლოვ ნაცალას - გააგლო
ნაცალარზე; გაღაფ. გუნჯარა და გააგლო.

ნაჩაბა (ნაცაბას) შიშაქი (კ. ჯარ).

ნაჩაბა (ნაცა-ტუტას) ნაცარ-ტუტა; ნაცარი;
წყალში მოხარშული ნაცარი. ეჭოფუ კეყო,
ელენჯეუუ(!) ნაცა-ტუტას გ ლო... ჟი
აქვდააღლე ლემეცე: კხს, II, გვ. 44 - აიღო კეცი,
უბეკია ნაცარ-ტუტა და... ზედ მოაყარა დეკს.
ქიბაჯუნუ ღო ნაცა-ტუტათ გინაართინუ
ირფელი - მიღდა ნაცარ-ტუტად აქცია
ყველაფერი (ე. ი. მოსპო, გაანადგურა). ზღო.
ნაცა-ქეკა; ტუტა-წყარო.

ნაჩასხალ-ი (ნაცაყალს) ლველფისმაგბარე. ჭითა
ჯარო-უმიშარი, ჭითა ჯარო-ნაცაყალი -
წითელი ჯარო-უმიშარი, წითელი
ჯარო-ლველფისმაგბარე (მსავეს). იხ. ნაცა¹.

ნაჩასხალ-ი (ნაცაყალ/რს) ნაპარნაქალი. გერგ
გენია ნაცაყალი: კ. სამუშ., კხს, გვ. 158 -

ანთია (ზევიდან) გიზგინა ნაპერკალი. *იხ. ნაციხალა.*

ნასახელები (ნაციხელს) იგივეა, რაც ნაცხალა, - ნაპერკალი (*დ. ფიფია*).

ნანიგზე (ნაციტუს) *მიძლ. ენებ. წარს.* აციენს ზნისა - ნაციტანი; ციპიბით ავაღმყოფი. სახე ეწინარე დამიხერმორი, მუჭო კორი ნაციტბუ: *მასლ., გვ. 68* - სახე ცეცხლივით გაუღდა, ვით ნაციტბ ავადმყოფს. *იხ. ციტბი.*

ნანიტქონა (ნაციტონას) *მიძლ. ენებ. წარს.* ციციკონუს ზნისა - ნაციტანი.

ნანიტხალა (ნაციტხალა) იგივეა, რაც ნაციტხელი, - ნაპერკალი; ნაპერკალი.

ნანოლარი (ნაციოდარს) 1. ნაციოდარი. ვარ, ბაბაია, სქანი ნაციოდარი მა მუშო მოკნია: *მ. ხუბ., გვ. 237* - არა, მამავ (შვილი), შენი ნაციოდარი მე რისთვის მინდა. 2. ცოდვის ჩამდანი, - ცოდვილი.

ნაციოდარეფიში გარდა არბა გალე რესია - ცოდვილების გარდა ყველა გარეთ იყო.

ნაციოლა (ნაციოლიას) *მიძლ. ენებ. წარს.* ცოდიენს ზნისა - ნაციოლარი. თემა ნაციოდილა ოსურეუ მუჭო საარკით გოფრთი: *ქსს, I, გვ. 216* - ამდენი ნაციოდელიარი ქალი როგორ საარაკოდ გაზედი (ვიქც). მუშო მოკო მა სქანი ფარა, ნაციოდილა, ნაგეგეგა: *ქსს, I, გვ. 170* - რად მინდა მე შენი ფული, ნაციოდელიარი, ნაჯეფარი. *იხ. ცოდლი.*

ნასუბა, **ნასუბა** (ნაციუსა) *მიძლ. ენებ. წარს.* ცენს ზნისა - ნაციუსანი. ნაციუსა თიხრი ლოკოროფი - ნაციუსი თხილი შეეგაროვე (შევირობე).

ნასუბალი (ნაციუსელის) ნასუბატუბა; *გადატ.* კელი, ნაფეფური. ახლდარი უკული ვადირე იზი ნაციუსელს - დღის შემდეგ ვერ ნახავ იმის კელს (ნაციუსელს).

ნასუბანი (ნაციუსის) *მიძლ. ენებ. წარს.* ოციქანს ზნისა - ნასუბანი. ნაციუსეფი კატუს ჭუკიქ ვაჭოფუა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 104* - ნაქებმა კატბ თაგვი ვერ დაიჭირაო.

ნასუბანი (ნაციუსონას) *იხ. ნაციუსონა.*
ნასხა (ნაცხა) გონიარის ქლმოვიანი ქალაკოტი (*ქ. ხაბ.*). ნაცხა ხინჯი ხიდა ხობისწყალზე, კოცე ვაშე ნაცხა ხინჯი მუ ბორჯისგ ვოდგენსი - არავის (კაცს) არ ახსოვს ნაცხა ხიდა რდრს გადგეს (გაკეთეს). *ნაცხათ ზმზ.* ნაცხით. უკოხილე დიფრთით დო მუხური ნაციხათ მუკუელით - უკან დაბრუნდით და მუხური ნაცხათი მოუყარეთ.

ნასხაბარი (ნაცხაბარას) *მიძლ. ენებ. წარს.* ცხაბარანს ზნისა - ნასხარი, ნასხაზანი.

...ვარ რე ინდურიში კუჩხიში ნაჩხორკა დო ნაციხაბარა - ...ან არის ინდურის ფენის ნაჩხორკი და ნაფაჭნი. კატეში ნაციხაბარა შე მიიშე მისხორი - კატის ნაკერიდან მოდიოდა სისლი.

ნასხაში (ნაცხაფის) სახელი უნაციხაფის ზნისა - დარტყმა (ხმის გამოცემით). ხეს მომსო ბიგა უკეუღე დო უნაციხაფელე ოჭიშის - ხელში მომსო ჯიბი ეკავა და ურტყამდა ზურგზე. ნაციხაფი მუღელე იში ოჭიშის - მიპქონდა ხმაური (დარტყმისაგან) იმის ზურგზე.

ნაციხუნს (ქონასხე დარტყა, აქონასხე დარტყმას, ქონონასხე) დარტყამდა თურმე) გრდმ დარტყამს (ჯოსხ).

უნაციხუნს (უნასხა ურტყა, უნასხაუხ ურტყამს) გრდმ. *სახე. ქც.* ნაციხუნს ზნისა - ურტყამს.

ინაციტე (ინასხა შესაძლებელი ვახდა დარტყმა, -) გრდმ. *შესაძლ. ენებ.* ნაციხუნს ზნისა - შეიძლება დარტყმა.

ანაციტე (ანასხა შეძლე 'და'რტყა, -) ქონონასხე შესაძლება დარტყმა) გრდმ.

შესაძლ. ენებ. უნაციხუნს ზნისა - შეუძლია 'და'რტყას.

ონაციხაფუნს (ონასხაუხ არტყმევიხა, უნასხაუხ ურტყმევიხა, ნონასხაუხაუხ) არტყმევიხედა თურმე) კაჭ. ნაციხუნს ზნისა - არტყმევიხედა (ჯოსხ...).

მანასალი *მიძლ. მოქმ.* 'და'რტყმელი ხმის გამოცემით.

ონასალი *მიძლ. ენებ. მე.* 'და'სარტყმელი.

ნასხილი *მიძლ. ენებ. წარს.* 'და'რტყმული.

ნანასხა *მიძლ. ენებ. წარს.* 'და'ნარტყამი.

ნანასხური *მიძლ. ენებ. წარს.* 'და'რტყმის საფასური.

უნასხა *მიძლ. ენებ. წარს.* 'და'ურტყმელი.

ნასახელები (ნაცხელები) ნაპერკალი. მუციენე ნაციხელები, კუნისუს კენოტურინენე: *მასლ., გვ. 62* - 'ჩამოსციკოვა ნაპერკალი, კუთხეში როკაცს (ხტუნავს). *იხ. ნაციხალა, ნაციხალი.*

ნასხინა (ნაციხუნს) ნასხინარი. შარაზიში ნაციხუნს რენია: *თ. სახოკ., გვ. 263* - შარაზიდის ნაცილი ცხენილო.

ნასხაბარი (ნაცხაბარას) იგივეა, რაც ნაციხაბარა, - ნაფხაპი, ნაფხაჭანი. *გადატ.* გაჭირვებით ნაგროვები (ნაშოფი). ჯიბეს მონტე ჭიქე ფარა, დიამიშიში ნაციხაბარა - ჯიბეში მაქეს ცოტა ფული, დედაჩემის მიერ გაჭირვებით ნაშოფი.

ნასხა (ნაციუსა) იგივეა, რაც ნაციხაფი, - სახელი ქონაციხუნს ზნისა - მამარი რიქიმ სახმის დარტყმა.

ნაბლარი (ნაბალერს) იგივეა, რაც ნაბალე, - ნაბალადივი.

ნაბაღუ (ნაბაღუს) *მიძე. ენებ. წარს. ძაღუნს*
ზმნისა - ნაბაღაღვი.

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) ხის მორის ხერხვის
დროს გვიარდითი ჩამოსაქარი, -
ნაბაღაღვი. ჯამი ზორხას ბრელი
ნაბაღაღვი და ლოცო - ხის ხერხვისას
ბევრი გვერდითი ჩამოსაქარი დაცივდა. *ჭორ.*
ძაღაღვი.

ნაბაღაღვი იგივეა, რაც ნაბაღაღვი.

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) იგივეა, რაც
ნაბაღაღვი.

ნაბაღაღვი, ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვი-ს) იგივეა, რაც
ნაბაღაღვი, - დაბუთბუთაღვი მორაღვი
ამოსული მცანარაღვი (სიმინდი,
პამიდორი, ლობიო, მალი...).

ნაბაღაღვი, ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვი-ს) *მიძე. ენებ.*
წარს. იძინანს, ძინუღუნს ზმნათა -
ნაბაღაღვი; სარბაღაღვი. ათენა ღული ფარა რე
ღო ნაბაღაღვი ხოლო ჭომოღაღვი - ეს
თავი ფულია და ნაბაღაღვი მოგაღვი.

ნაბაღაღვი *ჭაჭ. ნაბაღაღვი. თი ჩემი*
ნაბაღაღვი ჭომოღაღვი *კო: ა. ცაგ., გვ. 94*
- იმ ჩემი ნაბაღაღვი მოცაღვი.

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) *მიძე. ენებ. წარს.*
იძინანს, ძინუღუნს ზმნათა -
ნაბაღაღვი; მობაღაღვის საფასური.

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) *მიძე. ენებ. წარს.*
ძინუღუნს ზმნისა - ნაბაღაღვი.

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) *მიძე. ენებ. წარს. ძინუღუნს*
ზმნისა - ნაბაღაღვი; ნაბაღაღვი. *ნოლო ჯღორი*
აღუ ნაბაღაღვი - ბევრი კარგი აქვს ნაბაღაღვი.
ეღაღვი ღდას ეაღუ ე ბომის ნაბაღაღვი:
ი. ყოფშ., გვ. 57 - ამნარი არასოღვი არ აქვს ამ
ბოქს ნაბაღაღვი.

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) სარბაღაღვი, რომელიც
მიბაღვის სიძის სიღაღვი (ი. ყოფშ.). სიღ
სიღღვის აძღვიდა ნაბაღაღვი 10-20 მინუთაღვი
(ს. მკაღ., გვ. 269).

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) ნაბაღაღვი, ღვიღვი, ღვიღვი
(ქ. ჯაღ.). კეთღვი ცხრის, თხის, ხბოს, გოჭის,
მიწათაღვი ძროხის კუჭისაღვი. საუკეთესოღვი
იოღვი გოჭის კუჭი. დამზაღვის
ტექნოლოგია ასეთა: კუჭის ზღვი ნაბაღაღვი
ამარიღვი და ინაბაღვი. გამოსულ სითხე
ეხაბაღვი კვეთს და ხმარიღვი რძის
შესაღვიდაღვი (ყველის გასაღვიდაღვი). *ჭორ.*
კეთესარი; ქვეღვი. იხ. ნაბაღაღვი.

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) ნაბაღაღვი; ნაბაღაღვი (ქ. ჯაღ.).
ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) მორაღვი, ნაბაღაღვი.

ღირსოღვი მიბაღვი, არწიღვი ნაბაღაღვი
- დატრიაღვი მიბაღვი, არწიღვის ნაბაღაღვი.

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) საბოღვი ნაბაღაღვი
ზმნისა - მობაღაღვი. ნაბაღაღვი შურიღვი
სულის გაფრთხობიღვი, მოცაღვი. იხ. ნაბაღაღვი

გუმონაბაღვი - კინაღვი სული
გამაფრთხობიღვი.
ონაბაღვი (შურს) (ბაბაღვი გააფრთხობიღვი,
ბინაბაღვი გააფრთხობიღვი, ბინაბაღვი)
ნაბაღვი (ნაბაღვის) *კრძ. აფრთხობიღვის სულს.*

ნაბაღაღვი, ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის)
ნაბაღაღვი იხ. ნაბაღაღვი. *მიძე. ენებ.*
წარს. აწაღვი, წაღვი, წაღვი ზმნათა -
ნაბაღაღვი. ნაბაღაღვი ჰეღვი მიღვი-საღვი უღვი -
ნაბაღაღვი პირსაღვი აქვს. იმი ნაბაღაღვი
კოღვი არღვი გოჭი: ათ. 2. 81 - მისი ნაბაღაღვი
კაცი ყვეღვი იცი.

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) *მიძე. ენებ. წარს.*
ენაბაღვი (ნ) ზმნისა - ნიღვი
ჩაღვი. მიბაღვი ვეღვირთაღვი ღო თიღვი
ენაბაღვი ენაბაღვი - ვეღვი (არაღვი) არ
შეღვი და იმის ნიღვი არ ჩაბაღვი.

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) *მიძე. ენებ. წარს. წინუღუნს*
ზმნისა - ნაბაღაღვი. გენაბაღვი ღვიღვი
კოღვი, ღვიღვი? - ნაბაღვი (უეღვი) ღვიღვი
გინაღვი, რომ მასღვი?

ნაბაღაღვი, ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) *მიძე. ენებ.*
წარს. წინუღვი (ნ) ზმნისა - ნაბაღაღვი.

ნაბაღაღვი, ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) იგივეა, რაც
ნაბაღაღვი, - ნაბაღაღვი.

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) ნაბაღაღვი (ი)
(აღვიღვი).

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) *მიძე. ენებ.*
ნაბაღაღვი, ნაბაღაღვი (ი. მკაღ.)
იყენებენ სამკურნალოღვი. კერძოღვი, ხმარიღვი,
როღვიდაღვი ადამიანს შარღვი შეკაღვი აქვს,
ხოლო ძროხას წყის (იხ.) დაღვიდაღვი.

ნაბაღაღვი, ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) *მიძე. ენებ. წარს.*
წაღვი ღვიღვი ზმნისა - ნაბაღაღვი. *ჭორ. ნოწკერი.*

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) *მიძე. ენებ. წარს.*
წინუღვი ზმნისა - ნაბაღაღვი.
ნაბაღაღვი ნაბაღაღვი, ნაბაღაღვი
ნაბაღაღვი: *ბაღ. სიღ., I, გვ. 84 - ნუნისა*
ღვიღვიღვი დაღვიდაღვი.

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) საბოღვი ნაბაღაღვი, უნაბაღაღვი
ზმნათა - რაბაღვი ნაბაღვი ბაბაღვი
შესაღვიდაღვი. *ჭორ. კეთესარი.*

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) *მიძე. ენებ. წარს.*
ოწკერი ღვიღვი ზმნისა - მიბაღვი.

ნაბაღაღვი, ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) ნაბაღაღვი,
ნაბაღაღვი. შარა ნაბაღაღვი,
წყარი-ნაბაღაღვი: *ი. ყოფშ., გვ. 176 - გზა*
ნაბაღაღვი, წყალი-ნაბაღაღვი. ჭორ. წყარი.

ნაბაღაღვი (ნაბაღაღვის) (ნაბაღაღვი ღვიღვი) იგივეა,
რაც წყარიღვი ღვიღვი, - ნაბაღაღვი ღვიღვი.
ღვიღვის საღვიღვი რომ ამოღვიღვი, ჭაჭას
წყალს დაასაღვიღვი. ათ კალთა სურღვის ჭაჭას
ათ კოკა წყალს ასაღვიღვი და სურღვიღვი. ასე
განუღვიღვი ღვიღვის ასაღვიღვი ქვეღვიღვი და

წყურვილის მოსკლავად ხმარობდნენ (მასლები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 158).

ნაწარმი (ნაწყარუს) იგივეა, რაც ნაწყარა.

ნაწამი (ნაწყმას) მხოვ. ერძ. წარს. ნაწყუნს ზნისა - ნაბეზღვანი.

ნაწაწი (ნაწყუწი) იგივეა, რაც ნაინჭუ, - აღვნილი, სიღაც აღრე თა იშირ. იხ. წყუ.

ნაწა (ნაწას) ნაწა; შუბცეცხლზე ქვაპის ჩამოსასილი ჰნაჭი (ი. ყოფშ.). ნაჭაის ქარლია მიკობ ღო ხერკე ვაწყყუათია: ქხს, I, გვ. 237 - ნაჭაზე ქვაბი ჰკირია და ორმიმის ნუ ჩაჰყოფთო. იხ. ლანჭა, ლარჭა. შორ. ვაჭა.

ნაწა (ნაწას) მხოვ. ერძ. წარს. ჰაანს ზნისა - ნაწარი. ღვეთში ტყეებში ნაჭა კანჩაფია ხათე იშოლუე - ღორის ტყავისგან ნაყერი (შეკერილი) ქალამანი მამინე სველდება.

ნაწაბა (ნაწაბას) მხოვ. ერძ. წარს. ჰაბუნს ზნისა - ნაწაბი. ნაჭაბა კოგო უმის ხანს გარმგ: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 105 - ნანები ქოთანი მეტ ხანს ვაძლებს.

ნაწანუმი (ნაწანუფის) მხოვ. ერძ. წარს. იჭანუნანს ზნისა - ღანაბარები. ეკნი გუკარაფეს ნაჭანე ი ვარია: ი. ყოფშ., გვ. 54 - ისეე დაშლეს მოხმობილი (დანაბარები) ვარი.

ნაწარს (ნაწარას) მხოვ. ერძ. წარს. ჰარუნს ზნისა - ნაწარი. ნაჭარა ქე ქეშურთ...: მ. ხუბ., გვ. 39 - ნაწერი (წერილი) მოუვიდა. საყოლოლო ნაჭარათე გურეუ ნემ(უ) ღომისაშე: კ. საბუწ., ქართ. ზღა., გვ. 44 - სატრეალიო წერილით ვულს ნუ დაიხარმავე.

ნაწა-ი (ნაწყის) მხოვ. ერძ. წარს. ჰუნს ზნისა - ნაწაი. ჩხანაში ნაჭეი ეაჩიქელდა: ი. ყოფშ., გვ. 114 - მზის ნაწი ერ გვერო.

ნაწაპლა (ნაწყალას) მხოვ. ერძ. წარს. ჰეალუნს ზნისა - ნაწაპლი; რძის არღელუბტი სარიტოდ.

ნაწაპრა (ნაწყარას) მხოვ. ერძ. წარს. ჰეარუნს ზნისა - ნაწაპი. ი ნაჭყარა ღიხა ადგილი, სადაც ეთესა ჭვავი, ქერი ან ხორბალი. მოსაუღოს ადების შემდეგ ნარჩენს წვავენ - ამას ეხბინა ჰეარუას, ხოლო ასეთ ადგილს - ნაჭყარას.

ნაწაწუ იგივეა, რაც ნაჭეუ, ნაჭუუ. ნაწაწამი (ნაჭეომას) მხოვ. ერძ. წარს. ჰეინს ზნისა - ნაწაწიმი, ნაწაწამარი. ნაჭეიმა რე ნაწეიმა. იხ. ჰეიმა.

ნაწაწიპარი, ნაწაწიპარი, ნაწაწიპორი (ნაჭეიპ/ეორს) ნაწაწიპარი. მამონაქე ქიშოქინდგ ნაჭეიპორე შარა-შელეს - მამონა (მანქანა) ვაჩერდა ნაწეიპარ გზა-მოზუელილზე. ივანობაში ართი ღდას, ნაჭეიპორი გოსარკილვე: მასალ., გვ. 109 -

იენისის ერთ დღეს, ნაწეიპარ (წეიპის შემდეგ) მონმენდილზე.

ნაწაწუ (ნაჭეუს), ნაწაწუ (ნაჭეუს) ნაწაწაპარი. აღვნილი, სიღაც აღრე მჰაპი ქიშისა. იხ. ჰეი. ნაწაწი (ნაწეორს) იგივეა, რაც გინაჭეი, - თრინანაწი, თრინანასული.

ნაწაპლა (ნაჭყალას) მხოვ. ერძ. წარს. ჰეალუნს ზნისა - ნაწაპლი. უტუში ნინა მუში ნაჭეალაში ი უჯუშო ჰეიარუნცია: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 137 - უტუს ენა მის ნაჭედზე უფრო კარგად სჭირსო. ჩეიმი ნაჭეალა ხაგეში ამბე მა მიჩქენია - ჩეიმი ნაჭედი ხატის ამბავი მე ვიციო.

ნაწაპრა, ნაწაპრა (ნაჭეიკერას) მხოვ. ერძ. წარს. ჰეიკერუნს ზნისა - 'ზა'ნაწაპარი, 'ში'ნაწაპარი; გააბე. გზა (ვაჭერილი). ნაჭეიკარ ხეს ვეშეკინდა - დანაჭერილ ხელზე არ მოჰკიდო. თუმაშ მასქა ჰეიარუნცარი გეიშაქუნე ნაჭეიკერაშია: მასალ., გვ. 76 - თმის სისქის ყმის ვარი გამოცვივდება გზაზე. შორ. ნოჭეკარი.

ნაწაპრა, ნაწაპრა (ნაჭეიკერას) მხოვ. ერძ. წარს. ჰეიკერუნს, ჰეიკერუნს ზნისა - ნაწაპარი. ბაბუშ ნაჭეიკერაში კომურქ მოთას კიბირი მეკეათა - ბაბუას ნაწაპრა ტყემალა შელიშვილს კიბირ მოსტარი (მოჰკეკეთაო). ათაქ ნაჭეიკერაში ღიხა დაბარლუ: მ. ხუბ., გვ. 271 - აქ ნაწაპი მინა დაყარა.

ნაწაპრა (ნაჭეიკერას) იხ. ნაჭეიკარა. ნაწაპრა (ნაჭეიკერა) (ნაჭეიკერა) მხოვ. ერძ. წარს. ჰეიკერუნს ზნისა - ნაწაპარი; ნესტიანი (ამინდი). ნაგოლოფუს კარი გუნჯა, ნაჭეიკერა ღუეკილვე: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 103 - ნაგეალე (ამინდი) - კარი გაულე. (ნაწეიპარ) ნესტიანი კი - დაუქეტი. იხ. ჰეიარუა; ჰეიარუა.

ნაწაწა (ნაჭეიკერას) მხოვ. ერძ. წარს. ჰეიკერუნს ზნისა - ღანაპარი. ბრელი გურა აფუ ხაფანგით ნაჭეიკერა - ბეერი ტურა ჰყავს ხაფანგით დანაჭერი.

ნაწაწა (ნაჭეიკერას) სახელი ნაჭეიკერა ზნისა - ღარუზა; ძლიერ ცემა (ღარტყმის ხმის გამოცემით). ბიგა ქონაჭეიკერის - ღოხი დრუზა ზურგზე. შორ. ბანჭუა.

ნაწაწა (ნაჭეიკერას) იხ. ენაჭუა. შორ. ნაჭა. ნაწაწა (ნაჭეიკერას) ნაწაწაპარი. შორ. ნაჭეუ; ნაჭეიკერა. იხ. ჰეი.

ნაწაწა (ნაჭეიკერას) მხოვ. ერძ. წარს. ჰეიკერუნს ზნისა - ნაწაწაპლი. თეშიში ნაჭეიკერა ხაგეში უნაბლაში რენია: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 52 - თემის ნაწეიკერა ხატისაზე უფრო ძლიერი არისო. შორ. ნოჭეკარი. ნაწაწაწუ, ნაწაწაწუ (ნაჭეიკერას) ნაწაწაწაპარი. იხ. ჰეიკერი.

ნაყაყაშური (ნაჭყეშურს) *მიძე. ენებ. წარს.*
ჭყეშურს ზმნისა - ბასაპრჭელო
მწყაშოგისათვის.

ნაყაყაშა (ნაჭყეადას) *მიძე. ენებ. წარს.*
ჭყეაღუნს ზმნისა - 'ბა'ნაწყაშპი, ვინც
ბაწყადა.

ნაყაყაშური (ნაჭყეაღურს) *მიძე. ენებ. წარს.*
ჭყეაღუნს ზმნისა - ბაწყაშპის
საშასური.

ნაყაყაშისა, ნაყაყიშისა (ნაჭყეე/ილისა) ყველის
აშოყვაინისას მონყაშპილი ნაწილი.
ნაჭყეეღიას ეძახიან, აგრეთვე, ბუბლიკის
მგაგადად ან გრძლად (ფორკივით) მოწნულ
სულუბუნს. *იხ. ნოჭყეადა.*

ნაყაშლა (ნაჭყოლას) *იხ. ნაწყოლა, მიძე. ენებ.*
წარს. 'ნ' ჭყოღუნს ზმნისა - ღაჭრილი;
ღანაჭარი. ტყვიამ გეშა ნაჭყოლას
წამალი ოსქელოდუნენ: *ქ. საბუშ., ქმს, გვ. 115*
- ტყვისაგან დაჭრის ნამალი გაბეურნაეს.

ნაყაშლოშუ (ნაჭყოლოფუს) *მიძე. ენებ. წარს.*
უჭყოლოფუნს ზმნისა - ნაწყაშლოშპი.
ქიედლობოდ თე მუში მუშაში ნაჭყო-
ლოფუ ცხენს: *ო. ყოფშ., გვ. 45* - დუჯდა ამ
თავის მამის ნაწყალობებ ცხენზე.

ნაყაშლი (ნაჭყეღურს) ნაბატორძლპი.

ნაყაშური (ნაჭყეურს) *მიძე. ენებ. წარს.* ჭყეუნს
ზმნისა - წაყაშისა საშასური.

ნაყაშუ (ნაჭყეუს) იგივეა, რაც ნაჭყაყ, - ნა-
წყაშპი.

ნახა (ნახას) *მიძე. ენებ. წარს.* ხანს ზმნისა -
ნაშპში. ორე ნახა უჩადაში უფეროში:
ქ. საბუშ., ქართ. ზეს., გვ. 17 - არის ნაშპი შვი
ღღის უფერულსა. *იხ. ხალა.*

ნახაშა (ნახადას) *მიძე. ენებ. წარს.* ხაღუნს
ზმნისა - ნადაპი; დადაშული. ქვაჯაინი ჩქიში
გურყუ, სქან(ი) არშიში ნახადას: *ქ. საბუშ.,*
ქართ. ზეს., გვ. 72 - გახედე ჩემს ვულს, შენზე
ფიქითი დადაგულს.

ნახაშარი (ნახანდარუს) ნააპდარალი, ნააპდრი;
აპინდი აპდრის შუადაშა... ნახანდარუს
(ნახანდარუს) თხა ვაურს შორიში, ჩხანას
მიანჯორუ - ნაედრალზე თხა არ ნაეა შორს,
შესე მიუნება.

ნახანდი-ი, ნახანდი-ი (ნახანდი'ის), **ნახანდი**
(ნახანდუს) *მიძე. ენებ. წარს.* ხანდენს ზმნისა
- ნაშრში. გორიში ნახანდი ცხენქ
ოჭკოშუ: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 28* - ვირის
ნაშროში ცხენმა შეჭამო. ვართ ნახანდის
მოხორდ: *ქმს, I, გვ. 23* - არც ნაჯადას
მოჰპარაედა. გვერდის იშო მოდამდანა,
ნახანდიის ვაშურანა: *ხალხ., გვ. 61* -
ნახევარს იქით ნავეართმევენ, ნაშროშს არ
მოგვეცემენ.

ნახანდი-ი, ნახანდი-ი (ნახანდილ/რს,
ნახანდილას) *იხ. ნახანდი.*

ნახანდი (ნახანდუს) *იხ. ნახანდი, ნახანდილი.*

ნახანდა (ნახანდას) *მიძე. ენებ. წარს.* ხანტუნს
ზმნისა - ნახანტი. აშლარ რინა სამოთხე რე
მისანიში ხეთ ნახანტა: *ქ. საბუშ., ქმს, გვ.*
166 - დღეანდელი ყოფა სამოთხეა მისნის
ხელით ნახანტი (დახატული).

ნახანტუ (ნახანტუც-ს) ნახანტი, სურათი. *იხ.*
ნახანტა.

ნახანტური (ნახანტურს) *მიძე. ენებ. წარს.*
ხანტუნს ზმნისა - ხანტის საშასური.

ნახარი (ნახარს) ნაზოში (*ფ. ფოფია*).

ნახარაშუ (ნახარებუს) *მიძე. ენებ. წარს.*
ახარენს ზმნისა - 1. ნახარაშპი. 2. ტოპონ.
სოფელი მარტვილის რაიონში.

ნახარაშური (ნახარებურს) *მიძე. ენებ. წარს.*
ახარენს ზმნისა - ხარაშის საშასური.

ნახარია (ნახაროთას) *მიძე. ენებ. წარს.* ხართანს
ზმნისა - ნახარათი. ძოკო წინდამი გომეწი-
შილი, მილონიშა ნახართარე: *მასალ., გვ.*
60 - ძოკო ჭუჭყით გაგლეხილი, მილონიჯერ
ნაწამებია (დანახარია). ცოდა ძოკო
გომეწიში ბრელმა ღაბორ-ნახართარე:
ქ. საბუშ., ქართ. ზეს., გვ. 82 - საცოდვი ძოკო,
გაგლეხილი, ასჯერ ნაცემ-განახარია.

ნახარია (ნახარქეას) *მიძე. ენებ. წარს.*
ხარაქეუნს ზმნისა - ნათოხნი,
ბათოხნილი.

ნახარაშური (ნახარაქეურს) *მიძე. ენებ. წარს.*
ხარაქუნს ზმნისა - ბათოხნის საშასური.

ნახაშული (ნახაფულ/რს) ნაფოში. ღიდი ჯას
ღიდი ნახაფულე დუეცენსია - დიდ ხეს
ბეური (ღიდი) ნაფოტი ნაფცევიდებო. ხატის
ქემარქეანუა ღო ნახაფულე იშ ცოთიშა
დუჭყა: *თ. საბუშ., გვ. 263* - ხატს მიეჭიოა და
ნაფოტის სროლა დუნყო. *იხ. ნაფოტა. შიორ.*
ლ. ზ. ნოხაშული ნაფოტი (ნ. მარი).

ნახაშული (ნახაფულას) *იხ. ნახაფული.* ჯოილოში
ოხიელეშა ართიშა ნახაფულეა თ
გემნეაგყურენია ღო მაყარაშა ფუხხათ ხოლდო
ვარია: *მალხ. სიძრ., I, გვ. 194* - ძალი
დასამყევეად ერბოხთ ნაფოტით შეიძლება
შეიტყუო და მეორეჯერ კი პურითაც (პურის
ნამცეცებითაც) ვერაო.

ნახაშა (ნახაშას) *მიძე. ენებ. წარს.* ხაშუნს ზმნისა
- ნახაშპი. ჯოლორქ თხაშ ნახაშას
ქედნიშქილედა: *თ. საბუშ., გვ. 271* - ძალი
თხის ნაარაშპი ჩაბრჩოო.

ნახაშაშა (ნახაქას) იგივეა, რაც ნახარაქეა.
ჩქიში ნახარაქეა რე ჭყანა: *ო. ყოფშ., გვ. 166* -
ჩემი ნათოხნია ყანა.

ნახება (ნახებას) სახელი ნახე (ნ) ზნისა - შინახება, იხ. შენახება. ზღო. ლა. ნახ: შევინახე შევინახავ (ნ. მარ).

ნახელს (ნახელს) მიჰო. ენებ. წარს. ნახელსპი, ეპინიმა ნახელიდან ბაგმოსული. ჯიხალენს ვოხვამანდი ჩქიმ(ნ) ნახელე ჭითა ლინს: ქხს. I, გვ. 271 - ძმებს ულოცავდი ჩემს ნახელავ ნითელ ლინოს. აიფნ ჩქიმი ნახელე ტეშვიან: ი. ყოფშ. გვ. 102 - ის ჩემი ნახელავი დალიო.

ნახელას (ნახელას) იხ. ნახელე, - ნახელსპი. ჩქიმი ნახელე უას გაჯიანას კოჩიე, იფჯე ვარე მუთუნია: შ. ხუბ., გვ. 256 - ჩემს ნახელავს რომ ვახედოს კაცმა, ისეთი არაა არავადი.

ნახეპუ-ი (ნახეპუის, ნახეპუეს) ნაფცაქენი, ნახეპიკი. გურიწყულე იფსანდენქ, ნახეპუქს ქომოზანა: აა, I, გვ. 22 - გულმოდგინედ რომ ვერმოძბ, ნაფცქვენს მომიგდებენ (მოძცქენ).

ნახეპიკუ (ნახეპუქს) შრომის ფასი, ხელფასი (დ. ფოთა). ზღო. ნახეპუკი.

ნახეპიპი (ნახეპიას) ნარქაქი. ნახეპიას სიმიდი გამონარჩევი სიმიდი. ნახეპიას უწინა გინწავორაზე გინწავორა სიმიინს - ნახეპიას ეტყვიან გამონარჩევიდან გამონარჩევი სიმიინს.

ნახეპლას (ნახეპლას) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპალუნს ზნისა - ნახეპლი. ნახეპლას ვამარქენს მუღვარენი - ნახეპლს არ მადლეს რაღაც.

ნახეპამ (ნახეპამს) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპამანს ზნისა - ნალოში. შუმამა აფუ ნახეპამა ჯგირი გურით - რამდენჯერ უყავს დალოცვილი (ნალოცი) კარგი გულით.

ნახეპამლაშუპარი-ი (ნახეპამლაშუგარს) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპამილაფუენს ზნისა - ბატაქაქის საფსაქარი.

ნახეპამლაშუ-ი (ნახეპამლაშუის) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპამილაფუენს ზნისა - ბატაქაქაქის; ბანატაქაქი. ჟურსალეფიმი ნახეპამილაფეი: მასალ., გვ. 60 - ყურსალეპის გატაცებული ("ვანატაქები).

ნახეპარბი, ნახეპარპუ (ნახეპარბის, ნახეპარბუს) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპარენს ზნისა - ნახეპარი. ნახეპარბეუ საკეფეჯ, ვარა შხვა მუთონი ჭეკუეფუ ქოლოლით დემინფექცია - ნახეპარ ტომრებს ან სხვა რამე ჭურჭლებს გაუკეთით დეზინფექცია.

ნახეპარბუპარი-ი (ნახეპარბუგარს) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპარენს ზნისა - მხარეპის საფსაქარი.

ნახეპატ (ნახეპატს) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპატუნს ზნისა - ნაქაქაქი. ხეპატარენი ნახეპატს ქოჯე - მხარის ნაქეპარეუ ჰეგას. იხ. ხეპატარი.

ნახეპანს (ნახეპანს) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპანუნს ზნისა - ნაქაქალი. სხულიმი ნახეპანს (ნახეპანს) თულო ნიდარდევანქი - მსხლის სახალს ქვეითი ნუ დაყრი. ზღო. ნახეპან. 2.

ლომის (ფაფეულის) ბაკქიქიქისა ქვაბის ფსაქარზე ნარმომქიმილი ქარქი, - ლომის ქარქი. ლუმუს მანგარას ლომაშუნანი, ჯგირ ნახეპანს იკეთებს - ლომს მავრად რომ მოხარშავენ, კარგ ქერქს იკეთებს. იხ. ხეპეწი.

ნახეპანქ-ი (ნახეპანის, ნახეპანს) მიჰო. ენებ. წარს. ხე (ნ) ზნისა - ნახეპანი. გადატ. ციხეში ნახეპანი.

ნახეპარი-ი (ნახეპარს) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპარუნს ზნისა - ნაქაქარენი (ქ. ქარს); ნახეპარი, ნახეპარენი. ათე ორუმზე ოკო დინორდინას ნახეპარქ: ვაზუ, I. 01. 1931, გვ. 4 - ამ ორმოში უნდა ჩაიყაროს ნახეპარი. იხ. ხეპარუა. ზღო. ხეგურ. ნახეპარი ნახეპარი (ა. ლლ.). 2. ნახეპარი.

ნახეპანა-ი, ნახეპანაქუ (ნახეპანის, ნახეპანის) მიჰო. ენებ. წარს. ოხეპანქუ (ნ) ზნისა - ნახეპანაქი. ... ვამა ნახეპანქუ ქაქემ, ვა გიქქემო, ძალი რენი: მასალ., გვ. 43 - ...ამდენი ნახეპანქი (ნახეპანაქი) ქაქემ, არ იკო, (რომ) ძალად (გაკეთებულა).

ნახეპამ, ნახეპამ, ნახეპამს (ნახეპამს, ნახეპამს) აქსარა (ი. ყოფშ., ქ. ქარს)

ნახეპალი-ი (ნახეპალის) მიჰო. ენებ. წარს. ნახეპალს ზნისა - ბარქაქალი.

ნახეპანური-ი (ნახეპანურს) იგივეა, რაც ნახეპანქა, - ქარქი ლომის ქვაბში (ქ. კლავანა).

ნახეპანური (ნახეპანურს) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპანურუნს ზნისა - ნახეპანი. უმინველო რამ. კიბორჩხი ნახეპანური ქექმეს - ქიბორჩხის ნახეპანის მისცეს.

ნახეპანი (ნახეპანი) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპანუნს ზნისა - ნახეპანალი, ნახეპანი. შე ქიბორჩხი, ნახეპანი ზოს ქეთაქინანა: ი. ყოფშ., გვ. 12 - რა ქან, ნახეპანალი ხარს ამოცნობენ.

ნახეპანა (ნახეპანას) ნახეპანის ქონი. იხ. ნახეპანა. ზღო. შეენი.

ნახეპანური-ი (ნახეპანურს) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპანუნს ზნისა - ხეპანური საფსაქარი.

ნახეპანა (ნახეპანას) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპანუნს ზნისა - ნახეპანი. ადრე თასის ქინჯორდევანი სქან ხეიან ნახეპანს: მასალ., გვ. 177 - შენს ხეიან ნახეპანში ადრე ჩაეთეს (ჩაყვითი) თესლას. ნახეპანა ლხასე ყინტენდ - ნახეპანის ყლაპავდა.

ნახეპანა-ი, ნახეპანაქუ (ნახეპანის, ნახეპანის) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპანუნს ზნისა - ნახეპანური. ნახეპანაქუ - ნახეპანის არაფერი უგავს.

ნახეპანური-ი (ნახეპანურს) მიჰო. ენებ. წარს. ხეპანუნს ზნისა - ნახეპანური საფსაქარი.

ნაკონი (ნაკონუს) ალბიონი, სადაც ციხე იყო, ნაკონიხარი. ჯვემ ნაკონუს თატირებლო: ქსს, I, გვ. 327 - ძველი ნაკონიხარი აქა და. იხ. ჯიხა.

ნაკონიშარი (ნაკონურს) იგივეა, რაც ნაკონუს, - ნაკონიხარი.

ნაკუბა (ნაკუბას) სახელი ნაკუბუს ზმნისა - მამარად ცემა, მალახსება (მ. ძძი, II, გვ. 13; 17).

ნაკუბამი (ნაკუბემის) დაძმეშეშეშული. შდრ. ძე. ქართ. ნაკუბელი (ი. აბულა, ლექსი). იხ. ჯუემში.

ნაკონიშარი (ნაკონიშარუს) იგივეა, რაც ნაკონიხარი.

ნაკონი (ნაკონუს) სახელი ნაკონუს ზმნისა - ბაკობა. ინეფუ შიშით ოკონ ნაკონუსა: ყახუყ., 6.05.31, გვ. 3 - იმათ შიშით უნდა გაბერება.

ნაკონი (ნაკონუს) იხ. გარა, - ტირილი. ნაკონი აღკუჭაფუღეს: ი. ყოფშ., გვ. 150 - ტირილი დაწყეთო. აფხაზაქ თქვა: ჩქიმი ღურული ნაკონი ვაძამა ვაძორუნია - აფხაზმა თქვაო: ჩემი მკედარი სატირლად არ ღირსო. მა შხვა იშენ ვამინაკონი: ი. ყოფშ., გვ. 130 - მე სხვა მაინც არ მიტირებს. ...ჩქიმი სქვა ვანაკონუსათია - ჩემი შვილი არ ატიროთო. ართი იბარსანი, თოქკემა მავია ინაკონისია: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 10 - ერთი რომ მღერის, მამინ ვეიერე ტირისო. თასხი გიბიქ'ინ'ულას, მუსხი მა სიმონაკონი: ეტყური, გვ. 247 - იმდენი გეცინოს, რამდენი მე შენ მატირე.

ინგარს (ინგარსი იტირა, შნარა უტიროა, ნინგარსი) ტიროდა თურმე) გრდუე. ტირის. ანგარს (შხოლოდ აწყოს ნრის მწკრივებში) გრდუე. სტატიკ. უტიროს.

ინგარსიანს (ინგარსი ატირა, შნარაუაუ უტირებია) გრდუე. ატირებს. უნგარსიანს (ინგარსი უტირა, შნარაუაუ უტირებია) გრდუე. სასხე. ქვ. ონგარსიანს ზმნისა - უტირებს.

ანგარსიანს (ანგარსი ეტირა, ნარაუაუ სტირებია) გრდუე. ენებ. ონგარსიანს ზმნისა - ეტირება.

ინგარსი (ინგარსი) (ინგარსი შესაძლებელი გხვდა ტიროსი, -) გრდუე. შესაძლ. ენებ. ონგარსიანს ზმნისა - შეიძლება იტიროს (ტირილი).

ანგარსი (ინგარსი) (ანგარსი შეძლო ეტირა, -, ნინგარსიანს) შესაძლებელი ტიროსი) გრდუე. შესაძლ. ენებ. უნგარსიანს ზმნისა - შეუძლია იტიროს.

ონგარსიანს (ინგარსი ატირებია, შნარაუაუ უტირებია, ნინგარსიანს) ატირებინება თურმე) კახუ. ონგარსიანს ზმნისა - ატირებინებს.

მანგარსი შიშლ. მოყმ. მატირებელი. მანგარსი შიშლ. აწყ. მომტირალი. ინგარსი შიშლ. ენებ. მყ. სატირალი.

ინგარსი შიშლ. ენებ. ტირილი; სატირალი. ნარაილი, ნარაილი შიშლ. ენებ. წარს. 'დატირებული, ატირებული.

ნანგარსი, ნანგარსი შიშლ. ენებ. წარს. ნატირი, ნატირალი.

ნანგარსი შიშლ. ენებ. წარს. ტირილის საუესური.

შნარა, უნგარსი შიშლ. უარყ. დაუტირებელი. იხ. გილა-ნგარსი, 'მე'-ნგარსი. შდრ. ლაზ. ბგარა; მგარა: ომგარსი ტირილი (ნ. მარა; ეტიმოლო., გვ. 74).

ნგარსი-მარა (ნგარსი-მარას) ტირილი-მირილი. სქანი ნგარსი-მარაში მამუთა მიჩქუნია - შენი ტირილი-მირილის მე არაფერი ვიციო.

ნგარსი (ნგარსი) იხ. ნგარა, - ატირება. ნგარსი (ნგარსი) (ნგარსი) შიშლ. ენებ. წარს. ონგარსი ზმნისა - ატირებაშული.

ნგარსი (ნგარსი) (ნგარსი) ატირებულად. დინგარსი, - ვიტირებ, გეტირებუქ ნგარსი გულს: მ. ხუბ, გვ. 324 - ჩაგებდავ, - ვიციანი, გმორდები ატირებულად.

ნგარსი (ნგარსი) იგივეა, რაც გერა, - ზოილი. მგალი. ჩელა, მობლასატი ნგარსი, - ლომი, თენი, გურა, ნგარსი: ქსს, I, გვ. 295 - ჩელა, მოშული მტიერი, - ლომი, დათვი, ტურა, მგელი. მინგარსი ნგარსი ქიშინახუნსა - მინგარსი მგელი შეინახესო. გოლა სქვა ნგარსი მღელუღ: ი. ყოფშ., გვ. 13 - გუმინ შვილი მგელმა ნარათვა. ნგარსი ქორანს შხურს: თ. სახოყ., გვ. 245 - მგელს შეაჭმევს ცხარა. ჩქი უკეთენ ღობორემს ნგარსი ფი ორ ჯოღორემს: ი. ყოფშ., გვ. 167 - ჩვენ ვუკეთებთ სასახლებს მგლებსა და ძალებს.

ნგარსი (ნგარსი) (ნგარსი) მგელმა ნარათვა. ნგარსი ქორანს შხურს: თ. სახოყ., გვ. 245 - მგელს შეაჭმევს ცხარა. ჩქი უკეთენ ღობორემს ნგარსი ფი ორ ჯოღორემს: ი. ყოფშ., გვ. 167 - ჩვენ ვუკეთებთ სასახლებს მგლებსა და ძალებს.

ნგარსი (ნგარსი) (ნგარსი) მგელმა ნარათვა. ნგარსი ქორანს შხურს: თ. სახოყ., გვ. 245 - მგელს შეაჭმევს ცხარა. ჩქი უკეთენ ღობორემს ნგარსი ფი ორ ჯოღორემს: ი. ყოფშ., გვ. 167 - ჩვენ ვუკეთებთ სასახლებს მგლებსა და ძალებს.

ნგარსი (ნგარსი) (ნგარსი) მგელმა ნარათვა. ნგარსი ქორანს შხურს: თ. სახოყ., გვ. 245 - მგელს შეაჭმევს ცხარა. ჩქი უკეთენ ღობორემს ნგარსი ფი ორ ჯოღორემს: ი. ყოფშ., გვ. 167 - ჩვენ ვუკეთებთ სასახლებს მგლებსა და ძალებს.

ნგარსი (ნგარსი) (ნგარსი) მგელმა ნარათვა. ნგარსი ქორანს შხურს: თ. სახოყ., გვ. 245 - მგელს შეაჭმევს ცხარა. ჩქი უკეთენ ღობორემს ნგარსი ფი ორ ჯოღორემს: ი. ყოფშ., გვ. 167 - ჩვენ ვუკეთებთ სასახლებს მგლებსა და ძალებს.

ნგარსი (ნგარსი) (ნგარსი) მგელმა ნარათვა. ნგარსი ქორანს შხურს: თ. სახოყ., გვ. 245 - მგელს შეაჭმევს ცხარა. ჩქი უკეთენ ღობორემს ნგარსი ფი ორ ჯოღორემს: ი. ყოფშ., გვ. 167 - ჩვენ ვუკეთებთ სასახლებს მგლებსა და ძალებს.

ნგარსი (ნგარსი) (ნგარსი) მგელმა ნარათვა. ნგარსი ქორანს შხურს: თ. სახოყ., გვ. 245 - მგელს შეაჭმევს ცხარა. ჩქი უკეთენ ღობორემს ნგარსი ფი ორ ჯოღორემს: ი. ყოფშ., გვ. 167 - ჩვენ ვუკეთებთ სასახლებს მგლებსა და ძალებს.

ნგარსი (ნგარსი) (ნგარსი) მგელმა ნარათვა. ნგარსი ქორანს შხურს: თ. სახოყ., გვ. 245 - მგელს შეაჭმევს ცხარა. ჩქი უკეთენ ღობორემს ნგარსი ფი ორ ჯოღორემს: ი. ყოფშ., გვ. 167 - ჩვენ ვუკეთებთ სასახლებს მგლებსა და ძალებს.

ნგარსი (ნგარსი) (ნგარსი) მგელმა ნარათვა. ნგარსი ქორანს შხურს: თ. სახოყ., გვ. 245 - მგელს შეაჭმევს ცხარა. ჩქი უკეთენ ღობორემს ნგარსი ფი ორ ჯოღორემს: ი. ყოფშ., გვ. 167 - ჩვენ ვუკეთებთ სასახლებს მგლებსა და ძალებს.

ნგარსი (ნგარსი) (ნგარსი) მგელმა ნარათვა. ნგარსი ქორანს შხურს: თ. სახოყ., გვ. 245 - მგელს შეაჭმევს ცხარა. ჩქი უკეთენ ღობორემს ნგარსი ფი ორ ჯოღორემს: ი. ყოფშ., გვ. 167 - ჩვენ ვუკეთებთ სასახლებს მგლებსა და ძალებს.

დაწახებება. ძღაბიქ ბოშის ფარა
გენდ გილიშუა - გოგომ ბიჭს ფულს
ნაკლეჯოა.

ნდგოლიშუნს (მონღალიშა გავლეჯა,
მონღალიშა გაუგლეჯია, მონღალიშაშ(ნ)
გავლეჯა (თურმე)) *გრძმ გლეჯს*
ინდგოლიშუ(ნ) (-, ინღალიშა იგლეჯინა,
შწაშლიშინა უგლეჯინია, მონღალიშაშ(ნ)
გლეჯინით მიდოდა თურმე) *გრძლეჯ. ვრძმ.*
გლეჯინით მიდის.

წმწარა (ნდგორას) მსუშანი, მმტად მსხვილი
(*მ. ძაძ., II, გვ. 64*).

წმწარქ (ნდგორას) დიდი ტალახი, ტლააკ
(*ქ. ჭარ.*).

წმწაბ (ნდებას), წმწაბ (ნდებას) საბელი
ონდუ(ნ), ენდევებუ(ნ) ზნთაა - ნდმბა.
ვარჯ, ფუჩის ვე გენდებუ(ნ) *კ. იოფ შ., გვ. 19*
- არა, ფიცს ვერ გენდობი. შხვა შიითინიშა ვა
შანდინე: *ქხს. I, გვ. 81* - სხვას ვერაფის ვერ
ვანდობ (შემიძლია ვანდო). ვეგენდებუნი,
ი კოჩი ვადაინდენთა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 44* -
რომ არ გენდობა, ის კაცი არ დაგეინდობსო. ფუი,
ღორნითქ დოჭყუას, თუ გორაფს
ენდასუნნი: *ქ. სამეფ., ქართ. ზუგ., გვ. 38* -
ფუი, ღმერთმა დანეჯლოს, ამ სიყვარულს რომ
ენდობა!

ანდენს (ანდა ანდო, აწაშა უნდგია, მონღაშაშ(ნ)
ანდობდა თურმე) *გრძმ. ანდობა.*
ენდებუ(ნ) (აწაშა ენდო, აწაშა ნდობია) *გრძმ.*
ენდობა.

ონდუ(ნ) *იხ.* ენდებუ(ნ).
ინდინე(ნ), ინდინინე(ნ) (ინღაშა შესაძლებელი
გახდა ნდობა, -) *გრძლეჯ. შესაძლ. ვრძმ.*
ანდენს ზნისა - შეიძლება ნდობა.
ანდინე(ნ), ანდინინე(ნ) (ანღაშა შეძლო
ნდომებოდა, -) მონღაშაშ(ნ) შესაძლებია ნდობა)
გრძლეჯ. შესაძლ. ვრძმ. ანდენს ზნისა -
შეუძლია ენდოს.

ონდებუანს (მონღაშაშა ანდობინა, აწაშაშაშა
უნდობინებია, მონღაშაშაშ(ნ) ანდობინებდა
თურმე) *კუჭ. ანდენს ზნისა - ანდობინებს.*
მონღაშაშ(ნ) მიძლ. მიჭლ. მნდობელი, ვინც ენდობა.
ონღაშაშ(ნ) მიძლ. ვრძმ. მყ. სანდობი.
მონღაშაშ(ნ) მიძლ. ვრძმ. წარს. და ნდობილი.
ნაწაშ(ნ) მიძლ. ვრძმ. წარს. ნანდობი.
ნაწაშაშ(ნ) მიძლ. ვრძმ. წარს. ნდობის საფასური.
უწაშაშ(ნ) მიძლ. ვრძმ. დაუნდობელი.

წმწა-ი (ნდემს) იგივეა, რაც ედმ-ი, - დმ-ი.
დასურო ქმბუურკუ ე ნდემ-ი: *ქხს. II, გვ. 44*
- მართლაც მოდის ეს დევი. ათე ედმ-ში
რამშიშო ფოლო შითიშხვადუ ქუეფს: *მ. ხუბ., გვ. 31*
- ამ დევის რამის ფლოქეი ხვადება ქვებს.
ედმ-ში ცუადემი ხოლოს: *ი. იოფ შ., გვ. 63* -
დევის სახლის ახლოს. ინდემი კოჩი დეკეკი;
ტანით დიდი კაცი: ნაბეგანი ედმ-ი კოჩი

რე - ძალან დიდი კაცია (ტანით). 0 ნდემში
კოჩი დევის კაცი; დეკეკი: ედმ-ში
კოცეო ამქურნე: *მასლ., გვ. 70* -
დეკეკესაც შეეზინებდა. *შტო. ნილი.*

წმწაწ (ნდვალას) საბელი ონდუ ან ზნისა -
'ჩა'ფლობა; შამბში ან ღრმა ტალახში
ჩაძირება. გიიენდე გი დო ქვერესმს
ქბათულოხოლო - ჩაეფულე დო უფსკრულში
მოვექცი (ჩაევექი).
ონდუანს (ბაწაშაშა ჩაძირას, ბაწაშა ჩაძირა,
მონღაშაშა ჩაუძირას,
მონღაშაშ(ნ)/მონღაშაშ(ნ) ჩაძირადა თურმე)
გრძმ. ფლობს (ტალახში, წყალში...), ძირავს.
ინდუაწუ(ნ) (მონღაშაშ(ნ) ჩაძირება; მონღაშა
ჩაძირა; მონღაშაშ(ნ)/მონღაშაშ(ნ) ჩაძირადა
ჩაფლობია, ჩაძირულა) *გრძლეჯ. ვრძმ.*
ონდუანს ზნისა - იფლობა, იძირება.
ანდუაწუ(ნ) (ბაწაშა ჩაეფლო, მონღაშაშა
ჩაუფლობია) *გრძლეჯ. ვრძმ. ეფლობა, იძირება.*
ანდუ(ნ) (ბაწაშა ჩაეფლო, მონღაშაშაშ(ნ)
იფიგება, რაც ანდუაწუ(ნ) - ეფლობა,
ეძირება.

გიინდინე(ნ) (მონღაშაშა შესაძლებელი გახდა
ჩაფლობა, -) *გრძლეჯ. შესაძლ. ვრძმ.* ონდუანს
ზნისა - შეიძლება ჩაეფლოს (ჩაეფლობა),
ჩაძიროს.

განდინე(ნ) (ბაწაშაშა შეძლო ჩაეფლო; -;
მონღაშაშ(ნ)/მონღაშაშ(ნ) შესაძლებია ჩაძირვა,
ჩაეფლობა) *გრძლეჯ. შესაძლ. ვრძმ.* ენდუანს
ზნისა - შეუძლია ჩაეფლოს, ჩაძიროს.
ონდუაწუანს (მონღაშაშა აეფლობინა, აწაშაშაშა
უეფლობინებია, მონღაშაშ(ნ) აეფლობინებდა
თურმე) *კუჭ. ონდუანს ზნისა -*
აეფლობინებს, იძირვინებს.
მანღაშაშ(ნ) მანღაშაშაშ(ნ) მიძლ. მიჭლ. 'ჩა'ფლობი,
'ჩა'ძირავი.
ონღაშაშ(ნ) მანღაშაშაშ(ნ) მიძლ. ვრძმ. მყ. 'ჩა'სეფლობი,
'ჩა'საძირი.

წმწაწ, მონღაშაშ(ნ) მიძლ. ვრძმ. წარს. 'ჩა'ფლობილი,
'ჩა'ძირული.
ნაწაშ, მანღაშაშ(ნ) მიძლ. ვრძმ. წარს. 'ჩა'სეფლობი,
'ჩა'საძირი.
ნაწაშარი, მანღაშაშარი მიძლ. ვრძმ. წარს.
'ჩა'ფლობის, 'ჩა'ძირვის საფასური.
აწაშაშ, უწაშაშ(ნ) მიძლ. ვრძმ. 'ჩა'უფლობელი,
ჩაუძირავი. *შტო. ტოპონ. ონდუაწუ საეფლობი (ქ.*
ცხად., კატალი., გვ. 49).

წმწა-ი (ნდის, ნილის) იგივეა, რაც ედმ-ი, ნდემ-ი,
- დმ-ი. ნდის ღონე შიდადალეუ:
მ. ხუბ., გვ. 4 - დევის ღონე წართმევია. ე
დაძიხირა ნდენს ე ნორმე: *ა. ცაგ., გვ. 12* -
ეს ცეცხლი დევებს ენო თურმე. ვითორი
ჯიმა ნდის - თორმეტქ ძმა დევი.

წმწაწ (ნდოლოს) იგივეა, რაც ოლო, -
მდელქ. ატლასში მანჯიორო ნდოლო

ნანახი მიძღ. ენებ. წარს. ნაენებო.
ნანახაპრი მიძღ. ენებ. წარს. ენების საფასური.
ნახაი მიძღ. უარე. უენებლო.

ნებაბა (ნებებას) სახელი ი ნ ე ბ ე ნ ს ზნინსა -
სურკილი, ნება; ნებაბა; თანისუფლება.

გონებუნ-და, დომოვი: *ი. კოფე, გვ. 120* -
თუ ენებას, დაბრძანდი. მუჭოთ

გონებუნდაანი, ქიეგმიდოთი სამართალი:
ქსს. I. გვ. 51 - როგორც ენებოთ, დამიდევით

სამართალი. ექიმე დეუგე და ე ა ნ ე ბ ე : *ქსს. I. გვ. 40* - ექიმს თავს დაეანებებ. ჯოლორს

ძვალე ვართი მუს აქომუა დო ვართი მსევას
და ა ნ ე ბ ე უ ა - ძალღმა ძვალი არც თვით

მუქლო ეჭაბა და არც სხვას დაანებო. ინა
მითუნით ვ ე ნ ე ბ ა : *კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 144* - ის არაფრით არ ინებო. ინებაბა

დოუნაზა ნებაზე დაყოლა; დათანხმება.
ინებით აკომუყარუ ნებით მუყარა, თავმუყარა.

ოდეს ონებებაფუანს თავს ანებებინებს.
ანებენს (ზანაბა დაანება, ლაზნაბა დაუნებებია,

ღონღნაბაჟან) დაანებებდა თურმე) *გრდმ*
ანებებს.

ინებენს (ინაბა ინება, ზნაბაბა უნებებია) *გრდმ*
ინებებს.

ონებუნ(ნ) (*გვფ. ინაბა ინება, ზნაბაბა უნებებია*)
გრდუ. საშ. მოქმ. ნებაბეს, სურს.

ონებუნაფუანს (ინაბაბაჟან ანებებინა,
ზნაბაბაჟან უნებებინებია, წინაბაბაჟან)

ანებებინებდა თურმე) *კაუზ. ან ე ბ ე ნ ს ზნინსა*
- ანებებინებს.

ნანახაპრი მიძღ. მოქმ. მნებებელი, მსურველი.
ონახაპრი მიძღ. ენებ. მუ. სანებებელი,

სასურველი.
ნახაპრი მიძღ. ენებ. წარს. სურვებული;

ნებაბიცებელი.
ნახაპრი მიძღ. ენებ. წარს. ნებაბიცებელი,

ნასურვები.
ნახაპრი მიძღ. ენებ. წარს. ნებების საფასური.

ნახაპრი მიძღ. უარე. უსურვებელი, უნებებელი.
ნებაბულ-ი (ნებებულს) მიძღ. ენებ. წარს.

ი ნ ე ბ ე ნ ს ზნინსა - ნებაბიცებული,
სურვებული.

ნახიპრი, ნახიპრი (ნე'შპიერს) ნახიპრი,
თჰითნება.

ნახულ-ი (ნებულს) მიძღ. ენებ. წარს. ო ნ ე (ნ)
ზნინსა - ნებაბული. წერი ჭოროვა, ქო,

მართალიო ირ ღიხას ნ ე ბ ე ლ ი რ ე : *კ. სამუშ., ქსს, გვ. 146* - ნლევადელი სინოტივე; კი,

მართლადაც, ყველა ადგილას მაენე შეიქნა.
ნახინური (ნებინურს) ნახინური, ნახინური,

ბაბრაზაბული (*მ. კირია*).
ნახი (ნეეს) იგივეა, რაც ნ ე , - ტაპილი, ჰურიძინს

ნახინი (დულილის დაწყებამდე).
ნახური (ნეერს) ნახური. თიმინეერი იმისნარი.

კოჩინეერი თაკისნარი. ზღრ. ნერი.

ნახ-ი (ნეზის) იგივეა, რაც ნ ე ბ ი .

ნახ-ი (ნეზის) ნახ-ი, - ნახილმეხსა დედალი
ცხომული (ლორი, თხა, ცხვარი). ზღრ. ჭყვირი.

ნახიპრი (ნებეკერების) ზოლო. დედალი
ბახიპრი. იხ. კირიათი. ზღრ. ჭყვიერები.

ნახიპრი (ნებურებას) სახელი ა ნ ე ბ უ რ ე ნ ს
ზნინსა - მინაპრინაბა. იხ. დანებურება.

ანებურენს (მანახურა მოაშენა, მოაშენიანა;
მანახურა მოაშენებია, მოაშენიანებია;

მინახურაჟან) მოაშენებდა, მოაშენიანებდა
თურმე) *გრდმ* ანახებებს, ანახინებებს.

ნახიპრი (ნეთას) სახელი ნ ე ბ ე ნ ს ზნინსა -
ქლინიო დარბაბა. ართი მანახურას

ქლინეთუ ოქიშის - ერთი მაგრად დაარტყა
ზურგზე. ზღრ. ნოთი.

ნახ-ი (ნეიგივეს) იგივეა, რაც ნ ე ლ ი - ბ ი ე ე .
ნახ-ი (ნეიგივეს) (ნეი-ღარხინს) იხ. ნელი-ღარხინი.

ნახ-ი (ნეიგივეს) იხ. ნელი-ღარხინი.

ნახ-ი (ნეი-წყარს) იხ. ნელი-წყარი.

ნახ-ი (ნეი-ჭვირს) მინის სახეობაა ერთგვარი;
ზნირად იმარება ტომონებში. ი ნეიჭვირი

ღიხა - აბილი, სადაც ადრე ნიგოზი იდგა და
დანეს. ნეიჭვირი - ნეი-ჭვირი

ნიგოზ-მწერი. ნეიჭვირი სხანავი აბილის
სახელია სოფ. აბელთში (მარტვილის რაიონი).

ნახ-ი (ნელს) 1. ნელი; ნახარი. ნელი ოლა
უქუ - ნელი სელა (სარული) იცის. 2. ლინი

(*დ. ფილი*).
ნახ-ი ზახ. ნახ-ი. ნელი ა ს გილურს - ნელიად

დადის.
ნახ-ი ზახ. ნელი, ნახარი. მავა ნელი ა მ ე

ურქია: *მ. ზეს., გვ. 123* - მეო ნელი ნავალი.
ნახ-ი (ნელიებას) სახელი ა ნ ე ლ ე ნ ს ზნინსა -

ნელიაბა. ულას ა ნ ე ლ ე ნ ს - სიარულს
ანელებს.

ანელენს (ანლა ანელი, ზნლაბა უნელია,
ინლაბაჟან) ანელებდა თურმე) *გრდმ* ანელებს.

უნელენს (ანლა შე'უნელია, ზნლაბა
შე'უნელია) *გრდმ. სასხე. ქვ.* ა ნ ე ლ ე ნ ს

ზნინსა - უნელებს.
ინელინენ (ინლაბა შესაძლებელი გახდა

შენილება, -) *გრდუ. შესაძლ. ენებ.* ა ნ ე ლ ე ნ ს
ზნინსა - შეიძლება განედდეს, დანედდეს.

ანელინენ (ანლაბა შესაძლებელი შე'უნელია, -,
ინლაბაჟან) შესაძლებელი შე'უნელია) *გრდუ.*

შესაძლ. ენებ. უ ნ ე ლ ე ნ ს ზნინსა - შეუძლია
შენილება.

ონელინენ (ინლაბაჟან ანელია, ზნლაბაჟან)
უნელინენ (ინლაბაჟან) ანელინენდა თურმე) *კაუზ.* ა ნ ე ლ ე ნ ს

ზნინსა - ანელინებს.
ნახ-ი (ნეეს) იგივეა, რაც ნ ე , - ტაპილი, ჰურიძინს

ნახინი (დულილის დაწყებამდე).
ნახური (ნეერს) ნახური. თიმინეერი იმისნარი.

კოჩინეერი თაკისნარი. ზღრ. ნერი.

ნანაღამო მიძვ. ენებ. წარს. შენაწლები. ნანაღამო მიძვ. ენებ. წარს. შენაწლები საფასური.

ნელი-პიძე (ნელი-ვიყეს) ნელ-თბილი, მგ., წყალი. შორ. იმერ. ნელი-ვიყო ნელ-თფილი წყალი (ე. ძერ.).

ნელი-ღაჩხიძე (ნელი-ღაჩხორს) ნელი ცაცხელი, პატარა ცაცხელი. ნელი ღაჩხორი ოკო, ვარა ღუმე ქიმიკოჭუ - ნელი-ცეხლი უნდა, თორემ ღობი მიწნება.

ნელი-ტიხუ (ნელი-ტიხუს) ნელი-თბილი, თბილი წყალი. შორ. ციხუ.

ნელი-წყარო (ნელი-წყარს) თბილი წყალი, განაღამაული წყალი.

ნემბიძე-ი (ნემბიძე) ნემბიძე; ქარბი ხარი ან ძროხა (ქ. ჯარ.). მებირაგა, სქუა, ნე მ ბ ი ე რ ი შ ი ხორცი ჭკობია: *ბ. ჰუბ., გვ. 39* - მორეო, შვილო, კარგი ძროხის (ხარის) ხორცი ჭამეო, კამბანია ქიმიწუ, ნე მ ბ ი ე რ ე ფ ი ლოყვილე ძალამ, გვანაღ-გვანაღ ხოჯეფი: *ბ. ჰუბ., გვ. 39* - კამბანია ქნა, ნემბიძეები დახოცა კარგი, - მსუქან-მსუქანი ხარები. შორ. ზ. იმერ. ნებიერი უშობლი (ე. ძერ.), *ღუბს. ნებიერი დიდი ტანის ხარი ან ძროხა (შ.ალაუ.).*

ნენძი-ი (ნენძის) იგივეა, რაც ნე მ ბ ი.

ნერი-ი (ნერს) იხ. ნერი, - რთული ფეხის მორე შეზღვევნილი ნაწილი: 1. ნერი. ცოროფა რე ო შ ი ნ ე რ ი ს: *ქსს, I, გვ. 56* - სიყვარული არის ასნარი. ჩქიმი ცოროფა შ ხ ე ა ნ ე რ ი რე: *ქსს, I, გვ. 60* - ჩემი სიყვარული ხანაირია. თენა რდასი მუ თ უ ნ ე რ ი: *ქ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 29* - ეს იყო რამენარი. ირინერი ყველ ნარი (შორ. ირი ყოველი). -ნერიო//ნერიო ნარიად, დარად. თიმენ გოცქვა ვ ა რ დ ი მ ნ ე რ ო: *მასალ., გვ. 32* - იმიტომ ვაქებ ვარდის დარად. ასე ხოლო წ ო ხ ო ლ ე ნ ი მ ნ ო რ ო იყუ: აია, I, *გვ. 26* - ახალე წინანდელისნარიად იქნა. ათე-ნერი, თე-ნერი ამპარი; ათემ-ნერი, თემ-ნერი ამისნარი; მუ-ნერი რანარი; მუთუნ-ნერი რამენარი; მუთუნ-ნერი რამენარიად... 2. -დელი: გოლა-ნერი გუმბ-დელი (შორ. გოლა გუმბ); გოწოს უ-ნერი შარშანწინ ან დელი (შორ. გოწოს უე) შარშანწინ); ღუმე-ნერი ნუხანდელი (შორ. ღუმე ნუხუელ).

ნერი (ნერს) ნირი, ზნა, ხსანიათი; იარი. დითერე ნ ე რ ი, ქომოქი გური: *ქ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 51* - შვიცვალე იერი, მომეცი გული.

ნრა (ნერას) მდორა (დ. ფოფა); მდორა. ნრაიო ზგზ. მდორად; ნალად, წყანად. წყარე, ნ ე რ ა თ გეხუნედე, თუთა გობარზხალანცე - წყალს, მდორედ დამდგარს, მთვარე დალაპალებს (დაბრწყინებს).

ნრას ზგზ. ნალა, მდორად. სუკი მოფინ ჩე სინთეჟე, ნ ე რ ა ს ქინაეარკალუ - სერი მოფინა თურამა სინთელემ, მდორედ ლალალებს. შვაშვალანს ნ ე რ ა ს ლადირი ვერი - შროლებს ნელა ნელა მამბნარი.

ნრა-ი (ნერგის) ნარბი, ჩითილი. შორ. ორგამე. ნრა (ნერს) იხ. ნრა, - 1. ნალი; წყნარი. გესირიშე ნ ე რ ე მასქური იგანს ღო გოსორიღლი გა იქანკალუ - ტესურის შრიდან ნელი მასქური ჰქრის და დახუნქული (ნაყოფით) ტოტი ირბევა. მასქურბორია ჭაქალანს ნ ე რ ე - მასქური-ქარი ქიქინებს ნელა. 2. მდორა (წყალი).

ნრაინ-ი (ნერაინს) 1. ნირიანი, ზნანი; 2. ნსიპარი. გაეული რდე ახალეგამდა, საყაროფი, ნ ე რ ი ა ნ ო: *ი. ყოფშ., გვ. -* გაეული იყო ახალეგზრდა, საყაროფი, ნესიერი.

ნრაიბა (ნერობას) ნირობა. შხვა ღო შხვა ნ ე რ ო ბ ა შ ი ე წ ო ნ - ღ ო წ ო ნ უ ა რ ე საჭირო: *ყა ზაყ., 6.03.1930, გვ. 1* - სხვადასხვანარიობის ანონ-დანონვა საჭირო.

ნრაშ-ი (ნერქვის) ხეზა აპშული ჩალის ზმინი (გაგორიანი სოფ. მუხუშორი) (*მასალეობი, ტ. V, გვ. 401*).

ნრაშა (ნარქუას) სახელი ნ ე რ ქ უ ნ ს ზნისა - მსლარად ღარტყმა; მარბად ცემა.

ნრა-ი (ნერჩის) 1. შუამ, ძირი; ის ადგილი, რომელზედაც სახლი ღაზ ნიშნავს შუამს (*ს. მალე., გვ. 314*); 2. დედამინის და ადგილის დედის ღეთაების სახელი (*ფ. რაიაბ., თაყაბ. მუნ. და ნათეს., გვ. 205*). 3. შუამინი, შარბამუსი (მქულრის) მინის იატამი, ქარბად მოტამანილი. *ი. ქობაღას* ცნობით, ნ ე რ ჩ ი უნდა ნიშნავდეს მინის ღმერის. სამეგრელოში არსებობდა ნერჩიში ხეამა (ნერჩის ლოცვა), რომელიც სრულდებოდა დიდმარხვის დანყებამდე 25 დღით ადრე, ოთხშაბათს და ამიტომ ამ ლოცვას ეწოდებოდა ოჯუმამაშური (*ჯ უ მ ა შ ა - ოთხშაბათი*). თუ სახლი იდგა მაღლა, ე. ი. ჰქონდა ხის იატაკი, მაშინ ეს ლოცვა იქ არ შეიძლებოდა შესრულებულიყო (შორ. *ი. ყოფშ., ღუბს., გვ. 288*). *ი. ჭურულა* ნერჩ-ს შლის: ნერჩ-ი, ძირია რჩ, რომლისაგან ნანარმოებია ბეერი სიტყვა: ნო-რჩ-ალ საბან-გობანი, დო-რჩ-აფა დაგება, დარჩ-ული ქობარ. სოფელია და ნიშნავს დაფენილი; ტყარჩ-ელი ტყე დაფენილი. ტერფს, ფეხის გულს მეგრულად ჰქვია ნარჩა კუჩხი, ე. ი. ნერჩი ფეხისა (*ი. ჭურულა, ძირითადული წერილები, II, გვ. 292-293*). ნ ე რ ჩ ს (ქრის) უღდადით ბუყუნს (*მასალეობი, ტ. I, ნაწ. I, გვ. 242*). თეჟი ციი გინიმოლე, ნ ე რ ჩ ი ქუაითი მოფინილი: *ქსს, I, გვ. 327* - იქ ცივი (მდინარეა სენაკის რაიონში) გადმოქუბს (ვარდება), ფუძე-ფსკერი ქვით (ბქეს) მოფენილი. ღომეგზეამა

მოვეგირფე, ჩქინ ყუღღ ღონერჩია :

კ. საბუშ., ქსის, გვ. 128 – დაველიოცოს მოკეთებე, ჩვენი სახლი და ნერჩიო (ფუძეო). გერმა ვადაენებებუნა ჩქინ სოფელიშ ნერჩია : კ. საბუშ., ქსის, გვ. 156 – მტრისთვის არ დაუნებებიათ ჩვენ სოფლის ნერჩიო. სქანი ჯინჯი ჯინჯი მაფუ, სქანი ნერჩიის მიმაფუნქ: ქსის, I, გვ. 168 – შენი ძირი ძირია ჩემი, შენს ფუძეს ვარ შერძილი. 0 ნერჩიში მარღი ფუძის მადლი. 0ნერჩიში პატენი ფუძის (ძირის) ბატონი. 0 ნერჩიში გიმოთირუა ფუძის გამოცელა. როღესაც ოჯახს შვილი არ შერჩებოდა, ფუძეს (სამოსახლო ადგილს) გამოიცელიდნენ, სხვაგან გადასახლდებოდნენ. ამას ექაზოდნენ ნერჩიში გიმოთირუას. 0 ნერჩიში ხვამა იგივეა, რაც ფუძეში ხვამა. ნერჩს ქალი ლოცულობდა, მამაკაცის ლოცვა არ შეიძლებოდა. შერ. საბა: ნერჩი ქუძდა კერძო; ქვ. იმერ., ზ. აჭარ. ნერჩი ფსკერი, ძირი ქურჭლისა (შ. ნეარ.); გურ., იმერ. ნერჩი ახლად დაბადებული ბავშვის დასალოცავად ლხინის გამართვა დედამანისა და მის დამხმარეთა თანდასწრებით (ი. ჟუ.).

ნებარება (ნეგარებას) სახელი ნეგარენს ზმნისა – ნებარება. ჩქეში გური ნეგარენც: ი. ყოფშ., გვ. 156 – ჩემი გული ნეტარებს.

ნეტარენს (ყურ. ინაბარანს ინეტარებს, ინაბარა ინეტარა, ანაბარაჸუნეტარია, ნინაბარაჸუნეტარება თურმე) გრღუ. საშ. მოქმ. ნეტარებს.

ნემბარი (ნემგერს) ნამსტარი, ნამსტარი. შერ. მემგერი.

ნემ-ი (ნების, ნეს) მოჯან. ჩკაჸულაბარჩი კაპლინს ბა (ა. მუ.); კაპალი; ნიმოზნი. ცხენიშა ნეძი გიამიძე: ი. ყოფშ., გვ. 148 – სხვენში ნიგოზნი (კაკალი) მაქეს (მიძევს). ჩყარა ნეძი ჭკომი ჭირამია: ი. ყოფშ., გვ. 25 – ფულტორი კაკალი (ნიგოზნი) ჭამე ჭირიანიო. იჩყარა ნეძი ფულტორი, უგული ნიგოზნი (კაკალი). 0ნეძიში ნოხეი ნიგვისს ნაჭუჭი. 0ნეძი კაჭალია დაკროლილი კაკალი. შერ. ღაზ. ნეძი ნიგოზნი, კაკალი (ნ. მარი).

ნემამ-ი (ნემამს) ნიგვზინანი. ნემამი კაციო ნიგვზინანი ფხალეული. იხ. უნემე.

ნემიში ტხჸუ (ნეძიში ტახუას) კაპლინს მტვრეჸა, – მიქთაზობის რიტუალი, რომელიც სრულდებოდა ახალი წლის დამდგეს ან ორი კვირით ადრე. ცარიელი (ან მატლიანი) კაკალი ცუდის ნიშანი იყო, საეცე (სადი), გულიანი–კარგისა. მიქთაზობდნენ ღმერთის, ლეთისმშობლის, წმინდანების სახელზე, რომ გაეგოთ, რა დამოკიდებულება ჰქონდათ მათ მიქთაზისადმი. მიქთაზობდნენ მიცვალებულების სახელზედაც, რათა გაეგოთ, რა მდგომარეობაში არიან ისინი იმქვეყნად (ი. ყოფშ., ლექსი., გვ. 288: ნეძი).

ნემოზა (ნემობას) ნიგვზოზა. ნემოზამ-ი (ნემობამს) ნიგვზინანი. ნემობამი სუნელი ნიგვზინანი სუნელი (მასალეო, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 207).

ნემონ-ი (ნემონს), ნემონა (ნემონას) ნიგვზნარი, ნიგვზის ხეპაიში დაფარული ადგილი. შერ. ტოპონ. ნემონა ნიგვზინანი (კ. ხეღ. კატალი., გვ. 73).

ნემამ-ი (ნემამს) ნიგვზინანი. შერ. ნემამი, ნემობამი.

ნესამი, ნესამჸ იხ. აჭი.

ნეთირა (ნეთირას) იხ. თირა.

ნეთირა, ნეთირა (ნეთიერას) სახელი ნეთირუნს ზმნისა – თირაჸა. წისქვილიშა გოგიატლე, ქვირეს მგგონთირაფუა: ქსის, I, გვ. 239 – წისქვილიშა გაგიშვებ, საფუქვას (ფქვილს) მოგათრევენებ. ვატორგვ, კალანდასგ დავებამს ქუჩა ვანთერგ: მასალ., გვ. 101 – არ გარგებს, შობას დგებუაძის სახლში რომ არ ნათორი. ვითი კოცგ მუუნთერგ: მასალ., გვ. 64 – ათი კაცი მიათრევეს. ნეთიერუნს (ნეთიერაჸ ათირა, ანეთიერაჸ უთრევი, ნეთიერაჸ(ე) ათრევედა თურმე) გრღმ ათრევეს.

ინეთიერუნს (ინეთიერაჸ ითირა, ანეთიერაჸ უთრევი) გრღმ. სათე. ქვ. ნეთიერუნს ზმნისა – ითრეს თავისკენ.

უნეთიერუნს (ანეთიერაჸ უთრია, ანეთიერაჸ უთრევი) გრღმ. სასხე. ქვ. ნეთიერუნს ზმნისა – უთრევეს.

ინეთიერუნ(ე) (ინეთიერაჸ თრეულ იქნა, თიერაჸ(ე) თრეულა) გრღუ. ენებ. ნეთიერუნს ზმნისა – ითრევა ის.

ანეთიერუნ(ე) (ანეთიერაჸ 'ეთირა', თიერაჸ თრევი) გრღუ. ენებ. უნეთიერუნს ზმნისა – ეთრევე.

ინეთიერუნ(ე) (ინეთიერაჸ შესაძლებელი გახდა თრევა,–) გრღუ. შესად. ენებ. ნეთიერუნს ზმნისა – შეიძლება თრევა.

ანეთიერუნ(ე) (ანეთიერაჸ შეუძელი ეთირა,–, ნეთიერაჸ(ე) შესძლებია თრევა) გრღუ. შესად. ენებ. უნეთიერუნს ზმნისა – შეუძელია ათიროს.

ონეთიერაჸუნანს (ონეთიერაჸუნა ათრევენა, ანეთიერაჸუნაჸ უთრევენებია, ნეთიერაჸუნაჸ(ე) ათრევენებდა თურმე) კაჸუ. ნეთიერუნს ზმნისა – ათრევენებეს.

ანეთიერაჸი მიქო. მოქმ. მთრეველი.

ონეთიერაჸი მიქო. ენებ. მუ. სათრევი.

ნეთიერაჸი მიქო. ენებ. წარს. 'გათრეული.

ანეთიერაჸ მიქო. ენებ. წარს. ნათრევი.

ანეთიერაჸი მიქო. ენებ. წარს. თრევის საფასური.

ანეთიერაჸ მიქო. უარე. უთრევი. შერ. ღაზ. თირა/თირა: ოთირა/ოთირაჸ თრევა (ნ. მარი).

მონი/ზრალ-ი (ნთი/გრულს) *მიძღ. ვნებ. წარს.*
ნთი/გრუნს ზმნისა - თირაული.

მონალაშა (ნთქალუას); შურის მითქალუა
სულთამა; სულის ღაშვია, ძლივის სუნთქვა;
პაპარის შიპარისობა. ქობორუ, ჩხობი შურს
ინთქარს გინა - ნახა, რომ თვეზი სულს
ითქვამს (ძლივს სუნთქვას). მაშეოჭიშენი,
შურს ნთქალუნ დუ - მე რომ მივედი
(ზოგუნარი), ძლივს სუნთქვად. ხოლო უმოსი
მუნდომებუ, უხარხინგ, შურის უნთქალგ;
ი. ყოფშ. გვ. 172 - კიდევ უფრო მოუნდომებია,
უხაროტინია, სული უღაფავს.
ნთქალუნს (მთაშალა დავა სული, უმთაშალა
ულაფავს (სული), წინთაშალა(ნ) ღაფავდა თურმე
სულს) *გრძმ.* ღაფავს (სულს).
ინთქარს (ინთაშალა ღაფა (სული), უმთაშალა
ულაფავს (სული)) *გრძმ.* სულს ღაფავს;
ქობინებს.

მონალაშა (ნთქელუას) იგივეა, რაც ნთქალუა.

მონქარაშა, მონქარაშა (ნთქ'ერუას) სახელი
ნთქ'ერუნს ზმნისა - ბაპარის ხარბად
და უზომოდ ჭამა, - შთანთქამა. პაპაქ
გვიღირთუ, დონთქერუ საკაპალი დო
მიღართუ - მიღვდელი ადგა, შთანთქა
საუზმე და ნავიდა.

ნთქერუნს, ნთქერუნს (წონთაშ'არა შთანთქა,
წონთაშ'არა შთანთქვას) *გრძმ.* ბევრს ჭამს
უზმოდ; ნთქამს.

ინთქ'ერუ(ნ) (წონთაშ'არა შთანთქა,
წონთაშ'არაშ'არა(ნ) შთანთქმულა) *გრძმ.* ვნებ.
ნთქ'ერუნს ზმნისა - ინთქმება (ბევრი
საქმელი).

წინთაშ'არაწი *მიძღ. მოქმ.* ბევრის მჭამელი,
შთანთქმელი.

წინთაშ'არაწი *მიძღ. ვნებ. მკ.* ჩასანთქმელი,
შესაქმელი (ბევრი).

წინთაშ'არაწი *მიძღ. ვნებ. წარს.* შთანთქმული,
შექმელი (ბევრი).

წინთაშ'არაწი *მიძღ. ვნებ. წარს.* შთანთქმელი (ბევრი
საქმელი).

წინთაშ'არაწი *მიძღ. ვნებ. წარს.* (საქმლის)
შთანთქმის საფასურ.

წინთაშ'არაწი *მიძღ. ვარყ.* შთანთქამი (საქმელი).

მონქარაშა-ი (ნთქერულს) *მიძღ. ვნებ. წარს.*
ნთქერუნს ზმნისა - ხარბად შიპაშული
(საქმელი), შთანთქმული.

მონქილ-ი (ნთქილს) *მიძღ. ვნებ. წარს.*
ნთქუნს ზმნისა - ჩადრმავაშული
(ადგილები) (ორმოტი რომ არის). ეშარათი
ვეყინე, ნაბეჭანი 'დონო'ნთქილი რე -
ეგზით ნასელა არ შეიძლება, ნაბეჭანი
ჩადრმავებული (ადგილები) არის.

მონქილშა (ნთქილშას) სახელი
ნთქილი მშუნს ზმნისა - შხარანა. *შღრ.*
თხირიშუა.

მონქილა (ნთქილას) იგივეა, რაც
ნთქ'ერუნს.

მონქილაშა, მონქილაშა (ნთქილურას) იგივეა, რაც
ნთქერუნს, - სახელი ნთქილუნს ზმნისა
- ხარბად ჭამა (ბევრის), უზომოდ ჭამა.
ნთქილუნს (წონთაშ'არა ხარბად ჭამა,
წონთაშ'არა ხარბად უჭამია, წონთაშ'არა(ნ)
ხარბად ჭამდა თურმე) *გრძმ.* (ბევრს) ხარბად და
უზომოდ ჭამს, -ნთქვას.

მონქილა (ნთქილას) ძალზე მსუქანია.

მონქილა (ნთქილურას) იხ. ნთქილუა. *შღრ.*
ნთქერუნს.

მონქილაშა (ნთქილას) სახელი ნთქუნს ზმნისა -
'დაწმამა; ჩაძირვა, ჩაშლავა. ათუ შარა
დონთქუ გრაქტორქ - ეს გზა დანთქა
(გააფუჭა) ტრაქტორმა.
ნთქუნს (წონთაშ'არა დანთქა, წონთაშ'არა დაუნთქვას)
გრძმ. ნთქავს; ძირავს.
ინთქუნ(ნ) (წონთაშ'არა ჩაძირვა; ჩადრმავება
განდა; წონთაშ'არა ჩაძირულა, ჩადრმავებული
ადგილი გაჩენილა) *გრძმ.* ნთქუნს
ზმნისა - იძირება; ჩადრმავებული ადგილები
ჩნდება (გზაზე).

მონთაშ'არაწი *მიძღ. მოქმ.* ჩაძირავი; ჩადრმავების
გამკეთებელი (გზაზე).

წინთაშ'არაწი *მიძღ. ვნებ. მკ.* ჩასადირი;
ჩასადრმავებელი.

მონთაშ'არაწი *მიძღ. ვნებ. წარს.* ჩაძირული;
ჩადრმავებული (ადგილები).

წინთაშ'არაწი *მიძღ. ვნებ. წარს.* ჩანადირი; ჩანადრმავები
(ადგილები).

მონქილაშა (ნთქილურას) იგივეა, რაც
ნთქილი მშუნს, - შხარანა. *შღრ.* თხირიშუა.

მონაშა (ნთხაფას) სახელი ანთხუნს (ნ) ზმნისა
- ვარანა, დაცემა; შხამება. ძირითადად
შესაბამისი ზმნისწინით დასტურდება. იხ. აკო-
'ნთხაფა; ალა-ნთხაფა; გუ-ნთხაფა; ვითო-
'ნთხაფა; დილა-ნთხაფა; გინო-ნთხაფა; დო-
'ნთხაფა; ვილა-ნთხაფა; შითო-ნთხაფა,
მიკო-ნთხაფა და ა. შ.

მონაშა (მონაშას) სახელი ანთხუნს (ნ),
უნთხუნს ზმნითა - სუნის ცემა, ყმოსება;
აღება (სუნისა). ფარას შური

ვაუნთხანსია - ფულს სუნი არ უღისო.

ვითხანცია რჩენგში შური: *ვრისი, გვ. 131* -
ადგისი ბერის სუნი. შური ქოგინთხე

მა, მახარია!; *ი. ყოფშ, გვ. 125* - (სუნიც)
გიყნოსე მე, მახარია! ყველიმ გიმამამალს

ყველიმ შური უნთხანსია; *თ. სახოკი, გვ. 271* -
ყველის გამყიდველს ყველის სუნი

უღისო.

ინთხანს (მხოლოდ ანმყოს წრის მწკრივებში)
გრძმ. სტატიკ. სუნია, რაღაც სუნი დგას.

ინთხანსი (წინთაშ'არა იყნოსა, უმთაშ'არა უყნოსია)
გრძმ. სათა. მკ. იყნოსავს.

ინთხანსი (მხოლოდ ანმყოს წრის მწკრივებში)
გრძმ. სტატიკ. სუნია, რაღაც სუნი დგას.

ინთხანსი (წინთაშ'არა იყნოსა, უმთაშ'არა უყნოსია)
გრძმ. სათა. მკ. იყნოსავს.

ინთხანსი (მხოლოდ ანმყოს წრის მწკრივებში)
გრძმ. სტატიკ. სუნია, რაღაც სუნი დგას.

ინთხანსი (წინთაშ'არა იყნოსა, უმთაშ'არა უყნოსია)
გრძმ. სათა. მკ. იყნოსავს.

ინთხანსი (მხოლოდ ანმყოს წრის მწკრივებში)
გრძმ. სტატიკ. სუნია, რაღაც სუნი დგას.

ინთხანსი (წინთაშ'არა იყნოსა, უმთაშ'არა უყნოსია)
გრძმ. სათა. მკ. იყნოსავს.

ნამუთი ორზე წონათ ეჩი ღო სუთი ფუთი-ნი: *ქსს, III, გვ. 166* – გაუკეთა ისეთი (იმ რიგის) ისარი, რომელიც იყო ნონით ოცდასუთი ფუთი. ბოშიქ ქვეით ირფული, მუჭო მუში მუშაქ ღურამი დროს ღიჩრე-ნი: *ქსს, II, გვ. 164* – ბიჭმა უამბო ყველაფერი, როგორც მამამ სიკვილიღს დროს დაიბარა. მუჭო ხოლომა ქემორე-ნი, თიმი შუქიქე ე ბოში ომემა გინო ვაგვანასყოთე: *ა. ცაგ., გვ. 10* – როგორც კი ახლოს მოვიდა, იმის შუქმა ეს ბიჭი ეზოს გარეთ გადაადგო. მუქანც ვიგახვილუთი-ნი, თიქმა ოპოჭოათ ღო ქიმიპუნათე-ნი: *ქსს, II, გვ. 162* – როცა წავეყრებით, მაშინ დაეჭიროთ და მოვიყვანოთ.

-**ნი² სუფიქსი** წყევტიღოს ფორმაზე დართვისას ნატვრით შინაარსს გადმოცემს: ქომუჩუ-ნი ნეტაე (რომ) მომცა; დოპილუ-ნი ნეტაე (რომ) მომკლა...

-**ნი³ სუფიქსი** ზმნიზედებისაგან ანარმოებს ზედსართავებს: თუღონი ქვემოური, ქვეითა (*შღრ. თუღო ქვეითი*); თიღონი ზეითა, ზემოური (*შღრ. თიღო ზეითი*); თიღონი ზემოური (*შღრ. თიღოლე ზეითი, ზეითი მხარეს*); წოხოლენი ნინა მხრისა, ნინა (*შღრ. წოხოლე ნინი*).

ნი⁴ იხ. ნუ, ნე, – უარყოფითი ნაწილაკი ნუ; იხმარება ზმნასთან და აღნიშნავს, რომ ესა თუ ეს მოქმედება არ უნდა შესრულდეს. მა ეს მითინ ნი მი ძრახუ: *ქსს, I, გვ. 81* – მე ამას სურავინ ნუ მიძრახავს.

ნია-ნიათ *იჯხ. ნანილ-ნანილ; ნელა-ნელა.*
ნი ა-ნიათ ოტკოიშ არძო – ნანილ-ნანილ შექამა ყველა.

ნიბა-ნი (ნიბთის) ნიბითი. მოვგირალა ირო ცოფე კოჩიშითი დიდი ნიბთი: *შ. ბერ., გვ. 158* – მოკეთება ყოველთვის ყოფილა კაცისთვის დიდი ნივთი.

ნიბა, ნება (ნიგას) ვედროს მსბამსი ხის ჭურჭელი, –სათლი, გამოიყენება რძის ჩასანვილად, –სანვეთლი. აქვს ხისაქე ზუფი და ტარი (*შ. კვირიკია*). ჩხოუს ნიგა ქემუუღეს – ხოჯი ვორექია, უღუ ქემუუღეს – ფუჯი ვორექია: *ი. ყოფშ., გვ. 179* – ძროხას სანვილილი მიუტანეს – ხარი ვარო, უღელლი მიუტანეს – ფური (ძროხა) ვარო.

ნიბაშ-ნი (ნიგემის) ნუბაშ-ნი. სქანი ვორექ ღურა ღლაშა, ჭიჭე ნი გე ში ქომუჩი: *შ. ხუშ., გვ. 320* – შენი ვარ სიკვილიღს დღედე, ცოტა ნუგემი მომეცი.

ნიგვალ-ნი (ნიგვალს) უშრომ გამომავაქველუბისა (*შ. ძბა, II, გვ. 12*).

ნიპა-ნი (ნივთის) იხ. ნიბითი, – ნიპითი. გაკორთეს ნი ეთ ე ფი ღო ღაჩიზერს დოჭვეს ფიქარეფი:

ი. ყოფშ., გვ. 138 – დაყვეს ნივთები და ცეცხლში დანვეს ფიქრები.

ნიგვალ-ნი (ნიგვალს) პირმომრბვალუ და დაბაღვარინი (*შ. ძბა, II, გვ. 12*).

ნიპ-ნი (ნივის) ციქი; *შღრ. შიკი ქალთა ასო რამ (საბ).*

ნიპ-ნი (ნივის) ნიპაპი. *იხ. ნიკვ, ნეკვ.*

ნიპუ, ნეპუ (ნიკუს) ნიპაპი. *იხ. ჩიკი. შღრ. ლა ზ. ნუკუ, ნუშუკუ, ნუკუ ნიპაპი (ნ. ძარი).*

ნიპრა (ნიკურას) ნიპორა (კამეჩი), – *შუპალუა* თიქირი ნიგენის მქონა (*კ. პატი*). *შღრ. აფანი; კიოფამი; ყვარჩე; საღარი.*

ნიპჯ, ნეპჯ (ნიგვეს-ს) იგივეა, რაც ნიკუ, ნუკუ, – ნიპაპი.

ნიმ იგივეა, რაც ნი⁴, – *უარყოფითი ნაწილაკი* ნუ. მუთა გაკეთინენა ღო გყურათ ღუმუს ნი მად ენთ (–ნიმ აღენთ): *ქსს, I, გვ. 292* – ვერაღოს გაკეთება შეგიძლიათ და ტყუილად ღოღს ნუ ხარჯავთ (ღვეთ).

ნინა (ნინას) ენა; მატყველუმა. მისით ნინა უღენი, რინათ თის უღუ: *ი. ყოფშ., გვ. 180* – ვისაც ენა აქვს, ყოფნაც მას აქვს. არგუნს ვაჭკორენ, თინა ნინაქ ვოჭკორუა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 8* – ცულმა რომ ვერ შეძლო ვაჭკრა, ნი ენამ ვაჭკრო. ნინას ძეალი ვოღურინა ღო სიგვეს-ბაგიო: *თ. სახოკ., გვ. 254* – ენას ძეალი არ აქვს და სიგვეს-ბაგიო.

ნიბოროტი (უბაღო) ნინა ბოროტი ენა. **ნიგორბე** ნინა გრძელი ენა: ვიძე ნინა უღუ – ლანასაკი უფერას – გორბე. **ნიბალო** ნინა ბოროტი ენა: უბაღო ნინაში მიწვერე – ბოროტი ენის პატრონა. **ნიბალო** ნინა *იხ.* უბაღო ნინა. **ნიქარგლი** ნინა მოქარგული ენა: ქარგილ ნინას თქუა – ქარგს (მოქარგულ ენას) იტყვი. **ნინას გეფუშე** ენაზე მადგას (მასხოსი). **ნიგაჩემი** ნინა! გააჩერე ენა! – გაჩერე! (*პრძან. II პირისაღმი*); **ნინა დოკილე!** დაკეტე ენა! – გაჩერე! (*პრძან. II პირისაღმი*); **ნინას გერინა** ენაზე დადგომა: **ნინას** მუთუნი ვეგოიღირთუ – ენაზე არაფერი დაადგება, – საიდუმლოს ვერ შეინახავს. **ნინათ გორთა** (გორთუმა) ენად გადაქცევა, – ბევრი ლაპარაკი: **ნინათ გინორთუ** – ენად გადაქცევა, – ლაყბობა; **ნინათ ეჭარეუა** ენათ აღწერა: ვემილებე **ნინათ** ეჭარეუა – არ შეიძლება ენით აღწერა. **ნინათ ურგაღლე** ენით უთქმელი, – უსაზღვრო რამ.

ნინაშა კარიში გუბუნაჟა ენაზე კარის დაბმა: **ნინაშა** კარი ვეგეუბუ ენაზე კარი არ უბოძა, – ბევრს ლაპარაკობს, ლაყბობს. **ნინაშა კობრი**მი გენჯორა ენაზე კილის დაჭერა: **ნინას** კიბორი ოკო გეუწვირე – ენას კილი უნდა დაჭირო, – საუბრისაგან თავი უნდა შეუკავო. **ნინაშა** მორინა ენაზე

(ჩვეულებრივ ითქმის ძალზე); *გადატ.* ბევრი ლაპარაკის მოყვარული.

წინაპირ/რამ (წინაგინ/რამეს) ენაბრძელი; *გადატ.* ვისაც გრძელი ენა აქვს, ბევრი ლაპარაკის მოყვარულია, - ყბედი. წინა გინძე ქსემე საქმე კუხტა უქქენია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 105* - ენაგრძელმა საქმე მოკლე იცისო. წინა გინძე ბაღანა რე, ჰოიშია ქარი ვეგეუზუ - ენაგრძელი (ყბედი) ბეგეზია, პირზე ქარი არ უბია.

წინაპოლარბაპური (წინაგოლარბაპური) ენაბატლექილი, ყბაღი.
წინა გოღარბა ღღერი ოსური - ენაბატლექილი ქალი. *შდრ. წინაგოღარკალური.*

წინაპოტანტაპური (წინაგოტანტაპური) ენაბატრბა. წინა გოტანტაღერი ოსური რე - ენაბატრბა ქალი.

წინაპოტარბაპური (წინაგოტარბაპური) ენაბატლექილი, - ყბაღი.
წინა გოტარბა ღღერი ოსური რე, იწკუმა საქმე ვეგიზა - ენაბატლექილი ქალია, იმასთან საქმე არ იქონიო.

წინაპოწარწაპური (წინაგოწარწაპური) ენაბმნარა.

წინაპრბაპა (წინადარბაპას) *იხ.* წინაგოღარბაპური.

წინა-ღარბირი (წინა-ღარბირის) ენაბტეხლი, ალიანი ცეცხლი; ცეცხლის ენა. წინა ღარბირი კილაულენი, ართიანიშა მიონჭუღუ: *კ. ხაშუშ., ქხს., გვ. 155* - ცეცხლის ენები რომ გამოვარდებოდა, ერთმანეთს სნედებოდა. *შდრ. აღღარბირი.*

წინაპ-ი, წინაპ/ლინაპ (წინაპას/ლინაპას) სახელი წინაღ ენს/წინაღ ენს ზმნისა -სამსახური; მომსახურება (ქორწილში, ქელეღი...). თქვანდა ისი მეუჯღონსი მძარე წინაღა: *ი. ყოფშ., გვ. 137* - თქვენდამს მიუძღვის ბევრი სამსახური. თქვანი წინაღა დამაცალით: *კ. ხაშუშ., ქხს., გვ. 130* - თქვენი სამსახური მაცალით. თორჭ წინაღას დამითინესე: *ი. ყოფშ., გვ. 161* - თოვლმა მომსახურებას დაგვაპორა. მა თოქკმა ბწინაღ ენდი რკინაში შარას - მე მაშინ ვემსახურებოდი რკინის გზას //ვემსახურობდი რკინისგზაზე).

წინაღენს (*ყვრ.* წინაღ იმსახურა, უწინაღაუ უმსახურია, წინაღაუ(ღ) მსახურობდა თურმე) *გრდუე. საშ. მოჭმ. მსახურობს.*
წინაღენს/ილინაღენს/იინაღენს (წინაღაუ/იინაღაუ იმსახურა, უწინაღაუ/იინაღაუ/იინაღაუ უმსახურია) *გრდუე. სათაე. ქვ. წინაღ ენს//ღინაღ ენს ზმნისა* - იმსახურებს, მოსამსახურედ გაიხდის. **უწინაღენს/უილინაღენს** (უწინაღა უმსახურა,

უწინაღაუ უმსახურია) *გრდუე. სასხე. ქვ. წინაღ ენს ზმნისა* - უმსახურებს. **აღინაღს** (აღინა ემსახურა, აღინაღაუ მსახურებია) *გრდუე. ენებ. ემსახურება.* **იონაღენს/ილინაღენს** (იონაღაუ/ილინაღაუ უმსახურა, უწინაღაუ/ილინაღაუ უმსახურებია) *გრდუე. ღინაღ ენს//წინაღ ენს ზმნისა* - ამსახურებს.

ინინაღ'ინ(ე)/ილინაღ'ინ(ე) (იინაღ'ინ/ილინაღ'ინ უმსახურებელი გახდა მსახურება, წინაღ'ინ(ე)/ილინაღ'ინ(ე) უმსახურებელი გამბდარა მსახურება,-) *გრდუე. შესაძლ. ენებ. ღინაღ ენს/წინაღ ენს ზმნათა* - შეიძლება იმსახუროს (მსახურება). **ანინაღ'ინ(ე)/აილინაღ'ინ(ე)** (ანინაღ'ინ/აილინაღ'ინ უმსახურა,-, წინაღ'ინ(ე)/აილინაღ'ინ(ე) უმსახურებია მსახურება) *გრდუე. შესაძლ. ენებ. აღინაღ ენს//ანინაღ ენს ზმნათა* - შეუძლია ემსახუროს. **ოლინაღებუენს/ონინაღებუენს** (ოლინაღაუ/ონინაღაუ ამსახურებინა, ულინაღაუ/ონინაღაუ უმსახურებინებია, წინაღაუ/ონინაღაუ) ამსახურებინებდა თურმე) *კაუზ. ღინაღ ენს//წინაღ ენს ზმნათა* - ამსახურებინებს. **შილინაღ/ილინაღ/ილინაღ მიღ. აწხე.** მომსახურე. **ოლინაღ/ილინაღ/ილინაღ მიღ. ენებ. მე.** სამსახური. **წინაღაუ/წინაღაუ/წინაღაუ მიღ. ენებ. წარს.** ნამსახური, ნამაგვარი. **წინაღაუ/წინაღაუ/წინაღაუ მიღ.** *ენებ. წარს.* მსახურების საუფასური.

წინაღა (წინაღაუას) იგივეა, რაც წინაღი, წინაღა.

წინაპ-ი (წინაპს) ეწინანი.

წინაპოწიკოწი (წინაპოწიკოწი) ენაბმწარლი, ენაბმწარლი; ენა დსპირილი.

წინაწარა (წინაწარეს) ენაბმნარა, ენაბასარი.

წინაწირი (წინაწირეს) ენაბქსინა; ენალოქია.

წინარბაპაპა (წინარბაპაპას) ყბაღი. წინარბკაპაღა მიქ მუღღილეა დლო მუნჯიქია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 105* - ყბედი ვინ დაღაღო და მუნჯმაო. *შდრ. რბკაპაღი.*

წინარბორი (წინარბორეს) ყბაღი, ენაბაქსინი. წინა გოღღე კოჩიე - ყბედი (ბევრი ლაპარაკის მოყვარული) კაცია. *შდრ. გორღიე.*

ნის-ი, ნის-ი (ნივრისი) ნის-ი. სუნჯი ღო
ნის-ი ქიტიამქუ: *მ. ხუბ., გვ. 43* - ნამი და
ნისლი დარტყა.

ნირბა (ნირტაბ) ლიტრა; *დომი. იხ. ნიტრა. შერ.
ორკოლი.*

ნირმა, ნირმა-ი (ნორქას, ნორქალ/რს)
სახელმწიფო-ი; ბაშკირი.
ნორქალი კოჩქი ქეშორა -
სახელმწიფო კაცი მოვიდა.

ნისა (ნისას; შრ. რიცხვ. ნისალ-ეფი რძლები) იხ.
ნოსა, - რძალი. ენა ვარე საორჯლორო, სი
ლიდაში ნისა რდე: *ქსს. I, გვ. 124* - ეს არ
არის საორცხო, შენ დედის (დედაქმის) რძალი
იყო. ათეშიგურიშენი წეგნებუბ ნისალენქ:
ა. ცაფ., გვ. 34; ი. ყოფშ., გვ. 40 - აბისთვის
ნაჩიხუბეს რძლებმა. *შერ. ნოსალ, სათეცი.*

ნისბა (ნისას) იგივეა, რაც ნისლა.

ნისპარტი (ნისპარტის) ნისპარტი. *შერ. ნინბტი,
ნიბტი.*

ნისლა (ნისლას) ნისლა. ნისლა *ზხზ. ნისაღ.*
წისქვილ ირთუ ნისლათია: *ქსს. I, გვ. 183* -
წისქვილი ტრიალებს ნისაღო.

ნისორი (ნისორს) ბოპი. ნისორი ქივლტუშ
დუღიშა: *ი. ყოფშ., გვ. 22* - გობი დადაშს
თაფუ. თინეფი არბო ქივლტუშუაფულუ
ნისორიშა: *ი. ყოფშ., გვ. 22* - ისინი ყველა
დაუწყევი გობზე. *შერ. ბარქაშია. იხ. სარლა.*

ნისორმა (ნისორიას) ენიბო. პატარა ბოპი.
კობიგაქიკორთუა ღო ნისორიაქ
შოდორთუა: *ა. ცაფ., გვ. 109* - ხის ვაში ნაიქვა
და პატარა გობი გამოქსარჩლო.

ნისქვი (ნისქვის) გუშტი.

ნისქვა-ი (ნისქვალს) გუშტივით შიქარული.

ნისბა-ი, ნისბა-ი (ნიტგაფის) სახელი ნი/გტანს
ზნისა - ნიში; ნიშა, ნეშთა (*ა. ჯარ.*);
თქორვა, ნეორლაფ ნეშთა, ცრა.

ნიტან (ნიბა ნეორლაფ ინიბა, ზნიბა ნეორლაფ
უნეშინა, ნინიბაჟ) ნეორლაფ ნეიბო თურმე)
გორდე. ნეორლაფ ნეიბს, თქორავს, ცრის.

ნიტა ნება, ნებაპი. ნიტე გითინს ვაჭუხესო?:
მ. ხუბ., გვ. 315 - ნეტუვი ვინეს განუხეს?
კოჩი სკუა ნიტე რდე: *ვეური, გვ. 385* -
კაცის შვილი ნეტევი იყო! ნიტე ლები
ქოუპასი: *ი. ყოფშ., გვ. 126* - ნეტევი ლეიბი
მქნა. *იხ. ნოტე.*

ნიტრა (ნიტრას) ლიტრა. იხ. ნორტა, შერ. იბერ.
ნიტრაჟეა პატარა დოქი (*ე. ბერ.*).

ნიშა-ი (ნიფთის) ნიშა. გუქუნს ზაბორი
ქარენჩი ნიფთიშე: *მ. ხუბ., გვ. 35* - გაყვება
(ორგლევი) ლობე ორბოქი ნიფთის. *შერ. ნიბთო.*

ნიში-ი (ნიჭითის) ნისპარტი (*მ. კორეია*);
ცხვირი, ღინგი (*ი. ყოფშ.*); ნაწვებუაღი
ცხვირი. *შერ. ნიბტი.*

ნიში-ი (ნიჭითის) ნისპარტიანი;
ნაწვებუაღი ცხვირიანი,
ბრძალუაღი ცხვირიანი. სი ოხორო ნიჭითაში,
ლორჯო, კოჩი მეტიქენი: *ქსს. I, გვ. 173* - შე
ცხვირნაწვერტილს ჯიშისა, ლორჯო, კაცი
რომ მოვიგნავენ.

ნიში-ი (ნიჭის) ბოგან ნიჭი. საშქალი სოქოს
ერთ-ართი სახეობა. *შერ. ლიყვი.*

ნიში (ნიშის) ნაპი. ნიში ქიშიში: *ი. ყოფშ., გვ.*
101 - ნავი მიშოგენე. ნიშის ქედნობდგათ:
მ. ხუბ., გვ. 13 - ნავი ჩადვდათ. ლუქკადეს
ნიში, ქინახუნეეს თურკაპი ნიში ომღეას
- დაუქედეს ნავი, ჩასეს ეს როკაპი (კუდიანი
ქალი) ნავით ზღეაპი. ნიშის
ქივლტოლუქა-და, მენიშეს ღუქურია -
ნავით თუ დაუქედით, მენავეს დაუქურეო. *შერ.*
საბ: ნუშა ნავი. იხ. მენიშოლე, ონიშოლი.

ნიშანი (ნიშანს) ნიშანი. ონიშანი ექოფუა
ნიშის ალბა, დამიზება. სტრაჟის ნიშანი
ბეჭუქუ: *ი. ყოფშ., გვ. 158* - სტრაჟის
დაუმიზნა. ონიშანიში ძიბოთა მიცვალბულის
წილთაზე მის ტინისამოს ჩალოთ ან ბაშპით
გატენიდნენ და ჩაქმულ-დაბურულ ნიშანს,
როგორც ცოცხალ ადამიანს, დასვამდნენ
ტახტზე. ამას ეძიხოდნენ ნიშანიში ძიბოთა-ს
(*ს. ბეკაღ., გვ. 287*). *იხ. ლიშანი; შერ. ღაბ.*
ნიშანი ნიშანი (*ნ. ბარი*).

ნიშანება (ნიშანებას) იხ. მენიშანება.

ნიშანა (ნიშანას) იხ. შანა.

ნიშანა (ნიშანებას) სახელი ანიშენს ზნისა -
ნიშანა. მუღარაღნი ქაანიშენს ღო
შიდაროთ - რალც იყო, ანიშან და ნავიდა.
ნიშენს (ღანიშა დანიშა, ლანიშანა
დაუნიშენს) *გორდ. ნიშანა.*
ანიშენს (ღანიშა ანიშა, ლანიშანა
დაუნიშენს) *გორდ. სსხვ. ქე.* უნიშანა.
ინიშენუ(ნ) (ღანიშა დანიშა,
ღანიშანაღანი) დანიშულა) *გორდე. ენებ.*
ნიშენს ზნისა - ინიშენა.

ონიშენუაღს (ღანიშანაღანი დაანიშენინა,
ღანიშანაღანი დაუნიშენინება,
ღანიშანაღანი დაანიშენინება თურმე) *აუხ.*
ნიშენს ზნისა - ანიშენინებს.
ღანიშანაღანი მიჭ. მიჭ. 'დანიშენული.
ღანიშანაღანი მიჭ. ენებ. მე. 'დანიშენი.
ღანიშანაღანი მიჭ. ენებ. წარს. 'დანიშენული.

ნიში-ი (ნიჭითის) პაბე; ღინგი; ნიშარი (*ი. ყოფშ.*);
ტური, ლაში (*ა. ჯარ.*); ცხვირ-პირი, სახე;
ჩივირი; პირუტყვის ცხვირ-ტური.
სამართალი მიშა ღო უსამართლობაქ
ნიჭი ქედნატახება: *ს. სხვ., გვ. 257* -
სამართალი მოდიოდა და უსამართლობამ

ცხვირი ჩამბტვირაო. ბოშებს ნიჩვი ნოგურუე შეძობარუ ჯოლოდინომა: *ქსს, I, გვ. 235* - ბიჭებს დელური დამსავესებთა მებებარი ძალღებოსთვის. *ღეს ნიჩვის ქაჯუდე, პის ქოჯამაშუნია: თ. სახოკი. გვ. 261* - ღორს დინგზე რომ აკოცო, პირზე გიკებნსო. *ღეს პატიკე, ნიჩვის გამაშუნია: ა. ცან. გვ. 123* - ღორს პატივი რომ სცე, ცხვირზე გიკებნსო. ითამე წუნდგკო ნი, თემი ნიჩვიში ჩირქოლი დუქუქუა: *ა. ცან. გვ. 54* - ვითომ ნოვად, ისე დინგის ნასმა (მაგრად ზეითი ქვეით) დაუნყო. დუჯუაღე ხესე, ნიჩვიში ხე ქიმიორუე: *ა. ყოშ. გვ. 99* - (რომ) დაუქნა ხელი, სახეზე ხელი (ქე) მიიჯადა. შეგირცხუნდუ ნიჩვიქ! - შევირცხვა ცხვირი! სქანი ნიჩვი შევირცხვინი! - შენი ცხვირი შევირცხვინე! *0 ნიჩვიში სქეამადა პირსახის ლამაზება, გადუ. თავის მართლებად. ასე ნიჩვის ის ქეამ უანს, თუო ჯვირ კოჩო დოსქიდასინი - ახლა თავს იმართლებს (პირს იღამაზებს), უნდა კარგ კაცად დარჩეს. იხ. ლიქქი; ჯონჯო. შირ. იმჯო. ნიჩვი ცხვირი, დინგი (პ. გარ.); ქიხე. ნიჩვი ღორის დინგი (ს. მენიე), ლეს. ნიჩვი უშნი სახე (მ. ჩიქ); სას. ნიჩვი, ჩიჩვირი სილოს ხორთოში. ქვეთი დასაბელებულ სიონნიმებ ნიჩვი ხან ცხვირს აღნიშნავს, ხან ტურს, ხან კიდევ პირსახეს: ნიჩვი-ბირბა//ბირბალი დიდტურა, მსხვილტურა; ნიჩვი-ბიგა//ბიგალი მსხვილტურა; ნიჩვი-კინტა//კინტალი წერილტურა; ნიჩვისინტა//სინტალი ცხვირგრძელი; ნიჩვისიართა//სიორთალი პირსახე წაგრძელებული; გრძელცხვირა; ნიჩვი-ჩვი/წიწა//ჩვი/წიწალი გაბერილცხვირიანი; ნიჩვი-ჩქიქიქა//ჩქიქიქეპალი გასიებულცხვირიანი; ნიჩვი-კინტა//კინტალი მოგრძო სახისა; ნიჩვი-ძეკინტა//ძეკინტეპალი წერილდრწიანი; ნიჩვი-წკინტა//წკინტალი ცხვირწეტიანი; ნიჩვი-ჭკიჭკა//ჭკიჭკეპალი ტურშიკუმული; ნიჩვი-ჭკიჭკა//ჭკიჭკეპალი პირდაღრწეტილი; ნიჩვი-ჯვიჯვა//ჯვიჯვეპალი სქელცხვირა, ტურქდამრგველებული; ნიჩვი-ჯვიჯვა//ჯვიჯველი უშნიტურება; ნიჩვი-ჯვიჯვა//ჯვიჯველი მსხვილტურებიანი; ცხვირგასიებული, ნიჩვი-ჯოტორო ულამაზოტურებიანი.*

ნიჩვა (ნიჩვას) დრუნჩა, დიდტურა, ტურნაშვირილი. ნიჩვა კოჩორე - დრუნჩა კაცია. *იხ. ნიჩვი.*

ნიჩვალ-ი (ნიჩვალს) უშნი სახისა. *იხ. ნიჩვა.*
ნიჩვპ-ი, ნინჩვპ-ი (ნიჩვისს, ნინჩვისს) დინბი, დინბისსადარი პირ-ტურჩი.
ნიძპ-ი (ნიძვისს), **ნიძბ-ი** (ნიძვისს) ნისპარტი. სი ათენა მდელი ნიძტეთი: *ა. ყოშ., გვ. 86* - შენ ეს ნაილე ნისკარტი. *იხ. ნინძვი, ნიძბე.*
ნიძბ-ი (ნიძვისს) *იხ. ნიძბე.*

ნიჩ-ი (ნიჩის) ნიჩი. ნიჩი შენი რდგ ართო ქებული: *კ. სამუშ., ქართ. ზგ., გვ. 61* - ნიჩით იყო ერთობ (ერთად) ქებული.

ნიჩირ-ი (ნიჩორს) ნიჩირი. ნიჩიორი ეთინაჟე, ირფელს იგურუნჯე: *ი. ყოშ., გვ. 162* - ნიჩიერი ისა, ყველაფერს რომ სწავლობს.

ნიჩვპა, ნიჩვპალ-ი (ნიჩვას, ნიჩვალს) უშნი, ულამაზო პირსახისა. *პიჯინიჯევა ულამაზო პირსახისა.*

ნიკალუა (ნიკალუას) სახელი ნკალუნს ზნისა - ტინა, ცომა (რისამე). ჭვიტელო ნკალუ, ბორიაჟე ვამოთორთისინი - ჭვიტურტანა (ხერელი) დატენა (დაუცო), ქარი რომ არ შემოვიდეს.

ნიკალუნს (წინააღ დატენა, წინააღ დაუტენია, დაუცავს; წინააღაღ) დატენიდა, დააცობდა თურმე) გრძმ. ტენის, აცობს (რასმე). უნკალუნს (წინააღ დაუცო, წინააღ დაუცევა) გრძმ. სახე. ქე. ნკალუნს ზნისა - უტობს.

ნიკალუნს (ინააღ შესაძლებელი გახდა დაცობა,-) გრძელ. შესაღ. ენებ. ნკალუნს ზნისა - შეძლებდა დაცობა.

ანიკალუნს (ანააღ შეძლო დაეცო,- წინააღაღ) შესაძლებია დაცობა) გრძელ. შესაღ. ენებ. ნკალუნს ზნისა - შეუძლია დაეცოს. **ონკალუანს** (ონააღააღ 'და' აცობინა, ანააღააააღ 'და' უცობინებია, წინააღააღ) აცობინებდა თურმე) კუჯ. ნკალუნს ზნისა - აცობინებს.

მანააღარი მიძო. მიჯ. მცობი, 'და' მცობი.
ონააღარი მიძო. ენებ. მე. საცობი, დასაცობი.
ნანააღარი მიძო. ენებ. წარს. 'და' ცობილი.
ნანააღ მიძო. ენებ. წარს. 'და' საცობი.
ნანააღარი მიძო. ენებ. წარს. 'და' ცობის საფასური.

ანააღ მიძო. ენებ. წარს. 'და' უცობელი. შირ. ლა. ზ. ონკალაშე ყანა რომ არ ჩამოირცხვოს, ადგილ-ადგილ დებენ ხეებს მიწის დამაგრების მიზნით (ჯგარ. რილანტე. ლექსი., IV, გვ. 66).

ნაქალარი (ნიკალერს) მიძო. ენებ. წარს. კელანს ზნისა - ბალანსილი.

ნაქალა (ნიკალუას) სახელი ნკელანს ზნისა - 1. ლენვა; 2. ნამიბისი (ბალახი, თივა) მრთი ადგილზე მდარბა (*პ. ცაბე. ძეგ., გვ. 33*). ნკელანს (წინააღ გალენა, წინააღ გაულენავს, წინააღააღ) გალენავდა თურმე) გრძმ. ლენვას.

მანააღარი მიძო. მიჯ. მღენეელი.
ონააღარი მიძო. ენებ. მე. სალენი.
ნანააღ მიძო. ენებ. წარს. ნალენი.
ნანააღარი მიძო. ენებ. წარს. გალენილი. შირ. კარქეში.

ნამარა (ნეკორას) იგივე, რაც ანკია.

ნამკრეპი (ნკვერუას) იგივეა, რაც ნკორუა, - სახელი ინკვერს ზნისა - ცონსა. ჩხოუ დიარუაში უკული დინჯორუე დონკვერს - ძროხა ბალახობის შემდეგ დანება და იცობს.

ნამკრეპი (ნკვერუას) იხ. ნანკვერუა.

ნამირი (ნკირს) სირი.

ნამირლი (ნკირლი/ნ) იგივეა, რაც კირლი, - 1. შპარლი. მუმი ნებაში გილუგურე ჭყელი, ნკირლიში სქუა: *ა. ყოფი, გვ. 135* - თავის ნებაზე დადის წყელი, უბედურის (შეკრულის) შვილი. 2. ღახრუქული.

ნამირა (ნკორუას) იგივეა, რაც კირუა, - 1. შპარა. 2. ხრუქა.

ნამირა (ნკორუას) სახელი ინკორს ზნისა - ცონსა. ჩხოუ ინკორს - ძროხა იცობს. ჩელა, ლეტას ქაშენჯირო, ინკორი დო იკვაბია: *ა. ყოფი, გვ. 167* - ჩელა, ტლახში ჩანქი, იცობნე და ინებირე. სი გურაფა მუშოთ გოკო, ინკორი დო იკვაბია - შენ სწავლა რად გინდა, იცობნე და იცობტე. სქანი ლერსისგ გირთინუა, გეყინგი დო შინკორი: *მასა, გვ. 92* - შენს ლექსს (უკან) გიბრუნებ, გადაყლაპეთ და მოიცობნეთ. ინკორს (ნამირა იცობნა, შპარა უცობნა, ნამირა/ნ) იცობნდა თურმე) *გრდუ. იცობნის. ანკორ(ნ) (ანკორა შედო ეცობნა, - ნამირა/ნ) შესძლებია (ცონსა) გრდუ. შესადო. გნებ. შეუძლია იცობნის. ონკორებაფუანს (ნამირა/ნაუა აცობნინა, შპარა/ნაუა უცობნინება, ნამირა/ნაუა/ნ) აცობნინება თურმე) აუზ. ინკორს ზნისა - აცობნინებს.*

ნამირალი მიხე. მიხე. მცობნელი. ნამირალი მიხე. გნებ. მკ. საცობნი. ნამირა მიხე. გნებ. წარს. ნაცობნი. ნამირა/ნ მიხე. გნებ. წარს. ცობნის საფასური. შპარა მიხე. უარე. უცობნი. იხ. ონკორაშე. შორ. ნკვერუა; ღაზ. მკორ. ვიმკორაფ ვეოყინებ (*ა. მარ*).

ნამირე (ქართული ნა-ს შესატყვისი) ანარბობს: 1. ნარსულდროიანი ვნებით გვარის მიმდობას: ნო-კეეტი ნაჭერი (ნო. კეაბუა ჭრა, კეათა); ნო-გენი ნატეხი (*შორ. გახუა ტეხა*); ნო-თირი 'გამონაცვლი (*შორ. თირუა ცვლა*); ნო-წყერი ნაბობი (*შორ. წყირუა პობა*); *შორ. ღაზ. ნოეული კვალი, ნავალი (ა. მარ)*. 2. მარტო ან-ვე-, ენ- სუფიქსებთან ერთად (ნო- -- ევი-, ნო- -- ენი-) - ზოგიერთ გეოგრაფიულ სახელს: ნო-ქალაქი/ნო-ქალაქ-ენი ნაქალაქარი, ნო-ჯიხ-ენი ნაციხარი (*შორ. ჯიხა ციხე*); ნო-ბულ-ი/ნო-ბულ-ევი/ნო-ბულ-ენი ნაბულევი, - სადაც ბლის ხე იდგა (*ა. ცხად, კატალი, გვ. 56*). 3. -ენ, -ირ სუფიქსებთან (ნო- -- ენი, ნო- -- ერი) - ზნისებების ერთ ჯგუფს: ნო-სადილ-ენს-

სადილის შემდეგ (*შორ. სადილი სადილი*); ნო-წირუ-ენს ნირვის შემდეგ (*შორ. წირუა ნირვა*); ნო-თანაფ-ენს ნადადგომეც (*შორ. თანაფა ადგომა*); ნო-ახალწან-ენს ნახალწანეც (*შორ. ახალწანა ახალი წელი*). 4. იმპიათად -ილ-, -უ სუფიქსებთან (ნო- -- ილ, ნო- -- უ) - ნინავითარების სახელებს: ნო-ღიხ-უ ნამინარი (*შორ. ღიხა მინა*); ნო-ყულ-უ ნასახლარი (*შორ. ყულე სახლი*); ნო-ხორ-ილ-ი ნასახლარი (*შორ. ხორუა სახლობა*); ნო-ქურ-ილ-ი ნაქუსლარი (*შორ. ქური ქუსლი*)... 5. -ია სუფიქსთან (ნო- -- ია) ერთგვარი კინობით-დამცირებითი ნოყანსი შეაქვს სახელის მნიშვნელობაში: ნო-ჩაფულ-ია ნამბარი, გამოსადეგარი ფესსაცმელი (*შორ. ჩაფულა ფესსაცმელი*); ნო-ყულ-ია ძველი და პატარა სახლი (*შორ. ყულე სახლი*); ნო-შქართ-ია ძველი, უვარგისი საბანი (*შორ. შქართნი საბანი*). 6. -უე სუფიქსთან (ნო- -- უე) - ნინავითარულ ფორმებს (მგობზე სერის მკერეცებს): ნო-თას-უე(ნ) თესავდა თურმე, - ნათესავა (*შორ. თასუა თესვა*); ნო-ნგარ-უე(ნ) ნათოდა თურმე, - ნატარალა (*შორ. ნგარა ტირილი*); ნო-ბორ-უე(ნ) მღეროდა თურმე, - ნამღერალა (*შორ. ბირა სიმღერა*); ნო-ყუნ-უე(ნ) ჰყავდა თურმე, - ნაყოფავდა (*შორ. ყენეა/ყენეა/ყუნუა ყლა*). 7. -ურ სუფიქსთან (ნო- -- უერ) - ანაზღაურების გამომსატყველ ნარსულდროის მიმდობას: ნო-ხაქ-უერი თობნის, თობნისათვის გასამრჯელო, ხელფასი (*შორ. ხაქუა თობნა*); ნო-უერი სუფიქსის ფასი, გასამრჯელო (*შორ. ჭლად კერვა*); ნო-ბორ-უერი სიმღერის ფასი, გასამრჯელო (*შორ. ბირა სიმღერა*). ნო-სხორად ენაცვლება ნა-, ამიტომ სხორა პარალელური ფორმები: ნობორუერი/ნაბორუერი.

ნობალწანარს ზაზ. ნაბალწანეც. ჯეგვით ნობალწანეც ენკორს ვინაწორუნა ღვინის ჩიჩოლუნა სიმინს - ძველით ნახალწანეც გადანურავენ ღვინის, ფშენთან სიმინდს.

ნობალწანარს (ნობალწანარს) *გრძ.* ბაღისპარაბ ნობალწანარს; *გაღვ.* უვარგისი (ძველი) ბაღუარა.

ნობალწანარს (ნობალწანარს) *გრძ.* რაღვ ბაღარის მსბაგისი, შპარბისი ბაღარის. მუთუნი ნობალწანარა გაღვენუე დო ქომობილი! - რაიბე ძველი ბაღარის (უვარგისი) გეკნება და მომობაზე.

ნობალწანარს (ნობალწანარს) *გრძ.* შპარბისი თოხნი ართი ნობალწანარა მიკუპონულე კილაშა - ერთი ძველი თობი (უვარგისი) ჰქონდა მიყუდებელი კედლები.

ნობალწანარს (ნობალწანარს) ნაბალწანარ, საღვაც ბაღარის ბაღი იღვბა ბარა. *შორ. ბულონი.*

ნობალწანარს (ნობალწანარს/ნობალწანარს) *მიხე. გნებ. წარს. ოგანს ზნისა - ნაბაგისი, გაღვ. კედელი. ნობალწანარსი სიმბაღალა ართი*

საჯენი იყუაფულე - კედლის სიმაღლე ერთი საუენი იქნებოდა.

ნოტიციები (ნოტიციები): ნოტიციები *ზზზ*. იგივეა, რაც *გ ი მ ა თ უ თ ა ს (ოქტომბერის)* ბასპლის შემდეგ. *იხ. გიგაძე.*

ნოტიციები (ნოტიციები) მოღვაძე: შთამომავლობა. გუგაძე იმი ნო გ ო რ ქ ! - ამონყდა (ამიერიდა) იმის შთამომავლობა (წყვეტა).

ნოტიციები (ნოტიციები) ნატიცი: ღამისმარამ გუგაძე. ნო დ ი ს აქ ვ ა რ ი მ ა ვ ა მ ო კ ო : *შ. ბუბ., გვ. 166* - ნადის (დაბმარებით) მუშობა მე არ მინდა. მეუქ მიღართუა ნო დ ი მ მ აქუნაფულევა: *შ. ბუბ., გვ. 266* - თეთონ ნატიციად ნადის მოსაყვანადო. *ონჯუას გურული - ნო დ ი მ ა ი რული, ორდოს გურული - ცუდემა ირული :* *თ. სხიკ., გვ. 255* - საღამოს გურული (სამხრეთ-დასავლეთის ქარი) - ნადში (ნადისთვის) გაიქციე, გაიწეებას (დილას) გურული - სახლში გაიქციე. *საკუთარი ნაკეთებუ, თენა ვაგე ნო დ ი შ ი ს : ქსს, I, გვ. 339* - საკუთრად გაკეთებულთა, ეს არ მკავს ნადისას (ნახელაეს). *შდრ. ღაზ. ნოტიციები* მიზმარება (*ბ. შარი*).

ნოტიციები (ნოტიციები) მიმღ. ენებ. *წარს. დ ა რ ა ჯ ე ნ ს ზ მ ნ ის ა - ღარაპოვის* საფასური.

ნოტიციები (ნოტიციები) მიმღ. ენებ. წარს. *იღებუ (ნ)* ზმნისა - ღამის საფასური.

ნოტიციები (ნოტიციები) მიმღ. ენებ. წარს. *ღეიღუნს ზმნისა - ბალახის, ჟომოლის* წყვეტის (ბევრისა ერთად) საფასური.

ნოტიციები (ნოტიციები) 1. მსდლინი; 2. ნაღმავალი ცხენი, ოჩანნი; ხანძნი. ჩქიმი ცხენი ნო დ ი ა რე, გური დო გურაში ორთათა რე - ჩემი ცხენი ოჩანია, მგლოსა და ტურის არჩივია. ჩქიმი ცხენი ნო დ ი ა რე, გური დო გურაში ოლიდარე - ჩემი ცხენი ზანტია, მგლოსა და ტურის საკბილო (საბალახო). ბუგამი გური ნო დ ი ა რე, გენია პოპორე გონჩურაფან : *ქ. საბუშ., ქართ. ზუპ., გვ. 14* - ბეცი გულმხნელი არის, გენია ღვარცხვი გაცურებს. უკახალე ქვჩიგუე ღურჯა, უჩა, ნო დ ი ა : *მასალ., გვ. 107* - უკან მოიტოვა ღურჯა, შვი, ზანტი.

ნოტიციები (ნოტიციები) იგივეა, რაც ნაღისუ, - ნატიციები.

ნოტიციები (ნოტიციები) ენბ. პატარა ღუქანი, ღუქანის მსბავსი.

ნოტიციები (ნოტიციები) ღუქანის (რალაც პატარა). *იხ. ღუქანი.*

ნოტიციები (ნოტიციები) ნოტიციები: *მოქან. ვაზის* ჯიშია, მაღლარი; ისხამს თეთრი ფერის საშუალო სიდიდის მარცვალს. დგება მდარე ხარისხის ღვინო (*ბ. შაკალ., გვ. 189*).

ნოტიციები (ნოტიციები) რალაც მცენარეა; ნოტიციები-წყარი (ნოტიციები-წყარი) ნოტიციები წყალი. *ო ნოტიციები-წყარი* ათოწუმა გალაც. დაბნევა, იმედის ვადანურეა; დაბაფურეა. *ნოტიციები-წყარი ქაითწუე, ქობითური -* დაბნა, რომ დაბნინა. *ონოტიციები-გეკაცილი ნტიციები -* დაბნეული (უსუსური) მტიციები. *ქიგუეკაცილი დიდარეფუც სარდაკიაში ნწარე ნოტიციები : ყაზაყ., 25.02, გვ. 3 -* მიღებებს დაფუნეცი ნალეის მწარე ნოტიციები. *იხ. ნოტიციები.*

ნოტიციები (ნოტიციები) მიმღ. ენებ. წარს. *შეპირენს ზმნისა - ზეპირების* საფასური.

ნოტიციები (ნოტიციები) ნოტიციები (ნოტიციები) მიმღ. ენებ. წარს. შიშუნს ზმნისა - ბაზოპის საფასური.

ნოტიციები (ნოტიციები) ღანაპვა (თევზის მონამულა) (*ქ. შარი*). *შდრ. ნოტიციები.*

ნოტიციები (ნოტიციები) მიმღ. ენებ. წარს. *თაღუნს ზმნისა -* თიღვის საფასური.

ნოტიციები (ნოტიციები) ნაღმავალი ნაღმავალი, აღმავალი შემდეგ. *ნოტიციები ზზზ.* ნაღმავალი ნოტიციები აკიფმავალი დო ქიშუაკათათი - ნაღმავალი მუეფიაროთ და ვესტუმროთ (მიფურადეო).

ნოტიციები (ნოტიციები) იგივეა, რაც ნოტიციები-წყარი. ნოტიციები-წყარი ქობითური - ნაღმავალი გინახულუბთ.

ნოტიციები (ნოტიციები) მიმღ. ენებ. წარს. *თაღუნს ზმნისა -* თიღვის საფასური.

ნოტიციები (ნოტიციები) 1. ორიღმანი, ნოტიციები, კვარი; სხივი. 2. ღამით სათიღვარო პართი ან ორფითიღა ჭრადი, რომელსაც აპახს ხის ტარზე დასამბარებალი. ნოტიციები ღამე ანათებენ მდინარეს და პოულობენ მძინარე თევზებს, რომლებსაც კლავენ ჭვირით (*იხ.*) ან კოპულით (*იხ.*). *ორიღმანი ელექტრონი* ნოტიციები *ინაბარბახლანე; მასალ., გვ. 116* - ყოველი მხრიდან ელექტრონის ნათურა ქაითქიებს. *ქინი მკავს ნოტიციები დგდექე; ქ. საბუშ., ქართ. ზუპ., გვ. 27* - ზეით ცახე (პირზე) ჩორადნად დაბარ. *ელექტრონი* მიღუნა დო ნოტიციები ვამკიჭვიტოლნი: *ქ. საბუშ., ქსს, გვ. 166* - ელექტრონი გავქეს და კვარი არ ბუღუტეს. *შდრ. ღაზ. ნოტიციები კვარი (ბ. შარი).*

ნოტიციები (ნოტიციები) შუაბნეითარი საბნეალი.

ნოტიციები (ნოტიციები) ნოტიციები (ნოტიციები) მიმღ. ენებ. წარს. *თი/გრანს ზმნისა -* ზამინეცვალნი, სანაძვლო. *ექ ნოტიციები საღამო მუეცი; შ. ბუბ., გვ. 31* - ამან სანაძვლო საღამო მისცა. ვითამ მუთუნი ნოტიციები ჯგირი ქორდოლევი: *შ. ბუბ., გვ. 34* - ვითომ რაიმე სანაცვლო (ნაცვლი) კარგი გიქენი! ნოტიციები პატივიცხა სქანი კეთილი საქმეში მემიღებულას; *შ. ბუბ., გვ. 28* - სანაცვლო

კ. სამუშ. კართ. ზუს. გვ. 18 - ვისაც ვუღეს არ უტკობთ თეთრი ქაფი; ლელოფივი ანთხულს ლელო ვარდი. შორ. დოფა/დფუა; ნორცხვა.

ნორჩალ-ი (ნორჩალს) ძვეშაბეგი; ლომინი. ნორჩალ შაბუნა ოჭიშის; *ქსბ. I, გვ. 281* - ლეოგინი პკიდიათ ზურგზე. ნორჩალს დო გევიგინი ჩქიშლა დეოგინრაფუნია; *ქსბ. I, გვ. 65* - საბანი და ლეიბი ჩემთეის გავიშლიო. გიჩქელას, მა ვებერგეჟ...; ვართ ნორჩალ ი შ მარჩაფალო: *მსალ., გვ. 35* - იცოდე; მე არ ვივარგებ...; არც ლოგინის გამშლეულად. შორ. ლა ზ. რჩ: დორჩუ ლეოგინის გამშლა; დორჩული ქვეშაბეგი (*ბ. მარ.*).

ნორჩასა (ნორცხვას) ნაპაერჩასალი, ნაღვირღალი. თქულაშე კოს ნორცხვა ვეკოუენსია; *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 56* - თქმისგან კაცს ნაკვერჩხლო არ ამოუტყვიდებო. ჯაბიშ ნორცხვა არბა ნორცხვაშე უჭითაშე რე - თუთის (ხის) ნაკვერცხლო ყველა ნაკვერცხალზე უფრო ნითილოა. ვადატ. ყოჩალი. ნორცხვა ბაღანა რე - ყოჩალი ბაგეშია. *იხ. ნორღვა; შორ. ლა ზ. ნოკანჩხულე ნაკვერჩხალი (ბ. მარ.)*.

ნოსა (ნოსას; *მრ. რეს.*; ნოსალ-ფე-ი რძელი) რძალი. ხანს ნოსა მოყუნს; *ბ. ჭებ., გვ. 14* - ხანს რძალი მოჰყავს. უკულაში ნოსა მოყუნა; *ქსბ. I, გვ. 216* - უმცროსი რძალი მოჰყავთ. ნოსაქ ნოსაში ჯინთი მონჭეაში წკინგლი ჭკომუა - რძალბა რძლის-იინთი კრუხის სკლონტი ჭაშაო. სი მანოსათე მოკოქ; *ა. ყოფშ., გვ. 103* - მე შენ რძლად მინდინარ. სუმი შუმი ნოსალეფს გოჟოლეუნე; *ა. ცაფ., გვ. 60* - სამ მის რძლებს რომ შექაძლებია. *იხ. ნისა; ნოსადი, შორ. ლა ზ. ნოსა რძალი (ბ. მარ.)*.

ნოსალ-ი (ნოსალის) ბიცოლა; რძალი დიდი; უფროსი რძალი, მაზლის ცოლი; ბიძის ცოლი. შორ. საბა: ნუსალია ბიძას ცოლი.

ნოსალანს იგივეა, რაც ნასადილენს, ნასადირს.

ნოსანი (ნოსიას) კინ. რძალუშა.

ნოსალა (ნოსალას) რძლოშა. დიანთილობა დო ნოსალა ვირხოლო გუმომირსებუნია; *ა. ცან., გვ. 104* - დედამთილობა და რძლობა - ორივე გამომიციდიაო.

ნოსალბა (ნოსლობას) იგივეა, რაც ნოსალა, - რძლოშა. ნოსალობათ მიჩქე დო დიანთილობათია; *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 106* - რძლობაც ვიცი და დედამთილობაცო.

ნოსარაბანი, ნოსარაბანს ზაზ. პულაბაბის შაქაშა. შორ. სერო.

ნოსარიშენ-ი (ნოსარიშენს) *იხ. ნოსოსორიშენი*, - ვახაშობის შაქაშევი ღრო. ნოსორიშენს

ქომორთუ - ნავაშმეცს (ვახაშობის შემდეგ) მოვიდა.

ნოსოშ-ი (ნოსოფის) *მიჭი. ენებ. წარბ.* სოფუნს ზინას - ნანან-ნაბალუქი. ხეთეხოლო მუმი ჯიშანი ნოსოფეფი ღაანწყუ; *ქსბ. II, გვ. 46* - მაშინვე თავის ძმის ნაკურთხე დაანყო.

ნოსულუნ-ი (ნოსულუნს) ნაბასალარი; ადგილი, სადაც აღრე მსხლის ხეპი იღბა. შორ. სხული.

ნოსაშ-ი (ნოტაფის) *იხ. ნიგტაფი*.

ნოსა იგივეა, რაც ნიგტე, - ნიტა, ნიტაპი. ნოსტე ვარდი ქოპუას; *ქსბ. I, გვ. 85* - ნეტაფი ვარდი მქნა. ნოსტე ქემოზინუას, სოვრე გილეფორუქ; *ქსბ. I, გვ. 76* - ნეტაფი მაჩვენა, სად დეოგემანბ. ნოსტე ჯიხას ვარდელე; *ა. ყოფშ., გვ. 144* - ნეტაფი ციხეს ვენდობოდე. თინფუც ვე შუაგყვებულეუო ნოსტევა; *ა. ყოფშ., გვ. 75* - იმით არ შეეცყოთ ნეტაფიო.

ნოსა-ი (ნოტეხის) *მიჭი. ენებ. წარბ.* ტახუნს ზინას - ნატაჰი. ცაშ ნოტეხი თიშე მურყუ; *მსალ., გვ. 70* - ცის ნატეხი ზევიდან მოდის. ნოტეხეფი თემი მურკს ვერსი დო ვირი ვერსი; *ბ. ზუბ., გვ. 31* - ნატეხები ისე მიდის (ერთ) ვერსსა დო ორ ვერსზე. *იხ. ტახუა*.

ნოსა (ნოტას) სახელი ნოტანს ზინას - შინაშლა, შინაშლა; წარილად ნიშა. მთე ქორთო ლებარდეს, შენსუ დო ნოტანს; *ქსბ. I, გვ. 202* - რაც ლებარდემი ვართ, (სულ) ნიშმს და თინელაღეს.

ნოტანს (ნოსაჰ ითინელა, ჰს'იშაჰ უთინელაღეს, ნოსაჰ) ითინელაღედა თურმე) *გრღლე. საშ-მოქმ. თინელაღეს შორ. ნიგტაფი*.

ნოსა-ი (ნოტის) ნაღირი (*დ. ვიფია*); ტყიური. ნოტყი რენ დო ვარი კოჩი; *აა. 2, გვ. 76* - ნადირა თუ კაცი. ბადილ ორთ ოკომალც, ნოტყიში ხორცი შხაგაშხანერც; *აა. I, გვ. 22* - მოხუცი აკეთებს საჭმელს, ტყურის ხორცისაგან სხვადასხვანარს.

ნოსაჟ-ი (ნოტყელ/რს) იგივეა, რაც ნოტყი, ნოტყელი, - ტყიური, ტყის ბინადარი; ნაღირი (ტაბო; მგელი). ჩქიმი ჯეფიშ ყათ ხონუნდე, მიშა - ნოტყელიში ქათუ - ჩემი ძელი (წინაპარი) ტოტთი (ხისა) ხნავდა, ზოგჯერ ნადირის (ტყის ბინადრის) რქით.

ნოსულ-ი (ნოფულ/რს) *მიჭი. ენებ. წარბ.* ფულენს ზინას - ნაბალ; ღაბალული. ნოფული ზაზ. მალულად გინოჭყვიდგ პაპაქ დიაკონიში ნოფულთ ცვილეუა; *ა. ყოფშ., გვ. 9* - გადანყვიტა მიდელმა დიაკენის მალულად მოკელა.

ნოსალაშენ-ი (ნოტალაქენს) ნაპალაპარი. ნოსისანი, ნოსისანს ზაზ. შოგის შაქაშა, ნაშოპაჰს. კაკრაშ ნოქისენი რლე, თე

ამბეჭ მოხვადუნი - ზუსტად შობის შემდეგ იყო, ეს ამბავი რომ მოხდა. *იხ. ქარსე, ქისე.*

ნოქისი (ნოქისიას) *იხილ.* იგივეა, რაც ნაქესია.

ნოქელი (ნოქელის) *იხილ.* ქუდის მსგავსი რაღაც, უპარბისი ქუდი, - ნაშუღარი.

დღეშია თე ნოქუ დო ვეღორთვე, ქულიქ (//ქუქუ) ვაგამუნი? - თივზე ეს უფარვისი ქული არ დაიხურო, ქული ვერ იძოვე?

ნოქელი (ნოქელის) სპალი; ნაშუსლანი, ნაშტარვალნი; ნაპაპალპი. *გაღრ.* ბოლიკი. ცხენიში გინასოფა შარასია ასე ძირენქია თიშ ნოქურიისია: *მ. ხუბ., გვ. 251* - ცხენის განაგლევე გაზუო ახლა ნახავო იმის ნაქუსლო (ნაქუსლევის). გიმათილხ, ნოქურს თუდო წყარიში რაჩხალი აშარულე: *ქსხ. I, გვ. 315* - ჩამოთოვლილზე, ბილკს ქვემოთ წყლის ჩხრაილი ევებებოდა. *იხ. ქური; შღრ. საძა.* ნოქეი ძნელი სავალი გუა.

ნოქურილი (ნოქურილის) იგივეა, რაც ნოქური.

ნოლა (ნოლას) 1. ძალბაი; 2. დღე; 3. *ეთიხ.* ადგილი, სადაც დღეა მიადინება (ყოფილი კალპორტი). *იხ. ნოლა წყარი. შღრ. ღაზ. ნოლა* ქალაქი; ბაზარი; ნაპირი (*ნ. შარი*). *გურ. ნოლა* ხევი, დღე, ჭაობი (*ქ. ჯაჯანი*); *იჭერ. ნოლა* დაბალი, სლიანი და სუქანი ადგილი, კარგი მოსავალი იცის (*ქ. შღრ.*).

ნოლარისი (ნოლარისის) *იხილ.* იგივეა, რაც ნაღართია, - ძველი (უპარბისი) ჩოხა.

ნოლა წყარი (ნოლა წყარის) ეწოდება მდინარეს, რომელიც არც ძალიან დრამაა, არც ძალბან მდინარე და მდორე (*ო. ჭურულელი, კრიტიკ. წერილები, II, გვ. 295*). *იხილ.* წყარიში ათოწუმა უსიამოვნო გრძობის დაუფლება, უხერხულობის გრძობა. ათენა ქიტეგონური, ნოლა წყარქ ქათუწუ - ეს რომ გაიგონა, უხერხულობა იგრძნო (უსიამოვნო გრძობა დაეუფლა). *შღრ. ნოლა-წყარი.*

ნოლაქა (ნოლაქას) *ეთიხ.* პატარა მდინარე მარტაშილის რაიონში. *შღრ. დალუ.*

ნოლაქალი (ნოლაქალის) ნალექალი.

ნოლაქი (ნოლაქის) მდინარის ტომი (*ო. ყოფშ.*).

ნოლაქარი (ნოლაქარის) იგივეა, რაც ნაღობერა, - ძველი ღობრიდან აღებული შუბა.

ნოლაქი (ნოლაქის) *იხილ.* რაღაც ნაღობი; ნაღობის მსგავსი.

ნოლაქალი (ნოლაქალის) იგივეა, რაც ნაღობელი.

ნოლაქი, **ნოლაქი-ი** (ნოლაქის, ნოლაქის) *მძე. ენებ. წარს.* დურუ (ნ) ზმნისა - ნაშუღარპი, ნაშუღარის ნაშუღარი (განისამოსი, ლოგინი). მქე ბრელე მომქურინუნან ჯევეში ნოლაქიშიში ძორი: *მასლი, გვ. 95* - ჩვენ ბევრს ვაშინებ

ქველი ნამკედრევის ძორი. *იხილ.* ნოლაქი საქინელი უღანოდ მკედარი საქინელი.

ნოლაქი (ნოლაქის) პატარა ტომი, შომი. ცყებით გომედ, ნოლაქელი ოსქულე: *გრისი, გვ. 130* - ქუქიქე ცერა, ტოტებიც ამკობდა. *იხ. ნოლაქა.*

ნოლაქი (ნოლაქის, ნოლაქის) ჩანჩი; ღობის ბატანების მარცხველს რომ შორდობა (*ქ. ქარ.*); ღობის თამბინის ბატანის შამეპა პარკონის ნარკანი (*ბ. შკაო.*). ქიღორულესენ, თე ბოშიქ ნოლაქის გიმილე კუჩიშ არდეილია: *მ. ხუბ., გვ. 266* - რომ დაიძინეს, ეს ბოქი ჩენროში ნოლაქა გარეთ. *იხ. ნოლაქი.*

ნოლაქი (ნოლაქის) ტომი. *იხ. ნოლაქა.*

ნოლაქა, **ნოლაქა**, **ნოლაქა**, **ნოლაქა** (ნოლაქას, ნოლაქას) ხის ტომი; ახალი ტომი. ქემორთო თო ჩიტქ დო ქიღალალოხე ნოლაქას: *მ. ხუბ., გვ. 68* - მოვიდა ის ჩიტქ და ჩამოვდა ტოტზე. ჯამ ნოლაქელას ქუქაბუნუ ძიხეი - ხს ტოტზე ჩამოკიდა ვიხეი. *იხ. ყა.*

ნოლაქა-ი (ნოლაქასი) ტომიანი. ჯა-ლუა, ჯა-თინ, ჯა-ხეთი ნოლაქაში - ხე-მობრილი, ხე-გამართული, ხე-ხუთოტოტიანი (გამოცანა: ხელი და თითები).

ნოლაქი ქონა (ნოლაქისი კონკას) ტომის ნაქი.

ნოლაქა (ნოლაქას) იგივეა, რაც ნოლაქა, - 1. ხის ტომი; 2. მოზრდილი მდინარის შინაქალი (*მ. კორეთა*). ჯამ ნოლაქელი გოპიორულე - ხს ტოტები აყავებულა. მაქ ჯამი ნოლაქელას ქომუხსუპი: *ო. ყოფშ., გვ. 46* - მე ზევი ხს ტოტს ჩამოვეკიდე (ჩავექიდე).

ნოლაქი (ნოლაქის) იგივეა, რაც ნოლაქა, ნოლაქა.

ნოლაქი (ნოლაქის) ნოლაქი. *ი* ნოლაქი წყარი ჩამდგარი; დავებულე, ლორწომოდებულე წყალი (მდინარე). *შღრ. გურ., იჭერ. ნოლაქი* პატარა, მღორე, ლორწომოდებულე მდინარე (*სტელ*).

ნოლაქი (ნოლაქის) ნაქარი; ბანშტომბა, შთამომავლობა.

ნოლაქი (ნოლაქის) იგივეა, რაც ნალაქა, - *მძე. ენებ. წარს.* ცონუნს ზმნისა - ნაშუღარი. ნოლაქი სხული - ნამყენი მსხალი. *შღრ. ცონილი.*

ნოლაქი (ნოლაქის) ყრონტი; პირი; ხახა; პირიჭა (*ქ. ქარ., მ. კორეთა*). კოქ შურქუ ეამბალე, ნოლაქი ქამისქედ ემე: *ქ. საბუქ, ქსხ., გვ. 136* - კაცმა ხმა ვერ ამოვიღე, დაღებულე დამარჩა ხახა. გააქიქნუ ნოლაქარი: *ო. ყოფშ., გვ. 59* - დააჭინა პირი. მაქორა ნოლაქარს ჩაეხადარი: *ო. ყოფშ., გვ. 159* - მეორე ხახას

ნოჩილი-ი (ნოჩილი/რს) ნაცომლავი, ნაცომლარი. ჯგირი კოჩიმ ნოჩილი : *თ. საბოკ., გვ. 270 - კარგი კაცი ნაცოლევი. იხ. ჩილი.*

ნოსარი (ნოცერს) *მიქ. ერძ. წარს. ცირუნს* ზმნისა - ნაცარი; ქატი, ფაქილის ანატარი. ღერლილიმი ხინწუამი დროს ნოცერი (ქატი) ვიღო დოსქილე : *მალაბო, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 206 - ღერლილის ნავეებს დროს ანაცერი (ქატი) ზეითი დარჩება. ქიშვიროვანთი ძალაბი ჭეფე ვარაზილე, ვარაზ ნოცერცე : ყაზაყ., 26.05.1930, გვ. 2 - ჩაყერი ძალაბი ნერილ ღერლილს ან ნაცერს (ქატოს).*

ნოპანძი (ნოპენძის) *მიქ. ერძ. წარს. ძეძეუნს* ზმნისა - ნანძი, ნანძი, ნანძი. *შორ. ძენბი.*

ნონანირი (ნოწანიერს) წლის ბასპლის შამდამი დრო. ნოწანიერს ზმწ. (ერთი) წლის გასვლის შემდეგ. *შორ. წანა, წანერი.*

ნონირენი (ნოწირენს) ნანირავი. ნოწირენს ზმწ. ნირვის შემდეგ. ართიშახ ნოწირენს პაპაქ მოლაშქეუ ოხაგაშე დიაკონი : *ი. ყოფშ., გვ. 8 - ერთხელ ნირვი შემდეგ მღვდელმა გამოაგ ზანა საყდრიდან დიაკონი.*

ნონირენს/ნონირენს იგივეა, რაც ნოწირენს, - ნირვის შამდამ. წირაუქ გეთუთუ, ნოწირენს ცე თუ კოტიგ... სათუთუმო გინწყუ : *ი. ყოფშ., გვ. 12 - ნირვა ვათავდა, ნანირენს ამ კაცმა... ჩოხუბი გაიწყო.*

ნონირენი (ნოწირენს) *იხ. ნონწკერი, - მიქ. ერძ. წარს. წკირუნს* ზმნისა - ნანირენი (შემა). ახლა ნოწკერი გეჭოფუ დე მიღველ - რამდენიმე ნაპობი (შემა) აიღო და ნაიღო.

ნონირენს (ნოწირენს) *იხ. სიბრძენი* ნანირენი შამდამ. სუმი ნოწკერი ა გოწკირილი : *ი. ყოფშ., გვ. 185 - სამი შემა (ნაპობი) გაპობილო.*

ნოწკერი (ნოწკერს) *მიქ. ერძ. წარს. ჭუნს* ზმნისა - ნანძი; შამი; დანახშირეპული. ნოწკერი ცალი უნა კოჩი რლე - ნანვიეთი (ნახშირეთი) შვი კაცი იყო.

ნოწკი (ნოწკის) ნანძავი; ტრუსი. ნოწკი ში დიხი ინთახანსა - ნანვიის (ტრუსის) სუნი დიხი (იყნოსება).

ნოწკი/ნოწკი (ნოწკელის) მსაღის მსაღის რაღაც. კოჩი რენ დო ნოწკელინი, ქუშორთას აბო - კაცი თუ რაღაც მჭადის მსაგასი, მოვიდეს აქეთ. მუ გოკო, მუ ნოწკელიას მერჩა მასი! - რა გინდა, რას (მჭადის მსაგასს) მოვცემ მე შენ!

ნოწკერი (ნოწკერს) *მიქ. ერძ. წარს. ჭკირუნს* ზმნისა - ნანძარი. ართი ნოწკერი ნაჭკაური ქიშვილი - ერთი ნაჭერი ნაჭკაური მომეცი.

ნოწკილე (ნოწკილეს) ნანძადარი, საღაც ადრე მსაღი ეთიშას. *იხ. ჭკილი.*

ნოწკერი (ნოწკერს) *მიქ. ერძ. წარს. ჭყენს* ზმნისა - ნანძავი, ნანძავი. შვამი ნოწკერი ცუზა ვემილე ოკო - ხვითი ნანყელი სახლში არ უნდა მიიტანო. *შორ. ნაწყა.*

ნოწკი (ნოწკელის) *მიქ. ერძ. წარს. ჭყენს* ზმნისა - ნანძავი; ამონანძავი. შვადოშხანერი ნოწკელი - სხვადასხვანარი ნანყელი.

ნოწკილე (ნოწკელის) ამონსაყან ყაულს მონძავი ნანძარი, - ნანძავა. *შორ. ნოწკელი.*

ნოწი (ნოწის) ნოწი, სპავი. *იხ. ორხუე.*

ნოწამი (ნოწამს) ნოწამი.

ნოწამერი (ნოწამერს) *მიქ. ერძ. წარს. ხა მუნს* ზმნისა - 1. ხარშის საფასური; 2. ნახარში. ი კოქ ბაკურაყალი ფსხაპუნქია დო ნოწამეუე ქინასსაჟუ : *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 58 - იმ კაცმა ბაკურასათი გადავტებო (ვიცევებო) და ნახარში ჩახატო. ათუ ნოწამეუერით გობონით თხა; ყაზაყ., 6.06.1930, გვ. 4 - ამ ნახარშით გაბანეთ თხა. ატამში ტიში წაშალი რ თუთუმში ნოწამეუერი - ატმის ტილის ნაშალი თუთუნის ნახარში.*

ნოწამი (ნოწამს) ნაშუში, ნაშუში. *იხ. ნოწი, ნოწი.*

ნოწამი (ნოწამერს) *მიქ. ერძ. წარს. ხი რეუენს* ზმნისა - ხის ნახალი; ჩამონაშამი. *შორ. ლაზ. ნოწკილე; ნახალეუ ნალოტი (ბ. მარ).*

ნოწამი (ნოწამის, ნოწამის, ნოწამის) *მიქ. ერძ. წარს. ხანს* ზმნისა - ნაშამი. ახალი ნოწამეუ გინი ცუნსა - ახალი ნაშამი ხბო ჭყავსო. *იხ. ხაჟა.*

ნოწამილე (ნოწამილეს) *ზმწ. იგივეა, რაც ნოწამეუ-ლეენს, - ნალოცეპს.*

ნოწამერი (ნოწამერს) *მიქ. ერძ. წარს. - ნანძავი; ნანძავი. ბალი ჯგირი გოწამილე დო ნოწამეუერი ხეთიხლო დოჭეტი! - ბლი კარგად ანძინიეთ დანახვიე მამინათე დანეთ.*

ნოწამი (ნოწამის) ნაშუში (კაქლის, ნაბლის, კვერცხის და სხვ.) ნეძიში ნოწამი - კაქლის ნაჭყი. - ნეწყო. *იხ. ნოწამ, ნოწამ.*

ნოწამი (ნოწამის) *მიქ. ერძ. წარს. ხი რეუენს* ზმნისა - ნაშარღალი, ნაშარავი. ნოწამი რე არსებე : *საბუშ., ქასი, გვ. 139 - ნაქურდალი არსებო. ნოწამი ში შიმანახელი მახინჯიშე ვარესი რენია : ხალხ. სიბრ., I, გვ. 107 - ნაქურდალს შემნახელი ქურდუ უარესიარ. ნოწამი ზმწ. მალულად, ქურდულად; მუმი მუშამი ნოწამი რეუენს : *ი. ყოფშ., გვ. 51 - თავისი მამის მალულად დააჯდა. იხ. სირუა.**

მონე (ნობის) იგივეა, რაც ნოხე, ნოხიი, - ნაჟუნი, ხაჟუნი.

მონორი, მონორილი, მონორა, მონორაი, მონორაუ (ნობარს, ნობორის, ნობორუს) ნასახლარი. ნოხორის მელღ
ტილაპარპალანდუა: *თ. სახოი, გვ. 255* - ნასახლარზე მელია პარპაშობდაო. ვაიშ ნოხორირს უიქ ქიგიხორუა - ვაის ნასახლარზე უი დასახლდაო. *ოიაშ ნოხორირის კოიაქ ქიგიხორუა: ა. ცან, გვ. 116* - *ოიას ნასახლარზე კოია დასახლდაო. შვრ. ტიორს. ჟურხემ ნობორე უურუას (ქალის) ნასახლარი; კონობორე/კონობორეი კოკის ნასახლარი (ქ. ცხად, ტიორს, გვ. 127-128). იხ. ხორუა.*

მონი (ნოვის) ნაძვი (დ. ვიუი).

მონიშანი (ნოჯიხენს) ნანიხარი. *შვრ. ჯიხა.*

მონიხე (ნოჯიხეს) იგივეა, რაც ნოჯიხენი.

ნაქილა (ნევილუას) იხ. ევილუა.

ნაქილა (ნრლიას) სახელი ნრლიანს ზმნისა - ლრიალი. მუსირე ტენრლიანქინი? - რასა, რომ ლრიალებ. იხ. რლია.

ნაქილა (ნგალუბას) იხ. მონგალუბა, მონგუბა.

ნაქილა, ნაქინა (ნგებას, ნგინას) იგივეა, რაც ნგებაა, რგინაა, - სახელი ნგებუ(ნ), ირგებუ(ნ) ზმნათა - ბაძაქუა. ხეთე ნგებას ეცალუ - მაშინვე გაქცევის შეეცადა. ნგებასსეთი ქუჩიშე: *ქხს. I, გვ. 281* - გაქცევისაც მოქნარბოთ. მისეთა ანგინენი, ინგენ: *ი. ყოშ, გვ. 97* - ურც გაქცევა შეძლო, გაიქცა. გოსსაქეს აბრაგებქლო ინგენ: *შ. ხუშ, გვ. 73* - გაბტნენ აბრაგები და გაიქცნენ. ლურამა მის ანგინენ: *ი. ყოშ, გვ. 157* - სიკვდილს ვინ გაექცევა.

ონგინანს (ნაქინაუ გააქცია, ანაქინაუაუ გაუქცევი, ანაქინაუაუ(ნ) გააქცევიდა თურმე)

გრდშ. გააქცევა.

ინგებუ(ნ) (ნაბა გაიქცა, ანაბა/ანაბა(ნ) გაქცეულა, ანაბა(ნ) გაიქცეოდა თურმე) *გრდშ. ენბ. ონგინუანს ზმნისა - გაიქცევა. ენგებუ(ნ) (ანაბა გაქცა, ანაბა გაქცევი) გრდშ. ენბ. უნგინუანს ზმნისა - გაიქცევა.*

ინგინენ(ნ), ანგინენ(ნ) (ანაბა/ანაბინა შესაძლებელი გახდა გაქცევა, -) *გრდშ. შესაძლ. ენბ. ონგინუანს ზმნისა - შეიძლება გაიქცეს.*

ანგინენ(ნ), ანგინენ(ნ) (ანაბა/ანაბინა შეძლო გაქცეულიყო, -, ანაბა(ნ) შესაძლებელი გაქცევა) *გრდშ. შესაძლ. ენბ. უნგინუანს ზმნისა - შეუძლია გააქციოს.*

ონგინაუანს/ონგებაუანს (ანაბაუაუ გაუქცევიდა, ანაბაუაუაუ გაუქცევირება, ანაბაუაუაუ(ნ) გაუქცევირება თურმე) *კაუზ. ონგინუანს ზმნისა - გააქცევირება.*

ანაბინაუანი მიშ. მოშ. გამქცეველი.

ანაბინი მიშ. მოშ. გამქცევი.

ინაბინა მიშ. ენბ. გვ. გასაქცევი.

ინაბინაუანი მიშ. ენბ. გვ. გასაქცევი.

ინაბინი მიშ. ენბ. გვ. გასაქცევი.

ანაბაუანი მიშ. ენბ. წარს. გაქცეული.

ანაბაუ/ანაბინაუ მიშ. ენბ. წარს. განაქცევი.

ანაბინე მიშ. ენბ. წარს. განაქცევი.

ანაბაუარი/ანაბინაუარი მიშ. ენბ. წარს.

გაქცევის საფასური.

ანაბინაუ(ნ) მიშ. უარყ. გაუქცეველი.

ნაქილა (ნგებას), ნაქილა (ნგალუბას) სახელი

'მ' ანგუაფუ(ნ) ზმნისა - შიძენა.

გამნოლგ არაბიქლო მიანტუე მუჰამბის:

შ. ხუშ, გვ. 37 - შემოგარდა არაბი და შეუტია

მუჰამბის. ბურჟული ეკლერე დიაკონქლო

მიანტუე თე შაჰას: *შ. ხუშ, გვ. 264* - ნალო

აილო დიაკონმა და შეუტია ამ მღვდელს.

ჯოლორქ მუნტუე მეშარეს - ძალღმა

შეუტია მეზარეს. იხ. შენგება.

ანგუაფუ(ნ) (ანაბაუაუ(ნ) შეუტეეს, მიანბაუ

შეუტია, მუჰამბაუ შეუტევი, მინაბაუაუ(ნ)

შეუტევიდა თურმე) *გრდშ. ენბ. ეკიდება,*

უტეს.

ნაქილა (ნგებას), ნაქილა (ნგალუბას) იხ. მო-

ნგება, მონგალუბა, - მოქილდა (ცეცხლის).

მონტუე(ნ) (ანაბინი - მიკილია ცეცხლს).

ართლიხას ონტუედას იყი: *შ. ხუშ, გვ. 216*

- ერთ ადგილს ეკიდებოდეს იქნება. ვოხტქენ,

ალი მონტუე: *მაკალ, გვ. 46* - (როცა)

ეზიგარ, აღმორი მწევეს. გიდელს ონტუედა

ლო ღვარღვალა გიადიქანდუა - გიდელს ეკიდა

(ცეცხლი) და სახეული (გიდელსა) დასცინო-

დაო. ომ ოჯახის ონტუედა: *ქ. საბუშ, ქხს,*

გვ. 155 - ას ოჯახს ეკიდა (ცეცხლი).

ონტუე(ნ) (მხოლოდ ანმოს ნრის მწკრივებში)

გრდშ. სტატყ. უკიდა.

ნაქილა(ნ) (ნგებულ(რს) მიშ. ენბ. წარს.

ინტუე(ნ) ზმნისა - ბაძაქული.

ნტებული მხოლოდ დილო იძირენია: *ბალხ.*

სიძრ., I, გვ. 107 - გაქცეული თეხი დიდად

ჩანსო. იხ. რტებული.

ნაქილი (ნტერს) იგივეა, რაც ტერი, - შიძარი.

შორში მოჟიგირეს ხოლოში ნტერი (//ტერი)

წაგუნია: *ი. ყოშ, გვ. 177* - შორეულ მოცეთს

(ნათესავს) ახლოს მყოფი მტერი სჯობსო. სქანი

ნტერსს ეფერი ლოლაშუდას: *ა. ცაგ, ევ. 6*

- შეს მტერს ესეთი დამართოდეს. ნტერსუ

ხედად დიდი ქუა: *ი. ყოშ, გვ. 167* - მტერს

ხედად (ერგება) დიდი ქუა. ის ვაარჯღინანს

ნტერიშ ცყვი: *ი. ყოშ, გვ. 168* - იმას არ

აჯობებს მტრის ტყეია.

ნაქილა, ნაქილა (ნტერას, ნტერელებს) სახელი

ნტერენს ზმნისა - მტრობა. თენა ხოლო

მუს მონტერგ: *ი. ყოშ, გვ. 154* - ესეც რას

წინაპილუა(ნ) შესძლებია ეტყვიდა) *გრძლუ. შესაძლ. ენებ. ნტკვილ უნს ზნისა - შეუძლია სტყვიოს.*
ონტკვილავუნს (წინაპილუაწუ ატყვიენა, წინაპილუაწუ უტყვიენობა, წინაპილუაწუ(ნ) ატყვიენება თურმე) *კაუზ. ნტკვილ უნს ზნისა - ატყვიენებს, გარტყმევიებს, ატყმინებს მაგრად.*
განტკვილარი მიძლ. მოქმ. გამრტყმელი მაგრად, მტყველებო.
წინაპილარი მიძლ. ენებ. მე. გაწარტყმელი, სატყვეცი.
წინაპილარი მიძლ. ენებ. წარს. დარტყმელი, სატყვეცი.
წინაპილარი მიძლ. ენებ. წარს. გაწარტყამი, სატყვეცი.
წინაპილარი მიძლ. ენებ. წარს. გარტყმის, ტყვეცის საფასური.

ნტიპისა ზაზჱ. მტიპიცედ. სატირო იყუაფუ ხემი ნტკვიცას მოკინდორი - სატირო იქნება ხელის მტიპიცედ მოკიდება. ჩქე ნტკვიცასგ ალურეთ ხუცუ - ჩვენ მტიპიცედ ვუდგაგაერთ მხარში. *იხ. ნტიკიყე.*

ნტიპამ (ნტიკიყე) მტიპიცე. ნტიკიყე კოჩიე - მტიკიყე კაცია.

ნტიპამამ (ნტიკიყეებანი) სახელი ანტიკიყენს ზნისა - მტიპიცეებანი. მუჭოთ თინეფი ანტიკიყენანაი - როგორც ისინი ამტიკიყებენ. *იხ. მტიკიყეებანი.*

ნტიკოლუა (ნტიკოლუას) განტყმევაბა სულისანი. *ოგოლე - ბოგოლე. მური გონტკვილ ე - ოტოლე - ბოტოლე. სული განტყმევი (შელოცვაბა).*

ნტიკორა (ნტიკორას) ზადმებთად მსუაენი. ვაჯიინინოუ ე ნტიკორა ძღაბის ჭიჭე ხანს - ვერ დაიცადა (იყურა) ამ მსუენმა გოგომ ცოტა ხანს.

ნტიკორა (ნტიკორას) სახელი ნტიკორუნს ზნისა - მძმველია.

ნტიკორუნს (წინაპილუა შეტყველიფა, წინაპილუა შეუთქველიფა, წინაპილუაწუ(ნ) შეტყველიფა თურმე) *გრძლ. თქველიფი.*
წინაპილარი მიძლ. ენებ. მე. სათქველიფი.
წინაპილარი მიძლ. ენებ. წარს. ნათქველიფი.

ნტიკრას (ნტიკრას) *იხ. ნტიკრას.* თუღო დღახს ვენტიკრასა: *ქსს, I, გვ. 210* - ქვეით მიწაზე არ ეტყვიან.

ნტიკრინამ (ნტიკრინამას) *იხ. ნტიკრას.*

ნტიკ (ნტიკას) იგივეა, რაც ტყა, - ტყა.

ნტიკვილუმი (წინამში) ლაჰამობა: ტარტარო მინისანი. ნუ უნტიკვილუანტიკინას! - ნუ ატარტაროლები ენას!

ნტიკვილუა (ნტიკვილუას) სახელი ნტიკვილუნს ზნისა - რბილი სატყმის ხარბად შამაბა, -

შისანსამლა. დონტიკვილუ, მუთ ოტიკომალი ქიგლადვეს სტიკრინი - შესანსლა, რაც სატყმელი მაგიდაზე დადვეს.

ნტიკვილუნს (წინაპილუაწუ შესანსლაგს, წინაპილუა შესანსლა, წინაპილუა შეუსანსლაგს, წინაპილუაწუ(ნ) შესანსლაგა თურმე) *გრძლ.* ხარბად შამაბა, - სასსლაგს (სატიკვილს).

ნტიკვილუა (წინამში) ტლიპინი (ენისა). მუს უნტიკვილუნს იკათი ნანასინი, ვამიჩქე - რას ატლიკიენებს ის ხალხი ენას, არ ვიცი.

ნტიკვილუ (ნტიკვილუს) ტალახინანი ადგილი, ლაჰი; ნუშამა, საფლორი.

ნტიკვილუა (ნტიკვილუას) სახელი ნტიკვილუნს ზნისა - ლაჰში, ნუშამაში, ტალახში ტოპაბა; ტალახში გორვაბა (*ი. ყოფშ, II, გვ. 148* - ლორი ლაჰში (საფლოზში) გორვას არ მოიშლისო (მიხატულებსო). *გადატ.* სატყმის უშნოდ შამაბა, - თქველიფა.

ნტიკვილუა (ნტიკვილუას) იგივეა, რაც ნტიკვილუა, - სახელი ნტიკვილუუნს ზნისა - რბილი რამე სატყმის ხარბად და დაუღებამად შამაბა, ყლამაბა.

ნუ ვარყოლითი ნაწილუაი. ნუ ვომქურუნია ჩქიმდა: *ი. ყოფშ, გვ. 174* - ნუ გემინიაო ჩემი. ჩქიმ გერს ლორინოქ ნუ მეჩას! *მ. ზუბ., გვ. 324* - ჩემს მტიკრს ღმერთმა ნუ მისცეს! *იხ. ნუ, ნუშ, ნუშუ, ნუშუ.*

ნუშამა (ნუშემის) ნუშამაში; იმადი. მუშ ნუშემის დომიჩინა: *ქსს, I, გვ. 61* - რის იმედ დამიბარებ. ნუშემის ვეველუქ - ნუშემს არ ველოდები.

ნუშამაბა, ნუშამაშა (ნუშემებას, ნუშემუას) სახელი ანუშემუნს ზნისა - ნუშამაბაა. ანუშემუნს (ანუშამა ანუშემა, ანუშამაა უნუშემება, წინაპილუაწუ(ნ) ანუშემება თურმე) *გრძლ.* ანუშემებს.

ინუშემუნს (წინაპილუაწუ ინუშემუნს უნუშემება) *გრძლ. სათუქ. ქე.* ანუშემუნს ზნისა - ინუშემებს (თავს).

უნუშემუნს (წინაპილუაწუ უნუშემება, ანუშამაა უნუშემება) *გრძლ. სასხე. ქე.* ანუშემუნს ზნისა - უნუშემებს.

ინუშემუნს (წინაპილუაწუ ინუშემუნს, ანუშამააწუ(ნ) ნუშემუნს) *გრძლუ. ენებ.* ანუშემუნს ზნისა - ნუშემებს.
ენუშემუნს (ანუშამაა ენუშემება, ანუშამააა უნუშემება) *გრძლუ. ენებ.* უნუშემუნს ზნისა - უნუშემებს.

ინუშემუნს (წინაპილუაწუ შესაძლებელი გახდა ნუშემება, -) *გრძლუ. შესაძლ. ენებ.* ანუშემუნს ზნისა - შეიძლება ინუშემუნს. ანუშემუნს (ანუშამააა შეძლო ენუშემება, -, წინაპილუაწუ(ნ) შესაძლებია ნუშემება) *გრძლუ.*

შესაძლ. ენებ. უნუ ეტყვი ნის ზმინა - შეუძლია ანუ გეძლოს.

ონუგეტეზებაფუანს (ონაპაპაპაპა ანუ გეტეზინა, პაპაპაპაპაპა უნუგეტეზინებია, ნაპაპაპაპაპა ანუ გეტეზინებია თურმე) კაუზ. ანუ ეტყვი ნის ზმინა - ანუ გეტეზინებს.

მანაპაპაპაპა მძღ. მოქმ. და მნუგეტეზელი. ონაპაპაპაპა მძღ. ენებ. მე. და მნუგეტეზელი. ნაპაპაპაპა მძღ. ენებ. წარს. და მნუგეტეზელი. ნაპაპაპა, ნაპაპაპა მძღ. ენებ. წარს. ნაპაპაპაპა. ნაპაპაპაპა მძღ. ენებ. წარს. ნუგეტეზის საფასურ.

პაპაპაპა, პაპაპაპაპა მძღ. უარყ. და უნუგეტეზელი.

ნუგეტეზელი (ნუგეტეზელი) მძღ. ენებ. წარს. ანუ ეტყვი ნის ზმინა - და ნუგეტეზელი.

ნუგეტეზელი/ნუგეტეზელი (ნუგეტეზელი/ნუგეტეზელი) ნაპაპაპაპა. მითიზელი ნუგეტეზელი - შეეძლია ნაპაპაპაპა. იხ. ნუგეტეზელი.

ნუგეტეზელი (ნუგეტეზელი) მოქმ. ნაპაპაპა (ი. აპა). მელე ეკოლავს ართი მალაღი ნუგეტეზელი. მ. ხუბ. გვ. 78 - გავლმა დგას ერთი მალაღი ნაქი. ნუგეტეზელი პაპაგონი, ნუგეტეზელი ხენწყვეტი. მ. ხუბ. გვ. 78 - ნაქი პაპაგონი, ნაქი ხელმწიფი. იხ. ნუგეტეზელი. შლო. ნოჯი.

ნუგეტეზელი (ნუგეტეზელი) სახელი ნუგეტეზელი ზმინა - მამარად ცემა, ნაპაპაპაპაპა ზმინის მარტაპა. ეოხოხოხი, მუ უქიზინ ონუგეტეზელი ექიმა: ეხს, I, გვ. 191 - ეოხოხოხი, რა უქიზინა ოკოჯერი გავაჯობს. გეტეზელი ბიგა ექი ნუგეტეზელი ოქოპის - აილი ეოხოხი და (ქე) დაარტყა ზურგზე ნუგეტეზელი (პონაპა დაარტყა, პაპაპაპა დაარტყა), პონაპაპაპა (პონაპაპაპა) დაარტყამა ნაქის ეოხოხი თურმე) გრდმ. მავრად არტყამს (ნაქის ეოხოხი).

უნუგეტეზელი (პაპაპა ურტყა, პაპაპაპა ურტყამს) გრდმ. სახე. ქე. ნუგეტეზელი ზმინა - (ნაქის ეოხოხი) ურტყამს. ონუგეტეზელი (ონაპაპაპა აცემინა, პაპაპაპაპა უცემინებია, ნაპაპაპაპაპა აცემინებია თურმე) კაუზ. ნუგეტეზელი ზმინა - აცემინებს.

მანაპაპაპა მძღ. მოქმ. მცემელი (ნაქის ეოხოხი). ონაპაპაპა მძღ. ენებ. მე. საცემი.

ონაპაპაპა მძღ. ენებ. წარს. ცემელი. ნაპაპაპა მძღ. ენებ. წარს. ნაქი. ნაპაპაპაპა მძღ. ენებ. წარს. ცემის საფასური.

ნუგეტეზელი მამარადი (ნუგეტეზელი მამარადი) ნაპაპაპაპა (სანათებელი). ნუგეტეზელი მამარადი ნორმუენა ჯევი ფაცხემს - ნაქის ეკარი ენით თურმე ძველ (ძველად) ფაცხებში.

ნუგეტეზელი ფირსა (ნუგეტეზელი ფირსა) ნაპაპაპაპა (ნაპაპაპაპა) რამაღარა ლეჭინ. შლო. ოკანკალი.

ნუგეტეზელი (ნუგეტეზელი) ნიპაპა. იხ. ნიკუ, ნეგე; ჩიკი, ჩიკუ. შლო. ლაზ. ნუგეტეზელი (ნ. მარ).

ნუგეტეზელი ნაქილაკი - იგივეა, რაც ნუგეტეზელი, ნეგე. ნუგეტეზელი რაგადა ბოღინის: ეხს, I, გვ. 310 - ნუგეტეზელი ბოღინა! სი ნუგეტეზელი მეგობარს: ეხს, I, გვ. 194 - შენც ნუგეტეზელი მეგობარს. მითი მამარადი არღინი, ის ხოს ნუგეტეზელი უარანქია: ხალხ. სობრ., I, გვ. 92 - ეისაც მოხვერი ეზრდება, იმას ხარს ნუგეტეზელი.

ნუგეტეზელი ნაქილაკი - იგივეა, რაც ნუგეტეზელი, ნეგე. ნუგეტეზელი გოხევექი, ნუგეტეზელი წაყუნე ათე ჩქიმი ბოღინას: ი. ყოფი, გვ. 164 - გეტეზინი, ნუგეტეზელი ამ ჩქიმს ბოღინას. გურსე ნუგეტეზელი შეიწიხუნი: ეხს, I, გვ. 102 - გულს ნუგეტეზელი შეიწიხუნი. თინა ღლორინთქ ნუგეტეზელი ქიზინე: ეხს, I, გვ. 45 - ის ღლორინთქ ნუგეტეზელი.

ნუგეტეზელი ნუგეტეზელი გვიღუნა შევაში იმენდი: ი. ყოფი, გვ. 169 - ნუგეტეზელი სხვისი იმენდი. ნუგეტეზელი განჯას ინა თოღას: ი. ყოფი, გვ. 117 - ნუგეტეზელი ის თოღას.

ნუგეტეზელი ნაქილაკი: ნუგეტეზელი ნუგეტეზელი ღლორინთქ გლახა - ნუგეტეზელი დაგმართოს (გეტეზელი) ღლორინთქ ცუდი. იხ. ნუგეტეზელი.

ნუგეტეზელი (ნუგეტეზელი), ნუგეტეზელი (ნუგეტეზელი) რქიმი, ნუგეტეზელი (ი. ყოფი); პუნქი (ი. ქარ); ნაქილაკი. კარკაღი ეას გუმოფულენს ნუგეტეზელი - ბუკაღი ეგურა მიკოპანს ეამ განს - ზოგიერთ ხეს ჯამარტი ნუგეტეზელი, - კორძივით აბია ხის ტანს. შლო. ჰეინაქი.

ნუგეტეზელი (ნუგეტეზელი) ზოღ. ღვინდი ძაღლი, პუნქი (გ. გლახა).

ნუგეტეზელი (ნუგეტეზელი). იხ. ნუგეტეზელი.

ნუგეტეზელი ნუგეტეზელი გინე ნეგე რე რენგე, შერი: ი. ყოფი, გვ. 149 - ხო ნუგეტეზელი, (და) შერი.

ღლორინთქ ნეგე მოგლასე: ი. ყოფი, გვ. 25 - ღლორინთქ ნუგეტეზელი მოგლასე. პაგე, ბოში, ნეგეტეზელი რინა: ი. აფი, გვ. 32 - პატი, ბიჭო, ნუგეტეზელი რინა!

ნუგეტეზელი (ნუგეტეზელი) იხ. ნიგა. ქიმიფითი, ნეგეტეზელი ქათომიღუნდესია: მ. ხუბ, გვ. 111 - რომ მივიღოთ, ხის სანეღას (სათოს) შემომიღამდენერი.

ნუგეტეზელი (ნუგეტეზელი) იხ. ნუგეტეზელი ნეგეტეზელი ფრიმული გეტანს - ნიკაპე ნეგეტეზელი აქეს.

ნუგეტეზელი იხ. ნუგეტეზელი შევაში ფოთის ნეგეტეზელი მიმურქე კითისა: ხალხ. სობრ., I, გვ. 160 - სხვის ფაფაში თითს ნუგეტეზელი. ნეგეტეზელი გუმოშქვანთ თე ზობარფუ გაბიყალო: ი. საბუ, ეხს, გვ. 153 - ნუგეტეზელი ამ ბიჭებს დასცინა!

ნუგეტეზელი იხ. ნუგეტეზელი ოსურსე სანამუსოს ნეგეტეზელი უწინქია: ი. ყოფი, გვ. 23 - ცოლს საიდუმლოს ნუგეტეზელი. იხ. ნეგეტეზელი.

ნუგეტეზელი იხ. ნუგეტეზელი ღლორინთქ ნეგეტეზელი მოიღასე თქვანი ხეთე მოწიული: ი. ყოფი, გვ. 62 -

ზნისა – შეიძლება დაიგლიჯოს, დაიფლითოს.
 ანქილე(ნ) (ანძილე შეძლო გაეგლიჯა,–
 ბრძოლაში(ნ) შესძლება გაეგლიჯა) *გრძლე-
 შესაძლ. ენებ.* უნქილე უნს ზნისა – შეუძლია
 დაეგლიჯოს, დაიფლითოს.
 ონქილაფუანს (ონქილაფაუ ავლეჯინა,
 ანქილაფაუ უღლეჯინებია, ონქილაფაუ(ნ)
 ავლეჯინებდა) *კაუზ.* ნქილე უნს ზნისა –
 ავლეჯინებს, ავლეჯინებს.
 მანქილარი მიძე. მიუჲ 'და'მგლეჯი, 'და'მფლეითი.
 ონქილარი მიძე. ენებ. ზე. 'და'საგლეჯი,
 'და'საფლეითი.
 ბრძოლარი მიძე. ენებ. წარს. გაგლეჯილი,
 დაფლეითილი.
 ნანქილა მიძე. ენებ. წარს. ნაგლეჯი, ნაფლეითი.
 ნანქილარი მიძე. ენებ. წარს. გლეჯის, ფლეითის
 საფასური.
 'სა'ანძილე მიძე. უარე. გაუმგლეჯელი,
 დაუმფლეითელი.

ნქირაჲ (ნქირაფას) სახელი ონქირუანს,
 ნქირუ (ნ) ზნებისა – განძარქება;
 ბაძარქება; ბაძმქება. მუანთილი ვჯირი რე
 დო დანთილიმ ვ ონქირაფა : *ქსს, I, გვ.*
 237 – მამამთილი კარგია და დედამთილი
 გაქრეს (გაძმქება). გ ონქირუ კორქ
 ონჯლორეჲ – გაძმება კაცი სირცხვილით.
 უკული უსქვაძელა ორე სქანი გურყე
 ვენქერუეე : *კ. საბუჲ, ქართ. ზგ., გვ.* 107 –
 მერე უხერხულია გულში რომ არ განძარეო.
 ონქირაუნს (ონქირაუ აძმება, ანქირაუა
 უძმებია, ონქირაუა(ნ) აძმებდა თურმე) *გრძლ.*
 აძმებს, აოგნებს, აქრობს, აქარვებს.
 ნქირუ(ნ) (ბრძოლა გაძმება, ბრძოლაჲს(ნ)
 აძმებულა) *გრძლე. ენებ.* შუმდება, ოგნდება;
 ქრება (შომისგან).
 ნქირონდე(ნ) (ბრძოლაჲს გაძმება,
 ბრძოლაჲს(ნ) გაძმებულა) *გრძლე. ენებ.*
 შუმდება, ოგნდება, ქრება.
 ონქირაჲლი მიძე. ენებ. ზე. 'გა'საძმებელი,
 'გა'საოგნებელი.
 ბრძოლაჲლი მიძე. ენებ. წარს. გაძმებელი,
 გაოგნებელი.
 ბრძოლაჲში მიძე. ენებ. წარს. განაძმები,
 განაოგნები.
 ბრძოლაჲსარი მიძე. ენებ. წარს. გაძმების,
 გაოგნების საფასური.
 სა'ანძილაჲ მიძე. უარე. გაუმგლეჯელი,
 გაუმფლეითელი.

ნქირაჲლი (ნქირაფილ(რ)ს) მიძე. ენებ. წარს.
 ონქირუანს, ნქირუ(ნ) ზნებისა –
 'გა'შეძებაჲლი, 'გა'შეძებაჲლი. აბრით ვორექქ
 აქერაფილი : *კ. საბუჲ, ქართ. ზგ., გვ.* 87 –
 აბრით ვარ გაძმებულელი (გაოგნებულელი).

ნქირაჲ (ნქირაჲს) იგივეა, რაც ნქირაფა.
 ნქირაჲ (ნქირაფას) იხ. ნქირაფა.

ნრაჲ (ნრაჲს) იხ. ჩაჲა, – მოსულელი,
 შკანანაჲლი, შპანინი.
 ნრაჲლი (ნრაჲლ) მიძე. ენებ. წარს. ნრაჲლ უნს
 ზნისა – ღაზინანაჲლი, ნაჲალი (ჭკუითი).
 ნრაჲს (ნრაჲს) სახელი ნრაჲლ უნს ზნისა –
 1. დაბარქობა; შპმა (ხელისა); 2.
 დანაჲლიანება; პრანორმაჲსურად ბასდომა
 რიშიშ მიზაჲშით (ავადმოყოფა ან სხვა რა...).
 ვორწყექ, მთაა გაქრინე, გყურათ საქმეს
 ნრაჲლ ენებ. გე. : მასლა, გვ. 44 – ვედავ,
 ვერაჲსის გახდები, ტყულად საქმეს რომ
 აბრკობლ!
 ნრაჲლენ (წინაჲლ დაზინა, წინაჲლ
 დაუზინებია, წინაჲლაჲ(ნ) დაზინებდა
 თურმე) *გრძლ.* აზინებს, აბრკობებს.
 უნრაჲლენ (წინაჲლ დაუზინა, წინაჲლ
 დაუზინებია) *გრძლ. სასხე ქე.* ნრაჲლ უნს
 ზნისა – უზინებს, უბრკობებს; უშლის ხელს.
 ინრაჲლენ (წინაჲლ დაზინდა, წინაჲლრაჲ(ნ)
 დაზინებულა) *გრძლე. ენებ.* ნრაჲლ უნს ზნისა
 – ზინდება, ბრკობდება.
 ინრაჲლენ (წინაჲლ შესაძლებელი გახდა
 დაზინება,–) *გრძლე. შესაძლ. ენებ.*
 ნრაჲლ უნს ზნისა – შეიძლება დაზინდეს,
 დაბრკობდეს; შეიძლება ხელის შეშლა.
 ანრაჲლენ (ანრაჲლ შეძლო დაუზინებინა,–
 წინაჲლრაჲ(ნ) შესძლება დაუზინებია) *გრძლე.
 შესაძლ. ენებ.* უნრაჲლ უნს ზნისა – შეუძლია
 დაზინოს, დაბრკობოს; ხელი შეუშლის
 ონრაჲლენ (ონრაჲლენ 'და'ზინებინა,
 ანრაჲლენ 'და'უზინებინებია, წინაჲლრაჲ(ნ)
 აზინებინებდა თურმე) *კაუზ.* ნრაჲლ უნს
 ზნისა – აზინებინებს, აბრკობებინებს; ხელს
 აძმევეინებს.
 ნრაჲლარი მიძე. მიუჲ 'და'ზინებელი; ხელის
 შემშლელი.
 ონრაჲლი მიძე. ენებ. ზე. 'და'საზინებელი;
 ხელშეშლელი.
 ნრაჲლი მიძე. ენებ. წარს. 'და'ზინებელი;
 ხელშეშლელი.
 ნრაჲა მიძე. ენებ. წარს. 'და'ნაზინები,
 'და'ნაბრკობები.
 ნრაჲლარი მიძე. ენებ. წარს. 'და'ზინების,
 ხელშეშლის საფასური.
 წინაჲლ მიძე. უარე. 'და'უზინებელი,
 'და'უბრკობებელი.

'ნრაჲ (წრაჲს) სახელი უ'ნრაჲანს ზნისა –
 ხანის სიმამა. უ'ნრაჲანს – ხნით მგტია,
 მეტე ხნისა; ნო'ნრაჲაჲუ(ნ) – ხნით
 უფროსი (მეტე) ყოფილა.
 ნრაჲ, ნრაჲალი (ნრაჲალი'ს) ულაბაჲო
 (მხსვილი) პირსახისა.
 ნრაჲლი (ნრაჲლის), ნრაჲრაჲ (ნრაჲრაჲს)
 სახელი იხ. ნრაჲლიანს ზნისა – მწარალი,
 ბაბრაჲაჲლი ნქედა (ყურება), – ბღვირა.

ნამძალაბუღი (ნამალბუღი/რს) მიძღ. ენებ. წარს. ნძაღუნს ზმნისა - ლაძალბუღი. იხ. ნამალბა.

ნამლიწარი (ნამალიერს) ძლიერი. ნძალიერიში უმოსი ნძალიერი ირო ქიპა: ი. ყოფშ., გვ. 20 - ძლიერზე ძლიერი ყოველთვის იქნება.

ნამლიწარება (ნამალიერებას) სახელი ანძალიერიუნს ზმნისა - გამძლიერება. საჭირო რე მუშებუნს უმოსი განძალიერიება - საჭიროა, მუშაობის უფრო გაძლიერება.

ნამლკვლემო ზგზვ. მპარღვმეპაროულად. ნძაღკვღგრო იფხუჰათი, ზინა ყაბაყალა ვარე: კ. სამუშ., ქართ. ზგ., გვ. 81 - მეყრდემართულად ვიბრძოლოთ (ვიჩხუბოთ), გაქცევა კაცობა არაა.

ნამლუბ (ნამალუას) იგივეა, რაც ნძაღღება. ნაგურაღენქ ებყართო, მონძაღუნა ყანთარუთი: მ. ზუბ., გვ. 358 - ნაგურაღები ავმობრავითი (ავიყარენით), გემეტობს (გვძალავს) ქაღები.

ნამბაბუ (ნამბაბუს) იხ. ძგაბუა, - სახელი ნძგაბუნს ზმნისა - ლოღან; ნლიი ღმჭვიში ტამა. ოტკობი კორეორო, მუსიე ნძგაბუნქინი - ჭამე კაცურად, რაა რომ ლოღნი. ნძგაბუნს (ნამაბუ ლოღან, უნამაბუ ულოღნი, ნინამაბუღ) ლოღინდა თურმე) გრღმ. ლოღნის. ონამაბუღი მიძღ. ენებ. მე. სალოღნი, გაღაფ. საჭმელი.

ნამბარა (ნამბარას), ნამბარუა (ნამბერუას) იხ. ძგერუა, - სახელი ნძმგერუნს, ინძმგერს ზმნათა - ძმბარა. გურიში ნძმგერუაქ გემიოლეუ - გულის ძმერა ამივარდა. ბერგის ართ-ვირშიაბ მურქქენსინი, გეუოლეუ ნძმგერუა - თობს ერთ-ორჯერ რომ მოუქნევს, აუვარდება ძმერა (გულისა). ინძმგერს (ინამბარა იძგერა, უნამბარა უძგერია, ნინამბარაღ) ძმერდა თურმე) გრღმ. ენებ. ძმერს (გული).

ნამბაბუ (ნამბაბუს) იგივეა, რაც ნძმგაბუა, - ლოღან.

ნამბანძმბაბუ (ნამბანძმბაღლრს) იხ. ძმგაბევალი, - უშიზნო ხმტინალი, ძმნძმლით სიარული.

ნამბარუა (ნამბერუას) სახელი ონძმგერანს ზმნისა - ნაყინაღება, ნანამბაბა. ონძმგერანს ცუტა - ნაეხტეობს სახლში. ონძმგერანს (ონამბარუა ნაეხტეა, უნამბარუა ნაეხტებულა, ნინამბარაღ) ნაეხტებოდა თურმე) გრღმ. ენებ. ნაყინაღება, ნაეხტება.

ნამბილუა (ნამბელიუას) სახელი ნძმგვიღუნს ზმნისა - უსარიხსოღ ქმარება; ლამბა.

პარგნიობა ულაზა ქიობისუნუნია, ჩქიბი ხეთი გელაღეძმგვიღეღანი - თერთიან (პორტნიოსთან) ნსესლას მირჩენია, ჩემი ხელით ამოღამბოო.

ნამბილუს (ნამბიბილუ ამოღამბა, ნამბიბილუს ამოღამბაღს, ნამბიბილუსამღ) ამოღამბაღე და თურმე) გრღმ. ულაზაზოღ კერას, ლამბაღს.

ნამბიწარა, ნამბიწარალი (ნამბიწარაღ-ს) გაუციწარა, მონღუსული სახისა.

ნამბიწარინი (ნამბიწარინს), ნამბიწარინუა (ნამბიწარინუას) სახელი ინძმგვირინანს ზმნისა - წყრმიშით, სახამოღუსული ქურაბა; ბანზაბ ქურაბა. ინამბიწარინანს (ინამბიწარინუა იყურა, უნამბიწარინუა უყურებია, ნინამბიწარინუაღ) იყურებოდა თურმე) გრღმ. ენებ. სახემოღუსული იყურებია.

ნამბიწარინაზა (ნამბიწარინაზას) იხ. ნამბიწარინი.

ნამბილუა (ნამბილუას) სახელი ნძმგვიღუნს ზმნისა - 1. ქობა, ხლიაბ, სიზინდის (სიზინს) ნძმგვიღუნს - სიზინდს (ტაროს) ხლერს. 2. ჩრბ. აბლიონი გიონძმგვიღუნს კიბირს - ყალიონი არია კბიღებუ. ნამბილუნს (ნინამბილუ გახლირა, ნამბილუა გახლერქია, ნინამბილუაღ) გახლერდა თურმე) გრღმ. აბობს, ხლერს.

უნამბილუნს (ნამბილუა გახლირა, ნამბილუა გახლერქია) გრღმ. სახტ. ქე. ნძმგვიღუნს ზმნისა - უხლერს.

ინამბილუენ (ინამბილუ გახლირა, ნინამბილუაღ) გახლერქია) გრღმ. ენებ. ნძმგვიღუნს ზმნისა - იხლერება.

ანამბილუენ (ანამბილუა გახლირა, ნინამბილუა გახლერქია) გრღმ. ენებ. უნამბილუნს ზმნისა - ეხლირება.

ინამბილენ (ინამბილუ შესაძღებელი გახდა გახლირა, -) გრღმ. შესაძღ. ენებ. ნძმგვიღუნს ზმნისა - შეიძღება ვახლიროს.

ანამბილენ (ანამბილუა შეძღებელი გახლირა, -) ნინამბილუაღ) შესაძღებელი გახლირა) გრღმ. შესაძღ. ენებ. უნამბილუნს ზმნისა - შეუძღელია გახლიროს.

ონამბილუაფუანს (ონამბილუაფუა ახლირინა, უნამბილუაფუა უხლირინებია, ნინამბილუაფუაღ) ახლირინებდა თურმე) კაუზ. ნძმგვიღუნს ზმნისა - ახლირინება.

ნამბილარი მიძღ. მიქ. 'გაზხლიერი. ონამბილარი მიძღ. ენებ. მე. 'გაზხლიერი. ნამბილარი მიძღ. ენებ. წარს. 'გაზხლიერი. ნამბილუა მიძღ. ენებ. წარს. 'გაზხლიერი; 'გაზხლიერი. ნამბილუარი მიძღ. ენებ. წარს. 'გაზხლიერის საფუსური.

უნამბილუა მიძღ. ჟარე. გაუხლირელი, გაუპობელი. შორ. ნინამბი; ღვანამბილუა.

ნძაშა (ნძეგუზას) სახელი ნ ძ ე უ ნ ს ზნისა - მოსაქმება, მოქმედა. ასე მორითყო ნ ძ ე უ მ ა ე, ეუღეს ვანგასურინო - ახლა მოგიწედა მოსაქმება, სახლში ვერ მოისტუმრე. **ნძეგუზა** (წინაა მოსაქმა, წინააზაზა მოუსაქმებია, წინააზაზა(ე) მოსაქმებდა თურმე) *გოდ. კუქს იცლის, ისაქმებს. ანძეგუზაუფ(ე)* (შხორად ანძეს სრის მწკრივებში) *გოდუე. ენებ.* მოსაქმება უნდა (სურს). **ინძევე(ე)**, **ინძევინ(ე)** (წინააინე შესაძლებელი ვახდა მოსაქმება,-,-) *გოდუე. შესაძლ. ენებ.* ნ ძ ე უ ნ ს ზნისა - შეიძლება კუქსი დაცლა, მოსაქმება. **ანძევი(ე)**, **ანძევინ(ე)** (წინააინე შეძლო მოუსაქმებინა,-,-, წინააზაზა(ე) შესაძლება მოსაქმება) *გოდუე. შესაძლ. ენებ.* უ ნ ძ ე უ ნ ს ზნისა - შეუძლია მოსაქმოს. **ონძეგუზაუფანს** (ონააზაზა ასაქმებინა, ანააზაზაზა უსაქმებინებია, წინააზაზა(ე) ასაქმებინებდა თურმე) *კუგ. ნ ძ ე უ ნ ს ზნისა -* ასაქმებინებს, კუქს აცლებინებს. **ინააზაზა** *მიძლ. მოქმ.* 'მო'საქმებელი. **ონააზაზა** *მიძლ. ენებ. წარს.* 'მო'საქმებელი. **წინააზაზა** *მიძლ. ენებ. წარს.* მოსაქმებელი. **წინააზაზა** *მიძლ. ენებ. წარს.* მოსაქმების საფასური. *იხ. მიშა-ნძეგუზა...*

ნძე (ნძეს) ძე; შთამომავალუბა. ნ ძ ე იზაფაფორი! - ძე ამოვარდნილი! (წყველა). *შორ. მონძე.*

ნძეძა (ნძერას) ზოგლ. ძეძა. ონდეთ გილებარკალეჭე ელ მიზინო გ ა მ ა ნ ძ ე რ ე : *კ. საბუშ. ქართ. ზეს, გვ. 17 -* ძლიერად დაებარბაცობ და მიზინო ვამაძერა. *იხ. ბერა.*

ნძეძარე (ნძეარეს) ბინძური (*ღ. ფოთა*).

ნძეძირა, **ნძეძირალი** (ნძეიარა'ლს) 1. უშნო, ჩამომძინელი; 2. ცხვირისბრძალუბალი.

ნძიბა (ნძიყას) იგივეა, რაც ძ ი ც ა, - სიცილი. შელენ-მოლენ ართ ვორეთ, ართიანც ვეჭ უ ა ნ ძ ი ც უ ა თ : *კ. საბუშ. ქახს, გვ. 147 -* გაღბა-გამორღმენი ერთნი ვართ, ერთმანეთს არ დატყინოთ.

ნძორი (ნძორს) იგივეა, რაც მ ძ ო რ ი, - მძორი, ლძვი. ნ ძ ო რ ი, მისიბირ რდგ-და თე ვახოს, ბაღდექ წიაკალი ვაღდეგ სარხოს: *აია, 1, გვ. 22 -* მძორი, სისხლი თუ იყო ამ სიახლოვეს, ბებერბა უმცირესი ნაწილი არ დატოვა ახლომახლო. თურქთუ ნ ძ ო რ ი თ ვაცემორბილი ყორანი, მგერი და ტურა: *მსალ., გვ. 85 -* თურქის ნძორი გამოვადლეთ ყორანი, მეგლი და ტურა.

ნძორი (ნძორას) სახელი ა ნ ძ რ ე ს ზნისა - ნძორა, ძეძარა, რხევა, ტოქვა, ანძევა. ბორია ჯალემს ა ნ ძ რ ე ს - ქარი ხეებს ანძრევს.

ანძრენს (ანძრუა ანძრია, ანძრუა უნძრევი, წინააზა(ე) ანძრედა თურმე) *გოდ. ანძრეს. ინძრებუ(ე)* (წინააზა დაინძრა, წინააზა(ე) დაინძრულა) *გოდუე. ენებ.* ა ნ ძ რ ე ს ზნისა - ინძრევა.

ენძრებუ(ე) (წინააზა დაეძრა, წინააზა დაინძრულა) *გოდუე. ენებ.* ა ნ ძ რ ე ს ზნისა - ინძრევა.

ინძრინ(ე) (ინძრინა შესაძლებელი ვახდა 'და'ნძრევა,-,-) *გოდუე. შესაძლ. ენებ.* ა ნ ძ რ ე ს ზნისა - შეიძლება 'და'ინძრეს ('და'ნძრევა).

ანძრინ(ე) (წინააზა შეძლო დაინძრია,-,-, წინააზა(ე)/წინააზა(ე) შესაძლება დაინძრევა) *გოდუე. შესაძლ. ენებ.* ა ნ ძ რ ე ს ზნისა - შეუძლია 'და'ანძრეს.

ონძრებუფანს (ონააზაზა 'და'ანძრევი, ანააზაზა 'და'უნძრევი, წინააზა(ე) ანძრევი, ანძრევი) *კუგ. ა ნ ძ რ ე ს ზნისა -* ანძრევიებს. **წინააზა(ე) მიძლ. მოქმ.** დამანძრეველი.

წინააზა(ე) მიძლ. ენებ. წყ. დასანძრეველი, დასანძრევი.

წინააზა(ე) მიძლ. ენებ. წარს. დაძრული, დაინძრული.

წინააზა(ე) მიძლ. ენებ. წარს. დაანძრევი. **წინააზა(ე) მიძლ. ენებ. წარს.** დაინძრევის საფასური.

წინააზა(ე) მიძლ. უარც. დაუნძრეველი.

ნძეძირა, **ნძეძირალი** (ნძეიარა'ლს) უშნო; ანძარა და ბაღდეული.

ნძეძლ-ი (ნძეძლ(რს) *მოქმ.* ჰეზარცხილა. *იხ. მღილი, რძილი, ძილი (ა. მყ.) შორ. ხერაჯა.*

ნძეძლ-ი (ნძეძლ(რს) 1. ფირნიკის ბააუშტის შემდეგ ანძევე ბაღდის შავი ფირის ნარჩენი (*მ. აბ., II, გვ.66*). *შორ. იბრ. ბუნწკლი.* 2. მწარის მხამინი ისარი სპაგანად (*ღ. ფოთა*).

ნძეძლი (ნძეძლი(რს) *მოქმ. ენებ. წარს.* ნ ძ ე ლ უ ნ ს ზნისა - ძლიერ სავსე, გაბატონი.

ნძეძლუა (ნძეძლუას) სახელი ნ ძ ე ლ უ ნ ს ზნისა - 'ბა'პეხევა; ძლიერ ბავსება, გაბატონა.

ნძეძლუნს (მწეძლუა გატენა, გონაძლუა გაუტენა, მწეძლუა(ე) გატენიდა თურმე) *გოდ. ტენის, აესებს.*

წეძლი (წეძლი(რს) *მოქმ. ენებ. წარს.* ნ წ ა ლ უ ნ ს ზნისა - 1. დარწმული, დანძრული (მინა). *შორ. ღიხაზი წეძლუა.* 2. შავისნაბის ცხელი წყალში ამოვლავალი სორცი, - მონალული.

წეძლა (წეძლუას) სახელი ნ წ ა ლ უ ნ ს ზნისა - 1. მონაგვლა; ცული, მონაგვლალი სუნის გაღმორქვა; გაღმორქვა; გაღმორქვა; გაღმორქვა; დახევა (სუნის); სული დაღვრა (*ი. კოშ.*)

მარა სარხოს ვე მენჭაფუ, კუჩხი გურჭიპუ, შური გუნწაღ გ: *ო. ყოფშ., გვ. 172* – მაგრამ ახლოს ვერ მისწვდომია, ფეხი გაუჭიმავს, სული დაუღლეოთა. *იხ. წალუა, 2 რანვა, მძრძვა (მინისა); მინისძმარა. // ვაღატ. დაქცევა. ბრელი იჩიხის, რაგადეს დო დიხაქ დი იწაღუ: 2 ხუძ., გვ. 4* – ბევრი ისაუბრეს, ლაპარაკეს და მიანა იძრა. მუვიდექ მუმენ ვე ვწაღ: *ქსხ, I, გვ. 268* – ზუგდიდი რატომ არ დაიქცა (დაირწა). 3. დაშაშხვის წინ ხოტციხ ცხელ წყალში ამომვლვა (შემდეგ ამარილებენ). *შორ. კარწუა.*

წწალუნს (*იყენ* ლინწალუა(ნ) დაინძრევა, ლინწალუ დაინძრა (მინა), ლინწალუა(ნ) დაინძრეულა (მინა), ლინწალუა(ნ) დაინძროდა (მინა) თურმე) *გრძმ.* ანძრევს (მინას); ნამლავს; ლეეს (სულს); ნალავს....

ინწალუენ (*ლიწალუა* მოინამლა, მოინალა, დაინძრია (მინა); ლინწალუ მოუნამლავს, მოუნალავს, დაუნძრეოთა (მინა)) *გრძმ.* ენებ. ინამლება, ინალება, ინძრევა (მინა).

წწარეს *წწწ.* მწარედ. ნწარას აყუუ რაგადებუქ – მწარედ შეეენა ნათეკამი. *შორ. წწარე.*

წწარეს (წწარეს) *იხ.* წარე, – მწარე. ცოროფა რე მანწარე-პამო, ცოროფა რე შამი-ნწარე: *2 ხუძ., გვ. 322* – სიყვარული არის შაკიბო-ტუბილი, სიყვარული არის შამი-მწარე. ცოროფა ნწარე, მუს მანწეაღუ? *ო. ყოფშ., გვ. 114* – სიყვარული მწარეც, რას მანვალებ? სქნა ტერე უმორსებულასე თაქიანი ნწარე რ ჩხანა – მუენ მტერს განეცადოს აქაური მზე თაკარა (მწარე). *იხ. სანწარო; უწწარაში. შორ. კოლო.*

წწარემა (წწარემა) სახელი ანწარენს ზმინსა – 'ბა'მწარემა. სით სიყოცლეს გაცინწარე: *2 ხუძ., გვ. 312* – შენც სიყოცლეს გაგიმწარე. ეთი ჩქიმი მოლორება ბოლოს არბა ქო უწარე: *ქ. საბუშ, ქართ. ზუპ., გვ. 80* – ის ჩემი მოტყუება ბოლოს ყველა ნავამწარე.

ანწარენს (ანწარე ამწარა, აწარემა უმწარეობა, წინწარემა(ნ) ამწარედდა თურმე) *გრძმ.* ამწარებს.

ინწარენს (ინწარე 'გა'მწარა, აწარემა 'გა'უმწარეობა) *გრძმ. საბუშ. ქვ.* ანწარენს ზმინსა – იმწარებს თავისას.

უნწარენს (აწარე 'გა'უმწარა, აწარემა 'გა'უმწარეობა) *გრძმ. სახბუ. ქვ.* ანწარენს ზმინსა – უმწარებს.

ინწარეუენს (ბიწწარე/გამწწარე გამწარდა, აანწარემა(ნ) გამწარებულა) *გრძმ. ენებ.* ანწარენს ზმინსა – მწარედება.

ენწარეუენს (ბამწარე გაუმწარდა, ბამწარემა გამწარებოთა) *გრძმ. ენებ.* უწარენს ზმინსა – უმწარედება.

ინწარინენს (ინწარინე შესაძლებელი გახდა გამწარება, –) *გრძმ. შესაბ. ენებ.* ანწარენს ზმინსა – შეიძლება გამწარდეს (გამწარება).

ანწარინენს (ანწარინე შეძლო გაემწარებინა, –, ბიწწარემა(ნ) შესძლებია გამწარება) *გრძმ. შესაბ. ენებ.* უწარენს ზმინსა – შეუძლია გამწარდეს; ნამწაროს.

ონწარემაფუნს (ონწარემაფუ ამწარებინა, აწარემაფუ უმწარებინებოთა, წინწარემაფუ(ნ) ამწარებინებდა თურმე) *კაუშ. ანწარენს ზმინსა – ამწარებინებს.*

ამწარემაფუ მიჭ. მოჭ. 'გა'მწარებულე. ინწარემაფუ მიჭ. ენებ. მე. 'გა'სამწარებულე. ბამწარემაფუ მიჭ. ენებ. წარს. რაც. გამწარებულე. 'ბა'წმწარემაფუ მიჭ. ენებ. წარს. 'გა'წმწარეობი. 'ბა'წმწარემაფუ მიჭ. ენებ. წარს. 'გა'მწარების საფასური. აწმწარემაფუ უარე. გაუმწარებულე.

წწარეს (წწარეს) სახელი იწარენს ზმინსა – რწარე (აკვირისა). დიდა იწარენს მიუხეუ დო იწარენს – დედა აკვირს (სარწევს) უზის და არწევს.

იწარენს (იწარე არწარე, აწარემა ურწარეოთა, წინწარემა(ნ) არწარედა თურმე) *გრძმ. არწარე.*

წწარეს (წწარეს) – სარწარე, რაც ნოინწარე (ი. ყოფშ.).

წწარეს (წწარეს) იგივე, რაც ნოინწარე, ნოინწარე.

წწარეს, წწარეს (წწარეს, წწარეს) სახელი ნწარენს ზმინსა – სწარემა. სი ჩქიმი გურეუ უჩათ ნწარენს ქქ: *ქ. საბუშ, ქართ. ზუპ., გვ. 51* – რენ ჩემს გულს შავად სულდავა. ნწარენს (წმწარე შესულდა, აწმწარე შესუსტდა, წმწარე(ნ) შესუსტდა თურმე) *გრძმ. სულდავა.*

უნწარენს (აწმწარე შესუსტდა, აწმწარე შესუსტდა) *გრძმ. სახბუ. ქვ.* ნწარენს ზმინსა – უსულდავა.

ინწარენს (ინწარე შესუსტდა, აწმწარე შესუსტდა) *გრძმ. ენებ.* ნწარენს ზმინსა – ისულდავა.

აწმწარე მიჭ. ენებ. წარს. შესულდა. ბამწარე მიჭ. ენებ. წარს. შესულდრვის საფასური. აწმწარე მიჭ. უარე. შესულდა.

წმწარე(ი) (წმწარე) 1. იხ. დონწარე(ი), 2. ბოლინი ჩამწარე(ი).

წმწარე(ი) (წმწარე) *იხ.* წმწარე.

წმწარე(ი) (წმწარე) *იხ.* წმწარე. წმწარე(ი) (წმწარე) *იხ.* წმწარე. 'წ' ვეცლენს ზმინსა – წმწარე, ბმწარე. დლაშთი იწმწარე ვეცლენს ქქ: *ქსხ, I, გვ. 51* – დლითი ვიტანჯებო. ცოროფა წმწარე, მუს მანწარე ვეცლენს? *ო. ყოფშ., გვ. 114* – სიყვარული მწარეც, რას მანვალებ? აწმწარენს (აწმწარე მანვალა, აწმწარე მანვალეობა, წმწარე(ი) აწმწარედდა თურმე)

მჟამნარი, ნჭინაფილი სხურს უღუ გემო - მჭყნარ მსხალს აქვს გემო. *იხ. ნჭინაფა/ჭინაფა. შიღრ. ლაზ. 3. ნჭ: მონჭაფური მნიფე (ნ. მარი).*

ნჭირა/ჩირა ('ნჭირას') სახელი უნჭირანს ზმნისა - 'მო'უჰარა. ვა ვორექე ჯჭირო, ღუს მინჭირანს მუღჯარენი - არ ვარ კარგად, თავში მიჭერს რაღაც.

უნჭირანს (მუჰაროა მოუჭირა, მუჰაროა მოუჭერა, მიწორიოა(ნ) მოუჭერდა თურმე) *გრძლ. ხასხე. ქვ. უჭერს.*

ინჭირე(ნ)//ინჭირინე(ნ) (ინჭირინა შესაძლებელი გახდა მოჭერა, -) *გრძლ. შესაძლ. ენებ.* შეიძლება მოეჭიროს (მოჭერა).

ანჭირე(ნ)//ანჭირინე(ნ) (ანჭირინა შეძლო 'მო'უჭერა, -, მიწორიოა(ნ) შესაძლებია მოჭერა) *გრძლ. შესაძლ. ენებ.* უნჭირანს ზმნისა - გუღჯარენი 'მო'უჭირის.

ონჭირაფუანს (ონჭირაფუა 'მო'უჭერინა, უწირაფუა 'მო'უჭერინებია, მიწორიოაფუა(ნ) მოაჭერინებდა თურმე) *კაუზ. უნჭირანს ზმნისა - 'მო'უჭერინებს.*

მიზარირალი მიძღ. მოჰს. მომჭერი. **მარირალი მიძღ. ენებ. მყ. მოსაჭერი.** **მიწორალი მიძღ. ენებ. წარს. მოჭერილი.**

მინაჩირა მიძღ. ენებ. წარს. მონაჭერი. **მინაჩირალი მიძღ. ენებ. წარს. მოჭერის** საფასური.

უწირირა მიძღ. უარყ. მოუჭერელი. შიღრ. ლაზ. ჭვინ: დოეუჭვინი მე მოუჭერი (ნ. მარი).

ნჭირინ-ი (ნჭირინს) *იხ. მო-წირინი.* **ნჭაჰა** (ნჭაჰას) სახელი ანჭუაფუ (ნ) ზმნისა - სწარაჰა, ჩაძარაბა, შურაბა. ჩქინი ღურას ანჭუაფუ: *ქხს, I, გვ. 64 - ჩემს სიკვდილს ეწარაფება. ნება გიღუ ინჭუენი: მასალ., გვ. 32 - ნება გაქვს, რომ ისწარაფო. შური მხეალო მი ინჭუაფუ: მასალ., გვ. 19 - სული სხვაგან მიისწარაფის. ქუნჭუათ კოლექტივეფში გინოჰუნაფას ნარდათ ხანდღებამი სისტემამა: ჯაყა, 28. VI.1931წ, გვ. 1 - ვისწარათო კოლექტივების გადაყვანა ნადრად შრომის სისტემასუ.*

ანჭუაფუ(ნ) (მხოლოდ ანმეოს წრისა და IV ხერის მწკრივებში) *გრძლ. ენებ.* ეწარაფვის. **უნჭუანს** (უნაჰა ეწარაფა, უწაჰაჰა უწარაფია, ნოწაჰაჰა(ნ) ეწარაფად თურმე) *გრძლ. ენებ.* ეწარაფება.

ონჭუაფუანს (ონაჰაჰაჰა ასწარაფინა, უწაჰაჰაჰაჰა უწარაფინებია, ნოწაჰაჰაჰაჰა(ნ) ასწარაფინებდა თურმე) *კაუზ. ანჭუაფუ(ნ) ზმნისა - ასწარაფინებს.*

მარაჰაჰალი, მარაჰაჰა მიძღ. მოჰს. ვინც ასწარაფვის, - მწარაფველი.

ონაჰაჰალი, ნოწაჰაჰა მიძღ. ენებ. მყ. საჩქარო, სასწარაფო.

წაჰაჰალი მიძღ. ენებ. წარს. სწარაფული;

სწარაფი. **ნარაჰაჰა მიძღ. ენებ. წარს. ნასწარაფი.** **ნარაჰაჰალი მიძღ. ენებ. წარს. სწარაფვის** საფასური.

წაჰაჰაჰა მიძღ. უარყ. აუჩქარებელი, არასწარაფელი.

წაჰაჰაჰა/რაი (წაჰაჰაჰა/რის) *მიძღ. ენებ. წარს. ანჭუაფუ(ნ) ზმნისა - სწარაჰაჰაჰა, აჩაძარაბაჰაჰა. მიღაბრითი ნჭუაფილი*

კუჩხიში ნაბიჯით: ჯაჰაყ., 6.03.1930, გვ. 1 - ნავედით ფეხის აჩქარებული (სწარაფი) ნაბიჯით. წაჰაჰაჰა ზმნ. აჩქარებულად: ნჭუაფილო ქემუნტეთ დამხგრი - აჩქარებულად (სწარაფად) მოუეკიდეთ ცეცხლი.

წაჰაჰა (წაჰაჰას) *იხ. ჭყალა.* **წაჰაჰა** (წაჰაჰას) ზივივა, რაჭუჰაჰაჰა, - სახელი **ონჭყანს ზმნისა - 'გამო'რწაჰაჰა (ჩორჩის).**

ღილი მეუწეი უღუღუ, ღეეტირქუ, ღომონღუ ღოქაანჭყუ - დიდი მუნეუკი ჰქონდა, დაუჩირქდა, დამნიფდა და გამორწყა.

ონჭყანს (ონაჰა 'გამო'რწაჰა, უწაჰაჰა 'გამო'რწაჰას, ნოწაჰაჰა(ნ) 'გამო'რწაჰად თურმე) *გრძლ. გამორწყას.*

უნჭყანს (უნაჰაჰა გამორწყა, მანაჰაჰაჰა გამორწყას) *გრძლ. ხასხე. ქვ. ონჭყანს ზმნისა - 'ურწაჰას (მუნეუს).*

წაჰაჰა/რაი (წაჰაჰაჰა/რის) *მიძღ. ენებ. წარს. ონჭყანს ზმნისა - 'გამო'რწაჰაჰაჰა.*

წაჰა/რაი (წაჰაჰას) *მიძღ. ენებ. წარს. ნჭყუნს ზმნისა - ბაბაღწინილი. წყელი ცხენი* გახედწინი ცხენი.

წაჰა/რაი-ი (წაჰაჰაჰა/რაი) *იხ. ჭყალირი, - მიძღ. ენებ. წარს. ნჭყოლეუნს ზმნისა - დაჭრილი. ნჭყოლი რ თუნთქ ქემარაგუ: მასალ., გვ. 118 - დაჭრილი დათვი დამეჭვარა.*

წაჰა/რაჰა (წაჰაჰაჰას) *იხ. ჭყალა, - სახელი ნჭყოლეუნს ზმნისა - 'და'ჭრა, 'და'ჭროღვა. რქემოღუა დოეუჭაჰუ, ღაფმი-ნოღი*

დოეუჭოლეუნს: მასალ., გვ. 64 - ხერა დაუნყა, ღრძილაბაგ დაუმეგებია (დაუჭრია). მაჯარს დიეწყოლე დოეუჭაჰან ხეს - მე

ჯარში დიეჭყერი მარჯვენა ხელში. წყოლეუნს (წაჰაჰაჰაჰა დაჭრა, წაჰაჰაჰაჰაჰა დაუჭრა, წაჰაჰაჰაჰა(ნ) დაჭრიდა თურმე) გრძლ. კოდაგს, ჭრის.

წაჰა/რაინ-ი (წაჰაჰაჰა/რაინს) *იხ. ჭყალირი, - წაჰა/რაინი. ღორინთქე გომანჭყოლეუნს: ა. ცაგ., გვ. 60 - ღმერთი გამინყარა.*

წაჰაჰა, წაჰაჰა (წაჰაჰაჰას) სახელი ნჭყუნს ზმნისა - 'მანა'ღწინა, 'მანა'რიწინა. ცხენს ნჭყუნს - ცხენს ხედწინს.

წაჰაჰა (წაჰაჰაჰა) გახედწინა, მანაჰაჰაჰა გახედწინა, მანაჰაჰა(ნ) გახედწინა თურმე) *გრძლ. ხედწინს (ცხენს).*

უნწყუნს (ბაწახუ გაუხენდა, ბაწახუ გახენდა) *გრძმ. სასხე. ქვ. ნწყუნს* ზმნისა - უხენდის. **ინწყენ(ნ)/ინწყინენ(ნ)** (იწახინა შესაძლებელი გახდა გახენდა, -) *გრძლუე. შესაძლ. ენებ.* **ნწყუნს** ზმნისა - შეიძლება გაიხენდოს. **მანყაშაპარი მიძე. მოყმ.** გამხენდი (ცხენისა). **ონყაშაპარი მიძე. ენებ. ზე.** გახენდენდი. **ონყაშაპარი მიძე. ენებ. წარს.** გახენდენდი. **შდრ. ლაზ.** 2. **ჰყ:** ომჰყე გახერთიან (ბ. ბარი).

ნჲა (ნჲას) იგივეა, რაც **ჲა**. **ნჲა** აკაშა ეკერთუნი, თიშა ირჲელი მითურსია უკული - ხე ერთხელ რომ ნაიტცევა, მასში ყველაფერი შედისო შემდეგ, **ნჲა** აშა იშლევ ქიონთი: *ი. ყოფშ., გვ. 175* - ხეზე ავიდა მთქნარებთი. ქიმერთეს ართი **ნჲა** ში ჲინჯიშა: *ი. ყოფშ., გვ. 14* - მივიდნენ ერთი ხის ძირთან. **შდრ. ოჯაღეში.**

ნჲაწაშ-ი (ნჲაღაფის) ნაწი, უღარადლი სიპარული.

ნჲაბა (ნჲაბას) იგივეა, რაც **ჲა** აშა, - სახელი ონჲანს ზმნისა - 'ბა'ლ'აბა. ცუღემ კარს ონჲანს - სახლის კარს ალებს. ონჲანს (ბაბრა გაელო, ბაწახუ გაუღია, ბონჯანაშ(ნ) გააღენდა თურმე) *გრძმ.* ალებს. **ინჲანს** (ბინჯა გაელო, ბონჯანაშ გაუღია) *გრძმ. სათაე. ქვ.* ონჲანს ზმნისა - ილებს თავისას. **უნჲანს** (ბაბრა გაელო, ბაწახუ გაუღია) *გრძმ. სასხე. ქვ.* ონჲანს ზმნისა - 'ვა'ულგბს. **ინჲამუენ(ნ)** (ბინჯა გაელო, ბონჯანაშ(ნ) გაღებულა) *გრძლუე. ენებ.* ონჲანს ზმნისა - ილება.

ანჲამუენ(ნ) (ბაბრა გაელო, ბონჯანაშ გაღებია) *გრძლუე. ენებ.* ონჲანს ზმნისა - ელება. **ინჲინენ(ნ)** (იწახინა შესაძლებელი გახდა გაღება, -) *გრძლუე. შესაძლ. ენებ.* ონჲანს ზმნისა - შეიძლება გაღება.

ანჲინენ(ნ) (ანჯინა შედლო გაელო, - ბონჯანაშ(ნ) შესძლებია გაღება) *გრძლუე. შესაძლ. ენებ.* ონჲანს ზმნისა - შეუძლებია გააღოს.

ინჲამაჲუენ(ნ) *იხ.* **ინჲამუენ(ნ).** **ანჲამაჲუენ(ნ)** *იხ.* **ანჲამუენ(ნ).** **ონჲამაჲუენს** (ონჯანაშუა 'ვა'ულგბინთა, ჰანჯანაშუა 'ვა'ულგბინთა, ბონჯანაშ(ნ) ალებინებდა თურმე) *კაუზ.* ონჲანს ზმნისა - ალებინებს.

მანჯაშაუი მიძე. მოყმ. 'ვა'მღებთი. **ონჯაშაუი მიძე. ენებ. ზე.** 'ვა'სალებთი. **ბონჯაშაუი მიძე. ენებ. წარს.** გაღებულთი. **ბონჯანაშ მიძე. ენებ. წარს.** განალებთი. **ბონჯანაშარი მიძე. ენებ. წარს.** გაღებბის საფასური.

ჰანჯანაშ მიძე. უარყ. გაუღებელი. **ნჲამილ/რი-ი** (ნჲამილ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.* ონჲანს ზმნისა - ბაღბაშული. *იხ.* 'გო'ჯამილ/რი.

ნჲაბ-ი (ნჲაბის) *იხ.* ჲაბი. **ნჲარ-ი** (ნჲარს) ჲარარი; შური. მაჲუხენს თიში **ნჲარი**: *კ. საბუშ., ქხს, გვ. 156* - მანუხებს იმისი ჲარი. **მა** იში **ნჲართი** ვადუშარუღე - ნიქ იმისი ჲავარი ევრ დავიძინებ. ასე **ნჲარც** ველუღანა - ახლა ჲავრს ამოიყრიან (ამოიღებენ). **ონჲარი** ვაჲუქ/ვააჲორე ჲავრი არ სჭირს; არაფრად მიაჩნია, არ ენაღებუბა: ის ვაჲორე **შჲევა** **ნჲარი**: *კ. საბუშ., ქართ. ზუს., გვ. 97* - მას არ სჭირს სხვისი ჲავრი. **ონჲართი** ჲურა/ღურელი ჲავრით სიყველი/მცედარი; *გადატ.* დავიქრება, განსაკუთრებული მზრუნველობა: თიში **ნჲართი** ვორექ ჲურელი - იმისი ჲავრით ვარ მცედარი. *იხ.* ჲარი. **შდრ.** ჲაბი; ჲაბარი.

ნჲარ-ი (ნჲარს) *იხ.* ჲარი, - ჲარი, ჲაშპარი; ხალსი. **მუშაშა** ქუუთხუე **ნჲარი**: *ქხს, II, გვ. 26* - მამისთვის უთხოვია ჲარი. **გოსოფუ** ართი **ჲურენი** თიშა **ნჲარი** ში: *ი. ყოფშ., გვ. 62* - გაგლიჯა ერთ მხარეს ჲარის ნაწილი.

ნჲარაშა (ნჲარაღას) ჲარარინაშა, ჲარარაბა. უქმე დღეებში, ხატობა-დღეობებზე ახალგაზრდობის შესაკერბი ადგილი, სადაც სიმღერა, ცეკვა, თამაშობანი იმართებოდა. ყოველ სოფელში ასეთი რამდენიმე ადგილი იყო მიჩენილი. ჲევეშო უქმუღეს **ნჲარა** და ჲო მირაღუეთი თექ ვიღუემეს - ძველად იცოდნენ ჲარიანობა და ახალგაზრდები იქ დავიღოდნენ. **მა** ვაშოკორდე იში რაგადი, **სოთინი** ორდე-ღა **ნჲარი** და: *ი. ყოფშ., გვ. 151* - მე არ მიხილდა იმისი თქმა, თუ სადმე იყო ჲარიანობა.

ნჲარაშ-ი (ნჲარაფის), **ნჲარაშა** (ნჲარაფას) *იხ.* **ნჲარება.**

ნჲარაბა (ნჲარებას) ხელი ანჲარენს, ონჲარუანს ზმნათა - 1. **ბაბარაზაბა**, ჲარარაბა. **ქუღუჲუე** **ნჲარება** ჲემს - დაუნყო ჲავრება დევს. **ირო** ვონჲარუათ ნტერი: *ქხს, I, გვ. 334* - მუდამ ვაჲავროთ მტერ ი. თუთა თუთას ანჲარეც - მთავრე მთავრეს აჲავრებს (ახარებებს). 2. **ნწხილი**, შუარაბა, შუაბარაბა. **ვემეხვადენი**, ის ონჲარი: *მასალ., გვ. 95* - რომ ევრ მიხვდება, ის ნუხს. **თინა ჲიტვის ქუშონჲარი**: *ქხს, I, გვ. 74* - ის ცოტა მშურს. **ბოში**, მუს გონჲარ ჩქიმი ხეში ნაღუაწუეთი?: *ი. ყოფშ., გვ. 134* - ბიჭო, რას გმურს ჩემი ხელის ნამოღუანარი? **შჲეა** მითინმენი ვაღუენჲარაბა: *კ. საბუშ., ქართ. ზუს., გვ. 22* - სხვისგანაც რე შეგმურდებ! **ანჲარენს** (ბაწახარე ვაჲავრა, ბაწახარე ვაჲუვარებთა, ბონჯანაშ(ნ) ვაჲავრებდა თურმე) *გრძმ.* აჲავრებს, აბრაზებს; ანუხებს. **ონჲარუნს** (ონჯარე ვაჲავრა, ჰანჯარე ვაჲავრებთა) *გრძმ.* აჲავრებს; ახარებებს; ანუხებს.

ონჯარუ(6) (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრძლე. ენებ.* ჯავრობს, წუხს. ენჯარუბ(6) (ანჯარა შეჯავრდა, ნჯარაჲა შესჯავრებია) *გრძლე. ენებ.* ანჯ არ ენ ს ზმნისა - ჯავრდება, შურდება.

ინჯარე(6)/ინჯარინე(6) (ინჯარინა შესაძლებელი გახდა 'გა'ჯავრება,-) *გრძლე. შესაძლ. ენებ.* ანჯ არ ენ ს ზმნისა - შეიძლება გაჯავრდეს (გაჯავრება).

ანჯარე(6)/ანჯარინე(6) (ანჯარინა შეძლო 'გა'ჯავრებინა;-; ნონჯარაჲა(6) შესძლება 'გა'ჯავრება, წუხილი) *გრძლე. ენებ.* უნჯ არ ენ ს ზმნისა - შეუძლია 'გა'ჯავროს, დაახაროს.

ონჯარუბაჲუჲანს (ონჯარაჲაჲუჲა აჯავრებინა, უნჯარაჲაჲუჲა უჯავრებინებია, ნონჯარაჲაჲუჲან) აჯავრებინებდა თურმე) *კუზ.* ანჯ არ ენ ს ზმნისა - აჯავრებინებს, აწუხებინებს. მანჯარაჲაჲი *მიქლ. მოქმ.* 'გა'შეჯავრებელი;

'შე'მწუხებელი, 'გა'მზრაზებელი. *ონჯარაჲაჲი მიქლ. ენებ. მკ.* 'გა'საჯავრებელი; საწუხარი, 'გა'საბრაზებელი; მანჯარაჲაჲი *მიქლ. ენებ. წარს.* გაჯავრებული, გაბრაზებული.

ნანჯარაჲი *მიქლ. ენებ. წარს.* 'გა'ნაჯავრები, 'გა'ნაბრაზები. ნანჯარაჲაჲი *მიქლ. ენებ. წარს.* 'გა'ნაჯავრების, 'გა'ნაბრაზების საფასური.

ნჯარაჲულ-ი (ნჯარებულ/ს) *მიქლ. ენებ. წარს.* ანჯ არ ენ ს ზმნისა - 'ბა'ჯარაჲულ-ი.

ნჯმონაჲს-ი (ნჯვითაჲის) იგივეა, რაც ნჯ გ ვ ი ლ უ ა .

ნჯმონაჲს (ნჯვითაჲის) სახელი ნჯ გ ვ ი ლ უ ენ ს ზმნისა - მუჯლუბუნით ცემა, მამარად მიტყაპავა. რგინა მინდომე, მარა ოჭოფეს დო დო ნჯ გ ვ ი ლ ე ს : *მ ზუბ., გვ.* 350 - გაქცევა მოინდომა, მაგრამ დაიჭირეს და მუჯლუგუნით მაგრად საცემეს.

ნჯვითაჲს (წონჯათაჲ მუჯლუგუნით ცემა, წონჯათაჲ მუჯლუგუნით უცემია, წონჯათაჲ(6) მუჯლუგუნით სცემდა თურმე) *გრძლ. მუჯლუგუნით სცემს.*

ინჯვითაჲს (წონჯათაჲ მუჯლუგუნით იცემა, წონჯათაჲ(6) მუჯლუგუნით ცემულა) *გრძლე. ენებ.* ნჯ გ ვ ი ლ უ ენ ს ზმნისა - მუჯლუგუნით იცემება.

ინჯვითაჲ(6) (ინჯათაჲ შესაძლებელი გახდა ცემა,-) *გრძლე. შესაძლ. ენებ.* ნჯ გ ვ ი ლ უ ენ ს ზმნისა - შეიძლება მუჯლუგუნით იცემოს.

ანჯვითაჲ(6) (ანჯათაჲ შეძლო ეცემა,-, ნონჯათაჲ(6) შესძლება ეცემა) *გრძლე. ენებ.* უნჯ გ ვ ი ლ უ ენ ს ზმნისა - შეუძლია მუჯლუგუნით სცემოს.

ონჯვითაჲს (ონჯათაჲჲაჲა აცემინა, უნჯათაჲჲაჲაჲა უცემინებია, ნონჯათაჲჲაჲა(6)

აცემინებდა თურმე) *კუზ.* ნჯ გ ვ ი ლ უ ენ ს ზმნისა - მუჯლუგუნით აცემინებს. მანჯათაჲ(6) *მიქლ. მოქმ.* მუჯლუგუნით მცემი, მცემელი.

ონჯათაჲ(6) *მიქლ. ენებ. მკ.* მუჯლუგუნით საცემი. წონჯათაჲ(6) *მიქლ. ენებ. წარს.* მუჯლუგუნით ნაცემი, ცემული.

ნანჯათაჲ(6) *მიქლ. ენებ. წარს.* მუჯლუგუნით ნაცემი, ცემული. ნანჯათაჲ(6) *მიქლ. ენებ. წარს.* მუჯლუგუნით ცემის საფასური.

ნჯმონაჲს, ნჯმონაჲს-ი (ნჯვითაჲს) იგივეა, რაც ნჯ გ ვ ი რ ა , - ბრაზინი (მოდუშული) სახის სპანი.

ნჯმონაჲს (ნჯვითაჲს): გინო-ნჯვითაჲს უშნოდ გადასვლა.

ნჯმონაჲს (ნჯვითაჲს) *იხ.* ნჯვითაჲს.

ნჯმონაჲს (ნჯვითაჲს) სახელი ნჯ გ ო ლ უ ენ ს ზმნისა - მუშპის ბარტყმა; მუშპით ცემა; *კადრ.* მოურდებლად პირში თქმა; სათუქმელის დაჯახება. ართი ქუ უ ნჯ გ ო ლ ე ლ უ , მარა მუს ოხჯარულე? - ერთი გაურტყამს (მუშპი), მაგრამ (ეს) რას უშველიდა? უკახალე ეელიკინე დო პის ქ ა ნჯ გ ო ლ ა დ ა გ უ უ - უკან არ დიბია და პირში აჯახა.

ნჯვითაჲს (წონჯათაჲ სცემა, წონჯათაჲ(6) უცემია, წონჯათაჲ(6) სცემდა თურმე) *გრძლ. სცემს მუშპით.*

ინჯვითაჲს (წონჯათაჲ იცემა მუშპით, წონჯათაჲ(6) ნაცემ იქნა მუშპით) *გრძლე. ენებ.* იცემება (მუშპით). ინჯვითაჲ(6) (ინჯათაჲ შესაძლებელი გახდა ცემა მუშპით,-) *გრძლე. შესაძლ. ენებ.*

ნჯ გ ო ლ უ ენ ს ზმნისა - შეიძლება იცემოს. ონჯვითაჲს (ონჯათაჲჲაჲა აცემინა, უნჯათაჲჲაჲაჲა უცემინებია, ნონჯათაჲჲაჲა(6) აცემინებდა თურმე) *კუზ.* ნჯ გ ო ლ უ ენ ს ზმნისა - აცემინებს მუშპით.

მანჯათაჲ(6) *მიქლ. მოქმ.* მცემი, მცემელი (მუშპით).

ნჯმონაჲ(6) *მიქლ. ენებ. მკ.* საცემი (მუშპით). ნანჯათაჲ(6) *მიქლ. ენებ. წარს.* ნაცემი (მუშპით). ნანჯათაჲ(6) *მიქლ. ენებ. წარს.* ნაცემი (მუშპით). ნანჯათაჲ(6) *მიქლ. ენებ. წარს.* მუშპით ცემის საფასური.

ნჯმონაჲს (ნჯვითაჲს) სახელი ნჯ ვ ი ლ უ ენ ს ზმნისა - ხარბად შამა. ქემეკლიხოზა ტაბაკის დო დო ნჯ ვ ი ლ უ ოჭოშალი - მიუჯდა ტაბლას და (ხარბად) შეჭამა საჭმელი.

ნჯვითაჲს (წონჯათაჲ ხარბად შეჭამა, წონჯათაჲ(6) ხარბად შეჭამდა თურმე) *გრძლ. ხარბად ქაშა. ონჯათაჲ(6) მიქლ. ენებ. მკ.* ხარბად საჭმელი (რამ).

ნჯმონაჲს (ნჯვითაჲს) *იხ.* ვითაჲსი.

ნჯმონაჲს (ნჯვითაჲს) *იხ.* ვითაჲსი.

ნაწილი-ი (ნაწილის) ზირითი.

ნაწილსა (ნაწილთა) იგივეა, რაც ჯილითუა, - სახელი ინჯილითუ (ნ) ზმნისა - ზირითობა. ქიმიონჯილითუ მუში რაში შენობამა: *მ. სუბ., გვ. 183* - მიაჯიროთა თავის რაში შენობასთან. ცხენც ქამაჯილითუანცინი, ქობირგ - ცხენს რომ მოაჯიროთებს, ნახა.

ონჯილითუანს (ონჯილთაუა აჯიროთა, უნჯილთაუა უჯიროთება, ნონჯილთაუა(ნ) აჯიროთებდა თურმე) *გრდჷ. აჯიროთებდა. ინჯილითე(ნ), ინჯილითინე(ნ) (ონჯილითინა შესაძლებელი გახდა ჯიროთი, -) გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ოჯილითუანს ზმნისა - შეიძლება იჯიროთოს.*

ანჯილითე(ნ), ანჯილითინე(ნ) (ანჯილითინა შეძლო ეჯიროთა, -, მონჯილთაუა(ნ) შესაძლება ჯიროთი) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ.* ონჯილითუანს ზმნისა - შეუძლია აჯიროთოს.

მონჯილია მიმლ. აწხე. მოჯიროთე. ონჯილია მიმლ. ენებ. მე. საჯიროთო. ნანჯილია მიმლ. ენებ. წარს. ნაჯიროთი. ნანჯილიაში მიმლ. ენებ. წარს. ჯიროთის საუხასური.

ნაწილსა (ნაწილკუას) იგივეა, რაც ნჯილაკუა.

ნაწილ (ნაწილოს) *ზოილ. ლომი; ზიმი (დ. ვიფია, კ. სამუ); გადატ. უზარმაზარი, მსხვილი, ძლიერი (ი. ვიფშ). ქაჯი რენო, ნჯილო რენო?: მასალ., გვ. 71* - ქაჯია თუ ვიქი არის? ართი ქიმიოყელენუუ ნათხოზინა ნჯილოკალო: *მასალ., გვ. 63* - ერთი კი დაიღრიალა გამოქცეული ვიქის მსგავსად. სახელქ გოიოლ, ამდღა ნჯილო რექ: *ყაზაყ., 3.08. 1931., გვ. 2* - სახელი გაგივარდა, დღეს ლომი ხარ.

ნაწილ (ნაწილას) იგივეა, რაც ჯიორა, - სახელი ინჯიორუ (ნ), ონჯიორუანს ზმნათა - 'დაწილა.

ნაწილ (ნაწილას) ერთი ან მეტი უღალი კამაჩავისის დიდი მორის ნასათირებად (*მასალეტი. ტ. V. გვ. 255*).

ნაწიორი (ნაწიორს) იგივეა, რაც ჯორი. ართი კოხი ნჯიორს გ ქიგებე: *ი. ვიფშ., გვ. 13* - ერთი კაცი ჯორზე ზის.

ნაწილალ (ნაწილალას) *იხ. ჯუმალა.*

ნაწილკი (ნაწილკის) სახელი ნჯილკუნს ზმნისა - გლუჷვა; გორგბა.

ნაწილსა (ნაწილკუას) *იხ. ჯდლიკუა.*

ნაწილკორი (ნაწილკორს) იგივეა, რაც ჯდვერი. ჩქინი ქიანაში ნჯდვერი რდუ - ჩქენი ქვეყნის წინამძღოლი იყო.

ნაწილკურა (ნაწილკურას) იგივეა, რაც ჯდვერუა.

ნაწილკურა (ნაწილკურას) სახელი ნჯდვილუნს ზმნისა - 'და' მწყვდევა, რამეზე მიმწყვდევა, გლუჷვა; ცამა. დუდი ქიგეუნჯდვილუ დისაჷა - თავი დაუმწყვდეია მინაზე.

ნაწილკურა (წილკურა) დაბლუჷვა, წილკურა დაბლუჷვაგ, წილკურა დაბლუჷვაგადა თურმე) *გრდჷ. ბლუჷვაგ.*

ინჯილკი (ინჯილკი) შესაძლებელი გახდა მიბლუჷვა, 'მი'მწყვდევა; -) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეიძლება მიბლუჷვა, მიმწყვდევა რამეზე.*

ანჯილკი (ანჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებია მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

ონჯილკი (ონჯილკი) შესაძლებელი მიბლუჷვა, -, წილკურა შესაძლებელი მიმწყვდევა) *გრდჷ. შესაძლ. ენებ. ნჯდვილუნს ზმნისა - შეუძლია მიბლუჷვოს, მიმწყვდეოს.*

- 1) შორსღ. 11! ბაბა, ო, ბაბა! – მამავ, ო, მამავ! (ა. ყოფშ). ო, ნანა! – ო, დედა! ო, უნა ვამიჩქედღ – ო, ეს არ ვიცოდი. ო, სი შურიწაულიორია! : მ. ხუბ., გვ. 159 – ო, შე სულწანყმედილო!
- 2) ზმისწინი (ქართული ა-ს შესატყვისია; იმვითად იხმარება): ო-ჭკო/უმუნს შეჭამს (შღრ. ჭკო/უმუნს ჭამს); ო-ჭოფუნს დაიჭერს (შღრ. ჭოფუნს იჭერს). შღრ. ლაზ. ო-.
- 3) საარვისო ქვევის პრეფიქსი (ქართული ა-ს შესატყვისია): ო-ექვანს აქებს; ო-რჯინანს აჯობებს; ო-ფშანს ავსებს. შღრ. ლაზ. ო-: ე-ო-ნგორაფ ვავორებს (ეტიმოლო., გვ. 73).
- 4) კითხვითი ნაწილაკი (ძველი ქართული ა-ს შესატყვისია): რექ-ო? ხარ-ა? ამღლა ყვანამა ვემურქ-ო ოხაჩქუმა? – დღეს ყანაში არ მიღიხარ სათიხნავად? ვარდიში მიწვე რდას-ო ეკვარია?: ჯხს. I, გვ. 47 – ვარდის პატრონი იყო ყვევი?
- 5) ვითარებითი ბრუნვის ნიშანი თანხმობანფუძიან სახელებთან: კოჩ-ო კაცად, ოსურ-ო ქალად, ბოშ-ო ბიჭად. შღრ. ლაზ. ო-: კოჩეფ-ო კაცებად.
- 6) გვხვდება რომ მატყემდებარებელი კავშირის ფუნქციით: მერთეს-ო, მიკი-მიკი ქუტგურენა კაია: მ. ხუბ., გვ. 15 – რომ მოვიდნენ, ირგვლოც (გარს) ახვევია ხალხი. კარს მიოჯიწუ-ო, მულგარენი ქიმკოჭარუ: მ. ხუბ., გვ. 3 – კარს რომ შეხედა, რაღაც მინეროლია. სფიქქას მუნტუ-ო, კოჩეფი დინოქ კარ დულკვათილი: მ. ხუბ., გვ. 40 – ასანის რომ მოუკიდა, (ნახა) კაცები ჩანყობილია თავმოჭრილი. გამნაწყუ შეართუნი-ო, მუში ცირასქუაღლეფი ღურელო ქობირგ: მ. ხუბ., გვ. 78 – საბანი რომ გადახდა, თავიანი ქალიშვილები მკედარი (მკედრად) ნახა.
- 7) კითხვითნაწილაკიან დამოკიდებულ წინდადებაში ფუნქციით უდრის ო-ს კავშირს: ქომუჩანქ-ო (=ქომუჩანქ-და), ღოგორთინუნანქ - ო-ს მომცემ დავიბრუნებ.
- 8) -აია სუფიქსთან (ო- -- -აია) აწარმოებს ვნებით გვარის მომავალი დროის მიმღებებს, რომლევ ბიც ხშირად გამოყენებულია ტოპონიმებად და

- პიდრონიმებად. მეგ., ო-ჩხარჩხალ-აია (შღრ. ჩხარჩხალი ჩხრიალი) საჩხრიალო; ო-ხარჩალ-აია (შღრ. ხარჩალი ჩხრიალი) საჩხრიალო; ო-გვარგვალ-აია (შღრ. გვარგვალი ძლიერი დულილი) ადგილი წყალვარდნილითან (ჩანჩქერთან), სადაც წყალი დულილის შობაქედილებას ტოვებს...
- 9) -ალ//არ სუფიქსთან (ო- -- -ალ//არ) აწარმოებს ვნებით გვარის მომავალდროიან მიმღებობას: ო-ჭკომ-ალი საქმელი; ო-კილ-არ-ი დასაკლევი... ო-სუფილ-არ-ი დასაკლევი...
- 10) -აფუ სუფიქსთან (ო- -- -აფუ) ზმნებში აწარმოებს კაულხატვის: ო-ქიშინ-აფუ-ან-ს აკეთებინებს; ო-ჭარა-აფუ-ან-ს აწერიინებს; ო-ბარგ-აფუ-ან-ს ამარგვლინებს...
- 11) -ამ-ი, -ამე სუფიქსებთან (ო- -- -ამ-ი, ო- -- -ამე) აწარმოებს ტოპონიმებს: ო-ნტყოლ-ამ-ი (შღრ. ნტყოლუბ ტლაუნი) საფლობი; ო-ჩუ-ამ-ი (შღრ. ჩუ-ალა დამალვა, შენახვა) სამალავი, შესანახი; ო-ნდე-ამე (შღრ. ნდეალა ფლობა ტალახში) საფლობი; ო-კელ-ამე (შღრ. კელუბ კალოხე ლენვა) სალენი; ო-ჩრქ-ამე (შღრ. რჩუალა ძარცვა) საძარცვი; ო-მქ-ამე (შღრ. მქა შუა) შუა ადგილი (შღრ. კ. ხებად, ტოპონ., გვ. 52-53).
- 12) -ე, -ემ სუფიქსებთან (ო- -- -ე, ო- -- -ემ) აწარმოებს დანიშნულების სახელებს: ო-ბერგ-ე სათიხე (შღრ. ბერგი თიხი); ო-ბირ-ე სასიმღერო (შღრ. ბირა სიმღერა); ზოგჯერ -ე სუფიქსს წინ უძღვის -ოლ-: ო-დიმქ-ოლ-ე (შღრ. დიმქა შემხ) საშეშე-ი.; ო-ბირ-ემ-ი სასიმღერო, სიმღერა; ო-ბარგ-ემ-ი საბერეგლი (შღრ. ბარგა ბერე).
- 13) -ომა, -ომაშ სუფიქსები აწარმოებენ აბსტრაქტული სახელებს არსებითი, ზედსართავი და კუთვნილებითი ნაცვალსახელებსაგან: თუურე დგმხაშეშესლ ჭ ჭ ე ე ლ ო ბ ა , ყ ა მ ა ხ ო ბ ა ? : მსალო., გვ. 79 – იქიდან დავგელოცეს სიდაბლე (პატარობა), ყახზახბა (გლეხობა)? მუთუ ეინწყინე თინფეში მ მა ღ ა ლ ო ბ ა ? – რით აიხსნება იმათი მალღობა? ჩქენი უ რ ჩ ი ე წ ო ბ ა თ დ უ ლ ი მ ა ფუნა არდებული:

მსალ., გვ. 79 - ჩვენი უციკობით თავი გვაქვს ადგებულნი. თუცაღი ბორბო ბუა ვაგამგონებუ - ასეთი სიბრძნევე (სისულელე) არ გამიგონია. სქანნი ჯგობირობუა ცოფუდას - შენი სიკეთე (კარგობა) ყოლიღობა. ჩქიმობობუათ ვაუწუა - ჩემობობით არ უთხრა.

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* ბაბუნს ზნისა - მბარად სსკმში. *ობაზალო* არ რექ, მარა სორე კობი! - (მეგრად) საცემი ხარ, მეგრამ სადაა კაცი!

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* იბანდალუ (ნ) ზნისა - საბარბაძო; საპანაო. *ობანდალაია* შგმილი კობქ ამლა თაქ მოფრთი: *მ. ხუბ., გვ. 189* - საბარბაძო მთვრალი კაცი დღეს აქ მოვედი.

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* იბანდალუ (ნ) ზნისა - შუმოთინანი; სსკმშიდარბო, ჩახლართული (საქმე).

ობარალო-ი (ობარალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* ბარუნს ზნისა - 1. საბარბაძი; 2. მასაბარბაძი.

ობარალო-ი (ობარალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* ბარგუნს ზნისა - მასაბარბაძი. მუ ოხვარუ თეზმა ბბარგალეცია? : *მსალ., გვ. 85* - რა ეშველება ამდენ სათოხნსაო (სამარგლსო)?

ობარალო-ი (ობარალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* ბარუნს ზნისა - საბარბაძი. ოჭკადურემის უღუღეს ხემს ბბარეუი - სამჭედლოში ჰქონდათ ხელის საბერველი. *შდრ. ობარალო.*

ობარალო-ი (ობარალო/ს) საბარბაძი.

ობარალო-ი (ობარალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* ბარჩხალანს ზნისა - ჩახჩახა, კასქასა, ქაქასა. სახეთ ბბარჩხალაია, ტანო - სრული, მეჯინელი; *კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 39* - საბით მზესავით ქათათა, ტანად - სრული, შესახედავი. მორთია, ჩხანათა, თოლუფ ბბარჩხალაია : *კ. სამუშ., ქსბს, გვ. 12* - მოდიო, მზეო, თვალეგჩახჩახა.

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* ბბაღე ბბაღუნს ზნისა - საბარბაძი, საბარბაძი.

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* ბბაღე ბბაღუნს ზნისა - საბარბაძი, ბბაღე ბბაღუნს ზნისა - საბარბაძი.

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* ბბაღე ბბაღუნს ზნისა - საბარბაძი. *ობაზალო* - საბარბაძი. *ობაზალო* - საბარბაძი.

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* ბბაღე ბბაღუნს ზნისა - საბარბაძი.

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* ბბაღე ბბაღუნს ზნისა - საბარბაძი.

კაკლის ხეზე. *ობაზალო* ვაჭვე საკვეცი: *ი. ყოფ., გვ. 110* - აბდეს ვერ დანავეს საკვეცი. კვესი ვაჭვენ *ობაზალო* : *ი. ყოფ., გვ. 120* - კვესი არ წეავს აბდეს. *ობაზალო* მუშო ჯიმა *ობაზალო* მორო წყნელი: *ი. ყოფ., გვ. 61* - ნახა თვისი ძმა აბედივით დანენლი.

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* *ობაზალო* სსკმ (ა. მყ.).

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) სათოხნი, - ადგილი, რომლის დამუშავება შვიძლება მხოლოდ მოხსნით. *შდრ. ობერგული.*

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) იგივეა, რაც *ობაზალო*, - სათოხნი. *იხ. ბერგე.*

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) *ობაზალო* (იხ.) მიმდარბალონი ნაჭის საბაძი. გაცეხვის წინ ლომის-ლომს გასაშრობად მუაცეცხლზე ოლეში (იხ.) ჰქონდნენ და ობერტეშზე ჰკიდებდნენ. *იხ. ობერგული.*

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) საბარბაძი, - ადგილი, სადაც ბორბალონი ხეები დგას.

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) *მიძლ. ნებდ. მყ.* ბბუნს ზნისა - მასაბარბაძი, საბარბაძი.

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) საბარბაძი; მანახი. ...ვარ მთო გლო ბბინეხე, ყურმენ მეშეუღესენი: *ქსბ, I, გვ. 336* - ან რად ვინდა ვენახი (სავენახე), ყურმენ რომ უხვად ესხას (ყვაროს).

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) სიმაღლე, სასიმაღლე. *ჭკორი* ბბირაშე : *ქსბ, I, გვ. 286* - ყმის სიმაღლე. მარგალეშე გვალო ჯგობი ბბირაშე ფი მიღუნა - მეგრელებს ძალიან კარგი სიმაღლეები გვაქვს. *იხ. ობერგული; ობერგული. შდრ. ობერგული.*

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) საბარბაძი. სხულს... დუქანეუას, ბბირგულე ქითოცენდასიე: *მ. ხუბ., გვ. 244* - მსხალი... დაარბოსი, (და) მულაშე დამ დაცივეს (ნიმენი). ბბირგულე მბ მენწყუნულე: *ი. ყოფ., გვ. 64* - მულაშე თხრიდა (აქცევადა).

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) სასიმაღლე. მამულე ბბირე : *ქსბ, I, გვ. 170* - მე რა მატეს სამღერი. *იხ. ობერგული.*

ობაზალო-ი (ობაზალო/ს) იგივეა, რაც *ობაზალო*, ბბირე, - 1. სიმაღლე; საბარბაძი; სასიმაღლე; სიმაღლისი. 2. ადგილი, სადაც მღერინან. მოგურაფუფეში ბბირეში : *ი. ყოფ., გვ. 116* - მოსწავლეების სიმაღლე (სა-სიმაღლე). მამულაში ობინალი, ობერგული, ორე შურიში მალამო ბბირეში : *კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 19* - ბულბულის სამყოფი, საყვავილე, არის სულის მალამო და საგალობი. მატგენეში ბბირეში : *კ. სამუშ., ქსბს, გვ. 130* - ყვავილბატონების სასიმაღლე (სიმაღლე).

მზირუშ-ი (ობირუშის) *იხ.* ობირუშ.
მზირუშ, **მზირუშ** (ობირუშ, ობირუ-ც) იგივეა, რაც ობირაშე, ობირე, ობირუში, - სიმღერა; სასიმღერო. **ქოროფამ** ობირუ: *ქსს, I, გვ. 37* - სიყვარულის სიმღერა. აწვი ჩქიმი ვეციოქ-და, ქვერსემას თე ობირე: *გვრისი, გვ. 129* - აწვი ჩემი თუ არ იქნები, ღრმა უფსკრულში ეს სიმღერა.

მზისა-ი, **მზისა-ი** (ობისკ/ქის) *[რუს. ისეჩ ჩხრაქა]*. ქორღოლანს ობისკის: *ქსს, I, გვ. 310* - გაგიკეთებს ობისკს (გაგჩხრეკს). ქუმურსუნი, დოგილენს, ქორღოლანს ობისკის: *შ. ხუძ., გვ. 352* - რომ მოვა, დაგიტვალერებს, გაგჩხრეკს.

მზისა (ობისხას) პარასკევი. ობისხას ღვთიშუარი, საბატონს მიფხვარი: *ს. სახო., გვ. 255* - პარასკევს ღორი დავეყვერე. შაბათს უკვი მოვიხმარე (დაეკადი). იჭითა ობისხას ნითელი პარასკევი. ამუღღარი ღღახუ ჩქინოთ ჭითა ობისხას რენია: *ა. ყოფშ., გვ. 12* - დღევანდელი დღესასწაული ჩვენთვის ნითელი პარასკევიო.

მზიჯალ-ი (ობიჯალ/რს) *მთქ. ენებ. მკ.* ბიჯუნს ზნისა - საბიჯალი, საბიჯანი.

მზიჯალ-ი (ობიჯალ/რს) *მთქ. ენებ. მკ.* ბიჯუნს ზნისა - საბიჯანი, სახრდენი, საბიჯანი.

მზიშალ-ი (ობიშალ/რს) *მთქ. ენებ. მკ.* იბნუე ბუ(ნ) ზნისა - 'დასაბნევი.

მზინალ-ი (ობინალ/რს) *მთქ. ენებ. მკ.* ბონუნს ზნისა - საბანაო.

მზინაშე *ხჯზ.* პირდაპირი, საპირო. *იხ.* ბონას. **მზინა** (ობონეს) საბანაო. *იხ.* ობონენი.

მზინაშ-ი (ობონენის) *მთქ. ენებ. მკ.* ბონუნს ზნისა - საბანაო ადგილი (მდინარეში). *იხ.* ობონალი.

მზინაშე, **მზინაშ-ი** (ობონენეს, ობონენის) იგივეა, რაც ობონენე, ობონენი, - *მთქ. ენებ. მკ.* ბონუნს ზნისა - საბანაო ადგილი (მდინარეში).

მზინაში (ობონიეს) ადგილი, სადაც ხშირად ბორბა (შარი) იცის, - საშარი. *იხ.* ბორბა.

მზინაშალ-ი (ობორკალ/რს) *მთქ. ენებ. მკ.* ბორკუნს ზნისა - საბორკი, საბორკული. თავადობას ოსქულუო ობორკალი ობითითახუნა?: *ა. ყოფშ., გვ. 153* - თავადობას შევნოდა საბორკის (ქვეშ) ჯდობა? ობორკალიშ გინანუყუშუ კოქ-ნეციის სახსარი. *იხ.* ბორკი. *შორ.* ბორკი.

მზინაშლირკასა (ობორკალირკასა) *მთქ. ენებ. მკ.* იბორკულირკა ბუ(ნ) ზნისა - საწვალეპალი რაბ; გაურკვეველი (საქმე).

მზინაშალ-ი (ობობორკელ/რს) *მთქ. ენებ. მკ.* აბობორკენს ზნისა - საბორკ-დასაბორკა.

მზინაშე (ობობხას) **მორფხანი**, **მორფხა**.

მზინაშ-ი (ობობხას) **მორფხანანი**. კობი ჯამა ობობხაში ეშეშათ: *თ. სახო., გვ. 250* - კაცი ხეზე ოროფხებანა ადოდაო.

მზინაშე (ობობხას) იგივეა, რაც ობობხა, - 1. მკვარა; 2. აღმოსაპლეთი. ცინი ონდღემი გური დო გვალუ ქვერეთის გალე ობობხათე დოსა ოყო ვარდას: *ყაჩაყ., 26.05.1931* - ხბო შუადლის გულსა და პაპანაქებისა გარეთ შორე ადგილს არ უნდა იყოს. ოორუშეშე ობობხათეშა მიფხვათ: *ყაჩაყ., 26.05.1930* - ჩრდილიდან აღმოსაგლეთი (საშხეოზე) ნავიდეო.

მზინაშე, **მზინაშე** (ობობხა/რეს) **სამხაო** (ადგილი). *იხ.* ბუა. *შორ.* ტობონ. ობობხა, ობობხე (*ქ. ცხადა, ტობონ. გვ. 66*); *დახ.* ობობხე გამხეურება (*აჭარ. დიალექტ. ლექს., IV, გვ. 66*).

მზინაშ-ი (ობობხის) იგივეა, რაც ობობხა, - 1. სამხაო ადგილი; 2. აღმოსაპლეთი.

მზინაშე (ობობხის) იგივეა, რაც ობობხა, ობობხე, - სამხაო; აღმოსაპლეთი. პიტი ობობხეშე დღილი - პირი სამხეოსკენ (აღმოსაგლეთისკენ) პქენი!

მზინაშე (ობობხის) იგივეა, რაც ობობხა, - ობობხე დისა შხინი მინა. *იხ.* ობხანე.

მზინაშალ-ი (ობობხა/რეს), **მზინაშე** (ობობხა/რეს) *მთქ. ენებ. მკ.* ობობხაშ ზნისა - მასაშხაშარაპალი. ტუბუფი კარბა ტუბუფია ობობხაშეშა: *ა. ყოფშ., გვ. 64* - ტუბუფი კარბე უღვესო გასაშხეურებლად. *იხ.* ბეინაფა.

მზინაშე (ობობხის) 1. დასაპალი, მოფარაპული; ნასტინანი (ადგილი). ცინოსქილადირი ცინე აღაბი ჩუპა გვთაქარქაშენი თეში, ვარა ქემბაგოთანა ობობხეშე, ვარა ჩხურე რენი ფერი არღვლე: *ყაჩაყ., 26.05.1931, გვ. 4* - ვადარჩენილ ხბოს ადლი ქიბი რომ უკვიდა ისე, ან შეადგებენ ნესტინან, ან სიცივე რომ არის ისეთ ადგილას. 2. საშარა (სუნანი) ადგილი. *იხ.* ბეღერი.

მზინა (ობობის) **ზოლ.** მრბი. ართი დიდი ხუმულა ჯას ობობი ქივლახე: *ა. ყოფშ., გვ. 52* - ერთ დიდ გახმარ ხეზე ოობი (კი) ზის. ის კამბევი ტექორფე... ობობიქ: *შ. ხუძ., გვ. 261* - ის კამეჩი აიყვანა (აილო) ოობა. ობობის სუვა ქიმიფოხირი: *ა. ყოფშ., გვ. 53* - ოობს ფრთა მოგვარე.

მზინაშ-ი (ობობის) **მზინაშ-ი**, **შუქაშ-ი**, **ჩარჩაში** (*ქ. გარ.*). *შორ.* იბორ, ობობლი ჩერჩეტი.

ოზრუ-ი (ობრუჟის) *რუს. обречь* ხის ქასრის სალტჷ. სალტჷ. *შორ. ორდოხი.*

ოზრუკლე (ობუკალეს) ქარა, - ადგილი, სადაც დედადნე ბუკს, ანუ ხის ქანსა, და მიანთებადნე ცაცხლს, ან თვითონ ეს ბუკი (*ქ. ჭარ.*). *იხ. ბუკი.*

ოზრუკლი (ობუმალ/რს) *მიძე. ერძე. ზე.* ო ბ უ ნ ს ზმნისა - გადასაღვრელი, გადასაქცევი.

ოზრუ-ი (ობურჟის) იგივეა, რაც ოზრუჟი; ო რ დ ო ხ ი / უ .

ოზრუკარსი (ობუბოლარისა) ადგილი, სადაც ბვირი ხალხი ირავა, - *გაფრ. სადგური. ჩქი ო ბ უ ო ლ ა რ ი ა ს ქ ა მ ე ჟ ე ზ ა ლ ი თ ა რ თ ი ა ნ ს - ჩვენ სადგურზე (ხალხის სარეე ადგილას) შეხვედით ერთმანეთს. იხ. ბუბოლი.*

ოზრუკალი (ობუწკალს) *შორ. ჭარ. წკა.* (*ბ. მკალა, გვ. 211*). *გარ. წკა.*

ოზრუკანი (ოგაგაის) ძალზე სუსტი, გაღუული, სისუსტით მოქანავი, მისნავთიავული (*ბ. ძად., II, გვ. 6*). *შორ. აგაგა.*

ოზრუკარი (ოგალარს) ისლსაქცევი, - ხის გრძელი შოლტები ან ფიცრები, რომლებსაც აწყობდნენ ისლთი დახურულ სახლებზე, რომ ქარს ისლი არ გადმოეგდო (*ბ. ყორთი*).

ოზრუკალი (ოგარალს) იგივეა, რაც ონგარალი, - *მიძე. ერძე. ზე.* ი გ ა რ ს ზმნისა - სატირალი. ო გ ა რ ა ლ ი ვარი, დაღი მაჟუ, სქუა, ოცილოარია: *ბ. ყოფშ., გვ. 59* - ლტორალი კი არა, თავი მაქვს, შვილო, მოსაკლავო.

ოზრუ (ოგარუს) *იხ. ონგარუ.* - ტირილი; სატირალი, - მიცვალებულის ღაპრძალვის აპტივსაცემად გამართული გლოვა. *შორ. ლაზ. შგარ, ბგარ; ონგარუ ტირილი (ნ. მარი).*

ოზრუ (ოგაფას)/აზრუ (აგაფას) აპეი. ჯვეშო ღიხას ხონუნდეს ოგაფათ - ძველად მიწას ხნავდნენ კავით. ოგაფას ნაწილები: ოგაფასო ტარი - კავის ტარი (ტანი); ქური - ქუსლი; ერქვანი - კავის სახეური (მაჭი); კინახონა - ქუსლებზე წამოსაცმელი რკინის სახეური (*ბ. მკალა, გვ. 187; გ. ჯლიავა, აღმ., გვ. 53*).

ოზრუკლი (ოგაფალ/რს) *მიძე. ერძე. ზე.* ი გ ა ნ ს ზმნისა - გადასახდელი. *იხ. ოგაფური.*

ოზრუკარი (ოგაფურს) იგივეა, რაც ოგაფალი, *მიძე. ერძე. ზე.* ი გ ა ნ ს ზმნისა - გადასახადი. ... ვეგემბოდეო სქანად ოგაფური?: *ბ. ყოფშ., გვ. 42* - არ გეძო მუნ ჩემი გადასახადი? ბატონს ოგაფური ვემეფი - ბატონს გადასახადი არ მივეცი.

ოზრუკალი (ოგამალს) სახლის ქანსაული (*დ. ვიფია*).

ოზრუ/ოზრუ (ოგენინეს) სახლი. *იხ. გენი/გინი.*

ოზრუ (ოგაგეს) სანაბვი. ოგაგე რე ნახუმაში დაარღუფალი - „ოგაგე“ არის ნაგვის დასაყრელი (ადგილი). *იხ. გეაბი.*

ოზრუკარსი (ოგარგვალისა) იგივეა, რაც ოგარგვალი.

ოზრუკალე, ოზრუკალე-ი (ოგარგვალეს, ოგარგვალეშის) *მიძე. ერძე. ზე.* გეარგვალანს ზმნისა - ადუღარი, - ადგილი, სადაც წყალი ძლიერი დუღილის შთაბაჟილიებას ტოვებს, - წყალპარდნილი. *იხ. გვარგვალი; შორ. ტოპონ. ოგარგვალი; ოგარგვალაია.*

ოზრუ (ოგაგეს) საბუღარი, ბუღი. ოგაგა ე შეიძლება იყოს მონული ან ფიცრებისგან შეიძლება. ყუღეს ოგაგა ეს ქილახუნუ: *ბ. ყოფშ., გვ. 24* - სახლი საბუღარში (ქე) ჩასვა. არწივეფს ოგაგა ე ნოღენა: *ბ. ბუბ., გვ. 305* - არწივეფს ბუღე უქონიათ. *შორ. გვაგა, ყუგაი.*

ოზრუკალე (ოგეერდალეს) სანახპარი. ოგეერდალე გობჭვილი - ნახეარი გაენყვითე. ოგეერდალეს ხეთ ბჭოჟუნდი - ნახეარს ხელით ვიჭერდი. ოგეერდალო ზზზ. სანახეეროდ. ოგეერდალო გუჩა მიღელე - სანახეეროდ სახლი ნაილო.

ოზრუკალე (ოგეერდალეს) ხის ქურჭელი, პეგეს გობს, მისი ნახეარია (*მასლები, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 230*).

ოზრუ-ი (ოგიდემის) ხელით საქსოვი დაზის ნაწილი. ოგიდემს ზეით მიაქვს მეტი და ოგიდემჯი (*იხ.*). მათის მუღოსით ოგიდემსუნდითი, ოგიდემის ოგიდემის გეჟორთუნდითი - ძაფს როცა დაეძახადით, ოგიდემს დაეხვევდით.

ოზრუ-ი (ოგიდემის) *მიძე. ერძე. ზე.* გ ი მ უ ნ ს ზმნისა - სამიზნი. *იხ. გიშუა.*

ოზრუ (ოგინეს) *იხ. ოგენე.* - სახლი, ხპის სამწვეპევი. მეჩხოლე გვალას ქემიორქიწანს ოგინეს, ოჩხოლეგს, გემკეიფეს აგვარას - მწვემს (მებრბე) მთაში გამოყოფს სახბოს (ხბოს დასამწვედეგს), საძრობეს, შემოაკეებს აგვარას (*იხ.*).

ოზრუ-ი (ოგინემის) იგივეა, რაც ოგინე, - ადგილი, სადაც ამწვეპევიან ხპოვას. *შორ. ლაზ. ოგინეში ბერე მოყოლილი შვილი, გერი (აჭარ. დიალექტ. ლექსი, IV, გვ. 66).*

ოზრუკალე (ოგინჯალეს) შუაძაცხლზე, ქარის თაზე ჩამოკიდებული ხის ნაძა, საპიღელი. *შორ. ობერტეში.*

ოზრუკალე (ოგოლოჟე/უ-ს) გვალკინი ადგილი.

ოზრუ-ი (ოგორალ/რს) *მიძე. ერძე. ზე.* გ ო რ უ ნ ს ზმნისა - საქანნი. ქობორეს ართიანი ოგორალეო მაგორალენქ -

ნახეს ერთმანეთი საძებრებმა და მძებნელებმა.
იხ. ევროუა.

ომორაზული (ოგორაფალი/რს) *მიხე. ენებ. მე.*
ო გ ო რ ა ზ ნისია - საბინებელი,
სასაბინებელი. *ოგორაფალი შპხ.* საგინებლად.
ართობაც ვაბძირენთ ვართი ოცქეფალო და
ვართი ო გ ო რ ა ფ ა ლ ო : *ქ. სამუშ., ქართ. ზეს.,*
გვ. 10 - ერთმანეთს ვერ ენახათ ვერც
საქებრად და ვერც საძაგებლად
(*"შე"საგინებლად*).

ომორუ (ოგორუს) *მიხე. ენებ. მე.* ო გ ო რ უ ნ ს
ზნისია - საძმბანი. სუქე ო გ ო რ უ ო გართუა
- სამი მოსაძებნი გახდაო.

ომუბალი (ოგუბალი/რს) *მიხე. ენებ. მე.* ო გ უ ბ უ ნ ს
ზნისია - საბუბარი.

ომუბური (ოგუბურს) იგივეა, რაც ო გ უ ბ ა ლ ი ,
- საბუბარი.

ომურაფალი (ოგურაფალი/რს) *მიხე. ენებ. მე.*
ო გ უ რ ა ფ ა ლ ს ზნისია - სასნაპლბეპლი.

ომურაფუ (ოგურაფუს) იგივეა, რაც
ო გ უ რ ა ფ ა ლ ი , - სასნაპლბეპლი.
სუბოლოქ მინდომო ო გ უ რ ა ფ უ შ ა უ ლა :
ი. ყოფშ., გვ. 7 - სამივე მონინდობა
სასნაპლბეპლად ნასულა. სი ო გ უ რ ა ფ უ შ ა
მიმინი, მა ნაგურეფუ აბო მიზნა: *ხალხ. სიბერ.,*
1, გვ. 121 - შენ სასნაპლბეპლად რომ მიდიოდი, მე
ნასნაული აქეთ მოვდიოდიო.

ომურინჯი (ოგურინჯის) საბჭაჟი. *შერ.*
ტომოს., ჭიჭე ოგურინჯი მცირე საჩქეფი
(ს. ცხად., ტომოს., გვ. 119).

ომურე (ოგურეს) საბუშე. გური მილუბან
ო გ უ რ ე ს : *ენეური, გვ. 248* - გული გეჭონდეს
საგულეში.

ომუბალი (ოგუბალი/რს) *მიხე. ენებ. მე.* ო გ ბ უ ნ ს
ზნისია - საბგომი, - ნატარ-ბუშაბ, ხის
სიქოსნაბან აბაღისი მისნაპლბად (*პ. აგორტა*).

ორა (ორას) ბომბეზუ (ბოკონებზე) დავბაშული
ფიქორული სხსლი. ხენჭეფეს მუ ორკენინა-და,
ძვალის ო და ო რ კენია: *ბ. ზეს., გვ. 133* -
ხელმწიფეს რა აკლიათ-და, ძვლები ოდა
აკლიათ. ეი ო და დო თუღო ხულა: *ი. ყოფშ.,*
გვ. 107 - ზევით ოდა და ქვევით ხულა. *ი* ო და-
ცულე ო და-სახლი; *ვათაჲ. კარგი სახლი. გლებს*
ეზოში ვედა: ო და-ცულე ო და-სახლი, საბზად
(ქუნა)-ცულე საჭმოს მოსაზნადებელი,
სამზარეულო სახლი, ოსმიდე (1/ზაღაზა)
სასომინდე და ხულა ხულა (შერ. ს. მკაალ., გვ.
250-251).

ორაბაღე (ორაბაღეს) 1. დასაბაღეპელი;
დაბაღეპის დღის ალსანიშნაპი სალოცაპი
(*ს. აგორტა*); 2. საბმომბარაპი (*ს. მკაალ., გვ. 272*);
3. საბმომლო. ოდაბაღე ლაგვანი - საგანგებო
ქვეერი, რომელთანაც დაბადების დღის
აღსანიშნაპი ლოცვა სრულდებოდა. მინ

ხეამულენს ო და ბ ა ბ ა დ ე ს , მინ ხეამულენს
დღო ოსეამეს - ზოგი ლოცულობს ოდაბაღეში
(ქვეერთან), ზოგი მარხულობს დიდ საყდარში.
ო და ბ ა ბ ა დ ე შ ო მოკო ბღურენი -
სამშობლოსათვის მინდა რომ მოეცადე. ჩქიმი
ო და ბ ა ბ ა დ ე ქიჯანა მოკონია, ქიბძირევე: *აია.*
1, გვ. 26 - ჩემი სამშობლო ქვეყანა მინდაო, რომ
ენახო. ოდაბაღეშე *შპხ.* დაბადებდას.
ო და ბ ა ბ ა დ ე შ ე თაში მოყუნს - დაბადებიდან
ასე მოჰყვება. *შერ. დაბადება. შერ. და ზ.*
დობადობა სამშობლო (აია, 1, გვ. 32).

ორარაქმელი (ორარაქელი/რს) *მიხე. ენებ. მე.*
ო რ ა რ ა ქ ე ნ ს ზნისია - სადარაჰეპელი,
სადარაჰეპი.

ორარაქუ (ორარაქუ¹-ი) იგივეა, რაც
ო რ ა რ ა ქ ე ბ ე ლ ი , - სადარაჰეპი.
ო რ ა რ ა ქ ე უ შ ა მიდართეს - სადარაჯოდ
ნაივდენ. უნაში ჯიმაქე იმხუერი
ო რ ა რ ა ქ ე უ შ ა მიდართე: *ა. ცაფ., გვ. 10* -
უფროსი ძმა იმ ლამეს სადარაჯოდ ნაივიდა.

ორარი (ორარიეს) სადარი; მოხარისხებული
დრო, მომენტ; ნაშეშეპა (დროის).
ჯოლორეფი ვალაღუნსი, ამსარი მიღო
ო რ ა რ ი ე : *ქხ. 1, გვ. 218* - ძაღლები არ ყვეენ,
ამაღამ მაქეს (ნახელთი) დრო. ო რ ა რ ი ე
ულე შექვის დო ჭკომუნს ოულს - მომენტე
აქეს მაშეს და ჭამს ბაღს. პო, ო რ ა რ ი ე
ქოუბორე საძაგელი გიფაქე: *ა. ზაჲ., 16.11.1930*
წ., გვ. 4 - პო, მომენტე უნაბა საძაგელმა ტიფმა.
ი ო დარეში შიბა მომენტის, დროის ხელთება
(შენა): ო დარევექ ქააშეუ - დრო იხელთება.
ი დროში მოდარება დროის მოხელთება.

ორა-სარაბი (ორა-სარაბის) დინდი სახლი,
სასახლე. ო და - ს ა რ ა ბ ი ქვიციღგე: *ი. ყოფშ.,*
გვ. 24 - სასახლე დაიდგა.

ორალა (ორალა/რს) *მიხე. ენებ. მე.* და ლ უ ნ ს
ზნისია - დასაღალი.

ორახინ/ზრე (ორახინ/ზრეს) საცეცხლე (ადგილი);
ქარა, *ი* ო დარხორე ცულე იგივეა, რაც საბზადი
ცულე (ქუნა) - საცეცხლე სახლი, სამზარეულო
(*მასაღები. ტ. III, ნაწ. II, გვ. 208*).

ორასალი (ორადალი/რს) *მიხე. ენებ. მე.* და ც უ ნ ს
ზნისია - მარბად საცემი.

ორბა (ორბას) 1. საპრდენი, შისაღბეპელი
(*პ. აგორტა*). *შერ. მენთხაფუ, 2* სლდის
ღოროსნაბან შიქარული ჩვილის პირველი
სანმული. *იხ. ორბა, ტუბია.*

ორბარაპი (ორბეარაპი/რს) *მიხე. ენებ. მე.*
დ გ ე ა რ უ ნ ს ზნისია - საპენტი, სატაქარი.

ორბინალი (ორბინალი/რს) *მიხე. ენებ. მე.*
ო რ ბ ე ნ ა ნ ს ზნისია - დასაღბანი.

ორბორაქმელი (ორბორაქელი/რს) *მიხე. ენებ.*
მე. დ ე ი რ დ ე ო ნ უ ნ ს ზნისია - მოსა-
მისუნნი.

ოლევიზი (ოლევის) სადგისი. ართი ოლევიზი ქოშუჩია: *ა. ყოფშ., გვ. 40* – ერთი სადგისი მომეტცი. ოლევიზიშა უტე წყანდი: *ქხს, I, გვ. 173* – სადგისს მიუგავს ნეერი.

ოლევიზალ-ი (ოლევიზალ/რს) *მიძე, ნებე, მყ.* დღუენს ზმინსა – 'მისადგამალი.

ოლევიზორალ-ი (ოლევიზორალ/რს) *მიძე, ნებე, მყ.* დღუემორუნს ზმინსა – სატაპირი.

ოლევიზური (ოლევიზურს) იგივეა, რაც ოლევიზალ-ი – 'მისადგამალი. *შვარ. მოლევიზირი.*

ოლევიზალ-ი (ოლევიზალ/რს) *მიძე, ნებე, მყ.* იღებუენს ზმინსა – სადამი.

ოლევიზი, ჰოლევიზი მისადგამალი.

ოლევიზი (ოლევიზს) სადამი. მეურის დო ინილიღ ოლევიზიშა: *მ. ხუძ., გვ. 205* – მიდის და შევიდა სადევოთი. *იხ. დემი.*

ოლევიზი (ოლევიზს) *ბოჭაძე.* იგივეა, რაც ადღესა, – ვახსი ზიში, ისხამს შვი ფერის საშუალო სიდიდის მარცვალს, ლეინო დგება მდარე ხარისხისა (*ს. მკაღ., გვ. 189*).

ოლევიზარი (ოლევიზარს) *მიძე, ნებე, მყ.* იღებენს ზმინსა – 'დასადამი.

ოლევიზალ-ი (ოლევიზალ/რს) *მიძე, ნებე, მყ.* დღებუენს ზმინსა – საბაღევი, სანაშაქი.

ოლევიზალ-ი (ოლევიზალ/რს) *მიძე, ნებე, მყ.* ოღიარებუნს ზმინსა – ბამოსაქიშა, ვინც ან რაც უნდა (საბორი) ბამოსაქიშა; საბაღევი. *შვარ. ოღიარე.*

ოლევიზარი (ოლევიზარს) ბალახის; საბაღევი. ექ(ი) კამეშიში ოღიარე რე: *ს. საშუშ., ქხს, გვ. 145* – იქ კამეჩის ბალახია. ნჯორი ოღიარეშა გუტეკეს: *ა. ყოფშ., გვ. 13* – ჯორი საბაღევი (ბალახში) გაუტეს. *მ. ჭყენტი* ოღიარე ნედლი ბალახი. *მ. ოღიარეში* ცალკე ბალახის ცელება, – თიბვა. *შვარ. ლაზ. ოთიაღე* ბაგვა, სანაყრე; თივით დასანაყრეტი ადგილი (*ბ. მარი*).

ოლევიზორიპალ-ი (ოლევიზორიპალ/რს) ბალახმორაქი. ოსურ გინულირს ყვანა უღირი (*ოღიარეშორიებუელი*) უტეუნია: *თ. სახოკ., გვ. 255* – საბლიდან წასულ ცოლს წასული (=წამხდარი/ბალახმორეული) ყანა სჯობიათ.

ოლევიზორიპალი (ოლევიზორიპალ/რს) ბალახმორაქი. ბრელი ოღიარეშა უჩანს ომეს – ბეერი ბალახული აქეს (უდგას) ეზოში.

ოლევიზორიპალი (ოლევიზორიპალ/რს) *მიძე, ნებე, მყ.* დღებუენს ზმინსა – სადამი.

ოლევიზორიპალი (ოლევიზორიპალ/რს) *მიძე, ნებე, მყ.* ადღებუენს ზმინსა – 'ბა'სადამი.

ოლევიზალ-ი (ოლევიზალ/რს) *მიძე, ნებე, მყ.* ოღებუნს ზმინსა – დასაბარბი. *შვარ. ოღიარე.*

ოლევიზალ-ი (ოლევიზალ/რს) იგივეა, რაც ოღიარევი, – *მიძე, ნებე, მყ.* დინუენს ზმინსა – 'დასაბარბი; 'დასაბარბი. იხ. ოღიარევი შარას გერე: *ს. საშუშ., ქარი. ზუბ., გვ. 17* – ის ყოველთვის დაღუევის (დასაბარბე) გზას ადგას. ოღიარევი მიწობებუდე: *ბასალ., გვ. 108* – დასაბარბეში მეგულეობდა. ოღიარევი მინარევექ: *ბასალ., გვ. 120* – თურემ მიედივარ დასაბარბეში. *იხ. დინარე.*

ოლევიზალ-ი (ოლევიზალ/რს) *მიძე, ნებე, მყ.* ოღიარებუნს ზმინსა – ძლიერ ბასახმორაქი, – 'ბა'საბარბევი.

ოლევიზალ-ი (ოლევიზალ/რს) *მიძე, ნებე, მყ.* დორიკუნს ზმინსა – სადრამი. გაღა. ვიუტი, ძნელად მოსათინირებელი, დასაყოლიბელი (კაცი). *შვარ. ლაზ. ოღიარე, ოღიარეში მოხრა (ბ. მარი).*

ოლევიზი (ოლევიზს) სამეგრელოს ნაწილი, – დაბლოტი ადგილი.

ოლევიზარი (ოლევიზარს) ოღიარევი. ოღიარევი ორბა მოლევიკარი გიმიკილევი: *ქხს, I, გვ. 193* – ოღიარევი ყველა გამორბა კარგამოკტილები იყვენე.

ოლევიზარი (ოლევიზარს) ოღიარევი (მეზარევი). ოღიარევი დიხა-წყარი ოღიარევი მინა-წყალი. თირი წანას ვეკორევი ოღიარევი ოღიარევი ინოსკუა – ორ ნელინას არ შეიძლება დაითვლოს (დათვილი იქნეს) ოღიარევი აზარევი.

ოლევიზალ-ი (ოლევიზალ/რს) საშუამი (ხე). ოღიარევი ჯაღევი უჩანს – საშუამი ხეები აქეს (უდგას). *შვარ. დიშქა.*

ოლევი, (ოლევი) იგივეა, რაც ოღი – მავჯელები კავშირი დე. ქოშუჩია ათე კოტეგა მა ოღო სოლო გეიბინაქია ფარას: *მ. ხუძ., გვ. 191* – მომციცი ეს ქოთანი მე და კიდევ დავიბატებო ფულს. მენდელი დინარე დგ ოღო გოლანბლუაშა ისხუნუე გაგა: *მ. ხუძ., გვ. 118* – მასინდელი მდიდარი იყო და გალანბრვას არჩია გადახდა.

ოლევი ნაწილაკი. 1. იხმარება მენცეტილი თხრობის გაგრძელებისას. *ჰო-ღე: ოღო, ვიშო* დობჭეათი დო ქეიბლობათი კარაია: *ქხს, I, გვ. 54* – ჰო-და, დავნათი იქით და შემოვლობით კარაი. ოღო, ასე ჭალადის ირფული ჯგირი დო სქეამი ფუნს: *ქხს, I, გვ. 338* – ჰო-და, ახლა ჭალადი დე ვევაღევი კარგი და ლამაზი (დურეს). 2. იხმარება პასუხში, – მამო, რაქი ასეა. ოღო, ძალამს გოკონ-და, მეუ! – რაქი ასეა, ძალიან თუ გინდა, ნად!

ოვო, ონო, ონარო) მკვემდებარები კავშირი სანამ, სანამდის. ოდ ო ვორდნი, ქოთი ქევორდი: *ა. ყოფშ., გვ. 155* – სანამ ვიყავ, ქედეც (კი) ვიყავ. მა ოდ ო შურადგმობი ქეუორექენი, მითინი ვამკობრეყუნე ხეს – მე სანამ სულდგმული ვარ, ვერავინ (ვერ) მომაკარებს ხელს.

ოვო (ოლოს) მოსაელის ლთავება. აქედან: ოლიში (*ს. ბაშუშ., ქართ. ზეს., გვ. 128*).

ოვოია (ოლიას) ყანის თობნის (მარგელის) დროს ნადური სიმღერა. სიმღერას წინ უძღვის თობების გამართვის რიტუალი. სიმღერის ბოლოს თობნის დამთავრების სიხარული – თობების წინ გადაყრა და საერთო ხორხოცი (*შ. კერეია*).

ოვოია-ლოია სიმღერა, რომელიც სრულდებოდა ყანის თობნის დროს (*ს. მკაჯო., გვ. 187*). *იხ. ყონხური; ხემხეიანი, შტრ. ოდო.*

ოვორია (ოლორია) 1. ადრე; 2. ნამინდვარლი, ნაბალახარი (*ს. შელი*). თიშენი რე თაქ წუმობლი, ოდ ო რ ი ა თ დუს ულუა: *ქხს, I, გვ. 317* – იმიტომ მოვედი (წინ დავვარდი) აქ, (გამუდმებით?) თავს ვუვლი. ბერქ წუწ მალაზონს: სი ხორციის ჭკუნქ, მა – ნორს, მარა ქემურს ოდ ო რ ი ა, მა ქორდოლანქ მანგიორს – ბერმა უთხრა მოლაზონს: შენ ხორცს სჭამ, მე – ნორს, მაგრამ მოვა ოდორია, მე გიზამ სამაგიეროს.

ოვოშ-ი (ოლოშ-ი) უმინვარი; მინვოშპში ჩამდვარი (შესული). *შტრ. ლინჯაძე.*

ოვრო, ოვრო (ოდროს, ოდროს) დილა; დილას ადრე. ოდ რ ო ს მიფშეათ წისქვილიმა – დილას (ადრე) წავიდეთ წისქვილში. *შტრ. ოჭუმარე.*

ოვოლა (ოვოლაქს) *იხ. ოდუღე, – სათაპე; სათაპური; სანთაპალი. ოდუღეღე ქვა – ნლოს თავზე მიცვალებულის საფლავზე დადებულ ქვა (ს. მკაჯო., გვ. 290), – სათაქ ო ქვა. ხეზლა კორქე... ოდ უღაღე მე ქეუწუღოხოზდ ბაღდ ოდ ბოშის: აა, I, გვ. 25* – ხმელი კაცი... (თავ)სათუმალთან დაუუღდა გოგონა და ბიჭს.

ოვოლა (ოვოლეს) *იხ. ოდუღე, – სათაპე. ...მარა სტალინქ მუქამცეთი ოდ უღეს გელირთინი... – ...მაგრამ როდესაც სტალინი სათავეში დადგა...*

ოვოლაში (ოვოლეშის) იგივეა, რაც ოდუღე.

ოვოლას (ოვოლას) ქვევრის სახელი იყო, – სამეთაურო, ოჯახის უფროსი კაცის სალოცავი (*მასალები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 156*). ოდ უღია რადე ოჯახიში უნაში კორიშ ოხეამერი – ოდუღია იყო ოჯახის უფროსი კაცის სალოცავი. ამ ლოცავში ქალები არ მონაწილეობდნენ, უფლება არ ჰქონდათ. *იხ. ოდუღია სამგარო. შტრ. ლუღი.*

ოვოლა სამგარო (ოვოლა სამგაროს) ქვევრის სახელწოდებაა. ამ ქვევრთან ლოცვა ადამიანის ჯანმრთელობასთან იყო დაკავშირებული და მას ოჯახის უფროსი თავის ჯანმრთელობისათვის იხდდა (*იხ. ს. მკაჯო., გვ. 323*).

ოვოლა-ი (ოვოლა-ის) იგივეა, რაც ოდუღაღე, ოდუღე.

ოვოლას (ოვოლას) სადღესასწაული. *იხ. დღახუ.*

ოვოლაშ-ი (ოვოლაშ-ის) საშლოში, დიდი ტლაპო. *შტრ. დღახუ.*

ოვოლაშ-ი (ოვოლაშ-ის) *ბიჭო. ენებ. ზე. დღე/გროშუნს ზნისა – სადღესასწაული.*

ოვ (ოვ) *იხ. ოღუქ.*

ო-ე, ეღ-ერ, ეშ სუფიქსებთან (ო-ე, ო-ე-ე, ო-ე-ერ, ო-ე-ეშ) აწარმოებს დანიშნულეზის სახელებს, მიძღობებს და ტომონიშებს: ო-ჭუბური (შტრ. ჭუბური ნაბლი) სანაბლე; ო-წყარე დო ო-ეფაბუ-ე: *ქხს, I, გვ. 319* – სანყლე და საბაყლე. *შტრ. გვ. 419*. ო-რჩინ-ელია: *მასალ., გვ. 38* – სობერე (შტრ. რჩინე ბებერი). ო-ფუ-ერი: *ქხს, გვ. 123* – საფიცარი (შტრ. ფუჩი ფიცი). ო-თხირ-ეში (შტრ. თხირი თხილი) სათხილე...

ოვაშ-ი (ოვეშის) იგივეა, რაც ოღეკეშ-ი.

ოვაშ-ი (ოვეშის) *იხ. ოღუქენტი.*

ოვეკე (ოვეკე) ოვონაბიშე იშო ნინა – ოღეს ჯოხი ვერ გადააბრუნებს მის ენას.

ოვაშ-ი (ოვეშის) *ბიჭო. ენებ. ზე. ეჭეენს ზნისა – სათაპო.*

ოვაშ-ი (ოვეშის) (ოვარკალია) *ბიჭო. ენებ. ზე. ვარკალანს ზნისა – საბზინაში.*

ოვერ-ი (ოვერ-ის) *ბიჭო. ენებ. ზე. ოვერ-ი (ნ) ზნისა – საპედრეპალი.*

ოვინ-ი (ოვინ-ის) (ოვინარეშის) *ბიჭო. ენებ. ზე. ავინ-ი (ნ) ზნისა – დასაპინროპალი.*

ოვალ-ი (ოვალეს) სარძეო. *შტრ. ოთხაღე.*

ოვალ-ი (ოვალეს) *ბიჭო. ენებ. ზე. შაღუნს ზნისა – ოშაპამაზაში. ვაღა, დასანხე.*

ოვაშ-ი (ოვალეს) სათაპალი; აინონა-დინონა. ძელზე (მორზე) გადებული ფიცარი, რომლის ბოლოებზე სხდებიან და ხან ერთი ანევა მალა, ხან – მეორე. ოვაშ-ი ხიდი საქანელა (ჯაჭვის) ხიდი.

ოვაშ-ი (ოვალეს) *ბიჭო. ენებ. ზე. შაღუნს ზნისა – შაშაშაპალი.*

ოვაშ-ი (ოვალეს) ლორწო (*ქ. ქაო*).

ოვაშ-ი (ოვალეს) (ოვალეს) *ბიჭო. ენებ. ზე. სინალა; სანარბლო; მონლიაშლი.*

ოვა (ოვ) ეშო. ჩქინია ხენწფესია ეშაქაჯალიღ ვაფუნია ოშე – ჩეენს ხელმწიფესო ამოჭედელი არ აქესო ეხო. დინაჯინე ოშესენი, ბრედი ღურელი დო მინე მალურეუ ბოშევი ქობირე: *ა. ცაგ., გვ. 30* –

რითასუზ (ოთასუგ-ს) იგივეა, რაც ოთასალი, - სათისნი (ადგილი).

რითასურ-ი (ოთასურს) სიმღერაა, - ეძღვნება თვისა, ოთასურს ი გთმობობრა, ატაფას უქანუა: *ქხს, I, გვ. 320* - სათესაოს ვამღერებ, კავს ვანძრევ (ვარხე).

რითასშირ-ი/რითასშურა-ი (ოთასშირს, ოთუთასშურეს) *რელოვ*. წმინდა გიორგის კულთის სალოცავი, სრულდებოდა ორშაბათ დღეს (თუთასხას) (*მ. კვირეთა*). *შჳრ. თუთასხა*.

რითას'უშ-ი (ოთასუგ-ს) რითასნი. მუჭო გოტახი ჩქიმი ოთასუგში კარია?: *ი. ყოფი, გვ. 81* - როგორ გატყებ ჩემი ოთახის კარიო? ოთასუგშია მინოილუბ: *ქხს, I, გვ. 123* - ოთახში შესულხარ. არაბა ოთასუგში დილუ: *მ. ხუბ., გვ. 7* - ყველა ოთახები დიარა.

რითასჯალ-ი (ოთასჯალ/ს) *მიჭ. ენებ. მყ. თაჯუნს ზნისა - ბასამიწვნი*.

რითასპლ-ი (ოთასპლ/ს) *მიჭ. ენებ. მყ. ათენს ზნისა - 'ბას'ათასპაპალი*.

რითასუ (ოთასუ) იგივეა, რაც ოთასელი.

რითასპარ-ი (ოთასპარ/ს) *მიჭ. ენებ. მყ. თვალუნს ზნისა - 1. მოთქმით სატირალი. ცალი ხელი ოთასპარა - ცალი ხელი სატირალი (მოთქმით) (წყეცლა)*. სამეგრელოში ნსტი იყო: სამძიმრის სათქმელად (დამარხვამდე) თუ ტირილის დღეს მამაკაცები მკედართან მიდიოდნენ ისე, რომ ორსავე ხელს შუბლზე ირტყამდნენ (რა თქმა უნდა, მსუბუქად); ამ მიზნით ცალი ხელის გამოყენება მიცვალებულის შეურაცხყოფად ითვლებოდა. 2 'დასათმეველი. *შჳრ. თვალუა*.

რითასალ (ოთასალს) იგივეა, რაც ოთასარი. ოთასალუა მურეს - მოთქმით სატირლად მიდის.

რითისონალ-ი (ოთითონალ/ს) *მიჭ. ენებ. მყ. ოთისონუნს ზნისა - სათითონნი*.

რითინალ-ი (ოთინალ/ს) *მიჭ. ენებ. მყ. თინუნს ზნისა - 'ბას'ამართი, 'ბას'ანსროპაპალი*.

რითინაფუ (ოთინაფუს) პირდაპირ. ორწყედე ოთინაფუს ჯაკუთაში ნალგემასც - ხედავდა პირდაპირ ჯაკუთას ნაბრძოლს.

რითირალ-ი (ოთირალს) *მიჭ. ენებ. მყ. თირანს ზნისა - 'ბას'აცველი*.

რითირალ (ოთირალს) ბადის სახეობა, რომლითაც თევზს ღრმა წყალში იჭერენ. *შჳრ. ხესკერი (მასალები, ტ. V, გვ. 71)*.

რითირალ-ი (ოთირალ/ს) *მიჭ. ენებ. მყ. მითითრქონუნს (ნ) ზნისა - თაპანწყვპიტო სარბანი (ხმარით)*.

რითიფა (ოთიფეს) სათიფა. ცხენქ ოთიფეშია ირტუა: *თ. სახო., გვ. 266* - ცხენი სათიფეში გაიქცაო. *იხ. თიფი*.

რითიფარ-ი/რითიფარ (ოთიფურს, ოთიფურეს) იგივეა, რაც ოთიფე, - სათიფი, სათიფი. ათემ ხასილას ოთიფურე რე: *მ. ხუბ., გვ. 170* - ამის გვერდით სათიფია. სი ჭოფიო ოთიფურე ჩქიმი ჩხოუ?: *ქხს, I, გვ. 306* - შენ დაჭირე სათიფი ჩემი ძროხა?

ოთიფურეცუ ჭარვა პირემუ გაფარვალ ფარვალა: *აა, I, გვ. 25* - სათიფემ სხვადასხვა (მოგარდისფრო) კოკრებს დაფარვატებს პეპლა.

რითიპლ-ი (ოთიპალ/ს) *მიჭ. ენებ. მყ. თიშუნს ზნისა - 'ბას'ათიფი*.

რითილა (ოთილეს) 1. სათიპალე; თიპალის ბულა. თოლესუც ვამაყუნდას ომქათ ჩხინდინი, თოლი ოთილეს ელენდგინი: *ქ. საბუშ, ქართ. ზეს., გვ. 9* - თვალბს რომ არ ჩაწყვებოდეს შუაში ცხვირი, თვალი სათვალეში (ბუდემი) არ დაეტეოდლა. *იხ. თოლი. 2. სარამალი, შუარშტანა*. თიხის ჭურჭლის გამოსწავი ლუმელის ზედა სართულს ჭქონდა ოთილეს, საიდანაც ცეცხლის ალი გამოდიოდა (*მასალები, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 225*).

რითიპაჟალ-ი (ოთიპაჟალ/ს) *მიჭ. ენებ. მყ. ოთიშუნს ზნისა - ასაჟუშაპალი*.

რითორსალ-ი (ოთორსალ/ს) *მიჭ. ენებ. მყ. თორსუნს ზნისა - მამარად (ბამაქტაპით) საცემი*.

რითასაშურ-ი (ოთუთასშურს), რითასაშურა (ოთუთასშურეს) იგივეა, რაც ოთასხირი, - საორსაბათიო დიდმარხვის სალოცავი. *შჳრ. თუთასხა*.

რითასუპი (ოთუთუპეს) სათუთუნა.

რითასპლ-ი (ოთუთქალ/ს) *მიჭ. ენებ. მყ. თუთქუნს ზნისა - 'დას'აჟუშუქი; გალტ. მაგარდ საცემი*.

რითალა (ოთულეს) საბოჟა. ოთულე ღეჯი საგოქე ღორი. ოთულეშია მითუხვილე თულეფი - საგოქეში ჰყავს ჩამწყვედული გოქეტი. *იხ. თუ/თულ*.

რითალე-ი (ოთულესი) იგივეა, რაც ოთულე.

რითუნე (ოთუნეს) საღამე (ადგილი). მუ გოკო ათე ოთუნეთეს, მუქვიდინე? - რა ვინდა ამ საღამეში, რა დაეყარვა?

რითუნე-ი (ოთუნესი) იგივეა, რაც ოთუნეთე. *შჳრ. ტაობრ. ოთუნთა საღამეთია (ქ. ცხად, ტაობრ., გვ. 66)*.

რითხალ-ი (ოთუხალ/ს) *მიჭ. ენებ. მყ. თუხუნს ზნისა - თითისტარა ღსანართიანი მატყლი, ბაბაბა - საძახვი, სართაპი*.

რითხალ-ი (ოთქალ/ს), რითხალარ-ი (ოთქალარს) *მიჭ. ენებ. მყ. თქუნს ზნისა - სათქამელი. ბრელი მუთუნი მათე ოთქუნალი არი - ბლევი რამე მატქს სათქმელი*.

მოსაპალე (ოთქუალეს) იგივეა, რაც
ოთქუალი. ოთქუალე უკორდუკონი, მა
ფოქანდი - სათქმელი რომ ყოფილიყო, მე
ვტყუოდი.

მოსხ-ი (ოთხის) მოსხი. ოთხი ჯიმა ოთხი ძმა.
ნოვე ოთხი სქვა - ჟყოლა ოთხი შვილი. *იხ.*
მანთისა. შორ. ლაზ. ოთხო ოთხი (ნ. მარი).

მოსაპალე (ოთხალეს) სამოსი. პაპას ოთხალე
გაუგაფულე: *მ. ხუბ., გვ. 287* - მღვდელს სათხ
ედა.

მოსაპაპალე-ი (ოთხაპაპალეს) *მიძე. ენებ. მკ.*
თხაპურანს ზმნისა - სამოსიანი.

მოსაპაპური (ოთხაპურის) იგივეა, რაც
ოთაპხირი, ოთუთაპხური, - *რელიგ.*
ფუძის სალოცავი, რომელიც დიდმარხვის დროს
სრულდებოდა, ახალი მთვარის ორშაბათ
საღამოს (*ს. მკალ., გვ. 313-314*). *შორ. თუთაშხა.*

მოსაპორაპი (ოთხპორაპის) მოსაბარაპინანი;
მოსაპინანი; ზომადი სახელი აპირუტყვისა
საპართოდ. ოთხპორაპი იყოფა: ჭიფებორაპი
(წერილბარკლიანი) და მუხებორაპი
(მსხვილბარკლიანი). *იხ. ბორჯი.*

მოსაპარ-ი (ოთხილარს) *მიძე. ენებ. მკ.*
თხილანს ზმნისა - სამედიცინო, სადარაპო.
ოთხილარი ბაღანა რე - საწვევსო
(მოსაფორბეგელი) ზეიკვა.

მოსაპაპე (ოთხილუეს) იგივეა, რაც
ოთხილარი. თექვთქუეჯღობოდგ
ოთხილუესე: *ქსი, II, გვ. 24* - იქვე მიუჯდა
სადარაგოდ.

მოსაპრ (ოთხორეს) სამხილვე, მხილნარი.
ყუდემ ოწოხოლე უღუეს ოთხორე -
სახლის წინ ჰქონდათ სათხილე.

მოსაპრეპ-ი (ოთხორეპის) იგივეა, რაც
ოთხორე, - სამხილვე; ალბილი, სადაც
ბაპერი მხილის ხე მდბას.

მოსაპრეპალ-ი (ოთხორეპალ/რს) *მიძე. ენებ. მკ.*
თხორეპუნს ზმნისა - 'დასაბეპავი,
'დასაფხრენი.

მოსაპრეპ-ი (ოთხორეპის) *ტაობნ. მხილნარი*
(*ე. ჯლიავა, კახალ., გვ. 76*).

მოსაპრეპ-ი (ოთხეკრეპის) იგივეა, რაც
ოთხორეკაპი. *შორ. ლელი ქართ.*
ოთხეკრეკი.

მოსაპრე (←ოთხ+ხოლო; ოთხოლოის) მოსხიპი.
უწუე პაპაქ: მეუად ოთხოლო ქიმილია:
მ. ხუბ., გვ. 264 - უთხარ მღვდელმა: ნადიო და
ოთხივე მოიტანეთ.

მოსაპრეპ (ოთხოპრეს) ალბილი, სადაც ბაპერი
მხმელა (მურყანი) არის (ხარობს), -
მხმელნარი.

მოსაპრეპ-ი (ოთხოპრეს←ოთხ-ონ-ენის)
მოსაპრეპი. *შორ. ლაზ. ოთხენეი ოთხოპი*
(*ნ. მარი*).

მოსაპრეპ-ი (ოთხოპრეს) *მიძე. ენებ. მკ.*
ოთხოპუნს ზმნისა - 'დასაპარხი;
'პასაპარეპი.

მოსაპრეპ (ოთხოპრეპ-ის) იგივეა, რაც
ოთხოპალი, - სამოსიანი; საპარხი.
ჩემი ოთხოპრეპ მაქიმერქინი - ჩემი
საფლაო (საპარხი) მე მივირინე.

მოსაპრეპ (ოთხოპრის) მოსაპრეპი.

მოსაპრეპ-ი (ოთხოპრეს) *მიძე. ენებ. მკ.*
თხოპუნს, ოთხოპუნს ზმნისა -
სამოსიანი. ჩემი ოთხოპუნს არეფლი
ვარე: *მ. ხუბ., გვ. 27* - ჩემი სათხოვარი ბეგრი
არაა.

მოსაპრეპ-ი (ოთხოპრეს) *მიძე. ენებ. მკ.*
ოთხოპუნს ზმნისა - სამოსიანი.

მოსაპრეპ, მოსაპრეპ-ი (ოთხოპრეპ-ის; ოთხოპრეს)
იგივეა, რაც ოთხოპალი, - სამოსიანი.
ღვარანე: მობრთი ოთხოპრეპა: *მასალ., გვ. 68*
- ყვირის: მოვედი სათხოვრელად.

მოსაპრეპ (ოთხოპრეს) მოსაპრეპ. ოთხოპა ღვარანე
ეუბულეს: *მასალ., გვ. 105* - ოთხოპა აღვრი
ჰქონდათ ამოღებულნი. *იხ. ფა.*

მოსაპრეპ (ოთხოპრეს) მოსაპრეპ. ოთხოპა ღვარანე
ეუბულეს: *მასალ., გვ. 105* - ოთხოპა აღვრი
ჰქონდათ ამოღებულნი. *იხ. ფა.*

მოსაპრეპ (ოთხოპრეს) მოსაპრეპ. ოთხოპა ღვარანე
ეუბულეს: *მასალ., გვ. 105* - ოთხოპა აღვრი
ჰქონდათ ამოღებულნი. *იხ. ფა.*

მოსაპრეპ (ოთხოპრეს) იგივეა, რაც ოთხოპა, -
სადაც. ოთხოპუნს ზმნისა. საღამოს; საღამო ყამს,
საღამო ხანს ქიმერთო ოთხოპუნს,
ოკოსეროლეს: *მ. ხუბ., გვ. 175* - მივიდა საღამოს,
მელამებულზე. ოთხოპუნს სუმი ღვევი მაფაში
'დასაპრეპაქ: *ი. ყოფ., გვ. 51* - საღამოს სამი
ლორი მეფის ეზოში მირეკა.

მოსაპრეპ (ოთხოპრეს) სამიპრეპ, - ალბილი, სადაც
ბაპერი ირემიპი.

მოსაპრეპ (ოთხოპრეს) სამიპრეპ. *შორ. ლისირი.*

მოსაპრეპ იგივეა, რაც ოთხოპრე. *შორ. ისგრი.*

მოსაპრე (←ომიპა), მოსაპრე/ომიპა ზმნისა. ასპირ.
ომიპა მიმლომი დელიმ(ი) ცილეუა: *კ. სამეშ.,*
ქართ. ზგ., გვ. 62 - ასევე მოვიწოდებ თაყის
მოკულა. მუთ გარმას თე ჩქიმ გურქუ,
ომიპას ნაჭეი, ნახალაქე: *მასალ., გვ. 25* - როი
გადლოს ამ ჩემმა გულმა, ასევე დამწავრ-
დადაგულმა?!

მოსაპრე (ოკას) იგივეა, რაც ოკაპა, - სამი
ბირპანა, 1200 პრამი.

ოპატალ-ი (ოკათალ/რს) მიძღ. ნებ. მყ. კათანს ზნისა - შმსაპრეპალი, შმსაპროპეპალი, შმამსოსაპრი. შორ. ოკათური.

ოპატაშუ (ოკათაშუს) იგივეა, რაც ოკათურე ში, - მიძღ. ნებ. მყ. აკათუე (6) ზნისა - შსსაპრეპალი; ორი მდინარის (ღალსა) შუართანის, შირწყის აღვილი, - შერთული.

ოპათუმ-ი (ოკათუმის), ოპათუმ-ი (ოკათურემის) იგივეა, რაც ოკათურე/-ი, - შმამსაპრეპალი აღვილი.

ოპათურ-ი (ოკათურე'-ს) იგივეა, რაც ოკათალი, - მიძღ. ნებ. მყ. აკათუე (6) ზნისა - 1. შსსაპრეპალი; შსსარეპი; შსსაპროპეპალი; 2. სახინო (ა. ჭარ.); მწყემსთა სეზონური (ღრობითი) ბართინაშა (ა. ცხალ, ძეგ. გვ. 19). ოკათური ზმზ. შემადგენლად, შესერთებულად ათე წამალეფი არას მუშმურე ხარზენმა ოკათურო: უზაყ, 1.08.1930, გვ. 4 - ეს ნამლეტი ყველა შედის ხარზენში (იხ.) შემადგენლად (ნაწილად).

ოპაპალ-ი (ოკაპალ/რს) მიძღ. ნებ. მყ. აკაქუნს ზნისა - სანაში.

ოპაპალ-ი (ოკაპალ/რს) მიძღ. ნებ. მყ. აკაქუნს ზნისა - ღასამარცქვალაი. იხ. კაქალი.

ოპაპალ-ი (ოკაპალ/რს) მიძღ. ნებ. მყ. აკაქუნს ზნისა - სსაპუშმი.

ოპაპალ-ქაშ (ოკაპალ-ქუას) როდინის ქაა. იხ. ოკაპალი.

ოპაპალ-შუ (ღისა) სულ გზა რომ აღბას ისაში მინა (აღვილი). ოკაქანაფუ ღისას უწინა, ბჟა ირიათო გიკაქანურ, ფერ არღვილს - „ოკაქანაფუ მინა“ ეტყვიან, მზე მუღამ ზედ რომ კიაფობს, ისეთ ადგილს. შორ. ობერე, ორსანე.

ოპაპუ-ი (ოკაქუმის) საპაქუნეპალი, სარასუნეპალი, - ნადირის საშროსოგალა. აკეთებენ საგანებოდ, - ქვა ქვას ცეცმა (უკაქუნებს) და ამ კაქუნის ხნით ფრთხება ნადირი (მარტი, დათი). შორ. ოკაქაქეში.

ოპაპ'ილ შაშ (ოკაქ'ილე ქუას) იგივეა, რაც ოკაქალი ქუა, - შილთაშაშ, ქვასანაში. შორ. კაქუა.

ოპაპუ შაშ (ოკაქუე ქუას) იგივეა, რაც ოკაქ'ილე ქუა, - შილთაშაშ, ქვასანაში (ა. ჭარ., შ. კიორტა).

ოპაპულა შაშ (ოკაქუე ქუას) იხ. ოკაქუე ქუა. ოპაპულა (ოკალიყს) ლუგლუგა ხეობაში (ჩხოროწყუს რაიონი) გამოზავალი შუაფე წყალი. ამ წყალს იყენებენ ნადღების შეღებვის დროს (შ. კიორტა).

ოპაპულა (ოკაპულა) საპაპულა. ოკაპულა - შაქე შა ქიორთონი, ჯეარული ზატეფე ქემაქვიშო: ქსს, 1, გვ. 256 - ოკაპულაჟიან რომ მივიდა, ჯეარული ზატეფე ნამოენინენ.

ოპაპულა (ოკაპულა) საპაპულა. იხ. კაპულა.

ოპაპულა-ი (ოკაპალ/რს) ქაპი, სალპი (ა. ჭარ.). ეადე, საქმელი. შორ. ნუშუმი ფორსა.

ოპაპულა-ი (ოკაპალაის) მიძღ. ნებ. მყ. კაქალაანს ზნისა - შამაშაშ, ქარილა, სუფთა, წმინდა. გიოპრეპალი - ეარზილეს, სუფთა ოკაქალაიას - დახდადა ტბა - ვერცხლს (ვერცხლის ტბას)..., სუფთას, კრიალს. ოკაქალაია წყარი კამპაა წყალი. შორ. იზურ. კანკალი წმინდა, სუფთა, კრიალა; კანკალი წყალი (ე. გერ.).

ოპაპულა (ოკაპულაის) მიძღ. ნებ. მყ. იკიოწუე (6) ზნისა - სპანაწულა. შორ. ოიოწუე.

ოპაპულა (ოკაპულაის) იგივეა, რაც ოკაპულა, - ხეაზა ახალი ვაზარისაბან ბაქაქალაი საპაპულა (ა. ცხალ, ძეგ. გვ. 63).

ოპაპულა (ოკაპულაის) საპაპულა; ღორ-ქამარის (წყალი რომ უყვარი) ღმირაქის სალპი (შ. კიორტა). ოკაპულა ღვრი (კერი) საქაპულა ორი (კერატი). ოქმარის გეორგიწმინდა ოკაპულა ეკრიყალი: მასალა, გვ. 104 - დილას შემოგეორგიან (გეორგიწმინდა) საქაპულა კერატი. ხანჭის ოქმარისა, ღვრი გაფურე ოკაპულა - აბრეშუმის ჭიას რომ ასუქებ, ღორა საქაპულა. იხ. კაპულა.

ოპარა (ოკარეს) იგივეა, რაც ოკარია, ოკარიე; ოქოთომე. ტურაქ თქვა: დომილითა-ღა, ღვრი ოკარეშე ქომილოლეთა - ტურამ თქვა: თუ მომკალითო, თაუ საქათისკენ მიქენითო.

ოპარა (ოკარიას) იგივეა, რაც ოკარიე.

ოპარა (ოკარიეს) იგივეა, რაც ოქოთომე, - ოთხგომაქ შამდგული ოთხგომას მონღული საქათმა, - ზევიდან ისლით (ყვრით) იყო გადახურული; მდგმული შქონდა ჩართი. მელაქ თქვა: - აბრეშუმის, ღვრი ოკარიე გურე (ოქოთომეშე) მილოლითა: ზალხ. სიბრ., 1, გვ. 87 - მელაქ თქვა: რომ მოგვედო, თაუ საქათისკენ მიქენითო. წოხოლეშე ოღარენ დო უკახალე - ოკარიე: ქსს, 1, გვ. 150 - წინიდან ოღა და უწინდან - საქათმე. იხ. კიორტა. შორ. გურ. საკარიე, ოქათმე (ა. ჯ., ა. ღლ.); ლაზ. ოქოთომეშე საქათმე (ა. მარი).

ოპარა-ი (ოკარიემის) იგივეა, რაც ოკარიე.

ოპარა-ი (ოკარალაის) (შორაკი) მდინარე; წმინდა წარსო ოპარა (ე. კიორტა). შორ. კიორ. ოკარალე: წყარი შოკარალაანს ათეშენ ჯოხო ოკარალე - წყალი

ზორაკრატებს, ამიტომ პეტია ოკარკალე – სარაკრაკო.

ოპარაუ (ოკარაუს) ბასაპარი. ოკარაუ შარა ადგილი, სადაც გზები იყოფა, – ჯვარედინი გზა (*ს. ქარს*).

ოპარხხუ (ოკარხხუს) ტოხონ. აღმნიღი, სდავს თეაზი ჟრის ქვირითს. *იხ. კარხხუა.*

ოპაბუ (ოკატუს) სპაპატი. *იხ. კატუ.*

ოპაბუა (ოკელაშეს) ქალო; სალქნაპი. *ჭოი. კელუა.*

ოპაუპი, ონაპაპი იგივეა, რაც ოკელაშე.

ოპაუპალ-ი (ოკვათალ/რს) *მიჭ. ენბ. ზე.*

ოკვათუნს ზნისა – 'მოსაჭრალი. ოკვათალი *ზნს*. მოსაჭრელად, მოსაკვეთად. ღუს ღობდა ოკვათალო: *ს. ხუს, გვ. 17* – თავს დაედებ მოსაჭრელად. ბურჭულიში ოკვათალი არტუნიში ოკვათალო ოკო ვეგნარდინეუა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 21* – ნაღდის საჭრელი ცულის საჭრელად არ უნდა გადაატეიოო.

ოპაუპაუ (ოკვათაფუს) 'მოსაჭრალი.

ოკვათაფუ შარა მოკლე გზა. შარა ქემოწურეთ ოკვათაფუთუ – გზა მანწაღეთ მოკლებუ. *ჭოი. ოკვათალი.*

ოპაპაპი (ოკვაკევისი) იგივეა, რაც ოკაკეში, – ღმათისი დასაშინიბაღლი.

აკეთებდნენ ასეთნაირად: მსხილთავიან კეტს თავი ამოთლილი აქვს. კეტი მოკლე ბოძზე დგას, მეორე მხარეზე კაკუტს (*იხ.*) აქვს ჩამოცმული. ყველაფერი ეს დამატებულია ფიცარზე. ამოტეხილ (ამოღრუბებულ) თავს მიუყენებენ ღელეს. ამოღრუბებული გაივსება წყლით და დაინებს ძირს, მეორე მხარე აინევა მაღლა. წყალი გადმოიხსმება, დაიცლება. ახლა კაკუტი დასძლევს და დაეცემა ფიცარს, გამოისცემს ხმას. ასეთნაირადვე იცოდნენ წყლის ოჩამურსი, ოღონდ კაკუტი ცეცმობდა ოჩამურს და იცებებოდა ღომისღომი (*მასაღები, ტ. IV, ნაწ. II, გვ. 146*).

ოპაპანაპი (ოკვანწაპის) 1. კონანი. გამარჯობა, მათა, ცირა ოკვანწაპია, ზომუფში წონებათ ღორჩენეო, ღაია! – გამარჯობა, მათა, ცირა კონაია, ბიჭების დაწუნებით დაბერებულბარ, დაკო! 2. სპაპანაპა. *იხ. ოკვანწილაია. იხ. კვანწია.*

ოპაპანაპი (ოკვანწუპის) სპაპანაპა.

ოპაპანაპი (ოკვანწილაიას) სპაპანაპა. *ჭოი. ოკოწუე; ოკანწაია.*

ოპაპანა (ოკვახჩის) ხმოს, მხისან ცხპარის მთლიანად ბაძროპილი ტჰაპი, რომელსაც იყენებენ კვახჩის (*იხ.*) ბასაპატიმბლად.

ოპაპაური (ოკეთურის) *მიჭ. ენბ. ზე.* კევთუნს ზნისა – შუასანადა ოკეპალი (რძისა), – სპაპატი. ქვეყერეს ზეარენა

ოკევთურო – დერიტას ხმარობენ შესადეგებლად (კვეთად). *იხ. კვეთარი.* ოპაპალ-ი (ოკვეთალ/რს) *მიჭ. ენბ. ზე.* კევთუნს ზნისა – სპაპატი; კჰაპატი. ბაღდექ ქოხაზხ კავის ოკევთაღი: *აია, I, გვ. 23* – მოხუცმა ვაჟკარ კავს საკვეთი (კვეთი).

ოპაპალ (ოკიბალეს), ოპაპი (ოკიბეს) კოპხის ჩასაღმნი, სპაპაპა. *ჭოი. ლაზ. ოკიბალე* საკოპხე, კოპხის ჩამოსაკოპხე ადგილი (*აჭარ. დიალექტ. დარე. ლექსი, IV, გვ. 60*).

ოპაპაპა (ოკითურას) საქსოვი დაზვის ნაწილი. ძველი რომ არ დაიბურდოს, ოკითურაგან გადავდებდით *ტ. II, ნაწ. II, გვ. 218*).

ოპაპახ (ოკითეს) *მიჭ. ენბ. ზე.* კითხუნს ზნისა – სპაპატი, შუასპატი. ბაპუ, სქანდა ოკითხე მიღუნა: *ი. კოფშ., გვ. 4* – ბაპუ, შენთან შესაკითხი ვაპექს.

ოპაპაპირ-ი (ოკითხე/ირს) იგივეა, რაც ოკითხე.

ოპაპახ (ოკითეს) სპაპატი. ზუგიე მონწილი კრებას სუმი ოკითხე გუხეუ – ზუგიდში მონწილი კრებაზე სამი საკითხი იდგა. *ჭოი. ოკითხე.*

ოპაპაპუ, ოპაპაპირ-ი (ოკითხუ-ს, ოკითხურს) კითხვა, შუასპატი; სპაპატი. კათამ მყარუას ღითმოლოხოვდუ ოკითხუ: *საზუ, 21.03.1930, გვ. 3* – ხალხის კრებაზე ისმებოდა (ჯდებოდა) საკითხი. ახალი რინაში ოკითხუეს სქანდე ბრული იგურუ-უ – ახალი ყოფის საკითხები შენგან ბეერი ისწავლა. *ჭოი. ოკითხე, ოკითხუ.*

ოპაპაპალ-ი (ოკიკონალ/რს) *მიჭ. ენბ. ზე.* კიკონუნს ზნისა – სპაპატი; ვაღა. საქმელი. ყუდეს ოკიკონალიჯგურახო ვაილე მუთუნი? – სახლში რაიმე საკენის (საქმლის) მსგავსი ხომ არ გაქვს რაიმე?

ოპაპაპირ-ი (ოკიკონალ/რს) *მიჭ. ენბ. ზე.* კიკონუნს ზნისა – სპაპატი. კარენს მანგარი ოკიკონალიჯგურათუ – კარებს მაგარი საკეტი ვაუკეთა. ღოგახე არხო ოკიკონალიჯგურათუ: *ს. ცაგ., გვ. 21* – დაამტვრია ყველა საკეტები. *ჭოი. კიკონალი.*

ოპაპაპირ, ოპაპაპირ (ოკიკონალ/რს) სპაპანადა, სარაპაპირი. *იხ. ოკიკონწე; ჭოი. კიკონალი.*

ოპაპაპალ-ი (ოკიკონალ/რს) იგივეა, რაც ოკიკონალი.

ოპაპაპირ (ოკიკონალ/რს) იგივეა, რაც ოკიკონალი, – სპაპანადა. *ჭოი. ლაზ. ოკაპაპუ* სარწველა (*აჭარ. დიალექტ. ლექსი, IV, გვ. 66*).

ოპაპაპირ (ოკიკონალ/რს) იგივეა, რაც ოკიკონალი, – სპაპანადა. *იხ. კიკონალი.*

ოქირალ-ი (ოკირალს) მიჰ. ენებ. მყ. კირუნს ზნისა - შისაპარპი.

ოქირა, ოქირაში (ოკირეს, ოკირემის) სპირამ, სპირამსი; გადავ. ჯოჯოხებით, გენია (მ. ევოტია). იხ. კირი.

ოქირაშუ (ოკირაშუ-ს) მიჰ. ენებ. მყ. ოკირანს ზნისა - ღასაბამლი. ხოჯიქ თქუა: ოკირაშუ ქომიშია ღო ოკირაშუს ქიფშქია: *ა. ყოფშ.*, გვ. 176 - ბარს თქუა: დასაბმელი მიშოევი და დასანოლს ვიშოევი.

ოქირაშუ (ოკირაშუს) სპანანაში. მოღარათეს ოკირაშუა ღო გორეს: *მ. ხუძ.*, გვ. 278 - ნამოვიდენ საკანაფემ და ძებნეს. იხ. კიფი.

ოქანაპაშ (ოქანაპაშს) მიჰ. ენებ. წარს. ოკოკათანს ზნისა - შინაბაროშპი. ოკაშუშუ მუშაქ კათა ათეჯურა ქეჟულაშით გამაღეთ ოკანაპათა: *1 საა.*, *1 გვ.* 20 - მიმოათრო მამამ ხალხი ამის მსგავსი (ანბარი) ქეიფისათის საგანგებოდ მენაკრები (შენაგროვები).

ოქი-1 რთული ზნისწინა (ი-და-კო-: ო- მარტევი ზნისწინა, ქართული ას შესატყვისი; -კო- ნანლაკი) იგივეა, რაც აკო, ეკო, იკო; აღნიშნავს საურთიერთო მოქმედებას: ოკონწყუმა ენის მიტან-მოტანა, - ბეზება; ოკოდგუმა ერთად დადგმა რასაჲ, ერთმანეთთან შეერთებით დადგმა. *შღრ. ღაზ.* ოკო (*ბ. მარ.*).

ოქი-2 იხ. კობა, კორინი, კორინება, - უნდა, სურს... დანერღებით იხ. *ტ. 1, ტაბულა XIII*, გვ. 132-137. სი მისე ოკორქე, სი შიქ-ქოქა? - შენ ვის უნდებარ, შე პირღაჲ (-ღრუქ)? ღორნითქ თემი გაკოხლას, მუჭით სქან გურს ოკორდას: *ა. ყოფშ.*, გვ. 392 - ღმერთმა ისე გაკოცხლოს, როგორც შენს გულს უნდოდეს. გურგინი ოკორდაჲ ქიჯუღგუკორი: *ა. ყოფშ.*, გვ. 49 - გვირგვინი უნდოდა რომ დაედგა.

ოქი-3 ნაწილია უნდა, იხმარება კავშირებითის ფორმასთან: ყუჩა ოკო მიდაბართ - სახლში უნდა წავიდე. ოკო, იკო, ირ კოქი იგურუას, ღიხა ხვაღლე ბუტუქ ოკო ხაქქასია: *ხალხ. სიძრ.*, *1, გვ.* 108 - ოკო, იკო, ყველამ იხნაველოს, მინა მარტო ბუტუმ უნდა თონხოს.

ოქიპანდოლი (ოკიპანდოლის) მიჰ. ენებ. წარს. ოკობანდოლუნს ზნისა - არაშულ-დარაული, დანღარაული. იხ. ბანძილი.

ოქიპანდლა იხ. ბანძილა.

ოქიპორაქსილი (ოკიპორაქსილის) მიჰ. ენებ. წარს. ოკობორაქსუნს ზნისა - მოქარუნხული, მოქაქული; მოქანტული. იხ. ბურაქსუა.

ოქიპორქალი (ოკიპორქალის) მიჰ. ენებ. წარს. ოკობორქალიანს ზნისა - დაღვარქნილი. იხ. ბორქალი.

ოქიპათალი (ოკიპათალის) მიჰ. ენებ. წარს. ოკოკათანს ზნისა - შიბაროქაული, შიპათაული.

ოქიპაშა (ოკიპაშას) იგივეა, რაც აკოკილუა. უკუ-უხამში მატკუმაღე კობრი გაკუტაკაი ღო ოკიპაშაჲ: *ა. ყოფშ.*, გვ. 187 - შეწვერი და მოუხარმავის მჭამელს (ე.ი. შიქეს, ნადირს) კიბლით შეუკარი და დაუტკე.

ოქონ, ოქონ-ღა/ოქონ-ღა გინდ; თუგინდ, თუგინდა: ა) მაცალეკველი კავშირი შერწყმულს და რთულ თანწყობლ ნინადგებებში, სადაც ეს კავშირი მეორდება (ოკონ... ოკონ; ოკონ-ღა... ოკონ-ღა - გინდ... გინდ; თუნდა... თუნდა); ოკონღა თამი თქვი, ოკონღა - თემი - გინდა ასე თქვი, გინდა - ისე. ოკონღა ჭიქე კითხუას ვუყვილექ ღო ოკონღა - დიდ ლახარას: *თ. სახო.*, გვ. 255 - გინდა ნეის ტკივილს მოუკლავარ და გინდა - დიდ ავაღმყოფობას. ბ) რთულ ქვენყობლ ნინადგებებში ეს კავშირი იწყებს დათმობით დამოკიდებულ ნინადგებას: ოკონ ინგურ რდასენ, თემი მართუ ინოხუფინდენც: *მ. სალ.*, გვ. 70 - თუენდ ენგური იყოს, ისე მორევი ყურყუტებს.

ოქონთხაჲ (ოკონთხაჲს) იგივეა, რაც აკონთხაჲ, - ოკონთხაჲ რე ხეწიყევიში: *ა. ყოფშ.*, გვ. 98 - შეჯახება ხელმწიფეების.

ოქონჭირა (ოკონჭირას) იგივეა, რაც აკონჭირა, - რაშიქ ოკიინჭირე ღო ქეშკაასაჲ: *ა. ყოფშ.*, გვ. 94 - რაში ძლიერ შეიმართა და მახატა.

ოქონჭარალი (ოკონჭარალის) მიჰ. ენებ. წარს. ოკოქღარტუნს ზნისა - მოუნსარიგინაული (რაშ).

ოქონჩაშა (ოკონჩაშას) იგივეა, რაც აკონჩაშა, - ოკაარშუ ძალაში დიდი დაჩხირი: *ა. ყოფშ.*, გვ. 47 - დაანთო ძალიან დიდი ცეცხლი.

ოქონჩაშა (ოკონჩაშას) სახელი აკარიტუნს ზნისა - ღარიგინაჲ. არხო ოკვარიტია, - უწუ: *აია.*, *1, 20* - ყველა დავიარევი, - უთხრა.

ოქონჩაშალი (ოკონჩაშალის) მიჰ. ენებ. მყ. კოროქსუნს ზნისა - ღასაშოქალი. ჩქე ჭიქე ვორღით ოკოროქსაღო - ჩვენ ცოტა ვიყავით დასათველად.

ოქონჩაშალი (ოკონჩაშალის) მიჰ. ენებ. წარს. ოკშირუშუქუნს ზნისა - შიბინდუაული. იხ. ოკორუშა.

ოქონჩაშა (ოკონჩაშას) გინდი. ოკორუშას მიღართეს ყუჩა -

შენიშვნებისა წაიღინე სახლში. *იხ. რუმე, რუმუა.*

ოპორმა² (ოკორუმე) სახელი
ოკშირუმე (6) ზნისა - შიპინდობა.

ოპორმა (ოკორქუალას) სახელი
ოკურქენს ზნისა - შიპინდობა; არპარება (ცხენისა). ქივლოხოდ გარძის, *ოკურქე დო მდაროვ ცი: ი. ყოშ, 85 - შუგდა რაშზე, მოუსვა და წაიდა ზეითი. იხ. რქუალა.*

ოპორმა (ოკორქუალას) იგივეა, რაც აკორღვაჟა - სახელი აკორღვაჟა ზნისა - დამლა.

ოპორმა-ი (ოკოსერილ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.*
ოკმისერუანს ზნისა - შიპინდობა.

ოპორმა (ოკოსერუას) 1. სახელი
ოკმისერუანს ზნისა - შიპინდობა; დამლაობა. *ოკასერეს, მითილეს ართ უდაბურ ტყაშა: აა, 1, 23 - დაულამდათ, შვეიდენ ერთ უდაბურ ტყეში. 2. შიპინდობა. ოკოსერუას დორთუე ტყეშა - შელამებისას დაბრუნდა სახლში.*

ოპორმა-ი (ოკოსოფლ/რს) იგივეა, რაც აკოსოფილი.

ოპორმა (ოკოსოფუას) 1. სახელი
ოკოსოფუნს ზნისა - დამლაობა.
კოლორეთი ოკუსოფუ: *ი. ყოშ, 127 - ძალეში დუღეღევი.*

ოპორმა-ი (ოკოქერთხონილ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.* ოკოქერთხონენს ზნისა - დამლაობა. *ი. ცას ოკოქერთხონილი მუნაფაში წვიმი დო კენი გილაშლოკიქ გეთუე: საზუ, 1.05.1931, გვ. 3 - (ცაზე დაფლეთილი ჟურნლის წინ და უკან ზომრებით სიარული დამთავრდა.*

ოპორმა (ოკოლონეს) სპომლო. ოკოლონე - ოლეტელ ჭალადილი გიონწყვალი: *ქს, 1, გვ. 338 - საკოლო - სატალახო იყო ჭალადილი დასაქციე. შირ. კოლონა.*

ოპორმა (ოკოდუმე) სახელი აკოდუმენს ზნისა - ბაღმენა; შიპინდობა. *შირ. ლეშა.*

ოპორმა (ოკომქუალას) სახელი
აკამქენანს ზნისა - შიპინდობა.

ოპორმა-ი (ოკოყალირს) *მიძე. ენებ. წარს.*
ოკოყალუნს ზნისა - ნაპინდობა დ დარბილი.

ოპორმა-ი (ოკოძინელ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.*
ოკოძინანს ზნისა - შიპინდობა; ბაპინდობა.

ოპორმა (ოკოქუალას) სახელი ოკოქუნს ზნისა - დამლა. ბედის ოკოქუნსა დ რე თენა - ბედის დანვა ეს. დიდებუ ბედის ოკოქუნსა: *ქს, 1, გვ. 304 - დიდებს ბედს დაუნვაენ.*

ოპორმა ზგზ. იგივეა, რაც უკახალე, - უკახ. ოკახალე გეთხოზაჟუღესკო, მარა ბომისგ მუთა აქიმინდე: *ქს, 11, გვ. 30 - უკან უნდა დადენებოდენ, მაგრამ ეს ბიჭი ვერაფერს იხამდა.*

ოპორმა-ი (ოკობარქილ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.* ოკობარქელ (6) ზნისა - მდამოღეს. *ქოზორეღეს ოკობარქილი ონანგერი: ი. ყოშ, გვ. 94 - (ზედ) დაადგეს დაბიტილი უნაგირი.*

ოპორმა (ოკუალეს) საქსოვი დაზვის ნაწილი. დაზვას უკან მხარზე ოკუალე კეტი აქეს, რომელსაც თერთმეტ ადგილას აქეს ჩაქრილი ძაფის თავების ჩასადებად (*მსალეობი, ტ. 11, ნაწ. 11, გვ. 219*).

ოპორმა (ოკუალას) სახელი ოკურს ზნისა - შიპინდობა, შიპინდობა.

ოპორმა-ი (ოკუალამის) იგივეა, რაც უკულამი, - უმცროსი. მუამქ ქემიგუე, ოკულამის ასეთი მუთა მოყუნაჟუღე: *აა, 1, გვ. 21 - მამამ შეიტყო, რომ უმცროსს ახლაც არაფერი მოჰყოლია (ფული).*

ოპორმა ზგზ. იგივეა, რაც უკული. ოკული ეტილეს ართ გუალამა: *აა, 1, გვ. 23 - შემდებე ავიდენ ერთ მთაზე.*

ოპორმა-ი (ოკუმარს) იგივეა, რაც ოკუმოლი, ოკუმური, - სპინდობა. *შირ. კუმა.*

ოპორმა (ოკუმე) სპინდობა. სქანი შურს დას ვაკო ოკუმეჟე დო სანთელი: *შ. გორ, გვ. 186 - შენს სულს არასოდეს უნდა საქეველი და სანთელი. თის ქოჯალაჟუღე სანთელი დო ოკუმეჟე: ქს, 1, გვ. 314 - იმას შემოველები სანთელი დო საქეველი. შირ. ძე. ქართ. საქეველი.*

ოპორმა-ი (ოკუმოლ/რს) იგივეა, რაც ოკუმარი, - სპინდობა. მუაცეცხლი რომ ინთედა ისეთ სახლს (ქუნანს), გადართვისას ზეით საქეველებს (ოკუმოლს) უტოვებენ. *შირ. ოკუმარი, ოკუმური.*

ოპორმა-ი (ოკუმურს) იგივეა, რაც ოკუმარი, ოკუმოლ'ი.

ოპორმა (ოკუნტამეს) უმცროსი. ოკუნტამე მარა უმოკლესი გზა. *შირ. კუნტა; უკუნტამი.*

ოპორმა-ი (ოკურთხალ/რს) *მიძე. ენებ. ძე.*
კურთხანს ზნისა - სპინდობა. *იხ. კურთხა.*

ოპორმა (ოკურჩხანეს) ფხისი მხარე, - ფხისთი. ათენა მუჭო მუს ათუჯანულე ოკურჩხანე მან, თემ მორღე ჟე წანამა: *შ. ზუბ, 173 - ეს როგორც მას ენა ფხითი, ისე გაზარდა ოც წლამდე. ოკურჩხანეშე ზგზ. ბაღანა უჯანულე ოკურჩხანეშე - ბაგენი ფხითი (ფხების მხარეს) ეწინა. შირ. კუხა.*

ოქცხანანი (ოკუჩხანეს) *იხ. ოკუჩხანე.*

ოქცხანი (ოკუჩხეს) საქსოვი დაზვის ნაწილი, - საფხეხე (*მასალები, ტ. II, ნაწ. II, გვ. 219*). ნიჩაბის მსგავსი იარაღი. მოქსოვილ ფარჩას სამოთხვეგრ გარეცხავენ და ოკუჩხეთი სცემენ (*მასალები, ტ. III, ნაწ. I, გვ. 240*).

ოქცხანნი (ოკუჩხენს) იგივეა, რაც **ოკუჩხანე**.

ოქცხანური (ოკუჩხურს) 1. საფხეხე, - რაც ფსონიხის დღისათვისნაა დაწინაშეული. ოკუჩხურთი *ზნწ.* საფხეხოდ. *შირ. კერძა, 2. იხ. ორბოზხო.*

ოქცჰალნი (ოკუჰალს) *მიძღ. ნებძ. მყ. კუჰუნს* ზნისა - 'და'საბმანი. არძო ხვირფი ოკუჰალი რე - ყველა ხერელი დასაგმანი.

ოქჰან (ოკუჰას) *იხ. ოყუჰა, ოყუჰა.*

ოქჰანუმი *იხ. ოკირუე*, - დასაბმელი.

ოქ/ოქუ/ოქუ (ოქს, ოქუს/ოქუს, ოქეს) *მიძღ. ნებძ. მყ. ურს* ზნისა - საბალი. *შირ. ულა.*

ოქაბე (ოლაგეს) იგივეა, რაც **ალაბე**, - დოგაზე ბადასასკელი (ბადასაბიჯი) აღბილი; შინაბარი (*ქ. ჭარ.*). გოფოს ჩქიმი სქუა ცხენს ორულუანდუ დო წე ოლაბე შა ეგენართინა: *ბაღს. სიბრ., I, გვ. 32* - შარშან ჩქიმი შვილი ცხენს არბენინბადო და ნელს ალაბევე გურ გადადოს. *შირ. იმერ. ალაბე* გადასაბიჯი (*ქ. ჭარ.*).

ოქაბენანი (ოლაგენეს) საბაბეკრი. *ოლაგენე* დისა საქვეერე მინა.

ოქაბინე (ოლაგინეს) იგივეა, რაც **ალაბინე**, - ოდნაპ ბრძელი, ნაბრძელაბული.

ოქაბასონი (ოლაბასონს) საბაბეკრი. იგივეა, რაც **ალაბასონი**, - აღბილი, სადაც აბასინიბი დზნა (*ქ. ცხად., ტომიზ., გვ. 65*).

ოქანი (ოლანს) 1. იგივეა, რაც **გინიშ ბუდე**, ოსარე, - ბუდე, რომელშიც იმამოქება ნაყოფი დღის მუცელში და რომელიც მამაბის (მამობარობის) შამცხა ბარამთ გამომდის. ჩხოუქ ოლანი ვაჰკომასია, ვარა ჰვალას მოიყოთანსია - ძროხამ ოლანი (მომყოლი) არ შეტყმოსო, თორუ ნველს დაკარგესო... ვარენო ჩხოუქ ოლანი ქალასქედღა, თქუნა: „ჩნა მუშით ქალაყორდღ დო, ოქუეუდა, მინელენჩა“: *ვახუე, 26.05.1931, გვ. 4* - თუ ძროხას ოლანი (შე) დაარება (მუცელში), იტყვიან: „ის თავისი ჩალაბეა და, თუ შეტყმა, მინელესო“. 2. ბანი. ოლანი დიდი უდე - განი დიდი აქეს.

ოქანდარი (ოლანდარს) *მიძღ. ნებძ. მყ.* ან დუნს ზნისა - 'ბასალანდარი, რაც უნდა ბიბლანდოს (*მაგ., კვერცხი*).

ოქარი (ოლარს) ოლარი.

ოქარი ნინა (ოლარა ნინას) ბრძელი ვნა. *იხ. ლარაფა ნინაში. შირ. ოლარი.*

ოქარისაში (ოლარათაშეს) იგივეა, რაც **ელართაშე**, - აბრამუშის აბაფის აბრისათანი (აბრისაბევი) აბრამუშის შინის პარაიდან.

ოქარისანი (ოლარჭათას) უსნორმასნორო.

ოქასტრი (ოლასტრეს) სახელი ლასტრანს ზნისა - სასუსანი.

ოქაშარი (ოლაფარეს) ლაშარი. ...ბუნდერი ცუდეში ოლაფარეში იტურუნდუ (ტურაფუნდუ): *ბაღს. სიბრ., I, გვ. 131* - ბუნდერი სახლის ლაფაროდან სწავლობდო. *იხ. ლაფარე.*

ოქასტარი (ოლაფარას) *მიძღ. ნებძ. მყ.* ლაბაფუნს ზნისა - სათამაშო. ნოდე აბიჯი ვიტი მინდორი ოლაბაფარი: *მ. ხუს., გვ. 269* - ჰქონია ერთი კარგი მინდორი სათამაშო.

ოქასტინაშალი (ოლაფაფინაშალს) *მიძღ. ნებძ. მყ.* ოლაბაფინუნს ზნისა - სათამაშაბელი. შუთ ქორე ჩონგური, გიტარი, ხე ოლაბაფინუნს დღეს, არძას ქედგორგურუნქია: *მ. ხუს., გვ. 196, 12* - რაც კი არის ჩონგური, გიტარი, ხელის საკრავები (სათამაშოები), ყველას დგასანელიო. *იხ. ლაფაფინი.*

ოქაბეკრი, **ოქაბეკრი** (ოლაბეკარი/ტრეს) იგივეა, რაც **ალაბეკთირე**, - სახლის გვერდითი აღბილი, სადაც სახურაბიდან ნიმიხს ნაშთიბი ჩამოდის, - საწაბეშალი. თოლში ფიჭუ მაფუ ოლაბეკთირე - თვალის ქუთუთი მაქეს სწვეთელა. *იხ. ოქაბეკურეში. შირ. ჰვეთი.*

ოქე (ოქეს) დომის თაბათაბის საშრობი ლასტი (*ქ. ჭარ.*). თხლის ნქელებისაგან იყო დანწული. ზომა: სიგრძე - 100 სმ., სიმაღლე - 40 სმ. კერის თავზე ჩამოსაკიდებლად უკეთებდენ ვაზის (ტოტის) სახელურს (*მასალები, ტ. IV, ნაწ. II, გვ. 145*). *შირ. ლაზ.* თველ მონწული გოდორი, რომელსაც დებენ სხვენზე (ოქხონი) ნედლი სიმინდის ტაროების ჩასაწყობად მალე გამობრისათვის (*ნ. მარი*).

ოქე (ოქეს) სიბრძე (*დ. ვიფია*).

ოქე *ზნწ.* ბეპრდით. სიდე მოჭყუეუ დასუნუთენ, თექ ოლე ქულაბოზუნეთ: *მ. ხუს., გვ. 18* - სადაც პატარაღს დასეამთ, იქ გვერდით დამაჯინეთ. ოლაფუნა ოლე - მიკყევიან გვერდით. ხეხუ ოლე ქალექეჭვართი: *შ. გურ., გვ. 158* - ხელუკა გვერდით დაიდეთ (ლამაზად).

ოქე (ოლაბეს) აღბილი, სადაც ლეპი (მინა ერთგვარი) მოიპოვება (*ქ. ცხად., ტომიზ., გვ. 62-63*).

ოლეკა (ოლეკეს) ადგილი, სადაც ლეკია (ვლამია), - სალქაჟ. შერ. ოლეკეში.

ოლეკაბ-ი¹ (ოლეკეგის) მოგან. ლაპარტიანი. იხ. ლაკარტი, მაკარტი, ლეკიშ კეტი (ა. მყ.).

ოლეკაბ-ი² (ოლეკეგის) იგივეა, რაც ოლეკე ენტი, - ოლეს ჯოხი. უპაბით ნყლის მოსატანი ჯოხი (კ. ჯარ.). ოლეკი ბასასროგად ჩაყრილი ღობის თავთავის გადასაბრუნებელი ჯოხი. იგი ნინა ოლეკეტი ს ვაზნარითინენა - მის ენას ოლეს ჯოხი ვერ გადაბრუნებს.

ოლეკაში (ოლეკეგის) იგივეა, რაც ოლეკე, - ულამიანი ადგილი (პ. ცხად. ტოპონ. გვ. 63). ლურჯი მინის (ლეკის) ამოსალვაი ადგილი. იხ. ლეკი.

ოლენკანდარი (ოლეკანდარს) მომცრო კატარღა. ოლეკანდარიში მაკეთებელს ურუმე გუპკვირდა - მომცრო კატარღის გამკეთებელს ურემი გაუკვირდაო (ანდახა). შერ. ოლეკანდარი.

ოლენკაში (ოლენკაშის) ტლაპი; წუშა; წყლიანი ტლახითი სავსე მხარილი (გუშა), რომელშიც ღორები, კამჩაგები წეპიანს (სიცხეში). ლეკი ოლეკეშის ოლენკაშს - ღორი ტლაპოში (წყლიანი ტლახი) ნუშალაობს.

ოლეკა (ოლეკეს) საბატლასო ადგილი. ოკოლზე - ოლეკე 'დ ჭალადიდი ვიწროწყალი: ქხს, I, გვ. 338 - საკოლო - სატლახი იყო ჭალადიდი დასატევი.

ოლენკანდარი (ოლეკანდარს) იგივეა, რაც ოლეკანდარი. ოლეკანდარს გეოგოზი დო შედეფუნდი მა შქა ზღვას: შ. გურ. გვ. 152 - გემზე ვიჯექი და მიცურავდი მე შუა ზღვაში.

ოლეკი (ოლეკის) იგივეა, რაც ოლე, - ღობის თავთავის სახმობი (მასღლები, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 244).

ოლეკი (ოლეკეს) ბასასვალე. შიშინარობის დროს ასეთი გზა იკვებოდა ქვითკირის კედლით და უკეთებოდა მცირე გასასვლელი მუხის კარებით (გ. ვლიაჟა). შერ. ოლეკ.

ოლეკანტი (ოლეკენტის) ოლეკი (იხ.) ღობის თავთავის გადასაბრუნებელი ჯოხი. შერ. ოლეკატი.

ოლესახუნე (ოლეხახუნეს) მიმართვის ფორმა, მნიშვნელობა გაურკვეველია. შიშ, ოლესახუნე, სტოლი ქოლენოწყუთი დო კორ ქოლახუნე: ქხს, I, გვ. 180 - შიშ, ოლესახუნე, მაიდა დავანყოთ და კაცი დასვი. [შვილღა ვივარაუდოთ: ოლე-ხახუნე - *ოლე-ქახუნე (ასიმილაციით) - გვერდით გადასვი].

ოლეკაში (ოლეკეგის) მიშ. ენებ. მყ. ლი/გ მენს ზმინსა - საბრძოლო.

ოლეკი (ოლეკის) მომავალი. შერ. ლერი, ულერი.

ოლენკაშე (ოლენკაშეს) საფლოში. იხ. ოლენკეში.

ოლენკაშე (ოლენკეგის) იგივეა, რაც ოლენკეშე, - ლაში; სალაშაო, ტლაპი. კერქ წყუ: ...არი ოლენკეშე ქემოლენტუნია: მ. ხუბ. გვ. 170 - კერატმა უთხარ: ...ერთი ტლაპოში მაშრუბალავო. შერ. ლენკაყო.

ოლენკაში (ოლენკეგის) იგივეა, რაც ოლენკეშე, ოლენკეშე, - საფლოში ტლაპი, ტლაპი.

ოლენკაშე (ოლენკეგის) იგივეა, რაც ოლენკეშე, ოლენკეშე. შერ. ტოპონ. ოლენკეშეში.

ოლე, ოლე, ოლე (ოლეჟ, ოლეჟ, ოლეჟ) იხ. ოლე - მიშ. ენებ. მყ. სავალი. ინა წანამოწანაში ოლეჟ სათის მეურს: მ. ხუბ. გვ. 32 - ის ნელნადში სავლს საათში მიდის. მიდართ სვალე გვერდი დლაში ოლეჟ: ა. ცაგ. გვ. 47 - ნავიდა მარტო ნახვეარი დღის სავლი.

ოლეკი (ოლეკის) იგივეა, რაც ოლეკე - სავალი; სამგზარო. ოლეკი კარი ნასასვლელი კარი; ვადჟ. სკვილირს ვა. თქქ ქუდეღახე დო ოლეკე კარე ქიმკოლართუ - ის ავად გახდა და სკვილირს ვაზს მიადგა.

ოლეკაშე (ოლეკეგის) შიშ, ოლეკე კულა რე, თენა მისეთი) ვეშაშენი, თელე დურა რე: კ. სამუშ. ქხს, გვ. 30 - შიშ, ნასვლის კულა (სასმისა), ამაჟ ვინც ვერ გამოცლის, ცოცხალ-მკედარია. ნასვლის კულა, - მზადდებოდა ბზისგან, ჰქონდა ჩიბუხის ფორმა და თავდახმული იყო; ჰქონდა თითის სიმსო ტარი, საიდნაც უნდა ჩეცხათი და შემდეგ გამოენრუპათ ლერო. კულას გრძელ და ვინოტულიან სურასაც უმახდენ, მაგრამ იგი პირველის სახელია (კ. სამუშ. ქხს, გვ. 30).

ოლეკი (ოლეკეს) ტოპონ. გადასასვლელი ადგილი სავერდელს მთებში (პ. ვირტია). შერ. ოლეკე.

ოლეკი (ოლეკეს) იხ. ოლეკე.

ოლეკე (ოლეკეს) იხ. ოლეკე.

ოლატი (ოლატირეს) სავალი; გამოსაცვლელი, შიშინაცვლი, შიშინაცვლი. ოლატირე ცხენი შემცვლელი ცხენი. შერ. მათირე.

ოლატი (ოლატირეს) ორი-სამი წლის ფური საქონელი, რომელიც შიშინაცვა დაბაჟავს, - დასაბაჟავალი.

ოლატი (ოლატი) სარბო (გ. ვლიაჟა).

ოლატი (ოლატირეს) მიშ. ენებ. მყ. ამატენს ზმინსა - 'ბასასვლოვანი, 'დასაბაჟავალი. შერ. მანტი.

ოლატი (ოლატირეს) ჩაბარი (გ. ვლიაჟა).

ომანე (ომანეს) ბუნაბი, სორი. ღოფხვილით ართ იღასა მუჭით მუწქევი ომანეს : მასლ.. გვ. 84 - დაეამწყდით ერთ ადგილას, როგორც მარეი სოროში. თეგი ომანე შა გემითიიფონუ : ა. ცაბ., გვ. 32 - იქ ბუნაგში შეიყვანა. შორ. იმერ. ომანო სორო, სამალავი (ჯ. ძვ.).

ომარბუალე (ომარბუალეს) სამგლოვიარო; მგლოვიარო. ომარბუალეთ ქვლიტალენა - მგლოვიარედ დატოვებენ.

ომარბაშე (ომარბაშეს) სამარბაშე. შორ. მართალი.

ომარკინდაშე (ომარკინდაშის) ზოლო. ორი ნლის მამალი ცხენი (მასალეტი, ტ. I, ნაწ. I, გვ. 224).

ომარულ-ი (ომარულ/რს) უმარული. ომარული ქოშუას: ქსს. I, გვ. 97 - უმარული მენა. ძღაბი, ომარული მუს გოხვარუ, ლაფში ჭითათ იღაფენი - გოგო. უმარული რას გიმუელის, ტური ნითად რომ შეიღებო.

ომარბებანე (ომარბებანეს) მარბებანე მხარე. ომარბებანეშე ზაზ. მარჯვნივ. ომარბებანეშე ვიზე დალ მეურს - მარჯვნივ პატარა დლეუ მიდის. შორ. მარბებანი.

ომასქარი (ომასქარეს) ქობნ. ადგილი, სადაც მასქარი (იხ.) ქრის (ა. ცაბ., ძეგ., გვ. 103).

ომალურე (ომალურეს) სასიკადლო, უწყვეტი, თაბანანნიკული, სულ. მუამბერდ თქვანი ცურე, ომალურე კიფინირდ? : ქსს. I, გვ. 191 - რამბავი იყო თქვენს მხარეს, სულ (სასიკვილოდ) ყვიროდა რომ იყო? ომალურეთ ზხზ. სასიკვილოდ, თავგანწირვით, უწყვეტად. ოჭოფგ, მოუნჭგ დო გიამშეე ომალურეთ : შ. ხუძ., გვ. 228 - დაიჭირა, ურტყა და ურტყა უწყვეტად. შორ. ღურა; მალურე.

ომასალე (ომასალეს) სასამხანაბო. იხ. მასალე.

ომბალ-ი (ომბალს) მოტან. ომბალო. იხ. ომბალე.

ომბალე, ომბალე (ომბალეს) მოტან. ომბალო (ა. მავ.).

ომბარალ-ი (ომბარალს) მიძე. ენებ. მკ. ბარუნს ზმინსა - 'ბასაბარნი.

ომბარამი (ომბარამის) იხ. ომბარალე, - საბარამი.

ომბოლი (ომბოლის) ომბოლი. ქოჭოფე ართი ომბოლი : ა. ცაბ., გვ. 1 - ყოფილა ერთი ობოლი. ომბოლიში კვერო გვიანო გეთიიჭუნია : ა. ყოფ., გვ. 180 - ობლის კვერი გვიან გამოცხებო.

ომბოლი (ომბოლიაქ) კინ. ომბოლი (ომბოლა). ომბოლიაქ ბრელი ენდურე თე ცირას : შ. ხუძ., გვ. 54 - ობოლია ბევრი ემდურა ამ გოგოს.

ომბოლი მუს-ი (ომბოლი მუსის) მოტან. მასვალნი. იხ. დურდენი, მუსი, ომბოლი ბეგარი (ა. მავ.).

ომბოლი ძებარე (ომბოლი ძებარეს) მოტან. იგივეა, რაც ომბოლი მუსი (ა. მავ.) - მასვალნი.

ომბოლი (ომბოლიეფ-ს) ომბალი. ჩქეგი ომბოლიეფი ომბოლიეფი ოსქელადორე : ყაზაყ., 16.07.1930, გვ. 4 - ჩემი ობლების სარჩენი. შორ. ომბოლი.

ომბალ სხულ-ი (ომბალ სხულ/რს) სამამისო მსხალი.

ომინჯე, ომინჯალ-ი (ომინჯეს, ომინჯელ/რს) მიძე. ენებ. მკ. მინჯენს ზმინსა - საატარმონ, საატარმინაპალი.

ომირსა (ომირსეს) სამირსო. ომირსე დევი სამირსო ღორი, - საგანგებოდ გასუქებული ღორი, რომელსაც ჰკლავდნენ მირსობა დღეს (ა. მავ., გვ. 301). იხ. მირსობა.

ომიშორ-ი (ომიშორს) იგივეა, რაც ომიშორი. ომიშორი ძაფი საქსოვი ძაფი (მასალეტი, ტ. II, ნაწ. II, გვ. 218). შორ. ორმული.

ომორბუალ-ი (ომორბუალს) სამგლოვიარო.

ომორბუალე (ომორბუალეს) იგივეა, რაც ომორბუალი, - მგლოვიარო; სამგლოვიარო. ომორბუალე ოფორეთათ თიში : შ. ხუძ., გვ. 150 - მგლოვიარედ ვართო მისი. ომორბუალეთ რინა მგლოვიარედ ყოფნა. დიარამა ვამაყინე - ქორნილიმ ვერ ნავალ მგლოვიარედ ვარ. ომორბუალეთ მიმახუნა მგლოვიარედ ვდომბა. მუ აღიარუაფუ, ომორბუალეთ მიმახუნე თიშიმახუნე ოფორი ოსურს! - რა ექორნილიბა, მგლოვიარედ რომ ზის (შენით) ისეთი ქალს. ომორბუალეთ თუმა სამგლოვიარო თმა. ომორბუალეთ თუმაშე მოყფოთამა სამგლოვიარო თისის მოჭრა (ჩამოგდება). წესი იყო: გარდაცვალებიდან მეორმოცედ დღეს გარდაცვლილის შვილი (ძმა...) წინასწარ შირქეულ შირქენებს, არანათესაეს, მოაჭრეინებდა თმას და ამის შემდეგ შეიძლებოდა თმის გაკრეჭა, პირის გაპარსვა. ის, თმის მომჭრელი, ითვლებოდა აბოღობლად. შორ. ჩაფორი.

ომორბუალ-ი (ომორბუალ/რს, ომორბუალეს) მიძე. ენებ. მკ. მორბუნს ზმინსა - 'ბასაზარ-დელი; მონზარნი. შორ. მორბუ; მარდაშე.

ომორბუალ-ი (ომორბუალ/რს) მიძე. ენებ. მკ. მორბუნს ზმინსა - 'ბამონსადელი.

ომორბი (ომორბის) იხ. ომიშორი, - სახალაო (ა. ქაა.); სახალაო ძაფი, უფრო მსხვილი ჰიდრე ორმული (მასალეტი, ტ. II, ნაწ. II, გვ. 216). შორ. შევლია თუხილი ფომფულედ დართული. იხ. ორმული (ძაფი), კუმოხილი (მასალეტი, ტ. II, ნაწ. II, გვ. 227). საქსოვი ძაფს

ომონის უძველესი, საქსელის - ორმუხალს (იხილ. გვ. 224).

ომონის (ომონის) მონაშენი (ომონის) მონაშენი; საბატარაძო რამ.

ომბა (ომბას) სარტყლავზე გადაშლილი დირა, - მთავან, რომელზედაც დარღვენილია ციცი (იხ.), სანთა (იხ.), ლურაღი (კავთუთი), - მთელი სახარაპი. ყუღაში ნაშუ ხუჯი მეტი რეტი, თურეზე გიდიდელე-ღუ ომბა : კიდრი ქორღუ-და, კიდრიღე, ოლანი ქორღუ-და, ოლანიშე - სახლის რომელი მხარე იყო მეტი, იქითკენ ჩამოიდებოდა ომბა (დირე, თავზე): ნინა მხარე (მკერდი) თუ იყო, ნინა მხარეს (მკერდიდან), გვერდითი თუ იყო, გვერდიდან. შირ. ქე. იმერ. ომბე დირე (ა. დღ.).

ომონძე (ომონძე) ტომი. სანაძე. შირ. მუნჩქე. ტომი. ომონძე (ა. ცხად., ტომი., გვ. 65).

ომონი (← ცომონი; ცომონი) მოქან. ტაქაშლი (ა. ბე.).

ომონის (ომონის) მიმე. ენებ. მე. მუშენს ზნისა - სამუშაო; დანამუშავებული. ასე ომონის მიმე, აბარ, ჩქინი ლაფარას: ა. სამეშ., ქხს, გვ. 164 - ახლა სამუშაო ყრია, ავერ, ჩვენს ლაფარაში.

ონ/ონი ზღვ. მამინ. გამოიყენება მისამანი სიტყვად რთული ქვეყნობილი ნინადადების მთავარში. დღეი ქითოღე, ონ გუჯიკეს: მ. ხუბ., გვ. 120 - თავი (რომ) შდო, მამინ ხელი ჰკრეს (უჯიკეს). მუღაკიშე ქელუღე გურას, ონ გურაქ გუჯე ასე ხუჯი: მ. ხუბ., გვ. 242 - რალაც (კი) ჩაუვარდა ტურას, მამინ ტურამ ჩხუბი დაუწყო ახლა. ძღაბი მიდგონდო ლო ჟუნს ი კოს თუქ, ონ ძღაბიქ ბიშეთ ქიყუ: მ. ხუბ., გვ. 143 - გოგო წაყვანა და ჰყავს იმ კაცს იქ, მამინ გოგო ფეხშიშედ შეიქა.

ონ-ი ტომობილი. - გამოხატავს კრებულს; ფუნქციით ქართული ნარ-ის შესატყვისა. აღნიშნავს: ა) ადგილს, სადაც ესა თუ ის მცენარე უხვად ხარობს: ცხიბურ-ონი (შირ. ცხიბური) რეხილნარი; ბუღ-ონი ბაღნარი (შირ. ბული ბაღი); თხუღ-ონი მურყნარი (შირ. თხუღ თხმელა, მურყანი); ჯალ-ონი ადგილი, სადაც ბევრი ხეა (შირ. ჯალ/ჯაღ ხე); ქვერჩხ-ონი ბევნარი (შირ. ქვერჩხი ავაგი). ბ) ადგილს, სადაც ბევრი ქვა-ქვიშა: ქუაღ-ონი ქვიანი ადგილი (შირ. ქუაღ/ქუაღ ქვი); ქვიშ-ონი ქვიშარი (შირ. ქვიშა ქვიშა). შირ. ლაზ. ონ-ი: ჯუშ-ონი მარილიანი (ეტიმოლო., გვ. 35).

ონი იგივეა, რაც ონ-ი, ოლონდას აქვს მუსტანტევილი ფუნქცია. ონი და ონა ერთმანეთს ენაცვლებიან. ნეძ-ონა და ნეძ-ონი ნიგუნარი (შირ. ნეძი კაკალი, ნიგოზი); ნუშ-ონი და ნუშ-ონა ნაძენარი (შირ. ნუშე ნავი).

ონაგერი, ონაგერი, ონაგერი (ონაგერი, ონაგერი) უნაგერი. ეფერი ონაგერი ქიშია: მ. ხუბ., გვ. 49 - ისეთი უნაგერი იმეფე. კორის ცხენმა ვამარებულ ონაგერს ცხენდუა: ხალხ. სიბრ., I, გვ. 75 - კაცი ცხენს ვერ მოერიოო და უნაგირს ტეხაო. ვარჩხელე გერღეუ ონაგერი: ა. სამეშ., ქხს, გვ. 133 - ვერცხლს დაგადამ უნაგირად.

ონაგირი (ონაგირი) მიმე. ენებ. მე. ეკინორქ ონაგირუშა მიდართუა დო ტყეში ქილიტუა - კვერნა სანადიროდ ნავიდა და ტყავი დეტოლა. დემქი მიდართუ ონაგირუშა: ა. ცხად., გვ. 36 - დევი ნავიდა სანადიროდ. იხ. ნადირუა. შირ. ოტყალუშა.

ონაგირი იგივეა, რაც ონაგერი. ცხენცე ვა მერუალო ონაგერი ცხენდუა: ი. ყოფშ., გვ. 177 - ცხენს ვერ მოერიოო და უნაგირს ტეხაო.

ონაგირამი (ონაგირამს) უნაგირანი. მუში რამი ონაგირამო ქუშკიკირუ: მ. ხუბ., გვ. 32 - მისი რამი უნაგირიანად მიიბა უკან.

ონარღე (ონარღე) მიმე. ენებ. მე. ნარღენს ზნისა - სანადვლავი. შირ. ნარღე.

ონასხუ (ონასხუს) მიმე. ენებ. მე. ნაცხუნს ზნისა - სარტყალი.

ონასხალი (ონასხალი) მიმე. ენებ. მე. ნაცხუნს ზნისა - სარტყალი.

ონაბე (ონაბე) მოქან. ომბალო. შირ. ომბაღე, ვა მითასე ონაბე: ი. ყოფშ., გვ. 131 - არ დამითესასე ომბალო.

ონბარე (ონბარეს) იგივეა, რაც ონბარეში, ონბარეში, - მიმე. ენებ. მე. ნბარუნს ზნისა - სანადვლი. ოტყალდრე ვაჩაღებე, ონბარეში ხუშინდენც: მასალ., გვ. 62 - სამჭედლო ვაჩაღებულა, საბერეული მქინავს.

ონბოლი ონ. ომბოლი. ბრელი მიბირე ბოლოს ონბოლი: ა. სამეშ., ქართ. უგა., გვ. 119 - ბევრი მინახავს ბოლოს ობოლი.

ონბარალი (ონბარალი) იგივეა, რაც ონბარალი, - სანადვლი. დღეი მავუ ონბარალი: ი. ყოფშ., გვ. 167 - თავი მყავს სატირალი. მხევაში დურელი ადგილი ონბარალი რენია: თ. სახო., გვ. 264 - სხვისი მკედარი ადგილი სატირელი არსო.

ონბარე (ონბარეს) იგივეა, რაც ონბარე, ტირილი; სანადვლი. ვადატ. საგლოვიცა გიორე ონბარე დღას: ქხს, I, გვ. 166 - ცა ადგას სატირალ დღეს. თე კათა ონბარეშა ხოლო ვემეურს? - ეს ხალხი ტირილი ხომ არ მიღის?

ონბარული (ონბარული) იგივეა, რაც ონბარალი. ომბარული, ონბარული,

ონკაუზი (ონკე'ვის) ქალწ. შორ. კელი კალი (ა. ყოფშ.).

ონკირე (ონკირეს) საპირი. პარონი მოზილასეს დო ქინზოხუნეს ონკირეს - პარონი მოვიშალეს და (ქე) ჩავესეს საკირეში.

ონკირეში (ონკირეშის) იგივეა, რაც ონკირე.

ონკორალ-ი (ონკორალს) მიჰლ. ენებ. მკ. ნკორუნს, ინკორს ზმნათა - საცოხნი. ონკორალი არღელი ნაბლახევი, მაძლარი საქორლის ერთად თავმოყრის ადგილი დასახელებლად და საცოხნი.

ონკორამე (ონკორამეს) ყზის ნანილი, სადაც ცოხნა (ნკორუა) ხდება, - საცოხნი.

ონკ- იგივეა, რაც ანო-, ენო-, ინო-.

ონკოშა ულა (ონკოშა ულას) წმითი-ი (სანთით) სათეპაოლ ნასკლა. შორ. ნოთე.

ონკოშ, ონკოშ (ონკოშე-ს) ბეანია; დასაპარ- ბავი ადგილი, - ჰეოჰოხეთი (მ. კორეა).

ონკებუ-ი (ონკებულ/რს) მიჰლ. ენებ. მკ. ონკებუ (ნ), ონკინუანს ზმნათა - 1. 'ბა'საქცევი; 2. მოსაქცევილი (ცეცხლის).

ონკაპ (ონკაპს) [რუხ. ხიდა არაქაი]. ონკაპში ოფუნაფალი მაოლი - არყის გამოსახდელი ქარხანა.

ონკაშე (ონკაშეს) იხ. ონკოლე, - ჰეირკვალი (დ. ფოია).

ონკოლე (ონკოლეს), ონკო (ონკოს) საზარდული. არის შელოცვა: ოტოე ბოტოე, შერი ონკოტოე - ოტოე ბოტოე, სული განუტევე.

ონკაშე (ონკაშეს) იგივეა, რაც ონკოლეაშე.

ონკაოლაშე (ონკაოლაშეს), ონკაოლაშე-ი (ონკაოლაშის) ლაფი; ტალხსინი ადგილი; ტლაპო. ლევი მუშა გოკონ, თიშა ბონი, იმენ ონკოლეაშეს ქენიზორუნია: ხალხ, სიბრ., I, გვ. 148 - ლორი რამდენიც გინდა, იმდენი ბანე, მიწე ტალახში ჩანებუაო.

ონკაოლაშე-ი (ონკაოლაშესის) იგივეა, რაც ონკოლეაშე, - ტალხსი, ნოყა, ნოყო (ა. ჟარ). შორ. ნკოლეა.

ონკაოლა (ონკაოლეს) საპირი (დ. ფოია); ბეიო, ჰეილი; ღრუ მიწინარეში, სადაც ბუღოგს ბეირი თეპეი (ა. ჟარ). თეპეის საპირში (დ. ფოია).

ონკარე (ონკარეს) შამი (ი. ყოფშ.). ონკარე ღიზა ჭაობიანი მიწა. ქუთუმიშე გოლოფა, ჩეინიწკეშა ონკარე - ქუთისისკენ გავლავა, ჩენთან ჭაობი. ჭეიგეპი ადგიოს ონკარეს უბახუნა - ჭაობიან ადგილს ონკარეს ეძახიან.

ონკარეშე (ონკარეშეს) მოქან. წყლის მრავალპარლავა. იხ. ტყაშ ლეზი (ა. მყ.).

ონკარი (ონკარეს) ტაობ. ლელე ს. ახუთი (ჩხორონეს რაიონი).

ონკე (ონკეს) იგივეა, რაც არკეანი, - აკპანი. მიწინარეში ონკეს ეშმაკეფ ხოლო უკანწუნა: ხალხ, სიბრ., I, გვ. 86 - მიდრის საკეშის ეშმაკეტი აქანებენ (არწევენ). ონკეს-კოლეშა აკეის მიღვა ერთმანეთთან. გადუტ. ქალკეთის აკეანში დანიშნა (ს. მაკალ, გვ. 260). ონკესე კანწაფი აკეის რწევა. შორ. კოლონწი; ლაზ. ონკელი აკეანი (აჟარ. დიალექტ. ლეკსკ., IV, გვ. 66).

ონკეშე (ონკეშეს) რღეპეადი; დასაქცევი. ონკეშეში ღიზა მიწა, რომელიც ირღევეა, - რღევეადია.

ონკეშაში, ონკეშაში (ონკეშაშის) 1. ჭაობიანი ადგილი, სადაც ყველაფერი იძირება. 2. საყვინთაში, ღრმა ადგილი მიწინარეში. იხ. 'წყვირთა.

ონკეშა-ი (ონკეშა-ის) მიჰლ. ენებ. მკ. ნწყუნს ზმნისა - ბასახსნელი, დასაშელი, დასახსნელი. შორ. ნწყუმა.

ონკეშე (ონკეშეს) მიჰლ. ენებ. მკ. ნწყუნს ზმნისა - ჩაქცეული ადგილი; დასაქცევი. ეთი ონწყუნ სათურქოსუ; ქსს, I, გვ. 279 - იმ დასაქცევი სათათრეთში.

ონკეშა-ი (ონკეშა-ის) მიჰლ. ენებ. მკ. ონკეანს ზმნისა - სასარეში; სასური (წასსელელად). იხ. ნუუაფა.

ონკი (ონკის) ვინო (დ. ფოია).

ონკაშე (ონკაშეს) ბასახადნი (კეიცი); მამალი ცხენი სამწამდე (მასალეხი, ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 224).

-ონკი-ნეხ იხ. -ანჯ, -ინჯ (დ. თოფურ., -ენჯ, გვ. 241).

ონკაშე-ი (ონკაშესის) მალღარი. შორ. ოჯალეში.

ონკარაშე (ონკარაშეს) მიჰლ. ენებ. მკ. ონკარეანს ზმნისა - ბასაბრაბეპელი, ბასალიზინაბეპელი. დორთეს ნდემიშ ონკარაშეშა - დაბრუნდენ დევის გასაბრაზებლად. იხ. ნკარაფა.

ონკარე არღელ-ი (ონკარე არღელს) ხალხის შესაყარი ადგილი. შორ. ჯარი, ჯარუა.

ონკარე-ი (ონკარეს) მიჰლ. ენებ. მკ. ანკარეს ზმნისა - საპეპო. შეგი მუ რლოლი ონკარული? - შეტი რა გიქენი გასავერებელი. იხ. ნკარეფა.

ონკაშე (ონკაშეს) იგივეა, რაც ონკეშეა.

ონკარა-ი (ონკარას) მიჰლ. ენებ. მკ. ონკარეს ზმნისა - საწოლი. იხ. ონკარე.

ონკარეში (ონკარეშის) იგივეა, რაც ონკარეში.

ონკლორუ (ონკლორუს) მიჰლ. ენტ. ზე.
 ინკირუუ (ნ) ზმნისა - დსასნოლი. მუშ
 ონკირუ რენ თექ, ლეკური მიკუებ: *შ. ზუძ.*,
 უკ. 190 - თავისი სანოლი რომ არის, იქ ზნალი
 ეფიდა. მუშ ონკირუ ს თხოლო ეფმა
 გულა ქივილაღუ: *ი. ყოფშ.* გვ. 9 - თავის
 სანოლზე თხოლო სავენ გულა ჩამოლო.
 ონკლორუო/ონკლორუო ზმზ. სანოლად.
 ონკირუო ონკლორუ - სანოლად მიწოდდა.

ონკლორუ (ონკლორუს) იგივეა, რაც
 ონკირალი, ონკირუ. მოლაზოთია
 ონკირუუ ოთახებმა: *ქსს, II, გვ. 32* -
 ნამობრძანდით სანოლ ოთახში. ჩხოვექ თქუეა:
 ოკირუუ ქომიშია დო ონკირუუ ს მა
 ქისმინქია: *ა. ცან.* გვ. 127 - ძროსი თქვაო:
 დასამბელი მიშვეთ დ დასანოლს მე ევიშოვი.

ონკა, ონკამა, ონკიკა, ონკიკა (ონკუას,
 ოინკუას) სპლამო. იმუ სერი ონკუა რადგ:
ი. ყოფშ. გვ. 53 - ის ლამე საღამო იყო.
 ონკუა ქექ ქიყუენი, სუმიხოლო ნდიენქ
 ქომორთესგ: *ა. ცან.* გვ. 14 - საღამო რომ
 შეიქნა, სამივე დევეები მივიდნენ. ონკუას ზმზ.
 საღამოს, საღამოზე: ონკუა ს ლეკუფო
 მირაგაღუანა: *ს. ხაბიჯ.* გვ. 261 - საღამოზე
 ღორები მოილაპარაკებენ. ონკუას ჩეთ
 ვალიგურია: *ი. ყოფშ.* გვ. 148 - საღამოს ადრე
 (თეთრად) არ დაიძინო (არ მიყურედ).
 ონკუა ს გ კულემა მიშუ: *ა. ცან.* გვ. 18 -
 საღამოზე სახლში მიდიოდა. ონკუა ში
 გურული - ნოღიმა ირული, ომკარეში
 გურული - გუნა ირული: *ა. ცან.* გვ. 117 -
 საღამოს გურული (ქარი) - ნადს მიამურე,
 დილის გურული - სახლში გაიქეც. ონკუაშაზ'
 ზმზ. საღამომდე. ონკუა ში ქოყილეზღესგ
 ნდემემეგ: *ი. ყოფშ.* გვ. 88 - საღამომდე (ქე)
 კლავდნენ დევეებს. ონკუაზე ზმზ. საღამოდან,
 დაძინდებიდან. ლუკუ გიშოკარკაცანკ
 ფორონკი ცა მერეკელა, ონკუა ში ზურჭკუ-
 ში დო გოთანაშა თუთარქელა: *ქ. სამუშ.* *ქსს,*
გვ. 117 - თავზე დამქისქისებს ფორონკი ცა
 მერეკელი, დაძინდებიდან ვარსკლავით გუნდი
 დ გათენებამდე თუთარქელი (მიგურიანი
 ლამე). ონკუაშოთ ზმზ. საღამოსათვის. ზღო.
 ლაზ. ლუჭვი საღამო; ლუჭვიერი
 მოსალამოვებული (*ნ. მარტი.* *იხ.* გაკოონკუა;
 გეონკუეთ; მოონკუეთ).

ონკა-ონკასა ზმზ. სპლამოზი. თუთომიში
 პლანტაციეფე ოკო თიასასი ონკუა -
 ონკუას: *ვაზაყ.* *26.05.1930.* გვ. 2 - თამბაქოს
 პლანტაციები უნდა დაითესოს საღამოობით
 (საღამო-საღამოს).

ონკამა (ონკუებას) სახლი ონკუა უე ბუ (ნ),
 ონკუა ბუ (ნ) ზმნისა - 'მოსალამოვება.
 ოინკუანს (ონკუა 'მოსალამოვა, უონკაუ
 'მო'უსალამოება, ოონკაუაშუწ) ისალამოვება

თურმე) სათე. ქე. ოონკუა ნს ზმნისა -
 ისალამოვებს.
 ოონკუანს (ონკუა ასალამოვა, უონკაუა
 უსალამოვება, ოონკაუაშუწ) ასალამოვება
 თურმე) გრძლ ასალამოვებს.
 ოინკუებუ(ნ) (ონკუა მოსალამოვება,
 ოონკაუაშუწ) მოსალამოვებულა) გრძლ. ენტ.
 ოონკუა ნს ზმნისა - საღამოვდება.
 ეონკუებუ(ნ) (ონკუა დაუსალამოვება,
 ოონკაუაშუწ) დასალამოვება) გრძლ. ენტ.
 ოონკუა ნს ზმნისა - უსალამოვდება.
 ოონკაუაშუწ) მოსალამოვებელი.
 ოონკაუაშუწ) მოსალამოვებელი.
 ოონკაუაშუწ) მოსალამოვებელი.
 ოონკაუაშუწ) მოსალამოვებელი.

ონკლორ (ონკლორუს) სირცხვილი. ჩქიშო
 ონკლორე ლე: *ი. ყოფშ.* გვ. 7 - ჩემთვის
 სირცხვილი არის. გათხუალა გოკო, მარა
 ონკლორე გიჩქრაგადინა: *ქ. სამუშ.* *ქართ.*
ზგს. გვ. 30 - გათხოვება გინდა, მაგრამ თქმის
 ნაკებენია (სირცხვილი იცი). ონკლორე შ
 ნაკებენია კოჩი მის უძირუნია: *ა. ცან.* გვ. 116 -
 სირცხვილის მოკლული კაცი ვის უნახავსო. ე
 ბომბიქე ქულესგ ვა გააყსაგ
 ონკლორე შენი: *ა. ცან.* გვ. 27; *ი. ყოფშ.* გვ.
 27 - ამ ბიჭმა სახლში არ თქვა (ვაატხადა)
 სირცხვილის გამო (სირცხვილსათვის).
 ონკლორე აფურცებენია (სირცხვილი აქვს):
 ვებდე, ონკლორე შაფუ: *შ. ზუძ.* გვ. 33 -
 რომ არ ნავიდე, მერცებენია (სირცხვილი მაქვს).
 ონკლორეთ მერცებენია (სირცხვილად მიჩნევა):
 ონკლორეთ შიშორჩქედ დო ნგარას
 შითას ვოძირანდი: *მასლო.* გვ. 108 -
 სირცხვილად მიმანდა და ტორილს არავის (არ)
 ვარცხვბი. ონკლორეს ღურა სირცხვილით
 სიკვილი; ვადატ. ძლიერ შერცხვენა:
 დო ღურუ ონკლორეს უნაში სინჯაქე:
ი. ყოფშ. გვ. 100 - ძალიან შერცხვებენია (სირცხვილით
 მოკლეს) უფროს სიძეს. ონკლორეში
 დოგურანდა სირცხვილის მინიჭება: ადამურს
 დო ღურუ ქე დააგურგ: *შ. ზუძ.* გვ. 275 -
 ადამურს შერცხვებენია (სირცხვილი მოეჩნება).
 ონკლორეში ძირაფა სირცხვილის ნახვა,
 დიდად შერცხვენა: მანგარი ონკლორე
 ძირუ - მაგრად შერცხვა. ონკლორე
 ძამოძირა: *ი. ყოფშ.* გვ. 44 - არ
 შემარცხვინო. ონკლორეში ჭკომუა
 სირცხვილის ქამა; შერცხვენა: მა ქორთხინი,
 ონკლორე ვაჭკო ომათინი - მე ეთხოვით,
 რომ არ ქამით სირცხვილი. ზღო. ლაზ. ონკლორე
 სირცხვილი (*აჭარ. დოღკვტ ლექსი.* *IV, გვ. 67*).

ონკლორანი (ონკლორანს) სირცხვილიანი,
 მორცხვილი ონკლორანი ონკლორანი უძირუნობა
 (ვარდენ) უფუნია - სირცხვილიან ყოფნას
 არყოფნა (რომ არ იყო) სუბიოია.

ონკლორმა (ონკლორებას) იხ. ონკლორუა.

ინგლისური (ონგლორუას) სახელი
 იონჯლორუანს, ეონჯლორეხე(6)
 ზნაია - დამორცხება; დანიორცხება,
 შირცხება. ლორთიმი ვა ამქურულუდე
 დო კორეფიმი ვა ანჯლორედე: ა. ცაჲ, გვ.
 96 - დმერთის არ ებნოდა და კაცების არ
 რცხებოდა. ურქინჯობაქ გე ეონჯლორას,
 კითხირქ ვარია: ბაღ. სიძრ, I, გვ. 136 -
 უკონინარობის შეგრცხვს, კითხისა - არაო.
 დგმესთ დე ეონჯლორე: მ. ზუბ, გვ. 148 -
 დეესაც შერცხვა.
 იონჯლორინჯანს (ინგლორინჯან დამორცხვა,
 ირცხენა; ურგლორინჯან დამორცხენა,
 ურცხენა; დონორგლორინჯან)
 დამორცხებოდა თურმე) გრდ. იმორცხებვს.
 ურგლორეხე(6) (ინგლორეხე რცხენა,
 ინგლორეხე რცხენა, დონორგლორეხე)
 შერცხებოდა თურმე) გრდ. ურცხებოდა.
 იონჯლორე(6) (მხოლოდ ანგლოს ნრისა და IV
 სერის მწკრეებში) გრდ. ურცხებოდა.
 იონჯლორინჯანჯანს (ინგლორინჯანჯან
 ამორცხებინა, ურგლორინჯანჯან
 უმორცხებინება, დონორგლორინჯანჯან)
 ამორცხებინება თურმე) აუზ.
 იონჯლორე(6) ზნისა - ამორცხებინებს,
 არცხებინებს.
 ინგლორინჯანო მიძ. მოჲ. გვ. სამარცხენო.
 დონორგლორინჯანო მიძ. ურცხ. წარს. დარცხენილი.
 ინგლორინჯან მიძ. ურცხ. წარს. რცხენია.
 ურგლორინჯან მიძ. უარე. უსირცხელი.

ინ შორსე. იხ. იო.

ინ დღასტურების ნაწილი - დინხ, კი. იო,
 თეურენ მაულარი ვორეთ ჩქე: მ. ზუბ, გვ. 27 -
 დიხ, იქითენ ნამსვლელები ვართ ჩვენ.

ინ -ოლ, -ონ სუფიქსებთან (ი- -ოლ, ი- -ონ)
 ერთად აწარმოებს დანიშნულების სახელებს:
 თ-დუ-ოლ-ი სათავე, სათაური (შორ. დული
 თაი); თ-ნიშ-ოლ-ი სანავე (შორ. ნიში ნაი);
 თ-თხირ-ონ-ი სათილე (შორ. თხირი თხილი).

ინ (იორეუს) სპარდილო; გადტ.
 ჩრდილოეთი. იო იორეუსე ობჟათემა
 მიგმუთი: ყა ზაყ., 26.03.1930, გვ. 2 -
 სპარდილოდან (ჩრდილოეთიდან) სამხეოზე
 (აღმოსავლეთში) ნაივდეთ. იო იორეუსე ქთანეფი:
 ყა ზაყ., 6.03.1930, გვ. 1 - ჩრდილოეთი ქვეყნები.
 [იორეუსე-ო-იორეუსე].

ინ (იას) იგივეა, რაც იო მპა.

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) მიძ. ურცხ. გვ.
 აპეი 'ნ' ენს ზნისა - დნსაპატიმპეპელი.

ინ (ინგლორინჯან) მიძ. ურცხ. გვ. 2 ენგუნს
 ზნისა - ადგილი, სლავც გამგას პნსტაპნ,
 - სპაპნსტაპნი.

ინ (ინგლორინჯან) საყვავილი. იხ. პირი.
 მაგმალაჰ(ი) ორინალი ოპირეჰი ორე

შურიშ(ი) მალამა დო ობირეჰი: ყ. სამეშ, ქარო.
 ზაყ., გვ. 19 - ბულბულის სამყოფი საყვავილე
 (საკორტე) არის სულის მალამო და საგალობო.

ინ (ინგლორინჯან) სპარდილო; სპარდილო;
 დანადგარის ნაწილი (მასლეტი, ტ. II, ნაწ. II,
 გვ. 217). შორ. პიჯი; პიჯალა.

ინ (ინგლორინჯან) სპარდილო; სპარდილო;
 სპარდილო; სპარდილო. შორ. პიჯი.

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) ტომ. ადგილი, სლავც
 პრანს სომინია, - სპარდილო. შორ. პიჯი.

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) ობჟათე
 ბაქათეჰული სსტაპნი.

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) იხ. ობრასკე.

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) სპარდილო; იხ. კინი.
 ო ე მ ზ ე თ გაიმეკითხეთ! - საკორაოდ
 გამომკითხეთ. შორ. ვაშა.

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) სპარდილო
 ბრძოლი რამე. შორ. ეტარბალი.

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) მიძ. ურცხ. გვ.
 ე ე რ ე ლ ა ნ ს ზნისა - სპარდილო.

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) შორ. ტომ.
 ო ე ვ ა ბ ე თ ო ე ვ ა ბ ე თ ო ე ვ ა ბ ე თ ო
 გაკოქემუ...: ქს. I, გვ. 319 - ჭონჭყო
 (სწულე) და საბაყყო ერთად დააბო
 (მოქემა). შორ. ევაბუ.

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) მიძ. ურცხ. გვ.
 ო ე ე ნ ს ზნისა - 'გასამ ზეჰურაპელი.
 შორ. ტინაბა.

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) რბილი,
 არამკინი (გა., ხორცი); რნაპელი.
 ო ე ვ ა რ გ ა ლ ა ბ ო რ ი ლ ო , არამკინი
 ხორცი. ვადატ. მოქნილი; ტანწინტა (ოლონდ
 მოქნავე). აბო, ბოში, სქანი ჭორი, სი ჩქიმ(ი)
 ო ე ვ ა რ გ ა ლ ა ბ ო რ ა ე თ , ბიჭო, შენი
 ჭირიმე, შე ჩემო ტანწინტა. შორ.
 ტანწინტა.

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) შპარდილო.
 შორ. ტე'ეტი.

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) მანარმოებელი სუფიქსი
 (იშუთად იმარება, ქართული ეშულ-ის
 შესატყვისი); ჩილ-ორ-ი ცოლურე (შორ. ჩილ
 ცოლი).

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) მიძ. ურცხ. გვ.
 რ ა ე ა დ ა ნ ს ზნისა - სპარდილო,
 სლავაპარაპო. მეტი მუ გილუ ო რ ა გ ა დ ე ე ა :
 მ. ზუბ, გვ. 24 - მეტი რა გაქს სათქმელი.
 ო რ ა გ ა დ ე ბ რ ე ლ ი მილუ: ქს. I, გვ. 166 -
 სლავარაპო ბერი მაქს. სქანდა მუდგენი
 მაჟუ ო რ ა გ ა დ ე - მერთის რაღაც მაქს
 სათქმელი. შორ. სარაგალო.

ინ (ინგლორინჯან) (იორეუსე) ო რ ა გ ა დ ე უ , -
 სპარდილო, სლავაპარაპო. ასემახ
 ო რ ა გ ა დ ე უ შ ა ე მ გ ო თ ი ნ ი თ ი ა : ქს. II, გვ.

48 - აქამდე სალაპარაკოდ ვერ გავტეხდეთ მოსვლაო. *შდრ. თთქუალ¹ არი.*

ორბაზეში (ორაგვეშის) 1. საზნახეპალი. *შდრ. რაგვინი.* 2. აღბილი, სდავტ რაგვი დბას.

ორბაზინაღლი (ორაგვინაღლის) *მიძე. ენებ. გე. არაგუუ (ნ) ზნისა - სარაქანი; საზნახეპალი. შდრ. ორაგვეში; რაგვინი.*

ორბაზული (ორაგულ/რს) *ზოილ. ორბაზული (თეგზია). ორბაგული მართაუეს ინარაგვესია: ხალხ. სიძრე. I, გვ. 109 - ორაგული მორვეში ჩაადგესო.*

ორბანი (ორანს) 1. შიში; რიღი. ქომოლკოჩიში ორანი რღუა თე ოჯახისია - მამაკაცის (ოჯახის უფროსის) რიდი იყო ამ ოჯახში. ცათე გურსუ დურუმ ორანი ჭვეთით ვარბუ - ამ გულში სიკვდილის შიშის ნეფით არ ძღებს. 2. ხახა. სოფელიში ორანს ვაშოკო მიმზადლენი - სოფლის სალაპარაკო (სალაგბო) არ მინდა გავხდე (ხახაში არ მინდა ჩავგარდე).

ორაზა (ორაფას) სახელია ორანს ზნისა - 'და'ჩრდილვა. *იხ. ორო.*

ორახალი (ორაყალ/რს) *მიძე. ენებ. გე. რაგუნს ზნისა - 1. 'გა'საღენი, 'გა'სარაქანი; 2. 'და'საფერძისი, 'და'საბერძანი.*

ორახეში (ორაყეშის) იგივეა, რაც ორახალი, - 'გა'საღენი; 'და'საფერძისი. *შდრ. ორეკეში.*

ორბი/ობრი (ორბის, ობრის) *ზოილ. ორბი. ვორწყეცე... არწივი, ორბი დო ყორანც: კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 116 - ვებდავ... არწივს, ორბსა და ყორანს.*

ორბალი (ორგალს) თალი სახლისა (ძუხნისა).

ორბალი (ორგალ/რს) *მიძე. ენებ. გე. რტუნს ზნისა - სარბაპი. თუთუმიში ორგალი დამეფქ ცუნაფილქ ოკო იყუანი ოორუემე ობგათემა: ყა ზაყ., 26.05.1930, 2 - თუთუნის სარგავი ხახები გაყვირალ უნდა იქნან ჩრდილიდან სამზეოზე (აღმოსავლეთისკენ). იხ. ორგული.*

ორბალარი (ორგალარს) სახლისა სთაღლა აღბილი. ჯოდორი გიმაღორინუნს ჩქინ ცულეში ორგალარს: *ბ. ზეს., გვ. 359 - ძალი იღრინება ჩეცნის სახისა სათაღე ადგილას. იხ. ორგალი¹.*

ორბაზში (ორგაზეს) ნარბი, ჩითილი - სარბაპი. პამანდორიში ორგაშე ქოშოქი ჭე! - პამანდორის ნერგი მომეცი ცოტა. რჩინუ ჯაშ ოლე ლეფლე ორგაშე გეურს - ბებერი ხის გვერდით ჩელი ნერგი ამოვა.

ორბაპრალა (ორგვერელას) სახეპალი, - ნახეპარი ქომოცო (ბ. მკალ., გვ. 187). *შდრ. ბათიანი, კოთხო, ქელა.*

ორბაი (ორგაის) სიბრძნის საზომი, - მხარი. ორგაი: 1. ჩეულებრივი ხალხური სიგრძის საზომია: თუ გავტეხი ორევე ხელს

საპროსპირო მიმართულებით პორიზონტალურად დედამინისადმი, მაშინ მანძილი ერთი ხელის თითების ბოლოდან მეორე ხელის თითების ბოლომდე, ეს იქნება საზომი, ორმულსუც ეწოდება ორგაი (ს. კან., გვ. 26). ლოლუ მოგვერდი გერაიქე დო სუმი ორგაი (ორგაიას) ქაყათოვ: *ა. კაგ., გვ. 25 - გაუჭუთა მოვერდი გერაიქე დო ორგაიზე (ქე) ისროლა. ბაჭარი ვით ორგაი წყუმე გემულე კოჩქ: თ. საბო., გვ. 243 - თოკი ათი მხარი ჭიდან ამოილა კაცმა. 2. ცურუის სახეობა, - ცურუის დროს მზერების გაშლით მოსმა, - მხარული ოცურა. 3. ქეგაიშე ორგაი დო ვალიშ მამალას მელე გემწორუ - დაარტყა ორგაი დო ელვის სისწრაფით ვაღმა გადაცურა. ორგაიქ ჭგერო ვე გვამაქუ: *ა. ყოშ., გვ. 139 - ორგაი კარგად ვერ დაუარტყი. 3. გადაქ. წრესგადასული მოქმედება (ქეივი, მხარულება...); დანარჩენი მარულეფი მითორედეს ორგაიას: მასალ., გვ. 107 - (დანარჩენი) სხვა ცხენების მხედრები მხარულად მიიყვდნენ (თავდავიწყებით ისწრაფოდნენ).**

ორბაპალი (ორგიალიას) *მიძე. ენებ. გე. ორგიალე (ნ) ზნისა - სარბილალი. გადაქ. ორბანი თეალები; მსხვილი და კარგად გამოშპალი მარცვლეული. შდრ. რგალი.*

ორბაპეში (ორგელეშის) საბრილი. *შდრ. რგალი.*

ორბაპეში (ორგინაფალ/რს) *მიძე. ენებ. გე. ორგინეუანს ზნისა - სარბილაპალი.*

ორბუ (ორგუს) მრგვლად გამოჭრილი ფიცარი ძეპარის თიხაზე დასაღებად (დასაშარებლად). ქვეყნის თეგზე აფარებდნენ ჯერ ბულიშს (იხ.), შემდეგ ბულიშზე ადებდნენ ორგუს. ორგუ თუ არ ჰქონდათ, დაადებდნენ ბრტყელ ქვას და ნითილი მინით შემოილესადენ თავს (მასალი, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 156-157). *შდრ. ორგუში.*

ორბაპალი (ორგულ/რს) *მიძე. ენებ. გე. რგულენს ზნისა - 1. საბლოში, საბაბლოში. 2. იგივეა, რაც ორგალი², - სარბაპი. შდრ. რგულა.*

ორბაპაპალი (ორგაპაპალი) იგივეა, რაც ორგული, - სარბაპი; საბლოში.

ორბაპაპალი (ორგუზოლარს) *მიძე. ენებ. გე. რტუშო ორგულენს ზნისა - საბაპარალი. შდრ. რტუშოლი.*

ორბაპაპალი (ორგუშის) იგივეა, რაც ორგული, - ხისგან დაშხაღებული საბაპალი ძეპარისა (*ბ. კიორხია*). ლავანს მინოფორუ ფიცარი (კვარკვალა) - ორგუში. ორგუშის დინახაღეშე საწითელს ქუუსეანა, ღვინო ვაგემესინი - ქვეერს ახურავს ფიცარი

(ბრველი) – ორგუმი. ორგუმს ზგინდან
სანთელს წაუსვამებ, ღვიზი რომ არ დალიოს.
ორკალი (ორდალ/რს) *მძღ. ენებ. ზე. რ დ უ ნ ს*
 ზნისა – 'ბა'საზრდალი. რდილეფი ჯგირი
 ქორდანიღ ო რ დ ა ლ ე ფ ი მორადესა: *ესს.*
1, გვ. 15 – გაზრდილები კარგად იყონ და
 გასაზრდელები გაზრდილებიყვენ. გემიყენუ
 ომზეშეფი ღო გინმართ ზა ო რ დ ა ლ ო :
ქ. საბუშ. ეხს, გვ. 137 – ამომიყვანა უღვაპები
 და მე შემეცნა გასაზრდელო.

ორკაბა (ორღვას) ახალდაბადებული ბავშვის
 პირველი სანოლი, – სალის ღეროვანისაგან.
 სელის მკადრით შუკრული ოვალური
 ფორმის შესაპრავი (*ვ. გლიჯია, აღმ., გვ. 31;*
66). *შღრ. ტეფია; ჩაბაბ.*

ორკო, **ორკო** (ორდოს, ოდროს) ადრე; დილა
 (*ი. ყოფ შ., ქ. ქარ.*). ო რ დ ო რ ე ნ დ ო ბ ე ს ლ დ ი ხ ს ა ს
 ქიეფყაუნეი, ქობძორი – დილა და ბესა მინაზე
 რომ გდია, ვნაზე. ცოთანდგ ო რ დ ო ქ ე :
ა. ცაგ., გვ. 15 – გათენდა დილა. ართ ო რ დ ო ს
 ოზეს გინილე: *ა. ყოფ შ., გვ. 23* – ერთ დილას
 ეზოს (გარეთ) გადავიდა. ო რ დ ო მ ა ხ გ
 იორართო ქიინტარე: *ა. ცაგ., გვ. 10* – დილაზე
 სულ ტიროდა (იტირა). მატარომე ო რ დ ო მ ე
 იჩინებენია – დარი დილიდანვე იცნობო. *იხ.*
ოფეშარე. შრდ. ლაზ. ორდო ადრე; ჩქარა,
სწრაფად (6. მარი); ორდონალი საადრეო (აჭარ.
დარე. ლექს., IV, გვ. 67).

ორკო-ორკოთ/ორკო-ორკოთ ზაფ. დილ-
დილით; დილაობით. ო რ დ ო - ო რ დ ო ს
 მიიშუ ყვანაშა – დილ-დილით მიდიოდა ყანაში.

ორკოხ-ი (ორდოხის) ხის სალტი. ო რ დ ო ხ ი
 რე ბუფუნში გაღვნი გააღვალარი, ტყეი –
 ორდოხი არის ხის კასრის გარეთ შემოსაკრავი
 (სალტი). – ტყეი. *შრდ. ობურჭი.*

ორკოხუშ (ორდოხუშ-ს) იგივეა, რაც
 ო რ დ ო ხ ი, – ხისბან ბაზაღვბული
 სალტი, რომელსაც შემოკრავენ ხის ჭურჭელს,
 რომ არ გასკდეს (*მასლები, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 228*).

ორკა/რკა/ლუ *იხ. რინა.*

ორა' /რამი *იხ. რინა*

ორა' შორსდ. ხარებისადმი შეძახილი
 გასარებელად და დასამშვილებლად: ო რ ე ,
 ხოჯა! – ორე, ხარო!

-ორა' იგივეა, რაც **ქ უ რ ე**, – მხარე:
 ჩქიშ ო რ ე შვილობა რე – ჩემს მხარეს
 მშვიდობაა. *შღრ. ჩქინჯურე/ჩქინჯურე.*

ორბა (ორბას) იგივეა, რაც ო რ ა ჭ ა, – სახელი
 ა ო რ ა ნ ს ზნისა – 'ღა'წრდილია. ტყა
 ა ო რ ა ნ ე – ტყე ჩრდილას.
 ა ო რ ა ნ ს (ღა'ორე დაწრდილა, ღა'ორეაშა
 დაწრდილას, ღა'ორეაშა(ნ) დაწრდილად
 თურმე) *გრდმ. არდილებს, ჩრდილას.*
 ო ო რ ა ნ ს (ღა'ორე დაწრდილა, ღა'ორეაშა

დაწრდილას) *გრდმ. სათაე. ქე. ა ო რ ა ნ ს*
 ზნისა – იწრდილას.
 უ ო რ ა ნ ს (ღა'ორე დაწრდილა, ღა'ორეაშა
 დაწრდილას) *გრდმ. სასხ. ქე. ა ო რ ა ნ ს*
 ზნისა – უწრდილას.
 ი ო რ ე ბ ე უ ' (6) (ღა'ორე დაწრდილა,
 ღა'ორეაშა(ნ) დაწრდილას) *გრდუ. ენებ.*
 ა ო რ ა ნ ს ზნისა – იწრდილება.
 ე ო რ ე ბ ე უ ' (6) (ღა'ორე დაწრდილა, ღა'ორეაშა
 დაწრდილას) *გრდუ. ენებ.* უ ო რ ა ნ ს ზნისა
 – ეწრდილება.

იორინე(6) (იორინა შესაძლებელი ვახდა
 დაწრდილა, –) *გრდუ. შესაძლ. ენებ.*
 ა ო რ ა ნ ს ზნისა – შეიძლება დაწრდილოს
 (დაწრდილას).

აორინე(6) (აორინა შეძლო დაწრდილა, –,
 ღა'ორეაშა(ნ) შესაძლება დაწრდილა) *გრდუ.*
შესაძლ. ენებ. უ ო რ ა ნ ს ზნისა – შეუძლია
 დაწრდილოს.

იორაფუნას, იორებაფუნას (იორაფაუნა
 'და'წრდილენა, უორაფაუნა
 'და'უწრდილენება, ნორაფაუნა(ნ)
 აწრდილენება თურმე) *კუხ. ა ო რ ა ნ ს*
 ზნისა – აწრდილენებს.

მაორაშა *მძღ. მოქმ.* დაწრდილა.
იორაშა *მძღ. ენებ. წარს.* დაწრდილავი.
ღა'ორაშა *მძღ. ენებ. წარს.* დაწრდილავი.
'ღა'ორაშაში *მძღ. ენებ. წარს.* 'და'წრდილავის
 საუბარე.
უ'ღა'ორაშა *მძღ. უარე.* დაწრდილავი. *შღრ.*
ორო; ოთარუე.

ორაბულ-ი იგივეა, რაც **ა ო რ ე ბ ე უ ლ ი**, –
 დაბრძოლული.

ორამეში (ორეკემის) სარაქაპი, სარამქინი, –
 ხარი. *შღრ. ორახეში.*

ორანე-ი (ორენჯის, ორენე) *მძღ. ენებ. ზე.*
 ო რ ე (6) ზნისა – 1. საგმომო, სადგომი;
 თავშესაფარი. 2. საგმომალეო,
 მოსაშენებელი, საშენი (პირტყევი,
 ფრინველი). ოდეს ღო მიანჭეს კეროში
 ო რ ე ნ ე ო მ ა : *მ. სუძ., გვ. 9* – იარეს და
 მიალენეს კერატის სადგომს. მიდევანუ მუში
 ო რ ე ნ ე ო ა რ დ გ ო ლ ი შ მ ა : *ი. ყოფ შ., გვ. 83* –
 ნაიყვანა თავის სადგომ ადგილას. ათე მუშული
 ო რ ე ნ ე ო რ ე – ეს მამალი საშენია
 (მოსაშენებელი). *იხ. რინა.*

ორარაშა (ორერაშას) ცეკვის სახეობა.
 ო რ ე რ ა შ ა ს სხაუთუ სი ღო მხვა –
 ორერაშას ცეკვათე შენ და სხვა.

ორმა, ორმა (ორ'ი'შას) *მოქან. ბრინჯი (ი. ყოფ შ.,*
ქ. ქარ., ა. მაყ.).

ორმაბული (ორმაბალ/რს) *მძღ. ენებ. ზე.*
 ო რ მ ა ნ ს ზნისა – 'ღა'სანთებნი.

ორმწლი-ი (ორმოლი/რს) სპზხალი. ართ წანაში დასაბალი ორმოლი დომიტიეთია: *ქსს, II, გვ. 18* – ერთი წლის საქმარისი საგზალი გამომიციხეთო. ჯგორი ოსურიშ მენდელუს შარას ორმოლი ვაკონია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 190* – კარგი ცოლის პატრონს (მოიმედეს) გზაში საგზალი არ უნდაო. გურგში ორმოლი შქა შარაშა: *ა. ყოფშ., გვ. 177* – ბრიყვის საგზალი შუაგზანადეო.

ორმწლამ-ი (ორმოლამს) სპზხლიანი. ორმოლამო *ზჩხ.* საზღლიანად. ე კოჩქე ორმოლამო მიდართო თგორეშა: *ა. ყოფშ., გვ. 13* – ეს კაცო საგზლიანად ნავიდა საძენელად.

ორთას (ორთას) 1. სახლორდება ორი ლეთაების: ა) მხეთა მფარველი (გალენიშიში ორთა გარეულის ორთა) და ბ) მალათა (ცის) მფარველი (ეინიში/ეინიშიში ორთა ზეითას ორთა). პირველ ლეთაებას ოჯახის უფროსი საქონლის სამწყვედეში (ქართა) უმართავეს რიტუალს და წარმოთქვამს ლოცვას, რომ უენებლად დაიცვას მხეცებისაგან მისი საქონელი. მეორე ლეთაებისადმი რიტუალი ტარდება ტყეში ზაფხულში. შესწარნად მიაქეთ მამალი, რომელსაც წინასწარ ხდინ ტყავს. ამ ტყავს ჰკიდებენ ხეზე, რაც შეიძლება მაღლა, და წარმოთქვამენ ლოცვას, რომელშიაც თხოვენ ლეთაებას, დაიცვას საქონელი მებისაგან (*ა. ყოფშ.*). ორსავე ორთას თავისი სალოცავი გაჩნდა წარმართობის ხანაში (*მ. კერტია*). ორთა – ზებუნებრივი ძალა, სამყაროში არსებული ცოცხალ არსებათა გამგებელი (*კ. საბუშა*). ვითითი შური საქონელი გაიშაგორეს, ვემჩეესკონ, ორთაშა ომქურუდეს: *მ. ჭუბ., გვ. 176* – ათათი სული საქონელი გამოარჩიეს, რომ არ მიეცათ, ორთასი ემინოდათ. თქვა ხეამილო ლომიტუთო, თქვან შემქე რდას ჯევიში ორთა: *მ. სალ., გვ. 56* – თქვენი დლოცვილი დამიტოვებხართ, თქვენი შემქე იყოს ძველის ორთა! ჯგერი ორთაში სისქვამეთ ხილოცე რდე ირ სქელელი: *მ. სალ., გვ. 62* – კარგი ორთას სიღამაზით ხარობდა ყველა სულდგმული. 2. ბუნება (*დ. ვიფია*).

ორთაბი (ორთაბის) იგივეა, რაც ორთაბი¹, – ძკვპპ. ჯირი ორთაბი დისაბეუ ოსაჩქალი – ორი ქვევა მინა აქვს გასათოხნი

ორთაბი-ი (ორთაბს) იგივეა, რაც ორთაბი, – ძკვპპ. ვა უმონდე ართი ორთაბი: *კ. საბუშ., კართ. ზგ., გვ. 89* – არ აღმეტყუოდ ერთ ქვევას. შქა დისას ჭანჭურიეო ორთაბი დისხაშ მფარათას: *მ. ჭუბ., გვ. 125* – შუა ადგილას ქვაბია ორი ქვევა მინის სიფართოვეზე.

ორთაბი-ი (ორთაბს) *მძე. ენებ. გე.* რთუნს ზნისა – ბასასწოწი. ასე დაასქიდეს

ორთაბი მოჭყუდემქ – ახლა დარჩათ გასაყოფად პატარდები. ორთაბქ მუთუნქ ვადასქიდეს – გასაყოფი არაფერი (არ) დარჩათ.

ორთაბა-ი (ორთაბა/რს) *მძე. ენებ. გე.* ურთ'უ'ანს ზნისა – სატრიპალაპალი.

ორთაბუ (ორთაბუს) *მძე. ენებ. გე.* ეურთანს ზნისა – ასაძეპვი. ნინას ორთაბუ ირო ამინას: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 106* – ენას ასაძეპვი ყოველთვის ემოებუო. *შდრ. იორთაბუ.*

ორთაბუ (ორთაბუს) 1. საზომი მოლორი; რისამე ბასანანილაპალი (*მგ., სიმინდის*) ქალათი. ორთაბუ კალთა იტყვს ორ ფუთამდე ტარო-სიმინდს (*მასალები. ტ. II, ნაწ. I, გვ. 231*). 2. ხელგარინა, რომელითაც მისარაზა ძაღვს ახეპვენ სასწომად. 3. ჰაზარ, რომელსაც იყინებანენ აბარაშუმის ძაღვის შულოპად ამომხეპვისას (*მ. კერტია*). *შდრ. ელართაბუ.* 4. მოსახეპვი, მოსაბრუნებალი.

ორთაბა-ი (ორთაბა/რს) *მძე. ენებ. გე.* რთუნს ზნისა – სანსურაპი. ჯევიში ორთაბი ეუმართალი რე – ძველი სახურავი გამოსაცრელია. ყუდეს ორთაბიშე ფარცხენინას: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 155* – სახლს სახურავიდან ხეგტავენო. 2. დასახური. ყუდე ორთაბი რე – სახლი დასახურავია. *შდრ. რთაულა.*

ორთაბა-ი (ორთაბა/რს) სანსურაპიანი. ორთაბაში *ზჩხ.* სახურავიანად. დუხვამუდა ღორინს... ორთაბაში ღო ორინჯამო: *ქსს, I, გვ. 31* – დალოცვილიყავ ღმერთისაგან სახურავიანად და საქონლიანად.

ორთი (ორთიას) ნილი; ნანილი. ჩქიმი ორთიბა თენარე – ჩქიმი ნილი ქვასა. ოქკომალი ორთიბათი – რე დონერალი – საქმელი ნილებადა დარწერებული. ჩქიმ ორთიბას მითას დუანებენქა – ჩემს ნილს არავის დავენებუო.

ორთინაუ-ი (ორთინაუ/რს) *მძე. ენებ. გე.* ორთინუანს ზნისა – საბრუნებალი. ორთინაუალი შარვალი საბრუნებელი შარვალი (გალოფე, რომელიც ხეანჯარზეა).

ორთაბა-ი (ორთაბა/რს) იგივეა, რაც ორთაბი (მნიშვნ. –2).

ორთუხა-ი (ორთუხა/რს) სასთუხაპალი. შქირენს მელაბეკუაფუ ვა აკო, ლურს – ორთუხელი: *ა. ყოფშ., გვ. 179* – შიმშილს საქამადი არ უნდა, მილს – სასთუხალი. სუმარიში ულა გოკონიადა, ორთუხელი ეგეთუთეთია: *თ. საბუქ., გვ. 258* – სტუმრის წასელა თუ გინდა, სასთუხალი გამოუდგეო. მა სქან ორთუხელს ქიმიკვირიო-მო: *ქსს, I, გვ. 241* – მე შენს სასთუხალზე მიგენქით-თქო. თუნთიში თობა ქიშქუდე ორთუხელიშა:

მ ზუბ, გვ. 11 – დათვის თმა დაუდო სასთუმალზე. შერ. ღაზ. ომთუნაღვე სასთუმალი (აჭარ. დარე. ლეკსი, IV, გვ. 60).

ორთუუ (ორთუუ-ს) გზაგზასაჟუნი მზაჟაჟარაღინი. ოთხ-ოროთუუ შარას ქიგორინუუ – გზაჟაჟარეღინუ (ოთხსაჟრუნი გზაზე) დააყენა. იხ. შარა-ორთუ.

ორთუმარა (ორთუმარას) იგივეა, რაც შარა-ოროთუ, – მზაჟაჟარაღინი. ქიმეხვადე ოროთუშარასგ: ი. ყოფშ., გვ. 87 – შეხვდა გზაჟაჟარეღინზე. შერ. ოროთუუ.

ორთუაჟუ (ორთუაჟუს) მიჰ. ერბ. ზე. ოროთუაჟუნს ზნისა – სათქველავი (ლორივით).

ორიზა (ორიზას) იხ. ორზა.

ორიკაჟი (ორიკაჟის) რიკით (იხ.) სათქველავი აგაღინი.

ორინალ-ი (ორინალ/რს) მიჰ. ერბ. ზე. ორე (5) ზნისა – სამჟოჟი, სდგომი. ფალირ(ი) ტუბი ორე შურიში ორინალი: ე. საჟუშ., ქართ. ზეს., გვ. 19 – გაფურქქენლი ტყვირი არის სულის სამეფო. შერ. ორენჯი.

ორინაჟალ-ი (ორინაჟალ/რს) მიჰ. ერბ. ზე. ორინჯუნს ზნისა – რასაჟანაჟალი.

ორინჯ-ი, ორინჯ-ი, ორინჯ-ი (ორინჯუნს, ორენჯის; ორინჯ ორის, ორის) მიჰ. ერბ. ზე. ორინჯუნს ზნისა – რას უნდა დანიჟნონ, – რასაჟანაჟალი; ზოგადი სახელია შინაური რქოსანი საქონლისა (ძროხა, ხარი, – უფრო ძროხაზე ითქმის). ცუნდეს ორინჯი: მ ზუბ, გვ. 117 – ჰყავდათ საქონელი. ვარა ორინჯის მუს ღოლა?: ი. ყოფშ., გვ. 161 – ან საქონელს რას უზამ? ირ ორინჯს ეღარულუ: ი. ყოფშ., გვ. 170 – ყველა საქონელს დაქინა. ჩემი ორინჯ სი ვადაგები: ი. ყოფშ., გვ. 187 – ჩემი საქონელი შენ დალოცე (ვაათუბ). ასე ღველოუ მუშას ორინჯი მ ვოციქ: მ ზუბ, გვ. 203 – ახლა დავლა მამას საქონლის ვოცი. ორინჯი ალო უქიქანს ნოჟორი – საქონელივით დაუფრინა პირი. შერ. ორენჯი.

ორინორთი ზგზ. ორინჯანაჟანის მიჯარათანაჟანთან ხალი-ხალ გადაჟფოგოღად ვინდა მისამაჟ პირის ტარაჟაჟ (ე. საჟუშ., მასალ., გვ. 91). იმ სერს ორი-ორით ქიმეღინეს ხანიშ სეჟა: მ ზუბ, გვ. 16 – იმ ღამეს ორი-ორით მოიყვანეს ხანის შვილი. თემ გინგოშქვა, ონჯლორემე გლაჟყუნდათ ორ-ორით: მასალ., გვ. 91 – ისე ვაგახდი, სრცხილისაგან დაჟაყავდეთ ორი-ორით. შერ. იმერ. ორი-ორზე სიარული ნელ-ნელა სიარული (ი. ჰე).

ორინჯი (ორიჯის, ორის) იგივეა, რაც ორინჯი. დუხეჟამუღა ღლორინ ოროთუგანამო ღო ორინჯამო!: ეხს, I, გვ. 31 – დალოცვილიყავ

ღმერთისაგან სახურავიანად და საქონლით (საქონლიანად)! გიბინას ირეფელიმა... ორინჯიშა დო ერეღიმა: ეხს, I, გვ. 31 – გიმბატოს (გიმბავლოს) ყველაფერზე... საქონელზე და ვაცებზე.

ორკა (ორკეს) სარკამლი; აბატარა შუჟრუტანა; ღია ადგილი კედელზე სასინათლოდ, – ღრიჟო. ჯვემი ქუნა ცუღეს უტენდეს სასინათლო ორკეს – ძველად სამზად სახლს უტოვებდენ სასინათლოდ ორკეს. სოღეთ ორკეჟი რე დოსქველადირი, – თექ მიშმურეჟუ ბორია: ყაზაყ., 21.03.1930, გვ. 3 – სადაც ჭუჭრუტანები არის დარჩენილი, იქ შემოღის ქარი. დუუ ჭუჭუ ორკე ქიმეგეს ოქუშალიში ინაჟორინაჟალი: ი. ყოფშ., გვ. 106 – თავზე პატარა ჭუჭრუტანა მისცეს საქმლის ჩასანოდებლად. (სარკე – *საორკე, – მ. ცერეთსი). სარკე-ორკე, სა: ო.

ორკამაჟი-ი (ორკამაჟელ/რს) მიჰ. ერბ. ზე. ორკინეს ზნისა – საჟანგი; საჟველავი. იხ. რკიბა.

ორკამაჟი, ორკამარ-ი (ორკამალ/რს) მიჰ. ერბ. ზე. რკინანს ზნისა – საჟანგი. შერ. ორკილე.

ორკამაჟი (ორკამაჟეს) იგივეა, რაც ორკინალი, – საჟანგი.

ორკინე (ორკინეს) საჟინდო. ართი ზარუო რე, ქუნობზადებუექ ჩემი ორკინეთ: ი. ყოფშ., გვ. 19 – ართი კვირა, გზადებობი თურემ ჩემთან საჟიდაოდ. გიმელუ თე ბოშიქ ორკინეშა: მ ზუბ, გვ. 1 – გამოვიდა ეს ბიჭი საჟიდაოდ. იხ. რკინება.

ორკოლ-ი (ორკოლ/რს) დოჟი, სარანაჟალი. მიდართუ ღაკვიქ დო ორკოლი გეგმაჟერკელუ: მ ზუბ, გვ. 11 – ნავიდა ღეკვი დო დოქი გამოაგორა. წყარი... ორკოლით ქიმით: მ ზუბ, გვ. 8 – წყალი... დოქით მოიტანე. ინჯას წყარი გეგობი დო დინომიღეუ ორკოლიშა: ეხს, I, გვ. 235 – ტიდან წყალი ამოღესი (ამოღესი) და მიდგას დოჟი. შერ. საბ: ორკოლი სათბობი წყლისა, ჳელადა.

ორკოლავი (ორკოლავს) დოჟინი. ართი ორკოლავი ბოშიქ ქომორთე: ა. ცაჟ., გვ. 14 – ერთი დოქინი ბიჭი მოვიდა. დუხეჟამუღა ღლორინ... ორკოლავი დო ფოსხალამო: ეხს, I, გვ. 31 – დალოცვილიყვე ღმერთისაგან... დოქინად და კოქინად.

ორკოლი (ორკოლის) კანა. პატარა დოჟი, – დოჟანა.

ორკე (ორკეს) იხ. ოროზე.

ორკო (ორკოს) ორკო.

ორკა (ორკას) ზაჟინი; ხამ. ბორნაჟი დოკოჟითამა ორინს ჩავდებუ, ძლორინ ხმაურით ჩაჟეჟებუ; ხმის ვაკმენდა. შუევი ორნაჟ

გ გ ტ ა ღ ე ნ ი, ყულეს ვეგიაკანი ძგაჲ:
კ. სამუშ., ქხს., გვ. 114 – ზუგდიდში ზათით ხმა
რომ ჩაუვარდა, ყულეს ნაპირზე ვერ გაჩერდა.
0 ქირტკოლაფუღას ორნა! ხმა (ენა) ჩავვარდ-
ნოდეს (გარუმებულადყვ) (წყვეტლა). შტრ.
8წუკი.

ორქ (ოროს) ჩრდილი; ლანდი. ის პამო ო რ ო
ღღას ვაჭარაფუ: მასალ., გვ. 130 – მას ტბილი
(ლამო) ჩრდილი არასოდეს არ ღირსება. პო,
იორე, იორე, ჩხანა მიჩხანე დო ო რ ო
მიორე: ქხს., I, გვ. 167 – პო, იორე, იორე, მზე
მიომზევე და ჩრდილი – მომიჩრდილე.
გითორეუქ ო რ ო ს, ვტიტუნქ ღოღოლს: ქხს.,
I, გვ. 240 – ვდგავარ ჩრდილი, ენინი მდელოს.
მუქე ო რ ო ს ქიდიხორე: ი. ყოფშ., გვ. 94 –
თეთონ ჩრდილი დანხა. სქანი ო რ ო შ ა
ვეგინგასხაპენია: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 126 – შენს
ჩრდილს ვერ გადახატებოი.

-ორქ თანდებული – შიმი. სი ჩ ქ ი შ ო რ ო
(ჩქიმიშორო) გილეჯარღე – შენ ჩემსავით
ტიროდე. შტრ. 'ი' შ-ორო.

ორქშე (ორომეს) ორქშე; მრუშე, ჩრდილიანი
აღბილი; ამოთხრილი ადგილი, რომელშიაც
ორო (ჩრდილი) არის ჩამდგარი, ჩახნელებული
(მ. ყივრია). თოლს სინათლეს ვაფორწყექ,
ინეორექ ო რ ო მ ე ს: ი. ყოფშ., გვ. 154 –
თვალში სინათლე არ მაქვს (ცხედავ), ვდგავარ
ორმოში. ათექ რღუ, ჩქი მიჩხანს დო
ო რ ო მ ე მ ე ე მ ე ე მ ო ჯ ღ ო ნ ე ს ა: მ. ხუბ., გვ. 6
– ეს იყო, ჩვენ გვიხსნა და ორმოდან ზევით
ამოვგავე ზავნაო. 0 ორომე დიხა ბელი, უმზეო
ადგილი. შტრ. რუშე.

ორქში (ოროფიას) მსხვილი აბაბუღაპის,
ულაბაზო. ართი ო რ ო ფ ი ა – ჯგურა ძღაბი
ცუნს – ეერთი ულაბაზო გოგო ჰყავს.

ორქშია/ორქშია (ოროქ იას) ორქშიო.
ო რ ო ც ი ა კ ო ჩ ი – რყოი კავი.

ორქშენი (ორქვენს) ეშაპანი (კ. ჭარ.).

ორსა (ორსას) იგივეა, რაც ო რ ც უ ა, – ირიპი,
ალმეცარი. ორსათ შტრ. ირიბდ, აღმატერად.
ო რ ს ა თ მეურე საქმეს – ირიბდ უღდას
საქმეს.

ორსაწი (ორსაწის) ოსტატი, ხელმოსანი
(ი. ყოფშ., კ. ჭარ., მ. ყივრია).

ორსატი (ორსატის) იხ. ორსანტი.

ორსაშა (ორსხუას) იგივეა, რაც ო რ ც უ ა, –
სახსარი; მუსლი. იხ. ორსხუაფუ. შტრ.
რსხუაღა.

ორსაშუ (ორსხუაფუს) სახსარი. ხუჯიმ
ო რ ს ხ უ ა ფ უ ს, ძვალს, მიკონე გყავს:
მ. ხუბ., გვ. 16 – მხრის სახსარზე, ძვალზე, ზის
ცყავს.

ორბინი (ორბირს) იხ. ორბილი; შტრ.
ორბინი.

ორბილი (ორბილი/რს) იხ. ორბინი.

ორბინი (ორბინის) ბოსტანი, მტლი. ართი
ჩქიმი ო რ ტ ვ ი ნ ი გვალო ქუაღეფით
მოროქლი რე: ი. ყოფშ., გვ. 183 – ერთი ჩქიმი
ბოსტანი მთლად ქვებთ მომწერიკებულია
(გამოცანა: პირი და კბილები). ირო
გინოშვარშეაღერი თქვანი ო რ ტ ვ ი ნ ი დო
ყვანა: კ. სამუშ., ქართ. ზგ., გვ. 104 –
ყოველთნის ბიბინებეს (აბინებული) თქვენი
ბოსტანი და ყანა. ო რ ტ ვ ი ლ ი შ ა ინილენც:
ქხს., I, გვ. 209 – ბოსტანში მუვა. შტრ. ლაზ.
ონტულე ბოსტანი. ბალი (მ. მარი).

ორბინის (ორბინიას) კრბ. პატარა ბოსტანი.
ჩქიმი ჰუქე ო რ ტ ვ ი ნ ი ა ს დანხორ ინეაფულ
– ჩემს პატარა ბოსტანში ცეცხლი ლაღაპებს
(გამოქრბა: ჩიბუხი).

ორბინიშ (ორბეიში) ბერბი ბოსტანის ორბინი
(საგანგებოდ მზადდებოდა).

ორბინოზა/ორბინოზა/ორბინოზა
(ორბინიბას, ორბინი ღოღას)
ბოსტანულოზა. შტრ. ორბინიუა.

ორბინოზა (ორბინიუას) იგივეა, რაც
ო რ ტ ვ ი ნ ო ბ ა (მასაღობი, კ. IV, ნაწ. III, გვ.
62).

ორბინული (ორბინული/რს) ბოსტანული.
მუჟამცეო ო რ ტ ვ ი ნ ე დ ე უ მუტურ-ხოჭო
ქანცენი, თოქკმა რე ფრინველფეცე თი
განანა უტენენი – როდესაც ბოსტანულს
მატლი-ხოჭო შეესევა, მაშინა, ფრინველებს იმ
მხარეს რომ ვუშვებთ.

ორბინული (ორბინიუობას) იგივეა, რაც
ო რ ტ ვ ი ნ ო ბ ა, ო რ ტ ვ ი ნ ო ბ ა.

ორბილი, ორბინი (ორბილი-რს): დოთასე მუში
ო რ ტ ი ლ ს ე: ა. ცაჯ., გვ. 88 – დათესა თავის
ბოსტანში.

ორბილარი (ორბილარიობას) იგივეა, რაც
ო რ ტ ვ ი ნ ე ლ ო ბ ა. ო რ ტ ი ლ უ რ ო ბ ა
მუჟანსთი გვეურსენი, ირო დელეული უმოსი
ორ თინა: ა. ცაჯ., გვ. 88 – ბოსტანულიობა რომ
ამოვა, ყოველ მდელოზე მტყი ის არის.

ორბინი (ორბინის) იგივეა, რაც ო რ ტ ვ ი ნ ი.
ო რ ტ ვ ი ნ ი შ ა დილეფი დო გელაჭოლი
პურასთეა: ქხს., I, გვ. 235 – ბოსტანში შევედი და
მოვერსეთი პურას. თხა ო რ ტ ვ ი ნ ს (ორბინის)
ორწყევე დო ღობურს – ვარია: ხალხ. სიძრ., I,
გვ. 56 – თხა ბოსტანს ხედავდა და ღობეს – არაო.

ორბული, ორბული (ორბული/აღ/ალ/რს) მხო.
ენებ. შტრ. ო რ ტ ვ ა ნ ს ზინის – ღასალაშობი.
ჩქიმი ძვალეფითი ო რ ტ ვ ა ფ ა ლ ი: ქხს., I, გვ.
168 – ჩქიმი ძვლების დასაღობი. შტრ. რტუაფა.

ორბაჟუ (ორბაჟუს) 1. სარტყალი. პეტრეს
ჩაფლას ქობთხინქ, ო რ ტ ვ ა ფ უ ჯ უ –
პაულეს: ქხს., I, გვ. 199 – პეტრეს ფესხამელს
ვიხოვ, სარტყელს – პაულეს. ო რ ტ ვ ა ფ უ

ქემურგაყულეს: *ა. ყოშ., გვ. 150* – სარტყელი შემორტყათ. *2. გადატ.* ოთხკუთხად გათლილი ხე, რომელიც იდება ბოყეებზე და კრავს კედლებს. *0* ყულეში ორგაყაუ სახლის სარტყელი (*მასალები, ტ. 1, გვ. 378-9*). *0* ცაში ორგაყაუ ცისარტყელა.

ორულაზარი (ორულაზარს) *მიძე, ნებე, ზე.* ორ ულუანს ზმნისა -1. 'დასაძინებელი'. *2. სარბანი.* ორულაზარი მინდორი სარბენი მინდორი.

ორულაშე (ორულაშეს) იგივეა, რაც ორულე, - სარბანისი. ბავშვის ფხვის ასაღებელი მოწყობილობა, - ორძალი. მინაში ასობენ ოთხ (ექვს) პალოს, რომლებზედაც ამაგრებენ (პარალელურად) ორ გრძელ ფოხს. ამ ფოხებს ზემოთ იღლით ეყრდნობა და დადის იქითაქეთ (*შერ. ს. მაკალ., გვ. 275*).

ორულე (ორულეს) *მიძე, ნებე, ზე.* ორულე (ნ) ზმნისა -სარბანი.

ორულეში (ორულეშის) იგივეა, რაც ორულეზარი, - სარბანისი; სარბანი ადგილი. *იხ. ორულე.*

ორულეში (ორულეშის) საძინებელი. *იხ. რული.*

ორულე (ორულეს) *მიძე, ნებე, ზე.* ორულეანს ზმნისა -სარბანი. ქელა ორულეშია გუგუტის დო ყვერე - ოჯიურე: *ა. ყოშ., გვ. 178* - კოჭლი სარბენად გაუმეცს და ბრმა - საყურებლად.

ორშე (ორშეს) იგივეა, რაც ოროშიე, - ორში; *გადატ.* საბნელი (ადგილი); საყრობილე. მიღართ დო ქეშთააყოთ თინა ორუშესე: *ა. ცაბ., გვ. 89* - წავიდა და შევადგოს საყრობილეში (ბნელ ადგილას). ოკო გეშანთხოროსი გეგარიანლე კაბეტი სანახვერო ორუშე: *ყაზაყ., 1.01.1931, გვ. 4* - უნდა ამოთხაროს გეგარიანი დიდი სანახეო ორში. *შერ. რუშე.*

ორშეში (ორშეშის) ჩრდილმოთი. ორშესაც იტყვიან. *შერ. ოორუე; ობეათე.*

ორშმა (ორშმას) *იხ. ორიზა, ორმა.*

ორძი (ორძის) ორძალი. ათე ოწამალარი ორქი პეერიშე უმონკაში რე - ეს სანამლაეი ორთქლი პეირზე უფრო მძიმეა. ქეთომოდ თიში ორქი ქე: *მასალ., გვ. 112* - ჩამივარდა მისი პირის ორთქლი. *იხ. პულა.*

ორძალი (ორძალ/რს) რაპაზე შმსაბამელი (დასახვევი) ომოქი. *შერ. რქა; რქალეფი.*

ორძალარი (ორძალარს) *მიძე, ნებე, ზე.* რქალუნს ზმნისა -სარაქი; ომოქი, რომალსაც რაქოსნა რაქაზა დასაძევენ ბარდიბარდმო. ათე ბაქარი ხოჯიში ორქალარიე - ეს თოჯი ხარის რქებზე დასახვევია. *შერ. რქალუა.*

ორქი (ორქოს) ორქო. სუმონენე ჯორიშ ხარვა ორქო: *მ. ზეძ., გვ. 18* - სამოცი ჯორის ტირითი ოქრო. იხირდეს ორქო დო ეარხილევ: *ა. ყოშ., გვ. 52* - იპარადენენ ოქროსა და ვერცხლს. შვეგაში ორქოსი სქანი ლინჯი უჯგუ - სხვის ოქროს შენი სპილენძი სვლობო. ართი ორქოში თუმამი ცირა პეერითე მეყურეა: *ა. ცაბ., გვ. 15* - ერთი ოქროს თინიშ გოგო პაერთი მიჰყავდაო. *0* ოქროში კაკალი ოქროს მარცვალი.

კვარკვანგა, ტანი ქექე, თელი ორქოში კაკალი: *კ. საბუშ., ქართ. ზეძ., გვ. 32* - გომანა (და) ტანმზამე მთლად ოქროს მარცვალი. *იხ. ოქრო. შერ. ლაზ. ოქრო.*

ორქომი (ორქომის) ორქომთვალნიანი. *0* თოლი - ორქო თვალი - ოქრო.

ორქომე (ორქომეს) ორქომთვალნიანი.

ორქალე (ორქალეს) *მიძე, ნებე, ზე.* ურქენს ზმნისა -'მოსაქეპი.

ორლაში (ორლაშის) გაუტანალი. ორლაში // ოლრაში კოჩიე - გაუტანელი კაცია.

ორლე (ორლეს) ამრიდებელი; გაუტანალი. ორლე კოჩიე -თავის ამრიდებელი კაცია (მუშაობის დროს). ხარქუს დუს ითში ოლანს - თონხას თავს არიდებს. *შერ. მორლე.*

ორლაშალ (ორლაშალ/რს) *მიძე, ნებე, ზე.* ორლეანს ზმნისა -'გადასაქარალი.

ორლაშალი (ორლაშალ/რს) *მიძე, ნებე, ზე.* რლოშენს ზმნისა -ლრპულინი გასაქეპიებალი. *შერ. რლოშა.*

ორლო-ჩორლო (ორლო-ჩორლოს) ოლრო-ჩორლო. ორლო-ჩორლო შარარე - ოლრო-ჩორლო გზა.

ორლაშულა (ორლაშულას) წმინკი; უსარბავლო, გადასაქარალი, ნახლარი (ფიცარი). ორლაშულა ფიცარიში ყულე წენკი ფიცრის სახლი. *შერ. ორლაშული (მასალები, ტ. 1, გვ. 387).*

ორშეალი (ორშეალ/რს) *მიძე, ნებე, ზე.* რშუნს ზმნისა -ძსალი, საძსოვი. *შერ. რშეალა.*

ორშინალი (ორშინალ/რს) *მიძე, ნებე, ზე.* რშენუნს ზმნისა -სსტპანი, სსტპინავი. *შერ. რშინი.*

ორშიალი (ორშიალიას) შრინალი; სპორიალი. თუმა ორშიალია, ყვა გილუნა ფრალი - თმა შრინალი, შუბლი გიქეთ დალეო. *შერ. რშიალი.*

ორშეალი (ორშეალ/რს) *მიძე, ნებე, ზე.* რშუნს ზმნისა -საძსალი. ორშეალი მათე სასქელო ძაფე, ქსელის ძაფე. ორშეალი ორშეალი ორდას კუმოხილი - სასქელო ძაფე უნდა იყოს

მაგრად დართული. *შდრ. ომობირი*; შევლია თუხილი (*მასალები, ტ. II, ნაწ. II, გვ. 227*).

ორჩანანი (ორჩანანს) 1. ორანი, ურანი, ჰინი; ზარმატინი, ზოზინანი. ორჩანანი ცხენი რუნია – ორანი ცხენიაო. 2. ეპიპინანი (*დ. ფილია*).

ორჩანაზა (ორჩანაზას) სახელი ორჩანენს ზმნისა – ურჩობა; ჰინობა; ორჩობა; ორჩანაზაზაზა. მუდგარენი, გური უარს მირაგადუ, ეორჩანენე – რაღაცა, გული უარს მეუბნება, (და) თავს ვიკავებ (ეორჩობ). მუდგუჯეჲ ჭახანც ეეორჩანენე: *ა. ყოშ, გვ. 90* – მელორე ცოტა ხანს ვაურჩდა. ორჩანენს (*ყვრ.* ორჩანა იორჩანა, უორჩანაუ უორჩინა/უორჩნება, ნორჩანაუ(ნ) ორჩობდა თურმე) *გრდუე. საშ. მოქმ.* ორჩობს. ოორჩანენს (ნორჩანა იორჩანა, უორჩანაუ უორჩინა) *გრდუე. იორჩანებს.* უორჩანენს (უორჩანა უორჩანა, უორჩანაუ უორჩინა) *გრდუე. სასხ. ქც.* ორჩანენს ზმნისა – უორჩნებს. აორჩანინე(ნ) (აორჩანინა შეძლო ეორჩანა, – ნორჩანაუ(ნ) შესაძლებია ორჩნობა) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.* უორჩანენს ზმნისა – შეუძლოა უორჩნოს. ოორჩანაზაზაზა (ნორჩანაზაზაზა აორჩნება, უორჩანაზაზაზა უორჩნებინება, ნორჩანაზაზა(ნ) აორჩნებინება თურმე) *კაუხ.* ორჩანენს ზმნისა – აორჩნებინებს. მორჩანაზაზაზა *მიძლ. მოქმ.* ვინც ორჩნობს. ოორჩანაზაზაზა *მიძლ. ენებ. მყ.* სარჩნებელი. ნორჩანაზა *მიძლ. ენებ. წარს.* ნარჩნები. ნაორჩანაზაზა *მიძლ. ენებ. წარს.* ორჩნობის საფასური.

ორჩაზაზა-ი (ორჩაზაზაზა) *მიძლ. ენებ. მყ.* ორჩანენს ზმნისა – საზაზაზა, საზაზაზაზა.

ორჩაზაზა (ორჩაზაზას) საპარცვი; საპარცვაპი ადგილი.

ორჩიბა (ორჩიბას) არჩიბი, ნილი. სქანი ორჩიბა ცხოვე – შენი ნილი (არჩიბი) ყოფილა.

ორჩიბაზაზა-ი (ორჩიბაზაზაზა) *მიძლ. ენებ. მყ.* არჩიბენს ზმნისა – 'ბასათამთარაპალი. უჩაში ორჩიბენებელი ოფერაია უსეთია: *ქსს, I, გვ. 178* – შავის გასათეთრებლად ფერაია წაუსვითო. *შდრ. ჩე.*

ორჩინი, ორჩინა-ი (ორჩინეს, ორჩინელ/რს) მოსუტაპულ/ობა; სიპარა. ჯოღორი თემი ევრჩინუნია, ორჩინენს (ორჩინელს) ართი ყურდგელი ვაჭოფასი: *ხალხ. სიმრ., I, გვ. 193* – ძალდი ისე არ დაბერდებო, (რომ) სიბერეში ერთი კურდღელი არ დაიჭროსო. გამობაღლე ორჩინელ ი: *ქ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 38* – გამობაღლა სიბერე. ორჩინენს გასუზებელუ თე ხინძირი ბაღიდი – სიბერეში იმტახე მოსულა ეს ხრონცი ბერიკაცი. ორჩინე-ლი იმე გეყფოლილი: *ქსს, I, გვ. 216* – სიბერიდან გეწამდი. *იხ. რჩინე.*

ორჩინაზა-ი (ორჩინაზას) იგივეა, რაც ორჩინე.

ორჩინაუ (ორჩინუნეს) იგივეა, რაც ორჩინე, – სიპარა. ძალამ ორჩინუნეს ქააშუე ართი ქომოლისქუაქუ: *ა. ყოშ, გვ. 47* – ძალიან სიბერეში მეტინა ერთი ვაჟიბეილი.

ორჩინაუზა-ი (ორჩინაუზას) იგივეა, რაც ორჩინენს, ორჩინუნე, – სიპარა.

ორჩინუ-უ (ორჩინუნუ-ს) სიპარა, სიპარა-ძაში. *შდრ. რჩინე.*

ორჩიოლაპა-ი (ორჩიოლაპელ/რს) იგივეა, რაც ორჩიბენებელი.

ორჩი ობ. რჩება.

ორჩინა-ი (ორჩინელ/რს) *იხ. ორჩინეს.* თე-ცალ საინჯლორო ბელი ორჩენელ შო გიძელუო?: *ქსს, I, გვ. 263* – ამისთანა სამარცხვირო ბელი სიბერეში გელვდა (გელდა)? *შდრ. რჩინე.*

ორჩინა-ი (ორჩინაზას) *მიძლ. ენებ. მყ.* ურჩიბენს (ნ) ზმნისა – სასაზინი; სასაზინაპალი. ის ოსქუნი, მიღუ ოინა: ოინაზა – თოლი-გვირა, ორჩიბელარო – ყუჯი-ფირა: *ა. ყოშ, გვ. 170* – მას რომ შეშვების, მაქვს ის: საყურებლად – თეაღუფუნა, სასმენად – ყური ფართო.

ორჩინა-ი (ბერგი) თოხის სახობა: საღარაი, საორჩინი. *შდრ. რჩინე.* მას სამკონუ ფორმის ნეგტიანი პირი ჰქონდა, ყელს ზემოთ – ყუა (საჭარე ხერვლით) და მასზე აღმართული იყო ორი ოვალური რქა (*გ. ჯლიაპა, აღმ., გვ. 11*).

ორჩინა-ი (ორჩინაზას) *მიძლ. ენებ. მყ.* რჩხუნს ზმნისა – სარაზინი.

ორჩხაზა (ორჩხაზას) სარაზინი. კეთილბოდა ბლის ქერქისა და ქვაცაცისხაგან: 1. ბლის ქერქს (ბულიშს) მოგრძოდ გამოტყორდით რამდენიმე ცალს. გრძელ ჯოზზე ჯერ წამოვაცემადით ხის რგოლს (ბარტყუს), შემდეგ – რამდენიმე ცალ ბულიშს და ზევიდან კიდევ დავუცობდი ბარტყუს. 2. ქვაცაცის (თავისარა) ტოტს გაგაცლიდით ეკლებს და ფოთლებს, დავამგვრებდით ჯოზზე და ორჩხაზაზე შზად იყო. ამ წესით შზადდებოდა ორჩხაზა ქვეყრისა და სანწახლის გასარცხად (*მასალები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 158*). *შდრ. გურ., იფრ., აჭარ. ორჩხაზა* ქვეყრის სარეცხელი; სარცხი (*ა. ლლ.*). გრძელ ტყრზე წაყული ბლის ტყავი ან სიმინდის ქუჩიჭი ტყრის გამოსარეცხად (*მასალები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 162*). *იხ. ორჩხეში.*

ორჩხა (ორჩხეს) ღანის, ხანჯლის პულა, – ძარძაში. ორჩხეს გენდგვილე ყაზა, გიღერთუ მუთი ცხალა: *მასა, გვ. 68* – ქარქაშიდან იძრო ხანჯალი, ტრიალებს გაცოფებულად. 0 ხაშიში ორჩხე ღანის ბუდე. *შდრ. ლაზ. ორჩხე ქარქაში (ნ. მარი).*

ორჩხაზი, ორჩხიზი (ორჩხეზის) იგივეა, რაც ორჩხაზა.

ორქსნონი (ორქსონდის, ორქსონს) იგივეა, რაც ორცხოენი, - სპარსული.

ორქსნი, ორქსნი (ორქსუგის) იგივეა, რაც ორჩხაში.

ორსა (ორყას) იხ. ორსა, - აღმატარი, გვარდით ბაღსარილი, ირიბი. გაასწორო, ვარა ორცა გიმვალე - გაასწორო, თორემ ირიბი გამოგივა. ორყათი ზნზ. ირიბად. კატერი თითი უფრელით, ირო მურსი ორცათენი: „სამუშ. კართ. ზეს., გვ. 117 - კატერი იმით ავიცილე, ყოველთვის რომ ვცურე აღმატერად. მარა ორცათ მუერსა - გზა ირიბად მიდის. ორცა კოჩი არაგულმოდგინე კაცი; ეშმაკი კაცი. შორ. ცაგანა; ციარცია.

ორსაბა (ორცება) სახელი ორცენს ზმნისა - 1. 'გა'ოცება, განცვიფრება, გაპირება; 2. საშინლადმი აღმატერად ყურება. ეცირასე ეორცე ძალამქე: ა. ცე., გვ. 21; ა. ცეფ., გვ. 33 - ეს გოგო გაოცდა (განციფრდა) ძალიან. აორცენს (ააორსა გაოცა, აააორსაა გაოცებია, ბონორსაააა) გაოცებდა თურმე) გრძლ. აოცებს, ანციფრებს. იორცებუ'უნ (ბიორსა/აააორსა გაოცდა, ააორსაააა) გაოცებულა) გრძლ. ერბ. აორცენს ზმნისა - ოცდება, ნციფრდება. ეორცებუ'ენ (აააორსა გაოცდა, ააორსააა გაოცებია) გრძლ. ერბ. აორცენს ზმნისა - უოცდება. აორცინენ (აორსა შეძლო გაოცებულყო, - ბონორსააა) შესძლებია გაოცება) გრძლ. შესაძლ. ერბ. ეორცენს ზმნისა - შეუღლია გაოცოს. იორცებუ'ანს (ორსააააა 'გა'ოცებინა, აორსაააააა 'გა'ოცებინებია, ბონორსაააა) აოცებინებდა თურმე) კუზ. აორცენს ზმნისა - აოცებინებს, აციფრებინებს. ბაორსააააა მიშ. მოშ. 'გა'აოცებელი, 'გა'მციფრებელი. ოორსააააა მიშ. ერბ. მე. 'გა'საოცებელი, 'გა'საციფრებელი. ბაორსააააა მიშ. ერბ. წარს. გაოცებული, განციფრებული. ბანაორსააა მიშ. ერბ. წარს. განაოცები, განაციფრები. ნაორსააააა მიშ. ერბ. წარს. 'გა'ოცების საფასური. უააორსააა მიშ. უარე. გაოცებული, გაუციფრებული.

ორსაბული (ორცებულ/ის) იგივეა, რაც გაორცებული, - 'გა'ოცებალი.

ორსაბული (ორცებულ/ის) მოკლეთარინი ნაღლი მოსაუშებული ნეპრით, - სასხლავი. შორ. სარცხელი.

ორქსნონალი (ორცხონალ/ის) მიშ. ერბ. მე. რცხოენს ზმნისა - სპარსული.

ორქსნონი (ორცხონდის, ორცხონს) 1. სპარსული. ორცხოენით გამზარცხონა ნხოთამი კივიში თასის ოსტერუნა ჩხანათ - სავარცხლოთ გამონაბარცხნი ჩენროანი კანაფის თელსა აზრობენ მზეზე. 2. საქსოვი დახვის ნაწილი (იხ. ს. მკალ., გვ. 214).

ორქსნი (ორცხონდის, ორცხონს) იგივეა, რაც ორცხოენი, - სპარსული. ხორა (ხვარა) წუხენდა, ორცხოენქე (// ორცხოენქე) გეპევირეა - ქაჩალი წუხდა, სავარცხელი გაძვირდა. ხორაშ ორცხოენი რე: თ. სპო., გვ. 269 - ქაჩლის სავარცხელია. სავარცხელი ძველად კეთდებოდა ხისგან, ძელისა და რქისგან (მ. ცეორცია). შორ. ლა. თ. ოუხოვი, ონცხოვი, ოცხევი სავარცხელი (ს. მარ).

ორსაბა (ორცხუას) კიღურის ორი ძვლის შიპრითანის ადგილი, სრტილოვანი ძსრვილით დააპირებალი - სახსარი.

ორსაბა (ორწინალის) სარწნი; სანრილო. თოლი ორწინალია იშო ქალადინაფუნა - თვალი სანრილო დაგეკარგია იქით. შორ. რწია.

ორწინალი (ორწინალის) მიშ. ერბ. მე. რწინენს ზმნისა - რაბრწინაპს, ელპარაპს, - საბრწინი. შორ. რწინაა.

ორწინალი (ორწინალის) მიშ. ერბ. მე. რწინენს ზმნისა - 'გა'საბრწინაპს (მეღერი). სქანი დული მუქ ობორჩქი თოლემე ორწინალე: ქსს, I, გვ. 54 - შენი თავი რამ აჩენდა ჩემს თვლებს დასამინებელს (სასიყვდილოს).

ორწინა (ორწყეს) სანწყა. მუეანს თოლი ეფშა რე ჩიამურში (ი) ორწყეთი: ქსს, I, გვ. 171 - როდესაც თვლი სასეა ცრემლის საწყითი. შორ. რწყულაა.

ორსაბა (ორხაგუს) ხალიჩა (სახლები, ტ. III, ნაწ. I, გვ. 245).

ორსა (ორხეს) იხ. ორხელი.

ორსაბა (ორხებას) სახელი აორხენს, იორხენბუ'ენ ზმნათა - ოხრება; ოხაბა. გუსში ორხენს თევალი ცოროფა - გულს მიხებს ასეთი სიყვარული. იორფრს აორხენს, უკახალე ვემმეზინე - ყველაფერს აობრებს, უკან აღარ იყურება. აორხენს (ააორხა ააობრა, ააორხააა ააუობრებია, ოაორხაააა) ააობრებდა თურმე) გრძლ. აობრებს. იორხენს (ბიორხა გაიობრა, ბააორხააა გაუობრებია) გრძლ. სათა. ქე. აორხენს ზმნისა - ოობრებს თავისას. უორხენს (ბააორხა გაუობრა, ბააორხააა გაუობრებია) გრძლ. სახს. ქე. აორხენს ზმნისა - უობრებს.

მსახაძე (ოსაჯატას) დიდი დაროსროზა (კაცი). მკვირელო ვებერეოლა რენია, ოსაჯატა რენია, ოსაჯატა - შესადავად ვებერეოლა არისო, როზროზა არისო, როზროზა.

მსამრეში, **მსამრეშ** (ოსერ'იშის) პანსამი. თონიხოლო ჩილი დო ქომონჭე ქომოტეს ოსერ'იშე: *მ. ხუბ.*, გვ. 33 - ორივე ცოლოქმარმა მიატოვეს ვანსამი. ოსერ'იშე ში კეთება რე: *კ. სამუშ.*, კართ. ზუა, გვ. 96 - ვანსამი კეთება. ოსერ'იშეთ ზმზ. ვანსამად. ქედლოდეს ოსერ'იშეთ: *მ. ხუბ.*, გვ. 63 - დასდენენ ვანსამად.

მსამრეშო, **მსამრეშო**; **მსამრეშო** (ოსერ'იშის) იგივე, რაც ოსერ'იშე. მაიორა მოკონია ოსერ'იშით: *მ. ხუბ.*, გვ. 203 - მეორე მინდაო ვანსამად. ოსერ'იშო ოქკომეს: *მ. ხუბ.*, გვ. 151 - ვანსამი შეტამეს. თუქი ბჟაჟუნქ ოსერ'იშოს: *ი. ოფშ.*, გვ. 41 - იქ ვჭამ ვანსამს.

მსამრეშობა (ოსერ'იშობას) მანსამობა, პანსამის ჭამის დრო. ოსერ'იშობას გ ბოშიქე კითხვ დიდასე: *ი. ოფშ.*, გვ. 57 - ვანსამობაზე (ვანსამობისას) ბიჭმა პკითხა დედას.

მსა-საღალე-ი (ოსე-საღალე/რს ← ოსერ'იშე+ საღალი) საღალი და ვანსამი (*ი. ოფშ.*).

მსანანქაღალე-ი (ოსეანანქებულ/რს) *მხო. ენბ. ზე.* ისეანანქუ(ნ), ოსეანანქუანს ზნათა - 'მოსანანქაღალე.

მსაპრთაიას (ოსეპრთაიას) ბრძელი (უხმოდ). ოსეპრთაია შინკა ვრძელი ნესეი. *ჟიორ. სეპრთა.*

მსამბ-ი (ოსამბის) მსამბი.

მსამიწელე (ოსამიწელეს) სანამიწელე. *ჟიორ. ბაღე, მალამა. იხ. სიმიწელე.*

მსამინათეს (ოსინათეს) სანინათლო, სარკამელი. *იხ. სინთე; ჟიორ. ორკე.*

მსამნალე (ოსინალეს) სანსიმო. ჯგირი ოსინალე ბოშირე კარგი სასიძო ბიჭია. *ჟიორ. სინდა.*

მსამნალე (ოსინალეს) სანსიმო. ოსინალე უმა (სასინალეობა) მიდართეს: *მ. ხუბ.*, გვ. 249 - სასიძოდ ნაივდენ. აიუ სენწეფეუმი ოსინალე უმა ოკოქმერეთეკო თი ბოშიქე: *მ. ხუბ.*, გვ. 249 - ამ ხელმწიფის სასიძოდ უნდა მისულეოეს ბიჭი.

მსამნ-ი (ოსინჯის, ოსინს) აბგილი, სადაც ბჟიორი ინჟია, - სინსეპ (*კ. ცაბა, ძეგ.*, გვ. 66). *იხ. ისინჯი.*

მსა-ი, **მსაჟ** (ოსეის, ოსეუს) *იხ. ოსექე*, - სადრო. ართი ოსეკე გეუდგუ დიდი - ერთი სალორე უდგას დიდი. *იხ. ოდეჯე. ჟიორ. სეი, სეკულა.*

მსაპალე (ოსკალეს) *იხ. ოსქალე.*

მსოგობა, **მსოგობი**, **მსოგობი**, **მსოგობა** ზმზ. დღენიდაბ, განუწყებტლიე, მუდამ, სულ, ყოველთვის. მუ პჟარინი, ჟარილი რე, ოსოგითე მალეუღე: *მ. ხუბ.*, გვ. 317 - რაც დანერე, დანეროლა, რამდენიც უნდა მამტეუნი (მამრედო). ურთას ოსოგითე ურთუენი, იშენ ურთა იყინია: *თ. საბოქ.*, გვ. 260 - ურთას (მთა) საიდანაც (რამდენიც გინდა) უნდა უტრიალო, მინც ურთა იქნებაო. *ჟიორ. ირითაო, ირითაო.*

მსოგობი *იხ. ოსოგითე.*

მსოგობე (ოსოგობეს) *იხ. ოსერ'იშე.*

მსოგობო (ოსოგობოს) *იხ. ოსერ'იშო.*

მსოგობო (ოსოგობოს) *იხ. ოსოგობო.*

მსოგობობა (ოსოგობობას) *იხ. ოსერ'იშობა.*

მსოგობა-ი (ოსოგობა/რს) *მხო. ენბ. ზე.* სოფუნს ზნისა - საბაღე. მხევაში ხეთი ძიგარი ეფი ოსოფალი რენია: *ბაღ. სიბრ.*, *1, გვ. 160* - სხვისი ხელით ეკალი ადვილი (აიუ) 'მოსაღელეუი არისო.

მსომბი, **მსომბი** *იხ. ოსოგითე, ოსოგობე*, - დღენიდაბ, რამდენიც (ბინდა). ოსოქთე დვარუენი, სქანეც ვადიჯერეია: *კ. სამუშ.*, კართ. ზუა, გვ. 75 - დღენიდავ რომ იყირო, შესას არ დიჯერებსო. მუთუნით ვემაღე, ოსოქთე იმნარტე: *ქს.*, *1, გვ. 97* - ვერაფრით ამიხდება, დღენიდავ ვნატრობდე (ვინატრო). ვამარეხენი, ოსოქთე იხეარხეაღე: *კ. სამუშ.*, კართ. ზუა, გვ. 46 - ვერ მოეცოდებო, რამდენიც არ იტრიალო.

მსონი (ოსოყიას) ბოტან. ყვითელი ღუმფალა (*ა. მყ.*). *იხ. ლორტყე.*

მსაპალი (ოსაპალ/რს) *მხო. ენბ. ზე.* სეუნს ზნისა - 'მოსასპალი. ნარღე, გინადღენიქე, მა გინარღე კონ ოსპალე: *კ. სამუშ.*, *ქს.*, გვ. 137 - გაზრდილი, ნაამავარი, ისე მე გაიხდა მოსასპობი.

მსამპალი (ოსუმალარს) *მხო. ენბ. ზე.* უსეანს ზნისა - ნასასპალი.

მსურ-ი (ოსურს) ქალი; ცოლი. მხევა კოჩიმა ვალუნჯირუნი ფერი ოსურ-ი: *მ. ხუბ.*, გვ. 16 - სხვა კაცთან რომ არ ნოლეო ისეთი ქალი. ოსურ-ი ოჯახში ოსიხიო რენია - ქალი ოჯახის საძირკველიაო. კოს ოსურ-ი სინჯენსა, ოსურ-ს - ოქრო...: *ბაღ. სიბრ.*, *1, გვ. 70* - კაცს ქალი სინჯავსო, ქალს - ოქრო... ოსურ-ი გოტება ცოლის გაუგება. ოსურ-იში თხევადა ცოლის თხოვა. ოსურ-იში მოყონაფა ცოლის შერთვა (მოყვანა). ოსურ-იში ჩათხინაფა ცოლის მოპორება. ოსურ-ი ეკოსუნაფა ცოლად დასმა. ოსურ-ი ცუნა ცოლად გაყოლა. *ჟიორ. ლაზ.* ოსურ-ი ასული, გოგო (*ბ. ბაბო*).

დავაბოლით კარგად დანყებული საქმეები.
შღრ. სქევაბა.

მოსწავლარი (ოსქილადარს) *მიძლ. ენებ. მე.*
ოსქილიდუანს ზმნისა - 'მოსარჩანნი.

მოსწავლავ (ოსქილაღუგ-ს) იგივეა, რაც
ოსქილაღარი, - *მიძლ. ენებ. მე.* სქილდუ(ნ)
ზმნისა - 'მოსარჩანნი. ქიმიოკოროდგ თოსგ
ოსქილაღდგეგ: *ა. ცაგ., გვ. 94 -* (ქე)
მოაკლდა მას მოსარჩენი.

მოსწავლი (ოსქილეღის) *მიძლ. ენებ. მე.*
სქილდუ(ნ) ზმნისა - 'მოსარჩანნი. *იხ.*
სქილადა.

მოსწავლიაშარი (ოსქილიდაშარს) იგივეა, რაც
ოსქილაღარი, - *მიძლ. ენებ. მე.*
ოსქილიდუანს ზმნისა - 1. მოსარჩანნი
(ავადმყოფობისაგან); 2. სამშრომნი. სქიბო
გოსქიერი ყაზახის წანბოწანბა
ოსქილიდაშარო შაბორუნია: *თ. სახოყ.,*
გვ. 259 - ხრილი (დოლაბის ხრილი) გლეხს
მთელი წლის სამყოფად მოეჩვენებო. *შღრ.*
სქილადა'ფა'.

მოსწავლი (ოსქილაფალ/ს) *მიძლ. ენებ. მე.*
ოსქირუანს ზმნისა - 'მოსარჩანნი. *იხ.*
სქილადა.

მოსწავლი (ოსქეს) იგივეა, რაც **ოსქე**, - საღორძ.
ძირითადად იყო ოთხკუთხა ლობური,
უმთავრესად ისლით გადახურული. გოუტეს
ოსქეშე **ღვეფეო** - გაუშვეს საღორიდან
ლორები.

მოსწავლი (ოსქენფერს) რომ შვიდის ისეთი, -
შვანაშვირისი. ოსქენფერს ვათქვანქადა,
მთუნი ვათქვა - თუ შესაფერისს არ იტყვი,
არაფერი არ თქვა.

მოსქ (ოსქეს) იგივეა, რაც **ოსქე**. კოჩი ოსქეს
აკეთებდა ღო ცუგეს ლეკეთუანდა: *ხალხ.*
სიძრ., I, გვ. 58 - კაცი საღორეს აკეთებდაო და
(იჩის გვერდით) სახლს აშენებდაო.

მოსქლა *იხ.* ოსქელადრე.

მოსქლადა (ოსქელადრეს) სარჩო;
შინანხული. ოსქელადრე მოსაწერე ღო
მოსამით ქვღვოზუნებ: *ე. საბუშ, ქართ. ზეპ.,*
გვ. 110 - სარჩოს მოსაბოხს და ცარიელზე
დაცვავს.

მოსქლაღი (ოსქელაღის) იგივეა, რაც
ოსქელადრე.

მოსხაპალი (ოსხაპალ/ს) *მიძლ. ენებ. მე.*
სხაპუნს ზმნისა - 1. სახტომი. დაბალი
ღობერი ფეო ოსხაპალი რენია - დაბალი
ღობე ადვილი (იაფი) გადასატომი არისო. 2.
საბეჭედი.

მოსხაპე (ოსხაპეს) იგივეა, რაც **ოსხაპალი** -
სახტომი; საბეჭედი. *შღრ. ტომონ.*
ეშმაკეფეში ოსხაპე - ეშმაკების
სახტომი (საცეკვაო). *შღრ. ოსხაპეში.*

მოსხაპეში (ოსხაპეშის) საბეჭედი ადგილი.
ჯეფო ახალგაზღვრი ოსხაპეშიშია
მიფიტი ღო ფსხაპუნლით - ძველად
ახალგაზრდები საცეკვაო ადგილს მივიდოდით
და ვცეკვავდით. *შღრ. ოსხაპე; ოჯარეში.*

მოსხაპრი (ოსხაპერს) *მიძლ. ენებ. მე.* სხაპუნს
ზმნისა - საბეჭედი. ე ბოშიქ თოჯე
ოსხაპური ქიგიაშე: *გ. ხუბ., გვ. 200 -* ამ
ბიჭმა ისეთი საცეკვაო დაუკრა (დაარტყა).

მოსხარი (ოსხერს) იგივეა, რაც **ოსხირი**.

მოსხარი, **მოსხარი** (ოსხიერს) ღირა;
სამირკველი, საფშქველი (*ა. ჭარი*);
სამირკველი, რომელზედაც იმპროლა
სახლის ქელღეში. ოსხერს ცუღეში კვლამი
ფიცარეფს ვითორსხუნა - საძირკველზე
სახლის კედლის ფიცრებს აფუძნებენ. ბოკონემს
გიონწყუნა ოსხირს, ნაშუსთო გიონსხუნა
ფიცარს - ბონკინტებზე დანაყებენ საძირკველს,
რომელსაც დააფუძნებენ ფიცარს. ოსხირებს
აფუნდენ ოთხ ან სამ თანატოლ ქებზე
(*მასალეი, ტ. I, გვ. 378*). ოსურში მუშაყონაფაღ
კოჩის ჯეფი ოსხირი ოკონია: *თ. სახოყ.,*
გვ. 255 - ცოლის მომყვან კაცს კარგი დვირე
(სახლის) უნდაო.

მოსხალი (ოსხნალ/ს) *მიძლ. ენებ. მე.*
სხუნუნს ზმნისა - ასარჩანნი; სარჩანნი.
ოსხუნალი ლეგია - სარჩევი ლობიო.

მოსხნალი (ოსხუნაფალ/ს) *იხ.* ოსხუნალი.
შღრ. ოსხუნური.

მოსხნალი (ოსხუნელ/ს) ასარჩანნი. ოსხუნელი
ზხზ. ასარჩევი. ოსხუნელი ო იყულო თქე:
მ. ხუბ., გვ. 117 - ასარჩევი შექენა ეს.

მოსხნული (ოსხუნულ/ს) იგივეა, რაც
ოსხუნელი, - ასარჩანნი, უკეთესი
(ნარჩანნი); უფრო რჩაული; სხვაზე უფრო
მოსამონი, - მამორჩაული. ათენა
ოსხუნური მა მუთუნ ვა ღოფსქილადენია:
მ. ხუბ., გვ. 225 - ამაზე უკეთესი (ნარჩევი) მე
არაფი არ დამრჩენიაო. ჩქიმი ღლდომი
ოსხუნური: *ქხს, I, გვ. 151 -* ვინც ჩემს თავს
მირჩენია (ნარჩევი). გიგორს-და, ქორაუნდას
თი სქან გურიშ ოსხუნული: *ქხს, I, გვ. 96 -*
თუ გიყვარს, გაყავდეს ის შენი გულის ნარჩევი
(ვინც ვირჩენია).

მოსხნული (მოსხუნელ/ს) *მიძლ. ენებ. მე.*
ტანჯუნს ზმნისა - საბანაშქალი.
ოჯანჯებელი *ზხზ.* სატანჯებელი. გური ვე
მეფი ო ტანჯებელი: *მასალ., გვ. 26 -*
გული არ მივეც (მე) სატანჯებელი.

მოსხალი (მოგახალ/ს) *მიძლ. ენებ. მე.* ტანჯუნს
ზმნისა - საბეჭედი. მუჭო გინირთუე ცუნა
ოტახალონი: *მ. ხუბ., გვ. 23 -* როგორც კი
გახდებდა ყანა მოსატყენი.

მტახეშ (ოგახუეს) სატჰსი (სადურგლო იარაღი), საჭრამეშლი. ო ტ ა ხ უ თ ზოყვის ამშაგოხუნა - სატყებით (საჭრეთლით) ზოყეს ამოტყენენ (ფიცირათა თავების ჩასადებებ).

მტბაშუაღ-ი, მტბაშუაღ-ი (ოგობაშფაღ/რს) მიჰო. ენებ. ზე. ო ტ ი / გ ბ უ ა ნ ს ზნისა - 'ბა'სათმომი. იხ. გიგბუ; გიგბუაჟა.

მტბაშუ (ოგობაშუს) იგივეა, რაც ო ტ ი / გ ბ ა - ფ ა ლ ი . წყარს ქუშეკოხუნანქ ო ტ ი ბ ა ფ უ ს - წყალს ჩამოვიკიდებ გასათობად.

მტბაშური (ოგობურს) მიჰო. ენებ. ზე. ო ტ ი ბ უ ა ნ ს ზნისა - 'ბა'სათმომი; მტბილი ტანსაცმელი. ო ტ ი ბ უ რ ი ვეიქუქუნენი, ემი ევედა - სათბილობელი რომ არ ჩაიცვა, ისე არ ნახვიდე.

მტბა (ოტკას) იგივეა, რაც ო ნ ტ კ ა [რუს. вода (არაწი)]; ო ოტკაში ფუნაჟა არყის გამობდა (დებდა). გოლაწოს დოტყე ო ტ კ ა მ ფ უ ნ ა ფ ა დო დიო-ხოლო ვაგუთებუ - გუმინნი დაიწყო არყის გამოხდა (დულება) და ჯერაც არ დაუსთავრებია.

მტბაქინაი (ოტკეაქინაის) მიჰო. ენებ. ზე. ტ კ ე ა რ უ ნ ს ზნისა - სატბაქუნეო, სატბაქუნეაშლი, - ტბაქუნა.

მტბაქინაი (ოტკეგრნაის) იგივეა, რაც ო ხ ბ რ კ ა ლ ა ბ ა (მსალები, ტ. IV, ნაწ. II, გვ. 146). - სხეშაშური ადგილი; სარაქუნეო.

მტობარო (ოგობარს) მტომბაიშლი. ო ტ ო ბ რ ე - ფ ი შინიშეს; ეხს, I, გვ. 193 - ოტობაილები გადმოვიდოდნენ. ზღო. ტოპ. ოგობაია.

მტობი (ოგობიას-ოგობის) ღრმა ადგილი მდინარეში; ეადრ.საფლობი; ქენჭყი, ქენჭყობი. ზღო. გობა.

მტობური (ოგობურეს) ტომო. შინაშე ადგილი. ეთაურე ო ტ ო ბ უ რ ე ს შიშაზორანდე დო ამო, გოთეშა გიშელე - იქით ქენჭყ ადგილზე სახლობდა და აქეთ გაწლილ (მშრალ) ადგილს გამოვიდა. იხ. გობა.

მტოე (ოგოეს) იხ. ოგოლე.

მტოლე, მტოლე (ონტოლეს) საზარდული; ჯირკველი მუსლის ძეშეო ნანდოში (საშე). ზღო. გურ. ორგოლა ჯირკველი, რომელიც გრძლად, ორ ზოლად გადაწებება კაცს სიამში (გ. შარაშ).

მტოშე (ოგოშეს) ტომო. სატოშე ადგილი (ქ. ცხად., ტომო, გვ. 49).

მტოშუ, მტოშუ (ოგოშუ'ე-ს) ტომო. ადგილი, სადაც თიშეში შვირითს ზრის, - საშვირითში ადგილი; ან კიდევ: სადაც ტოშუ (თევის სახეობა) ბინადრობს. ზღო. ოგოშე.

მტოშუ, მტოშუ (ოგურეს, ოგურემის) ტომო. სატოშო ადგილი; ტურანის ადგილსამეშოშლი. ზღო. ტურა.

მტაშუ (ოგალებს) სატაშო (ადგილი); ადგილი, სადაც ტაის ცხენაშლი ბინადრობს. ცოფე... ო ტ ა ლ ე დო კაკლარონი: მსალ., გვ. 120 - ყოფილა... ტყანი, ბარდელქლიანი (ადგილი).

მტაშუ (ოგალებს) ნაშვირობა; სატაშო-რო. ო ოგალებს გულს სანადიროდ წასულ ტყეში. ართ დღას თე ბოშიტე ო ტ ა ლ ე გ შ ა შ ი დ რ თ უ : ა. ცაგ., გვ. 18; ო. ყოფე, გვ. 31 - ერთ დღეს (ერთხელ) ტე ბიჭი სანადიროდ წავოდე. მუშე მესალე ო ტ ა ლ ე უ შ ა შ ი ლაქაქე: ა. ცაგ., გვ. 43 - თავისი მეგობარი სანადიროდ გაგზავნა. ზღო. ნოტყელი; ოჯინე.

მტაშო (ოგაურეს) სატაშო. იხ. ტყა; ტყარი.

მტაშუ (ოგალებს) ტაშის დანაშუშაშეშლი ამომრეშაშეშლი ლოლი. ზღო. ტყეტი.

მუ, მუ (შოსტ. მი, მუ) ო უ , ნანა, ნანა: ეხს, I, გვ. 167 - ოუ, ნანა, ნანა.

მუ-ეშეში სუფიქსთან (ო- - ეშეში) ანარმოებს დანიშნულების სახელებს - იგივეა, რაც ო- - ეშეში: ო-ბონ-ეშეში/ო-ბონ-ეშეში საბანაო ადგილი; ო-სხა-ეშეში/ო-სხა-ეშეში სატყეკაო ადგილი.

მუ-ულ სუფიქსთან (ო- - ული) ანარმოებს (იშუათი) დანიშნულების სახელებს: ო-ბურგ-ული-სათოხნი (ზღო. ბურგ თოხი)...

მუ-ურ-//-ურე/-ურეშ სუფიქსებთან (ო- - ურ-ი, ო- - ურე, ო- - ურეში) ანარმოებს დანიშნულების სახელებს და ზოგჯერ გამოიყენება ტომონიშებისათვის.

მუ-ური (ო'ურს) სამეშოში (სახლი). ათაქე შაპაში ო'ურ ი რენ, - უწუ თის: მ. ხუბ., გვ. 259, 37 - აქ მღელეის სამყოფი რომ არის, - უთხრა მს.

მუშაშე (ოგურეს) საურაშე.

მუშაშე (ოგაშეს) საშუროშო. ზღო. უჩაში.

მუშაშე/რს; ხარებისდმი შეხაბილი ხენის (თეს-ლის) დროს „ ო უ ჯ კ ე ლ ს " , - დოუბაშუქ: ეხს, I, გვ. 336 - „კეაღს მიყეყ", - დაუბახებ.

მუშაშე/რს სუფიქსი (იშუათი). ქართული ო-ბის შესატყვისი. მგ., ცორ-ოფა - ყვარება...

მუშა (ოგას) ცხენის ფინაშის სატკიშეარი (ქ. ჭარ.). ო ჟ ა დოლეტ ცხენს ჩორქოში დანახალე - „ოჟა' ეშართება ცხენს ქაჩარის შიგნით. ზღო. ჰამა; ოჟა ცხენის ქაჩარის სენი. იჭო. ოჟა ცხენის ფეხების სატკიკარა (გ. ჭო.).

მუშა (ოგა) მოქმედების სახელთა (საწყისი) დაბოლოება: გ ო რ - ო ფ ა სიყვარული (ო. ყოფე, გვ. 094). ზღო. აჟა.

მუშარე (ოგარეს) ზურგი. ო ფ ა რ ე მუშენი ურთიანე - ზურგი რატომ შეეცაქე? თო, ბლაბი, ქეშორით-და, გეკუბაქუნქ ო ფ ა რ ე ს : მ. ხუბ., გვ. 350 - თო (გაჩერდი), გოგოვ, თუ მოვიდა, დაუბეტგავ ზურგს. მა ო ფ ა რ ე ს

გორთანქენი, აშო წიცეს! - თქუანდე: *კ. საბუშ, ქხს, გვ. 122* - მე როცა ზურგს შეგაქცევე, აქეთ, ბიჭავე! - იტყოდე. გიხუნუე ოფარეშა დო მიდეტონგ: *მ. ხუბ., გვ. 113* - დაისვა ზურგზე და ნაიყვანა. *შღრ. ოჭინი.*

ოვარჩხაშუ (ოფარჩხაფუს) სანადირო ადგილი (*დ. ფიფა*). ადგილი (ჩვეულებრივ ტყე), საიდანანტ ნადირს ბამოქდინინა; სარაქი (*კ. ცხად., ძეგ., გვ. 72*).

ოვარშალაში (ოფაფალაის) *მიძე. ენებ. მე.* ოფაფალუ(ნ) ზნისა -საშამშალო, საშარშატი. *შღრ. ფაფალი.*

ოვარშუშუ (ოფაფაფუს) ადგილი, სადავ ბევირი ჯურის ხალხი იპარის შაის (ირევა). *იხ. ფაფაფი.*

ოვარშინალ-ი (ოფაფინალ/რს) *მიძე. ენებ. მე.* უფაფუანს ზნისა -საშოფინო. *შღრ. ფაფინი.*

ოვარშაქინალის, ოვარშაქინალის (ოფაშქქ'ვ'ინალის) *მიძე. ენებ. მე.* ოფაშქ'ვ'ინუანს ზნისა -ბუშტარა. *ბოფაშქქ'ვ'ინალა* სიმილი ბუშტარა სიმილი. *შღრ. ფაშქინია სიმილი.*

ოვარჩხაშუ (ოფარჩხაფუს) იგივეა, რაც ოფარჩხაფუ.

ოვარშალ-ი (ოფეთალ/რს) *მიძე. ენებ. მე.* ფეთუნს ზნისა -სარაქი, სარაქალი. მონტყორს თხირაში კენტი დორჩაყუნდი დო უკული ოფეთალით ვფეთუნდი - მატყლს თხილის ჯიხონ დანენავდი დო შედეგე სარქლით უჭრდი.

ოვარშაშ-ი, ოვარშაშ (ოფეთაშ/რს) იგივეა, რაც ოთაშეი, - სარაქალი. ოფეთაშეთი (//ოფეთეშით) ფეთუნა მონტყორს - სარქლით ჩუ'ავ'ენ მატყლს.

ოვარშაშ-ი (ოფეთეშის) იგივეა, რაც ოფეთაშო (*მასალბი, ტ. III, ნაწ. I, გვ. 247*).

ოვარშაშალი (ოფეთაშალ/რს) *მიძე. ენებ. მე.* ფეთქუნს ზნისა -საშაშალი; ანაშაშაშაშალი. *შღრ. ფეთაშა.*

ოვარშაშაშალი (ოფეთაშაშალ/რს) *მიძე. ენებ. მე.* აფეთენს ზნისა -დასაშაშაშალი.

ოვარჩხი (ოფერჩხის) ბლის ტყაში, რომალსატ ქვეშის აშარაპან ქვის ქვეშით. ოფერჩხე ბულაში ნატყაბარა კანი რე, ნაშუსით ლაგვანს მუნაფორანა - „ოფერჩხე“ ბლის ნატყაყები კანია, რომელსაც ქვეშის აფარებენ. *შღრ. ფერჩი.*

ოვარჩხაშუ (ოფორჩხაშეს) *მიძე. ენებ. მე.* ოფიორუანს ზნისა -საშორაშაშალი; სანიაშაშალი. *შღრ. ობაყალი.*

ოვარჩხი (ოფორჩხის) *იხ. ოფორჩხე*, - საშორაშალი. *შღრ. ფორჩი.*

ოვარჩხალ-ი (ოფორჩხალს) *მიძე. ენებ. მე.* ფირსუნს ზნისა -ჩასაშაშალი; ჩასაშარჩი. (ს) დისაში ოფირსალი: *კ. საბუშ, ქხს, გვ. 168* - შე მინაში ჩასაშაშალი! *შღრ. ფორჩა.*

ოვარჩხე (ოფორჩხეს) *მიძე. ენებ. მე.* ფირქენს ზნისა -საშორი, საშორაშალი.

ოვარჩხაშალი (ოფორჩხაშალ/რს) იგივეა, რაც ოფორჩხე, - *მიძე. ენებ. მე.* ფირქენს ზნისა - საშორაშალი. ქორა, თი დროს გაღვენუე ოფორჩხეხელი: *ი. ყოფშ., გვ. 137* - ქორა, მამინ (იმ დროს) გევენება საფიქრებელი.

ოვარჩხი (ოფიჭოს) ბლის ბამხმარი ქარი. ოფიჭო რე ბულიშ ტყეები - ოფიჭო ბლის ტყაი (ქერქი).

ოვარჩხალ-ი (ოფორჩხალს) *მიძე. ენებ. მე.* ფორსუნს ზნისა -საშარაშალი; დასაშარაშალი; შაისაშორი. გაგვანში ოფორჩხალი ქუა - ქვეშის დასაშარაშალი ქუა. სუმიხლო ტარიელეშქ გვენაყოთის ოფორჩხალი: *ი. ყოფშ., გვ. 106* - სამივე ტარიელეშმა გადაგვეს დასაშარაშალი.

ოვარჩხი (ოფორჩხის) *ზოთღ. ოვარჩხი. იხ. ოფორჩხა.* **ოვარჩხი** (ოფორჩხის) ოვარჩხი. ოფორჩხიას თქუანდე: *ქხს, I, გვ. 220* - ოფორჩხი იტყოდენ.

ოვარჩხი (ოფორჩხის) *იხ. ოფი, - მნი.* ოფსეთი ოსეთი. დულიშ ბულიშ ოფსეთის გემოჩისა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 40* - თავის (თავის) უბედური ოსეთში გაყიდესო.

ოვარჩხაშალი (ოფსუშაშალ/რს) *მიძე. ენებ. მე.* ფსუნს ზნისა - 'მოსაშსმალი; 'მოსაშარჩი. ხაგიშ დინი ჯგირი ოშუშალი რე, მარა გლახა ოფსუშალი რე: *თ. ბაბუა., გვ. 269* - ხატის დინო კარგი დასაშევი, მაგრამ ცული მოსაშარაშალი.

ოვარჩხაშალი (ოფსქალეს) *იხ. ოსქალე*, - საშუშარაშალი. იტყობაფუთი ოფსქალეს: *ქხს, I, გვ. 309* - საფუქრეში (სასქეში) ვიქნებით დამბოლული. *შღრ. ფსქა.*

ოვარჩხი *შორსღ. ოვარჩხი* ჭიშკარიშა ქუმორთენი, ოფუ! - ქიგინაშალი! - ჭიშკართან რომ მოხვიდე, ოფუ! - დაბველე!

ოვარჩხარ-ი (ოფლარჩხის) *მიძე. ენებ. მე.* ფულუნს ზნისა -დასაშაშალი, სამაშაშალი.

ოვარჩხაშალი (ოფლარჩხეს) იგივეა, რაც ოფულარი, - სამაშაშალი. გამოტყობუ მუმი ოფულაშეშე: *ააა, I, გვ. 25* - ჩუმაღ გამოვიდა თავისი სამალავიდან.

ოვარჩხაშალი (ოფუნაშალ/რს) *მიძე. ენებ. მე.* ოფუნუანს ზნისა -აშაშაშალი; არჩის ბამოსახელი მოწყობილობა. *ბონტყაში ოფუნაშალი არჩის გამოსახელი (ასადულბელი).*

ოფურაფალ-ი (ოფურაფალ/რს) მიძღ. ენებ. ზე. ოფურაფანს ზმნისა - 'გასასურმებელი. რკინა ოფურაფალი ოქმწუკუბე დაჩხვრომა: *მ. ხუბ., გვ. 179* - რკინა გასახურებლად უღვეს ცეცხლზე.

ოფურამე (ოფურამეს) იგივეა, რაც ოფურაფალი, - გასასურმებელი; ძურა. ოფურამე: *კ. საბუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 84* - ქურა.

ოფურამე (ოფურკეს) საპამემა; გადატ. კომლი (ოჯახი). *შორ. ფურკი.*

ოფურამე (ოფურკეს) საფურკი; ნაფურკის, ფურკის შინაგანი (ადგილი); საბძალი. ჩალის ზინის ქვემო ნაწილი, სადაც ყრინა ფურკის (ფურკის); შეიძლება იყოს მოწმული. ოფურკეს ზოთონჯიშობა ინახება ფურკის, მუხლადი ცქვეციკის, ოლიარეს... - საფურკოში ზამთრისათვის ინახვენ ფურკის, სოის ნამუჯას, ბალახს.

ოფურაფალ-ი (ოფურაფალ/რს) მიძღ. ენებ. ზე. ოფურაფანს ზმნისა - საფიცარი. ოფურაფალი ხატიჯურა: *ი. ყოფშ., გვ. 165* - საფიცარი ხატივით.

ოფურა (ოფურეს), ოფურამ-ი (ოფურეს), იგივეა, რაც ოფურაფალი, - საფიცო, საფიცარი. ოფურეთ ქოუნდა მა! - საფიცრად მყვდე მე! *შორ. ფური.*

ოფურამ-ი (ოფურეს), იგივეა, რაც ოფურაფალი, - საფიცარი. ოფურამი საქორთო: *ქსს, I, გვ. 314* - საფიცარი საქართველო. შევნიერო სიმომოქვე ოფურამი ხატიჯურა: *მ. ხუბ., გვ. 341* - მშვენიერ შენ მიმარინობარ საფიცარი ხატივით. მათი პუნღე ოფურამი: *ქსს, I, გვ. 165* - მეც მყადა საფიცარი. ოფურამი ზმზ. საფიცრად. ოფურამი ხე ვამოკიდირე - საფიცრად (ვაბობ) ხელი არ მომიკიდია.

ოფურა (ოფურს) იხ. ეფმა, - სპანს.

ოფურაფალ-ი (ოფურაფალ/რს) მიძღ. ენებ. ზე. ოფურაფანს ზმნისა - ასანსამი.

ოფურინაფალ-ი (ოფურინაფალ/რს) მიძღ. ენებ. ზე. ოფურინაფანს ზმნისა - 'გასასურმებელი. ჭირმა ჭირი ნემ გემობინა გურიში ოფურინაფალი: *კ. საბუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 58* - ჭირზე ჭირს ნუ დამიმატებ გულის გასასივებლად.

ოფურამ-ი (ოფურკეს), ოფურამე (ოფურკეს) იგივეა, რაც ოფურამე, - საფურამი.

ოქალარ-ი (ოქალარს) მიძღ. ენებ. ზე. ქალუნს ზმნისა - სამქმელი; სასწმთი. იხ. 'ნქალუა. ოქამფურამი (ოქამფურამის) აღვიღლად საღმეში რამ.

ოქამქალარ-ი (ოქამქალარის) მიძღ. ენებ. ზე. ოქამქალუნს (ნ) ზმნისა - საქალარ; გადატ.

მოფამფალეული; მოქანავე. *შორ. ქანქალი; ქანქი.*

ოქამ, ოქამი (ოქამ'ი-ს) საქამო (ადგილი). იხ. ქარი. *შორ. ობორი.*

ოქამი (ოქამიეს) ბაკი, სარჩავე; წრიულად შემორაბული აღგილი საფურამის დანახვედმეად; შემოქამავეული სამქმარი (*კ. საბუშ.*) ართი უღუ თექ ოქამთე: *ქსს, I, გვ. 325* - ერთად აქეს იქ ბაკი. ეფმა... ოქამთე - ცხენვითი დო ორინჯით - აჯვარა: *გურისი, გვ. 127* - სავე... საფურამი ცხენვითი და საქორთო - 'აჯვარა'. ამჭუნ აღუ გუღუ ოქამთე მე ცხენი ვემა - ამ დილით ადრე გაუმეა საჩიბიან ცხენი ველად. *შორ. ქართა.*

ოქამქანარ-ი (ოქამქანარის) ძლიერ მადალი და ელასტიური (*მ. ძაძ., II, გვ. 91*). *შორ. ქარქანვი.*

ოქამქამი (ოქამქამის) უმწოდ ბრძელი და რჩეული; ოქამი მსოფლის ბრძელი ნაჭირი, ან ქიღაძე, ბრძელი ქაბა. ოქამქამი კაბა მიკუქუნს - გრძელი კაბა აცვია. *შორ. ქარქამა.*

ოქამქამი (ოქამქამის) საცქმე, ცინისათვის განკუთვნილი აღგილი.

ოქამქამი (ოქამქამის) საფურამი, საფურამი. ვალეფი ოქამქამი კაბა - ხეტი საფურამი.

ოქამი (ოქამის) ფაქილისათვის განკუთვნილი, - საფურამი. წინაფურამის ნაწილი, სადაც ფაქილი იწყება. ის გრძელი ყუთია ტრამპის განსვრე (*მასალბი, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 224*).

ოქამინალ-ი (ოქამინალ/რს) მიძღ. ენებ. ზე. ქამინალის ზმნისა - საქამელი, საქამელი. საქამელი ქამინე თო ოქამინალი: *ი. ყოფშ., გვ. 50* - საქამელი ქამინე თო ოქამინალი. ათე საქამელი ძალადი მონკა დო საფურამი ოქამინალი ვე რენია: *ა. ყავ., გვ. 40* - თქ საქამელი ძალიან მძიმე და საფურამი (საქეთლები) არისო.

ოქამინა (ოქამინეს), ოქამინა (ოქამინეს) სინტაქსი სინტაქსი; სინტაქსი (რამ). გვირგვინი იზოპროპილი ოქამინა ვე ქამინანესო თოლი!: *აა, I, გვ. 23* - ვიხედეს იქითაქეთ და საინტერესო სანახეს არ მოქამეს თოლი! წანამოწანას ბრელ მუთუნ მორ საქამ ოქამინე: *აა, I, გვ. 20* - წლის განმავლობაში ბევრი რამ საქამ ნახ საინტერესო.

ოქამინა (ოქამინეს) საფურამი (ადგილი).

ოქამინა (ოქამინეს) ხვირამი, ხვირამი.

ოქამინა, ოქამინა ზმზ. საფურამი. ოქამინა ოქამინე თო პატონიშო დევი ოქამინა მორდესიკო - ყოველ წელს საფურამი

ბატონისათვის ღორი უნდა გაეზარდათ. *შდრ. ქისე, ქირსე.*

მძივალ-ი (ოქტიკალ/რს) *მძღ. ენებ. ზე. ქი ტ უ ნ ს ზნისა - შუხახვევი.*

მძივალუ (ოქობალეს) საპურა (ყანა, ადგილი...).

მძივითხე (ოქითომეს) საპათმა. ტურა ღურულუღო ოქითომეშე შევლულუღლი: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 129 - ტურა კვდებოდა და საქათმისკენ მიჰქონდა თავი. იხ. ქითომხე. შდრ. ოკარე, სელო. ლაზ. ოქითუმალე საქათმე (ხ. მარი).*

მძივითხე-ი (ოქითომურს) იგივეა, რაც ოქითომე, - ქათმისათვის განკუთვნილი ადგილი, საპათმა (*შდრ. ა. ცხაძე, ტოპონ., გვ. 64*).

მძინა (ოქინას) მოკა. პახის ერთ-ერთი ჰიმი. *შდრ. იმერ., გურ. ქინა-ქინა ქინა (ა. მყე).*

მძინე (ოქინეს) საძინე.

მძინე (ოქორიეს) იგივეა, რაც ოქირიე, - ხვიშირი.

მძისალ-ი (ოქოსალ/რს) *მძღ. ენებ. ზე. ქოსუნს ზნისა - საბველი, ცოცხლი. ახალი ოქოსალი ვეჯირო ქოსუნს (ქოსუნცია): ი. ყოფშ., გვ. 180; ხალხ. სიძრ., I, გვ. 17 - ახალი ცოცხი კარგად ვეისო. ნოსა ართთანიშე გუდეს გოქოსუნს დო მათაგანნიშე ოქოსალს მათა ნოსას ქოლუცისა: თ. სახოყ., გვ. 255 - რძალი სახლს ერთ მხარეს დავვის და მეორე მხარეს დასაველად (დასაველს) მეორე რძალს დაუტოვებს. შდრ. ლაზ. ქოს: ოქოსე ხეცე; ოქოსალე ცოცხი (ხ. მარი).*

მძისალ-ი, მძისალე (ოქოსალ/რს, ოქოსალეს) მოკა. ცოცხის სორბო. *იხ. ფეჩვარი (ა. მყე). შდრ. ლაზ. ოქოსალე ცოცხის სორგო (ა. მყე).*

მძრო (ოქროს) მძრო. *შდრ. ორქო. ოქრო დო ვარშხილი - ოქრო დო ვერცხლი. ოქრო ბოში დო ოქრო ძღაბი - ოქრო ზიჭი და ოქრო გოგო. ო ოქროშ კიბირი ოქროს კილი. ო ოქროშ მარწყკინილი ოქროს ბეჭედი. ო ოქროშ ჯდა ოქროს გრჯლა (ფესვები). ო ოქროშ ჯღა ქოტიმინა სიმიჩქ - ოქროს გრჯლა (ფესვები) ქნაო სიმიჩმა. შდრ. იმერ. ოქროსკილი სიმიჩდის უკანასკნელი ფესვები, რომელიც მიწას არ სწვდება (ე. ძვრ.).*

მძროშალა, მძროშალა (ოქროშალობას) მძროშალა. გელელ ოქროშე ობა დო დომან ძღაბი: *მ. ხუბ., გვ. 21 - ამოიღო ოქროულობა და დანიშა გოგო.*

მძუალ-ი (ოქუალ/რს) *მძღ. ენებ. ზე. ქუნს ზნისა - საშუაპი. დიდი სქიხის დიდი ოქუალი ოკონია: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 38 - დიდ დოლაბს დიდი საფეცავი უნდაო. ოქუალს ხეში სკიბთა ქუნდეს - საფეცავს ხელის დოლაბით ფეცადენენ (მასალები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 221).*

მძუმი (ოქუმს) ნისაქილი (*დ. ფოია*).

მძუნალ-ი (ოქუნალ/რს) *მძღ. ენებ. ზე. ქუნს ზნისა - დანახარი, დანაშარი. მუთუნი ოქუნალი ქუმნაქინა დუს - რაიმე საფარი დაფარე თავზე. შდრ. ქუნა.*

მძულ-ი (ოლალს) იგივეა, რაც ოლალე, - *მძღ. ენებ. ზე. ილანს ზნისა - ნასალაპი; ტვირთი. მა ოლალი დღას ვაღმოკორადგ: მ. ხუბ., გვ. 128 - მე ტვირთი (ნასალები) არასოდეს არ დამაკლდება. დიშქა დოკვათარ ართი ოლალი - შუმბა დაჭრა ერთი ნასალები. ურემს ოლალი გეუჭირანსენი, თიწკმა დიჭყანს ლეოწყინსია: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 135 - ურემს ტვირთი რომ დაატყრს, მაშინ დაინყებს ტვირთისო. ოლალიშე იყვი საბარგე ქეხი.*

მძულარ-ი (ოლაღარს) იგივეა, რაც ოლალი, - *მძღ. ენებ. ზე. ილანს ზნისა - საზილი; ნასალაპი; ტვირთი. დიშქა დოკვათარ ართ ოლაღარი: მ. ხუბ., გვ. 269 - შუმბა მოჭრა ერთი ნასალები. გოლას ეტამ გემკორგინა დო გორინქ, - ჩქიმი ოლაღარი იყინია - მთას ქვა მოსწყდაო და ვირმა, - ჩემი საზიდი იქნებაო.*

მძულარ-ი (ოლაღარს) მოკა. ხახინა; ხარის ჩილიპა (*ა. მყე*).

მძულე (ოლაღეს) იგივეა, რაც ოლალი - ტვირთი მხარეზე ერთი განკუთვნილი რამე შეიძლება ნალაპა; ნასალაპი რამე. *გადატ. ფუთი. მხევაში ოლალე ეფი იოგოფალი რენია - სხვისი ტვირთი ადგილი (იაფი) ასანყვაო. ომ ოლაღეს ქუეგორა, მარუელუქი მორთასინი: მხს. I, გვ. 148 - ას (ფუთის) (ტვირთს) ვაგინა, მაჭანკალი რომ მოვიდეს. თიქ თიშმა ოლაღე წყინარო მიღელე გუღემა: ი. ყოფშ., გვ. 20 - იმან ამდენი ტვირთი წყინარად ნაილო სახლში.*

მძულე-ი (ოლაღეს-ი) იგივეა, რაც ოლალი, ოლაღე.

მძულეპი-ი (ოლაღეპს) ტვირთიანი. ოლაღეპო ზნს. ტვირთიანად. დიო ოლაღეპო ვაღუქუენინია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 39 - ჯერ ტვირთიანად არ ჩაცუცქებულაო (ჩაუხუზულაო).*

მძუნაპი (ოლანაპის) *მძღ. ენებ. ზე. ოლანაპანს ზნისა - ძლიშ საბარუნი; გადატ. ძლიშ სასიარულო. იხ. დანტუა.*

მძუნალ-ი (ოლარალ/რს) *მძღ. ენებ. ზე. დარუნს ზნისა - საღარაპი; უსახინსო კაპი, რუმლითსე მინას ღარაპანა.*

მძუნალ-ი (ოლაღალ/რს) *მძღ. ენებ. ზე. დაღუნს ზნისა - შუსალაპი, საღაპაპი; შუსალაპად განკუთვნილი. ცუღე ოლაღალი მაფუ - სახლო შესაღამე მაქეს.*

მძუნალ-ი (ოლაღალეს) იგივეა, რაც ოლაღალი, - საღაპაპი.

ოქანანანი (ოქანანანი) ბიქალანანი და ნანი მათელი.

ოქალ-ი (ოქალ/რს) მიქ. ენბ. მ. და ჭუნს ზნისა - 'ბასაქანი. შორ. დაჭუა.

ოქალარ-ი (ოქალარს) მიქ. ენბ. მ. და ჭუნს ზნისა - საპირალი, სალანძღავი, საჩხუბარი. მუ უღუ თეს ო და ჭაღა რი, ორო დაჭალანსინი? - რა აქეს აბას საყვირალო, ყოველთვის რომ ყვირის (ჩხუბობს).

ოქალ (ოქალ) სალორა. უბედურქ თანაფა ხოლო ო დე ჯეს დაასერუა: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 131 - უბედურმა აღდგომც სალორეში დადაღაო. გადუ. ჩანულო ადგილი კუფაზე.

ოქალო (ოქალოს) მიქ. ლომო. ო. კუმბა, კუმუნთხური (ა. მყ.). შორ. ლაზ. დეალო, დეალო (ა. მყ.).

ოქალმარ-ი (ოქალმარს) მიქ. ენბ. მ. დე ჯეღაღანს ზნისა - საპირალი; სატირალი (ხამალა). შორ. დეველო.

ოქალმანი (ოქალმანის) მიქ. ენბ. მ. ადილო ჭუნს (6) ზნისა - ადვილად შემოსახევი.

ოქალმ (ოქალმოს) იგივეა, რაც ღოღანაო.

ოქალ-ი (ოქალ/რს) მიქ. ენბ. მ. დო ჭუნს ზნისა - 'ბასაქანი.

ოქალმარ-ი (ოქალმარს) მიქ. ენბ. მ. დო ღანს ზნისა - საქმენალი; სანარი; სანელი.

ოქალმ (ოქალმუს) იგივეა, რაც ოღოღანარი. ქაღოლო ო დო ღამე ქეღოღანს! - დემართა საქმენი და ქეონდეს!

ოქალ, ოქალმ კეღო. ო. ოღონს ოღონ დუღი ქემეფორუაფუღესო - ოღონდ თავი (ქი) მიღვრათ. სი ოღონდ შორიშე ქემობირი: ო. ყოფ., გვ. 18 - შენ ოღონდ შორიდან მაქევე.

ოქალ, ოქალმა კეღო შორი გამობატეს დთობას, პირობას, ნატერას, - ოქალმა; ოქალმამ, ოქალმანარი, ნატამ. ოღონს (-ოღონდს) ჩქიმს დემეთხოლო, სქანს მუთუნს ვარხოლო: აბს. I, გვ. 24 - ოღონდ ჩემს დამეთხოვ, შენსას ქანს ვთხოვ. ოღონს ქოქოფორი სქანი ჩქიმი გური გაახარი: ო. ყოფ., გვ. 165 - ოღონდ შენი ყოფნით ჩემი გული გაახარე.

ოქალმალ-ი (ოქალმალ/რს) მიქ. ენბ. მ. ადილო ჭუნს ზნისა - 'მოსატყუებელი, სატყუარა. სქანი ოღონდ ეღი კობირი დიდხანში, გემიოღან: ო. სახო., გვ. 259 - შენი მოსატყუებელი კბილი დიდი ხანია, რომ ამიოვიარდაო.

ოქალმანი (ოქალმანთეს) საღმრთო. ო. ღორთი.

ოქალ (ოქალ) საბუე, ბუბის სამყოფი. შორ. დუ.

ოქალმი (ოქალმის) იგივეა, რაც ოღოღანი. შორ. ა. ცხად, ტომბ., გვ. 63.

ოქალმანი (ოქალმანის) მიქ. ენბ. მ. დუ ჭუნს ზნისა - 'მოსალმანი. შორ. დუღობა (მსალბი, ტ. V, გვ. 220).

ოქალმალ-ი (ოქალმალ/რს) საღმრთო; ტომბ. ადგილი, საღმრთო მისიან ან მისიანი. შორ. ნაღუმე (იხ. ა. ცხად, ტომბ., გვ. 64).

ოქალმალ-ი (ოქალმალ/რს) მიქ. ენბ. მ. დუ ჭუნს ზნისა - 'დასაღმანი.

ოქალმალ-ი (ოქალმალ/რს) მიქ. ენბ. მ. დუ რაღე (6) ზნისა - სასიკვილო. ოღონდ ოღონდ დურას ოკონი: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 112 - სასიკვილო უნდა მოქედესო. ოღონდო ზმზ. გამბატეობი; თავანბირეთი (სასიკვილოდ). წყარს ოღონდ ოღონდ ქემარჩანს: მ. ხუბ., გვ. 12 - წყალს გამბატეობი (სასიკვილოდ) მოაბობს (მოაფენს). გაღუ მიღვეტუ ჯოღორუფე ოღონდ ოღონდ ქიმაღმე: მსალ., გვ. 72 - გარეთ ვილაღას ძალღები გამბატეობით მიქსენე.

ოქალმალ, ოქალმალ-ი (ოქალმალ/რს) სასიკვილო (ადგილი).

ოქალმანი (ოქალმანის) მიქ. ენბ. მ. დურინ ჭუნს ზნისა - ოქალმალ (ბეღვთა სათამაშო), საღმრთო; ციფრული. ოღონდ ოქალმანი აკეთნა ხოჯი თხირიშე - საღმრთოს აკეთებენ მამალი თხილსაგან.

ოქალ (ოქალ) ნონის ერთული, - უღონდა სამ გირანტას, ანუ 1200 გრამს (მსალბი, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 230). ქიქილე სუმი ოქალ ხორცი - იყიდა სამი ოქალ ხორცი. შორ. ლაზ. ოქალ (თურქ.) ნონის საზომი დასავლეთ საქართველოში - ოქალ (ნ. მარ).

ოქალმალ-ი (ოქალმალ/რს) მიქ. ენბ. მ. დურაღე ჭუნს ზნისა - სასარაღმანი. ამღა ვარა მურთ, ვიმაღლეფო, ოქალმალ ჭუნს ჭუნს: მ. ხუბ., გვ. 159 - დღეს მინც ნადი, ძმეზო, საყარაულოდაო.

ოქალმალ (ოქალმალ) ქმარ, ყმარბი (ა. ქარ); ადგილი, საღმრთო ქმარ. ქემორთო არითქ პირველი დო ქამალხოლო ოქალმალ: მ. ხუბ., გვ. 226 - მოვიდა ერთი პირველი და ჩაუღა კერის ადგილას. ო. კეზური, ყეზური. შორ. სად: ყეზური ეს არს საყეცხლე კერის ადგილი. შორ. კეზური, ყეზური.

ოქალმალ (ოქალმალ) მისი ქმარბი ჩამოქმდიღმული ზანი.

ოცნებები (ოცნებობის) შანი. ოქალმალ ოქალმალ თუმა ნოღე - შანი თმა ქეონია. შორ. ყეყეღია.

ოცნებალი (ოცნებალ/რს) იგივეა, რაც ოცნებალი, - მიხვ. ენებ. მყ. ყინ ტუნს ზნისა - საწყლასპი. ბოშიმო ოცნებალი ო ნარქი გაქეინუ: აა. 1, გვ. 23 - ბიჭის გადასაყლაბად ხახა დაფინხა.

ოცნებანი(ოცნებურეს) იგივეა, რაც ოცნებურე, - კარიის პირი.

ოცნებანი (ოცნებების) საყლემო. ოცნებანი ინწრო ხო ვაგაჟუ? - საყლო ვინრო ხომ არ გაქეს?

ოცნება (ოცნებას) საყაჟე; ადგილი, სადაც აბრამშუმის შინა უყანთ. შორ. ხანტი.

ოცნება (ოცნებურეს) იგივეა, რაც ოცნებურე.

ოცნე (ოცნეს) საყპირი, ვაპირი. გარახული ოცნე „გარახული საყვირო“, რომელიც განთქმული იყო თავისი სიმკვეთრობა და სიფიციზით (*მ. კვირია*). შორ. ოციონალი.

ოცნებანი (ოცნებურეს) იგივეა, რაც ოცნებურე, - სოხანას შუა ადგილი ცმცხლის დასანთებანი (*მ. კვირია*).

ოცნებანი (ოცნებას) საყპირი. აკეთებდნენ კაკლის ქერქისაგან (*ს. მაკალი, გვ. 313*). შორ. ოცნე.

ოცნებანი (ოცნებანეს) საყანანი ადგილი. იხ. ცუნანი. შორ. ოცნე.

ოცნებანი(ოცნე) ზგზ. საორჭოფოვდ; უნიათოდ.

ოცნებანი (ოცნებარს) მიხვ. ენებ. მყ. ცვილ უნს ზნისა - დასაქლაპი. სტრაჟიში ოცვილარი ცვილა: *ა. ყოფშ, გვ. 158* - სტრანეისკის მოსკლავი ცვილა. ქოთომქ მუში ოცვილარი ხამუ გეთითორჩიკუე - ქათამბა თავისი დასკლავი დანა გამორჩიკა. ენა ოცვილარი ვარენია: *ა. ყოფშ, გვ. 106* - ეს მოსკლავი არააო. ოცვილარი ვუყვილე: *მ. ხუბ, გვ. 6* - მოსკლავად არ მოუკლავს. ოცვილარი მონტება მოსკლავად გამოვიდება. ოცვილარი მიანტუე ბაღანას - მოსკლავად გამოვიდენა ბავშუს.

ოცნებანი (ოცნებურეს) იხ. ოცივარი, - მიხვ. ენებ. მყ. ცვილ უნს ზნისა - საქლაპი. ოცვილურქ აძლდა ოკო დიეცივლასია - საკლავი დღეს უნდა დიკლავო. ახალი ხოჯეფი, ახალი ოცვილ ურეფი: *მ. ხუბ, გვ. 39* - ახალი ხარები, ახალი საკლავები.

ოცნებანი (ოცნებულეს) იგივეა, რაც ოცვილარი, - საქლაპი. ბოში ოცვილ გ შეყუნდეს: *ა. ყოფშ, გვ. 106* - ბიჭი მოსკლავად მიჰყავდათ.

ოცნე ნაწილაკო: პი, პო, დიხს. ოცნეა უწუდო ქოთი მიდააკუნე: *ა. ცავ, გვ. 40* - „კი“ უთხრა დე კიდე ნაყუა. ოცნეა ქემოჭარე - „პო“ მაღორეს. ოცნეა ქ მანუე რაგადლეტი: *მასალ, გვ. 100* - თანხმობა შემექნა ნათქვამი. თიშ დღას ქუმოპიფიშაჟუდა, „ვარიანი“ გაშათ „ოცნეას“ თქუანდე - იმ დღეს მოქსნერებოდე, „ვარის“ ნაცვლად „პოს“ ამბობდე.

ოცნე (ოცნებეს) მიხვ. ენებ. მყ. იცვილ უნს ზნისა - საყილი, საყილელი. იში ოცვილ სოურე მიშგალე? - იმისი საყიდელი საიდან შემოგოვია? იხ. ცვილარი.

ოცნებანი (ოცნებალ/რს) იხ. ოციონალი.

ოცნებანი (ოციონალ/რს) მიხვ. ენებ. მყ. ცვილ უნს ზნისა - საყპირი, საყპირალი.

შორ. ცვილარი. იხ. ოცნე.

ოცნებანი (ოციონალ/რს) იხ. ოციონალი.

ოცნე ნაწილაკო იგივეა, რაც ოცნეა, - პო, დიხს. ოცნეში რავადით ჩქიში გური გახარია: *ქხს, 1, გვ. 176* - „პო“-ს თქმით ჩემი გული გაახარეო. ვარიში გამათ ოცნე ფთქუანდე: *მ. ხუბ, გვ. 321* - უარის მაგიერ „პოს“ ვამბობდე.

ოცნებანი(ოცნე) ზგზ. საორჭოფოვდ. ჩხოუში საქმე ოცნე ვანიათ რე: *ვახაყ, 26.05.1931, გვ. 4* - ძროხის საქმე საორჭოფოდ არის.

ოცნებანი(ოცნებულეს) მიხვ. ენებ. მყ. ოცნეთანს ზნისა - სასარული. შხვანი გახანა ლექინი ოცნეთამალი რე: *ა. ყოფშ, გვ. 180* - ხვისნი ვოხი მსუბუქი სასარულია.

ოცნებანი(ოცნებულეს) მიხვ. ენებ. მყ. იცვილ უნს ზნისა - ნაწყანანი. ბაღანა ექიმბარე ოცნე ვანიათ - ბავშვი ექიმთანა ნასაყანი.

ოცნებანი (ოცნებურეს) საყანანი, - სიმღერა, რომელსაც მღეროდნენ ყანის თონხის დროს (*ს. მაკალი, გვ. 187*). შორ. ცუნანი. იხ. ოლია, ხემხეაო.

ოცნებანი (ოცნებურეს) მიხვ. ენებ. მყ. იცვილ უნს (ნ) ზნისა - ლამე შათმეპის დასაყპირბული, - საყპირი. ქოთომეგს ოცვილარი ქიმეურქინეს - ქათმებს (ღამე) საყუნი მოუჩინეს.

ოცნებანი (ოცნებარს) ვანიებად შქპირილი კაბა (*მ. ძაძ, 11, გვ. 104*). შორ. ცორე.

ოცნებანი (ოცნებურეს) მიხვ. ენებ. მყ. უცვილ უნს, ოცვილ ურეფანს ზნათა - შუანაპირბული. შორ. ცორე.

ოცნებანი (ოცნებურეს) იგივეა, რაც ოცვილარი, - საყპირალი. ოცვილარი რჩენგე მორადე გოულანბდე: *მასალ, გვ. 67* - საყვარელი მოხუცი გამზრდელი გაულანბდა.

ოცნებანი(ოცნებულეს) იგივეა, რაც ოცვილარი, - საყპირალი, სასიყპირული; ძპირფასი.

ოცნებანი (ოცნებარეს) მოსაპირანი. ოცნებანი დიხა ნაყოფერი, მოსაელიანი მინა. შორ. ცოფა.

ოცნებანი (ოცნებურეს) იგივეა, რაც ოცვილარი, - მოსაპირანი. ოცნებანი დიხა მოსაელიანი მინა (*მ. კვირია*).

ონქუა (ოყუღეს) სხასხლ., – სხსლინათჳის ბანჳუთჳინილი ადგილი (მინა, მასალა...). *იხ. ხუღუ.*

ონქუა (ოყუღეს) ქიჳა (*ი. ყიფშ., პ. ჭარ.*); ქისრის უჳანა მხარა; საფთჳეღის ირგმლი ადგილი (ოყუღე რე ცეინგიჳი მიკმიკილი – ოყუღე არის საფთჳეღის ირგვლე). ჳეინამი წყარქ ოყუღე ქალმჳყუნუ – წვიმის წყალი კეფაში ჩამყეა. ეთირილ გეაღაღ რქე ოყუღე შე მინჳუჳუ რქელა მუნაჳა – დათოღილი მთის თეთრი საყელოდან მიხსრაფის თეთრი ღრუბელი. *შღრ. ოყაღუმი.*

ონქუაში (ოყუღეღის) იგივეა, რაც ოყუღე, – ქისარი; საჳელო; ძადი. ქუხუგამიღეს ოყუღე ში – ეცნე (დაუჭირეს) საყელოში (საყელო) (*შ. კეირტა.*)

ონქანა (ოყუნეს) *იხ. ოყუნე,* – სხსანა, ჳანისათჳის ბანჳუთჳინილი (ადგილი). *შღრ. ოყუნე გერძე საყანე გრძელი (კ. ხბარ., ტოპ., გვ. 121).*

ონქარე (ოყურეს) სანანა; თაჳეხასჳარი. ჩეიმი გური ლე სქანი ოყურჩე – ჩეიმი გულია შენი საყანე (თაჳეხასჳარი). *იხ. ხურჩუა.*

ონქაქი (ოყუჯეს) საჳურა. ბირბილაში ოყუჯე ყი ხუღუ კოლურღვათი – ბიბილიანი საყურეები ყურჩე ჩამოკვიდოთ.

ონქაღლი (ოყუჯელ/ს) დიდი ქოთანი (*ყურანი (ს. ჳყაღ., გვ. 220). შღრ. ხუჯული.*)

ონქაღში (ოყუჯეღის) იგივეა, რაც ოყუჯე, – საჳურა (*სიქე-სიქე. საყურის*). ოყუჯე შიში გილაბუშალი – საყურის ჩამოსაკიდი (*შ. კეირტა*).

ონში (ონის) ასი. ტარკალე ოში კოს ვა არჩე – შიჳელს (ტიტველს) ასი კაცი ვერ გაძარცვავს. მუშენ რე, ოში მონაღო ართ სპეონი მამოჳალი? – რატომა, ასი მონაღო ერთი ბატონი მბრძანებელი? გეშუნღე ოში ფუთოში უმოსი ლეინს: *ი. ყიფშ., გვ. 20* – შესეამდა ას ფუთხე მეტ ღვირს. *შღრ. ლაზ. ოში ასი (ნ. მარი).*

ონა-გონა ზჳჳ. ალაბა-ალაბ; აჳა-იჳ; ზოგჳარი, ხანდახან, დროგამოჳეჳიტი. ცუღეს ოშა-გონა შიარე: *მასალ., გვ. 72* – სახლში ხანდახან თუ ნახე. თუთა ხოლო ოშა-გონა ჩე სინთესი ოძირანღე – მთარე კიდევ დროგამოჳეჳიტი თეთრ სინათლეს აჩვენებდა. *შღრ. კალე-კალეჳა, კანკალეჳა.*

ონარმალაჳი (ონარმალაჳის) ხსხსხსა.

ონაჳარი (ონაჳარეს) *მიჳ. ერძე. ჳე.* შაჳარანს ჳინისა – შჳსაჳარი (ადგილი).

ონაჳარეში, **ონაჳარეში** (ონაჳარეჳის) *იხ. ონაჳარე.* შჳსაჳარი, შჳსაჳარულად ბანჳუთჳინილი (ადგილი).

ონაჳარი (ონაჳარეს) იგივეა, რაც ონაჳარი, ონაჳარეში. ონაჳარე ადგილს ქელარმანღეს დამხორს – თაჳესაყურელ ადგილას დაინთებდენ ცეცხლს.

ონაჳარის (ონაჳარის) *მოჳან. მამჳულა. იხ. აბზინდა (ა. ჳყ).*

ონა 1. ზჳჳ. ძირს; შიგნით, შჳა ადგილას, შჳაში. კოლონამა უბაჳენ ღო ოშე ქაშუგინიღეს: *ქხს, I, გვ. 229* – კოლოსათის უხეთიდა და ძირს დაუნარცხებია. ლეგას ოშე ქაჳანთხე – ტალახში შიგნით (შჳა ადგიას) ჩაყარდა. 2. საჳსოში. *იხ. ონაჳარე.*

ონაჳარული (ონაჳარულ/ს) *მიჳ. ერძე. ჳე.* აშენენს ჳინისა – საჳანაჳეჳილი.

ონაჳაღე, **ონაჳაღე** (ონაჳაღეს) *მიჳ. ერძე. ჳე.* შუნს ჳინისა – საჳსოში; საჳსოში დაზბა. *შღრ. ლაზ. 2. შე: ონაჳაღერი საჳსოვი დაზბა (ნ. მარი).*

ონაჳაღეში, **ონაჳაღეში** (ონაჳაღეჳურ-ს) *მიჳ. ერძე. ჳე.* იშენღე უენ), ოშენღე უანს ჳინათა – შოჳსანაჳეჳეჳილი, მოსასანაჳეჳელად ბათჳალისინინაჳული. *შღრ. შენდა, შენღელბა.*

ონაჳარმალაჳი (ონაჳარმალაჳის) იგივეა, რაც ონარმალაჳი, – ხსხსხსა.

ონაჳინინა (ონაჳინინას) *მიჳ. ერძე. ჳე.* შიე გინუნს ჳინისა – სასტჳინი. აკეთებენ მურყნის ტოტსაგან. *შღრ. პოტიონი.*

ონაჳინი (ონაჳინ) ასინი. ერთი ოშიანი ნოღე ხეაღე – ერთი ასანი ჳეონია მარტო. *შღრ. ოში.*

ონაჳიზული (ონაჳიზულ/ს) *მიჳ. ერძე. ჳე.* შიეღენს, იშიინს ჳინათა – საჳინაჳილი, საჳინი.

ონაჳიზუ, **ონაჳიზური** (ონაჳიზუს, ონაჳიზურს) *მიჳ. ერძე. ჳე.* შიეზურენს ჳინისა – საჳინი, საჳინი. *იხ. შინაჳა.*

ონაჳალი (ონაჳალ/ს) *მიჳ. ერძე. ჳე.* შინანს ჳინისა – ხსხსანაჳეჳილი. *იხ. შინა.*

ონაჳაღალი (ონაჳაღალ/ს) 1. იგივეა, რაც ონაჳალი, – ხსხსანაჳეჳილი. 2. *მიჳ. ერძე. ჳე.* ონაჳაღალი ჳინისა – ხსხსანაჳეჳილი. *იხ. შინაჳა.*

ონაჳი (ონაჳინეს) იგივეა, რაც ონაჳალი, – ხსხსანაჳეჳილი. ოშინეთ ზჳჳ. ვასახსენებულად, მოსაგონრად. საჳოზოზონოთ ქედოსქედღე ოშინეთე სახეღი(ი) სქანი: *კ. საბუშ., ქართ. ჳეს., გვ. 112* – სამეომოსოდ (კი) დარჩება მოსაგონრად სახელი მენი.

ონაჳარი (ონაჳარეს) ასანიარი. ცოროჳა რე ოშინერი: *ქხს, I, გვ. 140* – სიყვარული არის ასანიარი. ოშინერი ზჳჳ. ასანიარად. შა, ოშინერი ო ჳეილი კორქ, გიეოსხაბი

ვარობას: *ი. ყოფშ., გვ. 157* - მე, ასწიარად დამწვარმა კაცმა, ვივარე (დავახტი უარზე).

ოზონ-ოქსიდი ძალიან ბავრი (*სიტყვ.-სიტყვ.* ასი ოთხასი). **ო შ ი - ო თ ხ ო შ ი** მარგაბლქე აკიშყარუ - ძალიან ბევრი მგერელი შეიყარა (*შ. აგორტია*).

ოზიმა'ხ ზმზ. ასპირ. ეაღაჲ. მრავალჯერ. **ო შ ი შ ა ხ** (*ო შ ი შ ა ხ*) ქოიწი, მარა ვეხუეუ საშველქ - ასჯერ გითხარი, მაგრამ არ იქნა საშველო.

ოზიმა არიში/ოზიმა არიში (ოზიგშე არიის) ზმზ. ასწიარად პრთი. **ო შ ე შ ე** არ თი ვა ხუნლო?: *შ. ხუძ., გვ. 250* - ასიდან ერთი არ მყავდა?

ოშპა-ი (ოშკაისი) შუათანა. ათენა ჩქიმი **ო შ კ ა ი** ძაბაიე - ეს ჩემი შუათანა გოგოა.

ოშპარ-ი (ოშკარს) *იხ.* ოშქარი.

ოშპაპი *იხ.* ოშქაშქე. ოშქაშქეთ *ზმზ.* შუა ადგილას, შუაში.

ოშეპი, ოშეპი-ი (ოშ'უშეპის) ულავაში. ჯვეში კოიში **ო შ ე შ ი** ღვინში ოწერეშა: *ქ. საბუშ., ქმს., გვ. 29* - ძველი კაცის უღვაში ღვინის სანურიო. **ო შ უ შ ე შ ი** კაცეს ხოლო უღუნა - უღვაში კატასაც აქესო.

ოშეპაპი-ი (ოშეპაშის) ულავაშიანი.

ო შ ე შ ა შ ი მანგიშერი მუგოგანდ ხესია: *ქ. საბუშ., ქმს., გვ. 135* - უღვაშიანი მანგიშერი (მოშავო ფერის) მარტყამდა ხელსო. *შდრ.* ოშეპი.

ოშეპაპიჯაპა, ოშეპაპიჯა

(**ოშეპე'ტ ვიჯ'ე**სა) მსხვილულავაშიანი, ულავაშერუა. ართი **ო შ ე შ ე შ ე შ ე შ ე შ ე შ ე** ყაბახიე - ერთი უღვაშერუა გლეხია. *შდრ.* ჯვეჯეჯეჯე, ჯვეჯეჯე.

ოშენ-ი (ოშენის) *იხ.* ოშინერი. ოსური **ო შ ე რ ი** კეხის მუნგოზიშანს, მარა მოსართე ოკო ვამანერიჟუევა: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 110* - ცოლი ასწარი კეხს მოვაზობებს, მაგრამ მოსართე არ უნდა მოვაჭირიშოვო.

ოშრალა (←**ოშ+ოლა**ლე ასი მხრითი საზიდი ტვირთი) ძალიან ბავრი. **ო შ ო ღ ა ლ ე** ოგორუ - ძალიან ბევრი ავინა (ლანძღა). *იხ.* ოლაღე.

ოშ-ოშ-ი (ოშოშის) ას-ასი. **ო შ ო შ ი** ღურეიგუ არბას - ას-ასი დაურეგა ვეჯლას. **ო შ - ო შ ი** ორქო ხეს ქელაქინუ: *აბა, I, გვ. 19* - ას-ასი ოქრო ხელში მისცა (დააჭყირინა). ოშოშო ზმზ. ასასად. **ო შ - ო შ ო** გიმანტოჟუნდე: *ი. ყოფშ., გვ. 186* - ასასად რომ გამიოჭტრდე.

ოშოშა, ოშოშა (ოშოშა, ოშოშისა) *მოტან.*

ოშოშა (*ა. შყ.*). **ო შ ო შ ა** ღო კუმუნთხური, - ძაბაემქ ეჭყვიდ ჩქინ მუხური, - ოშოშა და დლოლო, - გოგობმა ამოყვიტა ჩვენი კუთხე. *შდრ. სპა.* ოშოში; *ქრ. იმერ.* ოშოშო; *რაჭ.* ოშოშა ოშოშა, ოშოშო (*ა. ღლ.*).

ოშოშა-ი (ოშოშარს) იგივეა, რაც **ო შ ე**, **ო შ ე ა ღ ი**, - სასსოში. მუში **ო შ ო შ ა ლ ს ი** შუნსი: *ქმს, I, გვ. 188* - თავის სასუსეს ქსუს. სასუსედე ორნარი ძაფია საჭირო: ოშოშაი მისასუსეი და ოშიშორი დასასუსელი (*მასალეში, ტ. II, ნაწ. II, გვ. 293*). *იხ.* ოშოშორი.

ოშოშაჲ (ოშოშაჲს) სპალი, ნესტიანი, შაწიანი. ოშოშაჲ დიხა წყნტიანი შინა. სამეურე ხეირენც ნოგოი ღო **ო შ უ ა ჲ ე** დიხეჲე; *ქ. ხაყ., 6.06.1930, გვ. 2* - სამეურა ხარობს ნოტიო და ჭაობიან მიწებზე. **ო შ უ ა ჲ ე** მიოტეთ ღო სქერმა ქიმწიბინაჯუთა!: *ქ. საბუშ., ქმს., გვ. 147* - სველი ადგილები მიატოვეთ და მშრალზე გადმოვაბიჯეთ! ორ'ოშოშაჲ ნესტიანი ადგილი (*ქ. ხაყ., ტომის, გვ. 28*). *შდრ.* შუ.

ოშოშა-ი (ოშოშალის) *მიძლ. ვნებ. შყ.* **ო შ ე ს** ზმინა - სასამელი. ხაგამი ღვინი ჯგირი **ო შ ე შ ა ღ ი რ ე**: *თ. საბუშ., გვ. 269* - ხატის ღვინი კარგი სასამელია. მიღვეს ვითოჯერი ჯორიშ ხარგა ოტკუეშალი, **ო შ ე შ ა ღ ი**: *ი. ყოფშ., გვ. 106* - ნაიღეს თორმეტი ჯორის ტვირთი საქემლი, სასამელი. *იხ.* შუაში.

ოშოშე-ი (ოშოშეშის) *იხ.* ოშეშეში. ცალი **ო შ ე შ ე შ ი**... გვეიღახოკია: *ი. ყოფშ., გვ. 54* - ცალი უღვაში... ჩამოპარსეთ. არბოქ **ო შ ე შ ე შ ი** წკუემრეგუა ქელიტყვეს: *ი. ყოფშ., გვ. 92* - ყველად უღვაში გრეკა დაინყეს.

ოშოშეშ იგივეა, რაც **ო შ ე შ ა შ ი**. წყარი წკონდა მიხვარჩალე, ნაშუ გოკო ჩხოშიეგ ჭოფუ: **ო შ ე შ ე შ ა** წვერედეფი, უღვარო ღო ვარი ჭოფუ - წყალი წმინდა მიხვარჩალეს, რომელიც გინდა თვეს დაიჭერ: უღვაშიან წვერებს, უნგვაროს ან ტოფუს.

ოშოშეშა-ი (ოშოშეშაშის) *იხ.* ოშეშეში, - ულავაშიანი. ქობორე მიგღვინი დიდი **ო შ ე შ ე შ ა შ ი** კოჩი: *ი. ყოფშ., გვ. 10* - ნაბა ვილაც დიდი უღვაშიანი კაცი.

ოშოშე (ოშოშეს) სასულე; სულსათვის განაშთმინილი (ადგილი).

ოშოშეთი-ი (ოშოშეთის) იგივეა, რაც **ო შ უ რ ე**, - სასულეთი; სანიში. **ო შ უ რ ე თ ის** ოკო წვეწყმინდასა თემი შურქ - სულეთში უნდა ნანყმდესო აბისი სული. ოკონ ღურელი გითელეზუდა, **ო შ უ რ ე თ ი შ ე** ვორადე მოვლერი: *ქ. საბუშ., ქართ. შყ., გვ. 27* - ვითომც მეკდარი ალგედვინო, სასულეთიდან ვიყო მოსულე. საა **ო შ უ რ ე თ ი შ ა** მიღმაჭქია: *შ. ხუძ., გვ. 109* - შენო სულეთში გამეგზავნეთ. *შდრ.* შური.

ოშეშე-ი (ოშეშეშის) იგივეა, რაც **ო შ ე შ ე შ ი**, **ო შ ე შ ე შ ი**. მითინი ვა დიგუათე, **ო შ ე შ ე შ ი**

მიკონანცენი ეფერი: *ი. ყოფშ., გვ. 93* – არაინ დატოვით, უღვაში რომ ასხია ისეთი.

ოშუა (ოშუას) ასუა (*სიტყვ.-სიტყვ. ასაქცი*), ასუანა, ასუარცაღა. მცონსანვი ცსონვალის ქაჟის განყოფილება, რომლის ბარსი ფურცლებივით არის ჩანყოფილი. *შორ. ფა.*

ოშაჰ, ოშაჰთ, ოშაჰს *ჯაჰ. შუა, შუაში. თოლემს* ვაშუაუნდას ოშქათ ჩხენდინი, თოლი თოლეს ვაინტრინე: *ქ. საბუშ., ქართ. ზუა., გვ. 9* – თვალეს შუა რომ ცხვირი არ იყოს, თვლი სათვალეში არ დატევა (შეიღლება დატეხოს).

ოშაბანთი *ჯაჰ. შუაში, შუა ადგილას. შონქ* თქუა: არბაქ შქას (ოშქაბანეთ) დიშვირთია: *ხალხ. სიძრ., 1, გვ. 157* – სვანმა თქვაო: ყველა შუაში დაწვეთო.

ოშქარი, ოშქარი (ოშქარის) შუათანა, შუა; საშუალი. იმუსერი ოშქალი ჯიმაჟე მიდართე: *ა. ცაგ., გვ. 11* – იმ ლამეს შუათანა ძმა ნავიდა. მაჟირა დღას ძერაქ ქემორთუ დო ოშქარი და ქემერეს – მეორე დღეს ძერა მოვიდა და შუათანა და მისცეს. ოშქარი დამ ცუღელმა ქიმერეთეს: *მ. ხუბ., გვ. 212* – შუათანა დის სახლში მივიდნენ. ათაში ქიმინე ოშქარქე დო ათაში უკულამიქეთი: *ი. ყოფშ., გვ. 91* – ასე ქნა შუათანამ და ასე უმცროსმაჲც. *შორ. ლა ზ. ოშქენა შუა, საშუალი (ნ. მარი).*

ოშქაპი (ოშქაპის) იგივეა, რაც ოშქაპი; ოშქარი. ოშქაპი დამი (//დაი) საშვერქ ვეჟუუ – შუათანა დის საშველი არ იქნა.

ოშქარი (ოშქარს) შუათანა. ოშქარ ჯიმა შუათანა ძმა. *შორ. ოშქაპი.*

ოშქამე (ოშქამეს) შუა (ადგილი); საშუალო. ოშქამეთ, ოშქამეს *ჯაჰ. შუაში. ოშქამეს* დუკანდეს რსხილს – შუაში დაუტოვებდენ ზურელს. ოშქამეთ დიდი საორიო ჯა ქიგებანს – შუაში დიდი საჩრიდლო ხე დგას. *შორ. ელაგახტას.*

ოშქამე (ოშქარეს) საშქარო, – შქარისათვის განაშუამენილი. მიდუნა სუმი ორთაბი ოშქერე – გვაქეს სამი ქცევა საშქერო. *შორ. ოფშქერე; შქერო.*

ოშქამტალაჲი (ოშქეართალაჲის) *მიჰო. ენებ. ზე.* ოშქეართალე (6) ზნისა – მოქენილი; რსვეადი, ელასტიკური. ოშქეართალაჲია თუმა – გრძელი და ელასტიკური თმა.

ოშქამლაჲი (ოშქეილაჲურს) *მიჰო. ენებ. ზე.* ოშქეილაჲანს ზნისა – დასახარობი. დემი მღელგონუ ოშქეილაჲალო – დევი ნამოიყუნა დასახარობად.

ოშქამლარი (ოშქეილარს) იგივეა, რაც ოშქეილაჲუ.

ოშქამლარს (ოშქეილაჲურს) *მიჰო. ენებ. ზე.* ოშქეილაჲუ (6) ზნისა – სასარობი (ადგილი). *შორ. შქეილა.*

ოშქამლარი (ოშქეარანლარს) *მიჰო. ენებ. ზე.* ოშქეარანეუანს ზნისა – საშენი. ათუ ჭირი ნაბეტანი ოშქეარანდი რე: *ყაზაყ., 26.03.1930, გვ. 3* – ეს ჭირი ნაბეტანი საშიშია. *შორ. ოშქეარანჯი.*

ოშქამლარი (ოშქეარანჯის, ოშქეარანს) იგივეა, რაც ოშქეარანდი. ნამთინემო ოშქეარანჯიე თექიანი მუღლა – ზოგიერთისთვის საშიშია იქაური მისვლა. სოკო იმა ოშქეარანჯიე ვარე – სოკო იმდენად საშიში არაა.

ოშქამლარი (ოშქეარუნჯის) იგივეა, რაც ოშქეარანჯი – საშენი. სოკო იმა ოშქეარუნჯიე ვარე: *ყაზაყ., 21.03.1930, გვ. 2* – სოკო იმდენად საშიში არაა.

ოშმა-ოშნი/ოშმა-ოშნი (ოშმა-ოშის) ასპირ ასი (10.000). ოშმა-ოშმა ქოწოია – ბეგრეჯერ (ასეურას) ვითხარია.

ოშმონაჲ, ოშმონაჲ (ოშხო/უნაჲას) ერთი და იმავე ადგილის ბატაქვევა – გახამირიანის და გაახორეანის პროქსისი მონაქვევაჲა, გახამირაჲა; მრავალზნისობა ამ პროქსისის (*ქ. ცაგ., ძეგ., გვ. 79*).

ოშმურე (ოშმურეს) სახმურე, – ცხარეანისთვის განაშუამენილი ადგილი. *შორ. ოშური.*

ოშმურე *იხ. შხაჲა.* ართ შეანე თე ოროკი სქეამი ჭყონი რადე, ოროთ უღუღუ ფა დო კე ოშხეგე: *მასალ., გვ. 58* – ერთ დროს ეს როკი ლამაზი მუხა იყო, ჩრიდლოჲე ჭქონდა, ფა (როკს ჯამისმავარი ბუდე) და რკო ესხა.

ოწი (ოწის) *ზოლო.* დაშქოქედი მამალი თხა, – ვატი. დიდი ოწი ქიშკაკორ თუ ხოჯეფიქემა: *მ. ხუბ., გვ. 154* – დიდი ვაცი მიანა ამ ხარეთან. ჩქიმი მაყალე ოწი სქევრი: *ქ. საბუშ., ქართ. ზუა., გვ. 117* – ჩემი ტოლი მამალი (ვაცი) მველი. შორეთეს ერჯენქ, ოწენქია: *მ. ხუბ., გვ. 120* – მოვიდნენ ვერძები, ვაცებო. *შორ. ლა ზ. ბოჩი ვაცი (ნ. მარი).*

ოწაბა (ოწაბას) დიდი ვატი, ვოტი. ...ოწაბა გვაძმა ბაბუსე: *ქსს, 1, გვ. 13* – ...დიდი ვაცი გვაძს ბაბუსა.

ოწაბახე (ოწაბახეს) *მიჰო. ენებ. ზე.* ჩაბახანს ზნისა – სატქანეი, სათქელი. *იხ. ჩაბახუა. შორ. ოწობოხო/უ.*

ოწაბა (ოწაბას) იგივეა, რაც ოწაბაგა, – მამალი თხა ერთი წლისა.

ოწაბა (ოწაბას) მამალი თხა ერთ წელამდე.

ოწამალ-ი (ოწამალარს) *მიჰო. ენებ. ზე.* ჩანს ზნისა – საშქელი, – საშქმალ

ბანკაუთმინილი. ოჩამაღლი ვოლუდუკუ, ქორეკონი - საქმელი არ ჰქონდა, რომ ეჭმიდა. ორამსხარია (ორამხარაიას) სასიარულო (დ. ფოფა).

ორამინია (ორამინაიას) მიჰლ. ნებდ. ზე. აჩენს ზნისა - საკვანი. იბ. ჩამინი.

ორამრე (ორამრეს) სავსეპელი (ლომისა). ოჩამრეშა მითულენა, შქასერს ქოთიკაქულეს: *ქსს. I, გვ. 291* - საცხებელში შესულან, შუაღებეს იყენენ კაკა-კუკუბი. ზღო. ჩამპური.

ორამრე, ორამრე (ორამრეგრეს) 1. იგივეა, რაც ოჩამრე. კეთდებოდა მუხისაგან, ნაბლისაგან ან ნიგეზისაგან (*მასალები, ტ. IV, ნაწ. II, გვ. 145*). 2. ადგილი, სადაც სავსეპელი იყო მოწყობილი.

ორანი (ორანს) ორანი. ორანი ცხენი ვიუტო (ორანი) ცხენი.

ორაჩალ-ი (ორაჩალ/რს) მიჰლ. ნებდ. ზე. ჩაჩუნს ზნისა - საჩაჩი, სავსეპელი. სომინდიო ორაჩალი სომინდის საჩიო. ეს იყო საგანგებო მოწვეული ოთხკუთხა ან კვადრატული ფორმის, ფეხებზე შემდგარი სადგები, რომელშიაც ჩაყრიდნენ სომინდის ტარობებს და კაკულების დარტყმით კაკალი სცილდებოდა. სომინდს ფშენიდან ძველით ახალი წლის დადგომის შემდეგ. ზღო. ოჩაჩუე.

ორაჩუე (ორაჩუეს), ორაჩრეშა (ორაჩრეს) იგივეა, რაც ოჩაჩუე, - საჩაჩელი, სავსეპელი; სიმინდის სავსეპელი. ოჩაჩუეში ურო საცხებლის ურო.

ორა (ორეს) 1. დიდი მინდორი (*ი. ყოფშ.*); დიდი ყანა, ხმოდავანი (*ბ. ჯარა.*). სი, სქუა, ჯარი ვაგოჭო დო მაშუ ბლოლა თუ ოჩე ქვანას - შენ, შეილო, ჯაგორ არ გაქვს და მე რა ვუყო ამ ოჩე ყანას. 2. ბალახი (*ბ. კოლნაგა*).

ორაღმა (ორეფისეს) ადგილი, სადაც ჩადისა (ჩე-ღისა თეთრი მინა) არის.

ორაჩალ-ი (ორეჩულის) [*რუს. опередь* რიბი, ჰეიჩი]. აწყო ოჩერ დო ოჩე მაცირა ღლას მაცირა ოსურსქუამ ვათხოვალამი - ახლა რიგია მეორე დღეს მეორე ქალიშვილის გათხოვებისა.

ორამშა (← ოჩემ-ხეე ოჩეს ხევი). ოჩემხეე დო ხეარული სომინდის ტარობების გარეგნის დროის სიმღერა (*ბ. მკალა., გვ. 187*).

ორამ, ორამშა-ი (ორეჩემის) იგივეა, რაც ოჩაჩუე, - საჩაჩელი; სიმინდის სავსეპელი მოწყობილობა.

ორამრეშა (ორეჩრეს) ახალამოყვანილი ყვამის სანარჩი. - ხის ჩამოსაპირდავლი ნასმარტაბიანი ტურტალი.

ორამრეშა (ორეჩრეს) იგივეა, რაც ოჩე ვენჩე, - ახალი ყვამის შესანახი. ზღო. ჩომო, ოჩორე.

ორამრე-ი (ორეჩომის, ოჩიკოს) იბ. ოჩიკოჩი.

ორამრე (ორილეს) სავსეპელი. იბ. ჩილი.

ორამრინი (ორამრინეს) ჩირჩინიში (*იბ.*) სათამაშო ადგილი, - ჩვეულებრივი ხევი.

ორამრე (ორეჩოლეს) სარჩი, ჩირჩინის ბანკაუთმინილი ადგილი, - ბუღა. ჩიტი ოჩიკოლეს დო მაღალური დალიბტას: *ქსს. I, გვ. 172* - ჩიტი ბუღეში (სარჩიში) და მაღალური წელის პირას.

ორამრე-ი (ორიხოლარს) მიჰლ. ნებდ. ზე. ჩიჩოლუნს ზნისა - საშუშველი. ჩხევიში (*ჩხევერეში*) ოჩიჩოლარს ჯოხოლე კაკუტი - ლომის (ფეცვის) საფშენისა ვრეკე კაკუტი (საცხებ ხელაქვი). ზღო. ოჩაჩუე, ოჩეჩემი.

ორამრე, ორამრე (ორჩხუეს) სამსეპელი. ზღო. ჩიხუა.

ორამრე-ი (ორიხოლარს) იგივეა, რაც ობოხუა, - ოჩოფხა. ზღო. ოკუჩხური.

ორამრე-ი (ორი-კომის, ოჩი-კოს) ტყის ქაძი; ვაძ-ქაძი. ვაც-კაცი, ანუ ის წალარული არსება და ღვთაება, რომლის სხეულის ერთი ნაწილი თხისა, მეორე კი ადამიანისა მრავლეს (*ვ. ჯეაბა, ქართ. ერის ისტ., I, გვ. 86*). ოჩი-კომი (თხა კაცი), - ამბობენ ისეთ კაცზე, რომელსაც ტნი ხშირი თმით აქვს დაფარული, ბანჯველიანია, აქვს დიდი ულვაშები. ათე ოჩი-კომი დოჯილენსა ბოშისგ: *ა. ცაგ., გვ. 41* - ეს ვაც-კაცი მოკლავს ამ ბიჭს. ბინა ნოლე თაქ ვეჩერეფუ - უწინდური შურიღებმა - ოჩიკოჩე ფუც: *ბ. სანუშ, ქართ. ზგ., გვ. 115* - ბინა ჰქონიათ აქ მგლებს - უწინდურ სულდგმულ ოჩი-კაცებს. ათენა ვარდას თი კომი - გყავს კომი დო ოჩიკოჩი: *ქსს. I, გვ. 174* - (ა) ეს არ იყოს ის კაცი - ტყის კაცი და ოჩიკოჩი. ოჩიკოს ქოჯე - ვაც-კაცს ვაგასო.

ორამრე-ი (ორეჩქაის) მიჰლ. ნებდ. ზე. იჩოქუე (ნ) ზნისა - 'ღასარჩიში. ზღო. ჩოქინი.

ორამრე (ორეჩოს) ღრმა ტლაპო (*ბ. კოლნაგა*).

ორამრე (ორეჩეს) ახალამოყვანილი ყვამის ჩასაღები (*მასალები, ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 217*). ზღო. ოჩეჩრეშა; ჩომო.

ორამრე-ი (ორეჩალარს) მიჰლ. ნებდ. ზე. ჩუანს (ნ) ზნისა - შქასანახი. იბ. ჩუალა.

ორამრე-ი (ორეჩამის) იგივეა, რაც ოჩუალარი, - დასაბლაპი, სავსეპი, 'ღასარჩი.

ორამრე-ი (ორეჩებელ/რს) მიჰლ. ნებდ. ზე. აჩუქენს ზნისა - საჩუქეპელი. ოჩუქეპელი ხოლო ვაგმანჭყის: *ბ. ხუძ., გვ. 32* - საჩუქეპელი ვაგმანჭყის. ზღო. ჩუქეპა.

ორამრე-ი (ორეჩეარს) ზოლო. ვაძინიანი, მამალი ციქანი ქაძს თქაძე. ზღო. ჭევირქეცარი.

ორქონიანი (ორქონიანას) იგივეა, რაც **ორქონალი**.

ორქონალ-ი (ორქონალ/რს) *მიძე. ენებ. მე.*
რქონუნს ზმინა – სახანაპი. იგივეა, რაც **ოხონალი**. თიმი კიბორჩხა ჩამოვადნულ კინახონა **ორქონარს** – იმისი კიბოლები ჩამოვადვა სახნავ სახნისს. *იხ. რქონუა.*

ორხამურ-ი (ორხამურს) იგივეა, რაც **ორხომური**.

ორხანამ (ორხანეს) სამეზომ, მზინანი (ადგილი). იგივეა, რაც **ობქარე**, – მზორმ. *იხ. ჩხანა.*

ორხანამ-ი (ორხანემის) სამეზომ (ადგილი); სამხრეთში ფარდობი. *ვადატ. სამხრეთი. შორ. ობგათე.*

ორხმარალ-ი (ორხმარალს) *მიძე. ენებ. მე.*
რხმარუნს ზმინა – საცხეპვილი. *შორ. ორხმარე, ორხმარეუმი.*

ორხმარეუმი, **ორხმარეუმი-ი** (ორხმარეუს, ორხმარეუმის) იგივეა, რაც **ორხმარალი**, – ქარაპანი, საცხეპვილი სხელი (*ქ. ვარ.*).

ორხმარეუმი (ორხმარეუგ-ს) მომღიპული (*დ. ფიფა*); სასარდალო აღბილი.

ორხმარეუმი, **ორხმარეუმი** (ორხმარეუგს) საძარცხე; *ვადატ.* პირუტყვის სადგომი, პირუტყვისათვის განკუთვნილი ადგილი.

ორხმარეუმი (ორხმარეუს) სათქვეზომ (ადგილი), ორხმ, თქვეზის საგზავთ აღბილი (*ქ. ვარ.*).

ორხმარეუმი-ი (ორხმარეუს) სათქვეზომ პატარა ნაპი. *იხ. საბა: ორხმარეუმი (სახელებს ნათთან).*

ორხმარეუმი-ი (ორხმარეუმის) სათქვეზომ აღბაქუთინილი აღბილი. იგივეა, რაც **ორხომე, ორხომეუმი**.

ორხმარეუმი (ორხომეუს) *იხ. ორხომე, ორხომეუმი.*

ორხმარეუმი-ი (ორხომეუმის) იგივეა, რაც **ორხომე, ორხომეუმი**, ორხომეუმი, – სათქვეზომ აღბილი. *ეპოპ. მდინარე და სოფელი ჩხოროწყუს რაიონში. მუშაა წყარი მიხვარადად ჩვენს წკონდა ორხომეურეგ – რამდენი წყალი მიხვარადად ჩვენს წმინდა ორხომეუმში. ორხომეურესუ ჩხომი ვჭოფი, ოქუალეს დაჭაჭია: ეახს, I, გვ. 149 – ორხომეურში თვეზი დაეჭირე, ოქუალეში – კიბორჩხალა.*

ორხმარეუმი-ი (ორხომეუალ/რს) *მიძე. ენებ. მე.*
ორხომეუანს ზმინა – საცხეპვილი. აკა ჭირედა ღვინო გემში სი რქიმი შურიშ **ორხომეუალ** – ერთი ჭიჭე ღვინო შემისვი შენ ჩემი სულის საცხეპვილი. *ვაყვილათი თქვეანი შურიშ ორხომეუალ: *მ. ხუბ., გვ. 54 – არ მოკლათ თქვენი სულის საცხეპვილი.**

ორხმარეუმი, **ორხმარეუმი** (ორხომეუ-ს) მოზარდილი ნინილა. *შორ. ვარაჯია.*

ორხმარეუმი, **ორხმარეუმი** (ორხომეუგს, ორხომეუმს) საძარცხე, მოსული. *შორ. ამბურა.*

ორხმარეუმი *იხ. ორხომე, ორხომეუმი.*

ორხმარეუმი (ორხო-ფორჩხოს) არაქულ-ღარეული (*დ. ფიფა*).

ოსალარი (ოსალარს) *მიძე. ენებ. მე.* **ცალუნს ზმინა** – სათიბი; საცეპვილი.

ოსალარი (ოსალარს) იგივეა, რაც **ოსალარი**, – *მიძე. ენებ. მე.* **ცალუნს ზმინა** – სათიბი, მოსაქველი. ცხენს გამაწყვ ორანგური, ოცალუნმა გოგუე: *მახლ., გვ. 72* – ცხენს მოხდა უნაგირი, სათიბში გაუშვა.

ოსალარი-ი (ოსალარუმის) *ეპოპ.* საძმარდი აღბილი. *შორ. ოცალარი.*

ოსალარი-ი (ოსალარუმს) *რელოგ.* აღნიშნავდენი ყველიერის ხუთშაბათს (ცაშახას), ლოცულობდენ საქონლის გამარჯვებაზე, ოცალარული ყველიერის ყველი. *შორ. ცაშახალი (ს. მაკლ., გვ. 330).*

ოსალარი (ოსალარს) სახელი ოცებუნს, აოცუნს ზმინათა – 'ბაქუცაბა. გოგუე ორ კოჭი:

მ. ხუბ., გვ. 1 – გოცდა ყველა. აოცუნს (ბაქუცაბა გააოცა, ბაქუცაბა გაოცებია, ბიროსაბა(ნ) გაოცებდა თურმე) *გრად.*

აოცუნს (ბიროლოდ ანმეოს წრის მწკრივებში) *გრადუე. სტატიე.* ოცობს. ოცებუნს (ბაქუცაბა გაოცდა, ბაქუცაბა(ნ) გაოცებულა) *გრადუე. ენებ.* აოცუნს ზმინა – ოცებუნს.

აოცუნს (ბიროლოდ შედლო გაოცებულყო, – ბიროსაბა(ნ) შესძლებია გაოცებინა) *გრადუე. შესაბე. ენებ.* აოცუნს ზმინა – შეუძლია გააოცოს.

აოცუნს (ბიროლოდ შედლო გაოცებულყო, – ბიროსაბა(ნ) შესძლებია გაოცებინა) *გრადუე. შესაბე. ენებ.* აოცუნს ზმინა – შეუძლია გააოცოს.

აოცუნს (ბიროლოდ შედლო გაოცებულყო, – ბიროსაბა(ნ) შესძლებია გაოცებინა) *გრადუე. შესაბე. ენებ.* აოცუნს ზმინა – შეუძლია გააოცოს.

აოცუნს (ბიროლოდ შედლო გაოცებულყო, – ბიროსაბა(ნ) შესძლებია გაოცებინა) *გრადუე. შესაბე. ენებ.* აოცუნს ზმინა – შეუძლია გააოცოს.

აოცუნს (ბიროლოდ შედლო გაოცებულყო, – ბიროსაბა(ნ) შესძლებია გაოცებინა) *გრადუე. შესაბე. ენებ.* აოცუნს ზმინა – შეუძლია გააოცოს.

აოცუნს (ბიროლოდ შედლო გაოცებულყო, – ბიროსაბა(ნ) შესძლებია გაოცებინა) *გრადუე. შესაბე. ენებ.* აოცუნს ზმინა – შეუძლია გააოცოს.

აოცუნს (ბიროლოდ შედლო გაოცებულყო, – ბიროსაბა(ნ) შესძლებია გაოცებინა) *გრადუე. შესაბე. ენებ.* აოცუნს ზმინა – შეუძლია გააოცოს.

აოცუნს (ბიროლოდ შედლო გაოცებულყო, – ბიროსაბა(ნ) შესძლებია გაოცებინა) *გრადუე. შესაბე. ენებ.* აოცუნს ზმინა – შეუძლია გააოცოს.

აოცუნს (ბიროლოდ შედლო გაოცებულყო, – ბიროსაბა(ნ) შესძლებია გაოცებინა) *გრადუე. შესაბე. ენებ.* აოცუნს ზმინა – შეუძლია გააოცოს.

აოცუნს (ბიროლოდ შედლო გაოცებულყო, – ბიროსაბა(ნ) შესძლებია გაოცებინა) *გრადუე. შესაბე. ენებ.* აოცუნს ზმინა – შეუძლია გააოცოს.

ოციმაიათ გინორთას - კირი ხელს უწყობს მიწას ცვენადად გადაქცევას. ათუ ჟირი ფას თულო ათოჯინეუ ტუტამი ფერი, ქვირიჯჯურა ოციმაია, უმოსი სქელი ფერ: *ყაზაყ.*, 21.06.1930, გვ. 2 - ამ ზედა ფენის ქვევით აფენია (ამოყოლებული აქვს) ნაცრის ფერი, ფევილის მსგავსი (ფევილითა) ცვენადი, უფრო სქელი ფენა. *შღრ. ციმა.*

ოციმა (ოციმეს) მიწა. *ენებ. ზე. ცენ* ს ზმნისა - სანცპენი (ადგილი). *შღრ. ოციმაია.*

ოციმა (ოციმეს) 1. *იხ. ოციმეუ.* 2. თიპზის საპვირითო ადგილი.

ოციმა (ოციმეს) ადგილი, სადაც ციმა აარის (ხარობს), - სამარწყვი.

ოციმალი (ოციმალს) მიწა. *ენებ. ზე. ცირ* უნ ს ზმნისა - 'განსარქალი. ქვირი ოცირალი მაჟუ - ფევილი გასატრელი მაქვს. *შღრ. ცირუა.*

ოციმური (ოციმურს) ციცის (*იხ.*) ჩანაყენებელი თიპზია.

ოციმა (ოციმეს) თიპზთა სატოფა, საპვირითო ადგილი მდინარეში. *იხ. ცემა.*

ოცქევალი (ოცქევალი/რს) მიწა. *ენებ. ზე. ცე* ქე ვ ა ნ ს ზმნისა - სეპენი, სეპეპარი, სეპეპალი. ოცქევალი ო რე თი ბოშო: *ი. ყოფშ.*, გვ. 116 - საქებთა ის ბიჭი.

ოცქევალი (ოცქევალი/რს) იგივეა, რაც ოცქევალი, - *მიწა. ენებ. ზე. ცე* ქე ვ ა ნ ს ზმნისა - სეპენი, სეპეპარი. ლოჭარე ასე მუშე ოცქევალი თე ბოშოქ: *მ. ხუბ.*, გვ. 198 - დანერა ახლა თავისი საქებარი ამ ბიჭმა. ოცქევალი ჯოლორქ ქობალი ვაჭკომუა - საქებარმა ძალმა პური არ ქამაო.

ოცქევალი (ოცქევალი/რს) სარცენი (ადგილი). *იხ. ცემაური. შღრ. ცემაური.*

ოცქენი (ოცქენეს) ცხენისათვის განკუთვნილი ადგილი, - სანცპენი, თიპვა (*მასალეტი, ტ. I, გვ. 398*).

ოცქენი (ოცქენეს) იგივეა, რაც ოცქენი, - თიპვა; სანცპენისი. ოცქენი ში ში გიმოწინდელას მიფხვარუა: *ი. ყოფშ.*, გვ. 90 - თივლის (საცენის) გამოსანმენდელ მოვიშველიებ. მიწილქ ოცქენე ში ვე ვე, დუნარქალევა: *მ. ხუბ.*, გვ. 121 - რომ შქესელ თივალშიო, დანქარუნეო.

ოცქენი (ოცქენეს) სარცენისა პური თიპთიპის ნემსიპინ, - სარცეპთა. *იხ. ცემაური.*

ოცქენი (ოცქენეს) ოცქენისა მათილილი ხე (*მასალეტი, I, გვ. 397*).

ოცქენი (ოცქენეს) მარწყვი (ადგილი). *იხ. ძანბინი, ძანბუა.*

ოცქენი (ოცქენეს) მიწა. *ენებ. ზე. ცე* ვ ე ტ უ ნ ს ზმნისა - სარცეპთა. *იხ. ცემაური.*

ოცქენი (ოცქენეს) მიწა. *ენებ. ზე. ცე* ვ ე ტ უ ნ ს ზმნისა - დანსამენი, დანსამენი.

ოცქენი (ოცქენეს) სეპეპალი, სეპეპალი; *გადატ. სასაფლაო.*

ოცქენი (ოცქენეს) სეპეპალი; *სეპეპალი.*

ოცქენი (ოცქენეს) ადგილი, სადაც თიპზენი იქრინან თიპს. *გადატ. იტყვიან: ოცქენე ში იშმაყენს ჯგირი კათა - ოცქენე ' დან ' ამოცვივა კარგი ხალხი.*

ოცქენი (ოცქენეს) მიწა. *ენებ. ზე. ცე* ვ ე ტ უ ნ ს ზმნისა - 'მოსამაბთა'ლი.

ოცქენი (ოცქენეს) იგივეა, რაც ოცქენი, - შესამენი, მოსამაბთა. *იხ.*

ოცქენი (ოცქენეს) მიწა. *ენებ. ზე. ცე* ვ ე ტ უ ნ ს ზმნისა, ცირა ფულენ ს ზმნათა - სარქენებელი, სანსპენი. ოცქენი კითი სარქენებელი თითი.

ოცქენი (ოცქენეს) იგივეა, რაც ოცქენი, - სანსპენი. კოჩიშ თივალქ მუ ბირასე თეში მანგი ოცქენე ? : *მასალ.*, გვ. 19 - კაცის თივალმა რა ნახოს ამის მსგავსი სანსპენი. ქობორე, დღას ვე უბორენი, ფერი ოცქენე : *ი. ყოფშ.*, გვ. 22 - ნახა, არასოდეს რომ არ უნახავს, ისეთი სანსპენი.

ოცქენი (ოცქენეს) მიწა. *ენებ. ზე. ცე* ვ ე ტ უ ნ ს ზმნისა - სანსპენი. ოცქენი ციმაური: *ბაღს. სიძრ.*, I, გვ. 113 - სანსპენი არ ვეყოფი.

ოცქენი (ოცქენეს) თანსარქენი. *იხ. წირკალი.*

ოცქენი (ოცქენეს) მალალი და თანსარქენი.

ოცქენი (ოცქენეს) რბილი და ნახი ნახსოვი. რამში შქევერითიშე (კინიშე) იხამებრეუ სქეპიო, გარმე ლო ოცქენი ნახსოვი - რამის ყლორტისაგან (კინსაგან) მზადდება ლამაზი, გამძლე და რბილი, ნახი ქსოვილები.

ოცქენი (ოცქენეს) მიწა. *ენებ. ზე. ცე* ვ ე ტ უ ნ ს ზმნისა - სანსპენი, სანსპენი. თინქენე ვარა ვამორთანე თე ოცქენე არდგილი: *ი. ყოფშ.*, გვ. 96 - ისინი მინქენ არ მოვიდნენ ამ სანსპენელ ადგილას.

ოცქენი (ოცქენეს) იგივეა, რაც ოცქენი. ოცქენი ნახსოვი ყურადღებითა და ფეხიხად ნახსოვი.

ოცქენი (ოცქენეს) მიწა. *ენებ. ზე. ცე* ვ ე ტ უ ნ ს ზმნისა - 'განსამაბთა'ლი. *იხ. წირკალი.*

ონენიამ (ოწვიერეს) ნეხეის (ნაქაილის) მოსაბეროვეპალი ადგილი. იხ. წვიერე; შლო. ნწვიერე.

ონიპაპა-ი (ოწიკეალ(რს) მიჭო. ენებ. ზე. წიკუნს ზმნისა - დასასპრალი.

ონინარი-ი (ოწინარს) იგივეა, რაც წოწინარი, - ონინარი, შიდან წყლის ამოსაღები მოწყობილობა. შლო. საბა; ოწინარი.

ონინარა-ი (ოწინარა) მიჭო. ენებ. ზე. წინარუნს ზმნისა - სანწარი. ბეას ჭიჭე ოწინალი კტიბირით ქინეოწინანდით კოგოს - რძეს სატარა სანური საცერთი ჩაწურავდით ქოთანში.

ონირამ (ოწირეს) იგივეა, რაც ოწირეში.

ონირამ-ი (ოწირემის) იხ. ოწირე, - სანწარპი.

ონქარა-ი (ოწქარეს) მიჭო. ენებ. ზე. ოწქარანს ზმნისა - 'და'სანწარპი. უკული ვარა ოწქარე უმა მიღვლანთ ღო ვარა თექი ქიიკენთ: *სა ზაყ., 6.06.1930, გვ. 2* - შემდეგ ან საწყობში წაიღებთ და ან იქ დატოვებთ.

ონქირალ-ი (ოწქირალს) მიჭო. ენებ. ზე. წქირუნს ზმნისა - 'ამოსაწარპი.

ონქონალ-ი (ოწქონალ(რს) მიჭო. ენებ. ზე. წქონდუნს ზმნისა - 'ბას'ანწამი. 'ბას'ას'სუშთაპეპალი. ოწქონალი ბაფი გასანწმენდი ბაფი, - ბაფის ბაფი. ბაბაფი დოთუხუნდეს, დოეკრეკანდეს დო უკულო ოწქონალ ო ამბაღუნდეს - ბამბას დაგრეხდენ, გორგლებს გააკეთებდენ და შემდეგ დასაძაბად ამზადებდენ.

ონმას(ი) ზაჯ. აღრე; ნინათ; ნინასნარ, ნინდანი. თი ბოშიქ უწუუ ოწმასხ; *მ. ზუბ., გვ. 128* - იმ ბიჭმა უთხრა ნინასნარ.

ონმასამ ზაჯ. ნინასნარ. ოწმასხამე გენწოწმინდუე ოკო დისა ირინერი ტყამე: *სა ზაყ., 6.03.1930, გვ. 4* - ნინასნარ უნდა გადამინდო მინა ყოველნაირი ბალახისაგან (ტყისაგან).

ონმასინ-ი (ოწმასინს) უწინდებური. მათიარა ულას'ითი ოწმასხინანი ჯგუთი იყუ: *აია, 1, გვ. 20* - მეორე წასვლაზე უწინდებურად მოხდა (იქნა).

ონმასხ ზაჯ. იგივეა, რაც ოწმასხ(ი). გააკეთეს სადლი ხოლო, მუჭო ოწმასხენი: *მ. ზუბ., გვ. 193* - გააკეთეს სადლი ისე, როგორც ადრე.

ონმასხამ იგივეა, რაც ოწმასხამე. ოწმასხხმე ეჭარუა - ნინასნარი აღწრა.

ონწალ-ი (ოწონალ(რს) მიჭო. ენებ. ზე. წონუნს ზმნისა - ასანწონი, - სანწონი. ოწონალი აფუღე ცვალი - ასანწონი ჰქონდა ყველი გაფიღე ოწონალი სომინდომ ოწონალ ო - გამოიტანა სასწორი სიმინდის ასანონად. იხ. წონუა.

ონწარა-ი (ოწწარაფალს) მიჭო. ენებ. ზე. უწორუნს ზმნისა - ბასასწარპი.

ონწინი (ოწწინის) მიჭო. ზინტრის-ღედა. იხ. მაჭუჭუკალია, ჭუჭუკელი დიდა (*ა. შაყ.*).

ონწი ზაჯ. ნინა; ის, რაც დასანწინი ხდება.

ონწილა ზაჯ. იხ. წონილა.

ონწილა ზაჯ. ნინ; უწრო აღრე. აბა, ნამუ მიღანს ოწოხოლე ნი: *მ. ზუბ., გვ. 57* - აბა, რომელი მოიტანს უწინ (უწრო ადრე). ოწოხოლე რე კუდე რე დო უკახაღე - ოკარი: *ქხს, 1, გვ. 235* - ნინ სახლა და უკან - საქათბე. იხ. წონილა.

ონწილაწინ-ი (ოწწილაწინს) აღრინდელი; ნინანდელი. შლო. წონილაწინ.

ონწილაწმი ზაჯ. იგივეა, რაც ოწოხოლე.

ონწილაწინ-ი (ოწწილაწინს) ნინანდელი. იხ. ოწონილაწინ; შლო. წონილაწინ.

ონწილაწმი, ოწილაწმი ზაჯ. ნინდანი (*საბირის* უკახუშე უწინდან). ქიშილიდრთუ კუდეს ოწოხოლე - მიადგა სახლს ნინიდან

ონწალ-ი (ოწწალ(რს) მიჭო. ენებ. ზე. წუნს ზმნისა - 'ამოსაწარპი.

ონმასინანი (ოწმასინანს) იხ. ოწმასინანი, - ნინანდელი, აღრინდელი; პირპელი. ქემორთეს ოწმასხინანენ ქეითი დო უჭქედეს, ნამუდა უმოსისგ ეჭოფუნდეს...: *ა. თაყ., გვ. 90* - მოვიდნენ პირველი და ეგონათ, რომ მეტს აიღებდენ.

ონმასხ ზაჯ. იგივეა, რაც ოწმასხგ, - აღრე; უწინ. თქე ხოლო რამე აღოლე ირეფელქ, მუჭო ოწმასხგენ: *მ. ზუბ., გვ. 54* - იქც იხე დემართა ყველაფერი, როგორც ადრე (უწინ).

ონმასხამე ზაჯ. იხ. ოწმასხამე.

ონწარამ-ი (ოწწარემის) იგივეა, რაც ოწირეში. ჯეში კომიში ომეპიღე დეინომ ოწგრეში: *მასალ., გვ. 66* - ძველი კაცის უღვაში დეინის სანურველი.

ონწარამ (ოწწარეს) სანწყა; შონჭყო ადგილი. ოწყარე დო ოეპაბუე ართი გაკოქეიშე: *ქხს, 1, გვ. 319* - ქონჭყო (სანყლე) და საბაყყო ერთად დააბრო (მოქეიშა).

ონწარამ (ოწწარეს) იგივეა, რაც ოწყარე, - სანწყა.

ონწარამ (ოწწარეს) აღგილი, სდაც წყურგული (წყარო) არის (გამოღის).

ონწალ-ი (ოწწალ(რს) მიჭო. ენებ. ზე. ჭანს ზმნისა - სანწარპი. ოწალა მამინა საკერაო მანქანა. მამინას ქეშეუხე დო ოწალს ჭანს: *მ. ზუბ., გვ. 166* - მანქანას (საკერავს) უწინ და საკერავს კერავს.

ონწალ-ი (ოწწალ(რს) მიჭო. ენებ. ზე. ჭარუნს ზმნისა - სანწარი. ბრელი მილე ოწარალი: *ა. თაყ. შ., გვ. 162* - ბერი მაქეს სანწარი.

დაუძღვრებული (შემილით, ზედმეტი შრომით, ეკონომიურად). ოქიშიმ ვჭუალა ზურგის ანუა. გააფ. მათრახით ცემა. ოქიშიმ მამიშალი მატლა ერთგვარი (ზურგშომულა). ოქიშიმ მოყუნა ნელს მოყოლა: ოქიში ვა მოყუნს - განძრევა, ადგომა არ შეუძლია, ფეხზე დგომა უჭირს, ეძნელება. გააფ. ღარიბია, ხელმოკლეა. ოქიშიმ მოჭყყადა ნელს მოწყევა: ოქიშიმ მოჭყყორღუ - ნელი მოსწყდა, გააფ. მუცელი მოეშალა. ოქიშიმ რთინაფა ზურგის შექცევა: არძაქ ოქიშიმ ქაართინეს - ყველამ ზურგი შეაქცია. ოქიშიმ სარგალაფა ნელს (ზურგის) ათრევა: ძითუ გეიოსარგალუ ოქიშიმ - ძლიეს ათრია ნელი, ძლიეს წამოდო. ოქიშიმ ლენა ზურგის ქონა: მანგარი ოქიშიმ უღუ - მაგარი ზურგი აქეს, იძედი აქეს, მხარდაჭერა. ოქიშიმ ჭუა ნელს ტყიული. შორ. ოფარ: ჭე.

ოქიშა (ოქიშას) კენჭებით თამაშის სახეობა. ხუთ კენჭს აადებენ ზეგით, ხელს გადააბრუნებენ და ხელის ზურგით (ოქიშით) დაიჭერენ. შორ. ოქიში.

ოქიშამანანარაბულ-ი (ოქიშეგამანარებულ/რს) 1. ვისას ნელი გამაბრამაული ააქს; 2. გააფ. გათამაშებული, გაძლიერებული, ძალმოკრებული.

ოქიშამიოწიოწილ-ი (ოქიშეთოწიოწილ/რს) ნელამოყვანილი, - ტანნარნაშა. შორ. წიოწილი.

ოქიშანილაბირ-ი (ოქიშეინოლილაბირ/რს) ზურგბადანყვლილი.

ოქიშეთინილ-ი (ოქიშეთინილ/რს) 1. ნელში გამართული. 2. გააფ. გაძლიერებული, გულმოცემული. ოქიშეთინილი ზნზ. ნელში გამართულად და ისე, - თავისუფლად, ლადად, თამაშად.

ოქიშეორდა (ოქიშეორდას) ზურგბანეაქილი. იხ. ვორდა.

ოქიშეოტახილ-ი (ოქიშეოტახილ/რს) ნელბატახილი; გააფ. დაუსტებული, დამარცხებული.

ოქიშეოფაილ-ი ზურგბაქილი. იხ. ოქიშეთინილი.

ოქიშეოყვავილ-ი (ოქიშეოჭყყადილ/რს) ნელბანყვავილი.

ოქიშენოწიოწილ-ი (ოქიშენიწიოწილ/რს) ზურგბანეაქილი, ზურგბანდუწილი. იხ. ოქიშეორდა (ცხენი).

ოქიშენოშმიქლ-ი (ოქიშენიწიოწილ/რს) ზურგბანეაქილი.

ოქიშენოპიჩილ-ი (ოქიშენიწიოწილ/რს) ზურგბანეაქილი.

ოქიშენოლაფირ-ი (ოქიშენიწიოწილ/რს) ზურგბანეაქილი.

ოქიშენოქილ-ი (ოქიშენიწიოწილ/რს) იგივეა, რაც ოქიშენიწიოწილი, - ზურგბანეაქილი, ზურგბანეაქილი, ზურგბანეაქილი. გინობიონი ცხენუ ქოტუ პუხა, ოქიშენიწიოწილი: *მაღალ. გვ. 100* - ჯაგლავ ცხენს პეაქს კუზანი, ზურგბანეაქილი. ოქიშენიწიოწილი ზურგბანეაქილი (*ქბს. I. გვ. 207*).

ოქიშენოწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) ზურგბანეაქილი. ოქიშენიწილ ოქიშენიწილ ოქიშენიწილ - უნაგირისაგან ზურგბანეაქილი.

ოქიშენი (ოქიშენი) ნელიანი. ოქიშენი ოქიშენი: თამაშად; ნელიანად. მა იმა ოქიშენი ოქიშენი - მე მასთან ნელგაბართულად (ნელიანად) მივიღდი. შორ. ჩხეჭერი.

ოქიშენილა (ოქიშენილა/რს) ნელბანელი, ზურგბანელი.

ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) ნელში გამაბრამაული, დამანანეაქილი, სასონარამაქილი.

ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) იგივეა, რაც ოქიშენიწილი, - ზურგბანეაქილი, - ზურგბანეაქილი. ოქიშენიწილი გააფ: *ქბს. I. გვ. 180* - ზურგი მოხრილი გაქეს.

ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) იგივეა, რაც ოქიშენიწილი, - ნელბატახილი; დასუსტებული, დაშეღობებული.

ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) ვინც ჯარი სათინადოდ არ მომამბრამაულა, - ნელბანეაქილი.

ოქიშენი (ოქიშენი) ტანსაცმლის ნელი (*ი. ყოფშ.*).
ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) ზურგბანეაქილი, - მხრებანეაქილი.

ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) ნელში მოხრილი.

ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) ზურგბანეაქილი.

ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) ნელწილი; ნარნაშა.

ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) *მაღალ. გვ. 100*.
ჭკადუნს ზინსა - 'დასაქადი. იხ. ჭკადუნა.
ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) საშეღობი. ჯოლორს ოქიშენიწილ მუთა გიმაღე: *ი. ყოფშ. გვ. 180* - ძალი საშეღობიდან ვერაფერს გამოიტანს.

ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) იგივეა, რაც ოქიშენიწილი.

ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) იგივეა, რაც ოქიშენიწილი.

ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) იგივეა, რაც ოქიშენიწილი.

ოქიშენიწილ-ი (ოქიშენიწილ/რს) იგივეა, რაც ოქიშენიწილი, - საშეღობი. ჯოლორს ოქიშენიწილ მუ აღინენია: *ბაღს. სიძრ. I. გვ. 195* - ძალს საშეღობიდან რა ნაღობაო.

ოქკადერე გაჩაღებუ: *მასალ., გვ. 62* – სამჭედლო გაჩაღებულა. ოქკადერე შეე ათე შეანს სქევაში ბირა ირქილედე: *მასალ., გვ. 62* – სამჭედლოდან ამ (ასეუ) დროს ლამაზი სიმღერა ისმოდა. ოქკადერეში ოხვაგერი რეოთე. სამჭედლოს ლოცვა (*ს. მკალ., გვ. 321-322*).

ოქკადერე-ოქკადერე (ოქკადერეშის) იგივეა, რაც ოქკადერე – სამჭედლო.

ოქკამალ-ი (ოქკამალს) იგივეა, რაც ოქკომალი, – შისაშამლი. დელი ოქკამალი დო ტანი ორდევაფალი: *ქ. საბუშ., ქართ. ზღა., გვ. 121* – თავი საქმელი და ტანი ვადასაყრელი (გამოცანა: თავთავიანი მარცვეული მცენარეები).

ოქკირალ-ი (ოქკირალ/რს) მიზე. ენბ. ზე. ჭკირუნს ზმინსა – საშამლი. მუჭო გინირთუ ყენა ოტახალო დო ოქკირალ ოვე: *მ. ზუბ., გვ. 23* – როგორც კი გახდა ყანა მოსატბე დო მოსაჭრელი (მოსაჭრელადო).

ოქკიშალ-ი (ოქკიშალ/რს) იხ. ოქკეამალი, – მიზე. ენბ. ზე. ჭკომუნს ზმინსა – საშამლი თაქ ოქკომალი ოქკომეს: *მ. ზუბ., გვ. 198* – აქ საქმელი შეჭამეს. ოქკომალექ ვაჭკომე: *ი. ყოფშ., გვ. 22* – საქმელი ვერ შეჭამა.

ოქკიშალ-ი (ოქკიშალ/რს) საშამლი სხადასხვა სახისა. ირფელი ოქკომალ ობა მიდეღეს – ყველა სახის საქმელი ნაიღეს.

ოქკირმი (ოქკირმეს) შუჭრუშანა; სარკმელი; სათიშალთშალო; შიცრახს შორის დარჩენილი არა (არამრგველი). ძველ სახლს ცალი თვალით ვასახედად ჰქონდა პატარა გამოჭრილი, რასაც ოქკირმეს ეძახდნენ (*მასალები, ტ. I, გვ. 380*). იხ. ჭვიტე. შერ. ორკე.

ოქკირმი (ოქკირმეს) სანათში ძვილაშარ სახლში (*ქ. ჭარ.*). შერ. ოქკირმი.

ოქკაშ, ოქკაშ (ოქკაშეს, ოქკაშეს) საშარშალი, – შურშალინათშის ბანაშთინველი (ადგილი). შერ. ლაზ. ოწუღე თარო (*ნ. ბარი*); თეფშების დასაწყობად ვაგეუთენილი თარო (*აჭარ. დარგ. ლექსი, IV, გვ. 60*). შერ. ჭკული, ჭკული (*მნიშნ. 1*).

ოქკამალ-ი (ოქკამალს) იგივეა, რაც ოქკომალი. ოქკამალი ინჯრათი რე დორთილი დო დონჭილი – საქმელი იჯრითაა დაყოფილი და დანყოფილი. დუსუ ჭოჭო ორკე ეიმერეს ოქკამალი ოქკომი ინაჭირინაფალი: *ი. ყოფშ., გვ. 106* – თავში სარემელი მისცეს საქმლის ჩასანოდებლად. ოქკამალცე ვა არკენცე: *ი. ყოფშ., გვ. 57* – საქმელი არ აკლებს.

ოქკამალ-ი (ოქკამალს) იგივეა, რაც ოქკომალი ობა. ოსაილეებერე დასაბად ოქკამალი ობა ვეკეთებუაფუ: *ეს ზაყ., 16.06.1931, გვ. 4* – სასადილოში საქმარისი საქმელი არ კეთდება.

ოქკამალ (ოქკამალს) დილა. ოქკამალსუ ზგზ. დილას, დილით. ირო სქანი აზრი მიდე ოქკამალ დო ვილართასე: *ქ. საბუშ., ქართ. ზღა., გვ. 52* – მუდამ ოქკამალ ფიქრი (მოდრაობა) მიქეს დილას და შვის ჩასვლის წინ. ართ ოქკამალს ვიფოჯინინი, მეუტებუდეს ხვარხვალი: *ქ. საბუშ., ქგბს, გვ. 148* – ერთ დილას რომ დახვდე, მიტოვებინათ ძროხა (მოდრაობა, ხვარხვალი). ოქკამალს ვაგმაჯენა ცუდეფიში კარფი: *ქ. საბუშ., ქგბს, გვ. 135* – დილას ვერ ვაგვღებთ სახლების კარებს. იხ. ორდო; შერ. ჭუმე.

ოქკამალ (ოქკამალს) ზგზ. დილიდან სალაშქარო. ოქკამალსე ონჯუაშა თეშენი იბჭალებულით: *მასალ., გვ. 86* – დილიდან სალაშქარო ამაზე (ამისთვის) ენვალობდით.

ოქკამალ-ოქკამალს ზგზ. დილიდან ოქკამალსე ონჯუაშა თეშენი იბჭალებულით უნდა მოხსურებულ იქნას (მოიხსუროს).

ოქკამალ (ოქკამალს) იგივეა, რაც ოქკინახე/ე, – სანახალი. ენა კოლოს ქუთრული, ოქკინახე ეკლუნჯორუაფუ: *ქგბს, I, გვ. 222* – ეს კოლოს რომ უნახავს, სანახალი (შხარხე) ვადაუნენია. დიჭყანა ოქკინახეში რტინაფას: *ქ. საბუშ., ქგბს, გვ. 21* – დარჩებენ სანახაქლის გორაობას.

ოქკირმი (ოქკირმეს) მურჰნის (თხმელის) შიმილი, – ადგილი, სადაც ნორჩი მურჰნეანი ამოსული ჩქინ ცუროფას მინ გეგენს? ოქკორთეს ვილაყფათი: *ვეური, გვ. 383* – ჩვენს სიყვარულს ვინ ვაიგებს? მურჰნეაში ვითამაშოთ.

ოქკირმი (ოქკირმეს) მსტინანი ადგილი.

ოქკამალ-ი (ოქკამალ/რს) მიზე. ენბ. ზე. ჭკომუნს ზმინსა – დესაშარი. უბადო კორი უბადო ოქკამალი ცხენს გორუნს: *ი. ყოფშ., გვ. 178* – უკულმაროი (ავი) კაცი ძნელად დასაჭერ ცხენს ეძებს.

ოქკამალ (ოქკამალს) ადგილი, სადაც ბეერი ნაბლის ხმა, – სანახალი. იხ. ჭუმე.

ოქკამალ-ი (ოქკამალს) იხ. ოქკამალ – სანახალი. ოქკამალსე დონ ოქკამალს სანახლეს მინა. ამ მინას იყენებენ თიხის ქურჭლის გასაკეთებლად. ოქკამალსე არის სოფელ თამაკონში (მარტვილის რაიონი). ვადმოცემით, ადრე ამ ადგილას ბეერი ნაბლის ხე ყოფილა, შემდეგ გაურჩხავთ.

ოქუშმარა (ოქუშმარას), **ოქუშმარი** (ოქუშმარეს) იგივეა, რაც **ოჭმარე**, - ბანისონი, დილა. ლორთქიძე **ოჭმარა გუუთანუ** - ღმერთმა დილა გაუთენა. შესქიქე ბირა გუესუნუ დო ქიხარ **ოჭმარე**: *მასალ.*, გვ. 6 - შაშვე სიმღერა აუყოლია და განთიადი იხრა (მესალ-მა). **ოჭმარეს(გ) შაშ**. დილას, განთიადზე. ძღბიქ მათია **ოჭმარეს ხიარული** გუერთუ: *მ. ხუბ.*, გვ. 6 - გოგო მეორე დილას მხიარულად ადგა. **ოჭმარეს** ოთხი კუჩხით ვიღურეს, ონდეს - გორით, ონჯუას - სუმით - დილას ოთხი ფეხით დადის, შუადეს - ორით, საღამოს - სამით (გამოცანა: კაცი, ადამიანი). წამალეთ ბინენი **ოჭმარეს** ვნარ ნაონდურეს: *ვახაყ.*, 16.03.1930, გვ. 2 - მწანამლეთ ვენახი დილას ან ნაშუადღეს. მიღურესუ **ოჭმარეს**, ონჯუასე ქუშურესუ ჯინით: *ქხს, II*, გვ. 40 - ნავა დილას, საღამოს მოვა ნანადირეთი. *იხ. გოთანა, მოღია, ორდო, რიქურეტი*; *შირ.* ჭუმბე, ჭუმანი.

ოჭუჭულე (ოჭუჭულეს) ადგილი, სადაც ბებერი შინფარია, - საშინფარი. **ოჭუჭულეს** ქემუანთხი - საჭინჭრეში ჩავეარდი (დავეცი).

ოჭმარი *იხ.* **ოჭუმარი**. **ოჭმარეს** ართიმახ მესქიქი დიფართხალუ: *მ. ხუბ.*, გვ. 242 - დილას ერთხელ მაში დუფართხალდა.

ოჭმანხ (ოჭმანხეს) *იხ.* ოჭმანხუ.

ოჭყამე (ოჭყამეს) დედალი ცხანი ერთ ნელა ზეპით. *შირ.* ფაშატი.

ოჭყედალი (ოჭყედალურს) *მძღვ. ენებ. მკ.* ჭყეი დუნს ზინის - "ბასანაშეპით. მათი დოჭე მინობენა ნერე დო ტურა - ოჭყედალი: *ი. აოფშ.*, გვ. 167 - მეც თავზე მასხედან მგელი და ტურა - გასანყეტი.

ოჭყედალუ (ოჭყედალუ) იგივეა, რაც ოჭყედალი. დედული ზაჭი ოჭყედალ რე - დედალი ჭია (აბრეშუმის) გასანყეტი.

ოჭყედალური (ოჭყედალურს) იგივეა, რაც ოჭყედალი.

ოჭყვიღურე (ოჭყვიღურეს) *იხ.* ოჭყვიღური - ადგილი, სადაც წაშლენინა; ბასანაშეპით.

ოჭყონე (ოჭყონეს) ადგილი, სადაც ბებერი მუხაბა, - საშუხა. ეკობილ გვალაშა დო ქედნეოჯინი ოჭყონეს: *ქხს, I*, გვ. 180 - ავედი მთაზე და გადმოხედვ საშუხეს (ტყეს). *შირ.* ჭყონი.

ოჭყურე (ოჭყურეს) საბატარძლო, სადედოფლო მხიტიშვილი (*ს. მკალ.*, გვ. 263). *შირ.* ჭყურუა, მოჭყურუ.

ოხ! *შირხდ.* **ოხ**, **ოჰ**! ოხ, ენა ვა მატეიმინია: *მ. ხუბ.*, გვ. 245 - ოჰ, ეს არ შემიძლია გაუკეთო. ოხ, მურ, ნოჭე თიმი ბუდის, მიშ ტურს(უ) დამხირი ვეღარმუნი: *ქხს, I*, გვ. 64 - ოჰ, სულ, ნეტავი იმის ბედს, ვის გულშიაც

ცეცხლი არ ანთია. ოხ, ცოროფა, ნოჭი სრული, მინდროს შამო, მინდროს - წარე: *ქხს, I*, გვ. 85 - ოხ, სიყვარული, ნოჭი სრული, ხან საამო, ხან - შწარი.

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) ადგილი, სადაც საზამთრო (ხაზურმაკი) არის. დული ქიზნარეუე ოხანაშეპეს: *მ. ხუბ.*, გვ. 144 - თავი გადავიგო საზამთროში (ადგილზე).

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) სარაქაშეპი; ნისპვილის ნანილი - სარაქაშეპი.

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) საშრეში.

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) ღრითში არა-მეორედ ჩასმული ჩხირი. *შირ.* ხანგალი.

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) სარაქაშეპი, საშხაშეპი, სარაქაშეპი; ძირილა. ძველად ოხანაშეპი იცადენდნ სომინდისა და დომის ყანას ფრინველებსაგან. ლურე ლორთქიძე დოჭყედალ ოხანაშეპეს: *ქ. საბუშ.*, *ქართ.* *ხუბ.*, გვ. 12 - სიყვდილი ღმერთმა დასანყველის ფხაქუნა ძელანი!...

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) *ტომოხ.* წყარო ლუგელს ხეობაში, სადაც გამართული იყო სახრილო (სარაკუნო) მონეობილობა დათევის დასაფრთხობად; თვით სარაკუნებელი მონეობილობა (*მ. აგოქოვ.*, *იხ.* ხარკალი).

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) *ტომოხ.* ათე ოხანაშეპესი შავა ვაშოქუნა ჩინებული: *ქხს, I*, გვ. 25 - ამ ოხანაშეპესი შავა არ გვექობია (არ გვექონია გაცნობილი). *შირ.* ოხანაშეპი.

ოხანაშეპი, **ოხანაშეპი** (ოხანაშეპეს); ოხანაშეპი ქუა ოხანაშეპეს ქუა; მარლის ხანაყი ქუა.

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) წაშლენინა; წაშლენინა; ადგილი, სადაც ბებერი მუხაბა, - საშუხა. ეკობილ გვალაშა დო ქედნეოჯინი ოჭყონეს: *ქხს, I*, გვ. 180 - ავედი მთაზე და გადმოხედვ საშუხეს (ტყეს). *შირ.* ჭყონი.

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) იგივეა, რაც ოხანაშეპი - საშრეში; საშრეში.

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) ადგილი, სადაც ბებერი ცხირცხირი, - საშრეში. *იხ.* ხაჯი.

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) ადგილი, სადაც ბებერი ცხირცხირი, - საშრეში. *იხ.* ხაჯი.

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) იგივეა, რაც ოხანაშეპი - საშრეში; საშრეში.

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) ადგილი, სადაც ბებერი ცხირცხირი, - საშრეში. *იხ.* ხაჯი.

ოხანაშეპი (ოხანაშეპეს) იგივეა, რაც ოხანაშეპი - საშრეში; საშრეში.

ემწყემსავდი და, საძაგელი (ეს ოხერი), ორიოდ არ ჩანს, სადღაც წაყიდნენ. ოხერო *ზმზ*. მდიდრად, მრავლად, უხვად. **ნადირეფი გილუულუ ოხერო** : *ი. ყოფშ.*, გვ. 101 – ნადირები (ნანადირეფი) დაჰქონდა უხვად. **ირფელი მეპულე ოხერო** – ყველაფერი ყურა ოხრად (უხვად). **0 დუღიმი ოხერი თავის ოხერი**, თავისთვის პატივის არმცემი: **დუღუმი ოხერო** ოსეთის გეგმოჩესია – თავის პატივის არმცემელი ოსეთში გაყიდესო.

ონპე (ოხემეს) ჭრაჭლის შისანანი თარო (*ქ. კარ.*).

ონპაპალ-ი (ოხემალ/რს) მიძე. ვნებ. მყ. ხევაშანს ზმნისა – დასალოცი; სალოცავი, სადღეობრძალო. **ფუშა გუთით ოხევაშალი რაე**: *აია*, 2, 66 – საესე გუთით დასალოცია.

ონპამე (ოხეამეს) სალოცავი, სასდარი; ეპლე-სია. წოხოლეუმე ოხევაშე და უკახალე სახარება... : *ი. ყოფშ.*, გვ. 147 – ნინიდან სადარი და უკან სახარება... ხემქაგურიშორი შორჩქუ ჯემე ოხევაშე წუნელიური: *მასალ.*, გვ. 19 – ხელისგულივით შორანს ძველი საყდარი წაღწე-ფიხური. **ოხევაშეშე ვუღელი ვეღირთუნია**: *ხალხ. სიძრ.*, 1, გვ. 113 – ვუღელიდან მეყდარი არ დაბრუნდებაო. **ფართას ქელდობსქელაფდე ჩემში ოხევაშეში კარი**: *ქ. საბუშ.*, *ქახს.* გვ. 156 – ფართედ (ლიად) დარჩენიდა ჩემი სალოცავის კარი. *შდრ. ლაზ.* ხეამ: **ოხეამბე ეკლესია** (*ბ. შარი*).

ონპამერი (ოხეამერს) იგივეა, რაც ოხევაშაღო, – 1. სალოცავი. ღვთაება, ხატი..., რომელსაც ლოცვით მიმართავენ, ევედრებიან. 2. სალოცავი ქვეერი, რომელიც ჩაფლული იყო მიწაში და რომელიმე ღვთაებას განეკუთვნებოდა (*ს. მასალ.*, გვ. 315). **ოხეამერი იმართებდა წლის სხვადასხვა დროს**. განსაკუთრებით ცნობილი იყო: **სადლორონთო საღვთო**; **სამგარბო მიხილ არხანგელის**; **საჯეფო წმინდა გიორგის საბატეცემლოდ**; **საკაპურ ღვთაება კაპუნის საბატეცემლოდ** (*ი. ყოფშ.*). **ართი ოხევაშერი პაპასით ქაპირთუნია**: *ხალხ. სიძრ.*, 1, გვ. 11 – ართი ალილო (სალოცავი) მღვდელსაც შესვლდაო. **წმინდა ვაგორგე ოხევაშერს ნერი ფარჩა-ფარჩათ ირმენღუა**: *თ. სახოყ.*, გვ. 267 – წმინდა გიორგის სალოცავს მგელი უხვად იძლეოდაო (*წარიგებდა*). **0 ოხეამერი ლაგვანი სალოცავი ქვეერი (სახელდებული იყო აუცილებლად)**. **0 ხვაჯიმი ოხეამერი ყვერის სალოცავი**. **გადაღ. ერთადერთი ვაფიშვილხე იტყვიან**: **ენაჲ თიში გვაჯო ოხევაშერი რენია** – ესაო მისი იმედაო (მემკვიდრეაო). **0 ოხეამერიში ბენება**: **ოხევაშერუ ბენენე** : *აია*, 1, გვ. 19 – ილიცება.

ონპამე ჭუპი-ი (ოხეამე ჭუკის) ზოოდ. ლაგვანა. შდრ. მესერია (ჭუკი).

ონპამერი (ოხეამერს) იგივეა, რაც ოხევაშერი. **ბაღანაქ თქუუა**: **ბიბიმი ოხევაშერი ბაბას გოცობაჟუფდასა** – ბაგეშმა თქვაო: **ბიბის სალოცავი მამას მიეგონა** (გასათბობდესო). **0 ოხეამერი საქონელი სალოცავად ხატისათვის შეწირული, დაპირებული საქონელი**.

ონპარპალანი (ოხეარგალაის) პარპად გამომჟრალი მარცხალი.

ონპარპალ-ი (ოხეარებელ/რს) მიძე. ვნებ. მყ. ხევაშენს ზმნისა – სახმარაი.

ონპარპალანი (ოხეარხალაის) ჩხრიალა; **ჩუხჩუხა. ჯგერი რექ, ხობიწყარი, წკონდა, ოხეარჩალაია** – კარგი ხარ, ხობისწყალო, წმინდა, ჩუხჩუხა (ჩხრიალა). **ენცირი დო ხობი წყარი, ენცირო ოხეარჩალაია** : *ქახს.*, 1, გვ. 236 – ენჯური დო ხობის წყალო, ენჯური საჩხრიალო (ჩხრიალა).

ონპარპალე (ოხეარჩალეს) ჩუხჩუხა (წყარო). იგივეა, რაც **ოხეარჩალაია**.

ონპარპალანი (ოხეარხალაის) ოხ. **ოხეარგალაია**, – **პარპად გამომჟრალი და ბარედაც სუფთა (მარცხელეული...)**.

ონპენქ-ი (ოხენენჯის, ოხენენს) მიძე. ვნებ. მყ. ხე (ნ) ზმნისა – საპლმინი, სპამინი. **გიოხენენჯო ცუნღე ჩე რაში**: *ბ. ხუბ.*, გვ. 26 – დასაჯდომად მყავდა თეთრი რაში. **ქიძირთი, დლი ვემოფო გოხეენსია-ღა** – ნახეთ, ზომ არ ანია დალი საჯდომზეო. **სოღეთ ცირაში ოხეენჯი ორღენი, თექ ქემეთხოზრე**: *ა. აკაგ.*, გვ. 32 – სადაც გოგოს საჯდომი (ადგილი) იყო, იქამდე მიიხარა.

ონპამანბანი (ოხეეანბენერს) ა. მარტ., *მიძე. ვნებ. მყ.* **ახეეანენს ზმნისა** – **ბასახვამინაბაპალი**; **შესასხვამი, მასარამაბაპალი**, „**ვოდელია**“ **ბორაში ოხეეანენბეი რენია**: *ხალხ. სიძრ.*, 1, გვ. 408 – „**ვოდელია**“ **სიმღერის შემავსებელი არისო**.

ონპილიში-ი (ოხილიშის) სანმწყვეპინი, სანმწყვეპინისი. ოხ. ხელეუა.

ონპინქ-ი (ოხინენჯის, ოხინენს) იგივეა, რაც ოხეენჯი.

ონპი-ი (ოხისი) ოხსინ; სამამიეროს ბადახდა, შურისხება. **იმი ოხითიშე ვეშაართი** – **იმის ოხტიდან ვერ გამოვიდა**. *შდრ. იმერ. ოხითი სამაგიეროს გადახდა* (*ჭ. ჭურ.*).

ონპილუ (ოხილელს) სასინხარულუ რაბ. ის მუ ულუ ოხითილე? : *მასალ.*, გვ. 77 – **იმას რა აქეს სასინხარულუ? ოხითილე ზმზ**. **სასინხარულოდ. ოხითილე თ უღუნა საქმე** – **სასინხარულოდ აქესო საქმე**.

ონპირალ-ი (ოხირალს) სანინაპაბაპალი შინტარი (*ქ. კარ.*). *იხ. ბიორუა.*

ონორაში (ობიორაშეს) იგივეა, რაც
 ოხიორალი, - სანნიპაპალი.

ონორალი (ობიორალ/რს) *მიჟ. ერებ. ზე.*
 ხირულენს, იხირს ზნათა -
 საპურვლი, მოსაპარაპი.

ონორიქი (ობიორიქის, ოხორიქი) ურმის
 შესადგამი, შესაპპენი. *იხ. კოკინა,*
ქასადგამი.

ონორიქი (ობიორიქის, ოხორიქს) იგივეა, რაც
 ოხორიქი.

ონორსაქი, ონორსაქი (ობორსაქი/ორს)
 მახლი; მული; ცოლისდა; ცოლისძმა.
 ქლადრ ქაბიორე თე ოხორასქილენს:
ბ. ზებ. გვ. 132 - ნერილი (ქალაქი) აქვან ამ
მაზლებს. ოხორსაქიორ-ობორსა/ობორა+
სქირი სახლის-შული (ა. კოჭ. იხ. ოხორი.

ონორსაქი (ობორსაქილ/რს) იგივეა, რაც
 ოხორასქიერი.

ონორალი (ობორალ/რს) *მიჟ. ერებ. ზე.* ხონუნს
 ზნისა - სხნნაპი, სხნნაპლი. *ჰორ.*
ოქიონალი.

ონორეპი (ობორეპის) იგივეა, რაც
 ოხონალი, - სხნნაპი (ადგილი).

ონორი (ობორს) სახლი; სასახლე. ოხორს
 ფულუნდესია დო სამუარხოს იჩიბუდესია:
ა. კან., გვ. 117 - სასახლეში მაღავენდესია
სამოახლოში კი ლაბარაკობდენი. დ. ფერწომ
ობორი ლოკოკინას ნივარა (ლოკოკინას
დასახლე). იხ. ოხორა; მახორი, ნოხორი. ჰორ.
ლახორე. ლაზ. ოხორი სახლი (ბ. მარი).

ონორასქი (ობორასქილ/რს) იგივეა, რაც
 ოხორასქიერი, ოხორასქილი. *ჰორ.*
ლაზ. ოხორასქირი მახლი, ცოლისძმა (ბ. მარი).

ონორასპაპი (ობორასქილ/რს) *მიჟ. ერებ. ზე.*
 ოხორასქილი (ა. ზე.).

ონორკოლაპი (ობორკოლაპის) *მიჟ. ერებ. ზე.*
 ოხორკოლენს ზნისა - საპორაპი.

ონორიქი (ობორიქი) *მიჟ. ერებ. ზე.*
 ოხორასქი ზნისა - საპორასქლი (ადგილი).
 ჩქი გაგმოინწყობით ჯეგორი ოხორუს:
ბ. ზებ. გვ. 84 - ჩვერ გამოინწყობით კარვად
სამოსახლოს. ოხორი უო ჯეგორ არდელიქ
ივერ: ბ. ზებ. გვ. 262 - სამოსახლო კარვი
ადგილი შექენა. ვარენ ოხორუს: კ. საბუშ,
ქანს, გვ. 145 - არაა ის სამოსახლო (უვარგისია).

ონორხალი (ობორხალს) *მიჟ. ერებ. ზე.*
 ხორხუნს ზნისა - სახნარხი.

ონორხანი (ობორხანს) *იხ. კარანჩხა (მასალები, ტ. II,*
ნაწ. I, გვ. 241).

ონორი (ობორიას), ონორი (ობორიას)
 ცეკვის სახეობა. მოცეკვენი ორ ჯგუფად
 იყოფან. თითოეული ჯგუფი ხელჩაკიდებულია.

ერთი მათგანი შირობს ლექსით, სხვები კი
 მღერინან (*ბ. მაკალა., გვ. 280).*

ონორი (ობორიას) *მიჟ. ერებ. ზე.* ნაწილი ქაპალი
 (ა. ზე.).

ონორი (ობორეპის) სახარა; ხარაპისნივის
 განაშთენილი რამ. *იხ. ხორი.*

ონორი (ობორეპის) იგივეა, რაც ოხორე, -
 სახარა. არის ტომი. ოხორე/ე (ს. კურხუ,
 მარტილის რაიონი).

ონორე (ობორეპის) *იხ. ორხედა, - სახელი*
ა ოხორენს ზნისა - ანორეპა,
განადგურეპა, გავუქეპა; განიქაპა.
ირველი ტა ოხორენს - ყველგორი
გაახორეს. ყენან ოხორე ქუ, მორე ვარქე
- ყანა ფუქედა (ობორედა), პატრონი არ ჩანს.

ონორალი (ობორალ/რს) იგივეა, რაც
 ოხორენი, - *მიჟ. ერებ. ზე.* ხენს ზნისა -
 საპორაპი; სპაპი. *ჰორ. ციხეხორალი.*

ონორი (ობორიას) 1. ხორს სახელისნი.
 ოხორიის ლეგამქ ევერე - ხორს
 მხელისნი ტაბიკი ვერი იშოვეს. 2. ტომი.
 სხინარე (ვალის რაიონი).

ონორალაპი (ობორალაფარს) *მიჟ. ერებ. ზე.*
 ოხორალენს ზნისა - ჩასახუტაპალი.
 სქანი ქიანა, საქორთუო, გურიში
 ოხორალაფარი: *კ. საბუშ, ქორ. ზეპ., გვ.*
112 - შენი ქვეყანა, საქორთველო, გულში
ჩასახუტეგელი. იხ. ხეგოლაფა.

ონორი (ობორიას) *მიჟ. ერებ. ზე.*
 ხორალენს ზნისა - სპაპი, სპაპი,
 სპაპი, სპაპი. *იხ. ხეგორი.*

ონორი (ობორალ/რს) *მიჟ. ერებ. ზე.* ხორალენს,
 ხორუნს ზნათა - საპორაპი; სახეპი.
ჰორ. ხეგორი.

ონორი (ობორიას) *მიჟ. ერებ. ზე.*
 ხორალენს ზნისა - სპაპი. ნორი
 ახალი რდუ, ოხორალაპი - ნორი ახალი
 იყო, საქანტუნო.

ონორი (ობორალს), ონორი (ობორალს)
 სახარა, მხარა ჩამოსანი; საპანაპორ
 მოწეული ქალაქი. ოხორალი ქალაქი სამხრე
 ქალაქი. *ჰორ. ხეგორი.*

ონორი (ობორეპის) *იხ. ოხორალი, - სახარა*
 (ქალაქი). *იხ. ოხორალი, ციხეპი.*

ონორი (ობორეპის) *იხ. ხეგორი ოხორაპი.*

ონორი (ობორეპის) *იხ. ოხორალი. გორი კორი*
 ეკომიშე ოხორაპი ოხორაპი: *ა. კოჭ.,*
გვ. 97 - ორი კაცი აღიოდა ეკლესიაში
სალოცეად. იხ. ხეგორი.

ონორი (ობორეპის) ოხორალი. ვანის ვიზია,
 ისანს მესა და ნერლი მარკავლს, დება
 ნითელი ფერის საუკეთესო ლინო (*ბ. მაკალა., გვ.*
189). გეგეპია, გეგეპია ჩქინი ოხორალენსი:

კ. სამუშ. ქმის, გვ. 128 - დალიე, დალიე ჩეენი
ოჯალეშიო. ოჯალეში ← ო-ჯალე-ში-
სადელისი.

ოქამშ (ოჯამშ-ს) იგივეა, რაც ონჯამალი, -
ბასალეპი.

ოქამშ (ოჯამშ-ს) ადგილი, სადაც თუთის
სებანი, - სათუთი (ადგილი). *იხ. ჯამი. შორ.
ჯამი.*

ოქარქმში (ოჯარიქმის) სპარსისო ადგილი,
სადაც ახალბაზრდოპა პართოგოდა. *იხ.
ჯარალა.*

ოქახ-ი (ოჯახის) ოქახი. *იხ. ფანი.*

ოქახამ-ი (ოჯახამს) ოქახინანი. ოჯახამო ზმზ.
ოჯახამო შირულენა, ნორჩალ მამუნა
ოქიშის: *მასლ., გვ. 83 -* ოჯახინად შირიბან,
ლოგინი ჰკიდიათ ზურგზე.

ოქახაშპაქორი (ოჯახაშქადორის)
ოქახამონეპეტილი.

ოქამში (ოჯემრეს) სპარსო; ქარბი ყოშა,
მღვრმარქმია. ჯამუ ვარე ოჯეირეს: *ქხს.
I, გვ. 310 -* ჯამუ არაა კარგ ყოშაში
(საკარგოში). *იხ. ჯემარი.*

ოქამშქამ (ოჯემუნჯეს) ადგილი, სადაც
მღვრმარქმია. ჯამუ ვარე ოჯეირეს
სებანი, - მსხვილი სარისათვის
ბამოსადეპი. *იხ. ჯემუნჯე.*

ოქამალე (ოჯემალეს) სპმო. თენა ვარე ჯემარი
ოქემალეში დინახალე - ეს არაა კარგი
სამოს შიენთი. *იხ. ჯამა.*

ოქამოლ-ი (ოჯემოლ/რს) სპმარილი. *იხ.
ოჯემოლე.*

ოქამოლარი (ოჯემოლარს) *მიძე. ენებ. მე.
ჯემოლე უნს ზმნის -* 'დასამარილებული.

ოქამოლუშ (ოჯემოლუშ-ს) სპმარილი. *იხ.
ჯემუ. შორ. ლაზ. ჯემუ: ონჯემალე/ოჯემალე
სამარილე (ნ. მარ).*

ოქამო/ოქამოში (ოჯემოლ/ოჯემოლ) იგივეა,
რაც ოქემოლე/გ.

ოქინალ-ი (ოჯინალ/რს) *მიძე. ენებ. მე.*
იქინე (6) ზმნის - საშურებელი; სხხელი.
ის ოქინე, მილე თინა, ოქინალო - თოლი
გვირა: *ი. ყოშ, გვ. 170 -* იმას რომ შუქფერის,
მაქეს ის, საყურებლად - თვალი ფართო.

ოქინა, ოქინაში (ოჯინეს, ოჯინეშის) იგივეა,
რაც ოქინალი, - *მიძე. ენებ. მე.*
უქინე (6) ზმნის - 1. სხხელი,
საშურებელი. 2. სანადირო (ადგილი). *შორ.
ჯინი.*

ოქინა¹ (ოჯინეს) იგივეა, რაც ოქინე
(*მიზენ. - 1*), - *მიძე. ენებ. მე. უქინე (6)*

ზმნის - საშურებელი; სათუთეთელიო.
ოქინე ს ძირენქია, სოდეა რენ დიდი ჯასია:
მ. ხეძ., გვ. 251 - საყურებელში ნახავო, სადაცაა
დიდი ხე. ქელა ორულუმა გუგუტეს, ხევერე -
ოქინეშია: *ი. ყოშ, გვ. 178 -* კოჭო
სარქენად გაუშვეს, ბრმა - საყურებლად.

ოქინა², ოქინა (ოჯინე/გ-ს) სანადირო. ართიმა
ოქინესე ცოფე თე ბოში: *ქხს, II, გვ. 26 -*
ერთხელ სანადიროდ ყოფილა ეს ბიჭი. ირო
უმოსი შორიმა იდე ოქინეშია: *ქხს, II, გვ. 20 -*
სულ უფრო შორს ნავიდა სანადიროდ.
ოქინმა ულა სანადიროდ ნასვლა (*მასალეში, ტ.
V, გვ. 140*). *იხ. ჯინუა.*

ოქინალ-ი (ოჯინალს) იგივეა, რაც
ოქეირალი, - სანოლი. *იხ. 'ნჯირა.*

ოქინაშ (ოჯინაშ-ს) იგივეა, რაც
ონეირე¹, - სანოლი. სოჯიქ თქუქა:
ოქინაშ ქომიშია დო ოქეირე უნს
ქიოშიქია: *ი. ყოშ, გვ. 176 -* ხარმა თქვაო:
დასამოლე მიმოვიე და 'დასანოლს მე ვიშოვიო.

ოქინა (ოჯინეს) ბაღე. ლორონთი, ... ოქეიქე
ქელომდე, მწუხარებეს მით მიშავედი?:
შ. შორ., გვ. 154 - ლმერთი, ... ბაღე რატომ
დამიგე (დამიდე), მწუხარებამ რად ჩამაგედ
(ჩამდე)? *შორ. ზაბა: ოჯიქი ბაღე მგერულად.*

ოქინაშ (ოჯინაშ-ს) სპმალე. *შორ.
ჯილოლი.*

ოქინაშარი (ოჯინაშარს) *მიძე. ენებ. მე.
იქუნაანს ზმნის -* თინა ნასალეპი
(ნასაქინანი). *იხ. ჯემალა.*

ოქინაშპარი (ოჯინაშპარს) *რელო. ნერჩის*
სალოკეი, რომელიც სრულდებოდა დიდი
მარხვის დანეებამდე 25 დღით ადრე, ოთხშაბათ
დღეს (*ი. ტურქულია, კრიტ. წერ., II, გვ. 292*). *იხ.
ჯემალა.*

ოქინალ-ი (ოჯინალ/რს) *მიძე. ენებ. მე.*
აქუნეუ (6) ზმნის - საშოცნელი.
ოქუნალი ოქინა ოქინა გავურგინალი მუშენ
გინბოთინუქა: *ბაღ. სიძრ., I, გვ. 114 -*
საკოცნელი პირი შესაფურთხებლად რატომ
გავიხადიო. *იხ. ჯუნა.*

ოქინაშპალი (ოჯინაშპალ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.*
ქუნეუ ოქინა ზმნის - გულმომდინელი
(ჯურულმულში) დსაშპალი.

ოქინა² შორს. გაქვირების, სიმნის, მწუხარების
გამომბატელო.

ოქინაშპალი ,,ოქინაშალი დო ჩაირამა" -
ძველებური ხალხური სიმღერის სახელწოდება.

პ¹ პირველი პირის სუბიექტის ნიშნის (ვს) ნაცვალ მკვეთრი თანხმობებით (კ, ტ, ყ, ხ, წ, ჭ) დანყებულ ზმნურ ფუძეებთან დამსგავსების შედეგად (ვე→პე; ეტ→პტ; ვე→პე→პ; ვწ→პწ; ვჭ→პჭ). ეს პროცესი უპირატესად სენაკურში შეინიშნება: პ-კათანქ←ე-კათანქ ეგვროვებ; პ-ტახუნქ←ე-ტახუნქ ვტებ; პ-ილუნქ←ე-ყვილუნქ ვკლავ; პ-წილუნქ←ე-წილუნქ ვკრებ; პ-ჭკირუნქ ე-ჭკორუნქ ვჭრი. ჩიტ პჭოფი, ჩიტ პუპტორი, ქთი ღოპჭვიღო ღოფხტორი – ჩიტი დეიჭირი, ჩიტი გაეპუტე, კიდევ შეენვი და შეეხრამუნე.

პ² პირველი პირის ობიექტის ნიშნის (შს) ნაცვალ მკვეთრი თანხმობებით (კ, ტ, ყ, ხ, წ, ჭ) დანყებულ ზმნურ ფუძეებთან დამსგავსების შედეგად (მე→პე; მტ→პტ; მე→პე→პ; მწ→პწ; მჭ→პჭ). ეს პროცესიც უმთავრესად სენაკურში დასტურდება: პ-ტახუნს ←მ-ტახუნს მტებს; პ-კეკუნს ←მ-კეკუნს მკოდაეს; პ-ილუნს ←მევილუნს მკლავს; ტო-პ-წ-წიმიინდანს ←ტო-მ-წიმიინდანს განმენდს; გადატ. მოსპობს, მოკლავს; მე-პ-ჭკირუნს ←მე-მ-ჭკორუნს მოძჭრის. ჭო. ომჭკოშია: *ქსს, II, გვ. 252* – შეძებამე.

პაღვალ-ი (პაღვალ/რს) [რუს. подвал სარღაფი]. მუქ პაღვალ იშა მიღართ: *მ. ხუბ., გვ. 281* – თავად სარღაფში წავიდა.

პარმე-ი (პადრეთის) [რუს. портрет პორტრეტი, სურათი]. ართი პადრეთი ოსურში ფეფრ ქახოლ, ნამუღა უფტუმი მუთ იყი: *მ. ხუბ., გვ. 43* – ერთი სურათი ქალის ისეთი ურევა, რომ უკეთესი რად იქნება. მიკ-მიკი პადრეთეფი ქორე ბრელი: *მ. ხუბ., გვ. 43* – ირგელოე სურათები არის ბევრი. ცხენჭი ოხვამეთ გინიორთუე, სი ღლორითიში პადრეთეო: *მ. ხუბ., გვ. 218* – ცხენჭი ევლსიად გადაიქცევა, შენ ღმერთის სურათად.

პამანა (პამანას) ფრინველის შიგნაშლის ცხიში, ძინი; გადატ. ადამიანზედაც იტყვიან:

ართო პამანარე – ძალზე მსუქანია. ჭო. სას: პომანა ჩოხალი, მუცლის ქონბადე. პაინსტომ-ი (პაისტომს), პაინსტომ-ი (პააისტომს) პალინსტომი. გადატ. ჭაობიანი ადგილი; გაუვალი ან ძალიან ძნელად გასავლელი ადგილი, ტალახიანი. ჭო. გოღგინერი.

პაინსან-ი (პაისანს) იგივეა, რაც პაიასტომი.

პაიჩ-ი, პაიჩიჩ-ი (პაიჯის, პაიჯის) პატიში, დანაბტიშება. სუმარენს აპაიჯენს – სტუმრებს პატიეებს. მიქთე ღეგაპაიჯას, ძალაბი აწოკინას ღო გინინდასენ, იშა ვედავა: *მ. ხუბ., გვ. 39* – ვინც დაგპატიფოს, ძლიერ წავნოს და გეზოდოს, იმასთან არ წახვიდო. ართიშა... ბრელი კათა ღაპაიჯენს: *ა. ყოფე, გვ. 3* – ერთხელ... ბეერი ხალხი დაპატიეეს. *გოო., იბო. პაიჯი პატიეი ც. შარაშ.*

პალატა (პალატას) [რუს. палатка პარაპი]. ათე სუმი ჯიმაღენქ პალატკეფი გაკეთეს: *ქსს, II, გვ. 146* – ამ სამმა ძმა პარეები გააკეთეს.

პალატა იხ. პეღეტა. ჭო. რანგუა.

პალაჩ-ი (პალაჩის) [რუს. палач პალატი] გადატ. დაუნდობელი. პალაჩი კოჩირე – დაუნდობელი, მკვლეელი კაცია.

პალაჩა (პალაჩას) სახელი პალაჩანს ზინსა – ღლეტა, წარმამა; დაუნდობლად წაღება ყველაფრისა მითვისების მიზნით. პალაჩანს (ბოლაჩაუ გალღოტა, წარითვა; ბოლაჩაუ გაულღეტა, წაურთმეცია; ბონლაჩაუ გალღეტა, წარითმედა თურმე ყველაფრს) *გოფმ ღლეტს*, ართმეცს.

პალაშა (პალაშას) იხ. პალუა.

პალინსტომ-ი (პალიასტომს) პალინსტომი; გადატ. ძლიერ ადიდებული (ღელე, მდინარი).

პალკონი-ი (პალკონის) [რუს. полковник პოლკოვნიკი]. მავრარე პალკონიკი: *მ. ხუბ., გვ. 130* – მვირეა პოლკონიკი.

პალწ (პალღს) პალწ. ცირი პალღ ქიდააშეუ -
ორი პალღ დასო. შღრ. ღაზ. პალღ პალღ
(*ბ. მარბ*).

პალწ (პალღს) სახელი აპალღუე (6) ზმნისა -
ქონება, ყოლბა; აქოშება; ბაღება; არსამოშება;
შაშანება. სოთინი ე'ე'აპალღუე: *ა. ყოფშ*,
გე. 162 - არსად არ ვიპოვებთ. ცაღო ქიანას
შამალასგ ე'ე'აპალღუე: *კ. სარშ, კარბ. ზუპ. გე. 63* -
ცასა და ქვეყანაზე თქვენ გამაჩნისართ
(მეუბოებთ). ბზითი მუთა მაპალღუე -
მზითიევი არაფერი გამაჩნია. ღო მერქაში
მამალასგ ე'ე'აპალღუე ღო კოჩიში ზეანცი:
მასღ, გე. 70 - და თეღის დაბაშამებებში
კაცის ბაბიური მენცეღ (არ იყო). იში თის
ფოღოგოჩილათიღი მუთა

იპალღუნია: *ბაღ. სიყე, I, გე. 62* - მის
სახლში ჩლიქიანი (ჩლიქეკყოფილი) არარა
მოიძებნებაო.

აპალღუე(6) (ანწყოს წრისა და IV სერიის
მწკრივებში) *გრღუე. ენებ. ეპოვება*.

იპალღუე(6) (ანწყოს წრისა და IV სერიის
მწკრივებში) *გრღუე. ენებ. იპოვება*.

პალწრ-ი (პალღრს) 1. მღორამ, მყუღღრ, ღრგა
ნყალი, სღღტ თეპზს სპაზებს უყრინდ ღა
შეშღღბ თეპზსაოშენ; 2. ბაშუღლი ტზ-
შაოშენ; 3. ნაყოზიერი შზიი მინა
მღრინისაირაბაშ (*კ. ცაღ, ძიგ, გე. 88*). შღრ.
ტოზრ. სოფელ ლიაში (ნღღენჯიბის რაიონი)
არს პალღრის უბანი. შღრ. *საბა. პალღური*
სათეუზე.

პალწხ-ი (პალღხის): კაცი ღო ობედიში
ოჩუღღარი ქისა - კაზისა და აბდის მესანაბი
ქისა (*შ. ყოფრეთა*). თუთუმიში პალღხსი ღო
ხლოიონქ ხეაღღ დასქიღღ - თუთუნის ქისა და
ყალიონი მარტო დარჩა.

პამპალწრ-ი (პამპალღრს) *იხ. პამანღღორი*.

პამანღღორ-ი (პამანღღორს), პამანღღორ-ი
(პამანღღორს), პამანღღორ-ი (პამანღღორს)
მოტან. პამიღღორი (ა. მყე). ბამარბა მიშეღღლი
ღო ქიბიღი პამანღღორი... - ბაზარში
შევედი დო ვიყიდე პამიღღორი...

პანწმ-ი (პანწმის) *მოტან. ვაზის ვიშა, ისბამს მუქი*
ლურჯი ფერის მსხელი მარცეღას, ღღორი იცის
კარგი (*ბ. მასღ, გე. 189*). ვაზის ვიშა, შზიი.
მარცეღალი მსხელი, მტეკანი მსხელი და
მოგროღო ჰქონდა. ღღორი კარგი იყოდა,
უკეთესი, ვიდრე ოჯაღღმისა. ღღორი
ნაშირიოთი შზიი ვამოდიოდა (*მასღღბი, ტ. IV,*
ბაწ. III, გე. 154).

პანწბ, პანწბ (პანწბა-ეს) *მოტან. პანწბა სხული ტყის*
მსაღლი (*კ. ტარ*). ქივანაში პანწბა სხული
ბუღუ - ქვეყნის (ბეერი) გარეული (ტყის)
მსაღლი იღო. შღრ. *ჭიკუე სხული*.

პანწბა-ი, პანწბაღს (პანწბაღრს, პანწბაღღს)
სახელი პანწბაღღანს ზმნისა - გოღღება;
სუღღღღღორი ლაპარაკი, რიშზა. *ეაღღ*.

ფოთიღღ. ვაი, მესუღ რუ,
პანწბაღღან ქეწნი? *მასღ, გე. 37* - ვაი,
რასაა, როზ როშზე?

პანწბაღღანს (ქონაბაღღანს ნამორობა, ჟაზანაბაღღანს
ნამოღღორბა, მინაბაღღანს) ნამორობოღღა
თურმე) *გრღბ. რომეს; ბოდაღს*.

ოპანწბაღღაღღანს (ოპანწბაღღაღღანს აროშენა,
პანწბაღღაღღანს უროშენება, მინაბაღღაღღანს)
აროშენებდა თურმე) *კაზე. პანწბაღღანს*
ზმნისა - აროშენებს; აბოღღენებს.

ბაზანწბაღღორი *მიღე. მიღე*. მროშზი, ვისაც რომზა
სქევეია.

ოპანწბაღღორი *მიღე. ენებ. მყ. საროშზი*.
პანწბაღღორი *მიღე. ენებ. წარს*. ნამოროშიღი;
ნაბოღღეარი.

ნაპანწბაღღორი *მიღე. ენებ. წარს*. ნაროში, ნაბოღღარი.

ნაპანწბაღღორი *მიღე. ენებ. წარს*. რომის
საფასურა.

პანწბაღ (პანწბაღას) იგივეა, რაც
შაპანწბაღღარი, - შინასტ რიშზა
შეშზალი, - მროშზი.

პანწბა სხული-ი (პანწბა სხულირს) *მოტან. პანწბა*
(*ა. მყე*). *იხ. კვეტელე სხული, გყარი სხული,*
ჭიკუე სხული.

პანწბა უშზრ-ი (პანწბა უშზრს) *მოტან. მაშაღღ*
(*ა. მყე*). *იხ. კვეტელე უშზერი, გყარ უშზერი*.

პანწღღორ-ი (პანწღღორს) *იხ. პალღრ*. 0 პანწღღორიში
ათოშუნაზა პანწღღორის ამორტყმა: მინტებულენ,
იმ მომენტის პანწღღორი ქათუხუნე
მუნცუ - რომ გარბოდა, იმ მომენტში პანწღღორი
ამორტყა (ამოუჯინა) უკანაღღო.

პანწღღორს (პანწღღორსა) სახელი პანწღღორანს
ზმნისა - პანწღღორის ცეშა.

პანწღღორანს (ოპანწღღორს დაპანწღღორა,
ოპანწღღორსა დაუპანწღღორება, ოპანწღღორანს)
დაპანწღღორებდა თურმე) *გრღბ. აპანწღღორებს*.

პანწღღორ-ი (პანწღღორს) შხამი. ჟარგეკაღღევი ვაიშიღღი,
პაგენცე ღოუზაღი პანწღღორი: *მასღ, გე. 76* -
ჯარგეკაღღევი (ცმა-გლტებთი) ვაიშიედი, ბატონს
მეუღღმზადე შხამი.

პანწღღორ (პანწღღორსა) სახელი პანწღღორანს ზმნისა -
ღანწრეშზა; არეშზა, მოსოპობა. ღანწრეშზე, ზიშა,
ღაჭღღლით ქიანა, ღანწრეშზე, ღო პანწღღორ
ღო მიღღართუ - დაექია, ძმარ, ჩხუბით

ქვეყანა, დასეტყვა, დაანგრა და ნაიდა. ღღღი
ოკო ინგარანი, საქმე თეში გაკუ პანწღღორი:
მასღ, გე. 77 - თაი უნდა იტროზ, საქმე ისე
აურევი.

პანწღღორანს (ოპანწღღორანს დაპანწღღორანს)
დაუწღღორევი, ოპანწღღორანს (დაპანწღღორევი თურმე)
გრღბ. ანგრეც; ურეც.

იპანწღღორევი (ოპანწღღორევი დაანგრა, ოპანწღღორანს)

დანგრეულა) გრდუე. ენებ. პ ა ნ ჯ უ ნ ს ზნისა - ინგრევა, ირევა.

იპანჯუენ(ნ) (იანაჩა შესაძლებელი გახდა დანგრევა,-,-) გრდუე. შესაძლ. ენებ. პ ა ნ ჯ უ ნ ს ზნისა - შეიძლება დანგრევა.

აპანჯუენ(ნ) (აპანჯა შეძლება დანგრევა,-,-, ლინ(იანაჩა)(ნ) შესაძლებია დანგრევა) გრდუე. შესაძლ. ენებ. უ პ ა ნ ჯ უ ნ ს ზნისა - შეუძლია დანგრევის.

ოპანჯაფუანს (ოიანაჩაშუ ანგრევიან, უანაჩაშუშუ უნგრევიენებია, ნოანაჩაშუან) ანგრევიენება თურმე) კ ა უ ზ. პ ა ნ ჯ უ ნ ს ზნისა - ანგრევიენებს.

მპანჯალნი მიბლ. მიუმ. 'და'ნგრეველი. ოპანჯალნი მიბლ. ენებ. მყ. 'და'სანგრევი. ლოპანჯალნი მიბლ. ენებ. წარს. დანგრეველი. ნაპანჯა მიბლ. ენებ. წარს. 'და'ნანგრევი. ნაპანჯამარი მიბლ. ენებ. წარს. 'და'ნგრევის საფასური.

უღუპანაჩა მიბლ. უარყ. 'და'უნგრეველი.

პამასონი (პამასონს) პალინასტომი. პამასონო ზმზ. პალიასტომად, გადატ. დასაღუპავ ადგილად. პ ა მ ა ს ო ნ ო გინაპართნუსს აღმორთქ - პალიასტომად გადააქციოს ღმერთმა (ღმერთმა დაქციოს) (წყევლა). იხ. პაიასტომი.

პაპა (პაპას) მღვდელი. მინე უ ა პ ა მოწონელო მინე უ ა პ ა შ ი ოსურია - ზოგს მღვდელი მოსწონს და ზოგს მღვდლის ცოლი. შარას ქაუხეაღგ უ ა პ ა ქ : ო. ყოფშ. გვ. 7 - გზაზე შემოხვდა მღვდელი. ო პ ა პ ა მ ზიარება მღვდლის ზიარება. უ ა პ ა შ ი ზიარება ქ ე მ ო ლ ი შ ი მ უ უ - მღვდლის ზიარებამ ვერ მოუწონო; გადატ. ვერაფერმა უშველა. ო პ ა პ ა მ წ ი რ უ ა // პ ა პ ა მ წ ი რ უ ა მღვდლის ნირვა. უ ა პ ა შ წ ი რ უ ა ვახეზარუ - მღვდლის ნირვა ვერ უშველის, გადატ. ვერაფერი უშველის.

პაპალობა (პაპალობას) მღვდლობა.

მეთოქოტალენქე უ ა პ ა ლ ო ბ ა ს : ყ ა ზ ა ყ , 16.04.1930, გვ. 3 - ვტოვებ მღვდლობას.

პაპალუა (პაპალუას) იგივეა, რაც უ ა პ ა ლ ო ბ ა , - მღვდლობა. უპაპე ქიანას მელაია

პ ა პ ა ლ ა ნ დ უ ა : ხ ა ლ ხ , ს ი ბ რ , 1, გვ. 134 - უმღვდლო ქვეყანაში მელაია მღვდლობადა.

პაპანა (პაპანას) ფაფანაი, რომილსან მამაქა-ცაბი ატარებდნენ სიბერში (ო. ყოფშ).

პაპანევილ/ორ-ი, პაპანევიორუ, პაპანევიორი (პაპანევიელ/არს, პაპანევიურს) 1. ტობან. ტპინს სახელწოდება საგურჩაყანისა და აფხაზეთის საზღვარზე მთაში. არსებობს მის წარმოშობაზე ლეგენდა (ო. ყოფშ, გვ. 296-297). ეგებე სთიონი უ ა პ ა ნ წ ყ ვ ი რ ე ს ქინიქოსასთიე: ო. ყოფშ, გვ. 98 - ეგების სადმე „პაპანევიორეში“ ჩავარდესო. 2. გადატ. წყლიანი

ორმო; სამში გუბე ძნელად გასასვლელი; სახეფათო ადგილი (საბ).

პაპასპირი (პაპასკირს) 1. ბოჯან. ვაზის ვიშია ერთგარი. 2. ვერია. უ ა პ ა ს კ ი რ ი - პაპასკიკორი მღვდლის შვილი (ქე)=ხუციმელი. 3. ზოლო. ჩიჭია ერთგარი. უ ა პ ა ს კ ი რ ი ლუკმას (//ლუკას) მუნდობა მიმომუნანს დო თემი ციხეშსა: ო. ს. სხოყ., გვ. 256; ხალხ. სიბრ., 1, გვ. 115 - პაპასკორი ლუკმას უკანაწიანი მოიზმანებს (მოიზომავს) და ისე ყლაპავსო. 4. შარდის ხუშთმა (ი. ჯოხონ).

პაპაში (პაპაფის) სახელი უ ა პ ა უ ა ნ ს ზნისა - მოწევა, მოქაჩვა თამბაქოსი არაღრმად. ყალიონს უ ა პ ა უ ა ნ ს - ყალიონს ეწევა (ზერეღედ). უპაპუნას (მუპაპაპა მონია თეთური, მუპაპაპაპაპა მოუწევა, მონაპაპაპაპა მოსწედა თურმე) გრდმ. ეწევა თამბაქოს ზერეღედ (მხოლოდ კვამლს უშვებს).

პაპაში ლინი (პაპაში ლინს) ბოჯან. ბურბუშუმლა, ბაბუანეპარა(ბ. მყ.).

პაპაშკუა (პაპაშკუდას) ბოჯან. ბალახია ერთგარი.

პაპუ (პაპუს; მრ. რიგებ.: უ ა პ უ ლ - ე ფ - ი პაპები) აპაპ; ბაბუას მამა; გადატ. ნინაპარი. ბაბუშ მუჟას უ ა პ უ ჯ ო ხ ო - ბაბუას მამას პაპუ პქეია. ბაბუ ღო უ ა პ უ ს სილარბე ქ ჩქითი ქიგმოხუნეს კვალი - ბაბუაღო და პაპის სილარბე ჩვენც (ქი) დაგვაშჩნია კვალი. თენა ირფელი უ ა პ უ ლ ე ფ ო შ ე მოურს - ეს ყველაფერი ნინარბიდან (ბაბებიდან) მოდის. იხ. პაპული პაპუ. ზღრ. ღაზ. 3. პაპუ, პაპული ბაბუა, პაპა; მოხუცი, ბერიკაცი (ბ. მარი).

პაპულა (პაპულაის) ტინ. -მოფეო. პაპა, ბაბუას მამა. მორთი ამო ქეჩნა უ ა პ უ ლ ი ა შ ა - მოდელე შენს პაპასთან; უ ა პ უ ლ ი , ასე მოფეოთ შხეაღო! - პაპა, ახლა წავიდეთ სხეაგან! - ასე მიმართავენ მოხუციები ბავშუს.

პაპუშმა (პაპუშობას) პაპინს ღრო; დიდი ხნის წინ. პაპუშობას ზმზ. უძველეს დროს, დიდი ხნის წინათ. პაპუშობაზე ზმზ. უსსოვარი დროიდან, ძველთაგან.

პაპუშ პაპუ (პაპუშ პაპუს) წინაშარი, პაპის პაპა. ზღრ. პეიპეშეი.

პაპუშქიმი (პაპუქიქის) პაპაქიმი (ბაბუას მამა). უ ა პ უ ქ ი შ ი მ მელბუნი კოჩი ყოფეურ - პაპაქიმი შეძლებული კაცი ყოფილა.

პარანა (პარანას) მღინარის ძალიან ძლიერი აღიდება (ბ. კოლანაყ). იპარანას ორთუ ბობოქრობს.

პარაზი (პარაზის) პარიში, ძალიან ბანჯებლიანი, მრძელი (საბ). მუ კოჩი ექ სი ჩქიმი უ ა რ ა ხ ე ფ ი ყ ელიე: ბ. ზებ., გვ. 114 - რა კაცი ხარ შენ, ჩემი ძაღლები რომ მოკალო?

ონადირეზა მიდართ, პ არ ა ხ ე ფ ი მეყუნს
(ჯოდორეფი ცოფე დიდ-დიდი): *შ. ხუბ., გვ. 114*
- სანადიროდ ნავიდა, ძალღები მიჰყავს
(ძალღები ყოფილა დიდ-დიდი).
პარანოლო (პარაზოლის) [*რუს. париход ბემი*]. *იხ.*
ხეგმარლი.

პარანზი (პარენის) იგივეა, რაც **პ არ ა ხ ი**.
//გადაუ. ძალიან დიდი, ვეებერთელა.
პ არ ე ხ ი ჯ ე უ რ ა კ ი რ ი რ ე ნ ა - ძალიან
დიდი, მოსული კაცია. *შორ. გურ. პარეხი*
მიძრავი, ცოცხალი, ღონიერი (*ვ. შარაშ*).

პარპი (პარკის) აბრეშუმის შიის მიერ
გაქაბიებული ნახვევი შუარის
მდგომარეობაში გადასვლის წინ (*ჯეგლ*).
პარკის სახეობა: ბახვა პარკი მსხვილი პარკი;
ჩხარი პარკი უფარგისი, ჩხარი პარკი; ჭყევაჭყევა
პარკი დაჭყეცილი პარკი...

პარპალი (პარკალ/რს): **ბინანში** პარკალი ენის
ტარტალი, - ლაზქობა (*ი. ყოფშ*). **ოსურქ ნ ი ა**
უ პ არ კ ა ლ უ უ - ქალმა ენა ატარტალა.
უპარკალუანს (უპარპალი) ენა ატარტალა ენა,
უპარპალა ენა უტარტალეობა ენა,
უპარპალა (ენა) ენა ატარტალეობა ენა) *გრდმ.*
ატარტალეობა ენა, ლაყბობა. *შორ. ტარკალი.*

პარპაჰი (პარკაფის) პარპივით (აბრეშუმის
ჭიხა) მდებარეობს. **თის კართუმა პ არ კ ა ფ ი ა**
ლო ქაქულოვ: *შ. ხუბ., გვ. 130* - იმას კალთაზე
პარკივით დაუვარდა. *იხ. პარკი.*

პარპი ლეშინი (პარკი) ლეშინის ბუღინად
გამხმარი ლეშინი. **პ არ კ ი ლ ე ბ ი ა რ ე**
ხოზილა ლეშინა - პარკი ღობი არის გამხმარი
ღობი. *შორ. პარკეფი ლეშინა.*

პარპაშ (პარკუას) სახელი **პ არ კ უ ნ ს** ზნისა -
აბრეშუმის შიის მიერ პარპის გაქაბიება, -
პარპაშ. **ცანჭეფი პ არ კ უ ა ს ნ დომენა:**
კ. საბუშ, ქსის, გვ. 148 - აბრეშუმის ჭიები
პარკის გაკეთებას (მოსვას) ნდომობენ. **ცანჭეფი**
თეს რაგადანა: - მალას ოკო **პ არ კ ა თ ე**,
მარა მუ ო პ არ კ ა ფ უ ა ნ ე, **აბრეშუმაში**
ეგაჭო!: *კ. საბუშ, ქსის, გვ. 148* - ჭიები ამას
ამბობენ: - მალე უნდა დაეინყოთ მოსვა, მაგრამ
რა ამოსვინებ (აპარკინებ), აბრეშუმინი არ
ურევია.

პარკუნს (უპარპა პარკი გააკეთა, უპარპა
პარკი გაუკეთებია, უპარპალა (ენ) პარკს
გაკეთებდა თურმე) *გრდმ.* პარკს აკეთებს,
პარკავს, მოსავს.
აპარკე(ნ) (აპარპა შეძლო დეპარკა, - პარკი
გაკეთებინა, უპარპალა (ენ) შეძლებია
დაპარკვა) *გრდმ.* *შესაძლ. ენებ.* **უ პ არ კ უ ნ ს**
ზნისა - შეუძლია პარკი გააკეთოს, -
დაპარკოს.
ოპარკაფუანს (ოპარპაშუ აპარკინა,
უპარპაშაშუ უპარკინებია, უპარპაშუ (ენ)
აპარკინებდა თურმე) *კაუზ.* **პ არ კ უ ნ ს** ზნისა

- აპარკინებს, პარკს აკეთებინებს.
მაპარპალი, **მაპარპა მიძლ.** *მოქმ.* პარკის
'გა'შკეთებელი, 'და'შპარკავი; მოსველი.
ოპარპალი, **ოპარპა მიძლ.** *ენებ. მე.* საპარკავი,
სამოსავი.
უპარპალი მიძლ. *ენებ. წარს.* დაპარკული,
პარკეაკეთებელი.
ნაპარპა მიძლ. *ენებ. წარს.* ნაპარკი, ნამოსი.
ნაპარპაშარი მიძლ. *ენებ. წარს.* პარკის ფასი,
მოსვის საფასური.

პარონი (პარონს) [*რუს. паром ბონანი*].
პ არ ო ნ ი მომილასეს დო ქინმოსუნეს
ონკორეს - ბორანი მომიშალეს (*//მოგვიშალეს*)
და ჩამოვიგნეს (*//ჩამოვიგნეს*) საკირემი.

პარპალი (პარპალ/რს) 1. **პ არ პ ა შ ი**. **უპაპური**
ქეყანას მელა გ ი ლ ა პ არ პ ა ლ ა ა: *ა. ცახ,*
გვ. 120 - უმედლო ქეყანაში მელა
დაპარპაშებს. 2. მომბაზუჩაქაქალი ლაპარპაქი;
ყბედობა; ბაძიმობა (*ი. ყოფშ*); მეგრულად ჩქარ
ლაპარპაქზე თიქმის (*კ. ჭარ*). *შორ. გურ.*
პარპალი პარპაში, ჩქარი სიარული, უსაქმოდ
ხეტილი (*ა. ლლ*).

პარპალი (პარპალ/რს): 1. **ბარპალი** თოლიში
თვალის სშირი ხამხამი. 2. ცეცხლის ალის
წელი რხევა; თრთოლა.

პარპალანს (*იყვ.* პარპალა იპარპალა,
უპარპალა უპარპალია, უპარპალა (ენ)
პარპალეობა თურმე) *გრდმ.* *საშ-მოქმ.* სშირად
ხამხამებს (თვალში), პარპალებს; ალი ნელა
ირხევა.

უპარპალანს (უპარპალა უპარპალია,
უპარპალია) *გრდმ.* უპარპალებს. *შორ.*
ბარპალი (მნიშვ. - 3), **ბარპანი.**

პარპალა (პარკყალ/რს) **ფუხფუხი**, **თუნთუნი**.
ღუმე გელაფუნს დო **ქიღვიყანს** **პ ა ტ ყ ა ლ ს** -
ღომი ადღუდებდა და დაინყებს ფუხფუხს. **სუმი**
კარდილა ღუმე პ არ ტ ყ ა ლ ა ნ ს: *ქს, II, გვ.*
489 - სამი ქეხი ღომი თუთუხებს. 2.
ტიქტიქი (ბავშვის); **პ არ ტ ყ ა შ ე ნ ი**; **უთაბოქლო**
ლაპარპაქი.

პარკყალანს (პარპალა უფუხფუხა, უპარპალა
უფუხფუხა, უპარპალა (ენ) უფუხფუხება
თურმე) *გრდმ.* *საშ-მოქმ.* უფუხფუხებს.
ოპარკყალაფუანს (ოპარპალაშუ
აფუხფუხებინა, უპარპალაშუ
უფუხფუხებინებია, უპარპალაშუ
აფუხფუხებინებდა თურმე) *კაუზ.*
პ არ ტ ყ ა ლ ა ნ ს ზნისა - აფუხფუხებინებს;
უთაბოქლოდ ალაპარაკებინებს.

ოპარპალარი მიძლ. *ენებ. მე.* საფუხფუხებელი.
პარპალარი მიძლ. *ენებ. წარს.* აფუხფუხებელი.
ნაპარპალა მიძლ. *ენებ. წარს.* ნაფუხფუხები. *შორ.*
გურ., იმერ. **პარკყალი** უთაბოქლოდ ლაპარაკი
(*ვ. შარაშ*).

პარპალა (პარკყალა) *იხ.* **პარკყალი.**

პატონი ქალბატონი. *იხ.* ოსური; ქომოლ-
პატონი ვაჟ-ბატონი. *იხ.* ქომოლი. *შღრ.*
პატონჭკორალა.

პატონეშუ-ი, პატენეშუ-ი (პატონეშუ-ს) ბატონეშუ-ი.
მხოლოდ მრავლობით რიცხვში, - ზოგადი
სახელი ბავშვთა გადამდები ავადმყოფობებისა:
დიდი(ი) პატონეფი ყვავილი, დიდი ბატონები;
კისერე პატონეფი ქუთურში, კისერა
ბატონები; კორკოე პატონეფი ყვიანახელა;
ფილეაია პატონეფი // ყვავიერეა პატონეფი
ყბაყურა; ჩხვერე პატონეფი ნითურა; წითელე
პატონეფი ნითელა ბატონები; ხელაპატონეფი
ხელა ბატონები.

პატონი' ჩინი ძეგნი' *ჩართული:* ჩემი ბატონი რომ
ბარ. იაკინე, პატონ ჩქიმში ექვან, ღოათე
ბოში კლასის ქვეშახელე. *შ. ხუბ.* გვ. 195 -
ადგა (ანანი), ჩემი ბატონი რომ ბარ, და ეს ბიჭი
სკოლაში შეიყვანა (დააჯინა).

პატონაქორა-ი (პატონკორა-ს) ბატონაქორა-ი.
პატონკორა *შ.ხ.ხ.* ბატონკაცურად.
პატონეკორა ქუმოზოვე -
ბატონკაცურად მობრძანდა.

პატონობა (პატონობას) ბატონობა.
პატონობა ექვანოვანი, მუს თქუნა
სამხაჯელს? *ი. ყოფ.* გვ. 149 - პატონობა
(ბატონეობა) რომ გადადარდა, რას ტყვიან
მიზეზს (რას მომიზნებენ)? *იხ.*
პატონჭკორალა.

პატონსაქა (პატონსაქას) *იხ.* პატონსაქა.
პატონსაქა (პატონსაქას) ბატონისქვილი.
მაფანაში უწარაბი, პატონსაქაში
უსქეამაში - წინაკაზე უწარაბისი,
ბატონიშვილზე ულამაზესი. პატონსაქა
ანთელახე, ვამკვაიხე, ვაგალახე -
ბატონიშვილ ანთელავას ასულს ვერ
წაუჯიკავე, ვერ სცემ (გამოიანა: ქოთანი).

პატონსაქორალა (პატონჭკორალას)
ბატონსაქორალა. პატონსაქორალა: *ქხს, I,*
გვ. 241 - ბატონსაქორალა. კალ-კალმა ქოტამინე
პატონსაქორალაში ხანა: *ქხს, I, გვ. 36* -
ზოგჯერ (ხანდისხან) გაახსენდება ბატონსაქორალა
დრო. პატონჭკორალა ← პატონჭკორალა
ბატონსაქორალა.

პატონსაქანი (პატონსაქანს) *მოკარ.* ბატონსაქანი.
ორგინიში ღინიბლი ღო გელაშქილი
პატონსაქანი - ბოსტანიშ შევედი და
მოკერიფე ბატონსაქანი.

პატონი (პატონს) *ფართური* (*დ. ფოთა*).
პატონი (პატონს) *იხ.* პატონი, - ბატონი.
პატონეფი ქეყოლეს: *ი. ყოფ.* გვ. 150 -
ბატონები შეეყოლენ.

პატონეშუ-ი (პატონეშუ-ს) იგივეა, რაც
პატონეფი.

პატონსაქა (პატონსაქას) იგივეა, რაც
პატონსაქა, - ბატონისქვილი. ბულთაიში
სქემა ვარა პატონსაქა ქუმოზონ: *ათა, 2,*
გვ. 70 - ბულთაის ლაზი ვარა ბატონისქვის
მოუყვანა.

პატონ-ჭკორა-ი (პატონ-ჭკორა-ს) ბატონ-ჭკორა-ი. ჩქი
ვაჟუნა პატონ-ჭკორა-ი: *ქ. საბუ.* *ქხს, გვ.*
164 - ჩვენ არა გყავს ყმა-ბატონი (ბატონი) (და)
მა).

პატონი (პატონს) იგივეა, რაც *ყაფინი* //
ლაყაფინი - თამაში.

პალერი (პალერს) იგივეა, რაც პანდერი,
- პანდერი; პანდერი. პანდერი ქიმიოგე:
შ. ხუბ. გვ. 294 - პანდური ვარაყა, მიშმა-
გაგაღეს პანდური ხელაუნა: *ი. ცან.* გვ. 113 -
მაბულარს პანდური ხელაუნა. *ი. პალერსი*
ჩინთა პანდურს ამორტყმა. პანდური
ქუმინთელე ღო გეგმუკოთამელე გალე
- პანდური ამორტყა და გამოეგლო ვარა.

პალერა (პალერას): პალერა ლაბმა ფიცი,
თავგამოდებული, ერთგული ლაბმა (*ი. ყოფ.*).
გელოხოდ, ქიწმოდინე მუში ლაბმა
პალერას: *ი. ყოფ.* გვ. 158 - შეჯდა,
(თვალნი) გაქრა მისი ერთგული ლაბმათი.

პალერა-ი (პალერელს) *მაძე. ვნებ. წარს.*
პალერანს ზმინა - "ბაპანდერაპალი".

პალერა (პალერას) სახელი პალერანს
ზმინა - პანდერა; შიტლარა ამოქარა.
ხოშიწყარი გვაღეფიშე უმქურანჯო
შიპალერე - ხობანყალი მიეზინდ
უმიხედო მოპანდერობა. მურყე ღო
შიპალერე, ქიწმურყური, ქიწმურყურე:
ქ. საბუ. *ქხს, გვ. 168* - მიდის და ტლინებს
ისერის, როცა მივა, შეაკვდება (გამოცანა):
წყალი და ნისქელი. არქა, ჯიმა, ღეუე იბლა
თი ჩქიმ გილნაპალერაში: *ქ. საბუ.* *ქხს,*
გვ. 119 - არქა, ძმია, თავს ნაფილებ იმ ჩქმს
ნაპანდურაზე.

პალერან (პალერანს) დაპანდურა, ლაპანდურა
დაუპანდურებია, ლაპანდურა
დაპანდურებდა თურმე გრძე პანდურებს.
უპალერანს (უპალერანს) გაუპანდურა,
უპალერანს გაუპანდურებია გრძე. *სახე. ქ.*
პალერანს ზმინა - უპანდურებს.
იპალერე (იპალერე) შესაძლებელი ვახდა
გაპანდურება, -) გრძე. *შესაძლ. ვნებ.*
პალერანს ზმინა - შიქობლა
გაპანდურდეს.

პალერე (პალერე) (პალერე) შესაძლებელი ვახდა
გაპანდურებია) გრძე. *შესაძლ. ვნებ.* უპალერანს ზმინა -
შეუძლია გაპანდურებს.
ოპალერაფანს (ოპალერაფანს) პანდურებინა,
პალერაფანს უპანდურებინებია, პალერაფანს
პანდურებინებდა თურმე *ქ. საბუ.* პალერანს

ბერძნული. შდრ. ღაზ. პეტელ: ოპეტელუ კიკინი (ნ. ბარო).

პეტილუა (პეტელუას) სახელი პეტელანს ზმნისა - პიპინი (თხისა); გადატ. რომეა. თხა თელი ღდა რე პეტელანსინი - თხა თელი ღდა, რომ კიკინებს. გააჩემი ხე, ქადაგებერი, ვარა, ღორთთიმი მარდიმე, გეიტოპეტელუანქ - გააჩერე ხელი, დამიერე; თორემ, ღვთის მადლმა, ავაყვირებ (ავაკიკინებ) თხასავით. გადატ. მოურიდებლად ყველადრის ნამორიშეა. გაჩენდი, ოსური, ნიპეტელანქ ორფელს თხაგალო - გაჩერდი, ქალო, ნუ რომეა (კიკინებ) ყველადრის თხასავით.

პეტელანს (იერ. პაბალუ იკიკინა, უპაბალუ უიკიკინა, ნოაპაბალუ) კიკინებდა თურმე) გრდუე. საშ.-მოშ. კიკინებს; გადატ. რომავს. ოპეტელაფუანს (ნოაპაბალუ აკიკინებინა, უპაბალუაშუ უიკიკინებინება, ნოაპაბალუაქ) თურმეინებდა თურმე) კაუჰ. პეტელანს ზმნისა - აკიკინებინებს; გადატ. აროშინებს. მააბალაში, მააბალაში მიჭ. აწჷ. მოკიკინე, გადატ. წამოშრომველი. იპაბალარი მიჭ. ენებ. ზე. საკიკინო, გადატ. წამოშრომი. ნაპაბალა მიჭ. ენებ. წარს. ნაკიკინებ; გადატ. წამოშრომი. ნაპაბალარი მიჭ. ენებ. წარს. გადატ. ნამორიშის ფას.

პეტრეპეტრე-ი (პეტრეპეტრე-ის) პეტრის შთამომავალნი (პეტრე-სანებ-ი). შდრ. თურქული.

პეტრობა (პეტრობას) იგივეა, რაც პეტრობა. ართიშას, ჭუმე პეტრობა რდუკონი, ამუსერი ართი სოფელსი მუეხირუნა სოჯი: ი. ყოშ. გვ. 12 - ერთხელ, ხვალ პეტრობა (დელასანული) რომ იყო, ამელამ ერთ სოფელში მოუპარათ ხარი.

პეულ-ი (პეულს) იგივეა, რაც პეირი, - პეპინი (ხილსა). ღომიყვილი ვარდიშ პეულე? : ქსს. I, გვ. 59 - მომეტალი ვარდის ყვეელი? იმი სარხოსე ჭვეთათ ვაღვადგ, ივართ პეულე ორდ ღო ვართი მოლი: მასლ., გვ. 57; ვერისი, გვ. 130 - იმის სახლოვეს ბურქიკ არ იყო (იდაგ), არც ყვეელი იყო და არც მოლი. იაიაში პეულე ფი ორთუმელი მემძღვეს: კ. საშუშ. ქართ. ზუკ. გვ. 50 - იაიას ყველიები სასთუმლად გვედო. თულე ღილსა, ზღვა-გაღაღეფი, პეულე ფი მხვაშხვანერი: კ. საშუშ. ქსს. გვ. 116 - ქვეთი მინა, ზღვა და მთები, ყველიები მრავალფერი (სხვადასხვანარი).

პეულაშა (პეულაშას) ხსნილს აპეპეპა. იხ. პეულაა.

პეულარი (პეულერს) მიჭ. ენებ. წარს. პეულანს ზმნისა - აპეპეპეპული; ბაშურპაშული. ვარდიშ უჯვუმი სირეჭე გოპეულერი ატამაში: მასლ., გვ. 40 - ვარდზე უკეთესი შენ ხარ გაფურქნული ატმისა. მესიმ ვარდი პეულერიც უჯვუ სქანი იწოინა: მასლ., გვ. 30; ქსს. I, გვ. 98 - მისის გაფურქნულ ვარდს სჯობია შენი შეხედვა.

პეულა (პეულუას) სახელი პეულანს ზმნისა - ბაშურპაშა; აპეპეპეპულია. ჭითათ, რწენათ მოკეანწილი პეულანც ორი ოილს: ყაზაყ., 1.04.1930, გვ. 3 - ნითლად, მწანედ მოკაზმული (გამონკეპილი) იფურქნება (ყველილბს) ყოველ ამოსვლზე. გოპეულე ორ ღილსაგ გურაფალო ორქება, გინქე - გაიფურქნა ყველილბს (ყოველ ადგილას) სნავლა და ცოდნა, ტვინი. პეულანს (მომალაშა აყვეილდა, მომალაშა აყვეილბელა, მონომალაშა) აყვეილდებოდა თურმე) გრდუე. ყვეის, ყვეილბობს. პეულარი მიჭ. ენებ. წარს. აყვეილბებული, გაფურქნული. იხ. პეულა.

პეჰ-ი (პეჰის) იგივეა, რაც პეჰტი, - პაჰტი. პეჰი ჩოხაში რე (მონგყორიმი ძაფიში ნაშუა) ბირგულიმი მადეაღარი - „პეჰი“ ჩოხისა (მატყელს ძაფის ნაქსოვი) მუხლზე ჩამოსაცმელი.

პეხ-ი (პეხის) ნიხლი; ტირფი. მიოგვ პეხეი ღო ვიმ იკარღუ - დაარტყა (პკრა) ნიხლი და დაარღვია იქით.

პეხე (პეხეს) ტირფის ზედ მხარე (პ. კოლანაე).

პეხეპე, პეხეპე (პეხევერს, პეხევერას) იგივეა, რაც ფეხევერე, ფეხევერია, - ტანად აპატარა ღა პუტქუნა. პეხევერია ბაღანა რე - პუტქუნა (მსუქანი) ბავშვია. შდრ. პახუ.

პეჰაბა (პეჰეებას) სახელი აპეჰენს ზმნისა - პატიში. აპეჰენს სუმარემს ოჭკომუნა - პატიყებს სტუმრებს საჭმელად. აპეჰენს (ღააიუჰ დაპატყე, ღააიუჰაუ დაუპატიყებია, ღონიუჰააიუჰ) დაპატიყებდა თურმე) გრდმ. აპატიყებთ. იპეჰენს (ღონიუჰ დაიპატიყა, ღააიუჰაუ დაუპატიყებია) გრდმ. სათე. ქე. აპეჰენს ზმნისა - იპატიყებს (თაეს). უპეჰენს (ღააიუჰ დაუპატიყა, ღააიუჰაუ დაუპატიყებია) გრდმ. სასხე. ქე. აპეჰენს ზმნისა - უპატიყებს. იპეჰინენ (იპაიუჰ შესაძლებელი ვახდა დაპატიყება, -) გრდუე. შესაძლ. ენებ. აპეჰენს ზმნისა - შეიძლება დაპატიყება. აპეჰინენ (აპაიუჰ შეძლო დეპატიყა, -) ღონიუჰააიუჰ შესაძლება დაპატიყება) გრდუე. შესაძლ. ენებ. უპეჰენს ზმნისა - შეუძლია დაპატიყოს.

კვირტი არ გამოისხამსო. ვარდიჯგუა სი ქორილი-და, ვეფორდიო მა პიორი: *ქსს, I, გვ. 102* – შენ თუ იყავი ვარდის მსგავსი, არ ვიყავი მე ყვავილი? გეხოვლდი მა პიორი: *ქსს, I, გვ. 116* – გახლდებო შე კიორი.

პიორა-ლი (პიორელს) იგივეა, რაც **პეუღერი**, – *მძღ. ერტ. წარს. პიორანს ზნისა* – აყვამეპაული; აყვამიღებული. *ლო გროოფა, პიორელრი, ირღუე, ფაღუეც: კ. საბუშ, ქართ. ზეს, I, გვ. 18* – და ტრფობა, აყვავებული, იზრდება, ხარობს.

პიორუა (პიორუას) *იხ. პეულუა*, – სახელი პიორანს ზნისა – ყვამიღობა. პიკვალი ვარდის ოპიორუანს – აკორებულ ვარდს აყვავებს. იპიორუე ღვღუე ცალუფი – ყველი ჩელი ტოტები (ყლორტები). პიორანს (პიორიანს აყვავება, ბიპიორიანს აყვავებულა, პიორიორანს) აყვავილებოდა (თურმე) *გრღუე. საშ-მარტ. ყვავილობს, კოკრობს. ოპიორუანს (ოპიორუა აყვავება, პიორუა აუყვავილებია) გრღმ. აყვავებს, აყვავილებს; აკორებს.*

იპიორუენ (ბიპიორიანს აყვავილდა, ბიპიორაღმ) აყვავილებულა) *გრღუე. ერტ. ყვავილდება; აკორდება.*

პიორაული *მძღ. ერტ. წარს.* აყვავილებული; აკორებული.

პიპიორა *მძღ. უარე.* აუყვავილებელი, აუკორებელი.

პიპინი (პიპინს) ნახობა, მოხტამობა; ტარსპამირით ჩუმად ყოფნა (*ფ. თოფია*). ოსისენია, ოპიპინა, ვაი, სქან წავალა, სქეამი ცირა!: *კ. საბუშ, ქსს, გვ. 122* – კობანობ, ინახები, ოხ, შენი ნახლობა, ღამაზო ცირაქ! ოპიპინანს (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრღუე. ერტ. ნახობს.*

პიპინაშა (პიპინაშას) სახელი ოპიპინუანს ზნისა – რისაშა ძალიან აყვამეპა; ბაპიპინაშა. ორკოლი ღვინით გააპიპინუე – დოქი ღვინით აყვო (მეტესმეტად).

ოპიპინუანს (ბაპიპინაშა გაავსო, ბაპიპინაშა გაუესო, ბიპიპინაშა) გაავსებდა (თურმე) *გრღმ.* აყვებს, აპიპინებს.

იპიპინუანს (ბიპიპინაშა გაავსო, ბაპიპინაშა გაუესო) *გრღმ. სათავ. ქვ.* ოპიპინუანს ზნისა – იყვებს.

უპიპინუანს (ბაპიპინაშა გაუესო, ბაპიპინაშა გაუესო) *გრღმ. სახსვ. ქვ.* ოპიპინუანს ზნისა – უყვებს (პირამდე).

ოპიპინაფუანს (ოპიპინაშა აყვებინა, პიპინაშა აუყვებინება, ბიპიპინაშა) აყვებინება (თურმე) *კაუზ. ოპიპინუანს ზნისა* – აყვებინებინებს ძალიან. **ბაპიპინაშაული** *მძღ. მოქს.* 'გა' მსგებელი ძალიან.

ოპიპინაშაული *მძღ. ერტ. მკ.* 'გა' საყვები. **ბაპიპინაშაული** *მძღ. ერტ. წარს.* გაყვებული. **ნაპიპინაშაული** *მძღ. ერტ. წარს.* 'გა' საყვები. **ნაპიპინაშაური** *მძღ. ერტ. წარს.* 'გა' ყვების საყვებელი. *შღრ. გვარ., იძვრ.* პიპინ ძალზე, მეტესმეტად გაყვება ქურჭლისა (*ვ. ძვრ., ს. გლ., ა.ღლ.*).

პიპი (პიპუე) *ქირი.* პირუპა. ქემბობირი პიპიუ – მარეფი პირუკა (ეტიყვან ბაგუეს).

პირი (პირს) *კომპირი; ყვამიღი.* ო ვარდიშ პირი ვარდის ახლადგამოსული ყვავილი. არკვანშიშა აყვამეპანუ ვარდიშ პირი შა: *ქსს, I, გვ. 19* – აყვანში მიწეს ვარდის კოკორი მე. მატლონიამი სქეამი პირე თხუშუმი ხეხიელი ვაგენი: *კ. საბუშ, ქართ. ზეს, I, გვ. 20* – მავლოლას ღამაზო კოკალს მურყინის ხეხიელი არ ჰეავს. პირიშე ეტყალაფულდი, მუჭით ჩიტი ვარდიშ პირს გ: *მ. ზეს, გვ. 310* – პირიდან შემოგველებოდი, როგორც ჩიტი ვარდის ყვავილს (კოკორს). მავიორა წამალუქო კოკო იყუასო პირიში გემოღალამი წოხგლე: *კა ზაყ, 16.03.1930, გვ. 2* – მვიორე შენამელა უნდა იქნეს ყვავილის გამოსვლის (გამოტანის) წინ. ყუაღმე ბაღომ ქოუასო ვარდიშ პირე უფოთი იყუმა: *ი. ყოფშ, გვ. 126* – ყურთ-ბაღომი მქნას ვარდის ყვავილებით სასუე. ო ატამაში პირი ატმის ყვავილი. ო პირიშ ნასქევი ყვავილის სასკეი: მინაგანი, ქვედა ნაწილი კოკრისა, სადაც ნაყოფი ისახება. თეთი პირიში ნასაქევის ღამაზო ყუას ინულამი საშუალებას ქიხიფანთი – ამით პირის ნასკეს (ყვავილის ნასკეს) მინაში ადვილად ჩასვლის საშუალებას მიეცემთ.

პირა-ლი (პირადის) პირადი. პირადი მუთუნი ვააბაღუეუ – პირადი არაყფერი არ ვაამნია (აქვს). პირადო *ზმზ.* პირადად. ათე ჭირქას ევჭოფუ დო პირადო სი დგვაგამაშა: *კ. საბუშ, ქსს, გვ. 141* – ამ ჭიქას ავილებ და პირადად შენ დავილოცავ.

პირდაპირი (პირდაპირს) პირდაპირი. პირდაპირი კოჩიე, პის მარაგადე – პირდაპირი კაცია, პირიშ მიქმელი. **პირდაპირო** *ზმზ.* პირდაპირ. პირდაპირო გეჭოფუ ნიშანი – პირდაპირ აული ნიშანი. *შღრ.* ვიქეჯრო.

პირდაშა (პირებას) სახელი აპირენს ზნისა – 'და' პირება. მეგმარქუ, ვა გოპირუ მულა: *ქსს, I, გვ. 133* – მეგონია, არ აპირებ მოსვლას. ბოშიქუ ულა გაპიროთ იარაღამო: *ი. ყოფშ, გვ. 106* – ბიჭმა ნასულა დააპირა იარაღინად. **აპირენს** (დაპირა ნასულა, დაპირაშა დაუპირებია, დაპირებამ) დააპირებდა (თურმე) *გრღმ.* აპირებუ. **უპირენს** (დაპირა დაუპირა, დაპირაშა დაუპირებია) *გრღმ. სახსვ. ქვ.* აპირენს

‘მონაპირაში მხოვ. ენებ. წარს. პირის ანყობის საფასური.

პირი, შპაპირი მხოვ. უარვ. პირაუნყობელი.

პირჩე (პირჩეს) პირთმირი. ართი პირჩე ჩხოუ ჟეუნს - ერთი პირთეთირი ძროხა კი ჰყავს. სუმი მხურქე სუმი ხუუ, სუმი პირჩე ხარახუუ: *ი. თოფუ, გვ. 185* - სამმა ცხვარმა სამი შობა, სამი პირთეთირი ხარახუ.

პირჩე - პოეტიჩე პირთეთირი. *შორ. დურჩე, გუარჩე, წარჩე; ჯორჩე. იხ. კაბო.*

პირჭა, **პირჭალ-ი** (პირჭალს) **ფართო**; **ლია**; **ფართოდ** გახალინი. თოლიპირჭალს თვალებფართო; თვალებგადმოკარკული, დაჭყეტითვალეუბა. *შორ. პირჭინი.*

პირჭინ-ი (პირჭინს) **პრანვა**, **ჰჰმება** (თვალისა). *იხ. პირჭინაფა.*

პირჭინაშა (პირჭინაფას) **სახელი** **ოპირჭინუანს** (თოლს), **პირჭონდუ(ნ)** (თოლი) **ზნათა** - **პრანვა**, **ქარვა**, **ჰჰმება** (თვალის). **ტაბაკოფაჩილს** მიკუნედუ, თოლეფუ **ოპირჭინდუ ეშე** - ტაბაკაფაჩილს ეყდა, თვალებს პრანაედა ზეითი.

ოპირჭინუანს (ბააიჩინაშა დაპრანა თვალეტი, ბააიჩინაშაუ დაუპრანავს თვალეტი, ბინაიჩინაშა(ნ)/ბინაიჩინაშა(ნ) დაპრანაედა თურმე თვალებს) **გრდჷ**. **პრანავს**, **ქარავს**, **ჰყეტს** (თვალებს).

პირჭონდუ(ნ) (ბოაიჩინაშა დაიპრანა, ძლიერ გაბრახდა; ბოაიჩინაშა(ნ) დაბრენილა, ძლიერ გაბრახებულა) **გრდჷ**. *ენებ. თპირჭინუანს ზნისა* - იპრანება, იწყიტება თვალეტი. **გადატ**. ძლიერ ბრახდება.

ოპირჭინაფუანს (ოპირჭინაშაუ დაპარანენია, პირჩინაშაუ დაუპარანენიბია, ბინაიჩინაშა(ნ) დაპარანენიბედა თურმე თვალებს) **კაუზ**. **ოპირჭინუანს ზნისა** - აპრანენიბს, აჭყეტინებს თვალებს.

ბოაიჩინაშაუ მხოვ. ენებ. წარს. დაპრანული, დაჭყეტლი. **გადატ**. ძლიერ გაბრახებულ.

პირჭეპარი-ი, **პიჭეპარი-ი** (პირჭეპარს) **პირჭეპარი**. **ართიხას** ვეღვე, **პირჭეპარ** **იწყრეტი**, **იმ ნარაფად** ირკოე ჟერე: *კ. საშუ, მკლს, გვ. 171* - ერთ ადგილას დგას, პირჭეპარს იწყრს, მისი ნათქვამი ყველას სჯერა (გამოცანა: ხანსორო).

პისკინი-ი (პისკინს) **ბუთისუბა**.

პისკინანს (მხოლოდ ანმყო ნრისა და IV სერიის მწკრივებში) **გრდჷ**. *ენებ. ბუთისუბა*; ვინც მკვირვად გამოიყურება.

პიტა (პიტას) **პაბტარი**, **პართი ბეწო რაიმი** (*კ.ჭარ*); **ნანელი**. **ო პიტა ნეტი** ტებანი, **ნიეგზის** გულის ნახევერი (*კ.ჭარ*). **ნეტიში** ართი **ო პიტა ქომუჭი** - ნიეგზის ერთი ლებანი მომეცი. **ო პიტა არღვილი** გაშლილი ადგილი. **ო პიტა ფიყარი** ცულით გათლილი ხე, რომელსაც ფიცრის

ფორმა აქვს; ხშირად სიგრძე და სიგანე ერთი ჰქონდა (*მასლები, ტ. I, გვ. 378*).

პიტა-პიტა (პიტა-პიტას) **ნანელი-ნანელი**. **პიტა-პიტა ზჷზ**. **ნანლი-ნანლიად**; **დანწირობითი**. **პიტა-პიტათ** **ქუქუქუ**, **გუგუქუქუ** **ორფული** - **დანწირობითი** (კი) **უთხრა**, **აუხსნა** ყველფერი.

პიტაშპარი-ი (პიტაფიყარს) **ხარბალო**, **ხალით** ნათალი ფიცარი.

პიტაშპარამ-ი (პიტაფიყარამს) **პიტა** **ფიცრეპისაბან** (ხელით ნათალი) **აბეგული** **სახლი**. **მოსამ** **ფიცრეპი** **ჩანწყობილია** **სქალ** **და შართი** **ბოჰეპი** (*ე. ჭლაფა, აღბ., გვ. 112*).

პიტა შიხალი-ი (პიტა ქობალს) **ბოქარ**. **ჩალტა-ზანდური** (*ა. მყე*) **ორფსინი** **პური** (*ხ. მაკალ., გვ. 185*).

პიტინე (პიტინეს) **ბოქარ**. იგივეა, რაც **ყუადიმი** **თა**, - **პიტან** **და ბაღის** **პიტან** (*ა. მყე*).

პიტუ-პატუ (პიტუ-პატუს) **წერილმანი** **რამ**.

პილინ-ი (პილინს): **ო დღეში** **პილინი** **დაუშახურე** **ბელი** **ამყავს**, - **თავმოზნოვობა**. *იხ. პილინაფა.*

პილინაშა (პილინაფას) **სახელი** **უპილანს** (დღეს) **ზნისა** - **იფფსინი**, **ფუჰა**, **დაუშახურეპაბლი** **თავმოზნოვობა**. **ათე ჩქიმი** **მეზობელს** **უპილანს** **დღედი**, **ნოტე**, **მუთუნ** **ორდასინი** - **ეს ჩქიმი** **მეზობელი** **თავმოზნოვობს**, **ნეტავი**, **რამე იყოს** (**წარმოადგენებს**).

პიშქოსალი-ი (პიშქოსალ/რს) **პირსახოსი**. **პიშქოსალი** **ქოთი** **ევეკირე** **პიჯი** - **პირსახოცი** **აუქრა** **პირი**. **პიშქოსალი** ← **პიჯიშ** + **ოქოსალი** **პირის** **სახოცი**.

პირეპანი (პირეპანს) **მარხვა**. **ო დიდი** **პირეპანი** **დენმარხვა**; **დიდი** **მარხვა**. **ო ქორე** **პირეპანი** **ქრისტეშობის** **მარხვა**. **პირეპანც**, **პირეპანც ქვარა** **ვილატკოჩანე**: *ი. თოფუ, გვ. 181* - **მარხვაში**, **მარხვაში** **მუცელი** **გაბერული** **დაგაქვს**. **პირეპანი** **მო** **ჭკომუჰა** **კოე** **ვაჭარწყობილენია**: *ხაღს. სიძრ., I, გვ. 116* - **სამარხვის** **ჭამა** **კაცს** **არ ნანყემდეს**. **პირეპანი** ← **პიჯიშ** + **ჩუალა** **პირისუშენახვა** (**მარხვა**).

პირეპაშა, **პირეპანაშა** (პირეპანაფას) იგივეა, რაც **პირეჰა**, - **სახელი** **იპირეპანს** **ზნისა** - **მარხვის** **შენახვა**. **ვიპირეპანე** **გარეაშე** **თირი** **მახე**: *ა. კაგ., გვ. 97* - **ვმარხულობ** **კვირაში** **ორჯერ**.

პირეჰა (პირეჰას) **მარხვა**. *იხ. პირეჰაფა*; **დოპირეჰა**. *შორ. ლაზ. პირეჰა // პირეჰალა **მარხვა** (*ლ. ნაღარ, მსგ. ზან., გვ. 279*).*

პირეპინ-ი (პირეპინს) **აზიზად** **ჰურეპა**. **ნახეგანს** **იპიჭკინანს** **თე ძღაბი** - **ძალიან** **აზიზად** **იყურება** **ეს გოგო**.

პირეპინა (პირეპინაფას) **სახელი** **იპიჭკინანს** **ზნისა** - **აზიზად** **ჰურეპა**, **აზიზობა**.

იპიწკინანს (იიონიანო იაზიზა, უიონიანო უაზიზებია, წონიონიანო) აზიზობდა თურქმ) გრდუ. ენბ. აზიზობს.

პიჩინაშა (პიჩინაფას) იხ. პიჩინაფა.

პიჩუ-პაჭუ (პიჭუ-პაჭუს) წერილმანნი; წერილი-წერილი. ცოდურენს პიჭუ-პაჭუს, მუთუნს ვაგუნ ფერს - ყიდულობს წერილმანს (წერილ-წერილს), არაფერს რომ არ ჰგავს ისეთს.

პიხბა, პიხპალ-ს (პიხვალ-ს) გუთხზა, პუტქუნა. იხ. პიხვინაფა. ჭო. პახუ.

პიხვინაშა (პიხვინაფას) სახელი პიხვონდუ (ნ), იპიხვინანს ზნათა - ბასაშემა, შაპუტქუნა.

ოპიხვინანს (ბააპიხვინო გააპუტქუნა, ბიპიხვინანო გაუპუტქუნებია, ბიპიხვინანო გააპუტქუნებდა თურქმ) გრდუ. აპუტქუნებს, ასუტქებს, ბუთუხვებს. იპიხვინანს (ბიპიხვინანს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) გრდუ. ენბ.

გაპუტქუნებულა.

ოპიხვინანს იგივეა, რაც იპიხვინანს. პიხვონდუ (ნ) (ბიპიხვინანს) გაპუტქუნებდა, ბიპიხვინანო/რან(ნ) გაპუტქუნებულა, ბიპიხვინანო/რან(ნ) გაპუტქუნებდებოდა თურქმ)

გრდუ. ენბ. ოპიხვინანს ზნისა - პუტქუნა, ბუთუხვა ხდება.

ბიპიხვინანო/რან(ნ) იგივე. წარს.

გაპუტქუნებულა.

პიხა (პიხუას) იგივეა, რაც პახუა, - ცოტ-ცოტათი ნელა და შაპირილად შაპა.

30X-0 (პიჯი-ის // პის) 1. პირი; პირისაბა; 2. წაპირი. შაფანა ვაიჭკომენ-და, პიჯი ო მუქ მერჭუა? - თუ წინაა არ ვიჭამია, პირი რამ მოგვწავო? ოჭკომალი პიჯი ქ (// პიჯიქ)

ვამილუა - საქმელი პირმა არ მიიღო. ხე ხეს ბონქელა დო ვირიხილი - პიჯი - ხელი ხელს ბანსო და ორივე პირს. დედიბიქ კერიაში პიჯის ქელდმარცხუა: *თ. საბო, გვ. 246* - დედაბერს კერის პირას ვასქერაო (დამარცხებია). პის ვაგალი სქევაში ორდი: *ქსს, I, გვ. 136* - სახეზე მთლად მშენიერი იყავი. პისუ თ მა გომობაფა: *ქსს, I, გვ. 80* - პირსაქ მე

დავაბანინებო. შაფანა ვაჭკომენ-და, პიჯი ოს (პის) მუშენ გონგუნია: *საბ. სიბრ., I, გვ. 49* - თუ წინაა არ ვიჭამია, პირი რად ვენჭიო? პიჯი ოთ ჯუღას გურთიო ჯუღას მისხუნენია - პირთი კოცნას გულითი კოცნა მიჩრევენიაო.

პიჯი ო მესიშ ვარდიჯგურა: *ა. ყოშ, გვ. 165* - საბით (პირად) შაისის ვარდის მესავსო. ო ართი პიჯი ერთი პირი. ვაგაუ. ერთსულივებია, შეთანხმებულა: *ა რთი პიჯი ო უღუნა - ერთი პირი აქეთ, ერთსულივანი არიან. ო ბევაში პიჯი მზის პირი, მზიანი ადგილი. ო პიჯი ანგარს პირ-სახე ჩამოსტრის, რალცახე შენუხებულა. ო პიჯი წყარით აფუ ვეშა პირი*

წყლით აქეს სასეს; ვაგაუ. გაჭუმებულა. ო მიოლლარი პიჯი ვა უღუ მისასვლელი პირი არ აქეს - არ მიესვლება. ო შაკოცხლებელიში პიჯი ვა უღუ შაკოცხლებელს პირი არ უგავს; ვერ იცოცხლებს დიდხანს - მოკვდება. ო ვჯარი პიჯი ურქუ ქარგი პირი უჩანს, ქარგი იჩნება: სიმინს ქიჯ გირი პიჯი ურქუ - სიმინდს წელს წარგი პირი უჩანს. ო პის (პიჯის) ლუკამ კიროცხუა პირში ლუკმის დათვლა; სიძუნის გამორჩენა: პის აუკას უკოროცხუნს - პირში ლუკმას უთვლის. ო ოლურუ პის (// ქარს) გერე სიყვდილის პირას (// ქარზე) დგას. ო პის შარაგადე პირში მთქელი. ო პის წყაროში დოგუბუა პირში წელის დაგუბება, რალცე მისარებით ვაჭუმება. ო სქან პის შანქარი შენს პირს შაქარი. ო მუ პიჯით ოკო მერთას? რა პირით უნდა მივედეს; მისასვლელი პირი არ აქეს. ო მითინში პიჯით მერჩინა ვინმეს პირით შეთვლა. ო პიჯიში ბორჯიშიში გულვალა პირზე ბოქლომის დადება: პის ბორქოში ვეუქუ - ვერაფერს აბობოს შიშით ან სხვა მიზეზით. ო პიჯიში გეგორუა პირზე აქერია: პის გიოკირუ დო ორიათო რაგადანს - პირზე აქერია და სულ ლაპარაკობს. ო პიჯიში დიკოფურტანა პირში ჩაფურცებება, შურაბცხოვია: ათენა პიჯი ო შადიკოფურტინუა რე დო სი შარაგადექ, მუთუნი ვაჭუა? - ეს შურაბცხოვია და შენ მეზებებო, არაფერი უთხრა? ო პიჯიში წინაში დიკოლაფა // წინაში დიკოლაფა პირში ენის ჩავარდნა; ენის ჩავარდნა, ვაოცება მოულდნელი რამის ვაგებია: პიჯი ო შადიკოქ ქიჭკოლუ; ათუ აშე ქქურესინი - პირში ენა ჩაუვარდა, ეს აშაგი რომ უამბეს. ო პიჯიში არილება პირა არილება; რალცე მისარებით გვერდის აქელება. ო პიჯიში ხეშ ვფორაფა პირზე ხელის აფარება, გაჭუმება. ო პიჯიში დამხორიში რალცეა პირიდან ცეცხლის ყრა; ვაგაუ. მეტისმეტად ვაბარზება. ო პიჯიში ლუკამ მიღალა პირიდან ლუკმის წართმევა. ო პიჯიში შანქარიში ეყულა პირიდან შაქრის ამოსვლა. პიჯი ო მუ შანქარი ექშალე - პირიდან შაქარი ამოსდის - ტკბოლად საუბრობს, ოქროპირა. ო პიჯიში შუროში იშალალა პირიდან სულის ამოღება, შენუხება. ო ლორთბიში პიჯიში ვეკერი ლეთის პირიდან წყელი, თავებელაღებულა. ო პიჯიში ბონუა პირის დაბანვა. ო ბევაში პიჯიში ბონუა: ბევა პის იბონს - მუე პირს იბანს. ო პიჯიში გატეშუნება პირის ვაგებურება, ტკბოლ რისავე ქანა. ო პიჯიში ვაჭარება პირის ვაგებება. პის გაუჩორუ, ვეჭურეფი უჭუუ - პირში ვაგაშევა, ისეთები უთხრა. ო პიჯიში გემო პირის გემო. ო პიჯიში გოგახუა პირის ვატცხევა, დამორცხულის შეუსრულებლობა. ო პიჯიში ვეკორუა პირის აქერა, გაჭუმება. შადი

პიჯი ვემაკირე - მე იმას პირს ვერ აუკურავ (ვაეაუშებ). **0** პიჯიმ უწყუმა პირის გახსნა. **0** პიჯიმ მაგახალი პირის გამტეხი. **0** შუგამ პიჯიმ მაჯინე სხვის პირში მავურებელი. **0** პიჯიმ მიკორაყაფი პირის დაკრება. **0** პიჯი მუთუნისმა ვამკურაგუაფუ - პირი არაფრისთვის დაუკარებია, - არაფერი შექამა. **0** პიჯიმ მონწყუმა პირის მოხსნა: გომარეს პიჯი მონწყუ - ტომარას პირი მოხსნა. გადატ. ყველაფრის თქმა. **0** პიჯიმ თოლარი პირის დასასველებელი. გადატ. სასმელი. **0** პიჯი იმთოლარ ვაილუნო მუთუნი? - პირის დასასველებელი (სასმელი) არ გაქვს რაიმე? **0** პიჯიმ პიჯიმა მეჩამა პირის პირზე მიცემა. **0** პიჯი პიჯი მერჩეს - პირი პირის მისცეს, - ერთმანეთს მხარი დაუჭირეს. **0** პიჯიმ რაგადი იხ. პის მარაგადე. **0** პიჯიმ რღობაჟა პირის დაფრენა: მუსტირღობანს პიჯი? - რას დაფიქრებია პირი? **0** პიჯიმ? საფულეზე ღოღამა პირის საფლავისკენ ქენა, მალე მოკვდება. **0** პიჯიმ ღალაჟა პირის ლებინება: პის ოღალაფუანს - არჩევენებს, პირს ალებინებს. **0** პიჯიში შერცხენა პირის შერცხენა: პის შითშიირცხენენს - პირს ირცხენს, ცულ საქციელს ჩადის. **0** პიჯიმ შოლუჟა პირის დასველება: პიჯი გიითოლი - პირი დასველე! **0** პიჯიმ ხამით გონწყუმა პირის დანთი გახსნა. პის ხამი ვაგუნწყუნს - პირს დანა არ გაუხსნის, ძლიერ განანყებულა. ზოგ. ლაზ. პიჯი სახე, ნაპირი (ნ. მარი).

პიჯალა (პიჯალას) პირობა. **0** პიჯალამ გიწოღალა პირობის გამოართმევა: ცირასმა ქიმერთია ღო პიჯალა გეგმუღია: ა. ცაგ., გვ. 21; ი. ყოფშ., გვ. 33 - ცირასთან მიდიო და პირობა გამოართვიო. **0** პიჯალამ ღოღალა პირობის დადება: პიჯალა მილღუს ღოღობაშე ღოღევალირი: აა, 1, გვ. 26 - პირობა გვეკინდა თავიდან დადებული. **0** პიჯალამ შეჩამა პირობის მიცემა: ღემქე პიჯალა ქიშეჩე, დასქილოღუკონი: ა. ცაგ., გვ. 44 - ღემქე პირობა მისცა, რომ მოერჩინა. **0** პიჯალა ქიშეჭჩია: მ. ხუბ., გვ. 74 - მე პირობა (ქი) მივეციო. **0** პიჯალამ რაგადი პირობის თქმა: პიჯალა ქარაგადაფეს ვიშის თაქ: მ. ხუბ., გვ. 201 - პირობა (ქი) ათქმევინეს ამ ბიჭს აქ. **0** პიჯალამ ჭარუა პირობის წერა: ღუუმახე ხათე ვებორენსე ღო პიჯალა ღოჭარეს: ა. ცაგ., გვ. 20 - დაუძახა მაშინვე ვეზირებს და პირობა დაწერეს. **0** პიჯალეფი პირობები.

პიჯამ-ი (პიჯამს) პირინანი. იხ. პიჯი.

პიჯინი ზაზ. თსაშვე, პირაშვე.

პიჯონჯამი-ი (პიჯონჯამილ/რს) პირბაღაშული, პირლია.

პიჯომინანში-ი (პიჯოქოქინანთილ/რს) პირდაზრანილი.

პიჯპარი (პიჯეარს) პირაშპარი. **0** პიჯეარი ღემქე: ი. ყოფშ., გვ. 6 - პირჯვარი დაინერა. აჯიქ პიჯეარი ღემქეა! - უწუე: მ. ხუბ., გვ. 218 - აჯიამ პირჯვარი დაინერეო! - უთხრა. ხეთხლოლი პიჯეარი ღემქეა: კ. საბუშ., კართ. ზეს., გვ. 25 - მაშინათე პირჯვარი დაინერე. იხ. პირჯვარი.

პიჯინი ზაზ. იგივეა, რაც პიჯეიმი, - პირდაღმა, პირაშვე. პიჯეიმი ← პიჯეიმი პიროქვეითი. ზოგ. ღულღიმი.

პიჯირი (პიჯიერს) პირინანი. **0** პიჯიერი კოჩე - პირინი კაცი.

პიჯიუმა ზაზ. ზაპინი, ალმა; პირალმა.

პიჯ'ი მუქელიძე: ი. ყოფშ., გვ. 33 - პირალმა დაიდგი. პიჯიუმე ← პიჯიუმე პიროქვეითი, ალმა. იხ. პიჯიუმე.

პიჯიორჯეას (პიჯიორჯეას) პირაშარმი, ღიღპირა; შუმი პირ-სახნისა. ართი პიჯილირიჯეა კოჩირე - ერთი უში პირ-სახის (პირფართო) კაცი.

პიჯინანში-ი (პიჯინინანთილ/რს) პირბაღაშული. პიჯინინანთილი ზაზ. პირმებრუნებულად. სარკე მიკნობუნ, თის პიჯირთინაფილო მიკნოჯანუე: მ. ხუბ., გვ. 183 - სარკე რომ შქინდა ჩამოკიდებულ, იმაზე პირმებრუნებულად იყო თურმე მინოლილი.

პიჯი-სახე (პიჯი-სახეს) პირი-სახე; სახა. ღემქე პიჯიში სახეს ღონოქინა: მ. ხუბ., გვ. 37 - დაუნყო პირი-სახეში ჩახედვა. შუ კოსუ რე, ახარენს პიჯისახე სქანი, ვარდი: ი. ყოფშ., გვ. 164 - ვისაა (რა კაცსაა), რომ არ ახარებს შენი პირისახე, ვარდი.

პიჯისაშვი (პიჯისაშვი) ღამაზი პირი, - პირლაშაზი. წოხოლეუმე პიჯისაშვი, უკახალე - თუმა ფალი: კ. საბუშ., კართ. ზეს., გვ. 30 - წინიდან პირლაშაზი, უკინდან - თმა-შეთილი (მარტო).

პიჯიშარმი (პიჯიშართოს) პირაშარმი. ქილოვდათ პიჯიშართო ჭკული! - დაეფათ პირაშართო ჭურჭელი.

პიჯიქოქი (პიჯიქოქის), **პიჯიქოქი** (პიჯიქოქიორს) პირლია, პირდაღაშული; გადატ. გაუმადლარი. სი მისე ოკორქე, სი პიჯექოქო: ა. ცაგ., გვ. 78 - შენ ვეს უდხიარ, შე პირლია (პირდაფრინილი).

პიჯილუა (პიჯილუას) პირმრუმა. **0** პიჯილუა კოჩირე, ვენღვინე იმა - პირმრუდე კაცი, არ შეიძლება მისი ნდობა.

უნდა მისცეს თავის თავს.
პოპორანს (წარმოიშვა დათრგუნა, წარმოიშვა დათრგუნავს, წარმოიშვება) დათრგუნავდა თურმე) *გრძმ* თრგუნავს.
იპოპორუნე (მხოლოდ ანმყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრძფ*, *გრძვ*. პობოქრობს.

პირპირსი, პირპირსა (პირპირის) ლაღობა. თავი ჩემი გური პორპირსი ვანს: *ქსს*, *გვ*. 317 - აქ ჩემი უფლი ლაღობს. მოუთმ პორპირსი კიდირ მიძირ, თმქვიდაფალო ვემგოთინანს: *შ* *ძერ*, *გვ*. 157 - წუთის სილაღს მქერდი ანახე, დასახრობდა ვერ გაბედავს მოსვლას.
პორპოცანს (*გრძვ*. პორპოცანს ილაღა, პორპოცანს ულაღნი, წარმოიშვება) ლაღობდა თურმე) *გრძფ*, *საშ-მთქმ* ლაღობს.

პირპირსი, პირპირსა (პირპირის) არაბუციღვამელი საძმის კამთება; ცოდვილობა, უბადრუპი მცდელობა რისაბე კამთებას; ბლაშვი. მუღვასივინი იორქიკე, ვითორმ აკეთენს - რაღაცასა ცოდვილობს, თითქოს აკეთებს.
იპორპიკუნე (იპორპიკე იცოდვილა, პორპიკინე უცოდვილა, წარმოიშვება) ცოდვილობდა თურმე) *გრძმ*, *გრძვ*. ცოდვილობს.

პირპირსი (პირპირის) უბრალო; უმნიშვნელო რამ; არაბაღობა. თე გენერალქ პორპირსიქ იყუ - თე გენერალი არაბობა აღმოჩნდა (იქნა). უკულ ვაბაპირებულას შხვა მუთონში მოთხიდავ, მუღვარენი პორპირსი დო ხელეფიში პირპირსა: *ქსს*, *გვ*. 179 - მერე არ აპირებდე სხვა რამის მოთხოვნას, რაღაც ბლარძენს და ხელეღბს პირპირსი. აიშახ მუთ ქოთრქვიინი, ენა ირეფლი პორპირსიკე ვა: *კ*. *საშუშ*, *ქართ*. *გვ*, *გვ*. 87 - რაც აქამდე ვთქვი, ყოვლად (ყველაფერი) არაბობაა (არაბობის მსგავსაა). ინა პორპირსი საქმე ვარე - ის უბრალო საქმე არაა. *შერ*, *ღერს*. პირპირსი მიღებ-მოღება (*შ* *რე*).

პირპირსი (პირპირის) *ქინ*. უბრალო, უმნიშვნელო, ფასი რომ არ ააძვს. პორპირსია კორირე - კაცი, რომელსაც ხელდან ძნელად გამოხდის რაიმე; უთავბოლო კაცი. მა პორპირსია კორი ვა ვორე - მე უბრალო კაცი არ ვარ.

პირპირსა (პირპირებას), პირპირსა (პირპირებას) სახელი პორპირსი, აპორპირსი ზნისათა - ჩხინრადელაურა, ცოდვილობა, ჩალიჩობა; საძმის უსულგაულო, უთავბოლოდ კამთება; მიღება-მიღებამით ლაბარაპი. მუღვასივინი აპორპირსი - რაღაცასა აცოდვილებს. აპორპირსი ჩემიდა ვეგადავას, გუფრით მიპორპირსი: *ქსს*, *გვ*. 182 - (ისე) გული არ დამიძღოს, ტყუილად მიჩხირევედვალაო.
პორპირსი (*გრძვ*. იპორპირსი იჩხირევედვალა, პორპირსა უჩხირევედვალა, წარმოიშვება)

ჩხირევედვალობდა თურმე) *გრძფ*, *საშ-მთქმ*. ჩხირევედვალობს, ჩალიჩობს.
აპორპირსი (აპორპირსი გააჩალიჩა, აპორპირსა გაუჩალიჩებია) *გრძმ* აჩალიჩებს; აჩხირევედვალავს.
უპორპირსი (აპორპირსი გაუჩალიჩა, აპორპირსა გაუჩალიჩებია) *გრძმ*. *სახე*, *ქვ*. პორპირსი ზნისა - უჩალიჩებს.
იპორპირსი (იპორპირსი გააჩალიჩა, აპორპირსა გააჩალიჩებია) *გრძფ*, *გრძვ*. *გრძვ*. *გრძვ*. აპორპირსი ზნისა - ჩალიჩდება; ირეფა. ეპორპირსი (აპორპირსი გაუჩალიჩა, აპორპირსა გაუჩალიჩებია) *გრძფ*, *გრძვ*. *გრძვ*. პორპირსი ზნისა - გაუჩალიჩა; აერია-დაერია.

იპორპირსი მიღ. გრძვ. *გრძვ*. *გრძვ*. საჩხირევედვალა, საჩალიჩო.
აპორპირსი მიღ. გრძვ. *გრძვ*. *გრძვ*. ჩხირევედვალობის, ჩალიჩის შედეგად მიღებული, - არეულ-დარეული.
აპორპირსი მიღ. გრძვ. *გრძვ*. *გრძვ*. ნაჩხირევედვალავები, ნაჩალიჩარი.
აპორპირსი მიღ. გრძვ. *გრძვ*. *გრძვ*. ჩხირევედვალობის, ჩალიჩის საფასური.

პორპირსი (პორპირსი) პორპირსი. *იხ*. პორპირსა, პორპირსა.

პორპირსა (პორპირსა), პორპირსა (პორპირსა) სახელი უპორპირსი ზნისა - ხალის ნაბანება, მხანება, ფაშაქი, - პორპირსი. უკულ ვაბაპირებულას შხვა მუთონში მოთხიდავ, მუღვარენი პორპირსი დო ხელეფიში პორპირსი: *ქსს*, *გვ*. 179 - მერე არ აპირებდე სხვა რამის მოთხოვნას, რაღაც ბლარძენს და ხელეღბს პორპირსი. ვითორ, ავითორ უპორპირსი უოსურს დო გამაქართინე: *შ* *გვ*, *გვ*. 274 - იქით, აქეთ ნაველი (ნაუპორპირსი) ხელი ქალს დო მოაბრუნა. ნატორი ვიმერეუქ დო ვეპორპირსი, მუ ფქინა?: *ქსს*, *გვ*. 40 - ნატორი ვეივლები დო რომ არ ვორპირსი, რა ვენა?

პორპირსი (მხოლოდ ანმყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრძფ*, *გრძვ*. პორპირსი.
უპორპირსი (აპორპირსი 'ნა'უპორპირსი, აპორპირსა 'ნა'უპორპირსი, აპორპირსა 'ნა'უპორპირსი) *გრძმ*. *სახე*, *ქვ*. იპორპირსი ზნისა - უპორპირსი (ხელს).
იპორპირსი (აპორპირსი აპორპირსი, აპორპირსა უპორპირსი, აპორპირსა 'ნა'უპორპირსი) *გრძმ* აპორპირსი.
იპორპირსი (აპორპირსი) (აპორპირსი) შესაძლებელი ვახდა პორპირსი (ხელისა). -) *გრძფ*, *გრძვ*. *გრძვ*. *გრძვ*. იპორპირსი ზნისა - შეიძლება ნაპორპირსი (ხელისა).
იპორპირსი (აპორპირსი) (აპორპირსი) აპორპირსი, აპორპირსა უპორპირსი, აპორპირსა 'ნა'უპორპირსი)

ყოფილა თეთრი და შავი ფერისა. შავი ფერის ამყამად დადასტურებული არაა; მარცვალი ნესვის მოყვანილობისა; კარგი ღვინო დგება (ჯ. ულიაი).

პუნტულა (პუნტულას) პუტაქუნა, მსუჰანი. შდრ. იძრ. პუნტულა პუტქუნა, მსუჰანი, ჩაუსკენილი, ტყიცინა (ჯ. ბერ).

პუნტულა (პუპულას) სახელი პუპულანს ზმნისა – აქოქრება, აქვირტება, აყვანილობა (პ. შარ).

პუპულანს (გოპაპულა აკოქრდა, აყვავილდა; ბაპაპულა აკოქრებულა, აყვავილებულა; ბონაპულა(ნ) აყვავილებდოდა თურმე) გრდუფ. კოქრდება, კვირტობს.

პურასკია, პურასქია (პურასკიას) ბოქან. პრასა (ა. ბყ). პურასკიას კვანთუნეღ დო ჯუმენიას გახუნეც; *ქსს, I, გვ. 209* – პრასას ქრის და ვიჯლაყას შემოაყრის (მინას). უსურო სუშარი კოდო პურასქიათ ისურუა ისურქ: *თ. სახო, გვ. 260* – უნვევი სტუმარი ქალმა მხარე (გარეული) პრასით გაისტუმრაო. შდრ. ლაზ. პრასკა, პროსკა პრასა (ნ. ბარი).

პურასკიაში პურაქი (პურასკიაში ვარდის) ბოქან. ლურაქი ზამბახი (ა. ბყ).

პურაქონი (პურკონს) იგივეა, რაც ბურგონი, ფურქონი, – ბრამენი, მკარნი რამეზმ დარტყმით გამომცემული ხმინაობა.

პურასქა //პურასქა (პურასქუას) სახელი პუროსქუნს ზმნისა – 1. არავ-დარება; მსხარება; 2. უძირდა ნანხაშება (თავის); *გაღატ.* მაღიანად ჭამა. წყაროშ გვარგავლი როფა-როფა ქუნს გითმი პუროსქულუ: *ქსს, I, გვ. 315* – წყლის გვარგავლი მსხვილ-მსხვილ ქვეზე იმსვრეოდა.

პუროსქუნს (ლოპურასქა დაამსხვრია, ლოპურასქა დაუმსხვრედა თურმე) გრდმ. ამსხვრევს; *გაღატ.* მაღიანად ჭამს.

პაპურასქაში მიძღ. მიქს. მსხვრევი; *გაღატ.* ნანყევეტი (თავის); მაღიანად მჭამელი. **პურასქიში მიძღ. ენებ. წარს.** 'და'მსხვრეული; *გაღატ.* ნანყევეტილი (თავი). *იხ.* პუსკორუა.

პურასქილი (პურასქილი/რს) მიძღ. ენებ. წარს. დარბანხილი.

პურასქა (პურაქუას) სახელი პურაქუნანს ზმნისა – სქსოპირივი კამპირის დამყარება. პურაქუნანს (ლოპურასქა სქსოპირივი კამპირი დამყარა, ლოპურასქა სქსოპირივი კამპირი დაუმყარებია, ლოპურასქა(ნ) სქსოპირივი კამპირს დაამყარებდა თურმე) გრდმ. სქსოპირივი კამპირს ამყარებს.

იპურასქაში მიძღ. ენებ. გვ. სქსოპირივი კამპირდასამყარებელი (პირი). **ნაპურასქა მიძღ. ენებ. წარს.** სქსოპირივი

კამპირდასამყარები. **ნაპურასქაში მიძღ. ენებ. წარს.** გასამრჯელო სქსოპირივი კამპირის დამყარებისათვის.

პურასქა (პურკიკუას) ფაფუქნი; რისაში ცუდიად ბაქათობა. **ნიიპურტიკიქე** გვანილო ცხენიყალი! – ნუ ფაფუხურობ მსუქან ცხენივითა! **იპურტიკე(ნ)** (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) გრდუფ. ენებ. ფაფუხურობს. შდრ. პუქოლუა.

პურტილუა (პურტილუას) სახელი პურტილუნს ზმნისა – დამსხვრება, დამტარება. დემქ ქიმიანჯირუ ჭუდეს დოდო პურტილუნ – დევი მიანვა სახლს და დანგრია (დაამტერია). **პურტილუნს** (ლოპურტილუ დაამტერია, ლოპურტილუ დაუმტერეულა, ლოპურტილუ(ნ) დაამტერედა თურმე) გრდმ. ამსხვრევს, ამტერევს; ანგრევს.

იპურტილუ(ნ) (ლოპურტილუ დაიმტერა, ლოპურტილუ(ნ) დაიმტერეულა) გრდუფ. ენებ. პურტილუნს ზმნისა – იმტერევა, იმსხვრევა, ინგრევა.

გაპურტილარი მიძღ. მიქს. 'და'მსხვრევი, 'და'მტერევი. **იპურტილარი მიძღ. ენებ. გვ.** 'და'სამსხვრევი, 'და'სამტერევი.

პურტილარი მიძღ. ენებ. წარს. 'და'მსხვრეული, 'და'მტერეული. **ნაპურტილა მიძღ. ენებ. წარს.** 'და'ნამსხვრევი, 'და'ნამტერევი.

ნაპურტილარი მიძღ. ენებ. წარს. 'და'მსხვრევის, 'და'მტერევის საფასური.

პურტილანი (პურტილანს) ბურტყუნი, პურტილანი. მუსი, თმქ გეპურტილანუნსინი, ვაალინოუ ჭუქა? – რასაა, იქ რომ ბურტყუნებს, ვერ ნავა სახლში?

პურტილანი (პურტილანს) ვინსატ პურტილანი ახასიათებს.

პურტილანი (პურტილანს) სახელი პურტილანუნს ზმნისა – ბურტილანი.

პურტილანი (პურტილანს) ხშირი, უხვპიტი ხმინაობა, ტუჩაბით ან ტანის შუანა ნანდილით (*ი. ყოშ;* პურტილანი; *იხ.* ბურტილანი).

პურტილანი (პურტილანს) ვინსატ პურტილანი სრავიანი. *გაღატ.* არასაიმედო; მატყუარა. პურტილანი კოჩიე არასაიმედო (ცრუ) კაცია.

პურტილანი (პურტილანს) სახელი პურტილანუნს ზმნისა – პურტილანი; შუანა ტანიდან ბაზაპირს ხშირი ბაშუპება.

პურტილანს (პოპურტილანი დააპურტილანა, ბაპურტილანი დააპურტილანებია, ბოპურტილანი(ნ) დააპურტილანებდა თურმე) გრდმ. აპურტილანებს; გაზებს ხშირად უშვებს.

პურყაყაზი (პურყაყაზის) სახელი პურყაყანს ზმნისა - პურყაყაბა, პურყაყა, უპურყაყაბა (უპურყა, ნამდურყა).

პურყაყანს (პურყაყანს აფურყაბა, პურყაყანს უფურყაბა, ნურყაყანს) აფურყაბად თურმე) *გრძმ. აფურყაბებს (ნამდურყა). შტრ. გურ. იპურყაყაბა (ს. კლ., ზანზ., გვ. 227).*

პურყაყანს (პურყაყანს) იგივეა, რაც **პუროქაქა**, - ბანყაქაბა; უმცირად მოძრა, მოწყაქაბა (თავისა). მურყაქაქა ლეკური მემკურე ლული პურასკიაქალა - მოუქნია ხმალი და მოჭრა თავი პურასიტი. **მორიალემი** ოკოქაქაქაქორუა: *ქხს, II, გვ. 487* - მორიელების განყეცება.

პურყალა (პურყალას) სახელი პურყალანს ზმნისა - ღაბუნღაყაბა, ღაქაპარქაპლიშაბა (*ს. გარ.*). ღიბა აქუქაქაქალუქუ - მინა მოაგუნდავა.

პურყალანს (ღოაბაღალა დააგუნდავა, ღოაბაღალა დაუგუნდავა, ღონაბაღალა) დააგუნდავა თურმე) *გრძმ. აგუნდავაებს. შტრ. ჭუჭუბუა.*

პურტინი (პურტინის) პურტინი, რუმად ლაბარაქი; რურჩული. კოლო ვეგელაქაქაქინს: *ქხს, I, გვ. 339* - კოლო არ დაპურტინებს. *შტრ. გურ., იმერ. პურტინი რუმად ლაბარაქი (ს. გარ.); რუმად გაბმული ლაბარაქი (ს. კლ., ზანზ., გვ. 227).*

პურტინა (პურტინას) მინსა პურტინით ლაბარაქი ახსანიანიშს. პურტინა იგივეა მოლაბარაქი კაცი.

პურტინია (პურტინიას) იგივეა, რაც პურტინა. ინა პურტინია კორი რე - ის პურტინა კაცია.

პურტინი (პურტინის) იგივეა, რაც პურტინა. **პურტინილი** (პურტინოლის) *მიძლ. გრძმ. წარს.* პურტინუნს ზმნისა - 'გაპურტული ქათამი. პურტინილი ქოთომი - 'გაპურტული ქათამი.

პურტინა (პურტინას) სახელი პურტინუნს ზმნისა - უშტაბა. ჭინჭაში დული გოპურტინი: *ი. კოფე, გვ. 128; ქხს, I, გვ. 219* - ჭინჭრების თავი გაპურტინა.

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა, გონაბაღალა) გაპურტინა თურმე) *გრძმ. პურტინებს.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. სათავ. ქვ. პურტინუნს ზმნისა - იპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. სახს. ქვ. პურტინუნს ზმნისა - უპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - იპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - იპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პურტინუნს (გოაბაღალა გაპურტინა, გოაბაღალა გაპურტინა) *გრძმ. გრძმ. პურტინუნს ზმნისა - შეპურტინა გაპურტინა.*

პანაჟურა (პუწყოლუას) იხ. პუწყოლი.

პუკაბინა (პუჭკუტას) მოტან. ფუნდემუა (ა. ბჟ.).
იხ. ჭუჭკაბა.

პუჭონუა (პუჭონუას) სახელი პუჭონუნს
ზნისა - ერთად თავმომყრა, შებრძობა.
პუჭონუნს მიეცნ-მოკონებს - აგროვებს
რეალურად ცევენს.

პუჭონუნს (ღუაჟონუა მოაგროვებ, ღუაჟონუნ
მიუგროვებია, ღუნაჟონუნად დააგროვებდა
თურმე) გრდმ. აგროვებს, თავს უყრის.

პუჭონური (პუჭონური) მოტ. ენებ. წარს.
პუჭყოლუნს ზნისა - 'და'ჭყლებილი.
შღრ. ჭყილატირი.

პუჭყოლუნს (პუჭყოლუნას) სახელი პუჭყოლუნს
ზნისა - უხანიროდ ჭყლებათ. ხაშილ ცომურს
ხეთი დო პუჭყოლუნდი თ: მასალები, ტ.
III, ნაწ. II, გვ. 207 - მოხარულ ტყემლს
ხელით დაეცყლებით.

პუჭყოლუნს (ღუაჟონუა დაჭყლობა,
ღუაჟონუა დაუჭყლებია, ღუნაჟონუნად)
დაჭყლებდა თურმე) გრდმ. ტყლებს (უხერიოდ).
უპუჭყოლუნს (ღუაჟონუა დაუჭყლობა,
ღუაჟონუა დაუჭყლებია) გრდმ. სასხე. ტყ.

პუჭყოლუნს ზნისა - უჭყლებს.
იპუჭყოლუნს (იპაჟონუა შესაძლებელი გახდა
ჭყლებს, -) გრდმ. შესაძლ. ენებ.
პუჭყოლუნს ზნისა - შეიძლება
დაეჭყლებოს.

აპუჭყოლუნს (აპაჟონუა შეძლო დაეჭყლებათ, -
ღუნაჟონუნად) შესაძლებია დაეჭყლებათ) გრდმ.
შესაძლ. ენებ. უპუჭყოლუნს ზნისა -
შეუძლია დაეჭყლებოს (უხერიოდ).

პანაჟურა (უხერიოდ).
იპაჟონური მოტ. ენებ. გე. საჭყლები
(უხერიოდ).

პანაჟური მოტ. ენებ. წარს. 'და'ჭყლებილი
(უხერიოდ).
ნანაჟურა მოტ. ენებ. წარს. ნაჭყლები

(უხერიოდ).

ნანაჟურანი მოტ. ენებ. წარს. უხერიოდ
ჭყლებს საფასური.

პუნა¹ (პუნას) მოტან. ბიორგობლა, ჟამისისკუჟა
(ა. ბჟ.).

პუნა² (პუნას) პუზინანი. გინობონი ცხენსი
(//ცხენცუ) ქოგუ პუნა, ოჭიმლირაკილი: ქსს,
I, გვ. 207; მასლ., გვ. 100 - ნაჯდომ (ჯაგლადა)
ცხენს ჰგავს კუზანი, ზურგმობრილი
(ზურგდაღრეცილი). ჭიჭე ვორდი, პუნა
ვორდი, შობრდინი, გიფთინი - პატარა რომ
ვიყავი, კუზანი ვიყავი, რომ გავიზარდე,
გავიზარეთ (გამოცანა: გვიმრა). პუნას
საფულე თინუნსია: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 116 -
კუზანს სამარე გაასწორებსო. // თიკუნდაც
ინბარება. ირაკლია პუნა - კუზანი
ირაკლი. შღრ. პუნუ.

პუნმეტასილი-ი (პუნმეტასილი/რს) კუზომტასილი,
კუზომტასილი. // გადატ. ჭიანჭველა (ტაბუ).
შღრ. ჭიჭიკიკია.

პუნბასილი-ი (პუნბასილი/რს) იგივეა, რაც
პუნმეტასილი.

პუნუ (პუნუს) პუზინი, ზურგინი. თავადეფიში
სქუალეფი პუნუთ გილაპუნდეს: მ. ხუბ., გვ.
343 - თავადების შვილები ზურგით დაეცყავდა.
შქეითფუთიანი გომარეფი პუნუთ
გილოლუდესგ: მასლ., გვ. 36 - შეიდფუთიანი
ტომრეტი ზურგით დაქქონდათ. ათეს
ქიმბუნუნას პუნუს: მ. ხუბ., გვ. 259 - ამას
მოიკიდებს ზურგზე.

პუნპაგი (პუნპაგს) პუზინანი. // გადატ.
ჭიანჭველა. შღრ. პუნა.

პუნსრა (პუნსრას), პუნსრა (პუნსრას)
პისატე პუზინაჟს, პუნსრანი. ქემორთე ართი
მოსუებული დედიბიჭ, ჭიჭე პუნსრა
დედიბიჭ: მ. ხუბ., გვ. 107 - მოვიდა ერთი
მოსუცი დედაბერი, პატარა კუზანი დედაბერი.
შღრ. პუნუ.

მარნაჩი-ი იხ. ეარნეტი.

მაბუ (ვაბუს) რძე ბავშვის ენაზე. ასე ვაბუ გეშვი! - ახლა რძე დალიე! იხ. ბეა.

მაზ-ი (ვამს, ვანს/ც) შამი, ღრო. მუ ვაშიშა გაქიშინე თენა?: *მ. ხუბ., გვ. 157* - როდემდე (რა დრომდე) შევიძლია გააკეთო ეს? მუ ვაშიშა, უჩა ბედი, მა თაშ გილაშთერენქენი?: *კ. სამუშ., კასი გვ. 36* - რა დრომდე, შავო ბედი, მე ასე რომ მათრეე? ეჩი წანერი ქიიყი თე ბოშინ, ფერი ვანს: *მ. ხუბ., გვ. 54* - ოცი წლის რომ იქნება ეს ბიჭი, ასეთ დროს. ეფერ ვანს ხენწიფეშა ართი მესხურეს ქემშურეთმუ: *ი. აფშ., გვ. 43* - ისეთ დროს ხელმწიფესთან ერთი მეცხვარე მისულა.

მაბალო (ვაბადალს ←ვაბა-უბადო დრო-ცული) აპი, ცუდი დრო; შიმშილიშაბა.

მაბილ/რი (ვაბილ/რს) *მიჭ. ენებ. წარს. ვაშუნს ზნისა* - ცივბით ბავშვთილბაული, - მოქამული. *ვაშილიში შელორსა* - მოვაშელის შელოცვა.

მაბიშა'ხ ზაზ. დრომდე. *იხ. ათე (//თე/ც) ვაშიშახ ამ დრომდე. მუ ვაშიშახ?* რა დრომდე?

მაბიში ზაზ. დროის(ა). მუ ვაშიში რღუ თეში რაგალი? - რა დროის იყო ამის თქმა?

მაბოჭი-ი (ვაბოჭის, ვაბოს) *ცრუშორქ. ნაპსი* კაცი.

მაბს ზაზ. დროს, შამს. *იხ. ათე-ვამს/ვანს ამ დროს; ე-ვამს/ვანს ამ დროს; თი-ვამს/ვანს იმ დროს;მუ-ვამს/ვანს? რა დროს, როდის?*

მაბუა (ვაშუას) სახელი ვაშუნს ზნისა - უშეპარის შეპარა, - მოქამება. *იხ. მოვაშუა.*

მაბულ-ი (ვაშულს) იგივეა, რაც ვაშილი, - *მიჭ. ენებ. წარს. ვაშუნს ზნისა* - მოქამული.

მაშურა (ვაშურას) წუნის მკამთაგალი (*მ. ხად., II, გვ. 69*). ვაშურა კოჩი - ცუდის მკეთებელი კაცი.

მაშუბა (ვაშუტას) უსუფთაო; საშამის უწესრიგოდ მკამთაგალი.

მაწა-ი (ვანგის) იგივეა, რაც ღანჯი, - შანბი. *შორ. ლაზ. მვანგი თანგი (ბ. მარი).*

მაწიბანი (ვანგის) შანბინანი. *გადატ. გულდრძი. ვანგისანი კოჩი რე* - გულდრძი კაცია. *შორ. ღანჯაბი.*

მაწირი (ვანგის) *მიჭ. ენებ. წარს. ვანტუნს ზნისა* - 'დაუწამული.

მაწუა (ვანტუას) სახელი ვანტუნს ზნისა - შანბაბა.

მაწალ-ი (ვანტალ/რს) ბაშტორი, როშვა, ვაბალობა. თეში ვანტალი ქივტორინი, გურქ გომისორცქუ - ამის ბეჭეტური რომ გაუგონე, გული გამისკდა.

მაწა ზაზ. იგივეა, რაც ვაშს.

მაძაფ-ი (ვაჭაფის) *იხ. ვაქუა, - დაქაქვა;* დაბაქვა.

მაძირ-ი (ვაჭირს) *მიჭ. ენებ. წარს. ვაქუნს ზნისა* - 'დაუქვილი; ნაქვი, გალახული (მაგრად).

მაძუ (ვაქუს) იგივეა, რაც ვაბუ, - რძე ბავშვის ენაზე. ასე ვაქუ გეშვი! - ახლა რძე დალიე! მორთი აში, ჩქიში მათუტა, ვაქუ გეშვით! - მოდი აქ, ჩემო გოგონა, რძე დალიეთ. *შორ. ბეა.*

მაძუა (ვაქუას) სახელი ვაქუნს ზნისა - 1. არამორალი რითიმი ვრ; 2. შექვა, ბეჭეა, - მებრად ქემა. ვოურჩქილენი, ვაქუა ვაშტორული ღო ვაქუ მანგარას - რომ არ უშინა, ყუევა გამოუნერა და დაქუა მაგრად.

ვაქუნს (წაყაა დაქუა, წაყაა დაუქუაქა, წინაყააქა) დაქუაქადა თურბე) *გრამ. შექაქს;*

მაგრად სცემოს (დაბეგვოს).
ოცერთათუანს (ოთხმართათუან მაგრად აცემინა, შამართათუან მაგრად უცემინებია, წმინდართათუან მაგრად აცემინებდა თურმე) *კუზ. ქ ე ე რ თ უ ნ ს* ზნისა - მაგრად აცემინებს (აყეფინებს).

მაჰართაჲლი *მიზღ. მიჰმ.* მაგრად მცემელი.
ოთხმართაჲლი *მიზღ. ენებ. მყ.* მაგრად საცემი.
წმინდართაჲლი *მიზღ. ენებ. წარს.* მაგრად ცემული (ნაცემი), დაყეფილი.
ნაჰართაჲლი *მიზღ. ენებ. წარს.* მაგრად ნაცემი.
ნაწმინდართაჲლი *მიზღ. ენებ. წარს.* მაგრად ცემის საფასური.

მამართალ-ი (გვეართალს) შუფართისხილაჲს; შირხეჲსა. ექვ ჩხომე ახიოლგ, ართი ქ ე ღ ი ქ ე ვ ა რ თ ა ლ უ უ - ეს თვეჲს გაუხარდა, ერთი შეფერთხილდა.

მამართალ-ი (გვეართალს) იგივეა, რაც ქ ე გ ი რ თ ა ლ ი, - უმნოდ გრძელი და ჩამსხვილებული (*მ. ძბძ., II, გვ. 14*).

მამართლ-ი (გვეართლს) ხმაურით სირაჲლი (სირბილი). *იხ. გილა-გვეართლი.*

მამართლ-ი (გვეართლს) *იხ. გვეართლი*, - სახელი ი ე გ ი რ თ ი ნ უ (6) ზნისა - ხმაურით სირაჲლი (სირბილი); (ძალით) ბათელვა (*მგ., სომინდის, ბალახის...*) ბაჲელვა.
გვეართლ-ი (წმინდართლ-ი) გაქელა, წმინდართლ-ი გაუქელავს, წმინდართლ-ი გაქელავდა თურმე) *გრძმ.* თელავს; ქელავს.

მა (ქეს) *იხ. ბგე.*

მანთლ-ი (ქენთელს) ბრწყინვა (*ღ. ფიფია*).

მაჰარე (ვეფერეს) ნაღლი; წყლიანი. ქ ე ვ ე რ ე ღ ი მ ზ ა - წყლიანი (ნეღლი) შუმა. *ჰორ. ლეჰერე*.

მაჰე (ვეფეს) ღუჭი, ნარჩხვი. ქ ე ვ ე ვ ა მალეღუ ჰიჯიშე - დღუთ მოსდიოდა პირიდან. *ჰორ. ლეჰი, ეპი.*

მაჰე (ვეფეს) იგივეა, რაც ქ ე ვ ე ვ ა - მაჰეჲს.

მაჰე (ვეფეს) *ენბო. შირინინა (ღ. ფიფია)*.

მაჰელა (ვეფელეს) სახელი ქ ე რ ე ლ ა ნ ს ზნისა - ქ ა შ ქ ა შ ი. ამღლა სოფელს, უკოტობეს ა ვ ე რ ქ ე ლ ე ნ ს ე ლ ნ ა თ უ რ ი: *ყაზყა. 11.04.1931, გვ. 3 -* დღეს სოფელს, უჭრაქოს, აკამეპებს ელნათური. *ჰორ. ოყერეღლაი.*

მაჰე (ვეფეს) იგივეა, რაც ქ ე მ ხ ა, - კვირა დღე. ამღლა ქ ე მ ხ ა რ ე: *ი. ყოფშ., გვ. 13 -* დღეს კვირა. *ორ ქ ე მ ხ ა ს გ, უშიღ დღას ოხეპებს წირურა რღე: ბ ზ ბ, გვ. 344 -* ყოველ კვირას, უქმე დღეს, ეკლესიაში წირვა იყო. ართი ქ ე მ ხ ა ს გ ამრით ეფუჲქე... ვთქვი:

მახლ., გვ. 26 - ერთ კვირა დღეს აზრით საესემ... ვთქვი. მუთა ეფხმა არაფერი კვირა (მესამე კვირა დიდმარხვის); ხურუ ეფხმა სულელი კვირა (მეოთხე კვირა დიდმარხვის); აია-ეფხმა (მეხუთე კვირა დიდმარხვის); ბაია-ეფხმა (მეექვსე კვირა დიდმარხვის) (*იხ. ი. ყოფშ., ლექსიკ., ლდა*).

მაჰალ-ი (ვეჰალ/რს) როშმა, ჰრანტალი.

მაჰალა (ვეჰალას) ვისსაჲ მჰაბალი (როშმა) სრჰეჲსი.

მაჰალა (ვეჰალას) *იხ. ვეჰალი*, - სახელი ქ ე ვ ა ბ ა ლ ა ნ ს ზნისა - როშმა, ჰრანტალი (რაც ენაზე მოადგება).
ვეჰალანი (მაჰალა როშმა, შამალა უროშავს, წმინდართლ-ი) მოშვად თურმე) *გრძმ.* როშავს, ყრანტულეს (ენაზე მომდგარს).

მაჰინ-ი (ვეჰინს) იგივეა, რაც ქ ე ვ ა ბ ი ნ ი.

მაჰუ (ვეჰუს) ზოლო. ბაჰაჰი; გომგომო. ძღაბიქ ქ ე ვ ა ბ უ ო გინირთუ - გოგო ბაყაყად გადიქვა. ნოჭვიმერს ქ ე ვ ა ბ უ ვ ა ყ ა ყ ა ლ ა ნ ს - ნანვიმარზე ბაყაყი არ ყიყინებს. *ჰორ. ლაზ.* შეგაბუ ბაყაყი, გომგომო (*ბ. მარი*). *რუს. ჯანა ბაყაყი.*

მაჰე (ვეჰუს) სახელი ქ ე ვ ა ბ უ ნ ს ზნისა - ხარბად ჰამა. ქ ი მ კ ო ლ ო ხ ო ლ ო ლ უ ტ ა ბ ა კ ო ს დ ო ო ქ ო მ ო ლ ო დ ო ქ ე ვ ა ბ უ - მიუჯდა ტაბაჲს და საჭმელი შეჭამა (ხარბად). *ჰორ. ჯუჰაჲს.*

მაჰურა (ვეჰურას) უსუშთიო, უშნო.

მაჰურაჲლი (ვეჰურაჲს) *მოჰარ. ოუშნციანი (ა. მყ).*

მაჰალ-ი (ვეჰალ/რს) *იხ. ვეჰალი.*

მაჰე (ვეჰუს) სახელი ქ ე ვ ა ბ უ ნ ს ზნისა - 1. გოტნელის ან სხვა რისსამ ხარბად ჰამა. 2. მარბად (გამეტებით) ემამ; ჰამამა. ვეჰეუს (წმინდა ხარბად ჰამა, მაგრად ცემა; წმინდა ხარბად უჭამა, მაგრად უცემია; წმინდა ხარბად შეჭამდა, მაგრად სცემდა თურმე) *გრძმ.* ხარბად ჰამა; გამეტებით სცემს, უჭეჲს.

მაჰელი (ვეჰელს) *მიზღ. ენებ. წარს.* ქ ე ვ ა რ უ ნ ს ზნისა - 1. გამეტებით ნაცემი. 2. შიქინიპით ან დაღლით ტანში დამტკრული, - დამტკრული, დაჰანცული. დ ო ქ ე ვ ა რ ო ლ ი ვორქე მულგარენი, ამღლა მუთა მაცეთინე - დაღლილი (*//ტანში დამტკრული*) ვარ რალაცა, დღეს ვერაფერს გაუაკეთებ.

მაჰელა-ი (ვეჰელ/რს) წმინდარი (*მგ., ცრემლისა*). *ჰორ. ყვარეღალი.*

მაჰელა (ვეჰელას) იგივეა, რაც ქ ე ვ ა რ ქ ე ვ ა ლ ი, - სახელი ქ ე ვ ა ბ ა ლ ა ნ ს

ზნისა — ცრემლის ძლიერი ღვრა ან რისაში წურსარი.

ფარფელანს (ფარფალა წურნურით იდინა, შაჰარფალა წურნურით უდინა, წმარაჰალა(ნ) წურნურით იდინდა თურმე) გრდუ. ს. შ. — მუჟ. წურნურით დის, წურნურებს.

ძმარსა (ვეარუას) სახელი ევარუნს ზნისა — 1. შვარვა, მამიტმარით ცემა. მაჟინებაჟუუ გურინი, დო ევარუნ მანგარას — გული რომ მიაყვანინა, ცემა მაგრად (დაჟვერა). ევარუნს (ლამარა მაგრად ცემა; ლამარა გამეტებით უცემა, დუჟვერავს; ლონიშარა(ნ) დანაჟვერა, მაგრად სცემდა თურმე) გრდ. გამეტებით სცემს, — ყვერავს. შირ. გურ., იმურ. ევარუნი ჟვერა, რტყმევა, ცემა (ჯ. შურ.). ევართუნი მოქილი წნელს რამეზე გამეტებით ცემა (ჯ. შარა). ლ. ს. ოფვარუ შოლტა, ნეკელა (ნ. შარა). 2. ძალა ან დანაწევა, დალა; ტანში მტარება შვითმეაგის ან დალის ბაში. აშლა მუთა მკეთილ, ტანს ბევარუნს — დღეს ვერაფერს გაუკეთებ, ტანში მამტრეგს (მევერავს). შირ. იმურ. ევერვა ძალზე დაქანცვა (ჯ. შურ.).

ძმარსა-ი (ვეარქალს) ბუშტური, როშვა; უშაუო, დაუშვიტრებალი ლაპარაკი. ირფელს ნი ევარქალანქ, მუთ პის მიგოდორთუნი — ყველაფერს ნუ როშვა, რაც პირზე მოადგება.

ვეარქალანს (შარაჰალა რომა, შაჰარაჰალა უროშავს, წმარაჰალა(ნ) რომაჟედა თურმე) გრდ. რომავს, ყბედობს. წმარაჰალაში მიძღ. ენებ. მჯ. საროშაქი. წმარაჰალაში მიძღ. ენებ. წარს. ნაროშაქი. წმარაჰალაში მიძღ. ენებ. წარს. ყბედობის საფასური.

ძმარსალა (ვეარქალას) ვისას ევარქალი — ყბადობა, შთავამლო ლაპარაკი — სჩვევია.

ძმარს-ი (ვეაგალ/რს) იგივეა, რაც ევარქალი, ჯვებალი, — ბუშტური, როშვა; მოუშვიტრებალი, უშაუო ლაპარაკი; ყველაფერის თშაბ, რაც პირზე მოადება. მუსიკ, წი, ევევატალანქინი, დეფიორქი ჭე! — რასა, ბიჭო, რომ ბუტტურობ, დაფიქრდა ცოტა!

ვეაგალანს (შაბალა იბუტტურა, შაჰაბალა უბუტტურა, წმარაჰალა(ნ) ბუტტურება თურმე) გრდ. ბუტტურობს. ოვეაგალაჟუნს (წმარაჰალაში აბუტტურებინა, შაჰაბალაჟუნა უბუტტურებინებია, წმარაჰალაჟუნა(ნ) აბუტტურებინება თურმე) კაუზ. ევებატალანს ზნისა — აბუტტურებინებს.

წმარაჰალაში მიძღ. ენებ. მჯ. საბუტტურა. წმარაჰალა მიძღ. ენებ. წარს. საბუტტურები. წმარაჰალაში მიძღ. ენებ. წარს. ბუტტურისათვის გასამრჯელო.

ძმარსალა (ვეაგალას) ვისას ევებალი — შთავამლო ლაპარაკი, ბუტტური — სჩვევია. შირ. ევარქალა, ჯვებალა.

ძმარს-ი (ვეაგალს) მიძღ. ენებ. წარს. უშნოდ შვარული (ჯ. ჟოფა).

ძმარსა (ვეენგას) ენარბიულად 'ბადახტომი. იხ. გინოჟვენგუა. შირ. ჭვენგუა.

ძმარსა (ვეენგას) იგივეა, რაც ევენგუა, — ენარბიული ბადახტომი, ბადახტომი. შირ. გინოჟვენგუა.

ძმარს-ი (ვეეპურს) ძაფი; პერი; დორბლი. ევეპური გვენოწიმინდევა! — ქაფი გადანიბნდუო. გვაბო, ევეპური მუნურსი, თის ქინგობუნქ ართ ჭეუს — ქაფი რომ გადაილება, იმას ჩავასამთ ერთ ჭურჭელში. ასე გვალო გორჭიპელე, ევეპური ლეჩქვის ქელახტებუ: ი. ყოფშ, გვ. 171 — ახლა მიოლად გაჭიშალა, დორბო ტურზე დარჩენია (დენია). ევეპური ბზზ. ქაფად: თაქ ევეპური გინარქქანაც — აქ ქაფად აქცევს. შირ. ზემო იმურ. ევეპური ქაფი (ა. ლლ.).

ძმარსალა-ი იხ. გოჟვენგურელი.

ძმარსა (ვეეპურას) სახელი ევეპურანს ზნისა — ანაშვაბა. მუჟანსით დუს გვიევეპურანსიე: მ. ხუძ, გვ. 11 — როდესაც თავს აიქაფებსო. ევეპურანს (ძმარსაჟე აქაფა, შმარსაჟე აუქაფებია, წმარაჰალა(ნ) აქაფებდა თურმე) გრდ. აქაფებს. ივეეპურანს (შიმარაჰალაჟე აქაფა, შაჰმარაჰალაჟე აქაფავს) გრდ. სათა. ქე. ევეპურანს ზნისა — იქაფებს. უვეეპურანს (შაშმარაჰალაჟე აქაფა, შაშმარაჰალაჟე აქაფავს) გრდ. სახე. ქე. ევეპურანს ზნისა — უქაფებს. ივეეპურ(ნ) (შიმარაჰალაჟე შესაძლებელი გახდა აქაფება, —) გრდუ. შესაძლ. ენებ. ევეპურანს ზნისა — შეიძლება აქაფოს (//ქაფება). ავეეპურ(ნ) (აშმარაჰალაჟე შეიძლო გაექაფა, —, გრმარაჰალა(ნ) შესაძლება აქაფება) გრდუ. შესაძლ. ენებ. უვეეპურანს ზნისა — შეუძლოა აქაფოს. ოვეეპურაჟუნს (წმარაჰალაჟე 'აქაფებინა, შმარაჰალაჟე 'აქაფებინებია, წმარაჰალაჟე(ნ) აქაფებინება თურმე) კაუზ. ევეპურანს ზნისა — აქაფებინებს. შმარაჰალაში მიძღ. მოწმ. 'აქაფებელი.

რამდენადაც მიძღ. ენებ. ზე. სწავლებელი.
რამდენადაც მიძღ. ენებ. წარს. სწავლებელი.
რამდენადაც მიძღ. ენებ. წარს. სწავლებელი.
რამდენადაც მიძღ. ენებ. წარს. სწავლებელი.

მემატი (მემატი) დორბლი. გოფურში ნაჭობა
ცხენი მუცელს რუხი - სამურას ნაჭობი
ცხენი დორბლს ახასებს.

მეპირი (მეპირი) სველი ბალახი (ი. ყოფი); ბალახ-
ბულახი; სქლად ამოსული (ცუდი) ბალახი.
მეპერი შა ვეშმართა, კუჭი ვადიშოლა -
მეპერი არ შეხვიდ, ფეხი არ დაისველა. ზღრ.
მეპერი ფოთლიანი რტო (საძა, ნ. ჩუბ., დ. ჩუბ.).
გურ., იმერ. მეპერი ცუდი ბალახი (ი. ჯონ).

მეპირა (მეპირა) უშნი, მოუხარებაშალი. ზღრ.
იმერ. ლევერია ლეხიანი; უშნი, მოუხეშავი
(ე. ბერ).

მეპირა (მეპირა) იხ. გვარაუა.

მემატი (მემატი) ხარმატი, შქნარა. მუქი კორი
რე - უქნარა კაცია.

მემატი (მემატი) სახელი მუქი უნს ზნისა -
უშნი, უხაროვანი (მემატი) (ზ. შქნარა), -
ტილინკაშა. ითომ ვსხაუქნაშა დო თექ
გი იმუქი უნს, მიყას დო დურული -
ვითომ ვიქვეებო დო ის იქ რომ ტლინკაშობდა,
სიცილით მოკედებოდი. იხ. გემატი. ზღრ.
ჯერგუა.

მემატი (მემატი) უშნი, მოუხარებაშალი,
ბანიბული (მ. ძაძ., II, გვ. 69).

მემატი (მემატი) იხ. ნევილა, - სახელი
მემატი უნს ზნისა - მომხარება; მომხარება.
მემატი (მომატი) მომხარება, მომატი
მოუხარება, მომატი (მემატი) მომხარება
გარდმ. ენერგიულად წყვეტს. გავაგს.

მემატი (მემატი) ნახად, მორცხვად ყურება
- უშნი.

მემატი (მემატი) სახელი
მემატი (მემატი) ზნისა - ტილინკა;
მემატი, მემატი (თვალის).
მემატი (მემატი) (მომატი) აკტიციმბდა,
მომატი (მემატი) აკტიციმბდა (თვალის).
გარდმ. ენერგიულად წყვეტს. გავაგს.

მემატი (მემატი) უშნი, მოუხარებაშალი.

მემატი (მემატი) იგივეა, რაც მემატი.

მემატი (მემატი) სახელი
მემატი (მემატი) ზნისა - ბანიბული
ნახად (უშნი); ძლიერ ბარბად. გავაგს.
ბრიყულად ყურება.
ოფიციონანს (მომატი) ძლიერ გარბად,

მომატი (მემატი) ძლიერ გარბად, მომატი (მემატი)
ძლიერ გარბად (თურმე) გარდმ. ძლიერ გარბად.
იფიციონანს (მომატი) ბრიყულად ყურება,
მომატი (მემატი) ბრიყულად ყურება (გარდმ.).
ბრიყულად ყურება; ძალიან მაღალია (უშნი)
გარბად.

მემატი (მემატი) (მომატი) ძლიერ გარბად,
მომატი (მემატი) ძლიერ გარბად,
მომატი (მემატი) გარბად (თურმე) გარდმ.
ენებ. ძლიერ (უშნი) იზრდება სიმაღლეში.

მი, ზგ. ზაპით; მაღლა. ეი მიკობულ დიდი
კარბა: ი. ყოფი, გვ. 21 - ზევით კვიდა დიდი
ქვაბი. ერემქ ინილგ დო მუქ გემატი ეი:
მ. ზუბ., გვ. 241 - ირემი ზევიდა და აღმა
ამოადგო ზევით. დიდაცონი რიმი გემატი ეი
სხვეს გემატი რუხი...: თ. საბუკი, გვ. 246 -
დედინაკელის ტყავი ზევით სხვეს ეფარაო.
ზღრ. ლაზ. ეი, ტილე, ენი ზევით (ნ. შარი).

ძიწონი (ძიწონი) ზაპით; ზაპით. ეი დო სუმი დიდი
ულულე - ზევით სამი თავი ჰქონდა.

ძიწონი (ძიწონი) ზგ. ზაპით-მემატი. გილურს
ეი დო-თუ დო - დიდას ზევით-ქვევით.

ძიწონი (ძიწონი) ზაპით მხარას, - ზაპით (საბარის).
თუ დო.

ძიწონი (ძიწონი) ზგ. 1. ზაპით, ზაპით მხარას. 2.
ზაპით, ზაპით მხარას. მიკულე
ეი დო ლე მუ - მოუარე ზემოდან, ზემო
შორდან.

ძიწონი (ძიწონი) ზაპით; ზაპითი.
ეი დო ინი გემატი - ზემოური (ზემო მხარას)
აიღე.

ძიწონი (ძიწონი) ზაპით და ზაპით. გოგურე რაშიქ
ეი დო ეი ჰავთა: ი. ყოფი, გვ. 96 - მოუსვა
რამა ზევით და ზევით ჰართი. ეი დო ეი
იფონანს კოსე: ა. ტაბ., გვ. 14 - ზევით-ზევით
ნაიყვანს კაცს. გვერო მიდართე ეი დო ეი
ქვირქ: მ. ზუბ., გვ. 80 - მტვრად ნავიდა ზევით-
ზევით ვეკილი. ეი დო ეი დიდაც: ბაღ.
სიძრ., I, გვ. 117 - ზეზეულად გაძლო.

ძიწონი (ძიწონი) ზგ. ზაპით-ზაპით. (საბარის).
თუ დო-თუ დო ქვევით-ქვევით). თუმაქ ეი დო -
ეი დო მიდართე - თმა ზევით-ზევით ნავიდა.

ძიწონი (ძიწონი) ზგ. ზაპით. ზღრ. ტილოხუმე. იხ.
ტილოხუმე.

ძიწონი (ძიწონი) ძიწონი, ძიწონი ზგ. ზაპით.
ეი დო ეი მუქი მურს, დიდას იციონანს:
ქბს., I, გვ. 244 - ზევიდან ნიმა მოდის, მიდას
აღბობს. მა თომას ქვევით ეი დო ეი მუქი:
მ. ზუბ., გვ. 50 - მე თმას ვისერი ზევიდან.

აკლდებოდეს, უშობელსა და ხბოიანს ვერ ვარჩევდვ ისე (*ი. ყოფშ., გვ. 194-195; ს. მაკალ., გვ. 329; ა. ცახ. ქართ. ზეპ. საკითხ., გვ. 29*).

მინ(ი)ბრინა (კინ(ი)ბორიას) ზენა ძარი; ჩრდილოეთის ძარი. *მდრ. ტინი ძარი; მასკური; ჯვარული.*

მინ(ი) ძარი (კინ(ი) ძარს) იგივეა, რაც **კინ ბორია**.

მინი ლორწონი (კინი ლორწონს) ზაციური (მაღალი) ლმარონი. **კინი ღორწონთი**, ათე ჩხოუს ტუბუ გუჰყანიერი! – მაღალი ღმერთო, ამ ძროხას ტუბუ მიეცი ღონერი!

მინიშ-ი (კინიშის) 1. ზეპითა; 2. ზენაბარის საღმრთაპი (*ძ. კილანავა*).

მინიში ლეს-ი (კინიში ლესის) ზაციური ანადმარონი. **კოცე, კინაში ლესისე**, ოჭორფდას ზატეში ბრალი: *მასალ., გვ. 27* – კაცს, ზეციერთი ავადმყოფს, სჭირდეს (რისხვა) ზატის ბრალი.

მინიში ორთა (კინიში ორთას) *იხ. ორთა*.

მინმალუ (კინმალუს) ზეპაპალი. *იხ. მალუ.*

მინო (კინოს) იგივეა, რაც **კინანთარი**.

მინოთა (კინოთას) *ტოპონ. სოფ. სალხინოში* (მარტვილის რაიონი), საღატ **კინანთარზე** ლოტულოგდენა წინათ (*ც. ელიავა*).

მინოსქუა (კინოსქუას) იგივეა, რაც **კინოსკუა**, – აზნაურბიშვილი, აზნაური. **სი ვარშუნო, ...თავადი ღო კინოსქუა** კისერუ გიკოქენჩანდენი: *მასალ., გვ. 60* – შენ არ ვახსოვს, ... თავადი და აზნაური კისერზე რომ ვახტებოდა. **მარგალიში** ცუნა მოკორდგე, **კინოსქუაქ** მიღმოსარგალუე: *ქსს, I, გვ. 172* – გლეხის (მეგრული) გაყოლ მიზნოდა, აზნაურმა წამათრია. თავადი – **კინოსქუაქ** ეფი ცოფდღ თინეფიში ნჯადერი: *კ. სამუშ., ქსს, გვ. 155* – თავად აზნაურები ყოფილა იმითი წინამძლოლი. **კინოსქუა** ← **კინო+სქუა** ზენა შვილი (*ც. თოფ., კომ., გვ. 299*).

მინოსქუალოზა (კინოსქუალობას) აზნაურიბიშვილობა. **კინოსქუალოზაში** მატოროუს მუე გოკონა, გორათინი?: *ი. ყოფშ., გვ. 116* – აზნაურიშვილობის მებებელს რა გინდათ, რომ სძებნოთ?

მინჟ-ი (კინჟის) შინაშლია, მნიშური, ლაქლაშა. **კინჟედიჯტურა** კოჩიე – ყინულია კაცია.

მინჟილი (კინჟილის) უღალი (იხ.) შენსაპრაპი (*მასალეობი, ტ. V, გვ. 256*).

მინბ-ი (კინტის), **მინბუ** (კინტუს) *ზოოლ. პშიტი*; ჭუპი. **ბატიმი, ლორღონეში** (ინღურიში), **კვატამე კინტუე** – ბატის, ინღურის, იხვის ქუეკა. **მორ. ქითოშიში წიწილა** – ქათმის წინლი. **მუს გოხვარ, ... ძღაბიშ ფორმა** გილუდას ღო **კინტუცალო** გოლართენ: *ქსს, I, გვ. 103* – რას გიშველს, ... გოგოს ფორმა გქონდეს და ქუეკით იარო.

მინა (კინუას) იგივეა, რაც **კინაფა**, **ქალი** – სახელი **კინუანს** ზმნისა – ჭანოზა. **თინა თინერო** ოკო დაბკინუათი, **თისგ ფურცელეფუქე ვაღუციასგინი**: *კა ზაყ., 19.06.1930, გვ. 2* – ის ისე უნდა დაატყნოთ, რომ მას ფურცლები (ფოთლები) არ დასცვივდეს.

მინღორწონი (კინღორწონს) იგივეა, რაც **კინი ღორწონთი**, – მაღალი ლმარონი. **ვოხვეწოთ, კინ-ღორწონთი**, **კიჯ ჰვიმა ქოუჭკოლოფი**: *კ. სამუშ., ქსს, გვ. 13* – გებეგები, ზეციურო ღმერთო, კაცს ნვიმა უწყალობე!

მიპიჯ-ი (კიპიჯის, კიპის) ზედაპირი. *მდრ. ტოპონ. კიპიჯი* (*ც. ელიავა, კატალ., გვ. 104*).

მიპა (კიფას) წაშალში ბაზსნილი საძონლის სახალი ნაქალი, მათიშის საქლინტი. – ძიპა.

მიპინაზა (კიფინაფას) სახელი **კიეკონდე** (ნ), **ოქიეკინუანს** ზმნათა – **ბაქლენიშა**. **ღიშქა ვაშქიტვა მინღორს**, ვარა **გოქიეკონდე** წყარით – შემა არ დატოვო მინღორში, თორემ გაიყლინებთა წყლით. **ოქიეკინუანს** (ბააჟიშაუა გაუღინთა, ბაუჟიშაუაუა გაუღუნთა, ბოროჟიშაუაუა) გაუღუნთა ედა თურმე) *გრდმ. ყლენთა* ვეს. **კიეკონდე** (ნ) (ბოჟიშაუაუა გაიყლინთა, ბოჟიშაუაუა) გაუღუნთილა) *გრდმ. ენებ. იყლინებთა წყლით. ოქიეკინაზაუა მიჭო. მოქმ.* 'გა'საუღენთი. **ბოჟიშაუაუაუა მიჭო. ენებ. გე.** გაუღუნთილი. **ნაჟიშაუაუა მიჭო. ენებ. წარს.** 'გა'საუღენთი. **ნაჟიშაუაუაუა მიჭო. ენებ. წარს.** 'გა'უღუნთის საფასური. **ნა'უჟიშაუაუა მიჭო. უარყ.** 'გა'უღუნთა'ეკი.

მიპინაზილი (კიფინაფილი/რს) *მიჭო. ენებ. წარს. კიეკონდე* (ნ) ზმნისა – **ბაქლენიშლი**.

მიძირ-ი (კიფორს←ტორ-კირს) ორ-ორი. მუნენქ ხეს **კიეკირი** ტაბაშა ქოდაკეს: *მ. ზემ., გვ. 36* – მათ (თვითონ) ხელი ორო-ორი დამბაჩა დიკავეს. **კი-ეკირი** მანათი ღო გვერდში მეტე ვახხალამუ თითოსისა: *მ. ზემ., გვ. 73* – ორო-ორი მანეთი და ნახევრის მეტი არ შეხებდრია თითოსო. **კიეკორო** **მწმ. ორო-ორად**: **კიეკირო** ქოლინწყისა – ორო-ორად დაეწყენენ. *იხ. კიორი.*

ბიძირა (ტიგორას) შვის კანჭვაბით თამაშის ერთ-ერთი სახეობა. კენჭამ ლაყაფის ეიეირო ოკო ეიჭოფას კენჭაქ - კენჭის თამაშის დროს ორორად უნდა იქნას აყვანილი (აღებული) კენჭები. *იხ. კენჭამ ლაყაფო.*

ბიძაშ-ში (ტიგლაფის) სახელი ეიეჟანს ზმნის - შუაქმოდ შოფნა.

ბიძინაშ (ტიგლინაფას) სახელი ეიეჟოდუ (6) ზმნისა - ლაშლაშად ბასდომა, - ბაჟინფლიქაბა.

ბირ-ი, შირ-ი (ტიგრის) ორი. **ტირ-ი** მეძუბურიშ შქას ჩქეჩქექ ქაშადურუა - ორ მეძუბურს შორის ჩვილი მოკვდა. **ტირ-ი** საჯენიშ მათიაშე ემერ წყურვილ მოსოფუნც: *ბასალ, გვ. 18* - ორი საჯენის სიმალიდან ევერ წყარო (ღვარად) მოქუს. *შირ. ლაზ. ტურ, ტური ორი (6. მარი).*

ბირბირკაშ-ში (ტირბორკაშ) ორფას, ორბარკლიანი. გალაჟ. ამბობენ ადამიანხედაც ოთხბორკაშის (ოთხფეხას) დასაპირისპირებლად. *შირ. ბორკი.*

ბირბირკაშ-ში (ტირგურამს) ორბულიანი (*მგ., თხილი*).

ბირ'ი შარს (ტირ'ი ვარას: - ვარა ოდე დართული ტირი ორი) ორნიოდე. **ტირ-ი ვარა** ქაწიყუნუე, სოიშას ღურუდენი - ორიოდე ნაიმიღვარა, საწამელ მოკედეოდა. **ჯეჯეჯეჯეჯე... ტირ-ი ვარა** ვა შირე, სოჯიდა იდესგინ: *ი. ყოფშ, გვ. 16* - ქიანჭველა... ორიოდე არ შყავს (მიდვას), სადღაც ნაეიდენე.

ბირისა, შირისა (ტიგრიკას: - კა დართული ტი/გრი) ორწორა. თითო - ტგრიკა პიყვითი შეუღლებუ მუში მეურნეობა გაუჯეჯეჯეჯე: *გაზაყ. 6.03.1930, გვ. 2* - თითო - ორორა პირსაც შეუღლია თავისი (მისი) მეურნეობა გააუმჯობესოს.

ბირინდარი (ტირინდარი) ორნადირი. **ტირინდარი** სიმიდი ღოთასუ - ორნაირი სიმიდი დათესა. *იხ. ნური.*

ბირინაშ' ზაზ. ორჯირი. **ტირინაშ** ქამაასხუეუ, ოკოდ დაარბეუკონი - ორჯერ შეება (ჩამოეკიდა), უნდოდა რომ ნაექცია.

ბირინანარი (ტირიწანარს) ორი წლიანი (ორწლიანი). **ტირიწანარი** ეიეიწანარი: *ი. ყოფშ, გვ. 54* - ორი წლისა რომ შიქიქა...

ბირინილი (ტირიწილს) ორი წლიანი. **ტირიწილი** შარა მიდართუ - ორი წლი გზა გაიარა.

ბირიშ-ში (ტიროშის) ორასი. **ევარაცხელიმს** ტიროშის უმონდუ, თიშმა მაჭევალი ჩხოუ გუნდეს - ევარაცხელიებს ორასს სჭარბობდა

(უმეტესი), იმდენი მეწენდი ძროხა ჰყავდათ. **ტიროში** ცხენი ნოყეუ უხენდუ - ორასი ცხენი ჰყავდა თურმე გაუხენდნავი.

ბირიქა (ტირპიჯას) ორპირა. **ტირპიჯა** კობირე - ორპირა კაცია.

ბირიქალა (ტირპიჯალას) ორპირობა. **ტირპიჯალას** გეგაფილი: *კ. სამუშ., ქართ. ზგა, გვ. 14* - ორპირობას დაჩვეული.

ბირინი (ტირინის) წითლად ელვარება. **ტირინობა** ტირინუნდუ - იქაურობა გიზგიზება (წითლად ეღვარება). *შირ. ტიპონი. ოფერინაბა გიზგიზა, წითლად აელვარება (კ. ცხაძე, ტიპონი, გვ. 54).*

ბირ-ბირ-ი/ში-ბირი, შა-ბირი (ტი-ტი-ტი/ტი-ტი-ტი) იგივეა, რაც **ტიტიტი**, - ორ-ორი. **ტირ-ტირი/ტირ-ტირი** ზაზ. ორორად. ირფელი **ტირ-ტირ-ი** ქიდანწყისი - ყველაფერი ორორად დადწყეს.

ბირშა (ტირფას) ორშა. **ტირფა** ბაფი - ორფა ბაფი.

ბირხლო (ტირხლოთს: - ხოლო ნანილაკადართული ორი) ორიწი. **ხე ხეს** ბონუნესალო **ტირხოლო** - პიყ - ხელი ხელს ბანსო და ორივე - პირს. **უწუე** **ტირხოლო** ჯიმიღუნს - უთხრა ორივე ძმას (ძმებს). **ტირხოლო** ექიერთე: *ი. ყოფშ, გვ. 30* - ორივე ნაიქცა. **ტირხოლო** **ტირხოლო** ში მაყალე ქუმოლსქეუა გუნდუ: *ი. ყოფშ, გვ. 3* - ორივეს ერთმანეთის ტოლი (ხნის) ვაეიშვილი ჰყავდა.

ბირაში (ტიგაფის) შხულინი; ხმის გამომცემით ძლიერი ღარტყმა. ბორაა გოჭკერ ღვედიშ წყანდაქ, **ტირაფი** აყარებაფუე: *ბასალ, გვ. 3* - ქარი გაჭრა ღვედის ფორმა (წვერმა), შუილი გაადინა.

ბირაში (ტიგოლერს) *მიღ. ენდ. წარს.* ეიფუნს ზმნისა - 1. ბაღანილი; 2. ბამართული, ბაშლილი; 3. გაღატ. მაგრად ნაცემი. (ჯეერმაპი) ქვერსემი რე, გვალაში მახხვა, გოტიფილო ონჭ ცამა: *აია, 1, გვ. 22* - (ჯეულმაპი) უზარმაზარი, მთის სიმსხო, გამართულად ცას სწედება.

ბირშა (ტიგუფას) სახელი ეიფუნს ზმნისა - მამრად ცემა, ბალახეზა ბარტყმის ხმის გამომცემით, - ტყაძა. **თული** ჯალო **ტიტიტი**, თენა მის ვაუჭქური, თის ოკო **ტიტიტი**: *ა. ცაბ., გვ. 140* - ქვევით ხე, ზევით ქვა, ვინც ეს არ იცის, იმას უნდა მაგრად ცემა (გალახვა) (გამოცანა: როდინა და ქვანახაყი). **ტიტიტი** **ტიტიტი** - გაარტყა (სტიკა) ყურის ძირში. *გაღატ.* ძაფის მაგრად ცემა გორგლად დახვევის

საქონელი. შტრ. გურ. ბღალა ღია ნაცრისფერი, ფლავი (გ. შარაშ).

შპმ-ი (ელამს) შხამი, ბასლი. თიში ელამი
დიდი მილე გურსუ - იმის შხამი დიდი მაცეს გულს. **ელამიანი** შხამიანი. თუცალ ელამიან ნაწყობა მითუნისე შედგენოთ!; *კ. საბე, ქახს, გვ. 115* - ამგვარი შხამიანი ჭრილობა სხვა რამისაგან არ იქნება (არ შეიქმნება)!... კვარიაჲ მხოთსილქუასგ თაქიანი ტყვია ელამიანც: *მასალ., გვ. 97* - ყვეი გაუფრთხილდეს აქსურ ტყვიას შხამიანს.

შპმშპ (ელამებს) სახელი ელამენს,
იელამებუნ(ნ) ზნისა - შხამშპ; *გადატ. გაბრაზება, გაგულისება. ელამი უალღო ელამუნს ექიანობას - შხამი აქეს და შხამებს იქაურობას.*
ელამუნს (აოლაშა დაშამა, აოლაშა დაუშამაჲს, აონოაშაჲ(ნ) დაშამაჲდა თურმე) *გრძლ. შხამებს, გესლას; აბრაზებს, აგულისებს. უელამუნს* (აოლაშა დაუშამა, აოლაშა დაუშამაჲს) *გრძლ. სასხე. ქვ. ელამუნს* ზნისა - უშამაჲს, უგესლას
იელამუნ(ნ) (აოლაშა მოიშამა, გაბრაზდა; აოლაშა რაი(ნ) მოშამაჲლა, გაბრაზებულა) *გრძლ. ენებ. ელამუნს* ზნისა - იშამაჲს; ბრაზდება.
აელამუნ(ნ) (აოლაშა მოიშამა, აოლაშა/აოლაშაჲა მოშამაჲია) *გრძლ. ენებ. ელამუნს* ზნისა - ეშამაჲს; უბრაზდება.
აელამე(ნ) (აოლაშა შექლი 'მო'შამაჲ, - ნოლაშაჲ(ნ) შესქლიბა 'მო'შამაჲ) *გრძლ. შესაძლ. ენებ. ეელამუნს* ზნისა - შექლია 'მო'შამოს; 'გა'ბრაზოს.
ოელამებაჲუნს (ოლაშაშაჲა 'მო'შამაჲინა, ულაშაშაჲაჲა 'მო'უშამაჲინებია, ნოლაშაშაჲაჲ(ნ) აშამაჲინება თურმე) *კაუჭ. ელამუნს* ზნისა - აშამაჲინებს; აბრაზებინებს; აგესლივინებს. **ბაოლაშაჲი მიჭ. მიჭ. 'მო'შამაჲელი;** 'გა'ბრაზებელი.
იოლაშაჲი მიჭ. ენებ. მე. 'მო'საშამაჲი; 'გა'საბრაზებელი.
ბაოლაშაჲი მიჭ. ენებ. წარს. მოშამაჲელი; გაბრაზებულ.
ნაოლაშაჲი მიჭ. ენებ. წარს. 'მო'საშამაჲი; 'გა'ნაბრაზებ.
ნაოლაშაჲი მიჭ. ენებ. წარს. 'მო'შამაჲის, 'გა'ბრაზების საფასური.

შპმილი (ელამილ(რს) მიჭ. ენებ. წარს.
ელამუნს ზნისა - მიშხამული; *გადატ. გაბრაზებულ.*

შპმშპ (ელამუს) ივიეა, რაც ელამება.

შპრტი (ელარტის) დატორ. შვილი; ბაჲშვი.
ქოყუნს ართი ელარტი - ჰყავს ერთი შვილი

(ბავშვი). *შტრ. იბრ., ლეზბ. ბღარტი ბღარტი (ტ. ბერ);* ბავშვი, შვილი (*მ. ჩოქ*).

შპრტალ-ი (ელარტალ(რს) რსპაჲ, ძანაშპა;
ძანაშალი. **გელურს, გილე ელარტალე** - დადის, დაყანალებს. *შტრ. ჯღარკალი.*

შპრტაშ-ი (ელარტაის) სახელი
ა ელარტუნ(ნ) ზნისა - ტყაანანი.
იელარტაი გაყარებაჲუე ტყაანი გაადინა. **აელარტუნ(ნ)** (ააოლაშა დაეცა, აოლაშაჲაჲაჲ(ნ) მაგრაჲ დაეცებულა, აონოაშაჲაჲაჲ(ნ) მაგრაჲ დაეცემოდა თურმე) *გრძლ. ენებ. მაგრაჲ ეცემა, ტყაპანს ადენს.*

შპმი (ელების) შანჭრომი, შანჭყი; შონჭყი;
ბუშა. ეიშა ელები ღო ბალოგის ასე ვორწყეთ გვალო სქორს: *ქახს, I, გვ. 318* - (ადრე) უნინ ჭონჭყისა და ჭაობს ახლა ეხდათ მთლად მშრალს. **ჯეგემ ელები ღო ბალოგის** ვორწყეთ უმსაქრაჲილც: *მასალ., გვ. 119* - ძველ ჭანჭრობას და ჭაობს ეხდათ ამომშრალს.

შპრტალ-ი (ელერელეს) ბანათიპის ერთ-
ერთი საშუალება ძველად. თხილის ნედლ ნუნელს დაგრებდენ და გაახობდენ. კარგა ხნის შემდეგ მას ხზარობდენ საწათებლად (ცეცხლს უკიდებდენ) (*მასალბი, ტ. V, გვ. 379*). *შტრ. ზემო იბრ. ეინკლდი - მუხის ნენელი, რომელსაც ასევე დაგრებდენ, გაახობდენ და შემდეგ უკიდებდენ (მასალბი, ტ. V, გვ. 378).*

შპრტალს (ელერელეუს) ბზარპა (ქ. ქარ);
ყლლა.

შპრტა (ელერტუს) სახელი ელერტუნს
ზნისა - ელერტაჲ (*ქ. ქარ. იხ. ელერტაჲ*).

შპრტალ-ი (ელერტალს) არამქერიპის,
რბილი რისიპა (*მგ., ხორცის...*) რსპაჲ.
ჯგორი ხორციჲ გაგაყოფილო, ენა
ი ელერტალე - კარგი ხორცი ვერ იყიდ, ეს არამქერიჲა (ირხევა).
იელერტალე(ნ) (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV სერიის მქერიებში) *გრძლ. ენებ. (არამქერიჲი სხეული) ირხევა, ქანაობს.*

შპმშპ (ელეუბუს) სახელი ელეუბუნს ზნისა
- 'ა'ფუთქაჲ, დალუღუღაჲა.

შპმპირ-ი (ელეპირს) მიჭ. ენებ. წარს.
ელეუბუნს ზნისა - პატარა მუნუქაჲაჲამოყრილი; დასუსტული. *იხ. ლოველეპირი.*

შპმშპ (ელეუბუს) სახელი ელეუბუნს ზნისა
- გაიმოყრა; სუსხაჲ, შუშხაჲ. **ჭუჭლეა**
კუხეფი ღუუელეუბუნ - ჭინჭარმა ფეხები დაუსუსხა. **ციმორღეაილი რე ჭუჭლეში**
ნა ელეუბაჲალე - გამოყრილია ჭინჭრის

დანასუსხის მსგავსად.
დღევანდის (წარმოშობა) დანასუსხა, წარმოშობა
დასუსხაგან, წარმოშობა(დ) დასუსხაგად
თურმე) გრძლ. გამოაყრის, სუსხავს
წარმოშობა მიზე. ენებ. წარს. დასუსხული,
გამოყრილი.
წარმოშობა მიზე. ენებ. წარს. დანასუსხი,
გამონაყარი.

შვედური (შვედურის) რბილი, არამჟმარი,
ფორმული, ჩრისნაგებობის; შვედური.
შვედური გრძლ. ენა ხორცი მუკუბუ - რბილი
(ჩრისნაგებობის) ხორცი უკიდია. დასტავალი
დატკობლები დო გილურუ შვედური გრძლ. ენა
- ახლა მთლად გამხდარი და დადის
მორეარული (შვედური).

შვედური (შვედურის) სახელი შვედური
ზნისა - ქალსტინური (არამჟმარი) საბნის
დარტამა.
შვედურის (წარმოშობა) დარტა, წარმოშობა
დატკობლები, წარმოშობა(დ) დატკობლები
თურმე) გრძლ. არამჟმარი საგანს არტამა.

შვედური (შვედურის) შვედური. ჩხინილი
შვედური მიწიწინი - (ცხვირიდან
წინტილი მიწიწინი. იხ. წებუნა. შორ. საა:
წინტილი დიდი წინტილი).

შვედური (შვედურის) შვედური.
შვედური შვილიწი - წინტილიანი ჩილი.

შვედური (შვედურის) იგივეა, რაც ჯღიფი, -
შვილი, შვილი.

შვედური (შვედურის) სახელი შვედური
ზნისა - ბრანა. დააქვლილ აქა წიწილი
დო შვედური წიწილი დასტკობლები დინს -
შებრანე ერთი წინილი და შებრანული წინილი
დაცაყოლები დინოს.

შვედური (შვედურის) მიზე. ენებ. წარს.
ოქვლი უანს ზნისა - შებრანული.
ქვლი უანს წიწილი - შებრანული
წინილი.

შვედური (შვედურის) სახელი შვედური
ზნისა - შვედური; შვედური (ქ. შარ). შორ.
კულიტა.

შვედური (შვედურის) იგივეა, რაც ჯღიფი, -
სახელი შვედური ზნისა - შვედური. შორ.
ლაზ. ჯღიფი: ბულიმი უკლიმი (ნ. მარი).

შვედური (შვედურის) 1. დაშლამა; წითლად
წითლანა; წითური. ქვლი უანს ქვლი -
წითლად უღვარებს. ქვლი უანს ქვლი
ღვანე ქვლი უღვ - ღვანე ღვანე აქვს. 2.
ქვლი უანს წითლად, წითლი ბაშლანტილი
წითლანა, - შინწილი.

შვედური, **შვედური** (შვედურის) იგივეა, რაც
შვედური, - სახელი შვედური (ნ.
ზნისა - შვედური, შვედური. ერთი ზნისა,
ერთი შვედური: ქვლი, გვ. 42 - არც წმინდა,
არც ქვლი. ოღონდ სინწისი შვედური -
ბალიმი შვედური ქვლი. შანდარაქ ვამბიშვილს,
სურვილ ვადა შვედურის: ქვლი, გვ. 53 -
აუღრმა (წმინდა) არ მოსწონს, ნამა არ
დატკობს. გოგინილი ვარდილო სხეულ
დგომ შვედური: მასლი, გვ. 54 -
გაგინილი ვარდილი სხეული დატკობა
(თურმე).

ოქვლი უანს (წარმოშობა) დატკობ, წარმოშობა
დატკობ, წარმოშობა(დ) დატკობდა თურმე)
გრძლ. აქვლობს.
უკლიწილი (წარმოშობა) დატკობ, წარმოშობა
დატკობ) გრძლ. სახე. ქვლი, ოქვლი უანს
ზნისა - უქვლობს.

ოქვლი (წარმოშობა) დატკობ, წარმოშობა(დ)
დატკობ) გრძლ. ენებ. ოქვლი უანს ზნისა
- ქვლობს.

უკლიწილი (წარმოშობა) დატკობ, წარმოშობა
დატკობ) გრძლ. სახე. ქვლი, ოქვლი უანს
ზნისა - უქვლობს.

ოქვლი უანს (წარმოშობა) აქვლობს,
წარმოშობა(დ) აქვლობდა თურმე) კვლი.
ოქვლი უანს ზნისა - აქვლობს.

წარმოშობა, წარმოშობა მიზე. ენებ. გვ.
'და'სტკობს.

წარმოშობა მიზე. ენებ. წარს. 'და'სტკობს.
წარმოშობა მიზე. ენებ. წარს. ნაქვლობს.
წარმოშობა მიზე. ენებ. წარს. ქვლობს
საფსური.

წარმოშობა მიზე. ენებ. უქვლობს. შორ. საა:
დაშლანტილი მიწილი დატკობილი. იმორ., გვორ.
დაშლანტილი ქვლობს, დატკობს(ქ. გვორ.); ქვლი, იმორ.
მოქვლი ქვლობს.

შვედური (შვედურის) მიზე. ენებ. წარს.
ქვლი უანს (ნ., ოქვლი უანს ზნისა -
დაშლანტილი. თულო ცანტი ათუბუ დო ვი
ფურცელი ქვლი უანსილი: ქვლი, გვ. 226 -
ქვლი უანსილი ქვლი დო ზვეთი ფურცელი
დატკობს.

შვედური (შვედურის) ბაშალი. კუჩხი
შიქვლი უანსილი მუღვარანი - ფხი
მიბუის რაღაცა.

შვედური (შვედურის) სახელი შვედური
ზნისა - ბაშალი; სწორება.
შვედური (შვედური) ანმეის წინისა და IV
სერიის შვედურები) გრძლ. სტატი. ბუის.

ქარიანი (ქორელინს) ჰინდინი. იხ. ჯღირჯღინი.

ქარიანი (ქორელინს) იხ. ჯღირჯღინი.

ქარიანი (ქორელინს) ნაქლი, უმნიშარი (შ. ძაძ., II, გვ. 14).

ქარაზი (ქორელინს) იგივეა, რაც ქიფაფი. ქეფაფი გაყარებაფუე - ქროლვა გაადინა; შუილით მოვარდა (ენერგიულად).

ქარაზი (ქორელინს) იხ. ქიფა. გულელე საკვეცი ღო ოკო დაკვეცასენ, აქელიფე ღო მიღულე; შ. ბუძ., გვ. 114 - ამოიღო საკვეცი და რომ უნდა დააკვეცოს, ეცა და ნაართვა. იხ. გინოქლიფა.

ქარაზი (ქორელინს) ღიპა. ყვალი იქელუნტუაფუ - ყველი იღობება. შიქ. ეუმოტი.

ქარაზი (ქორელინს, ქორელინს) სახელი ქელურეუ(ნ) ზმნისა - ღლოზა, ღნობა,

ღსობა (სიბობსაგან). ამღლა სიტიბა რე ღო თირი გოქელურეუ - ღღეს სიბობა და თოვლი გაღღება. ყინქ გოქელურეუ - ყინვა გაღღება. გოქელურეუ ჟიშითქ - გაღღება ჟიშით (ყინული).

ქარაზი (ქორელინს) იხ. შხუფი.

ქარაზი (ქორელინს) იგივეა, რაც ქელიქელიბი, - ღაშღაშა.

ქარაზი (ქორელინს) იხ. ქორელინსი. აფხაზეფი ქელერაფილი: ი. ყიფშ., გვ. 121 - აფხაზეფი დამქნარი.

ქარაზი (ქორელინს) ნაქლის ნაქთეპის ხმაურით ბაღმოჭრეპეპა (შ. ძაძ., II, გვ. 147).

ქარაზი (ქორელინს) სახელი ქელერელანს ზმნისა - უსინამოქნოდ შინაქვლა, - თქორეპა.

ქარაზი (ქორელინს) იხ. ღღირჯღინი.

რ¹ ფონეტიკურად ვითარდება ზოგიერთ სიტყვაში: არკვანი აკვანი; ქორსა ქოსა; ჳირქა ჳიქი; მარწვენი მანონი; ჳირხინი ჳიხინი...

რ² გადაისმის ზოგიერთ სიტყვაში (მეგრულსათვის დამახასიათებელი ფონეტიკური კანონის შესაბამისად): ვერდა (← ვედრა) ვედრო; ვერღება (← ვედრება) ვედრება; მართახი (← მათრახი) მათრახი; მარღობა (← მადღობა) მადღობა; ნირსი (← *ნისრი) ნისლი; ობრი (← ორბი) ორბი; ორქო (← ოქრო) ოქრო; რგილი (← გრილი) გრილი; რჭელი (← ჳრელი) ჳრელი...

რ³ მეორე იბეგეტური პირის ნიშანი ზნებში: გილა-რღვი: კუნხი კუნხის გილარღვი: *ი. ყოფშ., გვ. 144* - ფხვი ფხზე დაგადგი. რ-ყუნღუ: ფერი ზოჯი სიო რ-ყუნღუ: *ი. ყოფშ., გვ. 128* - ისეთი ხარი შენ სად ვყავდა. ქო-რ-შულღე: ჳიჳეს ვარა ქო რ-შულღე: *ი. ყოფშ., გვ. 144* - ცოტას მინც ვახსოვდე. ქო-რ-ჳრღღე: ირო გურსუ ქო რ-ჳრღღე: *ი. ყოფშ., გვ. 144* - ყოველთვის გულს რომ ვნვავედ. რ-გორუნქ, რ-ძირი: ართი მარუო რე, მასი რ-გორ-გ-ქ-გ ღო ვა რ-ძირი: *ი. ყოფშ., გვ. 19* - ერთი კვირაა, მე შენ გეტებ და ვერ განახე.

რ⁴ ← ვრ. იხ. ლ² (*ი. ყოფშ.*).

რაბაღ-ი (რაბადის) ხმაური; ბაძი-ი, ზაძი-ი; მრიალი (თოფებისა); მამბარღ ცემა. სქანი დაბადება დასვ რდგ თოფში რაბადია: *ი. ყოფშ., გვ. 160* - შენ დაბადების დღეს იყო თოფების გრიალიო. ახალ დაღიაქ დაბადენი, რდგ თოფეფში რაბადია: *მასალ., გვ. 101* - ახალი დადიანი რომ დაიბდა, იყო თოფების გრიალიო. *გაღატ. ბეური ლაპარაკი. ჳააჩემი ნინა, ნიი რაბადელქ* - გააჩერე ენა, ნუ ლაპარაკობ ბევრს.

რაბაღულ-ი (რაბადელა) *მძღ. ერძ. წარს.* რაბადანს ზმნისა - მამბარღ ნაძეძი. *გაღატ. მოფენილი. იხ. გორაბადელი.*

რაბაღუპ (რაბადუას) სახელი რაბადანს ზმნისა - ხმაური; მამბარი საბნით (ხმის

გამოცემით) მრავალზნის ღარტყმა, ცემა. ...ვარა არძო ირაბად: *აია, 2, გვ. 67* - ... ან ყველა ხმაურობს. ენა ღილაქ ქეგეგუ ღო ოჯიშ გეში რაბადელუ - ეს დედამ გაიგო და ზურგი ამინვა (ცემით). *გაღატ. ხმაშალა ბევრის ლაპარაკი. ნინას ვაგააჩემენს, ირიათო რაბადანს* - ენას არ გააჩერებს, სულ ხმაურობს (ლაპარაკობს). რაბადანს (წარაბაღუ მავრად სცემა, ღარაბაღუ მავრად უცემია, წარაბაღუ მავრად სცემდა თურმე) *გრღმ მავრად ცემს* (ხმის გამოცემით). *რაბაღულ მძღ. ერძ. გვ. მავრად საცემი. რაბაღულ მძღ. ერძ. წარს.* მავრად ნაცემი. *გაღატ. დახუნღული (ნაყოფი).*

რაბაღ-ი (რაგადის), რაბაღ-ი (რაგაჯის) 1 ლაპარაკი. *ფუჭობა ცელუა. რაგადიო - ლაპარაკი; თქებალა - თქმა. ბთეში რაგადი ᦒო ბაწარი ვიში ქედნუჯოთეს: მ ზუბ., გვ. 5* - ამის თქმა და თოკი ჩაუგდეს იქით. თენა 'რ' ღლო სქანი რაგადე: *ი. ყოფშ., გვ. 115* - ეს იყო შენი ლაპარაკი. რაგადის გ ჳუპა ვაუღუნია - ლაპარაკს (თქმას) ჳუპა არ აქვსო. ღიდას უღამუ სქევაში თეგურვამი რაგადი იშე: *ქხს, II, გვ. 38* - დედას ესამოგნა შულოს ამნარი თქმისაგან. 2 სიტყვა. ღიდა ირქილელ ათე რაგადელ მე: *აია, 1, გვ. 19* - დედა ისმენდა ამ სიტყვებს (საუბარს).

რაბაღულ-ი (რაგადელ/რს) *მძღ. ერძ. წარს.* რაგადანს ზმნისა - თიძეშლი, ნათიძეძი. თამი აფულუ რაგადელე ი - ასე ჳქონდა თქმული. ქონებაქე მუშაღორუ, ოყაქ მჳყუე რაგადელქ: *მასალ., გვ. 100* - ქონებამ მომატყუა, თანამობა განუეუცადე (შემექნა ნათიყვამი). ჩქიშდა ხოლო აფულუა რაგადელბულე: *მ ზუბ., გვ. 72* - ჩემთვისაც ჳქონდაო ნათეყამი. ქობორუნს თელი ათე რაგადელბულე პორუტყეფს: *მ ზუბ., გვ. 29* - ნახავს თელი ამ ნათეყამ პორუტყეფს.

რამაჟაშ (რატგალუსა) სახელი არატგადანს
 ზმნისა - ლაპარაკი, მოქმე. ბოში, მუს რუე,
 მირატგადუქ? - ბიჭო, რასაა,
 მეღაპარაკები? ათუნა რენია, ბოში, მატ
 გრატგადვლიე: *ა. ცაფ., გვ. 23* - ეს
 არის, ბიჭო, მე რომ გეუბნებოდით. ირფელი
 რრატგადვ: *თ. საბუი., გვ. 249* - ყველაფერი
 არ ითქმის. მუთუნ ქატრატგადვუქ: *ქხს, I,
 გვ. 40* - რაიმე ათქმევიე. ეგრათუს
 რატგადვანცე - ცირა ამას ლაპარაკობს.
 რატგადანს (რამაჟაშ ილაპარაკე, შრამაჟაშ
 ულაპარაკი, ნორამაჟაშ) ღლაპარაკობდა
 თურმე) *გრდმ ლაპარაკობს, ამბობს.*
 რატგადანს (*სრატგალუსა*: იზა იტყვის, მოჰა თქვა,
 მოჰაჰაჰა უთქვამს, ნორამაჟაშ) ამბობდა
 თურმე) *გრდმ ამბობს.*
 ირატგადუქ (ირამაჟაშ ითქვა, რამაჟაშ ლრმ) //
 რამაჟაშ (თქმულა) *გრდუე. ენებ. რატგადანს
 ზმნისა* - ითქმება.
 ურატგადუქ (*სრატგალუსა*: შინის/შრომის ეტყვის,
 შრამაჟაშ/შრომ/შროლ უთხრას) *გრდმ. სასხე. ქც.*
 რატგადანს ზმნისა - ეუბნება.
 ირატგადუანს (ორამაჟაშ ალაპარაკე, შრამაჟაშ
 ულაპარაკი) *გრდმ. ალაპარაკებს.*
 ურატგადუანს (შრამაჟაშ ელაპარაკე, შრამაჟაშ
 ულაპარაკი) *გრდმ. სასხე. ქც. რატგადანს
 ზმნისა* - ელაპარაკება.
 ირატგადვ (ირამაჟაშ შესადგებოდით გახდა
 თქმა, -) *გრდუე. შესად. ენებ. რატგადანს
 ზმნისა* - შეიძლება ითქვას.
 არატგადვ (არამაჟაშ შეძლო ითქვა, -,
 ნორამაჟაშ შესძლებია ითქვა) *გრდუე. შესად.*
ენებ. ურატგადუანს ზმნისა - შეუძლია ითქვას.
 ირატგადვუანს (ორამაჟაშ ათქმევიე,
 შრამაჟაშაშ უთქმევიე, ნორამაჟაშ
 ათქმევიე) *გრდმ. ენებ. წარს. რატგადანს
 ზმნისა* - ათქმევიებს.
 მორამაჟაშ, მარამაჟაშ *მიძლ. მოჟმ.* მითქმელი,
 მოლაპარაკე.
 ირამაჟაშ, ირამაჟაშ, სარამაჟაშ *მიძლ. ენებ. მყ.*
 სათქმელი, სალაპარაკო.
 რამაჟაშ, რამაჟაშ *მიძლ. ენებ. წარს.* თქმული.
 რამაჟაშ, ნარამაჟაშ *მიძლ. ენებ. წარს.* ნათქვამი.
 ნარამაჟაშ *მიძლ. ენებ. წარს.* თქმის საფასური.
 შრამაჟაშ *მიძლ. უარყ.* უთქმელი. *იხ. გე-რატგადი,
 გო-რატგადი, დო-რატგადი, ეკო-რატგადი. შდრ.*
*ლერხ. რატგადი ქალების ერთად ლაპარაკი
 (შ. ჩოქ).*

რამაჟი (რატგვის) მახა, რამაჟი; ქაპანაში. *შდრ.*
 ლაზ. რატგი მახე (*ბ. მარი*), *იხ. სხაპი.*

რამაჟი (რატგალს) 1. უხეი სარბინი
 დავალი, ჩამგზავალუნი ანამინისა.
 ქიმირატგადუ - მოიბრინა. 2. გაღაქ.
 რატრატტი, რიშუა.

რამაჟი (რატგვის) (რატგვის, რატგვის)
 სახელი არატგუქ (6) ზმნისა - დატკაპაბ,
 დავაპაპა; მატდებლა; დამამა. *წყემარყ*
 რატგადუქა სრატგურუ: *კ. საბუი., ქხს,
 გვ. 13831* - ენატრანის (დამდღენს)
 დატკებოდეს მავი სიკვდილი. რემამ დუქანს
 ქორატგადუქა ოსურფი - რემას
 (რომანოზის) დუქანს დასჯებინა (მესევიან)
 ქალიე. გინო რიშუა ქუქურატგადუქანა:
ი. ყოჟმ., გვ. 42 - იქით სვეში გადაუღვლიათ.
 ორატგინუნს (ორამაჟაშ დაავახა, შრამაჟაშ
 დავუჯებია) *გრდმ. აჯახებია.*
 ირატგინუნს (ორამაჟაშ დავახა, შრამაჟაშ
 დავუჯებია) *გრდმ. სათავ. ქც.*
 ორატგინუნს ზმნისა - იჯახებს თავისას.
 ურატგინუნს (შრამაჟაშ დავახა, შრამაჟაშ
 დავუჯებია) *გრდმ. სასხე. ქც.*
 ორატგინუნს ზმნისა უჯახებს (მისას).
 არატგუქ (ქაპანაშ დავახა, მორამაჟაშ
 დავუჯებია, მონორამაჟაშ) დავუჯებოდ
 თურმე) *გრდმ. ენებ. უჯახებია.*
 ორატგინუნს (ორამაჟაშაშ 'და' აჯახებინა,
 შრამაჟაშაშ 'და' უჯახებინება, ნორამაჟაშაშ)
 აჯახებინება თურმე) *კაუხ. ორატგინუნს
 ზმნისა* - აჯახებინებს.
 მარამაჟაშ, მარამაჟაშ *მიძლ. მოჟმ.*
 'და' აჯახებელი.
 მარამაჟაშ, მარამაჟაშ *მიძლ. ენებ. მყ.*
 'და' საჯახებელი.
 რამაჟაშ *მიძლ. ენებ. წარს.* 'და' აჯახებელი.
 ნარამაჟაშ, ნარამაჟაშ *მიძლ. ენებ. წარს.*
 'და' აჯახებელი.
 ნარამაჟაშ, ნარამაჟაშ *მიძლ. ენებ. წარს.*
 დავუჯების საფასური.

რამაჟი (რატგვილ/რს) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 არატგუქ (6), ორატგინუნს ზმნისა -
 დავაპაპა, დატკაპა, 2. რამაშ, რჩოლბ.
 ინგორ ოკო ქატრატგინ ომერ-ფამაში
 დიდი ჯარყ: *კ. საბუი., ქართ. ზეს., გვ. 101* -
 ენურენ უნდა დავუჯახონ ომარ-ფამას დიდ
 ჯარს. კილაღას ქუარატგინ: *ქხს, I, გვ. 251* -
 კედელს დავუჯახე.

რამაჟაშ (რატგინაფას) *იხ. რატგვაფა, რატგინი.*

რამაჟი წყარო (რატგვი წყარს) მათწინანი
 წყალი. სვამენ ქამისას ან ქამის
 დამთარეხისთანავე, რიცა მთავინობა მაღალი
 აქეთ.

რამაჟი (რატგის) [რეს. ეჟი რიში]. მუდა რადი
 გოპარჩი ამუღა? - რამდენი რიგი
 (სიმინდის...) გათონენ დღეს? სიმინს
 თასუნდეს მოღვაფირო (მორღვაფილო) დო

რადის - სიმინდს თესავდნენ მოყრილად და რიგად.

რამბან, რამბანის *მძღვ. ენძ. წარს.* რამბან, რამბანანც. მოკო მალდას დობლურე, რადგან სქანი ცოროფაშა სინიონი ვა მავკობინე: *ა. ყოფშ., გვ. 134* - მიიდა მალე მოკვედე, რადგან შენს სიყვარულს ვერსად ვერ დავემალე (შეველი დემეულუთყავე).

რადგანს ღარობი' ვორეძენი, ცოროფილსგ ვა შურანა: *ა. ყოფშ., გვ. 167* - რადგანაც ღარობი ვარ, შეყვარებულს არ მომცემენ. ე ბოშიქ დიხხეთ ვეჩინ, რადგანს ვაჭყორღენი: *მ. ხუძ., გვ. 63* - ამ ბიჭმა დიახაც ვერ იცნო, რადგანაც დაფონყდა. დუქ' ი კვირბო შერქორენძე, რადგანც ვორეძე სქანი შონა: *კ. საბუშ., ქართ. ზეს., გვ. 42* - თავს ბატუნად შეგნირავ, რადგანაც ვარ შენი შონა. *ჭორ. რალან.*

რამბ (რამბას) რაზა, სპარის ან შანჯირის დსასპატი. ასე ოსკუს მიხვილუ დო კარსუ გეყუთუ რაზა - ახლა სალორეში მყავს დანწყედული დო კარზე ადგო რაზა.

რამბი-ი (რამბილ(რს)) *მძღვ. ენძ. წარს.* რამბუნს ზნისა - 'ბა'დაქატილი. კარიშა მერთუნი, რამბილე ქორე გალე: *მ. ხუძ., გვ. 40* - კართან რომ მივიდა, 'გადა'რაზული (კი) არის ვარკი.

რამბინიპ-ი (რამბინიკის) [რუს. რამბინი] ანუზაპი, ჰარაღი. იჯგურა რამბინიკი ქანანს შოთუნი ვარე: *ა. ყოფშ., გვ. 18* - იძის მსგავი ყაჩალი ქვეყანაზე არავინაა (არაფერი).

რამბ (რამბას) სახელი რამბუნს ზნისა - 'ჩარაზა; რაზიტი ჩამბამა. კარეფი დორაზით მანგარასია - კარები დაქეტტი (ჩარაზეთ) მებერადო.

რამუნს (წორამა ჩარაზა, წორამა ჩაურაზეს, წორამაშა(ნ) ჩარაზადა თურმე) *გრძმ. რაზაეს.* ურამუნს (წორამა დაუქეტა, წორამა დაუქეტაეს) *გრძმ. სახეზ. კე.* რამბუნს ზნისა-ურაზეს, უქეტაეს.

ირამუნ(ნ) (წორამა ჩარაზა, წორამაშა(ნ) ჩარაზულა) *გრძლუ. ენძ.* რამბუნს ზნისა - ირაზება.

არამუნ(ნ) (წორამა ჩაურაზა, წორამა ჩარაზეთი) *გრძლუ. ენძ.* ურამბუნს ზნისა-ურაზება.

ირამბ(ნ) (ირამა შესაძლებელი ვახდა 'ჩარაზეა, -) *გრძლუ. შესაძლ. ენძ.* რამბუნს ზნისა-შეიძლება 'ჩარაზოს.

არამბ(ნ) (არამა შედო 'ჩარაზა, - წორამა(ნ) შესაძლებია 'ჩარაზეა) *გრძლუ. შესაძლ. ენძ.* ურამბუნს ზნისა-შეიძლება 'ჩარაზოს.

ორამაშუნს (ორამაშა არაზენა, ურამაშაშა ურამბინებია, წორამაშაშა(ნ) არაზენებდა თურმე) *კუხ. რამბუნს* ზნისა-არაზენებს. *მარამაშა მძღვ. მოფშ.* 'ჩამრაველი, 'ჩამრაველი. *ორამაშა მძღვ. ენძ. მკ.* 'ჩარაზაზი.

წორამაშა მძღვ. ენძ. წარს. ჩარაზული. **წორამა მძღვ. ენძ. წარს.** 'ჩარაზაზი. **წორამაშა მძღვ. ენძ. წარს.** 'ჩარაზის საფასური. **ურამაშა მძღვ. უაყვ.** ჩაურაზეთი.

რამბ (კრანია) რამბ (?) ინი ვარე, რაკ ე ვააკოინასო - ის კი არა, რაკ არ ვინდო.

რამბ (რაკებას) კლემბა. ე ბოშიში ღალაქ... რაკებაშა მდარეფი: *ა. ყოფშ., გვ. 24* - ამ ბიჭის ქინება (სიმდიდრე) კლებზე ნაივო. *ჭორ. რაკება.*

რამბალ-ი (რაკეალ(რს)) 1. ტარტარი, ტატანი; ლაქალპი, ჰემლიმა. ემაფრთინი - ვაკრკალე, გუმფრთინი - ვრაკებალე: *ქს. I, გვ. 226* - რომ ვედე, ვიკაქანე, რომ ჩამოვედი - ვიტარტალე. 2. ანსკალი, ბაბანი. 6 ტანიში რაკეალი ტანს კანკალი. ჩხურქე გემოყითო დო ქუმოშყაფუ რაკეალი - სცივემ ამიყვანა (მავდო) დო დამანყებინა კანკალი.

რამბი-ი (რაკეტის) აქსპნი. უროში რაკეტე იწყილი კოე ქორეჩქელუნსგ: *კ. საბუშ., ქართ. ზეს., გვ. 85* - უროს ანყობილი კაკუნი ყურადღებას იქტეს (კაცს ვასმენინებს). უროში რაკეტე ჯიმაღური თემი გეგნობირუანს, გემორტევაში საბუთის წოხლე ქაწორირინანს - უროს კაკუნი მძური ისე გადავიბრებს, რომ გამარტევის საბუთს წინ დამატევენს.

რამბაშ-ი (რალაფის) შამბამა (*ტ. ყოფა*).

რამ-ი (რამის) *ბოჟან. რამი.* *ჭორ. კიტაიაშ მუქელე-რანბ-ი* (რანგის) რანბი, - თაფლისაშან დამგავდამუღი სისამუღი; *თაფლისაშ. იბ.* რაგვი წყარო; *გობრანგელი; სარანგი, სარან-ჯი. ჭორ. რაქ.* რანგი თაფლის ღვინო (*ტ. ბოჟ.*).

რანბალ-ი (რანგალ(რს)) იგივია, რაც რანგვალე, რანგალი, - რიშტა.

რანბალ-ი (რანგვალს) *იბ.* რანგვალ, რანგალი, - უქაქი, უქანი ლაპარაკი, - რიშტა.

რანბაშ-ი (რანგვაფის) ბრამბნი. ათე ონქუმი რანგვაფი ქე გემომილუ ვური - ამ აქენის ბრავუნმა შემანუსა (გამომტანა გული).

რანბაშ-ი (რანგვილ(რს)) სახელი რანგუნს ზნისა - დანბრალე, ბანადმურამუღი. ექიანობა ნწყვილი, ართი რანგვილი რე - იქაურობა დაქეუელი, ერთად (მთლიანად) დანგრეულია.

რანბაშ (რანგვას) სახელი რანგუნს ზნისა - დანბრამა, დამტევა, ბანადმურამა. მიკი-მიკი შოთუნე ველიტეს ირველი დორანგუნს - ირველე არაფერი არ დატოვებს ყველაფერი დანგრეის (გაანდგურებს). *გაძლ. დაქეტა (ტ. ყოფა).* რანგუნს (წორამა დანგრეთა, წორამა დაუნგრეთა, წორამაშა(ნ) დანგრედა თურმე) *გრძმ. ანგრეს, ანადგურებს.*

რალანი, რალანი მკვლელს კეთილი იგივეა, რაც რაღაცან, რაბან. რაღაცან ცხემურ რეცხვაში შური შესასვ ობარდენდი, ისე შე ეწოდებოდა? ა. კავ. გვ. 23 - რადან მუბლ-კარსკლავინის სული სხვას ებარა, იმას რა მოკლავდა? გამეთხუ ჩირსე, რაღაცან სიკოცხლეს ვეღუღენი: *ახს II, გვ. 24* - გამოთხოვა ცოლს, რადან გადარჩენას (სიციცხლეს) არ ელოდა.

რასაშა (რაცაფას) სახელი ურაცუანს ზმინსა - ნავა; მოხალეობა; დღადგობა; ნავალეა, მიპარება, ნაპირტინება (ხელსა). ღიუღიუქ ქო ურაცუნთ, თამაროქ ბესა გვეგორაცუ - განთიადმა რომ უნია, თამარმა ბესა გადადენა. გეუმიშუე ართობა, მეთიამა ღო მასუამა ქუ შურაცუე უკრისხე: *ბ. ზუბ., გვ. 68* - დაუმიზნა ერთხელ, ორჯერ და მესამეჯერ ნაელო (მეხი) ფეხზე ხელი. ფერი არღვილიშა ოკო მიღელე ღო ღობთხორე, სახოსი კოჩი ვა ურაცუანდასინი - ისეთ ადიგის უნდა ნაილო და დამარხო ახლო-მახლოს კაცი რომ არ ეკარებოდეს. მუჭო რე,

ურაცუანთი, მიკეე შა, მოჯგირალასინი: *ბ. ზუბ., გვ. 159* - როგორაა, ეპოტინებით, მიკვირს მე, მოკეთეობას. ირაცუანს (შიორასუა გაიკრა, მუხარასუა გაუკრავს (ხელი), შირიანსუაშა(ნ) გაიკრავდა ხელს თურმე) *გრძლ. იკრავს (ხელს)*. ურაცუანს (მუხარასუა ნაეპოტინა, მუხარასუა ნაპოტინებია) *გრძლ. სახე, ქე. ეპოტინება, აელტებს (ხელს)*.

შიორასუაური მიჭო. მოჭო მიმკარებელი, ნამპოტინებელი (ხელსა).

შიორასუაში მიჭო. ენებ. მე. მისკარებელი, ნანაპოტინებელი.

შინარასუი მიჭო. ენებ. წარს. მინაკარები, ნანაპოტინები.

შინარასუაში მიჭო. ენებ. წარს. მიკარების, ნაპოტინების საფასური. ის. გურაყაფა.

რასაშა-ი (რაცაფას) 1. უთამარლო სიარული, - ხეტიალი. 2. ხვადგობა, როხროყნი. 3.

ქანქალი, ცანცარი, ცანცახი (*ბ. კლანაყა*). რაცაფალს (რასაშა იყებდა, შასაშაუა უყებდია, ნორასაშა(ნ) ყებდობდა თურმე) *გრძლ. ყებდობს; გრძლ. ცანცარებს, ცახცახებს*.

რასაშა-ი (რაცაფას) მიჭო. ენებ. წარს. რაცუენს ზმინსა - 1. მარაქილი (საქონელი). ორინჯო ჭალემა რაცელი რე - საქონელი ჭალაში გარეკილა. ჩხუპში საჭირებამო რაცელი ქე იყუე ბრელი ცხენფეჭ - ომის (ჩხუბის) საჭიროებისათვის გარეკილ (გაგზავნილი) იქნა ბეერი ცხენები. 2. დამარსილი (*ბეე. თერმომეტრი*); შაპანტილი (ბამბა).

რასაშა (რაცაფას) სახელი რაცუნს ზმინსა - 1. ბაღინა, მარაქა (პირუტყვისა), ბაღინა. ოჭუმარეს ეოსური გიშ ქარაცუ: *ბ. ზუბ., გვ. 39* - დილას ეს ქალი გააგლო იქით. 2. დამარსილი, მარაქილი (ხილულისა). ართი კოჩი წიფურიში კაკალს ქო რაცუნს: *ბ. ზუბ., გვ. 148* - ერთი კაცი ნიღლის კაკალს ფერთხავს. კოცე ორო გაბიციზე, თუთი ნებისე რაცუნცენი - კაცის ყოველთვის გაეცენება, დათი კაკალს (ნიგოზს) რომ ფერთხავს. 3. პანტმა (ბამბის, მატყლის) ნაქალი (ცემით).

ბამბის დოფირიხანდით დო უკლო ღო ვრაცუნელი თ - ბამბას ჯეჩ ჩირიში გაუტარებდით და შენდევ დაჰენტავდით (წენელით).

რაცუნს (მორასუა მამოფერთა, მორასუა ჩამოუფერთხავს, მორასუა(ნ) ჩამოფერთხავდა თურმე) *გრძლ. გადენის (საქონელს); ჩამოფერთხავს (ხელს); გაუენტავს (ბამბას...)*. ურაცუნს (რასაშ გაუდენა, შასუ გაუდენია) *გრძლ. სახე, ქე. რაცუნს ზმინსა - 'გა'უდენის; 'ჩამო'უფერთხავს; 'გა'უენტავს*. ირაცუნს (ორასუა 'ჩამო'იფერთხა, რასაშ(ნ) 'ჩამო'ფერთხილა) *გრძლ. ენებ. რაცუნს ზმინსა - 'გა'იდენება; 'ჩამო'იფერთხება; 'გა'იენტება*.

ირაცუნს (ორასუა შესაძლებელი გახდა 'გა'დენა, -) *გრძლ. შესაძლ. ენებ. რაცუნს ზმინსა - შეიძლება 'გა'იდენოს; 'ჩამო'იფერთხოს; 'გა'იენტოს*.

არაცუნს (არასუა შეძლო 'გა'დენა, -, მორასუა(ნ) შესაძლებელი გადენა) *გრძლ. შესაძლ. ენებ. ურაცუნს ზმინსა - შეუძლია 'გა'დენოს; 'ჩამო'ფერთხოს; 'გა'უენტოს*.

ორაცაფუანს (ორასუა 'გა'დენია, შასაშაუა 'გა'უდენიებია, მორასუა(ნ) 'გა'უდენიებდა თურმე) *კავ. რაცუნს ზმინსა - 'გა'უდენიებს; 'ჩამო'უფერთხიებს; 'გა'უენტინებს*.

მარასუა მიჭო. მოჭო 'გა'დენი; 'ჩამო'მფერთხავი; 'და'მენტავი. ორასუა მიჭო. ენებ. მე. 'გა'სადენი; 'ჩამო'საფერთხი; 'და'საუენტო.

რასაშა მიჭო. ენებ. წარს. 'გა'დენილი; 'ჩამო'ფერთხილი; 'გა'უენტილი. ნარასა მიჭო. ენებ. წარს. 'გა'ნადენი; 'ჩამო'ნაფერთხი; 'გა'ნაუენტო.

ნარასუა მიჭო. ენებ. წარს. 'გა'დენის; 'ჩამო'ფერთხის; 'გა'უენტის საფასური. შასუ მიჭო. ენებ. წარს. 'გა'უდენილი; 'ჩამო'უფერთხავი; 'გა'უენტავი.

რამ-ი (რამის) რამი; ზღარაული ცხენი. რამის ჭყაუნდესუ ღო გორდიქ ხოლო კუჩი გაბირობილენუა - რამს ჭყაუნდენ და ბაყყამც (გომბეშომაც) ფეხი გაფიქიკო (გაუშვიარო). ართი რამი ᦄო ართი ფინი

ქაჩუქეს: ა. ცაბ., გვ. 15 – ერთი რამი და ერთი ფინია (ძალღი) აჩუქესო. ქვეგლოზოდ რა შის გ: *ქსს, II, გვ. 22* – დაჯდა რამზე.

რამშია (რამშიას) სიმღერის ერთ-ერთი სახეობა: „რამი ვო რირა“. ჭკომეს, შვეს, იბირეს დელია დო რა შიაია: აია, I, გვ. 19 – ქამეს, სვეს, იმღერეს დელია და რამია.

რამხა (რამხას) რამხსუნი. კენჭის თამაშის (კენჭაობის) დროს ერთი ქვა (კენჭი) მეორეს უნდა გაუარახუნდეს.

რამხალ-ი (რამხალს) ჩხრიპალი. წყარიში რამხალ იამაღუე: *ქსს, I, გვ. 315* – წყლის ჩხრიალი ეგებება.

რამხაში (რამხაფის) იგივეა, რაც რანჩაფი, – რამენის დროს გამომცემული ხმა, – რამხანი. თხას თომ დროს მაღენია ჭყეაღაუ, მუქამე ართიანც ქამი რამხაფის ქულუჭყანანიე: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 57* – თხას იმ დროს მოუვაო განყეება, როცა ერთმანეთს რქის რამხუნს (რქენას) დაუნყებენო.

რამწი (რამწის) იგივეა, რაც რანწკი, – მმკრიპი. რამწკას ზაზ. მწკრივად ბაღანმე რამწკას ქიეღეროთეს – ბეგმეტი მწკრივად დადგენე.

რამწუა (რამწუას) იგივეა, რაც რანწკუა, როწკუა, – დანწყობა; მმკრიპად დადგომბა. კიდალას ქიშიკორამწკის არძაბე – კედელთან ჩამწკრივდენე ყველა.

რახი (რახის) რახი; ცალწანაღი არაჲი. ონტკამი ფუნაფამი დროს პირველო გითურს რახი – არყის დულების დროს პირველად გამოვა რახი.

რახანი, რახანი, რახანს, რახანს *მაქვმ. კავშირი.* იგივეა, რაც რადგან, რადან, – რადგანაც. რახან არმოთაქითინი, ოკო ქოფთქუე ოთქუალი – რადგანაც ყველა აქ ხართ, უნდა ვთქვა სათქმელი. რახანს გური გემლაბილი, სკანთო ვარა მიხეჯარი: *ქსს, I, გვ. 105* – რადგან გული ამომართვი, შენთვის მიხიც მოიხმარე. რახანო სი ვარჯერსუნი, მა ქოკობირანქთო კოკე – რადგანაც შენ არ გგვარ, მე ვაჩვენებ იმ კაცს.

რახარუხი (რახარუხის) რახარუსი. გირინს ყუს ხორხუნდესია დო სო რენია, რახარუსი ორქიქინე: ა. ცაბ., გვ. 103 – ვირს ყურს ახერხავდენ და ეს რა რახარუხი ისმისო (სადააო, რახარუხი რომ ისმისო).

რახაში, რახაში (რახაფის, რახენის) რახსუნი. იხ. რესუა.

რახტი (რახტის) იგივეა, რაც ლახთი, – ლახტი (ა. ყოფი).

რაპატი (რაპათის) ხალწატი (ა. ყოფი).

რამი (რამის) რამი.

რამალწუა (რგალწუას) ხარშა (ა. ყოფი).

რამალუა (რგალუას) სახელი რგალუანს ზმნისა – 1. დგალაგვამბა, დარღუნამბა. სუმ ჩარიქის მესონენე, მარა მეთა არგალუე: *მასალ., გვ. 119* – სამ ჩარეცს (სილორმა) ხნავს, მაგრა არავერი უჩღუნადგება. 2. მოღმობა.

რამაშა, რამაშა (რგამაშას, რგამაშუას) სახელი რგამაშუნს, რგამაშულანს ზმნათა – ხარბად და ქართიანად შემამ (ძალღითი).

რამაშა (რგამაშას) იხ. რესუა.

რამაშა (რგამაშას) სახურავზე ოთხსავე კუთხეში სიგრძეზე ორორად დაწყობდენ დიდ ჭოკებს. ამას ეწოდება რგამაშა (*მასალეტი, ტ. I, გვ. 339*). ზღარ. ორგამე.

რამბა (რგებას) სახელი ორგუე (ნ), ორგუე (ნ) ზმნათა – რამბა, გამომდგომბა. ათაქ ოკო ასე რგებებავა: *მ. ხუბ., გვ. 166* – აქ უნდა ახლა ვარგებო. კოჩი ვე რგუედა, მუმად-სქეაღობა მუ მოღე რენია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 72* – კაცი თუ არ ვარგა, მამა-შელობა არარას პრეგესო (რის ზამისითა). ენა ქუნო რგებე ჩქინი ვაზითა: *მ. ხუბ., გვ. 2* – ეს ვარგებულა ჩვენ ძმადო. დუღიში ორგუენი, თინა მხევაშთი ხოლო ორგუენია – თავისთვის რომ ვარგა, ის სხვისთვისაც ივარგებო. ხე ვამო ორგუელას, კუჩხი ვამორგუელას, ხუნკო ვორდენი დებადებული: *მასალ., გვ. 28* – ხელი არ მივარგოდეს, ფეტი არ მივარგოდეს, ხეობად ვიყო დებადებული. ორგუე (ნ) (შელოდ ანმყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრღუე. ერბ.* ვარგა; ივარგებს. ორგუე (ნ) (*ყურ.* პრამა ერგება, პრამ არგო, რამაჲ (ნ) რგებია, წორამაჲ (ნ) ერგებოდა თურმე, – ნარგება) *გრღუე. ერბ.* რგებს, ერგება. ერგუე (ნ) (პრამ ერგო, რამაჲ (ნ) რგება) *გრღუე. ერბ.* ერგება, გამოადგება. არგინე (ნ), არგინე (ნ) (პრამი შეძლო რგებოდა, წორამაჲ (ნ) შესძლებია რგებოდა) *გრღუე. შესაძლ. ერბ.* ორგუე (ნ) ზმნისა – შეუძლია არგოს, ივარგოს. ორგებაჲუანს (ორამაჲუაუა ვარგებინა, პრამაჲუაუა უვარგებინება, წორამაჲუაუაჲ (ნ) ვარგებინება თურმე) *კაუხ.* ორგუე (ნ) ზმნისა – ვარგებინებს. მარამაჲუი *მიძლ. მიჲლ.* მარგებელი. ორამაჲუი *მიძლ. ერბ. გვ.* სასარგებლო, სარგო. რამაჲუი *მიძლ. ერბ. წარს.* ვარგებული; გამოიმდგარი. ნარამაჲუი *მიძლ. ერბ. წარს.* ნარგები. ნარამაჲუი *მიძლ. ერბ. წარს.* რგების საფასური. პრამაჲუი, პრამაჲუი *მიძლ. უარყ.* ურგები, ურგებელი. *ზღარ. ლა ზ.* მორგუნ შემფერის; ორგუე შეფერება (*კრიმოლ., გვ. 380*).

რამაპული (რგებული) *მიქ. ენებ. წარს.*
ორ გ უ (ნ) ზნისა - სასარამაპული,
ბაპისადაპოში, პარბისი. გასაკვირო მოქმე-
დეს, სხუელიშო რ გ ე ბ უ ლ ი რ ე: *ქ. საბუჲ,*
ქსს. გვ. 143 - გასაოცრად მოქმედებს, ორგა-
ნიზისათვის პარგებელია.

რამაპული (რგელს) იგივეა, რაც რ გ ი ლ ი ¹, -
'დარბაპული. *იხ. რგუაჲ.*

რამაპული (რგემის) ბაპი. ძალს გადაუგდებდენ
მყროს თავის ძელებს, აპას ეხებდენ „რგემს“
(დანიტერესებას) (*მასალები, ტ. V, გვ. 142*).

რამაპული (რგემილ(რს) მიქლ. ენებ. წარს.
რ გ ე მ უ ნ ს ზნისა - 'დარბაპული;
ბანაფული. იმა ცხენე ვა მავიშო, მუღდა
რ გ ე შ ი ლ ი ორდასენი: *მასა., გვ. 106* - იმას
ცხენი ვერ დაეწევა, რაც გინდა დაგემილი
(განწიანილი) იყოს.

რამაპუა, ბაპუა ('რ გ ე მ უ ა) სახელი რ გ ე მ უ ნ ს
ზნისა - ბაპუა, ბანაპოდა.

რამაპული (რგელს) მრბაპული რ გ ე ა ლ ი რ ე თ ე
ქუა: *მ. ხუბ., გვ. 83* - მრგალია ეს ქვა.
0 რგალი ჭკიდიშო მაგობალი მრგალი მჭადის
ხარდა მჭამელი. *გაგატ. გაუძიძარი. შორ. ლაზ.*
მორგალი მრგალი (*ნ. მარი*).

რამაპუაბ (რგელაებას) სახელი არ გ ე ა ლ ე ნ ს
ზნისა - 'დარბაპულიაბ.

არგელენს (დარბაპულ დამრგელა,
დარბაპულაშო დაუმრგელაბი, დარბაპულაშაშ)
დამრგელაბდა თურმე) *გრდბ* არგელაბს
ურგელენს (დარბაპულ დაუმრგელა,
დარბაპულაშო დაუმრგელაბი) *გრდბ. სასხე. ქვ.*
არ გ ე ა ლ ე ნ ს ზნისა - უმრგელაბს.
ირგელაბუენ (დარბაპულ დამრგელადა,
დარბაპულაშ (ნ) დამრგელაბულა) *გრდლუ. ენებ.*
არ გ ე ა ლ ე ნ ს ზნისა - მრგელაბდა.
აქრგელაბუენ (დარბაპულ დამრგელადა,
დარბაპულაშ (ნ) დამრგელაბი) *გრდლუ. ენებ.*
ურ გ ე ა ლ ე ნ ს ზნისა - უმრგელაბდა.
ირგელაბინ (ნ) (ირბაპულაშ შესაძლებელი გახდა
დამრგელაბა, -, -) *გრდლუ. შესაძლ. ენებ.*
არ გ ე ა ლ ე ნ ს ზნისა - შეიძლება
დამრგელაბდეს.

არგელაბინ (ნ) (არბაპულაშ შეძლო
დამრგელაბინა, -, დარბაპულაშაშ)
შესაძლებელია დამრგელაბინა) *გრდლუ. შესაძლ.*
ენებ. ურ გ ე ა ლ ე ნ ს ზნისა - შეუძლია
დამრგელაბოს.
ორგელაბუაჲანს (ირბაპულაშაშ
ამრგელაბინა, არბაპულაშაშაშ
უმრგელაბინაბი, დარბაპულაშაშ)
ამრგელაბინაბდა თურმე) *კაუზ.*
არ გ ე ა ლ ე ნ ს ზნისა - ამრგელაბინებს.
დარბაპულაშ მიქლ. მიქს. 'დარბაპულაბული.
ირბაპულაშ მიქლ. ენებ. გუ. 'დარბაპულაბული.

დარბაპულაშ მიქლ. ენებ. წარს.
დამრგელაბული.
დარბაპულაშ მიქლ. ენებ. წარს. 'დარბაპულაბი.
დარბაპულაშ მიქლ. ენებ. წარს. 'დარბაპულაბის
სასუესაბი.
ულარბაპულაშ მიქლ. უარყ. 'დარბაპულაბული.

რამაპული (რგიალ(რს) ბრიპული ჩაიში რე
ფაფრიკევი, გირგიალ გ, გირგიალ გ - ჩაის
არის ფაბრიკევი, გრიალბს, ხრიალბს.

რამაპული (რგიალს) მიქლ. ენებ. წარს. ო რ გ უ ა ნ ს
ზნისა - დარბაპული. *იხ. რგელი.*

რამაპული, რამაპული (რგელ(რს) ბრიპული; ციპი.
რ გ ი ლ ი გუთრი ფუჯი ორმე ქვეჲალაბა -
გრილი გულით ფური ორმე არ მიონეღლა.
რ გ ი ლ ი ჭკიდი ვამაპალუე: *ქსს, I, გვ. 172* -
ცივი მჭადი არ გამაპინა (მომეპიება).
რ გ ი ლ ი თ ბუენცია ლო ჩხუთია - ცივიც
მწვაესო და ცხელიცაო. 0 რგელი შური
სიგრილე.

რამაპულა (რგელაფას), რამაპულა (რგელაფას)
სახელი ო რ გ ი ლ უ ა ნ ს, რ გ ი ლ ე (ნ)
ზნისა - 'დარბაპულიაბ, ბაპინაბა. მინც
ანთება გეუოლგ, მინ იჲყანც რ გ ი ლ ა ფ ა ს :
ქ. საბუჲ, ქსსს, გვ. 21 - ზოგს ანთება
დაემართება, ზოგი იწყებს გაცივებას. ევერცხი
გ ა გ ა რ გ ე ლ უ ა თ : *მ. ხუბ., გვ. 156* -
ევერცხი არ გააცივით. 0 რგელაფა ქიანაში
დაქცევა, ქვეყნის განადგურება: თითალი
მახინჯი ცოფენა, ქიანანს
ნ ო რ გ ი ლ ა ფ უ ე ნ ა : *მ. იყოფ., გვ. 12* - ისეთი
ქურდები ყოფილან, ქვეყანას ანადგურებდენ
(აცივებდენ).

ორგელაფანს (ბარბაპულაშ გააგრილა,
ბარბაპულაშო გაუგრილება, ბარბაპულაშაშ)
გააგრილბდა თურმე) *გრდბ* აგრილბს.
ორგელაფანს (ბარბაპულაშ გაიგრილა,
ბარბაპულაშაშ გაუგრილება) *გრდბ. სათაე. ქვ.*
ო რ გ ი ლ უ ა ნ ს ზნისა - იგრილბს თავისას.
ურგელაფანს (ბარბაპულაშ გაუგრილა,
ბარბაპულაშო გაუგრილება) *გრდბ. სასხე. ქვ.*
ო რ გ ი ლ ე უ ა ნ ს ზნისა - უგრილბს.
რგელუ (ნ) (ბარბაპულაშ გაგრილა,
ბარბაპულაშო გაგრილბულა) *გრდლუ. ენებ.*
ო რ გ ი ლ უ ა ნ ს ზნისა - გრილბდა; ცივდება.
ურგელუ (ნ) (ბარბაპულაშ გაუგრილბა, ბარბაპულაშ
გაპგრილბა) *გრდლუ. ენებ.* ო რ გ ი ლ უ ა ნ ს
ზნისა - უგრილბდა, უცივდება.
ირგელუ (ნ) (ირბაპულაშ შესაძლებელი გახდა
გაგრილბა) *გრდლუ. შესაძლ. ენებ.*
ო რ გ ი ლ უ ა ნ ს ზნისა - შეიძლება გაგრილდეს
(გაგრილბა).
არგელი (ნ) (არბაპულაშ შეძლო 'გაგრილბინა,
-, ბარბაპულაშაშ) შესაძლებელია გაგრილბინა)
გრდლუ. შესაძლ. ენებ. უ რ გ ი ლ უ ა ნ ს ზნისა -

მუღლია 'გა'აგრილოს, 'გა'აცივოს.
ორგელაფუანს (ორამლაშუა 'გა'აგრილებინა, ურამლაშუაშუ 'გა'უგრილებინებია, მინროამლაშუაშუ(6) გააგრილებინებდა თურმე) *კაუზ. ორ გ ინ ე ლ უ ა ნ ს ზმნისა- აგრილებინებს, აცივებინებს.*
მარამლაშური მიძლ. მოქმ. 'გა'მგრილებელი, 'გა'მცივებელი.
მარამლაშური მიძლ. ენებ. წყ. 'გა'საგრილებელი, 'გა'საცივებელი.
ბრინჯაშური მიძლ. ენებ. წარს. გაგრილებული, გაცივებული.
ნარამლაშუი მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'ნაგრილები, 'გა'ნაცივები.
ნარამლაშური მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'გრილების, 'გა'ცივების საფასური.
შაპარამლაშუ მიძლ. უარყ. გაუგრილებელი, გაუცივებელი.
რამლაშური-ი (რგილაფირს) მიძლ. ენებ. წარს. ორ გ ი ლ უ ა ნ ს ზმნისა - 'გა'ბრინჯაშუმი, გაცივებულუი.
რამლი შური-ი (რგილი შურს) სიბრლიმ (გრილი სული). ოტუშარეს ცუნდი რენ დო ონჯას - რ გ ი ლ ი შ უ რ ი : *ქსს, I, გვ. 140* - დილით ცვარია და საღამოს სიგრილე (გრილი სული).
რამლე (რგილეს) იგიეა, რაც რ გ ი ლ ი ², - ბრინლი, ცივი. დიხაშუე სოგელანი, უკულე ჟირმას რ გ ი ლ ე წყარი ოკო ვინულუბით - ნიეთი მხალი რომ მოიხარშება, შმღვე ორჯერ ცივი წყალი უნდა გადავავლოთ.
რამმონება (რგიმონება) იხ. რეუმოლეა.
რამნი-ი (რგინს) იხ. რგინა, რგინაფა.
რამნა, რამნაშა (რგინა'ფა'-ს) სახელი ორ გ ინ ე უ ა ნ ს ზმნისა - ბორამნაშა, ქორნიალი. მუში დროში მულამაზე, შურსუ ვანოქეველი რ გ ინ ა : *შ. ბერ., გვ. 139* - თავისი დროის მოსვლამდე სულ არ სკოდნია გორვა. მარამონა ქემაღლოთონი, დიყანა ოტნახეში რ გ ინ ა ფ ა ს : *ქსს, I, გვ. 18* - მარამობა რომ მოანეს, დანეცენ სანახლის გორებს. ქაარწყვეტო ჯეგორი, სქან დო ჩემი შქას ქუას ვ ო რ გ ი ნ უ ა ნ ქ ე ნ ი ? - ხედავ კარგად, შენ და ჩემს შუა ქუას რომ ვეგორებ? ვეფერ თოლეშს უ რ გ ინ უ ა : *ქსს, I, გვ. 241* - ისეთ თვალებს აბრალებ (აგორებს).
ორგინუნანს (ორამნაუ აგორა, ურამნაუა უგორებია, ნორამნაუაშუ(6) აგორებდა თურმე) *გრძლ. აგორებს; აბრაილებს.*
ურგინუნანს (ურამნაუ უგორა, ურამნაუა უგორებია) *გრძლ. სახეს. ქც.* ო რ გ ინ ე უ ა ნ ს ზმნისა- უგორებს; უბრაილებს (თვალებს).
ორგინს (ორამნა იგორა, ურამნაუ უგორებია, ნორამნაუ(6) გორაობდა თურმე) *გრძლ. ენებ.* გორაობს.

ირგინუ(6) (ორამნა იგორა, რამნაუაშუ(6) გორებულა) *გრძლ. ენებ.* ო რ გ ინ ე უ ა ნ ს ზმნისა- გორებდა.
არგინუ(6) (არამნა 'გა'უგორდა, რამნაუ 'გა'შგორებია) *გრძლ. ენებ.* ო რ გ ინ ე უ ა ნ ს ზმნისა- უგორებდა.
ირგინე'ე(6) (ორამნა შესაძლებელი გახდა 'გა'გორება, -) *გრძლ. შესაძლ. ენებ.* ო რ გ ინ ე უ ა ნ ს ზმნისა- შეიძლება იგოროს (//გორება).
არგინე'ე(6) (არამნა შეძლო ეგორებინა, -) ნორამნაუ(6) შესაძლება გორება) *გრძლ. შესაძლ. ენებ.* უ რ გ ინ ე უ ა ნ ს ზმნისა- შეძლია აგოროს.
ორგინაფუანს (ორამნაუა აგორებინა, ურამნაუაუა უგორებინებია, ნორამნაუაშუ(6) აგორებინებდა თურმე) *კაუზ. ო რ გ ინ ე უ ა ნ ს ზმნისა- აგორებინებს.*
მარამნაშაშუ მიძლ. მოქმ. მგორებელი.
ორამნაშაშუ მიძლ. ენებ. წყ. საგორებელი.
რამნაშაშუ მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'გორებელი.
ნარამნაშუ მიძლ. ენებ. წარს. ნაგორები.
ნარამნაშური მიძლ. ენებ. წარს. გორების საფასური.
ურამნაშუ მიძლ. უარყ. უგორებელი. *შქრ. ლაზ. 2.*
რგ; რგინ; ორგინე გორება (*ნ. ბარ.*)
რამინჯაშ-ი (რგინჯაფის), ბრინჯაშ-ი (გრინჯაფის) იგიეა, რაც რ გ ინ ე უ ა , გ რ ი ნ ე უ ა , - სახელი რ გ ინ ე უ ა ნ ს ზმნისა - 1. გლეჯა; ხემა; 2. მაბარად ციმა რითიმა (მათარხით, ნელით...); 3. ბამბაშიტი დარტყმა. ქ ო რ გ ინ ე უ ა მართახი ცხენს - გლეჯა მათარხი ცხენს. ეფერი რ გ ინ ე უ კუიჯის, ქოლაშქე - ისეთი გლეჯა ყურის ძირში, ნააქცია. ქ ო რ გ ინ ე უ ლო ქ ო რ გ ინ ე უ ა მართახი - გლეჯა და გლეჯა მართახი.
რგინჯაშ (პორამინჯა გლეჯა, შაპარამინჯა უგლეჯა, პორამინჯაშუ(6) გლეჯდა თურმე) *გრძლ. ცემს, არტყამს მაგარად; გლეჯს.*
ირგინჯაშუ(6) (წორამინჯა იცემა მაგარად, წორამინჯაშუ(6) ცემულა) *გრძლ. ენებ.* რ გ ინ ე უ ა ნ ს ზმნისა- იცემება (მაგარად); გლეჯება.
ირგინჯაშე(6) (ორამინჯა შესაძლებელი გახდა გლეჯა, ცემა; -) *გრძლ. შესაძლ. ენებ.* რ გ ინ ე უ ა ნ ს ზმნისა- შეიძლება მაგარად ცემა; გლეჯა.
არგინჯაშე(6) (არამინჯა შეძლო დაერტყა, ეგლეჯა; -) პორამინჯაშუ(6) შესაძლებელია გლეჯა, ცემა) *გრძლ. შესაძლ. ენებ.* რ გ ინ ე უ ა ნ ს ზმნისა- შეუძლია მაგარად სცემოს (დაარტყას); დაგლეჯოს.
ორგინჯაფუანს (ორამინჯაუა აგლეჯინა, ურამინჯაუაუა უგლეჯინებია, ნორამინჯაუაშუ(6) აგლეჯინებდა თურმე) *კაუზ. რ გ ინ ე უ ა ნ ს*

ზნისა- ავლუევიებს, აცემინებს (მაგრად).
 მარინაჲლი მიჲ. მიჲ. მაგრად მცემელი,
 'გა'მრტყელი; 'და'მვლევი.
 მარინაჲლი მიჲ. ენებ. მე. მაგრად საცემი;
 'და'სავლევი.
 მარინაჲლი მიჲ. ენებ. წარს. მაგრად ნაცემი;
 დავლევილი.
 მარინაჲ მიჲ. ენებ. წარს. მაგრად ნაცემი;
 ნავლევი.
 მარინაჲლი მიჲ. ენებ. წარს. მაგრად ცემის;
 გლევის საფასური.
 'ურაზინაჲ მიჲ. უარყ. მაგრად უცემელი;
 დავლევილი.

რბაშა¹ (რგუალას) სახელი რ გ უ ლ ე ნ ს
 ზნისა - მ ლ (მ ბ). სუმი თუთას ქმბაღროვია
 თიმი რ გ უ ა ლ ა ვ ა : *ი. ვოჲუ, გვ. 34* - სამ
 თვის მადროვიო იმის გლოვაო. მა თოკო
 დ ი ი ბ რ გ უ ე ჩქიმი ქომონჯი: *ი. ვოჲუ, გვ. 103*
 - მე უნდა ვიგლოვო ჩემი ქმარი. *ქარნეჲ დლას*
 დ ი მ ი რ გ ი თ : *ქხს, I, გვ. 271* - ორმოც დლეს
 მიგლოვიო.
 რგულენს (*იყვ. ირბანს/რბაშანას იხაშაჲ*
 იგლოვებს, ირბანს იგლოვა, ურბანს უგლოვია,
 მორბანს(ნ) გლოვობდა თურმე) *გრდუე. საშ. - მიჲ.*
 გლოვობს.
 ირგუნს (ირბანს იგლოვა, ურბანს უგლოვია) *გრდმ.*
 იგლოვს, იგლოვებს.
 ირგუენ(ნ), ირგუნენ(ნ) // ირგინენ(ნ) (ირბანენ
 შესაძლებელი გახდა გლოვა, -, -) *გრდუე.*
შესაძლ. ენებ. რ გ უ ლ ე ნ ს ზნისა- შეიძლება,
 გლოვა.
 არგუენ(ნ), არგუნენ(ნ) // არგინენ(ნ) (არბანენ //
 არამინა შეძლო გლოვა, -, მორბანსაჲ(ნ)
 შესაძლებია გლოვა) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.*
 უ რ გ უ ნ ს ზნისა- შეუძლია იგლოვოს.
 ორგუაჲუჲანს (ორბანაჲჲ ავლოვებინა,
 ურბანაჲჲჲ უგლოვებინებია, მორბანაჲჲ(ნ)
 ავლოვებინებდა თურმე) *კაუზ. რ გ უ ლ ე ნ ს*
ზნისა- ავლოვებინებს.
 მარბაშლი, მარბაშალი, მარბაშ, მორბაშალი მიჲ.
 მიჲ. მგლოვიარე, ვინც გლოვობს.
 ორბაშლი, ორბაშლი მიჲ. ენებ. მე. საგლოვი.
 ომორბაშალი მიჲ. ენებ. მე. სამგლოვიარო.
 მარბაშაშალი მიჲ. ენებ. წარს. 'და'გლოვილი.
 ნარბაშ მიჲ. ენებ. წარს. ნავლოვი.
 ნარბაშლი მიჲ. ენებ. წარს. გლოვის საფასური.
 ურბაშა მიჲ. უარყ. უგლოვი, 'და'უგლოვილი;
 ვინც არ იგლოვებს.

რბაშა² (რგუალას) სახელი რ გ უ ე ნ ს,
 ო რ გ უ ა ნ ს ზნითა - 'და'რბაშა. ათენა თოკო
 ქიმინათი ართ მართა წოხოლაჲ თასუა ვარა
 რ გ უ ა ლ ა შ ი ვაჭყაჲამა: *კა ზაყ, 6.03. 1930, გვ.*
 2 - ეს უნდა გააკეთოთ ერთი კვირით ადრე
 თესვის ან რგვის დანყებამდე. რ გ უ ა ლ ა შ ი
 თოკო გენმებლათ წვიარე - 'და'რგაშამდე უნდა

შევიტანოთ ნაკელი.
 რგუნს (წორბანს დარგავს, წორბანს დარგო,
 წორბანაჲჲ დარგავს,
 წორბანაჲ(ნ) // წორბანაჲჲჲ(ნ) დარგავდა თურმე)
გრდმ. რგავს.
 ორგუნანს (წარბანს დარგო, წორბანაჲჲ
 დარგავს) *გრდმ. რგავს.*
 ირგუნანს (წორბანს დარგო, წორბანაჲჲ
 დარგავს) *გრდმ. სათაყ. ქვ. ო რ გ უ ა ნ ს ზნისა*
 - ირგავს თავისთვის.
 ურგუნანს (წარბანს დარგო, წორბანაჲჲ
 დარგავს) *გრდმ. სასხე. ქვ. ო რ გ უ ა ნ ს*
 ზნისა- ურგავს.
 ირგუნაჲჲჲ(ნ) (წორბანს დარგო,
 წორბანაჲჲჲ(ნ) დარგულა) *გრდუე. ენებ.*
 ო რ გ უ ა ნ ს ზნისა- ირგვეს.
 არგუნაჲჲჲ(ნ) (წარბანს დარგო, წორბანაჲჲჲ
 დარგულა) *გრდუე. ენებ. უ რ გ უ ა ნ ს ზნისა-*
 ერგვეს.
 ირგინენ(ნ) (ირბანს შესაძლებელი გახდა დარგვა,
 -, -) *გრდუე. შესაძლ. ენებ. ო რ გ უ ა ნ ს ზნისა-*
 შეიძლება დარგვა (დარგოს).
 არგინენ(ნ) (არბანს შეძლო დარგო, -,
 წორბანაჲ(ნ) // წორბანაჲჲ(ნ) შესაძლებია
 დარგო) *გრდუე. შესაძლ. ენებ. უ რ გ უ ა ნ ს*
 ზნისა- შეუძლია დარგოს.
 ორგუნაჲჲჲანს (ორბანაჲჲჲ არგვევინა,
 ურბანაჲჲჲჲჲ არგვევინებდა
 თურმე) *კაუზ. ო რ გ უ ა ნ ს ზნისა-*
 არგვევინებს.
 მარბაშლი, მარბაშალი, მარბაშა მიჲ. მიჲ.
 'და'მრგველი, ვინც რგავს.
 ორბაშალი, ორბაშაშალი მიჲ. ენებ. მე. სარგავი;
 რაც უნდა დარგოს.
 წორბაშალი მიჲ. ენებ. წარს. დარგული.
 ნარბაშლი, ნარბაშალი მიჲ. ენებ. წარს. ნარგავი,
 დანარგავი.
 ნარბაშლი, ნარბაშაშალი მიჲ. ენებ. წარს.
 'და'რგვის საფასური.
 ურბაშ, ურბაშაშა მიჲ. უარყ. 'და'ურგავი.
 იხ. ორგამე. შდრ. ლაზ. I. რგ; ვორგამ ვრგავ (ნ.
 მარბ).

რბაშა (რგუალას) იგივეა, რაც რ გ უ ა ლ ა ².
 რბაშაშლი (რგუალა/რს) მიჲ. ენებ. წარს.
 ო რ გ უ ა ნ ს ზნისა - 'და'რბაშლი.
 რბაშა (რგუალას) იგივეა, რაც რ გ უ ა ლ ა ¹
 რბაშაშლი (რგუალა/რს) მიჲ. ენებ. წარს.
 რ გ უ ლ ე ნ ს // ო რ გ უ ე ნ ს ზნისა -
 'გამწობლომინი. შდრ. გარგუებულნი.
 რბაშაშლი, რბაშაშალი (რგუალა/რს,
 რგუალა/რს) სახელი რ გ უ მ ი დ რ უ ნ ს
 ზნისა - სრამაშენი, ქანაშა. კობირევი
 ორგულე დო თხირი დოდგეარე // დოტკეარე,
 დ ო რ გ უ მ ი დ რ უ - კბილები უეარგოდა და

თხილი დატყვირა, ჩაახრამუნა.
 რეგუმოლუნს (ლორამოლუ ჩაახრამუნა,
 ლორამოლუ ჩაუხრამუნებია, ლორამოლუ(ნ)ე
 ჩაახრამუნებდა თურმე) გრდმ. მაგარ რასმე
 ხმაურით ქაშს, ახრამუნებს.
 ირგუმოლენ(ნ) (ირამოლუ შესაძლებელი გახდა
 ჩაახრამუნება, -, -) გრდუე. შესაძლ. ენებ.
 რ გ უ მ ი ლ ე უ ნ ს ზმნისა- შეიძლება ხრამუნით
 შეიტყამოს.

არგუმოლენ(ნ) (არამოლუ შეძლო
 ჩაახრამუნებინა, -, -) როდამოლუ(ნ)ე შესძლებია
 ჩაახრამუნება) გრდუე. შესაძლ. ენებ.
 უ რ გ უ მ ი ლ ე უ ნ ს ზმნისა- შეუძლია
 ჩაახრამუნოს.

ორგუმოლაფუანს (ორამოლუაჟუ ახრამუნებინა,
 ურამოლუაჟუაჟუ უხრამუნებინებია,
 ნორამოლუაჟუ(ნ)ე ახრამუნებინებდა თურმე)
 კუზ. რ გ უ მ ი ლ ე უ ნ ს ზმნისა-
 ახრამუნებინებს.

მარამოლარი მიძლ. მოქლ. 'ჩა'ზრამუნებელი.
 მარამოლარი მიძლ. ენებ. ზე. 'ჩა'სახრამუნებელი.
 მარამოლარი მიძლ. ენებ. წარს. 'ჩა'ზრამუნებელი.
 მარამოლარი მიძლ. ენებ. წარს. 'ჩა'ნახრამუნები.
 მარამოლარი მიძლ. ენებ. წარს. 'ჩა'ზრამუნების
 საფასური.

ურამოლუ მიძლ. უარყ. 'ჩა'ზრამუნებელი.
 რამოლუ(ნ)ი (რგუმოლარს) მიძლ. ენებ. წარს.
 რ გ უ მ ი ლ ე უ ნ ს ზმნისა- ჩასრამუნებავალი.

რეალუ (რდალას) სახელი რ დ ე უ ნ ს ზმნისა -
 'გა'ზრდა. პომენქ არდაქ ი რ დ ა ნ ი ა : n. ყოფ ზ.
 გვ. 117 - ბიჭები ყველა გაიზარდონო. მი რ დ ე უ
 დალასმს: *მ. ხუძ., გვ. 23* - გაიზარდა ძალიან.
 ლევანი მი რ დ ე ლ ე ნ დო ქუმოპუმიფაფუნი,
 აწი მა შუ მიჭირსია: *მ. ხუძ., გვ. 9* - ლევანი
 გაზრდილა და მომხრებია, აწი მე რა მიჭირსო!
 რდუნს (მირალუ გაზარდა, მირალუ გაუზრდია,
 მირალუ(ნ)ე გაზრდიდა თურმე) გრდმ. ზრდის.
 ირდუნს (მირალუ გაიზარდა, მირალუ გაუზრდია)
 გრდმ. სათაე. ქე. რ დ ე უ ნ ს ზმნისა- იზრდის
 თავისთვის.

ურდუნს (მურალუ გაუზარდა, მურალუ გაუზრდია)
 გრდმ. სასხე. ქე. რ დ ე უ ნ ს ზმნისა- უზრდის.
 ირდუ(ნ) (მირალუ გაიზარდა, მირალუ(ნ)
 გაზრდილა) გრდუე. ენებ. რ დ ე უ ნ ს ზმნისა-
 იზრდება.

არდუ(ნ) (მარალუ გაეზარდა, მარალუ გაზრდია)
 გრდუე. ენებ. უ რ დ ე უ ნ ს ზმნისა- ეზრდება.
 ირდენ(ნ) (ირალუ შესაძლებელი გახდა გაზრდა, -,
 -) გრდუე. შესაძლ. ენებ. რ დ ე უ ნ ს ზმნისა-
 შეიძლება გაზრდა (გაიზარდოს).

არდენ(ნ) (არალუ შეძლო გაეზარდა, -, -) როდალუ(ნ)
 შესაძლებია გაზრდა) ენებ. უ რ დ ე უ ნ ს ზმნისა-
 შეუძლია გაზარდოს.
 ირდ უ აჟუანს (ირალუაჟუაჟუ აზრდევინა,
 ურალუაჟუაჟუ უზრდევინებია, ნორალუაჟუ(ნ)

აზრდევინებდა თურმე) კუზ. რ დ ე უ ნ ს ზმნისა-
 აზრდევინებს.
 მარალუ(ნ)/მარალუ(ნ)/მარალუ(ნ)არალუ(ნ)/მარალუ(ნ)
 შო მიძლ. მოქლ. შხარდი, მოზარდი; ვინც ზრდის.
 მარალუ მიძლ. მოქლ. გამზრდელი.
 მარალუ მიძლ. ნათლია.
 ირალუ, ირალუ, ირალუ შო მიძლ. ენებ. ზე.
 გასაზრდელი.
 რალუ მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'ზრდელი.
 ნარალუ მიძლ. ენებ. წარს. ნაზარდი, 'გა'ზრდელი.
 ნარალუ მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'ზრდის საფასური.
 ურალუ მიძლ. უარყ. უზრდელი, გაუზრდელი.
 იხ. გო-რდუაჟა; მორდუაჟა. შდრ. ლაზ. რდ:
 ირდუ, იმორდუ ზრდა, გაზრდა (ნ. მარ).

რეზაბალ-ი (რეგაბალს) სახელი
 რ დ ე უ მ ა ღ ა ღ ა ნ ს ზმნისა - ლაჟამობა;
 ტარტალი, ტლიქინი. აბა, უჯინი, თე ოსურს,
 მუსრე თაქ გ ე რ დ ე გ ა ბ ა ღ ა ნ ს ? : *მ. ხუძ., გვ.
 348* - აბა, უყურე აქ ქალს, რასაა აქ
 ტლიქინებს? კუბურს ვლახებ დო ნინას
 უ რ დ ე გ ა ბ ა ღ ა ნ ს : *ქსს, I, გვ. 181* - კერაზე
 (კერასთან) ზის და ენას ატარტალებს.
 სინაფილი სკანი დიდა რე, მუჭო
 გ ე რ დ ე გ ა ბ ა ღ ა ნ ს უ ნ ი : *ქსს, I, გვ. 213* -
 მიხრწნილი შენი დედა, (ბევრს) რომ ტლიქინებ.
 რდგაბალანს (რეზაბალუ ილაყბა, იტლიქინა;
 ურდგაბალუ ილაყბა, უტლიქინა;
 მირდგაბალუ(ნ)ე ლაყბობა, ტლიქინებდა თურმე)
 გრდმ. ლაყბობს, ტლიქინებს, ყბედობს.
 იორდგაბალაფუანს (მირდგაბალუაჟუ ალაყბობინა,
 ურდგაბალაჟუაჟუ ალაყბობინებია,
 მირდგაბალაჟუაჟუ(ნ)ე ალაყბობინებდა თურმე)
 კუზ. რ დ ე გ ა ბ ა ღ ა ნ ს ზმნისა- ალაყბობინებს.
 რეზაბალ მიძლ. ვისაც ტლიქინი (ლაყბობა)
 სწევთა, ახასიათებს, - ენაგატლევილი.
 მირდგაბალუ მიძლ. აწყ. მოტლიქინე, მოლაყბე.
 ირდგაბალუ მიძლ. ენებ. ზე. სატლიქინო, სალაყბო.
 მირდგაბალუ(ნ) მიძლ. ენებ. წარს. გატლევილი.
 ნარდგაბალუ მიძლ. ენებ. წარს. ნატლიქინა,
 ნალაყბევი.
 ნარდგაბალუ(ნ) მიძლ. ენებ. წარს. ლაყბობის
 ტლიქინის საფასური.

რეზაბალუ (რეგაბაბალს) ვინსაც რდგაბალი
 (ლაჟამობა) სჩაჟვინი.

რეზაბ (რდებსა) სახელი ი რ დ ე უ ნ ს ზმნისა -
 აბდება (თავის). ლუს ი რ დ ე უ ნ ს , ათეს
 იჩიებუნი - თავს იგდებს, ამას რომ აბზობს.
 იდუდიში არდება თავის ადგება. გაღაჟ-
 უსატყვისმცემლობა; გადაჭარებება რამიმე ან
 ვინმესთან.

რდულუნს (იჯრ. შირუნს აიგდებს, შირალ აიგლო,
 ირალაჟ აუგდია, შირალუაჟუაჟუ(ნ) აიგდებდა
 თურმე) გრდუე. საშ. - მოქლ. იგდებს.

ორდენს (შირუა ავდო, პარაშუა აუტდია) გრდმ ივდებს. *იხ. არღება.*

რძლე-ი (რძლე/რს) იგივეა, რაც რ დ ი ლ ი, - ბაზრდლინი. ვა რ დ ე ლ ე და, სეუა - არ გაზრდილიყვ, შეილი.

რძლი/ლნი *იხ. ღვინა.*

რძლე-ი (რძლი/რს) *იხ. რძელი, - მიძე. ენებ. წარს.* რ დ უ ნ ს ზნისა - "ბაზრდლინი უწესოთ რ დ ი ლ ი სეუალეუი: ა. *საბუშ, ქართ. ზუა, გვ. 123* - უწესოდ გაზრდილი შეილები.

რძლი (რძოს) ღრი.

რძლი/ლნი/ლმ *იხ. რინა.* თენა დ უ ო სქანი რაგადღე: *ქსს, I, გვ. 140* - ეს იყო შენი ლაპარაკი. შუქოთ რაგადი ღვნი: *ქსს, II, გვ. 42* - როგორც ლაპარაკი იყო.

რძეპალა (რძეუალას) იგივეა, რაც რ დ ა ლ ა . ქუაყალათ რ დ უ ა ლ ა : *ქსს, I, გვ. 155* - ვცალოთ გაზრდა. ართო დორომწხირი ფიშფაში ტარი ჰამო ჰკერქკინით იყასანს რ დ უ ა ლ ა ს - მთლად დახუნძლოლი ფორიანი ტარო საამო ჭრიჭინით იწყებს ზრდას.

რძეპალა-ი (რძეპალა/რს) *იხ. რძეპალაი, - ტარტარაი, ლაეპალი.*

რძეპალა (რძეპალას) ვისაც რ დ ე ლ ა ბ ა ლ ი (ლაყობა) ახასითებს, - ენატარტარა, ენატლოკინა.

რძეპალა-ი (რძეპალა/რს) უშარსული, შარმეკოსალი.

-**რძე ნაწილაკი** ცმტათი უფრო; ოდნავ; უფრო. ქუაყალათ უფრო პატარა (*შორ. ქვეუე პატარა*); ბანბანურ უფრო მაღალი (*შორ. ვანვან მაღალი*); კეკეპურ უფრო (ცოტათი) მრგვალი (*შორ. კეკეპე მრგვალი*)... *შორ. ზე. ქართ. რე ცოტათი, მცირედ; მსგავსად, ნაირად (ი. აბულა, ლექსე).*

რძე (← ორე/წ/ლმ(ნ) (დისხილავი) ბრის. გორქუდას, ცოდა რ ე : *ქსს, I, გვ. 114* - იცოდე, ცოდეა არის. შუდა ვერსი რ ე თაურე მუცი-ღმდა?: *ი. ყოფშ., გვ. 1* - რამდენი ვერსი არის აქედან ზუგდობადე? სქანი სყოროფა მონკა რ ე ნ : *ქსს, I, გვ. 114* - შენი სყოროფი მძიმე არის. ჩე რ ე ნ დო კვერცხი ვარე - თეთრი არის და კვერცხი არაა. ჩქიმო ონჯლორე ლ ე : *ი. ყოფშ., გვ. 7* - ჩემთვის სერცხვილი არის. დროთ ფორინა ქარი ლ ე ქ, დროთ შვიდი, წყნარი ლ ე ქ : *ი. ყოფშ., გვ. 165* - ხან მფრინავი ქარი ხარ, ხან მშვიდი, წყნარი ხარ. *იხ. რინა (დაწერილები ტ. I, ტომედი XXXII, გვ. 116-120).*

რძეპა (რძეპას), **რძეპა** (რძეპას) სახელი ი რ ე ბ უ (ნ) ზნისა - 1. ბადარეპა; 2. მორეპა; ბრეპა. მი ო რ უ უ ვარდის? - ვინ ერევა ვარდს? ხანქ გ ე ლ ე რ უ უ, კისერი მიტას: *შ. ზუა, გვ. 16* - ხანი ვადარია, კისერი მიოტესა. ორუუნ (ფერმარეპა მორევეა, მარეპა

მორეა, მორეპა მორევი, მონორეპაპა(ნ) მორეოდა თურმე *გრდუე. ენებ. ერევა.* ირუებუნ (შირეპა აირევა, შირეპა აირია, პრეპა რ(ნ) არეულა) *გრდუე. ენებ.* ირევა. მონარეპაპაპა მიძე. *მოფ. მომრევი.* მარეპაპაპა მიძე. *ენებ. ზე. მოსარევი.* მონარეპაპა მიძე. *ენებ. წარს. მორეული.* მონარეპაპა მიძე. *ენებ. წარს. მონარევი.* მონარეპაპაპა მიძე. *ენებ. წარს. მორევის საფასური.*

შარეპაპა მიძე. უარე. მოურეველი.

რძეპა (რეგუას) სახელი რ ე გ უ ნ ს ზნისა - მამრად (გამეტაპიტი) ცაპა, რეპაპა, შაქაპა. რეგუნს (ლორეპა მამრად ცემა, ლორეპა მამრად უცემია, ლონორეპა(ნ) მამრად ცემდა თურმე) *გრდმ მამრად (გამეტებით) ცემს, - რეგავს, ვეგავს.*

რძეპა (რედას) საზომი (ზომის) ერთეულია. ართი რ ე ლ ა ზეთი ოკო მიბლათი: *ყაზაყ., 18.04.1931, გვ. 4* - ერთი რედა ზეთი უნდა მოვიტანოთ.

რძეპაპა-ი (რედეკულ/რს) იგივეა, რაც უ ა კ ე ა ი ა .

რძეპაპა (რედისკას) (*რუს. редиска ბოლქოქი*), *იხ. ჩე რედისკა თეთრი ბოლოკი, ჭითა რედისკა ნითელი ბოლოკი.*

რძეპა (რევეს) *იხ. არევა. შორ. რეპა.*

რძი, სძი, სძი (*შორ. ცხერისადმი შეძახილი.* მემხურე ქლოგინიშ თულო მითილუა დო დიჭუა: „რეი, ცეი, ცეია!“ - მეცხვარე ლოგინის ქვეშ შედერა და დაიწყო ძახილი: რეი, ცეი, ცეი!)

რძეპა (რეგეპას) *იხ. რეპა.*

რძეპა (რეკას) იგივეა, რაც რ ე ყ ე უ , რ ე ჭ ე , რ ე ჭ ე ე ი , - მდინარის ქვიანი და ქვიზანი ნაპირი, რიპა; პრინსი. რ ე კ ა მ ა მ ი ე ვილინი, თოლიშა სინთე ქომორთუ - რიყეზე რომ ამოვიდი, თვალში სინთე მოვიდა. გეჭკოფუ დიდი ქუა, ქიგამეშე რ ე კ ა ს დო თქე ქეგიოფუქსოლღ: *ა. ცაგ., გვ. 34* - აიღო დიდი ქუა, დაარტყა რიყეზე და იქ დააფუშენა.

რძეპა-ი (რეკილ/რს) *მიძე. ენებ. წარს.* რ ე კ ე უ ნ ს ზნისა - ღარეპიკლი.

რძეპა (რეკუას) სახელი რ ე კ ე უ ნ ს ზნისა - რეპაპა. ოსეგამეშა ეკიელი დო ვირქილექი რ ე კ ე უ ა ს ი : *ქსს, I, გვ. 151* - საყდარში ავედი და ვისმინ რეკეპას. კატორღათი მიმოქიქეხა რ ე კ ე უ მ ი მორქილღას: *შ. ზურ., გვ. 68* - კატორღად მიგვარია რეკვის მოსმენა. ჭუნგამო ტრეპას ვა რ ე კ ე უ ნ ა ნ ი ა - ყრუსთვის ორეჯერ არ რეკავენო. კლასის ქო რ ე კ ე უ ნ ა ნ ი ა : *ი. ყოფშ., გვ. 117* - კლასში რეკავენო. რეკუნს (ლორეპა დარევა, ლორეპა დაურეკავს,

“ყოწარმადი მიჭო. ენებ. წარს. ‘დაწნათები.
“ყოწარმამჟარი მიჭო. ენებ. წარს. ‘დაწნათების
საფასური.

პრამჟო, უწარმამჟო მიჭო. უარყ. ‘დაწნათებელი.
ჭოწ. ღაზ. ზმ: ოგმაჭოუ დანთება, ნაკიდება
ცეცხლისა (ბ. მარი).

რამბოლ-ი (რამბოლ/რს) მიჭო. ენებ. წარს.

ორმანს ზნისა - იგივეა, რაც
ერმამილი, - ‘ანთიმპული.

რამზა (რამზას) 1. ზაფრა; გოღმა, წყანა,
ნაღველი, სიმნარა. დათხიანი მორინათო
გოჭრქინელი ორე ერმაფა - დამორების
მოდგომით (მოსვლით) გაჩრდილა წყნა. თქენა
ყოროფა ირკოს ჭუნუსუ, გურომა მიაკათო
რმაფა - თქენი სიყვარული ყველას წეგს,
გულს ედება ზაფრა. თქენა ხოლოს მითი რენი,
გურამა მიაკათო რმაფა: *ქ. საბუშ., ვარს.
ზექ., გვ. 55* - თქენს ახლოს ვინც არის, გულს
ედება ზაფრა (ებართება გულის ზაფრა). 2.
მეშინება. ქემერთო თქენი, ირკოს
ერმაფუ ღო ქამატიო დიხსა: *ქს. II, გვ. 142* -
ეს რომ მივიდა, ყველას (ყოველ კაცს) შეეშინდა
და მინაზე დაცვივდა. *ჭოწ. რძაზა.*

რამზება (რამზებას) სახელი ერმაფებუ (ნ)
ზნისა - წყანა, გულინ ნანაშა;
ღანაღველიანება. ქიმერთო თქენი, ირკოს
ერმაფუ ღო ქამატიო დიხსა: *ბ. ზუბ., გვ. 162* -
რომ მივიდა ის, ყველას (ყველა კაცს) ეწყინა და
დაცვივდა მინაზე.
ერმაფებუ უ(ნ) (პრამაუ ეწყინა, რამაზაუ სწყინა,
წორამაუ(ნ) სწყინდა თურმე) *გოღუ. ენებ.*
ენყინება, ეზრაფება; შეეშინდება.

რამბა(რ) (რმებას) სახელი ურმუ(ნ) ზნისა -
‘ბა’ქლმება. დიოდღარო ურმუ გაჭირებას -
დღესდღეობით უძლებს გაჭირებას.
ურმუ(ნ) (ბაწარა გაუძლო, ბაწარამა გაუძლია,
ბაწარამაუ(ნ) გაუძლებდა თურმე) *გოღუ.
სახე. ქვ. უძლებს.*
გიორმინ(ნ) (ბიორმინა შესაძლებელი გახდა
გაძლება, -, -) *გოღუ. შესაძლ. ენებ. ურმუ(ნ)* (ნ)
ზნისა- შეიძლება გაძლება.
გაარმინ(ნ) (ბაარმინა შეძლო გაეძლო, -,
ბაარმინამაუ(ნ) შესაძლებია გაეძლო) *გოღუ.
შესაძლ. ენებ. ურმუ(ნ)* (ნ) ზნისა- შეეძლოა
გაუძლოს.

ორმებაფუანს (ბაარამაზაუა გააძლებინა,
ბაარამაზაუაუა გაუძლებინებია, ბაარამაზაუა(ნ)
გააძლებინებდა თურმე) *კუზ. ურმუ(ნ)* (ნ)
ზნისა- აძლებინებს.
‘ბა’ზარამაუა მიჭო. მოჭ. ‘გაძლებელი.
ბაარამაუა მიჭო. ენებ. ზყ. გააძლებელი.
‘ბა’რამაუა მიჭო. ენებ. წარს. ‘გაძლებული.
‘ბაწარამადი მიჭო. ენებ. წარს. ‘გაწაღლები.
‘ბაწარამამჟარი მიჭო. ენებ. წარს. ‘გაძლებების

საფასური.

“აწარამა მიჭო. უარყ. ‘გაუძლებელი.
რამბა(რ) // რამბა (რმ/მებას) // რმინა(რ/რმინა)
(რმ/მებას) // რმინა(რ/რმინა) (რმ/მბას), - *ფერ.*
მეჩამა მიცება, - სახლი არმევენს //
არმევენს // მმეჩანს ზნათა - მიცემა,
ქლმეა. ასე მე არმე სი სიგყვას: *ბ. ზუბ., გვ.
18* - ახლა მე გაძლეე შენ სიგყვას. იარაღის ჩქე
ერმევენს თე: *ქს. I, გვ. 276* - იარაღს ჩვენ
არ ვიძლეით. არმევენს მანათის: *ქს. I,
გვ. 230* - აძლედნენ მანეთს ძუბუს გარმე,
გოლუაფორო: *ქ. საბუშ., ქს. II, გვ. 112* - ძუბუს
განოვებ (გაძლეე), შემოგყულე! ის ვაფაფუ-
ნუქე... დღამ-დღეღამე ქემარმევენდას
ქესამი ეფემა ოქროსენი: *ქ. საბუშ., ქს. II, გვ. 132*
- მას არ გაეყვებო... ყოველდღე რომ
მადღევებს სასეე ქისა ოქროს!
არმენს/არმენს (*ფერ.* მარამ მისცემს,
არამ/არამა აძლია, // მამ მისცა;
არამ/არამ/არამ/არამა უძლებია // მამამა მიუცია;
არამ/არამა(ნ) // არამ/არამა(ნ) აძლებდა თურმე
// მინარამა(ნ) მისცემდა თურმე) *გოღმ* აძლებს
ორმ/მენს (შხოლოდ ანწყოს წრის მწკრივებში)
გოღუ. ენებ. არმ/მ/ქენს ზნისა- იძლევა.
ორმ/მებუ(ნ) (შხოლოდ ანწყოს წრის
მწკრივებში) *გოღუ. ენებ. არმ/მ/ქენს ზნისა -
იძლევა.*
ურმ/მებუ(ნ) (არამ მიეცა, რამ/არამა
მისცემია) *გოღუ. ენებ. არმ/მ/ქენს ზნისა-
იძლევა.*
ორმ/მებაფუანს (ორამ/არამაუა აძლებინა,
// ბორამაუა მიაცებინა; არამ/არამაუაუა
უძლეინებია // მამამაუაუა მიუცებინებია;
არამ/არამაუა(ნ) აძლებინებდა თურმე //
ბინარამაუა(ნ) მიაცებინებდა თურმე) *კუზ.*
არმ/მენს, მმეჩანს ზნათა- აძლებინებს,
მიაცებინებს.
ბარამ/არამაუა მიჭო. მოჭ. მიძლები.
ორამ/არამაუა მიჭო. ენებ. ზყ. მისაცემი.
რამ/არამაუა მიჭო. ენებ. წარს. მიცემული.
ნარამ/არამაუა მიჭო. ენებ. წარს. მინაცემი.
ნარამ/არამამჟარი მიჭო. ენებ. წარს. მიცემის
საფასური.
იხ. მეჩამა/მეჩამა. ჭოწ. მეჩამა.

რმინ-ი (რმენს) ბარი, ღაბლ/მინ, პაპა (აღვილი).
თოლიე ჟინა ვა მომისა, ეამბაზორა რმენ
ღო გეაღა: *ბ. ზუბ., გვ. 320* - თვალთა ხედვა არ
მომისაო, არ მომპორო ვაქე და მთა. ტყა ოღა,
ვე ოღა, რმენი ოღა: *ი. ყოფი., გვ. 23* - ტყე
იარა, ველი იარა, დაბლობი იარა. თოლიე
მერტვა გინილობით სუქი, ლაყაღო
რმენი: *ქ. საბუშ., ქს. II, გვ. 113* - თვალის
დახამებებაში გადავიარეთ სერი, გორაკი და
ვაქე-მა ეფური ბოში მოყო, -- გეაღას
რმენო ომქეანდას: *ბ. ზუბ., გვ. 32* - მე ისეთი

ბიჭი მინდა, ... მთას ვაქედ აქცევდეს. *შღო. ლაზ. ზენი დაბლობი (ბ. ბარს). იხ. გიარბენა.*

რამენილი (რამენილ/რს) *მიჭ. ვებ. წარს.*
რ მ ე ნ უ ნ ს ზნისა - ტპანანი
ბასნორკაპული; დატპანნილი. გვალა
რ მ ე ნ ი ლ რეგეს ორსქინანცი მოსაპულას -
მთა დატკენილ რიგეს ექადნება მოსაპობას.

რამენა/რამენა (რმ'ენუას) სახელი
რ მ ე ნ უ ნ ს // რ მ გ ე ნ უ ნ ს ზნისა - ტპანა;
ტპანანი ბასნორკაბა; ზარბანა. ქიმილუ
ქანა დისა და რ მ ე ნ უ ნ ს - მოიტანა ბევრი
(ქვეყანა) მინა და ტკენის (ასნორებეს), ზერგზის.
რმენუნს (წოჩანა დატკენა, წოჩანა
დაუტკენია, წოჩანა დატკენიდა თურმე)
გრძ. ტკენის, ასნორებს.

რმენუნს (წოჩანა დატკენა, წოჩანა
დაუტკენია) *გრძ. სათა. ქე. რ მ ე ნ უ ნ ს*
ზნისა - ისნორებს, იტკენის ადგილს თავისას.
ურმენუნს (წოჩანა დაუტკენა, წოჩანა
დაუტკენია) *გრძ. სახე. ქე. რ მ ე ნ უ ნ ს*
ზნისა - უტკენის, უსნორებს.

რმენუნე (წოჩანა დატკენა, წოჩანა
დატკენილა) *გრძ. ვებ. რ მ ე ნ უ ნ ს* ზნისა -
იტკენება, სნორდება.

არმენუნე (წოჩანა დატკენა, წოჩანა
დატკენილა) *გრძ. ვებ. უ რ მ ე ნ უ ნ ს* ზნისა -
იტკენება, უსნორდება.

ორმენე (ორმენა შესაძლებელი გახდა
'და'ტკენა, -, -) *გრძ. შესაძლ. ვებ.*
რ მ ე ნ უ ნ ს ზნისა - შეიძლება 'და'იტკენოს.
არმენე (არმენა შეიძლება ტკენა, -, წოჩანა
შესაძლებელია 'და'ტკენა) *გრძ. შესაძლ. ვებ.*

ურ მ ე ნ უ ნ ს ზნისა - შეუძლია 'და'იტკენოს,
'გა'ასნოროს.

ორმენაფუნის (ორმენაფა ატკენინა,
ორმენაფა უტკენინებია, წოჩანაფა)
ატკენინებდა თურმე) *კაუზ. რ მ ე ნ უ ნ ს*
ზნისა - ატკენინებს, ასნორებინებს (ადგილს).
მარმენა *მიჭ. მოქ. მტკენელი, მზერგელი,*
'გა'სნორებელი ადგილას.

ორმენა *მიჭ. ვებ. მკ. სატკენი.*
რამენა *მიჭ. ვებ. წარს.* 'და'ტკენილი.
წოჩანა *მიჭ. ვებ. წარს.* ნატკენი.
წოჩანაპრი *მიჭ. ვებ. წარს.* ტკენის საფასური.
წოჩანა *მიჭ. უაყ.* 'და'უტკენი. *შღო.*
რმენია; ზენია.

რამონა (რამონას) პრცალი პელი (პაპი).

რამენი (რამენს) იგივეა, რაც რ მ ე ნ ი .

რამენა (რამენას) იგივეა, რაც რ მ ა მ ა , - ნთიპა,
მზება. სქანა ცოროფა თე რქიმ გურსუ
აღღაზნორი ნ ო რ მ გ ე ვ - შენი სიყვარული ამ
ჩემს გულში აღ-ცეცხლად ნთებულა.

რამენა (რამენას) იგივეა, რაც რ მ ე ნ უ ა , - 1.
ტპანა; 2. ზპინვა.

რამია (რამიას) სახელი რ მ ე ი ა ნ ს ზნისა -
ზაშული.

რამიანს (რამია იზმულა, უამია უზმულა,
ნოშია) ზმულა თურმე) *გრძ. საშ. - მოქ.*
ზმულა.

რამინი (რამინს) იხ. ზენი.

რამინა (რამინას) იხ. ზენი.

რამი/რამია (რამიას) იგივეა, რაც რ მ / მ ე ბ ა , -
მიცემა. ცირას ლუჯყეს რ მ ი
ოჯკამაჟი რამი: *ა. ყოშ. გვ. 106* - ცირას
დაუნეს საქმელების მიცემა.

რამილ-ი (რამილ/რს) ზრიალი, ზანზარი. თე
ამე ქეჯეუნი, გაა რ მ ი ა ლ ე ტ ა ნ ს - ეს
ამბიო რომ გაიო, ტანში გააზროლა.
არმოალენს (ბარამილენს გააზროლებს,
ბარამილენს გააზროლა, ბარამილენს)
გაუზროლებია, ბარამილენს
გააზროლებდა) *გრძ. აზროლებს, აზანზარებს.*

რამილ-ი (რამილ/რს) იგივეა, რაც რ მ ი ა ლ ი , -
ამანათი, პი, მამალი (*ა. ყოშ. პ. ჭარ.*).

რამილმა (რამილმას) იგივეა, რაც რ მ ი ა ლ ი ,
- მამალი ბასლმა.

რამიბა (რამიბას) იგივეა, რაც რ მ ე ბ ა // რ მ ე ბ ა ,
- მიცემა, ძღვეა. ართის ცვილ, მთიორას
აბადე, მუ გ ე რ მ ი ე ბ ე სარგებელი?: *ქ.*
საბუბ. ქას, გვ. 35 - ერთს ჰკლავ, მეორეს აჩენ
(შეადგენ), რა გეძლევა სარგებელი?

რამილ-ი (რამილ/რს) ძლიერი. წიმა გიორგიში
რ მ ი ე ლ ი ხაგი: *საყა. 10.01.1931, გვ. 3* -
წინდა გიორგის ძლიერი ხატი.

რამიბა/რამიბა (რამიბობას) იგივეა, რაც რ მ ე ბ ა ,
რ მ ი ე ბ ა , - მიცემა. ჭითა უშქური
მარამიის - წითელი ვაშლი მამლი.

რამინა, **რამინა** (რამინას, რამინას) სახელი
რ მ ი ნ უ ნ ს ზნისა - ბრინვა, ბრინვინა.
რ მ ი ნ უ ნ ს ნაშოს ბორბოლიანი - ბზნავს
ობობას ქსელი. გ ი რ მ ი ნ უ ნ დ ე თოლფეო
მურიცხიჯალი - გიბრინინავდა თვალები
ვარსკლავითი.

რამინუნს (რამინა იბრინა, რამინა უბრინინავს,
წოჩანა) ბრინინავდა თურმე) *გრძ. საშ. - მოქ.*
ბრინინავს.

ურამინუნს (ურამინა უბრინინა, ურამინა
უბრინინავს) *გრძ. უბრინინავს.*
ორამინაფუნის (ორამინაფა აბრინინებია,
ურამინაფა უბრინინებინებია, წოჩანაფა)
აბრინინებინებდა თურმე) *კაუზ. რ მ ი ნ უ ნ ს*
ზნისა - აბრინინებინებს.
მარამინა *მიჭ. მოქ.* მბრინინა.

რამილ-ი (რამილ/რს) ბამიბობა ხმინა.
შღო. რამილი.

რძიპილ-ი/რძიპილ-ი/რძიპილ-ი (რ'ზილილ/რს) ბოტან.
ჰამპრცხნილა. იხ. ზილილი, ნძილილი, ძილილი;
ხერაჯი (ა. მავ).

რმა¹ (რთას) ბრუნი, ბრუნი. ურემი დღამე
სუმი რთას აქეთენს - ურემი დღემი სამ
ბრუნს აქეთებს.

რმა², რმა³ იხ. გერთა, გერთათა.

რმა⁴ იხ. ვილა-რთა; ვილა-რთა ბორჯი.

რმა⁵, რმა⁶ იხ. ვინო-რთა, ვინო-რთათა.

რმა⁷, რმინა, რმინა² იხ. დო-რთა, დო-რთინა,
დო-რთინათა.

რმა⁸, რმინა, რმინა³ იხ. ეკო-რთა, ეკო-რთინა,
ეკო-რთინათა.

რმა⁹, რმინა, რმინა⁴ იხ. მიკო-რთა, მიკო-
რთინა, მიკო-რთინათა.

რმა¹⁰, რმინი, რმინა⁵ იხ. მინო-რთა, მინო-
რთინათა.

რმა¹¹ (რთალას) სახელი რთუნს ზნისა -
იგივეა, რაც რთუნა², - ბაჟოშა.

რმა¹² (რთალას) სახელი ირთუ⁽⁵⁾ ზნისა
- ლაბრუნება. შოა. რთათა.

რმა¹³-ი (რთამს) ძრთამი. ჭირი რთამით ოკო
ჩერეხინუე: ა. ცან, გვ. 129 - ჭირი ქრთამით
უნდა მოიძორო.

რმა¹⁴ (რთაფას), რმა¹⁵ (რთალას) სახელი
ართუ⁽⁶⁾ ზნისა - 1. ბაღდაძეა
(ვადადმყოფის). გრიპიქ მეთობელიმე
ქართუ დო დახე დოჯიკლე - გრიპი
მეზობლისგან ვადადმო და კინაღამ მოკლა.
შხვაში ჭირი მე ქემართ: ა. საბუშ, ქახს, გვ.
135 - სხვისი ჭირი მე ვადადმო. 2. ბახუნება,
ფარის ლაპარება (მატერის).

ართუ⁽⁶⁾ (მაართა ვადადმო, მართათა
ვადადლება, მონართათქ(6) ვადადლებოდა
თურმე) გრდუე. ენებ. ვადადლება.
ირთუ⁽⁶⁾ (მიართა გახუნდა, მართათქ(6)
ვახუნებულა) გრდუე. ენებ. რთუნს ზნისა-
ხუნდება; ბრუნდება.
მართათა მძო. მოქმ. ვადადლები; დაბრუნებელი.
მართათა მძო. მოქმ. ვადადლები; ვახუნებელი
(რაც შეიძლება ვახუნდეს).

ორმათა მძო. ენებ. მქ. ვადადადები.
რმა¹⁶ მძო. ენებ. წარს. ვადადებული.
ნართათა მძო. ენებ. წარს. ვადადადები.
ნართათათა მძო. ენებ. წარს. ვადადების
საფასურო.

3. არა ფუტპარისა (ფ. ფოთა).

რმა¹⁷ (რთაფას), რმა¹⁸ (რთალას) სახელი
ურთანს ზნისა - 1. ბრუნება, ტრიალი; 2.
მოძებება, შიქებება (შხისა). ართ ვანიმე
ჩიჩიხისა მე ურთუნ¹ ანდი - ერთი შხრიდან
ჩიჩიხს მე ვატრიალებდი. გიბჯინინი, ჩქინ
ხეამარდი იმა-ამო ქითრანც: ა. საბუშ,

ქახს, გვ. 118 - რომ ვაგიხედე, ჩენი ხომალდი
აქეთიქით (ქი) ტრიალებს. მითი თაქი
ქივებენი, არბა ფერე ქითრანც: ა. საბუშ,
ქახს, გვ. 118 - ვინც აქ ზის, ყველას ფერი
ეცვლება. 0 რთათა თოლამო თვალის აქცევა,
ვადადტრიალება: თოლს ვა მითრანს მა
ბრული გრომი: ქახს, I, გვ. 131 - თვალს ვერ
მომიქცევის მე ბვერი გრომი. 0 რთათა ნინამი
ენს ტრიალი - ლაყობა: პო, მუ ზუდუერი რე,
მუჭო ურთუნანს ნინას - პო, რა
უბედურია, როგორ ატრიალებს ენას. 0 რთათა
ოქომიმი ზურგის შექცევა. შერუნება: ართო
ხონა, ართო თასით დო თინუეს ოქომი
ვართე: ქახს, I, გვ. 325 - ერთად ჰხნათ,
ერთად სოესით და იმათ ზურგი არ შევაქციო.
0 რთათა ხუეკიმი შხრის აქცევა; დახნევა.
ვართუ ხუქქ დო სოლეთონი
ვეიშაყთონი: მ. ხუბ, გვ. 70 - დაიხნა (აქცეა
შხარი) და ვერსაითენ ვერ გააკელია (გზა).
ურთუნანს (პრამო უტრიალი, პრამათა
უტრიალება, მონართათქ(6) ატრიალებდა
თურმე) გრდმ. აბრუნება, ატრიალება,
ირთათუ⁽⁶⁾ (წირითა დო, წირითა დო,
წირითა დო) (ვატრიალებულა) გრდუე. ენებ.
ურთუნანს ზნისა - ტრიალებდა,
ართათუ⁽⁶⁾ (წირითა დო) ვატრიალებდა,
წირითა დო (ვატრიალებული) გრდუე. ენებ.
ურთუნანს ზნისა - უტრიალებდა.
ირთენ(6) (ორმათა შესაძლებელი ვახდა
'დატრიალება, -, -) გრდუე. შესაძლ. ენებ.
ურთუნანს ზნისა - შეიძლება 'დატრიალება.
ართენ(6) (არმათა შეძლო ეტრიალებინა, -,
წირითათქ(6) შესაძლებია დაეტრიალებინა) გრდუე.
შესაძლ. ენებ. ურთუნანს ზნისა - შეუძლია
'დაატრიალოს.
ორთათუ⁽⁶⁾ (ორმათა ატრიალებინა,
პრამათა უტრიალებინება, მონართათქ(6)
ატრიალებინება თურმე) კაუხ. ურთუნანს
ზნისა - ატრიალებინებს.
მართათათა, მართათა მძო. მოქმ.
'და'მატრიალებელი; რაც ბრუნავს, - მბრუნავი;
მოქცი.

ორმითი (რთივლ/რს) მძო. ენებ. წარს. რთუნს
ზნისა - ბაღდაძე. რთვილი ქალაქი

რე: *ი. იოშ.*, გვ. 123 – გადახურული ქალაქია. ნაბადით ვარე რთვილი ქუჩანაგა: *თ. სახო.*, გვ. 254 – ნაბდით არაა დახურული ქვეყანაო. ვარა მუს ლოლა რთვილი ს: *ი. იოშ.*, გვ. 161 – ან რა უნამ დახურულს.

რძილი-0 (რძილი/რს) *მიძე. ენებ. წარს.* რთუნს ზმნისა – გაყოფილი.

რძილი (რძილობას) გაყოფა მუჭოთ მითიშეეს ამბურაშან, თემი იყიოდ რთილობა: *მ ხუბ.*, გვ. 117 – როგორც შევიდოდნენ ბოსელში (ბელელში), ისე იქნებოდა გაყოფა. მისით გაგომორებუნა... თითოკალლო რთილობა: *ქხს.*, 1, გვ. 214 – ვისაც გამოგიცდიათ... ცალ-ცალკე გაყოფა.

რძინა, **რძინაშ** (რძინას, რძინაშას) იგივეა, რაც რთაღა², რთაფა – სახელო ართუე(ნ), ორთინუანს ზმნათა – 'გომარუნება', 'გომარინაღება'; 'გომარუნება'. ათენა ხვადულუო, კოხო გინართინუელო – ეს ხვადებოდა, კაცად ბეკია და ართუე მუში ხუდეს – უბრუნდება თავის სახლს. გინიფჭო, ორთინუე: *აა.*, 1, გვ. 20 – ივაჭრა, აბრუნა (ფული).

ორთინუანს (შარინაშა დაბრუნა, შარინაშაშა დაბრუნებია, შარინაშაშა(ნ) დაბრუნებდა თურმე) *გრძმ.* აბრუნებს, ატრიალებს, აქცევს. ორთინუანს (შარინაშა დაბრუნა, შარინაშაშა დაბრუნებია) *გრძმ. სათა. ქე.* ორთინუანს ზმნისა – იბრუნებს.

ურთინუანს (შარინაშა დაბრუნა, შარინაშაშა დაბრუნებია) *გრძმ. სასხე. ქე.* ორთინუანს ზმნისა – უბრუნებს. ორთინუაფუ(ნ) (-, -, შარინაშაშა(ნ) დაბრუნებულა) *გრძმ. ენებ.* ორთინუანს ზმნისა – ბრუნდება.

ართინუაფუ(ნ) (-, -, შარინაშაშა/შარინაშა დაბრუნებია) *გრძმ. ენებ.* ორთინუანს ზმნისა – უბრუნდება. ორთინუაფუ(ნ) (შარინაშა დაბრუნა, შარინაშა(ნ) დაბრუნებულა, შარინაშა(ნ) დაბრუნებობოდა თურმე) *გრძმ. ენებ.* ბრუნდება.

ართინუ(ნ) (შარინა დაბრუნა, შარინა დაბრუნებია) *გრძმ. ენებ.* უბრუნდება. ორთინ(ნ) (შარინაშა შესაძლებელი გახდა დაბრუნება, -, -) *გრძმ. შესაძლ. ენებ.* ორთინუანს ზმნისა – შეიძლება დაბრუნდეს (დაბრუნება).

ართინ(ნ) (შარინაშა შეძლო დაბრუნებულებიყო, -, შარინაშაშა(ნ) შესაძლებია დაბრუნებია) *გრძმ. შესაძლ. ენებ.* ორთინუანს ზმნისა – შეუძლია დაბრუნოს. ორთინაფუანს (ორთინაშაშა აბრუნებინა, შარინაშაშაშა უბრუნებინებია, შარინაშაშა(ნ) აბრუნებინებდა თურმე) *კაუ.* ორთინუანს

ზმნისა – აბრუნებინებს. შარინაშაშა(ნ), შარინაშაშა მიძე. მიძე. 'და' მბრუნებელი. ორთინაშაშა(ნ), ორთინაშაშა მიძე. ენებ. მიძე. 'და' საბრუნებელი. შარინაშაშა(ნ), შარინაშაშა მიძე. ენებ. წარს. 'და' ბრუნებელი. შარინაშაშა(ნ), შარინაშაშა მიძე. ენებ. წარს. 'და' ნაბრუნები. შარინაშაშა(ნ), შარინაშაშა(ნ) მიძე. ენებ. წარს. 'და' ბრუნების საფასური. შარინაშაშა(ნ), შარინაშაშა მიძე. უარე. 'და' უბრუნებელი. *იხ.* ღორთინა, ღორთინაფა.

რძილუა (რძილუას) სახელი რთიფუნს ზმნისა – ჩარტყმა (დანის, ხანჯლის...), ხამი ქაართიფაფუე – დანა ჩაართყა. შლო. რჩიფუა.

რძილუ-0 (რძილუს) *ბოქან.* ბალახია ერთგვარი, დამამშვიდებელი (*კ. საბუშა*). ბრძენ ჭკუაშ მენდული სიყვარუმი რთომი რე: *ბასალ.*, გვ. 31 – ბრძენი ჭკუნის პატრონი სინყვარისა რთომი ხარ. *იხ.* მერთომება.

რძი: *იხ.* ალა-ართუ; ეიორთუ/ ეიორთაფუ; მიკა-ართუ; მიზა-ართუ...

რძიშაღა¹ (რთუაღას) *იხ.* რთაღა².

რძიშაღა² (რთუაღას) სახელი რთუნს ზმნისა – 1. გაყოფა. ქალიშვიკის ფარაშ რთუაღა: *მ ხუბ.*, გვ. 226 – დანიეს ფულის გაყოფა. ირკოხი ართინას გუართუთუე, უტურაფულო გურგყოფილი – ყველა ერთმანეთს გამოეყოფით, უსწავლეო და სწავლეო. გომორთი სიზინდია, – უუეუ ბაღირე: *მ ხუბ.*, გვ. 48 – გამიყვი სიზინდო, – უთხრა ბელურამ. არაბ ოსურინო ბრალო რე, მუშა სქუას ართუნე: *კ. საბუშ, ქართ. ზეს.*, გვ. 107 – ყველა ქალის ბრალია, მამა შვილს რომ 'გამო'ეყოფა. შლო. ლა. მ. რთ: ვურთაბ ვეყოფ (*ნ. მარ.*). 2. ტრინაღი, ბრშუპა. ათასნეო გური მართუე: *კ. საბუშ, ქართ. ზეს.*, გვ. 31 – ათასნარიად გული მიტრიალებს. ინუერთი, მუნუერთი, – კენი თოქ ფეუე – გადავატრიალე, ვადმოვატრიალე, – ისევ ის იქნა. აბა, ეფერი ხუდე გამიკეთითია, მუშით ის რთუაღასე: *მ ხუბ.*, გვ. 21 – აბა, ისეთი სახელო გამიკეთითი, თავისით ტრიალებდესო. 3. ბაღასურამ. ხუდე გერთუე – სახელო გადახურა. *იხ.* გინორთუაღა. რთუნს (ბარინა გაყო, ბარინა გაუყვია, ბარინაშა(ნ) გაყოფადა თურმე) *გრძმ.* ჰყოფს. რთუნს (ბარინა გადახურა, ბარინა გადახურაშა, ბარინაშა(ნ) გადახურაფადა თურმე) *გრძმ.* ხურაფს. ურთუნს (ბარინა გაყო, ბარინა გაუყვია; ბარინა გადახურა, ბარინა გადახურაშა)

ლაღვში რთხინას - ის ტურა მოკალი ბე-
ჯანის ღელის თხილნარში. გალია ხეს ქაშოტუე
ლო ქოფურინე რთხინაშა: *კ. სამუშ., ქახს,*
გვ. 127 - გალია ხელში ჩამატოვა და გაფრინდა
თხილნარში.

რძისმცოდნეობა (რძისმცოდნეობა) სახელი
რთხინა/ფუნს ზნისა - იგივეა, რაც
რთქაფუა, - თქველას; უმნოდ შაბა.

-**რძი სუფიქსი** ანარმობს ზედსართავ სახელი
ზნისზედისაგან: ამფლა-რი დღევანდელი (შორ.
ამფლა დღეს, ამ დღეს); წვ-რი წლევანდელი
(შორ. წვ/წი წელს).

რძი, რძმა (რძის, რძეობა) სახელი ირეუ (ნ)
ზნისა - რძეა, არძეა, არძულმა; *გაღვ.*
აჯანყება, რეკლუცია. სამოგადო არიებე,
- ართი გილებუნტებება: *მასალ., გვ. 78* -
საზოადოება (ხალხ) არეულა, მთლიანად და-
ბუტაობენ. რეს ხენწვფუფესთ ქაშქურუ ყაბა-
ყფუფი რიაშა: *მასალ., გვ. 75* - რუს ხელმწი-
ფესკა ექმინა გლეთა ამბობებისა. აბა, ჯიშა,
რია, გვდვრთი, გოკურესია: *კ. სამუშ., ქახს,*
გვ. 149 - აბა, ძმაო, აჯანყება, გამოფხიზლდი,
წამოდეკი.

-**რძმა** (← რეა) *კინ. - მიფურ.* ფორმები: ბოხოზრია
(← ბოხო-რე-ა; შორ. ბოხო დიდი, მსხვილი რამ)
მომსხვილო, მოდიდო. ქვეცერია
(← ქვეცე-რე-ა; შორ. ქვეცე პატარა, დაბალი)
პატარა, მომცრო, დაბალი და კოხტა.
ბერდღერია (← ბერდღ-რე-ა; შორ. ბერდღე
პატარა და კოხტა) ბარდღუნა, ბარდღუნია. *იხ. -*
რე.

რძმა ბზრძმა (რძის გურიშის) რძეა ბულისა.

რძმა-რძმა (რძა-რძის) არძეა, ხმაური;
აურზაური. ორღე ართი რია-რია - იყო
ერთი ხმაური (არეცდარევა).

რძმა-ი (რძის) რძმა. რთული ფუძის
შემადგენელი ნაწილი: ათე-რთი აზნარი, ამ
რძის; თე-რთი ამგვარი, ამნარი; თი-რთი
ინზარი, იმ რძისა. ვარა თირიტი ქომოლო
სი ქორაქუნე: *მ. ხუბ., გვ. 183* - ან იმ რძის
ვაქკაცი შენ რომ გამყოფა.

რძმა-ი (რძის) თქვიური (ქალის).

რძმა (რძისა) სახელი ორიგუ (ნ) ზნისა -
'მორიბება. თინეფიში რიგას (მორიგას) ხე
ვალუალას! - იმათ 'მორიგებას ხელი არ
შუეშალო!

რძმაშა (რძეობას) სახელი ორიგუ (ნ),
ერიგებუ (ნ) ზნათა - 1. მორიბება. *იხ.*
მორიგება, მორიგა. 2. ღარიბება. წმინდა
გიორგიმ ოხვამერის ნეტარი ფარაზ-ფარაზთ
არიგენდუა: *თ. სახოქ., გვ. 267* - წმინდა
გიორგის სალოცავს მგელი უხვად არიგებდაო.
ორიგუ (ნ) (*იფრ. მამიძეაშვილი*) მოურიგდება,

მამიძეაშვილი მოურიგდება, მამიძეაშვილი მორიგება,
მამიძეაშვილი (მოურიგდება) *გრძლ. ერგბ.*
ურიგდება.

არიგენს (მამიძეაშვილი დაარიგებს, მამიძეაშვილი
დაარიგა, მამიძეაშვილი დაურიგებია,
მამიძეაშვილი დაარიგებდა თურმე) *გრძლ.*
არიგებს.

მამიძეაშვილი *მიძე. მიძე.* მომორიგებელი.
მამიძეაშვილი *მიძე. ერგბ. მყ.* მოსარიგებელი.
მამიძეაშვილი *მიძე. ერგბ. წარს.* მორიგებელი.
მამიძეაშვილი *მიძე. ერგბ. წარს.* მორიგები.
მამიძეაშვილი *მიძე. ერგბ. წარს.* მორიგების
საფასური.

მამიძეაშვილი *მიძე. უარე.* მოურიგებელი.

რძმაშა, რძმაშა-ი (რძევალ-ს) დიდი და
მსხვილი. დღევანდელი თამბახვილი. ახლიდა.
შორ. რიხეაძლი.

რძმაშინ-ი (რძევის) მამიძეაშვილი უპრება.
ირიგენანს იტყვიან დიდთავს
გამოყვეტილებულ ყურებაზე. მუში მამიძეაშვილი
ურკეცენს ცეკურათ! - რ მსხვილი (სიმსხო)
თავი აქვს ტყუილია!

ირიგენანს (მხოლოდ ანემოს წრისა დე IV
სერიის მწკრივებში) *გრძლ. ერგბ.*
გამოყვეტილებული (გამომტრებელი) იყურება.
ირიგენანს იგივეა, რაც ირიგენანს.
ურიგენანს, ურიგენანს დული (მხოლოდ ანემოს
წრის მწკრივებში) *გრძლ. მსხვილითავეა,*
დიდათაა.

რძმაშინ-ი (რძევის) რძმაშინი. ართი რიგენანი
კომი თინა ოკათუ თიშ გვარს - ერთი რიგენანი
კაცი ის ურევი მის გვარში. *იხ. რიგე.*

რძმაშინ-ი (რძევის) იგივეა, რაც რიგენანი.
სქანი ღო ჩემიში ყოარაფა რიგენანი
გაასწორი - შენი და ჩემი სიყვარული
რიგენანდ გაასწორე.

რძმა-ი (რძის) რიდი.

რძმაშა (რძეობას) სახელი ორიგუ (ნ),
არიგენს ზნათა - რძმაშა. მუს
ორიგუნა ეშა? : *მ. ხუბ., გვ. 176* - რას
ერიდებთ ამისა?

არიგენს (ამიღე არიდა, ამიღეაშვილი აურიგებია,
ამიღეაშვილი არიდებდა თურმე) *გრძლ.* არიდებს
ირიდანს (ამიღეაშვილი არიდა, ამიღეაშვილი აურიგებია)
გრძლ. სათა. მყ. არიგენს ზნისა - ირიდებს.
ურიდანს (ამიღეაშვილი აურიგებდა, ამიღეაშვილი
მორიგებდა) *გრძლ. ერგბ.* არიგენს ზნისა -
ერიდებს.

ორიგუ (ნ) (*იფრ. ამიღეაშვილი*) მორიგება
მორიგებია) *გრძლ. ერგბ.* არიგენს ზნისა -
ერიდებს.

ორიგუნე (ნ) (ირიგენი შესაძლებელი გახდა
'მორიგება, -) *გრძლ. შესაძლ. ერგბ.*
არიგენს ზნისა - შეიძლება 'მორიგება.

არიდ'ენ'ე(6) (არიდ'ენა შედლო 'მო'რიდებოდა, -, ნორიფ'აშ'ენ) შესძლებია 'მო'რიდება) გრდუფ. შესაძლ. ენებ. უ რ ი დ ა ნ ს ზმინსა- შეუძლია 'მო'ერიდოს.

ორიღებაჟუანს (ორიღებაჟუა არიდებინა, პრიღებაჟუაჟუ ურიდებინებია, ნორიღებაჟუაჟუ(6) არიდებინებდა თურმე) კაუჭ. ა რ ი დ ე ნ ს ზმინსა- არიდებინებს.

მარიაშაჟუი მიძლ. მოუშ. 'მო'შრიდებელი. იორიღებაჟუი მიძლ. ენებ. მყ. 'მო'სარიდებელი. მორიღებაჟუი მიძლ. ენებ. წარს. მორიღებულუი. ნარიაშაჟუი მიძლ. ენებ. წარს. 'მო'სარიდები. ნარიაშაჟუი მიძლ. ენებ. წარს. 'მო'რიდების საუსაჟური.

პრიაშაჟუ, პშარიაშაჟუ მიძლ. ჟარყ. 'მო'ურიდებელი. პრიაშაჟუ მიძლ. ჟარყ. ურიდებელი

რეპუბლიკი (რიდებულ/რს) იხ. მორიდებელი.

რეპიბა (რეიბას) იგივეა, რაც რეიბა, - სახელი ო რ უ ე (6), ე რ ი ბ ე ე (6) ზმნათა - მორეპება. ვარა თი-რიგიჟი ქომოლი სი ქორცუნეჟი, ჩქიმი ჟომალეს ო რ უ დ ე ე ნ ი ე ! : მ. სუბ., გე. 183 - ან იმ რიგის ვაჟკაცი შენ გახეოდა, ჩემს ძმებს რომ ერეოდო! ძალით მ ო რ უ ე ნ ა, ვარა სამართალით ვარე რუდინა: ი. ყიფშ., გე. 152 - ძალით გვერევიან, თორემ სამართლით არაა ჯობნა.

ორუე(6) (იფრ. მამარიაშაჟუ) მოერევა, მამარია/მამარაჟუ მოერევა, მორიშაჟუ მოერევი, მინერიშაჟუ // მინერიშაჟუ(6) მოერეოდა თურმე)

გრდუფ. ენებ. ერევა. ერიაჟუებ(6) (მამარაჟუ მოერეია, მორიშაჟუ/მორიშაჟუ მოერევი, მინერიშაჟუ(6) მოერეოდა თურმე)

გრდუფ. ენებ. ერევა.

ირიინე(6) (ირიინე შესაძლებელი გახდა მორევა,

-) გრდუფ. შესაძლ. ენებ. ე რ ი ბ ე ე (6)

ზმინსა- შეიძლება მორევა.

არიინე(6) (არიინე შედლო მორეოდა, -, მინერიშაჟუ(6) შესძლებია მორეოდა) გრდუფ.

შესაძლ. ენებ. ე რ ი ბ ე ე (6) ზმინსა- შეუძლია მორეოს.

მამარიაშაჟუი მიძლ. მოუშ. მომრევი.

მამარიაშაჟუი მიძლ. ენებ. მყ. მოსარევი.

მორიშაჟუი მიძლ. ენებ. წარს. მორეული.

მინერიშაჟუი მიძლ. ენებ. წარს. მონარევი.

მინერიშაჟუი მიძლ. ენებ. წარს. მორევის საუსაჟური.

პშარიაშაჟუ მიძლ. ჟარყ. მოურეველი.

რეპი-ი (რიკის) იგივეა, რაც რიკე, - მოქალაქე

რეპი-ი (რიკის) იგივეა, რაც რიკე, - მოქალაქე მორეი; სოლი, რიპი. შიბილიში გააწორებულ რიკი ან ქილუდუდანდეს საოშუალე რიკის - მონწილის (მოქსოვილის) გასასწორებლად რიკს დაუდებდნენ, საქსოვ რიკს. ო რიკიშა გეჟუნა რიკე ჯდომა. გააღტ. მოტყუება. ქიგოხხუნუე რიკის, მუთუნი ვემეჩე -

დასვა რიკე (ე.ი. მოატყუა, მმრალზე დასვა), არაფერი მისცა. ო კულელიში რიკი კუდის ბოლო წერი. ო კულელიში რიკიშა გყებებ გონწეჟუა კუდის რიკამდე ძლიან გაძრობა. გააღტ. მიუი დლის დაყრ; მთავის ვაჭტაყება. მუჭო დასუსტებ, კ ე დ ე ლ ი შ ი რ ი კ ი ე ა ლ ო გინორიულე - როგორ დასუსტებულა, კუდის რიკით გაზზდარა. ბრიკიჟმ ყითამა ბადრის ტყორცა: (რდუ) დანკიშა ყითამა, ბურთუა დო რიკი ში ყოთაშა: აა; 1, გე. 24 - (იყო) მიზანში სრულა, ბურთაობა და ბადრის ტყორცა. იხ. ორიკეში; რიკ-ტაჟულა.

რეპი (რიკის) იხ. რიკი. მონადირეს ხეს ზაკალიში რიკე უკიებულე - მონადირეს ხელში ბზის რიკი ექრია (კევა).

რეპიბა, რეპიბლიკი (რიკეაჟუ-ს) მობრძო; ნაბრძოლაჟუი. დუღორიკვა უშნოდ გრძელთაჟა, ნაგრძელბულთაჟინი.

რეპიბაჟუი (რიკეაჟუის) სახელი ურიკეაჟანს ზმინსა - რიპიშით შიპან (თავისა). მუჭო ურიკეაჟანს დული - როგორ რიკით უჭირავს თაჟი.

რეპინი-ი (რიკინს) იხ. რიკეაჟი.

რეპინი-ი (რიკინს) რიპიშით დმრეა, აშპარა რიპიშით. თული ჯა დო ჟილო ქუა, გვერეჟი დო გიერეიკინა - ქვევით ხე და ზევით ქუა, ედგავარ და რიკით ვარ აშვერილი (გამოცანა: ქეასანაჟი).

რეპი-ტაჟულა (რიკ-ტაჟულას) ბაჟმთა თამაშობის ერთ-ერთი სახეობა: რიკისა და ტაჟულას თამაში. ორ მოზრდილ ქეაზე, რომლებიც ერთმანეთისაგან დამორებული არიან 15-20 სმ-ით, დებენ რიკს პირველი მოთამაშე, განზე გადგმულ ფეხებს შორის ათავსებს ტაჟულას (მგრძობ ჯიბს), რომლითაც აადგებს რიკს და ურტყამს. რიკის დეარდნის ადგილიდან მორეო მოთამაშე ექვრის რიკს ტაჟულას, რომელიც დადებულა ქეებს შორის. თუ მოხედა, მოთამაშეთა როლები იცვლება; თუ არ მოხედა, ნააგებს და პირველი მოთამაშე დიდი ქვის გაგრძელბაზე დებს პატარა ქეას (კეაშს). იდება ასეთი პირობა: მონინალდმდეგეჟმ პერეში თუ დიეჭირა რიკი, ითულბა მოგებულად და ყველა «ქეაში» იხსნება (ბათილდება). შორ. დ. გურამი შვილი: რიკ-ჭაინის დრო გარდუვა...

რეპი (რიკეას) რიპიშაჟ; რიკითა და ტაჟულათ თამაში. გააღტ. რისამე მავალითად მოტანა: ათე ამბეს მითრიკე ან დეუ - ამ ამბაზე მავალითად მოიტანდა. მეუა ასე ლო ი რ ი კ ე ე ე ა - ნადიო ახლა და ირიკეჟი (რიკი და ტაჟულა ითამაშეო), - იტყვიან, ხელი რომ მიეცაჟრება და სასურველ საქმეს ვერ გააჟიკებს რეპი-ი (რიკულს) იხ. ბირკული.

რინ-ი¹ (რინს), **რინა** (რინაჲ) სახელი ორ ე(ნ) ზმისა – ყოფნა, არსებობა. ჩქიმ ღო სქანი ართო რინი, ნანა, მუჭომ(ი) მარდი რუჲ: *ქბს*, I, გვ. 44 – ჩემი და მენი ერთად ყოფნა, დედა, რა მადლოა ჳახანს ხოლო ქომოკოლე თქვათიწუკუმა ართო რინა: *ქბს*, I, გვ. 29 – ცოტა ხანს კიდევ მიწოდდა თქვენთან ერთად ყოფნა. სქანი თაქიანი რინს უჯუ, მეწისკელით მიდარდა: *კურდი*, გვ. 385 – შენი აქ ყოფნას ჯობია, მენისტილად რომ ნახვიდე. კორქ ევაგომურდა ხანდალგმათ, რინას დაღალი თია-საღალი: *გვრისი*, გვ. 132 – კაცი არ შედრეკე შრომა და ბძძოლით, ყოფნას აართვი ღალა ნილხვედრი. **რინი/რინა** მწკრივებში ფუძემონაცვლია. *დაწერილებით იხ. ტ. I, ტახულა XXIII, გვ. 116-120.*

რინაჲ (რინაფას) სახელი ორინუანს ზმისა – 'დაჲანება. ქომონს ვაარინუანს: *ქბს*, I, გვ. 215 – ქმარს არ აყენებს. რამი კენ ჳიხანაჲ ქენურინუაფუნა: *მ. ხუბ.*, გვ. 233 – რამი ისევ ციხეში ჩაუყენებიათ. ორინუანს (ღაარინუა დააყენა, ღაარინაჲუ დაუყენებია, ღორინინაჲუ) დააყენებდა თურმე *გრდმ.* 'დაყენებს. ორინუანს (ღორინინა დაიყენა, ღაარინაჲუ დაუყენებია) *გრდმ. სათუ. ქც.* ორინუანს ზმისა– იყენებს თავისთან. ურინუანს (ღაარინაჲუ დაუყენა, ღაარინაჲუ დაუყენებია) *გრდმ. სასხე. ქც.* ორინუანს ზმისა – უყენებს. ორინე(ნ)/ორინინე(ნ) (ორინინა შესაძლებელი ვადა დაყენება, -, -) *გრდმ. შესაძლ. ვნებ.* ორინუანს ზმისა– შეიძლება დაიყენოს. არინე(ნ)/არინინე(ნ) (არინინა შეძლო დაყენებინა, -, ნორინაჲუ) შესაძლება დაყენება) *გრდმ. შესაძლ. ვნებ.* ურინუანს ზმისა– შეუძლია დააყენოს. ორინაჲუანს (ორინაჲუა 'დაყენებინა, ღორინაჲუა 'დაუყენებინება, ნორინაჲუ) აყენებინებდა თურმე) *კოუხ.* ორინუანს ზმისა– აყენებინებს. **მარინაჲალი** *მიძლ. მოჲს.* 'და'მყენებელი. **ორინაჲალი** *მიძლ. ვნებ. მყ.* 'და'საყენებელი. **ღორინაჲალი** *მიძლ. ვნებ. წარს.* დაყენებელი. **ნარინაჲალი** *მიძლ. ვნებ. წარს.* 'და'ნაყენები. **ნარინაჲალი** *მიძლ. ვნებ. წარს.* დაყენების საფასური. **ურინაჲუ**, **ღორინაჲუ** *მიძლ. უარყ.* 'და'უყენებელი. **რინა-ცოჲა** (რინა-ცოფას) ყოფნა, არსებობა. ათეან რე ჩქიბი რინა-ცოჲა: *ყაზყ.*, 6.03.1930, გვ. 3 – ესა ჩვენი ყოფნა (არსებობა). **რინაჲალ-ი** (რინაჲალს) მსხვილი ღმა მადალი. რინეჲალი კოჩი – მადალი და მსხვილი კაცი.

რინაჲა, **რინაჲალ-ი** (რინეჲალ'-ს) მსხვილი ღმა მადარი. **ღუღორინეჲალი** თავმსხვილა, – იგივეა, რაც **ღუღორინეჲალ-ი¹**. **რინაჲალ-ი** (რინეჲალ/ს) *მიძლ. ვნებ. წარს.* ორ ე(ნ) ზმისა – ყოფილი, ნამყოფი. ეყალი, თაქ ორადვი თორე ელი ო: *გვრისი*, გვ. 132 – ეყადე, აქ იყო ყოფნით დამტკბარი. **რინაჲალ-ი** (რინაჲალ'-ს) უშნოდ მადალი; ბრძალი, ანონილი (თანაც სუსტი). **რინაჲალ-ი** (რინაჲალ'-ს) ცმბი, ცმარეჲი, თაჲაჲარინანი, – ღაუჲმცარეჲად ჩჲარი. *შდრ. რინტუ.* **რინტინ-ი** (რინტინს) ცმტომა, ცმრცმტომა, თაჲაჲარინანობა. ვაი, სქან მინჯეს, მუჭო რე ირინტინანქინი – ვაი, შენს პატრონს, როგორაა, რომ ცმტითი იყურები! ირინტინანს (ორინტინა იცერცეტება, ღორინტინა უცერცეტებია, ნორინტინა) ცერცეტობდა თურმე) *გრდმ. ვნებ.* ცერცეტობს (ცერცეტითი იყურება). **ორინტინანს** იგივეა, რაც **ირინტინანს**. **რინტუ**, **რინტუ** (რინტუს, რინტუს) 1. რინტინანი; უმჲნაჲალი, მოსულელი; მტარი, ცმრცმტარი. 2. *გადტ.* თხა (*მ. კოლანაჲა*); რენგე თხის ზედმეტსახელია. მურე, თქვა მჲვალო გიღაროკენით, მუჭოთ უმინჯე რენგე თხალეჲი – რაა, თქვენი სხვაგან რომ დატყბართ, როგორც უმატრონო რეტიანი თხები. **რინაჲალ-ი¹** (რინაჲალ'-ს) უშნოდ აქილბაჲამდმოჲნაჲალი. *შდრ. კიბირინაჲალი¹.* **რინჲ-ი** (რინჲის) მსხვილი. *იხ. რინჲალი.* **რინჲა**, **რინჲალ-ი** (რინჲალ'-ს) მსხვილი (*დ. ფილი*). მსხვილი ღმა აჲლჲა მბაჲარი; **ღინდი** თაჲი ან კიდევ; **ღინდი** მორი, **ღინდი** კჲახი; თაჲამსხვილი, თაჲამბაჲარი. **რინი**, **რინი**, **რინი¹** *შორსდ.* ამ ძახილით ძალღებს უბოზენ საქმელთან (*ი. ფილი*). **რინაჲალ-ი** (რინაჲალს) 1. ძლიერი ნითალი; 2. თაჲალაზარიალა. **რინინ-ი**, **რინინაჲა** (რინინს, რინინაჲას) სახელი ორინუანს ზმისა – ბრიალი, კარკჲალი თაჲალაჲისა, პრანჲა. ჰეირიმ ცუნდელ ორხუე სეირუ, ონდლე ჩხე ონდლე ორინუანს – ყვაილის ცვრინი ფარდაგი შრება, შუადლე ცხელ თვალებს აბრიალებს. სოფელე მუჲამე ქაშალეჲი, ონდლეჲე ორინუანს ე: *მასალ.*, გვ. 67 – სოფელში როდესაც ჩავარდებია, თვალებს აბრიალებს. თის ურინუანს ჩქიმდლე ოთლი – მას დაბარწული აქეს ჩემდამი (ჩემსკენ) თვალე. ორინინუანს (ორინინა აბრიალა, ღორინინაჲუ უბრიალებია, ნორინინაჲუ) აბრიალებდა

თურმე) *გრძლ.* აბრიალებს, პრანავს (თვალებს).
 ორიგინანს (ორიგინაუ თვალების ბრიალით
 იყურა, ურინანაუ თვალების ბრიალით
 უყურებდა) *გრძლ.* თვალების ბრიალით
 იყურება; გამოყვეციებული იყურება.
 მარინანაუაუა *მიძლ. მეზლ.* მებრიალებელი,
 მპრანავი (თვალისა).
 ორინანაუაუა *მიძლ. ენებ. მე.* საბრიალებელი
 (თვალისა).
 ბორინანაუაუა *მიძლ. ენებ. წარს.*
 თვალგაძტურებული.
 ნარინანაუაუა *მიძლ. ენებ. წარს.* ნაბრიალები,
 ნარანაი.
 ნარინანაუაუა *მიძლ. ენებ. წარს.* თვალების
 ბრიალის საფასური.

რიმინა (რიგინას) იგივეა, რაც **რიცინაფა**, -
 თვალბაგის პრიალით, პრანავით ყურება.

რიმარა (რიგარა) იგივეა, რაც **რიცრაფე**, -
 რიტრაპი, განთიარღი.

რიმარა (რიგარა) იგივეა, რაც
რიცრაფე, - ბინდ-პანდი (საბ), ალიონი,
 განთიარღი, - რიტრაპი. *იხ. ვოთანა, დიუ-დუ-
 შილ. მე. ქართ. რიგარაფე, მსოუაღ;* ბნელი,
 დღისა და ღამის გაყრის დრო (*ი. აძულაძე,
 ლექსი*).

რირა! *შოისდ.* ხმაბაძვითი, - ყვავის ძახილი.
 ყვარიაჲ გაანჯვ ნოყორი და დაბჯვ
 „რირა!“ - ყვავმა გალო პირი და დაიწყო
 „რირა!“

რისი, **რისი** (რი/ესი-ს) რუსი. რის-ხენწიფე -
 რუს-ხელწიფე. რისიჲ ჯარი - რუსის ჯარი.
 მუკი-მუკი გომბაძვგ მუფამი რისეფიში
 ჯარი: *ი. ყოფშ, გვ. 154* - ირვლივ
 შემორტყმული მყავს მუბიანი რუსის ჯარი. მინ
 ურემით, მინ კურხით რისეფი
 შოთავაჲლეს: *ი. ყოფშ, გვ. 154* - ზოგი ურმით,
 ზოგი ფეხით რუსებმა გაეაუბნულეს
 (მაუბნულეს).

რისალ-ი (რისალს) იგივეა, რაც **რინჩალი**, -
 კაილიბაბადმომყარილი.

რისაჲ-ი (რისაფის) კაპანა, კაპარა (ხმის
 გამოცემით). *შილ. ხიჭუა.*

რისასი **თიოჲ-ი** (რისასი თოფის) კაჲის თიოჲის
 სხაჲიჲ, - რუსული თიოჲი (*მასალა, ტ. V, გვ.
 140*).

რისინ-ი¹, **რისინაჲ** (რისინს, რისინაფას) სახელი
 რისონდუ(ნ) ზნისა - განივბაბ. კურხიჲ
 გურონდუ(ნ) - ფეხი გაუსივდა (ძლიერ).
 რისონდუ(ნ) (ბორინაჲ) გასივდა,
 ბორინაჲ გასივდა, ბორინაჲ(ნ)
 გასივებულა, ბორინაჲ(ნ) გასივებოდა
 თურმე) *გრძლ. ენებ.* სივდება.

რისინ-ი², **რისინაჲ** (რისინს, რისინაფას) სახელი
 რისინანს ზნისა - კაილიბაბის ლრაჲ;
 ლრაჲ. ბოში, მუჭო რისინა: *ქსლ. I, გვ. 239*
 - ბიჭო, როგორ იღმიტები! ღურუ ღორონთჲ
 ღოჭყუას, მუჭო რისინანცენი: *ქ. საბუშ,
 ქართ. ზეს, გვ. 10* - ღმერთმა დაწყელოს
 საკედლო, რა სახითაა, რომ იორიჭება.

ჯოლორეფო ოქუსოჲ, კიბორი
 ურისინეაჲ: *ქსლ. I, გვ. 229* - ძალღებო
 დაუგლეჯა, კიბოლები დაურტყალიბა (!)
 (დაუკრტყა).

ირისინანს (ორინაჲ იორიჭა, პრინაჲ
 ულრტყა, ნორინაჲ(ნ) იორიჭებოდა თურმე)
გრძლ. ენებ. იორიჭება
 ორისინანს იგივეა, რაც **ირისინანს**.
 ორისინანს (ორინაჲ იორიჭა, პრინაჲ
 ულრტყა კიბოლები) *გრძლ. ღრტყა* (კიბოლებს).

რისინაჲ-ი (რისინაჲ(ნ) *მიძლ. ენებ. წარს.*
 რისონდუ(ნ) ზნისა - განივბაბი.

რისაჲ (რისეხას) სახელი რისეხენს ზნისა
 - განივბაბი.

რისაჲ-ი (რისეხენს), **რისაჲ** (რისეხენს)
 იგივეა, რაც **რესეჲ**, - კანება, ხპარა.

რისაჲ (რისეხას) იგივეა, რაც **რისაჲ**, - კაპარა.
რისაჲ-ი (რისეხენს) კაპანაჲი მებარაი.

რისეჲ (რისეხენს) სახელი
 რისეჲ(ნ) ზნისა - ძლიერ
 მებარაჲ. *შილ. რისეჲ.*

რისეჲ-ი (ბორინაჲ) გამარგება,
 ბორინაჲ(ნ) გამარგება, ბორინაჲ(ნ)
 გამარგებულა, ბორინაჲ(ნ)
 გამარგებოდა თურმე) *გრძლ. ენებ.* მარგება
 ძლიერ.

რისეჲ (რისეხენს) იგივეა, რაც
 რისეჲ, - კაპარა; ლრენა,
 ხპარა; ღაუზიკაჲი ანაჲ.

რისხვა¹, **რისხვა** (რისხვას, რისხვას) რისხვა.
 ირისხე(ნ) (ბაჲრისა განრისხდა,
 ბორინაჲ(ნ) განრისხებულა, ბორინაჲ(ნ)
 განრისხებოდა თურმე) *გრძლ. ენებ.* რისხდება.
 რისხე(ნ) (ბაჲრისა გავრისხდა, ბორინაჲ(ნ)
 გავრისხებულა, ბორინაჲ(ნ)
 გავრისხებოდა თურმე) *გრძლ. ენებ.* ურისხდება.
 ორინაჲ(ნ) *მიძლ. ენებ. მე.* 'გავრისხებულა.
 ბორინაჲ(ნ) *მიძლ. ენებ. წარს.* განრისხებულა.
 ბანრინაჲ(ნ) *მიძლ. ენებ. წარს.* განრისხებულა.
 ბანრინაჲ(ნ) *მიძლ. ენებ. წარს.* განრისხებულა
 საფასური.

რისხვა², **რისხვა** (რისხვას, რისხვას) ორისხე
 (ი. ყოფშ).

ორისხე(ნ)/ორიხე(ნ) *გრძლ. ენებ.*
 ითივდება.

რკპანე-ი (რკაინს) იგივეა, რაც რკაპუა²//რკაფუა, - ძალი საჭმელს როცა ჭამს, სხვა ძალებს უღრენს (ირკაუ). რკპანე¹ (რკაპუას) სახელი რკაპუნს ზნისა - ნერილად დაჭრა. რკაპუნს (წორაპუნ ნერილად დაჭრა, წორაპუნ ნერილად დაუჭრა) გრძმ ნერილად ჭრის. რკპანე²//რკაპუნს (რკაპუას//რკაფუას) სახელი ირკაპუ (ნ) ზნისა - ღრინა. მუთუნ მოკო გიწუენი, ჭალაცალი ირკაპუქუ: *კ. საბუშ, ქართ. ზეპ., გვ. 36* - რალაც მინდა რომ გითხრა, (შენ) ცოფიანივით იღრინები. სი მუთუნი ქოგოწუე, გერიცალი ირკაპუქუ: *მ. სუბ., გვ. 311* - შენ რამე რომ გითხრა, მგელივით იღრინები. მუჭო ჯოდორიცალი ირკაპუქუ - როგორ ძაღლივით იღრინები. ირკაპუწუენი (ორაპაწუ იღრინა, ურაპაწუ უღრენია, წორაპაწუწენი იღრინებოდა თურმე) გრძუე. ენებ. იღრინება.

რკპანე¹ (რკეპას) თქლა. *იხ. ერკეპა. შდრ.* კოროცხუა; თუაღუა.

რკპანე² (რკეპას) სახელი ირკენს, რკეპულენს ზნათა - ქაპანა. ე ბოშიში დალაქე, მუ რაგადი ოკო, რკეპაშა მიდარ-თე: *ა. ცაყა, გვ. 6* - ამ ბიჭის ქრება, რა თქმა უნდა, ელებზე ნავიდა. მალგმარო მალურ-თეშუ, ვარკედ ფიარი დო ბარი: *კ. საბუშ, ქახს, გვ. 113* - სამირად ნამოსულა, არ აელდა ნიჩბი და ბარი. თავქ თულეწუ ოინდ დო ექი ორკე ღურეღენი: *კ. საბუშ, ქახს, გვ. 136* - აქ ცოცხლებს პნატს და იქ აქლია მკედრებს. ომ წანას იფოცხლები, იბრკე, ვარა მა ვებ-ბინა: *ქახს, I, გვ. 164* - ას ნურინანდს რომ ვიცოცხლო, ვიკლებ, თორემ მე არ ვიმატებ. ოჭკუ-მაღაც ვა არკენც და ღო დიდას: *ი. ყოფი, გვ. 57* - საჭმელს არ აკლებს დასა და დედას. არკენს (წარაპ დააკო, წურაპაპ დაუკლია, წორაპაპაწენი) დააკლებდა თურმე) გრძმ. აკლებს.

ირკენს (წორაპ დაიკო, წურაპაპ დაუკლია) გრძმ. *სათე. ქე.* არკენს ზნისა - აკლებს თავის თავს, იმცირებს. ურკენს (წურაპ დაუკო, წურაპაპ დაუკლია) გრძმ. *სახე. ქე.* არკენს ზნისა - უკლებს. რკეპულენს (*იყვ.* წორაპაპ დაიკლებს, წორაპ დაიკო, წურაპაპ დაუკლია, წორაპაპაწენი) დააკლებდა თურმე) გრძუე. *საშ-მოქმ.* კლებულობს, ნაკლები ხდება. ოკორდუენი (წაპირდა დააკლდა, წარაპაპ დააკლებია) გრძუე. ენებ. არკენს ზნისა - აკლებია. ორკენი (მხოლოდ აწმყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) გრძუე. *სტატეგ.* აკლია. ირკეპუენი (წორაპ დაიკო, წარაპაპაწენი)

დაკლებულა) გრძუე. ენებ. არკენს ზნისა - კლებულობს. ერკეპუენი (წარაპ დააკლდა, წარაპაპ დააკლებია) გრძუე. ენებ. ურკენს ზნისა - აკლებია. ირკენი (წორაპ შესაძლებელი გახდა დაკლება, -) გრძუე. *შესაძლ. ენებ.* არკენს ზნისა - შეიძლება დაკლება ('დაიკოს'). არკენი (წორაპ შესაძლებელი გახდა დაკლება, -) გრძუე. *შესაძლ. ენებ.* ურკენს ზნისა - შეუძლია დაკლება. ორკეპაწუენს (წორაპაპაპა აკლებინა, წარაპაპაპა უკლებინება, წორაპაპაპაწენი) აკლებინება თურმე) კაუხ. არკენს ზნისა - აკლებინება. მარაპაპი, მარაპაპ მიძლ. მოქმ. დაკლებელი. ორაპაპი მიძლ. ენებ. გე. დასაკლებელი, საკლები. წარაპაპი მიძლ. ენებ. წარს. დაკლებული. წარაპი, წარაპ მიძლ. ენებ. წარს. ნაკლები, ნაკლები. წარაპაპი მიძლ. ენებ. წარს. დაკლების საფასური. წარაპი მიძლ. ენებ. წარს. ნაკლები. ურაპაპ, ურაპაპაპ მიძლ. უარე. დაუკლებელი. რკპანეა (რკეპანეა) იგივეა, რაც კეპანეა, კეპანეა, კეპანეა. რკპანეა (რკეპანეა), რკპანეა (რკეპანეა) სახელი რკეპანენს, ირკეპანენს ზნათა - ქაპანის მანინეა, - შემონეა, ბამოს ნახა (შეგაზივის თელასზრისთი); შამპანეა. ხარო (ლებია...) ქიორკეპანე, ჯიმუ ხო ვარკეუ? - ხარო (ლობიო...) შეამონე, მარილი ხომ არ აკლია? ლეპიას რკეპანენს - ლობიოს ეპანეს. თხირს ზეარენა ნუბიში მანეირო ოჭკომლობაში ორკეპანალო - ობადალო - თხირს ხმარობენ ნიგვზის მაგიერად საჭმლის შესაკმაზავად. რკეპანენს/რკეპანენს (*იყვ.* ორაპაპა გემო გასინჯა, წარაპაპაპა გაუსინჯავს, წორაპაპაპაწენი) სინჯავდა თურმე) გრძუე. *საშ-მოქმ.* ეპანეს (საჭმელს); სინჯავს (ამონებს) გემოს. ირკეპანენს (წორაპაპა გაუსინჯა გემო, წარაპაპაპა გაუსინჯავს გემო) გრძმ. გემოს სინჯავს. ორკეპანენს (წორაპაპა გაუსინჯა გემო, წარაპაპაპა გაუსინჯავს გემო) გრძმ. 'გაუსინჯავს (გემოს). ორკეპანეწუენს (წორაპაპაპა გაუსინჯავს გემო, შეეპანეზინა; წარაპაპაპაპა გაუსინჯავს გემო, შეეუპანეზინა; წორაპაპაპაწენი) ასინჯებინება გემოს, ეპანეზინება თურმე) კაუხ. ორკეპანენს ზნისა - ასინჯებინებს

ურამ ლაშაშაშა უკივლებინებია,
 ნორამ ლაშაშაშა(6) აკივლებინებდა თურმე)
 კუზ. ორკი 'ლ' უანს ზნისა-
 აკივლებინებს.
 მარამ ლაში მიძღ. მოქვ. ვინც კივის.
 ორამ ლაში მიძღ. ენებ. მკ. საკივლელო.
 რამ ლაში მიძღ. ენებ. წარს. ნაკივლეო.
 მარამ ლა მიძღ. ენებ. წარს. ნაკივლეო.
 მარამ ლაში მიძღ. ენებ. წარს. კივლის
 საფასური.
 შლო. ლაზ. კრი: ბკრიამი ვევირი; კრი აფან
 ჭეჭეულეფი - ნინილები ნიაჭობენ (ნ. მარი).
 რამინ (რკინს) შიღილი. შლეაქ ვაღოსქერას,
 ქუაქ ეინდელუას, ათამ იყუაფუქ) ნორმება
 - რკინი: ჯრისი, გვ. 132 - ზუვა არ დამრეს,
 ქუ არ დადნეს, ასე იქნება ქეშობა-ჭიდილი. ის
 რკინება.
 რამინა/კინა ('რ'კინას) რკინა. ხოჯი
 რკინაში, კუდელი ბამგეში: ა. ცან, გვ. 133
 - რკინის ხარი, ბამბის კუდი (გამოცანა: ნემსი
 და ძაფი). ორკინამი მარხული რკინის
 მხერტელი; რკინის მკენტელი. გაღაქ. მამაცი,
 უძლეველი. ბოშეფი მათი ბრეფი პუნქუ
 რკინაში გვმარხუაფუი: ი. ყოფშ, გვ.
 157 - ბიჭები მეც ბევირი მყავს რკინის
 მკენტელები (მხერტელები) - მამაციები. შლო.
 კინახონა.
 რამინაშ'ი მარმუსი (რკინაშ'ი მარწუხის)
 რკინის გზა.
 რამინაშ'ი მარა (რკინაშ'ი მარას) // რამინამარა
 (რკინამარას) რკინისგზა.
 რამინანონა (რკინაწინდას) რკინის ნიდა.
 რკინაწინდას დოჭუნქუ დო შვეფუ
 აკანდელუანეს: კ. სამუშ, კართ. ზუბ, გვ. 85 -
 რკინის ნიდას დანვავს და სხეფს კი შვადელუებს.
 რამინანონა (რკინახონას) ის. კინახონა, -
 სანსინი.
 რამინაბ (რკინებას) სახელი რკინენს,
 რკინულენს ზნათა - რამინა, შიღობა.
 სათეხოლო მორთხონისა რკინებასია:
 მ. ხუბა, გვ. 4 - მაშინგ მოგთხოვსო ჭიდაობასო.
 ხენწიფეს რკინებაში ამქურინეს: ა. ცაგ.,
 გვ. 23 - ხელმწიფეს ჭიდაობის შეეშინდა. კინი
 ქაბაკეფ დო ორკინეს ღო ორკინეს: ა.
 ცაგ., გვ. 25 - ისევ შეეჯახა და იჭიდავეს და
 იჭიდავეს. მაღო სოკო ქიბრკინათი:
 ი. ყოფშ, გვ. 19 - მე და შენ უნდა ვიჭიდაოთ.
 სუმი დღა დო სერყ
 ქორკინებულენეს: ი. ყოფშ, გვ. 81 -
 სამ დღე და ლამეს (კი) ჭიდაობდნენ. ბრელმა
 თუნთის ბრკინაფუქუ: მასალ., გვ. 54 -
 ბრეკერ დათეს დაჭედებუი:
 რკინენს (ჯერ. ორამინს იჭიდავეს, ორამ
 იჭიდავა, ურამინა/ურამინა უჭიდავია,

ნორამინა(6) // ნორამინა(6) ჭიდაობდა თურმე)
 ერლე. სპ. - მოქვ. ჭიდაობს.
 რკინულენს (ჯერ. ორამინს იჭიდავეს, ორამინ
 იჭიდავა, ურამინა უჭიდავია) ერლე. სპ. - მოქვ.
 ჭიდაობს.
 ორკინენს (ორამინს იჭიდავა, ურამინა უჭიდავია)
 ერლე. იჭიდავეს.
 ერკინებუ(6) (ორამინს იჭიდავა, ორამინა(6)
 დასჭიდავია) ერლე. ენებ. დაჭიდავება.
 ორკინებუ(6) (მხოლოდ ანშკოს წრისა და IV
 სერიის მწკრივებში) ერლე. ენებ. ეჭიდავება.
 ორკინებაფუნს (ორამინაშაშა აჭიდავებინა,
 ურამინაშაშა უჭიდავებინებია,
 ნორამინაშაშაშა(6) აჭიდავებინებდა თურმე)
 კუზ. რკინენს ზნისა- აჭიდავებინებს.
 მარამინა, ურამინა მიძღ. ანუ. მოჭიდავე.
 ორამინა, ორამინალი მიძღ. ენებ. მკ. საჭიდაო.
 რამინაშალი მიძღ. ენებ. წარს. დაჭიდავული.
 მარამინა მიძღ. ენებ. წარს. ნაკიდავეები.
 მარამინაშალი მიძღ. ენებ. წარს. ჭიდაობის
 საფასური.
 რამინაშალი (რკინებულენს) მიძღ. ენებ. წარს.
 რკინენს ზნისა - შუაშიღობაშალი.
 ქორკინეს ცხენოდ არაბაქ დო თ გარქ:
 რკინებულეო ქორკინეს: მ. ხუბა, გვ. 252 -
 იჭიდავეს ცხენოდ (ცხენიან) არაბმა და მტერმა;
 ჭიდაობით იჭიდავეს.
 რამინინ (რკინინს) ქარაობა; ზიუტობა,
 უტხისობა. ხეაღე გურო ვეკურეჯ, შუჭო
 ორკინინან ცენი: კ. სამუშ, კართ. ზუბ, გვ.
 10 - მარტო გული არ იჯერებს, ავრე (ძლიერი)
 რომ ეკრობოს.
 ორკინინანს (ორამინაშა იყურა, ურამინაშა
 უყურა, ნორამინა(6) ეკრობოდა თურმე)
 ვრლე. ენებ. ეკრობოს, ვიუტობოს.
 ორკინინანს იგივეა, რაც ორკინინანს, -
 ვიუტობოს.
 რამინაშა (რკინაგაფას) ის. კარგაფო.
 რამინინა (რკინინას) სახელი რკინინენს
 ზნისა - ხმამალა ყვირინი. ორკინინენს,
 მარა მითინქ ვემკააინენ - იყურა, მგერამ
 არაინ მიხედა.
 რკინინენს (ურამინაშა იყურა, ურამინაშა
 უყურა, ნორამინა(6) ხმამალა ყვიროდა
 თურმე) ერლე. ხმამალა ყვიროს.
 რამინაშა (რკინინას) იგივეა, რაც რკინინენს,
 რკინინენს, - საშუამის შუამაზაზა (დ. ყოფია).
 რამინაშა (რამინას) კლდის ნამალევი
 (მდინარეში) (მასალეში, ტ. V, გვ. 255).
 რამინ (რობოს) იგივეა, რაც რობუ.
 რამინ (რობუს) ხეში, ხრამში; ღრანტა. ვეგბ
 რობუ ღრინობდა, მალე გინორგინაფილი:
 შ. მერ., გვ. 79 - ეგებოს ხეგბინე (იღარ),
 ძალით გადაგორებულე. გუაკეთონ, შუშო

მოკო, რო ბ უ ს ქინოზხნიკოლია: *ქხს, I, გვ. 19* – რომ გავაკეთე, რად მიხნდა, ხრამში ჩამიმხხრიე. ოსურქ რო ბ უ შ ა გომარინუ: *ქხს, I, გვ. 205* – ცოლი ხრამში გადამივარდა (გადამივგორდა). გინი რ ო ბ უ შ ა ქუურა-გუაფუნა: *ა. ცაგ., გვ. 60; ი. ყოფ., გვ. 42* – იქით (გადაღმა) ხევი გადადუღლით. შორ. ლა ზ. რუბა ორმო; ორუბა, რუბა ხევი, მდინარე (*ბ. მარი*); იმერ. რაბო ორმო, ჩაღრმვეებული წყლიანი ადგილი (*ა. ღლ., იხ. ხაბო*).

როგო (როგოს) ძვერის ხის სახურავი (*ბასალბი, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 159*). შორ. საბა: როგო ხის სკა.

როგუნა (როგუნის) თაგამეტაპული; შტინიწო, ხეპრი. ნახუგანი დუხუშულა რე, რო გ უ ნ ჯ ი – ნამეტანი თევამზმარია, თაგამეტაპული.

როგონი (როგონს) სანაჰი. თოფის ნამალს ძველად შინ ამზადებდნენ. მასში შემავალ კომპონენტებს ნაყავდნენ „როგონში“. „როგონი“ ნამალის სქელი ფიცრის იყო. მას ამოკეთილი ჰქონდა ჩასანაყი სიღრმე. როგონის ხეს (ფიცარს) ორსავე მხარეს ხელების მოსაკიდი ჰქონდა (*ბასალბი, ტ. V, გვ. 142*).

როგუა (როგუას) სახელი რო გ უ ნ ს ზმნისა – რო ზ ბ ი თ ცაძა, ზაწაპაღა. ვარია ფოჭუე, გ ო ბ რ ო მ გ ე ნ ა, ხუნჯის ქიგმოსხუნჯანა: *ბასალ, გვ. 60* – უარი რომ ვეთქვა, გამწკვლავენ, ხუნდზე დამხელებ. ობჭოფათი, გ ო ბ რ ო მ გ ა თ ი, ციხის ქუედიფოხუნუათი – დავიჭირით, გაწკვლით, ციხეში ჩავსუათ. როგუნს (ბოროზა გაწკვლა, ბაუროზა გაუნკვლავს, ბონოროზაგანკვლა) განკვლავდა თურმე) გრძლ ნკვლავს, ცემს როზგით. უროგუნს (ბაუროზა გაუნკვლა, ბაუროზა გაუნკვლავს) გრძლ. სასტ. ქე. რო მ გ უ ნ ს ზმნისა – უწკვლავს.

როგუნე (ბოროზა გაწკვლა, ბოროზა ლ(ე) განკვლილა) გრძლუ. ენებ. რო მ გ უ ნ ს ზმნისა – იწკვლავს. აროგუნე (ბაუროზა გაწკვლა, ბოროზაუ გაწკვლილა) გრძლუ. ენებ. რო მ გ უ ნ ს ზმნისა – ეწკვლილა.

როგვე (ბოროზა შესაძლებელი გახდა 'გაწკვლილა, -) გრძლუ. შესაძლ. ენებ. რო მ გ უ ნ ს ზმნისა – შეიძლება 'გაწკვლილოს. აროგვე (ბოროზა შეძლო 'გაწკვლილა, -) ბონოროზაუ(ნ) შესაძლებელი გაწკვლილა) გრძლუ. შესაძლ. ენებ. უ რ ო მ გ უ ნ ს ზმნისა – შეუძლია 'გაწკვლილოს.

როგვაფუნა (ბოროზაუ აწკვლილა, ბოროზაუაუ უწკვლილია, ბოროზაუაუაუ(ე) აწკვლილია) თურმე) კაჟხ. რო მ გ უ ნ ს ზმნისა – აწკვლილია.

ბოროზა (ბოროზის) მძო. მოქმ. მწკვლავი, როზგით მცემელი. **ბოროზა** (ბოროზის) მძო. ენებ. გე. საწკვლი, წკვლით საცემი. **ბოროზა** (ბოროზის) მძო. ენებ. წარს. განკვლილი. **ბოროზა** (ბოროზის) მძო. ენებ. წარს. წკვლით საცემი. **ბოროზა** (ბოროზის) მძო. ენებ. წარს. განკვლით (როზგით) ცემის სადასური. **ბოროზა** (ბოროზის) მძო. უარე. 'გაწკვლილა, გაუროზავი.

როკი (როკის) როკი; ხის შტოს ძირი (*ბაბა*); დასაოქმადული მამარი ჰეიშის ხა. *გადატ.* ბებერი, ხნიერი. ეწკვლავ წკვლით რ ო კ ი ხეათახავალი: *გვრიბი, გვ. 130* – ეწკვლავ დგას ბებერი როკი მარტოდმარტო. რ ო კ ი, ჩქინი ნაჩინებუსუ, ამღლა დღახუ გოთადაფუ – ჩვესს ნაგნობ როკს (ბებერს) დღეს დღეობა გასთენებია. შორ. ლა ზ. როკი გამზარი ხის მორი (*აჭარ. დარე. ლექსი, IV, გვ. 68*).

როკა (როკას) იფევა, რაც ჰყო რო ჰ ო კ ი, – ობ. ობიანი, ორპაპი. იხ. ფორწილი.

როკამი (როკამს) როკინი.

როკა (როკასი) 1. როკაპი; მოხუცი ბრძანული ძალი. დასაუღეთ საქართველოში რო კ ა პ ა თ მდედრობითი სქესის კუდიანების უფროსი გულისმობენ. ქვემო იმერლები და ოდიშელები რო კ ა პ ი ს ბინათ ტაბაკელას მთას თელანს (ცხენის წყლის მარჯვნივ, ხონის პირდაპირ) (*ი. ჭყე.*) ითაროთ ჯიმაშ დიბა რ ო კ ა პ ე (როპაპი) ორე: *ბ. ხუბ., გვ. 294* – თორმეტი ძმის დედა როკაპი იყო. ენა ქიგე-გონე უ რ ო კ ა პ ი ქ ე ნ ი, აშო ქემააბაღე: *ი. ყოფ., გვ. 32* – ეს რომ გიგონა ამ როკაპამ, აქეთ შემოვგება. თრუმე თი რ ო კ ა პ ი შ ი უჩაში დამი სოფელი გოფე: *ა. ცაგ., I, გვ. 20* – თურმე იმ როკაპის უფროსი დის სოფელი ყოფილა. 2. *გადატ.* გამზარი, კაპასი და ავი ქალი (*ა. ცაგ., I, გვ. 26*). 3. *გადატ.* ძველი, ხნიერი, ბებერი. ათენა რ ო კ ა პ ი დადუღიში ხორციე – ეს ბებერი დედლის ხორცია. შორ. გურ., იმერ. როკაპი კუდიანი ქალების უფროსი; *გადატ.* კაპასი, ავი, ბოროტი ქალი (*ა. ღლ.*); *ღერხ.* რუკაპი კუდიანი ქალების უფროსი (*ბ. ალაფ., გვ. 2*).

როკი (როკის) ნაძველი ხე (*ა. ცაგ.*). ხორგალეფი ხორგისის მიკიხორე რ ო კ ი შ ი ს: *ა. ცაგ., I, გვ. 77* – ხორგელები ხორგისის მისაღებულა ნაქვეულ ხესთან (*კომპონია*); – ვირკეის ახლოს.

როკვა (როკვას) სახელი რო კ უ ნ ს ზმნისა – როკვა, ხტომვა. *გადატ.* უადგილოდ რამის თქმა. დუღე ვეშმაკებ, რო კ უ ნ ს – თვის ვერ იკავებს, ნამოყარნატალებს (ხოლმე). როკუნს (ბოროზა ნამოყარნატა, ბაუროზა

ნამოყვანტალებია, ჰონორიჟი
ნამოყვანტალებდა თურმე) გრძლ
აყრანტალებს, რომეს.
ნარსა მძღ. ენებ. წარს. ნამონყვანტალები.

რომბაზი (რომაგის) ძსმვილინს სხეპობა.
სამნარი იცოდნენ: უბრალო რომაგი, ჭინური
რომაგი (ფერადზოლიანი) და სახეშებურუნებელი
(„სახერთინაფილი“) რომაგი (მასლები, ტ. II, ნაწ.
II, გვ. 219).

რომბაგულ-ი (რომაგულს) ორმაგი ძსმვილი
(ქ. ჭარ.); ორმაგი ნაძსმვი, ორმაგი შალი
(მასლები, ტ. II, ნაწ. II, გვ. 225; 229).

რომბა, რუმბა (რო/უმკას) [რუს. рюмка სირჩა,
რუმბა]. ართი რომკა სასტელი ჭომიში:
ა. იოჟმ, გვ. 101 – ერთი სირჩა სასტელი მიშოვნე.
კართი რომკას გ ქითობუ: ა. იოჟმ, გვ. 102 –
ერთ რუმკას (კი) დასახა.

რონემო (რონგოს) რამბვენი.

რონემორი (რონთორიას) იხ. რონთორი.
რონემორი (რონთორის) დიდი და ლამაზი.
რონთორი ბაღანე – დიდი და ლამაზი
ბავშვი.

რონემორი-რონემორი (რონთორი-რონთორის)
დიდი-დიდი. გვალო დიდი სილოგინეფი ხოლო
ბუღე, რონთორი – რონთორი –
მთლად დიდი სულეგუნებეც (კიდე) იყო (იდი),
დიდ-დიდი (და ქათათა).

რონემორი (რონმხილ/რი) იხ. დორონმხილი.

რონმხუ (რონმხუას) სახელი რომნხუ (6)
ზნისა – 'და'ზრა; დასუნძეპა. ირფელი
რონმხუღე, მუშმა გოკოდუნი –
ყველაფერი ეყარა, რადენეც გინოდდა.
რონმხუ(6) (მხოლოდ ანმყოს წრისა და IV
სერიის მწკრივებში) გრდუ. ჭეაქა. ყრია.

როპაპი (როპაპის) იგივეა, რაც რომკაპი.
გამწორთე რომკაპიქ: მ. ზუბ, გვ. 294 –
შემოვიდა რომკაპი.

როპიტი (როპიტის) რომტა, ტარტარი, – ჩჰარი
ლაპარაპი.

როპიტე (როპიტეს) ვინაჲ რომტა, ყაბეღუა,
შუთავომოლ და ჩჰარი ლაპარაპი სჩჰვენი.
მისა რომიტე – ჩჰარმოლაპარაპე მხიელი.

როპიტე (როპიტეს) სახელი რომპიტანს
ზნისა – ყაბეღუა, რომტა, ჩჰარი
ლაპარაპი. ქიტიორომპიტეუე, მუთ
ქიქეღუნი – დაამღერა (ჩჰარა თქეა), რაც
იცოდა.

როპიტანს (როპიტა იყებდა, უროპიტა უყებდა,
ნოროპიტანს) ყებდობდა თურმე) გრძლ ჩჰარა
ლაპარაპობს, – ყებდობს.
როპიტე ყებდი, ჩჰარმოლაპარაპე.

როსტოპას (როსტოკაქას) თამაშის ერთ-ერთი
სახეობა, – კაქლის ან თხილის ვადამაღუა
(ს. მაკალ, გვ. 280).

როშა (როფას) მსხვილი.

როშა-როშა (როფა-როფას) მსხვილ-მსხვილი.
მოფუნღე დო ურის გუღე, წყაროშ გვარგვალ
როფა-როფა: ქხს, I, გვ. 315 – მოდულდა და
ურის ჰაგედა წყლის გვარგვალი მსხვილ
მსხვილი.

როში (როფეს) რომში, გეჰა; პარცლი; მრგვალი
ჰირაპი სანანახლის მსაბასად ამოთლილი.
ონტკამი ფუნაფამი დროს რომეც წყარს
დინმაბუნა სეირიში ორგოლაფარო – არყის
გამიხდის დროს რომში წყალს ასხანენ შიგ
გაყრილი მილის გასაციებლად. ზღვაშ ძტას
კარხის ვილეუნეზრა, რომეც დალო
ქედვიზუა: მასლ., გვ. 32 – ზღვის ნაპირს ფეხს
დავაჭერ, ვარცლით დავაპირქეავებ. შორ.
ბეჟე, სარდა; საბა: რომა ველგობი. იმერ. ლეჩხ.
როში გეჰა, ფიცრის ან გულამოღებულ მორის
გრძელი ყუთი, რომელშიაც წყალი ასხია შიგ
გაყრილი მილის გასაციებლად არყის
გამიხდისას (ფე. კეო., მ. ნიქ., ა. ლლ.).

როში (როყიას) ცუღად და ღაუჰქირეჰვლად
მოდლაპარაპა, – რომიომ. რომეც კორი –
როყი კაცი. შორ. საბა: როყი მალალი და
უშნი ვა.

როშაში (როშაშის) 1. ყვირილი. 2. ძხვნილით
დინება (მდინარის). წდეღულე დაკადენს
შეინო/ერი თორი, ძინერი წყარი რომბს
შორი რომანს – დნება ზეგნებზე დაზინული
თოვლი, მომატებული წყალი ხეგში მოქუხს.

როშა (როშაშ) სახელი რომანს ზნისა –
როშა, ლაპარაპა. არამ-ხუტეღ გგმეღეჟ ჯო
გუზანე ქომორომეც: ქხს, I, გვ. 256 – არამ-
ხუტე გამოვიდა და გუზანე ლაებობს (როშაშ).
როშაშ (როშა ილაყბა, უროშა ულაყბია,
ნოროშაშ) ლაყბობდა თურმე) გრძლ. რომშეს,
როტაეს, ყებდობს, ლაყბობს.
იროშენ (იროშა შესაძლებელი გახდა ყებდობა,
–) გრდუ. შესაღ. ენებ. რომშუნს ზნისა–
შეიძლება რომშა.

აროშენ (აროშა შექლი ეროშა, –, ნოროშაშ)
შესაძლებია რომშა) გრდუ. შესაღ. ენებ.
უროშუნს ზნისა– შეუძლია რომშს.
იროშაშაშ (იროშაშაშ აროშენა, უროშაშაშ
უროშენებია, ნოროშაშაშ) აროშენებდა
თურმე) კაუ მ. რომშუნს ზნისა– აროშენებს,
აყებდებინებს.

მაროშაშ მძღ. მოქ. მროშავი, ყებდი.
იროშაშ მძღ. ენებ. მყ. საროშავი, საყებდი.
როშაშ მძღ. ენებ. წარს. და'როშლი, ნაყებდი.
ნაროშაშ მძღ. ენებ. წარს. ნაროში, ნაყებდი.

ნარქმადი მიჰ. ენებ. წარს. რომის, ყბედობის საფასური.

რძრძი (რძრძი) დიდი და უშნო. 0 რძრძი კობირეფი უეებინი; დიდი და უშნოკილები. 0 კობირეფი დიდკილები. ზღვ. გუზ. რძრძი დიდი, უშნო კილები (გ. შარაშ, ა. დღ.).

რძრძრძი, რძრძრძი (რძრძრძის, რძრძრძის) იგივეა, რაც რძრძი, - დიდი და უშნო კბილუპინი; კბილუპბადმუყრძილი. ქობირეფი ჩქიბი რძრძი რძრძი ძბადიქ - მოვიდა ჩემი კილებკრეჭია გოგო.

რძრძპა (რძრძკვას) იგივეა, რაც რძრძკუა, - სახელი რძრძკუნს ზნისა - დანშრუბ რძრძპა; კირძპა. იხ. ზორძრძკუა.

რძრძპი (რძრძკის) რძრძი, ულუპა, საზრდო; შირა, ზრძპბირი (ი. ყრუშ, პ. ჭარ, ქველ). ზღვ. ძე. ქარო. რძრძკი ულუპა(სა).

რძრძი (რძრძის) 1. ძვა-ლორძრძი ადგილი; ლოდი; თუთის, აპაცინის ბადანაქარი შირაბი, ფსეპბი. რძრძი შუბა. ზღვ. ტაობ. რძრძი (პ. ცხად, ტოლ, გვ. 74). იხ. ქორძი. 2. გადუ. ხმაალა ლაბარაკი.

რძრძან (რძრძანას) ძვიანი ადგილი.

რძრძნი (რძრძნიას) რძრძნი. რძრძნი კობი - რძრძნი კაცი.

რძრძა (რძრძას) სახელი რძრძ(ნ) ზნისა - დასარ. ქიანბი ქუბლეფი რძრძ(ნ) - ქვეყნის ქვები ეყარა. რძრძ(ნ) (შბოლოდ ანუყოს წრისა და IV სერის მქრეგებში) გრდუ. სტაქ. ყრია.

რძრძრძი (რძრძკორძის) უშნო, უხეზი ბამოქბაქვებამის, - არსიმიჭრძიული წყობის სახისმქონე ადამიანი.

რძრძრძი (რძრძკორძის) უხეზაქვთბიანი; ძალზე უშნო ტურ-კბილუპის მქონე.

რძრძი (რძრძის) არძრძი; არძრძი. ქობირეფი, გომარქიალე ტანს - რომ ენებე გამაურიალა ტანში. ირქიალუ(ნ) (წირძრძი დაქრძილდა, წრძრძილუ(ნ) დაქრძილუ(ნ)) გრდუ. ენებ. ორქიალუანს ზნისა - ფრიალებს; უდარუნებს.

ორქიალუანს (ორქიალუან აქრძილა, ურქიალუან უქრძილები) გრდუ. აქრძილებს; ადარუნებს. ურქიალუანს (წრძრძილუ დაქრძილდა, წრძრძილუ დაქრძილუ(ნ)) გრდუ. სასხე. ქე. ორქიალუანს ზნისა - უქრძილებს; უდარუნებს.

რძრძი (რძრძის) მქალებბრძილა.

რძრძნი, რძრძნი (რძრძნიას) (თოლიში) სახელი ორქიალუანს ზნისა - მქალის ბრძნილი. ორქიალუანს თოლენს - აქრძილებს (პრძანეს) თვალებს.

ორქიალუანს (ორქიალუან აქრძილა, ურქიალუან უქრძილები თვალბი, წრძრძილუ(ნ) აქრძილებდა თურმე) გრდუ. აქრძილებს (პრძანეს) თვალებს.

ურქიალუანს (ურქიალუან უქრძილა, ურქიალუან უქრძილები) გრდუ. სასხე. ქე. ორქიალუანს ზნისა - უქრძილებს, უპრძანეს (თვალებს).

ორქიალუანს (ორქიალუან აქრძილები, ურქიალუან უქრძილები, წრძრძილუ(ნ) აქრძილები, თურმე) კუზ.

ორქიალუანს ზნისა - აქრძილებს. ბარქიალუან მიჰ. მოქ. 'დაქრძილებელი (თვალისა), 'დაქრძილანი.

ორქიალუანს მიჰ. ენებ. გე. საქრძილებელი. ბრძრძილუ(ნ) მიჰ. ენებ. წარს.

დაქრძილებელი, დაქრძილანი. წრძრძილუ(ნ) მიჰ. ენებ. წარს. ნაქრძილები. წრძრძილუ(ნ) მიჰ. ენებ. წარს. თვალის ბრძრძილუ(ნ) (პრძანეს) საფასური.

რძრძი (რძრძის) შრძილი.

რძრძი (რძრძის) შრძილმქალება (შ. ძბი, II, გვ. 74).

რძრძი (რძრძის) იხ. დიფუა.

რძრძი (რძრძის) მიჰ. ენებ. წარს. ირძრძი (ნ) ზნისა - აქრძილი; ბარქიალუ(ნ) მუქრძი, მაქრძი, ზარძი ვორქი გომარქიალი: შ. გუ, გვ. 61 - რაქრძი, მექრძი, ზარძი ვარძილუ(ნ) (გომარქილუ).

რძრძი (რძრძის) დამბარძა. ყამაქ-რქესუ თემ დობანთი, კორ სორდ ინეფიში რძრძი?: მსალ, გვ. 89; ქბს, I, გვ. 262 - ყამარქესუბი ისე შექრძი, კაცი სად იყო მათი დამბარძი?

რძრძი (რძრძის) სახელი არქესებენ; ერქესებ(ნ), ორქეს(ნ) ზნისა - 'დაქრძილანი; არქესებ(ნ). ვითოქირი თუთბი ზინელ არქესებენ ართი წინა: კ. საქეშ, ქბს, გვ. 116 - თორმეტი თვის ძირად არქესებ(ნ) ერთი წელი.

ერქესებ(ნ) (წრძრძი დაქრძილ, წრძრძილუ დანსრება, წრძრძილუ(ნ) ქანსრება თურმე) გრდუ. ენებ. ქანსრება.

ორქეს(ნ) (შბოლოდ ანუყოს წრისა და IV სერის მქრეგებში) გრდუ. ენებ. ქანსრება.

წრძრძი მიჰ. მოქ. მოქსრე.

წრძრძი მიჰ. ენებ. წარს. მოქსრე. ბრძრძილუ(ნ) მიჰ. ენებ. წარს. ბრძრძილუ.

რძრძი (რძრძის) იხ. გომარქესუბი.

რძრძი (რძრძის) სახელი ორქესი (ნ) ზნისა - სმინა, ბბბბა; სმინა. ბბბბე ბოქრძი ქობირეფი, უკული მქონე ვეშერქესუბი: ქბს, I, გვ. 177 - გომარქი

ბიჭებს რომ ნახავენ, შემდეგ არაფერი ესმით (გაეგებათ, ახსოვთ). მუთუნი ვა ა რ ს ვ ი ნ უ, ფერი კოჩიე - არაფერი რომ არ ესმის, ისეთი კაცია.

ორსინუ(ნ) (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრდუე. ენებ.* ესმის, გაეგება. **ურსაჲნი/ურსაჲნი მიძლ. უარყ.** "შე"უქმნელი, გაუგებელი.

რსია (რსიას) ბავშვთა ტირილი, ყივილი; შრიამპული. ბაღანფიში რსია ისიმეღე - ბავშვთა ტირილი ისმოდა.

რსიალ-ი (რსიალ/რს) სრიალი. ღობარგელი მამინფი რკინამ ხინცე მ ი რ ს ი ა ლ გ - დატვირთული მანქანები რკინის ხიდზე მისრიალებს. გ ე ლ ე რ ს ი ა ლ უ ლეკურქ: *მ. ხუბ., გვ. 37* - ამოსრიალდა ლეკური. ქ ი მ ი რ ს ი ა ლ უ ლე ხე გეიწულეს ართიანს: *მ. ხუბ., გვ. 37* - მოსრიალდა და ხელი ჩამოართვეს ერთმანეთს. **რსიალუ(ნ)** (ირსიალუ(ნ) ისრიალებს, ირსიალუ ისრიალა, ურსიალუ უსრიალია, ნორსიალუ(ნ) სრიალებდა თურმე) *გრდუე. ენებ.* სრიალებს.

რსლა (რსილას), რსლაჲ (რსილუას) იგივეა, რაც რსია, - სახელი რსილანს ზმნისა - ბავშვთა შვივილი; ნარილი ხმით ძლიერი ტირილი; ნივილი. ბაღანა რსილანდუნი, ღიხა ღო ქიანას ორყუანდუ - ბავშვი რომ ნიოდა, მიწასა და ქვეყანას აცამტყერებდა. **რსილანს** (რსლაჲ ინილა, ურსლაჲ უნილია, ნორსლაჲ(ნ) ნიოდა თურმე) *გრდუე. საშ. მოქმ.* ნივის, - ნერილი ხმით ტირის. **ორსილაჲუანს** (ორსლაჲუანს ანივლებინა, ურსლაჲუანს უნივლებინებია, ნორსლაჲუანს) ანივლებინებდა თურმე) *კაუზ. რსილანს ზმნისა* - ანივლებინებს.

ბარსლაჲრი მიძლ. მოქმ. ვინც ნივილით ტირის. **ორსლაჲრი მიძლ. ენებ. მყ.** სანივლი. **ნარსლაჲ მიძლ. ენებ. წარს.** ნანივლი. **ნარსლაჲური მიძლ. ენებ. წარს.** ნივილის საფასური.

რსიმალ-ი (რსიმალ/რს) სულბანაბული. *შღრ. რსიმიანი.*

რსიმინ-ი (რსიმინს) ბანაბული ყურაბა, ბარინდუაბა; ბანაბა; ქუშპი მზარა. **ორსიმინანც** სვიათხვალი: *კ. ნაუშ., კართ. ზეს., გვ. 14* - იბღერება (გარინდული იყურება) მარტომდარტო. **ორსიმინანს** (ორსიმინუ გარინდული იყურა, ურსიმინუ გარინდული უყურებია, ნორსიმინუ(ნ) გარინდული იყურებოდა თურმე) *გრდუე. ენებ.* იბღერება; გარინდული იყურება. **ორსიმინანს იგივეა, რაც ირსიმინანს.** **ბორსიმინალი მიძლ. ენებ. წარს.** გარინდული, განაბული, გატყერნილი.

რსინ-ი (რსინს) ცუილი. **რსინიშ** შური ინთხანს - ცუილის სუნია (იგრძობა).

რსინა (რსინას) მამთული. *შღრ. იმერ. სინა* მავთული (*კ. ზურ.*).

რსინუა (რსინუას) სახელი **რსინუნს** ზმნისა - 'გა'ცუაბა. **გორსინუ ღო მიღართუ** - გააცუა და ნაიოდა. **რსინუნს** (ბორსინუა გააცუა, ბაურსინუა გაუცუებია, ნორსინუნს(ნ) გააცუებდა თურმე) *გრდუე.* აცუებს.

ორსინუ(ნ) (ორსინუ შესაძლებელი გახდა 'გა'ცუება, -) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.* **რსინუნს ზმნისა** - შეუძლება 'გა'ცუება. **არსინუ(ნ)** (არსინუ შეძლო 'გა'ცუებინა, -) **ნორსინუნს(ნ)** შესაძლებია 'გა'ცუება) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.* **ურსინუნს ზმნისა** - შეუძლია 'გა'ცუოს.

ორსინაჲუანს (ორსინაჲუა აცუებინა, ურსინაჲუაჲუა უცუებინებია, ნორსინაჲუა(ნ) აცუებინებდა თურმე) *კაუზ. რსინუნს ზმნისა* - აცუებინებს. **ბარსინალი მიძლ. მოქმ.** 'გა'მცუებელი. **ბარსინალი იგივეა, რაც მარსინალი.** **ორსინალი მიძლ. ენებ. მყ.** 'გა'საცუებელი. **ბორსინალი მიძლ. ენებ. წარს.** ნაცუებული. **ნარსინაჲ მიძლ. ენებ. წარს.** ნაცუები. **ნარსინაჲური მიძლ. ენებ. წარს.** 'გა'ცუების საფასური.

რსიოლ-ი (რსიოლს) ბრული; მთაბრუსხვევა; ტრიალი. ღღამით რსიოლი გემიგირს, სერიით ვარე ჩქიბო ლური - დღისით თავბრუსხვევა ამიტყდება, ღამით არ არის ჩემთვის ძილი. დიდქ იყუე, გეემარტი ქიანაში რსიოლს: *ა. ყოუშ., გვ. 137* - დიდი რომ იქნე, გაუმავრდი ქვეყნის ტრიალს. **მარა თე როკი გოსტერგუკელი იმენ ურმგდ ორთამ რსიოლც:** *ვრისი, გვ. 130* - მაგრამ ეს როკი დარბიებული მინც უძღებდა, ორთისა ტრიალს. **დუღომ რსიოლქ გემიოლუ** - თავის სრილი (თავბრუსხვევა) ამივარდა.

რსიოლავა (რსიოლავას), რსიოლავ (რსიოლუას) სახელი **არსიოლუ(ნ)** (რსიოლუას) ზმნისა - ბრული, მთაბრუსხვევა, ტრიალი. **დუღუკანც დული რსიოლავას:** *კა. ნაუშ., 6.03. 1930, გვ. 1* - დაუნყებს თავი ბრულას **არსიოლუ(ნ)** (აარსიოლუ თავბრუ დაიხება, ნორსიოლავა/ურსიოლავა თავბრუ დახევი) *გრდუე. ენებ.* უტრიალებს (თავი), თავბრუ ხევევა. **ორსიოლუ(ნ)** (აორსიოლუ(ნ) დატრიალდება, აორსიოლუ დატრიალდა, ნორსიოლუ(ნ) დატრიალებულა, ნორსიოლუ(ნ) დატრიალდებოდა თურმე) *გრდუე. ენებ.* ტრიალებს; თავბრუ ხევევა. **შღრ. გურ.** ასიორება თვალის აბნევა (აჭრელება) მდინარის მოძრაობისა, ჭრელი საგნის ცქერისაგან (*კ. ზარაშ.*).

რამინ-ი (რსკინს) *იხ.* რსქინი, რცქინი.
რსულ-ი (რსულ/რს) სრულ-ი. კუმზმოღვალი
 რ ს უ ლ ი აჟუ - ფეხსაცმელი სრული აქვს.
რსულუბა (რსულუბას) სახელი **არსულენს**,
 ი რ ს უ ლ ე ბ ე უ (ნ) ზმნისა - შუისრულუბა.
 შექაღაქ შ ი რ ს უ ლ ე გ : *მ. ხუბ., გვ. 132 -*
 შუადღე მესრულდა.
 არსულენს (შაისრულა შეასრულა, შაისრულაშა
 შეუსრულებია, შაისრულაშაშენ) შეასრულებდა
 თურმე) *გრძმ.* ასრულებს.
 ირსულენს (შირსულა შეისრულა, შაისრულაშა
 შეუსრულებია) *გრძმ.* სათავ. ქვ. არსულენს
 ზმნისა - ისრულებს.
 ურსულენს (შაისრულა შეუსრულა, შაისრულაშა
 შეუსრულებია) *გრძმ.* სასხვ. ქვ. არსულენს
 ზმნისა - უსრულებს.
 ირსულბუენს (შირსულა შესრულდა,
 შაისრულაშენ) შესრულდება) *გრძმ.* ვნებ.
 არსულენს ზმნისა - სრულდება.
 ერსულბუენს (შაისრულა შეუსრულდა,
 შაისრულაშენ) შესრულდება) *გრძმ.* ვნებ.
 ურსულენს ზმნისა - უსრულდება.
 ირსულინენს (ირსულა შესაძლებელი გახდა
 შესრულება, -, -) *გრძმ.* შესაძლ. ვნებ.
 არსულენს ზმნისა - შეიძლება შესრულდეს.
 არსულინენს (არსულა შეიძლება შესრულდეს,
 -, შაისრულაშენ) შესაძლებია შესრულება)
გრძმ. შესაძლ. ვნებ. ურსულენს ზმნისა -
 შეუძლია შესრული.
 ირსულბუაჟუანს (ირსულაშაჟუან
 შეასრულებინა, არსულაშაჟუან)
 ასრულბინებდა თურმე) *კაუზ.* არსულენს
 ზმნისა - ასრულბინებს.
 შარსულაშაჟუანს *მიძლ. მიჟმ.* შეასრულბელი.
 ირსულაშაჟუანს *მიძლ. ვნებ. ჟე.* შეასრულბელი.
 არსულაშაჟუანს *მიძლ. ვნებ. წარს.* შესრულბელი.
 შარსულაშაჟუანს *მიძლ. ვნებ. წარს.* შეასრულბელი.
 არსულაშაჟუანს *მიძლ. ვნებ. წარს.* შესრულბის
 საფასური.
 შარსულაშაჟუანს *მიძლ. უარვ.* შეუსრულბელი.
რსულუბულ-ი (რსულუბულ/რს) *მიძლ. ვნებ. წარს.*
 არსულენს ზმნისა - შარსულუბული.
რსქინ-ი, სქინ-ი (რსქინს) იგივეა, რაც რსკინი,
 რცქინი, - მშპარა, ძაღლი. სქინი
 რსქინი ღო ჳყორინი ჰაში რე: *კ. საბუშ.,*
ქარი. ზეპ., გვ. 27 - ტკილია შენი წყრომა-
 ბუქარი. ეყალ სქინით ვერცხვებ
 საკუთარი გაღიას: *მასლ., გვ. 98 -* ასეთი
 ქადილით არ მოშორდება საკუთარ გაღიას.
რსქინულ-ი (რსქინულ/რს) *მიძლ. ვნებ. წარს.*
 ირსქინანს ზმნისა - დაქადნაპული,
 დაშეძრაპული.

რსქინა (რსქინუას) სახელი **ორსქინანს**
 ზმნისა - ძაღლი, მშპარა.
 ირსქინანს (ირსქინა დაქედა, არსქინაშა
 დაქედებია, ირსქინაშაშენ) ექედებოდა თურმე)
გრძმ. ექედება, ემუქრება.
 ირსქინაჟუენს (ირსქინა იქედა, არსქინაშაჟუენ
 დაქედებულა) *გრძმ.* ვნებ. ირსქინანს
 ზმნისა - იქედება, იმუქრება.
 არსქინაჟუენს (არსქინა დაქედა, არსქინაშა
 დაქედებია) *გრძმ.* ვნებ. ირსქინანს
 ზმნისა - ექედება, ემუქრება.
 ირსქინენს (ირსქინა შესაძლებელი გახდა
 ქადილი, -, -) *გრძმ.* შესაძლ. ვნებ.
 ირსქინანს ზმნისა - შეიძლება ქადილი
 (დამუქრება).
 არსქინენს (არსქინა შეიძლო დაქედებოდა; -,
 ირსქინაშაშენ) შესაძლებია დაქედება,
 დამუქრება) *გრძმ.* შესაძლ. ვნებ.
 ირსქინანს ზმნისა - შეუძლია დაქედება
 (დაქედოს); დამუქრება (დამუქროს).
 ირსქინაჟუანს (ირსქინაჟუან დაქედებია,
 არსქინაშაჟუან დაქედებინებია, ირსქინაშაჟუან
 აქედებინებდა თურმე) *კაუზ.* ირსქინანს
 ზმნისა - აქედებინებს, ამუქრებინებს.
 შარსქინაჟუანს, შარსქინაჟუანს დაქედებელი.
 ირსქინაჟუანს *მიძლ. მიჟმ.* დაქედებელი.
 ირსქინაჟუანს *მიძლ. ვნებ. ჟე.* დაქედებელი,
 დამუქრებელი.
 ირსქინაჟუანს *მიძლ. ვნებ. წარს.* დაქედებული,
 დამუქრებული.
 ირსქინაჟუანს *მიძლ. ვნებ. წარს.* დაქედებული,
 დამუქრებული.
 ირსქინაჟუანს *მიძლ. ვნებ. წარს.* დაქედების,
 დამუქრების საფასური.
რსხა, რსხაჟუა (რსხაჟუა-ს) იგივეა, რაც
 რსხეა, - ხსნა, ბაღარანა, შველა.
რსხაჟუა-ი (რსხაჟუა/რს) სხაჟუა-სსქინით
 ღაპარაკი. ნინას ვაგრტარის (ენისა).
 რსხაჟუა - ენას არ აწერებს, ტარტარი უყვარს.
რსხაჟუაჟუა (რსხაჟუაჟუა) სახელი
 რსხაჟუაჟუანს ზმნისა - სხაჟუა-სსქინით
 ღაპარაკი. *ვადაფ.* ტარტარის (ენისა).
 რსხაჟუაჟუანს (რსხაჟუაჟუა სხაჟუა-სსქინით
 ილაპარაკა, რსხაჟუაჟუა სხაჟუა-სსქინით
 ულაპარაკია, ირსხაჟუაჟუანს სხაჟუა-სსქინით
 ღაპარაკობდა თურმე) *გრძმ.* სხაჟუა-სსქინით
 ღაპარაკობს.
 რსხაჟუაჟუანს (რსხაჟუაჟუა ატარტალა ენა,
 რსხაჟუაჟუანს უტარტალა ენა, ირსხაჟუაჟუანს
 ატარტალა ენას თურმე) *გრძმ.* სასხვ. ქვ.
 რსხაჟუაჟუანს ზმნისა - ატარტალა ენას (ენას).
 ირსხაჟუაჟუანს *მიძლ. ვნებ. წარს.* გატარტალა,
 სხაჟუა-სსქინით მოლაპარაკე; ღაპარაკე.
 ირსხაჟუაჟუანს *მიძლ. ვნებ. წარს.* ნალაყები, სხაჟუა-
 სსქინით ნაიჭები.

ნარსხაპაპაში მიჰქ. ენებ. წარს. სხაპა-სხუბით
ნათქვამის, ლაყბობის, ტარტარის საფასური.

რსხპა (რსხეპას) იგივეა, რაც **რსხაღა**, -
სახელი **რსხე** ბუღეცნს, ირსხენს
ზნნათა - ბადარჩინა, შველა, სხნა.

ცნობაზე დაუღიო **რსხე** ბა, ვადალორა,
ვაშიწუა: *ქსს, I, გვ. 57* - სიყვარულისგან თავის
დახსნა, არ მომატყუო, არ მითხრა. თის
მუღელბუ სქანი **რსხე** ბა ვა: *შ. ხუძ, გვ. 50* -
იზას მუღელბო შენი სხნა. შა ვორვე თქვანი
ორსხე ბუ შა მუღლირია: *შ. ხუძ, გვ. 4* - მე
ვარ თქვენს დასახნულად მოსულიო. შუჭობო
ჩქი გარსხით თათაჲ: *შ. ხუძ, გვ. 6* -
როგორც ჩვენ გიხსენით ვითომ. თუ ჭუაშუ
შირსხე ბუ ენი, ფერი მითინი ვა ბძირი:
ი. ყოფი, გვ. 119 - ამ ტყივილსაგან რომ
მისხნოდა, ისეთი ვერავინ ვერ ვნახე. ღორნოთქი
თიში ხანი გარსხუა სია: *ბაბს. სიძრ., I, გვ. 151* -
ღმერთმა მისი ხანი გიმატოსო
(დალოცვა).

რსხე ბუღენს (*იყვრ.* ირსხან იხსნის, ირსხა იხსნა,
ირსხაპა უხსნია, ირსხაპაპაღ(ენ) იხსნიდა თურმე)
გრდუე. საშ. შოქ. იხსნის.
ირსხენს (ირსხა იხსნა, ირსხაპა უხსნია) *გრდმ.*
სათვ. ქვ. იხსნის თავისას.

ურსხენს (ურსხა უხსნა, ვადაურჩინა; ურსხაპა
უხსნია, ვადაურჩენია) *გრდმ. სახვ. ქვ.*
რსხე ბუ ენი 'ზნნისა' - ვადაურჩენს,
ვადაურჩენაში დაეხმარება.

ირსხე ბუ(ენ) (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV
სერიის მწკრივებში) *გრდუე. ენებ.* ირსხე ბუ ენი
'ზნნისა' - ხსნილი იქნება, ვადაურჩება.
ერსხე ბუ(ენ) (ირსხა ეშველა, რსხაპაპა შველება)
გრდუე. ენებ. ურსხე ენი 'ზნნისა' - ეშველება.
ირსხე(ენ), **ირსხინ(ენ)** (ირსხინა შესაძლებელი
გახდა დახსნა, -, -) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.*
ირსხე ენი 'ზნნისა' - შეიძლება ხსნა (ხსნილი
იქნას).

არსხე(ენ), **არსხინ(ენ)** (არსხინა შეძლო 'და' ეხსნა,
-, ირსხაპაპა(ენ) შესძლებია 'და' ეხსნა) *გრდუე.*
შესაძლ. ენებ. ურსხე ენი 'ზნნისა' - შეუძლია
იხსნას, ვადაარჩინოს.

ორსხე ბაპაჟუანს (ორსხაპაპაჟუა 'და' ახსნევენა,
ურსხაპაპაჟუა 'და' უხსნევენევენია, ირსხაპაპაჟუ(ენ)
ახსნევენევენა თურმე) *კაუზ.* რსხე ბუ ენი
'ზნნისა' - ახსნევენებს, ვადაარჩენინებს.
მარსხაპაპაჟი მიჰქ. მიჰქ მხსნელი, 'ვადა' მრჩენი.

ირსხაპაპაჟი მიჰქ. ენებ. მკ. სახსნელი,
'ვადა' მარჩენი.
რსხაპაპაჟი მიჰქ. ენებ. წარს. ხსნილი,
'ვადა' მრჩენილი.
ნარსხაპაჟი, ნარსხაპაჟი მიჰქ. ენებ. წარს. ნახსნი,
'ვადა' მარჩენი.
ნარსხაპაპაჟი მიჰქ. ენებ. წარს. ხსნის, 'ვადა' მრჩენის
საფასური.

ურსხაპა, ურსხაპაჟი მიჰქ. ვარყ. უხსნელი,
ვადაურჩენელი. *იხ. რცხა, რცხეპა.*

რსხაპაპაჟი (რსხეუღ(რს) მიჰქ. ენებ. წარს.
რსხე ბუ ენი 'ზნნისა' - დახსნილი.
ათუჯჯურა გაჭორებაჲ **რსხე** ბუ ენი რე -
ასეთი გაჭორებასგან დახსნილია.

რსხია, რსხიაღ(ენ) (რსხიაღ'ენ) *იხ. რსილა, -*
სახელი რსხი'ღ'ანს 'ზნნისა' -
სხრიალი, შრიალაჲ; შიძილ-ხიძილი; ბეპირი
ბაპეპის (ავდიანის) ხმაურობა. ათუ ბორჯის
შაასიშო (*შეზარჩილუ*) ბაღანეფიში **რსხია** ე
- ამ დროს შემოეგმა ბაგმეგვის სრიალული
(ჩქიალი).

რსხიანს, რსხილანს (რსხ'ლაუ იხსრიალა,
ურსხ'ლაუ უხსრიალა, ირსხ'ლაუ(ენ)
სხრიალებდა თურმე) *გრდუე. სხრიალი;*
ურსხილული.

ურსხი'ღ'აჟუანს (ურსხ'ლაუაჟ ასხრიალებინა,
ურსხ'ლაუაჟაჟ უხსრიალებინებია,
ურსხ'ლაუაჟ(ენ) ასხრიალებინებდა თურმე) *კაუზ.*
რსხი'ღ'ანს 'ზნნისა' - ასხრიალებინებს;
აურიალულიებებს.

მარსხ'ლაჟი მიჰქ. მიჰქ. ვინც ურიალულს ტყბს.
ურსხ'ლაჟი მიჰქ. ენებ. მკ. ურიალულის ასატყბი.
ურსხ'ლაჟი მიჰქ. ენებ. წარს. აურიალული
(ბაგმეგები).

ნარსხ'ლაჟი მიჰქ. ენებ. წარს. ნაურიალული.
ნარსხ'ლაჟი მიჰქ. ენებ. წარს. ურიალულის
საფასური. *შორ. იძურ.* სხრიალი ბაგმეთა
ხმაურობა (*ე. ჯგრა.*).

რსხილ(ენ) (რსხილს) 1. სხაჟილი, ტანი (*შ. კორტია*);
2. შიქრული, შიქრითაჟილი. ჯგირო
რსხილი ცუღელ გეუღუ - კარგად შეკრული
სახლი უდგას. *იხ. რსხუღაღ, ორსხუ.*

რსხილ(ენ), **რსხილ(ენ)** (რსხილ'უ'ას'ს) სახელი
რსხილანს 'ზნნისა' - იგივეა, რაც **რსხია,**
რსხიალი, - შრიალაჲ, შიძილ-ხიძილი.

რსხინ(ენ) (რსხინს) 1. ხსნა. *იხ. რსხეპა.* 2. ხსნილი.
მარხის შემდეგ დრო, როცა ნებადართულია
ცხოველური საკვების (ხორცის, კვერცხის,
რძის...) ჭამა. **რსხინსი** ჩხემა ვაწოცობუ,
პირენს გორკუ ხიზილარა: *შ. ჯგრა, გვ. 160* -
ხსნილი ბარძაყი (წინ) არ გიღვეც, მარხეში
გაკლია ხიზილალა.

რსხინ(ენ) (რსხინის) შყარა, შყაშა. 0 თოლიში
რსხინი თვალის ძყერა. ღუმა ღურულუ ღო
ამლა გეარანს ურსხიანს თოლი -
წუხელ კედებოდა და დღეს კარგად დაუჭყერია
(დაუჭყეტია) თვალი.
ურსხიანს (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV
სერიის მწკრივებში) *გრდუე. სეაიყ.* უჭყერია
(თვალი).
ურსხიანანს (ირსხინაჟ თვალდაჭყერილი
იყურა, ურსხინაჟ თვალდაჭყერილი უყურებია)

გრდუე. ერბ. თვალდაჭყერილი იყურება.
ორსხიპინანს იგივეა, რაც **ორსხიპინანს**.
იხ. თოლიორსხიპა.

რსხიპა (რსხიპას) სახელი **ორსხიპუ(ნ)**
ზნისა – *ჰემიქერა*, *ჰამოტმასნა* ტანზა;
ძარვა. **მირსხიპუანს** ძიქვა – მექარება
შარვლი.
ურსხიპუნს (ურსხიპა შემოგებანა, ურსხიპაშუ
შემოტმასენია) *გრდმ. ექარება*, *ეტმასნება*.
ირსხიპაუფუ(ნ) (ირსხიპა ეტმასნა, ექარა;
რსხიპაშუ შემოტმასენია, მოჭყერია (ტანზე)) *გრდუე.*
ერბ. ექარება.

რსხიპა (რსხიპას) იგივეა, რაც **რსხილა**, –
წვრილი ხმით ძლიერი ტირილი; სხრიალი.

რსხპალა (რსხულას) იგივეა, რაც **რსხუაფა**.

რსხპაშა (რსხუაფას) სახელი **ორსხუანს**
ზნისა – 1. ღაბაბა; სპირიტუალის ჩაყრა. 2.
შეერთება.

ორსხუანს (აარსხუა საძირკველი ჩაყრა,
ააურსხაშუ საძირკველი ჩაყურია) *გრდმ.*
საძირკველს უყრის.

ირსხუანს (აიორსხუა საძირკველი ჩაყარა,
ააურსხაშუ საძირკველი ჩაყურია) *გრდმ. სათაე.*
ქე. ორსხუანს ზნისა – საძირკველს იყრის
თავისთვის.

ურსხუანს (ააურსხაშუ საძირკველი ჩაყარა,
ააურსხაშუ საძირკველი ჩაყურია) *გრდმ. ხსხე.*
ქე. ორსხუანს ზნისა – საძირკველს უყრის
მისა.

ირსხუაფუ(ნ) (აიორსხუა საძირკველი დაიდო,
ააურსხაშუ რა(ნ) საძირკველი დადებულა) *გრდუე.*
ერბ. **ორსხუანს** ზნისა – საძირკველი იდება,
იყრება.

არსხუაფუ(ნ) (ააურსხუა საძირკველი დაედო,
ააურსხაშუ საძირკველი დასდებია) *გრდუე. ერბ.*
ორსხუანს ზნისა – საძირკველი იდება.

ირსხენე(ნ) (აიორსხაშუ შესაძლებელი გახდა
საძირკველის დადება. –) *გრდუე. შესაძლ. ერბ.*
ორსხუანს ზნისა – შეიძლება საძირკველის
ჩაყრა (დადება).

არსხენე(ნ) (ააურსხაშუ შეძლო საძირკველი
ჩაყერა, –) *აიორსხაშუ(ნ)* შესაძლებია საძირკველის
ჩაყრა) *გრდუე. შესაძლ. ერბ.* **ურსხუანს**
ზნისა – შეუძლია საძირკველი ჩაყარაოს
(დაუდოს).

ორსხუაფუანს (ორსხაშუ საძირკველი
ჩაყარეინა, ურსხაშუ საძირკველი
ჩაყარეინებია, *აიორსხაშუ(ნ)* საძირკველს
აყრეინებდა თურმე) *კაუ ზ. ორსხუანს*
ზნისა – საძირკველს აყრეინებს.
არსხაშაშაი მიძლ. ერბ. მოქმ. საძირკველის
ჩაყარელი; შეშეერთებელი.
ორსხაშაშაი მიძლ. ერბ. მე. საძირკველის
ჩაყარელი; შეშეერთებელი.

რსხაშაშაი მიძლ. ერბ. წარს. ერთმანეთზე
გადაბმული.
ნარსხაშა, ნარსხაშაი მიძლ. ერბ. წარს. ერთმანეთზე
მინაბაბი.

ნარსხაშაშაი მიძლ. ერბ. წარს. ერთმანეთზე
მიბმის საფასური. *იხ. ოსხიორი. შდრ. რცხუაფა.*

რბაბა, რბინა (რტებას, რტინას) იგივეა, რაც
რტინა, – სახელი **ორტებუ(ნ)**,
ორტებუნს ზნისა – ბაბაბა. უკული
ჭყორიშ **რტინა** ვარე: *ქხს, I, გვ. 227* – მერე
მწერის გაქცევა არ არის. შიში ქუმოძიორი დო
რტინას ცომორანქია – შიში მარევე და
გაქცევას გიწვენებო. *ზოშოქ... ნაკეაზხორი*
ქიხეამილუ დო ორტგ: ა. ცა., I, გვ. 12 –
ბიგმა... უგუზალი (ხელში) აიტაცა და გაიქცა.
შქიერენულ მხურენქ ვეშა ორტეს – მშიერი
ცხერენი მინდოროზი გაიქცნენ.
მირტებუქინი, სო მირტებუქ? – რომ
გარბიხარ, სად გარბიხარ?

ორტინუანს (ორტინაშუ გააქცია, ურტინაშუ
გაუქცევია) *გრდმ.* გააქცევს.
ურტინუანს (ურტინაშუ გაუქცია, ურტინაშუ
გაუქცევია) *გრდმ. ხსხე. ქე.* **ორტინუანს**
ზნისა – გაუქცევს, გაუდვინს.
ირტებუ(ნ) (იორბ გაიქცა, ურტინაშუ რაბაშა(ნ)
გაქცეულა) *გრდუე. ერბ.* **ორტინუანს**
ზნისა – გაიქცევა.

ურტებუ(ნ) (არბ გაექცა, რბაშუ გაქცევია)
გრდუე. ერბ. **ურტინუანს** ზნისა – გაექცევა.
ორტინ(ნ) (იორბინა შესაძლებელი გახდა გაქცევა,
–) *გრდუე. შესაძლ. ერბ.* **ორტინუანს**
ზნისა – შეიძლება გაიქცეს (გაქცევა).
არტინე(ნ) (არბინა შეძლო გაქცეულიყო, –
იორბაშუ(ნ) შესაძლებია გაქცევა) *გრდუე. შესაძლ.*
ერბ. **ურტინუანს** ზნისა – შეუძლია
გააქციოს.

ორტინაფუანს (იორბინაშუ გააქცევინა,
ურტინაშუ გაუქცევინებია, *იორბინაშუ(ნ)*
გააქცევინებდა თურმე) *კაუ ზ. ორტინუანს*
ზნისა – გააქცევინებს.
მარტინაშაი, მარტინა, მარტინაი მიძლ. მოქმ.

გამქცევი.
იორტინაშაი, იორტინა, იორტინაი მიძლ. ერბ. მე.
გასაქცევი.
რბაშაი, რბინაი, რბინაშაი მიძლ. ერბ. წარს.

გაქცეული.
ნარტინა, ნარტინაი მიძლ. ერბ. წარს. განაქცევი.
ნარტინაშაი მიძლ. ერბ. წარს. გაქცევის საფასური.
ნარტინაშაი მიძლ. ერბ. წარს. გაქცევის
საფასური.
ურტინაი, ურტინაი მიძლ. უარე. გაუქცევილი.
შდრ. ძე. ქართ. ლტოლვა; ღა ზ. მტ. ომტინუ
გაქცევა (ნ. მარი).

რბაშაშაი (რტებულ(რს) იხ. რტინაფილი,
რტინელი, – ბაბაბაშაი. აჯაბა დო მუშო

ქომონჯქ იყუე რ ტე ბ ე ლ ქ : *მ. ხუძ.*, გვ. 217 - აჯია და მისი ქმარი იქნა გაქცეული.

რტინა (რტინას) *იხ.* რტება.

რტინაშა (რტინაფას) იგივეა, რაც რ ტ ი ნ ა .

რტინაშოლ-ი (რტინაფოლ/რს) იგივეა, რაც რ ტ ე ბ ე ლ ი , რ ტ ი ნ ე ლ ი *მიძლ. ენებ. წარს.* ო რ ტ ი ნ ე უ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - ბ ა პ ე უ ლ ი . ჩქინი შური იყენებდალუ საარკოლ ცაშე რ ტ ი ნ ა ფ ი ლ ი - ჩვენი სული ფუსფუსებს მონმენდილი ციდან გამოქცეული.

რტინაშ-ი (რტინელ/რს) იგივეა, რაც რ ტ ე ბ ე ლ ი , რ ტ ი ნ ა ფ ი ლ ი , - ბ ა პ ე უ ლ ი .

რტინში *იხ.* ტახუა. ჭკილ ართიშხ გ ო რ ტ ი ხ უ ნ ი , უკული ართიანს ვეშეაჭაბუბ: *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 178* - მჭადი ერთხელ რომ გატყდება, შემდეგ ერთმანეთს არ მიენებება.

რტკაპალ-ი (რტკაპალ/რს) ტარტარი. 0 ნინაში რტკაპალი ენის ტარტარი. ანჭი მითინ ეატეკონე ინეფიში ნინაში რ ტ კ ა პ ა ლ ე უ - ანი არაეინ არ გაიგონებ იმათი ენის ტარტარს. რტკაპალანს (რტაპაალუ იტარტარა, ურტაპაალუ უტარტარია, ნორტაპაალუ(ნ) ტარტარებადა თურმე) *ერძმ. ტარტარებს. შქრ. რდგაბაალი, რთქაფალი (ნინაში).*

რტსაშა (რტსაფას) სახელი ო რ ტ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - 'და'ლგომა, ლტომა. ეშმაკის ღვინი ვაუღლე დო გუდას ო რ ტ უ ა ნ დ ე უ ა : *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 44* - ეშმაკს ღვინო არ ჰქონდა და გუდას ალობდაო. ბეთა ქებას განათი დო წყარით ღიხა და რ ტ ო უ ნ ი : *ქხს, I, გვ. 296* - მითი ქვეყანა ვანათა და ნწყლი მინა რომ დაალობო.

ორტუანს (ორბაშა 'და'ალობ, ურბაშაშა 'და'ულობა, ნორბაშაშა(ნ) ალობობდა თურმე) *ერძმ. ალობოს.*

ორტუანს (წოირბაშა დილობ, წაორბაშაშა დაულობა) *ერძმ. სათაფ. ქვ.* ო რ ტ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - ილობოს თათსაბ.

ურტუანს (წაორბაშა დაულობ, წაორბაშაშა დაულობა) *ერძმ. სახსფ. ქვ.* ო რ ტ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - ულობოს.

ირტუაფუ(უ)წ(წ) (წოირბაშა) დალობ, წაორბაშაშა რა(წ) დალობილა) *ერძმ. ენებ.* ო რ ტ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - ლტება.

არტუაფუ(უ)წ(წ) (წაორბაშა) დალობ, წაორბაშაშა დალობილა) *ერძმ. ენებ.* ო რ ტ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - ელობა.

ირტენ(წ), ირტენენ(წ) (ირბაშა შესაძლებელი ვახდა დალობა, რბაშაწოლ/რ(წ)ი შესაძლებელი გამმდარა დალობა, -) *ერძმ. ურტაბლ. ენებ.* ო რ ტ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - შიძობება დალობა. არტენ(წ), არტენენ(წ) (ირბაშა შეძლი დალობ, -, წაწოირბაშაშა(წ) შესაძლებელი დალობ) *ერძმ. ურტაბლ. ენებ.* ო რ ტ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - შეუძლია დალობს.

ორტუაფუანს (ორბაშაშა ალობობა, ურბაშაშაშა ალობობინება, ნორბაშაშაშა(წ) ალობობინებადა თურმე) *კაუზ.* ო რ ტ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - ალობობინებს.

მარტაშაწა *მიძლ. მიწმ.* 'და'ალობი. ორბაშაწა *მიძლ. ენებ.* 'და'სალობი. რბაშაწა *მიძლ. ენებ. წარს.* 'და'ლობილი. ნარბაშაწი *მიძლ. ენებ. წარს.* 'და'ნალობი. ნარბაშაწაწი *მიძლ. ენებ. წარს.* 'და'ლობის საფასური.

ურბაშაწა *მიძლ. უარფ.* დაულობელი.

რტაშოლ-ი (რტაფოლ/რს) *მიძლ. ენებ. წარს.* ო რ ტ უ ა ნ ს ზ მ ნ ის ა - 'და'ლგომაწი.

რტაშოლშა (რტაფოლუას) დალენება (*ქ. ქარ.*).

რტაშაშა (რტაყაუას) სახელი შიკ ო რ ტ ყ ა პ ე უ (წ) ზ მ ნ ის ა - მ ა ბ რ ა დ შიკაშა, შიკაშაშაშა. ბაბუ შიკ ო რ ტ ყ ა პ ე უ ყ რ უ მ ტ ყ ი ლ ე უ - ბ ა ბ ა უ მიკრულია (მიტყეებებელია) სიპ ტყილზე.

რტაშაშა (რტაყაუას) სახელი ა რ ტ ყ ' უ ა ფ უ (წ) ზ მ ნ ის ა - 1. შეშორტყაშა სარტყლისა. *იხ.* შორტყაუას. შქრ. ორტყაფუ. 2. ვაღლე. გათქვლივა. ჩტე ქუარტყით თინენს - ჩვენ გათითქვლივით (შეშორტყით) იმათ.

რტაშოლ-ი (რტაყლ/რს) იგივეა, რაც ტ ყ ი ლ ი , - ბ ა ლ გ ო რ ი ლ ი (და ვადგინელი) ცოცხალი სეპისი ღომა (*ქ. ქარ.*). *იხ.* ნორტყი.

რტაშაშაშა (რტაყაუას) ძალზე უფიარული; უშეშო.

რტაშაშა (რტაყაუას) სახელი რ ტ ყ ი პ ე უ ნ ს ზ მ ნ ის ა - ყ ე ლ ე უ ა . ტყების ქოლოლანა ტუტას დო რ ტ ყ ი პ ე უ ა - ტყავს უზამენ ნაცარს და ყველეფენ. ტყების ბ რ ტ ყ ი პ ე უ ნ დ ი თ ი ნ ი , თიმქეშა ფხვარენით ტუტას - ტყავს რომ ყველეფით, მაშინ ეხმარობით ნაცარს. რტაყაუნს (ბორბაშა გაყველივა, ბაორბაშა გაუყველივა, ბორბაშაწა(წ) გაყველივადა თურმე) *ერძმ. ყველეს (ტყაყ).* ურტაყაუნს (ბაორბაშა გაუყველივა, ბაორბაშა გაუყველივა) *ერძმ. სახსფ. ქვ.* რ ტ ყ ი პ ე უ ნ ს ზ მ ნ ის ა - უყველეს.

ირტაყაუენ(წ) (ბორბაშა გაყველივა, ბორბაშაწა(წ) გაყველივა) *ერძმ. ენებ.* რ ტ ყ ი პ ე უ ნ ს ზ მ ნ ის ა - იყველივა. არტაყაუენ(წ) (ბაორბაშა გაყველივა, ბორბაშაშა გაყველივა) *ერძმ. ენებ.* უ რ ტ ყ ი პ ე უ ნ ს ზ მ ნ ის ა - იყველივა.

ირტაყაუენ(წ) (ბორბაშა შესაძლებელი ვახდა გაყველივა, -) *ერძმ. ურტაბლ. ენებ.* რ ტ ყ ი პ ე უ ნ ს ზ მ ნ ის ა - შიძობება გაყველივოს. არტაყაუენ(წ) (ბორბაშა შეძლი გაყველივა, -, ბორბაშაწა(წ) შესაძლებელი გაყველივა) *ერძმ. ურტაბლ. ენებ.* უ რ ტ ყ ი პ ე უ ნ ს ზ მ ნ ის ა - შეუძლია გაყველივოს.

ორუმუანს (წირაშუა დაბნელა, წარაშუაწა დაბნელებია) გრძლ. სათაჲ. ქ. ო რ უ მ უ ა ნ ს ზნისა- იბნელეს.

ურუმუანს (წარაშუა დაუბნელა, წარაშუაწა დაბნელებია) გრძლ. სასხჲ. ქ. ო რ უ მ უ ა ნ ს ზნისა - უბნელეს.

ორუმუენ (წირაშუ დაბნელდა, წარაშუაწა(ე) დაბნელებულა) გრძლ. ენებ. ო რ უ მ უ ა ნ ს ზნისა- ბნელდება.

არუმუენ (წარაშუ დაუბნელდა, წარაშუაწა// წარაშუ დაბნელებია) გრძლ. ენებ.

ურუმუანს ზნისა- უბნელდება. ირუმენ (ირაშუ შესაძლებელი ვახდა

'და'ბნელება, -, -) გრძლ. შესაძლ. ენებ. ო რ უ მ უ ა ნ ს ზნისა- შეიძლება 'და'ბნელება.

არუმენ (არაშუ შეილა 'და'ბნელებინა, -, წარაშუაწა(ე) შესაძლებია დაბნელება) გრძლ. შესაძლ. ენებ. უ რ უ მ უ ა ნ ს ზნისა- შეუძლია

'და'ბნელის.

ორუმაფუანს (ორაშუაწა აბნელებინა, პრამაშუაწა უბნელებინებია, წირაშუაწა(ე)

აბნელებინებდა თურმე) კაჲ. ო რ უ მ უ ა ნ ს ზნისა- აბნელებინებს.

მარაშაწალი მიჲ. მიჲ. 'და'ბნელებელი; გააღტ. 'გა'წანადგურებელი.

ირაშაწალი მიჲ. ენებ. ჲ. 'და'საბნელებელი; 'გა'საწანადგურებელი.

წარაშაწალი მიჲ. ენებ. წარს. დაბნელებული; განადგურებული.

წარაშაწალი მიჲ. ენებ. წარს. 'და'წანაბნელები; 'გა'წანადგურები.

წარაშაწალი მიჲ. ენებ. წარს. 'და'ბნელების; 'გა'წანადგურების საფასური.

წარაშაწალი მიჲ. უარჲ. 'და'უბნელებელი; 'გა'წანადგურებელი.

ჲორ. იჲორ. რუმევა დაბნევა, ჭუჭრუტანების დაგმანევა, რომ სინათლე არ შედიოდეს (ჲ. ჲორ.).

რუმეწილი (რუმეწილი/წილი) მიჲ. ენებ. წარს. ო რ უ მ უ ა ნ ს, ო რ უ მ უ ე (ნ) ზნათა - დაბანაწილი; გააღტ. განადგურებული.

რუმეპ (რუმეპს) რუმეპი. რუმეპე კეთდებოდა დიდი ხარის ტყავისგან. ჲეგ ორმოც ფუთამდე

ღვინო ეტიოდა (მასალები, ტ. IV, ნაწ. I, გვ. 224).

რუმეპა (რუმეპას) სახელი ღო რ უ მ უ ა ნ ს ზნისა - მამრად ეწამა; გააღტ. ბევრის ერთბაშად დაღევა.

რუმეპ (რუმეპს) ბანელი, მრუმეპ; სიბანაწი (ი. კოჲ. ჲ).

ჲემეწილ ღიდი ო რ უ მ ე ტყაშა: ა. ცაჲ. I, გვ. 57 - მიეღვა დიდ ბეღ ტყესთან.

რუმე ე ვაგე წვინთესენ, ვარო ჲითორე-აფუნი: ჲ. საბუჲ, ქართ. ჲეს, გვ. 20 - მრუმე არ

ქვატ სინათლეს, არც ჲამითარს-გაწაფხული. სქანი სინთე თუმი მემორჩქი, მუჭოთ

რუმე მ ი გოთანაჲა: ჲ. ჲორ., გვ. 183 - შენი

სინათლე ისე მიმარჩია, როგორც ბინების გათენება. ხარისხის ფორმები: ურუმეპი უბნელეს; მორუმე ოდნე ბნელი; გარუმე ჲეკიდან ოდნე ბნელი; გორუმე ორგვლივ ოდნე ბნელი. იხ. ორუმე; უკუმულა. ჲორ. საძა: მრუმე, მრომი ესე არს ბნელად სარინარი, ვინა მუკი ბინდის მსგავსი.

რუმეპ (რუმეპას) სახელი ო რ უ მ უ ა ნ ს, ო რ უ მ უ ე (ნ) ზნათა - დაბანაწილია.

რუმეპა (რუმეპას) იგივეა, რაც რუმეპა, - სახელი რუმეპუნს ზნისა - 1. დიდი და

მამარი სიბნითი ძლიერი ეწამა (ვალახევა). 2. დიდი რაქონდრობით რისაშად დალუპა.

რუმეფუნს (წარაშუ მამრად ვალახე, წარაშუაწა მამრად ვალახე, წარაშუაწა(ე) ვალახედა

თურმე) გრძლ. მამრად სცემს, ურტყამს. რუმეფუნს (მარაშუაწა შესევა, მამრაშუაწა შესევა, მამრაშუაწა(ე) შესევადა თურმე) გრძლ. დაღევის,

შესევაში (ბევრს).

რუნა (რუნგას) სულელი, ჩარჩაბი. რუნა (რუნგას) უგუნარი; ყრუ, გნალი.

რუნე ე ცახაი - ბნელი (უგუნური) გლენი. რუნი, ბრუნი (ბურუსი) რაბა. ჲორ. ლაზ. ოფრო,

ორვი რვა (ნ. მარ). იხ. მამრული, მარული. რუნი, რუნი (რუნგის-ს) რუნი. ჲორ. ლაზ. რუსი

რუსი (ნ. მარ).

რუსული ბაბინი (რუსული აკაცის) ბოქან. გლუდირი (ა. მყ.). რუსული აკაციში ბიგორი

რუსული აკაცის ეკალი. იხ. ნიუესკაში ბიგორი. რუსული სონა (რუსული სონას) ბოქან.

მირითირა (ა. მყ.). რუსული ბილი (რუსული ბილის/ბილის) ბოქან.

რეპულბირი სირბო (ა. მყ.). იხ. კიტაია. რუსული რუმეპი (რუსული რუმეპის) ბოქან.

წერილყვანილი, ცხინისნაბლა (ა. მყ.). იხ. დისანი რუმეპი.

რუმეპი (რუმეპის) ბოქანი ხმით ხმამაღლა ლაბარაბი.

რუმეპ (რუმეპას) იგივეა, რაც რუმეპა, - სახელი რუმეპუნს ზნისა - ირმეპამად

ბანაქარა, შმეპა. მეთარაშა გერუმეპა ყანვი - მეთარეკრ გადაქრა (ერთბაშად) ყანვი.

რუმეპუნს (მარაშუაწა შესევა ერთბაშად, მარაშუაწა შესევაში ერთბაშად, მამრაშუაწა შესევადა

თურმე) გრძლ. ერთბაშად სვამს. მარაშაწალი მიჲ. მიჲ. შემეპელი (ერთბაშად ბევრის).

წარაშაწალი მიჲ. ენებ. ჲ. შესასმელი (ერთბაშად).

რუნა (რუნგას) სახელი რუმეპუნს ზნისა - სინთისი (ღვინო, არაკი...) სწარაშად

ბოლომად შმეპა; უსწარაშა. გუმე ღვინო, გერუმეპ - შესევა ღვინო, გადაყალბა.

უსაქმოდ სიარული, ხეტიალი.
რმჰინუნს (რმჰინა სტვინა, ურმჰინა უსტვენია, ნრმჰინუჲ(ნ) სტვენდა თურმე) *გრდმ* სტვენს.
ურმჰინუნს (ურმჰინა უსტვინა, ურმჰინა უსტვენია) *გრდმ სახბე. ქვ. რ მ ვ ი ნ უ ნ ს* ზმნისა- უსტვინა.
არმჰინაუჲუ(ნ) (არმჰინა უსტვინა, რმჰინაუჲ სტვენია) *გრდლეუ. ენებ. უ რ მ ვ ი ნ უ ნ ს* ზმნისა - უსტვინება.
ირმჰინე(ნ) (ირმჰინა შესაძლებელი გახდა სტვენა, -, -) *გრდლეუ. შესაძლ. ენებ. რ მ ვ ი ნ უ ნ ს* ზმნისა- შეიძლება ისტვინოს (სტვენა).
არმჰინე(ნ) (არმჰინა შეძლო უსტვინა, -, ნრმჰინუჲ(ნ) შესაძლება სტვენა) *გრდლეუ. შესაძლ. ენებ. უ რ მ ვ ი ნ უ ნ ს* ზმნისა- შეუძლია სტვინოს.
ორმჰინაუჲანს (ორმჰინაუჲაუჲ ასტვენინა, ურმჰინაუჲაუჲაუჲა უსტვენინება, ნრმჰინაუჲაუჲ(ნ) ასტვენინება თურმე) *კაუ ზ. რ მ ვ ი ნ უ ნ ს* ზმნისა- ასტვენინებს.
მარმჰინაუჲი მძღო. მოქმ. მსტვენი.
ორმჰინაუჲი მძღო. ენებ. ზე. სასტვენი.
'ბითორმჰინიუჲი მძღო. ენებ. წარს.
 'გამოსტვენილი; გადატ. გადარბობული.
ნარმჰინა მძღო. ენებ. წარს. ნასტვენი.
ნარმჰინარმჰი მძღო. ენებ. წარს. სტვენის საფასური.
ურმჰინა მძღო. უარყ. უსტვენი. *იხ. შვიტინუჲა. შდრ. ლა ზ. 1.* სტვინ: *ოსტვინუჲ სტვენა (ნ. მარი).*

რმჰალ-ი (რმჰალს) **შრიალ-ი.** მუღვარენი ირ შ ი ა ლ უ - რღაღც შრიალებს.
ირმჰალუ(ნ) (ირმჰალა იშრიალა, ურმჰალაჲ/ურმჰალაჲუჲ უშრიალა, ნრმჰალაჲჲ(ნ) შრიალება თურმე) *გრდლეუ. ენებ.* შრიალებს.
ორმჰალუჲანს (ორმჰალაჲჲ აშრიალა, ურმჰალაჲჲჲჲ უშრიალეზია, ნრმჰალაჲჲჲ(ნ) აშრიალება თურმე) *გრდმ* აშრიალებს.
მარმჰალა მძღო. აწმყ. მოშრიალე.
ორმჰალა მძღო. ენებ. ზე. საშრიალო.
ორმჰალანს მძღო. ენებ. ზე. საშრიალბეტილი.
ნარმჰალა მძღო. ენებ. წარს. ნაშრიალბეტი.
ნარმჰალარმჰი მძღო. ენებ. წარს. შრიალის საფასური. *შდრ. ლა ზ. შიალ: შიალაჲმს შრიალებს (ნ. მარი).*

რმჰალაჲ' (რმჰალას) იხ. დო-რმჰალა.
რმჰალაჲ' (რმჰალას) იგივეა, რაც რ მ უ ა ლ ა . *შდრ. რმჰაჲა.*
რმჰალაჲ' (რმჰალას) იხ. ითორმჰალა.
რმჰალაჲ (რმჰალას) იგივეა, რაც რ მ უ ა ლ ა ² , -
 სახელი **ორ მ უ ა ნ ს** ზმნისა - **ქსალაჲჲ**, **ქსომის** დანწყაბა. **ყანჭი** **ორ მ უ ა ნ ს** **დო ანჭი** **მაღას** **დიოჲყანს** **პარკეას** - **ყატი** (აბრკუმის ჭია) **ქსელავს** (ქსოვას იწყებს) **და ანა** **მაღ** **დაიწყებს** **პარკეას** (პარკის დაშადაბას).
ორმჰანს (ააარმუჲ ქსელვა დაინო, ააარმუჲაუჲ

ქსელვა დაუნია, ააარმუჲაუჲ(ნ) ქსელს აბამდა თურმე) *გრდმ* ქსელვას იწყებს, - ქსელავს.
ირმჰანს (ააარმუჲაუჲ(ნ) ქსელვა დაინყო, ააარმუჲაუჲ ქსელვა დაუნია) *გრდმ. სათავ. ქვ. ი რ მ უ ა ნ ს* ზმნისა- ქსელვას იწყებს თავისთვის, იქსელვას.
ურმჰანს (ააარმუჲაუჲ ქსელვა დაუნყო, ააარმუჲაუჲ ქსელვა დაუნყია) *გრდმ. სახბე. ქვ. ო რ მ უ ა ნ ს* ზმნისა- ქსელვას უწყებს, - უქსელავს.
ირმჰაჲუჲუ(ნ) (ააარმუჲაუჲ(ნ) ქსელვა დაინყო, ააარმუჲაუჲ(ნ) ქსელვა დანყებულა) *გრდლეუ. ენებ. ო რ მ უ ა ნ ს* ზმნისა - ქსელვა იწყება (საფუძველი ეყრება), - იქსელვება.
ირმჰენ(ნ), ორმჰენ(ნ) (ირმჰინა შესაძლებელი გახდა ქსელვის დანყება, -, -) *გრდლეუ. შესაძლ. ენებ. ო რ მ უ ა ნ ს* ზმნისა- შეიძლება ქსელვა დაინყოს (დაიქსელვოს).
არმჰენ(ნ), არმჰენ(ნ) (არმჰინა შეძლო ქსელვა დაინყო, -, ააარმუჲაუჲ(ნ) შესაძლება ქსელვა) *გრდლეუ. შესაძლ. ენებ. უ რ მ უ ა ნ ს* ზმნისა- შეუძლია ქსელვა დაინყოს.
ორმჰაჲუჲანს (ორმჰაჲაუჲაუჲა ქსელვა დაანყებინა, ურმჰაჲაუჲაუჲაუჲა ქსელვა დაუნყებინება, ნრმჰაჲაუჲაუჲაუჲ(ნ) ქსელვას აწყებინება თურმე) *კაუ ზ. ო რ მ უ ა ნ ს* ზმნისა- ქსელვას აწყებინებს.
მარმჰაჲაჲი მძღო. მოქმ. ქსელვის დანყები, 'და'მსტველი.
ორმჰაჲაჲი მძღო. ენებ. ზე. ქსელვის დასაწყისი, 'და'საქსელი.
ააარმჰაჲი, ააარმჰაჲი მძღო. ენებ. წარს. ქსელვადანყებული, დაქსელილი.
ნარმჰაჲ, ნარმჰაჲი მძღო. ენებ. წარს. ქსელვა- დანყებული, 'და'ნაქსელი.
ნარმჰაჲარმჰი მძღო. ენებ. წარს. ქსელვის დანყების საფასური.
'ააარმჰაჲაჲი მძღო. უარყ. ქსელვადანყებელი.
შდრ. ლა ზ. შუ: ომჰუ, ომჰელუ ქსოვა (ნ. მარი).

რმჰაჲაჲაჲ (რმჰაჲაჲას) სახელი **ირ მ უ მ უ ა ნ ს** ზმნისა - **ლრძობა**. **თხილბა ორდა, კუჩი** **ვ ა ნ ი რ მ უ მ უ ა , ვარა** **ვეტბაგა** - **ფრთხილად იყავი, ფეხი არ იღრძო, ან არ მოიტტეხი.**
ირმჰაჲანს (ააარმუჲაუჲა იღრძო, აააარმუჲაუჲაუჲა უღრძობა, აააარმუჲაუჲაუჲ(ნ) იღრძობდა თურმე) *გრდმ* იღრძობს.
ირმჰაჲენ(ნ) (ირმჰაჲინა შესაძლებელი გახდა ლრძობა, -, -) *გრდლეუ. შესაძლ. ენებ.*
ირ მ უ მ უ ა ნ ს ზმნისა- შეიძლება ლრძობა.
არმჰაჲენ(ნ) (არმჰაჲინა შეძლო იღრძო, -, ნრმჰაჲაჲაჲ(ნ) შესაძლება ლრძო) *გრდლეუ. შესაძლ. ენებ. უ რ მ უ მ უ ა ნ ს* ზმნისა- შეუძლია იღრძობს.
ორმჰაჲუჲანს (ორმჰაჲაჲაუჲა აღრძობინა, ურმჰაჲაჲაუჲაუჲა უღრძობინება, ნრმჰაჲაჲაჲ(ნ) აღრძობინება თურმე) *კაუ ზ. ი რ მ უ მ უ ა ნ ს* ზმნისა- აღრძობინებს.

მარშაბაშაული მიძღ. მოქმ. მღვდლობი.
 მარშაბაშაული მიძღ. ენებ. ზე. საღვრძობი.
 'მინორმარშაბაშაული მიძღ. ენებ. წარს. ღრძობილი.
 მარშაბაშაული მიძღ. ენებ. წარს. ნაღვრძობი.
 მარშაბაშაური მიძღ. ენებ. წარს. ღრძობის
 საფასური.
 'მარშაბაშაული მიძღ. უარყ. უღვრძობი.
 მრშაბაშაული (მრშაბაშაული/სრს) მიძღ. ენებ. წარს.
 ირ შუ მუ ან ს ზნისა - ნაღვრძობი.
 მრშაბაშა (მრშაბაშა) სახელი მრ ში ან უნ ს
 ზნისა - სმრშაბა.
 მრშაბა (მრშაბა) სახელი მრ შ ან ს ზნისა -
 'და'შაბა, 'ბა'შა. ლოგინს მრ შ ან ს -
 ლოგინს აგებს (შლის). ჩქი უ რ ჩ ან ს
 ფარჩემსა უსაქვარე კახმემსა: *ი. ყოფშ., გვ.
 167 - ჩვენ ვუმლით ფარჩემსო უსაქმურ
 კახმემსო. მიღვაში ნორჩალი ში მრ შ უ ღ ე ს ;
 კ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 35 - ვილაციის ლოგინი
 გვეგო. სქვერეფი დუკუ ინწყუანდ, კატერი
 წყარე მრ შ ან დ გ ნ ი ; კ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ.
 116 - შვლები იყვირებოდნენ, კატერი წყალს
 რომ აპობდა (აფენდა).
 მრშაბან (შარბა დაავო, ლარჩაშა დუფეია,
 ლარჩაშაშა) აგებდა თურმე) გრდმ შლის,
 აგებს (ლოგინს).
 მრშაბან (ლოგინი დაიგო, ლარჩაშა დუფეია) გრდმ.
 სათა. ქე. მრ შ ან ს ზნისა - იგებს, იშლის
 (ლოგინს).
 მრშაბან (ლარჩაშა დუფო, ლარჩაშა დუფეია)
 გრდმ. სასხე. ქე. მრ შ ან ს ზნისა - უგებს,
 უშლის (ლოგინს).
 მრშაბაშუ (ლოგინი დაიგო, ლარჩაშაშა) (ენ
 დაგებულა) გრდმ. ენებ. მრ შ ან ს ზნისა -
 იშლება, იგება (ლოგინი).
 მრშაბაშუ (ლოგინი დაიგო, ლარჩაშაშა) დაგებია
 ლოგინი) გრდმ. ენებ. უ რ ჩ ან ს ზნისა - ეგება,
 ეშლება (ლოგინი).
 მრშაბა (ლოგინი) (ლოგინი შესაძლებელი
 გახდა დაგება ლოგინისა, -, -) გრდმ. შესაძლ.
 ენებ. მრ შ ან ს ზნისა - შეიძლება დაიგოს,
 გაიშალოს (ლოგინი).
 მრშაბა (ლოგინი) (არჩინა შეძლო დაეგო
 ლოგინი, -, ლარჩაშაშა) შესაძლებია (დაეგო)
 გრდმ. შესაძლ. ენებ. უ რ ჩ ან ს ზნისა -
 შეიძლება დაეგოს, გაშალოს (ლოგინი).
 მრშაბაშა (ლოგინი) (ლოგინი დაიგო, ლარჩაშაშა)
 დაეგებინებია, მარჩაშაშაშა) აგებინებდა
 თურმე) კაუზ. მრ შ ან ს ზნისა - აგებინებს,
 აშვლებინებს (ლოგინს).
 მარჩაშაული, მარჩაშა მიძღ. მოქმ. 'და'შაგები,
 'გა'შაგები ლოგინისა.
 მარჩაშაული მიძღ. ენებ. ზე. 'და'შაგები,
 'გა'შაგები.
 მარჩაშაული, მარჩაული მიძღ. ენებ. წარს. 'და'გებული,*

'გა'შაგები.
 მარჩაული, მარჩაული მიძღ. ენებ. წარს. 'და'ნაგები,
 'გა'ნაგები.
 მარჩაშაული მიძღ. ენებ. წარს. ლოგინის დაგების,
 გაშლის საფასური.
 'მარჩაშაული, მარჩაული მიძღ. უარყ. დაუგებელი,
 გაუშვლებელი. შორ. ლაზ. რჩ: ლორჩაგელი ლოგინი
 (ნ. მარჩა).
 მრჩა (←მრჩა) იგივეა, რაც რე, - მითრი, ირ
 განთი რე ე დ ე ნ ს გაფორანს - ყოველმხრივ
 თეთრებს 'მო'ზფარებს. შორ. ძე. ქართ. მკეცე.
 მრჩაბა (მრჩაბა) სახელი მრ რ ე (ნ) ზნისა - 1.
 მრჩაბა, მრჩაბა. ჰევერი ორჩინი რე, ბაღანებს
 ვა არ მ ე, მარა ჰითია ჩხოუ მრ რ ე -
 ქვიანი საქონელია, ბაგმებს არ ერჩის, მაგრამ
 ნითელი ძრწა ერჩის. 2. დაბაშაბა, შენაბა,
 ცუდი რისმა ბაბაშაბა... ლორჩინით ეე
 ვ რ ჩ ე ბ ე : *ი. ყოფშ., გვ. 164 - ...ღმერთი ეე არ
 ერჩის (უშაგებს). მა ჩქიმ დუღიშო ვორდი,
 ვარა მითინე მუთუნე ვა ვ მრ რ ე დ ე ი : მასალ.,
 გვ. 86 - მე ჩემთვის ვყავი, თორემ არავის
 არავფრის (არ) ვერჩოდო.
 მრჩა (ნ) (მხოლოდ ანმეოს ნრისა და IV სერიის
 მწკრიგებში) გრდმ. ენებ. ერჩის - უტეებს, კბენს,
 უყვებს, ურქენს, ერჩოლება...
 მრჩა (ნ) (მარა დუშაგა რაღაც, მარჩაშა
 დუშაგებია რაღაც, მარჩაშაშა) უშაგებდა
 თურმე) გრდმ. ენებ. ერჩის, ცუდ რასმე
 გაუშვლებდა, დაუშვლებდა.
 მრჩა (ნ) (მარჩაშა შეძლო ცუდის გაკეთება, -,
 მარჩაშაშა) შესაძლებია ენება; რქენა) გრდმ.
 შესაძლ. ენებ. მრ რ ე (ნ) ზნისა - შეუძლია
 ერჩოს, აენოს...
 მრჩაშაშა (მარჩაშაშა 'და'შაგებინა,
 მარჩაშაშაშა 'და'უშაგებინებია, მარჩაშაშაშაშა)
 აშაგებინებდა თურმე) კაუზ. მრ რ ე (ნ)
 ზნისა - აშაგებინებს, ზიანს აყენებინებს.
 მარჩაშაული მიძღ. მოქმ. ენების, ზიანის
 მიმყენებელი, დამშაგებელი.
 მარჩაშაული მიძღ. ენებ. ზე. ზიანისაყენებელი,
 'და'შაგებელი.
 მარჩაული მიძღ. ენებ. წარს. ზიანისაყენებელი,
 'და'შაგებელი.
 მარჩაული მიძღ. ენებ. წარს. ზიანისაყენებელი,
 'და'შაგები.
 მარჩაშაული მიძღ. ენებ. წარს. ზიანის მიყენების,
 'და'შაგების საფასური.
 მრჩაბა (მრჩაბა) სახელი მრ რ ე (ნ) ზნისა -
 მრჩაბა მრჩაბა. დაჭალი ლო შუწუხება ვა
 მ მრ რ ე უ ე დ ე შუეაფარანს; მასალ., გვ. 54 -
 ყვირილი და შეწუხება არ მჩვევიდა სხვა ღროს
 მრჩაბა (მრჩაბა) სახელი უ რ ჩ ე ნ ს ზნისა -
 მრჩაბა. ჩელა! ვა გ ი რ ჩ ე ნ ქ თის! : *ი. ყოფშ.,
 გვ. 167 - ჩელა! არ გირჩევ ამას! შორ. მრჩაბა**

რეიპალა-ი (რჩიებულარი) მიჰლ. ენებ. წარს.
ურჩევის სენისა - რჩეულარი, ნარჩივი.

რჩილუბა (რჩიელუბას) იხ. რჩიელუბა/
რჩილუბა.

რჩინე // რჩინე (რჩინეს), რჩენე // რჩენე
(რჩენე-ეს) ბეპარი, მონსუცი. რჩინ კოს
დაპარქალუ: *ა. ყოფშ., გვ. 9* - ბებერი კაცი
დაბარბაცდა. გთიმახორქვე რჩინი გურსუ -
ასკდება ბებერი გულზე. ართი ძალღმი
რჩინე კოჩი ქობორეს: *ა. ყოფშ., გვ. 4* - ერთი
ძალიან მოხუცი კაცი ნახეს. უკობორე, რჩინე,
ხინგუ, ღვაღუფი აფუ ჭორაკლი: *მასალ., გვ. 100*
- უკობორე, ბებერი, გამხდარი, ლოყები აქეს
დამჭქნარი. რჩინე ეს პუსუ ამონკანისა: *ხალხ.
სიბრ., I, გვ. 119* - ბებერს უკუნი ამძიმებსო. მა
ანჟი იმენი რჩენე ვორქვე: *ა. ყოფშ., გვ. 56* -
მე ანი მაინე ბებერი ვარ. ვაი, რჩენე ვ კათაშ
ცედა: *მასალ., გვ. 55* - ვაი, ბერკაცთა ცოღად.
იხ. ბადილი, ხუხურკი. შორ. ლაზ. ქჩინი/ჩინი
მოხუცი (*ნ. მარ.*).

რჩინა/რჩენა (რჩი/ენას), რჩინაშა/რჩენაშა
(რჩი/ენაფას) სახელი რჩინე უ (ნ),
ორჩინე უანს 'ზენათა - 'და'პარმაპა,
მონსუცეაბ. ზრელხანინი გარჩება ჯგერო რე,
რჩენა ვარდასენი: *კ. სამუშ., ქართ. ზუს., გვ. 122* -
დიდხინის გაძლუბა კარგია, სიბერე
(ბერება) რომ არ იყოს. რჩენა ვაქ კოს
კაროშ გინულას მაჭიშუა - დაბერებამ კაცს
კარის გასავალზე (კაროშ გასვლისას)
მოქსნროო. კოჩის რჩენა ვა დო ღურამა
სოთონი ვანგინენია: *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 74* -
კაცი სიბერესა და სიკვიდლს ვერსად გეექცევაო.
გათხოვალას ვაფიქრენქ-და, ყულეს
ქინორჩენე უქუ: *მასალ., გვ. 42* -
ვათხოვებსა თუ არ ფიქრობ, სახლში (ქე)
ჩაბერდები. ასე, მუცამც დიბრჩენი თენი,
ქინელოთივ გონებას: *კ. სამუშ., გვ. 16* - ახლა,
როცა დაბერდით, ჩავყარდით ვინებაში.
ორჩინაშას (ღარჩინაშა დაბერა, ღარჩინაშა
დაუბერებია, ღარჩინაშაშაშენ დაბერებდა
თურმე) გრდუ. ენებ. ორჩინე უანს 'ზენისა -
ბერდება.
ორჩინე უ (ღარჩინა დაბერდა, ღარჩინაშაშენ)
დაბერებულა, ღარჩინაშენ დაბერებულა
თურმე) გრდუ. ენებ. ორჩინე უანს 'ზენისა -
ბერდება.
არჩინე უ (ღარჩინა დაუბერდა, ღარჩინაშა
დაბერებია) გრდუ. ენებ. ურჩინე უანს
'ზენისა - უბერდება.
მარჩინაშაშა, მარჩინაშა, მარჩინა მიჰლ. მოქმ.
'და'მბერებელი.
ორჩინაშაშა, ორჩინაშა, ორჩინაშა, ორჩინაშაში
მიჰლ. ენებ. ზე. 'და'საბერებელი; სიბერე.
რჩინაშაში, რჩინაში (// რჩინაში) მიჰლ. ენებ.
წარს. 'და'ბერებელი; 'ჩამო'ბერებელი.

'უღარჩინა მიჰლ. უარე. 'და'უბერებელი. იხ.
სორჩინე.
რჩინაშა (რჩინაფას) იხ. რჩინა.
რჩინე (რჩინეს) ბეპარი, მონსუცეაბული.
რჩინე (რჩინეს) იხ. რჩინა, რჩინაფა.
რჩინეშა (რჩინეობას) იგივეა, რაც
სორჩინე უ.
რჩინეშა (რჩინეობას) იგივეა, რაც
რჩილუბა, რჩილუბა. დეჟუ თუმა
სირეზში ართო დაბრჩილუბუნა -
თავზე ოქრომკელი თმა მთლად გავეთვითრება.
რჩინე-ი (რჩინოს) იხ. ჩინი. შორ. ჩინაშა.
რჩინე-ი (რჩიფაფას) შარამო დე ბრძელი
სანაშალი.
რჩინე (რჩიფას) იხ. ჩიფა. შორ. გიკუა. ყაბა
ქორჩიფუ - ხანჯალი აძგერა (მძლავრად
აძტავა).
რჩინე (რჩინეს) იგივეა, რაც ქორჩინე უ.
შორ. მხ. ჩანი ქვენარმაველი ტყავი (*ო. სჯე.*).
რეპალა/რეპალა (რე'უ'ალას) სახელი
რჩინე სენისა - 'გა'პარცეა. არ კოჩი ართო
ენოლოდორე რჩეულა დო ხირუბა: *ქხს,
I, გვ. 306* - ყველა (ყოველი კაცი) ერთად
გადსულა ძარცვასა და ქურდობაზე.
ონელოდორე თე რჩეულა: *მ. გუბ., გვ. 351* -
სირცხელით ეს ძარცვა. სოთე აწოხედაფანნი,
თექე რჩენა ყაბახისე: *ა. ყოფშ., გვ. 149* -
სადაც წინ დახვდებია, იქ ძარცვავენ გლქს.
გარკალე თე კოს ვა არჩენე: *ა. ყოფშ., გვ. 180* -
შიშველს ასი კაცი ვერ გაძარცვავსო.
რჩინე (მორე გაძარცვა, მორე გაუძარცვავს,
პონორეაშენ) გაძარცვავდა თურმე) გრდუ.
ძარცვავს.
ორჩინე უ (ნ) (მორე გაძარცვა, მორეაშენ)
გაძარცვავდა გრდუ. ენებ. რჩინე სენისა -
იძარცვავდა.
ორჩენე (ნ), ორჩენე (ნ) (მორე შესაძლებელი ვანდა
'გა'ძარცვა, -) გრდუ. შესაძლ. ენებ. რჩინე სენისა -
შეიძლება 'გა'ძარცვოს (ძარცვა).
არჩენე (ნ), არჩენე (ნ) (მორე შეიძლო 'გა'ძარცვა,
-, პონორეაშენ) შესაძლება ვაძარცვა) გრდუ.
შესაძლ. ენებ. რჩინე სენისა - შეუძლია
'გა'ძარცვოს.
ორჩინე უანს (ორჩინაშა აძარცვინა, პარჩინაშა
უძარცვინებია, მორჩინაშენ) აძარცვინებდა
თურმე) კაუზ. რჩინე სენისა - აძარცვინებდა.
მარჩინა მიჰლ. მოქმ. 'გა'ძარცვაველი.
ორჩინა მიჰლ. ენებ. ზე. 'გა'საძარცვი.
რჩინა მიჰლ. ენებ. წარს. 'გა'ძარცვული.
ნარჩინა მიჰლ. ენებ. წარს. 'გა'საძარცვი.
ნარჩინა მიჰლ. ენებ. წარს. 'გა'ძარცვის
სავასური.

უმარსო მძე. უარე. გაუძარცვავი. შერ. ტომონ. ორჩაშე საძარცვისი (ს. ხაბა., ტომ., გვ. 52).

რუმანი (რუმანს) იგივეა, რაც რუანი, - ძვაბი. ლაიგი ქინარული რჩუანცე, ვარა შხვა მუთონი ჭკულისე: *სა ხაყ., 6.03. 1930, გვ. 2* - სიმინდი ჩაყარეთ ევაბში, ან სხვა რაიმე ჭურჭელში.

რუმაშა (რუაფას) იგივეა, რაც რჩაფა. თავი ხეამარდუფ წყარი ურჩუაფუ: *სა ხაყ., 2.07. 1931, გვ. 3* - აქ ხომადღებს წყალი უკვეთია (ტალღები უფენია).

რუმაშა (რუაფას) სახელი ორჩუანს ზნისა - ბერატსხვის შხამდა ამოკლება (სარეცხისა). *იხ. ეშა-რჩუაფა.*

რუმნი (რუმს) *იხ. რჩინუ.*

რუმალაშა (რჩქალაფას), რუმალაშა (რჩქალღებს) სახელი არჩქალენს ზნისა - ბარუმება; დამომშინება, დანწარნება. მის შეულებუ ზღანა და არჩქალესგნი? - ვის შეუძლია, ბავშვი რომ დაწყნაროს? არჩქალენს (ღაარაშა დაწყნარა, ლაარაშაღა დაუწყნარება, ლწორაშაღაშაღ) დაწყნარება თურმე) გრძლ. ამშვიდებს, ამომშინებს, აწყნარებს.

ურჩქალენს (ღაარაშაღა დაუწყნარა, ლაარაშაღა დაუწყნარება) გრძლ. *სახე. ქ.* არჩქალენს ზნისა - უმშვიდებს, უმომშინებს, უწყნარებს.

ორჩქალეუ(ნ) (ღორაშაღა დამშვიდება, ლაარაშაღაღ) დამშვიდება) გრძლ. *გრძლ.* არჩქალენს ზნისა - მშვიდდება.

ორჩქალინე(ნ) (ღორაშაღა შესაძლებელი გახდა 'და'მშვიდება, -) გრძლ. *შესაძლ. გრძლ.* არჩქალენს ზნისა - შეიძლება 'და'მშვიდება ('და'მომშინება, 'და'წყნარება).

არჩქალინე(ნ) (არაშაღა შეძლო 'და'ემშვიდებინა, - ლწორაშაღაშაღ) შესაძლებია 'და'ემშვიდებინა, გრძლ. *შესაძლ. გრძლ.* არჩქალენს ზნისა - შეუძლია 'და'ამშვიდოს ('და'ამომშინოს, 'და'აწყნაროს).

ორჩქალეაფუანს (ღორაშაღაშაუ 'და'ამშვიდებინა, არაშაღაშაუ 'და'ემშვიდებინება, წორაშაღაშაუ(ღ) ამშვიდებინება თურმე) კაუხ. არჩქალენს ზნისა - ამშვიდებინებს, აწყნარებინებს. *მარაშაღაშაუ მძე. მოქმ.* 'და'მწყნარებელი,

'და'მამშვიდებელი. ორჩქალაშაუ(ღ) *მძე. გრძლ. მყ.* 'და'საწყნარებელი, 'და'სამშვიდებელი. ლარაშაღაშაუ(ღ) *მძე. გრძლ. წარს.*

დაწყნარებელი, დამშვიდებელი. მარაშაღაშაუ(ღ) *მძე. გრძლ. წარს.* 'და'წყნარები, 'და'ნამშვიდები. მარაშაღაშაუ(ღ) *მძე. გრძლ. წარს.* 'და'წყნარების,

'და'მშვიდების საფასური. ლარაშაღაშაუ(ღ) *მძე. გრძლ. წარს.* 'და'წყნარებელი, 'და'მშვიდებელი.

რუმალაშა (რჩქალღებს) *იხ. რჩქალაფა.* რუმამი (რჩქამს) დიდი სიჩუმა, სინყნარა.

რუმანიშა (რჩქენეიორს) იგივეა, რაც რჩქენელი (მძი. *გრძლ. წარს.* ურჩქენ(ნ) ზნისა - მძომე. *იხ. რჩქენა // რჩქინა.*

რუმანა, რუმანაშა (რჩქენა'ფა'-ს) იგივეა, რაც რჩქენა, - სახელი არჩქენაუ(ნ) (ნ), ორჩქენაუანს ზნისა - 'მჩქენა. თავ რესში მორჩქენაუანა მითინცე ვახიოლე!': *მასლ., გვ. 77* - აქ რუსის მოჩვევა არაგის გაუბარდება! ნანა, მუ მინოლებუ... გეშუანი ნინამ რაგადი დო ლულიმ გინორჩქენაუანსა - დედა, რა შენაძლება... ტკილი ლაპარაკსა (ენის ლაპარაკს) და თავის დადარევესა. ორჩქენანს (მორჩქენაუ მარჩია, მარჩქენაუ მორჩქენაუ, მინორჩქენაუ(ღ) მარჩქენაუ თურმე) გრძლ. აჩვეს. ორჩქენანს (მორჩქენაუ მორჩია, მარჩქენაუ მორჩქენაუ) გრძლ. *სათყ. ქ.* ორჩქენაუანს ზნისა - ირევეს.

ურჩქენანს (მარჩქენაუ მორჩია, მარჩქენაუ მორჩქენაუ) გრძლ. *სახე. ქ.* ორჩქენაუანს ზნისა - ურჩევს ორჩქენაუ(ნ), ორჩქენაუ(ღ) (მორჩქენაუ მორჩეულ იქნა, მარჩქენაუ(ღ) მორჩეულა) გრძლ. *გრძლ.* ორჩქენაუანს ზნისა - ირევეა, მიჩვევა ხდება.

არჩქენაუ(ნ), არჩქენაუ(ღ) (მარჩქენაუ მორჩია, მარჩქენაუ მორჩეულა) გრძლ. *გრძლ.* ურჩქენაუანს ზნისა - ირევეა. ორჩქენა(ნ) (ორჩქენაუ შესაძლებელი გახდა მიჩვევა, -) გრძლ. *შესაძლ. გრძლ.* ორჩქენაუანს ზნისა - შეიძლება მიჩვევა.

არჩქენა(ნ) (არჩქენაუ შეძლო მიჩვევა, -) მინორჩქენაუ(ღ) შესაძლებია მიჩვევა) გრძლ. *შესაძლ. გრძლ.* ურჩქენაუანს ზნისა - შეუძლია მიჩვევის.

ორჩქენაუანს (ორჩქენაუ 'მი'აჩვევია, არჩქენაუ 'მი'ურჩევინება, წორჩქენაუ(ღ) აჩვევინება თურმე) კაუხ. ორჩქენაუანს ზნისა - აჩვევინებს.

მარჩქენაუ(ღ) *მძე. მოქმ.* 'მი'მჩვევი. ორჩქენაუ(ღ) *მძე. გრძლ. მყ.* 'მი'სარევი. რუმანაშაუ(ღ) *მძე. გრძლ. წარს.* 'მი'რჩეული. მარჩქენაუ(ღ), მარჩქენაუ, მარჩქენაუ, მარჩქენაუ

მძე. გრძლ. წარს. ნარჩევი. მარჩქენაუ(ღ), მარჩქენაუ(ღ), მარჩქენაუ(ღ) *მძე. გრძლ. წარს.* 'მი'რჩევის საფასური.

მძე. გრძლ. წარს. 'და'წყნარების,

‘უშაურამანაშა, უშაურამანა მძღ. უარყ. მიუყვეელი. შღრ. ჩქევანა.

რამიანე (რჩქევანეს) ჩეაუელი (დ. ფილი).

რამიანე (რჩქევანეს) იგიევა, რაც ჩქევანა, ჩქინა, - იხ. რჩქინა. გურსუ ვარა

მარჩქევანუ უ: *ქხს, I, გვ. 62* - გულში მინც მეკოდინება.

რამიანე-ი (რჩქიალს) იხ. რჩქიალება, - მშვიძება, ნყნარება, დამოშვიძება.

რამიანეშა (რჩქიალებას) იხ. რჩქიალფა, რჩქიალება.

რამიან (რჩქილ'ას) სახელი არჩქილ'ე(ნ), იორჩქილუანს ზნათა - 'მოსმინა, ჟურის გძება; ცმარა; ცდა, ლოდინი. ნინა მუნჯის ქეშჭათალო ცუნგას ცუტუ რჩქილა - ენა მუნჯეს მივეციტა დ ყრუს ყურში სმნა. ცუტუ ვაბალეუ რჩქილა: *კ. საბუშ. ქართ. ზეს, გვ. 14* - ყურში არ გააჩნია სმნა (ჩამქარალი ყურთასმენა). ჩქიმ თხოვნას სო

ქურჩქილი: *ქხს, I, გვ. 62* - ჩემს თხოვნას შენ მოუსმინე. პაპა ხევეას ვეჩქილუანუ: *კ. საბუშ. ქართ. ზეს, გვ. 92* - მღელელი ხევენას არ ისმენს. რთხოზე, შორჩქილუე უ ბირა: *ი. ყოფშ. გვ. 170* - გთხოვ, მომასმენინო სიმღერა.

ორჩქილუანს (ორამიანა ისმინა, პრამიანაუ უსმენია, ნორამიანაუ(ნ) ისმენდა თურმე) გრდმ ისმენს.

ორჩქილუანს (ორამიანა ასმენინა, პრამიანაუ უსმენინება) გრდმ ასმენინებს; აცდევინებს, ალოდინებს.

ურჩქილუანს (პრამიანა უსმენინა, პრამიანაუ უსმენინება) გრდმ სასხე. ქე. ორჩქილუანს ზმნისა- ასმენინებს.

ორჩქილუ(ნ) (შბოლოდ აწმყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) გრდუე. ენბ. ისმის.

არჩქილუ(ნ) (არამიანა ესმა, რამიანა სმენია, ნორამიანა(ნ) ესმოდა თურმე) გრდუე. ენბ. ესმის.

ორჩქილუაფუ'უ(ნ) (ორამიანა ისმინა, რამიანაუ(ნ) მოსმენილა, ნორამიანაუ(ნ) ისმენდა თურმე) გრდუე. ენბ. ისმინება, მოისმის რალაც.

არჩქილუაფუ(ნ) (ბარამიანა მოესმა, მორამიანაუ მოსმენია, მონორამიანაუ(ნ) მოესმოდა თურმე) გრდუე. ენბ. ორჩქილუანს ზმნისა- ესმის რალაც.

ორჩქილენ(ნ) (ორამიანა შესაძლებელი გახდა მოსმენა, რამიანაუ(ნ) შესაძლებელი გამხდარა მოსმენა, -) გრდუე. შესაძლ. ენბ.

ორჩქილუანს ზმნისა- შეიძლება მოსმენა.

არჩქილენ(ნ) (არამიანა შეძლო მოესმინა, -, მონორამიანაუ(ნ) შესძლია მოესმინა) გრდუე. შესაძლ. ენბ. ურჩქილუანს ზმნისა- შეუძლია მოისმინოს.

მარამიანო, მარამიანა, მარამიანა მძღ. მიუყ. მშმენელი; 'მო'მშმენი.

ორამიანო, ორამიანა, ორამიანა მძღ. ენბ. მყ. 'მოსმენელი, 'მოსმენი.

მონორამიანო მძღ. ენბ. წარს. მოსმენილი. ნარამიანა, ნარამიანა მძღ. ენბ. წარს. ნასმენი.

ნარამიანაო, ნარამიანაო მძღ. ენბ. წარს. 'მოსმენის საფასური.

‘უშაურამანა მძღ. უარყ. მოუსმენელი.

რამიანეშა (რჩქიალფას) იხ. რჩქიალა.

რამიანე-ი (რჩქილერს) იხ. მორჩქილერი.

რამიანე (რჩქილუას) იგიევა, რაც რჩქილუანს ხევეას ვეჩქილუანუ - მღელელი ხევენას არ ისმენს.

'რჩქინა' ('რჩქინას)/'რჩქინანა' ('რჩქევანას) იგიევა, რაც ჩქინა, - სახელი უჩქე(ნ) ზნისა - ცოდნა. ქონება ციკონანსა ლო დლიკინანება, პატიონანება ლო რჩქინა ირო იძინანსია - ქონება აინვეს და დანევესო, პატიონანება და ცოდნა ყოველივის იმატებსო. მეცნიერი ორადსენი, თისგთი უდინ მუში რჩქინა: *კ. საბუშ. ქართ. ზეს, გვ. 15* - მეცნიერი რომ იყოს, იმასაც უყარება მისი ცოდნა. რჩქინას მუთუნი ვეჭურე ოწოხოლეუ - ცოდნას არაველი უდგას ნინ. ათოსუბა უჩქენი, თის ათოსუბაუბათი უჩქენია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 6* - ჩაფსმა რომ იყოს, იმან ამოშობაუც იყოსო. მუში მონკათალა კოყე ქაარჩქინეც კონი, ვაკოლე: *ი. ყოფშ. გვ. 55* - მისი ორსულობა ენმეს (კაცს) რომ სკოდნოდა, არ უნდოდა. შური ღორინთი ვა ნორჩქენე: *ი. ყოფშ. გვ. 165* - სულ ღმერთი არ ცტოდნოდა. გიჩქეღანი, ჯიმალეფი, ჯეგეში აბე რე: *ქრისტი, გვ. 131* - იცოდეთ, ძმებო, ძველი ამაგია.

ურჩქე(ნ) (შბოლოდ აწმყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) გრდუე. იცის. უჩქე თის თინა - სიტყ. - სიტყ.: იცის მას ის.

არჩქევნუ(ნ) (შბოლოდ მოყოადის წრის მწკრივებში) გრდუე. ენბ. ეციდინება.

არჩქევნაფუ(ნ) იხ. არჩქევნუ.

მარამიანა/მარამიანა მძღ. აწყ. მყოდნე. ორამიანა/ორამიანა მძღ. ენბ. მყ. საყოდნელი.

რამიანა მძღ. ენბ. წარს. მყოდნე. ნარამიანა მძღ. ენბ. წარს. ნაციდინარი.

ნარამიანაო მძღ. ენბ. წარს. ცოდნის საფასური. პრამიანაუ(ნ) მძღ. უარყ. უყოდინარი.

დაწერილობით იხ. ტ. I, თავლი XXIII, გვ. 138-140. შღრ. ლა ზ. I. ჩქინ: ოჩქინუ ცოდნა, სმენა (ნ. მარი).

რამიანე (რჩქინას) სახელი რჩქე(ნ), ორჩქილუანს ზნათა - ჩანა; 'ბაჩანა, 'ბამოჩანა; შირანა. თომენი რე, ჟუანას

დახშირი გუთმურქინელუნიე : *ბ. ხძე, გვ. 24* – იმიტომბა, რომ ყანას ცეცხლი უჩნდებო. სქანი სიპაგოისნე მუეყანსეთ ქორჩქინელენ : *ბ. ხძე, გვ. 17* – შენი სიპაგოისნე როდესაც (კი) გამოჩნდება. მუქ გაარჩქინუ თე სოროჲა? : *ქხს, I, გვ. 61* – რამე გაჩინა ეს სიყვარული? ბოლოს გო 'გ' ირჩქინანც თიყად ჭუსასე : *მასალ., გვ. 21* – ბოლოს გაგვიჩინს იხეთ სატყვიარს. მუში სანამუსო გა არჩქინენ : *ნ. ყოფშ., გვ. 24* – თავისი სანამუსო არ გამოჩინა. ირჩქინანს (ბიიოჩიჲინუ გამოჩინა, ბოშოარჩიჲინუ გამოიჩინა, ბოშოარჩიჲინუ გამოიჩინა, ბოშოარჩიჲინუ გამოიჩინა) გამოჩენდა თურმე *გრდმ. სათუ. ქვ. ურჩქინანს ზმნისა*– იჩენს თავს. იორჩქინანს (ბაარჩიჲინუ გაჩინა, ბოშოარჩიჲინუ გაუჩინა) *გრდმ. აჩენს. ურჩქინანს (ბაარჩიჲინუ გაუჩინა, ბაარჩიჲინუ გაუჩინა) გრდმ. სახე. ქვ. ურჩქინანს ზმნისა*– უჩენს. რჩქუ(ნ) (მხოლოდ ანშუოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრდმ. სტატი. ჩანს. რჩქინელუ(ნ)* (ბოროჩიჲინუ გაჩნდა, ბოროჩიჲინუ(ნ) გაჩენილა, ბოროჩიჲინუ(ნ) განდებოდა თურმე) *გრდმ. ენებ. ჩნდება. ურჩქინელუ(ნ)* (ბაარჩიჲინუ გაუჩნდა, ბოროჩიჲინუ გასჩენია, ბოროჩიჲინუ(ნ) გაუჩნდებოდა თურმე) *გრდმ. ენებ. სახე. ქვ. ურჩქინანს ზმნისა*– უჩნდება. ირჩქინენ(ნ)//ირჩქინენ(ნ) (იორჩიჲინუ შესაძლებელი გახდა 'გამო'ჩენა, –) *გრდმ. შესაძლ. ენებ. ურჩქინანს ზმნისა*– შეიძლება 'გამო'ჩნდეს (/'გამო'ჩენა). არჩქინენ(ნ)//არჩქინენ(ნ) (არჩიჲინუ შეძლო 'გამო'ჩენა, –, ბოშოარჩიჲინუ(ნ) შესაძლებია გამოიჩინა) *გრდმ. შესაძლ. ენებ. ურჩქინანს ზმნისა*– შეუძლია 'გამო'ჩინოს. იორჩქინაფუანს (იორჩიჲინუ 'გამო'ჩენინა, ურჩიჲინაფუან 'გამო'უჩენინებია, ნორჩიჲინაფუან(ნ) აჩენინებდა თურმე) *კაუზ. ურჩქინანს ზმნისა*– აჩენინებს. ბარჩიჲინაჲი, ბარჩიჲინ, ბარჩიჲინუ მიჲლ. მოჲმ. 'გა'ჩენი, 'გამო'ჩენი. იორჩიჲინაჲი, იორჩიჲინ, იორჩიჲინუ მიჲლ. ენებ. ჲყ. 'გამო'სარენი. ბიიოჩიჲინაჲი მიჲლ. ენებ. წარს. გამოჩენილი. ნარჩიჲინა მიჲლ. ენებ. წარს. 'გამო'სარენი. ნარჩიჲინაჲი მიჲლ. ენებ. წარს. 'გამო'ჩენის საფასური. 'უბა'არჩიჲინა მიჲლ. უარყ. 'გამო'უჩენელი. რქმინა-ი (რჩქინელ/რს) მიჲლ. ენებ. წარს. ურჩქუ(ნ) ; რჩქუ(ნ) ზმნათა – 1. 'ბამო'ჩინელი; 2. მცოლენ; ნაცოლენი. რჩქინა მუ გაფუ, მარა რჩქინელ იმენ უუტუ თოთი ჯინელს : *ქხს, I, გვ. 152* – ცოდნა რა

ბედნა შენთვის, მაგრამ ნაცოდნი მაინც სჯობს თვალით დანახულს. მუში საქვარიში ჯგირი რჩქინელიე – თავის საქმის კარგი მცოდნეა. თელ ჭიანას გე მორჩქინელი ცოირ რე – მელ ქვეყანაზე გამოჩენილი კაციო. რქმინ-ი (რჩქინის) ჩანბალი. იხ. ჩქოფი. რქმინა (რჩქინუს) იხ. ორჩქინათა (ბერგი). რქმინელა (რჩქინელუს) დამტკრევა (დ. თოფი). რჩხ (რჩხეს) იხ. ჩხე. ლარჩა ირო რჩხე, უჩა იყუაფუ : *ნ. ყოფშ., გვ. 178* – ნაჭა (საციდელი შუაცეცხლზე) ყოველივის ცხელი, შვი იქნება. რჩხელა (რჩხელას) სახელი არჩხელენს ზმნისა – 'გა'ცხელაბა. ველითუ ლო ქოდიჲყუ ოქკომალიში რჩხელედა – ადგა და დანიყო საჭმლის გაცხელება. წყარს არჩხელენს – წყალს აცხელებს. არჩხელენს (ბაარჩხელა გაცხელა, ბაარჩხელაუ გაუცხელებია, ბოროჩხელაუ(ნ) გაცხელებდა თურმე) *გრდმ. აცხელებს. ირჩხელენს (ბიიოჩხელაუ გაიცილებია, ბაარჩხელაუ გაუცხელებია) გრდმ. სათუ. ქვ. არჩხელენს ზმნისა*– იცხელებს თავისთვის. ურჩხელენს (ბაარჩხელაუ გაუცხელა, ბაარჩხელაუ გაუცხელებია) *გრდმ. სახე. ქვ. არჩხელენს ზმნისა*– უცხელებს. ირჩხელებუ'უ(ნ) (ბაარჩხელაუ გაცხელდა, ბაარჩხელაუ(ნ) გაცხელებულა) *გრდმ. ენებ. არჩხელენს ზმნისა*– ცხელებდა. ერჩხელებუ'უ(ნ) (ბაარჩხელაუ გაუცხელდა, ბაარჩხელაუ გასცხელებია) *გრდმ. ენებ. ურჩხელენს ზმნისა*– უცხელებდა. ირჩხელენ(ნ) (იორჩხელაუ შესაძლებელი გახდა 'გა'ცხელება, –) *გრდმ. შესაძლ. ენებ. არჩხელენს ზმნისა*– შეიძლება გაცხელდეს ('გა'ცხელება). არჩხელენ(ნ) (არჩხელაუ შეძლო 'გა'ცხელებინა, –, ბოროჩხელაუ(ნ) შესაძლებია გაცხელება) *გრდმ. შესაძლ. ენებ. ურჩხელენს ზმნისა*– შეუძლია 'გა'ცხელებოს. იორჩხელაფუანს (იორჩხელაფუან 'გა'ცხელებინა, ურჩხელაფუან 'გა'უცხელებინებია, ნორჩხელაფუან(ნ) აცხელებინებდა თურმე) *კაუზ. არჩხელენს ზმნისა*– აცხელებინებს. ბარჩხელაჲი მიჲლ. მოჲმ. 'გა'ცხელებელი. იორჩხელაჲი მიჲლ. ენებ. ჲყ. 'გა'საცხელებელი. ბარჩხელაჲი მიჲლ. ენებ. წარს. გაცხელებული. ნარჩხელაჲი მიჲლ. ენებ. წარს. 'გა'საცხელები. ნარჩხელაჲი მიჲლ. ენებ. წარს. 'გა'ცხელების საფასური. 'უბა'არჩხელაუ გაუცხელებელი.

რჩხიპი, რჩხიპიპ-ი, რჩხიპიპა (რჩხიპიას, რჩხიპიფის, რჩხიპიფისა) სახელი რჩხიპიანს ზმნისა – ქივილი, რჩხიპილი. გურიელზე ხანგას ქოვგ, რჩხიპიანც ელო ლეფინგნუც: *მსალ., გვ. 69* – გურიელის ასული კივისა პავგას, ჩხავის და ვაპკივის. ბაბუ რკიანც, ბაბუ რჩხიპიანც, ბაბუ თუმბაში იწიწწეუანც: *ქსს, I, გვ. 169* – ბაბუა კივის, ბაბუა ჩხავის, ბაბუა თმას ინენავს (ვაბოვანა: ჩიჩხი).

რჩხიპინს (რჩხიპი იჩხავლა, ურჩხიპუა უჩხავლია, ნორჩხიპიუ(ე) ჩხაოდა თურმე) გრღუე. კივის, ჩხავის.

ორჩხივი(ნ) (ორჩხიპი შესაძლებელი ვახდა ჩხაველი, -) გრღუე. შესაძლ. ენებ. შეიძლება იჩხავლოს (// იკივლოს).

არჩხივი(ნ) (არჩხიპი შეძლო ეჩხავლა, -) ნორჩხიპიუ(ნ) შესაძლებელი ეჩხავლა) გრღუე. შესაძლ. ენებ. შეუძლია იკივლოს; იჩხავლოს.

ორჩხივიაფუნას (ორჩხიპიშაუ აჩხავლებინა, ურჩხიპიშაუა უჩხავლებინებია, ნორჩხიპიშაუ(ნ) აჩხავლებინებდა თურმე) კუზ. რჩხიპიანს ზმნისა – აკივლებინებს, აჩხავლებინებს.

მარჩხიპილი მიძლ. მიუწ. მჩხაველი. იორჩხიპილი მიძლ. ენებ. მყ. სარჩხილი.

'აიწი'რჩხიპილი მიძლ. ენებ. წარს. 'ვადა'კივებული.

ნარჩხიპი, ნარჩხიპი მიძლ. ენებ. წარს. ნარჩხილი. **ნარჩხიპიპი მიძლ. ენებ. წარს.** ჩხავილის საუესური.

ურჩხიპი მიძლ. უარყ. უკივლელი.

რჩხიპილა (რჩხივლას) იგივეა, რაც რჩხიპია, რჩხიპიფი. ვარჩხიპი... ხელო ექსი კვირლეფი ანარკიას რჩხიპილანგნი? : მსალ., გვ. 60 – არ ვახსოვს... ხელო ფეხი გაკოქილები ანაკლიაში რომ კიოდნენ (კიოდა)?

რჩხიპი-ი (რჩხიპილს) ჩხრიპილი. წყაროში რჩხიპიალი იარქილე – წყლის ჩხრილი ისმის. რჩხიპილენს (ორჩხიპილ იჩხიპილა, ურჩხიპილა უჩხიპილია, ნორჩხიპილა(ე) ჩხიპილებდა თურმე) გრღუე. სპ.- მიუწ. ჩხრიპილებს.

ორჩხიპილე(ნ) (-) იორჩხიპი იჩხიპილა, ურჩხიპილენს უჩხიპილია) გრღუე. ენებ. ჩხრიპილებს.

რჩხიპიპი-ი (რჩხიპიფის) იგივეა, რაც რჩხიპია, რჩხიპიფი.

რჩხიპი-ი (რჩხილ(რს) მიძლ. ენებ. წარს. რჩხიპუნს ზმნისა – ბარეცხილი.

რჩხინ-ი (რჩხინს) ჩხინრი.

რჩხინა (რჩხინას) საბარტყი შოქი; ბრძელი მრბეპალი შოქი ლარტყის მაგივრად კაუტებზე დასანყობად. 'კაუტებზე ლარტყის მაგივრად გრძელ-გრძელ მრგვალ ჭოკებს დანყობდნენ. ამ ჭოკებს რჩხიპიანს ეხახდნენ (მსალეობ, ტ. I, გვ. 380). შდრ. ლარტყა.

რჩხიპილა (რჩხიპილას) იგივეა, რაც რჩხიპილა.

რჩხიპილა (რჩხიპილას) სახელი რჩხიპუნს ზმნისა – რეპეპა (ჭურჭლის, იატაკის...). უბალო რე მესხერთი მესხერთი რჩხიპილა : ათ, 2, გვ. 82 – უბედურება სისხლი სისხლს 'გარეცხვა. ველი, ტაბაკო გორჩხიპი ელომე გიოგაფალო – ადეტი, ტაბაკო გარეცხე ლომის დასაგებად. არძო თოხხეფიში პროლეფი დორჩხიპი – ყველა თოხხეფის იატაკები დარეცხა. ქააკალო, სენ დო ზორქემს რჩხიპუნს – აცალო, ხანისა და ჭიქებს რეცხავს.

რჩხიპუნს (ბორჩხიპ გარეცხვა; ბორჩხიპ გარეცხია, გარეცხავს; ბორჩხიპ(ნ) გარეცხავდა თურმე) გრძლ. რეცხავს.

ორჩხიპუნს (ბორჩხიპ გარეცხვა, ბაუარჩხი გარეცხავს) გრძლ. სათაფ. ექ. რჩხიპუნს ზმნისა – ირეცხავს თოხასა.

ურჩხიპუნს (ბაუარჩხი გარეცხვა, ბაუარჩხი გარეცხავს) გრძლ. სასხ. ექ. რჩხიპუნს ზმნისა – ურეცხავს.

ორჩხიუ(ნ) (ბორჩხიპ გარეცხვა, ბორჩხიპ(ნ) გარეცხილა) გრღუე. ენებ. რჩხიპუნს ზმნისა – ირეცხება.

არჩხიუ(ნ) (ბაუარჩხი გარეცხვა, ბორჩხიპ გარეცხილა) გრღუე. ენებ. ურჩხიპუნს ზმნისა – ირეცხება.

ორჩხი(ნ) (ორჩხიპ შესაძლებელი ვახდა 'გარეცხვა, ბორჩხიპ(ნ) შესაძლებელი ვამბდარა გარეცხვა, -) გრღუე. შესაძლ. ენებ. რჩხიპუნს ზმნისა – შეიძლება 'გარეცხოს.

არჩხი(ნ) (არჩხი შეძლო 'გარეცხვა, -) ბორჩხიპ(ნ) შესაძლებელი გარეცხვა) გრღუე. შესაძლ. ენებ. ურჩხიპუნს ზმნისა – შეუძლია 'გარეცხოს.

ორჩხიპუნას (ორჩხიპი არეცხვინა, ურჩხიპუნას ურეცხვინებია, ნორჩხიპუნ(ნ) არეცხვინებდა თურმე) კუზ. რჩხიპუნს ზმნისა – არეცხვინებს.

მარჩხიპილი, მარჩხილი, მარჩხიპი მიძლ. მიუწ. მრეცხავი.

ორჩხიპილი, მარჩხიპი მიძლ. ენებ. მყ. სარეცხი, სარეცხი.

რჩხიპი მიძლ. ენებ. წარს. 'გარეცხილი. **ნარჩხი მიძლ. ენებ. წარს.** ნარეცხი.

ნარჩხიპი მიძლ. ენებ. წარს. 'გარეცხვის ფასი. **ურჩხი, ბაუარჩხი მიძლ. უარყ.** 'გარეცხვავი. *იბ. ნახუა. შდრ. ლაზ. 2. ჩხ: ოჩხ რეცხა (მ. მარი); ლეჩხ. გამარჩხილება ძალზე კარგად გარეცხვა, განმეხდა (მ. ალაფ., 1).*

რჩხიპი (რჩხიპს) ზოლო. თამაზის პრთ-პრთი სახეობა, ძალიან თამაზი, თეთრი, ჭყუნაობს წყალში; ზურგზე ფართო ქენდგრი აქვს, ერთ არმის იზრდება. ლამაზი თავი, წერილი და მოკლე პირი აქვს (მსალეობ, ტ. V, გვ. 72).

ბირასონაშ(ნ) (დავარცხნილა) გრდუე. ენებ.
 რეცონუნს ზნისა - ივარცხნება.
 არეხონუ(ნ), არეხონუაფუ(ნ) (ბარასონა
 დავარცხნა, ბირასონა დავარცხნა) გრდუე.
 ენებ. რეცონუნს ზნისა- ევარცხნება.
 ირეხონ(ნ) (ირასონა შესაძლებელი ვახდა
 ვარცხნა, -) გრდუე. შესაძლ. ენებ.
 რეცონუნს ზნისა- შეიძლება
 'და'ივარცხნოს.
 არეხონ(ნ) (არასონა შეძლო 'და'ევარცხნა, -,
 ბირასონაშ(ნ) შესძლებია დავარცხნა) გრდუე.
 შესაძლ. ენებ. ურეცონუნს ზნისა- შეუძლია
 'და'ევარცხნოს.
 ირეხონაფუნს (ირასონაშა ავარცხნინა,
 პასონაშაშა უვარცხნინებია, ნირასონაშაშ(ნ)
 ავარცხნინებდა თურმე) საუზ. რეცონუნს
 ზნისა- ავარცხნინებს.
 ბარასონაშ(ნ) მიჰო. მიჰმ. 'და'ევარცხნელი.
 ირასონაშ(ნ) მიჰო. ენებ. მყ. 'და'სავარცხნი.
 რასონაშ(ნ) მიჰო. ენებ. წარს. 'და'ვარცხნილი.
 ნარასონა მიჰო. ენებ. წარს. ნავარცხნი.
 ნარასონაშ(ნ) მიჰო. ენებ. წარს. 'და'ვარცხნის
 საფასური.
 'ნარასონა მიჰო. ვარყ. 'და'ევარცხნელი.

რასპალა (რესუალას) იგივეა, რაც რეცხუაფა, -
 დაფუძნება, დარასება.

რასპაშა (რესუაფას) იგივეა, რაც რსხუაფა.
 ვეხუწაფო, ჯიმაღლეუ, ქეანა მიქეთი
 დარეცხოუნის: *ქსს. I, გვ. 296* - ვეხუწეთო,
 ძმებო, ქვეყანა ვინც დაარსა.

რამაშ (რამაფას) ზაფრან, ყვირთა: ნალველი.
 გურმა მუშაეთო რძაფა: *ქსს. I, გვ. 122* -
 გულში მომივლის ზაფრა. იხ. შრაფა.

რამბმ-ი (რამბმს) ზოლო. ჩიტია ერთგვარი, აქვს
 ვრძელი ნისკარტი, ცხოვრობს მდინარის პირას,
 იჭრის თევზს.

რამბა² (რამბას) სახელი არძენს ზნისა -
 ძლმვა, მიტამა. ჭინკეს გარძე
 თაფლადებო: *ქსს. I, გვ. 222* - ჭინკას გაძლე
 თაფლადებად. იმუნდას მარძენან დო გურს
 მუჟამირთინუნან: *ი. ყოფ. გვ. 155* - იმუნს
 მაძლევენ და გულს 'მო'მიზრუნებენ (ხოლმე).
 არძენს (ბოლოდ ანწყოს ნრისა და IV სერიის
 მწკრივებში. მყოფადის ნრისა, II და III სერიათა
 მწკრივებში ენაცვლება: მეჩანს მისცენ; მეჩე
 მისცა; მეუწამე მიუცია) გრძლ აძლეეს.
 ირძენს (ბოლოდ ანწყოს ნრისა და IV სერიის
 მწკრივებში) გრდუე. ენებ. იძლევა.

რამბა³ (რამბას) სახელი რძუ(ნ) ზნისა -
 გაძლმვა.

რძუ(ნ) (ბარაშ(ნ) გაძლმვა, ბარაშ გაძლო,
 ბარაშაშა გაუძლია, ბარაშაშაშ(ნ) გაძლოდდა
 თურმე) გრძლ ძლეხს. იხ. გარძებაშ/გარძება.

რამა¹ (რამას) იხ. რამია, მერნია.

რამა² (რამას) იხ. ძია.
 რამა³-ი (რამალს) საბუდარში საბანგამოდ
 დატოვებული კვერცხი. - მძევალი.
 ოვავაჟის ირო გიტიგნა რძიალი კვერცხის
 - საბუდარში ყოველთვის სტოვებენ მძეველ
 კვერცხს. *შდო. გურ. იმერ. რძეველ ბუდეში*
 განგებ ჩატოვებული კვერცხი (*ე. ძურ., ა. ლლ.*).
 რამაშა (რამბას) იხ. რამბება; რძება.

რამაშა (რამაშაფას) სახელი რძაძაშუნს
 ზნისა - უმადლო შამბი. გური ვაჟუდო
 მიკირძაშუ ოჭკობალს - არუნდა
 (გულთი არუნდა) და უმადოდ ჭამს.

რამაშა (რამაშაფას) სახელი ორძაძანს,
 ირძეუ(ნ) ზნისა - 'გა'ძლომბი.
 მილიონიშა ქომისხუნუ სქანი ძირაფა,
 თოლოში რძაძაფა: *ი. ყოფ. გვ. 164* -
 მილიონი შირჩენია შენი ნახვა, თოლის გაძლო-
 მა. ირო ქოშუქუშუ, მარა ჩემი რძაძაფაქე
 ღლას ვეუქუ: *ი. ყოფ. გვ. 69* - სულ ცქამ,
 მაგრამ ჩემი გაძლომა არასოდეს არ იქნა.
 ცქუშალათო გურს ურძაძანს: *ი. ყოფ. გვ. 175* -
 ქებით გულს უძლეხს. მა დლორდ ვა
 ბრძელე ქეძა ღლასფიში ჯინათია: *ი. ყოფ. გვ. 65* -
 მე ვერ არ გაემძღვარ თამაშის
 ყურებითო. ცხოვრებთო, ჯიმაღლეუ, კოჩი
 ღლას ვანო რძეუე: *ქსს. I, გვ. 165* -
 ცხოვრებით, ძმებო, კაცი ვერასოდეს ვერ
 გაძლება თურმე.

ორძლანს (ზაარაშ გააძლო, ზაარაშაშა გაუძლია,
 ზონრაშაშაშ(ნ) გააძლებდა თურმე) გრძლ
 აძლებს.

ირძლეუ(ნ) (ზონრაშ გააძლო, ზონრაშაშ(ნ)
 გაძლარა) გრდუე. ენებ. ორძაძანს ზნისა -
 ძლება.

არძლეუ(ნ) (ზაარაშ გაუძლია, ზონრაშაშა
 გაძლობია) გრდუე. ენებ. ურძაძანს ზნისა-
 უძლება (გამძლარი უძლება).

ირძლ(ნ), ირძლინ(ნ) (ირაშინა შესაძლებელი
 ვახდა გაძლობა, -) გრდუე. შესაძლ. ენებ.
 ორძაძანს ზნისა- შეიძლება გაძლობა
 (გაძლეს).

არძლ(ნ), არძლინ(ნ) (ირაშინა შეძლო გაეძლო,
 -, ზონრაშაშ(ნ) შესძლებია გაძლობა) გრდუე.
 შესაძლ. ენებ. ურძაძანს ზნისა- შეუძლია
 'გა'აძლოს.

ორძლაფუნს (ორაშაშაშა 'გა'აძლებინა,
 შააშაშაშა 'გა'უძლებინებია, ნორაშაშაშ(ნ)
 აძლებინებდა თურმე) საუზ. ორძაძანს
 ზნისა- აძლებინებს.
 ბარაშაშაშ(ნ) მიჰო. მიჰმ. 'გა'ძლომბი; ვინც
 აძლებს.

ორაშაშაშ(ნ) მიჰო. ენებ. მყ. 'გა'აძლომბი.
 რაშაშ, რაშაშაშ(ნ) მიჰო. ენებ. წარს. 'გა'ძლარი.
 ნარაშ, ნარაშაშ(ნ) მიჰო. ენებ. წარს. 'გა'ნაძლომბი.

რწმუნაზი (რწმუნაზის) ბამყინაბი ხმით ძლიერი
იქილი, ნიქილი. ქემასგეზა ოსურეფი
რწუფაფიქ - მომესაო ქალების ნივილი.

რწმუნა (რწმუნა) სახელი რწუფუნს ზმნისა
- 1. დანაშაბა, ამონრუპა, ამონუნა (სა-
მელისა). გერწუფუნ ლინი - დალია (ამონ-
რუპა) ლინი. 2. სიღაბაბა (ო. ჭურულია).

რწმუნა (რწმუნა) სახელი ორწყენ (ზმნისა
- შუბაღვა, ყურაბა; დანაშაბა. წამ-წამიშე
ვიბიზნა, მუჟანს ოის ვორწყენი: *ქსს*,
I, გვ. 42 - ყოველ ნამს ვისხენებ, როცა მას
ხედავ; საყოღებას ვორწყენი თენი,
ჩეთი ვე მბეცოლიეთი: *კ. საშუშ, ქსს, გვ. 113*
- სამინღებას რომ ხედავდი, ჩვენც არ
შეებრაღეთ. ვა არწყენქო, მუჭოში
საბადელი რჩინე ვორენი: *ო. ყოფშ, გვ. 4* -
ვერ ხედავ, როგორი საბადელი მოხუცი (ბებერი)
ვარ. ჭკუშას ორწყენ (ცლახი: *ო. ყოფშ, გვ. 175* -
ჭამას ხედავს ცოდავ. ვორწყენქ
გური მონარე: *გვგური, გვ. 247* - ხედავ გული
მიშივა.

ორწყენ (ზხოლოდ ანმოს ნრისა და IV სერიის
მწკრივებში; მყოფადის ნრისა და II, III სერიათა
მწკრივებში რწყ (ორწყენ) ძირს ენაცვლება
ძირ: ძირუხს ნახა; ძირუხს; უძირუხს ნახავს)
ხედავს. *შირ. ლაზ. წკეღ: ოწყენღუ, ოწყენღუ*
ხედავს (*ნ. შირ.*).

რწმუნა² (რწყებას) იგივეა, რაც რწყია.
რწმუნარა (რწყეართუას) სახელი
ვორწყენართუ (ზმნისა - რისაბამ
ბრძალად და ლამაზად ქონა (ღვაბა).
ვემორწყეართუ თომა გრძელი თმა მადევს
(მკიდა). *შირ. წყვართუა.*

რწმუნა (რწყიას) სახელი არწყენს ზმნისა -
პირღაბინაბა, - რწმუნა. ათე ლეღიბიქ
ბეკაბარწყუ ვითოსუმი: *მ. სუბ, გვ. 299* -
ამ ედებარმა ამოარწყია ცამბეტი.
არწყენს (აბარწყა არწყია, აბარწყა ურწყეია,
აბარწყა ურწყეია) არწყედა თურმე) *გრდმ.*
არწყენს, ალბინებს.

ორწყენ (ზმნისა), ორწყენ (ორწყენა შესაძლებელი
გახდა რწყეა, -,) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.*
არწყენს ზმნისა - შეიძლება რწყეა.
არწყენ (ზმნისა), არწყენ (არწყენა შეძლო ერწყია,
-,) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.* არწყენს ზმნისა -
შეუძლია არწყის.

ორწყენაზუნას (ორწყენაზუნა არწყეინა,
აბარწყენაზუნა ურწყეინებია, აბარწყენაზუნა)
არწყეინებდა თურმე) *კაუზ.* არწყენს ზმნისა -
არწყეინებს.
აბარწყენა, აბარწყენა *მოქმ. მოქმ. მრწყეელი.*
ორწყენა, ორწყენა *მოქმ. ენებ. გვ. სარწყეელი.*
აბარწყენა *მოქმ. ენებ. წარს. რწყეული.*
აბარწყენა, აბარწყენა *მოქმ. ენებ. წარს.*

ნარწყევი.
ნარწყენა, აბარწყენა *მოქმ. ენებ. წარს.*
რწყეის საფასური.
აბარწყენა, აბარწყენა *მოქმ. უარყ. ურწყევი,*
ურწყეიბელი.

რწმუნა² (რწყეალას) იბ. რწყია.

რწმუნა² (რწყეალას) სახელი რწყენს
ზმნისა - შორწყენა. გოლოფას ათე ღიხას
რწყენა ალა ოკო, ვარა ეტერი ვამურს -
გვაღმაში ამ მინას მორწყეა უნდა, თორემ
მისხალი არ მოვა.

რწყენს (მორწყენა, მორწყენა მოურწყენს,
მორწყენა) მორწყენა თურმე) *გრდმ.* რწყენს
რწყენს (აბარწყენა მოურწყენა, აბარწყენა
მოურწყენს) *გრდმ. სასხ. ქე. რწყენს ზმნისა -*
ურწყენს.

ორწყენ (მორწყენა, მორწყენა) (მორწყენა)
მორწყენა) *გრდუე. ენებ.* რწყენს ზმნისა -
ორწყენა.
არწყენ (აბარწყენა მოურწყენა, მორწყენა)
მორწყენა) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.* ურწყენს
ზმნისა - ერწყენა.

ორწყენ (ზმნისა), ორწყენ (ორწყენა შესაძლებელი
გახდა მორწყენა, მორწყენა) შესაძლებელი
გახდა მორწყენა, მორწყენა, -) *გრდუე. შესაძლ. ენებ.*
რწყენს ზმნისა - შეიძლება მორწყენა.
ორწყენაზუნას (ორწყენაზუნა არწყეინა,
აბარწყენაზუნა ურწყეინებია, აბარწყენაზუნა)
არწყეინებდა თურმე) *კაუზ.* რწყენს
ზმნისა - არწყეინებს.

აბარწყენა, აბარწყენა *მოქმ. მოქმ. მრწყევი.*
ორწყენა, ორწყენა *მოქმ. ენებ. გვ. 'მო'სარწყევი.*
მორწყენა *მოქმ. ენებ. წარს. მორწყეული.*
აბარწყენა *მოქმ. ენებ. წარს. ნარწყევი.*
აბარწყენა *მოქმ. ენებ. წარს. რწყეის საფასური.*
აბარწყენა *მოქმ. უარყ. ურწყევი.*

რწმუნა (რწყელს) 1. ჭრელი. სოფელი რწყელი
რე: *ო. ყოფშ, გვ. 123* - სოფელი ჭრელია. სი
რწყელი დო მა-კორობა: *ქსს I, გვ. 248* - შენ
ჭრელი და მე - ფერადი 2. ლასტი; შპრი. ორო
ჭრელი ეღვეტანც სქან(ი) მაღაზაში
რწყელცია: *კ. საშუშ, ქართ. ზეს, გვ. 75; ქსს,*
გვ. 149 - მუდამ სინათლე გასდის შენი ნაღის
ლასტსაო. ხარისხის ფორმები: ურწყელაში
ურწყელესი, მორწყელოვ მოწყრელი, მარწყელა
ისე ჭრელი როგორც..., ლაბრწყელა გვერდით
(გვერდიდან) ოდნავ ჭრელი, გარწყელე ზევიდან
ოდნავ ჭრელი, გარწყელე ირგვლივ ოდნავ
ჭრელი.

რწმუნა (რწყელბას) სახელი არწყენს
ზმნისა - აბარწყენა.

რწმუნა (რწყემს) იგივეა, რაც რწყემი, - ბალანი;
შანნარი. ბალანი სასქესო ორგანოების
მიდამოებში (*ო. ყოფშ*). ჩუთუს რწყემი

აიკლანდუა: *თ. სახო.*, გვ. 264 – ცვედანს ბლანი უშლიდაო.

რქიპალ-ი (რქვიალს) სტვიპნა (*ი. ვიფი*). ალელენს ქარი, ტინი ზორია მოლეუკუზინუ რქმინით, რქვიპალით – ამოვა ქარი, ზემო ქარი დაუბერას (ძლიერ) სტვენით, ხმაურით (სტვენის მსგავსით).

რქინილ-ი (რქვინილრს) *მიძე. ენებ. წარს.* რქვინუნს ზმნისა – განკაპალილი.

რქინუა (რქვინუას) სახელი რქვინუნს ზმნისა – ნკნელით მპბრად ტვიპა, – განკაპავლა. ვადამეფერენინი, დობრქვინი ეტირისოლო – რომ არ დამეფერეს, (ნკნელით) ვცემე ორივე (გაეცეკლე).

რქვინუნს (წორიანუ განკეკლა, წაწარინუ გაუნკეკლავს, წორიანუ(მ) განკეკლავდა თურმე) *გრძლ. ნკეკლავს.*

ორქვინუნს (წორიანუ გაიანკეკლა, წორიანულ(მ) განკეკლა, წორიანუ(მ) განკეკლებოდა თურმე) *გრძლ. ენებ.*

რქვინუნს ზმნისა – იბკეკლება.

ორქვინუნს (ორიანუ შესაძლებელი გახდა განკეკლა, –) *გრძლ. შესაძლ. ენებ.*

რქვინუნს ზმნისა – შეიძლება განკეკლოს (განკეკლა).

არქვინუნს (არაიანუ შეძლო განკეკლა, –, წორიანუ(მ) შესაძლებელი გაეცეკლა) *გრძლ. შესაძლ. ენებ.* ურქვინუნს ზმნისა – შეუძლია განკეკლოს.

ორქვინაფუნს (ორიანუაუ 'განკეკლია, პრიაანუაუაუ 'განკეკლინება, წორიანუ(მ) ანკეკლინებდა თურმე) *კაუჯ. რქვინუნს ზმნისა – ანკეკლინებს.*

მარაინაული *მიძე. მოქმ.* 'განკეკლაოი. მარაინაული *მიძე. ენებ. მქ.* 'განსარკებ' ავ.ი. წორიანული *მიძე. ენებ. წარს.* განკეკლიო.

ნარაინაული *მიძე. ენებ. წარს.* 'განკეკლიო. ნარაინაული *მიძე. ენებ. წარს.* განკეკლის საფასური.

წაწარაინაული *მიძე. უარყ.* გაუნკეკლაოი. ჭორ. ტინუ.

რქიპალ-ი (რქვიალს) შრინალი. ურემი მანგარასი რდუ ხარგული დო რქვიპალით მიიმუ – ურემი მგერად იყო დატირითული და ქრიალით მიდიოდა.

რქიპა, რქიპალ-ი (რქვიპას, რქვიპალს) თხალეპბარიალა; დილთხალეპა და ბღვეპრია. თოლირქვიპა თვალეპბარიალა; დიდივალეპბარია.

რქიპინ-ი (რქვიპინს) ბღვეპრა.

რქიპინა (რქვიპინა) სახელი ირქვიპინანს, ურქვიპინანს ზმნათა – ბღვეპრა. ართი მიკარქვიპინი უ დო გოქმეუ – ერთი

შემოუბლერა და გაიქვა. ორქვიპინანს (ორიანუაუ იბლერა, პრიაანუაუაუ/პრიაანუაუ უბლერია, წორიანუ(მ) იბლერებოდა თურმე) *გრძლ. ენებ.* იბლერება. ურქვიპინანს (თოლი) (მხოლოდ აწმკოს წრისა და IV სერიის ბქერეებში) ურქვიპინა, თვალე დაჭყეტილი აქეს; თვალე უჭირავს ვინმესკენ (ან რასისკენ).

ურქვიპინანს (პრიაანუაუ უბლერა, პრიაანუაუ უბლერია) *გრძლ. უბლერს.* ორქვიპინუნს (თოლეუმს) (ორიანუაუ აბრიალა, პრიაანუაუ უბრიალებია) *გრძლ. აბრიალებს (თვალეებს).*

რქიპა (რქვიპას) იგივეა, რაქვიპუა, – სახელი რქვიპუნს ზმნისა – შინაპა.

რქიპალ-ი (რქვიპალს) თხალეპაპბარიალი. **რქიპალ-ი/რქიპალ-ი; რქიპა** (რქვიპაფისი, რქვიპას) სახელი რქვიპუნს ზმნისა – შინაპა. ცხენენქ დაანდეგისა, უბინდეს, ურქვიპეს, ვემაყოინმე: *ქსს. I, გვ. 233 –* ცხენები ჩაეფლოთო, სწისა, ჭიმიც, ვერ აბოყვანავსო. *ტყუბი გორქვიპუ –* ტყავი განელა, ვადაჭიმა.

რქიპუნს (პრიაანუაუ გაჭიმა, პრიაანუაუ გაუჭიმავს, მრიაანუ(მ) გაჭიმავდა თურმე) *გრძლ. ჭიმიც.* ურქიპუნს (პრიაანუაუ გაუჭიმა, პრიაანუაუ გაუჭიმავს) *გრძლ. სახებ. ქვ.* რქვიპუნს ზმნისა – უჭიმავს.

ორქიპუნს (ბორიანუაუ გაიჭიმა, ბორიანულ(მ) გაიჭიმულა) *გრძლ. ენებ.* რქვიპუნს ზმნისა – იჭიმიბა.

არქიპუნს (პრიაანუაუ გაიჭიმა, ბორიანულ(მ) გაიჭიმულა) *გრძლ. ენებ.* ურქვიპუნს ზმნისა – იჭიმიბა.

ორქიპუნს (ორიანუაუ შესაძლებელი გახდა 'გა'ჭიმივა, –) *გრძლ. შესაძლ. ენებ.* რქვიპუნს ზმნისა – შეიძლება 'გა'ჭიმივა ('გა'იჭიმოს).

არქიპუნს (არაიანუ შეძლო 'გა'ჭიმივა, –, ბორიანუ(მ) შესაძლებელი გაიჭიმა) *გრძლ. შესაძლ. ენებ.* ურქვიპუნს ზმნისა – შეუძლია 'გა'ჭიმივს.

ორქიპაფუნს (ორიანუაუ აიჭიმიბა, პრიაანუაუაუ უჭიმეუბინება, მრიაანუ(მ) აიჭიმიბენდა თურმე) *კაუჯ. რქვიპუნს ზმნისა – აიჭიმიბენს.* მარაინაული *მიძე. მოქმ.* 'გა'ჭიმივაოი. ორიაანული *მიძე. ენებ. მქ.* 'გა'საჭიმი.

მორიაანული *მიძე. ენებ. წარს.* გაჭიმილიო. ნარაინაული *მიძე. ენებ. წარს.* 'განაჭიმიო. ნარაინაული *მიძე. ენებ. წარს.* 'გა'ჭიმივის საფასური.

წაწარაინაული *მიძე. უარყ.* 'გა'უჭიმივაოი.

რქიპალ-ი (რქვიპალს)/**რქიპალ-ი/რქიპალ-ი** (ვოლრს) *ბოქან. შილი (ა. მკყ).*

ოლხინოს.
 ორხინებაფუჟანს (ორხინებაფუჟანს ალხინება, პრინცინებაფუჟანს) ოლხინებია, ნორხინებაფუჟანს) ოლხინებია თურმე) კაუ ზ. რ ხ ი ნ ე ნ ს ზნისა- ოლხინებებს.
 მარხინებაფუჟანს, მარხინება, მორხინება მძღ. მოქ. 'მო'ლხინე.
 ორხინებაფუჟანს, ორხინება მძღ. ენებ. მკ. 'მო'სალხინე.
 რხინებაფუჟანს, რხინება მძღ. ენებ. წარს. 'მო'ლხინელი.
 ნარხინება, ნარხინებაფუჟანს მძღ. ენებ. წარს. 'მო'ნალხინე.
 ნარხინებაფუჟანს, ნარხინებაფუჟანს მძღ. ენებ. წარს. მოლხინის საფასური.
 'მარხინებაფუჟანს, 'მარხინება მძღ. უარყ. 'მო'ლხინე, 'მო'ლხინელი. იხ. სარხინე.
 რხინებაფუჟანს-ი (რხინებულრს) მძღ. ენებ. წარს. რ ხ ი ნ ე ნ ს ზნისა - 'და'ლხინებაფუჟანს.
 რხინება (რხინება) იგივეა, რაც რ ხ ი ნ ა ფ ა - სახელი ო რ ხ ი ნ ე უ ე (ნ) ზნისა - ორხინე - ორხინე ფხინე შეხინება, შეხინება; გაღა.
 მამლაყინობა. თავქ მთოფ რ ხ ი ნ ი, თქქ ქოქქილი: კ. სამუშ., ქართ. ზგ., გვ. 120 - აქ შეგმართე, იქ ვეღლოზე. მუ გოკო, მუს ო რ ხ ი ნ ე უ ა ფ უ ქ ? - რა გინდა, რას მამლაყინობ? ათენა ქუქქინი, მით რ ხ ი ნ ე - ეს რომ ვუთხარი, შეიძლება (გაბრაზებით). გაღა. გრება. ათას ნეოლე იგვეუ, იკანწალა, ო რ ხ ი ნ ე უ ... : მასლ., გვ. 66 - ათასგვარად იქცევა, კოპნიაობს, იგრება.
 ორხინეუ(ნ) (მორხინება შეიძლება, მორხინებალ(ნ) შეიძლება, მორხინებალ(ნ) შეიძლება თურმე) გრღუ. ენებ. იმართება; ჩახმახი იზიდება; გაღა. მამლაყინობს.
 რხინეუ(ნ) (რხინეუ(ნ)) იგივეა, რაც რ ხ ი ა ლ ი - ხ რ ი ა ლ ი. რ ხ ი ო ლ ი მ ი ს უ მ ა ო რ ქ ი ლ ე - ხ რ ი ა ლ ო ს ხ მ ა ო ს ი ს.
 რხინება (რხინება) იგივეა, რაც რ ხ ე ა ლ ა - მანება; მანება; მანება. სულით თომ დღას ხათე ქუსულე ფორხილოს რ ხ ე ა ლ ა : მ. ხუბ., გვ. 135 - სასამართლომ იმ დღეს მამონე მისუაჯა ორივეს დახვება.
 რხინება (რხინება) უნა უხვრეტია, ნორხინება(ნ) ხვრეტდა თურმე) გრღუ. ხვრეტს.
 ურხინება (ურხინება) გაუხვრეტია, მარხინება გაუხვრეტია) გრღუ. სასხვ. ქე. რ ხ ე ნ ს ზნისა- უხვრეტს.
 ორხინეუ(ნ) (მორხინება გაიხვრეტია, მორხინებალ(ნ) გახვრეტია) გრღუ. ენებ. რ ხ ე ნ ს ზნისა - ხვრეტება.
 არხინეუ(ნ) (არხინება გაიხვრეტია, მორხინება გახვრეტია) გრღუ. ენებ. უ რ ხ ე ნ ს ზნისა- უხვრეტება.
 ორხინეუ(ნ) (ორხინება შეიძლება გახვრეტია, -) გრღუ. შესაძლ. ენებ. რ ხ ე ნ ს ზნისა- შეიძლება გაიხვრეტოს; დაიხვრეტოს.

არხინეუ(ნ) (არხინება შეიძლება უხვრეტია, - მორხინებალ(ნ) შეიძლება გაიხვრეტია) გრღუ. შესაძლ. ენებ. უ რ ხ ე ნ ს ზნისა- შეიძლება გაიხვრეტოს; დაიხვრეტოს.
 ორხინებაფუჟანს/ორხინებაფუჟანს (ორხინებაფუჟანს ახვრეტია, მარხინებაფუჟანს უხვრეტება, ნორხინებაფუჟანს) ახვრეტება თურმე) კაუ ზ. რ ხ ე ნ ს ზნისა- ახვრეტება.
 რხინება, მარხინება, მარხინება მძღ. მოქ. გახვრეტია; მხვრეტელი; დახვრეტია.
 ორხინება, ორხინება, ორხინება მძღ. ენებ. მკ. სახვრეტია; გასახვრეტია; დასახვრეტია.
 რხინება მძღ. ენებ. წარს. ხვრეტელი.
 'გახვრეტელი'; 'დახვრეტელი'.
 ნარხინება მძღ. ენებ. წარს. ნახვრეტია; განახვრეტია; დასახვრეტია.
 ნარხინება მძღ. ენებ. წარს. გახვრეტის; დახვრეტის საფასური.
 'მარხინება მძღ. უარყ. უხვრეტია; გაუხვრეტელი; დაუხვრეტელი. მღრ. ლა მ. 5. ხე: გამაბხუფ უხვრეტ (ნ. მარ).
 რხინებალ(ნ) (რხინებალ(ნ)) იგივეა, რაც რ ქ ე მ ო ლ ე უ ა - სახელი რ ხ ე მ ო ლ ე უ ნ ს ზნისა - ხვრეტ. რ ხ ე მ ო ლ ე უ ა ლოქუაფუჟანს: აა, 2, გვ. 62 - ხვრეტელია.
 რხინებალ(ნ) (რხინებალ(ნ)) დახვრეტია, მორხინებალ(ნ) დახვრეტია თურმე) გრღუ. ხვრეტს.
 რქანა-ი (რქანა) იგივეა, რაც რ ქ ი ა ლ ი - მამლაყინ (კვერცხი).
 რქანა (რქანა) იხ. ნემა, ჯამა.
 რქანინა-ი (რქანინა) (რქანინა) (რქანინა) სახელი ო რ ჯ ე მ ი ნ ა ნ ს ზნისა - ამაყად ხვრეტა, მრქანინა, გლქანინა, მრქანა. რ ჯ ე მ ი ნ ე უ ა ს დაანები ლული! - ბრქანინა დაანები თაქ! მუს ო რ ჯ ე მ ი ნ ა ნ ქ ე, ვაგოსქე! - რას იბრქანები, არ შეგშენის! გოლეფი ე ლ ე ო რ ჯ ე მ ი ნ ა ნ ა : ქს, 1, გვ. 314 - მთები გვერდი ვიღებან (ამაყად).
 ორქანინა (ორქანინა) იბრქანა, მრქანინა უხვრეტია, მორქანინა(ნ) იბრქანება თურმე) გრღუ. ენებ. ამაყად იყურება, იბრქანება; იბრქანება.
 რქანინა (რქანინა) სახელი ო რ ჯ ე მ ი ნ ა ნ ს ზნისა - ძლქანა, მრქანა; მორქანა. ძლით მორქანა, ვარა სამართალით ვარე რ ჯ ე მ ი ნ ა : ა. ყოფ. მკ. გვ. 152 - ძლით გვერდით, თორემ სამართალით არაა ვიბნა. ბოშიქ ო რ ჯ ე მ ი ნ ე არძოს: მ. ხუბ., გვ. 7 - ბიქმა აჯობა ყველას. ნლი ო რ ჯ ე მ ი ნ ა ნ დ გ - და, ცირასქაულეფს ვემქანად: ა. ყოფ. მკ. გვ. 16 - ქალი თუ აჯობებდა, ქალიშვილებს არ მიცქებდა. ცირაქ ლული ვემკოლას, ქომოლ

რექლი ორჯეცინი!: *ქ. საბუშ, ქხსს, გვ. 125* – ცირამ არ დავგაბნოს, ვაქცაქი ხარ და აჯობე. ორჯეცინანს (ორჯინანე აჯობა, პრკინანე უჯობნია, ნორკინანე(ე) აჯობებად თურმე) გრდმ აჯობებს.

არჯეცინე(ნ), არჯეცინინე(ნ) (არკინინე შექლო ეჯობნა, -, ნორკინანე(ნ) შესძლებია ეჯობნა) გრდუ. შესაძლ. ენებ. ორჯეცინანს ზნისა- შეუძლია აჯობოს.

ორჯეცინანუანს (ორკინანანუ აჯობინან, პრკინანანუ უჯობინინება, ნორკინანანუ(ნ) აჯობინინება თურმე) კაუზ. ორჯეცინანს ზნისა- აჯობინინებს.

მარკინანა, მარკინან, მარკინანუ მიჰო. მოჰმ. მჯობნელი.

ორკინანა, ორკინანუ მიჰო. ენებ. მჯ. საეჯობნი.

რკინანა მიჰო. ენებ. წარს. ჯობნელი.

ნარკინან მიჰო. ენებ. წარს. ნაეჯობნი.

ნარკინანამ მიჰო. ენებ. წარს. ჯობნის საფასური.

პრკინან მიჰო. უარე. უეჯობნელი. შორ. ლაზ.

ჯცინ: ეოჯეცინამ ეაჯობებ (ნ. მარი).

რეცინანე-ი (რეცინელ(რს) მიჰო. ენებ. წარს.

ორჯეცინანს ზნისა – ნაჯობანი, ჰომბანი. მიდგას წოხოლე მადენ, თინა რჯეცინელი რდასია: *მ. ხუბ., გვ. 271* – ვინც შეძლებს ადრე მოტანას, ის ნაეჯობნი (ეჯობნელი) იყოსო.

რეცინან (რეცუნას) იგივეა, რაც რჯეცინა, – ჰომბან, ძლივეა (*ქ. ვარ.*).

რეცინან (რეცინას) სახელი ორჯეცინე(ნ) ზნისა – ბარკან; ძცევეა. რსამონე ორჯეცინე(ნ) თია:

მ. ხუბ., გვ. 27 – ხამადნე იქცევეითო (ირეცინითო). თინეფი ირო ორჯეცინა: *ქხს, I, გვ. 26* – ისინი ყოველთის ირეცინან.

გლახათ მუშენ გეორჯეცინე: *ქხს, I, გვ. 185* – ცუდად რად ირეცინე (გაირეცინე). ეარლიში

ფერი მილედა, მუშო გოკო, მუსე რჯეცინა? : *მასლ., გვ. 35* – ვარდის ფერი თუ მაქეს, რისთვის გინდა, რას გრეცინე?

ირეცინე(ნ) (მარკინანე გაირეცინა, ბარკინანე(ნ) გარეცინა, პრკინანანე(ნ) გაირეცინება თურმე) გრდუ. ენებ. ირეცინა; შრომას, ჯაფას ენევე; რასმე აქეთებს, შრომობს.

რკულ-ი (რკულ(რს) რკულ(ი); ჰომბი; ირომბება.

მის გაჭარე თითეული, თინეფი მუდა რჯეული რენა?: *ქ. საბუშ, ქხსს, გვ. 147* – ვის შეუძლია დანეროს თითეულად, ისინი რა რჯელის არიან? მუ რჯეული რე თე კოჩი? – რა ეროცინასა ეს კაცი?

რკულა (რკულა) იგივეა, რაც რჯეული, – რკულისა.

რკულიარ-ი (რკულიერს) რკულიანი; ქარბი ჰომბის. რჯეული იერი კერეფი ხუნა ბოსელს – ჯომანი კერატები ჰყავთ ბოსელში.

რკულია (რკულილას) ის ჯდვილა.

რკულია (რკულიას) სახელი რჯელიანს ზნისა – ჩხაპილი.

რკულია, რკულია-ი (რკულია-ლ-ს) ღია შპარის თხალებიანი, ცინი შპარისელება (*მ. ძობ., II, გვ. 16*).

რკულია (რკულიეას) სახელი რჯელიმუნს ზნისა – მმუშან; ხელის ქარა რამეში; ხელეანის უშენოდ რამეა (ფათური). კოტოს ქორჯელიმუნე ზეღინახალე – ქოთანში ჰქრა ხელი შიგნით.

ქორჯელიმუნს (ქორკულია ჰქრა ხელი, ქორკულია უკრავს ხელი, ქორკულია(ნ) ხელს ჰქრავდა თურმე) გრდმ. ჰქრავს ხელს რამეში. შორ. ლაზ. ჯლიმ: მუღიმუფ ვქმუჭნი, ჯლიმერი დაქმუჭნელი(ნ. მარი).

რკულიან (რკულიანს) ის ჯდონა.

-ს¹ (-სუ, -სე) მიცემითი ბრუნვის სუფიქსი
სახელებთან: ოსურ-ს ქალს; ბაღანას-ს ბავშვს;
ოშე-ს ეზოს; კოგო-ს ქოთანს; ძუბუ-ს ძუბუს;
მითინე-ს ზოგიერთს... ზუგდიდურ-
სამურზაყანულ დიალექტში მას უმეტესად
ენაცვლება -ც.

-ს² შბოლობითი რიცხვის მესამე პირის სუბიექტის
ერთ-ერთი სუფიქსი ზმინებში; მაგ., ჩან-ს აჭმევს;
ჭკუშუნ-ს ჭამს; ინგარ-ს ტირის; ვიარკენ-ს
დაითვლის; ჭარუნდა-ს წერდეს; ხანტა-ს
ხატოს... ზუგდიდურ-სამურზაყანულ
დიალექტში უმეტესად ენაცვლება -ც; ჩან-ც;
ჭკუშუნ-ც; ინგარ-ც...

სა¹ პრეფიქსი: 1. -ო, -ე სუფიქსთან ერთად (სა- --ო,
სა- --ე) აწარმოებს დანიშნულების სახელებს;
მაგ., სა-ბაღან-ო საბავშვო; სა-ვედღურ-ო
სამკერდო; სა-ურემ-ო საურემე... სა-ჯალოღურ-ე
საძალღე; სა-ლეჯ-ე სალორე; სა-ჯოღო რე თ
დო საღეჯე თ გინართინუა საქმე; ბაღს.
სიძრ., I, გვ. 120 – საძალღედ და სალორედ
გადააქციათ საქმე. 2. სა- --ო აწარმოებს
გეოგრაფიულ სახელებსაც: სა-ლიპარტიან-ო;
სა-ჯალოღ-ო (ა. თეფშ.); სა-ვლიაღ-ო (შორ. გვარ
ელიაღ); სა-სტეფანი-ო (შორ. სტეფანია); სა-
ნარსი-ო (შორ. ნარსი) (ა. ცხად., ტომბ., გვ.
156). შორ. ლაზ. სა-.

სა² სარალო-ს შემოკლებული ფორმა, გამობატავს
თანაგრძობას – საბრალო; სანაშალო. მუ
ეოკო, სა ? – რა გინდა, სანალო? ქოიქუნო,
სა ?! – იცი, სანალო?! სა, მორთი აშო! –
საბრალო, მოდი აქ! (მ. ვიკრტიას აზრით, სა
ძალიან შავს თურქულ სიტყვას სანა შენა).

სა-ი (სარს) იხ. სალი.

სააწარმო ჩემ-ი (საადრეო ჩემის) პოეტ. თქმირი
წარმდინს ჯიშინა (საადრეო თეთრი) (გ. ჯლიაღ,
კატალ., გვ. 8).

საბათ-ი, საბათ-ი (სა'ათო-ს) საბათი. შორ. ლაზ.
სათით საათი (ბ. მარ).

საბა-ი, საბა-ი (სა'აკო-ს) ტომარა. ჩქიმი სქუა
ღუმა თელი სერს სააკო მოცე აჭო ილი
ღანდას ელინოხენია – ჩემი შვილი ნუხედ

მთელი ღამე ტომარანამოცმული ღობესთან
მჯდარაო.

საბანაში (საანგეეს) საბანაში (ა. თეფ., გვ. 78).
ცგრა თეს რაგაჯანცე; ვოპ, ვოპ, სი
საანგეეე, საანგეებასე რაგაჯანქო?;

ა. თეფ., გვ. 78 – გოგო ამას აბობბს: ვუი, ვუი, შე
საბაგელო (შე აუგო), საბაგლობას (სააუგოს)
რად ლაბარაკობო? იხ. იანგეე; საანგეე.

საბანაში (საანგეებას) საბარაქვინი, საპაპინი
(ა. თეფ.).

საბანაში (საბაქუნოს) საბაქუნაში. ქოიქუნო,
თე მოზამა სააკეკუნო ვა ვორექ; ბ. ბუძ.,
გვ. 328 – იცი, ამ ზომამდე სამეურვეო არ ვარ.
იხ. აბაქუნე.

საბარაში (საარაკოს) საბარაში. მთი ქიშინი
სააკაკო ? : ა. თეფ., გვ. 124 – რატომ ჰქენი
საარაკო? შორ. საარაკო.

საბარაში (საარგუნოს) სინაპაბანი. საბურჭული
სააკეკუნოთ ვეგნართინუაქა – სანაღდე
სანაჯახოდ არ გადააქციოთ! შორ. არგუნი.

საბარაში (საარბოს) საბარაში, საბარაში. სი
გიჩქენია, სააკრმოთ არმენს; ბ. ბუძ., გვ. 255
– შენ იცი, საბაროდ აძღვეს იხ. არბი.

საბარაში (საართოს) საბარაში. მუ შიილებე
ორდას სააკრმოთ ათენუფიში შექს; ვა ზაყ.,
6.03. 1930, გვ. 1 – რა შიილება იყოს საერთო
ამათ შორის. შორ. ართი.

საპარაში (საპარაკოს), საპარაში (საპარაკოს)
საბარაში. ვეჯურა სააკრკო ვოუბირე კოს;
ბ. ბუძ., გვ. 66 – ასეთი საარაკო არ უნახავს
კაცს. ყველა სააკრკოს (უბაღოს)
ვაგეგონენდასენი, ნისორიში (ქიანაში)
მაფართო ქიქინია; ბაღს. სიძრ., I, გვ. 156 –
ყური საარაკოს (საიჯეს) რომ არ იხმენდეს,
გობის (ქვეყნის) სიფართო იქნებაო. ართი
სააკრკო სქემაში, მისხანავეჯურა ცირა
ქიგლახე; ა. თეფ., გვ. 80 – ერთი საარაკოდ
ღამაში, მზეთუნახავის მსგავსი ცირა ზის. შორ.
არაკი.

საპაპინი (სააუგუნოს) საბაბაუგუნო. იხ. აუგუნი.
შორ. საბარაშული, საბარაშილო, საბათიო.

საბანო-ი (საგანს) ნისქვილინს ნანილი.
 ნისქვილის ბორბალი შიდეგება საგნისა და
 ფირფიტებისაგან; საგანია ბორბლის ის ნანილი,
 რომელზედაც ფირფიტებია დანსობილი,
 ვერტიკალურად დგას და ბრუნვის (*მასლები*, ტ.
 IV, ნაწ. III, გვ. 222).

საბანო (საგანოს) მხარე, მიღამო, სანაირო.
 საბანოს *ზაზ*. მხარეს, მიდამოზე, სანაიროზე.
 ირო დიდებულ რაღეს ინგრიმშიჯიმ
 საგანოს: *კ. საბუშ, ქხს, გვ. 145* -
 ყოველთვის დიდებულად იყვნენ ენურის
 სანაიროზე.

საბარა (საგარას) საბარეო. საგარა
 ტანსამოსი - საგარეო ტანსაცმელი.

საბაძიქო (საგაძიქოს) სასაძიქო. სქანიცაღი
 ბრელი მიძიორე საგაძიქოთ სანტდგენი:
მასლ., გვ. 45 - შენისთანა ბევრი მინახავს,
 სასაცილოდ რომ ეტახტ. *შორ. საგიოძიქო.*

საბაშაშ, საბაშაშო (საგესკუს, საგესქუსო)
 საბაშარეული. ცოროფელი ბრელი პუნსუ,
 არბა საგესქუსო პუნსუ: *ქხს, I, გვ. 175* -
 შეყვარებული ბევრი მყავს, ყველა
 საბაშარეული მყავს.

საბავერლო (საგვერლოს) სანახავერლო.
 საგვერლოთ *ზაზ*. სანახვეროდ.
 საგვერლოთ მუშენდეს: *მასლ., გვ. 114* -
 სანახვეროდ მუშობოდნენ. *შორ. გვერლი.*

საბინო (საგინოს) საბბო, საბბინო. *იხ. გინი.*

საბიძიქო (საგიოძიქოს) მასაბიძიქი.
 საგიოძიქოთ რე ჩქინი საქმე -
 დასაცინადა ჩვენი საქმე.

საბაშ (საგუას) სახელი საგუნს ზნისა -
 ბეძერის ხარბად და ვაჟაბატურად ძაბა
 (*ბ. ბაძ., II, გვ. 183*).

საბაშინო (საგურგინოს) საბოშინო. სქანი
 საგურგინო კაბა პარიგის იჭუაფუ:
კ. საბუშ, ქხს, გვ. 140 - შენი საქორნილო კაბა
 პარიზში იკერება.

საბაშ, სანაშ (საწგურეს) საბაშუ;
 პატრსუქი. კოჭობიში საგურგე - ჭრაქის
 საგულე.

საბა (სადას) საბა, უბრალო, მარტივი.

საბაა (სადაას) საბაეო. მისეთი მუთენი
 საბაა ქულულედ მითინშიანი, მითა
 დოსქილადე, ვა მეროგინ: *ა. ცაგ., გვ. 53; ი.*
ყოფშ., გვ. 43 - ვისაც რაიმე სადაეო ჰქონდა
 ვინმესთან, არავინ დარჩენილა, რომ არ მივიდა.

საბაბაო (სადაბაბოს) 1. საბაბაეპალი; *გადატ.*
 სააღდგომო საქლავი. 2. საბაბაბო. 3. *რელიგ.*
 ძალთა სალოცვაში ქვემრი, რომელიც ემარბა
 ცალკე, ოჯახის ოსხამერი ქვევრის ცოტათი
 მოშორებით (*ბ. მკაჟ., გვ. 323*).

საბაბაუ (სადაბაუეს) საბაბაულედ
 დატოვებული მარნი.

საბაპე (სადაპეს) იგივეა, რაც სადიო, -
 სადაპე.

საბაპორჩილი (საბაპორჩილოს)
 საბაპორჩილი. *შორ. დამორჩილი.*

საბაპი (სადაპის) ფოლაპი, ღლილი.

საბაპიპი; საბაპიპი (სადაპიპის) სადამიპი, პინა;
 შინოპა, მოპახი. ხენწიფეს გეულდგედ ართი
 სადგემი: *ქხს, II, გვ. 28* - ხელშიფეს ედგა
 ერთი შუნობა (სადგომი). მათ სადგემს ე
 გოპტახენქია: *ქხს, II, გვ. 28* - მე იმ შუნობა
 (სადგომს) გაეტხავო. სადგემი ქვებუკენით
 - სადგომი დავიკავეთო.

საბაპეშ (სადგემუს) იგივეა, რაც სადგემი.
 გეალებუ ფოქეფი რე ჩქენი სადგემუ
 გომალორი: *კ. საბუშ, ქართ. ზუგ., გვ. 117* -
 მთებში გამოქვაბულებია ჩვენი სადგომი
 გამლოლი.

საბაპი (სადაპის), საბაპი (სადაპის) იგივეა,
 რაც სადიარო, - საბაპიპი. ასე ჰაბაქ
 მილაყუნგ, სადიარე ქაბიარე: *ბ. ხუბ., გვ. 170* -
 ახლა მღვდელი ნაპყვა, საბაპიპი არქენა.
 მარა ათე სადიარს ოდიარე ვეგენანს:
ბ. ხუბ., გვ. 170 - მგერამ ამ საბაპიპიზე ბალახი
 არ არის.

საბაპი (სადაპის) საბაპინილი. სადიარო
 მიკოქენენი ვე მიკაბქენდე: *ა. ცაგ., გვ. 92* -
 საქორნილო ჩასაცმელი არ ეცვა. სადიაროთ: 1.
 საძიფრად. აკობიში საყვანო სადიაროთ
 დანიშნეს: *კ. საბუშ, ქართ. ზუგ., გვ. 89* -
 აკობის საყანე (ადგილი) საძიფრად დანიშნეს. 2.
 ქორნილის მოსაწყობი ადგილი.

საბაპი (სადაპის) სადილოპი. სადილოპი.
 სადილოკოჩო მუკოქუნალით გაგგმანწყუ:
ი. ყოფშ., გვ. 52 - სადილოკოჩო ჩასაცმლით
 გამოანყო.

საბაპი (სადაპის) სადილი. სადილობაში
 დროს გეგმიდეს სადილი: *ი. ყოფშ., გვ. 90* -
 სადილობის დროს გამოიტანეს სადილი. ოსურქე
 სადილი ვაბაზებამლოუ: *ი. ყოფშ., გვ. 13* -
 ქალმა სადილი არ დაბაქედრა. დღამითე
 სადილო ქიდააპენქეცე: *ა. ცაგ., გვ. 50* -
 დღისით სადილად დაბატივუს.

საბაპი (სადაპის) სადილობა.

საბაპი (სადაპის) სადილობა. საბაპიპი
 სიმბარი გახვა სადილობაშაქა: *თ. სანოკ.,*
გვ. 257 - შაბათის სიმბარი კვირას სადილო-
 ბამდო. ქიყუ სადილობაქ: *ი. ყოფშ., გვ. 22* -
 შეიქნა სადილობა. 0 ჭიფე სადილობა ეონრო
 (წერილი) სადილობა, ჩვეულებრივი სადილობის
 ნინა პერიოდი. *შორ. ოსორიშობა.*

საბაპი (სადაპის) სადილობა.

საბაპი (სადაპის) სადაპე, აბპირი; აბპირა;
 ლაბპის ღვედი. მურეყუ დო მილაყაფუ, ცხენი
 სადიოს ვაჟურეცე: *მასლ., გვ. 64* - მიდის

საპერსონი (საკურთხის) საპერსონი. ჯგირი სეჟა ბაბუს უკეთენდუ საკურთხის, გლახაქ მუხასით ვოუკეთუა: *ახლ. სიძრ., I, გვ. 190* - კარგი შვილ ბაბუს უკეთებდა საკურთხის, ცუდმა მამასაც არ ვაუკეთაო. ლორონთო, შხვაში საკურთხით ჩქიში დურელი მიჩხონევა: *თ. სახო., გვ. 262* - ლმერთო, სხვის საკურთხით ჩქიმი მკუდარი მიცხონეო.

საკვდურო (საკვდეროს) იგივეა, რაც საკიდრო, - სამქირაძე. ჩანსცმლის სახეობა; საკვდერო ლნტივით იყო ფართო" (*მსაღები, ტ. III, ნაწ. I, გვ. 242*). თინა ილაყაფულენი, მუმოქროში საკვდეროთ! : *მსაღ., გვ. 106* - ის როცა თამაზობდა, თავის ოქროს სამკერდულით!

საპერსონი (საკვდეროს) საბატაძე.

საღ-ი (საღ/რს) სოლი. საღი საღით ემილინენია: *ახლ. სიძრ., I, გვ. 120* - სოლი სოლით შეიძლება ამოილოო. გვიდროთ, ღოთოლე საღი ღო ქიშიოვუ ბარბალს: *მ. ხუბ., გვ. 21* - ადგა, გათალა სოლი და მიარტყა ბორბალს აკა საღეფი დომიქადა რკინაში: *მ. ხუბ., გვ. 210* - ერთი სოლები დამიქედეო რკინისა! *იხ. საი, ფსალა.*

საღბაძეო ქიშირი (საღბაძეო კიბირს) საღბაძე კიბირი.

საღბაძეო (საღბაძეოს) თაშაძეო. თითქმის ვედმენდურკონი, თინას მერჩი საღაფათი : *მ. ხუბ., გვ. 311* - თითქმის რომ არ დამიდურეგობდი, ასჯერ მოგვიცა თავებეი. ღორონთი საღაფათო მემჩინამე, მუთუნ ვაროლაფე: *მ. ხუბ., გვ. 122* - ლმერთო თავებუდ მომიცია, რაიმე რომ არ გიქნაო.

საღაშა (საღაშას) საღაშაშა. საღაშა ფეგმაგონა, საღაშა მუმ მანჭარა, ხეს - თოფი ღო ხეს - მანჩარა: *ქსს, I, გვ. 278* - საღაშაშა არ გამაგონო, საღაშაშა რა მანჩარა, ხელში - თოფი და მანჩარა - მანჩარა.

საღაშაშა (საღაშაშას) საღაშაშა; საღაშაშა; რამენა. გურთიში აზრო ეკოპატურკონი, საღაშაშა ქიშქაშარაი: *ქ. საბუშ, ქართ. ზუს., გვ. 37* - გულისთქვა (გულის აზრი) რომ დამტყუე, ნამუსი, რენენა ჩაგბარე. *იხ. ლამუსი.*

საღარ-ი (საღარს) ყინულის თოქი (*ფ. თოყა*).

საღარ-ი (საღარის) 1. ღათჰის დანაშარი მონაშობილოპის, რაბჰის ნანელი, - სასხლუტი, რომელიც ფეხის დადგმისას რაგვს, მახეს მოძრაობაში მოიყვანს (*შარ. მსაღები, ტ. V, გვ. 141*). 2. ნისჰილის ნანელი, რომელზედაც დგას ბორბალი (*მსაღები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 223*). ჭიჭე სალასი პატარა სალასი, რომლითაც გოყოს (*იხ.*) ანე დანეწენ.

საღაშაშა (საღაშაშას) საღაშაშა; შარა. რჩქინაში მუმუულაქ ქიტიგოფორუ

საღაშაშა თო : *საზაყ., 10.01.1931, გვ. 3* - ცოდნის შემოსვლამ გადაგახურა ფარდა. საღაშაშა (საღაშაშას) ზარბაძეო. გუალო საღაშაშა რე, მუთუნც ვააკეთენს - მილად უქნარაა (ზარბაძე), არაფერს არ აკეთებს.

საღაშაშა (საღაშაშას) საღაშაშა. საღაშაშა თო ქიტიბირი ღო, აბა, მორო მუსუ თუქა?! : *ქ. საბუშ, ქართ. ზუს., გვ. 33* - სათამაზოდ ენახე და, აბა (ხევაგვარად), რას იტყვი?!

საღაშაშა (საღაშაშას) *იხ. საღაშაშა, - საღაშაშაში. შა საღაშაშაში ვა მალენენი-შო : ი. ყოფ., გვ. 145* - მე საღაშაშაში ვერ ნავალ-თყო.

საღაშაშა (საღაშაშას) იგივეა, რაც საღაშაშა.

საღაშაშა (საღაშაშას) საღაშაშაში, ზარბაშაშაში. საღაშაშაში ქეშიმჭკირე ათე დროს : *ი. ყოფ., გვ. 157* - საღაშაშაში მომიჩია ამ დროს.

საღაშაშა (საღაშაშას) საღაშაშაში. საღაშაშაში კიბი საღაშაშაში კოჭი, ციცივი. საღაშაშაში კოჭო საღაშაშაში ქითანი.

საღაშაშაში (საღაშაშაში დარს) ცხენის დარსი პრთ-მარტი სახე. შარ. ხანდარაში დალი.

საღაშაშაში (საღაშაშას) *მხო. ენებ. წარს.* საღაშაშაში ზენისა - ბამაშაშაში.

საღაშაშაში (საღაშაშას) საღაშაშაში, შაშაშაში (*ქ. ქართ.*) ექ საღაშაშაში ტანიში ბაღანას მითააროე - იქ სუსტი აღნაგობის ბაგეშაშაში შეუძლია შევიდეს.

საღაშაშაში (საღაშაშას) *[რუს. чашетка]* ხელსახში. ჩქიმი ჩილაშური ვა აქოსე სწორეთ დიდი საღაშაშაში სე : *ი. ყოფ., გვ. 120* - ჩეს ცრემლს ვერ ვანმენდს სწორედ დიდი საღაშაშაში. საღაშაშაში *არჩ.* ჩქიმი ჭიჭე საღაშაშაში ათე ორო შოლორი ვო : *ა. ცან., გვ. 135* - ჩქიმი პატარა ხელსახში მიუდამ სეველია (გამოცანა: ენა).

საღაშაშაში (საღაშაშას) საღაშაშაშიში; საღაშაშაში. საღაშაშაში თო სქევაში ოსურისქეაღეფი: *ქსს, II, გვ. 154* - საოცრად ლაზაში ქალიშვილები. პატრონი, საღაშაშაში თო შოლორი ვა : *ი. ყოფ., გვ. 4* - ბატონო, საღაშაშაში მუენებეთი.

საღაშაშაში (საღაშაშას) საღაშაშაშიში. *იხ. მავათური.*

საღაშაშაში (საღაშაშას) საღაშაშაშიში. გაბანა ქელომხევაში საღაშაშაში თო : *მ. ხუბ., გვ. 15* - დამანა დამილოკეთი საღაშაშაში. ვარჩხილს ქიტირანქ დო მილადეფუნუნქ საღაშაშაში თო : *მ. ხუბ., გვ. 25* - ვერცხლს მოგვიცე და ვაგაყოლებ საღაშაშაშიში.

სამხანაუ-ი/სამხანა-ი ბ. მარტ. (სამაზ/უნელ/რს) ცხენის სანმედიო რძინის სპერცხმლი. იხ. სამუნელი.

სამხანაუ-ი (სამხანარს): 1. სომცარი. ბერაყისე ეჭოფუნეუ სა მანცარი უტუშჯარი: მასლ., გვ. 78 – დროშას აიღებს საოცარი უტუსჯარი. 2. პასხანალი (დ. ვიფია). თუ შოტენც დოლანტ სა მანცარი ი, ვიციანტალე, შოშიქ გალ: აია, 1, გვ. 21 – ამ დროს დაღანდა ასახსნელი რამ, გააჭურულა, ბიჭი შეძრა.

სამხანაუ-ი (სამხანელს) საბაბი, მიზუზი; სამხანირი; მარჯის გამგებარაველი საბაბი (მ. კეირტა). პაგონობაქ გინოლანი, მუს თქუნა სა მანცელს: ქსს, 1, გვ. 290 – ბატონობა რომ ვადეარდა, რას იტყვიან სამაგიერს.

სამხანაუ-ს (სამხანელუსა) სახელი ისამანცელუანს ზნისა – მომიზეუბა. ინა ეჭურეუ მალაშაშა, ისამანცელუანს ლეგონო გითოღალას: ყა ზუყ, 1. 08. 1930, გვ. 3 – ის ავა სასომინდემი, იმიზეუბს სომინდის ვამოცანას.

სამხანაუ-ს (სამხანელუსა) მომიზეუბა, შამანაქლავაშ მოუმინეზება, ნოსამანაქლავაშუქ(6) იმიზეუბდა თურემი გრდმ. იმიზეუბებს. ისამანაქლავაშ (6) (სამანაქლავაშ შესაძლებელი ვახდა მომიზეუბა, -, -) გრდელე. შესაძლ. ენებ. ისამანცელუანს ზნისა – შეიძლება მომიზეუბა.

სამხანაუ-ს (სამანაქლავაშ) (სამანაქლავაშ) მომიზეუბებინა, -, ნოსამანაქლავაშ(6) შესაძლებელია მომიზეუბება გრდელე. შესაძლ. ენებ. ისამანცელუანს ზნისა – შეუძლია მომიზეუბოს.

სამხანაუ-ს (სამანაქლავაშ) (სამანაქლავაშ) მომიზეუბებინა, შამანაქლავაშუქ(6) მომიზეუბებინება თურემი, კაუზ. ისამანცელუანს ზნისა – ამიზეუბებინებს. მასამანაქლავაშუქ(6) მიმე. ენებ. მყ. მოსამინეზებელი.

სამხანაუ-ს (სამანაქლავაშ) მიმე. ენებ. წარს. მომიზეუბებული. მონსამანაქლავაშუქ(6) მიმე. ენებ. წარს. მონამინეზები. მონსამანაქლავაშუქ(6) მიმე. ენებ. წარს. მომიზეუბების საფასური.

სამარბაუ-ი (სამარბალოს) სამეგბარელი. სამარბალო – ოღბაღე ჩქიბი – სამეგრელო – სამეგრელო ჩქიბი.

სამარბო (სამარბოს) სამედლო.

სამარბი (სამარბის) 1. სამარბი, საშლავი. 2. მარბო. ლიხაჭუბურიშოთ გემაფთხოზორთი სამარბის: მასალეობ, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 222 – (საჭურჭელი) თიხისათვის ამოვთხრით ორნოს.

სამართალ-ი (სამართალ/რს) სამართალი.

სამართალე ქობლი ჭკოშუა: ბაღბ. სიბრ., I, გვ. 120 – სამართალი პური ჭკაშო.

0 სამართალიშ გორჩქინა სამართლის ვარენა: ქომოფურინ... სამართალიშ

გვმარჩქინეთ, მგყუნამ მანებელი: მასლ., გვ. 98 – მოფურინდა... სამართლის ვარენაღ, მტყუნანის დამსჯელი.

0 სამართალიში კვათუა სამართლის ჭრა: რახანგ თეჯუა სამართალიში

კვათუა ვიქქინეთ, სიქედლობლი მოსამართლეთია: ა. ცაგ., გვ. 52 – რადგან ასეთი სამართლის ჭრა იციო, შენ დაჯექი მოსამართლედ.

სამარბა (სამარბის) იხ. გო-სამარბა.

სამარბაქლავაშ (სამარბეჯანოს) მარბაქლავაშ, მარბაქლავა მხარე. თენა სამარბეჯანოე, ათენა – საკეარბსანო – ეს მარბეჯენა მხარე, ესეც – სამარბეჯენო (მარბეჯენა მხარე).

სამარბაქლავაშ (მარბეჯენა) მარბაქლავაშ, მარბაქლავაშ. სამარბეჯანოე შე

მიკაიხილო, ჭიქე ოხვამეჯგურა ჭეუღე ქობირუ: მ. ზუბ., გვ. 3 – მარბეჯენა მხარეს რომ ვიხილ, პატარა ეკლესიის მსგავსი სახლი ნახა.

იხ. ომარბეჯანუ, ომარბეჯანეშუ.

სამარბო (სამარბოს) მოტან. ვაზის ვიშა (ე. ჯლიაე, კაბლა., გვ. 44).

სამარბო (სამარბოს) სამეშო. ორდარ ართი

სამარბო მალეირი ნდი: ი. ყოფ., გვ. 20 – იყო ერთ სამეფოში მლეირი დევი. შორ. მაფა.

სამარბო (სამარბოს) რეჯო. სამეშონის

სალეოშანი. ჭეაღე ვა უჯენი, ის სამარბო

ვა უჯებუნია: ი. ყოფ., გვ. 182 – ნეღა ვისაც არ აქეს, სალოცავი (საქონლის) არ ნეჯალობსო (არ უთებბაო). ეს სალოცავი იყო მიქელ-გაბრიელ მთავარანგელოზის სახელობას. იხ.

მიქამგაბრიო.

სამბა (სამბეს) თხის ჭყაპისბან ღამაშაღვაული

მასალა (მასალეობ, ტ. III, ნაწ. I, გვ. 250).

სამეშოზლო (სამეშობლოს) სამეშოზლო.

სამეშოზლოს (სამეშობლოს) ზანს. სამეშოზლოში.

სამეშოზლო (სამეშობლოს) აქვლის

ბასაქათებელი ღა შესანასი ადგილი

მიშაშო. მწყემსი კარეში კაცის ბინას ცალეკე გამყოფს, სამერხულოს – ცალეკე.

სამეშოზლო (სამეშობლოს) იხ. სამეშობლო.

სამეშოზლო (სამეშობლოს) სამეშოზლო (სამეშობლოს) მოტან. იწიგვარი კურკუენი

მცენარე, იზრდება ერთელეთ საქართველოში; შემოღის ივისში. იხ. უშქური.

სამინე (სამინდეს) ძირა ნისძვილში

ღაუჭვისსითვის, – სამინეღა. შორ. მინდი.

სანაგურო: *ი. ყოფ.*, გვ. 130 – სულ ნუხდება ჩემი ვეული სახორი.

სანათესო (სანათესოს) სანათესაო.

სანამუსო (სანამუსოს) იგივეა, რაც საღამუსო, – საიდუმლო, დანაფარავნი. მთლიანი სანამუსო ვეურთავდა – არაფერი საიდუმლო (დასაფარავნი) არ შეიძლება უთხრა. ოსურსე სანამუსოსე ნემს უწინქია: *ი. ყოფ.*, გვ. 23 – ქალს სანამუსოს ნუ ეტყვიო.

სანარტლო (სანარტლოს) სამეომხედლო. იჯარით აღების განსაკუთრებული ფორმა იყო. თავადისგან ან კულაკისგან მიწის აღებისას მთელი მოსავლის მეოთხედი უნდა მიეცა. ჭირ ნაონთხალი.

სანარტლო-ი (სანარტლოს) სანატრალი. ჩქიმი ირო სანარტელი, მის რე აწუჭევართექენი?: *მაღალ.*, გვ. 31 – ჩემთვის ყოველთვის სანატრელი, ვის წინა ხარ გამოვლტო? *იხ. ნარტი.*

სანარლო (სანარლოს) სამნუსარი. სანარლოთ ზნჷ. სამნუსაროდ. სანარლოთ, ენა ათაში ვეურთავდა – სამნუსაროდ, ეს ასე არ შეიძლება ითქვას. *იხ. ნარლი.*

სანატრული (სანატრულის) იგივეა, რაც სანარტელი, – სანატრალი. ჩქიმი ყუღემა გამწოდგი სკანი სანატრული ეუჭი: *ქხს. I, გვ. 48* – ჩემს სახლში შემოდგი შენი სანატრული ფეხი.

სანაპნეო სამონალი იგივეა, რაც ორენჯი. სანაპნეო (სანაპნეოს) სანაპნეა, სანაპნეო. ართი კუნთხუსუ ოკო გემანთხორასი გეარაონიდე კაბეტი სანაპნეო ოროუმე: *საზუყ.*, 1.01.1931, გვ. 4 – ერთ კუნთხუმი უნდა ამოთხაროს გეარაონად მოდიდო სანევე ორმი. *იხ. ნახვერო.*

სანარო (სანაროს) სატირალი; ონაპარი, სატირალი, ონაპარი. სანგარო ენორთუელედა! – სატირალი გამხდარიყავიო! ირველიში უფრამი რე სანგარო ათე რჩენა: *ქ. სამუჷ, ქართ. ზუბ., გვ. 15* – ყველაფერზე უარესი ონაპარი ეს სობერე. თურქი-აბრაგი მუნსოხედ მოგაეაღელელო სანგარო: *ქ. სამუჷ, ქართ. ზუბ., გვ. 102* – თურქ-აბრაგი აჯდა (თავზე) ონაპარი და სადაველი. თავი მუ ორე, მითოხენი? მუ სანგარო, მუ ოხერი?: *მაღალ.*, გვ. 96 – აქ რა არის, რომ ზის (მიგნით)? რა ონაპარი, რა ოხერი?

სანაპნეო (სანაპნეოს) ბრანხენი, ძლიერი დარტყმა. ქარი რღელელო კარს მუღულელე სანგეაფი – ქარი იყო და კარს გაეჭინდა ბრანხენი.

სანაპნეო-ი (სანაპნეოს) მიჷ. ენე. წარს. სანგუნა – 1. მამრად ნაცემი. 2. მამრად დამატინი.

სანაპნე (სანაპნეს) სახელი სანგუნა ზნისა – ძლიერი პარტყმა, მამრად ცემა; *გაღა. კრა (თავი) მინაში, დასაუღედა. ჯეარული ხატეფქ ქემატოჷმუ ჯო დისხა მჯუჯი ქოუსანგეუ: ქხს. I, გვ. 32561* – ჯეარული ხატეტი ნამოწინა და დამაჩარ (მინაში თავი უქარ). უსანგუნანდუნი, თემი ქიმოჷტიმე – რომ ურტყამდა (მაგრად), ისე მიუესნარი.

გაღა. მაგრად დაეცემა (კარებისა). სანგუნს (ჟონანა) გაარტყა, პაშანაჷ გაურტყამს, ჟონანაჷ(ი) გაარტყამდა თურმე) გრემ სცემს, ურტყამს.

ისანგუნას (ონანა ირტყა, შანანაჷ ურტყამს) *გრემ სათე. ქე. სანგუნს ზნისა- ირტყამს მაგრად (ლოყაზე). უსანგუნას (შანანა ურტყა, შანანაჷ ურტყამს მისთვის) გრემ სასხე. ქე. სანგუნს ზნისა- ურტყამს მაგრად.*

ისანგუნე (ონანა იცემა, ზონანაჷ(ი) ცემული) *გრემე. ენე. სანგუნს ზნისა – იცემება; იცემა (მაგრად).*

ისანგუნე (ონანა შესაძლებელი გახდა მაგრად ცემა, –) *გრემე. ზესად. ენე. სანგუნს ზნისა- შეიძლება მაგრად იცემოს; დაიკეტოს. ასანგუნე (ანანა შეძლო მაგრად ეცემა, – ზონანაჷ(ი) შესძლებია ცემა) გრემე. ზესად. ენე. უსანგუნს ზნისა- შეიძლია მაგრად იცემოს, გაარტყას; დაიკეტოს.*

ოსანგუნას (ონანაჷ(ი) აცემისა მაგრად, შანანაჷ(ი) უცემინება მაგრად, ზონანაჷ(ი) აცემინება მაგრად) *საუჷ. სანგუნს ზნისა- აცემინებს მაგრად. მანანაჷ(ი) მიჷ. მუჷ მაგრად 'დასრტყმელი; მცემელი.*

ონანაჷ(ი) მიჷ. ენე. გე. მაგრად 'დასრტყმელი; საცემი. სანაპნეო მიჷ. ენე. წარს. მაგრად ნაცემი; დაცემელი. ნანაპნეო მიჷ. ენე. წარს. მაგრად ნაცემი. ნანაპნეო მიჷ. ენე. წარს. მაგრად ცემის საფასური. ულანანა მიჷ. უარე მაგრად უცემელი.

სანაპნეო-ი (სანაპნეს) მიჷ. ენე. წარს. უსანდაკუნანს (ინანს) ზნისა – ბატლამილი.

სანაპნეს (სანაპნეს) მოქმ. ნაწილია. *იხ. სანარკია, სარდაკია. ზორ. ლაჷ. სარდაკი ფსარდაკი (ა. მუყ.).*

სანაპნესი მარლო (სანაპნესი ვარდის) მოქმ. ნეიტა (ა. მუყ.).

სანაპნესი (ინანსი) ენის ტარტარი; ლაჷპომა, ზედმეტი ლაჷპარაპი, – ყავდომა. მუჷ ორე

უსანდაკუანს ნინასინი! - როგორაა, რომ ყებდობს!

სანძალ-ი (სანდალს) ნაპი. ხემაზრი თეში ეეროდუნია, სანდალი შარტაქ ვეგმართასიენია: *თ. სახოკი, გვ. 244* - ხომადლი ისე არ დიცილებო, ნავის ტვირთი არ გამოვიდესო. *ჭორ. საძა: სანდალი ნავია მომცრო.*

სანძალ-ი (სანდალს) ფლოსტეპი. კუჩხის სანდალეფი შაბუ - ფეხზე ფლოსტები აცვია. *ჭორ. საძა: სანდალი ფერზე საცმელი.*

სანდალაშა (ნინაში) მინის სარსალი; *გადატ. ენის ტარტარი, ყებდობა. მუს უსანდალუანს ნინას!* - რას ატარტარებს ენას!

სანდრაპი (სანდრაკიას) *იხ. სანდაკია, - ნალიპა (ა. მაყ).*

სანდრაპი (სანდრაკიას) სანაშენი, სანაშენოდ ღატრეპაშვილი. სანდრაკი თი ქიდიტეუსია - სანაშენოდ დატოვესო. *იხ. ნეჭი.*

სანდა (სანდას) შაბა; სათაშა, -სახლის ზეპითა (სახურავის) ღირა. სათა იდებოდა არფაზე, რომლიც სახლს ორი ჰქონდა; ეს იყო ნინა და უკანა შარის შუა დიდი ბოყეები (*მასალები, ტ. I, გვ. 379; 382*). კაკუტევი ღოსანთა: *ი. ყოფშ, გვ. 183* - კაკუტევი და ვაცა. *იხ. ომაზა.*

სანდალი (სანთელ/რს) სანთელი. შა სქანთო სანთელი ვორდა: *ი. ყოფშ, გვ. 125* - მე შენთვის სანთელი ვიყო.

სანდალა (სანთელას) *მოგან. ბესენი (ა. მაყ).* *ჭორ. ლაზ. დინა შთინი (ა. მაყ).*

სანდალა (სანთელას) სახელი სანთელს ზმინსა - 'გა'თოშა, 'გა'თინა.

სანდი (სანოს) სანდი. სანდი არდეილი რე - საენო ადგილია.

სანდოსალი (სანოსალის) სანდოსალი. ჩქიმ დიდას სქანი მეტი შთინი ვაყო სანოსალი: *ი. საბუშ, ქართ. ზეს, გვ. 32* - ჩემს დედას შენს მეტი არაეინ უნდა სანდოსალი.

სანდრაპი *იხ. სანდრაკია.*

სანდრაპი (სანდრაკიას) 1. პატრეპი (*ფ. დოფია*); 2. საეპერი.

სანდრაპი (სანდრაკიას) (სანდრაკიელ/რს) საცხობრეპალი, ყოფაცხობრეპა; მემკვიდრეპა. ქომუჩი შა, შუთი ფხვადენი, წილი სანდრაკიელელი მე დო გუურთე თინენს თი სანდრაკიელელი: *ა. ცაზ, გვ. 94* - მომეცი მე, რაც მერტაა, ნილი საცხობრეპლისა და გავუყო იმით ის ყოფაცხობრეპა. // *გადატ. ოჯახის ნევერტი. სქანს სანდრაკიელს და ქოულდას!* - შენს მემკვიდრეობას ჰქონდას (იტყვიან ცუდ რამეზე).

სანდალი (სანდალს) სანდალი. სანდალით *ზზზ*. საძალად: კუჩხი რკინით დომიჭკადეს, ხე ვა მილე სანდალით: *ი. ყოფშ, გვ. 152* - ფეხი რკინით დომიჭკადეს, ხელი არ მაქვს საძალად (ხელში ძალა არ მაქვს).

სანდალი (სანდელს) სანდალი, სანდალი (*ა. ქარ.*) **სანდი** (სანდოს) სანდი; კულეპი ამოსადები (*ა. ქარ.*) *იხ. განბი.*

სანდრაპი, **სანდრაპი** (სანდრაკიას, სანდრაკიას) გარატცხირი კემპირიდან ნარატცხირ ნაწილს ამოსადები. სანდრაკიელ ხმარობდენ ტარიან ხერკეს (მნარე კვანს). ხერკეს (ხრიკას) თავი ფართოდ ჰქონდა ამოჭრილი (*მასალები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 156*).

სანდრაპი (სანდრაკიას) სანდრაკი. იდეს, იდეს ღო ქიმერთის თი სანდრაკი: *შ. ხუბ., გვ. 30* - იარეს, იარეს და მივიდენ იმ საზღვარამდე. აკოფხონათ სანდრაკი: *ქხს, I, გვ. 321* - გადავხნათ საზღვრები.

სანდალი, **სანდალი** (სანდალი/უს) იგივეა, რაც სანდალი - სანდრაკი (*ა. ქარ.*). სანდალი ვაშაუკანია: *ი. საბუშ, ქართ. ზეს, გვ. 91* - საზღვარი არ ჩაგვეყვება შუაში. სანდალი გიციადე თაქ: *შ. ხუბ., გვ. 252* - საზღვარზე დიციადე აქ. საქართველო სანდალი ადამურიმ ცხენქ ენთხე: *შ. ხუბ., გვ. 275* - საქართველოს საზღვარზე ადამურის ცხენი დაფრთხა.

სანდალა, **სანდალა** (სანდალა/ეს) 1. მძაფრი; ძლიერი მხარე; შხამი. თე სანდალი მიმაძენ, თე კვარეფი ქიმორხე: *შ. ხუბ., გვ. 115* - ეს შხამი (მძაფრი) რომ (შეგ) ძვეს, ის კვარი მოპარა. სანდალა ქარი მძაფრი ქარი. 2. ფიცხელი, მოძინილი (*ა. კოლნაეა*).

სანდალი (სანდალს) *იხ. სანდალი.*

სანდალი (სანდალი/რს) სანდალი. ნოსხორთ არსებე ღო ხატი გუროზომ სანდალი: *ი. საბუშ, ქხს, გვ. 139* - ნაპარავით არსებობ და ხატი მოგდევს სანდალი.

სანდალი (სანდალს) სანდალი. უსამართლობაქ გომოჩქე ნეკრეფიში სანდალით: *ი. ყოფშ, გვ. 152* - უსამართლობამ გადამაქცია მტრების სამოწყალოდ.

სანდალი (სანდალს) თმის მოსაშარი; ძალინ თმის ბადასაშარი. *გადატ. საზრუნავი. მაფხულს ჰადალიდის პუნან დო ილიდი ულე სანდალი - ზაფხულში ჭალადიღმი გვაქვს და დიდი აქვს საქარი (საზრუნავი).*

სანდალი (სანდალს) სანდალი. ქომუჩი სანდალით ღო ძალა: *ი. საბუშ, ქართ. ზეს, გვ. 118* - მომეცი სანდალი და ძალა.

სანდალი (სანდალს) სანდალი; სანდალი; სანდალი.

სამანამე (სამანგეცხე) არარჩეველზებრივი; სანიბაპო, სანადნაზო.

სამანანამე (სამანგეცხას) სანუშუო, სეძებლზობა. სამანგეცხეას რაგეჯანქო? : ი. ყოფშ, გვ. 159; *ქსს*, I, გვ. 171 – საძებლობას (საუეოს) ლაპარაკობ?

სამჩქაწორი (საონჯელოროს) სანირცხვილი. ენა ვარე სოონჯელორო : გურუი, გვ. 382 – ეს არ არის სასირცხვილი.

სამჩინჩქი (საორინჯოს) 1. სამონღის სადგომი, გონსალი. 2. რაც მომეაბაღი უნდა იყოს, – სამეშოფელი. ათე რამის ვოხო სოორინჯო რამი : *მ. ხუბ.*, გვ. 29 – ამ რამს პქეია სამომავლო რამი.

სამჩინჩქოუ (საორინჯოეს) იგივეა, რაც სოორინჯო (მნიშვნ. – 2). ქეინიუ სოორინჯოუ რამი : *მ. ხუბ.*, გვ. 31 – იცნო საორინჯო (სამომავლო) რამი.

სამჩირი (საორიოს) სანრდილო, სანრდილომბელი. ომქაშეთ დიდი სოორიო ჯა ქეიგეჩანს – შუაში დიდი სანრდილობელი ხე დგას.

სამჩრაპ (საორკეს) მინა, რომელიც ჩასმულია პატარა ფანჯარაში. *იხ. ორკე.*

სამჩრტყაშუო (საორგეაფუოს) სასანტაშლი; სანტაშლაშე. სოორტყაფუოშა დემქ დორაყე დო ბოშიქეთ დორაყე თ დემი : *მ. ხუბ.*, გვ. 297 – სარტყლამდე ჩასო დეგმა (ბიჭი) და ამ ბიჭამე ჩასო დევი. *იხ. ორტყაფუ.*

სამჩრშუალო (საორშუალოს) სეშსომი დეზბის ნანცილი. ქსოვისათვის საჭირო იყო სოორშუალო, – ორი ზინე და აბზა (*მასლეძი*, ტ. II, ნაწ. II, გვ. 225).

სამჩრშიო (საორიოს) ასარჩივი; სანოჭოფო. ართიშე გური ალაფიროს სოორჩიოთ ვეგომიქევა : *მ. გურ.*, გვ. 155 – ერთისგან გულდამწვარს (ნანყენს) საორჭოფოდ არ ვეადამიქევი.

სამჩორო (სასაროს) საპარანაბი. ირველი ქიღორებული აფუ საკაბო დო სოოსარო : *კ. სამუშ.*, *ქართ. ზებ.*, გვ. 32 – ყველაფერი ნაყიდი აქეს საკაბე და საებრანე.

სამჩორო (სასუროს) სეძალო, სეძოლო. ათენავა თიში სოოსურო რენა : *მ. ხუბ.*, გვ. 153 – ესაო მისი საცოლე არსო. იმ სერს ქეიქეთ მუშ სოოსურო შა : *მ. ხუბ.*, გვ. 245 – იმ ლამეს მივიდა თავის საცოლესთან.

სამჩორო სეძალო (საოსურო სეძლოს) სეძალო სეძალო (უნებრივი).

სამჩორაუო (საომელოს) სანსინსაშუო.

სამჩორაუე რიში (საომეაუე რიკის) სეშსომი მოწყობილიობა. მიიღობი გააწორებელი რიკის ქედუდებანდეს, – სოოსუალო

რიკის – ქსოვილის გასასწორებლად რიკს დაუდებდნენ, – საქსოე რიკს.

სამჩორაწინაო (საოცილონაროს) რელოე. სელოცაპი. ამისთვის საგანგებო ქვეერი იყო განკუთვნილი. სრულდებოდა ნალდგომეცხე, დლე და რიციხე განსაზღვრული არ იყო (*ს. შატაღ.*, გვ. 317).

სამჩორო (საოხოროს) სამომსახლო (ადგილი). *იხ. ოხორიო.*

საპანე (საპანეს) საპანე, – ცხენეა, პირზე ასაპილი ტვირთი. სოპანე ქეიპარუნეს ცხენემს დო მიდელეს გეალამა – საპანე აპკიდეს ცხენებს და ნაიღეს შთაში.

საპარა (საპარას) შუქლის ძონე (*ტ. ფოფი*).

საპანოცაპი (საპანოცეოს) საპანოცაპელო, პატინსატეპი. ჯეგირი ოქკომალი ვამიკეთი ამსერი ომბოლიამ სოპანოცეოთია : *ქსს*, II, გვ. 134 – კარგი საქმელი ვამიკეთე ანელამ ომბოლის საპანოცეომლოდო (პატეცეცეცეცეცე).

საპანო (საპანოს) საპანო.

საპანო (საპანელ/რს) *მძღ. ენებ. წარს.* სოპონანს ზენისა – 'გა'საპანული.

საპონა (საპონას) სახელი სოპონანს ზენისა – გასაპანე. ურემქ ვალორწკინასინი, თომენი სოპონანა – ურემგამ პარ არ იჭიროლოს, ამიჭომ საპანე. საპონანს (გოპონაუე გასაპანა, გოპონაუე გაუსაპანეს, გოპონაუე) გასაპანედა თურმე) *გრძლ.* საპანეს. საპონანს (გოპონაუე) გაისაპანა, გოპონაუე გაუსაპანეს) *გრძლ. სათვ. ქვ.* სოპონანს ზენისა – ისაპანეს.

საპონანს (გოპონაუე) გაუსაპანა, გოპონაუე გაუსაპანეს) *გრძლ. სახვ. ქვ.* სოპონანს ზენისა – გაუსაპანა.

საპონანს (გოპონაუე) (გოპონაუე) გაისაპანა, გოპონაუე) გასაპანეს) *გრძლ. ენებ.* სოპონანს ზენისა – ისაპანე.

საპონანს (გოპონაუე) (გოპონაუე) გაისაპანა, გოპონაუე) გასაპანეს) *გრძლ. ენებ.* სოპონანს ზენისა – ესაპანე.

საპონანს (გოპონაუე) (გოპონაუე) გაისაპანა, გოპონაუე) გასაპანეს) *გრძლ. ენებ.* სოპონანს ზენისა – ესაპანე. საპონანს ზენისა – შეიღება 'გა'საპანოს. საპონანს (გოპონაუე) (გოპონაუე) გაისაპანა, გოპონაუე) გასაპანეს) *გრძლ. ენებ.* სოპონანს ზენისა – შეიღება 'გა'საპანოს.

საპონანს (გოპონაუე) (გოპონაუე) გაისაპანა, გოპონაუე) გასაპანეს) *გრძლ. ენებ.* სოპონანს ზენისა – შეიღება 'გა'საპანოს. საპონანს (გოპონაუე) (გოპონაუე) გაისაპანა, გოპონაუე) გასაპანეს) *გრძლ. ენებ.* სოპონანს ზენისა – შეიღება 'გა'საპანოს. საპონანს (გოპონაუე) (გოპონაუე) გაისაპანა, გოპონაუე) გასაპანეს) *გრძლ. ენებ.* სოპონანს ზენისა – შეიღება 'გა'საპანოს.

ოსაონაო მძღ. ენბ. მკ. 'გა'სასანელი, 'გა'სასანი.
 ბოსაონაო მძღ. ენბ. წარს. ვასასნულ.
 მასაონა მძღ. ენბ. წარს. 'გა'სასანი.
 მასაონაო მძღ. ენბ. წარს. 'გა'საძენის საფასური.
 უა'საონა მძღ. უარე. გაუსაანავი.
 სამძენ-ი (საენეს) იხ. საეენი.
 სამინოსქო (საენოსქეთის) სეაზნაურიშვილი.
 იხ. ეინოსქუა.
 სარბალო (სარაგაღოს) სელაპარაქო,
 სომქმელი. ქორლოლენი, წაგაგონი, ენა ვარე
 სარაგაღო - რომ გაგიკეთო (გიქნა),
 წაგახდენ, ეს არაა სალაპარაკო. ბრელი მიღუ
 სარაგაღო : *ა. ყოფშ., გვ. 129* - ბეერი მაქეს
 სათქმელი (სალაპარაკო). სარაგაღოთ შხზ.
 სალაპარაკოდ. სარაგაღოთ ემეგრანქ -
 სალაპარაკოდ არ მოგცემ.
 სარამი (სარაიას) *[რუს. сараи შარდული]*.
 გუგუე უოდა-სარაია - უდგას ოდა-სარაია.
 სარამნი (სარაკუნას) ზარი; სარამნი
(ღ. ვიფია).
 სარამი, სარამო (სარალე/ო-ს) სარბალო;
 საცომდები (ხშირია მიმართის ფორმად).
 სარალო თე კოჩქე მამონე: *ა. ყოფშ., გვ. 13*
 - სარალო ამ კაცმა მოახსენა. დუს ნუ ვიჭიქვა
 სარალოთი : *ქხს I, გვ. 96* - თავს ნუ გაიხდი
 საცოდავად (სარალოდ). მა სო მუშენი
 დემოგორი, სო სარაღე ძაბუნია: *ქხს I,, გვ. 65* -
 მე შენ რატომ შეშვიენე, შე სარალო
 გოგონაქ; ერიხოლოქ ეკორთესგ
 სარაღე ნქე : *ა. ცაგ., გვ. 24; ა. ყოფშ., გვ. 35* -
 ორრე ნაიქვა საცოდავები. *იხ. სა*.
 სარანნი (სარანის), სარანქ-ი (სარანს,
 სარანჯის) შიშა. *შორ. იბერ.* სარაპი, სარაპა
 ფიჭა *(ქ. ბერ.)*.
 სარანო (სარანოს) არჩის გამოსასდელი
 სპირანძის ან თუპრის ღირი შაპია, -
 სარანე *(მასალები, ტ. III, ნაწ. II, გვ. 209)*.
 სარბალო (სარგაღ/რს) ოირაპა. *იხ. სერგელი.*
 სარბალოშორ-ი (სარგაღაფორს) *მძღ. ენბ. წარს.*
 ოსარგაღე უანს ზნისა - გამირაქული.
 სარბალოშორ-ი (სარგაღერს) იგივეა, რაც
 სარგაღაფორი.
 სარბალოშორ (სარგაღელს) იგივეა, რაც
 სარგაღე, - სახელი 'ში' ოსარგაღ-
 ლე (6), 'ში' ოსარგაღე უანს ზნათა -
 ოირაპა. სო იდუ, სო ოსარგაღე თეშმა
 ხანს? - სად ნაივლა, სად თორევა ამდენ ხანს?
 ჯოლორი მიქ ცვილიდა, თის
 ოსარგაღაფესია - ძალი ვინც მოკლა,
 იმას ნაათრეინესო. ძალით
 შოსარგაღელს : *ა. ყოფშ., გვ. 154* - ძალით
 ნმათრიეს. მა თიქ ემშამუ-და, მარანი

გეშოსარგაღე! : *ა. სამეშ., ქხს, გვ. 29* -
 მე ის თუ არ ამოვსვი, მარანში მიმოპათრიე!
 ოსარგაღელს (ოსარბალო აირია, შარბალოა
 უთრევა, მსარბალოა) ათრედა თურმე
 გრძლ 'ნა'თრევეს.
 უსარგაღელს (შარბალო უთრია, შარბალოა
 უთრევა) *გრძლ. სსხგ. ქ.* ოსარგაღე უანს
 ზნისა - 'ნა'თრევეს.
 ისარგაღე (ოსარბალო 'ნა'თრია,
 სარბალო(6) შარბალო 'ნა'თრეულა) *გრძლ.*
ენბ. ოსარგაღე უანს ზნისა - 'ნა'თრევეს.
 ისარგაღე (6), ისარგაღე (6) (ოსარბალო
 შესაძლებელი გახდა 'ნა'თრევა, -) *გრძლ.*
შესაძლ. ენბ. ოსარგაღე უანს ზნისა -
შეიძლება 'ნა'თრევეს.
 ასარგაღე (6), ასარგაღე (6) (ასარბალო
 შეიძლია 'ნა'თრია, - მსარბალო შესაძლებია
 'ნა'თრია) *გრძლ. შესაძლ. ენბ.*
 უსარგაღე უანს ზნისა - შეიძლია
 'ნა'თრიოს.
 ოსარგაღაფელს (ოსარბალოა 'ნა'თრეინა,
 შარბალოა უთრეინება, მსარბალოა
 'ნა'თრეინება თურმე) *კაუზ.*
 ოსარგაღაფე უანს ზნისა -
 'ნა'თრეინებს.
 მასარბალოშორი *მძღ. მოქმ. 'ნა'თრევე,*
 მირეველი.
 ოსარბალოშორი *მძღ. ენბ. მკ. 'ნა'თრევე.*
 სარბალო, სარბალოში *მძღ. ენბ. წარს.*
 'ნა'თრეული.
 მასარბალო, მასარბალოში *მძღ. ენბ. წარს.*
 ნათრევი.
 მასარბალოშორი *მძღ. ენბ. წარს.* თრევი
 მფასური. *შორ. გურ., იბერ.* მოსარგაღე
 მოსრესა და გაფუჭება *(ქ. შარაშ, ა. ღლ.)*.
 სარბალო (სარგაღეს) ენარბიულად სირაქული.
 შეურს, შიოსარგაღანს - მიდის, მიდის
 ეკაეკურად.
 სარბალო (სარგაღელს) სარბალო.
 სარბალო (სარდაკიას) *მოქმ. ნალიქა. იხ.*
 სანდაკია, სანდრაკია *(ა. მკ.)*. სოკოვანი
 დაავადების ხალხური ნაშალი - გაცხელებულ
 ბალახს მიორკვენ მქვან ადგილას *(ბ. კორტია)*.
 სარბალო (სარგაღეს) სახელი სარგაღანს ზნისა
 - მსარბალო, შიძირი. ათე ბაღანა ჯგორი
 სარგაღანს, ირეველს მითმეხვალე - ეს ბაღევი
 კარგად აზროვნებს, ყველაფერს ხედავს. შულს
 ეკარა სარგაღანს თესგ, მელა ორწყე
 შორმე მქეს : *ა. ყოფშ., გვ. 175* - როდესაც ყვავი
 ფიქროს ამას, მელა შორიდან ხედეს თეთარ.
 სარგაღანს *(ენბ. მისარბალო შორაზრა, მასარბალო*
მოუაზრებია, მსარბალოა) (6) მოუაზრებდა
თურმე) გრძლ. ს.შ. - მოქმ. სარბალო, აზროვნებს.
 ისარგაღე (6) (მისარბალო გააზრდა,
 მსარბალო (6) გააზრებულა) *გრძლ. ენბ.*

სარმენს ზმნისა - იზრება.
 ისარმენე(ნ) (ისარმენე შესაძლებელი ვახდა მოაზრება, -, -) *გრძლ. შესაძლ. ერძ.* სარმენს ზმნისა- შეიძლება მოაზრება.
 ასარმენე(ნ) (ასარმენე შეძლო ეზრა, -, ისარმენე(ნ) შესძლება მოაზრება) *გრძლ. შესაძლ. ერძ.* სარმენს ზმნისა- შეუძლია იზაროს.
 ოსარმებუფანს (ოსარმებუფანს აზრებინა, შარმებუფანს უაზრებინებია, წოსარმებუფან(ნ) აზრებინებდა თურმე) *კუზ.* სარმენს ზმნისა- აზრებინებს.
 მასარმებული მიძღ. მოჭ. 'მო'ზაზრებელი.
 წასარმებული მიძღ. ერძ. მჭ. 'მო'საზრებელი.
 სარმებული მიძღ. ერძ. წარს. 'მო'საზრებული.
 წასარმები მიძღ. ერძ. წარს. 'მო'საზრები.
 წასარმებური მიძღ. ერძ. წარს. მოაზრების საფასური.
 უშარმებუა მიძღ. უარე. მოუაზრებელი.

სარმებულ-ი (სარმებულ/რს) მიძღ. ერძ. წარს. სარმენს ზმნისა - 'მოსაზრებულნი, მოფიქრებულნი.

სარმიოლ-ი, სარმიო (სართიელ/რს, სართიეს) სართიევი, სართიეული, უსორგლო ურამი.

სარმიოლ-ი, სარმიო(ი) (სართიელ/რს) იგივეა, რაც სართიელი, - მთიდან მშენის ჩამოსატანი მოწყობილობა; შემას სართილით ეზღებებიან ტყიდანაც. სართიორს წარეხიბთ შეკასტუნა ულეს, ნამუსით გაბიკეფით დო ამპურეფით ათუსტუნან ხოჯემს - „სართიორს“ დაგრებილი წნელით მიბაბამენ უღელს, რომელსაც ტაბიკეფითა და აბუერებით შეუბამენ ხარებს.

სარმაქო (სარმაქოს) იგივეა, რაც სარმაქო, - სარმაქო, სარმაქო. მა ვორექ საყოფადრი, სოფელს გილურექ სარმაქოთი: *ქსს, I, გვ. 216* - მე ვარ საყოფადრი, სოფელში დავდივარ საარაკოდ. სი უჯინდი სარმაქოს: *ჯრისი, გვ. 128* - შენ უქცეროდი საარაკოს. სარმაქო ეფიბირი: *ი. ყოფშ, გვ. 161* - საარაკო კი ვიხებ.

სარმაქო ლუ მოსრება (სარმაქო ლო მოსრებას) საარაკო (სარმაქო) და მოსრება. ათე საქმეს მოგომინა, სარმაქო ლო მოსრებას - ამ საქმეს მოგახსენებ, საარაკოსა და სარმაქოს.

სარმაქო-ი (სარმაქოს) ბზინება; ლაბადავი, მარმარი. შორ. რეკინაფა.

სარმაქო-ი (სარმაქოს) მიძღ. ერძ. წარს. სარმაქანს ზმნისა - მოწმინდილი, გაპრიანებული, გალაბლაბული, - სარმაქანით პრიანა, მოქაპრიანა.

სარმაქაშ (სარმაქაშ) სახელი სარმაქანს ზმნისა - სარმაქანით გაპრიანება; მოწმინდა, გალაბლაბება. ღანჯამი გურექ

გიწიბინდ, ისარმაქა ლო ივარეფა: *კ. საშე, ქარი. ზგ., გვ. 85* - ყინვანი გული დანბდა, კრიალებს და ლოცოვებს. სარმაქანს (მოსარმაქანს გაპრიანა, მუსარმაქანს გაუპრიანებია, მოწმინდასაქანს გაპრიანებდა თურმე) *გრძლ.* აკრიალებს, აპრიანებს.
 ისარმაქანს (მოსარმაქანს გაპრიანა, მუსარმაქანს გაუპრიანებია) *გრძლ. სათე. ქე.* სარმაქანს ზმნისა- აპრიანებს, იკრიალებს.
 უსარმაქანს (მუსარმაქანს გაუპრიანა, მუსარმაქანს გაუპრიანებია) *გრძლ. სათე. ქე.* სარმაქანს ზმნისა- აპრიანებს, უკრიალებს.
 ისარმაქალუ(ნ) (მოსარმაქანს გაპრიანა, მუსარმაქალ(ნ) გაპრიანებულა) *გრძლ. ერძ.* სარმაქანს ზმნისა- პრიანდება, კრიანდება.

ასარმაქალუ(ნ) (მუსარმაქანს გაუპრიანა, მოსარმაქანს გაპრიანებია) *გრძლ. ერძ.* უსარმაქანს ზმნისა- უპრიანდება, უკრიალებს.

ისარმაქალუ(ნ)/ისარმაქალენ(ნ) (მოსარმაქანს შესაძლებელი ვახდა გაპრიანება, -, -) *გრძლ. შესაძლ. ერძ.* სარმაქანს ზმნისა- შეიძლება გაპრიანდება, გაკრიალებს.
 ასარმაქალენ(ნ) /ასარმაქალენ(ნ) (ასარმაქანს შეძლო გაპრიანებინა, -, მოწმინდასაქანს შესაძლებელია გაპრიანებინა) *გრძლ. შესაძლ. ერძ.* უსარმაქალენს ზმნისა- შეუძლია აპრიანოს, აკრიალოს.

ოსარმაქალუფანს (ოსარმაქალუფანს აპრიანებინა, მუსარმაქალუფანს უპრიანებინებია, მოსარმაქალუფანს აპრიანებინებდა თურმე) *კუზ.* სარმაქანს ზმნისა- აპრიანებინებს, აკრიალებინებს.

მასარმაქალუმი მიძღ. მოჭ. 'გა'პრიანებელი, 'გა'პრიანებელი.
 წასარმაქალუმი მიძღ. ერძ. მჭ. საპრიანებელი, საკრიალებელი.
 წასარმაქალუმი მიძღ. ერძ. წარს. 'გა'პრიანებელი, 'გა'კრიალებელი.
 წასარმაქალუმი მიძღ. ერძ. წარს. 'გა'პრიანებელი, 'გა'კრიალებელი.
 წასარმაქალუმი მიძღ. ერძ. წარს. გაპრიანების საფასური.

სარმაქ (სარმაქს) სარმაქ. იბ. ორკე, საორკე.

სარმაქო-ი (სარმაქოს) მიძღ. ერძ. წარს. სარმაქანს ზმნისა - მოწმინდილი; უღრუბლი. დიხაზურგა სარმაქილი ლო სათანაჯო მუნაფლი: *ი. ყოფშ, გვ. 142* - დიხაზურგა მიწმინდილი და სათანაჯო მოღრუბლული.

არევა, -) გრდუე შესაძლ. ენებ. ს ა რ ს უ ნ ს ზმნისა- შეიძლება სარსით არევა.
 ასარს(6) (ასარსა შეძლო სარსით აერია, -
 ფნოსარსჰ(6) შესძლება სარსით არევა) გრდუე.
 შესაძლ. ენებ. ს ა რ ს უ ნ ს ზმნისა- შეუძლია
 სარსით არიოს.
 ისარსალი მძღ. ენებ. გე. სარსით ასარევი.
 სარსალი მძღ. ენებ. წარს. სარსით არეული.
 მასრსა მძღ. ენებ. წარს. სარსით ანარევი.
 ნასრსა მძღ. უარე. სარსით აურეველი.

სარსჰჰ, სარსჰჰ (სარსულეო-ს) სასჰჰ, სასჰჰთი იმარალი (ქ. ჭარ.).

სარსხალ-ი (სარსხალს) ჟრინამული, ჟინილ-
 ხინილი. ბაღანევი ის ა რ ს ხ ა ლ უ -
 ბავშვები ფრიაბულობს.
 სარსხალანს (ყვე. მსარსხალ იფრიაბულა,
 შარსხალუ უფრიაბულია, ნოსარსხალჰ(6)
 ფრიაბულებდა თურმე) გრდუე. სა-შ-მეშ.
 ფრიაბულობს, ხმაურობს.
 ისარსხალუ(6) (მხოლოდ ანემოს წრისა და IV
 წერის მწერიებში) გრდუე. ენებ. ფრიაბულობს,
 ხმაურობს.

სარსხალ-ი (სარსხელს) სარსხალნი, -
 მოკლუტარინანი მოქაუბაშული წყარის
 მძონე ნალდი, ნალდუნა. შორ. სარცხელი,
 ორცხელი.

სარსხინო (სარსხინოს) სარსხინო. იხ. რსხინო.

სარლა¹ (სარლას) ხის დიდი გომი, თიბახი
 (ქ. ჭარ.); გეჰა. შორ. ლა ზ. სარლა/სარლან ხის
 ვარცელი (გობი) პურის ჩანაწყობად (ნ. მარი). იხ.
 როფე, ნისორო.

სარლა² (სარლას), სარლანი (სარლანის) იხ. სერლე,
 სერლერი, - უშნოდ მალაღი, - აუღაქუნდა,
 ახმანი. თი თორ ბოში ცუნსინი, თორხოლო
 ს ა რ ლ ა ი ა რ ე - ის ორი ბიჭი რომ ჰყავს,
 ორივე აყლაყუდა. ს ა რ ლ ა კოჩი - ახმანი
 კაცი.

სარლანა (სარლანის) იგივეა, რაც ს ა რ ლ ა ².
 სარლალა (სარლალას) ზოლო. გველთიჰა. შორ.
 ლა ზ. სარგანა, სარლანა გველთეჰა (ნ. მარი).
 სარლამ-ი (სარლამის), სარლამ (სარლამს) სახელი
 ო ს ა რ ლ ა ნ ს ზმნისა - დიდი ნაბიჯებით
 სიარული.
 ოსარლანს (მიღა ახარაღა ნავიდა, მიღუ უსარლინა
 ნასულა, მიღოსარლამი) ნავიდოდა თურმე)
 გრდუე. ენებ. ნავა (გრძელი ნაბიჯებით) ახმანი
 (ენმე).

სარჩ-ი (სარჩის) პირბასახსნელი, სარჩინი,
 სარჩინებელი (გ. ვლიაჰ).

სარჩხალ-ი (სარჩხალის) წელს შეეკრვის შემდეგ
 ს ა რ ჩ ა ხ ე ლ ი თ გადაბრუნებდნენ (მასალეობი,
 ტ. III, ნაწ. I, გვ. 249).

სარჩილ-ი (სარჩილს) ბაღანეული (დ. თეია).

სარჩილ (სარჩილს) სარჩილ. მა ქიმერას შარასე
 სქანი ს ა რ ჩ ი ს გ : ი. ყოშ, გვ. 71 - მე მოგცემ
 გზაზე შენს სარჩილს. საჭირო რე ქობალი დო
 შხვა ს ა რ ჩ ი მუშეფით - საჭიროა პური
 და სხვა სარჩო მუშეფითათვის.

სარჩილ-ი (სარჩილს) სარჩილნი. პიჯი დო
 სარჩული პირი და სარჩული.

სარჩხალ-ი (სარცხელ/რს) იგივეა, რაც
 ს ა რ ს ხ ე ლ ი , - ნალდუნა. იხ. ორცხელი;
 ლენკი; ცხემლარი (მასალეობი, ტ. IV, ნაწ. III, გვ.
 160).

სარჩხალ-ი (სარჩხალის) იხ. სარჩუხალი.

სარჩხალ-ი (სარჩიკელ/რს) სარჩიკელი
 (ი. ყოშ). იხ. ოსხირი; სარჩკელი.

სარჩხალ-ი (სარჩკელ/რს) სარჩიკელი, -
 ჩვეულებრივ აკაციის გრძელი, ოთხკუთხედ
 გათლილი მორი. ძველად იდებოდა ქვაზე ან
 ხეზე.

სარჩხალა, სარჩხალა, სარჩხალა
 (სარჩხუ-უ წებას) სარჩხალა.
 ს ა რ წ უ ნ ე ბ ა დ ი ნ ა ი ლ ი კოჩიში მაკოდა
 ქიანას მითინი ვარე - სარჩხალადაკარგულ
 კაცზე საცოდავი არავინა ქვეყანაზე.

სარჩხალ-ი (სარჩხალის) სარჩილმანი. ჭიჭე
 ს ა რ წ უ მ ა ლ ო ქუცილეს მუშაღეჰე: ი. ყოშ,
 გვ. 3 - ცოტა სარჩილმანი (კი) უყიდეს
 მამებმა.

სარჩხალ (სარჩყეს) იგივეა, რაც ხ ე მ ქ ო ს ა ლ ი , -
 ხალსახინი.

სარჩინო (სარჩინოს) სარჩინო. ს ა რ ხ ი ნ ო ა მ ბ ე
 რ ე - საღბინო ამაგია.

სარჩილ-ბარსო ზაჰ. ახლო-მახლო. წიკალი
 ვახუშტის მუშაღეჰე იმი ს ა რ ხ ო - გ ა რ ხ ო შ ა :
 აია, 2, გვ. 73 - პატარა (რამე) ვერ ბედავს
 მისულას მის ახლო-მახლოს.

სარჩილ-სამიარო ზაჰ. ახლომახლო (დ. თეია).

სარჩილ, სარჩილ, სარჩილ ზაჰ. ახლოს, ახლო-
 მახლო, შორინახლოს, სიხალმოს. ს ა რ ხ ო ს
 ვახუშტის მუშაღეჰე - ახლოს არ იყო
 არაფერი. იმი ს ა რ ხ ო ს გ ჭველათ ე დგედგე:
 მასალ., გვ. 57; გვინი, გვ. 130 - იმის სიხალმოს
 ბუჩქი (ახლომანაყარი) არ იყო (იდგა). სქანი
 ს ა რ ხ ო ს ვ ა რ ე მუნაჰა: კ. საშუა, ქართ. ზეპ.,
 გვ. 25 - შენს სიხალმოს არ იღრუბლება. ტარე
 ს ა რ ხ ო შ ა ვამკეჰანა: კ. საშუა, ქართ. ზეპ.,
 გვ. 83 - მტერს ახლოს არ იკარებენ.

სარჩილ-ი (სარჩელს) 1. სარჩილი; ტარეჰა.
 უფრამ ს ა რ ჯ ე ლ ე ც გიმიოდანა, კოლორც
 მითხილადუნა: მასალ., გვ. 60 - უარეს
 სასჯელს დამადებენ, ძალის მამყვესებენ.
 ვეთომართინა ს ა რ ჯ ე ლ ი შ ა : ი. ყოშ, გვ.
 166; ყხს, I, გვ. 294 - ვერ გამოვლიტ ტანჯვიდა.
 2. ბარჯა, შორიშა. ს ა რ ჯ ე ლ ი დლი ოკო

საშხაშუ (საუბადოს) საუბადურო. ართი
ოჯახიშა მინილუვ ს ა უ ბ ა დ ო თ : *ო. ყოშ., გვ.*
24 – ერთი ოჯახში შევიდა საუბედუროდ. *იხ.*
უბადო.

საშქაშუ (საუქუნოს) საუქუნე. ს ა უ ქ ე ნ ო შ ი
რინა შეკირულე ჩქარასავ: *კ. საბუშ., ქართ. ზეს.,*
გვ. 15 – საუქუნის ყოფნა (არსებობა) გიორბენს
ძალზე ჩქარა.

საშუა (საულეს) საულელო; მუშა სამონღის
ქისრის დასასრულისა და ზარბის
დასაწყისის საზღვრის ამაღლავალი
ადგილი, – ძედი *იხ. ულუ.*

საშუაშუ (საუჯუგუშოს) საუქამთისო. ჩქენი
ს ა უ ჯ უ შ ო ბ ე დ ი: *მ. ზეს., გვ. 343* – ჩენი
საუქეთესო ბედი. ს ა უ ჯ უ გ შ ო მ უ ჭ ო ვ არ ე,
ართი იმუღუმუთიანი: *კ. საბუშ., ქესს., გვ. 159* –
საუქეთესო როგორ არა, ერთად რომ
ვიმუშაოთ. საუჯუგუშო ცაში საუქეთესო დრო.
შორ. უჯგუში.

საშანია (საფანისა) შუბლაზე თამირის მამონი. *იხ.*
აფანია, ფეცაგური.

საშართიშ-ი (საფართიშის) იგივეა, რაც ბ ე ტ კ ი
(*მასალები, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 243*).

საშარსაშუ (საფარსაკოს) საარსაშუ; საშოში;
საპირიშაშუ. კენინა ჭვიტანს, მოუთხილეთი:
ს ა შ ა რ ს ა კ ო ვ არ ე ი ნ ა: *ო. ყოშ., გვ. 188* –
სკივინა კენესის, გაუფრთხილდით: საკირველი
არ არის ეს. *იხ. ფარსაკი.*

საშარ-ი (საფარის) საშარბი. *იხ. ფარაუ.*

საშარაშ-ი (საფერავს) შოქან. საშარაშ-ი, – ვახის
ჯიშა, ისხამს შავი ფერის საშუალო სიდიდის
მარცვალს. დგება საშუალო ხარისხის ლეინო
(*ს. მარალ., გვ. 189*).

საშანაშ-ი (საფეხშის) საშამიშ დაზბის
ნანილი; ქვევით იყო ჩამოკიდებული ჯიში,
რომელსაც საფეხშეს ეძახდით (*მასალები, ტ. II,*
ნაწ. II, გვ. 229).

საშირაშუ (საფორქოს) იგივეა, რაც ო ფ ი რ ქ ე, –
საშირპალი. ათე საქვარეფი ძალაში მონკა
დო ს ა ფ ი რ ქ ო ო ჭ ი მ ი ნ ა ლ ე ვ რ ე ნ ი ა: *ა. ცაგ.,*
გვ. 40 – ეს საქმეები ძალიან მძიმე და საფიქრო
საქმელები არიანო.

საშუა (საფულეს) იგივეა, რაც ს ა ფ უ ლ ე, –
საშულაპი. გილოროვექ ს ა ფ ლ ე მ ძ ვ ა ს:
კ. საბუშ., ქართ. ზეს., გვ. 78 – ვეგავარ საფულავის
ვეკრდით (კიდებუ). ჩქენ ს ა ფ ლ ე მ ვ ა ს ხ ი ლ ი
რ ე: *იშგუ, გვ. 78* – ჩენი საფულავი გათხრილი
(გაბტეხილი) არის.

საშულაბ (საფლებას) იგივეა, რაც ს ა ფ უ ლ ე ბ ა,
სახელი ა ს ა ფ ლ ე ნ ს ზ ნ ი ს ა –
‘დასაშულაპება. ს ა ფ ლ ე ბ ა ქ ე ვ შ ი მ უ ე:
მასალ., გვ. 84 – დამარხვა ვერ მოესწრო.
ასაფ უ ლ ე ნ ს (დასაშუა დასაფულავა,
დასაშუაშუა დასაფულავები,

დასაფულავები) დასაფულავებდა თურმე)
გრძმ ასაფულავებს.
უსაფ უ ლ ე ნ ს (დასაშუა დასაფულავა,
დასაშუაშუა დასაფულავები) გრძმ. *სახეს. ქვ.*
ა ს ა ფ ლ ე ნ ს ზ ნ ი ს ა – უსაფულავებს

ისაფ უ ლ ე ბ ე (დასაშუა დასაფულავა,
დასაშუაშუა დასაფულავები) გრძმ.
გრძმ. ა ს ა ფ ’ უ ლ ე ნ ს ზ ნ ი ს ა – საფულავებდა.

ისაფ უ ლ ე ნ (დასაშუა შეხადლებელი გახდა
დასაფულავა, –) გრძმ. *შესაძლ. გრძმ.*
ა ს ა ფ ’ უ ლ ე ნ ს ზ ნ ი ს ა – შეიძლება
დასაფულავდეს

ასაფ უ ლ ე ნ (დასაშუა შეძლო
დასაფულავებინა, –) დასაშუაშუაშუა
შესძლებია დასაფულავება) გრძმ. *შესაძლ. გრძმ.*
ა ს ა ფ ’ უ ლ ე ნ ს ზ ნ ი ს ა – შეუძლია
დასაფულავოს.

ოსაფ უ ლ ე ბ ა შ უ ნ ს (დასაშუაშუაშუა
დასაფულავებინა, დასაშუაშუაშუა
დასაფულავებინება, დასაშუაშუაშუაშუა
დასაფულავებინება) თურმე) კუშ.

ა ს ა ფ ’ უ ლ ე ნ ს ზ ნ ი ს ა – საფულავებინებს.
დასაშუაშუაშუა შოქან. მოქმ. დასაფულავებელი.
დასაშუაშუაშუა შოქან. გრძმ. გვ.

დასაფულავებელი.

დასაშუაშუაშუა შოქან. გრძმ. წარს.

დასაფულავებელი.

დასაშუაშუა შოქან. გრძმ. წარს. დასაფულავები.

დასაშუაშუა შოქან. გრძმ. წარს. დასაფულავების
საფასური.

დასაშუაშუა შოქან. უარე. დასაფულავებელი.

საშორ-ი (საფორის) საშარი. შირე,

შინგოჯინიანე ს ა ფ ო რ ი ლ ო რ შ ი ლ ი მ ა?:

მასალ., გვ. 86 – ვინა, რომ შეგებდებებს საფარას

და მოქოჯილში. დადიას უღუღე ჯევემ დროს

ვერ დო ტურაში ს ა ფ ო რ ა თ : *მასალ., გვ. 115*

– დადიანს ჰქონდა ძველად (ძველ დროს)

მგლისა და ტურის საფარად. ს ა ფ ო რ დ ი ხ ა ს

ეიხორუნდით: *ქესს., ტ. 283* – საფარ მონას

უხორიდით. ჯევემ დროს შირე ცაშიში

ს ა ფ ო რ ი თ : *ყაზაყ., 6.06.1930, გვ. 7* – ძველ

დროს ვინ იყო გლების მფარველი (საფარი).

საშურ-ი (საფურს) საშურარი. მოგზედით

სიზინდის ფეცილოს თხელ ცოშს და ზებოთ

ჩამოკიდებდით. ეკიდე საშოთ დღეს. ცომი

დამაფედებოდა. ეს იყო საფურარი (*მასალები, ტ.*
III, ნაწ. II, გვ. 212).

საშუა (საფულეს) იგივეა, რაც ს ა ფ ლ ე, –
საშულაპი. დომიხორი ს ა ფ უ ლ ე: *ქესს. I, გვ.*
138 – გამითხარე საფულავი. თითო მარას

ს ა ფ უ ლ ე ს ქ ო მ ი დ ა რ ა ჯ ი თ ი ა: *ო. ყოშ., გვ. 26*

– თითო ეკირას საფულავზე მიყარაულეთი.

გენმათხოვე ს ა ფ უ ლ ე მ ა – ჩამსდევს საფ

ლაქში. *ფ* საფულეში გახუბა საფულავს გათხრა

(გაბტეხა): ჩქე დ ი მ ტ ა ხ ა თ ი ა ს ა ფ უ ლ ე ქ ე -

ვა დო თექ ინიზობლიათა: *მ ზუბ, გვ. 206* – ჩვენ გავითხაროთო საფლავი და იქ ჩავიდეთო. *0* საფულეში მაგახალი საფლავის გამტეხი (გამჭრელი), – მესაფლავე. *0* საფულეში მაჭკორალი იგივეა, რაც საფულეში მათხორალი, მაგახალი.

საშუმუბა (საფულეებას) *იხ. საფულეა.*
მოლაგებლანთ დო დატახაფულენთ: *ქხს, II, გვ. 150* – ნამოგილებთ და დავასაფლავებთ.

საძა (საქას): საქა კორი წარამარა მოსიარულე (მოხეტიალე) კაცი.

საძასარ (საქაყაროს) ადგილი, სადაც ციკანი (ქაყარი) პყავთ, – საციქანი. *შჯო. სავინო, საკვრეზო.*

საძა-ი (საქეის) არაშუამი, სამაშუმო (დლე). *შჯო. უქი.*

საძმარი-ი (საქეარს) საძმე; საპაქიშაქალი; საძმარი (*ძე. ქართული*); შრომა. საქეარო შეკლებულე: *ა. ცაგ., გვ. 34; ი. ყოფშ, გვ. 40* – საქმე შეეხლო (კეთება საქმისა). უსაქმე კოც უქეი დღას მოურთუა საქეარქ: *კ. სამუშ, ქართ. ზგ., გვ. 123* – უსაქმურ კაცს უქმე დღეს მოუნდა შრომაო (საქმეო). თუ საქეარს ხოლო თინა გინმოგენა: *მ ზუბ., გვ. 117* – ამ საქმეს კიდევ ის გადაგვარჩენს. თოლე კითი ვემოიგენი, საქეარქ ვაქიმინუნს – თვალში თითი თუ არ უქარი, საქმეს არ ვააკეთებს. ათუ საქეარეფი ძალაში მონკა დო საფორტო ოქმიზანლეფი რენია: *ი. ყოფშ, გვ. 48* – ეს საქმეები ძალიან მძიმე და საფიქრალი გასაკეთებელი არისო (არაინო).

საძმარული-ი (საქეარული) *შჯო. ერბ. წარს.*
საქეარანს, ისაქეარუნ (ნ) ზნათა – ბაქაქიშაქალი. ღვინო ეფშათ ქვანთედ დო ოქუშალი საქეარელი: *კ. სამუშ, ქართ. ზგ., გვ. 50* – ღვინო საცე იდეა ტობრად და საქმელი გამზადებული (გაკეთებული).

საძმარუბა (საქეარუას) საძმინაშობა.
საქეარუა ოხერხუ – საქმინობა ეხერხება. ჯიარი საქეარუა ახა დღას ვაგურკეზუნა: *აი, I, გვ. 26* – კეთილი საქმინობისათვის არასოდეს მოუღლიათ.

საძმარა (საქეებას) საბელი ასაქეარს ზნისა – 'დასაძმარა. არბო სუბარეფი დეუსაქეებულე – ყველა სტუმარი (სტუმრები) დაქაქმენია. ასაქენს (დასაძმ დასაქმა, წაუშაქვაშა დეუსაქმება, ზენ'საძმარაშენ) დასაქმებდა თორე) გრძობ ასაქმებს (ნიუთათად იმარება).

საძმარა (საქეარეს) საფაქილე; წინაქვილის ნაწილი: გრძელი ყუთი ტრაპეზის განსვრიკ, სადაც ფეკილი იყრება (*მასალები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 224*).

საძმარო (საქეირო ცხენს) დედალი ცხენი. ქიმეითოვ საქეირო ცხენი: *ი. ყოფშ, გვ. 94* – მიეცი დედალი ცხენი. *იხ. ქეირა.*

საძმარო (საქიანოს) საძმარეწო. საქიანო ეიონწევრზე დეუსე მეფეგ ოროთუმელო: *კ. სამუშ, ქართ. ზგ., გვ. 13* – საქეცენო ასახსნელი თავქვეშ უძეცს სასოზმულად. საქიანო გვრძობ ვალი: *იხ. გვ. 13* – ქვეყნის გაძეცს ვალი. *იხ. ქიანა, ქიყანა.*

საძმარო (საქი'ლოს) საძმარე. ბოში მეურს სარხინომა, დელმეფინე საქილოშა – ბიჭი მიდის სალხინოში, იყურება საქილებში (ჩოხის).
საძმარე, საძმარე (საქი/გმეში) საძმარე.

საძმარე *ბ. - მარე.* (საქილო-ს) იგივეა, რაც საქილო. ბოში მეურს სარხინომა, დემეფინე საქილოშა: *ქხს, I, გვ. 243* – ბიჭი მიდის სალხინად (სალხინოში), იყურება (ჩოხის) საქილებზე.

საძმარა (საქირას) საძმარე. საქირაშა მეურსენ, გირი ჯიმალეფი ყუდეს რე: *მ ზუბ., გვ. 235* – საქირაზე (ქირად) რომ მიდის, ორი ძმა (ძმები) სახლშია.

საძმარე (საქიროს) 1. მასაძმარაქეპალი. 2. საქირო ცხენი ფეკილის (საერთოდ ტვირთის) საზიდავად გამოყენებული ცხენი. *შჯო. საქეირო ცხენი.*

საძმარული (საქომოლოს) საძმარეპაქო, საძმარეპაქო.

საძმარული (საქომონჯოს) საძმარე. მუმაქ მიგორეუ საქომონჯო კოჩი: *მ ზუბ., გვ. 43* – მამამ მოიძებნა საქმარო კაცი. საქომონჯოქე თეურეშე ოკო მაღაჯოთისე: *ა. ცაგ., გვ. 40* – საქმარომ იქიდან უნდა გამოისროლოს. ვერაშ საქომონჯოთ მადე გორილი დო მერქინელი – ვერას საქმაროდ მყავს მოქეზნილი და მიქენილი.

საძმარე (საქონეს) საძმარე. *შჯო. ოქონე.*
საძმარული (საქონელ/რს) საძმარული. საქონელქე ინარე: მისით მა ვოსქეკინი, თიში ქოშასისა: *ა. ცაგ., გვ. 118* – საქონელმა ინარე: ვისაც მე შევეფერი, ნეტავი, იმისი ვიყო.

საძმარე (საქონოს) საფულე, რომელიც ძველად ვერცხლის სარტყელს უქონდა.

საძმარული (საქორთუოს) საძმარული. გიგორდასე კუნთხუ სქანი, სქანი კუნთხუ საქორთუო: *კ. სამუშ, ქართ. ზგ., გვ. 112* – ვიყვარდეს კუნთხუ შენი, შენი კუნთხუ საქართველო. *იხ. ქართი, ქორთუ.*

საძმარე-ი (საქოსის) *იხ. სასირო, სასირო.* – აქაძმარის ბარამცხვის შამდებ ნარჩინი წყლის ამოსაშროში, – პინტი (*გ. ვლიაი*): *იხ. ოქოსალი.*

სასანიტრო (საყანტროს) სანქონლის (ძროხა, ხარი, კამეჩი, ცხენი...) ბასაყილი ელვინი.

სასპარეზო-ი (საყვერდღერს) 1. სასპარეზო-ი.
ნოყე ართი საყვარელი - ჰყოლია ერთი საყვარელი. 2. სიტყვის მასალა, გამოხატავს საიმედოებას, მონივნებს, სურვილს: ნაძალი. საყვარელი, თუნი მინჯე! - საყვარელი, ამის პატრონი! საყვარელი, ქოუას ჩქიმ ქორთილ ძღაბოქუმა: *ქსს, I, გვ. 67 - ნეტავ, მამყოფა ჩემს შეყვარებულ გოგოსათ.*

სასპარეზო-ი (საყვერდღერს) სპავადური. ბედის ვაკო საყვერდერი: *კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 70 - ბედს არ უნდა საყვედური.*

სასპანოლო (საყვერდღერს) ბავშვობა დაპაღება, რომელიც ვითარდება მაღალი ტემპერატურის დროს, ორგანიზმში კალციუმის ნაკლებობის გამო ბავშვს კრუნჩხები ეწყება (*ქველ*).

სამუშ-ი (საყოფის) ტომონ. ხელოვნური ნყალსა-ტპიი თეპზის მოსაშენებლად (*კ. ცხად., ტომონ. გვ. 28*).

სასაღე (საყალეს) იგივეა, რაც საყალე - 1. სასაღეური. ურთავადუ საყალეს თუ ძღაბის: *მ. ხუბ., გვ. 139 - ეუნება საყვედურს ამ გოგოს. ვაშორდას, ღორონს ურქუ, საყალეს დღას ვაფთქუ!* *ქსს, I, გვ. 44 - რომ არ მიჭირდეს, იცის ღმერთმა, საყვედურს არასდეს არ ვიტყვი. ფოჭქრენქ, დღას ვაფთქანა, შოთა, სქანი საყალეს: *ქსს, I, გვ. 331 - ვფიქრობ, არასდროს იტყვიან, შოთა, შენს საყვედურს. 2. ბასაბიშპაელი, ბასაბიშპაელი, ძალიან მხნარი. იხ. ყალა.**

სასპანო (საყანოს) სასპანე. საყანო დიხა - საყანე მინა. აკობიაშ საყანო საღიაროთ დანიშნეს: *კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 89 - აკობიას საყანე საბალახოდ დანიშნეს (აქციეს).*

სასპანელო-ი (საყვერდღერს) სასპანეური. სქან საყვერდერს თუ ურს თუჯანდესუნ, ოიხას ქემუჭიშაფუქე: *მ. ხუბ., გვ. 311 - შენს საყვედურს რომ ამბობდნენ (იტყვდნენ), ასეჯერ მიცნებებოვარ. იხ. საყვერდერი.*

სასპრო (საყოფის) სასპროპარული. საყოროფო ბაღანა რე - სასყვერდული ბავშვია.

სასპრო (საპროს) საბზარი.

სასპრო, სასპრო (საშეგოს) საზინარი. სასმეო ოსური მა ვაშოკო - საზიარო ცოლი მე არ მინდა. საშელო დიხა სასპვერო ნილით დასამუშავებელი საიჯარო მინა (*კ. ცხად., ძიუბ., გვ. 85*).

სასპანოი (საშეგოს) სასპანოლო. სასმეალიათი მუჭო გიშპართე? - სასუალოდ როგორ გამოვალ?

სამშელო-ი (სამშეგოს) 1. საშეპლი; ხსნა; ბამსაპალი. სასმელო ე ვეითმოლოდითო თე საშეგეს - საშეგლო არ ადგება ამ საშეგეს. მარა სასმელო ვაშეგეს: *ა. ყოფშ., გვ. 154 - მაგრამ საშეგლო არ მოშეგეს. სასმელო ქემუნი ვეიხეუ? ა. ყოფშ., გვ. 4 - საშეგლო რატომ არ იქნა? ო საშეგლოში მეჩამა საშეგლოს მიცემა, გადფ. მოშორება, მოცილება. ვეშიაჩ სასმელოქ: *მ. ხუბ., გვ. 30 - არ მიცემა საშეგლო. ო საშეგლო კარი საშეგლო კარი, გადფ. გამოსავალი. ართ დღას ვალობდურათინი, ვამიღუნა სასმელო - კარი: *მასლო, გვ. 55 - ერთ დღეს რომ არ მოვეკვდი, არ გავექს საშეგლო-კარი (გამოსავალი). 2. მამშელო; ქანანი, ჩაფლამი მაადგალარი, - წულის ჩასაცემლი რქისა (*კ. შარ.*).***

სამშელო (სამშეგლოს) სახელი სასმელოენს ზნისა - შპილა, 'შიშპილა. თულომე გოხევეწო: საშლო ვეიმეგოთათ, ქოშსაშელოთ: *კ. სამუშ., ქსს, გვ. 14 - ქველიდან გეხვენებთ: საზრდო არ დამიკარგოთ, მიშველეთ (მიშუამდგომლეთ).*

სამშეპრი (სამშეპრეს) სასმელო. სასმელოერი მოკონანია: *მ. ხუბ., გვ. 267 - საშელო გვირდო.*

სამშეპრი (სამშეპრის) მამშეპრი (*დ. ფოფია*).

სამშეპრი (სამშეპრის) სანაქარი, სასმელონარი.

სამშეპრი (სამშეპრის) მოქან. რეპანი. იხ. სამშეპრე, მამშეპრი (*ა. მყ.*).

სამშეპრი (სამშეპრეს) სასმელო. იხ. შური.

სამშეპრი/სამშეპრი (სამშეპრის) სასმელო; ირთიად. უკული მეღალხე, სასმელოთე (*საშელოთე*) ართი ცუდე ველოგეს: *ა. ცაფ., გვ. 42; ა. ყოფშ., გვ. 50 - მეშდეც ცალკე, სანაბეროდ ერთი სახლი ააგეს.*

სამშეპრი (სამშეპრის), სამშეპრი (სამშეპრის) ჩელოტის ბასაქამეპელი ღმროპი. იხ. ჩაფარე.

სამშეპრი (სამშეპრის) ჩელოტის ბაღანაშეპელი იარალი (*მასლობი, ტ. III, ნაქ. I, გვ. 25*). იხ. ჩაფლა.

სამშეპრი (სამშეპრის) ბასაქამეპრი (*დ. ფოფია*).

სამშეპრი (სამშეპრის) 1. სასპარი, სასმელო, სასპარეპი. გენწეც ძღაბქ თიში ნარავალ - საჩიარი-და, ღუე ვეოკეპათაფუა: *მ. ხუბ., გვ. 81 - თუ ახსნა გოგომ მისი ნათქვამ-საუბარი, თავს მოვაკვეთინებ. მოსამართლექ ე კოხლოლოშ საჩიარი მიორქილეუ: *ა. ყოფშ., გვ. 44 - მოსამართლემ ორივეს საუბარი მოსმინა. ბოქო, შედინე საჩიარქ ატეს სქან დო ჩქიმი შქას: *მ. ხუბ., გვ. 16 - ბიჭო, დაიკარგა საუბარი ახლა შენსა და ჩემს შუა. გაგენძორ საჩიარი: *კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 90 - გაგრძელდა საუბარი. 2. საჩიპარი.****

გამშედ სუღიშა საჩიარი - შეიტანა
სასამართლოში საჩივარი. *იხ. ჩიება.*

საჩილო (საჩილოს) საცმოე. თე ბაღანაქ
გინირთუ საჩილოთ: *შ. ხუბ., გვ. 136* - ეს
ბაშვი გახდა საცოლდე. მა საჩილოთ
გაშიდანი, გილუღო თეში მენდი?: *შ. ხუბ., გვ.
326* - მე საცოლდე რომ გაგიხდებოდი
(გემოვებოდი), გქონდა ამის იმედი?

საჩუქარი (საჩუქარს) საჩუქარი.

საჩუქარაში (საჩუქარაში) საჩუქარანი. ჩქიში
საჩუქარაში ამო დიფრთუენ, თინა იყი:
შ. ხუბ., გვ. 17 - ჩემი საჩუქარანად აქეთ რომ
დავბურუნდები, ის იქნება.

საჩხე (საჩხეს) საცმოეს სამხვედვედად
შემოქავეპული ადგილი. *შორ. გოჭოფილი.*

საჩხირა (საჩხირეს) იგივეა, რაც საცხირე.
ბაწარით დოვხანდულით საჩხირესი,
ჟილო ლეგის ქიგეორჩანდით - ბანრით
დავხანდავდით (დავხლართავდით) ურმის
ჭალებს, ზევიდან ლეგის დავაფენდით.

საჩხუბარი, საჩხუბარი (საჩხუბარს)
საჩხუბარი. ცხენად არაბიქ ოჭოფ თენა
საჩხუბარო: *შ. ხუბ., გვ. 252* - ცხენად
(ცხენიან) არაბმა დაიჭირა ეს საჩხუბრად. ჩქიში
საჩხუბარი იარაღი ირუფელი ცუღესე მოღუ:
ი. ყოფშ., გვ. 19 - ჩემი საჩხუბარი იარაღი
ყველაფერი სახლში მქვს.

საძაძეთი ზგჷ. მოწინებამით (დ. ჟიფია).

საძეპთი (საძეპთის) საძეპთი; ფახეა
ჩასაძეპთი, - ყელთან იყო, ნულის შიგნით
იკვამდნენ, თხელი ტყავისაგან კერავდნენ
(*მასაღები, ტ. III, ნაწ. I, გვ. 243*).

საძივი (საძივის) საძივი, - ძარბული
პროკვესლი საძვიში (ქერძი).

საძინაშო (საძინაშოს) საძინაშო. გვაღო ვარღუ
საძივანო: *ქს. I, გვ. 220* - მოლაღ არ იყო
საძინაშო.

საძირი (საძირის) საძირი. *შორ. ტიბირი.*

საძირო (საძიროს) აბრეშუმის შირის მისამე
ქანი (გამოცევა). *იხ. დიდიკანი; საჭყაპუტო.*

საძისი (საძისის) ქაპანათის ნაწილი, -
სასხლქიში, რომელზედაც ფეხის დადგმისას
ფიცარი ეცემა; ჩახმანში (*ძ. კოლანგა*).

საძიცი (საძიცოს) საძიცი. არბი-ფირი არშინი
ტკილი ქიმილეს დო ფი მანწყის საძიცო:
შ. ხუბ., გვ. 116 - ერთი-ორი არშინი ტკილი
მოიტანეს და ზეით მოანყეს საძიცო. *იხ. ცრცი.*

საძოღარო (საძოღაროს) საძოღარი. ინა
ვარე საცოღალი: *ქს. I, გვ. 97* - ის არაა
საძოღარი. საცოღარი დიანთილს დუდი
აქედამთილს გუწკირუ: *ქს. I, გვ. 215* - საცოღად
გვედამთილს თავი ვოწკოთი გაუბო. იღბალი
თეში ნობდუე, საცოღარი გეებწკალე:

ი. ყოფშ., გვ. 163 - იღბალი იმის მქონია,
საცოღად გავენაღდე.

საძოღება (საძოღებას) საძოღება.

საცოღებას ვორწყეთენი, ჩქითი გე
შხიკოდილეთ: *ქ. საბუშ., ქს. I, გვ. 113* -
საცოღობას რომ ქებადეთ, ჩვენც არ
შევიბრალეთ.

საძხირა, საძხირა (საძხირეს); შრმის ძალეპი
- ხელნებუ ვერტიკულად დაყენებული
სარე; თითოეულ მხარეზე დაყენებულთ. *იხ.
კალი².*

საძხირა (საძხირეს) შინიტი ყველის დასაღეპი.
შორ. ჩოჩო.

საძხირა (საძხირეს) საძხირა. ვაარწყვეყო,
მუჭოში საძხირე ელი რჩინუ ვორქენი?:
ი. ყოფშ., გვ. 4 - ვერ ხედავ, როგორი საძხირე
ბებური ვარ? ათუჯგურა საძხირე ელი,
წყალბებური ვორქე: *ი. ყოფშ., გვ. 4* - ასეთი
საძხირე, განვალბებული ვარ.

საძინდარი (საძინდარს) საძინდარი. ოსური
ყო გიუნდას ყვერე, ქულა, საძინდარი
- ცოლო უნდა გაყავდეს ბრმა, კოჭლო,
საზინდარი.

საძირკველი (საძირკველს) საძირკველი. *იხ.
სარწყველი, ოსხირი.*

საძირი (საძირის) სასაძირი. თენა ვარენიაო
საძირი: *შ. ხუბ., გვ. 177* - ეს არ არისო
სასაძირი?

საძირი (საძირის) სალემო, საძირი. *იხ.
ძირი.*

საწალაქო (საწალაქოს) ვინრო ბასასველი
ბილიკი (*გ. გლია*).

საწანა, საწანო (საწანა-ოს), საწანაშო საბანისო.
საწანაშო ზგჷ. საგაისოდ ქაქეინჯი ოკონა,
საწანაშო შქირნული ჭიკეჯანი -
ჭაქეინჯი უნდათ, საგაისოდ მშიერი რომ
დატოვო. დიო ჭიკე ვორქე, მარა
საწანაშოთ იბიძან: *ქს. I, გვ. 246* - ვერ
პეტხა ვარ, მაგრამ საგაისოდ მოვიმატებ. *იხ.
წანა.*

საწაღალი, საწაღალი, საწაღალი
(საწაღალს) საწაღალი. ოჭვალს
დიანაბერენან დო საწაღელს
დაგიშვალენანია: *შ. ხუბ., გვ. 142* - შეწანვეს
მოგიშვალდებენ და საწაღელს დაგიშვალდებენო.

საწაღალი (საწაღალს) იგივეა, რაც
საწაღელი, - საწაღალი. ძ საწაღელიში
სუნელი საწაღელს სუნელი. *იხ. კაჭაბე.*

საწაღალი (საწაღალს) საწაღალი, - დუდაქო, -
ჩნდება თითზე. საწაღელ ქე ქუბალოქო
ჩანჯეთის - საწაღელი (დუდაქო) დამეშართა
ცერა თითზე.

საწაღალი (საწაღალს) იგივეა, რაც საწაღელი.

სანერა (საწირეს) შსანერაპი.
სანერალ-ი (საწირელს) *იხ.* საწურელი.
სანესალ-ი (საწიყალრს) *იხ.* საწყალი.
სანესაქ-ი (საწიყის) იგივეა, რაც **საწი ვ კ არ ი**.
სანესპარ-ი (საწიყარს) საზოგადოერი;
 შსაზოგადოერი; შსაზარაილი. **სა წ ი ვ კ არ ი**
 ვავორეუქ, ვართი ცუნტა, ვართი ცვერე:
ქ. საბუშ, ქხს, გვ. 142 – შესაზიზლი არ ვარ, არც
 ყრუ, არც ბრმა. *იხ.* წიყი.

სანშოსონი (საწმობონი) სამშობალო,
 სამირმისო. **სა წ მ ო ხ ო ნ ო** ჰყოფუდანი
 ახალი გაჩინება ჩქინი: *ქ. საბუშ, ქართ. ზეს, გვ. 38* –
 სამერმისო ყოფილიყოს ახალი გაცნობა
 ჩქინი. ღიხამ თუღო იყუაუფე ჩქინი
სა წ მ ო ხ ო ნ ო ბინა: *ქხს, I, გვ. 29* – მინის
 ქევმ იქნება ჩემი სამომავლო ბინა.
საწმობონთი გ. ზგზ. სამომავლოდ,
 სამერმისოდ. **სა წ მ ო ხ ო ნ ო** თ გ
 გეწმგვოღორთასა, – უწუ ჰეკუერი კორქე:
ა. ცაგ, გვ. 2 – სამომავლოდ გამოგადგესო, –
 უთბრა ტყვიანმა კაცმა. **სა წ მ ო ხ ო ნ ო** თ ოკო
 ფიქრენდას კოჩია: *ბაღს. სიძრ, I, გვ. 171* –
 მოხელისათვის უნდა ფიქრობდეს კაციო. *იხ.*
 სამოსკილო; *შორ.* წიმიანიშითი.

სანშოსონი იგივეა, რაც **სა წ მ ო ხ ო ნ ო**. *შორ.*
 წგმობონი.

სანშრალ-ი (საწერელს) *იხ.* საწირელი.

სანწყალ-ი (საწყალრს) იგივეა, რაც
სა წ ი ყ ა ლ ი, **სა წ ყ ა ლ ი** ა. ართი
სა წ ყ ა ლ ი ჩიღამი კოჩი ქოყოფენ დო...:
ი. ყოფშ, გვ. 31; ქხს, II, გვ. 18 – ერთი საწყალი
 ცოლიანი კაცი (კი) ყოფილა და...

სანწყალ-ი (საწყალრს) სანწყალი. თქვათ
 ქარწყეთი, გევეთენი, **სა წ ყ ა ლ ს** შური
 ვამიდგენი: *ქხს, I, გვ. 72* – თქვენც ხედაეთ,
 რომ ვეთავიდი, საწყალს სული არ მიდგას.
 მუსიე კითხულენთინი, ჩქიმიდგურა
სა წ ყ ა რ ს ? ?: *ი. ყოფშ, გვ. 4* – რასაა, რომ
 ეკითხებით ჩემისთანა საწყალს. მა შემუენი
 ეკომიღნეთ, თქვა უკუეე **სა წ ყ ა ლ ე ვ ი**:
ქ. საბუშ, ქხს, გვ. 132 – ჩემითი რატომ
 ილუებთი, თქვე უტკუო საწყალეთი.

სანწყარ (საწყარო) სანწყალი, სანნიღვრო. თიში
 იმო ცოღამი კითხიერი ლენწყარა დო
სა წ ყ ა რ ო ს: *ქ. საბუშ, ქხს, გვ. 145* – იმის
 იქითა (შარემი) ცოდვის გაკითხებაა ჭყანტიანსა
 და ნალვარებო.

სანშირალ-ი (საწყობოლს) თინისი შურთალი
 ნაღისთისი, – დორო (*ს. ბაგალ, გვ. 220*).

სანშირ (საწყინოს) სანაქანი. **ი** საწყინოთ
 დოსქილად საწყენად დარჩენა. ძალაში
სა წ ყ ი ნ ო თ და ა ს ქ ი დ ე ს: *ი. ყოფშ, გვ. 4* –
 ძალიან საწყენად დარჩათ. (ქწყინათ).
საპარა (საპარას) საპარდისნერი. *იხ.* ჭარა.

საპირება (საპირებას) საპირეობა.
 სა პ ი რ ე ბ ა ქ მითხუე თე ამბე –
 საჭროებამ მოითხოვა ეს ამბავი.
საპირეო (საპირეოს) შპინანერი, საშპინერი.
იხ. ჰეკერი.
საპყაუბო (საწყაუბოს) აპარეშუმის შინის მიპარ
 ქანის მიპრად გამომცემა. *იხ.* საციორი;
 დლიკანი.

საპყინილო (საწყინილოს) რელო. სამეპრემოს
 ეპარაქია, – საშყინიდირო.

საპყინილო (საწყინიდილოს), **საპყინილო**
 (საწყინილოს) იგივეა, რაც **სა ჰ ყ ო ი ნ ლ ო**.

სახათი (სახათის) ხასიათი; ჰანდი. ათეგურა
 ამბეფიში მორჩილა კოს ასუსთენს დო
 უკოთანს **ს ა ხ ა თ ი ს** – ასეთი ამბების მოსმენა
 კაცს ასუსტებს და უკარგავს ხასიათს. ულა
 მკოე კახათიშა, მენდ ვამილ **ს ა ხ ა თ ი შ ა**:
ქხს, I, გვ. 248 – ნასლა მინდა კახათში, იმედი
 არ მაქვს ჯანისა. შეწუხებულ ვორექ,
ს ა ხ ა თ ი ვამილე დო ძალი: *შ. შორ, გვ. 192* –
 შეწუხებული ვარ, ხასიათზე არ ვარ და არ მაქვს
 ძალა.

სახათე (სახათეს) იგივეა, რაც **ს ა ხ ა თ ი**, – დონა,
 ჰანდი.

სახანდი, **სახანი-ი** (სახანდ/თი-ს) იგივეა, რაც
ს ა ხ ა თ ი, – არაბათი, შანცი; ჰანცი;
 ნადილი. ჩქინი ხე დო ბირგულს **ს ა ხ ა ნ დ ი ქ**
 მეულენურ, რინა მუშო მოკონია: *ბაღს. სიძრ, I, 1,*
გვ. 164 – ჩემს ხელსა დო მელს საპრში
 (ქანკი) რომ დაეკარგა, სიცოცხლე რად მიწდაო.
 ტანსნთელე რმბუდან, **ს ა ხ ა ნ თ ი** დო
 ჰყანა: *ქ. საბუშ, ქართ. ზეს, გვ. 104* –
 მოცეგომოდეთ (შეგეგომოდეთ) ტანის
 ჯანმრთელობა (სიმრთელე), არაქეთი და
 სიმხნევე. უმულადუ **ს ა ხ ა ნ თ ი** თ საქმეს
 ჯღვენდას: *ყა ზყ, 3.08.1931, გვ. 2* –
 მოუღლელო ჯანით საქმეს უძღვებოდეს.

სახანდილო (სახანდილოს) საპროში დამილი
 (მინა). *შორ.* ხანდილო.

სახარა (სახარას) მოქან. მხლის ვიშია ერთგვარი
 (გ. ჯილაყა).

სახარხო (სახარხოს) სახალხო.

სახარქო (სახარქოს) სახარქო. **ს ა ხ ა რ ქ ო ქ**
 ქამგელოური, შხვას მილოული: *ი. ყოფშ, გვ. 157* –
 სახარჯო რომ შემოემელთა, სხვას
 ნავართო.

სახე (სახეს) სახე. თქენანი **ს ა ხ ე თ** ბირაფას აწი
 მა მი მოჭურანს: *ი. ყოფშ, გვ. 155* – თქვენი
 სახის ნახვას ანი მე ვენ მაღორენს?

სახება (სახებას) სახელი ა მ ა ხ ე ბ ე (ნ) ზნისა
 – ჩასახვა.

სახეო ზგზ. არაფრით, არაპირითარი სახით.
 მიგარმენს სი, მარა მუთენი **ს ა ხ ე თ** ვაშვა:

საკრძალე (საკრძალის) სამძვ. ჩეხნი
საკრძალეთ ქორეუნიავო: *მ. ხუბ., გვ. 2-*
ჩენე სამძვ ივარგებს. საკრძალეს
ქუესუროლი: *ი. ყოფშ., გვ. 155-* სამძოს
უყუყარდი. *იხ. ჯიმაბ.*

საკრძალე-ი (საკრძალეს) იგივეა, რაც
ოკრძალე.

საკრძალე-ი (საკრძალეს) სამძვ. აკა
საკრძალე ქეჟეირე ქეჟეჟედი სტორსი - ერთი
სამძვრლე ჩადვი მავიდაზე; *იხ. ჯიმაბეირი.*

საკრძალე (საკრძალეს) სამძვ. ჩეხნი.

საკრძალე (საკრძალეს) სამძვ. წულის შეკერვის
დროს გამოსტრინან საკრძალე-ს (*მასალბო, ტ. III,*
ნაწ. I, გვ. 249). *იხ. ჯიმაბ.*

საკრძალე (საკრძალეს) იგივეა, რაც საკრძალე.

სამძალე (სამძალეს) აყლასუდა, უხვნი; ახმანი. სეჟა
ოსური (კოჩი) - აყლასუდა ქალი (კაცე).

სამძალე (სამძალეს) ნინამძალე. სეჟა თხა -
ნინამძალე თხა.

სამძალე-ი, სამძალე-ი (სამძალეს) სეჟისკვერსი
სეჟისკვერსი.

სამძალე (სამძალეს) [*რუს. сема* უნამძალე]
უნამძალე.

სამძალე-ი (სამძალეს) სამძალე-ი
(უნამძალე-ი). სეჟალე-ი ცხენი -
უნამძალე-ი (სამძალეს) ცხენი.

სამძალე-ი (სამძალეს) იგივეა, რაც
სეჟალე-ი.

სამძალე (სამძალეს) ისლით დახურული დამალი
სახლი; შიგნით დებდენ საბედრებს
(ოგაჟეჟეჟე), იქ შედიოდნენ ქათმები და
დებდენ კვერცხს.

სამძალე-ი (სამძალეს) იგივეა, რაც სეჟალე-ი.

სამძალე (სამძალეს) სეჟალე, დარდი. *შირ. ლა ზ. სეჟალე*
სეჟალე (ბ. შირ).

სამძალე-ი (სამძალეს) [*რუს. секрет*
სამძალესობა; სამძალესობა]. ბესაქ თე
სეჟალე-ი ქეჟეჟე: *ქ. საჟეშ., ქართ. ზეპ., გვ. 101-*
ბესაქ ეს საიდუმლო უამბო.

სამძალე (სამძალეს) სახელი სეჟალეს, ისეჟალე (ბ)
ზმნათა - 1. ძალეზე ბაჟსაბა, ბატმანა. 2.
მატარად ბატმომად.

სეჟალეს (ბოჟაჟა გავას, ბოჟაჟა გავესთა,
ბოჟაჟაჟა(ბ) ძლიერ გავესებდა) *გრძლ. ზომაზე*
მეტად 'გაჟესებს', 'გაჟალებს.

სეჟალეს (ბოჟაჟა ზომაზე) *გრძლ. ზომაზე*
მეტად 'გაჟალებს', 'გაჟალებს'.
ბოჟაჟაჟა(ბ) ზომაზე მეტად გამძალა) *გრძლ.*
გრძლ. სეჟალეს ზმნისა - ზომაზე მეტად ძეგა.
ბოჟაჟაჟა ბოჟე. გრძლ. წარს. მეტად აჟესებელი;
ძლიერ გამძალა.

სამძალე (სამძალეს) შარდი (*დ. ყოფილა*). *შირ. ფსელა.*

სამძალე-ი, სამძალე-ი, სამძალე-ი
(სამძალეს/გენ-ს) სამძალესი. სეჟალე-ი

ვეჟალენია: *ბალს. სიბრ., I, გვ. 121-*
სულუგუნს ვერ მოწველი. ვაგურას ჩხოუმი
კულე ჯინს ქომუკურაჟე სეჟალე გენი
ცვალი: *მ. ხუბ., გვ. 192-* ვაგურას
(მატყურას) ძროხის კუდის ძირში მიუბამს
სულუგუნის ყველი. *იხ. ცვალი.*

სამძალე-ი (სამძალეს) ლამაზი, შხპარსი ძალე-
ძალი (*ბ. კოლბაგა*).

სამძალე (სამძალეს) 1. სინი, თუშვი. სინი (სინეჟი)
მარსხულს სინი უკორხუნი (*უგორხუნი*)
- თეჟამი (თეჟამის) მრეცხავს თეჟამი
უტყუბო. ათეჟამი სინს ლოტენქ: *მ. ხუბ.,*
გვ. 11- ამ ორ თეჟამს დავიკრეჟებ. ქეჟეჟეჟე
ცალიოი სინი: *მ. ხუბ., გვ. 11-* მისცა ორი
ცალიოი თეჟამი. 2. სინაბა, ანამძალესობა. *იხ.*
ქვარასენაბი.

სამძალე (სამძალეს) ერთად მალე; უხვოდ
ბრძალი. ქომილე სეჟალეს ოტინახე -
მოიტანა გრძელი სანახელი. ქოჟუნს ართი
სეჟალეს ბოში - ჰყავს ერთი უხვოდ
მალე (გრძელი) ბოჟი. *იხ. ლავიძია, სინაბი.*

სამძალე (სამძალეს) 1. ლამა. აკა სეჟალე
გუმონანაჟეთია: *მ. ხუბ., გვ. 2-* ერთი ლამე
გამთენებნიეთი. სქანი გეჟალეს სეჟალეს
ქხს, I, გვ. 59- შენს გამო ლამეს ვათეჟე (ვტეჟე).
სეჟალეს ბლურს, დამითი ვარ: *ქხს, I, გვ. 41-*
ლამე მძინავს, დღისით - არა. დემქე თომე
სეჟალესით ქეჟემოთე: *ი. ყოფშ., გვ. 50-* დეჟი
(დეჟამ) იქ ლამესაც მოჟეჟა. ო სეჟალეს ტახუა
ლამის თეჟა (ტეჟა): *ანდა დღა რე, სეჟალეს*
ტახუნსინი - რამდენიმე დღეა, ლამეს ათეჟს
(ტეჟს). ო სეჟალეს გოთანაჟა ლამის ვათეჟება:
სეჟალეს ჩეთ გავათანუე - ლამე თეთრად
ვაათენა. *იხ. ამსერი; სერაჟა; სერ-სერთი;*
სქასერი/შქასერი; ჭუმსერი; სისერა... შირ.
ლა ზ. სერი ლამე (ბ. შირ). 2. სინი;
სანახლობა. მა გომარანქ იმ სეჟალეს - მე
გარეჟენბ მის სერი.

სამძალე (სამძალეს) დამამა. *იხ. სისერა.*

სამძალეს (სამძალეს) სინი (სინი) (*ბ. შირ*).

სამძალეს-ი (სამძალეს) იგივეა, რაც
სეჟალესენი.

სამძალესი (სამძალეს-ი) იგივეა, რაც სეჟალეს, -
სახელი ისეჟალეს ზმნისა - დამამა;
ბათმანება.

სამძალეს-ი (სამძალეს) ორამა. *იხ. სარგალი.*

სამძალეს (სამძალეს) ზანტი; ორამა. სი
უჩონხე, სი სეჟალეს: *ქხს, I, გვ. 293-* შე
უჟეჟე, შე ზანტი.

სამძალეს (სამძალეს) სამძალესი, სამძალესი
(სამძალეს) იგივეა, რაც სამძალესა, -
სახელი ოსეჟალეს ზმნისა,
ისეჟალეს (ბ) ზმნათა - ორამა. შე
ჩერეჟალესა დო მუ სეჟალესა: *ბალს.*

სიძრე, I, გვ. 97 – რა ვაჩოჩება და რა გათრევეო. ჯოლორი მიქით ცვიღენი, თის ოსერ გელა ფე სია – ძალლი ვინც მოკლა, იმას ათრევენესო. მა დიარაშა მიღებს სერ გელუქ, სი ცყაშა მიღაშოჯია – მე ქორნილიშ ნავეთრევი, შენ ტყეში ნაბრძანდიო. *იხ. სარგალუა.*

სირლა (სერდას) სევედა. გურსე სერდაქ გომორჩინდე: *მ. ხუბ.*, გვ. 323 – გულში სევედა გაბირნდა.

სირამიშა, სირამია (სერ'ეშაის) სპავაჭრო თანხა (*ქ. ჭარ.*). *შდრ. იმერ.* სერამია სავაჭრო თანხა (*ე. ბერ.*).

სირაქაშინი (სერესქენს) უთჰვალაპი (*დ. ფიფია*). *იხ. სერასქირი.*

სირახხა (სერეხეას) მაღალი (უშნოდ).

სირი ლო ლაუში *ხაჯ.* დღე და ღამე. ი ბაღიდიქ სერი დო დღა ში იღე: *ა. ცაუ.*, გვ. 34 – იმ ბერიკაცება დღე და ღამე იარა. ლერი ვაშიღუ სერი დო დღა ში ითე: *ი. საბუშ.*, *ქართ. ზეგ.*, გვ. 26 – ძილი არ მატქს დღე და ღამით.

სირიოზნუღი (სერიოზნულს) სპირიოზული. სერიოზნული საქმეშა მოიკიდირუნა ხე – სერიოზული საქმისათვის მოვიკიდიათ ხელი.

სირიშაზე *ხაჯ.* დღამამამდე; ღამამამდე. სერიშაზე ოკო დიირთენი – დღამამამდე უნდა დაბრუნდე.

სირ-სირი *ხაჯ.* ღამ-ღამობით. სერ-სერი თ გერე გეხე: *მასლა.*, გვ. 81 – ღამ-ღამობით მგლებ ზის. (ორე) სერ-სერი თ გლმალე, ქეთოშიში მახირალი – (არის) ღამ-ღამობით მოსიარულე, ქათმის ქურდი (მპარავი).

სირუა (სერუას) იგივეა, რაც სერაფა, – სახელი ისერუანს, ოსერუანს ზმნათა – 'და' ღამამბა. თელი ღდას ოქაქურემის გითხე დო თექ ოსერუანს – მთელი დღე სამჭედლოში ზის და იქ ალაშებს. ოსერუანს (ღამარაშ დაღამაშ, ლუაშარაშა დაულამებია, ლონსარაშაშ(ნ) დაღამებდა თურმე) *გრძმ.* ალაშებს. ისერუანს (ღონსარაშ დაღამაშ, ლუაშარაშა დაულამებია) *გრძმ. ხათაე. ქ.* ოსერუანს ზმნისა – ილაშებს.

ისერუენ(ნ) (ღონსარა დაღამაშ, ლუაშარაშ(ნ) დაღამებულა) *გრძუე. ენებ.* ოსერუანს ზმნისა – ღამებდა.

ასერუენ(ნ) (ღამარა დაულამაშ, ლუაშარა დაღამებია) *გრძუე. ენებ.* ოსერუანს ზმნისა – ულაშებს.

ოსერაფუანს (ომაშაშა ალაშებია, შამაშაშაშ ულაშებინებია, ომაშაშაშაშ(ნ) ალაშებინებდა თურმე) *კაუზ.* ოსერუანს ზმნისა – ალაშებინებს. მასარაშაშაშ *მიძე. მოქმ.* 'და' მლაშებელი.

ოსარაშაშაშ *მიძე. ენებ. ზე.* 'და' სალაშებელი. მასარაშაშაშ *მიძე. ენებ. წარს.* დაღამებელი. მასარაშაშაშ *მიძე. ენებ. წარს.* დანალამები, შემონალამები. მასარაშაშაშ *მიძე. ენებ. წარს.* დაღამების საფასური. შაშაშაშაშ *მიძე. ჯარე.* დაულამებელი.

სირლეუ (სერლე'უს) ანონილი, უშნოდ მაღალი. *იხ. სერდერია.*

სირლუა (სერლერას) გამხდარი და მაღალი. მაღალი კოჩი რე, სერდერია – მაღალი კაცია, გრძელი (ახმახი). *იხ. სირდინაფა.*

სიბაღი (სეგელს): გინოსეგელი გადასვლა.

სიშინი (სეფის) სიღმრთეანი (*ე. გლიაეა*).

სიშა (სეფას) *იხ. შეფა.*

სიშურა (სექურუას) *იხ. ვილა-სექურუა*, – ხმტინალი.

სიშურა (სედერეს) იგივეა, რაც სერდერია, – უშნოდ მაღალი, ახალაშაშ, ახმახი.

სიშურა, სიშურა (სეყერეს, სეყერას) გრძელაშეღიანი, გრძელაშეღა.

სირეღი (სერელს) სარჩეაშლი (*ქ. ჭარ.*; *მასლეი, ე. III, ნაქ. I, გვ. 245*).

სიშინი (სეაიას) ბოძი. სემეგი დო სეაიეფი წოხლე ქაწოთქელასენი: *ქ. საბუშ.*, *ქართ. ზეგ.*, გვ. 45 – სეგებეი და ბოძები ნინ რომ იყოს აღმართული.

სიანლა, სიანჯა (სეან/ჯეას) *იხ. სეანჯი.*

სიანჯი, შიანჯი (სეანჯის, შეანჯის) // **სიანლა, სიანჯა** (სეან/ჯეას) სახელი ისე განდ/ჯუ(ნ), ოსეანდ/ჯუ(ნ)ა ს ზმნათა – სეანებდა, მოსეანებდა. დავითიში ღურაში აშო ჩქიმო ვა ქოფერე სეანჯი: *მასლა, გვ. 76* – დავითის სიყვილის შემდეგ ჩემთვის არ ყოფილა მოსეგნება. კიდუმ სეანჯი ღდას ვარე: *ქსს, I, გვ. 220* – კოდალს მოსეგნება არასოდეს არა. უჯღუმი მარდი თინა ორე, დოხეკელე დო მით ოსეანჯე: *ქსს, I, გვ. 51* – უკეთესი მაღლი ის იქნება, მომლა და მომასეგნო.

ისეანდ(ნ), ისეანჯუ(ნ) (მომაან/ჯა მოსეგნა, მუშაან/ჯაშა მოსეგნია, მომაან/ჯაშა მოსეგნებდა თურმე) *გრძმ.* ისეგნებს. ოსეანდუნს/ოსეანჯუნს (მაშაან/ჯაშა მოსეგნა, მუშაან/ჯაშაშ მოსეგნებია) *გრძმ.* ასეგნებს.

ოსეანდ/ჯეაშუნს (ომაან/ჯაშაშაშ 'მო' ასეგნებინა, შამაან/ჯაშაშაშ 'მო' უსეგნებინებია, მომაან/ჯაშაშაშ(ნ) მოსეგნებინებდა თურმე) *კაუზ.* ოსეანჯუ(ნ)ა ს ზმნისა – ასეგნებებს. 'მო' მასან/ჯაშაშ *მიძე. მოქმ.* 'მო' მსეგნებელი. მასან/ჯაშაშ *მიძე. ენებ. ზე.* მოსასეგნებელი. 'მო' მასან/ჯაშაშ *მიძე. ენებ. წარს.*

‘მო’სვენებელი.
‘გო’ნასანო/კამი მიძღ. ენებ. წარს. ‘მო’ნასვენები.
‘გო’ნასანო/კამაში მიძღ. ენებ. წარს. ‘მო’სვენების
საფასური.
‘შო’ნასანო/კამა მიძღ. უარყ. ‘მო’სვენებელი.

სპანჯა (სენაჯას) იხ. სენადა.

სპანჯაშა, შპანჯაშა (სენაჯაფას) სახელი
ოსეანჯეუანს ზმინსა - ‘გა’სპანჯაშა
(მკედრისა). ღურეღს ნამუე ყუღეს
სეგანდ/ჯეუ? - მკედარი რომელ სახლში
ასვენა? ღარბი კუბოს ინოსეგანდგ
ღურელი: მ. ხუბ., გვ. 222 - ღარბი კუბოში
ასვენია მკედარი. ღურეღს მუღოს
ოსეანჯეუანა? - მკედარს როდის
გასვენებენ? გინოსეგანჯაფა ხუთ
სათისმით ოკონა - გასვენება ხუთი
სათისათვის უნდათ.
ოსენაჯუანს (ოსანაჯუა ‘გა’სვენა, შპანჯაშაშა
‘გა’უსვენებია, ნოსანაჯაშაშ(ნ) ასვენებდა თურმე)
გრძმ. ასვენებს (მკედარს).
უსენაჯუანს (გაუსანაჯუა გაუსვენა, გაუსანაჯაშაშა
გაუსვენებია) გრძმ. სასხე. ქვ. ოსეანჯეუანს
ზმინსა- გაუსვენებს (მკედარს).
ისენაჯინე(ნ), ისენაჯინე(ნ) (ოსანაჯ/ინე
შესაძლებელი გახდა გასვენება, -) გრძლუ.
შესაძლ. ენებ. ოსეანჯეუანს ზმინსა-
შეიძლება გასვენება (მკედრისა); შეიძლება
მოსვენება.

ასენაჯინე(ნ)/ასენაჯინე(ნ) (ასანაჯ/ინე შეძლო
გასვენებინა, -, ნოსანაჯ/ინე შეიძლება
გასვენება) გრძლუ. შესაძლ. ენებ.
ოსეანჯეუანს ზმინსა- შეუძლია გასვენოს;
შეუძლია მოსვენოს.

ოსენაჯაფუანს (ოსანაჯ/აშაშა ‘გა’ასვენებინა,
შპანაჯ/აშაშაშა ‘გა’უსვენებინებია,
ნოსანაჯ/აშაშაშაშ(ნ) ასვენებინებდა თურმე)
კაუხ. ოსეანჯეუანს ზმინსა- ასვენებინებს.
მაჰანაჯაშა მიძღ. მოქმ. ‘გა’ასვენებელი.
ოსანაჯაშა მიძღ. ენებ. მყ. ‘გა’სასვენებელი.
აინოსანაჯაშა მიძღ. ენებ. წარს.
გამოსვენებელი.

სპანაჯაშა მიძღ. ენებ. წარს. ‘გა’ნასვენები.
ნასპანაჯაშა მიძღ. ენებ. წარს. გასვენების
საფასური.
‘პანა’შპანაჯაშა მიძღ. უარყ. ‘გა’უსვენებელი.

სპანაჯაშა (სენაჯაფას) იგივეა, რაც სეგანჯი,
სეგანჯა. აკა წუნე ვესეგანჯექი: აია, 1, გვ.
34 - ერთ ნუთს არ ისვენებ.

სპარაშ-ი (სეარაფის) იხ. ვილა-სეარაფი.
სპარაშ (სეარაია) უშნიღ მაღალი (გრძელი).

სპაროქ-ი (სეაროილს) მიძღ. ენებ. წარს.
სეგარტუნს ზმინსა - სიბრძაქუა დაჭრილი;
დასპარილი. ხული სეგარტილი, ხული
წეაროილი - არბა ხული რენია: ხალხ. სიბრ., I,
გვ. 186 - მხალი დაჭრილი (სიგრძეზე), მხალი

მოშუშულ-განურული - ყველა მხალი არისო.
თე სქევირში ხორცი შიშქილაყალი ბოშის
ქაწულგ თითხას სეგარტილი: აია, 1, გვ. 23
- ეს მდლის ხორცი შიშქილას მსგავსი ბჭის
დაუღდა (დაუღდა) თხლად დაჭრილი.

სპაროშა (სეარტუას) სახელი სეგარტუნს
ზმინსა - რისამე სიბრძაქუა გაჭრა მისლად
და ლამაზად; დასპარა. გადატ. ხეტიალი. იხ.
ოსეართაია.

სპაროქ-ი (სეაროილს) მიძღ. ენებ. წარს. სეგარტუნს
ზმინსა - შიქმაზული (სანელებლით).

სპარსკალ-ი (სეარსეალს) იგივეა, რაც
სარსკალი. ნინამი სეარსეალს ენის საესავი,
ტარტარი. გადატ. მორიდებული, დინჯი
ლაპარაკი.
უსეარსეალუნს (ნინას) (შპარსკალს
ატარტარა, შპარსკალსუ უტარტარებია,
ნოსარსკალსუშ(ნ) ატარტარებდა თურმე) გრძმ.
ენას ატარტარებს, ყბედობს.
ოსეარსეალუნს ნინას იგივეა, რაც
უსეარსეალუნს.

სპარტაშა (სეარტუას) სახელი ოსეარტანს
ზმინსა - ‘ნა’ხეტიპა.

ოსეარტანს (ნოსარტა ‘ნა’ხეტი, შპარტაშა
‘ნა’ხეტიბულა, ნოსარტაშ(ნ) ‘ნა’ხეტიბოდა
თურმე) გრძლუ. ენებ. ნაეხეტიპა. იხ. ვილა-
სეარტუა.

სპარაშა (სეარტუას) სახელი სეგარტუნს ზმინსა -
1. შიქმაზაშა; მენანელისა და შიქსაპაზის
არქაა პრთმანეთში; საჭმლის შიქმაზაა
მარილითა და მენანელით. ლებია
გესეგარი დო ქიძირე გემო! - ლობიო
შეკმაზე და ნახე გემო! 2. დასპარა. 3.
ხეტიპალი. იხ. ვილა-სეარტუა. 4. იშასეარტა

შურაში სულის ამოღება. შქრ. იშასეარტა.
სეარტუნს (გაშარო შეკმაზა, გაშარაო
შეუკმაზავს, ბინოსარტუნს შეკმაზავდა თურმე)
გრძმ. კმაზავს საჭამადს; სეარტუნს (ხორცს).
უსეარტუნს (გაშარაო შეუკმაზა, გაშარაო
შეუკმაზავს) გრძმ. სასხე. ქვ. სეგარტუნს
ზმინსა- საჭამადს უკმაზავს; უსეარტუნს,
ოსეარტუნს (ნოსარტუნს აკმაზინებს,
შპარტუნს უკმაზინებია, ნოსარტუნს
აკმაზინებდა თურმე) კაუხ. სეგარტუნს
ზმინსა- საჭამადს აკმაზინებს.
მაჰანაჯაშა მიძღ. მოქმ. საჭამადის ‘შე’კმაზველი.
ნოსარტა მიძღ. ენებ. მყ. ‘შე’საკმაზავი;
‘და’საკეარვი.
შპარტაშა მიძღ. ენებ. წარს. ‘შე’კმაზული
საჭამადი.
შპარტაშა მიძღ. ენებ. წარს. ‘შე’ნაკმაზი საჭამადი.
შპარტაშა მიძღ. ენებ. წარს. საჭამადის
შეკმაზვის საფასური.

სპანაქალ-ი (სეასეალს) დაბალ ხმაზე ნახად
ლაპარაკი.

სმსპმპ-ი (სვასვავის) სახელი ოსვასვანს ზმნისა - ნახად (კოსტად) წასმლა; აღგიწმლა ნახად ყოფნა.

ოსვასვანს (შიდაასასუ ნავოგმანდა, მიღასასასუ/მიღასასასიწმ ნავოგმანებულა, მიღასასასუ(ნ) ნავოგმანდებოდა თურმე) გრდუე. ერბე. ნავოგმანდება, კოსტად ნავა.

სმსპმპ-ი (სვასვილს) იხ. მოსვასვილი.

სმსპმპ-ი (სვასვილის) კოსტად, ლმაზნად ყოფნა; მოქაზმვა, მოროთვა.

სმსპსა (სვასუას) იგივეა, რაც სვასვავი, - სახელი ოსვასვანს, სვასუ(ნ) ზმნათა - 1. კონინად, კოსტად, მოსდენილად სინარული. 2. კოსტად (ნახად) ჯდომბ. სი თექ სვასუქ, მათექ ხეაღუ, თამ მუშენი გამაწვალი: *ქხს. 1, გვ. 82* - რენ იქ (ნახად) ზინარ, მე აქ მარტო, ასე რატომ გამანწალა. 3. მოწინაპირთ და ღინჯად ჭამა, შმსმ. ღვინო ბოლომას გვსვასუ - ღვინო ბოლომდე შესვა (მონინებით).

სვასუნს (ბასასუ შესვა, ბასასუ შეუსვამს, ბანსასუ(ნ) შესვამდა თურმე) გრდმ. დინჯად და მონინებით სვამს.

ოსვასვანს (შიდაასასამს ნავოგმანდება, მიღასასასუ ნავოგმანდა, მიღასასასუ(ნ) ნავოგმანდებოდა თურმე) გრდუე. ერბე. მოსდენილად ნავა, ნავოგმანდება. სვასუ(ნ) (მხოლოდ ანმყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) გრდუე. სტატიკ. ნახად ზის.

სმსპალ-ი (სვასალს) იგივეა, რაც ვვასალ-ი, - ბასუზრბაპელი ლაბარაპი, - გუშუშრი; რიშვა.

სვასალანს/ც (საბალანს იბუტურა, შასაბალანს უბუტურია, ნოსაბალანს ბუტურებდა თურმე) გრდმ. ბუტურობს, როშავს.

სმმ (სვეს) სპვი, სპრპალი. მუჯა სვე გონარქი ამულდა? - რამდენი სვე (სერელი) გათობნე დღეს?

სპრპა (სვენას), სპრპა/სპრპა (სვერქას) სახელი ოსვინუ(ნ) ზმნისა - სპრპა; ბაბებამ. ჯგორი სვენა ვოულუ - კარგი სპრპა არ აქვს. ეს მუ ოსვინუ, მალერუ რე - ამას რა ესმის (გაეგება), მომავლავთა. ვამ ოსვინუნი - არ მესმის (გაეგებო). ოსვინუ(ნ) (მხოლოდ ანმყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) გრდუე. ერბე. ესმის, გაეგება. იხ. სპრპა.

სპრპალე (სვერქელს) მალალი. მიმინოცალი, ნამი, სვერქელე, ომ შვავამ დორუ სქან ტანადობა - მიმინოს შვავთა, ნაზი, მალალი, ას სხედ ღორს შენი ტანადობა.

სპრპასპა (სვერქხიას) წერილი და ძალზე მალალი.

სპრპრპა (სვესვერეს), სპრპრპა (სვესვერის) ღინჯი, შპრპი; ნახი.

სპრპ-ი (სვეტის) შიში. ათე სვეტისე წლორამი კორქე მართახი ქმებუბუე: *ი. ყოფმ. გვ. 14* - ამ ბოშე ვორინამ კაცმა მართახი ჩამოკიდა. იხ. სპრპა; სმვეტი/სმვეტი.

სპრპრპა (სვეტერის) იგივეა, რაც შვეტერია, - მალალი და ბამხდარი.

სპრპ (სვიას) ზოოლ. გრძალ-ცხვირა თიქვინა (*მასალეტი. ტ. V, გვ. 75*).

სპრპრპ-ი (სველერს) მიბი. ერბე. წარს. სვილანს ზმნისა - მავცმპინილი, დავლეთილი.

ქოთომიში კუხის გოსვილულო სვილერი ქოლგუე - ქათმის ფეხი გაუცქენა და გაუცქენილი (შემპარცული) დატოვა.

სპრპსა (სველეს) სახელი სვილანს ზმნისა - ძირის ბაძრობა, გაუცქენა; სორცის დაფლეთა, დატლეთა. მონდა დაღული ქოწუდექს დო თოლიშამილას

გო სვილუე - მნიფე დედალი (წინ) დაუდეს და წამში დაღლივა.

სვილანს (ბრპილან დაფლითა, ბაშპილან დაუფლითა, ბრპილან(ნ) დაფლითა თურმე) გრდმ. ფლეთს, გლეჯს, ფცქენის.

სვილანს (ბაშპილან დაუფლითა, ბაშპილან დაუფლითა) გრდმ. სსხე. ქე. სვილანს ზმნისა - უფლითს, უფლითს, უფცქენის

ისილეუ(ნ) (ბაშპილან დაუფლითა, ბრპილან(ნ) დაფლითა) გრდუე. ერბე. სვილანს ზმნისა - იფლითბა, იფცქენბა.

ასილეუ(ნ) (ბაშპილან დაუფლითა, ბრპილან დაუფლითა) გრდუე. ერბე. სვილანს ზმნისა - ეფლითბა, ეფცქენბა.

ისილე(ნ) (ბაშპილან დაუფლითა) გრდმ. სსხე. ქე. სვილანს ზმნისა - იფლითბა, იფცქენბა.

ასილე(ნ) (ბაშპილან დაუფლითა, ბრპილან დაუფლითა) გრდუე. ერბე. სვილანს ზმნისა - იფლითბა, იფცქენბა.

ასილე(ნ) (ბაშპილან დაუფლითა, ბრპილან დაუფლითა) გრდუე. ერბე. სვილანს ზმნისა - იფლითბა, იფცქენბა.

ასილე(ნ) (ბაშპილან დაუფლითა, ბრპილან დაუფლითა) გრდუე. ერბე. სვილანს ზმნისა - იფლითბა, იფცქენბა.

ასილე(ნ) (ბაშპილან დაუფლითა, ბრპილან დაუფლითა) გრდუე. ერბე. სვილანს ზმნისა - იფლითბა, იფცქენბა.

ასილე(ნ) (ბაშპილან დაუფლითა, ბრპილან დაუფლითა) გრდუე. ერბე. სვილანს ზმნისა - იფლითბა, იფცქენბა.

ასილე(ნ) (ბაშპილან დაუფლითა, ბრპილან დაუფლითა) გრდუე. ერბე. სვილანს ზმნისა - იფლითბა, იფცქენბა.

ასილე(ნ) (ბაშპილან დაუფლითა, ბრპილან დაუფლითა) გრდუე. ერბე. სვილანს ზმნისა - იფლითბა, იფცქენბა.

ფცქენის საფასური.
"ნაუშაილა მიჭო, ვარჯ, 'და' უფუღეთელი,
გაუფუქქენელი.

სიძინე-ი (სეიონის) იგივეა, რაც შვეც, - 1. შვეპი, ზეპი; თოვლის ჩასმწოლა. ტყა იყვენე ქვეყანას სევიმონიშე - ტყე იცავს ქვეყანას ზეყისაგან. 2. ანთროპომონი.

სიძინაზა (სეინაფას) იგივეა, რაც სეენა. მუთუნი ვაასეინუ, მუ გოკო ქემინენი - არაფერი არ ესისი, რა გინდა, რომ ქნა.

სიძინაზა, სიძინაზა-ი (სეინვა'ლ'-ს) უშნოდ ბრძაქი. ჩხეინდის სეინვალი - ცხვირგრძელი. შოა. სეირთა.

სიძინაზა-ი (სეინდისის) სინდისი. სეინდისის ქიუქუანქედა, ვადმადორა, სიღურელი: ქხს, I, გვ. 60 - სინდისს თუ ივიტყ, არ მომიტყუო, შე უღმერთო (შე მკედარო).

სიძინაზა-ი (სეინდისწაულირი) სეინდისნამსდარი. სეინდისწაულირი კათა ჯიმამ ზესხერე ქოსუჟანა: მასალა, გვ. 80 - სეინდისნამდარი ხალხი ძმის სისხლს ხრუპავენ (ხერეპენ).

სიძინა, სიძინა-ი (სეივა'ლ') უშნოდ მალაქი.

სიძინე-ი (სეირის) მილი, რომელსაც იყენებენ არყის გამოხდისას.

სიძინე (სეირას) 1. პლის ქანისაგან მონწული ხელჩანთა. შოა. ჩაჩაბია (მასალები, ტ. II, ნაწ. I, გვ. 232). 2. ნაქუღაქი (ქ. ქარა) შოა. სორაკია.

სიძინა, სიძინა-ი (სეირა'ლ') მალაქი და მძიღი (შ. ძძძ, II, გვ. 17).

სიძინა, სიძინა-ი (სეირა'ლ') უშნოდ ბრძაქი; ახლარწული (ადამიანი). ჩხეინდისეირთა ცხვირგრძელი. ქიორ, მუჭო გეისეირთინა ნინძე: შ. ხუბ, გვ. 9 - ქიორ, როგორ ნაგრძელებია ნისკარტი. მუში მამაღალა რე, გეისეირთინანს თაქ - რა სიმაღლისა, აყუდებულა აქ. იხ. სეირთინი.

სიძინა-ი (სეირთინის), **სიძინაზა** (სეირთინაფას) სახელი ისეირთინანს, სეირთინელ (ნ) ზნათა - უშნოდ ბრძაქი; ნაბრძაქება. // გაღატ. უკმაყოფილების გამოხატვა. ათე აბზე ქვექიინი, გაასეირთინუ ჩხეინდი - ეს აბაზე რომ უუაბზე, ეყინა (ნაიგრძელა ცხვირი). ირადუღო სეირთინელუ - იზრდება და უშნოდ გრძელდება სიმაღლები. ისეირთინანს (ოსაირთინა უშნოდ აპოლტილი იდგა, შაირინაშა უშნოდ აპოლტილი მდგარა, ნოსაირთინაშა) უშნოდ აპოლტილი იდგა თურმე) გრდუ. ენებ. უშნოდ აპოლტილი დგას. ისეირთინანს იგივეა, რაც ისეირთინანს. ისეირთინაზანს ჩხეინა (ოსაირთინა ნაიგრძელა ცხვირი, შაირთინაშა ნაუგრძელებია ცხვირი, ნოსაირთინაშა) ნაიგრძელებდა თურმე (ცხვირი)

გრდმ აგრძელებს ცხვირს; გაღატ. უკმაყოფილებას გამოხატავს. სეირთინელ (ნ) (ოსაირთინა უშნოდ აპოლტილი, ნოსაირთინაშა რა(ნ) აპოლტილი უშნოდ) გრდუ. ენებ. სიმაღლები იზრდება უშნოდ, იპოლტება. იხ. სეირთალი.

სიძინაზა (სეირთინუას) იხ. სეირთინი, სეირთინაზა.

სიძინე-ი, სიძინაზა (სეირინა'ფას'), **სიძინა** (სეირინუას) სახელი ისეირინანს, სეირთინელ (ნ) ზნათა - ნახად უპრძება; რაიმა ბარამოში გამორჩევა რითიმი (სიდინგით, მორთულობით...), გაღატ. გაოცება. ტანო ჩეჯა ისეირინა, პოლო მესიმი ვარდი ჯგურა: შ. ხუბ, გვ. 341 - ტანად აქლის ხესათი გამოირჩევი, სახით მისის ვარდგით. მუჭო მოჭუქუდუმორო ისეირინანს - როგორ პატარაძლივით ნაზად იყურება. ისეირინანს (ოსაირინა ნაზად იყურა, ნოსაირთინაშა რა(ნ) გაოცებულა) გრდუ. ენებ. ნაზად იყურება; გაოცებით, გამოირჩეულად იყურება. ისეირინანს იგივეა, რაც ისეირინანს. სეირთინელ (ნ) (ოსაირთინა გაოცდა, ნოსაირთინაშა რა(ნ) გაოცებულა) გრდუ. ენებ. ოცდება; ნაზად, გამოირჩევით იყურება (იზრდება).

სიძინე **ჩაჩაბია** (სეირიშ ჩაჩაბიას) სეირას საღოპაქი დეზაბა. იხ. სეირა (მნიშვნ. - 1); ჩაჩაბია.

სიძინე (სეირიშ) **ბოჯან** ს.ს.ო. **იხ. სურუ**, ცურუ. სეირიში კაკალი სუროს კაკალი (წყაოფი).

სიძინე-ი (სეირონს) ს.ს.ო. **იხ. სეირი**.

სიძინე-ი (სეირგინს), **სიძინაზა** (სეირგინუას) იგივეა, რაც სეირთინი, - უშნოდ ბაზრად სიმალეში. მუშ მამაღალა ქეისეირგინანს დო ჭუჟა ვაუღუ - რა სიმაღლისა გიზარდა და ქუჟა არ აქვს. ისეირგინანს (ბოლოდ ანშეოს წრისა და IV სერიის მქვივებში) გრდუ. ენებ. უშნოდ მალდება (ტანს იყრის). გაღატ. გულუბრყვილოდ იყურება. სეირგინელ (ნ) (ოსაირთინა ვაიზარდა უშნოდ, ნოსაირთინაშა რა(ნ) უშნოდ ვაზრდილა) გრდუ. ენებ. უშნოდ იზრდება (სიმაღლები). ისეირგინანს იგივეა, რაც ისეირგინანს, უშნოდ ტანაყრილია; აყლარწულია. გაღატ. გულუბრყვილოდ იყურება.

სიძინა-ი (სეირხალს) უშნოდ მალაქი; აბაყალი.

სიძინა, სიძინა-ი (სეირსეა'ლ') კოპანი, კოხხა; მორცხეი; წყნარი; მორინდებელი. სი სეისეაღი, წარკანწილა, სქან გურქ

გვმაგებასენი: *ქ. საბუჲ, ქახს, გვ. 122* - შე კონიაე, „ნარკანნილა“, შენი გული რომ გამითბეს.

სიმსინე-ი (სეისინს), **სიმსინება** (სეისინებას) სახელი ოსვისეინანს ზნისა - ქაქლუცოზა; ქონანინაზა; მღვთარაბა; მორიღვანით, დარცხვენით, მვიდიად, ნახად მხარა, ჟრამა; სუსა. ცირა, მუჭო ოსვისეინან, ჩემბად გეგორაფინა: *ქსს, I, გვ. 65* - ცირაე (გოგო), როგორ გასუსულხარ, ჩემთვის გიგიენბიო. ცირა, მუს ოსვისეინან, ეგების გოგორდეე? *ი. ყოფშ, გვ. 113* - ცირაე, როგორ ინახები, ეგების ვინდოდე? ხეად რექენ, ოსვისეინან უდაბნოში რამიეალო: *მ. ხუბ., გვ. 315* - მარტო რომ ხარ, კეკლუცობ უდაბნოს რამიეთი. ოსვისეინან, ოპაინა, ვი, სქან წაელა, სქემაი კოია: *ქ. საბუჲ, ქახს, გვ. 122* - კონიაობ, ინახები, ოხ, შენი ნახდობა, ლამაზო ცირაე!

ისეისინანს (ისეისინეუ იკელუცა, უსეისინეუ უკელუცია, ისეისინეუძე) კელუცობდა თურმე *გრდუჲ*. კელუცობს; ნახად იყურება. ოსვისეინანს იგივეა, რაც ოსვისეინანს. *შორ. ცქვიქვინი; ძგვიძვინი; წკვიქვინი.*

სინბა, **მინბა** (სეიგას, შეიგას) სუსში. ნერგეფი ჭიფელო სეიგა გიმშურს - ნარგაეები ნერილი და სუსტი გამოდის.

სინბალ-ი (სეიგალს) უშნოდ ბრძმლი, ააქლასუდა. *შორ. სეიგინი.*

სინო-ი, **სტო-ი** (სთოლრს) [*რუს. сѣи* მამბიდა]. ძალანი ჯგირი სტოლო გაგვამანწყუე - ძალიან კარგი სუფრა გაშინაყო. *შორ. ტახაკი.*

სი¹ (*მოთხ. სი შენ; მტყ. სი შენ; ნათეს. სქან შენ; მოქს.; ვითარ.; წოდ. არ აქეს; მძამბ. სქანდა შენთან, შენსკენ; დაშორ. სქანდე შენგან, დანიშ.* სქანო(თ) შენთვის) მეორე პირის ნაცუელასებლი მხოლობითი რიცხვისა - შენ. *მრავლ. რიცხვში: თქვა². სი ქოგაძქე შენ იცი; სი ვეფორქა შენ არ იფიქრო; სი ვაგორთანაფოსა თანაფა!* - შენ არ გაფთენბოდეს აღდგომა! (წყევლა). *o* სი რექ ჩემიო პატონი შენ ხარ ჩემი ბატონი. *o* სი ქოგაგალე შენ შემოგველე. *o* მას სი ვიქონიქ-ლო მე შენ გუტყვიდა. *o* ართი სო, მეტი საქმე ვაილუნო? ერთი შენ, მეტი საქმე არ გაქვს? *o* აბა, სი ვიქმე დო სქან ღორონს აბა, ვენ იცი და შენმა ღმერთმა. *o* სით სუ დო მათ სუ! შენც სუ და მეც სუ!

სი² *პრეფიქსი -ი, -ე სუფიქსებთან* (სი -ი, სი -ა) ანარმოვს აბსტრაქტულ სახლებს: *1.* სი -ი; სი-რჩინუ-ე სიბერე (რჩინუ ბებერი); სი-ნჩხ-ე სიცხე (ჩხე/ნჩხე ცხელი); სი-გეშუან-ე სიტყუობა (გეშუანი ტყილი); სი-ღინდარ-ე სიმღიდრე (ღინდარი მდიდარი); სი-ღარბი-ე სიღარბე (ღარბი ღარიბი); სი ოი ნდ არ ელო სიღარიბე იმო-ამო გილურსუ; *ბაღს.*

სიორ., I, გვ. 122 - სიმდირე და სიღარბე იქით აქეთ დადის... *2.* სი -ა (იშვითია; უმეტესად პარალელურად სი -ი-ე გვხვდება); სი-სქეამ-ა // სი-სქეამ-ე სიღამაზე (სქეამი ღამაში); სქანი სი სქეამ ე მა ვემაჭარე; *მასლ., გვ. 21* - შენს სიღამაზეს მე ვერ აღწერ (შემიძლია აღწერო); სი-სერ-ა/სი-სერ-ე სიღამე (სერი ღამე); სი-ჯგირ-ა/სი-ჯგირ-ე (ჯგირი კარგი); სი-რჩი-ა-სი-რჩი-ე (ჩხე/რჩხე ცხელი)...

სინაბარა (სიბარას) ძალ-ღონე, ძლიერება. სიბაბარა გიმაქანქელი აფუე; *ვახაყ., 21.09.1930, გვ. 3* - ძალ-ღონე გამოუღული აქეს. *შორ. ჭყანა, ჭყანა.*

სინავე (სიავეს) სინავე. დული მუზი სიავეს; *ი. ყოფშ, გვ. 157* - სიავეს ჩავდიოდი (თავი მივეცი სიავეს).

სინალა (სიალადე) სინალა. ოსურქ თქვა; ჩემი სიბალაღე (*წალალობა*) ჩემი დული ჩემი ქომონს ვაჭარა; *თ. სახაყ., გვ. 256* - ქალბა (ცოლბა) თქვა; ჩემმა სიალადემ ჩემი თავი ჩემს ქმარს არ აღირსაო.

სინამარე (სიამარეს) ბრძმნა (*დ. ფოფა*). **სინამება** (სიამებას) სინამებადა. ეს დილი სიამებებით იფქენია; *მ. ხუბ., გვ. 200* - აბას დღი მოგვინებთი ვიზამო.

სისამური (სისამურს) სისამური. // ვადა. რბილი და მეტად გემრიელი; მეტად მსუქანი, ქონიანი ხორცი (*მ. ქარ*). სისამური ვეჯურა ხორცი უღელა - სისამურის მსგავსი (მეტად გემრიელი) ხორცი ჰქონდაო. ვადა. *o* სისამური ვეერჩქილელე არავითარი ხმა არ ისმოდა (სრული სიმყუდრევე იყო).

სის-სის (სია-სიას); *o* სია-სიამი ქომინუა ძალზე აღიდება მინდარისა; აბაშაქ ქომიბინუ დო სია-სიას ორთუ - აბაშამ მომიბატა და გადარიოაო.

სის¹ (სიბას) სისამურისა ფორმის ჩაპარდისი ნანელი საქონლის ნაელი სისამურისა, რომელიც განსაკუთრებით ემჩნევა მშვიერს. მუჭო სიბადალა ფიქრი მოირაჟე ჩხუნე, ვადადარაუფუნო აშალა - როგორ სიბაგარდნილი მოგაყავ ძროხა, არ გიბალახებია დღეს? *შორ. საბა; სიბა სარტყლოს ადგილი.*

სის², **სისაპური** (სიბას, სიბაქარს) დიდი იმთოფრთიანი ქარი, რომლითაც საყანე ადგილი გამოყოფილა სოფლისაგან (*სოფურა*); ბანის ქარი; სანიღუმლო ქარი.

სიბაღან (სიბაღანეს) სინავეშვი. *იბ. ბაღანა.* **სიბაღარი**, **სიბაღარა** (სიბაღარს, სიბაღარას) ში უბაღარო, ში უბაღარისა! (მიბარეთვის ფორმა). სიბეღური, თენა ქობიქმულა მუშენ ვათქვი დღემი? - შე უბედურო, ეს

თუ იცოდნენ, რატომ არ სთქვი თავიდანზე? სიბეღღურა, მუს მანვალე, თამი მუშენი მოშქეილა? *კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 28* - შე უბედურისავე, რას მანვალეზე, ასე რატომ მახრჩობ? *შორ. სილურონიო!*

სიზრუპე (სიზორუეს) სიუსულავე. სიბორუექ ქუშალოლე, ასე გვიანი - სისულელე მომივიდა, ახლა გვიანია. *შორ. ბორო.*

სიზრუპე (სიზორუეს) სიბოპაპი; სიხასლაპაზრდამა. ძალამი სიბოშეში სირქართე გუროში ბაძგვალექ გეუოლე; *ქხს. II. გვ. 18* - ძლიერი ახალგაზრდული სირქართ გულოს ფანცქალი (ტერა) აუყარდა. ჩქენით ვა მომწონანა, სიბოშეთე გვეშერათი: *ი. ყოფშ., გვ. 126* - ჩვენებიც არ მოვეციონებენ, სიტაბუეით რომ გავგიუდეთ.

სიზრუპე (სიბუეს) სიბაპა, სირლუშმა. ნული ნორმა სიბუეე რე; *კ. სამუშ., ქართ. ზეს., გვ. 13* - ნული ნორმა სიეცეცა (სირლუშე). *შორ. ბუგა.*

სიბაგაპა (სიგამალეს) ბანგაბე. სიგამაღეთ გიწილე, ვარა ცოროფილი ქოპუნს ართი - განგებ გითხარი, თორემ მევეყარებული მყავს ერთი.

სიბაგაბა (სიგერგებეს) სივასქასა, სიძლიერა; გოლიათოგა. სიგერგებე, სიქოშოლე ვეთქუე დო ვერაგაღე - სიძლიერე, სიეჟეკავე არ შეიძლება ითქვას. *იხ. გერგებე.*

სიბაგალი (სიგვალს) უხნოდ ბალაღი და ულაზათო.

სიბაგანა (სიგვანას) სიხსუქანი. *იხ. გვანაფა.* **საპინაბე**, **სიპირაბე** (სიგინაბას, სიგირაბას) სიბრძე. თიში სივინძა კოჩიშ ბაძირაფე ვაგორექ - იმის სივრძის კაცის მნახველი არ ვარ. *შორ. მაგინაბა, მაგირაბა.*

სიპალაბე (სიგლაბეს) სიპალაპა, სიხსუქანი.

სიპანაბე, **სიპარაბე** (სიგენ/რძას) *იხ. სივინძა, სიგირაბა.*

სიპა? *ზაჭ. საღ?* მინილე, სიღე ორდენი, თექინი...: *ი. ყოფშ., გვ. 33* - შევიდა, სადაც იყო, იქ. სიღეთ *მპართ. ზაჭ. საღაც:* მიდამიგონაბ თექ, სიღეთ თი სინათლე იბორნიე; *ბ. ზუბ., გვ. 7* - ნამიყვანეო იქ, სადაც ის სინათლე ჩანსო.

სიპლა (სიდილას), **სიპლა** (სიდილარას) სიდილა. დახარბებუ თიშ სიდილა: *ი. ყოფშ., გვ. 171* - დახარბებია იმისი სიდილე.

სიპოშაპე, **სიპონარე** (სიდილარეს) სიგრიდრა. თენა მუშენი ვერიაბა, ქეფობაშე სიღემდრე ვეშილე; *ბ. ზუბ., გვ. 41* - ეს რატომ არ იცანო (გაიგეო), ქეფობიდან სიმიდრე რომ არ იბოუებოდა. *იხ. დიმიდარი, დინდარი.*

სიპაშაპე (სიეფა/ე-ს) სიპაშა. ბაძარს სიეფე ვარე - ბაზარში სიეფე არ არის. სიეფათი დული ვაგამირქინუ - სიეფით თავი გამოიჩინა. *იხ. უჟო.*

სიპარმა (სიპარმაეს) სიპარმაქა. სიპარმაექე ოროჭოფუდა, უქქე ამრიში წაყუნება: *კ. სამუშ., ქხს., გვ. 117* - სიპარმაექე თო შევიყურო, იცის აზრის წახდენი.

სიპიპარი (სიპიპარს) სიპიპარი. სიპიპარო გორთხოშუქ: *ქხს. I, გვ. 66* - სიპარად გარს გირბენ. *ი* სიპიპარი ვეძირაფე დასიპრებია.

სიპიპარი (სიპიპარს) *იხ. სიპიპარი*, - სიპიპარი. სიპიპარო მორთხოშუქ სუმი საეწინეშ მახოლას: *იგურის, გვ. 248* - სიპარად მოგდევ სამი საეწინის სიახლოეს. ჯევეშ დროებაქ მა ცოლას სიპიპარცალო მომეგონუ: *ი. ყოფშ., გვ. 128* - ძველი დროება მე ცოლვას სიპიპარიეით მომაგონდა.

სიპიპარი, **სიპიპარი** (სიპიპარს) *იხ. სიპიპარი*, - სიპიპარი. სიპიპარო ვარძირი, მუ ცოლაქ რე გემედილე: *ბ. ზუბ., გვ. 318* - სიპარად რომ ვერ განაბე, რა ცოდე გამიდიდედი! ირო დური მახიოლე, რადგან გორწყექ სიპიპარო: *ქხს. I, გვ. 51* - სულ (მუდამ) ძილე მიხარა, რადგან გხედავ სიპარად. სიპიპარი ჩქიმი ბორო გომომინანს ჩქიმი დუსე: *ი. ყოფშ., გვ. 151* - ჩემი სულელი სიპიპარი მახსენებს ჩემს თავს. სიპიპარი მახოცენს: *ი. ყოფშ., გვ. 111* - სიპიპარი მაკრიობს.

სიპინუ (სიპინუეს) სიპინოლა, სინსორა. სიპინუე ჭიჭე უქქე, სიღულე ბრელი ლუე: *შ. ბერ., გვ. 158* - სიპინოლე (სინსორე) ცოტა იცის, სიპინოლე ბევრი აქვს. *შორ. თინუ.*

სიპინე (სიპინეს) სიპინე, სინსინარა (*ი. ყოფშ.*) *იხ. თენი.*

სიპინლა (სიპინლას) სიპინოსილა. საჭირო რე სითილა - საჭიროა სიფრთხილე. *იხ. თხილი.*

სიპინლა (სიპინლას) სიპინოლა. *იხ. თხილუ.*

სიპინრა (სიპინრას) სიპინროლა. *იხ. ინწრო.*

სიპაშაპე (სიპეეთეს) სიპაშაპე. სიპეეთექ ვანკმანჭე დო სიპეექ ქეგმოთუე: *კ. სამუშ., ქხს., გვ. 152* - სიპეეთე არ მომეკარა და სიპეექ კი დამათოვა. ართი სიპეეთეს ქორდლოღანქია: *ი. ყოფშ., გვ. 32* - ერთ სიპეეთეს კი ვაგიკეთებო. *შორ. კეთილი.*

სიპაშაპე, **სიპაშაპიურა** (სიკეათეს, სიკეათე/ერეს) მჭარალოვა; სიპაშაპირა, სინასარა. გური მანგარი ქოგილუნ-და, ლეკურს სიკეათეს ნუ უწონენქე: *ი. ყოფშ., გვ. 177* - გული მავარი თუ გაქვს, ლეკურს სიპეეთეს ნუ უწუნებ. კეთის ვაულე სიკეათე/ერე - კეთის არ აქვს სიპეეთე. *იხ. კეთათ.*

ოსიმუანს ზნისა- შეიძლება გავრცელდეს, გახმანდეს.
 ასიმენ(5)/ასიმენ(5) (ასიმენა შექლო 'გა'ვრცელებინა, - ბონოსიმენა(6) შესტლება გახმანდეს) *გრდუ. შესაღ. ენებ. უსიმუანს ზნისა- შეუძლია 'გა'ვრცელოს, 'გა'ახმანოს.*
 ოსიმაფუანს (ოსიმაფა ავრცელებინა, შიმაფაფა უვრცელებინებია, წოსიმაფა(6) ავრცელებინებდა თურქი) *კაუჭ. ოსიმუანს ზნისა- ავრცელებინებს, ახმანებინებს.*
 მსიმაფაული *მძღ. მოქმ.* 'გა'მავრცელებელი, 'გა'ახმანებელი; 'და'მმეზლებელი.
 ოსიმაფაული *მძღ. ენებ.* 'გა'სავრცელებელი, 'გა'სახმანებელი; 'და'სასმენი.
 ზოსიმაფაული, ზოსიმაფაული *მძღ. ენებ. წარს.* გავრცელებული, გახმანებული.
 წასმა, წასმაფაული *მძღ. ენებ. წარს.* 'გა'სახმანები, 'გა'წავრცელები.
 წასმაფაფაული *მძღ. ენებ. წარს.* 'გა'ზნისანების, 'გა'ვრცელების საფასური.
 უსა'სიმაფაული *მძღ. უარჯ.* გაუხმანებელი, გაუვრცელებელი.
ჟღრ. ლა ბ. სიმინ; ვისიმინი მოვისმინე (*ბ. მარი*).

სიმაპ, სმაპ იგივეა, რაც სუმა, ბსუმა, ფსუმა.

სიმაბარე (სიმაგრეს) სიმაბრა. მუს გოხვარ სიმაბრე? : *ა. ყოფშ, გვ. 161* - რას გიშველის სიმაბრე?

სიმალე (სიმალეს) სიმაარლე, სირპარე. კურდელიში სიმალე წითარში სიმაბუნე რენი: *ბაღს სიბრ, I, გვ. 77* - კურდელის სიმაბრე მწვერის სიმაბუნე არისო.

სიმაბანარე (სიმაგარეს) სიმაბრა. გური გილე ქობოლური, სიმაბნარე - ფულანდიში - გული გაქეს ვაეკატური, სიმაბრე - ფოლადისა.

სიმაბასალ-ი (სიმაბოალს) სიმაბასალ. იმენდ მილე, ვა დინგოლე სიმაბრთალის კართესენი: *მსაღ., გვ. 118* - იმენდ მაქეს, არ დიკარგებთ სიმაბრთალის კალათი.

სიმაბრე (სიმაბრთეს) სიმაბრთელ. ცხოვრებაში აზრის ფორწყვე სიმაბრთესი დინახალე: *შ. ჟორ., გვ. 169* - ცხოვრების აზრს ეტედე სიმაბრთლის შიგინთ.

სიმაბრე (სიმაბრევეს) სიმაბრევე. მის მიღება სიმაბრევე : *ა. ყოფშ, გვ. 161* - ვის გვაქეს სიმაბრევე.

სიმაპა, სმაპა (სიგმაფას) იხ. სიმა, სგმა¹.

სიმაპალა (სიმადალას) სიმადალა.

სიმაფარე (სიმაფარეს) იგივეა, რაც სიდიმარე, სიდიმარე, - სიმდიმარე. მოხანდეს თე კულტურა სიმიდიარეს მოლანე: *კ. საბუშ, ქახს, გვ. 160* - მპრომელს ეს კულტურა სიმდიმარეს მოუტანს.
 სიმაბ-ი/სმაპ-ი (სიგმეტის) სპატი, ბპიძი.

სიმილ-ი (სიმილის, სიმის), სიმილ-ი (სიმილიე // სიმილიე/სიმილე; სიმილის/სიმილს) *მოქან.*
 სიმილნი. სკანდალი ცირა მუთ მოკო?
 სიმინს გილაბაყუნია: *აურო. გვ. 384* - შენისათა ცირა რად მიწა? სიმინდს რომ ანაივებ (გობით). ქომორთვ სიმინდიქ ოტახალე: *მ. ხუძ., გვ. 48* - მოვიდა სიმინდი მოსატებად. სამგერელოთ ითესებოდა სიმინდის სხვადასხვა სახეობა: რუხულა წერილი მინდი, მოჰყავდათ მთიან სამგერელოში; ცყუბა (*ბ. მაკაი., გვ. 185*). იხ. ლატი, ლასტი, ლატი, ლაშუტი.

სიმინაპა (სიმინაფას) იხ. სიმა, სიმაფა.

სიმილურა/სიმილურა (სიმი'ლურა) ადგილი, სადაც სიმინდი თმანია.

სიმილ-ი (სიმონის/სიმონს) იგივეა, რაც სემიოლი - ზეპაპი. კენე შიმის ქიმშვილით: ინგერი გუხვილე სიმონის : *მ. ხუძ., გვ. 359* - ისე შიმში ჩავეარდით: ენგური გადაუქტება ზეაგს.

სიმონალა (სიმონალას) მონობა.

სიმონა, სიმონა (სიმონ'უეს) იგივეა, რაც სიმონალა - მონობა.

სიმონა (სიმონკას) სიმძიმი. სეგბ ლო ტკობიში სიმონკა ართიანიშა ველეგმე: *ქხს, I, გვ. 206* - დოლაბისა და საცრის სიმძიმეს ერთმანეთს ვერ გაუტოლებ. მუმი სიმონკათი ათე მარკინდე პარკიშორი ვა ქიგეზორცქუ: *მ. ხუძ., გვ. 1* - თავის სიმძიმით ეს მოქიდავე პარკით არ დაებეთეს.

სიმორი (სიმორს), სიმორა (სიმორეას) სახელი ისიმორუ(6) ზნისა - თამრი, ნარილად წვიმა, ცრა. არგუსოს რე საჭირო სიმორი, ტარქ გიზინდასინი თიშო - აგესტოში საჭიროა წერილი წემა (ყრა), სიმინდის ტარო რომ გაივოს (გაიჭიოს) იმისთვის. ისიმორუ(6) (მხოლოდ ანგუსოს წრისა დე IV სერიის მქირებებში) *გრდუ. ენებ.* ნელა წეშს, ცრის. *ჟღრ. ჩხაპალი, ცუნჯუა.*

სიმაპ, სმაპ-ი (სიმაპ'ლ-ს) უშნოდ მალაღი, ააააუღი, ანაანძი.

სიმაპუნა (სიმატუნა/ე-ს) სიმატუნა.

სიმაბრელები შარა ცაშა მიონტე, სიმატუნე ირო აწოკუნტარე : *კ. საბუშ, ქართ. ზუს., გვ. 118* - სიმაბრელების გზა ცაშა სწვდება, სიმატუნისა მუდამ მოკლეა. *ჟღრ. მტყუნანი.*

სიმეა/სინა, სმაპ (სიგმეას) იგივეა, რაც სიმა¹, სმაპ, - სახელი ასიმუ(6) ზნისა - მონსინა. ათე ბოშიშ გაჭორება რამის ორფელი ოსინგ : *მ. ხუძ., გვ. 297* - ამ ბიჭის გაჭირება რაშს ვეკლავფერი ცმისი.
 სინათე (სინათეს) სინათელ. ხან სინათეს გიბორანს: *ქხს, I, გვ. 48* - ხან სინათლეს გარკენებს. ართო განათებული რე თე ცირაში

სინათლე: *ი. ყოფშ., გვ. 75* - მთლად განათებული არის ამ გოგოს სინათლით. *იხ. სინთე.*

სინანულა (სინანდულეს) სინამდვილი. იყუასია სინანდულეს საქმეზე ბირაფილიქია: *შ. ბუძ., გვ. 291* - იქნესო სინამდვილეში საქმე ნახულიო. მუქ მოხვადეს სინანდულეს: *კ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 6.03.1930, გვ. 3* - რა მოხდა სინამდვილეში? *იხ. ნანდულიო.*

სინარაქება (სინარკებეს) სინაქება.

სინარკულა (სინარკულეს) იგივეა, რაც სინარკება, - სინაქება.

სინაპალი (სინგვალს) უხმოდ მაღალი, მსხვილი და უღამაზო (*მ. ბძ., II, გვ. 80*).

სინა-ი/სინა-ი *იხ. ისინდი/ისინდი.*

სინდა (სინდას) იგივეა, რაც სინჯა, - სიძმ. თეს ვარდუო შირიგენდუნ, ჩემი სინდა გოწოხენი? *შ. ბუძ., გვ. 357* - აბას არ იყო, რომ შირიგებდა ჩემი სიდე შარშან? სინდაქ თქუუა - სიძემ თქვაო. სინდათო ოკო გინიფრთინუათიე: *შ. ბუძ., გვ. 198* - სიძედ უნდა გავიხადოთო.

სინალა (სინალას) სიძმობა. იმი სინდალა ვარე ანდვილი - იმისი სიძეობა არ არის ადვილი. *იხ. სინჯალა.*

სინდას (სინდას; *შრადე. რიგბე: სინდასალ-უფი*) იგივეა, რაც ქეიშილი, - ძმისლი; ცოლისდის ძმარი. *იხ. გა.*

სინდორა (სინდორეს) სინდორა. ღორონსი მიერდულეს: ჩემი სეუალუფე, ღორონთი, მეთუნი სინდიდრე ში მიმეღასენი: *ი. ყოფშ., გვ. 3* - ღმერთს ევედრებოდნენ: ჩვენში შვილები, ღმერთო, რაიმე სიმდიდრეში რომ შევიდეს. *შღრ. სიმდიდარე.*

სინდისი (სინდისის) სინდისი. სინდისი ვაპალუე დო, მუ გოკო, უწუენი - სინდისი არ მოეყოლება და, რა გინდა, რომ უთხრა.

სინთა, სინთა (სიგნთე) იგივეა, რაც სინათე, - სინათლე. სინთე მუშოთი გოკო, უთოლე რექდა - სინათლე რად გინდა, თუ უთვალო ხარ. დულ სარკე დო კუჩხი რკინა სგნთეს იბრმე, გიბრიტინა: *კ. სამუშ., ქხსი, გვ. 172* - სათე სარკე, ფეხი რკინა, სინათლეს ვიძლევი, გამართული ვეგავარ (გამოცანა: ღამპა). სინთე მუთი გოკო? *ი. ყოფშ., გვ. 177* - სინათლე რად გინდა?

სინთება (სინთებას) სახელო ასინთენს ზნისა - ნათება. ცათე თუთა არიფულე ასინთენც, ასეუამენცე... - ეს მთავარ ყველაფერს ანათებს, ალამაზებს... ასინთენს (ბაასინთე გაანათა, ბოშინთიუა გუნათებია, ბონონთიუაზურ) გაანათებდა თურმე) *გრძმ.* ანათებს, სინათლე შეაქეს.

სინთელა, სინთელა (სიგნთელეს) სინთელა; ზანმართელობა. სინთელე მერჩას ღორონთქ, ნანა! - ჯანმთელობა მოგეცეს ღმერთმა, დედა! ამ გამბირდა, ჩემ სინთელეთ! *ქხს, I, გვ. 188* - აქეთ არ მენახ, ჩემი სინთელით! საჭირო რე შურიში სიწგრადე, სინთელე: *კ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 8* - საჭიროა სულის სიჯანსაღე (სინთინდე), სინთელე.

სინთელანა-ი (სინთელანს) საიღი, ზანმართელი; ნათელი. მოკონა, ბაღანაქ სინთელუანქ იყუასინი - გვინდა, რომ ბავშვი იყოს ჯანმრთელი. სინთელუანი ჭკუაში კოჩი რე - ნათელი (ჯანსაღი) ჭკუის კაცია.

სინთიარი (სინთიარანი) სინთიარანი. სინთიერი არღვილი: *მასლები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 62* - სინთიარანი (ნათელი) ადგილი.

სინთამარ-ი (სინთამარ-ს) ნათელი; სინთიარანი; ბანათამარული. სინთუანი გიბუღლაქ ჟოჯოხეთივალო გორთუ: *შ. ბერ., გვ. 127* - ნათელი თბილი დლე ჯოჯოხეთად იქცა.

სინოზი (სინოგიეს) სინოზივი.

სინოში (სინოციეს) სინოშიარა.

სინბარა (სინგერა/ეს) მბრობა, სინბარა. შური დო ხორცი ნირბენანი, ჯვეში უღუნა სინტერე: *კ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 8* - სული და ხორცი რომ ქიშპობენ, ძველთაგან მოდგამთ მტრობა. *იხ. ნტერი.*

სინა (სინას) იგივეა, რაც სიმუა, - სმანა. განათლებას თქუანანი, ვასინუდას, მუ ორენი: *მასალ., გვ. 37* - განათლებას რომ იტყვიან, არ ეშაოდეს, რა არის.

სინჩხა (სინჩხეს) სინჩხა. ართ ცუროფას სინჩხე უჩქე: *ქხს, I, გვ. 87* - ერთმა სიყვარულმა სიცხე იცის. იანარს სინჩხეს მერჩანს: *ქხს, I, გვ. 148* - იანვარში სიცხე იცის (მოგეცეს). გურმენი დომიჭეს დილეფ ჩხურუქე დო უკული სინჩხე ქეი: *ი. ყოფშ., გვ. 1* - ყურმენი დავგინა ვერ სიცივემ და შემდეგ სიცხემ. *ი. სინჩხეში მერჩამა სიცხის მიცემა: ქიმეჩუ სინჩხე* - მისცა სიცხე. *II ვადაქ.* განყრობა, დატუქსა. *ი. სინჩხეში უღაფა სიცხის ავარდნა.*

სინჩხა (სინჩხას) სახელო სინჩხანს ზნისა - სიცხის მიცემა, სინჩხაპა. ონდნთ სინჩხანსე დო ოთინუანს - ონდაე ასიცხებს და ამბურებს.

სინწარე (სინწარეს) სინწარა. დაჯიშამო სინწარეს გევენგენი, თექ დოლო ეფაზუნცია: *ბაღ. სიბრ., გვ. 34* - (სადე) და ძმის სიყვედოს გაიცებს, იქ (იმ ადგილას) ბაღახი არ ამოვაო.

სირბა, სირბალ-ი (სირვალ-ის) უხმოვ ბრძელი (ბაღალი). შოტ. სირბა.

სირბილა (სირგილეს) სიბრილა. იხ. რგილი.

სირბინი, სბრბინი (სივრთინს) რაიმა (სქელი) სითხის ძლიერი ღვინა; ღვინა; ჩაშა. ღვინი მით სითინ უქუ ზოჭკაქე - ღვინო ძლიერ მოედინებოდა კასრიდან. // გადტ. ძლიერი ლანძღვა-გინება. ბრელი ოლორუ, უსითინ უქუ - ბევრი ღვინა, ლანძღა. სითანს (სირაშუ იდინა ღვარად, შირაშუ უდენია ღვარად, წრსირაშუ დიოდა ღვარად) გრდუ. სტატუ. დის ღვარად; მოჩქეს. ისირთინუქუ (სირაშინა ღვარად, შირაშინა უდენია ღვარად) გრდუ. ენბ. იღერება; მოჩქეს.

სირბინი (სირთინის) უსაშპირი. სირთინი კოჩი უსაქური კაცი.

სირბუბ (სირთუას) იგივეა, რაც სირთინი, - სახელი სირთანს ზნისა - ჩაშა, ძლიერი ღვინა სითხისა. ხაშიშ მუგაბა ღო ქო სირთუ უ მისხიქ - დანის დარტყმა და იჩქევა სისხლმა.

სირბა (სირბას) სირბა; მოროს ან პარცხლის ძაში, - მოროსადი. ტყასე ართი სირმაში გონწყილი კოჩი ქიშორო; ი. ყოფს. გვ. 70 - ტყეში ერთი სირმით განყოილი კაცი იწყოფება.

სირბაში პარლ-ი (სირბაში ვარდის) მოქან შრიალა-ბაღასი. იხ. ბაჯულა, ჩინთიში ვარლი (ა. მყ.).

სირბუბა (სირბუბას) იგივეა, რაც სირბუბა, - სრბა; წყვება, ძაღვება.

სირბუბა (სიროგას) მოქან. ძასრა. იხ. ისიროტა, ისიროტა, ლისიროტა (ა. მყ.).

სირბუბი-ი (სიროგილრს) მიჭ. ენბ. წარს. სიროტუნს ზნისა - ბასრსინილი, ბანყვებილი.

სირბუბა (სიროტუას) სახელი სიროტუნს ზნისა - 1. წყვება; ძაღვება; ბასრსა; მოსაშობა, ამოწმება; 2. გლესა. სადგომს დისათი სიროტუნს - სადგომს მინთი გლესს. გადტ. გაიგნება; დადუმება. სიროტუნს (ბოშირობა გაჭყლიტა, გაგლისა; ბოშირობა გაუჭყლიტა; გაუგლისა; ბოშირობა(ე) გაჭყლიტება, გაგლესა თურმე) გრდმ. გლესს; წყევტს, ჭყლესს; სპობს. უსიროტუნს (ბოშირობა გაუწყვტა, გაუგლისა; ბოშირობა გაუწყვტა, გაუგლისა) გრდმ. სასხე. ქ. სიროტუნს ზნისა - უსრესს; უგლესს; უწყევტს. ისიროტუნს (ბოშირობა განყდა, გაიგლისა; ბოშირობა(ე) განყვტილა, გაგლესლა). გრდუ. ენბ. სიროტუნს ზნისა - იგლისება; წყდება, იწყობება.

ასიროტუნს (ბოშირობა გაეხრისა, გაეგლისა; ბოშირობა გაეხრისა, გაეგლისა) გრდუ. ენბ. უსიროტუნს ზნისა - ეგლისება, ეხრისება; უწყდება. ისიროტუნს (ბოშირობა შესაძლებელი გახდა გაეხრისა; -) გრდუ. შესაძლ. ენბ. სიროტუნს ზნისა - შეძლება 'გა'ხრისა, 'გა'ჭყლესს; 'გა'გლესს. ასიროტუნს (ბოშირობა შეძლო 'გა'ხრისა; -; ბოშირობა(ე) შესძლება გაეწყვტა, გაეხრისა, გაეგლისა) გრდუ. შესაძლ. ენბ. უსიროტუნს ზნისა - შეუძლია 'გა'წყვტოს, 'გა'გლესოს. ისიროტუნს (ბოშირობა 'გა'წყვტისა, ბოშირობა(ე) 'გა'უწყვტისა, ბოშირობა(ე) აწყვტისებდა თურმე) კაუხ. სიროტუნს ზნისა - აწყვტისებს, ასრესებს; აგლესებს. ბოშირობა(ე) მიჭ. მოჭ. 'გა'წყვტის, 'გა'ხრისა; 'გა'გლესს. ბოშირობა(ე) მიჭ. ენბ. წარს. განყვტილი, გაეხრისილი, გაეგლისილი. ბოშირობა(ე) მიჭ. ენბ. წარს. 'გა'წყვტის, 'გა'ხრისა; 'გა'გლესს. ბოშირობა(ე) მიჭ. ენბ. წარს. 'გა'წყვტის, 'გა'ხრისა; 'გა'გლესს საფასური. ბოშირობა(ე) მიჭ. ენბ. გაუწყვტილი, გაუხრისილი; გაუგლესილი.

სირბუბი, სირბუბა, სირბუბა (სიროტუნს, სიროტუნს, სიროტუნს) სახელი უსიროტუნს ზნისა - 1. სრბა; სირბა; 2. სირბინი. ნინას მუს უსიროტუნს გვერდიკალი? - ენას რას ასრიალებ (ასინებ) გველით? სოფელს გილე უსიროტუნს ქი: კხს, I, გვ. 254 - სოფელში დავსრიალებ. ეს ვახტანგ ნინაში სიროტუნსა - ამას არ შევლის ენის სისინი (სირალი). ცალიორ ხეს თაურე-თაურე ქუ სიროტუნს უანს: ა. მყ., გვ. 257 - ცარიელ ხელს იქითაქით ასრიალებს. უსიროტუნს (სირბუბა ასრიალა, ასინინა; სირბუბა უსრიალებია, უსინინება; სირბუბა(ე) ასრიალებია, ასინინება თურმე) გრდმ. ასრიალებს, ასინინებს (ენას). ისიროტუნს (სირბუბა ასრიალინა, ასინინინა; სირბუბა(ე) უსრიალებინება, უსინინინინება; სირბუბა(ე) ასრიალებინება, ასინინინინება) ასინინინინება, ასრიალებინება თურმე) კაუხ. უსიროტუნს ზნისა - ასრიალებინებს, ასინინინინებს; ასრესინებს. ბოშირობა(ე) მიჭ. მოჭ. მსრესი; მსინინებელი. ბოშირობა(ე) მიჭ. ენბ. წარს. ასრესილი; ასინინებელი. ბოშირობა(ე) მიჭ. ენბ. წარს. გაეხრისილი;

ნასისინებელი.
 ნასინარქა, ნასინარქაში მიჰქ. ენებ. წარს.
 ნასრესი; ნასისინები.
 ნასინარქა აშუაში მიჰქ. ენებ. წარს. სრესის,
 სისინის, სრიალის საფასური.
 სინარქაზა (სირსოლაფას) იხ. სირსოლი,
 სირსოლუა.
 სინარქაზარი (სირსოლურს) მიჰქ. ენებ. წარს.
 სირსოლ ანს ზნისა - 'გა'სრიალავაში,
 'გა'სრეანილი; 'ნა'სრინავაში.
 სინარქაზა (სირსოლუას) იხ. სირსოლი.
 სინარქა (სირსულეს) სინარქა. იხ. რსული.
 სინარქა (სირსუას) სრავა, მისრავა; სრცვა, ძლავა.
 იხ. შო-სირვა.
 სინარქა, სინარქა (სირსუ'უეს) სინარქა. ათეო
 დებოლუ სერში სირსუ ეშ დროთ
 გინოტყევილივ დღამ შორიაქე - ამით
 დამთავრდა (დაბოლავდა) ღამის სინარქის
 დროს გადაწყვეტილმა დღის (სინათლის)
 მორევამ.
 სინარქა (სირქილს) მიჰქ. ენებ. წარს. სირქუნს
 ზნისა - 'გა'ლოკილი.
 სინარქა (სირქილს) ლაქუცი; პირამოთეომა.
 სინარქა (სირქუას) სახელი სირქუნს ზნისა -
 სლავა, ლოკვა, ტლავა. ქიდიგურუ
 თოფურში სირქუა კითხვ: ი. ვოშ, გვ. 63
 - (ქე) დაინსავ თაფლის სრესე კითხითი.
 ჩხოვ გინქ სირქუნს - ძრება ხბოს ლოკავს.
 შეულო ქური (სქურსი) იხ. სირქი
 თუნთიშორი: ხალხ. სირქ. I, გვ. 89 - ნადი და
 უსული ილეკუ დათვიეთი.
 სირქუნს (მოსირა გალოკა, მოსირა
 გაულოკავს, მოსირაგა) გალოკავდა თურმე
 გრდმ ლოკს, სლექს.
 უსირქუნს (ნაშირა გაულოკა, ნაშირა
 გაულოკავს) გრდმ სასხე. ექ. სირქუნს
 ზნისა - ულოკავს, უსლექს.
 ისირქენ (მირა შესაღებელი გახდა
 'გა'ლოკვა, -, -) გრდუე. შესაღ. ენებ.
 სირქუნს ზნისა - შეიღებდა 'გა'ლოკოს.
 ასირქენ (ამირა შედლო 'გა'ლოკა, -,
 მოსირაგა) შესაღებდა გალოკვა) გრდუე.
 შესაღ. ენებ. უსირქუნს ზნისა - შეუღდა
 'გა'ლოკოს.
 ისირქეფუნს (მირაშა ალოკენა,
 შირაშა ალოკენებია, მოსირაშაგა)
 ალოკენებდა თურმე) კაუზ. სირქუნს
 ზნისა - ალოკენებს, ასლექენებს.
 მასირქაში მიჰქ. ზოქ. 'გა'ლოკელი, 'გა'სლექი.
 მოსირაში მიჰქ. ენებ. ზე. 'გა'სლოკი, 'გა'სასლექი.
 მოსირაში მიჰქ. ენებ. წარს. გალოკილი,
 გასლექილი.
 ნასირა მიჰქ. ენებ. წარს. 'გა'ნალოკი, ნასლექი.
 ნასირაში მიჰქ. ენებ. წარს. 'გა'ლოკის,

'გა'სლექის საფასური.
 'ნა'სირაში მიჰქ. ზოქ. 'გა'ულოკელი.
 სირქა, სირქალი (სირქალს) უხნოდ მაღალი,
 აუღარანული (აღამიანი).
 სირქინი (სირქინს) უხნო სინარქა. იტყვიან
 ისირქინს ანს უზაქნის, უღარავებელი
 ადამიანზე, რომელსაც სინარქა ეი აქვს, მაგრამ
 გამოუსადეგარია.
 სირქინავა (სირქინავას) სახელი
 სირქონდ (ნ) ზნისა - სინარქაში
 გავრდა, - აუღარანვა. ე ბაღანაქ
 გო სირქონდუ, მარა ჭკუვა ვაუღუ - ეს
 ბავუეი ძლიერ გაიზარდა სინარქაში, მაგრამ
 ტყუა არ აქვს.
 სირქონდუ (მოსირქონდ ძლიერ გაიზარდა
 სინარქაში, მოსირქონდუ) ძლიერ
 გაზრდილა სინარქაში) გრდუე. ენებ. სინარქაში
 ძლიერ იზრდება, იყვარდება.
 სირქინავალი (სირქინავალს) იხ.
 'გა'სირქინავალი.
 სირქა (სირქუას) სახელი სირქუნს ზნისა -
 გლოკად და ვეაქავსრად შამა.
 ქიშკოლოხოვ სკორს დო ოქკომალი
 დო სირქუ - დავდა მაგიდასთან და
 საქმელი შეტამა (ბლომად).
 სირქაზა (სირქილავ-ს) სითეთირა. ზოქ. ჩე,
 ჩელა.
 სირქალი (სირქილის) იგივეა, რაც სირქელა.
 სირქინი (სირქინას) იგივეა, რაც სირქელა.
 სირქინა, სირქინა (სირქინას) სინარქა. ჩქიში
 ბოშადა ვავიძრფნ თოს, ჩქიში სირქინა ნიშ
 თიბი: გრდის, გვ. 131 - ჩემი ბიჭობა ვისაც არ
 უხილავს, ნურც ეხილოს ჩემი სირქინა. ჩქიში
 სირქინა ნიშ თიბი: კ. სამუშ., კართ. ზეპ., გვ.
 17 - ჩემი სირქინა ნუ აწევნა. ზოქ. ორინუ,
 რჩენუ.
 სირქინი (სირქინეს) იგივეა, რაც სირქინა, -
 სინარქა. სირქინე რე დიდ ლახალა: ქხს, I,
 გვ. 164 - სირქინე დიდი ავადმოფობა.
 სირქინა, სირქინა (სირქინეს) იგივეა, რაც
 სირქინა, სირქინე, - სინარქა.
 სირქინე ზეპოგულუ დო ასუ გუზა
 შინოზილუ: ქხს, I, გვ. 163 - სირქინე მხოლდა და
 ახლა სახლი შუშოვიდა. სირქინე უე თე
 ოხერი, თე ლახალა უზურცხელი: გრდის, გვ.
 131 - სირქინე ოხერი, ეს ავადმოფობა
 (სატყვიარი) განურყელი. სქან სირქინე უე ეს
 შეხვადი: კ. სამუშ., კართ. ზეპ., გვ. 16 - შენს
 სირქინეს შეხვი.
 სირქინი (სირქინელს) იგივეა, რაც
 სირქელა, სირქინა, - სითეთირა.
 სირქა (სირქუას) სახელი სირქუნს ზნისა -
 შამა. ზოქ. სირქუა.

სისანდრობა (სისანდრობას) სიწყნარა; სრული სიჩუმე; ჭაჭანება. გამარჯვება რაგადი, მხეცეუ სისანდრობა ვაჟუ: *მასლ., გვ. 64* – გამართეს ლაპარაკი, სხევი გაუსუნენ. ყუდე კალერ რადუ, ვარდუ სისანდრობა – სახლი დაკეტული იყო, არ იყო ჭაჭანება (არ ისმოდა ხმა). *შორ. სისონლი.*

სისარა (სისერას) სიძველე; ღამე. სისერაქ ქიშობუთმუ: *მ. ზებ., გვ. 42* – ღამემ (სიბნელემ) მომისწრა. ბჟაღო თუთას ამაკრენს, მანათლებელს სისერაქში: *ი. თოშ., გვ. 164* – მზესა და მთვარეს ჩაგარავს, განმათებელს სიბნელისა.

სისთიკინი (სისთიკინის) ღანძლია, უშვიარი სიტყვაების თქმა.

სისბუა (სისიბუას) ძალიან სუსტი, გამხდარი. იმ. მესისიბური.

სისინაზა (სისინაზას) სახელი ოსისინუანს ზნისა – 1. კირამდე ბაჰსაბა, ბაზინინება; ბანისინება; // *გადტ.* ძალიან გაძლომა (ბაჭმლით), გაბურვა; 2. ნაძაზაბა; ნანისინება. მუშენ ოსისინუანქ დელიმა, ქოლოწენს – რატომ აესებ თავამდე, დაიქცევა. ოსისინუანს (ბაჰსინაზა გააცხო, ბაჰსინაზა გაუცხა, ბონოსინაზა) გააცხებდა თურმე) *გრძლ.* აესებს (პირამდე). სისონდუ(6) (ბოსონდუა გაიჯო, ბოსონდუაშუ(6) გაესებულა) *გრძლუ. გრძ.* იესება; *გადტ.* სუქდება. უსისინუანს (უსინინა წაუსისინა, უსინინა წაუსისინება) *გრძლ. სასხე. ქვ.* უსისინებს (უესებს); აქეზებს. *შორ. გო-შიშინაფა, შიშინაფა.*

სისინთა (სისინთას) იმ. სისენთა.

სისინთელა (სისინთელეს) სიპანდრობა; ჰანდრობლობა, სინთელა ტანისა.

სისინაზა (სისინაზას) იგივეა, რაც სისანდრობა, – ჭაჭანება; უბრალოდ ძმარ. ექ მუჭო გობორელი რე დო ექ სისინანდობა ვაჟუ (ჯას) – იქ როგორ გაფურჩქნულია და იქ უბრალოდ ძმარად არ არის (აქეს ხეს). გიორჩქილინი, სისინანდობა ვარე – რომ ვაგიბედე, ჭაჭანება არ არის.

სისიპარი (სისიპარს) სიპიპარი. სისიპარი, ცხადი დო მოძირაფა ართიანზე ვეცხეინე; *ქ. საშუშ., ქართ. ზეს., გვ. 70* – სიპარი, ცხადი და მოჩვენება ერთმანეთისაგან ვერ გამოიცნო. სისიპარქ ცხადო ქიგაიპორ: *იქნა გვ. 70* – სიპარი ცხადად მოჩვენა. მუშას ათენერი სისიპარქ გაიპორე: *ვაჟა, 6.08.1930, გვ. 3* – მამამ ასეთნაირი სიპარი ნახა (ვიმანა).

სისიპარა (სისიპარას) სახელი ოსისიპარუ(6) ზნისა – ზმანება, სიპარება. ჯოჯოხეთი ოსისიპარე: *ქხს, I, გვ. 87* – ჯოჯოხეთი

მესიპარა. ოსისიპარუ(6) (*ივერ. შიშინაზა* ესიპარა, სისიპარა სიპარება, ნოსიპარა) ესიპარეობდა თურმე) *გრძლუ. გრძ.* ესიპარება. ესისიპარეუ(6) (ბაჰსინაზა დაესიპარა, ბაჰსინაზა დაესიპარება) *გრძლუ. გრძ.* ესიპარება.

სისონი (სისონის) იგივეა, რაც სისონდი. **სისონდი** (სისონდის, სისონს) იგივეა, რაც სისანდობა, – ჩამიჩუმე, ჭაჭანება.

სითინურუმე სისონდი ვარდუ – არსიდან ჩამიჩუმე არ იყო (ისმოდა). გოჭკორდუო თე ხარხიქ, სისონდი ვეერჩქილენი – განცდა ეს ხალხი, ჩამიჩუმე რომ არ ისმის.

სისონდუ(6) (სისონდუსა) სახელი სისონდუ(6) ზნისა – ბატრუშა, ბაჰსინაზა, ბარუშაბა. კალმახიქ გოსისონდედ დო თეთასე ვლაჟინე – კალმახი გაიტრუნა და მთვარეს ამოხედა. სისონდუ(6) (ბოსონდუა გაიტრუნა, ბოსონდუაშუ(6) გაიტრუნულა) *გრძლუ. გრძ.* გაიტრუნა.

სისო-ხორხი (სისო-ხორხის) ბაბაშული, მშვილდინანი ხარხი. *შორ. იპრ.* სისო-ხორხი გაბმული ხორხი (*ქ. შორ.*).

სისტიკინი (სისტიკინის) ბინება. ვეფრო ქიმეუსსტიკინეუ, ყუჯით ვემინჩქიხიელუ – ისეთი შევინა, ყურით არ მოიხმარებოდა. *შორ. იპრ.* სისტიკინი შევინება (*ქ. შორ.*).

სისუნელა (სისუნელეს) სისუნელა (*ქ. შორ.*).

სისუსთა (სისუსთეს) სისუსთა. მუთუ ვინწყინე თინეფი მაღალობა, ჩქენი სისუსთე: *მასლ., გვ. 79* – რთი ახსნება იმითი მაღლობა, ჩქენი სისუსტე.

სისუსთა (სისუსთეს) სისუსთაბა.

სისიპარი (სისიპარს) იგივეა, რაც სისიპარი, – სიპარარი. სისიპარო ჩქიმი რდი: *ქხს, I, გვ. 60* – სიპარად ჩქიმი იყუ.

სისინთა (სისინთას) სინთელა. თოლე სისინთა ვაჟუ დო ყუჟუ ვანაჟუ რჩილა: *ქ. საშუშ., ქართ. ზეს., გვ. 15* – თვალთ სინთელე არ აქეს და ჩამქრალი ყურთასენა.

სისძა (სისძას) სისძა. *შორ. სქელა.*

სისძვერე (სისძვერეს) სისძვერე. ამსერიში მოჭყულუსი, ნა, მუშ სისძვერეა გოჭყულუსი: *ქხს, I, გვ. 17* – ამაღამდელ პატარძლს, ნა, თაოის სილამაზე გამაზიხივებს. თქვანი სისძვერეა კოს ჭოჭურს: *ქხს, I, გვ. 112* – თქვენი სილამაზე კაცს ატყუვებებს (იჭრს). სისძვერე დო ტანადობაზე ჩქიმა ბლახის მართენო? *ქ. საშუშ., ქართ. ზეს., გვ. 55* – სილამაზითა და ტანადობით ჩქიმან გოგო მოვა (მე სხვა გოგო შემდერება)?

სისქეაბაქე დალორე: *ი. თომ., გვ. 173* – სოლამზემ მოატყუა. პატიი სცეს სისქამესე – პატიი სცეს სოლამანეს. **0** სისქეაბემი ღლორონი სოლამანის ღმერთი: სისქეაბემ ღლორემ მოწყენაფუ ცასე რინა: *კ. სამუშ., ქართ. ზგ., გვ. 20* – სოლამანის ღმერთს მოსწყენია ცაბი ყოფნა. *იხ. სქეაბი.*

სმსძირუბ, სმსძრუბ (სისქე/გრუას) სიმძრალა. *შდრ. სქე/გრუ.*

სმსბ (სისხის) სმსხი.

სმსხუბ (სისხეხას) სახელი სისხულენს, ისისხენს ზნნთა – სმსხუბა. კორიში ღნდაფა ქოგოკო-ღა, ფარა ქასისხია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 75* – კაცის დაკარგვა თუ გინდა, ფული ასესებო. თუ ბოშიქ მიღართ, ქიისისხე ფარფუ: *ი. თომ., გვ. 46* – ეს ბიჭ ნაიდა, ისეხა ფულები.

სისხულრენს (*ფეხ.* იმისხნს ისეხებს, იმისხნ ისეხა, უმისხნო უსეხებია, მოსმსხირუ(6) ისეხებდა თურმე) *გრლე. საშ. - მოქმ.* ისეხულობს. ასისხენს (ამისხნ ასეხა, უმისხნო უსეხებია, მოსმსხირუ(6) ასეხებდა თურმე) *გრძმ.* ასეხებებს. ისისხენს (იმისხნ ისეხა, უმისხნო უსეხებია) *გრძმ. სათავ. ქვ.* ასისხენს ზნნისა- ისეხებს თავისთვის.

უსისხენს (უმისხნ უსეხა, უმისხნო უსეხებია) *გრძმ. სასხე. ქვ.* ასისხენს ზნნისა- უსეხებს ისისხინ(6) (იმისხნო შესაძლებელი გახდა სეხება, -,) *გრლე. შესაძლ. ვნებ.* ასისხენს ზნნისა- შეიძლება სეხება.

ასისხინ(6) (ამისხნო შესაძლო ესეხა, -, მოსმსხირუ(6) შესაძლებია ესეხა) *გრლე. ვნებ.* უსისხენს ზნნისა- შეუძლია ასეხოს. **ოისსხებაფუანს** (ომსხებაფუანს ასეხებინა, უმისხნოაფუანს უსეხებინებია, მოსმსხირუ(6) ასეხებინებდა თურმე) *კაუზ.* ასისხენს ზნნისა- ასეხებინებს.

მასხნაბაი მიძლ. მოქმ. 'გა'სესეხებელი. **ოსხნაბაი მიძლ. ვნებ. მკ.** სასეხებელი. **სმსხაბაი მიძლ. ვნებ. წარს.** სესეხებული. **მასხნაბაი, მასხნაბი მიძლ. ვნებ. წარს.** ნასეხებო. **მასხნაბაი, მასხნაბი მიძლ. ვნებ. წარს.** სესეხების საფასური.

სმსხუბლი (სისხეხულ/რს) *მიძლ. ვნებ. წარს.* ასეხენს ზნნისა – სმსხუბლი.

სმსხირი (სისხირს) სმსხიბა.

სმბალ (სიგალს) მალაღი და უფნოდ წვრილი, – აყაყული.

სმბიბ (სიგობას) სიმბო. ზარხულს სიტიბა კოს ვაწუხენს – ზაფხულში სითბო კაცის არ აწუხებს.

სმბინა (სიგინუას) ბაშვირა (რისამე); პატარა კულინ ბაშვირა. კვიკვირები ყვლიყვლი

კუელი მუკაასიტიანდ: *შ. ბერ., გვ. 105* – ხმელი (პატარა) ყველივით კული უჩანდა (გაშვერილი პქონდა).

სმბობ (სიგობას) სიმბო. რაღანდ ღიხაში სიტობა ვარღნიდო... გოზომუ: *ა. ცაგ., გვ. 87* – რაღან მინის სიტობი არ იყო და... გახმა.

სმბუბ (სიგეგას) იგივეა, რაც სიტობა, – სიმბო. ბუას სიტუბას თილულუიმ თოლფი ჩხანა დალსუ: *შ. ბერ., გვ. 65* – მზეს სითბოში ციკლებოდა მისი თვალები მზიან დღეს. *იხ. გობუ.*

სმბუბ (სიგეგას) იგივეა, რაც სიტობა, სიტუბა. გურუ უგორ ბუაში ბუაღარა, სიტუბა დო ჩხანია: *კ. სამუშ., ქართ. ზგ., გვ. 11* – გულს უყვარს მზის მზიანობა, სითბო და მზიანი (დარი). *შდრ. გებუ.*

სმცყა (სიტყეას) იგივეა, რაც სიტყეა, – სიტყეა. აკა სიტყეას ორხეული კოც ქარაგადაფუანანია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 6* – ერთ სიტყვას დასაზრეტ კაცსაც ათქმეინებენო. **0** სიტყეაში კილო სიტყვის მასალა: ორი კოს ქააკეთენ, სიტყეაში კილო ვაწგოკორდე – ყველას რომ გაერიო, სიტყვის მასალა არ მოგაკლდება. **0** სიტყეამ მახურდებელი სიტყვის დამზურდებელი. *// გაღაფ.* წერილმანის მოყვარული. **სიტყეაში მახურდებელი კორი რე** – წერილმანის მოყვარული კაცია. **0** სიტყეაში მერამა სიტყვის მიცემა, – დაპირება.

სმცჰვირა (სიტყეერს) სმცჰვირაი. სიტყეიერო **ზზზ.** სიტყეიერად: ღერსო თიმენ გინგარაი, ვეგაბიდე სიტყეიერო: *შ. ბებ., გვ. 313* – ლეცხად იმიტომ გადაგქეცი, ვერ გაგიბდე სიტყეიერად.

სი უკორი (სი უკორი) (მიმართება). სი ულორითე, ათაბი მუმენ გომოლოგე? – შე უღმერთო ვ', ასე რაგომ შემოილუე?

სიზარა (სიუზარეს) სიზარა. *შდრ. უჩა, უჩარება.*

სიუჯუხე (სიუჯუხეს) უქაითისობა, სიქაითი. დეერწუნე კოლეტივიში სიუჯუხეშეა – დარწმუნდა კოლმეურნეობის უკეთესობაში.

სიზარა (სიუზარათას) სიზარატივი. *შდრ. ფართო, მაგართა.*

სიზარატივი (სიუზარატივი) *[რუს. Фальшивый]* ყალბი – სიყალბა. სიუზარატივი გემტკეცებუ, დირაკილი ნინას თუქა: *ქხს, I, გვ. 311* – სიყალბე გიმტკიცდება, ცბიერ (გადრეკილ) ენას იტყეო.

სიზრთხილა (სიფრთხილას) სიფრთხილი. საჭირო რე დიდი სიფრთხილა: *ყა ზაყ., 6.03.1930, გვ. 2* – საჭიროა დიდი სიფრთხილე. *შდრ. ფრთხილი.*

სიშხა (სიფსქას) იგივეა, რაც სისქა.

სიძა (სიქას) არაბადი, ძალ-ღონე. თუმი
ლოემურდი, სიქა გიმულირი მავუ - ისე
დავილდე, არაქათი გამოლეული მავქეს. სიქა
ვაშაალდეუ - ძალ-ღონე არ გამაჩნია
(მომპოვება).

სიძალ-ი (სიქალს) მალალი და მიატად
ტანთსალი, - ახლარნული (ადამიანი).

სიძეძა (სიქეძა/ე-ს) სიძესაშაშა. წყარი
სიქეძაში გემა ეი ქიმოროლოხლე - წყალი
სიმსუბუქის გამო ზეითი მოქცევა (მთაჯდება).
იხ. ქეძე.

სიძეშოლე (სიქომოლეს) სიძეშაქაძე.

სიქომოლე - ღიღი, გერგები, - ჩხე
ცყინაში მაჭოფალი - სივსუპაითი დიდი,
ძლიერი, - ცხელი ტყეის დამჭერი. (იზი)
სივსუგებე, სიქომოლე ვეთქუე ღო
ვერაგადე - (იზის) სივსურე (გმობრაბ),
სივსუკაცე არ ითქმის.

სიღარაბე (სიღარაბეს) სიღარაბე. ბაბუ ღო
პაპუშ სიღარაბე ქეჭეთი ქიგმობუნეს
კეჭი: მასალ., გვ. 79 - მამა-პაპის სიღარაბემ
ჩვენც დაგეაჩნია კვალი. სიღარაბეში
ჭოფოდეფი დღას ვაგებხარებუთუ: *ა. ყოფშ., გვ. 167* -
სიღარაბით დარაგული (დაჭერილები)
ვერასოდეს ვაგეხარებუ.

სიღობა (სიღობის) სიღობასაღ. მუღგარენი,
მუთუნი სიღობათე ვოულუ - რაღაც
არავითარი სივსასაღ არ აქვს.

სიღულა (სიღულა/ე-ს) სიღრულა; ვაღაქ.
დამნაშავეობა. სქუა, იზი ვაგეკვირლე
სიღულე ბრელი: *ა. ყოფშ., გვ. 137* - შვილო,
იზისი ბეერი დანაშაული (სიღრულე)
ვაგეკვირდება. სითინუე ჭიჭე უჭქე, სიღულე
ბრელი ულუ: *შ. ბერ., გვ. 158* - სიღარაბე
(სინსორე) ცოტა იცის, სიღრულე (დანაშაული)
ბეერი აქვს.

სიღრული (სიღრულია) შა სანსიკაღილა! (სიტყვ-
სიტყვ. შე მკედარო!) ხშირად მსუბუქ ვაკიციხას,
საყვედურს გამოხატავს: ბოთი, უშპარბილა!
(*ქსლ. 1, გვ. 198*). ჯგირი ოსური უშყინანი, სი
ღრულე, თუნა რენი? - კარგი ცოლი რომ
მყავსო, შე სასიკვდილე (ბოთი), ეს არის?

სიყვინთელე (სიყვინთელეს) სიყვინთელე.

სიყვარე (სიყვერეს) სიზრმაშა. მოივინალო უზა
რე, სიყვერე აბრკოლენისა: *შ. ბერ., გვ. 172*
- შესახებედად შაჟია, სიზრმავე აბრკოლებსო.
იხ. ყვერე.

სიყვინთელე (სიყვინთელეს) იგივეა, რაც
სიყვინთელე. *შ. ბერ. ცვინთელე.*

სიშარა (სიშარა/ე-ს) სიშარა; სიშარა.
სიშერა ქიმოგონუ - სიგიფე მორიგონა.
სიშერა შა მუთა მირკე, ლორინთუმე,
გევეჯანტი: *ა. ყოფშ., გვ. 109* - სიგიფეს არაფერი
მიკლია, ღმერთმანი, გადავირე.

სიშორა (სიშორას) სიშორა. სიშორას ზანხ.
სიშორეუ ართი ლაღაბიში სიშორას -
ერთი არშინის სიშორეუ. *იხ. შორი.*

სიშორა (სიშორეს) *იხ. სიშორა.* ხოლოს ორწყელე
სიშორესე - ახლოს ხედავდა სიშორეს.

სიშხა (სიშხას) სინსოტინა; სინსაქა. ტყას ულუ
სიშხა - ტყეს აქვს სინსოტინე. *შ. ბერ. მუე.*

სიშხა (სიშხას) სინსოტ, სინსაქაქილა. *შ. ბერ. მუე.*

სიშირე (სიშირეს) სინსაქა. ვარა მუთუ
ეინწყინე... ჩქინი სიშირე - დაბლობა? -
ანდა რთო შეიძლება აისხნა... ჩვენი სივსაბე-
სულმდაბლობა? *იხ. ჩიჩიე.*

სიშირე (სიშირეს) სინსაქა. სიბოშეში
სიშირეთე გურიშ დაბედაქე გეუოლე:
ა. ციკ., გვ. 18 - სიჭაბუქის (სიბიქის) სიჭიქითი
გულის ფანცქალი აუვარდა.

სიშირე (სიჭერქას) სინსაქა. *შ. ბერ. ცერქი.*

სინსახაშხა (სივსახაშხეს) სინსაქარსხლა,
სინსაქინა, სინსარლე; სინსაქაქა, უშიშრობა.
კამანნიფიში გოჯუნაფაშ
სივსახაშხა უტე ვაგმორქიჩინთე: *ყა ზაყ.,*
1.01.1931, გვ. 3 - კომპანიების ჩაატარებისას
სიმკვირცხლე გამოიჩინეთ.

სიბაბუნე (სიბაბუნეს) სიბაბუნე. სიბაბუნე რე
ბაღაჯარი, თუნა ორ კოცე ბოლოუნა: *გვ. 131* -
სიბაბუნეა ორავარი, ეს ყველას
გეძულს. კურდღელიშ სიბაბუნე ვიარაშ
სიბაბუნე რენია: *მ. საბუქ., გვ. 251* -
კურდღლის სიბაბუნე მენერის სიბაბუნე არისო.

სინსაქა (სივსაქაღლეს) სინსაქაღლე,
მინსაქაქა, ნაღიარაქა. (თუნა) საკუთარი
ხანდათ დო სივსაქაღლე ვეშაღლებინა:
ყა ზაყ., 6.03.1930, გვ. 2 - (აშას) საკუთარი
შრომიდა დო მონდომებთ (სინსაქაღლე) ვერ
შეძლებსო. თელი სივსაქაღლე ვეშაქაქათ
ჩაიში ვაგეითარებას - მთელი მონდომებთ
შევებთ ჩაის ვაგეითარებას.

სინსინაქა (სივსინაქა/ე-ს) სინსინაქა. თიში
სივსინაქა დო სივსაქაღლე ვეშაქაქათ
- იზისი სინსინაქა დო სიბოშო დასაფსებელი
არისო. *შ. ბერ. წიბინა.*

სინსორავა (სივსორავა/ე-ს) სინსორავა;
სინსინაქა. მიოღინეს ართი წუთი ჭყუაში
სივსორავა დო საქვარაშა კურდღაშო
მერიანა: *ყა ზაყ., 6.03.1930, გვ. 1* - დაკარგეს
ერთ წუთი (წუთად) ჭყუის სინსინაქა
(სინსორავა) და საქვარაში ფიზილად მიდგომა.
იხ. წკონდა.

სინსორავა (სივსორავა/ე-ს) სინსინაქა,
სინსინაქა; სიმპორავა. საჭირო რე შურიში
სივსორავა, სენთელე: *ა. საბუქ., ქართ. ზგ., გვ. 8* -
საჭიროა სულის სინსინაქა (სივსორავა),
სიმორთელე. *იხ. წკონდა.*

სიკვანძა (სიჭვანძვ) სიმძაპე, სიმძაპე. *იხ.* ჭვანძუ.

სიკვანძი (სიჭვანძეს) იგივეა, რაც სიჭვანძე. სიჭვანძე ქუეორკულა, მეფეაღლანქ აინჩას: *ქსს, I, გვ. 141* – სიჭვანძე თუ გავლია, გამოვიგზავნი ალურას.

სიჩითა (სიჭოთა/ე-ს) სინითლი. *იხ.* ჭითა.

სიჩითა (სიჭოთარეს) იგივეა, რაც სიჭოთა. *იხ.* ჭოთარება.

სიჩოზა (სიჭოფას) სიჩინროპე; სინვრილი. *იხ.* ჭოფე.

სიჩოზა (სიჭოჭას) სინაბარაპე. *იხ.* ჭოჭე.

სიჩოზარე (სიჭოჭარეს) იგივეა, რაც სიჭოჭა, – სინაბარაპე. *იხ.* ჭოჭარება.

სიჩოქლუპე (სიჭოქლუ/ე-ს) სიმახხრამი, სიმჭლავე. სიჭკოლე შეენი (//სიჭკოლეუთ) ჩხოთ ველაწონინენია – სიგამხდრისთის (სიგამხდრით) ძროხა არ დაინუნება (შეიძლება დაწუნებულ იქნას). *იხ.* ჭკოლა.

სიხალსა (სიხალსეს) სიხალინსა. სიხალსე ქდეშთხო: *ი. ყოფ, გვ. 129* – სიხალსე მომპორდა.

სიხალსან (სიხეალსეს) სიმარტოპე, მარტოპა. ათეჯგუა სიხეალსან სქანი ხანდას ფინდა ალი: *ყა ზაყ., 16.03.1930, გვ. 3* – ამგვარი სიმარტოკით შესს შრომას ხვათი ნაუეა. *იხ.* ხეალსე.

სიხამბარე (სიხეამარდეს) სიმდორამი. მარგალური კულტურამ სიხეამარდეს ხე შეუნწყუ: *ქ. ძორ., გვ. 10* – მიგრული კულტურის სიმდირდეს ხელი შეუნყო.

სიხა (სიჯას) იგივეა, რაც სინჯა.

სიხანრა (სიჯეორა/ე-ს) სიპარაპე. მოწონება ღოსჯეირე მუშ დელიმო გილოურსუ: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 96* – მოწონება და სიქარე თაის ნებაზე (თაისთავად) დადის. *იხ.* ჯჯორი.

სიხბარე (სიჯერეს) *იხ.* სიჯერა/ე.

სიხლარე (სიჯლარეს) სიჭრალე. კოც ვინაძიკებუ-თოლომ სიჯლარე უეში მეტი-ორფელი ართონია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 77* – კაცს დანაცინი - თვალის სიჭრელის მეტი-ყველაფერი მოუბრუნდება. *იხ.* ჯლარე.

სიხამა (სიჰამას) სიხამე, სიჩაპო; სიხამოქინება. გენოჯალაბუ კვეში სიჰამა: *ყა ზაყ., 17.08.1931, გვ. 3* – გადაითვლა ძველი სიამე (სიამოვნება). *იხ.* ჰამო.

სიხარამე (სიჰარამეს) სიხარაპე, სიხარაპე. ზომამე მეგო ქობუხუნთოლა, სიჰარამეში გენჯანწყუა რე: *ქ. საბეშ., ქსს, გვ. 115* – ზომამე მეტად თუ ვნუხვართ, სიხარბის მონაგვარია (მონყობლია).

სი-ი (სკის) *იხ.* სკიო.

სპა/სპა (სკას/სქას; *მრ. რიცხვ.*: სკალ-ეფი-სქალ-ეფი) სპა; შუშქარი. ჩემი სკალეფი გამიშუნი!: *ს. ზაქალ., გვ. 318* – ჩემი სკები გამიშრალე! *იხ.* ოსკალე; ფსკა.

სპალა, სპალა (სკალას, სკაას) 1. კიპე. *იხ.* ლაზ. მსკალა კიბე (*ს. მარ.*), 2. ჰეის ბუნებრივი ქედელი, ანატალი ქლდე.

სპალაპე (სკალატუას) სახელი სკალატანს ხინსა – ღანძეპე. ნაშუას, მუღოსით ჭოჭე გოსქორუნი, დო ბსკალატანდით: *მასალე, ტ. II, ნაწ. II, გვ. 217* – ნაქსოვს, როდესაც ცოტა გამიშობდა, დავხვევდი. // *გადატ.* განვეტა, მოსპობა.

სპალუნა (სკალონას) სპაშქარე (ადგილი).

სპამ-ი/სპამ-ი (სკამს/სქამს) სპამი. *იხ.* კველა; გიოხუნალი.

სპან-ი/სპან-ი (სკანს/სქანს; *მრ. რიცხვ.* თქენი თქენი) მეორე პირის კუთვნილებით ნაცვალსახელი მხოლობითი რიცხვისა – შენი. სკან ცოროჯაქ გუმახანტუ: *ქსს, I, გვ. 104* – შენმა სიყვარულმა გამაბულეა. უჯგუ თამი გოგორენი დო სქან დელი იმართენი: *ქსს, I, გვ. 104* – გობს ასე გაგინო და შენი თათი იმართლო. *იხ.* ლაზ. სკანს შენი (*ს. მარ.*)

სპანა/სპანა (სკანს/სქანს) 1. შეჯერი დო გოთანასი სკანდა მეგორულუანსი: *ქსს, I, გვ. 104* – შუალამესა და გათენებაზე შენიან (შენსკენი) მომარბენებეს.

სპანა/სპანა (სკანს/სქანს) 2. სკანდე დამორებული ვორექ – შენგან დამორებული ვარ.

სპანარ-ი/სპანარ-ი (სკანერს/სქანერს) შუალამე. სკანერი ბორი ქიყუაფულე, გორჩინდე კარიშ ხაკაფიქ – შუალამე (დრო) იქნებოდა, განრდა კარის ხაკუნი.

სპამი ბუპ-ი (სკანი ბუკის), სპამი ბუპ-ი 2. *მარტ.* (სკა ბუკის). იგივეა, რაც ფსკამი ქოფე, – სპა.

სპალო (სკელოს) სახლზე მიდგომლი უძრავი კიპე. *იხ.* კკვა.

სპანარე/სპანარე (სკქენერეს) მბარე, მარეი. სქენერე კორე – მეკრივი (მეგარი) აგებულების კაცია. მუამბე რე, ურიადნიკო, მეს რე ისკენერე ქქენი?: *ქსს, I, გვ. 265* – რა ამბავია, ურიადნიკო, რასაა რომ იყებორები?

სპარ-ი (სკერს) ზოლ. ჰურციპი (*მ. კორტი*). *იხ.* სკვერი.

სპამ-ი, სპამ-ი (სკქემას) ლამაზი.

სპანაპა, სპანაპა (სკქემაფას) სახელი ისკეაშეანს, სკეაშეან (5) ხინთა – ღანძეპინება. ისი ორფელი ოსკეანდე დო ისკეაშეანდე ზოლო – იმას ყველაფერი შევნოდა და იმშენება კიდეტ.

ისკეაშუნს (ლიჰამაპა მკიფერა, ლუჰამაპაპა

შეუფერებია, ლონოსამაგაჟი(ე) შეიფერებდა თურმე) *გრძმ*. იფერებს, იზრობს. ოსკუ(ნ) (მხოლოდ ანჭყის წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრძლუ. სტატიკ.* შევინს.

სამპაჟი-ი (სკევაჟი-ს) მამბარი სანზის (უმთავრესად ჯოხის) თიპაზე ღარტყმა. *იხ.* სკევაჟა.

სამპაჟა (სკევაჟას) სახელი სკევაჟუნს ზნისა - ღარტყმა (მაგარი რისზე; მაგ, ჯოხის...); ტყაპუნნი. სკევაჟუნს ღუს ბიგად ღოხას ქამახუნუნუ - დაარტყა ჯოხი თავზე და მინახე დასვა.

სკევაჟუნს (ქონსამაჟ დაარტყა, ქუნსამაჟ დაურტყამს, ქონსამაჟ(ე) დაარტყამდა თურმე) *გრძმ* 'და'არტყამს.

ისკევაჟუნს (ქონსამაჟ დაირტყა, ქუნსამაჟ დაურტყამს) *გრძმ. სათავ. ქც.* სკევაჟუნს ზნისა- დაირტყამს მაგრად.

ასკევაჟუნს (ასამაჟ შედლო 'და'ურტყა, - ქონსამაჟ(ე) შესძლებია დაურტყა) *გრძლუ. შესძლ. ენებ.* სკევაჟუნს ზნისა- შეუძლია 'და'არტყას.

ოსკევაჟუნს (ოსამაჟაჟუ 'და'არტყმეინა, უსამაჟაჟუ 'და'ურტყმეინებია, ოსამაჟაჟ(ე) 'და'არტყმეინებდა თურმე) *კაუზ.* სკევაჟუნს ზნისა- არტყმეინებს მაგრად.

მასამაჟი *მიზი. მიჟმ.* 'და'არტყმელი. ოსამაჟი *მიზი. მიჟმ.* 'და'არტყმელი. ნასამაჟი *მიზი. ენებ. წარს.* 'და'არტყამი. ნასამაჟი *მიზი. ენებ. წარს.* 'და'არტყმის საფასური.

უსამაჟი *მიზი. უარყ.* 'და'ურტყმელი.

სამპაჟ, სქმპაჟ (სკ'ქევაჟას) იგივეა, რაც სკევაჟაფა.- სახელი ოსკუ(ნ) ზნისა - შიშმფიშაჟა; შიშაჟაჟა. ათეცალი მონჭყილი კათას თექ მეულა ვაგოსკუნა - ასე მონყოილ ხალხს იქ მიესღა არ შეგშენით.

ოსკუ(ნ) (მხოლოდ ანჭყის წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრძლუ. სტატიკ.* შევინს. მასამაჟი *მიზი. მიჟმ.* 'და'შევენებული.

ოსამაჟი *მიზი. ენებ. მი.* 'შე'სავენნი, 'და'სამშენებელი.

სამაჟი *მიზი. ენებ. წარს.* 'შე'შენებელი.

სამპარი, სქმპარი (სკ'ქევერს) *ზოილ.* შიშლი.

სამპაჟ (სკევაჟას): სკევაჟაში ღაგაჟი ბავშვთა თამაშის ერთ-ერთი სახეობა. თამაშობენ კაკლით; ერთმანეთს ურტყამენ კაკლებს. სკევაჟაში ოღაგაჟეთ ორო კუნთხურნეს (/წიხის) ბგორუნდით - „სკევექს“ სათამაშოდ ყოველთვის კუთხოვან ნიგოზს ეცეზდით. *შღრ.* სკევაჟა.

სამპაჟა (სკევაჟას) იგივეა, რაც სკევაჟუნა, - 'და'არტყმა მამბარი სანზისა (მაგ, კაკალი, თხილი, ქვა; ჯოხი...), უშირველს ყოვლისა, თავზე, შეიძლება სხვა ორგანოზედაც.

სამპი-ი, სპმპი-ი, სპმი-ი *მ-მარც.* (სკეილრს) *მიზი. ენებ. წარს.* სკუნს ზნისა - 'ბა'პანაჟული, 'ბა'სამპინი; შიპარული. *იხ.* სკევაჟა¹; სქეილი.

სამპინი (სკეინის) *იხ.* კეინა. ვოლუნი კეინა - მთის სკეინა. *შღრ. კობახი.*

სამპინი-ი (სკეინის) *იხ.* სქინინი.

სამპირი იგივეა, რაც სკეილი. *ჯერძლუ-სკეილი გონჭყულობი: ი. ყოფი, გვ. 185 -* ძარღვეგაქვანული გახსნული.

სამპინი-ი (სკეივის) მამრები აბავალებს მამრად პირმშობის ბამპინი-აჟარაბა. *ჯგორ რე, გვარაბანს ისკეიჭინანს -* ქარგად არის, ჯანსაღად გამოიყურება.

სამი-ი (სკი'ოს) იგივეა, რაც სკილი/სქილი, - შვილი, ძი; მამპირი. *ღურუ არძოს გაასწორებს სკეივი სკიში კეივილისი -* სიკვდილი ყველას გაასწორებს შეილდან შეილს შეილს კოკორს. *ჩიხიმი სკილო კევი ვამკოთა: ს. მაკალ, გვ. 351 -* ჩემი ძე დილი არ მოსო (ამოადლო).

სამიუ (სკიუბს) იგივეა, რაც სქიბუ. - ღოლბანი. სამიუბი *თილუა* (სკიუბი თოლუას) იგივეა, რაც სქიბუში თოლუა.

სამიუბი *ოხეამპარი* (სკიუბი ოხეამპარს) *რელიგ.* შობა-კლანდას შუა, ერთ რომელიმე დღეს გამოაცხოვდნენ ქვიშარას (ყველიანი ან ქონინი მჭადი), მიიტანდნენ ხელის საუქვევთან და უფროსი დაილოცებოდა (*ს. მაკალ, გვ. 331*).

სამიუბი ხე (სკიუბი ხეს) ხელის ნისმპილის ღოლბაზე ბაქამთავალი სახელური, რომლითაც ქვას ატრიალებენ.

სამილ-ი (სკილრს) *იხ.* სქილ. *შღრ. სკი; ღაზ.* სკილი ვაჟი, ძე (*ს. მარო*).

სამილუა (სკილადას) *იხ.* სქილადა. მებობელს ქულუნ-და, სი სკანი გიგოსკილე - მებობელს თუ აქვს შენ შენი დაგურება. *ელურუქ, ვლურუქ, ვაფსკილე: ქხს, I, გვ. 91 -* ვკედები, ვკედები არ მოგურები.

სამილბაჟი (სკილბაჟას) *იხ.* სქილბაჟა. *შღრ.* სქიბაჟა.

სამინი-ი (სკინინის), სამინინაჟი (სკინინაჟას) *იხ.* სქინინაჟა; გო-სქინინაჟა.

სამირაჟი (სკირაჟას) *იხ.* სქირაჟა.

სამიში სამი (სკიში სკის) *იხ.* სქიში სქი.

სამს (სკუას) *იხ.* სქუა.

სამსალა¹ (სკეალას) სახელი სკუნს ზნისა - 'ბა'სპანა. *მაფუთი ასკეუ -* ძაფები ესქენება. *ტომარეს დუს უსკუნს -* ტომარას თავს ურავს (სკენის). სკუნს (ბოსა გასკენა, ბაჟაჟა გაუსკენა, ბონსამაჟ) გასკენდა თურმე) *გრძმ* სკენის სკუნს (ბოსა გასკენა, ბაჟაჟა გაუსკენა)

გრდმ. სათვ. ქვ. ს კ უ ნ ს ზნისა- ისკენის. უსკუნს (ბაასა გაუსკენა, ბაასა გაუსკენია) *გრდმ. სასხვ. ქვ.* ს კ უ ნ ს ზნისა- უსკენის. ისკუენ(6) (ბინსა გაისკენა, ბოსაჟარ(6) გასკენილა) *გრდმ. ნებ.* ს კ უ ნ ს ზნისა - ისკენება.

ასკუენ(6) (ბაასა გაუსკენა, ბოსაჟარ გასკენია) *გრდმ. ნებ.* უსკუნს ზნისა - ასკენება. ისკეენ(6)/ისკეენ(6) (ბაასაჟარ შესაძლებელი გახდა გასკენა -, -) *გრდმ. შესაძლ. ნებ.* ს კ უ ნ ს ზნისა- შეიძლება გაისკენას (//გასკენა).

ასკეენ(6), ასკეენ(6) (ბაასა/ბაასაჟარ შეძლო გასკენა, -, ბოსაჟარ(6) შესაძლებია გასკენა) *გრდმ. შესაძლ. ნებ.* უსკუნს ზნისა- შეუძლია გასკენას.

ოსკუაჟუნს (ოსაჟარ ასკენენია, შაასაჟარ უსკენენიებია, ბოსაჟარ(6) ასკენენიებდა თურმე) *კაუზ. ს კ უ ნ ს ზნისა- ასკენენიებს.* ბასაჟარ, ბასაჟარ, ბასაჟარ მიჰლ. მიჰლ. 'გა'სკენელი.

ოსაჟარ მიჰლ. ნებ. წარს. 'გა'სკენი. საჟარ მიჰლ. ნებ. წარს. 'გა'სკენილი. ნასაჟარ მიჰლ. ნებ. წარს. 'გა'სკენი. ნასაჟარ მიჰლ. ნებ. წარს. გასკენის საფასური. უსაჟარ მიჰლ. უარყ. 'გა'სკენელი.

საჟარ(6) (სკუალას) სახელი ს კ უ ნ ს ზნისა - კვირცხის ღება. ჩე ქითობი თიშენ მიყორს, ჩე კვერცი თოკ ს კ უ ა ს ი ნ ი : ქხს, ს, გვ. 253 - თეთრი ქათამი იმიტომ მიყვარს, რომ თეთრი კვერცი უნდა დადოს.

სკუნს (ბოსაჟარ კვერცი დადო, შაასაჟარ კვერცი დაუდვია, ბოსაჟარ(6) კვერცხს დადებდა თურმე) *გრდმ. კვერცხს დებს.* უსკუნს (ბაასაჟარ კვერცი დაუდო, შაასაჟარ კვერცი დაუდვია) *გრდმ. სასხვ. ქვ.* ს კ უ ნ ს ზნისა- კვერცხს უდებს.

ასკუენ(6) (ბაასა შეძლო კვერცი 'და'ედო, -, ბოსაჟარ(6) შესაძლებია კვერცხის 'და'დება) *გრდმ. შესაძლ. ნებ.* უსკუნს ზნისა- შეუძლია კვერცი დადოს.

ოსკუაჟუნს (ოსაჟარ კვერცი 'და'ადებინა, შაასაჟარ კვერცი 'და'უდებინებია, ბოსაჟარ(6) კვერცხს ადებინებდა თურმე) *კაუზ. ს კ უ ნ ს ზნისა- კვერცხს ადებინებს.* ბასაჟარ, ბასაჟარ მიჰლ. მიჰლ. კვერცხის მდებელი (ქათამი).

ოსაჟარ, ოსაჟარ მიჰლ. ნებ. გვ. კვერცხის სადები ადგილი; სალორე. ბოსაჟარ(6) მიჰლ. ნებ. წარს. ქათმის მიერ კვერცხის დების დამთავრება; კვერცხდადებული.

ნასაჟარ მიჰლ. ნებ. წარს. კვერცხნადები. ნასაჟარ(6) მიჰლ. ნებ. წარს. კვერცხის დადების საფასური; ნაშვილები.

საჟარ(6)-ი (სკუალას) შვილიანი. *იხ. სკუალამი.*

საჟარ(6) (სკუალას) შვილიანი. *იხ. სკუალამი.*

საჟარ(6) (სკუალას) იგივეა, რაც ს კ უ ა ლ ა ჟ ა . *იხ. სკუალამი; მე-სკუალამი; მე-სკუალამი.*

საჟარ(6) (სკუალას) *იხ. სკუალამი, - შვილიანი, შვილიანი. შორ. ოსკუალამი.*

საჟარ(6) (სკუალას) სახელი უსკუნს ზნისა - შიბამა. ურემს ხოჯეფი უსკუნს, ქორენო ხარგელი - ურემს ხარგელი რომ შევაბა, არის დატვირთული? ხოჯი უსკუნს უღეს - ხარი უბია უღელი.

საჟარ(6) (სკუალას) სახელი სკუნს ზნისა - თანის მოყრა, მოყრა; მინებანი; ბასარ(6) (*ი. ყოფ. შ.*).

სკუალამს (საჟარ თავი მოყვარა, შაასაჟარ თავი მოყვარა, ბოსაჟარ(6) თავს უყრიდა თურმე) *გრდმ. თავს უყრის, ბოჭყას.* უსკუალამს (საჟარ თავი მოყვარა, შაასაჟარ თავი მოყვარა) *გრდმ. სასხვ. ქვ.* ს კ უ ნ ს ზნისა- თავს უყრის.

ისკუალამს (ბოსაჟარ შიბობა, ბოსაჟარ(6) შიბობილა) *გრდმ. ნებ.* ს კ უ ნ ს ზნისა- იბობება.

ასკუალამს (ბაასაჟარ 'შემო'ბოჭყა, საჟარ(6) 'შემო'ბოჭყია) *გრდმ. ნებ.* ს კ უ ნ ს ზნისა- ებობება.

ოსკუალამს (ბოსაჟარ(6) აბოჭყინა, შაასაჟარ(6) აბოჭყინებია, ბოსაჟარ(6) აბოჭყინებდა თურმე) *კაუზ. ს კ უ ნ ს ზნისა- აბოჭყინებს.*

ბასაჟარ(6) მიჰლ. მიჰლ. შიბობელი. ოსაჟარ(6) მიჰლ. ნებ. გვ. საბოჭყი, საბოჭყელი. საჟარ(6) მიჰლ. ნებ. წარს. 'შე'ბოჭყილი. ნასაჟარ(6) მიჰლ. ნებ. წარს. საბოჭყი. ნასაჟარ(6) მიჰლ. ნებ. წარს. ბოჭყის საფასური.

საჟარ(6) (სკუნს) *ტოპონ. მინერალური წყალი და ქარაიანი (ნაღვნიების რაიონი). შორ. სკუნს.*

საჟარ(6) (სკუნს) ღელის სახელია საბოჭყელი (სკუნს) აბოჭყილი, - შავი სკური (*ი. ცხად.*) მელე ნეგირი, მოლე სკურია - დაგადორე, მუს მუზა? : *ი. ყოფ. შ., გვ. 113 -* გაღმა ნეგური, გამოღმა სკურია, რომ მოგატყუო, რას მომიცემ? [სკურია←სკური უჩა სკური შავი].

საჟარ(6) (სკურია) *ტოპონ. თითქმის სკური (ი. ცხად.).* [სკურია←სკური ჩე სკური თეთრი].

საჟარ(6) (სკურია) სახელი სკუნს ზნისა - შისამბა, ბაბამბა. მუთონი ვეგეს მებუნია, ფერი მუქ გოგორქიანი - არაფერი რომ არ გესმის, ისეთი რამ გაგაჩინა. *იხ. სიმბაფა.*

საჟარ(6) (სკურია) *იხ. სკურია (დ. ვიფია).*

საჟარ(6) (სკურია) იგივეა, რაც ს კ უ ა ლ ა ჟ ა . - სკური (სახლის).

სწება (სწებას) ბრძოლა, ბაგება, შებნება;
 გონი; ცოდნა. უკული სწებათა
 ქებორთესნი, გააჯუნეს; *ი. ყოფშ., გვ. 78* –
 შემდეგ გონს რომ მოვიდნენ, გადაუცივნეს
 სათვალე სინთეს ირბენს დო ვართ
 სწებათა: *ბაბ. სობრ., I, გვ. 119* – სათვალე
 სინთელს იძლევა და არა ცოდნასა. *0* სწებაში
 კოჩი გრძნობის კაცი. *0* სწებაში კაკალი სწების
 კაკალი. *11 ვაძვ. უკუდართი, ავი (დამიანი).*
სწებაწინაშეწი-ი (სწებადინაფილ/რს)
 ბრძნობადაპარაპული.

სწაულება (სწაულებას) სწაულება. ცოროფა რე
 სწაულებათა: *ი. ყოფშ., გვ. 135* – სიყვარული
 არის სწაულება. ფერი სწაულებათა მოჭუ,
 ჩქიმი სწაულებათა ვე შილებეს; *ი. ყოფშ., გვ. 119* –
 ისეთი ავადმყოფობა მაქვს (მჭირს), ჩემი
 მორჩენა არ შეიძლება.

სწუ კითხვითი ზნის ზედა სად? სო მეურქე: *მ. ხუბ.,*
გვ. 24 – სად მიდინარ? ფუ, სო
 მიწონოფხეჭია??: *თ. საბო., გვ. 268* – ფუ, სად
 ვეშადრეარო?! სო უეფაშო გომიჩაშე-მაქი
 სომიდი??: *ი. ყოფშ., გვ. 1* – სად უფრო იაფად
 იყიდება-მეთქი სომიდი? *შტრ. ლაზ. სო? სად?*
(მ. მარ).

სწადა განესა ზღუ. ზნის ზედა. -გო და და
 ნაწილაკებადართული სო - საღვასტ,
 ბაუტკვეპეველ აბღილას. სო დგ აფიინი,
 ქიმკორულე – საღვაც იქნება, დაიძინი.
სწაღარანი იგივეა, რაც სო დგ არ ენი, –
 საღვასტა'.

სწაწილა იგივეა, რაც სო დგ ა, – საღვასტ.
სწაწილა იგივეა, რაც სო დგ ივ, – საღვასტ.
სწაწილანი განესა ზღუ. ზნის. საღვასტ (სოთღენი
 –სო-გი-და-ენი). სო გი დენი ართი
 ქიკანასგ ართი ხენწიფე ქოჯოფე: *ა. ცაგ., გვ. 52*
 – საღვაც ერთ ქვეყანაში ერთი ხელმწიფე
 ყოლია. (სო) ნაგვის ქითობეფი
 ქოჯმეფეს, ჩხირკანდეს; *ი. ყოფშ., გვ. 173* –
 საღვაც ნაგავს ქათმები შესკოდნენ, ჩხირკდნენ.
 შორსგ სო გი დენი დანბორიში სინათე
 ქობოფე: *ა. ცაგ., გვ. 11* – შორს საღვაც
 ცეცხლის სინათლე ნასა.

სწადა მმართველი ზნის. -დო და -გა
 ნაწილაკებადართული სო – საღვასტ; აწაწაწა.
 იმენ ქეგორულაფულე, სო დგ ა
 მიოკვანწანდენი: *ქხს, I, გვ. 146* – მიანც
 შემოგველე (შემოგველებოდე), საღვაც (კობხად)
 მიოკოდე. დული წგმობქერილი კათა სო დგ ა
 წგმოსორგდეს: *ა. სამუშ., ქხს, გვ. 133* –
 თანატყილი ხალხი ყველგან ეყარენ. სოფელც
 სოფს სო დგ ა – სოფელში ყრია ყველგან.

სწაღარანი ი. სოთღარანი.
სწადა-სწადა განესა ზღუ. ზნის. საღვასტ-საღვასტ.
 ასე მულადობოდას სო დგ ა - სო დგ ა დო

გიტარა ოლაჯაფინოუსენ: *მ. ხუბ., გვ. 196* –
 ახლო დაუდეს (მიგნით) საღვაც-საღვაც და
 გიტარაზე დაუკრას (ათამაშოს).

სწადანი (ი) განესა ზღუ. ზნის. საღვასტ.
 აღმუქეთესულს სო დგ ენ წგვარადე: *ფროსი,*
გვ. 130 – ინიქებოდნენ საღვაც უფსკრულში.

სწადანი ზნის. საიღვასტ. სო დგ ენი მი
 ხმა ირქილე – საიღვაც ხმა ისმის.
 სო დგ ენი მეს ზნის. საიღვასტ.

სწადანი ზნის. -დუ ნაწილაკებადართული სო –
 საღ, საღვასტ. ჯოღორს სო დე ლახუნდესიე,
 თექ მეუღელე დული – ძალეს საღვაც
 ცეცხდენ, იქ მიქიწინაო თობა. გეშამგყურე
 ცოროფაქ, სო დე უმოს ტავარ რე: *ქვეური, გვ.*
247 – სიყვარულმა შემიტყუა, საღვაც უფრო
 მეტი ღრმა. ქუმორე, სო დე დინორთინ
 თვე: *მ. ხუბ., გვ. 3* – მოვიდა, საღვაც ჩავიდა იქ.

სწადანი (ი) /სწადანი მმართველი ზნის. -დუ და -თი
 ნაწილაკებადართული სო – საღვასტ. ცუილარ
 თურქით ეიოფმეს, სო დე თ ინორობა
 რდენი: *ქხს, I, გვ. 113* – მოკლეული თურქებით
 აავსეს, საღვაც ხეცხუცი (ჩაღრმავეებული) იყო.
 მიწონებუ სქეამი ბალი, სო დე თ წყარი
 ულანსი: *ქვეური, გვ. 248* – მეგველებ ლამანი
 ბალი, საღვაც წყალი ულას. სო დე თ ათე
 ცირა რენი, თექი ოკო ქიეთოფიასის: *ი. ყოფშ.,*
გვ. 48 – საღვაც ეს გოგო არის, იქ უნდა
 დააფლოს. მიღართგ, სო დე თ გოდა რდენი:
ქხს, II, გვ. 42 – წავიდა, საღვაც გუშინ იყო.

სწადანი (სოღოსონს ←სონი დო სონს)
 საღვასტ, რა ნარამშომონს, რა აბღილის
 მკიპირინ. გილელა სო დო სონი კათეფი
 თიში სუნა წამალიშა – დიდან ნაწილსათვის
 მის სახლში სადაური და სადაური ხალხი. *შტრ.*
სონი.

სწადა იგივეა, რაც სო დგ ა, – საღვასტ.
 მოღმაქენი, სო დგ გ მა იდვე: *ი. ყოფშ., გვ.*
56 – ნამოქეცი, საღვაც მე წავიდე.

სწადა ზნის. საღვასტ/საღვასტ? მიღართუა ქართიში.
 -სო დგ ა? – წავიდაო თბილისში. -სადო?

სწადა ი. სოფრე. სო ვრე შორით თე კატექ? –
 საიდან მოვიდა ეს კატექ? სო ვრე მიკიერთი,
 თევრე იკიერთი: *ა. ცაგ., გვ. 118* – საითაც
 გაეძქეცი, იქით წავიქეცი. სო ვრე შივაკეთა
 შარა: *ქხს, I, გვ. 96* – საიდან შივაკეთო გვა?

სწადანი (ი) ზნის. არასაიღვასტ, არასი. შუეგამს
 სო ვრეთინ ვეპალე შორსსა – როდესაც
 არასაიდან არ არის (იპოვება) ხსნა.

სწადანი ზნის. საიღვასტ ი. სოფრე.
სმთ(ი) მმართველი ზნის. -თ(ი) ნაწილაკებადართული
 სო: სო-თ(ი) – საღვასტ. სო თი ფურენ
 ქორენი, არბა გააფურენ: *ქხს, I, გვ. 24* –
 საცა კი უფრება, (წებავი) ყველა გააბუროს

სრია ზახ. არსად. სოთ ა ვორექ მანტეული: *კ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 53* - არსად (არსად არ) ვარ გამქცევი. ეთი დღამ დემეტრიცე, იყალი ცხენი სოთ ა რდენი: *მასალ., გვ. 105* - იმ დღიდან დამტყივდა, რომ ისეთი ცხენი არსად იყო.

სრიათა ზახ. ზომბან, ზომ ადგილიას. სოთინ ე ჭვინს, სოთინ ე ჩხანა რე - ზოგან ნიმი, ზოგან მზეა.

სრიათი, სრიათი მარ *განსა ზღორ. ზახ.* საღმი; არსად არ. ჩქიმი ჩე ოხვამეს სოთინი კარი ვეღლაბა - ჩემს თეთრ საყდარს არსად კარი არ აქვს (პილია) (ვაშლი) (კვერცხი). კატუს ჭუკი სოთინი ჭოვოდ ჭუნდასენი, ხათე ვაჭკომუნსუ...: *ქსბ. I, გვ. 80* - კატას თავი საღმე დაჭერილი რომ შეუღვდეს, მაშინათვე არ ჭამს... სოთინი ოკო მიღაფრთე - საღმე უნდა ნაუდე. - სო მუურქ? - სოთინ ვარი. - სად მიდხარ? - არსად (არსად არა). თგრქ სოთინი ეე დინტგრე: *ი. ყოფშ., გვ. 161* - თოვლი არსად არ დაეცია. სოთინი ეეგნორთავა: *მ. ზუბ., გვ. 31* - არსად არ ნახვიდო (გადახვიდო).

სრიათ იგივეა, რაც სოთი. სოთ ე აწოხვადგნანი, თეჟე რჩუნა ყანახისე: *ი. ყოფშ., გვ. 149* - სადაც კი ნი დახვედხიან, იქ ძარცვავენ გლეხს.

სრიაზა იგივეა, რაც სოტიღვა. სოტიღვა, სოტიღვა ე გილევაჟუნა - საღლაც, საღლაც დაფარვატებენ.

სრიაზა, სრიაზა, სრიაზაჰ, სრიაზაჰ კუჰ სანამდე, სანამდის; სანამ; შირდო. სოთი მ თქვანი მეზარობა, პაგინი? - სანამდე თქვენი მეზარობა, ბატონო? სოთი მ ხ სქანი შარა? - კითხე პაპაჰ: *ი. ყოფშ., გვ. 7* - სანამდე თქვენი გზა? - პკითხა მღედელმა. ლესია ხომა სოთი მ ხ ჯ დეულაჟუნი, გოუქქულა, მუ ხოლიღვანი - ღორს ხურმა სანამდე დაელაჟდა, არ იცოდო, რა ხოლი იყოო. ქოთი მიღაჟუნა, სოთი მ ხ გთი ოკოღენი: *ი. ყოფშ., გვ. 48* - კიდევ ნაჟყვა, სანამდეც უნდაოდა. *ჰორ. სომაზ'.*

სრიაო (სოკო) სოკო. მისი სახეებია: თხირჯი კია, კარკუნა, ლერიმეჟუა, მანჯიკორა/მანჯკორა, მარქვალაჰ გური, ნიყი, ობელი, სიასამური, გურამ ყუუო, ქაბახუ, ქვიშაყური, ცაღამაყენანა, წეროში ბორკი, ჭაჭურია და სხე.

სრია ზახ. ლე *ნაწილაკებადართული* სო: საიღან? საიმი? საიმიჰან? ქოგაოქუნი, სოლე ობღა: *ქსბ. I, გვ. 86* - რომ გითხრა, სათ ნაუდე. ქოუოქუ ოსურქ, სოლე ობღა მურს დო სოლე ვარი...: *მ. ზუბ., გვ. 230* - უთხრა ქალმა, საიღან მოდის და საიღან არა. ნაია, თე ჩქი სოლე მობრთი, ქომიწოია: *ქსბ. II, გვ. 42* - დელი, ეს ჩვენ საიღან მოვედით, მითხარიო.

ხენწუფეჟე სოლე გური გამკურთინეკონი, თიშენი დააღორე: *ქსბ. II, გვ. 32* - ხელმწიფე გული რომ მოებურუნებინ, იმიტომ მოატყუა. მიღართის დოხორეჟა, სოლე ქეშიტყვევსკუო, მიჟე მორთინე: *ქსბ. II, გვ. 44* - ნაუდენე სასახლეში, რომ შეეტყუო, ვინ მოვიდა.

სრიათა ზახ. -ეი- და -დბ *ნაწილაკებადართული* სოლე (-სო-ლე-გი-და) - საღლაც; საღლაც გინდა. უკული სოლე გიღა იღასენი, იშენი ჩქიმი ჭულემა ქემურსია: *მ. ზუბ., გვ. 59* - შემდეგ სადაც გინდა (რომ) ნაუდეს, მიინც ჩემს სახლში მოვაო. მარა სოლე გიღა რდენი, ქუუგინაჟუ თე მავაში მუარხეს: *ი. ყოფშ., გვ. 50* - მავარა საიღანლაც იყო, მუეგრძენია ამ მეუვის მოახლეს.

სრიათაზა იგივეა, რაც სოლე გიღა. სოლე გიღა წყარქ მოთოლე: *ი. ყოფშ., გვ. 5* - საიღანლაც (იყო) წყალი შევიდა.

სრიათაზა იგივეა, რაც სოლე გიღა. **სრიათი/შარანი** (*სო-ლე-დი-გა-ორ-ენი) ზახ. საიღანლაც რომ არის; რომელიღაც ადგილიდან, ბაზრაჰევილი მხრიდან. სოლე გარენი ოფორქლექ მარეფიში რეჟუსე: *კ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 30* - საიღანლაცა ვისმენე ზარების რეჟუსას. სოლე გარენი ქემორთესია ტყარლეჟეჟე: *ი. ყოფშ., გვ. 105* - საიღანლაცა მოვიდენო ტყის ღორები.

სრიათინი ზახ. არსაიღან, ვერსაიმიჰან; საიღანში. ჩქი სოლე თინი ეამორეჟმუნანია: *ქსბ. II, გვ. 42* - ჩვენ არსაიღან არ მოესულეართო. სოლე თინი ვამანტინე: *ქსბ. I, გვ. 89* - ვერსაითკენ გაქიქცი. კარი ვაგორი-ღა, სოლე თინი გეშინითე: *მ. ზუბ., გვ. 42* - კარი თუ არ მოძებენ, ვერსაიღან ვერ შეხვალ. ვარა დიხასა, ვარა ცას-სოლე თინი ვონწუღე: *ქსბ. I, გვ. 45* - ან მინას, ან ცას - საიღანნე ვნეღებოდ.

სრიათურე (*სოლე გურე) ზახ. საიღან? რომელი მხრიღან? სოლე გურე მორთეს? - საიღან მოვიდენენ? *ჰორ. სოურე.*

სრიათა ზახ. საიღან? რა ადგილიღან? რა გზინი? მეზარეს კითხესია: - სოლე მ ვ მოურქია?: *კ. სამუშ., ქართ. ზეპ., გვ. 122* - მეზარეს (მეზეს) პკითხესი: - საიღან მოდინარო?

სრიათა იგივეა, რაც სოლე გიღა.

სრიათაჰ-ი (სოლომაქის); სოლომაქიშ თოლი სოლომაქის თალი - შვინდის ან ლინის ფერის ქეა იყო. სოლომაქის თოლიან ბეჭდეს შემოკლებდენე მშობიარე ქალს, რომ ჩქარა მოეშობიარებინა (*ს. მასალ., გვ. 272*).

სრულში (სოლომოს) სოლომონი. წმინდა სოლომონი წმინდა სოლომონი - ხელოსნობის ღვთაება. სალოცავი ექონდა ხეხუნჯობა (ი. ყოფი).

სრმაქი (სრმაქის) სტომეი; კჰჰი, მუცელი. ქაყაი, სომაქი ვეუგმაუ - აცაღე, სტომეი არ აუესა.

სრნი (სონს) ზაზ. საღაღანი?, რომელი? სონი წმინდი მელეს? *მ ზუბ., გვ. 23* - საღაღანი ნამლი მიუტანეს? სონ ბაღს რე, პირანცენი: *მასლ., გვ. 25* - რომელ ბაღშია, რომ ჰყავის.

სრნა (სონას) მოქან. ნინაჰური (ა. მყ.). სონა ქოუხოლეია: *ქსს. I, გვ. 172* - ნიხური გაურიო.

სრნარო კეჰო. სანამ, სანამდე, რადრომდე, მიღრმ. სონდარო შური მიღვანე: *ქსს. I, გვ. 92* - სანამ სული მიდგას. სონდარო ყვილუნდესენ, თიქმას უწუე ჩხოუქ: *მ ზუბ., გვ. 141* - სანამდე მოკლედენენ, მანამდე უთხრა ძროხად. მასონდარო ვაგაყუნე, იმდარდღამა დეეზონი: *მ ზუბ., გვ. 314* - მე სანამდე (რადრომდე) არ გამოგყე, იმდღემდე იმარხულე. *ჟღო. ონდარო, ოღო.*

სრნო სრნი (სონ დო სონს) იგივეა, რაც სოდოსონი, - საღაღანი დე საღაღანი. ხანდენანი, ბოშევი რე, მისი უქი, რენა სონდოსონი: *მასლ., გვ. 62* - რომ შრომობენ, ბიჭებია, ვინ იცის, საღაღური და საღაღური არიან. *ჟღო. სონი.*

სრნური (სონურს) საღაღანი. სონური (//სონი) რე თე ღვინი? - საღაღური არის ეს ღვინო? სონური კოჩიქ სოღინუ! - საღაღური კაცი სად დოიკარგა!

სრნხანი (სონ ხანს) რამდენი ხანი. სონ ხანიშიე ეთი ბადიდი? - რამდენი ხნისა ის მოხუცი?

სრნაბ იგივეა, რაც სოიდგა. სოადგა - სოადგა გილევფუნა - საღაღე, საღაღე დაფარფატობენ.

სრნაჰ იგივეა, რაც სომაქ. სოლე-სომა სომა შეხორხომა: *ბაღ. სიბ., I, გვ. 124* - საიდან სადაო წმინდა საბაო (საიდან სად სანამდე მიხორხოცებ).

სრნაი (სორგის) ნაღლი შემა (დ. ვიფი).

სრნაილი (სორგის) მიქ. ენებ. წარს. ოსორგანს, ოსორგუ(ნ) ზნათა - უხვად მოსხმული, დანაშაღული; უხვად დაჰრილი (სანოვაგე). გეხორმ ნურე მასქური იგანს, გოსორგილი ცა იქსენგ - ბესურის შრიდან მასქური (ქარის სახეობა) ქრის, დახუნძლული ტოტი ირებვა (ქანაობს). *იბ. გოსორგილი.*

სრნაჰ (სორგუს) სახელი ოსორგუ(ნ) ზნისა - ჯრა, გლომად მონა რისამა; დახუნძლუ

(ნაყოფით). მუგოკონ, სორგე ირგელი: *მ ზუბ., გვ. 114* - რა გინდა, ყრა ყველაფერი. ჩონგურევი ბრელი სორგუ: *ქსს. I, გვ. 339* - ჩონგურევი ბერი ყრა. ბაძარს ყვალი სორგუე დე აშლა - ბაზარში დღეს ყველი ეყრა. ქგდე სორგაფუნა ომუშალი დო ოქოშალი არიო: *ქსს. II, გვ. 134* - დახუგებებით სახმელი და საქმელი ძალიან ბერი (ერთად).

ოსორგანს (დასარაბ დაყარა, დასარაბაჰ დაყურია, დასარაბჰ(ნ) დაყურია დო თურმე) გრდჷ ყრის ბლომად, ახვავებს სორგუ(ნ) (შოლოდ აშმოსი წრისა და IV სერიის მქერიტეში) გრდჷ. *სტატიკ. ყრა.*

ოსორგუ(ნ) (დასარაბ დაცვივად, დახუნძლა; დასარაბაჰ(ნ) დაცვივდება, დახუნძლულა) გრდჷ ენებ. რაიმე იყრება ბლომად; იხუნძლება (ნაყოფით).

ოსორგუ(ნ) (ოსორა შესაძლებელი გახდა დაყარა ბლომად, -) გრდჷ. *შესაძლ. ენებ.* ოსორგანს ზნისა- შეიძლება დაიყაროს (უხვად).

ასორგე(ნ) (ასორა შეძლო 'დაეყარა უხვად, ასორანა შეძლო 'დაეყარა, დასარაბაჰ(ნ) შესაძლება უხვად დაეყარა) გრდჷ. *შესაძლ. ენებ.* ოსორგანს ზნისა- შეუძლია უხვად 'დაეყაროს.

ოსორგაჰუნანს (ოსორაჰუნა 'დაეყურება, დასარაბაჰ უყურებინება, დასარაბაჰ(ნ) აყურებინება თურმე) კუხ. ოსორგანს ზნისა- აყურებებს უხვად პროდუქტს ან სხვა რამე.

დასარაბაჰ მიქ. მოქ. უხვად დამყრელი ყველაფრისა.

დასარაბაჰ მიქ. ენებ. მყ. უხვად დასყრელი.

დასარაბაჰ მიქ. ენებ. წარს. უხვად დაყრელი.

დასარაბაჰ მიქ. ენებ. წარს. უხვად დანაყარი.

დასარაბაჰ(ნ) მიქ. ენებ. წარს. უხვად დაყრის საფასური.

დასარაბაჰ მიქ. ვარკ. უხვად დაუყრელი.

სრნაბ (სორგას) სახელი ოსორგუ(ნ) ზნისა - 'გა'ოცება, 'გა'შეშეება, 'გა'ხეება, 'გა'შქარება, განცვივება. ათე ამბე ქემეჰური, გეესორო, ნანდული ვეველელი - ეს ამბეჰი რომ მიამბო, გაეოცდი, ნამდვილად არ ველოდი.

ასორენს (დასარაბ გაეოცა; დასარაბაჰ გაეოცება, გაუცვივებია; დასარაბაჰ(ნ) გაეოცება თურმე) გრდჷ ოცება, აციფირებს; ახევეს.

ასორენუ(ნ) (დასარაბ/დასარაბ გაეოცა, აციფირდა; დასარაბაჰ(ნ) გაეოცებულა, განციფირებულა) გრდჷ. ენებ. ასორენს ზნისა- ოცება, ციფირდება; შეშდება, ხეშდება. ასორინე(ნ) (ასორინა შეძლო 'გაეოცება, -

ბიწროსრებაჲმ შეძლებსა გაცეცხა გრდუ.
შუაღლ. ენებ. ა ს ო რ ე ნ ს ზნისა - შეუძლია
 'გააოცოს', 'განაცვიფროს...
 ბაწრობაჲლ მიჲ. ენებ. მე. გასაოცებელი,
 გასაცვიფრებელი.
 ბაწრობაჲლ მიჲ. ენებ. წარს. გაცეცხული,
 განცვიფრებელი.
 ბაწრობაჲლ მიჲ. ენებ. წარს. განაოცები,
 განაცვიფრები.
 ბაწრობაჲლ მიჲ. ენებ. წარს. გაცეცხის,
 განცვიფრების საფასური.

სორაბული (სორებულს) *იხ.* გასორებული.
სორაბოლარი სორაბოლებსა *მიჲ. ენებ. წარს.*
 ს ო რ მ ო ლ ა ნ ს ზნისა - სორასალი; ხალხი
 სრასით ცომის დაგრძელებული გუნდა.

სორაბოლა (სორაბოლას) სახელი
 ს ო რ მ ო ლ ა ნ ს ზნისა - სორასლაბად
 ძქუა; სორაბა.
 სორაბოლანს (სორაბოლაჲ დასორასლა,
 ჟაწრობოლაჲ დაუსორასლებია,
 ჟაწრობოლაჲ) დასორასლებდა თურმე) *გრდმ.*
 სრესით ამრგვალეს, სორასლებად აქცევს.
 ისორაბოლუჲ (სორაბოლაჲ დასორასლდა,
 ჟაწრობოლაჲ) დასორასლებულა) *გრდუ. ენებ.*
 ს ო რ მ ო ლ ა ნ ს ზნისა - ხელში სრესით
 სორასლებად იქცევა (მომრგვალდება).

სორაბა (სორაბას) სახელი *ი ს ო რ მ უ ე (ნ)*
 ზნისა - დახევაჲბა; ბარაჲპინაბა.
 გოლოფას ლატი *დ ე ს ო რ მ უ ე ლ ლეჲყონა*
 დი ნალეჲარგს: *კ. საბუჲ, ქსს, გვ. 145 -*
 გვალვაში სიმინდი დახევედებოდა ჭყანტიანსა
 და ნალეჲარგუმი.
 ისორაბუჲ(ნ) (სორაბაჲ დახევედა,
 ჟაწრობაჲლუჲ) დახევეტულა) *გრდუ. ენებ.*
 ხევედება, ბარაჲქიანდება.

სორაბი (სორაბის) სორაბი; ხაწრობისაჲპირი ლარი
 შარაღოგაზა *(ქ. ქსაღ. კოპოს. გვ. 27).* გური
 ს ო რ ო ს იწორუ, ვიჲმ გინი ვინორუ: *ი. ყოჲშ.,*
გვ. 148 - მგელი სორაბი დგას, ხევიდან ხბო
 არის გადმომდგარი. *ჟორ. ომანუ.*

სორაბი (სორაბის) სორაბი, ძლიერ პინსრო
 გზა. *ჟორ. ჭ. იმუ.* სორაბი ძლიერ ვინრო გზა
(ქ. ბერ.).

სორაბა (სორაბას) [რუს. сортировка
 დახარისხება]. ოკო არძო თასეფიში
 წიმინდუა დო ს ო რ ტ უ ა, წქარას თასუა -
 უნდა ყველა თესლების განწმენდა და
 დახარისხება, რიგში თესუა.

სორაბა (სორაბას) სახელი *ს ო რ უ ნ ს (შურს)*
 ზნისა - აჲმოსჲლა (სელისა), *იხ.* იმასორუა
 შურიში. *ჟორ. სეარუა.*

სორაბული, **სორაბული** (სორაბოლის) სორაბი.
 სორაბოლია
 ბოში მაღალი, დიდი ტანის ბიჭი, -
 ტანწერნება, ჰინიანი. *ჟორ. სეარულია,*

სოლორია. *ჟორ. გურ.* სოლო დიდი ტანის,
 მოსული, ვიზიანი.

სორაბი, **სორაბი** (სორაბის) *ბოგან. ჭლაჲპინი (ა. მაჲ).*
ჟორ. გურ. სორაბი ქლაჲკეი (ა. ლა.).

სორაბი (სორაბის) *შოსა. თავი ს ო ს ს ხალხი*
 ბლომათი გილუჲლა ურემ-ცხენით: *შ. ბერ., გვ.*
 131 - აქ მოსეზე ხალხი ბლომაჲ დადის
 (დადიან) ურემ-ცხენით.

სორაბი (სორაბის): ბ ო რ კ ი ს ო ს ო რ ო : *ქსს,*
II, გვ. 464 - ფეხნეროლი.

სორაბი, **სორაბი** (სორაბოლის) *ბოგან.*
 ნიოთილი მხალი (ა. მაჲ). ს ო ტ ო ლ ი ა მასუბა
 ღლას ემჲურს - ნიოელი მხალი მესამე დღეს
 ამოდის.

სორაბი/სორაბი *ჯაჲ. საიღან?*, *საიოჲქან?*,
 საიოჲ? გორდის ს ო უ ლ ე უ ლასუნდესინი,
 თეურე მისხაუნდუა (წიხაჲ): *თ. სახუ., გვ.*
 245 - ბაჲყას საითკენაც უმლოდნენ, იქითკენ
 მიხტოდა (მიდიოდა).

სორაბი (-სო-ცურე რომელი მხრიდან) *ჯაჲ.*
 საიღან?, რომელი მხრიდან? მა ს, ციჲა,
 ს ო უ რ რ მიხუნქე: *ქსს, I, გვ. 132 -* მე შენ,
 გოგო, საიდან გნახე? ს ო უ რ ე მორთინი,
 თეურე მეუა: *ხალხ. სობრ., I, გვ. 124 -* საიდანაც
 მიხვედი, იქითკენ წაილა.

სორაბი (სორაბის) *სადაზარი?* *ს ო უ რ ე ნ ი*
 მოჲუნთ თქვა? - სადაური ზრანდებით
 თქვენ?

სორაბი *ჯაჲ. საიღან?*, რომელი მხრიდან?
 ს ო უ რ ე მ შურთუ? - საიდან (რომელი
 მხრიდან) მოდიხართ?

სორაბი (სორაბის) სახელი *ი ს ო ფ უ (ნ),*
 უ ს ო ფ უ ა ნ ს ზნათა - ბორაბა; ნანაბა;
 პარაბა; ბლაჲბა. ლოგინს ქიგლარაგუ დო
 ლეჲჲჲ ს ო ფ ა ფ ი : *შ. ხუბ., გვ. 74 -* ლოგინზე
 ნაჲქეა (დააგდო) და დაუნყო ნენვა-გლუჲა.
 გიხურსო, გი ს ო ფ ა ნ, ვიზო-აში
 გორთინუა: *მასლ., გვ. 36 -* გაქარავებ, გენეპე,
 იქით-აქეთ გატრიალებ. მუში კიბირით მუში
 ხორცი ო ს ო ფ ა ფ უ ე - თავისი (მისი) ქილით
 თავისი (მისი) ხორცი ავლეჯინა. ქეჲანამი კორი
 თესე უ ს ო ფ უ ა ნ ს გ : *ა. ცაჲ., გვ. 13 -* ქვეყნის
 ხალხი (კაცი) ამას უტრიალებს.
 ისოფუ(ნ) (შოლოდ აწმოს წრისა და IV სერიის
 მწკრივებში) *გრდუ. ენებ.* ბორაგას, იბრვის.
 უსოფლას (უსოფაჲ უჲარაჲ, უსოფაჲჲ
 უჲარაჲებია, ნოჲოჲაჲ) უჲარაჲებდა თურმე)
გრდმ. უჲარაჲებეს; უტრიალებს. *ჟორ. სოფინი.*

სორაბი (სორაბის) სორაბი. ხეს სთხვარი
 ქომუჲას, ს ო ფ ე ლ ი დომოლონუას: *ი. ყოჲშ.,*
გვ. 129 - ხელში თხორი მომცა, სოფელი
 დამავლებინოს. თე ს ო ფ ე ლ ე ც ე მუჲოზოხი?:
ი. ყოჲშ., გვ. 2 - ამ სოფელს რა ჰქვია?
 სოფელარ-ეფი სოფელელები.

სურმალიზი ხვამა რელიგ. სოფლის ლოცვა – იცოდნენ გაზაფხულზე, როდესაც სოფელი ხვნა-თესვას მორჩებოდა. საერთო ხარჯით იყიდდნენ საკლავს – თხას ან ცხვარს, ზოგჯერ კურატს. ოჯახის უფროსები შეიკრიბებოდნენ სოფლის მოედანზე და აქ სოფლის უფროსი დაილოცებოდა კარგ ამინდზე და ჭირნახულის დოვლათიან მოსავალზე. შემდეგ საკლავს ანკლავდნენ და განიანლვებდნენ (*ს. მაკალ., გვ. 330*).

სურში-ი (სოფილ/რს) მიძლ. ენებ. წარს. სო ფ უ ნ ს ზნისა – 'ზა'გაღვიძლი, 'ზა'წყაბთილი; მირტყმული, მიჯანებაული. ჩაგლა სო ფ ი ლ ი შაბგნა: *შ. ბერ., გვ. 110* – ფესბაცმელი დავლეცილი აცვიით.

სურში-ი (სოფინს) იგივეა, რაც სო ფ ა ფ ი, – რაღუნება, შოქოძე, შორბაძე; ქარაძე, ბარაძე. ეთიოგმა ქო უ სო ფ ი ნ გ, ართო უფის გოუთქაფუ: *მახალ., გვ. 64* – იმ ზომამდე უნვალია, მთლად ოფლით გაჭაფულა.

სურშა (სოფუას) სახელი სო ფ უ ნ ს ზნისა – 1. გლავა, წყაბა; წინა; ხლავა; ხემა. მუში კიბირით მუში ხორცი სო სო ფ ა ფ უ უ – თავისი (მისი) კბილით თავისი (მისი) ხორცი ავლევირა. განათხუვლევს კაბახ თე ხენწვეფში ღვამალამისგ დო სო ფ უ ნ დ ე ს გ: *ი. ყოფ., გვ. 55* – ესმოდნენ ხალხს ამ ხელმწიფის სამეფოსა და წვეჭდნენ. იმარებუქე სი, ვარა ეს გო სო ფ უ ნ ქ ე: *ი. ყოფ., გვ. 20* – გეზარება შერ, თორემ ანას გაგლეუ. ბაღეს ვორდი, ვარდი ბიბრი, წოლუა მოკოლ, ვა შ ა სო ფ უ ე: *მახალ., გვ. 32* – ბაღში ეყავ, ვარდი ენაზე, მსურდა მოკრეფა, ვერ მოუნეციტე. 2. მირტყმა, მიჯანება. მოუსენი, დუი ქო ბ სო ფ ი კოღმეტკორსი, ბაღა-გარსგ: *ა. ცაგ., გვ. 61* – რომ მოვესვი, თავი მივარტყი კბოდე – ტკოლს, ონავარს. 0 ღართიში (*წაართში*) გოსოფუა რიხის (*წკალთის*) ჩამოხება. *II ვაღტ.* დაბეჯითებით დაბატივება. სოფუნს (ბოსოშა გაგლეჯა, ბაშოშა გაუგლეჯია, აზნოსოშა(ნ) გაგლეჯადა თურქმ) *გრძმ.* გლეჯეს. ისოფუნს (ბიოსოშა გაიგლეჯა, ბაშოშა გაუგლეჯია) *გრძმ.* ხაიავ. *ქვ.* სო ფ უ ნ ს ზნისა – იგლეჯეს; ირტყამს. უსოფუნს (ბაშოშა გაუგლეჯა, ბაშოშა გაუგლეჯია) *გრძმ.* სახე. *ქვ.* სო ფ უ ნ ს ზნისა – უგლეჯეს. უნეცეტს, უხეტს. ისოფუნს (ბიოსოშა გაიბა, გაიგლეჯა; ბოსოშა(ნ) გაგლეჯილა, გახეულა) *გრძლ. ენებ.* სო ფ უ ნ ს ზნისა – იგლეჯება; იხევა. ასოფუნს (ბაშოშა გაეგლეჯა, გახევა; ბოსოშა გაეგლეჯია, გახევა) *გრძლ. ენებ.* უ სო ფ უ ნ ს ზნისა – ეგლეჯება, ხევა. ისოფუნს (ბოსოშა შესაღლებელი გახდა 'გა'გლეჯა, 'გა'ხევა; -; -) *გრძლ. შესაღლ. ენებ.* სო ფ უ ნ ს

ზნისა – შეიძლება გაიგლეჯოს, გაიხეს. ასოფუნს (ბაშოშა შეძლო 'გა'გლეჯა, 'გა'ხევა; -; ბოსოშა(ნ) შესაღლება გაგლეჯა) *გრძლ. შესაღლ. ენებ.* უ სო ფ უ ნ ს ზნისა – შეუძლია 'გა'გლეჯოს, 'გა'ხოს. ოსოგაფუნს (ბაშოშა(ნ) ავლევირა, ბაშოშა(ნ) უგლევირება, ბოსოშა(ნ) ავლევირება თურქმ) *კაუზ. სო ფ უ ნ ს ზნისა* – ავლევირებს, ანევეტრებს, ახევირებს. ბაშოშა(ნ) მიძლ. მოქმ. მწყეცი, მგლევი, მრტყმელი... **ბოსოშა(ნ) მიძლ. ენებ. ზე. სანეციტი, საგლევი, სარტყმელი... 'ბოსოშა(ნ) მიძლ. ენებ. წარს.' გა'წყეცილი, 'გა'გლეჯილი, 'და'რტყმული, 'გა'ხეული. **ბაშოშა(ნ) მიძლ. ენებ. წარს.** სანეციტი, ნავლევი, ნარტყამი, 'გა'ხავევი. **ბოსოშა(ნ) მიძლ. ენებ. წარს.** ნავლევი, ნავევი. **ბაშოშა(ნ) მიძლ. ენებ. წარს.** ნევეტისი, გლეჯის საფასური. **ბაშოშა(ნ) მიძლ. ენებ.** გაუგლეჯელი, გაუხეველი. **სურშია, სოქოშა(ნ) შ, სურშა ზაზ. საითი?, საითიანე? სანამაქ?** მუში მანითო თხილანდ, სოქიშა იშო სუმა ქიმიანქულნი: *ი. ყოფ., გვ. 55* – მისი ზავითი იცავდა, სანამდე მისი ხმა მიწნდებოდა. ტურა, აცაბაყ, სოქიშა მიოცაყა: *ი. ყოფ., გვ. 142* – ტურა, აცაბაყ, საით მიცუნცულებ? სოქიშა ხ გ მეურქუ, ჯგირი კორი?: *ი. ყოფ., გვ. 68* – სანამდე მიდიხარ, კარგო კაცო? სოქიშა ლიგინი მოურქუ ტარუა, ქულვოტურუთი ირკოე ტარუა: *ყაზაყ., 6.05.1931, გვ. 3* – სანამდე სიმინდი დატარდება (მოვა დატარება), ვასნავლით ყველას (ყველა კაცს) ნურა.**

სურშია (სოღორას) იგივეა, რაც სორდოი ა, – სოღო, დიდი ტანის, მოსული, ჰიშიანი. *შორ. სერდორა.*

სურშა (სოქოშა) სახელი სო ფ უ ნ ს ზნისა – 1. ბეპრის ჰამბ. ყვანამა ოქოშალი ქიშეულეს დო სო ფ უ ჯგირი – ყანაში საქმელი მიუტანეს, შექამა კარგად (ბლომად). 2. *ვაღტ.* მამბარად მარტყამ, ცემბ. ტური მაჰარებაფური, ქო სო ფ უ ე ყუვირინს – რომ გააბარაზა (გული მოაყვანინა), გაარტყა (მავრად) ყურის ძირში. სოფუნს (ბოსოშა მავრად სცემა, ბაშოშა მავრად უცემია, ბოსოშა(ნ) მავრად სცემდა თურქმ) *გრძმ.* მავრად სცემს; *ვაღტ.* ბევრს ჭამს (ხარბად).

სურშია(ნ) ზაზ. საიდანე? სო ფ უ რ ე მ ე თურქი მიიშენი, თეკურეშე ურულუნა: *ქხს, II, გვ. 26* – საიდანაც თურქი მოდიდა, იქითკენ ურბენიათ. **სურშია(ნ) იგივეა,** რაც სო ფ უ რ ე მ ე ?

სრმა, სრმახ, სრმახი/უ, სრმახზ ზრზ. სანამდე?, სანდ?, სანიტიჰე?, სანიტ? სო შა მეურქია?: *ი. ყოფშ., გვ. 23* – სად (საითქენ) მიდინარო? გურომ ბაბეგალექ ბუელო, სო შა ხე ძორენდენი: *ი. ყოფშ., გვ. 31* – გულის ფანცქალი აუეურდა, სანამდე ნახადა. ღინაარლუ ძეაღუნსე ქვირი, სო შა ხი უბადუნეო – ჩაყარა კუთხებში ფქვილი, სანამდე ეყოფოდა.

სრხ-ი (სოხის) ბოჟან. იგივეა, რაც სო რხი, – ჭლაპკი. დუეუ სოფუნდუ, შუეო სო ხი სე: *ქხს, II, გვ. 38* – თავს გლეჯდა, როგორც ჭლაკეს შორ. გურ. სოხი ჭლაკი, უთაუო ხახვი (*გ. შარაშ, ა. დღ.*).

სრმ-ი (სუეის) სპეციილისტი. მაღალეცი, მიღვა რექინი, სპეციი თუო რდე: *მ. ხუბ., გვ. 214* – ყორად, ვილაცა (რომ) ხარ, სპეციილისტი უნდა იყო.

საირძა (საირქას) [რუს. сирька ასანტი]. სპირქა - დამხირ საჭირო რენ, ენა მის რე ვოურქენი: *ქხს, I, გვ. 179* – ასანთი (და) ცეცხლი რომ საჭიროა, ეს ვინ არ იცის.

სარლ-ი (საილ/რს) მიძე. ენებ. წარს. სპუნს ზნისა – 'შოსპოზილი.

საშაბა (საშაბას) სახელი სპუნს ზნისა – მოსაშაბა, განადამურება. შუეაშს გვალა რზენილ რიყეს ორსქინანკინი შოსპაუაღას... – როდესაც მთა ტყეპნილ რიყეს ექადნება მოსპობას...

საქენ/საქუნს (მოსაშა/მოსაშაღუნს მოსპობს, მოსაა მოსპო, მუშაა/მუშაააა მოუსპია, მოსაშა(ენ)/მოსაშააა(ენ) მოსპობდა თურმე) გრდმ. სპობა.

ისაქუნს (მოსაა მოსპო, მუშაააა მოუსპია თავისი) გრდმ. სათაე. ქე. სპუნს ზნისა-ისპობს თავისას ან თავისთა.

უსაქუნს (მუშაა მოუსპო, მოსაააა მოუსპია მისი) გრდმ. სასხე. ქე. სპუნს ზნისა-უსპობს. ისაქუნ(ენ) (მოსაა მოსპო, მოსაააა(ენ) მომძპარა, მოსპობილა) გრდმ. ენებ. სპუნს ზნისა – ისპობა.

ასაქუნ(ენ) (მასაა მოესპო, მოსააა მოსპია) გრდმ. ენებ. უსპუნს ზნისა – ესპობა.

ისპინ(ენ) (მანა შესაძლებელი ვახდა მოსპობა, -) გრდმ. შესაძლ. ენებ. სპუნს ზნისა-შეძლებდა მოსპობს.

ასპინ(ენ) (სპინა შეძლო მოესპო, -, მოსაშა(ენ) შესძლებია მოესპო) გრდმ. შესაძლ. ენებ. უსპუნს ზნისა-შეუძლია მოსპობს.

ოსაჭაფუნს/ოსაჭაფაფუნს (ოსაჭაფა/ოსაჭაფააა ასპობინა, შააჭაფა/შააჭაფააა უსპობინება, მოსაჭაფ(ენ)/მოსაჭაფა(ენ) ასპობინება თურმე) კაუხ. სპუნს ზნისა-ასპობინება. მასაჭაფა/მასაჭაფა მიძე. მიუქ. 'მოსპობი. მოსაჭაფა/ოსაჭაფა მიძე. ენებ. ზე. 'მოსაქაობი. მოსაჭაფა/მოსაჭაფა მიძე. ენებ. წარს.

მოსპობილი. მასაჭაფა/მასაჭაფა მიძე. ენებ. წარს. ნასპობი. მასაჭაფა/მასაჭაფა მიძე. ენებ. წარს. 'მოსპობის საფასურად. შააჭაფა/შააჭაფა მიძე. უარე. მოუსპობელი.

სრპვილ-ი (სრუვილს) სურპვილი. ო სრუვილიში მეჩამა სურვილის მიცემა; მონდომება. მეჩე სრუვილქ, ღორონს ქეშეთხუკონი სქეა: *მ. ხუბ., გვ. 26* – გადანევიტა (მიცეა სურვილი), რომ ღმერთს სთხოვოს (ეთხოვა) შვილი.

სრულ-ი (სრულს) სრული. სრულაშე ზმზ. სრულიად, მთლად. ხოლო სრულაშე ვახე კორეუი: *ი. ყოფშ., გვ. 93* – კიდევ მთლად (სრულად) არ ზის კაცები.

სრულაშა (სრულაშას) სახელი სრულს ზნისა – სურპვილი, სურპვილა. მა ბსრულსია, ჩილო მიდამეგუნეველი სქოთორულს დლო ვარია?: *მ. ხუბ., გვ. 75* – მე მსურსო, შენ ცოლად რომ ნამომეყვი და შენ გსურს თუ არაო? მისე სრულქუ, წეითხითი: *ი. ყოფშ., გვ. 162* – ვის სურს, ნაკითხეთ.

სრულს (ეფე. მოსაშააა ისურვებს, მოსაა ისურვა, შარაააა უსურვია, მოსაააა(ენ) ისურვებდა თურმე) გრდმ. საშ. მიუქ. სურს, სურვობა.

ისრულენს (მოსაა ისურვა, შარაააა უსურვებია) გრდმ. ისურვებს. მოსააააა მიძე. მიუქ. მსურვებელი. მოსააააა მიძე. ენებ. ზე. სასურველი. მოსააააა მიძე. ენებ. წარს. სურვებულთ.

სრულაშა (სრულაშას) სახელი ასრულენს ზნისა – შსსრულაშა. ქომოლკოჩი ქომოლენქ, წესის ასრულენცია: *კ. საბუშ, ქხს, გვ. 129* – ვაჟკაცი ვაჟკაცობს, წესს ასრულებსო.

სტაშა (სტაშას) [რუს. ставна დარაბა]. სტაშენეფი აქუტახუნა – დარაბები დაუმტერეითა.

სტამშა-ი (სტამესის) [რუს. стамеска ხვენი, სტამენი]: ოჩარხალი სტამესიკეთი საჩარხი სატტები. შორ. ოტახუ.

სტამშა(ი) (სტამფილოს) ბოჟან. სტამფილო (ა. მყ.)

სტამენ-ი (სტაქანს) [რუს. стакан შინა] შინა. აკა, სტაქან-ი ქომოპოზირინე! – ერთი, ჭიქა მომანოდე! *იხ. ჭორქა.*

სტამენ-ი (სტაქანას) შინიანი. თე ბოშიქ ქიჯექედ სტაქანაში: *მ. ხუბ., გვ. 282* – ეს ბიჭი დარჩა ჭიქიანად.

სტაქ-ი (სტაქის) [რუს. стаж სტაჟი, შადა] სტაჟი. სტრლ-ი (სტოლრს), სტრ-ი (ა. მარე. (საოორს) [რუს. стол შამილა]. გონწყეცის სტოლი ფართო: *ი. ყოფშ., გვ. 158* – გაუნწყეც მავიდა ფართო. სტოლს ვა გგგგწყეფუფა: *ი. ყოფშ.,*

გვ. 120 - მაგიდას არ გავანყობინებ. ცირა, სტორს მიკუხებრე; *ქსს. I, გვ. 135* - გოვოვ, მაგიდას უზიხარ. სთოი ჯგირი უკეთებუ - მაგიდა კარგი გაუკეთებია (ხელისაღს).

სტრუზარ-ი, სტრუმარ-ი *ა. - მარტ. (სტოლმარის)* [*რუს. стюгар ღურბაღლი*]. შუაქიმი ჯგირი სტოლარი რღუ - მამაზემი კარგი დურგალი იყო. სტოლარ ევაკეთინგ; *ქსს. II, გვ. 180* - დურგალში ვერ გააკეთა. გვენარღუ ბოშიე ზათე სტოლარ ფეში აკათა; *ქსს. II, გვ. 180* - გადაყარა ბიჭმა მამიზე დურგლებთან ხალხი.

სტრუსარ-ი (სტოლსაფარს) მამიღღის საშარ-ი. **სტრუმინტი-ი (სტრუმენტის)** [*რუს. инструмент ინსტრუმენტი, ხელსაწყო*]. მიხაროთს მუნეფიმი სტრუმენტეფით საქვარიში თოლორუმა; *მ. ხუბ., გვ. 21* - წაიღინე თვინათი ინსტრუმენტებით საქმის საძებრად.

სტრუნა (სტრუნას) [*რუს. струна სიმნი*]. სტრუნეფი ვიტარას გვეოწყო, ქეშოტე იმ გვიტარა; *გუგორი, გვ. 390* - სიმები ვიტარას ავხსენი, მივატოვე მისი დამღერება.

სტუმარ-ი (სტუმარს) *იხ. სუმარი.*

სუ! *შორსდ. სუ, ბარუმი! ხმა ბაპინდეს! სუ, გარენდი, ვეკილა ნინა!* - სუ, გარემდი, არ ამიოლი ხმა (ენა)! არ კოჩქე მიწუ ,, სუ ა“: *ი. ყოფშ., გვ. 135* - ყველამ (ყოველმა კაცმა) მითხრა „სუო!“ *შორ. სუთუ!; სუთუ!*

სუ (სუს) *ბოკან. ჩვეულებრივი სანი.* *იხ. ფსუ;* ქეშუ. *შორ. ლაზ. სულ;* მოსულე ჯანაფის დადნოლება თოკად (*მ. მარა*). *ტაბორ. სულერი* ადგილი, სადაც სული ითესებოდა (*მ. გორქია*); სელიანი.

სუა (სუას) [*მრ. რიყს.: სუალ-ეფი*] 1. ფრთა. მუქე სუა ქიმიკაფორე; *ი. ყოფშ., გვ. 39* - მან ფრთა მიაფარა. ჭკიჭკიკიას სუა გუმულენსენი, თიქვმა ჭყორად - ჭიანჭველას ფრთა რომ გამოუა, მაშინ წყდება. შიო, ჩიტი, ქოფურინი, გოფაჩი სუალეფი! - აქმა, ჩიტი, ვაფორინდი, ვაშლე ფრთები ფაქუნს სუალენს ქარი გვაღური - შლის ფრთებს მთის ქარი. 0 სუაში ჩანაფა ფრთების შესება, გადატ. ნახალისება. სუას ჩანაფულენს შურილო ტანი - ფრთებს ისხამს სული და ტანი. *იხ. ფსუა. შორ. ლაზ. მსუა, ფსუა ფრთა (მ. მარა)*. 2. მინის ნაპევიში ჰანის სიმბრძეზა, - სუა. სუას დიხამ ნოჭკერსით უახუნა - „სუას“ მინის ნაკეთლად ეძახიან. ათე ომეში ეთი სუას დოხოზუნქ დოორადე - ამ ეზოს იმ ფრთას მოხნავ ვერ. სუა-სუათ ხაჩქუა - სეე-სედე თობინან.

სუამ-ი (სუამს) ფრთიანი. *შორ. ფსუამი.*

სუამ-ი (სუამს) ქონება. ხანდისხანო კანდარხენე, თიშ სუამმა გილეროუნა:

კ. საბუშ., ქსს, გვ. 140 - ზოგჯერ მოიჯარადრე, მის ქონებაზე ტრალებენ.

სუბასნი-ი (სუბასნილს) ფრთამოქსინი. შარას ართი სუაგახილი კუარია ქობორე; *მ. ხუბ., გვ. 242* - გზაზე ერთი ფრთამოქსინი ყვეუ ნახა.

სუუბა (სულუბას) [*რუს. судить ბასამართლება*]. ქოუსუდე ს... რაშიმ კულელიმ ეკოსქუა; *ქსს. II, გვ. 180* - მოსაჯეს... რაშიმ კუდეზე გამობა.

სუუსა (სულას) [*რუს. судия მოსამართლე*]. გილაუნთუ სუდიამა ოქუმარსეც დო ორი ონდე; *ი. ყოფშ., გვ. 154* - დავეპართ მოსამართლესთან დილას და ყოველ შუადღეს.

სუვა (სუეას; *მრ. რიყს.: სუვალეფი*) იგივეა, რაც სუა, ფსუა. თოკ სუვა ქიმიხინასენი; *ა. ბეკ., გვ. 47* - უნდა, რომ ფრთა მოშპაროს ობრის სუვა ქიმიხინორე; *ი. ყოფშ., გვ. 53* - ორბს ფრთა მოვარე.

სუუ! *სუუ!* იგივეა, რაც სუ!, - *შორსდ. სუთუ!* გაჩენდი! - სუ! გარემდი! სუთე, სუთე, წყინდი! ღორონო რე ფახსაგე!; *ი. ყოფშ., გვ. 99* - სუ, სუ, წყნარად! დმერთია ფახსაში.

სუ-ი (სუეს) ბორცვი, ბორსაპი; სარი; შარდობი. თოლომ შერქეს გინიშლით სუკი, ლაქად დო რმინი; *კ. საბუშ., ქსს, გვ. 113* - ერთ ნაშიმ გადავიარეთ სერი, გორაკი და ვაკე. სქანი წოხოლე სუკი გარე; *კ. საბუშ., ქორ. ზეს., გვ. 142* - მუნს ნინა აღმართლია სერი (დგას). ათე სუკიში იქილევა ჭიჭე ღალუ რენია; *მ. ხუბ., გვ. 183* - ამ ბორცვის იქით პატარა ღელე არისო. შუკო-შუკო სუკეფი რე; *მასლ., გვ. 18* - ირგვლე სერებია. მართუ კოკის შუკი-შუკი გახტოლე გინიშ სუკი: *აა, I, გვ. 23* - მბრუნავ ქუნხულს ირგვლე ქუტებზე გრძელი ფერდობი.

სუ-ი (სუეს) ოდნავ შეამალეპული (აბურცული) ადგილი დოლაბჯე. ნისქილის ქედა ქვას უკეთდება სუკი, რომოლეც ბოლოსკენ ექანება. ზედა ქვას უკეთდება ლუბა (უბე) (*მასლები, ტ. IV, ნაწ. III, გვ. 226*).

სუქიმი (სუკეთეს) იგივეა, რაც სიკეთე, - სიკაიმი. ორ სუკეთეს თქვენად ველუთ; *ი. ყოფშ., გვ. 137* - ყოველ სიკეთეს თქვენგან ველით.

სუქი-ბა (სუკი-გას) იგივეა, რაც სუკი, გა, - ბორცვი. მინდორს ჭე მაღალი სუკი-გა გაარქინუ - მინდორზე ცოტა მაღალი ბორცვი გაარინა.

სუქში-ი (სუკუეს) იგივეა, რაც სუკეფი, - ბორცაპი. შუკო-შუკო სუკეფი რე; *ქსს. I, გვ. 315* - ირგვლე გორაკები.

სულალი (სულელს) სულალი. ცხვინიმა ყვანა ამელუნი, ინა ვარდუ სულელი, -

ელეთორუნი თინა რღუ: ა. ცან., გვ. 128 - ვინც სხვებზე ყანა დაიღო, ის კი არ იყო სულელი, არამედ ის, ვინც მას შეემაზნავა. ს უ ლ ე ლ ი ცოფი, მივიღა რენი: ი. ყოფშ., გვ. 13 - სულელი ყოფილა, ვიღაცაა. იბ. სუნელი.

სპონიერება (სულიერებას) მიჭო. ენებ. წარს. ასულეიერენს ზნისა - 'მოსულიერება.

სპმი (სუბს) სპმი. ბოლოს სუმი მედიატორენქ ქიმაფასეც ყუდე, ხულა: ქბს, I, გვ. 216 - ბოლოს სამმა მედიატორმა შეეფასეს სახლი, ხულა. იბ. მასუმა; ნასუშორი. შორ. ლაზ. შუმი, სუმი სპმი (ბ. მარი).

სპმა იგივეა, რაც სიმა, სგმა, - სპინა. სოფარდენი ვი ს უ მ ე ნ ქ წიწიაში წიაფის: ქბს, I, გვ. 224 - სადღაც მესმის ნინილის ნიელი.

სპმა/სპმა (სუმას/ფსუმას) სახელი 'ფ' ს უ ნ ს ზნისა - 'სპმა. ქაბადლი ბადანას, ვაარწყყექო, ს უ ნ ს უ ნ ი - აცალე ბეშეს, ვერ ხედავ, რომ ფასმ.

სუნს/ფსუნს (ფოსა/ფოსა) მოფსა, ლაუნაშა/ ლაუნაშა მოფსამს, ლონსაშაშა/ლონსაშაშა(ნ) მოფსამდა თურმე) გრდმ. ფსამს. ასუშაფუე უ (ნ) (შბოლოდ ანეცოს წრისა და IV საუბის შწკრიცებში) გრდლე. ენებ. ეფსმება. ასუშუ(ნ)/აფსუშუ(ნ) (ფოსა/ფოსა მოფსა, ფოსაშაშა მოფსამს) გრდლე. ენებ. ეფსმება. 'ლი'ისენ(ნ), 'ლი'ისენენ(ნ), 'ლი'იფსენენ(ნ) (ლიონსა/ლიონსაშა შესაძლებელი გახდა მოფსამა, -, -) გრდლე. შესაძლ. ენებ. ს უ ნ ს //ფ ს უ ნ ს ზნისა- შვიძლება მოფსამ.

'და'ასენ(ნ), 'და'ასენენ(ნ)/'და'აფსენენ(ნ) (დასანა/ დასანაშა შვიძლი მოფსა, -, ლონსაშაშაშა შესაძლებია მოფსა) გრდლე. შესაძლ. ენებ. უ ფ ს უ ნ ს / უ ს უ ნ ს ზნისა- შეუძლია მოფსამს.

ოსუშაფუნანს/ოფსუშაფუნანს (ოფსაშაშაშა აფსმეიერებს, უფსაშაშაშა უფსმეიერებია, ფოსაშაშაშა აფსმეიერებდა თურმე) კაუზ. 'ფ' ს უ ნ ს ზნისა- აფსმეიერებს. გაფსაშაშა მიჭო. მიჭმ. 'მო'ფსმელი.

ოფსაშაშა მიჭო. ენებ. მკ. 'მო'აფსმელი. მფსაშაშა მიჭო. ენებ. წარს. მოფსმული. მონაფსაშა მიჭო. ენებ. წარს. მონაფსმელი. მონაფსაშაშა მიჭო. ენებ. წარს. მოფსმის საფსაური.

ოფსაშაშა მიჭო. ჯარყ. მოფსმელი. შორ. ლაზ. ფს: ფსუმ ფესამ; ფსელი შარდი (ბ. მარი).

სპმა/სპმა (სუმა'ლა'-ს) სახელი უსევანს, ა ს უ მ ა ლ ე (ნ) ზნითა - 'ნა'სამა. უჩამი გარჩილებელი ფურცია უსკითია: ქბს, I, გვ. 178 - შვიის გასათიერებლად ფურცია წაუსკითო. ენა იშენით ეეფორქა, - მესხფერი გურყ(უ) ვა უ ს უ ნ ი: კ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 29 - ეს მინც არ იფიქრო, - სისხლი გულში რომ

არ უსვია. თოლეფიმა ხოლო ქა ს უ მ ა ლ ა ფ ე საპონია: მ. ზებ., გვ. 11 - თვალბზე კიდეე წასმეიერი საპონო.

უსევანს (აშაშა წაუსვა, აშაშაშა წაუსევამს, აშაშაშაშა(ნ) წაუსევამდა თურმე) გრდმ. სსხე. ქე. უსევამს, წაუსევამს.

ისევანს (აიონა წაისვა, აშაშაშაშა წაუსევამს თაისთვის) გრდმ. სათე. ქე. ისევამ.

ისეშუ(ნ), ისეშაშაშა(ნ), ისეშაშაშა(ნ) (აიონა/აიონაშა წაისვა, წასმულ იქნა; აშაშაშაშა(ნ) წასმულია; აშაშაშაშა(ნ) წაისევამდა თურმე) გრდლე. ენებ. 'ნა'ისმება.

ასეშუ(ნ), ასეშაშაშა(ნ) (აშაშა წაისვა, აშაშაშაშა წასმია) გრდლე. ენებ. 'ნა'ესმება.

ისეინენ(ნ) (აიონა შესაძლებელი გახდა წასმა, -, -) გრდლე. შესაძლ. ენებ. შვიძლება წასმა.

ასეინენ(ნ) (აიონა შვიძლი წაისვა, -, ფოსაშაშა(ნ) შესაძლებია წასმა) გრდლე. შესაძლ. ენებ. უ ს ე ვ ა ნ ს ზნისა- შეუძლია 'ნა'უსევამს.

ოსუშაშაშაშა(ნ) (ოსაშაშაშა 'ნა'ასმეიერა, აშაშაშაშაშა 'ნა'უსმეიერებია, აშაშაშაშა(ნ) ასმეიერებდა თურმე) კაუზ. უ ს ე ვ ა ნ ს ზნისა- 'ნა'ასმეიერებს.

გასაშაშა არი მიჭო. მიჭმ. 'ნა'სმელი. ოსაშაშაშა მიჭო. ენებ. მკ. 'ნა'სასმელი. სპმაშაშა მიჭო. ენებ. წარს. 'ნა'სმული. წასაშაშა მიჭო. ენებ. წარს. 'ნა'სასამი. წასაშაშაშა მიჭო. ენებ. წარს. 'ნა'სმის საფსაური. აშაშაშა, აშაშაშაშა მიჭო. ჯარყ. წაუსმელი. შორ. ლაზ. სე: ოსუშუ წასმა (ბ. მარი).

სპმარი (სუმარი) სპმარი. ართი ს უ მ ა რ ი ინგარდგ: ი. ყოფშ., გვ. 132 - ერთი სტუმარი ტროიდა. ს უ მ ა რ ქ ქეზორთე - სტუმარი მოვიდა. ს უ მ ა რ ს თამი ხედალურო: ქბს, I, გვ. 310 - სტუმარს ასე ხედებოდა. ვჯარი

ს უ მ ა რ ც უბადო მეწეული გიდასქედუნია: ა. ცან., გვ. 131 - კარგ სტუმარი ავი მასაინძელიც გამორჩებო. ეგუტიაქ ს უ მ ა რ ი ს პატივი

ოცემული ლამითი ლამაშას მუნტუეა: ხალხ. სიძრ., I, გვ. 42 - ეგუტიაქ სტუმრის პატივის საცემლად დღისით ლამაშას მოუკიდარ. თე

ს უ მ ა რ ე ნ ქ ქეუაშე მუშე გინოლაშე? ქბს, I, გვ. 17 - ეს სტუმრები რას გაუფიქებია? (ქეუიდან რამ მუშალა?). ჩქიმ ს უ მ ა რ ე ბ ც პატივი ქეიცი: კ. საბუშ., ქბს, გვ. 142 - ჩემს სტუმრებს პატივი ეცი.

სპმარა (სუმარას) სახელი ს უ მ ა რ ე ნ ს ზნისა - სპმარიბა.

სპმარაშა (სუმარაშა) სპმარაშა. სუმარული ზაზ. სტუმრულად. ქიშეფროთი ონჯუასეც ს უ მ ა რ უ ლ ო: მასალ., გვ. 110 - მივედით სალაშოს სტუმრულად.

სპმარა (სუმარას) იგივეა, რაც ს უ მ ი ნ ლ ე რ ი, - სამდლიანი; სპმი დღისა.

სწამნარი-ი (სუმენერის) სამოცი. სუმენერი ჭინი ქენმოტახითა: *მ. ხუძ., გვ. 294* – სამოცი ნწელი გადამატვრეთით. *იხ. სუმონერი. ზღრ. ლაზ. შუმენერ სამოცი (ნ. მარი).*

სწამნარიოვი-ი (სუმენერილოვითი) იგივეა, რაც სუმონერილოვითი, – სამოციდაბი. სუმენერილოვითი ცოდაქიმიწილს არიო მარღე გინოწონუნსია: *ხალხ. სიძრ., I, გვ. 125* – სამოციდათ ცოდავაზდენილს (ცოდავა ქწილს) ერთი მაღლი გადაბორისო.

სწამი'კუხა-ი (სუმ'ი'კუხის) სამფხინი. სამფხა – რკინის საგანგებო ხელსაწყო ცეცხლზე (კერიაზე ან სხვაგან) ქვაბის ან სხვა რისამე დასადგმულად.

სწამი'კუხასა-ი (სუმ'ი'კუხასა) სამფხინანი. ათე სუმიკუხასაში ჩქიმი რაზი მიდეყვინია: *ი. ყოფშ., გვ. 30* – ეს საფეხიანი ტემი რაზი ნაიყვანეო.

სწამი'წღღარი-ი (სუმ'ი'წღღარს) სამი დღისა. სუმინდღერო გორთე დო სუმინწანერი ზემასე იფერენდე: *ქხს, II, გვ. 40* – სამი დღისა გახდა და სამი წლისას პეაგედა (ზომას – ოდენს იფერებდა).

სწამი'შა-ი ზაზ. სამაპარი, სამგახის. სუმიშახ ქააჯუნუ – სამაჯერ აკოვა.

სწამი'წანარი-ი (სუმ'ი'წანარს) სამი წლისა. სუმინდღერო გორთე დო სუმინწანერი ზემასე იფერენდე: *ქხს, II, გვ. 40* – სამი დღისა გახდა და სამი წლისას პეაგედა (ზომას იფერებდა).

სწამი'ხოლო-ი (სუმ'ი'ხოლოს) სამივეა. სუმისხოლოში იკოლეს: *ი. ყოფშ., გვ. 4* – სამივეჯერ ამოვიდნენ.

სწამპა-ი (სუმეკტის) სამაქონი. სუმეკტი უღუესს ჭყიმემს კარეს კოჭობიში ვარდა მხვა მეთუნიში გილადავადამო – სამეკობი პკონდათ მწეკმებს კარაუმი ჭრახის ან სხვა რისამე ჩამოსადებად. *ზღრ. სუმეკუხი.*

სწამქა-ი (სუმეკუხის) *იხ. სუმ'ი'კუხი*, – სამფხინი.

სწამქასა-ი (სუმეკუხას) სამფხინანი. *იხ. სუმ'ი'კუხასა*.

სწამარი-ი (სუმერის) სამნარი. სუმენერი ოკომალი გემკილეს – სამნარი სამქმელი გამოიტანეს.

სწამარი-ი (სუმონერის) იგივეა, რაც სუმენერი, – სამოცი. სუმონერი თხალეფიში მირჩოლით პეგელა: *ქხს, I, გვ. 18* – სამოცი თისს მოსმინეთ კიკინო. სუმონერი – სუმონერი. *ზღრ. ლაზ. შუმენერი სამოცი (ნ. მარი).*

სწამო-ი (სუმომის) სამასი.

სწამომანი-ი (სუმომიანს) სამასინანი. მა სი, შიმა, ვართიანდლი სუმომიანი საღირსა – მე შენ, შიმა, არ გაეცელიდი სამასიან საღირსაზე.

სწამსა-ი (სუმ-სუმს) სამ-სამი. *იხ. სუსუმი.*

სწამსა (სუმფას) სამფა, სამაქიცი.

სწამსა (სუმფუქას) *ბოგან. სამაქსა (ა. მყ.)*. სუმეკუქაში ტყა – სამეურას ტყე (ბაღალი). *იხ. გოფორი.*

სწამსა (სუმფუქონს) *ტოპოზ. სამაქსინანი* აღმნი. ჩხოვექ დოფორე სუმეკუქონი – ძროხამ დაფარა სამეურანი ადგილი.

სწამსა/ისწამს-ი (სუნდელ-ის) *იხ. ცუნდი, ცუნჯი.*

სწამსა-ი (სუნდელ/ის) სუნალი. შა, თქვა სუნელია: *მ. ხუძ., გვ. 118* – შა, თქვე სულელი! შა თეს გამბიდეგნი(ი), თინა სინამდეღის სუნელი რე: *ქ. სამუშ., ქართ. ზუს., გვ. 45* – მე ამას რომ გამბიდეღეს, ის სინამდეღეუმი სულელია. თენფიშე ორდევს ხუთი ჭკურეფი დო ხუთი სუნელი ფი: *ა. ციკ., გვ. 92* – ამათან იყენენ ხუთი ჭკვიანები და ხუთი სულელები.

სწამსა-ი (სუნდელ/ის) სუნალი; სანაღაპალი. ირი სუნელი დოეთისი: *ი. ყოფშ., გვ. 131* – ყოველი სუნელი დათეცე. ათე კაილი დო სუნელი გემადათ მუნასამა წყარით – ეს დანაყოლი მწეანოლეულბა და სუნელი შეეკამოთი მონასარში წყლით.

სწამსა (სუნდელბა) სახელი ასუნელი ვენს ზნისა – 'ბასუნალია. ვაგეს სუნელი გეალი, მუსიე რაგადანქ – არ გასულელდე მილად, რასაა, ლაპარაკო? სუნდელენს (*ფერ. მანა*) ისულელა, შანაღაპა უსულელებია, ნოსანაღაპა(ნ) სულელიბა თურმე) გრდუ. *საშ. მიქს.* სულელიბს ასუნელიენს (ასანაღაპა სულელი, შანაღაპა უსულელებია) გრდო ასულელიბს. ისუნელიენს (მოსანაღაპა გაისულელა, ბანაღაპაპა გაუსულელებია, გონოსანაღაპა) გაუსულელებდა თურმე) გრდო. *საოა. ქვ.* ასუნელი ვენს ზნისა – ისულელებს თავს ისუნელიბუნ(ნ) (მოსანაღაპა გასულელა, ბანაღაპაპა(ნ) გასულელებულა) გრდუ. *გრძ.* ასუნელი ვენს ზნისა – სულელებია. ისუნელიენს(ნ) (მანაღაპა შესაძლებელი გახდა გასულელებია, –) გრდუ. *შესაძლ. გრძ.* ასუნელი ვენს ზნისა – შეიძლება გასულელებია. ასუნელიენს(ნ) (ასანაღაპა შეძლო გაესულელებინა, – ნოსანაღაპა(ნ) შესაძლებია გასულელებია) გრდუ. *შესაძლ. გრძ.* ასუნელი ვენს ზნისა – შეუძლია გასულელებოს. ისუნელიბუნფანს (მანაღაპაპაპა ასულელებინა, შანაღაპაპაპაპა უსულელ გბინებია, ნოსანაღაპაპა(ნ) ასულელ გბინებდა თურმე) *საუზ. ასუნელი ვენს ზნისა* – ასულელ გბინებს. მანაღაპაპაპა *მიქს. მიქს.* 'გაუსულელებელი.

ნასუპრადრი მიჰი. ენებ. წარს. 'გა'სუფთავენების, 'გა'ძარცვის საფასური.

საქონა, სუქანა (სუჯი/უნას) *კოხონ*. სოფელი აბაშის რაიონში. აქ არის სუჯუნის ნმინდა გიორგის სახელობის ეკლესია. სუჯინა მის უტგზნი, ღუმუ თის აჟინია - სუჯინა (სუჯინის ხატი) ვისაც წყალობს (უთბობს), ღომი იმას მოუვაო (ე. ი. ჭირნახული).

სმპრპა (სებორუას) ნანონ-ნანონღ, მამრამ გლომად ჭამა (*მ. ძოდ., II, გვ. 163*).

სმპლი იგივეა, რაც სიღეთ, - ზმზ. სადაც. ...სგღეთ ოკო იმუშუკო ანთას მოხანდემქ - სადაც უნდა ემუშავა აბს მპრომელს.

სმმპარი (სემპარს) *იხ. სითინი*, ვითამ სგმპარი რღუკო: *მ. ხუბ., გვ. 219* - ვითომ სიზმარი იყო.

სმთმნა (სეთმნეს) *იხ. სითინი*, - მპვიღოპა.

სმლმპინ (სელმეინს) *იხ. სილმეინი*.

სმლონა (სელონგუას) *იხ. ვინო-სელონგუა*.

სმპა (სემას) *იხ. სიმა*.

სმპან (სემანს) სახსარი (იგულისხმება ადამიანის სხეულის ნაწილები). მოსენაჟამ გური აჟუნი, რინგემი ორი სგმპანგინი: *ე. საშუშ., ქართ. ზუბ., გვ. 10* - მოსენებაზე ეულო რომ აქვს ბებრის ყოველ სახსარს. ნინა ორი სგმპანსე ნაკლები რე კორიშ ტანე: *ე. საშუშ., ქმას, გვ. 115* - ენა ყოველ სახსარს შორის პატარა კაცის ტანში.

სმპაჟა (სემპაჟას) *იხ. სიმპაჟა*.

სმპმპი (სემპეის) *იხ. სიმპეტი*, - სპმპი.

სგმტეფი ოლო სეიუფი წოხოლე ქაწოიშქუდასენი, მინუვლათე, მინიზღენქე: *ე. საშუშ., ქართ. ზუბ., გვ. 45* - სეეტები და ბოძები ნინ რომ აღმართული იყოს (გესოს), შესვლით კი შევადგენ!

სმპინაჟა (სემინაჟას) *იხ. სიმინაჟა*.

სმპმპარა (სემპმპარას) სამპარი.

სმპნა (სემნას) იგივეა, რაც სნეზა. ღული იპილე, მუს მოხვარე, თაქ მოსქილუქე სნეზა!: *მ. ხუბ., გვ. 313* - თავი მოიცილა, რას მიშეულის, აქ მრჩება გონება (გრძნობა).

სმპთე (სემთეს) *იხ. სინთე*. ართ დიხას აკოშკაში სნეთე რე: *მ. ხუბ., გვ. 259* - ერთ ადგილას ფანჯრის სინათლე. ენუხგმე სნეთე მარე: *მასალ., გვ. 61* - აღმოსავლეთით სინათლე ადგას.

სმპთილე (სემთილეს) *იხ. სინთილე*, - სიმთილე. საჭირო რე შურიში სიწვრღე, სნეთელე: *ე. საშუშ., ქართ. ზუბ., გვ. 8* - საჭიროა სულის სიჯანსაღე, სიმთილე.

სმპორუა (სემთორუას) ბანატიპა.

სმნსე (სემნსეს) *იხ. სინსე*. მარსულე სენსიე დორჭუნე: *ე. საშუშ., ქართ. ზუბ., გვ. 66* - ზაფხულში სიციხე დაგვავს.

სმპრლა (სემრგოლას) ორპვი (*მ. ძოდ., II, გვ. 81*). შორ. სერგელი.

სმპრპინ (სემპრპინს) *იხ. სირპინი*.

სმპრპა (სემრპუას) *იხ. სირპუა*, - სლმპა.

სმსმპარი (სემსმპარს) *იხ. სიმპარი*. სგსმპარო ხოლოვა თემი სახე ვა მიბორგინა: *მ. ხუბ., გვ. 293* - სიზმრადაც კი მისი სახე არ მინახავსო.

სმინა (სემინას) *ირუხ. чинара* ანანთი. *იხ. სპირქა*. გურქუეუ სფირქასგნ, პოლს რგოლი ქიეცე: *მ. ხუბ., გვ. 40* - ასანთს რომ გაუქნია, იატაზე რგოლი ძვეს.

სმ- (სქის) იგივეა, რაც სკი. სქილი, სქიი.

სმა (სქას) *იხ. სკა*. ათე ნდის ნოყუნეუ ქიანაში სქა: *მ. ხუბ., გვ. 4* - ამ დეეს ჰყოლია თურმე ქვეყნის ფუტკარი. **ოსქაქ** ორთე ფუტკარმა იყარა. შორ. ფსქა; ოსქაქე.

სმა (სქას) იგივეა, რაც მქა, - შუა. გოყუსვათ დარჩელიში, ემმპარინა სქასკერიშა - მოყუსვათ დარჩელისკენ, ვერ მივალთ შუალანდეშ.

სმაში (სქამს) *იხ. სკამი*. სქაში მპართე - სკამი მოართვა. ოქროში სქამც გივსებქ - ოქროს სკამზე ვიზიარე.

სმან (სქანს) იგივეა, რაც სკანი, - 1. შპნი. მა ჩემი ქოშოში ოლო სქანი ქოილუდას - მე ჩემი მომეცი და შენ შენი გქონდეს. სქანდა შენდა. სქანდე შენგან: სქანდე ჰვილო სიურსკუა: *ქმს, I, გვ. 132* - შენგან დამპვარი ქალიშვილი. **ოსქანი** ბეღში ქოშუას შენი ბეღისა შენა. **ოსქანი** ბეს ჯოლორი ვეგიოილალანს შენ ბეღს ძალო არ დაჰყვედი. **ოსქანი** გოლუა/სქანი გოლუაფირო შენ შემოგველე: აკა აშო ქინკოჟინი, სქან გოლუა, ჩემი შური!: *ქმს, I, გვ. 140* - ერთი აქეთ შემომხედე, შენ შემოვლევ, ჩემო სულო! სქანი გოლუაფირო მილუდას მა - შენი (შენზე) შემოვლებული ნავსულიყავ მე. **ოსქანი** გილარჩინას შენს დაბერებას. **ოსქანი** გახარებას შენს გახარებას. **ოსქანი** გოხარეკქას შენს გახეტიქას. **ოსქანი** ვარდასინი შენი არ იყოს. იმშმაკის ულუდას სქანი ღუღი! შენი გავაძეს სქონდეს შენი თავი. **ოსქანი** ღო ჩემი მქმას მტყუანს ჩვენს, შენსა და ჩემს, შორის მტყუანს. **ოსქანი** ვარე სქანი ნტერი მეტი არაა შენი მტერი. **ოსქანი** მამშაქაქ/მამშაქაქ შენმა მზემ. **ოსქანი** მიკოქოსუა მტეგი! შენი გადასენება მეტი (წყევლა). **ოსქანი** ვიდეუბა სქანი მოხოჯუას მივოდობა შენს მოზრძანებას. **ოსქანი** ნებაშა გილუდა შენს ნებაზე სიარული. **ოსქანი** პის მატარი შენს პირს შპქარი. **ოსქანი** ოლორებული კიბირი დიდი ხანიე, მოთირელი

მაჟუნე შენი მოსატყუებელი კბილი დიდი ხანია, გამოცვლილი მაქვს. // *ეადატ*. ჩემს მოტყუებას ვერ შეძლებ. **0** სქან ოჯახის გინილენს ირვულე ღმერთმა! **0** სქანი ოჯახი ვეცხველ ღმერთთქ შენი ოჯახი ამოწყვტა ღმერთმა (წყველა). **0** სქანი რღუდას! შენს გზრდას! **0** ღმროსს უჩქუ სქანი საქმე! ღმერთმა იცის შენი საქმე! **0** სქან სანთელი! შენს სანთელა! **0** სქანი სინთელეთი! შენი ჯანმრთელობით! შენი სიმრთელით! ნიგე, სქანი სინთელეთი, შური ვეაგინენდიკო: *მ ზუბ., გვ. 325* - ნეტავი, შენი სიმრთელი, სულც არ ცვნიბოდი. **0** სქან სანთელი! შენს სანთელა! შენ სქევაში რექ, სქან სანთელო, მარგალიტივი ექარგილი: *მ გერ., გვ. 183* - რა ლამაზი ხარ, შენ სანთელ (დაგდებოდე), მარგალიტის ამოქარგული **0** სქანი გერს, ის ალოლუნი შენ მტერს, იმას რომ დაემართა. **0** სქანი გყების დაანტირი! შენს ტყავიშ დაეტივი! **0** ის ლო სქანი ღმრონთი შენ და შენი ღმერთი. **0** სქანი ჭირი მა შენი ჭირი რე. **0** სქანი ჭირი ქობოლაშუდას! შენი ჭირი დაემართოს (დამართოდეს)! **0** სქანი ჭირი უღალუ შენი ჭირი ნაული! **0** სქანი ჭირი შენი ჭირიშ. **0** სქანი ჭირიეჭიბი შენი ჭირი რომ არის: მა შუ კობი ვორექ, სქანი ჭირი: *მ ზუბ., გვ. 56* - მე რა კაცი ვარ, შენი ჭირიშ. **0** სქანი ჭირქ ქემბოლასენი შენი ჭირი შემეგაროს. სქანი ჭირქ ქეშალოლასენი, ვეგნაყუნა შესვადოშუვას!: *ქ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 31* - შენი ჭირი შემეყაროს, ნუ აყვეტი სხვადასხვას! **0** სქანი ხე ოკათუ შენი ხელი ურეგია. **0** სქანი ხამი დო ჩქიში კოსერი შენი დანა და ჩემი კისერი. **0** სქანი ჯგირიშა კოფედას შენი კარგისა ყოფილიყოს: სქან ჯგირიშა ცოფედას, ბაბა! - შენი კარგად ყოფნისა ყოფილიყოს, მამა! **2**. რთული ფუძის მეორე შემადგენელი ნაწილი: ბაბუ-სქანი ბაბუა-შენი; ბებო-სქანი ბებია-შენი; დია-სქანი დედა-შენი; შუა-სქანი მამა-შენი... *შქარ. ლაზ. სქანი/ცქანი შენი (ეტიმოლ., გვ. 553)*.

სქანლა იხ. სკანდა. თინეფი სქანდა ცომილუაჟუნია: *ქს. II, გვ. 148* - ესენი შენთეის (შენზე) შემოძივლიაო.

სქანლუქარა ზაჯ. შინე მხაროდან; შინს მხარეს. დიდი ხანი რე, ველუქიბი სქანდექურე ქესასინი: *ქ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 38* - დიდი ხანია, რომ ველი შენი მხრიდან ქესას.

-**სქანმრთი** რთული ფუძის მეორე შემადგენელი ნაწილი - შინისით: ბაბუ-სქანიშით ბაბუა-შენისით; ბებო-სქანიშით ბებია-შენისით, დად-სქანიშით ბებია-შენისით; დია-სქანიშით

დედაშენისით; შუა-სქანიშით მამაშენისით. *იხ. დალი.*

სქანოზუა (სქანოზუას) შინეზა. ირო სქანოზუა ვეცუაჟუ - სულ შენოა არ იქნება. *შქარ. თქვანობუა.*

სქანოზუთი ზაჯ. შინე სახელით თიითოფ, შინდა თიპაღ. სქანოზუთი ოკო უწუენი - შენ მხრიდან უნდა უთხრა. *შქარ. თქვანობუთი.*

სქანოზურ-ი, **სქანოზურა** (სქანოზურს, სქანოზურას) შინეზაური. სქანოზურათ ზაჯ. შენებურად. სქანოზურათ აკა მუთუნ სიტყვა ქუმეკალდეუე: *მ ზუბ., გვ. 317* - შენებურად ერთი რაიშე სიტყვა ერთმანეთზე გადაბი (გადაახვიე). *მე, ჩონგური, ქვლიბჭყათ სქანოზურათ ღურჭული: ქს. I, გვ. 339* - პე, ჩონგური, დაეწყოთ შენებურად ჭიქციკი. შსურთი გყების გეჭარულუ სქანოზურა - ცხვრის ტყავზე ენერა შენებურად.

სქანსურა ზაჯ. შინს მხარეს. შური სქანსურე ინტეუნი...: *ქ. საბუშ., ქართ. ზგ., გვ. 53* - სული შენსურე რომ გაიქცევა... შა სქანსურე ვორექ ღო სი ეშმაკეჟურევა: *ბაბ. სიძრ., I, გვ. 23* - მე შენს შარეს ვარ და შენ ეშმაკის მხარეს.

სქანაპი (სქანაპის) სახელი სქანაჟუნს ზინსა - 1. *ვაჟაშვილი; ბაბაჩავა; ციმა ხელიშე; 'და'ყარა. 2*. მახარად ბაჟინვა. ქაასქანაჟო ოსურქლო გაიწოლჟუ ხემე - ეცა ქალი და გამოღოჯა ხელიდან. ცონს უ სქანაჟო წყარი - ყინვას (მაგრად) გაუყინავს წყალი. სქანაჟუნს (ბაჟანაჟ გაყინა, გაკოჭა; ბაჟანაჟ გაუყინავს, გაუკოჭავს; ბონაჟანაჟ(ნ) გაყინავდა, გაკოჭავდა თურმე) *გორამ* მაგრად ყინავს; კოჭავს; იჭერს...

ასქანაჟუნს (ჰაჟანაჟ ხელში ეცა ენერგიულად, ბონაჟანაჟ ხელში სცემა ენერგიულად) *გორდუ. ერძ.* ხელში ეცემა ენერგიულად. ისქანაჟუნს (ბაჟანაჟ შესადგენელი გახდა მაგრად გაკოჭა -) *გორდუ. შესადლ. ერძ.* სქანაჟუნს ზინსა - შეიძლება მაგრად შებოჭვა, გაქარვა... ასქანაჟუნს (ბაჟანაჟ შედლო გაეჭრა, შებოჭვა; -; ბონაჟანაჟ(ნ) შესდლებია გაეჭრა, შებოჭვა) *გორდუ. შესადლ. ერძ.* უ სქანაჟუნს ზინსა - შეუძლია გაყინოს, შებოჭოს, გაკოჭოს, გაქაროს...

ოსქანაჟუნს (ბონაჟანაჟა აქარგინა, აბოჭვინა; ბონაჟანაჟაჟ გაუქარგინებია, შეუბოჭვინებია; ბონაჟანაჟაჟაჟ(ნ) აქარგინებდა, აბოჭვინებდა... თურმე) *კაუზ.* სქანაჟუნს ზინსა - აბოჭვინებს, აქარგინებს მაგრად. მასანაჟაჟ *მძღ. მკვლ.* შეშობოქველი, 'გა'შქარაჟი, შეშოქველი. **ოსქანაჟი** *მძღ. ერძ. გვ.* შეშობოქველი, შეშაკოჭი, 'გა'სქარა. **ბონაჟანაჟი** *მძღ. ერძ. წარს.* შეშობილი,

‘შე’ოკოელი, ‘გა’ქარული; მგრად გაყინული. **ნასამანა მიძღვ. ენებ. წარს.** ‘შე’ნაბოჭი, ‘შე’ნაკოჭი, ‘გა’ნაქაჩი. **ნასამანური მიძღვ. ენებ. წარს.** ‘შე’ბოჭვის, ‘შე’ოკოჭის, ‘გა’ქარვის საფასური. **უაშაშანა მიძღვ. ენებ. წარს.** შეუბოჭავი, გაუოკოჭავი, გაუქაჩავი.

სამნაწილი (სქანაწილ/რს) *მიძღვ. ენებ. წარს.*
 სქანაწილს ზმნის – 1. მამბრად ბაპინული; 2. შამაოჟილი; ბაპარული; ბაპოჟილი.

სამანწა (სქანწა) იგივეა, რაც სქანაწაფი. **სამანწაურა** (სქანაწაურა) შენისთანა, შენი მსახარსი. სქანაწაფურა სქანაწა ბრელი ღიდას მანარეუ – შენისთანა შვილი ბევრ დედას ენატრება. *იხ. ჯგურა.*

სამასარი (სქასარი) იგივეა, რაც სქასერი, სქასერი, – შუალამი. **ოჩამგერი** მითულენა, სქასერი სქეიოკეაჟღეს: *ი. ყოფშ., გვ. 150* – საჩქმი შესულან, შუალამეს ცებვადენენ.

სამაწი (სქელ/რს) სქაწი. *იხ. ფსქელი.*
სამანწაწი (სქენწეურეს/სამანწაწის) (სქენწეურას) იგივეა, რაც სქენწეურე, – მპრნიი ანანბომის (ადამიანი).

სამანწაწანი (სქენწეურეს) ძარაპანი. მურე თესხი სქენწეურენი ბუბა-ბუხათ მესოფენცი? *აია, 2, გვ. 60* – რა არის ამდენი ქარაფანი, გზას რომ ტალღად მიუყვება?

სამამი (სქეამს) იგივეა, რაც სქეამი, – ლამაზი. **ბოლოს ოჭოფურ ართი სქეამი მხოზი:** *ი. ყოფშ., გვ. 11* – ბოლოს დაიჭირა ერთი ლამაზი თეხი. ქოთი გაგმინწყეუ ოჭოკომალქ, ჯგფერი ღო სქეამქ: *მ. ხუბ., გვ. 213* – კიდევ გამოიხე საქმელი, კარგი დ ლამაზი. მომიღანს ირფელი ჯგფერი ღო სქეამსია: *მ. ხუბ., გვ. 25* – მომიტანს ყველაფერს კარგას და ლამაზსო. *იხ. მასქეამა; სისქეამა; უსქეამური.*

სამამამი (სქეამაიას) *იხ. ლამაზა.* სპირად ეძახიან ხარს, ძროხას...

სამამამაწი (სქეამაფა/ი-ს), **სამამამამ** (სქეამამას), **სამამამა** (სქეამაფას) *იხ. სქეამაფა*, – სახელი ასქეამანს, ისქეამამქუ(6), ოსქქუ(6) ზნათა – ლამაზამა; მჰმანამა; მჰმარამა. **არბა კოჩიში ნაქიშინა** ასქეამანც თე ქიანას: *კ. საბუშ., ქხს, გვ. 121* – ყველა კაციცგან შექმნილი ამკობს (ალამაზებს) ქვეყნიერებას. **ცას ასქეამანც ბჰა დო თოთია:** *კ. საბუშ., ქხს, გვ. 116* – ცას ალამაზებს მზე და მთავარ, მჰკოჩიხუბის ოსქქუდას: *ქხს, I, გვ. 280* – როგორც ომს შექმნის (შეენოდეს). **ხუეუ თოქქამა** მი ისქეამანქუ, ო თენა ირფელი ვეთებუნი?: *ქხს, I, გვ. 162* – შარს მამინ დამიმჰვენენ, ეს ყველაფერი რომ გათავდება?

ასქეამანს (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრადმ.* ამკობს; შეენის.

ასქეამენს (მასამამა გაალამაზა, მუშამამამა გაულამაზებია, მონოსამამამა) გაალამაზებდა თურმე) *გრადმ.* ალამაზებს, ამქვენებს. **ისქეამენს** (მომამამა გაალამაზა, მუშამამამა გაულამაზებია) *გრადმ. სათავ. ქვ.* ასქეამენს ზმნისა – ილამაზებს თავისას.

უსქეამენს (მუშამამა გაულამაზა, მუშამამამა გაულამაზებია) *გრადმ. სასხვ. ქვ.* ასქეამენს ზმნისა – ულამაზებს, უკობხავებს.

ისქეამებუ(6) (მომამამა/მამამამა გაალამაზა, მასამამამა) გაულამაზებულა) *გრადმ. ენებ.* ასქეამენს ზმნისა – ლამაზდება, მშვენდება. **ესქეამებუ(6)** (მამამამა გაულამაზა, მასამამამა) გაულამაზებია) *გრადმ. ენებ.* უსქეამენს ზმნისა – ულამაზდება, უმშვენნიერდება.

ოსქქუ(6) (მხოლოდ ანწყოს წრისა და IV სერიის მწკრივებში) *გრადმ. სქატარ.* შეენის. **ისქეამენენ(6)** (მამამამა შესაძლებელი გახდა გალამაზა, მასამამამა) შესაძლებელი გახდა რა გალამაზება, –) *გრადმ. შესაძლ. ენებ.* ასქეამენს ზმნისა შეიძლება გალამაზება, გამშვენნიერება.

ასქეამენენ(6) (მამამამა შეძლო გაულამაზებინა, – მონოსამამამა) შესძლებია გაულამაზებინა) *გრადმ. შესაძლ. ენებ.* უსქეამენს ზმნისა – შეუძლია გაალამაზოს, გაამშვენნიეროს. **ოსქეამებუფანს** (მამამამამა ალამაზებინა, მამამამამამა ულამაზებინება, მონამამამამა) ალამაზებინებდა თურმე) *კაუზ.* ასქეამენს ზმნისა – ალამაზებინებს, ამშვენნიერებინებს. **მასამამამი, მასამამამაწი, მასამამამამი მიძღვ.**

მიჰშ. ‘გა’ლამაზებელი; შემშვენებელი. **ოსამამამამი, ოსამამამამი მიძღვ. ენებ. მყ.** ‘გა’სალამაზებელი; შესაფერისი. **მასამამამაწი მიძღვ. ენებ. წარს.** გალამაზებულა. **მასამამამამი მიძღვ. ენებ. წარს.** ‘გა’ნალამაზები. **მასამამამამამი მიძღვ. ენებ. წარს.** ‘გა’ლამაზების საფასური. **მუშამამამა მიძღვ. უარყ.** გაულამაზებელი. **მღარ. ლაზ.** მსქეა ლამაზი; მსქე; ომსქე შეენება (*ნ. მარი*).

სამამამა ზაზ. ლამაზად. **თამ სქეამამა შე ხარხუნტელი:** *ქხს, I, გვ. 313* – ასე ლამაზად მოხატული (მოჩუქურთმებული).

სამამამა (სქეამამას) *იხ. სქეამაფა.*

სამამამი-სამამი (სქეამი-სქეამს) ლამაზ-ლამაზი. **ცას მზეუ გიმახენი? – სქეამი-სქეამი ირფეთა:** *ქხს, I, გვ. 13* – ცახე რაა, რომ ზის? – ლამაზ-ლამაზ ქალები (გოგობები).

სამამამამ სამამი (სქეამამა სქეამს) იგივეა, რაც უსქეამამამი. **ოსურფი რღეს სქეამამი**

სქევაში, ზისნახეთ ერქინელი – ქალები იყენენ ულამაზესი (ღამაზზე ღამაზი), მზეთუნახავად გაჩენილი.

სძმანს (სქეანას) იგივეა, რაც სქევაშაფა. – სახელი ოსქევანს ზმნისა – მკონდა, შვიანება. ტყეზით გოძელ, ნოყელფი ოსქედუ: *მსალ., გვ. 58* – ტყავიც ეკრა, ტოტებიც ამკობდა. მარა თინგნსთი ქიმეფი, მუთ მუნენ ოსქედუნნი: *შ. შერ., გვ. 7* – მგერამ იმათაც მივეცი, რაც მათ (რომ) შვენოდა.

სძმარამ-ი (სქევარამს) ღრმა ხევი; უსსარსული. *შერ. წკვარამი. იხ. ფაფულაში დაღ.*

სძმება (სქეებას) იგივეა, რაც სქევაშა, – სახელი ოსქევი (6) ზმნისა – შაფარება; შვიანება. საქონელქ ინარგუ: მისით მა ვოსქექინი, თიმი ქოპუასისა: *ი. ყოფშ., გვ. 178* – საქონელმა ინატრა: ვისაც მე შეეშენი (შეფერი), იმისი მამყოფარი. მა მოსქედუნი, თიკგუა ქოყოფე ჩემი ნიკოვა: *შ. ხუბ., გვ. 127* – მე რომ შეშფერის, ისეთი ყოფილა ჩემი ნიკო.

სძმენა (სქეენას) იგივეა, რაც სქევანა, – შაფარება; მკონდა.

სძმერი (სქევერს) *იხ. სკვერი, – ზოლ. შვილი;* ძურციქი (*ღ. ფოფა*). სქევერი ჭითა, უკულე: *ქხს. I, გვ. 173* – შეელი ნითელი, (და) უკული. ვაგმოსხავე სქევრქვე: *ა. ცაგ., გვ. 25* – გამობტა შეელი. სქევრქე კული ეკორექ ვადაკორდენია: *ბაღ. სიძრ., I, გვ. 127* – შეელს ბოლოში მოთეთრო კული არ დააკლდებო. ულა გორქე სი სქევერში: *მსალ., გვ. 24* – სიარული იცი მუნ შელისა. ოჩი სქევერი მამალი შელი: ჩემი მაჯალე ოჩი სქევერი: *ქ. სამეშ., ქართ. ზგ., გვ. 117* – ჩემი ტოლი ვაცი შელი. *შერ. ლაზ. მსქეური ირემი (6. მარი).*

სძმერი თხირი (სქევრი თხირს) *მოქან. თხილის ვიშია ერთგვარი, – ნერილი და ნეფტანი. ანაკლიის თხილის შემდეგ ცნობილია სამეგრელოში (შ. ყვორთა).*

სძმეშა (სქეშუას) იგივეა, რაც სქევაჭუა, სქევეჭუა, – მბარაი საზნის ჩარტყმა თავეში; მბარად ცმება.

სძმელ-რი (სქელი/რს) იგივეა, რაც სქეილი. *იხ. სქულაღა.*

სძმენა (სქეინრას) იგივეა, რაც სქეინრა, – სკინრა. *შერ. კენრა.*

სძმენალ-ი (სქეინრალს) ჩაფსკენილი ბიჭი. სქეინრალი ბოში – ჩაფსკენილი ბიჭი.

სძმენა (სქეინრუას) სახელი სქეინრუნს ზმნისა – 1. მბარად ცმება; 2. ბპრის ხარბად შაბა.

სქეინრუნს (ღოსძინოუ ცემა, ხარბად ქამა; ღაუსაძინოუ მგერად უცემა, ხარბად უჭამა; ღონოსძინოუ(ღ) მგერად სცემდა, ხარბად ქამდა

თურმე) *გრძ.* მგერად სცემს; ხარბად ბევრს ქამს.

სძმია, სძმიალ-ი (სქეიალ-ს) ტანად პატარა და ულამაზო (*ბ. ძოდ., II, გვ. 81*).

სძმინა-ი (სქეინს) პატარის (ტანით) უშნოდ აწარინა. მუგე ისქეიანინანს? – როგორ იყურება (უშნოდ)?

სძმირ-ი (სქერს) იგივეა, რაც სქერი, – შვიკრული.

სძმია, სძმიალ-ი (სქეიალ-ს) მკირივი, მბარაი აბაპულაპის (ბაგუე); ცაქიტი.

სძმინი-ი (სქეინს) იგივეა, რაც სქეივინი.

სძი-ი (სქის) იგივეა, რაც სკიი, სქილი, სქიი, – ძმ. სქენ მინი სქანი სქიშა იყუაფუ: *ია, 2, გვ. 85* – შენი ხსენება შენს შეილამდე იქნება.

სძიშ (სქიშს) *იხ. სკიბუ. სქიბუმი თოლუა დოლაბის (ნისქეილის ქეს) თლა. დიდი სქიბუს დიდი ოქუალი ოკონია – დიდ დოლაბს დიდი საფეკვი უნდაო. 0 ხეში სქიბუ ხელის ნისქელი: თიყალ ოსური მიყონი, ხე ში სქიბუთ ქუნდასენი: შ. ხუბ., გვ. 326* – ისეთი ქალი მოიყვანე, ხელის ნისქელით (დოლაბით) შევაფდესო. 0 სქიბუ გოსქეირი ხრილი: სქიბუთ გოსქეირი ყაზახის წანმოწანაშ ოსქელიდფარო მაძირნია: *თ. სახოქ., გვ. 259* – ხრილი (ნისქელის ქვაზე) გლეხს მთელი წლის სამყოფად მოეჩვენებო. *შერ. ლაზ. მსქიბუ ნისქელი (6. მარი). იხ. მესქიბოლი.*

სძია (სქელას) იგივეა, რაც სქილდა, სქილდა, – სახელი სქილდე (6) ზმნისა – დარჩანა; მორჩანა. არიხითერი იმენლი მოსქილუ: *ქხს. I, გვ. 106* – ერთი მხრივ (ერთ-ნარად) იმედი მრჩე. ლახლამე დოსქილუ – ავადმყოფობისაგან მორჩა.

სძილ-ი, სძირ-ი, სძი, უსძი (სქილ/რს, ფსქირს) იგივეა, რაც სქილი, სკიი, სკიი, – შვილი, ვაჟიშვილი, ძმ, მამაშვილი. ჯარე მეჯუნერ ჩქენი უტუ, ირგენერი სქიანა!: *ქ. სამეშ., ქხს., გვ. 150* – ჯარს მიუძღვის ჩქენი უტუ, რომ ვარგა ისეთი შეილი: ჯგარი სქიი ოსქილუ – ქარგი მემკვიდრე რჩება. რთული ფუძის მორე შემადგენელი ნანილი: ოხორა-სქელი (სახლის-შელი) ცოლისძმა; მეგრულ გვარებში: წულეი-სქირი, კეკევე-სქირი, პაპა-სქირი... სქელი წარმოშობით ვნებთი გვარის წარსულდროიანი მიძლეობაა სქუნს ზმნისა – დადებული (*შერ. ქითოში კვერცხის სქუნს - ქათამი კვერცხს დებს*), შობილი.

სძილჲს, სძლჲს (სქი/გლადას), სძილჲს (სქილადფას) სახელი ოსქი/გლიდუანს, ოსქილუ(6), სქილუ(6) ზმნათა – 1. მორჩანა, ბანაქრანა; დარჩანა; რჩანა.

ფერი სწეულება მოჭე, ჩქიმი სქილად ა ვეშოლებუ: *ქს I, გვ. 40* – ისეთი სწეულება მჭირს, ჩემი მორჩენა არ შეიძლება. ზღვა დო გვაღას ორეუანც, მთაა ოხვარ სქელად ას: *ქ. საბუშ, ქახს, გვ. 115* – ზღვასა და მთას ფუფუქვს (ანადგურებს), არაფერი შევლის მორჩენას. ლეხის ოსქილიდუანც, მით წყისმა შეუენია: *ქ. საბუშ, ქახს, გვ. 143* – ავადმყოფს არჩენს, ვინც წესისამებრ (წესით) დალევს. მაულარი ოგეინანუანცენი, გვალო სქილდგ – ნამსუღელი რომ ავციანებს, მთლად რჩება. მარგალი კოჩი დემუთ სქედგ – მვერელი კაცი ღომით რჩება (ირჩენს თავს). 2. გამამტაბა, შელაშა. კოჩი ვაასქილდგ ეს ოკეათალი: *შ. ხუბ., გვ. 302* – არაფინ (კაცი) ელევა (იმეტებს) ამას მოსატრედა. შუმე შურეშო ვამაასქილდგ დო ვაჭკომუ – თავისთვის (სულისთვის) არ შეეღა (გამიმეტა) და არ ჭამა. ისქილიდუანს (მამილიუა ირჩინა, შამილიუაჟუ ურჩენია) *გრდმ. სათვ. ქვ. ოსქილიდუანს ზმნისა* – ირჩენს თავს. ოსქილიდუანს (მამილიუა არჩინა, შამილიუაჟუ ურჩენია, ნამილიუაჟუმ) არჩენდა თურმე) *გრდმ. არჩენს*. უსქილიდუანს (შამილიუა ურჩინა, შამილიუაჟუ ურჩენია) *გრდმ. სასხვ. ქვ. ოსქილიდუანს ზმნისა* – ურჩენს. სქილდ(ნ) (ვამილიუ დარჩა, მორჩა; ვამილიუაჟუმ) დარჩენილა, მორჩენილა) *გრდმ. ენებ. ოსქილიდუანს ზმნისა* – 'მო'რჩება, 'და'რჩება. უსქილდ(ნ) (ვამილიუა მოურჩა; ვამილიუა დარჩენია, მორჩენია) *გრდმ. ენებ. სასხვ. ქვ. ოსქილიდუანს ზმნისა* – ურჩება. ისქილიდ(ნ) (მამილიუა შესაძლებელი გახდა მორჩენა, დარჩენა; -; -) *გრდმ. შესაძლ. ენებ. ოსქილიდუანს ზმნისა* – შეიძლება დარჩეს, მორჩეს. ასქილიდ(ნ) (ამილიუა შექლო 'მო'ერჩინა, დარჩინა; -, ღონილიუაჟუმ) შესაძლებია დარჩენა, 'მო'რჩენა) *გრდმ. შესაძლ. ენებ. ოსქილიდუანს ზმნისა* – შეუძლია 'და'არჩინოს, 'მო'არჩინოს. ოსქილიდაჟუანს (მამილიუაჟუ 'მო'არჩინენა; შამილიუაჟუ 'მო'ურჩენინებია, 'და'უტოვებინებია; ნამილიუაჟუმ) 'მო'არჩენინებდა, 'და'ატოვებინებდა თურმე) *კაუზ. ოსქილიდუანს ზმნისა* – არჩენინებს, ატოვებინებს. მამილიუაჟუმ, მამილიუაჟუ მიჭე. მოქმ. 'მო'მრჩენი; 'და'მრჩენი. მამილიუაჟუმ, მამილიუაჟუ მიჭე. ენებ. ზე. 'მო'სარჩენი; 'და'სარჩენი. ვამილიუაჟუმ მიჭე. ენებ. წარს. დარჩენილი; მორჩენილი.

მამილიუაჟუმ მიჭე. ენებ. წარს. 'მო'რჩენილი. მამილიუაჟუმ, მამილიუაჟუ მიჭე. ენებ. 'მო'სარჩენი, დანარჩენი. მამილიუაჟუმ მიჭე. ენებ. წარს. დარჩენის საფასური. მამილიუაჟუმ მიჭე. ენებ. წარს. 'მო'რჩენის საფასური. შამილიუაჟუმ მიჭე. უარყ. მოურჩენელი. იხ. ამა-სქილად; გუ-სქილად; გო-სქილად... შორ. ლა შ. სკულ/სკიდ; დო-ფსკულდმ ვრჩები (ბ. მარი).
 საქალაქი-ი (სქილიდორს) მიჭე. ენებ. წარს. სქილდ(ნ), ოსქილიდუანს ზმნათა – დარჩენილი; მორჩენილი. ჭუაშე ხათხოლო სქილიდორი იაიჭე: *შ. ხუბ., გვ. 32* – ტყილიოსაგან მამინათე მორჩენილი ვიქენები.
 საქალაქი, საქალაქი (სქილიდაგას) სახელი სქილიდაგანს //სქილიდგუნს ზმნისა – მოსაშობა, ბანყვამტა; *გაღვ. ნაგლეჯა (რისამე). სქილიდაგანს (მამილიუა ნანყვიტა; მამილიუაჟუმ ნანყვეტია, ნანგლეჯია; მამილიუაჟუმ) ნანყვეტია, ნანგლეჯია; თურმე) გრდმ. ნყვეტს გლეჯს (თავს); სპობს. მამილიუაჟუმ მიჭე. მოქმ. ნანყვეტე, ნამგლეჯე (თავისა); მოძსპობი. მამილიუაჟუმ მიჭე. ენებ. ზე. ნანანყვეტე; მოსასპობი. მამილიუაჟუმ მიჭე. ენებ. წარს. ნანყვეტეილი.
 საქალაქი-ი (სქილიდაფორს) იგივეა, რაც სქილიდორი.
 საქალაქი-ი (სქილიდორეს) იხ. სქილიდორი.
 საქალაქი-ი (სქილიდორს) მიჭე. ენებ. წარს. სქუნს ზმნისა – დამდებული (ვერცხი). შორ. გიმო-სკიდ'ორი.
 საქალაქი-ი (სქილიდალ/რს) ღონიერი; რაჟსაქალაქილი.
 საქალაქი-ი, საქალაქი-ი (სქილიდაგანს) სახელი ოსქილიდაგანს, სქილიდაგანდ(ნ) ზმნათა – გამამრჩივება; გამამრჩება.
 ოსქილიდაგანს (მამილიუაჟუმ 'ვა'ამკერივა, მამილიუაჟუმ გაუტკერივებია) *გრდმ. ამქვეტს, ამქვეტებს.*
 ისქილიდაგანს (მხოლოდ ანმეოს წრისა დო IV სერიის მქერივებში) *გრდმ. ენებ. მქერივად გამოიყოფება, – ჩაფსკენილია. სქილიდაგანდ(ნ) (მამილიუაჟუმ) გამამკერივდა, მამილიუაჟუმ) გამამკერივებულა, მამილიუაჟუმ) გამამკერივებოდა თურმე) გრდმ. ენებ. ოსქილიდაგანს ზმნისა* – მქერივდება.
 მამილიუაჟუმ მიჭე. ენებ. წარს. გაუმეხებული, გამამკერივებული.*

სმინინაშვილი/რი (სქინინაფილ/რს) მიქლ. ენებ.
წარს. ო ს ქ ი ნ ჩ ი ნ უ ა ნ ს ზმნისა -
'ბა'შუშეშეული, 'ბა'შაჰვირეშეული.

სმინრა (სქინრუას) სახელი ს ქ ი ნ რ უ ნ ს ზმნისა -
1. მამბარი საფშმისი ნინიბრძილად შამა;
ბადსანსეპლა. ოჭკობალი ღო ს ქ ი ნ რ უ -
საქმელი ვაჟეკაცურად შეგამა. ზომლა ყვალი
უკობირექ დალიბარ დო ს ქ ი ნ რ უ ნ ი : *ქსს*,
1, გვ. 179 - გამხმარი ყველი უკობლომ რომ
დაალობო და ვადასანსლა. 2. მამბარდ ცეშა. 3.
მჭრელი ნირაღის (ხმალი, ხანჯალი...)
ნინიბრძილად მიმდენა და დარტყმა;
ძმბრეშა. მუთ ქვეშეულეზუღუნი, ს ქ ი ნ რ უ
ლეკური: *მ. ხუძ.*, გვ. 184 - რაც შეეძლო,
დაარტყა ხმალი. გელენწყა ლეკური და
ს ქ ი ნ რ გ ნ ს თე კუბოს სწამამო, თიმეკგმა...:
მ. ხუძ., გვ. 73 - ამოაძრო ლეკური და რომ უნდა
დაარტყას (გააბოს) ამ კუბოს კაციანად, მამინ...
სქინრუნს (ქოსამინი დაარტყა (ხმალი), ქაშაშინი
დაურტყამს, ქონსამინი დაარტყამდა თურმე)
გრძლ. ენერგიულად დაარტყამს, აძგერებს
(ხმალი, ხანჯალს).

სქინრუნს (ქოსამინი შესანსლა, ლუშამინი
შეუსანსლაეს, ლონსამინი შესანსლაედა
თურმე) *გრძლ.* ვაჟეკაცურად ჭამს, სანსლავს.

სმინოლანი (სქიოლანს) ვეუსხი (?). ართი
მათიამი გეჟევეჯეუგო რე, გირა ხოლო რდ
ს ქ ი ო ლ ა ნ ი ჯ ე უ ა : *აა.*, 1, გვ. 19 -
ერთიმეორის მიმყოლებია, ორივე იყო ევეშევის
მგავესი.

სმირ (სქირს) *იხ.* სქირუ.

სმირი (სქირს) იგივეა, რაც სკილი, სკიი, -
შვილი.

სმირა (სქირას), სმირაშ/სმირაშა (სქირგრაფას)
სახელი ო ს ქ ი რ უ ა ნ ს, ს ქ ი რ უ (ნ) ზმნათა
- 'ბა'შროშა. ართი ჩქიმი ხეშქოსალი
ვო ს ქ ი რ ე ე, ვო ს ქ ი რ ე ე ღო ღდას ვა
შა ს ქ ი რ უ ე : *ა. ყოფშ.*, გვ. 183 - ერთი ჩემი
ხელსახოცი ვაშრე, ვაშრე და ვერასოდეს
გავაშრე. ართი ჩქიმი პიშქოსალი
ვო ს ქ ე რ ე ე, ვო ს ქ ე რ ე ე ღო ღდას ვა
შა ს ქ ე რ ე ე - ერთი ჩემი პირსახოცი ვაშრე,
ვაშრე და ვერასოდეს ვერ გავაშრე (გამოცანა:
ენა). წყარე ართი ქაბას ქ ე რ ე ა ღო იბახუქე
'ბეჟუმენსე': *ა. ყოფშ.*, გვ. 15 - წყალს მთლიანად
ქე აშრობ და იბახი 'მწყურთა'.

ოსქირუანს (ოსამირაუ აშრო, შამირაშუ უშურია,
ოსამირაშუან) აშრობდა თურმე) *გრძლ.* აშრობს.
ოსქირუანს (ოსამირაუ 'გა'ნიშრო, შამირაშუა
უშურია) *გრძლ.* სათვ. ქე. ო ს ქ ი რ უ ა ნ ს
ზმნისა - იშრობს.
უსქირუანს (უსამირაუ 'გა'უშრო, შამირაშუა
'გა'უშურია) *გრძლ.* სასხე. ქე. ო ს ქ ი რ უ ა ნ ს
ზმნისა - უშრობს.
სქირუ(ნ) (ოსამირა(ნ) გაშრეება, ოსამირა გაშრა,

ოსამირაშუა ლე(ნ) გამშრალა, ოსმოსამირაშუ(ნ)
გაშრეობდა თურმე) *გრძლ.* ენებ.
ო ს ქ ი რ უ ა ნ ს ზმნისა - შრეება.
უსქირუ(ნ) (ბაშამირა გაუშრა, ოსამირაშუა
გაშრეობდა) *გრძლ.* ენებ. უ ს ქ ი რ უ ა ნ ს ზმნისა
- უშრეება.
ოსქირუ(ნ) (ოსამირა შესაძლებელი გხდა
'გა'შრობა. -) *გრძლ.* შესაძლო. ენებ.
ო ს ქ ი რ უ ა ნ ს ზმნისა- შეიძლება 'გა'შრობა.
ასქირუ(ნ) (ასამირა შეძლო 'გა'უშრო, -
ოსამირაშუან(ნ) შესაძლებია გაშრობა) *გრძლ.*
შესაძლ. ენებ. უ ს ქ ი რ უ ა ნ ს ზმნისა- შეუძლია
გააშროს.
ოსქირაშუანს (ოსამირაშუა აშრობინა,
ოსამირაშუაშუ უშრობინება, ოსამირაშუაშუან)
აშრობინება თურმე) *კაუხ.* ო ს ქ ი რ უ ა ნ ს
ზმნისა- აშრობინებს.
გაშამირაშუ, გაშამირაშუ მიქლ. მიქლ. 'გა'შრობი.
ოსამირაშუ, ოსამირაშუ მიქლ. ენებ. მე.
'გა'საშრობი.
ოსამირაშოლი მიქლ. ენებ. წარს. გაშრობილი,
გამშროლი.
ნამირაშუ მიქლ. ენებ. წარს. 'გა'ნაშრობი.
ნამირაშური მიქლ. ენებ. წარს. 'გა'შრობის
საფასური.
'ნა'შამირაშუ მიქლ. უარე. 'გა'უშრობილი.

სმირას ზმნ. მშრალად. ს ქ ი რ ა ს მეკვათუ
ღული - მშრალად მოსქრა თავი. *შტრ.* სქირას.

სმირაშოლი (სქირაფილ/რს) მიქლ. ენებ. წარს.
ო ს ქ ი რ უ ა ნ ს ზმნისა - 'ბა'შშრობილი.

სმირე (სქირეს) მშრალი. *იხ.* სქირუ.

სმირეშ/სმირეშ (სქირგრუ/ე-ს) მშრალი.
ს ქ ი რ უ შინდორს წიბორანს: *ქსს*, 1, გვ. 318 -
მშრალ მინდორზე ხარობს. ასე ვორწყექ
გვალო ს ქ ი რ ს : *ქსს*, 1, გვ. 318 - ახლა ვეხედავ
მთლად მშრალს. წყაროშე გეშასახაუ დო
ს ქ ი რ ე ჯ ქ ე ზიანთხე : *ა. ცაგ.*, გვ. 39 -
წყლიან ამოხტე და მშრალზე დაეცა. *შტრ.* ლაზ.
სკურ, სკირ; ბოსკურინამ ვაქრობ, ვაშრობ
(*ნ. მარ.*).

სმინი სმინი (სქიმი სქირს) შვილის შვილი.
სმპა (სქუას); *მწ. რიგე.*: სქულე-ფუ-ი იგივეა, რაც
ს ქ ე უ ა, - 1. შვილი. მუშ კილირიშ მიქნარდ
ს ქ ე უ ა : *ქსს*, 1, გვ. 214 - თავის (მის) მეკრდიან
გაზრდილი შვილი. უნამაი ს ქ ე უ ა ღენ ქ
შუგამი მოჟუე ვა ნაშარულეშ, მარა კუკულამი
ს ქ ე უ ა ქ წაუკითხე დავითინი : *ა. ყოფშ.*, გვ. 45 -
უფროსმა შვილებმა მამის ბრძანება არ
შეასრულეს, მაგრამ უმცროსმა შევლამ
ნაუკითხა დავითინი. უბედურ ს ქ ე უ ა ს უბედური
ჯოლორი ქუჯეგუნია - უბედურ შვილს
უბედური ძალი სჯობიაო. ო ს ქ ე უ ა ს შიბა
შვილის მექენა: რახანა-ჯორას ღდას ს ქ ე უ ა
ვ ა შ ი ბ უ ნ ღო ვ ა ა შ ი : *ა. ყოფშ.*, გვ. 44 -
რადგანაც ჯორას არასოდეს შვილი არ ჰყოლია

და არც ცყოლება... 2. რთული ფუძის მეორე შემადგენელი ნაწილი: და-სქუა დისშილი; ჯიმა-სქუა ძმისშილი; ოსურ-სქუა ქალიშილი; ქომოლი-სქუა ვაიშილი; სქუა-ბოში ოსეთშილი. ქემლაახუნეს ზოს სადგამზე ხენწფეში სქუა-ბოში: *ქს, II, გვ. 26* - ჩასვს ცალკე სადგომში ხელმწიფის ვაიშილი; სქუა-გონერი გერი; სქუა-ჩაფილი შვილობილი, შვილადმოგებული.

საშპსა (სქუალას) იგივეა, რაც სქუა ალ², - 1. კპარცხის დაღება. ქოთიშქ ქიბოგუუ სქუა ალ: *ი. ყოფშ., გვ. 161* - ქათამმა მიატოვა კვერცხის დაღება. გეგანო გიმანონაფილი წიწილევი კვერცხიში სქუა ალ ას იჭყანა მათირა წანას - გვიან გამოჩეილი (გამოყვანილი) წინილუბი კვერცხის დებსას ინყებენ მეორე წელს. უჩა ქითოში ხოლო ჩე კვერცხის სქუა სია: *ხალხ. სიბრ., I, გვ. 137* - შავი ქათამიც თეთრ კვერცხს დებსო. ქითოში კვერცხის სქუა ს - ქათამი კვერცხს დებს. ორ დასჯ სქენდგ ხეთოსგ: *ა. ცაგ., გვ. 58* - ყოვლ დლე სდებდა "ხეთოსი". 2. *იხ. სკუალა¹*, - მასპმნა. *შორ. ლაზ. I, მსქუ:* ქო-გე-სქუამს დებს (კვერცხს) (*ნ. მარ.*).

საშპლამი (სქუალამს) შვილიანი. ამგსერი თაქ ცორქინლით ხანიში სქუა შო: *მ. ხუბ., გვ. 15* - ამელამ გაქანდიოთ ხანის შვილიანად. *იხ. სქუაბი.*

საშპლამა (სქუალაფას) იგივეა, რაც სქუა ალ აფა, სქუა ალ ება.

საშპლამირი (სქუალაფირის) მიძე. *ენებ. წარს.* ისქუა ალ უანს ზნისა - შიშვილიაპლი; შვილად აშვანილი. *შორ. სქუა.*

საშპლამბ (სქუალაგება) სახელი ასქუა ალ ენს, ესქუა ალ ებუ (ნ) ზნათა - შიშვილიაპა. ქესქუა ალ ე თუ ბოშქ დედაბის: *ბ. ხუბ., გვ. 82* - ეშვილა ეს ბიჭი დედაბერს. ვართი ღრისი ვორქქ სქინი სქუა ალ ება ში: *ა. ცაგ., გვ. 95* - არც ღრისი ვარ შენი შვილობისა.

ასქუალენს (ბაასაშპლ ვააშვილა, ბააშპაშპა ვაუშვილებია, შინსაშპაშპაშპა) ვააშვილებდა თურმე) *გრძმ.* აშვილებს. ისქუალუანს (აშიშპაშპაშპა შიშვილა, აშიშპაშპაშპაშპა შიშვილებია) *გრძმ. სათაგ. ქვ.* ასქუა ალ ენს ზნისა- იშვილებს, შვილად იყვანს.

უსქუალუანს (აშაშპაშპა შიშვილა, აშაშპაშპაშპა შიშვილებია) *გრძმ. სასხვ. ქვ.* ასქუა ალ ენს ზნისა- უშვილებს. ასქუალუბუ (აშაშპაშპა შიშვილა, აშაშპაშპა შიშვილებია) *გრძმ.* ასქუა ალ ენს ზნისა - ეშვილებს. ისქუალინე (იშაშპაშპა შესაძლებელი გახდა შიშვილები, -) *გრძმ.* *შესაძლ. ენებ.* ასქუა ალ ენს ზნისა- შიშვილებს "შიშვილებს".

ასქუალინე (იშაშპაშპა შესაძლებელი ეშვილა, -) შინსაშპაშპაშპა შესაძლებია შიშვილებს) *გრძმ.* *შესაძლ. ენებ.* ასქუა ალ ენს ზნისა- შეუძლია "შიშვილებს".

ასქუალუბაფუნს (იშაშპაშპაშპა აშვილებინა, შაშპაშპაშპაშპა უშვილებინება, იშაშპაშპაშპაშპა აშვილებინება თურმე) *კაუზ.* უსქუა ალ უანს ზნისა- აშვილებინებს. ბააშპაშპაშპა შიშვი. *ბოჭუ.* "შიშვილებელი. იშაშპაშპაშპა შიშვი. *ენებ. გვ.* "შიშვილებელი. ბააშპაშპაშპა შიშვი. *ენებ. წარს.* შიშვილებული. ბააშპაშპაშპა შიშვი. *ენებ. წარს.* ნაშვილები. ბააშპაშპაშპა შიშვი. *ენებ. წარს.* "შიშვილები" საფასური.

საშპლამა (სქუალამას) შვილიანი. რთული ფუძის მეორე შემადგენელი ნაწილი: და-სქუალამას დისშილობა; დილა-სქუალამა დედაშვილობა; მუმა-სქუალამა მამაშვილობა; ჯიმა-სქუალამა ძმისშილობა. დილა ასქუა ალ ბა ქორწინს-და, აკა ქობალი მალაგაჟუ-ნ - დედაშვილობა თუ განამს, ერთი პური ნამომიძღვანიე.

საშპამი (სქუამს) იგივეა, რაც სქუა ალ ში- შვილიანი. სუმი-სქუა ში ოსური გაშნიფუნე ყულემა - სამშვილიანი ქალი შემოიყვანა სახლში. *მოლაართე სქუა ში: ი. ყოფშ., გვ. 14* - ნამოიდა შვილიანად.

საშპანა (სქუანას) იგივეა, რაც სქე ანა, სქე ანა, სქე ანა, - შპანაბა. გარას მუთო ქესქუა ალ ენი, მუთონი ვა დურეკებია: *ი. ყოფშ., გვ. 156* - ტირილს რაც შუფეროდა, არაფერი (არ) დაუკლიათ.

საშპაშპა (სქუაფას) იგივეა, რაც სქუა ალ აფა, - შპამბ. გუთანს, ყიარს ქესქე ვითაშპე ულ კამბეშევი - გუთანს, ყევარს უბია თექესმეტი ულელი კამბეტი. მაშამბა ულეს უსქუა: *ქს, I, გვ. 174* - ბულბული ულელს უბია. თე ურემეც ქო უსქე ქეს: *ქს, I, გვ. 233* - ამ ურემე შებეს. კამბეში გატათუწყესია დო ხოჯი ქესქე ქესია: *თ. სახვ., გვ. 249* - კამეტი გამოსხენო და ხარი შეუბესო. უსქუანს (აშაშპაშპა შეუბა, აშაშპაშპა შეუბამს, აშაშპაშპაშპა შეუბამდა თურმე) *გრძმ. სასხვ. ქვ.* უშამს (ხარს, კამერს ულელში). ისქუანს (აშიშპაშპა შეუბა, აშაშპაშპა შეუბამს) *გრძმ. სათაგ. ქვ.* იბამს (ხარს...).

ისქვენე (იშაშპაშპა შესაძლებელი გახდა შებმა, -) *გრძმ.* *შესაძლ. ენებ.* შიშვილობა შეიბას (ის). ასქვენე (აშაშპაშპა შესაძლებელი შეუბა, -) აშაშპაშპა შესაძლებელი შეუბა) *გრძმ.* *შესაძლ. ენებ.* უსქუა ალ ენს ზნისა- შეუძლია შეუბას. ოსქუაფუნს (იშაშპაშპა შეუბამეგინა, შაშპაშპაშპა შეუბამეგინება, იშაშპაშპაშპა შეუბამეგინება

თურმე) აუზ. უსქუანს ზნისა-
 შეაბევიწებს.
 მასაჟაჟი მიძო. მოქმ. შექმბელი.
 ომასაჟი მიძო. ენებ. მე. შექსაბელი.
 სმასოლ/რი მიძო. ენებ. წარს. შექმბელი.
 ნასაჟი მიძო. ენებ. წარს. შენაბაბი.
 ნასაჟაჟი მიძო. ენებ. წარს. შენაბის საფასური.
 შამაჟო მიძო. უარყო. შექუბმელი.

სმასოლ/რი (სქუაფილ/რი) მიძო. ენებ. წარს.
 უსქუანს ზნისა - იგივეა, რაც
 ათოსქუაფილი - შვიმშული. ულუს
 სქუაფილი კამბეშეფი - ულელში შებმული
 (ბმული) კამერები.

სმასურა/რი (სქუაღურელს) შვილშამადარი.

სმასურა/რი, სმასურა/რი (სქუაფორეს)
 მოყოლილი შვილი, - ბარი; ნაშვილები.

(სიტყ. - სიტყ. შილი დამკრბილი). შორ.
 ცონერი. ლიდაჟირიოშ გყები ეს სხვენს
 გინაფორულა დო თული სქუაფილი რის
 დოქორულა: თ. საბო, გვ. 246 -
 დედინაცვლის ტყავი ზევით სხვენზე იყო
 ჩამოფარებული (ეფარაო) და ქვეით გერს
 ემონდაო.

სმასოლ/რი (სქუაფილ/რი) შვილშამადარი;
 შვილადმოგაჟალი, შვილადაჟანილი. იხ.
 ჩაფილი.

სმასოლ/რი (სქუაბოლ/რი) ბარამბულად
 ღამაზი, ბარამბილი; ტანარილა
 (პ. კორეა); მინაბაჟალი, ბარამბილი,
 პრილა (ა. ყოშ.).

სმასოლ/რი (სქუაბოლ/რი) იხ. სქუაბოლ/რი. - სახელი
 სქუაბოლ/რი ზნისა - მინაბაჟა; ბარამბა;
 ბარამბილა (ა. ყოშ.).

სმასოლ/რი (სქუაბოლ/რი) იგივეა, რაც
 ჯიხეალი, - დებალი და ჩასაქანილი
 (ადამიანი), ჯიხეი (პ. კარ).

სმარი (სქურს) ღალი (დ. ფილი).

სმბო, სმბი, სმბე (სქებუს, სქებეს) იხ. სქიბუ. -
 დოლბა. ჭუკუეფი ირო წისქვილე რენა, მარა
 სქებეში კაკუაქ ვადაგურეს: ბალს. სიძრ., I,
 გვ. 179 - თავები ყოველიფის წისქვილში არიან,
 მაგრამ წისქვილის ქვის გამოკვეთა ვერ
 ინაღლეს. ართი კუბი ულურ, თომა სქებე
 ქემბლე: მ. ბუძ., გვ. 270 - ერთი ფეხი რომ აქვს,
 იმაზე დოლაბი აქვს მობმული. თენა სქებეში
 ბრაალი: ქსლ., I, გვ. 183 - ეს დოლაბის ბრაალი.

სმლა, სმლა (სქელა/დას) იგივეა, რაც
 სქილადა, სქილიდა, - 'დარჩენა;
 მორჩენა; 'ბამოქმება. შლეა დო გვალას
 ორეჟანც, შუთა ოხუარ სქელადას -
 ზოგადად მთას ანადგურებს, არაფერი შველის
 მორჩენას. სოფუნდესე ჭაფურაიშ... დო თითოე
 სქელდეესე: ა. ყოშ., გვ. 56 - გლეჯენენ
 'ჭაფურაიშ... და იმით ცხოვრობენენ

(იკებებოდენენ). ქობსქელა პოპორ წყარს:
 ა. ყოშ., გვ. 139 - გავიზირე (გავრი) ტალაზე.
 სმლა/რი (სქელადის) იხ. სქილადირი.

სმლა/რი (სქელელის) სულდგმული; არსება;
 დარჩენილი. ჯგერო ორთაში სულქეამე
 ხოლდე რლე ირ სქელდეი: მსლ., გვ. 62 -
 კარე ორთას სილაზაზით ხარობდა ყველა
 სულდგმული. ირ სქელდეი ის განხარენე
 მავშალიში სქემდ ლურჯული: კ. საბუშ., ქსლ.,
 გვ. 131 - ყოველ არსებას (სულდგმულს)
 განხარებს ბუღბუღის ღამაში ჭიკჭიკი. ირ
 სქელდეე გორქილედე: ა. ყოშ., გვ. 170 -
 ყოველი სულდგმული ისმდეა.

სმლა, სმლაზა (სქერას, სქერაფას) იხ. სქირა,
 სქირაფა. გიშე ინწყუე ქუა ხურუმი შლეაში
 სქერაფა შა: ა. საბუშ., კართ. ზგ., გვ. 9 -
 ქვეით იძირება შევრეფი სიმი ქვა ზღვის
 დამოზამდე.

სმლაშლი (სქერაფილს) იხ. სქირაფილი. მუჭო
 დამხერი ვეცკობუე სქერაფილი ნაცვალას,
 თემი კორაფა ვეფულეუ: კ. საბუშ., კართ. ზგ.,
 გვ. 72 - როგორც ცეცხლი მშრალ თივაში ვერა
 ფრით დამიღლება, ისე ტრფობა არ დამიღლება.

სმლა (სქერეს) იხ. სქირე. მათხობინეფი მოლე
 ინგორე ქეკორენა პიჯე სქერე: კ. საბუშ.,
 კართ. ზგ., გვ. 93 - მდევრები ენგურს გამოღმა
 (ნაბა) პირამშრალად მდგარი.

სმლა (სქერეს) იხ. სქირე. ოშუთუე მოიგეთ დო
 სქერეში ქომიბიბუჯუთა: კ. საბუშ., ქსლ., გვ.
 147 - სელი ადგელები მიატოვეთ და მშრალზე
 ვადმოვებოეთ.

სმლა (სქერეს) ამშორება (ასმისისა),
 მამიში დამოტოვებულად დლაშა.

სმლა (სქერეს) იხ. სქირე.

სწორი (სწორს), წორი (წორს) სწორი.
 სწორი რეთ - სწორი (მართალი) ხართ. იხ.
 ბონა; თინე.

სწორას ზგზ. სწორად. სწორას ქომიწი -
 სწორად მოიხარი.

სწორება (სწორებას) სახელი ასწორენს
 ზნისა - 'ბასწორება. ჭუკუას ძალას არჩუნან
 დო მნეს ისწორენან: ა. ყოშ., გვ. 117 -
 ჭუკუას ძალას აძლევენ (აჭანენ) და ზნეს
 ისწორებენ.

ასწორენს (ბასწორე ვასწორა, ბაუწორება
 გაუსწორება, წაწორება) ასწორება დო თურმე)
 გრძმ. ასწორებს.

ისწორენს (ბიწორე ვაისწორა, ბაუწორება
 გაუსწორება) გრძმ. სასა. ქვ. ასწორენს
 ზნისა - ისწორებს.

უსწორენს (ბაუწორე ვაუსწორა, ბაუწორება
 გაუსწორება) გრძმ. სასა. ქვ. ასწორენს
 ზნისა - უსწორებს.

ისწორებუენ (ბიწორე ვასწორა,

ბასწორება(ნ) გასწორებულა) გრდუე. ენებ.
 ასწორენს ზმნისა - სწორდება.
 ესწორებუენ(ნ) (ბაშწორა გაუსწორდა,
 ბასწორაჲა გასწორებია) გრდუე. ენებ.
 უსწორენს ზმნისა - უსწორდება.
 ისწორინენ(ნ) (მასწორინა შესაძლებელი ვახდა
 გასწორება, -, -) გრდუე. შესაძლ. ენებ.
 ასწორენს ზმნისა - ზმნისა - უსწორდება გასწორება.
 ასწორინენ(ნ) (ასწორინა შეძლო 'გა'ესწორებინა,
 -, არწწორაჲაჲ) შესძლებია გასწორება)
 გრდუე. შესაძლ. ენებ. უსწორენს ზმნისა -
 შეუძლია 'გა'ასწოროს.
 ოსწორებაჲუჲანს (ოსწორაჲაჲაჲა ასწორებინა,
 ოსწორაჲაჲაჲაჲა უსწორებინებია, ოსწორაჲაჲაჲა(ნ)
 ასწორებინებდა თურმე) კაჲჲ. ასწორენს
 ზმნისა - ასწორებინებს.
 მასწორაჲალი მიძლ. მოქმ. 'გა'მსწორებელი.
 ოსწორაჲალი მიძლ. ენებ. მყ. 'გა'სასწორებელი.
 ბასწორაჲალი მიძლ. ენებ. წარს. გასწორებულთი.
 მასწორაჲალი მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'სასწორები.
 მასწორაჲალი მიძლ. ენებ. წარს. 'გა'სწორების
 საფასური.
 უაშწორაჲა მიძლ. უარყ. გაუსწორებელი.

სწორება, წერაძი ზგზს. სწორად. ჩქიბ ჩოღამური
 გა აქოსე სწორეთ დიდი საღვთეთისჲ;
 ი. კოჲჲ, გვ. 120 - ჩემს ცრემლს ვერ განმენდს
 სწორედ დიდი საღვთეთი.

სხაჲ-ი (სხაჲის) ჩიტის დსაჲჲარი მახჲ;
 ხაჲჲანბი, - ჰაჲანბთი. ჯეჲჲი მელას ხუნჯის
 უღუნდეს, თუნთის სხაჲის უკეთედეს -
 ძველად მელას ხუნდს უღამდენ, დათეს კი
 სხაჲ-ს უკეთებდენ. სხაჲის ათაში
 აკეთუნდეს: მოღორი უკუნდეს ჯას, ჯაჲჲით
 ქუღამარჯუნდეს, თულე ყურჯას გუკეთუნდეს.
 მუჲამს ნადირი სხაჲის კუჲხის
 ქიგობიჯუნდენი, კისერ ყურჯაჲა
 ქიბთოულუე, ჯაბ გითინდუ ლო ჰოჲუნდუ
 ნადირს - „სხაჲს“ ანე აკეთებდენ: ხეს
 მობრინდენ, ჯაჲჲით დაჲამგრებდენ, ქემ
 ყურჯას გაუკეთებდენ. როდესაც ნადირი
 სხაჲზე ფეს დაადგამდა, კისერი ყურჯაჲი
 შეუვარდებოდა, ხე გაიბრთებოდა და იჭერდა
 ნადირს. შორ. გურ. სხაჲი ფრინველების საჭერი
 ტუსი მახე, - ხაფანგი (ე. შარჲ, ს. ჯღ., ა. დღ.).

სხაჲჲალს (სხაჲჲალსა) სახელი სხაჲჲალანს
 ზმნისა - ენის ტარტარნი, - ყბადღჲა. ნინას
 უსხაჲჲალუნს ნაბეჲანს - ენას
 ატარტარებს ზედმეტად.

სხაჲჲი-ი, სხაჲჲი-ი (სხაჲჲის, სხაჲჲის)
 გადახტომა.

სხაჲჲი-ი (სხაჲილ/რს) მიძლ. ენებ. წარს.
 სხაჲჲუნს ზმნისა - ნახტომი. განიშე აყუენ
 სხაჲილქ: მ. ზუბ., გვ. 46 - განიშე შექენა
 'გადა'ნახტომი.
 სხაჲჲი-ი (სხაჲინს) იბ. სხაჲჲი, სხაჲჲა.

სხაჲჲა (სხაჲჲას) სახელი სხაჲჲუნს ზმნისა - 1.
 ციჲჲა. სხაჲჲა მიჩქე, „ბუჲჲარია“: ქს, I, გვ.
 173 - ცევა ვიცი, „ბუჲჲარია“. ჭოღჲჲანქ
 სხაჲჲას: ქს, I, გვ. 137 - დაინჯე ცევაჲს.
 ართო ბსხაჲათ მიქი ქიანან: ე. საჲჲჲ,
 ქს, გვ. 151 - ერთად ვიცეკვით ჩვენს
 ქვეყანაში. უბირთი, უსხაჲიოთ,
 გინორღეთი ვარჩხობა: ქს, I, გვ. 216 -
 ეუმღერეთ, ვუცეკვით, გადავყარეთ ვერცხლი.
 2. 'გა'და'ხტომა. ტირხოლი მახორიევი
 ქასხაჲიენუ: მ. ზუბ., გვ. 37 - ორივე ლობე
 გადახტუნა. მასარს გეგნოსხაჲჲ ღო
 ქიმორულუ - მესრზე გადახტა და მობრინა.
 ზმნას სხაჲჲა, როგორც ბეერ სხვა ზმნას,
 მრავალი ნუნანსი გაჲინა ვითარების
 გამოხატავდა, ვინ ხტის და როგორ ხტება.
 შორ. ტურინუ, ქეაქეალი, ცოჲჲა, ევენდუა და
 ა. შ. ი. გ. III, დანართი.

სხაჲჲუნს (მასხაჲ იცეკვა, გადახტა; მასხაჲა
 უცეკვა, გადახტარა; ოსხაჲჲი(ნ) ცეკვაგდა,
 ხტოდა თურმე) გრდუე. ცეკვაჲს, ხტის (ხტება).
 ოსხაჲჲანს (მასხაჲა გადახტა, მასხაჲა
 გადახტარა) გრდუე. ენებ. გადახტება.
 უსხაჲუნს (მასხაჲა უცეკვა, გადაუხტა; მასხაჲა
 უცეკვია, უხტომია) გრდუე. სახბე. ეც.
 სხაჲჲუნს ზმნისა - უცეკვება, გადაუხტება.
 ისხაჲენ(ნ) (მასხაჲ შესაძლებელი ვახდა ცეკვა,
 'გადა'ხტომა; -, -) გრდუე. შესაძლ. ენებ.
 სხაჲჲუნს ზმნისა - შეიძლება ცეკვა, ხტომა.
 ასხაჲენ(ნ) (ასხაჲ შეძლო ცეკვა, 'გადა'ხტუნა;
 -, ოსხაჲინა(ნ) შესძლებია ცეკვა, ხტუნა)
 გრდუე. შესაძლ. ენებ. უსხაჲჲუნს ზმნისა -
 შეუძლია იცეკვოს, გადახტოს.
 ოსხაჲინუნს (ოსხაჲინა აცეკვა, ახტუნავა;
 მასხაჲინაჲა უცეკვებია, უხტუნებია) გრდჲ
 აცეკვებს, ახტუნავებს.

ოსხაჲინაჲუნს (ოსხაჲინაჲა აცეკვებინა,
 ახტუნავებინა; მასხაჲინაჲაჲა უცეკვებინებია,
 უხტუნავებინებია; ოსხაჲინაჲაჲი(ნ)
 აცეკვებინებდა, ახტუნავებინებდა თურმე)
 კაჲჲ. სხაჲჲუნს ზმნისა - აცეკვებინებს,
 ახტუნავებინებს.
 მასხაჲალი მიძლ. მოქმ. მცეკვაჲი; მხტომელი.
 ოსხაჲალი მიძლ. ენებ. მყ. საცეკვაო; სახტომი.
 სხაჲალი მიძლ. ენებ. წარს. ნაცეკვი; ნახტომი.
 მასხაჲალი მიძლ. ენებ. წარს. ნაცეკვი; ნახტომი.
 მასხაჲალი მიძლ. ენებ. წარს. ცეკვის, ხტომის
 საფასური.

„უაშხაჲაჲა მიძლ. უარყ. გადაუხტომელი.

სხარსხალ-ი (სხარსხალ/რს) იგივეა, რაც
 სხიხაღი, სარსხაღი - მრავლინს, მგ.,
 ბეჲმეების, ერთად ხმარობა-ტირილი, -
 სხარსილი. ორ დიხაშე ისეგმელე ტუტელე ღო
 მქერუნულ-ყუნუნული, ომობოლო
 დისქოღადირი ბაღანენიშე სხარსხაღი -
 ყოველი მხრიდან ისმოდა შიშველი და მშიერ-

ჩამოპკიდებია) გრდუე. ენებ. ატატებული, ჩამოკიდებული კყავს.
 ისხუენე(6) (ოსაპაჲნე შესაძლებელი გახდა ატატება, -. -) გრდუე. შესაძლ. ენებ.
 ის ხ უ პ ა ნ ს ზმნისა- შეიძლება აიტატოს (ხელში აიყვანოს).
 ასხუენე(6) (ასპაჲნე შეძლო აეტატებინა; -; ოსპაჲნე(6) შესძლება ატატება, ხელში აყვანა) გრდუე. შესაძლ. ენებ. ის ხ უ პ ა ნ ს ზმნისა- შეუძლია აიტატოს, ხელში აიყვანოს. ოსხუაჲჲანს (ოსპაჲჲუ 'ატატებინა, ოსპაჲჲუ აუტატებინებია, ოსპაჲჲუ(6)

'ატატებინებდა თურმე) კუზ. ის ხ უ პ ა ნ ს ზმნისა- 'ატატებინებს, ხელში 'აყვანინებს. მასპაჲჲუაჲ მძლ. მუჲ. ატატებული, ხელში ამყვანი.
 ოსპაჲჲუაჲ მძლ. ენებ. მუ. აატატებელი. სპაჲჲუაჲ მძლ. ენებ. წარს. ატატებული. ნასპაჲჲუ მძლ. ენებ. წარს. ანატატები. ნასპაჲჲუაჲ მძლ. ენებ. წარს. ატატების საფასური.
 ოსპაჲჲუ მძლ. ეარჲ. აუტატებელი. სპურსხინი-ი (სხურსხინს) შხინილი, შხრიალი (ფეხებში, ტანში). ჯღო. სხორსხინი.

შ ე მ ო კ ლ ე ბ ა ნ ი

1. მასალები. ტექსტები

აია: გაზეთ „აღდგომის“ დამატება, № 1, 1996; № 2, 1996; № 1, 1997.

შ. ბერ.: შ.ბერიძე, მეგრული (ივერიული) ენა, შესავალი და მასალები, | ნიგნი, | ნაკვეთი, ტბილისი, 1920. დიალექტ.: ი. გიგინეიშვილი, ვ. თოფურია, ი. ქავთარაძე, ქართული დიალექტოლოგია, I, დიალექტთა განხილვა, ტექსტები, ლექსიკონები, თბ., 1961.

ვერ.: ეგრისი, ზუგდიდელ ლიტერატორთა კრებული. შემდგენელ-რედაქტორი გენო კალანდია, თბ., 1988. ხალხური საუნჯე.

ეკური: „ეკური ქალაქიანი“. ჩაინერა, თარგმნა და გამოსცა ა. შანიძემ: „ლიტერატურული ძიებანი“. ტ. XI, თბ., 1958.

გ. ელიავა, აბაშ. ტოპ.: გივი ელიავა, აბაშისა და გვეგუქორის რაიონების ტოპონიმიკა, თბ., 1977.

გ. ელიავა... ტოპ. კატალ.: გივი ელიავა, გივი ფარულავა, გრიგოლ შენგელია, ჩხოროწყუს რაიონის ტოპონიმიკის კატალოგი, თბ., 1983.

ენგური: აღმანახი „ენგური“: მეგრული პოეზიის ნიმუშები პროფ. აბ. ცანავას თარგმანი, თბ., 1991.

კატალ.: გ. ელიავა, თ. ელიავა, ძველკოლხური უნიკალური ვაზის ჯიშთა კატალოგი, თბ., 1984.

მასალ.: ქართული ხალხური პოეზიის მასალები (მეგრული ნიმუშები), გამოსაცემად მოამზადა კ. სამუშიამ, თბ., 1971.

მასალები: მასალები საქართველოს შინამრეწველობისა და ხელისნობის ისტორიისათვის აკად. ი. ჯავახიშვილის საერთო რედაქციით 5 ტომად, გამომცემლობა „მეცნიერება“, ტ. I: აღმშენებლობა და ავეჯი, თბ., 1976; ტ. II, ნან. I: მეჭურჭლეობა, თბ., 1979; ტ. II, ნან. II: ქსოვა, ლებვა, ქარგვა, თბ., 1982; ტ. III, ნან. I: ტანისამოსი, თბ., 1983; ტ. III, ნან. II: სასმელ-საჭმელი, თბ., 1986; ტ. IV, ნან. I: მესაქონლეობა, თბ., 1986; ტ. IV, ნან. II: სოფლის მეურნეობის დარგები, თბ., 1987; ტ. IV, ნან. III: სოფლის მეურნეობის დარგები, თბ., 1989; ტ. V: მეურნეობის სხვადასხვა დარგი და ზოგიერთი ყოფითი რეალები, თბ., 1992.

კ. სამუშ., ქართ. ზეპ.: კალისტრატე სამუშია, ქართული ზეპირსიტყვიერება, მეგრული ნიმუშები, თბ., 1990.

კ. სამუშ., ქსხს: კალისტრატე სამუშია, ქართული ხალხური პოეზიის საკითხები, მეგრული ნიმუშები, თბ., 1979.

თ. სახოკ.: თედო სახოკიას არქივიდან (დაბადების 120 წლისთავისათვის), III. მეგრული ანდაზები და გამოთქმები: იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება, XXVIII, თბ., 1989.

დ. ფიფია: დანიელ ფიფია, ზუმლა კოჩი (არიკი): აია, № 1, 1996.

ქსხ, I: ქართული ხალხური სიტყვიერება, მეგრული ტექსტები, I, პოეზია, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, წინასიტყვაობა და გამოკვლევა დაურთო ტოგო გუდავამ, თბ., 1975.

ქსხ, II: ქართული ხალხური სიტყვიერება, მეგრული ტექსტები (ქართული თარგმანითურთ), ტ. II, ზღაპრები და მცირე თანრები. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადაც, შესავალი, შენიშვნები და გამოკვლევები დაურთეს კორნელი დანელიამ და აპოლონ ცანავამ, თბ., 1991.

ყაზაყ.: „ყაზაყიმი გაზეთი“: საქორთუოში კომუნისტური პარტიაში (ბ) ცენტრალური კომიტეტში ორგანო, ორი დღაში გაზეთი (ყაზაყიმი გაზეთი): საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის ორგანო, ყოველდღიური გაზეთი).

ი. ყიფში.: И. Кипшидзе. Грамматика мингрельского (иверского) языка с хрестоматией и словарем. Санкт-Петербург, 1914.

ა. ცაგ.: Мингрельские этюды, первый выпуск. Мингрельские тексты с переводом и объяснениями. Санкт-Петербург, 1880.

- ა. ცან.: ა. ცანავა, ქართული ზეპირსიტყვიერების საკითხები (მეგრული მასალების მიხედვით), თბ., 1970. ანდაზები (გვ. 99-132), გამოცანები (გვ. 133-141).
- ხალხ. სიბრ., I: ხალხური სიბრძნე, I, მეგრული და ლაზური ანდაზები. შემდგენლები: რ. შეროზია, ო. მემიშიძე, თბ., 1994.
- მ. ხუბ.: მაკარ ხუბუა, მეგრული ტექსტები, ტფ., 1937.

2. ლექსიკონები

- ი. აბულ.: ილია აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი (მასალები), თბ., 1973.
- მ. ალაფ. ლექს.: მ. ალაფიძე, ლექსზღერე ლექსიკონი: ქართველურ ენათა ლექსიკა, I, პროფ. ვ. ბერიძის რედაქციით, თბ., 1938.
- მ. ალაფ. მასალ.: მ. ალაფიძე, მასალები ლექსზღერე ლექსიკონისათვის: ა. წულუკიძის სახელობის ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები, XIII, ქუთაისი, 1955.
- მ. ალაფ. იმერ. ლექს.: მ. ალაფიძე, ქართული დიალექტური ლექსიკონიდან: ა. წულუკიძის სახელობის ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები, XXIV, ქუთაისი, 1962.
- ალბომი: გ. ელიავა, ეთნოგრაფიული სამეგრელო, ალბომი, მარტვილი, 1989 (ახლავს ლექსიკონი).
- აჭარ. დარგ. ლექსკ.: აჭარული დიალექტის დარგობრივი ლექსიკა, IV, თბ., 1983; VI, თბ., 1987.
- ვ. ბერ.: ეუკოლ ბერიძე, სიტყვის-კონა იმერულ და რაჭულ თქმათა. სანკ.-პეტერ., 1912.
- პ. გაჩეჩ. იმერ.: პ. გაჩეჩილაძე, იმერული დიალექტის სალექსიკონო მასალა, თბ., 1976.
- დიალექტ. ლექსკ.: ი. გიგინეიშვილი, ვ. თოფურია, ი. ქავთარაძე, ქართული დიალექტოლოგია, I, დიალექტთა განხილვა, ტექსტები, ლექსიკონი, თბ., 1961.
- გ. ელიავა, ლექსკ.: გივი ელიავა, მეგრულ-ქართული ლექსიკონი (მასალები) პროფ. კორნელი დანელიას რედაქციით, თბ., 1997.
- ეტიმოლ. ლექსკ.: ჰინც ფენრიხი, ზურაბ სარაჯველაძე, ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თბ., 1990; 2000.
- ბ. კილანავა: ბეჟან კილანავა, 900 მეგრული სიტყვა, თბ., 1998.
- ლ. ლეონ.: ლ. ლეონიძე, მესაქონლეობის ლექსიკონი, თბ., 1925.
- ა. მაც.: ა. მაცაშვილი, ბოტანიკური ლექსიკონი, მცენარეთა სახელწოდება, თბ., 1961.
- სტ. მენთ. ქიხ.: სტეფანე მენთეშაშვილი, ქიზიური ლექსიკონი, თბ., 1943.
- შ. ნიფ. აჭარ.: შ. ნიფარაძე, ქართული ენის აჭარული დიალექტი, ლექსიკა, ბათუმი, 1971.
- ს. ულ. გურ.: სეგრი ულენტი, გურული კოლო, თბ., 1936.
- ს. ულ. ჭან. ლექსკ.: სერგი ულენტი, ჭანური ტექსტები, ლექსიკონი, ტფ., 1938.
- საბა: სულხან-საბა ორბელიანი, სიტყვის კონა ქართული, რომელ არს ლექსიკონი, ს. იორდანაშვილის რედაქციითა და წინასიტყვაობით, თბ., 1949.
- ს. ს. ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული ავტოგრაფული წესების მიხედვით, გამოსაცემად მოამზადა ილია აბულაძემ, თბიზულეზანი, IV₁, თბ., 1965; IV₂, თბ., 1966.
- ზ. სარჯ. ლექსკ.: ზურაბ სარაჯველაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი (მასალები), თბ., 1995.
- დ. ფიფია: ქართული ენის ლექსიკა, მასალები მეგრულ-ქართული ლექსიკონისათვის შეკრებილი დანიელ ფიფიას მიერ: აია, 1, 1997.

- ი. ქავთ. იმერ.: ი. ქავთარაძე, მასალები იმერული ლექსიკონისათვის: ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, III, თბ., 1963.
- ქეგლ: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, პროფ. არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით, ტ. I-VIII, თბ., 1950-1964.
- ი. ქერქ.: ირინე ქერქაძე, ცხოველების აღმნიშვნელი ლექსიკა ძველ ქართულში, თბ., 1974.
- რ. ლამბ. ინგილ.: რ. დამბაშიძე, ქართული ენის ინგილოური ლექსიკონი, თბ., 1988.
- ა. ღლ.: ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა, შემდგენელი ალ. ღლონტი, მეორე გამოცემა, თბ., 1984.
- ა. ღლ. სახელ.: ალ. ღლონტი, ქართველური საკუთარი სახელები, თბ., 1986.
- გ. შარაშ. გურ.: გ. შარაშენიძე, გურული ლექსიკონი: ქართველურ ენათა ლექსიკა, I, პროფ. ვ. ბერიძის რედაქციით, თბ., 1938.
- მ. ჩიქ., ლეჩხ.: მ. ჩიქოვანი, ლეჩხუმური ლექსიკონი: ა.ს. პუშკინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო სამასწავლებლო ინსტიტუტის შრომები, I, 1941.
- არნ. ჩიქობ. ლექსკ.: არნ. ჩიქობავა, ჭანურ-მეგრულ-ქართული შედარებითი ლექსიკონი, ტფ., 1938.
- დ. ჩუბ.: დავით ჩუბინაშვილი, საუნჯე ქართულის ენისა, ქართულ-რუსული ლექსიკონი. С.-Пб., 1887.
- ნ. ჩუბ.: ნიკო ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი რუსული თარგმანითურთ, ალ. ღლონტის რედაქციით და გამოკვლევებით, თბ., 1961.
- ბ. წერეთ. ზ.-იმერ.: ბ. წერეთელი, ზემოიმერული ლექსიკონი: ქართველურ ენათა ლექსიკა, I, პროფ. ვ. ბერიძის რედაქციით, თბ., 1938.
- პ. ჭარ. ლექსკ.: ქართულ-მეგრული და მეგრულ-ქართული შედარებითი ლექსიკონი (მასალები იაფტური ენების მკვლევართათვის), შედგენილი პ. გ. ჭარაიას მიერ, 1918 (მანქანაზე გადაბეჭდილი).
- პ. ჭარ.: პეტრე ჭარაია, მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, თბ., 1997.
- პ. ჭარ. დედა ენის: დედა ენის ზოგიერთ სიტყვათა განმარტება პეტრე ჭარაიას მიერ შედგენილი, ქუთაისი, 1910.
- ა. ჭინჭ. ხევს.: ალ. ჭინჭარაული, ხევსურულის თავისებურებანი, ნაწილი მეორე, ხევსურული დარგობლივი ლექსიკა, თბ., 1960.
- ი. ჭყ.: ილია ჭყონია, სიტყვის-კონა. საბა-სულხან ორბელიანის და დავით ჩუბინაშვილის ლექსიკონებში გამოტოვებული სიტყვები, Санкт-Петербург, 1910.
- პ. ჯავახ. აჭარა.: პ. ჯავახიძე, აჭარული ლექსიკონის მასალები, ალ. წულუკიძის სახელობის ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები, XXIII, ქუთაისი, 1961.
- პ. ჯავახ. გურ.: პ. ჯავახიძე, მასალები გურული ლექსიკონისათვის, ა. წულუკიძის სახელობის ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები, XVII, ქუთაისი, 1957.
- პ. ჯავახ. იმერ.: პ. ჯავახიძე, მასალები იმერული ლექსიკონისათვის, ა. წულუკიძის სახელობის ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები, IX, 1949; X, ქუთაისი, 1950-1951.
- კლიმოვი: Этимологический словарь картвельских языков. М., 1964.
- ი. ყიფშ.: Грамматика мингрельского (иверского) языка с хрестоматиею и словарем). Санкт-Петербург, 1914.
- ბ. მარი.: Грамматика чанского (лазского) языка с хрестоматиею и словарем). Санкт-Петербург, 1910.

3. ტერმინები

<i>ანატ.</i>	ანატომიური	<i>IV (მეოთხე) თურმ.</i>	IV თურმეობითი (მწკრივი)
<i>ანთროპ.</i>	ანთროპონიმი	<i>თუშ.</i>	თუშური
<i>არს. სახ.</i>	არსებითი სახელი	<i>იმერ.</i>	იმერული
<i>აფხა. ზ.</i>	აფხაზური	<i>იყენ.</i>	იყენებს
<i>ანძე.</i>	ანძყო (მწკრივი)	<i>იხ.</i>	იხილეთ
<i>ანძე. კავშ.</i>	ანძყოს კავშირებითი (მწკრივი)	<i>კავშ.</i>	კავშირი
<i>ანძე. პირობ.</i>	ანძყოს პირობითი (მწკრივი)	<i>II (მეორე) კავშ.</i>	II კავშირებითი (მწკრივი)
<i>ანძე.-მყოფ.</i>	ანძყო-მყოფადი (მწკრივი)	<i>III (მესამე) კავშ.</i>	III კავშირებითი (მწკრივი)
<i>აჭარ.</i>	აჭარული	<i>IV (მეოთხე) კავშ.</i>	IV კავშირებითი (მწკრივი)
<i>ბაეშე.</i>	ბაეშური, საბაეშეო	<i>კავშირ.</i>	კავშირებითი კილო
<i>ბ.-მარტ.</i>	ბანძურ-მარტვილური თქმა	<i>კაუზ.</i>	კაუზატივი
<i>ბოტან.</i>	ბოტანიკური	<i>კახ.</i>	კახური
<i>ბრ.</i>	ბრუნვა	<i>კინი.</i>	კინიზობითი
<i>ბრძან.</i>	ბრძანებითი	<i>კინი-მოფერ.</i>	კინიზობიერ-მოფერებითი
<i>გადატ.</i>	გადატანითი, გადატანითი	<i>ლაზ.</i>	ლაზური
<i>განუსაზღვრ.</i>	განუსაზღვრელი, განუსაზღვრელობითი	<i>ლანძლ.</i>	სალანძლავი
	გვერდი	<i>ლუჩხ.</i>	ლუჩხუმური
<i>გა.</i>	გამატიკა	<i>მატალ.</i>	მატალკეცბელი (კავშირი)
<i>გრამატ.</i>	გრამატიკა	<i>მეგრ.</i>	მეგრული
<i>გრდმ.</i>	გარდამავალი	<i>მეტაფ.</i>	მეტაფორული
<i>გრდუე.</i>	გარდაუვალი	<i>მეტაფ.</i>	მეტაფორული
<i>გურ.</i>	გურული	<i>მიმაართ.</i>	მიმართულებითი (ბრუნვა)
<i>დამკირ.</i>	დამკირებითი	<i>მიმღ.</i>	მიმღობა
<i>დანიშ.</i>	დანიშნულებითი (ბრუნვა)	<i>მისთ.</i>	მისთანანი
<i>დამორ.</i>	დამორებითი (ბრუნვა)	<i>მიც.</i>	მიცემითი (ბრუნვა)
<i>დაცინ.</i>	დაცინვითი	<i>მიწვე.</i>	მიწვენითი (ბრუნვა)
<i>დინამიკ.</i>	დინამიკური	<i>მნიშვნ.</i>	მნიშვნელობა
<i>ევეშ.</i>	ევეშიმისტური	<i>მოთხ.</i>	მოთხრობითი (ბრუნვა)
<i>ეთნოგ.</i>	ეთნოგრაფიული	<i>მოფერ.</i>	მოფერებითი
<i>ერთპირ.</i>	ერთპირიანი	<i>მოქმ.</i>	მოქმედებითი (ბრუნვა)
<i>ეით., ეითარ.</i>	ეითარებითი (ბრუნვა)	<i>მრ., მრავლ.</i>	მრავლობითი
<i>ენებ.</i>	ენებითი (გვარი)	<i>მსაზღ.</i>	მსაზღვრელი
<i>ზედსართ.</i>	ზედსართავი სახელი	<i>მსგავს.</i>	მსგავსებითი (ბრუნვა)
<i>ზ.-იმერ.</i>	ზემო-იმერული	<i>მყოფ.</i>	მყოფადი
<i>ზმზზ.</i>	ზმნიზედა	<i>მყოფ. კავშ.</i>	მყოფადის კავშირებითი (მწკრივი)
<i>ზოოლ.</i>	ზოოლოგიური		
<i>ზ.-რაჭ.</i>	ზემო-რაჭული	<i>მყოფ. პირობ.</i>	მყოფადის პირობითი (მწკრივი)
<i>ზუგდ.-სამურზ.</i>	ზუგდიდურ-სამურზაყანოული კილო	<i>მყოფ. სრულ.</i>	მყოფად-სრული (მწკრივი)
	ზრდილობიანი	<i>მყოფ. უსრულ.</i>	მყოფად-უსრული (მწკრივი)
<i>თანაობ.</i>	თანაობითი(ბრუნვა)	<i>მცენ.</i>	მცენარე
<i>თურმ.</i>	თურმეობითი	<i>მზ., მზოლ.</i>	მზოლობითი
<i>I (პირველი) თურმ.</i>	I თურმეობითი (მწკრივი)	<i>ნათ.</i>	ნათესაობითი (ბრუნვა)
<i>II (მეორე) თურმ.</i>	II თურმეობითი (მწკრივი)	<i>ნასახ. ზმნა</i>	ნასახელო ზმნა
<i>III (მესამე) თურმ.</i>	III თურმეობითი (მწკრივი)	<i>ნაცვალსახ.</i>	ნაცვალსახელი
		<i>ნანილ.</i>	ნანილაკი

<i>ობიექტ (O)</i>	ობიექტი, ობიექტური პირი	<i>უნყვეტ.</i>	უნყვეტილი (მკრივი)
<i>ორპირ.</i>	ორპირიანი	<i>ფიგურ.</i>	ფიგურალური
<i>პირობ.</i>	პირობითი (კილო)	<i>ქართ.</i>	ქართული
<i>II (შეორე) პირობ.</i>	II პირობითი (მკრივი)	<i>ქართლ.</i>	ქართლური
<i>III (შესამე) პირობ.</i>	III პირობითი (მკრივი)	<i>ქვ.-იმერ.</i>	ქვემო-იმერული
<i>IV (შეოთხე) პირობ.</i>	IV პირობითი (მკრივი)	<i>შდრ.</i>	შუადარე
<i>რიცხ.</i>	რიცხვი	<i>შედარ.</i>	შედარებითი (ბრუნვა)
<i>რაჭ.</i>	რაჭული	<i>შეკვეც.</i>	შეკვეცილი
<i>რელიგ.</i>	რელიგიური	<i>შემოკლ.</i>	შემოკლებითი
<i>რუს.</i>	რუსული	<i>შესაძლ. ენებ.</i>	შესაძლებლობის ენებითი
<i>სათაე.ქც.</i>	სათაეისო ქცევა	<i>შორსდ., შრსდ.</i>	შორისდებულ
<i>სასხე.ქც.</i>	სასხეისო ქცევა	<i>ჩვენებ. ნაცვ.</i>	ჩვენებითი ნაცვალსახელი
<i>საშ.</i>	საშუალი (გვარი)	<i>ჩვენებ. ნან.</i>	ჩვენებითი ნაწილაკი
<i>საშ.-ენებ.</i>	საშუალ-ენებითი	<i>ძვ.</i>	ძველი, მოძველებული
<i>საშ.-მოქმ.</i>	საშუალ-მოქმედებითი	<i>ნარს.</i>	ნარსული
<i>სახ.</i>	სახელობითი (ბრუნვა)	<i>ნოდ.</i>	ნოდებითი (ბრუნვა)
<i>სენაკ.</i>	სენაკური კილო	<i>წყველ.</i>	წყველა
<i>სინონ.</i>	სინონიმი	<i>წყვეტ.</i>	წყვეტილი (მკრივი)
<i>სიტყ.-სიტყ.</i>	სიტყვა-სიტყვითი	<i>ჭან.</i>	ჭანური
<i>სუბიექტ. (S), სუბ.</i>	სუბიექტური პირი, სუბიექტი	<i>ხალბ.</i>	ხალხური
<i>სტატიკ.</i>	სტატიკური	<i>ხეც.</i>	ხეცურული
<i>ტოპონ.</i>	ტოპონიმი	<i>ხელოვნ.</i>	ხელოვნური
<i>უარყ.</i>	უარყოფითი	<i>ხოლმ.</i>	ხოლმეობითი
<i>უსრ.</i>	უსრული	<i>ჯვ.</i>	ჯვარული თქმა

4. პირობითი ნიშნები

← მომდინარეობს (მიიღება) ...-დან.

→ იცვლება (გადადის) ...-ში.

* მიუთითებს, რომ ფორმა აღდგენილია.

// ან / მიუთითებს პარალელურ ფორმაზე.

¹ აღნიშნავს, რომ ბგერა ან ბგერათა კომპლექსი არამუდმივია.